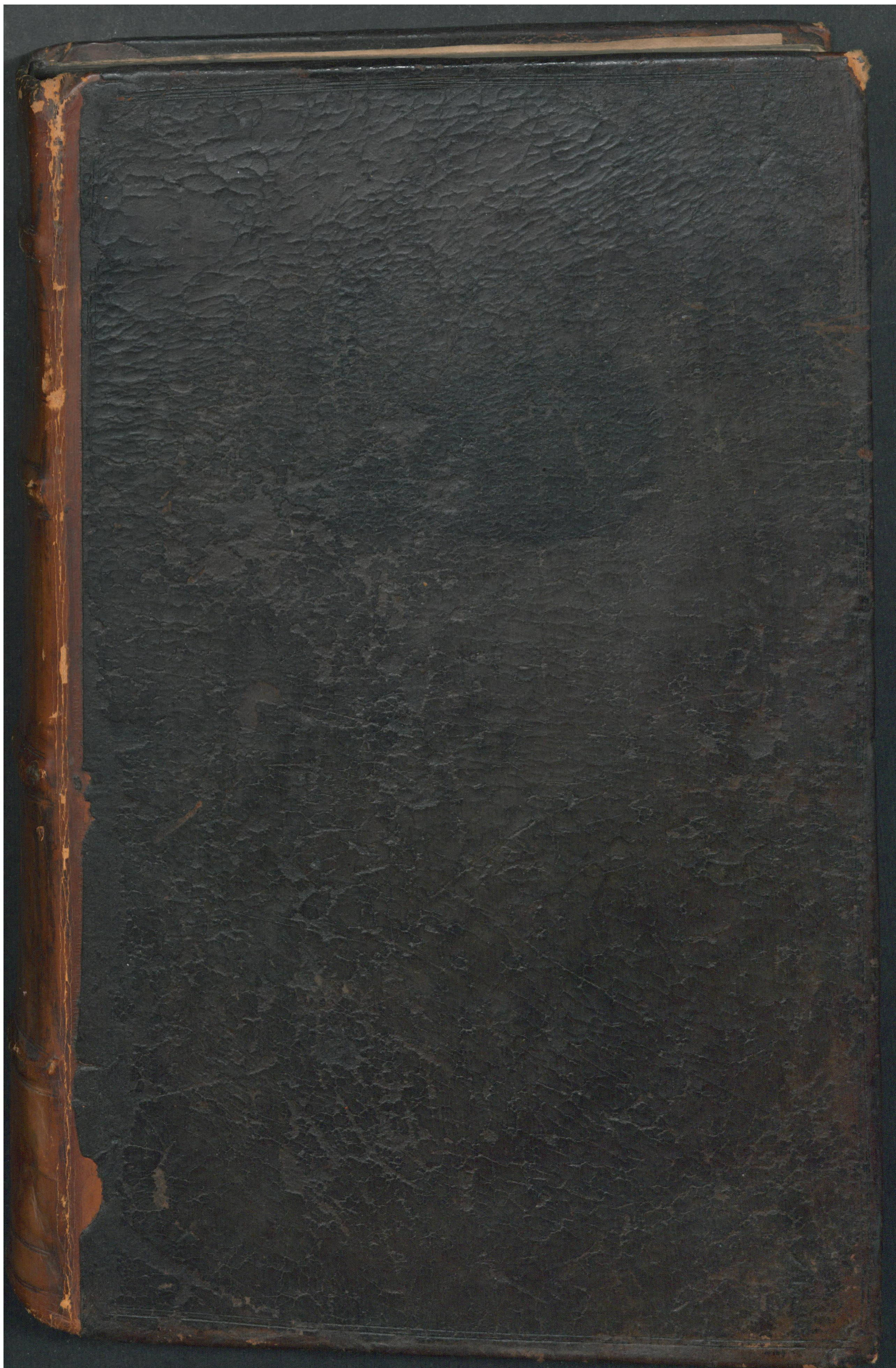
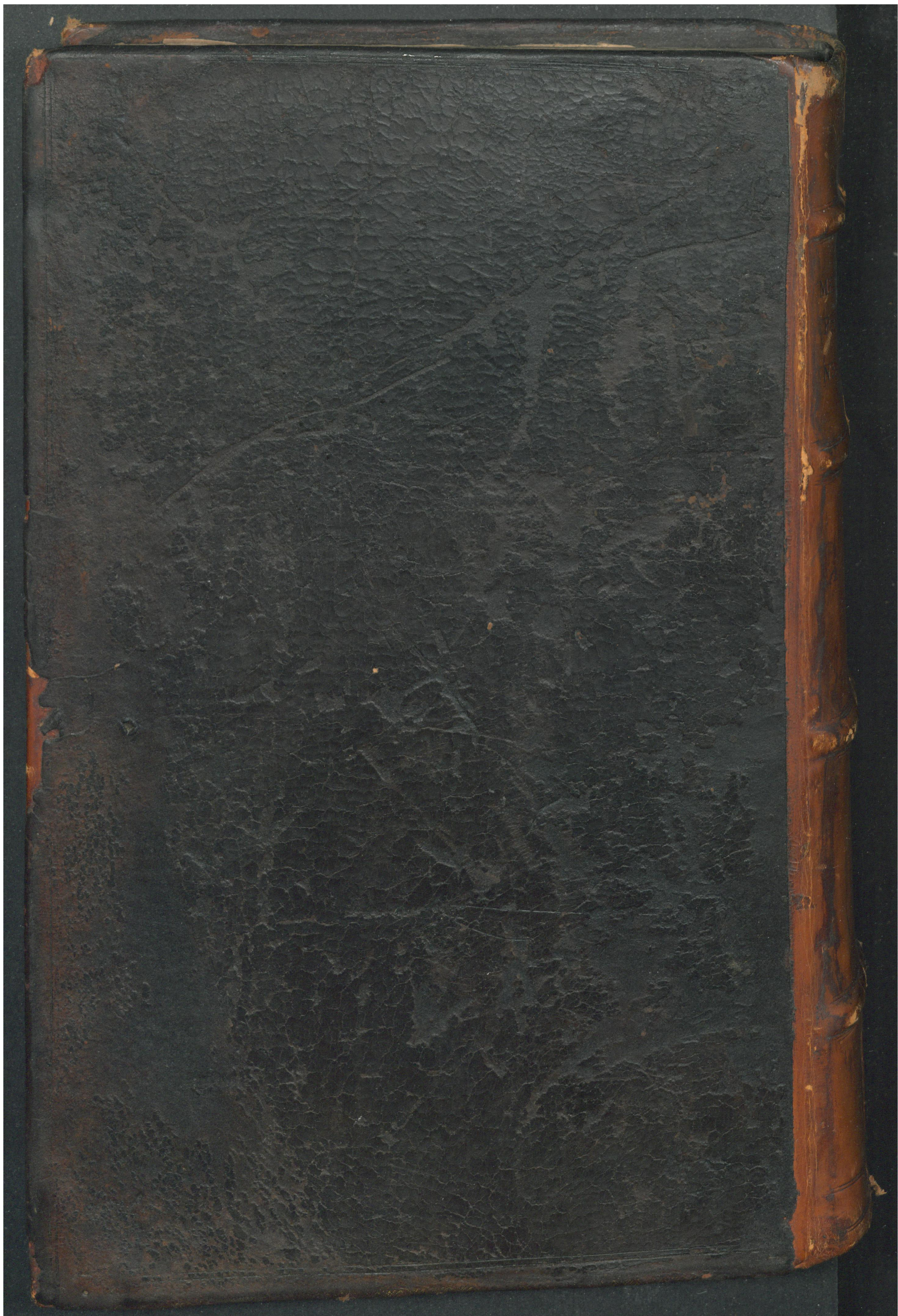

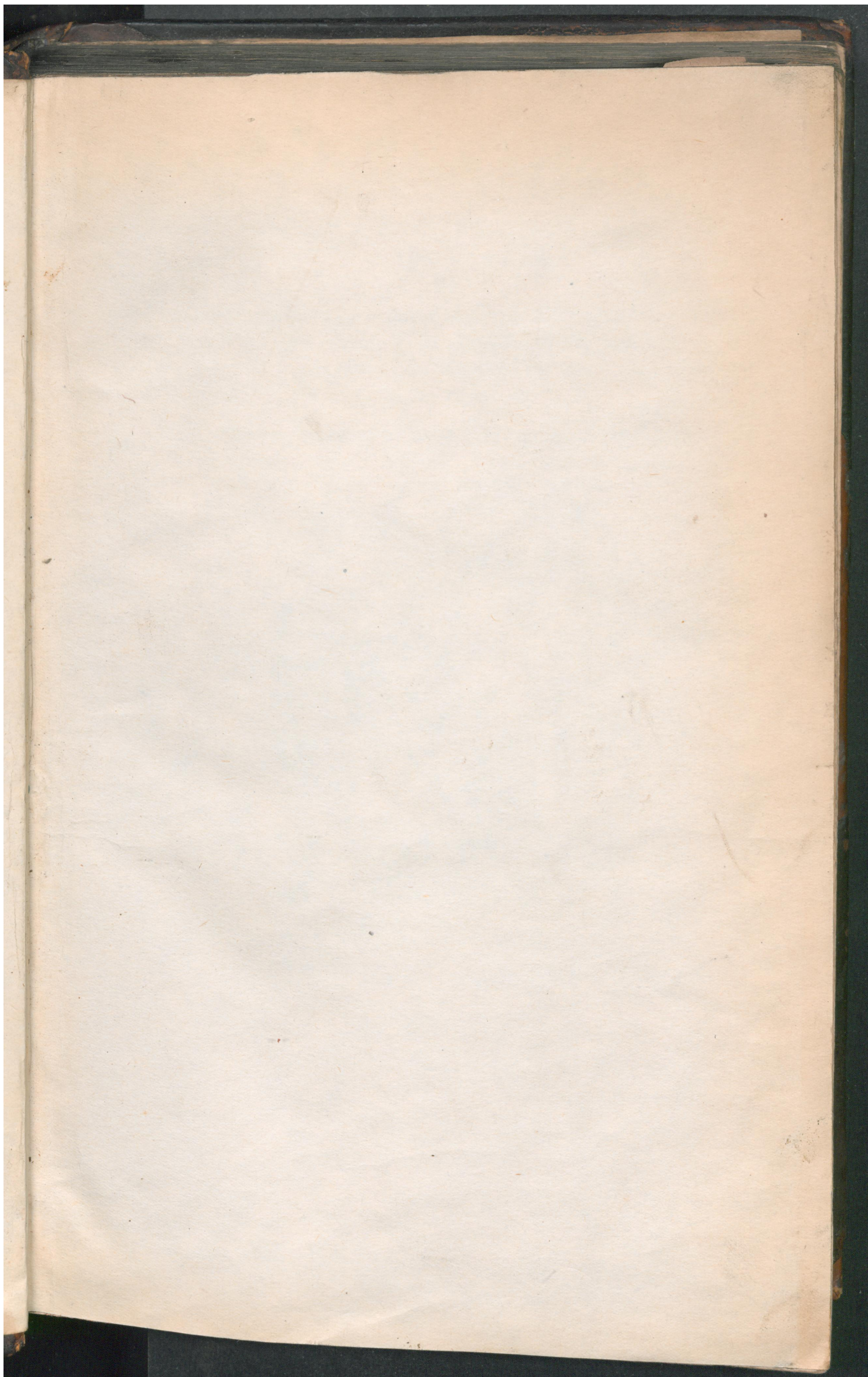

MEDICI ATQVE
PHILOSOPHI
NEAPOLITANI.
1586

ANTONII AB ALTOMARI

MEDICI ATQVE PHILOSOPHI

NEAPOLITANI,

Omnia, quæ hucusque in lucem prodierunt, Opera, nunc primùm in vnum collecta, & ab eodem Auctore diligentissimè recognita & aucta: cum locis omnibus in margine additis.

Horum omnium Elenchum sexta pagina commonstrabit.

LVGDVNI,

Apud Guilielmum Rouillium, sub scuto Veneto.

M. D. LXXXVI.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

Extraict du Priuilege du Roy.

PAR grace & priuilege du Roy est permis à Guillaume Rouille libraire de Lyon, d'imprimer, ou faire imprimer, vne foys ou plusieurs, ce present liure intitulé *Donati Antonij ab Altomari medici atque philosophi Neapolitani opera omnia ab eodẽ auctore in vnũ collecta, recognita & aucta.* Lequel liure il a recouuert auec grans fraiz, mises & despẽses : & pour ce est faict defense de par ledict Seigneur à tous autres libraires, imprimeurs & personnes quelconques, de non imprimer, vendre, ne destribuer en ses païs, terres & seigneuries, ledict liure nouuellemẽt imprimé par ledict Rouille, si ce n'est par son consentement, & ce iusques au temps & terme de neuf ans, à compter du iour & datte que sera paracheuee la premiere impresion, sur peine d'amende arbitraire & de confiscation des liures qu'ils auroyent imprimez. Et afin qu'aucun ne puisse pretendre ignorance du present priuilege, ledict Seigneur veut & entend, que l'extraict d'iceluy estant mis au commencement dudict liure serue pour toute notification, sauf en demander copie audict Rouille (si bon leur semble) & ce à leurs despens. Car tel est son plaisir, non obstant oppositions & appellations quelconques, comme plus à plein est contenu & declaré par lesdictes lettres de priuilege, sur ce donnees à Paris, le deuxiesme de Decembre, mil cinq cens soixante & trois, & de son regne le quatriesme.

Par le Roy, à vostre relation,

Signé, De Vabres.

Et scelé du grand seau en cire iaune à simple queüe.

DONATVS ANTONIVS AB ALTOMARI, VIRGILIO RICCARDO S. D.

VVM in vnum cogere mea opuſcula decreuiſſem, quæ iamdiu ſparſa, fuſáque & mendis referta (typographorum negligentia) videbantur, ea qua es doctrina & diligentia fretus, dum Venetiis te contineres, ſub tuo aſpectu ſubiicere volui: fieri etenim non poteſt, quin propterea mendis non vacent: idque eo magis facere conſtitui, quum te mei defenſorem acerrimum ſemper agnouerim, in hac præſertim tam ſuſpicioſa & maledica temporum turbulentia, in qua nemo eſt qui locum barbaris obtrectatoribus non relinquat. Nec vt opera hæc eſſent præclara & ingenij mei monimenta effeci, ſed quò amicorum petitioni ſatisfacerem, & fructus extarent otij pomeridiani ad Galen. ſemper & Hippocr. mentem ex noſtro inſtituto. Accipias igitur amicè beneuoléque, vt decet, déque mea erga te beneuolentia aliquid agnoſcas. Accedit & de ſanitatis latitudine hoc paruum opuſculum nuper elucubratum his iam contractioribus noctibus meorum diſcipulorum, tuíque (vt noſti) ſtudioſiſsimorum cauſa: quibus tùm in me obſeruantia, tùm etiam ſingulari amore, non potui, non ſatisfacere. Quòd ſi qui pertinacia adducti, aut maleuolentia potius ſuffuſi, audeant contradicere, ſciant non mihi ſed Galeno ſe contradicturos, quicum erraſſe malo, quàm ad aliorum mentem rectè ſapere: nec grauentur quid, quáque de re ſentiant ſcribere, vt non cōtradicendo tantùm, ſed ſcribendo poſteritati prodeſſe videantur: erunt etenim ex noſtra Academia eis præſtantes tecum, qui partes nō ſecundas ſuſtines, quantum in Galeni doctrina Neapoli profecerint. Vale, méque, vt ſoles, ama, & quoad fieri poteſt effice, ne mendosè minuta hæc opuſcula ad nos veniant, in apertúmque iterum referantur.

VIRGILIVS RICCARDVS SANSEVERINAS,

Ad studiosos.

IPPOCR. rei medicæ ceu primus inuentor, nec debitum ordinem dedit, nec quæque ad vnguem finiuit, obscuréque pro antiqua dicendi breuitate est interpretatus, artis tum huius nobilissimę copiosa semina reliquit, quę plerique corruperunt: Diuinissimus Galen. vt optimus agricola ea cum commodè seruit, auxit, tum perfecit, verùm non absque, propter rei magnitudinem, atque difficultatem, in aliquibus obscuritate, prolixitatéque ac apparenti, in quibusdam contradictione. Accedit vir Diuinus huiusmet Artis Hippoc. Galeníque sententiarum fidelissimus cultor, qui in dies industriis hominibus ac natura prudentibus non vulgarem vtilitatem afferre conatur. Diuis Senis semina optimè exarando, sparsim res à Galen. confuséque tum prolixè tractatas, miro ordine colligendo, lucidissima oratione explanando, atque eum ab omni contradictione vindicat. Inter hæc viri studiosissimi tractatum de venæ sectione in vtero gerentibus ad mentem Senis, & Galeni lucidatum atque denuo recognitum habetis. Demum ex eius lucubrationibus de latitudine sanitatis opusculum emanat ex sententia Galeni elicitum, cuius prælectione in libro artis medicæ obscurissimè à Galeno adiecta, sole clariora nobis patefiunt, vniuersáque dubia à confusoribus ducta facillimè eluuntur. Interea pro viro Diuinissimo multos annos precamini: fortasse hunc Deus creauit, ne ignoraremus possibilia scitu in re medica. Deerant loci præcitat. lib. eos addidit. Verùm doleo cum sub meo aspectu subiecisse voluerit, putans me quandiu Venetiis commoraturum, ac vrgentem ob causam Bononiam accedere opus mihi est, spero tamen omni menda carentia opuscula hæc in lucem prodibunt.

Valete. Venetiis, XVI. Calen. Martij.

***

DONATI ANTONII AB ALTOMARI MEDICI, AC PHILOSOPHI NEAPOLITANI,

Quod vtero gerentibus pro præseruatione aborsus, venæ sectio non competat: ex Hippocr. & Galen. sententia,

AD MARCVM ANTONIVM FALCONIVM,

PROEMIVM.

Voniam nonnulli nostri temporis Medici empirici potiùs quàm rationales, ad pauca respicientes, cùm primum ad vtero gerentes mulieres accersuntur incognita causa aborsus, à qua solent aliàs aborsum pati, vel quæ posset esse in futurum, nulla habita indicatione à totius temperamento, nec à temperamento genitalium partium, ab habitu, ætate, consuetudine, anni tēpore, & denique anteacta vita, statim ad sanguinis missionem accedunt eámque fieri iubent, tam si adsit sanguinis fluor ex vteri vasis, quàm si non adsit. Ex quo non parua noxa pauperculis mulieribus, verùm etiam fœtui comparatur. Visum fuit mihi, cùm tu, charissime Marce Antoni, sæpe, & alij quidam amici me nunc hortentur ad hoc, paucissimis quantum potero verbis disserere, quæ eo casu mihi videantur: simul studens & tibi gratificari, & posteros pro viribus iuuare. Sed, vt clarius veritas elucescat: hunc seruabo ordinem. Primò succinctam vteri constitutionem, eiúsque sympathiam, siue naturalem consensum describam. Secundò constitutionem, formationem, ac alligationem fœtus cum ipso vtero, & qualiter, & quo sanguine nutriatur ostendam. Tertiò quot, quǽve sint in vniuersum causæ aborsus dinumerabo. Quartò veritatem quæsiti dilucidabo. Quintò, & vltimò obiectiones in contrarium tollam.

INDEX LIBRORVM TOTIVS OPERIS.

EORVM OMNIVM, QVÆ *toto hoc volumine describuntur, capitum Index.*

EORVM

EORVM QVÆ IN ARTE MEDICA DESCRIBVNTVR CAPITVM INDEX,

In quo prior numerus caput, posterior paginam indicat.

EORVM QVÆ IN LIBRIS DE MEDENDIS FEBRIBVS DESCRIBVNTVR, capitum Elenchus primæ partis.

PROEMIVM.

Rationes

SECVN

PARTIS TERTIAE SIVE EXERCITATIONIS CAPITA.

TRACT

FEBRE CAPITA.

FINIS.

RERVM OMNIVM, QVAE HOC IN VOLVMINE CONTINENTVR, INSIGNIORVM COPIOSISSIMVS INDEX.

A

D

E

Lactis

M

***

N

Naturalis

Q

R

Refri-

FINIS.

DONATI ANTONII ALTIMARI DE VTERO GERENTIBVS.

CAPVT I.

VANTVM ad primum, animaduertendum est quòd licet homo inter omnia animalia sit perfectissimus, & in eo ipso rursus vir muliere perfectior, (cuius perfectionis causa, vt dicebat Aristotel. primo de Generatione animalium cap. 2. & Galenus 14. de Vsu partium cap. 6. est caloris exuberantia) tamen omnes partes quæ viris insunt, in mulieribus reperiuntur. In vno tantùm potissimùm, circa genitales partes discrepant: eò quod in mulieribus hæ partes intus conditæ sunt, in viris autem sunt extrà. Nimirum ergo si mulier tanto est mare imperfectior quanto frigidior, non solum secundũ genitales partes, sed etiam secundum totum. Quæ imperfectio vtilitatem non aspernendam toti humano generi præstitit: fœtus enim dum vtero gerunt, non modò pro sui prima constitutione materiã postulabat copiosam, verumetiam ad eius incrementum. At si calidissima fuisset fœmina, tale alimentum præstare non potuisset: nunc verò frigidior cùm sit, ne concoquere quidem exactè potest, nec valde discutere ac digerere: sequitur vt propter earum frigidam intemperiem benigni alimenti superfluum aliquod colligant. Quod alimentum dum in ætate florenti sunt, tanquam superfluum secernendo ab omnibus venis, per earum quasdam transmissum ad vterum, singulis mensibus, cùm prægnantes non fuerint, expellitur. Tempore verò imprægnationis ea excrementa ad fœtus educationem sunt accommodata, cùm primæ fœturæ constitutio humidior ac frigidior extiterit, vt dicebat Galenus libro secundo de Semine. *cap. 5* Nec mirum si redundans iste sanguis, antequam concipiant, ad genitales partes ab omnibus earũ partibus expellatur, cum hę omnium sint imbecillimæ ac infirmissimæ, vt inquit idem Galenus citato lib. 2. de Semine. *cap. eo.* Mittuntur nanque menses in eas venas, quæ in vtero committuntur, nihil conferente ad eorum delationem ipso vtero, vt liquet quinto de Simplicium medicamentorum facultatibus. *cap. 22* Hac ergo de causa concipiendi instrumenta in mulieribus intus formata sunt. est enim vterus instrumentum commodum, tum ad ipsius mulieris, tum ad viri semen recipiẽdum, cùm sit eius familiarissimus succus, vt ait idem Galenus decimoquarto de Vsu partium. *cap. 11* ipsúmque ex duabus tunicis compositum. Quarum exterior neruosa est, interior verò venosa, vt & distendi & contrahi facilè posit. exterior simplex atque vna, interior verò duplex, vt patet libro de Dissectione vteri. *cap. 6* satísque aspera ipsa interior, & præcipuè ad eius fundum, multísque ramis venarum ac arteriarum intercepta, à lateribus processus quosdam mammillares habens ad vtraque ilia. Quos quidam cornua nuncupant, testésque seminarios meatus agnatos habent adiacentes ad fundum eius in vtroque latere vtrinque alterum iuxta cornua. Ad quam à caua vena, & à sibi adiuncta arteria magna, paulò infra eas, quæ ad renes tendunt duæ venæ, & totidem arteriæ deferuntur: quarum altera à dextris ad dexteram, altera ad sinistris ad sinistram vteri partem committitur: &, priusquam in ipsam ingrediantur, ramulum quendam ad testes porrigunt, deinde corpori ipsius vteri vtraque vnita ipsum intexunt nonnullis ramis venarum, & arteriarum ab ipsis ortis (vt suprà diximus.) Eius autem vteri ceruix musculosa cum sit, carne dura, & cartilaginea constat, quo medio mulier menses expurgat, maris genituram recipit, & fœtus in lucem egreditur (vt dicebat Gale. 14. de Vsu partium, & lib. de Dissectione vteri.) *14. de Vsu part. cap. 3. lib. de dissect. vteri cap. 7* in qua ceruice sunt aliæ quædam venæ, & arteriæ, quæ ipsam contexunt, ac nutritur eo sanguine, qui per dictas venas per ipsam trahitur: discissæ siquidem dictæ venæ sunt ab eis, quę ad eadem tendunt apud os sacrum, cum quibus simul quoddam neruorum iugum extenditur, ac diuiditur, ex eodem loco proficiscens, ac per eandem viam simul ductum. Quorum neruorum crassicies pro eorum vsu mensurata est: cuiúsque ceruicis extremitate vterus cunno committitur mediis quibusdam tenuibus fibris, recto intestino, & vesicæ annectitur, sacro item ossi alligatur, firmis quibusdam vinculis, & lumborum vertebris. Verùm hæc vincula laxa sunt omnia, vt late moueri, & transformari posit. Et quoniam non solum intra eum vterum ipsum semen in coitibus attrahere oportebat, verùm etiam retinere eo tempore, quo mulier vtero gerit, nec non excernere, cum fœtus fuerit perfectus: ob eam causam genus omne fibrarum natura ipsi molita est, fibris quidem rectis ad sese attrahens, transuersis excernens, omnibúsque simul retinens, vt dicebat Galen. libro 14. de Vsu partium. *14. de Vsu part. cap. vlt.*

circa fin. Hæc quantum ad vteri constitutionem, & eius naturalem cum vicinis partibus consensum. Eum autem, quem habet cum aliis remotis, tũ principalibus membris, breuitatis causa relinquo.

CAPVT II.

Q Vo verò ad id, quod secundò promisimus, relicta opinione Aristot. 2. lib. de Generat. animal. quæ fortasse ab aliquib. fuit malè intellecta, quia nunc cum medicis verba facimus: conabimur eorum sententiam prosequi, & potissimũ Hippoc. & Gal. Qua de re sciendum est quòd, cùm fœmina conceptura est, (id verò eo tempore fieri consentaneũ est, quo vel incipiunt, vel cessant mẽses: cùm reliquo toto tempore, quo menses expurgantur, concipere nullo modo possit) quoniam semen nequeat in vulua remanere, sed à copia influẽtis sanguinis eiicitur. Dico ergo, quòd & eo tempore, scilicet cum menstruum non multũ, sed paucum effluit: vasa vteri, quæ interiorem eius partem penetrant, ex quibus menses expurgantur, ora aperta habent. Et cùm eo tempore semen à viro, simulque & ab ipsa fœmina in vterum mittatur, ob eius vteri asperitatem ipsi vtero adhæret: satisque alimenti ex paucitate confluentis sanguinis habet. Qua de re, antequam menses veniant, conceptus fieri non valet: tum quia semen viri alimento caret, tum quia adhærentiam nullam inuenit. immo cum lenis inuenіatur vterus, defluit semen ipsum: aspera siquidẽ magis idonea sunt ad coalescendũ quàm lenia (vt dicebat Gal. lib. de Dissect. vteri.) Continuò igitur sibi permanente semine tempore, quo ab vtero trahitur, cum ab omnibus eius partibus tanquam familiarissimus succus simili modo appetatur (vt idem fatetur. Gal. 14. de vsu partiũ, & lib. 1. de Semine.) extenditur demum, ac dilatatur, postmodum sui lentitia, ac crassitia, calidorumque corporum adhæsione facilè assequitur, vt statim tota eius exterior pars quæ vterũ attingit, in membranam concrescat. Quæ membrana ab ipso vtero velut frustulũ quoddam à ferreo instrumento separata est: & tantum ea in parte, qua maximè asperata est vteri tunica (hoc verò est in vasorum orificiis (connexa cõspicitur, non secus quàm videre est à dulciariis pistoribus, qui cum supra quoddam instrumentum calidum ac latum, liquidam aliquantulum pultem proiiciunt: efficiunt placentas, seu crustulas: ita natura ex semine intra vterum proiecto, & extensio membranam obducit: qualẽ dulciarius pistor extra ex pulte crustulã, vetulámve perficit, vt volebat Gal. lib. 1. de Semine. Quodcunque igitur huiusmodi vasorum orificia semẽ attigerit, statim alimentum per illa ad sese trahit, membrana ea in parte (vtputa quæ recens ac tenera adhuc sit) patefacto eius foramine, aditum præbẽte. Quod quidem foramen postea temporis processu vas efficitur, vteri venis coalitũ ac simile. Hanc membranã Greci chorion appellant, Latini verò secundas: per quam mẽbranam arteriæ & venæ penetrantes, materias ex vtero ad fœtũ transmittunt. Reliquũ autẽ seminis omnes facultates ac vires naturales insitas habet: attrahentem vnã, qua sibi accommodata ac familiaria trahit: retentiuam ac immutatiuam, qua sibi cibum præparat: alteram verò expultricem, qua aliena & superuacua excernit: materias autem proprias, quas attrahit ab vtero, habet, sanguinem videlicet & spiritum per orificia supradicta, quibus connexum est. Simul enim & ea, quæ ab vtero mandantur, per vasa attrahuntur, & membrana ipsa magis ac magis induresсit, donec ad perfectam duritiem venerit, continuaturque tota circumcirca, ipsum semen comprehendens. Solæ tamen (vt dictum est) illæ partes perforatæ relinquũtur, per quas materiarum fit transmisio. Nam reliquus chorij sinus interiorem partem vteri substernit ac tangit solummodo, sine vlla coniunctione. inde ergo (vt diximus) orta ipsius chorij vasa chorium ipsum intexunt ac inter sese miscentur & coalescunt quadam tenui membrana connexa. cuius coalescẽtiæ modus est, velut si cõsiderabis multas ac tenues arboris radices, binas, & ternas inter sese vniri, ac coniungi, vt ex his aliæ quædam maiores magnitudine, sed numero pauciores oriantur, atq; hæ alias procreent: & hoc tantisper fieri, quoad in vnũ coniunctæ omnes ad summam superficiẽ terræ eam in partem arboris desinant, quę truncus vocatur: ita hæc vasa chorij velut radices multæ atque exiles inter se coalescunt, & vnitæ, maiores, quàm prius erant, euadunt, numero tamen pauciores: demũ sic maiores effectę, vniuersæ in duos quasi truncos in venas videlicet venæ, in arterias arteriæ terminãtur, ex vtraque parte tam dextra, quàm sinistra circa vmbilicum fœtum ingredientes. Nihil enim aliud est vmbilicus, nisi hæc quatuor vasa, duæ scilicet venæ, & totidem arterię, in medio vrinaculum habentia. Qui meatus in fundo vesicæ infantis exortus, à Medicis vrinaculum nuncupatur: per quem lotium in tunicam aliã intestinalem dictam deriuat (vt infra dicemus.) Ex quibus patet partem nullam ipsius fœtus priùs posse existere, quàm ea, quæ in chorio sunt, vasa, in quatuor antedicta capita coiuerint: cùm singula fœtus membra tum ad eorũ generationem, tum ad reliquã omnẽ dispensationem, idoneo egeant alimento. Quod alimentum nullum aliud magis pro fœtu reperitur idoneum quàm quod à fœtante suppeditatur, sanguis videlicet ex quatuor humoribus constans. Quamuis à domino sic appelletur, vt testatur Galenus libro octauo de Hippocratis & Platonis decretis. Relinquitur ergo, quòd nullo pacto fieri potest vt aliquod membrum in ipso fœtu absque substantia sanguinea gignatur: vt idem Galenus inquit lib. de Fœtuum formatione. & libro primo de Natura humana. Quæ generatio (vt idem Gal. dicebat primo de Naturalibus facultatibus) non est simplex vna quædam naturæ operatio: sed ex alteratione constat & formatione. cùm primũ autem incipit ipsum animal gigni media alteratione & formatione, id, quod primò semen erat, natura efficitur: vt dicebat Galen. 2. de Naturalibus facultatibus. Nam licet huiusmodi facultates sint in ipsomet semine, tamen propter materiæ defectum erant otiosę. Verùm cùm primùm materiam attingit, circa ipsam operatur: non ab ipsa materia operationem sumens, sed circa ipsam manifestans operationẽ suam: & quandiu ipsa materia indigeret, eius seminis facultates essent otiosæ. Propter quod Gal. in pręcitato lib. secundo de Naturalibus facultatibus, semen ipsum Phidiæ artifici assimulauit sanguinẽ autẽ ceræ: quamuis huiusmodi operationes, sicut & omnes alię, ab ipsa natura perficiãtur absq; ratione & intellectu, vt volebat ipsemet Gal. de intẽtione Hippoc. lib. 6. de locis affectis. & lib. de Fœtuum formatione circa finẽ. Supradicta ergo

Lib. de dissect. vteri cap. vlt.

14. de Vsu part. cap. 11. 1. de Semine. cap. 4

1. de Semine cap. 4

8. de plac. Hippoc. & Plat. ca. 4

Lib. de fœtuum form. cap. 2

1. de Nat. hu. com. 18. & 27

1. de Nat. facult. cap. 6

2. de Nat. facult. cap. 3

Lib. & ca. eodem.

ergo quatuor vasa, duæ scilicet venæ & duę arteriæ nō tamen inter se commixtę: sed venis semper cum venis, atque alteriis cum alteriis coeuntibus, per solum vmbilicum, & per nullam aliam partem, fœtui inferuntur: venæ quidem statim cùm vmbilicum superarunt in se mutuò coëunt, vnaque efficitur: quæ sic progrediens ad hepatis simam inseritur, demum illinc tanquam à venarum principio ad omnes partes distribuitur: ipsæ verò arteriæ in partem magnæ arteriæ, quæ est ad lumbos, per fundum vesicæ adhærescens, ac per totam ipsam velut per descensum quendam, quousque ad arteriam perueniant magnam, quæ est ad lumbos (vt diximus) ibiq; inseruntur. Cur verò venæ statim in vmbilico in vnum sint redactæ, arterię verò longo itinere permaneant duæ, Gal. 15. de Vsu part. optimè declarat: ego autem breuitatis causa relinquo. Protinus ergo natura vtrunque vasorum iugum loco opportuno collocauit, per quæ velut per quosdam truncos, fœtus ex matrice materias trahit, sanguinem videlicet & spiritum: mediis tamen velut radicibus vasis, quæ chorion seu secundas intexunt. Ex quibus sequitur & generatio, quæ efficitur (vt dictum est) media alteratione & formatione, & nutritio & augmentatio fœtus: nam quousque seminis species in fœtu ipso apparet, ea animalis constitutio non fœtus ab Hippocrate appellatur, sed genitura: vbi verò sanguine fuerit repletum, corque, cerebrum, & iecur indistinctam quidem adhuc, & informem, sed quanquam tamen coagulationem & magnitudinem alicuius momenti præ se tulerint; hoc secundum tempus fabricæ, fœtum appellat. sicque, cum substantia fœtus carnea iam est & non amplius seminalis apparet; verè fœtum tūc appellat Hippoc. Estque tertium tempus fabricæ, cum tria supradicta principia videre exquisite possumus, & reliquorum omnium membrorū descriptio & delineatio apparet. Quartum tempus verò, & extremū est, cùm brachia & crura, ac omnia mēbra distinctè absoluta cernuntur: & tunc non amplius fœtū, sed infantem appellat Hippocrates id, quod in vtero gestatur: eò quia, vt perfectū animal, & palpitat & mouetur. Sed id, videlicet quatenus animal est, nō habet à semine: sed omnem generationē ac formationem, à semine habet vt planta, & non vt animal. principiū autē motionū, vt animal, habet à progerminationibus trium principiorum eius, mediis neruis, arteriis & venis, quæ à cerebro corde, & hepate oriuntur, vt volebat Gal. primo lib. de Semine. Qua de re, quousque supradicta tria membra fuerint exacte formata & absoluta; semen ipsum habet opificis rationē ipsis verò exactè absolutis, proprias functiones exercere incipiunt, nullo alterius auxilio indigētes ad propriā eorū functiones exercendā. Quocirca Gal. lib. primo de Semine posuit fœtuum duplex principiū, quorū vnum habēt velut plantæ ab ipso semine: reliquum vero velut animalia habent à tribus principalibus membris cùm iam perfectè formata sunt, & absoluta. Sequitur modò videamus, sermonis affinitate ducti, quod istorum trium principiorum in fœtu primò formetur: In quo digladiantur Philosophi, tū Stoici & inter eos Crysippus, tū Peripatetici & pręcipuè Aristoteles, cum ipsis Medicis. Ego verò, cùm Medicus sim; eorum sequar opinionē. Et quoniam (vt dictum est) fieri nullo pacto potest, vt aliquod membrū in fœtu ipso gignatur absque substantia sanguinea, vt volebat Gal. lib. de Fœtuum formatione, videtur quod id membrum, quod substantiam habet ipsi sanguini quam similimā, quod istud membrum ex eo promptissimè concrescat. Cùm ergo ipsum hepar non sit aliud, quàm quoddā parenchyma, vt Græci dicunt, Latine verò quasi quædam affusio, vt inquit Gal. lib. sexto de Hippocratis & Platonis decretis, & libro decimo Methodi medendi, cùm habeat similitudinem in substantia & colore cum ipso sanguine, eiusque caro sit sanguinis concretio quædam; sequitur necessariò quod ipsum primò inter hæc tria principia gignatur. Secundò, cum dictum sit, de intentione Galeni, fœtum ipsum vsque ad eius expressam ac absolutam formationem à semine ipso velut plantā dispensari; sequitur quòd eo tempore, quo taliter dispensatur, nulla sit cordis ipsius necessitas, & ex consequenti sequitur cor ipsum post iecur formari. Tertio, cùm ad ipsius cordis generationē sanguine opus esset, & iste sanguis nulla conuenientiori via potuisset ad ipsum distribui, quàm mediis ramis venæ cauæ, cuius ortus & principium manifestè in ipsius hepatis gibba apparet, prout nōnullis rationib. diffusè à Galeno probatur sexto de Hippocr & Plat. decretis. Sequitur necessariò, quòd iecur ipsum primò: cor secundò, vltimò cerebrum in fœtibus gignatur: prout quàm dilucidè se determinat Gal. lib. de Fœtuum formatione, ibiq; corrigit ea, quæ ipsemet dixerat de cordis generatione in commentariis de semine, cuius etiam opinionis voluit Gal. citato lib. de Fœtuum formatione, quòd fuerit Hippocrates libro de Natura infantiū siue ipse fuerit, qui eum scripsit, siue Polybus eius discipulus: taliter quod per illud rubrum, quod in Psaltriæ ancillæ genitura excussa, post sex dies, apparuit, hepar intelligat Hippocrates, & non cor, vt aliqui interpretantur. Cur autem cerebrum vltimò post iecur, & cor institutum fuit: dicebat Gal. libro de Fœtuum formatione: quia fœtui cerebro non erat opus, cum neque videre, neque gustare, neque olfacere, neque vlla alia functione ipsius vti ipsum oporteret: nulla sensus tangendi, nulla imaginationis, nullaque cogitationis, nec memoriæ ipsi necessitas est. Formatis denique hoc ordine tribus supradictis membris principibus, aliisque partibus, tum ventris, tum brachiorum, & crurum, sequitur quartum tempus post primā conceptionem, vt Hippocrates dicebat, in quo non amplius fœtus sed infans appellatur. Formato itaque, atque absoluto infante in vtero eo modo quo dictum est: quoniam necessum erat in ipso aliqua gigni excrementa, cum statim ab eo fœtu exhalet quoddam vaporosum excrementum, quod sudori perfecti animalis correspondet, necesse fuit huic excremento membranam aliquam, in qua reponeretur, fabricari, totum vndequaque fœtum ipsum seu infantē circumplectentem: sicque fabricata fuit ad hunc vsum membrana quædam, quæ Amnios Græce appellatur: Latini Amiculum nominant: lata quidem & crassa, vt non solum sudoris receptaculum efficeretur, verùm etiam futuris motionibus membrorum fœtus posset persistere, cuius sudoris nō parua existit vtilitas ipsi fœtui: vt fatetur Galenus 15. de Vsu partium, vtpote quia fœtus in eo quasi innatans sursum tollitur, ac vehitur, vt minus fiat grauis his vinculis, per quæ matrici cohæreſcit, & hac de causa, vt ipse eodem loco dicebat, vt plurimū præ-

Marginalia: 6. de locis affect. cap. 6. libr. de forma. fœt. cap. vlt. — cap. 4 — cap. 9 — cap. eodem. — cap. 2. — 6. de plac. Hippoc. & Plat. ca. 8. 10. metho. medendi. c. vlt. — 6. de plac. Hippo. & Plato. cap. 1. vsque ad 6. li. de for. fœt. cap. 3. lib. & cap. eodem. — Lib. & ca. eodem. — 13. de Vsu partiū, cap.

seruat ad arbosu. Qui fortasse vtero gerentibus omnib. eueniret, nisi fœtus in huiusmodi humore innatans leuior fieret. Et quia auctoritate Galeni lib. decimoquarto de Vsu partiũ, & primo & secundo libro de Semine, mulieres ipsæ semen habẽt, idque cum concepturæ sunt, eodem tempore cum mare ex seminariis vasis, & testibus cornibus ipsius vteri mediis in eius ciuitatem emittunt: ex hoc semine licet aquoso & imperfecto, non pauca sequitur ipsi fœtui vtilitas. Nam cum primum semen viri in vterum eiicitur, ex huiusmodi fœminarum semine tanquam Natura magis ipsi familiari quàm sanguis statim dico ex huiusmodi fœminarum semine nutritur. Tum verò ex eo quædam alia tunica Allanthoides Græcè dicta, Latinè intestinalis, gignitur: ex figura ei nomen impositũ, hæc membrana prius tamen fabricata quàm supradicta Amnios dicta, tenuis ac imbecillis, propterea quòd ex serosiori semine fuit effecta, angustior tamen quàm supradicta. Quia fœmineum semen multò minoris quantitatis est, quàm maris, longa vt vtrisque vteri cornibus appendatur: formati iam animalis vrinam excipit medio eo meatu, qui in fundo vesicæ infantis est exortus: quem meatum, vt supra diximus, vrinaculum Medici appellant. Qui humor ad vrinæ instar cum tenuior, tum flauior, tũ acrior est eo humore, qui intra Amiculum continetur, vt testatur Gal. 15. de Vsu partium, & lib. 1. de Semine. Horum duorum humorum cõmunis vsus, aliæque fœminarum seminis vtilitates latius conscribuntur à Gal. lib. 1. de Semine, & lib. 14. de Vsu partium. Hac de causa relinquo hæc quantum ad succinctã fœtus constitutionem, formationem, & cum vtero alligationem, quæ non parum ad rem, quam disserere proposuimus, cõducere videntur: ne quis fortè aliena fore arbitretur, ac superflua pro hac disceptatione. Nutritur verò, & augetur ex sanguine, qui de matre in vterum descendit ex toto eius corpore singulis diebus. Descendit autẽ non propterea quòd ex toto corpore, tanquam excrementum existens, ad ipsum vterum, & per consequẽs ad fœtum ipsum expellatur, velut sanguis, qui in singulis mensibus, mulieribus vtero non gerentibus, expurgatur: nam iste sanguis eo tempore, quo mulieres prægnantes non sunt, à toto corpore, tanquam excrementũ existens, expellitur, ipso vtero nihil conferente ad eius delationem, vt diximus suprà de intentione Gale. lib. 5. de simplicium medicamentorum facultatibus: verùm is sanguis, qui deseruit pro alimento ac augmento fœtus, velut eius vtile ac familiare alimentum, non singulis mensibus, sed singulis diebus vi attractricis facultatis ipsius fœtus trahitur, prout in dies vires habet attrahendi, & eo magis ac magis indiget, vt volebat Hippoc. lib. de Natura infantium. Nec ita excrementosus est, velut ipse qui singulis mensibus expurgatur, cùm sit eius tenuissima ac syncerissima pars: & potissimùm in primis mensibus. Trahitur ergo tanta eius quantitas, quanta sufficiens est pro eius nutritione & augmento. Hoc idem asseruit Galen. 4. de causis symptomatum. Vbi loquens de deprauati appetitus prægnantium causa, inter alia dicebat, quòd fœtus in primis mensibus paucũ ad se sanguinem, ac optimum trahit; quia pauco indiget alimento: cùm parum sit auctus. Vbi verò procedente tempore iam increuit; tunc plurimo eget alimento: & propter hoc magnam trahit sanguinis copiam. Itaque trahit etiam aliquem vitiosum simul sanguinẽ, & excrementosum. Quæ excrementa redundantia ab attracto sanguine supra eius alimentum, in supradictas duas membranas expellit ac reponit. Et propterea dicebat Hippocrates libro de Natura infantium, quòd, cùm fœmina prægnans est; non laborat, nec languet, si singulis mensibus menses non defluant: velut illæ, quæ vtero non gerunt: nam istę ea de re laborant; quia singulis mensibus sanguis in corpore perturbatur, ac cum labore permouetur. His verò prægnantibus quietè, placidè, ac sensim sine aliquo labore in vteri venas singulis, vt dictum est, diebus vi attractricis facultatis fœtus, descendit, atque pro suo tum alimento, tum augmento, vt dictum est, per medias chorij venas, & demũ per ipsius vmbilici vasa ad hepar; & denuo, eo absoluto, ab ipso, mediis venis, per totum corpus & quamlibet eius partem diffunditur ac distribuitur mediis facultatibus naturalibus, quæ ipsis partibus naturaliter insitæ sunt. Ex quibus patet, quomodo & quali sanguine fœtus nutriatur ac augeatur. Quod quidem ignorare non debet, imò & memoriæ tenere, qui velit huius nostri quæsiti veritatem percipere. Hæc quò ad secundum.

41. de Vsu part. ca. 10. 11

1. de Sem. c. 7

2. de Sem. cap. 1. & 4.

15. de vsu partium, c. 5.

1. de Sem. 7. & 10. 14 de Vsu par. cap. 11.

5. de Simplic. medic. facult. cap. 22

cap. 7

CAPVT III.

Reliquũ est (quoniam, vt inquit Hippocrat. primo lib. de Fœminarũ affectibus, Mulieres nõnunquam etiã nolentes aborsum faciunt) vt causas aborsus dinumeremus: nã & hę quoque non parum conferunt ad huius quæsiti veritatem vestigandam. His enim dinumeratis facilè poterimus veritatem dilucidare: cùm ipsa pręseruatio (vt dicebat Gal. lib. 1. de Composit. medic. per genera. cap. 1.) sit ipsarum causarũ affectus præter Naturam parientium: sicut curatio primò ipsarum affectionum. Dicemusque omnes causas, quas posuit Hippo. tum citato lib. de Affectibus fœminarum, tum lib. Aphor. 5. Demum, si quæ fuerint à iunioribus Medicis conscriptæ, eas quoque non prætoribimus: dicebat enim Hippo. ipse, quòd si alicui fœminæ vtero gerenti caput pituitosum fuerit, eaquę pituita in ventriculum descendat, cùm necessum sit ad id sequi nonnullos cordis affectus pręter Naturam; dissoluuntur itaque, ac imbecillis redditis fit aborsus. Sic etiam & in ingenti inedia & in ciborum fastidio periculũ est quòd aborsus fiat, eadẽ de causa scilicet: quia imbecillæ redduntur. Hoc idem volebat fieri in largo ventris fluore: ita etiam si quod onus graue portauerit, si percutiatur, si saliat, si non comedat, si aliqua animi perturbatione vexetur, si terreatur, si fortiter clamet, si febriat, sic etiam si crapuletur: nã immodicus cibus ac potus sæpe causa est, vt fœtus perdatur. Si vterus ipse plenus fuerit flatuoso spiritu, causa est, vt partus eiiciatur: sic si densus valde: si magnus, paruúsve sit vterus ipse: si aliquo alio magno morbo, vel dolore laborat, & potissimùm lumborum. Sunt etiam causæ quędam, quæ fœtum eiiciunt: vt si quid acre, asperum, vel amarum præter consuetudinem comedant, vel bibant, & potissimùm in primis mensibus: ita etiam si ea comedantur ac bibantur, quæ valde ventrem commoueant: ex superfluo item exercitio, seu labore, ex maxima ventris constrictione sequitur quoque nonnunquam aborsus. Hæ sunt causæ, quæ eo ordine, quo conscripsimus,

mus, ab Hippocrate dinumerantur eodem primo libro de Fœminarum affectibus. libro autem aphorismorum quinto, nonnullæ tum supradictarum causarum, tum aliarum ab eodem scribuntur. Vnde Aphor.29. volebat, quòd in primis & vltimis mensibus verenda esset grauidis purgatio tanquam de facili valens aborsum prouocare. & Aphoris. 30. dicebat quemlibet morbum acutum, tam cum febre, quàm sine febre (vt exponit Galen. in commento) vtero gerentibus fore letale, vtpote tam fœtum quàm fœtantem perimens. Aphoris. 31. expressè volebat sanguinis missionem ex vena fore causam reddit Galen. in commento. In Aphoris. 34. voluit alui profluuium posse aborsum facere. Aphoris. 37. dicebat, Si mammæ vtero gerenti repente fiant graciles, abortit. Gal.autem in commento reddens rationem dicti Hippocratis in Aphorismo asserebat non propter aliud significari aborsum ex mammarum gracilitate, quàm propter alimẽti defectum: qui alimenti defectus sequitur tum ad inediam, tum ad sanguinis paucitatem, quæ est in venis communibus vtero & mammis. & hoc idem sentiebat in sequenti Aphoris.38. Aphor. autem 43. dicebat erysipelas in vtero grauidis fore letale. Vnde Galen. in commento dicebat quod ex necessitate fœtus eo casu morietur. Aphoris. verò 44. ait de his, Præter naturam tenues existentes, quæ vtero gerunt, necessariò aborsum pati, antequàm fœtus naturaliter in lucem edatur ac crassescat. Et in 46. Quæcunque præter naturam crassæ, non concipiunt. Verùm Aphoris. 45. fatebatur causam aborsus in primis mensibus in corporibus mediocribus, absque alia occasione manifesta, semper fore muccorem nimium, acetabula vteri implentem, ac ex pondere ea disrumpentem, non valentibus supradictis acetabulis propter dictum pondus fœtum continere. Cuius opinionis fuit Galen. in sexto lib. de Locis affectis. cap.5. & 15. de Vsu partium. cap.5. & lib. de Dissectione vteri. cap. vlti. Et, licet ab Hippocrate (vt quilibet sanæ mentis percipere potest) omnes ferè tam externæ, quàm internæ causæ aborsus in prædictis locis dinumerentur, tamen iuniores Medici aliquas, quæ tacitè ab Hippocrate tactæ videntur, dinumerarunt. Et inter externas volunt, continentis nos aëris superfluam frigiditatem aut caliditatem: velut, si talis intemperaturæ fuerit regio, & tempus anni, posse aborsum prouocare. quas causas Hippocrat. meminit libro Aphoris. 3. ita quoque & balneum superfluè, aut calidum, aut frigidum. Addunt & coitus multitudinem. Et inter causas perterrefacientes, terremotus, tonitrua, fulguris aspectus, ac bombardæ sonitus. Inter causas verò internas conscripserunt quasdam ex parte fœtus & partium continentium eum, vt sunt imbecillitas, aut mors ipsius fœtus, mollificatio, aut ruptura aborsus à Galeno 15. de Vsu partium: vtputa ruptura membranæ, quæ Amiculum dicitur: quæ (vt supra diximus) humorem ad sudoris instar continet, & in eo fœtus quasi innatans, minùs fit grauis iis vinculis per quæ vtero alligatur. Ea ergo disrupta, cùm dicta humiditas effundatur; fœtus ipse amplius in ea non innatans, fit maximè grauis supradictis vinculis. Quapropter necessum est disrumpantur, & per consequens aborsus fiat.

15. de Vsu partium, cap.5

Medicamentorum insuper occasione sequuntur abortus, quæ vel abortum prouocant, vel alio quopiam affectu fœtum perimunt, vel aliquas membranarum eius corrumpunt, incidunt, & cùm vterus ex distensione malè est affectus, eodem auctore, tertio de Natur. facultat. Ponunt etiam quasdam alias causas ex parte fœtantis, vt puta oris matricis amplitudinem, propter quam non potest post coitum sequi perfecta constrictio. & per consequens seminis retentio: item & tenuitatem seminis, ac paucitatem eius. propter quod non possunt ex eo generari membranæ ita valentes, vt fœtum ipsum valeant continere. Vltimò aiunt omnes intemperaturas tum vteri, tum aliorum membrorum. Quę cum ipso vtero consensum habent, siue fuerint simplices, siue compositæ, siue cum materia, siue absque materia, fore causas aborsus: sic habitus quoque mulierum si molles ac humidæ valde fuerint: licet concipiant, non possunt tamen vsque ad præfinitum tempus fœtum continere, verùm ante ipsum aborsum patiuntur. Hæ sunt in vniuersum causæ aborsus quæ tum ab Hippocrate, tum à Galen. tum ab aliis iunioribus Medicis conscriptæ reperiuntur. Communis autem omnibus iam dictis affectibus ipsa est vteri offensio: atque huius ipsius triplex est causa, aut moles nimia, aut põdus aliquod, aut morsus moles, vbi amplius distendi vterus non valet: pondus, cùm supra vires eius sit, quod continet: morsus, vbi vel humores, qui priùs in membranis continebantur, his ruptis, in ipsum vterum sunt effusi: vel etiam totus partus corruptus & putris, ac in noxiam saniem dissolutus, vteri tunicam eius occasione irritat, ac mordet. Cùm ergo horum aliquod non naturæ sponte, sed violenter incidat, abortus prouocatur: Gal. auctore 3. de Natur. facult. Nam partus succedunt vehementissimis motibus ipsius fœtus, vt ait Hippocr. lib. de Natur. infan. vterus verò non alio pacto insurgit ad fœtus excretionem, quàm expultricis facultatis officio tam in naturali partu, quàm in abortu, vt liquet 2. de Causis sympt. Verùm in naturali partu ex naturæ sponte: in abortu, violenter, vt dictum est, ab aliqua dictarum causarum præter naturam irritata. Est enim abortus nil aliud, quàm violenta & intempestiua fœtus editio: vt omnibus in confesso est. Restat modò his sic explicatis, vt ad veritatem quæsiti, eiusque dilucidationem properemus.

3. de Pot. natur. c.12.

3. de Pot. natur. c. 12

cap.3

CAPVT IIII.

NVnc ad dilucidationẽ veritatis eius, quod principaliter quæsitũ est, percurramus. &, vt ea clariùs elucescat, primò animaduertendum est, quod ab omnibus Medicinæ auctoribus concessum est, & præcipuè à Gal. lib. de Sang. missione. & 9. de Meth. med. sanguinis missionẽ duos habere principes scopos. Aut enim fit pro euacuatione tantùm eorum succorum qui in venis continentur: aut pro auersione cum euacuatione, tam ad longinqua quàm ad proxima: siue fiat ea ratione curationis, siue præseruationis. Ex quo patet quàm friuolæ sint aliæ intentiones quæ à iunioribus Medicis inaniter dictæ ac inuentæ, & ab ipsis commẽtæ circa ipsam sanguinis missionem fuere. Nam si quid aliud ad eam sequitur, illud est secundariò & per accidens. Eius autem principes, & per se scopi

Libr. de Sang. miss. cap. 11. 12. & 9. meth. med. cap. 11

non sunt alij præter supradictos duos. Quid verò
sit sanguinis missio, tanquam omnibus notũ omit-
to. Secundò notãdum est quòd præseruatio, quam
Græci prophylacticem vocant, vera ac syncera (vt
dicebat Gal. lib. de Constit. artis medicæ, & in lib.
An tuenda sanitas spectet ad Medicum, vel Gym-
nasticum, & lib. 3. artis Medicinalis) propriè attinet
ad affectum futurum fieri, prohibendo eum, quam
uis nondum sit in corpore: tamen quia imminet pe
riculum ne quamprimum fiat. Hoc autem perficit
artifex, delens ac auferens eam causam, ex qua affe-
ctus ipse prȩter Naturam quamprimum futurus est
fieri: & non eam, ex quã sensibiliter morbus gigni-
tur. Nam illa quæ hanc aufert causam, non est syn-
cera & pura prophylactice, cùm sit pars quædã ar-
tis curatricis. Dicitur autem aliquo modo prophy-
lactice, seu præseruatio: quia causam, quæ morbum
creat, adimit: vt voluit Gal. 11. Meth. medendi. Hoc
aut perficitur siue per alterantia, siue per euacuan-
tia, si opus est: vel per vtrunque, Gal. auctore lib. de
Constitutione artis medicæ, circa finem. Nimirum
ergo si suprà de intentione Gal. lib. 1. de Composi-
tione medicamentorũ per genera, dicebamus præ-
cautionem, seu præseruationem primò & per se fo
re causarum parientium affectus ipsos præter natu-
ram existentium. Tertiò est animaduertendũ quòd
sanguinis missio facienda pro prȩseruatione abor-
sus potest dupliciter intelligi: vno modo, nullo ap-
parente adhuc sanguinis fluore ex vtero, siue fue-
rit ex venis quæ in eius cauitate terminantur, siue
ex venis, quæ ad ceruicem committuntur. Alio mo
do possumus loqui de re, apparente aliquo sangui-
nis fluore ex quouis supradictorum locorum fue-
rit. Quartò notandum est, quod diuidendo tempus
fœtationis in tria tempora præcipua, possumus lo-
qui de supradicta sanguinis missione facienda, aut
in tribus primis mensibus, aut in mediis, aut in vl-
timis. Notandum insuper est & quintò, quòd, cùm
loquimur de supradicta sanguinis missione facien-
da pro præseruatione aborsus: de ea non aliter lo-
quimur, quàm indicatione tãtùm sumpta ab ea ab-
orsus causa, quæ licet ipsum non cœpit facere, ta-
men facere potest in futurum. Ita quòd per ipsam
sanguinis missionem fœtum præseruando, prohi-
bemus ne aborsus in futurum fiat: & sic loquimur
de vera ac syncera eius præseruatione, & non lo-
quimur de supradicta sanguinis missione, prout
posset in vtero gerentibus curare nonnullos affe-
ctus præter Naturam qui in ipsis gignũtur ac fiunt.
Sextò notandum est quòd sicuti perpetuò optimũ
est maximè tutò curare, vt volebat Galenus deci-
moquarto Metho. medendi, quod consistit in tri-
bus, videlicet in cõsequutione intenti finis: aut sal-
tem quem curas non lædas: & tertium, quòd nõ fa-
cilè vitium reuertatur. Propter quod præcipiebat
Galenus ipse 12. Methodi medendi, quòd terminus
Medici, qui contra morbum pugnat, quem nullo
pacto trãsire debet, est, vt tutò medicetur. Ita quo-
que in prophylactice, seu in præcautione proseq̃
dum est: quia, cùm in ea Medici intentio sit causam
auferre, quæ posset aliquẽ præter Naturam affectũ
futurum efficere (vt priùs dictum est) debet id pro-
sequi omni conatu, tam per alterantia quàm per e-
uacuantia, cùm eis quæ maximè tuta sunt & cum
quibus iam certus est non posse aliquã corpori no-
xam inferre. Hoc idem volebat Hippocrat. primò
de Morbis vulgaribus, sub his verbis, Te ad hoc
exerceto, morbis vt prosis, aut nequid noceas. Qui-
bus sic stantibus, dico assertiuè absque controuer-
sia vlla, sanguinis missionem vtero gerentibus, pro
præseruatione aborsus, fluente vel non fluente ex
vteri vasis quibuslibet sanguine multo, aut exiguo
in primis, vel in mediis, seu in vltimis mẽsibus nul-
lo pacto faciendam fore. Ad quam veritatem cor-
roborandam afferam in mediũ nonnullas tum ra-
tiones, tum auctoritates: quarum rationum prima
est. Omne illud, quod est per se causa faciens abor-
sum, nõ potest præseruare ab eo: sed sanguinis mis-
sio est per se causa faciens aborsum. igitur non po-
test præseruare ab eo. Maior patet: quia si non se-
queretur quòd idem simul & semel esset per se cau-
sa aborsus, & præseruaret ab illo: quod est falsum
& impossibile. Minor est Hippocratis Aphorism.
31. quintæ particulæ. Secunda ratio: Ex quacun-
que causa per se fœtus destruitur, ex eadem nullo
pacto potest conseruari: sed alimenti defectu per
se fœtus destruitur. igitur ex eo non potest con-
seruari. Maior patet. Minor est Galeni in commen
to citati Aphorism. tunc arguitur sic, Ex sanguinis
missione vtero gerentibus facta, per se sequitur de-
fectio alimenti fœtus, vt patet per Galenum in eo-
dem loco. Igitur ex sanguinis missione nullo pacto
potest fœtus ipse in vtero conseruari. Tertia ratio.
Si de quo minus videtur non inesse, & inest: ergo
de quo magis. Sed minor noxa videtur quòd fœtui
inferatur ex inedia, & tamen ea est causa aborsus,
vt patet per Galenum in commento Aphorism. 31.
& 37. quintæ particulæ. Ergo magis sequetur ex san
guinis missione, cùm maior noxa ex ea fœtui infe-
ratur. Maior clara est apud omnes Logicos. Quar-
ta ratio: Si ex alui profluuio periculũ est vtero ge-
rentes abortire, solùm ratione euacuationis, vt vo-
lebat Galenus in commento Aphorism. 33. quintæ
particulæ: quæ euacuatio est aliorum humorum à
sanguine, quantò magis ex euacuatione per sangui
nis missionem, quæ sanguinem euacuat, ex quo san
guine fœtus nutritur, & per consequens magis ei
alimẽtum subtrahitur? Quinta ratio probans quod
in primis mensibus nullo pacto pro præseruatio-
ne aborsus competat sanguinis missio, est ista: Di-
ctum est suprà, præseruationem fieri per ablatio-
nem causæ, quæ posset in futurum quamprimum
aliquem affectum præter naturam in corpore gi-
gnere. Tunc argumentor sic: Quæcunque corpo-
ra mediocria absque occasione manifesta abortiũt
in primis mensibus, eius causa est plenitudo muc-
coris in vteri acetabulis: quæ dicta acetabula dis-
rumpit: sed sanguinis missio nullo modo potest ta-
lem causam auferre ac prohibere, imò potius auge-
re. igitur nullo pacto in primis mensibus ea facien-
da est. Et, si diceretur quòd possunt nõnulli alij sen
sibiles præter Naturam affectus manifesti atq; oc-
culti in dictis primis mensibus aborsum facere, qui
affectus præter Naturam curari possent per sangui
nis missionem, & ita aborsus præpediri: tunc dico
quòd ea sanguinis missio præcipuè fit pro curatio-
ne dicti affectus præter Naturam. Quo casu nõ est
nostra intentio de ea loqui. nam (vt diximus suprà)
loquimur hîc de sanguinis missione vtero gerenti-
bus facienda, prout principaliter & per se posset ab
aborsu præseruare, & non per curationem alicuius
affectus præter Naturam: in quem possunt prȩgnã-
tes incidere, & curari forsan per sanguinis missio-
nẽ: licet per eã (vt volebat Hippocr. citato Aphor.
31. quin-

Lib. de Cōstit. art. me. cap. 19. lib. ad Tra. ca. 30. lib. art. med. c. 99.
cap. 2
cap. 19
cap. 2
cap. 13
cap. 1
1. epid. 5. 2. tex. 50.

31. quintæ particulæ, semper noxa fœtui inferatur, & præcipue si aliis auxiliis curari non valeant. Nam eo tempore, licet per sanguinis missionem noxa immineat fœtui, vt diximus de intentione Hippocratis: tamen, quia alia salutis ratio non est, quàm ea: etsi fuerit cum periculo, tentanda est, vt iubebat Galenus in his casibus decimo Method. medendi. ex Thucydidis consilio, eius tamen quantitatem minuens. Quod si affectus ipse præter Naturam ex ea curetur, & aborsus non sequatur: hoc erit per accidens tum ratione quantitatis, & non qualitatis sanguinis missionis: cùm ratione sui semper habeat aborsum facere, nisi à quantitate labefactetur: tum quoque quòd ex tali sanguinis missione maius sequitur commodum, quàm incómodum, auferens per eam maiorem aborsus causam. Et in hoc maxime allucinatur nonnulli nostri temporis Medici, qui quosdam interdum præter Naturam affectus taliter curantes, siue occulti fuerint, siue manifesti, putant se nonnunquam per sanguinis missionem præseruare vtero gerentes ab aborsu, nullum facientes discrimen inter curationem, seu non veram prophylacticen, & syncerã prophylacticen: quamuis valde discrepent. Et hoc quoque dicendum erit eis, si aliquando in mediis & vltimis mensibus fortè in his casibus præcipiatur sanguinis missio alicui gerenti vtero, & aborsus non fiat. Sexta ratio ad idem. Humoribus crudis, seu vitiosis in ventriculo contentis, nullo pacto facienda est sanguinis missio, vt volebat Galenus in lib. de Sanguinis missione. & nono method. medendi. sed vtero gerentibus semper, vel saltem vt plurimùm, tales humores in ventriculo continentur. Igitur eis non facienda est sanguinis missio. Nam per illam sanguinis missionem talis humores crudi, vel vitiosi attrahuntur ad venas. & sic non modò possunt esse causa aborsus, immo maximam noxam & fortasse exitium inferre possunt ipsis vtero gerẽtibus. Secundò ex dicta sanguinis missione sequitur agitatio & commotio quædam dictorum humorum in ventriculo contentorum, ad quam sæpe animi deliquum, multoties syncope & quandoque mors sequi solet. Tertio ex eorum commotione fit appetitus ablatio, seu deprauatio: ad quam sequens inedia subtrahens fœtus alimentum, posset aborsum facere. Quòd autem supradicti humores in vtero gerentium ventriculis contineantur, patet ex Galeno libro 4. de Causis sympt. Verùm, quòd in mediis & vltimis mensibus nullo pacto debeat talis sanguinis missio pro præseruatione aborsus fieri, vnica ratione probatur sic. Eo tempore, quo fœtus indiget multo ac maiori alimento, nullo pacto id debet ei subtrahi: sed in mediis & vltimis mẽsibus, cum fœtus sit maior, multò maiori indiget alimento. Igitur eo tempore, pro eius conseruatione, nullo pacto erit sanguinis missio facienda: immo, si fiat, ex ea potius sequetur eius destructio & mors, vt volebat Hippocr. Aphor. citato. 31. quintæ particulæ, & Galen. in eius comment. Quòd autem prædicta sanguinis missio non sit facienda, nec in primis, nec mediis, nec in vltimis mensibus, iam patet ex sententia Hippocr. in supradicto Aphoris. vbi dicebat: Mulier vtero gerens, sanguine misso ex vena, abortit: & magis, si fœtus sit maior. Hoc idem testatur Galen. in commento dicti Aphoris. & in nonnullis aliis locis. Vltimò cui dubiũ est, quin, si potuissent vtero gerentes per sanguinis missionem aliquo pacto præseruari ab aborsu, illud literis mandassent tot ac tanti auctores artis Medicæ, qui ante nos fuere, & præcipuè Græci: qui inter omnes alios audaces extiterunt in sanguinis missione facienda. Verùm, cùm illud ab aliquo eorum scriptum non reperiatur, immo à cunctis interdicatur præcipuè ab Hipp. & Gale. autumãdum est nullo pacto fieri posse, ac debere, tum potissimum, cùm Hippoc. singulæ causæ, quæ aborsum efficere possent, fuerint notæ, ac ab eo conscriptæ, vt suprà annotauimus. Et tamen ab eo non modò dicta sanguinis missio nullibi cõscripta reperitur, ac probatur, immo expresse in paulo ante citato Aphoris. prohibetur. ad hæc, si nulla earum, quas recensuimus abortus causas venæ sectione citra periculum auferri valet, tutiùs verò & absque noxa aliis mediis auferri queat: quis negabit ab ea abstinendum esse, ac aliis vtendum tutioribus auxiliis pro earundem causarum sublatione, si modò medicus semper tutè curare debeat? Cõcludamus ergo cum eo, & cum Gale. ac omnibus aliis medicæ artis eximiis auctoribus, nullo modo talem sanguinis missionem pro aborsus præseruatione faciendam fore. &, si qui eam præcipiant, quàm valde supradictis auctoribus se opponunt, ac à veritate deuiant.

[margin: cap. 10]
[margin: De sanguinis missio. cap. 20. 9. Metho. med. cap. 5]
[margin: 1. de Sympt. cau. cap. 7]

CAPVT V.

Instabunt fortè aliqui in medium afferẽtes quasdam aborsus causas, quæ ab Hippocrate non fuerũt notæ, nec conscriptæ. Pro quarum delatione aiũt, quod sanguinis missio pro præseruatione aborsus competat, vtputa vtero gerentibus corpora habentibus plethorica, in quibus redundans sanguis sit multus, siue ea multitudo fuerit quò ad vasa, siue quò ad vires (cum duplex ea sit) vt volebat Galen. lib. de multitudine, & libro de sanguinis missione: saltem in primis mensibus, ne fœtus ipse ab ea sanguinis multitudine suffocetur, quæcunque ea sit, extat alia causa (vt aiunt) puta plenitudo vitiosi sanguinis, si vtero gerentibus insit. Quæ plenitudo sanguinis vitiosi potest sui vitio, eo sanguine existente inepto pro alimento fœtus ipsum perimere, & per consequens aborsum proritare: potissimum si mulier conceperit, cum menses incipiant fluere, & sic eorum pars aliqua superflua retineatur: quo casu facta sanguinis missione ex venis cubiti maximè interna, posset per eam hic vitiosus sanguis reuelli, tum etiam iecur ipsum alterari, eiúsque concoctrix facultas vigorari, & sic aborsus prohiberi. Dicunt tertiò, quòd cùm sæpe vtero gerentibus eueniat sanguinis fluor ex vteri vasis, ex quo sanguinis fluore aborsus accidere potest, tum fœtum ipsum suffocando, tum propter nimiam eius euacuationem alimentum ei subtrahendo: in hoc casu sanguinis missio ex venis cubiti, potissimum interna (vt diximus) ex eis, quæ sunt vteri reuellendo, posset tum fluorem ipsum compescere, tum aborsum præseruare. Hisce rationibus concludunt sanguinis missionem saltem in primis mensibus aliquibus vtero gerentibus ratione euacuationis, aliis verò ratione reuulsionis, ac hepatis alterationis, posse ac debere fieri, vt ab aborsu præseruentur. Et ita absque pudore aliquo tenaciter, ac promptè supradictas rationes in medium afferunt, vt se aliquid dicere putent: quamuis inania ab eis incognita, ac minus intellecta proferant. ipse equidem tantæ eorum inscitiæ mise-

[margin: Lib. de mult. cap. 3. & de Sãg. missio. cap. 4]

reor potissimum, cum in ea fuerint inueterati. Qua de re desperata est eorum salus: est enim indelebile vitium ignorantia, vt dicebat Galenus 13. Methodi medendi. præsertim si cum superbia sit coniuncta. Sed iis omissis ad eorum friuolas rationes hoc pacto respondebimus. Quantum ad primam dico, quòd, si bene Hippocratem libro de Natura infantium, & Galenum libro quarto de causis Symptomatum perlegissent: vtique non ignorarent alium esse modum, quo in mulieribus eo tempore cùm vtero non gerunt, sanguis singulis mensibus ad vterum ipsum defertur: & alium impraegnationis tempore: nam dictum est suprà de intentione Hippocratis in præcitato loco, & Galeni libro quinto de Simplicium medicamentorum facultatibus, quòd eo tempore, quo fœminæ non gerunt vtero, singulis mensibus tanquam quoddam superfluum, & excrementosum à toto corpore per venas, ad eas tandem, quæ in concauitatem vteri committuntur, sanguis menstruus expellitur, affatim ferè ac subitò, & multus, nullum inferente auxilium ipso vtero ad eius attractionem seu delationem: cum sit ei tanquàm excrementum. Verùm tempore impraegnationis nō singulis mensibus, sed singulis diebus (vt volebat Hippocrates in libro de Natura infantium.) per facultatem attractricem ipsius fœtus, siue seminis pro eius alimento trahitur tanta quantitas sanguinis, quanta ei opus est pro eius alimento, ac augmento quietè, placidè, ac paulatim prout in dies vires habet attrahendi robustiores, ac eo sanguine magis, ac magis indiget. Si ergo ad ipsum semen, seu fœtum sanguis non expellitur à toto, nec transmittitur cum labore affatim, ac subitò, sed ab ipso trahitur paulatim absque labore aliquo: quo modo potest semen ipsum, seu fœtus ipse suffocari à sanguinis multitudine existente in ipsis vtero gerentibus, siue ea fuerit quò ad vasa, siue quò ad vires? Equidem hoc dicere est valde à ratione alienum: tanta nempe quantitas sanguinis attrahitur à fœtu ipso, quanta indiget pro eius nutrimento, ac augmento. Et si per quàm rarissimè talis plethora, seu sanguinis copia talis in fœminarum aliqua reperiatur, quæ concipere valeat: & si concipiat, nunquàm tanta sanguinis copia aderit, vt ab ea fœtus suffocari possit. Verùm isti paupercu li, meo iudicio, decepti sunt, opinantes eo modo sanguinem deferri ad vterum tempore impraegnationis: quo defertur eo tempore, quo vtero non gerunt, parum exercitati in commentariis Hippocratis, & Galeni, & aliorum Medicinæ bonorum Auctorum. qua de re huiusmodi causa ab Hippocrate & Galeno conscripta non reperitur: cum ea aborsum facere non valeat: nisi cum sensibiliter lædat aliquem præter naturam affectum prius pariens. Sed dato per possibile, vel impossibile, quòd possit fœmina aliqua plethorica adeo sanguine abundans, siue in omnibus vasis, siue secundum vires impraegnari: licet hoc contradicat Hippocrati, & quòd verendum sit per dictam sanguinis multitudinem de ruptura alicuius venæ, vel de aliquo alio præternaturali affectu ipsius prægnantis potius, quàm de suffocatione fœtus, immo vereatur etiam de suffocatione fœtus: cur non memoriæ mandent dicta Galeni 4.12.14. Methodi medendi? dicebat etenim libro 4. Methodi medendi, quòd si quis sanus adhuc existens in sanguinis redundantis concursu sit positus, non statim huic mitti sanguinem est necesse: immo in alio satisfacit inedia, in alio cibi parcitas, & in alio soluta aluus, vel purgatio, vel frequens balneum. In aliis verò sola exercitatio, vel multa frictio abundè fuit satis. Si qua ergo vtero gerens sanguine multo redundet priusquàm ab eo sensibiliter lædatur, cur non, præcepto Galeni melius erit (non dico inedia) sed quòd cibi parcitas præcipiatur: non purgatio, vel balneum, sed exercitatio, seu frictio multa potissimum superiorum partium, quàm sanguinis missio pro fœtus conseruatione, aut prohibitione aborsus. Et eò magis, quia iis auxiliis tutius præseruabimus: nam saltem securus est medicus prægnantem non lædere: immo supradictis auxiliis tutius ab aborsu præseruabit. Quod exequi iubebat Galenus 12.14. Methodi medendi: illúmque volebat fore optimum Medicum, qui tutius, & securius operabatur. Ex quibus omnibus patet, quàm parui sint momenti prima eorum ratio: & qualiter qui ita argumentantur, suam ostendant ignorantiam tum circa anatomen, tum circa ipsius fœtus nutritionis modum. Ad secundam eorum rationem, cum dicebant debere fieri sanguinis missionem pro præseruatione ab aborsu saltem in primis mensibus, cùm vtero gerentibus sanguis redundet aliqualiter vitiosus: qui sanguis vitiosus posset aborsum prouocare tanquàm ineptus existens pro fœtus alimento, ac superfluus. Respondeo, quòd si bene perlegissent, ac intellexissem Hippocratem lib. de Natura infantium, & Galenum libro 4. de Causis symptomatum præcipuè, & in commento Aphorism. 37. quintæ particulæ, & libro de Atra bile, vtique cognouissent semen, seu fœtum in primis mensibus, quod optimum est, ac sincerum, sanguinem ex venis matris allicere, atque attrahere, & non vitiosum, seu excrementosum: quamobrem frustra fieret sanguinis missio ab eis: verentes vitiosum sanguinem tanquàm ineptum pro fœtus alimento posse fœtum perimere, atque aborsum facere, cum semen ipsum, seu ipse fœtus (vt dictum est) ex sanguine non alliciat, nec attrahat, nisi sincerum ac optimum, præcipuè in primis mensibus. Et, si diceretur ab eis, quòd saltem in mediis, & vltimis mensibus posset is sanguis vitiosus aborsum facere, & hac de re bonum esset pro fœtus præseruatione, ac prohibitione aborsus in dictis mensibus fieri sanguinis missionem: Respondeo quòd quamuis in mediis & vltimis mensibus, quoniam fœtus maiori indiget alimento, etiam pro eo attrahat insimul cum optimo sanguine aliquid excrementosum ac vitiosum, vt volebat Galen. in præcitato quarto lib. de Caus. symptom. tamen dicebat ipse quòd absumpto ab eo sanguine attracto pro eius alimento, qui bonus est ac optimus, quæ superabundat, partem excrementosam ac vitiosam fœtus ipse ad supradictas duas membranas, Amiculum videlicet, & intestinalem, sua expultrice facultate expellit, ac reponit vsque ad præfinitum tempus partus. Et hoc modo nō potest fœtus ipse taliter lædi, vt fiat aborsus. Præterea his mensibus, videlicet mediis & vltimis, fœtus est maior: maiori igitur indiget alimento. Sed per sanguinis missionem illud ei subtraheretur, & per consequens faceret potiùs aborsum, quàm præseruaret ab eo, prout dictum est de intentione Hippocr. Aphor. 31. quintæ particulæ, & Galeni in eius comment.

Marginal notes: 13. Metho. med. cap. 15 — 1. de Symp. cau. cap. 7 — 5. de Simplic. medic. facult. cap. 22 — 4. Metho. med. cap. 6 — 12. Metho. med. cap. 1. 14. eiusdem cap. 13 — 4. de Sympto. cau. cap. 7. Lib. de atra bile. cap. 8 — 1. de Sympto. cau. cap. 7

comment. Vlterius, cur nõ tutius est tam in primis mensibus, quàm in secundis & vltimis supradictis vtero gerentibus optimam victus rationem præcipere, quàm sanguinẽ mittere, vt isti volunt? Ex qua optima victus ratione cum faciliùs, tum securius efficitur dicti vitij sanguinis correctio, ac ipsum gignentis iecinoris alteratio, & per cõsequens aborsus præseruatio, si ab ea causa, (vt isti aiunt) fieri posset tum potissimùm: cùm hæc sit Galeni opinio, quam iubet exequendam in mediis & vltimis mensibus eodem lib. 4. de Causis symptomatum. Nam in primis mensibus (vt diximus) huiusmodi sanguis non potest propter prænarratam causam aborsum facere. Et ita patet qualiter sit respondẽdum ad secundam eorum rationẽ. Quò verò ad tertiam, cùm dicebant quòd vtero gerẽtibus sæpe accidit aliquis sanguinis fluor ex vasis vteri: ex quo potest aborsus fieri, aut fœtum ipsum suffocando, aut propter nimiam sanguinis euacuationem alimentũ fœtui subtrahendo: quo casu sanguinis missio præcipuè ex venis cubiti, reuellendo, posset aborsum prohibere. Pro eius solutione notandum quòd, vt dictum est suprà, quædam venæ ad vteri cauitatem deferuntur: quædam aliæ ad eius ceruicem committuntur. Ea de re primò videndum est, à quibus venis fluor iste sanguinis fiat: an videlicet ab eis quæ ad cauitatem, vel ab eis quæ ad ceruicem committuntur. Secundò quantitas sanguinis, quæ expellitur, est animaduertenda. Nam si fluor iste sanguinis fuerit per venas quæ ad ceruicem vteri cõmittuntur, hic fluor vt plurimùm accidit ipsis vtero gerentibus, vt volebat Galenus sexto de locis affectis, & in cõmento Aphor. 60. quintæ particulæ, fœtu ipso pro sui alimento vtente eo sanguine qui per venas eas, quę ad cauitatem vteri deferuntur, fertur: redditq; causam Galenus in eodem commẽto, cur potissimùm vtero gerentibus accidat huiusmodi fluor sanguinis ex venis ceruicis, & non ab illis quæ in cauitate sunt: nam ab illis chorium, seu secundæ pendent, vt suprà dictum est. Propter quod nihil per illas in imprægnationis tempore potest naturaliter excerni. Si itaque taliter euenerit, non oportet vereri aborsum: immo, cùm talis sanguinis fluor fiat per viam expurgationis totius corporis, potiùs ex eo sequitur conseruatio fœtus quàm aborsus, potissimùm si modum non excesserit. Quapropter nullo pacto eo casu facienda est sanguinis missio pro eius reuulsione. Quòd si modum excesserit taliter, quòd prægnans ex eo fluor fiat imbecillis & mamillæ incipiant graciles fieri: eo casu cum adstringentibus talis fluor est compescendus. Et in hoc concors existit tota Medicorum turba ab Auicenna vsque ad nostra tempora. Neque eorum aliquis quos viderim hucusque fuit ausus talibus sanguinem mittere. Et, si diceretur quòd cum approximatione adstringentium supradictorum bonum esset quoque reuulsionis gratia sanguinem mittere, maximè venis cubiti: Respondebimus optimas fore reuulsiones: verùm, quia inter eas sunt quædã quæ tutiores sunt quàm sanguinis missio, illę perficiendæ sunt, sanguinis missione relicta: hæ verò sunt velut cucurbitulæ in superioribus partibus appositæ, & potissimũ sub mamillis, vt iubebat Hippocr. Aphor. 50. quintæ part. Inter eas quoque sunt frictiones & ligaturæ suprà dictarum partium superiorum. Quæ omnes absque timore & periculo ac sine fœtus noxa fieri possunt: non sic autem sanguinis missio. Et hac de causa, vt mea fert opinio, nemo eorum, qui antę nos fuere, Medicorum ausus fuit in hisce casibus sanguinem mittere, certiorati siquidem illam vtero gerentibus fieri non posse absq; maxima noxa tum earũ, tum fœtus. Quòd si ponatur eundem sanguinis florem ex vtero fore ex internis venis ipsius, quæ ad eius cauitatem cõmittũtur, ex quibus & cum quibus chorium ac fœtus ipsi vtero alligantur: tunc dico, quoniam magnus adest timor aborsus, quòd quamprimũ etiam si in quantitate modum non excesserit, compescendus venit per omnem modum administrationis applicando adstringentia, & ab extra & ab intra. Quem modum obseruauerunt omnes Medici, qui ante nos fuerunt à Galen. vsque ad nostra tempora. Et, si adhuc diceretur quòd saltem in hoc casu facienda est sanguinis missio reuulsionis gratia: Respondebitur vt suprà, videlicet affirmando ac laudando reuulsionem: verùm, cùm plures sint eius species & cùm quàm plurimis fiat modis, vt dictum est, vtendum est eis quę, cum hoc quòd nullam noxam inferunt, tutiùs fiunt, quamuis (vt dixi) adstringentium vsus sit eius rationalis ac propria curatio: licet vbi hanc ob causam sanguinis fluor contingat, quocunque modo ex eisdem vasis profluat, difficile admodum sit aborsum prohibere, quocunque vtaris auxilio, quemadmodum & ratio dictat, & nos sæpius obseruauimus. Hæc mihi videntur sufficienter dicta pro solutione prædictarum dubitationum, licet potuissem has fugere, memoriæ mandans ea quæ dixi in quinto Notando: ibi enim dicebam velle loqui de sanguinis missione facienda, vel non facienda vtero gerentibus pro præseruatione aborsus, indicatione tãtum sumpta à causa ex qua posset in futurum aborsus fieri, sed adhuc ab ea non fit: & non ab ea quæ iam sensibiliter ipsum facit. Illa nanque propria ac syncera dicitur prophylactice, seu præseruatio, quæ se opponit causæ ex qua futurus est aliquis præter naturam affectus, nihilque adhuc sensibiliter lædit. Nam ea quæ est pars artis curatricis, vt in morbo fienti, se opponit causæ quæ morbũ creat & ex qua sensibiliter morbus gignitur, vt inquit Galen. 11. Metho. medendi. Modò cũ prę supponitur superfluus sanguinis fluor, dicitur aliquis præter Naturam affectus sensibiliter lædens esse genitus, ex quo potest aborsus fieri. Et eo casu, quando loquimur de sanguinis missione facienda, præcipua intentio est curare suprà dictum affectum præter Naturam, qui inest & sensibiliter lædit: ex cuius curatione posset secundariè, & per accidens aborsus impediri: quod est præter intẽtionem nostram, vt suprà diximus. Nam intentio nostra, vt sæpius explicauimus, est loqui de sanguinis missione pro præseruatione ab aborsu, prout pura ac syncera prophylactice dicitur, & non prout ipsa est pars artis curatricis in morbis fientibus. Et sic delẽtur omnia dubia, quæ fieri possent de sanguinis missione facienda vtero gerentibus in fluore præter Naturam sanguinis ex vasis quibuscunque fiat. Sic etiam tollitur dictum Auerrois septimo colliget, cap. 4. vbi volebat cõtra Hippocr. sanguinis missionem, quando aderat repletio qua fœtus non indigebat, tutiùs faciendam fore, quàm purgationem, vt præcipiebat Hippocrates Aphor. primo quartæ particulæ. Loquuntur enim ambo in curatione acutorum morborum, & potissimùm si materia turgeat: à quibus morbis possunt

6. de Locis affect. cap. 5

11. Metho. med. cap. 2

vtero gerentes corripi: & non pro ſyncera præſeruatione ab aborſu, prout loqui noſtra eſt intentio. Neque enim negamus nos quòd vbi quiſpiam prçter naturam affectus vtero gerentibus fuerit genitus, à quo nedum abortus, ſed ipſius etiam vitæ periculum immineat, & pro eius ſublatione venæ ſectionem deſideret, quòd ea vtendum ſit, moderatè tamen, cùm maius ex ea comparetur commodum quàm incōmodum, licet periculo nō vacet: ſublato per eam eodē affectu, qui magis ac certiùs poterat abortum cauſare: idque in dies experimur, cunctis tamen aliis ritè perpenſis, & feliciter ſemper ſucceſſit. Confugient fortaſſe, à rationibus & auctoritatibus deſtituti, ad experientiam, dicentes ſe multoties expertos eſſe ſanguinis miſsionem in ſupra dictis tribus caſibus, vel in eorum aliquo, præſeruaſſe ab aborſu. Verùm hi velut (iudicio meo) prauis rationibus fuerunt decepti, volentes eis vti: ita valdè magis de experientia loquentes, decipiuntur: ignorantes primò, quid ſit experientia. Quæ à Galen. libro de hiſtoria philoſophica hoc modo deſcribitur: Experientia eſt eiuſdem rei ſpecie plures memoriæ. & libro de optima ſecta, Experientia eſt, inquit, eius, quod frequenter & eodem modo viſum eſt, comprehenſio atque memoria. Nunquid ergo ea, quam ipſi dicunt, ſit vera experientia, ex ſuprà dicta deſcriptione patet: tum cùm huic, vt dicebat Galen. 3. Metho. medēdi, longo vſu opus ſit: tum & tertiò cùm rationibus & auctoritatibus omnium Medicorum contradicat: nunquid ea poſſit dici vera experientia, cùm eam (vt dicebat Galen. 2. meth. medendi.) recta ratio ornet. Et nono de Hippocratis & Platonis decretis, & nono meth. medendi, & octauo de compoſi. medicamentorum ſecundum locos, dicebat perquam infirmam & imperfectam fore experientiam ſine ratione. Vltra hoc, quòd perículoſa eſt, vt dicebat Hippocr. primo Aphoriſ. primæ particulæ, & Galen. 10. de Simplicium medic. facultatibus. Is ergo, qui ei ſoli inſiſtit, errat, vt volebat Galen. 3. Metho. medendi. Abſit ergo vt (cùm duo ſint omnium inuentionum inſtrumenta, vt aſſerebat idem Galenus 3. Metho. medendi. & libro de Elementis primo.) aliquis Medicus ſoli experientiæ, abſque ratione, inſiſtat: quia ipſe, inquit, ſemper artifex imperfectus erit, tanquam ſemper ad perfectionem alterum altero opus habeat, vt fatetur idem Galenus 8. de Compoſitione medic. ſecundum locos. Concludamus ergo quòd, ſi fortaſſe aliquando huiuſmodi ſanguinis miſsionem, pro præſeruatione ab aborſu, vtero gerentibus præceperunt: valde errauerunt & maximo periculo ſe ipſos expoſuere, tum cùm rationibus & auctoritatibus, quibus hanc perficiant, careant: tum etiam cùm loquentes de experientia, eam ignorent: vt clarè patet ex ſuprà dictis Hippocratis & Galeni auctoritatibus. Extirpetur ergo huiuſmodi empiricorum abuſus, caueat demum quiſque Medicus rationalis ab hiſce erroribus: damnétque, ſi quem audit ignarum empiricum aliquando eam præcipere. Non immeritò ergo, mi Marce Antoni, cùm rationibus & auctoritatibus, tum etiam experientia perſuaſus, elapſis propè diebus in illuſtriſsima Maria Cardona Marchioniſſa Padulæ, cùm vtero gereret, nec in primo, nec in ſecundo, nec in tertio menſe, etiam apparente eo tempore aliquali ſanguinis pauco ex vtero fluore, aſſueta alias in primis tribus menſibus aborſum pati, mediocriter etiam ferè corpus habente, abſque occaſione manifeſta: laxæ tamen, albæ & mollis carnis, tum ratione ſexus, tum ratione proprij temperamenti, regione & tempore anni calidis, cui magna copia crudorum humorum in ventriculo redundabat: cuius ſignum erat continua ſubuerſio & nauſea, vt volebat Galenus octauo de Compoſitione medicamentorum ſecundum locos: ſanguinem mittere prohibui. Et de nouo, ſi, Deo duce, iterum geret vtero, prohibeo ac prohibebo. Et, ſi omnis tum ratio, tum experimentum mihi deficeret: ſufficit abundanter ſuprà dictus millies citatus Aphoriſ. 31. quintæ particulæ, qui nullo pacto in caſu illuſtriſsimæ ſuprà dictæ Dominæ ab aliquo poteſt refragari: eò magis, cùm nec ratio vlla, aut auctoritas, vel experientia in contrarium reperiatur: quamuis non defuerint aliqui volentes quòd in primo & ſecundo menſe, ante ſanguinis fluorem, bonum fuiſſet ſanguinem mittere: & quidam alij aſſerentes non modò ante ſanguinis fluorem, verùm etiam in tertio menſe apparente dicto ſanguinis fluore, quamuis pauco (vt tu mihi teſtis es) debuiſſe ſanguinem mitti: licet eo caſu ſtatim ſuprà dictæ Dominæ aliàs vena ſecta, poſt horam vel alteram abortierit. Qui quidem quantùm deuiant ac à veritate deuiaſſent, ſi ita perfeciſſent, & deuiabunt, ſi fortaſſe in prædicta Domina in eodem caſu præcipient, ex omnibus ſuprà dictis tum rationibus, tum auctoritatibus, quilibet ſanæ mentis Medicus iudicet. Et tu ipſe, qui quidem optimi es iudicij, bonóſque Medicinæ auctores legere ac aliis interpretari non deſinis, facilè dignoſcere potes.

cap.11

cap.1

2. Meth. med. cap. 6.
9. de Plac. Hippocr. & Plat. 9. metho. meden. & 8. ſec. loc. cap. 6. 10. de Simpli. medic. fac. cap. de ſangui. ve.
3. Metho. med. cap. 2
3. Metho. meden. & 1. de elemē. cap. 2. 8. ſec. loc. 1

cap. 3

Vide, mi Falco, quanti valuerit apud me auctoritas tua: quanti etiam imperium. Malui enim tibi morem gerere, quàm, tuum imperium renuēs, inofficioſus haberi: etſi innumeris, hiſque etiam quotidianis, curandorum morborum occupationibus me poteram iuſtè excuſare. Quibus, perinde ac fluentibus & creſcentibus vndis, ita penitus obruor; vt vix detur ex illis ad refocillandam vitam emergere. Tu tamen ſcribentis animum accipies potiùs, quàm doctrinam vel ingenium. Et, ſi nihil in hoc opuſculo doctum, elaboratum, excultum, ac doctis tandem tuis auribus dignum afferam, non tam paruæ meæ doctrinæ, quàm tuæ variarū ſcientiarum profunditati, temporíſque breuitati benignè precor adſcribas: vt, quando ita præcepiſti, tibi ipſi ſolùm ignoſcas. Daturus equidem ſum, ſi quid plus otij nactus fuero, & hæc noſtra paruula hilari fronte te accepiſſe cognouero, fortaſſe doctiora ac meliora. Tuúmque Donatum Antonium Altimarum altiſsimæ tuæ eruditionis ſtudioſiſsimum, vt cœpiſti, ama, amplectere & foue, ac diris maledicentium aç virulentorum morſibus tuæ auctoritatis antidoto, vt par eſt, fortiter ac animoſè tuere, cùm potiſsimùm veritatis inquiſitioni deditis, vt tu es, & non prophanis illis hæc paucula ſcripſerim. Vale 15. Calend. Iulij 1543.

DE AL-

DE ALTERATIONE, CONCOCTIONE, DIGESTIONE, PRÆPARATIONE, AC PVRGATIONE, EX HIPPOCRATIS ET GALENI SENTENTIA METHODVS,

Donato Antonio ab Altomari Auctore.

1.de Natu. facul. cap. 13. in libr. quod ani. mo.sequ. tem. cor. cap.7.8. de decr. Hippo. & Pla. cap. 4.1 de Natu. huma.tex.5

IPPOCRATES, quē primum omnium Medicorum, ac Philosophorum, qui ad eius manus peruenerunt, Galenus vbique fatetur: non ab re Epicuri Leucippi, atque Democriti opinionem, qui ex atomis insectilibus, ac incompactilibus corpora nostra compaginata esse asserebant, libro de Natura humana primo, hoc pacto destruere nixus est asserēs: Mea verò est sententia, si vnum sit homo, nullo vnquam dolore afficiatur: neq; enim esset, à quo doleret, vbi vnum tantum foret: quòd si doleret, etiam necessariò vnum quoque medicamentum esset. Quam Hippocratis sententiam Galenus libro de Constitutione artis medicæ, cap. octauo confirmauit: cùm dixit, Nam vnum immutabile in aliud est, cum in quod transmutetur, non habet. at immutabile inalterabile est, atque impatibile. quod verò est impatibile, id vacat dolore: ergo quod vnum est, id impatibile esse necessariò sequitur. Qua de re, si vnum specie est elementum: nihil in omnibus vnquam dolebit: at verò dolet. non est igitur elementum vnum. Ad hæc libro primo, cap. secundo de Elementis dicebat, Nulla atomus aut alterari, aut sentire natura apta est. si igitur ex atomis corpora nostra constarent, aut ex tali aliqua natura vniformi, non doleremus: atomi nanque omnes corpora exigua sunt qualitatis expertia. Pari ratione ab eodem Hippocrat. eorum opinio refellitur, qui vnum tantùm ex quatuor primis elementum esse asserebant, ex quo corpora nostra, & cętera oriri volunt. quorum quidam hominem, aërem esse, aut ignem: quidam aquam, aut terram putabant. Nec minus idem esse Hippocr. eodem libr. nonnullis rationibus eorū placita destruit, qui hominem vnum tantùm succū esse existimabāt. quorum aliqui syncerum sanguinem, aliorū succorum expertem, vtriusque videlicet bilis, & pituitæ: quidam pituitam, aut bilem tantùm esse dicebāt. Quibus sic destructis, ac penitus euersis, ad alteram prauam hæresin diruendam accedit, quæ Empedoclis erat, his verbis: Proinde quî verisimile est aliquid ab vno generari: cùm nec à pluribus generentur, nisi mutuo temperamento conueniant? Voluit enim Empedocles ipse corpora nostra, ac cuncta alia ex quatuor elementis ficta esse, non tamen inter sese confusis, sed frustulatim compactis, & sese attingentibus: quæ sententia eisdem argumentis conuincitur, quibus ea conuincebatur, quæ ex insensilibus, & impatilibus primis corporibus, corpora nostra sensilia gigni asserebant. quam etiam opinionem Galen. reprobauit lib. de Constitut. artis medicæ. Quibus ita confutatis, Hippocr. ipse primus inter omnes, mox eodem libro de natura humana, statuit elementa quatuor esse, eáque in mixto commisceri, ac temperari (vbi ab Empedocle discrepat, qui elementa nec cōmisceri, nec confundi in generatione asserebat, vt diximus: sed frustulatim tantùm compaginari, ac sese attingere) ex quibus, inquam, elementis quatuor simul, modo, & æquabilitate commixtis, corpora nostra generari decretum reliquit. cùm, si alterum alteri longè præstaret, & valentius esset infirmiori, nihil generaretur. quatuor ergo supradicta prima, omnium corporum, quæ generantur, & intereunt, simul commixta, ac inter sese mutuò temperata, nedum hominum, elementa communia esse statuit, quæ summas, ac synceras qualitates habent primas. Et propterea quadam excellentia, calida, frigida, sicca, & humida appellata sunt. propriæ autem horum substantiæ nomina sunt ignis, aqua, terra, & aër. summa caliditas igni, aëri humiditas, algor aquæ, ac siccitas terræ inest, vt testatur Galen. in comment. de Natura humana primo. Nimirum ergo, vt diximus, prædictas peruersas opiniones Hippocr. destruxit, suámque veram statuit: cùm nec ab vno aliquid generari valeat, nec à pluribus, nisi mutuo temperamento conueniant, ac commisceantur, modóque, & æquabilitate respondeant. Qua de re cum omnium corporum, quæ interitui, ac generationi subiacent: tum etiam hominis natura eiusmodi sit, necessarium est ipsum hominem nō ex vna re constare. imò non tātum ex quatuor his elementis, verùm ex peculiaribus, quamuis non propriis, sed omnibus sanguinem habentibus animalibus, cōmunibus, sanguine videlicet, pituita, flaua, tum atra bile constat. hæcque illi sunt natura corporis, & propter hæc ægrotat, & valet. valet quidem, cùm ea inter se virtutem, & copiam mediocriter habēt temperatas, & potissimùm si permixta sint: contrà laborat, cùm eorum quicquam fuerit

tex.1.& 2. tex.3 tex.12 cap.8 tex.12 tex.11 tex.15.16.17.& 13 com.13 tex.17

minus, ampliúsve, aut in corpore secretum, neque cum omnibus confusum: prout decretum reliquit idem Hippocr. eodem libro de Natura humana. Etsi omnes nostris corporis partes ex sanguine generantur, vt voluit Gale. 8. de Hippocratis, & Platonis decretis, & primo de Natura humana: tamen non ex eo syncero, atque impermixto, puro seu integro, & aliis humoribus non confuso, cùm hic nunquam vtero gerentibus insit: sed ex eo, qui per excellentiam id nomen sortitus est, vtriusque bilis, & pituitæ participe, corpora nostra genita sunt, & demum edita in lucem, ex ipso incrementum, & perfectionem accipiunt ex quadam quasi materia, vt idem Galenus sentit eodem libro octauo de Hippocratis, & Platonis decretis. Hinc patet, quod, si ex supradictorum temperatura sanitas in humano corpore efficitur, & contrà, ex horum intemperaturis, morbi accidunt: nec corpus nostrum impatibile, omnísque affectionis expers est, velut adamas, aut quiduis id genus, teste Galen. 1. de Sanitate tuenda: vt cùm alteratur, corrumpitur, & vertitur, neque eundem seruat prioris status tenorem, propterea auxilium desiderat. nam si impatibile atque inalterabile esset humanum corpus, sem per optima constitutio perduraret, neque artis præsidio indigeret, vt ait Galen. libro artis medicinalis. duabus autem transmutationibus cùm subiciatur, alterata simul, ac fluente eius substantia: (alteratur enim refrigerata, calefacta, exiccata, & humectata: fluit autem, & secundum sensibiles excretiones, ac per occultam transpirationem) duplici quoque eget restauratione: altera quæ excedentes temperet qualitates: reliqua, quæ locum repleat inanitum, vt voluit Galen. 1. de Elementis. Atque quarto de Simplic. medicamētorum facult. duplex innuit esse nostris corporibus iucundum: alterum, quod impleat id, quod euacuatum est, cuiusmodi est nutrimentum: alterum quod medeatur ei, quod alteratum est, quod quidem est medicamentum. Nostra denique substātia cùm impatibilis non sit, immò continuò oportet per se totam alterari, illúdque ratione primarum qualitatum effectricium elementorum, caliditatis videlicet, frigiditatis, humiditatis, & siccitatis, vicissim inter se agentium, & patientium, necessum est, vt corpora nostra præsidia desiderent, ac auxiliis indigeant: cùm, si ex toto integrum, illæsumque corpus duraret, taléque quale ipsum ab initio creator fabricatum reliquit, nequaquam correctore eguisset. at nunc, cum diffluat semper, ac dispereat: aliquo obseruatore indiget, qui & quod dissipatur, quantum, qualéque sit, cogniturus est, illicóque tale, ac tātum vicissim reponens instaurabit: &, vt semel dicam, quod discutitur, atque euanescit, ingeri paulatim, atque reponi opus est, vt ait Galen. libro An tuenda sanitas spectet ad medicum, vel ad gymnasticum. velut, si eorum substātia alteratur, indiget aliquo, quod excedentes temperet qualitates, eodemmet Galeno teste libro 1. de Elementis. Quocirca ars quædam non ab re, quæ medicina nominatur, inuenta est, corporis humani gubernatrix. & licet à prima eius constituta parte denominetur, vt idem Galen. ait eodem libro ad Thrasybulum: tamen eamet ars, quæ vna est relatione ad vnum intentum finem, qui sanitas est, circa quem omnes artes versantur, cum vnum in singulis artibus, isque bonus finis sit, eodem auctore eodem libr. ad Thrasybulum: hanc, inquam, sanitatem medica ars perpetuò procurat, siue eam tueatur, siue perditam recuperet in humanis corporibus, cum in sanis, ægrotisque vna hæc ars medica modo vna vitia emendet, ea videlicet corrigens: in nullo siquidem alio eadem vitia discrepantia, quàm secundum quantum. At, cùm ipsa perpetuò corporum vitia emendat, ac corrigit, propterea correctrix ars appellatur. Quod si exactè, perfectéque valentem hominem accipiat, in hócque gradu ipsum conseruet, euecticen eam, id est boni habitus seruatricem vocamus, si verò eos, qui iam morbum euaserunt reficiat: analepticen, seu refectricem, vel instauratricem. Inter quas ea quoque collocatur, quæ à medicis salubris propriè dicitur ac conseruatiua simul. Hæ quidem tres partes sub ea medicinæ parte connumerantur, quæ exigua vitia corrigit: inter se autem ratione maioris, minorísque dissentiunt. Estque insuper quædam alia prædictæ artis pars, quæ à medicis propriè prophylactice vocatur: Cui succedit illa, quæ magna vitia tollit, quæ propriè curatiua dicitur. Cum ergo cunctæ hæ partes circa vnum ac eundem propositum finem versentur, qui nil aliud est, quàm sanitas, vt voluit Galen. eodem lib. ad Thrasybulum: sequitur, quòd vna tātùm sit ars medica, per quam humani corporis vitia corriguntur in nonnullas partes diuisa, prout maius, & minus est vitiū, quod corrigitur: hæcque præsidia, atque auxilia, quibus indigent, porrigit, relatione tantum ad vnū finem, qui, vt diximus, sanitas est: corpori videlicet, aut aliquid, vt superuacuum detrahēs: aut aliquid, quod deficiat adiiciēs, naturalémque modum ei comparans, qui nil aliud est, quàm sanitas ipsa. Hinc rectè arbitror ab Hippocrate relatum fuisse, quòd medicina est appositio, & detractio: appositio quidem deficientium, detractio autem redundantium. verùm, sicut non vnius artis est opus facere, & alterius vitiatum corrigere, sed eiusdem, vt ait Galenus lib. An tuenda sanitas spectet ad medicum, vel ad gymnasticum, ita nec vnius opificis est corpora nostra creare, alterius verò eorundem corporum vitia corrigere. Atqui, cùm natura primaria sit humani corporis opifex, nos autem ab initio animal creare non potuimus, nec primam eius formationem instituere: ipsáque iterum natura ægrotis sanitatem comparat, nec alia profectò ratione fœtui in præsentia in lucem edito alimentum suppeditat: quin etiam similiter nūc operatur, alit, digerit, excernit, omniáque, vt semel dicam, in præsentia vt prius eadem ratione ministrat. ars ergo primaria naturæ est. Qua de re ritè à priscis sapientibus dictum est, naturam in omnibus auxiliari, naturam morbos iudicare, naturam morborum esse medicatricem: Medicum autē eiusdem esse ministrum: vt testatur Galenus eodem libro ad Thrasybulum, necnon libro primo de diebus decretoriis auctoritate Hippocratis asserit, quòd natura omnino sufficit: pariterque Medicum ibi appellat naturæ ministrum, non pharmacopolam quendam ex triuio, sed re vera medicum. Cum denique naturę morborum sunt medicatrices, vt ait Hippocrates libro sexto de morbis vulgaribus: ac ipsa natura corpus alit, digerit, excernit, & omnino sufficit, vt superius diximus ex Hippocratis, & Galeni mente, eáque est artifex, & animalibus consulit, vt idem Galenus testatur sexto de morbis vulgaribus, cùm hoc com mentariolo nil aliud dicendum proponam, quàm

quot,

Tex. 19 & 20 ca. 4. cō. 27

cap. 4

cap. 4

cap. 84

cap. 7

cap. 10

cap. 19

cap. 7

cap. vlt.

cap. 13

cap. 29

in libr. ad Thrasybul. cap. 25. in li. de flatib. prope pessi.

cap. 26

cap. 26

cap. 11

sec. 5. text. 1

sec. 5. com. 1 in 1. de ponna. cap. 13

quot, & quibus mediis, ac quando posit ipsi naturæ à re vera Medico, ac ipsius ministro cum oporteat opitulari, præcipuè in curandis morbis, prius quid per naturam ipsam intelligendum est, quidque ea sit, ac quo pacto omnino sufficiat, primum explanare licebit: deinde quomodo ea pro quibusdam functionibus perfectius obeundis, ac quibus mediis iuuanda sit, dilucidare non grauabor. At, quoniam ad artem maximè necessaria sunt, quæ hìc conscribimus, præsertim quia pro tyronibus laborem hunc suscepimus: si qua sæpius repetimus (cum hoc melius sit auctore Galeno in commento aphorismi vigesimi secundi quarti libri) culpandi minimè erimus.

De natura.

Niuersam hominis naturam esse sanguinem, pituitam, & bilem geminam, flauam videlicet, & atram ab Hippocrate, vt suprà retulimus, primo de natura humana decretum est: nam, licet, vt diximus, humana corpora ex sanguine conformentur, non tamen ex eo syncero, cùm hic prægnantibus nunquam insit, verùm vt participe vtriusque bilis, & pituitæ. Et quis inficias ibit corporis plerasque partes ex semine gigni Galeno apertum esse? nam seminis parua in vterum deiecta moles est, nutriturque, & amplificatur ex sanguine. Nec verò id incognitum est, ex sanguine quoque semen genitum esse. qua de re qui ex sanguine corpora humana generari asserunt, at non ex eo mero & aliorum humorum experte, sed ex eo, qui per excellentiam id nomen sortitus est vtriusque bilis, & pituitæ participe, nihil Galeno pugnabit, vt lucidè videre licet apud eum libro primo de natura humana. Quam quidem hominum naturam duplicem quoque esse, videlicet tum omnium communem, tum cuiusque propriam, ab Hippocrate primo de morbis vulgaribus decretum est. qua de re, cum apud eundem ipsius naturæ essentia in quatuor elementorum temperatione posita sit, sequitur humani corporis naturam idem esse, quod temperamentum, seu temperaturam quatuor elementorum, humidi, sicci, calidi, & frigidi, vt patet Galeno secundo de natura humana, & in commento aphorismi secundi libri iij. & 34. libri ij. quæ quidem natura, licet quæ opus est, efficiat, inerudita, & indocta, vt ait Hippocrates sexto de morbis vulgaribus: tamen à Galeno ponitur eam esse artificem, animalibus consulere, ac vim quandam esse inhabitantem in ipsis corporibus, quæ ab ea reguntur, eodem libro sexto de morbis vulgaribus: idque de mente Hippocratis. At quæ sit ipsius naturæ substantia, quæ nos & finxit, & gubernat, ipse Hippocrates non ausus est pronunciare, quanquam nostræ creationis auctorem naturam appellat, prout omnibus hominibus mos est, teste Galeno, nono de Hippocratis, & Platonis Decretis. At idem Galenus libro de temperamentis tertio, naturam ait esse vniuersam substantiam, ac temperiem, quæ ex primis elementis conflatur, calido, frigido, humido, & sicco. Quod autem hæc eadem natura, quæ humani corporis particulas effinxit, ac sensim adauget, omnino per eas totas sit extensa, vt quæ totas eas per totas, non tantùm extrinsecus, fingat, nutriat atque adaugeat, dilucidè idemmet Galenus declarauit secundo de Naturalibus facultatibus. hanc cuiusque hominis particularem naturam, vt dilucidius loquamur, subdiuidere licet in totius corporis temperamentum, & cuiusque particulæ eiusdem corporis naturam, seu proprium temperamentum, ipsam quidem gubernans. qua diuisione Galenus vtitur in plerisque locis, præcipuè libro primo de Compositione medicamentorum secundum locos in principio. verùm ipsius primæ nostræ naturæ, seu temperamenti tria sunt, quæ substantiam compleuerunt, spiritus scilicet, sanguis, & seminalis humiditas, vt ait Galenus in commento Aphorismi 15. primi libri. Et libro vndecimo Methodi medendi fatetur naturam ex tribus partibus constare: ex spiritu videlicet, & ex solidarum partium substantia, quæ partes ex genitali semine conditę sunt: & tertio ex carnosa substantia, quæ ex sanguine gignitur. Et, si superius relatum sit à nobis cunctas nostri corporis partes ex sanguine, non tamen syncero, formari, idque Galeno minimè pugnare: distinctius si loqui velimus, partes, quæ carnosæ magis sunt, ex sanguine: quæ verò solidiores in primo ortu, ex semine fieri atque formari fatebimur, prout patet ex Galeni mente libro primo de semine, idque aduersus Aristotelem concludit. His sic dilucidatis, cuilibet, vel parum in arte medica exercitato patet, quid per naturam tum communem omnium hominum, tum cuiusque propriam, ac demum singularum partium, ex Hippocratis, & Galeni sententia intelligere debeamus. Verùm, quia superius relatum est, naturam ipsam ab initio fuisse animalis opificem, eique demum alimentum suppeditare, digerere, excernere, ac omnino ipsi ministrare, vt patet Galeno ex Hippocratis mente libro nono de Hippocratis, & Platonis Decretis, & libro, Num tuenda sanitas spectet ad medicum, vel ad gymnasticum: nec minus apud Galenum sæpenumero reperimus, calidum innatum hæc eadem in animantibus perficere, vt patet in commento Aphorismi. 15. primi libri sub his verbis, Neque enim aliud quicquam animal ab initio afformauit, sic vti neque rursus adauxit, aut vsque ad mortem enutriuit, præterquam iste calor innatus, de quo nunc habetur sermo. hic igitur est omnium operum naturalium causa. Verùm, quoniam in nonnullis locis, vt superius diximus, & pariter in commento aphorismi tertij primi libri asseruit semper naturam, coctionem, alimenti distributionem, sanguinis generationem, adiectionem, agglutinationem, atque assimilationem operari, velut maximè necessarium, discutiendum videtur, num Hippocrati, & Galeno, velut natura, & temperamentum, vt suprà retulimus, idem sunt: ita quoque calor innatus, & natura, an in aliquo discrepant. Et, cum ad amussim ostensum sit, quid per naturã sibi velint, pari ratione succinctè quoad possumus, quid per calidum innatum ex eorum mente intelligendum sit, dilucidabimus: quò facilius quisque discere valeat, num natu-

ra, & calor innatus idem sint, vel in aliquo discrepent.

De calido innato.

NE quis decipiatur, de calido innato pro substantia, ac corpore calido, nô autem pro qualitate disserere proponimus. appellatur autem hæc substantia innatum calidum ab efficacissima, quæ in eo est, qualitate: vt sentit Galenus in commentario aduersus Lycum. id autem nil aliud est, quàm sanguis, & semen, vt eodem loco ab eo asseritur. necnon ab eodem auctore in commento Aphorismi 15. primi libri, facultas nos gubernans calor innatus appellatur: cuius essentia in spiritu vnà cum sanguine, sanguineisque visceribus reposita est, vt idem Galenus quoque testatur sexto de morbis vulgaribus, & in commento 15. aphorismi primi libri. Qua de re eius substantia aërea est, & aquea, seu in sanguine, & pituita subsistit: qualitate verò est congruè, ex frigiditate, & caliditate contemperatus, prout Galenus asserit octauo de Hippocratis, & Platonis Decretis. Hinc Galenus ipse libro de palpitatione, tremore, rigore, & conuulsione, ipsum calidum innatum essentiam seipsam mouentem, semperque mobilem esse fatetur. Et, quia semper mobilis est, non intra tantùm, extráve mouetur: sed alius alium motum semper excipit. quoniã, si intrà solùm moueretur, immobilis ocius euaderet: extrorsus verò, si tantùm moueretur, dissiparetur, & periret. nunc autem modicè succensus, ac modicè adauctus perpetuò mouetur. Succenditur quidem ad ima corporis lapsus, quo alatur appetens: obtinet enim & ipse ex sanguine perseuerantiam: quemadmodum ex lignis idoneis, qui in foco est, ignis, eodem Galeno teste, libro de Curandi ratione per sanguinis missionẽ. At auctus, & expansus affatim, fermè extingueretur. quòd autem extrorsus exeat, à principio proprio id obtinuit, quia calidũ natura est. at interiorem, & infernum statum possidet. quòd frigoris alicuius sit particeps, quandoquidem mixtum ex calido, & frigido existit. prima itaque caliditatis ratione est sibimet motor. Magnum verò vsum ei frigiditas adiungit: nam nisi frigus obstaret, cum sursum ferri calor aptus natus est: summa peteret: simulque cum eo alimenta ferret. hunc ergo motum caloris, ne longius protensus pereat, frigiditas ipsa impedit: dubium namque esset, ne sua leuitate, & ad superna impetu corpora desereret. quare detinet frigiditas, & impedit, & vehementis elationis impetum moratur. Verùm, cum asseruimus calorem hũc innatum semper mobilẽ esse, seipsumque mouere duplici motu, tum ad intra ab extra, tũ ad extra ab intra, horum motuum quidam caloris innati primus dicitur, teste Galeno libro tertio de Causis pulsuum, cum videlicet mouetur foras, & extra: secundus verò eius motus est; cum intro, & in seipsum mouetur. Nec ab re vnus istorum motuum primus dicitur: nam à proprio principio, vt diximus, quia calidus natura est, obtinuit vt foras, sursum, & extra moueatur. Secundus autem motus, propterea secundus appellatur, quia intro, & in se ipsum mouetur: non propter aliud, nisi propter alimentorum confectionem: & non quia calidus natura sit, quinimmo vt alimenta conficerentur, ipseque intus detineretur diu. Vbi absolutè succi confecti sunt, si neque proprium suum motum primum, quo fertur foras repetere, intra firmus, immobilis ocius euaderet, cum vtrinque esset otiosus, atque ita permanens nil aliud esset, quàm via ad mortem, ac eius extinctionem: substantiæ enim semper mobili mors est quies. Hinc patet calidum innatum, ex Hippocr. & Galen. sententia, nihil aliud esse, quàm essentiam seipsam mouentem, semperque mobilem, vt supra retulimus, nec quicquam aliud esse naturam animalium præter hoc calidum secundum Hippocratis opinionem, quam Galenus asserit in cõment. 15. Aphorismi 1. libr. & commento Aphorism. 37. quarti libri, ex mente eiusdem Hippocratis asserit, Quæ nostra corpora regit natura, nihil aliud est, quàm calor naturalis: qui etiam nil aliud est, quàm sanguinea substantia simúlque aërea, seu seminalis, vnà cum spiritu, vt idem Galenus ait, quinto de Simplicium medicamentorum facultatibus, quod iterum de natura superius dictum est. Qua de re indubitanter nil aliud esse calorem innatum concludamus, quàm naturam atque animam: immo natura, atque anima, de mente Hippocratis, nihil præter ipsum est, vt Galenus asserit libro de tremore, rigore, palpitatione, & conuulsione. calidum ergo innatum, naturam, atque animam idem esse ex Hippocratis sententia, vt supra ostendimus: nemo asserere vereatur: velut & corporis naturam, idem quod temperamentum, eodem Galeno auctore libro de Natura humana, & libro primo de Vsu partium, nósque de eorum intentione illud citra controuersiam fatemur, etsi vt Christi asseclæ, & vt rei veritas est, aliud de nostra anima sentiam, quam incorruptibilem, & immortalem firmiter teneo: licet Galen. de Ratiocinatricis animæ essentia assertiuè loqui perpetuò veritus sit.

Quòd ars medica, ac medici necessarij sint.

VErùm, cùm suprà relatum sit ex Hippocratis, & Galeni mente, naturam in omnibus auxiliari, naturam morbos iudicare, naturam morborum esse medicatricẽ: & in summa, naturam summa quadam prouidentia corpori nostro prospicere, ac prorsus sufficere, forsitan quispiam ex his suspicabitur artem medicam, ac medicos ipsos tanquam superfluos, tolli debere: cùm natura ipsa omnino sufficiat, cuncta administrando seruandi animalis causa, cuius quoque primaria hæc est ars, vt diximus. At si quis verba Galeni perlegerit sexto de Morbis vulgaribus; dilucidè percipiet non mendacem esse, qui asserit à medicis morbos curari: nec eum, qui artem medicam laborantium sanatricem esse testatur: eadem ratione nec illum, qui primam naturam languoribus mederi existimat. verùm ergo est dicere, naturam morbis mederi: rectè quoque, & artem medicam, ac medicum: verè insuper, & eius esse ministrum, ac auxilia ipsa congruenti qualitate, copia, & tempore

Marginal notes: cap.7; Sec.4. com. 25; cap.7; cap.6; cap.5; cap.9; cap.9; cap.6; 2. de Nat. huma. comment. 1. 1. de Vsu partium. ca.9.; Sect.2. text com.1

pore exhibita: cùm auxilia in tempore ægrotis adhibere solius medici sit, isque auctor, ac occasionis inuentor, distinguens optimè per artem, quam didicit, salubria atque insalubria. Quæ ergo primò languoribus medetur, omnia congruentia in animalium corporibus operans, alens quidem cùm alimento opus est, ipsisque sanguinem præparans, per quem egenas particulas nutriat, cibum in ventriculo conficiens, iterum vt sanguis ipse creari possit: & in summa, quæ quatuor facultatibus animal regens, omnia molitur, ac perfecit, non modò sanum animal tuendo, sed etiam ægroto sanitatē restituendo, natura quidem est dignitate antecellens cunctas alias sanitatis effectrices causas; cum omnes materiam sibi parent, ac suggerant. Post quam secūdo loco dignitate succedit ars ipsa medica, per quam medici fiunt, cuius artis vi medici ipsi vtentes, morbos pellunt, ac auxilia ipsi naturæ parant, & ministrant. Tertium locum medicus obtinet: nam ars ipsa medica medicis dignitate præstat, vt asserit Galenus eodem citato loco: & propterea dignitate vltimos esse eos, qui medicis ministrant ad sanitatem comparandam: & eos, qui materias præparant, quos herbarios vocant. Hinc concludamus, naturam omnium artium, artificum ad medendum primariam, ac potissimam esse; post quam vt diximus, sequitur ars ipsa medicatiua, quæ naturæ ministra est. succedit & medicus tertio loco, quem vbique tum naturæ, tum ipsius artis ministrum Galenus appellat, præcipuè primo de Morbis vulgaribus, & libro primo de Diebus decretoriis: post quem sequuntur ipsorum medicorum ministri, materias atque instrumenta ipsis medicis parantes. hi verò sunt herbarij, vnguentarij, coqui, venam scindentes, clysteres immittentes, cataplasmata adhibentes, & similes alij. Qua de causa licet superius relatum sit, naturam omnino sufficere, eamque morborum esse medicatricem, ac ipsius primariam eam esse artem: tamen, quoniam ars ipsa medica in numero est earum, quæ effectrices nuncupantur, reparatricium tamen, ac correctricium: in quibus duo præcipuè inspiciuntur: efficientis causæ videlicet potentia & impotentia, & materiæ copia vel inopia, vt ait Galenus libro de Constitutione artis medicæ; rarumque est artem aliquam effectiuam inuenire nulla alia egentem, quæ aut instrumenta fabricetur, aut materiam operi idoneam reddat: hac de re, licet natura ipsa vt efficiens causa sanitatis tum conseruandæ, tum recuperandæ admodum potens esset cuncta perficere, quantum ex se est; indigebat tamen & materiæ copia, quam extrinsecus suscipere debebat; cum in se non haberet. Hinc non ab re ipsi naturæ succurrunt & alij ministri, præsertim cum quædam in humanis corporibus fiant, quæ ipsi quidē naturæ, non tamen eius ministris negata sunt: vt superfluę carnis abscisio aut luxati articuli repositio. At, cum inter eos, qui naturæ ministrant, quidā sint, qui potius mediatè, quàm immediatè ei ministrare videntur (vt hi, qui materias tantùm, aut instrumenta parant, potius medicis ipsis immediatè, quàm ipsi naturæ ministrant.) quidam verò sunt, qui non tantùm instrumenta, aut materias: verùm qualitatem, quantitatem, occasionē, & vtendi modum ipsarū materiarum dignoscentes, ea ratione naturæ ministrant, vt potius auxiliorum, ac occasionum inuentores sint, quàm materiæ auxiliorum: tunc enim auxilia dicimus naturæ ministrare, cum auxiliorum materiæ in tempore, atque, vt decet, aliquibus humanis corporibus applicantur, Galeno teste vndecimo Methodi medendi. Hinc non ab re Galenus primo de Diebus decretoriis, eū medicū appellat naturæ ministrum, qui re vera medicus est: & non qui pharmacopola ex triuio; cum hic tantum absit à iusta appellatione ministri naturæ, vt etiam maximè contrarium nomen ipsi conueniat magis, iniquo videlicet, & ipsius naturæ, & ægrotantium hoste iure appellato. Is ergo, qui re vera medicus est, distinguereque per artem dedicit salubria ab insalubrib. quique vi eius artis, ac auxiliis vtēs morbos pellere valet; quamuis non primò vt natura ipsa, sed veluti ipsius naturæ adminiculator; atque minister; præterea nec ars ipsa medica, nec reuera medicus tolli debent pro humani corporis sanitate tum seruanda, tum recuperanda; quanquā ars ipsa, vt diximus, per quam verè medici fiūt, dignitate ipsis sit, vt ait Galen. sexto de morbis vulgaribus. Cuncti verò alij, qui medicis ministrant, materias auxiliorum parantes, aut instrumenta idonea, potius medicorum, quàm naturæ ministri appellandi sunt: cùm nec qualitatem, nec quantitatem, aut occasionem, vel vtendi modum cognoscant. Quare eis digniores sunt medici ipsi, velut etiam & auxiliis: medicis verò ars medicatiua: quæ rursus, vt retulimus, naturæ ministra est, eius videlicet, qui vel curatur, vel præseruatur, vel conseruatur. Tunc ergo naturæ medicus auxiliatur, vt sæpius diximus; cùm auxilia in tempore, atque vt decet, ei porrigit, atque propinat. quòd si importunè oblata fuerint; non amplius salubres causæ, neque auxilia dicentur. Porrò cùm in his adhibendis nonnullos nostri temporis iuniores medicos hallucinari inspiciam, qui intempestiuè materias aliquas auxiliorum naturæ propinantes, ei opitulari se autumant, cum potius eam impediant, quàm ipsi ministrent, prauosque errores committunt: non solùm quia intempestiuè auxiliorum materias naturæ propinant, verùm quia etiam cuncta confundunt: nam sæpenumero alterantia, aut præparantia propinantes auxilia se naturæ adminiculari in concoctione, vel in digestione opinantur: & contrà coctioni, vel digestioni, cùm fortè fortuna auxilientur, asserunt se parare expulsioni, aut præter præparationem tantùm alterare putant: rogantibus amicis, vt quando, & quibus auxiliis naturæ opitulandū sit, præcipue in propulsandis morbis, aut in sola alteratione perficienda, aut concoctione, simul cum ea alteratione, vel digestione, seu præparatione, ac purgatione, dilucidare vellem; subij, vt eis gratificarer, libentur hoc onus: simulque vt ad propositam materiam stylum exercerem. Itaque de alteratione primò disserere decreui, tanquam quodam communi genere ad cuncta alia: nā absque alteratione, nec concoctio, nec digestio, nec præparatio, aut purgatio fieri valet.

Marginalia: eodem loco. — Sect. 2. cō. 45. & 51. I. de diebus decr. 11 — cap. 12 — cap. 1 cap. 11 — Sect. 5. com. 1

De alteratione.

Elut, cùm corpus aliquod ab his, sub quibus antea fuit, in nullo est immutatum, quiescere id dicimus, vt Galenus asserit primo de Naturalibus facultatibus: ita equidē; si in aliquo ab iis recesserit, secundū illud id moueri dici-

mus, & cũ nõnullis modis corpus à statu, in quo erat, recedat; pari ratione multis etiam modis moueri dicetur. At, quoniam motum prioris esse habitus mutationem à Galeno asseritur libro primo [cap.6] Methodi medendi: ea verò immutatio dupliciter [cap.3] fit, eodem auctore libro secũdo methodi, & libro [cap.3] primo de locis affectis: quorum vnus lationis, alter alterationis dicitur. atque ea mutatio, quæ in loco agitur, latio appellatur: quæ verò in qualitate, alteratio. Latio ergo prioris loci mutatio erit. at [cap.3] alteratio à Galeno secundo Methodi medendi asseritur, quòd est generatio qualitatis, aut affectus, seu dispositio, vel mutatio eius, quod prius fuit, hæc autem fit, cum quæ prior in corpore qualitas erat, mutatur, & nunc noua gignitur. erit ergo alteratio mutatio in qualitate, seu demutatio eius, [cap.6] quæ prius fuit qualitatis, prout Galenus asseruit primo Methodi medendi. hæ ergo sunt primæ duæ, simplicesque motus differentiæ; quanquam enim lationis motus prior, simpliciorque sit, cum auctio, diminutio, & generatio, licet in his quoque motibus prioris habitus sit immutatio, veluti in prædictis; tamen compositi sunt, & non sim- [cap.2] plices motus, vt ait Gale. 1. de Naturalibus facultatib. Verùm in quacũque re alterationes fuerint, in ipso fieri essentiã suam possident: cum, si quis ex albo niger, aut ex nigro fiat albus, is in colore mouetur: &, si quid prius dulce, postea fiat austerũ, vel ex austero dulce: eum in sapore motum esse dicimus, amboque in qualitate moueri: veluti qui ex calidiori frigidior fit, aut ex frigidiori calidior, vel ex sicco fiat humidus, aut ex humido siccus; eum quoque moueri affirmamus, communéque his omnibus nomen alteratio est. Quoniam verò corpora nostra, velut cuncta alia, quæ ortui, ac interitui obnoxia sunt, vt superius retulimus, duabus transmutationibus subiiciuntur: vna fit, cùm eorum substantia alteratur, quæ non nisi calfacta, refrigerata, exsiccata, & humectata alteratur: nam solæ hæ qualitates totam transmutant per totam [cap.7] substantiam, teste Galeno libro primo de elemẽ- [cap.9] tis, & libro de cõstitutione artis medicæ: cuiuslibetque nostri corporis propria substantia, in supradictarum primarum qualitatum quadã temperie est, ac proinde substantia facultatum, quibus ea reguntur, proprietas est tẽperamenti, prout Gale- [cap.3] nus asserit libro de Multitudine. Altera verò trãsmutatio efficitur, fluente eorũ substantia, quæ nõ tantùm per sensibiles excretiones fluit; verùm & secundum illam, quæ occulta nominatur transpiratio: nimirum si duplici quoque egeant restauratione: vna, quæ excedẽtes temperet qualitates: altera, quæ locum repleat exinanitum, vt superius [1. de Elem. cap.7] dictum est. Verùm quæ excedentes qualitates tẽperat, seu exuperantiam destruit, cõtraria debet esse qualitas excedenti, atque exuperanti: quæ verò defectum supplet, non est quidẽ contraria, sed magis simillima esse debet substantiæ prius euacuatæ: nam vicem illius in animalibus obtinere oportet. hoc verò efficitur, cum ex substantia deperditæ simili corpora enutriuntur: quam substantiam, alimentum nominamus; licet hæc quoque, quæ corpora nostra nutriunt, ea alterent, atque mutent fe- [cap.2] re omnia, vt ait Gale. tertio de Temperamentis. [cap.1] hoc autem alimentũ à Gal. 1. de Simplic. med. facul [1. lib. de alim. prope princ.] tatibus dicitur esse quicquid substantiã nostri corporis augere potest, quanquã auctore Hippocrate, id tripliciter dicatur: nam nutrimentum ipse appellat, quod nutrit: nutrimentum quoque, quod veluti nutrimentum est: pariter & nutrimentum, quod nutriturum est, vt ait Galenus primo de Na- [cap.11] turalibus facultatibus. Illud verò, quod secundum solam qualitatem substantiam nostri corporis alterat, medicinam, seu medicamẽtum appellamus. [cap.1] quod medicamentum à Galeno primo de Simplicium medicamentorum facultatibus, omne id dicitur, quod naturam nõstrã alterare potest, absque hoc, quòd substãtiam corporis augeat. &, vt vno verbo dicam, ea, quæ assimilantur, omnia nutrimẽta vocantur: reliqua verò omnia medicamenta appellantur. Est porrò & horum medicamentorum [cap.2] natura duplex, teste Galeno tertio de Temperamentis; quippe vel cuiusmodi sunt assumpta, eiusmodi etiam permanentia vincunt, ac corpus mutant. & hæc prorsus tum venenosa, tum naturæ animalis corruptricia pharmaca sunt. Vel mutationis initiũ ab animalis corpore consequuta, postea corpus nostrum alterant: quæ multis modis dicũtur, vt patet Galeno eodem libro tertio de temperamentis. nos autem de prima medicamentorum natura penitus loqui non intendimus, nec de cunctis, quæ in secunda medicamentorum natura cõtinentur: verùm secundam in dua species diuidẽtes, quarum vna est, quę secundum solam qualitatem substantiã alterans, enutrire tamen animal nõ valet, seu substantiam augere, aut exinanitum locum replere, velut de nutrimento diximus. Altera species est, quę non tantùm nostri corporis substantiam alterat, cum hoc quòd neque exinanitũ corpus replet, verùm de corpore eam educit per quamcunque viam sensibiliter euacuans: quæ medicamenta purgantia à medicis nominari solent: redundant nanque in corpore quædam in quantitate, & quædam in qualitate, vt Galen. asserit vn- [cap.13] decimo methodi medendi. Cùm ergo de alteratione, ac medicamentis alterantibus in hoc capitulo disserere proposuimus; de eis loqui intendimus, quæ corpus alterare possunt absque substantiæ diminutione, aut augmento. nam licet nonnullæ aliæ alterationes dici possent: & ea, quæ naturę in ipsis actionibus opitulãtur, alterantia quoque nominari nomine generis: hîc tamẽ de ea, quę excedentes in corporibus tẽperat qualitates, absq; hoc, quod corporis substantiã augeat, aut minuat, sed eadem manente, ac seruata intelligendum est propriè sumpta, pro mutatione tantùm eius qualitatis, quæ prius fuerat in corpore, & generatione alterius contrariæ, absque hoc, quod assimilet, seu distribuat, dissipet, atque substantiam euacuet. Hæc autem excedens qualitas erit, cum nostri corporis substãtia alteratur, refrigerata, calfacta, exiccata, & humectata, aut cum ex harum qualitatum diuersis combinationibus afficiatur. quòd si vnam valeremus sine substantia qualitatem inuenire; ea sola vteremur, ac eam solam adhiberemus, vbi alterare necessitas vrgeret. nunc verò, cum nec vna qualitas sine substantia inueniri possit, vt Galenus asserit libro primo, cap. septimo de Elementis; cogimur eas qualitates vnà cum earum substantiis corporibus adhibere, vt contraria qualitas in ipsis exuperans ab eis destruatur. Et, si quandoque exuberans ipsa qualitas in corporibus summa sit; corpora accipimus, in quibus contraria qualitas in summo reperiatur, præcepto Galeni tertio de

cap.5 tio de Temperamentis. velut, si in corpore summa sit superabundans frigiditas; ignem adhibemus. quòd, si superabundans qualitas summa sit caliditas; aquā afferimus. quo tempore elemētis pro medicamentis vtimur, vsumque ea medicinæ præbent, vt Galenus præcipit libro primo de Elementis. Si verò à summo paulū recedat, aut plus à summo absit ipsa, superabundans præter naturam in corpore qualitas; non amplius ipsis elementis pro medicamentis vtimur, sed mixtum aliquod ex eis eligimus. veluti, si calfacere intendimus; medicinā eligimus, in qua maior sit portio ignis, quàm contrarij elementi, vbi verò frigefacere volumus; vice versa medicinam eligimus, in qua maior sit portio aquæ, quàm ipsius ignis, quę à summo quidem paulum, vel multum declinans sit ad portionem ipsius recessus, auctoritate Galeni tertio de Temperamentis, sæpenumero verò contingit, quòd vtrisque simul opus est, alterare videlicet, & enutrire tuncque substantiam quærimus, quæ & alimenti, & medicamenti afferat vtilitatem. hæc autem veluti medicamenta corpus nostrum alterant, ac afficiunt toto eo tēpore, quo concoquuntur. at vbi concocta, ac assimilata sunt; prorsus calorem naturalem augendo, vt alimenta omnia nutriunt, Galeno auctore tertio de Tēperamentis. Cùm ergo duæ sint primarum indicationum differentiæ, vt testis est Galenus tertio Methodi medendi, quod secundum naturam se habet, videlicet sui custodiam indicans, & propterea quæ sibi similia sunt postulans, & quod præter naturam est, sublationem sui, eóque contraria requirens: perit enim quicquid in contrariū, & à cōtrario, vt idem Galenus eodem loco, & libro vndecimo eiusdem; hinc non mirum, si ab Hippocrate hoc aureum, æternæque veritatis præceptum recepimus, nempe contraria contrariorum esse remedia: hoc etenim neglecto, omnem medendi methodum confundemus, vt eodem libro vndecimo methodi medendi Galenus asserit. nam omnia, quæ pręter naturam sunt; ab his, quæ ipsis sunt contraria, curantur, siue morbi sint, siue morborum causæ, siue symptomata morbi: quanquam morbus solus per se subsistens solus quoque curationem propriā suscipit, isque præcipuè contraria postulat remedia. At, ne quis decipiatur, cum contraria contrariorum esse remedia dicimus; non tantùm ea, quæ potestate cōtraria sunt intelligi volumus, verùm etiam quæ actu, aut ex accidenti sunt talia. & hoc de intentione Galeni vndecimo Methodi medendi; licet quod potestate, seu secundum potentiam tale sit, præcipuè à medicis audiatur: veluti, cum febris dicimus perpetuò remedia esse frigida: eoque ipsam sanare, per frigidum intelligendum est non tantùm aquam frigidam, quæ talis est in actu, sed alia, quæ partim potestate, partim ex accidenti refrigerant, auctore Galeno, vndecimo Methodi. auferuntur ergo, quæ præter naturā sunt omnia à suis contrariis, præcepto Hippocratis. verùm, quoniam quæ præter naturam sunt, cuncta immoderata dicuntur: quæ verò secundum naturam, moderata necessum est in omnibus immoderatis à contrariis immoderatis (vt diximus) ad com moderatum regresionem moliri. Nam veluti viā quandam ire, quod præter naturam se habet, dum ad naturam redit, eandem quidem, sed contrario itinere, remeare oportet, vt ait Galenus libro de

[Margin: cap.7; cap.5; cap.4; cap.3; Ibidem & 11. Meth. meden. ca.3; cap.12; cap.9; cap.9 Ex lib. de flatibus. prope prin.]

Constitutione artis medicæ, & libro artis medicinalis. pariter libro primo de articulis dicebat. Necesse autem est, vt qui in pristinum statum rediturus est, is eadem via, vnde est digressus, reuertatur. quod perindè est, ac si dicamus, vt contrarium iter faciat. Eatenus verò iubet Galenus contraria immoderatione vti pro sublatione eorū, quæ præter naturā sunt: vt tum primum desinas, vbi ad cōmoderatum perueneris. Hoc insuper communissimum, ac generalissimum Hippocratis pręceptum, contrariorum contraria esse remedia, sempiternæ veritatis est, in instrumentalium partium præter naturam affectibus: vt Galenus fatetur libro de Constitutione artis medicæ. Verùm, quoniam nō licet vllius artis scientiam nancisci, nisi & methodum quandā habueris, per vniuersalia vocata theoremata; & in particularibus te exemplis exercueris, auctoritate Galeni nono Methodi medendi cap. sexto, (cum cuilibet particulari dispositioni pręter naturam corporis contraria particularia inueniantur, quibus ea dispositio auferri debet, eodem Galeno teste libro de Cōstitutione artis medicæ, loco præallegato, & libro artis medicinalis) vt in particularibus exerceamur, relictis eis dispositionibus, quæ in instrumentalibus partibus eueniunt: de eis tantùm, quæ in similaribus verba facientes, dicimus, quòd, cùm calido affectui frigidum auxiliū contrarium existat, frigido autem calidum: eodem modo succo humectans, & humido exiccans: pariter calido simul, ac sicco morbo, frigidum & humectans veluti frigido & humido, calidum & exiccans contraria sunt, & eadem ratione de cæteris intemperaturis, quæ in vniuersum octo sunt, quibus simplicia corpora sunt obnoxia, vt patet ex Galeno libro nono, & septimo Methodi medendi, & primo de Temperamentis: his vtendum esse censemus pro eorum affectuum curatione, quæ per alterantia propriè dicta perficitur. quę curationis modum Galenus docuit secundo de Naturalibus facultatibus & septimo Methodi. At cum duplex corporum intemperies sit: alia sanitatis videlicet, & alia morbi. sanitatis quidem, quæ paulùm ad media temperie: morbi verò, quæ longissimè abest ab ea, vt ait Galenus secundo de Tēperamentis: nos de morbosa intemperie, & non de ea, quæ sanitatis est, hic verba facimus. Ea ergo alteratione bellissimè vtimur in eis præter naturam affectibus, qui amplius ab aliqua causa non fouentur: v. g. in hectica, & diaria febre, quæ tantùm contrariorum auxiliorum adhibitione curantur. nam quæ contraria eis adhibentur, etiam si qualitatem, seu qualitates excedentes transmutent in alias qualitates contrarias, illud tamen perficiunt absque vlla alia concoctione, digestione, præparatione, seu purgatione. & hoc pacto natura ipsa, siue calor innatus à medico in hisce morbis adiuuandus est: quod auxilium propriè alteratio dicitur. hanc autem alterationem per eam molimur, quæ vel tota substantia, vel qualitate vna, duabusve contraria sint, teste Galeno libro de Cōstitutione artis medicæ, & quinto de Simplicium medicamentorum facultatibus, supra dictas quidem qualitates cum suis subiectis, non tantùm vt materias præparando, ac ministrando, sed vt auxilia, prout decet. Quicunque ergo iam facti sunt morbi, & causa quæ hos creauit, iam abiit, supradictam simplicem primam curationis indicatio-

[Margin: Libr. de Const. artis cap.12 lib. ar. med. cap.89. primo de arte cur. co.7; Ex lib. de flatib. ibi. cap.12; Lib. de cōst. art. cap.12. li. art. med. cap.89; 9. Metho. med. c. vlt. & 7. eiusdem cap.3. tum 1. de temper. c. 8; 8. de facul. natur. cap. vlti. & 7. Met. med. cap.4; Lib. de cōst. artis med. cap 19.5. de Simp. med. fac. cap.18. 13. Metho. med. cap.7]

nem habent: velut & illi, qui alteratis tãtùm qua-
litatibus in partibus morbi fiũt, nempè contrariũ:
semper enim pro eo, quod exuperat, inducendum
eo vsque contrarium est, quoad particulam in sym
metriam, & naturalem habitum vindicaueris, vt
præcepit Galenus septimo Methodi medẽdi. cap.
tertio. hac insuper alteratione, ac auxiliorum præ-
paratione sæpenumero in febribus, quæ ex putres-
centibus excitantur humoribus, quandoque frigi-
dum adhibentes: nanque ipsius febris, prout fe-
bris est, aqua frigida pota perpetuò est remedium,
cap.9 vt Gal. vndecimo Meth. meden. asserit. præcipuè,
cùm febris ipsa fuerit ardentissima, & magna, cun-
ctæque vires ægroti valentes ac concoctionis no-
tæ planè euidentes sint: tunc nanque frigidam ho
mini putrida febre laboranti tribuere audacter
debemus, decreto eiusdem Gale. eodem loco, &
loco citato. Pauli secundo de Arte medendi, cap. 18. quinim-
mo id magis audebis: si frigidæ potioni insueue-
rit, nullaque laborantis fuerit interna particula,
princeps præsertim, inflammata, aut imbecilla;
cap.5 præcepto eiusdem Galeni nono Metho. nam licet
tria præcipuè sint, quæ in propositis febribus ob
putredinem ortis agendorum indicationem no-
bis præbeant: vna, videlicet febris ipsa: altera, effe-
ctrix eius causa: & tertia, vis ipsa naturalis, vt de-
cap.1 cimo Methodi Galenus decretum reliquit: tamen
si intolerabilis ægro magnitudo febris sit, relicta
causa, à qua prima sumitur pro earum curatione
cap.1. & cap.6 indicatio (teste Galeno eodem decimo Metho-
di medendi) ad frigidam exhibendam, febrisque
extinctionem acceleramus. quæ, nisi occurras, sui
magnitudine præsentem perniciem afferet. At i-
pse (cum perpetuò in frigidæ exhibitione cun-
cta, quæ requiruntur, haud facilè sit in febrici-
tantibus reperire) si febris magnitudo instet; tu-
tius, cum oportet, aqua hordei vtendum esse cen-
serem, cum hæc non tantùm febribus ardentibus
accommodatissima sit: quia omni ex parte ei op-
ponitur refrigerans, & humectans: immo, quia
sitim magis, quàm aqua sola extinguit, cùm citius
digeratur, nonnullaque alia commoda ipsam se-
cap.5 quantur, vt patet ex Galeno lib. de Ptisana: est
enim ipsa aqua hordei complicata quædam res ex
hordeo, & aqua, cum proba cõcoctione; velut pti-
sana ipsa, licet minus hordei, quàm ipsa ptisana,
& plus aquæ assumat. quam Hippocrates pro ex-
tinguenda siti summopere siticulosis approbat,
quarto de ratione victus in morbis acutis, & Ga-
tex.com.71 lenus in eius commento. At, cum vniuersi febriũ
generis intemperies sit calor, Galen. asserit vnde-
cap.2 cimo Methodi medendi; nimirum, si ea intem-
peries per frigida sanabitur, non tantùm per ea,
quæ actu talia sunt, verùm per ea quoque quæ po
testate, & interdum per ea, quæ ex accidenti re-
frigerant, aut etiam omnia simul commixta. Non
ab re igitur febre ipsa indicante, vt retulimus,
quæ potestate refrigerant adhibentes, eam cura-
mus: quæ curatio alteratio tantùm dici potest:
quibusdam syrupis vtentes, qui alterare valent, vt
sunt violaceus, rosaceus, ex nymphæa, papauere,
& eis, qui ex vtroque cichorio domestico, vel agre
sti parantur: quanquam hi extergendi quandã vim
cap.8 habeant, ac constringendi, vt ait Galenus octauo
de Compositione medicamentorum secundũ lo-
cos. his quidem solis, tum quibusdam eorum simul
textis, ac sæpenumero quoque frigidam permis-
centes, aut quorundã infrigidantiũ decoctũ: quo-
rum sylua satis admodũ apud medicos nota est: hac
eadem alteratione interdũ vtimur, cum aduersus
harum febriũ causam pugnamus, à qua prima indi-
catio sumitur. quam causam putredinem esse testa-
cap.1 tur Gale. libro decimo Methodi medendi, & vn-
cap.9 decimo eiusdem, ait humorum putredinem ante-
cedentem causam esse ipsius febris. Quare qui fe-
brem curare volet, necesse est putredinẽ inhibeat.
vt autem cuilibet liquido constet, quo pacto putre
dinem inhibeamus aduersus eam alteratione tan-
tùm pugnãtes, primò de ipsius putredinis natura,
secundò de eius speciebus, & causis disseremus.
Quantum attinet ad primũ, relicta opinione Ari-
stotelis, qui quarto Meteororum textu sexto hoc
pacto naturã putredinis exponit, inquiens, Putre-
factio est corruptio quædã in vnoquoque humi-
do propriæ secundum naturam caliditatis ab alie-
na caliditate: hæc autem est, quæ ambientis: ad eã
quæ à Galeno ponitur, definitionẽ veniemus: ipsi
cap.8 nanque tanquam medicorum principi, pariterque
Hippocrati addicti sumus. Gale. ergo 11. Methodi
medendi hoc pacto putredinis naturam describit:
nẽpe mutatio totius putrescentis corporis substã-
tiæ ad corruptelam à calido externo: nam cùm ge
9. M[illegible] c.3.3. 5.3. c[illegible] & 22 minũ, de intentione Hippocr. vbique fateatur in
corpore calidum esse: alterũ, quod ingenitũ seu in-
natum vocatur: alterum verò adscititium, seu non
naturale, & alienũ: à primo quidẽ coctiones fieri
vbique asserit, præcipuè sexto de Morbis vulgari-
6. epid. com. 2 bus, & secundo de Differentiis febriũ: contrà verò
de diff. cap.9 calor ipse alienus, ac præter naturã habet corrũpe-
re: primũ quidem, si in corporibus fuerit excitatus,
succos ipsos propter humiditatẽ, & putrefacit, &
corrumpit: spacio verò tum adipem inuadit, tum
cap.8 etiam carnem, vt Galenus asserit vndecimo Me-
thodi: nil mirum si putredinẽ ab aliena, ac exter-
na caliditate oriri diximus: non autem à natiua, cu
ius munus est cõcoquere, & non corrumpere. hæc
cap.6 autem humorum putredo, vt habetur à Galeno
libro primo de differentiis febrium, duorum ge-
nerum est; licet, vt ipse refert, ex horum duorũ ge-
nerum miscella alia tertia euariet, quæ quidẽ mul-
tiplex existit, quoniam & innumerabiles miscellæ
modi reperiuntur, cum alterum genus maioris,
minorisque ratione superet, & superetur. Supra-
dictorum autem duorum generum putredinis al-
terum fit superante natura, alterum verò superata,
& euicta: superante quidem, in inflammationibus,
& similibus collectioni tumoribus omnibus pus
gignitur: in humoribus autem, qui in venis, aut ar-
teriis continentur, quiddam, quod puri propor-
tione respondet, subsidens in vrinis. Verùm hæc
putredo non simpliciter putredo existit, sed ali-
quid in se continet coctionis: immò, vt dicemus
de mente Galeni, potius concoctio, quàm pu-
tredo est appellanda; cùm sit putrescẽtis corporis
substantiæ mutatio, potius ad perfectionem quã-
dam, quàm ad corruptelam. Alterum verò genus
putredinis est, cùm vis concoquendi adeo imbe-
cillis facta est, vt nullam amplius facere possit in
putrescente superfluitate ad optimum transmu-
tationem. in qua superfluitatis putredine secun-
dum substantiam efficitur permutatio, ac multis
modis euariat illud, quod putrescit. Tertium verò
genus putredinis est, quod velut semiputridũ appel
latur, nõ quidẽ superante omnino natura ipsa, vt
in pri-

in primo genere: neque superata, vt in secũdo, sed vtrisque adhuc cooperantibus, neutro tamen euicto. quod genus putredinis multiforme, est ac multiplex, innumerabilesque differentiæ, pro eo quòd magis, & minus concoctionem suscipit. Attamen in commento Aphorismi 17. secundi libri, Galenus duo tantùm genera dinumerat: vnum, quod potius secundum qualitatem transmutatio appellatur, parua scilicet alteratione ab alieno calore in humoribus ipsis effecta, nondũ tamen habẽte maximè effatu dignam euersionem, ad naturæ suæ contrarium. Aliud verò genus est, quod tam effatu dignam habet eam, quæ ad propriæ naturæ est contrarium euersionem, vt non possit iterum ex naturæ coctione ad primam eius redire bonitatem, adeo scilicet imbecilla facta concoquendi vi, vt nullam amplius posit facere transmutationem ad perfectionem. & hæc propriè corruptio ab eo appellatur: nanque non amplius ad habitum naturalem redit. At, quoniam cuncta, quæ putrescunt, ex calido, & humido sic afficiuntur, teste Galeno quarto Methodi medendi; ea quoque, quæ putrescunt, tum calida, tum humida esse debent, eodem auctore nono Methodi. & in super tertio de morbis vulgaribus idem Galenus dicebat, Putredinem ex materia gigni humida, ex causa verò efficiente, extraneo, & præter naturam calore: & propterea quæ omni ex parte sunt sicca, putrescere non videmus, vt aurũ, & argentũ: differendũ planè est, quo pacto putredo ipsa, quę causa antecedens est ipsius febris, vt diximus, alterari valeat simplici alteratione, absque hoc quòd concoquatur, digeratur, seu præparetur putrescens ille succus: hoc tamen prius pro certo habito, nos non de eo putredinis genere velle loqui, quod velut corruptela humorum est, vi concoquendi omnino euicta, seu adeò imbecilli, vt ab ea nulla mutatio ad benignum putrescentis excrementi fieri posit. nam talis putredo, seu humorum corruptela euacuanda potius, quàm alteranda est, vt præcipit Galenus nono Methodi, & vndecimo: nam quod corruptum iam est, id alienum à natura est. quod tale est, id se auferendum dictat, ac quàm id educere tendandum est: cùm nulla ratione fieri posit, vt naturæ gratiam recipiat, velut idem Galenus asserit quarto de sanitate tuenda, verum de altero genere, in quo veluti semiputrescens, seu semimalus humor est, & in quod adhuc tum innatæ caliditatis, tum alienæ operatio efficitur, vnius quidem concoquendo, alterius putrefaciendo, & corrumpendo. hoc ergo genus putredinis, in quo humor veluti semiputrescens, semimalusque est, alterandum esse alteratione, quæ alia à concoctione, digestione, seu præparatione sit, intrepide asseremus: nam, si putrescentes humores, ex quibus febris ascenditur, duo hæc indicant immutationem eorum videlicet manẽte substantia, & euacutionem, teste Galeno libro Artis medicinalis: ab eo, qui has febres curare volet, inhibenda prius putredo est, quæ antecedens causa earum febrium existit, vt diximus. hæc autem exhibitio, manente tamen humorum substantia, vt perpetuo loquimur, nõ nisi dupliciter fieri potest: aut adhibitis contrariis qualitatibus ipsius putredinis, aut per aliam immutationem ipsum putrescentem succum, non tantum in contrarias qualitates alterando, ac immutando, verùm cõficiendo quodam modo, ac assimilando. quæ quidem immutatio seu alteratio concoctio dicitur. & propterea Galenus vndecimo Methodi decretum reliquit, in humorum putredine & excretionem, & refrigerationem, & ventilationem, & semiputridorum concoctionem ex aduerso respondere. Nunc verò, cum de prima immutatione loquamur; dicimus, quòd cum quicunque succus putrefit, de mente Galeni calidus præter naturam, & humidus efficiatur, ac à calido, & humido id perpetiatur, vt retulimus, necessum est (communissimi Hippocrat. præcepti perpetuò veritate seruata, quòd contrariorũ contraria sint remedia) tales succos semimalos seu putrescentes à medico ad contrarias qualitates, manente eorum substantia, immutari. quæ immutatio à frigidis, ac siccis medicamẽtis ipsi naturæ paratis, & corporibus adhibitis optimè perficitur. Hinc acetositatem citri, succum malorum punicorum acidorum, ac pomorum acidorum limoncelij, & limonum, omphacium, atque acetũ, & similia pro ea immutatione perficienda, putredineque inhibenda, ac pro eius malæ qualitatis transmutatione facienda, eligimus ex dictis nonnulla medicamenta, seu syrupos parentes. quam alterationem aliam à concoctione Galenus præcepit vndecimo Methodi medendi, cap. nono, cùm dixit, Putrescentia, semimalaque sanare possunt, tum ea quæ alterare, tum ea, que concoquere valent excitando, ac firmando eius naturæ facultatẽ, quæ naturaliter concoquit. Nec minus videtur eundem Galenum libro Artis medicinalis, præallegato loco, per alterationem, qua putredo inhibetur manente substantia, duo hæc voluisse intelligere: & eam videlicet, quæ propriè alteratio dicitur: & concoctionem, quam tanquàm magis vtilem, atque præcipuam immediatè exponit, præsertim cùm cunctæ aliæ præter has alterationes substantiam euacuent, siue digestiones fuerint, siue præparationes seu purgationes, vt infra declarabimus. Hinc patet nonnullos iuniores expositores in expositione supradictorum Galeni verborum fuisse hallucinatos: nanque autumarunt tantum de ea alteratione, quæ concoctio appellatur, Galenũ intellexisse; cùm si de ea sola loquutus ibi fuisset, falsum penitus assereret, solam eam putredinem tollere manente substantia: nam hæc alteratio putrescentis succi, quæ per contrarias qualitates putredinis efficitur, idem perficit, ac putredinem, quæ in generatione adhuc est substantia manente, inhibet. Insuper nec illud effugeret, quin de insufficiẽtia damnaretur, aut pugnantia assereret, cum non tantùm putrescens succus concoctione, & euacuatione curetur, immo alteratione alia, ac infrigidatione, de qua lib. II. Methodi medendi cap. nono verba fecit, vt superius diximus. & propterea, vbi Græcus codex habet, ἀλλὰ τὸ μὲν εἰρημένον εἶδος τῆς ἀλλοιώσεος, πέψις ἐστίν: quod Latinè sonat: Sed dicta quidem alterationis species cõcoctio est, fortè deprauatus existens, melius diceret, ἀλλὰ τὸ μὲν τῆς εἰρημένης ἀλλοιώσεως εἶδος πέψις ἐστίν. id est, sed dictæ quidem alterationis species, concoctio existit. φ, si velint per alterationem solam concoctionem eo loco Galenum intellexisse, si valeant; eum ab insufficientia, aut pugnantia absoluant; quanquam neque hoc quicquam nostræ opinioni, ac veritati aduersetur, quæ Galeni autoritate vndecimo Methodi medendi cap. nono, fulcita, ac confirmata est. Quidam alij concoctionem cum prædicta al-

cap.5.

9.Met.me. c.3.3.Epid. 5.3. com. 1. & 22.

cap.10. cap.8.

cap.3.

cap.89.

cap.13.

cap.89.

teratione confundentes frigida, & sicca propriè concoquentia esse asserunt: cùm ea putredinem inhibeant, contrarias qualitates putrescentibus humoribus inducendo. At quantùm isti à veritate deuient, cùm de concoctione tractabimus, liquidò ostendemus: frigida enim, & sicca, & si putrescentis humoris qualitatibus opponantur, putredinemque quodammodo alterando inhibeant; concoquentia appellari haud possunt: nec concoctionem iuuare nisi quodammodo ex accidenti, immutatis videlicet putredinis qualitatibus, ex quarum immutatione concoctrix facultas fortè valentior redditur. Hinc cõcludamus putredinem, de qua modò loquimur, à medico alterari posse per immutationem earum qualitatum, quæ ipsi putredini propriè insunt, à contrariis qualitatibus, vt dictum est: ac per ea, quæ dictas contrarias qualitates possident, putredinem posse sisti, ac inhiberi manente substantia, in qua ea consistit, cum eis, quæ superius conscripsimus. quæ alteratio alia est à concoctione, digestione, seu præparatione. Et, si Galenus concoctiones interdum alterationes appellant, & vim concoctricem alteratricem; nunquam tamen eas cum prædicta alteratione confundit: quinimmo secundo, & tertio de Naturalibus facultatibus, concoctionem per alterationem definiuit: tertio etiam artis medicinalis concoctionem alterationis speciem esse dixit. Sed mox obiiciet quispiam, si putredinis occasio vna, est transpirationis prohibitio; quo pacto ea putredo inhiberi possit per frigida, & sicca, cùm ea causam putredinis meatus obstruendo adaugeant? Cui responsum sit primò, nõ immoderatum debere esse infrigidantium, & exiccantium vsum: secundò, quòd ex his maius sequitur commodum, quàm incommodum. Ad hæc quòd eis vti debemus frigidis, & siccis, quæ aciquidam qualitatem participant, tenuísque sint substãtiæ, ac humiditatis multæ admixtionem habeant; qualia sunt ea, quæ supra narrauimus: aut quæ acrimoniam possideant, vt acetum, & non eis, quæ valde adstringentia sunt terrenæ, ac crassæ corporis consistentiæ, seu substantiæ. Qua de re, cum acidus sapor potissimum gignatur, dum quid à calido mutatur incipiente concoquere: non tamen perfectè id superante, vt Galenus asserit quarto de Simplicium medicamentorum facultatibus, acidámque qualitatem frigidum subtile efficiat, tenuiúmque partium sint acida, eodem auctore eodem libro: sequitur, quòd quamprimum penetrãtia non obstruant, cum hoc quòd putredinem inhibentia maximum comparent commodum, ac ex pauca adstrictione vasa corroborentur, potiusquàm propter osculorum exiguitatem lædantur. Vlterius ea permisceri possunt cum aliquo infrigidantium decocto, aut aliquo, quod liberare obstructiones valeat, quorum copia magna penes medicæ artis auctores reperitur: & hoc pacto nedum putredinem non adaugent, ac transpirationem prohibebunt, verùm & causam oppugnabũt, & febrem pariter extinguent: illud, quod sine cunctatione agendum est præcepto Galeni decimo Methodi medendi. quòd, si ea putredo per se sola subsistat, vt sæpius est videre, ipsiusque putredinis efficientes causæ nõ adsint; quid prohibeat prædictis auxiliis vti pro ea immutanda? nihil sanè. & hæc de alteratione sint dicta satis.

cap.4
cap.7
cap.89
cap.15
Loco citato.
cap.1

De concoctione.

Cum tres in animalibus corporibus fiant alterationes, vt Galenus asserit libro quinto de Simplicium medicamentorum facultatibus ca. sexto, quarum vna secundùm naturam est, cum videlicet in ventre cibus coquitur, aut in visceribus, & vasis, qui inibi generatur succus, vnde pars vnaquæque nutriatur: altera contra planè præter naturam, nempe in putrescentibus omnibus, ab aliena caliditate: tertia media est, ac ex vtraque mixta, partim primæ particeps, ac naturalis, partim huius contrariæ, quæ est præter naturam: dictumque satis in præcedentibus fuit tam de ea alteratione, quæ præter naturam est mutatio ab aliena caliditate superante, ac vincente, quàm de ea, quæ ex vtraque alteratione mixta est, quæ mutatio tam à calore ingenito, quàm ab alieno prouenit, restat modò differere, cum de ea alteratione, quæ secundum naturam est & ab ingenito tantum calore perficitur; quam alterationem concoctionem propriè dicimus. tum de alia alteratione, quæ ab ipso etiam calido innato, sed non omnino vincente, verùm superante quodammodo efficitur: quam etiam alterationem concoctionem nominamus: nempe hæc quoque alteratio à calido innato superante in humoribus putrescẽtibus perficitur: & si putredinem eam dixerimus esse, ac inter putredinis species denumerauerimus, cùm in ea actio quædam, quamuis modica, alienæ sit caliditatis: tamen, quia in ea alteratione naturalis caliditatis actio superat, concoctio potiùs, quàm putredo appellari meretur, Galeno auctore libro primo de Differentiis febrium, cap. sexto. Verùm, vt dilucidius loquamur, haud ignorandum est, primò illud quod Græci pepsin, quidam abusiuè digestionem vocant: nos qui per digestionẽ aliud quoddã Galeno intelligi volumus, clarioris doctrinę gratia, pepsin, quod Græci dicunt, concoctionem appellabimus. quæ concoctio, licet ab Aristotele qurato Meteororum hoc pacto definiatur: Concoctio est perfectio à naturali, & proprio calido ex oppositis passiuis: eáque in tres species diuidatur, maturationẽ videlicet, elixationem, & assationem: ac eis tres insuper species cruditatis, seu inconcoctionis contrarias tribuat: nos, cum medici simus, Hippocrati, ac Galeno adhærentes, de ea velut de cunctis aliis ad eorum mentem disseremus. De duplici autem concoctione, quæ in corporibus nostris efficitur à calido innato, Galenum loqui reperi: quarum vna est, quæ penes alimenta perficitur, similis quidem existẽs hepsesi, seu elixationi, & propterea elixatio metaphoricè appellatur: altera verò, quæ maturatio metaphoricè ab eo dicitur, similis existens pepansi, seu veræ maturationi. At de prima concoctione, quæ attenditur penes alimenta elixationi simili, Galenus tractauit libro tertio de Naturalibus facultatibus. eámque hoc pacto describit: quòd nihil aliud est, quàm alteratio in propriam eius, quod nutritur, qualitatem. Verùm luce clarius de intentione Hippocratis, ab eodem Galeno definitur, secundo de Naturalibus facultatibus, ca. quarto, vbi ait, concoctionem alterationem quandam esse, ac nutrientis in propriam qualitatem eius, quod nutritur, mutationem. De altera verò concoctione, quæ maturationi similis est, Galenus verba

comm. cap
Sect. 2. ment. 4
tex.
5.4. com ca
tex.
2. com.
mmẽ.
tex. 14
ca
cap.
cap.
ca

comm.44 cap.19 verba fecit, secundo de Ratione victus in morbis acutis,& libro de Constitutione artis medicæ, circa finem. Verùm, cum vtraque à calido innato perficiatur : de vtrisque simul loquutus est libro primo de Morbis vulgaribus his verbis, Concoctio enim naturalis maturatio est morbi : hæc autem concoctio in concoquentis substantiam deductio quædam est eius, quod concoquitur. ergo, vbi corpus bene habet, cumque ei, quod concoquitur, naturæ intercedit familiaritas cum concoquente, mutatio fit,& alteratio totius concoquendæ materiæ,aut maximè partis eius, minimumque superat semicocti.at vero, quando præter naturam affecta sunt(quod accidit, vbi sint à natura immutantis,&alterantis aliena)id,quod asimilatur,paucum est, semicoctum verò excrementum multum. Iam,sicut in corporibus sanis coctionem indicant excrementa,non secus in corporibus affectis indicabunt.in quibus verbis, vt liquidò constat, voluit Galenus vtriusque concoctionis conuenientiam, ac differentiam propalare. Nos autem de ea alimentorum concoctione,quæ ab Aristotele quarto Meteororum elixationi asimilatur, & propterea Metaphoricè elixatio dicitur, hic loqui non intendimus. At,quòd hæc alimentorum concoctio similis sit elixationi, Galenus cum Aristotele concordat, vt patet apud eum libro sexto de Morbis vulgaribus,& tertio de Naturalibus facultatibus. Verùm,cùm de concoctione loquimur, de ea intelligere volumus, quæ maturatio dicitur metaphoricè, per similitudinem eius, quam Græci pepansin dicunt : Latini propriè maturationem appellant: quæ in pericarpiis efficitur, vt patet apud Aristotelem eodem libro quarto Meteororum. hæc autem penes excrementa attenditur, ac crudos succos,ex sententia Hippocratis libro primo de Morbis vulgaribus.& Galeni eodem loco. Hanc autem maturationem metaphoricè sic appellatam, bifariam in humanis corporibus fieri posse Galenus asserit, secundo de Ratione victus in morbis acutis.nam concoquuntur redundantes succi in corpore, verè crudi sunt, vt acida, vel dulcis pituita, nec putrefactio in eis magna existit, immò quædam naturæ familiaritas cum concoquente. qui quidem crudi succi existentes reliquum perfectionis à calore innato assequuti, ac prorsus concocti, & exquisitè asimilati nutrire valent plus, minúsve pro modo perfectionis:cum nec ipsi nutrire valeant, quamuis concocti sint,si omnino præter naturam fuerint,seu à natura alieni,vt testis est Galenus tertio de Causis symptomatum. Verùm harum duarum pituitæ specierum altera facilius concoquitur, vt quæ dulcis est, teste Galeno libro de Constitutione artis medicæ. Itaque prædicti succi in bonum sanguinem versi demum in membrorum substantiam conuertuntur,in toto, seu in parte.& hæc à Galeno propriè maturatio dicitur : natura enim semper nititur suis viribus vtens asimilare partibus nutriendis,quicquid fieri vtile potest, excernere autem id, quod minimè istiusmodi est, eodem Galeno teste libro secundo de Differentiis febrium : Aut quæ redundant excrementa alia à prædictis succis,in corpore:præter naturam affecta sunt, ac à natura immutantis, & alterantis aliena. quæ quidem, licet mutata, atque à natura ipsa euicta sint(cum videlicet ipsa eis fortior fuerit, ac suo robore ea permutauerit) mutari tamen in substantiam aliti non valent, eoque maximè, si magna in eis fuerit putrefactio, & si similia ad quendam modum fiant membris solidioribus,verùm non adeò, vt in substantiam conuertantur, cum non exquisitè asimilari valeant : vel quia ex eorum natura asimilationi exactæ pugnant,vt bilis tum flaua, tum atra: aut quia susceperunt putredinis qualitatem magnam ab aliena caliditate. Ergo cum putrefactio magna est in aliquibus succis, aut excrementum natura sua tale, vt asimilari corpori humano exquisitè, ac conuerti in eius substantiam omnino nequeat, id quidem ad quendam modum ab ipso innato perficitur, immutatur, ac similis fit aliquo pacto solidioribus membris : verùm non adeò, vt diximus,vt in eorum substantiam conuertatur, sed à natura ipsa superatum per talem concoctionem aptum vt redditur,vt expellatur:&,si non propterea,vt expellatur ab ea promptius, aut à medico : id euincere concoquere, ac asimilare tentat, sed vt apponatur,ac nutriat. quod, cùm exactè perficere nequeat, velut superfluum, ac excrementosum secernit, & ad expellendum properat. quæ concoctio, licet etiam maturatio dici posit, non tamen propriè,vt superius dicta, quæ penes crudos succos attenditur : sed generaliori,ac vniuersaliori vocabulo concoctionis vtentes. Talis denique naturæ sunt vtraque bilis, & qui Græce ichores dicuntur, teste Galeno secundo de Ratione victus in morbis acutis.in quo causam reddidit, cur neutra bilis in sanguinis substantiam redire valeat. eiusdem naturæ est pituita salsa ex mente eiusdem Galeni libro de Constitutione artis medicæ. cap. decimonono.Ob id Hippocrates cocta quidem consueuit vocare huiusmodi excrementa, quæ à natura ipsa euicta sunt : cruda verò, quæ non sunt euicta. Pari ratione & pus in phlegmonis,quæ concoquũtur,fieri ait:tanquam pars nulla ex pure alimoniam accipiat,veluti accipit ex crudis iam dictis humoribus appellatis,cùm concocti sunt : eadem ratione & vrinas crudas concoqui dicimus : & si corpus ex coctis vrinis ali non posit. Sputum quoque in pulmonis, seu thoracis affectibus, lippitudines oculorum, & alia similia excrementa,de quibus Galenus mentionem fecit libro de Totius morbi tẽporibus.cap.tertio. Concoctio ergo & pro generaliori, ac vniuersali significato, seu propriè sumpta,quam metaphoricè maturationem nos appellamus,ea est apud Galenum,vt diximus. Proinde, cùm hæ quoque concoctiones opus sint naturæ,teste Galeno primo de morbis vugaribus, & quinto de Simplicium medicamẽtorum facultatibus; nec non prædicti succi semiputridi,seu excrementa talem maturationem à solidis corporibus consequãtur, ab ea vi naturæ, quæ per solida corpora protensa est : nimirum, si aliquo pacto ea excrementa solidioribus quodammodo asimilantur corporibus, cum ab ipsa natura euicta sunt, & propterea concocta appellantur : licet ex eis corpus nutriri non valeat : vt pus, ac quod puri similatur candidum sedimentum in vrina, aliáque nonnulla, vt disertè declarauit Galenus libro primo Prognosticorum. At,quoniam de hac concoctionis specie loquimur,quæ metaphoricè maturatio appellatur, siue propriè dicta, siue vniuersaliori significato sumpta,cum eã dixerimus esse quandam deductionem, mutationem seu alterationem, ac quodammodo perfectionem,actionesque omnes,pariterque

Marginal notes: Sect.2.cõment.44; tex.27; 5.4.com.23 cap.7; tex.19; 2.com.44; commẽ.44; tex.14; cap.2; cap.19; cap.5; com.30; 5.2.com.45 cap.6; cap.vlt.

que & alterationes, in quacunque re fuerint, in ipso fieri essentiam suam posrideât, vt ait Galenus libro secũdo Methodi medẽdi: nosque perpetuò de ea, tanquam in fieri essentiam suam posside nte, intelligamus, & non in alterationis, seu in mutationis termino: his taliter suppositis, licet hæc mutatio, seu alteratio actio sit ipsius naturæ: quoniam in fieri essentiam suam possidet, vt diximus, vidẽdum est an possit iuuari à Medico: &, si possit, cum quibus. At, quòd concoctio, licet à calore innato præcipuè efficiatur, ab aliquo tamen exteriorum auxiliorum iuuari possit, satis dilucidè Aristoteles quarto Meteororum demonstrauit, & Galenus in commento Aphorismi 22. quinti libri. verùm quòd vna concoctionis species, quæ propriè maturatio dicitur, tum ab ingenito calido, tum ab externo perficiatur, si tamen ipsorum naturæ conueniens, ac familiare fuerit, vt caliditas solis penes omnes fructus: clarum est videre apud Galenum libro quarto de Simplicium medicamentorum facultatibus. At, quòd tum naturales alterationes, quæ ab innato proueniunt calore, elixationi similes, cùm videlicet in ventre cibus concoquitur, aut in visceribus, & vasis succus, ex quo rursum vnaquæque pars nutritur: tum etiam & maturationes, quas metaphoricè sic appellari diximus, vt quæ videlicet in mouendo pure efficiuntur, à simili extrinsecus calore pro ea concoctione perficienda iuuantur: ac naturæ Medicus in hoc opituletur, cum his quæ modicè calfaciant, decretum reliquit Galenus libro quinto de Simplicium medicamentorum facultatibus, & quarto de Ratione victus in morbis acutis. & libro de Constitutione artis medicæ. Nõ verendum est ergo maturationes ex Aristotelis, Galenique mẽte, extrinsecus à Medico iuuari posse. Verùm, quoniam concoctioni perpetuò calidum opitulatur, ac confert, frigidum verò renititur, & aduersatur, teste Galeno tertio de Ratione victus in morbis acutis: disserendum planè est, à quibus calidis natura ipsa extrinsecus in maturationibus iuuari possit, siue hæ fiant in dulci, vel acida pituita: siue in aliis excrementis, vel puris generatione. quod quidem insuper ipsemet Galen. optimè nos docuit eodem libro quinto de Simplicium medicamentorum facultatibus, asserens quòd velut ventris concoctioni conferunt ea, quæ copiam innatæ caliditatis cibos concoquentis adaugent, non tamen qualitatem: pariter illud, quod ad mouendum pus adhibetur medicamentum, talem debet caliditatem posidere, qualis est in naturis temperatis calor natiuus. At si iusto calidior natura fuerit, in eo corpore medicamen, quod pus mouebit, calidius sit oportet, tantò nimirum temperato calidius, quanto, & natura eius temperatam in caliditate exuperat. Hinc cõcludit, cuiusque singulatim hominis suum proprium esse puris mouendi medicamentum, licet emplasticum quoque eius generis medicamentum esse debeat, eodem Galeno auctore quinto de Simplicium medicamentorum facultatibus. Qua de re temperatura eorum auxiliorum, quæ naturam in maturationibus iuuant, commoderata, ac similis ei corpori, cui admouetur, esse debet. Proinde non parum nostri temporis quidam chirurgici decipiuntur, qui cunctis corporibus, naturis, & ætatibus, ac particulis eisdem medicamentis pro iuuanda natura circa puris generationem vtuntur: iubente Galeno, quòd hæc medicamenta, quæ pus mouent, cuiusque singulatim hominis propria esse debent. At, cùm nostra natura humida sit, & calida, humida, calidaque medicamenta huiusmodi esse debent: non tamen corporis natura humidiora, ac calidiora, immò cognatam, ac simillimam corporibus nostris caliditatem, ac humiditatem possidentia. hinc tum cibos, tum fomenta, ac cataplasmata, frictiones modicas, & balnea, quæ mediocriter calfaciant maturationes efficere Galenus asserit primo de Morbis vulgaribus. & libro de Constitutione artis medicæ ait, Perducunt autem ad concoctionem quies, & calfactio moderata, bonique succi modicorum esus ciborum, & modice calfacientis vini potus: at caliditatem modicam efficere possunt frictio mediocris, & commodi aquarum calidarum vsus, cibariáque, medicamenta, quæ haud magnopere calfaciant: quanquam eo loco de maturatione propriè dicta loquatur, quæ tum dulci, tum acidæ pituitæ competit. idem & Galenus libro quarto de Sanitate tuenda iussit, semicrudos humores, tum vino, tum quiete, ac somno concoquere, ac vtiles reddere, & eodem libro, nihil esse asserit, quod æquè concoquat ea, quæ concoqui possunt, vt somnus à balneo. Proinde toto cælo hallucinati sunt, qui quibusdam nominatis syrupis concoctioni opitulari asseruerũt: cùm tantùm ea ad concoctionem conferant, ac quodammodo adiuuent, quæ calorem naturalem vel fouent, vel in substantia augent. at, cùm paucis aut ferè nullis hoc datum sit syrupis: sequitur, vt pauci sint, aut fere nulli inter eos, quibus nostris temporibus vtimur, qui possint calori naturali ex seipsis aliquod adminiculum ferre pro concoctione, seu maturatione perficienda: nisi fortè is, qui ex corticibus citri conficitur, cum cortex citri concoctioni nonnihil conferat, si vt medicamento eo quis vtatur: licet vt alimentum coctioni renitatur, teste Galeno secundo de Alimentorum facultatibus. cap. 37. alij verò syrupi, cum quidam calidi vltrà quàm oportet, alij frigidi, alij humidi, vel sicci sint, quidam eorum corpus alterare, quidam præparare, digerere, seu euacuare aut per ventrem, aut per vrinam, aut per cutis occultos meatus materiam educẽtes valent: quanquàm ex accidenti quidam sint, qui quodammodo coctioni deseruiant: vt hi, qui adstringendi vim possident, aut hi, quibus somnum conciliamus. per se autem, ac verè intrepidè asserimus tãtùm ea, quæ calidum innatũ vel fouent, vel in substantia augẽt, ad concoctionem conducere: cum hæc actio, seu perfectio solius calidi innati sit. & propterea sola ea, quæ temperatè calida sunt vt diximus, per se ei opitulantur, ac conferunt: velut etiam nostris temporibus sunt inter alimenta gallinarum iuuenum, seu gallinaceorum pullorum carnes per elixationem liquefactæ, quod ius consummatum Medicorum vulgus appellat, aut fortiter contusæ, alteratæ præcipuè ex hordeacea ptisana simul permixta, ac cum eis decocta, magis, & minus pro naturæ corporum ratione, secundum quam, vt diximus, concoquentia euariari debent, præcipuè cum vires quodammodo imbecilles fuerint: & quæ redundant in corpore excrementa, in substantiam concoquentis mutari non valeant. Nec minus hallucinati sunt, qui asseruerunt à frigidis concoctionem fieri, siue syrupi sint, vt violaceus, rosaceus, ex nymphæa, & vtroque cichorio, & alij nonnulli similes, siue

cap.3 tex.15 cap.11 cap.60 com.44 cap.19 comm.29 cap.6 cap.6 com.2 5.2 com cap tex.1 Alexan. meteorro omment. ect. 1.con cap.4 5.cap.3 Loco to. mment. mmen.

siue aqua ipsa frigida, cum Galenus ipse decreuerit, frigidum perpetuò concoctioni aduersari, libro tertio de Ratione victus in morbis acutis. quinimo nec humor biliosus ab eisdem concoquitur, vt aiunt, bene alteratur. at hæc alteratio nullo pacto nec concoctio, nec maturatio dici meretur. Verùm, cum suprà relatum sit maturationem in acida, vel dulci pituita, seu aliis putrescentibus humoribus ab ea vi naturæ, quæ per solida corpora protensa est, perfici: ac proinde, maturantur, solidis ipsis corporibus quodammodo assimilari, nunquid quodlibet, quod eo pacto maturatur, crassius reddatur, quæret quispiam? At cui dubium est Aristotelem quarto Meteororum asserere ex subtilibus semper crassiora fieri, pepansin, hoc est, maturationem passa omnia. Pariter & Alexander ait, Vniuersaliter quæcunque pepansin passa, ex tenuibus crassiora redduntur. Et Galenus libro primo de Morbis vulgaribus. ait, Humores, qui tenues sunt, omnes esse crudos: &, vt concoquantur, robustam desiderare naturam. Et libro de Totius morbi temporibus asserit, tum saniem ipsam, tum vrinam, tum sputum, lippitudinesve, quinetiam & humores, qui à cerebro per palatum, & nares defluunt, & denique cuncta excrementa in initio aquea, tenuiaque esse: cum verò quandam temporis processu concoctionem accipiunt, crassiora euadere, atque pauciora, potissimùm in his morbis, ex quibus ægri seruantur. & libro secundo Prognosticorũ ferè idem ait, quòd concoctio crassiorem reddit, non solùm vrinam, sed etiam deiectionem, item screationem, atque etiam pituitam per distillationes, & grauedines, necnon per lippitudinem, & pus quoque in vlceribus. Ex quibus omnibus infertur, quòd quæcunque maturationem suscipiunt, cùm quodammodo solidioribus membris assimilentur, necessariò crassiora, ac pauciora euadunt: non tantùm ex Aristotelis, & Alexandri mente, verùm etiam Hippocratis, & Galeni. At non statim sequitur, cuncta, quæ crassiora redduntur, ea esse concocta: cùm crassitudinis duæ sint causæ, auctoritate Galeni secundo Prognosticorum: calidum videlicet, & frigidum: calidum quidem euaporando, & frigidum adstringendo. Cæterùm quæcunque à calido innato crassiora redduntur, ea concocta esse dicimus, & non quæ à frigido, seu non naturali calore: quæ quidem nedum coctioni non opitulantur; immò penitus aduersantur: pariter & ea, quæ ab ipso crassioria sunt reddita. At iterum obstrependo insurget aduersarius dicens, Si cuncta, quæ pepansin patiuntur, hoc est, maturationem, crassiora euadere necessum est: frustra pituita ipsa, ac succus melancolicus maturantur: cùm crassiores per eam maturationem redditi ad eorum expulsionem valentius reniterentur, atque aduersarentur. Cui respondemus, pituitam ipsam siue dulcis, siue acida fuerit, quibus propriè pepansis, hoc est, maturatio tribuitur, ex maturatione crassiorem reddi: quoniam pepansin passa, in concoquentis substantiam transire valet, & hoc pacto solidis membris assimilata, nulli dubium, quòd crassior redditur, præcipuè si in ea putrefactio non sit. Quod, si in ea aliqua putrefactio magna sit, aut salsa fuerit pituita, vel atra bilis, siue aliud excrementum: licet eis maturatio propriè non competat: tamen, quia vniuersaliori vocabulo intelligentes ipsam maturationem, dicuntur quoque hæc maturari, asserimus quòd quodammodo pepansin passa à solidis ipsis particulis, licet ab earum natura sint aliena, cùm nutrire non valeant: tamen quodammodo eis assimilantur, ac crassiora redduntur; quoniam talia cùm natura ipsa maturat, necessum est vt euincat: cumque euicta sunt, maturata vocare consueuimus. & cùm concoctio omnia, vt diximus, cogat & incrasset, teste Galeno quarto de Ratione victus in morbis acutis: necesse est ea quoque, cùm concoquuntur ac vincuntur, cogi & incrassari: alia tamen ratione, cùm à calido innato id perpetiantur. verùm enimuero, ne quis decipiatur, magnam cum dico putrescentiam, non de ea intelligere volo, quæ omnino aliena sit, ac nulla ratione possit naturæ gratiam recipere: cum eam, vt suprà retulimus, quàmprimum educere sit tentandum, teste Galeno quarto de Sanitate tuenda. verùm de ea intelligimus, in qua natura ipsa adhuc nõ est euicta. Magnam autem, & paruam nominamus ratione maioris, vel minoris operationis caliditatis alienæ, nunquàm tamen ipso calido innato euicto, imò semper cooperante, ac demum vincente. Verùm, si ea excrementa taliter alterata, ac crassiora reddita valentius expulsioni repugnant, cùm ea in concoquentis substantiam transire non valeant, ad quid natura, seu Medicus huic alterationi vacabit? non propter aliud dicimus, quàm quòd concocta medicari iubet Hippocrates. nec ea crassitudo, quam à calido innato acquirunt, ineptitudinem eius parat expulsioni, velut ea, quæ à frigido, seu calore immodico: quinimò taliter alterata, ac euicta cum nutrire non valeant: ocyus secernuntur: nam, vt Galenus asserit, in commento Aphor.22. quarti libri, cum cruditas humorum adest: tunc aliquid bene euacuari est impossibile. Cuius rationem reddens ait, Oportere Medicum naturæ ministrum ipsam perpetuò imitari. Verùm, cùm ipsa non antè humores discernat, quàm prius concoxerit: nec prius expellat: quin prius discreuerit, eodem auctore Aphoris.22. primi libri, opus est; vt bona excrementorum euacuatio fiat, tam ab ipsa natura quàm à Medico, vt prius ea ab eadẽ natura secernantur, ac separẽtur à bonis succis: quę segregatio, seu discretio exactè fieri nõ valet; si coctio ipsam nõ præeat. tunc nanque, hoc est, post concoctionẽ naturam ipsam habemus euacuationi adminiculantem: &, cum ipsi euicti sint, ac nutrire non valeant, tanquam excrementosos ac alienos, ab eo quod familiare est, segregans, expellere tentat. quod quidem prius, cùm permixti essent cum familiaribus, infœliciter tentaret: nec id esset naturæ, sed casus ratione: nil mirum denique si prædicti succi, seu excrementa, licet vt alieni à natura immutantis, ac alterantis, in eius substantiam verti non valeant: in ea tamen immutatione, cum ab ea euicti sint, crassiores aliquo pacto redduntur; non enim vt crassiores reddat natura, ipsos immutat, ac alterat; nec Medicus ipse, cum ei in hoc opitulatur: verùm, vt superet, ac euincat, & denique assimilet. quibus superatis, ac euictis cum nutrire non valeant, nec perfectè assimilari: promptius ac facilius à familiaribus succis eos segreget, atque discernat, eisque segregatis commodius à natura, seu à Medico expellantur. quod quidem ægrius, & non absque magna vi, ac noxa ipsius naturæ perficeretur, si prius videlicet, quàm concocti, ac euicti essent, ac segregati, tentarentur expelli: simulque familiarium cum alienis

Marginal notes: com.29 — tex.19 — Alexan.4 meteororũ. — comment.9 sect.1.com. — 5.cap.3 — comment.33 — commen.38 — comment.4 — 4.Meteo. tex.18.&2. — prog.33 — cap.3

lienis expulsio fieret: vt liquidò quisque percipere valet de mēte Hippocratis, & Galeni in præallegatis locis. Ex quibus manifestè patet, quantum delirarunt, qui asseruerunt maturationem, seu, vt ipsi dicunt abusiuè loquentes, digestionem in aliquo fieri posse cum eius subtiliatione: cum perpetuò ex Hippocrate, & Galeno constet cūcta, quæ maturātur, crassiora euadere, vt diximus. *[cap. 19]* Et si de salsa pituita, quā Galen. lib. de Constitutione artis Medicæ purgare iubet, oppugnaret quispiam, eam salsam concoqui non debere: Respondemus, Galenum eo loco de maturatione propriè dicta, quæ tum acidæ, tum dulci pituitæ competit, velle loqui. de qua insuper mutuatione propriè dicta verba fecit quarto de Sanitate tuenda, cùm dixit, *[tex. 4]* Crudis, & semicoctis humoribus, qui ante sanguinis perfectionem fuerunt, percoctionem, acribus verò, ac mordacibus, eductionem competere. at noluit eo loco de maturatione communiter dicta intelligere, quæ non tantùm salsæ pituitæ, verùm nō penitus corruptæ, vt idemmet asserit quinto Methodi medendi: *[5. Met. me. cap. 14]* verùm & vtrique bili, ac ichoribus ipsis tribuitur comet auctore secundo de ratione victus in morbis acutis. *[2. reg. acu. 44]* De vitrea verò pituita, licet frigidior sit acida, tamen, quia acidæ qualitatis est particeps, acida quoque appellari potest, & propterea non est habenda alia ratio, quàm de ipsa acida: licet difficilius cōcoquatur, quia frigidior est, vt tantùm tria sint pituitæ genera, eodem Galeno teste, secundo de Differentiis febrium, & quarto de Ratione victus in morbis acutis. *[cap. 6 comm. 13]* At mox instabit & non ab re aduersarius, dicens, nunquid humores ipsi biliosi, cùm calidi, & tenues sint, & ea de re paratissimi ad excretionem, vt Galen. asserit libro 3. Prognosticorum, concoctione prius egeant, quàm excernantur. *[comm. 23]* Circa quod digladiantur nonnulli nostri temporis Medici quidam, asserentes concoctione non indigere: nam, cum mordaces sint, calidiores, ac tenuiores, transfluunt ab vna parte in aliam, ægrum grauiter infestant, ac quiescere non permittunt. cum ergo ipsi per corpus moueantur, naturamque ad eos expellendos proritent, priusquàm in aliquam partem decumbant, præcipuè principem statim euacuandi sunt, concoctione eorum non expectata præcepto Hippocratis, & Galeni Aphoris. 22. primi libri, & sexto de Morbis vulgaribus. Vlterius, si crassos, atque tenaces humores fluxui paratos reddimus, eos tenuando, ac incidendo, meatusque referando, vt patex ex Galeno Aphor. 24. lib. primi, & nono, libri secundi, *[sec. 2. cō. 32]* cur biliosos humores, tenues, fluxuíque paratos existentes, ac nullum lentorem participantes, priusquā purgemus, concoquere tentabimus: cum ex ea cōctione, crassiores reddantur? quibus rationibus concludunt biliosos humores concoqui non debere. Quidā verò auctoritate Gale. primo de Morbis vulgaribus, *[sec. 1. cō. 25]* vbi ait, humores tenues omnes esse crudos, & , vt concoquantur, robustam desiderare naturam, inter quos biliosum succum tum Hippocrates, tum Galenus dinumerat: necnon auctoritate Hippocratis secūdo de ratione victus in morbis acutis, vbi biliosa cruda appellat, *[tex. 44]* non ab re opinantur biliosos succos priusquàm expurgentur, cōcoqui debere: cum non mouere cruda idem Hippocrat. iubeat Aphorismo 22. libri primi. Hisce rationibus quidam flauam, seu pallidam bilem, antequam è corpore excernatur, concoqui præcipiunt.

Alij, concoctione non expectata, statim circa initia purgare iubent, vtrique suam fouentes opinionem Hippocratis, & Galeni auctoritatibus, prout ex prædictis apparet. *[...c. 2. cō. 25]* Verùm, vt tanti quæsiti veritas dilucidetur, attendēda nonnulla sunt: primò, quòd flaua, seu pallida bilis, aut in corpore redundās ex vna in aliā partē transfluit, nec sedē sibi adhuc firmam statuit vel in quapiam parte firma decumbit: secundò, cùm eam concoqui dicimus: triplici ratione posse intelligi: aut concoctione, qua familiaria alimenta in corpore concoquuntur. quam concoctionem, vt diximus, Aristoteles, & Galenus elixationi assimilant, ac hepsesis Græcè dicitur: aut de ea concoctione, quæ metaphoricè maturatio dicitur, simili existente maturationi propriè dictæ, quæ in pericarpiis efficitur eáque Græci pepansin nominant. &, cū hæc quoque duplex sit: quædam propriè dicta, quæ tantùm dulci, seu acidæ pituitæ tribuitur, vt superius diximus: quædam verò vniuersaliter dicta, quæ tum aliis succis, seu excrementis, tum ichoribus ipsis tribuitur, pariter bifariam de ea loqui possumus. His prælibatis, asserimus flauam ipsam, seu pallidam bilem, siue in aliquam partem decumbat, siue de vna in aliam transfluat, seu turgeat, nullo pacto concoqui debere concoctione, quæ elixationi similis est: cùm ex ea alimenta conficiantur, ac in aliti substantiam conuertantur. pariter nec vllus alius succus, seu excrementum tali concoctione in nostris corporibus concoquitur præter alimenta ipsa, quæ à caliditate, quæ in humido existit, conficiuntur, ex intentione Aristotelis quarto meteororum. *[tex...]* Propalamus insuper flauam, seu pallidam bilem in corpore redundantem, siue ex vna parte in aliam ea transfluat, siue turgeat, siue in earum aliqua firmetur, ac decumbat, nullo pacto concoctionem admittere, sumpta concoctione pro maturatione metaphorica propriè dicta: cùm ea, vt sæpius retulimus, tantum competat his succis, qui mutati, ac euicti à calido innato, reliquūque perfectionis assequuti, & prorsus cocti corpus nutrire valent, ac in concoquentis substantiam verti, vt pituita ipsa dulcis, seu acida. ipsa autem bilis tum flaua, tum atra, cùm vna ex sanguine plus calefacto, altera ex eodem assato, atque adusto gignatur, in sanguinis substantiam redire non valent, prout decretum reliquit Galen. secundo de Ratione victus in morbis acutis. *[... 2. te...]* qua de re talem maturationem flaua ipsa, seu pallida bilis nullo pacto admittit. Quòd, si de maturatione loquamur generaliter ac vniuersaliter dicta, *[com...]* secundum quam aliqua cocta, seu maturata vocare consueuimus, cùm ab ipsa natura fuerint euicta, eaque natura fuerit causis fortior, ac ipsas suo robore permutauerit, licet permutata ac victa nulla pars ex eis alimoniam valeat accipere, tunc flaua, seu pallida ipsa bilis intra vasa, aut in alium quempiam locum decumbit, sua acrimonia, caliditate, ac tenuitate naturā haud ita proritans ac impellens, vt ex vna parte in aliam expellatur ac transfluat: & tunc asserimus eam non tantùm concoqui posse, verùm etiam debere, præcipuè si superari ac euinci ab ipsa natura posse existimabis, præcepto Hippocratis, Aphorismo præallegato, *[com...]* & Galeni secundo de Ratione victis in morbis acutis. quæ maturatio, eodē teste, eodem loco, nil aliud est, quàm eius à natura euictio. euincit autē, cùm eam permutauerit. qua permutatione ex flaua, acri, & malè olente, cùm cruda præ-

præ-

præexisteret, cocta postmodũ, pallidior & minimũ malè olens efficitur. & propterea, licet, quia tenuis, paratissima ad expulsionem sit: quia tamen cruda, & tenuis, & quilibet tenuis succus crudus sit, &, vt concoquatur, robustam naturam desiderat, vt Galenus asserit primo de Morbis vulgaribus: propterea concoquenda prius est, vt concocta facilius discernatur, ac demum excernatur, velut de pituita relatum est. quam sententiam confirmauit Alexander Trallianus libro 1. cap. decimosexto, cuius hæc sunt verba, loquens de flaua bile: Humor nanque negotium facessens, dicta ratione dispositus, coctus, & tanquam subactus ad domitus, minore negotio ab euacuante medicamento profligatur & exhauritur. Quòd, si denuo aduersarius oppugnabit, asserens flauam bilem ex tali concoctione crassiorem euadere, & sic ægrius expelli posse: ei responsum volo, naturam non eo flauam bilem concoquere, vt crassiorem reddat: immo, propterea quòd à natura euincitur, ac quodammodo solidioribus corporibus assimilatur, crassior euadit, nec propterea concoquitur, vt crassior fiat: verùm, cùm exactè assimilari nequeat, post euictionem facilius ac tutius expellitur: cùm perpetuò verum sit, vt diximus, naturam ipsam ægrè expellere, si priusquam excernat, non discreuerit: ægriusque discernere, si antea non concoxerit. quod itidem confirmauit Galenus eo commentario, cui titulus est, Quod purgare conueniat, quibus medicamentis, & quando. concoquitur ergo tali concoctione flaua bilis, si in aliquam partem decumbat, quanquam ea concoctione crassior euadat: nam non propterea concoquitur, vt talis efficiatur: nec propterea quòd talis efficitur, non tutius & sine corporis noxa purgabitur: cùm à calido innato, & non ab immodico calore, seu à frigore eam crassitudinem adepta sit, & ea de re excretioni non aduersatur. siquidem oportet concoctionem præire, subsequi verò discretionem, & postea euacuationem, vt bona sit crisis, auctoritate Galeni in commento Aphorismi vigesimi secundi primi libri: asseruitque humores, qui sunt in aliqua corporis parte firmati, neque oportere aliquo mouere auxilio, neque medicari ante coctionem. tunc enim naturam ipsam habemus euacuationi adminiculantem. Hinc Hippocrates non ab re libro primo de Morbis vulgaribus decretum reliquit, Coctiones celeritatem iudicij portendere, securitatemque salubrem: easque coctiones fieri testatur Galenus eodem loco, natura ipsa causas noxias superante. Patet itaque flauam bilem certam sedem habentem, ac in quapiam parte firmatam, inibique putrescentem, prædictam concoctionem, seu maturationem generaliter dictam admittere. At si ea turgeat, agitetur, & de loco ad locum moueatur, ac transfluat, (quia turgere nil aliud à Galeno dicitur esse, nisi cum humores vehementi motu agitantur, ac ab vno loco ad alium confluunt, dolores & titillationes afferendo, ægrum quiescere non permittentes, vt scriptum reliquit eo commentario, cui titulus est, Quos purgare conueniat, &c. & in commento Aphorismi vigesimisecundi primi libri) eo casu asserimus flauã bilem taliter cõstitutam, nullam concoctionis speciem admittere: immo mox circa initia eam purgare conuenit: nam, cùm in motu vehementiore sit, ægrum infestans, fastidiens, & quiescere non permittens, priusquàm in aliqua sede præcipuè principe decumbat, naturæ ipsi in expelliendo auxiliantes, purgare medicamento vtendum est. quod quidem non tantùm Hippocrates, & Galenus in superius allegato Aphorismo vigesimosecundo primi, & primo quarti libri nobis præceperunt: verum hoc ipsemet Galenus iubet libro quarto de Ratione victus in morbis acutis, sub his verbis: Nã vel statim ab initio, priusquàm in parte aliqua confirmentur humores, medicandum: vel postea, cùm ad maturitatem perducti fuerint: præcipuè si maturari valent. pariter & commentario, cui titulus est, Quos purgare conueniat, ait, In his autem qui ægrotant, si diuturnus futurus est morbus, expectanda semper erit concoctio: sin breui soluendus, inter initia, si modò à concitatis pendeat humoribus, purgare licet. & paulò inferius asseruit: Hos ergo humores euacuare conuenit in motu, agitatione, ac fluxu positos: qui verò aliqua parte corporis consederunt, neque vllo alio auxilio, nec medicamento prius mouendi sunt, quàm concocti fuerint. Ex quibus omnibus lucidè percipimus Galenum sæpenumero flauam bilem concoqui posse ac debere asseruisse, priusquàm purgetur, concoctione videlicet generaliter seu vniuersaliter dicta, prout videre licet apud eum libro secundo de Ratione victus in morbis acutis, vt diximus: ac de ea flaua bile intellexisse, quæ in aliqua parte decumbit ac sedem propriam sibi statuit. Interdum autem compertum habemus apud eum calidos, acres, tenuesve succos turgẽtes, mox circa initia purgandos esse, cùm nullam propriam ac determinatam sedem obsederint. qua de re flauam bilẽ ante concoctionem in his verbis purgare iubet, prout superius in nonnullis locis, quæ citauimus, instituit: nam cùm superabundantes humores mouentur, & per totum corpus deferuntur, nondum in aliqua parte firmati: tunc ad eos expellendos natura incitatur, & aliquo indiget manum porrigente, & hunc humorum motum ad aluum deducente, prout patet in commento Aphorismi primi, libri quarti. Tantæ igitur controuersiæ, his sic dilucidatis, veritas satis admodum liquet, ac ad mentem Hippocratis, & Galeni determinata est, ac quid ad prædictas opiniones sit respondendum, liquidò constat. At rursus aduersarius instabit, si Galenus in commento Aphorismi vigesimisecundi, quarti libri asserit, quo in tempore natura à causis morbum facientibus grauatur, adest autem cruditas humorum, tunc aliquid bene euacuari est impossibile: & in fine eiusdem commenti ait, Cùm in morbi principio semper sint signa cruditas, mala erit talium humorum euacuatio: cur flaua bilis ipsa, licet turgeat, in principio euacuari ante concoctionem debeat, aut quo pacto bene euacuari possit? Verùm nulli non patet Galenum in prææallegatis locis de Euacuatione humorum, qui in aliqua parte firmati sunt loqui: & non de eis, qui turgent: quibus, cùm natura incitetur, propter eorum motum, titillationem ac mordacitatem, ad eos expellẽdos: cogimur nos quoque, eam iuuando, purgationem accelerare, priusquam in aliqua principe sede decumbant: etsi nulla concoctio, nec discretio præcat. turgentes enim humores ante concoctionem euacuare in Aphorismo vigesimosecundo primi libri iussit Hippocrates. quare flauam bilem si turgeat, circa initia, priusquàm in aliqua parte firmetur, nulla expectata concoctione, statim præcepto

C

Hippocratis, & Galeni purgare quispiam non vereatur: velut etiam interdum, etsi non turgeat, sed in quapiam parte firmetur, eam purgare cogimur, vt infrà disertissimè ostendemus de mente eiusdem Hippocratis, & Galeni.

De digestione.

ET si nonnulli nostri temporis Medici ad pauca respicientes nullam faciunt inter concoctionem, & digestionem differentiam, quantum tamen hi à veritate deuiant, ac quo pacto hallucinati sunt, ex Galeni, aliorumque bonorum artis medicæ auctorum mente dilucidare decreui: cum id non paruam rei medicæ tyrunculis studiosis vtilitatem afferat. sæpe enim quosdam Medicos digestione pro concoctione, ac concoctione pro digestione æquiuoca ratione vtentes, ipsi cùm audiant, in prauos labuntur errores. At nos veritatem inuestigantes dicimus, quòd digestio propriè idem sonat, quod distributio, distinctio, seu compositio ordinata. hinc digerere propriè idem est, quod ordinare, disponere, distribuere, vel distinguere. vnde id, quod apud Græcos diatatto, seu dieutheto, vel diacosmeo, vel diacrino significat, id Latinè sonat, vt retuli, or dino, distinguo, digero, distribuo, guberno, dispono; hinc diacosmisis, digestio, seu dispositio: & diacosmos digestio, distinctio, seu ordinata compositio dicitur: & diacrisis separatio, diuisio, seu discrimen. pariter quoque, quod Græci anadosin dicunt, nos digestionem appellamus, & diadosin distributionem. At hæc digestio, seu distributio penes alimenta propriè attenditur: cùm anadosin cibi distractionem à natiuo calore in proprium corpus propriè appellamus, velut etiam & diadosin: quanquàm & hæc inter se quodammodo discrepant, vt patet apud Galenum libro secundo de Naturalibus facultatibus. hæc autem digestio aliud non est, quàm ordinata alimentorum distributio. Verùm, quòd hæc à concoctione discrepet, patet apud Galenum libro quarto de Vsu partium. vbi talia profert verba, Quòd autem animalium ventriculi sedi minimè cohæserint, satis magno indicio est aliud esse oportere coquendi alimenti instrumentum, aliud distribuendi. & parum infrà asserit: Satis igitur constat aliam quidem concoctionis, aliam autem anadoseos oportuisse esse particulam. & libro, qui inscribitur, Quod animi mores corporis temperaturam sequantur, loquens de vino ait, Nam re vera si commodè eo vtaris: & concoctioni, & digestioni, & sanguinis generationi, & nutritioni confert abundè. & libro tertio de Causis symptomatum hanc anadosin, seu alimenti ex ventriculo in iecur, & ex iecinore in totum corpus diductionem, aliam: ab alimentorum concoctione disertè confirmauit licet eam inter naturalia òpera dinumeret. Ex quibus cuilibet constat apud Galenum alimentorum digestionem aliud à concoctione intelligi debere. &, si per pepsin digestionem impropriè interdum intelligere possumus, per anadosin tamen nunquam concoctionem significari compertum est: quinimmò hanc digestionem, seu distributionem ab aliis facultatibus perfici, quàm à cōcoctrice, quia ab expultrice, ac attractrice simul, vt patet Galeno secundo de Naturalibus facultatibus.

cap.6 cap.17 eodem cap. cap.3 cap.2 cap.7

aliaque esse medicamenta, quæ ad digestionem, seu alimentorum distributionem faciunt: & alia, quæ concoctioni præsidium afferunt: ac alio, & alio tẽpore exhiberi debere decretum reliquit idem Galenus quarto de Sanitate tuenda. Hæc autem digestio, seu distributio hoc pacto libro de definitionibus Medicis describitur. Digestio est concocti, ac confecti alimenti, & in sanguinem conuersi in corporis particulas omnes attractio, quam natiuus calor molitur. De hac autem digestione alimentorum hic loqui non intendimus, sed de ea digestione, quæ circa humores, seu excrementa, quæ præternaturaliter in corpore, seu parte aliqua corporis detinentur, à calido innato perficitur. hæc autem bifariam fieri potest: vna, siquidem cùm natura ipsa post concoctionem mouetur, pro digestione, seu distinctione semiputridi, seu semimali præternaturaliter decenti excrementi, & demum per sensibiles canales, seu aquæ ductus sensibiliter expellit, per aluum videlicet, vrinam, sudorem, &c. quæ digestio, segregatio, seu distinctio propriè appellari meretur: impropriè autem distributio. nec minus ea à calido innato perficitur, velut ea digestio, quæ alimentorum est mediis naturalibus facultatibus, attractrici quidem ex vna, ac ex altera expultrici, hæcque insuper alia est à dictorum excrementorum concoctione, eique succedit, vt dicemus: quam fortè Græci diacrisin appellarent. Altera est digestio, quæ penes dicta excrementa præternaturaliter quoque in corpore retenta ab ipsa natura perficitur, ac ea excrementa non vtique sensibiliter postea excernens velut in prædicta, sed per halitum digerens, dispergens, atque per poros cutis insensibiliter discutiens. quæ quidem digestio diaphoresis propriè à Græcis appellatur. hinc diaphoretice idem, quod vis discussoria sonat, à verbo diaphoreo, quod idem est Latinè, quod digero, discutio, seu dispergo, & propterea à quocunque causa corporis etiam substantia propria insensibiliter dissipatur. Hanc dissipationem per halitum digestionem appellamus. de qua etiam veluti de ea, quæ alimentorum est, digestione loqui pauca paramus. At de ea loquutus est Hippocrates libro sexto de Morbis vulgaribus, cum dixit vigiliam edacem: & Galenus eodem loco ait, vigiliam edacem esse: quia corpus digerit, ac dissoluit. & idem de vigilia duodecimo methodi medendi, voluit quòd corpus digerat. Tantùm ergo de ea digestione, quæ à natiuo calore aduersus excrementa præternaturaliter detenta seu putrescentia in corpore perficitur, tam si intra vasa, quàm extra: tam si circa partes internas, quàm externas, verba faciemus. Verùm attendendum primò est, quòd velut ea digestio, quæ circa alimenta ab innato calido perficitur, ab eorum alimentorũ concoctione discrepat, ac eam cōcoctionẽ, si ritè cuncta à natura in conficiendis alimentis perficiantur, subsequi debet: pari ratione ea digestio, quæ circa corporis excrementa, seu putridos humores in corpore præternaturaliter detentos à natura ipsa, seu calore naturali paratur, ab ea concoctione, seu maturatione, quam circa ea excrementa molitur, valde discrepat. Et velut ea digestio, quæ alimentorum est, eorum concoctionem subsequi debet: eadem ratione hæc digestio, quæ excrementorum est, seu humorum putridorum, si per sensibiles vias expellendi sunt, eorum maturationem consequi debet. & pro-

eodem Am dium. cap. tex p.6.& p.3 de Sa te tuen p.11 de San tuen. & 5. xit.5 cap ft.4. nt.2 ca

& propterea Galenus iussit, quòd, vt benè aliquid
euacuetur, oportet concoctionem præire, subsequi
verò discretionem, & postea euacuationem, in com
mento Aphorismi vigesimi secundi quarti, & vi-
gesimi secundi primi libri. Perficitur verò hæc di-
gestio, seu segregatio, seu distinctio ab ipsa natura
duabus eius facultatibus mediis: post tamen per-
fectam operationem ipsius concoctricis: attra-
ctrice videlicet vna, & expultrice altera. per pri-
mam siquidem quod familiare est, attrahens: at per
excretricem id, quod amplius in pristinā naturam
redire nō valet, seu in alimentū transmutatū transſ-
mutari, discernens ac distinguēs ab eo quod fami-
liare est, demum expellere tentat per sensibiles ex-
cretiones, quam expulsionē si perficere non valeat
eo tempore, vt infrà dicemus: à medico natura ipsa
iuuanda est tum præparatione, tum etiam, si opus
fuerit, purgatione. Verùm eam digestionem ex-
crementorum, quæ per halitum fit, natura ipsa con-
festim nulla præcedente concoctione sæpe moli-
tur: quinimo prius perficere tentat, per halitum vi-
delicet digerere. quod si non valeat, id concoquere
procurat, & demum ea, perfecta concoctione, se-
gregat, ac distinguit, nec amplius per halitum di-
gestionem æquè aggreditur: nam per concoctio-
nem crassiora, vt suprà relatum est, excrementa
reddita, non amplius vtrique per halitum facilè di-
geri valent, quæ concocta sunt, sed secerni & de-
mum sensibiliter excerni postulant. & hac de re
Galenus libro de Inæquali intemperie voluit esse (cap.3)
in fluxione duplex genus curationis: vnum, quo
digeratur quicquid humoris in particulam procu-
buit: alterum quo concoquatur. Verùm digestio,
dicebat, optanda maxime est: quoniam conco-
ctionem hæc duo necessariò sequuntur, puris ge-
neratio & eius in aliquod spacium abscessio, ex
quibus verbis palàm ostendit, digestionem per ha-
litum excrementorum maturationem subsequi nō
debere, sed potissimum eam præcedere. hanc ean-
dem per halitum digestionem primò ante conco-
ctionem exequendam iussit Hippocrates in cura
pleuritidis secūdo de Ratione victus in morbis a-
cutis in principio. Disserendum autem modò à no- (tex.1)
bis est, nunquid ea digestio excrementorum, quæ
eorū concoctionē subsequitur, distinctio, seu im-
propria distributio appellata, iuuari possit ab arte,
& à medico: &, si possit, cum quibus. Pro primo
asserendum planè est, quòd, velut alimentorum di-
gestioni quibusdam auxiliis medici opitulantur,
vt patet de mente Galeni quarto de Sanitate tuen- (p.6.& 7)
da. & libro Quod animi mores corporis tempera- (p.3)
turas sequantur, & primo de Sanitate tuenda, ac se- (de Sanit. tuen. p.11)
cundo, & quinto eiusdem: pari modo natura ipsa (de Sanit. tuen. ca. & 5. de mt.5)
à medico adiuuari potest pro digestione redundan
tium excrementorum perficienda, cùm ea ab ea-
dem natura perficiatur, eisdemque facultatibus
mediis, vt suprà relatum est. Quæ autem auxilia,
ac qualia paranda sunt ipsi naturæ à medico pro
hac digestionē iuuanda non admodum patet: nam
interdum reperitur Galenum asserere, idem posse (cap.3)
& concoctioni & digestioni opem ferre, vt de vino
enūciat in libro, Quod animi mores corporis tem-
peraturas sequantur, loco superius allegato, & sex- (ft.4. cō-)
to de Morbis vulgaribus. sæpenumero idemmet (mt.20.)
ait, quædam digestionē iuuare, quæ tamen conco- (cap.2)
ctionē impediunt, velut secundò de Sanitate tuen-
da, de exercitatione disseruit. quæ cùm in corpus
digestionem adiuuet, ministrari tamen non debet,
nisi alimenta, seu succi, qui in ventre, aut vasis con-
tinentur, optimè concocti sint: aliàs periculum es-
set, ne priusquam per maturam concoctionem vti-
les sint; in omnes animalis partes rapiantur. & li-
bro quarto eiusdem cap. septimo dicebat post ci-
bum non esse sumenda medicamenta, quæ ad ve-
hementiorem distributionem faciunt: nam tunc
non distribui, sed concoqui, quæ sumpta sunt, est
vtilius. quare melius est eo tempore vti aliquo præ-
sidio ad concoctionem, præcipuè qui egent. ex
quibus Galeni verbis liquidò cōstat interdum eis-
dem medicamentis posse & concoctionem & di-
stributionem à medico iuuari, & sæpenumero di-
uersis auxiliis. Sed, quò veritas clarior fiat, haud
ignorandum est concoctionem ipsam, ac distribu-
tionem, seu digestionem, velut & alia naturalia o-
pera, ab ipso calore innato perfici, vt patet Galeno
in Commento aphoris. decimiquinti primi libri, &
in Commento Aphoris. septimi secundi libri: qua
de re nec quēpiam præterire debet ea auxilia, quæ
concoctionem simul & digestionem adiuuāt, talia
à medico paranda esse, vt calidum innatum, seu na-
turam ipsam roborent atque adaugeant, vel saltem
non dissipent, sed seruent. nec minus sciendum est
aliquem succum, seu excremētum promptiùs ex sui
natura posse & concoqui, & distribui, seu digeri:
aliquem verò ægrius. His sic dilucidatis, constat
cuique quòd ea excrementa, quæ in corpore redun-
dant, si facilioris sint maturationis, ac digestionis ex
sua natura, viribus ipsis non admodum imbecillio-
ribus existentibus, potest à medico eisdem auxiliis
iuuari calidum innatum pro eorum concoctione,
seu digestione perficienda. & propterea Galenus
libro de Constitutione artis medicæ, cap. decimo-
nono pro dulcis pituitæ ac acidæ concoctione per-
ficienda, modicè calefacientis vini potum lauda-
bat. de quo itidē vino, vt diximus libro, Quòd ani- (cap.3)
mi mores corporis sequantur tēperaturam, sic scri-
ptum reliquit: Nam re vera, si cōmodè vtaris, & con
coctioni, & digestioni, & sanguinis generationi, &
nutritioni confert abūdè. Pariter ergo & ipsius dul
cis, seu acidæ pituitæ digestioni vinum ipsum opitu
labitur: cùm eius concoctioni opē ferat. quòd si vi-
res ipsæ quodammodo imbecilliores fuerint, ac ca-
lor innatus non multus, simulque excrementa ipsa
redundantia, ex eorum natura ægrè & cōcoctioni,
seu maturationi, & digestioni obsequentia, non
verendum esse puto aliis auxiliis digestionem iuua-
ri, & aliis concoctionem. nam, cùm ea excremen-
ta vehementiori egeant digestione, ac ipsa natura
non admodum robusta existit, eis indigent medi-
camentis quæ ad vehementiorem digestionem fa-
ciant, ac calidum innatum roborent & au-
geant. hæc autem calidiora esse debent, quàm
ea, quæ conconcoctionem adiuuant. cuius ge-
neris sunt frigidiora, ac propterea crassior pi-
tuita & atra bilis. Ex quibus patet quomodo
Galeni verba intelligi debeant, cùm ait, Idem
posse & concoctionem & digestionem iuuare: &
quo pacto intelligi debeant eiusdem verba, cùm
asserit quædam digestionem iuuare non autem
concoctionem, immo eam impedire. Nec mirum
est, si ea, quæ corpus humanum excalfaciunt, calo-
rem innatum augendo, aut saltem fouendo;
veluti alimentorum digestionem, seu distributio-
nem, ita quoque excrementorum, seu redundan-

tium putridorum succorum digestorum, seu secretionem procurent. nam teste Aristotele, pariter & Alexandro quarto Meteororum, Caloris natura est homogenea cogere, ac in vnum compulare; quæ verò hæterogenea sunt, secernere, ac separare. cum verò redundans putridus succus partes habeat heterogeneas, eas, post eius concoctionem, calor innatus secernere tentat; quod familiare est, attrahens: quod verò alienum, excernens. veluti in conficiendis alimentis in ventriculo, quicquid veluti terra, aut lapides in eis continetur, segregat: quod verò velut palea & furfur, in hæpate: exemplo peritorum præparandi tritici, qui si quid terræ, aut lapidum, aut syluestrium seminum admixtum sit, quæ perniciosa corporibus esse solent, aut paleæ, & surfuris, vtiliter purgant, prout Galenus asserit libro quarto de Vsu partium. Hæc autem operatio perficitur à calido innato, quatenus calidum innatum est, & quatenus calidum. & propterea à calidis medicamentis auxiliari potest, quæ tamen non admodum temperamentum excedant: quia si multum excederent, imbecillum reddentia innatum calorem digestionem potius impedirent, quàm iuuarent. nam, licet cuiuslibet calidi sit heterogenea segregare, non tamen cuiuslibet est secernere putridum humorem à non putrido: sed tantùm hoc opus innati caloris est. possunt tamen ei opem ferre & ea, quæ ipsum calidum fouent, & quæ ipsum augent, siue in substantia, siue in qualitate. Verùm ea quæ in qualitate augent, sunt vehementius digerentia. qua de re eis vtimur, vbi vehementiori digestione opus est. quanquam hæc quoque calida non tantùm calfacere debeant, vt ipsum innatum calorem valeant in igneam qualitatem trāsmutare. calor enim adauctus vehementius alterat: modò tamen non eo incrementi perueniat, vt iam colliquet. tunc namque ad omnia est inutilis, auctore Galeno tertio de Causis symptomatum. & si hæc quoque caliditas ignea possit extenuare, ac dissoluere, vt patet Galeno in commento Aphorismi vigesimi sexti secundi libri, & Aphoris. quinquagesimi septimi, quarti lib. Ex quibus patet, quo pacto auxilia iuuantia digestionem redundantium putridorum excrementorum interdum ab eis, quæ maturationem adiuuant, non discrepēt, & sæpenumero calidiora quàm ea, quæ concoctionem adiuuāt, esse debeant, prout maiori, vel minori digestione natura eget pro digerendis succis prædictis seminalis. Insuper & quæ vehemētius digerūt, calidiora esse debent, quàm quæ cōcoquunt. nam in digestione, vel secretione seminali succi non vna tantum facultas operantur, veluti in concoctione concoctrix, sed duæ naturales facultates eodemmet tēpore, attractrix ex vna, ac expultrix ex alia. Cum autem cunctæ hæ à calido innato perficiantur; si temperatè calida adhibeantur, admodum imbecilla erit earum facultatem operatio: cùm non satis sit pro duabus facultatibus eomet tempore vehementer suam actionem perficientibus tanta caliditas, quanta soli concoctrici operanti abundans esset; verùm maiori indigent, vt suprà retulimus. proinde segregatio absque valido calore peragi nequit, vt Galenus testatur quinto de Simplicium medicamentorum facultatibus. horum autem medicamentorum materiæ admodum Medicis notæ sunt: ex quibus tum decocta, tum syrupos, tum electaria, tum aliis modis sibi talia auxilia præparant. Est ergo hæc digestio, seu secretio opus duarum facultatum naturalium, & propterea à concoctione discrepat, quæ concoctricis tantùm opus est: iuuaturque vt plurimum aliis auxiliis, quàm ab eis quæ concoctioni opem ferunt, præcipuè cùm vehemētiori indigemus digestione: eaq; alio tempore adhibenda sunt; quia post concoctionem, si rite natura à talibus auxiliis iuuanda sit, & præcipuè eo tempore, quo sæuiora cuncta symptomata apparēt, ac ægri grauiter se habent, natura separante à bonis mala, & ad excernendum præparante, iuxta Hippocratis & Galeni sententiam Aphorismo 13. secundi libri, si vnica expulsione morbi causa appellenda sit: si autem non; ei vtendum est toto morbi tempore, quo concoctio apparet, vt eis adiuta, illud, quod concoxit, facilius secernat. Differt autem hæc digestio, quæ excrementorum est, ab ea, quæ alimentorum: cùm in hac attractrix non ita vt in illa operetur validius, sed expultrix. De diaphoresi autem, hoc est, per halitum digestione, pauca admodum differemus, cùm à nonnullis abundantissimè scripta reperiantur: tum quia ex his, quæ supra retulimus, & quid ea sit, patet, & quibus auxiliis perficiatur, quia calidis: quanquàm & hæc tepentem calorem obtinere debeant; vt lini semen, ac chamæmelum, auctore Galeno vndecimo Mothodi medendi. nec minus à balneo somnus malos succos per halitum digerit, vt idem Gal. asserit 4. de Sanitate tuenda & eodem libro oleum describit ex floribus populi, quod sine vlla morsione per halitum digerit. pariter & ex chamæmelo & anetho medicamēta describit, quæ per halitū digerere possunt. quæ cuncta tepentem calorem possident, vt diximus; quanquàm & prædictis calidiora quoque reperiantur, quæ calfacere, extenuare, dissoluere, ac valenter digerere valent. his denique ac similibus vtendum est pro hac digestione iuuanda, quæ per halitum dicitur at quo tempore eis vtendum sit, superius relatum est. In quo verò ab eis, quæ concoctioni opitulantur, discrepent, Galenus quinto de Simplicium medicamētorum facultatibus, perbellè declarauit. & hæc de digestione sint dicta.

4. Meteor. tex. & com men. 1 — *cap. 1. & 3* — *cap. 3* — *cap. 13* — *[...]t. 2. & [...]m. 32* — *cap* — *cap* — *cap. 5. tex. n. 29* — *cap*

De præparatione.

CVM ergo in hac excrementorum digestione, secretione, seu distinctione, quę mala sunt à bonis separans, ad excernendum natura præparat, vt sentit Gal. in commento Aphoris. 13. secundi libri; consentaneum est differere quo pacto Medicorum ope possit humorum excernendorum præparationi opitulari, & quibus auxiliis. sæpe enim redundans vitiosus succus exiguis canalibus, per quos expelli debet, crassior ac viscosior existit. quare ab ipsa natura expelli nequit, ni canalium, siue foraminum hostia, per quæ debet purgatio fieri, referentur, crassities tenetur, ac viscositas eius, quod debet euacuari, incidatur. Hinc corporis præparationem, teste Galeno in commento Aphoris. 24. primi libri, nil aliud esse affirmamus, quàm aliquod corpus purgationi imparatum paratum facere. hoc autem esse imparatum bifariam præcipuè fieri potest: aut ex parte succorum redundantium, qui purgandi sunt: aut ex parte viarum, per quas redundantes succi expellendi sunt, ac à pharmaco trahendi. si ex parte succorum erit;

cap.

erit aut eorum crassicies, vel tenacitas, siue lentor, vel vtræque simul. at ex parte foraminum, seu meatuum vna tantum causa esse potest, videlicet eorum obstructio: quæ omnia purgationem impediunt. & propterea non immeritò eodem aphorismo 24. primi libri iussit Hippocrates. Raro in acutis passionibus in principiis medicinis purgantibus vti, nam, cùm in ipsis morbis acutis facultas nobis non detur circa eorum principia præparandi corpora; raro circa ipsorum initia purgationes in bonum vsum nobis venient. opus namque est, vt purgatio omnibus rectè procedat sine torminibus, vertigine, fastidio, difficultate, seu ægrorum dissolutione. Corpora quidem prius fluida facere, præcepto eiusdem Hippocratis aphorismo nono, secundi libri. quod quoque passim Galenus decretum reliquit eo commentario, qui inscribitur, Quos purgare cōueniat, &c. Verùm, quòd Medicorum auxiliis compluribus hoc perfici posit, cunctis equidem patet: nam, si nil aliud est corpora fluida facere, hoc est, purgationi præparare, quàm crassos succus tenuare, viscidos incidere, ac foramina, per quæ huiusmodi succi pertransire debent, reserare, vt patet Galeno in commento supradicti Aphorismi noni, secundi libri, & sexto de Morbis vulgaribus: nonnullaque inter Medicos comperta sint auxilia, quibus mediis possumus talia in corporibus, cum opus sit, operari: sequitur, Medicum humorum in corpore redundantium præparationi absque dubio opem posse ferre. qua de re sexto de Morbis vulgaribus præcipit ante epotum veratrum lauare, ac cibum sumere, vt celerius purgatio fiat. hanc eam sententiam reliquit Aphorismo decimotertio quarti libri. Et Galen. in commento Aphorismi vigesimiquarti primi libri non tantùm hanc facultatem præparandi Medicis tribuit: immo nonnulla ibi dinumerat, ex quibus ipsi Medici occasionem arripere possunt pro prædicta præparatione facienda. & insuper eodem commento, postquam declarauit quibus indiget is qui purgandus est, asserit, quia opportet eius humores quammaximè fieri potest, esse fluxui paratos, hoc est, tenues, nullum lentorem participantes, & aperta esse foramina: nam & nos ista antea paramus, cùm quempiam purgaturi: &, vt vno verbo dicā, hæc præparatio contrario modo se habet cum cōcoctione, seu digestione; nā hæc natura præcipuè, & non arte fit: illa verò ab arte potius, quàm ab ipsa natura. præparationi ergo ars medica, & Medicus opitulatur, nemine contrarium sentiente, siue per vomitum, siue per alui subductionem purgare velis. immo huius præparationis auctor præcipuè Medicus est, ipsi naturæ auxilia pro ea perficienda porrigēs, sine quibus ipsa fortè perpetuò omnino non assequeretur: at cum quibus, nondum liquet. Verùm, si præparatio penes redūdantes succos crassos & tenaces attēdatur: eis, quæ tenuant ac incidunt, vtendū est: de quibus libro de attenuante victus ratione talem protulit sententiam, Si quid igitur olfactui, aut gustui, aut vtrique simul acre, & mordicans, & calidum apparebit, scito id facultatem habere tenuandi, ac incidendi: pariter & quæ eidem olfactui odorem bonum inferunt, & gustui aromatis speciem repræsentāt. & demum subdit, Incidunt præterea, & quæ saporem habent quendam nitrosum, aut salsum. nec minus his amara, tenuandi facultate sunt prædita. at eorum facultas aceto, & melle intenditur. Ex quibus colligo tum acria, tum salsa, nitrosa, tum etiam & amara facultatem habere crassos humores, ac viscidos tenuandi, ac incidendi, de mente Galeni. quorum si quis velit catologum inspicere tum olerum, tum seminum, tum ipsarum arborum, germinum, ac aliorum; supradictum Galeni librum de attenuante victus ratione perlegat. Quædam verò summatim in commento aphorismi 24. primi libri annotauit, vt in melicrato decoctum hyssopi, origani, tragorigani, thymi, vel pulegij. Et octauo Methodi medendi nonnulla quoque dinumerat tum in alimentorum, tum in pharmacorum ratione, vt ptisanam, mulsam, calaminthan, hyssopum, origanum, serpyllum, apium, pariter in mulsa incocta. Verum inter omnia præcipuè in febribus, vt quod nec febrem accendat, oxymel summopere extollit: quanquam & hæc pariter obstructiones liberent. & libro vndecimo eiusdem summoperè ptisanam, aquam mulsam, ac oximel approbauit. In immodica tamen febris caliditate, omnibus relictis, confugit ad ptisanæ cremorem, quam ptisanam & detergere, & dissecare, ac resoluere decretum reliquit quarto de Sanitate tuenda, & primo de Ratione victus in morbis acutis; & in eo commentario, quem de ptisana compilauit, talia de ptisana verba retulit, Sanè ne vllum quidem alterum datur inuentu, quod siue vt medicamentorum, seu tanquam nutrimentum exhibeatur, quod horum amborum compos sit præter ptisanam: incisionis videlicet, & humectationis. præterea eodem commentario dicebat, Febribus ardentibus ptisanam esse accommodatissimam: incidit enim, ac detergit, cum hoc quòd frigida sit, & humida. Hac ergo consulo, vt medici in ardentissimis febribus vtantur; cùm redundantium succorum præparatione egent. nec minus tanquam præcipuo medicamento rogo, vtantur oxyosaccharo ipso: secundo loco, oxymelite, vel aqua mulsa, præcipuè febre non existente valida: tertio loco supradictorum aliquo decocto, aut solo, aut ptisana, mulsave, prout morbus requirit, ac eius causa. &, si eorum facultas intendi velit; acetum addatur, & mel, precepto eiusdem Galeni libro de Attenuante victus ratione, loco supra allegato. hæc quoad præparationem, quæ penes redundantes purgandos succos attenditur, dicta sufficiant. Reliquum est de eis medicamentis, quæ præcipuè detergunt, poros repurgant, ac infarctu liberant, & hoc pacto foramina, vias, vasorumque oscula reserant, disseramus. quæ à Galeno quinto de Simplicium medicametorum facultatibus, cap. duodecimo bifariam considerantur. quædam nanque poros repurgantia medicamenta appellantur ab eo, vt patet eodem libro. & hæc in duo subdiuidit, genere quidem substantiæ minimè diuersa, verum ratione maioris minorisque discrepantia: nam vtraque calida sunt, tenuium partium nitrosa, ac amara. Horum autem medicamentorum quædam in superficie sordem auferunt, quæ extergentia, siue rhyptica nominantur: quædam verò abstergendo etiam poros repurgant, quæ quidem supradictis subtiliorum sunt partium, emplasticis contraria. proinde hæc ecphractica, & cathartica quasi expurgantia, & farctu liberantia dicas, appellantur. Quæcunque ergo nitrosa, amaraque

Marginalia: Sect. 2. & com. 32 — cap. 8 — cap. 4 — cap. 9 — cap. 4 — 1. de Ratione vict. cō. 18. libr. de ptisa. cap. vlt. cap. 5 — cap. 3

sunt, ea ad purgendos meatus omnes valere noueris: quæ verò vlcerum sordes, ac cutis vniuersæ extergunt, non tantùm hæc, sed & viribus minora auferre possunt, vt dulcia tenuium partium, puta mel: ex cerealibus faba: ex fructibus amygdalæ, quæ edendo sunt. quædam verò, licet meatus intus assumpta purgare valeant, porosque extergere: cuti tamen apposita, quia eis quædam adstrictio adiuncta est; repurgare non possunt. nam composita sunt ex amara, acerbaque facultate, ac occluditur meatuum exiguitas ab eorum adstrictione; priusquàm in altum abstergens substantia recipiatur, ac probè meatus expurgentur: vt absinthium. at quædam sunt, quæ vtrunque perficiunt & intus sumpta, & foris apposita; vt erui, ac lupinorum farina: si amara fuerint; amygdalæ amaræ, vrticæ semen, scylla, & iris &c. quædam verò huius generis medicamenta, præterquam quòd detergunt, ac infarctu liberant, vim quoque habent extenuendi, ac incidendi crassos, lentosque humores: vt seriphon & abrotanum. quorum medicamentorum poros purgantium, ac abstergentium, & ea de re obstructiones soluentium, ac infarctu liberantium mentionem fecit Galenus octauo Methodi medendi ca. quarto, quo loco asserit vniuersale documentum, quòd quæ detersoriam habent facultatem, tum intus sumpta, tum foris admota obstructiones soluunt: quanquam & ibi quoque nonnulla dinumeret, quæ cum hoc quòd obstructiones soluunt, tenuant, ac incidunt crassos, ac lentos humores, de quibus suprà mentionem fecimus: nec minus & quinto de Simplicium medicamentorum facultatibus, loco superius allegato: innumeráque talia comperiuntur apud alios artis medicæ auctores. quare particulatim, vt ea hic dinumerem, non est necesse. Quædam autem poros, foramina, seu meatus reserantia à Galeno appellantur, quæ pariter in duplici sunt differentia: nam quædam cutis meatus reserant, quæ rarefacientia, seu areotica nuncupantur: quædam verò vasorum oscula reserant, quæ aperiẽtia, seu anastomotica appellantur. quorum medicamentorum contraria diuersam etiam sortiuntur appellationem. nam quæ poros contrahunt: condensantia: quæ verò vasorum oscula occludunt, occludentia, constringentia, contrahentia, seu obstruentia appellãtur. differtque rarefacientium natura ab ea, quæ est aperientium. nam rarefacientiũ natura, & modicè calida est, tum minimè desiccans, tenuiumque partium: aperientium verò tum crassarum partiũ, tum acris, ac mordax natura est. Hæc verò cuncta licet quodammodo prædictis, quæ extergere, incidere, obstructionesque delere diximus, vicina sint: nõ tamen vndiquaque similia sunt: vt cuilibet ex eis, quæ retulimus, patere potest. verùm rarefacientis quidem naturæ sunt chamæmelum, semen lini, althæa, & alia huiusmodi: aperientis verò facultatis sunt, quæ acria, simulque terrena existunt: vt cyclaminus, allia, cœpe, & huiusmodi. quæ omnia in Galeno quinto de Simplicium medicamentorum facultatibus facilius est videre; cum hîc vniuersalem quandam methodum inueniendorum medicamentorum, ac alimentorum, quibus naturæ in prædictis auxilia præbeamus, scribere intendimus, & non cuncta particulatim: & si qua descripsimus, gratia exempli habeantur. Præter autem hos præparationis modos alter ab Hippocrate ponitur, qui laxantibus, ac mollius corpus reddentibus, humoresque fundentibus perficitur: quẽ præparationis modum decretum reliquit sexto de Morbis vulgaribus, & Aphorismo decimotertio quarti libri. quibus locis iussit ante epotum veratrum, vt facilius ac celerius fiat purgatio; corpora præhumectanda esse cibis, ac balneis, & quiete. verùm, quoniam laxantium remediorum non simpliciter vna est species, vt patet Galeno quinto de Simplicium medicamentorum facultatibus; ea breuitatis causa relinquo. sufficiat tamen, auctore Hippocrate, prædictis posse vti: vt corpora idonea ad purgationem reddãtur; præcipuè si violentissimo medicamento vtendum sit, vt veratrũ est de quo Hippocrates vtrisque locis mentionem fecit. in reliquis verò, si humores purgandi, crassi, ac tenaces fuerint; antedictis attenuantibus, & incidentibus, vel similibus vtendum est. Meatus verò, per quos ipsi purgandi sunt, ac humores transmittuntur, & à medicamentis trahuntur, quæ vim purgatoriam habent; repurgandi, ac reserendi sunt cum his, quæ hanc facultatem possident, quorum methodum superius demonstrauimus: ac ita purgatio in cunctis rectè procedet. Ex quibus patet, in quo differant ea, quæ præparandi facultatem obtinẽt ab eis, quæ concoctioni, aut digestioni opem ferre possunt. Sed mox, quæret quispiam, nunquid in flauæ bilis redundantia, saltem si ea non turgeat; præparatio ante eius purgationem competat, vt ea citius, ac facilius è corpore educatur. Iuniores quidam in arte medica ac in Hippocratis & Galeni doctrina oppidò quàm eruditissimi, atq; exercitatissimi, respõdent quòd, cùm flauæ bilis vacuatio facilis sit, pituitæ verò, ac potissimũ eius quæ crassior, & glutinosior est, itemque nigræ bilis, difficilior, auctore Galeno decimoquarto Methodi medendi; ea de re præparatione haudquaquam indiget. Insuper eorũ opinio corroborari potest alia Galeni auctoritate tertio prognostic. quo loco asserit, humores corporis calidiores tenuioresque paratissimos esse ad excretionem, cuius naturæ sunt biliosi succi. qua de re præparatione non egent. Verùm, pace tantorum virorũ dixerim, ipse ex Hippocratis, & Galeni mente aliter sentio. ea de re, non quidẽ contradicendi studio, sed vt veritas patefiat, quæ mihi videntur, de ea re proferre non grauabor. Bifariam, vt diximus, corpus potest fluidum reddi, ex mente Galeni, (Illud, quod Hippocrates iussit, vbi quispiã corpus purgare voluerit,) aut humoribus extenuatis, incisis, ac abstersis: vel omnibus meatibus reseratis. cũ ergo incisio, ac extenuatio succis crassis, ac glutinosis, seu lentis competat, vt patet Galeno vndecimo Methodi medẽdi, & in cõmento Aphorism. noni secũdi libri, ac plerisque aliis locis: biliosus autẽ succus haud talis sit naturæ, seu essentiæ; cõsequens est, vt talis præparatio ei præberi nõ debeat. At, cũ ipse Gale. iubeat. in cõmento prædicti Aphorismi noni, secũdi libri, & vndecimo Methodi medendi singularũ particularum meatus, qui his ad superuacuorũ emissionem sunt proprij fluxiles reddere, vt intestino, ventriculo, mesenterio, & cõcauis iecinoris, intestinum rectum: renibus, vesicæ, iecinoris gibbis, venæ cauæ, arteriæ magnæ, & omnibus in lumbis habẽtur, eum qui vrinis est delegatus: pulmonibus & pectori, ipsam asperam arteriã fauces: cerebro & eius inuolucris, eũ qui per palatũ & nares descendit; cõsonũ erit hanc saltem fluxibilitatẽ foraminũ, ac meatuum reseratione, in ipsa

cap. 12 — cap. 14 — sect. comm — cap. 11 — cap. 1 — cap. 4. et 1 Meth. 8. — m. 44 — cap. com — cap. — cap. cap. — cap. — cap. 1

ipsa flauæ bilis redundantia, vbi non turgeat, saltē Medicum parare posse ac debere. Ad hæc Galenus in commento Aphorismi vigesimiquarti primi libri in acutis morbis, cùm materia turget; non negat aliquem Medicum posse arripere occasionem in primis diebus dicta corpora præparandi, priusquam vsurus sit medicamento purgante. in quibus quidem morbis propter temporis angustiam, ac morborum prauitatem saltem hæc facultas pręparandi nobis non datur, immò nec concoquendi, vt iussit Hippocrates Aphorismo vigesimosecundo eiusdem primi libri. ergo à fortiori, non negabitur nobis hæc facultas præparandi in his morbis acutis, in quibus ipsa flaua bilis nō turget. Vlterius, si in instrumentali morbo, qui obstructio est, contraria est reclusio, seu reseratio, vt patet Galeno vndecimo Methodi medendi, quodlibetque præter naturam suo medicetur cōtrario; cùm pariant obstructionem (vt Galenus asserit octauo Methodi medendi, & vndecimo) tum humorum crassitudo, tum lentitia, tum præter hæc & abundantia: sequitur redūdantiam flauæ bilis, obstructionem parientem, viarum reclusione, seu reseratione indigere pro eius purgatione. sed hæc vna est præparationis species, vt superius ostendimus. Quare nemo est, qui eam eo casu negabit, præcipuè si ea flauæ bilis multitudo non ad tantam peruenerit magnitudinem, vt statim circa initia Medicum ipsam euacuare cogat, vt infrà dicemus. Rursus, si ea non turgente iusserunt Hippocrates & Galenus ante eius purgationem concoqui debere, saltem concoctione generaliter dicta, vt patet secundo de ratione victus in morbis acutis: nam ea euicta ac permutata à calido innato facilius educitur; quantò fortius negandum non sit vias ac meatas, per quos transmittenda est ac à medicamento trahenda, recludendos ac reserandos esse: præcipuè cùm Hippocrates vniuersaliter iubeat Aphorismo nono secundi libri, Quæ purgantur corpora cuncta prius fluida fieri debere, quàm purgentur? at non ita iussit concoctionem: cùm perpetuò turgentiam materiæ ab ea exclusit. Verùm, vt cunctis veritas hæc pateat; placuit verba Galeni octauo Methodi portare, quæ talia sunt; Cernimus enim aliquando etiam quod multum est, cùm simul totum confluit, obstruendo hærere infigique non minus quàm ea, quæ glutinosa sunt, & crassa: quòd si per meatus angustos est transitus; multò profectò magis retineri. Si denique quod multum est: præter id quod glutinosum sit, ac crassum, obstruit, hæret, infigitur, ac in viis retinetur; quis adeo erit insulsus, vt pro eius faciliori purgatione, seu euacuatione, repurgatione, ac reseratione eorum meatuum, per quos purgari debet, prius non vtatur, etiam si flauæ bilis fuerit talis redundātia? nec minus placuit, vt, eorū quæ proposuimus ex Galeni mente, veritas pateat, eiusdem verba in libro de purgantium medicamentorum facultatibus in medium afferre, quæ talia sunt: Ducat aliquis ad me quempiam sine febre, cui in vniuersum corpus amara bili redundauerit, spectetque post aliquos dies, cum hominem præparauero, mihique iam tempus instare visum fuerit exhibendi medicamēti alicuius, quod bilem expurget: quo pacto naturalem corporis habitum eiusmodi potione ipsi restituam. In quibus verbis disertè Galenus in flauæ bilis redundantia

sect.1 comm. *cap.11* *cap.13* *cap.4. et 11. Meth.8. &* *m.44* *cap.4* *cap.2* *cap.14*

præparatione vsus est ante purgationem. hāc quoque sententiam confirmauit libro primo de Sanitate tuenda circa finem, cùm dixit, Quòd, si vel crassitudinis, vel abundantiæ, vel lentoris excrementorum vitio obstructi meatus sunt; tenuatoria victus ratio his apta erit. & paulò antè dicebat, At flaua bile retenta, siquidem obstructionis culpa id accidat; eo, qui extenuat, victu vtendum. Præcipit ergo Galenus his, quæ hic asserit, verbis, tenuatoriam victus rationem: si flaua bilis propter obstructionem præternaturaliter detineatur: quo victu pręparationem molimur, vt diximus. vltimò, quis negabit eam præparationem, quam Hippocrates commendat in pręallegatis locis: corporum videlicet præhumectationem, ac laxationem, quæ quiete, alimentis humectantibus, ac dulcis aquæ balneis perficitur, vt facilior veniat purgatio, ac rectè procedat? nemo inquam, qui mētis sit compos. Redundante denique flaua bile, modò non turgeat, sed obstruendo aliqua corporis parte hæreat, ac retineatur, siue per vniuersum corpus, liquet ex Galeni sententia, vt facilius purgetur, ac à medicamēto trahatur, eam præparationem parari debere à Medicis, quæ se tenet ex parte meatuum, seu foraminum, per quæ trāsmittenda est: ea quidem recludere, reserare, seu extergendo repurgare. nec minus expurgandi corporis præhumectatione ac laxatione, Hippocratis decreto, maximū ei comparatur commodum. Ad eam autem auctoritatem Galeni, quam afferunt decimoquarto Methodi medendi, facilis est responsio; ait enim flauæ bilis vacuationem facilem esse relatione ad pituitam, & nigram bilem: nec propterea ante euacuationem præparationem interdicit: immo, si ea præeat: facilior fiat vacuatio: Aut ex sua natura, quia substantiæ ac essentiæ tenuis est, facilè quidē vacuatur: nec ea ratione incisione, seu attenuatione indiget. at, quoniam sua multitudine valet obstruere, hæret, ac infigitur, & in viis retinetur; ea præparatione indigebit, quæ penes meatuum reserationem, ac repurgationem se tenet: si ea multitudo vinci, ac superari ab ipsa natura valeat. Et eadem ratione alteri Galeni auctoritati respondetur, cū ait tertio prognosticorū, Humores corporis calidiores paratissimos esse ad excretionē: nam, licet flaua bilis ex sua natura, cū calidior ac tenuior sit, paratissima ad excretionem fiat: tamen, quia sui redundantia, vt diximus, obstruit & in viis retinetur; hac de re, priusquā purgetur, prædicta præparatione indiget. & propterea ad purgationē ineptos non tantùm eos, qui multa cruditate laborāt, aut alia extenta habent, censet Galenus in commento 24. Aphorismi primi libri: verùm & quibus ignea, ac supra modum calida existunt: nec paratos tantùm existimat, vbi humores fuerint tenuati, ac incisi, verùm etiam vbi aperta sint foramina, ac nullam habeāt obstructionem, per quæ purgatio fieri debet. Verùm statim quæret aduersarius, quibus medicamentis talem præparationem in flauæ bilis redundantia parare valeamus; cum ferè cuncta, quæ talem facultatem obtinent, vt suprà annotauimus, calida sint, eoque flauam bilem adaugeant. Cui responsum volo quòd, licet quandoque calidis vti possimus, Gal. decreto in cōmento Apho. 24. primi libri; tamen, vt verius id exequamur, nonnulla in arte medica reperiri, quæ quidē facultatē habēt extenuādi, & abstergendi vias, seu

cap.17 *com.23*

poros repurgandi, ac reserandi, & citra calorem obstructiones liberandi: nam quæ deterſoriam facultatem obtinent, obstructiones ſoluunt, teste Galeno octauo Methodi medendi. inter quæ primo in alimentorum genere ptiſana est, vt patet Galeno ſuprà allegatis locis. at inter medicamenta, vtrunque est cichorium, quod à Galeno octauo de Compoſitione medicamentorum ſecundũ locos ſummopere extollitur pro exterſione, ac recluſione oſculorũ, venarũ præcipuè, quæ circa hepar, ſiue ſyrupi, ſiue decocta, ſiue quouis alio modo ex eis medicamenta parentur. & non est mirũ; nam amaram qualitatem participãt, cum hoc quòd frigida ſunt, dictumque est auctoritate eiuſdem Galeni quinto de Simplicium medicamentorum facultatibus, quæcunque reperiuntur tum nitroſa, tum amara ad purgandos meatus omnes valere. & ſeptimo de Simplicium medicamentorum facultatibus decretum reliquit, Cuncta ferè amara abstergentia eſſe, ac expurgantia in iecinore prouenientes obstructiones. Et pariter eodem libro octauo de Compoſitione pharmacorum ſecundum locos, ad iecinoris expurgationem, & meatuum reſerationem, citra manifestam calfactionem, aut refrigerationem, veluti optimum pharmacum, ſilicem laudauit, tanquam prędominantem habentem amaram qualitatem. Ad hæc à Dioſcoride libro 2. cap. 123. pariter à Galeno libro ſecundo de alimentorum facultatibus, & octauo de Simplicium medicamentorum facultatibus, ſemina peponum, ac cucumerum vim quandam habere extergendi, cuius beneficio vrinam ciunt, ponuntur. Idem pariter ſentit Paulus Ægineta libro primo de Arte medendi cap. octauo, communiſque vſus practicantiam est hodiernis temporibus eis vti. Nec minus meo iudicio inter cuncta, quę narrauimus, pro eà præparatione perficienda eligẽdi ſunt ſyrupi, tum acetoſus ſimplex, tum oxyſaccharum, quod præ omnibus tum ſyrupis, tum decoctis, tũ aliorum generum medicamentis præferendum cenſeo. Quòd, ſi cutis meatus reſerandi ſint; aquæ dulcis balneis, pariterque medicamentis rarefacientibus, extergentibuſque vtendum est. quàm vim moderatè tum calida, tum & nonnulla frigida poſsidere haud difficile est reperire & apud Galenum, & apud alios artis medicę auctores. His denique auxiliis, flaua bile redundante, ſi non turgeat, purgandi corporis præparatio à Medicis paranda est; vt in eo purgatio rectè procedat: cùm his quæ non tantùm præparãt, quinimmo & cauſæ aduerſantur, pariterque & morbis ipſis, qui ex flaua bile gignuntur. hinc est, quòd alterabunt, & digestioni opem ferent, ac præparationi: veluti & nonnulla, quæ ſuperius annotauimus, alterationi & præparationi præſtant auxilium, inſimulque nutriunt ac concoquunt, vt ptiſana. Quædam concoctioni, digestioni, & præparationi inſimul opitulantes; vt vinum modicè calfaciens moderatè bibitum: ad hæc nutrit, ſudorem, vrinamque promouet, ac ſomnum conſiliat, teste Galeno 4. de Sanitate tuenda: non tamen; ſi craſſum ſit, & nigrum. Alia alterant, digerunt, & præparãt cum extenuatione, & inciſione, ac excretionem promouent; vt aqua mulſa, & oxymel: eoq; magis, ſi in eis, & præcipuè in mulſa cõcoquãtur hyſſopus, aut calaminthа, originũ, apiũ, ſerpillũ, aut iris. Verũ perpetuò mente tenendum, priuſquàm obstructionibus liberandis vacaueris cum his quæ vehementer aperiunt, aut detergunt, studeas vacuare redundantis ſucci maiorem partem: ac demum valenter aperientibus, vel detergentibus vtaris, alioquin ipſas magis impingens, præcepto Galeni octauo Methodi medendi. &, ſi febris adſit, præſertim valida, pro liberandis obstructionibus vtaris his, quæ citra calorem liberare obstructiones valent, eiuſdẽ Galeni præcepto, vndecimo Methodi medendi. At quo tempore pro expellendis excrementis, ac redundantibus ſuccis, præparatione vtendum ſit, nondum liquet ex dictis. verùm hoc perpetuò obſeruandum est, ſi ante concoctionẽ purgandi ſunt, vt ſi turgeant, quocunque tempore, Medicus potest eam occaſionem arripere ac exequi, præcepto Galeni in commento Aphoriſmi 24. primi libri. quòd ſi concoctione prius egeant, quàm expurgentur; illud perficere, priuſquam concoctionis indicia appareant, minime tentandum est. nam nec natura ipſa, niſi post concoctionem, ſecernens à bonis mala ad excernendum præparat, auctoritate Galeni in commento 13. Aphoriſmi, ſecundi libri ſuprà allegati. & hæc de præparatione ſatis ſint.

cap. 4 | cap. 8 | cap. 12 | cap. de calamintha. cap. 8 | cap. 4 cap. de cucu. | 4. de ſanit. tuen. ca. 4. | cap. 4 | cap. 7

De Purgatione.

Hactenus quo pacto ante purgationem paranda ſint corpora, vt eis facilius veniant, ac rectè purgationes procedant, verba fecimus; restat modò de purgatione, ac purgantibus medicamentis diſſerere, vt eis quoque rectè vti valeatis. Quàm neceſſariæ autem, ac perutiles ſint quibuſdam corporibus purgationes, purgantiaque medicamenta, cunctis liquet: at quo pacto à venæ ſectione diſcrepent, belliſsimè à Galeno in eo commentario, quem aduerſus Iulianum compilauit, auctoritate Chryſippi, Theophraſti, Hippocratis, Platonis, ac Aristotelis demonstrauit. Inſuper libro de Purgantium medicamentorum facultatibus, nec minus ab eodem Hippocrat. Aphoriſmo ſecundo primi libri, & ſecundo, & tertio quarti libri, quiuis percipere potest. Galen. quoque eodem libro de Purgantium medicamentorum facultatibus aſſerit, quàm admiranda opera à purgantibus medicamentis abſolui. quare de eorum medicamentorum neceſsitate, ac vtilitate, ſcribere non me intromitto. Verùm primò de eis diſſerendum est, cur purgantia dicantur medicamenta, quod quidem non propter aliud, vt Galenus aſſerit libro de Purgantium medicamentorum facultatibus, cap. 1. quàm quòd ſanguinem à redundantibus in eo humoribus, ſeu excrementis purum constituant, quouis modo illa excrementa expurgent, vt patet quinto de Simplicium medicamentorum facultatibus. & propterea in commento Aphoriſmi ſecundi, primi & quarti libri, purgationem eſſe humorum, qui ſua qualitate moleſtant, euacuationem aſſerit. Qua de re cunctarum euacuationem, quæ per pharmaca purgatoria fiunt, vnam eſſe communem intentionem retulit: vt humor videlicet redundans euacuetur. Hinc Hippocrates eis, qui ſalubritatem corporis habent, omnino medicationes, ſeu purgationes prohibuit Aphoriſmis 36. & 37. ſecundi libri. nam purgans medicamentum, proprium attrahere humorem appetens; cùm is non adſit, ſanguineum

. 10. & . ad . uconẽ. 14. tex | 76. & , cap. 2 . vlt. | . de pur l. fac. c de ſim i. facul 25. 5. e ẽ cap 1. de cura h a. com

guineũ ac carnes colliquat, vt ex ipsis proprium attrahat humorem, & propterea Galenus in cõmento Aphorismi decimiquinti tertij libri decretum reliquit, purgantia pharmaca non nisi valde indigentibus, & ex longis interuallis vtilia esse. Verum liquet Hippocratem, & Galenum in Aphorismo 47. sexti libri, corporibus paratis incidere in morbos, quamuis nondum in eos inciderint; redundantis succi purgationem præcipere, præcipuè in vere, velut & venæ sectionem his qui plenitudinis passionibus subiiciuntur, insuper & hoc idem ostendit Galenus in eo commentario, qui inscribitur, Quos purgare conueniat, quibus medicamentis, & quando: & libro de Curandi ratione per sanguinis missionem. in quibus locis, ex vobismetipsis potestis inspicere, quibus corporibus paratis in morbos incidere, ineunte vere, & quibus in fine veris, purgatio, vel venæ sectio adhibenda sit, vt ab eis morbis præseruentur, in quos incidere parati sunt. nam non cuncti, qui ab aliquibus præter naturam affectibus vere præseruantur, eodem tempore purgandi sunt, aut eis vena incidenda est; vt quædam iuniores nostri temporis medici ad pauca respicientes indifferenter præcipiunt, ac non parum in hac re hallucinantur. His ergo corporibus paratis in morbos incurrere, pro ratione redundantis succi, priusquam actu ægrotent, purgantibus medicamentis vtendum est, si aliquid aliud non prohibeat. Quæ verò purgationes prohibeant, satis dilucidè à Galeno præsertim libro nono Methodi medendi, & libro primo de Arte curatiua ad Glauconem ostensa sunt. quare eadem hic enarrare superfluum est. ¡Insuper quòd ægris corporibus sæpenumero aliquo redundantibus succo, seu putrescente, purgationes quoque competant, patet apud Hippocratem libro secundo de Ratione victus in morbis acutis, & quarto eiusdem & Aphorismo vigesimonono secundi libri 2. primi & 18. quarti, ac nonnullis aliis in locis. patet etiam Galeno in commentariis prædictorum Aphorismorum. & libro de Purgantium medicamentorum facultatibus, & eo commentario, qui inscribitur, Quos purgare conueniat &c. ac in libro aduersus Iulianum, & sexcentis aliis in locis. Qualitas autem medicamenti eligenda est pro ratione redundantis succi: vt, si flaua, vel pallida bilis redundet; quæ flauam, vel pallidam bilem purgant, adhibenda sunt pharmaca: si pituita; quæ pituitam. pariter de serosis humoribus, succo melancholico, vel atra bile dicendum erit. Quòd verò purgantibus pharmacis facultas quædam attractrix insit, qua media quemlibet sibi proprium ac familiarem eligunt succum, & attrahunt; licet aliquibus, vt Erasistrato ac Asclepiadi, incognitum fuerit, satis perlucidè à Galeno libro de Purgantium medicamentorum facultatibus, & libro tertio, & quinto de Simplicium medicamentorum facultatibus, & ab eodem Galeno simul & Hippocrate libro primo de Natura humana ostensum est. At perpetuò, quoad fieri possit, purgans eligendum est medicamentum, quod præter id quòd redundantem eliciat humorem, aliis, quæ præter naturam sunt, aduersetur. id quod Galenus præcipit primo de Arte curatiua ad Glauconem, capite de cura tertianæ his verbis: Semper enim oportet contrarias qualitates opponere his quæ præter naturam inualuerint: cùm hoc multò melius sit, quàm quomodolibet euacuare. & libro decimo Methodi medendi, cap. 1. loquens de febrium putridarum curatione ita retulit: Ac siquidem in idem consentiant, & quæ febrem extinguunt, & quæ causam oppugnant, in quod vtraque conspirant; cum vnum sit, sine cunctatione agendum est. Illud, quod perpetuò in omnibus morbis ipse (velut in febribus iubet Galenus) quoad fieri possit exequendum censeo; nam contrariorum perpetuò contraria esse auxilia omnium, quæ præter naturam sunt, præceptum commune est, vt sexcentis in locis de mente Hippocratis apud Galenum cõpertum est, præcipuè vndecimo Methodi medendi, & commento Aphorismi 22. secundi libri. Nec minus purgantia medicamenta, quoad fieri valet, eligenda sunt, quæ malæ qualitatis sint expertia: quorum ampla sylua apud Græcos, Arabes, ac Latinos facilè reperitur, præsertim apud iuniores, quibus in notitiam deuenere nonnulla purgantia medicamenta prauæ qualitatis expertia, quæ quidem apud antiquos penitus incognita fuere; vt myrobalanorum plura genera, cassia fistula, tamarindi, rahabarbarum, & fortè manna, nonnullaque alia, quæ breuitatis causa relinquo. Quòd verò magni etiam momenti sit, si purgantis medicamenti quantitas bona coniectura viribus accommodetur: patet ex Hippocrate Aphorismo tertio ac 23. primi libri. nihil enim æquè artem medicam in agendo coniecturalem efficit, vti cuiusque remedij quantitas: nam quòd laboranti præbendum sit medicamentum, aut bilem flauam, vel atram, pituitam, aut serosum excrementum euacuans, exactè quidem nouimus. Cæterùm, quantum præberi debet, nescimus, teste Galeno libro de Curandi ratione per sanguinis missionem. cap. duodecimo. at intentio quantitatis euacuationis non solùm humorem respicit superabundantem, sed & hominis vires, qui euacuari debet. qualis enim fuerit eius natura, qui debet præferre purgationem, ad hoc ducere conuenit: & interdum vsque ad animi defectionem, si æger tolerare possit, eodem Hippocrate auctore Aphorismo eodem vigesimotertio primi libri, in his præcipuè præter naturam affectibus, qui à Galeno narrantur in commento prædicti Aphorismi. & hoc non tantùm in venæ sectione, verùm in purgatione seruare oportet; licet tutius in venæ sectione, quàm purgatione illud exequamur. proinde præter naturam affectus, qui valde vrgent, vt videlicet adurentem febrem, vehementissimum dolorem, ac maximam inflammationem, aut similes, perpetuò suaderem, si purgans medicamentum competat; potius secundò & tertiò repetere, quàm semel euacuare, priore purgatione minus vacuando, quàm humor renundans ac ægroti vires postulant: velut de venæ sectione, nisi quid vrgeat, iussit Galeno eodem libro de Curandi ratione per sanguinis missionem loco superius annotato: & in his quoque raro exquisitissima vterer purgatione. nam quod semel in ventrem deuoratum est medicamentum, quò minus omne deuoratum sit, fieri non potest: neque possibile

cap.7 | 10. & ad Glaucone. 14. tex. | 76. & cap. 2 vlt. | de pur. fac. c. de sim. facul. 25. 5. e. cap. 1. de natura hu. com. | cap. 12 | cap. 12

est, vbi plus quàm conueniat iam purgetur homo, partem oblati auferre: adeo vt propter id incorrigibilis sequeretur error, vt vitare non possis, aut eius, qui purgatur maximum detrimentum, aut interitum. illud quod non tantùm non comparatur ex paulò minoris quantitatis, quàm redundans humor ac vires exigant, euacuatione; verùm maximum viribus eius, qui euacuatur, accedit commodum. Nam, minore iam facta materia, natura facilius supra reliquum aggreditur, quod concoquendum est concoquens: quod verò excernendum excernens. at si id perficere non valeat; repetenda purgatio est: quo modo tutius curabitur. id quod fieri à medicis debere iussit Galenus decimoquarto Methodi medendi. & secundo de Ratione victus in morbis acutis. quanquàm, si quis etiam propter ætatem, vel timiditatem permittere se medico ad sanguinem vllo modo detrahendum nolit; huic quoque deiicienda largius aluus est, si id quoque suspectum non habeat, auctoritate Galeni quarto de Sanitate tuenda, capit. quarto. Artificiosa denique coniectura quantitas purgantis medicamenti cognoscitur, velut singulorum aliorum præsidiorum. Verùm eius viri est de quantitate præsidiorum optimè coniicere, qui vires omnium, quæ in arte sunt, didicerit, memoriæ mandauerit, atque diligentia omni adhibita sese in operibus artis exercuerit, vt Galenus præcipit secundo de Ratione victus in morbis acutis. & propterea idemmet Galen. eodem secundo libro de Ratione victus in morbis acutis, de quantitate purgationis in pleuritide ita asseruit: Quibus igitur dare medicamentum purgans quadrabit, his medicamenti tantum propina, quantum in plurimis mediocriter vacuare tum nouisti tum sis expertus. Quo pacto ergo quis quantitatem purgantium medicamentorum optimè coniicere possit, planè ostendimus: restat modò de tempore pauca disserere; quia ad rectè medendum plurimum temporis occasio confert, teste Galeno primo de Arte curatiua ad Glauconem circa principium. Verùm, cùm præ omnibus cognitu sit difficillima; vides plerunque medicos non vulgares modò, sed præexcellentes aberrare: hanc enim præcipitem apud Hippocratem esse constat: ac velut quantitas cuilibet est propria. Sed, cùm nihil proprium possit sermone explicari; de communi tum quantitate, tum temporis occasione scribere tentaui: cum ad rectè medendum primùm conferre videantur: adeò enim, vt diximus de men te Hippocrat. occasio non tantùm purgantium medicamentorum; verùm omnium ferè medicarum operationum penes corpora humana momentaneo ac admodum præceps est, & angustissima, vt ob id difficulter sit cognoscibilis: nec quisquam eam agnoscere valet, nisi qui diu fuerit in hoc exercitatus. nam materia, circa quam ars medica versatur, dico corpus humanum, continuè fluit, mutationibus ac alterationibus, seu momentaneis, vt ita dicam, transmutationibus obnoxium, faciliterque non ab extrinsecis modò, verùm etiam ab extrinsecis causis alteratur. at, vt vos iuuenes studiosi plus aliquid, quàm qui arte carent, de temporis occasione assequi valeatis; ad ea quæ communia sunt, scribenda confugimus. erit autem opportunum purgantis medicamenti tempus, quo rectè eo vti possumus; si materia turgeat, confestim circa initia, prout decretum reliquit Hippocrates decimo Aphorismo quarti libri. nam, cùm superabundantes humores mouentur, & per totum corpus deferuntur, nondum in aliqua parte firmati; natura ad eos expellendos irritatur: quare indiget aliquo auxilio, quo medio natura ipsa valeat hunc humorum motum ad alium deducere, ac eos foras propellere. Vt autem hoc ritè perficiatur; nullum aliud præstantius est, quàm purgans medicamentum propinare: aliàs aut robur virium dissoluetur, vel febris caliditas augebitur, aut timor adest ne in aliquod princeps membrum decumbant hi, qui per corpus vagantur, humores. Sunt itaque mox à principio turgentes humores medicamento purgante educendi, si natura eos non valeat foras propellere. Quòd, si non turgeant, sed aliqua in parte sint humores firmati, non opus erit circa initia purgante medicamento vti. Siquidem quæ Hippocrates dinumerat incommoda quarto de Ratione victus in morbis acutis, necessariò euenient, vt qui crudi sunt, purgationibus non cedant. hac de re idem Hippocrates iussit eos medicari non debere ante concoctionem, si euinci, ac superari ab ipsa natura posse cogitabis. tunc enim præter id, quòd purgationi cedunt redundantes succi, naturam ipsam habemus euacuationi adminiculantem: siquidem ea videtur post concoctionem humores discernere, & demum eos expellere, vt superius diximus. Quòd, si vbique locorum tum apud Hippocratem, & Galenum, cunctosque alios artis medicæ authores liquet ipsius naturæ medicum imitatorem esse debere; liquidò constat eo tempore, quo natura superfluitates vtiliter expellit, si imperfectè ipsa moueatur, purgante medicamento medicum vti debere, ac id, quod deficit, supplere medicando: vt ab vtroque noxij humoris euacuatio rectè fiat, natura quidem expellente, medicamento verò attrahente, prout Galenus asserit in commento Aphorismi vigesimisecundi primi libri. Hinc patet, quòd, cùm raro humores ab vna parte ad aliam transfluant, seu turgeant, frequentiusque quietem habeant, ac in aliqua parte consistant, in qua toto morbi tempore concoquuntur, raro in principiis vtendum esse purgantibus medicamentis: præcipuè si redundans succus valeat ob ipsa natura concoqui, ac euinci: at sæpenumero & frequentius post concoctionem. Est ergo princeps scopus, qui penes temporis occasionem purgantium medicamentorum perpendendus est, ipsius morbi concoctio: si eius causa non turgeat, aut quiuis aliud non vrgeat. Aliud insuper æquè præcipuum, eodem Hippocrate auctore Aphorismo nono secundi libri, est purgandi corporis præparatio. propter quod verebatur ipse etiam in acutis passionibus medicinis purgantibus in earum principiis vti: quia non dabatur medico facultas ista præparandi corpora, Aphorismo vigesimo quarto primi libri: aliàs præparatione ipsa neglecta, si quis alui subductionem procurauerit, difficiles non sine torminibus, vertigine, fastidio dissolutione, ac difficultate purgationes venient. Quo

Marginalia: cap.12 — com.11 — com.37 — com.11 — cap.1 — cap.10 — cap.9 — [co]m. 22. &

Quo autem pacto, ac cum quibus purgandorum corporum præparatio procuranda sit, suprà retulimus. Hæ ergo duæ præcipuè communiter penes tempus purgationum conditiones pensitandæ sunt tam in præseruatione, quàm in curatione, si materia non turgeat, aut quiduis aliud non vrgeat, vt infrà dicemus. at particularia, quæ medicum perpendere oportet, longè plura sunt. quæ cum à Galeno nono & vndecimo Methodi meden di. & eo commentario, qui inscribitur, Quos purgare oportet &c. & lib. de Arte curatiua ad Glauconem primo aliisque plerisque locis fusicisimè tractentur, ea omittere visum est.

cap.10 cap.9

Quæstio, an in principijs morborum materia non turgente, purgante medicamento vtendum sit.

QVæret autem quispiam, an perpetuò seruandum sit, quòd materia nō turgente ea medicanda non sit, neque in principiis, nisi post concoctionem, ac corporum præparationem. Iuniores quidam artis medicæ, inque Galeni, ac Hippocratis doctrina admodum eruditi ex eorum intentione in plerisque locis tueri conantur, nullo pacto ante concoctionem, ni materia turgeat, vtendum esse in morborum principiis purgante medicamento: etiam eo, ex quo materia diminuitur: quod quidem hodiernis temporibus minoratiuum medicamentum appellant. illudque cum auctoritatibus, tum rationibus contendere non desinunt. At ipse nonnullis Hippocratis, & Galeni auctoritatibus, rationibusque impulsus contra sentire cogor. Verùm, vt dilucidius rei quæsitæ veritas pateat, primò quid sentiam propalabo: secundò rationibus, ac auctoritatibus, quæ à supradictis in contrarium ducuntur, responsiones tribuere conabor. Quantum ad primum attinet, cum Hippocrate vigesimoquarto Aphorismo primi libri dico in morborum principiis, si vtendum sit medicamentis purgantibus, illud cum præmeditatione faciendum esse, diligenti videlicet examinatione præsertim, siue ægroti præparatione, siue recti iudicij expectatione, quibusdam eorum, vel omnibus simul apprime perpensis, prout Galenus in commento eiusdem Aphorismi declaratum reliquit. non enim periculum minimum est vti purgante medicamento in principiis acutorum morborum, sunt enim purgantia medicamenta vt plurimum potentia calida, febremque augent, vt idem Galenus eodem commento optimè declarauit. & propterea quarto de Ratione victus in morbis acutis iussit rem istam secundum Aphorismorum mentem desiniri oportere, scrutarique quando in principiis purgatione vtendum sit, & quando morbi concoctio expectanda. hinc Hippocrates Aphorismo vigesimonono secundi libri decretum reliquit: Cùm morbi inchoant, si quid videtur mouendum, moue: cùm verò consistunt, ac vigent, melius est quietem habere. diligens ergo examinatio in morborum initiis à medico facienda est, si debeat eo tempore vti purgante medicamento, aut non. quam diligentem examinationem summatim per capita in cūctis morbis faciendam præcepit Paulus secundo de Arte medica cap. secundo. nam si morbus ipse ex toto genere exitialis fuerit, nihil nec eo tempore, nec alio mouere oportet: deplorati enim curandi non sunt, sed eis morbi finem prænunciare licet. in quo enim desperata omnino salus est, imprudentis consilij fuerit apud vulgum infamare præsidia, quæ multis fuere causa salutis. quam sententiam reliquit Galen. vndecimo Methodi medendi, asseritque ibi tempora præsidiaque his, quos saluari spes est, scribere. Et insuper, si diligenti examinatione cunctorum, quæ oportet, rectum ac perfectum iudicium in morbo aliquo acuto expectatur, viresque morbo præualere, eumque superare Medicus minimè veretur absque vllo eius auxilio, præterquàm conueniente ratione victus instituta, abstinendum à medicamento purgante in eorum morborum initiis censerem: nam frustra id tentaretur, cùm natura ex se absque vllo alio auxilio sufficiat vincere. longe enim præstantiorem esse salubrem victum vniuersum, quàm medicinam, auctore commentarij, quod Præsagium experientia confirmatum inscribitur, circa finem scriptum reliquit. libro de Medicinis expertis compertum est, optimè nos debere laudare virum, qui curat per cibum, quàm illum, qui curat per medicinam. si quis autem velit huiusmodi causam discere; eodem loco reperiet. Pariter, si morbus fuerit diutinus, nullo pacto in principio medicamento purgante vtendum est: nam in longis morbis semper oportet expectare coctionem, ex sententia Galeni in commento prædicti Aphorismi vigesimiquarti primi libri. Reliquum ergo est, vt in his morbis acutis purgante medicamento circa eorum initia vtendum sit: qui, etsi haud periculo vacant; tamen non sunt ex toto genere perniciosi, verùm spes est, quòd exonerata natura a purgante medicamento, quod relinquitur, facilius poterit & concoquere, & expellere, quod concoquendum, ac expellendum erit. at id non nisi in principiis perficiendum esse censent tum Hippocrates, tum Galenus; priusquam robur corporis dissoluatur, vel febris caliditas augeatur, aut ad aliquod princeps membrum decumbans, qui in corpore redundant humores, præcipuè si per corpus vagantur, ac turgent: est enim eo tempore naturæ impetus, aut in toto corpore, vel saltem in partibus principalioribus ad superfluorum excretionem. quare iuuandus erit hic motus naturæ medicamento purgante. age igitur. Hippocrates propterea in quorundam morborum initiis præcepit debere vti medicamento purgante: nam, eo neglecto, timor esset ne vi morbi temporis processu robur corporis dissolueretur, vel febris caliditas augeretur, aut ad aliquod membrum princeps redundantes decumbant humores, vt disertissimè Galenus commento Aphorismi decimiquarti libri declarauit. At, quoniam in quibusdam mor bis acutis à diuersis causis hæc pericula impendent; omnium voluit Hippocrates proferre sententiam: &, cum nouisset præcipuam causam, propter quam in prædictis morbis ea nocumenta timēda essent, humorum turgentiam esse in his morbis, in quibus materia turget: illud primò, ac præcipuè decretum reliquit Aphorismo vigesimosecundo, & vigesimoquarto primi libri: pariter, cum non ignorasset ex aliis causis, licet non æquè vt ex prædictis, posse prædicta pericula in quibusdam aliis morbis imminere, ni in eorum principiis ægri pur-

cap.9

In vltimis verbis.

In vltimis verbis.

gentur, ne in necessariis in arte deficeret, immo eam totam exigeret: iussit Aphorismo vigesimonono secundi libri, in reliquis acutis morbis, in quibus eadem pericula impendent, circa eorum initia Medicum debere vti aut venæ sectione, aut purgatione, prout morbus ac eius causa expostularent. verùm, cur illud in principio exequendum esse præcipiant, Aphorismo 30. sequenti Hippocrates declarat. Galenus autem in commento prædicti Aphorismi vigesiminoni præter eam, quam Hippocrates assignat, aliam addit causam, propter quam melius est circa quorundam morborum initia euacuare: nam Minorem iam factam materiam, ait, facilius morbo consistente natura concoquere valet. vt autem coctio citius eueniat, bonum est circa principia euacuare. Ex quibus Galeni verbis facilè quilibet percipere valet ex eius mente Hippocratem eo Aphorismo aliorum morborum sententiam protulisse, quàm eorum, quorum materia turget: cum turgens materia nullo pacto, quoad turgeat, concoqui ab ipsa natura possit. nam quæ concoquuntur, quieti permittenda sunt, præcepto eiusdem Hippocratis, ac Galen. libro secundo de Ratione victus in morbis acutis. si ergo turgens materia concoqui ab ipsa natura non valet, & propterea statim medicanda circa initia est, præcepto eiusdem Hippocra. tum Aphoris. vigesimosecundo primi libri, tum decimo quarti libri: frustra Galenus retulisset; propterea circa principia euacuandum esse, quò minorem iam factam materiam facilius possit natura concoquere, cùm concoqui ea non possit, nec valeat. Ad hęc, si sententia Hippocratis eodem Aphorismo vigesimonono, de turgente tantùm materia verificaretur, superfluus siquidem fuisset Aphorismus; cùm id præcepisset disertè vigesimosecundo Aphorismo primi libri, & vigesimoquartò eiusdem ex Galeni mente, & decimo Aphorismo quarti libri. Insuper, si mens Hippocratis fuisset tantùm, cùm materia turgeat, aphorismum veritatem habere, cur nullam de turgentia mentionem fecit, prout in supradictis aphorismis? aut saltem, cur Galenus nec illud explicuit, prout disertissimè explicuit in commento Aphorismi vigesimiquarti primi libri, in quo Hippocrates ipse verbum nullum de turgentia fecerat? cùm ergo nec Galenus de turgentia quicquam protulerit, audacter asserendum est, de aliis morbis eos voluisse intelligere in prædicto Aphorismo 29. quàm de his, in quibus materia turget. hi autem sunt, qui aut ex multitudine, aut praua humorum qualitate, aut in præcipua aliqua parte fiunt: consentaneum nanque erat, postquàm in his quoque verendum est, ne robur virium eis vigentibus dissoluatur, febrisque caliditas augeatur, aut in aliqua parte principe decumbant redundantes succi, circa eorum morborum initia vacuandos esse. dico medicamento purgante si morbus ex multitudine fiat aut propter ætatem, vel timiditatem, aut quiduis aliud, permittere se Medico ad sanguinem vllo modo detrahendum nolit, aut valeat, præcepto Galeni quarto de Sanitate tuenda. & quinto eiusdem: vel si exuperans quantitas fuerit, quæ purgatione auferenda sit, cum non omnis venæ sectione auferatur. eo nanque neglecto circa initia talium morborum quisnam mentis compos non verebitur in eius morbi incremento, aut summo vigore, vel virium dissolutionem aut febris augmentum, vel in aliqua principe parte decubitum? Eadem quoque ratione si ex mala, seu praua qualitate humorum redundantium morbi gignantur, & circa eorum initia quis purgante medicamento non vtatur: paria, ac forte maiora pericula impendent, ex eaque citius robur virium dissoluetur, spiritus quidem primo, & humores: secundo loco pinguedinem, & carnes: tertio solida membra corrumpẽdo. & propterea Galenus nono Methodi medendi, quod corruptum est, cum id alienum à natura sit: mox auferendum esse præcipit. & libro quarto de Sanitate tuenda, asseruit, Quod igitur omnino alienũ est, nulla fieri ratione potest, vt id naturæ suæ gratiam recipiat: sed educere id quamprimum est tentandum. Idem efficiet, si absque nimia multitudine, aut praua qualitate aliquis succus circa quampiã principem partem, aut in earum aliqua decumbat. quòd, si hæc tria, aut duo simul hominem infestarent: purgationem circa initia præcipere quis vereatur? & propterea in horum morborum initiis purgante medicamento (licet materia non turgeat) vtendum esse censeo: velut in eis, in quibus turget, cùm eadem pericula impendeant, aut fortè in eorum aliquò longè maiora, & citius expectãda sunt. quæ omnia inspiciens Hippocrates in Aphorismo vigesimonono superius allegato, purgationes circa initia præcipere voluit, simulatque Galenus in eius commento: nam de turgentibus & prius loquuti erant & posterius mentionem facere debebant, Aphorismo videlicet decimo quarti libri. Ad hæc, si de morbis, in quibus materia turget, tantùm aphorismus ipse intelligatur, ipsiusque Hippocratis, ac Galeni mens esset, in hisce morbis tantùm vtiliter purgare circa eorum initia præcipere, purgãtia vtique assereret Hippocrates. nanque secundo de Ratione victus in morbis acutis decretum reliquit, In pleuritide, cùm sub septo transuerso partes dolor infestat: ventrem vel nigro veratro, vel peplio mollire: cum hæc dolorem sedant. Sedant quoque & alia, quæ expurgant medicamenta. At nemini dubium est, cùm Hippocrates pro pleuritidis cura ad venæ sectionem, seu purgationem deuenit: prius fomentis vsum fuisse pro materiæ eius in halitum digestione: quibus si dolor non diminuatur, non propter aliud id effici Galenus declarauit in Commentario primi textus eiusdem secundi libri de Ratione victus in morbis acutis, nisi propter humorum redundantiam, quæ in toto corpore est. & propterea corpus totum insigni aliqua euacuatione præuacuãdum est. quæ in morbis acutis, vt ipse asserit, aut per ventrem, aut per venæ sectionem fit. Ex quibus tum Hippocratis, tum Galeni verbis liquet in acutis morbis ex multitudine dependentibus, absque hoc quòd materia turgeat, circa initia debere vti purgante medicamento, cùm timor adsit eorum quæ suprà retulimus: velut de pleuritide, in qua materia non turget, sed ex multitudine, seu humorum redundantia gignitur, Hippocrates ipse decretum reliquit. At dicet quispiam, propterea Hippocratem purgationem præcipere: nam & in ipsa pleuritide materia turgens est. cui responsum volo longè hoc ab Hippocratis, Galenique mente abesse, ac à veritate: nam humores turgere Galenus appellat octauo de compositione medicamentorum secundum locos eos, qui nõdum firmã aliquam inclinationem,

Marginalia: cap. 4 / cap. vlt. ; cap. 10 / cap. 5 ; tex. ; c. p. 3

tionem, ac stationem ad vnam partem habeant.& libro, Quos purgare conuenit, quibus medicamẽtis, & quando, ait: Tunc humores turgere, ac concitatos esse, cùm motu vehementi agitantur, ac ab vno loco in alium confluẽtes hominem vexant, doloresque ac titillationem afferendo ægrum quiescere nõ permittunt, quod quidẽ secus esse in pleuritide, quis inquam non lucidè inspiciat? est enim ea inflammatio succingentis membranæ, in qua humor decumbit inclusus in vno loco, ac circunscriptus, non transfluens, veluti in inguinum inflammatione. Galenus asseruit libro primo de Differentiis febrium, & secundo de Arte curatiua ad Glauconem circa principium, inflammationem fieri dixit sanguine ad particulam aliquam vniuersim fluẽte, atque ob multitudinem ibi conculcato. qua de re nemo audebit humores in aliqua corporis parte firmatos, conculcatos, ac prȩter naturam detentos; cùm ex eis aliqua determinata pars afficitur, asserere, quòd turgeant: quinimo ipsis turgentibus de facto pugnant. Et si aphorismo vigesimoquarto primi libri rarò iusserit in principiis acutorum morborum medicis purgantibus vti non propter aliud est, vt Galenus in eius commento declarauit, nisi quòd omnia id generis medicamenta sunt potentia calida, febremque augent. At nostris temporibus nonnulla eius generis reperiuntur, & remissè calida, & frigida. quæ febrem augere non valent, ac ab Hippocrate, si superstes esset; minime damnarentur. & propterea, cum tale non afferant nocumentum in febribus; vitanda non sunt, vbi eis vti oportet. Sunt præterea corpora adeò ingluuiosa, ac eo mala victus ratione hisce temporibus vtuntur homines: vt, si eos circa initia acutorum morborũ, qui ex multitudine, seu praua qualitate, aut in aliqua præcipua parte fiant, non purgabis, verendum sit, vt diximus, ne eorum vires vi morbi dissoluantur, aut in aliqua parte principe, qui in eorum corporibus redundant succi, prȩcipuè si vitiosi fuerint, protinus decumbant. Præterea idem Galenus in pestilenti aëris statu corpora, in quibus superfluitates redundabant, sanabat purgationibus, nulla quidem concoctione præcedente, vt ipse testatur primo de differentiis febrium. & quinto methodi medendi asseruit, ex pestilentia propterea fuisse quosdam facilè senatos, quòd præexiccatum his, repurgatúmque totum corpus fuerit; quippe cum & vomuerint ex his nonnulli, & omnibus venter profluxerit. Qua de re non verendum est in eorundem morborum initiis vtendum esse medicamento purgante, præcipuè cum valde periculosi sint, atque admodũ mortiferi: & ni taliter eis circa initia succurratur; natura prorsus succumbet prout optimè Galenus declarauit in commento 13. aphorismi secundi libri. Vtendum est ergo medicamento purgante in aliorum morborum initiis, in quibus, etsi materia non turgeat; aut multitudo, aut mala qualitas manifesta, seu occulta, vt in nonnullis putridis febribus, est: aut circa aliquod princeps membrum decumbit, prout Hippocratis, & Galeni auctoritatibus optimè, ac nonnullis rationibus demonstrauimus. Et, si licet illud experientia comprobare, ipse, qui sedecim ferè annos medendi ægris vacaui, adeò nullum ex huiusmodi purgationibus in prædictis morbis, si quid aliud non prohibuit, incommodum reperi, quod maximum perpetuò commodum eis comparaui, præcipuè in putridis, ac malignis febribus: quȩ saltem citra inflammationem ex putredine ortum habent. Nec minus illud expertus sum in maximis doloribus, nulla concoctione præcedente; præcipuè ventriculi & intestinorum, adhibito prius diligenti examine; quòd purgatione, & non sanguinis missione indigebant, purgans propinando medicamentum: etsi eius materia minimè turgeret. ex quo maximam perpetuò vtilitatem ægro adeptus sum: instructus siquidem à Galeno in commento 23. Aphorismi primi libri. At, quoniam in morborum initiis purgantia medicamenta adhibenda esse diximus: non de momentaneis, & absque latitudine eorum initiis intelligendum esse velim. sed de eis intelligendum est, quæ partes sunt totius morbi, præfiniunturque à manifestis ac perfectis signis concoctionis, de quibus Hippocrat. intellexit Aphorismo vigesimonono secundi libri, prout Galenus disertè exposuit libello de Totius morbi temporibus. vel de principio intelligendum est, vt Galen. intellexit in Commento Aphorism. vigesimiquarti primi libri, vt se extendit ad primum, vel secundum diem. Illud quoque vel me tacente vos percipere velim, cùm hîc de purgante medicamento mentionem fecimus, de eo, quod per aluum, seu inferiorem ventrem, & non per alias corporis partes, quocunque modo redundantia excrementa purgat, intelligendum est: quod quidem quid sit, suprà definitum est. Restat modò cùm auctoritates, quibus iuniores isti Medici suã hæresin tueri conantur respondere: tum eorum rationes diluere.

Prima, quam in medium afferunt auctoritatem, Hippocratis est libro de Medicamentorum facultatibus: vbi habet, quòd his, qui validis ac magnis febribus corripiuntur, medicamenta purgantia danda non sunt. Cui responsum sit me nunquam percipere ea medicamenta purgatoria in morborum initiis, quæ vsu erant tempore Hippocratis. erant nanque ea valde calida, & propterea non tantùm in magnis febribus, verùm & æstiuo tempore sub cane, & ante canem ab Hippocrate erant interdicta: nam in febribus, præcipuè magnis, necessum erat ab ignea eorum caliditate eas augeri, velut æstiuo tempore naturam ab hisce medicamentis purgantibus adeo lædi, vt non valeret eorum acritudinem ferre, vt dilucidè Galenus declarauit in commento vigesimiquarti Aphorismi primi libri, & quinti quarti libri. Verùm ea approbo, quæ adeo remissè sunt calida, aut frigida, &, si calida sint, adeo à frigidis & cum frigidis sunt quodammodo alterata & permixta, vt febris caliditatem augere non valeant. huiusmodi autem generis sunt manna, cassia, fistula, tamarindi, succus rosarum, vel violarum, aut aqua in qua ea diluta, seu infusa fuerint: myrobalanorum nonnulla genera, rhabarbarum in aliqua frigida aqua infusum ac cum prædictorum aliquo permixtum. Quo quidem (licet ab aliquibus valde improbetur) perpetuò ipse in morborum initiis, in quibus oportet, præcipuè in putridis ac malignis febribus, vtendum censeo, ac consulo; est enim purgans absque violentia, cuiuslibet magni excessus expers, nisi calidum est, & siccum: aut mixtione & infusione aliorum infrigidatium id corrigitur adeo, vt ab eo febris non augeatur. ab eóque præter purgationẽ

D

cap.10 cap.5 cap.5 cap.1 cap.4 cap.12 cap.2 versus finẽ.

illud habetur, quòd nec ventriculo, aut alicui alij principi membro nocumentum aliquod comparatur, prout à quibusdam describitur, ac experientia compertum est; quin potius prædictæ partes ab eo roborantur sua adstringendi vi, qua pollet: nec eius purgandi vis ex infrigidantium mixtione labefactatur, aut imbecillior redditur, vt quidam malè sentiunt: nam à tota substantia, & non calidum, purgat, velut nonnulla alia medicamenta purgantia. Insuper & trifera est, quam persicam nominamus, ac ipsum diacatholicon inter cōposita pharmaca. hæc sunt ea purgantia medicamenta, quæ aut frigida sunt, aut modicè calida, presertim si cum frigidis misceantur: quibus, cùm febris ipsa non augeatur, vbi oportet, in morborum initiis salubriter purgare precipimus. nec Hippocrates ipse, si nouisset, ea damnasset vtique, cum ex eis febris, vt diximus, non augeatur maximumque ægris paretur commodum. nam si Hippocrates, & Galenus sua tempestate in quorundam initiis morborum acutorum purgantia medicamenta, quæ calida & acria sunt, propinabant, non verentes, quod febribus comparabatur, detrimentum pro maiori vtilitate percipienda ex humorum videlicet noxiorum euacuatione, quantò magis, quæ supra notauimus, cùm tali periculo vacent, non prohibuissent; imò sæpius vti iussissent?

tex.43. Secunda Hippocratis auctoritas est quarto de ratione victus in morbis acutis, quæ talis est: Quibus principio vrinæ & nebulosæ & crassæ existunt hos, annuentibus cæteris purgare conuenit. quòd, si vrinę inter initia tenues fuerint, tales non purgabis. at, si videatur, clysterem exhibebis. Cui responsum volo primò Hippocratē his verbis velle, cum vrinæ tenues fuerint, inter initia, si quid aliud non vrgeat, ac concoctio in futurum expectabitur, tales non purgari: nec ego contrarium sentio. at, si multitudo, mala qualitas, vel locus instet, hos purgare consulo; nam ex noxiorum humorum euacuatione maior fiet vtilitas, quàm id, quod posit ex purgante medicamento sequi, detrimentum: de quibus morbis nequaquam Hippocrates ibi intelligere voluit. Ad hæc eo loco per morborum initia, noluit intelligere de eis quæ totius morbi sunt pars vna, quæque præfiniuntur à manifestis ac perfectis indiciis concoctionis. hoc autem eius verba ostendunt, cum dicat: Quibus principio vrinæ & nebulosę & crassę existunt: per quas vrinas, eas Galenus intelligit: quæ albas habent nebulas, quę concoctionis notæ existunt. hæ autem concoctionis notę, seu albæ nebulæ in morborum principiis apparere non possunt, sumpto principio prout vnum est de quatuor morbi temporibus, vt patet Galeno tum in commento duodecimi aphorismi primi libri, tum libro primo de crisibus. pariter in commento vigesimisecundi aphorismi quarti libri circa finem asserit, semper in morbi principio esse signa cruditatis: sed per principium primos dies ægritudinis intelligere voluit, quos primus præfinit quaternarius. quòd autem principium posit hoc modo sumi, patet Galeno libro primo de crisibus. Iubet ergo Hippocrates in primis morbi diebus eos purgari debere, quibus vrinæ & nebulosæ & crassæ existunt tanquàm transacto vniuersali principio, ac concoctione præcedente. quibus autem circa primos dies tenues fuerint vrinæ, tanquàm summè crudo existente morbo, iubet non purgare: sed concoctionem expectare, eorumque corpora quieti permittere, vngere, & æqualiter contegere, quò posit natura facilius concoquere. Immo hæc sententia attestatur sententię secundę partis aphorismi 29. secundi libri dicentis: Cum verò consistunt, ac vigena, melius est quietem habere. quo enim tempore natura concoquit, aut vacare concoctioni debet, superfluum est euacuare: immo concoctioni vacare debemus, & post concoctionem euacuare, si à natura non iudicentur, aut iudicata fuerint integrè, quę concocta sunt. Etsi cruditatis indicia in morborum initiis apparere posint, immo perpetuo appareant, vt superius diximus, tamen Hippocrates in textu præallegato quarti de Ratione victus in morbis acutis, de principio non loquitur, vt est vnum de quatuor morbi tēporibus: aliàs, cum ipse asserat quibus principio vrinę & nebulosæ & crassę existunt, &c. falsum esset quod Galenus asserit semper, in morbi principio esse signa cruditatis: & quòd perfecti principij manifestum & firmum est signum coctio manifesta, vt patet apud eum libro primo de Crisibus. Nec consonum est in vno eodemque textu nos instruentem quando purgare conueniat, & quando non, diuersa ratione de principio loquutum fuisse. At, vt ego sentio, talem Hippocrates voluit proferre sentētiam, In quibus circa initia, hoc est, primos morbi dies, transacto tamen vniuersali principio, vrinæ crassæ & nebulosæ existunt, (quoniam concoctionis notæ sunt) cæteris annuentibus, purgans medicamentum propinandum est. quibus verò circa primos morbi dies vrinæ fuerint tenues, quia cruditatem summam indicant, hi purgandi non sunt, sed quieti permittendi, &c. hoc est, naturę pro morbi concoctione auxiliandum est, si eum concoqui posse sperabis. ita quòd Hippocrates velit interdicere purgationes in primis diebus eius ægritudinis, in qua summa inest cruditas: cùm si eo tempore, quo natura vacare concoctioni debeat, purgans adhibebas medicamentum, præcipuè si summè crudus sit morbus, præter id quod ab eo æger non iuuabitur, maximo erit impedimento: nempe corpus vehementer mouens, ac humores agitans, concoctioné impedit. at, si adiuuanda erit natura aliquibus externis auxiliis, ea esse debent quæ coctioni opitulantur. & hoc modo Hippocr. auctoritas erit extra propositum. Vel, si fortè eius auctoritas de principio vniuersali morborū esset intelligenda, quod expresè negamus; dicendum erit, Hippocratem prohibere purgationem, quibus inter initia morborum vrinę fuerint tenues, hoc est, in quibus summa inest cruditas. & hoc modo illud exponit Galenus in cōmento sequentis textus, in quibus morbis neque ipse in morborum principiis purgans medicamentum exhiberem. Fiunt nanque hi ex crasis, frigidis, ac lentis humoribus: quales sunt suapte natura pituita, & nigra bilis, in quibus semper oportet coctionem expectare, velut tenues si fuerint, & aquosi, inter initia euacuandi sunt, decreto Galeni libro, Quos purgare conueniat, &c. etsi suprà retulimus hos quoque concoquendos, ac præparandos quodammodo esse, cùm in aliqua parte fuerint firmati, illud profectò intelligendū erit, vt ipsa natura valeat eas concoquere, ac euincere: secus autem vbi non valeat.

cap.17. & 19 *cap.19* *ec.1. com* *tex. 2* *tex.1*

Tertia Hippocratis auctoritas est quarto de ratione victus in morbis acutis, quæ talis est: Quicūq; autem

autem ea, quę inflammantur, statim morborum inter initia medicamento soluere conantur, hi non solùm ab intensa, inflammataque parte nihil adimunt, cum non cedat, obsequaturque, quæ adhuc cruda est affectio, verùm quoque & quæ morbo aduersa, & sana sunt, absumunt, contabefaciuntque: ductoque ad imbecillitatem corpore morbus superior euadit: qui, vbi morbus vicerit, remediũ nõ habet. Cui auctoritati, si quispiam Hippocratis, & Galeni verba in eodem textu, ac præcedenti inspiciat, facillimè respondere valet. Nam, cum Hippocrates in præcedenti textu catalogum conscripsisset omnium præter naturam affectuum, pro quorum curatione, sanguinis misione, ac purgatione indigebant, venæque sectio purganti medicamento erat pręferenda: sanxissetque post sanguinis missionem purgans medicamentum porrigẽdum esse mox in præallegato textu subdit, Quòd, si quis relicta venæ sectione, purgatione inter initia eorum morborum vtatur. ea incommoda, quæ ipse narrat, necessariò expectabit. nam in his, priusquã sanguis mittatur, purgationes interdicere oportet, prout optimè Galen. in fine commenti illius textus declarat, hancque fuisse Hippocratis mentem in textu superius dicto asserit. Hinc in expositione eiusdem textus rectè ait, Ad sanguinis missionem propius deuenire præcipit Hippocrates, vbi vitiosi aliqui humores in partem aliquam confluant, atque in ea aceruentur. demum concludens asserit, in tota dictione Hippocratem præcipere ad sanguinis misionem esse veniendum, deinde ad medicamẽmentum: aliàs prædicta incommoda, quæ ab ipso enarrantur, absque dubio ægris euenient. Erit ergo hæc Hippocratis auctoritas extra chorum, cùm nos purgationes inter initia non his morbis adhibendas esse, quibus præferenda est venæ sectio, ea neglecta pręcipimus: sed eis, quibus aut tãtùm purgatio confert, aut, si vtrunque consilium competit, ipsa venę sectio prius fuerit exhibita. non enim nos præterit Hippocratem hoc loco, ac Galenum sexto de morbis vulgaribus præcipere, quòd si vtroque auxilio quispiam indigeat, à venæ sectione incipiendum sit, idque notissimum esse retulit. Quod autem hæc fuerit mens Hippocratis, licet ex Galeni verbis in eiusdem textus expositione admodũ liqueat, si quis tamen rectè inspexerit eiusdem Hippocratis verba libro secundo eiusdem de Ratione victus in morbis acutis, facilè percipere valet; nam pugnãtia vtique assereret, si hic voluisset in cunctis inflammationibus inter initia medicamenta interdicere, cum ipsemet dolore partes sub septo transuerso infestante in pleuritide circa initia purgationem, & non venæ sectionem præcipiat, eodem loco secundi de Ratione victus in morbis acutis. At, si pleuritis ipsa inflammatio est succingentis membranę, cui venerit in dubiũ Hippocratem vno loco in inflammationem initiis purgantia medicamenta damnare, & alio loco tanquàm vtilia præcipere, & ita pugnantia asserere? Quòd, si simpliciter de cunctis inflammationibus Hippocrates sermonem protulisset, damnassetque in earum initiis purgantia medicamẽta, (quod tamen pro falso habemus) quisnam negaret in eorum morborum initiis, qui aut à multitudine, aut à mala qualitate dependent, eorumque causa in aliquo loco citra phlegmonem aceruata ac firmata, & præsertim in quibusdam putridis ac malignis febribus, purgationes ipsas, cùm ex eis ea pericula, quæ in inflammationibus ab Hippocrate narrantur, non immineant: causa ipsa non adeò valenter inclusa, ac circunscripta, vt purgationibus omnino non assequatur, velut in inflammationibus tenaciter non detinetur: de quibus Hippocratis sermo tantùm ibi est, videlicet de inflammationibus ipsis? quòd autem putridus humor in vna quapiam parte citra phlegmonem contineri possit, ac veluti in foco quodam principium febris esse. patet Galeno libro II. Methodi medendi.

[margin: ec.1. com.] [margin: tex. 22.] [margin: tex. 11.]

At quartam Hippocratis auctoritatem, quam in medium afferunt, & est aphorismus vigesimus secundus primi libri, Concocta videlicet medicari, &c. ex his, quæ supra retulimus, facilis est responsio. nam, licet Hippocrates in ea sententia purgationem præcipiat in initiis morborũ in quibus materia turget, tanquam in his, in quibus pręcipuè exhibenda sit: non tamen negat in initiis aliorum quoque morborum, in quibus Medico mouere videtur, seu purgare, purgatione vti. in quibus etsi materia non turgeat, superari tamen, ac euinci ab ipsa natura non valet: immo ni Medicus ei circa initia opem ferat, prorsus superabitur, vt patet Aphorismo vigesimonono secundi libri. nec dictæ sententiæ sibi ipsis aduersantur, immo ambæ veritatem obtinent. nam eadem ratione, vt diximus, qua turgens materia in morborum initiis euacuanda est, in quibusdam aliis morbis, in quibus eadem pericula impendent, verificari debet: in his videlicet, quos supra narrauimus, de quibus voluit quoque Hippocrates ipse sententiam ferre eodem Aphorismo vigesimonono secundi libri: cùm ibi de turgentia verbum nullum nec Hippocrates, nec Galenus in commento faciat. non sunt ergo dictæ sententiæ vna, nec sibi inuicem aduersantur. quare ambæ sempiternæ veritatis. Parem similitudinem quoque in Hippocrat. Aphorismis est inuenire. nam in eodem Aphorismo vigesimosecundo primi, Concocta medicari præcipit: at Aphorismo nono secundi libri iubet, vbi quispiam corpora purgare voluerit, ea prius præparanda esse. non est idem concoctio, & præparatio, non sibi ipsis Aphorismi isti aduersantur. quare ambæ sententiæ veræ sunt. Ad hæc non est dicendum, Hippocratem prædicto Aphorismo vigesimo secundo primi libri, quæ fieri non valent, præcipere. Cùm ergo nec in morbis, qui à multitudine fiunt, nec in his, qui à mala, seu praua qualitate dependent, aut in valde periculosis locis gignuntur, natura ipsa eorum causas concoquere valeat, ni prius ab ea, qua premitur, velut sarcina quadam, purgante medicamento leuetur, quin potius succumbet, nec prorsus eosdem morbos superare valebit: consonum est in eisdem morbis Aphorismum veritatem non habere, cùm dixit, Concocta medicari: nec de eisdem morbis Hippocratem voluisse proferre sententiam, sed tãtùm de his, quorum materia à natura ipsa concoqui ac euinci possit.

[margin: cap. 4.]

Insuper quandam afferunt Galeni auctoritatem quarto de Sanitate tuenda. quæ incipit, At si in eodem homine reliqua eadem sint, cæterùm in lapso corpore sanguis bonus exiguus sit, crudi humores plurimi: huic nec sanguis mittendus, nec alui deiectio, &c. Cui responsum volo, primò Galenum eo loco non de morborum curatione, sed sponta-

[margin: cap. 5]

nearum lassitudinum loqui, in quibus corpora nõdum sensibiliter læsa sunt, nec à solitis muniis impedita: nos autem perpetuò de ipsorum morborũ curatione verba facimus. Secundò quis non percipiat eam auctoritatem extra propositum esse, cùm Gale. supponat in eodem homine sanguinem bonum exiguum esse, crudósque humores plurimos? quo casu nec ipse sanguinem mittere, aut purgare auderem: immo præcepto eiusdem, libro duodecimo Methodi medendi, in crudorum humorum copia præcipuè cum oris ventris offensione, nec sanguinis missionem, nec purgationem præciperem, cùm eas non sustineant, nec ferant. tertiò quis adeò imbecillis erit ingenij, vt non percipiat Galenum per crudos humores plurimos, pituitosos voluisse intelligere: cùm paulò superius dixisset, vno vocabulo appellare licere, vel crudum succum, vel pituitam, quæ ex nondum perfecto sanguine gignitur? eiusque innumeræ sunt particulares differentiæ, vt ipse retulit. Cùm ergo multa copia crudorum humorum, hoc est, pituitosorum in aliquo reperiatur corpore, sanguisque in eo bonus ac exiguus sit, nulli in dubium veniet nec sanguinem mittendum esse, nec aluum deiiciendam. at, si tenues & biliosi fuerint, inter initia euacuandi sunt, eiusdem Galeni præcepto, libro, Quos purgare oportet, &c. præcipuè si eorũ multitudine, aut praua qualitate, concoqui ac euinci ab ipsa natura non valeant.

cap. 3

Alia auctoritas est Galeni eodem libro, Quos purgare conuenit, quæ talis est; Qui verò humores aliqua parte corporis consederunt, neque vllo alio auxilio, neque medicamento prius mouendi sunt, quàm concocti fuerint. cui breuiter dicamus verum esse, quod Galenus præcipit, si humores, qui in aliqua parte fixi sunt, crassi, frigidi, ac viscidi fuerint: non autem, si tenues, & biliosi eorum multitudine, seu mala qualitate, aut vtroque modo infestantes, qui verè crudi appellari nõ possunt, velut nec propriè cocti, cùm à natura non fuerint euicti. Vel clarius dicendum est, Galeni sententiam veram esse, cùm Medicus certò scit naturam eos succos, qui in aliqua parte fixi sunt ac consederunt posse & valere concoquere, seu euincere: hi enim neque vllo alio auxilio, neque medicamento prius mouendi sunt, quàm concocti fuerint, segregati, ac præparati, vt suprà, cùm de digestione, cõcoctione, & præparatione verba fecimus, ostensum est. At, si percipiat artificiosa quadam coniectura naturam ipsam prius succũbere, quàm eos succos concoquere possit, nullus equidem verebitur eos in morborũ principio purgare, Hippocratis oraculo instructus, Cùm morbi inchoauit, si quid videtur mouendum, moue. tales etenim purgationes non tantùm, vt isti asserunt, concoctionem non impediunt, immo ipsi opitulantur ex Galeni mente in commento prædicti aphorismi vigesimi noni secundi libri. &, si naturam eo tempore non admodum euacuationi adiutricem habemus, maius tamen ex hisce purgationibus, quibus, & quando oportet, noxiorum humorum euacuatione ægris commodum comparatur, (cùm ex hoc mortem euitemus) quàm incommodum ex aliquorum fortè bonorum succorum simul eductione. etsi Galenus libro primo de arte curatiua ad Glauconem in exquisitæ tertianæ febris curatione parum purgantia medicamenta probaret, licet & hæc quoque probet, nõ propterea dicendum erit, purgationes eas non esse probãdas in prædictorũ à nobis morborum aliquo: hæc etenim febris ad summum in septem periodis præ finiri solet: causamque eius natura ipsa, præsertim si à Medico parum fuerit adiuta, facilè & concoquere & separare, ac expellere potest. quorum neutrum perficere valet in prædictis morbis, si ea, circa eorum initia, cum oportet, purgante medicamento non exoneretur. At mox obiiciunt dicentes, si non tãtùm in morbis, in quibus materia turget, verùm & in his, qui ex multitudine, aut mala qualitate, aut in loco aliquo satis periculoso fiunt, vtendum sit circa initia medicinis purgantibus: non raro, vt Hippocrates præcipit aphorismo vigesimoquarto primi libri, sed crebro eis vti deberemus, cùm sæpissimè hi morbi gignantur. Dicimus nos raro, immo quàm rarissimè in principiis morborum acutorum eis medicamentis purgantibus vti debere, quæ tempore Hippocr. in vsu erant: cùm ea valde calida existentia, propterea febrem augerent. hãc enim causam reddit Galenus in commento prædicti Aphorismi, cur raro vtendum sit in principiis acutorum morborum medicamentis purgantibus. At, si talia reperiantur, vt, præter id quod febrem non augeant, fœliciter purgarent: vt sunt nõnulla nostris temporibus approbata ac experta, de quibus suprà mentionem fecimus: nescio cur eis vtendum non sit in his acutis morbis, quos suprà narrauimus, cùm tale nocumentum non inferunt. vana est ergo hæc eorum ratio.

cap. 9

Alia ratio est, quòd medicamentum materiam diminuẽs, cùm imbecille admodum sit, atque adeo crudis humoribus, ac copiosis existẽtibus, eis præualere non possit: aliàs à debiliori in fortius fieret actio, quod naturæ impossibile est, ideóque illos tantùm mouet, & non educit. Cui dicendũ erit nos non adeò imbecille medicamentũ purgans in morborũ initiis probare, vt aduersus copiosos humores præualere non possit: verùm adeò valens sit, vt humoribus ipsis prȩualere possit, ac eorum partem aliquam purgare. nec adeo crudis ac copiosis succis existentibus illud præcipimus, cum hi, vt diximus perpetuò, prius concoquendi, & præparandi, ac demum purgandi sunt: verùm in his crudis ac copiosis humoribus inter initia illa probamus, qui nõ verè crudi, sed nondum euicti ab ipsa natura sunt, & impropriè crudi appellari merentur: vt est ipsa flaua, seu pallida bilis. nec dicendum erit aduersus eos quoque, si copiosi sint, medicamentum præualere non posse. nam, vt asseruimus, licet hoc medicamentum minoratiuum ac diminuens esse debeat tamen artificiosa quadam coniectura tanta quantitas adhibenda erit, quanta possit aduersus eos humores præualere, ac eorum partem aliquam educere, eam videlicet quam promptius & expeditius educere valet: cùm non æqualiter, nec eodem tempore in totam redundantis humoris molem agat. quod quidem medicamentum materiã diminuens, vtero gerentibus, si febre corripiantur ex vitiosis succis, Galenus in Commento aphorismi 55. libri 5. approbare cuique liquet. Insuper medicamentũ ipsum purgans efficacius ac valentius est, vt trahat, quàm trahatur. aptiora enim, ac ad hoc efficaciora sunt purgantia medicamẽta, auctoritate Galeni 3. de Simplicium medicamentorum facultatibus. &, cum ait, esse impossibile, vt à debiliori in fortius fiat actio, miror equidem tantum virum, cum

cap.8 cum Galenus 3. de Simplicium medicamentorum facultatibus velit, quòd minus calidum à magis calido calidius euadat, & quod magis calidum à mi- cap.4. nus calido contra afficiatur. & libro 3. de Temperamentis, ait acutiſsimum ferrum manifeſtè obtuſius fieri, ſi toto die ac nocte molliſsimam ceram incidas: vt quod patiatur ab ipſa cera agit igitur id quod debilius eſt in id quod fortius, Galeno auctore in prædictis locis.

Alia eorum ratio eſt, quòd ſi, cùm crudi adhuc ſunt humores, eos purgatione dimouere tentes: nihil auxilij à natura expectes: cùm ipſa poſt concoctionem ſecernat, ac poſt ſecretionem excernat, vt patet Galeno in commento Aphoriſmi vigeſimiſecundi primi & quarti libri. Cui rationi ex prædictis reſponſio patet: nam, licet parum admodum ipſam naturam adminiculantem habemus, cum nõ niſi irritata à purgante medicamento auxilietur: tamen ex horum humorum purgatione in prædictis morbis, vbi oportet, maius ſequitur commodum, cum mortem euitemus, (quæ quidem ea neglecta euitari non poſſet) quàm incommodum: quia à natura parum, aut nihil auxilietur, ſeu quia quorundam fortè bonorum humorum ſimul cum eis eductio fiat.

Inſuper aſſerũt aliam noxam ad huiuſmodi purgationes neceſſariò ſequi: cum iudicationes, concoctionesque ab eis impediantur, cæteraque naturæ auxilia tollantur: illudque probare tentant auctoritate Hippo. quarto de Ratione victus in mor- x. 44. bis acutis. Cui pariter ex prædictis liquet reſponſio: nam eo tempore purgationes iudicia ac cõcoctiones perturbant, quo natura ipſa maximè cõcoctioni vacat, ac iudicia tentat. at, cum in initiis morborum nec iudicia, nec perfectę concoctiones ab ipſa natura fiant, ea à purgantibus medicamentis perturbari, ac impediri non poſſunt: quinimo valde opitulantur, dicente Galen. in commento Aphoriſmi vigeſiminoni ſecundi libri: vt concoctiones citius eueniant, melius eſt circa principia euacuare: quo minorem iam factam materiam facilius poſſit natura concoquere. morbo autem conſiſtente, cùm iam natura concoquit, ſuperfluum eſt euacuare. qua de re valde abſurdũ eſt, ac Galeni dictis maximè pugnat, dicere purgationes in morborũ initiis, cùm medico videtur, coctiones, ac iudicatio- mẽt.44 nes impedire: & ſi Galen. in commento præallegat textus quarti de Ratione victus in morbis acutis dicat, Purgationes contrarias exiſtere coctioni humorum, intelligendum eſt, ſi propinentur eo tempore, quo natura maximè concoctioni vacat. id autem eſt tranſacto vniuerſali principio: nam eo tempore ab his motionibus, quę à pharmaco fiunt ceſſare debemus, præſertim in ſummo vigore: cũ corpus vehementer mouentes frangant, exemplo aſſumpti atque deuorati in ventrem alimenti. quod vt optimè concoquatur, à cæteris motionibus ceſſare corpus debet, vt ſoli concoctioni vacet: &, ſi imbecillis fuerit facultas concoquendi, eo tempore aliquo externo auxilio iuuanda eſt, vt Galenus co cita- eodem loco præcipit. Vel dictum Gal. veritatem habet in morbis, in quibus ſumma ineſt cruditas, vt ipſe exponit in commento præallegati textus: in quibus nec ipſi, niſi poſt concoctionem ac præparationem, purgationem probamus: cum fiant hi ex frigidis, craſsis, ac lentis humoribus, vt diximus. At, ſi quis aliter eius dicta exponere tentabit, cùm in commento Aphoriſmi vigeſiminoni ſecundi libri contrarium ſentiat, in eius dictis pugnantiam ſoluat Apollo: quanquã Gal. dicta aliter intelligere, ſeu exponere deprauati ſenſus ac intellectus ſit.

Aliam quandam rationem in medium afferunt, quæ talis eſt, Si in initiis febrium purgantia medicamenta exhibentur, aut febres ipſæ ſunt diutinæ, aut acutę: ſi diutinę per concoctionem, aut per abſceſſum finiunt. quare non medicamentis purgantibus, pręcipuè in initiis, curari debent. Si acutæ, licet excretionibus finiant, illud tamen multis modis eſſe poterit: aut ſanguinis è naribus fluore, aut ſudoribus, vel vomitibus: paucæ verò ſunt, quę per ventris ſolutionem iudicantur. cum itaque rarò natura, in febribus & acutis aliis morbis, ventris deiectionem efficiat pro eorum curatione: rarò etiam hanc ipſam purgantibus medicamentis medicus procuret. qua de re noxium eſt febres ferè omnes alui deiectionibus perſanare velle. hæc ipſi. At nos facillimè reſpondemus, aſſerẽtes in principiis diutinarum febrium nunquam vti debere medicamẽtis purgantibus, vt ſæpius diximus. In acutis verò, in quibus aut multitudo, aut mala qualitas, vel locus inſtat, & ſi natura per alui excretionem eas non finire debeat, tamen vtendum eſſe medicamentis purgantibus: eò magis, ſi ſoluenda erit febris ipſa per alui deiectionẽ. nam, licet iudiciũ per alias corporis partes futurum ſit, vt illud celerius, ac promptius ab ipſa natura fiat eo tempore quo decet; optimum erit ipſam exonerare, illudque non niſi in principiis. alleuata enim natura ipſa, valentius poterit per quancunque viam iudicia procurare: quæ tamen nunquam in morborum initiis criticè procurat. Nec nos per hæc medicamenta purgantia omnino febres ipſas perfectè perſanare intendimus, ſed naturã ipſam, vt retulimus, per ea alleuare: quò magis poſsit, ac vehementius cauſam morbi aggredi, eámque ſuperare, ac per quamcunque regionem ſibi magis conuenientem euacuare. Impedirentur autem iudicationes ex alui deiectione per purgans medicamentum, ſi eo tempore, quo natura iudicat propinaretur, abſit tamen, vt illud præcipiamus: ſcimus enim hoc Hippo. ſententiis aduerſari Aphoriſmis 20, & 21. primi libri. procuramus autem præcipuè ventris deiectionem: cum hæc vniuerſalior ſit, ac expeditius in cunctis talibus, ſalubriusque à nobis perfici queat. Quod verò de febre peſtilentiali aſſerunt, cauendum videlicet eſſe, ne per aluũ medicus euacuet, quòd is motus naturæ inſtituto ex diametro pugnet, vtpote quę venenatos humores non per aluum, ſed per cutem potius excernere ſtudet: quapropter medicus motum hunc per ea, quæ ſudorem eliciunt, adiuuabit, & non per alui deiectionem; eadem quidem via refellitur. nam, licet quo tempore natura in febre peſtilentiali per cutem excernere ſtudet, medicus per eandem viam adiuuare iubet, illud tamen efficiendum erit eo tẽpore, quo natura criticè expellit. Illud autem eſſe non poterit ante ſecretionem, ac concoctionem. at neutrum iſtorũ in earum initiis natura ipſa criticè perficere tentat, teſte Galen. in comment. 22. aphoriſmi, quarti libri: vbi habet, Quod, quando aliquis incipit morbus, ſi quid excernitur, nihil tũc excernitur naturæ ratione, ſed ſunt omnia hæc caſus, præter naturam earum, quæ ſunt in corpore diſpoſitionem. quo enim in tempore à cauſis morbum facientibus natura grauatur, adeſt au-

tem cruditas humorum:tunc aliquid bene euacuari est impossibile.hæc ille.purgationes ergo in initiis febrium pestilentialium exhibitæ non tantùm naturæ opus non distrahunt,atque impediunt,immo eã summopere adiuuant:cùm nec ipsa eo tempore ad partes cutis expellat.&,si expellit,illud erit symptomatis ratione, & propterea purgationem non impediet:neque tunc per eam viã iuuanda est, cùm in medicationib. talia educere oporteat,qualia sponte prodeuntia vtilia:quę verò cõtrario modo prodeunt,cohibere oporteat.Hippoc.decreto, secundo Aphoris.quarti libri. Proinde in eis quoque febribus,in quibus crisis omnino ad partes cutis expectanda est,velut in his affectibus quos Medicorũ vulgus variolas,& morbillos appellat,circa initia,priusquàm apparere cœperint, si admodum multa,vel vitiosa materia videatur, vt à natura ipsa superari, ac euinci non possit, cunctis purgationi consentientibus purgare medicamento audacter censeo eorum aliquo, quæ supra approbauimus; cùm ex eo non modò nullum sequetur incommodũ, immo natura ipsa exonerata promptius & expeditius crisin aggredietur & perficiet. Sed statim instabunt, si naturam in morborum initus aliquid bene euacuare est impossibile, ergo & Medicum. Huic autem responsum sit,quòd, licet natura id eo tempore critice non tentet: tamen, cùm Medicus sit eius auxiliator:vt ea suo congruo tempore possit perfectè operari, in morborum initiis exonerare debet: illudque nonnisi purgante medicamẽto. minorata enim materia, facilius suo tempore poterit ipsa natura & concoquere & expellere, in his videlicet morbis in quibus oportet.

Ex quibus,studiosi iuuenes,liquet quanti sint roboris & momenti auctoritates, rationésque quibus hi eruditissimi viri suam hæresin tueri conantur, in morborum videlicet initiis purgantia medicamenta non esse probanda; ni materia turgeat. patet insuper,quàm perpetuæ veritatis existat, ac quibus validissimis auctoritatibus & rationibus nostra opinio firmata sit,quòd scilicet non tantùm vtiliter in initiis morborũ,cùm materia turget, medicamentis purgantibus vtendum sit, verùm & in quibusdam,in quibus vel multitudo,vel mala qualitas,vel locus vrgeat:pariter & in maximis doloribus, præcipuè ventriculi & intestinorum, qui euacuatione per purgationem indigent,priusquàm robur viriũ dissoluatur.in multitudine siquidẽ, quòd ea purgante medicamento minoranda sit, patet ex Galeni mente in commento Aphorismi 29.secundi libri.nec valet quicquam,cùm dicunt,de turgẽtia ibi Galenum loqui, cùm de ea ne verbum quidem vnum proferat.idem & quarto methodi med. At mala qualitate vrgente,vt in pestilentiis videre licet,quòd purgationibus vtendum sit, patet Galeno 1.de Differẽtiis febrium.vbi habet,At in quibus superfluitates redundabant, hæc purgationibus sanabamus. & libro 9. methodi medendi talia profert verba,Si igitur cum viribus imbecillis corruptela incidit, vtique quod affectus remediũ est, id cum virtutis custodia pugnat.Siquidem affectus vacuandum esse præcipit,idque vel vena incisa,vel purgatione.harum autem neutram ferent imbecillæ vires. quoniam igitur in omnibus eiusmodi repugnantiis incerta succurrendi ratio est,aliàs insanabilis omnino affectus relinquetur,aliàs spatio & ægrè, idque si magnum nactus sit Medicum.sanari

cap.6 cap.4 cap.10

poterit; oportet nanque, vbi indicationes ita sibi ipsis aduersantur, & paulatim, quod vitiosũ est,euacuare,& paulatim,quod salubre est,pro eo reponere.vocant Medici eiusmodi vitiosi succi curationem Græcè epicrasin.Quid clarius,quòd in corruptela humorum, cum viribus imbecillis præcipuè paulatim quod vitiosum est, euacuare Galen.præcipit; ea de re nulli in dubium venire debet in humorum corruptela circa initia minorante medicamento vti posse,prout Gale.hîc iubet: etiam si vires imbecilles fuerint. & quarto de Sanit.tuenda, hoc idem præcipit sub his verbis:Sin vires imbecilliores dehortantur, sanguis mittendus haudquaquã est, sed deiectio mediocris adhibenda. & Paulus libro 3. de Arte medendi.cap.1. redundantibus vitiosis succis, pro alopeciæ cura iubet vti euacuatione primitus, quæ medicamentis purgantibus fit, Galenũ sectatus, qui hoc idem iussit libro primo de Compositione medicamentorum secundũ locos. Quod autẽ locus possit adeo vrgere,vt circa initia medico vtendum sit purgante medicamento,patet ex Hippocrate tum secundo tum quarto de Ratione victus in morbis acutis; cùm de cura pleuritidis verba facit. idémque Galenus asserit in commento prædicti textus 2. de Ratione victus, cùm videlicet febris vehemens non fuerit, hominisque naturam noueris,ad medicamenti purgantis potum te conferes, si dolor sub thorace fuerit, valdéque infestauerit. Et licet in hac purgatione, cum loco redundantia quoque humorum de euacuatione indicet, præcipuè tamen ex loco purgationem necessariam esse Hippocratis indicationẽ sumit. At,in si pleuritide partes sub septo trãsuerso infestante, adeo locus vrgeat, vt in initio medicamento purgante vtendum sit, eò magis vrgebit, si materia in loco quopiam magis principe detineatur, vt in corde, cerebro, seu iecinore: eáque non venæ sectione, sed purgante medicamento vacuãda sit.Insuper, quòd maximus dolor,præcipuè circa vias cõmunes interdũ adeo vrgere possit, quòd purgatione inter initia vtendum sit, non tantùm diminuente vt in prædictis, sed valentiori, patet Galeno in commento 23. Aphorism. primi libri, & libro 2.de Ratione victus in morbis acutis.Quimò nec in his tantùm doloribus, verùm etiam & aliis interdum inter initia purgatione vti debemus velut in capitis dolore præcipit Paulus libro tertio cap.4.sub his verbis:Quòd,si modum qualitas potiùs transili erit,purgatorio vtamur medicamento. & idem Galenus 3.de Morbis vulgaribus commẽt. 3.quamprimum hominem vacuare iubet, si dolore afficiatur ex plenitudine genito:quam vacuationẽ, aut per ventrem, aut per venæ sectionem eo casu fieri præcipit libro secundo de Ratione victus in morbis acutis in principio. Non immeritò ergo tum hisce rationibus,ac auctoritatibus,tum aliis superius annotatis in hanc promoti fuimus veritatẽ, asserere que ausi sumus,in aliis plerisque præter naturam affectibus circa eorum initia, & si materia non turgeat, purgantibus medicamentis vtiliter vtendum esse, eis præcipuè quæ supra notauimus. Quapropter non video, quin magnopere extollam saluberrimum vsum, quem nostri temporis eruditissimi medici Neapolitani quotidie exercent, medicamenta purgantia, ea præcipuè quæ suprà approbauimus, adhibentes non tantùm in initiis morborum, in quibus materia turget, verùm & in

cap. cap. tex. tex. tex. cap. cap.

rùm & in aliis, in quibus multitudo, mala qualitas, aut locus vrget: paritérque in maximis doloribus, qui curari per purgationem debent. illúdque peculiariter obseruant in initiis acutarum, putridarúmque febrium: quæ à multitudine, aut mala qualitate humorum fiunt (dico autem ab ea multitudine, vt suprà retulimus, quæ per purgationem rescindenda est) adeóque in his nullum obseruant ægrotis incommodum, vt perpetuò ferè maximam vtilitatem ipsis comparent. Illud tamen tacere non possum, quin improbem quòd nonnulli eorum, iuniorum præcipuè, in eisdem medicamentis purgantibus in initiis morborum adhibendis, perpetuò quartum obseruant diem: cùm neque inter morbi initia aliquod remediorum huiusmodi ægris adiungere oporteat, desumpto à numero dierum scopo. Qua de re Galenus quarto de Ratione victus in morbis acutis, & prima interdum die, & secunda, & quarta, interdum quinta, & nō in quarta solùm, quomodo isti obseruant, medicamenta dedisse asserit. Cùm ergo in principiis morborum purgantia medicamenta exhibenda sint à supradictorum aliquo impulso, non perpetuò quartus dies obseruandus erit: cùm id à Galen. damnetur: sed, si possibile est, in prima, vel in secūda die, prout decretum reliquit idem Galc. in commento Aphoris. 24. primi libri, quòd si id possibile nō erit, in quarta, vel in quinta die, præcepto eiusdem in loco superius citato tribuēdum erit, dummodò vniuersale morbi principium adhuc præfinitum non sit.

commē. 76

DONATI ANTONII AB ALTOMARI MEDICI AC PHILOSOPHI NEAPOLITANI, DE SEDIMENTO IN VRINIS TRACTATVS,

AD IOANNEM FILIVM.

CVM nonnullos inspexerim non modò iuniores, verùm etiā veteres medicos post Galenum variè de vrinarum sedimentis conscripsisse, quorū ne vllus quidem visus est hucusque (vt mea fert opinio) Hippocratis, ac Galeni sentētiam percepisse: & tu quoque non semel duntaxat, sed sæpius hortatus esses, vt meam de eis sententiam conscriberem, ob id non ab re visum fuit, quicquid cum eisdem de hac re sentiam, paruo hoc in tractatu, & quoad potuerim succinctè pertractare: potissimùm cum hæc disceptatio non minus perutilis, quàm necessaria sit tibi, cæterísque neotericis nostri temporis medicis: etenim nedum in sanis corporibus, verùm etiam & in morbis ipsis præsertim acutis cum febre, ac reliquis quibuscunque febribus, quæ ex putrescentibus succis generantur assidue vrinas obseruantes de eis, ac earum sedimento loquuntur, atque bonam, aut malam coctionem significare fatētur, quid sedimētum sit, ac quomodo generetur cùm in sanis, tum in ægris fortasse non intelligentes. Cum itaque & valde vtilis, ac non minus necessaria sit medicis ipsis sedimentorum notitia tam pro sanitatis conseruatione, quàm pro morborum presertim acurotum prognostico, ac curatione: quinimmo tanta est vis signorum ab vrina in morbis acutis, vt & solis ipsis credendum sit, vt liquet sexto de Morbis vulgaribus: Idcirco volentes de sedimento verba facere, quoniam simul cum vrina excernitur, nec citra ipsam conspicere, ac de eo quicquam exacte proferre valemus; vt eiusdem exquisita habeatur notitia, primùm quid sit vrina, & quomodo generetur, ac secernatur, ostendemus: deinceps quid per sedimentum intelligendum, ac quid sit, quis modus generationis eius, quæúe causæ, ac quo loco gignatur tum in sanis, tum in ægris declarabimus. Quòd verò vrina (quam Græci οὖρον appellant) serum sit humorum in venis contentorum Hippocr. auctoritate, Galenus libro 3. de Morbis vulgarib. scriptum reliquit: quemadmodum quòd ea, vt excrementum aceruetur in venis & arteriis, quale in lacte concretō serum, vt ab eodem Galeno 1. de Sanitate tuenda decretum est: quod deinde renes à sanguine secernentes ac vesicam ipsam transmittunt. Cùm primùm verò alimentum in chylum à ventriculo immutatum est, atque concoctum, per venas à iecinore ortas venæ portæ dictæ ramo, ex eodem ventriculo ad iecur deducitur. vtitur nāque iecur eisdem venis veluti manibus quibusdam, quæ ex ventriculo ei cibum afferant, vt 5. de Locis affect. scriptum est: eúmque non solum attrahūt, sed ipsi quodammodo hepāti præparant: quippe, cùm natura sint eisdem assimiles, & primum germen ex illo ducāt, vt liquet 4. de Vsu partium, cúmque iecur id nutrimentum susceperit ab eisdem venis veluti famulis quibusdam quodammodo præparatum, & veluti rudem quandam delineationem, obscurámque sanguinis speciem referens: eidem postremum inducit ornatum ad sanguinis exacti generationem: quo tempore distributus à ventriculo ad ipsum χυλὸς, à visceris caliditate, veluti vinum musteum, feruet, concoquitur, ac alteratur in sanguinis boni

3. epid. sect. 1. comment. 5

cap. 12

cap. 7

cap. 2

generationem. in qua ebullitione excrementum, quod in ipso reperitur, fœculentum ac crassum subsidet: Innatat verò, quod tenue est, & leue. Quibus secernendis natura instrumenta præparauit: splenem videlicet, qui crassum & limosum attraheret: vesicam verò bilis, quæ leue & flauum exciperet. Postquàm verò qui apparatur in hepate chylus, hoc est, succus, ad animalis nutrimentum, prædicta duo excrementa deposuit, & ab innata iecoris caliditate coctionem exactam est adeptus, ruber iam, & purus sursum ad gibbas eiusdem iecinoris partes ascendit. excipit autem ipsum illic vena quædam maxima ex gibbis eiusdem hepatis enata, caua vena appellata: quæ ad vtranque animalis partem fertur, superiorem simul & inferiorem. diceres sanè ipsam esse ceu aquæductum quendam plenum sanguine, riuos quamplurimos habentem magnos & paruos, in omnes animalis particulas distributos. In qua etiam vena adhuc humore quodam tenui & aquoso plenus est sanguis: etenim neque ex ventriculo in venas commodè transsumi poterat chylus iam ex cibis factus, neque facilè pertransire venas, quæ sunt in hepate & multæ & angustæ, nisi tenuis quædam & aquosa humiditas tanquam vehiculum fuisset ei admixta. hunc etenim vsum præstat animalibus aqua, Galen. teste 4. de Vsu partium. siquidem ex ea nulla particula nutriri potest: neque distribui ex ventre, quod nutriturum est, poterat, nisi deductum fuisset à quopiam ita liquido. Qua de re non absque ratione Hippo. humorem hunc tenuem & aquosum ὄχημα τροφῆς nuncupauit, hoc est, vehiculum nutrimenti, simul cum appellatione vsum quoque eius ostendens. Cùm verò tenues hi, & serosi humores suo functi fuerint officio: nec amplius oportebat in corpore eos permanere, tanquam onus alienum venis futuros: non enim egebat amplius sanguis ipse sanè multo hoc vehiculo, vt qui tum per amplas vias illinc feratur, tum fluxilis magis à natura redditus sit primùm ab hepatis, deinde cordis calore: proinde renes à natura fabricati fuere ad eorum attractionem, ac sanguinis ab eis expurgationem, vtrinque ipsi cauæ venæ adiacentes paulò infra iecur. Attrahũt autem humorem hunc per ampla quædam orificia, per quæ neque purus, neque syncerus trahitur serosus hic humor, sed alterius cuiusdam diuersi generis admixtione adulteratus, sanguinis videlicet humidioris & tenuioris existentis, ac ipsius flauæ bilis: quæ, si non admodum crassa fuerit, cum vrinis etiam ad vesicam permeat. at sanguis cum eodem seroso humore permixtus, vbi ad renes peruenit, ipsorũ carni aspergitur instar fœcis cuiusdam, & inde paulatim vaporis modo in totam ipsam dispergitur, adhærescit, vnitur, atque demum alimentum fit renibus. & propterea, ne simul cum vrinis quemadmodum tenue, biliosum excrementum, sanguis hic humidior, ac tenuior existens è renibus elaberetur, densum fuisse eorum corpus præstitit, Galeno teste 5. de Vsu partium, Trahunt itaque renes serosum hoc, ac tenue excrementum à vasis ipsis simul cum humidiori ac tenuiori sanguine permixtum, tanquam eorum proprio ac familiari nutrimento: qui cùm ad renes (vt dictum est) peruenerit; sanguis pro eorum nutrimento detentus per totam eorum substantiam dispergitur. At serosus hic humor tenuis, vi renum à sanguine segregatus per meatus quosdam prælongos ac fortes, (οὐρητῆρας Græci appellant) ad vesicam delegatur. quo fit vt vrinæ (vt inquit Galenus eodem libro 5. de Vsu partium.) vi renum à sanguine segregentur, & illinc per οὐρητῆρας iam dictos ad vesicam emittantur, indéque excernantur quo tempore ratio ipsa iusserit. Verùm, licet, cùm primùm sanguis in cauam venam assumitur, confestim per riuulos quosdam ab eadem ortos, satis amplos existentes, à dicto tenui ac seroso humore vi attractricis facultatis renum, ad quos inseruntur, expurgetur propter eas, quas assignauimus, causas: tamen nonnihil etiam illius retinetur, quò reliquus quoque sanguis non modò per venas in omnes corporis partes pertinentes traducatur, verumetiam per arterias, media eadem caua vena, quæ sursum ascendẽs ad dextrum cordis ventriculum inseritur. Quapropter renes ipsi non solas purgant venas ab eo excremento simul cum tenuiori sanguine ipsum attrahentes, sed arterias quoque. aliàs (vt inquit Galen. 5. de Vsu partium aduersus Erasistratum) non conueniebat arterias renibus insertas magnitudine fuisse venis æquales ad cauitatem eorum diuisas haud secus ac venas. Propterea itaque quòd arterias adeo magnas, ac venas natura renibus inseruerit: causam nullam dicere poterimus, vt inquit Galenus citato loco, nisi quòd ipsi serum sanguinis omne non modò ex venis, verumetiam ex arteriis per vniuersum corpus distributis media eorum attractrice facultate expurgant. Qua de re idem Galenus primo de de Sanitate tuenda, (vt diximus) non ab re scriptum reliquit hoc excrementum serosum in venis & arteriis aceruari: quale in lacte concreto serum: quod deinceps renes ipsi à sanguine secernentes, ad vesicam transmittunt. nam vi renum à sanguine segregatur; cum ex venis veniat, in renibúsque percoletur vrina, ac in vesica aggregetur, eodem Galeno auctore commento Aphorismi 77. 4. libri. & propterea eorum duntaxat humorum, qui in vasis continentur, nota est vrina: neque eorum vllũ planè nec manifestum, nec euidens signum habemus præter solam vrinam, vt idem Galenus quarto de Sanit. tuend. fatetur; quanquam ex accidenti indicia quoque esse posint vrinæ aliarum dispositionum, vt liquet secundo Prognostico. & tertio de morbis vulgaribus, com. 3. Quapropter vrinæ semper inspiciendæ sunt etiam in ventris, thoracis, pulmonis, ac neruorum affectibus: nam bonæ si apparent, multum valent ad salutem: contrè, si prauæ, amplificant simul ægri periculum, ex sententia eiusdem Galeni citato libro tertio de morbis vulgaribus, com. secundo. Cæterùm animaduertere oportet quòd, licet renes ipsi assiduè iam dictum excrementum ex vniuersis cùm arteriis, tum venis attrahant; non tamen adeo expurgare ab eo sanguinem valent, vt nihil eius supersit, ita vt, cùm primùm è vasis excidit sanguis, ac singulis animalis particulis apponitur, syncerus fuerit, & omnino ab hoc seroso excremento (quod pro vehiculo ei permiscetur) expurgatus, sed simul cum eodem sanguine nunc functum officio humidum tenuéque superest aliquod, quale nimirum serosum illud iam dictum, quod ex vasis, id est, venis & arteriis, in vesicam defluit, ex sententia Galeni citato primo libro de Sanitate tuenda. Huic excremento nullus certus à natura præscriptus meatus est, expellitur tamen facilè partim in speciem halitus ab insito calore solutus, partim violẽto motu confertim erumpens.

cap. 5 cap. 7 cap. cap. 3 cap. 4 cap. 3 com. 26 com. 26

pens.appellāt verò, quòd ita excernitur, ſudorem. & hæc eſt illa pars vna alimenti, velut ſeroſa & humida, quæ ipſi etiam gratia diſtributionis admiſcetur: cum primùm alimētum ſingulis animalis partibus apponitur, vt liquet comment. Aphoriſ.15.3. lib. Omnem etenim qualitatis alimenti mutationem alterum craſsius, alterum tenuius excrementum ſequitur: quæ etiam per vniuerſum corpus ſemper perueniunt, vt tertio Methodi medendi ſcriptum eſt. & propterea qualiſcunque fuerit in corpore redundans ſuccus, (vt inquit Galen. quarto de Sanitate tuenda) tale neceſſe eſt vt appareat ſerum. *cap.3* ac ſudor quidem ſuccorum, qui in vniuerſo corpore abundant, nota eſt: *cap.4* vrina verò eorum tantùm, qui in vaſis continentur. Eadem itaque eſt materia ſudoris & vrinæ, ſeroſa ſiquidem alimenti pars. Verùm, dum intra vaſa conſiſtit, à renibus ſegregata, vrina appellatur: cùm à vaſis ſimul cum ſanguine excidit, qui cunctas animalis particulas nutrit, ſudor nuncupatur, ſi in halitum non fuerit à calore ſoluta, ſed per exiguos corporeæ molis ac cutis meatus excernatur. Eiuſdem quoque generis exiſtit tenue illud excrementum, quod in cauis vlceribus ſemper colligitur & à Græcis ἰχὼρ appellatur, à Latinis ſanies dicitur. ex quo cum vlcus ſemper humidum reddatur, nec tempus vllum erit, quo exiccantibus non indigeat medicamentis ex Galeni ſententia eodem 3. Methodi medendi. *cap.3* Hæc quoad ea, quę de vrina pertractare polliciti ſumus: conducunt etenim non parum ad eum, quem intendimus de ſedimentis tractatum. Reliqua verò, quæ faciunt pro exacta vrinarum notitia tam conſiſtentiæ, quàm coloris earūdem, à veteribus Gręcis, ac iunioribus quibuſdam Latinis, qui de eiſdem fuſius ſcripſerunt, petas, potiſsimum à Leone Rhogano noſtrę ætatis iuuene eruditiſsimo, & Hippoc. & Galen. doctrinæ æmulatore laborioſo.

CAPVT II.

Conſueuerunt Hippocr. ac Galen. ea, quæ craſsiora ac corpulentiora in vrinis conſiſtunt & nos contenta vocamus, communi appellatione παρυφιςάμενα: propriè verò pro ratione diuerſitatis loci, in quo permanent, diuerſimodè appellare. Nam, ſi in fundo vaſis hoc reſideat, ab eis ὑπόστασις nuncupatur: Latini ſedimentum appellant. Si verò deſuper in vrina ſupernatet: ab eiſdem νεφέλη dicitur, à Latinis nebula, ſeu nubecula. At, ſi neque in ſummis eius, neque in fundo vaſis, ſed in media ſede ſublime vel exquiſitè medium, vel deorſum potius quàm ſurſum exiſtat, id conſueuit Galen. ἐναιώρημα nominare, vt ſecundo prognoſtico. *com.26* ab eodem ſcriptum eſt: Latinè autem ſublimamentum, aut ſuſpenſum dicitur, quanquam Hippocr. eodem modo conſueuerit nominare ſublimamentum, ſeu ſuſpenſum, & nebulam, ſeu nubeculam, vt idem Galenus fatetur citato libro ſecundo progno. *com.26* licet alicubi ipſe Hippocr. ſublimamentum genituræ ſimile dixerit. ita vt è duobus alterum ſit: aut vt generalioris rei nomen exiſtat ἐναιώρημα apud ipſum, ſectionem habentis in nubeculam, & id, quod genituræ ſimile eſt: aut nūquam nubecula ab eo ſublimamentum appellatur, vt liquet ab eodem Galeno ibidem. Hanc quoque nubeculam Aphoriſ.71.4. libro ἐπινέφελον vocauit. verùm, quoniam hæc tam ſi ægris corporibus, quàm ſanis exiſtentibus generentur, eundem habent generationis modum, eandémque cauſam efficiētem, ac materialem, & locum, vbi generantur, vt dilucidius infra patebit: ſecundum multitudinem, aut paucitatem, tenuitatem, ac craſsitiem materiæ, ac perfectiorem, vel minus perfectam actionem cauſæ efficientis eorundem duntaxat diſsidentia. Propterea quicquid de ſedimento dicemus, de ſuſpenſo, ac nubecula ſubaudiendum erit. Nanque in ſanis corporibus vrina nullo pacto ſedimentum habebit, ſi tenuiter: copioſum verò, ſi largius: exiguum verò, ſi modicè viuitur. &, ſi id quod naturæ, in ſanguinis generatione, ſubterfugit coctionem, ab eadem exactè quodam modo euictum ſit, in fundo vaſis reſidet: ſi autem non ita exactè, ſublimamentum aderit. At, ſi minùs exactè, nubeculam in vrinis inſpiciemus. Etenim, cùm à calore omnino, quod concoquitur, non ſuperetur: id, quod humidius in eo exiſtit, ac tenuius, in flatum vertitur, qui eidem commixtus ſubſtantiæ eam ſubleuat, ac impedit ne ſua grauitate deorſum deſcendat: & prout maior, vel minor quantitas ipſius flatus commixta fuerit, eò in ſuprema, vel media regione idem excrementum conſiſtit. ſimilis quoque ratio ferè eſt in ægris: nam ſedimentum habet vrina copioſum, quoties morbus ex humoribus crudis fatigat: nullo verò modo aut omnino minimū, quoties ex biliosis. ſed ſatis eſt, ſi habeat nebulam, aut ſuſpenſum, Galeno teſte primo de Criſ. & ſecundo prognoſticorum. *cap.12* *com.26* Pauca etenim portio humorum craſſorum ac crudorum, vbi à calore ſuperantur, in fuliginoſum vaporem vertitur: multa autem remanet craſſa, quæ per vrinam excernitur. At, vbi bilioſi fuerint humores redundantes, contrarium euenit propter cauſam contrariam, vt dicemus. Verùm, ſi in vno eodémque morbo eadem contentorum differentia inſpiciatur, eidem cauſæ efficienti, quæ magis, vel minus materiam ſuperauerit, diuerſitatis cauſa tribuenda erit. Nam quæ minus euicta eſt, maiorem habebit flatuoſi ſpiritus permixtionem, & ſic in ſuprema parte: ſi mediocriter, circa mediam regionem. Si verò perfectè fuerit euicta, in infima parte, ſeu in fundo vaſis reſidebit. quod igitur exquiſitè concoctum ſecretúmque eſt, æquale ac ſimilare, vtpote nullum habens flatum, in fundum deſcendit vaſis vrinam continentis: quod verò permixtum eſt aëreo quodam, & vaporoſo flatu, id ſubductū ab eo quod proportionale ſit quantitate ſubducentis, minúſque & magis, ſurſum fertur, vt ſecūdo Prognoſtico. à Galeno ſcriptum eſt. *commen.36* Et, vt vno verbo expediam, quæ vrinis probè innatant, quantò inferius ſubſident, tantò magis laudantur, ex Pauli ſententia cap.13. libri ſecundi. Per ſedimentum itaque intelligendum eſt id in vrina contentum, quod corpulentum exiſtens, neque in ſummis eius, neque in media ſede, ſed in fundo vaſis permanet. Hoc in corporibus ſanis, de quibus primò pertractare intēdimus, nihil aliud eſt, quàm ea alimenti pars, quæ in ſanguinis generatione naturæ refugit confectionem: neque vt ſanguis ab ea commutata, neque vt pus cauſæ præter naturam particeps, Galen. auctore primo Prognoſt. *comment. vlt.* Verùm pro notitia generationis eius, eſt animaduertendum primò tres fieri in corporibus noſtris in tribus diuerſis locis alterationes, ſeu concoctiones, prout ſæpe ſæpius in Galeni doctrina ſcriptum reperitur, præſertim lib. primo Prognoſtic. *cap.vlt.* & tertio de Cauſis ſympto. *cap.1* *cap.5* lib. de Cibis boni & mali ſucci. *cap.2*

octauo Meth.medẽ.ac aliis plerisque in locis: quarum prima in ventriculo perficitur, in qua cibi ad idoneum sanguini humorem commutantur: Secunda verò in iecore ac venis,in qua humor ad sanguinem transmutatur: Tertia ac vltima in singulis animalis partibus, cum alimentum ipsum singulis nutriendis partibus apponitur,agglutinatur,atque assimilatur.communis autem scopus vniuscuiusque partis,seu instrumenti alimentum alterantis ac con coquentis est, vt sibi ipsi assimilet id quod alteratur, ac ad propriam eius naturam deducat appropinquantem humorem,vt liquet ex Galeni eodem 1.Prognost.& quarto de Vsu partium. Quapropter chylus ex ventriculo assumptus ex ipsa veluti carne iecinoris alteratur, paulatímque in illius naturam transmutatur, ac in sanguinem vertitur. Nam secundum eius carnem, quæ est proprium ipsius corpus, primum sanguinis gignendi est organum, & venarum principium. & propterea venis, quæ ad ventriculum & vniuersa intestina pertinent, inest facultas quædam sanguinis effectrix, qua succum, qui ex cibis distribuitur, eisdem in sanguinem mutare naturale est, priusquam is ad hepar perueniat, licet ea sit veluti rudis quædam delineatio, obscurámque sanguinis speciem referens. Inducit autem postremum ei ornatum ad sanguinis exacti generationem iecur ipsum, vt eodem 4.de Vsu partium scriptum est:ita, vt quicquid ad iecur peruenit alimenti, ad sanguinem immutetur, nec quicquam remaneat inalteratum omnino,atque immutatum. Verùm pro diuersa alimentorum ratione, ac pro diuersitate partium alimenti quædam magis, quædam minus ad sanguinis formam immutantur. insuper & quædam deteriores reliquię alimenti,cùm sanguinis formam suscipere non valeant,alterationem quandam adhuc ab eo suscipientes, in excrementorum naturam mutantur. Nam & hæ quoque partes, seu alimenti excrementa, consonum est vt alterationem quandam ab eo suscipiant, cùm tota substantia alimenti, quæ ad ipsum iecur peruenit, ab ipso alteretur atque immutetur: postquam officium vniuscuiusque partis animalium (vt diximus) est ad propriam deducere naturam propinquantem humorem. Ex quibus liquet, quòd, si hæ alimenti partes quæ, dum in iecinore concoctio fit, excrementorum naturam habentes,aliquam suscipiunt alterationem ac mutationem ab ipso iecinore, & non omnino immutatæ remanent, licet in sanguinem conuerti nõ valeant, quòd nec reliquæ, quæ non adeò à sanguinis natura alienæ sunt, (veluti excrementa ipsa,bilis videlicet flaua, ac nigra) omnino inalteratæ, ac immutatæ permanere possunt: potissimum cùm simul cum sanguine cõmixtæ, & ipsæ ad gibbam iecoris perueniant, ac cum eodem per cauam venam distribuantur. Quapropter toto (vt inquiunt) cœlo aberrarunt, qui vrinæ sedimentum dixerunt esse particulam illam, quæ ex massa sanguinaria assumpta in venis, sua in specie manens euasit omnino insanguificata. impossibile nanque est vt eadem per venas permeans ad iecur adeò à natura sanguinis sit aliena,vt primò ab eis non aliquam suscipiat alterationem, & demum ab ipso iecinore, cum semper alterata ex dictis venis ab ea facultate,quam ab hepate suscipiunt, ad ipsum perueniat:ac demum in eo permanens ab eodem saltem quodammodo immutetur ac assimiletur:quamuis in verum sanguinem commutari non valeat. & propterea quicquid in sanguinis generatione naturæ subterfugit confectionem, dixit Galen.in vrinis subsidere, addens, neque, vt sanguis, ab ea commutatum, hoc est, non adeò perfectè coctum & assimilatum, vt sanguis, & non quòd omnino inalteratũ ac insanguificatum (vt quispiam dixerit)permaneat: aliàs aut non alimenti,sed medicamenti omnino rationem obtineret, eius præsertim quod venenosum est, ac animalis naturam corrumpit,deleterium dictum,vt liquet.3. de Temperamentis, saltem relatione facta ad iecur: aut omnino nulla poterit assignari causa, cur velut cætera duo excrementa in iecoris cauitate non secernatur, sed ad gibbam cum reliquo sanguine ascendat,atque ad cauam perueniat venam; cum neque propter transitus celeritatem id quoque fieri posset. Etenim, ne breuissimo tempore in hepate mansisset succus,qui ad ipsum ex ventriculo fertur, neque ipso distributionis impetu raptus celeriter totum viscus peruaderet, sed in eo diutius moraretur, vt perfectius alteraretur, transituum angustias molita est natura.& proinde venas,quæ sunt in hepate, omnium, quæ sparguntur in vniuersum corpus, tenuissimas fabricata est ex Galen. sententia, 4.de Vsu partium. Nisi quispiam temere absque vllo pudore fateatur, hanc chyli partem habere alas, & ideò velocissimè iecoris venas pertransire, ac insanguificatam permanere. Secundò animaduertendum,ac mente reuoluendum est id, quod ex Galen. sententia 3. Meth.meden. supra annotauimus, videlicet quòd omnem qualitatis alimẽti mutationem,alterum crassum, alterum tenuius excrementum sequitur: ídque in singulis alimenti mutationibus luce clarius inspicies,exorsus ab ea,quę in ventriculo fit: in hac etenim crassum illud excrementum (quod quidem existit veluti in tritico lapides,ac terra) secernitur, paulatímque impellitur per omnia intestina vsque ad rectum, ac deinceps per aluum expurgatur. reliquus autem cibus humido liquori percocto iam, & prius elaborato assimilis, indigenti autem adhuc perfectiori concoctione, per tenues ac exiguas venæ portæ soboles ex ventriculo ac intestinis sursum ad hepar fertur, vt paulò antè diximus. & propterea id, quod humidum, ac tenue, & aquosum, seu serosum in eo existit, (eius sanè generis, ex quo vrina, sudórque proueniunt) secerni haudquaquam necesse erat præstat etenim ipsi chylo eundem, quem diximus, vsum:neque enim ex ventriculo in venas commodè transsumi poterat, neque facilè pertransire venas, quæ sunt in hepate, nisi tenuis quædam, & aquosa talis humiditas tanquam vehiculum fuisset ei admixta, quemadmodum supra adnotauimus ex Gal.sẽtẽtia,de Vsu part. Cúmque peruenit ad iecur,similem quoque iterum ipsum infert alimento purgationem, ac perfectiorem concoctionem: in hac etenim concoctione, quæ in iecore fit, aliud tenue excrementum, quale est quod florem in vino appellant: aliud crassum, quale quod fœx dicitur,etiam consequitur. attrahitur primùm à vesica, quæ iecinori subiicitur,quod leue ac flauum est, & bilis flaua appellatur; alterum verò, quod crassum graue est, à liene:& nigra bilis, fœx sanguinis, seu melancholicus succus nuncupatur, eodem Galen. auctore citato lib.4. de Vsu part. & lib.1.de Sanit. tuen. Hæc sunt illa duo excrementa, quæ necessariò consequuntur ad eam alimenti mutationem, quæ

commen. 1 vlt.cap. 12

cap.3

cap.12

cap.3

cap.12

quæ in iecinore perficitur, hoc est, sanguinis generationem. Quapropter longè à veritate, ac Galen. doctrina deuiant qui in hac concoctione, hoc est, sanguinis generatione, pręter iam dicta duo excrementa, quædam alia gigni confitentur, cùm neque plura, neque pauciora, quàm nuper dicta duo ex Galen. reperias: neque etiam veritati consonum sit plura in hac concoctione excrementa animaduertere, quàm in reliquis. Nam & in tertia quoque alimenti alteratione, cum videlicet alimentum ipsum singulis animalis partibus apponitur ac assimilatur, similia duntaxat duo excrementa consequuntur: quorum vnum tenue existit, alterum verò crassum, vt ex eodem Galen. liquet citato lib. I. de Sanit. tuend. & commen. Aphoris. 15. 3. lib. Verùm de tenui superius verba fecimus, cùm de vrina pertractauimus. Id verò, quod crassum existit, seu semicocta quæpiam reliquia alimenti, quæ assimilari nutriendæ parti nequiuit, & velut fuliginosa superfluitas est, quæ in pluribus cibis deterioribus continetur, & naturæ operationem subterfugit, vt neque assimilari corpori, quod nutritur, neque agglutinari valeat: huic nullum publicè nomen est, quod videlicet nec vulgo est cognitum: verùm eius nonnihil transpiratione, seu perspiratione insensibili excernitur. &, vbi expelli nequeat, ab eodem pili originem ducunt, ac sordes, quæ circa cutim semper aceruantur, vt liquet ex Galen. præcitatis locis. Huius quoque generis est & illud crassum excrementum, quod in cauis vlceribus semper colligitur, & sordes etiam nuncupantur, à quo sordidum vlcus redditur. & propterea nec tempus vllum est, in quo expurgantibus medicamentis non indigeat, quemadmodum & de exiccantibus supra dicebamus, ratione tenuis excrementi. quo fit, vt cauum vlcus semper exiccantia, ac expurgantia medicamenta desideret; quoniam nullum adest tempus, in quo non ambo hæc in eo colligantur excrementa ex Gal. sententia 3. Metho. med. Verùm, quoniam non exiguam quoque suscipit alterationem, seu immutationem alimentum ipsum, dum intra vasa continetur, non solùm siquidem ab ea facultate, quam à iecinore suscipiunt venæ, sed ab eorundem vasorum propria; propterea & in hac quoque alimenti immutatione, quæ est eorum propria, duo illa excrementa, quorum vnum tenue, alterum crassum existit, secerni necesse est: si Galen. sententia, quam supra annotauimus, sempiternam debeat habere veritatem. At de tenui excremento nemo veretur, quòd in eisdem vasis aceruetur, & quòd venarum, & arteriarum excrementum sit, ac tale, quale in lacte concreto serum, vt ab eod. Galen, scriptum est citato lib. I. de Sanit tuend. ídque renes facilimè ad sese trahunt simul cum tenui ac aquoso sanguine permixtum, à reliquo sanguine synceriore ac crassiore existente secernentes, ipsis videlicet eundem attrahentibus, & vasis retinentibus in seipsis crassiorem sanguinem: cum primùm quidem sanguis ab innata iecoris caliditate coctionem exactã fuerit adeptus, ac ruber iam effectus, & à duobus excrementis purus sursum ad gibbas partes hepatis ascenderit, ac deinceps ad cauam venã peruenerit. tunc etenim à sanguine idem serosum excrementum, tanquam suo functum officio, ac onus venarum & arteriarum existens, secernere decens erat: quanquam nonnihil adhuc eiusdem remaneat intra vasa cum sanguine propter eundem vsum, vt superius dictum est. Quamobrem putandum est non absque forti ratione Hippocr. dixisse vrinam esse serum humorum in venis contentorum, & Galenum nos docuisse 5. de Simp. medic. facul. ea peculiariter & verè vrinam ciere, à quibus sanguis non extenuatur duntaxat, sed & funditur, ac secernitur, non secus atque lac, quod coagulatur, seroso videlicet, & tenui seorsum segregato: crasso verò in sese coëunte. Siquidem quò facillimè ad se attrahant renes, quod in sanguine aqueum, tenuéque, ac serosum est, vtraque hæc conferunt: nempe totius sanguinis primùm fusio, deinde segregatio, quorum neutrum absque valido calore peragi queat. Cæterùm sanguis hic rubeus, ac ab excremẽtis purus, quem vena caua ex gibbis iecinoris partibus excipit, etiam vbi fuerit à seroso humore expurgatus, non omnino homogeneus, ac similaris existit: ita quòd singulæ alimenti partes sint à iecinoris caliditate innata æqualiter euictæ: sed quædam magis, quædam minus perfectè in sanguinis substantiam, ac colorem sunt commutatæ prout magis, vel minus consentientes, ac similes fuerunt in ipsa sanguinis generatione; quæ partes alimenti minus euictæ, veluti semicoctæ quædam reliquiæ existentes, assimilari omnino, ac perfectè in sanguinem commutari nequiuerunt: ídque nõ propter aliud, quàm ratione prædictæ partis alimenti, quæ suapte natura, licet quodammodo ab ea facultate, quæ sanguinem gignit, dum sanguis ipse generatur, vincatur, superetur; tamen ex ea perfectus sanguis generari non valet. Hęc, inquam, alimenti portio sic imperfectè euicta in sanguinis generatione, simul cum eo per venas ac arterias distribuitur, familiaritatem quandam, ac similitudinem cum ipso habens. quo in tempore à facultate alteratrice ipsorum vasorum propria, quæ in eorum tunicis cõsistit, ex proprio eorum temperamento orta, & non ea, quàm à iecore participant venæ, insimul cum eo sanguine, qui ab ipsis pro eorum nutrimento conficitur, assimilatur etiam quodammodo & hęc alimenti portio quandam suscipiens ab eis in colore præsertim, ac etiam substantia assimilationem. Verùm, cum in earum nutrimentum omnino verti nequeat; quoniam in sanguinis generatione non potuit omnino, ac perfectè in sanguinem commutari, sic quodammodo in colore, ac substantia tunicarum dictorum vasorum assimilata (habent enim commutatricem hanc facultatem propriam, vt liquet 6. de Hippoc. ac Pla. decret. præter eam, quæ ex iecinore ad venas prouenit) eadem tanquam superflua ac aliena, ab eorum facultate expultrice, veluti onus eorum existens, excernitur; postquam agglutinari, ac omnino assimilari pro eorum nutrimento non valuit, licet fuerit eisdem apposita, & quodammodo (vt diximus) assimilata. Et, quoniam alia conuenientior ac magis congrua non aderat via, quàm ea quæ ad renes & vesicam tendit, ea de re, quo tempore renes excrementum illud serosum à singulis iam dictis vasis attrahunt, & ipsa quoque vasa excrementum hoc excernunt, velut onus quoque eorum existens non minus quàm tenue ac aquosum illud excrementum. quo fit, vt simul cum vrina ad vesicam descendat, ab ipsis quoque renibus tanquam superfluum quoddam expulsum. & propterea album apparet, ac in vrina subsidet, simúlque cum ea excernitur sedimentum, intra vasa, & non in iecinore, in tertia ac nouissima concoctio-

ne, & non in secunda genitum: quo tempore sanguis pro arteriarum ac venarum nutritione apponitur, agglutinatur ac assimilatur in earũ propriam naturam, & non eo, quo sanguis generatur. cuius propria materia est quædam illius semicocti alimenti portio, quæ omnino in verum, ac perfectum sanguinem commutari non valuit, dum ipse generaretur. Hæc nanque simul cum sanguine per venas, ac arterias permeans, (vt diximus) ab earundem caliditate innata quodammodo euicta ac assimilata, sedimenti suscipit formam, & quæ ad eam consequuntur colorem scilicet ac figurã, quæ prius in iecinore suscipere non poterat, vt quidam falsò opinati sunt, decepti ex Galen. verbis. 1. prog. cum dicebat quòd Quantum alimenti in sanguinis generatione naturæ confectionem subterfugerit, in vrinis subsidet, neque vt sanguis ab ipsa commutatum, neque in generatione, vt pus, præter naturam causæ particeps; licet id quoque generationem obtineat, quæ puri proportione respondet: nam per hæc verba Gal. noluit vrinæ sedimentum generari in sanguinis generatione, quæ fit in iecore, cum eius naturam subterfugerit, sed dixit id alimenti esse, quod subsidet in vrina tanquam materia: neque enim alia est materia generationis eius, quàm hæc. verùm propriam eius generationem, ac formam, & colorem sedimentum in venis, ac arteriis suscipit. Nam propter eandem causam subsidet candidum in vrina sedimentum, (vt ipse inquit eodem loco) propter quam pus candidum efficitur. sed hoc propterea est eiusmodi, quia quodammodo solidioribus corporibus assimilatur. ergo & sedimentum propterea in vrina subsidet candidum, quia eisdem solidioribus corporibus, hoc est, tunicis venarum & arteriarum quodammodo assimilatur. etenim semicocta excrementa similia subinde fiunt corporibus quæ aluntur, quorum scilicet sunt excrementa, vt liquet 6. de Hipp. & Pla. decre. Hoc itaque est illud crassum excrementum, quod in hac alimenti alteratione generatur nullam participans in eius generatione causam præter naturam: veluti pus, & sedimentum quod in ægris corporibus gignitur, vt in sequentibus fusius pertractabimus. Simul itaque cum Gal. concludimus, sedimentum in vrinis sanorum nihil aliud esse quàm eam alimenti partem, quæ in sanguinis generatione naturæ subterfugit confectionem, adeò vt perfectè in sanguinem commutari non valeat. id nanque per venas & arterias distributum, ab earundem calore innato alteratum modo quo dictum est, sedimentum efficitur, ac earundem crassum excrementum existit: quicquid alij de eius generatione sentiãt. nam, velut in reliquis animalis partibus singulis ex ipso, vnde aluntur, succo excrementum quoddam crassum nascitur ceu semicoctæ quæpiam reliquiæ quæ assimilari nutriendis partibus nequiuerunt, vt superius adnotauimus ex Galeni sententia 1. de Sanit. tuen. ita quoque necesse est, quòd in venis & arteriis ex ipso, vnde aluntur succo, eiusmodi crassum sequatur excrementum, ceu semicoctæ quæpiam reliquiæ, quæ omnino eisdem nutriendis partibus nequiuerunt assimilari: cum non aliter, nec ex alia materia nutrimentum suscipiant, quàm cæteræ animalis partes: quinimmo, cum hæ eædem semicoctæ reliquiæ, quæ assimilari nutriendis partibus nequeunt, simul cum sanguine pro earum nutrimento distributo per eadem vasa permeent, consonum rationi existit partem quampiam in eorum nutritione similem quodammodo reddi corporibus eorundem, ac semicoctam etiam permanere, & simul cum vrinis excerni tanquàm excrementum: idque non aliud est, quàm quod sedimentum appellatur. Differt autem à pituita, quæ simul etiam cum sanguine per vasa permeat, hoc excremẽtum, quod sedimentum appellamus: nam, licet illa à Gale. veluti ex dimidio coctum alimẽtum 2. de Natu. facult. esse dicatur, quemadmodum & sedimentum nos esse fatemur, tamen ea alimenti pars, ex qua in sanguinis generatione pituita gignitur, consentiẽs magis, ac similis existit pro sanguinis perfecti generatione, quàm ea, ex qua demum sedimentum oritur: & propterea illa per vlteriorem coctionem in sanguinẽ mutatur, hoc neque in sanguinem exquisite elaboratũ, neque in vasorum, nutrimentũ, cum ex deteriori ac crudiori alimenti parte fuerit genitum, cõmutari valet. Et propterea quibus corporibus semicoctæ alimenti reliquiæ, quæ perfectè in sanguinem commutari non valent, nec in alimẽtum venarum & arteriarum, plures fuerint, plus etiam sedimenti cum vrinis excernitur, quemadmodum in pueris ferè omnibus, & perfectam ætatem habentibus, qui otiosam vitam degunt, aut quouis alio modo pleni sunt, conspicere licet. nam pueris ob voracitatem, & ob id quòd vna ventriculi operatio non potest duobus simul sufficere, augendo scilicet & alendo, antequàm in ipso sufficienter alimentum coctum sit, ipsum ad se corpus trahit. atque hinc fit, vt plurimum crudi humoris coaceruet. huius quoque concausa existit, quòd à cibo ludentes prosilientésque mouentur, vt liquet 1. de Cris. & 6. de Morb. vulga. Nihil enim (vt idem Galen. inquit lib. de cibis boni, & mali succi) in cibariis omnibus ad boni succi generationem tam pertinet, quàm si probè in ventriculo concoquantur: namque hæc & alteram, & tertiam concoctionem facilius admittunt. at, cum non probè in eo cibi concoquantur, vt in pueris propter assignatas causas, neque in secunda concoctione, quæ in iecore, & venis: neque in tertia, quæ singulis partibus efficitur, perfectam concoctionem admittent. propter has itaque causas in pueris, semicoctæ reliquiæ alimenti plures superstites sunt, atque adeò vrinæ eorum satis multam habent subsidentiam, quamuis eorum alteratrix facultas robustior sit, quàm in cæteris ætatibus, vt liquet 2. & 3. Prognostic. & 3. de Cau. sympt. in reliquis verò plus aggregatur huius semicocti alimenti, aut propter satietatẽ, aut propter desidem vitam, vt eodem 1. de Cris. scriptum est. quemadmodum contrà qui multum laborant, & pauciori cibo vescuntur, eoque facilis coctionis & boni nutrimenti, cum paucum sit, quod semicoctum relinquitur, paucum etiam habebunt in vrina sedimentum, & interim nullum, sed aut suspensum, aut nebulam. liquet insuper ex iam dictis, quòd quantumcunque corpora fuerint optimè constituta, & temperata victus ratione vtantur: fieri tamen nequit, vt in eorum vrinis non aliquid subsideat, aut pendeat, aut supernatet; cum perpetuò ex alimentorum natura aliquid semicocti remaneat alimenti in singulis corporibus: erit tamen in eiusmodi corporibus quantitate, & qualitate moderatum, vt 1. de Cris. & 3. art. medic. à Gal. scriptum est. quanquam in eisdem etiam corporibus, si vrina mingatur in primo tempore coctionis sanguinis, multam

Marginalia: commen. vlt. — cap. 6 — cap. 12 — 1. de cris. cap. 12 — cap. 12 — cap. 6 — cap. 7 — cap. 8

multam habebit subsidentiam: si ea perfecta, minus subsidebit, vt idem Gal. inquit. nam, dum adhuc sanguis coquitur, multæ supersunt alimēti reliquiæ, quæ, licet ægrè coquantur, possunt tamen in toto reliquo coctionis tempore in sanguinem commutari: eadem verò perfecta, pauciores sunt, quæ relinquuntur partes semicocti alimenti, ac illæ dūtaxat, quæ omnino assimilari ac in sanguinem cōmutari nequiuerunt propter ineptitudinem earum, vt supra adnotauimus. id quoque intelligere voluit Galenus eod. primo de crisibus per humorem, qui crudus nominatur. cum dixit: In optimè sanis corporibus, si tunc mingatur in primo tempore coctionis sanguinis, subsidentiam habere albam leuem, & æqualem, sed multam, quoniam plus de humore, qui crudus nominatur, cum ea excernitur, licet coctionis sit signum exquisitum, si talis vrina colorem etiam exquisitè seruauerit.

1. de cris. cap. 12

cap. 12

CAPVT III.

Verùm de eo sedimento, quòd in ægrotantium vrinis visitur, non adeò simpliciter sentiendum, nec eodem modo, quo sedimentum in sanis ipsum generari cum Galeno censemus. sed, quoniam in febribus quæ fiunt ex putrescentibus intra vasa humoribus, magna ex parte sedimentum animaduertimus, ac ab eo coctionis, aut cruditatis signa sumimus; hanc ob rem primò de hoc sedimento institui verba facere. Id verò nil aliud est, (vt ex Galen. colligitur primo de Differentiis febr. & 3. de Præsa. ex pulsibus,) quàm pars quædam eiusdem putrescentis intra vasa succi, puri proportione respondens, superante tamen natura: nanq; (vt ipse refert) non simpliciter hæc putredo existit, sed aliquid in se cōtinet coctionis remanente adhuc vi coquendi vasorum, à qua interim qui putrefit humor, ad talē peruenit alterationem, cum non rarò etiam eueniat quòd eadem natura sit superata; quod quidem aliud genus putredinis est. ex quorum duorum generum miscella alia tertia secundum speciem euariat, quoniam & innumerabiles miscellæ modi, in eo quod magis & minus reperiuntur. de quibus duobus putredinis generibus, ac de subsidentiis eorum pertractare non intendimus, sed de eo sedimento quod fit humoribus putrescentibus intra vasa, natura tamen superante. habita nanque huius notitia haud ægrè etiam de reliquis haberi poterit. pro quo animaduersione dignum est, quòd licet putredinis natura (vt inquit Galenus vndecimo Methodi medēdi.) sit mutatio totius putrescentis corporis substātiæ ad corruptelā à calido externo; tamen, dum quispiam humor putrescit; confestim duas suscipit alterationes contrarias: quarū vna est præter naturam caloris ipsum corrumpentis, ac alienum à natura reddentis: reliqua est ab eo, qui innatus, seu secundum naturam calor existit, putrescentem humorem ad contrarium alterans, ipsum conficiens ac concoquens. At hæ duæ actiones, seu alterationes nō semper æquales existūt, sed interim vna, interim altera actio reliquam vincit atque exuperat. Quandoque verò magis, aut minus vna reliquam superat, aut ab eadem superatur. Et propterea triplex putredinis genus in vniuersum resultat, quanquam ex tertio genere ferè innumerabiles miscellæ modi reperiantur, vt liquet eodem libro primo de Differentiis febrium. cap. sexto. Cæterùm, quia (vt ibidem scriptum est) quęcunque in abscessibus putredinis sunt differentiæ, totidem in febribus, quæ ex putredine accenduntur, sunt eorum, quæ in vrinis apparent formæ: propterea nos quando sedimētum diximus fieri superante natura; intelligere volumus ipsum fieri ab vtrisque caloribus: quoniam eius materia, putrescens humor existit: verùm quòd adeo exigua sit præter naturam caloris actio in eius generatione, quòd ipsa natura, seu calor naturalis omnino eam superauerit, atque euicerit: & propterea dissidet hoc sedimentum ab eo, quod subsidet in vrinis sanorum; quoniam in illius generatione nullo modo ingreditur præter naturam caloris actio, vt liquet primo Prognost. velut in eo, de quo modò verba facimus ex Galeni sententia citato libro primo de Differentiis febrium. cap. sexto, quo loco asseruit id, quod subsidet in vrinis, puri proportione respondere, superante tamen natura. qua de causa talis putredo (vt ipse inquit) non simpliciter putredo existit, sed aliquid in se continet coctionis. quare sit vt, si pus præter naturam sit causæ particeps, similiter & hoc sedimentum eiusdem particeps erit. Ex quibus patet error eorum, qui tenent sedimentum hoc esse homogeneum, ac eiusdem speciei cum eo, quod in sanis generatur: nanque secundum efficientem eorum causam: nam illud caloris duntaxat naturalis opus existit: hoc, licet ab eodem superante integrè extraneum fiat, tamen non adeo superatum est, vt nihil in eius generatione operetur; quamuis minima ac exigua sit eius actio. & propterea semper ad vnam speciem terminatur hoc sedimentum, vnúmque suscipit colorem, odorem, ac consistentiam. quò fit vt vrina optima, quæ ex tali putrescente humore, coctionem à continente vase suscipiente, perficitur, sit, quæ album, leue, & æquale, & minimè fœtidum sedimentum habet: pessima autem, quæ in omnibus maximè contrario modo se habet: quæ verò intermedia existit, quantò propius ad alteram accesserit, tantò aut melior aut deterior erit, ex Galeni sententia eodem libro primo de Differentiis febrium. Cum itaque humorum putredo, quæ fit in vasis, similis sit ei, quæ in inflammationibus atque abscessibus accidit, aliisque collectionibus, hanc ob rem cum Galeno tenemus sedimentum hoc esse partem quandam putrescentium intra vasa succorum. nam, quemadmodum in eis ex materia putrescente, superante tamen natura fit pus, quod pars existit materiæ facientis inflammationes, seu abscessus; eodem modo ex materia putrescente intra vasa, natura superante, fit id, quod in vrina subsidet, sedimentum, vt citato primo libro de Differentiis febrium scriptum est. At quòd pus fiat ex tali materia putrescente, Galeni verba ostendunt Aphorismo quadragesimoseptimo secundi libri, cum dixit, Pus ex sanguine ortum habet. qui semimalam, vt quispiam dixerit, habet transmutationem. nam mala simpliciter cum putrefactione fit olida: sicuti quę simpliciter bona, est ipsa nutritio partium animalis. At quæ pus generat, medium inter has obtinet locum, neque à solo calore extra naturam, neque à solo secundum naturam procedens: mixtus enim quodammodo ex vtrisque est calor inflammationis. Quibus ex verbis liquidò infertur nedum sedimentum vrinæ, portionem quandam esse putrescentium succorum intra vasa, verumetiam ipsum cum à calore præter naturam, tum ab eo

cap. 6
cap. 7

cap. 8

comment. vlt.

2. de Differentiis febr. cap. 6

qui secundum naturam existit procedere, veluti ipsum pus, eo tamen, qui secūdum naturam est, vincente. atque iterum patefit error eorum, qui volūt hoc sedimentum esse eiusdem speciei cum eo, quod sanorum est, & quod non sit velut pars humorum. sed quædam eorum superfluitas illis cōmixta. quæ quidem fuit illud ex cibis, vt ipsi fatentur, quod aut nunc, aut in præteritis diebus refugit sanguificationem. longè etenim ac eorum chimerizata (vt quispiam dixerit) opinione à Gal. sententia, ac veritate recedunt; cum non modò differant secundum efficientem eorum causam, verumetiam & secundum materiam. neque sedimentum hoc superfluitas existit, vt ipsi fatentur, sed pars quædam putrescentis succi. nam, quemadmodum ex quadam veluti ebullitione atque exustione sanguinis, vbi is ex toto exustus fuerit, residuum eius fit pus ceu ex lignorum exustione cinis, vt liquet ex Galeni eodem comment. Aphoris. 47. secundi lib. ita quoque ex quadam veluti ebullitione putrescentium intra vasa succorum ex ambobus caloribus, vt diximus: tandem vbi naturalis calor materiam superauerit, id, quod tenue in ipsis existit, fumosum, aut fuliginosum, natura expiratione & cōtractione arteriarum expellit: quod verò crassum, & veluti cinericium, puri simile, non perinde, cùm crassum sit, potest excernere, sed per insignes quosdam meatus educit. & id est vrinæ sedimentum ex Galeni sententia lib. 3. de Præsag. ex puls. Non ab re igitur sedimentū habet copiosum vrina, quoties morbus ex humoribus crudis fatiget, seu ex otio, & repletione febricitet quispiam. nam in his exiguū est quod tenue existens, ac fuliginosum possit expiratione & cōtractione arteriarū excerni: multum verò, quod crassum & veluti cinericium. Contrà verò euenit, quoties morbus ex biliosis humoribus fiat, seu ex inedia, seu ex labore quispiam febricitet; minimum etenim, aut nullo modo sedimentum habebit, sed satis erit, si habeat sublimamentum, aut nebulam propter contrarias causas. Hic itaque est modus generationis sedimenti in corporibus laborantibus febre orta ex humorum putredine intra vasa. cuius causa materialis putredo, seu putrescens succus existit: efficiēs verò, calor præter naturam insimúlque naturalis, vincente tamen naturali, qui protensus est per solida corpora, hoc est, vasorum tunicas. Locus autem vbi generatur, sunt ipsa eadem vasa. Verùm nunquid pars sit eius causæ febris, quā coniunctam appellant, an eius quam antecedentē nuncupant; nondum liquet ex dictis. id verò clarum fiet ex dicendis, facta prius sectione putridarum ac continuarum febrium, quæ quidem in Galeni doctrina vndecimo Meth. medend. secundo de Differentiis febrium, ac 2. de Cris. & aliis plerisque locis, in duplici differen. existunt. Nam quædam vnam duntaxat habent accessionem à principio ad finem vsque: quædam plures. In eis quæ vnam habent accessionem, quoniam in his nulla est corporis pars, quæ præcipuè sit offensa, sed humores duntaxat, qui in maximis ac calidissimis vasis continentur, ob putrefactionem feruentes: & propterea vniuersum tempus earum in vna consumitur accessione, ex Gale. decreto, secūdo de Differen. febriū quod excernitur sedimentum, nulli in dubium venit, quòd pars erit eorum putrescentium humorū, qui talium febrium immediata causa existunt, quam coniunctam appellant, cum aliam non habeant remotiorem causam antecedentem, eò quia vniuersi eodē tempore putrescētes eiusdem febris causa fuere, nec ab eisdem reliqui humores dispositionem talem participāt, vt demū & illi iterum putredinē participantes alteram faciant accessionem.

3. de præsa. puls. cap. 3 — *cap. 4* — *cap. 2* — *cap. 6* — *cap. vlt.*

In reliquis verò continuis, quæ plures accessiones habent, cum duas obtineant internas causas, quarum vna totius morbi causa existit, & antecedentem nuncupant: altera verò cuiuslibet particularis accessionis, quam coniunctam vocant: in dubium venit cuiusnam causæ sedimentum pars existat. cui responsum volo, quòd eius, quæ putredinis particeps est. &, quoniam ea actu putredine participat, ac putrescens est, quæ particulares efficit accessiones, coniuncta à Medicis vocatur: nos verò antecedentem magis propinquam vocamus. nam Gal. 11. Method. medend. humorum putredinem antecedentem quandam febris causam nuncupauit. propterea eiusdem pars sedimentum erit, & non eius quæ antecedens magis remota causa est non particularium accessionum, sed totius morbi: quoniam eadem licet quandam aptitudinem suscipiat ad futuram putredinem capiendam semper ex ea portione, quæ actu putrescit, ac particularem efficit accessionem, non tamen prorsus putrescentem eam quispiam dixerit. & propterea sedimentum, quod quidem pars putredinis, seu putrescentis succi existit, vt superius cum Galen. conclusimus, nullo modo excerni potest ex ea causa, quam ipsi antecedentem nuncupant: neque vt pars eiusdem, neque vt superfluitas, vt quibusdam falsò visum est: cum adhuc actu ipsa non putrescat, nec putredinem habeat, neque ab eadem natura adeo euicta sit, vt ex ea sedimentum excerni possit; nam roborandas esse vires præcipit Galen. 11. Methodi medendi, quò putredinem superantes, succos concoquant. quare non prius succos concoquit natura, quàm putredinem superauerit: etenim hæc iugiter & magis ipsam infestat. neque eidem causæ antecedenti ex aduerso respondet concoctio, sed vacuatio, si multa sit: extenuatio, si crassa: & detersio, seu dissecatio, si glutinosa: humorum autem putredini, & excretio, & refrigeratio, & ventilatio, & semiputridorum concoctio ex aduerso respondent, vt idem Galen. inquit. Id verò luce clarius experientia comprobat, cum non modò continentes febres, quæ vnam duntaxat habent accessionem, sed etiam eas continuas, quæ plures habent, sæpenumero inspiciamus per vrinas iudicari. Atqui iudicari haudquaquam possent nisi per eas, quæ putrescit, causa earum excerneretur: idque non aliud, quàm sedimentum est. Amplius Galen. citato libro vndecimo Metho. meden. decretum reliquit expellenda esse ea, quæ putruerunt, per aluum, sudorem, atque vrinas, & interim per vomitum: quotidiéque illud in curandis febribus ex putredine ortis obseruamus. Frustra itaque Gal. id instituisset, ac nos exéqueremur, nisi quæ putruerunt, per vrinas excernerentur. Ad hæc propter quid Gal. lib. 3. Artis med. in febribus, quæ ex putrescentibus accendūtur succis, coctionem dixisset esse, quæ putredinem sinit, seu quiescere facit, manente adhuc substantia: & eodem 11. Method. meden. putrescentes humores cōcoquere inter alia iussisset, vt ipsos sanes, nisi natura, eorundem putrescentium humorum coctionē præcipuè intenderet: ex quibus demū, cum fuerint ab eadem superati atque euicti, sedimentū excernitur

cernitur modo, quo diximus? Est itaque pars putrescentium intra vasa succorum, vrinæ sedimentum; cum ipsi à natura fuerũt superati, atque euicti: & non eorum, qui adhuc putrescentes non sunt, ipsarum febrium putridarum antecedẽtes (vt isti dicunt) causæ existentium, qui ab eadem non adhuc superati, neque euicti sunt, neque est superfluitas quædam eorundem, vt quibusdam placuit, velut ex iam dictis liquidò constat. & propterea nil mirum, si in principio dictarum febrium sedimentũ in vrinis non appareat, tam in eis quæ vnicam habent accessionem, quàm in eis quæ plures. etenim natura adhuc putrescẽtem humorem haudquaquam superauit adeo, vt crassiorem partem putrescentium humorum manifestam ac notatu dignam per vrinas valeat excernere, & proinde in eis quidpiam posit subsidere: quanquam id quod tenue est, fumosum, aut fuliginosum natura existens, quodammodo expiratione & contractione arteriarum in nonnullis earum expellat. & hanc ob rem maximum (vt inquit Gal.) putridarum febrium indicium existit vrinæ cruditas, quanquam etiam debilis concoctio proprium earũdem indicium sit: etenim proprium ac inseparabile huic febrium generi est, vt vrinæ primæ vel omnino crudæ, vel debiliter coctæ principio associentur, vt liquet lib.1. de Diffe. feb. Hanc eandem sententiam videtur Arabum princeps confirmare cap.7. lib.4. fen. prima, tracta.2. cum dixit, quod vrinæ in febribus acutis non habent in principiis earum sedimen: deinde fiunt habentes sedimen, & quòd sedimen laudabile aliquid aliud non est nisi humor faciens ægritudinẽ, qui iam digestus est. Sed mox obiiciet quispiam asserens, si vrinæ sedimentum in continuis febribus ex putrescentibus humoribus ortis est pars eius putrescentis succi, qui particularem efficit accessionem: quomodo indicabit supra vniuersum morbum in iis febribus, quæ plures accessiones habent? Seu quomodo nobis ostendet eam, quæ est totius morbi, causam, ac antecedens vocatur à Medicis, esse coctam, si eiusdem pars non existit? Cui responsum sit, quòd ea portio putrescentium humorum, cuius pars sedimentum existit, (vt superius adnotauimus) licet actu putrescat; ab antecedente, quæ est totius morbi causa, secreta est, quando particularem efficit accessionem. & vbi eadem in summo feruore existit, quod huic cõtinuum est, adeo calfacit ac disponit, vt, dum remiserit eius calor ac feruor, idem iterum incalescat, putrescat, atque efferuescat, quousque summum feruorem obtineat: eoque rursus deferuescente, & reliqua pars continua paulatim succenditur ac efferuescit, seruatúrque circuitus hic, quoad vniuersa totius morbi antecedens causa (quæ vt talem suscipiat alterationem, aptitudinem habet) fuerit consumpta, ac in parte superfluitates generante idem seruatur effectus, vt liquet ex sententia eiusdem Gal.1. & 2. de Diffe. feb. Cùm itaque ea humoris pars, quæ particularem efficit accessionem, in similem eius naturam alteret atq; disponat antecedentem, quæ est totius morbi causa, & potissimùm ac magis id, quod sibi continuum est, & hinc reliquum: propterea quia semper ad continua dispartitam continet caliditatem, suóque contactu vicinos humores ad putredinem trahit & quod natura putrescere aptum est: atque ordo hic (prout diximus) seruetur, quousque morbus iudicetur, nec efferuescere desinat vnquam pars vna, quin altera

cap.7

cap.5
cap.vlt.

sibi continua succendatur atque efferuescat: aliàs continua non esset febris: non sine forti ratione potest vrinæ sedimentum coctionem significare causæ antecedentis, ac totius morbi, cum sedimentum pars sit putrescentis succi, & putrescens succus pars antecedentis causæ. Qua de re qualis naturæ erunt partes, eiusdem quoque & totum esse conuenit. Et ob hanc rem Hip. vrinam optimam esse dicebat non solum si sedimentum haberet candidum & lene: sed si æquale esset per omne tempus, dum morbus iudicaretur; hæc nanque sedimenti æqualitas cum eiusdem albedine & leuitate est: quæ vniuersum morbum, vniuersámque eius causam antecedentem concoctã atq; euictam esse à natura indicat: similiter, si sedimentũ non æquale semper appareat, sed interdum tale, quãdoq; diuersum existat, signum erit quòd alius concoctus deuictúsq; à natura conditus in cõceptaculis humor, alius incoctus existat. & propterea morbus diuturnior erit, vt ex eiusdẽ Hipp. & Gal. sententia liquet. 2. prog. Siue igitur antecedẽs illa causa, quæ vniuersum efficit morbũ fuerit homogenea, seu similaris, siue heterogenea, seu dissimilaris, semper sedimentum indicabit nũquid cocta sit, vel semicocta: cum eandem necessariò participet dispositionem, quam in ea, quæ actu putrescit, & particulares efficit accessiones, pars eius existens, per sedimentum vrinæ animaduertimus, potissimum vbi non vnum duntaxat inspexerimus sedimentum, sed plura. id quod considerandum præcipuè iusserunt Hippoc. & Gale. Verùm quid de intermittentibus putridis febribus sentiendum sit, nõ ab re quæret quispiam, num sedimentum antecedẽtis causæ (vt ipsi dicunt) pars sit, vel coniunctæ, hoc est, eius, quæ putrescens est, & particulares efficit accessiones: quam nos cum Galeno antecedentem etiam vocamus causam, sed magis propinquam, ipsius febris putridæ continentem (quam ipsi dicunt coniunctam) non admittentes. Respondebimus nos, quòd, cum in intermittentibus febribus putrescẽs humor, qui particulares efficit accessiones, hauquaquam intra vasa existat: propterea ex eo sedimentum excerni minime putamus. Nam, cum id necessum sit cum vrina excerni, & vrina nota sit eorum duntaxat succorum, qui in vasis continentur, non modò secundum consistentiam, & colorem, sed etiam cum his, quæ in ea pendent, aut subsident, (vt inquit Galen. 4. de Sanitate tuenda) reliquum est, vt supra reliquos humores, qui extra vasa continentur, significare non posit: potissimùm quia notitiam eorum per reliqua signa habemus partim ex sudore, ac colore: partim etiam ex temperamento, ætate, anni tempore, anteacta vita, & reliquis huiusmodi. Consonum itaque est idem sedimentum in quibusuis febribus intermittentibus ex humorum putredine ortis ab ea causa secerni, quæ antecedens, ac remotior febris est, & intra vasa continetur: nam, cum hæc putredinis particeps non sit, à calore duntaxat naturali alteratur, euincitur, ac quodammodo concoquitur, & assimilatur prædictis tunicis vasorum, qua assimilata quodammodo, atque euicta, si de numero eorum humorum sit, qui in eorum nutrimentum commutari omnino non valeat, confestim ab eisdem vasis velut superfluum existens repellitur, ac simul cum vrina excernitur tanquàm pars quædam eorundem humorum intra vasa redundantium à calore naturali vasorum quodam-

2. prognost. com.26

4. de Sani. tuen. cap.4

modo euicta. Non tamen negamus interim (quanquam ex accidenti, & raro) partem quampiam putrescentis humoris extra vasa particulares accessiones efficientis posse per vrinas expurgari, velut eiusdem sedimentum existens à superante calore aliarum partium solidarum, quam tunicarum vasorum, euictam atque assimilatam, ac puri similem redditam. nam interdum per vesicam & renes omne animal expurgatur, aut partium aliquarum in eo excrementa quædam incidentia venis purgato sanguine de renibus excernuntur, quemadmodum etiam & abscessus quoque sæpenumero per vrinam expurgantur, vt liquet ex Galen. 2. Progno. vt plurimum autem sedimentum, quod in vrinis visitur in eiusmodi febribus ex ea causa antecedente, quæ intra vasa continetur, & non ex ea, quæ extra vasa putrescit, tanquam pars eiusdem secernitur. potest nanque eadem à naturali calore vasorum concoqui quodammodo, ac per vrinam excerni, cum non magnopere nec continuè ab hac putredine extra vasa existente natura molestetur, quemadmodum ab ea, quæ intra vasa consistebat. Eadem quoque ratio existit in corporibus non inculpatam sanitatem habentibus, haudquaquam tamen ægrotantibus, vbi humores in eis redundarint. nam, si in toto habitu contineantur, per alia signa, quàm per vrinas, & earum sedimenta dignoscemus. At, si intra vasa redundantes detineantur, per vrinas: & num iidem cocti, vel crudi sint, per sedimenta simul cum ipsis vrinis animaduertimus, earum etiam consistentia atque colore perpensis. Verùm dissidet quoque sedimentum hoc ab eo, quod in sanis corporibus secernitur; nam illud est pars alimenti, vt diximus: hoc verò est pars redundantium succorum intra vasa, quanquam in efficiente causa communicent; nam vtriusque natura, seu calor naturalis vasorum, efficiens causa existit nullam ferente opem extraneo ac præter naturam calore: quoniam in eorum generatione eius actio prorsus non ingreditur. Cæterùm non ab re quispiam hanc nostram opinionem impugnabit asserens, si sedimentum in ægrotantibus corporibus alterius sit speciei, ac diuersæ naturæ ab eo, quod in sanis generatur; quomodo, ac qua via valeamus in eisdem ægrotantibus corporibus distinguere, quando sedimētum ipsum sit pars putrescentis humoris, aut etiam non putrescentis, si in eisdem citra putredinem intra vasa redundet, & quando sit veluti reliquia quædam semicocti alimenti, quemadmodum diximus in sanis corporibus generari. Nā & in his quoque semper aliqua alimenti portio in sanguinis generatione naturæ subterfugit confectionem: vel dicendum erit vnum in eisdem corporibus sedimentum excerni compositum ex vtrisque. Pro quo animaduertendum, quòd in dictis corporibus licet ex reliquis semicocti alimenti quotidie sedimentum aliquod ex naturali vasorum facultate generetur; tamen, si idem cum putrescentibus intra vasa succis, aut etiam citra putredinem redundantibus qui ab eodem innato calore euicti sint, misceatur, certum est, quòd in eorum naturam vertitur, potissimùm cum ipsum exiguum sit, humores verò redundantes multi. Qua de re vnicum erit sedimentum, quod erit velut pars eorundem redundantium succorum euictorum iam ab ipsa natura, qualiscunque fuerit redundans succus; etiam si putredinis, aut non putredinis particeps sit. Nam impossibile est suam seruare naturam, cum primum iam dictis humoribus redundantibus commixtum sit: quinimo confestim in eorum naturam mutatur. Verùm, si contingat sedimentum ipsum, quod diximus in sanis secerni ex semicoctis alimentis, haudquaquam cum humoribus intra vasa contentis permisceri (id quod fieri poterit, si in quibusdā vasis ipsum genitum sit, & in reliquis quibusdam humores putrescentes, aut non putrescentes contineantur) putamus ipsum interim secerni posse diuersum ab eo quod ab iisdem redundantibus succis excernitur. Qua de re tenemus duo sedimentorum genera in eisdem corporibus modo iam dicto affectis secerni posse: quorum vnum pars erit redundantium intra vasa succorum, tam si putridi, quàm non putridi extiterint. Reliquum verò portio quædam semicocti alimenti: immo quicquid in sanguinis generatione naturæ confectionem subterfugerit, modò intra vasa consistat alia ab eis, in quibus redundantes succi continētur, & cum vrinis excernatur. Sed porrò non ab re adhuc quispiam quæret, qui fieri possit, vt vnū ab altero sedimento in hisce corporibus distinguere valeamus. Huic responsum sit, quòd notitia habita qualis nam naturæ sint redundantes succi, ac quantum fuerint ab ipsa natura euicti, cuius item consistentiæ, ac coloris sit vrina, qua cum sedimentum excernitur, ac quale sit sedimentum ipsum, similiter quale, ac quantum fuerit alimentum assumptum, haud ægrè quispiam distinguere poterit, num quod excernitur sedimentum, ex humoribus redundantibus, vel ex semicoctis alimentis fuerit genitum. Nam, si quantitate & qualitate assumptis alimentis proportione respondeat, sitque consimilis consistentiæ, ac coloris vrina ipsa, tanquam pars semicocti alimenti, ipsum secerni putandum est, potissimum si neq; eiusdem sedimenti consistētia, nec color pro portione respondeat qualitati, ac dispositioni, & naturæ tum morbi, tum etiam redundantis succi. At, vbi sedimētum ipsum naturæ, ac dispositioni redundantium succorum, ac morbi cōsimile sit tam consistentia & quātitate, quàm colore: sitque eiusdem rationis vrina colore & substantia, nulli in dubium venit sedimentum hoc tanquam partem eorundem redundantium humorum à natura euictorum excretum esse. Nec cuipiam à ratione alienum videri debet, quòd interdum mingatur vrina, cuius sedimentum sit ex semicoctis alimentis exortum: interim verò cum sedimento, quod pars sit redundantium succorum intra vasa, cùm neque Hippocrati & Galeno alienum visum sit, interdum alium concoctum, atque deuictum à natura conditum esse in vasis humorem, alium verò incoctum, & propterea interdum in vrinis sedimentum apparere candidum ac leue: interim verò longe diuersum existat ita, vt aliquis hanc ob rem possit vna die vrinam inculpabilem: altera verò sequenti nocte, vel die culpabilem emittere, vt liquet secundo Prognostic. Similiter quoque non inconuenit, quòd in ægrotantibus corporibus quandoque vrina cum sedimento, quod pars sit redundantium humorum, mingatur: interdum verò cum eo, quod ex alimentis secernitur: cum in diuersis vasis, & ab alia quoque materia, alióque tempore vtrunque generetur. Eadem quoque ratio habenda erit de nubeculis, ac suspēsis, si cum vrinis eadem

2. Progno. commēt. 37

cap ... eiusd ... p. 3

eadem excernantur, & non sedimenta: aut si interim vnum, quandoque alterum in vrinis inspiciatur. Neque obiter hæc animaduertenda erunt, sed peraccuratè perpendenda: nam sæpenumero euenit, vt etiam nō vulgares medici in hac re valde cæcutire videantur, ita vt sedimentum ex alimentis secretum putēt partem esse humorum in vasis redundantium. ac eorundem coctionis signum existere. Qua de re in prædictionibus valde decepti sunt, ita vt quos prædixerāt ægrotos euasuros, non sine maxima eorum ignominia quādoque interire conspexerint. Hæc de sedimētis sanorum, ægrotorúmque corporum, cum Hipp. & Gale. sentimus intelligentes de eis, quæ secundum naturam & vera sedimenta existunt, & non de his, quæ æquiuocè & præter naturam sedimenta appellantur, veluti ea quæ similia sunt farinæ crassiori, squamosa, seu furfuracea, aut, vt quispiam dixerit, arenulosa, ac orobo similia, & reliqua huiusmodi. nam de his aliter cum eisdem auctoribus sentimus, neque de eis pertractare nunc proposuimus. dabitur tamen fortasse de his, & aliquando scribendi locus, quanquam de eorum generatione nulla ferè adsit differētia inter auctores qui de eis verba fecerunt. Si qua verò hoc in tractatu studiosi sæpius repetita animaduerterint, nos consultò illud fecisse putent: res etenim perutilis, ac ad artem necessaria, & cum tyronibus agenda erat: quod neque Hippocrates neque Galenus in similibus veriti sunt facere.

DONATI ANTONII ALTIMARI

TRIVM QVÆSITORVM NONDVM IN GALENI DOCTRINA DILVCIDATORVM COMPENDIVM.

Primum: Quòd functiones principes iuxta Galeni decreta, Anima non in cerebri sinibus, sed in ipsius corpore exerceat.

Secundum: Quòd naturalis spiritus in Galeni doctrina admittatur, & non omnino sit dimittendus, vt quibusdam visum est.

Tertium: Quòd exquisita Tertiana ad eiusdem Hippocr. & Galeni sententiam in genere acutorum morborum contineatur.

Quòd functiones principes, iuxta Galeni decreta, Anima non in cerebri sinibus, sed in ipsius corpore exerceat.

cap. 7 eiusdem cap. 3

TRES esse animæ partes Platonis auctoritate Galenus quinto de Hippocra. & Platonis Decret. & septimo eiusdem scriptum reliquit, substantiis, naturis facultatibus, ac functionibus non tantùm differentes, sed corporis sedibus. quò fit vt tres quoque, quæ vitam nostram gubernant, facultates, ac tria principia sint in tribus diuersis corporis sedibus, velut apertè ex eiusdem sentent. liquet. Horum principiorum vnum in capite collocatum esse asserit: idque munus habet per se quidem, vt imaginationem, memoriam, intellectionem, cogitationémque causet: per aliud verò, vt sentientibus animalis membris sensus, iis autem, quæ per appetitionem mouentur, motus originem præstet. Alterū in corde situm esse voluit, eiusque opera, vt ex illius sententia constat, sunt animæ tenor, quem Tonon dicunt, & in his, quæ ratio iusserit inuicta constantia. Eiusdem in perturbationibus est quasi feruor quidam insiti caloris, cùm anima vindictā de eo sumere cupit, qui videtur offendisse, quæ ira appellatur. per aliud etiā id efficit, vt mēbris sigillatim omnibus calorem, arteriisq; illam micationis pulsus agitationem suppeditet. Reliquum & tertium principium, seu facultatem, in iecore sedem obtinere dixit, vniuersam in animali nutricationem procurans, cuius maxima pars & nobis & sanguineis omnibus sanguinis est procreatio. Ad eandem hanc facultatem pertinet iucundarum rerum fruitio, in qua cùm vehemētius, quàm par est, mouetur, incontinentiā intemperantiámq; efficit. In hoc tamē hæ facultates, seu virtutes inter se discrepant, quòd prima rationalis, aliæ verò duæ irrationales appellantur: & quòd quæ in irrationalibus partib. existunt virtutes, habitus quidam tantùm, & potentiæ sunt: in rationali autem non habitus modò, ac potentia: sed scientia etiam est virtus: cum hæc sola animæ pars scientiæ capax, particepsque habeatur, reliquæ verò potentias quidem, & habitus siue bonos, siue malos possunt acquirere: scientiā verò, quoad rationis fuerint expertes, minimè possunt. At relictis irrationalibus partibus, seu potentiis ad eam, quæ rationalis est, accedemus. huius sedes ad Galeni mentem in cerebro existit, atque ob id inter tria principia principalissimum est: huic enim natura tribuit imperare, dominari, corpúsque hominis regere, cùm opus est, velut liquet 3. de Hippocrat. & Platon. decret. & si alia quadam ratione cor principatum obtineat, vt patet 5. de Loc. aff. quamuis vtrum in eo tanquam in domicilio, seu arce sit, an tāquàm corporis forma ab ipso inseparabilis, hucusque decretum non reperi, vt dicemus, nisi quòd cerebrum cōtinet in se ipso rationalem animam, veritus perpetuò quid esset eius substantia: quam, tanquàm inuestigari non necessariam pro his quæ dicturi

3. de Plat. Hippocr. & Plat. cap. 5 cap. 1

sumus, adhuc nos subticentes, ad ea, quæ tractanda petiisti deueniemus: An. s. principes animæ functiones iuxta Gal. doctrinam in vna cerebri parte, vel diuersis perficiantur, seu in vno, vel diuersis sinibus, aut ventriculis. Pro huius dilucidatione animaduertas oportet principes functiones propterea appellari, Gale. teste lib. artis medic. non quòd initiatæ in cerebro, aliis committantur partibus, vt motrix & sensibilis operatio: sed, quoniam à solo principio proueniunt, has quoque proprias ipsius cerebri. 2. de Loc. aff. nominauit, vt quæ à nulla alia parte, vt instrumento, fiant. & 7. de Hippoc. & Plato. decre. has functiones asseruit esse per se munera eius principij, quod in capite collocatum est, cùm non per aliud eas causet, velut motum, & sensum. Harum verò differentiæ & si quamplures ab Auicen. & Auer. ponantur, quia tamen nec cum his barbaris, nec aliis quibuscunque etiam Græcis, seu Latinis, sed cum Galen. tantùm res agenda erit, vt petiisti: ideo ad eius mentem tres statuendæ sunt, vt patet 7. de Hippoc. & Plat. decret. lib. Artis medic. & lib. de Differ. sympt. quarum vnam phantasiam, seu imaginationem, alteram cogitationẽ seu intellectum, & tertiam memoriam appellat. Has functiones cùm in sua propria sede, hoc est, in cerebro anima ipsa perficiat (vt dictum est) citra aliam partem, seu organum, ipsúmque cerebrum in plurimas discriminatum sit partes, nonnullósque in se contineat sinus, ac ventres, duos quidem in eius anteriori parte, vnum in media, & reliquum in eius postrema parte: ausi sunt quidam, licet temerè, asserere ad Galeni mentem animam in diuersis sinibus operari, vtpotè in anterioribus cerebri sinibus, seu eius anteriori parte imaginationem, in medio cogitationem ac intellectum, in postremo memoriam. At nos, quàm parùm hi Galeni doctrinam gustarint, qui talia fatentur, ostendere conabimur, supponentes prius, quòd per imaginationem nil aliud velit Galenus intelligere, quàm specierum, seu formarum receptionem à sensibus repræsentatarum, siue præsentibus ipsis, siue absentibus obiectis sensibilibus. & propterea nullum modò facio discrimen in eius doctrina inter sensum communem, & imaginatiuam: licet perspicaciores quidam velint eò discrepare, quòd sensus communis recipiat præsentibus obiectis sensibus: phãtasia autem seu imaginatio conseruet absentibus ipsis. pariter per cogitatiuam intelligo discursum, seu ratiocinationẽ, qua mediante anima discurrit, ratiocinatúrque componendo, seu diuidendo ea, quæ in phantasia seruata sunt, nullum similiter discrimen faciens modò inter cogitatiuam & intellectum: per memoriam verò intelligens illam formæ, seu speciei reuocationem hactenus impressæ, seu sigillatæ in ipsa phantasia, seu imaginatiua, siue ea fuerit perfectè sigillata, & impressa; & proinde promptè reuocetur, siue amissa ferè & abolita, vt ægrè reuocetur, ex quacunque causa illud fiat: quãuis Aristot. vnam memoriam, alteram verò reminiscentiam appellet, intelligens per memoriã tantùm reuocationem illius formæ, seu speciei hactenus in phantasia impressæ, veluti pictura quædam, à qua passionem quandam recipiens ipsa imaginatiua sigillatur, velut cera à sigillante annulo. huius autem passionis habitum memoriã appellat Arist. asserens, memoriam esse phantasmatis habitum. ea verò est præteritorum, sed non præsentium, nec futurorum. Hac facultate etiam participes sunt (ad eius sentẽtiam) alia quædam animalia præter homines. inter quos quidam nõ ab re difficulter memorantur, aut immemores sunt, vt ratione ætatis diuersæ, pueri & senes, vtrique propter motũ: tamen illi in augmento, hi verò in decremẽto multo sunt. Et proinde illis humidioribus existẽtibus, tãquàm in aquam fluentem incidente motu, & sigillo, non manet phantasma in anima, inquit ipse: his verò, propter esse frigidos ac duros, non inest impressio, nec tangit, licet eam accipiant. At per reminiscentiam, eam animæ functionem intelligit, qua ad venandum formam mouetur hactenus in phantasia impressam, verùm nunc oblitam. &, cum magna ex parte hoc difficile sit, potissimum si longum fuerit interpositũ tempus: propterea vt à simili, vel à contrario, aut propinquo, ac velut quodam vtens syllogismo reminiscitur: est enim, vt ipse inquit, reminisci, vt syllogismus quidam. hoc autem eis solis accidit, quibus & deliberatiuum inest natura. Reuertendo igitur ad id, vnde digressa oratio est, dicimus cum Gal. tres esse principes animæ facultates: quarum munera, vt diximus, sunt imaginari, cogitare, & memorari. at, cùm ipsarum operationes circa phantasmata sint, quæ quidem in organis habẽt describi propter eorum cũ materia dependentiam, necessariò has facultates organis perfici existimandum est. Qua de re non immerito de hoc ipsarum organo in dubiũ venit, nõ siquidem vtrum sit cor, aut cerebrum: quoniam luce clarius est apud Gal. cerebrum esse, vt retulimus, sed an diuersis, vel vno cerebri sinu, aut in ipsomet corpore cerebri perficiantur. Pro quo iterum animaduertas oportet, ratiocinatricem animã, siue ea in cerebro sit tãquàm in arce, seu domicilio, siue velut quædam eiusdem corporis formá, seu ipsiusmet cerebri tẽperamentum; cui fortè sententiæ potissimum adhærere videtur Galen. eo libro, qui inscribitur, Quòd animi mores corporis sequantur temperaturas, cum plures habeat facultates, seu efficaces causas, eas medio animali spiritu perficere, qui neque est eius substantia, nec eiusdem quasi domicilium, vt Stoici senserunt, sed primum eius instrumentum: nam qualiscunq; sit animæ ratiocinatricis substantia, siue corporea, siue incorporea, eius habitaculum est in ipso cerebri corpore, vt eidem Galen. placuit 7. de Hippoc. & Plat. decret. Spiritus autem animalis eius est primum instrumentum pro sensibilibus, ac voluntariis motibus perficiendis, vt ipse testatur. & proinde, si exinanitus fuerit, minime animal vita priuat, sed stupidum, sensu motúque erepto, tantisper reddit, quoadusq; collectus restituatur. Is, si animæ esset substantia, fieri nullo modo posset, quin simul atque ipse esset euacuatus, cõtinuò quoque animal interiret. est denique animalis spiritus non animæ substantia, ac velut domicilium, sed eius primum instrumentum ad Galeni sententiam: qua ratione & animalis dicitur, qui ex vitali spiritu perfectius concocto (vt Galen. visum est eod. 7. de Hippocr. & Plat. decr.) oritur. Oportuit nanque ipsum exquisitissimam omnium immutationem adipisci, quò aptum fieret animę instrumenũ. qua de re non immeritò natura, cùm è vitali animalem hunc spiritum efficere studeret, reticularem quendam contextum, quem Græci πλέγμα δικτυοειδὲς dicũt, quasi varium quendam labyrinthum iuxta cerebrum ad eius basim fabricauit, velut propriis oculis non

semel

Lib. de Arte medi. cap. 12

cap. vlt. 7. de Plac. Hippoc. & Plac. cap. 3 & vlt.

7. de Hippoc. & Plato. pla. cap. 3. idem lib. art. med. cap. 12. de different. simp. cap. 3

cap. 4

cap. 3

cap. 5

cap. 5

cap. 11

& 4 cap. 2

cap. 7

cap. 12

ſemel, dum eius anatomen adminiſtraremus, inſpexiſti, & ſi quidam falsò contrarium ſenſerint. Conſtruxit, inquam, hunc plexum quadam non parua portione ſoporariarum arteriarum aſſumpta, ac in tenuiſsimas partes diſciſſa, cancellatis fibris ad retis formam. Ex hac textura iterum tam magnum exoriens arteriarum par, quantum id, quod è ſoporariis proceſſerat, à principio in cerebrum ingreditur, & cum alias partes, tum ventriculorum anbages multis ramulorum implicationibus inueſtit: quibus & in ventriculos ipſos, ac in eiuſdem cerebri corpus elaboratus iam vitalis ſpiritus diſtribuitur, ac in animalem vertitur. Eius nanque generatio materiam habet propriam vitalem, inquam, ſpiritum, prout Galen. teſtatus eſt 9. de vſu partium. *cap.4* Nam quoad in arteriis continetur, vitalis eſt & dicitur prout idem Gal. ſcriptū reliquit 7. de Hippoc. & Plat. decre. *cap.3* velut is qui in crebro animalis eſt & dicitur. Ipſius nanque veluti fons cerebrum exiſtit vt patet 12. metho. medendi, *cap.5* rigaturque hic ſpiritus animalis ac alitur non tantùm ex eo, quem reticularis plexus ſuppeditat, verumetiam & ex aëre inſpirato ac per nares attracto, vt patet lib. de Vſu pulſ. & de vtili reſpir. *cap.5* qui verò ſpiritus cerebri ventriculis incidunt prioribus, denuo conficiuntur ac præparantur in eis noua quadā præparatione præter eam, quam fieri in reticulari plexu diximus: ac tum primùm incipit nomen animalis ſpiritus ſubire, quamuis imperfectus adhuc is ſit, ac incoctus: ea de re conficitur prius in eis, ac præparatur, & demum à poſteriori ſinu excipitur per medium meatum, ſeu ventriculum ipſum tranſſumens, vt Galen. placuit. 8. de vſu partium. *cap.11* & ita demum exquiſitè elaboratus animalis ſpiritus primùm exiſtit rationalis animæ inſtrumentum cùm in ſenſibilibus actionibus omnibus perficiendis, tum in his quæ à conſilio & voluntate prodeunt, prout patet 7. de Hippocr. & Plato. decre. *3.& 4* & 4. de lo. aff. *cap.2* quamuis potiſsimùm eo vtatur ſpiritu, qui in poſtremo ventriculo continetur tanquàm exquiſitius elaborato, & eo qui in medio, vt liquidò conſtat 3. de Locis affectis, *cap.7* cùm dixit animam in ſenſibilibus actionibus omnibus, ac in his quæ à conſilio & voluntate prodeunt, ſpiritu vti animali tanquam primo ipſius inſtrumento, qui in ventriculis, maximeque poſtremo, continetur: quamuis non contemnendus ſit medius ventriculus, perinde quaſi non principaliſsimus, ſeu valentiſsimus ſit: multis enim rationibus inducimur, vt hunc amplectamur: duos verò anteriores deſeramus. Ex quibus Galeni verbis conſtat, quod quamuis anima ratiocinatrix pro inſtrumento vtatur animali ſpiritu contento in cerebri ſinibus, dum ſenſum & motum perficit: tamen eo maximè vtitur, qui in poſteriori continetur ventriculo, ac medio, vtpote qui perfectior, ac maioris facultatis exiſtat, eo poſthabito, qui in anterioribus tanquàm impuro adhuc, ac imperfecto exiſtente, & materiali magis, ac ad eius vſum inepto, cum in eis elaboretur, ac purgetur, vt diximus. quo fit, vt poſterior cerebri ventriculus merito anterioribus minor factus ſit, vt idem Galenus aſſeruit 8. de Vſu partium. *cap.12* Inſuper propter hoc, ſi cerebrum ipſum quomodocunque incidas, non prius ſenſum & motum amittit animal, quàm ad aliquem ventriculum vulnus penetrauerit: quin etiam patet quòd poſtremi quidem ventriculi vulneratio maximè omnium animal lędit: ſecundo loco medij, & minima ex anterioribus vtriſque noxa contrahitur, eodem Galeno auctore 7. de Hippocrat. & Plat. decret. illud quod etiam experientia cōprobauit in adoleſcente in Smyrna Ioniæ, qui ſuſcepto vulnere in altero anteriorum ventriculorum ſuperſtes tandem euaſit, vt tum 8. de Vſu partium, *cap.10* tum comment. Aphoriſm. 18. 6. lib. teſtatus eſt. Hic denique vſus habetur ab eo ſpiritu, quem arteriæ à retiformi plexu exortæ in cerebri ſinus eructant. At quoniam nonnullæ earum progerminationes præter prędictas ad tenuem membranam per cerebri corpus penetrantem inſeruntur, ad has quoque partes portionem non minimam vitalis illius ſpiritus prius in prædicto plexu elaborati eas deferre cenſendum eſt, vt etiam teſtatus eſt Galenus 9. de vſu part. *cap.4. & 7* & 7. de Hippocr. & Plat. decret. *cap.3.* illudque liquidò in diſſectionibus ſpectari poteſt. Ea de re animalem quoque ſpiritum in ipſo cerebri corpore contineri alienum à ratione non eſt: nam, cùm primùm ex arteriis decidit in cerebri corpus, non amplius vitalis, ſed animalis eſt & dicitur: cùm ille in corde & arteriis tantùm locum habeat: hic verò in cerebro, vt paulò antè retulimus. Nec id quoq; Galenum latuit, cùm 8. de Vſu partium *cap.13* talia protulit verba: *cap.10* Poſtea verò quàm in toto cerebri corpore, non in ſolis eius ventriculis, quemadmodū alibi demonſtrauimus, ſpiritus animalis multus continetur: exiſtimare oportet plurimū etiam in cerebro poſteriore ipſum contineri, vt quod omnium, qui in totum corpus diſtribuuntur, neruorum futurum erat principium, mediáque illa interualla, quæ partes eius connectunt, ſpiritus eſſe vias. Ex quibus Galen. verbis conſtat ſpiritum animalem, eumque multum, in cerebri corpore contineri pręter eum, qui in eius ſinibus habetur, de cuius vſu nullam vſque adhuc habemus prolatam à Gal. ſententiam: etſi perpetuò compertum ſit apud eum ſpiritum animalem primum eſſe animæ inſtrumentū: & quòd eo, qui in cerebri ſinibus continetur, ipſa vtatur pro ſenſibus & motu perficiendis. at huius, quem in toto cerebri corpore eſſe fatetur, hucuſque vſum ab eo declaratum non reperi, præter id quod in prædictis verbis habetur, de quo quid ſentiam, in his quæ conſequenter dicemus, pronunciabo. nunc autem tempeſtiuum eſt ventriculorū omnium cerebri vſus propalare, & demum ad propoſitæ rei veritatem accedere. inter quos anteriores iuxta Galen. doctrinam. 8. de Vſu part. pręter id quòd ſpiritum animalem conficiunt ac præparant ipſi cerebro, inſpirationem & expirationem efflationemque efficiunt, atque etiā infernis ſuis partibus, quę ſpectant ad nares, ſimul quidem ſunt olfactoriū inſtrumentū, ſimul etiam veluti ductus quidam ac canales ad ſuperfluorū effluctionum accōmodi: ex partibus nanque ſibi propinquis neceſſariò excrementa affluentia, cum loco inferiori ſint ſiti, ſæpenumero excipiunt. At, cur eos duos eſſe oportuit, eodem citato loco à Galeno declaratū eſt: nos verò, vt breuiloqui ſimul ſimus, derelinquimus modo. Eius autem ventriculi, qui in poſteriori parte exiſtit, munus eſt ipſum ſpiritum animalem ante iam in anterioribus ventriculis confectum tranſſumere, ſimulque ſpinalis medullæ principium eſſe. Et, cum non liceret duas in animalia facere ſpinas, neque duas ſpinales medullas, propterea duplex eſſe non potuit, velut anteriores duplices eſſe

oportuit. Et, si Herophilus, cui assentire videtur Gal. omnium ventriculorum existimarit hunc esse principalissimum: cum maiorum virium, maiorísque facultatis materias contineat. licet omnium sit minimus: prædictos autem spiritus in prioribus sinibus elaboratos nequaquam transsumere poterat, ni inter ipsum & eos meatus quidam esset: per quẽ cùm spiritus fieret in ipsum transsumptio, tum cerebrũ cum parencephalide, seu cerebello communicaret, & esset connexum: cum vnum ab alio crassæ meningis duplicatione diremptum sit, necessariumque esset aliqua parte cerebrum cerebello cõiungi. Talem ergo præstat hic meatus vsum, siue meatum ipsum, siue quartum totius cerebri ventriculum, siue perforationem duorum ventriculorum anteriorũ nominare velis. Excipiens enim hic spiritum ex anterioribus ventriculis, parencephalidi ac posteriori ventriculo transmittit, simulque cerebellum ipsum cum cerebro connectit. His ita iactis tanquam fundamentis firmis, reliquum est eorum opinionem diruere, qui ad Galen. sententiam asserere ausi sunt principes facultates in cerebri sinibus perfici, easque nec in vno tantùm: sed diuersis, in anterioribus videlicet imaginationẽ, in medio cogitationem, & in postremo memoriam, simul etiam nostram opinionem, ac veritatem iuxta Gal. doctrinam statuere. ignoro equidem quo pacto Galeno illud adscribere non erubescant: cum vbique locorum velit cerebri ventriculos spiritu animali plenos esse, quo ratiocinatrix anima vtitur ad sensus perficiendos, ac volũtarios motus. Quòd si in ipsis talis cõtineatur animalis spiritus pro prędicto vsu, continueque eius portio aliqua dissipetur, quæ regenerari desideret, (qua ratione, vt diximus, alimentum ei suppeditatur & per inspirationem & per plexum reticularem.) quo pacto loca esse possunt principum facultatum, dissipato ac denuo genito assiduè alio & alio animali spiritu: cùm nec species sigillari, nec memorari possint, nec super eas ratiocinari anima valeat propter continuũ eorum motum; Adde, quòd nec idẽ spiritus à Gale. ponitur instrumentum animæ pro his principibus facultatibus obeundis, sed pro sensu & motu perficiendo, vt liquet quouis loco, quo de his verba facit. nec valet, si dixerit quispiam citra hos spiritus animales in prædictis sinibus prædictas functiones perfici: cum perpetuò his spiritibus pleni sunt, neque anima ipsa quicquã operatur citra animalẽ spiritum quem primũ eius instrumentum semper Gal. appellat. & hac ratione animalis dicitur, vt patet 4. de Loc. aff. & 7. de Hip. & Plat. decre. nõ ergo perficiuntur in cerebri sinibus principes animæ facultates. at, si quispiam velit nõ in eorum cauitate, sed corpore, seu substantia eas perfici, quid aliud quęso erit dicere, quàm quòd perficiantur in cerebri corpore: cùm ventriculorum substantia alia non sit, & diuersa à reliquo cerebri corpore: nec maior ratio erit de hac, quàm de tota reliqua cerebri substantia? id quod probare intẽdimus. Amplius, si animalis spiritus propterea talis dicitur (vt Galen. visum est. 7. de Hippocr. & Plato. decret.) quia primum est animæ instrumentum, cùm non tantùm is in cerebri ventriculis contineatur, verùm & in toto eius corpore, Galeno teste octauo de Vsu partium. superfluus hic esset, si principe facultates in cerebri sinibus perficerentur. nam eo vteretur anima, velut in aliis sensibilibus & motricibus functionibus vtitur. Verùm, cum ipsam frustra in cerebri corpore contineri erroneum sit asserere, decens erit fateri quòd eo pro obeundis principibus operationibus vtatur anima. & sic non in cerebri ventriculis, sed in ipsius corpore eas perficit, animalique spiritu in eo contento vtitur pro primo instrumento, velut in externis functionibus vtitur eo, qui in ventriculis est, & reperitur: cùm non alia ratione huic animalis dicatur, quàm is, qui in ventriculis est, nec alium possit præstare vsum ipsi cerebro. Nam pro alimento innati spiritus eius abundans est quæ per venas substãtia ad ipsum distribuitur: & inspirationis vsus, velut, pro eius symmetria seruanda, ea quę per arterias suppeditatur. Adhuc octauo de Vsu partium Galenus aduersus Erasistratum, qui propter variam cerebri compositionem ac magis perplexam volebat homines cætera animantia mente, & ratiocinatione superare, dixit eum non rectè sentire: nam & asini habent cerebrum admodum perplexum, quos oportebat simplex omnino, ac sine vllo plexu & varietate habere, si verum esset quod Erasistratus asserebat. Et exinde aduersus eum concludens ait quòd melius fuisset existimare intellectum sequi nõ cõpositionis varietatem, sed corporis (quòd cogitat atque intelligit) quodcunque id sit, bonam temperiem. neque enim bonitas ac perfectio intellectus multitudinis spiritus animalis potius videtur attribuenda, quàm qualitati. Ex bona ergo temperie corporis, quòd cogitat atque intelligit, ac spiritus animalis qualitate optima, sequitur intellectus & bonitas, & eius perfectio. quare & in corpore cerebri perfici, & intellectum, & ratiocinationem, ac medio animali spiritu, qui in eo continetur, his verbis concludit Galenus, de hoc animali spiritu, qui in toto cerebri corpore continetur, cum Erasistrato verba faciens. Sed quid clarius quàm quod ipsemet Galenus testatur 3. de Locis affect. asserens, Sanè cùm ea, quæ per dissectiones apparere solent, accuratè consideraremus, rationi consonum videbatur, animam in cerebri corpore sedẽ obtinere, atque in ipso & rationis vim & sensibilium imaginum memoriam residere, ac primum instrumentum ipsius cum in sensibilibus actionibus omnibus, tum in his quæ à consilio & voluntate prodeunt, spiritum esse qui in ipsius ventriculis, maximeque postremo continetur? In quibus verbis sole clarius patet principes animę facultates, ac earum functiones Galenum velle in cerebri corpore residere & perfici, & non in ventriculis. Et hoc non sine valida ratione, cùm & ipsa anima rationalis, vt eidem Galeno placuit, in prædicto cerebri corpore collocetur, ac sedem obtineat, cuiuscũque ea sit substantiæ: ventriculi verò ipsi fabricati sint pro gignendo ac cõtinendo eo animali spiritu, quo tanquam instrumento ipsa anima vtitur ad obeũdas reliquas eius functiones; sensibiles videlicet, & motrices volũtarias. Vt verò quilibet hanc Galeni sententiam percipiat, eiusdem verba prout in Codice Gręco iacẽt, inspiciat: nã nos breuitati indulgentes hic ea transcribere recusauimus. Idipsum confirmauit quarto de Locis affectis cap. secũdo, dicens quòd, si aliquando tota anterior cerebri pars afficiatur, necessum est & quæ existunt circa supremũ ipsius ventrem compati: lædi autem discursiuas ipsarũ actiones. quibus verbis ostendit Galenus. (si quis ea sano modo intelligere velit) quòd affecto toto cerebro: anteriori videlicet, & postrema

cap. 2. & 7

cap. 3.

cap. 13

cap.

cap.

cap.

cap.

postrema eius parte, necessum est quod discursiuæ eius operationes lædantur: cùm iuxta eius sententiam in ipsius corpore resideant. quare eo affecto, & eas affici necessarium erit, prout ipse in prędictis verbis concludit. Nec quispiam decipiatur, quòd per hæc verba voluerit Gal. prædictas functiones principes perfici in supremo cerebri ventre, cum non propterea dixerit lædi discursiuas operationes quia supremus venter afficiatur: verùm quia, cùm lęsa est tota anterior cerebri pars, & reliqua posterior consentit, cerebrumque ipsum propterea totum affectum, necessum est discursiuas quoque functiones lædi: hæ enim partes, quæ sunt circa supremum ventrem, posteriores sunt cerebri partes. Nec idem Gal. asseruit, quòd necessum sit lædi supremũ ventrem: propter quod quispiam fortè coniectari potuisset, eo loco prædictas functiones principes perfici: verùm dixit necessum esse ea quæ sunt circa supremũ ipsius ventrem, cõpati: ea autem posteriores cerebri partes sunt, in quibus supremis venter fabricatus est, vt cuique in Anatome experto patere potest. At, quilibet percipiat hanc esse Galeni mentem, gręcũ codicẽ perlegat: nam nos, vt breues simus, eadem græca verba hic transferre noluimus. Libro quoque artis medicinalis, cum de cerebri signis verba facit, loquens de his, quę ex principibus sumuntur operationibus, retulit virtutẽ & vitiũ earum esse seorsum indicia tantummodo ipsius principij, scilicet cerebri, cũ à solo ipso principio proueniant: & addidit, Promptitudo igitur intellectus, seu ingenium promptum subtilem quidem cerebri substantiam indicat: tarditas verò intellectus crassam: discẽdi verò facilitas formarũ facilè susceptiuã, memoria autem stabilem ac firmam: sicut & discendi difficultas formarum non facile susceptiuam, & obliuio fluidam. Ex quibus Galen. verbis duo ad eius sententiam excipere licet: Primum quòd, cùm principes operationes, earumque virtutes & vitia tantummodo indicent supra ipsum cerebrum, eius videlicet indicantes subtilem, vel crassam substantiam, mollem, vel duram, cùm à solo ipso principio proueniant, in ipso quoque, ac ipsius corpore exerceri, non autem in eius sinibus, velimus, nolimus, annuere opus est: cùm supra substantiam ac temperamentum arguant corporis totius cerebri, & non vẽtriculorum cerebri, prout eius verba sonant. Secundũ, quòd, si veritatem eius dicta habere debeãt, cogimur fateri neque in diuersis sinibus eas perfici posse, etsi in eius quispiam assentiatur fieri. Nam, si discendi facilitas indicat substantiam cerebri facilè formarum susceptiuam, & per consequens subtilem: memoria verò, eius substantiam crassam, & propterea stabilem & firmam: velut tarditas quoque intellectus iterũ crassam indicat cerebri substãtiam, necessariò sequitur ad eius dicta quòd qui facilè discunt, difficulter memorantur: & qui difficulter discunt, promptè memorantur, prout etiam Aristot. visum est libro de memoria, & remi. quanquam velit ipse has facultates manifestari tantùm in cerebro, initium autem habere à corde, velut de reliquis quoque sentit animalibus functionibus. at hoc veritatem nequaquàm habere posset, ni supponerent ambo in eodem loco ac sede, hoc est, in cerebri corpore, vel in vno eodémque ventriculo, prędictas principes facultates perfici nam pone in diuersis perfici ventriculis, vtpote in anterioribus imaginationem, vt isti volunt: in medio cogitationem, in postremo memoriam, nónne simul compati possent facilis disciplina, & stabilis memoria: cum in anterioribus vẽtriculis subtilitas & mollities, in postremo crassities & duritia seruari posset: pariter & instabilis memoria cum discendi difficultate, oppositam scilicet seruantibus prædictis ventriculis temperaturam, ac substantiam? nullus, inquam, hoc formidaret, vt verum ac possibile admittere. Reliquum est ergo, vt veritas verborum Gal. & Aristot. seruetur, principes animæ functiones in cerebri corpore perfici: aut saltem, si qui velint quòd in eius vẽtriculis fiant, (etsi falsum sit) vitare non possunt, quòd in vno tãtùm omnes, & nõ in diuersis, perfici debeant. aliàs falsa omnino Aristot. & Gal. assereretur, vt ostendimus. Quinetiã libro secundo de motu muscul. idem Gal. inuestigans causam cur plerasque actionum voluntariarum mente non assequamur, asserit quòd, si insignes impressiones rerum in imaginationibus suscipiat anima, eas perpetuò conseruat: sin obscuras & superficiarias penitus, non conseruat: atque illud est memoria tenere, alterum verò obliuisci. & demum concludens, causam dixit eam esse: quia non intenti actionibus tota mente fueramus, & propterea earum non recordamur. nam quod phantasiatur animæ, quodcunque vtique sit, hoc idem & memorari videtur. At, si quod phantasiatur animæ, hoc idem memoratur, nec de vlla re præterita qualis naturæ sit, considerare possumus, ni eius meminerimus, & illud nequaquam fieri liceat, nisi prius conseruetur, quis, noua dogmata introducens, velit fateri has functiones in diuersis partibus ac sinibus perfici: cùm eiusdem animę sint munera: immo illud idem ipsius quod phantasiatur etiam, & memoratur? cur vnũ velit in anterioribus ventriculis ipsam, alterũ in postremo exercere? quę tradẽda est diuersitatis locorũ causa? nulla inquam, quæ alicuius momenti sit. nõ ergo perficiuntur prędictę functiones in diuersis cerebri ventriculis. Vlterius, nec in ipsis anterioribus vẽtriculis imaginatio fieri potest, cùm dictũ sit eos, ad Galeni mentẽ, inspirationem, efflationemque ex cerebro efficere, ac animalem spiritum conficere & præparare. Quomodo phantasmata in eis excipi ac seruari valẽt, si perpetuò inspirationem & expirationem operentur, ac nondum confectum spiritum animalem suscipientes conficiunt ac præparant? Si per eos quoque notatu digna excrementa ex cerebro suscepta, ad nares expurgantur, ac suis infernis partibus, quæ ad nares spectant, olfactoriũ sunt instrumentũ, ignoro quo pacto quispiã sibi persuadere valeat & qua ratione audeat illud Galen. adscribere, qui, cum tot horum sinuum conscripsisset vsus in plerisque locis, & præsertim octauo de Vsu partiũ, nec per somnium talis vsus meminisse hucusque compertus est. Satius denique erit dicere, cùm eum vsum eis Gale. non tribuat, ipso carere, quam temere asserere, & de insufficientia Galenum damnare: aut quod nunquam ipse somniauit, ei falso adscribere. &, si libro de oculis illud scriptum reperiatur, quisnam ignorat eum eiusdem auctoris non esse, sed falsò ei adscriptum: cùm nec phrasin sapiat Galenicam, vt ciuque patere potest ex eiusdem cõmentariorum lectione: & quædam reperiantur, quæ eius doctrinæ sunt aduersa, & præsertim ea quæ de prædictis functionibus ac cerebri ventriculis ibi conscripta sunt? At quòd nec in postremo ventre adsit me-

cap. 12 cap.11 cap.vlt. cap. 6 8. de Vsu partium 10. 11 & 12

moria, nec perficiatur, eiusdem ventriculi situs demonstrat: cum in cerebello, & non in cerebro, collocetur. cúmque anima in cerebro, & non in cerebello, habitet, iuxta Galeni mentem: tunc non ex se ipso cerebrum hanc functionem perficeret, sed medio aliquo, cerebello videlicet, & eius sinu. qua de re memoria princeps functio dici non posset, cùm non à solo principio proueniret, cerebro videlicet, sed ex eo medio cerebello, ac eius ventriculo, aut ex cerebello duntaxat tanquàm principio: quorum vtrunque & falsum est, & Galeno pugnat. Accedit ad hæc, quòd idem Galen. libro artis medicinalis ex his principibus functionibus non supra cerebelli, sed cerebri, temperamentum voluit arguere, vt ex intellectu eorum verborũ cuique patere potest. Vnde frustra de memoria disseruisset ex ea sumens indicia pro cerebri temperamento, tanquam eiusdem facultate, si in postremo peficeretur sinu. Adde, quòd, cùm his sinus in parencephalide situs, spinalis medullæ sit principium, receptaculumque animalis spiritus, prius in anterioribus elaborati, quo anima ipsa pro sensibus & voluntariis motibus obeundis vtitur, vt prius dictum est, memoria in eo perfici nequit, vtpote semper prædicto animali spiritu pro motu & sensu cõsumpto, & recenter alio genito: nec quispiam alius vsus, præter iam dictos, postremi ventriculi à Galeno vnquam scriptus est. Quare nullo modo ad eius sententiam dicendum erit ipsum esse memoriæ sedem, nec cuiusuis alterius principis facultatis. &, si quis hoc asserere audeat, iterum aut de insufficientia Galenum accusabit, vel temere ei, id, quod nunquam fassus est, adscribet. Quòd autem in medio ventriculo, seu meatu, cogitationis, aut intellectus munus obire anima nequaquam valeat, facile erit intelligere, si eius vsus animaduertantur. est nanque via, seu meatus, per quem spiritus in anterioribus ventriculis confectus in postremũ transmittitur. &, quia cerebellum à cerebro media crassę meningis duplicatione erat diremptum, vt diximus, necessumque erat ea cõnecti, cerebrum quoque is meatus parencephalidi connectit. transitus ergo, via, seu meatus est hic sinus animalis spiritus, quo assiduè pro sensu & motu perficiendo anima, ceu instrumento, vtitur. quare cogitatio, discursus, seu intellectus in eo nequaquam perfici potest propter continuum motum prædicti animalis spiritus, ac eius assiduam recentemque renouationem & instaurationem. quòd, si talem præstaret vsum, cùm alios huius ventriculi vsus Galenus conscripsisset octauo de Vsu partium. tertio de Locis affectis. & septimo de Hippocrat. & Plat. decret. ac aliis plerisque locis, cur talem perpetuò subticuit, etsi sæpius de cogitatione & intellectu verba fecerit; cogeris, velis, nolis, fateri aut insufficientem fuisse, aut vsum hunc non nouisse, vel, quod rectius est, talis sententiæ nequaquam fuisse. Ex his constat quàm parum Galen. doctrinam gustarint, qui eius decreto, ac ipsum in patronum sibi ipsis adhibentes, ausi sunt asserere principes animæ facultates in cerebri sinibus perfici, earumque munus animam in diuersis ventriculis obire, vtpote in anterioribus imaginationem, in medio cogitationem, seu intellectum, & in postremo memoriam, sedibus atque instrumentis ipsas seiungentes. simulque liquet nostra opinio & veritas, cum satis admodum ostẽsum ac probatum sit iuxta eius

Lib. art. med. cap. 12

8. de Vsu partium, locis citatis. & 7. de Plac. Hip. & Plat. c. 3

sententiam, nec in sinibus, nec eiusdem diuersis eas perfici posse, sed in ipsomet cerebri corpore, in quo & ipsa residet anima, cuiuscunque substantiæ sit, ad mẽtem eiusdem Galen. siue incorporea quædam res sit, & in eo velut in domicilio, seu arce, resideat, siue corporea, & si corporea, siue sit ipsius cerebri insita caliditas, aut insitus spiritus, aut tota eius constitutio: quodcunque denique sit anima, ipsa in ipso cerebri collocanda corpore est, in Gal. doctrina, vt sexcentis in locis scriptum reliquit, in ipsoque eodem cerebri corpore has functiones eam operari liquet. 3. de Loc. aff. Valeant ergo, qui has functiones secundum diuersas sedes seiunxerunt, opinantes hanc fuisse Galeni sententiam. Valeat insuper Auer. qui in suo colliget, & libro de Memo. & remi. hoc idem sentit, potissimum si illud ad mentem Aristot. vel Gale. fateatur. nam neque ipse Aristot. secundum diuersas cerebri sedes eas perfici, seu manifestari vllo in loco asserere ausus est: quinimo eodem libro de memo. & remi. oppositum sentire constat, velut suprà ostendimus. Non ergo perficiuntur facultates principes in cerebri sinibus, eisque diuersis, sed in ipsomet ipsius corpore, in quo & ratiocinatrix anima residet iuxta Galen. sententiam, vt abundantissimè probatum est. At, si qua constituenda esset determinata ipsius cerebri pars, in qua prædictæ omnes functiones perficerentur, vt quibusdam visum est, autumantibus se Galenum in patronum habere: etsi (mea quidem sententia) nulla forti ratione freti, aut auctoritate, illud sibi ipsis persuaserunt: erit tamen ea vnus ventriculus, & non diuersi, in quo omnes perficerentur. at propter assignatas à me causas nec posterior, nec anterior esse potuerunt. probabilius propterea videretur esse medius, vt pote qui minores habeat causas prohibendi, ne in eo perficiantur. Ex diuersa insuper eius constructione ac varia illud quoque coniectari posset, cum & corpus psalloides, conarion, vermiformis, epiphysis, & duo glutia circa ipsum appareant. Idque denuo foueri posset ex verbis Galen. qui 3. de Hippo. & Plato. decre. & 3. de Locis affect. hunc ventriculum principalissimum appellauit. Adhuc persuaderi id quoque posset ex his quæ à Galen. habentur 4. de Loc. affect. cùm dixit. Quòd, si aliquando tota anterior cerebri pars efficiatur, ea, quæ sunt circa supremum ipsius ventrem, ei consentire necesse est, atque discursiuas quoque actiones vitiari. quo loco per supremum cerebri ventrem medium ventriculum intellexit, ad cuius læsionem videtur istis, qui hæc asserunt, quod discursiuæ cerebri operationes lædantur. quare quòd in ipso perficiantur, non erit omnino absonum credere. at nos quo pacto hæc Gal. sententia intelligenda sit, supra ostendimus. Vlterius persuaderi hoc idem posset ex his, quæ Gal. asserit eodem 4. de Locis affectis, cùm de sopore verba facit, qui priuatio est sensus & motus, spirandi facultate manente illæsa. dixit enim eum quandoque prouenire posse, cùm quis inter perforandum membranã negligenter, ac vltra quàm res postulat, meningophilacen. i. meningis custodem premendo violauerit ita, vt os caluariæ vehementer attritum cerebri ventriculos comprimat, maximeque medium. Ex quibus verbis iterũ patet medium vẽtriculum esse principalissimum inter cerebri vẽtriculos: hoc autem esse; quia in eo principes perficiantur operationes, alienũ à ratione non erit credere.

cap. cap. cap.

cap. cap. cap.

credere. Hæc itaque opinio, etsi (vt retuli) non sit ad Galen. mentem, vt ipse sentio: probabilior tamen esse videtur, quàm ea quæ vult animam prædictas functiones in diuersis cerebri sinibus obire. hæc nanque penitus absona ac aliena à Gal. doctrina est, vt suprà probauimus: & tanquam erronea, & omnino falsa abiicienda erit. quam opinionem cur quidam fortè ad Gal. mentem tanquam veram sibi persuaserint, post pauca declarabimus: ea autem quã nos pro vera ac firma statuimus, iuxta Gal. decreta habenda erit. huic nanque eius dicta videntur esse consona, vt ex veris ac lucidissimis assumptionibus & auctoritatibus locupletius supra demonstratum est. Huius autem dissidij in Galeni dictis causa, quòd videlicet in corpore cerebri, aut in medio ventriculo principes perficiantur operationes nulla alia esse poterit, quàm quòd nullibi in eius commentariis reperiatur liquidò suam explanasse sententiam: fortè quia non satis illud perceptum ac cogitatum ei fuerat, nec linealibus demonstrationibus confirmare potuisset. quare sine vlla demonstratione illud confirmare indecens erat, ac philosophi grauitate auctoritateque indignum: vt enim de ipsius animę ratiocinatricis substãtia vbique locorum veritus ac firmam proferre sententiam: pari ratione de eius principibus facultatibus: cum, si incorporea ea sit, ac in cerebro velut in arce resideat; eas functiones alio modo operari forte cẽsendum esset, quàm si insitus calor, vel spiritus, aut tota ipsius cerebri constitutio, vel temperamentum sit. Qua de re indubitãter asserere audeo (si anima incorporea quædam substantia sit, ac in ipso cerebri corpore veluti in domicilio habitet) ad Galen. sententiam, in ipso quoq; cerebri corpore, vt diximus, eam principes operationes operari. & cum incorporea res quædam sit, pro præcipuo organo ad eas obeundas, quia circa phantasmata operatur, quæ dependentiam quandam cum materia habent, eo vtitur animali spiritu, qui in cerebri corpore dictus est contineri, per ipsum principes facultates cerebri corpori dispensans: veluti eo, qui in ventriculis continetur, vtitur (vt supra retulimus) pro sensibus & voluntariis motibus perficiendis in propriis eorum instrumentis, ad quæ facultatem transmittit. consonum nanque est hũc spiritum animalem, qui in cerebri corpore continetur, otiosum non esse, ac non alia ratione animalem dici, quàm quòd animæ sit primum instrumentum: velut millies declarauit Galen. nec insuper animam eo vti oportet pro externis operationibus: cùm abundans is sit, qui in ventriculis habetur ad perficienda hæc munera destinatus: aptius siquidem existens instrumẽtum, ac promptius pro ipsis obeundis, quàm is qui in cerebri corpore existit. Reliquum ergo est quòd pro obeundis principibus functionibus anima hoc vtatur spiritu animali, qui in cerebri corpore continetur, velut primo eius instrumento, si incorporea ea sit, ipsaque functiones in eodem cerebri corpore perficiat, quo loco habitat. at, si corporea quædam res ipsa existat, & hæc aut insita caliditas, vel spiritus cerebri, aut tota ipsius constitutionis species, seu temperamentum ex seipso has facultates habens, in semetipso quoque prædictas functiones principes operari censendum est: cùm nulli alteri parti eas initiet atque committat vt prius diximus, & ita pro obeundis ipsis nullo indiget animali spiritu, nec etiam eo, qui in ipsomet corpore cerebri continetur. suscipit nanque phantasmata in seipso, quæ & memoratur in eomet, & super ea discurrit absque alio animalis spiritus auxilio: cùm eo non indigeat pro facultatis vehiculo, velut indiget in reliquis functionibus externis. habet nãque eas in semetipso in propria eius constitutione, seu temperamento. & propterea ex se operari potens est, prout operatur citra alicuius animalis spiritus subsidiũ. At mox instaret quispiã, spiritũ asserẽs animalem in cerebri corpore consistentem otiosum fore necessariò, si eo anima non indigeat pro obeundis principibus functionibus. Cui responsum sit, non propterea superuacaneũ ac otiosum esse, quia pro perficiendis prædictis functionibus principibus nullam fert opem, si anima corporea quædam substãtia sit; nam eo vtetur anima pro sensibus perficiendis, cùm lõgo tempore, aut vehementer ipsos in propriis instrumentis operatur, & eo, qui in cerebello, vtitur in diutinis ac vehemẽtissimis motibus volũtariis. quod quidem olfecisse videtur Gal. 8. de Vsu part. cùm aduersus Erasistratũ de varia cerebri constructione ac perplexu verba fecit. Quare, licet eo spiritu animali, qui in vẽtriculis residet, pro obeundis prædictis externis functionibus, tanquam primo instrumento, vtatur anima, vt vbique locorum testatus est Gal. non tamen propterea indecens erit, quòd in huius defectu, cùm scilicet vehementer ipsa sensum & motum voluntarium operatur, ad eorum instrumenta facultatẽ transmitens, quòd hoc quoque animali spiritu, qui in cerebri corpore est, tanquã instrumẽto, vtatur. Illud quod nec vnquam visus est Gal. negasse, mediaque illa interualla, quæ partes tum cerebri, tum cerebelli connectunt, eiusdem spiritus esse vias, vt idem Gal. testatur 8. de Vsu part. Nec insuper hoc quicquam pugnat his quę supra diximus de huius spiritus vsu: cũ, si incorporea sit anima, eo præcipuè, tanquam primo instrumento, ad exercendas principes iam dictas functiones in cerebri corpore vtatur: interimque eo pro externis operationibus perficiendis abutitur: licet eo primo, qui in cerebri ventriculis continetur, pro instrumento vtatur, vt prius diximus. at, si anima res quædam corporea sit, & eo nõ indigeat pro obeundis principibus functionibus, cum cerebrum in seipso has habeat facultates, ac in semet eas perficiat: reliquum est vt hoc spiritu animali, qui in eo residet, pro reliquis eius operationibus externis exercendis vtatur; nã propterea animalis dicitur, quia animæ instrumentum existit. & quamuis eo primo vtatur, qui in cerebri ventriculis continetur, pro vehiculo facultatem ad externa organa sensus & motus, vt Gal. visum est: quia tamen sæpenumero euenit vt hic in vehementioribus ac diutinis sensibilibus & motricibus operationibus consumatur, ac ei paruum nutrimentum ex inspiratione & plexu reticulari suppeditetur: ea de re tunc hoc, qui in eius corpore est, pro eodem vsu, vti alienum à ratione non est. Hic ergo tribuẽdus erit vsus huic animali spiritui, qui in cerebri corpore cõtinetur, tam si incorporea, quàm si corporea quædam res sit anima, iuxta Galen. doctrinam, quæ principes operationes, cuiuscunque sit naturæ, seu substantiæ, in cerebri corpore (vt relatum est) operatur: quod satis rationibus & auctoritatibus, tanquam verum ac Gal. decretis consonum, abundantissime fulcitum est. Si qua tamen cõiectari, seu cõstitui possit ipsius cerebri pars, in qua

cap. 13

Locis cit.

eas perficiat, illa, quòd medius sit ventriculus opinari, non nimis præter rationem est Galeni placita supponentibus nobis de anima nostra: quanquam de ea perpetuò, quòd de foris corpori organizato adueniat, quodque ei delegata à Deo benedicto immortalis & corruptibilis creata sit, & credam & firmiter teneam. Persuaserunt verò sibi quamplurimi, vt dictum est, ex Galen. sententia has principes facultates secretas, ac locis sedibusque seiunctas esse, decepti quidem ex his quæ de earum operationũ læsione asserit. cum etenim audissent phantasiam aliàs lædi posse, salua ac constante ratione & memoria: aliàs verò aut rationem, aut memoriã conturbari, reliquis duabus illæsis atque valentibus: statim concluserunt isthęc prouenire non posse, nisi, quæ effectrices earum sunt facultates, locis ac sedibus disiungerentur. Quòd verò vna earum lædi posit, altera illæsa, permanente, phrenitidis exemplo. 4. de Loc. affe. idem Galen. confirmauit. cap. 2 cuius duas conscripsit species, seu simplices differentias, ex quibus deinceps tertia componitur, vt ipse asserit: in quarum vna imaginatio tantùm deprauatur, vt non modò in aliis, verùm in seipso expertum fuisse testatur. cùm nanque æstate febre ardente laboraret, putarétque festucas atri coloris ex cubili eminere, & floccos similiter in vestibus esse, eos auferre dum properaret, nihil sub digitis eductum inueniens, accuratius rursus, vehementiusque id efficere conabatur, cumque amicos audisset, qui secum aderant dicentes eum floccos euellere, & festucas colligere, illæsa in eo manente adhuc ratiocinandi facultate, respondit eos rectè dicere. proinde, vt ei auxilium ferrent, rogauit: ne phrenitis ipsum arriperet, adhibitisque auxiliis curatus fuit. In altera verò phrenitidis differentia accidit quòd cogitatio, seu rationalis discursus, à naturali iudicio aberret: veluti Romę cuidã, qui cum lanifico puero continebatur, euenisse scriptum est. hic intus ianuis obseratis à cubili surgens ad fenestram accesit, per quam & ipse videri, & prætereuntes videre poterat. ex vitreis itaque vasis singula ostendens, interrogauit, imperarentne, vt ea proiiceret. illi verò ridentes annuebant. tũ ipse deinceps proiecit omnia cumque interrogaret iterum puerum ne proiici iuberent, eo illi iusso, & illum met proiecit. Huic nec imaginãdi functio erat oblæsa, cũ singula vasa propriis nomẽclaturis probè nominauerit, neque nominum memoria erat deleta: tantùm ergo cogitandi functio erat deprauata. Quòd autem ex his duabus differentiis tertia componi posit, licet exemplo non comprobauerit; eo tamen loco asseruit Galen. confirmauitque lib. de Diffe. Sympt. cùm dixit: Accidit plerunque vt delyrium ambas actiones obturbet, vt neque benè procedat imaginatio, neque debita fiat ratiocinatio. Interdum vna duntaxat læditur, veluti Theophilo Medico ægrotanti euẽnit, cui imaginatio tantùm oblæsa fuit: ac illi, cuius historiam suprà narrauimus de lanifico scilicet puero, iterum ibi facta mẽtione, cogitationem, seu discursum duntaxat aberrasse asseruit. Cæterùm, quòd memorandi facultati idem quoque accidere posit, Thucididis testimonio eodem loco confirmauit: qui nonnullos è pestilentia seruatos, adeo omnium, quæ antea nouerant, fuisse oblitos commemorat, vt non solùm suos familiares non agnoscerent, sed ne seipsos quidem. Ex his denique omnibus sibi ipsis fortè persuaserunt quidã ex Gal. cap. 3 sententia in diuersis sedibus atque locis prædictas functiones principes ab ipsa anima exerceri: cùm vnam lædi, altera illæsa permanente, fieri haudquaquam posset: si in vno duntaxat loco cerebri perficerentur. Verùm, cùm nos aliter sentiamus, rationes quoque asignare conabimur, quomodo, etsi prædictæ functiones in vna eadémque sede perficiantur, velut supra probauimus, posit interdum vna lædi, quæuis earum sit, aliis permanentibus illæsis, in ducem tamen, atque patronum Galen. perpetuò adhibentes. Pro huius ergo dilucidatione illud pro comperto in eiusdem Gale. doctr. habendum erit, quòd, siue corporea res quædam, siue incorporea sit ratiocinatrix anima, eius functiones principes, cum in cerebro ab eadem exerceantur, ex quauis eiusdem cerebri intẽperie lædi possunt, siue ea per essentiam sit, siue per consensum, quinimo non tantùm ex eiusdem intemperie, verùm ex quouis alio vitio in prædicto cerebro exorto: &, vt summatim dicam, à quibusuis ferè malis ipsius cerebri. Hoc non tantùm percipi potest ex his quæ Galen. dixit lib. de Diffe. Sympto. de phrenitide, & 4. de Loc. affe. vt supra annotauimus, per ea quæ asserit de sopore, verumetiam lib. 2. de Cau. Sympt. circa finem, & lib. Quòd animi mores corporis sequantur temperaturam, prolixo sermone illud cõprobauit, cùm dixit, Porrò à corporis malis vim animæ afferri, luce clarius in melancholiis, & phrenitidibus, & furoribus apparet: nanq; vi morbi neque seipsos, neq; necessarios agnoscere. quòd Thucidides quoque pluribus vsu venisse ait, & in morbo pestilentiæ non multos iam annos desæuiente, quam vel ipsi vidimus. proinde esse videbitur, atq; ob oculorum sordes, seu suffusionem facultate ipsa videndi nequaquam perpessa, non cernere, ac pro vno tria videre: ipsius visoriæ facultatis nõ mediocris affect⁹ est. id quod phrenitidi est similis. Quod quidem Hippocratis, Platonis, & Aristotelis, auctoritatibus confirmare non piguit, veluti per otiũ quilibet videre poterit: Hippocratem videlicet lib de Aëre, regio. & aquis, & in Aphorismis quamplurimis: Platonem verò in Timæo præsertim, ac in aliis eius libris: Aristot. libro de Parti. anima. ac de eorundem historia, etsi Arist. in sanis tantùm corporibus fortè loquatur. Hippocratis tamen, atque Platonis dicta tam in sanis, quàm ægris veritatem habent, vt ex eorum decretis quiuis percipere poterit. Immutantur denique animæ functiones à cerebri vitiis præsertim principes, ac quouis modo non tantùm vitiantur, verùm, si eius vitia supra modum augeantur: valent ipsam, si incorporea res sit, à corpore seiungere, & tandem dirimere. Si verò quoddam cerebri temperamentum sit, quæ ratiocinatur anima, cùm eius facultates ex eiusdem cerebri essentia, seu substantia consequantur, oblæso ipsius temperamento, necessariò principes vitientur functiones oportet. &, si criminum affectio creuerit, destrui omnino temperamentum est necesse, deleri facultates, & interitum sequi: vt idem Galen. præallegato lib. Quòd animi mores corporis sequantur temperaturas, decretum reliquit. At quid in hoc testes adhibere Hippocr. Platon. Aristotel. Gale. opus est: cùm id quotidie obseruare experientia liceat? conspicimus enim quolibet ferè die à diuersis corporum malis diuersas quoque noxas animæ afferri, diuersimodéque principes animæ functiones lædi, ipso præsertim cerebro

rebro quomodolibet affectio: interdum vna, sæpenumero duabus, & quandoque cunctis oblæsis, etsi quidam eruditi viri aliter sentire videantur. nam & imaginationem, & memoriam lædi posse affirmant, nondum ratione deturbata; verùm quòd ratio lædi posit, seu ratiocinatio, constante cum memoria, tum imaginatione, nequaquam cõsentiunt: cùm neque argumentatio vlla, vt ipsi fatentur, neq; euentus vllus, nec vlla prorsus experientia illud cõmonstret. Quomodo naque fieri poterit (inquiunt) vt mens ratiocinando labatur, atque vacillet, nisi cõmentitia quædam illusio ab imaginibus irrepat, quæ illam obturbet; quòd si afferatur phreneticus fictilia vasa ab alto detrudens; dicunt, quòd hic si læsa mente malè ratiocinabatur, necesse simul erat eundem perperam phantasia comprehendere: nam quo ordine, quáve connexione in veram rerum cognitionem; similiter etiam in turbulentos errores, falsámque opinionem inducimur atque rapimur, si qua horum efficiens causa non præcesserit: non igitur fieri potest (vt isti inquiunt) quòd ratiocinatio, seu mens offendatur, quin primus communis sensus, qui omnium interiorum primus ac infimus est, seu phantasia turbetur, seu lædatur. At, qui cur in hanc ipsi sententiam proruperint; non parum miror: cum eius oppositum & ratio, & auctoritas, & experientia commonstret. Ratio quidem: nam licet hæ operationes quendam inter se ipsas ordinem obtineant, vtpote qui ratiocinari non valeamus, ni imaginatiuæ opus præcedat: discurrit nanque mens, seu intellectus super ea, quæ in phãtasia seruata sunt phantasmata, tam si valeat, quàm si non: interdũ tamen discursus oblędi potest in sua propria essentia, cùm actio & facultas sit separata atq; seiuncta à cõmuni sensu, & phãtasia, nulla suscepta offensa ab ipsius imaginatiuæ oblæsione, nec à falsis imaginibus illusa, seu decepta. nã quid quæso obest, quòd imaginatio rectè procedat in apprehendẽdis simplicibus, ipsa verò mẽs, seu intellectus diminutè, seu deprauatè, aut nequaquã circa ea operetur eius propria facultate læsa, & nõ à fictis simulacris, seu imaginib. illusa: velut accidit, cùm primò imaginatio læditur, & ei discursus cõsentit. depẽdet enim mentis operatio à phãtasia eo videlicet, quòd ratiocinari nequit, nisi super ea, quæ in imaginatiua detinentur, phantasmata discurrat. at, quòd bene, vel malè illum perficiat discursum, ex se ipsa habuit primò. nam, cùm valet, bene: cùm verò malè afficitur, non rectè ratiocinatur, interdum per se, sæpenumero verò secundariò oblæsa, nulla prorsus offensione suscepta à communi sensu, seu phantasia; cùm facultas & actio sit (vt diximus) separata omnino, ac seiuncta ab ipsa imaginatiua. Nec propterea quòd omnium interiorum sensuum primus & infimus sit communis sensus: perpetuò is priùs debet turbari ac offendi quàm mens & discursus; nã, quamuis in vera rerum cognitione, cùm hæ facultates valent & naturaliter operantur, is seruetur ordo ac connexio, vt ratiocinari quicquam nequeat mens, ni phantasia prius operetur, ac in seipsa phantasmata & simulacra detineat: in morbosis tamen affectibus perturbari potest hic ordo, ac connexio solui cùm ex offendentium causarum, seu affectuum diuersitate, tum ex maiori, vel minori prædictarum facultatum præparatione. ex quibus fit vt modò vna, modo altera, aliàs verò cunctæ functiones lædantur, vt paulò pòst declarabimus. Testatur hoc idem Galen. in quamplurimis locis, potissimùm lib. de diffe. Sympto. quòd scilicet ratiocinandi functio lædi posit, imaginandi & memorandi facultatibus illæsis permanentibus, id quod phrenetici exemplo, qui obseratis ianuis singula vasa per fenestram protulit, comprobauit. at, si velint q. huic quoque imaginandi actio fuisset oblæsa; Gal. eodem loco oppositum sentit inquiens, Illi phrenetico neque imaginandi functionem fuisse læsam, neque nominum memoriam deletam: cùm singula vasa propriis nomenclaturis probe nominauerit. quibus verbis & id quoque destruitur, quod ipsi afferunt, quòd videlicet, cùm quispiam male ratiocinantur, de eisdem saltem opus est sensum cõmunem, seu phantasiam nõ rectè fingere; licet de aliis rectè imaginari contigerit; nam Gal. prædicto loco dicebat, quod prænarrato phrenitico circa illa, quæ malè ratiocinabatur, imaginandi functio non erat læsa, nec nominum memoria deleta. quo fit vt circa eadem, iuxta Gale. decreta, contingat quempiã non rectè ratiocinari, memoria & imaginandi functione permanentibus illæsis. Ad hæc 3. de Loc. aff. cùm de memoria deperdita, ac stultitia verba facit, asserit stultitiã esse intellectus, seu discursus amisionem: & quòd interdũ accidat, vt vitiata ratione, memoria quoque lædatur, velut læsa memoria rationem quoque interdum lædi cõtingit. Nam vtraque affectio ex frigida cerebri intemperie ortum habet. Quibus verbis liquidò ostendit Gale. rationem duntaxat posse interdum vitiari, quandoque simul cum memoria, imaginandi functione nequaquam oblæsa, vt in stultitia: quam etiam in numero affectuum cogitandi functionem lædentium libro de Symptom. differentiis connumerauit, & non imaginationem. Hanc eandem sententiam scripsit Aëtius tetrabibli. sermone, & cap. 2. tractans de phrenitide, dum dixit: Differentiæ autem phrenitidis plures sunt, sed tres principalissimæ: aut enim imaginatiua facultas solum læsa est, seruatur autem ipsis ratiocinatiua, & memoria: aut ratiocinatiua solùm læsa est, seruatur autem imaginatiua, & memoria: aut etiam imaginatiua læsa est, seruatur autem memoria. Quid clarius, quàm ratiocinatiuam solùm lædi posse in quibusdam phrenitidibus, imaginatiua, & memoria illæsis permanentibus, vt testatur Aëtius; quòd quidã etsi nulla ratio, vel auctoritas cõmonstrasset; quotidiana experientia comprobat. vidimus etenim nos non semel, velut & alij quidam nõ vulgares Medici frequẽter obseruarunt, in ægris nõ paucis mentis læsionẽ, imaginatiua haudquaquam, nec memoria affecta: nuperque, dum hæc conscriberẽ, iis, qui mecũ aderant, obseruari feci in quodã Francisco Raimo nobili Capuano; cui cum ratiocinatio omnino propter febrem deprauata esset; nulla in imaginatione offensa aderat; cùm simplicia cũcta rectè cõprehenderet. Quòd si ratio, auctoritas, ac experientia non imaginatiuã dũtaxat, aut memoriam, verùm & rationem, seu discursum solùm affici interdum posse commonstrent: quoniam cunctæ hæ functiones iuxta Gal. sententiã in vna eademq; sede perficiuntur, in ipso videlicet cerebri corpore, vt probatũ est: non ab re in dubium venit qua ratione id fieri queat, cùm sedibus non seiungantur. Cuius quidem cùm nõ facile sit ratio-

cap. 3

cap. 4

cap. 3

nem tradere, non mirum si nonnulli non vulgares profectò, sed eruditi viri prædictas facultates ad Gal. mentem locis sedibusque seiungere ausi sunt, vt prius diximus. At nos ex eiusdem Gal. monimẽtis edocti conobimur huius rei causas assignare, quamuis eodem loco, eademq; sede prædictæ functiones perficiantur: in memoriam rursus reuocantes primò, quòd ex cerebri vitiis (vt probauimus) eædem facultates lædi possunt interdum vna, interdum altera, quandoque duæ, vel omnes simul: cùm ab ipso solo principio proueniant, in eiusque proprio temperamento consistant, velut cunctæ aliæ functiones eius, (etsi non tantùm ab eo perficiantur) cuiuscunque substantiæ sit anima. proinde nihil aliud esse facultatum essentiam, seu substantiam, quàm temperamenti proprietatem, quæ quidem cuilibet parti propria ac peculiaris inuenitur, à Gal. scriptum reperitur lib. de mult. & lib. 5. de Loc. aff. quo fit vt, si contingat hanc peculiarem temperiem à quauis causa, potissimum ab vna octo intẽperaturarum perturbari: ipsis quoque viribus noxam accidere necessariò oporteat, magisque peculiarem offensam viribus excitari, prout illi debetur intemperantæ, quemadmodum Gal. 5. de Loc. affe. & 3. de Cau. sympto. docuit. proinde euenit, vt, quamuis in vnamet alicuius partis temperamenti proprietate plures sint facultates, ac eas strenuè exerceat vbi tẽperatissima fuerit, & malè fungatur vbi intemperata fuerit pars: & hactenus malè, quatenus intemperata fuerit, velut patet primo de Præsagitione ex pulsibus: videre tamen liceat non omnes illico offendi, cùm intemperata pars efficitur, verùm sæpe vnam, interdum aliam, quandoque plures lædi conspicimus: quemadmodum in naturalibus quoque facultatibus cuiusuis partis quotidie obseruamus: vna videlicet, vel duabus effectis, aliis illæsis permanentibus. Cuius rei testimonium pariter reddit Gal. eodem 5. de Loc. aff. cùm de iecinoris affectibus verba facit. & 6. vbi de renum affectibus, & propriè de diapete pertractat, & magis vniuersaliter 3. de cau. Sympto. Illud quoque mente concipiendum, quòd, licet quædam facultates, cùm valet pars, cuius sunt propriæ, quodam ordine, quadámve connexione, diuersis temporibus ab ea exerceantur, vt videre licet in naturalibus ipsis viribus: nam primò pars vtitur familiarium attractione, deinceps eorundem retentione, & alteratione, vltimo loco, quod alienum est, excernit; peruertitur tamen ordo sæpenumero, soluiturque connexio, cùm eadem pars intemperata reddita est. quod quidem effici posse nequaquam arbitrandum est, nisi propterea quòd, cùm à diuersis causis ipsa effici intemperata queat, pro ratione maioris, vel minoris præparationis dictarum facultatum, ac pro causarum diuersitate, modò vnam, modò alteram, vel plures lædi contingit: velut non tantùm in facultatibus ipsis, verùm etiam in febrium subiectis quotidie obseruamus. nam quamuis spiritus paratiores sint, quàm humores partesque solidæ, ad calorem præter naturam suscipiendum, cùm tenuioris sint substantiæ: omnisque tenuis substãtia prõptius alteretur, quàm crassa, primo de Differentiis febrium, & insuper humores, quàm membra: non tamen perpetuò, quæ incipit febris, diaria est, sed putrida interdumque hectica esse potest, vt eodem primo de Differentiis febrium patet. cuius euentus causa assignatur prædictorum subiectorum maior,

cap. 3
cap. 7
cap. 7
cap. 1. & 2
cap. 4
cap. 7 & 6. eiusdem.
cap. 3
cap. 1
cap. 8

vel minor præparatio; cum magis lædi possit ab vna, vel altera causa, à qua primum homo cœpit febrire. Pari modo nec illud mirum videri debet, quod cerebro diuersimodè affecto, quamuis in eodem loco, eademque sede principes eius facultates perficiantur, in proprioq; eius tẽperamento consistant, vnam interdum, aut alteram, vel plures earum lædi contingat. &, quamuis, cùm ipsum cerebrum valet, imaginandi functio præcedat, subsequaturq; ratio & memoria, paratiorq; sit imaginatio, vt læ datur; non propterea, cùm intemperatum redditur, necessario à quauis causa imaginandi functionem primò lædi oportet: verùm indifferenter) vt de naturalibus facultatibus diximus) possunt vna, vel altera, aut plures lædi, prout paratior vna facultas inuenitur, vt lædatur magis ab vna, vel altera causa. Pro maiori ergo praparatione vnius, vel alterius facultatis ad hanc, vel illam offensionem suspiciendam, ac pro lædentis dispositionis varietate contingit vnam modò, vel alteram, plures, aut omnes principes facultates lædi, quamuis in vna eademque sede perficiantur, vt diximus. Cõcomitatur insuper hęc, diuersa ipsius cerebri pars, quæ primò afficitur. nam omnium principalium virium animæ affectus in cerebro consistere apud omnes Medicos in confesso est, velut 3. de Loc. aff. testatur Gal. Et, ne tyrannorum ritu hęc affirmare videamus circa eiusdem Gal. auctoritatem, ad ipsum confugiemus. Is 3. de Loc. aff. dinumeratis quibusdam capitis ac cerebri affectibus, ex quibus diuersæ principes functiones turbantur, dixit eos differre tum pro diuersitate dispositionis & causarum, aut eo quod magis, vel minus eædem intenduntur: vel veritate mixtionis dictarum dispositionũ, & hoc totũ ex parte efficientium causarũ, ac lædentiũ morborũ, nanq; ex infrigidantibus cerebrũ causis, eiusq; intemperie frigrda memoriam lædi contingit, &, si eadem vehemẽtius intendantur, simul cum memoria læditur ratio: quæ affectio stultitia nominatur. Similiter quoque accidit in lethargo ac omnibus soporosis affectionibus, etsi ex his imaginationem quoque veluti resolui cõtingat. consueuit nanque (eodẽ Gal. auctore) frigida intemperies animales actiones torpidas efficere; id quod animalia, quæ per frigora latere coguntur, haud obscurè declarant, ac in frigidis medicamentis & cibis videre licet. Ex quibus concludo ad Gale. sententiam, stultitiam & obliuionem à frigore ortum habere: cum videlicet ex his cerebri corpus refrigeratum est vt idem testatur 2. de cau. Symp. Verùm, si non vehemẽtius intendatur frigiditas, obliuionem causat, memoriamq; lædit, si autem intendatur, stultitia oritur, atque mens, seu cogitãdi functio impeditur ac torpida efficitur, eodem auctore 3. de Loc. affe. ex oppositis verò causis, calfacientibus videlicet, velut oppositi morbi in cerebro excitantur, ipso immodicè calfacto, ita & opposita vitia, vt vigiliæ, delyria, phrenitides, diuersimodeque principes functiones læduntur: nõ tantùm quia ex calidis afficiuntur dispositionibus, sed etiam quia leuiores, aut vehementiores existunt. Nanque ex biliosis succis febrem ardentem generantibus, si vapores ad caput ascendãt nõ multi, nec admodum acres: delyrium oritur, eáque princeps facultas potissimum læditur, quæ minorem habet oppugnandi vim, vt lædatur. hæc verò phantasia est, quare imaginandi functio tunc offenditur. At, si multi, acresque, & vitiosi fuerint, non imaginatio,

cap

ginatio, sed cogitatio aberrabit. Quod si multi ac admodum acres sint, vtræque deprauantur. Nec diuersa quoque ratione, orta phrenitis nõnunquam mitior est, vtpote cùm à pallida bile ortum habuerit, imaginandique facultas turbatur, ceu promptior ac paratior vt à leuioribus causis lædatur, præsertim calfacientibus. At, si vehementior fuerit, cùm videlicet flaua bilis eam parit; prõptius mens, seu ratio vitiatur, vtpote magis apta vt ab hac offensionem suscipiat. vbi vero fuerit vehementissima ex eadem flaua bile excitata, adeò tamen acri & calfacta ac ferè præassata, vt velut ferina sint delyramenta; euenit vt tum imaginatio, tum cogitatio deprauentur. Ex his denique dispositionibus calidis non modò aliæ atque aliæ facultates læduntur principes, eò quòd magis minusque intenduntur, & secundum quòd magis minusque obnoxiæ sunt hæ facultates his lædentibus causis: sed ipsarum læsionis modus alius est ab eo qui à dispositionibus frigidis excitatur. ex ipsis nanque minus intẽsis memoria primò: quòd si intendantur, ratio quoque læditur vt diximus ac imaginatio interdum, vt in veterno & lethargo, læsionisque modus velut deficiens est, torpidus, seu resolutus. At ex calidis dispositionibus, non quidem vehementer auctis, imaginendi facultas primò, &, si intendantur, mens & ratio, ac: si vehementius intendantur, vtræque afficiuntur: eritque earum læsionis modus non deficiens & resolutus, sed deprauatus & errans. & proinde cerebrum, vbi in morbosam intemperiem incurrerit, necessariò symptoma, quod intemperiei familiare est, inducit, vt 4. de Præsag. ex pul. patet. *cap.8* nec tantùm ex oppositis, seu dispositionibus diuersis cerebrum offendentibus, contingit diuersas principes functiones lędi, easq; diuersimodè (prout promptius, aut ægrius quæque earum parata est) offensam suscipere, quinimmo ex veritate mixtionis prædictarum causarum: quæ cum multiformiter commisceri queant, varia cerebri vitia pariunt pro mixtionis modo, varias insuper ex ipsis noxas contrahunt functiones principes. nam modò vna, modò altera, vno, vel alio modo, pro earundem etiam diuersa præparationis ratione, lædi conspicitur. quæ quidem abnegare extremæ esset dementiæ, cum in dies illud quiuis in ægris curandis etiã parùm exercitatus obseruare valeat. Et, quamuis hæ functiones principes (vt diximus) in ipsius cerebri corpore perficiantur: non ex qua tamen oritur in earum læsione differentia, cum videlicet cerebrum ipsum secundum diuersas eius partes primò afficitur. Cuius rei nõ immemor Gale. 3. de Loc. aff. testatus est *cap.5* cerebri effectus nõ tantùm inter se differre mixtionis varietate, aut eo quòd magis, minùsve intendũtur eorum causæ, verùm etiam, quia ventriculi cerebri interdum afficiuntur, interdũ eius vasa vniuersa, interim humiditas, quæ per eius corpus dispersa est, aut cũ ipsummet cerebri corpus intemperatum redditur. non enim verendum est, quòd pro ratione diuersarum cerebri partium primò affectarum possint & ipsius varia oriri vitia, ac diuersæ functiones lædi, quamuis hæ in ipsius cerebri corpore ab anima exerceantur. nam alia ratione consentit cerebri corpus, cùm eius ventriculi primò afficiuntur, alio modo cùm eius vasa, seu humiditas, quæ per ipsum dispersa est. Diuersa quoque ratione ipsæ functiones læduntur, si ipsius cerebri corpus præter naturam primò afficiatur. qua insuper ratione euenit, vt interdum vna, interdum alia noxam suscipiat, etsi sedibus non seiunguntur. Ex quibus satis admodum demonstratum esse censeo, Gal. duce atque auctore, qua ratione contingat vnam interdum, vel alteram functionem principem turbari, aut quouis modo offendi, altera illæsa permanente; quamuis in vno eodemque loco consistant, vt diximus, ac ab ipsa anima in cerebri corpore exerceantur. quæ cùm hucusque à quibusdã percipi non potuerint, conati fuerunt ad Galeni mentem, vt ipsi fatentur, licet falsò, prædictas functiones locis ac sedibus seiungere, maximam Galeno iniuriam inferentes: cum id apud eum scriptum nullibi reperiatur, quinimmo ab eiusdem monumentis alienum, eiusque sententiæ pugnans omnino est, vt ex his, quæ suprà diximus, liquidò constare potest.

DONATI ANTONII ALTIMARI,

Quod naturalis spiritus in Galeni doctrina admittatur: & non omnino abolendus sit, vt quibusdam visum fuit.

QVI naturalem spiritum in Galeni doctrina, tanquam non necessarium abnegant, hac prima ratione id probare conantur. Spiritus naturalis, (inquiunt) si necessarius sit, non propter aliud vtique, nisi vt vehiculum naturalium facultatum existat, altricis præsertim, ad membra ipsa. Atqui hæ cognatæ cunctis partibus sunt, veluti magneti lapidi vis qua ferrum attrahere potest, Galeno auctore primo de Locis affectis circa finem. quare vt eis ab aliqua parte vis hæc influat, superuacaneum est. *cap. vlt.* Non ergo spiritus naturalis ad partes ipsas naturales facultates suppeditat; & propterea neq; necessarius existit. Potest & hæc eorum ratio corrobari Galeni auctoritate libro Artis medic. ca. nono, vbi de partium differentiis loquutus, quasdam dinumerauit, quę nec aliarum gubernationi præsunt, nec aliunde gubernantur: cum insitas habeant à natura potentias, à quibus reguntur: vt cartilago, membrana,

os, ligamentum, &c. At, ſi ſpiritus naturalis nutriendi vim ad corporis partes deferat; nulla daretur prænarratæ differentiæ pars, & Galen. tanquam ſuperflua ponens condemnandus eſſet. Inſuper, cùm partium eſſentia permanens non ſit, ſed continuè diffletac mutetur, venis & arteriis (Galeno teſte primo de Locis affectis) indiguerunt, vt nutrimentum eis deferatur, ac innati caloris temperies ſeruetur. At per venas nutrimentum eis diſtribuitur, per arterias caloris ſymmetria ſeruatur. nullo ergo alio tertio, nec ſpiritu naturali opus erit. Deficit quoq; materia pro ſpiritus naturalis generatione, vt hi opinantur. Nã, ſi qua eſſet materia, ex qua naturalis procrearetur ſpiritus, ea vitalis ſpiritus eſſet, materia, ex quo animalis gignitur. Eius verò generatio prima in corde fit, & ab eo in vniuerſum corpus per arterias diffunditur. qua de re, cùm multò plures ſint noſtri corporis partes, quæ vi egent naturali quàm quæ animali: neceſſarium vtique eſſet magnas, immo maximas atterias ad iecur peruenire, tantam vitalis ſpiritus copiam ſuppeditantes, quæ pro naturalis materia ſufficere poſſet. At per corporum diſſectionem, & Galen. quarto de Vſu part. cap. decimotertio, conſtat ad ſimas tantùm iecinoris partes, & eas quidem valde paruas, arterias inſeri, per quas tanta ſpiritus vitalis copia, vt ex ea naturalis gigni poſſet, non defertur: quam tamen multam eſſe oportuiſſet ſi ex ea naturales ſpiritus gigni deberent. At, ſi quiſpiam dixerit non hanc eſſe ſpiritus naturalis materiam, ſed ſanguinem, qui in iecore fit: eum eſſe non poſſe arguunt, cum is craſſus ac turbulentus, necdum ab aliis humoribus emundatus ſit, vt idoneus fiat ad eius generationem: deficit ergo materia. Sed nec locum in iecinore eſſe, in quo poſsit naturalis ſpiritus generari, vtpote cùm nulla in eo ſit cauitas, veluti in corde & cerebro manifeſtè cernitur. qua de re deeſt & locus pro eius generatione. Præterea nec canales, ſeu meatus, ſuppetunt: per quos, vbi genitus iam fuerit, valeat ad membra deferri: Niſi quiſpiam dixerit per venas vnà cum ſanguine ſpiritum tranſire. quod tamen nec corpus venarum patitur, vnica tantùm tunica contentum: nec motus, ſeu pulſus indicat, qui venæ non ſecus ac arteriæ adeſſe deberet. Vltimo loco non dari ſpiritum naturalem probãt, cùm nulla via pateat aëri quo is nutriri valeat, veluti animalis & vitalis. deficeret ergo vnus eius nutrimenti modis. Qua de re, cùm nec finis adſit, ob quem eum gigni oporteat nec materia, ex qua vel generari, vel conſeruari poſsit: nec locus idoneus, in quo gignatur: nec via, per quam ad membra mittatur, ex prædictis probabilibus rationibus iure omitti ac negari ad eorum mentem poteſt. Vt autem rei propoſitæ dilucidius veritatem aſſequi valeas, quid per ſpiritum intelligendum ſit animaduertas oportet. Eſt autem, ad Gal. mentem, corpus quoddam calidum, tenuiſsimæ ac leuiſsimæ ſubſtãtiæ, ex aëre & tenuiſſima, leuiſsima ac ſynceriſsima parte ſanguinis, ſeu ſeminis genitum. Quòd corpus ſit calidum, patet 5. de Simpl. med. fac. quo loco innatum ſpiritum calidum appellauit: & commentario aduerſus Lycum. ita de aliis dicendum, cùm ab eo calidaque materia originem ducant. At, quòd ſubſtantia eius ſit leuiſsima ac tenuiſsima, apud eũdem auctorem patet 3. de Nat. facul. vbi aſſeruit omnium, quæ in corpore ſunt, leuiſsimum tenuiſsimumque eſſe ſpiritum. Quòd ex aëre ac ſanguine halituoſo & tenui gignatur, decretum reliquit Gale. 6. de Vſu part. 11. ac 12. Met. med. ac ſexcẽtis aliis locis, Quòd verò ex ſemine, 14. de Vſu part. & lib. aduerſus Lycum, patet. Huius ſpiritus duæ primæ differentiæ iuxta eiuſdem auctoris ſententiam aſsignari poſſunt: nam quidam fixi ac ſtabiles ſunt, qui innati ab eo appellantur 5. de Simp. med. fa. quidam verò vagantes ac errantes ſunt, & influẽtes. Hi vero ſpiritus, qui inſiti ac innati dicuntur: cum in omnibus animantis partibus contineantur, non tamen vndequaq; ſimiles, veluti nec etiam ſanguis, adeo in ſimplicibus ac primis ſolidiſque animalis partibus fixi ac implantati ſunt, (ex ſanguinis, vt diximus, & ſeminis leuiſsima ac tenuiſsima parte geniti) vt toto vitæ curriculo iidem permaneant. etſi eorum ſubſtantia quolibet ferè momento tum minor, tum maior cõſpiciatur, nunquam tamen in totum diſsipatur. Nec parua eorum ſubſtantia in ſpatiis inanibus dictarum partium ineſt: immo potius ea veluti materia quædã, leuiſsimam etiamnum mutationem expoſcens, eſt ad innati ſpiritus qualitatibus ſuis abſoluti generationem. poterit autem hæc ſubſtantia ſpiritus innatus appellari, cum admodũ ad naturalia opera perficienda conducat, prout 5. de Simp. med. fac. Gale. viſum eſt. Hunc ſpiritum innatum in ſemine contineri, ſpumoſoque corpore, elemento ſtellarũ proportione reſpondentem, primumque fœtus principium eſſe Ariſt. 2. de Gener. anima. ſcriptum reliquit. At Galen. qui & ſemen non tantum effectiuum generationis fœtus principium voluit eſſe, ſed & materiale, ſic nec ſanguinem menſtruum materiale tantùm principium, ſed effectiuum quoque: licet validiſsimũ ſit in ſemine effectiuũ, materiale pauciſsimũ, in ſanguine contrà, quod ad materiam ſpectat plurimum, quod ad vim & facultatem imbecillimum: hunc innatum ſpiritum non tantùm ex ſeminis parte leuiſsima ac tenuiſsima, verùm & ſanguinis menſtrui ſimili ſubſtantia gigni voluit: licet ex ſemine magis. qua ratione ſæpe apud eum reperies (vt 1. de Sani. tuen. & 2. de Nat. fac.) ſemen opificis rationem obtinere, ſanguinem verò materiæ ab eo quod in eis præualet, ipſis principiis denominationem tribuens: ita vt ex vtriq; ſimul permixtis velut vnum fiat agens, vnum motus principium ſeu effectiuum, vt vtrumque in vnum motum conſpiret, ac principium motus ſit idem: vt patet ex eius mente tum 2. de Sem. tum 14. de Vſu part. quãquam hæc vis, ſeu facultas in ſemine magis principatum obtineat, vt diximus: eſt nanque ipſius animæ inſtrumentum primum, etſi Stoici ipſius ſubſtantiam eſſe autument. Hic ſpiritus eſt, qui omnes actiones naturales adauget, qui, cum in pueris copioſiſsimus ſit, caliditate ſymmetrus ab Hipp. Apho. 24. 1. lib. calor innatus appellatur; etſi is verè in triplici ſubſtantia cõtineatur: ea quã diximus, ac reliqua tũ ſanguinea: ex qua carnoſæ partes generantur: tũ ſeroſa ſeminis parte, ex qua ſolida finguntur. Quapropter Gal. hoc innatum calidũ, quòd ἀρχήγονον. i. primogenitum vocare Hipp. cõſueuit, nil aliud eſſe, quàm ſanguinem menſtruum, ſemenq; retulit lib. aduerſus Lycum, aſſerẽs ſe nihil nouiſſe, præter hæc, tertium: & propterea iis, qui creſcunt, plurimus ineſt: & iis, qui conſenuere, minimus. Errantium autem ſpirituũ differentię à Gal. 7. de Hipp. & Plat. decretis duæ conſcribuntur: quarum vna vitalis ſpiritus, altera animalis dicitur. Vitalem appellat eum, qui in corde & arteriis continetur: eſt enim cor eorum

dem auctore 6.eiusdem, sicuti arteriarum, ita & vitalis spiritus, feruentisque sanguinis principium, & fons. quo spiritu vitali medio cor, ceu fons (vt diximus) insiti caloris facultatem quãdam singulis partibus transmittit: per quam & earum possit intimi caloris temperies seruari, cuius gratia spiritus is à corde confluit caloris delator. Quanquam & alia quoque ratione, pulsu videlicet, prædictum innatum partium calorem custodiat, prout patet lib. de Vsu puls. Proinde actiones suas perficiunt singulæ partes peculiari cordis temperie, qua pereunte ipsarum quoque actiones perire necesse est: prout ipse 5. de Loc. aff. testatur. Altera differentia animalis spiritus appellata, nõ quòd substantia animæ sit, vt Stoicis placuit, sed quod is primũ eius instrumẽtũ in cerebro continetur, præsertim in eius ventriculis, posteriori & medio: hõc siquidẽ (cùm ipsa voluntariis actionibus vnà cum sensibus præsideat) ad sensus omnes, cũ ad eos motus, qui à consilio & voluntate prodeunt, vtitur, ad prędictorũ instrumẽta eo medio facultatẽ suppeditans. An verò tam vis, seu facultas, quã substãtia ad prædicta sensus & motus instrumẽta influat, vel vis tantùm, aut ad quædã vis, ad quædam vero & substantia & facultas, cũ ad rem propositam scire non conferat: iure prætermittam. At lib. 12. Method. med. cum de prædictis spiritibus verba fecisset; asseruit quòd, si naturalis quoq; aliquis est: vtiq; is in iecinore & venis cõtinebitur. Quo loco etsi ipsum dari non affirmet, nec omnino negauit: locum tamen signauit diuersum à prædictis, iecur videlicet & venas, si daretur. est nanque & ipsum inter tres principes partes dinumeratum, quibus animal gubernatur, altricis facultatis principium & veluti fons, sicut cor caloris, & cerebrum sentiendi atque mouendi ab electione, Gal. teste cùm 9. Meth. med. tũ 5. de Loc. aff. & 7. de Hip. & Pla. decr. De hoc ergo principio altricis, seu naturalis, facultatis in dubium venit, nũquid instar aliorum duorum principiorum, cerebri videlicet & cordis, aliis corporis partibus spiritũ aliquem suppeditet, loco & vsu ab animali & vitali diuersum, genere tamen eis consimilem, vt qui vagans & errans dicatur, qua ratione ab innnato discrepet: naturalis appellatus, vt qui à principio naturalis facultatis genitus, iecore videlicet, per eiusdẽ proprios canales, venas scilicet, in totum corpus diffundatur, quo medio naturales partium potentiæ, seu facultates, conseruentur, quemadmodum à vitali à corde transmisso intimus earum calor in symmetria conseruatur. Quòd autem spiritus hic naturalis tanquàm necessarius in Gale. doctrina concedendus sit, ex infra dicendis, cuius non tantùm tibi, si admodum duræ ceruicis non fuerit probare conabimur, præsupposito prius eo, quod Gal. 11. Meth. meden. decretum reliquit, Naturam ex tribus partibus constare: spiritu, substantia carnosa, & ex iis quæ verè solidæ dicuntur: singulaque istarum triũ propriam habere pro sua natura cum qualitatem, tum quantitatem. ac qualitas earum ex congrua tẽperie calidi, frigidi, humidi, & sicci consistit: quantitas vero solidarum partium par semper manet numero duntaxat his, qui inaugentur: qui verò absoluti sunt, etiam magnitudine; sed carnosæ substantiæ magnitudo variatur, etiam si animal non augeatur: pari modo & ipsius substantia tantùm non quolibet momento tum minor, tum maior conspicitur. Virtus quoque dictarum partium, vel in his tribus simul enumeratis additur, vel in eorum proprio temperamento consistit perpetuò sui custodiam requirens: custodia verò similium exhibitionem incidat, velut sublatio contrariorum. Proinde virium substantiam (quæ ex spiritu, vt diximus, carnosa specie, ac solidis ipsis completur) si custodire velimus, ex iis, quæ similia sunt, moliri cuique suam custodiam conuenit: nempe ei, quæ terra est, ex iis quæ magis sunt terrea: & ei, quæ humida, ex iis quæ sunt humidiora. ad eundem modum & ei, quæ magis aërea, eá, quæ plus huius substantiæ in se habent, vt propria cuique mensura seruetur, adhibenda sunt, Galeni auctoritate eodem vndecimo Metho. medend. Ad hæc nulli in dubiũ venit (prout primo de Sanit. tuend. & 12. Method. Galen. scriptum reliquit) fieri non posse, vt continuò nostri corporis substantiæ quicquam non vacuetur, aut immutetur, veluti nec vllo alio generabili corpori contingit. Proinde Medici officium est vt, quæ substantiæ portio defluit, eam apponendo resarciat: quod alterascit, in debitam tẽperiem per contrariam alterationem vindicet, vtrorumque materiam naturæ propriam subministrans. Harum porrò trium substantiarum nulla prorsus & alterationi & dissipationi promptius subest, quàm ea quæ spiritus, vt quæ tenuior & halituosior sit. qua de re si assiduè ab ipso calore aliquua portio digeritur, simulque ab aliis causis, & alteratur, simili corrigenda venit substantia: aliàs verendum sit ne (ea assiduè dissipata, nec per aliquod simillimum substantiæ prius euacuatæ resarcita, vel alterata & in debitam temperiem per contrariam alterationem non deducta, vt tum quantitas, tum qualitas, quoad fieri licet, naturaliter se habeat) virium essentia quibus corpus regitur totum, & quæuis eius pars, vitietur, ac animal pereat, vel pars aliqua deperdatur. Ea de re libro vndecimo Method. Galen. spirituum custodiam moliri ex respiratione, ac trãspiratione, &, qui ex sanguine attollitur, vapore, vel eius attenuatione, seu in halitum solutione, & quasi aëratione, inquit, tanquam hæc sit eorum spirituum omnium substantia simillima. Particulatim autẽ vitalis spiritus irrigatur ac alitur, siue nutritur ex inspiratione & sanguine: animalis verò ex inspiratione ac sanguine tenuiori, quem reticularis plexus suppeditat, prout 12. Method. patet. & 7. de Hippo. & Plat. decr. dixit spiritum animalem ex vitali perfectius coniuncto oriri. Ac 6. de Vsu part. hunc animalem spiritum asseruit exhalationem quandam esse sanguinis benigni. Ex quibus patet quòd, quamuis ex respiratione, seu transpiratione, simulque & sanguinis exhalatione; vt ita dixerim; spiritus quicunque gignitur, nutritur, ac custoditur, præcipua tamen eius custodia ac nutritio est ex eiusdem sanguinis attenuatione, seu aëratione: in quo (mea quidem sententia) tum insiti, seu innati, tum vagantes omnes, seu errantes, spiritus quodammodo conueniunt: cum hæc sit maximè similis ac familiaris eorum materia, potissimum innati. vnumquodque enim ea substantia, qua primum genitum est, ali etiam perpetuò consueuit, prout Galen. asseruit libro primò de Semi. circa finem, licet ex aëre eorum qualitas æquè, vel fortè magis, custodiatur. quod voluit Hipp. innuere lib. de alimento, dum dixit: Principiũ alimenti spiritus, os, guttur, pulmo, & alia respiratio. Nec te præterit innatum spiritum, velut in aliis corporis

Margin notes (left column): 6. de Plac. Hippo. & Plat. cap. 8; cap. 3; cap. 1; cap. 5; cap. 10; cap. 1; cap. 3; cap. 1
Margin notes (right column): cap. 1; cap. 3; cap. 5; cap. 3; cap. 5; cap. 3; cap. 17; cap. 16; Hippo. lib. de aliment. quod refert Galen. lib. de Vtil. resp. ca vlt.

partibus, ita in iecinore contineri: non enim fas est in aliis, & non in iecinore, reperiri, eisque iecinoris naturam facultatemque in hoc potissimum spiritu consistere, velut de aliis partibus suprà relatum est. Quinimo consonum est iecur ipsum, velut altricis seu naturalis facultatis principium, vnum ex tribus corpus nostrum gubernãtibus, multam copiam spiritus innati in seipso continere: non enim sibi ipsi duntaxat gubernando dat operam, sed tanquam principium obtinens aliis partibus materiam ad alimentum idoneum procurat Amplius scio te non ignorare, quòd innatus hic spiritus tam in iecinore, quàm in aliis corporibus partis assidua custodia egeat: cùm tota moles animalium in perpetuo fluore sit, &, ni similis altera substantia, pro ea quæ defluxit, restituta sit, vt diximus, ac Galenus primo *cap.2* de Sanit. tuend. testatur, euaporabitur certè, atque dissipabitur vniuersa, præsertim substantia hæc spiritus, quæ promptè propter sui tenuitatẽ euaporat, ac dissipatur. Verùm eius non tantùm in quantitate iustus modus seruandus est, sed etiam in qualitate, quæ similis eius temperiei subministrari debet, quoad fieri posset. &, si quale erat ipsum quod effluxit, tale prorsus adiungere agglutinareque ei per totum liceret; optimum id, saluberrimumque planè esset. Hic autem iustus seruandi modus non *cap.3* aliter fieri valet Gal. teste primo de Sanit. tuend. quàm cibi, potionis, respirationis & arteriarum motus ope. Vltimò non te fugit quòd, licet cor veluti principium & fons (vt prius diximus) innati caloris, mediis arteriis ab eo ortis aliarum partium innatum calorem seruet, non tantum earum arteriarum motu, verùm etiam mediis spiritibus, in sinistro eius ventriculo ortis, qui veluti vehiculum *cap.3* caloris à corde confluunt, Gale. auctore lib. de Vsu puls. ex his tamen spiritibus calorem vehentibus nullum aliud commodum partes, ad quas defertur, suspiciunt, quam in intimi caloris temperies in eis seruetur. Hæc custodia non tantùm pulsu, verùm etiam ex abundante naturæ gratia à prædictis confluentibus spiritibus fit: nam propter hoc naturam *cap.15* in partibus inseruisse arterias Galen. ostendit 4. de Vsu part. Quare non ab re eundem vsum præstabit hic spiritus vitalis innato spiritui, & non alium, ipsum in propria temperie seruans, ac qualitate de- *cap.3* centi. propterea voluit 7. de Hipp. & Pla. decr. eo *cap.17* probè concocto animalẽ spiritum generari, & innatum. Immo 6. de Vsu part. propterea purum sanguinem, inquit, ac tenuem in arteriis contineri oportuit: quoniam spiritui animali, & non aliis partibus alimentum erat suppeditaturus. Excipiendæ sunt tamen fortè partes quædam, quamuis paucissimæ, vt pulmo, qui vaporosiori ac tenuiori sanguine pro eius nutrimento indiguit. Is nanque sanguis spirituosus & feruens in corde genitus, non etiam, velut qui è iecore ortus est, in alimentum proficis- *cap.6* citur omnibus corporis partibus 6. Hippoc. & Plato. decre. pari ratione nec vitalis spiritus, qui veluti cordis caloris vehiculum, partium, ad quas defertur, symmetriam proprij calidi custodit: & proinde innati spiritus earum, in quo potissimùm essentiam habent, in alimentum non proficiscitur, sed eum contemperando seruat, animalis tantùm ma- *loco præcita 7. de pla.* teria ac alimentum iuxta Gal. sententiam præcitato loco. nec solùm ipsius innati spiritus, sed etiã carnosarum, ac solidarum partium caloris symmetriã conseruat, à corde transmissus. Nec quispiã fa-

teri audebit animalem spiritum à cerebro diffusum in innati spiritus alimentum transire: nã hic (vt calles) primum animæ instrumentum est, ad Gal. men- *cap.3* tem 7. de Hipp. & Pla. dec. tum ad sensus omneis, tum ad motus, qui ex appetitione fiunt, perficiendos. Reliquum est, præter eam, quam ex aëre habet, custodiam, insitus spiritus, vt aliqua substantia ei quàm simillima reperiatur: postquam ea, quæ est vitalis aut animalis spiritus, non est: velut animalibus spiritibus inuenta est. nec minus & ipsius vitalis spiritus materia ac simillima substãtia inueniri debet, ex qua, præter aërem, gignatur ac custodiatur. His iactis fundamentis pro spiritus naturalis necessitate, talis prima potest erigi ratio: In quacunque corporis parte spiritus innatus reperitur, is præter aëris inspirationem, seu transpirationem, quadam sanguinis exhalatione, aut (vt ita dixerim) aëratione, pro eius nutrimento ac custodia, indiget velut quicunque alius spiritus Galen. decret. 11. Metho. *cap.3* Sed in iecinore, quod vna est corporis pars, eaque princeps, innatus spiritus reperitur, in quo potissimũ eius natura consistit, ac virtus, vt superius ostendimus, quare & custodia & refectione eget, vt, quæ difflatur portio eius, quoad fieri liceat, reficiatur. hæc non est alia à sanguinis exhalatione quàm spiritum vocamus: nec is vitalis est; quia non nisi in corde & arteriis continetur, & symmetriam tãtùm partium seruat: nec animalis, propter prædictas causas. quare iure naturalis appellandus erit; cùm præter hos nullus alius reperiatur spiritus, & ipse- *cap.5* met Galen. 12. Metho. asseruerit Quòd, si naturalis quoque aliquis spiritus est, vtique is in iecinore & venis continebitur. Præterea, si iecur principium altricis seu vegetabilis facultatis est, propterea quòd materiam procurat idoneam ad alimentum, toti corpori, ad Galeni mentem sexto de Hippoc. *cap.3* & Plato. decret. iure omnibus eius partibus id suppeditare debet. At cùm partium essentia in triplici substantia consistat, vt prædiximus, spirituosa, carnosa, & solida, singulis simillimum alimentum impartiri debet. quare insito spiritui idoneam præstat materiam veluti & carnosæ, & solidæ parti. Sed hæc non est alia, quàm tenuissima, & leuissima sanguinis pars, quam etiam spiritum nominamus. nec is vitalis, aut animalis est: iure ergo naturalis appellãdus. At, si quispiam dixerit iecur idoneam materiam ad alimentum procurare tantùm carnosarum & solidarum partium, & non insitorum spirituum: præter id, quòd minus scitè dixerit, duo sequentur incommoda. Primum, quòd iecur non sit sufficiens principium altricis facultatis, cùm singulis partibus sufficiens alimentum nõ suppeditet: & præter hoc, aliud assignandum sit principium, quod spiritui innato materiam præstet. hoc autem quantum à ratione alienum sit, cuique patet, præsertim in Galeni doctrina exercitato; vniuersam nanque in animali nutricationem iecur procurat, vt septimo de Hippocr. & Plato. decret. scriptum reliquit. Ad hæc *cap.3* accedit, quòd sicut se habet ad animalem spiritus vitalis, qui perfectiùs concoctius in ipsum vertitur, *Loco ci.* vt patet septimo de Hippocrat. & Plato. decret. sic se debet habere, respectu vitalis, alius spiritus: ex quo perfectius concocto vitalis ipse oriatur. Sed hic non potest esse alius, quàm naturalis. ergo pro ortu, generatione, ac custodia vitalis spiritus, præter aërẽ, necessarius est spiritus naturalis, præsertim cũ is quoq; animalis spiritus generationis materiã habeat

habeat, præter eam quæ ex inspiratione, & humorum exhalatione, vt Galenus testatur eodem loco. Amplius, sicut sanguis tenuis, purus & vaporosus, in corde & arteriis contentus, ex eo gignitur sanguine, quãuis crassior sit, qui priùs in iecinore contectus, ad cor per venas distribuitur, perfectius tamen in eo elaboratus, ac concoctus: sic spiritus vitalis, præter aërem, materiam ei quàm simillimam prædicti sanguinis exhalationem suscipit, perfectiusque elaborat cor: inque ipso gignitur, septimo de Hipocrat. & Platon. decret. quæ non nisi per easdem venas ad ipsum peruenit in iecinore genita, & per venas distributa, quanquam crassior & caliginosior sit. At, quòd hanc sanguinis exhalationem intra venas contentam spiritum naturalem nominemus, alienum non est: cùm & animalem 6. de Vsu partium, Galenus dicat esse exhalationem quandã sanguinis benigni, qui tamen & syncerior & tenuior naturali existit. Insuper, si nihil in nostro corpore planè est syncerum, sed omnia omnibus mixta: non tamen æqualiter, vt Galenus testatur auctoritate Hippocratis lib. de Alimento. 6. de Vsu partium: iure in venis ipsis non tantùm sanguis, verumetiam spiritus continebitur: velut in arteriis non tantùm spiritus, sed sanguis, prout ipse aduersus Erasistratum probauit. At is, qui in venis spiritus continetur, nec animalis, nec vitalis dici potest: cùm vnus in cerebro, alter in corde & arteriis contineatur. meritò ergo naturalis dici debet. Vltra hæc, si in venis aliquis continetur spiritus, is naturalis dici debet: cùm duodecimo methodi medendi Galenus dixerit, Si naturalis aliquis spiritus est, vtique is in iecinore & venis continebitur: sed in ipsis spiritus continetur, vt idem 6. de Vsu part. scriptum reliquis, dum asseruit arteriam, tenuem ac purum & vaporosum sanguinem continere: venam autem paucum, eundemque caliginosum aërem, seu spiritum. consueuit nanque hæc Galenus confundere, vt patet primo de Different. febr. meritò ergo naturalis est, & dici debet. præsertim cùm eodem libro inquiat quòd reliquæ particulæ omnes omniũ sunt participes, & venæ & arteriæ: quarum hæ quidem exigui, & eiusdem tenuis, atque vaporosi sanguinis: illæ verò paucissimi, & ipsæ, spiritus, verùm caliginosi & crassi. Cùm præterea tria sint principia, quæ, ad Galeni mentem, corpus gubernant, & quodlibet ipsorum propriam cõtineat facultatem diuersi generis inter se, at toti corpori quæuis ipsarum ex suo veluti fonte distribuatur, vt patet. 9. Meth. 1. de Arte cur. ad Glauc. si cerebrum & cor propriis spiritibus velut instrumentis vtentes suas proprias suppeditãt facultates, iecur pariter suam dispensans facultatem suo vtetur proprio spiritu tanquam instrumento, cùm & ipsum inter tria principia non minùs, quàm reliqua, corpus gubernet. At, cùm naturalis facultatis sit principium, etiã spiritu naturali medio toti ministrabit: velut cerebrum animali, & cor vitali. hepar enim, cor, cerebrum, & testes communiter vniuerso corpori principia sunt virtutũ: vt Galenus inquit 2. de Arte cur. ad Glauc. At, si quispiam dixerit contrarium sentire, lib. Artis medi. & primo de Locis affect. ex his, quæ paulò post dicemus, responsio patebit. Spiritum ergo naturalem ad Galeni mentem & dari & necessarium esse prædictis hisce rationibus probatum esse reor, cùm propter insiti iecinoris spiritus & aliarum partium instaurationem ac custodiam, tum vt materia sit vitalis spiritus, velut & is animalis, in iecinoreque generari tanquàm naturalis facultatis, seu altricis, fonte ac principio, aliisque partibus per venas transmitti pro earum prænarrato vsu. At, si quispiam adhuc eum inficiabitur, asserens propter quid de eo ambiguè Galenus loquutus fuerit 12. Method. med. cùm dixit, Quòd, si naturalis quoque aliquis spiritus est, vtique is quoque in iecinore & venis continebitur: Ei responsum sit, primò eo loco Galen. spiritum naturalem non negasse: secundò sub conditione loquẽtem, locum, in quo contineretur, assignasse: tertiò quòd non mirum, si sub conditione de eo verba fecit; nam, si de vitali spiritu, qui euidentior erat, nõ æquè asseruit euidentem esse demonstrationem, veluti de animali, eo minus euidens demonstratio esse poterat ipsius naturalis: qui & puritate & tenuitate ab ipso vitali deficit. est nanque crassior ac caliginosior, veluti & sanguis, qui in ipso iecinore generatur, crassior & rubrior: at qui in corde, tenuior & flauior est, sexto de Hippoc. & Plato. decret. neque euidentis alicuius motus (vt cerebrum & cor) existit iecur ipsum, eodem teste præcitato libro, quo euidens quoque naturalis in eo pateret spiritur. non ab re igitur sub conditione de eo verba fecit, propterea quòd de eo satis euidentem demonstrationem non haberet, & non vt ipsum penitus negaret, vt quidam volunt. Consueuit nanque de his rebus, quarum euidentem demonstrationem non haberet, nil temerè pronũtiare: sed sub dubio loqui, veluti & de animæ substantia, & causa fœtuum formatrice, vbique locorum, & præsertim lib. de Fœtus formatione, & nono de Hippocra. & Plato. decret. ambiguè loquutus est. Non igitur in Galeni doctrina abnegandus est naturalis spiritus: quinimo, propter prænarratas causas ac visus, tanquam necessarius admittendus. Et, si linearibus exquisitis demonstrationibus, ac euidentibus confirmari nequit, satius est probabilibus credere & acquiescere quàm ipsum penitus negare, præsertim cum nec veritati, nec Galeni doctrinæ repugnet. Quinimo cùm nono metho. fateatur, tres diuersi generis facultates animal gubernare, qualibet toti corpori ex suo veluti fonte distributa, de naturali facultate minimè id verificari posset: cùm singulis partibus sit cognata ad eius mentem: nisi spiritus hic naturalis vniuersis à iecinore suppeditaretur, quo innati earum spiritus, quibus potissimùm operationes naturales perficiunt, ac proprias functiones, seruentur, vt paulò pòst dicemus. Reliquum est rationes eorum qui contra sentiunt, quas suprà portauimus, diluere: quod quidem admodum erit facile. Nam ad primam, qua tentant spiritum naturalẽ destruere, propterea quòd vehiculum non est naturalium facultatum, cùm nutriendi vis cuicunque parti insita sit, dicimus ad Galeni mentem, quòd è vestigiò cùm nostri corporis partes cõstructę sunt, cognatas habent eas, quas diximus, vires naturales. & propterea, vt eis à iecinore per naturalem spiritum deferantur, opus non habent. At, cùm earum essentia & natura permanens non sit, iure, præter id quod à corde eis confluit, iecinore indigẽt, quod alimentum eis suppeditat: est enim ipsum propterea altricis facultatis principium. Hoc alimentum, vt suprà probatum est, non tantùm carnosis, & solidis partibus, immo etiam innatis earum spiritibus, suppeditare debet, ex quo distributo alimento

Marginalia (left column): cap. 3; Loco citato; cap. 17; cap. 3; cap. 16; cap. 5; cap. 5; cap. 16; cap. 3; cap. 1; cap. 10; cap. 10; cap. 14; cap. 3; Loco cit.; cap. 2; cap. 9; cap. vlt.

Marginalia (right column): cap. 5; cap. 8; cap. vlt.; cap. 9; cap. 10

conuenienti & simillimo, vt opus est, partium tum natura, tum virtus, quæ in prędictis tribus consistit, potissimùm tamen in spiritibus, conseruetur. Naturalis ergo spiritus appellatur, non quòd naturalis potentiæ sit vehiculum, sed quia ad ipsas partes distributus alimentum præstans innato spiritui, quo præcipuè operationes naturales perficiunt, ipsas facultates naturales seruare, ac in partibus custodire videtur. Ex quibus dicta Galeni nono Met. primo & secundo de Arte cura. ad Glauc. etsi pugnantia asserere appareat, cum his, quæ primo de Loc. affe. asserit, & lib. Arte. medic. concordari possunt: nam, licet insitæ sint partibus quatuor naturales facultates, quas ex propria earum essentia & natura perficiunt, præsertim spiritu eis insito, tamē quia talis natura, seu essentia permanens non erat, aliquo indiguerunt principio inter reliqua, quod idoneam alimenti materiam suggerens tam carnosæ & solidæ quàm insiti earum spiritus substantiæ, essentiam ac naturam earum conseruaret, & per consequens vires ac naturales facultates earum, quę in his consistunt. hoc autem iecur est, hac ratione naturalis, seu altricis facultatis principium, ac spiritum naturalem suppeditans, & quodāmodo vim, seu naturalem facultatem toti corpori distribuens, vt septimo & nono method. & primo de Arte curatiu. ad Glauc. sentire videtur Galenus. suppeditatur denique ab hepate spiritus materia propriè, & non naturalis facultas: velut à cerebro animalis facultas, & non materia, præterquàm ad oculos: & à corde, pro caloris symmetria conseruanda, vtraque: materia videlicet & vis, seu facultas princeps. nanque principium nuncupamus non modò quod vim, seu facultatem, verùm etiam quod materiam suppeditat, vt patet sexto de Hippoc. & Plat. decret. Pariter ad Galeni auctoritatem libro Artis medic. liquet responsio: nam neque nos negamus quasdam partes à seipsis gubernari, insitas à natura potentias habentes, à quibus reguntur: verùm eas alimento non indigere alienum à ratione est asserere, cum iecur ipsum toti corpori idoneam procuret materiam ad alimentum: nec eas innato spiritu carere quispiam dixerit, cum in hoc earum potentiæ præcipuè essentiam habeant. Non immeritò ergo, cùm huic quoque spiritui innato alterum iecur pro eius alimento ac conseruatione naturalem pariat, eo indiguerunt pro seruanda earum partium natura. At, si quispiam obiecerit non posse hunc ad eas peruenire, cum vasa ad ipsas non perueniant: Responsum volo, eas permanere non posse citra alimentum: conspicimus nanque in dies eas nutriri. quare ad eas illud deriuari necessum est: etsi neque vena eis inseri conspiciatur, prout Gale. asserit tertio de Naturali. facultatibus. circa finem: per quandam tamen quasi traditionem, vel porrectionem, quam Græci διάδοσιν appellant, alimentum ad eas transsumitur, seu transfertur; quare eo magis spiritui innato earum diffunditur naturalis pro eius alimento, quo tenuior ac leuior est, quàm reliqua sanguinis pars, quæ pro carnosa ac solida earum reficienda substantia transfunditur, quanquam parentes ductus nō sint. Quòd autem Galenus scriptum reliquit primo de Locis affect. asserens, quòd si partium essentia permanens fuisset: neque arteriis, neque venis indiguissent: verùm, quia nutrimento egent, seruareque oportet intimi caloris temperiē, hanc ob causam & venis & arteriis indigebant: nihil obstat, quòd naturalis spiritus dari non debeat; nam per venas, per quas carnosis & solidis partibus alimenti materia distribuitur, per easdem spiritibus ipsis innatis idonea diffunditur materia, qua alantur: nec minus & spiritui vitali, vt diximus, quæ sanguinis in ipsis contenti exhalatio quædam est, purioris ac syncerioris substantiæ, quam substantiam spiritum appello naturalem, simillimæ existētis & pro innati & vitalis alimento. hæc ergo congrua fuit eorum spirituum nutrimenti via, (per venas videlicet) velut & aliarum partium nutrimenti. Pro eo etiam, quòd materia desit pro spiritus naturalis generatione, vt ipsi opinantur, ipsum negare ausi sunt. At nos ipsis assentimur spiritum vitalem nec posse esse, nec esse spiritus naturalis materiam: immo contrà hunc illius materiam esse sentimus: verùm, cùm asserunt neque sanguinem, qui in iecore conficitur, posse esse, cùm is crassius ac turbulentus sit, longè dissentimus: nam, licet qui in iecore generatur sanguis ex propria eius carnosa parte, quæ rectius parenchyma dicitur, ac in venis continetur, crassior & turbulentior sit, quàm is, qui in arteriis conspicitur: tamen negandum nequaquam erit ex eo posse naturalem generari spiritum, qui pari ratione à vitali declinat, qui in corde & arteriis continetur, velut & sanguis. nam & proprio eius temperamento, ac natura, peculiarique cordis temperie, qua mediis arteriis participat, etsi exiguæ sint, quia tamen seruant caloris in eo symmetriam, vt patet 4. de vsu part. potest propterea propriis suis viribus vtens, quæ non minus in eius spirituosa potissimum parte consistunt, alimenti materiam ad seipsum delatam asimilare pro eius alimento primo secundariò verò quod in eo redundat, velut ipsi superfluum toti dispensans. In hac asimilatione quis negaret simillimam spiritui innato ipsius substantiam conficere pro prædicti insiti spiritus custodia ac alimento? hæc autem ab eiusdem sanguinis, qui in eo conficitur, exhalatione alia esse nequaquàm potest: nam hæc sexcenties dicta est simillima esse spiritui substātia ex sanguinis tenuiori, ac synceriori parte genita. At quæ sufficiens est, pro ipsius insiti spiritus alimento ab eo reponitur: quod autem redundat, veluti & reliquum sanguinē ab eius parēchymate genitum, ad alias partes propellit tanquam superfluum. qua ratione ipsum iecur in numero trium principiorum corpus dispensantium reponitur. Hæc est illa materia conformis ac simillima pro generatione ac alimento innati ac vitalis spiritus. qua de re non tantùm sanguis, qui in iecinore conficitur, idonea potest esse materia pro naturali in eo spiritu generando, verùm & eius causa efficiēs similis ac proportionata pro eiusdem spiritus generatione in eo reperitur. Spiritus siquidem innatus eius, in quo eiusdem iecinoris natura præsertim consistit, qua ratione spiritus quoque naturalis appellari meretur, ab ipso quoque spiritus vim accipiēs: veluti & is, qui à propria cordis natura, & potissimum ab eius spiritu insito gignitur, vitalis: & qui à cerebro, animalis dicitur. adest ergo pro spiritus naturalis generatione iecinori abundans, ac apta materia, nec minus, & potens causa efficax. Cum autem nulla adsit in iecinore cauitas, veluti in corde, & cerebro, in quo posset naturalis spiritus generari, illum quoque ac ratione negarunt. At nos dicimus, quòd, velut in eo viscere pro sanguinis generatione natura magnum vnum

cap.10
cap.vlt.
cap.9
cap.vlt.
cap.10
cap.14
cap.6
cap.9
cap.vlt.
cap.vlt.
cap.13

vnum sinum veluti cisternam quandam non fabricauit, ne breuissimo tempore in eo ad ipsum transmissus succus mansisset, ac in sanguinis absolutionem transmutari non potuisset, raptus siquidem ab impetu distributionis: & propterea, vt diutius in eo persisteret, ac perfectè alimētum alteraretur, ac in sanguinem mutaretur, machinata natura est transituum, seu viarum angustias, quemadmodum in aliis locis hoc machinata est: vt in ventriculo pyloron, in intestinis inuolucra ante testes, arterias, & venas inuolutas, in capite plexum retiformem. In quibus partibus, cum natura voluerit diutius materias morari, transitum ipsis difficilem molita est, vt tradit Gal. quarto de vsu par. Pari ratione nec pro spirituum naturalium generatione talem in iecinore sinum natura fabricauit, cùm materia eius diutius in eo non mansisset, tum quia attingi minimè potuisset ab omnibus insitis iecinoris spiritibus, à quibus ipsum naturalē gigni oportebat. Et propterea aut prædicti naturalis spiritus generatio prohibita esset, aut deterior fieret. Non ab re ergo permanens diutius sanguis in tenuissimis iecinoris vasis, & perfecti sanguinis generationis causa fuit, & absoluti spiritus naturalis. Quinimmo, & in generatione animalis spiritus ex ipso vitali hoc idem natura machinata est, reticularem plexum constituens, in quo diutius vitalis spiritus permanens valeat perfectè in animalem transmutari. Sicut ergo ex iecinoris propria carnosa substantia, seu parenchymate alimētum in tenuibus eius vasis detentum potest perfectè in sanguinem verti: sic ex eiusdem iecinoris insito spiritu tenuior prædicti sanguinis pars diu in ipsis detenta valet in naturalem spiritum verti. Accedit ad hęc, quòd nec ipse adeò lucidus, & syncerus esse debebat, velut animalis, aut vitalis: sed quantum vitalis ab animali deficit, tantùm naturalis à vitali: vt possit ille arthereus, vitalis aëreus, hic (cùm vaporis similitudinem gerat) vaporosus appellari. non ergo deficit locus pro eius congrua generatione. Dum autem spiritum naturalē destruere conantur, quoniam canalis, aut meatus aliquis non suppetit, per quem valeat ad membra deferri, cùm genitus fuerit, satis admodum ad hoc responsum patet. Nam, veluti per arterias à corde ortas vitalis spiritus ad membra defertur, & ita per venas à iecinore ortas naturalis ad eadem membra pertransit. Et, si dixerint in venis eum contineri non posse, cùm vnicam tantùm habeant tunicam, dicimus nos eam sufficere pro naturalis spiritus detētione: nam, cùm is non tenuis, ac aëreus sit, veluti animalis, ac vitalis, sed turbulentus, ac vaporosus, vtpote ex crassioris sanguinis attenuatione, seu halitu genitus, propterea dissipari ac difflari per venarum tunicas nequit, &, cùm asserunt oportere insuper easdem tunicas pulsare, veluti & arterias, non possum tantos viros non mirari, supponentes per hæc verba propterea arterias continuo motu agitari: quia spiritus continent. at hoc quantum à Gal. mente alienum sit, quilibet ex lib. an sanguis in arte. natura contineatur, & 6. de Hippo. & Pla. decret. percipere potest. quibus locis aduersus. Erasistratum arterias non propterea quòd spiritus in earum cauitatibus continēt, moueri, scriptum reliquit: sed ob virtutem à corde in tunicas ipsarum transmissam. Nam, veluti substantiæ ipsarum initium cor existit, ita ab eo illico motrix facultas ad ipsas delegatur, quæ ipsi cordi innata est. At, cùm innatus motus distentionis videlicet, iecinori non adsit, pariter nec venis ab ipso ortis: etsi spiritum naturalem in eo genitum contineant, haudquaquam eo motu agitabuntur: cum nec arteriæ, propterea quòd spiritus sunt receptacula, distentionis & contractionis motu moueantur: sed quia talem suscipiunt in earum tunicis a corde facultatem, vtpote ab eo ortis. Sufficientes igitur canales ac meatus naturalis spiritus venæ sunt: cùm & crassiusculæ naturæ is sit: nec propterea eas continuè distentionis motu agitari opus est, veluti nec arteriæ, quia spiritus vitalis receptaculum sunt, propterea mouentur, vt diximus. Vltimo loco, quia nec aëri patere viam conspicitur, vt eo, veluti & reliqui spiritus, is, qui naturalis dicitur, nutriatur: hac quoque ratione ipsum destruere conantur. Cui responsum volo, quòd nec hæc nutritionis via spiritui naturali deficit: nam ad simas eius partes arteriæ inseruntur, vt Galeno patet 4. de Vsu partium, non propter aliud, nisi vt refrigerationem eis partibus suppeditent. quem vsum, & gibbę hepatis partes quodammodo ex continuo septi transuersi motu eis vicino suscipiunt, quod quidem abundans esset spiritui naturali in iecinore contēto pro aëris participatione. nam, cùm crassiusculus ac vaporosior is sit, sanguinis potius exhalatione, quàm aëre alitur, & præter hæc nemo vnquam negabit apertiones orificiorum arteriarum ad venas, quas Græci ἀναςόμωσεις appellant, præter alios, quos præstant vsus, propterea factas esse, vt respirationis ac pulsuum vtilitas non tantùm cordi & arteriis, sed, cum eis, venis etiam distribueretur, prout decretum reliquit Galenus 6. de Vsu partium: per quas iecur quoque promptè & respirationis & pulsuum vtilitatis particeps esse poterit. Per dictas ergo reserationes possunt & naturales spiritus in venis & iecinore contenti tanta aëris vtilitate participare, quanta egent pro eorum alteratione ac alimento. Ex his ergo patet, quanti momenti sint eorum rationes, qui naturalem spiritum ad Galeni mentem penitus negarunt.

cap. 13 — cap. vlt. — cap. 7 — cap. 13 — cap. 17

DONATI ANTONII ALTIMARI,

Quòd exquisita tertiana ad Galeni sententiam in genere acutorum morborum reponenda sit.

AVD iniuria medicorum plurimis hęsitare contingit, num tertiana febris in acutorum morborum numero connumeranda sit: cùm & tertiana ipsa non vno modo dicatur, nec acuti morbi simplicis, ac vnius tantùm naturæ in Hippocr. & Galeni doctrina esse reperiantur. Duo hæc igitur primam, atque præcipuam dubitandi causam præbuerunt. Adde tertium, quia nec alicubi fere compertum est Hippoc. aut Galen. de hac re certam proferre sententiam. Quapropter volens ipse præpositi quæsiti veritatem indagare, simulque ab eorundem decretis non decedens, quid sentiam asserere: terminorum primò exactam notitiam tradere, rationibus deinceps, & prædictorũ præsertim auctoritatibus, quam sentio, veritatem fulcire conabor, & demum quas aduersus in medium afferre consueuerunt dubitationes, soluere non grauabor: vt exinde irrefragabilis propositæ rei veritas cunctis pateat. De febre ipsa (quoniam eius essentia iuxta Galeni sentētiam sexto de Morbis vulgarib. non secundum Hippocrat. modò, ac præclarissimos medicos, sed etiam secundum communem omnium hominum consensum est præter naturam caliditas, maximè quidem in totum animal diffusa, sin minus, aut omnino vel in pluribus partibus, vel in nobilissimis accensa) velle nos modò, vt rem longissimis verbis tractare videamur disserere, num eius caliditas fuerit eadem, vel diuersa cum naturali caliditate: &, si eadem, nunquid numero vel specie, aut genere eadem: &, si diuersa quibus differant, penitus abstinere decreuimus: cùm & præter morem nostrum sermonem protelare opus esset, studiosisque confusionem potius, quàm doctrinam pareremus, & quæ ab aliis sexcentis in locis prius tradita sunt, nulla exinde vtilitate percepta, hic conscriberentur. Iure igitur hæc res Consiliatori, Gentili, Nicolo, ac huius classis aliis tractanda relinquatur. Tantùm cùm Galen. lib. de ca. morb. dicamus febrem esse totius animalis calorem immodicum, vel, vt octauo meth. medend. asserit, febrem calorem esse adeò immodicè auctum, vt & hominem offendat, & actionem lædat: vel, vt Comment. aphoris. 16. primi libri, vbi febrem retulit esse conuersionem natiuæ caliditatis in igneam. Huius tria esse genera primo de Differ. febr. scriptum reliquit pro ratione triplicis substantiæ, quæ nostri corporis naturam constituit. Hippocr. auctore quas substantias continentia, contenta, & impetum facientia nominauit. Continentia appellans ipsius corporis partes solidas: contenta humores: & impetum facientia spiritus: febrilis nanque dispositio aliàs ex alio de prædictis incipit, prout vna magis, quàm altera substantia ab vna, vel altera causa præter naturam calorem suscipere parata est. In quacunque enim earum primùm suscipitur præter naturam caliditas, genus aliquod febrium constituitur: vt, si in spiritibus diaria dicta febris generatur: si in humoribus, putrida: si in partibus solidis, hectica gignitur. spiritus, dico, humores, & partes solidas cordis, & non aliarum partiũ. cum etsi spiritus omnes totius corporis, & humores, vel solidæ partes præter naturam calfactæ sint, quæ verò in corde continentur, non adhuc, neque febris dici potest, neque est: prout Galen. sexcentis in locis, præsertim eodem libro primo de diffe. feb. testatus est. ipsius nanque cordis aliquam prædictarum substantiarum calfactam esse præter naturam opus est, si febris gigni velit: spiritum videlicet, si diaria: humores, si putrida: & partes solidas, si hectica; quamuis non semper vt prædictæ cordis substantiæ pro febrium generatione primò efficiantur oporteat. Contingit nanque sæpenumero non in diaria duntaxat, vt spiritus alij primò calfacti sint præter naturam, aut animales, aut naturales, vel vitales illi, qui in arteriis continētur, ex quibus deinceps ad eos pertransit, qui in corde continentur: quo tēpore & diaria febris constituitur. Quemadmodum de ea diaria, quæ ex inguinum inflammatione, æstu, vel frigore ortum habet Galen. scriptum reliquit primo de Diffe. feb. ac primo de Arte cur. ad Glauc. & ea, quæ ex cruditate excitatur. 8. metho. meden. ex his nanque causis alij spiritus primò, præter naturam caliditatem suscipiunt, demum per consensum ad eos, qui in corde continentur, transfluente calore diaria generatur febris. At, si ex ira diaria febris excitetur, hi, qui in corde spiritus continentur, primò afficiuntur: verùm hoc idem obseruare licet in putridis febribus, quoties putrescentes succi aut intra vasa continentur, vel in vna determinata parte, aut inflammationem parientes, vel citra phlegmonen, in ea veluti in foco quodam detenti febrem efficiunt. Nam cunctis hisce modis putrida febris generari potest, Gal. teste 11. Metho. med. Hi nanque putrescentes succi primò præter naturam caliditatem excipientes, iis, qui in corde continentur, humoribus deinde impartiunt: ac proinde febris generatur putrida. Quo fit vt in hac febre ea pars primò afficiatur, in qua putrescens succus continetur, aut inflammatio oritur, ex qua cor demum simul afficiatur oportet: dico secundum humores eius, quomodo de diaria quoque de qua suprà narrauimus, existimandum est. Pari modo de hecteca febre dicendum erit: nam hæc interdum sit præter naturam calore, primò partes solidas, iecinoris videlicet, ventriculi, aut renum, vel aliarum partium, depascente, & demum ipsius cordis: quo tempore hectica febris dicitur, vt Galen. visum est. 10. meth. med. Licet igitur nullum febrium genus generari valeat, nisi cordis substantia aliqua in calfacto

6. Epid. 5 com. 29
cap. 2
cap. 1
cap. 1
cap. vlt.
cap.
cap.
Loco cito.
cap.
cap.
cap.
cap.
ca
ca
ca
cap.

facto esse posita sit, vt spiritus eius in diaria, humores in putrida, & solidum corpus in hectica; non tamen perpetuò in dictarum febrium generatione prædictæ cordis substantiæ primò afficiuntur, neque ipsum cor, sed sępenumero euenit (velut in singulis febrium generibus ostendimus) vt affectis spiritibus, vel humoribus, aut partibus solidis aliarum partium primò, ad eas, quæ in corde sunt, substantias communicata affectione, febris pro ratione substantiæ diuersæ præter naturam calfactæ generetur. Hoc tanquam valde necessarium ac vtile pro dictarum febrium curatione, necà quàmplurimis hoc seculo obseruatum prætermittere nolui, cùm eam partem, quæ primò afficitur, omnino inuestigandam esse, pro optima cuiusque vitij curatione, Galen. vbique præcipiat. 2. præsertim, & 3. lib. de loc.affe. ei nanque auxilia adhibenda sunt, vt morbus curetur. Curationem verò pro ratione diuersæ partis affectæ variandam esse.10.metho.med.Gale. docuit, dum de hectica verba faciens asserit, alia debere remedia adhiberi, si cor: alia si iecur, vel ventriculus, aut renes primò afficiantur. Aliis quoque partibus sic topica remedia applicanda sunt: & semper ei, quæ primò affecta est. Hoc etiam in putrida diaria febre obseruandum est, saltem pro topicis applicandis remediis: qua ratione tot tantaque topica remedia pro curandis febribus deseruientia inuenta fuerunt. non enim indistinctè partibus applicanda sunt, prout maior Medicorum pars hisce téporibus consueuit, sed cognita parte, quæ primò afficitur, eidem, cùm opus est, adhibeantur, non tamen propterea ipso corde, tanquam in febribus aut per essentiam, aut per consensum necessariò affecto, ac membro existente principe, derelicto: sed ipsi semper in febribus succurrendum quoque fore censemus: verùm non vt perpetuò eo primò affecto, vt malè quidam sentiunt, asserentes in febribus semper eam primam partẽ affectam esse. Nam neque in diariis, nec putridis, aut hecticis sempiternæ id veritatis esse supra ad Galeni mentem ostendimus. Interest itaque Medici exquisitè in qualibet febre partem, quæ primò afficitur, dignoscere, vt ei etiam primò curatio dirigatur: nec in omnibus indistinctè asserendum est (vt ex his, quæ diximus, cõstat) cor primum esse semper, quod afficitur: vt nostro æuo maior Medicorum pars vno ore fatetur: semperque de eo solliciti nos esse debemus, vtpote quod princeps membrum existat, necessarioque in cuiusuis febris generatione afficiatur, licet non semper primò. In numero verò febrium quæ quidem ex humorum putredine consistunt, tertiana existit. neque enim magnus earum numerus est, vt Galen. inquit secundo de Crisibus, & secundo de differentiis febrium, sed omnes tres existunt: biliosa videlicet, melancholica, & pituitosa, hoc est, tertiana, quartana, & quotidiana. Harũ verò cuiusq; differẽtia duplex existit, intermittẽs videlicet, & cõtinua, ita vt omnes simplices febriũ putridarum differentiæ sex numero sint: quamuis aliquæ aliæ differentiæ illis accedant: ex humoris scilicet copia, quantitate, & qualitate putredinis, modo motus, & parte, in qua humor putrescit, vt idemmet Gale. testatur eo 2.de diffe.feb. Et, vt ad tertianam veniamus, de qua verba facturi sumus, aliis derelictis, præter id quòd quædam est cõtinua, sic dicta nomine generis, multas tamen circuitiones particulares continens, & non vnam tantùm, sicut vera continua, quæ continens dicitur febris, cuius omne tempus vna accessio est ab initio vsque ad finem, siue ea æqualis persistat, aut paulatim decrescat, vel paulatim crescat, quędam verò intermittens, seu ad integritatem desinẽs: ipsam intermittentem, quæ tertio quoque die infestat, pro ratione diuersæ longitudinis, vel breuitatis accessionis eius, & intermissionis, variis nomenclaturis appellari apud Gal. inuenio, cum 2.de diffe. feb. tum primo, & 6. de morbis vulga. Nam cui & accessionis tempus breue est, & initium cum rigore, & cum sudore solutio, bilisque vomitu, vel etiam inferne, aluo biliosa deiiciente huic exquisita tertiana nomen inditum est. Cui autem horum aliquid deest, non amplius exquisita, sed tertiana simpliciter vocatur. Verùm, si & intermissionem minorem habuerit, scilicet longiore accessione, tertianam hanc productam nominare licet: tametsi hæc maioris, minorisque ratione differentiam magnam obtineat: cum & magis productam vnam, admodum productam aliam, & maximè, seu plurimum productam reliquam nominemus. Verùm eas hoc modo definire quodammodo obscurum est, cum & recentiores Medici de eis quotidie certent atque contendant, ne id quidem agnoscentes se de nomine contendere. Talem igitur nominum subtilitatem quærere necessarium Medicis non est, cum & rectè curare tertianam valeant, ac eius euentum præsentire, inspecta tantùm accessionis & intermissionis longitudine & specie seu forma eius, quam in ipsis tertianis variari contingit, velut in aliis quoque febribus per circuitum repetentibus, aut ex parte redundantis succi, & hoc vel quantitate vel qualitate ipsius: nam, velut copiosior bilis lõgiores, pauca breuiores efficit accessiones, sic tenuis, quàm crassa, breuiores; crassa verò, quàm tenuis, longiores parit: Vel virium ratione: nam virium robur breuiores, eæ verò imbecillæ multò longiores accessiones efficiũt. Totius quoque corporis constitutio causa est, vt interdum breuiores, sæpenumero longiores fiant accessiones: corpus nanque rarius quantum in se est, breuiores, densius autẽ longiores efficit: facultas nãque valida promptius à se expellit id, quod alienum est; corporis autem raritas minimè detinet id, quod effertur. quocirca ita affectis cito euacuari excrementum necesse est, si etiam alia similia existunt. Pari ratione quibus ecõtrario corpus afficitur, iis necesse est longiorem esse excrementorum excretionem, debiliter expellente facultate, detinente autem ea, quæ efferuntur, meatuum angustia, ac corporis densitate: omnibus autem prædictis insimul concurrentibus aut breuissima, aut longissima accesio fit: nam ob paucitatem, bilisque tenuitatem, robur virium, & viarum amplitudinem, seu corporis raritatem breuissima fit accessio, longissima autem ob copiam, eiusque crassitiem, virium imbecillitatem, meatuumque angustiam, seu corporis densitatem. Si verò prædicta omnia haud concurrant, sed eorũ quædam, pro communicantium causarum diuersitate, accessio magis, vel minus longa erit, vel breuis vel in medio lõgissimę, & breuissimæ, nõ paruã secundũ magis & minus differentiã suscipies. liquet igitur ex his tertianæ accessionẽ propterea nõ semper esse æqualem, quia non perpetuò eadem bilis copia, eiusdemque substantiæ putrescit, nec in corporibus eandem semper constitutionem ac vires æquales habẽtibus, & propterea hæc inspiciẽs me-

[Left margin notes: cap.vlt. — cap.1 — cap.8 — cap.9 — cap.2 — cap.8]

[Right margin note: 2.de Diffe. feb. cap. 8. 1.epid. 5.1. com.23. & 5.2.com.25. 6.epid.5.2. com.23.]

dicus causam promptè inueniens longitudinis, vel breuitatis accessionis eius, ritè eam curabit, eiusque finem prænuntiabit, quouis nomine ipsam appellet. At, vt clarior nostra euadat oratio, quia singulis tertianis iuxta Galeni doctrinam, suum cuique nomen imposuimus, prout magis, vel minus earum accessio prolongatur, cùm sermo noster de ea erit tertiana, cuius accessio duodecim horas non pertransit, quæ maxima est eiusdem accessionis longitudo, eam vel exquisitam tertianam, vel absoluto sermone simplicique appellatione tertianam nominato, prout & Græcorum consuetudo est altero duorum modorum indifferenter eam appellare, vt sexcentis in locis præsertim commen. aphoris. 59. 4. libro testatur Galen. Huius insuper differētiæ quædam ex lōgitudine & breuitate accessionis eius ortum habēt. Nāque accessio interdum vsque ad duodecim horas prolongatur, sæpenumero ad decimā, & quandoque ad sex, vel octo tantùm, vel etiam ad pauciores, prout dicta flaua bilis, ex qua excitatur, in maiori fuerit, vel minori copia, crassioris, vel tenuioris substantiæ, ac in corporis dispositione rara, vel densa: & vires robustæ, vel imbecillæ fuerint. Verùm, quoniam hæc tertiana de numero est morborum, qui per circuitus repetunt, quærendi propterea occasio oritur, quamobrem febres quædam (in quarum numero tertiana est) per circuitus repetant. Huic Gale. 2. de diff. feb. paucissimis verbis satisfacere videtur. Circuituum repetitio, inquit, aut oritur ex fluxione quæ ex robustioribus partibus ad imbecillimas fit, cùm videlicet in aliqua parte excrementum ex quauis causa generatur, demum eiusdem partis expultrice facultate valida existente, reseratis viis, ac eodem excremento non admodum crasso, nec multo existente, ad alias transmittitur, ac ex illis ad alias, quoad ad vnam quandam deueniat, quæ cunctis aliis imbecillior sit quo loco decumbens, præter naturam calfactum ac putrescens febrem excitat, tantoque tempore per circuitus repetit, quanto eædē dispositiones in mittentibus, & suscipientibus partibus permanent. Interdum, eti à si pars, quæ excrementa transmittebat, amplius nō mittat, neque ab aliis suscipiat, remanet tamē in ea parte, quæ prius excipiebat imbecillitas quædam, ea ratione fit, vt febris oriri possit: quoniā sibi ipsi excrementa generat, etsi ab aliis non excipiat, velut si ea ab initio imbecilla fuerit, sibi ipsi excremēta generās, eaque expellere non valens. Cùm enim imbecilla ea fit, excrementum verò fortè multum, aut crassum, viæque obseratæ, fit, vt sibi ipsi initium febricitandi afferat, serueturque non minus eiusdem febris circuituū repetitio quoad in prædictis partibus similes dispositiones permanserint. Accidit & tertiò, quòd quædam partes nulla ab aliis suscipiant excrementa, vtpote nulla existente parte, quæ ea transmittat, verùm præter naturam affectæ, vt cùm supra modum calefiunt, aut dolent, ad seipsas excrementa trahant. proinde fit vt, vbi putrescunt, qui trahuntur succi, febrem excitent. hoc modo, fluxione orta tam si corpus plenum sit, excrementísque refertum, quàm si eisdem vacet, admodum tamen larga existente fluxione, vbi plenum, pauca verò, vbi excrementis vacet. non secus tādiu per circuitus repetet dicta febris, quandiu calor, aut dolor in eisdem partibus perseuerantiam habet. Tribus igitur modis, iuxta Galeni sententiam 2. de Differ. febr. quæuis putrida febris generari potest, quæ per circuitus redit, quamuis interdum eueniat, quod non vna tantùm, sed plures prædictarum causarum communicent in febrium putridarum generatione, quæ circuitione fatigant: vt puta si fluxio in aliqua parte ab aliis mittentibus excipiatur, & eiusdem adsit imbecillitas, ita vt non tantum suscipiat, sed & sibi ipsi excrementa generet, quibus in ea parte putrescentibus si febris gignatur, duplicem habebit & generationis & per circuitum repetitionis causam: prout Galenus secundo de Differentiis febrium, scriptum reliquit. Causæ igitur, quòd febres quædam per circuitum repetant, ac quiuis alij morbi, tot ac tales sunt. At, quòd ad integritatem aliquæ earum accessiones desinant, non difficile est inuenire: nam, cùm prioris accessionis tempus adeo breue fuerit, vt, priusquam secunda incipiat, iam prima desierit: medium interuallum inter secundæ accessionis principium & prioris finem, totum sine febre existit. at, vbi secunda prius incipiat, quàm prior omnino soluatur, nihil harum medium relinquitur. quare ad integritatem non desinet. quærimus itaque nos de ea tertiana febre, nunquid sit morbus acutus, quæ tertio quoque die per circuitus cùm repetat, eius accessio duodecim horas non pertransit: quod tempus longissimum est, omninóque intermittit. eam pro clariori doctrina indifferenter, aut absolutè tertianam, aut cum additione exquisitam, quò ab aliis differat, nominabimus. Hæc causam habet flauam bilem superabundantem in toto corpore latam, ac motam. quo fit, vt in ea vehemens fiat rigor, bilis superueniat vomitus, aut alui deiectio biliosa, vrinæ ac sudores biliosi, ab acutissimis continuis, maximéque adurentibus febribus hoc tantùm discrepans, quòd in illis biliosus succus vnà cum sanguine intra venas contineatur, in hac per totum corpus defertur, ac per singulas eius partes disseminatur. distant ergo hæ febres inter se locis tantùm, in quibus superfluus contrahitur humor: conueniunt verò in causa. vtraque enim à flaua bile gignitur, vt Galenus inquit secundo de Crisibus. primo de Morbis vulgaribus com. Aphoris. 59. 4. lib. & sexcentis aliis in locis. Num autem hæc, & quælibet alia febris interdum symptoma, & non morbus dici & esse possit, adeo quòd, vt vulgus Medicorum asserit, febris accidens, & non morbus dicatur, non minimam difficultatem habet: cùm apud Galenum compertum sit, nonnunquam febrem symptoma nominari, præsertim cùm inflammationes sequitur, vt patet commento Aphorismo 44. lib. 6. cùm de ea febre loquitur, quæ ad inflammationem vesicæ consequitur: asserit enim eam esse casum eiusdem inflammationis & tertio de Locis affectis, de febre phreniticis orta inquit eam vnum quoddam symptoma, seu casum censeri cerebri dispositionum, idem quoque fateri videtur & primo de Arte curand. ad Glauc. circa finem, & secundo eiusdem circa principium. & primo de Different. febrium, circa finem, cùm de diaria disseruit, quæ ex æstu, vel frigore ortū habet, febrem dixit interdum esse symptoma solius in capite dispositionis: prætermittendo pro nunc ea, quæ scripsit comm. Aphoris. 66. & 73. quarti lib. & 43. septimi lib. cùm ad mentem antiquorum, & non iuxta propriā sententiam illud conscripserit, velut liquidò cuilibet eius scripta inspicienti patere potest. At nos prædictis haudquaquam obstātibus cum eomet Galeno indubitan-

Margin notes: cap. vlt. — Loco citato. — cap. 2 — 1. epid. s. p. com. 29 cap. 5 cap. 2 — cap. 5 ... 20 — cap. 7 — 1. ad G. cap. 4 3. reg. & 1. ad Glau. vlt. Glau. 1. 1. de differ. cap.

indubitanter affirmare audemus nullã febrẽ quouis modo genitã posse nec dici,nec esse symptoma,sed semper,quæcunque ea sit, morbus est,& dicitur:illud tantum animaduertentes in eiusdẽ Galeni doctrina,quòd, cùm de symptomate bifariã loqui possimus,generatim scilicet,& speciatim sumpto,vt patet lib.de Differẽtiis sympto.quando dicimus febrẽ non posse dici,nec esse symptoma, de eo intelligẽdum erit speciatim, & non generatim dicto.nã neminem præterit non febrem tantùm, aut quẽuis alium morbũ symptoma dici posse generatim sumptum,sed & morborũ causas, & vniuersaliter quicquid preter naturã corpori accidit,siue morbus sit, siue causa,siue symptoma propriè dictũ fuerit,verũ de eo symptomate intelligendũ erit, quod speciatim sumitur.hoc autẽ trifariam distinguitur à Galeno eodẽ libro de Differentiis symptoma. aliud nãque affectus nostri corporis est, aliud functionum noxa,& reliquum excrementorũ immodica excretio, aut suppresio. Quo supposito tanquam vero Galeni decreto, quòd quæuis febris perpetuò morbus sit,& non symptoma,sumpta ipsius morbi definitione, quæ à Galeno nõ modò lib.de Differẽtiis morb.& sympto. verùm sexcentis aliis in locis conscribitur,absque vlla difficultate probari potest:nã, cùm morbus sit preter naturã affectus,à quo primò actiones impediũtur,febrisque perpetuò huiusmodi sit: semper enim functiones per se primò lædit: necessariò sequitur semper esse morbum.Ad hæc,si omniũ medicorũ cõsensu febris essentia, est præter naturã caliditas in totũ animal effusa, vel in plurimis,aut saltem nobilissimis partibus accẽsa,vt 6.de Morb.vulg.Gal.testatur;ergo perpetuò morbus erit in intemperie,velut ipsemet lib.de Diffe. morb. sentit.hæc autẽ intemperies vniuersi febriũ generis est calor,eodẽ teste 11.Meth.quo fit vt frigidis semper curetur tanquã contrarius ei existentibus.Erit igitur quæuis febris semper morbus in intemperie, eaque calida:talis nanque est eius propria essentia, vt diximus.Rursus,si symptoma sit febris speciatim sumptum,cùm id triplicem habeat differentiã, necessariò in earũ aliqua reponi deberet. at, quòd in nullo symptomatum genere ea collocari posit,facilè deducitur: cùm nec in genere noxæ functionũ esse poterit: nã ipsa per se primò functiones lædit, & nõ est aliqua functionũ noxa,vt patet per omnes functiones discurrenti: nec in genere affectus corporis cõnumerari poterit,cùm hęc symptomata functiones nõ ostendant,nec per se primò: verùm febris ipsa est, quæ per se primò functiones lædit. In genere autẽ retentorum, vel excretorum immodicẽ quis adeò erit insulsus, vt febrem reponat? nemo inquam,etsi per cuncta excrementa discurrat.Cùm igitur in nullo symptomatũ genere reponi febris valeat, relinquitur vt nullo pacto,quocunque modo ipsa oriatur, symptoma propriè dictũ appellari posit,sed semper morbus in intemperie,eaque calida.Et,qui eam quandoque morbum, interdũ symptoma appellant, id faciunt,quoniã febris essentiã atque propriam naturã ignorãt:nec minus eos pręterit, quibus morbus a symptomate distet. & propterea vnam cũ altero confundunt.Quòd,si Gale. pręcitatis locis,& aliis quibusdã,interdũ febrẽ symptoma alicuius præter naturã affectus appellarit, non propterea illico febrem esse symptoma dicendum erit speciatim dictũ: cùm hoc & eius doctrinæ,& veritati satis pugnet, vt supra mõstratum est.

Sed attendendum Symptoma nomen Græcum à Græco verbo συμπίπτω deductum, apud eosdem Græcos nonnullas habere significationes:nam,velut verbum ipsum συμπίπτω significat quandoque contingo, concido, interdum incurro, competo, consequor,&c.sic symptoma id,quod cõtingit,concisionem,concasum,incursum,vel alicuius rei asseclam significat. Quo fit, vt,cùm symptoma dixerit febrem esse,alicuius dispositionis præter naturam, nil aliud voluerit intelligere, quàm eam contingere cum dicto affectu, vel eiusdem esse asseclam, seu ad eum consequi, vt dilucidissimè cõstat ex eius verbis in fine primi libri de Arte curan. ad Glauc. & principio secundi cũ de febribus,quæ inflammationibus accidunt,seu contingunt,verba facit.Illud quod nec ignorauit doctissimus Leonicenus, qui hoc modo nomen illud Symptoma lib.1.de Different.febr. iuxta finem, interpretatus est,cum dixit: Eorum verò nonnullis febres solùm capitis dispositionem consequi: & non dixit eiusdem dispositionis esse symptoma,velut Laurentianus,quod parũ doctis non parui erroris causa esse potuit, prout quibusdam vsque ad nostra tempora fuit. Febrem igitur aliquam esse symptoma propriè & speciatum dictum, tanquam erroneum in Galen. Doctrina,à veritateque valde alienum quiuis asserere caueat. Nam qui arbitrantur interim eam symptoma censendam esse, ob id sunt accusandi, vt Galen.inquit libro de differen. morb. quòd non expectantes donec ab aliis confutentur, ipsi seipsos reuincunt. quòd si illud reperiatur conscriptum, modo quo exposuimus, erit intelligendum,nisi fortè Galenus ad aliorum mentem loquatur,vt in quibusdã prædictorum locorũ patet. erit denique propterea tertiana febris morbus.num vero acutus,vel non acutus nondum liquet. Pro huius dilucidatione animaduertas oportet, Galen.tertio prognost.scriptũ reliquisse duas esse tẽporum præfinitiones in morbis,qua ratione acuti,aut diutini dicuntur, qui quidem sic ab eo sæpenumero illustrioris disciplinæ gratia nominantur. verùm, cùm non duæ tantùm re vera morborum differentiæ sint, sed multæ admodum, idcirco nec eos laudat secundo de diebus decreto.qui duas vniuersas morborum species ponunt, neque vtranque deinde diuidunt: nec illos probat, qui tot esse dicunt, quot dierũ decretoriorũ circuitus: acutos propterea sub hac ratione subdiuidens eodem loco asseruit quosdam acutos esse, quosdam verò peracutos, iterum peracutos subdiuidit in exactè peracutos, qui quartam diem attingunt,& peracutos non exactè,qui ad septimam vsque producuntur.deinceps inter acutos ait alios esse exactè acutos, qui vsque ad decimamquartam producuntur: alios non exactè, qui vsque ad vigesimam durant: quanquam & hi quoque acuti sint. Est insuper aliud morborum genus, quod ex delapsu acutum ad quadragesimam vsq; diem peruenit, ita vocatum, quòd acuto quodam imperfectè iudicato intra diem vigesimum, deinde vehementia eius confracta, reliquum eius intra quadragesimum diem dissolui consueuit.nõnulli autẽ statim ab initio velut prohibiti,tardeque moti,& nullam interea subitam mutationem moliti ad quadragesimum diem producuntur.duplex autem horũ quoque natura est, vel enim accesionum remissiones in integritatẽ finiunt,vel continua febris semper perdurat: tales etenim(vt ipse asserit) acutorum morborũ

G

cap.2 — cap.vlt. — cap.vlt. — 6.epid.s.p. com.29 — cap.5 — cap.2 — cap.5 — cap.10 — cap.12 — cap.6 epid.2. 20 — cap.7

naturæ adhærere videtur. iã alij manifeſtò ſunt vtique diuturni, qui iterũ pro diuerſa ſecundum tẽpus eorũ præſinitione diuerſas habere poſſunt ſpecies ſeu differentias, quas omnes, in variis tamen locis Hipp.in omnibus admirãdus cõſcripſit,ab ipſis euidẽtibus ſermonẽ capiẽs. Exactè nãque peracutorũ memoriam habet aph.7.1.lib.dum dixit, Vbi morbus peracutus eſt,ſtatim extremos habet labores,& extremè tenuiſsimo victu vtendũ eſt:per extremos labores,vt Gal.fuit interpretatus, intelligẽs acceſſiones, & caſus omnes maximos atque vehemẽtiſſimos,cũ in ipſis ſtatim morbi incidat vigor,in primis videlicet eius diebus,hoc eſt,circa primos quatuor dies,vel paulò vlterius : in quo morbi ſummo vigore prędicta duo maxima ac vehemẽtiſsima fiũt, acceſsiones ſcilicet,& caſus vniuerſi. Per acutorum autẽ,nõ tamẽ exactè,lib.1.de ratione victus in morbis acutis ſub his verbis meminit, Sorbitionẽ dare oportet neque multã,neque craſſam,ſed poſt ſeptimam,vel nonã, ſi validus ſit.& iterum,Quibus vtique vel quinto, vel ſeptimo, vel nono fieri debeat morbi iudicatio,&c. At de exactè acutis in apho.23. ſecundi lib. ſub his verbis ſcripſit. Acuti morbi in quatuordecim diebus iudicãtur. acutorũ verò non exactè.3.prog. oblitus nõ fuit, cùm inquiat, Itaque primus impetus hunc in modũ finitur,ſecundus verò ad ſeptimũ producitur, tertius ad vndecimum, quartus ad decimumquartũ, quintus ad decimumſeptimum,ſextus ad vigeſimum.Hi ergo ex morbis acutiſsimis per quatuor ad viginti ex additione terminantur.at eorũ, qui ex delapſu, ſiue decidẽtia acuti nominantur.1.prog.mentionem fecit,dum talia protulit verba, Spirationis facilitatem exiſtimari oportet,perquam magnam vim habere ad ſalutẽ in omni morbo acuto, qui cum febre infeſtet, & quadrageſimo die iudicetur.quinetiam ſexageſimi, octuageſimi, & centeſimi rurſus primo de morbis vulg.meminit,& apho.28.tertij lib. ſcriptũ reliquit nõnullos puerorum affectus diebus xl. finiri,quoſdam ſeptem menſibus,reliquos ſeptẽ annis,nõnullos verò ad pubertatem vſque peruenire. quæ omnia ſimul ad clariorem diſciplinam, & ægrorum vſum admodum vtilia ſunt : etenim ſua cuiuſque victus ſpecies eſt. At quoniam Medicorum plurimis, qui ex ſola temporis pręfinitione morbos diffiniũt, aberrare contingit,non tantùm circa eorum appellationes, verùm & rerũ quoque ipſarum dignotiones confundunt : nam paruas & à periculo remotas febres diarias ex frigore quodã, ſeu æſtu, vigilia, ebrietate, vel ira, aut aliis ſimilibus cauſis ortas, etſi circa primos dies terminẽtur, nemo tamẽ vel idiota,vel Medicus peracutas febres,ſeu morbos peracutos vocare conſueuit. nec ſecus morbũ aliquem cum ſegni lẽtoq́; motu cũ interuallis à febre remiſſis, ſi vſque ad quadrageſimũ extẽdatur,nemo ſanæ mentis acutum ex decidentia nominauerit:nec,ſi in decimoquarto finitur, acutũ quiſquam nũcupabit: quos tamẽ, ſi nudas tẽporis præſinitiones obſeruarit,acutos, vel peracutos quiuis appellare cogetur. propterea Gal. 2.de Dieb. decr. Archigenẽ laudabat,qui nõ ſolis nudis temporibus,ſed motu & natura,magis acutũ, vel peracutũ morbũ appellauit, eum talem eſſe aſſerens, qui propter motus velocitatem periculoſus exiſtit. quapropter lucidiſsimus Gal.cunctos,qui in hac re prouenire potuiſſent errores euitans,eodẽ loco dicebat, Vides igitur nos, cùm ſolutio interdum eandẽ temporis præſinitionem habet,vel acutũ morbum,vel nõ acutum nuncupare eodem modo quãdoque:aliũ acutum,alium diuturnum ipſo ſolo motu diſtinguentes.contingit nãque morbos quoſdam quarto, ſeptimo, decimoquarto, vigeſimo, vel quadrageſimo die terminari, qui non ſtatim acuti, vel peracuti dicendi ſunt, niſi eorum motu priùs obſeruato.hic ſi celer,ſeu velox, motus fuerit, ſic appellandi ſunt iuxta Gal. ſententiam:ſin autem ſegnis & lentus,nullo pacto acuti dicendi,ſed alio nomine nuncupãdi ſunt, etiamſi intra terminum acutorum (vt diximus) finiantur. Quare ex motu pręſertim, & nõ ex tẽpore tantùm, morbos præfiniri iubet Gal.vt 3.de Dieb.decr.circa finẽ, decretum reliquit. nam qui breui tempore terminatur morbus, non autem celeriter mouetur, vt diaria febris, hunc Græci βραχυχρόνιον, hoc eſt, breuis temporis morbum,non autem acutũ appellant. huic contrarius eſt, quem Græci πολυχρόνιον, nos diuturnum, ſiue longi tẽporis morbum appellamus, ſiue quomodocunque aliter quis vocare ipſum malit. At acutus morbus,licet omnino brachychronius quaſi exigui temporis ſit ; non tamen hac ratione acutus nuncupatur, ſed propter eius motus celeritatem acutus dicitur. quia verò ipſum celerrimè quieſcere oportet, vt qui ad proprium finem properat,(nam idem eſt celeriter moueri,ac ad terminum properare) erit propterea acutus morbus omnino & brachychronius, hoc eſt,exigui tẽporis. Propter motus ergo celeritatẽ acutus dicitur: quòd verò diu morari, eò quòd celeriter mouetur, non poteſt, brachychronius appellabitur. ipſi verò acuto morbo tardus appoſitus eſt,vt qui non celeriter, ſed ſegni & tardo motu moueatur,hic omnino polychronius non eſt, etſi quilibet polychronius morbus ſit tardus. accidit enim, vt propter virium robur,aut corporis raritatem,paucitatem,ac tenuitatem humoris ex quo fit, interdum brachychronius ſit:ita nec quilibet brachychronius acutus eſt; licet quilibet acutus exigui temporis omnino ſit:febres nanque diariæ morbi ſunt exigui tẽporis,non autẽ acuti morbi dicuntur:cùm nõ celeri motu moueãtur, neq; magni ſint. Liquet igitur ex his, quòd licet quilibet morbus acutus ſit exigui tẽporis, ſeu brachychronius : non tamẽ hac ratione acutus appellatur, ſed talis dicitur, quia celeriter mouetur, velociter ſcilicet tempora eius propria pertranſiẽs, ac ad ſummũ vigorẽ properans.hac ratione is morbus ei opponitur,qui tardus dicitur:quoniã ſegni & lento motu mouetur. & propterea vnus ab altero iuxta Gal.ſententiam ſolo motu diſtinguitur.quod quidẽ confirmauit 6.de Mor.vul.cùm dixit, Acutos morbos dicimus,quicũque propria tẽpora vſque in finem velociter pertrãſeunt.& propterea nõ mirũ, ſi iidem ipſi acuti morbi, pro diuerſa motus eorum celeritate, magis & minus acuti dicantur ; nam vbi ſtatim, circa primos videlicet quatuor dies, extremos labores habeat, in ſummoque vigore conſtat: talis morbus, cùm velociſsimi,ſeu celerrimi motus ſit, exactè peracutus morbus dicetur. quòd ſi in ſeptimo conſiſtat die ; peracutus, non tamen exactè, nominatur, velocioris quidem & ipſe motus exiſtens,non tamen adeo vt is qui in quarto,vel paulò vlterius cõſiſtebat.ſi autẽ in 14.die caſus vniuerſos, ac acceſsiones extremas habeat,& proinde in ſummo vigore conſiſtat:ſimpliciter acutus morbus nũcupabitur, celeriter quidẽ & ipſe propria tempora pertranſiens;verũ non adeo vt qui in quarta,vel ſeptima

tex.44 tex.25 tex.3 tex.25 1.epid. ſ.3. tex.14 cap.12 cap. cap. 1. epid.ſ. com. 6. epid. com.

ptima consistebat. At, si quidam morbi debiles ac parui circa primos dies existant verùm quarta, aut quinta de cōtinui vehemētes, acuti, seu celeres fieri incipiant, aut sexto, vel septimo die tales fiant; acuti, sed non simpliciter dicuntur ad 20. vsque diem, vel 17. iudicati: adeo vt morbi continui acuties nunquam posit plures, quàm quatuordecim obtinere dies, vt liquet com. Aphoris. 23. lib. secundi; & propterea hi quoque acuti sunt. quidā verò celeriter à principio moti, imperfectéque intra diē vigesimū iudicati, deinde confracta eorum vehementia, reliquum intra quadragesimum diem dissolui consueuit. & propterea acuti ex delapsu, seu desidentia, aut acuti, qui in quadraginta diebus iudicantur, appellari consueuerunt. Sola itaque motus specie acutus morbus quacunque modo talis dicatur, à diuturno, seu tardo distinguitur iuxta Galen. doctrinam 2. & 3. de diebus decreto. & 6. de morbis vulgaribus cùm ille veloci, seu celeri, hic verò segni & tardo motu moueatur: quamuis omnis acutus morbus exigui temporis sit, ac celer, omnisque diuturnus, id est, longi temporis, necessariò tardus: non autem è contra, vt supra diximus. Proinde cum Galen. citra omnem ambiguitatem ac controuersiam, audacter fateri audeo, tertianam febrem esse acutum morbum. nec scio, si quispiam vel idiota, vel Medicus reperiatur, qui hoc idem confiteri vereatur. nam, si apud eum acuti morbi solo motu à diuturnis distinguuntur, & propterea hi acuti dicuntur, quia propria tempora vsque in finem velociter pertranseunt: quòd tertiana sit huiusmodi cunctis liquet; etenim celeriter mouetur, adeoque velociter propria tempora pertransit, vt interdum suo motu celeri septem periodos non expectans, (quod tempus ei longissimum est, vt patet Aphor. 59. 4. lib.) neque etiam vltra tertium progrediatur circuitum, velut Gale. inquit. 2. de Crisibus. quare erit tertiana febris morbus acutus. At, si quispiam dixerit adhuc eam non esse morbum acutū; quæritur, in quo morborum genere debeat reponi: non quidem inter polychronios: cùm hi multi temporis morbi sint, tertiana verò exigui: nō in numero eorum, qui tardi appellantur: nam ea celeri motu, hi verò tardo & segni mouentur. neque brachychronius morbus dicenda erit: quia, præterquam quòd exigui temporis tertiana morbus sit, etiam celeriter mouetur. quod brachychroniis nullo pacto competit: hi enim pauci & breuis temporis sunt tantùm, non autem celeriter mouentur, vt est videre in diariis vocatis febribus. Qua de re, cum neque brachychronius, neque polychronius morbus tertiana sit, neque tardus, qui verè acuto opponitur iuxta Gale. sententiam. 3. de diebus decreto. necessariò sequitur, quòd in numero acutorum sit: nam præter has nulla alia reperitur morbi differentia apud eum. Quòd si hi morbi, qui celeriter iudicantur, & ad suum vigorem celerrimè properant, ac magni sunt, à Galen. in commento Aphoris. 19. & 23. 2. lib. acuti dicuntur, atque sunt, tertianam quis negabit acutum morbum & esse & dici, cùm celerrimè iudicetur, & magnus morbus sit? quòd autem celerrimè iudicetur, cuiuis patet. magnum verò morbum esse ei patebit, qui quos magnos morbos Galen. appellet 4. Method. medendi, considerabit. trifariam enim dicit morbum esse magnum: vel propter afflictæ partis præstantiam, vel propter affectus magnitudinem, vel quia cacoethes. At tertiana non vna tantùm ratione magnus morbus dici debet, vt puta quia princeps pars in ea læditur, cor videlicet: cùm hæc cuiuis generi febriū communis sit: ac propterea, quia febris, ei hæc magnitudo aduenit, Gal. auctore octauo Meth. med. verùm & propter affectus magnitudinem morbus magnus appellari debet. est siquidem tertiana magna & vehemens febris. quare, præter id quòd febris est, illi quoque magnitudo adeo notabilis accedit, vt, relatione aliarum febrium, magna & vehemens dici possit, præsertim si ad diarias, hecticas, & putridas eas, quæ ex frigidis succis ortum ducunt, comparetur. Cum igitur duplicem habeat magnitudinis causam, & non vnam tantùm, tertiana ipsa, celerrimeque sua pertranseat tempora, vt prius diximus; iure morbus acutus appellanda erit, si quæ Galen. asserit commen. Aphoris. 19. & 23. 2. lib. de acuto morb. vera esse concedemus. Eodem quoque commen. Aphoris. 19. 2. lib. duplicem fatetur esse acutorum morborum naturam, cum febre præsertim; nam vel in humoribus calidis solis, qui nullum obsedere locum, sed æqualiter in omnibus animalis partibus apti sunt ex sua natura generari, vel loco aliquo patiente fiunt, vt in morbo laterali, pulmonis inflammatione, & angina. cùm igitur ipsa tertiana ex calidis succis, biliosis videlicet, generetur, calidioribus existentibus cunctis aliis, qui in corpore sunt: qui nullum obsedere locum determinatum, sed per totum corpus deferuntur, vt patet 2. de Crisi. quis adeo erit insulsus, qui ipsam negabit esse morbum acutum, secundum primam saltim eorum naturam? cùm Gal. huiuscemodi morbos acutos nuncupet, qui ex calidis humoribus solis generantur citra aliquem determinatum locum patientem, quamuis non ipsis secundum naturam se habentibus, sed putrescentibus tertiana fiat, vt Gal. visum est 2. de Crisibus, cum dixit, Quòd febris acuta vel aliquo humorum putrescente, vel mēbro inflammationē patiēte generatur. Verùm, cùm nec pituita, nec melancholicus, succus putrescens acutas febres pariat, vt cuique liquet: ex his nāque morbi longi, seu diutini fiunt eodem Gal. auctore com. Aphor. 19. secundi lib. sequitur, quòd ex bile putrescente febris acuta generetur. qua de re tertiana febris acuta erit, cū ex bile putrescente ortū habeat. Ad hæc quis vnquā tertianam esse morbum acutū dubitabit, si Gale. verba inspiciet & intelliget, quæ comm. Aphoris. 59. 4. lib. scripsit? sunt autem talia: Sicuti igitur in morbis continuis acutorum quidem morborum terminus est quartusdecimus, peracutorū verò septimus, sic in intermittētibus longissima tertiana febris terminū habet circuitū septimū. Rursus autē sicuti in peracutis morbus poterat iudicari quinto, quarto, & tertio die, sic & in tertiana eiusdem circuitibus fieri solutio potest non expectante natura septimum. Cum igitur Galen. dixerit, Sicuti in morbis continuis acutorum quidem morborum terminus est quartusdecimus, peracutorum septimus, & demum addidit, Sic in intermittentibus: quærēdum est, de quibus intermittētibus loquatur, de acutis, videlicet, an de tardis, & diuturnis. Non est dicendum de tardis & diuturnis, cùm tertiana non sit huiusmodi: præter id, quòd falsum esset illud, quod asserit, longissimum scilicet terminum earum esse circuitum septimum: cùm multæ non exquisitæ tertianæ reperiantur, adeo tamen diuturnæ, vt non modò vltra septimum circui-

cap. ult. | cap. 12 | cap. ult. | 6. epid. s. 1. com. 19 | cap. 3 | 6. epid. com. 19 | cap. ult. | cap. ult. | cap. 3. & 6 | cap 6

tum protendantur, sed vltra decimum, vigesimum, & interdum quadragesimũ. Nec valet, si dixeris, de intermittẽtibus brachychroniis eum fuisse locutũ: quoniam & comparatio frustra esset, & nihil vtile concluderet Gal. in prędictis verbis acutos morbos continuos cũ brachychroniis intermittentibus cõparans, qui alterius generis sunt morbi: præter id, quod iã probatũ est tertianã de numero eorũ non esse. Quare velis, nolis, fateri cogeris quòd de intermittẽtibus acutis loquatur, cũ dixit, Sic in intermittentibus longissima tertiana febris terminũ habet circuitũ septimum, tertianã ipsam exquisitam acutum morbum intermittentem nuncupans. quod insuper verba eius sonant: nã, cur prius oportuisset dicere Sicuti in morbis continuis acutorũ quidem morborum &c. frustra vtique apposuisset verbum illud Cõtinuis, sed satius fuisset dicere, Sicuti in morbis acutis. verùm, quoniã perciebat Gal. quòd in numero acutorum morborum comprehenduntur & continui & intermittentes; propterea vtrosque cõparauit, significãs quòd velut se habet decimusquartus dies in acutis continuis, quia vltimus est eorum terminus, sic in intermittentibus acutis, vt in tertiana ipsa, vltimus terminus est circuitus septimus, quod enim in cõtinuis vna dies valet, hoc in intermittentibus accessio. & propterea tertiana poterit ante septimum circuitum iudicari, vtputa in tertio, quarto, vel quinto circuitu, velut peracutus morbus in eisdem diebus septimum diẽ non expectans. erit denique tertiana exquisita acutus morbus intermittens, si præposita Galeni verba veritatẽ contineãt. Rursus, si verum est biliosum succũ semper acutos morbos operari Gal. decreto com. Apho. 22. 7. lib. qui tertianã negabit esse morbum acutũ, eius sententiæ ac veritati ex aduerso pugnabit: cùm & ipsa ex bile ortũ habeat. quinimo, si quis valet ex syncera bile morbus gigni, ille pręcipuus erit exquisita tertiana. At forte dices, Gal. pro semper intellexisse, vt plurimũ, vt sensus sit verborum eius biliosum succum semper, hoc est, vt plurimũ operari acutos morbos; possẽt fortè Gal. verba hoc modo exponi, nisi vsus fuisset aduerbio Græco ἀεὶ, quod nullibi compertum est aliud Latinè significare, quàm semper. quapropter hic pro semper exponere, vt plurimũ, siue magna ex parte, penitus falsum est, vt cuilibet, qui Græcas literas callet, manifestò liquet. Erit itaque ob id acutus morbus tertiana; quia biliosus succus semper acutos morbos operatur. Quòd insuper tertiana feb. acuta sit, patet iis, qui Gal. verba inspiciẽtes 6. de Morb. vulga. ea intelligere velint: nam tex. Hipp. exponens, in quo febriũ differẽtias conscribit super Hipp. verba, Aliæ verò acutæ, inquit Gal. de caliditate celeriter manui occurrente, suumq; ipsius velocẽ motũ ostendente intelligere opus est. Ex quibus verbis constat, quòd eas febres acutas Hippo. & Gal. appellant, quæ sua caliditate celeriter manui occurrũt, suumq; velocẽ motũ ostendũt. Atqui tertiana huiusmodi est: ipsius nãque caliditas nõ velociter modò, sed velocissimè manibus occurrit. quod cũ pateat ad sensum, alia probatione minimè indiget. tũ igitur quia suum ipsius velocem motũ ostẽdit, hacque ratione eius caliditas celeriter manui occurrit: tum etiã quòd septenis circuitibus, quod tẽpus longissimũ est, iudicatur, Hippoc. auctore Aphor. 59. 4. lib. erit tertiana febris acuta. Libro quoque 8. de Hipp. & Plat. decr. redarguẽs Plat. Gal. de causis generationis febris tertianæ atque quotidianæ, inquit acutissimas & ardentissimas febres à flaua bile oriri, & tertianam ex ardentium genere esse. at, si tertiana ex genere est ardentium feb. necessario & acuta febris erit: neque enim vna ardens febris est, quę nõ acuta dici possit, vt in expositione febris acutæ patet. hoc idẽ cõfirmauit lib. de Palpi. trem. rigore, & conuulsione, dũ dixit: Tritæi quidem exacti si qua nota euidens sit, est à rigore: quòd cùm vehementibus rigoribus inuadant paroxysmi. nullus autẽ vel non sanæ mentis febrem hanc in succo frigido fieri affirmet: cùm genere ardẽs sit 2. cap. Vides igitur, quo pacto tertiana, cùm genere sit ardens, acuta quoque febris dicenda erit, nisi asserere audeas ardentem aliquã febrẽ nõ esse acutam, quod penitus Hipp. & Gal. doctrinæ ac veritati pugnat: nam quæuis ea sit, ex calidis procreatur succis biliosis, præsertim quorum natura est acutos morbos generare. qua ratione fit, vt, cùm ardens febris à Gale. dicatur tertiana, nõ minùs & acuta dici debeat: cùm enim ex bile ortũ habeat, febris vtique erit multam & acrem habens caliditatem, eodẽ teste quarto de Ratione victus. cuius naturæ acuta febris est. Amplius, cùm quælibet continua febris idem habeat genus cũ singulis intermittentibus, vtputa quotidiana continua cum intermittente, & quartana continua cum intermittente, & exquisita febris ardẽs cum exquisita tertiana, vt decretum reliquit Galen. 2. de Crisib. & cùm quatuor in vniuersum sint morborum genera, ex motu & tempore distincta, eodem Galeno teste, tertio de Diebus decr. duo videlicet ex motu præcipuè, & duo ex tempore; de necessitate sequitur, quòd in eo genere, in quo reponitur quælibet prædictarum continuarum febrium, in eodem & intermittens reponatur sibi correspondens. at, cùm in genere acutorum morborum, acutarumque febriũ, quæ exquisita ardens est, omnium consensu contineatur: in eodem quoque genere exquisitam tertianam contineri oportet: aliàs diuersum haberet genus ab ipsa exquisita ardenti febre. quod manifestè Galeni dictis pugnat, præter id quòd in nullo aliorum genere contineri posset, vt superius ostensum est. quapropter optimè Galen. eodem secundo libro de Crisibus dicebat, acutissimas maximeque adurentes febres hoc solo à tertianis differre, quòd in illis flauæ bilis humor in vasis vnà cum sanguine continetur: in tertianis verò, cum vehementer moueatur, per singulas corporis partes disseminatur: quamuis in eo, qui vtrunque facit morbum, humore communicent. Idem est ergo earum genus, eadem ambarum causa, ambæ ex necessitate acutæ secundum magis & minus tantùm ratione locorum diuersorum discrepantes. qua ratione exquisita febris ardens poterit acutissima, atque ardentissima nuncupari, prout Galenus eam appellat: ipsa verò tertiana, acuta atque ardens, prout vbique locorum eius verba sonant. Nec minus tertianam esse acutum morbum ex his, quæ Galenus secundo prognostic. asserit, percipere possumus quo loco discrimen afferens inter extremarum partium refrigerationem in diutinis morbis, & eam quæ in acutis accidit circa accessionum principia, duplicem naturam acutorum conscribens, qui cum febre fiunt, vnam cum inflammatione in visceribus, & reliquam sine ea, dixit quòd in morbis acutis cum inflammatione, propter inflammationis magnitudinem in visceribus fatigantis, parum sangui-

6. epid. 5. p. com. 29

cap. 6

2. prog. com.

cap.

4. rat. com.

1. epid. 5. tex.
3. epid. 5. tex. 34.
1. tex.
1. ad Gl.
cap.
cap.
cap.
cap.
cap. 3

locis ci supra.

sanguinis in omne permeat corpus, plurimum verò eius in parte inflãmatione affecta includitur. & ob eam rem, licet extremæ partes frigidæ sint: mediæ tamen corporis partes, quæ sunt thorax & venter, admodum calent. Horum morborum idẽmet Gal. meminit commento Aphorismi 48. quarti libri, & primo septimi libri eandẽ eorum afferens rationẽ. Demum subdit, At verò per morbos acutos interdum accessio cum rigore prehendens, aut refrigeratione, non solùm extremas corporis partes, sed etiam cutem circa costas ac ventrem, frigidã reddit. ea quidem circa viscera vitium non ostendit. Cùm in hac verborum serie acutorum morborum Gale. meminerit, in quibus accessio cum rigore prehendit, quærendũ ab eo de qua febre loquutus sit. Non erit dicẽdum, quòd de quartana: quoniam, licet cũ rigore inuadat, inter diuturnos morbos connumeratur. Ergo de tertiana: nam hæ duæ tantùm febres cum rigore inuadunt. At si de tertiana, quæ cum rigore inuadit, Gale. intellexerit, cùm hoc propriũ sit ipsius exquisitæ tertianæ: quis audebit eam negare esse morbũ acutum? Dicet fortè quispiam Galenũ per rigorem horrorem voluisse intelligere, & propterea per acutam febrem cum rigore prehendentem semitertianam significasse: quæ quidẽ ex Hippocratis sententia primo de morbis vulgarib. acuta est: aut de aliqua alia cõtinua, quæ cum horrore inuadit intellexisse; possunt enim quædam esse huiusmodi, Hippocrate auctore primo de mor. vulga. & Galeno primo de arte cur. ad Glauc. Huic obiici volo, nullibi Gal. per rigorem horrorẽ intellexisse: immo inter eos lib. 10. Meth. meden. & secundo de causis sympto. discrimen non minimũ conscripsit, asserens rigorẽ propter multitudinem, ac excremẽtorum acrimoniam, impetusque celeritatem, cùm per sensibilia corpora ferantur, atque ob laborantis virium infirmitatem fieri: contra horrorem excitari, vbi & qualitas eorum, & impetus velocitas est remissa, tum etiam copia minor, ac vis naturalis tristanti obsistit. ex diuersis denique causis omnino cùm fiãt rigor & horror, nequaquàm poterit nec à Galeno nec ab alio quouis alterum cum altero cõfundi. qua de re nec de semitertiana Gale. dicta verificari possunt: cùm eius non tantùm cum horrore prehendat accessio, immo horrifica sit, maiori scilicet accessionis parte ab horrore occupata, qui medium est rigoris, & frigoris: nec de continuarum aliqua intelligi possunt: cùm omnis continua febris (vt idem testatur secundo de diffe. feb.) suapte natura, si exquisita est, horrorem non habeat, neque rigorem: quamuis Hippo. 1. de morb. vulg. & Gal: primo de arte cur. ad Glauc. aliquam ex continuis febrem incipere posse cum paruo rigore affirmauerint: qui tamen rigores paucissimi ac minimi sunt vt Hippo. eodem loco testatur. quem Galenus exponens asseruit per paucissimos rigores Hippocratem horrorẽ voluisse indicare. cùm nanque scriptũ reperitur paruus, seu minimus, aut paucissimus, rigor: possumus, immo debemus, horrorem intelligere: at non possumus, si simpliciter Rigor compertum sit. Cum rigore igitur retulit Gal. 2. prog. accessiones per morbos acutos interdum prehendere, & nõ cum paucissimo, siue paruo rigore. quare de horrore minimè intelligendum erit, sed de vero rigore, qui non, nisi in tertianis & quartanis, cùm earum accessiones inuadunt, conspicitur. at cùm nequeant eius dicta de quartana veritatem habere, non enim est ipsa morbus acutus: necessariò de tertiana verificabuntur. & propterea inter acutos morbos connumeranda erit. Vlterius, si Hipp. 1. de morb. vulgar. semitertianã febrẽ appellat horrificam, continuã, & acutam, cùm horrorẽ suscipiat à quotidiana & tertiana simul, quoniam medium quoddam est inter tertianæ rigorem & frigus quotidianæ eueniens, continua autem sit propter quotidianã, quæ cõtinua est: quæret quispiã, à qua istarum febriũ acuitatẽ habeat. & non erit dicendum, quòd à quotidiana: nam ipsa inter tardos morbos ac diutinos comprehenditur, etiam si continua sit, & non inter acutos: quoniam non est celeris motus. nec ab vtraque simul velut horrorẽ, sic etiam acuitatem, suscipit: nam quod ex sua natura quotidiana sola non habet, etiã cùm alteri coniungitur, ex se tribuere nequit. at acuitatem ipsa nequaquam habet, cùm nec ipsa febris acuta sit, vt tum ex eius motu, tũ ex eius caloris qualitate constat. ergo nec, cùm alteri febri copulatur, acuitatem illi præstabit. relinquitur ob id propterea acutã febrem semitertianã dici, quoniã tertianã habet coniunctã. qua ratione fit vt, si per eam semitertiana acuta febris dicatur; ipsa quoque tertiana febris acuta sit. congruũ insuper erit, cùm tria in se cõplectatur semitertiana: horrorẽ videlicet, continuitatem, & acutiẽ: vt vnũ habeat à quotidiana, continuitatẽ videlicet: reliquum à tertiana, acutiem scilicet: tertium verò, horrorem ab vtraque. Quæ omnia confirmare videtur Gale. 2. de Diffe. feb. dum inquit, Quòd vbi tertiana exuperat febris, magis erit horrifica semitiana, & aliquid rigoris in accessione assumit. statim itaque calidior talis est, & ardẽtior, ac celerius peruenit ad consistendi vigorem. vbi verò pituitosus exuperat succus; frigus extremarum partiũ exuperabit, & horror paruus erit, pulsusque contractio fortior, ac diuturnior est, & lẽtè accessio increscit, multoque post tempore viget: non tamen sitim efficit, neque ardorem. & post pauca subdit, Incremẽtum verò post initium propter tertianam facilè suscipit & caliditatem, atque ad consistendi vigorem festinat: propter pituitosum autem succum tardè. citius igitur, aut tardius deuenit ad summũ vigorẽ semitertiana, potissimũ quæ nõ exquisita est, prout tertiana magis, vel quotidiana in ea exuperat: nam exuperante tertiana celerius ad summum vigorem accessio deuenit, statimque calidior, & ardentior erit talis febris. ac, si quotidiana; & diuturnior erit, lenteque accessio increscet, & multo pòst tempore vigebit, vt ex prædictis Galen. verbis constat. quo fit vt nullo modo acuta appellari possit semitertiana propter quotidianam, cùm ab ea oppositas penitus conditiones accipiat: tardum videlicet motum, diuturnitatem, & neque sitim, neque calorem causet: à tertiana verò celeritatem motus, ardorem, caliditatemque maiorẽ, ac sitim suscipit; quæ omnia acutis febribus insunt, quare, cum propter tertianam, quam coniunctam habet, semitertiana, acuta febris dicatur, ipsa quoque tertiana acuta febris erit. Quòd si dixerit quispiam copulatam tertianam cum quotidiana, quando semitertiana sit, non esse exquisitam. sed notham; in idem incidet; nam nec acuta dici potest notha tertiana, nisi propter biliosum succum, qui in ea redundat. qui cùm syncerior sit in exquisita tertiana, quàm in non exquisita: acutior erit semitertiana, quæ cum exquisita tertiana composita est, quàm, si cum non

Marginal notes: 2. prog. com. 4 — 1. epid. 5. p. tex. 23 — 1. epid. 5. p. tex. 34. sec. 2. tex. 25. — 1. ad Glau. cap. 5 — cap. 4 — cap. 5 — cap. 8 — locis citatis supra. — com. 4 — 1. epid. 5. p. tex. 23 — cap. 8

exquisita componatur. & si cum non exquisita copuletur quotidiana, licet ab ipsa tertiana acuitatem habeat, quæ non exquisita est, præcipuè tamen eam acquirit propter flauam bilem redundãtem in ipsa tertiana notha, & non propter permixtionem alicuius alterius succi, melancholici videlicet, vel pituitosi: ex quibus, vt declarauimus, in Gal. doctrina, diutini & non acuti morbi excitantur. Idem quoque Hipp. 3. Prog. tertianam morbum esse acutum apertè innuit: nam, cum de dolore capitis per febrẽ acutam non exitiosam verba faceret, ait, Hæc accidunt viris & mulieribus potissimum in tertianis. Minoribus natu accidunt etiam in illis, magis verò & in feb. cõtinuis, & in veris tertianis. tertianas itaque absque cõtrouersia hoc loco Hipp. inter acutos dinumerauit morbos. est etenim liber progno. de Morb. acutis, vt ipsemet in principio dicti lib. fatetur, & Gal. primo de Crisib. ac eodem lib. Prognost. confirmauit. At quid amplius in hoc tempus terere opus est, diuersisq; rationibus & auctoritatibus veritatẽ hanc fulcire tento, cùm ipsemet Gal. eam cõmento Aphor. 29. tertij libri apertissimè fateatur? quo loco, cùm Hipp. in Aphorismo conscripsisset nõnullos morbos, qui iuuenibus eueniunt, inter quos febrium meminit acutarum, exponens Gale. Hippo. verba inquit: Non sat plenè de acutis febribus dixit: neque enim dicere simpliciter oportebat acutas, quæ & in pueris nihilominus fieri videntur, sed ex acutis tertianas maximè, & febres ardentes: hæ enim præ cæteris febribus sunt biliosissimæ, & plurimùm iuuenibus accidunt: quoniam & flaua bilis hac ipsa superabundat ætate, ex qua morbi tales in summo ætatis vigore consistentibus accidunt. per quæ verba liquidò ostẽdit Galenus tertianam esse in numero acutorum morborum, acutarumque febrium. & reddens causam cur ipsa & ardens febris plurimùm iuuenibus accidunt, dixit, Quoniam tertiana & febris ardens inter cęteras febres sunt biliosissimæ: bilis vero plurima iuuenibus, ratione ætatis, redundat. Ex quibus verbis colligo biliosas febres esse acutas omnes, & quantò biliosiores fuerint, tantò acutiores. At, si quispiam forsan dixerit Gal. de cõtinuis, tertianis & nõ de intermittentibus loqui, cũ dixit, Sed ex acutis tertianas maximè; Ei respõsum sit, nullibi cõpertũ esse apud Gal. per tertianã absolutè prolatã intellexisse continuã, veluti neque per quotidianã, vel quartanam, sed perpetuò cum appositione continuã, vt in sexcẽtis locis patet. immo cõmento Aphor. 59. quarti lib. asseruit non modò Hippocratis, sed omnium Græcorum consuetudinem esse tertianam ipsam aliquando cũ adiectione exquisitam, aliquando simplici appellatione, tertianam scilicet tantummodo, nominare: velut ipse quoque consueuit primo de Morbis vulgaribus, & secundo de Differ. feb. non semel duntaxat eam simplici appellatione nominare. Qua de re, si quis vellet in prędictis Gal. verbis, per tertianas, continuas intelligere, nõ modò Hippocr. & omnium Græcorum consuetudinem euerteret, verùm eundem Galenum destrueret, eum nõ intelligendo, eiusque dictis falsum omnino, ac contrarium sensum tribuens. cùm igitur per tertianam absolutè prolatam, in Hippoc. & Galen. doctrina continuam intelligere omnino quispiam nequeat, eamque dixerit esse Galen. acutum morbum, ac acutam febrem, velut etiam fusissimè nonnullis rationibus probauimus, valeãt perpetuò, qui eã non

tex. 32

cap. 7
cap. vlt.

1. epid. sect. 2. com. 19
cap. 8

esse huiusmodi pertinaciter sibi ipsis persuaserunt, suam ipsorum opinionẽ quibusdam Gal. dictis souere cogitantes: quæ, quo veritas prõptius pateat, in medium afferre ac exponere nõ piguit, simulque eorũ rationes, quibus ea tueri conantur, soluere nõ prætermittã. interim Arabum principem, qui Galeni opinioni, ac veritati adhæret, non prætereã, potissimum cùm Gal. se esse interpretẽ fateatur. libro enim quarto, fen prima, tracta primo, cap. 4. inquit: Et tertiana pura & causon sunt de acutis valde, & eodẽ libro & fen, tractatu secundo, cap. quarto dicebat: Et tertiana quidem pura est acuta propter subtilitatem materiei: & eius caliditas est magna, mordicatiua propter fortitudinem cholerae. Qui tamen tertianã contendunt non esse morbum acutũ, hac prima ratione credunt id confirmare: de ratione nãque morbi acuti, si cum febre sit, inquiunt, est, quòd sit cum febre continua: sed tertiana non est huiusmodi. igitur non est morbus acutus. maiorem esse Gale. asserunt in commento Aphoris. 30. quinti libri, quo loco dixit: Si enim sit cum febre morbus, necesse est ipsum febres habere continuas: talis enim est morbus acutus: Huic primò responsum sit falsum esse, quòd de natura omnium morborum acutorũ, etiam eorũ qui cum febre sunt, sit, esse cum febre cõtinua. &, cùm illud confirmant Galeni auctoritate, dicimus quòd velut apud Hipp. illud verbum Græcum ἀνάγκη, quod Latinè sonat necessariũ, non facit enunciationem talem, quòd impossibile sit aliter se habere, seu perpetuam, vt idẽmet Gale. testatur Aphor. 58. sexti libri, sed quòd magna ex parte soleat ita accidere: & propterea non tantũ in Aphor. sed in aliis quibusdã eo vtitur, quãuis res ipsæ non semper eodem modo eueniant: etsi figura dicendi perpetuitatem quandã indicet: sic apud Galenum dicendũ erit, quòd per illud verbum ἀνάγκη voluit intelligere quòd magna ex parte consueuit accidere, vt sensus verborũ eius sit: Si enim sit cum febre morbus, necesse est, hoc est, magna ex parte accidi, ipsum febres habere cõtinuas, non propter hoc abnegãs febrem aliquam intermittentem esse morbum acutum. vel rectiùs dicendum falsum esse id, quod primò asserunt, ac Gal. auctoritatem haud esse ad propositum. nam, cùm duplex sit acutorum morborum cum febre natura; vna, cùm in humoribus calidis, qui nullam obsedere propriam sedem: altera, cùm loco aliquo patiente fiunt, vtpote ortis in visceribus inflãmationibus quibusdam, eodem Gale. auctore commen. Aphor. 19. secundi lib. cùm Galen. dixit, Si enim sit cum febre morbus, necesse est ipsum febres habere continuas: talis enim est morbus acutus: de eis intellexit morbis acutis, qui aliquo loco patiente fiunt, inflammatione videlicet viscus aliquod, & præsertim princeps, fatigante. quorum morborum natura est, quòd necessariò atque perpetuò sint cum febre continua: & nõ de eis verba fecit, qui in humoribus calidis fiunt, qui nullum obsedere proprium locum. id autem ostendũt apertissimè verba eius, dum asseruit, Si enim sit cum febre morbus: vt secluderet eos ab his qui sine febre fiunt, parte etiam aliqua patiente, vt apoplexia; necesse est, inquit, hunc eundem morbum febres habere continuas. præsupponit itaque primò aliquem fieri morbum acutum, ad quem febris sequatur; illam demum asserens ex necessitate debere esse continuam: quod quidem in nullo alio acutorum morborum genere veritatem habere

habere poſſet niſi in his, quas ſuprà diximus, inflã-mationibus, ortis videlicet in viſcerũ aliquo, vt in morbo laterali, pulmonis inflãmatione, angina, & aliis huiuſcemodi morbis quaſdã determinatas ſedes fatigantibus. Ex quibus cõſtat. Gal. non id aſſerere, quod iſti putãt, in prædictis verbis febrẽ videlicet omnẽ acutam neceſſariò eſſe continuã: ſed eã dixit neceſſariò eſſe continuã, quæ ad aliquẽ morbum acutũ ſequitur, vtputa qui aliqua determinata parte patiente fit, velut in alicuius viſceris inflãmatione conſpicitur, non propterea negans per hæc verba, ꝙ aliqua febris acuta, vt diximus, poſsit eſſe intermittens. & propterea hoc falſum eſt, quod iſti dicunt, omniũ acutorum morborum naturam propriã eſſe vt febrẽ continuam habeãt: cùm in ea acutorũ natura, & in humoribus calidis fit ſolis, qui nullum obſedere locũ, ſed æqualiter in omnibus animalis partibus apti ſunt ex ſua natura generari, veritatem haud habeat, veluti ſuprà probauimus. At mox, quæ diximus, oppugnabit quiſpiã, nullibi aſſerens horum morborũ Hipp. nec Gal. meminiſſe. Cui reſponſum dabimus & horũ ambos mentionẽ feciſſe, vt liquet his, qui non corticẽ tantùm, ſed internam medullã eorum verborũ geſtarunt: nã, cùm Hippo. primo Prognoſt. ait, Spirationis facilitatem exiſtimare oportet perquã magnam vim habere in omni morbo acuto, qui cũ febre infeſtat, & quadrageſimo die iudicatur, nónne eorũ morborũ meminit acutorũ, qui etiã cum febre intermittente fiunt, dum aſſeruit: Qui cũ febre infeſtat, non addens cõtinua? At fortè diceret quiſpiam quòd, licet illud non appoſuerit, tamen de continuis tantùm voluit intelligere: verùm hic, præter id quòd verba Hippoc. peruerteret, ac ea falsò intelligere oſtenderet, Galeno quoque è directo pugnaret: cùm, ſi de eis tantùm loqui voluiſſet, appoſuiſſet vtique cõtinua, haud ignorãs, ꝙ per febrem ſimpliciter dictam, intermittentem & continuã, ac fortè magis intermittentem, quiuis intelligere poſſet. pugnaret quoque Galeno, qui ſecundo de Diebus decreto. Hippocratẽ à quorundã calumniis defendẽs, qui eidẽ impoſuerãt ſibi pugnantia ſcripſiſſe de morbis acutis: cum aliter in Aphoriſmis, aliter in prognoſticis ab eo ſcriptum reperiatur: ponderans prædicta Hipp. verba de facili ſpiratione in morbis acutis inquit, Quòd niſi ipſe Hippoc. cognouiſſet acutorũ duplicem naturam, nõ ſanè diſtinxiſſet cum appoſitione quadam ſuam ſententiã: verùm ſimpliciter dixiſſet, quòd facilis ſpiratio in acutis morbis magnũ valde momentum ad ſalutem habere putanda eſt, nunc autem, cum huiuſmodi dictionem ſimpliciter acutos declaraturam ſciret, non tamẽ ita, verùm, cùm his etiam alia complecti vellet, non ſine ratione appoſuit primum, quibus febris copulatur, non adſcribens continua, quod abſolutè acutorum erat proprium. quibus verbis cauſam Galen. reddit cur in prædicta dictione, cum dixit, Qui cum febre infeſtat, non addidit continua, inquiens: Quia volebat Hipp. id non tantùm verificare in abſolutè acutis, verùm in aliis: nam, ſi voluiſſet eius dicta veritatem habere in abſolutè acutis tantum, appoſuiſſet illud verbum continua, quod abſolutè acutorũ erat proprium. cùm igitur illud non abſolutè adſcripſerit, & propterea, vt inquit Gale. dictum Hippoc. quod de facili ſpiratione ſcripſit, in aliis etiam acutis verificatur, neceſſariò ſequitur aliquem acutorum morborum, non tamen abſolutè & ſimpliciter,

tex.25

cap.12

eſſe cum febre intermittente iuxta Hippocr. ſententiam. Sed mox quiſpiam rurſus inſtabit, inquiens hoc, quod diximus, Hippocr. pugnare: qui primo de Ratione victus in morbis acutis fatetur acutorum morborum febres omnino eſſe continuas. huic reſpõſum volo. Primò Hipp. eorũ meminiſſe acutorũ morborũ, quos priſci acutos nominabãt vt ſunt pleuritides, peripneumoniæ, phrenitides, &c. & propterea, ad eorũ mentem, dixit horũ omnino febres eſſe cõtinuas: nã hi tantùm à priſcis acuti morbi nuncupabantur. vel dicas, ſi ex propria ſentẽtia illud ſenſerit, verbũ τὸ ἐπὶ πᾶν; nõ ſemper omnino, ſed interdũ magna ex parte Latinè ſonat. quare in morbis acutis magna ex parte febres eſſe continuas Hippo. retulit. id quod nec nos ſuprà negauimus. vel, & rectius, quòd de his acutis morbis ibi loquitur, qui propriè & abſolutè acuti nominantur. hi ſunt, cum determinata parte affecta, inflammatione videlicet orta in aliquo viſcerum, velut ſeries verborum eius ſonat, vt quiuis poterit videre: quos inſuper idem Hippoc. primò de morbis vulga. acutiſsimos nuncupat, maximos ac grauiſsimos: in his namque omnino febris eſt continua. at in aliis, qui alterius ſunt naturæ, non inconuenit interdum febres eſſe intermittentes, velut ſupra declarauimus. Non verbo Hippocrati pugnat dicere aliquem morbum eſſe acutum cum febre intermittente, modò de abſolutè acutis non intelligatur, maximis ac grauiſsimis morbis, velut ipſe primo Prognoſt. in prædicta dictione tacitè confeſſus eſt, vt Gal. placuit. Verùm quouis loco eum fateri inueniatur, acutos morbos omnino eſſe cum febre continua, de abſolutè acutis, maximis, grauiſsimis & acutiſsimis intelligendum erit. hi nãque ſunt, qui omnino cum continentibus febribus fiunt, ac propriè acuti nominantur, vt Galen. viſum fuit libro tertio de Difficu. reſpi. ea parte, qua Hippocr. verba primo de Rat. vict. conſcripta hoc modo exponit. Quòd verò aliqua intermittens febris acutus morbos ſit, apertiſsimè Gal. oſtendit ſecundo prognoſt. vt diximus ſuprà, inſuper & ſecundo de diebus Decre. dum inquit, Nonnulli autem ſtatim ab initio morbi, velut prohibiti, tardeque moti, & nullam interea ſubitam mutationem moliti ad quadrageſimum producuntur. Duplex autem horum quoque natura eſt: vel enim acceſsionum remiſsiones in exactam integritatem finiunt, vel continua febris ſemper durat. & ſubdit, Tales etenim acutorum naturæ adhærere videntur; nam alij manifeſtè ſunt diuturni. Connumerat hic, vt liquet, Gale. morbos acutos cum febre intermittente: nam de his ſermonem faciens vltimo loco dixit alios ab his, quos conſcripſerat, omnes eſſe diuturnos. hoc idem parte poterit cuiuis eius verba inſpicienti, quæ aſſerit de acutis morbis in commento Aphoriſ. 19. ſecundi libri, & quæ de tertiana ſcripſit comment. Apho. 59. quarti lib. Sed circa hoc iterum hæſitare contingit: nam idem Gale. com. Aphor. 7. primi libri fatetur febres ab acutis morbis eſſe inſeparabiles, & commento præcitati Aphoriſ. 19. ſecundi libri in acutis morbis dixit febres omnino eſſe continuas. commen. quoque Aphoriſ. primi ſeptimi libri auctoritate Hippo. ſcriptum reliquit acutos vocari morbos, quorum febres omnino ſunt continuæ. at, ſi eorum, quæ mox diximus, non fueris oblitus: promptiſsimè hæc Gal. verba conciliabis: nam, cùm dixit à morbis acutis febres eſſe inſepa-

1.reg.acut. tex.8

1.epid.ſ.3 text.3

text.25

cap.9 com.4 cap.12

rabliles: de absolutè, ac exactè talibus loquutus est: vt de causo, synochis, vel aliquis morbis, qui cum parte patiente fiunt, inflammatione videlicet orta in visceribus, qui quidem absolutè acuti dicuntur. & propterea nec cum eis nos febrem intermittentem copulamus, verùm in alia acutorum morborum natura illud fatemur, vt suprà ostendimus. Ad reliquas Galen. auctoritates bifariam quoque repondere possumus, vt puta similem offerendo responsionem cum acutorum distinctione, & insuper asserẽtes ipsum vti verbo τὸ ἐπὶ πᾶν quod non modò Latinè significat omnino, sed plurimùm & magna ex parte, vt velit Gal. non omnino, sed magna ex parte febres continuas à morbis acutis esse inseparabiles, quamuis prima responsio congruentior sit. Atqui rursus dices Galen. tertio Pronostico voluisse morbum acutum intelligi cum magitudine quadam, ac febre continua. & subdit: Si enim non ita sit, quanquam circa decimumquartum soluatur diem, aut etiam citius, eiusdem appellationis nequaquam censemus. At dicemus nos Gale. eo loco narrare differ. morb. secundum diuersas temporum præfinitiones. quapropter circa ea ambigit, tum de morbo acuto, qui interdum decimumquartum diẽ pertransit, protenditurque vsque ad vigesimum: tũ etiam quòd nonnulli alij morbi etiam si in quatuordecim diebus finiant, aut citius, acuti non sunt appellandi, nisi hi & magitudinem quandam habeant, & sint cum febre continua: verum nanque fatetur, quoniam hi propriè acuti ab eodem Gale. nominantur, tertio de Difficul. respira. & absolutè acuti nuncupantur 2. de Diebus decreto. quòd alij sint, qui non ita propriè, absolutè, seu exactè acuti dicantur non negans: quinimmo & 2. Prognost. & 2. de Diebus decreto. ac commento. 19. Aphoris. secundi lib. sæpius citati, sexcentisque aliis in locis illorum meminit. qui autem exactè, seu absolutè acuti dicuntur, hi & magitudinem habeant, & febrẽ continuam oportet. at, qui non ita absolutè sunt, satis erit, quòd ad summum vigorem celerrimè properant, ac magni sunt, iuxta eiusdem Galeni sententiam comment. Aphor. 23. secundi libri, siue cõtinua fuerit febris, siue intermittens. Et, ne sæpius eadem repetantur, dicimus, quòd vbicunque in Hippo. & Gale. commentariis fuerit compertum acutos morbos omnino esse cum febre continua, perpetuò de exactè seu absolutè acutis intelligendum erit. quos morbos Hippoc. 1. de Morbis vulga. acutissimos, maximos, ac grauissimos nuncupauit: &, vt Gale. exponit, tum in febribus eueniunt, quæ vocantur propriè synochi, tum in aliis. iuxta quæ singulis progrediuntur accessionibus, ac initia efficiuntur, incrementa, vigores, & inclinationes manifestas, nec tamen ad integritatem veniunt. inter quos nolumus tertianam connumerari: verùm fatemur in alia acutorum morborum natura comprehendi, nec id eorum dictis pugnare, immo satis consonum esse censemus, vt abundantissimè probatum est. Non est igitur de ratione cuiuslibet acuti morbi, quòd sit cum febre continua, iuxta Hip. & Gal. decreta. sed eorum tantùm, qui exactè, seu absolutè tales dicuntur: quamuis quidam sibi ipsis falsò illud persuaserint. Amplius tertianam non esse morbum acutum alia ratione probare tentant: nam, cùm acuti morbi ex eorum natura periculosi sint, ipsa verò tertiana periculo vacet, vt patet auctoritate Hippo. Aphorismo 43. 4. lib. & Gal. cum in eius commento, tum etiam primo de Arte cura. ad Glauc. dum assererit eam esse mitissimam, & minimè periculosam, vtpote quæ nec ex inflammatione aliqua, neque ex maligna humorum putredine occasionem habeat, propterea quia intermittit: ea de re nõ erit morbus acutus. at quòd periculosi sint acuti morbi, cum Hippoc. cõfirmare conantur, qui primo de Rat. vict. inquit eorum plurimos enecare. & primo de Morbis vulg. eos asserit præ cæteris omnibus esse lethales. hoc insuper corroborant Gal. auctoritate secundo de Diebus decreto. qui Archigenem summopere laudabat, quòd acutos morbos non nudis temporibus solis, sed motu & natura, appellauerit, eos videlicet, quibus motus velox & subitò pericula adueniunt. hos quoque cum periculo coniunctos esse testatur idem Gale. ex propria sententia eodemmet. lib. primo de Morbis vulga. At, si eorum memineris, quæ paulo antè diximus de acutis morbis; facillimè huic rationi, velut friuolæ & exigui momenti, responsio patebit. diximus nanque eorum morborum naturam duplicem esse: vnam citra aliquem determinatum locum affectum: reliquam cum loco aliquo patiente, seu inflammatione affecto, præsertim si princeps viscus fuerit, & inflammatio magna. his itaque, qui sunt prioris naturæ, vt qui non ex inflammatione originem ducat, sed ex humoribus calidis solis, si neque ex maligna humorum putredine ocasionem habeant, qui plurimi sunt, proprium non est cũ periculo esse: quinimmo fere cuncti, qui huius naturæ sunt morbi, periculo vacant, præsertim si intermittant, velut Galeno visum fuit com. præcitati Aph. 43. quarti libri. horum quoque accesio interdum cum rigore prehendit, aut refrigeratione, velut Gale. sentit secundo libro Prognost. reliqui verò acuti morbi, qui loco aliquo patiente fiunt, & prorsus febres habent continuas, absolute ac exactè appellati: immò ab Hippo. primo de Morbis vulg. acutissimi, maximi & grauissimi dicti, non modò peculosi sunt vt placuit Archigeni & Galeno, verùm præ cæteris omnibus sunt lethales ac interficiũt, eodem Hippocr. auctore primo de Morbis vulg. & primo de Ratione vict. in morbis acutis. cuius naturæ acutos morbos cum periculo cõiunctos esse nemo sanę mentis negare audebit. At quòd de his, & non de aliis loquatur Hipp. ex verborum eius lectione præcitatis locis cuilibet, vel parum erudito liquet, velut etiam doctissimus Gale. exponit. Quòd verò Archigenes 2. de Diebus decre. de his quoque sermonem faciebat, cui non patebit, si Gale. verba inspiciat, ac intelligat? dicebant enim quòd Archigenes laudandus erat, qui non solum temporibus solis nudis, sed motu & natura magis acutum, vel peracutum morbum appellauerit, cui videlicet motus velox, & subita pericula adueniunt: non enim Archigenes quemlibet acutum morbum, sed magis acutum, vel peracutum his conditionibus describebat, vt Gale. phrasis indicat. atqui huiusmodi morbos neque nos negamus cùm periculo coniunctos esse: sed alterius naturæ morbos acutos, qui non ita absolutè ac propriè acuti sunt, & propterea nec acutissimi, maximi ac grauissimi appellantur, qui quidem in humoribus calidis solis fieri consueuerunt, qui nullum obsedere locum: hos, inquam, fatemur interdum periculo vacare, præsertim si intermittant, vt tertiana, (de qua loquimur) propter iam traditas causas. Non est igitur de ratione cuiuslibet morbi acuti esse

com. 10 | cap. 9 | cap. 12 | Loco cita. | 1. epid. s. 3 text. 3 | 1. ad G | tex. 8 | tex. 8 | 1. epi | text. 3 | cap. 1 | 1. epi | cap. 5 | tex | com. | 1. epi | tex. | 1. ep | cita | 1. | tex. | cap. | ca | cap. 1 | cap.

esse cum periculo, velut quidam imaginati sunt: sed tantùm, quòd sint velocioris motus, & magnitudinem habeant, Gal. decreto cō. Apho. 19. & 23. 2. lib. sępius citati. Et, si apud eius scripta compertum fuerit quandoq; asserere acutos morbos cum periculo esse coniunctos: de his intelligendum erit, qui absolutè tales sunt, acutissimi, maximi & grauissimi, velut Hippo. & Archigenes quoque sentit. At denuo aduersus ea, quæ diximus, instabunt, Hippo. dicentes, ac Galen. nullibi horum acutorum morborum, qui sine periculo sunt, meminisse: immo semper de acutis verba facientes illos periculo coniunctos esse dixisse. Respondebimus nos & horū quoque non omnino esse oblitos, sed interdum sermonem fecisse: nam Hippoc. 3. Prognost. cùm inquit, Simplicissimæ enim febres, hoc est, placidissimę ac mitissimæ, vt Gal. exponit, & signit firmatæ securissimis, quarto die, aut citius desinunt, de acutis febribus simplicissimis ac securissimis loquutus est, dixit iudicari quarta die aut citius. Sed dicent fortè non de acutis febribus intelligere per hæc verba, sed de diariis. Atqui hoc asserere est Hippocr. non modò non intelligere, sed eius omnino verba peruertere: cùm & ipsemet, vt superius annotauimus, circa finem eiusdem libri fateatur se cuncta eo libro conscripsisse de acutis morbis, & aliis quicunque ex his consistunt. cùm verò febres diariæ nec acutæ sint, vt diximus, nec ex eorum morborum numero, qui ex acutis consistunt: quoniam nec quarto die, aut citius desineret, sed vltra protēderentur, sequitur ergo, quòd inter acutas connumerari debent prædictæ febres, quas simplicissimas ac securissimas Hipp. nuncupauit. At quid alia opus est ratione ad probandum Hippo. de acutis febribus in ea verborum serie loqui: si Gal. hoc modo eadem verba exponit 1. de Crisibus asserens, ea de acutis febribus intelligi debere? quod si ita est, meminit igitur Hip. febrium acutarum, quæ sine periculo sunt, in prædicta verborum serie. quapropter apud eum non omnis febris acuta erit cum periculo coniuncta; immo, si liceat Hippoc. per Gale. exponere: fortè per prædictas febres exquisitæ tertianæ intelligendæ sunt: cum has Gal. 1. de Arte cur. ad Glauco. mitissimas ac breuissimas appellauerit, præter id quod minimè periculosæ sunt. aliàs dicant quæso, de qua alia febre Hippoc. dicta verificari valeant, nisi de tertiana ipsa exquisita, seclusis diariis, de quibus, vt diximus, impossibile est Hip. loqui: cùm inter acutas febres nulla alia reperiatur, quæ mitior & simplicior (vt ita dixerim) ac securior ea sit? præsertim si febres quarto die, aut citius defināt, vt tradit Hip. At si velis aliquam aliarum acutarum febrium voluisse Hippò. intelligere, & nòn exquisitam tertianam: satis erit me monstrasse Hippo. febres acutas circa periculum interdum scripsisse, & non cunctas, eius sententia, periculo coniunctas esse, velut quidam ad eius mentem falsò sentiunt. Galen. insuper Hippo. ac eorum, quæ diximus, non immemor, primò de diebus decreto. talia verba retulit: Si quis primò die acuta febre infestetur, nullum autem periculosum signum ipsi attulerit, sed in vrinis aliqua concoctionis nota inuenta fuerit, non extra quartum diem morbus soluetur: quin etiam, si multa lethalia signa primo die statim deprehendantur, morietur planè non extrà quartum diem & subdit, At, si acutè febricitet, nullum verò signum lethale adsit, immo nec aliqua concoctionis nota: fieri nō potest vt hic quartanus decedat. Et lib. 1. de Crisi loquens de præcognitione futuri vigoris, quem quidem Medicus minimè ignorare debet: aliàs permultum errabit: inquit ipse, Quid enim, si aliquis primo statim die nullum habens signum periculorum, verùm insuper omnia salutaria, acutè quidem febricitet, vrinam autem mingat bene coloratam, ac mediocriter crassam, an non in propatulo est Medico qui in artis operibus est exercitatus, hūc in primis quatuor diebus crisin habiturum? & eò magis, si nebula aliqua, vel suspensio ibi adesset: atque etiam tantò plus, si bona subsidentia. & post pauca iterum dicebat: Sicuti igitur, quæ omnia habet signa tutissima, febris acuta, in prima periodo decretoriorum dierum solutionem habet: sic quæ isti proximè adiacet, diem septimum non transcendat. Non igitur proprium est acutarum febrium omnium esse cum periculo, sed earum quasdam esse simplicissimas ac tutissimas satis admodum cum Hippoc. & Gal. probatum esse censeo, velut nec eas ægritudines penitus cum febre continua esse nisi acutissimæ, maximæ vehementissimæque sint: nanque de his veritatem habent Hipp. Gal. vnà & Archigenis dicta, si apud eos compertum sit acutos morbos cum periculo coniunctos esse, ac cum febre continua, non de his qui alterius naturæ sunt, vt probauimus. Hac itaque ratione conciliari possunt quæcunque in eorum commentariis scripta de acutis morbis comperta sint; cùm non vno modo de eis vbique locorum sentiant, ac pugnantia asserere videantur; nam interdum, de absolutè acutis verba facientes, eos pericula & febres continuas habere asserunt: sæpenumero citra periculum ac febrem continuam morbos quosdam acutos esse affirmant: cùm videlicet non de absolutè, seu exactè acutis loquuntur, quamuis ipsi decimumquartum diem non excedant. in quorum numero exquisitam tertianam connumerari audacter affirmamus. Est nanque ipsa in numero acutorum morborum simpliciter dictorum, non tamen absolutè & exactè talium, sed eorum qui non absolutè tales dicuntur: cùm non sit febris continua. quapropter & periculo vacat, vti diximus, & septem circuitibus, quod tempus longissimum est, terminatur. quod etenim in continuis vna dies potest, hoc in intermittētibus accessio Gal. auctore 3. Prog. & commento Apho. 59. 4. lib. illud nanque, quod omnium acutorum morborum naturam complectitur, est motus celer & magnitudo: cuncti etenim & magni sunt & celeriter indicantur, velut superius ex Galen. sententia commen. Apho. 19. & 23. 2. libri probatum est. quòd nanque cum febre continua sint, vel non, cum periculo, vel absque eo, magis, vel minus acutum morbum denunciant, seu absolutè, vel non absolutè talem, vt patet apud Gale. 2. de Diebus decret. cùm ex propria, tùm ex Archigenis opinione. Quibus igitur rationibus tertianam non esse morbum acutum quidam probare nixi sunt, tot & tales existunt. quæ quantùm valeant, quidue momenti obtineant, ex prænarratis liquet: per quæ non modò facilè rationes hæ delentur: sed, si reliquas innumeras prę manibus habuerint; his, quæ cōscripsimus, promptè responsio patebit.

Margin notes: 1. ad G. tex. 8; tex. 8; 1. epid. text. 3; cap. 12; 1. epid. cap. 5; tex. 2; com. 1. epid. tex. 3; 1. ep. citat. 1. reg. tex.; cap. 16; cap. 8; cap. 13; cap. vlt.; cap. 16; com. 7; cap. 12

FINIS.

DONATVS ANTONIVS ALTIMARVS, ANELLO TVRBOLO ET PADVANO GVLIELMINO S. P. D.

Etiistis quamsæpissimè summa, qua fieri potuit, diligentia, iuuenes peritissimi, vt scriberem, quid sentiam de sanitatis latitudine, quam Galenus breuissimè ac absolutissimè tradidit: ex quo factum est, vt tot, variæ, minimèque sibi constantes extarent sententiæ, quæ vestros animos Euripi more paulo momento huc, vel illuc impulerunt. Quamobrē, ne meo ab officio discedere viderer, huic iustæ petitionis vestræ, amicísque aliis ad hoc ipsum nos hortantibus, satisfacere constitui: & Galeno addictus successiuis (vt aiunt) operis hæc scripsi: non enim intermittere studia seria possum, sed ne remittere quidem, aut relaxare ingenium: tantum abest, vt otiari valeam: & si quid otij superest, id in ægrotis curandis (vt nostris) consumere oportet. nec propterea meum institutum non tenui. Verùm quò vobis satisfaciam, ea scripta sunt via & ratione, vt facile quæcunque Gale. olfecerit, percipere poteritis. Sed, si qui sint, qui barbarorum, aut etiam recentiorum opiniones imitari, ab eorum sententia discedere nequeant, & nostræ huic opinioni, nulli post Galen. memoriam scriptæ, repugnauerint: Galen. se repugnare sciant: vósque ex illius sententia omnia poteritis asserere. Valete.

1. de Sanit. tuen. cap. 5

De differ. morb. cap. 1

ANELLVS TVRBOLVS LECTORI S.

Olent, Lector, quæ ab altomari aduehuntur, noua esse, homimúmque curiositatem, quæ noua semper exoptat, allicere. Ecce sanitatis, quam vocant, latitudo ab Altimaro ab nos transfretata, te nunc ad legendum inuitat atque allectat. ea certè si Galenum spectes, vetus est: sin post Galenum scribentes, noua. Ne mirere, nec temerè despicias, priusquam rem assequaris: scio enim te nec montes parere mures, nec Ægyptiorum templa visurum. Interim admirabile de febribus opus propediem in apertum proferendum expecta. Vale.

DONA-

DONATI ANTONII ALTIMARI, MEDICI AC PHILOSOPHI NEAPOLITANI, DE SANITATIS LATITVDINE.

SI QVIS exactè velit iuxta Galeni ſententiam numerum ac ordinem ſalubrium corporum, neutrorum, ac inſalubrium dignoſcere, quæ ſanitate participant, hoc eſt, vt aiunt, ſanitatis latitudinem intelligere, opus eſt nonnulla pro hypotheſi prius aſſumere: quorum primum eſt, quid per ſanitatem intelligendum ſit. & cum eodem Galeno dicimus, quod nil aliud, quàm eam corporis conſtitutionem intelligere volumus in qua nec doloribus cruciamur, nec in vitæ actionibus impedimur. quam ſi quis velit alio nomine appellare quàm ὑγείαν, vt ipſe inquit, non reclamamus. Satis ſit omnium conſenſu comprobatum eſſe, quòd homines tunc ſe ſanos exiſtiment, quum partium corporis miniſterio, ad eas, quæ in vita neceſſariæ ſunt, actiones, ſine aliquo vitio, perfungi poſſunt. At cùm corporis partes quædam ex ipſis elementis primò fiant, quæ ſimilares dicuntur; quædam verò ex compoſitione dictarum ſimilarium partium, quæ inſtrumentales appellãtur, ſintque actiones quædam primæ & ſimilarium partium: quædam ſecundæ & inſtrumentariarum: animaduertas oportet ſecundò, ſanitatem non ſolùm nec abſolutè conſiſtere in medio temperamento, ſeu debita conuenientia, quam ἐυκρασίαν & συμμετρίαν appellant, elementorum, ex quibus conſtamus: ſed eam duntaxat, quæ eſt ſimilarium partium, in ipſis conſiſtere: nam neque minùs ſanitas conſiſtit in inſtrumentalibus partibus. conſtat autem ea ex numero, figura, magitudine, ac compoſitione dictarum partium. Tertiò ſcire licebit ſanitatem, quemadmodum etiam & morbum, in corporum affectione, ſeu conſtitutione conſiſtere, nõ in actione, ſiue actionis læſione, vt liquet primo de Sani. tuen. Et propterea dicebat Galen. lib. de Differ. morb. [Hinc perſpicuum exiſtit, quòd ſanitas non in operatione, ſed facultate & potentia potius eſt definiẽda.] vt autem operari poſsimus, ſtructura efficit naturalis. in hac ergo conſiſtit ſanitas vnde & hæc ipſa ad operationem vim obtinet cauſæ. Siue igitur naturalem omnium partium corporis conſtitutionem ſanitatem appellare libuerit, ſiue operationem cauſam, in idem vterque incidit ſermo, vt ipſe Galenus fatetur. Erit itaque ſanitas affectio, ſeu conſtitutio naturalis, ſeu ſecundum naturam, actionem perficiens. Neque enim, ſi affectus ſecundum naturam ſe habeat, omnino etiam ſanitas exiſtit, vt Ægyptiorum nigritia, Gallorum candor, Scytharumque ruſus color, quorum nullum ſanitas eſt: quoniam ad aliquod opus edendum nullus talis color cauſæ rationem obtinet, vt eodem primo de ſanitate tuenda patet. Quartum pro hypotheſi præſumptum eſto, quòd cùm ſanitas, vt dictum eſt, ſymmetria quædam ſit, & omnis ſymmetria duplici ratione nõ ſolùm perficiatur, ſed etiam dicatur, vt Gale. inquit eodem loco: nam aliàs quæ ad ſummum peruenit & verè prorſuſque ſymmetria eſt, aliàs quæ ab huius abſoltione perfectioneque paululum deficit: ita & ſanitatis ſymmetria duplex vtique fuerit, hæc quidem exacta, optima, abſoluta, & ſumma: illa verò paulùm ab hac deficiens, non tamen eatenus vt animali ſit grauis, ſed vſibus noſtris adhuc non ſit inepta. Prima ſanitas, quæ inſectilis ſimul eſt, & dicitur, cogitatione potius in animantium corpore vſurpatur, quàm ſolidè ſubſiſtat. & eſto quòd reperiri poſsit. de hac haudquaquam noſter erit ſermo, ſed ſilentio prætereunda: nam ſi hos duntaxat ſanos eſſe dixerimus, quorum ſingula membra ſuas abſolutiſsimè obeunt functiones, fruſtra tentaremus ſanitatis latitudinem condere, quum ea vna ſola ſit, & inſectilis, vt prius diximus: de qua aſſerebat Gale. eodem primo de ſanitate tuen. quòd ſi ea ſola, ſanitas diceretur, & eos duntaxat ſanos eſſe diceremus, quorum ſingula membra functiones ſuas obeunt abſolutiſsimè, ceteros, qui minus probè ſunt affecti, non eſſe ſanos, inutilis, irritaque eſſet ars de Sanit. tuenda. nam tali ratione nemo noſtrum ſanus exiſtit. quare nec etiam nobis quærenda talis ſanitas eſt, ſed, vt diximus, ſilentio prætereunda. De hoc etiam corpore lib. de optima noſtri corporis conſtitutione, aſſerebat Gal. quòd quàm rariſsimum eſt, & tanquàm imago quædam normæ Polycleti, longiſsimoque temporis interuallo gigni ſolet. de ea itaque ſanitate verba faciemus, quæ nec planè abſoluta, optima, ſummaque eſt, ſed paulùm ab hac deficit. Et, quomiam ſanitas hæc neque anguſtum quippiam eſt, aut inſectile, aut omnino ſimplex, verùm extendi ad idoneam latitudinem poteſt, maioris, minoríſve ratione diuidua: propterea huius affectus, quem ſanitatem dicimus, notabilem quandam latitudinem eſſe, cum Galeno aſſerimus, eodem libro de Opt. corpor. conſtit. primo de Sanit. tuenda. lib. Artis medic. & lib. de Differentiis morborum. Verùm ſanitates hæ, licet multæ variæque ſint, vt dicemus, ratione, qua ſanitates ſunt, & communi omnium forma, vnde ſanitates dictæ ſunt, haudquaquam inter ſe diſsident, ſed maioris minoriſque ratione: velut niuis candor ab eo qui in lactæ viſitur, quatenus candor eſt, non diſsidet, ſed

[Margin notes, left column: 1. de Sanit. tuen. cap. 5. — De differ. morb. cap. 2 — 1. de Sanit. tuen. cap. 4 — cap. 5 — cap. 2 — Loco citato.]

[Margin notes, right column: cap. 5 — cap. 3 — cap. 3 — cap. 5 — cap. 8 — cap. 2]

maioris, minorísve ratione differt. ita quoque Platonis sanitas ab ea, quæ in Socrate est, quatenus sanitas, non differt: sed & eadem cum ipsa. differunt autem altero quopiam, quod aliud planè non est, quàm maioris minorisque ratio. quæ dissimilitudo non ab alio nascitur, quàm ab ipsa constitutione, vnde actio proficiscitur: respondent etenim constitutionibus opera. quæ de re quot sunt functionum differentiæ, tot erunt constitutionū discrimina: Sed illæ numerosæ sunt. erunt ergo & constitutiones æquè multæ. Nec inconuenit quòd omnium, qui sani sunt, membrorum constitutio in symmetria consistat, & quòd propterea multæ variæque constitutionum symmetriæ sint. Nam cuilibet sectæ sanitas symmetria quædam est: hæc autem symmetria, seu eucrasia, omninò insectilis atque indiuisibilis non existit. Præterea neque cuiquam violentum apparere debet medium temperamentum, seu debitam conuenientiam, posse dici quod medio ad vnguem temperamento non sit. nam vt potionem & balneum εὔκρατον, hoc est, temperatum dicimus, nonsolùm cùm alterum huic, alterum illi tale est, sed etiam quum ad eundem hominem in latitudine tale est, similiter aërem nos ambientem temperatum dicimus, etiam si in alterutram partem paululum sit propensus: ita quoque de medio temperamento sentiendum est. Insuper eodem primo de *Loc. cit.* Sanitate tuenda, exemplo lyræ illud idem comprobauit Gale. In lyris enim consonantiam ipsam, quæ summa exactissimaque sit, vnicam atque insectilem probabile est: quæ verò in vsus hominum venit, certè latitudinem habet. Sæpe nanque quam percommodè temperasse videaris, alter superueniens Musicus exactius temperauit. Nil miri itaque si eucrasiam in satis amplam latitudinem extendunt omnes: siquidem nobis ad omnia vitæ munia sensus vbique iudex est, ipsoque etiam eucrasiam & discrasiam iudicabimus, eodem Galeno teste. Quapropter non immeritò in naturali corporis nostri constitutione illa maximè seruanda sunt, quorum beneficia functiones obimus. Est nanque similarium quidem partium euchrasia: instrumētariarum verò ipsarum conformatio, quæ constat ex earundem similarium forma seu figura, positura, numero, & magnitudine, functionum causa. Interim illud quoque haud ignorandum, quòd cuncta hæc quoque in latitudine quadā spectanda sunt; & quòd longè melius est, satis amplam latitudinem sanitati tribuere, quàm omnes homines perpetuò vrgentibus morbis premi: neque enim functionum imbecillitas morbis statim nota est, absolutè ita, citraque exceptionem loquenti, nisi adiectum sit, quæ præter naturam cuiusque sit: vt liquet eodem primo de *cap. 5* Sanitate tuenda. Et secundo de Temperamentis i- *cap. 4* dem confirmauit Gale. de sanitatis latitudine, asserens alteram esse sanitatis & alteram morbi intemperiem: morbi quidem ea, quæ à media temperie longissimè abest: sanitatis, quę paulùm. & septimo *cap. 11* Meth. med. ait, Imbecilla verò actio, prout magis, minúsve talis est, aut ad sanitatis tuēdæ, aut ad medendi tractationem pertinet: leuiter quidē impedita, ad priorem: grauius, ad posteriorem. discernitur vtraque ex eo quòd à consuetis actionibus obeundis, propter noxæ magnitudinem, vel desistatur, vel nō desistatur. Quantū igitur interuallū est inter id, quod perfectissinè functionē obit, & id quod manifestè functionē aliquā habet oblęsam, tanta est profectò & sanitatis & distēperantiæ quæ intra sanitatē consistit, latitudo. Ab hac, proxima est intempe- *cap. 4* ries morbosa, vt liquet eodē secundo de Temperamentis. Qua de re in eo statu, siue constitutione, quæ sanitas dicitur, non parua necessariò statuenda est latitudo. & ob id idem Gal. secund. artis Medic. inquit [Quo fit vt tota sanitatis latitudo in tres par- *cap. 8* tes, quarum singulæ latitudinem habet non paruā, diuidatur.] Erit autem prima quidem salubrium corporum, Secunda neutrorum, Tertia insalubriū. Nec minus scire opus est quòd habitus nihil aliud significat, quàm stabilitatem, seu permanentiā affectionis: nam cuiusque rei, cùm affectio bene adhærens, altiusque defixa fuerit, habitus nominatur, vt patet lib. ad Trasyb. quemadmodū, quòd bonus habitus nil aliud est, quàm benè se habens habitus: nam, cùm habitus stabilis quædā affectio sit, bonus habitus nihil ei plus quàm bonitatē adiicit, vt idem Galenus inquit. Loquor autem de bono habitu, qui naturalis existit. Contrario modo se habet habitudo: nā non stabilitatem ac firmitudinē, sed lubricitatē & instabilitatem affectionis facilè solubilis & mutabilis significat. Quapropter nō ab re Ga- *cap. 6* lenus eodē lib. concludebat geminam esse sanitatem: hanc videlicet, quam cum latitudine considerамus, quarū altera secundum habitum, altera secundum affectionem appellatur. Et iterum quæ in habitu dicatur sanitas, alia in habitu duntaxat est: alia secundum bonum habitum. atque hæc insuper bifariam dicit potest, vt libro de Differentiis mor- *cap. 2* borum liquet: quoniam alia dicitur simpliciter boni habitus, alia optimi habitus, quem summè bonum habitum appellabat idē Galenus lib. ad Thra- *cap. 7* sy. Hic etiā summè bonus habitus æquiuocè dictus ab Hippocrate scribitur aphori. 3. primi libri. ita, vt à Gal. habeamus sanitatē in habitu, aut esse optimi, *cap. 6* siuè summè boni habitus, aut non optimi, sed simpliciter boni, aut in habitu duntaxat citra adiectionem optimi, siue boni. Reliqua verò relinquitur sanitas, quæ secundum affectionem dicitur eodē lib. ad Trasy. libro autem de Differen. morb. appellatur *cap. 2* sanitas minus valens: & 5. de Sanit. tuen. fallax & in- *cap. 4* certa κατὰ σχέσιν dicta, differens à firma & constante, quæ κατ᾽ ἕξιν nominatur. Has etiam sanitates quandoque duas dicit esse eodem libro ad Thrasy. vt di- *cap. 6* ximus, quando videlicet suprema accipit earum ge- *lib. eod.* nera: quandoque verò tres, quum sanitatem secundum bonum habitum non ita exquisitè considerat, diuidens optimum à simpliciter bono habitu: quarum vnam dicit esse propter imbecillitatem inutilem, & hanc appellat secundum affectionem: alterā sanitatem in habitu, quæ non amplius imbecilla est, verùm adhuc non robusta dicitur, sed actionibus media est inter sanitatem secundum affectionem, & secundum bonum habitum. tertiam appellat sanitatem secundum bonum habitum, quæ quidem robusta sanitas appellantur. Quibus ita suppositis vnà cùm Gal. bona fronte concludimus eū nō de aliis corporibus sanis, signis, & causis sermonem habuisse in lib. Artis Medic. neque aliam diuersam ab his sanitatem considerasse, quàm considerauit in lib. ad Thrasy. aliàs aut hîc superfluus, aut ibi (hoc est libro ad Thrasy.) fuisset diminutus: licet diuersis vocib. vsus fuerit vt qui artē sub alio docēdi genere tractauerit lib. Artis medic. At, quomodo tales sanitates diuersæ diuersaque corpora sana ordine quodam collocari possint, ita vt Gal. verba vbique locorum

locorum inter se consentiant, non admodum facilè mihi videtur, potissimum cùm quotquot sunt auctores, qui de hac re scripsere (quos viderim) tot in eis diuersas reperiam opiniones. Nos verò breuiter & facilè cuncta Galen. dicta concordare conabimur: vt pauperculi artis medicæ tyrones, saltē Gal. opinionem ac veritatem valeant intelligere: quam hucusque eos non intellexisse puto. Sanitas ergo quam in latitudine contemplamur, ea medij temperamenti exquisitè dicitur, seu optima constitutio appellatur: quæ nec vlli vitio obnoxia est, quod saltem sensu percipiatur: & qui talem habent sanitatem, ex eo dignoscuntur, quòd robustas habent operationes, & causis, quæ ægritudinem pariunt, magis quàm cætera corpora, resistunt. hoc etenim est illud corpus, quod magis vicinum existit corpori absolutissimè temperato ac optimè constituto: quod corpus diximus potiùs cogitatione inueniri, & esse veluti exemplar quoddam. nuncupatur autem simpliciter salubre, & est illud quod ab ipso naturæ ortu bonam habet temperaturam in simplicibus & primis particulis, atque in iis, quæ ex illis componuntur, instrumentis est commensuratum. est verò & ipsum in duplici differentia: nam vel tale est semper, & ita simpliciter semper appellatur, quod quidem est optima temperantia præditum, ac maximè est commensuratum: vel vt multùm, quod à constitutione optima non valde admodum deficit, sed exiguum & breue aliquid, & propterea simpliciter vt multum dicitur. Distinguitur autem ab eo quod semper tale est, quoniam re vera hæc corpora salubria vt multùm, in aliquo sunt offensa, non tamen id sensu comprehenditur, sed ex eo quod magis, minúsve in operationibus existit: ac quia causis, quæ ægritudinem pariunt, nō æquè resistunt, vt illa semper talia. Hæc sunt illa corpora, quæ Galenus dicebat lib. de Differentiis morb. esse optimè constituta. & optimi habitus, & lib. ad Thrasyb. summè boni habitus: neq; mirum. nam, si in bono habitu non naturali, sed apparenti, vt qui Athletarum existit, Hippocr. considerauit summè bonum, vt patet Aphoris. 3. primi lib. eo magis in eo, qui verè & naturalis & bonus est, reperitur is qui optimus, seu summè bonus existit. Conueniunt itaq; hæc duo corpora, semper & vt multùm salubria, in optimo habitu: licet exquisitior reperiatur in vno, quàm in altero. omnia etenim hîc cum latitudine contemplamur. & propterea primum corpus in latitudine sanitatis erit simpliciter salubre semper; secundum verò salubre simpliciter vt multùm, quod à constitutione optima non valde admodum deficit, vt inquit Galenus primo artis med. Succedunt tertio loco corpora, quæ à Gal. salubria nunc appellantur: salubre nunc corpus est, vt ipse refert, quod in præsenti est sanum. est verò & hoc eo tempore, quo sanum existit, bonam habens temperaturam, & commensurationem, non tamen optimam, at sibi propriam. de iis nanque corporibus, vt mea fert sententia, idem Galenus intelligebat textu quarto secundi libri Artis medic. postquam optimæ cōstitutionis signa declarauerat, hoc est, corporis simpliciter semper salubris, cùm dicebat [Eorum autem, quæ ab ipsa deficiunt, & adhuc tamen salubria existunt, nonnulla quidem in cōsimilium temperata lapsum aliquem paruum habent: nonnulla verò in instrumentariarum cōmensuratione, & hunc quoque per exiguum.] deinde subdebat [Accidit autem hoc vel in omnibus, vel in aliquibus, aut vtrisque.] In cuius textus expositione cuncti, quos viderim, cæcutiunt, opinantes Galen. per ea verba intelligere salubria vt multùm quod quidem multis rationibus falsum esse ostendam: primò quoniam corpora salubria vt multùm, nec errorem, neque lapsum aliquem habent in tēperatura consimilium, aut in instrumentorum commēsuratione, licet re vera & ipsa quoque in aliquo sint offensa: verùm nō adeo vt error, seu lapsus, verè appellari possit. Rursus, si de salubri vt multùm intelligere voluisset, frustra addidisset illa verba [Et adhuc tamen salubria existunt.] nam satis fuisset dixisse. [Eorum autem, quæ ab ipsa deficiunt,] si voluisset nobis ostendere in breue, seu exiguum, quo deficiunt salubria, vt multùm à salubribus semper, & non etiam addidisset illa verba [Et adhuc tamen salubria existunt.] Per quæ verba voluit potius vltimū gradum salubritatis nobis propalare, qui est corporis salubris vt nūc. Ad hæc textu 6. reddi causa non poterit, cur iterum de eodē corpore vt multùm salubri verba fecerit, si in 4. de eodem loquutus esset: nec non in paucis quibusdam verba diuersa de eodem corpore protulisset. nam eodem textu 6. volens nobis ostendere corpora salubria vt multùm, asserebat [Quę verò ab optima corporum constitutione breue aliquid deficiunt] id quod nō dixit in textu 4. Per hæc verba [Breue aliquid deficiunt] manifestauit salubre vt multùm: ipsum nanque breue aliquid deficit à salubri semper. Deinceps dicebat [Re vera quidem & ipsa in aliquo sunt offensa, nō tamen id sensu cōprehenditur] Per quæ verba luce clariùs demonstrauit hanc offensionem minorem esse ea, de qua loquutus erat textu 4. nā ibi dicebat lapsum, seu errorem aliquem habere, licet paruum: modò in plus se habet lapsum aliquē habere, quàm breue aliquid deficere, licet ille quoque paruus sit. Vlteriùs in hoc textu 6. differentiam tradit inter hęc corpora salubria vt multùm, & semper, docetque modum distinguendi, ostendens nobis quàm difficile sit ea dignoscere: quoniam, licet re vera quidem in aliquo sint offensa, seu oblæsa salubria vt multùm, non tamen id potest sensu comprehendi, id quod haudquaquam est necessarium in corporibus salubribus vt nunc, quia eorum lapsus non est ita exiguus. & propterea per alia verba ipsum figurauit, dum dixit ea lapsum aliquē paruū habere, & non dixit breue aliquid deficere: neque addidit hæc verba [Re vera quidem & ipsa in aliquo sunt offensa, non tamen id sensu comprehenditur.] Docuit insuper modum distinguendi hæc corpora salubria vt multùm à semper talibus, asserens [Distinguuntur verò ex eo quod magis minúsve in operationibus existit: ac quia causis, quę ægritudinem pariunt, non æquè resistunt] Minus itaque deficiunt salubria vt multùm à salubribus semper, quam salubria nunc. & propterea illorum offensa, seu defectus, licet re vera sit, non tamen sensu comprehendi potest: lapsus verò, seu error corporum salubriū vt nunc, non adeò exiguus est, nec adeo insensibilis, cùm magis recedant à salubribus semper. Vlteriùs, si de salubribus vt nunc non tractasset Galen. eodem textu quarto, vtique esset diminutus, cùm hæc corpora definisset in primo libro, diuisisque signis in principio secundi adhuc illorum meminisset, sicut cęterorum salubrium, cùm dicebat: Cùm verò sint salubria corpora, hęc quidē

H

ſimpliciter, hæc verò vt nunc, quæ & bene valentia dicuntur &c.] cur demum ea ſilentio præteriiſſet, ratio nulla aſsignari poſſet, poſtquam de cæteris omnibus verba fecit, ſalubribus, neutris, & inſalubribus vſque ad textum 10. potiſsimum cum textu nono epilogando dixerit [Hæc quidē ſigna ſanorū corporū. ſed, ſiue ſalubria ſiue inſalubria, ſiue neutra exiſtant, quantitate diſtantiæ differunt:] & deinceps textu 10. Optimæ igitur conſtitutionis corporis, inquit, indicia explicauimus: eorum verò, quæ ab ipſa deficiunt, totidem ſunt numero genera, quæ in magis & minus ſecari poſſunt.] Vbi itaque eſſet enarratum hoc genus corporum ſalubriū vt nunc, quomodo eius ſigna duobus inuicem contrariis terminis ſtatutis poſſent per quantitatem diſtantiæ diſcerni: cùm potiſsimum dicendum non ſit ea extra cœtum corporum in latitudine ſanitatis poſitorum reperiri, & ſic eſſe extra eiuſdem ſanitatis latitudinem, neque cōfundi poſſunt, vt quidam falsò imaginantur, cum neutris ſimpliciter, aut inſalubribus ſimpliciter: nam prima corpora ſunt exquiſitè media, atque æqualiter diſtantia, vt dicemus, ab vtriſque extremis: in medio autem amborum, inquit Galen. hoc eſt, ſalubrium, & inſalubrium corporum collocantur ea, quæ neutra ſimpliciter appellantur, & quę cum latitudine quadam. Cùm ergo ſalubria vt nunc in numero ſalubrium contineantur, non poſſunt ſub neutris contineri, neque neutra appellari ſub vllo neutrorum ſignificato, neque eorum conſtitutio ſimilis eſt alicui neutrorum conſtitutioni, vt liquet diſcurrendo per omnia neutra: nam neque corpora ſunt, quæ neutrius diſpoſitionis participent, neque ſimul cōtrariarū, neque aliquando vnius, aliquando alterius viciſsim. Hac etiam & fortiori ratione longè diſtabunt ab inſalubribus ſimpliciter: nam corpus ſalubre nunc, vt dictum eſt, bonam habet temperaturam, & commenſurationem, non tamen optimam, at ſibi propriam, vt Galen. ait. ſed inſalubria ſimpliciter ab ipſo ortu naturæ vel in conſimilibus habēt malam temperaturam, vel in inſtrumentariis incōmenſurationē, vel vtrunque vitium. & ſemper tale corpus eſt, quod ab ipſo naturæ ortu, vel peſsimā in ſimplicibus habet temperaturā, & primis particulis omnibus, vel aliquibus, vel principalibus, aut in inſtrumentariis incōmenſuratū exiſtit, ſimiliter vel omnibus, vel quibuſdā, vel illis quæ obtinent principatū: vt multùm verò tale eſt, quod ab huius quidē vitio recedit, nondū tamen mediocritatē attingit, vt Gal. refert. Quare, cùm corpora ſalubria nūc, bonā habeant temperaturā & commēſurationem: inſalubria verò ſimpliciter, peſsimam, nullo modo coincidere inter ſeſe poſſunt: nam & ipſa inſalubria multùm, etſi non ita habeant peſsimam, habent tamen ſaltem malam, cùm parum à ſemper talibus recedant. Non itaque bonam habebunt, quemadmodum ſalubria nunc. & propterea coincidere nō poſſunt. quòd ſi coincidere valerent ac ſimul confunderentur, cur eſt quòd Galen. illud ſubticuerit, nec vllibi illud ſcriptum reliquerit? Illud quoque vitiari non poſſet, ſi confunderentur, quòd neutra ſimpliciter primi ſignificati eſſe nō poſſent, exquiſitè media ſaluberrimi & inſaluberrimi, neq; æqualiter diſtare ab vtriſque inuicē contrariis terminis, optima ſcilicet corporis conſtitutione, nuperq; facta ægritudine, ſi ſalubria nunc corpora, ſeparatim à neutris & inſalubribus in ſanitatis latitudine non ſtatuerentur. ſed quiſpiam diceret propterea ſalubria nunc, confundi debere cum neutris ac inſalubribus ſimpliciter: nam, cùm ſint nūc, talia ab ortu eſſe non poſſunt. quare cogeris, velis, nolis, aſſerere quòd hæc corpora ab ortu erunt aut neutra, aut inſalubria ſimpliciter, hoc eſt, talem habebunt conſtitutionem, quam habent vel neutra, vel inſalubria ſimpliciter, vt pote quæ ab ortu ſunt talia. Nos verò dicimus, non propterea corpora ſalubria vt nunc, appellari, quia in præſenti ſolum tempore ſunt ſana, neque pugnare vt nunc ſalubri, quòd à generatione tale ſit: quemadmodum neque etiam vt multùm talia dicuntur, quia multo tempore ſana ſunt, ſed potius quia talem habent ab ortu conſtitutionem, ita quoque vt nunc talia dicuntur, quod in quodam tempore, ſeu aliqua ætate, & non ſemper nec vt multum, ſana exiſtunt: quoniam talis eſt eorum temperatura, & commenſuratio bona, talem habent potentiam, in qua ſuppoſuimus ſanitatem conſiſtere à naturæ ortu, & non in tempore acquiſitam: quæ quidem licet ipſis propria ſit, non tamen optima eſt, vt ipſe Galen. inquit. quam bonam temperaturam, ac commenſurationem à naturę ortu habent. verum hæc conſtitutio dicitur ſalubritas vt nunc, quia non eſt ſicut ea quæ ſimpliciter ſemper: neque ſicut ea quæ ſimpliciter vt multùm: ſed ab vtraque deficit, licet exiguum quoddā. Erit ergo ſalubre nunc corpus id, quod in præſentia bene valet. eſt autem ſanè & hoc, in eo quo bene valet tempore, bonam habens temperaturam & commenſurationem, non tamen optimam, ſed ſibi propriam, ex Galen. ſententia, non à tempore acquiſitam ſed ab ortu talem: nam neque in præſenti ſanum exiſteret, niſi talem hoc tempore temperaturam, & commenſurationem bonam ab ortu naturæ ſibi propriam haberet: qua ratione ſalubre nunc appellatur. Id quod probatur eiuſdem Galen. auctoritate. 5. de Sanita. tuend. quo loco aſſerebat quòd corpora, quæ ab optima ſanitate deficiunt, tribus de cauſis proueniunt: aut quòd ſtatim in vtero, vitioſo ſtatu fuerint: aut quòd qualibet de cauſa in non naturalem affectum pòſt conceſſerint: aut ætatis ratione. ſed hæc corpora ſalubria vt nunc, nō dicuntur ab optima ſanitate deficere ætatis ratione, vt cuilibet in confeſſo eſt, neque etiam poſt ortum ab aliqua cauſa talia reddita ſunt. (nam ſi hoc eſſet, à neutris, & ægris vt nunc, non diſcreparent: hæc nanque ſunt illa corpora quæ ab optima ſanitate deficiunt, à qualibet cauſa in tempore contingente: illud quidem quàm alienum eſſet aſſerere, nedum in Gal. ſed omniū Medicorum doctrina cuilibet planū eſſe poteſt.) Relinquitur ergo, quòd talem lapſum ſeu errorem, per quem à perfectione, ſeu optima ſanitate deficiunt, ſtatim in vtero & ab ipſo ortu naturę habuerint. Quapropter non repugnat corpori ſalubri vt nūc, eſſe à natura tale. quinimmo magis repugnat ipſum aſſerere non eſſe ab hortu naturæ tale, tam Galeni doctrinæ, quàm veritati. id quod nonnulli haudquaquam intelligere potuerunt. ob id dicimus nos ſalubria nunc corpora diuerſam habere conſtitutionem à neutris, & inſalubribus ſimpliciter, eaque à naturæ ortu: licet in eorum definitione illud Galenus non appoſuerit. nam ſatis ſibi erat appoſuiſſe in ſimpliciter ſalubri: quoniam neque in definitione vt multum ſalubris, neque vt multum inſalubris addidit illa verba [ab hortu naturæ,] nec etiam illa verba conſcripſit

cap.2

cap.8

ſcripſit

scripsit in definitione neutri simpliciter tertij significati. & tamen subintelligẽda sunt, præter id, quod clarius intelligitur etiam natura salubris vt nunc, si illa verba non apponantur: nanq; eius naturam ac constitutionem longè melius intelligemus, quando in præsentia bene valet, & cum hoc etiam eodẽ tempore bonam habet (vt inquit Galen.) temperaturam & commensurationem, quàm si dixisset: tale corpus bonam duntaxat habere temperaturam & commensurationem à naturæ ortu. neque etiam illud satis fuisset pro eius natura manifestanda: nam opus est & quòd in præsenti sanum sit, & quòd talem habeat temperaturam, & commensurationem bonam, vt salubre nũc sit corpus. hoc etenim, quòd in præsenti benè valeat & sanum sit, præsupponit illud, quòd bonam habeat & sibi propriam temperaturam, & commensurationem ab ipso naturæ ortu: aliàs neque bonam, neque sibi propriam diceretur habere eo tempore, quo sanum existit, quemadmodum sunt neutra, & insalubria nunc, quæ ab optima sanitate deficiunt à causis in tempore contingentibus. talẽ itaque à naturæ ortu corpora hæc sortita sunt constitutionem, vt quo tempore bene valent, & salubria nunc appellantur, non modò sana sint, sed bonam etiam, vt sæpius diximus, & sibi ipsis propriam temperaturam, ac constitutionem habeant, quæ nulli ex aliis corporibus propria sit. & propterea à neutris & insalubribus simpliciter corporibus differunt, differunt etiam, quoniam hęc corpora salubria nunc, quòd bonam habeant temperaturam & constitutionem, iure dicentur habere sanitatem in bono habitu: reliqua verò, neutra & insalubria simpliciter, licet sanitatem habeant in habitu, vt liquet ex Galeno in eorum definitionibus, non tamen quispiam dixerit ea sanitatem habere in bono habitu, veluti salubria nunc. Hæc insuper corpora salubria nunc, appellata sunt illa, de quibus dicebat Gale. lib. de Different. morb. quòd alia sunt corpora simpliciter boni, non tamen optimi habitus: quę etsi ab ipsa optima cõstitutione deficiant, adhuc tamen salubria existunt, & bene valentia dicuntur, vt idem secundo artis medic. asserebat. Collocantur etiam tertio loco in sanitatis latitudine propter eas, quas diximus causas, quibus simul cum corporibus simpliciter salubribus semper, & vt multùm, præest ea pars conseruatiuæ artis. quæ ἑκτικὴ à Græcis nuncupatur, hoc est, boni habitus seruatrix: nam præter iam dicta tria genera salubrium corporum nullum aliud reperitur, quod in bono habitu sanitatem habeat. qua ratione & salubria corpora appellantur non modo quæ optimam corporis constitutionem habent, sed quæ eidem proximiora sunt: hæc etenim salubria corpora appellari præcepit Galenus textu nono secund. artis medic. quemadmodum ea, quæ magis accedunt ad ea quæ ægrotant, insalubria: intermedia verò neutra. qua etiam ratione & salubria nunc in sanitatis latitudine constitui cõsentaneum est. neque enim dixisset Galenus quòd quæ corpora proximiora sunt optimæ constitutioni, salubria sunt & appellantur, ni per salubria subintellexisset vt multùm, & vt nunc salubria: sed dixisset salubre, si vt multùm salubre duntaxat intelligere voluisset. alienum siquidem à ratione esset, si cuiusque hominis priuatim sanitatem vt multùm esse intelligere voluisset, hoc est, singula corpora salubria vt multùm.

cap. 2

cap. 8

Cùm verò, vt prius dictum est, vniuersa sanitas latitudo in tres partes diuidatur: quarum prima erat salubrium corporum, & secunda neutrorum: declarata prima decenter est, ad secundam accedamus & deinceps ad tertiã, quæ est insalubrium: nam hęc quoque sanitatis pars, vt inquit Galenus, latitudinem habet non paruam. In medio verò salubriũ & insalubrium collocantur (ait Galen.) ea corpora, quæ neutra exquisitè, seu simpliciter appellantur, & quæ cum latitudine quadam: habent etenim & hæc corpora talem constitutionem, vt imbecilles edant actiones. Sed, quoniam neutra tripliciter dicuntur: quædam videlicet, quæ neutrius dispositionis participant: quædam, quæ vtriusque: & quędam quæ aliquando quidem huius, aliquando illius, & vnumquodque horũ potest esse semper, & vt multùm, & vt nunc tale: de his quæ semper, & vt multùm talia existunt, primò verba faciemus. nam hęc sunt, vt demonstrabimus, quæ salubria corpora in sanitatis latitudine immediatè consequuntur: reliqua verò, vt nunc talia, postponemus: cùm alter sermo de iis habendus sit. Asserimus itaque, quòd, licet secundùm diuersam neutri consideratione trifariam neutrum dici possit: quodlibet tamen eorum ad aliud comparatum secundum eandem rationem in eodem gradu dicetur sanum, nec vnum magis altero. Exempli gratia, neutrum simpliciter primi significati comparatum ad simpliciter secundi & tertij, sub eadem ratione, hoc est, semper ad semper, & vt multùm ad vt multùm, eiusdem sanitatis participabunt, adeò quòd vnum non dicetur esse altero salubrius. sunt etenim omnia talia neutra in medio salubrium & insalubrium collocata, & imbecillas edunt operationes, magis quàm salubria, minùs autem quàm insalubria, æqualiter ab vtrisque extremis distantia, modò simpliciter seu exquisitè neutra sint. id verò dicimus propterea, quia, licet neutra primi significati semper sint exquisitè talia: reliqua tamen duo genera possunt & exquisitè esse, & non exquisitè, cùm sint cum quadam latitudine. nanque possunt neutra secundi significati plus de vno extremo, quàm de altero participare, & tertij significati constitutionem habere quòd maiori tempore & longiori, seu pluribus ætatibus participent vno, quàm altero extremo, hoc est, talem habere à natura potentiam. & propterea non amplius erunt simpliciter & exquisitè neutra, sed cum latitudine quadam. id quod voluit intelligere Galenus citato textu 6. secun. artis medic. cùm dixit [In medio autem amborum collocantur ea, quæ neutra exquisitè, seu simpliciter appellantur, & quæ cum latitudine quadam.] Nam siue ἀκριϐῶς, seu ἁπλῶς textus habeat, non solùm neutra primi significati, sed secundi & tertij, quæ simpliciter & exquisitè talia existunt, intelligi debent per neutra quæ simpliciter, seu exquisitè appellãtur. Quòd verò neutra secundi significati, duobus dicantur modis, patet primo artis medic. tex. 12. quum inquit [Horum autem ipsorum secundum duobus dicitur modis, aut quia vtrunque contrariorũ ex æquo participat, aut quia aliquando plus alterũ.] Id quod simili ratione contingere neutro tertij significati decens est, postquam aliquando quidem salubre, vt in vna ætate, aliquando verò insalubre, vt in altera ætate, vicissim est, vt Galenus inquit: & propterea non refert, si illud particulatim non explicauerit, breuitati indulgens. Attamen dissident in sanitate,

cap. 8

cap. 3

neutra secundi & tertij significati semper & vt multum dicta, à neutris primi significati, quando eadē non fuerint exquisitè talia, sed cum quadam latitudine, ita vt vno magis, vel minus participent, si fuerint secundi significati: vel, si fuerint tertij, vno, vel altero extremorum maioris, vel minoris temporis spatio vicissim, seu in pluribus ætatibus, participent. qua ratione dicuntur neutra cum latitudine: nam ea, quæ sunt primi significati, semper sunt exquisitè talia, ac neutra semper dispositione participant, siue simpliciter, siue vt nunc talia dicantur. vnde dicebat Galenus primo artis medic. [Neutrum iuxta primum significatum esse corpus, quod exquisitè medium est & saluberrimi & insaluberrimi corporis, & huius significati hoc quidem simpliciter tale, quod ab ipso ortu naturæ ita est constitutum: hoc verò vt nunc, quod in præsenti tempore mediū exquisitè existit saluberrimi atque insaluberrimi corporis. ipsum autem simpliciter semper quidem tale est id, quod in omnibus ætatibus tale perdurat: vt multùm autem, quod nōnullas recipit mutationes.] Patet itaque neutra simpliciter exquisitè media secundum quemlibet trium modorum eadem participare sanitate, ac insequi in sanitatis latitudine salubria nunc, tam si fuerint semper, quàm si vt multum, verùm quę vt multùm sunt talia, cum non adeo exactè sint media, quemadmodum quæ semper neutra sunt, sed parum quodammodo ab eis recedant, ambigua fortè quispiam fateri poterit, & interim ad vnum, quandoque ad alterum extremū accedere, vel recedere magis. Nos verò, quò facilius Tyrones intelligant, in latitudine simul reposuimus, præsertim cùm exiguus valde sit hic recessus. At, vbi simpliciter seu exquisitè nō sint neutra secundi & tertij significati, verùm magis, vel maiori tempore salubritate participabunt, quoniam talem habent à natura potentiam: ad salubria nunc, magis accedunt, vbi talia semper fuerint, quàm si vt multum. Insuper præcedent etiam in latitudine non solum neutra vt multùm, sed etiam semper, primi significati. & quæ multùm sunt talia, præcedent etiam alia multùm & semper talia exquisitè dicta, sed insequuntur eorum semper talia. Vbi verò æqualiter vtriusque extremi participantia fuerint, aut magis insalubritatis, quàm salubritatis, seu maiori tempore: eo modo se habebunt vt diximus. nā, si exquisitè talia fuerint. siue vt multùm, siue semper, æqualiter vtique recedunt, vt neutra primi significati. si verò magis, vel maiori tempore insalubritate participabunt, præferuntur in latitudine sanitatis neutra primi ipsis neutris secundi, & tertij significati, tam si multum, quàm si semper sint talia, sed vt multum præcedunt eorum semper talia: semper tamen facta relatione ad duo extrema, neutra omnia mediocriter dicentur ædere imbecillas actiones cum latitudine quadam. & in hoc genere noxæ continentur etiam neutra primi significati, quamuis neutris contrarium actionum participent, scilicet neque eis, quæ in magnis distātiis, neque eis, quæ in paruis existunt imbecillæ: habebunt tamen imbecillas actiones, quæ etiam neutrius contrariarum actionum participes execunt. & hoc voluit dicere Galenus 2. artis medic. tex. 8. hæc quoad secundam partem latitudinis sanitatis, quæ neutrorum est. *cap.8*

Sequitur tertia, quæ est corporum insalubrium. quæ iterum primo sunt in duplici differentia: simpliciter videlicet, & vt nunc. de corporibus vt nūc insalubribus, quæ quidem actu ægrotant, non loquemur nisi quatenus ad sanorum corporum dignotionem conducunt: cum sint extra sanitatis latitudinem, vt liquet secundo artis medic. quanquā vitia omnium insalubrium corporum iuxta quodlibet significatum, vt ipse Galenus refert eodem loco, consistunt aut in intemperatura consimilium partium, aut structura seu commēsuratione instrumentalium vitiata, formatione videlicet, numero, magnitudine, seu situ: aut in continuitate ipsarum, quæ communis vnitas appellatur. Distinguuntur autem hæc vitia, seu hæc corpora, inter se ex sensibili operationum læsione. quare, vbi fuerint sensibiliter operationes oblęsæ, tunc insalubre nunc dicitur, & hoc corpus actu ægrotare fatemur, extráque latitudinem sanitatis contineri, neque aliud reperiri corpus, præter hæc insalubria nunc, quod non sit intra sanitatis latitudinem, vt dicemus. At insalubria simpliciter, de quibus loquemur, à reliquis intra sanitatem collocatis distinguūtur: quòd facilè à causis, quæ morbos contendi vim habent, superantur, & quoniam in vigore operationū plurimùm deficiunt. Et propterea nemo mentis compos dicet hæc corpora coincidere cum salubribus nunc: cùm hæc, licet ab optima sanitate deficiant, adhuc tamen salubria existant, & paruum aliquem habeant lapsum, errorem, aut in temperatura consimilium aut instrumentariarum commensurationе, & hunc etiam per exiguum in omnibus, vel quibusdam, aut in vtrisque, vt patet citato textu quarto secun. artis medic. habent etiam bonam temperaturam & commensurationem: insalubria verò simpliciter, malam. nam insalubre simpliciter corpus, inquit Galenus, est quod, ab ipso ortu naturæ, vel in consimilibus partibus malam habet temperaturam, vel in instrumētariis commensurationem, vel vtrunque vitium. Cùm verò hoc etiam corpus insalubre simpliciter bifariam dicatur, aliàs semper, aliàs vt multùm, vt cætera iam dicta corpora salubria & neutra, propterea semper tale est, quod ab ipso naturæ ortu, vel pessimam habet temperaturam in simplicibus & primis partibus omnibus, vel aliquibus, vel iis quæ obtinent principatum, vel in instrumentariis incommensuratum est: similiter autem in his vel omnibus, vel aliquibus, vel illis quæ obtinent principatum. Vt multùm verò insalubre est, quod ab huius quidem vitio recedit, nondum tamen mediocritatem attingit. quo fit vt, absque controuersia, quę multùm insalubria existunt, immediatè neutra corpora consequantur in sanitatis latitudine: deinceps quæ simpliciter semper talia dicuntur, quæ sunt velut vltimis terminus eius sanitatis, quam secundum habitum esse diximus. nam licet eam non habeant in bono, nec optimo habitu, vt corpora salubria: habent tamen tam neutra, quàm insalubria simpliciter, sanitatem in habitu. de quibus omnibus intelligere voluit Galenus libro de Differentiis morborum, cùm dixit. [Alia sunt, quæ, etsi sana dicuntur, non tamen boni sunt habitus:] quasi velit dicere quòd, licet habeant sanitatem in habitu, non tamen eam habent cum hac adiectione, Bono. nam habere sanitatem in habitu nil aliud est, quam permanentem & stabilem: habere autem in bono habitu, est addere huic permanentiæ & stabilitati bonitatem, vt patet lib. ad Thrasyb.

cap.12 *Loco* *cap.30* *cap.8* *cap.6* *cap.30* *cap.8* *cap.30* *cap.2*

cap.12 ad Thrasy. Conueniunt ergo in hoc neutra simpliciter & insalubria simpliciter: quoniam vtraque dicuntur habere sanitatē in habitu, & pro tanto deficiunt à salubribus corporibus simpliciter, & vt nūc quæ sanitatem habent in optimo, & bono habitu. Verùm hæc etiam sanitas in habitu cùm sit in latitudine quadam, magis stabilem ac firmam eam habebunt simpliciter neutra, quàm simpliciter insalubria, minus quę semper sunt talia, quàm quæ multum: quemadmodum etiam, inter neutra, magis firmam ac stabilem habent sanitatem ea, quæ ad salubria magis accedunt, tam semper, quàm vt multùm quàm illa neutra, quæ simpliciter & exquisitè sunt media: & hæc magis quàm ea, quæ ad insalubritatem plus vergunt. semper enim eandem seruabunt sanitatis rationem, quam participant eo, quo scripsimus ordine in sanitatis latitudine. Istis insuper corporib. neutris, & insalubribus simpliciter, prospicit ea pars artis conseruatiuę, quæ salubris nominatur: communi autem vocabulo, vt Galen. refert cap.30 eodem libro ad Thrasyb. conseruatiua simul & salubris dicitur.

Cùm verò totius sanitatis latitudo in tres partes diuidatur, vt sæpius dictum est: quarum prima est salubrium corporum, secunda neutrorum, & tertia cap.8 insalubrium, post quæ, vt inquit Galenus 2. artis medic. sequuntur, quæ iam ægrotant corpora, quæ sensibilibus operationum læsionibus distinguuntur: opinati sunt quidam, eorum, quæ reliqua sunt, corporum nullū in sanitatis latitudine situari, propterea quòd Galenus, post tertiam latitudinis partem, quæ quidem est insalubrium simpliciter, dicebat sequi corpora, quæ iam actu ægrotant. quare inquiunt isti neutra vt nunc, secundi significati, cōtineri debere extra sanitatis latitudinem. Sed pace eorum dixerim, præter iam dicta copora adhuc in sanitatis latitudine cōtinentur cuncta tria neutrorum genera vt nunc. id quod cum Galeno demon-cap.6 strabimus, primus in memoriam reuocantes, quod cap.30 supra cum Galeno supposuimus lib. ad Thrasy. duplicem videlicet esse sanitatem, quarum vna dicebatur secundum habitum, altera secūdum affectionem. sanitatem itaque secundum habitum, vt lon-cap.8 gissimis verbis declarauimus, diuisit Galenus secundo artis medic. in tres partes: post quam, si tali ratione sanitas consideratur, ægrotantia corpora sequuntur. At, quoniam, vt ipsemet testis est, sunt quædam corpora, quę licet actu non ægrotent, neque etiam sanitatem in habitu habeant, eam tamen habēt secundum affectionem, hoc est, instabilem, infirmam atque inutilem: ea de re & hæc quoque cap.30 corpora, licet neutra à quibusdam fuerint appellata, vt ipsemet Galen. fatetur eodem lib. ad Thrasyb. adhuc asserit sana dici & esse, eisque cōpetere partem quandam conseruatricis artis, quoniam in his etiam pauxillum quiddam corrigimus: quæ verò pars artis pauxillum quiddam corrigit, conseruatiua appellatur, vt contra distinguitur ei parti artis, quæ multùm semel corrigit, & medicatiua, seu curatiua nuncupatur. Verùm, inquit ipse, inter hanc artis partē quæ magna vitia & illam quę exigua vitia corrigit, quæque in tres alias subdiuiditur partes: in euecticen scilicet, salubrem, & Analepticen: quidam quartam particulam adiecerunt, quæ ab ipsis propriè Prophylactice, id est, pręseruatoria vocata fuit, facultatem oppositam habentem ei, quę à morbo proximè liberatos recreat, hoc est, Analeptice. & demum inquit [Hasce autem ambas ancipitis quodammodo esse naturæ inter contrarias totius artis parte nemo ambigit. Dico autem inter eam quę magna vitia & eam quę parua corrigit. curatiua sanè pars, quod magna vitia, Euectice autem atque salubris, quòd parua discutiant, id quoq; perspicuum est: in medio autem ambarum interstitio instauratiua nominata atque præseruatoria positæ sunt. nam, si ad salubrem euectricemque comparentur, non exigua vitia emendant. si ad curatiuam, non magna. propterea & quicunq; ambas has partes neutras appellauerunt, haud malè mihi sensisse visi sunt.] Hæc Galen. quibus verbis clara luce videtur asserere has duas partes artis medicæ Analepticen videlicet, & Prophylacticen cōtineri sub ea, quæ exigua vitia tollit, & conseruatiua dicitur, differreque inter se maioris minorisque ratione. magis enim parua castigat euectice: qua ratione nos diximus eā prospicere corporibus salubribus simpliciter & vt nunc: minus parua castigat salubris: quam partem neutris & insalubribus simpliciter, competere diximus. Hac adhuc minùs parua castigant Analeptice & Prophylactice: quam Prophylacticen quidam adiecerunt tanquam quartam partem conseruatiuæ artis. Deinceps subdebat Gale. [quòd, cùm hę ambę partes sint ancipitis quodammodo naturæ, dico inter eam quæ magna, & eam quæ parua vitia dissoluit, in medio interstitio ambarum positæ: propterea haud malè senserunt, qui ambas neutras appellauerunt. Nam si ad salubrem & euecticen compararentur, non exigua vitia emendant: si ad curatiuam, nō magna.] Comprobat itaque Galen. eorum opinionem, qui has artis partes, neutras appellauerunt. Verùm non propterea negat id, quod paulò antè concluserat, eas videlicet contineri sub ea artis parte, exigua vitia corrigit, ac conseruatiua nuncupatur, licet nō adeo per exigua vitia corrigant, quemadmodum salubris & euectice. Si itaque conseruatio per eundem Galenum nō nisi sanis corporibus debeatur, nō ab re & hæc corpora, quibus hę artis partes competunt sub conseruatione contentæ, adhuc sana esse asserēdum, quāuis neutra nuncupentur. Hæc igitur sunt illa corpora, quæ sanitatem habent secundum habitudinem, neutra vt nunc appellata. Quare post pau-cap.31 ca idem Galen. concludens asserebat. [In præsenti autem contemplatione de conseruatrice artis humanum corpus gubernantis parte, tria diuisionis membra supponantur: vnum de corporibus secundum habitudinem valentibus: alterum de iis, quæ in habitu sana sunt: tertium de bono habitu præditis.] Nemo ergo ambigat hæc corpora, quæ sanitatem secundum habitudinem habent, connumerari debere inter ea quæ sunt in latitudine sanitatis; quę quidem, vt dictum est, iure neutra vt nunc appellantur. Dico, quòd contineantur sub sanitate, & sana dicantur secundum affectionem: quam etiam sanitatem adhuc cum latitudine esse asserimus, quē admodum sanitatem secundum habitum diximus esse. quapropter poterit dici secunda hæc sanitas latitudo, de qua haudquaquam voluit intelligere libro 2. artis medic. ea parte qua dixit. [Post quæ de-cap.8 inceps sequuntur quæ iam ægrotant corpora.] Nā de hac sanitate adhuc verba non fecerat, sed de ea duntaxat, quæ est secundum habitum, ac propria est eorum corporum quæ à natura sunt talia: licet hanc quoque postea non dereliquerit. siquidem

cap.82. & vlt. de eisdem neutris corporibus, quæ talem habent sanitatem secundum affectionem lib.2.versus finem, & tertio, verba fecit, signa pro dignotione eorum, ac modum correctionis nobis tradens: quanquam non sub sanorum, sed neutrorum genere collocauerit. sunt etenim re vera hæc corpora neutra vt nunc. & ob id comprobauit eorum opinionem qui volebant eas artis partes, quæ his corporibus præsunt, cùm sint ancipitis quodammodo naturæ, neutras appellari. qua ratione libro artis medic.à sanitatis latitudine hæc corpora seclusit:libro verò ad Thrasybulum, ea sub sanitatis latitudine contineri voluit, coactus de omnibus corporibus, quibus salubris quomodolibet pars artis prospiceret, seu conseruatiua, quæ exigua vitia corrigit, verba facere, ne in aliquo aduersus gymnastas deficeret, largius sanitatem vsurpans tam in habitu, quàm in affectione.nam, cùm hæc sanitas in affectione, infirma ac parum constans sit, neque ab ipso naturæ ortu, sed in tempore adepta, interim à Galeno sanitas κατὰ σχέσιν, interim affectus medius morbi & sanitatis nuncupatur.ita etiam & corpora, quibus ea inest, interim sana, interim neutra appellat: & partes artis eisdem prospicientes sæpe neutras, quandoque inter conseruatrices salubres connumerauit Cùm autem hæc corpora in duplici sint differentia:nam quædam corpora neutra conualescentiæ, quædam verò neutra decidentiæ nuncupantur: in quo dictorum trium neutrorum genere contineãtur vtraque, non vtique facile est disserere, cùm adhuc videamus nonnullos inter sese dissentire. Præterea, num in vno eodémque neutrorum genere ambo, vel in diuersis contineantur, non minus inter se digladiatur. Nos verò, cùm aliorum opiniones recensere non decreuimus; nostram, quam veram esse cum Galeno putamus, statuere conabimur, asserentes cum eo, quòd gemina existente sanitate, vna secundum habitum, altera secundum affectionem, quemadmodum illa secũdum habitum latitudinem habet:ita quoque & hæc, quæ secundum affectionem dicitur. & propterea plura corpora sub ea contineri opus est, quemadmodum in ea, quæ iam dicta est. Sunt autem hæc corpora singula neutrorum tria genera, quę vt nunc appellantur. Verùm illa non amplius sub neutro primi, secundi, aut tertij significati nominant; sed quędam, quę quidem iamiam morbum euaserunt, seu à morbo conualescunt, conualescentiæ neutra nuncupant:quędam verò, quibus ægritudinis iamiam imminet periculum, neutra decidentiæ dicunt. Videndum ergo, in quo neutrorum genere hæc duo neutra sic appellata contineantur, & quomodo in participatione, seu ordine huius sanitatis secundum affectionem dictę se habeant. Quòd verò non in vno eodemque neutrorum genere, vt nonnullus visum est, ipsa contineantur, liquet ex Galen. cap.30 primo lib.ad Thrasyb. quo loco dicebat quod pręseruatoria vocata ars facultatem oppositam habet ei, quæ à morbo proximè liberatos recreat. Cùm ergo inter se oppositæ sint hæ partes conseruatiuæ artis, non poterunt in vno eodemque neutrorum genere conuenire. &, si dixeris in eodem genere neutrorum contineri, reliqua duo neutra vbi collocabis? ac vbi etiam erit istius sanitatis secundum affectionem latitudo? Dilucidius verò illud declarauit Galenus 2.artis medic.tex.92.93.& 94. vbi loquens de signis futuræ ægritudinis, dicebat. [Neque in ambiguo est, quòd quæ signa sunt vtrorumque significatiua, neutra dicantur secundum vnum quoddam neutri vocabuli significatum.] & post pauca subdit [secundum verò alterum significatum quæcunque his, qui à morbo reficiuntur, insunt, signa neutra appellamus: neque in alio significato accipiunt ea, quæ senibus insunt.] Quibus verbis luce clarius ostendit Galen. quòd quemadmodum signa, ita & corpora neutra decidentiæ & conualescentiæ, quorum sunt signa, in diuerso neutri significato contineantur.

Cæterùm, in quo significato neutri contineantur ea quibus ægritudinis periculum imminet & decidentiæ neutra vocantur, & in quo ea quæ à morbis conualescunt, neutra conualescentiæ dicta, hic labor est. Verùm nos proculdubio cum Galeno asserimus neutra decidentia dicta, quibus pars ea artis prospicit, quæ verè Prophylactice dicitur, simulque conseruatrix, dici & esse neutra secundi significati, dico verè & propriè Prophylactice: cuius officium est causam adimere, à qua morbus futurus est fieri. Hæc enim pars conseruatricis quædam existit: quemadmodum illa quæ non verè Prophylactice dicitur, cuius officium est causam adimere, quæ morbum iam creat, sub curatrice continetur: immo ipsam curatricem etiam nominant, vt patet vndecimo metho.meden. Quòd verò hęc neutra sint iuxta secundum significatũ, quicquid velint alij, eiusdem Galen. verba ostendunt, citato loco secundo artis medic. siquidem dicebat [horum corporum signa nonnulla quidem esse ex eorum genere, quæ secundũ naturam sunt, sed permutata vel quantitate, vel qualitate, vel temporibus: nonnulla ex his, quæ præter naturam, verùm minora iis quæ ægritudinibus adsunt. Atque propterea (subdebat) hæc corpora desidentiæ seu eorum dispositiones, quæ sunt in morbos casura, esse ex neutrorum genere, atque vnà ea, quæ ipsa indicant, signa.] Si ergo propterea sunt ex neutrorum genere, quia eorum signa quædam sunt ex genere eorum quæ secundum naturam sunt & quædam ex genere eorum quæ præter naturam, cui dubium quòd velut signa vtrisque extremis participant, ita & corpora participare debent, cuius rationis sunt secundi significati neutra? Idem confirmauit paulò infrà in verbis supra citatis, cùm asserebat. [Neque in ambiguo est quòd quæ sunt vtrorumque indicatiua, neutra dicentur secundum vnum quoddam neutri vocabuli significatum.] Quodnam, inquam, erit istud neutri vocabuli significatum, nisi secundi, postquam dicit esse vtrorumque indicatiua, hoc est, vtriusque extremi, salubritatis videlicet, & insalubritatis? Quicquid itaque alij sentiant, cum Galeno concludimus ac firmiter asserimus neutra decidentiæ esse neutra vt nunc, secundi significati. &, licet eorum signa mediam habeant formam inter ea quæ sanis, & quæ ægrotantibus eueniunt, non propterea non dicentur vtrorumque indicatiua: quoniam vtriusque extremi participant. & idcirco neutra sunt, vt Galen. scriptum reliquit. Rursus qua ratione quispiam dixerit neutra decidentiæ esse neutra primi significati, si eadem neutra primi significati exquisitè media sunt saluberrimi & insaluberrimi, nec latitudinem habeant, æqualiterque distent ab vtrisque extremis, etiam quæ vt nunc sunt alia, vt Galen. visum est: ista verò neutra decidentiæ, neque exquisitè media sunt

cap.82 cap. cap. cap.3

ſunt ſaluberrimi & inſaluberrimi, amplámque latitudinem habent, prout contingit vno, vel altero extremorum magis, aut minus participare, & quò magis, vel minus accedunt, vel recedũt ab vno, vel altero extremorum? Non enim ſemper æqualiter participant decidentiæ neutra ſalubritate & inſalubritate, ſed quædam magis ſalubritate, quædam inſalubritate magis, & contrà. Hoc item màgis & minus adhuc plures habet gradus. Quamobrem hæc neutra decidentiæ inter ſe magnopere diſcrepant: qua ſcilicet ratione recedunt magis, vel minus à ſalubritate, accedúntque ad inſalubritatem; & propterea exquiſitè neutra eſſe non poſſunt. Sub hoc neutrorum genere etiam ſanitas continetur, ſeu bonus habitus, athletarum, magis quoque & minus ſuſcipiens; vt liquet Hippo. & Gale. quibus quoque præeſt ea artis pars, quæ Prophylactice dicitur: habent etenim hæc corpora eadem ratione ſanitatem ſecundum affectionem, qua ipſa neutra decidentiæ dicta. & propterea eorum habitus ſtatim ſoluendus eſt, inquit Hipp. potiſsimùm vbi ad ſummum bonitatis peruenerit.

cap.82 Cùm verò eodem ſecundo artis med. hæc verba ſubſcribat Gale. [verùm in altero ſignificato quæcunque conualeſcentibus ex morbis ſigna adſunt, neutra appellamus] nulli in dubium veniet quòd quæ à morbis reficiuntur corpora, conualeſcentiæ neutra appellata, in alio neutrorũ ſignificato quàm in ſecundo, contineri debeant, & non in eodem, vt quidam volunt. Quare cum Gale. dicimus hæc corpora dici & eſſe neutra primi ſignificati: nam hæc ſunt exquiſitæ media ſaluberrimi & inſaluberrimi corporis, tam ſi fuerint ſimpliciter, quàm vt nunc talia: atqui conualeſcentiæ neutra ſunt huiuſmodi. *cap.30* erunt ergo neutra primi ſignificati. Quòd verò neutra conualeſcentiæ ſint exquiſitè media ſaluberrimi & inſaluberrimi corporis, liquet libr. ad Thraſy. cùm dicebat [In medio verò ambarum interſtitio, inſtauratiua nominata, atque præſeruatoria poſitæ ſunt: nam, ſi ad ſalubrem, euecticénque comparentur, non exigua emendant vitia: ſi ad curatiuam, non magna] Si itaque in medio interſtitio poſitæ ſunt inſtauratiua & præſeruatoria: & corpora, quibus præſeruatoria præeſt, neutra ſecundi ſignificati ſunt, ſequitur quòd corpora, quibus inſtauratiua proſpicit, cùm non ſint in eodem neutrius ſignificato, ſint primi ſignificati: quæ quidem exquiſitè media dicuntur ſaluberrimi & inſaluberrimi. Nam corpora quę inſtauratione, ſeu refectione indigent, neque morbo amplius participant: quoniam ab eo ſunt liberata: neque ſanitate in habitu: quoniam eorum ſanitas adhuc imbecilla eſt, alterius generis exiſtens, quàm ſanitas quæ eſt ſecundum habitum. Quamuis ergo ambæ hæ artis conſeruatiuæ partes in medio interſtitio poſitæ ſint; non tamen ambæ ſecũdum eandem rationem. Nam corpora, quibus ars præſeruatoria debetur, vt declarauimus, latitudinem habentia exquiſitè media eſſe non poſſunt. Hæc verò neutra conualeſcentiæ dicta eandem latitudinem non habent. Nam confeſtim, quod à morbo liberata ſunt, abſq; vllo medio ac latitudine conualeſcentia appellantur, ſanitatem habent ſecundum affectionem, & refectione indigẽt: quoniam propter imbecillitatem inutilis quodammodo eſt eorum ſanitas, & debiles habent actiones. Neque fateri poſſumus, cum primùm à morbo liberantur hæc corpora eſſe magis, vel minus conualeſcentia niſi poſtmodum temporis progreſſu, quando illorum ſanitas deſiit eſſe inutilis, atque ſunt ab imbecillitate liberata; & in habitu ſanitatem acquiſierunt. quo tempore non ampliùs conualeſcentiæ neutra appellabimus. Quare dicimus hæc corpora eſſe neutra primi ſignificati: etenim neutro extremorũ participãt. & propterea, licet eorum ſigna neutra etiam appellentur, tamen alio neutrorũ ſignificato, vt Gal. aſſerebat, quàm ea quę indicat corpora, quibus periculum ægritudinis imminet, & neutra decidentiæ dicuntur. Quòd ſi quiſpiam dixerit illa non eſſe exquiſitè media ſaluberrimi & inſaluberrimi, & propterea nõ poſſe dici neutra primi ſignificati: reſpõdebimus quòd hoc quoque verificatur in illis corporibus; nam, cùm in medio interſtitio poſita ſint inter corpora ſalubria ſecundum habitum, & corporea ægrotãtia, vt Gal. *cap.7* inquit eodem lib. ad Thraſyb. non ab re exquiſitè media eſſe dicentur; quoniam neque ægritudine, à qua iam liberata ſunt, amplius participant: neque ſanitate in habitu, ad quam nondum peruenerunt. Et, quoniam hæc neutra dicimus eſſe vt nunc primi ſignificati: intelligimus quoque nunc exquiſitè media eſſe ſaluberrimi & inſaluberrimi: quoniam medium obtinent locum inter vniuerſa corpora quæ ſanitatem habent in habitu, & corpora ægrotantia. Et hac ratione hæc etiam ſanitas ſecundum affectionem, quæ in hiſce corporibus reperitur, media exquiſitè dicetur. ſi verò quiſpiam dixerit hæc corpora non eſſe ita exquiſitè media, velut ea quæ ſimpliciter neutra appellantur eiuſdem primi ſignificati, non prohibebimus, vt ſophiſticas vitemus rationes: ſunt etenim, quoad fieri poteſt, exquiſitè media ſaluberrimi & inſaluberrimi, neutro extremorum participantia, hoc eſt, neque ſanitate in habitu, neque ægritudine. Et propterea ſenes quoq; ſub hoc neutrius ſignificato collocauit Gal. *cap.82* eod. 2. ar. med. & 5. de San. tuen. *cap.4* Habent etenim & ipſi ſenus affectum, qui planè non eſt exacta ſanitas, hoc eſt, ſanitas in habitu, quemadmodum iam dicta corpora conualeſcẽtium: ſed eorum affectus, vt ipſe inquit, tam ſcilicet eorũ qui ex morbo conualeſcunt, quàm ſenum, vel morbi & ſanitatis quidem medii ſunt, vel omnino eorum affectus non eſt eius ſanitatis, quæ firma conſtanſque eſt, quam καθ' ἕξιν appellant: ſed eius potius, quę fallax incertáque eſt, quàm κατὰ σχέσιν nominãt. quanquam partem artis, quæ ſenum ſanitati proſpicit, Gerocomicen, hanc verò Analepticen Græci nuncupant. Si quis etiam velit, poterit proculdubio cum Gale. tenere quòd neutra conualeſcentiæ, (quæ neutra vt nunc, primi ſignificati diximus eſſe) in præſenti tempore ſunt exquiſitè media ſaluberrimi & inſaluberrimi corporis: nam, licet ſana ſint, ſanitate ſecundum affectionem, quæ in tempore acquiritur, duntaxat, poſſunt etiam dici exquiſitè media ſaluberrimi & inſaluberrimi: cum eorum affectus medius ſit morbi & ſanitatis, vt Gal. inquit citato lib. 5. de Sanit. tuend. & propterea exquiſitè media eo *cap.4* tempore dici poſſunt, cùm neque vnius, neque alterius corporis conditionem aliquam participent: talia enim ſunt corpora exquiſitè media, quocunque modo neutra primi ſignificati ſint: perpetuò per inſaluberrimum corpus intelligens cum Gal. id quod actu ægrotat, hoc eſt, inſalubre vt nunc.

Sed quid ſentiendum ſit de neutro vt nunc, tertij ſignificati, poſtquam hæc duo conualeſcentiæ

scilicet,& decidentiæ, primum esse primi significati,alterum verò secundi conclusimus?Neque etiam apud Galen.adhuc reperio de hoc neutro vt nunc, tertij significati mentionem factam esse,nisi in fine primi libri artis meden. Quòd, si ipsum sanitatem etiam haberet secundum affectionem ; hoc vtique dictum fuisset ab eo.lib. ad Thrasyb. Vel fortè dicendum est extra sanitatis latitudinem reperiri. Dicimus breuiter cùm Galen. aut hoc neutrum non dari: quoniam,vt ipse inquit,in vno tempore,quod ita est neutrum exquisitè quidem consistere non contingit : aut, si concedatur, vtpote tempus accipiendo cum latitudine,dicemus quòd quæ corpora neutra talia sunt, indifferenter cōtinentur sub neutris tam decidentiæ, quàm conualescentiæ : modò dicta corpora diuersis rationibus fuerint considerata.nam,si neutrum decidentiæ consideretur,non amplius vt vtriusque extremorum particeps est solùm, sed etiam vt habet quandam dispositionem, secundum quam ex qualibet leui causa quamprimum in morbos incidere potest & ad sanitatem redire ; possumus dicere quòd habebit quandam dispositionem nunc, secundum quam aliquando sanum & aliquando ægrum esse potest. ita quoque de neutro conualescentiæ asserēdum: nam,si ipsum non amplius consideres vt corpus neutra dispositione participans: sed vt eius affectio, cùm infirma ac instabilis sit,potentiam quandam nunc habet, vt à quauis leuissima noxa, si non rectè tractetur, iterum incidat in morbum:&,si rectè tractetur,pauco tempore acquiret sanitatem in habitu, & deinde in bono habitu,vt Galen.sentit libro ad Thrasyb.dicemus sub hac cōsideratione posse etiam dici neutrum tertij significati : quoniam in eodem tempore,cum latitudine videlicet quadam , aliquando sanum, aliquando ægrum esse poterit, talem potentiam habēs. Etenim,sicut neutrorum signa sub diuersa consideratione possunt diuersimodè appellari, vt liquet secundo artis medic.ita & hæc neutra sub diuersa ratione possunt dici diuersimodè neutra vt nunc. Hæc sunt denique ea corpora, quæ dicimus sanitatem habere secundum affectionem. Verùm inter hęc illa primò collocari debent in sanitatis latitudine,quæ conualescentiæ neutra nuncupantur. Sunt enim ab ægritudine magis remota, cùm ab ea liberata sint:illa verò decidentiæ dicta, magis propinqua,cùm eandem participent.& propterea eis magis imminet periculum ægritudinis. Adhuc,si eadem corpora neutra conualescentiæ appellata contingat in morbos iterum incidere, necessum est,prius fiant neutra decidentiæ,& demum actu ægrotent, quemadmodum contingit reliquis corporibus in sanitatis latitudine collocatis. Illa verò decidentiæ dicta confestim in morbos incidant,oportet: nec aliud habent medium, per quod pertranseant, vt actu ægrotantia fiant. igitur post insalubria simpliciter semper, reponi debent neutra conualescentiæ, & postea neutra decidentiæ: quæ in sanitatis latitudine, vt communis existentis ei quæ secundum habitum & ei quæ secundum affectionem dicitur,vltimum gradum possident. Et ob id non ab re diximus in hoc eodem gradu reponi habitum athletarum: nam Hippocr. dicebat affectus athletarum non esse secundum naturam. Et Galen. in oratione suasoria ad artes neminem inquit, reperiri, qui in ratione sanitatis magis sit, quàm athleta, miser. & propterea nomine ab eo

lib. art. med. cap. 6 in fine. — *lib. artis med. cap. 7* — *cap. 82* — *cap. vlt.*

non degenerarunt, siue à misero ,siue à miseria denominati sint:quorū primum Gręci ἄθλιον alterum ἀθλιότητα nominant. Hæc insuper neutra vt nunc, sunt illa corpora, de quibus Gale. dicebat libro de Differentiis morborum cap.secundo,[quædam verò minus valent.] vltimo loco posita in tota latitudine sanitatis ibi descripta , simul complicans corpora & secundum habitum , & secundum affectionem sana:nam postea dicebat [quædam autem iam ægrotant] quasi velit quòd post dicta neutra vt nunc,quæ minus valēt, sequūtur corpora, quæ iam ægrotant,hoc est,vt nunc ægra. Hæc eadem neutra decidentiæ & conualescentiæ vulgus medicorum appellat neutra transitus : non ab re quidem . nam neutra decidentiæ ita appellantur,quoniam quodlibet corpus sanum,vt actu ægrotet , opus est transeat per neutra decidentiæ.eadem ratio est de neutris conualescētiæ:licet contrarium sit in tex . Nam cùm primùm corpora à morbis euadunt , neutra conualescentiæ appellantur: sunt tamen reuera (vt dictum est) sana,saltem sanitate secūdum affectionem.Sed quoniam nullus,vt inquit Galen.libro ad Thrasy.cap.vndecimo, proculdubio mutilam inutilémque sanitatem exoptat,sed,quàm fieri potest, absolutissimam ac firmissimam:propterea facta relatione ad sanitatem secundum habitum,quam possunt & debent acquirere, & deinde ad eam,quę est boni habitus, possunt adhuc quodāmodo dici media transitus.Qua etiam ratione & sanitas secūdum habitum media dicetur inter sanitatem secundum affectionem, & sanitatem secundum bonum habitum:quoniam hæ duæ in melius ducēdæ sunt,tertia in optimo statu conseruanda,vt eodē lib. ad Thrasyb.liquet.

Sequitur post dicta corpora, morbosa affectio: qua laborant quæ iam ægrotant corpora . Vocantur autem à Gal. lib. primo artis med. insalubria nunc . Nam insalubre nunc corpus (vt ipse inquit) est quod eo tempore, quo tale dicitur,ægrotat. Neque obscurum est quod & hoc ipsum eo , quo tale dicitur,tempore ægrotans,vel in consimilibus malam habet temperaturam , vel in instrumētariis incommensurationem, vel vtrunque. Hæc verò corpora quæ iam ægrotant,distinguūtur ab aliis insalubribus,sensibilib.operationū læsionibus,vt 2.artis med.patet.nam terminus, qui vtrūq; insalubritatis modū distinguit,vt Gal.inquit,est operationū lęsio sensibilis. neque alia nobis tradidit indicia,quibus eadem secerni inuicem possint.Id etiam paulò post confirmauit posita sanitatis latitudine , ac diuisa: cùm dicebat [Post quę deinceps sequuntur , quę iam ægrotant corpora , quę sensibilibus operationum lęsionibus distinguuntur.] libro verò de diff. morborum describens hęc corpora & eorum gradus , ita dicebat. [Quędam autem iam ægrotant, atque horum quoque ægrotatio quandoque leuior,quandoque periculosior: & hęc ipsa quandoque vehemens, nonnunquam periculum mediocre affert.] Neque enim omnia corpora (subdit Galen.)sana, vel ægra, æqualiter affecta esse existimare debemus.qua de re horum etiam corporum tradi potest latitudo non parua , quę tamen non est pręsentis negotij . Illud autem non pręteream de his corporibus insalubribus nunc , quòd , licet dicantur ægrotent eo tempore, quo talia dicuntur,semper tamen propter id, quod addidit Galen. [neque obscurum est, quod & hoc ipsum

cap. 75 — *cap. 7[illegible]* — *cap. 8 lib. art. m[illegible] dic. cap. 7[illegible]* — *lib. art. med. cap. 6* — *cap. 8* — *cap. 2*

ipsum eo, quo tale dicitur, tempore ægrotans, vel in consimilibus malam habet temperaturam, vel in instrumentariis incommensurationem vel vtrunque] possunt etiam esse hæc corpora ab ortu naturæ talia, quemadmodum diximus de salubribus vt nunc, id quod in dies experimur. oriuntur etenim nonnulla corpora actu ægrotantia, sensibiliter operationes læsas habentia: quæ, cùm insalubria non sint, nec semper, nec vt multum, propter iã dictam causam, necessariò, vt nunc insalubria dicentur: quinimo hæc corpora verè & propriè insalubria vt nunc appellantur, in nullo alio ab aliis insalubribus dissidentia, quàm sensibili operationum læsione, vt cum Galen. dictum est. Quòd si cætera corpora etiam salubria simpliciter semper, possint actu ægrotare, dicimus, quòd talia non dicentur insalubria nunc: quia non habent neque in consimilibus, neque in instrumentariis, neque in vtrisque malam temperaturam, aut incommensurationem, neque etiam à naturæ ortu, sed bene dicuntur ægrotantia, & ægra nunc: quemadmodum etiam neutra, & insalubria simpliciter, licet dici possint sana nunc, non tamen salubria nunc esse dicentur: cum neque bonam, neque à naturæ ortu in simplicibus habeant temperaturam, & in instrumentariis commensurationem, id quod est de ratione corporum salubrium vt nunc. Si quis autem velit, quamuis impropriè, omnia etiam corpora, quæ iam ægritudinem patiuntur, etiam non à primo ortu, vt nunc insalubria appellare, quemadmodum videtur olfecisse Gal. 2. artis med. 78. cum dicebat [quæcunque verò vt nunc insalubria sunt, hoc est, ægritudinem patiuntur:] nos non reclamabimus, modò substantia, seu rei natura non immutetur, vt scias videlicet alia esse corpora insalubria nunc ab ortu naturæ, quæ verè & propriè ita appellantur: & alia, quæ in tempore sunt talia, impropriè sic dicta, propriè verò ægrotantia, seu ægra nunc appellata. De primis loquutus est Gal. 2. artis med. circa principiũ, quo loco de aliis quoque corporibus à natura talibus verba faciebat. de reliquis verò præcitato textu. 78. vtraque tamen corpora ægrotantia, hoc est, quæ actu ægrotant, & insaluberrima quoque ab eodem Galen. nuncupari consueuerunt: vt liquet text. 17. primi lib. Neque enim fas est hoc loco aliud corpus intelligere per insaluberrimum, vt quidam putant, quàm insalubre nunc; cum hoc corpus posuerit pro vno contrario termino in tex. 9. secundi lib. cuius relatione, neutrum primi significati dicitur exquisitè medium semper: alioqui exquisitè diceretur medium relatione ad diuersa corpora insalubria, quod omnino esse non posset, posita pro altero cõtrario termino optima corporis constitutione: quemadmodum Gal. vbique censet: quamuis eadem sit habenda ratio de corporibus insaluberrimis, quæ de insalubribus, vt nunc habetur: neque etiã insalubre corpus simpliciter semper insaluberrimum appellari poterit, vbi pro contrario termino optimæ constitutioni nuper facta ægritudo ponatur: quemadmodum Gale. visum est, cùm multò insalubrius eo fuerit insalubre vt nunc, vt liquet in eiusdem Gale. doctrina. ad vtrosque enim hos cõtrarios terminos relatione habita, docuit idẽ Gale. intermedia omnia corpora quę sana sunt, seu sanitatem participant, dignoscere, quantitate distantiæ inter sese dissidere, ac diuersimodè etiam appellari citato tex. 9. sec. artis medi. Sed quæres qui fieri possit vt salubria & insalubria nunc valeant à naturæ ortu esse talia, neutra verò nunc nullo modo? Dicas priora talem habere posse dispositionem ab ortu, vt demonstrauimus. At neutra vt nunc necessariò opus est, vt talia sint ac dicantur, aliam prius habuisse dispositionem: ita vt eandem neutralitatem vt nunc, semper aliæ dispositiones præcedant, vtpote sanitatis, vel ægritudinis. nam, si primi significati neutra vt nunc fuerint, vel ægritudo præcessit, vt in conualescentibus: vel diuersæ ætates, vt in senibus. Si verò secundi sint significati neutra vt nũc, sanitatis dispositio melior præcedet tam si neutra decidentiæ verè dicta sint, quàm athletæ. & hac ratione neque vnius, ne alterius generis neutra nunc, possunt à naturæ ortu esse talia, quemadmodum salubria & insalubria nunc.

cap. 75 · *cap. 75* · *cap. 8 lib. art. med. sec. cap. 75* · *lib. art. med. cap. 6* · *cap. 8* · *cap. 5* · *lib. artis med. cap. 8* · *Loco cit.*

Hæc sunt (iuuenes studiosi) quæ de sanorũ corporum ordine ac numero, seu, vt inquiunt, de sanitatis latitudine, cum Galen. sentio, quamuis non propterea verear, quòd ob multas, quæ de ea proditæ sunt opiniones, non paucos etiam habebit oppugnatores. illud tamen pro certo habeatis, quòd si qui sint, qui aliter sentiant, ad eorum, vel aliorum opinionem, non autem Galeni, id sentire videntur. Vt verò nedum vos, sed & cæteri omnes hanc, quam Gale. putamus esse, sententiam facilius intelligere valeatis, sequentẽ tabulam exarauimus.

FINIS.

IOANNIS FRANCISCI LOMB. NEAPOLITANI

Ὠδὴ δίκωλος δίστροφος

Ad docilem Lectorem.

Sectio venarum in grauidis, ne fiat aborsus,
Num bene conueniat:
Coctio morborum vt fiat, succúsque paretur,
Functio & vtrum animæ
Princeps, in cerebri sinibus, vel corpore detur:
Spiritus an valeat,
Admitti physicus: Febrísve Tritæa in acuta
Sede libens sedeat:
Mox sit in vrinis sani, & quid ὑπόστασις *ægri*
Quomodo sese habeat
Corporis humani Eucraseos Πλάτος ἠδὲ Πλατυσμὸς,
Disserit iste liber
ALTIMARI, longo viuet qui tempore, Roma
Dum caput orbis erit.
Diuinam iamiam expecta de Febribus artem
Lector adhuc Medicam.
O opus excelsum. Iouis ira abolere, vetustas,
Quod nequit ignis edax.
O opus egregium. Quod solum liuida Momi
Obstruere ora potest.
O opus eximium, e laudit quod scripta Galeni
Hippocratísque senis.
At decet vt taceam. calamus nam deficit omnis
Sepia, charta, manus.
Expedit vt sileam; vitam ne Thessalus ira
Finiat ante diem.
Præclara interea hæc capias quæsita libenter,
Lector amice precor.

IOAN. FRANCISCI NEAP. LOMB. DACTYLICON CVM SENARIO Iambico ad Lectorem.

Ἱερὸς ἐστὶ βίβλος, κατέχει μυστῆρι ἀριθμοῦ
Μεῦ ἀναγνωστ' ὅθ' ἑβδομαίου θαυμαστῶς,
Τὸν λαβὲ νοῦν τερπνῇ λυκάβαντος πάσχαντος ὥρᾳ,
Ψυχῇ ἵν' ᾖ σοῦ ἡδονὴ, καὶ σώματι,
Ἀσπασίως Πυρετοῦ μέθοδον μετ' ἀκήματος ἀκμὴν
Σὺ προσδόκα καινοῦ ἔτους ἐν πάσχατι.
Ηεί γαρ ἐκτίσθη κόσμος, τὰ Ζῶα γελῶσι,
Ποιεῖται Αἷμα, πᾶν τότ' εὐκραὲς πάγχυ.
Ἀρ' ἀναγνωστὰ ποθῶσ' εὔχεσθαι τῷ Θεῷ αὐτὶ
Πολυπόνου Ἀλτιμάρου τῆς ῥώσεως.

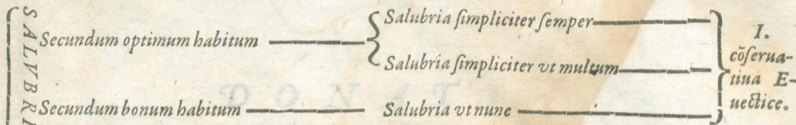
FINIS.

LATITVDO SANITATIS SECVNDVM HABITVM.

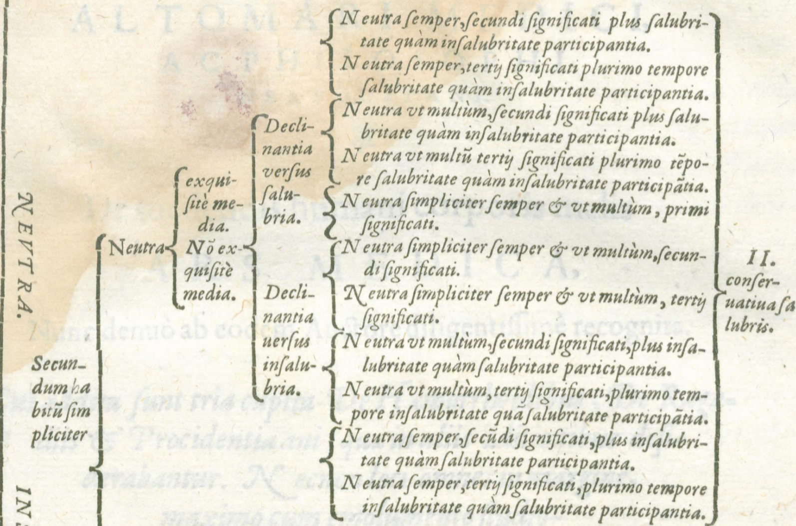
Sanitas est constitutio naturalis actionem perficiens: ea verò quæ diuidua, seu cum latitudine, est duplex.

Altera secundũ habitũ

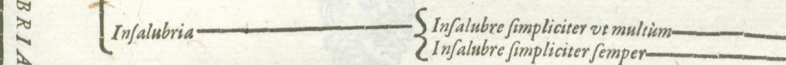
PRIMA PARS LATITVDINIS SANITATIS SECVNDVM HABITVM.

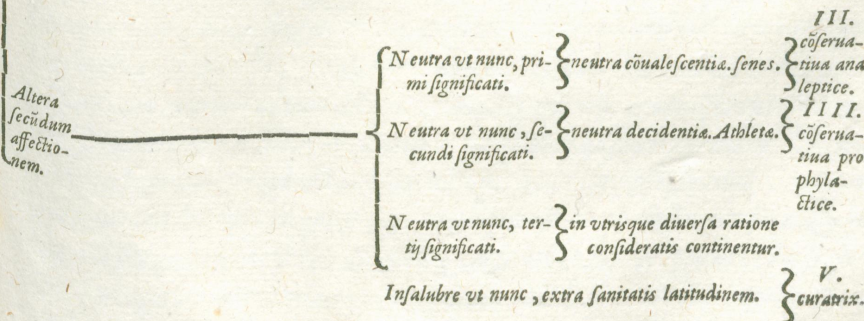
SECVNDA PARS LATITVDINIS SANITATIS SECVNDVM HABITVM.

TERTIA PARS LATITVDINIS SANITATIS SECVNDVM HABITVM.

LATITVDO SANITATIS SECVNDVM AFFECTIONEM.

Insalubre vt nunc, extra sanitatis latitudinem. V. curatrix.

DONATI
ANTONII AB
ALTOMARI MEDICI,
AC PHILOSOPHI
NEAPOLITANI.

De medendis humani corporis malis

ARS MEDICA,

Nunc denuò ab eodem Auctore diligentissimè recognita.

Cui addita sunt tria capita De Hæmorrhoidibus, De Ragadiis & Procidentia ani, quæ in aliis æditionibus desiderabantur. Necnon loci omnes in margine, maximo cum emolumento studiosorum omnium.

PAVLO IIII. PONT. MAXIMO ATQVE SANCTISS.

DONATVS ANTONIVS AB ALTOMARI.

VM maximam, præcipuamq; meæ ætatis partem in Medicinæ studiis consumpsissem P. M. atque Sanctiss. viderérque omnia meæ professionis spatia decurrisse, ad ea demũ me contuli, quæ (paucis demptis) totam penè Medicinam absoluere viderentur. In quibus non succisiuis (vt aiunt) operis, sed diu, multúmque versatus perfeci, vt singularũ humani corporis partium morbos cognoscendi, primùm breuẽ modum, deinde in eis prædicendi, curãdíque omnibus indicarem, via quadam, ac methodo vsque à Galeno intacta, à nullóque absoluta. Quæ dum mecũ commentarer, non defuere, qui in me turpiter essent maleuoli, meóque de nomine & fama detrahere arbitrantes, variis calumniis, non religione, sed maleuolentia, vt nigro notarer carbone, à patria non tantùm eiicere, sed etiam arcere conati sunt: perfecerúntque, vt & solum verterem, Rómamque adirem. Quamobrem meas lucubrationes omnes detraxi, & meridiationes, nec addere potui, quibus vti solebam. Vnde effectum est, vt opus istud, quod in manibus tunc habebam, iamdiu esset imperfectum, atque inelaboratum. Qua in calamitate cum te vnum præter cæteros, tua, qua es in omnes singulari humanitate, acerrimum mei defensorem præstitisses, méque pro virili tueri non destitisses, non modò domum, & ad patriam, verum etiam ad pristinam dignitatem, quam semper te fautore seruaui, sum restitutus. datíque sunt mea ad studia reditus, & quæ in illa calamitate propè oblanguerant opera, oculos sustulerunt. Cúmque in illis noctes & dies vrgerer, quæ priùs fuerãt imperfecta, perfeci. Quòd cùm ita sit, quicquid est hoc Medicæ artis, tibi vni acceptum referre debeo. Tuo igitur patrocinio, cui me totum tradidi, fretus, illud in apertum proferre constitui. Per te enim absolutum, per te etiã inuidorum calumniis vindicandum æquũ esse duxi. Suscipe igitur munusculum hoc tran-

quillo animo, serenáque fronte, tanquam signum quoddã meæ erga tuam sanctitatem iustæ, ac debitæ seruitutis: velut etiam me illius authorem in rebus aduersis semper suscepisti, in quo animum, non rem inspectes oro, nec alienum a tua dignitate ducas. Est enim sapientis, & prudentis literas, eorúmque cultores vtcunq; amplecti. Nec me præterit, te arte Medica potius, quàm medicis ipsis oblectari. Huc accedit, quod cui magis in hac re sit tribuendum, video neminem. Nam vt omittam, quæ te omnibus numeris absolutum à pueritia reddiderũt, quid dicam de animi fortitudine? quam in maximis rebus gerendis, dubiisq; sustinendis, & semper declarasti, & nuper præcipuè, cùm tota Italia intestino bello ardere cœpisset (cum & bella vitari interdum nequeant, vbi res vrgeat, pax autem semper seruanda, si fieri potest) sicut initia illius obiter admisisti, ita extrema libẽter, honorificẽtißimè, & fortiter, es persecutus, paceq́; ex omniũ sententia desperata, tua vigilantia, maximaq; authoritate effecisti, vt omnia pacẽ essent habitura, & Philippum Regẽ nostrum Sereniß. ea beneuolentia tibi recõciliasti, vt te vnũ, præter omnes (quot fuere vnquã) Pontifices Maximos, & ipse admiretur, & nostra etiã memoria: adeò, vt quæcunq; tuo nutu, consilioq; gesta sunt, præclarè sancteq; gesta omnia arbitretur. Itaque omnes Pontificẽ talem habuisse lætamur, nec iniuria. Quis enim vnquam in Deum ea religione fuit? Sanctæq; Romanæ Ecclesiæ defensor adeo aßiduus, & veluti sui patrimonii vehemens fortisq; propugnator? Quid dicam de vitæ integritate, summáque in omnes charitate? Quid de domesticarum rerum ordine, & publicarum administratione? Quæ omnia, vt in terris ad hunc magnum dignitatis gradum, atque amplißimum te extulerunt: sic apud Deum æternam sedem tibi parasse omnibus est exploratum. Ad quam ne quamprimum, sed multis post annis proficiscaris, omnes, pro Reip. Christianæ commodis, maximaq; pro illius fidei seruandæ neceßitate, cupiunt, & optant. Vale Pontifex Sanctiß. & meæ, quamuis indignæ tanto Pontifice seruitutis, eiúsque semper augendæ voluntatis, ex animo tuo nunquam discedat memoria: meam enim tuorum erga me meritorum nulla vnquam delebit obliuio. Neapol. V. Kalend. Februarii.

M. D. LX.

IO. MARTINVS EVSTACHIVS TEPSANVS ARTIVM ET MEDICINÆ Professor, Authorisq́; discipulus, Artis medicæ candidatis S.

Ccipite studiosissimi iuuenes Altimari Medicam Artem nunc denuo excusam, quæ ob multa adiecta, tam diuersa exit ab illa, quę altera æditione prodierat, vt pene alia esse videatur. Nam prætérquam quòd emendatissima nunc apparet, infinitis mendis, quibus illa altera scatebat, soluta, tum recognita diligentissimè prima æditione, tum cura adhidita, ne inter imprimendum noui (id quod sępe accidit) errores orirentur. Accedit nunc in vestri gratiam margineus noster labor non inutilis (vt spero) nec contemnendus, vbi Galeni præcipuè, aliorúmque authorum locos, quos consultè author omisit, sigillatim veluti digito monstramus. Quid quod & author nunc primum tria capita de Hæmorrhoidibus & de Rimis & de procidentia Ani, quæ priori deerant, adiecit. Adde quòd multa nunc adsunt locupletius declarata, lucidius exposita, quamplurima passim apposita, vt facilè cuiuis conferenti cum altera patere potest. Hanc ergo nostram operam boni consulite, & si qua legentibus occurrerint, quæ nostram hanc quantumuis maximam diligentiam fugerint, librario notas inurite: qui ob id quòd volumina superiori anno excusa, ad vnum omnia (pro vendibile opus) vendita fuerant, recentem impressionem accelerabat. Valete igitur nostri memores, & magno Altimaro Nestorea vita dignissimo, febrium tractationem interim ingenti conatu parturienti, multos annos felicésque precaminor.

Rursus valete.

IOAN. FRANCISCI LOMBARDI NEAPOL. ART. ET MED. DOCT.

πρὸς Αναγνωστὴν τὸν εὐφυῆ, καὶ εὐπειθῆ τὸ Διγλωττασκληπιαδικόν. ἔθει τοῦ Αυσονίου Γάλλου.

SI Lector cruciat magna sitis tuas
Fauces, huius aquas nunc MARIS haurias
ALTI; sume libens pocula dulcia,
Vincunt quæ Ambrosiam, & Νέκταρ Olympicon.
Morborum citiùs nam omne genus fugant;
Galeni vt placita, ac Hippocratis iubent.
Hinc sit Barbaries en procul, & chorus,
Seruat qui fatui dogmata Θεσσάλου.
Felix terque quater, cui superi dabunt
Gustare hos latices. ALTIMARVS meus
Præceptor (procul ô sis reuerentia)
Nanque est Italiæ gloria totius.

Ενδείξεις Πυρετῶν γράψει ὁ αὐτὸς ἂν,
Γαλλωὸν μετὰ μηδεὶς τάχα γράψεν ἅς,
Γνείαν προθύμως λήψεται ὧν ἄνευ
Ος πάσχει πυρετοῖ' ὠμὰ παθήματα.
Δείξει τῆς Μαλέας λαμπροτέραν τ' ὁδὸν,
Ποῦ κρύπτουσι κέραν' οἱ ἔλαφοι ὀρῶν,
Ευρεῖν ἅς τις ἀνὴρ οὐχὶ δυνήσεται
Γαλλωοῦ φανερῶς γρᾶμμας, ἐν οὐδαμῶς.
Σχῶν πασῶν ἀκριβῶς ἔργον ὅλον Νόσον,
Οξείαι, χρονικαὶ εἴτε μὲν ὦσιν ἂυ.
Τούτω δὸς χάριτας ῥ' ἀνδρι, φθόνου βέλη,
Καὶ λείπων φθονεροῦ τραύματα Ζωίλου.

DONA-

DONATI ANTONII AB ALTOMARI MEDICI, AC PHILOSOPHI NEAPOLITANI.

De medendis humani corporis malis, Ars Medica.

METHODVS.

CVM de singulis humani corporis locis male affectis dignotionem, prognosticũ, ac curationẽ rationabili via, & Gale. Methodo post eum hucusque intacta, à nulloq; in lucem edita conscribere proposuerim, efflagitantibus quibusdam amicis studiosis, artisque medicæ candidatis, quò facillimè in singulis malis quiuis eorum viam hanc assequi valeat, vniuersalem methodum vno capite contentam prius describendã fore putaui, sub qua demum promptius in particularibus se exerceant. Fit nanque exercitatio omnis cum particularia sub eãdem viam, ac rationem ducuntur. Vię siquidem, & rationes vbi solę sine multifaria secundum ipsas exercitationes cognoscũtur haudquaquam possunt perfectos efficere discipulos, velut secundo de Locis affectis Galen. scriptũ reliquit. Quapropter nono Methodi medendi non ab re decretum est ab eo, non licere vllius artis scientiam nancisci, nisi & methodum quandam habueris per vniuersalia vocata theoremata, & in particularibus te exemplis exercueris; nanque in vniuersalibus methodus, in particularibus exercitatio consistit. Et libro nono de Hippocratis & Platonis decretis dicebat, Vniuersalis methodus sine exercitatione multa in singularibus artificem bonum efficere non potest. Qua ergo via, ac ratione valeat quispiam affectam sedem omnem, ac quemuis præter naturam affectum, eiusque causam dignoscere, & eis cognitis quid deinde futurum sit præsentire, & prædicere, ac demum si affectus is curari valeat, curare, iuxta Hippocratis &. Galeni monimenta potissimum hoc loco scribere aggrediar. In his nanque tribus continentur omnia quæ ad artem medicam spectãt; nam commoda ea sunt vel ad dignotionem, vel curationem, vel prognosticum. Curatio autem per se à medicis exercetur, prænotio verò & dignotio propter curationem, vt Galenus inquit primo de ratione victus in mortis acutis, comment. tertio, & proinde in tres primarias partes artem medicam diuidi asserere melius erit, quàm in quinque, vt quibusdam visum fuit ex eiusdem Galeni sententia. Sub eandem deinceps viam, & rationem particulares omnes affectas partes, ipsosque affectus, & eorum causas proprias docere conabor, prout in singulis his patebit; cùm nõ satis sit, vt diximus, methodum nouisse, sed multifaria insuper exercitatione in his quæ particulatim occurrunt, opus est, vt liquet primo de Causis symptomatum, cap. tertio. propterea quòd pro locorũ differentia, ac affectuum præter naturam curationem quoque variari contingit. Quamuis oportet, vt Erasistrato placuit, hominem exercitatissimæ considerationis esse, qui voluerit non solum ipsius affectus qualitatem, sed affectũ quoque locum probe dignoscere, præsertim si in imo corporis lateãt. Nam quæ in superficie sunt constitutæ partes vnà cum affectuum suorum specie facilè sensibus deprehenduntur. Sunt verò morbi non in manifesto loco hærentes multi, atque hi qui ad interna vertuntur, vt Hippocrates inquit, libro de Arte. quorum nullus est, quem oculis conspicienti videre, ac cognoscere contingit, & ab arte quoque obscuri esse iudicati sunt, & proinde obscuri morbi appellati sunt; qui cùm oculorũ conspectum effugiant, mentis tamẽ oculis obtinentur, & superantur, vt ipse refert. Primùm denique quod in ægris medicum inspicere oportet, vt Galeno visum est primo, & tertio de Locis affectis est, quænam corporis pars sit affecta, & nunquid ea per se afficiatur, vel alteri cõsentiat. Quapropter semper incipere oportet à læsæ actionis instrumento, eiusdem Galeni præcepto eodẽ primo de Locis affectis. Quo iuuento, ipsam deinceps dispositionẽ quęrere opus est. vt ex vtrisque simul totius curatiui generis indicatio sumatur, vt apud eundẽ Galenum liquet tertio de Locis affectis. Verùm quænam pars afficiatur, priusquã eius natura, seu essentia sit cognita, actio, seu vsus eius, & compositio, cum qua & societas, quam cum aliis habet, comprehenditur, ratione quadam, ac via rite

2. de Loc. aff. cap. 9
9. Metho. cap. 6
cap. 2
Vide 3. de loc. affect. cap. 2
Paulò post medium.
Quid primo inuestigandum sit in ægris.
1. de loc. affect. cap. 2. & 3. 3. de loc aff. cap. 1. & 3 cap. 2. cap. 3

1. de loc. affect. cap. 2
Lib. de cōst. art. med. c. 16

inueſtigabit nemo, vt primo, de Locis affectis & libro de Conſtitutione artis medicę patet. Nihil autem intereſt, ſi poſitionem aut compoſitionem, vel cum proximis ſocietatem dixeris. Hæc autem per artem ſecandi corpora accurate cognoſcere oportet, prę ſertim qualis ſit cuiuſlibet partis eſſentia, ac

Ars secādi corpora non ignoranda.

compoſitio, vt exinde earum cuiuſlibet, cum actiones, tum vſus manifeſtentur, non ſiquidem ſolis anatomicorum libris fidem adhibendo, qui magna ex parte infinitis erroribus pleni comprehenduntur, ſed propriis oculis diligenter inſpiciendo. Cognita nanque hoc modo cuiuſuis partis ſubſtantia, ac compoſitione, actionem cuiuſque earum, quinetiam earundem vtilitates nullo negocio inuenies, ab ipſa partium naturā doctus; cùm videlicet exactè, vt diximus, partium eſſentiam, ac totam earum conſtructionem noueris, iuxta Galeni ſententiam,

2. de Vſu part. cap. 3. & 7

ſecundo de Vſu partium. Hæc nanque corporum diſſectio, vt ipſe refert, ſe ipſum Gale. docuit, vt patet primo de Locis affectis, cap. primo. cū alia permulta, cum cuiuſlibet partis eſſentiæ proprietatem. Hāc igitur anatomen propriis oculis, ac ſæpius rectè inſpicere ab his, qui eam callent, conemini, vt quæ dicturi ſumus promptè intelligere valeatis.

Quibus fuerit hoc opus conſcriptū.

Nam iis, qui eam ignorant, fortè quæ dicemus, etſi ratione dicta ſint, veluti inſomnia quædam videbuntur. Nos verò his qui corporum diſſectionem haud ignorant, ſed propriis oculis mecum, vel ab aliis adminiſtratam probè, ac ſæpius inſpexerunt, has lucubrationes ſcribere paramus. Hi nanque, partium eſſentia, ac compoſitione cognita, earum cniuſlibet, cum actionem, tum vſum haud ignorabunt, cum ſingulæ noſtri corporis partes aut peculiarem habeant actionē, aut aliquem pręſtent vſum pro comperto etiam habeant actiones partium duplices eſſe pro duplici earum natura, alteras ſimplicium & ſimilarium, reliquas compoſitarum, ſeu inſtrumentalium, quæ ſiquidem partium actio motus eſt earundem factiuus. Inſuper non præteribit

Lib. de cōſt. art. med. c. 4. & 5

eos quemlibet partium vſum aut gratia conſeruationis, & tutelæ fuiſſe, velut cauſam ſine qua nō poteſt actio perfici, aut, vt melius eadem perficiatur: quorum omnium Galen. pro teſte habent tum lib. de Conſtitutione artis medicæ, tum primo de Vſu

1. de Vſu partiū. c. 8
Anatomes vſus.
cap. 1

partium, & vt vno perſtringam verbo, Medico vſum præſtant confectiones anatomicæ, non modo ad effectus noſcendos, ſed ad eos curandos ac ad illorum præſagia; vt ſecundo de anatomicis adminiſtrationibus ab eodem Gal. dictum eſt. Quid igitur cuncta quæ diximus exacte nouerit, nonnihil vtilitatis ex his, quæ dicemus, exportabit. Vt autem & hi mētem exerceant in affectorum locorum notitia, tres exercitationis modos, Eraſiſtrati auctoritate, Galen. ſecundo de Locis affectis propoſuit.

cap. 1

Quorū vnus eſt circa ſingulas corporis partes, quas locos vocant. Alter circa cauſas, & diſpoſitiones. Tertius circa ſymptomatum differentias. His nanque rite cognitis, ac inter ſe diſtinctis, facilè propoſitæ rei veritas percipi poteſt, ſingulorum per eam facta contemplatione. Verumtamen nos, vt quę facilior ſit, & ne eadem bis repetamus, ea exercitationis via præcipue vtemur ad affectorum locorum notitiam, quæ quidem ex ſymptomatibus, ac eorū differentia procedit, cum hoc tamē, & reliqua quæ diximus, non negligentęs. Ex hoc nanque genere eorum, quę præter naturam ſunt, ſperandum eſt cōparari poſſe exacte dignoſcendarum partium affectarum iudicium, velut Gale. ſcriptum reliquit lib.

c. 15.

de conſtitutione artis medicæ. Quantum autem præſtet vſum affectorum locorum, notitia in curādis ſingulis corporis vitiis, Galen. paſsim in cunctis

Notitia affectorum locorum præſtat vſus.

fere ſuis commentariis meminit, præſertim lib. primo de locis affectis. Nam quòd quilibet præter naturam affectus ſuo auferatur cōtrario, communiſs. Hippo. decreto, cap. 1. affectus ipſe indicat; vt ſi calidus, frigidis, & ſi frigidus, calidis. At quouſque, quomodo, aut qua materia id exequi liceat, affectus ipſe non indicat duntaxat, ſed ipſa pars affecta commonſtrat: quemadmodum de phlegmone in diuerſis partibus orta, pro ipſarum partium diuerſitate libro 13. methodi Galen. docuit terminum, modū,

c. 6.

ac diuerſam medicamentorum materiam eligere. Quare ad vſum dextrum adiumentorum neceſſarium eſſe exactè ſcire partis curandæ ſubſtantiam, formationem, ac ſitum libro de conſtitutione artis

cap.

medicæ decretum reliquit. Quantam inſuper vim habeat hæc notitia in ea artis parte, quæ prognoſtica dicitur, & ſi ſexcentis in locis confiteatur Gal.

cap.

quarto tamen de præſagitione ex pulſibus per hæc verba palam oſtendit, cùm dixit, Proinde cui ſtatus facultatis perſpectus ad vnguem ſit, locuſque affectus, & eius affectus, hic ad futura præſentienda

cap. 1

eſt peritiſsimus: & tertio methodi medendi aſſeruit, primùm artis opus eſſe vt intelligas ſperare ne id, quò tendis, debeas, an ſecus. Cuius rei cùm duplex poſsit haberi cognitio, altera per experientiā, cui longo vſu eſt opus, altera per ipſius rei naturam; hæc ſiquidem cuiuſque particulæ ſubſtantiam exiſtimabit, tum actionem, & vſum, ac ſitum ipſum, à quibus procedens non ſolum quod ſanari non poteſt, præuidebit, ſed etiam quod recipere ſanitatem poteſt, de inueniendis ei remediis deliberabit. Habes igitur ex his quantum conferat, cùm ad curationem, tū ad prognoſticum partium affectarum notitia, ex Galeni monimentis. Præter id quòd nonnihil etiam afferat vtilitatis ad affectus dignotionem ipſius loci natura, cùm ea fuerit cognita, veluti primo de locis affectis liquet. Reliquum denique erit poſtquam ea primo venit inueſtiganda, docere quomodo, ac qua via partem quampiam affectam dignoſcere valeamus. Cùm vero ex nonnullis notis ipſa deprehendi poſsit, vt teſtatur Galenus primo de Locis affectis, à læſa tamen actione prius eius dignotio auſpicanda eſt; ex qua ſola, cum nulla alia pateret via, idemmet Galenus confeſſus eſt inueniſſe partem affectam tertio de Locis affectis eſt nanque cuiuſlibet partis affectę proprium ſymptoma, propriæ actionis eiuſdem noxa, ſiue ſimilarium, ſiue inſtrumentalium partium actio fuerit, ſingularum etenim animalis corporis actionum vnam eſſe propriam particulam, per quam fiunt, omnibus medicis in confeſſo eſt. Reliquæ vero quæ inſtrumentali parte continentut, eidem præſtant vſum, vt liquet ſecundo methodi medendi. Quare actionem lędi neceſſe eſt, inſtrumento ipſam efficiente quomodolibet affecto, vt decretum reliquit Galen. eodem primo, & ſecundo de locis affectis. Quæ verò actiones ſimilarium duntaxat partium ſunt oblæſo earum proprio temperamento, & ipſas offendi neceſſe eſt. Non ab re igitur ex actione læſa diximus primò inueſtigari debere ipſam partem affectam, quomodolibet ipſa afficiatur. Nam velut naturalis actio neceſſariò comitatur corporis ſtatum nataraliter ſe habentem:

cap. 6
1. de l[...]
cap. 2
2. de [...] affect. 9.

ſic contra

sic contra, si à natura recesserit actio, statim præter naturam se habet, vt patet primo Methodi medendi; quæ aut non fit, aut male fit, diminutè videlicet, aut deprauatè. Nam si ventriculus affectus sit, & eius propria actio, quæ est chylificatio, seu assumptorum ciborum confectio, ac propriæ eius qualitati assimilatio, vitiata erit, si iecur, hæmatosis, hoc est, sanguinis generatio necessariò erit oblæsa. Quòd si pars, quæ afficitur, peculiari careat actione, verum aliquem præstet vsum, is non ignorandus erit; cùm & ipse magnificè conducat ad affectorum locorum inuentionem. Hic enim omnibus partibus, vel nihil agentibus inest, Galen. teste primo de locis affectis. At vbi vnica duntaxat actio læsa est, & sedes affectæ plures, tum nostri instituti est, vt reliquorum varietate symptomatum eas discernendo, inueniamus, velut liquet quarto de locis affectis. Indicant secundò partem affectam ipsæ excrementorum species, quorum excrementorum, quædam ad exquisitam perducunt partis affectæ notitiam, vt quæ affectæ partis essentiæ proprietatem declarant, quædam verò artificiosam coniecturam producunt: quæ nobis perquàm vtilis est, vtpote media existens quodammodo inter exactam notitiam, & omnifariam ignorantiam, teste Galen. primo de locis affectis. Licet ea aliquando aberret, vt patet commento aphorismi secundi quarti lib. Sumitur autem artificiosa hæc coniectura ex ea excrementorum natura, quæ in ipsa parte affecta continentur, siue natura, siue præter naturam. Declarant verò partis affectæ essentiæ proprietatem, si ea excernantur, quæ sunt de propria eiusdem partis substantia seu essentia. Vt si tussiendo aliquando aliquod expuatur bronchion, vlcus maximum in pulmone esse existimamus ab erosione, vel putretudine ortum, cùm pars esse non possit arteriæ asperæ, quæ inter fauces & pulmonem existit, vtpote tam grandi vlceratione haudquaquam potente in ea fieri, quin prius mors animal præoccupet: at in ipso pulmone talis fieri potest, propter causas primo de locis affectis à Galen. traditas. Pariter ex ramentis cum alui deiectione per dysenteriam excretis, intestina affecta esse dignoscimus. Haud aliter si cum vrina carunculis similia excrementa excernantur, renes affectos esse dignoscimus. At si lamarum speciem referant, in vesica vlcus esse ostendunt, prout Hippocr. aphorismus 76. & 77. & 81. quarti libri scriptum reliquit. Quod si magnitudinem quoque eorum interdum considerabis, haud obscurè, & affectam quoque sedem indicabunt. Nam frustum vasis tussiendo reiectum, si magnum fuerit, pulmonem affectum esse vlcere indicat. Etenim quæ ad asperam arteriam in collo existentem proueniunt vasa, capillorum ferè speciem referunt. Sic si tunica intestinorum per dysenteriam eiecta magna conspiciatur, sitque latitudine, & crassitudine his, quæ tenuia constituunt intestina, multò maior, non abs re coniiciendum est, vlcerationem in crassis intestinis consistere. Interdum etiam ea, quæ adnascuntur, affectam sedem ostendunt. Nanque res adhærentes, essentiæ proprietatem obtinent, quemadmodum fungi capite fracto, membranam esse affectam indicant. Cuius præterea generis est crustula quædam, quæ ephelcis Græcè dicitur. Nanque eius particulæ, à qua excernitur, vlcerationem portendit, vt vrinæ meatum, si cum vrina; spiritalium instrumentorum, si tussiendo; gulæ, & ventriculi, si vomitione, aliquod intestinorum affectum esse ostendit, si per alui deiectionem excernatur. Ex alia excrementorum specie, quæ in affecta parte quouis modo continentur, ipsa quoque deprehenditur, licet non exacta notitia, vt ex prædictis, sed artificiosa quadam coniectura: Vt si per vulnus aliquod vrina excernatur, vrinarios meatus, vel vesicam; si stercus, intestinorum aliquod; si cibus, ventriculum vulneratum esse ostendit. Sanguis quoque per vulnus saliendo reiectus vulneratam indicat arteriam. Efflatus spiritus inter respirandum per thoracem, membranam costam succingentem vulneratam esse indicat. Est præterea alius notitiæ modus ex his excrementis, quæ in affecta parte præter naturam continentur, velut in renibus, aut vesica, lapis, aut pus in thorace, vel sanguinis grumus, qui Græcè thrombos dicitur, vbicunque contineatur: aut alius quidam humor molestus, in animalis corpore genitus, vel extrinsecus ei adueniens. Conferunt igitur modo quo diximus ad affectæ sedis notitiam excrementa, cuiussuis generis sint. At ipse positus affectam partem ipsam nimirum sufficienter commonstrare potest. Quippe durus in dextra hypochondriorum parte tumor, non lienis, sed iecinoris affecti nota est. Quemadmodum si in sinistra fuerit, non hepatis, sed splenis affectum portendit. Positus insuper, vbi similiter se habeant excrementa, interdum affectam partem commonstrat. Nam si membranosæ tunicæ frustulum excernatur, vlcus alicubi esse ostendit: verum in qua sit particula, ex positu discerne licebit. Nam si vomendo fuerit reiectum, gulæ, aut ventriculi, si tussiendo gutturis, seu asperæ arteriæ, si screando, faucium, si per sedem alicuius intestinorum, si per mulieris pudenda, vteri affectum portendit. Intelligere nec minus opus est ipsius partis societatem, quam cum proximis habet, quæ etiam in positionis vocabulo comprehenditur. Conducit nanque & hæc nonnihil ad affectorum locorum inuentionem: constat insuper, quòd singuli dolores pro positus varietate, affectum locum ostendere possunt. Quippe apparentibus per vomitum vlceris notis, vt diximus, animaduertendum erit, vtrum anteriores partes circa hypochondria, aut posteriores circa dorsum, dolor infestet. Etenim, qui in anterioribus percipitur, ventriculum, qui verò in posterioribus, gulam affectum occupare censendum est. Sic si in dextra hypochondriorum parte dolor adsit, iecur, si in sinistra, lienem affectum esse indicat. Atqui ex diuersa doloris specie, licebit quoque affectam partem comprehendere, prout Galeno placuit secundo de Locis affectis. Nam pulsatorius dolor non nisi affectis arteriis per inflammatorios affectus prouenire potest: modò pars ipsa, in qua arteriæ consistunt sentire nata sit. Quo fit, vt neque in peripneumonia, neq; in laterali morbo pulsatorius dolor prouenire possit, pulmo nanq; sensum nõ habet, quoniam nullus per totum corpus eius dispersus est neruus: similiter neque in hepate, aut renibus, propter similem causam, talis apparet pulsatio. Membrana vero costas succingens, cuius affectus lateralis morbus est, arteriis minimè participat, vtpote quæ per inter costalia vocata spacia extendantur

cap.7

cap.2

cap.4 excrementorum specie.

cap.1

In principio.

Ex magnitudine excrementorum.

Ex positu.

Ex specie doloris. Cap. 2. & sequentib.

& ad eam haudquaquam attingant. Qua de re nec
ipſa taliter affecta, pulſatorius ſentitur dolor. Pun-
ctorius tamen dolor membranas affectas eſſe indi-
cat. Nam ad eas propriè pertinet hæc doloris ſpe-

2. de locis affect. cap. 5
Lib. de Cõſtitut. art. med. cap. 15

cies, vt patet ſecundo de Locis affectis. & libro de
Conſtitutione artis medicæ. At grauis dolor in
renum, & iecinoris inflammatione nõ ab re ſenti-
tur. Nam vtrorunque horum viſcerum, velut etiam
pulmonis adiacens membrana ſenſu potitur, per
quam neruus diſpergitur, & propterea cum tumo-
re, qui in aliquo prædictorum viſcerum contine-
tur, membrana ipſa diſtenditur, talis ſpeciei do-

Comment. 4

lor ſentitur, qui grauis dicitur. Proinde Hippocr.
primus omnium ſexto de Morbis vulgaribus ſcri-
pſit: In renem dolor grauis: & poſt eum optimo-
rum medicorum non pauci. Neque ipſorum do-
lorum vehementia, ſeu magnitudo, remiſsio, ſeu
mediocritas ſpernenda erit, pro affectarum par-
tium notitia. Sæpenumero enim affectum locum
coindicant, ſi Galeno credendum ſit, commento
Aphoriſmi quinti ſexti libri. Quo loco Hippocr.
ſcriptum reliquit, Dolores qui fiunt in lateribus,
& pectoribus, atque aliis partibus, ſi multum dif-
ferant, perdiſcendum. Innoteſcit inſuper affectus

Ex ſymptomatũ proprietate.

locus ex propriis quibuſdam ſymptomatibus ipſa-
rum partium affectarum. Nam ore ventriculi af-
fecto, faſtidium infeſtat. Propter hepatis imbe-
cillitatem excrementa, quæ per aluum deiiciuntur,
aquæ, in qua carnes nuper mactatæ ablutæ, ſimu-
lantur. Maxillæ item rubræ apparent in peripneu-
monicis. Ex his igitur omnibus, vel ſi cuncta ea ha-
beri non poſſunt, ex ipſorum nonnullis, vel qui-

Ex his, quæ præceſſerũt, ac concomitantur.

buſdam, pars ipſa affecta comprehenditur. Quam-
uis nec totius corporis diſpoſitio, natura, ſeu con-
ſuetudo deſpicienda ſit, veluti nec ea, quæ præceſ-
ſit victus ratio, omittenda erit: vt quiuis affectus

Nunquid propriè, & primò, aut per conſenſum, & ſecundariò pars afficiatur.

locus facilè pateſiat. Qua habita notitia, num ipſa
propriè, ſeu primò, aut per conſenſum afficiatur,
perquirendum erit. Quod quidem non ex his quę
diximus, ſed ex aliis deprehenditur. Voco autem
partem propriè affectam, cùm in ea permanens
ſit diſpoſitio: Quem affectum Græci Idiopathian
nominant. A nulla enim parte tunc afficitur, ſed
in ſeipſa continet permanentem diſpoſitionem.
Veluti ex aduerſo dicimus per conſenſum aliquam
partem affici, cùm ab alia, vel cum alia afficitur,
adhuc permanentem diſpoſitionem non conti-
nens, licet ea ab affectu nõ ſit penitus libera. Hanc
partis affectionem Sympathian Græci appellant.
Primarium autem partis affectum, qui ſecunda-
rio, ſeu poſteriori opponitur, Græci Propathian
dicunt. Sæpenumero autem contingit, vt pars a-
liqua per conſenſum afficiatur, & propria affectio-
ne laboret, cùm in ipſa permanens fiat diſpoſitio:
quam nõ primariò affectam, ſed ſecundario, & pro-

cap. 3

priè ipſam tunc affici dicemus, Galeni auctoritate
primo, de Locis affectis. At quicquid ſit, propria
pars affecta dignoſcenda erit, ac exactè diſtinguen-
da ab ea, quæ per cõſenſum, & ſecundariò afficitur.
Nam huiuſmodi ſpeculatio, vt Gal. teſtatur ſecũdo
de Locis affectis in fine, non parum ad curationem
conducit, cùm ad curandi rationem non ſine ma-
nifeſta vtilitate imprimis pertineat, cuinam parti
ſint remedia adaptanda, cognouiſſe: quæ non, niſi
ei, quæ proprio, ſeu primario affectu laborat, pro-
pinanda ſunt. Nanque ea curata, nullus relinqui-
tur in ea, quæ per conſenſum, & ſecundario affici-
tur præter naturam affectus, quoad in ea aliqua
permanens fiat diſpoſitio. Cum ergo permane-
re in quapiam parte aliquis affectus conſpicitur,
tunc dicimus ipſam propriè eſſe affectam, velut
primario, ſeu primogenio affectu laborare affir-
mamus, cùm à nulla alia prius affecta parte, affe-
ctione participet, ſed ipſa primò affecta ſit. Secun-
dariò autem affici partem dicimus, cùm alia ante
eam prius afficiatur à qua demum, ſeu cum qua af-
ficiatur & ipſa, velut per conſenſum quoque aſ-
ſerimus partem affici, quando cum alia, vel ab
alia ſic afficitur, vt vna irritata, altera vehemen-
tius moleſtetur: remiſſa verò irritatione, quieſcat.
Hæc ſiquidem coniectura communis eſt in omni-
bus affectis partibus, prout Galen. ſecundo de Lo-
cis affectis decretum reliquit. Quanquam in qui-
buſdam propria ſumantur indicia, velut de cere-
bro ipſemet eodem loco dicebat. Num verò ea-
dem pars, vt ſimilaris, aut vt inſtrumentalis afficia-
tur, ex cognitione affectus, ac qualitatis eius de-
pendet. Quare tempus erit, vt ad ipſius affectus
notitiam accedamus; ac qua via quibúſve indiciis
is dignoſci debeat, oſtendamus; cùm non ſolum
an aliqua afficiatur pars, vt ventriculus, vel iecur,
aut alia huiuſmodi, à medico conſiderandum ſit,
verum etiam quis affectus vrgeat, atque diſtingue-
re, quænam notæ affectibus propriæ ſint, & quæ-
nam partibus affectis, iuxta Galeni ſententiam pri-
mo de Locis affectis, cap. 5. quamuis paucæ ad-
modum ſint ipſorum affectuum notæ, quæ non
ſimiliter affectum locum oſtendant. Vt verò hunc
pariter via quadam, ac ratione inueſtigemus, pri-
mùm ſanè definiendum eſſe cenſeo; cùm tria ſint
in vniuerſum rerum præter naturam genera, ex
quónam eorum ſperari poſsit, vt comparetur iudi-
cium dignoſcendi prædictos præter naturam, affe-
ctus, ſeu morbos. At quoniam omnium ſympto-
matum cauſa eſt ea corporis diſpoſitio, quæ mor-
bus, vel affectus nominatur, nihil enim refert,
ſiue morbum, ſiue affectum pro nunc eam quis
nominet, iure ex ſymptomatibus ipſis morbi co-
gnoſcuntur, vt que ipſorum ſint effectus, ac ipſi
morbi, ſeu affectus, ad ea ſimptomata cauſæ ra-
tionem habeant, vt patet lib. de Differentiis ſym-
ptomatum, & lib. de Conſtitut. artis medicæ. Ex
his denique ſymptomatis affectuum, ſiue morbo-
rum notitia inueſtigabitur primò haud aliter, quã
de partis affectæ inuentione diſſeruimus. Nam
quod ſpecies morbi ex propriis ſymptomatibus
dignoſcatur, tertio de Criſibus Galen. teſtatur.
Cùm verò eorum ſymptomatum genus in tres di-
rimatur differentias, actionum videlicet offenſam
affectus corporis, & excernendorum immodera-
tiones; ex his omnibus ſumi notæ poſſunt pro af-
fectus, ſeu morbi notitia comparanda. Licet non-
nulla eorum ex neceſsitate eos conſequantur, quæ
ſymptomata pathognomonica, hoc eſt paſsionis
ſignificatiua appellantur: ſiquidem certa ſunt mor-
borum indicia, & vnà cum morbo inuadunt: e-
iuſque, vt ita dixerim, eſſentiam conſtituunt, vt
patet libro de Conſtitutione artis medicę, & ter-
tio de Morbis vulgaribus. Quædam verò ſym-
ptomata, non ex neceſsitate, ſed vel ſæpiſsimè,
vel raro, vel ancipiti opinione morborum conſe-
quuntur: quæ morbi aut differentiam, aut mor-
tem, aut magnitudinem indicant: & hæc quando-
que ſimul inuadunt, aliquando ſuperueniunt: non-
nunquam

nunquam verò nullo pacto veniunt. Neque enim sunt à morbo inseparabilia, velut pathognomonica appellata: nec eius veluti substantiam constituunt: appellantur autem assidentia. Quapropter siue hanc præter naturam dispositionem, morbum appellaueris, cùm videlicet ea permanens sit, siue affectum, cùm videlicet motus alterationis sit permanens, ipsam dignoscere, præsertim si abditis partibus consistat, ex dicendis tentandum est. Neque enim cuiusuis est morbosam singularum, tum simplicium, tum instrumentalium partium dispositionem reperire; cùm in profundo sint abditæ, Galeno teste, libro de Constitutione artis medicæ, cap.15. Qua de re speculationem quandam inuenire oportet, qua dispositione dignoscamus vniuersas; præsertim eas, quæ circa partes intimas conditæ fuerint. Proinde Galenus primo de Locis affectis, cap.quinto, ratione quadam, ac via docuit eas dignoscere. Primo quidem ex excrementis; vt si vlcus sit, ex ramentis, ex sabulosa quoque vrina lapidem deprehendimus. Excrementa verò seminibus cucurbitæ similia, latorum vermiũ indicia sunt. Denique ex diuersa excrementorum specie interni affectus deprehenduntur: nec minus ex doloris proprietate: quamuis singulorum dolorum species nemo conscribere posit, nisi ipsemet passus fuerit, sitque medicus, qui interpretandi facultatem habeat, & qui prudenter, & sine mollicie comprehendere suos affectus posit, dum laborat, vt Galen. testatur secundo de Locis affectis Potest tamen affectus aliquis ex ipsa doloris proprietate dignosci. Inflammatorij nanque affectus ex pulsatorio dolore deprehenduntur. Quamuis non singulis hæc doloris species eueniat: est tamen eorum propria. Ab accidentium quoque proprietate affectuum, siue morborum indicia oriuntur. Nam quibusdam, vt Galen. placuit, per tabificos morbos, vngues adunci euadunt. Intempestiuus horror cum febre inflammationis ad suppurationem transeuntis, indicium est. Lingua nigricans ardentem febrem portendit. Ab ipsorum quoque locorum affectorum natura, morborum indicia sumuntur, eo quod quibusdam solis partibus quidam morbus accidat, quibusdam verò solis nunquam eueniat. Nanque soli oculi suffusione laborant. Lapis in renibus, & in vesica duntaxat nascitur, atque etiam, vt nonnullis placet, in colo Lumbrici in intestinis gignuntur. Rursus impossibile est, vt abcessum cor sustineat, quemadmodum nec pulmo, neque syndesmi dolorem. Cæterùm paucæ admodũ sunt, vt diximus ipsorum affectuum notæ, quæ non simul locum affectum ostendant. Etenim, vt actionum noxæ affectam duntaxat particulam, ita earum differentię ipsius affectum declarant; quę solę ipsorum affectuum sunt propria signa: per accidens tamen ipsos sequuntur. Variantur nanque noxarum differentiæ pro affectus tum specie, tum magnitudine, vt patet secundo de Locis affectis. Cũ his autem, & quæ præcesserunt, perpendenda sunt. Nam & ea non parum conferunt pro partis cum affectæ, tum ipsius affectus cognitione, vt liquet primo de Locis affectis. Qualis ergo præcesserit victus ratio, quæ consuetudo, ætas, anni tempus, regio, aëris constitutio, seu cæli status, ac reliqua consideranda sunt, totius corporis dispositione non neglecta, vt valeamus quoad artificiosa coniectura permiserit, distinguere, quis affectus vrgeat, cùm aliqua pars non abdita affecta fuerit; quamuis quidam eorum scientifica notitia deprehendi posint, vt patet tertio de Locis affectis, cap.3. Separandique ac discernendi sunt, vt diximus, qui nam affectus fiant in partium propria essentia, & qui ipsis veluti instrumentis accidant, ac qui facti iam sint affectus, seu morbi, & qui adhuc fiant, seu nondum pertinaciter inhæreant, quorum singula ex qualitatis affectus notitia promptè elucescunt. Interim ipsius morbi vis, seu magnitudo, ac mos ignorari non debent. Nam cùm triplici genere morbus quilibet grandis, seu magnus sit, aut propter præcellentiam partis, aut propter affectus magnitudinem, vel propter ipsius malignitatem, Galen. teste quarto Metho. cap.6. quorum omnium primam indicationem inuenit Hippocr. propterea medicus nec ea spernere debet; verùm cognito affectu, hæc singula de eo perpendat; ipsam siquidem affectus magnitudinem ex dispositionis magnitudine, ac ipsam frequentium propriorum symptomatum. Quòd si magnus propter præcellentiam partis fuerit morbus, ex præstantiæ, partisque affectæ natura dignoscet. Morem verò, seu cacoethian, cum ex eorundem morborum differentia, tum ex symptomatibus, quæ ipsam consequuntur, seu superueniunt. Iis denique cognitis distinguere oportet eos, qui per consensum fiunt, à propriis affectibus. Nam cum aliqua vitia propriis accidentibus exactè discernuntur, ac eadem fuerint perpetua, neque aliis præcedentibus superueniunt, tunc ea propria, ac primogenia appellamus. At cùm propriis accidentibus discerni nequeunt, nec perpetuò permanent, & ad alias affectiones consequuntur, per consensum ipsa oriri dicimus: quod tribus modis fieri contingit, vt testatur Galen. primo, & tertio, de Locis affectis. Nam aut ex primo affectu humor quidam, vel vapor eleuatur ad aliam quampiam partem deueniens, in qua demum quispiam generatur præter naturam affectus, vt similia suffusioni symptomata, vel capitis dolor humoribus in ventriculo contentis, ad oculos, vel caput ex eis vaporibus delatis. Aut propter defectum materiæ, quam ab aliis partibus præparatam suscipere aliqua pars consueuit. Per consensum quoque affectus gignitur, si ea priuetur, vt vox vitiata, cùm flatus, seu efflatio, materia vocis existens, deperditur. Vel prohibita facultate aliqua: quæ ad quasdam partes descendit, cùm naturaliter operantur, propter aliquem affectum primarium illius partis, à qua facultas transmittitur: velut accidit crura resolui propter spinas medullæ inflammationem; & manus digitos sensum amittere, ea parte spinæ prius affecta, quæ est circa dorsi initium. Læditur nanque vocalium instrumentorum, crurum, ac digitorum officium, quamuis ad ea quicquam præter naturam non perueniat; sed quoniam carent eo, quod secundum naturam ad ipsa peruenire debet. Guttur nanque efflatum spiritum non recipit: nec vis sentiendi digitis, aut mouendi cruribus impartitur, atque influit, & propterea eas partes affectas esse dicimus, per consensum tamen. Nam quoties alicui deest illud, sine quo secundum naturam munere suo fungi non valet, ipsum iure affectum esse putandum est, Galen. teste tertio, de Locis affectis. cap.primo. Tot igitur modis per consensum pars aliqua affici potest. Fieri autem hæc consortia

[Ex] excrementis.

[Ex] proprietate doloris.

cap.7

[E]x accidẽtium proprietate.

[1.] de loc. affect. cap.5

[E]x loci natura.

cap.7

cap.1 Ex his quæ præcesserũt.

Trifariam affectus redduntur magni.

Modus dignoscendi eos.

Quibus distinguantur affectus per essentiam ab his, qui per consensum fiunt.

1. de loc. affect. cap.6. 3. de locis affec. cap.1

Affectus per consensum quot modis fiat.

tribus modis; aut propter viciniam, aut propter familiaritatem, vel generis, vel operis; liquet 3. de Morbis vulgaribus comment. primo, ac confirmatur 2. de ratione victus, & primo de Causis symptomatum, ab eodem Galeno. His prædictis indiciis, qui proprij affectus dicuntur, ab his, qui per consensum excitantur, separandi, ac discernendi sunt. Vbi verò connexi duo, trésve, aut plures fuerint morbi, haud aliter dignoscendi erunt, quàm ex excrementis, locorum natura, proprietate doloris, ac propriis symptomatis, diuersis siquidem existentibus pro complicatorum morborum numero, ac natura. Quibus ritè perceptis ad ipsius affectus, ac affectarum partium causæ cognitionem deueniendum erit. Eo indemonstrabili axiomate ductus, quòd nihil videlicet absque causa fiat, præsertim si is quoque nunc fiat. Deinde inuestigandum erit, num causa, quæ affectum efficit, in ipsa affecta parte contineatur, vel per ipsam transeat. Est nanque causa vnum genus eorum, quæ præter naturam sunt; quæ dispositio quidem est præter naturam, velut morbus actiones lædens, licet non primo, sed secundariò. Neque enim ipsam per se, sed morbo interueniente actionem lædit; vt patet lib. de differentiis symptomatum, quo solo à morbo distat. Dixi autem causam inuestigandam esse, præsertim si affectus nunc quoque fiat, non ab re. Nam hanc propriè causam in confesso est apud omnes Medicos appellari. Id enim quo tangente afficimur, & quo separato quiescit affectus, causam esse apud omnes homines in confesso est, dicebat Galen. primo de locis affectis. Sic enim ignem vstulationis, & gladium sectionis causam esse credimus. Quanquam consueuerunt Græci causam etiam quodammodo appellare, si nondum quicquam agat, sed eo solum, quod possit agere, velut incoctio, auctor, & causa morborum dicitur, quamuis morbum nondum afferat, quemadmodum lib. de constitutione artis medicæ Galen. scriptum reliquit; nec minus, & id quod egit, desiit verò agere, causam nominant, vt idem testatur libro de differentiis symptomatum. Quicunque igitur affectus præter naturam morbos præcedunt, causæ rationem obtinent, ac morbificæ causæ nominantur, ex Gal. sententia eodem lib. de differentiis symptomatum, & secundo methodi. Quas morbificas causas in duplici esse differentia, primo methodi medendi his verbis ostendit. Quartum verò ab iis genus statuito, quod sit morbificarum, seu insalubrium causarum. Atque harum, quæ in ipso animalis corpore consistunt, internas nominant. Quæ extrinsecus, externas; nisi mauis, vt nunc vulgus Medicorum consueuit, illas antecedentes, has primitiuas vocare. Illud idem confirmauit libro de morborum causis, dum dixit, Redeamus igitur ad id, quod propositum nobis erat, Nempè, vt singulorum simplicium morborum causas explicemus, tum præcedentes, tum primitiuas. Neque enim fuerit absurdum dilucidioris doctrinæ gratia, eas huiusmodi nominibus distinguere, eas siquidem quæ in animali ipso consistunt, siue affectus sint, siue motiones præter naturam, causas nominant morbos præcedentes. Quæ verò extrinsecus adueniunt, si vehementer alterant, immutantque corpus, eas primitiuas appellant. Ex quibus Galen. verbis luce clariùs liquet, eum non nisi duplex statuisse insalubrium, seu morbificarum causarum genus, nec præter eas dinumerasse, quas Arabes, & Medicorum vulgus, coniunctas, seu continentes appellant. Et si interdum de eis meminerit non ex propria sententia, sed Stoicorum more loquutus fuit, vt idem met in lib. aduersus Iulianum fatetur, quanquam nec easdem inter causas posuerit: nisi reponantur in numero eorum, quæ essentiam habent in fieri, quemadmodum aliæ causæ. Neque enim ex iis sunt, quæ absolutè esse dicantur: quanquam earundem affectus, seu habitus ex permanentium, constantiumque numero sunt; vt liquet 2. meth. meden. vbi internæ fuerint præsertim. Nam tunc verè aliquã esse causam alicuius dicimus, cùm agit, vt prędictum est. Qua ratione si in numero eorum, quæ in generatione essentiam habent, numeretur continens causa, ab antecedente non discrepabit. At si aliquo quodam modo ea sumatur, vtpote quod habeat esse permanens, & absolutè, penitus à Galeni sententia secludenda erit, qui morbum dispositionem esse præter naturam retulit: qui per se primò functionem lædit: quare coincidet cũ morbo. Siue ergo externa, siue interna causa aliqua cuiusuis morbi fuerit, via quadam, ac methodo ea inuestiganda erit, parte affecta ipsóque affectu, seu morbo prius cognitis, tam si adhuc agat, quæ verè causa appellatur, quàm si egit, desiit vero agere, velut externa: quanquam hæc tantum pro affectus cognitione, qui actionem vitiat, cùm videlicet rationem, & sensum lateat, inquirenda sit, vt quarto methodi medendi liquet, non enim solum affectum locum, verum etiam causam illi noxam inferentem considerandam esse decreuit Galen. secundo de locis affectis. Quæ si adhuc agat, ab ipsius affectus, seu morbi specie, ac symptomatibus, eorumque diuersitate dignoscitur, non modò quæ causa sit, verùm etiam vtrum ea, quæ affectum efficit, in parte contineatur tanquam in propria essentia, vel tanquam in instrumento, aut per ipsam pertranseat, ex symptomatum inquam differentia, vt ex diuersa noxa diuersarum functionum, excrementorum varietate, ac corporis diuersis affectibus, colore præsertim, seu sapore, ex morbi specie. Nam hæc præcipuè causam indicat, vt si tertiana fuerit, bilem; si quotidiana, pituitam; si quartana, atram bilem causam esse indicat; aut si erysipelas, bilem; si œdema, pituitam; si scirrhus, melancholiam. Quòd si morbus similaris fuerit, & ipsa causa tanquam in propria essentia partis continebitur; si verò in compositione morbus erit, permanebit potissimum, & causa in parte affecta, tanquam in instrumento. At si permanens non fuerit affectus; nec ipsa causa in parte continebitur, sed per ipsam veluti trãsibit partem, velut nec ipse affectus permanens, seu constans erit. Hunc affectum Archigenes vmbram affectus appellare consueuit. Totius quoque corporis dispositio, temperamentum, seu ægrotantis natura, ætas, regio, tempus anni, victus ratio, consuetudo, & vt vno verbo perstringam, cuncta, quæ præcesserunt, causam interim morborum opificem ostendunt. Nam præteritorum cognitio nihil aliud est, vt Gal. inquit, quarto de præsag. ex puls. quàm inuentio causarum, quæ affectus inducunt. At cum his addenda erit, cùm ciborum, potionumque, tum medicamentorum quotidiana experientia, vt exquisitè, cùm morbos, tum eorum opifices causas inuenire valeas. Qua experiẽtia

vsus

Marginal notes (left column): 2. de rat. vict. comm. 44 · 2. de cau. symptom. c. 7 · Causæ cognitio. · cap. 1 · cap. 2 · cap. 1 · De differ. symp. cap. 1 · 2. meth. c. 1 · 1. meth. c. 8 · Morbificæ causæ quot, quæue sint. cap. 2

Marginal notes (right column): cap. 4 · cap. · cap. · cap. 11 · Prognosticum. · cap. 16 · res artis prognostica... · princip. · ...in mor... prognos... ari de... · de præs. ex puls. 11. 3. de ... 5. 1. Glauc. cap. 8 · 3. de con... art. me... cap. 18. · cap. · ...medi... prædi... non ...

cap.4 vſus Galen. in quibuſdam coli dolore, laboranti-
bus, eos ſanauit, vt teſtatur primo de locis affectis.
Haud diſsimili ratione ea morbi cauſa inueſtigan-
da erit, quæ, licet egit, deſiit tamen agere. Nanque
ex ipſa affectus ſpecie, natura ægrotantis, ætate,
tempore anni, regione, aëris conſtitutione, præce-
denti victus ratione, & aliis prædictis, inueſtigan-
da erit. Sed præſertim inquirere oportet, qui præceſ
ſerunt in animantis corpore affectus, vt digno-
ſcas euidentes cauſas extrinſecus aduenientes, quas
procatarcticas appellant. Quare, vt ſummatim
dicam, intueri oportet cuncta, tam præſentia quàm
præterita ſymptomata; præſentia quidem ex ſe i-
pſo Medicus inſpicere debet, præterita verò non
à laborante ſolum, ſed ab ipſius familiaribus inter-
rogando perdiſcere; quò promptius, non modò
locus affectus, ac morbus ipſe, ſed morbifica quo-
que cauſa, quæcunque ea ſit, comprehendatur.
Quamuis præteritorum cognitio magis neceſſa-
ria fuerit pro cauſarum, quæ affectus inducunt, in-
uentione: velut præſentium, affectuũ, pro & par-
tium affectarum inuentione: vt patet eodem quar-
cap.11 to de præſagitione ex pulſibus. Quibus iam co-
gnitis finem imponet Medicus ei artis medicæ
parti, quam dignocitiuam appellant, quæ reliquas
duas, prognoſticam ſcilicet, & correctiuam me-
ritò præcedere debet. Nanque ex ea, & hæ oriun-
tur; vt nec prædici quicquam, aut corrigi valeat,
ni prius ſingula, quæ diximus, Medicus optimè di-
[…]rognoſti-[…]rum. ſtinguat, ac primò cognoſcat. Mox ad prognoſti-
ca accedere debet, cum venientium præſagia, ſeu
futurorum prognoſtica ex pręſentibus ſumantur,
inuento ſcilicet affectu, ac parte affecta, qui præ-
ſentes ſunt, cognitiſque eorum cauſis, ex eiſdem
nanque iis, quonam terminaturus morbus ſit, præ-
cap.16 cognoſcimus, & vſus dexter ſuppetit nobis adiu-
mentorum Galen. auctoritate libro de Conſti-
tutione artis medicæ. Medicus nanque futura præ-
ſentiendo, ac pręd icẽdo, triplicem comparat vſum,
[…]res artis […]ognoſticæ […]us. Hippo. ac Gale. teſtibus primo prognoſticorum.
Nã cùm fieri nõ poſsit, vt omnes ad ſanitatem ægri
[…] princip. perducantur, mortis culpa eum vacare oſtendetur,
ſi futura prædixerit; obtemperanteſque ægrotos
reddit, cùm propenſius ipſi pareant; & de longin-
quo ipſi morbo obuiam it, multò antè remedio-
[…]æ in mor[…] progno-[…]cari de-[…]nt. rum tempus oportunum edocens. Quapropter
hæc pars artis ſpernenda non erit, quæ in digno-
ſcendis euentis, quæ in morbis expectantur, con-
ſiſtit. Quorum vnum ac primum quidem eſt, quò
erumpet morbus ad exitium ne, an ad ſalutem
[…] de præ-[…]g. ex pulſ. […]11. 3. de […]. ca. 5. 1. […] Glauc. cap.8 præcognoſcere. Alterum ab hoc, quo potiſsi-
mum tempore illud accidat. Tertium autem, qui-
nam erit modus mortis, aut ſalutis; quæ omnia ex
affectibus præſagiuntur, ex quibus morbi genus,
& facultatis imbecillitas, vel robur dignoſcitur.
Hæc nanque ſi inter ſe conferantur, futura præ-
ſagiuntur, vt quarto de Præſagitione ex pulſibus.
tertio de criſib. primo de arte curatiua ad Glauco-
[…]b. de con[…] art. me-[…] cap.18. nem, & libro de conſtitutione artis medicæ teſta-
tur Galenus. At cum non omnia, quæ ſunt circa
ægrotantem oritura, neceſſariam generationẽ ob-
tineant; eorum, quæ non habent neceſſariam gene-
[…] medi-[…] prædi-[…]re non […]alet. rationẽ: neque erit firma prædictio, cùm de eis cer-
tam non poſsit Medicus habere præcognitionẽ; vt
ſi propter vicinorum tumultum, canes latrantes, aut
iniucundos quoſdam nuncios inſomnis redda-
tur æger, nullo horum morbi ratione effecto, quin-
imò nec eorum omnium, quæ morbi ratione ef-
ficiuntur, certam præcognitionem habere poterit.
Nam ſi ſuperfluus intra corpus humor aliquis in
partem quampiam principem repentè influat, aut
ab ea in viliorem tranſeat, quò fit, vt eum, qui in
princeps membrum ilatus eſt, ſummum periculum;
eum verò, qui non in primariam, ſed in viliorem
partem tranſmigrauit, ſubita, ac inexpectata ſalus
laborantis neceſſariò ſequatur; in his ſtatibus, quò
terminaturus ſit morbus, non exactè comperit Me- *In quibus morbis præſagiri futurum poßit.*
dicus; ſed tantum prænoſcere in his licebit incon-
ſtantiam, ac lubricitatem. At ſi permanentiam ha-
buerit morbus, in quo non amplius diffluunt ex-
crementa, ſed in locum vnum quendam graſſata,
illum occuparunt, præſagiri in his futurum poteſt,
ſi videlicet rectè omnia circa ægrotũ gerantur. Nã
quæ perperẽ à quopiam aguntur, eæ cauſæ exiſtũt,
vt aut morbi ſolutio prorogetur, aut mors anteuer-
tat. Propterea meminiſſe ſemper oportet, vt Ga-
lenus tradit libro de Conſtitutione artis medicæ,
cap. decimooctauo. ſola optimi Medici præſagia, *Quæ requirantur, vt præſagia eueniant.*
curante quidem ipſo, euenire, ægroto autem nihil
delinquente. In hoc igitur morbi genere, cum vir-
tutis imbecillitate, vel robore collato, futura præ- *com.6*
ſentiri poſſunt; cùm ſumma totius præſagitionis
in morituris, conualituriſque ſit, quoties vis æ-
grotationis cum ægri facultate conferatur, Gale-
no teſte ſecundo prognoſticorum. Cognita nan-
que morbi ſpecie ex propriis ſymptomatibus, vt
oſtendimus, ac eius magnitudine, ex quantitate
eorundem ſymptomatum, aut partis affectæ præ-
ſtantia, cognitaque benignitate, vel malitia, ſeu,
vt ita dixerim, more, quem dignoſces ex ipſius mor
bi differentia, ac ſuperuenientibus ſymptomatis,
quod quidem maximè inſpiciendum eſſe iuſsit
Galen. terrio de criſibus, cap. quarto; adiuncta
conſideratione temporis anni, naturæ, regionis,
& ſimilium, nunquid æger ſeruabitur, aut morie-
tur, inuenies; potiſsimum tamen ſi hæc tria reſpi-
cies, ſpeciem videlicet, morem, ac morbi magnitu-
dinem, partis afffectæ notitia non poſthabita, ſi
qua eſt, quæ præcipuè afficiatur: poſt quæ virium
robur, vel imbecillitatem, cum ex earum propriis
actionibus, tum ex commodo temperamento,
vel intemperie partium, ex quibus vires proue- *Vires ex quibus dignoſcantur.*
niunt, dignoſcere oportet, tam eius, quæ ex corde
prodit, quàm quæ ex hepate oritur, quàm etiam
quæ ex cerebro originem ducit. Quamuis natu-
ræ robur præcipuè ex pulſuum actionibus agno-
ſcatur, vt patet libro de conſtitutione artis medi-
cæ, & libro de curand. rat. per venæ ſectionem.
Tamen per quam potiſsimum facultatem ægro pe- *De conſt. art. medic. cap.18*
riculum immineat, Medicus perpendere debet i-
pſius facultatis indicia bona, vel mala inſpiciẽs, ve- *De cur. rat. per ſangui. miſſ. ca. 14.*
lut Galeno placuit tertio prognoſticorum. Nan-
que veluti obluctatoribus quibuſdã, ſemper duo-
bus his Medicus attentus eſſe debet, nempè mor- *com.37*
bo, & naturæ, ſeu viribus: & proinde ſanitatẽ, vel
mortem non ex aliis meditationibus præſentiet,
quã ex morbi, & naturæ robore exactè cognito, ad
hęc inquam duo capita cuncta redigũtur, eodẽmet
Galeno auctore lib. primo de arte curatiua ad Glau *1. ad Glau. cap.8*
conẽ, & libr. de cõſtitutione artis medicæ. Quib. i-
gnoratis minimè poterit exactè pręnoſcere, ac pre- *De conſtit. art. medic. cap.18*
dicere. Deinde, & futuri ſtatus pręcognitionẽ per-

discere studendum est; potissimum si crisi terminaturus morbus sit. Neque hoc difficillimum fuerit, cognita morbi specie, ac magnitudine. Horum denique cognitione habita, exactè quicquid de ægrotante futurum sit, inuestigari contingit, nũquid seruabitur, vel peribit. Nam vtrum aliquis portando oneri sufficiat, sciri minimè poterit, hominis robore, oneris magnitudine, & itineris longitudine antea non perspectis. Ægri nanque vires portanti onus, morbus verò oneri, tempus autem, quod vsque ad statum extenditur, itineris longitudini respondet, prout Galen. tertio de crisibus asseruit. Euadendum ergo, vel pereundem homini esse ex horum duorum altero robustiore cognito, morbo videlicet, vel natura, seu viribus prædictio facienda erit. Nam si vires adeo validæ fuerint, vt possint morbum superare, necesse est ægrotum euadere. Si verò contrà, omnino morietur. Vires tamen nec omnium indiciorũ exactè interstinguere oportet, inter se comparando, non probè dignoscere, & indicia certa, ac alia signa. Sunt nanque ea certa indicia, quæ indicant vires corpus gubernantes, quo pacto robore valeant, vel deficiant. Hæc nanque perpetuò si mala sunt, malum; bona verò, bonum denuntiant, vt patet tertio prognosticorum. Ex eisdem quoque & terminũ vtriusque inueniet Medicus. Quod tanquam secundum euentum in morbis expectandum prædignoscendum esse dicebamus, morbi videlicet, ac naturæ robore exactè cognito. Nam eo tempore ægri euadent, cùm morbum semel superatura est natura. Moriuntur verò tunc temporis, cùm facultatem morbus adeo prosternet, vt functio aliqua ad vitam necessaria, pereat. In propinquo autem morbi solutio erit, cùm bene valuerit facultas, ac morbo fuerit valentior; is vero imbecillis: quòd si ea fuerit imbecilla, morbus vero validior, mors maturabit. Præscriptionis autem tempus indicat magnitudo excessus. At quantum alter alterum superet coctionibus, ac incoctionibus, hoc verè ex propriis excrementis percipies. Quæ quidem in vasis continentur, per vrinas; quæ in toto corpore, per sudores; quæ in thorace, & pulmone, per ea quæ extussiuntur; quæ in ventriculo, & intestinis, per alui excrementa; quæ in vesica, & renibus, per ea quæ in vrinis deferuntur; quæ in superiori ventre, ac stomacho, per ea quæ vomuntur; quæ vero per palatum, nares, vel aures excernuntur, quomodo cerebrum robore affectum sit, declarabunt. Ita & de reliquis iudicandum excrementis. Nam commune in omnibus est, non prius dissolui morbum posse, quàm aliquod in exeuntibus excrementis coctionis indicium apparuerit. Coctiones nanque omnes crisium celeritatem, securitatemq́ue salubrem portendunt. Cruda autem, & incocta, & quæ in malos conuertuntur abscessus, infectas iudicationes, vel labores, vel tempora, vel eorundem recidiuas, aut mortem significant, auctore Hippocra. primo de morbis vulgaribus. Præfinitum ergo tempus, quo vel pereundem, vel euadendum sit homini, ex eo intelligas, quanto videlicet alter altero valentior sit. Id vero coctionibus, & incoctionibus propriorum excrementorum percipitur. Nanque, vt dicebat Galen. primo de crisibus, cap. decimonono, summopere necessarium est, exquisite scire dignoscere, quantum inuicem superant, & superantur, & coctionis, & cruditatis signa. Habent enim

Primum quod in morbis præsagiri debet.

cap.5

tex.39
Secundum.

com.2
tex.44. & 45

vtraque non paruam inter se differentiam. Nam possunt, & integrę crudelitatis signa, & debilis, mediocriter, aut parua satis apparere: velut & coctio debilis, seu obscura, aut manifesta, vel perfecta, & integra. Hæc igitur vniuersa in primis etiam morbi diebus, quos primus præfinit quaternarius, præsertim si acutus sit, exacte dignoscenda sunt, pro notitia temporis, quo potissimum salus, aut ægri exitium expectetur. Nanque vsus prædictionis est agnoscere diem, quo morbus iudicandus est, Galeno auctore tertio prognosticorum. Verum cum nec scribit, neque sermone edoceri omnino singulorum quantitas possit, vt patet primo de arte curatiua ad Glauconem. cap. octauo, ex nulla tamen re possumus adeò ad exquisitam eius peruenire notitiam, quantum ex crebra exercitatione circa quantitatis coniecturam. Neque enim bene prænoscere valebimus, nisi horum singulorum magnitudinem diligenter pensitemus, eiusdem morbi motu, nunquid videlicet acute, aut tarde moueatur, non neglecto. Modus autem salutis, aut mortis ex eisdem fere patebit. Nam cognita morbi specie, ac motu, naturæq́ue inclinatione (cum necessario, vt animal pereat, aliquam facultatem, pro vita necessariam aboleri oporteat) cùm ea aboletur, vel ipsam suffocans morbus, vel prosternens, vel partim proportione suffocans, & prosternens, eandem auferet. Id vero ex morbi natura, seu specie, ac loco affecto perdisces. Sunt nanque morborum quidam, quorum natura est suffocare, vt thoracis, pulmonis, aut gutturis affectus, seu asperæ arteriæ, qui vitalem suffocant facultatem, & nonnulli etiam qui statim ipsum cor occupant, quemadmodum longi, seu vehementes dolores, stomachici affectus quidam, aut iocinoris affectus diuturni ipsum prosternũt, ac hecticę febres omnes, & ipsius corporis cordis (quoquo modo fuerit genita) ingens intemperies. Ex ingenti quoque cerebri intemperie animalis facultatis imbecillitates excitantur, ex impletionibus ventriculorum eius, & obstructionibus meatuum, qui in eos penetrant, suffocationes oriuntur eiusdẽ animalis facultatis. Pari ratione de altrice, seu naturali facultate sentiendum erit; etsi perire omnino animal non possit, nisi cor afficiatur: & propterea semper mors sequitur ad immodicas cordis intemperantias, vt quinto de locis affectis patet. Similiter si euasurus sit æger, quis nam erit salutis modus, ex eisdemmet intelliges, potissimum naturæ inclinatione, seu motu exacte pespecto, viribus ipsis bene valentibus, ac morbo valentioribus existentibus. Proinde merito cum Galeno iterum concludamus quarto de præsagitione ex pulsibus, quòd cui status facultatis perspectus ad vnguem sit, locusq́ue affectus, & eius affectus, hic ad futura præsentienda est peritissimus. At si libuerit præcognoscere, nunquid crisi, vel non crisi terminandus sit morbus, ac ex quibus id prænoscere liceat, librum tertium de crisibus consulas: vbi Galenus illud scriptum reliquit; nos vero hic breuitati indulgentes prætermisimus. Inuentis denique affecta parte, ipso affectu, & causa ex eorumq́ue notitia selecto prognostico, reliquum erit, si curari affectus valeat, ad eius curationis modum accedere. Etenim medicinam esse inquit Hippocrat. libro de arte, morbos ab ægris in totum tollere, & morborum vehementes impetus obtundere, & eorum qui à morbis victi sunt, curationem

cap.12
com.
meth. c.9
meth. c.3
cap.13
cap.4
A quo sumenda sit prima indicatio pro curatione.
cap.3
cap.20

rationem non aggredi. Quorum itaque curationem aggrederis, communissimum eiusdem Hippocrat. axioma, libro de flatibus præsertim, ac nonnullis aliis in locis conscriptum, perpetuo præ oculis habeto: Quod omnia videlicet, quæ præter naturam sunt, ab iis, quæ ipsis sunt contraria, curentur. Verum cum eorum duplex sit prima differentia, vt ex Galen. patet vndecimo methodi, aliis, per se subsistentibus, aliis vero in ipso fieri, vt ita dicam, suam essentiam habentibus, non omnibus tamen ipsis ex vsu est semper mederi, sed iis quæ veræ per se subsistunt: ex his nanque curationis indicio præstatur. Nam id quod curationem desiderat, aliud plane non est, quàm affectus, qui vitiat actionem, vt Gale. placuit primo methodi medendi; & secundo eiusdem dicebat, non functionis vitio, sed morbo ipsi, id est, affectui præter naturam, qui actioni incommodat, applicamus remedia: & proinde necesse est remediorum inueniendorum initium ex morborum ipsorum natura sumi, vt eidem Galen. visum est tertio methodi medendi. Siquidem absurdum sit, vt ipse fatetur, aliud esse, quod curandi rationem præscribat, aliud quod curetur: indicare enim de se quicquam magis potest, quàm de alio. Semper igitur comparandum est remedium, quod affectui sit contrarium; ab ipsoque affectu prima indicatio sumenda; ac illi demum remediorum indicatio, quæ à laborantis natura sumitur, adiicienda ex Galen. sententia septimo medendi. Nanque minima est ea, quæ ab ipso sumitur affectu, &, tantùm initium, &, vt sic dicam, carcer, vnde medendi ratio promouetur; cum is merito morborum curator sit, cui facultas adest illa inueniendi: ex quibus perfici posit quod à prima indicatione suggeritur, ratione quadam, & methodo, si rationalis, & methodicus sit Medicus. Nam si per experientiam inuenerit, obseruator, & empiricus est nominandus. Vnum itaque est in omnibus curationibus principium, tum & via, quæ ab eo principio ad finem vsque ducit, in omnibus particularibus morbis similis est. Quare & si in singulis morbis priuata quædam methodus sanandi videatur, commune tamen in omnibus genus vnum est: auspicari etenim perpetuo oportet ab indicatione, quæ ab affectu, cui mederi paramus, accipitur, quemadmodum quarto method. Galen. scriptum reliquit: & demum examinare, ac discernere, an causa, quæ affectum excitauit, iam desierit, an ipsum quoque nunc tum augeat, tum faciat. Methodos propterea de medicamentis discas oportet, si consummate morbos sis sanaturus, ac, vt quæ particulatim sunt agenda, promptè inuenias, doctus tum ab eo, quod prima indicatio dictat, tum vero ab ægræ partis natura, tum ambientis temperie, ac aliis his cognatis, vt eodem quarto methodi medendi liquet. Quanti vero momenti sit ea, quæ ab affectis partibus præstatur indicatio, pro ipsorum morborum curatione, sexcentis in locis Galen. testatus est: ita vt in decimotertio methodi scriptum reliquerit, nihil obstare quo minus medicinam non sex mensibus tantum, sed sex diebus totam addiscas, si quis eam, quæ à partibus ipsis præstatur, indicationem adimat. Atqui ex ipsa affecta parte pro morborum curatione non vna tantum indicatio sumitur, etenim ab ipsius temperamento prima sumenda erit. Ipsa nanque mensuram

principi. — cap.12 — meth. c.9 — meth. c.3 — principi. — cap.13 — cap.4 — A quo sumenda sit prima indicatio pro curatione. — cap.3 — cap.20

præscribit adhibendorum medicamentorum pro morborum abolitione, quando videlicet vberius, & diutius, & quando minus, ac breui tempore, calida, vel frigida, humida, vel sicca medicamenta adhibere debeant; cum eatenus redeat ad naturam eorum quodque necesse est, quatenus à natura recesserit: ac veluti quadam via retroferatur, quæ in diuersum agat ei, quæ facta est in ipso, transmutationi: quamuis & ipsa etiam partium substantia simul cum affectu, medicamenti genus commonstret quoque, vt patet quinto methodi medendi: velut modus vtendi ab ipsius forma, ac situ desumitur. Secunda indicatio ab eius actione sumitur: Nunquid videlicet cunctis animalis partibus vtilis sit, aut paucis quibusdam, aut sibi vni. Verum hæc in iis intemperiei generibus deseruit, quæ ex humoribus sunt orta. Nam audacter euacuare licebit, si pars sibi soli inseruiat, prout affectus suadebit, virtuti tamen eius attendendo. At si opus partis necessarium sit omnibus animalis particulis, veluti ventriculi, & iocinoris, non leuis adhibenda diligentia de robore virtutis est, ne hanc, magna semel vsus euacuatione, dissoluas, quare cum cautione euacuandum, vt ne quid virtuti officias. At cum non parsit actionum dignitas, ad portionem actionum dignitatis etiam cuiusque partis prospiciendum est robori: & propterea intelligendæ sunt omnium particularum tum functiones, tum vsus, vt supra retulimus, ex quorum intelligentia haud difficulter inuenies, quatenus cuiusque robur custodiri oporteat. A figura etiā affectæ partis indicatio ipsius modi euacuandi excremēti suggeritur. Nā venter vomitu, deiectioneque inanitur. Intestina deiectione tantum, sicut iocinoris caua. Renes vero, & iocinoris gibba, vesica, si multo vitioso succo sint referta, per deiectiones, & pharmaca deiectoria expurgantur, sin modico sint referta, per vrinarios meatus. Cerebrum verò per palatum, nares, & aures. Pectus, & pulmo, per asperam arteriam, & fauces. A situ quoque affectæ partis indicatio dabitur sanè non leuis, cum ad solidarum partium intemperiem tum, ad succorum vitium. Nam qui per summa corporis intemperie laborant, iis medicamenta, quæ intemperies requirit, applicabimus. Quibus autem in profundo corpore intemperies est, in his rationem interualli habebimus, vehementioribus vtentes medicamentis, quàm intemperies requirat. Nam si eis vtaris, quæ intemperies requirit, multo imbecilliora quàm vsus postulet ad locum peruenient. Ad euacuationes quoque situs nonnihil indicat, societatē cum aliis particulis laborantis partis docens, & propterea per quæ, ac quomodo euacuare oporteat, ipsa partis positio præcipue demonstrat, vt liquet secundo de arte curatiua ad Glauconem, & quinto, ac decimotertio methodi. Nec spernenda erit indicatio, quam sensus partiū acuitas, hebetudoque suppeditant, quando omne medicamentum contemnunt, quæ tardi sunt sensus, etiam si non leuiter rodant. At quæ acuti sunt sensus, eorum vires dolore resoluuntur. Expedit igitur his non confertim, nec semel valentioribus auxiliis mederi, sed tuto potius in tempore. At vbi tardus est sensus, in is etiam celeriter obire, quod iustum est, licet semel vtendo remedio, quod sit idoneum. Sumpta igitur ab ipso morbo prima indicatione, ac prædictis omni-

tio sumitur. Prima Indicatio. — cap.11 Secũda indicatio. — Tertia indicatio. — Quarta indicatio. — 2. ad Glau. cap.2 — 5. meth. c.11 — 13. meth. cap.15 — Quinta indicatio.

bus de affecta parte optime perspectis; seu ipsarum nonnullis, quæ contraria sunt morbo, vna, vel duabus qualitatibus, aut tota substantia pro eius abolitione, propinanda sunt, victus ratione primum instituta: quæ iterum ex ipsius morbi simulque affectæ partis notitia, præstatur. Etenim vniuersa morbo pugnare debet, quoad eius qualitatem spectat. Similis vero ætati, consuetudini, ac naturali temperamento instituatur, etsi veræ alimoniæ scopus vnus tantum sit communis prorsus cum sanis, tum languentibus, facultatis scilicet vitalis custodia, vt patet apud Galen. primo de ratione victus in morbis acutis. Nanque morbus, suæ affectionis indicat auxilia, venæ sectionem videlicet, clysma, cataplasma, oxymeli, aquam mulsam, atque aliorum vnumquodque. Virtutis vero custodia solam indicat alimoniam. Quanquam morbi affectionem in cibandis ægris, non tanquam cibi indicatricem, sed tanquam prohibitricem contemplamur. Vbi igitur non prohibuerit morbus, facultasque præceperit, tunc nutrimus. Neque enim cibus morbi affectionem sua ratione inuadit, nisi vim etiam medicamenti obtineat, quæ contraria velut ipsa medicamenta, morbo esse debet, vt diximus. Ipsius verò quantitas metienda erit, prout magis, vel minus vires indigent, ac morbus ipse à cibo maiorem, vel minorem noxam suscipere paratus est, quod idē est, ac si dixeris promptius, aut ægrius alimoniam prohibeat. Similis quoque ratio habenda erit in singulis aliis morbis, non ex intemperie tantum, sed ex quauis alia causa ortis, cùm non alia ratione curentur, quàm per contrariam victus rationem, ac medicamenta contraria parte ipsa affecta, ac eius indicationibus non neglectis, vt suprà decretum est. At si non vnus tantum fuerit præter naturam affectus, sed duo, vel plures, primum existimare licebit, à quo maximè discrimen ægro impendere videatur, vt ab eo non leue periculum immineat. Nam affectus, à quo primum, maximeque impendet homini periculum, hic primus curari debebit, vt patet tertio, & septimo methodi medendi. Quanquam interdum non primus modò, verumetiam solus. Ad id verò quod magis vrget, dirigi primum curantis consilium debet, non tamen alterius cura omnino posthabita, cùm etiam aliquando omnibus pari studio auxiliemur, si æqualiter vrgeant. Vrgebit autem maximè affectus, vbi ipse magnus fuerit, aut ex eius propria essentia, seu magnitudine, vel quia cacoethes: aut propter affectæ partis præstantiam, quam occupat, vt diximus Galen. auctoritate quarto methodi medendi. Hac igitur via curari debent complicati affectus, vbi alter magis vrgeat. At si ita se habeant, vt vnus sanari nequeat, nisi prius alter curetur, ad id, quod ordo dictat, est respiciendum, eo scilicet primo curato, quo non curato, reliquus affectus curari non valet. Veluti si vlcus vnà cum phlegmone consistat, quamuis phlegmone ab vlcus cōsequatur, curari tamen non valet vlcus, nisi prius phlegmone curetur, prout scriptum reliquit Galen. tertio methodi medendi. At si vnus affectus causæ rationem obtineat, alter vero effectus animaduertendum erit quis nam eorum augere, aut gignere reliquum possit: quíve rursus, vel signatur, vel incrementum ab eo suscipiat, illud pro comperto habens non posse ad perfectionem vllum affectum sanari, manente adhuc ipsa, vnde natus est, causa. Quanquam fieri aliquando potest, vt tanta sit morbi, qui se habet vt effectus, magnitudo, vt præsentem perniciem, nisi occurras, afferat: quo casu oportebit huic primò occurrere, deinde ad causam redire: vt à Galen. decimo methodi medendi decretum est, licet non amplius complicati tunc affectus à medico, vt causa, & effectus considerentur, sed vt vnus magis vrgeat, quàm alter. Qua de re idem erit curationis modus, velut in prima affectuum complicatione diximus, qua ratione interim fit, vt quamuis symptoma nullum seorsum curationem exigat, vtpote cum affectu vnde nascitur, vnà cessans & proinde nullum symptoma, qua symptoma est, curationis rationem indicat, nec primam immutat: ex accidenti tamen symptomata quædam interdum curationem immutant, causæ scilicet locum eo tempore habentia, quando adeò aucta sint, vt lædant aut virtutem, aut affectionem: quò fit vt curandi ratione mutata, symptomata primum summouere cogamur. Quod iterum non, vt symptoma, sed tanquam magis vrgens affectus à Medico consideratur. Complicatur nanque non modò morbus cum morbo & symptoma cum symptomate, sed morbus cum symptomate, seu symptoma cum morbo interdum. Cùm videlicet grauiora adeò sint symptomata, vt eis prospici maiore medendis solicitudine debeat. Nam ea, quæ necessariò morbis succedunt, tanquā affectus eorum, ceu prorsus non sint, relinquimus. Sunt etenim & morborum signa, & vnà cum effectu, vnde oriuntur, cessant, ipsum vmbræ ritu comitantia, vt patet vndecimo methodi medendi. Cùm igitur eo complicantur affectus, vt vnus causæ rationem obtineat, reliquus verò effectus, qui vel gignatur, vel incrementum ab eo accipiat (nam si genitus ab eo fuisset, nec amplius generaretur, aut incrementum susciperet, nulla sumeretur ab ipso curatiua indicatio, tanquam alterius causa, vtpote eo non amplius lædente) ab eo affectu prima sumenda erit indicatio: ac is primò curandus, à quo alter gignitur, aut incrementum suscipit, non alio inquam modo, quàm, vt superius demonstrauimus, si morbus ille fuerit, ac ex se ipso functiones quasdam primo offendat (subinde nanque morbus ex morbo nascitur, vt testis est Galen. libro de differentiis morborum) demum ad reliquum accedere, qui vt effectus se habet, cuique nanque eorum sua erit cōtrarietas, & si plura sint morborum genera, vt liquet vndecimo metho. Ita omnis excessus per contrarium excessum sanetur, vt ipsemet Gale. testatur octauo eiusdem. Vbi vero qui generat, vel auget affectum, non morbus, sed morbi causa fuerit, ipsa causa spectanda erit, Gale. præcepto septimo meth. med. Nanque hæ dum ledunt, curandi rationem immutant, ac interpellant, vt liquet duodecimo eiusdem, cum ex eis prouidentiæ indicatio, & non curationis veræ, & propriæ præstetur, quò fit, vt in iis nec affectus simplex, nec sanatio sit: tamen prima indicatio ab ipsa sumitur causa, ac procul dubio hæc primò sananda erit. Interim tamen nec eius affectus, qui per eam genitus est, ratio non habenda erit. Quinimò si in idem consentiant, & quæ morbū curant, & quæ causam oppugnant, sine cunctatione id peragendum erit. Animaduertendū tamen

Victus ratio.

com. 44

Complicatorum affectuum curandi ratio.

Primus modus complicationis.

3 meth. c. 9

7. meth. c. 12

cap. 6

Secundus mod.

cap. 9

Tertius mod.

cap. ... loc. affec. ... 2. & 3. ... meth. c. 1.

mē in huiusmodi implexibus, quòd nonnunquam à causa quapiam oritur affectus, sed ita oritur, vt separata causa, haudquaquam affectus ipse permanētem habeat dispositionem. Interdum autem partim iam affectus est, partim etiam dum fit. Sæpenumero, quanquam fieri desinat ablata causa, perseuerans tamen manet dispositio, vt primo de locis affectis, & octauo method. meden. testatur Galen. Proinde si talis naturæ erit, qui à quapiam causa affectus oritur, vt ea sublata permanere non valeat propter eius exiguitatem, propter quam interdum non apparet esse, summouenda tunc tantum causa erit, nulla demum ipsius affectus habita ratione, cum propter eorum exiguitatem, separata causa faciente illico tales affectus finiantur, natura videlicet ipsos sanante, nullo adhibito medicamento. At si non adeo exiguus affectus sit, sed pars eius iam genita sit, pars in gignendo, & etiam dum fiat, vtrique consulendum erit. Primū quidem summoeūdo, quæ ipsum efficit, causam: deinde quod factum iam est ipsius auferendo, vtpote natura propter eius magnitudinem absque medicamento externo ipsum vincere non potente. Quod si in idem consentiant, & quæ causam rescindunt auxilia, & quæ affectum oppugnant, cum vnum sit in quod vtraque conspirant, sine cunctatione, vt diximus, id peragendum erit. Quanquam prima indicatio perpetuo ab ipsa sumitur causa, eaque nimirum prima sananda erit. Etenim dum ipsa lædit, curandi morbi rationem interpellat, vt ostendimus. Interim tamen nec ipsius affectus, seu morbi ratio non habenda erit, vt diximus, quinimò semper quoad fieri possit, medicamentorum materia eligenda est, quæ cum hoc, quòd causam rescindant, affectum saltem non augeant. Si ex eisdem amborum sublatio prouenire non poterit, commune præceptum Galen. perpetuo obseruantes lib. artis medicæ, vt vnamquanque prius, quæ efficit causam rescindamus, deinde ita ad illam, quæ ab eadem causa facta est, ægritudinem accedamus, salubrium causarum intentionem facientes: quod quidem Medici opus mixtum iam est ex præseruatione, & curatione. Nam per causæ morbum efficientis abolitionem, illud quod factura erat causa illa, prohibitum est fieri: & hoc pertinet ad artem præseruatiuā. Quod vero iam factum est ex morbo, propriam exigit curationem. Quare non immerito cum talia mixta sint ex præseruatione, ac curatione, interdum alias alia vtimur appellatione, cum proprio hoc opus nomine careat. Semper enim curatio prophylacticem sibi quoque permistam habet. Nec secus exequendum esse censerem, cum perseuerans permaneat dispositio, quanquam ablata causa fieri desinat. Quinimò ipsa causa prius sublata, vniuersa Medici intētio (quamuis affectus fieri desinat, quoniam perseuerans manet dispositio) pro ea dispositione auferenda suis contrariis occupari debet, modo quo supra retulimus, neglecta eo tempore causæ indicatione, vtpote non amplius lædente, ipsa iam sublata. Vt vero ipsius efficientis causæ cōgrua fiat abscisio, ea animaduertenda erunt, quæ in nostra methodo breuiter conscripsimus, vtpote si opus fuerit, ipsam prius concoquendo, ac præparando, & demum euacuando. Interim autem statim circa initia ipsam euacuabis, prout vsus vrgebit, vtpote si materia turgeat, aut ea quæ ex turgentia imineant pericula, etiam si non turgeat. Quantitas vero quæ auferri debet, tum eiusdem quantitate mensuratur, tum ex virium robore, vel imbecillitate maiori, vel minori: quod quidē summopere perpendendum iussit Galenus nono Method. meden. Semper enim ad vires collatio facienda erit, vt quātum ipsæ permiserint, aut prohibuerint, tantum ipsius causæ morbi auferamus, & non auferamus. Pro magnitudine etenim imbecillitatis impeditur vacuantium auxiliorum vsus, vt patet decimo eiusdem Metho. meden. Quòd si cum viribus imbecillibus corruptela humorum incidat, oportet vt paulatim, quod vitiosum est, euacuare, & paulatim inuicem quod salubre est pro eo reponere, vt nono Method. medend. scriptum est: vocant autem Medici eiusmodi vitiosi succi curationem Græcè epicrasin. Naturæ autem robur, prout superius diximus iuxta Galen. sententiam libro de curatione per venæ sectionem, & libro de constitut. artis medicæ, ex ipso præsertim pulsu dignoscimus. Si vero adeo imbecilles interdum vires fuerint, vt omnino causæ abcisionem prohibeant, ipse prius roborandæ sunt, tāquam magnopere vrgentes causæ, eo tempore, ac morbi indicatione posthabita; ac demum ad causam, ipsumque morbum redeundum erit, vt patet decimo Method. medend. Nam virtus omnium prima custodienda hominibus est, ac omnium ea prima indicatio est, quæ à virtute sumitur, licet non sit prima, vt quæ curationem doceat, cùm ex numero curatricium indicationum non sit, quamuis ex accidenti aliquando virtutis roboratio ad affectus curationem conducat. Verùm prima est earum, quæ ad vitæ custodiam pertinent. Nam neque vt valeamus, nec vt à morbis liberemur, ab ea quicquam proprium desumimus, sed vt viuamus, ex eiusdem Galen. decreto nono Metho. meden. Quòd si affectus, seu morbi causa non amplius lædat, ac ipsum efficiat morbum, licet prius fecisset, cum nō amplius causa sit, nec in corpore persistat, aut actiones lædat, nulla ab ea sumenda indicatio erit, pro eius sublatione, aut eiusdem affectus curatione, sed tantum pro ipsius affectus notitia, vt diximus ex Galeni sententia quarto Metho. meden. Si verò ea nondum efficit, aut lædit, poterit tamen olim lædere, aut actu morbum efficere, hæc ad eam attinet artis partem, quæ verè prophylactice dicitur: de qua hoc loco sermonem facere non intendimus. Nam quomodo sanitas, quæ iam deperdita est, vendicanda sit, & non quo pacto ea in corporibus seruanda, aut eadem corpora à morbis præcaueri debeant, pertractare aggredimur.

1. de loc. af. cap. 2. & 3. 8. meth. c. 1.

cap. 10

cap. 2

cap. 10

De curat. rat. per venæ sec.

cap. 14

De constat. art. med. cap. 18

cap. 1

cap. 13

cap. 1

EXERCITATIO.

Περὶ μνήμης ἀπωλωλυίας.

Id est, De memoria deperdita.

CAPVT I.

CVM caput, seu cerebrum, quod in capite continetur, aut velut arx, sedes, & domicilium sit animæ ratiocinatricis, vel ipsa anima forma sit, aut temperamētum eiusdem cerebri, vt

Gal. visum est tanquam in hac re ancipiti, in 2. & 3. de locis aff. ac septimo de Hippocratis & Platonis decretis, & sexcentis fere aliis in locis, non ab re ab eiusdem affectionibus exordiemur. Verùm de eis, non velut cæteri, qui indistincte scripserunt, tractare intendimus. Quicquid enim sit ad Galeni mentem anima ipsa, cum semper de eius substantia anceps fuerit, & proinde confessus fuerit ipsius essentiam non nouisse, illud tamen, non modo eiusdem auctoritate, sed Hippocratis, Platonis, ac Aristotelis, pro comperto habetur, eam ob suscipientis ipsam corporis alterationem immutari posse, & proinde interdum lædi; velut etiam experientia in dies comprobari videmus, animæ scilicet functiones à diuersis præter naturam affectibus oblædi, quamuis eam incorruptibilem ac immortalem, vt Christi asseclæ, firmiter teneam. Propterea ratione diuersarum læsionem animæ functionum, quæ ex diuersis causantur præter naturam affectibus, eorundem ordinem quendam statuemus. Nam cum quædam per se ac propriæ actiones sint, quas ex se ipsa operatur, velut imaginari, cogitare, ac memorari; quædam vero munera per aliud exequatur, tanquam instrumentis quibusdam, vt sentire, mediis instrumentis sensus, & moueri, instrumentis motoriis, principium, ac originem, & sentiendi, & mouendi eis præstans, vt liquet in Galen. doctrina; propterea eum duxi ordinem seruandum, vt primo de iis affectibus sermo habeatur, ex quibus principes animæ functiones læduntur. Secundo loco, de iis, qui sensibiles operationes offendunt. Tertio vero, de iis vitiis, quæ quomodocunque voluntarios motus impediunt. Vltimo, si quis sint præter naturam affectus in capite orti, in quibus, aut cunctæ prædictæ animæ functiones, aut plures offendantur, de iis etiam tractare non grauabor: quibus tandem enarratis, absolutus erit sermo de capitis affectibus. Et licet omnes ferè difficilis sint cognitionis, cum nullum habeant loci affecti signum, quod sensibus dignoscatur: nam neque tumor præter naturam, neque dolor, neque excretior, aut aliud quippiam apparet, quo valeamus partem affectam in eis dignoscere, in memoria quidem deperdita id potissimum conspicitur. Quapropter cum non admodum facilis sit in ea affectione partis affectæ dignotio; cumque sit ex numero earum affectionum, quæ rarò euenire solent, vt testatur Galen. tertio de locis affectis, in quibus remediorum inuentio ex vera demonstratione procedens, quam hic sectari potissimum intendimus, experientia longe præstat, non ab re cum Galen. tertio de locis affectis, ab hac exordiendum esse censui: cuius dignotionem, prognosticum, ac curationem, via quadam, ac ratione, iuxta eiusdem Gal. monimenta præcipue, & Hippocratis, ac aliorum Græcorum, veterumque Latinorum, Arabibus omnino posthabitis, velut & aliorum quoque affectuum præter naturam, conscribere paramus, illum, quem in præcedenti vniuersali capite proposuimus ordinem perpetuo seruantes. Proposito nanque quolibet vitio, de quo differendum erit, quis locus afficiatur primò inuestigabimus, deinceps quis affectus præter naturam sit, & quibus indiciis, cum ipse, tum eius causa dignoscantur, dilucidabimus. Quibus exactè cognitis, ad eiusdem vitij prognostica primùm & deinde curationem rationabili quadam methodo deueniemus. Cum itaque quispiam omnium eorũ, quæ prius nouerat, oblitus fuerit, huic memoriam deperditã esse fatemur, adeo, vt interdum eueniat, vt quidam eorum, & literarum, & artium in tantum obliti fuerint, vt ne nominum quidem suorum meminissent, prout Galenus testatur libro de differentiis, & secundo de causis symptomatum, Thucididẽ pro teste inducens. Huius affectionis, quę pars in ea affecta sit, cum omnes affectarum partium notione indigeant, primò inuestigabimus. Quæ quidẽ quòd ea sit, qua princeps animæ vis continetur, nulli dubio est, quam sola actionis læsio satis conducit ad dignoscendum. Hæc nãque, cum nulla alia pateret via, Galeno satis erat, pro affectarum partium intentione, velut scriptum reliquit tertio de locis affectis, potissimum in hac affectione, in qua nullum affecti loci signum, quod præcipue eiusdem sit, haberi potest, videlicet neque tumor prẹter naturam, neque dolor, neque excretio, neque aliud quippiã tale, nec ea affectio, si caluaria tantum affecta sit, fieri posset, vt patet eodem tertio de locis affectis velut quod nec cerebrũ ipsum secundũ eius ventriculos afficiatur, idẽ Gal. secundo de causis symptomatum decretum reliquit. Nam nec eius generatio, nec solutio subitaria est: relinquitur ergo iuxta eius doctrinam, quòd cerebrum ipsum secundum proprium eius corpus, in quo principes exercentur functiones in obliuione, seu deperdita memoria, affectum sit. Ipsa verò affectio symptoma est in genere noxæ functionũ animalium principum: in qua memorandi facultas non deprauata est, nec imbecilla reddita, sed omnino abolita: quòd promptè ex modo læsionis ipsius facultatis, ac ab ipsius notione patere poterit. Verùm cùm cuiusuis symptomatis causa morbus sit, vt liquet libro de differ. symptoma. eumque præcedere necesse sit; ad quẽ cerebri morbum consequatur, inuestigandum erit: hunc verò omnino intemperiem, eamque frigidam ipsius cerebri, quę animales actiones torpidas efficit, Gal. tertio de locis affectis, ac secũdo de causis symptoma. asseruit esse, medicamentorũ exẽplo, quæ hoc symptoma facere possunt, quibus refrigerandi facultas inest, illud cõprobans. Siquidem calida causa motũ excitat, frigida autem ociosum, & ad motiones pigrũ reddit animal; id quod animalia quoque per frigora latere coguntur, haud obscure declarant: perinde enim ac si mortua essent, hyeme ob frigoris vim latitare solent, vt ipsemet Galen. asserit secundo & tertio de locis affectis. Illud idem confirmauit Hippocrat. tum libro, de morbo sacro, tum in epistola de insania, cùm dixit, Obliuiosos fieri dum cerebrum perfrigeratur: hoc verò à pituita perpetiuntur, cùm præter solitum morem compingitur. Verùm nunquid ea sola frigida cerebri intemperies sit, vel cum humiditate, seu siccitate copulata, ex aliis quibusdam signis deprehenditur; somnos siquidem obseruando, vtrum videlicet vehementer, an modicè somnolenti sint, aut omnino non somnolenti, sed quantum ad somnum pertinet secundum naturam se habeant. Nam si vehementer somnolenti sint, frigidam ac humidam cerebri intemperiem, si omnino non somnolenti, frigidam ac siccam, si verò modicè somnolenti sint, frigidam tantùm intemperiem esse significabit. Præterea considerandum est, num quippiam excernant, vel ex naribus, vel ab ore, quod quidem à capite defluat, aut siccæ appareant partes hæ: nam

2. de loc. affe. cap. 9
3. de loc. affe. c. 5. 6. & 7. 7. de Placitis cap. 3

Ordo seruandus in capitis affectibus.

Cur prius de memoria deperdita.

cap. 4

cap. 3

Auctores quos sectabimur.

Quis ordo seruetur in singulis affectibus.

Nunquid [...] eſſen-ã,aut per [co]nſenſum [ipſ]o cere-[b]ro ſiat.

hæ: nam ſi multa excernatur, pariter humidam cum frigida copulatam intemperiem: at ſi aridiores huiuſmodi partes ſint, ſiccam,& frigidam: ſi vero quantum ad hæc pertinet, ſecũdum naturam ſeſe habeant, frigidam tantum intemperiem deperditæ memoriæ cauſam eſſe oſtendunt. Nunquid autem hæc cerebri diſpoſitio ipſius primaria ſit, vel per cõſenſum, nam ſic quoque exoriri poteſt, vt in quibuſdam morbis in abſceſſum declinantibus Gale. teſtatur ſecundo de cauſis ſymptomatum; diſcerni illud poteſt, ſi obſeruaueris, num prædicta affectio propriis accidentibus dignoſci valeat, perpetuoque permaneat, ac ad alias affectiones non cõſequatur: nam tum primario affectu cerebrum labore conſtabit. Quòd ſi propriis accidentibus diſcerni non valeat, neque perpetuo permaneat, atque ad alias affectiones conſequatur, per cõſenſum memoriam offendi dicemus. Sunt qui velint aliis quoque cerebri partibus affectis, ac ex quibuſdam, præter dictas intemperiebus, eam oriri poſſe; quos, ſiue Græci, ſeu Arabes, vel Latini fuerint, cum à Galen. doctrina, ac Hippo. magnopere deuient, Galenus inquam, vt liquet tertio de locis affectis,& ſecundo de cauſis ſymptomatum. Hippocrates verò, vt præcitatis locis patet, præſertim cùm eoſdem tanquam duces præcipuè ſectari intendamus, breuitati modo indulgentes, miſſos faciemus. Huius autem affectionis cauſa cum interna, tum externa eſſe poterit: quòd ſi interna fuerit, vel redundans pituita, vel ſuccus melancolicus erit. At ſi pituita, non tantum ex modo dictis ſomnis, ac cerebri recrementis illud percipies, verùm ex ægri habitu, ætate, ac temperatura, anni tempore, regione,& cæli ſtatu, ac præcedenti victus ratione; omnibus ſiquidem, aut ſaltem pluribus ad frigidum & humidum vergentibus. Pariter, ſi redundans melancholicus ſuccus prædictæ affectionis cauſa fuerit, vt diximus, aderunt ſomni, tum excrementa, ac cuncta alia, quæ præceſſerunt ad frigidum, & ſiccum inclinabunt. Si verò nullum affuerit prædictorum humorum redundantiæ ſignum, ex aliqua externa cauſa ortum ducere coniectandum erit; præſertim ſi ex extrema ſenectute obliuio originem non ducat: idque potiſsimum percipies ex ægri, vel aſtantium relatione: vt ſi quiſpiam morbus prius præceſſerit, ſolutusque in totum in obliuionẽ trãſierit: vel ex aſſumptione quorundam medicamentorum, quæ ingentem refrigerandi facultatem habeant: ſeu capiti quomodocunque adhibita fuerint. Ex immodicis quoque laboribus in ſtudiis, atque vigiliis, vel in aliis quibuſdam, ortum habere poterit; veluti in eo, qui circa diſciplinas,& in alio, qui vites colebat, propter labores Galen. nouit: vt patet tertio de locis affectis. Ex aliis quoque infrigidãtibus, quæ extrinſecus accidunt, ſi immoderatius occurrant, velut ſunt tum cibi, tum potiones ſuapte natura frigidiores, excitari poterit. Quòd ſi modica fuerit ipſius memoriæ offenſio, ob minorem eueniet cerebri refrigerationem,& veluti quidam torpor eius erit, ac habes, nec omnino ex abolita erit, ſed diminuta, ſeu imbecilla. Si verò ſimul cum memoria ratio quoque deperdatur, quę affectio fatuitas, ſiue ſtultitia nominatur, à Græcis μώρωσις dicta licet ab eadẽ diſpoſitione procedat, vehementius tamen in hac intenditur iuxta eundem Galenum eodem tertio de locis affectis, ac ſecundo de cauſis ſymptomatum. At quoniam totius præſagitionis ſumma in morituris, conualituriſque eſt, quoties vis ægrotationis cum ægri facultate confertur; ſi enim morbus vehementior eſt, æger omnino morietur, ſi debilior quàm ægri facultas, haudquaquam morietur, vbi nihil erroris committatur Gale. teſte ſecundo prognoſticorum; propterea cõſiderata hac affectione, quæ ſuapte natura cerebrum, membrum ſiquidem princeps, lædit, perpenſaque eius magnitudine, quanta videlicet fuerit, factaque demum relatione ad vires ipſas, cum ipſius cerebri, tum etiam totius corporis, vitaleſque, ac naturales, ſi affectus eis ſuperior inueniatur, vtique morietur æger; ſin contra, ſeruabitur: potiſsimum ſi alia conſenſerint, ætas videlicet, temperamẽtum, tempus anni,&c. Tempus autem coniectari poterit ex maiori, vel minori robore virium, & prædicti affectus, ac magnitudine exceſſus eorundem. Quæ,& ſi in aliis non dicantur, in cunctis tamẽ ſubintelligi affectibus debere volumus. Hippocr. verò libro primo prædictionum, obliuionem malam eſſe retulit. Inſuper ex Aëtij ſentẽtia, capite de memoria amiſſa, valde timendum erit, quibus ea derepente deficit, alia vero ſana eſſe videntur, ne comitialis morbus eis ſuperueniat, aut ſideratio, vel reſolutio, aut quoddam aliud magnum cerebri malum. Pro cuius curatione illud primò animaduertẽdum erit, nõ tantum in hac, ſed in ſingulis ſequentibus affectionibus nos earum tantum curationes docere, quæ per eſſentiam ortum habent, ac primariæ & propriæ ſunt,& non earum, quæ per conſenſum: cum eæ nullam propriam curationem requirant, ſed ſublatis primis, ac propriis affectibus, quos inſequuntur, ſtatim & ipſæ auferuntur, vt liquet primo & ſecundo de locis affectis. Quemadmodum ſi obliuio ad lethargum, vel cæteros ſoporiferos affectus inſequatur, aut ad morbum quempiam in abſceſſum declinantem. Summa verò huius affectionis medela eſt in calfaciendo vniuerſum ipſorum corpus intrinſecus, & extrinſecus, iuxta menſuram euariationis habitus naturalis, Aëtio auctore. Proinde tam ſi ab interna, quàm ſi ab externa cauſa ortum ducat, aër ad calidum inclinet oportet. Nam cùm ſine eo nec ſanitas tueri, nec morbus tolli poſsit, Gale. teſte nono meth. med. non immerito is primo alterandus erit; iſque ſit luminoſus, alienus ab aquilone, ac auſtro, cùm vnus infrigidet, alter verò caput repleat. Caueat à multo ſomno, præſertim diurno, ac ſuper repletionem; ſed is ſit moderatus; velut & vigiliæ moderatæ quoque eſſe debent, cùm & ſuperfluæ ſpiritus diſſoluant. Exercitium quoque moderatum,& pedum,& manuum,& interdum capitis cum frictionibus ex aſperis linteis magnopere confert: velut quies immodica, ac deſidioſa vita valde offendunt. Alui excrementa ſingulis diebus, ſi non à natura, ab arte educenda erũt: eorum nanque retentio caput offendit. Caueant ab immoderatis animi affectibus, præſertim mœſtitia, cura, ac ſolicitudine: nam iræ excitatio forte eis nõ nocebit. Cauenda eſt multa repletio alimentorum & potuum, vitandaq; ſunt; edulia infrigidẽtia, craſſefacientia,& inflantia; multuſque aquæ, adhuc magis vini potus. Ab oleribus propterea omnibus frigefacientibus abſtinendum, fructibus, ac bellariis, caſeoque, ac lacte. Verùm, vt Aëtius teſtatur, alimentum conuenit friabile, & aliquo modo calefactorium, ac attenuatorium. Acriora autem alimenta, velut ſunt allia, thymbra, origanum, pulegium, ex interuallis exhibeantur. Sed & horum etiam co-

Marginal notes: *cap. 7* — *de loc. af. cap. 5* — *de cauſis ſympt. ca. 7* — *[Q]uot, quæ ſint eius [c]auſæ.* — *Diuerſarũ cauſarum indicia.* — *cap. 5* — *Locis citatis.* — *Prognoſticum.* — *comment. 6* — *Quæ ſeruãda ſint in ſingulorum affectuum prognoſtico, etſi non dicantur.* — *tex. 28* — *Aetius lib. 6 cap. 23* — *Curandi ratio.* — *1. de lo. aff. cap. 6* — *2. de lo. aff. cap. 9* — *Victus ratio.* — *cap. 14*

pia vitanda erit. Cruditas quoque omnino cauenda, cum omni re magis mentem vitiet. Vinum his conuenit tenue, album, non valde vetus. Nam per moderatam caliditatem, vt ait, Aëtius, tum alia nõ pauca poteſt, tum animam manſuefacit, & motum ei præbens concinnum, ac ſedatum, ad tripudium aptam facit. Veneris verò vſus ſit rariſsimus. neque enim ad totius corporis ſanitatem conducit, neque ad animæ ratiocinationes, ſi immoderatus fuerit, confert. Verùm illud memoria tenẽdum erit, quòd ſi à frigida, & humida cauſa obliuio ortum duxerit, non tantum ad calidum, verum & ad ſiccum vniuerſa victus ratio declinabit. Si verò cum frigiditate ſiccitas fuerit commiſta, non modo ad calidum, verumetiam ad humidum vergat oportet; cùm ex calido & ſicco prorſus læderentur taliter affecti, velut experientia comprobauit Gal. in eo, qui ob laborem in ſtudiis effectus erat obliuioſus; ſimulque in eo, qui vites colebat. Hoc autem cùm non magno negotio fieri poſsit, breuitati indulgentes bona fronte omittimus. Medicamentorum verò ratio ea ſeruanda erit. Nam ſi ex pituitæ redundantia obliuio ortum duxerit, eam prius concoquendo, ac præparando, demum euacuare oportet: pro cuius concoctione, ac præparatione vtaris rhodomelle, accipiens eius vnc.j. & s. ſyrupi de infuſione roſarum vnc.j. aut tantundem oxymellis cum eodem ſyrupo de infuſione roſarum cum aquæ betonicæ, ſampſuchi, vel hyſſopi vnc.iij. vel iiij. aut ſampſuchum, hyſſopum, betonicam, ſerpillum, vel thymũ in aqua mulſa decoquito: de qua vnc.iiij. vel v. ægro tribuantur: quibus pluries adhibitis ſecundum totum, vel partem concocta, ac præparata materia, eam euacuare licebit ex decocto myrobalanorum chebulorum pondere drac.iiij. agarici trochiſcati drac.I. vel ſcrup.iiij. florum ſtœchadis drac.s. cui adde ſyrupi de pluribus infuſionibus roſarum rubearum, aut roſarum perſicarum vnc.ij. vel iij. diacatholicon vnc.s. aut confectionis de dactilis drac. ij. vel iij. & ſi vnica vice tota cauſa auferri nequeat, quod ſæpius euenit, tum ſuapte natura, quia craſſus, & lentus humor eſt, tum rationẹ partis affectæ, iterum is præparandus, ac concoquendus erit cum eiſdem, vel valentioribus, vt ſyrupo de ſtœchade, aut oximelle ſcyllino, iterum addendo ſyrupum de infuſione roſarum, permiſcendoque decoctum aliquod ex ſupradictis, & miſcendo, ſi videbitur, in eo pulegium, origanum, vel ſtœchadem; quo denuò concocto, ac præparato ex catapotiis arabicis, aureis, ſine quibus, vel aggregatiuis cum agarico permiſtis, euacuari poterit: drac.j. vel ſcrup.iiij. excipiens ex dictorum catapotiorum aliquo, addendo inſuper agarici trochiſcati ſcrup.ij. aut drac.j. redactiſque in formam catapotiis cum aqua ſampſuchi, vel betonicæ, rhodomelle, ſeu ſyrupo de ſtœchade: poſt quæ per duas vel tres horas exhibeatur potio ex decocto myrobalanorum prædictorum drach. iij. in quo aut ſyrupum ex pluribus infuſionibus roſarum, aut mel aëreum ponderis vnc.ij. vel iij. diſſoluatur. Auxiliatur etiam iis ſummopere purgatio ex hiera, præſertim Rufi, vt Paulo & Aëtio placuit. Verùm quæ de quantitate medicamentorum hìc ſcribimus, gratia exempli habenda erunt, cùm nec dici, nec ſcribi, nec præcipi ea poſsit, ex Gal. mente tertio Metho. meden. quare coniectura quadam aſſequi licet. Nam nihil æquè artem medicam in agendo coniecturalem afficit, vti cuiuſque remedij quantitas, eodem Gale. auctore lib. de Curandi ratione per venæ ſectionem. & ſi quid in nobis eſt, & ex nulla re adeo poſſumus ad exquiſitam eius peruenire notitiam, quantum ex crebra exercitatione circa eiuſdem quãtitatis coniecturam, eodem Gal. teſte primo, de Arte curatiua ad Glauconem. cap.8. Minui igitur poteſt, vel augeri ſingulorum, quæ diximus, ac in ſingulis affectibus, quã dicemus quantitas, pro diuerſo tum virium robore, temperamẽto, natura, ac ætate laborantis, & conſuetudine, regione, anni tempore, ac cæli ſtatu, & aliis. Nec aliter ſentiendum erit de modo eorum vſus, ac temporis occaſione; quæ præ omnibus eſt cognitu difficillima, vt liquet eodem libro primo, de Arte curat. ad Glauco. nam ad recte medendum plurimum conferre videtur, & temporis occaſio, & auxiliorum quantitas. quod quidem perpetuo memoria tenendum conſulo. Placuit inſuper Paulo cap. vndecimo libri 3. pro cura huius affectionis vti acribus clyſteribus, veluti ſi hieram compoſitam, vel Rufi apponas, agaricum, hieralogodion, aut aliquid tale in quantitate opportuna, miſcẽdo vnc.ij. vel iij. mellis roſacei, & iij. vel iiij. olei, vel communis, vel amygdalarum dulcium, chamæmelini, aut anetini cũ decocto maluarum, mercurialis, fo liorum betæ, florum chamæmeli, ſurfuris, & ſalis. At ſiquid reliqui fuerit in capite prædicti redundantis ſucci, ad particulares ipſius cerebri euacuationes te conferas oportet, apophlegmatiſmis vtens iis, qui pituitam à capite attrahunt, compoſitis ex chiamaſtiche, & vua paſſa vinaceis detractis, interim addas zinziber, pyrethrum, aut nigellam, aut cubebas: ex quibus figurari poſſunt manſiles paſtilli. Interdum errhinis vtendum erit liquidis, præſertim ex decocto hordei cum corticibus, manipuli vnius ſampſuchi, hyſſopi, betonicæ, ana vnc.iij. quo ſecundum artem confecto, ex eo ſumantur libræ duæ, vel tres, & additis ſucci foliorum, & radicum betæ vnc.iij. aut tantundẽ ſucci braſsicæ; vel, ſi validius quæras, ſucci cyclamini vnc.ij. quibus cõmiſtis calidis moderate, aut tepidis, naribus infuſis: vtaris & ſi fortiori indigeas, addere decocto poteris caſtorei, aut nigellæ drach. vnam, calaminthæ, origani, ſeu ſtœchadis vnc.ij. Nec omnino ſternutatoria ſpernenda erunt, quæ ex pipere, caſtoreo, ſeu albo helleboro, diuiſim, vel coniunctim fieri poſſunt. Placuit etiam Aëtio poſt purgationem, ramentum eboris drach.j. pondere, aut cornu cerui tantundem, ſeu caſtoreum ſimiliter vnc.j. pondere potum cum aqua mulſa magnopere huic affectioni prodeſſe, ac opitulari. Simili modo & ipſe laudarem drach.j. aut amei, vel ſucci rutæ, ſeu ſeminis vrticæ cum prædicta aqua mulſa, ſimiliter tantundem confectionis anacardinæ, aut auręæ alexandrinæ, confectionis diambræ, diamuſchi dulcis, mithridati, aut theriacæ cum aqua mulſa, aut pauco vino albo. Ab extra verò irrigationes, quas Græci, ἐμβροχὰς vocant, ex alto cadentes torrentis ritu capiti prius abraſo adminiſtrari poſſunt præſertim iuxta coronalem commiſſuram, qua parte cùm ea laxior ſit atque os tenuius, & rarius, promptè nõ tantum qualitates, ſed etiam ſubſtantiæ medicamẽtorum, præſertim ſi tenues fuerint, intro tranſmittuntur, Gale. teſte, ac in ſeipſo experto decimotertio Metho. tum ſecundo de Compoſitione medicamentorum. ſecundum locos. Quæ ex aliquibus prædictorum medicamentorum parari poſſunt, veluti ex decocto hyſſopi, ſerpilli, thymi ana pug.s. betonicæ,

3. de lo. aff. cap.5

Medicamentorum ratio. Ex pituita.

De quãtitate medicamentorũ quid ſentiẽdum ſit. 3. meth. ca.3 cap.12

1 de curat. Glau.

de comp. med. ſec. lo. lib.1. & de loc. aff. cap.3 ex melancholico ſucco

13. meth. cap. 2. med.

nicæ, ſampſuchi, florum chamæmeli ana pug. j. florum ſtœchadis vnc. iij. fiat decoctum, cui adde caſtorei drachm. j. aceti vnc. j. Nécnon tum parte eadem, tum poſterioris capitis partis in occipitio videlicet, ac iuxta primam & ſecundam vertebram, vnctiones ex oleo nardino, nucis muſcatæ, ac de caſtoreo, coſtino, vel de piperibus fieri poterunt, pariter & ſaccelli approximandi; vt Recip. hyſſopi, ſampſuchi, & florum ſtœchadis ana drach. j. caſtorei, nucis muſcatæ, ſpicæ, macis, ana ſcrupul. j. corticum thuris, maſtiches, & ligni aloës ana drach. j. & s. roſarum rubearum ſiccarum æquali pondere omnibus, contundantur, & formentur ſacculi. Illius tamen ſemper meminiſſe oportebit, etiamſi aliquando in ſermone relinquatur; non prius adhibenda eſſe topica vocata remedia; quàm præmiſſa fuerit vniuerſi corporis curatio ex Galen. primo de compoſ. medic. ſecun. loc. & tertio de locis affectis. Id enim commune præceptum eſt; quod in omnibus morbis obſeruare oportet. Quòd ſi iis non ceſſerit affectio, vltimo loco ſinapiſmo vtendum erit, vt Aëtio placuit non modò in occipite, vt ipſe refert, verùm potius in ſyncipite, propter ſignatas cauſas. Frigida verò: & ſicca cerebri intemperie exiſtente, ex qua obliuio gignitur, ſi fortè cùm quapiam ſucci melancholici redundantia fuerit, is parandus primò erit expulſioni, id quod cum ſyrupo ex ſucco boraginis, vel fumariæ, permiſto cum ſyrupo ex infuſione roſarum, aquis betonicæ, lupulorum, & meliſſæ perficies; quibus prout viſum fuerit pluries aſſumptis, infraſcripto medicamento purgante ducendus erit. Rec. myrobalanorum Indorum drach. iij. ſenæ, epithymi ana drach. ij. florum lupulorum, fumariæ, & boraginis ana drach. ij. & s. fiat decoctum in aqua fontis, in cuius expreſsionis quantitate diſſolue mannæ electæ vnc. ij. diacatholicon drac. vij. aut diaſenæ vnc. s. vel ſyrupi domini Auguſtini vnc. iiij. fiat potio. Reliqua demum topica remedia ad humidum magis, quàm ad ſiccum vergant, tum vnctiones, de quibus mentionem fecimus, eis addendo oleum chamæmelinum, anethinum, ac amygdalarum dulcium. Irrigationibus autem prædictis iterum humectantia addendo exſiccantia demas, pariter & ſacculos pares oportet. Quòd ſi frigida tantùm, & ſicca, aut ſolùm frigida intemperies ſit, calfaciente, & humectante victu, ac eiuſdem qualitatis medicamentis alterantibus tum intus, tum extra vtendum erit, frigida, & ſicca exiſtente. Si verò frigida, tantùm calefacientibus. At ſi ob extremam ſenectutem euenerit obliuio, non oportet curioſe aliquid moliri, ſed ſola conueniente victus ratione contentus eſſe. Si ex immodicis laboribus, ac aliis euacuationibus, refectoria diæta vti conuenit. Si ex frigidis medicamentis abſorptis, aut capiti adhibitis, & intus, & extra calida medicamenta approximanda erunt, ex iis, quæ ſupra diximus. Ex quibus omnibus diligens Medicus poterit non modò quamlibet obliuionem rationabili methodo curare, verumetiam & ipſius labem, ſeu, vt ita dixerim, torporem, in quo non abolita ſed imbecilla redditur memorandi functio: prouenit ſiquidem ex eiſdem ferè cauſis, quamuis nõ admodum auctis, velut ſi ipſa deperdatur. Quapropter cognita cauſæ diuerſitate eiſdemmet medicamentis vtitor, ea tamen ſeligendo, quæ mitiora fuerint. At ſi cum ipſa memoria deperdita, ratio quoque deperdatur, quò fit vt ſtultitia, ſeu fatuitas generetur, pariter obſeruando, quæ prius à nobis dicta ſunt pro cauſæ dignotione, abſque labore pro eiuſdem affectionis ablatione iam dictis medicamentis vti poteris, ex eis tamen, quæ valentiora ſunt eligendo, cùm ex vehementiori cerebri intemperie gignatur, Galeno teſte tertio de locis affectis, velut ſuperius dictum eſt.

[de compo. med. ſec. loc. cap. 1. & 8 — 3 de loc. aff. cap. 3 — Ex melancholico ſucco]

[cap. 5]

Πεελ ληθάργȣ.

De lethargo. CAP. II.

CVM maximam habeat cum deperdita memoria affinitatem is affectus, qui à Græcis λήθαργος, à Latinis interdum lethargus, interim veternus à quibuſdam appellatur, non ab re de eo hîc verba faciemus. Nomẽ ſiquidem nactus eſt ἀπὸ τῆς λήθης, quod obliuio interpretatur, & ἀργῆς hoc eſt, iners: proinde λήθαργος, obliuio iners Latinè dici poſſet, cùm in ipſo marcor, & inexpugnabilis penè dormiẽdi neceſsitas percipiatur, velut Paulo, & Celſo viſum eſt cap. nono libri tertij, & cap. vigeſimo libri tertij. Quòd autem cerebrum in prædicto affectu afficiatur, liquet Gale. auctore decimotertio metho. Paulo præcitato loco, ac Tralliano lib. primo cap. decimoquarto. Et inſuper quoniam nequeunt taliter affectu eorum quæ dicuntur meminiſſe, vt eidem Tralliano viſum eſt, illud potiſsimum patere poteſt. Quinimò cùm ipſa memoria, ratio quoque perit, auctore Galeno tertio de locis affectis, & lib. de differentiis ſymptomatum. In lethargo imaginationem lædi idem ſcriptum reliquit. Iure igitur cerebrum, in quo princeps pars animæ reſidet, in hoc affectu læditur, velut ex eius principũ functionum læſione oſtendimus; & idipſum nõ ſecundum eius ventriculos, ſed ſecundum propriam eius ſubſtantiam, vt eodem tertio de locis affectis, liquet. Verùm quis affectus præter naturam ſit, nec inter Græcos, nec inter Latinos quempiam determinaſſe hucuſque reperi, quamuis Auicenna velit eum eſſe apoſtema phlegmaticum factum intra craneum. Galenus autem lib. decimotertio metho. interim νόσημα, ipſum appellat, interdum ipſum ſub nomine πάθος comprehẽdit, quemadmodum etiam commento aphoriſmi tertij ſecundi lib. libro autem de ſympt. differentiis, inter ea ſymptomata, quæ principibus functionibus animæ eueniunt, ipſum connumerat, & propterea decimotertio meth. dicebat, hoc πάθος contrarium quodammodo eſſe ſecundum ideam phrenitidi. Verùm cùm & ipſe lethargus, vt dicemus, non tantum ex cerebri inflammatione orta à pituitoſo ſucco excitari poſsit, verumetiam ex ipſa pituita citra inflammationem in cerebro putrefacta, propterea inter ſymptomata ipſum connumerabimus functionem principum, memoriæ videlicet, ac rationis abolitæ, imaginationisque infirmæ, & veluti deficientis, ſimul cum Galen. tertio de locis affectis, & lib. de differentiis ſympt. Quod quidem affirmare videntur Pauli verba, dum aſſerit, lethargum eſſe noxam aliquam ratiocinatricis animæ: & Aëtius cap. de memoria amiſſa dicebat, Pereunt autem ambo hæc, de memoria, & ratione loquens, in lethargo. Indicant hanc affectionem obliuio ipſa, vt diximus, cum inertia. Omnium nanque veluti amentes obliuiſcuntur; palpebris ſemper conniuere volunt, conquieſcere. Vix reſpondent quocunque

[Vnde nactus ſit nomen. — Quæ pars afficitur. 3. meth. cap. 21 — 3. de loc. aff. cap. 5 — De diffe. ſympt. cap. 3 — cap. 5 — Quis affectus præter naturam ſit. — Auic. lib. 3. ſen. 1. trac. 3. c. 7. ca. 21 — De diffe. ſympt. cap. 3. cap. 21 — 3. de lo. aff. cap. 5 — De differ. ſymp. cap. 3 — Aëtius libr. 6. ca. 23 — Affectionis ſigna.]

modo interpellentur. Oscitant crebrò, & hianti ore aliquandiu persistunt, tanquam claudere id obliti. Cùm violenter ab assidentibus excitantur, rursus in somnum deferuntur; & dum ab mictionem vrgentur, porrecta ipsis matula, sese in manibus ipsam habere obliuiscuntur. Febris lenta eos comitatur, pulsúsque magni, molles, languidi, tardi, ac rari, & turbulenti, intermittentes potius, quàm intercurentes; respiratioque rara, & imbecillis. Deiiciunt per aluum lethargici magna ex parte liquidiora, quibus valdè exigua vitæ spes est Hippoc. teste lib. tertio de morbis. Nonnullis contrà venter inarescit, vrinam redunt iumentis similem: quidam ex eis tremiscunt, & sudoribus vndequaque madēt, auctore Paulo. Comitatur autem is affectus frigidam, ac humidam cerebri intemperiem, cùm obliuio, segnitia, ac altus somnus ex ipsa proficiscantur, Gale. teste eodem decimotertio metho. Hoc idem testatur Paulus, cùm dixit, ex nimio frigore, ac cerebri humiditate hunc affectum contrahi. Quod autem ea intemperies ex redundante pituita, eáque putrescente originem ducat, idem Trallianus affirmat, dum asserit lethargum ex pituita superante nasci, quæ cerebrum humectat, ac valde madefacit; & Paulus hoc idem asseruit, dicens, Ex pituita, quæ frigore nimio, & humiditate cerebrum imbuerit, ipsum oriri. At quòd ea putrescat oportet vt lethargus contrahatur, decretum reliquit Gale. decimotertio metho. & proinde cum febre incidit; nec sine ea gigni potest. Propter quod non mirum, cùm in capite humor frigidus redundat, si insensibilitas, immobilitasque hominem opprimat: ex frigore enim segnitia, velut ex calore immodico motus prouenit, vt patet eodem decimotertio met. Ex quibus liquet, etiamsi alia, quæ nō præcesserunt non consideraueris, vt regionem, ætatem, anni tēpus, victus rationem, &c. Lethargi causam pituitam esse in cerebro redundantem, eamq́; necessariò putrescentem, iuxta Galeni monimenta, siue cum inflammatione, siue circa inflammationem ea putrescat. Proinde ipsum non perpetuò subsequi ad cerebri inflammationem ex pituita ortam, sed interdum citra inflammationem: ea tamen putrescente ortum ducere cum Gale. audacter asserimus, quicquid velit Auicenna, ac reliqui simul cum eo sentientes. Quod quidem clarè ostendunt verba eiusdem Gal. commento aphorismi tertij libri secundi, dum dixit, quæ refrigeratio quando fortis facta fuerit, cum humiditate quidem mixta facit τὰ ληθαργικὰ πάθη, hoc est, lethargicas affectiones, seu passiones, & primo prorrheticorum, cùm asseruit lethargum fieri, cùm locum eundem, in quo princeps animæ pars residet, humectarit, diluerítque pituita. liquet insuper, quòd licet lethargus quandam habeat cum obliuione propriè dicta affinitatem, nonnullis tamen inter se dirimuntur. Nam in obliuione memoria duntaxat ablata est, in lethargo nedum memoria, sed etiam ratio aboletur, vt patet tertio de locis affectis, & secundo de causis sympt. præter id quòd imaginatio infirma, seu deficiens redditur, eodem Gal. teste lib. de differ. sympt. proinde obliuio cùm iners seu ociosa, lethargus dicatur, nec ambo omnino eādem sectantur cerebri dispositionē. Nam obliuio ad frigidam, tum frigidā & humidam, ac frigidam, & siccam, indifferenter cerebri dispositionem consequi potest; at lethargus ad frigidam, & humidam tantum, vt præcitatis locis liquet. Quapropter non nisi à redundante pituita excitatur lethargus. Obliuio verò ab humore melancholico etiam, ac à sola frigida cerebri intemperie, vt præcedenti cap. ostendimus: adde quòd quamuis vtraque affectio à pituita excitari possit, in obliuione tamen non oportet, quòd ipsa putrescat, velut in lethargo: nec quòd febris eam sequitur, vt lethargum consequitur necessariò. & si Trallianus, & Aëtius non viri lethargi mentionem faciant, nos tantùm de vero, ac genuino, qui per essentiam in cerebro gignitur, verba facimus. Hic affectus, nisi ei succurratur, cùm ex genere acutorum sit, Celso auctore, celeriter iugulat. Galenus autem quarto de causis pulsuum inspiciens cum eius causam, tum partem ipsam affectam, asseruit, lethargum lōgè letaliorem esse peripneumonia. At Hippocr. lib. secundo de morbis scriptum reliquit, quod lethargicus in septem diebus moritur, si verò hos effugerit, sanus euadit. Cum autem ex iis, quæ diximus de hoc affectu, eius causa, ac parte affecta, maxima quædam similitudo esse reperiatur eius cum memoria deperdita, licet in quibusdam discrepent, vt cuilibet rectè inspicienti ea quæ scripsimus, patere poterit, propterea & eius curatio ferè similis erit cum prædicta, paucis quibusdam mutatis. Locandus proinde æger est in domo tepida, ac lucida, & splendida: ita vt aër parum ad calidum & siccum inclinet. A somno potiùs excitandi sunt, quàm is prouocandus sit. odoramentis ex castoreo, funiculo lucernario extincto, galbano, sagapeno, sulfure, pice liquida, aut bitumine, Aëtio auctore: vel ex thymo, pulegio, hyssopo, & origano in aceto decoctis, additoque castoreo, odoramētum fiat. Eluatur aluus efficaciore clystere, ex hiera videlicet, agarico, aut ex eiusdem figuratæ glandes cum melle subdantur. Pedes, & manus fortiter cōfricentur, ligentur, & interdum pungantur; nonnunquam etiam pili in ipsis vehemētius euellantur. Cibi autem extenuantes esse debent, Tralliano teste, vt cremor ptisanæ, aut ptisana ipsa, interdum sola, interim cum oxymelite permista; aut in qua hyssopi coma fuerit decocta, vel pulegij, seu thymi, præsertim valida nō existēte febre. Salutares etiā sunt panis micæ ex apomelite, vel hydromelite datæ. Quòd si vires requirant, carnibus quoque vescatur æger oportet, pullis videlicet gallinaceis, perdicibus, starnis, phasianis, turdis, merulis, ac mōtanis auiculis, quæ cinnamomo, vel caryophyllis condiantur. Oleribus vti poterunt fœniculo, oreoselino, & asparagis, vel in iure prædictarum carnium bulliat parum sampsuchi, hyssopi, thimi, betonicæ, aut serpilli. Pro potu, vtantur hydromelite, vel vino albo aquoso, tenui, & astringenti. Nam ipsum cum tempestiuo cibo datum, non mediocriter adiuuat, vt Celso visum est. A cibo autem non ab re extremæ partes, præcepto Pauli, vinciri debent per aliquod spacium, ne videlicet vapor ad caput ascendat. Statim autem ab initio, si nihil prohibeat, in tali affectu incidenda vena est. Quod licet præceptum sit Galeni decimotertio meth. cum eo itidem conueniunt Paulus, Aëtius, Trallianus. Vena autem incidenda est media, aut interna. Quātitas sanguinis pro viribus euacuetur. At si sanguinis missionem vires prohibeāt, ætas, aut aliud quippiam, acribus clysteriis aluus ducēda erit Pauli præcepto. Demum redundans succus hyssopi decocto in hydromelite, thymo, vel pulegio, rhodomelle, aut oxymelite, solis, aut permistis cum syrupo boraginis,

Circa prin.

Quem cerebri morbum comitetur.

Loco citat.

Quæ sit eius causa.

Citato loc.

comment. 1

Quibus cōueniat, & differat lethargus ab obliuione, seu memoria deperdita.

3. de loc. aff. cap. 5

2. de causis symp. c. vl.

De differ. symp. cap. 3

raginis, vel ex infusione rosarum, & aquis betonicæ, hyssopi, vel sampsuchi, & borraginis præparetur; ac demum purgetur aliquo purgante medicamento eorum, quæ conscripsimus præcedenti capite pro cura deperditæ memoriæ ex frigiditate, & humiditate cerebri prouenientis. Interim capiti admouendum erit oxyrrhodinum, idque in principio, cùm repellendus à capite humor sit quisquis is fuerit, vt eodem decimotertio meth. liquet. At procedente tempore miscere, & incoquere poteris oxyrrhodino, quæ extenuare simul possint, vt castoreum, pulegium, calaminthum, thymum, & alia huiusmodi. Fronsque illinienda erit, Tralliano auctore, aut castoreo, aut plus humanis crematis, læuigatisque ex aceto, Incoquantur etiam in aceto thymum, pulegium, & origanum aut aliqua id genus, ac naribus sic affectorum admoueantur, miscetoque cum eis castoreum: habent nanque vim huiusmodi medicamenta calfaciendi, attenuandi, ac dissecandi humoris crassitudinem, ac lētitiem: similiter si cornua capræ leui flamma torreantur, ac naribus fumus excipiatur, grauem somnum depellent, vt inquit Q. Serenus, idem labrum Veneris, si teratur prius, & cōfusum vino liquescat, ac bibatur, commendauit. Asperis frictionibus vtendum, vt diximus erit, ac extremarum partium vnctionibus, & vinculis: nonnunquam pilos etiam in ipsis vehementius euellere oportet. Sternutamentis quoque interdum vtēdum ex castoreo, pipere, seu helleboro; & si admiserint, apophlegmatismis quoque iam dictis in præcedenti capite. Mox palatum etiam, vt Gal. placuit, valentibus, & acribus medicamentis vngemus, velut mithridato, theriaca, diamoscho, diambra, aut eclegmate pliris archoticon dicto, aut sinapi cum melle. Quod si iis nec affectis discutiatur, caput radendum erit, & ex alto, velut torrentis ritu, medicamentum infrascriptum fundendum erit, præsertim in sincipitis loco. Sumito serpillum, hyssopum, ac thymum cum pauco castoreo, & in aceto, ac oleo coquito, & vtare: aut castoreum cum modico aceto terito, additoque oleo communi, vel irino, & caput irriga, vel fouendum erit aqua in qua laurus, aut ruta decocta sit, & altero die imponēdum castoreum, aut ruta ex aceto contrita, si Celso credendum erit. Satureia quoque cum aceto frequenter infusa capiti adhibita, aut ex vino pota lethargicos etiam lethaliter dormientes excitat, vt Plinius secundus refert lib. quarto de re medica cap. decimonono. Excitat item eos ruta trita ex aceto infusa, & fronti admota, vt Apuleio Madaurēsi visum est cap. 90. Occipitio quoque cucurbitæ sunt affigendæ cum multa flamma circa primam & secundam vertebram: interimque sanguis ex his detrahendus erit, si opus fuerit. Quòd si neque hæc sufficerint, sinapismus adhibendus erit ex caricis cum sinapi aceto macerato. Summopere Trallianus extollit assumptionem castorei, præsertim vna hora ante accessionem per se exhibitum, aut cum oxymelite: ex cuius assumptione nouit ipse multos hoc solo remedio euasisse, propterea ipsum præterire nolui: poterit eius quantitas esse drach. j. cum oxymellis vnc. j. aut tantundem vini albi stringentis, aut hydromellis. Similiter recrementorum copia non existente, coctioneque morbi apparente, balneum summopere laudauit, illud quod nec Aëtius, affectione tamen declinante, negauit, nec Paulus. Verùm nullo pacto ægri caput est madefaciendum. Modus autem vsus eius ab eodem Tralliano prædicto cap. decimoquarto describitur. Oportebit præterea frequenter eos solicitare ad naturæ excretiones, vt inquit Paulus, ad alui excrementa cum glandibus, ac clysteriis; ad vrinam verò irrigando pubem cum oleo rutaceo, aut irino, cui adiectum sit castorei paululum. Hæc pro huius vitij curatione sufficiant: quod si quis mauult, non symptoma, sed morbum appellare, à symptomate tamen nomen assumens, modò in curatione non erret, non reclamabimus.

Περὶ κάρου. *De caro.*

CAP. III.

DEcreueram de ea affectione, quæ à Græcis κάρος, ab Arabibus subeth appellatur, quam etiam & nos vt ὁμωνυμίαν vitemus, carum nominabimus, nondum verba facere: cùm in eo, vt patebit, non tantùm principes animæ functiones vitientur, verum sensibiles, atque voluntariæ motrices, Galeno teste secundo de articulis, dum dixit, in caro omnes animæ operationes lædi, vt neque sentiat, neque moueatur homo, neque intelligat, sed & rationem & memoriam, & sensum, & motum, qui per apetitionem fit, oblæsos habeat. At quoniam maximam ipse habet similitudinem cum lethargo, Græcique omnes ferè post eum de caro mentionem faciunt, de ea re hoc loco & nos de eo tractabimus. Est nanque is veluti resolutio quædam principis facultatis, imaginatricis præsertim, Gal. auctore lib. de diffe. sympt. à priuatio sensuum, vniuersarumque motionum, spirandi tamen facultate manente illæsa, vt ab eodem scriptum est quartò de locis affectis. In qua affectione quòd cerebrum afficiatur ex operationum eius læsione cuiq; patere poterit, confirmaturque à Gal. eod. quarto de locis affectis: quo loco nō modò in eo cerebrum affici asseruit, verùm ipsum magis affici secundum ventres, quàm secundùm corpus, & magis secundùm totam anteriorem partem eius, quàm posteriorem, scriptum reliquit. Symptoma hoc affectus est in genere noxæ functionum animalium principum, præsertim imaginatricis abolitæ, sensibilium, ac motricum, spirandi tamen facultate excepta, quo ab apoplexia discrepat, quanuis interdum & ipsa quoque lædatur quodammodo, vt patet quinto de locis affectis, vt in minori apoplexia, cùm videlicet carus magnus fuerit, intellige, aliàs Gal. sibiipsi pugnaret; & si Aëtius velit in cunctis soporiferis affectionibus memoriam: ac rationem perdi cap. de memoria amissa. Indicant ipsum non modò prædictarum functionum læsio, verùm quòd taliter effectorum oculi semper sunt clausi, ac somno profundissimo detinentur, vt dum punguntur, sentiant quidem, non tamen loquantur, neque oculos aperiant, Aëtio teste. Propter quòd à lethargo differt, quoniam lethargici interrogati respondent, & non omnino sine voce decumbunt. Præterea carum febris præcedit, vt Paulus testatur, eaque vehementior, lethargum verò subsequitur ignauior. Item carus ad nonnullos superuenit affectus, vt dicemus, lethargus autem peculiarem causam obtinet, vt dictum est. Neque ad cerebri frigidam intemperiem, præsertim secundum eius ventres, à frigido, crasso, aut omnino viscido humore ortam, insequitur carus, Gale. auctore quarto de locis affectis: qua ra-

commen. 18
Carus quid sit
De differen. symp. cap. 3.
4. de loc. affe. cap. 2.
Quæ pars in eo afficiatur.
Loco citato.
Quis præter naturam affectus sit.
cap. 1.
Lib. 6. cap. 23
Lib. 6. cap. 5
Lib. 3. cap.
cap. 2.

tione à lethargo non discrepat; verùm hic vt pituitosus humor putrescat, non requirit; lethargus verò nisi putrescat fieri nequit, vt decimotertio methodi liquet: quò fit vt propterea à lethargo differat etiam, hac de causa genitus carus. Superuenit etiam aliis cerebri affectibus, aliisque causis, à quibus nec lethargus gigni potest, vt masculis temporum affectis, ac quibusdam acutis morbis, vt Hippoc. testatur secundo de articulis. Item cùm osse copiam terebra perforato, medius ventriculus fuerit attritus, carus hominem occupat teste Gale. eodem quarto de locis affectis. quemadmodum etiam si quis inter perforandam membranam negligenter, ac vltra quàm res expostulat, μηνιγγοφύλακι, premendo violauerit, carus accidere solet: sic vbi os caluariæ vehementer attritum ipsius ventriculos comprimat, maximeque medium, carus superuenire potest: veluti etiam ad vehementes dolores hic affectus sequitur, considēte robore spiritus animalis. Superuenire insuper consueuit febrium accessionibus, ac comitialib. Ex quibus omnibus causis liquet cerebrum ipsum non vno modo semper affici, sed diuersimodè pro diuersitate causarum, cum hic affectus gignitur. Verùm quoniam verus carus à frigida, ac humida cerebri intemperie à pituita orta, vt diximus, originem ducit, isque præsertim curari solet, quem etiam facilè dignosces, tum ex iis, quæ diximus, tum quòd nullam habeat aliarum, quas retulimus manifestam causam; idcirco aliis postpositis de hoc sermonem facimus: etsi quilibet morbosus carus, de quo modò loquimur, malus semper sit, Gale. auctore secundo prorrheticorum. Et vt breues simus, Aëtij auctoritate curandi sunt taliter affecti, similiter vt lethargici, valentioribus tamen attenuantibus, ac incidentibus vtendum erit. Stomachi quoque cataplasmata vnà cum hoc, quòd calfaciant, etiam corroborandi vim habere oportet; si is quoque pituita refertus, aut immodicè frigidus sit. Aliorum verò curationem nunc scribere tempestiuum non est; peculiares etenim curationes requirunt: quæ suis locis fortasse olim dicentur.

cap. 21.

text. 7. 18 & 19. cap. 2.

Prægnosticum.

Curādi ratio. 2. prorrhet. comment. 28.

Aëtius lib. 6. cap. 5.

Περὶ κατοχῆς, ἢ καταλήψεως.

De cathoche, vel de catalepsi.

CAPVT IIII.

Refrigerato item primo sensitiuo, hoc est, cerebro, alius quidam affectus fieri consueuit, verùm non tantum eo refrigerato (vt dicemus) sed arefacto simul, Galeno teste commento tertij Aphorismi lib. 2. Affectus hic à Græcis interim κατοχὴ, interdum κατάληψις dicitur, velut qui eo affectu laborant, κατόχους, καὶ κατεχομένους veteres Græci appellabant; Latinè verò ea affectio, deprehensio, detensio, seu occupatio dici potest, à quibusdam congelatio dicitur. Qui verò taliter affecti sunt deprehensi, detenti, seu occupati, ac cogelati possent nuncupari. Est nanque affectus hic, subita quædam detentio, seu occcupatio tum animæ tum corporis; qua qui corripitur repentè in illo permanet habitu, quo correptus est. Paulo auctore cap. 10. tertij lib. Ex cuius verbis liquet cerebrum affectum esse, cùm is affectus gignitur, nec illud alia via indagari opus est, quàm ex eiusdem operationem læsione: quanquam Gal. quarto de locis affect. velit posteriores cerebri partes magis in hac affectione molestari, veluti in caro anterior pars magis afficitur, symptomaque existit (vt Gal. placuit lib. de diffe. sympt.) in genere noxæ functionum animalium principum, & propriæ imaginationis resolutæ, seu absolutæ; quāquam & reliquæ quodammodo animæ functiones in eo vitiantur, velut, ex eiusdem indiciis comprehendi potest, seruata tamen secundum naturam spiratione, velut in caro, ex sententia eiusdem Galen. quarto de locis affect. Adeo enim hi mente detenti, seu occupati sunt, vt veluti fixos oculos, ac palpebras babeant penitus immobiles; aliquando & easdem apertas habentes, aut nictitant, aut intentè vident, adeò vt neque si quis manus oculis ipsorum obtendat, eos claudant, vt testis est Aëtius. Voce insuper, ac sensu priuantur, neque audientes, neque respondentes: admouent autem manus suas aliquando ad caput, & oculos, ac nares, velut qui vellicentur, atque hoc non sentiunt. Pulsus similis quodammodo lethargicis est, non tamen ita languidus, nec mollis, iuxta Gal. sententiam lib. de pul. ad tyrones, & quarto de causis pulsf. præterea horum pulsus æqualis est, lethargicorum verò inæqualis. Aluus, & vrinæ supprimuntur iis propter sensuum stupiditatem. Spiritus eorum aliquando densus, aliquando rarus, & per interualla quædam magnum spiritum ducunt. Quo malo quidam ex Gal. condiscipulis correptus fuit, vt 2. prorrhet. liquet. Iacebat enim (vt ipse inquit) veluti lignum prorsus inflexus, rigidusque atque extensus, videbaturque oculis apertis astantes ita intueri, vt ne conniueret quidem, nihil tamen loquebatur, verùm quæ loquerentur audire se dixit, quanquam non euidenter, clareque; nonnulla item & memoria tenens referebat, præsentesque omnes sese conspicere dicebat, ita vt quorundam actiones recordatus exponeret, sed neque loqui posse, neque membrum vllum mouere fatebatur, cùm videlicet conualuisset. Consequitur autem frigidam, ac siccam cerebri intemperiem, vt diximus, auctoritate Gal. com. aphoris. tertij, lib. 2. ex frigidiori, sicciori q; materia ortam, veluti Paulo placuit præallegato loco. Verùm vt homonymiam vitent, qui eius verba perlegunt, animaduertant in primis eiusdem auctoris verba, cap. 10. tertij lib. nō de vera catalepsi, sed de vigilanti comate verba facere: quod vitium asserebat idem auctor ca. 6. eiusdem lib. antiquiores Galeno Medicos κάτοχον vocasse; à quibusdan autem Græcis κῶμα dicitur, de quo in sequentibus tractabimus. Demum verò alterum, atque diuersum ait fieri κάτοχον à vigili comate, simplicem quidem non mixtā habentem causam, nimirum frigidiorem, sicciorem q; materiam: quæ posteriore cerebri ventriculo repleto malum hoc excitat: quo qui corripitur, vt ipse fatetur, repentè, in illo permanet habitu, quo correptus est, stans scilicet, vel sedens clausis oculis, aut respiciēs, quibus verbis de eo catocho, de quo modò mētionem facimus, meminit, illud quod hucusque pauci animaduerterunt, quamuis ad obstructionem potius posterioris ventriculi, quàm ad intemperiē posteriorum cerebri partium consequi ipsum velit. Eiusdemmet causam attulit Aëtius, dum dixit ex atræ bilis humore contingere. Præter autem iam dictos casus, id comprehendere valebis ex victus ratione præcedenti, consuetudine, ætate ac laborantis natura, tempore anni, regione, ac cæteris ad frigidum & siccum vergentibus. At quoniam vniuersum

Catalepsis quid sit. Quæ pars afficiatur. cap. 2.

sum corpus catochis stipatur, & cogitur, non laxatur, atque intumescit, velut lethargicis, ex Gal. sententia lib de puls. ad tyrones, & quarto de causis puls. nec id absque ratione contingit, cùm catalepsis ex frigiditate & siccitate, lethargus verò ex humiditate & frigiditate ortum habeat. Quamuis Aëtius interdum ob sanguinis multitudinem confertim caput occupantis, & idipsum super implentis fieri hanc affectionem velit; illudque testatur se vidisse in quodam adolescente multo sanguine referto. Nos verò, qui in hoc, velut in aliis Galenum præcipuè sectamur, ex frigida tantùm & sicca cerebri intemperie ortum habere fatemur, eiusque causam esse frigidum, ac siccum humorem. Aëtio autem dicere poterimus aut non veram fuisse catalepsim, quam ipse in adolescente vidit, sed catochon, hoc est, coma vigil; aut à fæculento sanguine, eoque frigido, & sicco existente, propterea quòd magnam habet permistam copiam eius humoris, quem succum melancholicum consueruut Medici nuncupare, ipsam fuisse genitam: proinde à sanguinis eruptione per nares facta, melancholici videlicet, adolescentem fuisse liberatum. Idemmet Aëtius asseruit cathalepsim periculosiorem esse, quàm lethargum, licet in febribus lethargo similibus consistat: proinde si ille periculosior erat, hæc erit periculosissima. Propterea confestim aër ad calidum, & humidum vergens eligatur. Cibi sint ptisanæ succus, & similia: potus conueniens est apomeli, aut aqua mulsa diutius cocta, aut vino vtatur aquoso, albo, & tenui, ac subastringenti, optimè diluto: nam cùm caput non percutiat tale vinum, magnopere iuuabit: aqua autem iis aduersatur, cùm & fluctuationes faciat, sitim non sedet, splenes excitet. Quòd si æger multo sanguine refertus sit, vires, ac ætas non prohibeant, citra dilationem eiusdem auctoris decreto, vena superna in cubito secunda erit, & pro viribus sanguis detrahendus. In aliis autem primùm ventrem per clysterem eluere oportet ex furfurum decocto, chamæmelini, borraginis, betæ, mercurialis, ac salis, in quo adiicias olei communis, chamæmelini, anethini, aut amygdalarum dulciū vnc. iiij. mellis rosacei vnc. ij. casiæ tractæ vnc. j. diacatholicon vnc. s. vel drach. vij. postea verò cum prædicto decocto coquantur polipodij, senæ, epithymi ana drac. iiij. insuper adde prædictis diasenæ, aut cōfectionis hamech. drac. iiij. At si non tantùm clysteriis æger indigeat, sed purgante medicamento, assumpto priùs aliquot vicibus, si affectus permiserit, infrascripto syrupo, Recipe syrupi de succo borraginis vnc. j. s. syrupi de epithymo vnc. s. aquæ betonicæ & lupulorum vnc. iij. hoc medicamēto vti poterit, Recipe lupulorum, fumariæ, & borraginis ana drac. iij. senæ, polipodij, & epithymi ana drac. ij. fiat decoctum secundum artem, in quo dissolue pulpæ cassiæ vnc. j. syrupi domini Augustini vnc. iiij. sacchari violacei, aut mannæ vnc. ji. aut loco syrupi domini Augustini ponatur vnc. ji. diachatolicon, aut diasenæ. Caput verò irrigetur oleo dulci tepido, chamæmelino aut anethino: deinde coquatur in eis serpillum, aut hyssopus, aut thymum. quòd si vrinæ crassæ fuerint, præcepto Aëtij, anethi, & apij decoctum dandum erit. Totum autem eorum corpus anethino oleo inūgatur, maximè in hyeme: & in quibus etiam tremor succedit, castorei drac. j. cum aqua mulsa ori infundatur. Reliqua pro eius curatione requiras partim cap. de melāchólia, & quædam in cap. de perdita memoria, ac lethargo.

Περὶ κώματος, ἢ καταφορᾶς.

De comate, seu de cataphora.

CAP. V.

Licet nonnulli variè de cataphora, ac comate tractauit, nos tamen Hippocratem, ac Galenum, in hoc velut in reliquis sectabimur: nanque consuetudo est Hippocrati quamlibet cataphoram κῶμα appellare, vt lib. de comate, ac prorrheticorum primo Gale. testatur. Verùm quod ab Hippocrate κῶμα, à Gal. καταφορὰ nuncupatur, nihil aliud volentes significare per cataphoram, seu coma, quàm quandam in somnum delationē, seu propensionem, vt liquet cum præcitatis locis, tum tertio de morbis vulgaribus: qua somni delatione, vt Galenus fatetur, nequeūt qui taliter affecti sunt, vigilantiū munia obire, non apertos habētes oculos, sed conniuentes, ac palpebras claudere cupientes, simulque dormire sperantes. Verùm quoniam horum quibusdam contingit interdum, vt licet clausas palpebras habeant, dormire tamen nequeant, sed plurimum vigilent: quibusdam verò euenit, vt mox dormiant, & profundè, & diu: propterea nō immeritò duas, iuxta Hippocratis sententiam, cataphoræ species lib. de comate Galenus statuit: quarum commune est, quòd eleuare non possunt oculos laborantes, sed mox grauantur, & dormire volunt. Propterea velut commune amborum specierum, coma, seu cataphoram (vt diximus) appellare licet. Quamuis coma somno magis familiare fuerit, ac eius naturæ magis assimiletur. Harum verò specierū eam, in qua dormiunt mox ægri, & profundè, & diu, Coma, seu cataphoram simpliciter interdum, interim verò cum hac adiectione somnolentam, mos est ab Hippocrate, & Galeno nominari propter assignatam causam. Ea verò in qua licet non apertos habent oculos, sed palpebras clausas spe somni conciliandi, tamen dormire nequeunt, sed plurimū vigilant, non amplius simpliciter coma, seu cataphora ab eisdem nuncupatur, neque cum hac additione somnolenta, sed coma vigil, seu cataphora non somnolentia dicitur. Hanc comatis speciem Galeno antiquiores catochon appellabant, Paulo auctore, cap. sexto libri tertij: de quo affectu cùm capite decimo eiusdem libri tractasset in primis verbis eiusdem capitis; de alio quodam diuerso catocho à vigilanti comate in fine meminit: quæ Pauli verba malè à quibusdam intellecta nonnullis iunioribus propter homonymiam maximi erroris causa fuere, veluti in præcedēti ca. notauimus. propterea nos, ne posteris erroris ansam tribuamus, coma vigil, aut cataphorā non somnolentam, relicta catochi appellatione, nominabimus. Cuius insomnis catophoræ geminę insuper sunt species, iuxta Hippoc. & Galeni doctrinā; quarū altera pigra dicitur, reliqua verò nomine generis nuncupatur. Commune autē ambarum est, propter quod & maxime differūt à somnolenta, quoniam loquuntur, & delirant, nulli hærentia mēti, & ad assurrectiones promptissimi sunt, si phreniticis coincidāt præsertim, quorum nullum somnolentis existit cataphoris. At quicquid sit de earum differentiis, illud tamen liquet in earundem quauis parte cerebrum esse affectum, vt patet Galeno, tum libro prorrheticorum primo, tum tertio de morbis vulgaribus. Quod insuper coniectari licet ex animalium functionum læsione in

Lib. de comate. cap. 2

1. prorrhet. com. 1.

Coma, seu cataphora quid sit.

3. de morbis vulg. com. 1 Cōment. 7.

Cataphoræ duæ species cap. 2.

In quo cōmunicent.

Prima species.

Altera species.

Pauli verba iterum perpendantur de catocho.

In somnis cataphora duplex.

Commune vtriusque.

Quis locus in cunctis afficiatur. Locis allegatis.

prædictis affectibus, præsertim principum, & maximè imaginatiuæ. Quòd autem quoduis prædictorum comatum symptoma sit, ab eodem Galeno in præcitatis locis decretum est: verùm quod hoc symptoma imaginationi præsertim tribuatur, deficienti videlicet, & infirmæ existenti, liquet libro de diffe. sympt. Cùm autem quælibet cataphoræ seu comatis species ex propriis, ac diuersis signis dignoscatur distinctè, decreuimus cuiusuis propria indicia conscribere. Dignoscitur nanque quæ somnolenta est cataphora, præter prædicta signa communia nō solùm ex graui somno, sed quoniam difficilem habet expergefactionem, Galeno auctore commento aphorismi tertij lib. secundi: & proinde libro de comate dicebat, quòd si dormiunt mox, & profunde, & diu; propriamque esse huiuscemodi cataphoram lethargicorum, ac semper eis inesse fatetur, & quod immobiles præterea semper, & inuocibiles iacent, eis qui profunde dormiunt, assimiles. At qui insomni comate grauantur, vigiles, & versuti sunt, & si phreniticis aliquando coincidant, audientes vocem, & sonum, faciliter surgunt; & si tetigeris partem corpores eorum, mox oculos eleuant, & ad tangentem aspiciunt; in ipsa in somnum delatione, vel manum mouent, vel crus, vel vniuersum corpus eiiciunt irrationabiliter, & repentè, & desipienter exiliunt, instar spasmi: hæcque omnia faciunt, cum eo, quòd loquuntur aliqua non congruè. Hunc affectum medio loco statuendum esse inter lethargum, & phrenitim Galeno visum est libro de pulsibus ad tyrones, & tertio de morbis vulgaribus, velut medios intercedentes inter planè vigiles, & dormientes, comate vigili affectos asseruit esse. Quòd si eo vigili comate capiantur (quod nomine generis appellatur) ita facilè, & multum mobiles existunt; vt neque deficiant clamantes valde, & moueant aliquam particulam vehementer; & si excitaueris eos, aut loquaris, aspiciunt inconuenienter, & magis egrediuntur à se, & malum facere tentant, ac omnino in audiendo promptissimi fiunt, nihil relinquentes ab iis, qui summè desipiunt. Si verò insomni, ac pigra cataphora corripiantur, surgentes magis intelligunt, & non multum mouentur: & quamuis desipiant, tamen tunc magis, quando commiseris eos comati, secundum quod maximè licet eos discernere à cataphoris lethargicis. Ex quibus omnibus liquet rectè à Galeno tertio de morbis vulgar. decretum esse comatosos omnes, vel altis somnis, vel tenuibus, vel vigiliis detineri, prout diuersimode cerebrum ipsum fuerit affectum. Nanque eo immodice irrigato, coma sequitur, vt nonnullis vsuuenit ebriis repleto in ipsa ebriatione capite, ac humectato valde; interdum autem ex solis vaporibus calidis, & humidis à subiectis partibus ad caput in febribus delatis, vt Aëtio visum est, ipsumque implentibus affectio comatosa excitatur. Subinde ob solam cerebri frigiditatem oritur: est insuper cum ad ambas has intemperantias cerebri somnolentum coma succedit: quo casu profundior, & soporosior somnus erit; velut tenuior, si ab aliqua sola frigida, vel humida cerebri intemperantia ortum fuerit: quas varias cerebri intemperies prōptissime dignosces, si ea quæ conscripsimus cap. de memoria deperdita, ac de lethargo considerauerís. Si vero propter virium infirmitatem talis affectus fiat, adeo iam languentium, vt apertæ genæ ægri seruari non valeant, præter id, quòd ex iis, quæ præcesserunt, prompte dignosces, ex iis quoque facile deprehendes, quoniam ita affecti, postquam conniuerint, aut nihil prorsus, aut parum dormiunt, sed vigilant, nec attollere tamen genas queunt, eorumque pulsus languidissimi, tardi, rari, & parui erunt: quo potissimum distinguuntur ab eo comate, quod committit humiditas, & algor. vigil autem coma oritur, cum tam biliosus, quàm pituitosus humor cerebro molestus fuerit: & propterea mixtam ipsi permanere affectionem est putandum, vt Gale. placuit, primo prorrheticorum. Interim verò præ copia sanguinis, cum bilis permistione acris, ac mordentis, poterit æger reddi tum comatosus, tum vigilans, grauata quidem ob sanguinis copiam cerebri facultate, sed à bile vsque adeo irritata, vt somnus inhibeatur, vt idem præcitato loco testatur, quemadmodum, & libro de comate sæpenumero ebriis euenire dixit, vt vigiles simul, & comatosi sint repleto in ipsa ebriatione capite; deinde præ grauitate ad coma tracto, simul autem & à somno prohibito, multitudine indigesta caput comprehendente. Vnde quemadmodum causam, sic appellationem acquisiuit compositam, vigil siquidem coma appellatam, Paulo teste, cap. 6. lib. tertij, & vniuersaliter quidem bilioso humore prædominante, phrenitizant tales vigilantes: pituitoso autem dominante, comatose rursus deferuntur, vt ipse testatur; & quoties ad finem vsque, tum desipientia, tum coma persistunt, velut phreniticis euenire solet, tunc affectionem hanc ex phrenitide, & lethargo mixtam appellat. Gale. eodem lib. prorrheticorum 1. quidam vero Typhomaniam vocauerunt. Contraria vero hominem prehendent symptomata, ita vt tum vigilet, tum leuiter in somnum deferatur, & prout magis, vel minus desipit, seu vigilat, aut ad somnum defertur, quisnam prædictorum succorum magis prædominetur, ac ex aliis vtriusuis humoris redundantis propriis indiciis prompte dignosces. Pro causarum autem ipsius comatis diuersitate, diuersæ quoque eius prædictiones fieri possunt; exitiosissimum siquidem est, propter infirmitatem virium talis affectus oriatur: nec minus exitiosum erit, si cum calidis, & siccis morbis insignem cerebri refrigerationem sequatur, ex Gale. sententia 3. de morbis vulg. si vero frigidam ac humidam cerebri intemperiem comitetur, quæ de lethargo prædiximus, de eo prædicenda erunt: minus tamen periculosum erit, si ab vna tantum cerebri intemperatura ortum ducat: velut si ex contrariis, magis. Diuersa insuper pro causæ ratione eiusdem curatio intentanda erit: nam si ex humiditate tantum somnolentum coma originem ducat; his, quæ excitant, capiti admotis, curari debet ex acerrimo videlicet aceto cum rosis, ac chamæmelo permisto, eo irrigato, ac eiusdem medicamenti euaporatione per nares suscepta. Si ex frigiditate, anethinum oleum, seu chamæmelinum calfactum adhibe: ac inquantum intenta frigiditas sit, intantum calefactoria augeantur, vt etiam pulegium, & rutam liceat aliquando in oleo coquere, Aëtio auctore. At si ex frigiditate, & humiditate simul excitetur, simili curatione, qua & lethargus. Ex virium autem imbecillitate ortum cum iis, quæ eas instaurare valent, curare tentabis. Coma vero vigil, seu phreniticum, cum ex permista, ac contraria causa originem ducat, contrariis quoque medicamentis

cap. 3. Somnolentæ cataphoræ signa.

Lib. de comate. cap. 2. & 3

Insomnis signa.

De puls. ad tyron. cap. 11. 3. de morb. vulg. commentario 3. cō. 39

Vigilis comatis, quod nomine generis nuncupatur signa.

Insōnis ac pigræ cataphoræ signa.

commen. 1. Cōment. 7.

Diuersæ comatū causæ.

Lib. 6. ca. 7

Si ex viriū infirmitate.

tis curare oportet: partim lethargi, quæ prius diximus: partim phrenitidis, de qua deinceps dicemus. Vtrum autem eorum superare debeat, ex exuperante humore dignoscitur: nam si pituita bilem superarit, ad lethargi remedia declinandum erit magis: si vero bilis pituitam, ad phrenitidis magis: de cuius tum dignotione, tũ curatione decens est, vt con sequenter tractemus.

Περὶ φρενίτιδος. *De phrenitide.*

CAP. VI.

Mortales omnes (vt Galen. inquit 1. Prorrheticor.) phrenitim appellitant eam affectionem in qua φρένας, id est, mentem læsam esse vident, quam νοῦν, tum διάνοιαν Græci vocant. Proinde ab Hippocrate, eodem Galeno teste præcitato loco, omnes qui mente læsi continue fuerint, phrenitici vocantur, sola febre, ab iis qui μαινόμενοι appellantur, discrepantes, quoniam continuam demẽtiam cum febre acuta phrenitidem appellant. Hunc affectum Aëtius (Posidonij auctoritate) inflammationem esse membranarum cerebri cum febre acuta, delirium, & mentis perculsionem inducentem, asseruit. Paulus verò cap. 6. lib. tertij ait, quòd phrenitis inflammatio menbranarum cerebri est, aliquando quidem & ipso cerebro coinflammato, aliquando vero præternaturali caliditate existente in ipso. Trallianus autem cap. 13. libri primi inflammationem testatur phrenitim esse cerebri, aut mem branarum eius. Nos vero Gale. sectantes cum eo 2. de causis sympto. dicimus phrenitim inflammationem esse secundum cerebrum, & membranas eius: quod quidem ex eiusdem Galen. verbis colligitur, quæ talia sunt. Phrenitis nanque neque simpliciter in calidis consistit succis, sed cum eo, quòd inflammationem efficiat secundum cerebrum, & membranas, & 1. de Morb. vulg. scriptum reliquit, quòd vbi in cerebrum, eiusque, membranas flaua bilis fuerit impacta, phrenitides inducit. Qui verò cerebri naturaliter habentis munia nouerit, is ex horum offensa, quod affectũ sit primùm, deinde qualisnam is morbis sit, inuenire valebit (eodem Galeno teste prorrheticorum 1.) cùm exactè definire, vtrum cerebrum, an membranæ ipsius primitiuè afficiantur, haud magnum vtilitatem afferre potest. In vtraque enim dispositione, vt Galen. 2. de Locis affectis, cap. 9. visum est, capiti succurritur. Quapropter huic rei non ita vehemens studium adhibere oportet; præsertim cùm ipsemet testetur phrenitim ipsam potius ex tenui meninge, quàm ex cerebro gigni, vt patet 4. de Causis pulsuum. quandoquidem quã 4. de Præsagitione ex pulsibus, fateatur tenuem meningem, vt quæ cerebrum amplectatur, nisi vnà cum eo nullum ferè affectum subire posse, nec etiã cerebrum citra meningem, sed statim impartiri vnius affectus alteri oportet: & si dura meninx, quoniam longissimè à cerebro dissita est, affecta esse sola possit. Quare exquisita phrenitis in loco, in quo princeps animæ pars residet, generatur, vt liquet eodem 1. prorrhetic. siue autem is qui primo afficitur locus, cerebrum sit, aut membrana tenuis, cum exigui sit momenti quærere, ac nullius vsus, iuxta Gale. doctrinam, iure nos inquirere prætermittimus, tantum studiosis liqueat cerebrum in ea affectum esse, illudque constare ex earundem functionum principum læsione, quæ in ipso cerebro perficiuntur. Dixi autem non ab re exquisitam phrenitim, nam quæ exquisita nõ est, ex septi transuersi inflammatione oritur; cuius vitio excitatum delirium parum ab eo, quod in vera apparet phrenitide, distat, adeo vt veteres putarint eodem septo transuerso inflammatione affecto (vt Gale. testis est quinto de Locis affectis, cap. 4.) homines phreniticos euadere; atque ob eandem suspicionem φρένας, hoc est, mentem eam partem appellauerunt, tanquam sapienti parti conferat quippiam. Verum nos quo pacto hæc non vera phrenitis, ab exquisita, de qua verba faciemus, distinguenda sit, deinceps ostendemus; cum de vtriusque signis pertractabimus. Illud tamen pro comperto habeatur, quòd quæuis functio in exquisita phrenitide lædatur, cum & diuersæ lædi possint, in ea vt dicemus, pro varia phrenitidis specie, seu differentia, eius læsio, & perpetua, & prima erit, cùm necessario cerebrum læsum esse oporteat primo, aut cum eius meninge. Quisnam autem præter naturam affectus sit phrenitis, ex iam dicta eius notione patere poterit; diximus nanque eam inflammationem esse. At cùm in inflammatione duplex particulis affectus oriatur, vt libro de Differ. morb. & tertio de Temperamẽtis liquet, vnus videlicet in quantitate, alter verò in qualitate; erit ergo phrenitis, cum de genere inflammationum sit, morbus in compositione, primo, & propriè in magnitudine, velut quælibet alia phlegmone est, iuxta Galeni sententiam decimotertio Metho. Poterit secundariò dici morbus in intemperie, & ea calida; & 3. in continui solutione. Verum quomodo intelligenda sit inflammatio, cùm phrenitim inflammationem dicimus esse, in explorandis eiusdem causis enucleabimus: nunc verò tempus est de eiusdem indiciis pertractare. Exordiemur autem ex propriis eiusdem signis; quæ quidem cerebri affectionem ostendunt: nam propria morborum signa sunt, cum vel perpetuo, vel solis contingunt: cum autem neque solis insunt, neque perpetuo, propria illorum signa non sunt: ob eam rem phreniticorum signorum ea sunt certissima, quæ perpetuo, & solis insunt phreniticis: deinde ab his, quæ perpetuo, sed non solis, velut Gale. primo Prorrheticorum fatetur. Quapropter neque vrinis, vt ipse testatur, neque in deiectionibus, neque in sudoribus, neque in vomitibus signa phrenitica sunt. Adhuc autem & hæc signa phrenitidis bipartita sunt: nam quædam eorum imminentem ipsam, seu iam exordientem, vel futuram dixeris, indicant: quædam vero ipsam factam, seu completam ostendunt, iuxta Tralliani sententiam præcitato loco, & Galen. 5. de loc. affectis, cap. 4. Verum quæ exordientis affectionis notæ sunt, iure prognostica signa eius, quæ iam completa est, esse dixeris, vt liquet primo Prorrheticorum: quamuis & ea quoque phrenitica indicia vocentur. Interim nanque vigiliæ præcedunt, siue etiam somni manifestis imaginibus turbati; ita vt & clament nonnulli, & exiliant: interdum vero adeo agrestis accedit obliuio, vt laborantes aliqui cum matellam petiuissent, meiere tamen neglexerint, aut cum lotium emitterent, matellam ipsam prodere haudquaquam meminerint. Interdum maiori cum tumultu, aut temeritate respondent, præsertim vbi antea fuerint mansueti; atque hi omnes exiguo vtuntur potu propter mentis læsionem, spiratióque ipsis rara est, & magna, pulsus parui, & neruosiores;

In non exquisita quæ pars primo afficiatur.

Quis affectus præter naturã sit.

Lib. de dif. mor. cap. 12. 3. de tẽper. cap. 5. cap. 1. & seq.

Signa.

commen. 4.

Quæ sint phrenitidis certissima signa, & quæ non.

Hæc quoque bifariã sunt.

comment. 4

Imminẽtis phrenitidis signa.

nonnunquam occiput dolor infestat. Febris verò semper est continua. At cum ipse affectus increuerit, seu inualescat, oculi eorum vehementer euadũt squallidi, aut ex altero ipsorum acris lachryma effunditur. ac deinde lippitudo innatat, & venę ipsorum sanguine plene videtur: sanguisque ex naribus stillat, quo tempore nihil (quod ex arte ad prudentiam pertinet) respondent. Floccos auellunt, & festucas carpunt, aridioreque febre torquentur, cui non ita magnæ in alterutram partem mutationes accedunt: quemadmodum in aliis quibusdam febribus videre est, quæ per vigorem quidem grauissime infestant: inclinationes vero habent mitiores. Ad hæc lingua salebrosa quoque est: nonnulli interdum audiendo falli videntur, ac interim mœsti iacent, vix quicquam respondentes; atque dolorifica dispositione affecti, vel acris premente aliquo, haudquaquam sentiunt. Hoc inquam modo exquisita phrenitis paulatim euenire solet: quiescere vero neque subito, neque affatim cõsueuit, prout Gal. visum est, eodem 5. de Locis affect. cap. 4. Proinde licet perpetuum delirium septo trãsuerso quoque inflammato, excitetur, & propterea quoquomodo cum eo, quòd ad exquisitam sequitur phrenitim, conueniat; distinguitur tamen ea (iuxta Gal. sententiam) ex oculorum accidentibus, & sanguinis à naribus stillis, ac spirationis specie, quæ in phreniticis magna est, & rara. Vbi vero à septo transuerso delirium ortum fuerit, inæqualis est, vt modo exigua sit, at frequens, modo magna, & angustiosa. Rursus præcordia intendi proprium indicium est illico ab initio septi transuersi affecti, id quod affecto cerebro posterius accidit, parato iam eo, non autem incipiente. Calor quoque circa caput & faciem vehementior est iis, qui ob cerebri vitium delirant: & (vt summatim dicam) eorum signorum, quæ phrenitidem antecedere diximus, aut nullum apparet, aut si apparuerit aliquod, quid perexiguũ est in his, quibus septum transuersum inflammatione laborare incipit. Distinguuntur vero phrenitici à reliquis delirantibus, per consensum reliquarum partium cum febre acuta: quoniam in his non adeò valida fiunt deliria, non perpetua, seu assidua permanent, sed auctam febrim sequuntur, remissa verò ea, quiescunt, vt patet secundo de Locis affectis, ca. nono, quemadmodum & ab ea insania, quæ Græcè μανία dicitur, sola febre discrepat, vt antea meminimus. Huius autem exquisitæ phrenitidis tres inquam inueniuntur species, seu differentiæ: quarum duæ simplices sunt, ex quibus deinde tertia componitur, vt patet quarto de Locis affectis, cap. secundo. Quippe sunt quidam phrenitici, qui de iis, quæ oculis afferuntur, rectè quantum ad sensitiuam notitiam pertinet, seu ad imaginatiuam spectat, iudicant; cogitando vero à naturali iudicio aberrant. Alij rursus cogitatione quidem minimè falluntur, cum eis veluti errans sit imaginationis motus: plerunque vero in vtrisque simul delirium consistit, sensus videlicet, seu imaginationis, & cogitationis vitio laborantes, parum probè imaginando, ac parum aptè ratiocinando. Attulitque idem Gal. exemplum lanifici pueri tum prædicto loco, tum lib. de Different. symptom. pro declaranda prima differentia. Secundam autem differentiam non solùm in aliis, verum in seipso, cum puer adhuc esset, expertum esse testatur. Illud quod Theophilo medico ægrotanti contigit, vt eodem lib. 4. de Locis

Factæ iam phrenitidis signa. cap. 1.

Quibus indiciis ipsa distinguatur ab ea quæ ex septo transuerso oritur. Loco citato.

Quibus à cæteris delirantibus distinguũtur.

Quibus à furore.

Exquisitæ phrenitidis differentiæ tres.

De differ. symptom. cap. 3. 4. de locis affectis. ca. 2.

De dif. symptom. cap. 3.

Quomodo dictæ tres

affect. & de Differ. sympto. patet. Quomodo autem quispiam valeat prænominatas differentias, seu phrenitidis species, sigillatim dignoscere prolixa oratione opus non est; cum ex deprauato cuiusque functionis motu, aut ex vtriusque, si composita fuerit, prompte percipiatur, si quis prius norit, quid sit vtriusque facultatis munus. Euenit autem interdum, vt illæsa seruetur memoria, interim vero vt simul cum eis afficiatur: at non propterea sic temere in Gale. doctrina asserendum est has functiones in diuersis cerebri partibus perfici, cum & vna lædi possit, altera illæsa permanente, quamuis Aetius illud sentiat, cum valde alienum sit ab eius sententia, vt in quodam nostro compendio longiori discursu ostendimus, ac qua ratione illud fieri possit demonstrauimus: quamuis in vno, eodemque loco, hoc est, in cerebri corpore, perficiantur. Illud tamen non omittam, priusquam ad narrandas phrenitidis causas deueniam, cùm ea sit inflammatio, vt diximus, sub quo inflammationis significato comprehendatur. Nanque Gale. communissimo eius significato vtens secundo de arte curatiua ad Glauconem, dixit aliam esse siccam, aliam esse humidam inflammationem: nec ab ea sub sicca contineri potest, cùm ex quibusdam oriatur succis, vt dicemus. Insuper & hæc, quæ humida est, fieri potest ex cuiusuis humoris superabundantia, potissimum cum sanguine, vt secundo de locis affectis, ac commento aphoris. 33. sexti libri patet, communi quodam significato ea vtens, quomodo nec ipsa phrenitis inflammatio dici posset, cùm ea oriri non valeat ex cuiusuis succi redundantia, etiam cum sanguine permisti, vt dicemus. Interim vero inflammationis nomine vtitur, velut etiam communi quodam non ad omnes inflammationes, sed ad eas tantum, quæ ex calidis succis ortum habent, siue is sanguis fuerit, siue bilis flaua, aut ex ambobus simul humoribus genita fuerit: sub quo significato, & ipsa phrenitis comprehenditur: nam ex calidis succis, quamuis non omnibus, originem ducit, vt infra patebit. Qua ratione fit, vt quamuis Gale. alio modo inflammationis nomine vtatur, & quanto magis propriè ipsam sumendo, vt sit tumor quidam ex sanguine optimo, ac mediocrem crassitudinem obtinente, præter naturam excitatus, cum vehementi dolore, calore, tensione, ac pulsu; phrenitis tamen ipsa ab hac inflammationis appellatione secludatur; cum nec ipsa à sanguine optimo, ac mediocrem crassitudinem habente excitari possit. Ex quibus liquet phrenitim ipsam exquisitam propterea inflammationem dici, quoniam ex calidis succis ortum habet, non siquidem omnibus, sed ex ipsa bile, cum videlicet locum, in quo princeps animæ pars residet, prehenderit, eodem Galeno teste primo prorrheticorum. At quoniam ea non vnam tantum habet denominationem, & differentiam, cùm alia pallida bilis dicatur, alia flaua, seu rufa, quæ iterum immoderatius excalfacta, assata flaua bilis nominatur; ex qua istarum exquisita phrenitis excitetur, non iniuria quæret quispiam, cui respondebimus nos cum Galen. tertio de locis affectis. ac Tralliano, præcitato loco, eam oriri posse ex quauis prænominata bile: nam interdum à pallida ortum contrahit: interim flaua eam parit: nonnunquam ab eadem flaua præassata gignitur. Illud verò hoc modo inuestigare dicebit, quando ex prædictarum aliqua excitetur: nanque

[Modus di]gnoscendi qua bile phrenitis fiat. nanque ex pallida bile si generetur, mitior erit, & phrenitis, & delirium, & febris; illudque non absque ratione: nam cum seroso recremento flauæ bili commisto pallidam constitui contingat, vt Ga- [c]ap. de fel le. le. visum est decimo de simplicium medicamentorum facultatibus, non mirum, si mitior ea fuerit. Si vero ex flaua bile excitetur, multo vehementior phrenitis erit, febres maiores inducet: cùm & ipsa flaua bilis propterea colore flaua sit, quoniam plusculum excalfacta est, vt præcitato loco Galen. placuit. At vbi flaua bilis immoderatius excalfacta, & plus æquo adusta fuerit, seu præassata, phrenitim efficiens, dementia occurrit ferina, & melancholica: & propterea efferata dicitur: cuius ratio cunctis facile patere poterit. Patet denique ex his, qua bile phrenitis gigni possit, ac quibus indiciis eiusdem causa inuestiganda erit. At si quis dixerit, Pauli auctoritate fretus cap. 6. libro tertio, ex [Dub]iū ex Pauli verb. redundante sanguine phrenitim oriri posse; respōdebimus nos, aut Paulum non de exquisita phreni- [Re]sponsio. tide intellexisse, quæ ex sanguine, cui admista fuerit flaua bilis gigni posset, vel de sanguine feruescente, & tenuissimo secundum substantiam intelligere voluisse: qui flauæ quidem bili similis existit, assimilesque parit affectus, Gal. teste secundo de arte cu- cap. 1. ratiua ad Glauconem, quinimò & ipse flaua bilis dici propter. Quapropter cum Gal. concludamus, exquisitam phrenitim, quæ inflammatio cerebri, & membranarum eius existit, ex pallida bile, aut flaua, seu eadem flaua præassata originē ducere. Quo autem pacto diuersæ eius causæ dignosci valeant, ex iam dictis liquet: reliquum est igitur, vt eius prognostica describamus; deinceps vero curationem. Quod autem ea acutissimus, periculosissimusque sit [Pr]ognostica affectus. affectus, omnibus in confesso est, iuxta Tralliani 1. progn. com. 23 sententiam, & Gal. 1. progn. vniuersum phrenitidis genus exitiale esse testatur, simul cum Hippoc. Verum idem Hippocrates aphorismo 53. sexti libri asseruit, desipientias, quæ cum risu fiunt, securiores esse: quæ vero cum studio, periculosiores: quo loco per securiores intellexit minus periculosas: cùm nulla desipientia secura sit, velut Gale. eodem loco [P]rogn. loco citato. exponit. Quò fit, vt hæc sententiam non aduersetur ei, quæ dicta est primo progn. Hoc idē Celsus confirmauit lib. 3. ca. 18. dum dixit, interdum in accessione ægros desipere, & loqui aliena: quod nō quidem leue est, neque incidere potest, nisi in febre vehementi; non tamen æque pestiferum est, vt phrenitis. Idemmet Hippo. aphoris. 72. quarti lib. vrinas [3. d]e morb. albas, & perspicuas malas esse in delirantibus dixit: [vulg. c]omen. & Gale. 3. de morbis vulgaribus acutissimam esse phrenitidem testatur, quæ primo statim die vnà cū febre inuadit: atque omnes fatetur, qui ita phrenitide perciti essent, infra septimum diem mortuos esse: perpaucos autem, hosque raros, hunc superas- [Cur]atio. se. Grauissima quoque phrenitis est, quæ ex perusta bile gignitur, vt Paulus inquit. At tempus est ad eius curationem accedere: pro qua, aër primo alterandus, hyeme quidem, vt Aëtio visum est, ad tepidum, æstate verò ad frigidum: nam dixit, Æger igitur decumbat hyeme quidem in domo tepida, æstatæ verò frigida. At Paulus voluit, quòd æger decumbat in loco tum lumine, tum temperie moderato, & variis quibusdam picturis libero. Vt verò hi concilientur, prohibendus est, mea quidem sententia, aër extreme frigidus, etiam in æstate: de quo noluit Aëtius intelligere: quoniam & inflammationi nocua sunt impense frigida, eiusque causam densando, prohibent digestionem: nec in. pense calidus eligendus erit, etiam in hyeme, cum inflammationem & irritet, & foueat, ac eius causam adaugeat. Quod vero ad lucem, seu tenebras spectat, voluit Aëtius, quòd hi qui ad lucis splēdorem resipiscunt, in lucida domo degant: at qui ad lucem efferantur, in tenebricosa domo decumbant. Trallianus autem iussit aërem magis lucidum, quàm tenebrosum eligendum esse, vt æger per huius sensum ad consuetorum perceptionem, ac conscientiam perueniat. Quod vero ad aëris qualitates primas eligendas, quòd temperatus existat, voluit quò animalis spiritus temperie ipsius refocilletur, ac relaxetur, vitandusque sit admodum crassus, humidus, frigidus, aut calidus, propter assignatas causas. At Celsus quod ad tenebras attinet, aut lumē, hisce vtitur verbis, Fere vero antiqui tales ęgros in tenebris habebant, eo quòd eis contrarium esset exterreri, & ad quietem animi tenebras ipsas conferre aliquid iudicabunt. At Asclepiades tanquam tenebris ipsis terrentibus, in lumine habendos esset dixit. Neutrum tamen perpetuum: est alium enim lux, alium tenebræ magis turbant: reperiunturque, in quibus nullum discrimen deprehendi, vel hoc, vel illo modo possit. Optimum itaque est vtrunque experiri, & habere eum, qui tenebras horret, in luce; eum qui lucem, in tenebris. At vbi nullum tale discrimē est, æger, si vires habet, loco lucido; si non habet, obscuro continendus est: quam Celsi sententiam perpetuo seruandam esse censerem, quanquam prædicti omnes veritatem asserant, si eorundem mens ritè percipiatur. Quantum vero ad motum, & quietem spectat, iussit Paulus phreniticos in quiete, quoad eius fieri licet, cōtineri, si diuites fuerint, à famulis, sin pauperes, vinculis conuenit; nam inordinata motio vires prosternit, ac ægrotos macilentos reddit, potissimùm delirantes. Galen. teste commento aphorismi 28. secundi libri. Alia etiam de causa pedes deligaturis constringi debent, nempe quo humores deorsum reuellantur, vt eidem Paulo placuit: huius quoque sententiæ est & Trallianus: qui propterea inhibendum esse violentum motum asseruit, quoniam præter iam dicta, & morbum excitat, & somnum impedit: de vinculis similia proferens, quæ Paulus. De somno autem dicebat Celsus, Omnibus vero sic affectis somnus, & difficilis, & præcipuè necessarius est: sub hoc enim plerique sanescunt: propterea quæ somnum moliuntur, adhiberi debent intus, ac extra, de quibus in sequentibus mentio fiet, ac omni ratione vigiliæ excidendæ sunt Tralliano auctore. Subluenda interim aluus est leuibus clysteriis, decocto videlicet maluarum, violarum hordei, papaueris capitum, ac foliorum betæ, & pauco sale additis vnc. iij. vel iiij. olei violacei, vel de papauere, seu amygdalarum dulcium, duabus mellis violacei, & j. cassiæ tractæ, seu cassiæ fistulæ: licebitque interdum, si hæc non suffecerint, drachm. iij. vel iiij. diacatholicon addere. Ventris verò astrictio penitus vitanda erit, cum & morbum, & causam adaugeat. Ad locum autem quo æger decumbit, amici & quidem gratissimi ingrediantur: qui nunc blandè ægrotum alloquantur, nunc acerbius corripiant, vt inquit Paulus. Celsus verò aduersus omnium insanientium animos asseruit necessarium esse gerere se pro cuiusque

natura: nam quorundam vani motus leuandi sunt, sicut in homine prædiuite famem timente accidit: cui subinde falsæ hæreditates enunciabantur: quorundam audacia coercēda est, sicut in iis fit, in quibus continendis plagæ quoque adhibentur: quorundam etiam intempestiuus risus, & obiurgatione, & minis prohibendus est: quorundam discutiēdæ tristes cogitationes, ad quod symphoniæ, & cymbala, strepitusque proficiunt. Sæpius tamen assentiendum, quàm repugnandum est, paulatimque & non euidenter ab his, quæ stultè dicētur, ad meliora mens eius abducenda est. Interdū etiam elicienda ipsius intentio, vt fit in hominibus studiosis literarum: quibus liber legitur aut rectè, si delectētur; aut perperā, si id ipsum eos offendit; emendando enim conuertere animum incipiunt: quin etiam recitare, si qua meminerunt, cogendi sunt. Ad cibum quoque quosdam non desiderantes reduxerunt hi, qui inter epulantes eos collocauerunt. Quare rectè inquit Trallianus, quòd amici nonnulli admodum familiares ei assistere debent, vt etiam increpantes ipsum propter ea, quæ facit, reuereatur: neque verò domesticus, aut cognatus, cuius causa aliquando tristetur, aut cui irascatur, ingredi debet: quippe hoc irritare ægros, & commouere solet, & vt valdè perturbentur, manifestam præbet occasionem: nec etiam amici frequentes, & copiosi ad eum ingredi debent, propter causas ab eo assignatas. Quoad cibum attinet moderatio in eo quoque adhibenda: nam neque implendus æger est, ne insaniat: neque ieiunio vtique vexandus est, ne imbecillitate in cardiacum incidat, quemadmodum Celsus testatur, opus est autem, eo auctore, cibo infirmō, maximeque sorbitione: propterea ptisana, velut primum omnium victus ratione phreniticis remedium adhibeatur, optimè prius decocta, vt Tralliano visum est. Insuper & ipsius solus cremor vtilis est. Quòd si ægri prædicta auersentur, panis in aqua calida intinctus iuuabit. Quòd si vires consentiant, ipsa aqua hordei tantum vtare. Ex oleribus intybum, & lactuca elixa, ac alia olera frigida, cucurbitaque, in pauca tamen quantitate exhiberi potest. Ex fructibus vti possunt malis, ac acidis pomis, & eiusdem qualitatis cerasiis. Pro potu vtantur aqua hordei iam dicta, aut aqua ex decocto seminum coriandrorum præparatorum, vel aqua ipsa decocta cum additione exigui succi acetositatis citri, aut succi malorum punicorum acidorum, siue succi pomorum etiam acidorum. In quibus autem multæ vrgent vigiliæ, febris verò non vehementissima, ac vires sunt imbecillæ, quædam quoque concoctio vrinarum in eis apparet, præsertim si cùm sani essent vino vti consueuerint, & eo vti possunt, potissimum si eos ventriculi eis imbecillum sit. Commodissima nanque est iis vini potio, si modicè assumatur, Tralliano teste; nam ferocitatem ipsorum mutat, ferinos mores ad hilaritatem transfert, somnumque cōciliat, ac sitim restringit: eóque vtendum erit vino, quod Græci ὀλιγόφορον appellant dilutum inquam, tenue, & aquosum, ac album, modicéque astringens. Nam huiusmodi vinum & ventriculum robustum efficit, cum hoc, quòd haudquaquam caput tentat, auctore Gale. 5. de locis affect. 12. meth. medendi, & 3. de ratione victus in morbis acutis. Proinde nulla futura mentis alienatio ex eius exhibitione timeri debet, vt Paulo visum est. Frigidam autem aquam vitare omnino oportet, eò quòd tuta

5. de loc. affe. cap. 6. 12. meth. cap. 4.

non sit, at tutius tepida potius vti, vt placuit Tralliano, & potissimùm si septum transuersum coaffectum sit. Phreniticis verò statim ab initio venam incidendam esse, modò valens virtus sit, vt sine noxa missionem sanguinis tolleret, ac nihil eorum prohibeat, quæ de secunda vena perpendenda sunt, cuncti ferè artis medicæ auctores cum Galeno 13. meth. consentiunt, præter Asclepiadem; qui perinde esse dixit his sanguinem mitti, ac si trucidentur, rationem hanc secutus, quòd neque insania esset, nisi febre intenta, neque sanguis in remissione eius rectè mitteretur: quem Celsus, & rectè quidem improbauit tum propter alia, tum quoniam continuata quoque febris habet tempora; quibus & si non remittit, non tamen crescit. Sanguis ergo absque controuersia, aliis consentientibus, statim iis mitti debet, tanquam primum omnium, & maximum futurum præsidium, prout omnes cōueniunt. Verùm Aëtius mediam cubiti venam secandam esse præcipit. Paulus verò protinus è cubito sanguinem mitti debere iussit, ex qua autem vana, nō meminit: quanquam illud ratione determinare haud difficile erit: nam si ab initio vsque ad partum diē phrenitis irruat vigenti ætati, bonæque corporis habitudini, ac cuncta sanguinis multitudinem indicent, secunda primò erit præcepto Aëtij media vena. At si non adeò fuerit sanguinis cum bile redundantia, & ex transmutatione alterius morbi phrenitis succedat, potissimum si aliæ euacuationes præcesserint, tunc humeralis, seu externa vena incidenda erit: quòd si phreniticus manum non porrigat, quòd sæpe accidit, ex recta in fronte vena sanguinis missio molienda erit, ex Tralliani, & Pauli sententia. Facies autem id rectè, si collum artificiosè fascia lanea, seu linea constringas, vt vas attollatur. Quantitas autem pro viribus detrahatur, & minus quàm oporteat auferatur, ob plurimam, quæ in ipsis ex vehementi motu contingit, dissipationem, ac exhalationem, & propter laxitudinem, at si videbitur, iteranda potius erit, vt si prior ex media facta fuerit, secundo loco ex externa, & tertio, si opus fuerit, ex frōtis vena sanguis detrahatur. Quod si prior externa vena incisa fuerit, secundo loco eadem frontis vena secetur, & vltimo, si opus fuerit, cucurbitulæ in occipitio figendæ, ex quibus sanguis scarificatione trahatur: aut si noluerit æger brachium porrigere, & propterea recta in fronte vena fuerit incisa, secunda vice, si oportebit, ex eadem sanguis mittendus erit: & demum si intererit, cucurbitulæ in occipitio figendæ. Post sanguinis euacuationem, caput oxyrrhodino madefaciendum erit, non tantùm Galeni præcepto 13. method. sed ex communi omnium consensu, illudque in principio admouendum: nam repellendus à capite humor est ipsumque alterandum, ne immodica caliditate liberalius humores attrahat, atque iccirco eis repleatur: quanquam nec illud capiti admouere tentandum erit, nec aliud quodpiam medicamentum, nisi vniuersi corporis curatione præmissa: id quod commune præceptum est in omnibus morbis, ac obseruare oportet in cunctis topicis, hoc est, localibus vocatis remediis, Galeni decreto, cum primo de compositione medicamentorum secundum locos, tum tertio de locis affect. vt supra retulimus, quo etiam tempore odoriferum parari potest eundem præstans vsum, excipiens aquæ rosarum, & myrtillo-

3. de ... Ven... ctio. *Quid ... are eos ... niat.* *...c lib. 3. ... tract. ...* *cap. 6 Quibus pur... ... medicamē... ...uendū* *... iter... ...uanda ... in adhi... ...dis topi...*

tillorum ana vnc. iij. ſandalorum rubeorum, citrinorum, & corallorum rubeorum ana drac. j. aceti roſacei vnc. j. & s. miſceantur ſimul. Interim nonnulli alterantes ſyrupi competunt, vt roſaceus, violaceus, ex nymphæa, ex cichorio, ſeu endiuia, ac de papauere. Verùm nunquid purgatione, vbi opus fuerit, vtendum ſit, non admodum liquet, cùm neminem Græcorum inuenerim ipſam præcipere: quamuis Celſus videatur ipſam olfeciſſe, dum dixit, Nec minus deliberari poteſt an aluus ducenda ſit. Inter Arabes, Auicenna proprio capite de cura phrenitidis, redundãte flaua bile, magis quàm ſanguine, purgationem laudauit. Verùm nos (licet Græci auctores de ea mentione non fecerint, fortè quòd purgantia medicamenta ſint natura calida, humoresque commoueant, & propterea inflammationem augeant, tum etiam quòd cùm ea febris ſit vehemens) ipſam tamen non negabimus, vbi vſus fuerit, nec propterea tantis pugnabimus viris, cùm nec ea medicamenta purgantia, quæ talis ſint naturæ, ac eorum temporibus reperiebantur, admittimus, ſed tantùm ea, quæ cum hoc, quod feliciter purgant, ac fluentes ſuccos ad infernas partes reuellunt, nec inflammationem, nec febrem adaugent, imò & vtraſque mitigant, ac curant, quæ ſi nouiſſent, approbaſſent vtique, quanquam nec eamet, quæ ipſi nouerunt purgantia medicamenta, damnent, licet non præcipiant. Nam & ipſe Galenus quarto method. medendi, auctoritate Hippocratis, interdum in morbis magnis, non modo venæ ſectione, verùm, & purgatione reuulſionis tantùm gratia vtendum eſſe præcipit, etiam nulla humorum plenitudine exiſtente, aut redundantia vitioſi ſucci. Qua de re vtendum eſſe purgantibus medicamentis, quæ aut calida non ſint, aut parum caliditate participent, cum ipſis tamen frigida miſcenda medicamenta cenſerem: ea ſunt manna, caſsia fiſtula, ſaccharum violaceum, ſeu ſyrupus ex pluribus infuſionibus violarum, aut roſarum, tamarindi, & interdum diacatholicon, aut triphera perſica, ſeu rhabarbarum, modò cum aliquo prædictorum permiſta ſint, poterit autem ſic componi, Recipe tamarindornm vnc. j. fiat decoctum cum florum violarum borraginis, bugloſſi, & hordei mundi ana drac. iij. in aqua: in cuius decocti iure diſſoluas mannæ electæ vnc. ij. s. vel iij. aut caſsiæ fiſtulæ vnc. j. & s. vel ſacchari violacei vnc. ij. ſeu ſyrupi ex pluribus infuſionibus violarum, aut roſarum vnc. iiij. adde demum rhabarbari vigorati infuſi drac. j. vel ſcrup. iiij. diacatholicon, ſeu tripheræ perſicæ drac. iij. vel iiij. & fiat potio. Verùm ſi quis rhabarbarum auerſetur propter corporis temperaturam, ætatem, aut habitum, ſeu anni tempus, regionẽ, ac cæli ſtatum calidum, poterit reliquis benè vti, eorum quantitatem accõmodando, prout ritè videbitur. Interim quoque frictionibus vtendum leuibus pro reuulſione, eo potiſsimùm tempore, quo & delirium, & febris nõ valde auctæ fuerint, ſed potius remiſerint, & præſertim inferiores fricentur partes. Caput autem roſaceo cum modico aceto irrigetur, ætate quidem tepido, hyeme verò moderatè calido, quod in cunctis aliis medicamentis ſeruandum erit topicis: & ſi ambiens frigidior fuerit, cõmodum eſt & chamæmelinum ex æquo ipſi admiſtum, velut ipſe illuſtrem Indicum Piccolhomineum, Ducis Amalfiæ filium hoc medicamento à phrenitide, cùm à cunctis medicis eſſet deſtitutus, liberaui, facta ex eo irrigatione ſupra coronalem commiſſuram, capillis prius tonſis. Poterit inſuper parari decoctum ex roſis, violis, hyoſcyamo, lactucis, nymphæa, ac corticibus papaueris, cui miſcendo roſacei, & chamæmelini quantitatem moderatam, aut roſacei ſolum in aëris conſtitutione calida, ſeu æſtate, & albi aceti parum, irrigatio ſimiliter fieri poteſt: odorem quoque naribus obiicimus: ac nares ipſas intus, vel frontem ex ſimilibus medicamẽtis illinimus, etiam cùm in ſummo incremento phrenitici fuerint, teſte Galeno 13. method. Quippe ſopire, vt ipſe aſſerit, ac ſtupefacere principem facultatem oportet, cerebrum ſcilicet, quod ſupra modum incaluit, refrigerando: ex quibus etiam aſsiduè facies proluatur, vt Aëtio viſum eſt. Vbi verò diu hoc vitium moram traxerit, Galeno, & Aëtio teſtibus, ea adhibenda medicamenta ſunt, quæ diſcutiant, ac craſſos vapores tranſpirare faciant, velut ſi ſerpillum, thymum, aut ſpondilium, melilotum, & althæa oleo coquantur roſaceo, vel chamæmelino, quo demũ caput irrigandum, aut madefaciendum erit, atque vapor per nares ſuſcipiendus. Verùm in hoc magnopere animaduertant Medici rogo, ne ſic temerè prędicta, ſeu alia, quæ diſcutiant medicamenta calida phreniticis admoueant, niſi tranſacto eius incremento, inclinanteque vigore ſummo; nam ſi prius approximentur, maximum parabunt diſcrimen, & fortè ægrotantis perniciem, inflammationem ſiquidem augendo: nec minus animaduertant quęſo in approximandis, velut vulgus Medicorum hodierno tempore vtitur, catellis, ſeu gallis: cum ſi in principio, ac ſummo incremento eis vtaris, inflammationem irritabunt, & febrem. In fine verò ſummi vigoris, ac inclinatione rectè fortè eis vtaris: quo etiam tempore aquę potabilis balneo temperatè calido, præſertim vbi ſiccitas, & vigiliæ plurimę vrgeant, lauare eos non nocebit, & ſi febricitent: cùm ad bonam temperiem ex eo reuertantur, & in poſterum delirio, & febri liberentur, Tralliani decreto: poſt quod & liberaliter vngere conuenit. Illud prӕterea menti tenendum, quòd in quacunque phrenitidis differentia, ſeu quauis principe functione affecta, perpetuò medicamenta iuxta capitis commiſſuram coronalem approximanda ſunt; tum propterea, quòd non in diuerſis cerebri partibus prędictę functiones exerceantur, ſed in eademmet ſede, iuxta Galeni ſententiam, vt alibi fuſiùs declarauimus; tum etiam quòd per eam partem promptiùs non modò facultas, ſed etiam ſubſtantia medicamentorum penetrare valet, velut prius in capite de lethargo ad mentem Galeni, dictum eſt. At cùm dixerimus ſomnum ſolum, & maximum eſſe delirantium remedium, propterea non immeritò commemoranda hìc duxi, quæ ipſum moliuntur, tam intus, quàm extra adhibita: nam pro oxyrrhodino, ac iam dicta irrigatione, poſſet caput irrigari cum oleo de nymphæa, violaceo, ſeu ex papauere, pauco aceto addito: aut decoctum fieri ex lactucæ ac foliis, violarumq́; , tũ floribus, tũ foliis, hyoſcyamo, roſis, ſolano; capitibus papaueris, albi & nigri mandragoræ pomis, ſeu radicibus, ſemper aceti parum miſcendo, ex eoque vel caput irrigando, vel ipſum olfaciendo. Naribus inſuper, ac temporibus cum pauco aceto populeone vnguento vti poteris, ac fronti. Sub ceruical papaueris capita, aut mãdragoræ mala ſubdantur, vt præcipit Aëtius. Confert

Nunquid purgare eos conueniat.

...lib. 3. tract.

cap. 6 Quibus purgantibus medicamẽtis vtendũ.

Frictiones.

Quæ iterũ seruanda sint in adhibendis topicis.

cap. 21

Qua præſertim parte applicanda ſint topica internis capitis affectibus.

In proprio quæſito.

Quæ ſomnum concilient medicamenta.

etiam aliquid ad somnum silanus iuxta cadens hoc est, aquæ riuus, vt inquit Celsus, faciemque assiduè prolui præcipito ex aqua, in qua papaueris tum albi, tum nigri capita sint cocta; in potu insuper danda est aqua, in qua papauer, aut hyoscyamus decocta sint, vt idem Celsus refert pondere vnc. iij. aut drac. j. alicuius somniferi antidoti, vt tripheræ magnæ, aut eius quæ requies dicitur, seu philonij Romani, vel persici tribuas: in quorum assumptione illud obseruandum, ne in vigore, sed in exacerbationis declinatione dentur. Cæterum assiduum vsum stupefacientium pharmacorum, potionum, irrigationum, ac illitionum vitare oportet; facilè enim in his, vt Aëtius refert, qui immodicè perfrigerantur, transitus fit à phrenitide in lethargum: quò fit, vt quem ob dormire volumus, excitare postea non possumus. Si etiam vires imbecillæ fuerint, tunc maximè vitabis nequid torpori, somnoque inducendo accommodum exhibeas: nam in his, qui infirmas vires habent, Tralliano teste, non vulgaris noxa, imò interdum mors talium potionem comitantur. Liquet igitur ex his non modò phrenitidis curandæ ratio, verùm & immodicæ vigiliæ, necnon & delirij quouis modo in febribus geniti, cùm videlicet adeò vrgeat, vt & ipsi quoque quamuis per consensum excitetur, ac febrium symptoma sit, non absque ratione succurrere oportet, ne videlicet ex eo cerebrum ipsum per se facilè afficiatur.

Quæ obseruanda sint in exhibendis anodynis medicamentis torporem inferentibus.

Περὶ μελαγχολίας. *De melancholia.*

CAP. VII.

SVb delirij nomine, quod Græci παραφροσύνην appellant, nō modò phrenitis, ac quod in acutis febribus excitari consueuit, continentur, Galeno teste secundo de causis sympto. verùm etiam duæ aliæ species, seu differentiæ, quæ quidem citra febrem oriri solent: quarum vna melancholia tum à Græcis, tum à Latinis dicitur, reliqua vero μανία Græcè, Latinè insania, seu furor nuncupatur, de his propterea non immeritò pertractabimus, de melancholia prius verba facientes: quæ quoniam inter eos connumeratur affectus, vt Galeno visum est secundo Methodi medendi, & tertio de locis affectis. qui à causa nomen sumpserunt, propterea melancholiæ nomen impositum ei est, quò fit, vt Paulo lib. 3. cap. 14. sic describatur. Melancholia delirium quoddam est sine febre, ex melancholico humore maximè nascens, qui mentis sedem occupauerit: nam quamuis non vnus sit eius generationis modus, vt dicemus, cunctis tamen melancholicis commune est, quòd cerebrum eis afficiatur, siue per essentiam, siue per consensum: quod inspiciens Paulus in eius descriptione innuit cerebrum in ea affici. Hoc idem Galenus ante ipsum tertio de Locis affectis cap. septimo, decretum reliquerat. Patere insuper poterit ex principis functionis læsione aliqua, cùm dictum sit eam quandā esse delirij speciem: & propterea in ea necessarium esse aliquam lædi functionem principem, quæ non nisi in cerebro perficitur, qua de re & ipsum affectum erit; nam quòd in cerebro consistant omnes principalium animæ virium affectus, in confesso habent omnes medici, vt tertio de Locis affectis cap. 5. liquet. Nunquid autem vt instrumentalis, vel vt similaris pars, cerebrum ipsum in melancholia afficiatur, idemmet Galenus eodem tertio de Locis affectis testatur, cùm dixit. Vbi verò in ipso cerebri corpore melancholicus succus abundat, eam insaniæ speciem quam Græci μελαγχολίαν vocant, efficit: quo fit, vt neque subito eueniat, neque affatim soluatur: nam totius substantiæ cerebri temperies mutata est. ex quibus liquet cerebrum, vt similarem partem, & non vt instrumentalem in melancholia læsum esse: quod quidem ante Galen. Hippocrates sexto de Morbis vulgarib. confessus est, cùm dixit, Melancholici magna ex parte comitiali morbo afficiuntur, & contra, morbo comitiali laborantes efficiuntur melancholici; atque horum vtrumlibet magis accidit, prout vel in hanc, vel in illam partem infirmitas repit: si enim in corpus, epileptici, si verò in mentem, melancholici redduntur. Cùm verò in hoc affectu cerebrum per essentiam læditur, propria ipsius melancholiæ symptomata, quæ infra narrabimus, auctiora videbuntur, nec alia symptomata in aliqua aliarum partium priùs apparebūt. At si prima symptomata in aliqua corporis parte, vtputa circa vētriculum inceperint, & demum ipsis auctis melancholica sequatur affectio, haud ab re existimandum erit, primitiuam affectionem non in cerebro consistere, sed ipsum per consensum affici: quo casu nec propria melancholiæ symptomata grauiora apparebunt, vt fusius infrà dicemus. Sufficiat autem modò non ignorare cerebrum necessariò esse affectum in ipsa melancholia quomodocunque ea excitetur. At nunquid morbus sit hic affectus, vel symptoma, non omnes consentiunt: quidam nanque, quòd in morborum numero reponatur, existimarunt, qui licet magnæ auctoritatis viri sint (parcant mihi, si aliter sentiam cum Galeno, dicamque symptoma, & non morbum esse in genere noxæ functionum principum, cùm earum quædam deprauata sit functio, velut tertio de Locis affectis, ac secundo de Causis symptomatum liquet; vbi ipsam παράνοιαν, hoc est, dementiam appellat: nec minus veniam dabunt ab eorum opinione recedere, qui tum imaginationem, tum cogitandi functionem in melancholia lædi asseruerunt: nam licet dixerimus symptoma esse principum functionum, non tamen cogitandi, nec memorandi functio in melancholica dementia, noxam suscipiunt, prout Galeni verba 2. de Causis sympto. cap. 7. liquidò ostendunt, dum dixit, Melancholicæ autem dementiæ variæ sunt species, prout in ipsis particulatim dolosæ imaginationes apparent. Patet ex iis verbis, imaginandi functionem, non cogitandi, nec memorādi læsam esse, hoc idē confirmauit Aëtius proprio capite de melancholia, dicens, Melancholica deliria multiformia quidem sunt, ob particulares corruptas imaginationes. & Trallianus cap. 17. lib. 1. asserebat, quòd non omnes melancholici eadem symptomata sustinent, neque similiter eisdem imaginationibus agitantur. Quòd igitur imaginatio tantum melancholicis lædatur, eaque deprauata sit, ac veluti errans, ex iam dictis patet, cogitādi functione, ac memorandi manentibus illæsis, cùm circa visa decipiantur, & propterea cuiusuis melancholiæ propria indicia sunt, metus, & mœstitia, absque manifesta causa quemadmodum si propter causam manifestam: hæc incipiant, longoque tempore perseuerent, adhuc melancholiam significant, prout Hippocrates, & Galenus decretum reliquerunt, Aphorismo 23.

2. de causis symp. c. 7.

2. meth. c. 2. 3. de loc. af. cap. 7

Melancholia quid sit.

Quæ pars in ea afficiatur.

Nunquid vt similaris

rismo 23. sexti libri. Metuunt enim, & tristantur omnes, odioque habent homines, vt inquit Paulus, nec si roges eos, quamobrem mœreant, reddere causam possunt: nam sine causa omnes mœsti sunt, vt Galenus inquit, ac frequēter coguntur in lachrymas, & deserta loca potius appetunt, hominumque incipiunt vitare consortia: aliquando rursus suam sententiam redamnantes vitæ solatio delectantur, Theodoro Prisciano teste, libro secundo, cap. 5. ad Timotheum: timent insuper cuncti melancholici, nec aliquo tempore timor eos deserit, licet non cunctis idem sit timoris modus: quoniam præter naturam eis visa non semper eodem genere continentur, vt Galeno visum est tertio de Locis affectis, cap. septimo. Cæterum nihil mirum si eis timor, mœrorque accidat, siquidem eorum, quæ extra corpus sunt, nihil videmus, quod nos perinde terreat, ac tenebræ. Ergo cùm tenebræ rationalis animæ parti sunt circunfusæ, necesse est hominem timere, vt qui semper vnà cum corpore suo timoris causam circunferat. Quod enim nobis extrinsecus fit, vt inquit Galenus secundo de Causis symptomatum, cap. vlti. altissimis tenebris circundatum nobis aërem ad tempus aliquod occupantibus, id melancholiæ vitio laborantibus ab interno, & ipso corpore contingit, vel nigra bile cerebrum occupāte rationalis animæ sedem, vel aliqua melancholici halitus exhalatione. qua ratione fit, vt nonnulli ipsorum mortem, atque alia quædam haudquaquam timenda, timere videantur; si quidem alius, vt Gale. tertio de Locis affectis testatur, testam se factum putauit: atque iccirco obuiātibus cedebat, ne collideretur. Alter gallos cantare audiens, vt hi halarum, sic ille brachiorum plausu, latera quatiens, animantium sonum imitatus est. Fuit item alter timens ne Atlas, qui mundum sustinere dicitur, grauatus sub tanto onere, ipsum à se excuteret, atque ipse cum illo collideretur, ac nos quoque cum ipso periremus. Sunt autem alia huiusmodi infinita eorum visa, seu phātasmata, vt propterea Trallianus dixerit, Nouimus autem eiusmodi humorem etiam alias infinitas peregrinas, & multiplices imaginationes inducere posse. Differunt autem inter se melancholici; nam licet omnes timeant, mœreant, vitam damnent, odio habeant homines, non tamen omnes mori cupiunt: nam nonnulli mortem pertimescunt: quidam etiā adeò alieno, atque extraneo animo sunt, vt qui simul & mortem metuant, & tamen mortem sibi consciscant: cum præter naturam eis visa, vt Galen. inquit eodem tertio de Locis affectis, cap. 7. non semper eodem genere contineantur. Excitatur autem melancholica dementia, quæuis ea fuerit, ratiocinatricis animæ sede, hoc est, cerebro intemperato, ac tenebris simili reddito; porrò nigrescit aliquando hic humor supercalefactus, aliquando superfrigefactus, Aëtio teste: quæ intemperies rationabiliter frigida, & sicca erit: quoniam melancholicus succus hanc efficiens, talis est naturæ; quò fit, vt non modò, quòd tenebris simile à melancholico succo reddatur cerebrum, propterea melancholia gignatur: vt quidam falsò ausi sunt Galeno imponere; verum etiam quia frigidum ipsum, & siccum ab eo redditum est, vt patet eodem secundo de Causis sympto. cap. 7. Nam quamuis nigra bilis in duplici sit differentia, vt liquet tertio de Locis affectis, cap. 7. 14. meth. cap. 9. lib. de atra bile, cap. 3. & sexcentis aliis in locis; alia nanque est

melan- licis ti- r, ac mœ accidat per.

Loco cita-

Ad quem cerebri morbum conferatur.

veluti fæx sanguinis, quæ admodum spissa est, fæcibus vini haud absimilis: quam nigram bilem melancholicum succum, seu melancholicum sanguinem nominare consueuit Galen. & hæc non rectè atra bilis appellari potest; nominibus verò abutentes aliquando atram bilem vocamus; quoniam si nō prius euacuetur, paulò pòst atra futura est, Galen. auctore comment. aphorism. 53. sexti libri. Alia verò multò est essentiæ tenuioris, quàm prædicta; vomentibusque eam, & olfacientibus acida videtur: etiam terram radit, attollit, & fermentat, atque ampullas, quales feruentibus iusculis supernatare videmus, excitat: quæ ex præassata flaua bile, seu sanguine, vel prædicto melancholico succo oriri consueuit: & hæc propriè atra bilis nominatur: ex qua melancholica iam dicta affectio non excitatur: nam hic humor vbi in cerebro contineretur, ferina deliramenta induceret, vt dicemus, cùm de mania pertractabimus. Verùm ex altera nigra bile, quæ rectius melancholicus succus nuncupatur, melancholici fiunt, vt patet tertio de locis affectis, & commēto aphorismi vndecimi sexti libri; quamuis quidam licet temerè ex hac quoque atra bile melancholiam oriri ad Galeni sententiam fateri ausi sint. Sed quoniam iam dictus melancholicus succus nonnunquam in toto copore redundat, vniuerso videlicet in venis sanguine melancholico effecto; & propterea ipsum quoque cerebrum læditur: nonnunquam verò reliqui corporis sanguine prorsus innocuo, solus is, qui in cerebro contentus est, alteratur, siue in ipsum aliunde derigetur, aut in ipsomet genitus sit. Interim contentus in ventriculi vasis sanguis crassior, ac melancholicus, sublataque ex eo ad cerebrum euaporatione, melancholica prius dicta symptomata excitat. Propterea earundem specierum, quæ tres sunt, vt liquet, seiunctim propria indicia conscribemus, vt earū exacta habita notitia, prōptius, ac rationabilius quiuis eas curare valeat, præcognoscens quando cerebrum solum ipsum per essentiam afficiatur, seu simul cum toto corpore, vel ab ipso ventriculo coafficiatur. Nam si & vniuersum corpus melancholicus sanguis occupauerit, cerebrum simul cum toto corpore affectum erit. Euenit autem hoc, vt patet secundo de arte curat. ad Glauconem: cùm iecur ad generandum hanc superfluitatem sit aptum, & ratio victus per tales fuerit adhibita cibos, qui crassum, & fæculentum humorem procreare natura apti sint: ac ipse splen sit natura imbecillior, vt quicquid de eo generetur, ad se minimè trahere potens sit. Quo fit vt eorundem corpora sint macra, nigra, & hirsuta: ac venas latas habeant, qui ex tota melancholici sunt natura. Qui verò ex acquisititia, per solicitudines, aut vigilias, hæmorrhoidorum, aut menstruorum suppresiones, seu prauorum ciborum esus, tales facti sunt: qui autem cibi suapte natura melancholicum sanguinem pariunt, quive potus, tertio de locis affectis fusissimè à Galeno enumerantur, qua victus ratione siquis fuerit educatus, maximam quandam licet coniecturam facere, succum melancholicum in totum redundare. Si verò boni succi cibis vsus fuerit, reliqua considerare oportet; vt ipsius exercitationes, mœstitiam, vigilias, solicitudines: & ad efficaciorem notitiam non parum confert anni tempus, præterita, ac præsens aëris constitutio, regio, ac laborātis ætas: & vt certiorem habeas cognitio-

Ex qua nigra bile generetur, cū duplex sit.

3. de loc. af. cap. 17

Tres melācholiæ species.

cap. 10

Signa melancholiæ ex toto.

Loco citato.

nem, cubiti venam ſeca, præcipuè mediam, quæ communis eſt humerali, & axillari: & ſi fluens ſanguis melancholicus videatur, in vniuerſi corporis venis melancholicum ſanguinem contineri iudicabis: ac proinde ea vtaris, vt dicemus. At ſi fluens ſanguis non videatur melancholicus, iudicia melancholicum ſuccum non in toto redundare corpore, ac ſtatim eum ſupprimas, vt iterũ paulò pòſt docebimus. Qua de re inquirendum erit, nunquid circa ventriculum prima inceperint ſymptomata, ipſiſque auctis melancholica ſequatur affectio: nam tunc licebit coniecturam facere in ipſo ventriculo ſanguinem ipſum melancholicum, tanquam in parte quadam inflammata contineri: ex quo facta ad cerebrum euaporatione, eoque intemperato, atque tenebroſo reddito, melancholia ipſa excitatur, cerebro ipſo per conſenſum affecto. Hunc affectum hypochondriacum, ac flatuoſum, libro tertio de locis affectis Galen. nominauit. Teſtantur autem eum hæc ſymptomata: nam præter metum, & mœſtitiam, cruditates, acidique ructus accidunt, æſtus in præcordiis, flatus, interdũ vẽtriculi vehemẽtes dolores, ſumptoque cibo, maximè coctu difficili, ſputum humidum, idemque multum ſequitur: præcordia ei ſurſum conuelluntur: deinde alui deiectione, vomitu, proba concoctione, ructibúſque eleuatur is, qui ita laborat. At ſi neque circa ventriculum aliquod apparuerit prædictorum indicium, aut ſi apparuerit, paruum admodum ſit, neque ſigna affuerint redundantis in toto corpore ſanguinis melancholici, propria autem melancholiæ ſymptomata extiterint, metus videlicet, & mœſtitia, quæ veluti charactere quodam ipſam deſignant, Galen. tertio de locis affectis, auctore, cerebrum ipſum primariò affici, ac tertiam melancholiæ ſpeciem ortam eſſe, exiſtimandum erit ob melancholicum ſuccum in ipſo cerebro congeſtum, ſiue in ipſo genitus ſit, ſiue aliunde in ipſum deriuatus. His quippe ſic declaratis ad prognoſticum deuenientes dicimus, periculoſas eſſe permutationes ipſis melancholicis, cùm vel apoplexiã, vel conuulſionem, vel furorem, vel cæcitatem ſignificent, vt Hippocr. inquit 56. aphor. lib. ſexti. Interim verò, eodem teſte, in morbum comitialem permutatur, vt patet ſexto de morb. vulg. propterea non negligenda erit eius curatio circa initia, ne diutius protrahatur, ac in prædictos vergat affectus. circa initia nanque facilis eſt eius curatio: inueteratus enim & veluti in naturam conuerſus affectus, vt Alexander inquit, incurabilis propemodum euadit. Vlterius cùm ex melancholico ſucco excitetur, qui ſi non prius euacuetur, paulo poſt ſuperaſſatus in atram bilem vertitur, vt Gal. viſum eſt commen. aphoriſ. 53. ſexti libri, & maniam, hoc eſt, furorem efficit: hac quoque ratione confeſtim curanda melancholia erit. Cauendi inſuper ſunt timor, atque mœſtitia immodici ex externa quauis cauſa orti: nam ſi longo tempore perſeuerent, melancholiam ſignificabunt, vt liquet apud eundem Hippocr. aphoriſ. 23. ſexti libri. Verùm ſi ipſis melancholicis hæmorrhoides ſuperuenerint, bonum erit; & ſi varices, vel hæmorrhoides ſuperuenerint, eiuſdem melancholiæ fit ſolutio, vt idem Hippo. inquit aphoriſ. 11. & 21. ſexti lib. Frequentant autem in maſculis magis, & mediis ætatibus hæ affectiones, difficilè verò in fœminis, vel aliis ætatibus, Cælio Aurel. teſte, cap. 6. lib. primi. Vt verò ſingulæ iam dictæ melancholiæ ſpecies, ſeu differentiæ, ritè curari valeant, victus rationem cunctis communẽ inſtituemus; deinceps earum cuiuſlibet propriam curationem præcipiemus. Sit itaque aër ad calidum & humidum vergens, non tenebroſus, aut grauiter olens, ſed lucidus, ac ſuaue olens. Interdicenda eſt vigilia immodica, quinimo ſomnus conſueto paulo longior conciliandus: omníque conatu, vt dormiant melancholici tentandum erit: nam magnopere confert pro eorum curatione. Debet etiam mediocriter per loca viridia, & amœna exerceri conuenienti tempore, excretis prius natura, vel arte alui excrementis: quæ diu detineri nullo pacto eſt permittendum. Prodeſt inſuper coram eis, non quæ metum & mœſtitiam afferre poſſunt, loqui; verùm quæ his contraria ſunt, gaudia, hilaritates, bonam ſpem, ac animi conſtantiam, & ſecuritatem, vt ægri gaudeat, & letentur: in hocque cantu, aut aliis muſicis inſtrumentis vtendum: & vt inquit Celſ. quærenda delectatio ex fabulis, ludiſque, quibus maximè capi ſanus aſſueuerat, laudanda ſiqua ſunt ipſius opera, & ante oculos eius ponenda: leuiterque obiurganda vana triſtitia. Eorum cibi ſint probi ſucci, mediocriter humidi, cõcoctu faciles, ac flatus exortes: attendendaque eſt in iis, ægri diſpoſitio; cùm non omnes ad omnes cibos ſimiliter diſpoſiti ſint. Plerunque tamen conueniunt panes clibano cocti, probè præparati. Carnes non viroſæ, nec pingues; gallinarum videlicet, pullorum, caponum, perdicum, phaſianorum, & ſtarnarum, præſertim iuuenum, oua gallinarum mollia, piſces petroſi, & molles carne. Erinacei verò marini plurimum præſtãt ad iucunditatem, & vtilitatem, Aëtio teſte. Conueniunt iterum hædinæ carnes. Ex oleribus conferunt ad communem victum dulcia cum prædictis carnibus decocta, vt borrago ſeu bugloſſum: interim lactucæ, intybi, & maluæ comedendæ ſunt, ex Plinij ſecundi auctoritate lib. 5. cap. 8. Acriora vero loco pharmaci aliquando danda ſunt. Ptiſana quoque potiſsimum vtendum: quæ cum aliquo prædictarum carnium iure paranda erit. Ex fructibus interim vti poterunt vuis, ac malis dulcibus, & vua paſſa. Vino vtantur tenui, albo, non valde veteri, pro potu, optimè diluto, non tamen aceruatim eo vtantur; &, vt ſummatim dicam, victu humido, boniq́ue ſucci, ita affecti vtantur: quo ſimul cum frequentibus balneis (vbi non diuturnus factus fuerit hic affectus) Galenus ſe curaſſe tertio de Locis affectis teſtatur. Vitent autem cuncta, quæ melancholicum ſuccum generare poſſunt, quorum ſylua locupletiſsima habetur a Galeno eodem tertio libro de Locis affectis. nos verò breuitati indulgentes iure hoc prætermittimus: vnum tamen non omittam, quod valde ab Aëtio, & Paulo extollitur, aceti videlicet ſorbitio quàm acerrimi poſt omnem cibum, vbi iam dormire velit æger, idq́ue modicum eſſe debet, vt voluit Paulus, aut cochlearij menſura, vt placuit Aëtio fortè quoniam attenuat, ac melancholicum ſuccum diſcutiat, vel quòd aſſumptorum ciborum vapores humidos confeſtim ad caput deferat; ſomnúmque propterea conciliet, illud probarunt. Qua de re ſiue iam dictis rationibus promoti, ſiue aliis fuerint, abſonum non erit eo vti, cùm & tanti viri ipſum approbarint. Prædicta communi victus ratione inſtituta, decens eſt ſingularum curationis proprium modum deſcribere, incipientes ab ea, in qua melancholicus ſanguis

Loco citato.
Signa melancholiæ hypochondriacæ.

Citato loco.
Eius, quæ ſolo affecto cerebro accidit, ſigna.
Melancholiæ prognoſtica.

Loco citato.

guis vniuersum corpus occupauit, ac ipsum cerebrum. In hac principium curationis à venæ sectione exordiendum erit, viribus ægri, ac aliis consentientibus (iuxta Galeni sententiam tertio de Locis affectis, & aliorum Græcorum omnium, ac Celsi) præcipuéque media, seu communis appellata incidenda erit, tantúmque sanguinis extrahendum, quantum pro laborantis corporis habitu satis esse conieceris; sinautem vires multam prima vice euacuationem non tolerant, necesse est tunc non modò semel, sed etiam bis, & sæpiùs quantum licet paulatim auferre, præcepto Tralliani: & si à brachio vacuatio fieri nequit, tentandum est à poplite, vel tali partibus moliri, idque potissimum in muliebribus corporibus, aut in viris, quibus mẽstruæ purgationes, vel hæmorrhoides detentæ fuerint: nam pro prædicti affectus curatione sanguinis euacuatio est necessaria. Quare cum cubiti venas nõ manifestas inueneris, nihil minus iuuabis, si ex prędictis venis, vel quacunque alia parte sanguinem detraxeris. Est nanque, vt Hippocrates libro de Alimento asserit, confluxus vnus, conspiratio vna, omnia consentientia. Interposito deinde à venæ sectione tempore, viribusque recollectis per inferna purgare conuenit, Paulo auctore, ac Posidonio. Verum priùs concoctionis, ac præparationi redundantis succi vacandum erit: pro quibus syrupi adhibendi sunt, vt de pomis, de corticibus citri, de succo borraginis, seu buglosi, de succo fumariæ, aut lupulorum, vel violaceus cum aquis melissophylli, lupulorum, aut buglosi, vt Recip. Syrupi de pomis, & violacei, vel de corticibus citri ana vnc. vnã, aut de succo fumariæ, & violacei, vel de succo lupulorum, & fumarię, violacei, vel de succo lupulorum, & fumariæ tantundẽ, & additis aquę melissophylli, & buglosi, aut lupulorum vnc. quatuor, pluribus vicibus exhibeantur. Per interpositos autem dies aluus per clysteres euacuari poterit, parato prius decocto ex foliis maluarum, violarum, betæ, mercurialis, borraginis, fumariæ, & lupulorum, furfure, ac pauco sale adiectis, atque interdum addita senæ, polypodij, vel epithymi vnc. s. in eo dissoluas vnc. tres vel quatuor olei violacei, communis, vel amygdalarum dulcium, mellis rosacei vnc. ij. pulpæ cassiæ fistulæ vnc. j. diacatholicon drac. vj. vel vij. interim loco eius drac. iij. vel iiij. diasenæ, vel compositionis hamech. Facta autem humoris coctione, ac pręparatione, purgetur corpus hoc purgante medicamento, Quod recipit florum violarum, borraginis, fumariæ, & lupulorum ana drac. ij. hordei mundi, drac. iij. senæ, epithymi ana drac. ij. & s. myrobalanorum Indorum drac. j. & s. vuarum passarũ vinaceis detractis vnc. s. pruna num. iij. ex quibus parato decocto, ac per colum transfuso, in eo dissoluas vnc. ij. vel iij. mannæ Calabriæ, vel vnc. j. & s. cassiæ fistulæ, vel iij. sacchari violacei, aut syr. ex pluribus infusionibus violarum tantundem, diacatholicon drac. vij. seu diasenæ, vel confectionis hamech. drach. iij. vel iiij. & fiat potio. Quod si nec huic purgationi cedat affectus, iterum parandus humor erit ex prædictorum syruporum aliquo, addita vnc. j. syrupi de epithymo, aut parum senæ aquis syruporum decoquere; quibus sæpiùs (prout videbitur) assumptus, iterum æger purgari poterit, aut prædicto medicamento purgante, vel valentiori, si opus fuerit; vt picra, quæ epithymum accipit, velut Themison iubet, & Aëtius eius auctoritate describit. Exhibet autem ipse ex ea cochlearium magnũ cum aqua mulsa: & ex modicis interuallis iterum, atque iterum dari præcipit. Confert insuper epithymo, ac sena, in aqua lactis maceratis purgare, vel drac. j. è catapotiis de lapide lazuli: seu de lapide armenio, quem summopere Trallianus extollit prius præparatum, videlicet exhibeas: quòd si ea assumere noluerit, aut inuitus capiat, cum vino, aut ouis mollissimis excipiat, ita vt vitelli membrana leuiter aperta in medio illa coniiciantur, præcepto Tralliani pariter scrupul. iiij. pilularum arabicarum exhibens, post quæ sorbeat mannæ dissolutæ in aqua lupulorum, vel borraginis, aut hordei vnc. ij. vel tantumdem violacei sacchari. Conducit etiam & lactis sero aluum subducere, vt Aëtio placuit: quod quidem per cocturam à lacte separetur. Sit autem equinum, aut bubulum, ac præparatum eo modo, quo ipse iubet: ex eo non infra quinque heminarum mensuram æger accipiat. Ab omni verò euacuatione, idem Aëtius, iussit vtendum esse maluæ semine leuissimè trito duarum drachmarum pondere, cum aquæ cyathis iij. Interim verò, vt ægris lætitia paretur, sæpius pauca quantitas infrascripti medicamenti danda erit, vt quæ animi tenebras abigere valeat, ac vires quodammodo recreare. Recipit autem sacchari è buglosso, & fumaria, & lupulo, & violacei ana vnc. j. sacchari rosacei vnc. ij. syrupi de pomis, & de infusione rosarum, ac de corticibus citri ana vnc. j. & s. dianthus drac. iiij. confectionis diambræ drac. ij. vel diamargariton frigidi drac. iij. cum iiij. vel v. auri foliis conditum paretur. Post purgationem, dulcis aquæ balneis vtendum erit; cùm non modò aliquam melancholici succi partem discutiant; verùm & totum corpus contemperent, & propterea melancholicis magnopere opitulantur. At eorum caput tepida potius, quàm calida dulci aqua superfundendum erit: luteisque ouorum abstergere, vt Trallianus præcipit. Quòd si mauis eorum caput torrentis ritu irrigare, poterit hoc modo parari, Rec. Foliorum maluarum, violarum, altheæ, borraginis, & lupulorum, singulorum pug. j. florum chamæmeli manip. s. florum stœchadis, drac. tres, fiat secundũ artem decoctum, & vtere capite prius abraso: post quam irrigationem caput oleo amygdalarum dulcium, violaceo, chamæmelino, seu anethino vngendum erit. Odoramẽta similiter parari possunt, aquæ rosaceæ, & florum citrangulorum vnc. iiij. assumens, in quibus florum nymphеæ, violarum, melissophylli, maluarum, & altheæ ana drac. duas decoquito, parũmque aceti adiicito, & per nares ex eo vaporem suscipiat æger. At si hæmorrhoidibus, aut mensibus suppressis, malum hoc fuerit concitatum, horum quoque purgationem moliemur, inquit Paulus. Si verò ex primario cerebri affectu melancholici fiat, assiduis balneis, victúque boni succi, humido, ac flatus experte citra illud efficax auxilium curare oportet: cùm videlicet humor, qui molestat, nõdum ob temporis longitudinem, ægrè euacuetur, iuxta Pauli & Aëtij sententiam; quam ex Galeno tertio de Locis affectis, cap. septimo sumpserunt, dum dixit, Interim monendi sunt mihi amici, qui me curantem viderunt; frequentibus balneis, victuque humido, bonique succi, nullo alio adhibito præsidio huiusmodi me affectum curasse, vbi nondum ob longum temporis tractum nocuus humor multum euacuationi resisteret. Cùm enim diuturnus

Venæ sectio. *Citato loco.* *Paulo post principium.* *Clysteres.* *Purgatio.* *Medicamẽta post purgationem sumenda.* *Balnea.* *Vnguenta.* *Odoramentum.* *Melancholiæ, quæ solo affecto cerebro oritur curatio.*

Quando iis vena secanda sit.

iam factus fuerit, fortiora prædictis oportet adhibere remedia. Verùm ipsemet eodem loco asserit, quòd vbi solum cerebrum affectum sit, quod ad hanc dispositionem attinet, sanguinis detractione non indiget, quamuis ob aliam quampiam causam, sanguis mitti posit: vtpote si æger (vt Aëtius inquit) multo sanguine redundarit, & præseruationes gratia sanguinis detractionem faciamus. Quo casu præciperem & ipse venam secari (quanquam solum cerebrum melancholicum habuerit sanguinem) diuturno etiam existente affectu: qui nec balneis, nec victu humido curari potuerit, nondum in μανίαν, hoc est, furorem verso. Deinceps præparato, ac concocto redundante succo purgans medicamentum exhibendum erit, idque si opus fuerit, iterandum; ac aliis paulo ante dictis medicamentis vtendum erit. At si multo sanguine æger non redundarit, venæ sectione opus non habet: verùm omissa ea ad reliqua, quæ diximus medicamenta, confugiendum erit: quibus omnibus probe vti poterunt. Pro viribus autem nitendum erit omni modo, omnique artificio vti (cum in prędictis, tum in iis, quibus malum à manifesta quadam, & veluti primaria causa occasionem habuerit; quę tristitiam, metum, aut solicitudinem quandam efficere poterit, diu perdurantes, pro diuersa deprauatæ imaginationis specie) vt ab eadem reuocentur: aut ratione persuadendo, aut aliud quiddam agendo eorum, quæ subitam, & affatim mutationem efficere possunt. Plurimi nanque (vt Trallianus asserit) curati sunt quodammodo, vel cùm vidissent, audiuissentque ea, quæ consequi desiderabant. Ita nanque Philodotus medicus quendam, qui sibi caput amputatum esse putabat, quòd tyrannus factus fuisset, curauit, imposito repęte capiti ipsius plumbeo pileo, vt grauitatem sentiens, caput se recepisse rursus putaret: quo plurimum gauisus, vana imaginatione liberatus est. Pari ratione idem Trallianus fatetur duas mulieres curatas fuisse, quarum vna imaginās serpentem se deuorasse, citauit ei medicamento vomitum, ac anguem extinctum in vas, quod vomitionem excipiebat, immisit: quem videns mulier, putans se vomitu reiecisse, nimirum gaudens, à vana illa imaginatione liberata fuit. Reliqua verò ex longa viri peregrinatione melancholia correpta est, & iracunde omnibus respondens, eodē modo sanata est: nam eius vir peregre reuersus, nulli prædicens, sed subito ingressus seipsum illi ostendit. Præter spem igitur ipsum mulier conspiciens, atque ita amplexa, multoque gaudio affecta, subito omni metu liberata est, ac ad statum naturalem rediit, vt nulla alia indigeret curatione.

Hypochondriacæ & flatuosæ melancholiæ curatio.

Hypochondriaca vero, ac flatuosa melancholia cum ea, quæ primario affecto cerebro oboritur, communia habet auxilia ventrem subducentia, vt Aëtius Rufi auctoritate testatur. Propterea primùm bonæ coctionis curam habere oportet, postea vero purgare: & velut in hoc conueniunt, ita in venæ sectione (mea quidem sententia) sentiendum erit: cùm nō nisi multo sanguine si redundarit æger, seu præseruationis gratia facienda erit, aut si melancholicus sanguis, qui in ventriculo, seu vasis eius continetur, ex aliquo viscerum, liene videlicet (vt placuit Galeno quinto de Locis affectis, & sexto eiusdem circa principium) aut iecore ad ipsum fuerit deriuatus; tunc nanque reuulsionis gratia seruans rectitudinem, præseruationis item, interna vena vnius, vel alterius brachij secanda erit. Deinceps aliquem prædictorum syruporum pluribus vicibus (prout opus fuerit) exhibere, cum quo adiicere poterimus syrupum è corticibus citri, de infusione rosarum, aut de absinthio. Vt Recipe syrup. de succo fumariæ, borraginis, vel de pomis vnc. j. & v. ex infusione rosarum, corticibus citri, vel absinthio vnc. v. aquæ melissophylli, & lupulorum vnc. iij. post quæ talis exhibeatur purgatio. Pulueris hieræ simplicis Galeni excipe drac. j. pulueris senæ, epithymi ana drac. v. aut diacatholicon drac. vj. vel vij. cum drac. j. casiæ fistulæ, formetur bolus, vel loco casiæ fistulę (formatis ex prædictis catapotiis) drac. ij. mannæ, vel iij. syrupi domini Augustini cum aqua lupulorum exhibeantur. Huius clasis medicamentis, vbi vrgeat necesitas, iterum, atque iterum iteratis vtaris, à valentioribus, atque à vehementioribus protinus abstinendo: ne eorum, tum calore immodico, tum à remotis partibus attractione augeatur affectio. Prodest insuper iis moderate, & paulatim, velut etiam cunctis aliis melancholicis, aluum subducere. Verùm in hac affectione hypochondriorum quoque solicitudo habēda erit; præsertim ne flatus in ipsis generetur. Propterea optimum est (Aëtio auctore) pulegij decoctum sæpè bibere, aut minoris centaurij, & ante purgatoria, & post ipsa. Absinthij autem decoctum asiduè præbendum erit, verùm postquam purgatus fuerit æger, Aëtij, & Pauli decreto; adeò enim huic medicamento confisus est Aëtius ipse, vt ex solius vsu nouerit quosdam ab hoc affectu liberatos. Danda insuper eis sunt, quæ vrinam mouent, anisum, daucus videlicet, petroselinum, nardus, fœniculi syluestris semen, & radix: nec prætermittendum est chamæpityos, & chamædryos decoctum; aut ipsæmet herbæ aridæ tritæ potioni inspergantur. Exterius autem fouebuntur & ipsa hypochondria ex oleo, in quo decocta fuerint ruta, anethum, absinthium, pulegium, serpillum, agni semen, baccæ lauri, aut folia eiusdem tenera: hæc nanque dolores mitigant, & flatus discutiunt. Interdum in stomachi inflationibus, cuminum, & pulegium, vel anisum in aceto coquere oportet, & per spongias stomachū fouere, ex Aëtij sententia; vel ex prædictis. saccellos parabis, excipiens foliorum, & baccarum lauri, rutæ, absinthij, serpilli, & pulegij ana vncias ij. vel iij. florum chamæmeli, fœni græci, anethi ana vnc. iiij. cumini, anisi, seminis fœniculi ana drach. j. rosarum rubearum manip. j. contundantur, & fiant saccelli: qui irrorati pauco aceto, vel vino albo, calidi approximentur, sæpius eos mutando, supra ventriculum. Cæterum præter hæc, cataplasma adhibeas, in oleo decoquens anisum, cuminum, apium, absinthij, & artemisiæ folia; quibus demum addatur cyperus, & rosmarinus leuisimè triti; admoueasq; ipsum, diutiusque permittas & ante, & post cibum adhærere: quo ablato, locus contegatur operimento quodam accommodato, vt lana, vel stupa leuisima præillito loco ex nardino. Ad flatus quoque dirigendos cucurbitulis vti poteris: nam veluti incantamentum quoddam, ex flatuoso spiritu dolorem ortúm confestim leuant, Galeno teste duodecimo Methodi medendi, cap. vltimo. Quibus etiam vitium hoc diutius perdurauerit, præsentisimum remedium est ex longioribus interuallis, etiam à cibis vomitus, non tamen fortioribus vomitoriis vtendum: sunt enim talia nociua,

Venæ sectio.

5. de loc. af. cap. 6

his ærumnam

his ærumnam ventri, ac stomacho addentia, vt Aëtius inquit. Vtaris autem aceto, aut syrupo acetoso, seu oxymelite cum aqua tepida pro vomitu ciendo: prætermittendus quoque erit vomitus ei, cuius ventriculus, seu stomachus debilis existit. Interim nec melancholicorum caput, etiam si ea hypochondriaca, & flatuosa sit, omnino omittendum erit, quin ei opituleris cum his, quæ ipsum roborare, ac humectare valẽt: irrigationibus videlicet inunctionibus, ac odoramentis superius descriptis, quamuis à ventriculo ortum habuerit. Postremo visum est syrupum nostrum, quo in prædicta affectione vti consueuimus, non prætermittere; præsertim cùm nonnullos, Deum testor, ex eius vsu melancholico tales curauerimus, potissimum facta prius purgatione quadam. Is autem excipit hyssopi, sampsuchi, serpilli, melissophylli, & betonicæ, singulorum manip. v. borraginis, lupulorum, scolopendrij, fumariæ, capillorum veneris ana pugil. v. radicum cichorij, borraginis, fœniculi, & capparorum ana vncias iiij. absinthij, corticum citri, ana manip. j. senæ, epithymi ana drac. iij. pulegij, florum chamæmeli, & minoris centaurij ana drach. ij. chamædryos, chamæpityos ana vnc. duas & v. iunci odorati, spicæ, anisi, dauci, seminis fœniculi, asari ana drach. j. passularum vinaceis detractis vnc. j. paretur ex his secundum artem decoctum: cuius excipe lib. iiij. adiicito succi pomorum dulcium, & acidorum, succi rosarum, & malorum punicorum acidorum ana lib. v. succi borraginis, & fumariæ, depurati ana lib. j. addito saccharum quantum satis sit, & fiat syrupus: de quo sumat æger vnc. iij. vice qualiber, desuper bibens parum aquæ lupulorum, vel borraginis. Poterit insuper, si videbitur, dictus syrupus cum pauco aloës, vel cinnamomi odoratus reddi. Detur etiam melancholicis, præsertim hypochondriacis, ex quibusdam interuallis, potissimum hyeme, & inchoante vere drach. j. antidoti theriacæ post purgationes.

[margin:] Syrupus noster descriptus ad hypochondriacos.

Περὶ μανίας. *De furore, seu insania.*

CAPVT VIII.

Affectus is, qui *μανία* Græcè, Latinè insania, seu furor nuncupatur, nõ minùs sub eius delirij specie continetur, quod quidẽ sine febre est, quàm ipsa melancholia, vt tertio de Locis affectis, & 2. de Causis symptom. liquet. Quinimo tantam inter se cognationem eæ affectiones habent, vt interim furor pro melancholia, & melancholia pro furore sumatur apud artis medicæ auctores, præsertim Galenum, qui aphorismo vigesimiprimo sexti libri, per *μανίαν*, hoc est, furorem, de quo Hippocrat. in aphorismis mentionem fecerat, non verè furorem, seu insaniam, sed melancholiam propriè dictam voluit Hippocratem intellexisse. & idemmet tertio de Locis affectis, cap. septimo, de melancholia verba faciens, dicebat, quòd cum ea diuturna facta esset, fortiora exigebat remedia, fiebat autem affecto priùs calidis dispositionibus cerebro. Quod quidem de melancholia propriè dicta veritatem habere haud quaquam potest; cùm ea ex frigida cerebri intemperie, ac frigidiori succo ortum habeat, vt in præcedenti cap. declaratum est. Verùm eiusdem verba de furore intelligenda sunt, qui & à mordacibus succis, & interim à calidiori cerebri intemperatura nascitur, eodemmet

[margin:] 3. de Loc. affect. cap. 7. 2. de causis symp. cap.

[margin:] Cucurbitulis cum ... & ... à melancholia.

[margin:] Vomitus cibis.

Galeno teste secundo de Causis symptomatum. Proinde non ab re nil aliud esse insaniam, seu furorem Trallianus cap. 7. tertij libri dicebat, quam intensionem melancholiæ ad maiorem feritatem. Intensior nanque melancholia est non symptomatum modo, verùm ipsius cerebri affectus, ac causæ ratione, vt infra patebit: & si quodammodo secundum omnia hæc assimiles esse videantur. Propter quod nonnulli haud rectè auctorum verba, ac sententias Hippocr. præsertim, & Galen. intelligentes, in hac re non immeritò hallucinati sunt, putantes quòd perpetuo per *μανίαν*, furorem propriè dictum, intelligendum sit, & per *μελαγχολίαν* melancholiam propriè dictam, iuxta eorum doctrinam, quod quidem falsum esse ostendimus. Nos igitur *ὁμωνυμίαν* vitantes, cùm de mania, seu furore loquimur, de eo propriè dicto, ac à propria melancholia seiuncto intelligemus. Hunc quoque licet Plato in Phædro duplicem dixerit esse, quorum vnum mentis intentione ex corporis causa, vel origine fieri, alterum diuinum, siue immissum, eiúsque Apollinem inspiratorem esse asseruit, vocatur autem nunc diuinatio. de primo tamẽ scripturi modò sumus: qui, vt inquit Cęlius Aurel. alienatio mentis est sine febribus, libro primo chronicarum passionum cap. 5. siue alienatio tardans in febribus, quo à phreniticis discernitur. Afficitur autem in hac affectione cerebrum, & vt pars similaris existens, velut & ipsa melancholia, ac cunctis aliis deliriis, etiam cum febre existentibus, vt patet tum tertio de Locis affectis, tum commẽto aphoris. 53. sexti libri. Laborat autem cerebrum in hoc affectu, modo per consensum, modò primaria affectione, quo iterum cum melancholia conuenit, ac à phrenitide distat: in qua non nisi primaria affectione cerebrum læditur, vt eodem tertio de Locis affectis liquet. Quanquam & ipse furor tum à phrenitide, tum ab aliis deliriis in ardẽtibus febribus ortis distet, quoniam in his perpetuò febris adest, ipse verò furor omni tempore sine febre reperitur. Præter hæc percipi potest cerebrum in furore læsum esse, quoniam principales animæ vires oblæsæ sunt. Nũquid autem ipsum cerebrum per essentiam, aut per consensum afficiatur, ex iam dictis indiciis, & in Methodo, ac cap. de memoria deperdita relatis dignoscere studendum erit. Quòd verò furor symptoma sit principum facultatum, discere licebit ex secundo de Causis symptom. velut etiam quòd non diminutè, nec ablatè, sed deprauatè lædantur. Verùm hucusque in Galen. doctrina non reperi, quæ functio princeps in furore oblæsa sit: quanquam Aëtius cap. proprio de insania illud fateatur: ait nanque læsam esse insanientibus imaginationem, & rationem, seruari autem in ipsis memoriam; velut con iecturare licet ex cantilenis, quas familiares habẽt, præsertim si ex feruenti sanguine originem ducat insania. Cùm ergo in insania tum imaginatio, tum ratio, seu cogitatio lædatur, hac quoque ratione ab ipsa melancholia discrepat: in qua non nisi imaginatio, vt diximus, oblæsa est. Quò fit, vt in hac affectione præter deprauatas imaginationes, errent quoque ægri in cogitandi functione. Ex quarum functionum læsionis modo, cum febris non adsit, & ipse furor dignosci poterit. Nam nunc iracundia, nunc hilaritate, nũc mœstitudine, siue vanitate occupat mentem, nunc timore comminante inanium rerum: horum plurimis accessionis tempore oculi

[margin:] cap. 7. Quid sit furor, Alexandri auctoritate.

[margin:] Versus finẽ dialogi.

[margin:] Ex Cælio Aureliano, quid sit furor.

[margin:] Quæ pars in eo afficiatur.

[margin:] 3. de locis affect. c. cita.

[margin:] Loco cit.

[margin:] Quis affectus præter naturã sit. cap. vlt. Aët. lib. 6. cap. 8

[margin:] Eiusdem signa.

sanguinolenti fiunt, atque attenti: accidunt etiam vigiliæ iuges, venarum extensio, genarum rubor, corporis durities, atque aliena fortitudo, ex Cælij Aureliani testimonio præcitato loco: præsertim, si prius cerebrum ipsum calidis dispositionibus fuerit affectum, aut solicitudo, mœstitia, ac vigiliæ immodicæ præcesserunt, seu horum similia: quibus quoque optime perpensis, ad quem cerebri affectum furor consequatur, percipere poteris: nanque non nisi ad calidam ipsius intemperiem, vt testis est Galen. eodem secundo de Causis symptomatum, cap. 7. siue sola ea sit, siue ex calidioribus succis orta, vt ipse testatur. Propter quod insuper à melancholia distat, quæ à frigidiori cerebri intemperie ortum habet, vt diximus, ac cum phrenitide, aliisque deliriis cum febre ortis communicat. Percipies autem si hæc cerebri calida intemperies præter calidos, ac vitiosos succos redundantes fuerit: quoniam nullum eorum vitiosorum succorum redundantiæ signum aderit, ac fortè, quia ex aliqua externa causa cerebrum calfaciente insania orta sit. At si calidorum, ac vitiosorum humorum occasione cerebrum calfacientium furor genitus sit, ex propriis indiciis illud percipere poteris. Verùm cùm hic affectus ex melancholico succo fieri nequeat, ex eo nanque melancholia propria dicta gignetur, Galeno teste tertio de Locis affectis, neque ex sanguinis, seu bilis redundantia, nisi priùs præassentur, ac in veræ atræ bilis naturam vertantur, ex qua atra bile mania ipsa excitatur, inuestigandum erit priùs, nunquid ex atra bile ex sanguine orta, seu ex flaua bile, aut succo melancholico, præassatis ipsa generetur. (Nanque pituita nunquam ad tantam deuenire potest assationem, vt ex ea atra bilis fiat, iuxta Galeni doctrinam, quicquid Arabes, & eorum sectatores sentiant.) Deinceps si ab omnibus, vel quibusdam, quibus indiciis illud percipere poterimus. Quod ad primum attinet, Aëtius cap. de insania fatetur eam oriri posse aliquando à multo sanguine non putrefacto ad cerebrum confluente, qui purus sit, & multitudine solum affligat, velut in ebriis, interdum flaua bile ei admista. Paulus verò cap. 14. libri tertij furorem excitari asserit, cum flauæ bilis supra modum exustæ in atram fit mutatio. At nos Galenum sectantes asserimus interdum maniam ipsam ex feruenti sanguine delato per totum corpus, ac caput præcipuè petente excitari posse: quoniam sanguis talis caput occupat, vt patet commento aphoris. 40. quinti libri. Interim verò ex melancholico humore fit, licet ex eo non semper, sed cùm supra modum exustus fuerit, aut putrefactus malignam induerit acritudinem, vt liquet apud eundem cõmento aphoris. 56. sexti lib. Quòd autem ex præassata flaua bile furor ipse excitari possit, idem auctor testatur tertio de Locis affectis. dum dixit, Quemadmodum alter atræ bilis succus, qui præassata flaua bile nascitur, ferina deliramenta inducit, modo sine febre (innuens maniam) modò cum phrenitim indicans (in cerebri corpore abundans) & demum post pauca dicebat, Atque insuper alia nonnunquam dementia occurrit ferina, & melancholica, flaua bile præassata. Quinimo ex hac flaua bile præcipue furor gignitur, vt patet secundo de Causis symptomatum, & commento aphoris. 22. tertij lib. Ex iis liquidò constat cuiuis ex Gale. monimentis, quod ex feruenti sanguine, & flaua bile præassata, supráque modum exusto melancholico

Ad quem cerebri affectum consequatur.

Furoris causæ.

Loco cit.

Vide Auicen. lib. 3. fen 1. tract. 4. cap. 18

Furoris causa quæ, ex Galen.

cap. citato.

2. de causis sympt. cap. vlt.

succo mania ipsa, seu furor generari potest. Restat modo vt ad id, quod secundo loco inuestigandum erat, satisfaciamus, ac distinctiua indicia cuiusuis redundantis succi conscribamus. Nanque si ex feruenti sanguine originem ducat insania, erit cum immodico risu, videntibus ægris sæpe ob oculos imagunculas quasdam risu dignas, & hilaris est ipsis facies, ac assiduè canunt. Aliquando enim ex contingentibus euaporationibus sonitus circa aures adsunt, vt putent se tibicines quosdam audire: & ipsis præsertim memoria seruatur, quanuis imaginatio, & ratio oblæsæ sint; ac similes erunt desipientiæ ipsis quodammodo cum eis, quæ ex ebrietate contingunt, siue ortis ex sola caliditate, siue humore vitioso: cum his quoque indiciis totius corporis temperamentum, ætas, ac laborantis habitus, tempus anni, regio, aëris constitutio, ac præcedens victus ratio consideranda erunt, si simul cum prædictis signis feruentis sanguinis redundantiam attestentur. Quòd si ex flauæ bilis præassatæ redundantia oriatur insania, ferarum modo redduntur effrenes; vt etiam eos, qui imprudentius ipsis occurrunt, manu violenter tractent, vt inquit Paulus: ferina erit dementia, & melancholica, vt Galen. inquit tertio de Locis affectis, & quanto magis exusta fuerit, eo magis insaniæ satis furiosæ erunt, velut ipsemet commento aphorismi 53. sexti libri cap. 7. scriptum reliquit, vt iracundi sint ægri, temerarij, percussores, & iniuriosi fiant, sicut Aëtio visum est; ita vt eorum quidam iam propriam carnem gustarunt, & domesticos velut insidiatores tractarunt, occiderunt, percusserunt, & vulnerarunt. Temperamentum quoque eorum ætas, habitus, & præcedens victus ratio, aëris constitutio, tempus anni, & regio redundantem bilem coindicabunt. Ex ipso autem melancholico succo immodice exusto si fiat furor, deliramenta cum immodicis metu, ac mœstitia erunt, diutius interdum taciturni fiunt, ac loqui auersantur. Interim cùm loqui incipiunt, & si diu locuti fuerint, silere tamen nequeunt. Pariter eorum cùm temperamentum, tum ætas, ac habitus ad melancholicum vergunt, tempúsque anni, regio, aëris constitutio, ac præcedens victus ratio, melancholici succi redundantiam commonstrabunt. Cum singulis autem prædictis tribus maniæ causis præcedere solent ea, vt paulo ante dictum est, quæ cerebrum duntaxat, aut totum corpus simul cum eo, ac redundantes humores valeant calfacere, ac intantum exurere, vt possit furor ipse generari. Sunt autem ea, solicitudines, mœstitiæ, ac vigiliæ immodicæ, præcedens phrenitis, aut alia inflammatio, seu æstuatio, ac quæuis alia ipsius cerebri calida dispositio. Nam plures visi sunt, vt Galeno visum est commento aphoris. 23. sexti libri, furore correpti, qui ab excandescentia, vel ira, vel mœstitia principium habuere, promptè se habente corpore eo tempore ad incidendum in tales affectiones. Si autem velis delapsuros in hanc affectionem dignoscere, quæ præcedunt signa, attendere oportet. Præcedit nanque capitis debilitas, risus præter rationem non assuetis id facere: ex facili occasione irascuntur, aurium sonitus adest; & splendores oculis obuersantur: præcedúntque vigiliæ immodicæ, & curæ per vices recipientes, ac peregrinę; grauitas item, & vibratio capitis. Progressu verò temporis omnia hęc intenduntur; & appetentię ipsis putidiores fiunt, sed ad ve-

Signa ... ris à ... tis ... orti.

Eius ... à pr... flaua ... fiat.

E... h... La... si ... ge...

P... fur... lem... sci...

ad venerem prompti ſunt, & ideò aſsiduè ſeminis in ſomnis effuſiones ipſis fiunt, oculi cauantur, ſimúlque intenti, ac fixi conſiſtunt: propter quod doctus medicus his apparentibus, aut quibuſdam ex ipſis, poterit eis adhibere, quæ oportet: priuſquam ad perfectam deſipientiam ægri perueniant.

Prognoſtica.

Nanque nulla deſipientia, vt teſtatur Galen. commento aphoriſm.53. ſexti libri, ſecura eſt: licet minus periculoſæ ſint, quæ cum riſu fiunt, quoniam ex ſola fiunt caliditate, ſine humore vitioſo: periculoſiſsimæ vero omnium temerariæ. In medio autem ambarum ſunt, quæ cum ſtudio fiunt ex flaua bile ortum ducentes: quæ cùm multum exuſta fuerit, vt iam magis ad atræ bilis naturam accedat, inſaniæ ex ea fiunt temerariæ, & ſatis furioſæ, & propterea omnium ſunt periculoſiſsimæ. Ea autem inſania, quæ ex ſuperaſſato atro humore contingit, licet periculoſa ſit, non tamen adeo pernicioſa eſt, velut quæ à flaua bile præaſſata gignitur. Nam tanto pernicioſior eſt hæc atra bilis cenſenda ea, quæ generatur ab exuſto humore atro, quanto nimirum & humor humore efficacior, ac ſtrenuior eſt. Gale. teſte lib. de Atra bile. cap.3. Generatur autem furor frequentius in iuuenibus, ac mediis ætatibus, difficilè in ſenibus, atque difficiliùs in pueris, vel mulieribus, Cælio Aurel. auctore eodem libro primo cap.5. Hippo. verò aphoriſ. quinto ſeptimi libri, ſcriptum reliquit. A furore difficultas inteſtinorum, vel aqua intercus, vel mẽtis alienatio, bonum: quorum cauſam Galen. tradidit in commẽto.

Curatio.

Ratio victus.

Pro quorum curatione, aër ad humidum vergat oportet, caliditate temperatus, aut ad frigidum parum vergẽs: mutare item regiones debent, vt inquit Celſus, nec oportet eos eſſe vel ſolos, vel inter ignotos, vel inter eos, quos aut contemnant, aut negligant. erunt præterea, vt idem Cælius inquit, multorum ingreſſus prohibendi, & maxime ignotorum. Somnus eis procuretur per quancunque viam, ſiue exterius, ſiue interius adhibitis iis, quæ ipſum promouent. Quorum ſyluam in præcedenti cap. reperias. Ante omnia verò, vt ait Paulus, in lecto vinciendi ſunt, ne vel ſibi, vel alteri noceant; aut geſtandi lectulo penſili intra cubile quoddam inſanientibus dicatum. Communia nanque ſunt, vt teſtatur Celſus, inſanientibus vehementer exerceri debere, & multa frictione vti. Aluum quoque humidam habere eos oportet: quod ſi non ſponte fiat, clyſteribus ſubducatur lenibus, iam dictis in præcedenti cap. quo loco etiam requiras, quomodo circa animi accidentia ſe habere debeant. Victum autem tenuem exhibere conuenit, Aëtij decreto, præſertim circa initia, ſorbilem, liquidum, non multum, ventri commodum & qui parum ſanguinis generare poteſt. A vino penitus abſtinendum eſt, niſi ex metu inſania orta fuerit; nam in hoc inſaniæ genere ſolo, rectè vinum datur, Celſo auctore. Vniuerſa ergo diæta ſtatuatur tenuis, concoctu facilis, ventri commoda, flatus exors, habénſque vim contemperandi, hoc eſt, humectandi, magis quàm infrigidandi. Propter quod ptiſana vtendum, intybo, borragine, malua, cucurbita, & interdum lactuca. Procedente tempore, poſtulantibus viribus, carnibus vti poteris, potiſsimum contuſis gallinarum, pullorum, perdicum, phaſianorum, & caſtratorum, in quarum carnium iure ptiſana optime parari poſſet. Pro potu ſumant aquam hordei, aut decoctum, cum qua permiſceatur ſuccus malorum punicorum dulcium, aut parum acidorum. Quòd ſi prædictos potus auerſentur, vires indicent, ac aſſueti fuerint ægri vini potioni, illud quoque non omnino denegandum erit, præſertim ſi ex ſucco melancholico exuſto mania fuerit genita; ſit autem album, tenue, aquoſum, ac ſubaſtringens, optiméque dilutum, potiſsimum inclinante malo. Admonendi inſuper ſunt, vt ab omnibus eduliis, & potibus bilem gignentibus abſtineant, Aëtio teſte. prædicta verò victus ratio cunctis inſanientibus communis exiſtit, paucis quibuſdam mutatis pro diuerſa cauſæ ratione. propriam autem curationem vnaquæque expoſtulat, licet conſimilem melancholicis curationem recipiant, Paulo teſte.

Si ex feruẽti ſanguine fiat, curãdi ratio.

Nanque ſi ex feruẽti ſanguine furor excitatur, ante omnem aliam curationem ſanguinis miſsio adhibenda eſt, ſecandáque erit cubiti vena media, ſeu externa; aut ſi hæ non appareant, tali vena incidenda erit, præſertim in mulieribus; quod ſi neque hæc appareat, ad eas, quæ in ſummis manibus, ac pedibus, tranſeundum, Aëtio auctore: & ſi vires robuſtæ ſint, quantum ſatis eſſe putaueris, ſtatim detrahito, prout Trallianus cum Aëtio conuenit. Sinautem vires multam prima vice euacuationem non tolerant, neceſſe eſt non modò ſemel, ſed etiam bis, & ſæpius, quãtum licet paulatim auferre. Poſt hæc caput irrigare oportet roſaceo, cum pauco aceto, aut polygoni ſucco, vel oleo anetino, ſeu melino, imbuta videlicet pecia lanea ſeu linea oleo ſyncipiti imponatur, & frequentius renouetur: aut accipe roſarum, violarum, ſolani, foliorum lactucæ ana p.v. corticum papaueris albi drac. duas, florum chamæmeli drac.iiij. florum ſtœchadis drac.j. & cùm prius bullierint in debita aquæ quãtitate, additóque pauco aceto, iuxta coronalem commiſſuram, loco prius abraſo, caput irrigato, cuncta verò nõ frigida actu, ſed tepida capiti applicentur. Hoc interim tempore poſt venæ ſectionem, omni modo ſomnus procurandus erit cum his quæ cap. de phrenitide retulimus. Confidit autem Aëtius valde pharmaco ex papaueris capitibus cum ptiſanæ ſucco, aut aqua exhibito pondere cochlearis vnius, interdum nõ vna vice, ſed intermiſſa die vna, rurſus exhibendo. Aſſerit enim quòd vel ſolum hoc medicamentum ſolet poſt venæ ſectionem perfectè liberare ab affectione, vna cum conuenienti diæta. At ſi res poſtulauerat, vena quoque in fronte ſecanda erit, eodem Aëtio teſte, præſertim ſi infractus, impactúſque ſanguis in cerebro fuerit.

Si ex flaua bile præaſſata generetur curandi ratio.

Orta autem inſania ex præaſſata flaua bile, ad ea, quæ huiuſmodi humorem vacuant, ſtatim veniendum eſt Tralliani præcepto, prius tamen eo concocto, ac præparato; tunc nanque purgatio commodè tibi ſuccedet. Perficies autem id, ſi ſyrupum violaceum, aut roſaceum exhibeas, aut è ſucco fumariæ, intybi, ſeu borraginis confectum, cum aquis appropriatis præcedenti capite, & cap. de phrenitide prædictis: purgabis quidem eos, aut aliquo eorum medicamentorum, quæ in curatione melancholiæ approbauimus, vel infraſcripto, quod excipit florum violarum, fumariæ, lupulorum, borraginis, & hordei decorticati, nymphææ, ſingulorum drac.ij. paſſularum vinaceis detractis, & tamarindorũ ana vnc.j. ex quibus facto decocto extrahatur cum eo amygdalarum dulcium ſuccus, in quo per decem, vel duodecim horas macerentur, drac.ij. myrobalanorum citrinarum, & drac.j. in-

darum, & facta per colum transfusione, dissoluas in ea mannæ vnc. iij. diacatholicon, aut diasenæ drachm. iiij. aut loco mannæ vnc. j. & s. caſsiæ fistulæ. Ceterùm si tali, vel alio dato medicamento corpus non abundè satis euacuatum esse deprehendas, vtpote quia ei non cedat affectus, post aliquot dies præcedente tamen prius corporis præparatione, ac humoris concoctione, rursus, aut prædictum medicamentum, vel aliud ex his, quæ in cura melancholiæ diximus, propinandum erit. Et si illud assumere recusarint, aut mollisſimis ouis, vt Traliano placuit, aut aliis cibis, vel ficubus pinguibus, vel palmulis, interdum etiam potionibus excipiant, vt Paulo visum est. Balneis aquæ dulcis post hæc vtendum, inclinante præsertim morbo, aliisque irrigationibus, & medicamentis topicis prædictis, addendo tamen quæ magis infrigidant, ac humectant. Nec minus somnus in his conciliandus erit, imò magis quàm in reliquis maniacis, ac melancholicis: prodest autem eis fœniculi magni syluestris radix, & semen ex aqua quotidie pota post purgationem, præcepto Pauli, & Aëtij. Ex exusto autem atro humore si furor incidat, non alio modo curandus erit, quàm melancholia. Propterea si in toto corpore talis succus redundarit, simili curatione vtendum erit, quam præcepimus pro curatione melancholiæ cum redundantia sanguinis melancholici in vniuerso corpore. At si furor excitetur ex atrabile prædicta, non tamen in toto redundante, sed in cerebro tantùm, similiter curanda erit velut melancholia excitata ex redundante succo melancholico tantum in cerebro. quante quam perpetuò medicamentis humectantibus, ac infrigidantibus plus, pro curatione furoris, quàm melancholiæ vti poteris. Quòd si orta fuerit mania ex calida tantùm cerebri intemperie, seu externa causa ipsum calfaciente, præter venæ sectionem, ac purgationem eisdemmet medicamentis curare oportet caput, ac totum corpus alterantibus. Per consensum verò furor si fuerit genitus, nulla alia peculiari indiget curatione: verùm primogenio affectu curato, & ipse quoque cessabit. Quòd si velis, ne per essentiam fiat, cerebrum præseruare, iam dictis poteris topicis medicamentis rectè vti. Attendendæ item species alienationis, cuius accidentia vt testatur Cælius Aurel. præcitato loco, contrariorum coniectura erunt mitiganda; vt furiosum hilaritate relaxent, nunciantes quicquam quod animum resoluat. Sic nanque oportet contrarietate quadam alienationis corrigere qualitatem, quò animi quoque habitus sanitatis mediocritatem agnoscat.

Ratio curandi furorem si fiat ex exusto humore melancholico.

Περὶ λυκανθρωπίας. *De lupina insania.*

CAPVT IX.

Malum id, quòd à Græcis λυκανθρωπία dicitur, Latinè lupina insania, species quædam melancholię est, Aëtio & Paulo testibus: qui nanque hoc affectu detinetur in Februario mense noctu domo egresſi lupos in cunctis imitantur, & donec dies illucescat, circa defunctorum monumenta plerunque vagantur, eáque maximè aperiunt: quo fit, vt promptè quæ pars in eis afficiatur dignosci posit: quoniam cerebrum. pariter quis affectus præter naturam sit, quæve sit eius causa, quoniam symptoma in genere noxæ functionum principum, præsertim imaginationis, & cogitationis deprauatæ: nam memoria fortasse his oblæsa non est; velut percepi in quodam qui hoc affectu laborabat, & si hucusque duos viderim tali affectione correptos. Ille nanque cùm prius me nouisset, quadam die cùm detentus hoc malo esset per iter obuiam mihi factus, ipse verò timens secesſi, at ille modicum me aspiciens abiit; erat autem cum eo multitudo quædam hominum, ipse quidem ferebat humeris crus integrum, ac tibiam defuncti cuiusdam: hic demum curatus liber euasit. Qui cùm iterum mihi occurreret, nunquid timuissem interrogauit, cùm in tali loco, dum insanus erat, eum offendissem: ex quibus constat memoriam in eo non fuisse oblæsam. Dignoscitur autem hic affectus ex his signis; quoniam facies eorum pallida est, oculi sicci, ad videndum imbecilli, & non lachrymantur, ipsorúmque oculos cauos videbis, linguam siccam, & saliuam omnino non profundunt. Sitis ipsis adest immodica; & tibias habent exulceratas immedicabiliter propter asſiduos casus, & canum morsus, qui frequenti per noctem eius partis offensione accidunt: ex quibus quoque indiciis liquet quæ sit eius causa, quoniam atra bilis. Curantur autem hi accesſionis tempore venam secando, & sanguinem ferè vsque ad animi deliquium euacuando, eósque boni succi cibis nutriendo, ac balneis aquæ dulcis, si eis vtantur. deinde serum lactis per triduum præbendum erit, & non semel tantùm, sed bis térve. Purgabitur autem æger hiera ex colocynthide, vt placuit Paulo & Aëtio; aut si videatur aliquod prædictorum medicamentorum in cura melancholiæ præbeto: velut & post purgationes alia adhibenda sunt eis, antea iam relata in cap. de melancholia, ac præsertim theriaca vtendum. Ad vesperam verò inualescente affectu irrigationibus capiti, ac odoramentis iam dictis somnum inducere tentandum est. Nares item & tempora populeone dicto vnguento illinantur: quandoque etiam somnifica medicamenta in potu exhibeantur, Aëtij præcepto.

Aëtius lib.6.c.11 Paul.lib.3. cap.16

Sedes affecta.

Quis præter naturam affectus sit.

Περὶ κεφαλαλγίας. *De capitis dolore.*

CAPVT X.

Priusquam ad eius affectus, qui à Græcis κεφαλαλγία, à Latinis capitis dolor dicitur, tractationem accedamus, tanquam valde necessarium, ac vtile in quauis doloris generatione, tria inuestigare proposuimus. Primum quid sit dolor. Secundum ex quibus, & quot causis gignatur. Reliquum & tertiò, in quo præter naturam affectuum genere reponendus sit. Quod ad primum id quod nos dolorem dicimus, variis nomenclaturis consueuit à Græcis appellari: nam interim ὀδύνη, sæpe ἄλγημα, interdum πόνος, quandoq; ἄλγησις ab Hippocr. & Galen. nuncupari assolet; quamuis aliis etiam nominibus apud quosdam Græcos auctores nominari reperies. Hunc verò tristis, atque grauis mutationis sensum esse in Galeni doctrina luce clarius patet, præsertim duodecimo meth. 1. de sympt. causis, ac secundo de ratione victus in morbis acutis. At cùm dixit sensum, neque omnes partes sensiles sint, manifestũ est quæ prorsus sunt insensiles, eas non dolituras; quò fit vt sensilibus dũtaxat partibus dolor accidat. Verùm cùm non perpetuò sint dolitura corpora, quæ sensibilia sunt, sed multum esse

esse videatur temporis quo non doleant; relinquitur certo aliquo tempore, quo scilicet excitatur in eis crucians affectus, necesse esse ea dolere: nam citra alterationem non fit dolor, cùm citra eam sensus non fiat: neque in iis quæ ad perfectionem sunt alterata, vt in hecticis febribus, dolor adest, Galeno teste libro de inæquali intemperie. Non enim cùm mutata particularum temperies iam est, siue, vt sic loquar, in ipso mutatum esse, dolent, sed dum mutantur, siue in ipsa mutatione, quemadmodum mirus dixit Hippocrates. Verùm cùm ex alteratione, ac alterationis dignotione sensus fiat, vt liquet septimo de Hippocratis & Platonis decretis, & primo de elementis, non tamen alteratio ipsa, vt quidam putant, sensus est, sed ipsa alterationis dignotio: nanque sensus instrumenta alterari etiam sine sensu potuissent, vtputa si neruos non haberent, ac per eos alterationis dignotionem. Et propterea non satis est ad voluptatis, dolorísque creationem, vt vel leuis, vel grauis, seu aspera in corpore motio efficiatur, sed vtrísque his agitationibus earundem dignotio quoque accedat necesse est, quæ propriè sensus dicitur, quinimo interdum hæc duntaxat alterationis dignotio dolor appellatur, vt patet aphorism. sexto libri secundi, dum dixit, dolorem non sentiunt. Hunc ergo sensum dolorem nos dicimus esse, qui penes alterationis dignotionem potissimum attenditur, & non penes alterationem ipsam: quamuis in eius generatione ea quoque necessaria sit; cùm neque sensus hic sine patientis corporis immutatione vllo modo esse possit. Impropriè verò interdum appellauit Hippocrates ipsas dispositiones, seu affectus, qui cum dolore apti sunt natura fieri, dolores, vt in principio iam dicti aphorism. sexti lib. 2. liquet, cùm inquit. Quicunque dolentes partes aliqua corporis; sexto de morbis vulgar. quòd in cratone antiqui dolores frigidi, noui autem calidi, dicebat. Cæterum nec ex quauis immutatione, seu sensibilium corporum alteratione progigni dolor consueuit: quoniam si leuis, & exigua fuerit corporum immutatio, sensum quidem efficit; qui facultatem & vim agentis dignoscit, ac percipit, & propriè naturalis sensus dicitur, non tamen dolorem inducit: nam promptè vnumquodque sensorium leuem hanc ex cognatis patitur mutationem, seu alterationem. Insuper quòd nec alteratio ipsa sensum, paulatimque facta dolorem afferre animanti possit, primo de causis symptom. & duodecimo method. à Galeno decretum est. Et propterea non cuiuslibet immutationis sensus dolor esse dicitur, sed eius, quæ grauis, vehemens, ac tristis est vt diximus, tum confertim, tum etiam violenter facta. Huius nanque immutationis sensus existere nullo modo potest sine patientis corporis immutatione præternaturali, vt eodem septimo de Hippocra. & Platonis decretis liquet. Hoc itaque intelligere volumus per tristem, ac grauem mutationem; quæ quidem omnium: dolorum communis causa existit, prout Galen. eodem 1. de causis symptom. testatus est, illúdque tum Platonis auctoritate in Timæo, tum etiam & ipsius Hippocra. confirmauit. Platonis inquam, dum dicebat, quòd pathos præter naturam violenter, & affatim incidens dolorem excitat: cùm verò ad naturalem habitum redit, ídque rursus affatim, delectationem inducit: at in delectatione, licet affatim ad naturalem habitum mutatio fiat, non tamen ea violenta est: nam si violenta quoque foret, similiter dolorem excitaret, vt idem Galenus testis est 12. metho. med. Qua ratione conciliantur eius dicta prædicto loco cum his, quæ asseruerit 1. de caus. symptom. de doloris, ac delectationis generatione. Hippocratis verò auctoritate, qui fatetur, quòd ab his, quæ naturam mutant, ac corrumpunt, dolores excitantur, hac quidem voce corrumpunt & celeritatem, & vehementiam transmutationis indicans, quemadmodum Galenus ipse exponit. Quòd verò dolor præcipuè in sensu consistat mutationis tristis, hoc est, affatim, & violenter factæ, & nō in ipsa mutatione, palam ostendunt medicamenta, quæ à Medicis excogitata sunt pro eiusdem curatione, quando intendimus contra ipsum, velut symptoma pugnare, & non eius causam adimere: sunt nanque ea torporem inferentia, ac sensum auferentia à Græcis anodyna, quasi indolorosa dicta: nam si causam eius auferendo, ipsum curabis, ita vtique, vt Galenus inquit 12. metho. contra symptoma non pugnabis. His quippe sic declaratis, reliquum est, vt ad id, quod secundo loco proposuimus, accedamus: videlicet quot, quæúe sint tristis huius, seu grauis mutationis, ac demum doloris causæ declarare; cùm iam ostensum sit vnam esse communissimam, ac immediatam omnium dolorum causam, immutationem videlicet confertim, ac violenter factam corporibus sensibilibus. Hæc verò immutatio fit, vt quidam Galeno ascribunt, à duabus causis, solutione videlicet continuitatis, aut alteratione aliqua: quidam alij asserunt vnam tantùm meminisse causam ipsum Galenum, continuitatis videlicet diuisionem. Si qui verò sunt, qui velint eum alterationem aliquam dūtaxat dolorem excitare, hi velut apertum mendacium asserentes, ac Galeno, id quod nullibi somniauerit, attribuentes, seponendi sunt, nulla alia confutatione egentes, sed tanquam mendaces condemnandi: quamuis Auerrois tertio colliget, illud sentiat, ac nonnullis rationibus idem tueri conetur aduersus Galenum, & Auicennam cap. 31. at illi, qui continuitatis solutionem duntaxat doloris causam esse ex Galeni sententia contendunt, illud tueri conantur ex eiusdem Galeni verbis quarto de simplicium medicamentorum facultatibus. Quo loco frigidum, ac calidum propterea mordacitatem inducere asserebat: quoniam vnum diuellendo, reliquum verò erodendo continuitatē soluebat, ac continuū corpus distrahebat; qua de re nec frigidū, nec calidum præter continuitatis solutionem, auctor doloris erit, vt isti asserunt. Confirmant illud eiusdem Galeni auctoritate tertio de fracturis cap. 1. quo loco volens non prorsus à probabilitate esse alienum, omnes morbos appellare vlcera, quemadmodum Hippocr. ibidem asserebat, repentinam dicebat quoque mutationem in intemperatura solutionem ipsam continui efficere. Non erit ergo intemperies aliqua (vt isti volunt) doloris causa ad Galeni sententiam, nisi & continuum soluat: & proinde concludunt cum eo vnam tantùm esse doloris causam, solutionem videlicet continui. Veruntamen nos, qui Galenum vbique locorum inspeximus quæ euidentia sunt sectari tanquam verum, ac summum Medicum, cum eo asserimus non vnam duntaxat, sed duas esse primas omnium dolorum causas. Quemadmodum & ipse sexcentis in

Margin notes: cap. 5 — Hipp. 2. aph. 47 — 7. de decre. 6 — 1. de elemē. c. 2 — Vnquid dolor propriè dicatur alteratio vel alterationis dignotio. — Comment. 1. tex. 7 — An ex qua uis immutatione dolor fiat. — 1. de causis sympt. c. 6 — 12. method. cap. 7 — cap. 6 — Plato in Timæo post medium. — Locis citat. — Hippocr. 2 aphor. 47. — cap. 7 — Quot, quæue sint doloris causæ. — cap. 3 — Rationes eorum, qui solutionem duntaxat cōtinui, causam esse doloris, ex sententia Gal. contendunt. — Cōment 34 — Opinio nostra de causis doloris cū Galeno.

2.de art. med. cap.8
2.de loc. affe.cap.5
4.de loc. affe.cap.7
6.de loc.affe.cap.1
12.met. c.7
2.de rat. vict. comment.1

locis lucidissimè confessus est, præsertim lib. secundo art. medicin. 2.4. & 6. de locis affectis 12. meth. & 2. de ratione victus in morbis acutis, ac lib. de inæquali intemperie. Immodica nanque intemperies, quæ inæqualis sit, confertim sensibiles partes alterans, seu immutans, & violenter easdem partes dolore afficit, ac afficere valet citra vnitatis dissolutionem: quemadmodum ipsis nullo modo præter naturam immutatis; ac à naturali statu delapsis omnino dolorem non sentimus, tanquam propria temperie fruentibus eisdem partibus; & eodem modo si & ipsæ sensim alterentur, aut æqualiter alteratæ sint, indolorosæ permanet. Si igitur propriam temperiem sensibiles partes possidentes, aut leuiter, seu æqualiter alteratæ indolorosæ sunt, consonum erit easdem præternaturaliter, inæqualiter, ac violenter intemperatas redditas dolorem sentire: quod confirmauit Gale. primo de caus. sympt. cùm de dolore loquens dixit: Porrò vehementes eueniunt in tactu à naturali habitu transmutationes ob violentum calidi, frigidiq; occursum. Similiter libro de inæquali intemperie de calida fluxione in musculis loquẽs, dicebat arterias, & venas ipsorum præter cæteras partes eorum, vario dolore affici; cùm interius à fluxione tum excalfiunt, tum extenduntur, ac diuellun tur; exterius non modo excalfiunt, sed etiam premuntur, ac degrauãtur: reliquæ particulæ aliæ comprimendo solùm, vel incalescendo, aliæ vtroque genere laborant. Quid clarius quòd Galenus in his verbis asserit quasdam musculi partes, quòd incalescunt duntaxat dolorem sentire? quasdã verò quòd distendantur, seu diuellantur; nonnullæ propterea quòd vtroque modo afficiantur, doleant: amplius 2. de loc. affectis dicebat. Verùm in erysipelate, & inflammatione, atque in totum in affectib. inflammatoriis non solum, quia intentæ sunt partes. laborãt, seu dolent, verum etiam quia intemperantia affectę sunt: ac ne hac quidem exiguam ad dolorem inducendum vim habente. & sexto de locis affectis de coli dolore verba faciẽs dicebat, frigidum crassum, aut viscosum humorem, seu flatuosum spiritum in corpore crasso, densoque genitum, sed egredi nequeuntem, dolorem excitare: vehementem quidem geminam ob causam, intemperantiam videlicet, & corporum, quibus continetur, tensionem. His quippe locis cuiuis patere poterit Galenum intemperantiam, eamque inæqualem confertim, ac violenter factam, præter continui solutionem dolorem excitare, absque dubio voluisse, & solutionem continui citra intemperantiam, ac ambas simul. Reliquum est eorum opinionem, qui cum Galeno putant solutionem duntaxat continui doloris causam esse, eorundem rationes soluentes diluamus. Ad primam eorum rationem quam afferunt auctoritate vtentes Galeni 4. de simplic. medi. facult. dicimus primo quod quamuis ibidem Galenus doceat modum, quo calidum & frigidum media solutione continui mordacitatem efficiant, nequaquam tamẽ negauit posse dolorem eadem excitare confertim, ac violenter sensibiles partes alterando, prout sæpius in eius doctrina compertum est. Qua de re licet vnũ docuit; non propterea alterum, quod in plerisque locis scriptum reliquerat, negasse videtur, vt cuilibet patere poterit eius dicta sanè intelligenti. Ad hæc non quodlibet calidum, aut frigidum media solutione continui mordacitatem inducit, vt eodem loco patet: sed illud tantùm, quod

De inæq. intemp. c.3
cap.6
cap.3
cap.5
cap.1
Solutio rationum opinionis contrariæ.
cap.1
Responsio ad primam rationem.

immoderatius auctum est, calidum videlicet adeò auctum, vt nostram substantiam diuidat, distrahat, atque secet; frigidum verò quod supra quàm quòd contrahat: ac condensat, etiam diuellendo partes mordicatione infestet, ac continuum soluat. Qua de re quis negabit; quòd quãuis vehemens repentina, ac violenta alteratio esse debeat, vt dolorem excitet, quòd priusquam ad tantam deuenerit immoderantiam, quam exigit continui solutio ex ea orta, valeat confertim duntaxat, & semel totas sensibiles partes alterans, citra continui diuisionem dolorem efficere? datur inquam immoderato immoderatius; vt proinde fiat, quòd ex inæquali intemperie, calida potissimum, vel frigida immoderata non extremè tamen, dolor excitetur, præter continui solutionem dolentis partis. Immoderatius autem aucta, de qua Gale. 4. de simplic. med. fac. loquutus est, dolorem gignit interueniente continui solutione: cum immodici caloris, ac frigoris hic terminus statui potest, vt lib. de inæquali intemperie patet, quò fit, vt vnus minor, alter verò maior dolor existat. Ad secundam eorum rationem, pro qua Galenum pro teste inducebat lib. 3. de fracturis, facilis est responsio: nam quærens ibi Galenus tanquam probabile, ac verisimile Hippocratis dictum seruare, qui asserebat posse quempiã omnes morbos vlcera appellare, licet non tanquam verum, quanquã non prorsus à probabilitate alienum, vt ipse asserit, pro sustinenda hac probabilitate subiunxit, omnem intemperaturam aliquam omnino continui dissolutionẽ, si non sensui euidentem, ratione tamen contemplabilem, efficere; allegãs se in præallegato loco quarto de simplic. med. facultat. demonstrasse repentinam item mutationem in intemperatura solutionem quoque continui efficere: tanquam probabile ergo, ac verisimile illud affirmat, non tamen omniquaque verum; & cùm dicit repentinam mutationem in temperatura solutionem continui efficere, cõcedimus nos modo, quo supra diximus; dum verò subdidit, eam omnino continui solutionem, si non sensui euidentem, ratione certè contemplabilem progignere, asserimus nos illud fateri, nõ quòd re vera sit, sed vt à calumniis Hippocratis dicta liberet: propterea ait illud posse ratione contemplari tanquam probabile, & non penitus absurdum. Nanque in hoc ea, quæ sensui euidentia sunt, pręter eius morem, vt liquet, transgreditur, & vt cunctis pateat me non insomnia, sed vera fateri, Gal. ipsum legat lib. de inæquali intemperie, dum huius Hippocratis dicti etiam meminit: ait nanque, Quippe vlcus vnitatis est diuisio, immodicus verò calor, ac frigus proximè accedunt, vt vnitatem soluant, & non dixit, quòd re vera soluant vnitatem: licet ea quoque euidens sensui non sit, velut fatetur prædicto libro de fracturis: quamuis etiam de immodica loquatur intemperatura, & non de omni; cùm de his quæ immodicæ valde non sunt, fortè nec illud veritatem habeat, quòd proximè accedant, vt vnitatem soluãt. Quare licet proximè accedãt, vt continuitatem soluant immodicæ intemperantiæ, potissimum calidæ, vel frigidæ, iuxta Galeni sententiam, dolorem tamen efficere possunt citra cõtinui solutionem: quamuis probabiliter loquendo, à veritate prorsus alienum non sit, cùm proximè accedant, vt continuum soluant, eas asserere continui dissolutionem efficere: quemadmodum philosophi mobile quoddam quiescere asserunt, etiam si non verè

verè quiescat, sed quieti proximum sit, ac eundem motum, qui quieti proximus est, quietem appellare consueuerunt, licet impropriè. Ex quibus liquidò constat in Galeni doctrina non modò continui solutionem (vt quibusdam visum est) dolorem excitare, verum etiam ipsam intemperiem inæqualem, ac interdum ambo concurrere pro doloris generatione: & propterea rei euidentiam consecutus in omnibus ferè locis tum præallegatis, tum aliis sexcentis illud testatus est. Hanc etiam sententiam cōfirmauit 2. lib. de composi. medic. secundū loc. dum dixit, Vehementissimi igitur capitis dolores fiunt iuxta caliditatem, & frigiditatem, maximè cùm inæquales existant. Moderati verò iuxta siccitatem: at ad humilitates nullus consequitur dolor. Nō enim propterea duntaxat, quòd efficacissimæ qualitates sint caliditas, & frigiditas, ea de re cum inæquales sint, vehementissimos excitant dolores similarium partium affectiones proritantes simplices, ac inæquales, verum etiā quòd cùm immodicæ valde fuerint, faciunt etiam quodammodo continui solutionem, vt ab eodem Galeno decretum est. Excitant igitur dolores vehementissimos, & quia intemperatas inæqualiter reddunt partes sensibiles, & quoniam erodendo, seu diuellendo continuitatem earum soluunt, cùm immodicæ valde fuerint, vt diximus. Siccitas verò moderatos infert dolores, quoniam nec efficacissima qualitas est, velut prædictæ: & propterea suo occursu non valet adeo violenter corpus contingere, vt media intemperie dolorem proritet, sed tantum media solutione vnitatis, tendendo videlicet partes, quæ continuæ sunt; & si neque tensionem valde repentinam, & violenter moliatur. At humiditas nec vno, nec alio modo dolorē inferre potest ex ipsa, cùm nec mutationem repentinam, ac violentam partis alicuius vt similaris efficere valeat, neque continuitatem soluere possit, velut siccitas ipsa, aut alio modo, contundendo scilicet, secundo aut erodendo. Nanque ex hisce causis solui continuitas consueuit, vt patet tum 5. tum 12. metho. meden. & secundo de causis sympto. quo loco etiam decretum reliquit, humidum, & siccum nisi calori, aut frigori coniungantur, citra violentiam corpus contingere: quia nec affatim, nec violenter ipsū immutare possunt, inefficaciores cùm sint qualitates. Hanc diuersam ex variis qualitatibus doloris generationem cum Galeno fatētur Aëtius cap. de dolore capitis, Trallianus cap. 10. lib. 1. & Paulus cap. 4. lib. 3. Ad tertium autem deuenientes dicimus cum Galeno primo de causis sympt. quòd delectatio, & dolor omnibus sensibus contingunt, non tamen pari euidentia, sed in oculis minus euidenter, quàm in cęteris: in tactu autem, & gustu maximè luculenter, ab his deinceps in odoratu, & post hunc in auditu. At relicta delectatione, quæ nihil aliud est nisi reditus ad naturam, simul, & celeriter factus: hic nanque est, qui voluptatem affert, dicimus, ex maximis splēdoribus visum ipsum propter nimiam secretionem non modo laborare, sed etiam corrūpi quandoque, afficitur quoque gustus instrumentum dolore ab acutis, amaris, acerbis, ac acribus succis. Cōtristant verò olfactū qui ex iā dictis succis exhalant halitus. Auditū autē infestat vox aspera, & maxima, & celerrima. Verùm tactui accedunt magnæ mutationes naturæ à frigidi, calidique violento cōtactu: pręterea ab his, quæ contundendi, vel secandi, vel distendendi, vel exedendi vim habent. Quapropter cùm quærimus nos quis affectus pręter naturam sit dolor, non de omni dolore loquimur, qui singulis sensibus contingit, sed de eo, qui omnium euidentior est: hic verò erit qui sensui tactus accidit ex vna, aut pluribus prædictarum causarum ortus, molestus quidam sensus existens, vt volebat Plato, compositus ex violento simul, & quod confertim fit pathemate, sensitiuis corporibus accidente: nihil autem refert dicere vel molestū, vel dolorosum, vel dolorificum, vel laboriosum sensum: quemadmodum neque ipsum pathos, si tristitiam, vel molestiam, vel dolorem, vel laborem, dolentiámve appellaueris. Nam Plato, vt Galenus refert, pro eadem re in Timæo, & in Philebo dictis nominibus omnibus promiscuè vsus fuit, ac in aliis libris: similiter & Hippocrates tum de nominibus, tum de rebus prædictis in eadem fuit sententia, quanquam & hoc etiam pathos in aliis quoque sensibus deprehēdi possit, vt prius diximus, in hoc verò videlicet tactu euidentius est. Verùm cùm tactus in dolore afficiatur ex præternaturali quadam patientis corporis immutatione, is nec morbus, nec causa morbi erit, sed symptoma. Offensa nanque est ipsius tactus actio ex his, quæ ipsum contristant: verùm non adeò offensa est, vt ea penitus ablata sit: nam sentit vtique non naturaliter tamen, sed cum tristitia, neque adeò imbecilla, ac difficilis est tactus actio, velut in torpore, seu stupore est videre. Relinquitur ergo, quòd cùm non ablata, nec imbecilla, seu difficilis sit sensus tactus actio in dolore, quòd necessariò ea deprauata sit propter violentam, vehementem, ac repentinam immutationem eius instrumēto occurrentem: & propterea molestum, ac malum hunc sensum, seu laboriosum, qui ex prædicta immutatione perficitur, sensitiuis corporibus accedere necessariū est, iam dictam immutationem sentientibus: omnē nanque prauam, seu malam sensionem bifariam dici à Galeno lib. de diff. sympt. patet: nam vel idem quod debiliter, vel idem quod deprauatè significat: at cùm in dolore non debiliter tactus sentiat, reliquum est, vt cùm mala sit eius sensio, quòd ea deprauata sit. Habet enim tactus ipse insigne hoc symptoma, & proprium præter reliquos sensus, nempe dolorem: vt eodem lib. de differ. sympt. liquet. His quippe sic declaratis reuersi iterum ad id, à quo nostra oratio diuerticulum sumpsit, de capitis videlicet dolore dicimus, quòd licet de eo variæ reperiantur apud medicorum vulgus differentiæ, apud Gręcos tamen omnes quos vidi, præsertim Galenum, tres duntaxat dolore capitis species, seu differentias reperi: quarum vna à Græcis κεφαλαλγία, à Latinis non aliter quàm capitis dolor nuncupatur, nomen siquidem sumens ab affectu, & parte affecta, teste Gale. 2. met. Altera κεφαλαία. Reliqua, & tertia ἡμικρανία dicitur, vt patet 3. de loc. aff. De his igitur tribus differētiis nos separatim verba faciemus ab ipsa cephalalgia exordientes: quæ nihil aliud est, quàm recens laboriosus sensus totius capitis, propter grauem eius mutationem, seu tristem. Adhibitum autē est illud verbum recens, vt differat à cephalæa quæ, vt dicemus, capitis dolor diuturnus est, difficultérque solubilis, teste Galen. eodem 3. de loc. aff. totius autem dictum est, quo ab hemicrania discrepet. At cùm diximus capitis, eam nunc significamus partē, quæ capillo tegitur: hoc inquā intellexit Celsus sub nomine capitis, lib. 4. cap. 2. illud quoque per iam dictam descriptionem constat, quæ afficitur in hac

cap. 1

5. met. ca. 2. 12. met. c. 7. 1. de causis sympt. c. 6.

Aët. lib. 5. cap. 40

1. de causis sympt.

Loco citato.

Quis affectus præter naturam sit dolor.

Gal. 1. de caus. sympt. ca. 6. Plato in Tymæo post mediū.

Plato in Philebo ante medium.

cap. 3

Loco citato.

De capitis dolore sermo iterum.

Quot sunt eius species seu differentiæ.

2. met. c. 2. 3. de loc. affect. cap. 9.

Cephalalgia quid sit.

cap. 9

Quid per capitis intelligēdum sit.

Quæ pars afficiatur.

affectione, partem; caput esse: quod coniectare licet ex ipso dolore cum positu. At quoniam interdum extra caluariam affectio est, aliquando intra, & quandoque quidem omnium exteriorum, aut interiorum, interim non omnium, sed vnius tantum corporum generis, arteriarum videlicet, aut venarum, aut neruorũ, aut membranarum, aut cutis, vel ipsius denique cerebri; propterea difficillimum est, Galeno auctore 2. de compositione medicamentorum secundum locos, affectum locum dignoscere, siue vnus, siue plures vno existant; aut qui tandem hi ipsi extent. Illud tamen non ignorandum erit, nunquid intra caluariam affectio sit, vel extra. Dignosces verò ex ipso dolore, si vsque ad oculorum fundamenta, seu radices extendatur necne: nam si non extendatur illucusque dolor, extra caluariã erit affectio, vt Galen. 3. de loc. affec. visum est. Si verò ad oculorum fundamenta is extendatur, intra caluariam erit dispositio, nam ab ipso cerebro, & ab vtraque membrana, atque à vasis, quæ in ipsis continentur veluti germina quædam ad oculos deducuntur, vt facilè posit propterea vsque ad eos dolor extendi; etiam si ipsummet cerebrum in eius propria substantia affectum sit: nam id quoque grauem, ac tristem immutationẽ sentit: & propterea dolore afficitur, vt testis est Galenus eodem secundo de compositione medic. secundum locos. lib. de multitudine, & 3. de locis affect. Excitatur autem hic dolor, velut & reliqui omnes, vt diximus, aut ab inæquali intemperie consertim facta calida potissimum, seu frigida, aut à cõtinuitatis solutione, seu ab vtrisque. Verùm non satis erit, hoc scire, sed si velimus cuilibet capitis dolori auxilia rationabiliter adhibere, & non indiscriminatim, & citra distinctionem, opus est, cunctas affectiones, ex quibus capitis dolor excitari cõsueuit, prænoscere. Neque enim omnes ob vnam affectionem caput dolent, sed tum ipsæ affectiones plures sunt, tum curatio ipsarum singularum propria existit, ex Galeni sententia, eodem 2. de compositione medic. c. 1. secundũ locos. Vna etenim affectio est, vt ibidem ipse asserit, iuxta intemperiem simplicem citra humerum complexũ. Alia secũdùm humorum qualitatem, quædam iuxta multitudinem duntaxat ipsorum humorum contingit: quibus etiã accedit ea, quę fit, cùm humores transitus liquorum ac vaporum obturarunt. Et ad hæc alia est, cùm ob imbecillitatẽ in quibusdam capitis partibus flatuosus spiritus innascitur: quandoq; etiam ob aliquam externam causam, προκαταρκτικὴν Græci appellant, capitis dolor contingit; velut est externus ardor, frigiditas, ebrietas, plaga, & alia huiusmodi. Ex hisce ergo sex diuersis causis, vt Galeno visum est, capitis dolores excitari possunt, ex quibus ipsum propter imbecillitatem suam facillimè affici consueuit: interim ob sensus exuperantiam, seu totius corporis plenitudinem: quamuis diffusi, & veluti efferuescentes humores interdum, ac vapores à magnis febribus ad caput ascẽdant, & capitis dolorem efficiant, vt dicemus. Proinde docebimus nos quo pacto singulæ ex propriis earum indiciis dignosci valeant, vt demũ eis cognitis, ratione, ac methodo curari possint, initium sumentes ab eo, qui ex simplici duntaxat intemperie citra humorum complexum ortum habet: quamuis nec illud inuenire promptum sit, sed & exercitato homine indigeat, qui tum per rationis exercitium, tum per multam, & assiduam affectionis ægrotum inspectionem eam cognoscat.

cap. 1

Nunquid intra caluariam, vel extra caput affectũ sit.

cap. 9

2. de cõpos. medic. ca. 1
Lib. de multitud. ca. 11
3. de loc. affect. cap. 9

Vniuersales causæ doloris capitis.

Particulares causæ eiusdem.

Nanque proprietates aliquæ quidem omnino dici non possunt; quædam verò ægre circa ægrotantiũ corpora ostendi valent, vtpote quæ tantum iis, qui eas sæpe viderunt, cognitæ sint: & propterea quod coniecturale artis est, id maximè in affectionum cognitione consistit, vt patet eodem 2. lib. de comp. med. secundum locos. Si autem ex simplici intemperie capitis dolor proritetur calida, vel frigida, dolor vehementissimus erit, vt dictum est: nanque ex his duntaxat qualitatibus vehementissimi fiunt capitis dolores. Verùm si calida fuerit intẽperies, pręter vehementissimum dolorem, capitis aderit calor quamprimum ei manum admoueris, ac oculorum rubor: frigidis asperginibus oblectãtur ægri, ex quibus maximum percipiunt adiumentum; præcessitque alia extranea calfaciẽs causa. At si ex frigida excitetur intemperie, licet vehementissimus dolor quoque sit, tamen caput tactu calidum non deprehenditur, neque facies, & oculi rubescunt, nec arida, & collapsa apparet, sed è contrario plena, & pallida, Traiano teste, eodem cap. 10. primi libri; præcessitque externa quædam infrigidans causa, & frigidis neque iuuantur ægri, neque gaudent, vt Galeno visum est. Quòd si ex siccitate ortũ habuerint, moderati erunt capitis dolores, aridior deprehendetur capitis cutis citra alia indicia, quæ de calida intemperie diximus: aliquáque præcessit exiccans causa, & à siccis medicamentis non modò non iuuantur ægri, sed noxam suscipiũt. Ad humidam verò intemperiem, quòd nullus consequatur dolor, iam ostendimus. Quòd si non ex simplici tãtum intẽperie capitis dolor excitetur, sed cum humorum complexu, si biliosus is fuerit, dolor præter vehementiam mordax quoque erit: similiter cum totius capitis calore immodico, ac faciei pallore. Interim etiam os amarescit, quemadmodum Paulus testatur eodem cap. quarto lib. tertij, instructus à Galeno secundo de compositione medicamentorum secundum locos, & quæ præcessit victus ratio flauam bilem coaceruauit; pariter temperatura calidior, ætas vigens, immodicæque sollicitudines præcesserunt. At si pituita redundante is fiat, pręter iam dicta frigidæ intemperiei signa, tum victus ratio pręcedens, tum reliqua concurrentia firmabunt; cuncta nanq; pituitam ipsam coaceruarunt. Nec minus ab atra bile ortũ ducat, cuncta aderunt indicia redundantis atræ bilis; quæ requiras cap. de melancholia. At si ex plenitudine quatuor humorum ex æquo, seu ex sanguine dolor capitis proritetur, aderit grauitatis sensus, aut tensionis: faciei color rubeus, temperamentum, ætas, victus ratio, & reliqua concomitantia sanguinis incrementum, seu humorum omnium ex æquo indicabunt. Quòd si eadem humorum multitudo cum obstructione quapiam, seu obturatione caput dolore infestat, siquidem ea moderata fuerit cum grauitate prædicta, moderatus erit dolor; sin fortis, fortiter dolebunt, & si mordacem quantitatem humorum multitudo complectatur, etiam iuxta hanc dolorem augebit, prout Gale. testatur præcitato lib. 2. de compos. medic. secundum loc. cap. 1. Verùm si cum grauitate, aut tensione, pulsus quoque aderit, inflammationem indicabit. Quemadmodum si tensio aderit sine grauitate, ac pulsu, spiritus flatuosi multitudinem ostendit, vt liquet primo de Arte curatiua ad Glauconem, cap. 5. aderitq; aurium sonitus; & quæ pręcessit victus ratio, corporis natura, ac reliqua, ad spiritum flatuosum generãdum

Ex externis causis.

dum fuerint idonea. Qui demum ob causam quampiam externam proritantur capitis dolores, vt externo ardore, frigiditate, ebrietate, plaga, odoratis item calidis, ac reliquis huiusmodi, promptè ex ægri, seu astantium relatione percipi possunt. Quare vt diu in his dignoscendis immoremur non oportet: quemadmodum si ob sensus exuperantiā dolor capitis infestet, velut in ore stomachi accidit quibusdam, qui ipsum exactè sensilem habent, facillimè à quauis causa in eum incidere parati sunt, præsertim ab ipsis odoratis, adeò vt nonnulli ne thuris quidem odorem ferre possint, Galeno auctore 3. de locis affectis cap. 9. At tēpus est doloris capitis prognostica enunciare: cuius primum ab Hippocr. aphorism. 70. lib. 4. scriptum est, dum dixit, Quibus febricitantibus vrinæ sunt perturbatæ, quales sunt iumentorum, iis dolor capitis vel adest, vel aderit. Quoniam, vt inquit Galenus in commento, spiritus flatuosus, vnà cum calore promptè fertur ad caput. Secundum prognosticum eiusdem Hippocr. aphor. 51. 6. libri scriptum est, cùm inquit. Quicunque sani dolore capitis repentè capiūtur, & statim muti fiūt, & stertunt, in septem diebus pereunt, nisi febris apprehenderit. Nam cùm sanis (vt Galenus asserit eodem commento) dolor in capite repentè aduenerit, causam referre oportet non modò ad spiritum flatuosum, sed etiam ad materiæ vniuersim fluentis multitudinem: quam ad cerebrum fuisse delatā indicant symptomata, quæ post dolorem superuenerunt, ab Hippocrate in aphoris. annotata: per quæ etiam symptomata, quod sit quædam materia pituitosa, commonstratur: atque iccirco febris superueniens dispositionem soluit. Aphorism. autem decimo eiusdem sexti libri. idem Hippocr. dicebat, Caput dolenti, & circum dolenti, seu vehementer laboranti, pus, vel aqua, vel sanguis effluens per nares aut os, aut aures, morbum soluit: quando videlicet propter inflammationem, Galeno teste, vel crudorum humorum multitudinem in capite aceruatorū fieri dolorem contigerit: tunc nanque inflammatione suppurata, aut humore excreto solutio fit. tertio verò prognosticorum. Capitis dolor vehemens inquit Hippocrates, & cōtinuus cum febre, si quod ex indiciis extiterit exitiosis, letalis admodum est: & libro 3. Prædictionum dixit. Vterum gerentibus capitis dolores soporosi cum grauitate fientes mali sunt. Galenus autē primo de arte curatiua ad Glauconem scriptum reliquit, dolorem capitis inseparabile esse indicium futuræ crisis, si à principio nō inuaserit, sed vbi corpus perturbatur, ac agitatur naturam tentante ipsam per vomitum, aut per fluxum sanguinis ex naribus. Reliquum est cuiusuis doloris capitis curationem conscribere, vnam tamen in omnibus communem intentionem habentes, causas videlicet, à quibus fiunt singuli, considerare: hæ siquidem tibi conuenientem curationem ostendent non cuiusuis doloris capitis tantum, sed omnium aliorum symptomatum, vt liquet lib. 1. de arte curat. ad Glauconem. Verùm nos non immeritò initium faciemus ab iis, qui à nudis duntaxat qualitatibus originem duxerunt, ac à procatarcticis causis. Nam cum recentes hi fuerint, facilè curantur, cunctique optimi Medici ab eis initium sumpserunt, vt patet secundo de comp. med. secund. locos.

Doloris capitis prognostica.

3. prognost. tex. 11

3. pror. tex. 11. cap. 15

Loco citato.

cap. 1

cap. 22

Cura doloris capitis ex siccitate

INSVPER visum est, quo breuiores simus, ab eo capitis dolore qui ex siccitate oritur, cœpisse. Nanque ex ea, licet non vehementissimus, moderatus tamen gignitur, non tamen intemperie media: quoniam citra caliditatem, aut frigiditatem hoc pacto illum efficere non valeret, vt Galeno patet primo de causis symptom. sed media continui solutione, hoc est, tensione. Demum relicta humiditate, ex qua nec vno, nec alio modo sola existente excitari dolor potest, ad eos deueniemus, qui ex frigida, seu calida intemperie cum humorum redundantia, vel citra, ortum ducunt; alios, qui ex aliis iam dictis causis excitantur, non omittentes: quamuis plurimum, vel frigida intēperie caput viciat, vel humida, quinetiam & ambæ simul, vt 13. meth. med. apud Galen. legitur. Pro huius tamen ratione vniuersa victus, ac medicamentorum ratio ad humidum vergere oportet. Talis ergo naturę aër eligatur, somno vtatur lōgiori, vigilias vitet, quietem eligat. Caueat ab immodico exercitio, ac euacuatione immodica, animique affectibus immoderatis, præsertim mœrore. Cibi eligantur humectantes, boni succi, multi nutrimenti, vt recentium ouorum lutei, gallorum testes, gallinarum, seu pullorum caro: interdum perdicum, ac phasianorum iuuenum; eorundemque animalium iusculis interim vescantur. Vinum bibant tenue, aquosum, optime dilutum: dulcium aquarum calefactarum lauacris, vt quæ humectare possunt, vti conuenit. Capitis irrigationes faciendæ, præsertim iuxta coronalem commissuram ex oleo amygdalino dulci, aut de cucurbita, vel violaceo, & chamæmelino simul mixtis. Interim verò cum prædictis oleis recentem aliquam pinguedinem misceas, vt anseris, gallinarum, vel vitulorum: pariter & recens butyrum, hisque caput inungendum. Humida quoque errhina administrari poterunt ex prædictis tum oleis, tum pinguedinibus pullorum, seu Gallinarum iusculis commistis, ac saccharo albo.

cap. 6

Victus ratio.

Medicamentorum ratio.

CAPITIS autem dolor ex calore genitus, vt solis ardore, flammæ vicinitate, seu odoramentis calidis, aliisque huiusmodi, curabitur, si aër, ac domus in qua æger decumbit, natura frigidi deligantur, aut qui nostra industria sic præparati sint ex floribus, ac graminibus frigida facultate prædictis per domum sparsis, rosis videlicet, liolis, nymphęę floribus, pampinis, seu capreolis vitium harundinisque foliis, & huius classis reliquis. Refrigerabitur item si humi aqua frigida proiecta sit, ac de vasis in vasa trāsfundatur. De somno maxima habenda erit cura, qui sit cō sueto longior; vigiliæ præsertim immodicæ penitus vitandæ, quies inungenda, cum non modo his, verùm omnibus, quibus caput dolet, augente adhuc, & vigente dolore quiescere melius sit, vt Apollonij auctoritate Galen. testatur secundo de compositione medicamētorum secundum locos. Alui excrementa, si natura non excernantur, lenibus clysteribus proritanda sunt: ex eorum nanque retentione capitis dolor augetur. Animi perturbationes, præsertim ira, ac furor penitus vitentur. Boni succi cibis, non tamen calfacientibus, imò natura frigidis ægrum nutrire oportet, neque eisdem multis. Sunt autem tales panis ex aqua frigida lotus, ptisanæ succus. Ex oleribus, lactuca, intybum, portulaca. Ex piscibus conueniunt petrosi, & teneris carnibus præditi. Ex carnibus, pullorum, gallinarum, ac columbarum pulli cum omphacio præsertim conditi, gallorum testes, atque alæ. Ex fructibus, malum punicum, vuæ passæ, pyra, ac mala, quę apia dicuntur, in-

Cura doloris capitis ex calida intemperie.

cap. 1

terdum cruda, aliquando verò cocta condonari possunt. Abstinendum verò ab his, quæ proprietatem quandam habent capitis dolorem inducendi, vt à palmarum grandibus, Galeno teste; eruo, quercinis grandibus, lactis potu, viticis semine, ac nigris oliuis, vt Aët. visum est, & ante ipsum eidem Gale. secundo de compositione medicamentorum secundum locos. Pro potu verò, omnino aqua vtendum est, quod si ex eius potu ventriculus subuertatur, in ea parum cinnamomi decoquatur, aut seminũ coriandrorum præparatorum, vel misceatur cum aqua succus malorum punicorũ acidorum, seu acidus syrupus, vel oxysaccharum. Quòd si nec his bene habebit, & aquam bibere non posit, permittendus ei erit ex aquosis vinis aquosus potus, eiusdem Galen. præcepto. Refrigerantibus item, ac modicè astringentibus medicamentis, tenuiumque partium substantia præditis vtendum erit. Quapropter in principio nil melius erit, quàm rosaceo probè apparato caput perfundere, ac æstiuo tempore frigido existẽte: optimumque erit si ex oleo crudo, quod omphacinum appellant, confectum sit, nec id ipsum rosaceum vetus existat: magis autem adhuc penetrare poterit, Trallia. teste, si cum aceto illinatur: pauca autem eius quantitas adiecta sit. Locus autem illitionis perfusionis, seu irrigationis sit iuxta frõtem, vbi pilosa pars capitis desinit, ac iuxta vtrunque eius latus, vbi pili ipsi ad aures nectantur. Verùm inter omnes capitis partes, vt sæpius diximus, ea, quæ iuxta synciput est, propter laxitatem coarticulationis iuxta coronalem suturam, & ob osium tenuitatem, & raritatem, facilè tum caliditatem, tum frigiditatem omnium quæ adhibentur pharmacorum intro distribuit. Quare siue refrigerare oporteat ardorem, siue calfacere frigiditatem, aptisimus erit capitis iuxta synciput locus. Proximum à rosaceo chamęmelinum locum habet in his corporibus, quibus vehementem frigiditatem inducere veremur, qualia sunt fœminarum, eunuchorum, ac puerorum, & aliorum quicunque molli carne præditi, albumque habentes colorem. Mensuram autem tum rosacei, tum chamæmelini, quod ad refrigerationẽ attinet, ex prædictis corporis habitibus, & ex ardoris magnitudine inuenire oportet, considerata simul ætate ægri, eiusque & ambientis nos aëris temperie, ac reliquis huiusmodi: atque ita demum, si oporteat, rosaceo addere semperuiui succum, aut portulacæ, aut lactucæ, & polygoni, pampinorum vitis, ac vuarum immaturarum, & aliquando solani paululum. A papaueris verò, & mandragoræ succo abstinendum: non enim citra damnum refrigerant, vt Galeno placuit. Nec minus vitanda, quæ cum refrigeratione magnopere astringunt: quòd si libuerit ex prædictis, aut aliis medicamenta componere, hoc modo parari possent. Olei rosacei excipe vnc. ij. aquę rosacęę vnc. j. aceti vnc. s. aut prędicti succi semperuiui, portulacæ, seu lactucæ vnc. j. immisceas. aut aliorum prædictorum infrigidantium medicamentorum tantundem. Poteris insuper & addere cremorem seminis cydoniorum, maluarum, aut althęę, seu psyllij drachm. iiij. & loco rosacei, violaceo, de cucurbita, ac ex nymphæa oleo vti, & cum cera, ac pauco aceto ad vnguenti formam redigito: quod iã dictis locis adhiberi poterit, pręsertim syncipiti, aut mori succo per linteolum expresso cum pari rosaceo vtitor. Saccelli itẽ parari poterunt ex rosis, violis, hordeo, lentibus, ac nymphęę floribus priùs cõtusis. At si velis aliis quoque embrochis vti, excipe foliorum maluarũ, violarum, & rosarum pug. s. florum nymphææ drach. iij. pampinorum, seu capreolorum vitium, portulacæ, seu semperuiui singulorum manip. 1. chamęmeli, meliloti, & fœnigręci ana drachm. ij. coquantur secundum artem, & fiat embrocha, addendo aceti parum, præsertim, si dolor intra cranium sit. Qua ratione permisceri eum præcepimus in singulis iam dictis medicamentis, nec minus ægri odorem suscipere poterunt ex aqua rosacea, & myrtillorũ, cũ exigua aceti portione: proderit quoque si hoc tempore per duas, vel tres horas ante cibum in manè æger assumat. vnc. j. & s. syrupi de infusione rosarum, aut ex nymphęa, vel violacei cũ duabus, vel tribus vnciis aquæ borraginis, vel cichorij. Apollonij auctoritate, mori succo per linteolum expresso, cum pari rosaceo caput asiduè irrigari poterit: aut portulacæ folia tusa per se, & cũ polentæ flore capiti imponito, aut solani, vel cupresi folia similiter tusa per se, & cum polentę flore; vel vitis folia cocta trita cum mulsa aqua pariter imponito.

QVOD si non modo ex calida intemperie, sed ex flauæ bilis redundantia dolor capitis genitus fuerit, non aër duntaxat, sed cuncta, quæ sæpius cõscripsimus, ad frigidum, ac humidũ declinare opus erit, ita vt vniuersa victus ratio non tantum frigida, sed humidior sit, oportet, & boni succi. Cæterùm curandi ratio statim à biliosi humoris euacuatione auspicanda erit. Verum vt probè hunc euacuare posis, humidiore prius victu opus est, balneisque temperatis, vnctionibus, & aquæ potu liberaliore. Ita enim, vt inquit Trallianus, diffusa bilis, & veluti imbecillior facta, facilius à medicamento ipsam trahente euacuabitur. Quare si biliosus humor copiosus nimiũ, & calidus fuerit, ita agere oportet. Quibus verbis Trallianus & alteratione, & concoctione, simulatque præparatione, priusquam purgetur, bilem indigere, potisimũ vbi firmata in aliqua parte decumbit, lucidisimè ostẽdit: id quod nos fusius in nostra methodo probauimus. Propterea nõ modo ex iam dictis illud probè exequi posses, verum etiamsi exhibeas per aliquot dies ante purgationẽ syrupi de oxysaccharo vnc. vnam: & ex infusione rosarum vnc. s. vel tantundem syrupi violacei, seu ex nymphæa, vel ex succo cichorij confecti, cum borraginis, seu intybi aquæ vnc. iij. Nunquid vero ante purgationem competat venæ sectio, non admodũ liquet. At dicimus nos, quod si bilis sincera fuerit, aut alteri humori permista, quàm sanguini, venam secare non oportet. Verùm si sanguini cõmista fuerit (id quod sæpius accidit) aliis consentientibus, venam secare non esset absurdum: quod tum ratione, tum principis Arabum auctoritate probari posset, nisi nimium prolixus fierem: secandaque vena erit, vel media, vel humeralis, prout maior, vel minor fuerit eiusdem bilis redundantia, ac maior, vel minor cum sanguine commisto, non semel tantum, sed si opus fuerit, ipsam iterare; cùm non multa quãtitas sanguinis vnica vice extrahenda sit. Apparente autem demum concoctione absque molestia, minorique negotio à purgante medicamento trahetur, promptiusq; à natura ipsa excernetur bilis. Infrascripto autem vtitor, quod excipit tamarindorũ drac. vij. myroba. citrinarum drac. ij. florum borrag. violarum, & hordei decorticati ana drachm. iij. fiat

Loco citato.

Aet. lib. 6. cap. 46

Galen. loco citato.

Medicamentorum ratio.

Citat. loco.

Vide loco ...

Cura ... ex ... flaua ...

Topi...

Vide ...

... ratio.

De ... sectione ...

Cura doloris capitis ex frigida intemperie orti.

Purg...

Victus ratio.

decoctũ;in quo vnc.ij.vel iij.mannæ electæ,& vnc. s.vel drac.vij. diacatholicon dissolue, & fiat potio: aut cum prædicto decocto dissolue cassiæ fistulæ vnc.j.& s. seu facchari violacei vnc.ij. aut syrupi ex plurib. infusionibus violarum, vel rosarum vnc.iij. rhabarbari in prędicto decocto infusi cũ spica drac. j.aut scrup.iiij.& cum vnc.s.diacatholicon,aut drac. ij.diaprunis solutiui, vel tãtundem antidoti è succo rosaceo,fiat potio.Temporibus autem intermediis clysteribus vti non erit absurdum,in hunc,vel similem modum paratis, Maluarum, violarum, foliorũ betæ;& borragin.ana manip.j.excipe,ex quibus facto decocto permisceantur olei violacei vnc.iij. vel iiij.mellis rosacei vnc.ij.cassię tractæ,vel pulpę cassiæ fistulæ vnc.j.salis parum.Et interdum (si videbitur)addere poteris hieræ picræ simplicis vnc.s.At si crassior bilis fuerit,ac prædictis purgationibus non cedat,ex Galeni picra, agarico trochiscato, ac rhabarbaro formatis catapotiis purgari poterit æger: sumes agarici scrup.ij.rhabarbari, cum spica,& pulueris hieræ simplicis ana drac.s.cum syrupo violaceo,& aqua betonicæ fiant catapotia: post quæ per duas vel tres horas vnc. ij. mannæ, vel iij. syrupi ex pluribus infusis,rosarũ vel violarum assumat cum aqua borrag.intybi, aut cichorij, in qua prius drac. j.myroba.citrinarũ fuerit decocta. His quippe peractis ad topica medicamẽta deueniendum erit: quæ ex iam dictis in cura doloris capitis ex ardore orti confici, ac parari possunt; vnum tantum animaduertentes,quòd frigidioribus, ac humidioribus pro cura doloris capitis ex bile orti,vti possumus,ac debemus.Insuperque & errhinis similis facultatis,humidis præsertim ex aqua hordei paratis: in qua foliorum maluarum,violarum,ac lactucę,singulorum pug.j. decoquatur: cui succum foliorum betæ adiicias,ac vtitor,lib.ij.prædicti decocti assumendo, & vnc.iij.vel iiij.iam dicti succi Cucurbitulas sine scarificatione,ac crurum, & brachiorum frictiones nõ omnino omittens,sed intercapedine quadam,temporibus congruis, eis vtare. Similiter si quando ex prædictis humoribus reliquiæ quædam relinquantur,ac iam dictis medicamentis minimè cedant, vtpote tenuibus poris,ac meatibus impactæ,& ob id etiam capitis dolor perseueret,cũ rosaceo ipso, aut aliis conscriptis medicamentis refrigerantibus ea primum medicamenta miscenda sunt,quę digerendi vim habeant, ac demum solis digerentibus, aut discutientibus vti, si oporteat. Perpetuo tamen ab his,quæ validam vim,tum digerendi,tum discutiendi habent, abstinẽdum erit: cum & immodicè quoque calida ea esse oporteret: & propterea affectionẽ ipsam,cuius causa capitis dolor genitus est, irritarẽt magis,ac augerent,quàm curarẽt.Horum autem materiam, prout magis cõmoda videbitur, ex his,quę in sequenti dicentur,eligere poteris.

Topica.

Cura doloris capitis ex frigida intemperie orti.

EX perfrigerato autem capite si excitetur dolor aër frigidus vitandus, & omnino calidus eligendus erit.Somnus moderatus,non tamen solito longior. Motu quoque vtendum totius corporis, equitatione præsertim,& pedum ambulatione. Aluus iis humidior sit,quàm sicca, vt singulis diebus ventris recrementa excernantur natura, aut arte, cum glande videlicet,aut clystere. Vitent tristitiã, ac graues cogitationes, aliosque immodicos animi affectus fugiant.Deuitens cunctos cibos,ac potus, qui refrigerare possunt,ac eligant oua recentia,& sorbilia:gallinarum, pullorum, perdicum, & phasianorum carnem.Necnon pro potu, vino vtantur tenuium partium,quod mediocriter extenuare,ac calfacere potest.Qua ratione fit, vt lauacra quoque calida plurimum conferant:& vt simpliciter dixerim,pro eius curatione calefaciẽtibus vti oportet: verùm pro intemperiei magnitudine remedium quoque variandum erit,iuxta Tralliani sententiam. Proinde neq; difficulter curatur capitis dolor ex frigiditate ortus potissimum ambientis,si recens sit, Galen.auctore 2.de composit.medic.secund.locos,vt interdum sufficiat rutaceum oleum calidum syncipiti (vt dictum est)affusum perfectè hominem liberare, vt ipse testatur,loco autem rutacei,anethino,& chamæmelino vti poteris.Si verò vehementiori calfactione opus sit,nardino, serpillino, aut amaracino, & irino. Frons quoque talibus inungatur, & narium, ac aurium meatus illinantur. Quidam etiam pedum vestigia,ac sedem ex eis illinunt,vt idem Galen.testatur pręcitato loco.Confert insuper excalfactis pannis caput calfacere, aut ex saccellis ex milio, & sale confectis, & prius calfactis ac pauco vino albo, seu aceto irrigatis. Poterunt parari insuper, & alij sacculi ex rutæ foliis, hyssopi; ac serpylli singulorum pug.j.sampsuchi,betonicæ ana drac.iij.florum stœchadis, spicæ ana drac.j.rosarum rubearum manip. s.similiter & vnguentum conficiatur ex olei rutacei chamæmelini, & nardini ana vnc.j. hyssopi, spicæ, florum stœchadis ana drach.s. masticlhes thuris ana drac.j.& ceræ parum, & si videbitur, poteris interdum addere castorij scrup.j.Embrochæ pariter nec omittantur paratæ ex decocto florum chamæmeli, fœnigręci,seminis lini,sertulę campanę ana manip. s.spicæ,florum stœchadis ana drac.j.foliorum rutæ, hyssopi,& sampsuchi ana drac.iij. Ex quibus quoq; aut similibus per nares vaporẽ ægri suscipiant.Lauri insuper folia tenera cum irino vnguento trita,capiti adhiberi poterunt,aut sampsuchi similiter folia cum vino trita,seu rosaceo, vel cyperũ tusũm adipe anserino admisto capiti illinito.Conueniunt & fomenta interim per spõgias calida imbutas, & expressas,maximè si in aqua lauri folia tenera fuerint incocta, aut sampsuchi, vel cyperi. Prodest item oleum irinum cum serpyllo,& exiguo aceto infusum,vt inquit Marcellus: magis autem si aut iridis radix, aut peucedani succus prioribus admistus fuerit:prodest etiam & ruta cum oleo irino,& exiguo aceto cocta vt idem testatur. Hederæ insuper folia mollissima quæque trita cum aceto,& rosaceo aduersum omnẽ dolorem capitis fronti illiniuntur. Plinio secundo auctore.

Medicamentorum ratio.

cap.I

cap.I
Lib. I. ca.I

Cura doloris capitis ex redundante pituita orti.

GENITVS autem ex pituitosis humoribus capitis dolor,curabitur primò aëre ad calidũ,& siccum vergente:& si naturalis haberi non posit, arte paretur.Carnibus vtantur magna ex parte assis, interdum elixis,saluiæ folia adhibendo,aut betonicę, serpylli,sampsuchi,seu hyssopi.Pro potu tenui vino vtantur,& si illud auersentur, aqua, in qua decoctũ sit cinnamomum.Omniaque ipsos iuuant,quæ mediocriter extenuare, & calfacere possunt. Reliqua victus ratio similis seruanda erit ei, quam præcepimus in prædicto capitis colore ex frigiditate orto; illud tamen seruantes,quòd ad siccius quoque inclinet præter caliditatem. Pro extenuatione verò, ac incisione prædicti redundantis succi, melli rosacei excipe vnc.j.& s.cum aqua hyssopi, betonicæ, seu sampsuchi

Medicamentorum ratio.

sampsuchi vnc.iij. aut oxymellis simplicis tantundẽ cum vnc.s.syrupi de infus.rosarum.similiter cum aliqua prædictarum aquarum. Quibus pluries iteratis, ac propterea prædictis succis præparatis, ea, quæ purgandi pituitam vim obtinent medicamenta propinanda sunt, velut, Recip. agarici trochiscati scrup. iiij. diacatholicon drac.vj. vel diaphœnicon vnc.iij. pulpæ cassiæ recenter extractæ vnc.j. cum sacchare fiat bolus. Vel sumas agarici trochiscati drac. j. & s. myrobalanorum chebularum drach.ij. florum stœchadis drac.j. fiat decoctum in aqua fontana, betonicæ seu hyssopi, aut sampsuchi: in quo dissoluas syrupi de pluribus infus.rosarum rubearũ vnc. iij. diacatholicon vnc.s. aut diaphœnicon drac.ij. fiat potio. Verum quoniam hoc malo affectis non semel tantum purgatio conuenit, sed bis, aut pluries: cum vni tantum purgationi sua crassitie, ac lentitie redundans succus non recedat; ea de re iterum post vnam, vel alteram purgationem extenuandus, ac præparandus erit ex prædicto oxymelite, aut eodẽ scyllino, seu syrupo ex stœchade: quibus parum syrupi ex infusione rosarum (si videbitur) addere poteris, & in aquis hyssopi, serpilli, aut stœchadis parum decoquere. Et cum præparatus fuerit humor, ex catapotiis expurgari poterit: quæ recipiant pilularum arabicarum, sine quibus, aut cocchiarum drachm.j. agarici trochiscati scrup.ij. cum oxymelite, aut syrupo ex stœchade catapotia formentur. Post quæ per aliquod spaciũ vnc.iij. syrupi ex pluribus infus. rosarum rubearum, aut ij. ex tribus infus.rosarũ persicarum, vel domini Augustini cum aqua borrag. vel lupulorũ exhibere poteris, aut vnc.j. pulpæ cassiæ fistulæ. Conferunt etiam iis clysteres: tum vt superflua recrementa in intestinis contenta extrahamus, tum etiam propter reuulsionem eorum, quę ad caput in iis ferri consueuerunt, facto prius decocto ex maluis, borragine, sampsucho, betonica, serpyllo, ac stœchade, furfure, & sale: in quo dissoluas olei anethini, chamæmelini, aut rutacei vnc.iij. mellis rosacei vnc.ij. benedictæ drach.iiij. aut diaphœnicon tantundẽ, vel hieræ picræ drac.vij. & agarici drach. j. & s. vel drach.ij. misceantur singula, & fiat clyster. Ex eiusdem etiam, vel similibus glandes confici poterunt melle addito: vt si agarici drac.ij. assumas, salis gemmæ, & pulueris hieræ drac.j. cum melle quãtum satis sit, & figurentur glandes, quibus clysteriorum vice vtitor. Nec omittendæ erunt, reuulsionis gratia, frictiones brachiorum, ac crurum; necnon cucurbitulæ citra scarificationem in occipitio, ac dorso affixæ post purgationem potissimum. A qua item septimo quoque, vel octauo die, si assumant drach.j. theriacæ, aut mithridati, optimum erit, similiter diambræ, vel diamoschi. Nec minus hoc tempore apophlegmatismi conferunt. Tralliano teste, qui ex vuæ passæ drach.iij. hyssopi, & sampsuchi singulorum drachm.j. mastiches drach.ij. cum pauco melle, & cera pastilli formentur: quorum vnus notabili quodam spacio commanducetur, aut ex piperis, & sinapis singulorum drachm.j. hyssopi, staphidis agriæ, origani, & pyrethri scrup.j. vuæ passæ drach.iij. cum melle, & cera iidem fingantur. Errhina etiam medicamenta per nares approximata, quæ nasalia appellant, præsertim mollia, & liquida valde conducunt in euacuanda à capite pituita. Componantur autem ex hyssopi, sampsuchi, & betonicæ decocto: de quo lib.ij. assumens, adde succi foliorũ betę, aut succi radicũ eius vnc.iiij. vel lib.s. vel si fortioribus indigeas tantundem succi brassicæ, aut cyclamini adiicias. Poterit insuper & à capite pituita expurgari cum his, quæ sternutamenta proritant: quare & interdum eis vtitor, vt puluere albi hellebori, castorij, piperis, aut nigellæ naribus indito, vel composito ex his. Ex denique naribus odoramenta calida adhibere oportet, velut infrascriptũ, quod recipit sampsuchi, corticum, & foliorum citri, hyssopi, & rutæ ana scrup.ij. castorij, florum stœchadis singulorum scrup.j. styracis calamitæ, ladani, ligni aloës ana drach.s. mastiches, corticum thuris, spicæ, & caryophyllorum, maceris ana scrup. s. santalorũ rubeorum, & corallorum rubeorum, singulorum drach.j. cum succo betonicæ, seu sampsuchi, & cremore tragacanthi fiat orbiculus odoriferus, moschi ac ambræ grana iij. vel iiij. addendo. His denique peractis, ad topica confugiendum est medicaméta, quæ disiiciendi, ac attenuandi, & dissecandi vim habeant, præsertim ea, quæ in præcedenti capitis doloris curatione ex frigiditate notauimus. At si ex humore melancholico dolor capitis fiat, simili victus ratione, ac modo curationis vtendũ erit, prout cap. de melancholia præcepimus. Qua de re vt iterũ hic tractemus superuacaneum puto, sed cuncta quæ dici possent, eodem loco requiras.

Purgatio. *Clysteres.* *Glandes.* *Cucurbitulæ.* *Apophlegmatismi.* *Errhina.* *Sternutatoria.* *Odoramenta composita.*

SI VERO non ex redundantia pituitæ, aut vtriusque bilis, sed sanguinis solius, aut quatuor humorum ex æquo auctorum dolor capitis excitetur: quam redundantiam, siue auctionem, multitudinem seu plenitudinem appellant simpliciter dictam; pro eius curatione aër frigidus, & siccus eligendus erit; mediocriter exercendi ægri, ac mediocri somno vtantur: studeas tamen pro virili, vt aluus eis humecta sit, si non sponte, cum clysteriis arte perficiatur. Fugiant immodicos animi affectus. Vitent carnes, oua sorbilia, & reliqua, quæ copiose nutriunt. Vescantur hordeacea ptisana, aut frigidis oleribus, lactuca videlicet, cichorio, endiuia, portulaca, borragine, & similibus. A vino abstineant, sed aquam hordei, aut in qua decoctum sit parum cinnamomi, vel seminum coriandrorum præparatorum, bibant. Hunc autem capitis dolorem totius corporis euacuatione haud difficulter curabis, potissimum si in toto quidem corpore adsit plenitudo, nec in capite tantum. Quapropter media in cubito vena audacter statim incidenda erit; & nisi quid prohibeat, notatu digna copia sanguinis extrahenda. Quòd si id vires non ferant, non vnica duntaxat vice, sed duabus aut pluribus sanguinis missio erit facienda. Verùm post primam, externa in cubito vena incidatur, velut etiam si non magna fuerit plethora, ab eiusdem incisione auspicanda curatio erit. Similiter vbi caput propter eius imbecillitatem multitudinem contineat: quo casu, saltem reuulsionis gratia, vena secanda erit externa, seu humeralis; demum si opus fuerit, frontis quoque vena incidatur. Veluti etiam clysteribus, & his quidem interdum acribus, nexibus, ac frictionibus in partibus inferioribus, plurimis expedit vti, Galeno auctore primo de arte curatiua ad Glauconem. Ipsi quoque parti affectæ hoc tempore remedia adhibere conuenit: quæ à capite repellendi vim habeant primò, deinde ea, quæ dissoluunt, atque euacuant, postremo verò corroborantibus vtendum. Repellit autem (eodem Galeno auctore) oleum immaturum, quod Græci omphacinum nominant, aut rosaceum, seu

ex flatu spirituoso ... dolore capitis curatio. *Ratio victus.* *cap. 1 posteriorũ ...* *Venæ sectio.* *cap. ...* *citata.*

rosaceum, seu oxyrrhodinum: qua de re iis commodè vti poteris, ac reliquis, quæ in cura doloris capitis ex ardore orti conscripta sunt. Deinde ex discussoriis medicamentis quippiam addendum erit, paulatim detractis pharmacis, quæ repellunt, vt chamæmelinum, & anethinum: aut si in oleo serpyllum, seu spondylium, sampsuchum, aut hyssopum decoxeris: quæ virium etiam aliquid capitis partibus adiiciunt: & quæ debiles sunt, roborant: vt proinde ipsis vsque ad integram sanitatis restitutionem vtendum sit, eiusdem Galeni præcepto. Demum si oportuerit, per nares, & palatum expurgandi sunt, ac sternutamenta excitanda, & cucurbitulæ in occipitio cum scarificatione affigendæ. Irrigationibus quoque, ac aliis medicamentis, quæ vim discutiendi habeant paulò antè conscriptis (vbi opus fuerit) commodè vti poteris: nos verò breuitati indulgentes iterum ea non repetimus. Velut nec si ex iam dictis causis cum obturatione quoque capitis dolor fiat, quæuis earum sit, nouam præcipiemus curationem, cùm ex eisdem ferè curari possit, causam videlicet auferendo, quæ obturauit.

ex flatuoso spiritu orti capitis doloris curatio. AT si ex flatuoso spiritu redundante quispiam in dolorem capitis incidat, siue in reliquo corpore simul, siue in ipso capite duntaxat, relicta victus ratione, quæ omnino talis esse debet, vt flatum non gignat: pro eius curatione, si in capite is non tantum genitus sit, sed ex corpore efferatur, in principio repulsoria curatione vtendum est: quod vbi moderatè factum sit, ex mitigatoriis, ac concoctoriis quippiã admiscere ad repulsoria oportet. Deinde etiam discussoria addenda, ita vt paulatim repulsoria pharmaca detrahamus, donec ad contrariam misturam perueniat medicamentum ei, quam à principio habuit. siquidem influentem vaporem, seu spiritum repellere necessarium sit: infartum autem concoquere, attenuare, eundémque ipsum discutere; ac circa ipsam affectam partem firmitatem inducere, ne videlicet quod influit, suscipiat: attenuatum verò excernat, impactúmque concoquat, & attenuet; prout scriptum reliquit Galenus secundo de compositione medicamentorum secundum locos. Iuuat autem eos magnopere euacuatio alui prius per clysterem validum: nam ex eo, præter id, quod ea quæ circa ventrem, mesaræum, ac circa hepatis sima hærent, euacuantur; adhuc ea, quæ ad caput feruntur, reuelli contingit. Dissoluas autem in eis præter ea, quę iam dicta sunt, interim benedictæ drac. iiij. aut electuarij indi, seu diaphœnicon tantundem, vel diacatholicon, aut hieræ picræ drac. vij. in clysteriorum autem decoctum, quæ flatum etiam discutiunt, adiicienda erũt: vt semen anisi, fœniculi, carei, aut cumini, aridæ quoque ficus, ac furfur. Corroborandúmque interim affectum membrum, vt neque ipsum ventosum flatum gignat, quodcunque id fuerit, siue ventriculus, aut aliquod intestinorum, seu iecur, aut lien, aut quoduis aliud. Post quæ si vnà cum flatu calor in capite prædominatur, rosaceum adhibendum erit, quod videlicet repulsorium, concoctorium, & mitigatorium, adhæc & discussorium sit, vt Galeno visum est eodem secundo de compositione medicamentorum secundum locos: pariter & acetum, cum & repulsoriam simul, & attenuatoriam, imo & discussoriam habeat facultatẽ, eodem Galeno auctore. Verùm per se solo aceto vtendum non erit, ob facultatis ipsius vehementiam; sed cum eo rosacea aqua admiscenda erit, vel etiam ipsum rosaceum, aut portulaca, polygonum, seu solanum. *Topica.* Si verò cùm frigore flatus sit, loco rosacei chamæmelino, aut anethino, cum aceto vtaris, vel cum rosaceo etiã, & aceto ea permisceas. At si augescat affectio, Archigenis auctoritate, irrigatio facienda erit ex ruta viridi cum aceto, & oleo trita, aut ex succo radicum iridis cum aceto: polygonum quoque cum ruta, oleo, & aceto dilutum adhibere conuenit; aut serpillum cum aceto, & oleo tritum, seu succum è baccis lauri expressum cum aceto & ruta. Amygdalæ quoque amaræ delibratæ, tritæ cum aceto & oleo, irrigationis modo adhibitæ, aut cerati crassitudine in linteolo fronti impositæ, cùm primùm affectio incipit augeri, magnopere cõferunt. Quòd si cupias sacculis potius vti, circa initia, ex milio, rosis, salicis foliis, & polygono, solano, seu portulaca, eos parare poteris, & fronti, ac syncipiti adhibere. Postea verò prædictis sampsuchum, serpillum, hyssopum, ac rutam, lauri folia tenera, cyperumque adiicere valebis. Nécnon odoramentis iam dictis, seu castorei, & musci, aut amarici vtaris; similiter his, quæ sternutamenta proritant. Poterunt insuper ægri diacumini, aut dianisi drachm. j. manè assumere, aut tantundem theriacæ, seu mithridati. Si autem flatuosus spiritus, propter earundem imbecillitatem, in capitis quibusdam partibus generetur: nam nec illud mirum est, neque impossibile, prout Galenus testatur eodem secundo libro de compositione medicamentorum secundum locos, *Loco citato.* præterea medicamenta, quæ repellendi vim habent, cùm eis opus non sit, cunctis iam dictis, aut eisdem similibus medicamentis vitare, parum etiam & in hac affectione conferunt, & si non noceant ea quæ intus assumuntur, præsertim diacuminum, & dianisum.

Cura doloris capitis ex ebrietate orti. SVNT quibus caput assiduè dolet, vbi vel liberalius vinum ingesserint, vel meracius, idque magis, si suapte natura calidum fuerit, vt testatur Galenus tertio de Locis affectis, vt pote quòd omnino quidem caput vaporibus replet, aliquando verò etiam humoribus calidis, cùm & citra vini potum eiusmodi ad caput promptè deferuntur. Pro eius curatione scopus primus vniuersalis, & communis omnibus habendus erit, nempe euacuatio. Iubendi igitur sunt, si crudum adhuc in eis vinum in stomacho fluctuet, vt tepida aqua hausta vomant, per se sola, aut pauco aceto, seu acetoso syrupo permista. Quòd si etiam post concoctionem caput doleant, refrigerantibus vtendum est, ac repellentibus, vt multitudo quidem euacuetur, caliditas verò frigefiat: quale est rosaceum per se, & cum aceto, aut hedere, seu brasicæ succo: quin & ipsa brasicæ folia in aquam calidam macerata, capitiq; circumposita, ac alligata, naturaliter ebrietatem arcent, vt quæ vapores resiccent. Propterea eiusdem decoctæ vsus in id efficax est. Similiter ex leguminibus lens hos adiuuat, præsertim eos, qui humidiorem habent ventriculum: rutæ quoque folia trita cum aceto, admista eis rosa capiti tepidè affusa prosunt, Marcello auctore cap. 10. Aliis quoque boni succi cibis vtendum (non tamen calfacientibus) vt ptisanæ succo, ex oleribus lactuca, pane ex aqua loto: & interdũ ouis sorbilibus. Pro potu omnino aqua vten-

N

dum, aut vino tenui, albo, modico, potissimum si aquam bibere non possint. Post omnem verò cibum parum dandum est de malo punico, aut pomo, aut vua passa. Breuiter, vniuersus cibus sit bonis succi, stomacho vtilis, & qui vapores arceat, Tralliano auctore. Cæterum somni, ac quietis cura in primis habenda erit: cùm manifestum sit, Galeno teste, quòd tum hos, tum omnes, qui caput dolent, augescente adhuc, & vigente dolore, quiescere melius est: remittente verò, ac decrescente, in locis aptis deambulare; & ante cibum quidem pluribus deambulationibus vtẽdum. Post acceptum verò cibum, breuibus, & lentis. Oportet aut neque multa comedere, neque statim deambulare, sed post duas, aut tres, aut etiã plures horas. Si vero post hæc probè dormire non possint, ad balneum quàm celerrimè inducantur, calidáque aqua eis in balneo sæpe affundatur. At si ex vaporibus, & humoribus in caput sublatis reliquiæ quædam relinquantur tenuibus poris, ac meatibus impactæ, & ob id etiam capitis dolor perseueret, à rosaceo quidem abstinere expedit, & chamęmelino moderatè calido, at t anethino primùm, postea (si opus fuerit) irino vtendum. In balneo verò caput calida perfundatur, non solum ob id: vt quidpiam circa ipsum discutiatur, sed & somni conciliandi gratia, vt Galen. præcipit secundo de Compositione medicament. secundum loc. cap. 1. Quapropter etiam secundum, aut tertium quoque ad vesperam balneum apparandum est, acceptis ab eo lactucis ex aceto, verum aqua affusa multa, vt acetum planè exæquet, nisi omnino aquosum sit ipsum acetum. Si quis autẽ vel t ab ebrietate præseruari præsumens ea, quæ ipsam arcent, quinque, aut septem amygdalas amaras, à ieiuno comedat, Aëtio teste: aut vinum absinthites, seu myrteũ præassumat. Prohibent insuper & ebrietatẽ ipsam myrti baccę præassumptę, & brasicę cauliculi pręcomesti: at quæ ebrietatẽ extingunt postea ingesta, sunt centaurei tenuis decoctum, ceruinum cornu, ac verbenacæ semen cum aqua.

2. de compo si. med. secũ dum loc. c. 1

Quæ ab ebrietate præseruent. Lib. 6. cap. 43

Cura doloris capitis ex ictu aut casu orti.

DOLOR capitis etiam ex ictu, aut casu accidit, inflammatione interim subsequente. quare eius curatio magno studio tractanda erit, Tralliano teste. Nam periculum inducit, dum humores copiosius ad ipsum caput confluunt. Quapropter pro eius curatione, à vino per initia, carnibus, & in totum ab omni victu valentiori, seu pleniori, præsertim si febris adest, ægros coërcere expedit: ptisanæ verò cremoremm, aluam decoctam, lactucam, intybum, & cucurbitam pro cibo exhibere conuenit. Pro potu aquam per se solam decoctam, aut cum semine coriandrorum præparatorum, vel paucissimo cinnamomo. Acida verò, acria, & salsa omnino vitanda sunt. Adhæc quies, & corporis tranquillitas præcipiendæ, ac cibi parcitas: fugienda verò sunt, sol, balneum, clamor, & contentio. Quòd si plaga, aut casus, vulneris aut contusionis causa existant, plures scopi erunt ad remediorum inuentionem, Galeno teste secundo de Compositione medicamentorum secundum loc. cap primo. Vnus quidem in vulnere, ad quod conglutinantibus, & inflammationem arcentibus pharmacis vti oportet; postquam vlceris labia constrinxerimus fibulis impositis, aut aliis, vt oportuerit. Alter verò scopus erit in contusione, & tertius in doloribus: qui quandoque in ipsis solis percussis partibus fiũt.

Victus ratio.

Si ad casũ seu ictũ sequatur vulnus, aut cõtusio, curatio.

Plerunque verò etiam ad vicinas partes extenduntur propter continuitatem substantiæ, tum cutis ipsius, tum eius membranæ, quæ caluariam ambit, præsertim si vsque ad eam plaga penetret. Quòd si per communionem eiusdem membranæ caluariam ambientis, quam ad duram cerebri membranam circa suturas habet, etiam intra caluariam inflammatio ipsa distribuatur: non absque periculo eiusmodi capitis dolor existit. Contingit autem interdum in casu, præsertim ex sublimi facto, vt quędam circa cerebrum, aut membranas partes abrumpantur: quod vbi euenit, etiam amplius capitis dolor inualescit: ipsáque affectio tota ægrè curabilis redditur, & periculum ingens, ac præceps imminet. Verùm si oborta inflammatio solam cutem occupet, & non vlterius adhuc procedat, nihil negotij est, sed dolor etiam, qui circa caput contingit, facilè discutietur. Optimum itaque fuerit in his, Galeno auctore, nisi ætas prohibeat, & nisi vitalis facultas debilis appareat, à venæ sectione curationis initium facere: ita nanque influxus reuelletur, vt Trallianus refert. Incidenda autem erit media, aut humeralis vena. A venæ sectione conuenientibus capitis irrigationibus vti oportet, oleo, dulci ipsum perfundendo, lanis contegendo, fouendóque omni ex parte, vt ne caput rigeat: conueniũt quoque & fomenta per spongias aqua calida imbutas. Quòd si ætas, siue virium imbecillitas, aut etiam ambo simul sanguinis detractionem fieri impediant, aluum per clysterem euacuabimus reuulsionis simul, ac euacuationis gratia: atque inde auxiliis ad inflammationes commodis vtemur. Nanque incipientibus, & adhuc nascentibus ipsis, rosaceum cum aceto; in vigore verò consistentibus rosaceum solum adhibemus. Ipsis verò decrescentibus, pharmacis laxantibus appellatis vtimur: quẽadmodum in induratis inflammationibus absinthium, ac pulegium rosaceo admiscemus. At nec circa initia indefinitè acetum rosaceo admiscendum erit. Nanque cutis capitis, aut quæ post eam est membranæ caluariam ambientis inflammationes citra quidem vehementem dolorem obortæ, per exigui planè aceti ad rosaceum admistionem iuuari possunt: lædentur autem vbi magnæ fuerint, dolorémque vehementem induxerint. Similiter si crassæ cerebri membranæ nudæ rosaceum offeratur, quemadmodum in his, quibus capitis ossiculum aliquod excisum est, fieri consueuit, solum ipsum leniter tepefactum adhibemus. At si citra denudationem per capitis iuxta synciput partem, sana, & integra existente caluaria, rosaceum ad cerebri membranam peruenire velimus, acetum ei (vt eò perducat) admiscemus. Quòd si vigiliæ vrgeât, etiam chamæmelino oleo, & non rosaceo duntaxat, subinde verò vtrisque commistis perfundere caput debemus, plùs & minus à magnitudine inflammationis, ægri temperamento, & ætate considerantes. Proderint quoque iis rosæ, & irinum oleum aceto decoctum. Item rosæ aridæ folia macerata prius passo, deinde cocta, atque trita, & ita imposita, & sertula campana similiter facta, vel myrti folia tenera ex vino trita cum myrrha, & pulegium ex vino tritum, & mala cydonia vino cocta & trita, atque imposita capiti plurimum prosunt, Marcello auctore. Si verò membrana cerebri fuerit vulnerata, egregiè ipsam conglutinat, Archigenis decreto, calaminthæ succus infusus, & farina mi

pos. se cap. 2

[illegible] alterius [illegible] pri[illegible] affectæ [illegible] do[illegible] capitis [illegible] curan[illegible] tatio. [illegible] loc. [illegible] li. 6. c.

[illegible]ra dolo[illegible] capitis [illegible] in [illegible] [illegible]bus. [illegible] Glau[illegible] [illegible] 15

[illegible] se[illegible] [illegible] loco [illegible] li. 2. c.

lij arida inspersa; deinde butyrum, & rosaceum, ac adeps suillus insulsus, vetus, tepefacta, ac mistim infusa. Cæterùm in contusionibus citra desperationem, ac fissuram circa caput factis, eodem Archigene auctore, polenta imposita commoda est. Amplius verò & œsypum, atque ipse adeo lanę sordibus sudoris succidæ eodem modo: magis autem propriè similaginem ex aqua pro cataplasmate imponens, aut origanum cum polenta. Hæc quamuis alterius negotij, atque operis sint, hic tamen adscripta, nihil incommodi afferent. In mediocribus autem capitis vulneribus, aut quibus omnino legitimo Medico non opus est, in quibus nuditas per se non adest, pilos rademus, fibulisque impositis constringemus, ac glutinantibus experimento cognitis vtemur, vt Archigeni visum est; quanquam nec hoc ad præsens negotium attineat.

pos. sec. cap.2

LIQVET etiam quoniam non perpetuò capite primario affectu laborante, dolor accidit, sed interim etiam condolescit, aliqua particula priùs affecta, velut in ventriculo, iocinore, aut stomacho, aut alia quapiam. At quia sic vexatos sanare licebit nihil capiti adhibentes, verùm his ipsis priùs affectis partibus auxiliantes, Gal. & Aëtio testibus; propterea bona fronte huius curationem prætermisimus. Patebit nanque cùm de harum partium affectionibus verba faciemus.

Alterius pri. affectæ ... dolo. capitis curatio. ... loc. ... lib.6.c.

EVENIT etiam capitis dolor iis, qui vehementer febricitant: in quibus diligenter considerandum erit, num crisis ratione, an nō oriatur. Nam si sanguinis fluxum, aut vomitum decretorium significabit, remedia quærenda non sunt, Galeno teste primo de arte curatiua ad Glauconem. Quoniam ea (Tralliano auctore) quæ admouerentur, præter quàm quod nihil iuuarent, etiam naturam subinde impedirent. At quādo ex magnitudine febrium humores diffusi, ac veluti efferuescentes ad caput ascenderint, tunc medicamenta adhibere est necessarium, Galeni præcepto eodem libro primo de arte curat. ad Glauconem. Vt verò promptè illud distinguas, ac cognoscas, tria (vt eidem Galeno visum est) consideranda erunt. Primum quidem species ipsa febrium. Secundo loco, si sit ad salutem morbus decliuis. Tertio verò ac potissimum totius morbi tempus perpendas; num videlicet in principio sit, vel incremento, vel in summo vigore. Febre nanque non magnopere calida existente, ac circa initia, præsertim si capitis dolor irruat, quinetiam febre valida existente, cùm iudicationem non portendat, curandus is est. At si ipsa valde vehemens fuerit, adsintque salutis signa, superueneritq; capitis dolor, cùm ipsa prope iudicationem venerit, tunc nihil tentare oportet medicamenta adhibendo: & si Galenus iusserit hæc perpendenda esse pro notitia morbi, num per excretionē crisim sit habiturus: poterunt quoque ad hanc cognitionem transferri: maximè verò totius morbi tempus considerandum erit. In his ergo capitis doloribus, qui in principio cum febribus irruunt, vena secanda est post primam, aut secundam remisionem, Galeno & Aëtio testibus (nisi quid impediat) & præsertim in corporibus bonæ habitudinis, & multo sanguine refertis. Animaduertendum autem num ob vapores à ventre sublatos, aut ob alui suppressionem capitis dolor contingat. Quòd si serius

... dolo. capitis ... in febr. ... ad Glau. cap.15

post septimum tandem irruat diem talis capitis dolor (qui crisim non significet) præeuacuata aluo per clysterem notabiliter, cucurbitæ occipitio, vel ceruici affigendæ sunt, & capiti rigationes admouendæ erunt, quæ vim repellendi obtineant, frigidásque qualitates, ac vires, vt rosaceo quidem in calidioribus, ac hora æstiua, & cum exiguo aceto, chamæmelino verò, aut anethino frigidioribus habitudinibus, ac hyeme, quinta aceti parte adiecta. Aliæ insuper infusiones, quæ ex papauerum capitibus constant, expediunt, ex Galeni sententia, eodem primo de arte curatiua ad Glauconem: quarum materiam vbi de cura doloris capitis ex calida intemperie, seu bile orti, tractauimus, inquiras. Nec minus si disiicientibus medicamentis indigeant, ea reperies eo loco, quo de cura doloris capitis ex pituita orti verba fecimus: perseueranti tamen vehementer dolore, hyoscyami folia viridia, aut papaueris cum rosaceo, pauco aceto, ac micis panis, syncipiti, & fronti approximanda erunt. Reliquæ verò ad capitis dolores ob febris magnitudinem obortos, medelæ ad tractationem de febribus pertinent. Restat vltimo loco amuleta, quæ capiti coronæ modo circumposita, & alligata dolorem eius arcent, conscribere, Archigenis auctoritate: quæ quidem nullam medicam rationem habent derelinquentes: quæ verò ab eo iuxta medicam rationem tradita sunt, referemus. Horum vnum est, polygoni duos ramulos coronæ modo imponito, præsertim si ex ardore, seu ebrietate dolor capitis contingat. Aliud, cichorium ægri capiti imponito, maximè si ex ardore, seu etiam ebrietate doleat. Rosaceæ iterum coronæ eosdem iuuāt, Galeni auctoritate. Callitricho quoque coronare caput conducit, quod adiantū appellatur. Philanthropo etiam herba appellata, coronari caput Archigenes nubet. Liberat item à capitis dolore verbenaca herba, tum coronæ modo circumposita, tum illita ex rosaceo & aceto. Testudinis quoque palustris sanguis syncipiti instillatus capitis dolorem iuuat, herbæque plantaginis radix in collo suspensa, capitis dolorem mirificè tollit, vt cap. de Arnoglossa testatur Apuleius Madaurensis.

Cucurbitulæ. Topica.

cap.15

Amuleta. Vide Gal. 2. de comp. med. sec. loc. cap.2.

Galen. lo. citat.

Περὶ κεφαλαίας. *De cephalæa.*

CAP. XI.

GRauis quidē affectus, vehementer dolorificus, diuturnus, ac difficulter solubilis nonnunquam euenit in capite, à Græcis κεφαλαία, pariter & à Latinis nuncupatus. Qui capitis dolor ex facili occasione vehementes habet accesiones, Galeno auctore tertio de Locis affectis cap. 9. & secundo de composit. medicam. secundum locos cap. 2. adeo vt neque strepitus, neque vocem vehementiorem, neque lumen splendidum, neque vini potum, neque medicamenta caput replentia tolerare posint ægri; neq; item motum: sed in quiete, & tenebris, ob doloris vehementiam decumbere volunt. tanquam à malleo enim se percuti arbitrantur nonnulli: alij caput frangi, distendíque sentiunt: non paucis verò vsque ad oculorum radices dolor progreditur. Habet autem hæc affectio aliquando quidem cōtinuos dolores; aliquādo verò exacerbationes, & interualla, siue ordinata, siue inordinata. Intermittūt enim quādoq; eiusmodi exacerbationes, velut in comitiali morbo apprehensis, interce-

Signa.

ditque tempus, quo perfectè liberati videntur: sed vehementius fœminas tenet, vt inquit Cælius Aurelianus, ob diligentiam capillorum. Constat igitur, quòd sicuti cephalalgia, sic etiam in hac affectione consimilem aptitudinem capitis habent ægri: quia videlicet facillimè ipsum afficitur, aut propter ipsius imbecillitatem, vel propter sensus exuperantiam: atque hoc est ipsis commune. Verùm differunt, quòd per cephalæam affectæ capitis partes multò redduntur, quàm in cephalalgia debiliores: & veluti cepalalgiam patientibus quibusdam capitis inuolucra dolore afficiebantur, aliis pericranium, id est, exterior caluariæ membrana: ita quoque in cephalea cõtingit, prout quidam quibusdam promptius has, vel illas capitis partes aptas habent, vt afficiantur. Discrimen autem num internæ videlicet capitis partes, aut externæ afficiantur, ab oculorum radicibus similiter sumitur, vt de cephalalgia diximus: considerando scilicet, vtrum veniat ad eas malum nécne. Totidẽ insuper causæ eius esse possunt, quot de cephalalgia narrauimus, externis posthabitis, ex quibus raró contingit hunc affectum generari, similique via, ac ratione inuestigandæ ipsæ sunt: diligenterque animaduertendum est, atque attendendum ex qua causa originem trahat. Sic nanque affectus ipse arte faciliùs solui poterit. Quapropter nec victus ratio diuersa præcipienda erit ab ea, quam in prædictis capitis doloribus præcepimus, imò eadem pro causarum similitudine. Similiter & curandi ratio. Nam si humorum, aut vaporum multitudinem causam esse reperies, siquidem propter totius corporis repletionem facta est, vniuerso corpore euacuato, capitis dolorem sanabis. Qua de re venam secare oportet, si vires ferant: incidendaque est aut media, aut vena cubiti externa: & acrioribus vti clysteribus conuenit. Et si adhuc sanguis videatur redundare etiam ex naribus aperta vena, quantum sanguinis satis esse videatur, detrahes. Si verò velut debile existens caput ad se sublatos humores, ac vapores excipiat, materiam reuellere oportet in totum corpus, atque ita particulæ mederi. Fiat itaque reuulsio per clysteres, & ligaturas extremitatum, ac plures infernarum partium confrictiones. Interdum etiam (vbi nihil prohibeat) sanguinis ex cubito detractione vtendum erit, mox purgare corpus conuenit ex aliquo iam dictorum suprà med[i]camentorum. Post cuius corporis totius euacuationem, seu purgationem, tutò ad ea, quæ caput euacuant, accedes apophlegmatismos videlicet, & medicamenta alia, quæ naribus induntur, de quibus suprà mentio facta est. Caput autem curabis repellentibus irrigationibus primò, deinde his, quæ digerendo, seu disiiciendo caput euacuant; admotis demum his, quæ firmitatem ei addere possunt. Repellit nanque eum omphacinum, & rosaceum per se, & cum aceto illitum; & quæ his sunt similia: de quibus in præcedentibus abundè diximus. Discutit autem oleũ dulcissimum calidum, & magis inueteratum, camæmelinum, seu anethinum: si verò crassior sit humorum multitudo, spondylium, aut pulegij comam: sisimbrium, aut folia lauri, mentham, seu calaminthам in oleo concoquas, capitíque adhibeas. Sic nanque multitudinem euacuabis. eadem hæc etiam firmitatem parti addunt, iuxta Galeni sententiam. Quapropter vsque ad perfectam curationem eis vti conuenit. Omnium verò longè maximè discutit, & perfectè corroborat verbenaca recta, præcipuè viridis, imo & arida cum radicibus, & simul cum serpillo oleo incocta, si ex ea caput perfuderis. Quin & ipsam per se verbenacam si oleo incoxeris, caputque inde rigaueris, omni capitis dolori antiquo ex frigiditate, aut ex crassis humoribus orto mederis, eodem Galeno teste secundo de compositione medicamentorum secundum locos. Maximè etiam prosunt sub aquario vase nascẽtes aselli, millepede appellati, si oleo incoquantur. Et hæc de cura cephalææ ex plenitudine ortæ satis. Nam reliqua, cùm pro eiusdem curatione, tum etiam si ex quauis alia causa excitetur, in præcedentibus locupletissimè reperies. Quare in his non erit amplius sermo protelandus, sed ad curam hemicraniæ accedere tempestiuum erit.

Lib. I. cap. I.

Cur vehementius fœminas teneat.

Quibus cũ cephalalgia conueniat, & differat.

Causæ.

Curãdi ratio.

Venæ sectio.

Purgatio.

Topica.

2. de compos. med. sec. loc. c. 2.

Περὶ ἡμικρανίας. *De hemicrania.*

CAP. XII.

Sed & alia quædam affectio dolorosa iuxta dimidiam capitis partem, aliquãdo dextram, interdum sinistram contingit, quam hemicraniam appellãt; distinguit autem dextram capitis partem à sinistra, futura per longitudinẽ ipsius protracta: sub qua intra capitis ossa linea medium cerebrum diuidens protenditur: ad quam & peruenit anteriorum duorum ventriculorum septum, vt patet tertio de locis affect. & aliquibus contingit, vt extra caluariam doloris sensus percipiatur: alij in capitis intimis partibus dolorem sentiunt: aliqui verò temporum musculos vehementer dolent. Cunctis autem vt plurimum per circuitus dolor exacerbatur, influxu videlicet vaporum, aut humorum, siue multorum, siue calidorum, siue frigidorum causam dolori suggerente. Euenit etiam interdum, vt quidam adeo vehementer doleant, vt neq; manuum contactum facilè ferant: in quibus palam est, membranam caluam ambientem esse affectam, & neque cutem ipsam immunem ab affectione omnino existere: quemadmodum si in partibus, quæ intra caluam continentur, hoc est, cerebro, eiúsque membranis dolor sentiatur: isque vsque ad radices oculorum extendatur, liquidò constabit, partes intra caluariam affectas esse, vt neque manuum contactu dolor irritetur. Ex his constat quæ pars in hemicrania afficiatur; ac quomodo ea dignoscenda sit, in quo genere affectuum contineatur, cùm dolor sit: ac quot quæve sint eius causæ. Et quoniam diximus ex vaporum, seu humorum influxu per circuitum exacerbari, rationabile est, Galeni decreto secundo de compositione medicamentorum secundum locos, hunc influxum siue per venas, siue per arterias, seu per vtrasque contingere; & interdum cùm corpus, aut aliqua eius pars infra caput, vitiatos vapores, aut humores sursum mittat, interim verò cùm ea sola, quæ intra caluam continentur, quod in ipsis redundat excrementum, foras protundant per iam dictas venas, seu arterias, siue per vtrasque. Si quis autem cupiat dignoscere quando ex multitudine humorum, seu vaporum, & quando ex calidis, seu frigidis hemicraneus dolor excitetur, ex superioribus capitibus notas petat. Pro quarum causarum varietate curationẽ quoque ipsam variari contingit. Nam vbi ipsam hemicraniam curare aggrederis, priùs quali purgatione, aut venæ sectione ægro opus erit, considerabis: atque

cap. 3. Topica.

Aëtius lib. 8. cap. 29

Animaduersio.

cap. 2

atque ita deinde ad capitis auxilia progrediaris, venam secans, si multitudo causa fuerit, purgationibus vtens vbi ex vitiosis humoribus fiat. Atque si calidi fuerint, his quæ bilem expurgant, vtaris. Si frigidi, his quæ pituitam, aut succum melancholicum. Quorum purgantium medicamentorum copiam præcedentibus capitibus comperies: quare studiosi ex inde petant. Ad capitis auxilia deinde deueniens tum per digitos suæ manus, tum per linteum dimidiam frontis partem, & eam maximè, quæ circa temporum musculum est, confricando excalfaciat æger; atque id ante irritationis tempus faciendum est. Post exacerbationem verò medicamentis hemicranicis à Medicis appellatis, vtendum: siquidem multa caliditas in doloribus percipiatur, his quæ refrigerans quippiam habent: citra verò hanc, his quæ multum calfaciunt, vtendum. Vtrisque verò aliquid ex iis, quæ firmitatem, ac robur addunt, misceatur; quod astringentem videlicet habeat facultatem, prout Galen. eodem secundo libro de compositione medicamentorum decretum reliquit. Et quanquam ea pharmaca, per quæ inueterato capitis dolori medemur, hemicranicis quoque affectionibus auxiliantur; testatur tamen Aëtius quod quadam naturæ proprietate, seu potentia, euphorbium hemicranicis maximè conferat, si cum aceto teratur. Et si dextrum tempus dolet, illinito sinistrum. Si verò sinistrum dolet, illinito dextrum. Idem quoque asseruit, quod si intestina terræ terantur, & dolens tempus illinatur, mirificè prosunt. Similiter si cochlearum carne vtaris: aut si cochlearum carnis cinerem excipiens, stercus bubulum, & thus, æqualibus portionibus cum aceto trita, affectam partem illinas. Stœchadem quoque herbam cum aqua, aut mulsa coctam si exibeas, in omnis capitis dolore, velut solum, & maximum remedium erit, eodemmet aucto re. Galenus autem in fine secundi libri de compositione medicamentorum secundum locos, his, qui ob frigidas causas hemicranico infestantur dolore commodissimum medicamentum esse asserit, si dimidiam frontis partem vnà cum temporis musculo ex euphorbio, oleo, & cera parato vnguẽto illinas, euphorbij sumens vnc. j. olei lib. j. ceræ quadrantem. Quod si validius videbitur medicamentum, poterit euphorbij vnc. s. assumi, præsertim si euphorbium validum existat, corpusque molle, ac exactiori sensu præditum. Iuuat etiã hos si oleum tepidum in aurẽ instilletur, modico euphorbio ad oleũ iniecto, eodem auctore, sumito autem euphorbij scrup. j. olei dulcis vnc. ij. quibus commistis gutta vna, vel duæ in aure instillentur. Caueas autem hoc pharmacum in his, in quibus à calidis vaporibus, aut humoribus hemicrania gignitur. Hircinum fimum tritum cum aceto scillitico misce, & fronti, & temporibus illine, hoc ad dolorem hemicranij sedandũ etiam in perpetuum prodest, vt inquit Marcellus. Subito verò si hemicranij dolor fuerit, thus, & myrrham & ouum teres, simul etiam fronti induces, vel temporibus, eodem auctore. Minutæ item cochleæ tritæ, & fronti illitæ, & ceruini quoque cornu cinis cum aceto rosaceo mixtus, ac fronti impositus hemicranij dolorem emendant, Plinio secundo teste cap. 8. lib. 1. Reliquum est, vt quibus vti consueui, tum in diuturnis capitis doloribus, tum in hemicranicis familiaria catapotia conscribam, ex quibus drac. j. vel. scrup. 4. decimo vel quintodecimo quoque die omni tempore, præterquàm in æstate æger assumere poterit, bile redundante. Excipe pulueris hieræ simplicis Galeni drachm. ij. pilularum arabicarum drac. iij. trochiscorum myrobalanorum citrinarum drac. j. s. rhabarbari cum spica scrup. iiij. cum syrupo violaceo simul componantur, serueturque cõpositio; & cum opus fuerit, ex ea sumantur, vt diximus drach. j. vel scrup. iiij. à cœna per quinque vel sex horas. deinde superdormiat æger. Pituita verò redundante, agarici trochiscati excipe drach. iij. pilularum arabicarum, & pulueris hieræ simplicis Galeni ana drach. j. s. florum stœchadis, & trochiscorum myrobalanorum chebulorum, singulorum drach. j. cum syrupo ex stœchade, & oxymelite simul misceantur; & cùm opportunum videbitur, drac. j. vel scrup. iiij. modo quo supra dictum est, assumat ęger pro qualibet vice. At si ex nigra bile dolor capitis genitus fuerit, prædictarum pilularum arabicarum drac. ij. excipias, pulueris senę, & epithymi ana drac. ij. & s. hieræ simplicis Galeni drach. j. & s. trochyscorum myrobalanorũ indarum scrup. iiij. cũ syrupo è fumaria, ac aqua melissophylli insimul componantur: & cùm vsus vrgeat, pariter, vt prædictis, vtitor. Reliquum esset de aliorum sensuum affectionibus pertractare; sed quoniã extra eam partem, quam caput ex Celsi sententia nuncupauimus, quodammodo existere videntur; propterea non ab re duxi prius de functionis motricis voluntariæ noxis verba facere; necnon & de his vitiis, ex quibus omnes actiones animales læduntur: & deinde ad aliorum particularium sensuum læsiones pertractandas conuertar.

Margin notes: cap. 3. Topica. — Aëtius lib. 8. cap. 29. — Animaduersio. — cap. 2. — Nostrarum pilularum compositio. — Cels. lib. 4. cap. 2.

Περὶ σπασμοῦ. *De conuulsione.*

CAP. XIII.

QVONIAM motiuarum actionum prima symptomata sunt, Galeni auctoritate libro de different. symptoma. immobilitas, & vitiosa mobilitas, vitiosæ autem mobilitatis, alia diminutus, infirmúsque motus est: de quo cùm de immobilitate pertractabimus verba faciemus; alia verò prauus motus est: qui licet plures etiã habeat differentias, vt liquet apud Galenum eodem loco: duximus tamen de vna earum, hoc est, de conuulsiuo motu, priùs differere: quem quidem Græci spasmon, Latini verò conuulsionem nuncupant, nomine ipso indicante quid sit, ac quomodo fiat. Nanque passio quædam est inuoluntaria, Galeno teste, commento aphoris. 39. sexti libri, ad similem dispositionem venientibus partibus neruosis in ea, quam etiam in motibus voluntariis assumunt. Nã in eum situm neruos, musculósque conuulsio ducit, vt patet secundo de causis symptomatum, in quem, si pro naturæ lege se haberent, ab animali virtute ducerentur, tractis videlicet, seu reuulsis ad propria capita musculis. Ex quibus cõstat conuulsionem in conuulsis partibus factam hac sola ratione à motu naturali voluntario scilicet earum differre, quòd præter voluntatem fit, vt Galeno tertio de locis affectis visum est. Omnis nanque motus, qui à voluntate procedit, attractis musculis in eas, quibus innascuntur partes, hoc est, eas, ad quas nerui inseruntur, fieri videtur: neque potest attractio fieri, nisi ad suam originem retrahatur musculus. Itaque quemadmodum in eo, qui secundum naturam habet, voluntas in cerebro iuxta neruorum originem

Margin notes: cap. 3 — Conuulsio quid sit. — cap. 2. — cap. 6 — Motus cõuulsiuus à volũtario, in quo discrepat.

ordinata, motionis principium primis dat neruis, ac per ipsos musculis; ita si sine huiusmodi principio contingat musculos retrahi, tunc conuulsio gignitur. Tendi igitur musculos, & ad initia propria retrahi, corporisque, cui inhæserint, partes secum trahere, est sanis, & conuulsis pariter commune, iuxta Galen. sententiam libr. de tremore, rigore, palpitatione, & conuulsione. cap. 8. Verùm illud inuoluntariè fieri, his quidem inest, qui naturaliter vtique non habeant: at præcedente voluntate, motus quippe naturalis erit his, qui naturaliter habent. Huius autem deprauatę motionis tres statuuntur species, seu differentiæ à Galeno lib. de different. symptom. & lib. de tremore, rigore, & palpit. ac commento aphoris. 57. 4. libri, & aliis plerisque in locis, tum etiam à Paulo, Aëtio, ac Celso: quarum vna τέτανος, alia ἐμπροσθότονος, reliqua verò ὀπισθότονος dicitur. Nam cùm corporis particulæ vnà cum ceruice, ac capite in anteriora tenduntur, affectus hic ἐμπροσθότονος nominatur: cùm in posteriora ὀπισθότονος. Cùm verò æqualiter in alterutram partem, & retro videlicet tenduntur, τέτανος nuncupatur. A Latinis verò quibusdam prima distentio ad anteriora. Altera distentio ad posteriora, & reliqua distentio simpliciter. A Celso autem rigor neruorum, quælibet istarum appellatur, qui modò caput scapulis, modò mentum pectori annectit, modò rectam, & immobilem ceruicem intendit, vt ipse inquit cap. 3. lib. 4. Harum autem affectionum non perpetuò eadem est sedes primò affecta. Nam interdum cerebrum ipsum noxam suscepit; interim spinalis medullæ initium; quandoque neruus aliquis, aut musculus, qui particulari motioni deputatus est. Id autem promptè dignosces: nam si vna cum toto corpore faciei quoque musculi conuellantur, cerebrum ipsum affectum esse indicat, Galeno teste, tertio de locis affect. At si faciei partes, seu musculi seruentur, ac illæsi permaneant, spinæ initium affici sciendum est. Vbi verò pars aliqua conuulsa sit, necessum est neruum, aut musculum, qui eius motioni deputatus est, affici. Verùm in iam dictis tribus differentiis, cùm in toto corpore constiterint, & non in vna determinata parte, vnum tantum discrimen habendum erit; nunquid videlicet capitis, & faciei partes læsæ sint, vel illæsæ permanserint. Nam primo modo si euenerit, cerebrum ipsum affectum erit. Si secundo modo contingat, non cerebrum, sed principium spinalis medullæ secundum totum, aut secundum partem. Pro cognitione verò particularis conuulsionis determinatæ partis cuiusnam, cùm determinatus neruus, seu musculus afficiatur, summopere necessaria erit anatomes notitia, neruorum potissimùm, & musculorum. Cunctæ verò conuulsionis species, seu differentiæ symptomata sunt in genere noxæ functionis motricis voluntariæ, eiusque deprauatæ, à causa duntaxat præternaturali ortæ. Qua ratione conuulsio à tremore discrepat: qui non modò à causa præternaturali, verùm à functione ipsa, licet irritata, ortum ducit, vt patet secundo de causis symptomatum, & libro de tremore, rigore, & palpit. Conuulsionum autem causas: non immeritò duas Hippocrates statuit aphorismo 39. sexti libri, cùm dixit, Conuulsio fit vel ex repletione, vel inanitione. Nanque ex his duntaxat causis neruosæ partes conuelli possunt præter voluntatem: ex repletione, inquam, madefactis ipsis, ac irrigatis; ita vt

Conuulsionis tres species seu differentiæ. *de Differ. symp. cap. 3* *Lib. de tremore cap. 8*

Paul. lib. 3. cap. 10 *Aët. lib. 6. cap. 38* *Celsus lib. 4. cap. 3*

Quod diuersæ partes in eis primò affici possunt. *Cap. 6. & 10* *Quomodo distinguenda sint.*

Qui præter naturã affectus sint. *2. de causis symp. cap. 2* *Lib. de tremore, cap. 5* *Duæ ex Hipp. conuulsionis causæ.*

in tumorem præter naturam attollantur: & propterea conuellantur dilatatis ipsis secundum latitudinem, earúmque longitudine decurtata. Ex inanitione verò, vtpote ipsis neruosis corporibus violentiùs exsiccatis; vt propterea cogantur in se ipsa duci, contrahi, atque conuelli: quemadmodum etiam in lyræ chordis euenire consueuit: vt intentis ipsis vehementer ob ambientis aëris immodicam intemperiem nonnunquam rumpantur, si vel nimis aridus fuerit, vel admodum humidus. Humiditas nanque ipsas madefaciens, siccitas verò contrahens, modo quo lora quoque cùm ad ignem exsiccantur, contrahi, tendíque videntur: & sol tergora arefaciens contrahit. His quippe ita præcognitis haud difficile inuentu fuerit, vt Galeno tertio de locis affectis, visum est, vtrum ab ariditate, quæ est ab humidæ essentiæ defectu, & euacuatione, an humoris plenitudine, quæ egestati aduersatur, & ab Hippocrate repletio nominata est, affectus ipse prodierit. Nanque cùm conuulsio fit vel à labore, vel vigiliis, vel fame, vel solicitudine, vel arida, æstuantéque febri, qualem in phreniticis videre est, & aliis huiusmodi, causam eius esse ariditatem, inanitionémque rectè putabis. At si contigerit aliquem sanum repentè conuelli, vt ait Galenus commento 26. aphoris. 2. huiusmodi conuulsionem fieri ex repletione est necessarium. Ita quoque si temulento cuipiam, ac omnino pleno homini, qui videlicet in ocio degat, id euenire conspexeris. Verùm vbi propter defectum, seu euacuationem conuulsio excitatur, vel ex aliqua prædictarum causarum, vel ex aliquo præcedenti largo sudore, aut vomitu, alui deiectione, aut sanguinis profluuio, aut quapiam alia causa simili, haud difficile erit ipsam dignoscere ex relatione præsertim ægroti, seu astantium. Si verò ex plenitudine conuulsio excitetur, bifariam illud euenire poterit, iuxta Galeni sententiam lib. de tremore, rigore, conuul. & palpit. Nanque aut ex inflammatione principij neruorum, id est, cerebri, aut initij spinalis medullæ, seu alterius partis neruosæ, aut ex succorum copia circa iam dictat partes, ex qua ipsæ tendi cogantur. Id verò promptè discernas ex indiciis inflammationis, si ea fuerit. Quod si præter eam, ex humorum duntaxat copia conuulsio excitata fuerit, nunquid ex multitudine simpliciter dicta, aut ex ea, quæ est vnius tantùm succi redundantis, inuestigare oportet, quanquam neruosæ partes ex frigidis, & glutinosis humoribus, ex quibus etiam nutriuntur, promptè repleantur, ac proinde sæpiùs conuulsionem patiantur, teste Galeno commento aphoris. 26. secundi libri. Illúdque non alia via, quàm suprà docuimus, cùm de dolore capitis verba fecimus. Ibi nanque reperias signa tum propriæ multitudinis, tum eius, quæ non simpliciter plenitudo dicitur: cùm videlicet alius quispiam humor redũdarit cum sanguine; non sanguis solus, nec omnes ex æquo aucti fuerint. Hæc igitur sufficiant quoad cognitionem conuulsionis primario ortæ: de qua, iuxta Galeni sententiam loquutus fuit Hippocr. aphoris. 39. sexti libri, cùm dixit, Conuulsio fit vel ex repletione, vel inanitione. Verùm præter hanc conuulsionem, alia quædam est conuulsio, quę per consensum accidit, eodem Galeno teste commento aphorismi primi quinti libri, & tertio de locis affectis, hanc iuniores Medici barbarè loquentes, spasmum non proportionatum ad materiam vocant; cùm neque ex ple-

Diuer... eius... tam.

ca... *...co cita...*

2. meth... *3. de loc. a... fect. cap...*

2. method. in fine.

Prognosti... *Aët. lib. 6 cap. 38* *Paul. lib. 3 cap. 19*

ex plenitudine neruosarum partium,neque ob inanitionem earundem originem ducat,sed vel à qualitate quadam, alteratis per continuationem partibus;& proinde ad neruorum principium ascendente, aut à spiritali quadam substantia per iam dictas neruosas partes transmissa fluida, aut veluti arida, quæ licet mole minima,facultate tamen quam maxima sit,& ad neruorum principium delata;propter quod huiuscemodi motu ipsum concutiatur,vt à se expellat quicquid fuerit id, quòd à parte primo affecta ad ipsum effertur. *[Diuersæ causæ eiusdem.]* Huius verò causa non modo externa esse poterit,ex scorpionũ videlicet,phalangiorum, aut alterius venenosi animalis ictu, verumetiam ex quapiam interna causa: ex qua similis essentia generari poterit, non accedente causa extranea, velut Pelopis auctoritate, Galenus tertio de locis affectis decretum reliquit. *[Loco citato.]* Hæc, inquam, vbi neruosam aliquam partem occupauerit, per continuas partes (vt diximus) vsque ad neruorum principium transferri poterit: ac conuulsum motum (modo quo diximus) excitare. Hanc conuulsionem haud ægre percipies ex cognitione partis primario affectæ: cuius modum in vniuersali capite docuimus. Quòd si ab externa causa ortum ducat, eam ab ægro, aut astantibus discas. Si verò earum nulla præcesserit, internam esse putabis: quemadmodum per consensum cum ore ventriculi, vbi fortiùs moderetur ab æruginoso humore, qui potius exacta erugo dici poterat, in quodam adolescente obseruauit Galenus;cui cùm totum corpus conuulsum esset, ærugine per vomitum vacuata febris statim, & conuulsio cessauit, prout testatur commento aphorism.primi quinti lib.12. meth. med.& quinto de locis affect. *[12.meth.c. 8]* *[5.de loc.affect.cap.6.]* Atqui si quis velit & hanc quoque conuulsionem per consensum genitam, ex inanitione conuulsionem nuncupare, cùm humores mordaces vim habeant exsiccandi, vt Galenus inquit, commento aphorismi primi quinti libri, non reclamamus. Verùm non adeò exitialis erit, quemadmodum ea conuulsio, quæ propriè ex inanitione gignitur, ob defectum scilicet humidæ essentiæ partium neruosarum: sed curari vtique posset, quia ex siccitate duntaxat, & non ex siccitate, quæ est ab humidæ essentiæ defectu, & vacuatione ortum ducit,vt videre licet apud eundem Galenum, cum commento prædicti aphorismi,tum eodem 12.method.med.in fine:& hoc modo intelligendo, quælibet conuulsio tam quæ primario, quàm quæ per consensum oritur, erit, ac dici poterit de repletione,aut de inanitione.ab immodico item frigido si conuulsio fiat, velut Hippocra.aphorism.17. quinti libri, & Galen. duodecimo method.meden.visum est; *[12.method. in fine.]* ex plenitudine dicenda erit, quoniam neruosorum corporum substantiam cogens,ac constringens, frigidum ad diflandum difficilia efficit, & propterea vt repleantur, causa est, Galen.teste commento aphorism.13. sexti lib.quamuis si corpus siccum fuerit, & superfluis carens; possit ex frigore conuulsio ex siccitate fieri,nam penetrans in interiores partes corporum neruosorum exugit, ac exprimit eas, & hac ratione sicciores eas reddit, ac inanit, vt Philotheo placuit commento eiusdem aphorismi 17.quinti libri. *[Prognostica.]* Maximum tamen ac ferè insanabile malum est conuulsio, si ex inanitione propriè fiat, vt Aëtio & Paulo visum est, *[Aet.lib. 6. cap.38]* *[Paul.lib.3. cap.19]* curatu perdifficile, vel potius quod curari omnino non possit, si febris occasione potissimum contractum sit, cùm priùs sic affecti pereant, tempus excogitandi remedia negãtes: quemadmodum Galenus 12. meth.med.& in fine lib.de palpit.rigore,tremore, & conuulsione scriptum reliquit. *[12.method. in fine.]* Verùm,qui à conuulsione, aut distensione neruorum tenetur ex repletione, Hippocr.auctore 57. aphor. 4.lib.febre superueniente liberatur,eadem die, aut sequenti, aut omnino tertia: vt patet lib.de loc.in homine.Et idem auctor aph.26. secundi libri dicebat,febrem conuulsioni superuenire melius est,quã febri conuulsionem. Et in epistola ad Demetrium dicebat. *[Prope finem libri.]* Conuulsiones omnibus morbis atræ bilis succedentes atram bilem sedant: faciles quoque eas esse ex vtero affecto,si sine febre sint, liquet in prænotionibus. *[3.prorrhet. tex.17.]* Aphorismo verò sexto quinti libri de tetano sic decretum reliquit. Quicunque tetano corripiuntur, in quatuor diebus pereunt: Si verò hos effugerint, sani fiunt. Reddit Galenus causam in commento, quoniam tetanus morbus peracutus est, vt qui compositus sit ex emprosthotono, & opisthono. Et propterea citius in ipso fit iudicatio, non tolerante natura longiori tempore tẽsionis laborem: quo fit, vt in primo circuitu dierum iudicatoriorum passio iudicetur: quamuis neque pueris, neque senibus conuulsio fiat tetanica, Aëtio teste. *[Aet.lib. 6. cap.39]* At Aphorism.1. quinti libri, conuulsionem ex helleboro letalem esse dixit, & secundo eiusdẽ lib. conuulsionem ex vulnere letalem asseruit. Nam Galen.interprete, ex vulneribus conuulsiones, ratione sequẽtis ipsius inflammationis fiunt,vbi partes neruosas attigerit. Et primùm quidem videntur conuelli, quæ à directo sunt partium inflammatione laborantium: deinde cùm & principium attigerit, passio ad totum extenditur corpus: toto verò vniuersum corpore ab affectu immuni,si labrum aut palpebra, aut lingua contrahatur, graue symptoma existimandum est, vt Paulus asserit, quod maxima inuehat pericula: licet exiguæ partes affectæ videantur. *[Lib.3.c.19.]*

[Conuulsionis ex inanitione curatio.] Cæterùm quantum ad curationem spectat, scire licet conuulsionem ex inanitione, & siccitate ortam (si modo ea curari possit) humectationem poscere, Galeno teste 12.meth.med. *[Loco citat.]* vniuersa igitur victus ratio, quòd humida sit, oportet. *[Ratio victus.]* Proinde aër ad humidum vergat. Somnus præcipiatur consueto longior. Quiescat æger: ab immodicisque animi affectibus caueat: ac nutriatur cunctis cibis humectantibus, ac sorbitionibus pinguibus, concoctu facilibus,ac probe nutrientibus: quique facilè per omnes corporis partes distribuãtur. Quare contusæ pullorum,sed gallinarum,aut phasianorum carnes, & prædictorum aqua carnis quoque tribuatur:siue ex carnibus agnorum,hœdorum,aut castratorum: in quibus quandoque ponantur humectãtia olera:præsertim si siccitas cum caliditate fuerit permista. Carnibus quoque prædictis vesci poterunt cum ptisana, aut humidis oleribus decoctis. Deinceps cum cibis interim vtantur oleo amygd. dulci,ac saccharo. Pro potu(si immodica non affuerit caliditas)vino vtantur tenui,aquoso: quòd si febris ac immodicus calor affuerit, pro potu eligantur aqua hordei,aut aqua, in qua glycyrrizæ parum, aut cinnamomi fuerit decoctum, vt promptiùs aqua penetret: seu violaceus syrupus permisceatur. *[Medicamentorum ratio.]* Oleo insuper dulci, aut amygdalino, seu hydrelæo calido eos fouere competit, Pauli auctoritate: *[Citato loco.]* & si nihil prohibeat, etiam ad lauacrum tepidum eos deducere conuenit dulcis aquæ: post quod aliquo

iam dictorum oleorum corpus inungendum erit, tepido eo existente. Frictione lenisima, temperatoque solio vtendum. Insuper post balneum, quibus ipsum competit, ac citra balneum, quibus non competit, ægroto lac recenter mulctum, præbendum erit, quantitate congrua, asininum, siue caprillum, pauco addito sacchāro, si febris non aderit, aut si ea admodum exigua fuerit. Conuulsiones vero quæ succorum copia, aut inflammatione fiunt, liquidò curabis, illam vacuans, huic propriis ipsius auxiliis adhibitis, auctore Galen. lib. de trem. rigore palpit.& conuulsac post eum Aetio teste. Qua de re nos eius conuulsionis, quæ ex plenitudine ortum ducit primo curationem præcipiemus: deinde ad eam, quæ ex inflammatione excitatur, deueniemus: posthabita tamen ea, quæ ex plenitudine ac simpliciter dicta oritur. Nanque eius patebit curatio, cum de conuulsione orta ex inflammatione verba faciemus: cum vtriusque similis quodammodo curatio sit, præsertim quod ad vniuersalia spectat. At si ex aliorum succorum redundantia, neruosis partibus repletis, conuulsio fiat(potissimum si à frigidis, ac glutinosis, ex quibus nerui ipsi nutriuntur) hac ratione erit curanda quæuis iam dictarum specierum fuerit; cum omnes eadem ratione curentur, Celso auctore eodem cap. 3. lib. quarti. Proinde aër ad calidum, & siccum vergens eligatur. Ideoque in eo conclaui, in quo cubabit æger, eiusdem Celsi decreto, ignis continuus esse debebit, maximéque tempore antelucano; quo præcipuè frigus intenditur: cùm ipsum frigus apprime cauendū sit. Quinimò lib. de loc in homine, cōuulsioni sic mederi oportet, inquit Hippocrates, ignis ab vtraque lecti parte succedatur, & mandragoræ radix in potu præbeatur minore pondere, quàm quod insaniam facit: & ad tendines posteriores sacculi calidi imponantur. Somnus sit mediocris: diurnus tamen fugiendus. Quies ægro præcipienda erit; atque partes, quę contrahuntur, valenter continendæ sunt, & inordinatis resistendum motibus, Paulo teste, oleoque perfricare eas oportet rutaceo, aut veteri, aut quodam ex hoc genere. Aluus sit lenis. Gaudeat insuper æger; & animi perturbationes aufugiat: primisque tribus diebus tenuisimo vtatur victu. Nam dicebat Celsus, Sed diu vitandus cibus, quisquis mandendus est, & sorbitionibus vtendum. Proinde aut solius aquæ mulsæ, aut pauco ptisanæ cremore contentus sit, deinde ouis sorbilibus cibetur, aut à gallinarum pullis mollibus ius aliquod assumendum; in quo hyssopi, aut serpilli, saluiæ, sampsuchi, betonicæ, aut satureiæ parum fuerit decoctum. Assisque interdum carnibus gallinarū, pullorum, phasianorum, perdicum, aliarumque auium montanarum vesci poterunt ægri: vuaque passa, ac pineis. Potus, præter id quòd exiguus esse debebit, aqua mulsa eligatur: cui etiam saluiæ parum, aut cinnamomi fuerit incoctum. A vini autem potu, præsertim circa initia, abstineant. Nam vt inquit Celsus, eius vsus præcipuè periculosus: ideoque in longum tempus differendus est. Licebit tamen eo vti, vbi affectus bene processerit; in parua tamen quantitate: cum & ipsum extenuando, ac calfaciendo conferat, Galen. teste commento aphoris. 5. lib. 5. Auspicandaque statim eius curatio à venæ sectione erit, modo non penitus à sanguine secretus, pituitosus fuerit succus redundans, cunctis aliis consentientibus. Sanguinem autem auferre conuenit ex media cubiti vena, nō vniuersim, sed pluribus (si opus fuerit) vicibus: cum taliter affectis non tantum mittere sanguinis oportet, quantum exigit morbus, sed aliquid symptomati est relinquendum, Galeno auctore primo de arte cur. ad Glauc. cuius causa sæpe sudores eueniunt, & vigiliæ molestant, & ægroti vires debilitantur, vt ipse inquit. Quòd si sudores euenerint, linteis oleo madentibus abstergere conuenit, vbi refrixerint, Paulo auctore. Partes insuper, quæ conuelluntur, valenter continendæ sunt, vt diximus, atque prædictis oleis perfricandæ: acribusque clysteribus vtendum erit. At si pituitosi succi redundantes citra sanguinis permistionem fuerint, hi primo extenuandi, calfaciendi, ac incidendi erunt, adeo vt ad expulsionem idonei sint. Demum purgans medicamentum prębendum erit: præparabis autem aqua mulsa cum hyssopi decocto, aut saluię, melle rosaceo, aut syrupo ex stœchade, cum aquis betonicæ, aut sampsuci.i. Purgabis verò catapotiis fœtidis, aut ex sagapeno, cum agarici additione: excipiens pilularum prædictarum fœtidarum, aut ex sagapeno drach.j. vel scrup.iij. agarici trochiscati drach. j. vel scrup.ij. & cum aqua betonicæ, melle rosaceo, aut syrupo ex stœchade catapotia fiant. Post quorum assumptionem per aliquod spacium syrupi ex pluribus infusionibus rosarum rubearum, aut persicarum cum aqua betonicę, & borraginis diluti vnc.ij.iij.vel iiij. exhibere poteris, & si opportunū erit, iteranda purgatio erit, præparatione tamen pręcedēte. At si videbitur aliis purgantibus medicamentis vti, ea requiras cap. de cura doloris capitis ex pituita. Huius quoque conuulsionis optimum pręsidium est febris superueniens, quę per initia non fuerit, velut auctoritate Hippocratis, & Galeni aphoris.26.2.lib. liquet, & testatur Paulus cap.20. 3. lib. Communis quoque non modò distentionis, sed cuiuslibet alterius conuulsionis ex plenitudine ortæ sine vlceratione, iuuenibus bene carnosis, ac æstate media curatio ab Hippoc. & Galen. aphorism.25. 1. lib. præcipitur. Hæc autem est, multa frigidæ aquę perfusio: quæ caloris reuocationem faciens, cum in prædictis fortis fuerit, propterea ex accidenti affectum sanat: quāquam Paulus hoc præsidium damnet, tanquam periculosisimum. Ipseque vitandum censeo, nisi cuncta, quæ diximus, consentiant. Succurrit tum ipsis conuulsis succi centaurij tenuis potus, aut acanthij radicis drach. j. vel ij. cum aquæ mulsæ vnc.ij. vel iij. vel myrrhæ, seu castorei drachm. j. castoreum nanque omnium securisimum, expeditisimum, ac maximè efficax est, Aetio, & Paulo testibus, quòd si robusti sint, panacis liquoris, aut ammoniaci tantundem cum aqua mulsa bibant. Caput quoque purgandum errhinis, ac apophlegmatismis, cap. de memoria deperdita, ac de dolore capitis ex pituita iam dictis: & si opus fuerit, acrioribus quoque vtendum. Antidoti quoque anacardinæ theriacæ, mithridatis, diamoschu, aut diambræ drachm. j. cum aqua mulsa præberi poterit. Ceruix insuper, ac tota spina inungenda ex oleo de castoreo, nardino, costino, de nuce muscata, aut de piperibus, aut hiperici, vel de vermibus terrestribus parato, separatim, aut permistis, prout videbitur, castoreumque tritum inspergendum: & vbi perunxeris, deinde admouere vesicas bubulas, vel vtriculos oleo calido repletos, præcepto Celsi: oleoque veteri, vel adipe quàm vetustisimo ceruicem, scapulas, & spinam perfricare

Curatio conuulsionis ex repletione.

Cap. vltimo.

Aetius lib.6.ca.38

Victus ratio.

Loco citato.

Loco cit.

Loco c.

Curatio conuulsionis ex inflammatione or

13.metho cap.56. seq.

Conuulsionis per consensum genitæ curatio.

perfricare oportet. Frictio nanque cum omnibus in homine vertebris vtilis sit, tum his præcipuè, quæ in collo sunt. Propterea die, nocteque (interpositis tamen quibusdam temporibus) hoc remedio vtendum erit, eodem Celso auctore. Dum autem id intermittitur, cataplasma locis iam dictis adhibeatur. Cuius materia sit, vt Aëtio visum est, fœnum Græcum, & semen lini, farina hordeacea, ac loliacea: quibus resina terebinthina addatur, galbanum, & mel, ac oleum multum, in quo decocta fuerit ruta, conyza, artemisia, aut libanotis: infarciaturque aliquando ammoniacum, sit tamen mellissimum, ac leue cataplasma; eoque incumbente prædictas vesicas oleo calido semiplenas desuper adhibeas; ne cataplasma infrigidetur; aut calfactos sacculos ex sale, seu ex milio superimponas. Neque erit inutile, præsertim si cerebrum affectum sit caput attonsum habere, idque irino oleo calido, aut iamdictorum aliquo madefacere: demū adeo ipsum valere, ne infrigidetur: sacculumque superimponere ex floribus stœchadis, hyssopi, sampsuchi, ac serpilli foliis, castoreo, ac macere confectum. Vitandæ tamen erunt assiduæ capitis irrigationes: caput enim inde repletur, nonnunquam etiam congruum erit in calidum oleum descendere, ac balneari ægrum, vel in aquam calidam, in qua fœnum græcum decoctum sit, saluiæ, seu rutæ folia, & adiecta olei pars tertia; non tamen diutius in eo immorari: nam vt inquit Paulus libro sexto, cap. vigesimo, in oleum descensus maximè vires deiicit. Conferunt quoque ex aquis, sulphureis, & aluminosis balneæ. Conuulsæ quoque partes pellibus luporum, aut vulpium vestiri debent. Si verò vehementius dolor increuerit, admouendæ ceruicibus cucurbitulæ sunt, sic vt cutis incidatur, Celsi præcepto. Inquit Marcellus cap. decimooctauo, opisthotonicis, & tetanicis lotium caprinum cum aqua mixtum efficaciter prodesse, si ieiunis potui detur: pariter si castorij, piperis albi, & petroselini æquales portiones simul tundes, & cribrabis, atque inde cochleare vnum cum vno cochleari mellis, & aquæ calidæ cyathis duobus ieiunio ad diem dabis: summum opisthotonicis esse remedium, & multis experimentis probatum ait, nec minus & arthriticis conferre. At si ex plenitudine, seu inflammatione conuulsio excitetur, vena secanda erit, liberaliterque sanguinem auferre conuenit: modò pluribus vicibus id fiat, vt diximus, & nō vniuersim, propter iam assignatas causas. Demum clysteribus, eisque acribus: vtendum, modò non adsit quod impediat, vnum, aut alterum. Quòd si inflammatio non cedat; eis vtendum erit medicamentis, quæ inflammatio ipsa exigit secundum diuersa eius tempora, indicatione, quę à parte affecta sumitur, non neglecta, horum medicamentorum methodum à Galeno decimotertio method. scriptam reperies: aut eorum copium lib. de Simplic. medicament. facultat. requiras. Quæ verò per consensum conuulsio efficitur, curata parte primario affecta, & ipsa quoque curabitur conuulsio: velut si ex rodentibus succis, os vētriculi infestantibus conuulsio fiat; his per vomitum euacuatis, conuulsio sedabitur, si opus erit, dando illi aquam tepidam bibere: quemadmodum Galen. adolescentem quendam simili conuulsione correptum duodecimo Method. meden. cap. vlt. se curasse testatur. At si ex phalangiorum, scorpionis, aut alterius venenatæ feræ ictu conuulsio excitetur: ad hanc rem in primis Galen. auctoritate tertio de Locis affectis. cap. septimo, conferunt vincula superioribus partibus iniecta: ab his enim præsentaneum præsidium expectatur. Et si in aliquo digitorū ictus fuerit, is confestim rescindendus erit: nam ex hoc saluus euadet, quemadmodum nōnulli rustici, quorum eodem loco Galen. meminit, ex tali rescissione euaserunt, ac à periculo liberati sunt: potissimū si ex viperis medicamentum potandum tribuatur, drachm. j. videlicet exhibens cum pauco vino albo, ac tenui. At si partem abscindendam renuerit, facta ligatura, vt diximus, paulo supra affectam partem, ipsi parti affectæ medicamenta, quæ vehementer attrahunt, adhibenda erunt: tum excalfactoria, tum quæ citra calfactionem id efficiant, veluti cucurbitulæ: pariter cauterium, & medicamenta quæ cauteriis similiter escharam efficiant, iuxta Galeni sententiam 13. Method. meden. cap. sexto competunt: & si inueniri poterit quispiam, qui ore suo virus extrahat, id quoque maximè confert: & ipse etiam Galen. theriacam supra affectam partem adhibere præcipit, lib. de theriaca ad Pisonem, cap. decimosexto: cum & ea extrinsecus imposita venenum trahat, aliaque innumera medicamenta pro diuerso animalis venenosi ictu à Paulo, & Aëtio conscripta reperies: & proinde ea subticere libuit. Si verò ex immodico frigore conuulsio fiat, balneis, vnctionibus, frictionibus, ac reliquis calfacientibus medicamentis haud ægrè curabitur.

Loco cit. — *Curatio cōuulsionis ex inflammatione ortæ.* — *13. method. cap. 5. 6. & seq.* — *Conuulsionis per consensum genitæ curatio.* — *Paul. lib. 5. Aet. lib. 13.*

Περὶ παραλύσεως. *De resolutione.*

CAPVT XIIII.

QVOD is affectus, qui à Grecis παρεσις, seu παράλυσις dicitur, à Latinis resolutio nuncupetur, neque vnus est, qui non admittat. Verum nunquid vbi motus deperditus est, aut partiū aliquarum sensus perit, vel cum tum sentiendi, tum mouendi vis amissa fuerit, resolutio ea affectio appelletur, non ita liquidò constat. Nam Galen. cum 3. de Locis affect. cap. 10. tum 1. de causis sympt. cap. 5. neruorum resolutionem appellat, cum & sensus, & motus fuerit. Cæterùm idemmet eodem tertio lib. de Locis affec. cap. 10. dicebat, per neruorum resolutionem interdum sensum duntaxat, interdum motum, nonnunquam ambo simul perire. Deinceps subdit; Itaque neruorum resolutio potissimum dicitur, vbi motus deperditus est. Vbi vero partium aliquarum sensus perit, eam partem sensus expertem esse: resolutam vero non adeo dicere consueuimus, & si nonnulli hanc affectionem sensus resolutionem vocitent. Ex quibus liquet, interdum Galeni motus deperditionem, interim sensus duntaxat, nonnunquam amborum simul amisionem, resolutionem nuncupare: quanquam potissimum resolutio apud eū dicatur, vbi motus deperditus sit. At qui eius verba bene perpenderit, eum sensisse reperiet, exquisitam, seu veram resolutionem nuncupare, cum tum sensus, tum motus vim partes amiserint: quam sententiam sectati sunt Aëtius, & Paulus, necnon & Alexander Trallianus. Insuper nec negare videtur, vbi motus, aut sensus duntaxat pereant, posse non veram, nec exquisitam, sed tamē resolutionem appellari, nec minus collationem asserens inter motus, & sensus deperditionem, asseruit potissimum dici neruorum resolutionem, vbi motus deperditus fuerit. Erit igitur iuxta Galeni

Aet. lib. 6. cap. 28. Paul. lib. 3. cap. 18. Alex. lib. 1. cap. 16.

Neruorum resolutio quid sit.

decreta, exquisita neruorum resolutio, cum motus, tum sensus amissio: non siquidem neruorum omniũ totius corporis: nam huiusmodi affectio apoplexia appellatur, vt infra dicemus: sed vbi alteri laterum, dextro, aut sinistro, aut in aliquo particulari membro id euenerit. Quanquam si alteri alterum accidat, resolutio nominabitur, eius scilicet partis, in qua consistit affectus, interdum dextrę, interdum sinistræ. At si in aliquo membrorum idem euenerit, vt in manu, vel crure, eiusdem membri resolutio esse dicetur: quamuis & vbi pereat motus duntaxat præcipuè, aut sensus, resolutio quodammodo appellari posit eodem modo, vt diximus: id quod etiam confirmauit Cælius Aurelianus libro 2. cap. 1. cum dixit, Sed est, vel fiet paralysis, nunc sensus, nunc motus, nunc vtriusque. Nec prætereundum erit quòd Galenus eodem primo lib. de causis symptomatum, & 3. de locis affectis, de tertia quadam specie, seu resolutionis differentia pronunciauerit: vbi ex aliqua facta spinali medullæ dispositione valida, circa primum eius processum, aut reliquis eius partibus, omnes æqualiter corporis partes suppositæ resolutæ fuerint, siue ob luxatam aliquam spinæ vertebram. At qui fiat, vt in neruorum resolutione interim sensus pereat, illæso seruato motu; interim motus, illæso sensu; nonnunquam vtrique pereant: quanquam Galenus primo de Locis affectis, cap. 6. & primo de Causis symptomatum cap. quinto, illud enodauerit, cum eius verba obscura aliquantisper videantur, tyronibus præsertim, hîc explicare libuit. Illud priùs tanquã manifestum, ac luce clarius in eiusdem Galeni doctrina supponentes; quòd tam motrix quàm sensitiua facultas à cerebro tanquam à fonte, & parte principe ad motus, & sensus instrumenta per neruos delabitur: qui ex ipso cerebro orti eandem cum ipso substantiam habent, nisi quatenus compactiori materia sunt constituti, ne facilè à quolibet paterentur. Quò fit, vt eatenus à cerebri natura recessisse videantur, quatenus ex compactiori materia constituti indurerunt: qua ratione assiduo cerebri auxilio indiguerunt. Nam si tales, quale est cerebrum prorsus remansissent, nulla eius ope indiguissent. Natura enim ita comparatum est, Galeno teste septimo de Hippocrat. & Platonis decretis, cap. quinto, vt substantiarum proprietates facultatum etiam sibi conuenientium proprietates secum habeant. Vnde fit, vt quantum vnusquisque neruus à natura cerebri recesserit, tantum etiam sit à virtute, facultateque eius remotus, & sic omnes cerebri continuitate, recentique semper, ac assidua ab eo informatione indigeant; velut, circunfusus nobis aër continuo fulgore illustratur, & non in semel accepta mutatione perseuerat: vtpote qui, dum continuam accipit mutationem, illustratur, nec sublato illustrante, lux in eo permanet, sed statim fulgor cum illustrante euanescit. Non ab re igitur, si continua, ac recenti iam dicta informatione, à quauis causa impedita, & facultas quoque à principe parte missa intercipiatur, ne ad animalis tum sensus, tum motus instrumenta pertranseat, pro ratione diuersorum neruorum affectorum. Qua de re in his partibus, quæ duplici neruorum genere participant, vt in lingua, & oculis, nihil habet ambiguitatis, quòd moueantur quidem, sed non sentiant, aut illæsa sentiendi facultate, rursus non moueantur: & vtrisque simul affectis generibus neruorum nec moueantur, nec sentiant. Verùm in quibus membris duri duntaxat nerui inueniuntur, si ablata cute subiectus musculus, qui nudus est, immobilis videatur, sentiat verò tangentes, exiguam ei noxam accidisse putandum est. At si vehemens fuerit vitium, sensum, & motum simul lædi contingit. Sensum verò oblædi, seruato quidem motu in tali musculo, fieri nequaquam potest: tantam siquidem musculus ipse animalis facultatis partem suscepit, quanta ad sensus excitationem sufficiat, ad eius verò motum non sufficiat: quippe tactionis sensus pati aliquid potius, quàm agere deprehenditur: proinde ab exigua facultate functio eius perfici potest, vt quæ non ita validis egeat viribus sentiendi facultas: & propterea nihil minus, immò etiam magis pati possunt partes, cùm debiles fuerint. Efficit enim imbecillitas, vt facilius affectio à sensu dignoscatur, Galeno teste quarto de Locis affectis cap. quarto, musculorum verò motus in agendo, non in patiendo actionis efficaciam habet: quapropter plurima indiget animali facultate. Nunquam igitur accidere deprehendes, vt moueatur quidem nudus musculus sed non sentiat: cùm per eundem neruum & mouẽdi, & sentiendi facultatem suscipiat, sed aut sentit, & non mouetur exigua existente eius noxa, aut neque mouetur, neque sentit: cùm vehemens fuerit eiusdem nerui vitium. At si ad membrum aliquod, pro motu, nerui ad musculos inserantur; pro sensu verò perficiendo, ad cutem perueniant (non enim qui per musculos dispersi sunt nerui reliquias quasdam ad cutem impartiunt, vt quibusdam falsò visum est) fieri inquam poterit, vt interim sensus, interdum motus, nonnunquam ambo simul pereant. Nam fieri poterit, vt adiacens illi cutis sensum amittat, eo affecto neruo, qui ad cutem inseritur, ac per eam dispersus est: qui verò per musculos spargitur, noxa vacet: & proinde musculus ipse moueatur. At si is, qui per musculum spargitur neruus offendatur, qui verò per cutem disseminatur, noxa vacet, non mouebitur quidem membrum ipsum, quamuis sensum non amiserit, id verò ob hanc causam euenire solet, quòd neruus alterius læsus sit, alterius verò mansit illæsus: & si ab vno principio originem duxerint, fuerint tamen in via diuisi. Quòd si vtrique simul nerui afficiantur, & qui ad musculum deuenit, & qui ad cutem peruenit, simul & sensus, & motus pereunt: cùm videlicet commune principium affectum fuerit. Scies autem hoc, vbi exquisitè cognoueris communia ipsorum principia, exquisitè considerando, num cerebrum ipsum vel spina sit affecta in eius principio, aut aliqua alia vertebrarum. Hæc autem in neruorum dissectione percipiuntur, quare solus ille, qui in his fuerit exercitatus, exquisitè ea considerare poterit, Galeno teste primo de Locis affectis cap. sexto. Nam cùm non perpetuò vnus præfinitus afficiatur locus in ipsa resolutione, sed diuersi affici posint, si cerebrum ipsum affectum sit, non tamen secundum totum (quia apoplexia generaretur) sed secundum partem dextram, vel sinistram dignosces: quoniam simul cum dextra, vel sinistra parte corporis, faciei quoque partes resoluuntur, dextræ, vel sinistræ. At si dempta facie, vna prædictarum corporis partium sensu, motuque priuabitur, circa primum spinæ processum affectum consistere coniicies. Verùm media pars eius affecta erit, ea videlicet, quę superstat è regione resoluti lateris.

Locis citatis.

Cur in neruorum resolutione interim motus, interdũ sensus duntaxat, quandoque ambo pereant.

Responsio.

Si initium spinalis medullæ.

Quòd si omnia inferiora membra, facie excepta, resoluantur eodem in loco, hoc est, in eius initio ipsa spina offensa est, tanquam omnium neruorum communis origo, qui sub facie existunt: verùm non secundum partem, sed ingenti affectione laborans, tota affecta erit. At si accidat quandam duntaxat determinatam partem resolutam esse, ea inuestiganda pars erit, à qua neruos suscepit: id quod in anatomice exercitatus haud obscurè inuenies: quemadmodum si & ipsamet spinalis medulla non secundum eiusdem initium, sed iuxta alias inferiores eius partes ac vertebras lædatur, & suppositæ partes oblæsæ erunt: si ingens fuerit affectio, omnes: si exigua, & secundum partem oblæsæ sit; partes quæ è directo suppositæ sunt, afficientur. Quapropter ex anatome doctus locum primò affectũ inuenire poteris, notitia præhabita, à qua spinalis medullæ parte, partes resolutę neruos suscipiant: ac quemadmodum dignoscendum id sit, scriptum reliquit Galenus tum primo de Causis symptomatum, cap.5. tum tertio de locis affectis, cap.10. Cùm igitur propter priuationem animalis facultatis quælibet resolutio generetur, quæ à cerebro tanquam à primo principio mediis neruis, ac per spinalem medullam, tanquam per semitas, ad sensus, & motus instrumenta delegatur, nõ immeritò cerebrum ipsum aut spinalem medullã, seu particulares neruos quosdam à cerebro, vel spinali medulla ortos, aut denique ipsamet instrumenta in qualibet resolutione affici necesse est. At quo pacto illud distinguendum sit, num videlicet vna, vel altera pars primò afficiatur, iuxta Galeni doctrinam, paulò antè ostendimus. Est verò resolutio symptoma in genere noxæ functionum animalium motricum, & sensibilium læditur nanque vtraque facultas in ea, non tamen diminutè, veluti in stupore: qui nihil aliud est, quàm difficultas quædam sentiendi, & mouendi, vt patet primo de Causis symptomatum, cap.5. vel imperfecta quædam neruorum resolutio, vt secundo de Causis simptomatum, cap.2. liquet: quanquam enim sub eodem genere contineantur tum stupor, tum resolutio, differunt tamen magnitudine, eodem Galeno teste pręcitato loco. Quapropter neruosæ partes in resolutione non difficulter sentiunt, & mouentur, veluti in stupore; sed neque mouentur, neque sentiunt: & propterea vtraque facultas in ea ablata est, facultate enim animali omnino partes priuatæ sunt, cùm resoluuntur. Cuius affectionis indicia scribere non opus erit: cùm quiuis non medicus modò, sed ferè vulgaris promptè ipsam dignoscere valebit, cùm viderit partem quampiam sensu, & motu priuatam esse. Sectatur autem non vnum tantùm morborum genus, sed indifferenter penè ex quolibet oriri potest. Interdum nanque ex immodicè frigida intemperie, cùm frigidorum, viscidorum, ac crassorum succorum abundantia, aut absque ea, in altera cerebri parte, spina, seu particulari neruo excitari potest. Dignosces inquã id prõptè ex his, quæ narrauimus, signis, cap. de dolore capitis orto ex prædictis causis: nec minus inflammatione, seu scirrho in prædictarum partium aliqua ortis, delationem facultatis impedientibus, imò non modò si in eis, verùm in vicinis partibus orti fuerint, neruos comprimentes, resolutionem excitare poterunt: quod ex propriis inflammationis, aut scirrhi signis comprehendes, qua ratione etiam & nerui ipsi comprimuntur, ac resolutio excitatur ab aliquo corpore duro extrinsecus adueniente, aut vbi vel laqueo, vel manibus constringuntur: fiunt quoque & ipsi arctiores ex luxatis, fractisve spinæ vertebris, aut aliis ossibus. Similiter ad vulnus, seu vlcus, cum cerebri, seu spinalis medullæ, tum alterius particularis nerui sequitur neruorum resolutio: quorum morborum, seu causarum notitia ex propriis eorum indiciis promptè haberi poterit: vel si externa fuerit causa, ex ægri, æstantiumque relatione. Resolutio, quæ non per omnia membra, sed in partibus fit, vt Celsus afferit, cap.27. lib. tertii, nunquam acutus, sæpe longus, ferè sanabilis morbus est. Quòd verò in senibus, atque hyemis tempore frequenter hæc passio, difficilè autem in calidis ætatibus, apud Cælium Aurelianum liquet eodem libro secundo, cap. primo. Verùm quæ à nerui diuisione oritur resolutio (Paulo teste) insanabilis est: nec minus si ex spinalis medullæ transuersis incisionibus, seu luxatione valida. Amplius si resolutum membrum minuatur, aut eius color immutetur, non absque ratione difficulter curabitur, aut fortè non curabitur: non enim facultate animali duntaxat priuatum esse indicatur, verùm & naturali, ac quodammodo vitali. Nunquid autem ea, quæ dextri lateris est resolutio deterior sit ea, quæ sinistri, aut è contra, reliquis iunioribus censendum relinquo, nam quæ circa id dici possent, magis fortè puerilia viderentur, quàm huius rei exactiorem doctrinam afferrent. Curabis autem eam, quæ à frigidis, crassis, ac viscidis succis resolutionem ortum habet, si similis præcipiatur victus ratio, velut præcedenti capite de conuulsione statuimus, vt vniuersa videlicet sit attenuatoria, ac siccior, Paulo & Aëtio testibus: modicisq; cibis eisdemque succis, ac potionibus vtantur ægri: sitim propterea quoad possint, maximè sustineant: & vt summatim dicam, in vniuersum simili victus ratione vtantur. Et cùm redundantem humorem euacuare oporteat, pro eius curatione (Aëtio teste) nullum aptius in his reperire datur principium, quàm à venę sectione: siquidem permiserit ætas, habitus, tempus, studium, prægressus victus, & reliqua, quæ prohibere solent venæ sectionem: quæ fiat à partibus sanioribus, & ne perfrigerentur ægri, oportet moderatam facere detractionem: per quam solum paululum imminuatur materia, quemadmodum Aëtius consulit. Interpositis autem diebus quibusdam à venæ sectione, aluus clysteribus subducatur, parato eorum decocto ex maluarum, althææ, mercurialis, chamæmeli, betonicæ, hyssopi, & sampsuchi, singulorum manipul. s. florum stœchadis, & foliorum rutæ, vtriusque drachm. tres decoquantur in aqua, quoad tertia pars absumatur. Deinde accipiatur prædicti decocti lib.j. & s. salis communis parum, olei communis, anethini, vel chamæmelini vnciæ tres, mellis rosacei vnc.ij. hierę picræ simplicis drachm.vij. aut compositæ drachm.iij. seu benedictæ laxatiuæ drachm.iiij. aut confectionis de dactylis, seu antidoti indi tantundem. Interimque si videbitur, trochiscati agarici scrup.iiij. aut drachmas duas commiscere poteris, & fiat clyster. Post quæ non diuersa ratione ab ea, quam in cura conuulsionis docuimus, syrupi, aut alia decocta, propinandi sunt, pro pituitosorum redundantium humorum extenuatione, ac incisione, vt expulsioni reddantur idonei. Quibus sic paratis, purgatio exhibeatur aliqua ex his quæ iam dicto capite

Si aliqua alia pars. — *Quæ partes afficiantur in quauis resolutione.* — *Quis præter naturã affectus sit resolutio neruorum.* — *Stupor quid sit.* — *Resolutionis signa.* — *Quem morborum sectetur resolutio neruorũ.* — *Curatio.* — *Victus ratio.* — *Venæ sectio.* — *Clysteres.* — *Præparatio.*

Purgatio. conscripsimus, paulatim à lenioribus ad vehementiora progrediendo. Nanque non semel tantùm, sed sæpius purgandi sunt ægri, interpositis tamen semper diebus quibusdam: etenim vbi pars resoluta est (Celso auctore) prouidet malo corporis, vel sanguinis missus, vel aluus ducta. Vtilissima autem est post purgationes theriaca, & mithridatum, vt Aëtius testatur; qua de re drachma vna alterius tribuatur. Quòd si cerebrum primariò affectum sit, magnopere conducit post hæc apophlegmatismis sternutatoriis, ac nasalibus medicamentis caputpurgiis dictis vti: vtpote quę à capite pituitam ducant. Quòd si ipsum affectum non sit, neque eis vtendum erit, sed talibus medicamentis, quæ cerebrum ipsum roborent. Nanque vniuersa curatio in his à capite initiũ sumit: hoc enim radix est, & principium totius affectionis, Aëtio auctore, inter quæ hoc vtare, Recipe diambræ, antidoti pliris archoticon, & diamoschu dulcis, singulorum scrup. j. pulueris hirundinis præparati drachm. s. seminum coriandrorum præparatorum drachm. j. sacchari rosacei drachm. iij. cum saccharo dissoluto in aqua rosacea, fiant tabellæ, ex quibus æger sæpius parum in ore teneat. Auxiliatur insuper huic affectioni (vt Paulo, & Aëtio visum est) assumptio castori, aut opopanacis, aut sagapeni pondere circiter drachm. j. cum aqua mulsa. Insuper & antidotum ex triplici pipere, Paulo auctore. Sed & sarmentorum vitis viridiũ decoctum à ieiunis assiduè potum prodest valde partibus corporis resolutis, vt testatur Aëtius.

Quæ post purgationẽ peragenda sint.

Quòd si caput primò affectum fuerit, aut spinalis medullæ initium, à iam dictis euacuationibus non erit incommodum circa occipitis cauitatem, quo loco spinalis medulla initium habet, vnctiones approximare ex oleo nardino, costino, de nuce muschata, vulpino, de hyperico, castorio, aut è terrenis vermibus parato, & demum laurino, seu de piperibus, aut de euphorbio. At si mauis vnctiones componere, eisque vti, excipe ex vulpino, nardino, & de nuce muschata oleo, omnium vnc. iij. addasque succi hyperici, & saluiæ, singulorum drachm. ij. castorij, sagapeni, vtriusque drachm. j. & s. florum stœchadis drachm. s. & cum pauca cera, exiguoque vino albo odorifero fiat vnguentum, vel sacculus pariter paretur. Rec. hissopi, sampsuchi, hyperici, saluiæ, rutæ, & foliorum lauri, singulorum drachm. ij. spicæ, mastiches, castorij, florum stœchadis singulorũ scrup. ij. caryophyllorũ, maceris, nucis muschatę ana scrup. s. rosarum rubearum siccarum manip. s. omnia contundantur, & ex eis sacculi parentur. Non incommodè insuper fotus fieri possunt ex saluia, rosmarino, hyperico, herba paralysi hodie vocata, hyssopo: sampsucho, betonica, pulegio, & calamintha, omnibus in vino albo decoctis, additisque castorij drac. ij. florum stœchadis, ac spicæ ana drachm. j. & s. quibus sæpius reiteratis cum spõgiis, seu linteo, aliquod ex prædictis vnguẽtis, seu sacculis superimponi debet. Quòd si neque, his morbus cedat, sinapismis, aut per ignem cauteriis, siue per aliud medicamentum candens partem inurere non dubitabis, Aëtij sententiam sectatus. At si nec cerebrum; neque spinæ initium affectum fuerit, sed ex reliquis eiusdem medullæ spinalis partibus oriatur affectio, eis ritè inuestigatis, atque inuentis super easdem iã dicta medicamenta approximare poteris. Simili ratione, & si aliquis particularis neruus fuerit affectus, eius origine primo inuenta, prædicta, aut similia medicamenta adhibebis: quemadmodum Pausaniam Syrum sophistam, qui secundum duos minores sinistræ manus digitos, atque medij partem dimidiam, in primis sensum difficilem habebat, postea eum omnino amisit, malè curantibus medicis, sanauit Galenus, circa dorsi initium ea medicamenta, quæ illi digitis adaptauerant, adhibere iubens, à qua parte nerui, per quos ad manus digitos, præsertim iam dictos sensibilis transmittitur facultas, procedunt, velut tum primo de Locis affectis, cap. 6. tum 4. eiusdem, cap. 4. scriptum reliquit: nunquam tamen cerebrum despiciendum erit, & si primariò non afficiatur. Prodest etiam resoluti membri, seu torpentis summam cutem exasperasse, Celso auctore, vel vrticis cæsam, vel imposito sinapi, sic vt vbi rubere cœperit corpus, hæc remoueantur, scylla quoque contrita, bulbique contriti cum thure rectè imponuntur. Conducit quoque & cucurbitulas aliquando sine ferro admouere: quinetiam fouere aqua calida marina, vel si ea non est, tamen salsa magnopere necessarium est. At si adsint balneæ calidę naturales, iis potissimum vtendum est: in eisque præcipue resoluta membra agitanda sunt: in quarum defectu arte balneum parandum erit ex prædictarum herbarum decocto, ac reliquis calfacientibus, eoq; in resolutis partibus vtendum. Nam si quid aliud, conducent resolutis membris, vt ad ea sanguis, atq; calor, & spiritus trahantur: quò fit, vt & melius alimentum trahant, ac concoquant, & recrementa repellant, & digerant. Post verò cucurbitulas, seu balneas, alienum non erit aliquo prædictorum vnguẽtorum affectum membrum linire, ac linteis seu vulpina pelle operire: aut aliud componere licebit in hunc modum, Recipe olei nardini, & costini vnciã vnam, olei de piperibus, & de euphorbio ana drachmas tres, succi herbę, quã paralysim vocant, saluię & hyperici, singulorum drachmas quatuor, florum stœchadis, calaminthæ, hyssopi, singulorum drachmam vnam, castorij, baccacarum lauri ana drach. s. seminis sinapis scrup. ij. cum cera, & resina terebinthina quod satis sit, fiat vnguentum, seu ceratum. Si verò ex ingenti frigore citra humorum redundantiam resolutio fiat, inuenta parte primariò affecta prædictis medicamentis supra eam adhibitis, curabitur, cerebro, ac ipsamet parte resoluta, omnino non neglectis, verum eis quoque auxilia (vt præcepimus) porrigas: posthabitis tamen venæ sectione, purgatione, ac reliquis connumeratis medicamentis, quæ vim vacuandi habeant; sed alterantibus tantùm, ac partes roborantibus vtendum. At si ex inflammatione, vel scirrho in prędictarum aliqua partium ortis resolutio fiat, eiusdem inflammationis, seu scirrhi curatione sanabitur. Ab aliquo autẽ corpore duro extrinsecus adueniente, laqueo, vel manibus neruos constringentibus, si resolutio excitetur, per eorundem ablationem promptè curabitur. Sic si ex fractis aut luxuratis spinæ vertebris, seu aliis ossibus, si curari valeat orta resolutio, ex luxationis seu fracturæ curatione sanabitur. Similiter si ad vulnus, seu vlcus tum capitis, tum spinalis medullæ, aut aliorum particularium neruorum, ipsis curatis, dummodò curari valeant, & ipsa resolutio persanabitur: propterea ex iam dictis causis resolutionem ortam curare prætermisimus.

Vnguenta. *Sacculi.* *Potus.* *Sinapismi. Cauteria.*

Περὶ

Περὶ σπασμοῦ κυνικοῦ. *De conuulsione canina.*

CAP. XV.

SERMONIS affinitate ducti de ea affectione tractare proposuimus, quã Græci σπασμὸν κυνικὸν, Latini caninam conuulsionem, medicorum vulgus oris torturam appellat, quæ nihil aliud est, quàm mandibularium musculorum resolutio, Aëtio teste, ex qua in obliquum distorquetur os, nasus, & oculus, & in summa, dimidia faciei pars. In hac affectione interim cerebrum, non tamen secundum totum, verùm secundum dimidiam eius partem afficitur, interdum nerui, qui à cerebro ad faciem deferuntur: nonnunquam verò partes ipsæ, quæ læsas actiones habent, probatio affectu laborant, Galeno auctore quarto de locis affectis, quarùm partium primò affectarum discrimen per copulata symptomata facilè deprehenditur. Nanque si cerebrum affectum sit, primò non modò omnes faciei partes affici consueuerunt, vt oculus quoque lædatur; verùm etiã simul cum ea tota corporis medietas è directo supposita resoluta erit, vt in præcedẽti capite declarauimus. Si vero faciei tantũ partes resoluantur in alterutra duntaxat parte, omnes partes quibus à tertia coniugatione nerui adueniunt, vt temporarij, masseteresque musculi, labra, & pinnæ narium resoluuntur, ac ipsius linguæ, atque partium oris sensus duntaxat amittitur: quapropter neruum ipsum primariò affectum esse putandum est, qui à tertia neruorum coniugatione procedit. At si fortè fortuna vna quæpiam faciei particula, aut sentiendi, aut mouendi, aut vtraque facultate lædatur, ea sola causam dispositionis continet, atque affecta est: velut si latus musculus affectus sit, & labrum ipsum, narium pinnæ, ac ferè tota mandibula, & gena vtraque resoluta videbitur. Similiter accidit si supercilium vnum duntaxat fuerit resolutum, aut palpebra: nanque affectus in ipsis tantum particulis continetur. Euenit autem cùm latus musculus fuerit resolutus, qui dextram labri partem mouet, vt ipsa ad sinistrum deflectatur, velut si is, qui sinistram mouet, resoluitur, ipsa trahatur ad dextram, vt semper in aduersam partem deflecti contingat resolutam partem: trahitur nanque ea à musculis actionem facientibus, Galeno teste libro de caus. morb. Nec secus videbitur vbi quilibet alius faciei musculus, vel neruuus qodammodo fuerit affectus. Nam semper ipsa pars in diuersum trahitur musculum, vbi resoluta fuerit, eodem Galen. auctore quarto de locis affectis, impedita nanque facultate animali, quæ per neruos ad faciei partes delegatur à cerebro, non ab re partes ipsæ eadem animali facultate priuatæ relaxantur. Oppositæ verò, vtpote sanæ existentes, participesque eiusdem animalis facultatis, proprium munus perficiunt, præsertim musculi, qui cùm operantur, ad suum principium seipsos contrahunt: & propterea oppositum ad se trahunt. Qua de re non mirum si in hac affectione per accidẽs, videatur figura vitiari, ac morbus in figura oriri: quoniam pars faciei à naturali figura deflectit: non tamen propter hoc canina conuulsio morbus in figura dici poterit: quanquam ad ipsam is sequatur morbus vt diximus, verùm symptoma est in genere noxæ functionis animalis sensibilis, & motricis voluntariæ, si sensus, & motus deperditus fuerit, aut alterius sensibilis, seu motricis, si sensus, aut motus deperdatur; modus autem læsionis erit earum ablatio. Neque laborandum erit per multa signa pro eiusdem affectionis notione, cùm promptè à sensibus dignoscatur, visu videlicet, & tactu, cuius causæ non absimiles videntur esse, quàm eæ, quas præcedenti capite de resolutione narrauimus, & propterea hic conscribere superuacaneum esset: quamuis ex conuulsione quoque alterius partis faciei musculorum posit & facies ipsa lædi, ac peruerti: adeò vt similiter figura vitietur, veluti ex neruorum resolutione, vt patet lib. de caus. morborum: quæ quoniam curata conuulsione sanabitur, propterea de ea non erit noster sermo. Indicant autem spasmi cynici euentum dolor circa faciei ossa, & stupor in cute eiusdem, ac palpitatio multa in ea prouenĩens. Non despicienda erit eius curatio: nam si proteletur, fortasse ipsa speranda non est: sed timendum erit ne in resolutionem, aut morbum comitialem, vel apoplexiam mutetur. Propterea simili victus ratione seruata, quam cap. de conuulsione, & resolutione instituimus, confestim pro ratione causæ ipsam facientis, ea rescindenda erit, vtendumque & venæ sectione, si opus fuerit, aut forti aliqua purgatione: & demum errhinis, ac apophlegmatismis valentioribus, & præter iam dictos, hoc vocare, R. radicis pyrethri, zinziberis, castorij singulorum scrup. ij. piperis, staphidis agriæ ana scrup. j. mastiches drac. ij. seminis sinapis drac. s. hyssopi, origani ana scrup. iiij. vuæ passæ drac. iij. excipiantur omnia trita, & adhibita cera, ac pauco rosaceo melle, fiant pastilli mansiles. Proderit etiam eisdem ligatura, quæ in oppositum æqualiter veluti capistrum quoddam partem resolutam deducat, Paulo teste. Quibusdam etiam & sanguinis detractio ex vasis linguæ subiectis confert, eodem auctore. Item cucurbitulæ in occipitio iuxta primam vertebram defixæ iuuant, vt ipsemet testatur. Reliquis insuper medicamentis tum cerebrum roborantibus, cum topicis supra affectam primariò partem adhibendis eis vtaris, quæ præcedenti cap. cõscripsimus. Verùm quia non ea maxilla, quæ peruersa esse apparet, sed opposita, resolutione infestatur, vt ex ipsa rei notitia liquet, & Paulo visum est, iccirco resolutæ parti (vbi oporteat) auxilia adhibenda sunt: & non oppositæ, quemadmodum Aëtius præcipit. Et quoniam omnia hac affectione laborantibus commodant, quæ in resolutione fuerunt relata: ea de re huic sermoni finem imponamus, qua ratione & ab aliarum partium solutionis retractatione excusatum esse velim.

Lib.6.c.30 — Canina cõ[uulsio] quid. — cap.2. — [Si] cerebrũ affectũ sit, signum. — Si faciei partes dũtaxat, signum. — Si vnaquæpiam pars, signum. — cap.7 — cap.5 — [Cu]r resoluta pars sẽ[pe]r in aduersum trahatur musculum. — [Qu]is affe[ctu]s præter [nat]uram sit [con]uulsio canina. — Signa. — Causæ. — Prognostica. — Curatio. — Lib.3.c.14

Περὶ ἐφιάλτης. *De incubo.*

CAP. XVI.

VBI quispiam, cum somnum ingreditur, se grandi, quadam mole opprimi, inuadique ab alio, & premi imaginatur, ἐφιάλτης affectus is ab omnibus ferè Græcis nũcupatur, ἀπὸ τοῦ ἐφιάλλεσθαι, quod inuadere & premere significat: nam hoc malo correpti ab aliquo se inuadi, & premi putant, vel quoniam homo quidam Ephialtes nominatus hunc affectum perpessus est, Paulo teste cap. 15. tertij lib. At Themison (vt ipse refert 10. suarum epistolarum volumine) πνιγαλίωνα à suffucãdo nominauit. Tota autem medicorum turba Latinè incubum, seu incubonẽ appellat, qui Aëtio teste, auctoritate Posidonij, nõ est dæmõ, sed magis præludiũ,

Aet. li. 6. c. 12

& prooemium morbi comitialis, aut insaniæ, vel apoplexiæ. Hunc incubonem aliqui (vt refert Cælius Aurelianus cap.3.lib.j.) ab hominis forma, vel similitudine nomen ducere dixerunt, aliqui à phantasia, qua patientes afficiuntur: siquidem veluti ascendere, atque insidere suo pectori sentiant quicquam.

Quæ pars afficiatur.

Quòd verò in hac affectione cerebrum lædatur, tum Pauli, tum Aëtij auctoritate liquet. Cõstat insuper ex operationem læsione: læduntur nanque in ea cùm principes, tum motrices, ac sensibiles functiones. Nam difficilis eo detentos comitatur motus, torpidus in somno sensus, & suffocationes imaginatio, vt Paulus testatur: illudque

Morbus quē sequitur.

non ab re, vt fatetur Aëtius, nam eisdem prohibentur facultates per neruos transire, oppletis ventriculis cerebri vaporibus crassis, ac frigidis: qui affectum ęgrè excitabilem efficiunt, ac vix ad rectam actionem ægri producuntur. Ex quibus Aëtij verbis liquet, non modò cerebrum in hoc vitio lædi, verùm ipsum vt partem instrumentalem, & non similarem oblæsum esse: afficitur nanque secundum eius ventres, vt ipse testatur: hoc malum non morbus, sed symptoma est in genere noxæ functionum animalium, omnium inquam:

Quis affectus præter naturā sit.

nam imaginatio in eo deprauata est, motus difficilis, & sensus torpidus, & propterea functiones hæ, aut debiliter fiunt, vt Paulo visum est, aut non fiunt præsertim motrices, vt Aëtio placuit, dum dixit, Vnde etiam immobiles penitus tales permanent: quamuis demum permultam anxietatem discusso obstruente spiritu, ac attenuato, & apertis meatibus, derepentè excitentur. Præcedit hanc affectionem, eodem teste, suffocatio, vocis priuatio, grauitas, & immobilitas,

Eiusdē signa.

at comitatur eos, vt placuit Paulo, difficilis motus, torpidus in somno sensus, suffocationis imaginatio, & veluti ingruentis cuiusdam mali occupatio. Vox supprimitur, aut incerta, nihilque significans editur, eademque perpetiuntur incubo presi dum dormiunt, quæ morbo comitiali correpti patiuntur in exacerbationibus, Aëtio teste, & Paulo,

Cur in somni initio fiat.

& ferè non nisi in somni initio fit, cum primum à vigiliis, in quibus vapores dissipantur, quiescat innatus calor, & ad interna se conuertat, vapores generans, ac eisdem cerebrum opplendo, potissimum si eo tempore alimenta conficiat, non tamen perfectè euincat.

Causæ.

Huius vitij causa, crassus, ac frigidus vapor ad cerebrum delatus, eiusque ventriculos obstruens, ab eisdem auctoribus assignatur, qua ratione fit, vt crapulæ, ac continuæ stomachi cruditates, ex quibus iam dicti vapores eleuentur, hunc affectum præcedant.

Prognostica.

Cui malo (vt eiusdem visum est) per initia succurendum erit; inueteratum nanque, & assiduè incidens grauius aliquod vitium nũtiat, vt morbum comitialem, apoplexiam aut insaniam, dum paulatim in cerebri ventriculis crassus humor coaceruatur:

Curatio.

succuritur autem prohibendo ne iam dicti vapores cerebri cauitates occupent.

Victus ratio.

Fiet verò hoc, si victu vtantur tenui, ac penitus flatus exorte, quapropter parcè semper, verùm parcissimè in cœna cibus sumatur: qui boni sit succi, facilè concoquatur, modicè alat, ac non inflet, aut vapores multos ad caput mittat. Vinum vitent, nisi album, aquosum, ac subastringens sit, moderatè sumptum, ac dilutum. In vltima mensa abstringentibus vtantur cibis, vt piris, seu cydoniis, cum eorum cibis ea, quæ extendi vim habent, permiscenda sunt, vt hyssopus, sampuschus, serpillum, satureia, & alia huiusmodi. A sole, frigore, ventis, igne, ac fumo, diurno somno, ac statim à cibo, cauendum erit. Curandos etiam oportet iacere loco lucido, atque mediocriter calido, adhibita requie animi, & corporis abstinentia, vsque ad tertium diem, ex sententia Cælij Aureliani lib.1. cap.3. & vt summatim dicam, simili victus ratione vtantur, quam vertiginosis, ac comitialibus præcipiemus. Quòd si sanguis redundarit, venam in cubito secare oportet, exteriorem, vel mediam: si verò vitiosi succi magis prædominantur, purgante medicamento ægri corpus euacuandum est, prius tamen exhibitis extenuantibus quibusdam medicamentis pro eorundem humorum preparatione. Quibus paratis, si pituita fuerit is qui redundat humor, ex stomachicis pilulis, & Galeni hiera, aut ex eadem picra cum epithymo, & sena, aut ex pilulis de lapide lazuli ægrum purgabis: quòd si mauis aliis purgantibus medicamentis vti, cap. de epilepsia, aut de vertigine ea requiras. A purgatione ea, quæ cùm ventriculum, tum caput roborant, exhibeantur: diarrhodon videlicet, aromaticum rosatum, diamoschu dulce, diambra, & alia huiusmodi. Amouenda insuper, purgato corpore vniuerso, capiti localia medicamenta sunt, irrigationes videlicet, ac inunctiones calidæ; apophlegmatisinis, ac caputpurgiis similiter vtendum: quorum omnium medicamentorum copiam cap. de morb. comitiali inuenies, & de apoplexia. At succurrit particulatim ipsis, ex Aëtij, & Pauli sententia, niger peoniæ fructus, si quindecim eius grana trita cum aqua in potu exhibeantur, idque continuè fiat, quoad æger sanetur.

Loco citato. Aëtius lib. 6. cap. 7

Περὶ δίνου καὶ σκοτοδίνου.

De vertigine, & tenebricosa vertigine.

CAP. XVII.

ADeo magnam inter se cognationem habent affectus is qui à Græcis præsertim Hippocr. & Galen. interdum ἴλιγγος, vt patet aphoris.17. 23. & 31. tertij lib. interim δῖνος vt liquet 4. de ratio. victus, appellatur, & qui ab eiusdem σκοτόδινος nuncupatur, vt aphor.17.4.lib. & eodem 4. de ratione victus constat: quorum affectum primus à Latinis vertigo, reliquus verò tenebricosa vertigo nuncupatur: à medicorum autem vulgo scotomia, vt ausi sint quidam iuxta eorum sententiam asserere inter se prædicta duo non differre.

Quis affectus præter naturā sint ambo affectiones.

Nos verò non modò nomenclatura eos affectus, prædictorum auctoritate, discrepare putamus, verùm etiam re ipsa, quòd autem nomine dissideãt, ex iam dictis liquet: at quòd reipsa, distent, ex Galeni verbis 4. de Ratione victus patere poterit, dum asseruit, quòd quando quispiam imaginatur caput circumferri, tunc δῖνος, hoc est, vertigo dicitur, quando autem & tenebricosa simul visio cum hoc fit, σκοτόδινος, hoc est tenebricosa vertigo vocatur; ab accidenti nomen, quòd repentinas oculis ingerat tenebras, vt ait Cælius Aurelianus cap.2.lib.primo.

Nunquid in ipsis affectionibus lædatur imaginatio. Responsio.

Ex quibus verbis liquet aliud re ipsa esse, quòd caput duntaxat circumagi videatur: aliud verò quando simul cum eo tenebricosa fuerit visio, nanque in vertigine dicta (præter tenebricosam visionem) caput circumagi videtur duntaxat: in tenebricosa verò vertigine simul cum capitis circumlatione tenebricosa fit visio. Propterea iuxta Hippocratis & Galeni sententiam asserimus, quòd vertigo sit imaginatio

[illegible] cap.2

tio quædam, quòd caput circumferatur, ſeu verta-
tur, σκοτόδινος autem ſit, quando quæcunque con-
ſpiciuntur, circumagi videantur, ac derepentè ſimul
pereat ſenſus viſus, cùm ipſi ægroti putent tenebras
circunfundi, quemadmodum Galeno viſum eſt, cō-
mento Aphoriſmi decimiſeptimi, libri quarti; & ſi
per σκοτόδινον interpres malè vertiginem intellexe-
rit, ac interpretatus fuerit: nam in hac paſsione cō-
ſtitutos repentina viſus tenebratio, atque nebu-
la, vt ex eodem Cælio Aureliano liquet, cum ca-
pitis vertigine conſequitur, vt omnia ſecum moue-
ri exiſtiment. At in generationis modo ambo
conuenire videntur, cùm ob inordinatam ſpiritus
flatuoſi motionem in partibus cerebri generentur,
qui vel in capite localem habet generationem, vel
ſurſum ex infernis fertur, vt 4. de Ratione victus
in morbis acutis, & commento aphoriſ. 31. 3. lib. li-
quet. quò fit, vt eadem etiam pars in vtriuſque affi-
ciatur, nempè caput, vt conſtat de vertigine, com-
mento aphoriſ. 23. 3. lib. & quarto de Ratione victus
in morbis acutis, & de tenebricoſa vertigine, tum
eodem quarto de Ratione victus comment. 42.
tum tertio de Locis affectis cap. 8. Inſuper confor-
mari poterit ex functionem læſione: in vtriſque
nanque animales oblæduntur functiones; quam-
uis non omnino eædem, neque eodem modo; nan-
que in vertigine deprauatè imaginatio læditur, di-
minutéque viſio, vel fortè etiam deprauatè inter-
dum, vt patet Galeno quarto de Ratione victus, &
commento 17. aphoriſ. 3. lib. quam ſententiam ſe-
ctari etiam videtur Aëtius, cap. proprio de vertigi-
noſis. In tenebricoſa autem vertigine cùm ipſa
deprauata imaginatione, non viſionis imbecillitas,
verùm eius ablatio percipitur, nam præter id quòd
cuncta videntur circumagi, derepentè ſimul perit
ſenſus, viſus, vt teſtatur Galenus commento apho-
riſ. 17. 4. lib. putant enim ægroti tenebras circum-
fundi, adeò vt interdum cadant, vt patet tertio
de Locis cap. 8. Qua de re vertigo ſymptoma
erit in genere noxæ functionum cum imaginati-
uæ deprauatæ, tum diuiſionis diminutæ, ſeu de-
prauatæ. At in tenebricoſa vertigine non modò
imaginatiua aberrat, ſed viſiua functio abolita
eſt, & interim motrix facultas, vt ex iam dictis
liquet, & propterea affectiones prædictæ ſecun-
dum magis, & minus inter ſe diſcrepare palam vi-
dentur: nec idem ſunt, vt quibuſdam viſum eſt:
& ſi in vtriſque imaginatiua facultas vitiata ſit, ac
caput, ſeu cerebrum afficiatur, quanquam cona-
ti ſunt quidam Galeni ſectatores probare in hiſce
affectionibus imaginationem non lædi, cùm ſi læ-
deretur, aiunt, non putarent ægri ſe eſſe deceptos:
nam licet videatur eis caput circunuerti, aut quæ-
cunque conſpiciunt, circumagi, ſciunt tamen falſam
eſſe viſionem, & imaginationem. Atqui nihil ob-
ſtat imaginationem læſam eſſe, ægrumque cogno-
ſcere verum, ſeu falſum, illud quod imaginatur;
cùm hæc cognitio ratiocinatricis facultatis, ſeu co-
gitatiuæ, & non amplius imaginatiuæ ſit munus:
quæ conſtare poterit, imaginatiua oblæſa exiſtente,
vt in quibuſdam phrenitidibus apparet: & proin-
de quia falſum imaginatur, imaginatiua aberrat,
quia verò dignoſcit æger ſe falſa imaginari, ratio,
ſeu cogitatio illæſa erit: quemadmodum de ſe i-
pſo teſtatur Galenus phrenitide laborans quar-
to de locis affectis. Rurſus ſi ad cerebrum præ-
dictæ affectiones attinent, quomodo viſibilis dun-
taxat facultas oblæſa erit? In vtriſque igitur luce
clariùs patet, imaginatricem facultatem depra-
uatam eſſe: at diſsident, quòd in vertiginoſis ſenſus
viſus non ſimul perit, velut in ſcotomaticis, nec cō-
cidunt ægri, cum affectio mitior exiſtat: in ſcoto-
maticis verò, quoniam caput vehementiùs afficitur,
ſenſus viſus repentè deperditur adeò, vt interdum
cadant, maximè vbi in circulum circunuertantur: ſi-
quidem ipſis ab vna ratione euenit id, quod cæteris
à pluribus accidere ſolet, Galeno teſte tertio de lo-
cis affectis: ſimiliter ſi alium quendam circunuerti
viderint, ſiue rotam, aut trochum, aut ipſs quoque in
aquis vortices, ſiue aliquid tale, idem perpetiuntur.
Spiritus enim viſiuus ad trochum, ſiue aliud tale, qui
circunuolutatur, allabens mouetur, & ſimul cum il-
lo circumfertur, vt teſtatur Aëtius. quinimò & in i-
pſis citra circuitionem euenire videmus id, quod
in aliis, cùm in circo frequenter vertuntur, accidit,
& proinde ex ipſa appellatione manifeſtus eſt, qua-
lis ſit ſcotomaticus affectus, vt patet tertio de locis
affectis. Diſcernitur verò ab epilepſia hæc paſsio ex
Cælij Aureliani ſententia, ſiquidem neque ſenſibus
priuat ægrotantes, neque ſpaſmo, id eſt, diuerſo ra-
ptu afficit. Nec quicquam refert, ſi Galenus eodem
tertio de locis affectis, de ſcotomate duntaxat, hoc
eſt, de tenebricoſa affectione verba fecerit, vertigi-
nis autem non meminerit, cùm eadem pars in vtriſ-
que afficiatur: quod quidem inueſtigare eo libro
propoſuerat, & inſuper quoniam de ſcotomate diſ-
ſerēs, qui maior affectus eſt, quàm vertigo, ſub eius
tractatione & vertigo ſubintelligi poterat. Quòd
igitur iam dictæ affectiones non confundantur, nec
eædem ſint, ac quomodo diſcrepent, & vna ab alia
diſcerni queat, ex ſuperius dictis liquet. Sed quo-
niam vtraque bifariam oriri poteſt, tum primariò
affecto cerebro, tum per conſenſum ex ore ventri-
culi, Galeno auctore tertio de locis affectis, & Pau-
lo cap. 12. lib. tertij: propterea ſi ex primaria cerebri
affectione dependeāt, vehemens capitis dolor, gra-
uitaſque præcedet, aurium ſonitus: item olfactus
læſio, & nonnullis etiam (vt Paulus teſtatur) guſtus,
atque alterius cuiuſque ſenſus, qui à capite initium
ſumit, ex Archigenis teſtimonio. Si verò ori ven-
triculi cerebrum conſentiat, ſtomachi morſum, quē
Græci cardiomon appellant, accerſit: ac nauſeam
ægri præſentiunt, eodem Paulo auctore, & Galeno,
ex Archigenis auctoritate eodem tertio de locis
affectis. At quoquomodo fiat, perpetuò ab inæqua-
lem, turbulentum, & inordinatum motum flatuoſi
ſpiritus in cerebro iam dictæ affectiones cōſequun-
tur. ex quo animalis etiam ſpiritus in cerebro con-
ſiſtens euertitur, vt Aëtio viſum eſt, vt propterea
non valeat ordinatè, & vt decet, ad propria loco
diſtribui. quò fit, vt ad morbum in via, hoc eſt, ad
obſtructionem ex prædicto flatuoſo ſpiritu ortam,
hæc ſimptomata inſequantur, ſimul atque inæqua-
lē cerebri intemperiem. Verùm cùm non ſemper
flatuoſus is ſpiritus in capite localē habeat genera-
tionē ex inæquali cerebri intemperie, vt patet ter-
tio de locis affect. ſed interdum ſurſum ex infernis
partibus furatur, Galeno teſte quarto de ratione vi-
ctus & commento aphoriſ. 31. libri tertij, ex iam di-
ctis ſignis illud dignoſcere poteris; ex grauitate vi-
delicet capitis, ac eius dolore, aliorumque ſenſuum
oblæſione, ſi in cerebro genitus ſit. At ſi ex ventri-
culi præſertim ore, aut aliis partibus ſurſum ſeratur,
eiuſdē partis primò affectæ indicia præerūt. Gene-

Loco citato. *Quæ pars in eis afficiatur.* *Loco citato.* *Aetius li. 6. cap. 7* *Quis affectus præter naturā ſint ambæ affectiones.* *Nunquid in hiſce affectionibus lædatur imaginatio. Reſponſio.* *cap. 2*

cap. 8. *Loco citato.* *Quomodo tenebroſa vertigo ab epilepſia diſcernatur.* *Loco citat.* *3 de loc. affe. loco citato.* *Si primariò affecto cerebro fiant, ſigna.* *Si per conſenſum ex ore ventriculi.* *3. de loc affe. cap. 8* *Ad quem cerebri morbum ſequātur. Cauſa.* *Locis citatis.*

ratur autem flatuosus hic spiritus, non summè languente natiua caliditate, prout Galenus asserit eodem quarto de ratione vict.cùm si perfectè langueret, dissoluere non inciperet, & propterea cùm conatur calor ipse natiuus corporis humores tum dissoluere, tum effundere, verùm ipsos tenuare, & per inuisibilia foramina excernere nō valeat, tunc spiritus flatuosus ortum habet: & in capite contentus non ab re inæqualiter, & inordinatè mouetur. qua etiā ratione fit, vt sæpenumerò hæc symptomata in iudicationibus fiant; conatur nanque eo tempore natura humores euincere, dissoluere, & demum excernere. hic autem flatuosus spiritus, si in cerebro generationem habeat, ex frigido ac glutinoso humore vt plurimum ortum ducit, Paulo teste, & propterea ex quauis leui occasione, calfacto capite, vtputa si sub sole æstiuauerint, vertigo seu scotoma excitatur. At si ori vētriculi, aut reliquis partibus cerebrum consentiat, ex vitiosis, calidis, & acribus succis in ipsis redundantibus, eiusdem qualitatis vapores, ad caput delati potissimum iam dictas affectiones efficiunt, vt Aëtio visum est. Facilè etiam prædictis affectionibus corripiuntur, quibus consuetæ excretiones sunt suppressæ: cruditates quoque, & ardores assidui, & ebrietates eas efficiunt, eodem Aëtio auctore: quæ omnia ex egrotantium, seu astantium relatione percipi poterunt. Prædictæ autem affectiones paruifaciendæ non sunt: nam vertigo proxima est morbo comitiali, & aploplexiæ, quemadmodum Galenus testatur commento aphoris.17.tertij lib. vtræque etiam affectiones medium quodammodo obtinent, tum earum, quæ periculo vacant, tum perniciosarum, eodem Galeno auctore quarto de Ratione victus in morbis acutis. non ergo penitus periculo vacant. Promptè enim, vt diximus de vertigine, ita & scotoma permutari poterit in affectus perniciosissimos, vtpote quòd proximi sint eisdem, præsertim morbo comitiali, & apoplexiæ: & si ea, quæ oculis obuersantur, sanguinolentiora se videre putent ægri, ad insaniam magis apti sunt, Aëtio teste: in qua non imaginatio duntaxat, sed & ratio læsa est, vt ipse testatur. qui verò purpurea vident oculis obuersari, apti sunt (eodem Aëtio auctore) ad morbum comitialem transmutari. Vehementescit autem scotomatica passio hyeme, vt Cælius Aurelianus inquit, vel veris temporis initio, præterea sæpe futuram denunciat epilepsiam. veteres denique (vt idem ait) paruam epilepsiam vocauerunt. Quod autem ad earum curationem spectat, aër eligendus erit temperatus, purus, & lucidus: fugiant autem nebulosum, & crassum, nocturnum. A ventis pariter caueant, maximè australibus. Radios solis & lunæ vitent: velut etiam aspectum rerum velociter motarum, vt currentis fluminis, aut in circum, vt in rotæ, & trochi, ac profundarum rerum aspectum. Somnus sit mediocris, non immediatè post cibum, sed saltem per duas horas post: vitetur que diurnus, ac in loco multum calido factus: neque caput ipsum multum calidum teneat. Ventris excrementa nitendum, vt singulis diebus excernantur: in quo si natura auara fuerit, clysteribus, vel glandibus ea excitanda erit. Exercitio vtendum erit temperato; in quo quantum possibile erit caput quiescat: cuius vice frictionibus cerebro vtendum, manè præsertim, priusquam surgant: quæ à supernis partibus cœptæ ad infima desinant. Ab animi affectibus, seu perturbationibus cauendum, præsertim ira, timore, & mœstitia. Pariter & clamores, contentiones, & cantus fugiendi sunt: venus quoque omnino vitanda est. Cibi eligendi sunt boni succi, concoctu faciles, flatus exortes, stomacho, ac ventri commodi, sintque modici. Propterea & satietas, non minus & fames vitanda erit. Vinum bibendum, verùm modicum sit, album, & tenuissimum, & non valdè vetus, ne caput percutiat: qua ratione euaporantes cibi, quales sunt cepa, allium, porrum, atque id genus alij vitentur: & à cibo ea exhibeātur, quæ vim habeant astringendi, ne vapores sursum ad caput ferantur, & præsertim si vitio stomachi fiant prædictæ affectiones. In ipsa vero accessione excitare ægros conuenit tum odoratis medicamentis, tum frictionibus, & id genus aliis, Paulo auctore: quo tempore, & glādibus, aut clysteriis vti præciperem. Possent autem glandes confici ex hiera, agarico, sale gēmæ, & despumato melle. Clysteres verò ex furfuris, mercurialis, maluarum, betæ, florum chamæmeli, & salis decocto, in quo vnc.iij. olei amygd. dulcium, communis, aut anethini ij. mellis rosacei & drach. hieræ picræ Galeni adiicias, & vtare. Vbi verò cōquieuerint, & vires robustæ fuerint, nihilque aduersetur, vena secanda erit, siue principium affectionis fuerit, siue tempus iam progressum fecerit (Aëtij præcepto, ac Pauli) humeralis videlicet, seu externa, aut media, verùm non aceruatim sanguis euacuandus erit, cùm ex qualibet occasione ægri concidant, sed pluribus detractionibus, ex quibusdam interuallis vtentes, congruam explebimus mensuram. Hoc autem tempore caput irrigetur (ex Aëtij sententia) aceto, & rosaceo, admisto polygoni aut hædere succo, pro causæ diuersitate. Si verò aliquid sanguinis detractionem impediat, aluus subducenda erit, primùm acri clystere, posteà purgante pharmaco, redundanti humori semper ipsum adaptando: quemadmodum idemmet Aëtius præcipit, præcedente tamen eius concoctione, ac præparatione, bile siquidem redundante ex oxysaccharo, & syrupo de infusione rosarum, succo cichorij, & id genus aliis: hocque demum purgāte medicamento vtendum, Corticum myrobalanorum citrinarum excipe dra. iiij. fiat decoctum in aquis cordialibus; in quo dissaluas mānæ Calabriæ vnc.ij. & s. aut syrupi ex pluribus infusionib. rosarum rubearum vnc.4. antidoti diacatholicon drac.vij. & fiat potio: etsi malum non cesserit, aliaque purgatione opus fuerit, catapotia formentur rhabarbari cum pauca spica dra.j. & trochiscati agarici, aut pulueris hieræ simplicis scrup.ij. cum infusione, vel succo rosarum: & post aliquod interuallum, vel mannæ Calabriæ vnc.ij. vel syrupi ex pluribus infusionibus rosarum rubearū vnc. iiij. in aqua cichorij, vel borraginis dissolutas assumat. At si crassus fuerit, qui redundarit succus, pituita videlicet, aut fortè nigra bilis, ab eorum coctione, & præparatione, quæ ex his perficiatur, quæ præcepimus cap. de dolore capitis ex pituita, & cap. de melancholia, catapotia tribue ex arabicis pilulis, aut sine quibus, aureis, vel cochiis, agarico addito. Post quæ, si pituita redundarit, myrobalanorum chebularum decoctum, & syrupum ex pluribus infusionibus rosarum rubearum exhibe. Si nigra bilis, post catapotia, exhibe senæ, epithymi ana drach. j. corticum myrobalanorum indarum drac.ij. in aqua fontana, vel lupulorum fiat decoctum, in quo sacchari borraginati vnc. ij. dissolue: aut syrupi præ-

Flatuosi spiritus generatio.

Eodē loco.

Cur in iudicationibus vertigines fiant.

Prognostica.

Citato loco.

Curatio.

Victus ratio.

prædicti ex pluribus infusionib. rosarum rubearum drac. iij. Post quæ cucurbitulæ cum scarificatione ad occipitium affigendæ sunt: mox apophlegmatismis pituitam a capite per os detrahentibus superius iam dictis, vtendum. Naribusque infundatur aqua hordei cum corticibus, cũ anagallidis succo, aut radicis betæ, vel cyclamini. Gargarismis quoque vtaris ex origani, & pulegij decocto cum aceto mulso, vt inquit Aëtius. Odor insuper suscipiatur per nares ex amaracij, sampsuchi, & hyssopi, ac florum stœchadis decocto, castoreo pauco addito, & mosco, ac aceto pauco. Ex pulegio item tuso, vel origano, aut sinapi cum aceto commisto procurare sternutaméta præcipit Theodorus Priscianus libro secundo ad Timotheum, ca. 3. præsertim scotomaticis. Deinceps æger ad balneum ducatur præsertim naturale aluminosum, etsi caput in balneo supramodum incaluerit, aut valde calidum caput habeant ægri, rosaceo caput ipsum cum aceto irrigandum erit, in syncipite præsertim, & circa frontem, & tempora. Quod si adhuc affectio perseuerauerit, neque prædictis cesserit, præsertim si ex vaporibus calidioribus per arterias sursum elatis prædictæ affectiones fiant, arteriæ ipsæ iuxta tempora sitæ supra aures incidendæ sunt, non modo Galeni 3. de locis affectis præcepto cap. 8. verumetiam Pauli, & Aëtij: quarum incisionis modum addisces ex Paulo libro sexto cap. 4. Quanquàm, vt Gale. asserit, non omnes huius auxilij beneficio curati fuerint: tum propterea quòd per altiores arterias, quæ ad cerebrum ex ipsius basi per retiformem plexum ascendunt, vaporosus, calidusque spiritus interim elabitur, ac cerebrum implet, tum etiam quòd spiritus flatuosus poterit ex inequali cerebri intemperie oriri: & proinde si prædictæ affectiones altero prædictorum modorum excitentur, nullam vtilitatem ex prædictarum arteriarum sectione ægri suscipient. Quare priusquam incidantur, summopere laborandum erit, vt exquisitè illud distinguatur. Inæqualis enim cerebri intemperies in contrarium alteranda erit, quemadmodum & consuetæ excretiones detentæ prouocandæ sunt, si earum retentio prædictarum affectionum causa sit, cruditates, ardores, ac ebrietates corrigendæ, si ex eisdem ortum duxerint. At si ex humoribus in ventriculo, præsertim eius ore contentis, vaporosus spiritus ad cerebrum delatus eas progignat, vomitu curari poterunt ex anethi, & raphani decocto, in quo acetosus syrupus, aut oxymel permisceatur: tepidumque potissimum à cibo assumatur. Quòd si non suffecerit, conducet etiam eos purgare ex picra Galeni, aut stomachicis pilulis, myrobalanorum citrinorum, aut chebularum decocto, & manna Calabriæ, seu syrupo ex pluribus infus. rosarum rubearum, pro ratione diuersitatis vitiosi succi redundantis. Similiter in aliis corporis partibus redundarint, easdem inspiciendo, ex eisdem quoque redundantes succi purgandi erunt, caput ipsum non despiciendo, imo ipsum semper roborare oportet, cùm dictæ affectiones ad cerebrum pertineant, licet per alterius partis consensum ipsum afficiatur, vt patet tertio de locis affect. & propterea vertigines citò emendabis, vt inquit Marcellus in suo de medic. lib. cap. 3. si betæ nigræ succo tempora perlinas: insuper efficacissimum remedium esse ab abolendam eam, si abrotonũ tritum in vini potione tepidum bibatur: vel cum oxymelle non acri accipiatur. Et hæc simul de vertiginis, & tenebricosæ vertiginis curatione dicta sufficiant, cùm non nisi ad inuicem ratione maioris, & minoris differant, vt iam diximus.

Purgatio quæ per-(?) ... sint. *Vsus (?) arteriarum ... tempora.* *... per consensum fiat, curatio.*

Περὶ ἐπιληψίας. *De Epilesia, seu morbo Comitiali.*

CAP. XVIII.

CVM proxima sit (Galeni auctoritate) vertigo ei affectioni, quam Græci ἐπιληψίαν dicunt, non ab re de ea hîc tractandum duxi. Cõsueuerunt quoque eundem affectum (vt ex Tralliani verbis liquet) non modo ἐπιληψίαν, hoc est, supra comprehensionem nuncupare, nam supernæ partes in eo comprehenduntur, sensusque detinentur, verumetiã quidam hũc eundẽ affectum, ἱερὸν νόσημα, hoc est, sacrum morbum: sacrum etenim, & honoratum est cerebrum, quod in eo afficitur: alij verò, eo quòd validius, & contumax ad amouendum, sit, ἡράκλειον νόσημα, hoc est, herculeum morbum appellarunt; quemadmodum Galenus libro sexto de morbis vulgaribus testatur. Hippocrates autem puerilem morbum appellare consueuit, vt libro de aëre, regionibus, & aquis, Galeno testante, patet. Quidam etiam falsa opinione decepti sacrum morbum nominauerunt. Celsus verò cap. 23. tertij lib. maiorem morbum, seu comitialem ipsum nominat, eò quòd laboranter in comitiis manifestabantur, interrumpebanturque ea, quo die aliquis concidisset: alij etiam aliter nominauerunt, vt idẽ Trallianus testatur. Sed quoniam parum nostro conueniunt instituto, propterea cuncta ea scribere oportet: satis etenim erit quoquomodo nominetur, quòd eius essentia, seu substantia non te fugiat. nãque testatur Galenus tertio de locis affectis, cõuulsio est omniũ corporis partiũ, non perpetua, sed quæ ex temporum accidit interuallis, cum mentis, ac sensuũ oblæsione: quàm sententiam sectatus est Paulus cap. 13. libri tertij, cùm dixit, quòd epilepsia totius corporis conuulsio existit cum principum operationem læsione. Differt igitur ab emprosthotono, opisthotono, atque tetano, quæ differentiæ sunt veræ cõuulsionis, quoniã in iã dictis perpetua, in morbo comitiali ex temporum interuallis conuulsio accidit. Insuper quia in vera conuulsione nullum sit principibus fuuctionibus nocumentum, in morbo autem comitiali nõ modo functiones principes, verum & sensibiles operationes suscipiunt detrimentum, quemadmodum scriptum reliquit Galenus eodem libro de locis affectis, & libro de differentiis symptomatum. Cæterùm quòd cerebrum in hac affectione lædatur, liquidò constat ex Galeno libro primo de causis symptomatum, & tertio de locis affectis, quo loco dicebat, Ex his igitur omnibus planè constat in cerebro hanc affectionem consistere. Insuper ex Aëtio, qui in omnibus comitialibus morbis cerebrum affectum esse inquit: & Trallianus capitis vitium esse asserit: nec minus & ex Pauli verbis hoc idem confirmatur. Quòd si prædictorum auctoritates non suffecerint, ex propriis cerebri functionibus læsis, cum principibus, tum motricibus, & sensibilibus, vt patet ex iam dictã eius definitione, illud patere poterit (& si plures sint eius differentiæ, vt dicemus.) Nanque in omnibus commune est, quòd cerebrum afficiatur, eodem Galeno auctore tertio de locis affect. & Aëtio, qui in hoc ipsum sectatur. Verũ nũquid cerebrũ

Trall. lib. 1. cap. 15

6. de morbis vulgar. commentario 6. comment. vlt.

cap. 7

Morbus comitialis quid sit.

Quibus à cõuulsione, & distinctione differat.

Quæ pars in eo afficiatur.

3. de loc. aff. cap. 7

De differ. sympt. cap. 3

1. de causis symp. cap. 8

3. de lo. aff. cap. 7

Aetius lib. 6. ca. 13

3. de loc. aff. cap. 7

ipsum, vt similaris pars, an vt instrumentalis noxam suscipiat, nondum liquet. quamuis si quis Hippocratis verba sexto de morbis vulgaribus ritè contemplauerit, dum dixit, Melancholici magna ex parte comitiali morbo afficiuntur, & contra, morbo comitiali laborantes, efficiuntur melancholici; percipiet vtique, vt instrumentalem partem hoc est, secundum ventres, & non tanquam similarem affectum esse. & si nec Galenus illud indeterminatum reliquerit: nam tertio de locis affectis dicebat. Igitur vt crassus pituitæ succus, ita hic quoque, de melancholico verba faciens, comitialem morbum solet efficere, vbi in meatibus ventriculorum cerebri continetur, siue is medius sit, siue postremus: & secundo de causis symptomatum, sub his verbis idem confirmauit, dum dixit, Quemadmodum & apoplexia, & morbus comitialis ob pituitæ in ventriculis ipsius cerebri aceruatæ multitudinem accidere videntur: & illud ratione comprobans subdebat, Proinde horum symptomatum tum generatio, tum solutio subitaria est, id quod per corporum intemperiem fieri haudquaquam potest: & eodem tertio de locis affectis hoc idem approbans, hæc verba conscripsit. Cæterùm velox eius discusio; crassum humorem spiritus meatum in cerebri ventriculis obstruentem, hunc maximè affectum peperisse declarat: & paulò infrà subdebat, Sed à crasso semper humore hanc affectionem induci argumento est, quòd & subito fit, & soluitur confestim: nam subitariam meatuum obstructionem à crasso, viscosoque humore fieri constat. Afficitur igitur cerebrum, non vt similaris pars, sed vt instrumentaria, quoniam secundum eius ventres in morbo comitiali, vt liquidò ex iam dictis patere potest: quamuis & corpus eius parum quodammodo coafficiatur, vt quarto de locis affectis liquet. Si quis autem altiùs inuestigare velit num anteriores cerebri ventriculi, medius, seu postremus in comitiali morbo afficiatur, pro comperto in Galeni doctrina habebit, non anteriores, vt Medicorum vulgus refert, sed medium, aut postremum affici. Ait nanque Gale. tertio de locis affectis, ca. 7. crassum pituitæ succum, aut melancholicum comitialem morbum efficere, vbi in ventriculorum meatibus retineantur, siue is medius sit, siue postremus. igitur aut medius, aut postremus ventriculus, & nō anteriores ex eius sententia afficiuntur. Adhæc si impediente crasso humore animalem spiritum, qui in ventriculis cerebri continetur, quominus possit exire, iam dicta affectio oriatur, eodem Galeno auctore: isque animalis spiritus proprium ipsius animæ instrumentum sit, tum in sensibilibus actionibus, tum in his, quæ à cōsilio & voluntate prodeunt, perficiendis: qui videlicet in ipsius cerebri ventriculis medio, maximeq; postremo, continetur; quis inquam inficias ibit eorum aliquem in comitiali morbo affectum esse, & non anteriores? præparant nanque, ac conficiunt ipsi cerebro animalem spiritum, & non confectum, ac præparatum continent, veluti postremus, & medius, duo anteriores ventriculi, vt patet octauo de vsu partium: & quamuis simul veluti ductus quidam sint, ac canales ad superfluorum effluxionem accommodi ad infernas perforationes in nares, alioquin animal, eodem Galeno teste precitato libro octauo de vsu partium, apoplexiis frequenter præhenderetur, nisi viam quandam horum excrementorum, quæ sæpe excipiunt, effluxui accommodam natura præparasset: & propterea foras per narium meatus eadem excerneret, non propterea dicendum erit, quòd oblæsis eisdem cerebri anterioribus ventriculis, comitialis morbus fieri possit. Cùm neque apoplexia ex affectione ipsorum duntaxat generari posset, nisi & medio, ac postremo ventriculo communicaretur affectio. opus nanque est in vtrisque affectibus, vt tum anterior cerebri pars, quàm posterior afficiatur, vt patet 4. de locis affectis cap. 2. propterea detentis præter naturam excrementis in anterioribus cerebri cauitatibus, nisi impartiantur medio, aut postremo, seu medio, & postremo ventriculis, nec epilepsia, nec apoplexia, iuxta Galeni sententiam, generari poterit. Num verò iam dictus affectus morbus sit in Galeni doctrina, vel symptoma, haud difficulter ex eiusdem verbis percipi poterit. Nam quòd morbus similaris non sit, patet tum secundo de Causis symptomatum, cap. vlt. tum tertio de locis affectis, cap. septimo, cùm asseruit, non vt partem similarem, sed vt instrumentariam, cerebrum in hac affectione lædi. Propterea non mutando cerebri temperamentum causa aliqua comitialem morbum generat: sed vbi ei nocet, veluti parti instrumentariæ: neque enim adeò esset subitaria eius tam generatio, quàm solutio. At quòd nec morbus sit in compositione, vt quidam falsò sentiunt, & si cerebrum tanquam instrumentum lædatur, ex eodem Galeno liquet præallegatis locis: dicebat nanque tertio de locis affectis, cap. 7. quòd velox discusio huius affectionis, crassum humorem spiritus meatum in cerebri ventriculis obstruentem hunc maxime affectum peperisse declarat, & paulò infrà subdebat, quòd impediente humore animalem spiritum, qui in ventriculis cerebri continetur, quo minus valeat exire, eadem exoriebatur affectio, & secundo de Causis symptomatum, cap. vlti. morbum comitialem ob pituitæ in ventriculis cerebri aceruatæ multitudinem accidere. Sequitur ergo, vt ex prædictis constat Galeni verbis, comitialis morbus ad ventriculorum cerebri obstructionem, quæ est morbus in via, & non est ipsa obstructio prædictarum cauitatum morbus comitialis, velut quidam, licet falsò, asserere ausi sunt, nec insuper in alio genere morborum in compositione connumerari poterit, aut in continuitatis solutione: cùm nec illud imaginari queat aliquis, & Galen. vbique locorum fateatur, affectum hunc præsertim per essentiam genitum perpetuò ad obstructionem consequi. Erit igitur connumerandus in symptomatum aliquo genere: quamuis à Celso tanquam vetustissimo auctore, vt qui nullam fecerit inter symptoma, & morbum differentiam, morbus comitialis appelletur. In prædictorum enim symptomatum numero à Galeno libro de Differentiis symptomatum cap. tertio connumeratur: nam cùm deprauati motus symptomatum meminerit, sic ad verbum ait, Si verò non solùm totum corpus conuellitur, sed principum quoque functionum prohibitio fiat, symptoma tale epilepsia nuncupatur. In genere ergo noxæ functionum symptoma existit, non tamen naturalium, sed animalium: quæ cùm in triplici sint differentia, in cunctis per morbum comitialem noxa existit. Nanque cùm de genere sit conuulsionis, eodem Galeno teste tertio de Locis affectis, cap. 7. erit & in eo affectu motrix facultas deprauata. Insuper cùm is, qui sic laborat, neque audiat, neque

Nunquid cerebrū vt similaris aut vt instrumentalis pars afficiatur.

Sect. in fine.

Loco citato.

cap. vlt.

cap. 7.

cap. 2.

In quibus cerebri ventriculis hæc læsio fiat.

cap. 10

cap. 6.

neque vllo sensu quippiam percipiat, vt idem Galenus eodem loco testatur, erunt quoque in eo affectu sensibiles omnes functiones ablatæ. Adhæc cùm ratio simul cum memoria oblæsa sit, cohibitæque sint principes functiones omnes, vt idem Galenus libro de Differentiis symptomatum, cap. 3.& tertio de locis affectis, cap 7. scriptum reliquit, iure fatendum erit in hoc symptomate cunctas animales functiones oblæsas esse; verùm motricem facultatem deprauatè: principes autem, & sensibiles ablatè. Præcedit hoc vitiũ (Paulo auctore) corporis, animique status minimè arbitrarius, tristitia, & eorum quæ perceperunt obliuio. Turbulentæ insomniorum imagines. Capitis dolor, eiusque repletio continua, iracundiam maximè, pallor faciei, & inordinatus linguæ motus. Nonnulli vero ipsam quoque mordent. Quamprimùm autem malum hoc inuaserit, vt idem Paulus testatur, ægri concidunt, conuelluntúrque, stertunt, ac interdum impotens quædam vox eis suboritur, minimè aliquid significans. Verùm peculiaris admodum eiusdem vitij nota est oris spuma, cùm alia communiter aliis quoque morbis euenire possint. Non desunt etiam quibus vrina, & stercus præter voluntatem excernatur, nonnullis & genitura. Celsus autem dixit eiusdem mali indicia esse, quòd homo subitò concidit, ex ore spumæ mouentur: deinde interposito tempore ad se redit: & per seipsum consurgit. At non ab re admodum peculiare indicium est huius affectionis oris spuma. Nam cùm eiusdẽ generatio ex duarum substantiarum mixtione cõficiatur, tanquam ex materia, altera spirituosa videlicet, & altera humida, Galeno teste commento aphor. 43. libri secundi, & 30. septimi lib. earum autem mixtio ambabus in multa perfractis, & multis mutuo complexu paruis ampullis ab ipsis effectis, fit, quem confractum, ac mixtionem nonnunquam violentus motus, & inæqualis, vel vtriusque, vel alterius duntaxat substantiæ, nonnunquam verò fortis calor operatur: interim autem & ambæ concurrunt non ab re in ipsis comitialibus morbis, non ex immodico inquam calore, sed propter motus vehementiam, ac inæqualitatem, & violentiam, quę propter conuulsionẽ in eis fiunt, spuma generari consueuit: quemadmodum idẽ Gal. com. eiusdẽ aphor. 43. testatur; potissimum cùm in eisdem corporibus iam dictæ duæ substantiæ reperiantur, spirituosa scilicet, & humida. id quod nec in vertigine (cùm non adeò violentus fiat motus) euenire consueuit, neque in apoplexia, cùm non modo vehemens motus, imo neque vllus in ipsa appareat. Hippocrates verò libro de morbo sacro reddens causam huius dixit, Spuma verò ex ore prodit epilepticis ex pulmone: cũ enim spiritus non ingrediatur in ipsum, spumescit, & ebullit, velut moriens. at lib. de flatibus aliã tradidit causam. Relinquitur propterea, vt ipsius comitialis morbi sit peculiaris nota oris spuma. Verùm quoniam non vno tantummodo is generationem habet, capite videlicet primariò laborante, sed duobus adhuc aliis modis oriri potest, ita vt tres sint eius differentiæ: quanquam omnibus commune sit, quòd cerebrum afficiatur: quarum vna est, consistente in ipso cerebro affectu primò, & per se, id quod pluribus epilepticis euenire consueuit. Altera est cum cerebrum ipsum ventriculo, & præsertim ori eius consentit. Tertia verò morbi comitialis species, seu differentia, quanquam ea raro fiat, cùm videlicet à parte aliqua inceperit affectus; qui deinde ægro etiam sentiente, ad cerebrum vsque ascendat, velut Gale. tertio de locis affectis scriptum reliquit: quem Paulus, Trallianus, & Aëtius sectati sunt. Hac de re quibus indiciis quælibet earum dignoscenda sit, ac ab aliis discernenda, operæpretiũ erit declarare. Qui primario capitis affectu comitiali morbo laborant, hoc modo argui poterunt, nanque vt testatur Trallianus, capite grauantur, oculi obscurantur, & caligant, tardéque sentiant: vehemens quoque in his conuulsio apparebit, vt patet tertio de locis affect. At quibus à stomacho vitium hoc oritur, palpitatio ipsius percipitur, & turbatio quædam, & erosio. Item morbi accessionem tum potius ægri sentiunt, irritantúrque cùm tardè ipsos cibum sumere, aut nullum contingit, Tralliano & Paulo testibus: quemadmodum Galeno auctore quinto de locis affectis, cuidam grammatico iuueni eueniebat; qui quoties vel nimis vehementer doceret, aut cogitaret, aut inediam sustineret, aut irasceretur, morbo comitiali corripiebatur, ortum ducente ex ipso ore vẽtriculi primariò affecto, vtpote quòd facilè sentiret, & deinde per consensum cerebro oblæso. At si ob aliam quampiam particulam morbo comitiali laborant, distributionem mali ex eadem parte primariò affecta ad superiora, hoc est, ad cerebrum fieri manifestò percipiũt, prædicuntque id quod futurum ipsis est, cum distributio vitij ad cerebrum vergere incipit, siue qualitas quædam sit, quæ alteratis per continuationem partibus à parte affecta ad cerebrum ascendat, aut spiritalis quædam substantia transmittatur. His etiam accedit, vt sine vehementi conuulsione concidant, sed veluti saliendo per interualla concuti videntur: quanquàm & id commune etiam sit his, qui à stomacho comitiali afficiuntur. Hanc differentiam comitialis morbi à crure initium habentis primùm Galen. vidit, cùm adolescens adhuc esset, in puero, qui tertiumdecimum ætatis annum agebat, narrante puero ipso dispositionem ipsam à crure initium capere, mox illinc recta ascendere per femur, lumbos, ac per latera ad ceruicem, donec ad caput perueniret. quod cùm primùm tangeret ipsum haudquaquam sibi constare dicebat. Verùm quale esset id, quod ferebatur ad caput interrogatus puer, nihil habuit, quod responderet. Alius tamen adolescens mentis compos, qui satis poterat, & sentire quod fiebat, & alteri enarrare, dicebat veluti frigidã quandã aurã esse, id quod ascendebat, vt patet tertio de locis affectis. Tale etiam quiddam contingit in his, qui à scorpio, aut aliqua alia venenum eiaculante bestia icti sunt. Cæterùm cùm symptoma sit comitialis morbus, ad morbumque in cauitate, seu in via consequatur, eius causa inuestiganda erit: quæ à Gale. quoniam subitò fit, ac soluitur confestim hæc affectio, quòd nulla alia esse poterit quàm crassus, lẽtusque humor tertio de locis affectis adstruitur. Nam subitariam meatuum obstructionem (vt ipse refert) à crasso, viscidóque humore fieri constat. Atqui cùm crassi humores in duplici prima differentia reperiantur, pituitosi videlicet, & melancholici, non ab re ab eodem decretum est, quòd velut crassus pituitæ succus, ita & is qui atræ bilis naturam habet, comitialem morbum solet efficere: id quod confirmauit Paulus, dum dixit, morbi comitialis modò humorem pituitosum, modò melancholicum causam esse. Tenuis nanque humor, cali-

Signa, quæ ipsum præcedunt.

Eiusdem inuadentis signa.

Cur oris spuma peculiare sit signũ morbi comitialis.

In tres comitialis morbi differentias.

3. de loc. af. citato loco.

Quibus indicijs quælibet earũ dignoscatur, ac ab alijs discernatur.

3. de loc. af. cap. 7

Galeni historia 5. de loc. affe. c. 6

Altera Galeni historia.

cap. 7

Ad quem morbum sequatur hæc affectio.

Quæ sit eius causa. Loco citato.

dusque existens haud ita subitò obstructionem gignere valet, sed longo forsan tempore auctus obstruere posset, non tamen morbum comitialem progignere, qui subitò fit, confestimque soluitur. Ij igitur succi sunt, qui cerebri meatus obstruentes, impedientésque animalem spiritum, qui in eisdem cerebri ventriculis continetur, quominus posit exire, morbi comitialis auctores fiunt. Verùm nunquid vnus, vel alter in causa sit, ne sermo protelctur, percipere poteris ex his, quæ diximus, indiciis succi melãcholici cap. de melãcholia, & pituitę cap. de dolore capitis orti ex pituita. Hæc de causis morbi comitialis primariò affecto cerebro. At si per cõsensum fiat, sicut diuersus est generationis modus, ita diuersæ eius causæ esse poterunt, quæ vbi ad cerebrum ascenderint, ipsum affligentes morbi comitialis auctores fiunt. Sed mox non iniuria quæret aliquis, nunquid conuulsio comitialis dici possit de repletione, an de inanitione? cùm ab Hippocrate decretum sit aphoris. 39. sexti libri, eam vel ab vna, vel ab altera causa gigni posse: eadem sententia quoque confirmata est Galeno tertio de locis affectis: cui responsum volo ex Galeni verbis, commento aphoris. 70. quinti libri, eam esse ex repletione: dicebat nanque conuulsionem ex euacuatione factam acutissimam esse, ac perniciosissimã, eam verò, quæ ex repletione neruosarum partium fit, qualis in morbo comitiali, neque acutissimam, neque similiter periculosam esse. Conuulsionem igitur Galenus in his verbis in morbo comitiali factam connumerat inter eas, quæ ex repletione neruosarum partium fiunt. Verùm adhuc inficias ibit, hoc veritatem fortè habere posse in morbo comitiali per essentiam orto, at in eo, qui per consensum euenit, siue à ventriculi ore, siue ab aliis quibusdam partibus, haudquaquàm veritatem habebit; cùm nulla repletio partiũ neruosarum in prædictis percipiatur, neque cerebri cauitates obstruantur, cùm in eis humor crassus, ac viscidus non comprehendatur, veluti in morbo comitiali per essentiam genito, primariò ipso cerebro affecto. Atqui dicemus nos perpetuò in quouis comitiali morbo conuulsionem fieri, neruorum principio seipsum quatientem, quò excutiat id quod noxium est, vt tertio de locis affectis liquet, quocunque modo ipse excitetur, verùm si primariò affecto cerebro exoriatur conuulsio, haud absimilis est eis, quæ à spinali medulla principium habent, conuulsionibus, irrigata explantatione ex eo humore, qui in cerebro comitialibus comprehenditur, vniuscuiusque nerui: quemadmodum idemmet Galenus testatur eodem tertio de locis affectis, & sexto de morbis vulgaribus illud idem confirmauit, cùm dixit, Causa autem morbi comitialis (intelligens de eo, qui per essentiam ortus est) crassus & frigidus est succus congregatus quidem in ventriculis cerebri, comprehendens autem & explantationes scilicet neruorum, & maximè primum principium spinalis medullæ. Qua de re nemo veteri debet, conuulsionem hanc in numero earum esse, quæ ex plenitudine sunt: repleti sunt nanque in ea cerebri ventriculi, irrigati, seu humectati neruorum exortus, ac spinalis medullæ principium: de qua etiam conuulsione eius verba intelligi debent commento aphoris. 70. quinti libri. Verùm de ea conuulsione, quæ in morbis comitialibus per consensum affecto cerebro contingit, non absque ratione hæsitandum erit, num de repletione, aut de inanitione dici debeat: nãque in his quoque veluti saliendo per interualla concuti ægri videntur. At quòd neruorum principium, cerebrum videlicet, huiuscemodi motu cõcutiatur, vt à se expellat quicquid fuerit, quod à parte primo affecta ad ipsum affertur, nemo vereri debet, & Galenus tertio de Locis affectis, decretum reliquit. propter hoc ergo epilepticæ in his fiunt conuulsiones. Sed si veritatem fateri velimus, ea neque de repletione, neque ne inanitione dici poterit. Et si dixeris quãlibet conuulsionem, aut ex plenitudine, vel euacuatione fieri, iuxta præallegatam Hippocratis sententiam; respondebimus nos illud veritatem habere in his, quæ per essentiam fiunt, conuulsionibus, & non in his, quæ per consensum, ex Galeni doctrina commento aphorismi primi quinti libri. Nanque in his similis aliquis motus cerebro euenit, qualis stomacho interdum à re quapiam molestato accidere solet: quippe cùm à ciborum mole grauatur, aut vbi corruptis cibis morsu infestatur: tunc nanque singultu affici conspicitur. sic etiã & cerebrum idem pati existimandum erit, cùm aliquod à parte primo affecta ad ipsum affertur: quæ licet mole minima, facultate tamen quammaxima est. Sed mox in dubium venit num morbus comitialis hoc modo per consensum genitus, velut & is, qui primariò affecto cerebro fit, ad morbum in via, seu in cauitate sequatur? Cui responsum volo, eum quoque ad morbum in via, seu in cauitate insequi: nam licet humor crassus in cerebri ventriculis spiritus meatum obstruens non comprehendatur veluti in morbo comitiali per essentiam genito, constringuntur tamen in hac affectione spiritus meatus, ac cerebri ventriculi, cùm primùm cerebrum ipsum concutitur, vt à se expellat quodcunque fuerit id, quod cõtristat. atqui cauitates partium non modò læduntur, aut pereunt, eis obstructis, constipatis, coalescentibus, aut in sese residentibus: verumetiam cõstringũtur, iuxta Galeni decreta lib. de Causis morborum, cap. septimo. Ad morbum igitur in via sem per comitialis morbus consequitur, impedito animali spiritu, qui in cerebri ventriculis continetur, quominus exire posit. Neque ab ariditate, seu vacatione ortum ducere potest, quemadmodum Galenus scriptum reliquit eodem tertio de Locis affectis. id quod probauit ex eo, quòd subitò fit, & confestim soluitur: etenim breui tempore fieri non posset, vt vel cerebrum, vel tenuior ipsius membrana ad tantam perueniret ariditatem, vt corio simile quippiam pati videretur. Accedit ad hæc, quòd in his, qui sic laborant, sensus, & functiones principes confestim detinentur. Occupat autem hoc vitij genus maximè pueros, eosque adhuc paruulos, deinde adolescentes, & iuuenes, minimè verò senes, & decrepitos (Paulo teste) cuius sententiæ subscribit Cælius Aurelianus libro primo cap. quarto, & proptereà (ni fallor) Hippocrates παιδικὸν νόσημα, hoc est, puerilem morbum cõsueuit appellare. habetur hic affectus vnus ex lõgis affectibus, vt fatetur Trallianus: qui excellẽtem diligentiam, studiumque requirit: etsi per initia nelgectus fuerit, frequenter ij, qui eo detinentur, commoriuntur: id quod Paulus confirmauit, dum asseruit quòd plerisque hic affectus longus esse solet, nisi crebris, & vehementissimis accessionibus, velut acutissimus affectus statim iugulet. Nam si non pubertate, vel menstruorum initio, aut puerperio solutus fuerit, vel si post hoc tempus

Num morbi comitialis conuulsio sit de repletione, vel inanitione.
3. de loc. af. cap. 6.
Responsio.
cap. 7
3. de loc. af. cap. 7
6. de morb. vulgar. commẽtario 6. com. vlt.
Quid sentiendum sit de conuulsione morbi comitialis
per consensum ge[...]
6. de mor. vulg. comment. 1. Tex. 4 Comment. 7. in fine.
Quòd comitialis morbus ad morbum in via sequatur.
Quòd ab ariditate non fiat.
Prognostica.
Curatio.

tempus remãſerit, ſæpè vſque ad mortis diem prorogatur, niſi congruam medici curationem fuerit aſſecutus. Celſus quoque teſtatur hunc morbum comitialem ſæpius viros, quàm fœminas occupare, ac ſolet quidam etiam longus eſſe vſque ad mortis diem, & vitæ non periculoſus: interdum tamen cùm recens eſt, hominem conſumit; & ſæpè eum, ſi remedia non ſuſtulerũt, in pueris, veneris, in puellis, menſtruorum initium tollit. Magnæ ſiquidem fiunt corporis mutationes in pubertate, in fœminis maximè, propter menſtruorum eruptionem. Quare ſiqui morbi ne hac quidem ætate finiũtur, vſque ad longum tempus perdurare conſueuerunt; Galeno teſte commento Aphoriſmi vigeſimioctaui tertij libri, quanquam & ipſemet commento Aphoriſmi ſeptimi libri quinti ſcriptum reliquerit, certum eſſe, quòd neque omnibus ſanabitur morbus comitialis ex pubere ætate, niſi & alia rectè geſſerint: neque quibus in hac accidit, omnino permanet, ſi bonam victus rationem adhibeant. Quapropter non ab re Hippocrates aphoriſ. 45. ſecundi libri dicebat, quòd quicunque pueri morbo comitiali laborant, mutatione maximè ætatis, temporũ, & locorum, & victuum quoque liberantur, & Aphoriſmo ſeptimo quinti libri. Quibuſcunque, ait, morbi comitiales fiunt ante pubertatem, mutationem accipiunt: quibuſcũque autem vigeſimoquinto, ferè commoriuntur, & ſexto de morbis vulgaribus ait, Infantium effulgeſcentiæ cum pubertate nonnunquam mutationes habent, &c. Et inſuper quòd magna ex parte epileptici fiunt melancholici, & melancholici epileptici, eodẽ ſexto de Morbis vulgaribus ſcriptum reliquit. Aëtius verò teſtatur, quòd licet difficilem curationem habeat morbus comitialis recens natis paruulis ortus, non tamen ea deſperata eſt. Irruit autem in omni tempore corporibus (vt refert Cælius Aurelianus) ſed magis verno: quo etiam tẽpore periculoſior eſt, Hippocrate auctore libro de Sacro morbo. Inſuper eodem loco ſcriptum reliquit, ſacrum morbum inueteratum eſſe incurabilem: cur verò huic morbo obnoxij aliquando liberentur, maximè accedẽte hyeme, libro de flatibus apud eundem Hippocratem legitur. Quòd autem hoc vitio affectis extenuans victus ratio conferat, cunctis artis medicæ auctoribus liquet, potiſsimùm Galeno, qui libro de Attenuante victus ratione cap. primo ſcriptum reliquit, epilepſias paruas quidem, & etiamnum incipientes eã penitus ſanare: inueteratas verò, ac cõſummatas iuuare nõ mediocriter. Vtilis eſt ergo victus ratio, quæ incidat, atque extenuet: quemadmodum & Paulo etiam viſum eſt. Quapropter aër ad calidum, & ſiccum declinans eligendus erit, præſertim ſi ex pituitoſo ſucco morbus comitialis ortum ducat. Si verò ex melancholico ſucco, ad calidum inclinans eligatur, temperatus tamen in paſsiuis. Somnus quoque ſit eis moderatus, & nocturnus: diurnum autem omnino vitent. Exercitia, & frictiones proſunt etiam capiti, poſt reliquas omnes corporis partes adhibitæ, Paulo teſte. Aluus quod lenis ſit, & non aſtricta eis procurandum erit, vt ventris excrementa deiiciantur, & non detineantur, quòd ſi non ſponte ea deiecerint, glandibus, aut clyſteribus in eorum excretione natura proritanda erit. Deuitandus quoque erit liberalis coitus (quanquam moderatus proſit) Ab animi perturbationibus cauere debent immodicis: *ſimiliter & ſolicitudines, nego*tia omnia, loci præcipitis conſpectum, omniumque torrentium fugere oportet, Celſo auctore: cibus cõueniens ſumi debet, mediæ materiæ: & propterea eis non conueniunt neque ſorbitiones, aliique molles, & faciles cibi, neque caro, minimèque ſuilla, vt Celſo viſum eſt: quam ſententiam imitatus Alexander dicebat, At carnes vitari debent, donec in totum morbus fuerit diſcuſſus, & præſertim ſuillæ. Similiter etiam legumina, præcipuè lenticula. Cum quo etiam conuenit Paulus, ſed panis tribuẽdus eſt optimè fermentatus. Ex volatilibus verò interim carnes guſtare poterunt, gallinarum videlicet, phaſianorum, auium montanarum, turdorum, & turturum, ac paſſerculorum, licet ex his minus pingues eligi debeant, Alexandro teſte, quæ decoqui debent cum extenuantium medicamentorum aliquo, vt hyſſopo, pulegio, ſerpillo, ſampſucho, anetho, & aliis huiuſmodi: capparorum frequenter eius mirificè prodeſt, Paulo teſte. Ex oleribus, intybum, caucalidem, gingidium, & decocta porra edant. A cepis, dauco, ſmyrnio abſtinendum; cùm & caput repleant, comitialesque offendant, Alexandro auctore. Non alienum quoque erit inter piſces erinaceum ſumere per interualla: & alios quoſdam, qui ſuperfluitate vacent, vt merulam ſcorpium, aut ſcarum. Fructus verò cauere admodum ſalubre eſt: quanquam voluptatis gratia modici, & magis à cibo offerendi ſunt. Nuces, & palmulæ vitandæ ſunt: at piſtacia, & vuas paſſas ſuper cibum ſumere poſſunt, præſertim quæ leuem aſtringendi vim habẽt. Coriandrum item ſi comedant, prohibet humores aſcendere in caput, quod maximum adiutorium eſt, Plinio ſecundo auctore, libro quinto cap. 7. præſertim ſi præparatum ſit eius ſemen. Vinum circuncidendum eſt, præcipuè vetuſtum, ac meracum, & copioſiùs ſumptum, vtpote quòd caput repleat: verùm ſtomachi gratia, vt coctioni auxilietur (quoniam cruditates cauendæ ſunt) non ab re erit, mediocriter ipſum aſſumere. Sit autem album, & aſtringens, optimè dilutum, vel aqua mulſa, ſeu aqua in qua cinnamomum, & coriandrorum præparatorum ſemina fuerint decocta, pro potu vtantur. At ſi infans ſit æger, vel etiam lac aſſumit nihil moliendum eſt, neque agendum quantum ad curationem attinet, Alexandri, & Pauli auctoritate. Nam ætate ad calidiorem, ſicczioremque ſtatum vergente, ac victu moderatiore, ſua ſpõte plerunque morbus finitur, vt Hippocratis auctoritatibus, aphoriſmo 45. ſecundi libri, & ſeptimo quinti libri liquet. Diſcutitur nanque in eis humiditas cerebri ventriculos replẽs hac ratione, adeò vt ſolius victus infantium, & eorum, qui lactè nutriuntur, ratio ſit habenda. Quo fit, vt iuuare nos, curamque habere oporteat, vt nutricis lac benignum ſit, & recrementis liberum, vt Trallianus refert, ſi infans lactẽs ſit. Fiet autem hoc, ſi eadem victus ratione vtatur nutrix, quam ſuprà probauimus: hoc tamen ſeruato, quòd non valdè extenuantibus vtendum ſit, ne plus vaſa vteri aperientibus, plurimúmque ſanguinem menſtruum proritantibus, lac imminuatur. Propterea fœniculo, anetho, & aniſo, ac aliis viridibus vtantur, & nõ aridis, quæ magis ſint acria. Verùm præter victus rationem nutricis inſtitutam, Poſsidonij auctoritate Aëtius quædam adhibenda auxilia conſcripſit *infantibus ipſis, inter quæ puluis quidam capiti cõ*ſpergendus ex cypero, adianto, & iride eſt. Inſuper *& illinitionem aſsiduam ex oleo* anethino, irino, ac

6. de mor. vulg. comment. I. Tex. 4 Comment. 7. in fine.

Curatio.

Victus ratio pueris ſeruanda.

Medicamẽtorũ ratio.

amaricino calidis laudauit: præcepitque eisdē mel despumatum ad delingendum dandum esse, & collo alligandam pæoniæ radicem recentem, quę semper stomachum contingat: cuius medicamenti auctor fuit Galenus sexto de simpl. medicamentorū facultatibus, cap. de pæonia. Sed quoniam non his dūtaxat infantulis, & lactentibus, sed ablactatis, pręter victus rationem vtiliter vtendi venia datur medicamentis: quemadmodum non semel duntaxat, imò sępius experientia comprobauimus: propterea & ea, quibus vti consueui recensere non grauabor. Nanque & glandibus paruis ex muris stercore, agarico, sale gemmæ, & puluere hieræ simplicis, ac despumato melle vti poteris: nec minus & clysteriis ex gallinarum, seu pullorum iure, pauco sale, olei communis, seu amygdalarum dulcium vnc. ij. mellis rosacei vnc. j. trochiscati agarici scrup. ij. aut hieræ picræ simplicis drac. iij. vel ambobus simul cōpositis vtaris: præsertim si bien nium transcenderit infans: lingendum quoque præbeto sæpiùs parum antidoti pliris archoticon, diambræ, seu diamoschu dulcis scrup. j. & syrupi de infusione rosarum, seu mellis rosacei vnc. j. vel j. & s. simul mixtis. Interim & antidoti mithridati tantundem accipias, præsertim si triennium, aut quadriennium excesserit, cum eodē melle rosaceo, aut syrupo de infusione rosarum: necnon & puluerem capiti inspergendum describam, qui recipit hyssopi, & sampsuchi sicci gra. iiij. corticum thuris, masticheς ana gra. iij. spicæ, florum stœchadis, macis, singulorum gr. ij. caryophyllorum, nucis moscatæ ana gra. j. rosarum rubearum siccarum drac. iij. terantur omnia, & fiat puluis. qui capiti circa coronalem commissuram inspergatur, aut ex eo paruuli sacculi parentur, & prædictæ capitis parti applicentur: non parum etiam conducit & infrascriptus puluisculus, si eis assumendus tribuatur: quo etiam quotidie vti cōsueui. Excipit autem mannæ thuris, mastiches gra. iiij. nucis moscatæ, spicæ, cinnamomi, singulorum gra. ij. hirundinis præparatæ scrup. s. seminis, & radicis pæoniæ gra. iij. pulueris ossis cranei viri, si masculus, fœminæ, si fœmina fuerit, gra. v. seminum coriandrorū præparatorum, & sacchari candidi ana scrup. ij. sacchari optimi lib. s. misceantur, & fiat puluis. Tempora quoque, & locus iuxta narium foramina ex antidoto mithridatico, succo rutæ, ac pauco aceto illinantur: rutaque ipsa sæpiùs odoranda erit, ac sub ceruicali substernenda. Interimque infrascripto, suffumigio vtitor, Recipe ladani drac. j. corticum thuris, mastiches, singulorum scrup. j. rosarum rubearum drac. iiij. fiat puluis: quo super prunas adhibito, infans, ac domus, in qua degit, leniter suffumigetur. Inungatur præterea spinalis medullæ principium ex oleo nardino, seu de nuce moschata cum oleo rosaceo, seu amygdalarum dulcium permisto. Qui verò post puerilem ætatem in hanc affectionem prolabuntur in ipsa accessione cōuulsæ eorum partes dirigendæ, inungendæ, ac deligandę sunt: atque ita continendæ, vt in rectum dirigantur. deinde distento ore, vomitus proritandus erit: quò humores ex stomacho extrahantur, pituitaque auferatur digitis, aut pennis oleo illitis, irino præsertim demissis. Insuper oportet medicamentis, quæ naribus adhibentur, sensum irritare: velut peucedano, cyrenaico succo, bitumine, aut cedrina pice. perseuerante autem adhuc exacerbatione, glans immittenda erit, ex agarico, sale gemmæ, hiera, & despumato melle confecta. Extremæ partes fortiter vinciendæ sunt, ac confricandæ, confidenterque castoreum, succúmve cyrenaicum cum aceto mulso ori infundere licebit, Aëtij præcepto. Acri insuper posthæc clystere vtaris, præsertim ipsis reuocatis, decocto videlicet centaurij, calaminthæ, aristolochiæ, mercurialis, florum chamæmeli, & furfuris cum sale pauco: in quo vnc. iij. vel iiij. olei communis, seu anethini, mellis rosacei vnc. ij. agarici dra. j. vel drac. j. & s. hieræ picræ simplicis drac. vij. & antidoti indi, seu benedictæ laxatiuæ drac. ij. vel iij. dissoluas. Deinde recuperatis viribus, per Galeni hieram, agarico trochiscato admisto, seu alio conuenienti medicamento (vbi opus) purgetur. huiusmodi sanè est recentis, & acuti comitialis morbi cu ratio. quod si neque his cedat, verùm adhuc permaneat, curandus iam, vt longus est. hos siquidem oportet in longo aquæ potu continere, ex Pauli & Aëtij sententia, quibus etiam (si nihil impedierit) venam secare confert, non tamen cubiti, sed crurum potius, iuxta Galeni sententiam, libro de curandi ratione per venæ sectionem, ac Celsi cap. 23. lib. tertij, paululumque sanguinis mittere oportet, eodem Celso auctore, iuxta talum, ex vtroque crure venam incidens. Tempus autem erit adhibendæ venæ sectionis accessione transacta, aliis consentientibus, vt apud Cælium Aurelianum legitur, quam etiam ex brachio faciendam admittit, quemadmodum & Paulus: tu verò tutiùs curans, ex cruribus potius sanguinem detrahens. Intermissisque demum aliquot diebus, purgans medicamentum exhibendum erit, redundante tamen succo prius præparato: qui si pituita fuerit, ex melle rosaceo, oxymelite simplici, aut scillino, seu syrupo de stœchade, aut hyssopi, in aqua mulsa decocto, seu aliis huiusmodi præparari poterit. Succo autem melancholico redundante, syrupus è fumaria tribuatur, vel ex lupulis, seu epithymo, aut senæ, seu epithymi in aqua mulsa decoctum, aut alius huiusmodi similis, cum quibus semper radicis pæoniæ decoctum commisceri poterit. Postea verò non semel duntaxat, sed bis, ter, & sæpiùs (vbi opus fuerit) purgantibus medicamentis ægri purgandi sunt: cauendáque erit exquisitissima in vnica vice euacuatio. Qua de re redundante pituita pilulis cocchiis, aureis, sine quibus, aut de agarico ægrum purgabis, à quibus per duas ferè horas vnc. iij. vel ij. syrupi ex pluribus infusionibus rosarum rubearum, aut persicarum exhibeas. At si à nigra bile hæc passio excitata fuerit, à prædictis hunc humorem præparantibus, quæ eundem purgare possunt, tribuas, nempe drac. j. aut scrup. iiij. ex pilulis arabicis aut de lapide lazuli, vel de lapide armeno, seu tantundem pulueris senæ, vel epithymi cum scrup. ij. aut drach. j. pulueris hieræ simplicis Galeni, catapotia conficias, à quibus per iam dictum spatium vnc. ij. vel iij. syrupi domini Augustini, aut prædicti syrupi ex pluribus infusionibus rosarum absorbere poterit æger. Vbi verò sufficienter purgati fuerint, ægros ipsos lauare non erit inutile, ac cucurbitulas post tres dies cum scarificatione (si opus fuerit) scapulis affigere, seu in occipitio: & sequenti die cataplasma capiti adhibeas, ex pane cocto cum aqua mulsa, cùm amygdalis amaris contrito, aut serpillo, aut calamintha, aut mentha, seu ruta, idque per triduum cōtinuandum erit, ex Aëtij, & Pauli sententia. Postea radendum est caput, & liniendum peucedani succo in aceto diluto,

Reliquis à pueritia medicamentorum ratio accessionis tempore.

Cap. de eod... Quæ à proprietate morbum comitialem excitant.

Cura morbi comitialis per consensum ge... de loc. aff. cap. 6

diluto, vel ſpondylium, ſeu ſerpillum in aceto coquatur, aut iris, & eodem modo illinatur, inde medicamentis vti, quæ ſternutamenta citant, hellebori videlicet, caſtorij, ſeu piperis puluere naribus iniecto: aut liquidis errhinis vtaris ex aqua hordei, in qua ſampſuchus, aut amaracus, ſerpillum, calamintha, ſeu ruta fuerint decocta, & adiecto betæ ſucco, iridis, aut cyclamini: nec minus vtiles ſunt & manſiles paſtilli, qui per os pituitam educant, ex hyſſopo, pulegio, pipere, caſtoreo, chia, maſtiche, pirethro, vua paſſa, & cera confecti, vel aliis huiuſmodi ſuperius deſcriptis vtare: inungaturque ſpinæ initium ex oleo coſtino, nardino, hyperici, de caſtoreo, aut de nuce moſchata. Quòd ſi neque his ceſſerit malum, ſinapiſmum capiti adhibe, eorundem Aëtij, & Pauli decreto, aut ferro candente in occipitio, & infra, quo loco ſumma vertebra cum capite committitur, adurans, iuxta Cornelij Celſi ſententiam: inurans autem duobus locis iam dictis, vt ipſe refert: vt per ea pernicioſus humor euadat, quòd ſi in duobus locis inuſtionem non perferant, ſaltem in vno ferro candente aduras, quo videlicet ſumma vertebra cùm capite admittitur. Aſſumere autem caſtoreũ cum aqua mulſa, ſummopere à Paulo laudatur: & oxymel ſcillinum quotidie potum. Aëtius verò (Dioſcoridis auctoritate) rutæ ſyluestris ſemen cum aqua potum commendat, aut ſpõdylium eodem modo, & loti arboris ramentorum cremorem, aut foliorum quinquefolij drac. j. quotidie potam. Vel ſi ad dies quinque aut plures duorum cochleariorum menſura ramentorum eboris, ſingulis diebus, cum aqua mulſa aſſumatur. Similiter ſi æger ieiunus bibat quotidie ex coagulo leporis erui magnitudine, aqua diſſoluto: & ſi leporinum non adeſt, hœdino vtatur. Aſſumptionem autem leporini coaguli cum aceto ebibiti, tanquam valde vtilem morbo comitiali laborantibus Galenus 10. de ſimplic medic. facult. ſummopere commendauit: confert etiam muſtellæ hepar ſine felle aſſum, ſi cum aqua vnc. iiij. dabis bibere, vt ait Pli. ſecundus libri tertij, cap. 10. Ex compoſitis antidotum diambræ, diamoſchu dulcis, mithridatum, ac theriacam exhibere poteris. Sunt inſuper medicamenta quædam, quæ proprietate quadam, ac tota ſubſtantia huic malo aduerſantur: quæ quoniam copioſe à Medicis conſcripta ſunt, conſultò prætermiſi, velut quædam quoque ſunt, quæ comitialem morbum arguunt, & eo affectos collabi faciunt ſuffita, vt bitumen, lapis gagates, cornu caprillum, & caprini hepatis aſſati odor, ſiue ipſum etiam hepar comeſtum, iuſta Pauli & Aëtij ſententiam. Reliquũ eſt, vt per conſenſum geniti morbi comitialis curam præcipiamus. Nam ſi ventriculo primariò affecto fiat, oportet ægro præcipere, vt bonæ concoctionis ſtudioſus ſit, eamque accuratè ei procurare, Galeno auctore, quinto de locis affectis, quem ſectati ſunt Aëtius, & Paulus, ita vt ex facili æger cõcoquat. Proinde panis optimè præparatus circa tertiam, vel quartam horam diei exhibeatur, ſolus ſi non ſitiat: ſi verò ſiti crucietur, ex vino madidum albo, atque modicè aſtringente: nam huiuſmodi vinum (eodem Galeno teſte) vt ventriculum robuſtum efficit, ita haudquaquam tentat caput: id quod facere ſolent ea, quæ vehementes vires obtinent. Dare quoque expedit, ſingulis annis bis, aut etiam ter medicamẽtum amarum ex aloe: totum nanque ventrem purgat, vireſque reparat: quo curationis modo iuuenem quendam grammaticum à prædicto affectu Galenus liberauit. Propterea non ab re & alij ſimili modo affecti curabuntur: præſertim ſi in eis flaua bili circa ventriculum decumbat. At ſi pituitoſum coaceruat ventriculus humorem, atque hinc caput malè ſimul afficiat, & morbum comitialem inducat, proſpiciendum eſt ei (poſt prædicti ſucci præparationem, coctionem, & purgationem; quam non picra tantum, ſed & agarico ſolo, aut cum ea miſto, perficias) vt os ventriculi ab extra etiam irrigetur ex iis, quæ calfaciunt, & corroborãt, bis ſaltem, aut ter in menſe, Alexandri præcepto, oleo chamæmelino, & abſinthino: quibus adiiciantur ſtyrax, & maſtiche: quò præſtantius (vt ipſe refert) non reperitur: cum & calfacere, & quod imbecille eſt, firmare poteſt, vt probè cõcoquat. Illud tamen ſilentio præterire nolui, quòd non modò in his comitialibus morbis per conſenſum genitis, verùm & in eis, qui per eſſentiam affecto cerebro oriuntur, agaricum ipſum non erit prætermittẽdum: cum & Dioſcoridis auctoritate, & Galen. lib. 6. de ſimplic. medic. facul. & Pauli eodem capite 13. 3. lib. morbo comitiali obnoxios ſua facultate ſanet: præſertim ſi ex craſsis, & viſcidis humoribus ipſe gignatur; quemadmodum neque nigrum veratrum prætereundum erit, potiſsimum ſi nigra bilis epilepſiæ cauſa fuerit, eiuſdem Dioſcoridis auctoritate: multum quoque prodeſt his, quibus ſtomachus primariò affectus eſt, ſeſelli, & ſpondylij radix, ac ſemen, ſeu ariſtolochia rotunda trita, & ex aqua pota. Mirum quoque in modum opitulatur eis aſsidua crurum ſcarificatio in talo, ſeu poplite, eiſdem Aëtio & Paulo teſtibus. Alios inſuper Galenus vidit conuulſione comitiali, ob oris ventriculi vitium correptos, cum aut non probè coxiſſent, aut vini, & quidem meracioris plurimùm potaſſent, aut vbi veneri immodicæ operam dediſſent: quibus non alio modo ſuccurrendum erit, quàm prohibita eorum cauſa, eis procurare & accuratè cõcoctionem probam: nullum enim (vt inquit Alexander) eſt in omnibus quidem affectibus præſtantius auxilium, præcipuè verò comitialibus. Sin autem nec ventriculus, nec caput comitialis morbi originẽ habeant, ſed ex alia quadam particula initium ſumat, ſiue manus ea fuerit, ſiue pes, illi potiſsimum parti proſpiciendum erit, totaque curatio ei admouenda. Propterea imprimis conferunt vincula ſuperioribus partibus iniecta: ab iis enim præſentaneum præſidium expectatur, Galeni præcepto tertio de locis affect. id quod teſtatur expertum eſſe in viperarum, aſpidum, & ſcorpionum ictibus, quod magis incredibile eſt propter imminens ſubitariæ mortis periculum. Inſpexit quoque Medicos ſanaſſe puerum, cuius morbus comitialis à crure oriri conſueuerat, curato in primis vniuerſo corpore, ligatoque in medio membro, ſupra eam videlicet partem, quæ primaria diſpoſitione erat affecta, adhibitoque demum medicamine ex tapſia, aut ſinapi, parti ipſi affectæ. Poſt igitur totius corporis euacuationem, cum videlicet malum remittit, ea quæ adurere, ſeu exulcerare, extenuare, ac calfacere partem poſſunt medicamenta, parti affectæ imponenda ſunt: inter quę lepidum à Paulo, & Alexandro commendatur: vel medicamentum ex tapſia, ſeu ſinapiſmus: quorum meminit Galenus, eodem tertio de locis affectis. Poſt omnia commemorata & theriacæ, & naturales balneæ locum obtinent; poſtremóque curandũ

Cap. de coagulo.

Quæ à proprietate morbum comitialem excitant.

Cura morbi comitialis per conſenſum geniti.

de loc. af. cap. 6

Agarici laus.

Dioſc. lib. 3. cap. 1

Galen. 6. ſymp. cap. de agar.

Lib. 4. cap. 134

Gale. 5. de loc. affe. c. 6

cap. 7

Galeni hiſtoria.

Loco citato.

ne caput inſolatu vratur, vt Paulo viſum eſt: & de
comitialis morbi curatione quouis modo orti, hæc
dicta ſufficiant.

Περὶ ἀποπληξίας. *De Apoplexia.*

CAP. XIX.

Quid ſit apoplexia.
Alexand. lib. 1. c. 16

EST inſuper morbus comitialis proximus quodammodo ei affectioni, quæ ἀποπληξία appellatur, vt Galenus inquit commento aphoriſ. 45. 2. lib. propterea non ab re poſt tractationem de morbo comitiali, de ea hîc tractare intendimus. Poſſet Latinè affectus hic attonitus nuncupari, cum à Celſo, hi, qui hac affectione laborãt, cap. 26. tertij libri, attoniti nominẽtur: quorum (vt ipſe refert) & corpus, & mens ſtupet. Ab Alexandro verò cap. de reſolutione, hoc modo deſcribitur, quòd ipſa quidem eſt totius corporis ſenſus, & motus abolitio cum principis animæ functionum noxa: & Paulus cap. 18. tertij libri dicebat, apoplexiam appello, cùm omnes corporis particulæ motum ſimul, & ſenſum amiſerunt, principalibuſque animæ functionibus oblæſis. Aëtius item ſimiliter dixit, quòd eſt priuatio ſenſus, & motus totius corporis vnà cùm læſione principalium actionum derepentè incidens. Galenus autem tertio de locis affectis, cap. 10. ſic de ea ſcriptum reliquit. Cum igitur omnes pariter nerui, tum ſentiendi, tum mouendi vim amiſerint, apoplexia huiuſmodi affectio appellatur, & lib. de Different. ſymp. cap. 3. apoplexiam dixit eſſe affectionem, qua ſimul & totum corpus reſoluitur, & principes functiones cohibentur, in apoplexiis nanque totum corpus de repentè ſenſu, ac motu priuatur: quanquam interim ſola reſtat reſpiratio, eodemmet Galeno auctore, commento aphoriſm. 42. ſecundi libri in hac denique affectione quòd cerebrum affectum ſit, patet ab eodem Galeno tertio de locis affectis, dum dixit, Igitur apoplexia omnibus animalibus actionibus noxam inferens, cerebrum affectum eſſe manifeſtè declarat, & Paulus præallegato loco ſcriptum reliquit, commune neruorum principium, hoc eſt, cerebrum in apoplexia affectum eſſe. Poterit nec minùs & illud ratione inueſtigari, ac ex operationum læſione tanquam ex ſigno inueniri, Læduntur nanque in prædicta affectione, velut ex iam dictis eius deſcriptionibus liquet, non modò ſenſibiles, & motrices animæ functiones omnes, verùm & principes: quarum auctor, fons, ac principium cerebrum exiſtit. Ipſis ergo cunctis oblæſis, de neceſsitate & cerebrum oblæſum erit, non modò ſecundum vnam eius partem, anteriorem videlicet, aut poſteriorem, imò ſecundum vtranque in apolexia, velut etiam in morbo comitiali, afficitur, vt patet quarto de locis affectis, cap. 2. Verùm cùm ſubitò eueniat, ſicut & comitialis morbus, cerebri ventriculos, eoſq; principes primariò affectos eſſe manifeſtũ eſt, eiuſdẽ Galeni decreto tertio de locis affe. cap. 7. id quod confirmauit etiam ſecundo de cauſis ſymptom. capite vltimo, dum dixit, Quemadmodum & apoplexia, & morbus comitialis ob pituitæ in ventriculis, ipſius ſcilicet cerebri, aceruatæ multitudinem accidere videntur. Proinde horum ſymptomatum tum generatio, tum ſolutio ſubitaria eſt, quod per corporum intemperiem haudquaquam fieri poteſt. Propter repentinum ergo eius exortum, non propter intemperiem totius eſſentiæ cerebri, ſed ob craſſum, aut frigidum, aut viſcoſum humorem, principaliores cerebri ventriculos implentẽ fieri apoplexiam, indicium eſt, ex eiuſdẽ Galeni ſententia tertio de Locis affectis cap. 7. & Aëtij, cap. de apoplexia. Atqui principes cerebri vẽtriculi, iuxta Galeni decretum, eodem 3. de locis affectis cap. 7. poſtremus ſunt, & medius: quamuis in ea non modò principes cerebri ventriculi afficiantur, & corpus minùs veluti in epilepſia, ſed & cerebri corpus quoque vnà magis læditur, vt patet 4. de Locis affect. cum dixit, Verùm in caro, & morbo comitiali ventres magis; cerebri corpus minùs, in apoplexia vero corpus magis affici ſolet. Nunquid verò apoplexia in morborum numero, aut ſymptomatũ cõnumeranda ſit, ex prędictis eius deſcriptionibus patere poterit. Nanque cũ omnimoda ſit ſenſus, & motus priuatio, ac principũ facultatũ cohibitio, non morbum, ſed ſymptoma eſſe fatendũ erit, ſimul cum Galeno lib. de Diffe. ſympto. cap. 3. & 2. cauſis ſympto. cap. 7. liquet inſuper hoc ſymptoma eſſe in genere noxæ functionũ animaliũ, omnium inquam, motricũ videlicet, ſenſibiliũ, & principiũ, non diminutè, nec deprauatè, ſed ablatè. Qui hac affectione laborant, omni denique motu, & ſenſu carent, ac tanquam mortui viuũt, & oculis clauſis inſtar dormientium, decũbunt, ac ſtertunt, quẽadmodum etiam profundè dormiẽtibus accidit, licet ſecundum diuerſum modũ, læditur quoque in his ſpirandi facultas, quo à caro diſcrepat apoplexia, vt patet quarto de locis affectis, quinimò cum plures eiuſdem apoplexiæ differentiæ reperiantur, vt patet apud Hippo. & Gal. aphor. 42. 2. lib. & 3. de locis affect. ex nulla alia via eaſdem diſcernere poterimus: quàm ex vehementia, ſeu paruitate noxæ ipſius reſpirationis; ſic enim & affectionis magnitudinẽ, atque periculũ maius, vel minus cõiicere poterimus, vt 3. de Loc. affect. ab eodẽ Gal. decretum eſt. Nam ſi ipſa prohibeatur, vt nulla aſpicientibus videatur fieri ſpiratio (nõ quòd ſecundũ rei naturam, nullo modo ſpirent laborantes, nam impoſsibile eſſet, vt omni ſpiratione exactè priuatũ animal in vita ſeruari poſſet, cum ſpirationẽ à vita, & vitã à ſpiratione ſeparari non poſſe cuilibet pro cõperto habeatur, adeò vt viuentẽ non ſpirare, & ſpirantẽ non viuere ſit impoſsibile, vt 4. 5. & 6. de locis affectis. Galenus ſcriptum reliquit) tunc igitur cum ita prohibeatur reſpiratio, vt ad ſenſum ægri non ſpirare videantur, maxima, & acutiſsima erit apoplexia, eodẽ Galeno teſte, commen. apho. 42. 2. lib. quamuis viuere etiã poſsint animalia quędã, & ſi nihil omnino ſpirent; vt cap. de vteri ſuffocatione dicemus. At ſi qui apoplectici ſpirant quidem, ſed magna cum vi, fortis adeſt ipſis apoplexia, adeò vt Galeno 3. de locis affectis, aſſerat omnium apoplecticorum peſsimã putandã eſſe ſpirationem, quæ & intermittitur, & magna cũ violentia trahitur: quãdo videlicet ad ſenſum ſpirent: nam ſi ipſis ea prohibeatur (vt diximus) omniũ erit acutiſsima, ac maxima apoplexia; cùm verò reſpirãt, verũ eo modo, quo diximus, fortis adeſt iſtis quoque apoplexia, & inter omnes alias, præter iam dictã, peſsima. Verum minùs fortis adeſt illis, qui neque intẽtum, neque violentũ, inæqualem tamen, atque inordinatũ, ac pręterea intermittentem habent anhelitum: velut ſi in aliquibus aliquem ſeruat ordinẽ ipſa reſpiratio, quãuis quodãmodo ſpirandi facultas læſa ſit, debilior ſiquidẽ exiſtit hæc apoplexia: & ſi omnia fiant, quæ ſunt neceſſaria,

Aët. lib. 6. cap. 27

Quæ pars in ea afficiatur. c. 10

Quòd cerebrum in ea vt inſtrumẽtalis, & nõ vt ſimilaris pars afficiatur.

necessaria, vt patet eodem commento Aphoris. 2. secundi libri forte curatur. Quatuor igitur, iuxta Galeni sententiam, apoplexiæ differentiæ connumerari possunt, vt ex iam dictis eiusdẽ Galeni verbis liquet: quamuis Hippocrates præallegato aphorism. 42. duas tantum meminerit, quæ inter se ratione maioris, vel minoris noxę ipsius respirationis discrepant. Quapropter eodem tertio de Locis affectis dicebat Galenus, Discernitur autem affectionis magnitudo, de apoplexia verba faciens, & noxæ, quam inspirationi infert, vehementia: cum enim naturalem ordinem plurimum egreditur, magnam: cum verò paulum impedimenti est, paruam in cerebro noxam esse conijcere oportet. Et insuper eodem tertio lib. de Locis affectis cap. 7. asserit. Porrò in omnibus his affectibus, in quorum numero apoplexia quoque cõtinetur, periculi magnitudinem, ex anhelitus magnitudine conijcere oportet. Sed non ab re mox quispiam à nobis quæret, qua ratione fiat, vt Galenus ex vehementia noxæ respirationis potius, quàm ex aliarum animalium functionum læsione vehementi, magnitudinem voluerit apoplexiæ significare; cum & functiones omnes animales in ea oblæsæ sint, vt dictum est. Atqui respondebimus nos respirationem ipsam in numero earum actionum, quæ à consilio, & voluntate prodeunt, esse, iuxta eiusdem Galeni sententiam secundo de motu musculorum cap. 5. Quapropter musculorum munus est: eamque si libera fuerit, solum septum transuersum, modo valeant vires, efficere solet, vbi vero ipsum ob infirmitatem spirandi munus perficere non valet, tunc intercostalium musculorum concurrit auxilium: & si maiori egeat animal respiratione; thoracis musculi omnes superni, ad spirandi actionem requirũtur, vt liquet quarto de Locis affectis cap. 7. verum cum opera quæ voluntario motu fiunt, in duplici reperiantur differentia, vt patet eodem libro secundo de motu musculorum, cap. 6. nam alia penitus libera sunt, alia verò affectibus corporis seruiunt, priora itaque perpetuo absque impedimento à nobis fiunt: posteriora verò non perpetuò, sed in tempore quodam, & cum mensura: opus respirationis iuxta eiusdem Galeni sententiam, non sub prima continetur differentia, sed sub secunda. Nam licet voluntatis sit opus, & sponte ab anima fiat, penitus ipsam retinere longo tempore non valemus citra mortis periculum: quemadmodum declarauit seruus barbarus, qui cum vehementi ira concitatus mortem sibi consciscere decreuisset, prostratus humi, respirationéque cohibita, longo quidem tempore immobilis erat, postea verò paulum volutatus, hoc pacto mortuus est. Licet tamen nobis vsquequaque respirationem cohibere, quoad maximè necessitas vrgeat: periculum nanque esset, ne quis moreretur, nisi respirauerit: quo fit, vt ipsam penitus retinere arduum sit: neque enim omnes ad moriendum sunt procliues, etiam si infinitis malis conflictentur, iuxta eiusdem Galeni sententiam, eodem libro de motu musculorum. Et propterea idem Galenus libro de vtilitate respirationis dicebat, ex eo apparere non vulgarem esse eius vtilitatem: quod ne momentum quidem temporis ea deperdita, sufficere possimus: ex quo manifestum est, ad nullam particularem actionem, sed ad ipsam vitam eam referre, atque necessariam esse, & propterea si ea priuèmur, morimur. Seruatur nanque ex ea innati caloris symmetria, potissimum cordis, animalisque spiritus nutritur, vt patet eodem libro de vtilit. resp. ac sexcentis aliis in locis apud Galenum, ex quibus luce clarius excipi poterit, inter omnes animales functiones hanc maximè esse necessariam: nanque ea abolita, non animalis partem quampiam, seu actionem priuatam esse dicemus, sed vita priuari asserimus; cùm vita citra respirationem, & respiratio sine vita esse non possit: hinc patet, quod & si cunctæ animales functiones in apoplexiis oblædantur, ipsa tamen respiratio, cum adeo maximè necessaria sit pro vita, vltimo loco noxam patitur, curam habente natura ipsa de vitæ animalis conseruatione, imò & ipsius spirationis maximus vsus neruorum facultatem ac operationem excitat. Probauit & illud signo Galenus sumpto ex somno, tum tertio; tum quinto de locis affectis, nam quamuis dormientes nulla alia voluntaria fungantur actione, sed omnes ferè musculorum actiones in eis exoluantur (sola autem respiratio seruatur, quæ musculorum thoracem mouentium munus est) sensúsque quodammodo expertes sint: nam neque ipsa anima dormientium omnino quiescit, vt patet eodem libro 2. de motu musculorum, sed intermissionem quandam habet vigoris, quæ non perfecta quies dicitur: & propterea non penitus sensus expertes sunt, neque omnino à voluntario motu cessant dormientes, sic non in apoplexia duntaxat, sed in omnibus soporosis affectibus, quanquam neque sentiat corpus, neque moueatur, sola tamen respiratio seruatur, alias nec ipsum animal viueret, hoc autem fit propter eiusdem respirationis vtilitatem, vt idem Galenus testatur eodem commento aphorism. 42. secundi lib. quæ quidem neruorum vim excitat ad operationem: & ob hanc causam mirandum non erit, quomodo omnibus aliis musculus motu carentibus in apoplexiis, illi qui thoracem attollunt, quamuis difficulter moueantur, tamen plerunque, imò magna ex parte, vt ipse inquit, musculi omnes in apoplexiis operantur thoracem mouentes, & si rarò prius omnes operabantur: quemadmodum & in vehementibus exercitiis, vbi anhelitus plurimus est necessarius: quanquàm in apoplexiis non ob id, quòd auctus fuerit vsus respirationis, quem duplicem esse diximus: sed quia vis ipsa est imbecillis, ideo omnes musculi thoracis simul coguntur operari: cum si non operarentur, cordis quoque temperamentum solueretur, & animalis ipsius necessario sequeretur interitus. Semper enim mors ad modicas sequitur cordis intemperantias, vt patet quinto de locis affectis. Cum igitur apoplecticos mori contingat ob id, quòd spirare non possunt, vt tertio de locis affectis, liquet: non ab re Galenus ipse ex eiusdem anhelitus nocumento periculi magnitudinem conijcere oportere decreuit. Nam ipsa ad sensum prohibita, periculosissima ac maxima erit apoplexia. At si magna cum violentia trahatur, fortis inquam erit, & ipsa. Verùm si inæqualis, & inordinata, ac intermittens spiratio fuerit. minùs periculosa erit apoplexia: quemadmodum in quibus aliquem seruat ordinem, debilior existit, & si omnes apoplexiæ fiant, propterea quòd vis animalis non potest defluere ad partes infra caput existentes. Paulus quoque in hoc, velut in reliquis Galenum sectatus capite 18. tertij libri, sic scriptũ reliquit, Seruatur itaque in a-

cap. 1. et sequentibus.

Quòd inter omnes alias functiones respiratio sit maxime necessaria.

3. de loc. af. cap. 7
5. de loc. af. cap. 1
cap. 4

5. de loc. af. cap. 1
3. de loc. af. cap. 10

Concluditur ex Galen. periculi magnitudo in apoplexijs, ex læsione respirationis.

Ad quem cerebri morbum sequatur.

plecticis modica quędam respiratio: quæ si permultum à naturali functione recesserit, maximum infert malum, si paululum, exiguum. Et quoniam earum generatio subitaria est, vt diximus, non in ipsius cerebri corpore principaliter impedimentum esse significatur, verum circa eiusdem cerebri ventriculos, eosque principes, vt ostensum est Galeni auctoritate, in quibus spiritus animalis continetur: quo veluti primo instrumento anima vtitur ad animales functiones excernendas. Iccirco non alia ratione ipsi ventriculi afficiuntur, quàm & in epilepsia afficiebantur: cum idem locus in vtraque patiatur, Galeno teste commento aphoris. 45. 2. lib. Quare aut ad obstructionem, aut ad constipationē, seu constrictionem prædictorum ventriculorum succedit apoplexia, ad morbū inquam in via. Quapropter aut frigidus, aut crassus, seu viscidus succus eosdem ventriculos affatim opplendo, apoplexiæ causa erit: qui non modò pituitosus esse poterit, vt patet commento aphoris. 42. lib. 2. & 2. de caus. sympt. verum etiam & melancholicus, quemadmodum testatur Galenus commento apho. 56. 6. lib. quoniam vtrisque humoribus, vt ipse asserit, communis est crassitudo, & propterea frigidum, & crassum humorem tam epilepsiæ, quàm apoplexiæ causam esse fatetur, commento eiusdem aphorism. 45. 2. lib. aut phlegmonosam aliquam dispositionē, quæ in ipso cerebro sit constituta, seu inflammatorium affectum, non siquidem ventriculos ipsos obstruentem velut frigidus, & crassus, seu viscidus succus; sed eos constipantem apoplexiam gignere, idem Galen. ait commento aphoris. 42. 2. lib. vocat autem inflammatorios affectus, vt patet 2. de loc. affect. inflammationem, erysipelas, & abscessum. Consueuit nanque maxima constipatio apoplexiā afferre, vt patet lib. de caus. morb. similiter ex immodico vini motu, aut immoderata etiam optimi succi ciborum ingestione, & eorum qui plurimum alimenti præbere possunt, ac vehementibus cruditatibus, admodumque frigidi aëris occursu, casu, aut capitis ictu apoplexia oriri poterit, non alia ratione, quàm oblæsis ipsius cerebri ventriculis, impeditoque propterea ipsius animalis spiritus, ac facultatis ad debitas partes transitu, quoniam hac ratione omnes apoplexiæ ortum ducunt. Galen. teste præallegato commen. apho. 42. 2. lib. Verum si ex pituitoso, aut melācholico succo excitetur, ex propriis eorundem succorum redundantiæ signis, cap. de melancholia, & de capitis dolore ex pituita traditis, coniicere poteris, tum quia febris non aderit: quemadmodum si phlegmonosa fuerit affectio ex propriis cuiusque affectus indiciis percipies, ac febre. Externas verò causas, quæ, qualésve fuerint, ex astantium relatione intelligere poteris, potissimum si ante actam vitam tibi retulerint. De hac apoplexia in sæpius allegato apho. 42. 2. lib. Hippo. hoc modo prognosticum propalauit; quod soluere eam, quæ fortis est, impossibile erit; debilem verò, non facile. Et Paulus præallegato loco de ea præsensit, dicens, quòd apoplexia nequaquam, aut rarò curatur, vt quę mortem in propinquo minetur. Si verò etiam remedia ipsam sustulerunt, plurimum cum partis cuiusdam corporis resolutione discedit: nam solutæ apoplexiæ creberrimè succedere solet vocata παράπληγια, in quam morbus comitialis non finitur, vt patet 4. de locis affectis, quoniam in eo vniuerso corpori conuulsio, & non resolutio, veluti in apoplexia euenit: quæ cùm actio deprauata sit, minorem indicat noxam, quàm totius corporis resolutio, in qua actio animalis omnino ablata est. Hæc quidē passio, inquit Theodorus Priscianus cap. 7. lib. 2. ad Timotheum, acuta est, & nunquam penitus sociata cum chronicis, nimiū solicita, sine febribus tamen. Aëtius verò, Archigenis auctoritate, asserit apoplexiam ex sui natura magnam esse, & vehementer acutam; contingeréque, vt qui periculum effugerunt, in diuturnum morbum incidant, resolutionis videlicet aliquarum partium, aut etiam totius corporis, aut violatæ rationis. At Cornelius sic de ea scriptum reliquit, Solent autem, qui per omnia membra vehementer resoluti sunt, celeriter rapi, ac si correpti non sunt, diutius quidem viuunt, sed rarò tamen ad sanitatem perueniunt, & plerunque miserum spiritum trahunt, memoria quoque amissa. Quòd autem quicunque sani dolore capitis repēte capiuntur, & statim muti fiunt & stertunt, in septem diebus pereant, nisi febris apprehenderit, decretum reliquit Hippocrates aphorism. 51. 6. lib. & quòd apoplexiæ fiant maximæ à quadragesimo anno, vsque ad sexagesimum aphor. 57. eiusdem lib. præsertim ea, quæ ex atra bile fit: nullus enim morbus adeò est senili ętati familiaris, vt Gale. testatur commento aphorism. 31. 3. lib. Quapropter Aëtius senibus magis in hyeme, & constitutione frigida, hanc affectionem accidere testatur. Atqui ex dictis concludimus nos forti apoplexiæ remedia non esse adhibenda; cùm suapte natura exitialis sit, Hippocrat. auctore: sed si ea debilis, quam dignoscere ex iam dictis docuimus, licet solutu, neque facilis sit; opportunis tamen auxiliis adhibitis fortè curari poterit, Galeno teste: quemadmodum & nos non semel curauimus, potissimum in Illustri Fabritio Maramaldo, qui bis, diuersis tamen temporibus, ab ea correptus, opportunis remediis adhibitis, Deo fauente, liber euasit: Necnon & Illustris Chrysostoma de Aquino Ruborum comes, quæ cum annos ageret fere sexaginta in apoplexiam incidens, remediis confectim adhibitis, ab ea liberata, principésque primò functiones recuperauit, deinceps cum in sinistri lateris resolutionem finita esset apoplexia, sensum primò cum brachij tum cruris, & motum deinde cruris antea, & demum brachij non longo post tempore adepta est. Qua de re leuis apoplexiæ curatio non prætermittenda erit, & cum ea quoque magna, & acuta sit affectio, potius à præsidiorum, quàm à victus ratione eius curatio auspicanda esset, quemadmodum mos est plerisque artis medicæ auctoribus. Verùm nos, ne consuetum ordinem peruertamus, pauca prius de victus ratione dicemus, mox verò ad eius curationem deueniemus. Collocetur igitur æger in aëre ad calidum decliui: cibis vtatur paucis leuibus, & calidis, detersoria vi præditis, distributionisque facilis, plerunque cum melle edulcatis, vt placuit Aëtio, qua ratione gallinarum, seu pullorum iure, in quo decoctus sit hyssopus, serpillum, spondylium, seu satureia, calamintha, aut sampsuchus, vel denique saluiæ folia, vtendum. In quo iure panis quoque optimus macerari poterit. Pro potu, tutius erit vti aqua mulsa, aut apomelite cum micis panis, iuxta Pauli sententiam: cauendumque à vini potione: quamuis

Causæ.

2. de caus. symp. cap. 7

cap. 3

cap. 3

Causarum diuersarum signa.

Prognostica.

cap. 2

quamuis si diutius malum proteletur, eo calente aqua temperato (Pauli decreto) vti poterit, statim quoque prædictis taliter ægrotantibus sanguis ex vena detrahendus erit, prædicto tamen eorum periculo: vt ait Aëtius: quoniam sanguinis detractio, vel occidit, vel liberat, Celso auctore: adeò vt post sanguinis missionem (vt ipse refert) si non redit, & motus, & mens, nihil spei superest. Detractio autem sanguinis è dextra manu fiat, humerali, aut media incisa vena, vbi vires, ætas, & alia non dehortantur: affectus nanque magnitudo id præcipit, tanquam princeps scopus venæ sectionis, Hippo. & Galen. decretis. Verum copia sanguinis, qui detrahitur, diuidenda erit: cum commouere oporteat tantum, non exoluere vires, & calorem exstinguere, vt testatur Aëtius; & propterea in euacuatione, pulsus, faciei color, ac inspiratio inspiciantur, vt ipse refert, & si nihil mali consequatur, etiam repetenda est detractio: quoniam aliud curationis genus vix vnquam sanitatem restituit, vt placuit eidem Celso. Post tamen venæ sectionem, & vociferationes, & odoramenta excitatoria adhibeantur, ex castoreo, opopanace, aut galbano, seu sagapeno, & aperto eorum ore, aceto mulsum instillandum erit, & pinnæ oleo irino imbutæ inmittendæ sunt, & vomitus prouocandus: totumque corpus oleo calido inungendum est, irino, nardido, costino, de castoreo, aut aliis huiusmodi, vinculisque, ac frictionibus vehementibus in extremis corporis partibus vtendum: & humeris plares cucurbitulæ affigendę. Interim caput, prius abrasum, rosaceo cum aceto, in quo serpillum, aut spondylium fuerit decoctum, seu calamintha, irrigandum erit, seu chamæmelino, vel anethino, vt Paulo visum est, aut anethi, chamæmeli, sampsuchi, serpilli, hyssopi, sertulæ campanæ, singulorum pugil. s. florum stœchadis, origani, spicæ drach. tres, in aquæ bulliant, ac vini portione æquali; quo medicamento similiter caput irrigetur. Si verò hæc nihil profecerint, clysteribus vtendum erit, ex decocto furfuris, mercurialis, minoris centaurij, rutæ, hyssopi, pulegij, saluiæ, calaminthæ, singulorum manip. s. polypodij vnc. s. seminis fœniculi, anisi ana drach. ij. & parato ex eis secundum artem decocto, de eo recipe lib. & s. in qua dissoluas hieræ picræ compositæ vnc. s. benedictæ drac. iij. confectionis de dactylis, siue antidoti indi drac. iiij. agarici drac. j & s. mellis rosacei vnc. ij. salis communis, seu gemmæ parum, olei anethini, chamæmelini, seu rutacei vnc. iij. cõmisti omnibus fiat clyster. Nec minus & glandes commendantur, quæ ex hiera simplici, seu hiera logodio, colocynthide, agarico, & sale gemmæ, cum despumato melle formari poterunt. Interim helleborũ addere poteris, aut drac. ij. ex pilulis cocchiis: ligentur autem filo, vt pro arbitrio extrahi possint, sintque notabilis longitudinis, vtpote quinque, aut sex digitorum. Verùm si ęgri, inepti ad venę sectionem fuerint, aut in prædictis malum quoque perseuerarit, alienum non erit, medicamentum purgans eis præbere (ac non secus interim modo dictis præsidiis vti) quod ex pilulis cocchiis, & agarico, pituita præsertim redundante, componatur: aut ex eisdem pilulis, seu arabicis sumpta drach. j. cum veratri nigri scrup. j. aut drac. s. catapotia formentur, vel aliquod ex modo dictis purgantibus medicamentis præcedenti cap. de morbo comitiali, seligas, & quia permittit hæc affectio, ac cogit, vt Aëtius testatur, vel temere omnia tentare, si vires permiserint, cucurbitulæ quoque occipitio cum scarificatione defigendæ sunt, theriacaque, mithridato, ac diambra post purgationem vtendum: nec minus & ea, quæ sternutamenta excitant, crebrius adhibita prosunt, vt puluis castorij, hellebori, seu piperis naribus inspersus. Similiter conferunt quæ pituitam per os ducunt, apophlegmatismos nominant: parentur autem hoc modo, Recipe pyrethri, staphidis agriæ, piperis ana drach. s. thymi, origani ana drac. j. castorei scrup. j. mastiches drac. j. & s. vuæ passæ drac. ij. ceræ albæ parũ, misceantur, & fiant mansiles pastilli cum oxymelite, aut rosaceo melle: pręstat etiam & rubificantibus medicamentis vti, appellatis sinapismis, ac aliis, quæcunque capiti admota calfaciendi, ac disiiciendi vim habeant, vbi præsertim ea, quæ diximus, medicamenta non suffecerint. Nec prætermittenda erit inunctio circa spinalis medullæ initiũ, ex oleo rutaceo, seu nardino, de castoreo, aut nuce moschata. Et hæc de apoplexiæ curatione sufficiãt, modò ea curari valeat, vt dixim.

Venæ sectio. — *Reliqua medicamenta quæ apoplecticos excitant.* — *Clysteres.* — *Glandes.* — *Purgatio.*

Περὶ ὀφθαλμίας. *De Lippitudine.*

CAP. X.

CVM inter omnia sensuum instrumẽta oculus mirabili fabricæ excellentia pręditus, ad cerebri naturam propius accedat, certiusque, ac subtilius, quàm reliqua proprium, ac primum sensibile habeat: siquidem in nullo alio instrumento inuenies, neque ipsam cerebri substantiam, neque tantam animalis spiritus copiam, quanta in oculo continetur, Gal. teste, 7. de Hippo. & Plat. decret. propterea post cerebi, capitisque affectus, de oculorum affectionibus tractare duxi: quorum actio videre est: eorum autem propriũ sensibile est colorũ genus: cum illos primos, & per se, & solus ex omnibus sensibus visus percipiat, vt patet eodem 7. de Hippocratis, & Plato decretis. Reliqua itaque eorũ admirãda cõstructione, tẽperamento, ac cunctarum eorundẽ partium vsu, velut fusè tractatis ab omnibus artis medicæ auctoribus, præsertim Galeno, libro decimo, de vsu partium, aliisque sexcentis in locis: quia ex eiusdem Gal. sententia, in quolibet instrumento vna quępiam reperitur peculiaris pars similaris, cui primò, ac per se totius instrumenti actio committitur, aliæ verò cunctæ eidem præstant vsum, ea de re in eiusdem Galeni, aliorúmque illustrium Medicorum doctrina compertũ est, visus actionem crystallino humori, tanquam primæ instrumenti parti, tribuendam esse. Præstant verò vsum reliqui humores gemini, vitreus videlicet, & albugineus, ac tunicæ cunctæ propriæ, quæ tres non à Galeno duntaxat, sed & Aëtio, aliisque medicæ artis bonis auctoribus connumerantur: quarum vna interna magis, Græcè ἀμφιβληστροειδής Latinè verricularis, seu reticularis, secũda ῥαγοειδής, hoc est, vuiformis, in cuius medio foramen existit, quod pupillam vocant. Tertia verò κερατοειδής, id est, corniformis tunica appellatur, potissimũ à Galeno eodem decimo, de vsu partium, cap. 3. & 1. de caus. sympt. cap. 2. ex his denique propriis partibus totus componitur oculus. Est insuper & alia oculi quarta tunica, seu mẽbrana, quã Græci ἐπιπεφυκότα, Latini autem agnatam vocant: propterea quod aliis, quæ oculum ipsum constituunt tunicis forinsecus ex membrana os caluariæ ambiente, quæ περικράνιος dicitur, agnata sit, ligamentum siquidem

cap. 5 — *Loco citato.* — *Per totum.* — *Numerus partium cõponentium oculos. Aët. lib. 7. cap. 1*

existens toti oculo ad circunsita ossa, cum quibus oculum ipsum colligat, simul autem & mouentes ipsum musculos operit. Si quis autem velit prædictas tres proprias oculorum tunicas in anteriores, & posteriores partes diuidere, & hac ratione alio nomine posteriores earum partes nuncupare, vt nonnulli consueuerunt, ac sex, non tres duntaxat oculis proprias tunicas tribuere, cum ad rem tractandam nec obsit, nec conferat, non reclamamus: etiam si ex Galeni, seu alterius medicæ artis auctoris scriptis illud elicere conetur. Nos verò tres duntaxat oculorum tunicas connumerauimus, anteriores earundem partes à posterioribus non segregantes: cum & vtraque earundem tunicarum pars, siue ante crystallinum humorem, siue post constiterit, eiusdem sit substantiæ, ac ab eodem loco, cerebro videlicet, aut membranis eius, tenui, seu crassa progerminetur, Hippocratem sectati, qui lib. de loc. in homine dixit, Membranæ autem tres sunt quæ oculos custodiunt. Quartam autem, quæ agnata dicitur iure non velut propriam annotauimus: cum neque ex cerebro, aut aliqua eius membrana, sed ex ea, quæ exterius os caluariæ ambit, pericrania dicta, originem ducat. Nuncupatur autem agnata, propterea quòd aliis, quæ oculum ipsum constituunt tunicis, forinsecus agnata sit, ligamentum existens toti oculo ad circunsita ossa, vt patet 4. de composi. medi. secundum locos, cap. 2. & decimo, de vsu part. Verum cunctę nedum prænominatæ tunicæ, sed etiam dicti humores, vt perfectè visio ipsa absoluatur, à natura cōditi sunt. Quò fit, vt ex triplici vitiorum genere (vt testatur Galen. primo, de causis sympto.) videndi actio lædi possit: quorum vnum est, cum primum sentiendi instrumentum quippiam perpessum est, quod cly stallinum humorem esse diximus. Alterum, cum ministrantium primo sentiendi instrumento partium aliqua fuerit affecta, velut sunt reliquæ omnes oculi partes annotatæ. Tertium est, cum ipsa sentiendi potentia, quæ à cerebro per neruum in oculum ipsum descendentem procedit, quoquomodo fuerit impedita. Quicquid nanque ex iis (quæ iam enumerauimus) fuerit oblæsum, animal vel male, vel nihil omnino videbit, hoc quidem cōmune est cuilibet sentiendi actioni. Exordiemur autem nos ab iis oculorum malis, quæ eorundem partibus vsum aliquem præbentibus euenire solent, initium sumentes ab agnatæ tunicæ affectibus, vtpote quæ exterior magis sit, ac à frequentissima eiusdem affectione, quam Græci propriè ὀφθαλμίαν, Galeno auctore, eodem 4. de comp. medic. secund. loc. vocant: Latini lippitudinem appellant. Quæ nihil aliud est (vt idem Galenus testatur eodem loco, & lib. de differentiis morborum) quàm inflammatio eiusdem agnatæ tunicæ, seu tunicæ os capitis, & caluariam ambientis, aut, vt vulgus Medicorum appellat, coniunctiuæ. Quòd autem in hoc vitio oculus perpetiatur, ad sensum liquet, & propriè prędicta agnata tunica: quamuis iuxta Galeni sententiam eodem lib. de different. morborum, ex accidenti hoc vitium videatur esse oculi morbus, cum ad totum instrumentum non referatur: neque totius instrumenti primo morbus sit, sed in vna quadam ipsius particula similari consistat: qua etiam ratione fit, vt & ipsa videndi functio ex accidenti quoque ab ipsa lippitudine fuerit impedita: cum neque ipsa perfecte, inhærenti membrana taliter affecta absolui possit, & propterea, quòd oculus afficiatur, ex ipsa videndi functione oblæsa argui poterit: quamuis ex accidenti (vt diximus) fuerit impedita. Non enim totius instrumenti morbus est, sed vnius tantum partis, quæ simillaris existit; & similarium corporum morbi ex accidenti (vt Galen. inquit lib. de different. morborum) ad totum instrumentum referuntur, etiam si compositi sint, vt phlegmone. Nec quispiam vereri debet, cùm è numero inflammationum sit lippitudo ipsa morbum esse compositum in quantitate, seu magnitudine primo, in intemperie secundo, ac soluta continuitate forte tertio: est nanque phlegmone quælibet morbus compositus, eodem Galeno teste lib. de differ. morb. Dignoscitur ex dolore, ipsiusque adnatæ tunicæ colore ad rubrum mutato, ad eoque interdum in tumorem ea attollitur, vt ob id omnia, quæ circuncirca oculos sita sunt, vsque ad malas quandoque in vehementi lippitudine simul attollantur, vt patet 4. de comp. medi. secun. loc. lachrymæ quoque ex oculis ipsis resudant. Sed quoniam non vnius duntaxat differentiæ inflammatio in eadem tunica agnata excitari potest, vt Aetio, & Paulo testibus constat: maioris tamen, & minoris ratione differentes: quarum vna τάραξις Græcè, Latinè conturbatio, reliqua ὀφθαλμία, Latinè lippitudo propriè, & tertia χήμωσις, quam etiam & Latini chemosin dicant, nuncupantur: propterea dignosces facilè primam, quæ nihil aliud est (Paulo auctore) quàm calor cum humiditate, & robore à natura alieno, quod non ab interna, sed à foris veniente causa aliqua orta sit, sole videlicet, fumo, puluere, aut oleo, si hæc adsint: qua de re promptissimè etiam ipsa soluitur. Vera autē lippitudo non extrinsecus tantum, sed ex interna etiam causa excitatur, nec ita facile soluitur, velut perturbatio. Verùm si adeò inflammatio magna sit, & dolor vehemens, vt vtræque palpebræ ex vehementi inflammatione inuersæ sint, adeo vt vix oculi ab ipsis contegantur, & album oculi sublimius euaserit, rubrumque etiā magna ex parte nigrum occupet, non amplius lippitudo verè, sed chemosis dicitur. At lippitudinis veræ causæ in triplici differentia esse possunt. Nam vel ex plenitudine totius corporis, ob quam agnata ipsa tunica repleta distenditur, excitatur; vel ob influentium humorum acrimoniam, ac morsum vehementius eroditur; vel propter aliquam extensionem eius, ex crassis succis, spirituve flatuoso genitam, & proinde vehementes ex his causis excitantur dolores; vt patet 13. method. medend. Qua de re cum diximus lippitudinem inflammationem esse, phlegmonem intelligi volumus, eo modo dictam, quo generationem habere potest ex quauis redundante substantia. Dignosces autem, si propter totius corporis plenitudinem sanguineus humor influxerit, ac iam dictam inflammationem concitauerit: quoniam cuncta (vt Trallianus testatur) rubra, & sanguinea sunt, nedum agnata ipsa tunica, sed & facies rubens, & humidior erit, venæ latiores, sensus grauitatis aderit, & pigritia ad consuetas actiones. Lachryma neque rodens, neque acris apparebit: adde quòd temperamentum, & ægrotantis ætas, sanguinis redundantiam attestabuntur, nec minùs & regio, & tempus anni, ac præcedens victus ratio. Verùm si ex rodente, ac acri humore prouenerit, id tibi manifestabit, primùm quòd totum corpus plethoricum non apparebit, sed potius

In principio.

10. de vsu partium. cap. 7. cap. 1. & 2

Quòd tripli ci vitiorum genere videndi actio lædatur.

Cur de lippitudine prius tractetur.

cap. 2. Lippitudo quid sit.

Quæ pars in ea afficiatur. c. 13

Prognostica.

... ex crassis succis. ex spiritu flatuoso, ...

... prædict. ... medio ... cap. 2

potius vitioso humore prædituın; adhæc lachryma rodens, & acris aderit: quò fit, vt non solùm oculorum anguli, sed etiam malæ vehementer ex tali influxu rodantur, & exulcerentur, ægrique videantur vri, exiliantque rosionem non tolerantes. Nec minùs ex his, quæ præcesserunt, id percipere poteris: nam tristitia, curæ, insolatus, ita, & acrium esus præcesserunt, aderitque ætas, ac temperatura biliosæ. Si autem ex redundante pituita inflammatio facta sit, grauitas erit vehemens, caliditas parua, & rubedo agnatæ tunicæ exigua, cum aqua & facies, ac eiusdem color communicabit. Similiter quæ præcesserunt, & concomitantur, pituitæ redundantiam arguent, quod si neque feruore, neque rosione, aut vehementi grauitate vrgente agnata oculi tunica extendatur, adeò, vt rumpi videatur, ac doleat, lachrymæque non appareant, aut paruæ, licet quandoque rubea videbitur eadem tunica, indicium erit spiritum esse, qui distendat, ac dolorem faciat. At si ab externa causa lippitudo originem ducat, ab ægri, seu astantium relatu percipere poteris. Verùm cùm magnam partem ad vitæ simul vsum, & dulcedinem conferant oculi nostri, Celso auctore lib. 6. cap. 6. summa quoque cura tuendi sunt. Protinus autẽ, vt ipse refert, orta lippitudine, quædam notæ sunt, ex quibus quid euenturum sit, colligere possumus. Nam si simul & lachryma, & tumor, & crassa pituita cœperint, si ea pituita lachrymæ mixta est, & ea lachryma calida est, pituita vero alba, & mollis, tumor non durus, longæ valetudinis metus non est. At si lachryma multa, & calida, pituitæ paulum, tumor modicus, idque in vno oculo est, longum id, sed sine periculo futurum est: Idque lippitudinis genus minimè cum dolore est, sed vix ante vigesimum diem tollitur: nonnunquam per duos menses durat, sed quandoque finitur. Præterea si pituita alba, & mollis esse incipit, lachrimæque miscentur, aut si simul hæ vtrunque oculum inuaserunt, potest esse breuior sed periculum vlcerum est. Pituita autem sicca, & arida dolorem quidem mouet, sed maturiùs desinit, nisi quid exulcerauit. At tumor magnus si sine dolore est, & siccus, sine vllo periculo est, si siccus quidem, sed cum dolore est, ferè exulcerat: & nonnunquam ex eo casu fit, vt palpebra cum oculo glutinetur: vtrùm ante Celsum apud Hippocratem hæc eadem leguntur, libro secundo, prædictionum. Non ab re etiam Galen. libro tertio, method. medend. maximam habendam esse curam circa lippitudinis curationem præcepit, cùm ex curationis errore, quosdam ægrè confuséque vidisse euenit: tempore verò, suffusione, quam ὑπόχυσιν vocant, vel pupillæ nimia dilatione, quam μυδρίασιν appellant, vel tabe, vel corrugatione, quam ῥυτίδωσιν nuncupant, fuisse occupatos, ex vsu potissimùm stupefaciẽtium medicamentorum. At hyeme sicca, & aquilonia existente, vere autem pluuioso, & australi, quòd necesse sit præcipuè mulieribus, & viris natura humidioribus, æstate lippitudines fieri, decretum reliquit Hippocrat. aphor. 11. 3. libri, & aphoris. 17. sexti libri. Lippientem (inquit) alui profluuio corripi bonum. Quidam autem volunt, quòd in regionibus meridianis, multiplicetur, & remoueatur velociter lippitudo, superueniente autem eis frigore, quòd difficilis eadem ipsis fiet, præterea quòd in regionibus, & temporibus frigidis lippitudo minoratur, verùm ea,

Ex crassis succis. *Ex spiritu flatuoso, na.*

Prognostica.

2. prædict. medio libri. cap. 2

quæ oritur, praua sit. Primo itaque die pro eius curatione, æger loco obscuro cubare debet, iuxta Celsi sententiam, sic vt à sermone quoque abstineat. Nam visionis instrumentum splendorem citra molestiam tolerare non potest, Galeno teste libro primo de causis sympto. & decimo de vsu partium (quo loco exemplis illud comprobauit tum militum Xenophontis, qui cùm per multam niuem iter fecissent oculis læsi fuerunt: tum Dionysij Siciliæ tyranni, qui super carcerem domum clarissimam, ac longè splendidissimam construxerat, in quam diutissimè infimo, ac caliginoso loco carceratos educebat, atque ita cupidè lucem intuiti occęcabantur.) Recreatur autem potissimùm nigro, & cæruleo, aut viridi. Frigidus autem, aut calidus eligatur aër, non tamen immodicè, pro causę ratione. Somno moderato vtantur ægri, & præsertim nocturno. Exercitium vitent, quietem eligant; procurentque singulis diebus alui excrementa excernere, ita vt aluus si non natura, arte saltem lenior reddatur clysteriis lenibus, seu glandibus. Animi affectus omnes proculdubio vitent immodicos, à coitúque abstineant. Parco vtantur cibo, ac potu, præsertim inter initia: imò si fieri potest nullum cibum (Celso auctore) sumere debent, ne aquam quidem: sin minus, certè quam minimum eius: nam prima omniũ (vt ipse testatur) in eiusmodi casu sunt quies, & abstinentia. Qualitas autem cibi eligatur eius qui humorem generat laudabilem, eos vitando, qui vaporosi sunt, ac tardæ concoctionis, & proinde carnium potissimùm, quadrupedum animalium, lactisque vsus vitandus erit: cauendúmque ab acetosis, salsis, ac acribus. Pro potu, abstinendum à vino est circa initia, potissimùm veteri, ac vinoso, sed aqua vtantur, in qua coriandrorum præparatorum semina, seu hordeum, aut cinnamomum fuerint decocta, aut multæ permistionis aqua mulsa, præsertim cum ex crassioribus humoribus lippitudo fiat, ac tempore anni frigido: quo casu & vino quoque vti poterunt, albo tamen, & adstringenti, tenui, & aquoso. Quo verò ad medicamentorum rationem attinet, breuissimo quodam sermone seu potius oraculo Hippocrates aphor. 31. 6. lib. ex quacunque causa vera lippitudo oriatur, decretum reliquit, dum dixit, Dolores oculorum meri potio, aut balneum, aut fomentum, aut venæ sectio, aut medicamentum epotum soluit. Quamuis eorum tempora, & causas (Celso auctore) parum explicuit, in quibus, vt ipse testatur, medicinæ summa est, & si in eo aphoris. nihil, vel falsum, vel quod fieri non posit, præcipiat, tertio method. medend. testatur Galenus. Verùm quo pacto discernendũ sit, quando, quomodóque dictorum quoque sit vtendum, in commento eiusdem aphoris. idem Galenus perbellè declarauit, iubens inquirendas esse dispositiones, in quibus meri potio, aut balneum, fomentum, venæ sectio, aut purgans medicamentum vtile sit. Quoniam (Aëtio teste) non eidem homini omnia auxilia hæc adhiberi iubet Hippocrates: sed alij venæ sectionem, alij purgatorium pharmacum, alij fomentum, alij balneum, alij vini potum. Et proinde cum ex plenitudine ortum duxerit, quæ distentione dolorem efficit, si nihil ex sæpe relatis impedierit, venæ sectio confert, eodem Galeno teste decimotertio method. quem sectati sunt Aëtius, Paulus, Alexander, ac Celsus. Venam autem secare oportet cubiti exteriorem, humeralem

Curatio. *Victus ratio.* *1. de caus. symp. cap. 2* *10. de vsu partium. cap. 3*

Medicamẽtorũ ratio.

cap. 2

Lib. 7. ca. 5 *Si ex plenitudine fiat.* *Venæ sectio.* *13. method. cap. 22* *Aët. lib. 7. cap. 8* *Pau. loc. citato. sic Alexand. ac Celsus cap. 16*

appellatam, atque eam, quæ ex directo est laborantis oculi: cum oculorum persæpe dolores grauissimos è directo venæ, quam humeralem nominant, sectio intra horæ vnius spatium compescuit, vt libro de curandi ratione per venæ sectionem, Galenus testatur, & propterea dolentibus oculis (vt ipse inquit) humeralis vocata vena, quæque ex ea deriuata est, in cubito incisæ luculentum celeriter commodum afferunt; & vsque ad animi deliquium, vbi vehemens fueris inflammatio, sanguinem auferre idem permisit Galenus: interim verò eadem vehementiori non existente, viribusque nõ admodum robustis, nec ætate florente, iteratò sanguinem mittere, post modicam sanguinis missionem, iussit, interdum eodem die, si ita expedire videatur, interim postridie. Atqui nos stante totius corporis plenitudine, mediam venam prius secare consulimus: cùm vix, aut fortè nunquam cuncta ea concurrant, quæ vsque ad animi deliquium, sanguinem auferre admittant. Qua demum peracta, ad humeralem incidendam deuenias. Neque illud pugnare prænominatis auctoribus censemus. Nam supernis duntaxat partibus sanguine repletis, aut ætate, ac viribus, & reliquis non prohibentibus, eorum dicta veritatem habere putamus. At si cuncta hæc simul non conueniant modo quo diximus, sanguinem mittere tutius esse nemo vereri debet; & si oportuerit, non semel tantum, sed bis, aut sæpius, humeralem venalem secabis, ac cum scarificatione cucurbitulas in occipitio affiges. Conueniet insuper prædictos infernarum partiũ frictione curare: & si necessitas aliquãdo vrgeat, vincula artubus adhibere, & alui deiectionẽ procurare, ex Gal. sentẽtia eodẽ 13. meth. potissimùm si biliosi, & acres humores cum sanguine redundarint: quo casu paulò post sanguinis missionẽ, purgationẽ adhibebit, Tralliano teste: mox fomenta ipsi laboranti particulæ ex aqua dulci modicè calida adhibenda sunt, vt eodem 13. meth. liquet. Admouendaque insuper sunt circa initia pharmaca repulsoria, quæ non vehementem fortita sint adstrictionem. Sed tum propria eorum substantia sint moderatiora, tum lenitiui liquoris admistione adhuc magis talia fiant, potissimũ si vehementi dolore afflicti sint ægri, aut propter inflammationis magnitudinem, aut ob influentium humorum acritudinem. Cauenda tamen sunt, quæ vehementẽ fortita sunt adstrictionem, vt diximus, cùm ampliorem dolorem infligant, tunicas exasperando, quam iuuent influxionum impetum repellendo: quæ verò mediocriter adstringunt, lippitudinibus iam dictis commodissima existunt, vt patet 4. de comp. medic. sec. loc. Hippoc. verò lib. de vsu humidorum dicebat, vbi modica potabili in spongia vteris, optimũm oculis est. Lenitiui autem liquores, quos dixi tabulis admiscendos esse; sunt, eodem Galeno auctore prælegato loco, & 13. meth. medend. albus oui liquor, fœnigræci decoctũ, & ad hæc lac ipsum, quod iuuenculæ, simulq; ue boni succi fœminæ existat, vberibus ipsius in cotem, in qua collyrium teritur, expressis; quò calidũ adhuc oculis infundatur. Ab eis verò anodynis, hoc est, quę sensum auferendo dolorem sedant, summopere cauendum esse cẽseo: cùm ipsa neque vehemẽtes reprimãt fluxiones, sed excerni prohibeãt: atque adeò si humores fluẽtes acres extiterint, corneam erodi contingit, si verò multi, magis irritari, ac vehementer extendi, ac

Reuellẽtia. cap. vlt.

Topica qualia in principio esse debeant. cap. 22

Quę cauẽda sint.

4. de composi. medic. secun. loc. cap. 1

Lenitiui liquores qui sint. 13. method. cap. 22.

si rumperetur: ex quibus nisi medicamentum fuerit summopere stupefaciens, dolores impatibiles excitantur, Galeno teste com. aphoris. 31. sexti libri. Si verò fuerit adeò vehementer stupefaciens, vt ex oculi maximã inflammationem non sentiant, necessarium est simul quidem vim visoriam offendi, adeò quòd cessante inflammatione, vel debiliter, vel nihil omnino videant; simul autem & quandam præduram dispositionem, & quæ difficulter sanari possit, in oculorum tunicis derelinqui: hac de re suspecta habenda sunt talia medicamẽta, neque liberaliùs admouẽda, etiãsi ingens dolor vrgeat. Sed à vehementibus stupefacientibus abstinendum erit: quibus si fortè vrgẽte maxima necessitate fueris vsus, postmodùm sanitatis tẽpore oculi excalfaciẽdi sunt, velut & reliquæ partes omnes, si eis talia applicuisses, vt patet 12. meth. med. Frons tamen illiniẽda erit ex plantaginis, solani, seu semperuiui succo, oui candido, rosaceo oleo, vel aqua, bolo armen. ac pauco aceto. Poterũt insuper misceri thus, santalũ, hypocistis, balaustiũ, ac hordeacea farina: interim & croci parum: mirificeque dolorẽ finit, admodũque feruentes oculorum inflammationes concoquit, Tralliano teste, ex lacte muliebri, vitellis ouorum, & rosaceo, simul mixtis, superimpositũ medicamẽtum. Iterum & crocus cum mica panis, luteisque ouorum, ac rosaceo, vice autem rosacei aqua rosacea, præsertim rosarum albarũ, vtere. Quod si imponi cataplasma res aliquando suadebit, papauerũ capitibus in aqua discoctis, ac fœnigræci, vel hordei, vel lini seminis farina aquæ immista, cataplasma conficies, ex Galeni sententia eodẽ duodecimo metho. med. quo item in vehementi aurium dolore vti poteris. At si ex vehementi acris humoris confluẽtis rosione dolor prouenerit, inflammatioque excitetur, si quodammodo cum sanguine iidẽ permisti sint, venam priùs secare humeralem oportet, reuulsionis saltem gratia: dein purgantibus medicamentis, deorsum scilicet, & reuellẽdo, & euacuãdo curare conuenit: potissimùm vbi biliosa humorum prauitas in toto corpore superare videatur: tunc nanque iis, quæ totũ corpus purgant, recrementisq; liberant, vtitor, Tralliano teste. Nam si recrementa acria non in toto redundant corpore, sed qualitate potius, quam quantitate peccare videantur, solis balneis dulcis aquæ, & temperatis, ægrum citra dolorem liberabis, eodem Alexandro auctore: quemadmodum quẽdam liberauit tali dolore affectum, ex acrium videlicet humorum influxu, non tamen totius corporis eorundem plenitudine, Galenus solo balneo vsus, vt idemmet testatur commento aphorism. 31. sexti libri. Verùm vbi in toto corpore, non qualitate duntaxat, sed quantitate etiam biliosus succus redundarit, & euacuari ipsum, & ad infernas partes reuellere oportet, purgantibus videlicet medicamentis, quæ ipsum expurgare valeant, manna scilicet cum tamarindorum decocto, aut cassia fistula, seu syrupo ex pluribus infusionibus rosarum, vel violarum, cum diacatholico, ac reliquis huiusmodi medicamentis: nec minus & ante, & post medicamenta prædicta alterantes syrupi præbendi sunt, pro antedicti humoris acrimonia, seu mordacitate domanda; velut violaceus, rosaceus, ex papauere, seu nymphęa confectus, aut intybi succo. Demum ipsi particulæ candidus oui liquor infundendus erit, quo per eum acris fluxio sine offensa eluatur, iuxta Galeni sententiam

13.method. Loco citat.

tiam 13.meth.ac Pauli cap.22.tertij libri. Atqui ma-
gna cum conſideratione videntur veteres hoc caſu,
ad oui deueniſſe humorem, cùm minimè mordens
ſit, & glutinoſus: & propterea lenire aſperitates o-
mnes, quaſcunque acris fluxio excitat, valet. Accedit
ad hæc, quòd cùm craſſus, ac lentus ſit humor, con-
ſtantius quàm tenuis, & aquoſus, in loco perma-
neat, & cùm abſque roſione ſit, ſi modicè incaleat,
dolorem maximè leniat, vt eodem 13. metho. med.
patet. Nec minus & lactæ iuuenculæ fœminæ, quæ
boni ſit ſucci, vti poteris: connumeratur etenim &
ipſum inter lenitiuos liquores quarto de compoſi-
tione medica. ſecundum loc. vt diximus. Adhæc
idipſum cum tenui oui humore, roſarumque alba-
rum ſtillatitio liquore, ſeu aqua permiſtum com-
modum erit medicamentum, non ſemel tantùm,
aut bis in die, ſed ter, quater, & ſæpiùs applicatum,
vbi vehementior dolor vrgeat, tenuibus lineis lin-
teis in eo madefactis. Vbi autem concoacta iam
phlegmone ipſa fuerit, & ſimul corpus vacuum, tum
vtique lauationes in balneo his ſunt aptiſsimæ: nam
& dolorem ſtatim ſedant, & fluxionem quæ ad o-
culos fertur, ſiſtunt: maxima quidem eius parte in-
ter lauandum per totum corpus excreta, reliquo
verò diluto ex Galeni ſententia eodem 13. method.
med. At ſi ex craſſorum, frigidorumque humorum
redundantia, flatuoſóve ſpiritu lippitudo oriatur,
vacuato prius in his quoque toto corpore, auerſo-
que humorum momento deorſum, ipſam curabi-
mus, Gal. decreto, eodem 13. method. med. Euacua-
bitur autem corpus totum, ſi pituita redundarit, ea
priùs præparata, ac concocta, cum his quæ ipſam
purgant, quæ in cap. de dolore capitis ex pituita re-
peries. Nec ſecus ſi ſuccus redundans melãcholicus
ſit, cum his quæ ipſum purgant: quemadmodum
cap. de melãcholia docuimus. Illud tamen non præ-
tereundum in vtraque redundantia, quòd ſi cum
ſanguine commiſti fuerint prædicti frigidi, & craſsi
ſucci, ante purgationem, aut media, aut humeralis
vena ſecanda erit; deinceps purgatio adhibenda.
Si verò à ſanguine abſoluti ſint, purgatione dun-
taxat vtaris: deorſum autem humorum impetum
auertes frictionibus vehementibus, vinculis, ac cu-
curbitulis. Abhinc mox localibus remediis vten-
dum, non tamen iis medicamentis, quæ repercu-
tiunt, ac reprimunt, imò iis, quæ euocant, atque di-
gerunt, vt eodem 13. meth. ſcriptum reliquit Gale-
nus, & Paulus libro tertio cap.22. Qua de re fouē-
di ſunt oculi ex fœnigræci decocto, eo prius curioſè
lauato, nequid illi, vel pulueris, vel ſabuli adhærens
clam lateat. Eſt nanque medicamen hoc, Galeno
teſte, omnium maximè quæ oculis applicantur, ſine
offenſa digerens, ſimile quidem exiſtens quoad
viſcoſitatem attinet, albo ouorum liquori, diſcuſſo-
riam tamen habet facultatem, & moderatè calfa-
ctoriam: & ob id multos dolores mitigare conſue-
uit, vt patet quarto de compoſ. medic. ſecundum
locos. Eſt præterea fomentum oculis ipſis omnino
adhibendum per ſpongiam ſemel aut bis, ter, aut
quater, vel ſæpius in die, prout vehementior dolor
vrgeat. Fit autem interdum fomentum non per fœ-
nigræci duntaxat, ſed meliloti, & eiuſdem fœni-
græci decoctum. Verùm meminiſſe oportet, quòd
priuſquàm totum corpus purgaueris, nec iam dicta,
nec aliud vllum medicamentum digerens, nedum
oculis, ſed nec aliis quibuſuis particulis applicare
debes, vbi in toto corpore redundantia ſubeſt: im-

cap.vlt. *p.1.& 2.* *cap.22* *Si ex craſ. ſuccis fiat curatio.* *cap. citato.* *Topica qualia eſſe debent.* *13.method. eodem loco.* *cap.1* *Animaduerſio in applicandis eis.*

plebunt nanque potius, quàm educent, iuxta Gale.
ſententiam eodem 13.metho. Qua de re expurgato
toto corpore à redundantibus ſuccis, craſsis, ac fri-
gidis, non modò fœnigræci decocto, verumetiam
& aliis digerentibus, ad diſcutientibus, ſeu euocan-
tibus medicamentis vti poteris, velut ſi in aqua fœ-
niculi, eufragiæ, & albarum roſarum drachm.j. lotæ
pompolygis, quàm Medicorum vulgus tutiam ap-
pellat, aloësque non lotæ drac.s. diſſoluas, aut ſi ſar-
cocollæ in lacte aſinæ, ſeu mulieris nutriciæ drac. j.
aſſumas, aloës ſcrup.j. põpholygis drac.s. & in vnc.
iij. aquæ fœniculi & roſarum diſſoluas. Similiter ſi
aloë ipſa ſola in aqua roſarum, & fœniculi diſſoluta,
quantitate moderata vtaris. Quòd ſi totum corpus
mediocri habitu in humorum tum qualitate, tum
modo fuerit, ſed caput tantum humorum redundã-
tiam ad oculos tranſmittat, ipſum prius ſanandum
eſſe cõſtat, eius affectu explorato, quem ſuperfluorũ
generatio comitatur, vt eodem.13.met.med. liquet:
quinimò diutinas oculorum fluxiones curamus, o-
culis ipſis dimiſsis, atque ad capitis curationem cõ-
uerſi. Quòd ſi eius vitium ex genere intemperantia-
rum fuerit, ex ſibi contrariis curatio fiat. Plurimùm
nanque vel frigida intemperies caput vitiat, vel hu-
mida; neque dubium eſt, quin ambæ etiam con-
grediantur, vt eodem decimotertio metho. & ſe-
cundo de locis affectis, clarè patet: rariores autem
ſunt, quæ propter calorem, acrem oculis fluxionem
immittant. Conducit propterea iam dictis medi-
camentorum vſus, interdum quæ per nares, & os pi-
tuitam eliciunt, appellantur autem errhina, & apo-
phlegmatiſmi, quorum ſæpiùs in prædictis mentio-
nem fecimus. Vbi verò nec in toto corpore humo-
rum copia adſit, nec à capite fluxio ad oculos fiat,
verùm craſſus ſanguis oculorum venulas intendat,
eoſque ſquallidos habeant, & propterea valde tu-
midas, ac plenas ſanguine (vt diximus) balneum eis
præcipiendum temperamentum erit, quo meatus
excalfacere, & laxare valeat: ac deinde vinum me-
ratius exhibere, quo nedum excalfacere, & meatus
aperire valeat, verùm ſanguinem effundere, atque
euacuare potens ſit, & ſui motus vehementia ob-
ſtructiones aperire, iuxta Galeni ſententiam apho-
riſ.31. ſexti lib. quam confirmauit Alexander Tral-
lianus, cùm dixit, Poſt temperatum balneum vini
potio facilè in totum corpus, parteſque ſuperiores
diſtribuitur, vt nonnihil eorum, quæ obſtructio-
nem pepererunt, non modò calore ipſius, ſed etiam
motus celeritate extenuet, & expellat, ſimulque e-
tiam particularum (vt diximus) imbecillitatem cõ-
firmet, vt ipſe quoque partem aliquam illorum, quę
inſident, extrudere poſsit. At ſi vini potione vti
metuat æger, fomentum potius ex calida (cùm ſit
tutiſsimum, & omnino aliquam afferens vtilitatem,
vel tanquam cauſa ſanitatis oculorum, vel tanquam
ſignum ad dignotionem) admouendum erit: ſitque
idipſum aut ex calida aqua, vel fœnigræci, ſertulæ
campanæ, ſeu chamæmeli decocto, aut demum cun-
ctis ſimul commiſtis. Vbi nanque ex eiſdem foue-
bis oculum, nihilque influit, conſtat totum corpus
recrementis eſſe vacuum, ac fomentis inſiſtendum
eſſe, quoniam diſcutiens eam, quæ in ipſis conti-
netur, ſuperfluitatem, oculis in totum ſanitatem re-
ſtituit Sin autem humor influat, & dolor, cùm pri-
mum fomentum adhibetur, ſuo calore paulum re-
miſſus ſit, ſed paulò pòſt iterum intendatur, tunc
tanquam ſignum dignoſcitiuum proderit, ex quo

cap. citato. *cap.vlt.* *13. method. Loco citato.* *2. de loc affe. cap.9* *Balneum quando cõferat.* *Alex. li. 2. c.3.*

nos dispositionem comprehendentes, quòd euacuatione indigeat æger, ad totius corporis euacuationem peruenimus, aut per venæ sectionem, eo magis plethorico existente, ac sanguine redundante, aut per purgationem, si vitiosi humores infestarint: neque enim dificile est admodum alterum ab altero distinguere, & propterea inter omnia connumerata fortia remedia doloris oculorum aphorism.31. sexti libri ab Hippocrate, tutissimum est fomentum ipsum ex Galeni sententia in commento eiusdem aphorismi. Rarò autem contingit spiritum duntaxat flatuosum agnatam tunicam distendentem ophthalmiam causare: verùm si contingit, vaporationibus ex milio, aut milio & furfure saccellis paratis, curari poterit: aliisque digerentibus, euocantibus, ac dissicientibus medicamentis. quæ autem adstringunt, ac repellunt, vitare oportet Galeni decreto 13. method. medendi. In quibus verò chemosis fortis contingit, oui luteũ cũ muscæ carne terito, atque vbi ad cerati formam deducta fuerint, linteolo excepta impone, & confestim sedant, Galeno teste quarto de compositione medicamentorum secundum locis.

Si ex flatuoso duntaxat spiritu fiat, curatio.

cap.22

cap.8

Περὶ πτερυγίε. *De vngue oculi.*

CAP. XXI.

INTER alias affectiones agnatæ tunicæ ea à Medicis cõnumeratur, præsertim ab Aëtio, quam πτερύγιον Græci vocãt, à Latinis, vtpote à Celso lib. 7. cap. 7. vnguis nuncupatur. Vulgus autem Medicorum, vngulam appellat, qui (eodem Celso auctore) membranula neruosa est, oriens ab angulo oculorum, quæ nonnunquam ad pupillam quoque peruenit, eique officit, sæpiùs à narium, interdum etiam à temporum parte nascitur. Paulus verò libro tertio cap. 22. vnguem dixit esse membranulam quandam neruosam oculis sese obtendẽtem, quæ ab angulo quidem oritur, sed adusque pupillam peruenit, eamq; vbi fuerit adaucta, obtegit: & libro sexto cap. 18. dicebat. pterygion neruosa membrana est, quæ ab oculi angulo maiore vt plurimum initium capiens, per minorem ad exteriora progreditur, officitque oculo, motum ipsius, & bulbi contractionem impediens, & quòd progrediens totam pupillam contegat. Est itaque membrana hæc neruosa, vt ex iam dictis patet: incipit autem eius augmentum sæpè ab angulo magno appellato, iuxta nasum; rariùs autem à paruo, & adhuc rariùs à superna, vel inferna palpebra generatur, Aëtio teste: extenditurque vsque ad nigrum ipsius oculi, & cùm maior facta fuerit, etiam pupillam contegit, & visum impedit, & propterea non ex accidenti, sed primaria ratione pupillam obscurat, visus aciem aut vitiosam reddendo, aut omnino auferendo, iuxta Galeni sententiam primo de causis symptomatum. proprius propterea, & compositus est oculi morbus pterygion, totius videlicet instrumenti primò, cùm eodem tempore multæ partes ipsius in eo afficiantur, vt libro de differen. morb. liquet. Nam licet in agnata tunica primùm oriri incipiat, corneam tamen attingit; vbi plurimùm increuerit, pupillam obscurat, visúmque impedit. Ex cuius visus impedimento satis admodum constat oculum ipsum in hoc vitio affectum esse secundum plures partes ipsius: nam & agnata tunica primò, cornea secundò, & pupilla tertiò oblæditur. Et

Aet. lib. 7. cap. 7

Vnguis quid sit.

Li. 7. ca. 58

1. de caus. sym. cap. 2 cap. 13.

Quæ pars afficiatur oculi.

propterea ipsius occuli tanquam instrumenti primò, compositus morbus est pterygion, propter eam, quam diximus, rationem, in numero videlicet, ac in excessu (non tamen toto genere præter naturam, vt est lapis in vesica, & lumbrici) eo quòd primaria ratione, & non ex accidenti pupillam obscurat, vt eodem libro de different. morb. liquet. & quamuis nullis opus sit signis, quibus vitium hoc deprehendatur, cùm ad sensum pateat: cum Aëtio tamen dicimus, quòd in hoc malo album in oculo amplius augescit, aut caro superexcrescit, ex scabra quadam lippitudine, aut assiduis fluxionibus. Cuius itaque occasio magna ex parte scabra præcedens lippitudo est, aut assidua crassorum, lentorumque humorum fluxio, hunc recentem, vt Celsus ait, non difficile est discutere medicamentis, quibus cicatrices in oculis extenuantur. Si inueterauit, iamque ei crassitudo quoque accessit, excidi debet, faciliusque curationem recipiunt pterygia, quæ tenuia sunt, & alba, ex Pauli & Aëtij sententia: qui etiam Paulus asserit magnos, & inueteratos vngues solam manum expostulare, recentiores verò, & magnitudine mediocres, præsidiis elidi abstergentibus, qualia aspritudini idonea sunt, & albuginibus. Similem sententiam scriptam reliquit Aëtius, dum dixit, Cæterum ex pterygiis ea manu curare oportet. quæ aucta ad nigrum se extendunt; quæ vero parua, & in albo sunt, ea conandum est, vt pharmacis comprimamus. Similiter quod neque crassa pterygia curanda sunt, & euersa, & eminentia, ac indurata, & quæ tempora per consensum afficiunt. Sunt enim, vt ipse asserit, maligna, & cancerata. Vniuersa victus ratio talis præcipienda erit, quæ crassos, ac lentos humores extenuet, atque incidat: particulatim autem ex præcedentibus petas, præsertim cap. de dolore capitis ex pituita, ac de lethargo. Quatenus autem ad medicamentorum rationem attinet, relictis magnis, & inueteratis vnguibus, qui solam manum expostulant, Paulo teste, ac ab eodem curationis modum disces libro sexto cap. 18. similiter & à Celso cap. 7. lib. 7. recentiores, & magnitudine mediocres curare docebimus, qui abstergentibus medicamentis, vt idem Paulo visum est, ac iis quibus cicatrices in oculus extenuantur, curari possunt, Celso auctore. Priùs tamen vniuersum corpus à crassis, lentisque humoribus purgandum erit, & non nisi primùm assumptis iis medicamentis, quæ crassos, & viscidos humores extenuandi, & incidendi vim habeant: crasi nanque & lenti succi purgari non debent, nisi præparati priùs fuerint. Horum autem præparatio ex iam dictis medicamentis fieri debet, & demum iidem purgandi; quorum purgantium medicamentorum materias iterum ex præcedentibus capitibus studiosi petant: neque enim decens est semper eadem repetere. Ab hinc fouendus erit vnguis, aut ex aqua temperatè calida, aut ex hordei, maluarũ, althææ, & chamæmeli, seminis lini, seu fœnigræci decocto, quoad oculus calfiat. deinde quæ obstergunt medicamenta admoueantur, ac repurgant. Inter quæ tanquam modicam habens abstergendi vim, est thus ipsum in tenuissimam puluerem redactum. Item & sæpe testa vsta cum sale ammonico (vt Aëtio placuit) aut si cum pumice torrefacto, vinoque leuigato illinatur. Vehementem autem abstersoriam facultatem habet æs vstum; itemque squama eius, & flos, ac calcitis quoque vsta, Galeno aucto-

Qui natu... fecti...

Loci...

Signa... dem.

cap...

Cau...

Pr...

...all. lib. 7. in f...

Li. 7. ca. 20 quid sit fu... latio.

Quæ pars ...li in ea ...ficiatur.

auctore quarto de compositione medicamentorum secundum locos, cap.quarto. Verùm si talia pharmaca leuentur, extersoria quidem adhuc manent, sed tantò efficacia imbecilliora, quantò mordacitatis magis expertia fiunt, vt eidem Galeno visum est. Non absque ratione itaque eisdem primò vestis, ac lotis vtere, deinceps si eis malum non cedat, non locis: & si opus fuerit, chalcantho, seu atramento sutorio vtare: nam vstum primùm, & lotu in adhiberem, & si non suffecerit, vestum duntaxat. Interea verò, quæ citra mordacitatem extergunt ex sententia eiusdem Galeni eodem loco (*cap.4*) connumeratur cerui cornu vstum, & etiam caprarum: qua de re circa initia eisdem vti possumus, ac cum thure mixtis. Nec erit absonum, cum eisdem medicamentis, præsertim generosè abstergentibus portionem quandam miscere tragacanthi, seu gummi: sunt enim mordacitatis, ac acrimoniæ expertia pharmaca, velut fœnigræci decoctum, tenuis ouorum liquor, & lac, vt planè constat, eodem quarto de Compositione medicamentorum secundum locos, cap.4. Paulus verò æs combustum, vel atramentum sutorium similiter combustũ, cum gũmi parte quadam, ac porcino, seu caprillo felle mixtum, tanquam efficax medicamentum approbat. Aëtius autem æs vstum cum pueri incorrupti vrina commendat: & Trallianus sepiæ testam crematam, leuigatamque simul cum sale fossili. (*Trall. lib.2 cap.7.in fi.*) Et hæc commemorasse sufficiat medicamenta pro pterygij citra chirurgiam curatione: nam si ea indigeat, curationis modum scriptum reperias non modò à Paulo & Celso (vt diximus) verumetiam ab Aëtio libro septimo cap.sexagesimo.

Περὶ ὑπωπίου. *De sugillatione.*
CAP. XXII.

Ex genere effusionum, quas Græci ἐκχυμώσεις, καὶ ἐκχυμώματα appellant, est affectus is, qui ab eisdem Græcis ὑπώπιον, καὶ ὑποφθάλμιον dicitur; à Paulo ὑπόσφαγμα, Latini autem oculorũ sugillationem, recentiores verò medici oculi maculam nuncupant. Nec alia ratione hoc vitium sub oculis gignitur, velut nomen ipsum indicat, quàm in reliquis nostri corporis partibus, cùm videlicet tenuibus circa cutem vasis contusis, aut quomodolibet ruptis, sanguis ipse effunditur per fissuras in spacia quæ circum eadem vasa circumiacent, non vno loco aceruatim, ac statim ita excretus, Galeno teste quinto de Compositione medicamentorum secundum locos, cap.primo, in grumos coiens, sed postquàm per subsultationem, hoc est διαπήδησιν, vt ipsi appellant, effusio ipsa facta est: contingit sanè aliquando, vbi ita coierit, temporis processu liuescere, ac denigrari, parum nimirum grumulis ex disperso in multas cutis partes sanguine coactis. Qua de re Aëtius oculi sugillationem dici asserit, (*li.7.ca.20 Quid sit sugillatio.*) cùm ex ictu, seu plaga quadam, potissimùm ruptis, aut contusis vasis in oculorum tunicis, sanguis sub tunicam subierit, & statim quidem cruentus color oculi fuerit, postea verò liuidus. Quòd verò in hoc malo oculus afficiatur, nomẽ ipsum indicat, at quòd particulatim agnata tunica, seu cornea dicta, indifferenter affici possit; (*Quæ pars oculi in ea afficiatur.*) quæ exteriores quidem oculi tunicæ sunt, modus generationis eius ostendit: sensus quoque indicat, quæ earum fuerit affecta, aliis indiciis non indigens, nam sub qua tunica cruentus statim, postea verò liuidus color apparuerit, aut niger, eadem affecta erit. Verùm si ex sugillatione videndi functio non impediatur, symptoma eam esse dicimus in genere affectus corporis, eorũ scilicet quæ ad visum pertinet. (*Quis affectus prater naturã sit.*) At si visionem impediat per se primò, vtpote magna existens, & sub cornea potissimum, asserimus non symptoma esse, sed morbum in numero, seu quantitate, siue autem symptoma siue morbus fuerit malum ipsum, statim visu comprehendi poterit: nam cruentus oculi color videbitur circa initia, progressu verò liuescens, aut nigricans, putantque ægri rubra omnia quæ aspiciunt, (*Signa.*) cuius mali immediata causa est, vasorum ruptio, aut contusio. Eorum autem ruptionis causa, potissimùm externa, ex ictu seu plaga est: (*Causa.*) quanquam licet raro, & interna esse poterit, vt nimia eorundem vasorum repletio, aut ipsiusmet sanguinis in eisdem venis contenti feruor exuperans, quarum causarum discretionem haud difficulter assequi poteris, externas videlicet ex ægri, seu astantium relatione percipies, internas verò ex teipso perpendes: quibus perceptis confestim ad eius curationem, priusquàm denigrescat, Galeni decreto, eodem quinto de compositione medic. secundum locos, festinare debes. Nam si in grumos sanguis coierit, ægerrimè discuti potest, & temporis progressu liuescit oculus, atque denigratur. (*cap.1 Prognosticum.*) Venæ itaque sectione (si opus fuerit) aut purgatione (si ea ægri indiguerint) præmissa, confestim pro eiusdem affectus curatione ad topica medicamenta deueniendum erit: (*Curatio. Topica qualia esse debeant.*) quæ non modò discutiendi vi prædia esse debent, verùm parum quiddam ex astringentibus miscendum erit; quoniam vasorum tunicula, ex quibus sanguis exilit, disrupta est: quare si ex sola simplici facultate discussoria pharmacum à principio adhibeatur, non solùm quòd effusum est, discutiet, sed & per fissuras aliquid attrahet ex sanguine in contusis venis contento. Postquàm vero in suam naturam redierint venulæ, ad discussoria pharmaca citra astringentium admistionem, oportunè transeundum, ex Galeni sententia, eodem quinto de Composit. medicamẽtorum secundum locos, ca.1. quinetiam & ex ipsis discussoriis pharmacis imbecilliora primùm adhibenda esse idem consulit Galenus, fortiora verò inueteratis, & denigratis admouenda. Instillatur itaque prædictis in oculo (Pauli decreto) sanguis palumbi, vel columbæ, vel calidum lac muliebre, cui thuris paululũ sit adiectum, aut cãdidum oui tepidum infunditur, vt Aëtio visum est, vel sanguis turturis, seu columbæ, Celsus verò prædictis sanguinibus tanquam optimum anteponit hirundinis sanguinem libro sexto cap.6. circa finem: quãuis reliquos quoque tanquam commodos approbet, sequentibus autem diebus oculus sæpe fouendus erit per spongiam cum absyntij, aut hyssopi decocto, iuxta eiusdem Aëtij sententiam, aut sertulæ campanæ, & fœnigræci primùm, postea etiam ipsius tantùm fœnigræci decocto, iuxta Gale. decreta, eodem quinto de compos. medic. secund. loc. Post quę brassicæ folia decocta, & contrita superimposita prosunt, (*Loco citato.*) & caseus recens parumper salsus pari modo impositus, cùm & ipse mixtam quandam habeat facultatem, quare nihil absurdi erit, eo etiam in principio vti. Eiusdem quoque generis sunt rosæ, melilotum & crocus, vt eodem quinto de Compositione medicamentorum secundum locos liquet. Inueteratis autem sugillationibus, & denigratis fortio- (*Citato loco.*)

tio-

tiora discutientia medicamenta admouenda erunt: inter quæ sunt raphanus, hyssopum, myrrha, ari radix, origanum, myricæ folia, & fructus, cardamomum, & reliqua innumera, quæ à Galeno præcitato loco connumerantur: ex quibus idonea medicamenta parari poterunt.

Περὶ ὀφθαλμῶν ἑλκῶν. *De oculorum vlceribus.*

CAP. XXIII.

VNum quidem genus est vlcerum in oculis, vt Paulus testatur cap. 22. tertij libri, quamuis differentiæ specificæ diuersæ sint, ac diuersimode nuncupentur, vt idemmet auctor asserit, prout diuersæ eiusdem oculi partes exulcerari contingit, non vno etiam modo. Nanque tunica agnata interdum, interim corniformis, aut angulorum aliquis, seu palpebra eadem affectione laborant, quemadmodum Seueri autoritate affirmat Aëtius. Quæ verò prædictarum partium exulcerata sit, haud difficile dignosci poterit: cùm & propè sensu visus diiudicetur. Ipse verò affectus morbus est in genere solutionis continui, visionem incommodans, si fuerit notatu dignus, non solum ob id, quòd redundantem humorem coaceruat, sed etiam quia efficit, vt cristallinus humor ex breui spacio cogatur cum circunfuso splendore conuersari, Galeno auctore libro primo de Causis symptomatum, cap. secundo, præsertim si in corniformi genitum sit vlcus, & quod procedens quoque ad interiora vlcus versus pupillam, aliquid aquosi humoris foras effundit, atque hinc imminet periculum, ne sic affectus, ad extremam perueniat cæcitatem. Cuius exulcerationis causa, aliquando externa, ab aliqua videlicet re ad oculum illabente esse poterit, aliquando interna, puta ex acrium humorum erosione, à qua magna ex parte fit. At si externa fuerit causa, facile ex ægri, seu astantium loquela percipitur. Verùm si ex acribus humoribus, ac causa interna fiat vlcus, ex qualitate doloris, pruriginosa videlicet, aut punctoria, redundantis succi qualitas inuestigari poterit, ægri ætate, ac temperamento, & victu, regione, anni tempore, aëris constitutione, ac reliquis non prætermissis. Quantùm verò ad prognostica attinet, satis sit nosse, quòd vulnus seu vlcus corniformis tunicæ periculosius sit, quàm reliquarum partium oculi: & si ea ipsius pars, quæ pupillæ obiecta est, fuerit vlcerata, si vulnus ad interiora descendit, magna ex parte taliter affecti obcæcantur, Galeno teste eodem primo de Causis symptomatum, cap. secundo. Quæ verò vlcera in agnata tunica oborta sunt, non adeò periculum afferunt, velut prædicta. Cæterùm siue in corniformi, seu agnata tunica, siue palpebris, aut oculorum angulis, aut quacunque alia oculi parte vlcus fieri contingat, eandem secundum genus curationem requirit, quam & alia vlcera: quamuis ob partis naturam quam lenissima adhibenda sint medicamenta, iuxta Gale. sententiam quarto de Compositione medicamentorum secundum locos cap. tertio. Nam medicamentorum sylua, quæ propriè ad oculorum vlcera pertinet, vt idem testatur Gale. itidem scopum habet, vt vlcus mundum seruetur, vtpote partium natura ipsum explente, & ad citatricem perducente, quemadmodum in aliis vlceribus videre licet, vniuerso tamen corpori præ omnibus prouidentia adhibita, quo id quod redundat in habitu tollatur, Aëtio auctore, per venæ sectionem corpore existente, pleno, humeralis, seu mediæ venæ eiusdem lateris, aut per purgationem, si humorum aderit acrimonia ex quibus vlcus fuerit exortum, siue per clysterem. Quòd si cunctis his opus fuerit, omnibus etiam vtendum erit, Aëtio teste. Nec minus humorum defluxus auertendus erit ad inferiores partes frictionibus, vinculis, ac cucurbitulis. Quibus autem purgantibus medicamentis vtendum sit, vbi opus fuerit, pro ratione redundantis succi, eo prius concocto, ac præparato, ex sæpius iam dictis studiosi requirant, pariter & conuenientem victus rationem, abstinendo potissimum à vino vsque ad declinationem, ac cauendo ea, quæ caput replent, & fluxionem irritant. Quod vero ad topica medicamenta attinet, si vlcus simul cum inflammatione infestet, curationem ex iis, quæ inflammationem lenire possunt, & concoquere moliemur, non neglectis iis, quæ ad vlcus propriè pertinet, ex Pauli, & Tralliani sententia. Qua de re per initia collyrium album muliebri lacte dissolutum immittendum erit, instillandumque ex oui albumine: & cataplasma adhibendum, ex Aëtij sententia, ex ouo simul cum eius vitello, cum rosaceo & vino, ita vt leniter tepefactum, & lana (vt ipse testatur) exceptum imponatur: poterit etiam applicari, si ex linteo lineo excipiatur. Sequentibus autem diebus fomentum fiat ex rosarum decocto, aut meliloti, & infundatur lac muliebre cum ouo tepidum, adhibeanturque linimenta, maximè id quod ex capitibus papaueris, meliloto, croco & pane paratur, ex quo superna duntaxat palpebra illinatur, quo aperiri possit oculus, & lachrymas influentes excernere, oculus quoque leniter deligetur, iuxta eiusdem Aëtij decreta. Si autem vlcera sordida fuerint, mulsa mediocriter diluta, & fœnigræci decocto vtemur, Paulo teste. At si multa fuerit sordes, ad fœnigræci succum parum mellis addere conuenit. Oportet autem fœnigræcum ipsum exactissimè purgare, sæpè abluere, ac eo modo madefacere pura dulci aqua, quemadmodum idem Aëtius docet libro septimo, cap. decimoquinto. Postquàm autem purum factum est vlcus, à fœnigræci succo abstinendum erit, & collyrio ex thure quod vim glutinandi, ac incarnandi obtinet, vtendum. Eo autem vtaris, quod ammoniacum, sarcocollam, thus, ac crocum excipit, cum fœnigræci succo, & quandoque cerussam etiam lotam, ac amylum; nam quod aliter Græci conscripserunt, acrius quodammodo medicamentum esse videtur, præter id, quòd opium etiam excipiat, veruntamen interdum, robustis præsertim corporibus, & ipso quoque vtare. Eo autem incarnato, ac explanato, aut etiam adhuc paulò profundiori existente, adhibenda sunt collyria, quæ cicatricē inducere possunt, præsertim id, quod Cleoni inscribitur ab Aëtio, & Paulo: eius autem compositionem inuenies apud Paulum libro septimo cap. decimosexto, & apud Aëtium libro septimo, cap. centesimoseptimo. Nam vlcera oculorum eadem secundum genus curationem requirunt, quam alia vlcera, vt Galenus inquit quarto de Compositione medicamentorum secundum locos cap. 3. quanquam ob partis naturam quàm lenissima adhibenda sint, vt diximus.

Pars affecta. *Affectus.* *Causæ.* *Prognostica.* *Curatio.*

Vena sectio. Purg. *Victus.* *Topica.* *Curatio.* *Victus.* *Topica quæ esse debeant.*

Περὶ

Πεϱὶ οὐλῶν, καὶ λευκωμάτων.

De cicatricibus, & albuginibus.

CAP. XXIIII.

CVratis oculorum vlceribus, cicatrices in eis fiunt, quæ, Paulo teste, cap.22. tertij libri, si per summa oculorum sint, à Græcis interim οὐλαὶ, à quibusdam verò νεφέλια, Latinè cicatrices, seu nubeculæ appellantur, à quibusdam vero albugines tenues. At si altiores fuerint, à Græcis λευκώματα, à Latinis verò albugines, & ab aliquibus crassæ albugines nuncupantur. Possunt autem non ab re omnes prædictæ cicatrices albugines nuncupari, cùm in oculi nigro albæ appareant. Densata enim corniformi tunica, vt inquit Aëtius, subiectus ipsi cæruleus color non amplius translucet, ex quibus verbis liquet. quæ oculi pars in albuginibus afficiatur, nam corniformis tunica præcipuè: connumerandæque insuper & ipse sunt inter morbos in numero, quòd si supereminentes fuerint, maximè albescunt, auctore Aëtio. At si planæ, seu æquales, minus sunt albæ, quæ verò magis cauæ quodammodo concolores sunt nigro, earum causa minimè inuestiganda erit, cùm præcedentia vlcera insequātur. Verum ipsæ, vt testis est Cornelius Celsus libro sexto cap. sexto, duobus vitiis periclitantur, ne videlicet aut cauæ, aut crassæ sint: qua ratione dicebat Aëtius callosas, ac diuturnas, & crassius cicatrices curare non oportere; si vero suffusio etiam, aut glaucedo affuerit (vt ipse inquit) vanum est cicatrices extergere. Si quis autem eas exterere velit, quæ curari possunt, victus rationem ægro corpori accōmodare debet, ex qua moderata materia, & boni succi, per vniuersum corpus diffundantur, ex eiusdem Aëtij sententia. Itaque ab omnibus acribus, salsis, ac crassi succi cibis abstinere oportet, & moderatè boni succi eduliis vti, & probæ concoctionis maximè curam gerere: nec minus & à multo vino abstinere debet æger. Illitio autem oculis facienda erit ante cibum, non statim à lecto, neque ante cœnam, priori cibo bene concocto, & vbi ventris excrementa prius deposuerit, & capite, ac toto corpore leuis sit æger. Securius autem erit, iuxta eiusdem auctoris sententiam, lenioribus extergentibus vti: nam quæ attenuari possunt cicatrices, moderatè pharmacis extergentibus curari possunt. Vitanda verò sunt acria, & quæ excoriant medicamenta; nam succedentibus ex eis fluxionibus, itemque inflammationibus, & aliquando resolutis cicatricibus, vlcera magis profunda fiunt. Interea autem medicamenta, quæ citra omnem molestiam recentes cicatrices exterunt, lac equinum existit, cum modico melle asiduè illitum, Aëtio teste. Similiter etiam centaurij minoris succus ex melle, vt Paulo, & Tralliano visum est, nec minus & anagallidis ceruleum florem habentis, aut chelidonij succus cum melle, seu menthæ succus, eodem Aëtio auctore. Extergunt quoque citra mordacitatem, cornu cerui vstum, velut etiam caprarum, Galeno teste quarto de compositione medicamentorum secūdum locos. inueteratas autem, ac altiores albugines tum abstergentibus, tum discutientibus pharmacis curare tentandum, iuxta Pauli sententiam. Inter quæ tum Paulis ipse, tum Trallianus sæpiæ testam combustam, & cum melle in pollinem redactam, admodum probant. Aëtius butirum liquefactum solum illitum, necnon rumicis hortensis, & plantaginis semen in testa exustum, & in cinerem redactum, exacteque tritum approbat. Similiter pullorum hirundinum capita detracta, in olla exusta, ac trita: galbanum quoque cum melle liquefactum, ac similiter tritum adhibere præcipit. Nec minus vti poteris ære vsto, aut eiusdem æris squama, seu flore, prius tamen lotis, eisque solis in puluerem redactis, aut cum melle mixtis: poteritque inspergi infrascriptus puluis, qui excipit cornu cerui vsti drac. j. sepiæ testæ combustæ drachm. s. sarcocollæ drach. j. & s. aristolochiæ rotundæ scrup. j. sacchari drac. iij. fiat puluis. Et si fortius medicamentum reddere velis, myrrham, aut nitri spumam addas, æs vstum, eiusdemque squamam, aut florem, quæ vt magis mordacitatis fiant expertia, lauentur prius, vt diximus. Hæc pro curatione prædicti affectus commemorasse sufficiat.

3.ca.37 *Pars affect.* *Affectus.* *Curatio.* *Victus.* *Topica quæ esse debeant.* *Aetius li.7 cap.39. Pau. loc. ci.* *Pal. lib. 2. cap. 5 loco citat. cap. 4*

Πεϱὶ φλυκταινῶν. *De pustulis.*

CAP. XXV.

ORIVNTVR interdum in oculis, potissimum circa corniformem tunicam, quamuis in eorum albo, & in palpebris interim fieri possint, Aëtio teste, pustulæ quædam: quæ à Græcis φλύκταιναι, à Latinis, vtpote à Celso, pustulæ, à barbaris vesicæ nuncupantur. Hæ inquam, vt Paulus asserit, excrescentiæ quædam sunt corniformis mēbranæ, ortæ ex humore quodam subexcoriente ipsius compaginem: Afficitur itaque per hunc affectum oculus, præsertim secundum corniformem tunicam, vt ex eiusdem descriptione liquet, & cum illud sensu indicari queat, non opus est alia indicia afferre. Estque morbus in quantitate, seu magnitudine præsertim: quanquam & intemperie, & in soluta continuitate simul morbus dici possit, cùm de numero tumorum præter naturam sit, verùm cùm eadem tunica corniformis ex quatuor veluti membranis dēsissimis, ac fortissimis constet, possunt interim sub prima membrana prædictæ fieri pustulæ, aliquando verò sub secunda, aut tertia, quapropter quædam in superficie, quædam verò in profundo eius fiunt. Quod si in superficie, sub prima videlicet membrana fieri contingant, colorem nigriorem præ se ferunt, eodem Aëtio teste. Si autem sub secunda, aut tertia membrana consistant, albidiore colore pustulæ fiunt; nam licet iam dictarum pustularum color naturalis niger sit, in profundo corniformis tunicæ cùm fiunt, occultatur, eo quòd tunica corniformis alba est, cornibus simillima. Inquā tū igitur, vt idem Aetius asserit, in profundo corniformis tunicæ pustula occultatur, intantum colorem assimilat, & maiorem dolorem inducit, & molestior est. Ex iis ergo interstinguendæ sunt pustulæ, quæ in superficie, ab iis, quæ in profundo fiūt. Oriuntur autem aut à sanguine ob plenitudinem, aut ab acribus succis, vt idem asserit Aetius, quas causas inter se distinguere, aut dignoscere haud difficile erit, si & doloris qualitatem, ac magnitudinē, ipsarumque pustularum colorem, & ægri temperamentum, habitum, ætatem, ac eiusdem anteactam vitam, anni tempus, regionem, aëris constitutionem, ac reliqua optimè perpendas. Verùm ex quacunque causa orta fuerit pustula, si superficiaria fuerit, curatu facilis erit, difficilis autem si profunda, etiam si tunica ipsa vlcerata sit. Periculum nanque est si in profundo orta sit, ne reliquum corniformis

Aet. lib. 7. cap. 29 *Celsus lib. 6. cap. 6* *Pustulæ quid sint.* *Pau. lib. 3. cap. 22* *Pars affecta.* *Affectus.* *Signa.* *Causæ.* *Causarum signa.* *Prognosti.*

tenue existens rumpatur, & vuiformis procidat, ac effluant oculi humores: præsertim si iuxta pupillam ruptio fiat, vt Aëtius asserit, aliudque graue cõsequatur. Nam inducta etiam talibus vlceribus citatrice, homo non videbit propter inductas cicatrices. Quomodo autem superficialis orta postula ab vuiformis tunicæ procidentia propter corniformis rupturam, seu corrosionem distinguatur, sequẽti capite explicabimus. Cæterũ curandæ pustulæ sunt primũ, vt multiloquiũ, sternutationes, iram, spiritus detentionem, splendorem nimium caueamus. Inhibeanturque deambulationes, & alij motus ab initio. Cibos assumant molles, ac concoctu faciles. A vino abstineant toto curationis tempore, ex Aëtij sententia. Pro potu verò aqua vtantur hordei, vel coriandrorum, seu cinnamomi parum in ea decocto. Vtroque autem, cibo scilicet & potu vtantur exiguo. Et si totius corporis plenitudo infestarit, vena eis secanda erit, si quid eorum, quæ sæpiùs diximus, non prohibeat, non semel tantùm, sed bis, & sæpiùs, si opus fuerit. Sequato autem humeralem, seu mediam: aut mediam primò, deinde humeralem, prout magis opportunum videbitur. Aluus quoque acri clystere excitetur, quo humorum defluxus deorsum vertatur. Pro quo etiam satisfaciunt frictiones, & infernarum partium vincula. Verùm si humorum mordacitas, seu acrimonia pustularum causa fuerit, purgatione potius vtendum erit, eis primùm domitis, ac præparatis. Atqui vitanda sunt ex Aëtij sententia ea medicamenta, quæ vehementius purgant, & maximè, quæ stomacho sunt magis infesta. Quapropter manna, aut pulpa casiæ fistulæ, cum tamarindorum decocto, & antidoti diacatholicon pauco vti poteris, aut reliquis huiusmodi, deinde ad topica deuenias medicamenta, quæ licet leniter discutienda esse debent, eodem Aëtio teste, tamen vbi recentes pustulæ fuerint, & adhuc inflãmatæ, à leniter quoque astringentibus absolui non debent: vitandæ tamen sunt deligationes, tanquam eis infestissimæ. Verùm cataplasmata adhibere oportet, vbi inflãmatio affuerit, maximè in principio, leuia quidem, sed lata, vt Aëtius asserit. Ea verò sunt tenuibus, ac mollibus linteolis illinienda, & super totum oculum imponenda, supercilio, ac mala, & tempore simul comprehenso: & sinenda sunt quandiu fuerint madida: postquàm verò siccata fuerint, tollẽda ea sunt, & alia imponenda, inter quæ commendat Aëtius ouorum albuginem, ac luteum tritum cum pauco croco, moderatoque passe, ac pane: additque ipse opij modicum, id quod ipse non auderem, in maximus infestaret dolor, & in pauca quantitate: vel loco eius Recipe lycij, & croci ana scrup. j. sarcocollæ scrup. j. & s. thuris scrup. ij. cum duobus vitellis, ac albuginibus ouorum, & aqua rosacea, fiat liquidum collyrium, & cum mollibus linteolis (vt diximus) applicetur: aut guttatim in oculum instilletur. Procedente verò tempore ouum auferatur, poteritque addi myrrhæ parum, ac fœnigræci cremor. Verùm vitandum est (vt diximus) ne oculus in his diutius deligetur: est enim eis hoc nocentissimum, proficiente autem curatione adhibendum erit medicamentum, quod ex thure, myrrha, & croco paratur, Aëtio teste; fomentisque vtendum calfacientibus: licet ab initio tepida adhiberi debeant, quæ quod reliquum est, discutere valeant. Parentur autem ex florum chamæmeli, fœnigræci, seminis lini, aut melilothi decocto. At si ob multitudinem pustulę rumpantur, aut ob acrimoniam erodatur, ac vlceretur corniformis tunica, earum curatio petenda erit cap. de oculorum vlceribus. Nec alia ratione pus, quod intra corniformem est generatum, curari debet, Galeno auctore, quarto de compositione medicamentorum secundum locos, quàm pharmacis discussoriis, iam dictis, & propterea de eo separatim tractare non libuit, prius tamen vniuersum corpus euacuato, si opus fuerit. At si eis medicamentis malum non cesserit, chirurgia indiget, prout Galenus docuit in fine 14. method. medend.

Curatio. *Ratio victus.* *Venæ sectio.* *Diuertentia.* *Purgatio.* *Topica quæ competant.*

Πεϱὶ προπτώσεος. *De Procidentia oculi.*

CAP. XXVI.

CVM propter erosionem, aut ruptionem corniformis tunicæ, potissimum cùm vlcera profunda euadunt, pars quædam vuiformis, seu aciniformis tunicæ procidit πρόπτωσις, à Græcis ῥαγοειδοῦς χιτῶνος, à Latinis vuiformis tuniculę procidentia dicitur, à quibusdam barbaris corneæ ruptura appellatur. Describitur autem à Paulo quod procidentia est vuiformis tuniculæ, quæ erosa, ruptáve cornea tunica accidit. Ea insuper cùm nondum creuit à Græcis μυιοκέφαλος nominatur, cò quod figura muscæ capiti similis existit, Paulo, & Aetio testibus. Cùm vero amplius creuerit, & eousque, vt acinum vuæ repræsentet, σαφλύωμα à Græcis, à Latinis vuatio dicitur. At vbi plurimum aucta sit, vt palpebras transiliat, μῆλον, à Græcis, vtpote à Paulo, Latinè malum vocatur. Verùm vbi callum obducat, prẹter id, quod extra palpebras transgrediatur, ab Aetio, & Paulo ἧλος, Latinè clauus nuncupatur: quoniam per omnia claui capiti similis existit. Affectus hic, quamuis oculi existat; non tamen secundum omnes eius partes, sed in eo tum corniformis, tum vuiformis tunica oblæsa est, corniformis inquam erosa, vel rupta in soluta continuitate morbo afficitur. Ipsius verò vuiformis tunicæ morbus in situ est, totiusque oculi, in figura. Quapropter nec vna duntaxat pars in hoc affectu laborat, neque vna tantùm affectu. quò fit, vt pupilla ipsa in iam dicto affectu diuulsa omnino sit, ita vt aut non appareat, aut à situ, & figura eius sit immutata: quo discriminatur oculi procidentia ab eiusdem phlyctæna, seu pustula, tum etiam, quòd id quod prolapsum est, nigrum, aut cæruleum apparet, in circuitu vero circa fundum eius partis, quæ procidit, labia corrosæ corniformis tunicæ alba apparent, id quod in pustula videre nõ licet: quoniam ea superficialis existens, similiter vndique nigra est, licet non exacta nigredine. His itaque indiciis planè distinguere poteris affectum hunc à phlyctæna, seu pustula, iuxta Aetij decreta, cap. 29. & trigesimotertio libri septimi. Quomodo autem eius differentias, quas quatuor esse diximus, inter se distinguere liceat, ex suprà relatis liquet: licet Aetius ipsorum etiam staphylomatum differentias plures conscribat, vtpote cùm corniformis ipsa tunica fuerit eleuata, & eminentiam acino vuæ similem fecerit, aut ab humoribus intra ipsam collectis, aut ex pustula quadã satis profundè inter eius partes consistẽte: quæ duę differentię licet tunicam ipsam corniformem eleuent, & incuruari faciant, non tamen ipsam rũpunt, seu exedunt. Et ꝑpterea eiusdẽ eleua-

eleuatio sola, & non ruptura existit. quo fit, vt neque id, quod prolapsum est, cæruleum, aut nigrum appareat: quemadmodum in vero staphylomate; in quo disrupta iam est corniformis tunica, & magnus vuiformis tunicæ prolapsus factus est: cui etiam sententiæ adhærere videtur Celsus libro 7. cap. septimo, dum dixit, In ipso autem oculo nonnunquam summa attollitur tunica, siue ruptis intus membranis aliquibus, siue laxatis; & similis figura acino fit, vnde id σταφυλώμα Græci vocant. Verùm cùm has duas differentias non liceat (Paulo teste) vera σταφυλώματα appellare; & insuper earum curatio ab ea diuersa existat; cùm vna inflammationis, reliqua pustulæ curationem similem requirat; propterea eas silentio prætereuntes, de veri prolapsus differentiis, quas quatuor esse diximus, sermonem faciemus: cuius causa erosio, aut ruptio, corniformis tunicæ existit, vt diximus. Ex quacunque ergo causa oculi procidentia ad μυοκέφαλον degenerauerit, si medicamenta ritè adhibeantur, curari poterit: quemadmodum etiam, licet ægrè, recentia σταφυλώματα. Verùm vbi alborem, aut callum contraxerint, nullus remediis locus est, ex Pauli sententia. La verò procidentia, quæ curationem admittit, vtpote quæ ad μυοκέφαλον degenerauit, aut ad recentia σταφυλώματα repellentibus, simul & adstringentibus pharmacis illi opus est, Galeni auctoritate, quarto de Compositione medicamentorum secundum locos. quem sectati sunt Paulus, & Aetius. Est verò eius sententia hæc. At verò vlcera quæ per erosionem tunicæ corniformis fiunt, vt etiam ex vuiformi quid pronuat, manifestum est, quod tum propter seipsam, tum ob prolapsionem, repellentibus, & adstringentibus pharmacis illis opus est: conandum verò, vt ex ipsis eligamus, quæ nullam aspritudinem faciunt, ea sunt folia rosarum, flores, & succus, nardi spica, crocus, lycium, & hypocistis. At vehementiorem his adstringendi vim habent (vt testatur) acacia, & omphacium, item balaustium, cytini, & gallæ omphacitides. poterunt itaque folia, & flores rosarum in vino adstringenti decoqui, aut aqua pluuiali, si adsit inflammatio, aut calor immodicus, & in eo decocto spongiam imbutam supra affectum oculum applicare, aut ex plantagine, rubi foliis, virga pastoris, & polygono ac rosis, vt suprà, parato decocto fotus fiant. Poterit insuper ex foliis rosarum, ac cydoniis in vino adstringenti, aut aqua pluuiali decoctis, acaciæ scrup. ij. croci scrupul. s. additis, cataplasma fieri, ac adhiberi, aut ex plantaginis, polygoni, & rubi foliis pariter decoctis, croci gra. iij. licij, & hypósticidis singulorum scrupul. s. nardi spicæ gra. iiij. additis, itidem cataplasma componi: nec minus collyrium ex infrascriptis conficiatur, quo salubriter vti poterit. Recipit autem aloës lotæ, pompholygis præparatæ, sarcocollæ nutritæ ana scrup. s. spicæ nardi, croci ana gra. v. stimmeos, seu stibeos vsti, & abluti, quod medicorum vulgus antimonium appellat, scrup. j. cum cremore tragacanthi, aut fœnigræci, fiat collyrium, & vtare, aut omphacitides gallas tere, balaustium, & cytinos, ac rosarum flores, & cum succo polygoni, aut virgæ pastoris, foliorum oliuæ, aut rosarum vtitor. Verùm si inflammatio affuerit, mitioribus semper vtaris iam dictis medicamentis, ac simul cum ouo recenti ea infundas. Quæ verò σταφυλώματα prædictam curationem respuunt, chirurgia indigent, vt moderatum ægrotanti decorem conciliemus, non autem vt visum abolitum restituamus: quæ quomodo administrari debeat, disertissimè à Paulo libro sexto cap. 19. scriptum reperitur: & ab Aetio cap. 35. lib. 7. necnon à Celso libro septimo cap. 7. quo fit, vt nos breuitati indulgentes, id præterire ex proposito cēsuimus. Pariter victus rationem scribere noluimus, cùm non alia indigeant, quàm ea quam aliis oculorum affectibus laborantibus, in præcedentibus instituimus, præsertim cap. de vlceribus, & de pustulis.

Περὶ μυδριάσεως. *De mydriasi, seu pupillæ dilatatione.*

CAP. XXVII.

Licet rhagoidis, seu vuiformis, foramen, quod pupillam appellant, quatuor modis à naturali statu immutari possit, Galeno teste libro primo de Causis symptomatum cap. secundo, nempe vel ampliatum, vel imminutum, vel ruptum, vel in aliquam partem detortum, seu diuulsum, cùm eius amplitudo, siue à natiuitate sit, siue postea accedat, semper visui incommodat; imminutio verò, quę à natiuitate incepit, acutissimi visus occasio est: quæ verò posteà accedit, praua existit. Reliquorum verò vitiorum nullum, neque si à natiuitate, neque si post incidit, quicquam quod æstimatione dignum sit, visui officit. Propterea duabus vltimis eius mutationibus à naturali statu derelictis, de eiusdem incremento, seu ampliatione primò, deinceps de eius imminutione tractare decreui. Appellant autem μυδρίασιν Græci, pupillæ effusionem, seu dilatationem Latini: cùm pupilla ipsa colore quidem nihil euariat, multo verò latior, quàm pro naturali modo efficitur, vt aliquando ad iridis circulum accedat, Aetio teste, & Paulo. Ex eo autem, quòd perpetuo hic affectus visionem lædat, siue ab vtero, siue postea contingat, Galeni auctoritate, censendum est oculum ipsum oblæsum esse, non tamen totum, sed secundum rhagoidis foramen, hoc est, pupillam, ea nanque à naturali statu recessit, & pro quantitate declinationis increscit iterum ipsius visionis noxa, vt idem Galenus testatur: estq; morbus in genere conformationis, quoniam immodicè pupilla dilatata est. dicebat nanque Galenus lib. de different. morborum, quòd concauitatum morbi, siue obstruantur, siue immodicè pateant, omnes ad conformationis genus reducuntur: nam in omnibus his naturalis conformatio impedita videtur, cauitate videlicet ipsa à naturali mediocritate secundū excessum recedente. Pro cuius recessus quantitate quandoque in totum visus impeditur, interim verò vident ægri, verùm obscurè, & quæ videntur ab ipsis omnia minora, quàm sint, putantur esse, Paulo, & Aetio testibus; neque id mirum, nam diffunditur in eis visiuus spiritus. Quapropter siue in prima protinus conformatione, siue postea amplior fuerit pupilla, iuxta Galeni sententiam, eodem 1. de causis symptom. vniuersus ipsam spiritus implere non sufficit, vnde ipsum diffundi, dissiparíque necesse est, quo fit, vt natiua vitiosa sit, & non naturalis vitio non careat, id quod non accidit in eius imminutione, vt dicemus; bonæ itaque visioni semper incommodat pupillę dilatatio, seu amplitudo, ceu ex iam dictis planè liquet. Eius autem causa humor excrementitius existit, ex Pauli sentētia, qui aut aceruatim, aut paulatim affluit, ab eóque citra sensum, vt Aetio visum est, vuiformis tunica distenditur, & pupilla amplius dilatatur. Sunt qui velint,

Quid sit pupillæ dilatatio. Aetius lib. 7. cap. 52 Paulus lib. 3. cap. 22 Quę pars afficiatur. Quis affectus præter naturam sit.

cap. 7

Signa.

cap. 2

Causa.

Vide Auic. lib. 3. fen 3. tract. 4. cap. 12.

Arabes præsertim, & qui eos sectantur, communiter practicantes, ex ipsius vualis tunicæ desiccatione interdum pupillæ dilatationem excitari, exemplo coriorum perforatorum, cùm exsiccantur; dilatantur siquidem illorum foramina, vt ipsi asserunt. Quare sic quoque euenire putant pupillæ, si immodicè rhagoides tunica exsiccetur, neque nos illud negamus, præsertim cùm Galen. illud fateatur lib. 1. de causis symptom. dum dixit, continentem causam (vt ita dicam) dilatationis pupillæ esse rhagoidis tunicæ tensionem, atque ipsam propria ipsius ratione bifariam tendi, aut exsiccatam, vt similarem, aut humectatam vt instrumentum; siccitatis verò curatio difficilis est. Verùm nos sectantes Paulum, & Aëtium in hoc, & tanquam sæpius contingentem, ac curatu non ita difficilem, tantùm eam, quam ipsi assignant causam dilationis pupillæ admittimus modo, humorum videlicet effluxum: qui aceruatim, aut sensim, & paulatim ad vuiformem tunicam feruntur, à quibus ipsa ampliùs dilatatur, vt diximus: quòd si suapte natura pupillæ amplitudo fiat, omnino incurabilis existit; si non naturalis sit, ęgrè curabilis fit: nam cùm membranosa sit tunica vuiformis, vbi semel distenta fuerit, induratur, neque facilè amplius contrahi potest, Aëtio teste. Accidit autem hæc affectio magis pueris propter tunicarũ debilitatẽ: insuper & his, qui ex natura nigros habent oculos, quoniam magnas etiam pupillas habent, & propterea facilè in hanc affectionem delabuntur. Quæ vtique curari potest, pro eius curatione, attenuante vtendum est victus ratione, atque ventri commoda, vt testatur Aëtius. A vino abstinendum erit, donec affectio fuerit soluta. Balnei vsus sit rarior: deambulationibus lentis, ac plurimis, in locis vmbrosis vtendum erit, clysteriisque, vt aluus humecta sit, & materia ad infernas partes detrahatur. Similiterque infernarum partium frictione, & (si nihil impedierit, affueritque corpori plenitudo) venam secare oportet, in cubito humeralem videlicet, vel mediam, aut purgantia medicamenta pro ratione redundantis succi adhibenda sunt; quanquam nec ea pluribus vicibus exhibenda erunt, neque vehementer purgantia esse debent: quæ si fieri nequeant, Aëtij, & Pauli decreto venas in angulis oculorum diuidere oportet: deinde cucurbitulam occipitio admouere, & marina aqua frontem, & oculos perfundere, hyeme tepida, æstate frigida, tota etiam facies in aquam mittatur, oculis per tempus quoddam apertis, vt Aëtius asserit: quòd si marina aqua non adsit, parum salis aquæ misceatur, aut posca aquosa assumatur. Pharmacis autem supra affectum locum subadstringentibus vtendum erit: nam si valde acria fuerint, humorum copiam attrahunt, distenduntque membranas, & latiorem pupillam efficiunt: si verò vehemẽter adstringant, aut immodicè frigefaciant, membranas indurant, ampliusque contrahent, ac coarctabunt pupillam: quod quidem incommodum est: nam hæc res pupillam ad tabem conducit. Sunt autem moderatè astringentia, quibus vti poteris, Aëtio teste, rosa, crocus, spica nardi, cortex thuris, pompholyx, spodium, & acacia, &, vt summatim dicam, cuncta ea, quæ citra aspritudinem adstringunt, atque repellunt, exsiccántve quorum mentio ex Gal. sententia, in pręcedenti capite facta est; ex quibus quoque licebit, prout vsus exigit, medicamenta componere, eisque salubriter vti.

cap. 2.

Prognost.

Curatio.

Victus ratio.

Περὶ φθίσεως. *De tabe pupillæ.*

CAPVT XXVIII.

INTERIM quoque contingit, vt iam dictum rhagoidis foramen imminuatur, quam imminutionem Græci φθίσιν appellant, vt patet decimo de vsu partium; Latini verò tabem, seu diminutionem pupillæ vocant, medicorum vulgus pupillæ constrictionem. Est nanque affectus is oculi, quo pupilla fit angustior, obscurior, atque rugosior, Paulo auctore. Quod verò affectus hic ipsius pupillæ duntaxat imminutæ sit, nihil cornea priuatim affecta, quocirca, & alteri oculorum magna ex parte accidit, patet eodem 10. de vsu partium, ita vt cognitu facilis sit, neminemque Medicorum lateat, quandoquidem (vt Galenus testatur) sanus oculus, qui in propinquo est, affecti vitium prodit. Afficitur ergo oculus in hac affectione secundum eius pupillam, poteritque affectus is ad conformationis genus reduci, cùm naturalis conformatio corrumpatur, in specie verò in cauitate, seu via foramine ipso rhagoidis, hoc est, pupilla in se ipsam cõcidente, & propterea minori reddita, & quãquam cognitu facilis sit is affectus, neminémque Medicorũ lateat, vt diximus, Galc. auctoritate, collatione facta eiusdem ægri, ad oculum sanum, tamen ex eo quòd his maiora apparent, quàm pro naturali modo, quæ ab ipsis videntur propter pupillæ angustiam (vt Aëtio, & Paulo, visum est) argui poterit. Causam verò huius dixit Paulus esse densationem, quæ siccitati potius tribuenda est; Aëtius verò ait plerisque hoc contingere ex periculosis debilitatibus, aut ingenti capitis dolore. Differt autem iuxta eorundem sententiam pupillæ tabes ab oculi macie, seu atrophia: quòd in tabe pupilla duntaxat angustior, ac minor efficitur, macies verò totum oculi bulbum minorem, ac humiliorem reddit. Galenus verò 1. de causis sympto. minorem reddi pupillam morbi vitio ob geminam causam fatetur, quarum vna est, ex parte ipsius rhagoidis tunicæ tantũ, altera ex parte humoris tenuis albuginei dicti, qui medio loco inter ipsam rhagoidem, & crystallinum humorem effusus consistit. Atqui solius tunicæ affectus (vt ipse refert) extensio quædam, relaxatióque est: qualis vtique in externis subinde partibus accidit, cùm in articulis ligamenta redundanti humore sunt perfusa, & ne quis opinetur, quòd ab eadem causa, eodémque affectu rhagoidis tunicæ excitari possint contraria vitia, pupillæ videlicet cùm dilatatio, tum diminutio, eodem libr. 1. de causis symptom. dicebat ampliationis pupillæ causam, vt ita dicam, cõiunctam esse tensionem ipsius rhagoidis tunicæ: ipsius verò imminutionis, seu paruitatis, eiusdem rhagoidis tunicæ esse relaxationem, quapropter non ad eundem prædictæ tunicæ affectum dilatatio, & imminutio pupillæ consequuntur. Sed prima ad tensionem, reliqua verò ad relaxationem. Tenditur autem, aut exsiccata, vt pars similaris, aut humectata, aut instrumentalis. Quare quamuis ex ipsius rhagoidis tunicæ humectatione interim pupillæ dilatatio fiat, non vt similaris pars, sed vt instrumentalis humectata erit, eodem Galeno auctore, cùm verò propter humorem rhagoidis tunicæ minor redditur pupilla, eadem tunica non tenditur, neque vt instrumentalis pars afficitur, sed ex humore relaxatur, atq; humore perfusa, vt similaris pars humectatur. Si autem vitio albuginei

buginei humoris pupilla ipsa imminuta sit, hoc vitium in eius defectu consistit: cuius occasione vuiformis tunica, euacuato interno eius loco, ac interna eius portione exsiccata, in se concidens contrahitur, ac rugatur, atque idcirco pupillam imminuit. Deteriùs autem ex talibus affectibus cernere contingit, non vtique propter pupillæ paruitatem, sed quia pupillæ paruitas vitiosos iam dictos affectus sequitur, quorum culpa necessariò peius cernit oculus sic affectus, & non propter pupillę angustiam, eodem Galeno teste: nanque si ad extensionem, relaxationémque rhagoidis tunicæ, pupillæ imminutio sequatur, redundanti humore ipsa perfusa affectus hic causa erit, vt oculus deterius cernat, & non pupillæ angustia. At si contracta, ac rugata eadem tunica ex albuginei humoris defectu in se ipsam concidat, atque pupillam imminuat, non propterea quòd pupilla imminuta sit, sed quoniam siccior efficitur crystallinus humor ex defectu albuginei, à quo largiter imbuebatur, & rhagoides tunica in se concidens, spatium quod inter ipsam, & crystallinum interest, angustius efficit: itaque fit, vt idem crystallinus humor cogatur paruo interstitio cum externo splendore commercium habere, eúmque sine offensa sustinere non posse, carens vno ex munimentis, humore videlicet tenui, qui cùm adesset, vna ex causis erat, propter quam sine offensa crystallinus humor splendorem sustinebat; atque hæc quidem causa est, cur imminutus is, qui in pupilla est humor, tum deterius cernendi, tum foraminis rhagoidis tunicæ minoris reddendi sit occasio: quemadmodum si ipsa vuiformis tunica tendatur, vt corpus similare siccata, poterit esse causa generandæ dilatationis pupillæ: erítque tunc dilatationis causa ipsius rhagoidis tunicæ tensio ex siccitate. Parciori verò reddito humore, qui sub eadem continetur, nec ipsa suapte natura siccata est, sed per accidens, minori reddito iam dicto humore, nec propterea tenditur, sed in se concidens contrahitur, ac rugatur: & idcirco pupillam imminuit, vtpote non amplius protensa, ac distenta à iã dicto humore sub ea contento: quemadmodum accidit criborum tunicis: quæ si non extendantur, ipsarum foramina concident. Id ipsum etiam euenire poterit, vt testatur Galen. 10. de Vsu part. si ad pupillam ipsam parcior spiritus à principio affluat: & propterea pupilla corrugetur, velut in senioribus, ac annosissimis videre licet: quanquam & ipsis quoque rugosa interdum fiat propter senectæ imbecillitatem corniformis tunica: & propterea malè, aut prorsus non vident pupilla non immutatâ. Ex quibus constat spacium omne, quod est post humorem crystallinum, spiritu simul, & humore tenui assiduè repleri oportere; & quòd in cæteris partibus humor, in ipsa verò potissimùm pupilla spiritus inest plurimus. Nunquid verò imminutionis pupillæ causa tenuis humoris defectus, seu inopia sit, aut spiritus, seu vuiformis tunicæ laxitas propter humiditatem, distinguere haud admodum difficile erit, si ea quæ in oculis apparent, ætatem, temperamentum ægri, ac anteactam vitam, & reliqua perpendas. Quod verò ad prognosticum attinet, dicebat Galenus primo de Causis symptomatum, cap. secundo, non semper malam esse pupillæ paruitatem: quoniam ea, quæ naturalis est, bona existit: siquidem in minori pupilla colligitur spiritus, constringitur, ac densatur: quæ omnia ad sensus bonitatẽ oculo cõducunt.

At si morbi vitio, & non naturæ, pupilla minor reddita sit, mala quidem existit, ac multo deterior efficitur, quàm mediocris: quoniam vitiosos sequitur affectus, vt ipse asserit, eóque maximè insanabilis est, si ex tenuis humoris defectu gignatur, minùs autem innoxia est, si propter vuiformis humorem, minor reddita sit pupilla. Nam difficilius est similaris corporis particulæ cuiuis, cùm siccata est, humiditatem restituere, quàm eam, cùm humecta est, siccare. Ex siccitate ergo si orta fuerit pupillæ tabes, curationem porrò contrariam mydriasi facere oportet, vt testatur Aetius: nam victus optimi succi, & sorbilis esse debet. Vinum fuluum, atque odoratum eis adhibere oportet. Somnus præcipi, vt cibum excipiat. Balnea quoq; cõueniunt ex aqua dulci, & capitis ex aqua calida perfusio. Supernas partes exerceant, humeros, ac manus cùm spiritus detensione, & caput ac facies diligenter confricandæ sunt, oculique insuper summis digitis: eadémque facies aqua calida proluatur, & caput post confricationem vnguento, quod moderatè calfacere potest, illinatur, quale est irinum, & modico facto interstitio, oculi rarefaciente, ac acriore medicamento humiditatem attrahente sublinantur, cuiusmodi est, quod excipit ammoniaci scrup. ij. aloës drac. j. crocomagmatis drac. ij. croci drach. s. æruginis æris scrupul. j. in defectu crocomagmatis, croci dosis augeatur, triturentur, & cum aqua pluuiali vtaris. At si ex humiditate vuiformem tunicam extendente, & relaxante tabes pupillæ fiat, curanda ea erit ex his, quæ præcedenti cap. de pupillæ ampliatione diximus, aut ex his, quæ pro cura suffusionis dicemus; quamuis rarò accidat. Et in summa ea adhibeantur medicamenta, quæ vim digerendi, ac exsiccandi citra morsum habeant.

Curatio.
Victus ratio.
Medicamẽtorũ ratio.

Περὶ ὑποχύματος. *De suffusione.*

CAPVT XIX.

IVXTA ipsam quoque pupillam affectus quidam præter naturam oriri consueuit, qui à Græcis ὑπόχυμα, καὶ ὑπόχυσι: à Latinis suffusio dicitur, Arabes aquam, medicorum vulgus cataractam appellant. Qui affectus Aëtio teste, cap. 51. libri septimi, præterfusio, seu affusio quædam humorum est circa pupillam congelatorum, vt vbi perfecta fuerit visum impediat: sub diuersis tamen verbis idem sentire videtur Paulus ca. 22. lib. 3. cùm dixit ὑπόχυμα humorum esse affusionem, qui inter tunicam corniformem, & crystalloeidem concrescentes visum impediunt. Verùm idemmet Paulus libro sexto cap. 21. suffusionem retulit esse lenti humoris in corniformi membrana iuxta pupillam cõsistentiam, quæ visum impedit, aut certè ne perspicuè oculus cernat, efficit. Quibus verbis, siquis exactè ea perpendat, videbitur Paulum diuersimodè in prædictis locis de suffusione locutum esse: nam tertio libro ὑπόχυμα dixit esse affusionem, vsus verbo Gręco παρέγχυσις: in sexto verò dixit esse consistentiam, vsus verbo σύστασις. Verùm idemmet auctor his satisfacere videtur prædicto cap. 21. libri sexti, cùm dicebat de iis suffusionibus, quæ nullam manus administrationem requirunt, quæque confirmatæ non erant, tertio libro se pertractasse, de iis autem, quæ confirmatæ sunt, & ex toto concreuerunt, in sexto libro verba facere. Non mirum itaque si in tertio libro suffusionem per affusionem

Vide Auicen. lib 3. fen. 3. tract. 4. cap. 18
Quid sit suffusio.
Concilian tur Pauli verba.

describsit,cum ipsam in via,ac in fieri considerasset, in sexto verò per consistentiam,seu concretionem, cùm de iam confirmatis suffusionibus differere proposuisset. Cùm autem suffusio ipsam visionem impediat (Aëtio & Paulo testibus) verendum non erit oculum in ea affectum esse, & propriè iuxta pupillam, vt liquet ex traditis ab eisdem descriptionibus,inter crystallinum videlicet humorem, & corniformem tunicam. Qui affectus cùm per se primò functionem lædat, hoc est; ipsum videre, morbus inquam est in compositione,& propriè in numero, non in defectu, sed in excessu: connumeraturque inter eos morbos in numero, qui toto genere præter naturam sunt, velut lib.de Differentiis morb.& 14.methodi meden.liquidò constat. Cuius vitij incipientis talia sunt signa,vt Aëtio visum est,quòd ita affectis veluti culices quidam parui, ac caliginosa quædam oculis sæpe obuersari videntur: & quidam ex ipsis piliformia vident, alij velut lanarum filamenta, aut araneorum texturas: quibusdam circa lucernas circuli apparent, augescente deinde affectione, augescunt iam dicta symptomata. Hæc autem vbi apparuerint, aliquando (vt idem testatur Aëtius) pura pupilla apparet his, qui negligentiùs considerant. aliquando verò colorem maris refert. Verum vbi perfecta fuerit suffusio, æger non videbit: pupillaque colorem ad albedinem mutat:& omnino non translucet, quanquam plures sint coloris species. Nam quædam suffusiones aërem asimilant, aliquæ vitrum referunt, aliæ albicantes sunt, aliæ ad cæruleum colorem magis mutantur, aliæ verò glaucescunt. Omnes tamen suffusione laborantes (vt inquit Paulus) lucem vident, aut multam,aut paucam, eoque discrimine ab hebetudine, & glaucomate affectis separantur: cùm ipsi lucem omnino nullam cernant. Quòd si totum rhagoidis foramen à crasso illi consistente corpore obtenebratum sit, vtique videre hominem prohibet, Gal. teste 1. de Causis sympto.cap. 2. Si verò non totum foramen obtenebratum sit,sed aliqua pars eius pura supersit,per illam, quæ extrinsecus sunt, singula per se sola,nihilo deterius,quàm antea,videbuntur: non tamen similiter, vt antea vno tempore multa: eo quòd angustior, quàm priùs, factus sit visus conus.Atsi in pupillæ centro exigua suffusio constiterit reliquis,quæ circa sunt, partibus puris existentibus, omnia iis, qui sic sunt affecti, veluti fenestras habere videntur:cùm,quod in medio est, non cernitur, & quasi excisum videtur. Verùm si diuulsa, nec inter se coniuncta fuerint crassa corpora, quæ iuxta pupillam consistunt, fluitentque in tenui humore,iis qui sic se habent, tanquam culices quidam foris obuersari videntur. Sæpenumero etiam ex crasioris quoque humoris consistentia, tanquam idolum aliquod sibi appareat, imaginantur. Eiusmodi autem idoli apparitio plerũque incidit, postquam à somno surgunt, vt idem inquit Galenus, potisimùm pueris, & iis qui plusculum biberunt, aut aliàs capite sunt oppleto: quamuis prædicta quoque symptomata oriri posint ex tenuis humoris essentia permutata, & alia quædam, si à naturali colore recesserit, vt patet ibidem. Quibus autem indiciis confirmata, & quæ iam concreuit suffusio, ab ea, quæ nondum confirmata est, discriminetur, Paulus decretum reliquit, eodem vigesimoprimo cap. lib. sexti ex Galeni doctrina. Pariter & ex eis,quę confirmatæ sunt,quæ ad eductionem manus administratione idonea reddantur, quæúe non:quanquam nec id intactum reliquit Galenus, qui eodem libro 1. de Causis symptomatum scriptum reliquit quo pacto dignoscendi sunt suffusi, si compuncta suffusione visum recepturi sint, an non. Nam quibus altero oculo conniuentibus, alterius pupillam dilatari contingit,iis, si compunctio administretur, recipiendi visus fiducia est; quibus non dilatatur, horum nemo vnquam reuidit: neque si minimo cum dolore, ac commodisimè iis est administrata compunctio. Interim verò contingit,quòd similia iis, quæ suffusis apparent symptomata aduenient, oculis ipsis nulla propria affectione molestatis, sed per consensum affectis, vbi exhalationes quædam à ventriculo ascendant, potisimùm quando non probè concoxerunt. Et quibus adeò perfectus, syncerúsq; visus est, vt eum ne, vel minimum sensibile fugiat, quippe purior natura cùm crystallinus humor, tum tenuis, & aquosus iis existit,respondet autem magnitudo talium symptomatum in his semper pro affectus magnitudine: quemadmodum & in aliis quoque, vt patet primo de Causis symptomat.verùm distinguenda sunt hæc symptomata, quæ à ventriculo oriuntur suffusorum similia, ab iis quæ in veris suffusionibus apparent: nam si ob humorum in ventriculo contentorum vitium oborta sint, vtrique oculo similiter accidũt; quæ verò per proprium oculorum affectum, alter duntaxat oculus prædictis visis occupatur:& neque simul in vtroque incipiunt, neque similiter apparent, vt quarto de Locis affectis patet, deinde ex tempore quoque ipso distinguuntur. Si enim tribus,quatuórve,aut etiam pluribus mensibus (vt Galenus ait) suffusionis apparuerint symptomata, contemplantíque tibi pupillam nihil tenebrosum videatur, ab ore ventriculi affectum procedere inuenies; si verò non ita multum temporis intercesit, quærendum est in primis, vtrum ex quo incepit affectus, singulis diebus perpetuò huiusmodi apparitio perseuerauerit, nullo scilicet interueniente die, qui omni querela caruerit: an diebus quibusdam laborans exactè videatur conualuisse. Nam continuitas suffusionem portẽdit;intermisio verò, quòd malum à ventriculo prodierit, suspicionem excitat: ídque magis si vbi perfectè quis concoquens nullum sibi visum apparere fatetur: sed multò magis, si cum apparuerint visa, mordicus in ore ventriculi doluit: maximè verò si post hæc vomendo eiecta re mordente, mitigata fuerint symptomata. Hæc sunt quæ primo statim die, cùm videris hominem interrogando discere debes:quando secundum naturam exquisitè se habuerint oculi. Vbi verò altera pupilla tenebrosior, aut turbidior, aut non exactè pura videtur, suffusionis esse initium censendum est: & vt certius id iudicare valeas, tum ciborum,minùs tamen quàm cõsueuerit, assumptorum, & nihil mali succi habentium, tum etiam ex aloe medicamenti,quod quidam picram, alij hieram picram appellant, assumptionis experientia, Galeni auctoritate eodem quarto de Locis affectis, dignoscere tentabis. Cerebri quoque cognatione similia suffusis symptomata accidere solent in quibusdam phrenitidis speciebus, primariò scilicet affecto cerebro, quod ex eiusdem phrenitidis indiciis percipi poterit. Sed quoniam tam si dicta symptomata ex ventriculi,quàm si ex cerebri cõsensu oriãtur, veram suffusionem non indicant: curabitúrque affectio

Pars affecta.

Quis affectus sit.

De different. morb. c.18
14. meth. ca.13

Signa incipientis.

Augescentis.

Perfectæ.

Suffusionis differentiæ plures.

affectio partibus ipsis primariò affectis diligenter curatis: idcirco eis derelictis, ad veræ suffusionis prognostica, ac curationem redire tempus erit. Nam pro dignoscenda eius causa opus non est diu laborare, cùm ex frigidis, & crassis, seu lentis succis omnibus consentientibus ortum ducat; de hac autem suffusione Galenus decimoquarto Methodi meden. in fine.talia protulit verba, quòd suffusio iam incipiens digeritur, vbi verò diu constitit, digeri nullo pacto potest. Et Celsus libro sexto cap. 6. sic dicebat. Suffusio quoque quam Græci ὑπόχυσιν nominant, interdum oculi potentiæ, qua cernit, se opponit, quod si inueterauerit, manu curandum est, inter initia nonnunquam etiam certis obseruationibus discutitur, hoc idem confirmauit libro 7. cap. 7. Paulus ὑποχύματα curari posse, sed non omnia fatetur: proinde antequam consistat, suffusione tentatis succurrendum erit. Quæ autem citra manus administrationem curari possunt, & quæ chirurgiam requirant, ab eodem Paulo libro 6. cap. 21. scriptum reperitur, similiter quæ neutro dictorum modorum curari possunt, sed omnino incurabiles fiunt. Quomodo autem id discernatur, Galenus primo de Causis symptoma. cap. 2. docuit, vt paulò ante diximus, inter eas verò quæ omnino incurabiles sunt, ab Aëtio connumerantur, quæ glaucescunt suffusiones, cum eæ fiant ab humore iuxta pupillam vehementissime congelato, ac resiccato, vt ipsæ testatur. Differt verò ea suffusio à glaucedine propriè dicta, quàm Græci γλαύκωμα appellant: nam ea (eodem Aëtio teste) mutatio proprie est, siccitásque, ac concretio crystallini humoris ad glaucum colorem; & ante Aëtium illud idem scriptum reliquit Galenus decimo de Vsu partium, cap. sexto. quæ interdum cum inceperit, curari poterit, vt idem Aëtius asserit. Suffusione itaque tentatis victus ratio attenuatoria vniuersa præcipienda erit, Pauli, & Aëtij decreto: nec minùs Celsus victum optimum his esse, qui pituitā extenuat, fatetur. Aër propterea ad calidum, & siccum declinet. Somnus consueto sit breuior, exercitium sit moderatum, potissimùm inferiorum partium; quo si vti non poterunt, eius loco earum frictionibus vtantur. Alui excrementa quotidie natura aut arte excernant. Ab immodicis animi affectibus caueant, mœstitia pręsertim. In eorum cibis vtantur iis, quæ extenuandi vim habent, vt hyssopo, pulegio, satureia, sampsucho, fœniculo, betonica, saluia, & reliquis. A vino verò abstineant per totam curationem: cuius loco pro potu, aquam mulsam, vel ex cinnamomi decocto bibant, ab omnibúsque replentibus caput abstineant; itémque à balneo, nisi quis alterius occasionis causa ad lauandum se cogatur, in quo paululum insideat, citóque exeat. A piscibus fructibúsque, ac reliquis, quæ corpus humectare possunt, omnino abstinendum erit. Móxque curandi sunt qui ea suffusione tentantur, quæ nondum consistentiam adepta est, circa initia, si nihil impediat, sanguinis ex cubito detractione, vt Aëtio, & Paulo visum est, incidatúrque aut media, aut externa, seu humeralis, prout magis expedire videbitur. Deinde nedum clysteriis acrioribus, quorum formulas in prædictis requiras, verum etiam purgationibus vtare, priùs tamen his, quæ extenuant, ac præparant, redundantes succos adhibitis, velut est tum oxymel symplex, tum scyllinum, syrupus ex stœchade, aut hyssopo, aut rosaceum mel cum aqua fœniculi, seu eufragiæ, hyssopi, sampsuchi, siue betonicæ. Præparatis autem redundantibus succis, expurgari poterunt ex catapotiis cochiis, arabicis aureis, sine quibus, aut lucis, addito trochiscato agarico. Assumas autem drachm. j. vel scrup. iiij. ex aliquibus iam dictarum pilularum cum scrup. ij. aut drachm. j. prædicti agarici, & cum succo fœniculi, aut eufragiæ, seu syrupo ex stœchade pilulas formato, ac vtitor: post quarum assumptionem per aliquod spacium vnc. iij. syrupi ex pluribus infus. rosarum rubearum ac duas mannæ electæ (si necessitas vrgeat) ægroto tribuas, vtpote ne corpus calefactum, & exsiccatum nimium ex pilularum assumptione relinquatur. A purgatione occipitio cucurbitulæ affigendæ sunt, cute incisa; aut sanguinem ex fronte, vel naribus mittere oportet, Celso auctore. Et ex interuallis apophlegmatismis, ac errhinis vtēdum, quorum copiam in prædictis requiras, præsertim cap. de capitis dolore ex pituita orto; necnon familiaribus quibusdam catapotiis vti poteris, quæ sic componantur. R. agarici trochiscati scrup. ij. pulueris hieræ simplicis Galen. drach. s. trochiscorum ex myrobalanis chebulis scrup. j. cum succo, aut aqua fœniculi, seu syrupo ex stœchade pilulæ formentur, ac exhibeantur. Ab hinc ad topica deueniendum est medicamenta: à mitioribúsque incipiendum, cauendúmque ab his, quæ impensè siccant: nam licet valenter vacuēt, quod reliquum est, ita cogunt, quòd ægrè, aut numquam resolui possit: sed eis vtendum, quæ paulatim digerant, velut est mel cum oleo veteri, & fœniculi succo ex Aëtij, & Pauli sententia. Similiter & Oribasij medicamentum quod ex caucalidis succo, chamædryos, & coronopi, singulorum æquis portionibus conficitur. Adiuuat insuper (vt Paulus testatur) ipsius fœniculi decoctum per initia superfusum. Trallianus ex baccis lauri excorticatis, vrina pueri venerem non experti, læuigatis, & pauco gummi suffusis vtiliter inungi asserit. Idem quoq; ex felle perdicis cum melle, & succo fœniculi illinitionem faciendam esse præcipit. Quidam fel galli similiter cum melle, & fœniculi succo commēdant: aut loco fœniculi, succo rutæ, vel eufragiæ, chelidonij, seu verbenæ vtuntur. Quidam alij pulverem conficiunt ex hyrundinum capitibus adustis, cum melle, eóque solo vtuntur. Tu autem permiscere poteris aliquem ex prædictis succis; & vtere, aut ex myrrha, & fœniculi, seu eufragiæ succo medicamentũ cōponas: & si libuerit, mel quoq; addas. Ipse quoq; interdum ea vti aqua cōsueui, quam Neapoli pharmacopolæ parare solent. Socialémq; appellant. Cuius descriptio reperitur in quodam libro, qui Rosa Anglica nuncupatur, fœliciterque successit: cuius cōpositionem hîc subscribere placuit. Recipit autē fœniculi, rutæ, eufragiæ, verbenæ, tormentillæ, betonicę, rosarum, syluestris endiuiæ, callitrichi, anagallidis, pimpinellæ, chelidonij, papyri, pæoniæ, foliorum vitis, apij, agrimonij, & caprifolij, singulorum partes ęquales; triturentur, & pridie ponantur tritæ in vino albo: secunda in vrina pueri venerem non experti: tertia in lacte mulieris, & quarta in melle optimo: quo tempore distillentur, & quod extrahitur vsui reseruetur. Hæc de cura suffusionis nondum concretæ, ac confirmatæ: nam ea quæ confirmata est (si curari poterit) manus administrationem requirit: quæ quomodo perficienda sit, Paulum consule cap. 21. libri sexti, & Celsum libro septimo, cap. 7.

Prognostica.

Quomodo suffusio quæ glaucescit à vera glaucedine discernatur.

Aëtius li. 7. cap. 2.

Curatio.

Victus ratio.

Medicamētorũ ratio.

Topica.

Tral. lib. 2. cap. 5.

Περὶ ἀμαυρώσεως.

De obscuritate, seu offuscatione oculorum.

CAP. XXX.

NVLLO interdum in oculis malo apparente, contingit, vt cernendi sensus deperditus sit, hunc affectum Græci ἀμαύρωσιν, Latini offuscationem, seu obscuritatem visus appellant, recentiores practicantes guttam serenam nominant. Est autem (Paulo auctore) perfectum, vt plurimùm videndi impedimentum absque manifesto affectu circa oculum. Aëtius verò eodem ferè modo prædictum affectum descripsit, quod est perfectum, vt plurimùm videndi impedimentum citra manifestam circa oculum affectionem, pura videlicet apparente pupilla, vt minimùm, aut semel in totum non videant. Differt autem affectio hæc ab eâ, quam Græci ἀμβλυωπίαν, Latini verò obtusionem, seu hebetudinem visus nuncupant: nam in hac non omnino offertur visio, sed notabiliter minor redditur, & proinde est quædam videndi obscuratio ab aliqua causa immanifesta proueniens, vt idem testatur Paulus. Differunt itaque affectiones hæ secundum magis, & minus: increscit nanque actionis noxa pro quantitate declinationis, ac affectus magnitudine, vt primo de causis sympto. patet, similémque ferè curationem requirunt, & propterea vna derelicta, de reliqua mentionem fecimus. Verùm quoniam prædicta affectio, quibusdam paulatim, ac sensim conflatur, aliis autem confertim incidit, si paulatim fiat, læditur in ea oculus, quamuis non manifestè, aut secundum eius visiuum spiritum, dum incrassatur, aut secundum tunicas, dum densantur, & crassefiunt, aut secundum humores, cùm crassi, aut viscosi redduntur. Interim visiuus spiritus præter iam dictas causas imminuitur, & debilis fit, corrugantúrque nerui visiui, ac tunicæ, vt in senibus accidit. At si confertim incidat hæc affectio, secundum visiuos duntaxat neruos, oculus affectus erit, Galeno teste quarto de locis affectis, & Aëtio cap. 48. septimi libri, verùm modo quouis generetur affectio hæc, perpetuò symptoma erit in genere noxæ functionis sensibilis, visiuæ videlicet: eritque ea ablata vt plurimùm, interim autem diminuta valde, neque ex vno tantùm morborum genere pullulat, imò ex quouis gigni poterit, ex intemperie videlicet, mala compositione, aut vnitatis solutione prænominatarum oculi partium: quorum morborum causæ non paucæ esse possunt; cùm si paulatim conflетur affectio hæc, ex incrassatu visiuo spiritu, tunicis densatis, ac crassefactis, seu rugosis effectis, aut humoribus in oculo crassis, & viscosis redditis gigni possit; pariter ex ingenti tristitia, præcedenti diuturno morbo, & collapsione, & velut corrugatione neruorum visiuorum; spiritus etiam visiui debilitate, & multa imminutione etiam fit: ex quibus etiam causis oculorum hebetudo progignitur. Repentina autem, & quæ confertim incidit causa (vt testatur Aëtius) est nerui visiui obturatio à crassis, ac viscosis humoribus confertim in ipsum illapsis, aut eiusdem nerui resolutio. Dignosces autem dictorum humorum crassorum, & viscosorum copiam, si ab eis neruus confertim obstruatur, quoniam, vt tradit Aëtius, absque alia causa necesse est capitis grauitatem consequi, maximè in profundo, iuxta radices oculorum. At si ad eorundem visiuorum neruorum resolutionem affectio hæc consequatur, tardè mouebitur oculus, aut omnino non mouebitur. Cùm verò ex violenta plaga in caput facta, aut ex casu à cerebri connexu ruptus fuerit neruus, primùm quidem oculus prominentior fit: deinde cauatur & non alitur. Præcedunt autem (vt ipsemet testatur Aëtius) visus obscuritatem, seu oculorum offuscationem assiduæ cruditates, & meri potus, & insolatio, capitis inustio, ac ardor, aut perfrigeratio, assidua lectio post cibum, aut similiter balnea post cibum, vomitus intempestiui, immodicus ac intempestiuus coitus, spiritus detentio violenta, vt in tubicinibus contingit: quæ omnia, & his similia dum modicè fiunt, visus hebetudinem, dum verò immodicè, offuscationem efficiunt. Fit itaque aliquando offuscatio ob fortes capitis plagas, aut casus ex alto resoluto aliquando neruo visiuo, aut rupto, aut per vehementem concussionem humorum copia illata, & visiuum neruum obturante: quæ omnia, ex ægrorum, seu astantium assertione percipi poterunt, & vnà cum prædictis signis promptè distingui. Paulatim verò offuscatio si fiat, non admodum difficulter curari poterit: quemadmodum nec hebetudo, nisi senioribus accidit: nam à moderatis causis, & non ab immodicis ortum ducit. Verùm si confertim ob fortes videlicet capitis plagas fiat, aut casus ex alto, omnium mitissima erit, Aëtio teste, ea quæ fit ex humorum copia illata propter vehementem concussionem, & visiuum neruum obturante. Pro curatione autem eius, siue confertim, siue paulatim fiat, aër moderatus eligatur: siue qui parum ad siccum vergat. Somno vtantur moderato, vitentque diurnum, curentque vt aluum facilè solubilem habeant; idque saltem per cibos facito, qui etiam præ omnibus bonæ concoctionis esse debent: vitandíque sunt omnes crassefacientes: imò extenuantes potius eligantur. Vitandus est vini potus, tolerandáque viriliter est aquæ potio, aut aquæ mulsæ, seu aquæ ex cynnamoni decocto. Exercitiis vtendum infernarum partium, & deambulationibus pluribus in vmbrosis locis, vt Aëtio visum est; caueant ab assiduo coitu, capitis insolatione à vehementiorique motu à cibo, vt neque legant, aut scribant, balneus eis non conuenit, vitandæ sunt iræ, indignationes, curæ pertinaces, & vehementes perturbationes, ac timores, præsertim post cibum: paritérque & assidui vomitus. Verùm eos, quibus oculi confertim offuscantur curare oportet vena cubiti incisa, si plenitudine grauatus sit æger: validissimum enim auxilium in ipsis est venæ sectio, vt testatur Aëtius. Incidatur autem humeralis, aut media, deinde interpositis aliquot diebus (vt idem Aëtius inquit) fasciam collo circundabimus, ac constringemus, & postquam frontis venæ eleuatæ fuerint, rursus exoluemus: & hoc iterum, atque iterum faciemus, quo per spiritus motum humores obturati violenter concutiantur, postea eleuatas angulares venas ab vtraque nasi parte secare oportet, eodem Aëtio, & Paulo testibus, post hæc confestim cucurbitula occipitio affigenda est cùm scarificatione: nam contingit plerunque (vt Aëtius asserit) statim incumbente adhuc cucurbitula, hominem respicere. Paulus verò hirudines temporibus admouere iussit, inferiorésque partes perfricare. Verùm non oportet his duntaxat auxiliis contentum esse, sed viribus reparatis postea corpus totũ purgare conuenit, priùs tamen

Obscuritas visus quid sit.

Paul. lib. 3. cap. 22.

Aëtius lib. 7. c. 48.

Hebetudo visus quid sit.

Cap. 2.

Quæ oculi pars in eis afficiatur, si paulatim fiat.

Si cõfertim fiat, causæ. Causarũ signa.

Plin. lib. 23. cap. 7. & lib. 28. cap. 11. & alibi.

Aëtius li. 7. c. 46. Paul. lib. 3. cap. 22.

men redundantibus ſuccis præparatis:explebis autẽ ea vtraque iis, quæ cap. de ſuffuſione retulimus: nanque cõmunis eſt huius affectionis curatio ei, quam in affuſis diximus, Paulo auctore. Perſeuerante verò adhuc affectione, etiã his quæ naribus infunduntur, medicamentis vtendum erit, ac apophlegmatiſmis ſuperiùs in capite de dolore capitis ex pituita conſcriptis. Cęterùm ſi neque his malum cedat, præſertim ſi ex multis, ac craſsis ſuccis ad viſorios neruos delatis originem ducat; poſt omnia iam dicta auxilia, caput ſinapiſmo integendum erit, & quæ adurunt medicamenta occipiti admouenda ſunt, cauteria dicta, vt idem Aëtius præcipit. At ſi viſus obſcuritas ſenſim accidat, ab angularibus venis euacuatio (velut dictum eſt) facienda erit ſtatim ab initio, his potiſsimùm qui non multo ſanguine abundant, deinde cucurbita occipitio affigatur, poſtea purgatio fiat. Perſeuerante adhuc malo, per modò dicta medicamenta caput purgandum erit, reliquiſque paulò ante commemoratis medicamentis vtendum. Illitio autem oculorum in omni offuſcatione quouis modo conflata, per ſimplicia primùm fiat, veluti per mel, aut vetus oleum, aut æqua portione ſimul hæc mixta, poſtea etiam alius compoſitis vtare, velut eſt medicamentum à Paulo ſimul, & Aëtio comprobatum. Id autem recipit croci drachm. j. myrrhę tantundem piperis gra. xv. ſpicæ nardi ſcrup j. ſucci fœniculi drachm. xvj. ammoniaci thymiamatis drac. j. mellis vnc. v. ad omnia leuiſsimè trita fœniculi ſuccum affunde: deinde tere, ac reſicca, & admiſto melle, ænea pixide excipe, ac vtere. Verùm ante illinitionem per ſpongiam in aqua calida marina tinctam fomentum adhibendum erit: aliquando etiam tota facies in marinam tepidam immittenda eſt. Incipientem quoque offuſcationem, aut ſuffuſionem (Galen. auctore 4. de compoſ. medic. ſecund. locos, circa finem) perſanat omne fel cùm marrubij ſucco ac mel attico. Itẽ ſi myrrhæ, & piperis æquales partes aſſumas cum melle, aut ſi fœniculi ſuccum, & fel taurinum liquidum, paribus portionibus aſſumas & mellis attici duplum, ac illinas, aut croci, & piperis æquas portiones felle taurino excipito, atque in collyria redigito, & illinito, quibus omnibus pro offuſcationis curatione vti poteris: nec minùs & his, quæ paulo ante ſuffuſis approbauimus.

ſenſim

Topica v- triſque communia.

Περὶ νυκτάλοπος. *De nyctalope.*

CAPVT XXXI.

Plin. lib. 3. cap. 7. & lib. 28 cap. 11. & alibi.

PRÆTER dicta vitia quæ oculis cõtingunt, vnum quoddam oriri conſueuit, quòd Græci νυκτάλοπα, quidã nocturnam cæcitudinem, Plinius hos luſcioſos appellat. Celſus verò li. ſexto, cap. 6. oculorum imbecillitatem nũcupat; ex qua (vt ipſe refert) ægri interdiu ſatis, noctu nihil cernunt: vt verò Aëtio & Paulo placuit malũ, hoc eſt, quo per diem homo cernit, occidẽte verò ſole obſcuriùs, deinde noctu penitus nihil. Cùm itaque videndi functio in hac affectione læſa ſit, vt ex eius deſcriptione liquet, cuique conſtat oculum affectum eſſe; neque enim fieri poteſt, vt cernendi functio oblæſa ſit ipſo oculo nequaquam affecto, cùm actionis noxa qualiſcunque ſit, cuiuſlibet partis proprium eſt ſymptoma, vt patet ſecundo de locis affectis. Eſt inſuper affectio hæc ſymptoma, in genere noxæ functionis animalis ſenſibilis, non ſiquidem ablatæ, nec deprauatæ, ſed debilis. Nam vt dictum eſt, qui tali affectione detinentur, die quidem vident, verùm occidente ſole obſcuriùs, & noctu omnino nihil. Illud autem magis fieri vicetur (vt inquit Aëtius propter aliquam capitis imbecillitatem & maximè viſiui ſpiritus craſsitudinem, itemque reliquorum oculi humorum, ac tunicarum. Hoc vitiũ (vt Celſus refert) in fœminam benè reſpondentibus menſtruis non cadit. Pro cuius curatione, victus ratio ex toto attenuatoria præcipienda eſt, vitandáque omnia craſſefacientia, ab initio etiam à vino abſtinendum eſt: & ſi bono habitu præditi fuerint ægri, curari debent ex venæ cubiti ſectione, humeralis videlicet, & deinde ex angulis oculorum ſanguis mittendus eſt, moxque ſi vitioſi redundarint humores, conuenienti pharmaco purgentur: aut per clyſteres aluus inaniatur. Quibus autem id perficiẽdum erit, ſæpius ſuprà adnotauimus. Poſt verò vniuerſalem euacuationem, vtendum eſt his, quæ pituitam per os ducunt, & quæ per nares purgant, & ſternuationes quoque ciendæ ſunt: quorum iterum copiam in prædictis requiras. Verùm inter ea, quæ naribus infunduntur, tanquàm maximè commodũ ab Aëtio vnum conſcribitur: id autem recipit piperis, ſtaphidis agriæ ſingulorũ ſcrup. ij. ſinapis ſcrup. j. tundito, ac cribrato, & radicum betæ ſuccum adiicito, vt mellis liquidi conſiſtentia fiat, & contrita naribus infunde, ac attrahe iube, atque, vt ipſe aſſerit, hoc ad dies quinque, aut ſeptem facito. Poteris autem eiuſdem ſtaphidis agriæ, & piperis drachm. j. excipere, & ſanapis drachm. s. foliorum ſampſuchi pug. s. in aqua decoquito, cui quartam partem ſucci radicum betæ adiicito, & per nares attrahere iubeto. Inſuper præcipit idem Aëtius, ac Paulus, vt ante cibum bibendum tribuatur hyſſopi decoctum, origani, aut rutę, & ſi his remediis affectus non aboletur, rurſus purgatio molienda erit, quam ipſi ex ſcammonio, & caſtoreo conficiunt, addit tamẽ Aëtius ſal, verùm ſi hoc medicamento vti libuerit, ſcãmonij non drachm. s. ſed ſcrup. s. aut paulò plus aſſumas: nam purgatio hæc (vt idem teſtatur Aëtius) ſæpe è veſtigio ab affectione liberauit, aut multò meliorem diſpoſitionem induxit. Et iterum poſt paucos dies dandum eſt purgatorium medicamentum pituitam, & bilem ducens; aut ſi paulo ante dicto medicamento vti nolueris, vtpote in debilioribus corporibus, infraſcripto, vtaris ipſum iterando, interpoſitis quibuſdam diebus, vt videbitur. Recipit autem pilularum lucis maiorum aut arabicarũ ſcrup. iiij. vel cochiarum drachm. j. cum ſcrup. ij. aut drach. j. agarici trochiſcati, formentur catapotio ex ſucco fœniculi, aut ſyrupo ex ſtœchade, & exhibeantut. Oculi verò illinantur melle deſpumato: quo iniecto ad ipſum continendum oculi ipſi claudantur, aut oleo vetuſtiſsimo ſimiliter illinantur, vel aluminis ſciſci partes duæ, & ſalis ammoniaci pars vna trita cum melle, aut muliebri lacte, ſublinantur: fel quoque hirci ex melle illinitum paucis diebus vitium tollit, vt inquit Alexander. Quidã verò (Celſo auctore) contrito ſemine portulacæ mel adiiciunt eatenus, ne id ex ſpecillo diſtilet, eoque inungunt. Verùm tum Celſus ipſe, tum Alexander, Paulus, & Aëtius cum Galeno 4. de compoſitione medicam. ſecund. loc. iecoris hircini ſaniem, quæ dum aſſatur effluit, colligere præcipiunt, atque hac oculos oblinire iubent: iecurque ipſum maximè hircinum aſſatum cum ſale, ſin minùs, caprillum ſi comedendũ

Aetius li. 7. c. 46. Paul. lib. 3. cap. 22.

Quæ ſit nocturna cæcitudo.

Cap. 7. Quæ pars afficiatur.

Cauſa. Prognoſticum. Curatio. Victus ratio. Venæ ſectio. Purgatio.

Topica.

Alex. lib. 2. cap 6.

In fine.

exhibeatur, eis prodesse asserunt: similiter si dum ipsum assatur, elatum vaporē apertis oculis excipiāt, vitandus tamen est perpetuò frequentior acriorum pharmacorum vsus: ipsum quoque fel capræ, perdicis, aut hirci ex interuallis cum melle illitum idem commendauit Aetius, licet etiam, vt Celsus inquit, iisdem medicamentis inutiliter vti, quæ vel cicatrices, vel aspritudinem extenuant. Contingit verò quandoque, quamuis rarò quibusdam, vt noctu quidem melius videant, interdiu autem deteriùs, & si noctu Luna appareat, nihil cernant, eodem Aetio teste, in quibus multùm attenuari spiritum, aut tunicas rarefieri, & propterea spiritum dissipari, ac visum obscurari fatetur, noctu verò crassefieri, colligique ac sensum mouere. His autem oportet (vt ipse testatur) robur oculis addere, quanquam Herophilus vice versa eos curabat, medicamentis videlicet, quæ ad eos, qui noctu non vident, magis faciebant: nam cùm simul multus, ac æthereus fuerit animalis spiritus, is res quę distant, & videre, & exactè discernere potest, Galeno auctore primo de causis symptom. cui verò paucus fuerit, sed purus, is vt res propinqua planè discernit, ita distantes haudquaquam videt. At si crassior simul fuerit, & multus, res distantes videt quidem, sed non ad vnguem discernit; quemadmodum cui humidior simul fuerit, & exiguus, is neque exactè, neque porrò videre potest. Cùm itaque prædictis paucus, isque tenuis spiritus fuerit, aut idem propter rarefactas tunicas dissipatur, mirari non oportet, si noctu melius, interdiu autem deteriùs videant: cùm simul noctu colligatur eisdem, ac crassefiat animalis spiritus, & propterea sensum moueat.

De contrario affectu oculorum. Cap. 2.

Cap. 2.

Περὶ αἰγίλωπος. *De ægilope.*

CAPVT XXXII.

INTER maiorem oculi angulum, & nasum quidam affectus oriri consueuit, qui à Græcis αἴγιλωψ. dicitur. Est autem Galeno auctore 5. de cōpositione medicamentorū secundū locos, paruum quoddam abscessui simile tuberculum inter nasi os, & magnum iuxta oculi angulū ortum, & rumpitur sanè sæpe in angulum; quibus verbis liquet ægilopa Galenum nominare tuberculum hoc, tam si disruptum fuerit, quàm ante eruptionem. Paulus verò (vtpote Galeno iunior) distinctiùs (mea quidem sententia) prædicti vitij meminit; retulit nanque ægilopa abscessum esse inter magnum oculi angulum, & nasum, qui si rumpatur, negligaturque in fistulam vertitur vsque ad os, priusquam verò erumpatur in vlcus, abscessus anchilops dicitur. Anchilopa itaque nuncupauit Paulus hoc vitium priusquam erumpatur in vlcus: eo autem in vlcus verso, ac rupto, ægilopa. Pars quæ afficitur cùm in eius descriptione, tum ad sensum patet. Affectus ipse morbus est in cōpositione primò, in magnitudine videlicet, & propriè in excessu: cum quo intemperies, ac soluta continuitas complicatur. Verùm eo disrupto, morbus erit in soluta continuitate primò, cùm de genere vlcerum sit. Progignitur autem à vitiosis succis ad pręditam partem delatis, aut à toto, vel à quibusdam partibus transmisis. Est verò affectio hæc ægrè curabilis (vt Aetius testatur) propter corporum tenuitatem, & subiecti ossis putredinem, seu corruptionem: ob situs etiam vicinitatem (vt idem inquit) ipsi quoque oculo damnum infert; aliquando per naturale paruum iuxta angulum foramen. Ipse quoque Galenus præcitato loco, cùm iam dictum malum in angulum rumpitur ægrè curabile reddi, nisi maturè occurratur, asserit: non enim potest ab acribus medicamentis curari, cùm ex eis oculus afficiatur, atque ita affectæ etiam partis inflammatio augeatur, nec ob id solùm ægrè affectio ipsa curabilis est, sed propterea quòd cum multa liquida pharmaca in experimentum assumi possunt, ea non tolerat locus ipse: necessariò enim ex eis in oculum aliquid influit, neque verò adhærere eiusmodi queant citra obligationem, quæ totum oculum complectatur, quam impossibile est (eodem Galeno teste) tot diebus aliquem perferre posse, quot ad mali curationem requiruntur. Quapropter Apollonius (vt ipse refert) nulla pharmaca ad ægilopas scripsit. Archigenes verò paucis enumeratis, deinceps ad curationem ipsorum per chirurgiam progreditur. Incipiente itaque inflammatione, victus ratione probè instituta pro auersione eius quod influit, eiusdem lateris in cubito vena humeralis incidenda erit, si quid non prohibeat, aliisque diuersionibus, cucurbitulis inquam, frictionibus, ac vinculis vtēdum. Ab hinc redundantes quoque vitiosi succi purgante medicamēto vacuari debent, ne posthac amplius ad affectum locum fluant, eligendaque ea sunt, quæ leniter purgandi vim habeant, pro ratione tamen redundantis vitiosi succi, quo etiam tempore repellentia medicamenta iuxta affectam partem adhiberi possunt. Verùm si perseuerauerit affectio, tentandum est per discussoria medicamenta, quæ citra mordacitatem operantur, eam curare, Galeno, & Aetio testibus. Coafficitur nanque oculus (vt diximus) ex acribus: & in ipsa affecta parte inflammatio augescit. In hūc ergo vsum probe facit medicamentū ex glaucio, & croco, vnà cùm perdicij herbę succo, quam parietariam vocant, cōpositum si imponatur, iuxta Pauli, & Alexandri sententiam, crebrò autem ipsum permutare oportet, vt idem Paulus refert, etenim statim immutatum vim suam amittit, huius medicamenti vsu Trallianus testatus incipientes, & nondum in pus conuersos ægilopas prohibuisse, ne in suppurationem mutarentur: & proinde eos curasse. Præterea ex alica cocta in aceto, & probè trita, quam etiam commendabat Paulus, non modò incipientes ægilopas, sed etiam inueteratos iam, & in pus conuersos mirabiliter se curasse testatur idem Trallianus: præcipitq; vt probè leuigata imponi debeat: quòd si etiam pus inhærescens deprehendatur, rumpit ipsum, & vsque ad eos penetrat, adeò validum est medicamentum, vt ipse fatetur: ruta quoque satiua vnà cum lixiuio, quod primùm distillauerit, contrita, coctáq; & imposita pulchrè admodum ægilopas emendat, & ad vsque os permeat, per initia tamen hoc præsidium modicè rodit, posteà verò non item: ac mirum est (vt inquit Paulus) quòd ne cicatricem quidem indecoram hoc pręsidium relinquat: vsu quoque probatum medicamentum quoddam Trallianus conscripsit: Recipit autem id, internam arundinis membranā, id quod rotundum circa nodos inueniri consueuit, acceptam melli iniicito, ac particulæ affectæ imponito, mutans quotidie quater; & vbi locū probè repurgaueris, mulsa cum spongia ocularia abluito; ad hæc (inquit) prædictam arundinis membranam per se imponito, & miraberis. Antequam verò ægilops in pus vertatur, & postquam ruptus fuerit abscessus,

Aegilops quid sit.

Lib. 3. cap. 22.

Pars affecta.

Affectus.

Causa.

Prognostica.

Lib. 7. cap. 85

Cap. 3

Alex. lib. 2. cap. 2.

cap. 3

cap. 2

Comment. 13.

Primum medendi instrumentum quid sit.

cap. 3

abscessus,cochleas,cùm testis suis tritas imponi pręcipit Paulus, interdum aloë,vel myrrha admista, habet nanque medicamẽtum hoc desiccandi vim:probè quoque facit thus cum columbino stercore recenti impositum, vt Galenus Archigenis auctoritate 5. de compos.medicament.secund.locos testatur:aut erui farina cum melle. Curant quoque ægilopas(si non profundum corruptum fuerit os) chamæmeli folia commansa imposita, aut maluæ folia commansa, si cum sale imponantur, priùs tamen quàm disrumpatur: radix item lilij recẽs ad emplastri formam trita,& imposita ægilopas curat, Aetio auctore: rumpit enim & repurgat, prout experientia cognitum est:& vsque ad perfectam curationem cicatrice includit. Arnoglossa quoque herba cum modico sale trita, & apposita ægilopas destruit, vt apud Plinium secundum lib.primo, de re med.cap. 23.legitur:item nucis combustæ cinis iniectus sanat. At in quibus affectio diuturna os corrumpit, aut ad angulum in fistulam abiit,nec prędicta contulerint ad chirurgiam confugiendum,quàm à Paulo petas, libro sexto,cap.22.ab Aetio libro septimo, cap.86. à Celso verò libro septimo,cap.7.

Cap.2.

Περὶ ὠταλγίας. *De aurium dolore.*

CAPVT XXXIII.

QVONIAM aurium vsum proximũ à luminibus natura nobis dedit, Celso auctore libro sexto, cap.septimo, secundumq́ue locum obtinet auditus sensorium in tenuitate, à visu, velut gustus sensorium in crassitudine secundum locum obtinet à tactu, vt patet 4. de locis affectis. propterea expediti ab oculorum affectibus,ad eos, qui in auribus euenire consueuerunt, transeundum est, ab earum dolore primùm exordientes: quoniã hoc potissimum symptoma artem ad curationem incitat, vt testatur Alexander: quanquam & ipsæ quouis morborũ genere affici possint,vt primo de causis simptomatum decretum reliquit Galenus,earum primo instrumento, aut partibus quæ illi vsum aliquem pręstant,seu audiendi facultate laborantibus, ex quorum omnium culpa lædi hanc functionem contingit. Nomen autem sumpsit hęc affectio,cùm ab affectu ipso,tum à parte affecta,vt patet secundo method.medendi:verùm cùm hic dolor in euidentibus auriculis infestare possit,nec minùs & interim affligit in profundo auditorij meatus, ad quem locum neruus auditorius peruenit, non ex longo interuallo ab ipso cerebro,quem dolorem auriũ propriè nominare consueuerunt, vt testis est Galenus tertio prognosticorum, cuius audiendi meatus finis vbi neruo dilatato coniungitur, propriũ ac primum est audiendi instrumentum, cæteræ autem ipsarum partes eidẽ vsum præstant,vt primo de causis symptomatum liquet. Ea de re cùm aurium dolorem dicimus, in quacunque earum parte, ex quauis causa ortus fuerit,intelligere volumus; quanquã potissimum de eo, qui in profundo oritur. Quòd verò in eo aures afficiantur ex ipsa liquet nomenclatura. At nunquid sola circa meatum cutis, seu euidentes auriculæ affectæ sint, vel ipse auditorius meatus in profundo, ex ipso doloris sensu,tum etiã ex eiusdem vehementia discere licebit: vehementior nanque erit si in profundo fiat, vt eodem tertio prognosticorum patet. Quis autem affectus sit dolor,hic iterum asserere superuacaneum est, cùm

Cap.2. — Alex.lib. 3.cap.2. — cap.3 — cap.2 — Comment. 3. — Primum audiendi instrumentum quid sit. — cap.3 — Quid per aurium dolorem intelligatur. — Partis affectæ notitia. — Affectus quis sit. — Commẽt.13.

id fusius disseruimus cap.de dolore capitis,in principio. Insequitur insuper non aliter, quàm cæteri, dolor hic,interim ad earundem aurium inæqualem intemperiem,interdum ad earum continui solutionem, aut si vtroque modo affectæ sint pro diuersitate causarum, quæ earundem aurium dolores excitare solent,quas omnes Galenus tertio de compositione medicamentorum secundum locos conscripsit:docuitq́ue simul modum dignoscẽdi eas: à quo cæteri auctores Græci, Paulus, Aetius, Alexander ceperunt. Quidam nanque ex frigida intemperie ortum habent à frigidis ventris in peregrinationibus susceptis,aut ex balneis frigidis;quos dignosces, si tum prægressa, tum pręsentia percontatus fueris, antegressas quidem ex ægri, aut astantium relatione,pręsentia verò ex teipso,quoniam dolor altè infestabit, fixus quidem citra grauitatem, vel distentionem,vel ardorem. Verùm si ex calida conceptus fuerit intemperie dolor, ex prægressa quapiam insolatione, seu æstuatione,aut ventis calidis,seu medicatis aquis,in quibus quidam ob delitias se lauant aut ob corporis commoditatem,id perdisces,doloremq́ue feruidum sine grauitate, seu tensione sentient ægri.Quòd si ex frigidis glutinosis, crassisq́ue succis proritetur dolor, qui obstructione cum potius concitant,iterum artificiosa quadam coniectura deprehendes prægressa,& præsentia percontatus; cùm cibi pituitosi, & mali succi, ac potus frigidiores,humidioresq́ue præcesserint: temperamentum,ac ætas frigida,similiterq́ue anni tempus,& regio,ac aëris constitutio: capitisq́ue, ac aurium grauitatem ægri sentiunt. Verùm si distentio quidem orta fuerit,grauitatem verò in capite, vel aure neutiquam percipiant ægri, fueritq́ue antegressa frigiditas,spiritum flatuosum & crassum transitum non habentem,doloris causam esse manifestò constabit, qui haud aliter quàm inflammatio partes distendẽs dolorem excitat. At si grauitas distentioq́ue simul, ac calor, & dolor pulsatilis, simulq́ue etiam febricula quædam oboritur, inflammationem efficientem esse causam doloris,qui sanguinis excalfacti influxu originem habuerit, bona ratione æstimare licebit,quemadmodũ Paulo & Alexandro visum est. Excitantur autem interdum ex ichoribus,seu saniosis humoribus in aurium corpore genitis consimiles dolores,quemadmodum ex mordacium humorum illapsu forinsecus facto cõtingunt, eodem Galeno teste tertio de compositione medicamentorum secundum locos. Quoniam verò maius imminet periculum in aurium affectionibus, quàm in oculorum vitiis, vt testatur Celsus: nam vitia oculorum intra ipsos nocẽt,aurium inflammationes, doloresq́ue interdum etiam ad dementiam, mortémque præcipitant;propterea inter initia protinus magis succurrendum est, ne maiori periculo locus sit, vt ipse inquit. Non absque itaque ratione Hippocrates tertio prognosticorum refert, quòd aurium dolor cum febre continua ac vehementi difficilis est:periculum enim delirij, mortisq́ue imminet: nã natu minores septimo die, aut citiùs ab hoc morbo interimuntur;natu verò maiores multò tardiùs. Febris enim ac deliriũ minùs eos infestant; & aures eis ob id anteà suppurantur, sed per has ætates recidiuæ euenientes morborum,plurimos interimũt: minores verò natu priusquàm suppurentur aures, interimuntur. Alexander autem, siue meatus auris (dicebat)siue alia ipsius quæpiam interna particula

cap.1 — Causæ. — Earundem causarum signa. — Paul.lib.3. cap.23. — Alex. loc. cit. — cap.1. — Prognost. — tex.13. — Lib.3.cap.4.

frequenter inflammatione laboret, acutissima pericula vicinia regionis, & genere substantiæ inducit: redditque ipse rationem:nam neruus qui internam auris superficiem sublinit,cùm sit sensibilis, validos dolores,acutosque excitat,vt etiam cerebrũ in consensum perducat, ita vt febres, & deliria sic affectis oboriantur:interim verò moriantur,nec minùs cur citiùs iuuenes, quàm senes ex eodem affectu intereant, asserit: quanquam & ante ipsum non Hippocrates modò, verumetiam & Galenus eodem tertio prognosticorum scriptum reliquerant. Cùm itaque non ex vna duntaxat causa aurium dolor excitetur,quò fit vt neque vna sit eiusdem curãdi, seu victus ratio,sed iuxta causarum diuersitatem diuersimodè quoque sit instituenda; propterea cuiusque causę speciatim victus institutione prętermissa,quoniam ex his,quæ priùs diximus, facilè percipi poterit pro causarum varietate cuiusuis doloris auris curationem præcipiemus, quæ cùm multæ iam dictæ sint, tantum numerum remediorum esse oportet, quantus est efficientium causarum. Dolores igitur à sola frigiditate obortos calfacientia medicamenta quàm celerrimè curant,Galeno auctore tertio de compositione medicamentorum secundum locos, veluti est oleum amaracinum,nardinum,rutaceum, laurinũ,aut de castoreo: quòd si maxima fuerit perfrigeratio, benefacit oleum, addito pipere exquisitissimè trito,aut si multum,veteri oleo exiguum omnino euphorbij admisceas, styracem, casiam,seu calamum odoratum:pariter quoque confert irinum oleum:& ruralibus quoque hominibus, si allium in oleo contundas,vel feruefacias, atque ita infundas, aut si magnam cepam exculpas,deinde oleo eam expleas,& in feruenti cinere moderatè calfacias:atque ita auribus infundas. At si ex calida intemperie aurium dolor originẽ duxerit, seu ex medicatis aquis, oui candidum in aurem demissum,ipsum mitigabit, si tepidũ paulatim cum lacte muliebri infundatur. Plurimùm verò iuuantur ex succo perdicij cum modico rosaceo, aut solani, seu coriandri vel hastulæ regiæ: nec minus & amygdalino oleo, vel oleo in quo lumbrici, seu aselli, qui in aquosis & humidis degunt,fuerint incocti. Coriandri item succus cum lacte mulieris immixtus, & auriculæ infusus dolorem mirificè tollit, vt Plinio secundo visum est lib. primo de re med.cap.10. Quòd si ex aqua medicata excitatus fuerit dolor circa auditorium meatum oleum assiduè infundere conuenit, quo ipsum eluamus, vt testatur Galenus: deinde lana molli extergere,rursusque infundere. Iuuantur quoque plurimùm ex adipe anserino, atque item vulpino: similiter si oui cãdidum cum muliebri lacte tepido fuerit infusum. Pro communi nanque præcepto habẽdum erit, vt quicquid auribus adhibeatur, mediocriter calidum esse oporteat, ex communi omnium Medicorum sententia:poterit quoque per exuctionem ore aqua attrahi.Si verò quis vno pe de auri affectæ proximo exiliat (vt inquit Aetius) inclinans quodammodo seipsum aquam facilè excernit. At si ex flatuoso spiritu,aut crasso, lentóque humore aurium dolores fiant,eis vtendum medicamentis erit, quæ obturatione liberant, abstergunt, atque incidunt, citra tamen vehementem rosionem, præsertim in quibus dolor magnus, & copiæ suspicio subest:cuius generis sunt album, & nigrum veratrum, amygdalę amarę,& ex tribus aristolochiis,quęcunque fuerit ad manũ, & iris illyrica:iniicies autem & cinnamomũ,si habueris,aut casiam, illo non præsente:nec minus & cucumeris syluestris,ac bryoniæ radice,& centaurij magni:iterũ radice,seu parui coma vtendũ:& omnino omnia amara cõferunt:nanque citra mordacitatẽ,& absq; molestia expurgant hęc meatus,disiiciunt,& dissecant obturata,vt eodẽ tertio de compositione medicam.liquet.commendatur item à Paulo fel ouillum cum oleo communi, vel amygdalino, insuper porri & cepæ succus tepidus cum melle:aut origanũ cum melle,& lacte muliebri, si instilletur. Ad vehementiores autem aurium obstructiones fel caprillum cum succo porri inditum(vt ipse inquit)confert. Alexander autẽ fel bubulum, aut ouillum instillatum, seu capræ vrinã continuè infusam commendat,similiter si felle taurino floccum imbutum, læuigatúmque auri imponas. Priuatim autem Paulus ad dolorem ob flatuosum spiritum,refert quòd conferat strenuè cucumis ex aqua calida fota,aurique demissa.Conducit quoque vaporatio ex ruta, sampsucho, castoreo, & milio. Verùm si in toto corpore, aut saltem in capite prædictorum crassorum humorum adsit redundantia, priusquàm modò dictis medicamentis vtaris, corpus totum, aut saltem caput purgante medicamento exonerabis, præcedente tamen eorum coctione,ac præparatione;aliâs fluxionis causam præbebunt,& dolor amplius irritabitur. Dolore autem auris ex inflammatione oborto, statim sanguis ex cubito mittendus est,media,seu humerali vena,velut plenitudo maior, vel minor, ac vires magis, vel minus valentiores videbuntur: deinde auxilia aggredi quæ inflammationes sedare possunt, vt Alexandro, & Paulo visum est: aliisque reuulsionibus vtendum,frictionibus,vinculis,cucurbitulis,ac clysteriis,aut humorum fluxus inhibeatur. Si & biliosus sanguis redundare videatur,à venæ sectione,purgatione vtendum erit, quæ vim habeat leniter bilẽ educendi,hanc autem studiosi ex priùs dictis requirant,demum moderata existente inflammatione rosaceum cum aceto tepefactum adhibendum erit. Oleum quoque dulce, & calens per specillum lana inuolutum (Paulo teste) continuò adhiberi potest, aut adeps anserinus, seu vulpinus cum rosaceo: extrinsecus verò ea, quæ dolorem leniunt (vt ipse testatur)materiámque impactam concoquunt,superaccommodare oportet. Si verò vehemens fuerit ex inflammatione dolor, mitigabit ipsum(Aetio auctore) oui candidum tenue cum lacte muliebri tepidum infusum.Mitigant quoque feruentes inflammationes (eodem auctore)rosaceum cum auriculæ muris,aut polygoni, vel portulacę,seu ramentorum cucurbitæ succo,si tepidè instillẽtur.Item aselli sub hydriis stabulantes, seu intestina terræ cum rosaceo cocta, ad oleum amygdalinum, quod insuper cum aliquo prædictorum misceri poterit. Vbi verò maximus,ac vehementissimus ex inflammatione dolor vrgeat, necesse est stupefacientibus sensum vti: cùm videlicet propter dolorem ad mortis discrimen æger tendat; vtendum iis tamen, quæ leniter sensum stupefaciunt, vt inquit Paulus;nõ enim mediocre periculum est,ne cerebrum neruo,per quem facultas audiendi erogatur vicinum, consortij lege afficiatur:neque sæpius eis vti oportet, sed vbi coactus fueris semel duntaxat, aut iterum offerre conuenit,Alexandro auctore, præsertim si opio vtaris; miscetur autem opium muliebri lacti, & oui candido: quæ ipsa & per se sæpè aurium inflammationibus

Causa. tex.14

Curatio, si ex frigiditate oriatur aurium dolor.cap.2.

Si ex caliditate, curatio.

Si ex medicatis aquis, curatio.

Commune præceptum pro aurium curatione. Aët.lib. 6. cap.75.

Si ex flatuoso spiritu,aut frigidis sueris fiat, curatio.

cap.1.

Lib. cap.8.

citat.

cap.8

Auri(um) quid

Affectus.

nibus profuere, Galeno teſte tertio de compoſitione medicamentorum ſecundum locos. Excipiatur autem opij pars vna, caſtorij partes duæ, & cum lacte mulieris, ſeu oui albumine, aut vino dulci tepido inſtillentur, Paulo auctore: quanquam Galenus velit, quòd in vehementiſsimis doloribus pari menſura caſtoreum admiſcendum ſit, in non tam vehementibus dupla; verùm multò ante vſum tempore præparatum id eſſe conuenit. Porrò hoc medicamentum, quod ex caſtoreo, & papaueris ſucco conficitur, non ſolum aurium ſedat dolorem, ſed etiam oculorum, & dentium, ſi auribus inſtilletur, vt 12. methodo meden. patet. Verùm eo vtẽdum eſt, cùm maximè neceſsitas vrgeat, cùm nonnihil (vt ipſe Galenus inquit) partes lædat, ac eas imbecilliores reddat ex refrigeratione; velut reliqua anodyna; niſi poſt in ſanitatis tempore eaſdem partes excalfeceris; liquor verò, quo hæc diluuntur ex muſto ſapa ſit: multo enim magis quàm dulcia vina dolorem hæc ſedat: quomodo hæc miſcenda ſint à Galeno eodem tertio de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, decretum eſt. Similiter quo pacto eadem, aut ſimilia medicamenta auribus vehementer dolentibus iniicienda ſunt, docet. idem Aſclepiadis auctoritate, ſeroſum cruorem, qui à carnibus bubulis, dum torrentur, deſtillat, ſi calidus infundatur, commendat. Extrinſecus autem omni ex parte oleo calido, aut nardino, quod adipem anſerinum habeat, locus fouendus erit, aut roſaceo, ſeu amygdalino, & ſi doloris vehementia exigat, per ſpongias calente aqua imbutas, in qua chamæmeli flores, fœnumgræcum, & melilotum fuerint decocta, fomentum adhibere conuenit. Quòd ſi imponi cataplaſma aliquando ſuadebit, papauerum capitibus in aqua coctis, ac fœnigræci, vel hordei, vel lini ſeminis farina aquæ immiſſa cataplaſma conficies, ex eiuſdem Galeni ſententia eodem 12. method. medend. Et ſi externa videantur auris inflammatione tentari non alienum erit, farinam hordeaceam, aut triticeam ſapę, aut vino dulci adſtrictionis experti incoctam cataplaſmatis modo inducere, Tralliani auctoritate. Vbi autem dolor inueterauerit, ac in pus inflammatio degenerare incipiat, Pauli medicamento vtitor, quod ex leni ſeminis ſucco conficitur, vnà cum roſaceo, aut chamæmelino; ſolutúmque inſtillabis.

cap. 1. — *Lib. 3. cap. 8.* — *citat.* — *cap. 8* — *Trall. loc. cit.*

Περὶ ἤχȣ τῶν ὤτων. *De aurium ſonitu.*

CAPVT XXXIIII.

ALIVD vitij genus aurium eſt, vbi aures intra ſeipſas ſonant, atque ex hoc quoque fit, ne externum ſonum accipiant, Celſo auctore, eodem cap 7. lib. 6. quod vitium Græci ἦχων vocant, Latini (vt Celſus) aurium intra ſeipſas ſonitum: Medicorum vulgus, aurium tum ſonitum, tum tinnitum, ſeu ſibilum appellat. Eſt autem ſenſus ſonitus quidam intra ſeipſas aures externum ſonum impediens, ne ab ipſis accipiatur, quemadmodum ex eiuſdem Cornelij verbis percipi poteſt. In qua affectione meatum auditorium, potiſsimum ſecundum eius extremitatem, vbi dilatatum neruum attingit oblæſum eſſe conſtat: cùm & ipſe ſenſus audiendi, qui iam dicta parte perficitur, affectus ſit. Affectio verò ipſa ſymptoma eſt in genere noxæ functionis ſenſibilis deprauatæ: ſentit enim audiendi facultas, id quod ſentire non deberet, & propterea eius actio deprauata dici debet. Cuius affectionis cauſa neque vna eſſe poterit; nam interim ex flatuoſo ſpiritu generatur, quandoque ob exquiſitam ſenſus audiendi ſubtilitatem, ex ore ventriculi exhalantibus vaporibus ad aures ipſas; quemadmodum in oculis ſimilia ſuffuſionis ſymptomata, Galeno teſte tertio de compoſitione medicamentorum ſecundum loc. partium etiam ex humore craſſo obſtructo, interdum ob ipſarum aurium imbecilitatem, quemadmodum in iis, qui ex morbo ſe recolligunt accidere conſueuit. ſit præterea & ratione criſis (Tralliano teſte) vt in quibuſdam febribus euenit, quemadmodum Galeno etiam, & Paulo viſum eſt. Propterea non conuenit citra artem, aut cognitionem, aut curationem auſpicari; quamuis certa cognitio dictarum cauſarum in principio haberi non poſsit, artificialem tamen quandam coniecturam ex cauſis forinſecus laceſſentibus (ſi quis ipſarum vires norit) facere licebit, vt ſi ex pręgreſſa capitis plaga, aut tali morbo, vel ex cruditate, ſeu largo vini potu, aut violento, & multo vomitu, vel ob pharmacorum auricularium vſum aurium ſonitus fiat: ægri quoque temperaturæ, & habitus dignotio ad inueniendam cauſam conducunt, vniuerſáque præcedens victus ratio: quinetiam ſi vel paulatim cõgregetur, vel coacęruatim irruat ſonitus, idipſum quoque ad inuentionem affectionis confert: inſuperq; ſi per interualla repetat, vel continenter hoc ſymptoma perſeueret, vt teſtatur Galenus. Si igitur ſonitus nunc excitentur, nunc ceſſent, & ſpacio interpoſito reuertantur; intelligito ex ſpiritu flatuoſo, cui facilis nõ patet exitus prouenire; maximè ſi præceſſerint cibi, qui flatus generare poſsint, & multæ cruditates, vt Alexander teſtis eſt. Si verò ob flatum ventoſum, cui tranſitus intercluſus ſit, ſonitus fieri ſuſpicatus quiſpiam fuerit, vt inquit Galenus, & ob hanc rem deſiccantibus, & attenuatoriis, ac diſcuſſoriis pharmacis admotis nihil profecerit, ſimulque apophlegmatiſmis vſus ſit, & toto capiti proſpexerit, tunc ſanè ob auditus ſubtilitatem ſonitum fieri coniectandum erit: præſertim ſi acuto audiendi ſenſu æger pręditus appareat: & propterea certa cognitio, poſt vſum pharmacorum artificiali coniectura exhibitorum huius præſertim cauſæ tempore cõtingit. Quòd ſi propter humores craſſos, ac viſcidos ſonitus accidat, inde cognoſces, quòd neque repentè oboriatur ſonitus, ſed paulatim increſcat. Inſuper quòd etiam grauitas percipiatur, præceſſeríntque cruditates, balneorum intempeſtiuorum vſus, & alia quæ crudos humores generare ſolent. Verùm ob locorum imbecillitatem, ſi ortus fuerit ſonitus, ex his quæ præceſſerunt colligere poteris, vtpote præcedentibus morbis quibuſdam, à quibus conualeſcunt ægri: iis nanque accidere conſueuit. Si verò in febribus ſonitus fiant, aut harum criſibus promptè ex eiſdem cauſis progigni dignoſces. Ex cauſis verò externis ſi excitetur, quæ ſanè ea fuerit, ex ægri, ſeu aſtantium ſermone patebit. Perpetuò autem permanente ſonitu, per eſſentiam aures affectas eſſe indicium erit: velut ſi per interualla repetat, per ſympathiam, hoc eſt, per conſenſum, vt interim quieſcat, deinde excitetur, poſt videlicet repletionem, aut inanitionem, vel motum, aut vehementem calorem, ſeu frigus. Leuiſsimum quidem hoc vitiũ eſt, vbi ex grauedine fit, peius vbi ex morbis, capitíſve longis doloribus incidit. Peſsimum, vbi magnis morbis venientibus, maximéque comitiali, prouenit, vt auctor eſt Celſus. Hippocrates ve-

Aurium ſonit⁹ quid ſit. — *Pars affecta.* — *Affectus.* — *Cauſæ.* — *cap. 1.* — *Trall. lib. 3. cap. 6.* — *Gal. loc. cit.* — *Pau. lib. 3. cap. 23.* — *Signa cauſarum.* — *Ex ſpiritu flatuoſo.* — *Ex auditus ſubtilitate.* — *Ex humoribus craſſis, & viſcidis.* — *Ob locorũ imbecillitatem.* — *In criſibus.* — *Ex externis cauſis.* — *Prognoſtica.*

1. prorrhet. tex.18

rò libro primò prædictionum dicebat, in febre ardenti sonitibus aurium accedentibus cum visus hebetudine,& grauitate in naribus accedente,melancholico modo mẽte mouentur. Cuius quoque vitij

Curatio.

curãdi ratio pro causarum diuersitate variari debet; propterea relicta victus ratione, quæ iterum neque vna duntaxat esse poterit,sed pro causarum ratione instituenda erit:poteruntque studiosi ex his,quæ diximus in præcedentibus,haud difficulter ipsam percipere; hic pro efficientium causarum varietate docebimus curationem.

Si ex spiritu flatuoso, & crasso, lentoque humore fiat, curatio.

Si itaque ex flatuoso crassoq; spiritu, aut humore lento , & crasso aurium sonitus ortus fuerit,totius corporis,aut capitis saltem, purgatione præmissa , præsertim vbi lenti , & crassi redundarint succi,catapotiis arabicis,aut cochiis cum agarico,aut similibus,errhinis quoq;,ac apophlegmatismis,desiccantia,ac attenuatoria,& discussoria pharmaca auribus ipsis admouere oportet , vt oleũ amygdalarum amararum, aut oleum, in quo castoreum,cuminum,seu ruta, anethum, seu nardus fuerint incocta,quibus & acetum, & mel admiscere poteris , si vehementiùs attenuare, ac discutere velis, quæ omnia affectę auri instillentur:quam etiam inclinare poterunt adeo,vt per arundinem , seu aliud instrumentum vaporem intus suscipiant ex aqua, in qua priùs fuerint oleo decocta , sampsuchus , ruta, stœchas,absinthium,hyssopus, pini folia , & origanum. Saccelli item parari possunt ex betonica,sampsucho,ruta,hyssopo ,chamæmeli flore,pini, laurique foliis;qui calfacti auribus imponantur. Facit insuper ad inueteratos aurium sonitus (Aëtio teste, Apollonij auctoritate)castoreum, & spica nardi æquis portionibus cum aceto,& rosaceo,si instilletur hoc idem commendant Galenus ex mente Archigenis tertio de compositione medicamẽtorum secundum locos; & ad Apollonij mentem, porri succum cum lacte muliebri, aut rosaceo infundendum pręcipit. Similiter rutam,& cuminum pari mensura trita,& aceto diluta, admisto melle si infundas : aut amygdalarum amararum oleum cum melle mixtũ. Cepas quoque,& allium,& adipem anserinum pari mensura trita,& excolata si infundas,conducit.

Aet.li. 6. c.78

cap.1

Si ob sensus subtilitatem fiat curatio.

Verùm si ob sensus audiendi subtilitatem sonitus fiat pręddictis pharmacis,ex stupefaciẽtibus sensum quippiam admiscendum erit; velut est mandragoræ,aut papaueris succus, iuxta Galeni sententiam , aut rosaceum cum pauco aceto, ac paucissimo opio vtendum;aut oleum , in quo intestina terræ cocta sunt, infundendum erit , vt Aëtius præcipit : verùm magna cum prouidentia , ea quæ sensum stupefaciunt, adhibenda erunt , minima quantitate, & à se leuioribus semper inchoando .

Si in febribus sonitus fiat.

At si in febribus sonitus fiant , minimè interturbandi sunt : vt plurimum enim statim sedantur,Galeno auctore,ac Paulo. Sin autem post morbum perseuerauerint,absinthij decocto foueri aures debent , vt eodem Paulo , atque Alexandro visum est : & acetum , rosaceumque infundi,vel radiculæ succum cum rosaceo, aut veratrũ nigrum cum aceto iniicito: vel aloëm optimam cũ vino mulso,Aëtij præcepto.

Ex imbecillitate.

At si propter imbecillitatem accidat aurium sonitus, vt in conualescentibus euenit , temperatum aliquod oleum non nimis calidum,aut frigidum , prout necessitas vrgeat, infundẽdum erit,chamęmelinum videlicet,anethinum,vel rosaceum.

Per consensum si fiat.

Per consensum verò præsertim à ventriculi ore orto aurium sonitu eidem parti,quę primò afficitur,prospiciendum erit. Ex quauis autẽ causa ortus fuerit aurium sonitus,vbi inueterauerit, confert hoc medicamentum, quod excipit seminis porri,& caryophyllorum ana scrup.j.moschu gra. v.cum sampsuchi , & rutæ decocto (interim pauco vino dulci addito)auribus instilletur.

Περὶ δυσηκοΐας, καὶ κωφώσεως.

De difficili seu graui auditu, & surditate.

CAPVT XXXV.

CONTINGIT insuper, vt quispiam difficilius, seu grauius , aut omnino nihil audiat. Appellant autem primum vitium Gręci δυσηκοΐαν, ἢ βαρυηκοΐαν, ἢ ὑποκώφωσιν , Latini verò (vt Celsus) audituum grauem , interim difficilem appellant , eos verò qui hac affectione laborant subsurdos, aut etiam surdastros siue grauiter , & difficulter audientes . Tales verò Græci ὑποκώφως , δυσηκόους , καὶ βαρυηκόους, nuncupant , vt testis est Galenus tertio de compositione medicamentorum secundum locos ; vtpote qui exiguas voces penitus non audiunt , magnas autem vix percipiunt. Reliquum siquidem vitium à Græcis , κώφωσις , à Latinis surditas dicitur , vbi auditus in totum offensus fuerit;adeò vt neque magnas , neque exiguas voces ægri percipiant;his quippe affectionibus aures ipsæ perpetuò læduntur , vt ex earum oblæsa functione liquet: quanquam & ipsæ oblædi possunt per se , vt si earum audiendi primum instrumentum , aut aliqua alia pars eidem vsum præstans afficiatur. Per accidens verò si earum facultas affecta sit, neruo videlicet , per quem facultatem suscipiunt , aut cerebro , à quo eisdem facultas transmittitur , potissimùm ea parte,vnde neruus oritur , perpetientibus, poterunt nanque ex accidenti aures affectæ dici , si earum facultas læsa sit,siue ratione nerui, siue cerebri: quoniam eo tempore priuantur eo , quo præsente secundum naturam operabantur. Hunc lęsionis modum meminit Galenus,cùm primo,tum tertio de locis affectis , quanquam hoc modo affectis auribus nullum vitiũ nec sensu, nec alia ratione ortum in eis manifestabitur; verùm illæso apparente aurium foramine:interim quoque & reliqui sensus, qui à cerebro etiam facultatem suscipiunt , perpetiuntur , & in ipso quoque cerebro aliquis læsionis sensus innotescit: quo casu cerebum affectum erit; aut præter audiendi facultatem nisi oblæsum est, & tunc neruum proprium affectum esse haud absurdè cõiicimus,Galeno auctore quarto de locis affectis. Verùm quoquomodo orta sit affectio hęc, symptoma existit in genere noxæ functionum animalium sensibilium , & propriè sensus auditus; quæ functio non deprauata , sed diminuta in primo affectu , in secundo verò ablata est. Insequitur autem vtraque (vt testatur Galenus primo de differentiis symptomatum cap.3.) aut morbum in intemperie , aut in compositione , aut in soluta vnitate . Verùm cum quidam prædictorum morborum ex propriis eorum indiciis promptè dignoscantur , seorsumque propriam curationem requirant; nam non auditus duntaxat læsionem , sed aliam quoque cum ea offensam præstare solent , veluti est vlcus , abscessus, quiuis præter naturam tumor , obortus in aure callus , seu tuberculum; ea de re his prætermissis de ea duntaxat surditate , seu subsurditate loqui instituimus, quæ ex redundantibus succis , calidis vel frigigis(media intemperie potissimũ) excitari cõsueuit.

Quamobrem

Earundem signa.

Quamobrem dictarum causarum signa trademus,
quibus rectè iudicari, & inter se distingui valeant.

ex biliosis succis, signa.

Si enim à biliosis humoribus surditas, vel subsur-
ditas accidat sursum vergentibus; derepentè, po-
tissimúmque in febribus infestare solent, natura,
ætas, ac habitus biliosi quoque erunt: similísque
præcessit victus ratio, tempus anni, regio, ac aëris
constitutio. Si autem à crassis humoribus ad aures

à crassis humoribus, signa.

decumbentibus oriantur, cùm aurium, tum capitis
grauitas aderit, ac reliqua quæ pituitosos humores
indicant: ob sordes interim, quæ crebrò in auribus
gigni consueuerunt, prædictæ affectiones excitan-
tur, quæ quoniam & dignotione, & curatione faci-
lè patent, & tolluntur, propterea neque de his e-
tiam mentionem fecimus. Quęcunque autem ab o-
rigine, vel paulò pòst, sed longissimæ, & absolutæ

...3. cap.23.

surditates constituuntur, nullo remedio eliduntur,
Paulo teste. Quæ verò non absolutæ quidem sed
diuturnæ tamen, & ipsæ curationem non recipiunt,

Prorrhet. tex.32.

aut certè difficillimam, vt idem Paulus testatur. Sur-
ditas quoque (vt inquit Hippocrates libro primo
prædictionum) in morbis acutis, & turbulentis
consequens mala est. Verùm quæ ob biliosum hu-
morem ad superiora impetum facientem nascuntur
surditates, vacuationibus per medicamenta bilem
ducentia ex facili abolentur. Quidam etiam sua
sponte affectu liberantur, bile inferiùs descenden-
te, quod quidem Hippocrates aphor. 28. quarti lib.
confirmauit, cùm dixit, Quibus biliosæ deiectio-
nes, superueniente surditate cessant: & quibus surdi-
tas superuenientibus biliosis deiectionibus cessat:
& eodem libro aphoris. 60. scriptum reliquit. Qui-
bus in febribus aures obsurduerunt, sanguis ex na-
ribus fluens, aut aluus turbata, soluit morbum. Val-
de quoque suspectum habere oportet grauem au-
ditum, vt tertio de compositione medicamento-
rum secundum locos cap. 1. testatur Galenus: quo-
niam paulatim augescens temporis progressu per-

Si ex biliosis fiant humore, curatio.

fectam surditatem inducit. Hæ affectiones, si ob
biliosum humorem sursum vrgentem ortæ sint, ex
facili aboleri possunt: nam quidam sua sponte à ma-
lo liberantur, bile inferiùs descendente, quemad-
modum Hippocrates testatur; aut sanguine ex nari-
bus fluente. Quidam verò per medicamenta bilem

Alex.li. 3. cap.9. Pau.loco citato.

ducentia eis exhibita, facilem curationem reci-
piunt, Alexandro, & Paulo testibus: quorum ma-
terias in præcedentibus studiosi requirant. Victu
quoque conuenienti contemperandi erunt, eóque

Curatio, si ex frigidus, ac crassis succis fiant.

biliosus humor permutandus; cuius iterum sæpius
in prædictis mentionem fecimus. At ex crudis, cras-
sísque humoribus prognatas surditates vel gra-
uem auditum, vniuersa victus ratione attenuato-
ria priùs instituta, si nihil prohibeat, venæ sectio-
ne curabis; media, aut externa incisa in cubito, ve-
na potissimùm, si recens fuerit affectio, aut cum
sanguine permisti sint redundantes crudi, crassí-
que succi; diutina autem existente affectione, vel
à sanguine, absolutis redundantibus prædictis suc-

Purgatio.

cis, vel siquid aliud venam incidere impedierit, o-
mnino purgatione vtendum erit, humoribus priùs
tamen concoctis, ac præparatis: ex qua purgatione
nedum totum corpus, sed caput præcipuè ex iam
dictis succis inaniatur: eáque non semel duntaxat,
sed bis, ac sæpius (si opus fuerit) vtendum. hanc au-
tem ex priùs dictis eligere poteris, præsertim cap.
de dolore capitis orto ex frigidis, crassísque suc-
cis. A qua purgatione, medicamentis, quæ per os,
& nares pituitam eliciunt (Alexandro, & Paulo au-
ctoribus) vtare: necnon & eis, quæ sternutamenta
cient. Itē & balneis sua sponte scaturientibus, & ho-
rum inopia, marinis aquis corpus abluere confert,
prout idem auctores præcipiunt, omníque modo
caput ipsum, præsertim vbi graue, ac repletum fue-
rit, exsiccare saluberrimum erit, simúlque corro-
borare, Galeni auctoritate tertio de compositio-

Cap.1

ne medicamentorum secundum locos, atque ex e-
iusdem sententia in ipsam aurem immittenda sunt
pharmaca, quæ crassos, & viscosos humores fun-
dant, ac secent, attenuéntque, ex quorum nume-

Topica.

ro (præter ea, quæ ad sonitus tradita sunt) erit ab-
sinthium cum aqua decoctum, ac per arundinem
pro fomento adhibitum, ita vt alteram arundinis
partem cauitati auris adaptes, alteram verò forami-
ni operculi ollæ inseras; quò vapor, qui exhalat, ad
auditorium meatum allabatur: vtaris autem hoc po-
tissimùm (Apollonij auctoritate) ad auditus gra-

Vide Galen. loco citato, & Aet.lib. 6. cap.79.

uitatem repentinam, & ob dolorem capitis obor-
tam: buccisque lauri, aut foliis eiusdem in aqua de-
coctis similiter vtitor, aut origano: itémque hysso-
po, aqua quoque marina, & aceto vti conuenit, o-
mnis item piscis fel, perdicis, aut capræ infusum
prodest, aut erinacei terrestris cum oleo: fel insu-
per tauri cum anguis senecta aceto exceptum, &
aurium meatui inditum, grauem auditum soluit,
Aëtio teste: aut rutæ succus cum melle, seu casto-

Loco citato.

reum cum oleo anethino, vt Paulo visum est. Fo-
mentis quoque vtendum, quæ per spongias fiunt ex
aliquo prædictorum decocto: & castoreū cum bac-
cis lauri, & aceto permistum in aurem instilla. Nam
mirificè conducit cùm hoc, tum reliqua connume-
rata medicamenta, etsi valentissima sint; sustinet e-
nim (vt inquit Galenus sexto method. meden. in fi-
ne) auditorius meatus valentissima medicamenta:
quamuis non solùm vsque ad cerebri duram mem-
branam pertineat, sed etiam neruum contingit, qui
in ipsum à cerebro descendit, vt diximus. Plinius
Secundus libro primo de re med. cap. 12. inquit,
quòd succus hederæ mundissimus cum vino instil-
latus plurimum facit: item allium, & cepulas cum a-
dipe anseris, si colas, & infundas: oua quoque for-
micarum (vt idem refert) contrita surditatem au-
rium, quàm vetustissima sit, sanabunt: caprillū item
fel instillatur grauiter audientibus, & prodest; ac
bubulum lac cum felle caprino mixtum, & infusum
auriculis grauiter audientibus restituit auditum, eo-
dem auctore. Libro autem de medicamentis, quæ

In principio libri.

ad manum sunt Gale. adscripto legitur, quòd lepo-
ris fel recens cum paris mellis portione mixtum, &
in cepæ corio tepefactum in aurem immissum ei,
qui nihil audiat, auditum restituit.

Πεϱὶ παϱοτίδων. *De parotidibus.*

CAPVT XXXVI.

POST aurium affectus, deinceps op-
portunè visum est de eo affectu age-
re, qui in adenibus iuxta aures adia-
centibus oriri consueuit: nominãt au-
tem hunc Græci παϱοτίδα, à Latinis
quoq; parotis nuncupantur. Sunt autē parotides ex

Parotides quid sint.

inflāmationum genere, quæ glandulis circa aures af-

Cap.2.

fectis fiunt, Gale. teste, tertio de compositione me-
dic. secūdum locos. Ex quarum descriptione liquet,
quę partes in eis afficiantur, quia adenes iuxta aures;

Pars affecta.

quod absque alio indicio, sola inspectione patebit.

Affectus

Affectus verò (cùm è genere inflammationum sit) erit morbus in quantitate, proprie in excessu primò, sicut reliquæ inflammationes, secundario verò in intemperie, & soluta continuitate: id quod dignoscere ad sensum licebit, absque alia signorum inuestigatione. Harum autem causa non vna duntaxat esse poterit: nam quandoque ex redundante sanguine, eóque non immodicè crasso gignuntur: id quod dignosces ex tumoribus magnis, rubrisque existentibus, ex doloribus continuis vehementibus, atque grauantibus, & temperamento, ætate, & habitu, sanguineis existentibus, præcedentéque victus ratione multum sanguinem gignere potente, & reliquis huiusmodi. Fiunt insuper ex bilioso sanguine, ac tenuiori; quod cognoscere licebit, eo quod tumor sit rubicundior citra grauitatem, igneus, erysipelati persimilis: æger que videbitur tanquam ardere, & tangentes manifestam caliditatem percipiunt, vt Alexander testis est. Quæ præcesserunt, ac comitantur pariter bilem redundantem arguent, vt habitus, ætas, temperamentum, ratio victus, ac reliqua. Verùm si à melancholico sanguine prouenerint, neque ruborem habebunt, neque dolorem adeò ipsæ inferunt, sed tumorem quendam scirrhosum, quemadmodũ si ex pituitoso sanguine fiant, laxum tumorem, qui œdema dicitur, repræsentabunt, nihil habens dolorificum, aut renitens: nec minus & quæ præcesserunt melancholicum sanguinem, aut pituitosum apta fuerunt procreare. Consueuerunt autem indifferenter cunctæ oriri, Galeno, & Paulo testibus, interim ex humoribus in capite in pactis, atque ab eo ad iam dictas partes transmissis, interdum autem citra capitis affectionem in febribus, natura superfluos humores ex vasis effundens ad regionem inter cutem, & subiecta corpora deponit iudicatorie; quo tempore & glandulæ ex effusis humoribus participant, prædictóque affectu laborant. At Celso auctore libro sexto cap.16. parotides oriri solent modo in secunda valetudine, ibi inflammatione orta, modò post longas febres, illuc impetu morbi conuerso. Accuratè igitur inspici debet tum qualitas, tum quantitas materiæ influentis, & parotidas excitantis, vt inquit Alexander: nam quædam ipsarum ratione crisis concoctione apparente fiũt, quæ neque prauæ, sed curatu faciles existunt: multósque magnis periculis liberarunt; aliæ verò ex copia cruda contingunt, quæ naturam grauant, simul, & nonnihil irritant: quare etiam procedente tempore periclitantur, & Medicis multa tentantibus, vix ad suppurationem, aut concoctionem perueniunt. Victu itaque congruo maximè, & subiecto affectui, causæque eius effectrici accommodato imprimis constituto, si sanguis redundare videatur, per venæ sectionem ipsum euacuabis: præsertim si vires permittant, antequàm vllam curationem parti adhibeas, Galeni, Pauli, ac Alexandri decreto: qui enim (vt inquit Alexander) nulla vacuatione præmissa, statim ad inducenda cataplasmata transierunt, aut aliud, quod discutere, aut extrahere parotidas potest, hi manifestò auctores extiterunt, cur ægri strangularentur. Incidenda tamen erit eiusdem lateris humeralis vena. A sanguinis autem missione ad topica deueniendum est medicamenta: quæ minime repulsoria (veluti in reliquis inflammationibus vti conuenit) esse debent, præsertim cùm neque malignum sit, neque multum quod influit, neque corpus humoribus ex æquo plenum sit: tunc nanque prima pars curatione partium inflammatarum à reprimentibus, ac repellentibus exordienda erit. Verum in parotidibus, siue paucum sit quod influit, siue multum, benignum, aut malignũ, aut corpus ex æquo plenum, aut non plenum, Galeni decreto tertio de Compositione medicamentorum secundum locos, etiam præcedente totius corporis euacuatione nunquam eis vtẽdum erit: & si Celsus eodem libro sexto cap.16. interdum ea admittat, cùm videlicet sine morbo intumuerit; tutius tamen erit, si ab eis abstineas semper, sed maturari, & quamprimùm aperiri commodius est, vt ipse inquit, præsertim si ex aduersa valetudine fiant: quanquam considerandum sit (vt ipsemet testatur Galenus) num vehementi impetu fluxus illabatur, vel nõ: nam primo casu nihil nos curiosius agentes, iuxta Hippocratis sententiam aphoris.20. primi libri, omnia naturæ permittimus. Si enim siue cucurbitam, siue aliud pharmacum humores ex alto ad cutem attrahens admouerimus, vehemẽs dolor hominem apprehendit: vnde & vigiliæ fiunt, & febres succedunt, ac vires exoluuntur, Galeno teste, præcitato loco. Mitigare igitur, & non humorum influxui opitulari tunc potius conuenit per cataplasmatum maximè lenientium vsum: veluti est, quod ex frumenti, aut hordei, aut seminis lini farina, cum aqua mulsa, aut fœnigræci, seu althææ, seu chamæmeli decocto conficitur. Item quod ex lapatho, ex axungia insulsa constat, vt inquit Paulus, & quæcunque alia, quæ ad hæc commoderatè humectam habent caliditatem; per quam mitigare dolores valent, ac influentes humores concoquere, ac suppurare possunt, in eundem vsum corporibus præsertim mollibus, eunuchorum, puerorum, mulierum, & eorum, qui teneram habent carnem, eiusdem Galeni auctoritate, butyro locum illinemus: & si vehemens fuerit dolor, butyrum, & adipem suillum simul liquefaciemus, & modica cera adiecta, vt mollius ceratum fiat (vt inquit Aëtius) imponemus. At si non vehementi impetu influxus irruat, humoreque adhuc altè delitescente, parotis in tumorem non attollatur, iuuari natura debet, vt affligens humor ex profundo ad cutem attrahatur, pharmaca attractoria, aut fomenta assidua adhibendo: atque si hæc nihil memorabile efficiant, etiam cucurbitam affigentes, vt inquit Galenus. Nam si in altum recurrat colluuies, periculum haud mediocre subsecuturum est, vt Paulus testatur: optimum vtique hic videbitur naturam adiuuare. Quòd si moderatæ fuerint parotides, ac mitiores, vtpote quòd neque multa copia influat, neque dolor vehemens adsit, neque caliditas cum humore, sanare eas poterimus facilè (vt inquit Galenus, & Paulus) fotibus ex muria vtentes, & cataplasmata magis calefacientia, & discutientia adhibentes, cùm neque ipsæ ad suppurationem festinant, neque vehementem dolorem inducunt, veluti esset ceratum ex butyro, & æsypo paratum, quod ostrea vsta, aut buccinas, aut purpuras assumeret, vt inquit Aëtius: vel ex eisdem ostreis vstis, anserinoq; adipe, veteri, insulso, & butyro, ac cera compositum: quod quidem efficacissimum esse, vt ipse inquit: quamuis hæc eadem medicamenta ante Aëtium Galenus conscripserit tertio de compositione medicamentorum secundum locos: nisi quòd pro adipe anserino suillum apposuit veterem, insulsum. Verùm si non ita mitiores fuerint parotides

Causa.

Earundem signa.

Li.3.c.10.

Gale. loco cit. Pau.li. 3.cap.23.

Prognostica.

Curatio.

Venæ sectio.

Topica.

cap.

cap.4

cap.1

Loco cita.

De instrumento odo... ca.3. de loc. cap.2.

ſulſum. Verùm ſi non ita mitiores fuerint paroti-
des,attractoriis pharmacis (vt diximus) ac diſcuſſo-
riis vtendum erit, fomenta aſsidua adhibendo ex
florum chamæmeli,fœnigræci, ſeminis lini, & ſer-
tulæ campanæ decocto.Quod ſi ex craſsiori humo-
re ac frigidiori excitentur, in aqua, & vino deco-
ctum parari debet ex prædictis, adiicique poterit
hyſſopus,ſerpillum,ſampſuchus,pulegium, & reli-
qua, quæ euidentiorem vim diſcutiendi habent.
Poſt fotus ex oleo amygdalino,chamæmelino, aut
anethino locum illinemus: aut cataplaſma ex hor-
deacea farina,& ſemine lini,in iure fœnigræci,cha-
mæmeli, aut althææ decoctis adhibebimus. Frigi-
dioribus autem, & craſsioribus exiſtentibus ſuccis,
oleo irino,aut liliorum alborum,ſampſuchino, aut
rutaceo vtar,aut cataplaſmate ex erui, ſeminis lini,
& fœnigręci farina cum ficuum ſiccarum,& chamæ
meli iure decoctis,addita mulſa,& cum his cucurbi-
tæ quoque affigendæ ſunt,præſertim ſi nihil memo-
rabile efficiant:bene item diſcutit parotidas iris il-
lyrica contuſa,cocta ex paſſo more farinæ hordea-
ceæ,calida bis,térve impoſita, vt inquit Scribonius
cap.44
Largus. Eiuſdem iridis illiricæ puluerem cum hor-
dei farina in mellicrato decoctum commendat
Theodorus Priſcianus capite octauo libro primo
ad Timotheum. Quod ſi ex his tumor nõ diſcutia-
tur, ſed etiam dolor perſeueret,neceſſe eſt tandem,
vt ad ea quæ ſuppurationem excitare, & materiam
poſſunt concoquere digrediamur:velut eſt frumen-
ti farina cum caricarum decocto,& oleo,item quod
ex polline, & quod ex fermento conſtat pharma-
cum, Galeni auctoritate: lapathum quoque, & a-
xungia porcina, ſi in hydrelæo coquantur, idem
præſtant,ex Alexandri ſententia.Poſtquàm verò in
pus parotides tranſierint, materia mutata, id quod
tibi innoteſcit ex rigore præter rationem, & febre,
quæ prius non erant,ac maiori dolore præcedenti-
bus,tempore quo pus conficiebatur,ac demum de-
liteſcentibus, tunc aut per ſectionem pus elicere o-
portet, aut ſanè per acre medicamentum abſceſſum
rumpere,aut tentare, vt ipſum per medicamẽta at-
cap.2.
tractoria, & tenuium partium vim habentia diſcu-
tiamus, Galeno teſte eodem tertio de compoſitio-
ne medicamentorum ſecundum locos. Verùm ſi i-
pſæ parotides inueteratæ fuerint,citra omnem mo-
leſtiam diſcuties,& emollies,ſi buccinas vſtas,& o-
ſtrea, omnia adipi veteri porcino liquato admi-
ſceas, ac ſupra affectum locum adhibeas, Aëtio te-
ſte: hoc idem efficiet,ſi prædictorum cinerem cum
melle admiſceas, aut ſi ficus marinas aqua incoctas,
vel marrubium cum ſale imponas ex Pauli ſenten-
tia, ſeu meliùs Archigenis: quoniam eius eſſe hæc
Loco citato.
medicamenta fatetur Galenus tertio de compoſi-
tione medicamentorum ſecundum locos.

Περὶ βλαβῆς ὀσφρήσεος, καὶ ῥινὸς παθῶν. *De læſione olfactus, & narium vitijs.*

CAP. XXXVII.

De instrumento odoratus ca.3. 4. de loc. aff. cap.2.

CVM in ordine inſtrumentorum ſen-
ſus,tertium locum ad dignoſcendam
tenuem ſubſtantiam odoratus teneat,
Galeno teſte, cùm libro de inſtru-
mento odoratus, tum quarto de locis
affectis,& propterea in quatuor aliis ſenſoriis, tan-
quam medium conſtituitur, ea de re abſolutis au-
rium affectibus, ad eos qui olfaciendi facultati, ac
naribus contingunt,tranſeundum eſſe cenſui; priùs
tamen de ea odoratus læſione, quæ non in meati-
bus naſi eſt, pertractare decreui: quæ qualiſcunque
fuerit,ſiue difficilis, diminutè videlicet, ſeu ablatè
oblęſa functio,ſiue deprauata,noxa non eorũ mea-
Pars affecta.
tuum qui naribus conſpiciutur, erit,ſed vel anterio-
rum cerebri ventriculorum, aut eorũ meatuum,qui
ἠθμοειδῆς Græcè,Latinè coliformes appellãtur, ex
Gal.ſententia tertio de locis affectis,in fine: quem
Paul.lib.3. cap.24. Aetius li. 6. cap. 96.
ſectati ſunt Paulus,& Aëtius.Nanque (vt idem Ga-
lenus teſtatur) odoratorum ſenſus in prioribus ce-
rebri finibus perficitur,elatis ad ipſos per iam dicta
Odoratorũ ſenſus quo loco fiat. Cap.3. Cap.6.
coli foramina vaporibus, cùm natura in fabricãdis
cuiuſque ſenſus inſtrumentis, ſimilitudinem ſenſi-
bilium ſecuta ſit:& propterea vaporis quodãmodo
ſimile proprium odoratus inſtrumentum eſſe opor
tebat, vt libro de inſtrumento odoratus liquet. In
ipſis itaque cerebri anterioribus ventriculis, qui e-
tiam vaporoſum quendam ſpiritum continent, vt
patet octauo de vſu partium, odoratorũ ſenſus per-
ficitur,non ab re iuxta Gal. ſententiã. Quapropter
Quibus indicijs dignoſcatur, quæ pars fuerit affecta.
olfaciẽdi facultate oblæſa, ad priores cerebri vẽtri-
culos referatur affectio, ſi ſimul cũ ea vox nõ oblęſa
ſit,ſed incolumis ſeruabitur:verùm ſi vox quoq; ma
li contagium ſenſerit, laborioſior quodãmodo red
dita,colatoriis oſsib.oblęſis affectio tribuenda erit,
quemadmodum Paulus teſtatur. At ſi cerebri prio-
res ventriculi affecti ſint, eorum affectio, aut ex in-
temperie ſola, aut etiam ex humorũ copia oriri po-
Quis præter naturã affectus ſit.
teſt.Si vero colatorij meatus affecti ſint, obſtructio
duntaxat eorum,& non intemperies ſola in cauſa eſ
ſe poterit; & proinde licet odoratus oblęſio perpe-
tuò ſymptoma ſit in genere noxæ functionis ſenſi-
bilis propriè olfaciẽdi, ſiue ea functio diminuta ſit,
ablata,ſeu deprauata,non ad vnũ tamen genus mor
borum ſequitur: ſed ſi colatorij meatus affecti ſint,
Quos morbos ſectetur.
vtpote obſtructi (vt diximus) morbum in compo-
ſitione,& propriè in via comitabitur, ipſis autẽ in-
columibus exiſtentibus, anterioribus verò cerebri
finibus affectis in intemperie morbum ſectabitur.
Quibus autem indiciis olfaciẽdi læſio dignoſcatur,
nequaquam ſcribere oportet;cùm ex ipſius ægri re-
latione promptè modus lęſionis eius percipi poſsit.
At habita notitia, quod olfaciendi facultas ex affe-
ctione anteriorum cerebri vẽtriculorum oblęſa ſit,
cùm ipſi intemperatura quadã affecti ſint,mox qua-
Cauſarum cognitia.
lis ſit ea vẽtriculorum cerebri, ac ipſius etiam cere-
bri intemperies inueſtigandum erit: quæ nõ alia via
tibi innoteſcet, quàm ex his notis, quas conſcripſi-
mus,cùm de dolore capitis pertractauimus: ſiue ea
intẽperies ſit ſola, ſiue cum alicuius ſucci redundan
tia, propterea non eſt cur iterũ de eis hîc mentionẽ
faciamus. Verùm ſi odoratus offenſio obturatos
colatorios meatus ſectetur,ex detẽtis præter cõſue-
tudinem narium excrementis,muco, ac deſtillatio-
ne vt plurimùm prægreſsis,cũ his quæ diximus per-
cipi poterit: quanquam etiam ex malis quibuſdam
redundantibus ſuccis prædicti meatus obſtrui poſ-
ſunt,ventriculíque oppleri, ac aliena intemperie af
fici: qui ex propriis eorum indiciis haud difficulter
comprehenduntur,potiſsimùm vbi deprauata fun-
Prognoſtica.
ctio fuerit.Non itaq; deſpicienda hæc affectio erit,
præſertim vbi anteriores cerebri ventriculi,nedum
intẽperie affecti,ſed humore oppleti ſint; quoniam
præter id quod ſpiritus animalis, qui in ventriculis
continetur,ac cerebrum ipſum intemperie quadam
afficiatur, hæſitandum erit de futuro caro, morbo
comitiali,aut apoplexia, humoribus ipſis diu deten

tis, ac adeò auctis, vt pleni ventriculi sint, non anteriores modo, sed medius saltem, aut etiam postremus cum eis quemadmodum euenire solet, si ipsis plenis existentibus tota nocte supini cubemus, Galeno teste, libro de instrumẽto odoratus. Insuper si odorandi functio deprauata sit, magna ex parte periculosa existit, præsertim si in acutis morbis accidat, & odor quispiam putridus, ac fœtidus sentiatur. Verùm si ex sola cerebri intemperie olfaciendi facultas oblæsa sit, contrariis duntaxat remediis curabitur, calidis, si frigida fuerit intemperies: & frigidis, si calida; humidis, si sicca: & siccis, si humida fuerit: quemadmodum in cura doloris capitis ostendimus. Ex humorum autem copia, siue cerebri ventriculos opplente, siue colatorios meatus obstruente, si odorandi functio oblæsa sit, ea prius, aut sanguinis missione, aut purgatione vacuanda erit (vt inquit Paulus) prout ipsa humorum copia exigit: & deinde ad topica medicamenta deuenire. Sed quoniam magna ex parte, qui ventriculos opplent, ac colatorios meatus obstruunt redundantes succi frigidi, ac crassi sunt, ea de re, si ita contingat, odoratum oblædi, vniuersa victus ratio, quæ attenuatoriæ sit facultatis, instituenda erit. Proinde domus in qua degunt taliter affecti, moderatè calida sit oportet, pro temporis anni ratione: in siccioribus locis diuersentur: gymnasiisque pro viribus vtantur, ac moderato somno nocturno: nam diurnus, & diuturnus incommodus eis existit: dum autem dormiunt ceruicalia sublimia habeant, & in latus reclinentur, non tamen secundum affectam partem, præsertim si contingat vnum ex colatoriis meatibus esse obturatum, vt inquit Aëtius, Archigenis auctoritate; ex interuallis quoque acrium rerum esus adhibeatur. Hac victus ratione instituta, ac totius corporis purgatione præmissa, non semel duntaxat, sed bis, & sæpiùs, si opus fuerit, præsertim si purgans medicamentum valentissimum non sit, commodus erit vsus eorum pharmacorum, quæ pituitam per os ducunt, quorum formulas suprà requiras; aut ex staphide syluestri, mastiche, & vua passa componas: nec minùs & caput ipsum per ea quæ naribus infunduntur, purgari debet, priùs eis vtendo, quæ in præcedentibus conscripsimus: demum efficacioribus, ceu est elaterium cum lacte, aut cyclamini succus. Ipsum quoque cyclaminum siccum tritum (vt inquit Aëtius) insuffla, aut nigellam tusam ac cribratam, & oleo vetustissimo addito probè tritam per nares infunde: & pharmacum per inspirationem vehementiùs attrahere iube: aquam autem ægro in ore continendam exhibe; quo medicamento vsus fuit Galenus in quodam adolescente, qui à diuturna tum grauedine, tum destillatione odorandi sensum læsum habebat, vt patet libro de instrumento odoratus. Hic vbi per triduum hoc auxilio vsus fuisset, magnopere ab eo adiutus fuit: quarto autem die cùm eodem medicamento sic vsus esset, vt spiritum violentiùs, quàm antea attraheret, grauem in intimo capite morsum percepit; qui tamen, vt sensim leniretur, postera die penitus conualuit: vtiliter etiam nigella assumitur cum aceto, vt refert Aëtius. Sternutatorio item vtendum, primùm simpliciori, deinde efficaciori, quale est veratrum album leuissimè tritum; odoramenta quoque assiduè adhibeantur, veluti est narcissus, sysimbrium, aut serpillum odoratum, mentha, polium, & thymbra; quanquam omnium vtilissimum sit castoreum aceto dilutum: quin & potum castoreum tritum cum aquæ mulsæ cyathis tribus, præ multis auxiliis proderit, eodem Aëtio teste: verùm efficacius redditur, aceti scillitici cyatho dimidio addito. Vtilissimum quoque ipsis existit acetum scillinum quotidie à ieiunis trium cochleariorum acceptum. Cæterùm si pertinacior fuerit affectio, adeò vt adhuc auxilio aliquo opus habeat, radendum est caput, & sinapismus adhibendus vsque ad frontem: & si opus fuerit, nedum fronti, sed faciei, ac naso adhibere oportet, & postea lauare: quin & theriacæ sæpè assumptio magno erit præsidio, Paulo auctore.

Cap.6. *Curatio.* *Victus ratio.* *Medicamẽtorũ ratio.* *Cap.4.*

Περὶ ὀζαινῶν. *De ozænis.*

CAP. XXXVIII.

EX genere verò vlcerum sunt ea narium vitia, quæ Græci ὀζαίνας, Latini quoque non alio modo quam ozænas appellant, ex fœdo odore quem habent, sic dictę. Sunt nanque ozænę vlcera circa nares, pluresque crustas, & odorem fœdum habentia, Celso auctore cap.8. libro sexto, aut vlcera curatu difficilia, putredinosa, grauitérque olentia, vt ex Aetio, & Alexandro colligi potest. In quibus quòd nares afficiantur, nullo alio indicio opus est, cùm ex inspectione patere poterit, ac ægri narratione; similiter quod morbus sint in soluta continuitate: nam in vlcerum genere continentur, vt diximus: id quod etiam visu facilè deprehendi poterit. Earum autem causa humores acres, ac putridi sunt, ex ipsorúmque influxu generantur, vt Galenus testis est 3. de compositione medicamentorum secund.loc. Nam si acres solùm fuerint humores, ægrè curabilia vlcera producere consueuerunt, non tamen graueolentia, eodem Galeno auctore prçcitato loco. Relinquitur ergo, vt ozænę ex acrium, & putredinosorum humorum influxu procreentur: & propterea differre ab his vlceribus, quę ex acrium duntaxat humorum influxu fiunt, non tamen graueolentia sunt. De hoc malo sciri quidem debet (vt inquit Celsus) quòd vix ei succurri possit, nihilominus tamen quædam tentanda sunt, quanquam curatu sit difficile. Cibo itaque modico, qui neque acer, neque valentissimus sit, est vtendum; pariter & potu: & si suspicio adsit copię humorum in toto corpore redundantium, ea prius aut sanguinis missione, aut purgatione auferenda erit, Paulo teste. Demum quoniam ex capite in nares acrium, ac vitiatorum humorum defluxus prouenit, quamprimum caput siccetur, ac roboretur oportet, Galeno auctore eodem tertio de compositio. medic. secund.locos, eóque siccato, ac roborato ad naris purgationem progrediendum erit, scopo hoc in ozænis proposito, vt affecta pars permistę facultatis pharmaca, tum repellentia, tum discutientia resiccetur: repellunt autem tum austera, tum acerba, quæ communem adstringentium appellationem habent; discutiunt verò calida, & sicca facultate prædita. Qua de re caput ad cutem tondeatur, assiduéque vehementer perfricetur: demum quæ siccandi, ac firmandi facultate prędita sint syncipiti, ac toto capiti prçraso (vt dictum est) imponantur, veluti est oleum myrtinum, rosaceum, puluis corallorum, ac santalorum, rosarum rubearum siccarum, mastiches, & mannæ thuris, acetum, & alia huiusmodi: quorum syluam studiosi petant cap. de dolore capitis. Ex Aetij autem, & Alexandri sen-

6.c.93. primum medicamẽ. *5.c.8.*

dri sententia tale medicamentum imponi debet: excipit verò myrrhæ, thuris, singulorum vnc.j. cochleas integras quinque, quibus ceram, & albumina ouorum duorum addito, commiscetóq;, ac medicamentum capiti cum linteo diebus 9. continuis inducito. Postquam itaque per prædicta caput coroboraueris, ad nasi curationem accedes, præpositum iam scopum habēs: in narem itaque ipsam mel cum exiguo modo resinæ terebinthinæ coniiciatur, ex Celsi sententia; quod specillo quoque lana inuoluto sit, attrahatúrque spiritu is succus, donec in ore gustus eius sentiatur: sub his enim crustæ resoluuntur, quæ tamen per sternutamenta elidi debent. At puris vlceribus (eodem Cornelio auctore) vapor aquæ calidæ subiiciendus est; deinde adhibendum aut lycium ex vino dilutū, aut menthæ, seu marrubij succus, seu omphacium, sic vt horum cuilibet mel adiiciatur: inuoluendúmque lana specillum est, & in eo medicamento intingendum, eóque vlcera implenda sunt; rursúsque linamentum inuolutum, & oblongum eodem medicamento illinendum, dimittendúmque in narem est, & ab inferiore parte leniter deligandum, ídque per hyemem, & ver, bis die, per æstatem, & autumnum, ter die fieri debet. Verùm Galenus (Archigenis auctoritate) calaminthæ succum naribus infundendum in ozænis pręcipit: aut ipsammet aridam calaminthdam per fistulam insufflandam iubet, & ad naris vlcera ex malorum punicorum succo in æneo vase ad medietatem cocto paratum medicamentum perline; aut malum punicum dulce, integrum, in vino coctum tertio, & forinsecus imponito: poteritque ex cerusa, & argenti spuma simul contritis, eísque dum teruntur, vinum, & oleum myrteum adiiciendo, donec mellis crassitudinem fecerit, medicamentū parari, eóque vlcus illiniri, eiusdem Cornelij auctoritate. Interim si vetus fuerit vlcus præsertim, myrrham, plumbum vstum, ac alumen prædicto vnguento permiscere poteris, sutorium atramentum vstum, vel sal ammoniacum, simúlque cum his mel, & acetum, ex quibus constat cum ozænarum, tum etiam aliorum narium vlcerum curatio. Vnum autem Aëtij medicamentum ex mente Oribasij prætermittere nolui, excipit autem spumæ argenti, & cerusæ drach.vj. plumbi vsti, & loti drach.iiij. myrrhæ, aloës, singulorum drach.ij. gallarum drach. j. vino, & myrteo oleo dilutis vtere ad narium vlcera; facit etiam & ad sedis vitia, vlcera scilicet, seu rimas, eodem auctore.

Περὶ πολύποδος. *De polypo.*

CAP. XXXIX.

VELVT ex vlcerum genere ozænæ, sic quoque ex genere tumorum pręter naturam affectus quidam in naribus generantur, qui à Græcis πολύποδες, à Latinis veluti à Celso, polypi quoque nuncupantur. Sumpsit autem hic affectus nomen à similitudine ad aliquid extra positum, velut elephantiasis, & cancer, ab elephante, & cancro, cùm quibus similitudinem habent, vt testatur Galenus 2. metho. meden. propterea ab eodem Galeno 3. de compo. med. secund. loc. asseritur polypum tumorem esse, qui præter naturam in naribus generatur, polypodis carni assimilis, iuxta substātiæ proprietatem: quem etiam sectati sunt Paulus, & Aëtius: nam polypi marini carni proprietate essentiæ, & colore, & compage similis existit, eodem Aëtio teste. Celsus verò cap. 8. libro sexto, dixit, quòd polypus est caruncula, modò alba, modò subrubra, quæ narium ossi inhæret, & modo ad labra pendens narem implet, modò retro per id foramen, quo spiritus à naribus ad fauces descendit, adeò increscit, vti post vuam conspici possit, strangulatque hominem, maximè austro, aut euro flante, fereque mollis est, rarò dura, distatque polypus, iuxta eiusdem Celsi sententiam, à reliquis carunculis, quæ naribus nascuntur: quoniam illæ similes sunt muliebribus mammis, ac in imis partibus narium, quæ carnosissimæ sunt inhærent, etsi eiusdem naturæ sint polypi, & carunculæ, quas Græci σαρκώματα appellant, Paulo auctore. Nares ergo in eiusmodi affectionibus affectæ sunt, vt ex iam dictis, ac oculorum inspectione patere potest, ac affectus, seu morbus in quantitate existunt, cùm è genere tumorum præter naturam sint, Galeni, Pauli, Aëtij, & Alexandri auctoritate: ex quorum essentiæ proprietate manifestum est (vt inquit Galenus, & Aëtius, post eum) eos ex crassis, & viscosis humoribus generari; quare non est, cur laboremus notas hîc conscribere, quibus morbum hunc dignoscamus, cùm ad sensum pateat, nec eas, quibus eiusdem morbi causa dignosci possit: quoniam manifestum est (inquit Galenus tertio de compositione medicamentorum secundum locos) affectionem hanc ex crassis, & viscosis humoribus generari: & proinde non ab re Celsus asseruit morbum hunc ferè quidem ferro curari, quamuis interdum medicamentis quibusdam inarescat. Verùm si cancrosus ferè polypus fuerit: attingi non debet, vt idem testatur: quāuis magis spiritum impediat, & nares dilatet, ráróque talis polypus fiat, cùm sæpiùs mollis sit. Cæterùm liquet, in huiusmodi affectibus considerata cuiusque corporis natura, sanguinem (si nihil impediat) mittendum esse: necnon medicamentum purgans offerendum (Alexandro teste) debita priùs victus ratione instituta: deinde caput radi, siccaríque, ac roborari medicamentis appositis debet. Nam hæc communis cura ambobus his est, polypo videlicet, & narium vlceribus, seu ozænis, auctore Galeno tertio de compositione medicamentorum secundum locos, pituitam quoque per os educi conuenit, apophlegmatismis videlicet, in præcedentibus conscriptis, nanque ex crassis, & viscosis humoribus dictum est polypum generari. Qua etiam ratione fit, vt eis etiam topicis medicamentis, qui curari possunt polypi indigeant, quæ mistam facultatem habeant, vt videlicet partim adstringant, partim secent, & attenuent, partim etiam discutiant, & exsiccent, eodem Galeno auctore præcitato loco. Verùm nequaquam ea adhibenda erunt, ni priùs caput resiccetur, ac corroboretur, si opus fuerit. Ante omnia venam secare, ac purgare oportet, vt diximus: quæ caput roborent, atque exsiccant præcedenti capite requiras, eísque vtare, post quæ eunuchis maximè, aut corporibus mollibus, & humidis, vtpote quę nullius pharmaci ferre possint adhibitionem, sed ab omnibus irritantur, rosis aridis contusis, ac probè tritis, atque inditis vtitor: magnopere enim citra omnem mordacitatem iuuamentum præstant: quoniā aut nihil nocent, aut omnino citra molestiam opus suum perficiunt, vt testatur Galenus. Ipse quoque tanquam probatissimum reperisse asserit, nedum polypis, sed

Aet. li. 7. c. 90.

Pars affecta.

Affectus præter naturam.

Causæ.

cap. 13.

Prognostica.

Curatio.

cap. 3.

Qualia medicamenta conferāt.

etiam ozænis, quòd ex malis punicis constat pharmacum; sint autem pari numero, ac magnitudine ex tribus eorum differentiis, austeris scilicet dulcibus, & acidis accepta, eáque recentia, & matura contundenda sunt, atque integra diligenter constringenda, quo succus ex eis exprimi posit, quem vbi modicè decoxeris si liquidior quam oportet, videatur, stanneo vase depositum asseruare oportet. Quod verò ab eo reliquum est solidum, & crassum, rursus diligenter contundendum est, vt à contusione rursus in pila atteri, ac leuigari posit, indéque collyriorum formæ effingi, quæ congruam ad ægri narem proportionem habeant. Induntur enim hæc in naris, quam polypus obsædit, meatum, quo citra mordacitatem, dolorísque consensum, qualem acria pharmaca excitare solent, per longiorem moram ipsum expurgent: quòd si humectior, & mollior tibi appareat polypus, plus ex austeris malis punicis conijcies, si durior, ex acidis. Quoniam verò molestum est perpetuò collyrium sustinere, licet etiam quandoque intermittere: atque interim succum antea expressum, & in stanneo vase depositum, ac adseruatum in nares infundere: atque etiam circa illas partes, iuxta quas nasus ad palatum perforatus est, liquidum ipsum expressum succum illinire, vel cum penna, vel cum lana, specillo duos nucleos, siue cuspides habenti obuoluta, nec parum etiam confert prædictum collyrium ex malis punicis effictũ, si vbi exaruerit, probè contundatur, cribretúrque, ac leuigetur, indéque insuffletur, aut etiam per specilli nucleum indatur. Omnia autem hæc (vt testatur Galenus) asiduè facere oportet, vt nunquam ab affecta parte pharmacum absit, cùm facilè ab humiditate eluatur. Parari item potest medicamentum ex spumæ argenti drachmis iij. cerusæ drach. quatuor, malicorij drachmis duabus, & aluminis scissilis tantundem: quibus tusis, & cribratis in mortarium coniectis, cum vino odorifero ad mellis crassitudinem redigito: postea verò myrteo oleo affuso conquassato, in pyxide plumbea seruato, vtitor. Poteris insuper Pauli medicamento vti, robustis præsertim corporibus, aut ex eo, quod excipit atramentum sutorium cum aceto; aut eo, quod recipit squamæ æris drach. viij. atramenti sutorij drachmas sex, sandarachæ drachmas tres, veratri nigri drach. ij. misceantur, & naribus insufflentur. Ad inueteratos autem polypos maximè commendauit Alexander puluerem ex quatuor metallicis compositum, chalcantho videlicet, chalcitide, ære cremato, & misy. Accipias autem hæc æquali pondere singula, & seorsum teras ex aceto, postea omnia simul misceas ex vino subigens, donec glutinosum fiat, ad mellis spissitudinem, deinde in ollam recentem cõiicias, quam operculo imposito, lutóq; oblitam in furnum dimittas, vt in carbones illa redigantur, dein furno exẽpta cum vino teras, atque iterum [illegible] efacias, redigásque in puluerem, eúmque reponas, & cùm necessitas postulat, vtare. Prædictis etiam medicamentis vti poteris ad reliqua narium sarcomata, nonnulláque alia reperies apud artis medicæ eximios auctores, quæ nos breuitati indulgentes ex industria prętermisimus.

Περὶ ῥινῶν αἱμορραγίας.

De sanguinis ex naribus eruptione.

CAPVT XL.

cap. 4. Pars affecta.

INTER narium affectus, quæ ex ipsis sanguinis eruptiones fiunt, à Galen. 3. de Cõposit. medicamento. secundum loc. connumerantur à Gręcis ῥινῶν αἱμορραγίαι dictę. Quapropter quod nares affectæ sint, cunctis liquet, non tamen per essentiam semper afficiuntur: similiter quòd affectus ipse symptoma sit in genere excretorum immodicè toto genere pręter naturam. Verùm id non vnum duntaxat morborum genus sectatur, velut etiam reliquæ sanguinis eruptiones, sed interim Galeno teste 5. Method. medendi. vasorum diuisionem, interdum eorum orificiorum reserationem, quandoque earundem tunicarum rarefactionem sequitur, quamuis non modò vasis ipsis malè affectis, sed etiam ipsi sanguini, aut denique facultati interdum occasio tribuenda sit, ex eiusdem Galeni sententia tertio de Causis symptomatum: dico autem vasa ipsa malè affecta, vt cùm molliora, vel duriora, seu tenuiora fuerint, à natura, seu aliqua superueniente causa extra vterum vitiata; sanguinem verò malè affectum appello, vel cùm adeò vitiosus sit, vt vasa, quibus continetur, erodat, vel cùm adeò est auctus, vt à vasis contineri non posit, vt interim ea disrumpat, interdum eorum ora reseret. Ex parte verò facultatis sanguinis profluuium efficitur, cùm ipsamet facultas ora vasorum aperit. Non ab re itaque sanguinis ex naribus eruptio vni saltem ex prædictis causis tribuenda erit. Nanq; aut vasis ipsis malè affectis, venis scilicet aut arteriis, eorum ore, aut reserato, aut tunica eorũ diuisa, vel rarefacta, propter quod & sanguis, vel propter ἀναστόμωσιν, quam Græci aut διαίρεσιν, aut διαπήδησιν è vasis profluit: vel sanguini ipsi, etiam malè affecto, aut ipsi facultati, quæ ora vasorum aperit, tempore quo excernit ea, quæ sibi molesta sunt. Hinc Galenus prædicto libro quinto Methodi medendi. cap. secundo, anastomosin fieri asserit, tum propter eorum imbecillitatem, tum etiam propter sanguinis copiam, qui impetu quodam ad os vasorum ruat, aut propter eiusdem sanguinis acrem quampiam, quæ illi extrinsecus incidat, qualitatem. Diæresin verò, seu diuisionem vasorum, tum ex vulneratione, tum contusione, tum ruptione fieri: aut diapedesin ex ipsa quidem tunica rarefacta, sanguine verò tenuato, oriri fatetur: quãquam etiam ex gracilium vasorum ore adaperto fieri posit. Verùm si ex parte vasorum aliquo modo affectorum sanguinis è naribus profluuium fiat, id dignoscere haud difficile erit, siue interna, siue externa fuerit causa: nam neque indicia aderunt sanguinis redundantiæ, neque is, qui profluit sanguis, vitiosus apparebit, nec corpus cacochymum erit, aut crisis tempore in acutis morbis is excernitur. Si autem ex aliqua externa causa affecta fuerint vasa, vt casu ab alto, ictu, exercitio vehementi, mora in sole, ac reliquis huiusmodi, ex ægri, aut astantium assertione id percipere poteris. Verùm si ex nulla externa causa vasa affecta sint, interna perquirenda, nunquid molliora videlicet fuerint: id quod à redundante humiditate percipies: aut duriora, ab ariditate; aut tenuiora ab inedia reddita sint vasa, seu à natura talia constructa fuerint: & proinde eorum ratione fuerint rupta, reserata, seu rarefacta. Si verò nullum istorum adsit, videndum erit nunquid adeò auctus fuerit sanguis, vt vasis contineri non posit, & propterea erũpat, aut reseret, id quod dignosces ex signis, sanguinis redundantiã indicantibus, aut ipsemet sanguis non valde auctus, sed vitiosus adeò sit, vt vasa, quibus continetur, erodat: id verò percipies

Commentario 3. tex. 21.

tex. 34. & 35.

Paulo post principiũ.

1. prorrhet. tex. 1. & li. 3. tex. 49. 1. de morbis vulgarib. commentario 2. tex. 62. 1. prorrhet. tex. Loco cit. 1. prognost. comment. 33. 3. prognost. comment. 12. tex. 33.

cipies, tum ex qualitate eius, qui profluit, ſanguinis, tum ex reliquis ſignis cacochymum corpus indicantibus, & pro natura diuerſa ipſius cacochymiæ poterit etiã qualitas vitioſi ſanguinis indagari, num pituitoſus videlicet bilioſus, aut melancholicus fuerit, qua de re profluuij cauſa erit ſanguinis.

Si ex parte facultatis fiant, ſigna.

Verùm ſi neque affectorum vaſorum, aut affecti ſanguinis indicia adſint, præceſſeritque acutus quiſpiam morbus, ipſi facultati, ſeu naturæ, quæ ea quæ ſibi moleſta ſunt, excernit, ora vaſorum aperienti tribuenda occaſio erit profluuij ex naribus ſanguinis: quod vt ex prædictis elicere poteris, quandoque fit cùm functionis alicuius noxa, interim verò ipſis viribus haudquaquam oblæſis, ſed robuſtis exiſtentibus: quamuis hoc profluuium toto genere præter naturam ſit, reſpectu excretæ ſubſtantiæ: præter naturam tamen dici non debet, ſi in tempore expellatur, hoc eſt, ſi id quod moleſtum eſt, expurgetur, id quod perpulchrè decretũ reliquit Galenus libro 1. de different. ſymptom.

In fine.

Verùm ex quacunque fiat cauſa ſanguinis profluuium ex naribus, non deſpiciendus erit: nam cùm ſuperfluit, ſeu longo tempore perſeuerauerit, timendum erit, aut animi deliquium, aut iocinoris imbecillitatis, ac infrigidatio, & demum cachexia, & hydropiſis: quamuis auctoritate Hippocratis ſexto de morbis vulgarib. iis, qui decolores mero modo ſunt, parum proſit, quibus verò colores rubicundi, non ſimiliter, & quibus capta ſunt quæ facilè tolerant, prodeſt; quibus ſecus, non: libro autem 3. prædictionum idemmet Hippocrates dicebat, Ex naribus erumpente ſanguine cum exiguis ſudoribus per frigeſcentia maligna, ac praua: item quòd poſt ſanguinis eruptionem nigrorum per aluum tranſitus, malum, praua etiam ſunt valde rubra.

Prognoſtica.

Commentario 3. tex. 21.

tex. 34. & 35.

Eiuſdem auctoritate Aëtius libro 5. cap. 124. inquit, fluxum ſanguinis è naribus in quarta die in febribus fientem, peſſimum ſignum eſſe: multitudinem enim ſignificat in toto corpore, aut in capite: addit autem Hippocrates in coacis prænotionibus, ſi non aliud quid boni coinciderit, verùm quinta, minùs periculoſum eſſe, quanquam fortè ea ſententia potius de narium ſtillicidio veritatem habeat, id nanque prauum eſſe ſignum, præſertim in ardentiſsimis febribus idem Hippocrates cũ Galeno teſtatur, cùm primo prorrheticorum, tum primo de morbis vulgarib. maximè ſi quarto fiat die, nam tunc abſoluta morbi malitia ſignificatur, vt apud eoſdem patet primo prorrheticorum: nihil enim (inquit Galenus) eorum, quæ decretoria exiſtunt, exiguè cecerni conuenit, quapropter vnum duorum indicabit, aut copiam, quæ tolerari à facultate nequit, vel imbecillitatem naturæ, quæ proponit ſuperflua excernere, ſed non valet.

Paulo poſt principiũ.

1. prorrhet. tex. 1. & li. 3. tex. 49.

1. de morbis vulgarib. commentario 2. tex. 62.

Et propterea velut perniciosiſsimum eſt in ardentibus febribus nares parum ſtillare, ſicut eis familiariſsimum exiſtit largum ſanguinis profluuiũ, præſertim in iunioribus minoribus natu, infra trigeſimumquintum annum ætatem agentibus; cùm in hac ætate ſanguis plurimus ſit, facultas valentior, atque etiam calor exuperans, eiſdem Hippocrate, & Galeno teſtibus, tum primo, tum tertio progn.

1. prorrhet. tex.

Loco cit.

1. prognoſt. comment. 33.

3. prognoſt. comment. 12.

tex. 33.

Fluere quoque ſanguinem ex naribus recto itinere commendauit Hippocrates; è contrario verò culpauit, cùm eodem libro tertio prædictionum dixit. Sanguinis eruptiones ex contrario malæ ſunt, velut in ſplene magno, ſi ex dextra nare fluat. lib. 5. aphor. 33. idem inquit Hipp. Menſtruis deficientibus ſanguis ex naribus flues, bonum. Quod autem in criſibus ſanguis ex naribus profluuium quibuſdã indiciis præcognoſci poſsit, & quibus (imò quòd magnæ imperitiæ ſit id non præcognoſcere ſcriptum reliquit Galen. tum tertio de criſibus, tum primo de arte curatiua ad Glauco. circa finem.

3. de criſib. cap. vlt.

1. ad Glau. cap. vlt.

Curatio.

Victus ratio qualis competat.

Si autem victus ratio vniuerſa pro eius curatione (ſi vitio vaſorũ, aut ipſius ſanguinis fiat) infrigidans, & adſtringens: tenuis quoq; vbi ex ſanguinis copia fiat bonique ſucci, & concoctu faciles cibi exhibeantur, potiſsimùm vbi vitioſus fuerit ſanguis, ſintque contrariæ qualitatis redundantis ſucci in ſanguine.

Medicamentorum ratio.

Verùm is ſanguinis fluor, qui à facultate efficitur, quoad iudicatorius ſit, nulla particulari indiget victus ratione, aut curatione. Vbi verò cõcitata natura mediocritatem non obtinuit, ſed immodicè ſanguis fluxerit, ita vt vires imbecilliores reddantur, ſimili victus ratione vtendum erit, ac curatione, quibus in prædictis vtimur; & propterea velut frigida, & adſtringenti victus ratione, ſic quoque frigidis, & adſtringentibus medicamentis pro eius curatione vtendum erit, Hippocratis decreto, cùm aphoriſmis 23. 5. tum 37. ſeptimi libri. Verùm nec omnino, nec ſine diſcrimine, nec omni tempore iam dicta medicamenta circa loca, vnde ſanguis profluit, ſunt adhibenda, Galeno auctore, quinto metho. meden. ſed poſtquam in alia priùs loca auerteris: auertitur autem ſanguis, atque ad alia membra conuertitur, tum ad contraria reuerſus, tum ad proxima deriuatus: propterea ſi reſolutus adhuc æger non ſit, vena ſub eo cubito incidenda erit, qui profuſioni è directo reſpondet (vt ipſe iubet) ſi quid aliud non prohibeat, & vbi paulum detraxeris, mox vnam horam intermittens, rurſus detrahes: poſt iterum, atque iterum, pro laborantis viribus.

cap. 6.

Venæ ſectio.

Hoc nanque auxilio reuulſorio, idemmet Galenus fatetur, lib. de curand. ratione per venæ ſectionem, cap. 11. validam ſanguinis ex naribus eruptionem ſedaſſe: expedit autem non multùm, ac affatim ſanguinem educere, ſed paulatim, ac moderatè, vt diximus. Hoc etiam tempore conuenit artuum frictione, deuinctioneque vti, tum hypochondrio directè ſuppoſito cucurbitam defigere: præter hæc, priuſquam ad topica remedia confugias, iterum ad contraria reuellendum, vtendumque affixa in ſumma ceruice cucurbita: eſt nanque hæc ſanguinis ex naribus profuſionis auerſio, eodem Galeno teſte: hanc verò cucurbitam cum ſanguinis detractione occipitio agglutinari præcepit Paulus, cum Aëtio.

Paul. lib. 3. cap. 24

Aet. lib. 6. cap. 94.

Verùm ſi quid venæ ſectionem impediat, reliquis iam dictis reuulſoriis auxiliis vtare: ſcapulis etiam (ſi videbitur) cum ſcarificatione cucurbitas affigẽs, venæ ſectione derelicta: demum ad ea, quæ refrigerãt, atque adſtringunt, topica medicamenta confugias.

Purgatio.

Et ſi purgatione quoque egeant, vtpote vitioſo exiſtente ſanguine, ea quoque priùs tribuenda erit, pro ratione vitioſi ſucci in ſanguine redundantis, decocto videlicet vtens myrobalanorum citrinarum, in quo ſyrupus ex pluribus infuſionib. roſ. rub. aut manna cum rhabarbaro diſſoluantur, ſi bilis redundarit: At ſi pituita, agarici, & myrobalanorum chebularum decocto cum ſyrupo ex pluribus infuſionib. roſ. rub. aut perſicarum vtitor. Atra verò bile redundante, ſenæ, epithymi, & myrobalanorum indarum decoctum cum dictorum ſyruporum aliquo exhibeas: nec minùs aſſumere poſsit ſaccharum roſaceum, aut ſyrupum myr-

tinum, rosaceum, è papauere, seu ex nymphæa, quantitate moderata, vel è pastillis de spodio, aut de terra lemnia, aut antidoti micletæ dictæ drach. j. cùm vnc. ij. aut iij. aquę acetosellę, aut plantaginis. Extrinsecus verò, vniuerso videlicet fronti medicamenta imponenda sunt infrigidantia, ac adstringentia, vt diximus, cuiusmodi esset spongia ex aqua frigida, seu rosacea madida, sæpiùs adhibita, aut hippureos succus, quam caudam equinam vocant, seu herba ipsa trita fronti imponatur, ex Aëtij sententia: similiter quoque saluiæ folia trita, aut gypsum oui candido subactum: quibus omnibus absonum non erit parum aceti addere, seu linteum in aqua frigida, aut rosacea cum pauco aceto mista, madefactum iterum, atque iterum imponas. Idemmet Aëtius cochlearum carnes cum aceto tritas, aut cochleas vstas, & tritas cum aceto imponi iussit: & Apollonij auctoritate cochlearum carnes cum thure tritas naribus indito, dixit: & sanguis sistetur, iisdem etiam frontem intege: ex succo quoque polygoni, portulacæ, semperuiui, seu solani, si vnc. s. assumas, boli armeniæ, ac terræ lemniæ ana drach. ij. omphacitidis gallæ drachm. j. lapidis hæmatitis drachm. j. & s. cum ouorum albumine, pauco aceto, ac aqua rosacea medicamentum parabis, quod fronti imponatur, ex aqua etiam rosacea, ac plantaginis, solani, & cichorij succo, pauco aceto addito, epithemata supra iecur adhiberi possunt, potissimum si ex dextra nare fluat sanguis: naribus prętereà ipsis medicamenta sanguinem sistentia indenda sunt, veluti medicamentum Galeni quinto method. medend. scriptum, ex manna thuris, & aloë, candidoque oui liquore confectum per contortum linamentum intus: extrinsecus verò leporis pilis additis, naribus admoueatur; aut ouorum testas vrito, ac terito, de quibus duas partes sumito, & de galla omphacitide partem vnam, & linamento intorto aqua, aut aceto tincto excepta, indito, vt inquit Aëtius: ipsum quoque gypsum oui candido subactum, nedum fronti, sed naribus quoque imponendum asserit: vel thus confringito, & poligonij, aut porri succo diluito: in eoque linamentum obuolutum indito, Galeno auctore, tertio de compositione medicam. secund. locos, cap. 4. ex Heraclidæ auctoritate: ex cuius etiam sententia mentham tritam, aut spongiam siccam immittendam præcipit. Aëtius verò asininum stercus vstum insufflandum præcipit: aut eiusdem asinini stercoris recentis succum, cum porri succo, & aceto per linamentum inditum: commodum insuper eis est per ceram, aut linteola aures obturare, & in ore aquam pluuialem frigidam continere, caputq́ue non in sublime leuare, sed alias partes, quæ infra caput sunt sublimes facere, eiusdem Galeni decreto, præcitato loco. Paulus verò cinerem combustorum asellorum domesticorum inspirandum præcipit, vel eorum succum instillandum: lapidis quoque molaris aceto extincti vaporem naribus suscipiendum consulit. Inquit Marcellus suo libro de med. cap. 10. quod infundere in aurem acetum acre, cuius è regione sanguinis pluit, aut in vtranque mittere, si ex vtraque nare manabit, confert: pariter iniicere intus in nare cochleæ viuæ carnem per se, aut cum thuris polline tritam, ipsæ item cochleæ tritæ cum aceto naribus inditæ, quamuis magnos fluores sanguinis compescunt, eodem auctore.

Topica.

cap. 6.

Primo method. cap. 4

Περὶ ὀδονταλγίας. *De dentium dolore.*
CAP. XLI.

INTER dentium affectus, is præcipuus esse videtur, qui à Grecis ὀδονταλγία, à Latinis dentium dolor dicitur, à symptomate, & parte affecta nomen sumens, vt putet secundo meth. med. Hic nanque maximis tormentis annumerari potest vt inquit Celsus lib. 6. cap. 9. verùm interim non manifestè in ipsis apparet affectio, quemadmodum si ipsius dentis corpus fuerit affectum: etsi quidam id affirmare contendant, asserentes, cùm dens sit os, dolore affici nequaquam posse: illud tamen cum ratione ex Galeni verbis libro sextodecimo de vsu partium, & libro de ossibus, dum asseruit eos inter ossa duntaxat euidentem sentiendi vim habere, tum experientia in se ipso, quinto de compositione medicamentorum secundum locos confirmatur percepit nanque manifestè in semetipso non dolentem modò, sed etiam pulsantem dentem, quemadmodum carnosæ partes inflammatione vexatæ consueuerunt. Interdum verò propter affectum neruum, qui ex tertia coniugatione distributus, omnibus dentibus ad eorum radices substernitur, dentium dolor excitatur. Non raro autem propter gingiuarum inflammationem, & ipsi dentes dolere videntur: quos iterum dolores idem Galenus tanquam in se ipso expertus, fieri posse testatur, testimoniumq́ue præbet id asserentibus eodem libro 5. de compositione medicamentorum secundum locos. Atqui dentem in proprio eius corpore affectum percipies, quoniam ipse æger dicit se sentire circa corpus dentis dolorem in profundo obortum nec vllum apparebit in gingiuis inflammationis indicium. Neruo autem ipso affecto, qui ad radicem dentis substratus est, quanquam imaginationem confusam, indiscriminatam, & incertam plerisque exhibeat: nanque videtur ac si ipse dens doleat, in propria substantia affectus: id tamen percipere poteris ex vehementissimo dolore, qui in profundo valde ab ægris sentitur: nec ipsis dentes liuidi, aut quouis alio modo in eorum substantia, seu qualitate mutati apparent: similiter nec gingiuæ, & exempto dente, parua adhuc doloris portio remanet, leuiori tantùm dolore reddito ex dentis exemptione. At si inflammatis gingiuis dentium dolor excitetur, ex earum inspectione promptè id percipere poteris. Cæterum quæcunque pars in dolore dentium affecta sit, perpetuò dolor ipse symptoma erit, veluti de reliquis doloribus in antedictis asseruimus: subsequiturq́ue vel continuitatem solutam, vel inæqualem intemperiem, aut vtrunque: quò fit, vt & ipse dentium dolor ex quacunque causa soluente continuum, ac inęqualem intemperiem potente inducere, progigni possit. Nos verò exordiemur à simplicibus intemperiebus, modum conscribentes, quo singulæ dignosci valeant: nanque eis cognitis manifestæ quoque compositæ percipi poterunt ex prædictarum intemperierum mistura. Calida itaque existente affectione ex intenso dolore, subrufa facie, calidoque totius corporis temperamento, vigente ætate, tempore anni, regioneque & aëris statu, ac anteacta vita consimili percipies. Ex frigiditate verò, si dentes dolore afficiantur, ex contrariis indiciis poterit innotescere, ex figuraque tum capitis, tum reliqui corporis, & ex ea, quæ præcessit diæta, itemq́ue exercitio, ac reliquis,

liquis, quæ ad hunc ordinem referuntur, vt inquit Aëtius. At si ab humiditate dolore dentes afficiantur, ex vniuersi corporis mistura in primis, ac capitis, quæ ad humidiorem vergit, tibi manifestabitur, si delicatiùs vixerint, domumque habuerint in humidiori loco sitam, instet tempestas humida, & hora verna, cùm afficitur, laxioresque fiunt dentes vnà cum circumadhærentibus corporibus, ac necessariò mobiles, vt idem testatur Aëtius, veluti eorum corrosio, seu perforatio ex humorum acriũ, & erodentium influxu efficitur, ex Galeni sententia: quanquam multis hæc laxitas: ac dentium mobilitas ex humiditate citra doloris sensum accidat: nam humiditas per se dolores inferre non consueuit, imò ad eam nullus consequitur dolor, Galeno auctore secundo de compositione medicamentorum secundum locos, quantum ad qualitates ipsius attinet, ob multitudinem tamen instrumentalium partium morbum faciens, dolorem interim parit. Si verò à sicca intemperie dolore afficiantur dentes, intolerabilis ferè eos, qui taliter afficiuntur, dolor concomitabitur: totius corporis temperamentum, & maximè caput sicca intemperie erit affectum, sitis aderit semper, nisi adsit frigiditas vnà cum siccitate: minimum etiam sputi eiiciunt sic affecti, præcessitque autumnalis tempestatis constitutio, & vita ærumnosa tenui accedente diæta: præterea regio sicca, & ambientis nos aëris status consimilis. Compositam autem intemperiem, si ea quæ diximus indicia complicabis facilè agnosces, quæcunque ea sit, propter quam doleant dentes: nam si verbi gratia, calida, & humida fuerit, totius corporis temperamentum sanè calidum, & humectum erit: caputque habebit æger, quod facilè eiusmodi humiditate impleatur, cuius coma plurima est, & subrufa, regio calida, & humida, tempus anni vernum, aëris quoque status calidus, & humidus erit, qualis est austrinus. Sic quoque, si calida, & sicca, aut frigida, & sicca, seu frigida & humida intemperies erit, ex iam dictarum simplicium intemperaturam indiciis simul mixtis ipsam inuestigabis. Verùm si vnà cum prædictarum qualitatum excessu & humorum multitudo affuerit, cognoscendus erit affligens humor, cùm ex reliquis circa corpus signis, tum ex cõsequenti dolore; flauæ nanque bili dolor pungitiuus comes existit: pituitam verò sequitur vnà cum frigiditate distentio locorum; nigra verò bile affligente sensus aderit, velut si corpuscula quædam in profundo confringantur. Vbi autem æqualiter omnes humores augescunt, multitudine horum in corpore conceruata, grauitas concomitatur. Ex sapore quoque species influentis humoris argui poterit: nam si amaritudinem sensu perceperint ægri, bilem; si salsedinem, pituitam, si acedinem, nigram bilem portendit. Cæterùm quoniam per omnem ferè animantis ætatem incrementum accipiunt dentes, idque non nisi ex nutrimento eis delato: nam impossibile est citra nutrimentum aliquam partem incrementum suscipere: quantum autem augescunt, tantùm in ciborum mansu deteruntur, Galeno teste, id verò quòd augescant, euidenter sæpenumero apparet in his dentibus: qui exemptis oppositi sunt, vtpote qui semper augescunt: propterea duabus affectionibus in vniuersum ipsi obnoxij sunt, & his quidem contrariis, indigentiæ videlicet, & abundantiæ eius, quod defertur ad eos, alimenti. Verùm inopia, aridiores, & macriores, alimentumque non sentientes, & ob id tenuiores dentes reddit: redundantia verò consimilem in eis affectionem excitare potest, qualis est circa carnosas partes inflammatio, iuxta eiusdem Galeni sententiam præcitato libro quinto de compositione medicamentorum secundum locos. At fiat vtcunque dentium dolor (quoniam vt diximus Celsi auctoritate) ipse quoque maximis tormentis annumerari potest, & Galenus libro 2. de compositione medicamentorum secundum locos, inter maximos dolores ipsum annumerauit, propterea eius curatio paruifacienda non erit. Et idem Galenus libro 5. de compositione medicamentorum secundum loc. scriptum reliquit, dentium tenuitatem ob alimenti inopiam curari non posse, cùm laxari, tum & moueri ipsos necessarium sit: compage quoque ipsorum laxiore facta, nanque non solùm ipsi dentes, sed & locelli eos complectentes sunt attenuati: quam dentium affectionem sedibus accidere inquit citius, aut serius, velut etiam magis, aut minus. At ea dentium affectio, quæ proportionem ad inflammationem habet, præter id, quod magis iuuenes corripiat, curationem quoque recipit, qua de re si ex caliditate dentium dolor excitetur, victus ratione instituta, vt decet, præsertim in cibo, & potu quoniam ptisana, alica, lactucis, & cucurbita, & quæcunque tandem his potestate sunt propinqua vesci debent, eisque modicis, mollibusque vtendum, ne mandentis dentes irritent; id quod seruandum erit in quouis dentium dolore, ex quacunque fuerit ortus causa. A vino autem abstineant, & aqua vtantur, in qua semina coriandrorum præparatorum fuerint decocta, aut cinnamomi minimum: frigidis quoque medicamentis pro eius curatione vtendum erit, eis tamen non immodicè, præsertim actu frigidis, nisi vehementissimus dolor vrgeat: nanque ex immodicè frigidis lædi dentes consueuerunt, Hippocrat. & Galen. testibus, aphorism. 18. quinti libri. Illud item seruandum erit in cunctis adhibendis auxiliis, quod vbi gingiuæ affectæ fuerint, conuenientia ad hanc rem remedia locis affectis nudis adhibenda sunt: quæ sanè aut omnis mordacitatis expertia sint, aut mediocriter acerba, & terrei temperamenti: quapropter acetum, vt acutum, & hostilem gladium deuita, inquit Aëtius: suo enim acore gingiuas corrodit: propterea maximè consolatorium eis existit (vbi fortè doluerint, & inflammatæ fuerint) lac asininum, vt ipse testatur; pimpinella quoque herba trita, & apposita tumorem gingiuarum emendat, vt inquit Trottula. Vbi verò dentes solùm patiuntur, aut cum eis simul substratus neruus, & pelliculæ, cùm ipsis curatiuis pharmacis, ea quæ tenuium partium in sua substantia existunt, adiicimus, quo vis ipsorum in profundum perferatur: & siquidem calidus sit morbus, ea quæ refrigerare possunt, & simul tenuium partium existunt, commiscemus: si verò frigidus, calida tenuium partium adnectimus. Hac de re calida existente affectione (vt diximus) ad collutionem oris præparabimus in aceto albo decoctam radicem halicacabi, semperuiuum minus, portulacam, perdiciũ, quod parietariam vocant, & glycyrrizam: si etiã cum vino violas decoxeris, & ore teneas, conducit, Q. Sereni auctoritate. Quod si intolerabilis existat caloris sensus (ex Aëtij sententia) vtendum est hyoscyami foliis, aut semine papaueris hortẽsis,

Lib.8.cap. 18.

[Li]b.8.cap. [illegible]

[C]orrosionis [dent]iũ cau[sa]

Cap.1.

Cap.8. Prognostica.

Cap.1.

Cap.8.

Curatio doloris dentium ex caliditate.

Victus ratio.

Medicamẽtorũ ratio.

Animaduersione dignum.

Lib.8.cap. 24.

cap.58.

Serenus capi. de vitio dentium.

& semine lactucæ in aceto albo decoctis. Poterit quoque in ore detinendum exhiberi oleum rosaceum, seu myrteum cum pauco aceto albo permistum, quo item rosaceo cum modico aceto diluto, caput madefacere oportet, idemque auribus instillare, aut terrenos vermes oleo decoctos in propinquam aurem instilla, ex eiusdem Aetij decreto: eodemque rosaceo, seu myrteo, aut nymphæa, vel papauere parato oleo, deforis partes (dolenti denti) vicinæ inungendæ sunt. Si verò ex frigiditate dētes dolore afficiantur, vniuersa victus ratione ad caliditatem vergēte instituta priùs, ita vt cibi sint ptisana cum pulegio decocta, aut cum ruta, aut cui post cocturam additum sit piper; similiter & alica, & inter olera petroselinum, & reliqua similia: potus autem sit vinum, modicum tamen, ad oris tandē collutiones deuenies, easque præparabis ex origano, calamintha, hyssopo, dictamno, ac satureia, in aceto, seu vino decoctis, aut tithymalli radicem, seu chamæleonis, eryngij, aut verbasci, vel veratri nigri, & capparis radicem in eodem aceto, seu vino decoquas, vnumquodque enim eorum taliter decoctum, ac ore collutum dolores dentium sedat, qui à frigiditate sunt oborti, Aëtio auctore. Verùm ad eos, quorum sensus citiùs afficitur, hæc in posca decoquantur: pinguium quoque lignorum, veluti tedarum, ac picearū decoctum ipsis prodesse asserit. Contunduntur autem hæc, ac cum caricis decoquuntur, affuso vino, eoque dentes colluuntur. Ipsas quoque tedas in oleo decoquere licebit, idq; calidum in ore continere: quin & ipsas conquassatas sola circa affectum maximè dentem, ore detinere, commodum existit. Caput autem chamęmelino, anethino, irino, seu rutaceo madefacere confert; similiter extrinsecus loca dolenti dēti vicina: itemque auribus castoreum cum nardo in oleo decoctū infundatur. Suffitum quoque (præsertim si omnes ex æquo doleant) ex canis mortui dente (ita vt fumus inde progressus ore excipiatur) cōmendat Aetius: deinde ipsum dentem vstum, & modico aceto tritum, calidum in ore retinendum præbet. A totius etiam essentiæ proprietate senecta serpentis confert in vino, aut aceto cocta, vt patet vndecimo de simplicium medicamētorum facultate, eadem quoque exusta, & trita, ac cum oleo & melli solidi spissitudinem redacta, dolentique imposita denti succurrit, eodem Galeno teste (ex Archigenis auctoritate) libro quinto de compositione medicamentorum secundum locos. Ex humiditate autem affectos dentes, eosque vacillantes curare conuenit per victus rationem ad siccitatē vergentem, ac cùm diuturni ore ciborum abstinentia. Cibi itaque eis tribuendi sunt sorbiles, alica, panis ex iure pullorū madidus, simila, aut oriza, seu polenta cum aqua mulsa: neque malè conuenit eis milium, & lenticula, volucres montanæ, & sicciores. Ex oleribus brassica, & similia: in potu aqua est exhibenda, sed non multa, aut aqua mulsa: & si hanc ferre nequeunt, ad aquā modicum vini addatur. Tempore verò afflictionis fouere conuenit locum cum milio, & sale: collutiones exhibendæ adstringentes, & exsiccantes, aut salsæ, nisi gingiuæ simul sint affectæ: quare gallas, quas omphacitides appellant, ex acri aceto decoctas, & alumen aceto permistum exhibebimus: similiter malicorium, citynos, myrti baccas, balaustia, oliuas, & rubri folia, cupresi pilulas, ac rumicis syluestris radicem, & quęcunque alia acerbam

Si ex frigiditate fiat dolor curatio.
Victus ratio.
Medicamentorum ratio.
Lib.8.cap. 28.
Loco citat.
Cap. proprio.
Cap.9. Curatio doloris dentis ex humiditate orti.
Victus ratio.
Medicamentorum ratio.

in se qualitatem complectuntur, cùm aceto puro, aut posca, seu vino si decoquas, conducunt, si eis colluere os præcipiamus, atque retinere adhibitum liquorem oportet supra locum dolentem diutius, Alexandri præcepto; parari tamen debet, vt sensui ægri maximè gratum, & conueniens sit, ex Aëtij sententia: nam iudicata, & perpensa medicamentorum potentia, plus, aut minùs exhibere oportet, iuxta etiam exuperantis humoris multitudinem: nec minùs quoque conducit, si oliuarum albarum, contusarum succum accipias, & cum [illegible] tæ succo, ac melle permisceas, eoque dolentes dentes confricaueris: postea verò inspergas puluerem nardi indicæ cum pari pondere aluminis rotundi, & salis duplo, ex eiusdem Aëtij testimonio. Nec etiam parum confert illitio ex confectione de moris, maximè si alumen scissile habeat adiectum, & ex ea, quæ ex nucum succo apparatur; si etiam gallę drachm.ij. & s.myrræ drachm.s.ij.& corticum mali punici tantundem accipias, & ex aceto vtare, magnopere prodest, Alexandro teste; & vel alumen, & myrrham troglodyticem inspergito: nam siccæ inspersiones semper eis sunt conuenientes, vt inquit Aëtius, aut cum aceto, seu melle illinito: pentaphylli quoque radix desiccata, & in puluerem redacta, inspersaque confert, velut etiam eiusdem radix ex vino, aut aceto cocta confert, si ex ea dentes colluantur: similiter & cornu cerui in posca decoctum: innumeraque alia reperies conferentia, tum apud Galenum libro quinto, de compositione medicamentorum secundum locos, cap.9. tum apud Aëtium libro octauo, cap. vigesimonono. Quòd si ob ætatem senilem quibusdam dentes laxentur, ac mobiles fiant, auxilium capiunt, & quodammodo iuuantur ex pharmacis adstringentibus, quę gingiuas confirment, densent, & ad arctiùs cōplectendum dentes adiuuent: si verò ex percussione, aut casu dentes laxentur, maximopere his prodest alumen scissile cùm myrrha troglodytica tritum, ac inspersum: atque id vbertim, & continuè facere oportet, vt idem testatur Aëtius; nam ipsos confirmat: stabilit quoque mobiles dentes (Pauli auctoritate) aloë inspersa, vel rhus, vel alumen scissile, aut galla, seu rubi radix per se, aut cum vino incocta. A siccitate autem dolore affectis dentibus cibus conueniens erit succus ptisanę, micæ panis madefactæ ex gallinarum iure, cucurbitæ, maluæ, oua sorbilia, & quæcunque iis prosunt, qui humectatione indigent. Potus sit vinum album, aquosum, aqua dilutum: medicamenta autem austera, & acerba vitent; nam maximè contraria eis existunt: minimùm itaque adstringentes, & mediocriter humectantes collutiones apparare oportet, vt aquam calidam per se, ex qua iterum per spongiam extrinsecus vapor admouendus erit: ex furfuris item decocto, aut radicis dulcis, seu maluæ collutio parari poterit: similiter ex ptisanæ succo, aut amylo cum sapa, aqua calida diluta: lac etiam per se maximè asininum confert, & alia quæcunque his sunt similia, auctore Aetio. Hactenus ergo simplicium intemperierum, ex quibus dentium dolor excitatur curam ostendimus; manifesta verò & ex his fiet ea, quam compositæ requirunt, nimirum & ex iam dictorum mistura signorum cognoscibiles, & ex ostensorum auxiliorum temperatura curam accipientes: qui enim formam tractandi simplices morbos cognouerit, in promptu habebit, &

Cap.3.
Cap.9.
Aetius lib. 8.cap.20.
Quibus vtendum sit, si dentes in propria substantia, aut in substrato [illegible] affecti sint.

habebit, & circa mixtos conuenientia remedia inuenire, potiſsimùm ſi exceſſus iuxta qualitates tantùm contigerit: nam tunc ſcopus curationis ad alterationem ſolam dirigendus eſt, ita vt contrariis qualitatibus eam permutes. Eas verò intemperaturas, quæ vnà cum qualitatum exceſſu cum ſubſtantia etiam quadam conſiſtunt, ſeu humorũ multitudine, palàm eſt primùm oportere corpus euacuare, aut redundantem humorem per conuenientem purgationem detrahere: deinde eas ad temperiem reducere, niſi quid impedierit: cuius rei in omni corporis intemperie memorem eſſe conducit, ex Galeni, Pauli, & Aetij ſententia. Qua de re ſi, ob humorum multitudinem, ſanguiniſque redundantiam dentium dolor excitatus fuerit, per venæ ſectionem euacuare conueniens erit: incidereque oportet venam humeralem appellatam, quæ ſi non contingat, eam, quæ media exiſtit, incidere conuenit, iuxta Aetij decreta: incidatur tamen ea quæ è directo laborantibus dentibus ſita eſt: & ſi opus fuerit, venas ſub lingua quoque ſecabis, aut cucurbitas ſcapulis affigies. At ſi quid prohibeat venæ inciſionem facere, modico, & tenui victu ſuperfluum detrahito humorem, vt idem præcipit Aetius. Euacuato autem vniuerſo corpore, dolentibus dentibus ea adhibenda ſunt, quæ reprimunt, atque repellunt, demum ea, quæ partim repellunt, partim quoque diſcutiunt; paucæ tamen ſunt affectiones quæ repulſoriis tantùm indigeant: nam hæ duntaxat, quæ minorem habent cauſam, & propterea cogimur ſæpius in principio etiam diſcutientia admiſcere, aut paulò poſt, vt ſexto de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, teſtatur Galenus. Quanquam ſi doleant propter gingiuarum inflammationem, præſentiſsimum remedium eſt, vtpote citra moleſtiam, & abſque aſperitate repellens, diſcutiensque citra mordacitatem, cuius rei inflammatis præcipuè, vſus exiſtit, oleum inquam lentiſcinum caliditate temperatum, ore retentum: eſto autem id recens: nam vetus tantò recenti deterius eſt; quantò calidius, Galeno auctore quinto de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, quem ſectatus eſt Paulus cap. 26. libro tertio, nec minùs etiam ſi iuxta aliam partem dolor oriatur, eum ſedat lentiſcinum, vt idem teſtatur Galenus: magnopere tamen cauendum ab alterutris ipſorum intenſis, tanquam inflammatis doloroſis exiſtentibus: nanque à vehementer adſtringentibus partes ſimile quiddam contuſioni perpetiuntur, earum ſubſtantia vehementer condenſata, ab acribus verò eroſioni quid ſimile contingit. merito igitur moderatum in vtraque facultate immoderatis perfertur, ex eiuſdem Galeni ſententia. Quapropter Aetius poſt lentiſcinum oleum, aſininum lac in ore retentum commendabat; ſimiliter & ſapam, aut palmularum ſtillamentum eodem modo calidum ore retentum. Verùm ad palmularum ſtillamentum, quo craſsities eius diluatur, aquam calidam affundendam eſſe iuſsit: valet etiam ſemperuiui minoris decoctum per ſe, aut cum roſaceo melle, ſapa, vel palmularum ſtillamento in ore retentum. Dentibus autem ipſis in propria ſubſtantia affectis, aut ſubſtrato eis neruo, vehementiſsimis vtendum eſt medicamentis, ſiue quis repellere, ſiue diſcutere velit, & propterea (vt Galenus aſſerit) pleraque ipſorum ex acerrimo aceto præparantur. Colluatur itaque aceto, in quo decocta ſit galla, Paulo auctore, vel halicacabi radix, alterci ſemen, ſeu folia, ac ſolanum vel myrti folia: nec minùs & eis vti poteris medicamentis ſupra conſcriptis pro cura doloris eorum orti ex calida, tum humida intemperie, ea inuicem miſcendo: poteris tamen proceſſu temporis, quæ diſcutiendi facultatem habent, admiſcere, vt hyſſopum, melilotum, fœnumgræcum, althæam, pulegium, origanum, & alia eiuſmodi. Ad ſtupefacientia autem medicamenta, niſi ſumma vrgente neceſsitate, deueniendum nequaquam erit, eiſque paulatim vtendum, & non niſi in humorum calidorum defluxu, qui ſi ex bilis redundantia fiat, ex qua interim eroduntur dentes, vniuerſi corporis, tum etiam capitis priùs ratio habenda erit, ipſum purgando medicamentis, quæ talem vim habeant: quorum mentio, tum cap. de dolore capitis ex bile, tum in pleriſque aliis locis, à nobis facta eſt. Poſtquam purgationem per reſiccationem vitiati influentis humoris ex localibus auxiliis factam, cura perficienda erit: quorum iterum ſyluam perquiras ex his, quæ diximus pro cura doloris dentium ex caliditate, tum etiam ex caliditate, & humiditate. Cæterùm ſi dentium dolor ex frigidorum humorum confluxu ortum duxerit, poſt iterum eorum à toto corpore, ac à capite inanitionem (quo caſu præſtat valde apophlegmatiſmis vti, vt 5. de compoſ. medic. ſec. loc. cap. 9. patet) quæ ſimilem habeant facultatem adſtringendi mediocriter, ac validiſsimè diſcutiendi medicamenta, ac calida magis adhibenda ſunt: quemadmodum eſt ruta, ſeu polium, pulegium, origanum, hyſſopum, ſeu capparis radix ſi in aceto, aut vino decoquantur, ac ex eis collutio oris fiat. Conducunt quoque ea, quæ ſupra ſcripſimus, medicamenta pro curatione doloris dentium, cum ex frigida, tum ex humida intemperie. Nec minus & iam ſuperiùs conſcripta auxilia conferunt, quædam ad dentium foramina, ſeu ad eos liuidos redditos, cùm etiam ex humorum vitiatorum influxu id patiantur. Si verò nulli prædictorum malum ipſum cedat, & dolor vehementer perſeueret, dens ipſe tollendus erit, potiſsimùm ſi liuidus, aut perforatus, ac vacillans fuerit; idque aut medicamentis, quæ ab artis medicæ auctoribus eximiis commendantur, aut ferro perficies: nam ſi corroſus fuerit dens, & mouetur, eximatur, inquit Hippocrates libro de affectionibus, ſi verò non corroſus eſt, neque mouetur, dolorem etiam exhibet, per vſtionem reſiccatur. Stupori autem dentium benefacit portulaca commanducata, vel oleum quod immaturæ oliuæ fuderunt infricatum, vel amurca vetuſta in æreo vaſe cocta, donec mellis ſpiſsitudinem habeat ſi perungatur, Paulo auctore, præcitato loco.

[Marginal notes, left column:] *Curatio doloris dentium ex multitudine humorum orti.* — *Venæ ſectio.* — *Lib. 8. cap.* — *Loco citato.* — *Topica qualia competant.* — *Cap. 3.* — *Cap. 9.* — *Aetius lib. 8. cap. 20.* — *Quibus vtendum ſit, ſi dentes in propria ſubſtantia, aut in ſubſtrato neruo affecti ſint.*

[Marginal notes, right column:] *Si ex defluxu calidorum humorum dentes doleant, curatio.* — *Si ex confluxu frigidorum ſuccorum, curatio.* — *Ad dentium foramina, ac liuiditatem.* — *Circa principium.* — *Ad dentium ſtuporem.*

Περὶ ἀφθῶν. *De aphthis.*

CAPVT XLII.

IN oris ſuperficie interim vlcerationes quædam igneæ quippiam caliditatis habentes exoriuntur, has Græci ἄφθας, medicorum vulgus alcolas appellat. Summa igitur oris pars cùm ab eis occupetur, Galeno teſte ſexto de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, & commento aphoriſ. 24. tertij libri, haudquaquam partem ipſam affectam inueſtigare difficile erit, cùm ægrotantis ore adaperto promptè oculis eam cernere liceat;

[Marginal notes:] *Pars affecta.* — *6. de comp. medic. ſecũdum loc. cap. 4.*

pariterque ad tactum iudicari poterit, cùm calidiores, quàm conueniat, tumidioresque oris summæ partes sentiantur. Affectus ipse, cum exulceratio quædam sit, liquet, neque aliis indiciis indiget pro eius cognitione, quàm visu, & tactu, velut ipsa pars affecta. Earum autem causa neque vna esse poterit: nam si lactentibus pueris excitentur, quibus vt plurimùm fieri consueuerunt, Galeno auctore, aut vitiosum lac nutricis, quod non paruam in se serosam contineat partem, erit in causa, quoniam hæc pars vim habet abstergendi, quam ob mollitiē oris summę partes lactentium infantium sustinere nequeūt. Quare non mirum si in corporibus mollibus ex tali lacte per oris summa fiant exulcerationes, ex Galeni sententia in commento eiusdem aphorismi 24. tertij lib. id autem percipere poteris ipsa lactis qualitate inspecta, aut si lac vitiosum non fuerit, propterea quod ipsum non probè concoquunt infantes lactantes, ea de re contingit propter hanc causam, iam dictas exulcerationes oboriri, eodem Galeno teste, libro sexto de compositione medicamentorum secundum locos. Iis verò, qui ad perfectam ætatem peruenerunt, ac non lactentibus pueris, nedum aphthæ fiunt propter acredinem eorum quæ bibuntur, ac comeduntur, verumetiam propter vitiosorum humorum ad eos defluxum, vt libro octauo c.39. inquit Aetius. Ortas autē aphthas ex eorum quæ comeduntur, & bibuntur acrimonia, promptè ex ægrotantis, seu astantium sermone ipsis interrogatis percipere poteris: reliquæ verò ex earum colore diuerso comprehenduntur, nam rubicundiores cùm fuerint, sanguinem humorem præualere ostendunt: flauiores autem amaram bilem: nec minùs si tangas, immodicam percipies in eis caliditatem: quamuis valde maiorem in flauioribus, & ex bile dependentibus. At si albescentes fuerint, pituitosiores. Liuescentes verò, & nigrescentes, atræ bilis succum præualere ostēdunt: quas geminas, si tangas, haudquaquam immodicè calidas reperies. Ex corporum insuper temperatura, ætate, habitu, ac præcedente victus ratione, pleniùs id coniicies. Ex eis facile curantur, quæ pueris lactentibus fiunt, Galeno auctore: iis quoque ætatis ratione maximè contingunt, vt inquit Hippocrates, præcitato aphorismo 24. tertij libri: quæ verò accidunt iis, qui ad perfectam ætatem peruenerunt, non ita facilè: potissimùm, vbi ob vitiosorum humorum defluxū excitentur, quamuis Celsus libro sexto cap. 11. velit longè periculosissimas aphthas esse in pueris: in viris autem, & mulieribus idem periculum non esse, cùm non ita facilè ab eis consumantur; quibus suis verbis cum Galeno conciliatur, qui voluit faciliùs curari eas in pueris, vtpote quia ex moderatè adstringentibus sedentur, id quod in adultis nequaquam fieri potest, aut per quā rarissime; mitiores etenim sunt in pueris lactentibus, quia ex mitiori causa fiunt, quamuis ætatis ratione ab eisdem faciliùs quàm viri consumantur, vt inquit Celsus: at si affluente vitioso humore fiant aphthæ, vt inquit Galenus, tertio de morbis vulg. id quod sæpius prouectioribus accidit, semper prodeunt cacoëthes. Harum omnium periculosissimæ existunt, quæ ex atra bile originem duxerunt, propter humoris malignitatem: quę verò diuturnę fiūt, & progressu temporis putredinosum quid acquirunt, ac malignæ euadunt, ægrè solubiles sunt; à medicisque nomæ appellantur, hoc est, depascentia

Affectus.
Causæ, si lactentibus accidant.
cap. 4.
Causæ si nō lactentibus fiant.
Signa.
Prognost.
Celsus cum Galeno cōciliatur.
3. de morbis vulg. commentario 3. commen. 11.

vlcera, malo nimirùm semper vlterius serpente, nec medicamentis cedente: vt propterea fortioribus indigeant medicamentis, vt patet eodem lib. sexto de compositione medicamentorum secundum locos. Quæ itaque lactentibus pueris accidunt, ex his quæ moderatè adstringunt, sedantur, vitioso tamē prius nutricis lacte conuenientibus cibis, ac potibus contemperato: aut si idipsum probè non concoxerint infantes, vt probè concoquant, procurabis; simulque prospicies & ipsi nutrici bonam cōcoctionem. Quapropter cibis leuibus alenda erit, & his, qui facilè non corrumpuntur, vt præcitato loco Celsus præcipit, potio, si febricitat puer, aquæ, si sine febre est, vini diluti præbenda erit: admiscereque cibis conuenit lentem, cotonea mala, & ex pyris quippiam addere, sorbis, mespilis, ac cornis: quandoque etiam in cibos, qui manduntur, de lactuca, seride, solano, & portulaca permiscere licet. Et si infans quid mandere queat, ea quoque tribuenda sunt, vt mandantur: præsertim si valde inflammata fuerit aphtha, est quoque infantis os pharmacis illinendū, præsertim subrubras videris aphthas, in principio quidem iis, quæ moderatissimè adstringunt, ac frigefaciunt: deinde verò iis, quæ citra mordacitatem discutiunt. Si verò subflauas videris aphthas, iisdem quidem vtendum, sed magis refrigerantibus. At si pituitosiores, & subalbidæ fuerint, adstringentibus simul, & abstergentibus vtendum erit, velut, si nigrescentes, fuerint, his quæ generosè discutiunt, vti licebit. In principio itaq; si subrubrę fuerint aphthę infantibus ipsis pharmaca illinenda sunt, quæ moderatissimè astringunt, & frigefaciunt, Galeno auctore, sexto de compositione medicamētorum secundum loc. deinde verò, ea quæ citra mordacitatem discutiunt, nam moderate aphthæ maximè in tenellis corporibus moderatis pharmacis opus habent, vt ipse asserit, cuius farinæ sunt, syrupus ex succo rosarum, è portula, ex omphacio, aut ex plantagine, vel ex moris, seu rubi moris, aut ex malis punicis acidis: puluis quoque parari posset ex lentium farina, ex rhu, rosarum flore, ac eisdem ipsis rosis siccis. Collutiones insuper moderatè adstringentes ex rubri decocto, rosarum, aut plantaginis, balaustiarum, & santalorum, admisto aliquo ex iam dictis syrupis componantur, eisdem quoque, si subflauas videris aphthas, vtitor: sed magis refrigerantia eligas; quo casu solani succo, aut eius decocto vti valde conducit. At si neque his malum cedat, adiicienda erunt prędictis, quę citra mordacitatem discutiunt, vt mel rosaceū, aut vinum præsertim dulce in quo prædictorum aliquod dissoluatur, aut decoquatur. Albescentes verò, & pituitosiores aphthas adstringentibus simul, & detergētibus similiter moderatis, curabis. Eiusmodi sunt, manna thuris, glycyrrhizæ succus, nux cupressi, & mastiche: hæc cum foliorum myrti, aut oleæ decocto misceantur, & eo aphthæ illinantur: quæ iterum cum aliquo ex paulò ante commemoratis syrupis miscere licebit. At si liuentes, & nigrescētes fuerint aphthę, ex vua passa exacinata, & aniso tritis cum melle, seu melle rosaceo illinendę erunt. Confert insuper & florum chamæmeli, sertulæ campanæ, anethi, seu fœnigræci puluis, qui pariter cum melle, seu rosaceo melle mixtus illiniri poterit: & si mitius velis parare medicamentum, puluerem ex aliquo iam dictorum cum syrupo myrtino, aut ex moris, seu portulaca permiscebis. Cæterùm, si in maioribus pueris

Purgatio.
Topica qualia adhibenda.

Si maioribus pueris, aut ætate perfectis curatio.

ris, aut ætate perfectis aphthæ exoriantur, eiusdem quoque generis pharmacorum facultatibus, auctis tantùm ipsorum viribus vtendum erit: verùm non æqualiter omnibus, sed maximè eorum corporum naturas simul considerabis, non molles sint, & humidæ, velut eunuchis, & mulieribus, ac pueris; aut duræ, & aridæ, veluti in piscatoribus, nautis, venatoribus, atque agricolis: nanque robustioribus istis corporibus fortiora adhibenda erunt pharmaca, mollioribus debiliora, ex eiusdem Galeni sentẽtia, præcitato libro sexto de compositione medicamentorum secundum locos. Quod verò ad victus rationem attinet, abstinendum erit ab acribus, salsis, & acidis, tum eduliis, tum potibus, ac à cunctis, quæ vitiosos succos generare possent; quẽadmodum (Apollonij auctoritate) eodem loco præcipit Galenus: victúque alendi sunt boni succi, facilisque concoctionis, cum aliquo ex prædictis oleribus, seu fructibus permisto. Et si sanguineus præualuerit succus, priusquàm topicis vtaris medicamentis, vena secanda erit, si nihil impediat, interna, seu humeralis: etsi opus fuerit, iteranda venæ sectio erit. Siquid verò venæ sectionem prohibeat, vt in pueris infra decimumquartum annum, sanguinis missio per affixas cum scarificatione cucurbitas scapulis fiat, aut per hirudines, eodem loco, seu in cubito admotas, veluti Neapoli consueuimus. At si hæc non suffecerint, ex venis sub lingua sanguis quoque prædictis mittendus erit. Quòd si totius corporis plenitudo non adsit, sed quispiam vitiosus redundarit in toto corpore succus, is primò vacuandus erit, adhibito purgante medicamento, quod talem vim habeat, bilem scilicet educendi, si bilis; pituitam, si pituita, nigram bilem, si succus melancholicus redundarit. Vacuato autem corpore, medicamenta, quibus adstringendi facultas inest, admouenda sunt à principio: consequenter verò his, quæ vim discutiendi obtinent, admiscenda erunt. Primò tamen moderatis, quæ suprà retulimus, vtare. Quòd si ea non suffecerint, omphacio cum vino austero, & subastringente vtaris, aut rhus, quod sumac appellant, oleæ, seu myrti albæ folia cum prædicto vino decoquantur, quo oris collutiones fiant: nec minus & gallarum decoctum cum vino confert, gallas insuper contusas, si in aqua decoquas, & cum præcolato decocto parem mensuram mellis permisceas, rursúsque decoquas, donec ad mellis crassioris spissitudinem redigatur, maximo remedio erit, vt inquit Aëtius, præsertim pueris, & inueterato iam malo: prædictis verò deinceps, si malum eis non cedat, fœnumgræcum, melilotum, glycyrrhizæ radicem, myrrham, aut anisum permiscere poteris, aut etiam sal ipsum, si robustiora corpora fuerint, mandendæ insuper sunt oliuæ muria conditæ, cùm adstringant & discutiant, Apollonio teste, nec minus portulaca melle tincta, si manducetur, confert. Ex erui quoque farina, & melle apthæ extergendæ sunt: & demum galla cum melle illinenda erit, vt auctoritate Archigenis, Galenus approbat, eodem sexto de compositione medicamentorum secundum loc. similiter misy, alumen, & rhoëm cum melle. In perfectis etiam, & duris corporis, ex proposito idem Galenus eodem loco, misyos vsum cum vino adstringente per omnia commendat: poterit autem huius medicamenti vis (vt ipse inquit) tum intendi, tum remitti, prout magis, vel minus vinum fuerit adstringens: & prout crassius, aut liquidius efficitur pharmacum ex misyos, ac vini mistura. Porrò si in putredinem aphthæ vertantur, quas amplius aphthas appellare non conuenit, eodem Galeno teste, præclarè facit (vt inquit Aëtius) ex gallarum decocto, & melle præscripto illitio: nec minus egregiè facit, centaurij minoris exusti cinis, illinitus cum melle: priuatim verò conuenit cornu cerui tritum, aut atramentum sutorium vstum, cum melle etiam tritum, seu æris ærugo, siue squama similiter cum melle: siccum item pharmacum, quod ex rosarum floribus, rhoë, croco, & costo constat, magnopere confert, si cum melle illinatur, eodem Aëtio auctore, si verò proserpant aphthæ, quæ nomæ appellantur, summè eis facit fœniculi radicis vstæ cinis (ex monumentis Archigenis) per se, & cum melle illita, vt inquit Aëtius. Item amurca in æreo vase, donec in mellis crassitudinem cogatur, decocta, ac illita: nec minùs confert gallarum, aluminis, & balaustiorum puluis, æquales singulorum partes assumens, per se, aut cum melle illitus.

cap. vit. [Vi]ctus ratio. — *Sanguinis missio.* — *Purgatio.* — *Topica qualia adhibenda.* — *cap. vlt.*

Περὶ καταῤῥου βράγχου, καὶ κορύζης.

De destillatione, raucedine, & grauedine.

CAP. XLIII.

CONTINGIT nõ raró, vt capite malè affecto, superuacaneum quoddam ex eo in subiecta membra confluant, promptissimè quidem in os, & nares impetum faciens, Galeno auctore, sexto de sanitate tuenda: & licet diuersas suscipiat nomenclaturas, pro partium diuersitate, quæ excrementa suscipiunt, vt dicemus, tamen quo nomine nuncupetur ea affectio, quæ communis est omnibus, haud admodum liquet: nam (vt Celsus inquit, libro quarto cap. secundo) Hippocrates κόρυζαν nominare consueuit, nunc verò (vt ipse asserit, & nos quoque obseruauimus) apud Græcos in grauedine hoc nomen seruatur, velut destillationes καταστάγμους appellãt. Cùm itaque capitis fluxio ad subiectas partes indifferenter nullam habeat propriam nomenclaturam: nec apud Græcos, nec apud Latinos, seu Arabes, poterimus prout abusus insueuit, & Græcum nomen significat κατάῤῥον Græcè, Latinè defluxionem appellare: Cælius Aurelianus libro secundo capite septimo, influxionem nũcupauit, communissimè tamen vocabulo ipso vtẽs. Nam si communiter sumatur pro omni defluxione, quæ ex capite ad pulmonem per asperam arteriam fluit, aut pro omni ea quæ à capite per venas ad partes inferiores defluit, intelligi debet, Galeno teste, commento aphorism. 12. tertij libri, propriè autem κατάῤῥουν Græci nominant, vt idem Galenus asserit libro tertio de causis sympt. cùm quod superuacaneum est, à cerebro in os defluat; quem etiam Latinè propriè destillationem nuncupare debemus: velut si in nares excrementorum deuuat, κόρυζαν Græci, grauedinem Latini appellant. At si in fauces, vt inquit Galenus præcitato loco, aut in laryngẽ, vt sexto de sanitate tuenda ipse asserit, ex capite excrementa decidãt, βράγχος à Græcis, raucitas à Latinis nominatur affectio: nam principio vocem raucam facit, procedente verò tempore paruã. Si verò longiùs etiam procedit malum totam adimit, vt patet eodem sexto de sanitate tuen. quãuis Paulus velit, cap. 28 lib. 3. Quòd si excremẽtius hu-

cap. 9 — *Quod modis destillatio dicatur, seu defluxio.* — *Destillationis communissimè sumptæ differẽtiæ plures.* — *3. de causis symp. ca. 4* — *cap. 9* — *Loco citato.*

mor per palatum, ex capite in fauces decumbat, κατάῤῥος Græcè, Latinè destillatio nominari debeat, si verò in guttur, & asperam arteriam destillet, vocatur tunc malum Græcè βράγχος, vel ἀρ[illegible]ριακὸν: conciliari tamen cum Galeno posset de catarrho, quòd & si per palatum in fauces excrementum aliquod defluat, adhuc in ore suscipitur; à quo & tum gula, tum aspera arteria excrementi decursum excipiunt, eodem Galeno auctore, sexto de sanitate tuenda. sunt enim fauces spacium illud laxius, quod inter gulam, & guttur præiacet, vt liquet commento aphoris. 34. quarti libri, & tertio prognosticorum. quapropter & os cum his simul afficitur, & ore affecto, ac superuacaneum excipiente, contingit, & eas quoque coaffici, vel dicas faucibus exiguum excrementum suscipientibus fieri etiam catarrhum, quoniam vox nondum mutatur, & rauca redditur. Sic etiam de brancho differendum erit, nam raucitas nedum gutture affecto, verumetiam & faucibus ipsis, multo tamen humore imbutis superuenit, velut ex Galeni sententia asseruimus: sunt enim ambo vocis organa, vt ipse inquit septimo de compositione medicamentorum secundum locos: præcipuè tamen fieri consueuit, si in guttur, & asperam arteriam excrementitius humor destillet, vt inquit Paulus. Cæterùm, si in alias partes capiti subiectas ab eo fluxio procumbat, pro partium varietate diuersas suscipit nomenclaturas, vt si in gurgulionem vua, aut si aliter in tumorem attollitur, alio nomine, si in glandulis, quæ in oris termino vtrinque iacent, antiades, si in iis, quæ proximæ eis sunt, paristhmiæ nuncupantur. Si in reliquas partes aliam quandam appellationem suscipiunt, de quibus omnibus modò tractare non intendimus, sed de tribus duntaxat prænominatis fluxionibus, catarrho videlicet propriè dicto, coryza, & brancho, hoc est, de destillatione propriè dicta, grauedine, & raucitate verba faciemus. Est autem tum his, tum reliquis omnibus non nominatis vitiis commune (vt inquit Paulus) descensus excrementitij humoris ex capite in subiectas partes: quem descensum, defluxionem, seu destillationem (quamuis communissimo vocabulo) nuncupare fas erit. Quod autem in hac affectione cerebrum primò oblæsum sit, liquet ex Galeni verbis, tertio de causis symptomatum, cùm dixit catarrhi, & coryzæ causa est cerebrum: & post pauca, iterum dicebat, ergo qualis in ventre passio ex mala concoctione fit, tale est in cerebro prædictorum vtrunque; patere insuper illud poterit & sexto de sanitate tuenda: quo loco capiti in prædictis affectionibus prospiciendum esse iussit, tanquam ipsius mali fonti. Ex ipsiusmet quoque cerebri operationibus oblæsis, ac ex eiusdem excrementis quantitate, & qualitate mutatis, confirmari potest. Quanquam cum eo in grauedine nares coafficiantur, in destillatione, seu catarrho, os ac interdum fauces: in raucitate larynx, seu aspera arteria, aut ipsæ quoque fauces, si immodico humore imbutæ sint: Affectio ipsa symptoma est in genere excretorum immodicè, vt Galenus inquit, eodem tertio de causis symptomatum, quod quidem interim ad ipsius cerebri intemperiem consequitur calidam, vel frigidam, quo casu vt simillaris pars ipsum afficitur. Interdum verò eo impleto, & velut instrumento oblæso symptoma hoc excitatur, vt Galenus testis est præcitato libro tertio de causis symptomatum. At tibi declarabunt, quænam fuerit capitis dispositio siue calida, siue frigida, qualitas, & quantitas excrementorum, necnon causarum, quæ præcesserunt contemplatio, Galeno auctore, tertio de locis affectis. Cùm itaque cuiuslibet defluxus ex capite ad iam dictas partes causa sit intemperies calida, aut frigida, cerebro tamen vt parte similari affecto, aut multitudo vaporum, seu humorum in eo contentorum, si vt instrumentalis pars, cerebrum ipsum affectum sit: quanquã eius affectio quoquomodo fiat, similis sit affectioni ventris ex mala cõcoctione, vt patet eodem tertio de causis symptomatum: propterea singulæ dispositiones propriis indiciis inueniendæ sunt. Nam si frigida fuerit, tum ex quantitate excrementorum, quæ maior erit, tum ex qualitate, quòd frigida, ac minimè mordacia sunt, cognosces, caputque vndique & frons iis distenditur, ac meatus, quos ethmoides vocant, clauduntur ne vox deorsum per nares transmeet, vt inquit Paulus frigidáque præcesit victus ratio, temperamentum potissimum cerebri, ac ætas, tempus anni, regio, ac aëris constitutio aquilonia. Hæc nãque frigida cerebri intemperies cogens amplius, & comprimens quodãmodo caput (velut manus spongiam aqua imbutam) exprimit cerebrum ipsum, quo fit, vt ad loca capite inferiora eius excrementa decidant: adhæc cùm quod ad ipsum cerebrum prouenit pro nutrimento, sua frigiditate concoquere non possit, effectum ei velut excrementum, iterum ad infernas partes illud conuertitur, cùm nequaquam continere valeat: nec minùs cùm ex infernis partibus in ipsum vapores ascendant, nequaquam digeri, ac discuti ab eo valent: qui iterum multiplicati, ac crassiores redditi, vt ad subiectas partes delegentur opus est, nullam siquidem in parte aliqua corporis plenitudinem digerit hyems, vt inquit Galenus commento aphorism. 13. tertij libri. Quare nec frigiditas confert, etenim frigida intemperies dum nihil absumit humoris quodammodo incremento confert, eodem Galeno auctore, sexto de sanitate tuenda, & primo de morbis vulgaribus: qua ratione etiam fit, vt ex accidenti propter frigidam intemperiem cerebrum repleatur, ac vt instrumentum à plenitudine infestetur; id quod præter iam dicta, si ex frigidis succis fiat, dignosces ex capitis, tum distentione, tum grauedine, citra tamen calorem, ac mordacitatem oculorum, seu faciei rubedinem: præcesseruntque nonnulla, à quibus caput facilè repleri frigidis humoribus potuit, vt nimia repletio, & præsertim frigidorum alimentorum, ac potuum, aut frequẽtes cruditates assumptorum ciborum, qui in ventre incocti perseuerantes nequaquam infra excernuntur: iis quoque si febris superueniat, ab ea iuuantur, Paulo auctore, præcitato loco. At si ex æstu grauedinem quispiam, destillationem, seu raucedinem concipiat, his particulæ quæ fluxionem suscipiunt, incalescunt, acris, tenuísque humor destillat, tum per nares, tum per os, faciésque rubescit, & nasus, vt idem inquit Paulus. Hos etiam magna ex parte febris comitatur, quamuis ab ea minimè iuuentur, tumescere insuper facit nasum, & interim exulceratur tum nasus ipse, tum reliquæ partes fluxionem suscipientes, cùm ea acrior fuerit, Hippocrate auctore; libro de veteri medicina: & si manum fronti capitíque admoueas, immodicè calentes has partes reperies, quòd si ætas, temperamentum, habitus, anni tem-

Paulus cũ Galeno cõciliatur.

Cap. citato.

3. prognosti. commen. 16

cap. 1

De quibus differentijs tractabitur.

Quid sit omnibus cõmune.

Quæ pars afficiatur.

cap. 4

cap. 9

Quis præter naturam affectus.

cap. 4

causæ.

Loco citato.

Causarum cognitio.

ni tempus, regio, aërisque constitutio præcesserint, ac fuerint calidæ, certiùs id manifestabunt. Est autem huius defluxus causa, calida cerebri intemperies, non siquidem cogens, ac constringens, veluti frigida, sed cerebri humores extenuans, ac dissoluens; attrahendo quoque per se, & ipsa caput replet, præsertim vbi vinum vltra modum potatum fuerit, aut copia ciborum, calidorumque præassumpta, aut balnea calidiora, seu largior perfusio capitis ex aqua calida præcesserint, nam & hæc suapte natura caput replent, quemadmodum austri, ac austrinæ pluuiæ, & cũcta, quorum natura calida est, & humida: omnia nanque talia apta sunt caput replere, vt testatur Galenus commento aphorism. 5. tertij libri: quo casu præter iam dicta, aderit capitis quoque leuis dolor, ac grauitas cum manifesto caliditatis sensu. Aptiores autem sunt, qui temperaturam calidam capitis habent, vt ab externis causis in destillationes incidant, velut frigidam habentes temperaturam paratiores sunt, vt ab internis causis destillationibus corripiantur. Verùm si raucedines, & grauedines in valde senibus fiant, concoctionem non admittunt, inquit Hippocrates, aphorism. 40. secundi libri, cùm ex frigidis oriantur causis, & facultas eorum imbecilla sit, ita vt eas concoquere non valeat, Celsus verò scriptum reliquit, quòd si in nares ex capite destillat humor, leue est; si in fauces, peius, si vero in pulmonem, pessimum est; quòd si in asperam arteriam destillet, peius erit, quàm si in fauces; non tamen ita pessimum, vt si in pulmonem, quemadmodum cuilibet patere poterit. Cunctæ verò destillationes breues, & si neglectæ sint, longæ esse consueuerunt, vt idẽ inquit Celsus, nihilque pestiferum, nisi quod pulmonem exulcerauit, eodem teste: quanquam neque omnino salubris sit, aut curatu facilis, si ex destilatione caput asperæ arteriæ, aut ipsa eadem exulceretur, potissimùm si ad eius cartilagineam substantiam peruaserit, quemadmodum liquet septimo de vsu partium: considerare itaque oportet, cuiusque destillationis præcedentem causam, ac præhabitam diætam, atque ita remedia contraria afferre, vt inquit Aëtius. In vniuersum autem pauco cibo, & quiete vtendum est, vitato etiam frigore, & calore, & præsertim si repentina fiat mutatio, modò ad frigus, modò ad calorem. Hæc nanque res (vt testatur Celsus cap. 2. libri primi) maximè grauedines, destillationesque concitat: protinusque abstinendum esse à sole, balneo, vino, & venere idẽ Celsus præcipit cap. 2. libro quarto. temperatus ergo eligatur aër, vt neque impensè calidus, aut frigidus sit: verùm si causa fuerit frigida, parum ad calidum inclinet; si calida parum ad frigidum. Caueant ventos, cùm austrinos, tum aquilonios, vitèntque somnum longiorem, & diurnum, moderatus tamen in nocte confert; procurandumque erit, vt singulis diebus alui excrementa excernantur, si non natura, saltem arte, balanos, aut clysteres adhibendo, abstineantque ægri ab immodicis animi affectibus. Cibis vtantur concoctu facilibus, & boni succi cum frigidis aliquatenus, aut calfacientibus leniter permistis, prout diuersa exigit dispositio. Sorbitiones tamen maximè prosunt, vt inquit Paulus, aut amylum, ptisana, oua sorbilia, panis in aqua cum amygdalarum succo decoctus, aut cum pini fructibus, in causa frigida. Aëtius verò caseum tenerum, ac recentem, tanquam vtilem, comestum commen-

Curatio.

cap. 7

lib. 8. c. 53

dat; & in frigida causa cauliculos brassicæ, ipsamque brassicam, coctos, & comestos: nec minùs si à ieiunis ipsimet cauliculi crudi edantur, butyrum quoque eis vtile existit, & quibusdam robustioribus porri quoque probè cocti, potissimùm in raucedine. In causa verò calida, lactucæ, cauliculos parumper feruefactos comedant, etiamsi in posca ipsos intingant: poterunt quoque vti pane dulciario confecto ex amygdalis ipsis, & saccharo, aut ex pini fructibus, & saccharo confectis, si ex frigida causa ortum habeat defluxus; caueant vaporosos cibos, vt cepas, allia, sinapi, ac reliquos. Prædictorum autem ciborum quantitas, præterquàm quòd moderata perpetuò esse debeat, minor tamẽ in cœna, quàm in prandio sit, & post cibum neque legant, neque scribant, Celso auctore, cap. 5. libro primo: pro potu deuitent vinum; loco cuius aqua hordei in calido defluxu, aut aqua, in qua parum radicis glycyrrhizæ, seu cinnamomi fuerit decoctum, in frigido vtantur, aut radicis glycyrrhizę decocto: vel ipsammet radicem dulcem cum cinnamomo, in frigida, seu cum hordeo, in calida fluxione decoquas. Poterunt quoque qui ex frigiditate defluxu corripiuntur, aqua mulsa pro potu vti, aut aquoso vino, ipsius verò potus quantitas sit exigua, nam procurata sitis multum confert, vt Theodorus Priscianus inquit libro secundo ad Timotheum cap. 7. Quod vero ad medicamentorum rationem attinet, ex Galeni sententia, sexto de sanitate tuenda, in quouis defluxu ex capite ad subiectas partes, capiti saltem prospiciendum est, ipsumque sanandum, veluti mali fontem, ac firmandum modo liceat, etenim origo, & principium catarrhi è capite nascitur, eodem Theodoro Prisciano teste. Qua de re si ab ipsa caliditate sincera, aut frigiditate fluxiones contigerint, & nulla alia facultate participauerint, sic sanè sedabuntur, vt inquit Hippocrates libro de veteri medicina, vbi ex frigido in calidum permutatæ fuerint, & ex calido in frigidum. Vbi itaque calida præpolleat intemperies, iis pugnandum est præsidiis, quæ dolori capitis ex tali causa contracto conueniunt, præstátque æstatis tempore eorum caput rosaceo perũgi potissimùm omphacino; frequentíque balneo potabilis aquæ ægros fouere oportet, quo & calidos vapores, qui in capite sunt, euocemus, & totum capitis temperamentum melius reddamus, Galeno teste, eodem sexto de sanitate tuenda, ipsumque caput copiosiore aqua calida, moderatè tamen perfundendum erit, vt inquit Paulus: nec propterea Celso pugnabimus, qui protinus à balneo abstinendum præcipiebat; nanque aut sponte nascẽtes aquas interdicebat, vel in frigida intemperie circa initia ipsum prohibebat. At si frigida intemperies caput infestet, calefacientibus, iuxta præallegatam Hippocratis sententiam, fluxio sedabitur, in calidum intẽperie permutata: caput itaque nardino, rutaceóque oleo perungi debet, Paulo teste, irinum verò non solùm illinitur, sed etiam naribus instillatur, vel chamęmelino, seu anethino vtare. Verùm si nedum calida fuerit cerebri intẽperies, sed calidi quoque in eo redundent succi, ac forte febris inuaserit, totius corporis plenitudine existente, sanguinis mittendus erit ex externa cubiti vena, quæ humeralis dicitur, siquid eam non prohibeat, eáque iteranda erit, si opus fuerit, potius quàm semel multã quantitatem sanguinis extrahere: at si quid eam

Medicamẽtorũ ratio. cap. 9

Loco citato.

Si ex calida cerebri intemperie fiat, curatio.

cap. 9

Si ex frigida.

Si ex calidorum succorum redundantia fiat, curatio.

Venæ sectio.

Purgatio.

prohibeat, redundantes humores aliis euacuationibus purgare, ac deorsum trahere oportet, clysteriis videlicet, cucurbitulis, frictionibus, ac purgantibus medicamentis; priùs tamen quàm ea tribuantur, concoqui, ac temperari calidorum humorum acrimonia debet, ac eorum intemperantia: indigent enim hoc omnes fluxiones, quæ ex humorum acrimonia fiunt, teste Hippocrate præcitato loco. Temperantur autem si syrupum violaceum, rosaceum, ex nymphæa, papauere, aut ex cannis tribuas cum aqua hordei, aut decocto radicis glycyrrhizæ, seu borraginis. Tribuas vero vnc. j. & s. vel ij. ex prædictorum syruporum aliquo cum vnc. iij. ex aliqua prædictarum aquarum: quibus pluries assumptis purgare poteris ægrum ex cassia fistula, seu manna vnc. ij. videlicet cassiæ fistulæ, aut ij. vel iij. ipsius mannæ; & si videbitur addere poteris vnc. s. seu drach. vij. antidoti diacatholicon, aut decoctum trochiscati agarici drach. j. vel scrup. iiij. capitique demũ applicentur ea topica medicamenta, quæ in capite de dolore capitis cõmemorata sunt, balneis item dulcis aquę, ac reliquis, quę suprà in calida intemperiæ approbauimus, vtendũ; & cùm somnum ingreditur, diacodium ore contineat, sæpiusque eo vtatur etiam si vigilet poterisque eum in tabellis conficere velut Neapoli vtimur, præsertim his, qui liquidum medicamentum ipsum sumere abhorrẽt; somnum etenim dulcem infert, & reprimit influxum, vt inquit Aetius. Frigido autem redundante humore, præsertim in capite, per ea quæ talem purgant, medicamenta, corpus, & caput vacuabis: in quem vsum conferunt acres clysteres, priùs tamen quàm purgantia tribuas medicamenta, ex rosaceo melle, syrupo de glycyrrhiza, aut de hyssopo, iuiubino, aut ex succo borraginis, præparari, ac concoqui redundans succus debet, cum aqua betonicæ, aut sampsuchi, & demum pilulis ex hiera, & agarico confectis euacuari, aut ex pilulis arabicis, aureis, & interdum cochiis, ac similibus, post quas (si videbitur) vnc. ij. aut parum plus, vel minus roscidi mellis, aut syrupi ex pluribus infusionibus rosarum exhibe. Idoneum quoque erit, post vniuersalem purgationem medicamen, quod pituitam per os educat, præbere, ac à capite cucurbitulis, frictionibus, seu vinculis humores retrahere, ipsumq; prædictis calidis oleis irrigare. Item sacculi capiti ipsi admouendi sunt, qui taliter componantur. Recipe hyssopi, sampsuchi, florũ chamæmeli, meliloti, ana drac. j. & s. florum stœchadis, spicæ, singulorum scrup. j. mastiches, ligni aloës, maceris, cuiusque drach. s. rosarum aridarum drach. iij, terantur singula, & in sericum, seu tenuem linteum lineum immittantur, sacculúsque formetur, & coronali suturæ imponatur, quo etiam loco sinapismus, aut igneum cauterium (vbi diuturnior fuerit affectio) vtiliter adhiberi poterit. In vtroque item defluxu ex calida, aut frigida intemperie orto, suffimenta adhibere conuenit, si ex calida intemperie fiat, paretur vt infrà. Recipe mannæ, seu corticis thuris, ladani, masticħes, singulorum scrup. s. santalorum rubeorum, & luteorum, & corallorum rubeorum ana drach. j. rosarum rubearum siccarum, incompletarum drach. iiij. fiat puluis, & (vbi vsu, exigat) carbonibus ignitis inspergatur: frigida verò existente cerebri intemperie, hoc modo suffimentum paretur, maceris, ligni aloës, spicæ, masticħes, corticum seu mannæ thuris, singulorũ excipe scrup. s. hyssopi, & sampsuchi siccæ ana scrup. j. ladani drach. j. florum stœchadis, & caryophillorum drach. s. rosarum rubearum siccarum drac. ij. vel iij. paretur puluis, & modo iam dicto vtare. Particulatim verò (vbi ad nares fluxio decumbat, si calida ea fuerit) conuenit ex aqua tepida per nares vaporem excipere; aut ex maluarum hordei, violarúmque, & florum chamæmeli decocto; frigida autem fluxione existente, ex sampsuchi, hyssopi, serpilli, betonicæ, pulegij, seu betæ decocto excipiendus vapor erit. Ex eisdem quoque caputpurgia fiant, quæ insuper parari poterunt ex his, que cap. de dolore capitis commemorauimus: verùm nequaquam fieri debent, nisi priùs purgatũ fuerit corpus, ac iam dictis medicamentis caput firmatum, aut saltem ipsi prospectum; melanthij quoque, seu cumini vsti odorem suscipere commendauit Paulus, frigida præsertim fluxione existente: nec minus confert pulegium odorare: demittantur autem singula in serico, aut lineo linteo. Si verò in os defluat calida fluxio, ex aqua hordei, violarum, aut maluarum decocto, cum glycyrrhizæ radice oris collutio fiat, frigida autem existente fluxione ex hyssopi, pulegij, sampsuchi, ac aridarum ficuum decocto colluatur os: priuatim etiam & ipsi raucitati conferunt compositiones, quæ sub lingua tenentur ὑπογλωττίδας Græci appellant, quo paulatim eis liquescentibus, asperæ arteriæ summum, id quod ipsum defluit, suscipiat, paulatim etiam relaxatis musculis ipsius guturis. Hoc autem ex industria fieri oportet, ne tussis excitetur, fiet autem si supinus cubet, iuxta Galeni sententiam, quarto & quinto meth. meden. ac septimo de compositione medicamentorum secundum loc. Talia sunt pilulæ bechicæ dictæ, ac ea compositio, quam Neapoli alusam vocamus conficitur autem ex amylo, tragacantha, amygdalis dulcibus, seu ipsarum oleo, & saccharo: poterit quoque hæc compositio in tabellis formari, nec minùs & id pharmacum sub lingua tenendum erit; quod loch. de papauere nominant, si à causa calida raucitas fiat; & si à frigida, loch, quod sanum, aut illud, quod de pino appellant. Sæpiùs quoque veluti lambendo, diutissimè tamen in ore tenens sensim, ac paulatim deglutiendo, assumat ex syrupo de cannis, aut ex dulcibus malis punicis, ex adianto, glycyrrhiza, seu hyssopo, aut ex decocto, quod ex hordeo, radice dulci, vua passa, caricis, adianto, & hyssopo paratum sit, saccharum addendo, aut mel, si frigida fuerit causa. Præstat itẽ (ex Galeni sententia, eodem septimo de compositione medicamentorum secundum locos) glycyrrhizæ decoctum cum sapa admistum: & si magis discutere, & extergere velis, caricarum decocto vtaris per se, aut cum aqua hordei, vel cum in aqua radix dulcis fuerit decocta. Reliqua, quæ pro curatione raucedinis conducunt, inferius requiras, cap. de tussi, priuatim autem valde confert, si ipsa glycyrrhizæ radix, aut eiusdem succus sub lingua teneatur.

Topica. *Si ex frigidorum humorum redundantia fiat, curatio.* *Purgatio.* *Topica.* *Suffitus.*

Περὶ φλεγμονῆς κιονίδος.
De inflammatione gurgulionis.
CAP. XLIIII.

INFLAMMATVR sæpenumerò quædã, quæ circa os continetur carnosa, in summo siquidem ore dependens, tanquam aliquod vocis plectrum existens, Paulo auctore, libro sexto cap. 31. apparebit autem ea, si quis aperto plurimum ore

ore toto, linguam deprimat: hanc ipsam carunculam veteres Græci (vt inquit Galenus sexto de cōpositione medicamentorum secundum locos) duobus nominibus appellare consueuerunt. Nominant nanque interim γαργαρεῶνα, interim verò κίωνα, quod à Latinis gurgulio, & columna dicitur: à posterioribus autem medicis ferè omnibus Græcis (vt ipse asserit) κιονὶς, id est, columella, vocatur, quòd si quidam sint, qui σαφυλὴν, id est, vuam ipsam nuncupent, eorum meminisse non præstat: nam non particula ipsa, sed vna aliqua eius affectio σαφυλὴ, hoc est, vua nominatur, cùm scilicet vuæ acino simile summum gurgulionis appareat, vt inquit Aëtius, cap. 40. lib. 8. hanc etiam solam gurgulionis inflammationis speciem Hippocrates vuam appellat, vt liquet apud Galenum libro de tumor. præter naturam, in fine. Fit autem vua cùm pituita de capite ad gurgulionem descenderit, & gurgulio præceps dependet, ac fit rubicundus, eodem Hippocrate auctore, libro secundo de morb. temporis autem progressu nigrescit: & eodem libro dicebat, vuam fieri, cùm summa gurgulionis pars aqua impletur, & rotunda fit, ac perlucida, & spirationem intercipit: quanquam rarò (vt testatur Galenus præcitato libro sexto de compositione medicamentorum secundum loc.) hæc affectio circa columellam contingat, sed valde sæpè inflammetur, quemadmodum etiam & raro alia quædam affectio, quam lorum vocant, circa gurgulionem etiam accidit, cùm videlicet nimium ignitus gurgulio ipse gracilescit, & loro similis propendet, vt inquit Aëtius, vtrunque autem nomen (vt Paulus refert præcitato loco) à similitudine factum est: nam si longior, tenuisque fuerit, columella nuncupatur, si verò crassior in rotunditatem creuerit, ferat úrque deorsum, vua dicitur. Inflammato itaque gurgulione, quomodolibet aperto plurimum ore toto (vt diximus) siquis lingam deprimat, eam partem affectam esse visu diiudicabit, nullóque alio indigebit signo. Quòd verò ea affectio inflammatio sit, morbus siquidem in compositione primò (vt sæpè diximus) ex dolore, tumore, rubedine ipsius columellæ, cum febre, ac deglutiendi difficultate diiudicabitur. Prouenit autem affectus hic, cùm ex capite ad gurgulionem ipsum fluxio defertur, quemadmodum sexto de sanitate tuenda, & tertio de causis symptomatum liquet: hæc inquam fluxio cùm sanguinis, tum aliorum humorum à capite descendentium fieri poterit, verùm quo pacto id discerni queat, præcedenti cap. fusius ostendimus: quare vt hîc iterum repetamus, superuacaneum duximus. Inflammato gurgulione ac in tumorem aucto, vtendum erit, omnibus moliminibus, præter chirurgiam, ipsum curare, ac extenuare, Hippocrate auctore, tertio prognosticorum. nam quoad rubidus, magnúsque fuerit gurgulio cum periculo secatur, & scarificatur: & cum talem scarificationem, seu sectionem sanguinis fluor, & inflammatio comitabitur, eodem Hippocrate ac Galeno auctoribus præcitato loco. Quòd si interdum chirurgia vti oporteat, cùm videlicet pars gurgulionis summa maior, ac liuida, seu orbiculata fuerit, superior, verò tenuior, quem affectum (vt diximus) vuam appellant; vbi aluum sub duxeris præstabit manus admoliri, vt ipsimet testantur, ne æger stranguletur, potissimùm vbi aliis adhibitis medicamentis malum non cedat: nam neque in prædicta affectione ad eius excisionem festinandum erit: quapropter vuæ vehemens inflammatio terrere quoque debet, Celso auctore, lib. sexto cap. 14. quò fit, vt in hac affectione abstinentia necessaria sit, vt ipse inquit. Conuenit verò eadem ferè victus ratio, quæ in reliquis inflāmationibus, potissimùm autem in principio, conducit quies, inedia, vt sexto de compositione medicamentorum secundum locos, Archigenis auctoritate, testatur Galenus. Quod verò ad curandi rationem attinet, vbi vniuersum corpus humorum multitudine fuerit refertum, aut eorundem malitia vitiatum, priusquàm ad localia remedia perueniamus, venæ sectio, aut purgatio administranda erit; acrésque clysteres adhibendi, vt & vniuersum corpus euacuetur, humorumque momentum, qui ad affectam partem feruntur, transferatur: hoc nanque rationabile est, & multa experientia indicatum, ac cognitum, vt testis est Galenus, eodem libro sexto de compositione medicamentorum secundum loc. qua etiam ratione Celsus dicebat, quòd & sanguis rectè mittitur, & si id aliqua res prohibeat, aluus vtiliter ducitur. Si itaque corporis plenitudo adsit, vena cubiti statim secanda erit (si nihil prohibeat) media, aut externa, prout maior, aut minor fuerit corporis plenitudo: cucurbitæque cum scarificatione ceruici affigendæ: & si his nec cedat affectio, venæ sub lingua secentur, eiusdem Archygenis decreto: Aluus prætereà acri clystere, aut glande subducenda erit, reuulsionis nedum euacuationis gratia: in quem etiam vsum frictionibus, ac vinculis extremarum partium, cucurbitulisque cùm iuxta scapulas, tum iuxta nates vtare. Vitiatis verò humoribus redundātibus, qualiscunque is fuerit, purgandus erit, & si simul cum sanguine fluxerit: nec alienum erit ante purgationem (reuulsionis saltem gratia) humeralem venam in cubito secare, paucamque sanguinis copiam extrahere, ac demum purgationem adhibere, concoctis tamen ac præparatis redundantibus succis, si dabitur occasio, quo etiam tempore clysteribus vti poteris. Sit autem purgans medicamentum non validum, sed leniendo vacuans, veluti manna, casia fistula, syrupus ex pluribus infusionibus rosarum, aut violarum, cum quibus interim antidotum diacatholicon permisceas, præsertim si redundans succus, aut corporis natura eius qui purgari debeat, id exigat. His autem peractis, aut si neutrum prædictorum adsit, statim ad curationem per localia remedia peruenire debemus, quæ eius naturæ esse debent, vt fluxionem reprimant; quemadmodum in aliis omnibus morbis, cui ex humorum influxu contingunt. Sint igitur adstringentis facultatis, & siquidem moderatus sit influxus moderatè adstringentis, quæ austera priuatim dicuntur: vbi verò vehementior fuerit influxus, vehementioris adstrictionis, quæ acerba nominantur: ambo enim adstringunt, sed debiliùs austera, vehementiùs autem acerba, vt patet quarto de simplic. med. facult. & sexto de compositione medicam. secundum loc. Collutiones itaque moderatè, siquidem moderatus fuerit influxus, ex palmulis decoctis, quandoque sola aqua, quandoque modico melle incocto, vel ex rosarum decocto, pampinorum vitis, rubi, cytinorum, siliquarum, radicum mori, & malorū austerorum, ac pyrorū, sorborum, interim cyperi parari poterunt. Fortiores verò (vbi vehementior fuerit influxus) sunt, myrti, & baccarū eius decoctū,

Marginalia: cap. 3 — Si a...res de... — Differentia inflammationis gurgulionis — Circa principia — Pars affecta. — Affectus. — Causæ. — 6. de sanit. tuen. c. 9. 3. de causis symp. cap. 4 — 3. Prognostica. t. 21 — Curatio. Victus ratio. — cap. 3 Medicamentorū ratio. — Loco citato. — Venæ sectio. — Diuersiones. — Purgatio. — Topica quæ competant. — 4. de simplic. med. facultat. cap. 7 — 6. de composit. medi. sec. loc. ca. 3

& ex acerbis cotoneis malis, aut virgultorum tenerorum ilicis, arbuti, smilacis, & vniuersi quercini generis, similitérque & glandium, mespilorum, item, & cornorum decoctum: at generosissimum est gallarum decoctum, rhois culinarij, ac coriarij, myricæ fructus, vtriusque mali punici floris, & putaminis: horum itaque vnumquodque & singulatim, & cum aliis decoctum in aqua gargarizandum exhibere oportet, iuxta Galeni sententiam, sexto de compositione medicamentorum secundum locos, & Aëtij præcitato loco: quin iuxta eorundem decreta, aridis quoque tritis columellam contingere opus est, ita vt summissè, & paulatim ad superiorem, & extrinsecam regionem afferantur, & per cochleare, aut specilli concauum supra linguam immittantur: ex his ipsis moderatæ quidem sunt rosæ, & flos ipsarum, & prædictarum plantarum germina exsiccata, ac hypocistis, & omphacium siccum. Et si frigidior fuerit fluxio, aloë, cyperus, & iunci rotundi odorati flos, ac rheon ponticum confert, pariter si fortioribus indigeas, rhus obsoniorum, siue culinarius conducis, balaustium, cytini, malicorium, galla, & magis exactè cùm omphacitis fuerit: nec minùs conferunt hypocistidis, vuæ acerbæ, ac glycyrrhizæ succi, ad solem æstiuum exsiccati, adeò vt conteri queant. Vbi verò gurgulio à nimium adstringentibus remediis compressus fuerit, tragacantho, sarcocolla, & amylo vtendum erit. At vbi generatus affectus in gurgulione maiorem habuerit causam, impossibile erit ipsum per repulsoria perfectè sanare, vt inquit Galenus, & maximè vbi ægri corpus fuerit humoribus multis refertum, aut particula affecta natura debilis: ob id igitur cogimur, sæpe quidem in principio, sæpius verò paulo post admiscere quippiam ex discussoriis, & si dolor affuerit simul vehemens, etiam ex mitigatoriis. itaque tunc opus est vnicuique prædictorum pharmacorum aliquid ex discussoriis addere: & cùm hæc omnino multa sint, à mollioribus auspicandum erit: ab acribus nanque inflammata exacerbantur, cuius farinæ sunt chamæmeli flores, fœnumgræcum, sertula campana, anethum, althæa, radix iridis, mel, erui farina, thus, aut myrrha: & si mitigatoriis hoc tempore indigeas ex contusa radice dulci, & melle, & dulci aqua pari mensura simul coctis, medicamentum paratum cũ prædictis admisceas, aut id solum gargarizandum præbeto. Cæterùm tu perspecta (vt Galenus inquit) inflammationis magnitudine, ac caliditate, & considerata influxus quantitate, ampliúsque copiam humorum in toto corpore per coniecturam assecutus, pharmaco, in quo aut adstringentium, aut discutientium vis excellit, vteris. Procedente autem tempore, vbi iam dictis inflammatio non cesserit, discussoria medicamenta tuto adhiberi possunt, nisi ad duritiem vertatur ipsa gurgulionis inflammatio; nam tunc emollientibus medicamentis vtendum esset, quæ cuius naturæ esse debeant lib. quinto de simpl. medicamentorum facul. requiras: cuiusmodi sunt, & radix & folia althææ, semen lini, fœnumgræcum, & alia huiusmodi, è quibus gargarismata parari possunt: admiscere eis item poteris hyssopum, aut glycyrrhizam. Verùm si ad suppurationem inflammatio vergat, mitioribus collutionibus, & gargarismis, eisque concoquentibus vtendum erit: quo casu præstat decoctum ex caricis per se solum, aut aqua mulsa permistum, seu sapa, aut

Loco citato.

Cap. 6. 7. & 8

ptisanæ succus, in quo vuæ passæ sint incoctæ: radicis insuper dulcis decoctum, aut furfurum lotura cãlida, id quod in reliquis omnibus seruandum erit medicamentis, vt temperatè calida sint. Ea verò suppurata, post puris eruptionem extergentibus, & desiccantibus medicamentis curari debet, aqua hordei cum melle rosaceo mista, aut aqua mulsa, & reliquis huiusmodi. Euenit etiam aliquando, vt citra inflammationem nimium humectus gurgulio laxior fiat, & propterea linguæ radici, ac faucibus propensus incumbat, quemadmodum in destillationibus continuis contingit, Aëtio auctore; quam affectionem Græci γαργαρεῶνος χάλασιν, Latini laxatam columellam, barbari casum vuæ appellant, quæ affectio quoniam eandem curandi rationem postulat, quam eius exigit inflammatio, propterea seorsum de ea pertractare noluimus. Pro ratione itaque confluentis succi venæ sectio, aut purgatio præcipiatur, quibus corpus totum, ac caput primò vacuetur. His tandem peractis, collutionibus, gargarismis, ac reliquis medicamentis aridis superiùs descriptis vtaris, adstringentibus scilicet, & exsiccantibus. Priuatim autem (vbi subalbidis, exanguior gurgulio sit) ex origani triti in aqua & aceto decocti: ac caricarum cremore misto ad gargarizandum vtitor: aut loco origani, hyssopo vtare: apium quoque, & lauri folia trita, & vino, aut lentis decocto diluta, gargarizato, Appollonio auctore. Arida quoque medicamẽta parabis ex gallæ omphacitis, aluminidis scissi, ac salis ammoniaci partibus æqualibus, quibus tritis, ac simul mistis expleto cochleari vuam contingito: hoc autem velut validissimo medicamento vtare, repellendi, ac discutiendi vim habente iuxta Galeni sententiam eodem sexto de compositione medicamentorum secundum locos. puluis autem, quo vtimur nos, hic est, Recipe piperis, cinnamomi singulorum scrup. s. corticum thuris, & gallarum ana scrup. j. rosarum rubearum siccarum drach. ij. conterantur, simulque, & modo quo suprà vtare. His, qui casum vuulę patiuntur sic subuenimus, inquit, Trotula, puluerem zingiberis, pyrethri, & cinnamomi decoquimus in vino, & facimus gargarizare, & puluerem horum calidum vuulæ apponimus, tu autem vtare hoc medicamento, vbi ex pituita fuerit laxatus gurgulio. Marcellus autem libro de medicamentis cap. 14. brassicæ crudæ folium leuissimè tritum commendat, ex eo verò succum exprimito, quo vua cõtacta potenter subleuatur. Cinis item testarum ex ostreis, aut hirundinum exustarum cinis tenuissimè contritus, cum melle mistus, vuæ illitus prodest; similiter si rosæ siccæ part. ij. & myrti part. j. cum aqua mulsa decoquas, & gargarizandum præbeas. Denique nonnulla medicamenta, præsertim composita consulto hîc scribere prætermisimus, pro cura præsertim inflammationis columellæ, quæ cap. de angina studiosi requirant. Verùm vbi cunctis iam dictis auxiliis gurgulionis malum non cedat, tam si oblongior, tenuisque præter naturam fuerit, quàm si in rotunditatem creuerit, eius summo vuæ acino simili existente, ne continuo irritatu tussis, vigiliæ, interim etiam strangulatus subsequatur (vt inquit Paulus cap. 31. libro sexto.) is excidendus erit, modo quo ipse præcipit præcitato loco, ac Aëtius cap. 41. libro octauo. neque tamen festinandum erit ad eius excisionem (vt diximus) Hippocratis auctoritate, libro tertio prognosticorum,

3. Progn. tex. 21
14. meth. cap. 13.

De l[axata] colum[ella]

cap.

ἀντιάδες quid sint.
παρίσθμια quid.
Li. 8. ca. 48

Partes affectus.
Li. 8. ca. 45

Affectus.

Causæ.

3. Prognost. tex.21. 14. method. cap. 13.

rum, & Galeni 14. method. meden. iis obseruatis, quæ tum ipse, tum etiam cum eo Galenus, eodem loco præcipiunt.

Περὶ ἀντιάδων φλεγμονῆς.

De glandularum iuxta linguam inflammatione.

CAP. XLV.

OMNIBVS hominibus caruneulæ quædam exiguæ naturales ex aduerso in oris termino vtrinque iacent, Galeno teste, tertio de causis symptomatum: has Græci ἀντιάδας (vt Aëtius refert cap. 48. li. octauo) Latini glãdulas barbaram sectantes medicinam amygdalas appellant: quamuis Galenus non partes ipsas, verùm cùm ipsæ è defluxu, præsertim ex capite, tumore, aut inflammatione afficiantur ἀντιάδας præcitato loco nuncupauit. Paulus autem per ἀντιάδας, tum lib. sexto cap. 30. tum lib. tertio cap. 26. scirrhosum tumorem paristhmiorum intelligit. Si verò in contiguas his partes fluxio decumbat, seu inflammatio excitetur παρίσθμια, tum præcitato loco, tum commento aphoris. 26. tertij libri, idem Galenus appellauit dum asseruit παρίσθμια (quæ Latinè tonsillas vertunt) inflammationes esse locorum ad isthmum attinentium: intelligit autem per isthmum partem illam quæ os & gulam interiacet: nominatur autem ita per metaphoram quandam ab his, qui propriè dicũtur isthmi, qui angusti quidam terræ trãsitus sunt, sitæ inter duo maria. Hæ autem inflammationes nonnunquam solius tunicę sunt, ventri, gulę faucibus, totique ori communis: nonnunquam verò (vt idem inquit Galen. pręcitato loco) & subiectorum ipsi masculorum: quamuis has partes & non eorum inflammationem, tum Paulus libro tertio cap. 26. tum Aëtius libro octauo, cap. 45. παρίσθμια vocant, & Latini tonsillas vertunt, Celsum fortè putantes imitari, qui libro sexto cap. 10. postquam de dentiũ dolore caput exegisset, de tonsillis, ac earum cura pertractat. At nunquid per tonsillas, id quod Græci παρίσθμια dicunt, partes quasdam intelligentes subaudire velit, aut quas ἀντιάδας nuncupant, siue vtrasque, ex eiusdem Celsi verbis haudquaquam percipi poterit, cùm dixit. Si verò tonsillæ sine exulceratione per inflammationem intumuerunt, &c. Nos autem cum Galeno, quicquid alij sentiant, per ἀντιάδας glandularum, quæ sibi ex aduerso in oris termino vtrinque iacẽt, præter naturam tumorem, seu inflammationẽ intelligi volumus, per παρίσθμια verò, cùm contiguæ his partes tale quippiam perpetiantur, à partibus ipsis affectis affectiones prædictæ fortasse tamen nomenclaturam suscipientes. Deducto itaque ore manifestè (inquit Aëtius) apparent glandularum tumores maiores, circa quidem inflammationem earum substantia concolores. Vbi verò inflammatæ fuerint, rubicundæ apparent, ac dolorem inferunt. Si verò partes eis proximæ inflammentur, accidit ita affectus difficultas transglutiendi, dolor, aliquando etiam & febris eodem Aëtio auctore, velut etiam glandulis ipsis inflammatis, nedum transglutionis, verumetiam & spirationis difficultas aderit: ex quibusmet indiciis, & earundem partium inflammatio percipi poterit. Quæ quisnam morbus sit, non semel duntaxat in præcedentibus diximus, neç opus erit eiusdem inflammationis causas iterum repetere, cùm similis esse poterunt cum his, quæ gurgulionis inflammationem efficiunt: priuatim autem (vt refert Aëtius) in modò dictis partibus inflammatio excitatur παρίσθμια præsertim infantibus adhuc lactentibus, ex haustu lactis, pueris propterea quòd multo cibo se explent, reliquis autem hominibus plerunque euenit à nimia meri potione, & à multa, ac auidiore deuoratione ciborum, maximè acrium, & asperorum; frequentissimè nanque (vt idem testatur Aëtius) παρίσθμια, quæ tonsillas vocant, cùm partes sint calidæ, & humidæ inflammationem incurrunt, quo etiam affectione magis arripiuntur hi, qui plurimo sanguine abundant, necnon infantes, & pueri, vtpote teneram habentes misturã, id quod Hippocrates, præsertim in pueris confirmauit, apho. 26. 3. lib. quoniam verò tam ἀντιάδες quàm παρίσθμια dictæ, eandem ferè curationem exigunt, ac similem victus rationem requirunt, non ab re propterea vtrarunque inflammationum cõmunem curationem hic conscripsimus. Incipiente itaque inflammatione cibum subtrahere oportet, vt inquit Aetius, qui verò afferuntur, modici sint, sorbiles, & ventri commodi: cibus quoque in hac valetudine (Celso auctore) lenis esse debet, ne exasperet, verùm vbi tanta sit inflammatio, vt spiritum impediat, à cibo (vt ipse inquit) abstinendum, neque absumendum quicquam præter aquam calidam est, exhibendus itaque his est aquæ potus, præsertim febre simul irruente, aut aqua hordei, seu ea aqua in qua coriandrorum præparatorum semina fuerint decocta, aut etiam cinnamomi exiguum (& vt vno verbo dicam) ea victus ratio instituenda erit, quæ in reliquis inflammationibus. Quòd si leuis fuerit inflammatio, circa initia gargarismi adhibendi sunt adstringentes, & repellentes, id quod præcipiebat Celsus, cùm dicebat, gargarizandumque est ex reprimentibus, velut est rosarum, aut palmarum decoctum, mixæ, aut lenticulæ, aut ipsius etiam furfuris ac reliquorũ quę in principio inflammati gurgulionis assumuntur: cauendum tamen, ne mel in principio ad gargarismos adiiciamus, ne per acrimoniam malum irritemus, vt Aetius inquit. Remittente autem inflammatione, & decrescenre, mel in gargarismos admiscere conuenit, eodem Aetio, & Paulo testibus: quo etiam tempore calidiores gargarismi prosunt, quanquam etiam circa initia medicamẽta actu tepida exhibenda sunt, frigus enim nõ tolleant inflammata, sicut neque plurimum calorem, vt testatur Aetius. Vbi verò vehemens fuerit inflammatio, adeò vt periculum suffocationis suspectum sit, priusquam adstringentia medicamenta adhibeantur, vena cubiti incidenda est, præcepto Aetij, repetita etiam sanguinis detractione, maximè si iuuenis sit æger, & multo sanguine abundet. Vena autem incidenda erit externa, aut si multo sanguine totum corpus fuerit refertum, media primum, & deinde externa. Et si venter non probè egerat, iniiciendus est clyster, aut glande immissa irritare oportet: nec absonum erit, si cum sanguine calidi, ac vitiosi succi redundarint, præsertim si febris adsit, purgare medicamento vti, quod leniendo purget, quemadmodum præcedenti capite præcepimus. Post euacuationem reprimentibus quoque vtendum est medicamentis, superius iam dictis, deinde ptisanæ succum, in quo decoctæ sint vuæ passæ, gargarisent, aut calidam furfurum decoctionem, aut sapam tepefactam; vel decoctum radicis dulcis, aut ficuum, & hyssopi decoctum. ex-

Marginalia: De l. colum. — ἀντιάδες quid sint. παρίσθμια quid. Li. 8. ca. 48 — Partes affectæ. Li. 8. ca. 45 — Affectus. — Causæ. — Prognostic. — Eodem loc. — Curatio. — Victus ratio. loco citato. — Medicamentorum ratio. — Animaduersio circa topica adhibenda. — Venæ sectio quibus competat. — Purgatio. — Topica.

trinsecus autem leniter fouere conuenit spongiis expresſis, ac madidis in aqua, in qua flores chamæmeli, althææ, maluarum folia, fœnumgræcum, seu sertula campana fuerint decocta. Cataplaſmata quoque imponenda sunt ex farina hordei, seminis lini, aut fœnigræci, aut his simul mistis: verum si ex vsu acriorum collutionum, seu gargariſmorum inflammatio exaſpereretur, & mordacitas inde accidat, Aëtij decreto, leniores gargariſmi colluendi sunt, qualis est succus ptiſanæ tepidus, aut lac etiam tepidum: permanente verò, ac immorante diutiùs inflammatione, atque vbi tonſillæ ipſæ ſubrubri coloris fuerint, neque meliùs à prædictorum remediorum admotione habuerint, permutationem in pus expectare oportet: citò enim tonſillæ abſcedunt, ex Aetij ſententia. Dignoſces autem (vt ipſe inquit) quoniam inflammationis ſigna augeſcunt, & exacerbationes ad veſperam fiunt fortiores cum horrore, & inæqualitate, aliquando etiam cum febre: quare hoc tempore coadiuuare oportet, vt quàm citiſsimè ſuppuratio fiat, adhibeantur propterea gargariſmi calidiores, velut aqua mulſa calida, & decoctum caricarum, ac hyſſopi cum radice dulci. Extrinſecus verò cataplaſma imponatur, ex eiuſdem Aetij ſententia, ex hordeacea farina, & fœnogræco cum decocto caricarum, & althææ, ac melle, aut vapor aquæ calidæ intrinſecus, ſed aliquanto diutius admouendus erit, donec ea ſuppurentur, & per ſe aperiantur, vt Celſo viſum eſt. Confecto autem pure dolores minuuntur, & inflammationis tumor mollior redditus digito cedit. Qua re tunc (vt Aëtius pręcepit) acriores collutiones exhibendæ ſunt, vt abceſſus rumpantur: cuius generis ſunt pulegium, hyſſopum, tymum, calamintha, & thymbra in ſapa, aut aqua mulſa decocta, & gargarizata. Si verò pure ſubſtante non rumpuntur, hi tumores ex Celſi decreto, incidendi ſunt, deinde ex mulſo calido ad gargarizandum per ſe, poſtea etiam admiſto lenticulæ, vel roſarum decocto, atque id faciendum, donec in totum ſoluantur, ac penitus ad cicatricem perducantur, ex Aëtij, & Pauli ſententia. Modico autem tumore exiſtēte, ac exulceratione, furfurum cremori ad gargarizandum paulum mellis adiiciēdum eſt, & vbi plurima vlcera ſint, eod[e]m furfurum cremore, vel lacte gargarizandum eſ[t] Celſi decreto. Modus autem ſectionis, ſi non pe[r] ſe aperiantur, ac ſituationis ægri, tum ante, tum poſt diſſectionem: ac patrato opere, quæ conducant auxilia, ab Aetio cap. 45. & 48. libri octaui: & à Paulo. cap. 30. lib. ſexti deſcribuntur. At ſi prædictis partibus cruſtoſa, peſtilentia, ac ſerpentia vlcera oboriantur, ſiue ex præcedente influxu, ſeu inflammatione, ſiue ex quauis alia cauſa fiant, nulla fluxione præcedente, ceu præcedentibus aphthis, vt in pueris euenire conſueuit, aut nonnullis virginibus, circa vigoris ætatem menſium purgationem appetentibus, totius corporis curatione præmiſſa, ac reliquis diuerſionibus, & iam dictis medicamentis adhibitis pro earum curatione, priuatim (vt Paulus inquit) exhiberi debet medicamen diamoron ex aqua calida, vel aqua mulſa, quæ roſarum inſperſarum florem obtineat, vel coſtum, vel rhus ſiccum, ſeu decoctum. Aetius autem gargariſmos probat ex lenticulæ, myxarum, ac palmarum, ſeu furfurum decocto cum melle, & ptiſanæ ſucco: & poſt principium, hydromeliti iridem, coſtum, ac ariſtolochiam infarciendum præcipit, vel ſuccum pharmacum ex rhoe, flore roſarum, croco, & coſto adhibendum. At Paulus ex malo punico dulci cum cortice tuſo ſuccum exprimit, & eius partes ſex aſſumit, quæ vni mellis miſtæ coquuntur, donec eis mell[i]s ſpiſsitudo ſit, quo medicamento perūgi tonſillas præcipit. Similiter ſi partes duæ gallæ omphacitidis ſumantur, aluminis vna & ſalis ammoniaci toſti tantundem, & aridum medicamentum ex eis apparatum approximes. Verùm vbi poſt acria, irritantiáve medicamenta, ægri dolorem ſentiant cùm radicis dulcis decocto amylo, ſeu tragacantho lenire oportet; & vbi vlcerum depaſtio conſtiterit, lacte gargarizandum erit, reliqua autem medicamenta à Paulo requiras, præcitato cap. 26. lib. 4. & ab Aetio cap. 46. lib. 8.

Si abſcedũt tonſillæ ſigna.

Serpētium vlcerũ eodē loco ortorũ curatio.

Περὶ κυνάγχης. *De angina.*

CAP. XLVI.

NON procul à iam dictis partibus alterum morbi genus, ſi quod aliud quoque vitium acutiſsimum exiſtit, vt Trallianus refert libro quarto cap. primo, peſtiferum, atque acutum, vt Celſus inquit lib. 4. cap. 4. quod quidem à veteribus Medicis, vtpote ab Hippocrate κυνάγχη appellatur, vt 3. prognoſt. liquet: quanquam idem affectus 4. de ratione vict. ſiue Hippocratis ſit, ſiue alterius auctores, συνάγχος nominetur, ἀπὸ κυνάγχειν ἢ σκυνάγχειν, hoc eſt, à ſuffocando dicta, à Latinis angina. Poſteriores autem Græci vt Alexander, & Paulus, ac quidam reliqui ante eos, quorum Galenus meminit, licet non nominatim, quarto de locis affectis, & commento. aphori. 34. quarti libri, affectum hunc quadrifariam diuiſerunt, prout quatuor diuerſæ partes in eo affici poſſunt: nam internis gutturis muſculis inflammationem patientibus σκυνάγχην, externis verò παρακυνάγχην nuncupant, pari modo interioribus faucium muſculis inflammatis συνάγχην, externis verò παρασυνάγχην ab eiſdem appellatur, vt idem Galenus teſtis eſt præcitatis locis, Paulus cap. 27. lib. 3. & Trallianus præcitato loc. Verùm quoniam, vt Galenus inquit eodem quarto, de ratione victus in morbis acutis, ad curationem nominibus opus nobis non eſt: nam tum primùm homines res ipſas neglexerunt, cùm nimio ſtudio nomina quærere inciperent. Propterea ad rem ipſam deuenientes dicimus, anginam inflammationem eſſe muſculorum gutturis, aut faucium: per anginam intelligentes omnes iam dictas inflammationes, tam ad guttur, quàm ad fauces peruenientes, per fauces internum oris locum, vbi ſimul gulæ, & gutturis partes extremæ conueniunt, per guttur verò eam aſperæ arteriæ partem, quę eſt velut caput eius, muſculos autem earundem partium voco, tam internos, quàm externos, omnium prędictarum partium indicia communia ſunt, Celſo, & Aetio teſtibus, tranſglutiendi tum cibi, tum potus difficultas, ac ſpiritus, vt Celſus inquit, eis includitur: Iuxta Galeni verò ſententiam in cunctis ſpiratio quoquomodo deterior redditur, nullo exiſtente, vel in thorace, vel in pulmone vitio, qui in hoc, velut in reliquis, Hippocratem ſectatur. Verum vna pars cùm afficitur, ab altera diſcerni poterit, velut magis, & minùs tranſglutiendi difficultas, ſiue ſpirationis noxa fuerit, ac reliquis indiciis, nam vbi interni muſculi gutturis fuerint affecti, nihil coloris, caloris, & mollis conſpicuum erit, nec ceruice, nec in faucibus,

tex. 16.
Propria signa cuiusli[bet] partis affect[æ]. c. 3.

cibus, vt 3.prognost. testatur Hippocrat. adeoque spirationis difficultas augetur, vt non nisi recta ceruice trahatur aër, sensus quoque angustiæ, ac dolor plurimus in gutture erit, & febris non leuis: vox insuper simul cum spiratione læditur, vt patet quarto de Locis affectis. Externis verò duntaxat ipsius gutturis musculis inflammationem patientibus, prædicta omnia aderunt, remissè tamen: nam neque angustiæ sensus, neque dolor, licet circa guttur adsint, adeò vehementes erunt, pariter nec spirandi difficultas. At si dolor ferè prædictis similis adsit, calorque, rubor, ac moles fauces offendant, quæ omnia aperiendo os, ac linguam deorsum comprimendo, oculis cerni possunt, nec admodum difficulter spirent, fauces ipsas affectas esse indicabis: interdum etiam lingua ipsa similiter cum faucibus coafficitur, quemadmodum vbi non solùm fauces, sed ceruicem quoque rubor occupauerit, & fortè pectus comprehenderit: nec vehementer ægri dolore affligantur, nec ferè difficulter spirent, & extrinsecus partes circa fauces inflammatæ cuilibet apparebunt, exteriores earum partes affectas esse nemo verebitur. At quæcũque prædictarũ partiũ affecta sit, affectus ipse morbus erit in compositione primò, & propriè in magnitudine, cùm inflammatio sit: quem tum ex iam dictis, tum etiam ex dicendis indiciis, facilè percipere valebis: nanque æger nec cibum deuorare, nec potionem potest, difficulter spirat, potissimùm vbi gutturis partes afficiantur, interim ore conniuet, quandoque eo aperto aërem trahit, febrisque sæpius aderit: accidit etiam eis potum assumptum quandoque ad nares reflecti: dolore quoque afficiuntur, & excedente interdum inflammatione, & lingua, & fauces in tumorem attolluntur.

Affectus [angi]næ.
Causæ.
comment. 30. comment. 18. 4. de ratio vict. com. 20.
Quod nedū ex calida, sed ex frigida quoque fluxione fieri possit angina.
3. prognost. commēt. 18.

Omnium autem prædictarum inflammationum ortus ex fluxione est, eius præcipuè, quæ ex capite defertur, quemadmodum Galenus testatur quarto de ratione victus in morbis acutis: & quamuis fluxio hæc magna ex parte biliosior sit, eodem Galeno auctore tertio prognost. ita vt præcipuè erysipelas, aut inflammationem erysipelati similiorem committat: tamen eodem 4. de ratione victus in morbis acutis, vt quarto de caus. pulsuum, tum ex calida, acrique ac tenuis substantiæ humoris fluxione, tum etiam ex frigida, pituitosa, crassa, ac glutinosa prouenire posse fatetur: quod nequaquam negare visus est eodem 3. prognost. & commento aphoris. 34. lib. 4. quinimo acres ipsas, ac tenues fluxiones, propterea quòd per angustiores venas facilè penetrant: tales autem sunt (vt ipse refert) quæ guttura ambiunt, in ipsum potissimùm decumbere ait. Contrarium autem in crassis, frigidis, ac viscosis contingit, quod cùm non ingrediantur vniuersas venas quæ admodum strictæ sunt, in capaicoribus detentæ, veluti eæ sunt venæ, quæ in faucibus existunt latiores, quàm eæ quæ gutturis, in ipsis siquidem impactæ in præter naturam tumorem eas attollunt: ex quibus Galeni verbis liquidò constat, nedum anginas ex calidis succis, verùm etiam frigidis oriri posse, ac potissimùm vbi fauces inflammātur ex frigidis succis ortum habere; vbi verò gutturis partes ex calidioribus, ac tenuioribus. Verùm quo pacto fluens redundans succus percipi valeat, alis quoque notis ostendere conabimur: nanque

Si ex sanguine copioso fiat, signa.

gutturis musculis inflammatis si ex sanguine copioso confluente inflammatio exoriatur, spirandi, ac deglutiendi difficultas maxima erit, maxima quoque angustia, & grauatas coniuncta erit, ac febris nō exigua, corpusque totum, ac caput plenum sanguine videbitur. Temperamentum, habitus, ætas, anni tempus, regio, ac aëris constitutio, præcedensque victus ratio sanguinis redundantiam attestabuntur.

Si ex bile signa.

Biliosa vero in prædictis musculis defluxione decumbente, quæ magna ex parte est, præter spirationis, & deglutitionis difficultatem, quæ nō adeò vehemens, vt in prædicta aderit, velut nec angustia, citra ferè grauitatem plurimùm dolorem, ac intolerabile quoddam incendium circa guttur sentient ægri, morsum, ac acrimoniam, sitim, ac oris amaritudinem; simulque acuta febris aderit magis: nec minùs temperamentum, ætas, & habitus, præcedensque victus ratio, ac reliqua redundantem bilem manifestabunt. At si circa fauces prædictorum humorum fluxio fiat, ex maiori mole, calore, diuersoque colore, præter iam dicta, vna ab altera secerni poterit: minor enim moles, maiorque calor, ac rubor ad flauum inclinans in biliosa fluxione aderunt, velut maior moles, minorque calor, rubensque color ad opacum inclinans, decumbentem sanguinem indicabunt. Quòd si mista fluxio fuerit ex vtrisque, & permista quoque iam dicta incidia erunt: & prout magis, & minus alter reliquum superat, vincent quoque vnius, vel alterius indicia.

Si ex frigidiori fiat sanguine signa.

At si frigidus, crassusque sanguis, ad prædictas confluat partes, præsertim fauces quas potissimùm (vt diximus Galeni auctoritate) infestare solet, paucus aderit dolor, tumor ferè citra ruborem, aut cum exiguo, & obscuro laxior quodammodo apparebit, licet interdum crassiori existente humore durus consistet, febris nulla aderit, aut fortè exigua, & lenta. Corpus totum, ac præsertim caput pituitoso sanguine refertum erit, ac proinde temperamentum, ætas, habitus, tempus anni, præcedens victus ratio, ac reliqua, id promptiùs indicabunt: cùm omnia frigidi sanguinis, ac pituitosi redundantiam attestentur.

1. de morbis vulga. sect. 2. post medium. 4. de loc affe. Cap. 3.

Verùm præter iam dictas causas Hippocrates secundo de morbis vulgaribus, & Galenus quarto de locis affectis, quos secuti sunt Paulus, & Aëtius ex luxatis ad anteriores partes ceruicis vertebris anginam ipsam oriri posse fatentur. Vnde cauus apparet locus, & cùm extra attingitur, dolore afficitur, vt inquit Aetius, atque hæc species (vt ipse refert) propriè κυνάγχη à veteribus est appellata. In qua etiam lingua ex propriis locis excedit à luxata vertebra iuxta radicem suam impulsa, infestatque magis difficultas circa respirationem. Vnde coguntur aperto ore semper hiare, atque aërem attrahere, & circa soffocationis periculum (vt Galenus inquit quarto de locis affectis) laborantes difficulter deglutiunt, atque dolore afficiuntur, idque præcipuè cùm potus eis per nares resilit: hæc verò omnia, tum ex Hippocr. 2. de morb. vulga. tum ex Galeno quarto de locis affectis, transcripsit Aëtius, & hanc pro quarta anginæ differentia connumerauit, cùm vnam tantùm posuerit, circa fauces ortam, reliquam in internis gutturis musculis, alteram quoque vbi tam externi, quàm interni gutturis musculi affecti fuerint: de qua etiam Galenus eodem 4. de locis affect. quorundam auctoritate commeminit: licet commmento aphor. 34. lib. 4. vnam dixerit inter quatuor anginæ differentias ab aliquibus positas, esse eam in qua externi gutturis musculi affecti sunt, & non vbi gutturis partes, tum externæ, tum internæ similiter affectæ sunt, velut quarto de locis

Loco citato.
2. de morbis vulgar. sect. 2. post medium.
ca. 3.
cap. 3.

Loco citato. *Cõciliatur Galeni verba, & Aetius cũ eo.* affectis asseruit. Verùm dicimus nos primò Aetium non defecisse in narrandis anginæ differentiis cap.47.lib.8.nam prima differentia, quam posuit, vbi fauces fuerint inflammatæ subintelligi potest, tam intus, quàm extra: & sic παρασυνάγχην non dereliquit, Secundò asserimus Galenum ex aliorum auctoritate, vnam anginæ differentiam posuisse, vbi externi gutturis musculi fuerint affecti, aut externæ gutturis partes, vt commento aphor.34.lib.4.patet: *Loco citato.* nec propterea dictis suis pugnare videtur. cum quarto de locis affectis fatetur quartam differentiam esse, vbi gutturis partes tum externæ, tum internæ affectæ sunt: nam exteriorum primò meminit, quæ primò in eadem differentia afficiuntur: deinde si per consensum magna, siquidem fluxione existente, interiores quoque gutturis partes afficiuntur, non propterea non eadem erit differentia cum ea, in qua minori existente fluxione, externæ duntaxat gutturis partes inflammationem patiuntur. Cæterùm eorum, qui anginam ex colli vertebris in anteriorem partem luxatis fieri proferunt, propterea vltimo loco mentionem fecimus, tum quoniam raro contingit affectio hæc, cùm etiam quod in ea (vt primo prorrheticorum testatur Galenus) gutturis *comme. II.* musculi inflammatur: nonnunquam etiam ij, qui gulam gutturi iungunt. Quare etiam inflammatis quoque musculis oritur angina hæc, & propterea anginam omnem non immeritò diximus esse inflammationem, quæ in gutture, aut faucibus fit. Hæc inquam cùm acutissimus affectus sit, & statim mortem inducat, Tralliano auctore, necesse est *Prognostica.* etiam protinus ad eius curationem festinare. Inter eas verò grauissima est, ac celerrimè interimit, quæcunque nec in ceruice, nec in faucibus conspicuum aliquid efficit: hæc enim & eadem de die, & secunda, & tertia, & quarta strangulat, vt inquit Hippo*tex.16.* crates tertio prognost. nam cùm in neutro prædictorum appareat aliquid præternaturam existimandum est intra gutturis corpora lacessere inflammationem, ex qua strangulantur, vt Galenus testatur, in prædicti textus Hippocratis expositione, de qua iterum aphor. 34. quarti libri, sic scriptum reliquit. Si febrem habenti suffocatio repente superuenerit, nullo tumore in faucibus existente, letale. At quæcunque dolorem similem prædictæ anginæ infert, attollitur verò, ac roborem in faucibus efficit, admodũ quoque exitiosa est, sed paulò longior quàm prædicta. Quibus verò fauces rubent, & ceruix, hæc diuturnior est, eodem Hippocrate auctore: maximè verò ex ea seruantur, si ceruix, ac pectus ruborem traxerit, neque ad interna reuertatur erysipelas, gutture siquidem nequaquam patiente, sed aut in ceruicem, aut in hæc vtraque decumbente. Securissima verò inflammatio erit, si rubor quàm maximè foras vertatur, id quod aphor. 37. libri sexti comprobauit, cùm dixit, ab angina habita, si tumor fiat in collo bonum; & apho.49. libri septimi asserens. Ab angina habita, tumor, & rubor in pectore superueniens bonum, extra enim vertitur morbus. Si autem in pulmonem conuersio fiat, dementiam parit, fiuntque ex ea magna ex parte purulenti, vt eodem tertio prognost. liquet, de qua idem Hippocrates aphorismo 10. quinti libri sic scriptum re*tex.20.* liquit. Quicunque ab angina liberantur, iis ad pulmonem vertitur, & in septem diebus pereunt, si verò hos effugerint, suppurantur. At quæ ad cutem transmutantur, aut à principio ita deferuntur fluxiones, quod iis, quæ in profundum decubuerunt, multo salubriores existant, constat omnibus, vt quarto de ratione victus inquit Galenus, Paulus verò inquit, pueris raro talem affectum oboriri, nisi cùm ceruicis vertebræ affectæ loco excidunt, id quod Hippocrates innuit aphoris. 23. libri tertij. Verùm illis (eodem Paulo teste) ceu curationem nõ recipientibus, ac deploratis manum amoliri non oportet. Iuuenibus autem ferè accidit affectus hic, Aetio teste. Et propterea (Archigenis auctoritate) in principio tanquam compendiarium, & præceps auxilium omnis angina (vt ipse inquit) venæ sectionem requirit. Qua de re optima victus ratione instituta, ferè velut in reliquis inflammationibus, nisi quòd paricori tum cibo, tũ potu in hac vtantur: nanque copiosiore periclitatur, vt Alexãder testis est; sintque humidi, molles, ac liquidi: quò fit, vt primum omniũ idem Alexãder, ac Paulus mulsam aquosam exhibendam approbent, eáque tribus diebus vtendum, à tertio die cremore ptisanę offerendũ cõmendant cùm dulci quadam potione, vt inquit Paulus. Vice autem aquæ mulsæ hoc tempore vti poterimus aqua hordei per se, aut cum saccharo, & deinde ptisanæ cremore: moderatiore autem facta inflammatione, per liquida ouorum lutea tribuunt, non multa tamen, loco quorum (vbi vires exigant) ptisana cum iure pulli confecta vtitor, aut optimo pane in tenues partes redacto, ac eodem pulli, seu gallinæ iure decocto vtaris, vel eo gallinarum, seu pullorum cõtusorum iure, quod vulgus consummatum brodium appellat, & in summa, cibi ægri viribus respondeant ex Pauli decreto. Protinus ergo anginà infestatis (ex Alexãdri, Pauli, & Aetij sententia) venæ sectione adhibere necesse est, siquid eam fieri non prohibeat, verùm sanguis non vniuersim, sed pluribus interpositis vicibus euacuandus erit, quare etiam tertio, & quarto (vt Alexander asserit) ipsum detrahere oportet. Nam particulares euacuationes causam potius ex ipsis locis affectis elidunt: cumulata autem vniuersimque facta euacuatio, animi defectionem excitat, suffocationisque periculum propterea eis superuenit, dum materia tota in affectam partem collectim prorumpit, aut perfacile à faucibus, aut gutture ad pulmonem defertur, & ineuitabile periculum infert. Vnam verò cubiti incidere (vt prædictis visum est) mediam, vbi corpus totum plethoricum est, aut humeralem è directo, vbi non sit, vt mihi videtur, vel primo mediã, deinde humeralem incidas; pluribus etiam vicibus, si opus fuerit, neque tamen angustiorem facere venæ incisionem conuenit, vt Aetius asserit, ne sanguis velut percoletur, & crassior eius pars intus remaneat, potissimùm vbi crassior sanguis huius affectionis causa existit. Confert autem in hac affectione corpus totum vacuare, ac excrementis ipsum vacare, geminam ob causam vt Galenus inquit quarto de ratione victus in morbis acutis, nempe tum ob eam, quæ à vacuatione est, reuulsionem, tum quod vacuato corpore, cum à parte affecta, quod influit, expellimus, id faciliùs consentit, nihilque) si calido aliquo vaporare volueris) à corpore ipso parti calfactæ mittetur. Corpus igitur totum præcitato loco Galenus vena secta vacuare iussit, & purgatione, & clysteribus. In mulieribus (ex Tralliani decreto) vbi detentis mensibus in hanc affectionem incidunt, tali, seu malleoli vena incidenda est, moderatéque sanguis (vt diximus) educendus

Purgatio. cap. 30. *Cap. medii.* *cap.3.*

cendus: nanque ex hac venę sectione duplex eis cõmodum subsequi solet, nempe consuetarum vacuationum reditus & affectus liberatio. Idem etiam in viris tentandum, si ipsos sanguinem per venas, in ano extantes, vacuare solitos, diceris. Quòd si hæc parum proficiant, eas quoque venas incidere conuenit quæ sub lingua sunt, neque multum differendum, sed eodem die id facito, vt, inquit Alexander, aut saltem sequenti: id quod etiam quarto de ratione victus scriptum reperitur, vbi habet, Sanguinem ergo ex brachiis detrahes, mox venas, quæ sub lingua sunt, secabis. Galenus verò de eis, eodem loco sic asserebat. Venæ quæ sub lingua sunt, eam, quæ faucibus est, phlegmonem sine medicamentis vacuant; & libro de curãdi ratione per venæ subiectionem; talia protulit verba, Quocirca in gutture, & arteria graui torquentur inflammatione, in principio quidem, aperta in in cubito vena, post principium autem in ipsa lingua, magnificè prodest, incisis videlicet venis, quæ in ea sunt, ambabus. Post venæ sectionem potissimum vbi alij humores redundarint, secundum erit (Celso auctore) ducere aluum id quod etiam præcipit Galenus prædicto libro quarto de ratione victus in morbis acutis, cùm dixit, corpus igitur totum vena secta, vacuare oportet, & purgatione, & clysteribus: primùm nãque venam secare iussit, tanquam maximè necessarium, & deinde etiam purgatione, & clysteribus vtendum, nam reuellitur per huiusmodi euacuationem ab affectis quoque partibus. Verùm ante eos Hippocra. libro de locis in homine, illud idem decretum reliquit, dum dixit, sit affectis (loquens de angina) à venis, quæ in brachiis sunt sanguinem detrahes, & simul aluum infernè subduces, quo id, quod morbum exhibet, detrahatur: ea de re etsi difficulter deglutire valeat, post venæ sectionem purgans medicamentum tribuendum erit, liniendo tamen vacuas, velut est cassia fistula, manna, syrupus ex pluribus infusionibus rosarum, vel violarum, vel ipsummet saccarum violaceum. Ex si ex crassis succis fluxio facta sit, antidotum diacatholicon, aut agarici decoctum prædictis addas: confert nanque purgatio, vt Galenus inquit sexto de compositione medicamentorum secundum locos, gratia euacuãdi vniuersum corpus, & transferendi infra humorum momentum, qui ad affectas partes feruntur: conuenit etiam & clysteribus vti, interdum etiam acrioribus, potissimùm vbi aliquid venę sectionem, & purgationem prohibeat, aut eis exhibitis, adhuc malum non cedat: nec minùs reuulsionis gratia conferunt extremarum partium frictiones, aut vincula, similiter si pedes aqua calida foueantur, vt inquit Paulus. Cucurbitulæ item scapulis hac ratione affigendæ, citra sacrificationem: & vbi malum longius prorogetur, post prædictas euacuationes, cùm iam materia influere desierit, cucurbitam cum scarificatione apponere oportet sub mento, si tumor circa fauces, & maxillas persistet. Si verò nullus extrinsecus tumor appareat, veluti in ea angina, quæ occulta appellatur, in qua gutturis partes præsertim internæ afficiuntur, circa ceruicem cucurbitula admouenda erit iuxta primam, aut secundam vertebram, vel hirudines applicandæ. Quod verò ad localia medicamenta attinet, in vniuersum id scire oportet, quòd neque reprimentia, seu adstringẽtia sola, neque discutientia prædictis affectibus cõferunt, licet temporum ratione habita, aliàs repellentia, aliàs discutientia potiùs miscenda sunt, ceu in morbi initio repellentia potiùs, in statu potiore ex parte discutientia, in declinatione verò, ea quæ valentiùs discutiunt adhibere oportet, Alexandro teste: nanque nonnulli, qui admodum astringentibus duntaxat, aut discutientibus anginam curare tentarunt, in grauiora pericula ægros duxerunt, vel suffocationem acutissimam inducentes, vel inflammationem augentes. Hoc idem asserebat Galenus sexto de compositione medicamentorum secundum locos, cum de gurgulionis inflammatione loquebatur. Paruæ etenim sunt (vt ipse inquit) & affectionis nomine vix dignatæ à medicis, quæ cõfestim sedantur; quò fit, vt rarò inueniantur, quæ vno duntaxat medicamentorum genere indigeant, siue repulsorium, siue discussorium fuerit: facultati quoque auxiliorum aduertere oportet; etenim imbecilliora, molliora̋que medicamenta imbecillioribus, & mollioribus corporibus accommodanda sunt, nempe pueris, mulieribus, & eunuchis, ac horum similibus: valentiora autem durioribus, & fortioribus corporibus: semper enim quod adhibetur remedium, contrarium quidem superanti affectui esse debet, familiare autem, & amicum ægrotantis habitui, vt idem Trallianus refert. Itaque vbi initium sit cum multa inflammatione, ea, quæ leniter adstringunt, offerenda sunt primùm, Aetio teste; velut est rosarum, lentium, maxarum, palmarumque decoctum, aut flos rosarum ex hydromelite, seu rhus cum hydromelite decoctus: iis nanque per initia gargarizandum erit, vel (vt inquit Paulus) gargarismi fiant ex eo medicamento simplici, quod ex moris est, cum rhus decocto, aut potius vtaris eo medicamento, quod ex syluestribus moris conficitur: deinde eodem medicamento composito, quod mora recipit, vel eo, quod ex nucibus: quod medicamentum fatetur Galenus ex succo nucum viridium præparasse, nullo doctore vsus, cum ex Alexandria in patriam rediret, idque experientia comprobasse in quodã hortulano, ab vua, paristhmiis, & antiadibus ferè suffocato quo medicamento gargarizare iussit hortulanum: & quoniam valde tenuis succus apparebat, præcoxit ipsum, & mel commensuratè admiscuit: atque vbi ad mellis compagem redactum esset, hortulano vtendum reliquit: & cùm celerrimam videret vtilitatem ipsi inde oboriri, præstabile ratus fuit in multis experiri, & ex eo sufficiente experimento accepto, semper ipso vsus fuit, & eo magis optimum iudicauit quod etiam coctum cum melle cùm gustasset, nihil insuaue haberet: & propterea testatur eius vim se expertum esse multum aliorum stomaticorum facultatem excedentem. Sunt autem ea, vt idemmet textis est Galenus sexto de compositione medic. secundum locos, id quod ex moris constat, & id quod ex succo rubi mororum præparatur; & tertiũ quod ex musto, & quartum quod ex punicorum succo, & quintum id, quod per adstringentia mala componitur: quæ omnia propriè quidem stomatica appellantur, quoniam ad vuas, paristhmia, ac omnes quæ in ore fiunt derepente inflammationes conueniunt. Atqui ex iam dictis vtiliter gargarismi, quibus quotidie vtor, componi possunt: Mirum enim (inquit Galenus præcitato loco) quàm mixturæ ipsorum vtiliores sæpe fiant ipso simplici vsu, vt si vnc. ij. medicamenti ex moris, & tantundem medicamenti ex succo nucum excipias, & cum aqua

Galeni historia.

Cap. 1.

6 de cõpos. medic. sec. loc. cap. 3.

hordei libra vna,& aquæ rosarum vnc.iiij. ac aceti albi vnc.j. permisceas, quo medicamento gargarizare iubeas: vel aquæ hordei libr. ij. recipe, in qua rhus drach. iiij. decoquantur, ac addas myrtinæ aquæ lib.s.medicamentis ex moris rubi,aut ex moris vnc.ij.medicamenti ex nucibus,aut ex malis punicis vnc.iiij.aceti albi vnc. ij.hoc etiam tempore in rotulis medicamentum paretur, quod assiduè teneatur in ore,ac sensim deglutiatur. Accipit autem diacodij.drac.ij.pulueris hirũdinis pręparatę scrup. j. seminum coriandorum præparatorum drach. j. sacchari dissoluti in aqua rosarum,quãtùm satis sit. Procedente verò tempore (potissimùm vbi frigida fuerit fluxio) addere poteris scrup. j. vel ij. antidoti diamoschu dulcis, aut pliris archotici: quo etiam tempore sæpius,paulatim tamen,ac sensim ex syrupo rosaceo, violaceo, iuiubino, de cannis, ac reliquis similibus exhibere poterimus, iubentes, vt quàm diutissimè in ore teneant, ac paulatim eum defluere permittant. Morbo verò increscente, vigente, ac consistente, iis magis vtendũ medicamẽtis, quibus discutiendi facultas inest, velut est caricarum,aut furfurum,seu glycyrrhizæ in aqua mulsa decoctum,aut hyssopum,thymum,calamintha, seu pulegium,similiter in aqua mulsa decocta, vel hordei,Recipe manip.s.vuarũ passarum vnc.j.palmularum, & caricarum, ac myxarum ana numero quinque,glycyrrhizæ drach.iiij.hyssopi drac.ij. coquãtur secundum artem in lib. ij.fontanæ aquæ, donec medietas absumatur: cui decocto percolato, adiiciantur mellis rosacei vnc.ij.medicamenti ex moris vnc.j. & aceti albi parum, vel vice mellis rosacei & aceti,oxymelitis simplicis vnc.j.& s.vel vnc.ij.commisceas,& fiat gargarismus: prædicto etiam decocto adiicere poris thymum, pulegium, calaminthã, origanum, fœnumgræcum, aut mentham odoratam, quam hedyosmon vocant,potissimùm vbi ex frigidis ac crassis succis orta fuerit inflammatio: ij nanque succi acrioribus indigent medicamentis, quæ scilicet secare,& in tenuia diuidere, & tum glutinosa,tum crassa confringere possint, auctore Galeno quarto de ratione victus in morbis acutis: propterea & eodem tempore, medicamentis, quæ ad exteriorem superficiem reuellere possunt, ac attractoria facultate polleant, ab extra vtendum erit; quæ etiam tum concoquere,tum discutere valeant: admouere igitur spongias oportet, quæ in calidum oleum demittantur, vt Celsus inquit. Nec minùs conferent,si oleum fuerit chamæmelinum, aut anethimum,seu liliaceum,aut irinum,si materia fuerit frigidior, aut ex cassia fistula & oleo amygdalino,seu aliquo prædictorum cataplasma fiat, seu seminis althææ, maluarum, & lini cremorem assumas,& cum fœnigræci,ac hordei farina, decoctoq; chamæmeli,meliloti,& caricarum, cataplasma formetur,atque applicetur.Inũgitur quoque haud inutiliter locus ex oleo chamæmelino, anethino, seu amygdalino cum butyro,atque anseris pinguedine: & si libeat œsypum, aut dialthæam immisceas, vel eisdem per se vtare: optimum quoque cataplasma erit ab Alexandro scriptum: constat nempe ex hordeacea farina,semine lini, palmulis ex aqua coctis, item croco,& mica panis simul in coctis,&(si videbitur) adiicere poteris ficus siccas. Placuit tandem quæ à tota ferè substantia conferunt in fine conscribere,quorum vnum à Galeno,mulsæ auctoritate sexto de compositione medicamentorum secundum locos,& libro decimo de simplicium medicamentorum facultate conscribitur: excipit autem caninum sterchus album,quod quidem efficitur,vbi sola ossa cani edẽda duobus continuè diebus exhibeas,minimeque fœtens prouenit,hoc igitur accipito,& resiccato,tritumque cribrato,& vsus tempore melle diluito,atque tunc vt deuoretur illinito quàm penitissimè vt transglutire possint, aut alicui alio medicamento admisceas, quod huic affectui congruat,velut est medicamentum ex moris,seu de nucibus, seu mel rosaceum: hoc enim pharmaco, inquit Galenus, fortius nullum nouimus neque in angina,neque in magnis paristhmiis,aut his quibus ex glandulis suffocationis periculũ imminet. Præstantissimum quoque remedium est (Paulo auctore atque similiter efficax) hirundinum vstarum cinis: quamuis ante eum Galenus II. de simplicium medicamentorum faculta. ipsum cum melle commendasset: pariter (vt testatur Aetius) cochlearum in hortis repertarum citra testas, aut cancrorum vstorum cinis cum melle confert. Si quis autem pullum hirundinis comederit(inquit Celsus)angina toto anno non periclitabitur; seruatumque cum ex sale (cùm is morbus vrget) comburi,carbonemque eius contritum in aquam mulsam,quæ potui datur, infricari, & prodesse, quod medicamentum,quamuis idoneos auctores ex populo habeat (vt ipse refert) tamen cùm neque habere quicquam periculi possit inserendum suo operi credidit,etsi in monumentis medicorum non legerit, quamuis ego legerim apud Galenum sexto de compositione medicamentorum secundum locos, quo loco Archigenis medicamenta ad gurguliones inflammatos meminit: quinetiam si compluribus linis,& maximè marinæ purpuræ, collo vipere iniectis, illis viperam præfoces, eaque postea cuiuspiam collo obuincias, mirificè profuerit tum paristhmiis, tum omnibus iis,quæ in collo expullulant, Galeno auctore sexto de simplicium medicamentorum facul. Vbi verò in abcessum angina vergat,iuuanda natura erit cum his quæ precedenti capite diximus, sic quoque confecto pure cum his, quæ diruptionem proritant,ac eo disrupto cum his, quæ detergendi vim habent,quæ omnia ibi conscriptas reperias.

Com.30 Topica.

Quæ à tota substãtia cõferant.

Πεϱὶ βηχός. *De tussi.*

CAP. XLVII.

IN genere deprauatorum motuum tussis ipsa, quem Græci βῆχα appellant, continetur, ex 2.de caus. sympt. testatur Galenus. At cùm deprauati motus in triplici sint differentia, eodem auctore, in quorum numero ea reponenda sit inuestigabis: nam alij naturæ quidem sunt opera, sed vi coactæ à quapiam morbosa causa. Alij verò à morbo simul & natura afficiuntur: reliqui morbosos duntaxat comitantur affectus, natura ad eorum generationem suppetias minimè ferente. Intelligit autem per naturam omnem facultatem, quæ animal regit,siue illa à volũtatis nostræ imperio pẽdeat,siue secus: quapropter in prædictis verbis totum hoc facultatem genus,cuius beneficio seruatur animal, ex aduerso opponit omni causæ præternaturali, quæ ipsum lædere, vel corrumpere possit. Prædictæ itaque facultatis opera sunt, sternutamẽtum,singultus,ac tussis,vt ipse inquit, solius autem morbi palpitatio, & cõuulsio, sicut amborũ,morbi inquam

Generationis modus. 2. de causis sympt. ca. 3. 5. de loc. aff. cap. 3

Sub qua differentia tussis cõtineatur.

inquam ac facultatis coeuntium simul, sunt omnes motus torpidi, ac tremor. Tussis igitur à Galeno (vt liquet) in numero eorum motuum deprauatorum connumerantur, vt ex iam dictis constat, qui opera quidem facultatis sunt coactæ violẽter mouere à morbosa quapiam causa: propterea in numero symptomatum (vt dicemus) & non naturalium operationum meritò esse censetur. Nam quandiu animal naturæ legibus gubernatur, nullus motus facultatum eius symptoma existit, sed tunc duntaxat, cũ ab aliqua causa præternaturali ad exercendas functiones, quæuis earum fuerit irritata, quò fit, vt cùm consistat in corpore aliquid à natura alienum, iniurgátq; ad ipsum deiiciendum facultas aliqua expultrix, aliquando insensibiles omnino earum motus sunt, aliquando sensibiles euadunt. Verùm cùm prædicti deprauati motus non vni tantùm corporis nostri particulæ adscribantur, sed diuersis, prout eorum causæ in diuersis quoque partibus consistunt, propterea tussim ipsam instrumentorum spiritus deprauatum motum esse, eumque nõ insensibilem, sed sensibilem idem Galenus præcitato loco decretum reliquit: appello autem nunc spiritus instrumenta, pulmonem, asperam arteriã, ac thoracem, vt necesse sit aliquam, vel plures dictarum partium in tussi affectas esse: interim autem & fauces, vt quibusdam tussibus patebit: quanquam igitur harum partium motus sit tussis, nunquam tamen ad eum excitandum mouebitur animal, nisi à quopiam, quod præter naturam sit, spiritus partes irritãte fuerit impulsum, vt verò dilucidiùs percipiatur quænã pars determinatè in tussi afficiatur, operæpretium erit ipsius tussis genera, seu differentias enarrare: ex his nanque nedum quæ pars afficiatur, verùm & qui præter naturam affectus tusses sint, ac insuper modus generationis earum, patebit. Quòd autem duo sint prima tussium genera, ex Galeni sententia liquet, libro secundo de causis simptomatum, quorũ vnum vehementem spiritus ad exteriora motionẽ nominat, illudq; non immeritò, nanque cùm non posit pulmo tam vehementi motu concitari, vt id quod molestũ ei est, exploderet, natura magna quadã solertia aliud remediũ sibi adinuenit: quippè cũ externus aër in asperã arteriam trahatur, quæ & cartilaginea, & dura est, nec contrahi propterea posit circa id, quod in ipsis continetur, incitatum hunc cogitauit spiritus exitum, vehementer siquidem ipsum ad exteriora mouendo: qui motus per eadem fit instrumenta, per quæ magnæ, & vehementes spiritus expulsiones fiunt, quas efflationes nominamus, ita vt tussis hæc nihil aliud sit (eodem Galeno auctore, præcitato loco) quàm vehementissima efflatio, quæ plurimus spiritus celerrimè foras erumpens impetu suo extrahit, explodítque excrementa meatus ipsius obstruentia; adeò vt si prima efflatio nõ posit ea quæ molesta sunt, excutere, non grauetur, & iterum, & tertio in ipsa irruere. Efficiunt itaque hanc tussim musculi efflationem operantes, intercostales maximè, quamuis ipsa naturale quoddam symptoma sit, vt eodem secundo de causis symptomatum, & quinto de locis affectis liquet, vt autem ipsum excitaretur, opus fuit vehemẽter admodum thoracem ipsum omni ex parte cõprimi quo robustiùs, id quod in viis spiritus continetur, expellatur: motionis itaque initium ex facultate mouente thoracem in tussientibus est, violenta verò contractio eius facit, vt spiritus feratur foras vehementer, huius autem vehementia refert secum materiam conditam in fistulis pulmonis, quæ quidem asperæ arteriæ sunt, Galeno auctore 2. prognostic. cùm itaque hoc modo id genus tussium gignatur, haudquaquam hæsitandum erit asserere symptoma esse cùm à causa præternaturali irritata natura ad hunc motum proritetur) functionum, non siquidem naturalium, expultricis videlicet, velut nausea, & vomitus, sed facultatis motricis volũtariæ: neque enim facultas expultrix, quæ ex naturalium numero vna est, hunc motum efficere potest: & proinde Galenus facultatis, quæ à voluntatis imperio pendet, symptoma esse fatetur eodem 2. libro de causis symptoma. quo motu perpetuò natura conatur, quicquid spiritum interceperit, reiicere, siue humor fuerit à capite defluens, vt in destillationibus, siue aliquid collectũ in asperis arteriis, vt in peripneumonia, & pleuritide quare sectatur hoc symptoma morbũ in via, quia obstructionem viarũ spiritus: dignoscique facile potest tussis hæc, quoniam non exigua, sed valida erit, vehemens, ac violenta, nec supprimi, seu prohiberi potest omnino ne eueniat: vehementerque in ea thorax cõprimitur, vt multam, eandemque cõfertam efflationẽ excitet, etenim sine vehemẽti thoracis constrictione seu cõtractione, vehemẽter tussire nemo potest: vt liquet 4. de locis affe. inter tussiendum semper aliquid expuunt, nisi valde aquosa, aut lenta sint essentia, ea quæ spiritus vias obstruunt. Cæterum veluti vomitiones nauseæ præcedere solẽt, ita tussim, quod Græcè κερχνὸς, dicitur: est autem id non tussis, sed exiguus quidam ad tussiendum impetus. Præterea sicuti nonnulli nausearunt, nec tamẽ vomuerũt, ita nonnullis symptoma modò dictum incidit, nec tamen tussis propter causæ paruitatem est secuta, quippe interim ex parua faucium aspredine, interim verò ex tenui aliquo, exiguóque prorsus humore contingit. in prædicta itaque tussi perpetuò viæ spiritus afficiuntur. At si spiritus interceptio, ab humore à capite defluente fiat, aspera ipsa arteria affecta erit: cuius autem naturæ fuerit humor, vias spiritus obstruens, ex qualitate præcedentis destillationis percipere poteris, ídque studiosi petant ca. de catharro, simul atque ex substantia, & diuersa qualitate eius, quod per tussim propellitur, inuestigandum erit. ad portionem autem eorum, quæ à capite defluunt respondent ea quæ inter bibendum, aut edendum in guttur, ac asperas arterias delabũtur, patebit autem id ex eius, qui taliter affectus est, aut astantiũ relatione, præter verò hæc contingit interdum quòd in asperis arteriis, ac thoracis cauitate excrementum aliquod collectum sit & proinde vehemens tussis excitetur; quemadmodum in pleuritide, thoracis vomica, peripneumonia, ac tabe euenit: quæ omnia interstingui possunt ex propriis indiciis prædictarum affectionum: quæ verò cum titillatione partium ab vtraque palati parte contingunt tusses, palàm ostendunt (vt inquit Aetius cap. 54. libri octaui) defluxum à capite ad asperam arteriam deferri, atque ad pulmonem, quas tusses malignas, & contumaces appellabat Paulus capit. 28. tertij libri, Est super (eodem Galeno auctore prædicto loco) ex instrumentorum respirationi seruientium intemperie ortum aliud tussis genus, In qua nihil inter tussiendum ita affectu expuunt, neque violenta tussis est, neque coacta, sed adeò exigua, vt

Marginal notes: *…arum …niũ tus- depraua motus.* — *Duo tussium genera.* — *cap.3* — *Vehemens, seu magna tussis quid sit.* — *Generationis modus. 2. de causis sympt. ca.3. 5. de loc. aff. cap.3* — *comme. 43.* — *5. de loc. aff. cap.3* — *Quis affectus præter naturã sit.* — *cap.8* — *Quæ morbũ sectetur. Signa eiusdem.* — *Pars affecta.* — *Causæ diuersæ.* — *Secundum genus tussium.*

& supprimi,& ne eueniat prohiberi possit, idque vel in totum, vel magna ex parte: itemque spiritus cohibitioni non modo ea fieri prohibetur, sed etiã ea sanatur, modo admodum magna non sit, vt idem Galenus testatur: augetur nanque (vt ipse inquit) spiritus cohibitione in instrumentis spiritalibus calor, permeátq; spiritus violenter à pectore pressus, ac compulsus per omnes angustos meatus: quibus vtrisq; peractis æquantur omnia, atque ad temperamenti æquabilitatem veniunt, potissimùm si refrigeratis respirationis instrumentis orta sit. Verùm quis affectus, præter naturam sit tussis hæc, ac qua ratione fiat, quæ partes in ea afficiatur, ac à quibus causis oriri possit, patebit, eo priùs dilucidato, cur videlicet per inequales intemperaturas instrumentorum spiritus, tussis excitetur: nanque ex æquali intemperie cum ea omnino sine dolore sit, haudquaquam gigni potest. Est nanque ea veluti acquisititia quædam natura, vt Gale. inquit. Verùm cùm inequalis oritur intemperies in quapiam parte sentiendi vi prædita, quanta fuerit intemperantiæ magnitudo, tanta erit molestia, quantóque eius causa, cùm mordax sit, non quiescat, sed moueatur, & citiùs moueatur, tanto quiescente, ac ea quæ tardè mouetur, & minimè mordax est, molestior existit, ac citiùs sentitur, quo fit vt irritatæ partes ad expellendum id quòd contristat, festinent, sese contrahentes, ac constringentes, velut in rigoribus, atque horroribus est videre, in quibus vniuersæ partes simul ad expellendum mouentur, atque eo tempore totum corpus concusione, quassationeque vexatur, talis etiã motus & thoracis musculis per inæquales intemperies deprehenditur: eámque ob rẽ tussis quædam leuis ei non absimilis affectui, quem Græci κερχνὸν vocant, iis superuenit, concutiuntur enim musculi, dum student ea quæ cõtristant à carne sua (vt inquit Galenus) per pulmones, & arterias expellere. In cæteris autem tussibus vehemẽter eos pulmoni se iniicere, est monstratum, quo multam, eandémque confertam afflictionem excitent, hæc itaque tussis, quæ ex spiritualium instrumentorum intemperie incidit, ex eodem est cum concutientibus rigoribus, horroribusque genere, eodem Galeno teste, præcitato secundo libro de causis symptomatum, differt autem, eo quòd celerior eius sit sensus: nam respirationis instrumenta nunquam quiescunt. Ex his itaque constat respirationis quoque organa in hac tussi affecta esse, præsertim thoracis musculos, iuxta Galeni sententiam, eámque symptoma esse functionum non animalium, vt vehementissima tussis, sed naturalium, atque inter eas, ipsius excretricis: nanque vt expellant ea, quæ ipsis molesta sunt, concutiuntur musculi, ac tussim excitant, & non vehementer pulmonibus incumbunt, quo multùm simul, & celerem efflatum moueant, totusque ferè motus hic, velut de rigore testatur Galenus; ad naturalem facultatem referendus est: & si quodammodo causa præter naturam irritans cõcurrat ipsa cogens, vt violenter moueatur. Talis igitur quoque est eiusdem generationis modus vt diximus, ad inæqualemque intemperiem sequitur ipsorum organorum spiritus, & non ad viarum obstructionem, vt aliud tussis genus, nec aliis indiget signis pro eius cognitione, quàm eis, quæ suprà narrauimus: siquidem in ea nihil expuitur, nec est omnino valida, ac violenta, sed adeò praua, ac sine vi, vt eam cohiberi, & generationem eius vel plurimùm, vel omnino prohiberi liceat vt retulimus,

Modus generationis eius.

cap. 4 Quæ partes in ea afficiantur.

Quis affectus præter naturam sit.

Quem insequatur morbum. Signa eiusdem.

Cuius quidem tussis causa, licet 2. de caus. symptom. refrigeratio instrumentorum respirationis à Galeno dicatur esse, ab eodem tamen libr. 6. de morbis vulgar. ab aliis quoque eorundem instrumentorum intemperantiis fieri posse non negatur: nanq; cùm non de malignis tussibus, quas Hippocrates aridas, ac parum, seu leuiter irritantes, cum eodem 6. de morb. vulg. tum aphoris. 54. quarti libri appellat, sermonem faceret, eas aut ob faucium, arteriæue asperitatem, aut instrumẽtorum spirabilium intemperiem oriri asserit; quàm intemperiem interim frigidam esse testatur vtpote in aquiloniis constitutionibus, in quibus Hippocrates aphor. 5. libr. 3. tusses, ac fauces excitari asserebat, non propter aliud (vt Galenus fatetur commento eiusdem aphor.) nisi propter instrumentorum respirationi obseruientium intemperiem, & propter faucium asperitatem: aër nanque admodum frigidus inspiratus, interdum faucium, asperæq; arteriæ locos exasperat, atque refrigerat, nonnunquam & toti pulmoni, pectorique intemperiem affert: sæpiùs verò & ambo hæc contingunt: quapropter ex his arida, modicáque tussicula vexantur: quod autem ita sit, signum est (vt inquit Galenus eodem 6. de morbis vulg.) ipsos, cùm spiritum attrahunt, ad tussim prouocari potissimùm cùm multis subitò aër ipsis loquentibus, & oscitãtibus, ac ore spiritum ducẽtibus intrauerit, sed cùm per nares attrahunt, ac aërem extrinsecum quispiam in ædibus ipsorum calefecerit, tunc autem omninò parum, aut nequaquam tussiunt. Quocirca & ob nares quidam panniculum ponentes ita inspirant, exacerbari tussim experti; cùm aër externus frigidus multus subitò membris priùs refrigeratis, atque exasperatis, obuius fiat: nec minùs ob vehementem æstum, immodicámque ariditatem à circunfuso aëre generatur tussis hæc, eodem Galeno auctore, intemperatis siquidem instrumentis spiritus, ac iam dictis partibus exasperatis, id quod sæpenumero in febribus accidit, vt Paulus testatur: qui etiam Galenum sectatus, ex ambabus intemperantiis tussim hanc excitari posse fatetur: in hac verò tussi aërem frigidum respirare desiderant, eóque iuuantur, faciesque rubicunda apparet, ac siti molestantur ægri: Trallianus verò nedum ex iam dictis duabus, verùm etiam ex reliquis intemperiebus tussim hanc excitari posse testatur, sicca videlicet, & humida. At nos Galenum, & veritatem sectati, ab humida intemperie nuda tussim oriri posse nequaquam admittimus, neque enim mordax est, adeò vt modum hũc excitare possit, ac inequalem intemperiem efficere: à sicca tamen oriri posse non negamus: quanquam citra caliditatem, aut frigiditatem omnino id fieri, aut cogitari fortè minimè possis. Non ab re igitur ex calida, frigidáve intemperie, interim solis existentibus, interdum verò cum siccitate permistis, exiguam hunc tussiculã proritari diximus: quomodo autem hæ interstinguẽdæ sint, ex his quæ cap. de catarrho conscripsimus, studiosi petant, hæc iterum tussis arida, ac leuiter irritans, in qua nihil expuitur, ex puluere, fumo, alimentis, potionibusque exasperantibus interim generatur, quandoque (vt testatur Aetius) ex lumbricis stomachum infestantibus, & acri humore ipsum perturbante, similiter & in his, qui stomachi morsum sentiunt, euenit: nec minus & iocinore, ac liene, seu aliis quibusdã partibus primò affectis, aridæ tusses

ſes quandoque proueniunt. Dignoſces autem eas ex propriis indiciis prædictarum partium primò affectarum. Galenus verò commento aphoriſ.54. libri quarti, trifariam oriri poſſe teſtatur tuſsim aridam leuiter irritantem, nempe aut ab intemperie inſtrumentorum, quæ obſeruiunt reſpirationi, aut ex faucium aſpredine, vel aliquo tenui, & pauco humore deſtillante. At ſi propterea quod craſsi, lẽtique ſucci firmiter infixi bronchiis ſint, vel quòd humor qui à capite ad aſperas arterias defluit, non aliter atque aqua ſit tenuis, arida tuſsis fiat, non amplius exigua, ac leuis ea erit, imò valida, ac vehementiſsima, quẽadmodum quarto de locis affectis, ſecũdo prognoſticorum, primo de morbis vulgaribus, ac ſecundo de cauſis ſimptomatum, & reliquis pleriſque locis decretum reliquit Galenus. Si quis autem velit omnẽs enumeratas iam tuſſes in duas redigere differẽtias humidas videlicet, & ſiccas non aberrabit Celſum imitatus, qui de tuſsi ſic dicebat ca.4. lib.4. Ac modo arida eſt, modo pituitam citat; nobis autem ſatis ſit hæc annotaſſe pro diuerſarum tuſsium dignotione, & earum generatione diuerſa, ac cauſarum ex quibus fiunt, notitia: reliquum eſt de ipſarum prognoſtico diſſerere, ac curatione. Sit autem primum earundem prognoſticum, quòd quæcunque tuſſes ex deſtillante humore à capite oriuntur, ſiue ex alicuius ſpirabilium viſcerum vlcere, aut ex aliquo in iiſdem orto abceſſu, ſiue ob ea, quę vocãtur empyemata, quę ab Hippocrate ferinę appellantur libro ſexto de morbis vulgar. omnes malignæ ſunt, vt Galenus eodem loco teſtatur, maleficę, ac cõtumaces, vt inquit Paulus; & propterea periculoſæ, nec paruifaciẽdæ ſunt, reliquæ verò tuſſes, quæ malignæ non ſunt, ab his ſiquidem diuerſæ, ac exiguæ dictæ, periculum, quantum in ipſis eſt, nominantur, ſuntque curatu faciles. Quòd verò tuſſes in aquilonia conſtitutione, ac hyeme generari magis aptæ ſunt, decretum reliquit Hippocrates aphoriſ. 5. & 23. libri tertij: id quoque non prætereundum erit, quod ad validas, vehementiſsimaſque tuſſes, vbi diu protelentur propter vehemẽtem thoracis motum, ſputum ſanguinis ſuperuenire conſueuit. Celſus autem tuſsim propter faucium exulcerationem ferè moleſtam eſſe aſſeruit: ſolent tamen (vt ipſe inquit) interdum per ſe quoq; malè habere, & vix cùm vetus facta eſt, eliditur. Quoniam verò neq; vnum duntaxat habent tuſſes ipſæ generationis modum, nec cauſam vnam, propterea pro cauſarum diuerſitate earum quoque curationem variari contingit: quapropter ſi ex peripneumonia, pleuritide, empyemate, tabe, aut ſimili aliquo affectu in ſpiritalibus inſtrumentis orto, veluti etiam dyſpnœa, ſeu aſthmate tuſsis fiat, ex eorum affectuum curatione, vt in ſequentibus patebit curabitur & ipſa. Si verò ex inæquali duntaxat intemperiè ortum ducat, frigida ea exiſtente per calefacientia emendamus, vt inquit Aetius: hæc inquam tuſsis (modo non valde magna fuerit) ex ſpiritus cohibitione, iuxta Galeni ſententiam, ſecundo de cauſis ſympto. curari poterit, quemadmodum ſuperiùs dictum eſt. Caueant igitur taliter affecti frigidam inſpirationem, frigidum quoque cibum, ac potum, quinimò in calidis locis verſentur; calidis quoque cibis, ac potibus vtantur; eorumque pectora calidis vnguentis vngantur, vt chamæmelino, anethino, amygdalarum dulcium, butyro, ac anſeris, ſeu gallinæ pinguedine; & (vt ſummatim dicam) totũ ſtudium ſit, vt thoracis partes à frigidis defendantur, ac calidæ ſeruentur. At ſi ex calida intemperie, arida, ac exigua tuſsis proritetur, quemadmodum in febribus euenire contingit, contraria tum victus ratione, tum etiam medicamentorum vti oportet, ita vt cuncta ad frigidum vergant, atque humidum, ſi cum ſiccitate ea permiſta ſit. Quæ verò ab aſperitate tuſſes fiunt, per leniẽtia, & mordacitatem arcentia ſanantur, Aetio teſte, qualia ſunt ex arteriacis compoſitionibus ſimpliciora: nonnullorum huiuſmodi medicamentorum cap. de catarrho; à nobis mentio facta eſt, cùm raucedinis curam præcepimus. Reliquum eſt itaque, vt eius tuſsis, quæ ex deſtillante humore à capite originem ducit, curationem præcipiamus, qui ſi acris fuerit, ac tenuis, proba victus ratione inſtituta, modo, quo cap. de catarrho cõſcripſimus (quamuis ſpeciatim in omni tuſsi vtilis ſit, ex Celſi auctoritate, peregrinatio, nauigatio longa, loca maritima, & natationes) per ea medicamenta quæ vim refrigerandi, ſpiſſandi, acrimoniamque obtundendi habeant, ſanabitur; aut (vt inquit Aetius) per cuiuſdam pharmaci dolorem leuantis vſum & per cibos boni ſucci: ſyrupo igitur violaceo, è papauere, de cannis, aut è ſucco borraginis vtare: vel, Recipe ſyrupi violacei vnc. j. de cãnis vnc. s. aquæ hordei, & borraginis, vnc. iij. aut aquæ hordei vnc. iiij. v. vel vj. exhibeas cum pauco ſaccharo. quibus ſyrupis ſæpiùs aſſumptis vnc. ij. vel iij. mellis roridi, ſiue ij. caſſiæ fiſtulę, aut iij. ſacchari violacei, ſeu ſyrupi ex pluribus infuſionibus violarum cum infraſcripto decocto exhibeas. Excipe hordei decorticati pug. j. florũ violarũ, & borraginis ana drac. iij. iuiubarum numero quatuor, vuarũ paſſarũ mundatarũ vnc. s. glycyrrhizæ dra. j. & s. in aqua fontana fiat decoctũ ſecundũ artẽ, in quo mannam, caſsiam fiſtulã, ſaccharũ, aut ſyrupum violaceũ diſſoluas. Conuenit quoque in hunc vſum exhibere antidotum de papauere, diatragacãthæ, vel diapenidij ſine ſpecieb. quę ſub lingua diu teneantur, quo paulatim liqueſcentibus, aſperæ arteriæ ſummum, id quod in ipſum defluit, ſenſim ſuſcipiat, renitaturque ipſi oborienti tuſsi. Con ducũt inſuper & bechicæ pilulæ, ac reliqua medicamenta arteriaca, quæ cap. de catarrho conſcripſimus. Inter alia verò potiſsimùm confert infraſcriptũ eclegma. Excipit autem ſacchari violacei, ac è borragine, ſingulorum vnc. j. ſucci glycyrrhizæ drac. ij. diatragacanthæ frigidæ, & eclegmatis è papauere ana drac. j. & s. eius antidoti, quã electuariũ regum nominãt, ſine tamen ſpeciebus drac. ij. ſyrupi violacei, de papauere, ac de cannis ſingulorũ vnc. j. omnibus ſimul permiſtis fiat eclegma. Nec parũ etiã confert, ſi vnc. j. vel ij. recentis olei amygd. dulcium tepidi cũ pauco ſaccharo, mane, vel veſperi, longe à cibo tribuas, eodemque oleo, ac inſuper violaceo, vel ambobus ſimul miſtis thorax totus inungi poterit. Si verò craſſus, & vicidus fuerit affligens humor, qui cauſa tuſſis exiſtat, per ea quæ extenuant, diſcindunt, medebimur ex Aetij ſententia: qua de re ſimiliter eodem victu vtentes, quæ cap. de catarrho ex frigida cauſa orto inſtituimus, exhibenda ægrotantibus erunt: inter ſimplicia glycyrrhizæ, caricarum pinguium, adianti, aut hyſſopi decoctum in aqua fontana, cui parum mellis adiici poterit: aut ſi craſsior pituita fuerit, marrubij, ſcabioſæ, radicis iridis, ſeu enulæ campanæ decocto, ſimiliter adiecto pauco melle vtare. At ſi compoſitis vti libeat, ſyrupum ex glycyrrhiza, ex iuiubis,

Si ex calida intemperie oriatur, curatio.

Tuſsis ex diſtillatione ortæ, curatio.

Si acris fuerit & tenuis deſtillatio.

Purgatio.

Quæ ori tenenda ſint.

Si ex frigidis ac craſſis ſuccis defluentibus tuſsis fiat, curatio.

Præparãtia.

adianto, hyſſopo, aut marrubio tribuas, mel etiam roſaceum, interim verò oxymel, cùm ſimplex, tum ſcillinum. Quibus ſæpiùs propinatis ægrotãtis corpus (ſi videbitur opus eſſe) per ea quæ craſſos, ac lẽtos ſuccos purgant, euacuabis; inter quæ ſummopere confert agaricum, ex cuius drach. j. & s. ſeu ij. parato decocto, ac cum vnc. ij. caſsiæ fiſtulæ compoſitum exhibe, vel vnc. j. & s. prædictæ caſsiæ fiſtulæ excipe, ac drac. j. & s. trochiſcati agarici, & bolum conficito: ex eodem item agarico, & puluere hieræ ſimplicis Galeni pilulæ formari poſſunt, ac ægrotãtibus exhiberi: poſt quæ aut mellis roridi vnc. j. & s. aut caſsiæ fiſtulæ tantundem: poſt aliquod ſpaciũ, cum infraſcripto decocto præbebis. Recipe hyſſopi, adianti ana drac. iij. caricarum, & iuiubarum ana numero iiij. radicis glycyrrhizæ drac. ij. vuarum paſſarum detractis vinaceis vnc. j. fiat decoctum. Si verò craſsior, ac tenacior fuerit pituitoſus ſuccus, radicis, ac helenij, ſingularum drach. j. & s. radicis fœniculi drac. j. marrubij drac. ij. prędicto decocto addere poteris: nec minùs loco prædictarum pilularũ, licebit pilulis ex agarico compoſitis Meſuæ, ſeu maſtichinis dictis, vti: poſt quas ſimili ratione præſcriptam potionem tribues: nam qui ob pituitæ craſsitudinem nihil educere poſſunt, vt inquit Aetius, ab humectantibus plus emolumenti ſentiunt, maximè eo quòd quodãmodo, ſi ſimul extenuatoria participant facultate: prodeſt quoque iis ouum ſorbile aſſumere, pauco ſulphure adiecto, Celſo auctore, aut eclegma, quod officinis loch nuncupatur, ore tenendum, ſenſimque deuorandum erit, ſanum videlicet & expertum, aut id quod è pino nominatur, vel diapenidion cum ſpeciebus, ſeu diatragacantha calida, aut diahyſſopum Nicolai: quæ omnia cũ ſaccharo in aqua adianti diſſoluto, ad tabellæ formam redigi poterunt, quò ægrotis gratiora fiant, & maiorem contrahant in ore moram, vel Recipe diahyſſopi Nicolai, diapenidion cum ſpeciebus, & eclegmatis è pino ana drac. ij. pulueris glycyrrhizæ, amyli, gummi tragacanthi ana drac. j. ſyrupi ex adiãto, & vua paſſa, ac de hyſſopo ſingulorum vnc. j. omnia ſimul miſta ſæpiùs, paulatim, & ſenſim deuoranda præbeas. Aduerſus diuturnam tuſsim ficus aridæ coquuntur cum hyſſopo, & aqua, & ex ea aqua tuſsientibus propinatur, ex Plinio Secundo libro primo de re medica cap. 58. thorax præterea extrinſecus inũgatur ex oleo amygdalarum dulcium, liliaceo, irino, ſeu chamæmelino, adiectis pinguedinibus anſeris, ſeu gallinæ, ac butyro; vel in hunc modum vnguentum conficias, Excipe butyri recentis, pinguedinis anſeris ana drach. ij. olei irini, & amygdalarum dulcium ana vnc. ij. farinæ fœnigræci, ſeminis lini, & althææ ana drac. s. radicis althææ, helenij, & glycyrrhizæ, ſingularum drac. j. cũ cera fiat vnguentum: nanque per calefacientia (vt inquit Aetius) inſtrumentorum reſpirandi frigiditatem emẽdamus. Illud tamen in cura tuſsis ſummopere inſpiciendum (vt inquit Paulus) num & aliæ particulæ condoleſcant, verbi gratia, an caput, vel gurgulio deſtillet, aut aliis morbis conflictentur: nanque vbi his quàm fieri poteſt, optimè erit proſpectum, cu rationem moliere. Aetius quoque remedia quædã, quæ tuſſes ſedant præſertim à frigida cauſa ortas conſcripſit, inter quæ ſimplicia præcipua eſt ſtyrax, ſi nucis auellanæ magnitudine fuerit deuoratus: ficus quoq; ſiccas pingues in vino dulci meraco madefactas vnà cum vino deuorandas exhibet ad mitigandas tuſſes: amplius terebintinam, & mel coctũ delingenda præbet, & vinum dulce dilutum inſuper ad ſorbendum; hoc nanque (vt ipſe aſſerit) attenuat, & educit. Ad eas autem tuſſes noctu moleſtiã inferentes, tanquam valde vtile, menthæ ramulos tres tritos affuſo aceti cochleari, ante ſomnum ad ſorbendum præbet: adiuuat enim concoctionem, ſtomacho vtile eſt, & craſsitiem diſcindit, vt ipſe inquit: complura etiam alia compoſita medicamenta, quæ tuſſes ſedant, eodem loco conſcripſit, ca. videlicet 54. lib. 8. quæ ſtudioſis facilè patere poterunt: vnum tamen hîc pretermittere nolui, tanquam magnopere conducens, ad mitigandas tuſſes potiſsimùm inueteratas, & ex frigidis, craſsis, ac lentis ſuccis ortas. Excipit autem nucum pinearum torrefactarum, amyli, radicis dulcis, ſeminis vrtice, ſeminis lini cuiuſque ſextantem, iridis, piperis, hyſſopi, ſeminis naſturtij, amygd. amararum ſingulorum vnc. j. vt ipſe inquit: verùm ego vnc. s. acciperem. Excipe melle probè deſpumato, & præbè ex eo cochlearium mediocre, ex eiuſdẽ auctoris ſententia. ſuffitus quoque ad eius ſentẽtiam, admodum tuſsibus conducens, tanquam per experientiam ab eo inuentus ex ſtyrace, terebinthina, ſandaracha, ac maſtiche æqualibus partibus parari poterit, & vtare: caſtorij inſuper ſuffimẽ in carbonibus excitatum, & per inſpirationem attractum maximè iuuat frigidos, & humidos pulmonis, thoracis cerebriq; affectus, Alexandro teſte: idem quoque teſtatur, ſpectaſſe virũ quendam longo tempore tuſsi valida vexatum, nec ab ea vnquam liberari potuit, quouſq; calculum exquiſitè figuratum, non aſperum, ſed valde leue, durum, & renitentẽ expuiſſet. Ad tuſsim verò acerrimam puerorum ſic ſubuenimus, inquit Trotula, accipe hyſſopum, ſerpillum, & in vino decoque, & da ad bibendum, vel grana iuniperi diſtemperamus cum vino, & damus ad bibendum: tu vero poteris eiſdem in aqua, vel aqua mulſa decoctis tutiùs vti.

Purgatio.

Eclegmata.

Ad diuturnã tuſsim.

Περὶ δύσπνοιας. *De difficultate ſpirandi.*

CAP. XLVIII.

SÆPENVMERO reſpirationi læſio quædam euenit, quæ à Græcis δύσπνοια, à Latinis ſpirandi difficultas nuncupatur, id autem (vt teſtatur Galenus libro primo de difficultate reſpirationis) nomen ipſum ſufficienter demonſtrat. Verùm ex hac appellatione, læſionis eius differentias diſcere non licet, quinimo Galenum ipſum de affectione hac diuerſis in locis variè loquutum eſſe reperio: nanque prædicto libro primo de difficult. reſpirat. quamlibet reſpirationis offenſam ſimplicem, aut compoſitam, ſiue exigua, ſiue magna fuerit, ſeu imbecilla, aut deprauata reſpiratio ſit, δύσπνοιαν, hoc eſt, difficultatem ſpirandi appellauit. Idem quoque confirmauit libro quarto de locis affectis, vbi ἄπνοιαν, quaſi non ſpirationẽ dixeris, dũtaxat à quauis alia reſpirationis oblæſione ſeiũxit: hanc nanq; dicebat, aliũ eſſe à dyſpnœa ſpirationis affectũ: id verò nõ ab re, nã lib. de differentiis ſymptomatũ, demõſtrauit quamlibet functionem bifariam lędi poſſe: nanque aut ea non fit, aut malè fit, ſi non fit, eſt vnum genus læſionis, vocaturque ablata functio. At ſi malè fiat, adhuc bifariam eſſe poterit, quia vel ipſa facultas debiliter, vel deprauatè operatur: quo fit, vt vna debilis, reliqua verò deprauata actio dicatur, quanquã ambæ ſub

In quibus cõueniant, & differant.

Anhelatio quid ſit. ca. 6.

commen. 4.

Anheloſi qui dicantur.

Aet. li. 8. c. 57.

Paul. loc. cit. cap. 11.

Orthopnœa quid ſit.

sub vno (vt diximus) contineantur genere, eo scilicet, quòd malè functio fiat: & proinde Galenus cunctas respirationis læsiones, propter quas imbecillior, aut deprauata ipsa redditur sub nomine dyspnœæ, seu spirandi difficultatis, in prædictis locis comprehendi voluit, tātùm apnœam, id est, nō spispirationem, à qualibet respirationis offensa seiungens, quem sectatus Paulus ca. 29. libro tertio, cùm de quibusdam differētiis particularibus læsionis respirationis, asthmate videlicet, & orthopnœa verba fecisset, in hæc prorupit verba δύσπνοια, hoc est, spirandi difficultas communiter & his, & aliis compluribus affectibus superuenit: verùm ipsemet Galenus cùm libro tertio de difficultate respirationis, tum etiam sexto de morbis vulgaribus, simul cum Hippocrate, δύσπνοιαν, hoc est, difficilem respirationē, eam respirationis oblæsionem nominat, in qua densus spiritus redditur: quapropter de vna quadam speciè ipsius difficilis respirationis, in qua videlicet spiritus densatur, creberque efficitur, licet non valde, ipsam intelligi voluit, à reliquis seiunctam, asthmate videlicet, & orthopnœa. Poterunt autem ne in his tempus teramus, Galeni verba conciliari, siquis dixerit, in vno loco cōmuniter hoc vocabulo dyspnœæ vsum fuisse, in reliquo verò propriè, prout vna quædam species est, generis nomen assumens; quam propriè more Hippocratis dēsum spiritum nuncupare fas est, & prout si intēdit læsio, aliud atque aliud nomen habet: omne tamen malum in difficultate spirandi consistit, vt libro quarto cap. 4. Celsus testatur. sed hæc (vt ipse inquit) dū modica est, neque ex toto strangulat, δύσπνοια appellatur. Cùm vehementior est vt spirare æger sine sono, & anhelatione non possit, ἄσθμα; cùm accessit id quoque, ne nisi recta ceruice spiritus trahatur, ὀρθόπνοια. Idem quoque confirmauit Galenus prædictis locis, dum dixit, densum spiritum difficilem significare respirationem; & si magis increbuerit, hæc difficilis anhelitus species ἄσθμα, si verò maximè, ὀρθόπνοια nuncupatur. De his itaque tribus læsionis respirationis differentiis pertractare intēdimus: quas omnes sub dyspnœæ nomine contineri promptè asserimus, sub vno tamen læsionis modo secundum magis, & minus differētes, vtpote sub denso seu crebro spiritu: nanque si is exiguè dēsus sit, nomine generis dyspnœa appellari poterit, vt suprà ad Galeni, & Cornellij mentem demonstrauimus: at si maior crebritas fuerit, ἄσθμα, si maxima, ita vt iacentes ægri suffocentur, ὀρθόπνοια nuncupatur. Quapropter idem Galenus ἄσθμα, hoc est, anhelationem densam, seu crebram quandam respirationem esse fatetur, tum septimo de compositione medicamentorum secundum locos, tum cōmento apho. 26. libri tertij, citra febrem, qualis currentibus accidit, aut quouis alio modo ad vehemētem ductis motionem à tali euentu nomen assumens, vt liquet tertio de morbis vulgarib. Verùm in his quidem fit ob exercitium, quod multa indiget animal respiratione: vbi autem non adest exercitium, ob angustiam earum, quæ sunt in pulmone cauitatum. Eos verò, qui hac affectione laborant, consueuerunt Medici asthmaticos, anhelosos, seu suspiriosos nominare, Aetio, & Paulo testib. Hos autem esse (Gal. auctore tertio de diffic. respirationis) qui densum spiritum habent, & simul thoracem multum distendunt, planè constat. Orthopnœa verò, quæ recta spiratio à Latinis dicitur, ab hoc symptomate iterum nomen assumens, difficultatis spirandi quædam species est, in qua iacentes suffocantur, & vix recto thorace sufficiūt, nihil dilatato dorso, vt liquet secūdo prorrheticorum: nec ab re cùm iacent, seu decumbunt laborantes suffocari videntur; tunc nanque totus thorax (vt idem Galenus inquit, secundo de locis aff.) supra spinam ipsam cōcidit: quo fit, vt arctior reddatur via spiritus: cùm verò se erigunt extenso thorace, ac collo rectè arteriam ipsam asperam dilatari contingit, principium quidem habens à genere, & in pulmone diuisa: atque etiam quæ ex ea in pulmonem distribuuntur propagines omnes, atque interim regionem augeri eis internam, eos verò, qui hac affectione laborāt, Galenus eodem septimo de compositione medicamentorum secundum locos, orthopnoicos vocat, similiter etiam Paulus, & Aetius: propterea quòd ad thoracis proportionem omnino totum corpus rectum habere coguntur ob timorem suffocationis, quin & stratum circa supernas partes, ad quas thorax ipse reclinatur, sibiipsis erectius faciunt, ne dormientes strangulentur: minus est enim quòd inspirant, quàm pro vsu respirationis, quamuis thorax plurimum ipsis dilatetur, vt idem Galenus inquit; cuius causam infrà assignabimus: cùm verò citra sonum, & anhelationem similiter sine febre densus afficiatur spiritus, hæc inquā affectio dispnœa propriè dicta appellari poterit, quæ nihil aliud erit, quā crebra, seu densa quædam respiratio citra sonum, ac anhelationem, & febrem: in hoc nanque omnes prænominatæ species, seu differentiæ tres, communicant quòd videlicet febre careant, vt patet tertio de morbis vulgaribus, & sexto eiusdem: nanque de his sermo noster erit, & non de eis, quæ cum febre fiunt, ad alias videlicet affectiones, seu inflammationes spiritalium, seu reliquarum partium subsequentes. in quibus etiam non facultas ipsa respirationem efficiens, neque vsus per se afficiuntur, sed instrumenta ipsa, & inter ea aspera ipsa arteria, quæ in collo, & thorace continentur, seu eius propagines, quæ in pulmones distribuuntur, id quod sæpiùs accidit; sunt etenim strictiores, & propterea promptiùs obstruuntur, ac constringuntur, seu angustiores redduntur, quemadmodum liquet quarto de locis affectis, septimo de compositione medicamentorum secundum locos, & commento prædicti aphorismi 26. lib. tertij. Quod verò in huiusmodi affectionibus tribus aspera arteria afficiatur, ex eo patere poterit, quod quanquam thorax maximè dilatatur, & proinde magna fiat respiratio, quantitas tamen inspirati aëris, magnitudini distētionis haudquaquam proportione respondet: parua siquidem est eius, qui inspiratur quantitas, vt proinde cogantur laborantes crebro, & celeriter spirare. Qua de re magnæ respirationis geminas esse differentias, ex Galeni sententia liquet, quarto de locis affectis, ac primo de difficultate respirationis, quarum vna penes magnitudinem distentionis, seu dilatationis à thorace procedentis attenditur: reliqua verò penes copiam eius substantiæ quæ inspiratur, aëris videlicet. Semper itaque quantitas spiritus distētionibus thoracis similis est, cùm eiusdem spiritus organa secundum naturam habent: cùm verò præter naturam fuerint affecta, vt in prædictis affectionibus, ac reliquis quibusdam, possibile est aliquando plurimum distendi thoracem, sed parum externi aëris inspirari, verùm non ad omnium affectionū, respi-

Marginal notes:

de diffi. respi. c. [illegible] — *de morb. vul. cōmen tio 3.* — *[illegible] 9.* — *commē. 4.* — *commen. 4. & alibi.* — *Conciliantur Galeni verba de dyspnœa.* — *Difficultatis spirandi differentiæ tres.* — *In quibus cōueniant, & differant.* — *Anhelatio quid sit. ca. 6.* — *commen. 4.* — *Anhelosi qui dicantur.* — *Aet. li. 8. c. 57.* — *Paul. loc. cit. cap. 11.* — *Orthopnœa quid sit.* — *com. 53. c. 5.* — *cap. 6.* — *Orthopnoici qui dicātur.* — *Dyspnœa propriè dicta quid sit.* — *3. de morbis vulga. com. 2.* — *commen. 4.* — *6. de morbis vulga. com. 4.* — *Quæ pars in eisdē afficiatur.* — *4. de loc. affe. Cap. 7.* — *4. de cōposi. medic. secū. loc. cap. 6.* — *Signa.* — *Magnæ respirationis duæ differentiæ.* — *4. de loc. affe. cap. 7.* — *1. de diffic. respi. ca. 13.*

randi organorum proportionem, sed solùm a sperarum atteriarum inspirationes fiunt, vt Galenus inquit, eodem libro primo de difficult. respirationis: id verò sensu aliquo dignoscere non licet, sed sufficit ipsum solùm aërem inspicere quantus inspiratur, & quantus rursus expiratur.

cap.13.

Quod quispiam difficulter spiret, ex vna trium causarum prouenit.

cap.7.

Sed quoniam quempiam difficulter spirare, præsertim vbi in ea spiratione omnes thoracis masculi mouentur, aut virium imbecillitate, aut vehementi in corde & pulmone calore, aut viarum spiritus angustia euenire potest, eodem Galeno teste, quarto de locis affectis, quamuis interdum duæ, aut tres, licet rarò, ex iam dictis causis concurrere possint. Propterea quomodo id distinguere liceat, ipsemet Galenus eodem loco scriptum reliquit: nam si ob virium imbecillitatem duntaxat id fiat, licet omnes thoratis musculi, ac phrenes quoque moueãtur, motum tamen sensim efficiunt, sed neque frequens, neque rara omnino erit eorum actio, thoracisque dilatatio haudquaquam magna erit, nulla ab ore efficitur exsufflatio, & spiritus ex solis naribus emitti solet, & si per inspirationem, narium pinnæ manifestè contrahi videantur, id prostrati roboris efficax indicium erit.

Ex virium imbecillitate signa.

Ex vehemẽti cordis, aut pulmonis calore, signa.

Aucto verò in corde & pulmone calore omnibus quidem thoracis musculis agit animal, sed velox, frequens, & vehemens est eorum actio: & propterea vbi ob plurimum calorem spiratio difficilis est, præter magnitudinem, frequentiam, & celeritatem hoc quoque accedit, quòd calidus frequensque exsufflando producitur spiritus.

Ex spiritalium instrumentorum angustia signa.

At qui ob spiritalium instrumentorum angustiam difficulter spirant, totus quidem thorax magna ex parte eis, & celeriter, & frequẽter dilatatur, sed exsufflare omnino non consueuerunt, neque calidum spiritum emittere: id enim aucti caloris proprium est. Ex his itaque indiciis difficilem spirationem ob spiritalium instrumẽtorum angustiam à reliquis distinguere poteris, de qua pręsens sermo habetur: & cum tres sint eius differentiæ (vt diximus) cunctæ inter symptomata dinumerantur, functionis voluntariæ, respirationis inquam: est nanq; ea in omnibus oblæsa, non ablatè, vt in apnœa, sed debiliter seu imbecille, aut interim quoque deprauatè, vt in orthopnœa, licet raro.

Quibus signis vna differentia ab altera secernatur.

Separatur autem vna ab alia quibusdam propriis indiciis, nanque in ea, quam dyspnœam nomine generis appellari diximus, spiritus duntaxat densus, isque modicè citra sonum, & anhelationem apparet. In asthmate verò, seu anhelatione, præter spiritus densitatem maiorem, æger sine sono, & anhelatione, vt inquit Celsus, spirare non potest. At in orthopnea nedum spiritus crebritas maior percipitur, sed ita affecti non nisi recta ceruice spiritum trahere valẽt, & cùm decumbunt, seu iacent, suffocari, seu strangulari videntur.

Quis affectus præter naturã sit. 4. de loc. affe. c. 7. de cõp. medic. secun. loc. c. 6.

Cæterùm his id commune existit, quòd asperæ arteriæ angustiam sequantur, vt quarto de locis affectis, & septimo de compositione medicamentorum secundum locos patet: manifestum nanque est (inquit Galenus) intrinsecùs ipsis angustiam, seu coarctationẽ locorum factam esse præter naturam, quam etiam ægri ipsi non obscuro sensu perceptãt. Illud etiam approbauit prædicto commento apho. 26. libri tertij, quamuis etiam suppuratis, ob coaceruatum inter thoracem, & pulmonem humorem, seu pus, fiat locorũ coarctatio, seu angustia, eodem Galeno teste in prædictis locis, & commento apho. 34. libri quarti, de qua non est ad præsens sermo. Ad morbum ergo in via succedunt symptomata hæc, quamuis interdum viæ ipsæ obstruantur, per quas aër inspiratur, interim constringantur, ac coarctentur pro causarum diuersitate, quæ (iuxta eiusdem Galeni doctrinam, quarto de locis affectis) plures esse possunt, licet à Paulo vna tantùm assignetur causa, quæ quidem potissima existit.

Quæ morbum sectẽtur.

cap. 7. causa.

Potest nanque angustia hæc citra febrem excitari, aut à tuberculo quopiam iuxta asperam arteriam orto, eamque coarctante, aut à lentis, crassisve, seu multis succis in bronchiis ipsis existentibus, aut eisdem ab aliis partibus ad eandem delatis, ipsamque asperam arteriam obstruentibus. Quę omnia (vt Galenus inquit) per præterita accidentia discernere licebit: nanque si quis per bonam valetudinem, cum solitas actiones facere potest, sic difficulter spirare incœperit, augeaturque symptoma, neque inter respirandum stertere videatur, ad hæc nihil expuit, crudi tuberculi ortum suspicari oportet: quandoque verò iuxta leues pulmonis arterias ipsum oriri contingit, grauitatem sentientes hi, veluti Antipatro medico contigit, demum temporis diuturnitate asperas pulmonis arterias coarctans, spirandi difficultatem efficit. Si verò stertendo strepitum fecerit respiratio, lentorum, crassorúmque humorum pertinaciter impactorũ multitudinem, pulmonis bronchia molestare indicium est, cùm & ipsa spirandi instrumẽta non raro (vt inquit Galenus commento aphorismi vltimi libri tertij) proprium sui algoris principium habeant: & propterea in ipsis multæ, ac crassæ superfluitates generentur. Verùm si illico ab angustię sensu quis difficulter superuenerit, fluxionem vel à cerebro, vel à vicinis sedibus in pulmonem irruentem portendit, idque sæpe ex manifesta causa repente accidit, propriis destillationis signis existentibus: pingui etenim (vt inquit Theodorus Priscianus libro secundo ad Thimotheum cap. duodecimo.) & frigido phlegmate pulmonibus adhærente, cauernæ, vel meatus, quibus naturaliter spiritus redditur, & accipitur, concluduntur; & ex hoc impedimento suspirium, vel anhelitus molestissimus nascitur, vt sedendo magis, quàm iacendo respirent. Verùm si prædictæ affectiones ex aliis quibusdam præter iam dictas causas, interdum oriantur, vtpote ex angina, peripneumonia, pleuritide, empyemate, aut ex tumore aliquo abcessui simili in pulmone genito, seu aliis huiusmodi, licet de his non sit præsens sermo, ex propriis tamẽ prædictorum affectuũ notis interstinguendæ sunt, potissimùm autẽ, quòd non citra febrem erunt.

Venæ sectio.

Nos verò de eis, quæ sine febre excitantur, nec quippiam purulentum in eis per sputum reiactant ægri, verba facientes ad prognosticum, ac curationem accedemus: nanque eos propriè dyspnoicos, hoc est, ægrè spirantes vocare consueuerunt medici, vt testatur Galenus septimo, de Compositione medicamentorum secundum locos, cap. sexto, quibus bronchia pulmonis, crassis, & viscosis humoribus sunt obfarta: horum denique & nos prognostica enuntiabimus, ac curatiomem instituemus & cum Celso asserimus quam primam diximus esse differentiam, posse diutius trahi, duæ verò insequentes, asthma, & ortopnœa videlicet acutæ esse consueuerunt: ob vehemẽtissimas etenim accessiones ægros interim strangulare solent, id quod dispnœa propriè dicta nequaquam efficere valet, cùm modica in ea consistat spirandi difficultas. De asthmate autem Galenus commento aphor.

commen. 12

Medicamẽtorũ ratio.

aphorisſ. 40. libri ſecundi ſcriptum, reliquit; velut de quibuſdam aliis morbis, qui ex frigidis humoribus ortum habent, ſi valde ſenibus excitetur, quod eos comitatur ad mortẽ. At Hippocrates aphoriſ. 46. lib. ſexti dicebat, Quibus gibbi ex aſthmate, aut tuſsi fiunt, antè pubertatem moriuntur. Cælius verò Aurelianus libro tertio cap. 1. ſic ait, Grauat autem, atque premit hæc paſsio magis mulieribus viros, & iuuenibus ſenes, atque pueros, & durioribus natura corporibus teneriora, hyberno, atque nocte magis, quàm die, vel æſtate. Cæterùm communis prædictarum affectionum curatio eſt per ea, quę craſsitudinem & viſcoſitatem humorum ſecant, atque attenuant, verùm hæc ſiue pharmaca fuerint, ſiue victus, humiditatem quandam habere oportet, Galeno auctore, eodem ſeptimo de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, cap. 6. Aër igitur eligatur ad calidum, & ſiccum parum vergens, vitandúſque eſt frigidus, ac valde humidus. Somno vtantur moderato pręcipuè nocturno, caputque in lecto ſublime habeant, Celſo auctore; viténtque diurnum. Idem Celſus, prædicto loco, iacere ægrotantes altioribus ſtramentis, thorace, atque capite ſubleuato, loco lucido, atque calido iuſſit. Clyſteriis quoque aluus ducenda, præſertim vbi natura eadem humecta non ſit: prodeſt quoque nihil magis (vt inquit Celſus) quàm ambulatio lenta penè vſque ad laſsitudinem; frictio multa præcipuè inferiorum partium, vel in ſole, vel ad ignem, & per ſeipſum, & per alios vſque ad ſudorem, exercitio autem vtātur ante cibum. animi perturbationes immodicæ omnes fugiendæ ſunt; cibis verò lenibus (vt idem Celſus aſſerit) & ſorbitionibus vtēdum eſt, interdúmque vino tenui auſtero: carnibus quoque gallinarum, pullorum, phaſianorum, perdicum, ſtarnarum, caponum, paruarúmque auicularū montanarum vti poterunt, aſsis, aut elixis, cum pauco hyſſopo, oreoſelino, thymo calamintha, aut fœniculo, aut reliquis huiuſmodi extenuantibus. Piſces vitent, fructus, ac omnia quæ craſſos, & lentos humores procreare poſſunt. Vini potus (Galeno teſte) eis conuenit, ſubſtantia tenuis, nec exiguus eis tribuēdus potus erit, imo multus, vt ipſe inquit: nam humectatione multa opus habent, quo facilè efferatur per tuſsim, id quod in bronchiis continetur. Exhibenda quoque pro potu aqua mulſa erit, Celſo auctore, cum qua vel parū hyſſopi, ſeu praſsij, vel contrita capparis radix ſit, aut quò ſuauior aqua mulſa fiat glycyrrhizæ radix decoquatur, eaque largiter vtantur. Quòd ſi neceſsitas vrgeat (vt inquit Paulus) nihilque prohibeat (vt ait Celſus) ante omnia vena incidenda erit; auxilium nanque eſt in ſanguinis detractione, & præſertim in orthopnœa ſicca ſine ſputis, vel tuſsi citra puris collectionem vt Galeno viſum eſt. quarto de Ratione victus in morbis acutis. Verùm Cælius Aurelianus dicebat, At ſi præfocatio coēgerit, & vires permiſerint ægrotantis, adhibenda phlebotomia eſt: & Theodorus Priſcianus, contingit aliquādo etiam mediis ætatibus, adhuc calidis hoc vitium aſſerebat, quos phlebotomo liberari neceſſe eſt; incidatur autem media, aut interna in cubito vena, nec multa ſanguinis copia detrahatur, ſed quantum vires patiuntur. At ſi neceſsitas non vrgeat venam ſecare, ea tribuenda medicamenta ſunt, quę vim habeant humorum craſsitudinem, ac viſcoſitatem attenuandi, atque incidendi, & detergendi. Sed quoniam eiuſmodi pharmaca neceſſariò quidem tuſſes mouent, vt ſeptimo de Compoſitione medicamentorum ſecundum locos, cap. 6. & quinto de ſimplicium medicamen. facultatib. cap. 19. liquet: quanquam, & bechica quoque ea dicantur in calidis, & tenuium partium ſubſtantiis contenta, quæ extenuandi vim habent, quo ab aliis bechicis diſcriminātur, quæ tuſſim ſedant, quorū natura incraſſandi exiſtit, & propterea in frigidis, & craſſarum partium eſſentiis inſunt: cùm itaque neceſſariò tuſsis moueant pharmaca, quæ eiuſmodi affectiones exigunt, nec facilè per ſputum reiiciatur quod abſterſum eſt ob craſsitudinem, non immeritò iuxta Galeni ſentẽtiam, humectatione multa opus habent, quo facilè efferantur horum excrementa, propterea non ipſis duntaxat per ſe vtendū quæ incidunt, & extenuant, vt idem Galenus præcipit, quinto de ſimplic. medic. facult. cap. 11. ſed mixtis mellicrato, ptiſanæ, oxymeliti, aut dulciū vinorum cuipiam. Ad hæc eadem pharmaca eligi debent, quæ citra vehementem calfactionem extenuent, atque incidant, Galeno, & Aetio teſtibus: craſsi etenim, & tenaces humores à vehementi calore viſcoſiores redduntur, glutinoſique, & vt difficulter auelli poſsint, & inſuper quemadmodū cauendum eſt ab his, quæ vehementer calfaciunt (propterea quòd viſcoſi, & craſsi humores nō ſolū nihil ab his auxilij ſentiunt, ſed etiam offenditur) eodem modo (vt inquit Galenus loco citato) etiam quæ valde refrigerāt vitanda ſunt: omnia enim craſſefaciunt, & cogunt, ac coaugent humores, eoſque ægrè eluibiles reddunt, nec minus ab adſtringentibus pharmacis (eodemmet Galeno teſte) abſtinendum erit: maximè enim contraria ſunt eiuſmodi affectionibus: & ob id maximè eos iuuat acetum ſcillinum, & acetum mulſum ex eiuſmodi aceto confectum, atque ipſa adeò ſcilla aſſa cum melle, trita, & delincta, vt eidem Galeno viſum eſt, & poſt eum Paulo, & Aetio. ſyrupi item ex hyſſopo, glycyrrhiza, è marrubio, roſaceum mel, ac ipſummet oxymel ſimplex conferunt, pro extenuandis, ac detergendis prædictis craſsis, ac frigidis ſuccis, ac ad euacuationem parandis. Quibus ſæpius aſſumptis, ac humoribus præparatis, ea propinanda erunt medicamenta, quæ craſſos, ac lentos humores vacuare valeant, atque inter ea quæ validiſsima ſunt, quemadmodum Archigenis auctoritate, Aetius cap. 57. lib. 8. & Paulus cap. 29. lib. 3. teſtantur: quæ, non ſemel tantùm, ſed frequenter adhibenda erunt, vt eiſdem viſum eſt. Exhiberem autem primò vnc. j. & s. caſsię fiſtulæ, diaphœnicon drach. ij. agarici trochiſcati, & pulueris hieræ ſimplicis Galeni ana drach. j. ex quibus paretur bolus: vel ex agarici trochiſcati ſcrup. iiij. & eiuſdem pulueris hieræ drach. j. cum oxymelite formentur catapotia, ægróque tribuantur: poſt quæ per aliquod tempus vnc. ij. mellis roridi, ſeu vnc. j. & s. caſsiæ fiſtulæ in aqua hordei diſſolutas aſſumant; aut ſi mauis pilulas ex Agarico à Meſue deſcriptas exhibe, per interualla autẽ (vbi vſus expoſtulat) pilulas prębe ex drac. j. trochiſcati agarici, & ſcrup. ij. pulueris hieræ ex oxymelite confectas, à quarum aſſumptione, poſt tamen perfectam euacuationem, gallinæ, aut caponis cum ptiſanę cremore ius tribue. Aluus præterea clyſteribus validioribus non rarò eluenda: interim quoque exhibenda medicamentā ſunt, quæ valde ægrè ſpirantibus auxiliantur, quemadmodum eſt ariſtolochiæ rotundæ decoctum, aut centaurij maioris radix, & minoris

Curatio. | *Venæ ſectio.* | *commen. 12* | *Medicamentorum ratio.* | *Quæ poſt purgationē medicamenta exhibenda ſunt.*

succus, itē stœchadis tritæ decoctū, radicis, seu fructuum spondylij, calaminthæ, hyssopi, iridis, ac melanthij: quanquā prædictorum decoctum in aqua mulsa, magis quàm aquam cōmendarem: eiusque vnc.iij. aut iiij. exhiberem: in quem vsum ex caricis radice glycyrrhizæ, & fœnograeco, vua passa, adianto, hac hyssopo decoctum in aqua, seu aqua mulsa parare poteris, interim marrubium quoque addas: Vulpinus quoque pulmo si resiccatus bibatur, asthmaticos iuuat, Galeno teste, vndecimo de simplicium medicament. facul. eundem item pulmonem quàm recentissimū assum, sed sine ferro coctū edēdum præbet Celsus, qui & vulpinum quoque iecur vbi siccum, & aridū factum est cōmendat: poterit autem prędicti iocinoris, seu pulmonis vulpini aridi drac.j. exhiberi cum aqua mulsa, aut ptisana, quēadmodū & ipse vtor, non semel tantùm, sed sæpiùs. Conducunt insuper ea medicamenta, quæ ore tenentur, ac sensim, & paulatim deglutiuntur, vim habentia attenuandi, ac detergendi crassos, frigidos, ac lentos succos, quorum præcedenti capite de tussi meminimus: priuatim autem hoc modo parare poteris. Excipe diapenidij, & diahyssopi Nicolai, singulorum drac.ij. diaireos Salamonis eiusdem Nicolai drac.j. diatragacanthi calidi drac.j.& s. syrupi ex glycyrrhiza, & iuiubini ana vnc.ij.& s. mellis rosacei vnc.j. misceantur omnia, & vtare. licebit autē quandoque vno, vel duobus ex iā dictis antidotis, & non omnibus cū prænominatis syrupis, aut aliis quibusdā ad eundē vsum facientibus vti. Confert itē potio theriacæ antidoti, ex Cælij Aureliani sententia, & aquarum naturalium vsus: insupert cōfert, ex decreto Theodori Prisciani, abrotoni puluis cū mellicrato, seu oxymelle, & castorij puluis, vt ipse inquit, cōmodiùs operatur, si similiter propinetur. Extrinsecus autē thoraci cataplasmata imponenda sunt, vt Paulo, & Aëtio visum est, ex ficubus, & hordeacea farina, magis verò ex loliacea, habente resinam, mel, & ceram admista: infarciri etiā potest ei iris, & manna: aut ex hordei farina cum resina, cera, iride, & manna, ac aqua mulsa cataplasma fiat. Post quæ, vnguenta etiam thoraci superimponi possunt, quæ excalfaciant, vt irinum, anethinum, & rutaceū, ex Pauli sententia, in quem vsum tale vnguentum cōfici poterit. Excipe seminis lini, fœnigræci, & althææ, ana drac.ij. radic's iridis drac.j.& s. olei irini, chamæmelini, & rutacei, ana vnc.j. butyri recentis, & adipis anseris, seu gallinæ, vtriusque drac.iij. cerę quod satis sit, fiat vnguentū, priùs tamē quàm thorax hoc vel alio vnguento illinatur, aspero linteo fricandus erit, quo reseratis meatibus, medicamentorum vis prōptiùs ad profunda penetrare valeat: est nanque pectus, vt eidē Theodoro Prisciano visum est, calidis vnguentis, & vaporibus defricandū. Cæterùm inueterato malo, & omni medicina frustra adhibita, ad vstionē confugiendum erit modo quò prædicto loco Aëtius præcipit. Verùm si contingat ex crudo tuberculo prædictarum aliquā affectionem oriri (modo curari valeat) eadē, & similia medicamenta propinanda sunt, ex Galeni doctrina, quarto de Locis affectis, cap. 7. qui non modò Antipatri medico similem iussit victus rarionem, atque medicamenta adhiberi, verumetiam ei, qui paruo grandinis grano frustum quoddam haud absimile excreuerat, medicamentum in potu dedit, quod asthmaticis auxiliatur, & si tantandem, velut etiam & Antipater medicus mortuus fuerit.

cap. de pulmone.

Topica.

Περὶ αἵματος πτύσεως. *De cruenta spuitione.*

CAP. XLIX.

QVamuis quælibet sanguinis eruptio toto genere præter naturam esse cēseatur, eo excepto sanguinis fluore, qui mulieribus ab vtero defluit, cùm videlicet modum in quantitate non excellent, vt tertio de Causis symptomatum, cap.2 testatur Galenus, tamen hæc sanguinis excretio, quæ à Græcis αἱμόπτοη, καὶ αἱμόπτυσις, ἢ αἵματος πτύσις nuncupatur, à Latinis vero sanguinis expuitio, seu reiectatio, seu cruenta spuitio non modo inter alias sanguinis expulsiones, verumetiam inter alios præter naturam affectus difficilior existit: nam pessimorum, longorumque morborum magna ex parte causa redditur, Alexandro teste, cap.1. libro septimo. Est autem affectus hic ex ore quælibet sanguinis excretio: cæterùm cùm per os à nonnullis corporis partibus sanguis excerni possit, quæ omnes propriis indiciis interstinguuntur; eapropter modum quo singulæ dignoscantur, ac à reliquis secernantur, primùm docere tentabimus à Galeno instructi, quarto de Locis affectis cap. 5. quem reliqui Græci quos vidi, Arabes, ac Latini sectati sunt: inquit enim ipse quòd conuenit inter medicos sanguinem, aut è gula, & ventriculo, aut ex spiritalibus partibus, thorace videlicet, pulmone, seu aspera arteria, aut ex faucibus, & gurgulione, vel ex ipso proprio ore, seu ex gingiuis expelli. Illud tamen animaduertendum, vt inquit Cælius Aurelianus cap. nono, libro secundo, quòd differt fluor sanguinis à sputo, quòd neque fluor sanguinis sputus dici potest, paruam etenim materiæ significationem sputus refert, fluor plurimæ, neque sputus sanguinis fluor, supradicta ratione: paruam etenim materiam sanguinis ex gingiuis, aut vua, aut faucibus emissam, sputum magis quàm fluorem rectè nuncupamus. differt ergo fluor à sanguinis sputo ratione plurimæ, aut exiguæ quantitatis sanguinis, ac partium diuersarum ex quibus profluit. Verùm singulis iā dictis partibus proprius est reiectationis modus: nanque sic ex gula, ventriculóque proueniat, vomitione expellitur, ex spiritalibus partibus, tussi, ex faucibus & gurgulione, screatu. Si verò ex aliquo loco oris, aut gingiuarum: simplici expuitione expuitur: quamuis ipsemet Galenus testatur sæpenumero conspexisse sanguinem à cerebro, & gurgulionis partibus internis ad fauces affatim descendentem tussiendo educi, vtpote qui subito gutturi irruens tussim mouere poterat. Quare diligenter animaduertere oportet, ne aliquando huiusmodi sanguinem ex spiritalibus instrumentis ascendisse putemus, credamusque hanc sanguinis eruptionem esse quàm periculosissimam, tanquam à pulmone vehementer affecto prouenientem. Verùm ex dicendis patebit, qua via id interstingui valeat, quamuis nonnunquam etiam accidat, vt pluribus ex ordine diebus quispiam sanguinem excreet, & emungat, idque citra capitis vel dolorem, vel grauitatem præsentem, siue præteritam, neque aliquo præcedente ictu, propter deuoratam hirudinem, in ea oris parte adhærentem, qua ad nares foramen tendit. Quare hanc partem, & totum per nares meatum accuratè & sæpiùs considerare oportet; præterita quoque semper interrogando:

nanque

Loco citato.

Citato loco Ex pulmone.

4. de loc. a[…] cap. 5. method. cap. 8

Ex aspera arteria.

Ex faucibus & gurgulione.

Ex ore, seu gingiuis.

nanque ex his rei ipsius veritatem facilè coniicies: eadem ratione ex ventriculo quoque epota hirudine cruor euomitur; verùm is siue ex ventriculo, siue naribus, siue ore feratur, tenuis erit, sanieique speciem refert, eodem Galeno teste. Atqui relicta hirudine, ad dignoscendas partes, ex quibus ex aliis causis sanguis perfluit, accedamus, nam si è stomacho eductio fiat, præter quàm quòd vomitione excernitur, vt diximus, non magna erit sanguinis eruptio; graciles etenim sunt stomachi venæ, vt inquit Aetius & cum nausea quoque sanguis effertur, ac in deglutiendo mordacitas percipitur, maximè si adstringentia, aut acria deglutiantur. Si verò ex ventriculo educatur, nauseæ plurimæ comitantur, & vomitus; & si à cibo sumpto eductio contingat, sanguis cibis permistus, aliquando etiam pituita, & bile efferetur. At si ex hepate, vel splene sanguis in ventrem deferatur, & ex eo demum vomitione expellatur, in alterutro viscere aderit tumor, ac dolor, ipséque sanguis grumosus, ac niger erit; & magis si à splene in ventrem delatus fuerit. Ex spiritalibus autem partibus licet tussi eiiciatur sanguis, inuestigandum erit, num ex thorace, pulmone, aut aspera arteria eductio fiat: nanque si thorax affectus erit, neque multus, neque ruber sanguis erit, sed nigrans, ac grumosus ac minus calens, ceu è longinquo veniens. Dolores insuper circa eum intensiores sunt, cùm ad ipsum multi adueniant nerui, quibus facilè dolores percipi possunt, musculis prætereà, ossibusque thorax abundat, vt inquit Galenus: interim sanguis qui ex thorace effertur, fœtidum odorem de se præbet, & aliquando purè admistus est. Si verò spumans, & subalbidus, floridus, feruens, confertim, multúsque citra dolorem, aut eo multo remissione existente cum tussi sanguis reiiciatur, pulmonem affectum esse notum est, ex eiusdem Galeni sententia, tum quarto de locis affectis, tum quinto method. med. est nanque pulmo laxus, & ab affectione tutus à sexto, dũtaxat neruorum cerebri coniugatione duos perquã tenues neruos per eius membranam dispersos excipiens, qui haudquaquam per visceris profunditatem extenduntur. At si paucus sit qui cum tussi sanguis effertur, ægrique doloris sensum iuxta aliquam arteriæ partem percipiant, sitque sanguis hic quodammodo pure permistus, aderitque etiam paucitas sputi, ac tussis non valida, aspera arteria affecta erit. Sanguis verò qui ex faucibus, & gurgulione screatu effertur, vel ipsis primariò affectis, aut per consensum à cerebro sanguine descendente ad ipsa partes contingit. Verùm si à capite descendat, præter id quod nedum screatu, sed tussi interim eiicitur, aderit ipsius palari titillatio, ac frequens excreatio, irritãtur ægri ad tussim, licet non valde tussiant, præsertim vbi quippiam subitò gutturi irruat, aderitque capitis grauitas, aut dolor, aurium sonitus, faciei rubor, venæ frõtis emicant, vertigінésque accedunt, præcessíque nimirum capitis ictus, frigiditas, aut calor, seu ebrietas, interim cõsueta per nares sanguinis excretio cohibita. At si absque his cum screatu sanguis educatur, faucésque seu gurgulionem sanguinolenta inspexeris, atque veluti exulcerata, eas partes per se affectas esse non dubitabis; veluti si simplici expuitione sanguis expellatur, ex ore, seu gingiuis profluit, vt diximus; nec minùs sensus diiudicabit. Interim verò accidit vt à capite per gulam, seu stomachum sanguis in ventrem defluat, vomitúque reiiciatur, verùm præter id quod cuncta iam dicta capitis symptomata præcedunt, sanguis hic leuis, æqualis, atque immixtus erit, nec adeò crassus, & colore nigro, & cum excreatione statim se in linguam infert rotundus, faciléque reiicitur per sputum, ita igitur locos affectos in sanguinis reiectatione internoscere licebit. Affectus verò ipse, quod symptoma sit, à quacunque parte, & quouis modo excernatur, in genere excretorum præter naturam tota substantia, seu toto genere à naturali habitu recedens, Galeno liquet libro de differentiis symptomatũ, quãuis interdum cum functionum noxa, interim verò citra noxam functionum expellitur, quemadmodum si ab aliqua parte in ventriculum fuerit deriuatus, isque demum vomitione reiectus fuerit: distingues verò id ex eo, quod expurgatur, nunquid tanquam molestum excernatur, seu in tempore, vel non, quemadmodum suprà declarauimus cap. de profluuio sanguinis narium. Euenit autem, vtrouis modorum reiiciatur, aut reserato aliquo vasis osculo, aut rupto, aut eroso vase, eodem Galeno teste, tum libro de differentiis symptomatum, tum quarto de locis affectis, quamuis quinto meth. meden. per diapedesin quoque sanguinem è vasis profluere posse testatur. At quia id fieri haudquaquam potest, nisi ob exiguarum venarum reserationem, seu rarefactionem tunicarum, vel propter eiusdem sanguinis tenuitatem, seri speciem referentis, propterea (vt idẽ Galenus asserit, tertio de causis symptomatum) vel ad vasorum reserationem, quam Græci ἀναςόμωσιν nuncupant, hic modus profluuij sanguinis reduci debet, vel in genere cruentæ excretionis connumerari non debet, quippe cùm seri speciem referat sanguis, qui profluit, qualis per iocinoris, renúmque imbecillitatem subinde euenire solet; quò fit, vt nec quartum genus à iam dictis tribus, sanguis qui per diapedesin transcolatus, seu sudoris modo transmissus à vasis profluit, dici debeat: profluit itaque ex vasis sanguis, aut eorum osculo aperto, aut ipsis ruptis, aut erosis; atque apertio osculorum instrumentalis morbus in via est nimis patefacta; ruptio verò, & erosio in soluta continuitate continentur. Verùm si ex vasorum ruptura fiat ex multi sanguinis fluxione, ac confertim facta deprehendes, id quod vel ex externis, vel internis causis prouenire potest, externis siquidem, vt cùm aliquis ex alto, vel in ludo, vel certamine ceciderit, aut cùm alter super alterum cadit, vel ex inanimatis corporibus aliquod graue, vt lapis, vel lignum hominem offenderit; item si ita cum exclamatione præcessit; cytharœdis quoque, ac tragœdis certantibus acuta, vehementíque voce vasa interdũ disrumpuntur, vbi violenter clamare conantur, nõ præmissa pulmonis lenitione per præcedentes exclamationes, vt Galenus inquit eodem quarto de locis affectis: interim nulla ex prænarratis manifesta extrinsecus adueniente causa, vas aliquod, tum in cæteris corporis particulis, tum in pulmone disrumpi potest, ob sanguinis abundantiam vel per se, vel vnà cum crudo, & frigido, & flatuoso spiritu venas extendente, cum videlicet vas ipsum extensioni resistit, aut ob frigus à vicinis partibus contractum, aut ob innatam intemperiem, quemadmodũ & ipsa aqua frigida Hippocratis auctoritate venas frãgit, 24. aphorism. libri quinti, & serto de morbis vulgaribus, commentario tertio, tex. 14. Verùm nõ

Loco citato.
Si ex stomacho proueniat signa.
Lib. 8. c. 59
Ex ventriculo.
Si ex hepate, vel splene.
Si ex spiritalibus partibus signa.
Ex thorace.
Citato loco.
Ex pulmone.
4. de loc. af. cap. 5
5. method. cap. 8
Ex aspera arteria.
Ex faucibus & gurgulione.
Ex ore, seu gingiuis.
Quis præter naturam affectus sit, cruenta sputio.
cap. vlt.
Lib. de different. sym. cap. vlt.
4. de loc. af. cap. 5
5. meth. c. 2.
De diapedesin nota.
cap. 2
Quot modis è vasis sanguis perfluat.
Si ex vasorum ruptura fiat, signa.
Causa.
cap. 8

per se ruptiones facit, sed quia venarum tunicas frigiditate sua duras, & extẽdi cõtumaces reddit, & vt rumpantur paratiores efficit. Erit igitur ruptionis causa, aut externa, vt quiuis vehemẽs motus, aut humorũ abundãtia, seu sanguinis copia, vt diximus; vtriusque verò commune existit sanguinis effusio repentè, & coaceruatim facta. Si vero exeso vase aliquo cruentũ sputum eiiciatur, non confertim, sed paulatim per modica interualla sanguis reiicitur, præcedereque solent sanguinis expuitionẽ exigua sputa, vt inquit Galenus, atque acres in pulmonem à capite fluxiones, si ab eo sanguis profluat, temporis verò diuturnitate, multi sanguinis inter tussiendum eruptio fit, vt quinto meth. & quarto de locis affectis liquet, & potissimùm si nulla præcesserit ex prænarratis externa causa, quocirca diligenter cõsiderare oportet, nũ quippiam spumosum simul educatur: id enim efficacissimũ erit indicium, quòd propriũ pulmonis parenchyma fuerit exulceratum, haud secus si bronchi pars quædam, aut arteriæ, aut venæ tunica eiiciatur, eædem ipsius pulmonis partes exesæ erũt quemadmodũ aphoris. 13. libri quinti, & prædicto quarto libro de locis affectis scriptũ reliquit Galenus: præcesit quoque acrium, prauorúmque ciborum vsus, vel inedia, Paulo auctore. At si nullũ ex prædictis, præterquàm plenitudo, interdum cruentum sputum præcesserit, vt inquit idem Paulus cap. 31. libri tertij, verùm victus humidior, calidiorque, balnei immoderati vsus, calidi nimis loci inhabitatio antecesserint, fueritque anni tẽpus eiusmodi, vt Galenus asserit, & vt summatim dicã, si tales calidę dispositiones pręcesserint, ex reseratione osculorum vasorum, & nõ ex ruptione, aut exesione proficisci cruentam expuitionem iudicabis. At ex qua prædictarum causarũ sanguinis reiectatio fiat, qualiscũq; fuerit vasorũ affectus, partim ex seipso, partim etiam ex ægri, seu astantium relatione haud difficulter percipere poterit Medicus, qui summa cura prædicti affectus curationem aggrediatur propter imminens (vt inquit Paulus) ex immodica euacuatione periculum; siquidem copiosè euacuatus sanguis quemadmodum in his qui iugulantur, mortem infert præsentaneam, si affectus remanet, in tabem transire minatur. Quòd autem cruenta expuitio periculosa sit, decretum reliquit Hippocrates aporism. 25. libro 3. cùm dixit, Sanguinem quidem suprà ferri qualiscunque sit, malum; intelligens per supra ferri (vt Galenus exponit) eum sanguinem qui per os excernitur. Aphor. verò 37. lib. 7. sic scriptum reliquit, quicunque euomunt sanguinem, si sine febre quidem, salutare: hoc est, vt inquit Galenus, curari possunt: subdit autem Hippocrates, si verò cum febre, malum. At si cum tussi ex pulmone emittatur sanguis, & si quammaxima absque febre fuerit, periculum imminet ne curari posit; & si durarit, omnino postea febres succedent, Galeno teste in commento eiusdem aphorism. Verùm si mulier sanguinem euomuerit, menstruis erumpentibus (vt idem Hippocrates inquit aphoris. 32. lib. 5.) solutio fiet. A sanguinis verò sputo, puris sputum malum esse, aphorism. 15. 7. libri dicebat: nanque purulentum sputum (vt in commento ait Galenus) non omne sputum sanguinis sequitur, sed quod malignũ existit, tale autem est omnino ex pulmone, ex quo proueniente sanguinis reiectatione, ea quæ intra tres dies non curatur, phlegmone deinde aduenieñte, omnino incurabilis affectio erit, potissimùm si ex erosione ortum ducat, eodem Galeno teste 5. meth. med. Nanque sanguinis euacuatio (Paulo teste) quæ fit exesis vasorum tunicis, nunquam commodè cadit, facitque valetudini, etiam si ex pulmone non fiat; etenim grauissimè nocet, vt inquit Celsus: quare difficilis est iudicanda curatio eorum, quibus à pulmone sanguis profluit, ex Sorani sententia, & non impossibilis omnino: velut rursus cuilibet patere poterit, sanguinem ex ore, & gingiuis profluentem cæteris minimùm periculosum esse, quemadmodum si ex faucibus, interioribúsque partibus processerit, & metus maior est, & cura maior adhibenda, eodem Celso auctore, lib. 4. cap. 4. At si ex thorace sanguis profluat, quòd minoris sit periculi, quàm si ex pulmone, Galenus quinto meth. med. & 4. de loc. affectis, scriptum reliquit, quo fit (vt patet Celso) quòd modò minùs, modo plus periculi habet sanguinis expuitio, etenim ex capite veniens fluor, generaliter est curatione facillimus; ex stomacho, vel ventre, aut faucibus curabiles fluores approbamus: vlceratione facti difficiles curatione ab iis, qui è ruptione fuerint effecti iudicantur: omnium verò difficilis, atque grauior curatione ex pulmone fluens sanguis accipitur, ob iuge spirationis officium, vt liquet apud Cælium Aurelianum lib. 2. cap. 12. Quoniam verò non vnam requirunt cruentæ spuitiones victus rationem, ac curationem, sed quodammodo diuersam, propterea cruenti sputi ex disruptione, aut vasorum apertione orti ex quauis parte priùs victus rationem instituemus: nanque aut similem aut paucissimis discrepantem vasorum disruptio, ac reseratio rationem victus, simulatque curationẽ expostulãt, diuersam verò ab his requirit erosio, de qua vltimo loco pertractabimus. Sit autem eis cruẽtis expuitionibus, quæ ex iam dictis duobus vasorum affectibus oriuntur, communis, ac proba victus ratio hæc. Aër continens eligatur ad frigidum, & siccum parum vergens, à calido verò, ac humido abstineant: qua ratione austrinos flatus vitent. Somno vtantur moderato, præsertim nocturno, fugiántque diurnum: capútque cubantis sublime sit, præsertim si ex spiritalibus perfluat sanguis, nec conclaue calidum, & inclusum existat, aut mobile. Alui excrementa quotidie natura, aut arte clysteribus præsertim lenibus excernantur. Conuenit eisdem magnopere quies, securitas, ac silentium, Celso auctore: vitent itaque motum, ac exercitium, præsertim vbi ex spiritualibus partibus sanguis profluxerit; item & magnam, ac frequentem respirationem, imò sensim respirent, sempérque silentium agant, ac reliquam omnem quietem eligant, vt Galeno visum est quinto meth. medendi. Animi quoque affectus immodicos, iram præsertim, omnino fugiant, paritérque & venerem. Quod verò ad cibum potionémque attinet, eligẽdi sunt qui emplasticam vim habeant, & refrigerent, vt eodem loco testatur Galenus; atque si valentior sit æger, omne ferè nutrimentum circuncidendum erit; sin aliter sorbitionis quod satis est, exhibendum, potissimùm vbi pulmonis vas fuerit disruptum. Quo fit vt Trallianus iusserit omnem cibum, qui prædictis exhibetur, debere vim mediocrem obturanei, ac leuiter adstringẽdi habere, & neque quippiam calidum offerre, sed omnia potiùs sint temperata, & ad frigidius declinantia, etiam actu, licet non vehementer, vt inquit Aetius, neque

nimiam

Si ex vasorum exesione fiat, signa, & causæ.

4. de loc. af. cap. 8

5 meth. c. 6

4. de loc. af. cap. 5

4. de loc. af. cap. 5

Si ex reseratione fiat, signa, & causa.

Prognostica.

cap. 8 13 et

5. meth. 5. de loc. cap. Ibid.

Victus ratio.

Medicamẽti ratio.

cap. 4

meth. ca. 3 de ... Lib. 8

nimiam humectationem inferre debeant: pauci itaque cibi mediocriter frigidi, ac potus, & naturæ quoque adstringentis exhibeantur; velut ptisana, & eius cremor, alica, frumentaceum amylum, similago valenter decocta, aut oriza: quæ omnia longè meliora fiunt, si aliquod adstringẽs cum eis fuerit decoctum, aut eorundem succus adiectus sit, verbi gratia, cotoneum malum, pyrúmve, aut pomum aliud austerum, malique punici grana, aut si non libeat talia cum sorbitionibus decoquere, succum alicuius eorum semper adiicias, nedum in prædictis sorbitionibus, sed in cunctis aliis eorum cibis, qui insuper in aqua pluuia decoquantur; in qua etiam micę panis imbutæ pro cibo conueniunt. Ex oleribus assumant ægri lactucam decoctam: interim ipsam in poscam aquosam intingentes, similiter intybum, & portulacam, vel arnoglossum, Tralliano, & Paulo testibus. At si vires requirant, ex carnibus conuenit assumere gallinarum, pullorum, phasianorum, perdicum, columbarum, starnarum, capreolorum, turdorum, ac reliquarum montanarum auium, gallorum quoque testiculos, potissimùm assatos, anserúmque alas, non tamen veterum, necnon ventriculos, ouáque ipsarum abiectis albuminibus; similiter & gallinarum lutea summopere commendauit Alexander: & vbi sanguis expui desierit (ex eiusdem sententia) pedes suum, & pisces saxatiles, aceto inter coquendum adiecto offerantur: vice quorum tum hœdi, seu etiam castrati (ita vt dixerim) pedibus vtare. Quòd si febris adsit, lac quoque tribuas, caprillum præsertim, aut aliquod ex prædictis cibis cum eo decoquas, potissimùm iis, qui etiam per sanitatem lac assumere consueuerunt. Ex fugacibus fructibus exhibeantur qui modicè adstringant, vt mala præcipuè decocta recenti mulso, vel torrida, pyra, sorba, mespila, raro autem pini fructus, & vuas passas assumant; & si admodum siticulosi fuerint, pepones, cucumerum medulla, ac vua pensilis exhiberi poterunt, eodem Tralliano teste: à ficubus autem, pistaciis, maximéque amygdalis abstineant. Si febri careant, eorum potus sit vinum aquosum, modicũ (vt inquit Paulus) pluuiali aqua dilutum: at si febris adsit, eadem pluuiali aqua pro potu vtantur, aut ea, in qua chalybs ignitus extinctus fuerit: seu coriandrorum præparatorum semina decocta sint, eaque tosta, aut palmulæ, cydonia, pyra, vel reliqua adstringentia poma, aut vitis pampini, portulacæ, seu arnoglossi folia. Vbi verò vires imbecilliores, si vinum rubrum, crassum, austerumque tribueris, ex aliqua prædictarum aquarum dilutum, nihil nocebis. Quòd verò ad curandi rationem attinet, sanguinis reiectatio, quæ ex apertione osculi eius vasis cõtingit, per ea quæ dilatatum os obturant, curari debet, Galeno auctore septimo de compositione medicamentorum secundum locum obturant autem osculum dilatatum medicamenta, quæ vim habent adstringendi: eius verò, quæ ex vasis ruptura fit, curatio per eiusdem conglutinationem perficitur, atqui conglutinatur ruptum per eadem medicamenta adstringentia, & quacunque ipsis in compositione miscentur circa mordacitatem resiccantia, & glutinosum quiddam habentia: quæ idcirco quòd ex lenta, crassaque substantia consistũt, meatus obstruunt, & Græci ἐμπλαστικὰ vocant, vt quinto methodi medendi & quarto & quinto de simplic. med. facul. liquet. Id verò in vtrisque priùs

Medicamẽ- tũ ratio.

cap. 4.

meth. ca. ... quinto de simp.

animaduertendum, nunquid causa ruptionem efficiens desierit, vel adhuc maneat: nanque si desierit, primum sistere sanguinem expedit, post verò (vt inquit Galenus eodem quinto metho. meden.) ruptum vas, aut reseratum sanare, eo conglutinato, vel obstructo. Si autem permaneat adhuc efficiens causa, vtpote abundantia, ea quidem primò vacuanda erit; etenim manente ea, vas etiam plus rumpitur, vt reseratur; ab hinc sanguis supprimendus, moxque vlcus ipsum vasis, vel eius apertio curanda. Desinente itaque effectrice causa, primùm sistere sanguinem expediet, Galeni decreto; post, vlcus sanare: obturato quidem quod perruptum est, auerso autem, atque aliorsum translato, quod per id ferebatur: quãdo si id, eo quo inter initia, impetu confluat, osculúmque vasis pari modo pateat, citiùs planè moriatur animãs, quod profluuio laborat, quàm sanguis cesset effluere: sistitur porro qui è vasis profluit sanguis, aut propterea quod ampliùs non cõfluit, aut quod occlusa diuisio sit, seu conniueat id quod reseratum est, vel propter vtrũque, vt inquit Galenus eodem libro 5. meth. med. id quod ipse dicit esse tutissimum. Hæ quidem sunt communes curandi indicationes cuiusuis cruẽtæ expuitionis, ex diuisione, seu apertione vasorum cuiuslibet partis: est insuper & aliud commune omnium internarum partium affectarũ, vt idem Galenus quarto meth. meden. asserit, vt ea eligantur, quæ animalis naturæ maximè sint familiaria, siue ea cibi sint, siue medicamenta; fugiantur, respuantúrque huic contraria. Verùm quia quæ à partibus indicatio sumitur, ea communibus, quæ iam dictæ sunt curandi indicationibus, veluti auctarium in singulis affectibus accedit, iuxta quam rationem cõtingit & quodammodo curationem variare, ac interim cum prædictis contraria medicamenta miscere, vt patebit, ea de re priuatim ex iam dictis causis cuiuslibet sanguinis reiectationis à quauis parte prouenientis, curationẽ instituere decreuimus: nam si ex gingiuis exit, portulacam manducasse satis est, Celso auctore. Si ex ore, continuisse eo merum vinum, si id parum proficit, acetum; si inter hæc quoque grauiter erumpit (quia consumere hominem potest) commodissimũ est (vt ipse inquit) impetũ eius admota occipitio cucurbitula (sic vt cutis quoque incidatur) auertere. Si id mulieri cui menstrua non feruntur euenit, eandem cucurbitulã, incisis inguinibus eius admouere: cõducit autem eisdem oris collutio ex plantaginis, polygoni, ac portulacæ decocto in aqua pluuia, pauco addito aceto, vel vino rubeo adstringẽti, aut succi eiusdẽ portulacę, polygoni, aut arnoglosi assumptis vnc. iiij. cum rosaceæ, seu myrtinæ aquę libra vna, permisce, & vtare; addas (si lubet) aceti parum. Quòd si adhibitis his adhuc grauiter erumpat sanguis, quo is auertatur, sanguinem mittere, expedit, loco cucurbitulæ humeralem, aut mediam incidens: aut si mulier sit, quæ laborat, cui menstrua non feruntur, in talo venam secare expedit, pari ratione, vt sanguis auertatur. Si verò ex locis circa fauces, aut gurgulionem sanguis feratur, aut per palatum, gargarizare oportet adstringentibus, frontique & capiti admouenda sunt quæ ex naribus sanguinem fundentibus accõmodantur, Paulo teste: quare sufficiunt adstringentia per collutiones, aut gargarismata adhibita frigida; nam à calidis, & rarefacietibus collutionibus plus sanguinis erumpit, vt inquit Aëtius, vel ea, quæ

pli. fac. cap. 4. & Lib. 5. cap. 8. & 10.

Quid primò sit animaduertendum sit pro curatione. cap. 3.

cap. 5

Quid 2. animaduertendum. c. 7

Curatio cruenti sputi, si ex gingiuis proueniat.

Sanguinis missio.

Si ex faucibus proueniat, curatio.

Lib. 8. c. 59

modò ſcripſimus, vel ex his, quæ dicemus, cōponantur; aut ea quæ capite de angina ſcripſimus, & de gurgulionis inflāmatione huc tranferas. Verùm ſi à capite ſanguis feratur, multúſque ſit, qui defertur, euacuatione opus erit, ex eiuſdem Aëtij ſententia: quare citiùs (vt ipſe ait) per nares, aut per venæ alicuius inciſionem euacuare oportet, inferens ex eius verbis, aut ad propinqua deriuandum, aut ad longinquas partes diuertendum eſſe, ne per negligentiā conſuetudo fiat ſanguini in hos locos delabēdi. Sin verò plurimus fuerit fluoris lapſus, acacia ex aceto frontis, atque tēporum partes illiniendæ ſunt, & perſeuerante fluore, cucurbita quoque apponēda (ſubiecta flamma plurima) occipitio, ex Cælij Aureliani ſententia. At ſi ob deſtillationem, ſanguinem reiecerint, ad quamcunque partem feratur, aut quocunque modo excernatur, his venam incidere protinus in principio debes, vt Paulo, & Aëtio viſum eſt: ſecato autem humeralem, aut mediam, niſi vehementer acris humor deſtillauerit: nanque huius curatio patebit, cùm de eroſione tractabimus: ac pro viriū modo ſanguis detrahatur. Acres quoq; clyſteres adhibeātur, frictionibus multis, manibus, brachiis, ac cruribus vtantur; ac vinculis extremæ partes colligentur, poſtea raſo capiti pharmacum ex ſtercore ſylueſtrium columbarum impone, quēadmodum Romæ in ſplendida muliere peregit Galenus vt patet quinto metho. meden. quem demum ſectati Aëtius, & Paulus, & ipſi quoque id ſcriptum reliquerunt: vel aliud ſimile, calidum medicamentum capiti imponas; vel candenti ferro inuſtio in capite fiat, ex Tralliani decreto: & velut idem Galenus interpoſitis tribus horis, in balneum demum mulierem duxit, ac lauit, deinde caput idoneo pilo contexit, nutriuítque eam ſola ſorbitione, fructúſque quoſdam auſteros dedit; deinde cùm dormitura eſſet, recētem theriacam circiter quatuor menſes ante confectam tribuit, ad fabæque magnitudinem veſperi rurſus eam dedit, quamuis pridie hoc longè ampliùs accepiſſet, & tertio die mane mel coctum copioſè exhibuit, ac reliqua probè miniſtrauit, vt præcitato loco pat t; pariter & tu ſimiliter affectos curabis. Quod ſi malum in vetuſtatem incidit, cucurbitula quoque occipitio defigenda erit, iuxta Pauli ſententiam. At ſi neque his malum cedat, reliqua, quæ ab eodem Galeno citato loco, ac Aëtio, & Paulo conſcribuntur, commodiſsimè adhibeantur, quoad curatio perficiatur. His verò qui ſanguinem euomunt (ex Archigenis ſententia) vena quoque ſtatim incidenda eſt, in cubito ſuperior, humeralis appellata, etiā ſi ex hepate in ipſum ventrem deferatur. Si verò à ſplene ſanguis feratur ad ventrem ipſum, incidenda vena erit, quæ inter paruum & annularem digitum in ſiniſtra manu eſt, ſic nanque probè, ac propriè auxiliaberis. Cæterū tum cibos, tum potus quodammodo magis adſtringentes, pariter & medicamenta, his qui ex ventre ſanguinem reiectant, non tamē vehemēter adſtringentes, neque vehemēter actu frigidos præbe. Qua de re vbi exiguum vas eſt, quod perruptum eſt, vel modicè recluſum, ſic vt non multus ſit, qui ex eo profluit ſanguis, Galeni auctoritate, eodem 5. metho. med. ex vino nigro auſtero, vtilia medicamēta ſunt (præcedente tamen venæ ſectione non ſemel duntaxat, ſed bis, aut ter ſi opus fuerit) aloë, manna thuris, pini cortex, lemnium ſigillū, ac lapis hæmatites: quòd ſi nec genus id vini præſto ſit, coquenda in aqua ſunt (vt ipſe inquit) pluuia, addo ego, aut in aqua chalybs ignitus fuerit extinctus, rubri germina, aut canirubi, myrti, lētiſci, ſeu hederæ; fructus quoque, ſiue cortex, ſiue germē, maximè cotoneorū, itémq; myrtorū, & meſpillorū, ibi decoquātur, & (vt ſummatim dicam) omniū quibus adſtrictoria vis ineſt, idonea prēſidia ſunt. Sin autem perruptum vas magnū eſt, aut vehemēter recluſum hiat, vt propterea multus profluat ſanguis, vtique adſtringentibus magis medicamētis eſt opus, veluti balauſtio, hypociſtide, rhoë, omphacio, acacia, gallis immaturis, & malicorio. Ex Aëtij verò ſententia eis, qui ob apertionē oris venarū, aut rupturam ſanguinē reiectant, ac non tuſsiunt, optimè conducunt acetum, & portulaca comeſta: efficacior quoque exiſtit eiuſdē portulacæ ſiccus bibitus, aut plātaginis, vel ſanguinariæ; poterūt verò cuiuſque ſucci vnc. iiij. v. vel vj. exhiberi. Decoctum inſuper radicis ſymphiti, atque ipſam quoque ſiccam tritam, potuíque inſperſam cōmendat Aëtius; itē centaurij radicis drac. ij. aut lapidis hæmatitis drac. j. aut radicis equiſeti tātundem ſummopere approbat. Cētaurij radicē cū aqua febricitātibus, cū vino febre carentibus exhibet, lapidē hæmatitē cum ſucco mali punici; & (vt ſummatim dicā) curare eos oportet adſtringētibus, & refrigerantibus, prout decretū reliquit Hippoc. apho. 37. lib. 7. At ſanguine in vētriculo grumi inſtar concreto, iuſsit Paulus coagulū potandū eſſe, maximè leporinū, aut thymū, vel thymbrā cū aceto, vel etiam vacuari debēt ex lacte ſciſsili, aut ex aloë, vt ipſe inquit; in quē vſum ſi poſcā tepidā ſorbeant, nō parùm cōfert. Poſſunt quoque extrinſecus profluenti particulæ, ventriculo videlicet, iocinori, aut ſpleni admoueri tū adſtringentia, tum citra adſtrictionē frigida: verùm nec omnino, nec ſine diſcrimine, nec omni tēpore loca, quæ circa particulam, vnde ſanguis profluit ſunt poſita, refrigeranda ſunt, ex Galeni ſententia, eodem quinto method. med. imò poſteaquam in alia priùs loca auerteris, non ſemel tantùm, ſed ſecundò, & tertiò: ſi opus fuerit, nec ad vnā duntaxat partē ſed ad plures, nec vno auerſionis modo, ſed cōpluribus vſus fueris: ſanguinis videlicet miſsione artuū frictione, deuinctionéque: tunc nanque circa afflictam partem tum adſtringentia, tum frigida admoueri poſſunt, alias manifeſtè læſos ægrotantes videbis, cùm ſanguinē ipſum intro cōpellant, ac venas, quæ in alto ſunt, implere videātur, nec minùs quo medicamētorum vis ad interna magis penetrare valeat, acetū cum eis permiſceri debet. Quare ventriculi partes ab extra illinias ex roſaceo, & melino, aut myrteo cum aceti modico, aut vino auſtero: immutētur autem crebriùs, ne ſi excalfiāt, rurſus ab eis ſanguinis commotio, ac irritaceo quæpiā oriatur: poterūt inſuper epithemata in hunc modū parari. Excipe ſucci plātaginis, & portulacæ, ſeu ſanguinariæ, aut omphacij ana libram j. aquæ plantaginis, & roſarū vnc. viij. aceti vnc. ij. omnibus ſimul mixtis, fiant epithemata; quæ non minùs conferūt, ſi ſupra iocinoris, lienis partes admoueātur, vbi ex his ſanguinis profluuiū ortū ducat. Ex iocinore inſuper ſi fiat, nedū prædictis, ſed ſolani quoque, aut lactucæ ſucco vti poteris; nā in his frigido eſt vtendū, vt inquit Hippocrates apho. 23. lib. 5. vnde fluit ſanguis, aut fluxurus eſt, nō ad ipſas, ſed circa ea, vnde influit. Si verò ex refrigeratis ſpiritus inſtrumentis ſanguinem reiecerint, his è veſtigio venam ſecare couuenit, ac bis

eodem

Loco citato.
Si ex capite prouenient, curatio.
Si ob deſtillationē ſputio cruenta fiat, curatio.
Paul. lib. 3. cap. 31
Aët. li. 8. cap. 60
cap. 13
Locis citatis.
Vomitus ſanguinis curatio.
cap. 5
Lib. 8. c. 63
Loco citato.
Si ex alijs cauſis eadē vaſa rumpantur, aut reſerentur, curatio.
cap. 8.
Lib. 8. c. 62
Loco citat.
4. met. c. 7. Documētū Galeni 7. de cōpo. medic. ſec. loc. cap. 4.

eodem die, & deinde rursus postridie bis, Galeni decreto 5. metho. meden. si tamen ætas, aut vires non prohibeant, paulatim tamen euacuatio facienda erit, vt ad contrarium diuersio fiat: eius enim gratia venæ sectio adhibetur, vt inquit Aëtius: nec minus tempore intermedio, artuum, ac extremarum partium frictione, & ligatione vtare iuxta eorūdem sententiam; toti autem pectori ceratum, quod ex tapsia conficitur, post alteram sanguinis detractionem, secundo die imponendum, mox vesperi, ne supra modum calfaciat, id auferendum præcipiebat idem Galenus, ac rursus tertio die, ad tres horas imponendum. Cùm verò spiritui delegatæ partes in naturali temperamento essent, & totum corpus vacuatum, diaspermaton ad vesperam exhibebat, non semel dūtaxat, eo quod somnū conciliabat, sensum doloris leuabat, & siccandi vim habebat, postremo Tabias ægrum dimittebat: loco autem cerati ex tapsia, ac medicamenti, quod diaspermaton appellatur, aliis vtare similem vim habentibus calfaciendi, & exsiccandi, ac somnum conciliandi, non tamen supra modum, quo naturale temperamentum spiritus instrumenta sibi ipsis vendicent: mittas quoque & tu ægrum Tabias, in loca videlicet iuxta posita, si Neapoli, vel aliis in locis non valde remotis fuerit æger. At qui spiritus vasis disruptis, aut eorum oris patefactis, ex quauis alia causa sanguinem reiiciunt, incidere iis statim venam cōuenit, cubiti internam, vt Galenus præcipit eodem lib. 5. meth. med. & post eum Paulus, & Aëtius: à qua bis, terque postea sanguis est detrahendus, paulatim tamen, gratia diuertendi: non enim euacuatione indigent tales, nimirū ab affectione ipsa euacuati, vt inquit Aëtius. Quod si cubiti venæ in conspectum non venerint, etiam ex venis in talo sanguinem mittere expedit, imò multo magis proficere testatur Alexander: nam ad longinquiores partes diuersio fit. Cuius etiam causa artus omnes fricandi vinciēdique sunt, posteà verò quàm hæc facta fuerint, primùm posca, tum diluta, tum tepida potui est offerenda, quo si quis in viscere trombus, id est, cruor concretus latitet, resolutus expuatur, atque hoc nihil vetat, bis, térve, ternis horis facere, vt idem Galenus asserit: poteris autem eiusdem poscæ vnc. iij. vel iiij. aut saltem ij. qualibet vice exhibere. Ab iis verò aliquod eorum quæ tum emplasticam vim habeant, tum adstringant, medicamentum exhibendum; idque aut ex posca diluta primùm, aut ex malorum, myrtorúmve, vel alicuius eiusmodi mox dictorum adstringentium decocto: inter omnia verò puluis radicis symphyti, althææ, vel equiseti, aut earum decoctum confert; similiter terra lemnia, bolus armenia, lapis hæmatites cum alicuius (ex prædictis adstringentibus) decocto magnopere conducunt, Tralliano auctore: nec minus & cunctis prędictis adstringentibus medicamentis commodè vti poteris: illud tamen perpetuò seruari debet ex Galeni decreto tum 4. metho. meden. tum 7. de compositione medicamentorum secūd. locos, quod congruenti mensura prædictis medicamētis, in his qui ex pulmone, aut thorace, aut aspera arteria sanguinem reiectant, misceātur tum calida, tum tenuium partium existentia; quamuis vasorum rupturæ, ac reserationi sint infestissima, gratia scilicet distributionis ipsorum medicamentorum: etenim adstringētia, & viscosa, ac tenacia sibiipsis vias præcludunt, quare opus habent facultate ipsis viam struente, ac præparante. Quapropter omnibus medicamentis, quæ thoracis, & pulmonum vlceribus sunt destinata, mel admiscendum erit: est nanque ipsum veluti instrumentum quoddam digestionis eorum in corpus, ac celeris transitus, veluti vehiculum, vt patet eodem 4. libr. method. medend. in huncmet vsum post venæ sectionem, & poscæ assumptionem, puluerem ex rhabarbaro sine spica drach. j. vel scrup. iiij. assumentes, mumia gran. v. (si ea haberi poterit) vel vj. rubeæque tinctorum gran. iij. vel iiij. cum adstringenti vino rubeo, aut plantaginis aqua, exiguo aceto iniecto exhibemus: ex hoc nanque medicamento nedum concretus sanguis resoluitur, sed foras propellitur, atque expurgatur, ruptúmque vas, seu reseratum sanatur. Ex compositis medicamentis vtimur trochiscis è spodio, aut terra lemnia, seu è succino: similiter & syrupis, myrtino, è portulaca, rosaceo, saccharóque rosaceo, rosaceóque melle, è quibus in commodiorem vsum compositum quoddam medicamentum parari poterit, vt Recipe syrupi myrtini, & è portulaca, singulorum vnc. ij. sacchari, mellisque rosacei ana vnc. j. tragacanthi, amyli vtriusque drac. j. & s. pulueris radicis symphiti, terræ lemniæ, boli armeniæ & lapidis hæmatitis ana scrup. ij. fiat in modum eclegmatis, iubeásque sæpiùs id in ore contineri, paulatímque ęger supinus cubans permittat in asperam arteriam defluere, quomodo (vt inquit Galenus) nedum vis, sed medicamenti substantia sensim, & paulatim per ipsam asperam arteriam influit, vt 4. & quinto metho. meden. liquet; prædicto quoque medicamento addere poteris (si videbitur) drac. j. vel scrup. ij. alicuius ex prædictis trochiscis, vel si malit æger in forma solida potius medicamentum ore continere, hoc modo paretur, Excipe diacodij drac. ij. boli armeniæ, corallorū rubeorū, lapidis hæmatitis ana scrup. j. pulueris radicis symphiti, & terræ lemniæ, vtriusq; scrup. s. tragacāthi, amyli, & gummi arabici ana drac. s. syrupi myrtini, aut de portulaca, & sacchari rosacei ana drac. iij. cū saccharo dissoluto in aqua rosacea, aut myrtillorū, quantùm satis sit, fiat medicamentū in tabellis. Rursus licet in prædictis infestissimum sit illud genus pharmacorum, quod in tantùm refrigerat, vt affectio stupefiat, Galeno auctore 7. de compositione medicamentorum secundum locos, tamen etiam hæc quandoque admiscentur medicamentis ad hęmoptoicos conuenienter paratis, vt quæ altiorem somnum, ac soporem inducant, & commodissima sunt his, qui à tussi lancinantur, sistentia nimirum sanguinem, qui ad effectum vas defertur, atque hoc per suam frigiditatem, in quem vsum scrup. ij. vel drac. j. philonij persici, aut romani cum astringenti vino, aut plantaginis aqua exhibere ægris consueuimus, nō semel duntaxat, sed bis, & ter, vbi opus fuerit, vrgente videlicet sanguinis profluuio, nec prædictis medicamentis cedente: virésque nō imbecilliores fuerint. Forinsecus autem pectori irrigatio adhibenda erit ex vino adstringēte, cum oleo rosaceo, aut myrteo, ex Aëtij sententia, aut supra id, quod dolet imponenda extrinsecus spongia est, ex tepente posca, vt inquit Paulus, & à septimo die irrigatio fiat cum rosaceo, vel myrteo, vel lentiscinio: cui interim vinum austerum sit additum, interim acetum potissimùm vbi multa sanguinis fiat eruptio, & in æstate, robusto, & carnoso existente ægro, nec tussis adsit, præsertim valida; aut huiusmodi cataplasma admoueatur, quod ex palmis, acacia, alumine, mali-

V

corio, symphyto, hordei, & lentium farina apparatur, vt Aëtio visum est, vel iuxta Pauli auctoritatem, ex farinæ pollinæ, & manna thuris cum aceto accommodentur; vel alumen, acaciam, vel malicorium, vel gallam cum aceto, vel palmulas cum polentis, & malis cidoniis in vino austero decoctis adhibeto: aut foliorum plantaginis, portulacæ, & sanguinariæ manip. j. contundito, additóque mannæ, thuris, aluminis, malicorij ac radicis symphiti, singulorum drac. j. hordeaceæque farinæ drac. ij. palmularum, & cydoniorum in vino austero decoctorum ana drac iij. fiat cataplasma cum posca, aut vino austero; aliquando autem acaciam, aloëm, aut omphacium cum his permiscere conuenit. At Galenus eodem lib. 5. metho. med. ex melino, rosoceóve pectus madefieri (si æstas sit) vndique, sin hyems, nardino vnguento præcipit: dátq; veniam, vt aliis quoque emplasticis medicamentis vti possit, si placet: asseritque nonnullos hac affectione laborantes curasse, ad quos statim vt malum senserunt, accessit, quo cruētum adhuc vulnus fuerit, priusquam phlegmonem excitet, nam si ea semel inuaserit, exigua spes est, vt ipse inquit, eius postea glutinandi, in longiùs tamen trahere potest tempus, potissimùm pulmonis vasis disruptis. Quòd si reiectionem sanguinis vase exeso, ex quibuscunque tandem partibus fieri contingat, per renutritionem erosorum curabitur, Galeno teste 7. de compositione medicamentorum secundum locos: renutriuntur autem corrosa (vt ipse inquit) per cibos boni succi, & pharmaca carnem gignentia (sarcotica à Græcis appellata) ea de re (vt testatur Alexander) non ampliùs medicamentis, aut cibis admodum adstringentibus, aut acidis, sed potiùs iis, qui contemperare, mutare, & alterare humoris, qui erosionē excitarit, acrimoniam possunt, vti oportet, nisi profusior hæmorrhagia fuerit: nam tunc iis, quæ vehementissimè adstringunt, vtendum medicamentis est, quoad vehemens eius impetus frangatur, vt testatur Galenus v. meth. med. Quapropter ptisana ægros alere conuenit, aut alica seu reliquis cibis, quibus nihil adsit, aut salsum, aut acidum, imò nulla alia tenuis qualitas, sed è contrario, quæ magis implentem, obturantémque ipsam reddere queant, ex mente Alexandri; velut est amylum frumentaceum. Ex oleribus competunt intybum, cichorium, buglossum, lactuca: procedente verò tempore, vbi vires infirmas habeant, citra salem offerre expedit carnes gallinarum, pullorum, caponum, perdicum, phasianorum, starnarum, turdorum, ac reliquarum montanarum auium, interim hedorum, seu castratorum, vt ita dixerim, aut suum pedes cum ptisana decoctos assumant; & (vt summatim dicam) cibis vtātur boni succi, vt diximus qui etiam humoris influentis acrimoniam obtundere, & crassiorem reddere possint, potissimùm vbi ex acri destillatione, pulmoni, seu thoraci erosio fiat; ab acidis, salsis, potissimùm veteri caseo abstinentes, licet molli, atque recenti caseo, præsertim caprillo, aut bubulo (vt Alexāder inquit) commodè vti possint, tanquam vtili existente. Pro potu aqua vtantur decocta cum semine coriandrorum præparatorum, paucō cinnamomo, aut glycyrrhizæ radice; vino quoque (vbi assueti fuerint) eo vti aquoso, aut parum rubeo, subadstringenti conuenit. Destillante autem acri humore, præsertim ad pulmonem, aut pectus, toti corpori, consulendum erit, quo sistatur erosio, Galeni auctoritate, eodē 5. metho. med. & quamuis Paulus, & Alexander præcipiāt caueri debere sanguinis missionem, præsertim vbi admodum acris fuerit destillatio, nam magna ex parte corpus eorum, qui ex erosione sanguinem reddunt, gracile, atque persiccum est, tamen Galeni auctoritate freti præcitato lib. 5. meth. med. vbi validi fuerint, multique sanguinis, iis statim à principio sanguis detrahendus erit, id quod nec Alexander nec Paulus negarūt. Atsi parum habere sanguinis videbuntur, ij ad quendam succum probiorem, proba victus ratione reduci debent, deinde sanguinem detrahere poteris: & si res suaserit, denuò sanguinem mittere expedit, potissimum quibus veluti limus quidā vitiosus, & crassus totus fuerit sanguis: hoc itaque seruandum in venæ sectione erit; vtrisq; tamen id commune existat, ne multa copia sanguinis semel extrahatur, potissimùm iis qui parum habere sanguinis videbuntur, eúmque vitiosum. Sanguine verò detracto tum reficiendi ægri sunt, tum purgandi, ac rursus post purgationem reficiendi, & potissimùm vbi ceu salsilaginem sputum suum sentire se aiunt, quamuis longo tempore omnino opus sit, vt Galenus inquit, quo succi huiusmodi corrigatur vitium. At vbi congestus fuerit vitiosus eiusmodi, etsi etiamnum sanguinem non reiiciant, vt ab eo præseruentur, quæ acres humores purgare possunt, medicamenta propinanda sunt: priùs tamen ipsis alteratis, ac contemperatis quodámodo, ex syrupi, videlicet violacei, rosacei, ex nymphæa, seu papauere, myrtini, aut de cannis exhibitione cum hordei, buglossi; seu borraginis aqua; quorum medicamentorū copiam, tum capite de destillatione, tum cap. de tussi, cōscripsimus. Illud autem perpetuò in eorum exhibitione seruabis, vt quæ magis familiaria, ac lenia sunt eligas, vitésque acriora, calidiora, ac sicciora; quæ insuper non semel tantùm prębeas, quinimo bis, & sæpiùs, vbi oporteat: nam longo tēpore (vt diximus) ex Galeni auctoritate, omnino opus est, vt succi corrigatur vitium, potissimùm si ex eo in pulmone erosio facta fuerit. Quapropter Galenus eos, qui planè deplorati non sunt, omnes seruari fatetur per hæc tria, per sanguinis videlicet missionem, purgationem, ea quæ caput roborant: non enim in huiusmodi affectibus à paruis auxiliis incipiendum est, veluti Erasistrato visum fuit: nam in morbis, in quibus periculum non imminet, à paruis incipiendum auxiliis est, quòd si nihil profecerint, aggredienda maiora sunt: at vbi periculum maximum impendet, à maximis quoque auxiliis exordiendum est; nam ad vltimos morbos vltima prorsus remedia maximè valere Hippocrates decretum reliquit: ea de re non immeritò statim circa initia venæ sectione (si nihil prohibeat) ac purgatione vtendū: nec minùs & capiti confestim prospiciendum, ne ex eo in pulmonem, aut pectus aliquid defluat, in quem vsum cōducit si drac. j. infrascripti pulueris sumatur. Excipit autē seminis hyoscyami, & papaueris albi, singulorum scrup. s. seminum coriandrorum præparatorum drac. j. corticum thuris, gra. ij. mastiches gra. iiij. pulueris hirūdinis præparatæ drac. s. sacchari vnc. iiij. tempus autem sumēdi est post duas, vel tres horas à cœna ante somnum, vel pilulas duas deuorēt ex pilulis de cynoglossa. Nicolai loco medicaminis, quod diaspermaton appellatur. Ex cerati quoq; vsu, quod fit ex thapsia, capiti prouidebitur, vt testatur Galenus in acri destillatione, vice cuius eo loco quo sagittalis sutura coronali com-

Marginal notes: Cap. 8. Cruēti sputi ex vasorum exesione, curatio. — Cap. 4. — Cap. 6. Victus ratio. — Medicamētorū ratio. Venæ sectio. — c. 13. & 14. — c. 12. Alexan. aduersus Gale. rationes. — Gal. defensio.

committitur, aut sinapismo, aut ignito cauterio vtare, vel si tutius eo vti volueris, quamuis minùs quodammodo conferat, inter primam & secundam ceruicis vertebram locum inuras. Atque hæc quidem Galeno auctore, eodem quinto methodi medendi cap.14. in principio peragenda sunt: aduersus quem acerrimè Alexander insurgit: asserens capiti adhibenda non esse acriora medicamenta, quæ ex thapsia, aut columbarum stercore, aut sinapi parantur, cùm magis intemperatum caput reddant, & quæ ab eo in thoracem, aut pulmonem cõfluunt, acriora efficiunt: qua ratione humectantibus potiùs, refrigerantibúsque caput ipsum statim inter initia vti debere præcipit, ac cauenda esse acria, siccantia, & calfacientia, vt quæ intemperiem capitis adaugeant, & erosionem magis intendant, quàm curent: fieri enim nequit (vt idem Trallianus asserit) vt tussis desinat, aut affectæ particulę non exedãtur, nisi acris, tenuísque ex capite influxus cessauerit, id quod probè fiet, si quæ refrigerare, & humectare possunt, capiti admouerimus, propterea rosaceũ & per se, & cum frigida aqua modica admouendum præcipit: ad balneúmque ægros ducendos esse; & cùm hoc fiat, rosaceum, vel oxyrrhodinũ frigidum superinfundendum. At pace Tralliani dixerim, Galenum mox circa initia in acri destillatione, acria quoque medicaměta capiti adhibere, nõ quo ipsius intemperiem, quę calida quoque est, curaret, verùm vt excremětum, seu superflua humiditas, licet acris, quæ à capite defluit, partim exsiccaretur, partim etiam ex intro foras traheretur, atque per cutim vacuaretur: de eo nanque in principio valde sollicitum esse oportet, vt idemmet testis est Galen. præcitato libro quinto methodi medendi, vt neque tussiant ægri, neque ex capite aliquid in pulmonẽ defluat: nam si fluat, & tussiant, necesse est & affectæ partes magis extendãtur, atque ita temporis spacio omnino insanabiles fieri, præsertim si pulmo affectus fuerit. Maius itaque commodum comparatur ęgro ex destillationis inhibitione, tum propter eius exsiccationem, tum etiam reuulsionem, quàm incommodum ex eo quod calidam intemperiem prędicta medicamenta adaugeant, quæ postea alterantibus, contemperantibúsque, ac leniětibus quibusdam medicamentis adhibitis curari poterit: cùm priùs quæ redundant superflua in quauis parte vacuanda sint, & deinde partis intemperies corrigenda, vt apud omnes conuenit medicos, & non econtra, præsertim vbi ea ad partes confluant, in quibus nisi defluxus inhibeatur, omnino insanabiles affectus pariunt, veluti in hac, de qua loquimur fluxione, contingeret. Vbi verò hæc non impěderent particula, in calida fluxione post redundãtium humorum vacuationem, ea quæ infrigidant, pro eius alteratione, capiti admouere hæsitaret nemo, & non calida, cùm si caput ex calida intemperie male habet, talia medicamenta noceant: vt igitur eius temperamentum melius reddamus, præstat ipsum rosaceo perungere, atque æstatis tempore præstantius erit, eo quod ex crudo oleo, quod omphacinum vocant, componitur, vti: quemadmodum idemmet Galen. præcipit sexto de Sanitate tuenda, cap.9. damnans medicamentum, quod ex thapsia, & sinapi componitur, cùm ex calida capitis intemperie fluxio fiat, eósque balneari iubet, frequenti balneo potabilis aquæ, quo & calidos vapores, qui in capite sunt, euocemus, & totum capitis temperamentũ meliùs reddamus: nec minùs balneum ipsum prædictis libro quinto methodi med. commendauit. prædicti quoque sunt (eodem Galeno teste) qui maximè lac requirunt, neglectóque eo omnium maximè sunt insanabiles, præcipuè vbi ex capite aliquid in pulmonem defluat, de quo Alexãder, Galenum in hoc sectatus talia protulit verba, Omnes autem lacte vtantur, molli recentíque caseo, præsertim caprillo, aut bubulo: neque enim medicamentum, aut cibus, aut aliud quippiam adeo accõmodum ipsis est, aut vtile, atque lac, & qui per initia solo ipso cõstanter longiori těpore vsi sunt, omnes in totum cõsanuerunt: assumant autem ipsum à balneo aquę dulcis ad vnguem těperatè calidæ, vtpote iucundissima cùm sit, non modò acres contemperat humores, vt diximus, verùm etiam naturam ad explicandam se, atque ad dulcedinem, quam præstat, quoque versus extendendam prouocat, contraria videlicet ratione iis, quæ sunt iniucunda; ab iis enim recedit, fugítque ad profundum: inducta itaque capra, in ipsam: in qua æger iacet, domum expedit, vt quam minimo tempore extractum ab vberibus lac in aëre ambiěte moretur; propterea quòd (vt inquit Galenus septimo methodi medendi cap. sexto,) celerrimè mutari sit aptum, ita vt calens adhuc ex mammillis in ægri ventriculum quàm ocyssimè transferatur: erit insuper mellis tepidi pauxillum miscendum, ex eiusdem Galeni decreto, potissimum si cui cogi in ventriculo solet, erit quoq; & ipsum mel, velut instrumentum quoddam digestionis ipsius lactis ac celeris transitus velut vehiculum, cum eo, quod nec vlceri nocebit, ex eiusdem Galeni sententia quarto Methodi medědi, vt paulò ante dictũ est. Sit autem lactis quantitas ab vnc. iij. vsque ad vj. pro diuersa corporum natura, ætate, & cõsuetudine, ac reliquis: mellis autem, vel rosacei mellis, quo ipse potiùs vtor, quarta pars, aut medietas vnciæ vnius. Si verò profusior ex erosione hæmorrhagia accidat, iis, quæ vehementissimè adstringunt (vt diximus) vtendum medicamentis est, quorum copiam etiam paulò ante conscripsimus, quoad vehemens eius impetus frangatur. reliquo verò tempore iis quæ celerrimè erosionem lenire possunt, modicè siccantibus, & ad cicatricem ducentibus vti licet, ex Tralliani sententia, inter quæ principatum obtinet lapis hæmatites cum succo polygoni, aut etiam ex aqua sola tepida, pauco vino, aut lacte exhibeatur. Tribuas verò eiusdem lapidis hæmatitis in tenuissimum pollinem detriti scrupul. j. aut ij. paulò ampliùs, minúsve, non semel duntaxat, sed sæpius. In eundem vsum conferunt bolus armenia, aut terra lemnia, si simili modo præbeantur. Sunt quoque & alia medicamenta simplicia, & composita, quibus ij curiosè vti debent, quæ siccam, & acrem qualitatem sustinent, vbi malum prędictis non cedat, & phlegmone superuenerit: quæ tametsi non adeò opitulari possint, vt prædicta, erosionem tamen adhuc latiùs serpere non permittunt, quæ porrò exhibenda etiam ægris sunt, vt longiori tempore viuere possint: nanque ij saltem ex huiusmodi medicamentis id lucri faciunt, ne (vt diximus) exulceratio vltra progrediatur, ac maior fiat, sed siccata, ac veluti callo durata, longiori vita frui hominem permittat, quanquàm omninò insanabilis sit, vt ex eiusdem Galeni sententia liquet, præcitato libro quinto meth. meden. cap.14. & nos dicemus sequenti capite de tabe.

[Margin notes: c.14 — Alexandri aduersus Gal. rationes. — Gal. defensio. — cap.14 — Loco citat — Libro 5. metho. c.12. & 7. Meth. c. 6. & alibi. Cap. vlti.]

Περὶ πλευρίτιδος. *De laterali dolore seu morbo.*

CAPVT L.

INter eos affectus præter naturam, quibus à læsa particula nomen est inditum, vt patet.2.methodi meden.cap.2. connumeratur is, qui à Grecis πλευρί-τις, à Latinis verò lateralis morbus nuncupatur, quamuis, si verbum verbo reddatur, non minus lateralis, quàm costalis dolor, seu morbus appellari deberet: nam quod à Græcis πλευρὰ dicitur, Latinè nedum latus, verùm etiam costas significat. Qua ratione πλευρίτις quoque non magis affectum lateralem, quàm costalem significare poterit, verùm quoniam impropriè costalis diceretur, cùm costæ ipsæ haudquaquam in hoc vitio afficiantur, ea de re potiùs à Latinis lateralis, quàm costalis morbus, seu dolor appellatur, etsi costæ ipsæ tam veræ scilicet, quàm nothæ eas partes, quas Latini medici latera appellant, occupent. Quòd verò has partes Latini latera nuncupẽt, testis est Celsus cap. 6.libri 4.cùm dixit, stomachus lateribus cingitur, intelligens per stomachum gulam ipsam, id quod etiam significauit cap.5.eiusdem 4.cùm dixit, Faucibus subest stomachus: & cap.1. eiusdẽ dicebat, Stomachus interior ad ventriculum fertur. Latera itaq; eas duntaxat partes (Celso auctore) appellare debemus, quæ costis ipsis circunscribuntur, & non eas quas Græci λάγονας, καὶ κενεῶνας καὶ λαπάρας, velut quidam intelligi volũt: harum nanque partium Latini nullum habent peculiare nomen, præterquàm si ilia dicant, vulgò fianchi. Verùm quoniam, nõ de quolibet laterum dolore hîc pertractare intendimus, sed de eo duntaxat, qui acutus morbus est, ac propriè πλευριτικὸς à Græcis nominatur, vt inquit Celsus: propterea licebit, hunc non dolorem, sed morbum lateralem appellare, quo ab aliis laterum doloribus secernatur. Sunt nanque laterum complures partes, præter costas, & cutim: nempe thoracis, & intercostales musculi, cùm interni, tum externi: nam duo sunt huiusmodi musculorum genera, vt Galenus inquit quinto de locis affectis, & preter has, ea existit membrana, quæ costas cingit, à Græcis ὑμὴν ὑπεζωκὸς, καὶ περιζωκὸς, à Latinis subcingens, seu circumcingens membrana dicta. Quare cùm morbum lateralem dicimus, non omnes aut plures laterum partes affectas esse intelligi volumus, sed prædicta subcingentem costas membranam: quamuis vbi ipsa primario affectu infestatur, aliquando inter costalium musculorum, internorum presertim partes ei consentiunt, queadmodum & ipsis primò affectis contingit interdũ mẽbranam ipsam similiter eis cõsentire. Verùm exquisita pleuritis, de qua modo sermonem facimus, erit, vbi cingens costas membrana primario affectu laborat, eodem Galeno auctore, præcitato 5.de Locis affectis. Hæc (inquam) cùm laterum pars vna sit, non immeritò à parte nomẽ sumpsit; quæ nihil aliud est, quàm inflãmatio eiusdem subcingentis costas membranæ, vt libro de constit.artis medicæ. cap.15. 2.& 5.de locis affect.4.de causis pulsuum, cap.8.secundo de crisib. cap.10. & sexcentis aliis in locis testatur Galenus, quem etiam sectati sunt Paulus. Alexãder, ac Aëtius in propriis cap. Cùm autem inflammationem dicimus, nõ siccam, sed humidam intelligi volumus, nec vt ortam à sanguine optimo, ac mediocrem crassitudinem obtinente, aut bile dũtaxat, sed ex quouis affluente sanguine, siue optimus fuerit, siue biliosus, siue pituitosus, siue mela ncholicus: nanque inflammatio vnaquęque ex alicuius humoris fit superabundãtia, Galeno teste commento aphoris. 33.6.lib. Appellat itaque Galenus interdum inflammationem, ex quouis redundante fiat humore, siue sanguis fuerit, siue alius quispiam, quemadmodum eodem commento, 2.& 5.de locis affect. lib.de constitut. artis medicæ. cap.15. ac secundo de differen. febr.c.9. & ferè innumeris aliis in locis patet. Hoc itaque modo cum eodem Galeno, cùm morbũ lateralem, inflammationem subcingentis membranę dicimus esse, inflammationem ipsam significari volumus: ex quibus etiam liquet, quòd pars illa lateris, quæ patitur in exquisito morbo laterali, est mẽbrana modò dicta, quæ costis subtẽditur, quemadmodum secundo lib.de crisibus, cap.10. quinto de locis affect.cap.3. libro de constit. artis medic. cap.15. & plerisque aliis in locis scriptum reliquit Galenus: id quod etiam ex nonnullis indiciis patebit: nam cùm eadem membrana vnum sit ex spirandi instrumentis, necessariò ea oblæsa, animal difficilem habebit respirationem. Item ex proprio symptomate ipsorum etiam instrumentorum spiritus, tussi videlicet, quæ confestim ea affecta excitatur, tãquam naturale quoddam accidẽs, nedum ipsius verùm etiam, & reliquarum partiũ respirationi seruiẽtium. Insuper ex dolore cum positu eam affectam esse, manifestabitur: sed potissimùm ex doloris specie; quoniam pungens erit: nanque hic dolor circa membranas potissimùm consistit, sentientes siquidem, vt patet secundo de locis affectis, cap.5. Quapropter subcingens membrana, quoniam neruosa est, & partis affectæ substãtia firmatur ad costam; quoniam in hac situs est perpessus locus, vt inquit Galen.lib.de constitut. artis medic. propterea dolorem inuehit necessariò punctorium, cùm inflãmata ea sit, longéq; extenditur, & latissimè quoque diffunditur dolor ipse: quia quæ patitur pars, membrana est, ac ad plurimùm spacij extenta. Quoniam verò nonnulla alia subcingentis membranæ affectæ indicia sunt, quæ simul & affectum indicant: ea de re ipsius affectus dignotionem aggrediẽtes, singulas communes notas examinabimus, ac ipsius affectus quoque proprias, qui cum phlegmone sit, vt diximus, morbúsq; in magnitudine, intemperie, ac soluta continuitate, ea ratione ex necessitate symptomata habebit, tumorem preter naturam, ruborem, ac dolorem: quorum duo, tumor videlicet, & rubor nunc sub sermonem non cadunt: relinquitur ergo dolor solus, qui ad costas firmatur, pungénsq; fit, vt diximus. Verùm dolet homo, quoniã affectus phlegmone est: atqui species doloris punctoria existit, propter assignatas causas: pulsatorius autem dolor in laterali morbo euenire non potest, vt Galenus inquit eodem secundo de Locis affectis, cap.3. nanque is dolor per affectus inflammatorios fit, in corporibus sensibilibus, propriè & primario affectu existente in ipsis arteriis, aut saltem per consensum affectis, eo quòd viciniorũ contactu premantur. Verùm subcingentem costas tunicam haudquaquam attingũt arteriæ, & si sensu prædita sit; neque ea inflammata per contactũ eædem premi possunt, sed vbi costis vicina sit, necessario ea ab ipsis comprimitur: arteriæ verò quæ per intercostalia vocata spacia, & per crassas, laxásque laterum partes extenduntur, ac in profundo magis delitescunt, premi ab inflammata membrana haudquaquam possunt. Consequitur item inflammationem

Lib.8.c.6.

Cap.3.

Quid per morbũ lateralem intelligendũ sit.

Lateralis morb⁹ quid sit.

Citato c.3.

2.de loc.affect. cap.9

5.de loc.affect. cap.3.

Pau. lib.3. cap.33.

Alex. li.8. cap.1

Aet.libr.8. cap.68

2. [de loc.] aff. 5.de [loc.] cap.[3.]

Pa[rs] in [...]

[Q]ualis sit [...]tio in [m]orb. late[r]ali.

Duo ab inflammatione inseparabilia.

Qualis sit pleuriticorum pulsus.

tionem hanc non modò difficultas respirationis in genere, sed in specie, frequens erit, & exigua, Galeno teste, tum quinto de locis affectis, cap. 3. tum libro de constitut. artis medicæ, cap. 15. nam licet inflammationis ratione magna esse deberet, vrgente vsu; prohibet tamen dolor, quominus respirationis instrumenta plurimùm attollantur: quo fit, vt respirationis actiones desinant vsu nondum completo; vnde ad secundam respirationem pergere citò coguntur: itaque spiritus fiat paruus, ac creber necesse est: non autem multò tardus: etenim dolor non ita grauiter vexat thoracem, vt ex Galeno liquet libro 1. de diff. resp. cap. 9. ob motus velocitatem, sicut ob dilatationis magnitudinem. Velocitas enim (quãuis circa ipsam actionem sit dolorosa, tamen quia breui tempore omnem motum efficit) minùs thoracem offendit: nanque festinat ad quietem, eámque quamcelerrimè assequi cupit, tanquam quæ sola dolorem ex inflammatione lenire possit. At dilatationis magnitudo penitus molesta est, tum propter violẽtiam motus, tum quod cõprimit, & distendit inflammata, & omnibus modis thoracẽ dolore affligit: ob id igitur plus de magnitudine, quàm de velocitate respiratio adimit. Verùm pro ipsa (ob vrgentem vtilitatem) crebritas generatur: erit igitur in morbo laterali spiratio frequens, parua, non admodum tarda, sed quodammodo celer propter iam dictas causas.

Qualis sit spiratio in morbo laterali.

Comitatur item lateralem morbum necessariò febris, tum ob affectum, tum ob situm offensæ particulæ: quippe quæ vicina sit cordi, quorũ si absit alterum (vt Galenus asserit lib. de const. artis medi. cap. 15.) non ex necessitate consequetur febris: neque enim si phlegmone digitus doleat omnino febricitant: quoniam à corde longè abest, nec cum subcingentem membranam scirrhus, vel œdema occupauerit.

Duo ab inflammatione inseparabilia.

Omni itaque parti, quæ inflammata sit, hæc necessariò duo accidunt, calor immodicus, & tensio, eodem Galeno teste, lib. 4. de causis pulsuum, cap. 7. Morbus nanque existit in quantitate primo, & secundo in intemperie ipsa inflammatio, quæ (vbi pars nobilis sit, seu cordi vicina, vel insigni prædita inflammatione) vniuerso corpori impartit ambo: calorem scilicet immodicum, ac tensionẽ: atqui immodicus calor (ex sententia eiusdem Galeni) qui vniuersum corpus occupat, febris est. Non ab re igitur propter assignatas causas, lateralem morbum necessariò febris consequitur: itaque pleuriticis ipsis (eodem Galeno auctore) necessariò accidit respirandi difficultas, & lateralis dolor, atque hic cum febre & tussi, neque possibile est pleuriticum esse, cui non omnia hæc adsint, vt libro secundo de difficult. resp. cap. octauo liquet.

Qualis sit pleuriticorum pulsus.

Atqui cùm febris adsit, vsum pulsus alterabit dilucidè, & partis inflammatæ tensio peruadet etiam arterias, quo fit, vt pleuritici pulsum habeant celerem vrgente vsu: & quia neruosa est pars ipsa affecta, insigniter erit, nedum ratione inflãmationis, sed ipsius etiam partis affectæ: nanq; neruosę partes præter cęteras in inflammationibus tendũtur, vt quæ sint sua sponte etiam tensæ, & quia fortiores sunt, vnà secum partes vicinas intendunt, atque ipsas arterias: quo fit, vt propter tensionem duriores fiãt, propter duritiẽ verò minor erit, quàm febri conueniat pulsus: quare vt & creber fiat par est, quòd magnos pulsus calor postulet, refragetur autem durities, quantũ enim ab vsu absit magnitudo pulsus, resarcit crebritas id quod vsui deficit. Habent igitur rectè omnes quos ex inflammatione febris corripuit, pulsum durum: item & ob intemperiẽ arteriarum, inæqualem in vno occursu, quæ si ambo coniuncta sint, existet dubio procul species illa pulsus, quæ veluti serrat tactum, vt alia pars arteriæ attolli videatur, alia non: eam enim imaginem concipit, qui tangit, vbi inæqualiter instrumẽtum durum occurrat, quæ inæqualitatis pulsus species, morbi lateralis propriũ signum est, Galeno auctore libro de pulsibus ad tyrones, cap. vndecimo, & quarto de causis pulsuum, cap. octauo. Quamuis omni inflammationi communis fuerit, huic autem non ratione inflammationis modo, sed pro loci affecti natura peculiaris magis existit, siquidem partes neruosiores duriores edunt pulsus, magisque serrantes, & minores, vt patet præcitatis locis, atque hæ quoque pulsuum differentiæ ex necessitate subcingentis membranæ phlegmonem consequuntur. Cæterùm quamuis tussis ab affectu ipso separari non possit; screatio tamen post tussim inseparabilis quidem minimè est, sed magna ex parte fit. Verùm si excreent, colorabitur sputum necessariò, licet non semper eodem colore inficietur, sed pro diuersa natura excrementi in inflammata parte contenti, diuersus excreationi aderit color, vt dicemus in causarum dignotione. Nam cùm in inflammata parte multa simul, ac tenuis fuerit humiditas, & ipsa pars rara plurimùm ex ea foras effluit, cùm verò contrà fluxus, paucus, crassusque, & spissum corpus fuerit, minimè ad tussim irritat, & nihil spuũt, veluti & cùm prouenit copiosissimus, tussiunt plurimùm, nec pauca expuunt, vt patet eodem libro de constit. art. med.

Li. de cõsti. artis medici. cap. 15.

Cur dolor ad clauiculam perueniat, & interdum ad hypochondria.

Quòd verò dolor quandoque ad hypochondria, interim verò ad clauiculam perueniat, causa est, tum læsæ natura particulæ, tum inflammatio, quæ dolorem efficit extensiuum. Si nanque supernæ partes subcingentis membranæ phlegmone conflictentur, ad clauiculam perueniet dolor, vt ipsa trahi deorsum videatur, si infernæ, dolor in hypochondrium erumpit. Verùm hæc inter assidentia morbi lateralis signa connumerantur; fieri (inquam) poterit admodum parua inflammatio ad medium costarum, vt neutram ad partem efferatur: quandoque verò magna, in qua ad vtrãque perueniet, necessariò tamen vnum quodpiam ex prædictis consequetur.

Cur facilius in altero latere decũbat.

Ad idem quoque genus assidentium attinet, quòd ęger faciliùs in latus patiens, quàm in alterum decumbat: nam euenit interdum, quòd minus dolore afficiatur, si in non affectum latus decumbat, interim verò in vtrunque similiter dolor excitatur; licet vnum ipsorum necessariò pleuriticos comitetur, vt eodem libro de constit. art. med. Galenus fatetur. Nanque cùm duplex sit subcingens membrana, si pars eius exterior circa ossa valẽtius phlegmone infestetur, faciliùs in oppositum declinantur ægri: opprimuntur enim si super affecta cubẽt parte. Quòd si pars altera, quæ intus est (id quod magna ex parte accidere consueuit) in oppositum magis decumbentes dolebunt: suspensa enim ipsius est pars phlegmone vitiata, sin in latus perpessum, minus. Non enim ad ossa comprimitur, nec pendet, sed ab horum vtroque libera euasit, ac super inoffensa parte altera firmata est. At affectis ambabus succingentis costas membranæ partibus, super latere vtroque similiter decumbunt. Non ab re igitur inter assidentia signa hæc à Galeno connumerantur, quorum natura est, non esse à morbo inseparabilia, sed

aliquando simul inuadunt, aliquando superueniũt, nõnunquam autem neque omnino veniunt, vt patet commento aphoris. 12. libri primi, & libro de constit. artis med. quoniam ex his sunt, quæ sæpè morbis accidunt, vt idem Galenus inquit tertio de morbis vulgaribus. Ex eisdem verò his omnibus magnitudo, seu prauitas prædicti morbi lateralis desumitur, magnitudo videlicet, seu paruitas in specie sua potissimùm: nam velut si ingẽs fuerit dolor, isque punctorius valde, maxima anhelitus difficultas, valida febris, ac ingens quoque tussis, ascenderitque simul dolor ad iugulum, ac ad hypochondrium pertineat, decumbántque laborantes super vtroque latere difficulter, nihílque cum tussi expuant, maximam fore inflammationem indicãt; sic si exigua prędicta fuerint, dolor videlicet, febris, anhelitus difficultas, ac tussis, cum qua aliquid expuãt coloratum, ac promptè statim, ad neutrámque partem dolor efferatur, ac non ægrè sub vtroque latere decumbant, exiguam fore pleuritidem manifestabunt: nam species quidem morbi ex propriis accidentibus dignoscitur, magnitudo verò ex eorundem quãtitate, Galeno teste tertio de crisibus. Sunt prætereà alij laterum cum febre dolores, per quos spirationem exiguam reddi necesse est, sed nullum redditur sputũ, vt in ea re nihil à pleuritide sine sputo differre videantur. Verùm hi facilè (vt inquit Galenus libro quinto de locis affectis) ab illis discerni possunt: nanque in his nulla omnino tussis est, aut fortè exigua valde, illi verò, qui sine sputo morbo laterari laborant, sicca tussi valde molestantur; præter hæc neque tensionem, neque duritiem vllam refert pulsus; item non æquè acuta febre laborant, neque adeò difficulter spirant, pressóque nonnullis eorum extrinsecus inflammato loco dolere sese fatentur, atque hi per sputum non purgantur; quia ab initio nihil eius succi, qui inflammationem excitauit, ad thoracis spacium peruenire solet: verùm concocta inflammatione (vt idem Galenus testatur) nisi pus priùs discutiatur, ad cutem vsq; attollitur, atque inciditur. Interim quoque laborantes pulsatorium sentiunt dolorem, vt patet secundo de loc. affect. vocántque iuniores Medici pleuritidem hanc nõ veram, cùm in externis intercostalib. musculis, & non in subcingenti mẽbrana, ac musculis internis illi continuis inflammatio fiat; quemadmodum etiã Aëtij auctoritate, cap. vltimo lib. 8. ex cruditatibus plurimis, cibísque crassis, ac pituitosis, velut sunt bulbi, ac fungi, & cõsimiles crudi humores, viscosique, & tenaces in corpore generantur, qui aliquando repentè se in vacuum thoracis locum ingerunt, aut in ipsum etiam pulmonẽ: qui sua multitudine subcingentem costas intrinsecus membranam distendentes, inferunt dolores, quin etiã viam spiritus intercipientes vehementem spirandi difficultatem inducunt, vt imaginatio genitæ inflammationis inexpertis exhibeatur, quem etiam dolorem lateralem consueuerunt recentiores Medici, non veram pleuritidem nuncupare; & velut priùs dicta nota pleuritis dicitur ratione partis affectæ, hæc quoque ratione causę non vera nuncupari posset, quæ quomodo dignoscenda erit, ac ab exquisita pleuritide intersting uenda, idem Aëtius præcitato loco fusissimè scriptum reliquit: nanque exquisitæ pleuritidis causa (Galeno auctore, libro de constitu. art. med. secundo de crisibus, ac secundo de locis affectis, secundo de differ. febr, ac plerisque aliis in locis) affluens sanguis est, aut optimus, mediocrémque crassitudinem habens, aut biliosus, aut pituitosus, aut melancholicus, quamuis sæpenumerò magis biliosus sit: percipies autem horum quodlibet potissimùm si expuant, ex diuerso sputionis colore; nanque coloratur sputũ pro humoris ratione, qui in parte inflammata cõtinetur. Quapropter rubrum quidem fit; vbi sanguis in subcingentem membranam fluxerit, flauum, aut pallidũ, si biliosus fuerit sanguis; spumans, & candidum, si pituitosus; nigrum, aut liuidum, si melancholicus. Ex corporis item temperatura, ætate, ac habitu, consuetudine, ac præcedente victus ratione, necnõ anni tẽpore, regione, aërisque constitutione, diuersis, haud ægrè qualis fuerit redundans sanguis, qui morbum lateralem excitauerit, simul cum prædictis sputis percipere valebis. Cæterùm fieri quoque potest, vt ob hepatis inflammationem in notharum costarũ loco quispiam doleat, intẽtis videlicet internis vinculis, quibus nonnullorum iecur costis alligatur, vt Galenus asserit secundo de locis affect. c. 9. atque sic dolor ad subcingentem costas membranam perueniat; ita vt pleuriticus esse videatur. Verùm nõnullis notis discernetur, eodem Galeno, ac Paulo testibus: Nam neque in iocinoris inflammatione punctorius aderit dolor, neque pulsus adeò durus, qui & serræ modo tactum secet, velut in morbo laterali, & si affectus qui propriè iecorarius nominatur, cum iocinoris inflammatione aderit, erunt alui sedimenta similia aquæ, in qua nuper mactata caro fuerit abluta, id quo haudquaquàm in pleuritide euenit, ab exigua quoque tussi irritantur qui hepatis inflammatione laborant, eáque perpetuò sicca erit. At thorace affecto tussis increscit, & eo tempore omnino apparent ea, quæ tussiendo expuuntur, Galeno teste, secundo de loc. affect. necnon lingua, facies, & vniuersi corporis color alteratur, iecore affecto, ac pallidi fiunt, decorémq; amittunt, Paulo, & Tralliano testibus; aderítque dolor ad nothas costas in dextro laborantis latere, grauatiuus magis, vt interim egri iugulum ad infernas partes detrahi sentiant. Hisce notis iocinoris inflammationem à laterali morbo intersting uere valebis, quemadmodum Galenus ad Glaucone philosopho ductus ad Siculum Medicum iocinoris inflammatione laborantem cognouit, quem priùs tãquam pleuriticum curauerãt Medici, velut quinto de loc. affect. scriptum reliquit. Reliquum est, vt ad prognostica deueniamus, quorum primum Hippocrates aphoris. 8. quinti lib. scriptum reliquit, dum dixit, Quicũque morbo laterali laborantes, in quatuordecim diebus non repurgantur, ij ad suppurationem vertuntur: præfiniuit ergo tempus purgationis morbi lateralis in hoc aphor. Hippocrates, in quo si non fiat, in suppurationem ait verti: & aphor. 12. libri primi dicebat, Si circa initia statim in morbo laterali sputum appareat, morbum breuiat: si verò posteà appareat, producit: intelligẽs per principium non stantaneũ, & citra latitudinem, nec prout est vnum de quatuor morbi temporibus, sed prout extenditur vsque ad tertium diem: triplici nanque modo iam dicto principium ipsum intelligi potest, ex Galeni sententia, tum comment. prædicti aphoris. 12. libri primi, tum primo de crisibus. Quapropter crudissimum esse lateralem morbum, in quo nihil omnino exprimitur, Galenus asserit, quem incoctam pleuritidem nominãt, ita vt vel celeriter hominẽ rapiat, vel longo tem-

Lib. de cõsti. art. med. cap. 15. 3. de morbis vul. commen. 3. commẽ. 34.

Ex quibus magnitudo, seu paruitas morbis lateralis arguitur.

cap. 4.

Aliorũ lateraliũ dolorũ signa.

Cap. 3.

Loco citat.

cap. 3.

Exquisitè pleuritidis causæ.

Li. de cõsti. artis medi. cap. 15.

2. aphor. commẽ. 2. 5. de affe. cap.

Li. de puls. ad Tyr. ca. 11. & 4. de causis puls. cap. 8. 2. prognost. tex. 43. & 44. Lib. de cõst. art. med. c. 16.

cap. 16.

Morbi lateralis curatio.

2. aphoris. commẽ. 12. 2. 5. de loc. affe. cap. 3.

go temporis spacio finiatur, vt quinto de locis affec. liquet. Secundum ordinem obtinet ille morbus lateratis, in quo sanies tenuis expuitur. Tertiũ, in quo crassior; & quartum, in quo perfectam habet concoctionem. Quod si apparuerit circa tertium, vel quartum diem, non contingit morbum transcendere septimum: in aliis verò, sanguinis singulis necesse est, vt pro concoctionis modo mensura temporis consequatur: quamuis magna ex parte (vt diximus) lateralis morbus terminum suæ iudicationis habeat quartumdecimum, & si non hunc, saltem omninovigesimum, vt eodem commento aphorism. 12. lib. 1. patet: idque verificauit etiam in Anaxione, de quo Hippocr. 3. de morb. vulg. scriptum reliquit; quamuis ad trigesimumquartum diem extẽtus fuerit morbus, quoniam ab initio non expuebat, sed & octauo die adhuc tusses siccæ subsequebantur; vt Hippocr. inquit eodem loco. Cæterùm si in pleuritide pulsus fuerit magnoperè durus, paruus etiam atque creberrimus, indicium erit lethale, ita vt pleuriticus cum tali pulsu nemo fuerit seruatus, ex Galeni decreto 4. de præsag. ex puls. Maximum quoque signum prognosticum ipsius pleuritidis præbet pulsus serenitas: nã si ea remissa sit, mollem, & probè maturandam inflammationem indicat; si vero magna, difficilem, & admodum crudam, quæ si cum imbecilli facultate coniuncta fuerit, periculum, si cum firma, aut tarde concoquetur, aut ad suppurationẽ deflectet, aut tabidus eam excipiet marcor, ex Gal. decreto lib. de puls. ad Tyrones, & quarto de causis puls. Screatio verò sine dolore, citò, prompteque facta mitissimum quidem est pleur. signum, potissimùm vbi permixta appareat cum screatione admodum flaua bilis, Hippocr. auctore, secundo prognost. At si quod expuitur, concoctum fuerit, adhuc magis mitissima erit, Galeno teste, libro de cõstitut. art. med. nihil verò expuere exitiale est, partim quòd fluxum declaret à phlegmone deuinctum partim quòd totus (propterea quoniam intus maneat) corrumpetur. Ex diuerso item excreationis colore, prout diuersam indicat inflammationis causam, possumus indicia prognostica assumere: nã perniciosissimus est melancholicus humor prepollens, id quod indicabit sputum nigrum, aut liuidum: tum quòd & prædictus ipse sit morbus pessimus, & maximè erodat, concoquaturque ægrè, nec facilè expurgetur, vt Galenus inquit, eodem lib. de constit. art. med. tum quod plurimæ sit caliditatis index, à qua assatus, genitus est. At æquissimus omnium est sanguis per cruentum sputum, ac rubrum indicatus: vtpote qui dulcissimus existat, & concoctu facillimus. Reliqui verò duo humores inter hos medij sunt, quod ad simplicitatem, malignitatemque attinet. Morbo verò laterali, si pulmonis inflammatio superueniat, malum est, ex dictis Hippoc. aphor. 11. lib. 7. causam reddit Galenus in commento; quo etiam loco asserit, quod non admodum consequi solet morbus lateralis ad inflammationem pulmonis. Cæterùm ex quacunque causa morbus lateralis ortus fuerit, pro eius curatione talis instituatur victus ratio. Aër eligatur temperatus, parum tamen ad calidum inclinans: nam frigidum neruosis partibus, eisque affectis est inimicum, Hippocr. auctore, aphoris. 18. lib. 5. dolorem quoque insuppurabilem facit. Somno vtantur longiori, quàm vigilia, à motu omnino abstineant, inungendaq; quies erit. Aluus quoque assiduè subducatur, lenioribus præsertim

commen. 3. tex. 79.

Li. de puls. ad Tyr. ca. 11. & 4. de causis puls. cap. 8.

2. prognost. tex. 43. & 44.

Lib. de cõst. art. med. c. 16.

cap. 16.

Morbi lateralis curatio.

clysteribus, cauendum tamen ab acrioribus. Immodicas animi perturbationes vitent, irã potissimùm, metum, ac mœstitiam. Cibus sit quammaximè tenuis, & lenis, pręcipueq; sorbitio, vt placuit Celso, eodem cap. 6. lib. 4. Sorbitio autem ex ptisana potissimùm, nihil verò detur (vt ipse inquit) quod aut refrigeret corpus, aut fauces asperet: qua ratione acria, acida salsa, & adstringentia vitanda sunt. Verùm Alexand. ptisanæ cremorem largiter decoctum donec id quod flatuosum est, deposuerit, pro cibo cõmendat: quòd si humor ægrè ducatur, amygdala purgata, leuigataque ptisanæ incoquenda commisceto, vt ipse inquit, quo humor magis eductioni pareatur. Cremor item amygdalarum per se exhiberi poterit, eiusdẽ pręcepto, paulum ei mellis adiiciens, præcipuè si ex pituitoso sanguine pleuritis ortũ ducat; commodiùs tamen erit, eiusdem Tralliani sententia, mane ptisanæ cremorem, vesperi amygdalarum succum offerre. Nostris verò temporibus expurgatis, ac contusis amygdalis, cum eis & aqua panem decoctum pro cibo exhibemus, aut cum eisdem amygdalis ptisanam paramus: & si vires imbecilliores fuerint, in gallinarum iusculo panis micas decoctas pro cibo exhibemus, potissimùm vbi alios cibos æger fastidiat; ex amygdalis quoque & saccharo panes quidam dulciarij efficiuntur, quos prædictis pro cibo offerimus. Olera vitanda sunt, nisi lingua scabra siticulosaque, & febris ingens appareant: tunc enim absurdum non erit (vt idem Alexander inquit) aut maluæ, aut intybi decoctum exhibere, similiter cunctis pleuriticis dulcia mala decocta potissimum dari possunt, ea præsertim quæ apia nominamus. Potus sit aqua hordei, vel radicem glycyrrizæ, seu paucum cinnamomum in ea decoquas: ipsa quoque aqua tepida per se exhiberi poterit, Alexandro auctore; interim & aqua mulsa, potissimùm vbi ex pituitoso sanguine ortũ ducat pleuritis. Vbi verò paulum morbus se remisit, alimenta pleniora, & vini quoq; aliquid dari potest, ex Celsi sententia: sic etiam vbi vires admodum imbecillæ videantur instituta autem modo dicta victus ratione pleuriticis, differendum primò erit, nunquid pro eiusdem morbi lateralis curatione, perpetuò vtendum sit insigni, seu notatu digna vacuatione, quæ aut per ventrem, aut per venæ sectionem fiat? hæ nanq; in morbis acutis insignes erunt vacuationes, Galeno teste, primo de curatione vict. cui responsum volo, quòd non perpetuò prędictis vacuationibus vtẽdum erit pro cuiusuis pleuritidis curatione: nam cùm laborantis phlegmone partis momentum omne consistat, vt Galenus inquit libro de constitutione artis med. & 13. method. meden. in redundantis in ipsa sanguinis euacuatione: vacuatio autẽ in his affectibus excogitata est duplex, aut translato ad alias partes, qui in ægra continebatur, sanguine, aut foris à corpore expulso: at qui extra corpus educitur, aut sensibili effluxu, aut ratione tantum contemplabili perficitur. Si igitur fieri poterit, vt qui continetur in subcingentis membranę phlegmone sanguis per halitum digestus, extra corpus educatur & proinde pleuritis curetur, frustra quispiam tentabit validiora auxilia afferre, venę inquam sectionẽ, aut purgationem: cùm absque iis curari ea possit. Probè autem id perficies, vbi exigua pleuritis fuerit, ac mitissima, & in toto corpore humorum non aderit redundantia, id quod magnus Hippocrates nos docuit libro secundo de ratione victus in mor-

Lib. 6. ca. 2.

Loco citat.

Quòd non perpetuò in signi vacuatione morbus lateralis curari debeat.

commen. 1. lib. de consti. art. med. c. 17. & 13. metho. c. 9.

tex. 5.

bis acut. cùm dixit, lateris dolorem, siue is per exordia fuerit, siue postea obortus sit, tentare calidis fomentis dissoluere, non ab re existit; nempe fomenta calida (vt Galen. in commento inquit) cutim ipsam ad respirationem rariorem efficiunt, inflammationisque sanguinem tum tenuare, tum per halitum digerere consueuerunt; quæ si facta fuerint, nõ solùm sanguinis aliquid euacuabitur, verùm quoque & affectæ, quæ minùs distenduntur partes mitiùs exinde & mansuetius dolebunt: id autem proueniet semper, vbi non adsit in toto corpore humorum redundantia, ac morbus lateralis mitis sit: qua curationis ratione ipsemet Galenus testatur quendam ægrotum citra venæ sectionem curasse, aliis congruentibus remediis vtens, qui morbo laterali, eoque miti laborabat, vt patet sexto de morbis vulgar. similis sententiæ est Celsus, qui superuacuum esse auxiliũ sanguinis missionem testatur, si leuior fuerit pleuritis, quemadmodum serum, vbi vetustior casus sit: Alexander quoque hanc sententiam scriptam reliquit cum dixit, Ne igitur temerè sanguinem dimittas, neque purges, vt vulgò faciunt, nisi exquisitè didiceris humorem qui inflammationem peperit copiosum esse, & in toto corpore superare. Relinquo Paulum qui (vbi vires non patiantur) neutrum facere oportere iussit tanquam cuilibet Medico notum & Aëtium, qui de notha pleuritide verba faciens, sic asserebat, Quod si mediocris infestet dolor, & non pungitiuus, neque adsit tussis, neque febris acuta, non est opus magna remedia adhibere. Verùm citra controuersiam in vera pleuritide, viribus valentibus, cum Hippocrate, Galeno, ac Tralliano firmiter concludimus (modò mitior sit pleuritis, citra humorum in toto corpore redundantiam) nec venę sectione, nec purgatione vtendum esse, verùm eam curari debere calidis fomentis, ac reliquis medicamentis, quæ digerendi per halitum, cutimque rarefaciendi vim habeant: quomodo autem ea pa-
Sed mox quæret quisrari debeant, infrà patebit.
piam nunquid non habita adhuc notitia distincta, quòd in toto corpore humorum redundantia non adsit, possumus indifferenter calidis fomentis rectè vti, nulla præcedente sanguinis missione, aut purgatione? Cui responsum sit, quòd & calidis fomentis vti poteris; nam & ea maximè tibi copiam manifestabunt, vt inquit Alexander, vtpote si fomentis dolor non mitigetur, vt idem Hippocrates simul cum Galen. eodem secundo de ratione victus in morbis acutis tex. 2. scriptum reliquerunt: & proinde periculum faciendum esse iubent calfactionibus, fomentisque calidis; deinde si iis minimè fuerit solutus morbus, quinimò dolorem augeri contingat (propterea quòd pars quę calore afficitur, plus trahit, quàm euaporet) abstinere ab eis oportet: nam quæ calfaciunt suapte natura, hæc vt quod vicinis continetur partibus, digerunt, sic & quod redundat, ex propinquis trahunt. Quare non diutiùs calfaciendum erit, vbi fomenta dolorem nõ soluerint; quoniam in toto corpore humorum redundantiã adesse indicant: & propterea corpus totum insigni aliqua euacuatione præuacuabis, vt Galenus inquit, quemadmodum si fomẽtorum, & sacculorum vsu (vt ait Alexander) dolor moderatior euadit, vt etiam æger manifestò recreationem sentiat, copiam non esse intelligito, ac cum fiducia fomentis vtitor, & auxilia parti inducito, discuties enim id quod offendit, quodque inflammationem excitarit. Quapropter securissimum erit in omni pleuritide fomentum adhibere, tanquam omnino aliquam afferens vtilitatem, vel vt causa sanitatis, & auxilium corpore non existente pleno, vel tanquam signum ad dignotionem, nec minùs & eo tempore aliquod afferens mediocre leuamẽ, ex quo nos dispositionem comprehendentes, ad totius corporis vacuationem peruenimus, quemadmodum pro curatione doloris oculorum commento aphorism. 31. sexti libri, Galenus decretum reliquit. Cùm itaque anceps fueris, ac nondum exactè noueris, num lateralis morbus exiguus, seu mitis fuerit, necne, ac nõ omnino perceperis corpus totum plenum esse, aut in eo humorum redundantiam non adesse, tutò calidis fomentis primò vtare: nam vel ipsum sanabis, aut ex eisdem nedum dolor mitigabitur, sed augeri eum videbis, & tunc redundantiam humorum in toto corpore indicantibus corpus totum insigni aliqua vacuatione præuacuabis, vt diximus ex Galeni sententia. Hac quoque curandi via vsus fuit Hippocrates in Anaxione pleuritico, cui adhibitis fotibus primò, cùm dolor nihil remittebatur, & febris intenderetur, ac grauiùs in septimo se haberet, octaua die venam secuit, vt patet eodem tertio de morbis vulgarib. Lateris igitur dolorem, siue is per exordia fuerit, siue postea obortus sit, tẽtare calidis fomentis dissoluere, non ab re existit, inquit Hippocrates: in qua Hippocratis sententia nonnulli allucinantur, opinantes eum talia adhibere medicamenta, non vt eisdem pleuritis curetur, si totum corpus humorum redundantia vacabit, sed vt dignoscatur duntaxat, ac manifesta affectio sit: verùm qui talia effutiunt, non animaduertunt ignorantiæ notam Hippocrati tribuere, qui nõ nouisset exactè morbum lateralem, priusquam fomenta calida adhibuisset, id quod de tanto viro haudquaquam asserendum erit: simulatque patefaciunt eorum inscitiam in curandis inflammationibus; in quibus momentum omne (vt dictum est ex Galeni mente) cõsistit in vacuatione sanguinis, qui in ipsa inflammata parte continetur: atqui vnum, ac præcipuum vacuantium auxiliorum genus, per iam dicta fomenta calida perficitur, quæ extra corpus educunt sanguinem tenuantia, ac per halitum digerentia: tentat itaque Hippocrates prædictis calidis fomentis dolorẽ dissoluere primò, vt qui non ignorauerit hac via inflammationes curari posse, ac debere. id quod Galenus confirmauit, libro de inęquali intemperie, dũ dixis, verùm digestio optanda maximè curatio est: de inflammatione loquens. Verùm vbi ex humorum in toto corpore redundãtia hic curationis modus impeditus fuerit, vtpote si ex iis dolorem augeri cõtingat, immutandus tunc erit curationis modus, ex eiusdem Hippocratis, ac Galeni sententia, id auferens primò quòd talem curationem interpellat, aliquo insigni auxilio, venæ inquam sectione, aut purgatione, vel vtrisque: deinde iterum ad calida fomenta rediens, siquid inflammationis relictum sit, eisdem curabis: nam vehementes dolores à corporis vacuatione leniendos esse, præcipit Paulus prædictis fotibus, ac sacculis calidis, cùm videlicet exactè noueris in toto corpore humorum adesse redundantiam. At si id non exquisitè cognoueris, statim à principio eis vtare, ex Hipp. Galeni, ac Alexandri monumẽtis, simul atque & rationibus priùs dictis instructus. Cæterùm, vbi in toto corpore aderit humorum redundãtia, vt insigni aliqua ipsum

commen. 3. cõmen. vlt.

Nunquid indifferenter in omni morbo laterali, nulla præcedente insigni vacuatione, possumus calidis fomentis vti.

cap. 14. 3. met. c. 7.

Quòd tutius sit semper venam secare ex Gal. decreto.

Quòd Gal. in hoc non cõtradicat Hippocr. commen. 11 1. de morb. vulg. commen. 2. tex. 49 Gale. 2. de rat. vict. cõment. 13.

totum

morum redundantia in toto, semper exordienda sit curatio à venæ sectione.

totum corpus euacuatione indigeat, cùm bifariam ea fieri possit, venæ inquam sectione, aut purgatione diuinissimus Hippocrates, vtpote qui pro vacuatione per cõferentia loca facienda, humorum propensionem, partisque affectæ naturam semper conspexit, vt aphorism.21.1.& 9.4.lib.liquet, cùm dolor ad claviculã pertigerit, interdum cubiti. venam secari iussit. Si verò eas, quæ sub septo transuerso sunt partes, dolor infestauerit, nullumque ad clauiculam signum fecerit, inflammatis videlicet thoracis inferioribus partibus, prope septum trãsuersum, per inferiorem ventrem purgare pręcipit, quemadmodum secundo de ratione vict. ab eo decretum est, & quarto eiusdem scriptum reperitur. Hãc quoque sentẽtiam post Hippocratem sectati sunt Paulus, Aëtius, & Alexander, idque perpetuò seruandũ esse censerem, duobus duntaxat priùs consideratis; quorũ primum est eiusdem Hipp.lib.de med.purg. quòd laborãtes videlicet validissimis febribus correptio nõ fuerint, nam iis medicamenta purgatoria dare nõ oportet, donec remiserit febris, vt ipse inquit; qua ratione in acutis morbis raròo, & in principiis purgantibus medicamentis vtendum est, eodẽ Hippocrate auctore, aphoris.24.libri primi. Secundum, quòd magnoperè animaduertere oportet; est ipsius laborantis natura, quę nisi exactè cognita fuerit, eamque expertus fueris, quomodo in medicamentis purgantibus se gerat, metus erit, ne eo exhibito plus iusto vacues, vel nullo pacto vacuationem moueas, aut si moueris, non tamen sufficienter vacues: quæ omnia (vt inquit Galenus eodem secundo libro de ratione victus in morbis acutis) magnas in morbis acutis pariunt offensas, præsertim si cum febre fuerint, neque facilè emendantur. Cùm itaque febris in pleuritide vehemens non fuerit, hominisque naturam noueris, atque expertus fueris, si dolor inferiores thoracis partes prope septum transuersum infestauerit, ad hypochondriumque se extenderit, ad medicamenti purgantis potum te conferes, iuxta Hippocratis atque Galeni decreta. Verùm quoniam sæpiùs, imò sæpissimè pleuritim febris vehemẽtissima comitatur, etiam si dolor ad inferiores partes finiatur, laborantiumque natura magna ex parte incognita est, qualisnam sit, quinimò adamussim ipsam nouisse non liceat, vt libro de curand.ration.per venæ sectionem, liquet, nam si cuiusque priuatim naturam explorare ad vnguem scirem (vt Galenus asserit tertio method.med.) vtique qualem fuisse Æsculapium mente concipio, talem me esse putarem: ea propter ętiam si ad hypochondrium dolor peruenerit, tutius multò existit per venæ sectionem, quàm purgationem vacuare; & si minus auxilium sequatur; nullum nanque ex eo quod per venę sectionem fit, periculum impendet, eo discrimen maximum subeunte, quod per purgationem tentatur, potissimùm si (vt diximus) laborantis naturam expertus non fueris: nanque alij difficulter natura purgantur, alij modico assumpto medicamento purgantur copiosè, ex eiusdem Galeni sententia, eodem secundo libro de Ratione victus in morbis acut. nec propterea ipsum ab Hippocr. sententia recessisse opinandum erit, vt quidam temerè autumati sunt, nempe idem Hippocrates primo de Morbis vulgarib. dicebat, Te ad hoc exercento, morbis vt prosis, aut ne quid noceas. At proderit pleuritico cuilibet (si humorum adsit redundantia in toto) venam secare, idque securius multo existit, Galeno teste, si febris vehemens fuerit, incognitaque ac inexperta laborantis natura, nullumq; per venæ sectionem, veluti per purgationem, periculum impendet. Igitur venam audacter secabis, dolore etiam ad inferna descendente; quamuis ex ea minus consequatur auxilium, sic nanque tutò curabis: nam vt tutò cures, tria propria sunt, quibus intentus sis, oportet, Galeno auctore decimoquarto methodi medendi. quorum vnum, primumque est, vt omnino absolutionem operis consequaris: alterum, vt sicubi non consequaris, saltem cubantem non lædas, tertium, vt vitium non facilè reuertatur: præcipit nanque Hippocrates in ea duntaxat pleuritide, in qua dolor ad iugulum vsque peruenerit, venam secare; in ea verò in qua ad imas partes dolor se extenderit, purgationem dummodò febris vehementissima non sit, aliàs sibiipsi pugnaret, vt qui in præcitatis locis contrarium asseruit. Atqui nec ipse negasset (vtpote cùm periculosum sit eisdem purgans medicamentum) cognitam priùs, atque expertam debere esse ægrotantis naturam, vt Galenus inquit: Verùm vbi hęc non adsint, cùm tutiùs per venæ sectionem curare poteris, ea indifferente vti, si virtus, aut ætas, ac reliqua non prohibeant, neq; ipse inficiaretur, potissimùm cùm morbis prodesse, aut saltem nequit nocere, nos exercendos esse doceat, vt diximus, id quod nec Celsus negasse videtur, cùm dixerit, Remediũ verò est magni, & recentis doloris sanguis missus. At cùm decretum sit tutius esse semper venam secare in his, qui euacuatione totius corporis egent, quam purgante medicamento vti, mox venit in dubium, ex qua vena sanguinis mittendus erit, idque non ab re nam in hoc nedum Arabes cum Græcis, ac ipsimet Græci auctores inter se, verumetiam iuniores medici, etiam hi, qui Galeni doctrinam profitentur, magnopere digladiantur. Verùm nos quibusdam priùs prælibatis, id quod cum Hippocrate & Galeno sentiendum sit, de hac re breuiter enuntiabimus, quorum primum, ac præcipuum est, iuxta Galeni sententiam, cùm libro de curandi ratione per venæ sectionem, tum nono methodi meden. cap.11. quòd venæ sectio interim sanguinis vacuandi causa adhibetur, ceu vacuantium pręsidiorum vna; probè autem hanc administrari cõuenit, cùm sanguis ipse fiat naturæ inutilis; atqui bifariam contingit cum naturę inutilem fieri, vel cùm propriam qualitatem ad vnguem non seruat, vt nec amplius nutrire possit, sicut priùs cùm vtilis erat, vel cùm ita multitudine creuerit, vt aut vires premat, plethoram quoad vires generans, aut tum venas, tum arterias, vel distendat, vel findat, vel obstruat, quoad vasa eo tẽpore plethora genita. interim verò seu reuulsorium auxilium sit, ea vtimur, vt humorum vehementiorẽ impetum ad diuersam partem reuocet, vel per propinqua deriuet. Nam non contemnẽda venæ sectio est, tanquam non sit auxilium reuulsorium, vt Galenus inquit eodem libro de curan.rat.per venæ sectionem, cap.11. cùm per eam auertatur sanguis, atque ad alia mẽbra conuertatur; idque bifariam fieri poterit, vel ad proxima deriuatus, vel ad contraria reuulsus, vt diximus, illud παροχέτευσιν, hoc ἀντίσπασιν, Græci vocant, vt idemmet libro quinto metho. med.cap.3. testatur Galen. verùm perpetuò memoriæ tenendum, ex eiusdem Galeni decreto, quòd siue vt vna vacuantium præsidiorum venæ sectione vtaris, siue pro reuulsorio auxilio, semper postulat

Marginal notes:

2. de rat. vict. text. 10. & 11. 4. de rat. vict. tex. 73. 74. 75. & 76.

Quòd seruanda sit Hipp. sententia mor valu.

commen. 11.

cap. 14. 3. met. c. 7.

Quòd tutius sit semper venam secare ex Gal. decreto.

Quòd Gal. in hoc non cõtradicat Hippocr. commen. 11. 1. de morb. vulg. commen. 2. tex. 49. Gale. 2. de rat. vict. cõment. 13.

cap. 1.

Ex qua vena sanguis mittendus sit.

Lib. de curan. rat. per venæ sect. per totum, præcipuè c. 19

Primum suppositum.

Secundum suppositum.

valentes vires, quæ modo vacuationis eius respondeant, ad hæc nanque respicientes sanguinem detrahimus, aliàs semel, aliàs bis, vel ter, vel sæpiùs, vt ipse inquit eodem nono method. meden. cap. 11.

Tertiū suppositum. Accedit ad hæc, quòd licet deriuatio semper ad vicina loca fiat reuulsio tamen ad contraria efficitur, non vno duntaxat modo, sed humoribus sursum fluentibus, deorsum reuulsio moliēda erit; deorsum verò, si sursum: sin ad dextram inclinēt, ad sinistram, ad sinistram verò abeuntibus, in aduersam partem; intro autem vergentibus, foras; ac rursus foras ruentibus, intro: sic quæ retrorsum fluxiones fiunt, reuocabis antrorsum: quæ verò antrorsum, contra retrorsum, quemadmodum cap. de reuulſ. Galenus scriptum reliquit, quinto method. meden. cap. 3. & aphorism. 68. libri quinti, fit itaque ad contraria auersio, vel secundum longitudinem, vel secundum latitudinem, aut secundum profundum, in qua duæ continentur differentiæ, tum ea, quæ est ante, & retro, tum ea, quæ est intus extra: & propterea libro quinto method. meden. cap. 3. eius meminit quæ intus extra, & è contra habetur, & commento præcitati aphorismi eius duntaxat, quæ est ante, & retro, & è contra: cùm in vniuersum, secundum tres dimensiones ad contraria auersio fieri possit. Ea verò quæ fit secundum profundum, sub diuersa ratione bifariam considerari valeat: & ne quis temerè pro sanguinis auersione indiscriminatim diuersione, aut deriuatione vtatur, idē Galenus (Hippocratis auctoritate, nam & hæc quoque Hippocr. inuenta sunt) tum libro de curan. ratione per venæ sectionem, cap. 19. tum quarto method. meden. cap. 9. & secundo de arte curat. ad Glauconem, cap. 2. docuit nos eisdem vtiliter vti: nam incipientibus fluxionibus, ac toto tempore etiamnum fluxio valenter irruit, ad contraria reuellere studendum erit: in inueteratis autem, ac vbi fluxio ferè iam resistit, expedit magis per vicina deriuare.

Quartum suppositum.

Quintum suppositum. Neque illud satis admodum esse putes pro reuulsione, aut deriuatione perficienda, nisi & hoc potissimùm animaduertas, quod eisdem geminam ob causam vti poteris, aut pro auersione duntaxat, ac inhibitionem impetus fluentium humorum, ipsum ad diuersam partem reuocando, vel per propinqua deriuando, quo casu id, quod influit, aut fluxurum est, tantum reuulsione, aut deriuatione prohibemus, nominabimusque eas diuersiones simpliciter, si ad longinqua, atque cōtraria, & simpliciter deriuationes, si ad proxima sanguis, seu fluxionis impetus per eas conuertatur; de qua simpliciter diuersione, ac deriuatione meminit Galenus præcitato libro nono method. meden. cap. 11. quo loco cùm tractasset de venæ sectione tanquam vna vacuantium præsidiorum, confestim de ea mentionem fecit, qua vtimur pro reuulsione duntaxat, aut deriuatione fluentiū humorum; de eisdem quoque quinto method. med. cap. 3. verba fecit, cùm dixit, eas esse omnis immodicæ euacuationis communia remedia, ac propterea ab Hippocrate inuenta: & libro de curandi rat. per venæ sectionem, cap. 15. in immodicis sanguinis eruptionibus, reuulsionis causa venam secare iussit: nā citissimè ex ea conspicuam videbis vtilitatem, si in directum adhibeatur; & tertio prorrheticorum, dicebat, Nempe & nos sæpius auxilium experti sumus

Cōment. 53 venæ inquam sectionem, perspicuè per eam immoderatam sanguinis lationem sistentes: neque enim per eam (vt ipse inquit) vacuationis, sed reuulsionis gratia sectionem facimus. Quapropter & recto tramite eam fieri præcipit, quod ab Hippocrate κατ' ἴξιν, dictum est: id insuper exequendum iussit in inflammationibus ipsis, præsertim circa initio, vbi totum corpus plenum sanguine appareat, secundo de arte curat. ad Glauconem, cap. 2. dum asseruit, Semper enim fluxionis motum ad contrarium trahere expedit. & 13. method. med. cap. 6. indicationem curationis phlegmonarum, quæ adhuc in generatione sunt, priorem vacuatione esse inhibitionem confluentis ad affectum locum sanguinis asserebat: nam quæ phlegmonæ adhuc in generatione sunt, earum causas prius abscindere oportet, vt eodem loco patet; & paulò pòst dicebat præceptum in contrarium auersionis esse in omnibus talibus commune, potissimùm si totum corpus male sit affectum: nanque in his ad partes, quæ maximè longinquę sunt, semper auersionem facies, siquidem longissimè à tentata fluxione parte auellere, nequaquam ad eam trahere conuenit, hoc idem confirmauit lib. art. med. cap. 95. inquiens, Si igitur vniuersum corpus plus æquo plenum fuerit, per patientem locum minimè vacuandum, neque elaborandum, vt quod influxit, retrocedat, cum corpus plenum non admittat, sed priùs totum corpus euacuare oportet, aut omnino ad contraria loca retrahere, quod patienti particulæ influit, quo perfecto opere à parte prius repellendum mox dispergendum. Poteris insuper & secundo reuulsione, seu deriuatione vti non simpliciter, & exquisitè, pro scopo habens auersionem duntaxat fluentium humorum, aut eorum, qui fluxuri sunt, seu immodicæ euacuationis curationem, sed eum qui in partæ affectæ continetur, qui insimul cū diuersione, aut deriuatione euacuatur. Sed quoniam in huiusmodi diuersione, seu deriuatione duo perficiuntur, euacuatio videlicet humoris in parte affecta contenti (& cum is non per eandem partem euacuetur, verùm per remotas, aut propinquas prędictæ partis affectæ) insimul cum iam dicta euacuatione, reuulsio quoque seu deriuatio fit; vnde cum mixtum quoddam opus sit, ex vacuatione, & auersione, interim Galenus reuulsiones cum euacuatione, aut vacuationes cum reuulsione nominat; & iam ex mente Hippocrat. & vt patet commento aphorism. 69. libri quinti, cùm ait, Non solùm studet Hippocrates vbi opus sit, euacuare, sed etiam reuulsoriè euacuare, seu cum reuulsione; sic quoque libro de curandi ratio. per venæ sectionem, cap. 19. asserebat, incipientes phlegmonas reuulsoriè euacuare oportere: & paulò infrà inquit, Quippe reuulsiones cum euacuatione adhiberi magis debent in fluxionibus incipientibus, & libro secundo de ratione victus in morb. acut. Cùm igitur (dicebat) superiorum condolentia signum fecerit, venā in cubito secare eam oportet, quæ sanguinem ab affecta parte, & magis, & velociùs tum reuellere, tum vacuare possit. 13. quoque method. med. cap. 11. de curatione inflammati iocinoris verba faciens, hæc protulit verba. Ergo pariter tum reuellendus, tum educendus, qui ad iecur fluit sanguis est, interna in dextro cubito secta vena: interim verò euacuationes eas duntaxat appellat, aut reuulsiones, aut deriuationes; iuxta etiam Hippocr. sententiam, quamuis impropriè sic dicantur, quemadmodum liquet secundo de arte curatiua ad Glaucone, cap. 2. cùm dixit, At ex positu indicatio neque ipsa negligenda est: nam per quæ euacuare oporteat, atque quomodo, ipsa

Sextum suppositum.

do, ipſa præcipuè demonſtrat: fluentium igitur humorum retractio (ſic enim Hippocrates nominat) eorum autem qui iam membrum obſederunt, deriuatio medela eſt: & demum ſubdit; vtrunque autem euacuationis genus per communes venas fieri præcipit: nam proximarum (vt ipſemet Galenus inquit, libro de Conſtitut. artis medicę cap. 17.) communiumque affectæ particulæ venarum euacuatio optima eſt, atque facillima. Neque id mirum videri debet: nam cùm mixtum quoddam opus ex huiuſmodi reuulſionibus, ac deriuationibus fiat, quod quidem proprio nomine carere videatur: idcircò aliàs alia Galenus cũ Hippocrate vtitur appellatione quemadmodum cùm morbos fientes curamus, quæ curatio miſtta eſt ex præſeruatione, & curatione, proprio carentes nomine, interim præſeruationem, nonnunquam verò curationem, quandoque verò curationem cùm præſeruatione nuncupamus, vt commento aphoriſmi 22. libri ſecundi liquet, & 11. & 13. methodi medendi. Cùm igitur non per patientem particulam ipſam, humorem qui in ea continetur euacuent prædictæ reuulſiones, ac deriuationes, ſed per alias partes ipſi coniunctas, ac per proximas, ſeu communes venas, poſſent haud obſcurè abuacuationes appellari, Græcè verò non κενώσεις, ſed ἀποκενώσεις dici, quo etiam vocabulo vtitur Galenus libro de arte meden. cap. 95. de cura inflammationis loquens, vniuerſo præſertim corpore plus æquo pleno exiſtente: quamuis repellentia quoque medicamenta ex numero eorum ſint, quæ per patientem locũ minimè euacuant, ſed per tranſlationem ad alias partes, nam quamuis momentum omne laborantis phlegmone partis (vt priùs diximus ex Galeni ſententia decimotertio method. medendi cap. 9.) in redundantis in ipſa ſanguinis vacuatione conſiſtat, vacuatio tamen hæc duplex excogitata eſt, vt ipſe eodem loco inquit, aut tranſlato ad alias partes, qui in ægra continebatur; ſanguine, aut foras, à corpore expulſo; gemina autem eſt dictarum vacuationum vtraque: quò fit, vt quadruplex in vniuerſum oriatur vacuantium auxiliorum genus; nam tranſlationis ad alias partes ſanguinis alterum genus eſt, vt ipſa pars, quæ phlegmone laborat, ſanguinem abigit, id quod ex adſtringentium, ac infrigidantium medicamentorum appoſitione perficitur. Alterum genus eſt, cum hæ quæ integræ ſunt, ad ſe trahunt, ipſis tamen priùs exinanitis, aut quomodolibet aliter eiſdem ad ſe trahẽtibus. Eius tamen quæ extra corpus educit, alterum ſenſibili effluxu, alterùm verò ratione tantum contemplabili perficitur. Hiſce itaque duobus modis tam reuulſione, quàm deriuatione iuxta Hippocratis, & Galeni ſententiam, commodè vti poteris. Verùm id neutiquam prætereundum eſt, ex eorundem decreto, quòd velut natura ſanguinis eruptione criſim efficiens rectitudinem quandam ſeruat, talisque eruptio ſummum commodum laborantibus affert, quibus verò contra euenit, nihil iuuat, aut etiam interdum nocet, quòd vires ſcilicet citra morbi leuamen deiiciat, atque exoluat. Non enim (vt Galenus inquit libro de Curandi ratione per venæ ſectionẽ, cap. decimoquinto) in liene turgente, ex dextra nare erumpens ſanguis, nec in iecore ex ſiniſtra, vllam fert vtilitatem, ſed ſi recto fiat tramite: hoc nanque vnũ eſt ex his, quę requiruntur in perfecta, & indeficiente iudicatione, vt patet commento aphor. 20. libri primi. Sic, inquã, nos in diuerſionibus ac deriuationibus ſeruare debemus, velùt Hippocrates diligenter obſeruatus, memorię prodidit, ſcilicet κατ' ἴξιν, hoc eſt, in rectum, ſeu ſecundum rectitudinem ipſas efficientes: nam reuulſio quibus in directum adhibetur, euidentem vtilitatem celeriter oſtendit, quibus contrà, haud etiam: à membris igitur, quæ è directo ſunt affectis partibus, propterea quòd viciniores venæ ſunt, atque magis è directo, ac plus inter ſeſe communicãt, vena ſecanda erit, id enim per κατ' ἴξιν, ſecundo de arte curat. ad Glauconem, cap. 2. Galenus intelligi voluit, redditque rationem 14. de Vſu partiũ, cap. 7. ex Hippocratis ſententia: quoniam partes, quæ ſecundum rectitudinem ſunt ſitæ, neceſſariò plus inter ſeſe communicant, ac fruũtur. Quapropter proximarum, communiumque affectæ particulę venarum euacuationem optimam eſſe, atque facillimam idem Galenus aſſerebat, libro de Conſtitut. artis medic. cap. 17. vt paulò antè diximus & lib. de palpit. trem. rig. & conuulſ. cap. 5. ſcriptum ab eo eſt, ſemper à communibus venis ſectionem faciendam eſſe, cùm ſi alias ſecueris, neque ſanabis affectum, perpetuò verò quod eſt ſanum, lædes: id autem potiſsimùm ſeruandum erit in reuulſionibus quæ pro compeſcendis immodicis ſanguinis eruptionibus adhibentur, quemadmodum lib. de curandi ratione per venę ſectio. cap. 15. liquet: nec minùs & in diuerſionibus, ſeu deriuationibus cum euacuatione, cum diuerſione, aut deriuatione, vt patet eodem libro de curandi ratio. per venæ ſectio. cap. 15. 16. & 19. 13. meth. cap. 11. & ſecundo de Arte curatiua ad Glauconem cap. 2. quo loco tam de diuerſione, quàm de deriuatione cum euacuatione loquitur; ait enim, Vtrunque autem euacuationis genus per communes venas fieri præcipit Hippocrates, veluti in locis muliebribus in cõtrarium trahes, ſi eas, quæ in cubito ſunt, ſecueris venas, aut mammillis cucurbitas appoſueris, vel manus concalefeceris, & fricueris, atq; alligaueris. Deriuabis autem, ſi eas, quæ in genibus, aut talis, venas diuiſeris, & cucurbitas coxis applicueris, & crura calefeceris, ac perfricueris, atque alligaueris: & ſiquidem in parte dextra locorum paſsio fuerit, à dextra manu, aut crure detraxeris ſanguinem: ſi verò in ſiniſtra, à mẽbris, quæ illi è directo ſunt. hoc ipſum nanque eſt, quod ab Hippocrate κατ' ἴξιν dicitur, perpetuò in omnibus, quæ phlegmone afficiuntur partibus obſeruandum, tam pro euacuatione reuulſoria, quàm cum deriuatione, prout idem Galenus præcitato libro 13. methodi med. cap. 11. decretum reliquit. In his denique diuerſionibus, ac deriuationibus, nedũ κατ' ἴξιν, id eſt, rectitudinem ſeruandam eſſe cenſemus, verùm & maiorem rectitudinem, hoc eſt, venarum maiorem communionem ac propinquitatem propter iam dictas cauſas. In reliquis verò reuulſionibus, quæ pro inhibitione duntaxat fluentium humorum adhibentur, ſat erit rectitudinem ſeruare, adeò, vt obliquitas vitetur, appello autem obliquitatem, eam quæ ſecundum duas differentias aut plures iam dictas affectæ parti opponeretur: vt ſi iocinore inflammato, ex ſiniſtro crure ſanguinem detraxeris: liene verò, ex dextro: aut ſi dexter oculus inflammatus eſſet, ex ſiniſtra manu, aut crure: & ſi ſiniſter, in dextra manu, aut crure. Nam cùm venarum diſtributio obliquè non fiat, ſed rectè magna ex parte, aut ægrè confluentis ad affectum locum ſanguinis fieret inhibitio, aut fortè nequaquã fieret. Quapropter cùm opus fuerit huiuſmodi

Marginal notes: *1. met. c. 2* — *3. met. c. 2* — *Sextum ſuppoſitum.* — *Septimum ſuppoſitum.*

reuulſione vti pro inhibitione duntaxat confluentis ſucci, ea ſeruanda rectitudo erit, quæ è regione ſeu diametro parti affectæ ſit, non ſecundum duas, aut plures reuulſionis differentias, ſed ſecundum vnam tantum, vtputa ex ſurſum deorſum, vel ecõtrà, aut à dextris ad ſiniſtra, contraq; ex ſiniſtris ad dextra: ſic quoque in reliquis ſeruandũ erit reuulſionis differentiis, quæ ſcilicet fiunt foris intro, ac retrorſum ad antrorſum: & econtrà: non enim per has reuulſiones, ſanguinem in inflammata parte contentum euacuare intendimus, nec immodicum ſanguinis profluuium cohibere, ſed tantum fluxionis impetum coërcere, ac ad contrarias, longiſsimasq; partes auertere, id quod in inflammationibus, quæ in generatione adhuc ſunt, ex Galeni decreto decimo tertio methodi medendi, cap.6. priùs exequendum erit, pręſertim vbi ex toto corpore, aut aliis quibuſdam partibus ſuperfluum alicui particulę tranſmittatur, vt in ea phlegmone excitetur, quo fit, vt per quamlibet vnam reuulſionis ſpeciem, ex iam dictis ſeruata etiam rectitudine fieri poſsit; aliàs ſuperflue à Galeno proprio cap. de reuulſione, libro quinto methodi medendi, cap.3. & commento aphoriſmi 68. libri quinti, conſcriptæ fuiſſent. Idem quoque eodem decimotertio methodi medendi, cap.5. corpore exiſtente pleno, in cura phlegmones, quæ ad vlcera conſequitur, manu laborante, ex cruribus ſanguinem mittere præcipit, & altero crurum malè habente, ex reliquo ſanguinem mittere: quo loco tum de ea, quæ ſecundum longitudinem, tum etiã de ea, quæ ſecundum latitudinem fit, diuerſione (vt liquet) mentionem fecit. Nec quicquam valet, ſi dixeris, in membris extremis id duntaxat veritatem habere, vt quidam ſentiunt; nam hoc idem Galeno pugnat, qui ſecundo de Arte curatiua ad Glauconem, cap.2. decretum reliquit, Patientibus membris extremis, de phlegmone loquens, à coniunctis euacuationem faciendam eſſe, ſiue retrahere velis, ſiue deriuare, quemadmodum paulo ſuprà de inflammatio iocinore, & liene ſimiliter concluſerat. Hoc inſuper confirmauit Hippocrates libro ſecundo de natura homi. ac libro de oſsium natur. cùm dixit, Operam dare oportet, vt quàm longiſsimè à locis, vbi dolores fieri ſolent, ſanguiſq; colligi, ſanguinem mittamus, idq́ue pro reuulſione duntaxat perficienda, vt ex eius verbis liquet. Nec obſtat, ſi dixeris Hippocratis dicta veritatem habere in ea præſeruatione, cùm ſcilicet periculum imminet ne in futurum inflammatio procreetur, & non in ea, quæ iam orta eſt, ac in generatione exiſtit: nam pari ratione qua per reuulſionem prohibetur phlegmones generatio in his corporibus, in quibus nondũ oriri cœperit inflãmatio, ea præſeruãdo à futura inflammatione: ſimiliter, & in his in quibus in generatione adhuc eſt, necdũ abſolutionem nacta ſit, per reuulſionem duntaxat, ne augeatur, prohibetur: idque medicinæ artis parti ſimiliter, quæ futurũ morbum præcauet, ſubiicitur, velut in prædictis atque ſimiliter prophylactice dicitur: quamuis ea purè, ſyncereq́ue prophylactice dicatur, cùm nõdum ſenſibiliter morbus ex cauſa gignatur, ſed futurus eſt: in hac verò cùm ſenſibiliter generetur, licet nondum abſolutionem nactus ſit, prophylactice dici poterit, quamuis non purè, ac ſyncere: Nam quod generatum ex ea eſt, id medicinæ artis parti quæ morbos curat, ſubiicitur, quod verò in generatione adhuc eſt, parti, quæ futurum morbum præcauet, vt liquet apud Galenum eodem vndecimo & 13. methodi medendi. Vnica igitur indicatio in vtriſque eſt: aſsimilis quoque eſt ſcopus, nempe inhibitio ſanguinis, ne ad locum qui affici conſueuit, aut afficitur, confluat; prophylactice quoque vtraque eſt, & propterea rectitudine ſeruata quoad poſsit, vt diximus, quarumuis vna ex modo dictis reuulſionis differentiis, pro ea perficienda vti poteris, æſtimata tamen tum phlegmones magnitudine, tum corporis totius ſtatu, poſitioneq́ue partis affectę, cum qua ſocietas quoque comprehenditur, quàm cum aliis partibus habet, vt patet lib. de Conſtitut. artis medicæ, cap.16. Ex his itaque conſtat quid intelligendum ſit pro eo quod ab Hippocrate κατ' ἴξιν, dicitur hoc eſt, ſecundum rectitudinem: nanque partium è directo poſitionẽ, propter quam & neceſſariò plus communicant inter ſeſe per eorum vaſa, ac propinquiores ſunt inflammatis partibus, quàm hæ quæ non è directo ſunt poſitæ, & non intelligendum eſſe rectitudinem fibrarum quæ in venis ſunt, prout quibuſdam viſum fuit, id quod nec ab Hippocratis, nec ad Galeni ſententiam veritatem habere poteſt, cùm eam indicationem, quę à partium poſitione ſumitur, earumque figuratione, laborantes partes, non qua ſimilares ſunt, ſed qua inſtrumentales indicent, vt decimotertio method. medendi, cap.7. ac nonnullis aliis in locis teſtatur Galenus: & propterea de inſtrumentalium partium poſitione verificatur rectitudo: & non fibrarum, quæ in venis exiſtunt: nam auerſionis in contrarium, quæ ab Hippocrate antiſpaſis dicitur, non à ſubſtantia, ſed à curandi membri poſitu inuentio præſtatur, vt idẽ Galenus inquit 14. methodi meden. cap.8. Ad hæc cùm prædicti auctores nouerint fibras in venis contineri, cùm non earum rectitudinem ſeruandam eſſe in venæ ſectione pro diuerſione, aut deriuatione ſtatuerint, potiſsimùm Gal. libro de curandi ratione per venæ ſectionẽ, c.15. & ſecundo de arte curat. ad Glauconem, cap.2. ac reliquis in locis, in quibus hoc Hippocratis verbum declarat, de inſufficientia proculdubio notari poſſent. Amplius cùm multis medicis liqueat, ſanguinis vacuationem ſecta vena, eiuſq́ue attractionem conſecutione ad vacuum fieri nullum propterea præſtabunt vſum rectæ venarum fibræ pro eius vacuatione, potiſsimùm cum conſueuerint, qui venas incidunt, iuxta inciſionem, partem ipſam, in qua vena ſecanda eſt, doloroſis vinculis alligare, multiſq; frictionibus, interim etiam balneis aquæ calidæ, quo maior fiat attractio ad ſectam venam vti, vt propterea minimè opus ſit venarum fibris, etiam rectis, in hunc vſum, quinimò nec etiam tranſuerſis, quanquam vſum præſtent venarum fibræ pro ſanguinis per vniuerſum corpus diſtributione, quò promptiùs ſingulæ partes nutriri valeant ſunt etenim communia totius corporis inſtrumenta, vt liquet 16. de Vſu partiũ. His deniq; iactis fundamẽtis firmis pro venę ſectione adhibẽda, ad propalam noſtram opinionem, ac veritatem, quam de venæ ſectione in pleuritide efficienda ſentimus, accedere tempeſtiuum eſt. Pro qua audacter, ac citra controuerſiã cum Hippocrate libro ſecundo de ratione victus, ſimul atque Galeno tum eodem loco tum quarto eiuſdem, & libro de Curandi ratione per venæ ſectionem, cap.16. in pleuritide venã cubiti internam ſecandam eſſe cenſemus recto à latere dolente tramite. Quòd & ſi ab Hippocrate apertè præcitato libro ſecundo de ratione victus, non dicatur,

2. de natura homi. tex.9.

De oſsium natur. paulò ante medium.

Num ſemper ex eodẽ latere facienda ſit venæ ſectio.

de rat. vict. text. 3.

de rat. vict.

Comment. 10.

Quando è directo laborātis lateris facienda sit.

terminus euacuationis à quo capiendus.

de rat. [illegible] cit.

dicatur subintelligendum erit nedũ ad Galeni, sed omnium medicorum sententiam, idque manifestò scriptum reperitur lib. 4. de Ratione victus, modò Hippocratis fuerit. Expedit enim iam dictã venam secare, quoniam, vt inquit Galenus, partem eã quæ phlegmone obsidetur, tum celeriter, tum quàm cæteras partes magis in acutis præsertim morbis vacuare contendimus. At sectio prædictæ venæ (vt idemmet testis est) sanguinem ab affecta parte, & magis, & velociùs, tum reuellere, tum vacuare potest. Vt igitur optima sit, atque facillima inflammatæ partis euacuatio, à proximis, atque communibus venis ea perficienda erit; atqui prædicta interna cubiti vena è directo laborantis lateris, & maiorem communitatem, atque propinquitatem cum affecta parte habet, quàm reliquæ, per quas posset sanguis ab affecta parte tum reuelli, tum vacuari. Non ab re igitur si cum reuulsione sanguinem qui in inflammata parte continetur, vacuare contendimus, eam incidas venam oportet: eritque sanguinis vacuandi terminus coloris mutatio, vt ex eodẽ Hippoc. scriptum est, asserente. Neque vt copiosè sanguis detrahatur est cunctandum, sed eousque auferendus, donec rubidior multò, vel pro puro, rubidóque liuidus fluxerit: redditque Gale. rationem dictorum Hippoc. tum eodem 2. de rat. vict. tum lib. de cur. rat. per venæ sect. cap. 6. nã alius est qui in phlegmone continetur sanguis, quàm qui secũdum naturam, vtpote plus excalfactus. Quapropter si antea crudior erat, rubrior modò, & flauior efficitur: sin eiusmodi priùs fuerat, liuidior erit, aut ad atredinem vergit pro maiori, minoríve assatione, seu adustione. Coloris igitur mutatio, sanguinis ex particula inflammata translationem sufficienter commonstrat: & propterea hic erit modus vacuationis, atque mensura, quæ affectui peculiaris existit, siquidem signum constituit Hippocr. assumpti in sectam venam ex phlegmone sanguinis mutationem in eo apparere; quem sectatus Galenus, pari ratione pro reuulsione simul cum vacuatione perficienda in pleuritide lib. de cur. rat. per venæ sectionẽ, cap. 16. dicebat. Quin & pleuriticis, quæ è directo laborantis lateris adhibita fuit sanguinis missio, clarissimam sæpe vtilitatẽ attulit; quæ verò ex brachio opposito, aut omnino obscuram, aut certè post temporis interuallum. Nemo itaque vereatur vbi simul vnica venæ sectione, tum reuellere, tum vacuare velit, ac possit in morbo laterali venam cubiti internam secare, quæ è directo laborantis lateris sita est: ea verò non apparente, eiusdem cubiti mediam: quod si nec ea apparuerit, humeralis incidatur, prout Galeno visum est, eodem secundo libro de ratione victus in morbis acutis, eritque huius venæ sectionis vacuandi sanguinis terminus, eiusdem (vt diximus) coloris mutatio. Cæterùm quoniam non omni ex parte coloris sanguinis mutatio expectanda est, secta vena in pleuritide, vt Galenus inquit, eodem lib. de curan. rat. per venæ section. cap. 14. imò verùm est, vbi antequam existat, cessare cõueniat, idque duplici nomine, vt ipse asserit, ob infirmas videlicet vires, quæ tantam copiam vacuare prohibent, aut ob phlegmones prauitatem: nanque interdum nihil ab ea emittitur, sed inibi sanguis fortiter constrictus est, per quam venę sectionem reuulsio duntaxat, & non reuulsio, & euacuatio simul fieret: propterea non ab re in dubium venit, num perpetuò seruandum erit in cura pleuritidis, quòd ea

Comèn. 10.

Num semper ex eodẽ latere facienda sit venæ sectio.

incidatur interna cubiti vena, quæ è directo laborantis lateris sita est? vel liceat interdum à reliquis partibus sanguinem mittere, etiam pro reuulsione duntaxat, perficienda? Pro quo animaduertendum, quòd præter iam dictas duas præcipuas causas de pleuritide traditas, nonnulla alia sunt, quæ multam simul copiam sanguinis euacuari prohibent, etiam si affectus id indicabit, velut scriptum reperitur apud Galenum tum lib. de cur. rat. per venæ sectionem, cap. 14. tum quarto de ratione victus in morbis acutis. primo de arte curand. ad Glauconem & reliquis plerisque locis. Ea sunt, laborantis temperies cum calida scilicet, & humida fuerit: nam suapte natura corpora hæc promptè difflantur, qua etiam ratione, & pueris ipsis cùm videlicet pubertatem attigerint, quod ad ætates attinet, minùs detrahimus, quàm plenitudo, seu affectus commonet: dixi autem non inconsultò, cùm pubertatem attigerint, ne quis opinetur admisisse Galenum veris pueris venæ sectionẽ vsque ad 14. annum, interdicit enim eis vbique locorum eam: & proinde cùm dicit libro de cur. rat. per venæ sectionem cap. 13. Quod minùs detrahimus, quod ad ætates quidem attinet in pueris, de eis intelligendum erit qui pubertatem attigerint, sic nanque & eodem libro parum antè præscripta verba eos nominauerat: etiam post decimũquartum annum. Quod verò ad corporis habitus, in candidis, & quibus mollis, teneráque est caro, minùs etiam detrahimus. Similiter in regionibus, anni temporibus, ac aëris constitutionibus immodicè calidis, aut frigidis largam vacuationem fugimus, licet cuncta hæc sub virium imbecillitate ferè contineantur. Cùm itaque tot sint, quæ exquisitam venæ sectionem fieri impediant; audacter asserimus eandem internam cubiti venam è directo laborantis lateris incidi debere, eáque non bis duntaxat, sed ter, & sæpiùs, vbi opus fuerit, etiam reuulsionis tantùm gratia, cùm aliquod ex prædictis vsque ad coloris mutationem fieri prohibeat: quamuis ex ea (vt Galenus inquit) parti quæ phlegmone obsessa est, minùs futurum sit auxilium: modò fluxio non valenter irruat, velut consueuit in primis morbi diebus, aut corpus totum non sit ex æquo plenum. Verùm vbi ea vehementer irruat, aut in corpore toto humorum adsit redundantia, cum debilitate virium, nullo pacto pro reuulsione duntaxat eiusdem lateris venam primò in cubito secandam esse putamus, sed ad partes, quæ maximè longinquæ sunt, diuertere priùs oportet, atque magis in aduersum trahere, seruata tamen perpetuò Hippocratis rectitudine, quæ in reuulsione duntaxat efficienda seruari potest, ac debet; vtpote quæ non secundum duas, vel plures, sed vnam tantùm reuulsionis, seu oppositionis, differentiam fiat. Nam quamuis ex ea minùs sequatur auxilium laboranti particulæ, multò tamen securius existit; cùm non ad ipsam per hanc venæ sectionem fluxio magis proritetur, ac trahatur, quemadmodum si ex eodem latere venæ sectio fieret; imò ipsa per eã inhibetur, cùm ad partes, quæ maximè longinquæ sunt, attractio fiat. Id nanque perpetuò seruari oportere in cunctis venæ sectionibus, quæ tantum pro reuulsione adhibentur, ac fluxionum inhibitione, ex paulò suprà conscriptis auctoritatibus Hippocr. ac Galeni constat: & Aëtius lib. 5. cap. 100. Illud confirmauit, cùm de doloris curatione verba fecit, inquit, Si quidẽ igitur multitudo fuerit quæ disten-

Cõmen. 19. 1. ad Glau. cap. 14.

2. de rat. vict. commẽ. 10.

Quòd non perpetuo è directo laborantis venæ sectio sit faciẽda.

dit, viribus fortibus existentibus, vena secetur, & ex magna vena, inflammatę autē dolenti parti propinqua, sanguis auferatur. Si verò debiles fuerint vires, reuulsio fiat, & deriuatio sursum, aut deorsum, aut vtrinque, aut per frictiones. Nec vtique Galen. illud negauit in morbo laterali, cùm lib. de cur. rat. per venæ sect. cap. 16. dixit, Quin & pleuriticis, quæ è directo laborantis lateris adhibita fuit sanguinis missio, clarissimam sæpe vtilitatem attulit, quæ verò ex brachio opposito, aut omnino obscuram, aut certè post temporis interuallum. Nunquid aliud voluit per hęc verba significare? nisi quòd clarissimam vtilitatem affert venæ sectio è directo laborantis lateris adhibita? nāque per eam celeriter clarissima vtilitas ægrotanti affertur. Sed quoniā nouerat iam id obseruari perpetuò haudquaquā posse, propter eas quas priùs tradiderat causas, quas etiam modò narrauimus, sæpe id dixit obseruari debere, & non semper, vsus verbo πολλάκις, & non δεῖ; subdítque demum cùm id obseruari non potuerit perpetuò, quod licet non tantam afferat vtilitatem, nec ita celerem, nec ex brachio opposito fieri debet, cùm dixit. Quæ verò ex brachio opposito, aut omnino obscuram, aut certè post temporis interuallum: frustra nanque apposuisset verba hæc, nisi quandoque ea vti deberemus; præsertim cùm priùs secta vena ex eodem latere, sæpe, & non semper clarissimam vtilitatem attulisse dixisset. Accedit ad hæc, quod & conferre confitetur venæ sectionem ex opposito brachio, quamuis obscura sit conferentia, aut post temporis interuallum; idque non præter rationem. Nam cùm per hanc venæ sectionem reuulsio tantùm fiat confluentis succi ad affectam partem, & non euacuetur sanguis, qui in ea continetur, nec propterea dolor confestim sedetur: ea de re rectè Galenus inquit, per hanc venæ incisionem obscuram fieri, aut post temporis interuallum ægrotantibus vtilitatem, relatione ad eam, quæ è directo laborātis lateris efficitur, pro reuulsione simul, ac euacuatione. Hoc idem confirmauit Aëtius, qui lib. tertio, cap. 12. ex Galeni sententia pro reuulsione, simul ac euacuatione perficienda, venam è directo laborantis lateris secandam præcipit: lib. verò 8. cap. 68. (ex Archigenis monumētis) venam incidere oportet, inquit, vt dictum est, in brachio, non eo quod rectà ab inflammato latere procedit, sed opposito. Sanguinis autem multitudo non vsque ad animi deliquium extrahatur, sed modicum extrahere oportet, & post sufficientem temporis intercapedinem, rursus repetita incisione modicū auferre. Quo loco venæ sectionem adhibēdam esse pro reuulsione duntaxat perficienda, putandum est, cùm non liceat tantum virum sibimet pugnantia conscripsisse, vt quidam volunt: quamuis in vtrisque locis secundum mentem aliorum loquutus fuerit, Galeni scilicet in vno, Archigenis in alio. Ex opposito itaque brachio venam interdum secandam esse reuulsionis tantum gratia in morbo laterali, cùm in generatione adhuc sit, fluxio valēter irruat, aut corpus totum humoribus plenū fuerit, ex Galeni, ac Aëtij sententia liquet; cùm videlicet laborātes vnicam venæ sectionē, quæ vsque ad coloris sanguinis mutationem fieret, pro reuulsione simul, ac euacuatione, propter aliquam ex prædictis causis, ferre non valeant: nanque in his inflammationibus, quæ in generatione adhuc sunt, prior vacuatione inhibitio facienda est confluentis ad affectum locum sanguinis. Quapropter longissimè à tentata fluxione parte auellere, & nequaquam ad eam trahere conuenit: id autem potissimùm seruari debet, vbi à toto, vel reliquis eiusdem partibus, superflua affectæ parti transmittuntur. Semper etenim fluxionis motum ad contrarium trahere expedit: dicebat idem Galenus 2. de arte curat. ad Glaucon. Si verò fluxionis causa ex ipsa parte quam phlegmone vexat, oriatur, vtpote quæ calidior sit facta, aut dolore vrgetur, quippe satis constat eiusdem Galeni pręcepto 13. metho. meden. affectum illum principio tibi esse sanandum, & mox quicquid iam phlegmones factū est: nam semper quæ phlegmonæ adhuc in generatione sunt, earum causa priùs abscindere oportet, vt eodem libro patet. Quapropter toto (vt inquiunt) cœlo, (vt mea fert opinio) errarunt, qui iuxta Galeni doctrinam voluerunt perpetuò pro cura pleuritidis eiusdem lateris venam incidendam esse, freti ex paulò ante dicta auctoritate ipsius, in qua (vt cuilibet patere poterit) à Galeno perpetuò id seruandum esse non præcipitur: quamuis sæpius dixerit, vtilitatem clarissimam eam afferre imò, propterea quòd sæpiùs dixit, id semper obseruari noluit, ac si dixisset, quandoque ex ea vtilitatem non prouenire, imò potiùs laboranti incommodum, veluti si fieret, redundantia in toto corpore existente, circa morbi initia, fluxionéque valida irruēte, & vires, aut quodpiam aliud ex prædictis vsque ad coloris mutationem eam fieri prohiberent: quo casu, satius, imò tutius erit, iuxta eiusdem Galeni decreta ex opposito brachio sanguinem mittere reuulsionis tantùm gratia, quamuis ex ea inflammatæ parti minùs futurum sit auxilium, quæ ad contrarium iuxta latitudinem fieret, vt si iuxta tali venas, è directo tamen laborantis lateris venam incidas, per quam reuulsio duntaxat fiat, secundum lōgitudinis oppositionem, iis potissimùm, quibus hæmorrhoides, aut menses detenti fuerint, à qua confestim eadem die, si vires permiserint, aut in sequenti eam incidas venam in cubito, quæ è directo est laborantis lateris, etiam si per eam reuulsio tantùm fiat: nam quanto maiorem in numerum particulares auxeris detractiones, tantò reuulsionem efficaciorem effeceris, vt Galenus inquit eodem libro de cur. rat. per venæ sectionem. Et propterea facta prima venæ sectione ex opposito cubito, aut eiusdem lateris crure, statim ad secandam (vt diximus) eiusdem affecti lateris in cubito venam deuenias, eámque non semel incidas, imò bis ter, ac sæpiùs, vbi opus fuerit, repetas, si quid nō prohibeat; quoad sanguis qui in obsessa phlegmone parte continebatur, per eam vacuetur; id quod dignosces præcipuè, ex eiusdem sanguinis coloris mutatione, ac doloris sedatione. At mox deerit, qui nostram hanc opinionem impugnabit, asserens, quòd si sectio venæ è directo laborantis lateris pro reuulsione duntaxat interdum adhibeatur, & ea ab affecta parte reuellit, vt palàm cōstat, cùm ipsa à nobis non prohibeatur, etiam existēte in toto corpore plenitudine, ac valenter fluentibus succis ad affectam partem, pręcedente tamen oppositi cubiti, aut eiusdem lateris circa talum sanguinis missione; cur pari ratione etiā à principio nulla facta in reliquis partibus remotioribus venæ sectione, pro eadem duntaxat reuulsione perficienda ipsa non incidenda erit? Cui responsum volo, quòd licet per sectionem venæ in cubito è directo laborantis lateris interdum reuulsio tantùm perficiatur, vt priùs dictum

Loco citato.

ctum est, tamen si tempore quo fluxio valenter irruit: seu corpus multis humoribus refertum sit, vt sæpe contingit, pro reuulsione duntaxat ea incidatur, maius affert ægrotãti incommodum, quàm cõmodum: nam inanitis per venæ sectionẽ venis brachij eiusdem lateris, cùm viciniores sint affectę parti, quàm reliquæ, quæ in opposito brachio, aut eiusdẽ lateris crure existunt, irritatur quidem per eam ad affectam partem humorum defluxus consecutione ad vacuum ipsis attrahẽtibus. Nec quicquam valet, si dixeris eas potius à parte phlegmone obsessa trahere, quàm reliquis partibus: nam præter reliqua, quæ dici possent, illud tantùm satis esse puto, quod apud Galenum legitur 3. de natur. facul. quod in successione ad id quod vacuatur, quod leuissimum, tenuissimúmque, priùs ei quod vacuatur succedit, quàm id quod grauius est, & crassius. Atqui crassior est qui in parte phlegmone obsessa sanguis continetur, inibíque fortiter constrictus, nec leuiter in eiusdem spaciis inanibus impactus, ac ex vasis ad eadem effusus, & proinde ægriùs, quàm à cæteris corporis partibus ab inanitis venis trahitur: quod si velis saltem à naturali facultate vasorum eum sanguinem trahi, quid stultius, cùm id quod familiare est, & non alienum (velut sanguis, qui in inflammata parte consistit) ab attractrice facultate prõptiùs trahatur? Potiùs itaque attrahit venæ sectio hæc ad inflammatam partem quam reuellit, si in principio nulla facta à iam dictis remotioribus partibus venæ sectione adhibeatur: & propterea magnopere vitanda erit, nisi pro reuulsione simul, ac euacuatione adhibeatur, aut pro reuulsione duntaxat vbi corpus totum plenum non fuerit, seu post primos morbi dies, cùm fluxio non vehementer irruat, quemadmodum ex his, quæ suprà diximus, liquet: tũc etenim nec fluxio irritabitur, & promptiùs sanguis in affecta phlegmone parte cõtentus, per eadem vasa, per quæ erat effusus, remeabit, si eum quoque euacuare tentabis cum reuulsione per iteratam venæ sectionem, modò nullum eorum quæ diximus, eum euacuari prohibeat. Verùm vbi corpus totum vitiosis quoque scateat succis, ac recrementis plenum appareat, & circa imas potissimùm thoracis partes dolor excruciet, nec dolor per venæ sectionem adhuc conquieuerit, à venæ sectione, aluus nedum clysteriis, verùm etiam purgantibus medicamentis subducenda erit, ex Tralliani sententia cap. 1. lib. 6. modo vires valeant: nam si imbecilliores fuerint nedũ leuibus clysteriis, verùm etiam acribus vtendum, Paulo auctore. Et si paulò ante cum Galeno medicamenta purgantia nulla præcedente venæ sectione quodammodo propter traditas causas, vitauimus: nam tutiùs esse fatemur semper in morbo laterali, qui euacuatione totius corporis indiget, venæ sectione primo vti, non negauimus tamen post venæ sectionem, interdum purgans medicamentum posse conferre, cùm scilicet adsint ea, quæ modò diximus. Verùm ea eligenda sunt, ex quibus prænarrata à Galeno pericula non impendeant: & non ea pharmaca quæ fortiter soluunt, de quibus Aëtius lib. 8. cap. 68. sic scriptum reliquit, Aluus autem assiduè subducatur, in maximis præsertim doloribus, sed tamen cauendum ne fortiora solutiua exhibeantur. Hæc inquam purgantia medicamenta tempore, quo Galenus vixit, vsui erant, quæ cane peius & angue fugienda sunt pro cura morbi lateralis, propter causas superiùs assignatas. Verùm eis potissimùm vtendum erit, quæ leniendo purgant, aut per tussim repurgationi opitulantur, aut saltem non aduersentur. Ea sunt hoc nostro æuo, cassia fistula, manna, saccharum violaceum, aut syrupus ex pluribus infusionibus violarũ. Diaprunum non laxatiuum Nicolai: quibus etiam interdum pro ratione redundantis succi admiscere poteris, aut diacatholicon, aut rhabarbarum, vel agaricum: quantitas autem istorum lenientium iam dictorum ratione, exigua sit, oportet. Nec Galenus illud negasse videtur, quamuis ante venę sectionem cum prædicta non concurrant, purgans medicamẽtum vitauerit; simul etenim cum Hippocrate 4. de ratione victus in morb. acut. venam primò secandam esse, & deinde purgans medicamentum exhibendum in internis inflammationibus, & nõ è contrariò decretum reliquit, ídque securè, & mediocriter porrigendum inquit Hippoc. vbi vtroque indigeant auxilio. Redundantę itaq; bile, ex cassiæ fistulæ vnc. j. & s. & diapruni lenitiui vnc. s. & bolus confici poterit: post cuius assumptionem vnc. ij. vel vnc. ij. & s. mannæ dissolutæ in infrascripto decocto tribuere poteris, quod recipit hordei mũdi drac. iij. florum borraginis, & violarum, singulorum drac. ij. radicis glycyrrhizæ drac. j. vuarum passarũ mundatarũ drac. iiij. adianti drac. j. & s. iuiubarũ, num. 4. bulliat secundũ artem in aqua fontana: deinde vnc. iij. vel iiij. eiusdem decocti assume, in quibus iam dictam mannam dissoluas. Si autem æger (vt pleriq; solent) cassiam fistulã assumere abhorreat, cum eadẽ manna diapru. lenitiui vnc. s. ac rhabarbari optimi vigorati infusi in parte prædicti decocti, ac per lineum linteum transfusi drac. j. misceantur. At si pituitosus fuerit redundans, in vicẽ diapru. lenit. cum cassia fistula vnc. s. diacatholicon, & agar. trochis. drac. j. addas, sicq; bolum conficias: aut si potionem potiùs assumere eligat, prædicto decocto ficus aridas ac palmulas ij. vel iij. & hyssopi drach. ij. adiicias: in cuius decocti quantitate, quæ satis sit, agarici trochis. dra. j. vel scrup. iiij. leuiter decoquantur; in quo iure vnc. j. & s. cassiæ fistulæ, aut ij. mellis roridi dissoluantur, cum vnc. s. diacath. Pari ratione si atra bilis redũdabit, decocto addendũ erit senæ, & epithymi, vtriusque drac. ij. in quo demũ dissoluas drac. j. & s. aut ij. cassiæ fistulæ cũ vnc. s. aut drac. vij. diacath. aut loco cassiæ fistulæ, manna vtare, potissimùm si eã abhorreant laborantes. Nec minus loco mãnæ, præsertim pauperibus; aut in locis vbi ea desit, saccharo violaceo, aut syrupo ex pluribus infus. viol. vti poteris: quemadmodum in robustioribus etiam corporib. vice diapr. lenitiui. etiam laxatiua vtare, & vice diacath. cõfectione de dact. potissimùm pituita redundante, id tamen perpetuo seruandum erit, vt ex eis, quæ fortiter purgant, etiam robustis corporibus multa quantitas non tribuatur, sempérque mixta sint cum multo maiori copia prædictorum lenientium medicamentorum, ita vt eorum quantitas drac. ij. non excedat. Interim autem Medici exhibere non negligant ea medicamenta, quæ ad facilem excreationem, ac thoracis expurgationem conducunt, diuersa tamen, prout diuersitas humoris gignentis inflammationem requirit: nam si sanguis, aut bilis fuerit, violaceum syrupum, aut è cannis, seu vua passa, vel ex adianto tribuas, interdum verò iuiubinum simplicem: compositum verò, aut eum qui ex glycyrrhiza, seu hyssopo conficitur, seu etiã è marrubio exhibere poteris, si morbus latera-

tex. 21.

lis ex crassioribus succis fuerit ortus. Quòd si æger maluerit aquis permixtos potiùs absorbere eos, aquam borraginis, aut hordei, seu adiãti permisceas, vel aquam in qua glycyrrhizæ radix fuerit decocta. Nonnulla item ecligmata hypoglottidásque in hũc vsum parari possunt, quæ studiosi iuuenes requirant, cap. tum de catarrh. tum de tussi. Sed quoniam Hippocrates præcipiebat à principio lateris dolores tentare calidis fotibus dissoluere, tempestiuum videtur, ad eos describendos deuenire: eos nanque conscribere distulimus vsque in hunc locum, ne interceptus fuisset sermo de venæ sectione ac purgatione adhibenda. Erit itaque (eodem Hippoc. teste secundo de ratione victus in morbis acutis) inter omnia fomenta calida probatissimum nam à frigidis nemo veretur abstinendum esse) id quod ex aqua calida in vtre, vel vesica, aut alio vasculo posita, fit: quamuis vtilis etiam sit, vt ipsæ inquit, & spongiæ mollis, magnæque atque ex aqua calida expressæ applicatio: verùm fomentum linteo vestiendum erit, propter eas quas ipse præcitato loco reddit causas: hi siquidem humidi potus inflãmationibus quæ à bilioso succo factæ sunt, opitulantur, ex Gal. sententia, eodem 2. lib. de rat. vict. in morb. acut. velut sicci iis, quæ à tenui, aquosóque sanguine exortæ sunt, cum perpetuò contraria contrariorum sint remedia. Loco autem prædicti fotus in eundem vsum parari possent, si priùs in qua radicẽ, & folia althææ, flores chamæmeli, fœnumgræcum, sertulam campanam, ac semen lini decoquas, ac demum aliquo prædictorum modorum fotus applices: ex eisdem quoque saccelli parari possent, qui etiã calidi, veluti fotus, extrinsecus adhibeantur. Si verò ab aquoso, tenuíq; sanguine exorta fuerit inflammatio, tertio fotuum genere ab Hippo. cõscripto vtare. Est autem fomentum ipsum siccũ ex sale, milióq; frictis, torrefactis, atque in sacculis conclusis paratum: beneuolum siquidem, leue, atque iucundum est milium, vt ipse inquit Hippocrates. Poteris insuper & in hunc eundem vsum, ex chamæmeli floribus, furfure, ac milio saccellos componere: vel ex milio, sale, semine lini, ac fœnogræco, modò sicci semper applicẽtur. At si suspicio, fuerit, crassos, viscosósque humores, in ea quæ phlegmone obsidetur parte collectos esse, secundo ab Hippo. fotus genere conscripto, vtare. Constat autem ex hordeo, ac eruo, priùs tamen eis concisis, comminutísque, & demum ex aceto, & aqua excoctis: ita diluto aceto ex aqua, vt paulo acidius sit, quàm vt quis bibere possit. Hęc itaque semina madefacta perfusáque, & feruefacta in sacculos coniecta lateri dolenti apponantur: in hunc etiam vsum confert furfur appositum: eodem Hippoc. teste, & in hunc quoque vsum saccellis vtare ex hordeo cõciso, ac furfure, addito hyssopo, ac pulegio, similiter madefactis ex diluto aceto: nempe hoc pacto tum blãdior, tum efficacior erit fotus; Trallianus verò (vbi melancholicus abundat humor) fomentum potiùs ex furfuribus in iure chamæmeli decoctis commendat, tanquam excellentissimum, & propè ad omnem dolorem conueniens: perpetuò tamen consulo, vt ab eo incipias fotu, qui periculo omni vacat. Is autem est, qui minimè mordet, humidúsque existit: sic nanque & Hippocrates cœpit. Nempe (vt inquit Galenus) tametsi nihil aduersus malum fecerit, non tamẽ magnum, & insigne affert detrimentum, veluti hi qui ex aceto, vel orobo, aut sale fiunt: qui nisi propitiam, conuenientémque consequãtur affectionem, non solùm non salutares erunt, verùm quoque & malum augebunt. Propterea ab eis te inchoare non oportet, nisi exactam habueris notitiam eius, qui in inflammata parte euincit, humoris. Hanc verò dignotionem, cùm scientificam habere nequeas, sed coniecturalem: propterea (vt diximus) tutius erit, ab his inchoare fomentis, quæ quàm cætera magis auxilio esse tibi videbuntur. Quòd si nihil præsidij tuleris, ad alia etiam te transferre conueniet: quin etiam post fotus vtiliter admoueri possunt vnguenta eiusdem rationis calfacientia, vt R. olei amygdal. dulc. vnc. j. butyri recentis vnc. s. vel loco olei amygdal. dulc. chamæmelino, aut anethino vtare; & in vicem butyri, anseris seu gallinæ pinguedo accipiatur; potissimum vbi ex frigidiori succo inflammatio orta fuerit: in quem etiam vsum, hordei, fœnigræci, & seminis lini farinam addere poteris, vel œsypum, & dialthæam compositam Nicolai, aut eiusdem simplicem: aut ex foliis, & radicibus maluarum, & althææ contusis, atque in aqua decoctis, adiectisque olei anethini, vel chamæmelini, & amygdal. dulc. vtriusque vnc. j. seminis lini, fœnigræci, ac hordei farina, fiat cataplasma. Ad curandum summopere est, si cataplasma imponatur, vt calidum permaneat: permanebit autem, si oleo calido vesicam semiplenam frequenter cataplasmati admoueas, ex Aëtij præcepto. Post septimum autem diem (vt idem inquit Aëtius) si eodem modo dolor persistat, cucurbita lateri affigenda est, & cutis scarificanda: manifestissima enim in pleuriticis (vt ipse refert) vtilitas ex cucurbitulæ appositione apparet. Celsus verò (vbi lenior, siue vetustior fuerit lateris dolor) ad cucurbitulas confugiendum esse (ante summa cute incisa) præcipit. Verùm ne in errorem incidas in cucurbitularum adhibitione, seruanda erit Alexandri sententia; qui dixit, commodius & tutius esse hac vti curatione in quibus parua copia est vacuandum. Nam per eam quod in affecta parte continetur, ex alto extrahitur, atque hoc facto mirari liceat, quomodo inde etiam dolor, qualiscunque fuerit, licet vehementissimus conquieuerit, vt neque fomento, neque alio præsidio indiguerit. At si inflammatio membranæ costas subcingentis ex iam dictis discuti non valeat, sed in suppurationem permutetur, hanc permutationem coadiuuare oportet: cùm quibus verò fiat, sequenti capite de suppuratione patebit: quicunque enim dolor (inquit Hippocrates secundo prognost.) in his affligit sedibus, hoc est, thorace, & pulmone non desinens, neque screationis purgatione, ventris subductione, neque venę sectione, ac medicamento, & victus ratione, in suppurationem verti sciendum est.

Fotus.

2. de rat. victus, tex. 1. tex. 2.

Eodem lib. tex. 4

Si inflãmationis causa sit biliosus sanguis. commen. t. 2.

Si aquosus sanguis.

Eodem lib. tex. 6.

Si crassior & viscosior fuerit sanguis.

Lib. citato. tex. 5.

Lib. citato. commen. 2.

Περὶ πνευμονίας. *De pneumonia.*

CAP. LI.

Et hic quoq; affectus, quem περιπνευμονίαν, seu πνευμονίαν, vel (vt Celso visum est cap. 7. libr. 4.) περιπνευμονικὸν Gręci vocãt, Latini verò & περιπνευμονίαν quoque, interim verò pulmoniam appellant, inter eos morbos connumeratur à Gal. 2. meth. med. c. 2. quibus à læsa particula nomẽ fuit inditũ. Est nanq; (vt Celsus inquit) vehemẽs, & acutus pulmonis morbus. Paulus verò cap. 30. lib. 3. peripneumoniam, pulmonis inflammationem esse testatur. At Aëtius cap. 66. lib. 8, eandem dixit pulmonis esse inflammationem cum febre acuta. Cũcti verò,

verò:licet ſub diuerſis verbis in eandemmet videntur ferè coincidere ſententiam, quòd ſcilicet peripneumonia pulmonis inflammatio ſit: quam etiam ſententiam ſcriptam reliquit Galenus 2.&4.de locis affect.lib.de pulſ. ad tyrones, cap. 11. & 4.de cauſis pulſ. cap. 12. Nec alio modo per inflammationem hîc intelligendum erit, quàm præcedenti cap. de pleuritide intelleximus: poterit nanque inflammatio hæc (vt in ſequentibus diſſeremus) nedum ex ſanguine optimo,ac laudabili,mediocrémque craſſitudinem habente initium ſumere,verùm etiam & ex eodem pituitoſo, aut bilioſo, aut melancholico exiſtente,vt patet apud eundem Gal.præcitato lib. 2.de locis affect.cap.9.& commento apho.33. lib.6. cùm dicebat,pulmonẽ aptũ natura eſſe,cùm raræ,ac laxæ ſubſtãtiæ particeps ſit, ad omnes humores ſuſcipiendos.Sed mox aduerſus ea quæ diximus, non abre inſtabit quiſpiam aſſerens Galenum 4. de cauſ. pulſ. cùm de peripneumonicorum pulſibus pertractat,fateri pulmonem,cùm laxus ſit,& mollis,fiſtulíſque inanibus vndique infinitis cauus, à pituitoſiore,atque craſsiori ſanguine inflãmari, cum ſubtilis,bilioſúſque fluat ferè, nec cum viſcere vlla ratione cohæreſcere poteſt:Cui reſponſum ſit,Galenum præcitato loco,tum etiã 2.de locis affect. propter viſceris laxitatem, ac mollitiem, & raritatem aſſeruiſſe pulmonem promptiùs ex pituitoſo ſanguine inflammari,ac etiam magis, quemadmodum & ſubcingentem membranam ex bilioſo magis, non tamen negaſſe vtraſque partes ab vtriſque etiam inflammari poſſe, cùm 4.de cauſis pulſ.ſic dicebat:Siquidem bilioſioris munus eſt cogere,ſiccare,tendere,indurare: quæ quando minùs ſæpe pulmonem infeſtat, ſanè erit rata quoque pulſus durities:& 2.de locis affect.dicebat: Quin etiam laterali morbo ſæpenumero magis bilioſum, in peripneumonia verò magis pituitoſum ſequi cõſueuit. Non itaque negauit Galenus omnino pulmonem inflãmari poſſe ex bilioſiori ſanguine:ſed id raro contingere: ſæpius verò, ac magis à pituitoſiore ſanguine inflammationem in ipſo oriri propter iam dictas cauſas, vbique confirmauit. Afficitur autem in hoc affectu pulmo ex quouis humore originem ducat,vt ex eius deſcriptione liquet, inſuper ex ſpirandi difficultate, quæ neceſſariò comitatur, eo quod affecta particula ſpiritus eſt inſtrumentum, ſic etiam ex tuſsi, quæ neceſſario eis accidit.Quare ex ſpirandi difficultate, ac tuſsi ipſum affectum eſſe coniicere poterimus:ſed quoniam maxima pars ſignorum huius affectionis,communis eſt tum parti ipſi affectæ, tum etiam affectui:propterea ne eadem bis repetamus,cũcta narrabimus,quæ affectum ipſum ac partem affectam indicant,pro cõperto habentes,quòd cùm vitiũ hoc ſit inflammatio, morbus vtique erit in quantitate primo, & ſecundo in intemper. indicãt autem inflammatum pulmonem immodica ſpirandi difficultas, atque anguſtia, adeò vt ſuffocari laborantes videantur,ac recti ſedere conentur:nam hoc pacto faciliùs ſentiunt torum thoracem dilatari: quippe qui decumbentibus in ſeſe concidit;eo quod pectoris partes ad ſpinam declinant,qua erecta thorax etiam ſimul fertur,non ampliùs ſe ipſum grauans, vt patet 2. & 4.de locis affect. quin etiam calidam ſentiunt eandem reſpirationem, maximè ſi eryſipelatis particeps fuerit inflammatio. Quocirca (vbi plurimum efflant) iuuari videntur;ac multum aërem frigidũ attrahere concupiſcunt.Inſuper grauitatis cuiuſdam thoraci incumbentis ſenſum ſæpenumero percipiunt, ac dolorem ex imo ad ipſum peruenire, & ad ſpinam : ibi enim & membranæ ipſum ambientes ſuſpenduntur. Vehementi autem dolore pulmo nunquam cruciatur, verùm propter iam dictas membranas,& grauitatis ſenſum,& aliquando extenſionem quandam, vel ad pectus, vel ad ſpinam percipere poteſt, vt iam diximus ex Galeni ſententia quarto de locis affectis,cap.8.præterea acuta quoque febris incidit pulmone inflammato:at ſi intolerabile fuerit incendium,vt Gal.inquit eodem 4.de locis affectis,cap.8. anguſtiæ vero grauitatiſq; ſenſus minor, eryſipelas ipſum vexare cenſendum eſt. Quibus ſic definitis, ſi eryſipelas phlegmonodes,aut phlegmone eryſipelatodes ſit, haud difficulter deprehendetur.Si verò inter tuſsiendum ſputum expuunt,id veluti in pleuritide, modo hoc, aliàs, alio colore infectum videbitur, pro ratione diuerſi humoris inflammationem excitantis. Proprium item in peripneumonicis ſignum eſt, Gale. teſte 1.de locis affectis,cap.3.quòd maxillæ rubræ appareant, pulſus verò magnus,languidus, molliſque atque inæqualis,& vndoſus eſt, interim quoque dicrotus:& cùm acutè omnes febricitẽt peripneumonici, nonnihilque comatis habeant, vtrum horum excellat, maximè ratione crebritatis pulſus inuenitur:nam vbi ardentior febris fuerit, pulſus abundè creber erit.Si verò comatoſior ſit, minus creber, vt patet lib.de pulſibus ad tyrones.cap.11.& quarto de cauſis pulſuum, cap.12. quo loco ſtudioſi requirant cauſas, propter quas prædictæ pulſuum differentiæ in peripneumonicis fiant. Nonnulla quoque alia ſymptomata peripneumoniam comitantur, vt anxietas,impotentia,iactatio, lingua flaua, licet temporis progreſſu nigreſcat, Hippocrate lib.3.de morbis,& lib.de diebus iudicat.auctore; interdũ etiam delirium,oculi intumeſcunt,vt inquit Paulus, naſus in ſumma fit ſimus, & venæ temporum eleuantur, vt Aëtio viſum eſt, ac proſtratus eſt appetitus. Simili autem via ex quo humore ortum duxerit,indagabis,quam de pleuritide docuimus: nã licet ſæpenumero ex pituitoſiori ſanguine gignatur, ex aliis quoque humoribus fieri poterit, vt priùs dictũ eſt; idque potiſsimùm percipies, ſi cùm expuant quicquam,ex eiuſdem ſputi colore diuerſo: nanque ſi rubrum fuerit,ſanguinẽ;ſi flauum, aut rufum, ſeu pallidum,bilioſum ſanguinem;ſi ſpumoſum, & candidum,pituitoſum;ſi verò nigrum, aut liuidum apparuerit, melancholicum ſanguinem inflammationis cauſam eſſe ſignificabit, quemadmodum ſecundo de locis affectis, cap.2. & ſecundo prgnoſticorum commen.47.à Galeno ſcriptum reperitur. At ſi nihil expuant, ex aliis id coniectari licebit, ex maiori ſcilicet, vel minori calore, ſeu incendio, quod in thorace percipitur, ex maiori, minoríve anguſtia, reſpirationis difficultate,ac grauitatis ſenſu,tẽperamento,ætate,habitúque diuerſo,regione,aëris conſtitutione,anníq; tempore,ac præcedente victus ratione. Verùm ex quouis redundante fiat ſucco pulmonis inflammatio,ea affectus origo eſt.Id verò genus morbi (vt inquit Celſus) plus periculi, quàm doloris habet.Iudicatur (Hippocrat.auctore ſecundo,& tertio libro de morbis, ac lib.affect.) breuiſſimus quidem in diebus ſeptem,aut quatuordecim: longiſsimus verò in duobus de viginti; pauci autem hunc morbum effugiunt: verùm poſtquam vigeſimum diem trãſgreſſus fuerit; nõ ampliùs mori-

2. de locis aff.cap.9. 4. de locis aff.cap.8

Dubium. cap.12

Loco citat.

Citato c.12

Citato c. 9

Pars affecta.

Quis affectus præter naturã ſit.

Signa.

2. de locis aff.cap.9 4. de locis aff.c.7. & 8.

3. de morb. verſus medium. De diebus iudicat. in fine.

Pau. lib.3. cap.30

Cauſæ.

Aet.lib. 8. cap.66

Signa cauſarum.

Lib 8.ca.7

Prognoſt, 2. de morbis. in medio.

3.demorbis. loco citato.

De affect. in princ.

tur: sed pus spuit, pectus dolet, & tussis: nam ex hoc morbo fiunt etiam pectore suppurati, si non in iudicatoriis diebus pulmo fuerit purgatus. At si screatio flaua non multo permista sanguine inter initia excernatur, salutaris admodum pulmonis inflammatio est, si septimo die, pigriúsve minùs secura est, eodem Hippocrate auctore secundo prognosticorum. Quæ verò peripneumonia cùm virtutis imbecillitate fit, perniciosa est, Galeno teste tertio prorrheticorum, cōment. 4. & decimo methodi medendi, cap. 5. nanque vna salus tum pleuricis (vt ipse refert) tum peripneumonicis, adde etiam & synanchicis: ipsum virium robur. Harum etenim partium inflammationes, veluti etiam ventriculi, & iocinoris, non modo iis qui tam imbecillis sunt viribus, sed etiam iis qui valentiores ipsis sunt, mortiferæ esse solent; si verò quid per tussim efferatur in peripneumonia, spumosum, ac biliosum est, & aliquando cruentum, & floridum vehementer, vt Aëtio placuit, quod etiam pessimæ significationis existit: & si mortale quidem malum fuerit, vigiliæ ampliùs aderunt, aut somni breues, stuporē ac delirium inducentes, & imaginatione mentem vicissim perturbante non sentiunt valde præsentia mala; extremitates frigidæ, vngues liuidi incruantur; quarta, aut ad summum septima die hi moriunur. Verùm si ad salutem permutetur morbus (vt idem fatetur Aëtius) sanguinis eruptio ex naribus abundanter sequitur, aut alui exturbatio, multis exeuntibus biliosis, & spumosis humoribus: aliquādo autem inflammatione in pus commutata, per ventrē, aut vrinam, pus excernitur, statímque ab omni molestia liberātur: at si in pulmonem irruperit aceruatim, aut suffocat, aut cùm grauibus accessionibus in tabem permutatur. A pulmonis autem inflammatione phrenitis, malū est, vt inquit Hippocrates aphoris. duodecimo libri septimi, & in coacis prænotionibus legitur, quòd peripneumoniæ ex pleuritide transmutatæ securiores sunt his quæ ab initio fiunt, licet si superuenerint, sint malæ, vt patet vndecimo aphorismo eiusdem libri septimi. Quātùm verò ad victus rationem attinet, pro eius curatione, eadem ferè, quæ pleuriticis instituta fuit, vtantur, nisi quod magis extenuatoria opus habent: Dicebat etenim Aëtius, cibus sit extenuatorius: verùm quod ad ipsum attinet cibum (vt testatur Celsus) neque salsis opus erit, neque acribus, neque amaris, neque aluum adstringentibus, sed paulò leuioribus. Quare primis diebus danda erit sorbitio ptisanę, aut etiam ipsa ptisana cum melle: rectè quoque sumeretur, & recens butyrum (vt Paulus inquit) vel ipsum etiam cum ptisana, cum aqua iterum recens adeps coqui potest, ex Celsi auctoritate; ea verò sit gallinarum, aut anserum. Nam primis diebus sorbitiones dulciores esse oportet, iuxta Hippocratis sententiam libro tertio de Morbis, sic enim (vt ipse inquit) id quod cōsedit, ac compactum est, potissimùm elueris, ac commoueris: quarta autem die, & quinta, & sexta non ampliùs dulces, sed pingues: nam ad sputum sursum excreandum conducunt. Poteris insuper in ptisana decoquere (iuxta Aetij sententiam) parum hyssopi, aut origani, potissimùm vbi à frigidioribus succis inflāmatio fuerit orta: & post quartum, quintum, aut sextum diem, cùm pinguia admittat Hippocr. prædictam ptisanam cum pullorū, aut gallinarum iure pingui pararem: vel macerato in iam dicto iure pane, in quo parum etiam, aut hyssopi, aut origani fuisset decoctum vtare; tribuendáque sunt sorbilia oua, vt refert Celsus; panis ex aqua mulsa, & nuclei pinei ex melle, aut (si libeat) etiam ex saccharo. Potus autem quod ad quantitatem attinet, sit exiguus; humiditas enim noxia pulmoni existit, vt Aëtius inquit: quare primis diebus vinum dare conuenit dulce, album, aquosum, paulatim frequenter bibendum, vt Hippocrati visum est, libro secundo de Morbis, eoque præsertim vtendum, vbi inflammatio ex frigidiori sanguine ortum habeat, ac laborantes admodū elegantes, delitiosique fuerint: reliquis verò pro potu aqua hordei (præcipuè non decorticati) tribuenda erit, vel aqua, in qua glycyrrhizæ radix fuerit decocta, aut vua passa vinaceis detractis, vel aqua mulsa, in qua etiam parū hyssopi decoctū sit: propinari item poterit pro potu ficuum cūpauco hyssopo decoctū, ex Pauli sententia. At virtutis tuendæ gratia (vt ipse inquit) crebriùs potui assumetur aqua mulsa per se, aut cum nucleis pineis. Reliqua quæ ad victus rationem attinent, præcedenti capite studiosi requirant. Oportet autem (si satis validæ vires sunt,) sanguinem mittere, ex Celsi sententia: quam etiam confirmauit Aëtius, cùm dixit, Itaque (si nihil obstiterit) statim vena secanda erit in cubito, ex quacunque causa, ac quouis modo genita sit peripneumonia: quamuis Paulus velit in iis, qui ex aliis morbis in hunc decidunt, sanguinis detractionem vitandam esse, maximè si diu hoc in statu fuerint: vel si per initia sanguinem miserint. Sin autem peripneumonia statim ab initio inuaserit (vt ipse fatetur) sanguinem mittere, si vires id permittant, ex vsu est. Quibus verbis pugnare videtur Paulus Aetij, ac Celsi sententiæ: quamuis nedum non pugnant verba eius prædictorum sententiæ, sed ipsam confirmant: non enim propterea quod morbus diuturnus fuerit, vel quod per initia sanguis missus fuerit, his qui ex aliis morbis in hunc decidunt, propriè sanguinem mittere prohibet Paulus, sed quod vires consonum sit hoc auxilium eisdem prohibere, vtpote imbecilliores existentes: quo casu nec Celsus, nec Aëtius venæ sectionem admitterent: nanque Celsus dicebat, si satis validæ vires sunt: & Aëtius, si nihil obstiterit. Secare itaque venā oportet statim circa initia, in quauis peripneumonia, si validæ vires fuerint, ac nihil aliud obstiterit: & in cubito internam, ac ex vtroque brachio sanguis extrahendus, si sustinuerint vires, primum quidem modicus, & non vsque ad animi defectionē; vt videlicet adseruetur ad repetendam detractionem, ex Aetij sententia. At si quid venæ sectionem prohibuerit, cucurbitulas thoraci admouere oportet, ac lateribus defigere, quibus tantum elicietur sanguinis, quantū vires ferunt, vt Paulus refert; vel acri clystere aluum subluere oportet. At si neque iis morbus cedat, præsertim in primis quatuor, aut quinque diebus, purgāte medicamento aluum subducere licebit, & hoc paulò ampliùs, quò & febres obtusiores sint, & dolores leuiores, quemadmodum Hippocr. scriptum reliquit libro tertio de Morbis. Eligantur autem ea, quæ leniendo purgant: cuius generis sunt nostris temporibus, manna, cassia fistula, ac antidotus diacatholicon, seu diaprunum non laxatiuum, quorum decentem quantitatem assumens cum aliquo ex decoctis præcedenti cap. de pleuritide descriptis dissolutas, ac potui donato, oportet autem infernam aluum (vt præcitato loco inquit Hippocrat.) neque valde suppressam

Tex. 50. — *Loco citat.* — *Paulò post medium.* — *Curatio.* — *Loco citat.* — *Quot modis ... ratur sup... purgatio. Vide 1. pro... com. 40. & 2. Prog. com. ... 60.*

ſuppreſſam eſſe, vt febres non ſint acutæ, neque valde egerere, quo ſaliua ſurſum educi poſsit, & æger viribus valeat. Cõfert itaque peripneumonicis purgatio, iuxta Hippocratis ſententiam, præſertim ſi prædicto modo ea vtare, ac modò dictis medicamentis purgantibus: nec parum conferunt diutiſsimæ frictiones, ſi bis quotidie fiant in ſcapulis: proximè ab his in brachiis, & pedibus, & cruribus, leuiter contra pulmonem, vt teſtatur Celſus. Interim verò, vt prõptè ac celerrimè pulmo expurgetur, curandum erit: in quem vſum conferunt ſyrupi ex adianto, glycyrrhiza, vua paſſa; aut, ſi crebro aſſumantur, pariter nonnulla ecligmata, aut hipoglottides, ſeu becchicæ pilulæ tribui poſſunt; quæ omnia cap. de catarrho, ac de tuſsi requiras: & poſt vniuerſales euacuationes, potiones quaſdam dare conuenit; inter quas à Celſo, & Paulo hyſſopi decoctum, cui ficus arida ſit incocta, præſtat; aut aqua mulſa, in qua vel hyſſopum, vel ruta decocta ſit, aut iris ſicca trita inſtar duum cochlearium aquæ mulſæ inſpergenda, vel ipſamet mulſa, in qua iris ſit cocta, præbeatur. Quibus etiam pro ratione redundantis ſucci adiicere poteris hordeum, vuam paſſam, adiantum, glycyrrhizę radicem, iuiubas, marrubium, aut origanũ, ſeu helenij radicem: valentioribus nanque hic morbus medicamentis indiget, maioriq; extenuandi facultate præditis, quam pleuritis. Cæterùm ab extra proſunt aduerſus dolores impoſita calida fomenta, quę digerendi vim habeant, ac diſcutiendi, quorum mentio præcedecenti cap. facta eſt: poſt quæ thoracis partes illinantur ex oleo amygdalarum dulcium & amararum, aut anethino, ſeu chamæmelino, irino aut rutaceo; addaſque ſi libeat prædictis oleis gallinarum, ſeu anſerum pinguedinem, ac butyrum inſulſum, vel œſypum liquidam. Quod ſi mauis, ceratum conficias ex butyri recentis, adipis anſeris, vtriuſque drachm. j. olei rutacei, ac vtriuſque amygdalæ ana vnc. s. pulueris iridis, & hyſſopi ſiccæ, ſingulorũ ſcrup. ij. œſypi liquidę drach. iij. ceræ, quod ſatis ſit, fiat ceratum. Cataplaſma item paretur hoc modo, Recipe radicum, & foliorum althææ, & maluarum ana manup. s. contunduntur, & adde cremoris ſeminis lini, althææ, & fœnigræci ana drachm. ij. iridis, & hyſſopi, quæ tenuiſsimè ſint trita, ſingulorum drachm. j. butyri, & œſypi liquidę ana drachm. j. & s. olei chamæmelini, & rutacei ana vnc. j. cum aqua mulſa, aut cum reſina terebinthina cataplaſma conficiatur; quo tum pectus, tum latera contegantur: optimum etiam erit eidem cataplaſmati inſpergere ſeminis lini, ac fœnigræci tenuiſsimum pollinem. Aetius verò, ac Paulus valde commendant medicamentum compoſitum ex cera, reſina terebinthina, medulla ceruina, butyro, œſypo liquida, iride ſicca tenuiſsimè trita, & etiam nardino vnguento, vt inquit Paulus: ſint autem horum partes æquales, vt ait Aëtius.

Περὶ ἐμπυήματος. *De empyemate, ſeu ſuppuratione.*

CAPVT LII.

Quot modis dicatur ſuppuratio.

Vide 1. prog. com. 40. & 2. progn. comment. 60.

MOrbus qui à Græcis ἐμπύημα, à Latinis ſuppuratio, ſeu purulentia dicitur & propterea qui hoc morbo laborant ἐμπυικοὶ καὶ ἔμπυοι Grecè, Latinè vero ſuppurati, & purulenti appellantur non vno duntaxat modo in Hippoc. & Galeni doctrina intelligi conſueuit. Nanque interdum omnẽ tranſmutationem quæ fit ad pus, in quacunque parte fiat, per ſuppurationem intelligũt, vt patet aphoriſmo 8. 5, & 45. ſeptimi libri, & libro prognoſticor. præſertim primo, & ſecũdo; interim vero ſolos eos, qui in thorace, ac pulmone vniuerſum pus contentum habent, priùs tamen prędictis partibus inflammatione affectis, purulentos nominant: vt dicatur ſuppuratio hoc modo tranſmutatio, ſeu alteratio prædictarum inflammationum ad pus, vt liquet, tũ commento citati aphoriſmi octaui, quinti libri, tũ etiam ſecundo prognoſticorum. Tertio modo per ſuppurationem propriè, ac præcipuè intelligunt, nõ ſiquidem conuerſionem inflammationis lateris, ſeu pulmonis ad pus, ſed collectionem, ſeu effuſionem puris in ſpacio thoracis, atque pulmonis intermedio poſt prędictę ſuppurationis diſruptionem. Sic quoque pręcipuè ſuppuratos nuncupant eos, quibus inter thoracem, atque pulmonem aceruatum pus eſt, vt commento aphoriſmi 45. 6. & 27. & 8. & 15. quinti libri patet, ac etiam ſecundo prognoſticorum.

2. prognoſt. cõment. 60.

De qua ſuppuratione tractabitur.

2. prognoſt. Loco citat.

Cùm itaque hiſce tribus modis ſuppuratio, ſeu purulentia in Hippocratis & Galeni doctrina intelligi poſsit, de ea quæ primo modo ſumitur, nequaquàm pertractare propoſuimus, cùm de thoracis, ac pulmonis affectibus, & non de his qui indifferenter in ſingulis corporis partibus prouenire poſſunt, hîc verba facimus. Et cum magna ex parte, ac præcipuè ſuppuratos nominent Hippocrates & Galenus eos, qui pus habent in ſpacio inter thoracem, atque pulmonem, vt præcitatis locis liquet, propterea de hac ſuppuratione potiſsimùm pertractare intendimus: quamuis affinitate ſermonis nonnulla quoque dicemus de conuerſione, ſeu tranſmutatione inflammationis lateris, ſeu pulmonis in pus, quod quidem adhuc in parte inflãmatione affecta vniuerſum continetur; & ſi hic affectus non præcipuè ſuppuratio, aut purulentia dici poſsit, vt dictũ eſt. Afficitur verò perpetuò in verè purulentis thorax, prędertim ſecũdum eius cauitatem, hoc eſt, intermediam regionem quę inter thoracem atque pulmonem eſt: quapropter anguſtiam ſentiunt laborantes loci illius pure repleta intermedia ea regione: acciditque eis anhelitus difficultas ac tuſsis, & in imo thoracis grauitas quædam ſentitur. Verùm ſi nondum pus in idem ſpacium effuſum ſit, ſed vniuerſum conſtiterit in parte priùs inflammatione affecta, pulmonem, aut ſubcingentem membranam affectam eſſe dignoſces ex præcedente peripneumonia aut pleuritide, quę haudquaquam adhibitis ſubſidiis diſcuſſæ fuerunt. Præter hęc, ſi in pulmone pus contineatur, & in vtraque parte potius, quàm in altera, dextra ſcilicet, & ſiniſtra pus colligitur, in vtriſque incidens veluti quoddam onus perſentiſcit æger, & æqua calidiores ambæ partes ſentiuntur, neque ægriùs, aut promptiùs in vno latere, quàm in alio cubabit. Si verò ſuppuratio in altero latere tantummodo fuerit, in altera quoque parte thoracis, dextra ſcilicet, aut ſiniſtra potiùs quàm in vtraque pus collectum erit, neque in dextra parte exiſtens, in ſiniſtram, neque è contrario in ſiniſtra, tranſmeare in dextram poteſt. Cæterùm pars affecta cognoſcitur, quia calidior eſt, quàm reliqua, & in eadem quoque duntaxat dolorem, ſeu grauitatem ſentiet æger: & eo in incolume latus cubante, veluti onus deſuper aliquod illi pendere videtur, vt apud Hippocr. atque Galen. legitur ſecundo prognoſt. Suppuratio itaque præcipuè dicta, quæ nihil aliud eſt, quàm collectio puris inter thoracem & pulmonem, vt priùs diximus, morbus eſt in numero toto genere

Pars affecta.

tex. & comment. 59.

præter naturam, ac in exceſſu, vt lib. de differ. morb. cap. 8. patet. At ea ſuppuratio, quę tranſmutatio eſt ſeu conuerſio inflammationis lateris, aut pulmonis ad pus, cum eodem tempore fiat abſceſſus dictarum partium, morbus poſſet dici in magnitudine, velut quoduis aliud genus abſceſſum, ex Galeni ſententia 14. meth. meden. cap. 12. Vtraque tamen morborum morborum genera in numero ſcilicet, & magnitudine, ſub vno prædicamentorum genere continentur, vtpote ſub quantitate, velut patet eodem libro de different. morb. c. 8. Verùm vt clarior fiat prædictarũ ſuppurationũ dignotio, eas ſeparatim diſtinguere voluimus, ac pro earum diſtincta notitia, primò indicia trademus ipſius ſuppurationis, quam abſceſſum nuncupauimus, ſecundò diſruptionis ipſius abſceſſus, & tertiò effuſionis, ſeu collectionis puris inter thoracem, atq; pulmonẽ, quæ propriè, ac præcipuè ſuppuratio dicitur. Dignoſces autem inflammationis tranſmutationem ad pus, cùm adhibitis opportunis ſubſidiis, ac proba inſtituta victus ratione in præcedenti inflãmatione dolor nõ deſinat. adhuc rigor laborantem prehendit propter puris acrimoniam, ac mordacitatem, quod quidem adiũcta corpora erodit, talemque rigorem febris comitabitur vehementior admodum, quàm ea, quæ pręceſſerat; eueniet que ægrotis ponderis cuiuſdam (in loco quo dolore afficiebantur) ſenſus. Ex pondere itaque, rigore, ac febre multò vehementius affligente, quàm anterior, ſuppurationis initium percipitur, vt liquet apud Hippocr. & Galen. 2. prognoſt. & apud Alexandrum cap. de purulentis: nam dum pus conficitur, dolores, ac febres accidunt magis, quàm iam confecto ex eiuſdem Hippocrate ſententia aphoriſm. 47. libri 2. aderitque grauitas pectoris, tuſsis valida, & ſicca cum dolore, aliquando etiam cum humiditate, ob quam releuari quoque videntur, vt inquit Paulus. Verùm licet confecto pure, & dolor, & febris mitiores fiant, tamen inſtante tẽpore diſruptionis ipſius, vehementiùs cum horrore quodam iterum febricitabunt, ac in ſermonis proprietate conturbantur, offenduntur q; ſpiritu, adeò vt difficiliùs, quàm antea ſpirent, ex eiuſdem Pauli teſtimonio. Rupto autem abſceſſu, ac effuſo pure inter thoracem ac pulmonem, vehementes febres quieſcunt, & magna ex parte dolor quoq;, licet indeſinenter febricitent habituali quadam febre: grauitatis autem ſenſus remanet intus in profundo thoracis: ſimulque transfluere aliquid apparet iuxta multiplices reclinationis permutationes, & maxime cùm ab vno latere in alterum decumbunt, tũc ſanè multitudo puris manifeſtatur, & fluctuationis cuiuſdam ſonitus ſæpe ſenſibiliter in reclinationibus ipſorum auditur, prout legitur apud Galenum libro quarto, de locis affectis, cap. 8. & apud Aëtium libro 8. cap. 65. totuſque thorax eiſdem attollitur, etſi neque calidus ſit ipſorum ſpiritus, neque etiam exſufflando emittatur, niſi adurens fortaſſe febris acceſſerit, vt idem teſtatur Galenus, potiſsimùm vbi magna puris quãtitas collecta ſit. Educitur quoque eiſdem pus nunc purum, nunc fœculentum, vt inquit Paulus: ex pulſu item poteris diuerſa ſuppurationis tempora interſtinguere: nam initio ſuppurationis ſtatim ſuppurati pulſum habebunt, qualem habere ſolent in vigore inflammationis; nam hoc tempore initium eſt ſuppurationum: erit itaque pulſus durior, quàm antea, & vibratus magis, ſed minor, quàm dudum, non tamen languidior, quin etiam crebrior, ac celer: nonnunquam etiam inæqualis, & inordinatus; verùm omnibus erit hecticus; quoniam perpetuò eſt illa in motu arteriarum agitatio, donec fiat eruptio: licet cum pus propè maturum ſit, æqualior fit pulſus, cùm vero eruptio fiat, languidior, latio, tardior, & rarior pulſus redditur, vt libro de pulſib. ab Tyrones, cap. 11. & quarto de cauſis pulſuum, ſcriptum eſt. Hippocrates verò eodem 2. lib. Prognoſtic. omnes purulentos dignoſci his indiciis fatetur, nam principio febris non dimittet, ſed interdiu tenuior, noctu verò vehementior eſt. Copia ſudoris elicitur, ac tuſsiendi cupiditas adeſt: quamuis nec quicquam commẽdatione dignum expuant. Oculi caui redduntur, genæ rubent, vngues curuantur: digiti verò potiſſimùm ſummi caleſcunt, atque in pedibus tumores conſiſtunt, procedente videlicet tempore, neque cibum appetunt; ac puſtulæ circa corpus erumpunt quorum omnium Galenus eodem loco cauſam reddit. At quoniã ſuppuratio non ex vna duntaxat cauſa oriri poteſt, eas propterea inueſtigare conabimur interim nanque ex inflammatione in pus verſa, & demum diſrupta ſiue ſubcingentis, aut alterius thoracis membranæ, ſiue pulmonis fieri poterit: velut ex iam dictis liquet, ac etiam Paulus & Aëtius teſtantur. Quandoq; verò propter ſanguinis eruptionem, vlcere ad cicatricem non perducto oriri poterit, vt idem Paulus inquit. Ex angina quoq; cum ab ea ægri liberantur, & ad pulmonem vertitur, ſi non in ſeptem diebus pereant, ſed eos effugerint, ſuppuratio fit, quemadmodum aphoriſmo decimo libri quinti, ab Hippocrate & Galeno ſcriptũ eſt. Quęcunque verò prædictarum cauſarum ſuppurationẽ excitauerit, haud ægrè dignoſci poterit, ex propriis eorundem affectuum ſignis, vt ſi pleuritis, aut peripneumonia, aut ſanguinis eruptio, ſeu angina præceſſerit. Ex confluxu etiam è capite ad thoracem manante (vt Paulus aſſerit) ortum ducit quandoq; ſuppuratio, ſeu (vt inquit Aëtius) ex ſeroſo, aut pituitoſo humore, ex reliquo corpore in vacuum thoracis delapſo, iſthicque putrefacto: id quod confirmari videtur ab Hippocrate, ſimul atque Galeno aphor. 38. ſeptimi libri, cùm dixit Hippocrates, Deſtillationes in ventrem ſuperiorem ſuppurantur intra viginti dies: & libro primo de morbis ab eodem Hippocrate dum aſſeruit ſuppuratos interim fieri, cùm pituita de capite copioſa, & aceruatim in ſuperiorem ventrem fluxerit, putreſcit, & in pus vertitur. Nec minùs & huius cauſæ notitiam habebis, ſi præcedentem deſtillationem conſiderabis, ac eiuſdem ſigna pernotabis. Verùm quî fiat, vt ex deſtillatione, ſeu ex delapſu pituitoſi pręſertim, & ſeroſi humoris ex reliquo corpore in vacuum thoracis ſuppuratio gignatur, nõ ab re dubitabit quiſpiam, cùm ſuppuratio (vt ſuperiùs definitum eſt) aut mutatio ſit inflammationis ad pus, aut effuſio quædam, ſeu collectio puris inter thoracem, & pulmonem: quod verò pus generationem habeat, aut vbi contuſa caro fuerit, aut ex humore, qui phlegmonem producit, apud Galenum legitur quinto de ſimplic. medi. facult. cap. 5. inſuper (vt idem met Galenus teſtatur primo de different. febr.) pus generationem habet per inflãmationes, & phymatoſos tumores omnes, ſuperante quidem natura, quemadmodum in humoribus intra vaſa putreſcentibus, id quod ſubſidet in vrina, proportione puri correſpondet. Qua de re quocunq; modo ſuppuratione ſumpta, cùm ſemper pus

Suppuratio propriè dicta quid ſit. Quis affectus præter naturã eſt.

Signa inflammationis cum in abceſſum vertitur.

Tex. & cõment. 58 Alex. lib. 7. cap. 2 Paul. lib. 3. cap. 32.

Signa diſruptionis abſceſſus. Loco citat.

Suppurationis, propriè dictæ ſigna.

4. de locis aff. cap. 7.

Quales ſint ſuppuratorum pulſus.

per pus contineat, siue collectum in parte priùs inflammata, siue effusum inter pulmonem, & thoracem oriri nequaquam poterit propter confluxum humorũ à capite, aut ex reliquo corpore ad thoracis partes manantem, vt Paulus, & Aëtius asserunt, seu ex destillatione, vt inquit Hippocrates, & Galenus præcitato aphorismo 38. septimi libri, cùm necessum sit ipsum fieri, aut ex carne contusa (id quod in suppuratione iam dicta minimè contingit) vel ex præcedenti phlegmone non discussa, seu tuberculo, ad pus transmutatis: non igitur generari poterit ex destillatione, seu delapsu humorum ex reliquo corpore in vacuum thoracis suppuratio.

Responsio.

Verùm siquis Hippocratis, ac reliquorum iam dictorum verba sanè intelligere velit, ipsos promptè à calumnia liberabit: nam destillationes in ventrem superiorem intra viginti dies suppurari, hoc est, concoqui, superari, & euinci, ac similes puri reddi, & non verè in pus verti docuit Hippocrates, id quod Galenus disertissimè declarauit, commento aphorism. 30. eiusdem septimi libri, cùm dicebat, loquẽs de his, quibus fiunt à capite ad pulmonem fluxiones manifestæ. Verùm hi neque spumosa per sedem excernunt, neque cum tussi expuunt, & tamen sæpiùs manifestè quæ sunt in viscere, hoc est, pulmone asperæ arteriæ sunt eo oppletæ, quod defluxit à capite, quod iam concoctum est puri simile, sed spumosum minimè: concoctæ itaque destillationes in superiori ventre, hoc est, thorace, puri similes fiũt, vt inquit Galenus, & non verè suppurantur. Quare ex eis similitudinariæ quædam, & non veræ suppurationes interdum gignuntur, ex Galeni sententia: cùm verum pus ex eisdem progigni nequeat. Quomodo etiam interpretari possunt & Pauli verba, vel intelligas ex confluxu à capite manante ad thoracis partes, phlegmonem priùs generari posse, & ex ea suppurationem per eiusdẽ phlegmones transmutationem ad pus. Erit itaque non immediata, sed mediata causa suppurationis destillatio, si hoc modo interpretentur Pauli verba. Quod verò Aëtius suppuratos non verè fieri ex seroso, aut pituitoso humore in vacuum thoracis delapso, isthicque putrefacto intellexerit, sed æquiuocè, ac similitudinariè ex eiusdem verbis liquet, cùm dixit, Nouimus autem quosdam citra febrem suppuratos, ex iam dicta causa, &c. Paulò enim suprà retulerat suppuratos indesinenter febricitare febre hectica. Qua de re sibiipsi pugnaret, si post pauca verba eosdem citra febrem nouisse asseruisset; nisi per eos citra febrem suppuratos non verè suppuratos intellexisset; vel dicas fieri suppuratos, si pituita ex capite destillet ad pulmonem, ex qua temporis progressu exasperatur pulmo, & intus exulceratur à pituita inhærente, ac putrescente, vt visum fuit Hippocrati libro de morb. primo, & si tabidi potiùs, quàm suppurati hi nuncupari possint.

Loco citato.

Verùm de causis suppurationis satis sit hæc dixisse: sed ad eiusdẽ prognostica deueniamus, asserentes quòd suppuratorum hi potissimùm supersunt (vt inquit Hippocrates secundo prognostic.) quos febris eodem dimiserit die post eruptionem, ac cibum citiùs appetunt, & siti liberati sunt, & venter exigua, ac consistentia deiicit, & pus album, leue, concolorque est, ac vacans pituita, & absque labore, ac valida tussi expurgatur. Itaque optimè quidem sic, ac celerrimè iudicantur, sin minùs, quibus ad hæc proximè accedunt: moriuntur verò ij, quos febris non deserit, aut cùm videatur deserere, denuò recalescens innotescit: & sitiunt, nec cibum appetunt, aluus humida est, pus viride, liuidumque spuunt, vel pituitosum, spumosumque: pereunt ergo, si hæc omnia adsint. Ad horum quibus alia adueniunt, alia nõ, ij partim intereunt, partim in multo tempore incolumes euadunt: verùm ex indiciis omnibus, quę in iis existunt, de cæteris quoque vniuersis coniectandum.

Prognostica.

2. prognost. text.63.

De iis verò suppuratis, ac purulentis, qui ex pulmonia fiũt, eodem secundo prognosticorum, Hippocrates sic scriptum reliquit. Quòd si maiores natu fuerint, potius intereunt: per alias verò suppurationes, minores natu potius moriuntur. Etenim (vt inquit Galenus in commento) in purulentis ex pulmonia, quia propter excreationem sanari debent, viribus propterea egent validioribus, & ob id potius minores natu, quàm maiores seruantur. In cæteris verò suppurationibus, minores natu anteà moriuntur propter vehementiores dolores, ac febres, quæ magis dũ suppurationes fiunt, illis accidunt: quò fit, vt propter magnitudinem febrium, ac doloris, morte præoccupentur.

text.68.

De iis verò qui ex morbo laterali suppurantur, talem protulit sententiam aphoris. 15. lib. 5. quòd si in quadraginta diebus purgantur à die, à qua fit eruptio, liberantur, si verò non, ad tabẽ trãseunt. Conuersa autẽ inflammatione lateris, aut pulmonis in suppurationem, rumpitur nonnunquam sursum versus, quando etiam periculosior est, Aëtio & Paulo testibus: aliquando verò deorsum. Verùm si sursum erumpitur, si non quàm citissimè pus per sputum reiiciatur, tabidi fiunt, vt inquit Aëtius: & (vt Paulus asserit) illud idem confirmans nisi eisdem summa adhibeatur diligentia, protinus purulenta illa collectio tabem accersit, pulmone exulcerationem contrahente. Quę verò suppurationes inferiùs tendunt, ac rumpuntur, non adeò periculosiores existunt, cùm in aluum, & intestina, aut in vesicam transfundantur per vasa quædam trãsmissione ad ea membra facta; quem puris expurgationis modum, pulmonis, aut thoracis vomica disrupta, disertissimè Galen. sexto de locis affectis, cap. 3. & commento aphoris. 30. libri septimi, docuit; in his itaque locis illum studiosi requirant: ij verò suppurati, quibus propter magnam puris copiam inter thoracem & pulmonem collectam totus thorax in respiratione attollitur, celerrimè suffocantur, ex Galeni testimonio quarto de locis affect. cap. 7. tum ob affectũ ipsum, vt ipse refert, tum quod vires omnibus suppuratis defessæ, siquidem propter pugnam ex necessitate imbecilliores reddũtur. Verùm quinto de locis affectis, cap. 3. de suppuratis aduersus Erasistratũ sic dicebat, quòd velut nõ paucos perire, ita & alios complures seruari videat: quorum siquis per singulos dies reiecti puris quantitatem collegerit, interdum sex, aut octo heminas, interim quindecim, atq; interdum plures totam summam æquare inueniet. Quis autem sit suppuratorum per expuitiones purgationis modus, habetur à Galeno eodem quinto de locis affect. nanque expirationis tempore vniuerso thorace vehementer constricto per validam tussim (sine qua fieri nequit) pus, quod inter ipsum & pulmonem continetur comprimendo cogit, atque ad pulmonem ipsum impellit concedente pulmonis membrana eiusdem puris, ac similiter cuiusuis alterius excrementi penetrationem: etenim thorax vehementer admodum hoc tempore pulmonẽ omni ex parte comprimit; & demum, cùm & maio-

Loco citato.

res sint in earum extremitate asperæ arteriæ partes, quàm venæ, & arteriæ leues, ac multo ampliora habeant ora, nec ita cũcidant, neque omnifariam concludantur, propterea quòd cartilagineæ sint, in asperas ipsius pulmonis arterias recipitur, & non in leues, ac venas, ac deinceps expuitur. Qui autem suppuratione laborant aërem inhabitent siccum, in calido, & frigido temperatum, vel paulo ad calidum vergentem, ac in quiete diligenter custodiendi sunt à motu, seu exercitio cauentes: somno quoque temperato vtantur, & si rupturæ tempus instauerit, super sanum latus decumbant, Paulo auctore: singulis diebus alui excrementa excernant, si non sponte, saltem clysteribus, præsertim lenibus: nanque exonerata natura ab eiusmodi excrementis, promptiùs suppurationi vacabit, ipsam maturando, aut rumpendo, aut expurgando. Immodicæ animi affectiones vitandæ erunt, præsertim metus, & mœstitia: nutriendi verò sunt ex ptisanæ succo, & aqua mulsa, vt inquit Aëtius: nam mulsa quouis tempore exhibita, nihil ægrum offendit, Tralliano teste: quamuis nec ipsa vniuersim, sed paulatim exhiberi debeat: nam omnis potus modicus esse debet, in iis qui alicubi abscessum habent, vt Galenus testatur septimo de compositione medicament. secundum loc. cap. 6. Verùm (vbi infirmæ vires fuerint) maior cura ipsarum habenda est: & propterea cibis boni succi, & cõcoctu facilibus vti debẽt, ptisanæ cremorem parantes, aut ipsammet totam ptisanam decoquentes in gallinarum, seu pullorum gallinaceorũ, phasianorum, aut perdicum, seu columbarum iure: quorum etiam carnes edant, veluti etiam & turdos, aliasque aues montanas, ac gallorum testes. Et quia iura (vt inquit Alexander) vlcera magis detergunt, ventremque humidiorem efficiunt, propterea modo dictarum carnium iure vtantur, thymo, hyssopo, oreoselino, aut fœniculo adiecto; brassica, aut asparago, vel malua, vbi biliosum corpus fuerit, aut salsum quid expuant, & febris valida. Interim verò vti poterunt pistaciis, amygdalis, vua passa, ac nucleis pineis, verùm non copiosiùs ex eis assumant, & si abstergere possint: nam ægrè cõcoquuntur, & propter oleosam ipsorum partem alios cibos in ventriculo interim corrumpunt, vt apud eundem Alexandrum legitur. Potus verò (vt diximus) sit aqua mulsa, aut aqua hordei, vel vinum tenuis stubstantiæ, vt Galenus præcipit, eodem libro septimo de composit. medic. secund. loc. cap. 6. sit autem vinum (vbi eo ægri indigeant) paucum, ad dulcedinem declinãs, vt inquit Aëtius: poterit quoq; & aqua probe cocta offerri, iuxta eiusdem sententiam: ab aceto autem, & omni alio vinoso genere, & ab aqua quoque frigida abstineant, vt ipse pręcipit. Cùm autem suppuratio fieri incipit, puris confectio, seu concoctio iuuanda erit, vt Paulus refert: nanque vnum ex naturalibus operibus, quod quidem concoctio quædam existit, est ea quæ in pus fit conuersio, vt apud Gale. legitur quinto de simpl. med. facult. & primo de differen. febr. Qua de re quod ad mouendum pus adhibetur medicamẽtum, tale esse debet, qualis est in naturis temperatis calor natiuus, modicè siquidẽ humectans, & excalfaciens, vt neque excellat, neque inferius sit temperatura corporis ipsum immutantis, sed quoad fieri possit simillimum quemadmodum eodẽ quinto libro de simp. med. facult. cap. 5. liquet. itidẽ quod emplasticum sit oportet, quo tenaciter corporis poris, siue meatib. illitũ inhęreat,

Curatio.

Victus ratio.

Medicamentorum ratio.
5. de simpli. fac. cap. 5.
1. de diffe. febr. cap. 6.
Quæ medicamẽta puris generationi opitulentur.

vt ibidem patet. Primùm itaque cùm suppuratio fit, fomentis per spõgias natura adiuuanda erit, vt Paulus asserit: nec illud citra rationem fieri iussit: nam inter omnia, quæ ad puris generationem conferũt, aptissima est persusio aquæ temperatè calidæ, aut cui additum sit oleum, quod hydrelæon Græci vocant; & ex iis, quæ irrigantur, oleum temperatum, iuxta eiusdem Galeni decreta, præcitato libro quinto de simpl. med. facultat. cap. 8. Farina quoque triticea pura, aut panis purus modicè coctus cùm hydrelæo confert: insuper & adeps suillus, vitulinus, gallinaceus, seu anserum, cum maluę, seu althææ radice permistus: vel cataplasma fiat, pręsertim tardatibus suppurationibus ex caricis decoctis, hordeacea farina, althææ radice, colũbino stercore, & modica resina terebinthina, ex Pauli, & Aëtij sentẽtia. Ceratum quoque conficere poteris ex butyro, ruta, iride, baccis, lauri, vt Aëtius inquit, cui radicem maluæ, aut althææ, adipem ex prædictis, farinam hordeaceam, aut triticeam, oleum commune, amygdalarum dulcium, aut chamęmelinum, simulatque ceram addere poteris. Quo item tempore ius ex contusis carnibus gallinarum, aut gallinaceorum pullorum, perdicum, phasianorum, aut starnarum paratum, etiam cum ptisana permistum assumere ægri poterunt, pręsertim vbi imbecilliores vires fuerint, cùm non parum eis conducat pro puris generatione. Pure autem genito, quę abscessum rumpunt adhibenda erunt, velut ex mulsæ sorbitio interposito tempore, & ptisanæ cremoris cum melle: & si valẽtiores ægri fuerint (vt Paulus refert) decoctum hyssopi, & thymi cum melle: item salsorum esum commẽdat, & catapotia ex hiera diacolocynthide, à quibus abstinere consulo, nisi valde robusta sint corpora, quibus hæc tribuantur: potius verò syrupum ex hyssopo, aut è marrubio crebrius ad hũc vsum præberem. Conducit quoque non parum ad abscessus rupturam, super sanum latus decubitus: legitur etiã apud Hippocratem libro de locis in homine, quod purulentis, cum excreationem facere oportet, pluribus cibis, & salsis, ac pinguibus vtendum est, & vino austero, & cum sic habet tussis inducẽda. Ab extra verò vtile est (vt Aëtius inquit) cataplasma ex solo stercore caprino, præsertim vbi ruptura tardauerit. Verùm rupto abscessu adiuuare oportet puris excreationem, quocunque repere cognoscatur, ex decreto eiusdem Aëtij. Nam si ad aluum proreptet, magis emollientia offerenda sunt: si ad vesicam serpat, ea quę vrinam magis cient adhibẽda: si verò per tussim puris repurgatio fiat, nihil cõuenientius, aut familiarius exhiberi poterit, quàm ptisana optimo melle permista: item dari poterit (vt Paulo visum est) hyssopi, iridis, aut dulcis radicis decoctum in mulsa diluta; cui quoque sententiæ adstipulatur Aëtius: item & radicis dulcis succus commanducatus confert. Et si pus, quod expuitur, fœdi odoris, ac sordidum fuerit, fœnigræci cremorem cum palmulis pinguibus decoctum dare confert, horum inopia, ficus quoque siccas modicas incoquere. Præstat etiam si mellis paulum admisceas, vbi cremorem exhibiturus es, vt Alexander scriptum reliquit: per aliquod tamẽ tempus ante cibum potius ipsum dato. Benefaciunt quoque (eodem auctore) hyssopum, thymum, aut iris contusa, seu pulegium, seorsum assumpta, aut cum melle mixta: nam generosè (vt ipse inquit) repurgant. Idem quoque medicamentum commendat, quod recipit nucem pineam, quæ

quæ copiosam resinam peculiarem sibi circundatã habeat, cum marrubio recẽti decoctã, deinde mellis modicũ decocto misceto & rursus hoc vsq; ad melleam crassitiem incoquito,& vtitur;in quẽ etiam vsum cõducunt,mel rosaceũ,syrupus ex adianto e glycyrrhiza,de hyssopo & marrubio. Vtilis quoque ad puris repurgationem existit alliorum præcipuè coctorum comestio,robustis præsertim, vt Aëtius fatetur. Interea ex hyssopi puluere,vel abrotoni,mixtis seminibus in decoctione pinguium caricarũ medicamentum paratur. Similiter etiam terebinthina munda in mensura vnius cochlearis, ieiunis quàm maximè, & viribus reparatis datur, ex Theodori Prisciani sententia libro secund ad Timoth.part.2. cap.10. Cæterùm vndecunque puris excretio contingat,eodem Aëtio teste,ea quæ vrinam cient, cibis commodè admiscentur: quamuis hoc pugnare videtur Galeni verbis libro quinto de simpl.med. facult.cùm asseruit medicamenta vrinam cientia acriora esse, & valde excalfacientia, quæ omnia aduersa sunt puris ex thorace expuitioni.Quippe cùm natura eorum sit,tum excalfactoria exsiccatoriaque tum etiam secretoria, & coactoria. Quod verò coactum est atque exsiccatum, haud etiam facilè expuitur: proinde huiusmodi medicamenta, quæ expuitioni ex thorace puris opitulantur, incidendi, atque extenuandi,& detergendi vim habeant oportet, sed non tamen insigniter calidam, ne videlicet validè desiccent, veluti ea, quæ vrinam valenter ciunt. Atqui nodus hic bifariam solui poterit, primò quòd Galenus acriora medicamenta dixit plurimam mouere vrinam(cùm nonnulla alia eam ciere possint, quæ acriora non sunt) quæ insuper puris ex thorace expuitioni aduersa esse fatetur: cum simul cum caliditate valenter desiccent: & propterea ab eo peculiariter hæc dicuntur vretica,siue vrinam mouentia,nõ quia hęc solum vrinas moueant(quoniam & alia quoque medicamenta, quæ non adeò calida sunt, neque desiccant, vrinam prouocant) sed quia iam dicta medicamenta solas vrinas mouent, propterea peculiariter vretica nuncupantur,à quibus abstinendum esse pro puris ex thorace expurgatione, eodem loco præcipit, & non ab his, quæ non adeo calida, & sicca, seu acria sunt, & ab Aëtio commendantur. At siquis velit, cuncta quæ vrinam ciunt ab eodem Aëtio commendari, dicimus nos, quòd eisdem etiam vti possumus, modo quo præcipit Aëtius, ea scilicet cibis admiscentes, quæ suapte natura humidiora sint, vtpote ptisanæ, aut cuipiam iùri ex prænominatis; id quod neque Galenus ipse negauit, cum præcitato libro quinto de simplic.med. facult.dixerit eadem medicamenta vretica,acria,plurimum mouentia vrinam commoditatis gratia,pro expurgando ex thorace pure,cum sorbitiunculis, potionibusque humectantibus exhiberi posse: obtunditur etenim prædictorum medicamentorum caliditas, ac siccitas immodica ex admistione sorbitionum, ac aliorum ciborum, seu potionum humectantium. Quòd si diuturnior affectus fuerit, imbecillæ vires, ac febrilis calor moderatior euaserit, neque thorax multum puris contineat, lac (vt inquit Alexander) dari debet, asininum præcipuè,vbi sordidum ac fœdi odoris pus expurgatione indigens existat; hoc enim omnibus aliis antecellit, vt ipse inquit: post ipsum equinum propinandum erit, quod asinino ad omnia sit persimile. At si hòrum animantium ægri lac nolint assumere,dabitur ipsis secundo loco bubulum, aut caprillum: nam & si non adeò purgantẽ vim obtineat horum lac, nutriendo tamen amplius quiddam aliis præstare potest:& si timor absit, ne ægri ventriculũ lactis corrumpat potio, satius erit ipsum incoquere:nam decoctio bonam serosi partem auferet,vt etiam ipsum efficax euadet ad ventrem retinendum. Commodiùs quoque adhuc, & vtile efficies,si calculos fluuiales candentes, excussosque iniicias, aut ferramẽta eodem modo ignita. Vsus denique lactis vlcus purgare,carne obduce, & totum corpus,plusquàm vniuersa nutrire poterit, vt idem Alexander inquit: verùm de hoc in sequenti capite fusiùs pertractabimus.

cap.12. Dubium. — *Responsio.* — *cap.12.*

Περὶ τῆς φθίσιος. *De tabe.*

CAPVT LIII.

QVAMVIS diutiùs,sæpè & periculosiùs tabes eos male habeat, quos inuasit, vt legitur apud Celsum cap. 22. lib.3. tamen plures sunt eius species,vt ipse inquit; quarũ vna est,qua corpus non alitur, & naturaliter semper aliquibus decedentibus, nullis verò in eorum loco subeuntibus summa macies oritur, & nisi occurritur, tollit: hanc tabis speciem ἀτροφίαν, Græci vocant. Altera species est,quàm Græci καχεξίαν appellant,vbi malus corporis habitus est, ideóque omnia alimenta corrumpuntur. Tertia est, longéque periculosissima species,quam Gręci(vt ipse inquit)φθίσιν nominauerunt, quemadmodum Hippocrates nonnullis in locis, præsertim aphorismo 16.septimi libri,nominauit: licet hanc etiam Græci potissimùm Athenienses (vt Galenus in commento refert) φθόην appellant.De hac itaq; tertia specie,quàm Gręci φθίσιν,aut φθόην, nuncupare consueuerunt,Latini tabẽ, reliquis duabus posthabitis,pertractare intendimus quamuis & hæc quoque φθίσις, seu tabes, non vno modo in Galeni doctrina intelligatur:nam tabidos interim nominat eos omnes, quomodocunque extrema macie confectos quocunq; extenuentur modo. Interdũ verò illos solum, quibus pulmo est exulceratus:quandoq; autem eos,qui natura proni,seu apti sunt ad hunc morbum,veluti videre licet commento aphorismi 10. & 13. tertij lib.& 8. 4. ac primo de morbis vulgaribus,& sexcentis aliis in locis. Nos verò per tabidos audiri volumus non eos, qui extremè emaciati sunt quomodocúque, nec eos qui parati sunt ad hunc morbum,vtpote angusto,& restricto thorace existentes, vt à tergo in morem alarũ promineant operta scoptula,quos propriè Græci πτερυγώδεις,quasi alatos vocant,& quibus à capite ad pulmonem fluxio defertur:nanque hi quoque facilè tabescunt,cùm caput facilè impleatur, spiritúsque organis multas destillationes demittat: Galeno teste, eodem primo libro de morbis vulgaribus.Verùm eos duntaxat, quibus pulmo exulceratus est: veluti per tabem intelligi volumus vlcerosam dispositionem in pulmone existentem, quam idem Galenus describens commẽto præcitati aphorismi 16.septimi lib.totius corporis extenuationem esse dixit, cum febre tenui, seu exigua, consequentem ad insanabilia pulmonis vlcera. Voluit quoque Hippocrates libro secundo de morbis, ac libro de internis affectionibus, tres item esse tabis species, quarum prima à pituita fit è capite ad pulmonem confluente; secunda à labore; tertia à spinali, seu

Tabis species tres. — *Tabes, quæ phthisis appellatur tribus etiam modis dicitur.* — *1.de morbis vulgar. cõmentario 1. commen.18* — *Commen.1. commen.18* — *De qua tabe hic tractetur. Quid sit.* — *2. de morbis, paulo post mediũ. De internis affect. circa prin.*

dorsali medulla, quæ maximè corripit recentes spõ-
sos, & veneri deditos. Nos verò (vt diximus) reli-
quis omnibus posthabitis tabis speciebus, seu diffe-
rentiis, de ea verba faciemus, quę totius corporis ex
tenuatio est, cum febre lenta, consequens ad insana-
bilia pulmonis vlcera, Galenum sectati; aut siquis
vellet breuiorem afferre definitionem, eam nomi-
nabit, tabem, de qua sermo habendus erit, quæ vl-
cerosa pulmonis dispositio est, quemadmodum Ga
lenus eam nuncupauit aphorism. 11. libri quinti, &
decimo libri tertij, & post eum Aëtius cap. 67. lib.
8. & Paulus cap. 32. libri tertij, quamuis auctor libri
de definitionibus medicis, per tabem propriè dictã
nedum pulmonis vlcerationem, verumetiam tho-
racis, vel faucium subintelligi voluit, quam & tussi-
cula, & debiles comitantur febres, atque in eis cor-
pus conficitur. Exquisita itaque tabes (ex Hippo-
cratis & Galeni monumentis) erit corporis consum
ptio, seu colliquatio cum febre lenta, ex pulmonis
vlcere: quamuis impropriè, ac non exquisitè tabes
nuncupari possit ea quoque totius corporis demo-
litio, seu extenuatio, quæ thoracis, aut faucium, seu
asperæ arteriæ vlcera comitatur, præsertim vbi non
exactum adeò sermonem occasio requirat: licet re-
uera, qui hoc modo laborant tabidi non sint, ean-
dem tamen curationem exigunt: tabescit siquidem.
& in his tẽporis progressu corpus totũ veluti in pro
priè dictis tabidis, præsertim si in thorace, aut aspe-
ra arteria exulceratio fiat: propterea quòd cor ipsum
similiter eisdem siccari oporteat: absque enim prin-
cipiş membri passione fieri non potest, vt animal
in toto afficiatur, vt libro de marasmo, decretum
reliquit Galenus, quamuis non æqualiter singulæ
corporis partes tabescant. Verùm cor, & iecur, mi-
nùs quàm partes aliæ attenuantur in tabidis: cor si-
quidem, quoniam facultate trahẽdi vehementi pol-
let, quapropter sanguinem valentissimè attrahit, &
nõ priusquàm vltima sit membris omnibus inopia,
ipsum alimento caret: iecur verò, quòd sanguis to-
tus inde initium habuerit, vt apud Galenum legitur
præcitato libro de marasmo, cap. 5. Id verò quòd in
singulis partibus, & præcipuè in corde (vt diximus)
per tabem primò demolitur, humor est in eisdem
insitus, ac per loca media partium similarium disper
sus, ex quo membra primùm aluntur, verùm quo-
usque in corpore cordis aliquid ipsius seruatur, li-
cet propius veram tabem accedant, tabidi re vera
appellandi non sunt. Cum verò ad carnosum genus
consumptio pertransit, aut ad fibrosam, seu mem-
branosam substantiam, omnimoda facta consum-
ptione ob ebullitionẽ iam dicti humoris insiti, ex-
quisitus tunc marcor existit, vt legitur apud Galenũ
septimo & decimo method. medendi, ac primo de
different. febr. cap. 9. Nos verò qui adeò exacto ser-
mone de extenuatione loqui non intendimus, & si
de ea loquamur, quæ vlcera pulmonis, asperæ arte-
riæ, aut thoracis consequitur, quoniam exsiccato hu
more duntaxat, disperso per loca media partium si-
milarium, cordis præcipuè, ac totius corporis, eius-
dem corporis exsiccatio quædam, ac extenuatio fit,
adhuc tabem eam esse dicimus: nam licet perpetuò
exulceratio præcedat, non tamen ex ea confestim
carnosarum partium, aut fibrosarum, seu membra-
nosarum consumptio sequitur, sed priùs nuper di-
ctus humor consumitur. Ex tussi autem, ac anhe-
litus difficultate aliquam prædictarum partium af-
fectam esse coniicere poteris: quæ autem earum sit,
ex aliis quibusdam signis comprehendas: nam pul-
mo si fuerit, plurimum erit quod per sputum reii-
citur, dolor non aderit, siquidem pulmonis vlce-
ra dolor non comitatur, Galeno teste, quarto de
locis affectis, cap. 8. Et si in eius parenchymate ex-
ulceratio sit, ex eiusdem pulmonis essentię proprie-
tate percipies, cùm ipsius pulmonis caruncula per
tussim reiiciatur; haud secus si bronchij pars quæ-
dam tussiendo reiiciatur, secundum asperam arte-
riam pulmonem exulceratũ esse existimamus: quin
potius totum bronchion reiici necesse est. Similiter
si arteriæ quæpiam, aut vena in eo exulcerata fuerit,
ipsarum quoque portionem aliquam, pręsertim vbi
frustum vasis haud paruum fuerit, tussiendo expui
oportet. orto verò in aspera arteria vlcere, præter
hoc quòd sputum purulẽtum apparet, dolorẽ quo-
que in loco affecto laborans sentire cõsueuit: ipsum
verò per ea, quæ screantur, quia exigua sunt, ab vl-
cere quod in pulmone natum est, discerni potest:
quippe ab vlceribus pulmonis plurimum reiicitur.
Ita quoque videmus interdum per exulcerationem
excreari ex gutture corpusculum aliquod à ligula
(Græci ἐπιγλοτlίδα vocant) cùm pars ipsa efficitur:
id verò non solùm hoc indicio deprehenditur, ve-
rumetiam ex eo, quòd in vlcerato loco doloris sen-
su laborans infestatur, veluti de aspera arteria iam
dictum est. At si nullus in prædictis partibus dolor
sentiatur, nec aliquod iam dictorum signorum ad-
sit, verùm cùm purulento sputo in thoracis parte a-
liqua manifestè sensus doloris adsit, thoracem af-
fectum esse censeto. Affectus hic cum exulceratio
sit, morbus planè erit in soluta continuitate. Digno-
scitur autem ex frequẽti tussi, per quam pus excrea-
tur, interdum cruentum aliquid, vt inquit Celsus,
quòd si in ignem impositum sit, mali odoris erit.
Comitatur autem necessariò affectum hunc totius
corporis extenuatio, ac carnium consumptio, & fe-
bris quædam lenta, seu exigua, vt patet commento
aphorismi 16. septimi libri, potissimùm vbi pulmo
exulceratus fuerit. Vt verò Celso visum est, febri-
cula leuis fit, quæ etiam cùm quieuit, tamen & re-
petit: verum proprium exulcerationis indicium est
(vt ipse Galenus inquit, primo, & sexto de locis af-
fectis) vocatum ramentum, seu crustula quædam e-
ius particulæ, à qua excernitur, Græcè ephelcis di-
cta; spiritalium instrumentorum, si tussiendo excer
natur: proprietas verò essentiæ eiusdem affectę par-
tis proprium indicium est. Discernunt præterea plu
rimi purulentum liquorem, vt ex Cælio Aureliano
liquet, libro secundo, cap. decimoquarto, phlegma-
ta carbonibus imponentes quò exusta probentur.
nam tetri odoris esse necesse est, omne quod natura
fuerit mutatum, velut ex defluxione carnis veniens:
item in aquam mittunt ægrotantium putamina, ete-
nimnatur, alia facilè soluuntur, vitiata verò, atq; mu
tata perseuerant, quadam tenuitate coacta, & subsi-
dunt, siquidem sint grauia, & cõtra naturam ex de-
fluxione carnis venientia: verùm cùm cõfirmata ta-
bes fuerit, præter carnium consumptionem genę li-
uescunt, vngues curuantur, exalbidi, vel pallidi ap-
parent: & malo iam vincente, capilli de capite de-
fluunt; aluiq; profluuiũ superuenit Hippocrate au-
ctore: præcordia sursum cõuelluntur, sitis ipsos ma-
gis cõficit, cibiq; fastidium vrget; & id quod sursum
vergit, ac per sputũ reiicitur, vehementer fœdi odo-
ris est, vt inquit Paulus. At tabidorum pulsus langui
dus est, ac paruus propter facultatis imbecillitatem,
non

Quòd hæc etiã tabes bifariã dicatur.

De definit. medicis, in medio.

cap. 1

7. method. cap. 6.
10. method. cap. vlt.

Partis affectæ signa.

non nimium celer, vt plerique febricitantes ha-
Causæ. bent,quod non detineantur vrente febre: Habent
tabidi pulsum hecticum,hoc est, vndequaque simi-
lem, quoniam & febrem habent hecticam:hic enim
à febre, quæ vniuersum corporis habitum occupa-
uit, appellatur pulsus, vt libro quarto de causis
pulsuum, cap.vndecimo, scriptum reliquit Gale-
nus. Oritur fere à capite tabes, inde in pulmonem
destillat, huicque exulceratio accedit, ex Celsi de-
creto: etenim quæ capitis destillationes tussim pri-
mo concitant hominibus, & raucedinem, neque
tandem consistunt,tabem generant, Galeno teste,
[...]mmen.1 primo de Morbis vulgaribus,cuius duæ sunt maxi-
[...]men.17 mæ differentiæ, vt ipse refert; vna ex illis, quos ca-
put demittit,fluxibus constat; altera,quæ ab ipsius
pulmonis malis proficitur, omninóq; postquàm
expuitur sanguis, potissimùm vase rupto: sæpenu-
merò etiã fluxione impleto viscere hoc, alia de cau
sa ex partib. aliis,nõ ex capite. Aetius verò pulmo-
nis exulceratioñe ad sanguinis spuitiones præcitato
loco cõsequi fatetur:cũ videlicet sanguinis eruptio-
ne suppressa, vlcus non fuerit conglutinatum, ne-
que cicatrix inducta: consequitur etiam in suppu-
ratis, & peripneumonicis, item aliquando in affe-
ctionibus pleuriticis. Quo autẽ modo interstinguẽ
dæ sunt prædictæ tabis causæ, facilè patere poterit,
siquis eas, quæ præcesserũt destillationes, sanguinis
reiectationes, suppurationes,peripneumonias, ac
pleuritides, ex his, quæ in propriis earũ affectionum
capitibus retulimus, considerauerit: reliquum est,
Prognostic. vt prognostica aggrediamur. Sit autẽ primum, quòd
licet vlcera creberrimè in pulmone fieri possint,
curationem tamen (vt quibusdam visum fuit) ne-
quaquã admittunt: aut (vt aliqui putant) difficulter
admodum sanantur, quemadmodum liquet, tum
quarto de locis affectis, cap.5. tum quinto methodi
medendi, ca.8.& vndecimo. Ipse verò Galenus dif-
Cur pulmonis vlcera sint sanatu difficillima. ficillima sanatu esse pulmonis vlcera fatetur, vt quæ
ne citra tussim expurgari possint: & si tussim exci-
tes, laceraueris: itaque quasi per mutuas operas ma-
lum iis in orbem redit: tum etiam quòd ea, quæ ido-
nea vlceribus medicamenta sunt, contingere vlcus,
sicuti in ventriculo, non possunt: vt quod per me-
dium interuallum, ferè vim suam amittunt. Et præ-
terea, quod præter id, quod tussiendo lacerantur,
respirando etiam mouentur: & proinde cõcludebat
eodẽ quinto methodi medendi, ca.11. quod cùm in
pulmone ruptũ vas est, scire apertè licet (nisi proti-
nus antequàm phlegmone excitetur, glutinatũ sit)
id postea insanabile fore. Quòd si aliquãdo curetur,
relinquitur tamẽ in ipso res quædã callosa, fistulo-
sáq;, quæ tractu tẽporis à leui occasione expelli so-
let, vt quarto de locis affectis, ca.5. liquet: quamuis si
exantemata quædã in pulmone sint orta propter vl-
Cur non omnino curationi resistant thoracis vlcera. cerum siccitatem, sanari possint, præsertim vbi
aspera, & scabiosa fuerint, vt idem Galenus testa-
tur libro quinto methodi medendi, ca.12.&14. quẽ-
admodum & omnino insanabiles sunt, qui ex succi
vitiosi erosione vlcus in pulmone habent, cũ longo
tempore omnino opus sit ex succi corrigatur vitiũ.
At quæ in thorace vlcera fiunt, nõ omnino veluti iã
dicta, curationi resistunt, etiam si diuturna fuerint,
vt eodem quarto de locis affectis, cap.5. liquet: ete-
nim quæ ex pectore educuntur, triplex cõpendium
præ iis, quæ ex pulmone vacuantur, habent: nam &
vasa ipsa multò sunt minora, & sanies in spacium
interius effluit, & in summa magis carnosum est pe-
ctus quàm pulmo, vt patet eodem quinto method.
medendi, cap.8. Cæterùm vlcera, quæ in asperæ ar-
teriæ interiore sunt tunica, & potissimùm, quæ sum-
mæ eius parti, quã λάρυγγα vocant, sunt vicina, aut
etiã in ipsa, hæc & curationem recipiunt, & nos non
paucos (vt Galenus præcitato loco inquit) eorum, *5. method. cap.12.*
qui ita sunt afflicti, sanauimus, quorundã autem eo-
rum historiã ibidem cõscripsit, potissimùm vbi in-
terna eiusdẽ asperæ arteriæ tunica exulcerata fuerit:
nanq; ea sanatu est facillima, ac omnis, qui in ea or-
tus fuerit affectus, facilè sedatur, nisi fortè aliquãdo
à putredine aliqua magna ipsius portio quædã cor-
rosa cartilaginem nudam penitus destituerit. Ve-
rùm si ipsius cartilagines exulceratæ sint, aut insa-
nabiles, aut sanatu difficillimæ erunt: nanque car-
tilaginum affectus (vt Galenus testis est, libro se-
ptimo de vsu partium cap. 7.) omnino insanabiles
sunt, aut sanatu quàm difficillimi. Qua de re prius-
quam malum ad cartilaginem peruaserit, asperæ ar-
teriæ exulceratio protinus etiam vt sanetur, labo-
randum erit. In tabem verò incidunt maximè iuue-
nes, Hippocrate auctore, aphorismo 29. tertij libri,
in eam tamẽ potissimùm (vt Galenus in comment.
inquit) quæ ad sputum sanguinis consequitur: Illũ
verò non ob ætatis imbecillitatem, sed ob inconti-
nentiam, seu intemperatum victum. Hoc idem con-
firmauit Hippocrates aphorismo nono quinti libri,
cùm dixit, tabes fiunt præcipuè ætatibus à decimo-
octauo vsque ad trigesimumquintũ annum, & Cel-
sus morbũ hunc ætate firmissima maximè oriri cẽ-
suit, id est, ab anno duodecimo ad annum quintum
& trigesimum. At qui tabe molestantur, si sputum
quod extussiunt, grauè oleat iniectũ carbonibus, &
capilli à capite defluunt, lethale; quibuscunque e-
tiam tabe laborantibus, capilli à capite defluunt, iis
alui profluuio superueniente moriuntur. Tabe itẽ
laborãti profluuiũ alui superueniens, lethale, vt a-
phorismo 11.12.& 14. quinti libri, patet. Verùm idẽ
Hippocrates de tabidis sic scriptum reliquit, apho-
rismo duodecimosexto septimi libri, à puris sputo
phthisis, & fluxus: cùm verò sputũ retinetur, moriũ-
tur: modum siquidem ostendens in hisce verbis, vt
Galenus in commen. refert, illorum qui ex tabe mo
riuntur; eousque enim extenuati viuunt, donec per
ea quæ expuunt, possunt pulmonẽ expurgare: cùm
vero intus manent, obseruantur quidem viæ spiri-
tus, patientes verò strangulantur. Quòd autem au-
tumnus tabidis malus sit, aphorismo decimo tertij
libri, patet: similiter quòd nec per superiora, sed per
inferiora medicandi sunt, propter instrumentorum,
quæ respirationi obseruiunt, imbecillitatem, liquet
aphorismo octauo quarti libri. Cæterùm idem Hip
pocrates libro secundo prædictorum, hæc de tabi- *Non multò post principium.*
dis scripta reliquit. oportet enim eum, qui probè
liberari volet, facilè sputum per tussim reiicere; &
id esse album, & æquale, & eiusdem coloris, ac ab
inflammatione alienum: quod verò à capite defluit,
ad nares cõuerti, febrem autem non inuadere, vt ne
à cœnis prohibeatur, neque sitiat: vẽter autem ege-
rat quotidie; & id quod egerit sit durum, copia pro
ratione ciborum ingestorum. Hominem verò quàm
minimè tenuem esse oportet, pectus autem laudare
conuenit quadrangulum & hirsutum, & os ipsius
paruum sit, & robustè carnosum. quicunque enim
hæc omnia habuerit, maximè superstes erit; qui ve-
rò nihil horum habet, interitui proximus est. Huic
malo inter initia protinus ocurrere necesse est, ex

Celsi decreto: neque enim (vt ipse inquit) facilè is morbus cùm inueterauit euincitur. Atqui nos cùm de sputo sanguinis verba facimus, cruentorum adhuc vulnerum, tum pulmonis, tum aliorum instrumentorum respirationi deseruiẽtium, curandi modum instituimus. Reliquum erit, vt reliquorum vlcerum in eisdem partibus ortorum curationem cõscribamus, & si ea, quæ in pulmone hæserunt, vel difficiliora ad curãdum sint, vel eorum curatio perfici omnino nequeat, propter iam dictas causas; ne tamen tanquam deplorati destituantur, quomodo hi tractandi erunt, ac reliqui, qui in aliis partibus iam dictis ab vlcere oblæsis; sunt curandi, docebimus: id tamen priùs commonefacientes, quòd &

Curatio.

si nonnullæ traditæ sint pulmonis, thoracis, seu asperæ arteriæ vlcerum causæ, de ipsis haudquaquam sermo faciendus erit, cùm in præcedentibus singularum causarum curationem perscripserimus. Quare si qua earum adhuc permanserit, ex iam dictis curationem petas: modò autem de tabe duntaxat, quatenus vlcera pulmonis, thoracis, seu asperę arteriæ consequitur, déq; ipsis vlceribus agemus. Initio itaque aër eligendus ad siccũ parum vergens; in calore verò, & frigore temperatus, quemadmodum

Victus ratio.

Galeni tempore in Tabiis habebatur; locus siquidem inter Surrentum, & Neapolim, mediocris altitudinis, velut ipse quinto methodi medendi, cap. 12. describit, & nos propriis oculis non semel duntaxat vidimus. Sol item & frigus propterea vitandi sunt: verùm (vbi vires patiantur) opus est longa nauigatione, cæli mutatione, sic vt densius, quàm id est, ex quo discedit æger, petatur, ideóque aptissimè Alexandriam ex Italia itur, vt ait Celsus, potissimùm vbi à destillatione tabidi fiant, somno indulgengendum; nocturno tamen ac moderato vtantur. Exercitia immodica vitent, aut modica exercitatione, seu ambulatione potius, præsertim vbi remiserit febris, vtantur; vel lenibus frictionibus ante cibum. Aluus lenis, licet conferat, non tamen immodicè cienda erit. Abstineant ab ira, tristitia, aliisque immodicis animi affectibus, tum à negociis, omnibúsque rebus, quæ solicitare animum possunt, necnon à venere: cruditatémque omnino vitent. Cibi eorum sint sorbitiones ex ptisana, alica, amylo, vel oryza, lacte adiecto, vt inquit idem Cesus: vel parẽtur huiusmodi sorbitiones cum lacte amygdalarũ, gallinarum, seu pullorum iure, caponum, perdicum, seu phasianorum: aut simul cum pedibus vitulorum, hœdorum, aut castratorum decoquantur: Exhibeantur item prædictæ carnes contusæ, aut earum succus, quem consummatum ius appellant: adiecta ptisana, aut eius cremore exiguo. Aetius verò amygdalas amaras cum ptisana decoquere bonum esse dixit. Conferunt item cancri fluuiatiles, crudi, triti, cum lacte potati, aut cocti in cibo sumpti, assiduè iure eorum insuper absorpto, vt idem inqut Aetius: hœdi quoque lactantis, capreolorum, seu vitulorũ carnes interdum gustare poterunt: turdorum quoque, ac aliarum paruarum auium. Verùm licet, qui ita se habent, non pauco indigeant nutrimẽto: quoniam verò tum inualidæ partes ad attrahẽdum sunt, tum etiam ad concoquendum; vt nequeant; propterea, ꝙ mediocre est, concoquere: ea de re paulatim hos, & sæpiùs cibare oportet, ita vt semel, aut bis eos cibasse satis non sit; qua de re per eos cibare conuenit, quemadmodum in refectoria vocata victus ratione, quoad gracillima torpora sint, obseruari iussit Galenus septimo methodi medẽdi, ca. 6. Sitque alimentum in vniuersum quod sine negotio & trahatur, ac promptiùs alendis partibus assimiletur: nam non aliud est, quod nutrimentum desiderat, & aliud quod ipsum conficit; sed quod nutriendum est, ipsum sibi & nutrimentum attrahit, & & mutat, & concoquit, & adiungit, & assimilat, vt eodem septimo methodi medendi, ca. 6. liquet. Cuius rei gratia non ab re nihil lacte præstantius esse videtur, quemadmodum Galenus libro de marasmo, cap. vlt. de cibis boni, & mali succi, ca. 3. & quinto, & septimo methodi med. & sexcẽtis aliis in locis scriptum reliquit, & ante ipsum Hippocrates, aphorismo 64. quinti lib. & post eum vno ore medici omnes: eo quòd omnium ferè, quæ mandimus, lac optimum, optimi est succi, ac multi alimenti, vt tertio de aliment. facult. cap. 15. patet ac medicorum omnium auctoritate, lib. de cibis boni, & mali succi, cap. 3. confirmauit Galenus, promptéque concoquitur, ac distribuitur. Erit autem optimum, vbi nullam externam qualitatem, odore, gustúve præ se ferat, sed esto quàm dulcissimũ, & sibiipsi continuũ; & prout lacti cõuenit, splẽdens: super omnia quoad eius fieri potest, similes habeto partes. Quo verò tale fiat lac, ea seruãda sunt, quæ Galenus docuit septimo methodi med. cap. 6. idem quoque optimum lac, nedum vt alimentum, verumetiam vt medicamentum summopere conducit: nanque thoracis ac pulmonis partibus lac omne est vtile: necnon & iis, qui quauis ex causa tabe laborant, aut vlcus habent in pulmone, vt tertio de aliment. facult. cap. 15. & 16. apud Galenum legitur: detergit etenim, ac vlcera repurgat serosa eius substantia, & consolidat caseosa, febriq; aduersatur. Quapropter nonnulli (vt idem auctor testatur libr. de bonis & mali succi ca. 3.) pulmonis vlceribus affectos potione tantùm lactis curari putãt: anteà scilicet, quàm ea ipsa vlcera amplientur, callosáque fiant: sed præ cęteris lac muliebre, tanquã naturæ eiusdem, nobísque cognatum, ac accommodatum ab aliis medicis, præcipuéq; ab Herodoto, Euryphone & Prodico celebratur. Vbera quidẽ more infantium, illorũ iudicio ab ita affectis sugẽda sunt: quẽadmodum eodẽ lib. de cibis boni, & mali succi, cap. 3. septimo methodi med. cap. 6. & lib. de marasmo, cap. vlt. scriptũ reliquit Galenus, verùm cùm hoc plurimis non placeat, melius est calens adhuc ex mãmillis id in ægri ventriculum, quàm ocyssimè transferri, propterea quòd celerimè mutari sit aptũ: & proinde astante animali statim mulctum ipsum bibãt, oportet. Quòd si muliebre lac sibi exhiberi recusent, asininum ipsis dare conueniet; id enim reliquis omnibus vtilius est, quippe cùm tenuissimum sit, ac serosum valde, & maximè coaguletur, & quoquouersus ocyssimè in corpus digeritur: quod etiamsi non adsit (licet omnium cõuenientissimum phthisicis sit) bubulum, aut caprillum exhibendum erit, Aetio auctore: nam caprinũ inter cætera lactis genera moderatè se habet; cùm non admodum pingue, crassúmve sit, obídque medium quoque esse censetur, quod in corporibus nostris præstat.. igitur lac ipsum per se est his dãdum, tum etiã mellis tepidi pauxillulũ immiscendũ, si cui cogi in vẽtriculo solet, aut saccari, seu rosacei mellis, prout ego vtor, potissimũ vbi caprinũ sit lac: nã id sine melle sumptũ periculosum est, vt cõstat præcitato li. de cibis boni, & mali succi, ca. 3. Quantitas verò eius quod assumitur, moderata sit, ita

5. me[thod.] 12. 7. me[thod.]

Dubium.

Responsio prima.

Impugnatio.

Responsio vera.

ita vt non excedat, potiſsimùm circa initia vnc. iij. vel iiij. procedente verò tẽpore(ſi opus fuerit) quãtitatem adaugeas, inſpecta tamen natura, ætate, ac ægrotantis conſuetudine, ſi lacte delectatur. Poſt cuius aſſumptionem, & quieſcant ægri, nec dormiant, aut alium cibum, potiſsimùm vinum, ſumãt, ne ipſum in ventriculo corrumpatur, aut ad caput vaporet: cauendus tamen lactis vſus erit, vbi valida tabidi febre corripiuntur; cùm eis duntaxat dare conueniat, qui non valde multũ febricitant, ex Hippocr. ſententia apho. 64. quinti libri, quo caſu ptiſana, eiúſq; cremore vtare, modo priùs dicto paratis. Inter fructus conducunt vuæ paſſæ, ficus, nuces pineæ, & amydgala, ac palmulæ. Eorum verò potus ſit aqua cœleſtis, vt inquit Paulus, aut mulſa inde confecta: ipſam quoque aquam mulſam per ſe, & cum amylo, aut iride, & radice dulci in ea decoctis commẽdat Aetius. Vici cuius aqua hordei ex hordeo nõ decorticato, ac toſto, ſola, aut glycyrrhizæ radice etiam decocta vti poterunt: poteríſq; in ea cancros quoq; fluuiales decoquere, aut ſaltem eos cum ptiſana decoctos, aut lacte (vt diximus) tribuas. Vino quoque interdum pro potu vtantur leni & auſtero, vt Celſo viſum eſt, mediocri tamen valde menſura, vt ait Aetius, vbi pręſertim vires indicabũt, & febris remiſſa fuerit. At cùm mel calidis maraſmis, ac hecticæ febri aduerſiſsimum ſit, vt libro de maraſmo, cap. 9. & decimo methodi medend. cap. 11. liquet, quippe cùm protinus vertatur in bilem, & ſicciores, acrioríſque caloris febres reddat, non ab re hæſitabit quiſpiam in Aetium, & Paulum, propter quid tabidis aquam mulſam bibendam admittant? Atqui dices non abſolutum mel, id quod auerſatur Galenus, eoſdem admittere, ſed aquam mulſam, in qua mellis caliditas permixtione aquę obtunditur; præſertim vbi dilutior fiat. Verùm niſi Galenus, eodem decimo methodi medend. nedum mel, ſed etiam aquam mulſam in hecticis febribus vitaſſet, ex iam dictis fortè liberari à calumnia poſſent Aetius, & Paulus; ſed cùm ab ea etiam quoad fieri poſsit, abſtinendum eſſe iuſſerit, nullius momenti nuper data reſponſio eſſe videtur; ſed aliter, & rectiùs dicendum erit. Quod hecticę febri, ſeu maraſmo exurenti duntaxat aduerſiſsima eſt aqua mulſa potiſsimùm quæ non admodum diluta eſt propter traditas à Galeno cauſas; quo caſu neque eam prædicti auctores tribuerent; verum tabidis ipſam commẽdarunt, vtpote quibus prcipuus morbus, vlcus eſt, licet & febris hectica, & marcor ipſum ſequantur. Mel autem non modo quia detergendi vim habet vlceri non nocebit, verùm digeſtionis aliorum medicamentorum in corpus inſtrumentum erit, ac celeris tranſitus veluti vehiculum: qua de re omnibus medicamentis, quæ thoracis, & pulmonis vlceribus ſunt deſtinata, ipſum admiſcẽdum eſſe pręcepit Galenus quarto methodi medẽdi, cap. 7. Maius itaque ex vſu aquæ mulſæ commodum cõſequitur ipſis tabidis ex abſterſione (cùm princeps eorum morbus vlcus ſit) quàm incõmodum; propterea quòd marcori, & hecticæ febri, qui ſecundarij eorum affectus ſunt, vtpote vlcus ipſum conſequentes, aduerſetur, præſertim vbi dilutior fuerit, vt diximus. Et quoniã Paulus tanquam optimum auxilium boli armeniæ potionem commẽdauit, propterea ipſa cum eadem aqua mulſa exhibita conducet, aut inperſum in ptiſana, ſeu eius cremore, quantitate ſcrup. j. aut drach. s. pro qualibet vice. Aetius verò eiuſdem boli armeniæ darch. j. ex vino tenui albo, tanquam efficax medicamentum commendat: nec minùs confert ſaccharum roſaceum ſæpiùs exhibitum per ſe, aut cum ptiſanæ cremore: interdum etiam & herbam ſanguinalem ex aceto, vel plãtaginem eſſe, vtile eſt, vt apud Celſum legitur: item plantaginis ſuccus per ſe, vel marrubium ex melle coctum, ita vt illius cyathus ſorbeatur, huius cochleare plenum paulatim delingatur: vel inter ſe mixta, & cocta reſinæ terebinthinæ pars dimidia, butiry, & mellis pars altera, ab eodem auctore cõmendatur. Et vt ſummatim dicam, medicari pulmonis vlceribus oportet (vt Aetius refert) eo apparatu, quo facilè ſurſum efferantur humores, cura ſimul adhibita, ne alij congregentur: excogitata autem à medicis proinde ſunt, vbi expurgandum ex pectore, & pulmone pus eſt, fortiſsima, vt inquit Galenus quinto methodi medendi, cap. 11. (quæque maximè diſſecant) pharmaca: in quem vſum ſummopere conducit, præter iam dicta aqua mulſa per ſe, & cum amylo, aut iride & radice dulci in ea decoctis, vel hyſſopo, ſeu marrubio, aut toſtum hordeum non decorticatum, ſi in ea coquatur, ſyrupus è glycyrrhiza, ex adianto, de hyſſopo, aut marrubio, quibus mellis roſacei pauxillum miſcere poteris, interim & myrtinum ſyrupum: & (ſi febris obſtiterit) aquam hordei prædictis ſyrupis permiſceas. Poterit inſuper & tale parari medicamentum inſtar ecligmatis, de quo paulatim delingatur, modo quo docuimus capite de ſpuitione ſanguinis cũ tuſsi, id autem excipit ecligmatis è pulmone vulpis, & è pino, amborum drachm. j. ſyrupi myrtini, de hyſſopo, mellis roſacei, ac ſyrupi è glycyrrhiza ana. vnc. j. s. boli armeniæ, terræ lemniæ, & lapidis hæmatitis ana ſcrupul. j. radicis ſymphyti drac. ij. diatragacanthæ drac. iij. miſceantur, & formetur ecligma: & vbi medicamentum è pulmone vulpis haberi non poterit, tantundem eiuſdem pulmonis vulpis arte præparati adiicias, aut ex adianto, glycyrrhiza, & eodem pulmone vulpis, ſemine fœniculi, amylo, ac tragacantho puluis paretur, de quo quotidie drach. j. cum ſaccharo roſaceo, aut ſyrupo ex adiãto, ſeu marrubio, ptiſana, vel aqua mulſa tribuatur. Quòd ſi vnc. ij. carnium gallinarum, vel caponum aſſumas, amili, & tragacanthæ, ſyngulorum ſcrup. j. diapenidon, vel cõfectionis regum ſine ſpeciebus drach. ij. margaritarum drachm. j. ſeminum melonum drachm. iiij. & cum ſaccharo diluto in aqua roſatum morſulos formare iuſſeris, non parum adiumenti afferes, præſertim ſi cum ptiſana, aut aqua mulſa quotidie mane, vnum, vel duos ipſorum dabis. Pro vlceris autem exſiccatione, quæ quidem eorum cõmunis finis eſt, valida non exiſtẽte febre, proderit tabidis per interualla exhibita Mithridatis antidotus, aut Theriacha, Aetij, & Pauli decreto: necnon Ambroſia, & Athanaſia, quibus omnibus pro forti pulmonis exſiccatione, vſus fuit Galenus, vt patet quarto de Locis affectis, cap. 8. qua via tabidi id ſaltem lucrifaciunt, vt vlcus nec vltra progrediatur, nec maius fiat, ſed ſiccatum, ac ceu callo duratum longiori vita frui eos ſinat, ſi omnia præſidia fuerint ritè adminiſtrata, vt capite de cruenta ſpuitione, dictum eſt. Extrinſecus verò per initia, vbi conquieuerit malum, cataplaſmata applicentur, ex althææ foliis, ſemine lini, ac tenuiſsima polline, quæ cum decoctione fœnigræci, & althææ, vel maluæ, oleo, ac melle admiſceantur, ex Pauli, & Aetij ſententia. Deinde poſt temporis intercapedi-

Dubium.

Reſponſio prima.

Impugnatio.

Reſpõſio vera.

4. met. c. 7.
5. met. c. 12.

Cauterij.

Curatio tabidorum cũ exſiccantibus.

Topica.

nem (vt ipsemet inquiunt) ad cerata transeundum, ex butyro, oleo laurino, ac cera apparata: at tempore repurgationis epithemate vtendum est, vt ait Aetius, ex terebinthina, & oleo cyprino, butyro, & medulla ceruina, adipe taurino, iridísque farina, & œsipo, æqualibus omnibus partibus commistis, loco autem ciprini olei, irinum, laurinum, aut rutaceum assumas. Tempore autem pro cicatrix obducitur, oleum myrtinum, aut rosaceum extrinsecus thoraci inungendum, interim adiectis alimine, acacia, malicorio, hypocistide, galla, & rhoë obsoniorum: addendo etiam (vbi opus fuerit) ammoniacum, viscum, quercinum, piscem, ac ceram, apiíque semen, ex eiusdem Aetij sententia. Quòd si tussis molesta grauiter affligat, thymus tritus; & hyssopum cum succo radicis dulcis, ac melle cocto excepta, formatáque sub lingua tenenda dentur, vt iidē auctores sentiunt. Verùm tum medicamētum hoc, tum & quod vis aliud humidum, quod ad eiusmodi curanda vlcera faceret, ægro supino cubanti exhiberi debent, iubentes id in ore cōtinere, paulatímque permittere in asperam arteriam defluere ex Galeni decreto (vt diximus) quarto & quinto method. medend. Qua ratione nedum pulmonis vlcera, sed & thoracis, asperæ arteriæ, ac gutturis curari debēt: influit enim sic sensim, & paulatim de medicamento aliquid sensibiliter, & manifestè in ipsam asperam arteriam, & per eam ad pulmonem, ac pectus.

4.met.c.7. 5.met.c.12.

Cauteriū.

Cauterium verò nec ex his, quæ actu, neque ex his, quæ potentia inurendi vim habent, tabidorum capiti vllum adhiberi debet, pro tabis curatione, nisi malum à fluxu acrium humorum ex capite factum sit, ac fiat, aut nondum tabidi sint, sed morbo tabifico opportuni, vtpote quibus caput facile impletur, ac ipsum spiritus organis multas destillationes dimittat: hi nanque ex cauterio capiti adhibito, præsertim qua parte sagittalis futura coronali committitur, aut accipitio inter primam, & secundam vertebram, quo loco totius fiet, non exiguum commodum suscipiunt: quemadmodum Galenus docuit quinto meth. medend. in eisdem obseruari: licet nec de his, quæ igne fiunt cauteriis, nec de determinata capitis parte loquatur. Reliquis verò maximum affert incommodum, cum altera causa sit extenuationis eorum, nec quicquam eis auxilietur, ex quacunque alia causa tabidi facti fuerint: & proinde cum neque vnus reperiatur auctor artis medicæ, qui ipsum commendarit, abstinendum propterea ab eo erit.

cap.14.

Περὶ παλμοῦ καρδίας. *De palpitione cordis.*

CAP. LIIII.

EVENIVNT quoque non raró & ipsi cordi (quod veluti innati caloris fons est) siue ipso primariè affecto, siue cæteris quibusdam partibus consentiente, affectus præter naturā quidā non pauci inter quos is existit qui à Græcis παλμὸς καρδίας, Latinè cordis palpitatio dicitur, à symptomate, & parte affecta simul nomen assumens. Quamuis interim quidam non cordis palpitationē, sed tremorem appellent; licet perperam, vt dicemus. Quidam alij recentiores medici cardiacam, sed temerè nuncupant: cum tam καρδιακὴ quàm καρδιαλγία, quàm etiam καρδιωγμὸς non ipsius visceris, quod in thorace continetur, cordis (inquam) affectiones sint, sed ipsius oris ventriculi, quod mos erat Græcis, veluti & iam dictum viscus καρδίαν, hoc est, cor appellare, vt secundo de Hippo. & Platonis decretis, apho.17. & 65. quarti libri, cap.8. notauit Galenus ac nonnullis aliis in locis. Verùm de his paulò pòst, cùm de ventriculi vitiis loquemur, verba faciemus. Nunc autem satis sit monstrasse, haud rectè recentiores medicos cordis palpitationem cardiacam nominare: cùm cordis palpitiatio ipsius principis visceris, quod in media thoracis sede collocatum est, affectio sit; cardiaca verò non huius visceris affectus est, sed oris ventriculi, vt in sequentibus patebit. Vt verò pateat quid sit cordis palpitatio, ac quomodo cordis tremor appellari haudquaquam posit, differendum primo erit quid sit palpitatio, & secundo quibus discriminetur à tremore. Quod palpitatio dilatatatio quædam præter naturam in particula sit, significauit Gale.2. de causis symp. cap.2. quod verò eadem partium eleuatio quædam præter naturam sit, atque depresio idem Galenus docuit lib. de palpit. trem. rig. & conuulſ. cap.5. quo fit, vt omnibus corporibus, quæ dilatari possunt, affectio hæc incidat: sunt porrò ea omnia quæ naturaliter sunt molia, ita vt tum dilationem sui tollerare, tum rursus in se sidere posint: & propterea in cute sæpe incidit: nonnunquam in subiectis musculis, non in postremis autem ventriculo, vesica, vtero, intestinis iocinore, liene, septo transuerso, corde, ac arteriis: & proinde affectio hæc neque voluntariæ virtutis propria est, nec instrumentorum ad hanc spectantium, sed indifferenter cunctarum partium quæ distendi, dilataríque possunt: qua etiam ratione fit, vt neque os, neque membrana, cartilagóve vnquam palpitent, neque neruus, quòd cauo vacent, & propterea dilatari non possunt, vt eodem lib.2. de cau. symp. & lib. de palp. trem. rig. &c. Gale. decretum reliquit. Verùm cùm partes ipsas, quæ palpitant, ex seipsis non dilatari liqueat, quia neque vis aliqua naturalis eis inest, quæ id efficiat: nā semper iis inesset, & cùm sanæ essent præcipuè, modo autem cùm neque semper, neque bene habentibus insit; constat talem dilatationē, seu distinctionem, eleuationem, ac depresionem, in palpitatione præter naturam esse, vtrium, necnon fabrorum follium ritu: impletæ nanque partes dilatantur, & cùm dilatantur sese implent, veluti arteriæ. Est itaque motus hic palpitationis non sponte factus elatis palpitantium, atque delatis partibus: verùm quæ in palpitantibus membris eleuationes corporum cernuntur, & depressus, ab implentibus quasi extensiones sunt, & elationes: è contrario inanitorū sunt depresiones. Quapropter delationes tales, cùm præter naturam sint, opus est (vt Galenus inquit præcitato libro secundo de causis sympt.) ab aliqua quæ in ipsas influat substantia fiant, & hanc vnam è duabus esse credibile est, vel siccum quempiam, vel aërium aliquam naturam. At quo minùs succus sit, repugnat palpitationis tum motus, tum solutionis celeritas, vt quæ & illico fiat, & statim desinat. Succus autem nullus, ita celeriter influit, aut refluit: itaque necesse est, causam vnde palpitatio exoritur, aëream esse substantiam: verùm si hæc tum exigua, tum subtilium esset partium, facilè per corpus transflueret. Non alienum igitur à ratione est, substantiam quandam crassarum partium halituosámque esse tum quantitate, relatione ad locum in quo cōsistit, semper satis magnum: dilatat ergo, vt verisimile est, attollítque, ac inflat partem, quoad trusa, & com-

compulsa ad sui generis perspiret substantiam : & si corpus cauitatem habuerit, hanc implet, & quæ cõpleta est, extollit, ac distendit, si autem non, inter corpora duo congesta, sibi ventrem acquisititium molitur, & vnum ab altero distans reddit. Quapropter rationabiliter iis, quibus perfrigerata est aliqua particula, palpitationes accidunt, vt apud eundem Galenum legitur eodem libro secũdo de causis symptomatum, quippe quòd ab ea sub naturali ipsius statu attenuatum, omninóque per naturalem animalis calorem concoctum effinxit, id nunc vbi eadem propter frigus reddita est imbecilla, & halituosius, & crassarum partium efficitur : ita vt neque facilè sicut priùs perspirat : interim angustia quoque viarum accedente : quoniam autem nebulosus spiritus, & ater, flatuosúsve, vt diximus est palpitationis causa, idcirco totus motus præter naturam est, à causa præternaturali dunxaxat ortus, vt eodem libro secundo de causis symptomatum liquet. Et propter iam dictas causas genenerationis eius, frigidiores ætates, natura corporis frigidior, regio frigidia, tempus anni frigidum, otiosa vita, sacietas, & temulentiæ, cibi frigidi, atque flatuosi : & ad summũ quotquot corpora infrigidant palpitationes facilè generant. Horũ autem contraria illas illinc extinguunt: quæ enim calfaciũt, spiritus tenuãtur, corpora transpirabilia, laxáq; efficiunt: densant è contrario frigida, cogunt, & corporũ meatus arctiores reddunt, spiritus crassiores, glutinosos, atque atros faciunt; vt facilè propria crassitie, & ambientium corporum angustia transitu carentes detineantur. Palpitationum itaque ortus ex frigore est : & proinde veteres medici remedia palpitationibus, quæ calfacere, & tenuare possint, repererunt, quemadmodum ab eodem Galeno scriptum est libro de palpitatio. tremo. & conuulſ. Is verò affectis, qui à Græcis τρόμος à Latinis tremor dicitur, inuoluntarius sursum, & deorsum motus est, motarum partium ab inuicem, vt patet apud Galenum præcitato loco : quo fit, vt à palpitatione discrepet, quoniam non idem est sursum ferri, & eleuari, neque deorsum ferri, & deprimi. Nam quæ sursum feruntur, & deorsum, cum alio priorem locum mutant, vt in tremore videre licet : eleuata autem, & depressa seruantia antiquam sedem, (vt in palpitationibus inspicitur ambientis nunc aliquid assumunt, nunc deperdunt : moueri itaque non sponte, sed inuoluntariè, & præter naturam vtriusque commune est. Verùm palpitationibus proprium est, maiorem, & minorem locum non relicto primo occupare; tremoribus autem adeò loca commutare, ne in eadem sede maneant: qui licet præter naturam motus sit, non tamen totus ex causa præternaturali fit, sicuti in palpitatione, & cõuulsione, sed mixtus quodammodo est ex causa, quæ præter naturã sit, & animali virtute : etenim tremit, qui non decreuerit mouere membra nemo, ex Galeni decreto libro de palpita. trem. rigo. &c. est itaque tremoris motus cõpositus, qualis est, arteriarum pulsus, & præsertim formicãtis pulsus nõ absimilis. Nõ tanquã in hoc pulsu arteriæ motus in minima spacij intercapedine agitur, sic in tremore animalis particula, quæcunque imbecilla virtute mouetur : vicissitudo autem motus nõ ab vna perficitur natura, sicut in arteriis, sed ex pugna virtutis, & ponderis corporis, & si omnimo huius symptomatis generatio cum conatu sit mouendi, est tamen cum virtutis infirmitate. Quare inuicem vincente, victáque potentia, mutuóque

Loco citat.

Quis motus præter naturã sit palpitatio. ca. citato.

Reliquæ remotæ palpitationis causæ.

cap.5.

Tremor quid sit.

Tremoris & palpitationis cõuenientia, & differentia.

Quis motus præter naturã sit tremor.

cap.4.

Modus generationis tremoris.

semper cõtrariis succedentibus motibus tremor efficitur : licebitque liquidò cerni eorum pugnam, nec virtute membrum decidere sinente, veluti in paralysi, nec pondere permittente virtutem id sublatum seruare, ita vt cùm valens erat, sed ineunte motione vna, alteram huic aduersam, quasi adiunctam dici etiam reperias, vt quæ sursum versus latio fit, quæ ad inferius excipiat, ab ea subinde præpedita, imperfecta semper vtraque remanente : quo sæpius affecto, & sursum versus delationem, ea quæ fit deorsum insequente, & huic quæ sursum versus fiat, iterum adiuncta, vt diximus, partibus locum continuè mutantibus, motus duplex fit, & compositus, quæ affectio tremor nuncupatur, motu deorsum grauitate facto, & viribus sursum versus itidem mouentibus. Et quibus clara luce patet, quàm dissimilis sit affectio hæc à palpitatione, ac quo pacto prædictis symptomatis ab inuicem differant: neque insuper idem, qui afficitur locus in trementibus, ac palpitantibus existit : nam tremor inualidæ virtutis actio est : & propterea mouentis virtutis affectus, & non instrumentorum, vt patet eodem libro de palpitatione tremore rigore, &c. & tertio de morbis vulgaribus, impediri nanque solent operationes nõ ab instrumẽtis solis, sed à viribus. In ipsa vero palpitatione facultas haudquaquã læditur, sed instrumenta, seu partes ipsæ, quæcunque præter naturam dilatari possunt, vt priùs dictũ est : & propterea partibus alioquin penitus immotis accidit. Tremor verò semper inualidi, atque impotentis est symptoma, cùm imbecillitas sit virtutis motiuæ corporis, neque vna causæ species, quæ tremores efficiat, reperitur, veluti palpitationum; quarum ortus ex frigore semper est, ac nebuloso, crasso, vaporeoque spiritu, vt paulo ante demonstrauimus. Neque remediorum vnum genus tremoribus, vt palpitationibus existit, quemadmodum eodem lib. de palp. trem. & rig. scriptum reliquit Gal. quo itẽ loco, ac lib. 2. de cau. symp. & 3. de morb. vul. diuersas tremoris causas conscriptas discere poteris. Differt itaque palpitatio à tremore ex Galen. sententia ; tum quia non idem affectus præter naturam est vterque, neque accidentia eadem ; nec qui afficitur locus idem existit ; neque causa etiam, si quæ diximus diligenter attendas. Errarunt propterea toto (vt inquiunt) cœlo, qui cordis palpitationem cùm tremore confuderunt, cum neque in vno palpitatio cum tremore conueniat, vt ex superiùs relatis liquet. Accedit ad hæc, quod & si quemadmodũ conuenire possent, adhuc falsò assererent tremorem posse in corde excitari, cùm affectio hæc perpetuò consequatur facultas motricis voluntariæ imbecillitatem: nec tremor fieri potest nullũ aggrediendi motum voluntariũ : agit etenim in tremoribus voluntas semper, ad eísque inseparabilis est, quodammodo à Galeno scriptum est, cum libro 2. de causis sym. tum libro de palp. trem. rig. & conuulsi. in corde verò talis facultas haudquaquàm reperitur: neque enim nerui ad ipsum pertingũt, vt delatores prædictæ facultatis, sed quodãmodo sensus duntaxat (vtpote vt dignosceret ea, quæ sibi laborem afferrent) quemadmodum natura etiam distribuit hepati, lieni, ac renibus: nam eadem omnino insertionis horum neruorũ est ratio, quẽadmodum 5. 6. & 14. de vsu partiũ liquet, ne scilicet sensu omni carerẽt, néve plãtæ penitus essent. Quapropter neq; ad ipsum propriè, veluti ad sensus instrumẽta nerui perueniũt, nec etiã velut ad motus volũtarij instru-

Cuius facultatis sit affectus tremor.

commen. 1.

commen. 2.

cap.5.

cap.2.

3. de morb. comment. 1. cõmẽ. 2. & 4.

Quibus differat palpitatio à tremore, cõcluditur.

Error eorũ qui non nouerunt prædicta.

2. de cau. symp. cap. 2

cap. 3. & 5.

5. de vsu. part. ca. 13.

5. de vsu. part. cap. 9. & 10.

6. de vsu part. cap 18

14. de vsu par. cap. 13

cap. 8

menta : nam quamuis cor caro ſit dura, & ægrè patibilis, ex fibris multiplicibus conſlata ; & propterea quodammodo muſculi videri poſsit per ſimile, diſcrepat tamen ab ipſis perſpicuè, non vna duntaxat ratione, vt ab eodem Galeno ſcriptum eſt præcitato libro ſexto de vſu partium, & exinde etiam factum eſt, vt quod actionis animalis inſtrumentū non eſſet, nullam actionem animalem habens, ſed naturalem, vt paucißimis etiam ei opus fuerit neruis : tremere itaque cor propter iam dictas cauſas haudquaquam poteſt ; licet ſæpenumero palpitare compertum ſit. Verùm affectionem hanc neutiquam tremorem appellare poteris, ſed palpitationem, quæ nihil aliud eſt, quàm ipſius cordis eleuatio quædam preter naturam, atque depreſsio, vel ipſiuſmet cordis dilatatio quædam præter naturam : neque enim ex ſe ipſo cor in palpitationibus dilatatur velut in pulſu, licet motio, quæ ex palpitatione fit, ex corde etiā fiat, non tamen ſecundum naturam: & propter motus cordis, qui in pulſibus fit, eſt operatio, qui verò in palpitationibus eſt affectio, vt à Galeno decretum eſt libro ſexto, de Hippocrat. & Platon. decretis : verùm affectio appellatur in ſecundo ſignificato, ſecundum quod affectionē intelligebat motum contra naturam, oppoſitum ei, qui ſecundum naturā erat, atque operatio dicebatur. Eſt nāque ſymptoma in genere deprauati motus toto genere præter naturam, ita vt totus motus præter naturam ſit, paucus ſimul, tardusq́ue, & rarus, Galeno teſte 2. de cauſis ſympto. cap. 2. Dignoſcitur autem facilè cordis palpitatio ex ægri relatione : nanque cor ipſum præter pulſum palpitare ſentiunt, tanquā diuerſam exiſtentem motionem à pulſu, quem proprium cordis motum appellamus : inſuper & Medici ipſi manu adhibita cùm ſupra thoracem, loco quo cor ipſum ſitum eſt, tum tangendo arterias ipſas, ſentient liquido in vtrique locis hunc palpitationis motum longè diuerſum, ab eo qui ſecundum naturam eſt, ac pulſus appellatur : eritque ſpiratio eorum exigua, & rara ; nec minùs & vniuerſas ferè ipſius pulſus inæqualitatis differentias, ex eo quod cor ipſum affectum ſit, percipient: atque id cōmune ſignum, tum partis affectæ, hoc eſt, ipſius cordis, tū affectus erit. At quoniam palpitationem ortus ex frigore eſt, vt diximus : non ab re intemperiē frigidam ipſius cordis palpitationem ſectare, fatendum erit : & quoniam ſi cauitatem habet pars quæ palpitatione afficitur, extollitur ea, ac diſtenditur à cauſa faciente eam ; ſi autem non, inter duo corpora congeſta ventrem acquiſititium ſibi molitur, vnúmque ab altero diſtantem reddit, vt patet libro de palpi. trem. rigo. & conuulſio. propterea ad vnitatis quodammodo ſolutionem etiam conſequi palpitationem aſſerere non erit abſonum. Cuius affectionis cauſa in vniuerſum vnicam eſſe aſſerit à Galeno tum præcitato loco, tum etiam ſecundo de cauſis ſymptom. Ea autem eſt craſſus, nebuloſus, aër, flatuoſúſve ſpiritus, vel quomodocunque aliter ipſum appelles: & idcirco (vt ipſe aſſerit) frigidiores corporis naturæ, ætates, regiones, anni tempora, ocioſa vita, ſacietas, & temulētiæ, cibi frigidi, ac flatuoſi, & quotquot corpora infrigidant, à palpitationibus facilè præhenduntur, & horum contraria illas illico extingunt. Verùm hæc affectio (vt idem Galenus inquit libro 5. de locis affectis, ca. 2.) aut per ſe euenit ipſi cordi, aut cum ſuſpitione quadam, quod in humore cor ipſum moueatur : neque enim mirū videri debet tantā humoris multitudinē cumulari aliquando in ambientē cor tunica, περικάρδιος dicta, vt ipſum, ne attollatur, impediri poſſit. Ex aliquo itē tumore præter naturam in eadem ambiente cor tunica, duro ſiquidē, aut humorē in ſe continente, qualem puſtulæ, quas Græci hydatidas vocant, emittere ſolent, oriri poterit cordis palpitatio, quēadmodum experientia comprobauit in gallo, ac ſimia, quæ emaciari in dies videtur, Galenus. Pluribus etiam integra valetudine degentibus, tum adoleſcentibus, tum adultis ſubitò, ſine alio manifeſto ſymptomate, palpitatio viſceris huius euenire viſa eſt : cunctis tamen ſiue per ſe, corde ipſo affecto ; ſiue per conſenſum à frigidis cauſis prouenire putandum eſt ; cùm ex frigore palpitationum ſit ortus, vt diximus eiuſdem Galeni ſententia; calfacientibúſque, ac tenuantibus remediis curentur, prout veteres Medici innuerunt ; ac attenuante victu, vt dicemus. Quo fit, vt nedum Arabes, verùm & iuniores Medici quidam etiam qui Galeni doctrinam profitentur, longè ab eius ſententia aberrent, dum aſſerunt, ex calida cordis intemperie eius palpitationem oriri poſſe ; quod omnino eiuſdem Galeni doctrinæ purgare videtur, quemadmodum clara luce patet in præcitatis locis, libro videlicet ſecundo de cauſis ſympto. & libro de palpita. tremo. rigo. &c. Nec minùs temerè audent frigidis medicamentis cordis palpitationē curare, cùm perpetuò calidis (vt dicemus) curanda ſit. Quod ſi pro eorundē opinionis confirmatione putent eſſe Galeni verba in commento aphor. 65. quarti libri, quo loco aſſerere videtur ex maximo incēdio vitalis facultatis, quæ in corde conſiſtit, palpitationem oriri poſſe, non minùs quàm in prædictis cæcutiunt. Nā ibi Galenus ponderās verbum καρδιωγμὸν, ab Hip. in aphor. poſitum, dicebat ipſum bifariam intelligi poſſe, vno modo, vt idem ſignificet, quod καρδιαλγία, ſecundo modo, vt nonnullis viſum eſt, motum quendam cordis, palpitationi ſimilem per καρδιωγμὸν intelligentes, hoc eſt crebrum, & velocem cordis motum, & præcipuè ſimilem palpitationi. Hic nāque affectus extremum malū portendit, vim ſcilicet vitalem, vt Galenus inquit, maximo incendio laborare ſignificans : oriri itaque poteſt, vt ex Galeni verbis liquet, affectus καρδιωγμὸς dictus, ex immodico cordis incendio, in quo crebro, & velociter ipſum cor moueri neceſſe eſt, attamen nequaquam motus hic palpitatio rectè nuncupabitur, licet ei ſimilis exiſtat; etenim à facultate ipſa motio huiuſcemodi fiet, licet fuerit immodica, ac irritata facultas ipſa, & non omnina à cauſa præternaturali ; craſſo videlicet, ac nebuloſo ſpiritu, vt palpitatio. Verùm fortè dicent ſaltem ex Pauli ſententia, illud verùm eſſe, quòd ſcilicet ex calida cordis intemperie palpitatio excitari poſsit : nam ca. trigeſimoquarto, libri tertij dicebat, itidem valentes cordis palpitationes ſæpe ex ſanguinis in eo concepti copia, aut feruore contrahuntur. Atqui dicimus nos de forti cordis palpitatione Paulum verba facere, per quam non aliud intelligere voluiſſe putandum eſt, quàm crebrum & velocem cordis motum ; ſimilem palpitationi exiſtentem, quemadmodum per καρδιωγμὸν Galen. intellexit, & non de vera palpitatione ; quæ eſt partium præter naturam quædam dilatio : nam hæc cùm non niſi à flatuoſo ſpiritu oriri poſſit, vt Galenus inquit, à cordis feruore haudquaquam gigni poteſt, vt luce clarius patet ex his, quæ diximus.

Quid ſit cordis palpitatio. *Quo differat cordis palpitatio à pulſu.* *cap. 8* *Quis affectus præter naturam ſit Palpitatio.* *Signa.* *Quem cordis morbum ſectetur.* *cap. 5* *Cauſa.* *Lib. de pal. cap. 5.* *2. de cau. ſymp. cap. 2*

dixximus. Quantùm verò ad eius prognosticum attinet, non negligenda circa initia eius curatio erit: nam si augeatur, aut diutius perdurauerit, ad syncopem permutabitur, & demum ad mortem, eamque repentinam, ob consequentem virtutis videlicet vitalis imbecillitatem; veluti ille cuius meminit Galenus aphor. 41. secundi libri, cui dum exolueretur, cor fortiter palpitabat, de repente mortuus est, non aliter quàm illi, qui acutissimis cordis affectibus, quos syncopas vocant, arrepti subitò intereunt. Quinto autem libro de locis affectis, cap. 2. asseruit Galenus cordis palpitationem, licet tum adolescẽtibus, tum adultis euenire ea possit, magna tamen ex parte iis accidit, qui ætatem agunt quinquaginta quidem annis inferiorem, sed quæ quadraginta annos excedat. Cæterùm quamuis nonnulli ab hoc symptomate planè liberati sint per venæ sectionẽ, victúmque extenuantem, ac medicamenta similia, vt ipse inquit, nihilominus omnes ante senectutem morte præuenti sunt. Verùm alij quidem per acutas febres, alij verò cùm sani degerent, affatim syncope intercepti interierunt, quamuis vnus, vel duo citra syncopem alia quadã mortis specie perierint.

Curatio.

Cæterùm pro palpitationis curatione, aër eligatur ad caliditatem, & siccitatem declinans, sitque grauis odoris expers; quinimò vt suauiter oleat, arte paretur: sunt nanque odorata omnia cordi familiaria, somnus sit moderatus: vitentque vigilias, immodicas præsertim: motu etiam, & exercitio temperato vtantur: aluus seruetur lenis: & si id natura non fiat, arte suppleatur, clysteribus scilicet, aut balanis. Immodicos etiam animi affectus vitare debẽt, pręcipuè mœstitiam & metum, atque etiam lętitiam immodicam.

Victus ratio.

[Lo]citato ca. 2

Et quia vniuersa victus ratio (Galeno teste 5. de locis affectis) attenuatoria esse debet. Propterea tales eligantur cibi immodicæ humiditatis, ac flatus expertes, sintque boni nutrimẽti, ac facilis concoctionis: quapropter carnes pullorum gallinaceorum gallinarum, starnarum, phasianorum, perdicum, merularum, turdorum, ac aliarum paruarum auium montanarum eligantur: necnon interdum hædorum, vitulorum, leporum, ac capreolorum: eis autem vtantur assis, interim elixis, hyssopo, fœniculo, aut serpyllo, satureia, vel mellissophyllo, sampsucho, seu pulegio, interim etiam boragine, seu pimpinella: nec minùs in prædictarum carnium iure piper, cinnamomum, macer, aut cariophylli in puluerem priùs redacti iniiciantur. Potus sit vinum dulce, substantia tenui, colore flauum, seu fuluum, vetus potiùs quàm nouellum, vel mediæ ætatis, dilutũ aqua, in qua borago, mellissophyllõ, vel pimpinella fuerit decocta. Et quoniam omnes palpitatione affectos sanguinis detractio iuuat, vt testis est Galenus eodem libro quinto de locis affectis, propterea statim circa initia (si virtus, aut ætas, seu aliud quippiam non prohibeat) vena secãda erit, interna dextri cubiti, si totius corporis plenitudo adsit, aut sinistri, ea non existente. Est nãque morbus hic magnus, saltem ratione partis affectæ, quapropter & si intemperatum ad frigidum in hoc affectu sit cor, quia tamen princeps viscus est, aut saltem reuulsionis gratia venæ sectio confert, prohibens ne ad ipsum excrementa confluant, tum quòd imbecillum sit, tum etiam ne proper hũc præter naturam palpitationis motum excrementa quoque trahat. Qua ratione Galenus nõ curare eos venæ sectionem dixit, sed iuuare, eos verò liberatos esse, qui post sanguinis missionem tenuante victu medicamentisque similibus vsi sunt: hæc (inquam sunt) quæ palpitationem curãt, victus scilicet extenuans, ac extenuantia medicamenta, quamuis ipsa venæ sectio iuuet. Nec mirum id est, nam ea reuellit: victus autem, & medicamenta cùm extenuent, dissipent, atque discutiant, palpitationis causam, quę spiritus flatuosus, & crassus est, omnino adimunt, intẽperantiámque ipsius cordis frigidam corrigunt, simulátque ipsum corroborant. Qua de re neque multa sanguinis copia per venæ sectionẽ vacuanda est; sed potiùs (si opus fuerit) iteranda ea erit: nam quantò maiorem in numerum particulates auxeris detractiones, tantò reuulsionem efficaciorẽ effeceris, vt à Galeno decretum est, libro de cur. rat. cap. 12. per venæ sectionem, & nos in præcedentibus annotauimus. A venæ sectione, quæ extenuant medicamenta, ac calfaciunt, tribuenda sunt: in quem vsum conducunt, diambra, diamoschus, cùm dulcis, tum amarus; confectio de cinnamomo, de xyloaloë, diacalamenthum, dianisum, aromaticum rosaceum, theriaca, aut mithridatum, qualibet vice drac. j. exhibens cum vnc. ij. prædicti vini, aut vnc. iij. aquæ mellissophylli, boraginis, aut florum citrangulorum. Poterunt insuper prædicta in morsulis formari, excipiens diãbræ, vel diamoschu drac. j. similiter confectionis de xyloaloë, aut de cinnamomo: adiicias autem seminum melonum vnc. s. & cum saccharo diluto in aqua rosacea, aut mellissophylli, morsuli formentur: sit autem quilibet ponderis vnc. quorum vnum pro qualibet vice dato, ex syrupo item de pomis, corticibus citri, ac rosaceo simul mixtis, aliquo ex prædictis antidotis addito, liquidum medicamentum fieri poterit, ex quo paulatim sæpius assumat æger. Ex Plinio Secũdo libro 2. de re medica habetur cap. 14. quod si costũ ad cordis pulsum, panacẽ, & fœnumgræcum æquis põderibus in puluerem rediges, & cum melle attico repones commixtum, & (cùm opus fuerit) cochlear plenum ieiunus cum aqua calida bibas, per triduũ confert: aristolochiam item rotundam in puluerem rediges, vt idem inquit, & ex eo denarios tres ex vino per triduum bibes: Item rhaponticum ex vino veteri tritum, ieiuno potui dabis.

Topica.

Exterius insuper epithemata imponãtur, quæ in hunc modum fiant, Recipe aquæ mellissophylli, florum citrangulorum ana lib. s. aquæ rosaceæ, & boraginis, cuiuislbet vnc. iij. maceris, caryophyllorum, cinnamomi ana drac. j. ligni aloës, corticum citri, semini ozimi ana drac. ij. ambræ, moschu, ana gra. 5. croci grana iiij. vini odoriferi vnc. iij. commixtis omnibus fiant cordi epithemata. Ex oleo quoque costino, ac nardino, amygdalino, & rosaceo, puluere ligni aloës, cinnamomi ac maceris, exiguóque croco, & galla moschata, ceræ quod satis sit, ac pauco vino albo odorifero, fiat vnguentum, quo vtare. Sacculorum etiã vsus non minùs conducit, qui sic parentur, Recipe florum boraginis, rorismarini, citrangulorum, sampsuchi, mellissophylli, & serpylli ana drach. ij. ligni aloës, corticum citri, maceris ana drach. j. cinnamomi, caryophyllorum, ac seminis ozimi, ana scrup. ij. rosarum rubearum drac. iiij. croci scrup. s. ossis de corde cerui num. j. contusis omnibus fiat sacculus ex serico, cordíque imponatur.

Si pituitosus redundarit humor præpa-

At si cum frigida cordis intemperie, frigidorum quoque adsit humorum redundantia, priusquam prædicta medicamenta adhibeantur, à venæ sectione, ea quæ iam dictos

ratio, ac pur gatio. succos concoquendi, præparandique vim habent, tribuenda sunt: & dein quæ purgant, quiuis fuerit redundans succus, siue pituitosus, siue melancholicus: pituitoso autem existente mel rosaceum, oxymel simplex, compositum, aut scillinū cum syrupo è corticibus citri, aut de hyssopo, & aqua, in qua betonicę, sampsuchi, pulegij, origani, aut mellissophylli folia fuerint decocta, tribue: quibus sæpiùs assumptis, ac parato proinde, & concocto redundante pituitoso succo, purgetur, vt infra. Recipe agarici trochiscati drac. j. vel scrup. iiij. cortycum myrobalanorum chebularum drac. ij. florum boraginis, & lupulorum, singulorum drac. iij. fiat decoctū in aqua fontana; secundum artem, in quo drac. vj. diacatholicon, aut iij. confectionis de dactylis cum vnc. iij. vel iiij. syrupi ex pluribus infus. ros. rub. aut vnc. ij. syrupi ex tribus infus. ros. pers. potui dato: vel catapotia formato ex drac. j. puluēris hieræ simplicis, & altera drac. seu scrup. iiij. trochiscati agarici, cum oxymelite & præbeantur. Post quæ per aliquod tempus duas scilicet, vel tres oras vnc. iij. vel iiij. syrupi ex pluribus infusionibus ros. rub. aut D. Augustini tribue. A purgatione verò (prout vsus requiret) supradictis medicamentis vtare. Si verò melancholicus redundarit succus, vt sæpiùs contingit, similiter præparandus, ac concoquendus primò erit, ex syrupo de pomis, è corticibus citri, de succo boraginis, seu fumariæ, lupulorum, aut de epithymo cum mellissophylli, boraginis, aut lupulorū aqua: quo deinde cocto, ac præparato, purgans medicamentum exhibēdum erit, vt Recipe senæ, epithymi ana drac. ij. corticum myrobalanorum indarum drach. iij. florum boraginis, fumarię, lupulorum, singulorū drac. j. fiat decoctū in aqua fontana, in quo dissolue diasenæ drach. iiij. aut diacatholicon drach. vij. & aëri mellis vnc. ij. & s. aut syrupi D. Augustini vnc. iij. seu syrupi ex pluribus infus. ros. rub. tantundem. At si magis expediat catapotia exhibere ea ex drach. j. pilularum de lapide lazuli, aut de lapide armenio, & scrupul. ij. agarici trochischati, aut drac. j. pulueris hieræ simplicis formato. Post quorum assumptionem modo, quo supra diximus vnc. ij. sacchari boraginati, aut tantundem mannæ electæ cum aqua boraginis, aut lupulorum prębeto: & deinde (prout vrgeat vsus) prædictis alterantibus medicamentis vtare. Id tamen prætereundum non erit, quod dū purgante medicamento redundantem succum vacuas, perpetuò ea, quæ cor ipsum roborant, permiscenda erunt. Quomodo autem dignoscas pituitosum, aut melancholicum redundātem succum, cùm sæpiùs in præcedentibus dictum sit, frustra putauimus hoc loco iterū repetere: nam præter symptomata diuersa, diuersa quoque victus ratio præcessit, temperamentum, habitus, ætas, tempus anni, regio, aëris constitutio, ac reliqua.

Si melancholicus redundarit humor, præparatio, & purgatio.

Excusatio.

Περὶ συγκοπῆς. *De syncope.*

CAP. LV.

Acutissimis cordis affectus, quē Græci συγκοπὴν vocant, vt patet commēto aphoris. 41. secundi libri. Latini verò (cùm proprio careant nomine) syncopem etiam appellant: quamuis magna ex parte cum ea affectione, quę λειποθυμία dicitur, Latinè animi defectus, communicet, tamen non omnino idem significare videtur, sed ab ea discrepat, quinimo & res diuersa est: Nam λειποθυμία nomen compositum à verbo Græco λείπω, quod Latine sonat, linquo, seu deficio, & θυμὸς, Latinè animus, deliquium, seu defectionem animi significat: qua ratione quidam putarunt aliud esse λειποθυμίαν, à λειποψυχία, cum λειποθυμία, animi defectum, λειποψυχία autem nō animi, sed animæ defectionem significet: compositum etenim nomē est à verbo λείπω, & ψυχὴ, quæ non animus, sed anima Latinè dicitur. Verùm quamuis nominum significata inspicienti dissentire videantur, reperitur tamen apud Hippocratem, interdum vno, quandoque altero vsum fuisse, volens in re idem intelligere, vt patet aphoris. 23. primi, & octauo, septimi libri. Nec minùs & in Galeni doctrina confundi, pro confesso habetur, tum præcitatis locis, tum etiam primo de Arte curatiua ad Glauc. cap. 14. & 12. methodi medendi nam in primo præcitato loco, verbo λειποθυμία vtitur, libro autem duodecimo methodi meden. λειποψυχία idem per vtranque intelligens quapropter audacter dicimus re ipsa prædicta nomina haudquaquam dissentire, sed confundi inuicem ex Hippoc. & Galeni sententia: nam eadē est pars quę afficitur in vtrisque, idem symptoma, ac ad eadem dispositiones, seu causas consequuntur: quamuis etiam sunt, qui velint neque ipsam λειποθυμίαν ab eo affectu, quem Græci ἔκλυσιν nuncupant, Latini exolutionem, dissentire, auctoritate quadam freti ipsius Galeni præcitato libro primo de arte curat. ad Glaucon. cap. 14. & si eo loco aliorum medicorum auctoritate loquatur. Nam quod inter se discrepent, ab Hippocrate decretum est eodem aphorsf. 8. 7. libri cùm dixit, ἐπὶ φύμασι εἴσω ῥήγνυμένοις ἔκλυσις ἔμετος καὶ λειποψυχίη γίνεται; Similiter à Paulo cap. 34. libro 3. qui inter syncopes indicia cùm exolutionem, tum animi defectum connumerauit. Verùm quicquid sit de eclysi, hoc est, exolutione, satis sit nunc demonstrasse λειποθυμίαν, à λειποψυχία re ipsa non differre, ita vt quicquid de vno dicitur, de reliquo quoque dictum putetur. Nam nihil aliud per ea significare volumus, quàm animi defectum, per animum intelligentes, animā ipsam animosam, quæ ex Galeni decreto sedem in corde habet: cùm itaque deficit animositas, tenor, ac promptitudo hæc animæ, ex quacunque causa ortum habeat, λειποθυμία, aut λειποψυχία appellatur. At quod à Græcis συγκοπὴ nominatur à verbo συγκόπτω, Latinè ferio, verbero, seu concido deriuatum est, ita vt etiam animi concisionem Latinè significare possit; licet affectus quodammodo similis sit animi deliquio, ab eo tamen discrepat. Nam (vt Galenus inquit) defectus animi præcedere consueuit syncopem ipsam, vt patet eodem primo de arte curat. ad Glauc. cap. 14. & idemmet prædicto libro duodecimo meth. meden. cap. 5. inter lipospychiam, & syncopen differentiam tradit, cùm maiorem causam syncope requirat, quàm lipopsychia, & si eadē possit vtriusque esse, tamen prout maior, aut minor existit, vnam, vel alteram affectionem efficit. Hoc idem cōfirmauit Aetius lib. 5. cap. 96. quamuis cap. 101. eiusdem libri, sub nomine λειποθυμίας communiter sumptæ; quod comprehendi possit & syncope, testetur, propriè tamen, quòd inter se differant, ostendit: nam animi deliquium (vt ipse inquit) derepentè incidit, sensu, & motu hominem priuans, & omnino non sudant: syncope verò & vigilantes & dormientes inuadit, & omnino cum sudoribus qui

12. meth. meden.

Lib. de Plato. & Hippo. decret. c. 4. & seq. Lib. 6. c. 1 & sequen.

qui συγκοπτικοὶ appellari ſolent. Ex his itaque conſtat, qua ratione ſyncope ab animi defectu diſſentit; nanque non idem ſignificat, nec idem eſt defectus animi, & conciſio; maiorem etenim læſionem, ac virium calamitatem portendit conciſio, quam defectus, licet ex eadem cauſa fieri poſsint, & non alia ratione curentur: quapropter de ſyncope verba facientes, patebit quoque & defectus animi curatio.

cap. 5 Syncope quid ſit.

Eſt denique ſyncope, Galeno teſte duodecimo methodi medendi princeps virium lapſus: quem ſectatus Paulus cap. 34. lib. 3. eam dixit eſſe confertũ, ſeu ſimul totum virium collapſum. Dixit autem nõ ab re cõfertum, & Galenus præcipitem: nam ſi ſenſim paulatimq́ue fieret virium collapſus, nõ vtique ſyncope diceretur: verùm cùm eſſentia virium, quibus regitur corpus, tum in ſpiritu, in ſolidorum corporum temperamento conſiſtat; & propterea hæc integra ſeruari debent, vt qualitate, tum quãtitate, quoad fieri licet, naturaliter ſe habeãt, vt liquet eodem duodecimo methodi medendi cõſonum erit, vt cùm vires labuntur, aut ſpiritus, vel ſolida corpora non naturaliter ſe habeant, qualitate, vel quantitate ipſorum immutata, potiſsimùm ipſa corpora ſolida, in quibus vtique vel maximè conſiſtere virium ſubſtantia videtur: nam ad robur virtutis conſeruãdum, & ad ſyncopalem acceſsionem, quominus de repentè incidat cauendam, ſingulare præſidium eſt temperamenti cuſtodia: ante omnia quidem trium principiorum, mox verò reliquarum partium, quæcunque in conſortium affectus principia ſecum ex facili trahunt, cuiuſmodi eſt ventriculi os, propter exquiſitum eius ſenſum. Si itaque in ſyncope vires collabũtur; ſpiritus, aut ſolida corpora offendi opus erit, cùm in his vires conſiſtant, vt diximus. Verùm cùm vires, quæ animal gubernant, tres diuerſi inter ſe generis ſint, vt legitur apud Galenum quinto de locis affectis, cap. 1. nono method. meden. cap. 10. & ſexto de Hippoc. & Plato. decretis, & ſexcentis aliis in locis, cùm ſyncopẽ dixerimus præcipitem eſſe virium lapſum, quarum virium intelligendum ſit, non ab re quęret quiſpiã, nunquid videlicet naturalium, aut animalium, aut vitalium? Et quoniam ſenſu, & motu priuatur homo cum ſyncope afficitur, non abſque ratione animales vires offenſas eſſe diceret quiſpiam: verùm quamuis animales functiones ſint ſenſus, & motus, offendantúrque ipſæ in ſyncope; non propterea facultatem animalem duntaxat, ac primò oblæſam in ea eſſe fatẽdum erit, quinimò omnes eſſe aſſerimus, ſed primò vitalem: & ſi non perpetuò in ſyncopes generatione facultas ipſa, aut cor ipſum primò læ dantur; dicimus tamen ſyncopen haudquaquam gigni poſſe, niſi facultas ipſa vitalis, ſeu cor ipſum afficiatur, quo offenſo, & reliquas vires, ſeu principes partes in quibus conſiſtunt, neceſſariò offendi oportet. Simul etenim cum ipſo omnes vitiantur partes, nedũ principes ipſę, vt inquit Galenus quinto de locis affectis, cap. 1. cùm & ipſæ peculiari cordis temperie actiones ſuas perficiant, hac denique pereunte actiones quoque ipſarum perire neceſſe eſt, ſimulátque cerebri, & iecoris. Horum verò temperie deperdita, non oportet cordis ſimul actionẽ perire: ſeruatur etenim caloris ſymmetria in ſingulis partibus ab ipſo corde, tanquam innati caloris fonte, ac principio, mediis arteriis, quamuis per venas etiam, & alia vniuerſa confluat à corde calor, longè tamen minor quàm per arterias, vt Galenus aſſerit libro de vſu pulſu. cúmque illi à nullo calor confluat, ſed aliis ab illo, conſentaneum erit, vt cùm à naturali ſtatu receſſerit, ac non ampliùs in peculiari, ac propria temperie perſiſtat, quod reliquæ omnes detrimentum patiantur, ac actiones earum pereant, priuatæ ſiquidem eo qui priùs confluebat calore, quo ſeruatæ in proprio temperamento actiones perficiebant. Propterea igitur ſyncope pręceps eſt omnium virium lapſus: nam in ea cor ipſum afficitur, ad cuius oblæſionem, nedum cerebri, & iecoris, tanquam principum partium functiones, atque vires offenduntur, ſed reliquarum omniũ. Nec propterea negamus interdum ſyncopen oriri poſſe corde ipſo non primariò affecto, ſed reliquis quibuſdam partibus conſentiente; quinimò (veluti cæteræ corporis partes) cor ipſum primario affectu laborare poteſt, interim verò cæteris partibus conſentiens, quemadmodum in ſtomachica ſyncope, de qua Galenus mentionem fecit, tum quinto de locis affectis, cap. 6. tum 12. methodi medendi cap. 2. & 3. liquidò videre licet: Aſſerimus tamen, quod ni cor afficiatur, quomodocũque affectum ſit, progigni ſyncope haudquaquam poſsit: quamuis cerebrum, iecur ventriculus, aut quæuis alia corporis pars etiam vehementer, vel diutiùs affecta ſit: cùm ex nullo prædictarum partium affectu poſsint de repẽtè, affatim, ſeu ſimul totæ vires collabi; quemadmodum neque animal omnino perire poteſt, niſi cor afficiatur, cùm ſemper mors ad immodicas ſequatur cordis intemperantias, Galeno teſte eodẽ quinto de locis affectis, cap. primo. Ex quo virium pręcipiti collapſu patebit liquidò cor ipſum in ſyncope affectum eſſe, neque ipſum ſtrenuè munus ſuũ obire poteſt, cùm oblæſum ſit: quapropter, & pulſuum paruitas, ac imbecillitas, frigidáque extrema conſequuntur. Affectus ipſe ſymptoma eſt in genere noxæ functionum omnium, primò tamen vitalium: læduntur autem vires non modò diminutè, vt in λειποθυμίᾳ, ſed magis, & quaſi ablatè interdũ, ſaltem quoad ſenſum. Eius verò ſigna ſunt (vt inquit Paulus) reſolutio, ac animi defectus, pulſuum paruitas extrema frigida, & in ſudorem prorũpentia: apparet autem ſudor, præſertim circa caput, vultum, ac ceruicem, ex Hippocratis ac Galeni auctoritate, libro primo Prognoſticorum, qui ſudores ſyncoptici appellari ſolent; quæ omnia innati calidi ſuffocationem, aut extinctionem portendunt: vtroque enim modo pro ratione diuerſarum cauſarum in ſyncope innatũ calidum offendi ſolet. Propter quid autem in ſyncope ſudores, & hi quidem frigidi appareant, in lipothymia autem non, adhuc non liquet. Dicimus autem nos propterea id euenire: quia cùm in ſyncope vires magnopere oblæſæ ſint, confugiátque calor innatus ad cor, tanquam ad propriam arcem, derelinquénſque partes externas: id quod in eis, præſertim in partibus ſolidis, continetur, humidum retineri neutiquam valet, quinimò tanquam deſtitutum ab innato calido, facultatéque retentrice haudquaquam eum continere potente, ad externas cutis partes cõfluit, ac ſudor propterea gignitur, non ſiquidẽ ex excrementitia duntaxat humiditate, ſed propria etiam ſolidarum partium. Frigidi verò ſunt tales ſudores, quoniam ea, quæ ſolida corpora regit natura, quæ ſecundũ Hippocratem eſt calor naturalis, vel omnino extinguitur, vel proxima eſt extinctioni; qua de re infrigidatis partibus ſolidis propter iam dictã cauſam, quic-

12. method. (marginal, partly cut off)

5. de Plato. & Hippo. decret. c. 4. & ſeq. Lib. 6. c. 1 & ſequen.

Quarum virium lapſus ſit ſyncope.

cap. 2. & 3

Quæ pars in ſyncope afficiatur. Quis affectus præter naturã ſit. Lib. 3. c. 34

Tex. & cõment. 26

Propter quid in ſyncope ſudores frigidi eueniunt, et in lipothymia nequaquam.

quid ex eis profluit, quod frigidum sit oportet. Et propterea qui profluunt sudores in syncope necessario frigidi sunt; quoniam (vt dictum est) in syncope innatum calidum aut extinguitur, aut extinctioni proximum est: & non ab re syncoptici nuncupantur; quia cum syncope proueniunt, non autem cum lipothymia: quoniam in ea non adeò vires labuntur; nec ad hoc deuenit calidum innatum (licet afficiatur) vt ferè extinguatur, aut extinctioni proximum sit, neque solidæ partes in lipothymia, velut in syncope à natura quæ eas regit, ita destituuntur; cùm minor sit cordis affectio in lipothymia, quàm in syncope: & propterea neque sudores, neque frigidi in lipothymia apparēt, imò qui ita affecti sunt, omnino nō sudant, vt inquit Aëtius. Cæterùm quoniam cor in syncope interdum proprio affectu, interim verò per consensum laborare solet, dignosces quando ipsum cæteris partibus consentit ex propriis indiciis earum partium primò affectarum, ac symptomatis quibusdam, quæ quidem syncopen antecedunt quemadmodum si affecto ore ventriculi syncope consequatur, quæ stomachica dicitur, vomitus, nausea, aut dolor eiusdem partis, seu morsus quidam præcessit: sic quoque affectis primò reliquis partibus, corde verò consentiente, dicendum erit. Verùm si nullum præcesserit signum alicuius partis affectæ, & syncope oriatur, nullúsque alius affectus ipsam antecesserit, præterquam si immodica fuerit aliqua animi excandescentia, seu affectio, cor primariò affectum esse iudicabis. Vtcunque autem fiat syncope, aut fortem duntaxat consequitur cordis intemperiem, vel cum vitioso, seu venenoso humore, nonnunquam verò erysipelas, aut inflammationem, aut alium quempiam præter naturam tumorem ipsius sectatur. Verùm si ob inflammationem, vel erysipelas excitetur syncope, antequàm augeantur huiusmodi affectus, animal corrumpitur: non sic autem si ob simplicem cordis intemperiem syncope excitetur, siue æqualis, siue inæqualis ea fuerit, vt patet libro quinto de locis affectis, cap. secundo. Ex hoc itaque distinguere poteris, cùm syncope genita sit per proprias similarium partium intemperies: nam ea subitam mortem non inducit, quemadmodum ea, quæ ad instrumentales partes pertinet, quæ subitò enecare potest, priùs tamen præcedentibus quandoque signis quibusdam: quorum vnum scriptum est ab Hippocrate præcitato aphorismo 41. 2. libri, cùm dixit, Qui sæpe, & multū exoluuntur sine causa manifesta: ij repente moriūtur. Syncopes verò causæ quamuis nonnullæ esse possint, cunctæ tamen, aut cordis spiritus, vel solidum eius corpus offendunt: vtraque verò substantia bifariam lædi potest, quantitate scilicet, vel qualitate mutata (nam nedum eorum substantia certa esse quantitate desiderat: verùm etiā & qualitate.) Quæcūque itaque causa syncopen excitat, aut prædictorum corporum solidorum, aut spirituum essentiam corrumpit, vel saltem eorum temperiem mutat; quemadmodum apud Galenū legitur duodecimo methodi medendi, cap. 5. nanque in his duabus substantiis virium essentia consistit; quæ insuper sic custodiendæ sunt, vt tum qualitate, tum quātitate (quoad fieri licet) naturaliter se habeant. Alterantur autem spiritus, tum ex vitiosis redundantibus succis, tum ex ambientis malitia, qui aliàs alia de causa in hanc est mutatus, vtpote ex metallis, caminis, aut baratris; aut ex leguminum putredine, olerum, vel animalium, aut si halitum ex stagnis, vel paludibus, vel fluminibus recipiat: item ex venenatis facultatibus, aut animalium quæ virus reiectant, venenis. Nec mirum si spiritus ex ambientis malitia, ac vitiosis succis alterentur: nanque ex tenuiori, ac puriori sanguine, simúlque ex aëre, qui optima temperie sit, atque ab omni inquinamento purissimus, per inspirationem attracto nutriuntur. At ipsius spiritus corruptio, tum ex ingenti dolore, ac crebris motibus, cuius generis & vigiliæ sunt, tū ex immodica eius tenuitate, & cōtinente eum corporis raritudine prouenire potest, tum verò ante hæc omnia ex ipso respirato prohibito, & nutrimēti defectu. Item ex animi affectibus, veluti est timor subitus, & vehemens, & quæ contraria huic timori est, voluptas maxima, hoc est, gaudij excessus: tristitia etiam, anxietas, ira, & cura eo genere sunt noxiæ, quo frequentes vigiliæ, spiritúsque corrumpendo vires resoluunt. Ex his itaque causis aliàs spiritus alterantur, vt diximus; aliàs corrumpuntur: aliquando ex parte degeruntur; non rarò autem hæc vtraque perpetiuntur. Virium verò lapsus, qui ad solidorum corporum digestam substantiam succedit, causam habere poterit, longissimos præcedentes morbos, extenuato ægro ex atrophia, id est, nutrimēti defectu; præterea ex febribus acutis, quæ corpus liquant, excitari contingit. Eorum verò corporum temperies mutata prouenire potest, vel ex immodico calore, vel frigore, vel humiditate, vel siccitate, aut horum aliquibus copulatis: succedūt autem & syncopæ immodicæ ventris inanitione, vel principiorum intemperiei, aut in his qui aliena loquuntur, etiam propter motum; & (vt summatim iterum dicam) quæcunque spiritus, aut corpora solida mutant, aut corrumpere possunt, syncopen generare valet. Quarum causarum cognitio magna ex parte ex astantium sermone patebit, quasdam verò ex te ipso cognoscere poteris. Nos verò earū, quæ non ita facile patere possunt, signa conscribemus, vtpote si ex magna crudorum humorum copia, ex cruditatibus, vel alia quapiam occasione cōgesta syncope excitetur, vnà cum oris ventris (quod stomachum vocant) offensione: his nanque, & præcordia inflata, & totū corpus ampliori mole, quàm pro naturæ modo, cernitur: tum color aliis ad albidius, quàm pro naturali habitu, & aqua intercute laborantium magis simile est mutatus: nonnullis etiā ad nigrius, aut liuidius, quos medici plumbei palloris appellant. Omnibus verò pulsus minores sunt, quàm pro caloris ratione, si febricitauerint; præterea obscuri, omninóque inæquales, sæpe ea inæqualitate, quam sistematicem Græci vocant: semper verò ea, quæ in vno est ictu, vt legitur apud Galenū duodecimo metho. medendi, cap. 3. & Aëtium cap. nonagesimosexto, libro quinto, ac Paulum, cap. trigesimosexto, libro secundo. Eos verò, quibus ex flaua bile, quæ os ventriculi infestet syncope incidit, cùm ex reliquis, tum etiam ex assidua oris ventriculi mordicatione, anxietate, vellicatione, ac dolore cognosces. At si quis adeò prætenues succos, ac spiritus habeat, vt ocyssimè exhalent; adeóque imbecillam habeat per vniuersam corporis molem retentricem facultatem: expultricem autem immoderatiùs concitatam: vt propterea in syncopen incidat, in eiusmodi affectibus, mortifera alia species in facie celeriter apparet: nasus videlicet acutus, oculi caui, adstricta tēpora, & reliqua quæ deinceps ab Hippo

lib. 8. c. 101 Quibus discernatur indiciis, si per essentiā, aut per consensum in syncope cor afficiatur.

Ad quos cordis affectus consequatur syncope.

Syncopes causæ.

Quæ in vniuersum sint syncopos causæ.

Ex quibus causis spiritus alterantur.

Ex quibus causis spiritus corrumpantur.

Ex quibus causis digeratur solidorum corporum substantia.

Ex quibus alteretur.

Si syncopes causæ fuerit cruditatis humorū maxima copia, signa.

Signa syncopes ortæ ex flaua bile os vētriculi infestante.

Si ex succorum tenuitate, & corporis raritate fiat, signa.

Tex.6.et 7. 1.prognosti. tex.et comment.8. Prognostica.

ab Hippocrate, primo Prognosticorum sunt conscripta: quamuis aluus non multùm excreuerit, neque vigilauerint, aut tristes fuerint, aut fame affecti ægri ipsi; ex his nanque minùs malum est, quàm si absque his emaciati fuerint, eodem Hippocrate auctore: & Galenus cùm primo prognosticorum, tum 12.meth.meden.cap.6. quę sectati sunt Aëtius cap. 98. libro quinto, & Paulus cap. 37. libro secundo. Verùm si syncope valida fuerit, medicinæ locus nō est, vt idem inquit Paulus cap. 34. libro tertio. At si vires adhuc tantillum constant, aliquando ad sanitatem recursus est, vt ipse refert. Cæterùm vbi cor proprio affectu laborauerit in syncope, valido existente animæ robore; ex quibusuis animi affectibus ipsa excitetur, nunquam æger succumbet, Galeno teste quinto de locis affectis cap.1. Si verò propter eius intemperiem syncope eueniat, perniciosior erit, quàm ex cerebri intemperie; quemadmodum hæc periculosior est, quàm si iecur primo affectum fuerit, vt testatur Paulus cap 38.lib.2. & Aëtius cap. 99.lib.5. quamuis non ita subitò syncopæ necare posſint, quæ ex cordis intemperie oriuntur, quàm illæ, quæ instrumentales eius morbos sectantur, vt patet eodem libro quinto de locis affectis, cap. 2. Pestifera autem est syncope illa, quæ extenuato spiritu ac sanguine originem trahit, potisſimùm vbi imbecillitas adsit retentricis facultatis totius corporis, ac expultrix immoderatiùs concitata fuerit. Prorsus autem exitiosa syncope erit, si corpore crudis succis referto generetur, aut ex redundante flaua bile os ventriculi infestante: siue ex extenuatis succis, vbi iecur, vel ventriculum phlegmone obsederit, quemadmodum scriptum reliquit Galenus eodem 12.methodi medendi, cap.6. Verùm si citra phlegmonem stomachicæ syncope fiant ventriculi ore affecto primò, ac consentiente corde, curationem magna ex parte admittunt: nam minùs periculosæ sunt, quàm si excitatæ fuerint ex aliquo trium principiorum, quemadmodum colligi potest ex Galeni verbis, præcitato libro 12. methodi medendi, cap.3.

Curatio.

Quoniam verò quæ habentur indicationes ex symptomatibus, & morbis, non simpliciter, sed secundum causam, à qua singulæ fiunt, considerare oportet, vt liquet primo de arte curat. ad Glauconem, cap.14. propterea non vnus modus curationis, cuiusuis syncopes erit, sed singulæ earum propriam curam desiderant pro diuersitate causarum; ex quibus excitantur: in vnō tamen omnes communicant; quod si deprehensus syncope cubans est omnis solicitudo medentis ad symptoma vertitur; si nedum ea premitur, vtriusque curam habebit, & vt symptoma non incidat: & vt morbus paulatim discutiatur, vt patet apud Galenum eodē libro duodecimo methodi medendi. cap.6.

In quibus conueniant omnes syncopes pro earum curatione.

Nec minùs & in alio quoque conueniunt, quòd siue per essentiam fuerit orta syncope, siue per consensum affecto corde, semper ipsi prospiciendum erit, cùm & principalisſimum viscus sit, saltem quoad vitam: & propterea robur eius perpetuò seruandum erit, nec syncope aliqua gigni potest (vt priùs diximus) nisi & ipsum cor afficiatur. Si itaque ex ambientis malitia syncope fiat, prospiciendum erit, vt is ad optimam temperiem mutetur, atque arte odoratus fiat. Si verò ex venenatis facultatibus, aut ex animalium quæ virus reiectant, venenis excitata fuerint syncope, eis vtendum erit, quæ ἀλεξιφάρμακα, Græci nuncupāt, vtrisque propriis: ex ingenti dolore, curanda causa doloris erit: ex crebris, & inordinatis motibus, quies iniungenda: ex respiratione prohibita, respiratio procuranda, sublata causa quę ipsam prohibebat: ex animi affectibus, statim ab eo affectu reuocandi: postmodum verò conueniens pasſioni cura est offerenda. Si verò ex aliqua trium principiorum intemperie fuerit excitata; per contrariam intemperiem; moderatè tamen vindicatam, syncope curabitur. Sic si ob inflammationis magnitudinem, aut vehementis febris malignitatem, syncopæ generentur, propriis curationibus, inflammationis scilicet, aut febris, curandę sunt, tempore quo syncope deprehensi cubantes non sint. Verùm quoniam sæpiùs accidit, vt ex immodica quapiam euacuatione nec animi defectus, sed syncope eueniat, & similiter ferè succurrendum erit cuilibet repentè syncope ingruēti, velut huic: propterea curationis eius, cùm iam euaserit, mentionem primò faciemus, relicta eius curatione, si ea ægri non laborent: quoniam pro diuersitate affectuum, ad quos sequitur immodica euacuatio, curari eo tempore debet, quemadmodū & reliquæ omnes ex quibusuis causis fuerint ortæ.

Ingruentis syncopes curatio.

Occurrendum est igitur, cùm repentè eius accesſio ingruat, frigida faciem aspergendo, & nares apprehendendo: conuenit etiam & os ventriculi perfricare, ac iubere, vt euomant, stomachum irritando, digiti, vel pennæ immisſione. Conducit itē manus, vel pedes alligare: verū oportet nexus fieri plures, ac fortiores circa manus, quando per inferiores partes fiunt euacuationes, quemadmodum quādo per hæmorrhoidas sanguis profluit, aut ventris profluuia adsunt, vel per vterum exeunt in mulieribus mēses. Contrà autem fit in fluxibus sanguinis factis per nares, atque vomitibus, in quibus crura sunt vehementiùs alliganda: in vniuersum autem (vt Galenus inquit primo de arte curat. ad Glauconem) aut ad cōmunia membris patientibus in aduersum trahere oportet, aut ad ea in quibus est euacuationis origo. Atque ideò quæ ex vteris fiunt immodicæ euacuationes, cucurbitulæ māmillis apposītæ statim sedant; quæ verò ex naribus, hepati, ac spleni secundum narem patientē. At si ex vtrisque naribus multus sanguis effluat, vtrique visceri sunt adiiciendæ: talibus etiam auxiliatur vinum aquosum, vetus, frigida dilutum, & præsertim quando ad ventriculum fluunt humores, nisi aliquid vini exhibitionē prohibeat eorum, quę à Galeno primo de arte curatiua ad Glauconem, conscribuntur.

Loco citato.

Ex variis quoque odoramentis eos reuocare conuenit: nam humida, & potus, necnon odora: a, præsertim ad recuperandas vires citisſimè optima sunt, Hippocrate auctore, libro de aliment. & aphorismo vndecimo secundi libri, simul cum Galeno.

Lib. de alimen. in fin.

In vini autem exhibitione non frigidum, vel calidum exhibendū sit, ægrotantis natura, consuetudo, ætas, & ambientis aëris temperatura consideranda sunt: atque hæc respiciens distinguere oportet, num calidum, vel frigidum exhibēdum sit: ipsis verò locis, ex quibus profluuium prouenit, imponere oportet ea, quæ corroborandi vim habeant. Verùm si ob sudoris multitudinem animi defectus, vel syncope excitetur, eis quæ adstringunt, ac cutem refrigerant, vtendum erit. Vinum præterea frigida dilutum, velut dictum est, etiam his commodum existit: nihil autem omnino calidum offerre conuenit, neque crura, nec manus ligare oportet, neque cogere ad vomitū, aut vllo modo mouere. Aërem quoque domus alterare

opus est, eis quę frigida, atque adstringēti qualitate, participant; vt myrtorū foliis, rosis, ac pāpinis vitis, pauimentum consternentes, frigidósque ventorum flatus ventilabris etiam inducētes. Verùm nihil horum, vbi ad ventrem fluxiones fiant, confert: nam quo magis cutem densaueris, tanto ipse magis augentur: eis verò balneæ aptissimæ sunt. confert etiā immodico sudore sudātibus partibus illinire myrtinum, rosaceum, aut cotoneorum oleum: quæ omnia à Galeno primo de art. curat. ad Glauconē, & ab Aëtio cap. 102. libri quinti, scripta reperies. Quomodo autem vindicandi sint ægri à quauis particulari ingruenti syncope, seu animi defectu, apud eosdem auctores præcitatis locis studiosi requirant, quāuis ab vtrisque de animi defectu verba fiant: idē tamen de syncope intelligendum erit, si ab eisdem causis excitetur: neque enim alio discrepant, quàm maioris minorisve ratione, vt diximus. Nos verò eius syncopes curam aggrediemur, quæ ob magnam crudorum succorum copiā vnà cum oris ventris offensione excitatur, & primò eorum curam præcipiemus, qui nondū ea præmuntur, vtriusque curam habentes, vt & ipsa non incidat, & vt morbus paulatim discutiatur, quamuis celeriùs hunc discuteremus, si nullus symptomatis subesset metus. Nāque, qui multitudine crudi succi grauatur, hūc (si modo iustā semel vacuationē ferre posset, nec metus aliquis syncopes impenderet) semel arbitror, vacuatū à morbo explicaremus, vt duodecimo meth. med. cap. 6. Galenus inquit. Quapropter licet vacuationem desiderent, nulli tamen sanguis mitti sine maximo dispendio solet: quo fit, vt nec sanguinis missionem, nec purgationē sustineant, vtpote quod sine his syncope subitò adoritur. Degāt itaque tales in domo puræ lucis, nec madente: aër eligatur calidus media temperie: quapropter reclinandi in domo sunt; æstate quidē, quæ frigeat, hyeme, quæ caleat; cū aduersissimus eis sit aër ambiēs, quoties vel nimiū calidus est, vel nimiū frigidus. Ex calido etenim crudi humores diffunduntur, & per totū corpus diffluūt, vt liquati propterea metuendū sit, ne ad pulmones, & cor ferātur, aliquādo etiā, ne ad cerebrum subeant: cùm longè præstet, vt circa iecur, & primas venas subsistant. Qua ratione iterū aduersissima his balnea sunt. Ab aëre verò, & in domibus immodicè frigidis, succi, qui crudi sunt & inepti ad concoquendū, manent. & obturationes hepatis augent, si paruæ fuerint, si verò non fuerint, generant propter crassitiē detenti, & impacti. Somno vtantur, atque vigiliis moderatis: nanque vberior somnus, neque his est salutaris, cùm nec crudos succos digeri sinat, & viscera grauiora reddat, sed siquis alius affectus est (vt Galenus testatur) qui somnū & vigilias modicas desideret, hic profectò in his est, quippe somnus cōcoquit, vigiliæ digerunt. Pari ratione motus vitādus erit, quies verò præcipiēda: seruandúmque inuiolabiliter est, ne vel cibum, vel sorbitionē, vel aquā exhibeas, vel omnino liberaliter bibere sinas, nisi mulsa tribus primis diebus duntaxat vtantur, in qua hyssopum coctum fuerit: & si nullum occurrat incommodum, eadem aqua mulsa duntaxat, in qua incoctum hyssopum sit, vsque ad septimum vtare; siquidem longissimam (vt Galenus asserit) qui ita sunt affecti, cibi abstinentiam ferunt, corpore scilicet ex crudis ipsis, quos continet succis, cōcoquendis, alito: quare nec eadē aqua mulsa copiosè semel exhibēda erit. Si tamē vehemēter nō febricitēt, his & aquosum vinū idoneū ab initio statim est; & in eo diluto panem quoque exhibere conuenit, modo in aliquo viscere phlegmone non adsit. Et si non solùm crudi succi sint, sed etiam eo corruptionis peruenerint, vt cōcoqui ad perfectionem non queant, si fortè horum desperata salus nō sit, ægro mulsam fastidiente, vel aluo fluente, ad ptisanæ cremorem est transeundum: & sicubi crudos affatim succos esse animaduerteris, oxymel pro mulsa exhibere assiduè debebis. Quòd si huius assiduus vsus tædio esse cœperit, transire insimul ad mulsam, & ptisanam conueniet: dein rursus ad oxymel reuerti: & si æstas sit, atque æger frigidę potioni assuetus, frigidum huic oxymel dabis, sin hyems sit, omnibus calidum: tum his, qui calidæ, tum his qui frigidæ insueuerunt, offeres; æquè, vt si immodicus æstatis tempore æstus sit, etiam qui calidæ assueti sunt, frigidum, si nullum sit his viscus ad iniuriam oportunum. At quoniam hi cùm vacuari postulent, vacuantia præsidia non ferunt: ea de re nulla alia idonea vacuatio inuenta est, à Galeno præsertim, eodem duodecimo method. meden. ab Aëtio confirmata cap. 96. libri quinti, & Paulo capite trigesimosexto libri secundi, præter eam, quæ est frictione paratur. Incipere verò in principio statim morbi oportet frictiones, linteis non admodū mollibus, sed aspredinis mediocre quid habētibus, ac primū à cruribus supernè deorsum, dehinc tota brachia ab humeris vsque supernè deorsum simili modo sunt fricāda: postulat enim ægrotus simul per eas frictiones, & calefieri, & aliquid degeri: licet cō ducant etiā vberiores frictiones ad somnū alliciendum. At vbi artus omnes abundè calere videātur, & metus est, ne quis ex multitudine frictionis contusa iam carne, lassitudinis sensus superueniat, oleo relaxante vtendum est, quale est, quod dulcissimū est: & si hyems fuerit, nihilo deterius erit ad digerentiū aliquod oleum transire, quale est chamęmelinū, aut anethinum, quo oleo vngere artus, & fricare quàm plurimū debebis, posteà oleum detergere, atque ad spinam dorsi transire, hāncque totam fricare primū sicca frictione, posteà oleo. Ab hac rursus ad crura te conferes, ab his ad brachia, exinde denuò ad spinam, ita totum agens diē. Considerare item oportet in his, quæ ad aluum spectāt; & si sua spōte commodè nō deiiciat: pulsus verò robore mediocri sit, ac magnitudine, & æqualis, præterea minimè intercisus, audacter per inferius aliquid infundes. Cataplasmatis autem, & perfusionibus minimè vtendū est, prius quàm superuacua magna ex parte partim vacuata sint, partim cōcocta: nanque hi, qui assiduè prædictis medicamentis præcordia vexāt, potius in eiusmodi affectibus phlegmones excitant: licebit verò eis vti tempore quo diximus. non tamen duntaxat relaxantibus, sed eos plurimum fouere oportet oleo, in quo absynthium ebullierit: vel emplastrum adhiberi ipsi ventriculo, quod fit ex palmulis, vino, farina hordei, croco, aloë, & mastiche, ac madefacere etiam mastichino, seu nardino; postea verò hyssopum in mellicrato decoctū, aut diatriompipereon, aut diaspoliticō medicamē exhibere non incōuenit: & ad eundē modum medicamēta quæcunque offerenda sunt extenuantia, calfacientiáque saltem ea, quæ sumere febricitans homo poterit, si febricitauerit. Qua ratione, & propter eā etiam, quam suprà assignauimus, nimium calida medicamenta vitanda sunt: & si qui laborant, senes sint,

1. ad Glau. cap. 14

Curatio syncopes ex crudorum succorum copia ortæ.

Victus ratio.

12. meth. c. 3

Loco citato.

Medicamētorū ratio. 12. meth. c. 3

ſint, poſt quanque cibationem aquoſum vinum
præbendum erit, magiſque etiã ſi interpoſita quie-
tis ſpacia mediocria ſint. Qui ſane ex eiuſmodi ſuc-
cis laborãt, hos quotidie acceſsiones exercent, præ-
cipuéque ad veſperam, & noctu, non mane, nec vſ-
que ad meridiem. Si verò ad hos (cùm ſyncope eos
iam premit) ſis accitus; ſi ea quę retulimus loca phle
gmone vacent, panem exhibebis non multum, vi-
no fuluo madefactum, quod celerem in corpus di-
geſtionem adiuuet, ſtatímque ad frictiones venies;
quas etiam pro tradito iam modo adminiſtrabis: ac
ſiquidem æſtas ſit, aut regio naturaliter calens, & æ-
ſtuans, vel ſtatus cœli vehementer calidus, cum fri-
gida vinum dabis, ſi nihil eiuſmodi ſit, iam calida;
quæ tamen ſecũdo, & tertio dabitur potio, omnino
calidam exhibendam curabis, quippe ad vniuerſam
eam curationem (cuius gratia frictiones adhibitæ
ſunt) calor præſtat, vtpote crudorum ſuccorum cõ-
coctionem adiuuans, Galeno & Aëtio teſtibus, in
præcitatis locis. Nec parũ conducit ſi prædictis dia-
moſchu dulcis, aut confectionis diambræ parum
cum pauco vino exhibeas: odoramentis quoque a-
nimum reuocare conuenit; parẽtur autem hoc mo-
do, Recipe aquæ roſarum, florum citrangulorum,
& melliſſoph. ana. vnc. ij. corticum citri, ligni aloës,
ſingulorũ drac. j. moſchu, & ambar vtriuſq; gra. iij.
aceti vnc. j. Interim autem neque cor ipſum negligẽ
dum erit, ne ei ſuccurratur ab extra adhibitis medi
camẽtis, epithematibus ſcilicet, vel ſacculis, vt infrà.
Recipe aquæ melliſſoph. florum citrangulorum, &
roriſmarini ana lib. s. aquæ roſaceæ vnc. iiij. ligni a-
loës, corticũ citri, ſingulorũ drac. ij. cinnamomi, ca-
ryophyllorum, vtriuſque drach. s. croci gra. v. oſsis
de corde cerui nu. ij. moſchu & ambar, ſingulorum
gra. iiij. vini fului odoriferi veteris vnc. iiij. miſcean-
tur, & ſupra cor epithemata fiant. Item ex floribus
melliſſoph. roriſmarini, & citrangulorũ, ſampſuchi,
& ſerpylli cum cinnamomo, croco, caryophyllis,
corticibus citri, roſis ſiccis, ac ligno aloës ſimul mi-
xtis, & contuſis, additis gra. iij. moſchu, & totidem
ambar, cum ſerico ſaccelli fiant. Qui verò ex vitio-
ſis calidis ſuccis redundantibus, ſeu flaua bile, quæ
os ventriculi infeſtet, ſyncope vexantur, tempore,
quo ea non præmuntur, contraria quã prædicti cu-
ratione curandi ſunt. Nam in aëre ad frigidum ver-
gente degerere debent; ſomno longiori vti, ac ci-
bis, & potibus frigidioribus, vt ptiſanę cremore, aut
pane nõ multo, ſed modico, hũcque ex vino aquo-
ſo frigida diluto, tribuas: confeſtímque tentandum
erit, vt bilis ipſa expurgetur, quę ſua acrimonia, ac
mordicatione os ventriculi infeſtat, per vomitum ſi
fieri poterit, quẽ digitos aut pennas demittendo ir
ritare oportet, aut aquæ calidæ, ſeu hydrelæi potu,
vel tãtillum aceti aquæ calidæ imponas, aut cyrupi
acetoſi ſimplicis. Quod ſi neque ſic euomere poſ-
ſunt, aluus ciẽda erit, ex tamarindorum decocto, ac
manna; quandoque etiam rhabarbari parũ adiicien
do: illud tamen animaduertas, quòd neque hi im-
modicè ſemel vacuãdi ſunt, cum exquiſitas euacua-
tiones nõ ferant. Ad hũc etiam vſum clyſteriis, eíſq;
lenibus vti conuenit; poſteà verò cùm maior pars
redundantis ſucci fuerit expurgata, omnibus modis
membra ipſa, ventriculum præſertim corroborare
oportet, oxyſaccharum, ſyrupúmque granatorum
acidorũ, aut ex acetoſitate citri, è pomis, aut de cor-
ticibus citri cum iam dictis permiſtum, ante, & poſt
purgationem indeſinenter tribuas. A purgatione
verò abſinthij decoctum præbere conuenit. At ſi in
ſyncopen prædicti inciderint, his exhibendus eſt fri
gidus potus: ſit tamen tunc vinũ, quod & calidum
natura ſit, vt deductionẽ in corpus promoueat: id
verò ſeruandũ erit omnibus, quos ſyncope malè hã
bet: diſtribui nanque per corpus nutrimentũ, quod
ſumptum eſt, non in ventre manere volumus: pro-
pterea ex vinis ea deligenda ſunt, quæ & flauo ſint
colore: & ſubſtãtia tenui, & ætate vetera, ac boni o-
doris; licet talia (vt Galenus refert) & boni odoris
cõtinuò ſint: igitur cõmodiſsima his vina erũt, quæ
cùm naturaliter auſtera ſint, ſenſilem iam adſtrin-
gendi vim propter vetuſtatem non exhibent, calo-
rem tamen admodũ habent. Quandoquidem hæc
omnia quæ requirimus in iis, quorum ſtomachus a-
mara bile vexatur, efficient: cùm & iucundè ſuman-
tur, & tum cõcoctionem, tum digeſtionem in cor-
pus promoueãt, & ſucci vitium mitigẽt, & corporis
habitum excalfaciant, & ſtomachũ ipſum firment:
in prædicti verò vini penuria; aut vbi caput fuerit
imbecillum, vel oblęſum, vina diligenda ſunt aquo-
ſa, & antiqua: talia nãque, tametſi non valenter ex-
calfaciant; tamen facilè in omne corpus deducũtur,
capútque minimè tentant, velut fulua: omnia autẽ
auſtera vina, tum noua, itémque craſſa fugere opor-
tet, vt idem Galenus præcipit eodem duodecimo
meth. meden. cap. 4. Nec etiam inconuenit, ſi eiſdẽ
diamarg. frigidi exiguum quippiã cum pauco vino,
vel ſyrupo de pomis, ſeu oxyſaccharo tribuas: odo-
ramentúmque naribus adhibeas; quod recipit aquę
roſaceæ, myrtillorum, ac nymphææ ana vnc. iij. ſan-
talorum, ac corallorum rubeorum, cuiuſlibet drac.
j. & s. corticum citri ſcrup. j. ambar, ſeu moſchu gra.
ij. aceti albi vnc. j. omnibus ſimul mixtis fiat odora-
mentum. Cordi itẽ epithemata imponere cõuenit,
quæ ſic parentur, Recipe aquæ boraginis, acetoſel-
læ roſaceæ, & melliſſoph. ana vnc. iiij. ſantalorũ o-
mnium, & corallorum rubeorum, ſingulorum drac.
ij. corticum citri, ligni aloës, cuiuſlibet drac. s. croci
gra. iij. moſchu gra. ij. oſsis de corde cerui num. j. vi-
ni fului odoriferi vnc. ij. miſceantur, & fiant epithe-
mata. Saccellos item componas ex floribus boragi
nis, violarũ, nymphææ, melliſſoph. ac roſis, quibus
parum croci, ligni aloës, ac corticum citri, & ambar
quoque gra. ij. addas; necnon ſantalorum, & coral-
lorum rubeorũ ana drac. iij. & cum ſerico fiant ſac-
culi. Qui verò ob prætenues ſuccos ſyncope oppri-
muntur, ſic vt ocyſsimè exhalent, accedente quoq;
corporis raritudine; diuerſã ratione curandi ſunt,
quàm illi, qui ob crudorum humorum copiam ſyn-
cope laborant, cum eos paulatim, & aſsiduè vacua-
re iuſsimus, propterea quòd ſimul multam euacua-
tionem ferre non poterãt: hos verò paulãtim, & aſ-
ſiduè nutrire oportet, ex omnium medicorum ſen-
tentia: quamuis ſi à principio viribus adhuc valen-
tibus curandos ſuſceperimus; nec paulatim eos ci-
babimus: poſſunt nanque hi, vel quod liberiùs ſe-
mel datum eſt, nutrimẽtum ſuperare: nutrire itaquè
hos oportet, ſicut etiam corporis ſumma dẽſare, nõ
ſecus quàm priorum rarefacere; cùm etenim maxi-
mè hi affectus diſsideant, etiam præſidiorũ ſpeciem
diuerſiſsimam requirunt; frigidum ergo his aërem,
adſtringẽtémque comprobauimus, roſis, aut myrti
foliis, ſeu vitium pampinis in domo ſubſtratis: vn-
gendi quoque ſunt adſtringẽtibus vnguentis, om-
phacino videlicet, aut roſaceo, melino, aut myrti-
no: & ſi exurantur, miſcere oportet aliquid ex refri-

Curatio prædictæ ſyncopes ingruentis.

Syncopes ex flaua bile curatio. Victus ratio.

Medicamẽtorũ ratio.

Eiuſdẽ ſyncopes impræmentis curatio.

12. method. cap. 4.

Syncopes ex tenuibus humoribus curatio.

gerantibus, veluti portulacæ, solani, aut vuæ acerbæ succũ; præcordis verò, & stomacho cataplasma admouebitur ex palmulis, rosis, œnanthe, acacia, hypocistide, & alumine; capiti autẽ, atque fronti omphacinũ, vel rosaceum imponatur per se, aut cum gũmi. Cibi his dandi sunt, qui non admodũ promptè diffluãt, quemadmodũ Galenus, Paulus, & Aëtius sentiunt, vt panis, & sorbitio ex alica, fructus austeri, qui non facilè corrumpantur, tum ipsi per se, tum verò & cum pane; velut sunt cydonia, mala punica acida, & austera, amarenæ, pyra quædam, & hi, quos vulgus azarolas vocat. Dabis etiam aliquando & oua, præcipuéque & horum vitellos: album nanque eorũ ægrè concoquitur, vt patet 12. meth. med. cap. 6. preterea gallinaceorum qui lacte sint aliti testes, itémque suillũ cerebrum, probè tamen assum tribuẽdum, vt ipse inquit, vel in albo iure legitimè elixum; porrò, & anetho iniectis. Vinum autem his aquosum necessarium inter initia est, sumptum post cibum. Denique omni ratione agendum, vt & succorum materiam crassiorem reddas, & cutim denses, & exhalationem inhibeas: quòd si ex sententia omnia nobis responderint, etiam carnei his aliquid nutrimẽti post alia dabimus potissimùm post quartum diem, Galeni decreto, eodem 12. method. medendi. Ex his itaque constat qualiter syncope succurrendum erit: paucæ etenim sunt, vel fortè neque vna, quæ ex his quæ hîc conscripsimus, curari non valeat, modo curari possit.

Loco citato.

De lactis defectu. CAP. LVI.

QVAMVIS affectio hæc infantibus magis, quàm mulieribus grauis sit, ex Aëtij testimonio, cap. 33. libro 16. & propterea conuenientius fuisset alio loco de ea pertractare; tamẽ quia hîc de affectibus in spiritus instrumẽtis ortis sermo nobit institutus est, in quibus certè thorax, & cor existit; ob id quoque & mammillarum affectuũ non abre quoque meminimus; vt quæ incumbant thoraci, & cor contegant, Galeno teste septimo de vsu partium, postquàm de reliquis instrumentorum spiritus, ac cordis affectionibus verba fecimus. Meritò autem pectori homini mammæ inhærent: nam aptissimus omnium hic ipsis locus est, tum propter alios vsus, quos Galenus eodem septimo de vsu partium, connumerauit, tum etiam quod in eo loco in mulieribus copiosissimum benigni alimenti superfluum colligi potest, lac videlicet, cuius causa extiterunt: nam hanc primam, ac maximam animalibus (vt ipse inquit) præbent vtilitatem: quod quidem cùm vtilis alimenti superfluum sit, cibus exactè cõfectus, in eo potissimùm loco constituere eas conueniebat, vbi facillimè simul, & citissimè elaborati lactis copia perfectè consistere poterat. Nam cùm tenera adhuc sunt, atque imbecilla recens nata animalia, edulia solida nondum possunt conficere: & ob eam certè causam natura, perinde ac si vtero adhuc gererentur, alimentum ex matre ipsis comparauit pro conceptus nutritione, vt 14. de vsu partium, cap. 8. decretum reliquit Galenus. Hoc siquidem alimẽtum nihil aliud est, quàm quædam veluti superfluitas nutrimenti partis ipsum generantis, similis quidem naturæ ipsius existens. Qua de re cùm quidam in mammis adenes existant, vim habentes, id quod ad eos influit alimentum alterandi, ac

Cap. 22. in fine.

Cur homini mammæ pectori inhæreant.

Eodẽ c. 22.

Quid sit lac.

sibiipsis assimilãdi, quoniã exangues, & albi hi sunt proprium efficiunt humorem talem qualis est lac, & plus talis efficiunt, quando plus alimenti defertur ad ipsos, ex Galeni sententia commento aphor. 39. quinti libri. Cùm itaque humor hic, qui veluti superfluitas alimenti est ipsarum mammillarum generantium ipsum, quo conceptus ex eo nutriatur, vt retulimus, vel admodum exiguus existat, vel omnino deficiat, lactis defectum appellamus. Quòd verò in hac affectione mammillæ afficiantur, ex his quæ diximus, liquet, cùm principem ipsæ vsum, qui gratia generationis lactis existit, vt paulo ante dictum est, non præstent, potissimùm tempore, quo præstare debẽt, de quo modò loquimur. Est autem id à partu, quando iam fœtus natus fuerit, totóque lactationis tempore: etenim mirabili quadã arte natura fecit, vt mãmæ maximum habeant cum matricibus consensum. Nanque cùm partes vtrasq; ad vnum opus obeundum cõparasset, ipsas per vasa cõiũxit, modo quo Galenus declarauit libro septimo, & 14. de vsu partium, ac libro de ven. dissect. partim quidem ex partibus, quæ sunt supra phrenas ad inferna deducẽdo, partim ex inferiorib. sursum. Necesse nanque erat has particulas per vasa coniungi, vt quando in matricibus fœtus augeretur, ac conformaretur, illi soli venæ cõmunes ex vtrisque alimentum affundant: quando verò natus fuerit, mammis rursum alimentũ totum affluat. Quò fit, vt lac menstruo germanum esse inquiat Hippocrates, & quòd eodẽ tempore menstrua belle procedere nequeant, & fœmina lactare, vt Galenus asserit. Ad hæc libro quinto de simpli. med. facul. cap. 21. dicebat, Proinde quibus menses mediocriter ferũtur, iis lac in mãmillis nõ colligitur; quibus verò hoc largè suppetit, iis planè mẽses supprimuntur. Hoc itaque tẽpore, ac reliquo toto quo mulier lactauerit, si lac deficiat, mammillas affectas esse non ab re fatemur, siue per essentiam, siue per consensum affectæ sint. Earum verò affectus symptoma est in genere retentorum immodicè: nã (vt inquit Galenus) cõmento prædicti aphorismi 39. quinti libri, hoc commune est omnibus animalis partibus, quę aptę sunt humores aliquos vtiles generare, aut partibus aliis, aut ad generis propagationem, aut ad conceptus nutritionem, esse humorẽ illum quandam veluti superfluitatem alimenti partis ipsum generantis. Nam quantũ alimenti ab ipsa parte alterati fuerit nutrito corpori exquisitè assimilatum, illi apponitur parti, ac nutrit eam: superfluum verò derelictum similis quidem naturæ partis humor existit; verùm eiusdem partis veluti excrementum est: cùm autem hoc excrementũ deficit, non ab re dicimus affectionẽ hãc contineri in genere excrementorum retentorũ immodicè. At quoniam lactis materia sanguis est in venis contentus, quantitate, ac qualitate contẽperatus, tum ab aliis partibus transmissus, tum etiam à mammis ipsis attractus, vt quinto de simpl. med. facul. est videre; propterea non ab re ipsum sanguinẽ contemplari, eodem loco præcipit Galenus, quo promptè inueniatur causa paucitatis, aut omnino defectus lactis. Nanque inuenies quod aut paucior est quàm cõueniat, aut deterior, vt ipse inquit: paucior autem esse poterit, vel quod in toto corpore exiguus affuerit sanguis; vel quod licet exiguus in toto nõ fuerit, parcior à mãmillis attrahitur: id autem interstinguere poteris ex totius corporis tẽperamẽto, ac habitu ficciore existente: ex immodicis item sanguinis,

Quid intelligẽdum sit per lactis defectum.

Quæ partes afficiantur.

Lib. 7. de vsu part. cap. 22. 14. de vsu part. cap. 5. De venarũ dissect. cap. 5. & 8.

Quis affectus præter naturam sit defectus lactis.

Quâ via inuestiganda sit causa defectus lactis. cap. 11. Eodem lib. 5. cap. 20.

Signa si ex sanguinis defectu proueniat.

sanguinis, aut aliorum humorum euacuationibus precedentibus, vehementibus exercitiis, laboribus, vigiliis, fame, mœrore, vel solicitudine, aut arida, æstuantéque febri, vel id genus aliis: quæcunque plusquàm expediat, corpus desiccauerint, ac calfecerint: hæc enim sunt, quæ inter alia lac lædunt, ipsúmque prouenire prohibent, vt legitur apud Galenum eodem libro quinto de simplic. medic. facul. cap. 20. nedum sanguinem ipsum minorem reddentia, sed partim etiam qualitatem ipsius vitiantia: quamuis & immodicè refrigerātia huiusmodi quoque naturæ sint. Si verò hæc non adsint, inspexeris autem aridas, macilentas, ac graciles mammillas ipsas, ob propriam earum imbecillitatem, ac aridam intemperiem prouenire lactis defectum con iicere poteris, vtpote quæ non valeant tantā, quanta indigent pro lactis generatione, sanguinis copiā attrahere. At si propterea quòd sanguis deterior, seu vitiosus fuerit, lac ipsum deficiat, vtpote biliosus, aut pituitosus, vel melancholicus existens, id tum ex lactis colore, tum substantia, & sapore potissimùm interstinguere poteris, præsertim si non omnino defecerit, non tamen posthabita cognitione temperamenti, habitúsque totius corporis, & ætatis. Nanque si biliosus fuerit; præter eius tenuitatem, ac flauitiam, amari quodammodo saporis lac erit, aderitque temperamentum biliosum, habitus gracilis, ac ætas florens. Si verò pituitosus sanguis fuerit, crasioris substantiæ, albi, aut pallidi coloris, acidi saporis, odorísque lac existit; lactantisque temperies, habitus, ac ætas pituitosi quoque erunt, quemadmodum si vehementioris fuerit spissitudinis, ac paucitatis, obscuriorísque, ac quodammodo nigri coloris lac ipsum, & reliqua quæ diximus melancholica, fuerint, melancholicum quoque sanguinem adesse significabunt. Hæc tamen affectio quamuis infantibus magis, quàm mulieribus grauis sit, vt diximus, non propterea despicienda erit, cùm absque aliquo eiusdem mulieris præter naturam affectu etiam gigni non posit. Quapropter vbi imminuitur lac, aut omnino extinguitur, vel corrumpitur, aut spissatur, vel attenuatur; præstat quidem alterius nutricis lac præbere, quemadmodū Aëtius præcipit lib. quarto, cap. sexto. Sin autem id non permittat res aliqua instās, victu nutrix curanda est, vt ne in morbum incidat infans, vt ipse inquit; ac ipsa sibi quoque meliorem vindicet sanitatem. Itaque si lactis defectus ex sanguinis paucitate proueniat, vniuersam victus rationem mulier exposcit humectantem, & excalfacientem, Galeno teste, quinto de simplicium medicament. facultatib. cap. 20. Similia item & medicamenta, siquidem quæ non desiccant, & modicè excalfaciunt, lacti generando vtilia sunt: ac meritò dicta sunt lactis procreatricem habere facultatem; quamuis ea numero sint perquàm exigua, vt idem Galenus inquit. Nam lactis, velut etiam seminis effectrices facultates partim in medicamentis dūtaxat, partim in alimētis consistūt: in medicamētis, cū succos pituitosos excalfacientes in sanguinem vertimus: in alimentis autē, secundū totius substantiæ similitudinē; vbi videlicet boni sint succi, & humida, ac tepide calida, ceu est ipsum lac medium habens tēperamentum, quod ad calorē attinet, pituitæ, & sanguinis: licet nō æque ab vtroque adsit, sed lōgius abest à pituita, propius autem accedit ad sanguinē, vt eodem quinto de simplicium medicamen. facult. cap.

Si vitiosus sanguis causa fuerit, signa.

Prognostica.

Curatio si ex defectu sanguinis proueniat.

Loco citato.

Lactis temperamentū.

20. liquet; id quod etiam patebit, si eiusdē triplicem diuersam substantiam, ex qua componitur, considerabis, primam quidem crassam, ex qua caseus cōficitur; alteram pinguem, ex qua butyrum; & tertiā aqueam, quam serum nuncupamus: nam ex hisce, pinguis maximè temperata est; crassa verò paulum ab ea declinat, aquea autem frigida, & humida est, vt idem Galenus testatur, quarto de simplic. medicam. facultatib. cap. 16. Quapropter alimentum augere, & melioris succi cibos dare oportet; panem videlicet optimum, gallinarum, pullorum gallinaceorum, ac columbarum iuuenum, perdicum, & phasianorum carnem, hœdorum, vitulorum, & castratorum, insuper & oua recentia, præsertim sorbilia. Ex fructibus vuas passas, amygdalásque dulces. Pro potu vinum, aut aquosum, aut flauum, tenue, moderatè aqua dilutum, vel vinum dulce potui tribuatur, ac sorbitionibus vtantur, vt Paulus iubet. libro 1. cap. 4. Caueant exercitium immoderatum: verùm supernarū partiū exercitiis vti possunt, vberúmque frictione moderata, ac fomentis per spongias, Aëtio teste. Vitent animi affectus immodicos, mœstitiam præsertim. Medicamenta verò & si lacti generando proficere aliquid posint, nō tamen frequēter ipsis vti, præcitato loco præcipit Paulus; eorum tamen quibus vti poterunt, in fine mentio fiet. Si verò quia deterior sanguis sit, propterea lac deficiat, siquidem biliosus fuerit sanguis, primum purgationem desiderat, mox victum, quem modo dicebamus, vt eodem libro quinto de simplicium medicament. facultatib. cap. 20. docet Galenus. Eligatur autem purgans medicamentum, quod leuiter bilem expurgat, ac non exsiccet; veluti est, manna, cassia fistula, syrupus ex pluribus infusionibus violarū, aut rosarum, tum rubearum, tum persicarum; priùs tamen syrupum exhibens ex succo intybi, aut boraginis, vel ex infusionibus rosarum, vt faciliùs bilis expurgetur. Pari quoque ratione nigra bilis, si ea causa vitiosi sanguinis fuerit, ac defectus lactis, expurganda erit medicamento, quod talem vim habeat, nec tamen exsiccet, veluti est diacatholicon, seu syrupus domini Augustini, si cum manna, aut casia fistula ea permisceas. Verùm si pituitosus fuerit sanguis, medicamenta requirit, Galeno teste, excalfacientia aut primo aut secundo ordine, nō tamē desiccantia: nam hæc pituitosos humores excalfacientia, in sanguinem vertunt; & nō ipsius sanguinis humorē depascunt, ac ipsum crasiorem, simulque pauciorem efficiūt, vt ea quæ desiccant. Verùm inter ea potiora sunt, quæ non tantùm sunt medicamenta, sed & nutrimēta, vt ipse inquit; velut eruca, fœniculum, anethum, cùm etiamnum virentes, & humidæ fuerint: nam siccæ plusquàm oportet excal faciunt, & desiccant. In hunc etiam vsum conferūt, smyrnium, apium, syon, & polium; eáque virentia, priusquàm siccentur, ex eiusdem Galeni sententia. Similiter etiam confert fœniculi radix, & semen, ptisanæ incocta, ex Pauli testimonio; item cytisi folia ex vino nigro, aut ptisana, melanthium dulce, & anethum pastinacæ radix, atque semen, quæ calida priùs irrorata admouenda sunt; vt ipse Paulus refert. Confert quoque lini semen cum melle delingere, vt inquit Aëtius, aut sesamum crudum cum vino dulci: item naturaliter facit lapis galactites dictus pro amuleto alligatus, & aqua dissolutus, ac potatus, vt ipsemet fatetur Aëtius lib. 16. cap. 33. intestina quoq; terre, si quinq;, aut septē teras, aut plures;

Victus ratio.

Citato lib. 4. cap. 6

Si ex deteriori sanguine proueniat lactis defectus, curatio.

Qualia medicamenta facultatem habent generādi lac. Loco citato.

Loco citato. Præcitato loco.

Præcitato loco. Lib. 4. c. 6.

ac cum duobus, vel tribus recẽtibus gallinarum ouis decoquas, pauco fœniculo, aut aneto addito, atque ex his ferculum parabis, non parũ ad multitudinem, ac bonitatem lactis comparãdum cõferet. Similiter etiam si ea priùs vino albo abluta in puluerẽ redigãtur: & cum vino dulci drach. j. vel ij. prædicti pulueris exhibeas. Ex Hippoc. lib. primo de morbis mulie bribus, habetur, quòd si lac fuerit extinctum, porrum tritum, & aqua dilutum bibendum dandũ erit; cali da mulier lauetur, & brasicam edat, sed & cytisi folia simul coquat, & succum sorbeat; bibat etiam fœniculi succum, seu semen, & de radicibus fœniculi, & hordeum molitum, ac butyrum simul coquito, frigefacito, ac bibenda præbeto: bonum est & hippomaratrum, & hipposelinum, & cytisus: hæc omnia (vt ipse inquit) simul multum lac faciũt, & augent: viticis itẽ fructus in vino bibendũ dato; & betæ succus potatus, multum lac facit; & nasturtium in vino potũ commodum est, eodem auctore: hæc eadẽ ferè cõfirmauit libro de natura muliebri.

Paulo ante medium.

Prope finẽ.

De lactis redundantia. CAP. LVII.

CVM lac velut superfluitas quædam alimẽti vberum sit, vt paulo ante asseruimus, non ab re contingit interdum, quando plus alimenti ad ea defertur, adeò hoc ipsum redundare, vt ex eius ampliori plenitudine mulier grauetur, ac doleat, ita, vt copiam eius ferre nequeat, præsertim cum è mammis non effluat, & propterea intus detinetur. Contingit autem hoc sępius puerperis, non rarò autem & reliquis lactantibus. Talis autẽ mammillarum affectus facilè percipi poterit, tum visu, & tactu, tum etiam ipsius mulieris sermone. Qualitas verò affectus causa morbi est, in quantitate videlicet, & propriè in excessu, qui ex ipsa prouenit lactis copia, si in mammis detineatur; etenim lactis copia velut quęlibet alia plenitudo, causa morbi erit, cuius iterum causa est boni sanguinis multitudo, quemadmodum è diuerso eiusdem lactis defectus ex parciori, aut vitioso sanguine originem ducit, vt præcedenti cap. diximus. Potissimùm verò plurimum colligitur lac, oppletis sanguine communibus venis, quæ à mammis pertingunt ad vteros. Euenit autem, & id mulieribus vtero gerentibus, ob conceptus imbecillitatem interdum: interim verò cùm neque grauida est, neque perperit, sed ei mẽstrua defecerunt, Hippocrate auctore, aphorismo 39. & 52. quinti libri, de quibus modo noster sermo nõ erit, cùm de his dũtaxat verba faciemus, quibus à partu, aut reliquo lactationis tẽpore, adeò creuerit in mammillis lac, vt propterea mulieres grauentur, ac doleant; ita, vt metus sit, ne vbera inflammatione corripiantur. Si verò lac multum è mammis effluat, non amplius causa morbi, sed symptoma erit, sub genere excretorum immodicè contentum; nec formidandum erit ex eo quempiam præter naturam affectum in mammis ipsis futurum esse aut fieri: & propterea nec de hac etiam lactis abundantia hîc loqui intendimus. Verùm huic affectui, de quo morbo verba facimus, statim succurrendum erit, alioquin metuendum est, ne mammillarum inflãmationẽ pariat, vel instar casei lac cogatur, seu in grumos vertatur: & si vitiatum quoque lac fuerit, mammarũ vasa exulcerat, scabiem, panos, & papularũ eruptiones quoque producit, vt inquit Aëtius. Quapropter vbi imminuere ipsum voles, cibos minus alentes & paucissimos dato, vt ipsemet refert Aëtius. Exiguum quoque potum tribuas, aquã videlicet, & non vinum; cauendum nanque ab eo erit. Frictiones, vincula, ac infernarum partium exercitia præcipienda sunt. Cæterùm (vt Soranus inquit) vbi mammæ assiduè doleant, neque à mulieribus neque ab infantibus exugi oportere (nam suctione plus materiæ attrahi asserit) id quod confirmauit Paulus cap. 35. libri tertij. Nos verò ex Aëtij sententia cap. 34. libri 16. ab adultis, ac peritis mulieribus, quòd puerperarum mammæ leniter exugantur, non negamus, præsertim vbi non immodicè doleant, seu inflammatæ sint: effertur nanque foras leni hac exuctione, quòd in mammillis lac continetur, neque plus materiæ ad eas trahitur. Et propterea inflammationem per eam fieri prohibetur, potiúsque proritatur: in vniuersum autem prohibenda sunt ea, quæ multũ, ac optimum sanguinem procreare possunt: & proinde nil pręstantiùs, quàm circa initia, si quid non impedierit, poplitis, seu tali venam secare, copiosúmque sanguinem ex ea vacuare permittas, vbi vires ferant, eáque iteranda, si opus fuerit. Et si altera mammillarum magis oblæsa sit, è directo vena secanda erit; potissimùm autem id seruandum erit puerperis, vbi menses detineantur, totísque viribus præter venæ sectionẽ eos prouocare conandum: nam quibus menses mediocriter feruntur, vt priùs diximus ex Galeni sentẽtia, iis lac in mammillis multum præsertim non colligitur. At si non propterea quod menses præter naturam detenti sint, sed quia in toto corpore sanguinis redundantia adsit, lactis quoque copia immodica oriatur, media, quæ in cubito est vena, aut interna primò secanda erit; & prout vires ferunt, sanguis extrahendus: deinde tali quoque vena incidatur, & eis quæ modicè repellunt vtare; potissimum vbi lactis redundantia non fuerit à partu. Quapropter spongia pura, molli posca è gelida imbuta, expressáque super mammas fasciis accommodanda erit, vel palmulæ cum pane, ac posca tritæ, deinde vincire eas, ac moderatè constringere oportet, iuxta Aëtij, & Pauli sententiam; vel ouo toto cum rosaceo vtendum erit, aut linteum aceto imbutum imponito, & assiduè humectato; vel lentes aqua marina coquito; & cum decocto quidem mammas abluito; ipsas autem lentes contusas imponito; aut myrti etiam decocto ipsas perfundito. Quòd si lac omnino restinguere malueris, alumen, & psyllium cum aceto, & coriandri succo, ac rosaceo adhibeto, ex Aëtij testimonio. Poterit quoque portulacæ succus cum fabacea, ac lentium farina adiici, vel ex cremore fœnigræci, seminis lini, & althææ cum succo coriandri, ant portulacæ, farina hordei, ac lentium, adiectis oleo rosaceo, aceto, ac cera medicamentum paretur, quo mammæ illiniantur. Cuminum quoque cum aceto illinitum lac imminuit, eodem Aëtio teste: similiter eius decoctũ cum modico croco oblinitum, aut fœnigræci succus cũ apio viridi, mentha, aut ruta, farina lentium, rosaceo, ac posca imponatur. Quòd si neque his lac imminuatur, vel restinguatur, aut si à partu lac omnino restinguere malueris (id quod assiduè huius ciuitatis mulieres, nobiles præsertim, ac diuites expetũt, cùm lactare nolint, ac nequeant) non ampliùs eis, quæ repellunt, ac reprimũt, sed quæ ipsum exsiccãt, ac digerũt medicamentis, tanquã tutioribus existẽtibus vtendum

Affectæ partes.
Affectus qualitas.
Causæ.
Prognostica.
Curatio. lib. 16. c. 36
lib. 4 ca. 6
Victus ratio.
Venæ sectio.
Lib. 5. de simpl. med. facul. ca. 21
Localium medicamentorum ratio.
Aët. lib. 16 cap. 35
Pau. lib. 3. cap. 35
Citato lib. 16. cap. 35.
Lib. 4. ca. 6

vtendum erit; adhibitis tamen priùs per vincula, cucurbitulas, frictiones seu venæ tali sectionem, diuersionibus, prout postulabit vsus. Huius autem generis medicamenta, quibus vti consueui, hîc conscribam; quibus veluti miraculo quodam cunctas, quæ ad manus meas peruenerunt, puerperas adeò feliciter curaui, vt lac omnino è mammis extinxissem, illud cogi, & caseari non permittens, ac à futura inflammatione penitus mammas liberaui. Excipio autem fœniculi, apij, oreoselini, maluarum, & althææ cum radicibus, cuislibet p.j. foliorum lauri, & florum chamæmeli, singulorum m. s. quibus in aqua arte decoctis, ac in largiori vase proiectis, tectis desuper panno lineo mammillis, eas fouere præcipio; dein eodem decocto mammas abluere, ac post ablutionem rosaceo omphacino illinire, quo tẽpore, vt leniter quoque exugantur permitto, vt reliquum quod in mammis cõtinetur lac fusum, ac liquatum promptiùs foras effluat, nec materia aliqua ad eas trahatur. Resinæ terebinthinæ deinceps quantitatem, quæ satis sit, assumens, vino albo, & odorifero, ac aqua rosacea sæpiùs abluere iubeo, cui duo, aut tria oua tota, ac croci scrupul. j. adiicere permitto, & in emplastri formam, seu cerati, cera addita redigi; quod super lineo linteo, eóque crasso extensum, perforato tamen in duabus partibus, ex quibus mammillarum papillæ extra prominere possint, imponi, ac fasciis circumligari, moderatéque constringi præcipio. Singula autem dicta iterari facio bis saltem in die, manè videlicet, & vesperi, ante cibum; ita vt priùs mammæ foueantur, abluantur deinceps, & illinantur, exugantúrque leniter, & demum emplastrum prædictum imponatur, & fasciis moderatè constringantur, ac ligentur.

De lacte in casei speciem, seu grumos conuerso.

CAP. LVIII.

Lib.3.ca.35

ACcidit etiam plerunque à partu præsertim, Paulo teste, vt lac in mammillis casei modo coaguletur, seu in grumos cõcrescat; neque enim idem est, vt nonnulli sentiunt, lac in casei speciem coagulari, & idem in grumos coire; neque omnino in causis generationis iidemmet affectus cõueniunt, vt dicemus.

Affectus.

Ambo autem morbi in numero, seu magnitudine dici possunt, cùm in quantitate comprehendantur, atque in excessu eiusdem: vtrunque quoque vitium cum facile tactu, ac ægrotantis sermonibus comprehendi possit, haud aliis pro eius dignotione indiget notis: Ex lactis item copia, vel eiusdem crassitie, tanquam ex materia originem ducunt affectus ambo.

Causæ.

Vtrum autem eorum causa sit, promptè dignoscere valebis ex indiciis abundãtiæ lactis, si ea causa extiterit; aut ex eiusdem lactis crassitie, modo ex ea excitentur. Itaque siue crassum fuerit lac, siue multum indifferenter in casei formam redigi potest, aut in grumos conuerti, tum ex immodica mammillarum caliditate, tum ex immoderata earundem frigiditate velut efficienti causa, prima siquidem exiccando, ac secernendo id quod tenue, ac serosum in ipso cõsistit: reliqua verò adstringendo, ac cogẽdo vniuersam eius substantiam; in grumos tamen cõcrescere ipsum nequaquã à caliditate valet, sed à frigiditate dũtaxat, quemadmodũ extrauasatus sanguis, veluti nec instar casei coagulari, nisi à caliditate poterit, vt Gal. auctoritate mox probabimus; & si plerique etiam, qui Gal. doctrinã profitentur aliter sentiant: cuius nanque cõstat, lac non alio modo, quàm sanguinem in grumos cõuerti: at is non nisi vbi extrauasatus, frigefactus fuerit, in grumos vertitur: & propterea æger frigore exoluitur, ac penè exanimatur; pulsúsque imminuitur, ac frequens apparet, & denique malè se habet, ex eiusdem Gal. testimonio 6. de loc. affect. cap. 3. & lib. de cibis boni & mali succi, cap. 3. ac cõm. apho. 20. 6. lib. Quòd verò lac coagulari nequeat, nisi à valido calore, apud eundem liquet 5. de simpl. med. facul. cap. 12. indiget nãque vt coaguletur, quòd serosum eius ac tenue seorsum fusum segregetur, quòd vero crassum in eo est, in sese coëat: id autem (vt ipse inquit) absque valido calore peragi nequit: cuius quoque naturæ esse debent ea, quę vrinam ciunt: nempe excalfactoria, exsiccatoriáque; tum etiam secretoria, ac coactoria.

Si in grumos concrescat, causa efficiens. Si instar casei coaguletur, causa efficiens.

Illud idem confirmarunt Paulus, & Aëtius, diuersam instituentes curationem, ac alia medicamenta, pro lactis caseatione, & pro eiusdem in grumos conuersione: à frigore itaque lac grumescit, & à calore casei modo cogitur, vt patet ex dictis.

Paulus li.3 cap.35 Aëtius lib. 16. cap.34. & 35

Quomodo autem interstinguere valeas concretum, ac grumescens lac à frigida intemperie, aut ipsummet casei modo coactum ab intemperie calida, non opus est, vt hîc conscribam, cùm quiuis promptè ex earundem temperierum propriis signis coniicere poterit. Id verò haudquaquam prætereundũ est, quòd nisi quàmprimum grumescens, seu caseatum lac curetur, aut inflammationem pariet, aut mammarum exulcerationem, præsertim si vitiatum lac fuerit.

Prognostica.

Qua de re vbi ipsum ab immodico calore caseatum sit, victus ratione ad frigidum inclinante instituta, eisdem ferè medicamentis, præsertim circa initia vtendum erit; quæ in præcedenti cap. cõscripsimus, Pauli, & Aëtij auctoritate. Priuatim autem deinceps (eodẽ Aëtio teste) cõferunt furfures in aceto cocti cum rutæ decocto suprà mammas impositi: idem facit mentha polentæ admista, & iuglans cum ruta, ac melle, vt ipse inquit. Cuminũ item priuatim, vel cum polenta, & crocus cũ lacte ac muriæ fomentum, & apium viride impositum (quod etiam grumos lactis dissoluit) magnopere conducunt, vt apud eundem Aëtium legitur, cap. 35. lib. 16. Folia item solani, seu halicacabi cum brassicæ foliis, si cõtundantur, pauca myrrha, ac croco adiectis, & exiguo aceto non minùs conducunt: similiter si ex fœnigræci, seminis lini, & althææ decocto cũ oleo violaceo, & exiguo aceto epithemata fiant: Proderit quoque si mentham contundas, & cum hordei, ac fœnigræci, althææ, & seminis lini farina, oleo rosaceo, ac pauco aceto permisceas, & superimponas.

Curatio caseati lactis.

Lib.16. cap.35

At vbi in grumos cõuersum lac fuerit, victus ratione vtendũ extenuãte est, ac ad calidũ inclinante: similibus quoque medicamẽtis; in quẽ vsum lentes aqua marina, aut muria decoctæ, si eisdẽ vtaris, quẽadmodum præcedẽti cap. dictũ est; aut etiã cumini decocto cum modico croco, haud exiguam afferet vtilitatem. Paulus verò cap. 35. lib. 3. pane ex hydrelæo, aut mulso, aut cum perdicio herba viridi vti consuluit: Similiter superfusione calẽtis olei dulcis, aut fotu calidę aquę, vel decocto fœnigręci, althęę, seu apij mammillas fouere iussit: In talem itẽ vsum, chamæmelinum, fœnumgræcũ, althæam, ac anethũ eligas. Delinire verò mammillas conuenit (vt ipse inquit) polline farinaceo cũ semine lini, aut fœnogræco cum hydromelite, aut etiam sesamo, quod

Lactis in grumos cõuersi, curatio.

cum melle, aut butyro sit leuigatum. Poteris insuper tritici farinam cum furfure eisdem permiscere: oleis quoque amygdal. dulcium, chamæmelino, aut anethino mammillæ inungendæ sunt. Coagulum quoque leporinum, præsertim si cum pauco aceto, butyro, aut aliquo prædictorum oleorum illinatur, in grumos conuersum lac summopere dissoluit: nã & in ventre concretum lac curat, Galeno auctore lib. de med. paratu facilibus, in fine: potum cum vino coagulum, & cum aceto simili modo epotum, nedum lac, sed & sanguinem in ventre concretum dissoluit, vt patet decimo de simplic. medic. facult.

Cap. de coagulo.

Betæ item folia si tandiu oleo fuerint incocta, quoad intabuerint, cum pane, & fabarum farina, paucóque oleo sesamino, ac cera permista, & imposita conferunt.

De mammarum inflammatione.

CAP. LIX.

Sicut cæteræ corporis partes, ita quoque vbera interdum inflammari solent, illud tamẽ preter reliquas peculiariter habent, quod nedũ ex confluente ad ea sanguine, verumetiam ob lactis copiam, aut eiusdem casei instar coagulatione inflãmatione affici cõsueuerunt. Quibus inflammatis non admodum laborare oportet in tradendis signis, pro eiusdem affectus, ac partis affectę cognitione; nã facilè ad sensum patebunt. Verùm cùm eiusdem inflãmationis gemina causa esse poterit, sanguis inquam, aut coagulatũ lac, prima causa, quouis tẽpore ipsam excitare valet, & propriis indiciis promptè dignosci; reliqua verò nõ nisi puerperis, aut vtero gerentibus, seu quibus menses detenti fuerint, præter naturam: vno etenim iam triũ dictorum modorum mulieres lac in mammillis habent, ac abundantiùs habent; interstingues autem id, tum ex præcedenti lactis abũdantia, tum etiam ex eiusdem coagulatione. Ex quacũque verò causa mammillarum inflãmatio fuerit excitata, non spernenda erit eius curatio: nam cùm laxior, ac adenosa earum substantia sit, nec multum obtineant innatũ calidum, metus erit, ne in scirrhosum tumorem, & demum in cancerosum vergat, aut ea suppurata, ac ad abscessum progrediente, excedens vlcus consequatur. In curandi autem ratione, priùs recta victus ratione instituta, obseruandũ primò erit, vt si ex confluente sanguine, aut etiam ex lactis coagulatione, mensibus præter naturam detentis inflammatio fuerit excitata, sanguis mittatur, ex eiusdẽ lateris vena tali; potissimùm si detenti mẽses fuerint, aut ex interna, vel media similiter eiusdẽ cubiti vena; & (si opus fuerit) nõ semel dũtaxat, sed bis, & ter vena secanda erit. Insuper à venæ sectione, purgåre medicamento vtare, eo tamẽ quod leniẽdo purgat, velut manna, cassia fistula, saccharum violaceum; & interdum prædictis antidotum diacatholicon addere poteris. Post hæc ad ea, quæ reprimũt, seu repellunt medicamenta, nõ tamen valida confugiendum. Tutiùs autem eis vti poteris, si quæ digerẽdi vim habent medicamenta, cum eis permisceas, in quẽ vsum maximè cõuenit, si madefacti lintei ex aceto vini albi cum gelida aqua mammis imponantur, ac pluries iterentur: Aut paretur decoctum ex floribus chamæmeli, cui æqualis portio olei rosacei, & pauca quãtitas aceti albi admisceatur, & similiter vtare. Vel excipe succi solani, & olei rosacei

Partis affectæ & affectus cognitio.

Causæ.

Prognostica.

Curatio.

Venæ sectio.

Purgatio.

Topica qualia esse debeant.

singulorum vnc. ij. aquæ, in qua fœnigræci, florum chamæmeli, & seminis lini, ana drac. iij. fuerint decoctæ, vnc. iij. aceti, vnc. j. s. misceatur, & mammillis (modo iam dicto) imponere. Vbi verò inspexeris prędicta medicamẽta parũ admodum conferre, potissimùm transacto inflammationis initio, ad ea quę magis digerunt, ac discutiunt, progrediendum erit: quapropter hoc medicamento vtitor. Recipe florũ chamæmeli, meliloti, fœnigræci, althææ, seminis lini, & anethi, singulorum manipul. j. ebulliant in iustę quantitatis aqua; deinde adde olei rosacei, & chamæmelini, aut anethini, vtriusque vncias ij. aceti albi vnc. j. & madefactis in eo spongiis, aut linteis lineis, mammis sæpius imponãtur. Ex farina item fabarum, fœnigræci, & seminis lini, ac hordei, & pane contrito, in aqua decoctis cum oleo sesamino, & anethino, additis duobus vitellis ouorum, & croci, ac myrrhæ ana scrupul. j. emplastrum formari poterit, ac mammis superimponi. Vel ex radicibus, ac foliis althææ decoctis, seminis lini, ac fœnigræci farina, cum oxymelite medicamentum paretur, ac vtitor. Sesamum quoque tritum, butyro admisto, moderatéque tepefactum quotidie bis impositum commendauit Aetius. Similiter si medullæ panis aqua madefactæ, ac tritæ partes duas assumpseris, & perdicij herbę tusæ partem vnam, ac cerati liquidi partem vnam, & dimidiam, simúlque permisceas, & bis in die imponas, auctoritate eiusdem cõducet. Si verò discuti inflammatio haudquaquã valeat, prædictis medicamentis, ac reliquis similiter discutientibus sæpiùs adhibitis: pro eiusdem suppuratione auxiliari conuenit, calida, ac humida temperatè medicamenta adhibens, quæ emplasticam quoque vim habeant; hæc nanque maturationi, ac suppurationi opitulantur, Galeno teste quinto de simplic. med. facult. cap. 8. quo loco vberem eorum materiam reperies. Inflammatione autem in pus transmutata, ad eius disruptionem deueniendum erit, ferro, aut medicamentis acrioribus. Verùm si ad duritiem inflammatio vergat, ea, quæ molliendi vim habent, adhibere conuenit; in quem vsum laudauit Aetius cap. 38. libro 16. semen lini, aut fœnigræci, aceto mulso coctum, & impositum; aut sesamum illotum modicè tostum cum melle tritum, & calidum appositum: vel stercus caninum album terebinthina exceptum superimpositum. Cæterùm si ex coagulato lactæ inflammatio fuerit excitata, eiusdem circa initia vtendum medicamentis erit, quæ paulò ante, coagulato lacti conferre diximus. Verùm si neque eis inflammatio cedat, ad ea, quæ modo commemorauimus, medicamenta progrediendum erit.

Lib. 16. cap. 37

Περὶ καρδιακῆς, ἢ καρδιακοῦ, καὶ καρδιαλγίας.

Id est, de cardiaco morbo, & cardialgia, seu cordis dolore.

CAP. LX.

CVM iam tempestiuum sit de ventriculi affectibus pertractare, non ab re fuerit ipsum primò in duas, cásque maximas, ac præcipuas partes secare, quemadmodum mos est apud omnes medicos pręsertim Galenum libro 5. & 6. de locis affectis, quarum vna, quæ superior est, gulæque continua ex multis neruis sensificis est contexta: altera verò quæ huic continuatur, ad intestinorum vsque exortum extẽditur. Vtraque autem earum in animali-

5. de loc. af. cap. 6
6. de loc. af. cap. 1

animalibus proprio fungitur munere, ac pro vtilitatis differẽtia, cum earum quælibet læditur, diuersa eis euenire consueuerunt symptomata, quanquam interdum similibus quibusdam afficiantur affectibus. Cæterùm proprium munus primæ partis (quã os, seu ventriculi ostium nũcupant) est ciborum appetentia, quemadmodum reliquæ (quam eiusdem ventriculi spacium, seu cauitatem appellare solent) eorundem ciborum concoctio. Prioris itaque partis nos primò præter naturam affectus cõscribemus, deinceps autẽ & alterius, hoc est cauitatis eius, quã primam partem Græci diuersimodè appellare solent, nam interdum καρδίαν, hoc est cor, propter symptomatum vehementiam, quæ inducere videtur similia eis, quæ proueniunt ex eo viscere, quod sua natura pulsat, ac in thorace continetur, dum afficitur, & propriè cor appellatur, nominant, veteres præsertim, vt liquet quinto de locis affectis. 1. de causis syptomatum. 2. de Hippoc. & Plato. decretis, & commen. aphor. 17. & 65. quarti libri. Interim verò non καρδίαν sed στόμαχος consueto nomine, non vetustis dũtaxat Philosophis, seu medicis etiam nominatur, eodemmet Galeno teste præcitato primo libro de causis symptomat. & 8. de compositione medicamentorum secundum locos. Quanquam στόμαχον propriè eam partem quæ inter fauces, & os vẽtriculi media est, quam etiam veteres Greci vsq; ad Aristotelis seculum οἰσοφάγον nuncupabant, post eum appellare consueuerunt, Latinè autem gula dicitur, vt patet eodem 5. de locis affectis, nonnunquam tamen os ventris ita vocant, vt 13. method. medend. legitur, non solum medici, vt idem Gale. inquit 3. de loc. affect. verùm etiam & homines vniuersi vulgò sic nominant, vt eodem 1. de causis sympt. liquet. Celsus verò per stomachum quandoque intellexit gulam, interim quoque ventriculi inferiorem partem sic nominat, vt videre licet apud eundem libro 4. cap. 1. verùm quicquic sit de huius particulę nomenclatura, quam nos ventriculi os, seu ostium appellauimus, nonnullis præter naturã affectibus conflictari ea solet, vt patet citato lib. 5. de loc. affe. innumeraq; & varia symptomata hominibus, vbi offensionem acceperit, inferre consueuit ex Tralliani sententia ca. 5. libri septimi. At cùm in ipso quidem oriatur affectus consentientibus ei quibusdam aliis partibus, præsertim principibus, corde videlicet, aut cerebro, corde siquidem propter exactam, quam habet sentiendi vim, eius cum corde vicinitatem, cerebro verò propter magnos, quos suscipit molleis neruos per sextam coniugationem ab eodem cerebro ortam, ob quam etiam causam os ventriculi sensu acutissimo præditũ est, ac deficientis alimẽti præter cæteras quasque partes exactissimã sentiendi facultatem habet, ita vt nullum membrorum, aut ita exactum habeat sensum, aut ita vtrunque principium vnà secum afficiat, sicut os vẽtriculi, vt patet 1. de cau. sympt. quidam verò ipsi peculiares sunt, ac ad propriam eius rationem pertinent, vt eodem libro 1. de cau. symp. & 5. de locis affect. scriptum est. Nos primis derelictis, ex quibus os ventriculi cum affectum sit aliarum particularum actionibus nocere consueuit (vt diximus) eos aggrediemur eiusdem oris vẽtriculi præter naturam affectus, qui eidem proprij sunt, & peculiares, ab eoque nostram exordiemur orationem, quæ valde molestus esse videtur, adeò, vt cum augetur etiam propter eius (vt diximus) exactissimum quem habet

5. de loc. aff. cap. 6
1. de causis pulf. cap. 7.
2. de Hip. decre. cap. 8
1. de caus. sym. cap. 7
8. de compo. med. sec. loc. cap. 5
5. de loc. aff. cap. 5
13. meth. c. 7
1. de caus. symp. cap. 7
5. de loc. aff. cap. 1
cap. 7
1. de caus. symp.
Loco citat.
5. de lo. aff. cap. 6

sensum, cor ad consensum trahat, ac eidem noxam transmittere videatur, etsi tunc stomachicæ syncopæ fieri debeant, & non is affectus, de quo modo mentionem facimus, qui ab altera eius appellatione nomẽ sortitus est; vt liquet primo de causis symptomat. cuius affectus adhuc apud Græcos treis diuersas reperio denominationes: nam interdum καρδιαλγία, interdum καρδιωγμός, quandoque καρδιακὴ dicitur: pro quo animaduertere dignum est, quod hæc tria nedum nomine discrepant (vt cuique patet) verùm etiam & re ipsa, vt ostẽdemus, (quamuis quidam aliter sentiant.) Nam καρδιαλγία nomen assumens) vt Galenus inquit 2. method. medend. à parte & affecta, & affectu ipso ex καρδία inquam tanquam parte, & ἄλγια tanquam affectu, cordis dolorem significat: verumtamen ne quis decipiatur, cordis cùm dicimus, non illius cordis quod in thorace continetur subintelligi volumus, sed oris ventriculi, quemadmodum passim liquet ex Galeni doctrina, & potissimùm in præcitatis locis, nãque huius cordis, hoc est, oris ventriculi affectio est καρδιαλγία, vt ab eodem Galeno decretum est 2. de Hippoc. & Plato. decretis, & non alterius neque alterum omnem oris vẽtriculi dolorem καρδιαλγίαν, seu cordis dolorem appellamus (vt quibusdam falsò visum est) sed illum tantùm (vt ipse inquit) qui fit, cum acrimonia humorũ proritat, ac ipsum mordet, & proinde 5. de vsu partium καρδιαλγίαν esse dicebat, mordacitatem oris ventriculi. Accidit verò (vt eodem 2. de Hippocr. & Plato. decretis patet) affectio hæc nedum ægritudine vexatis, verùm etiam iis, qui diutiùs paulò ieiunium tollerarint, præsertim cum vehementi exercitatione fatigati cibum nullum assumpserint, quemadmodum etiam & morsus hic in mœroribus sentitur, efficit nanque mœror veluti vehementior exercitatio vt flaua bilis in ventriculum confluat, à qua postea irritati, & morsi homines cordis dolore laborant. καρδιωγμὸς verò ex καρδία, & ὠγμὸς compositum à Galeno com. aphor. 17. quarti libri, sic describitur: καρδιωγμὸς est morsus cordis, hoc est oris ventriculi, quare si hoc modo καρδιωγμὸς intelligatur, cum καρδιαλγία concidet: verùm commento aphor. 65. eiusdem quarti libri quorundam auctoritate per καρδιωγμὸν non cordis, hoc est oris ventriculi dolorem intelligi asserit, sed motum quendam ipsius visceris, cordis inquam, palpitationi similem. Qua de re sic ipsum interpretando satis admodum à καρδιαλγία dissideret, cùm non ampliùs oris ventriculi, sed ipsius cordis propriè affectus esset, etenim crebrum esse, & velocem cordis motum, & præcipuè palpitationi similem καρδιωγμὸν asserit. At καρδιακὴ Græcè, affectus seu morbus cardiacus Latinè dictus ex Alexand. sententia ca. 11. lib. 7. & Celsi ca. 19. lib. 3. stomachi quoque vitium est, vt idem Trallianus fatetur quod quidem accidit, vbi humores parui erodentes, virilenti in ore ventriculi collecti fuerint, aut eò confluxerint. Is autem affectus nihil aliud est (vt Celsus inquit) quàm nimia imbecillitas corporis, quod stomacho languente immodico sudore digeritur: lib. verò de definitionibus medicis scribitur, quòd cardiaca dispositio est innati caloris labefactatio, & languor fit plerunque conflictante ore ventriculi, & stomacho cum sudorum immodica vi. Verùm quod os ventris primum sit quod in ipsis cardiacis afficiatur, per consensum tamen vehementer oblædens cor ipsum: propter vicinitatem

1. de caus. sym.
Loco citat.
καρδιαλγία.
καρδιωγμός.
καρδιακή.
Quomodo inter se differant. ca. 2.
καρδιαλγία quid sit. cap. 8
cap. 4
cap. 8
καρδιωγμός quid sit.
καρδιακή quid sit.
Quæ pars in ea afficiatur.

ab Aetio scriptum est libro nono, ca. primo, non tamen adeò vt syncope oriatur. Ex his itaque constat hos treis affectus quamuis in parte affecta, ac causa quodammodo inter se communicent, tamen inter se ipsos nedũ nomine, sed re ipsa quoque dissidere. Nam καρδιαλγία perpetuò affectus est oris vẽtriculi, eiúsque infestum est symptoma, & ad sensum tactus refertur, à succis mordentibus proueniens, vt patet primo de causis symptomatum, καρδιωγμὸς verò interim non oris ventriculi, sed eius visceris, quod in thorace continetur, affectum quendam apud quosdam (vt diximus) significat, qua iterum ratione à cardiaco morbo distat: qui etiam ipse perpetuò est oris ventriculi affectus, veluti paulò ante demonstrauimus ex Aetij, Celsi, & Tralliani sententia. Verùm enimuero morbus ipse cardiacus à καρδιαλγία maximopere dissidere videtur, nam cum acuta, & æstuosa febri euenit (vt Aetius testatur) ac nedum à mordentibus, & erodentibus succis ortum ducit, sed eis venenosis, seu virulentis existentibus, vt Tralliano visum est. Acciditque in eo nimia (vt dicemus) corporis imbecillitas, quod immodico sudore digeritur, qui sudor supra consuetudinem ex toto thorace, facie, ceruice, atque capite etiam prorumpit, glutinosus: extremis tantummodo partibus siccioribus, atque frigentibus (Aetio, & Celso testibus) adeò vt propè in syncopen incidant taliter affecti. At καρδιαλγία ex acrimonia duntaxat humorum proritante, ac mordente os ventriculi, cum videlicet summè biliosi fuerint, & non ex eorum quoque venenositate, seu virulentia efficitur, sentiunt quoque hunc ventriculi morsum (quẽ καρδιαλγίαν appellamus) non tantum ægritudine vexati, verum etiam ij, qui diutiùs paulo ieiunium tolerarint, præsertim si aliqua vehementi exercitatione fuerint fatigati, pariter etiã & mœrore cõfecti (vt Galeno visum est) neque adeò immodico sudore digeruntur, aut imbecilliores sunt toto corpore cardialgici, velut cardiaci, fit etiam καρδιαλγία citra febrem, eámque acutum interdum, id quod nequaquam fieri potest in cardiaco morbo, vt diximus. Quãtum igitur delirarint, ac à Galeni doctrina, & à veritate recesserint qui καρδιαλγίαν cum cardiaco affectu confundi putarunt, ex iam dictis luce clarius liquet, sed toto (vt inquiunt) cœlo à veritate lapsi sunt, qui easdem affectiones non ori ventriculi, sed cordi tribuerunt, cum perpetuò in vtrisque affectibus ventriculi ostium afficiatur (vt ostensum est ex Galeni, Aetij, & Tralliani sententia) similiter quoque dicendum & de καρδιωγμῷ iuxta Galeni decreta præcitatis aphoris. 17. & 65. quarti libri, quamuis interdum quidam velint (vt diximus) per καρδιωγμὸν cordis affectionem intelligere, de qua non est modo sermo faciendus. Quòd verò os ventriculi in eis efficiatur, patere poterit ex nonnullis indiciis. Nam in καρδιαλγία angor quidam, ac dolor cum quodam morsu, ac rosione sentitur in inferioribus thoracis partibus propriè sub pectoris chartilagine (vt Gale. inquit eodem 2. lib. de Hippo. & Plat. decretis) quare ex dolore cum positu, os ventriculi affectum esse coniiciendum. Nec minùs, quinimò magis circa eundem locum dolor cum morsu & erosione sentitur in cardiaco morbo cùm vehementiùs ventriculi afficiatur ostium, adeò vt accedat desperatio quædam, angor animi, & corporis iactatio (vt Aetius refert. Quod verò vtrique affectus symptomata sint maioris, minorísque duntaxat ratione

Concluditur eorum differentia. cap. 7

Aduersus eos qui dictos affectus non dissidere putant.

Contra eos, qui cordi esse affectus putarunt.

Quod os vẽtriculi afficiatur, signa. cap. 8

Quis affectus præter naturam sint.

dissidentia in genere noxæ functionũ animaliũ sensitiuarũ, ac propriè sensus tactus cuiuis patere poterit. Nã in dolorũ genere cõtinentur, cùm vtriq; affectus dolores sint cũ erosione, & morsu, licet in cardiaco morbo maior sit offensio, nã lãguor, labefactatio, ac exolutio innati caloris, ac totius corporis sequitur, adeò vt quidã (Tralliano auctore) qui valde sensibile os vẽtriculi habẽt, statim intereant, cũ immodicam humorum erosionem sustinere nequeant: præter autem angorem, erosionem, ac morsum, qui in καρδιαλγία sentiuntur in ore ventriculi, consueuit quibusdam bilis exactæ vomitus euenire, interim verò descendit idem humor, & ex aluo summè biliosa egeruntur, vt testis est Galenus eodem 2. lib. de Hippoc. & Plat. decretis. Quod autem febris non necessariò accidat in καρδιαλγία ostendũt eiusdem Galeni verba eodem loco dum dixit, neq; ægritudine vexatis tantùm verùm etiã iis, qui diutius paulo ieiunium tollerarint, accidit, vt morsus hos vẽtriculi sentiãt. At in cardiaco morbo præter id quod ipse cum acuta febre & maximè æstuosa euenit (vt Aetio, & Theodoro Prisciano visum est) pulsus aderit densus, & obscurus iis qui eo morbo affliguntur, extremarum partium frigiditas, sudores circa faciem, & ad pectus vsque glutinosi; inueniésque odorem corporis eorum terrestrem nares percellentem, & pulsus circa ipsum cor vehemẽtiores, ac magnos. Accedunt ad hæc desperatio, angor animi, & corporis iactatio. Licebit autem protinus scire morbum cardiacum esse, (vt Celsus inquit) vbi venarũ exigui, imbecilliq; pulsus sunt. Sudor autem supra consuetudinem, & modo, & tempore ex toto thorace, & ceruicibus, atque etiam capite prorumpit, pedibus tantummodo, & cruribus siccioribus atque frigẽtibus, ex his denique indiciis dignosces cum καρδιαλγίαν, tum cardiacum morbũ. Quæ vitia ambo consequuntur, nedum calidam oris ventriculi intemperiem, verum etiam & eiusdem erosionem, ac morsum, quæ erosio solutio continui est, vt patet quarto de simplic. medica. facult. Horum autem affectuum causa humor est acris & mordens quomodocunque in ore ventriculi contineatur, seu ad ipsum confluat, quamuis præter acrimoniam, & morsum, virulentus, seu venenosus, ac malæ qualitatis particeps sit oportet in cardiaco morbo (vt Tralliano visum est) & proinde non mirum si ex lũbricis etiam sursum ad os ventriculi ascendentibus, ac eidem rosionem, ac morsum inferentibus (vt idẽ Alexander inquit) possit interdum cardiacus oriri morbus. Verùm vbi humores parui rodentes hunc excitent morbum, ex propriis indiciis redundantiæ talis succi, ætate, temperamento, anni tempore, victus ratione præcedẽte, ac reliquis promptè dignosces, si verò ex lumbricis ad os ventriculi ascendentibus exoriatur cardiacus morbus, ex propriis lumbricorum indiciis illud percipies, simul cum victus ratione præcedente, ac aliis modo dictis, nec aliter percipies vbi ex inflammatione oriatur, quàm ex propriis signis inflammationis, similiter si καρδιαλγία ex præcedenti ieiunio, cum vehementi aliqua exercitatione, aut ex mœrore immodico fuerit orta, non magno negocio ex ægri, aut astantium sermonibus id percipies. De καρδιωγμῷ autem; quantum ad prognosticum spectat scriptum reliquit Hippocrates aphoris. 65. quarti libri. Quòd si febrientibus accidat malum est. Propterea quòd ventriculi mordeturos, atque ob id malus est casus, vt inquit

Eorundem signa. Lib. 5. ca. II

cap. 8

Causa.

cap. 1

Prognostic.

inquit Galenus in comment. modo cordis morsum significet, qua etiam ratione & καρδιαλγία in febribus iudicanda est mala. Si verò sine febre, aut aliis minimè ægritudine vexatis incidat, non adeò mala erit, neque periculosa. Ac cardiacus morbus cum in acuta febri & maximè æstuosa fiat, perpetuò periculum minatur, confirmat id eius causa, cum à rodentibus, ac venenosis succis fiat, seu ab alicuius visceris inflammatione, adeo vt quidam os ventriculi valde sensile habentes, cum immodicam humorum erosionem sustinere nequeant, statim ex eo intereant (vt Alexander inquit.) Nec minùs periculosus erit cardiacus morbus à lumbricis ascendentibus ad ipsum os ventriculi ortus, nam hæ bestiæ (vt ipse refert Alexander) adeò repentinam mortem, syncopas non minùs quàm perniciosi humores inferũt, vt nonnulli statim cùm à lumbricis roduntur, intereant. Hæc autem passio (vt Theodorus Priscianus ait libro secundo ad Thimotheum capite 12.) frequentiùs iuuenibus, quàm cæteris ætatibus euenire conseruit, in augmento ægritudinis, hoc est circa diem sextum, & quàm maximè eo tempore, quo æstas calidior incanduerit. Quantùm verò ad curationem spectat, cum prædicti affectus ratione maioris, minorísque (vt diximus) differant, propterea nos communem eorum tum victus, tum medicamẽtorum rationem instituemus, qua de re aër frigidus eligi debet, ita vt solem domus, in qua decumbit æger, non admittat, sitque minimè alta, sed depressior, nec valde lucida, fenestris, tamen patẽtibus sit, vt perflatus quoque aliquis accedat, vt Aetio, ac Celso visum est, leuique veste, ac molli, & vsu priore detrita contegantur ægri, potissimùm in cardiaco morbo pauimentúmque irroretur, ac foliis cõsternatur myrti, in quercus maximè verò vitis, atque ipsis etiam rosis. Somnus eis competit moderatus, vigiliæ tamen immodicæ vitandæ sunt, quies præcipienda est, ita vt omnis ferè motus quamuis exiguus interdicatur. Aluus vt sit lenis magnopere confert, quare si non natura, arte saltem cum glandibus, aut clysteribus lenibus sic seruanda erit. Immodici animi affectus vitandi sunt præsertim mœror, quoniam hic ex se ipso cardialgiam excitat, vt potiùs ex Galeni mente diximus. Cibus autem esse debet ex infirmissima materia, & stomacho aptus (vt Celso visum est.) Vt verò Alexander inquit, præter quam quod refrigeret, etiam particulam resolutam possit cõfirmare, nõ multus quidem, sed sæpe tamẽ nocte, ac die dandus est, vt nutriat neque oneret. Qua de re panis ex aqua frigida, aut ex vino albo, & tenui, frigidióque, ac diluto tribuendus est, ex Aetij testimonio, interim verò paulatim ipsis offerri debent quæ ægrè concoquuntur, & noxiorum humorum rosioni, ac acrimoniæ resistunt, veluti sunt vẽtriculi anserum, pedes suilli, & ex volucribus macræ & non fœtidæ, in ptisanæ decoctione eliquatæ aut etiam per se, quæ etiam frigida exhibentur, si caloris sensus circa stomachum sit, & æger inflammatione non vexetur, aliis calida exhibenda sunt) vt idem Aetius inquit.) Atqui probè refrigerant, corroborántque tum mali punici grana comesta, tum succus eorum, ad hæc mala non admodum dulcia, sed mediocriter adstringentia, pira persica, & vuæ, quæ austerum frigidúmque succum obtinent. Conueniunt insuper lactucæ cum aceto, pulli gallinacei, perdices, phasiani, turdi, merulæ, ac reliquæ aues montanæ cum omphacio, ver mali medici, seu limoncelij acido conditi. Hippoc. verò libro 2. de morbis vulgaribus mulieri cui os ventriculi dolebat, & nihil remittebat dolor, polentæ pollinem in mali punici succo inspersum semel in die in cibo tribuens ipsam curauit, & non renouebat, vt ipse inquit. Potus sit aqua hordei, aut seminum coriandrorum præparatorum decoctum, seu aqua, in qua exigua cinnamomi quantitas fuerit decocta, & nisi necesse sit, ad vinum festinare non oportet, vt inquit Celsus. Si autem verendum sit ne deficiat æger, vinum tenue, album, dilutum tribuendum est, frigidum vbi æger inflammatione non vexetur, & immodici caloris sensus circa stomachum sit, aliis verò calidus potus tribuendus erit. Quod si stomachus resolutus parum continet, & ante cibum, & post eum, sponte vomere oportet, rursúsque post vomitum cibum sumat, Celso auctore. Si vero (vt inquit Aetius) stercora intestino recto subsideant, neque aliàs etiam excrementorum multitudo insit intestinis, ægri autem cibum non sentiant, & tabescant, ptisanæ succum, aut alicæ, per clysterem infundere oportet tepefactum, conquassato cum eo ouo crudo. Vltra hoc enim quod ea quæ stomachum infernè molestia afficiunt, euocat, & educit, etiam alimentum optimè corpori sufficit, ex languore ob non acceptum cibum viscere affecto, siquidem id quoque (vt Celsus inquit) vires tuetur, hoc item potu vtantur, qui reliquos cibos continere non valent. Excipiantur micæ panis mediocriter torrefactæ, macerentur in vino austero, tenui, & albo, & demum fortiter exprimantur, & ex eodem vino singulis tribus, vel quatuor horis exhibeantur vnc. iij. vel iiij. donec pulsus robustior fiat, sitque vinum frigidum, vbi immodicus fuerit circa stomachum caloris sensus, & inflammatio non adsit. Aliis verò tribuatur dilutum & calidum, idque potissimùm cardiacis, confestim vero circa initia prorítandus vomitus erit, leuioribus quibusdam vt egelida aqua cum pauco aceto, acetoso syrupo, aut oxysaccharo, præsertim iis, qui natura ad vomitum proni sunt. Quod si mordaces succi in ventriculi ore contenti vomitu excerni nequeant, per inferiorem aluum protinus purgandi sunt eo medicamento, quod cum hoc quòd vim habeat prædictos expurgãdi succos, etiam ventriculum ipsum roboret, nec admodum calidum sit. Qua de re tamarindorum excipiens vnc. j. factoque ex eis decocto in fontana aqua, in ipso dissoluens mellis aërij vnc. iij. rhab. infus. in vnc. ij. succi rosarum drach. j. vel scrup. iiij. spicæ grana iij. vel iiij. pro potu tribuas, vel loco mellis aëtij tantundem syrup. ex pluribus infus. ros. rubearum, vel vnc. iiij. permisceas, post hæc ea quæ os ventriculi roborare valent intus, & extra adhibenda sunt, intus siquidem syr. ex oxysaccharo, ex infusione, vel succo rosarum, aut ex malis punicis, seu depomis, vel de acido mali medici: extra verò auxiliantur (vt inquit Aetius) folia rubi cum pane, aut myrti folia, ipsæque myrti baccæ, aut pampini vitis, aut plantago cum pane, aut mala cotonea, & palmæ stomacho, ac sinistræ mammæ impositæ, vt ipse inquit. At imbecillioribus sufficiat polentam cum palmis imponere: aut palmas in vino madefactas excipe, & adiectis aloe, & mastiche simul tere, deinde affusa cera & oleo rosaceo, seu melino simul misce, & vtere eodem modo. Quod si ex palmis, œnathe, acacia, rosis, alumine, hypocistide, & rhoë cataplasma conficias, atque imponas, vt sinistram

Curatio.

Victus ratio.

Alex. lib. 7 cap. 12

Sectio 2. in principio.

Purgatio.

Topica.

mammam, & ventrem ipsum complectatur, sudores reprimit (vt idem inquit Aetius) stomachúmque & cor ipsum firmitatis auctorem placat, & cohibet. Exsudantibus verò partibus, sudorem prohibere oportet, id autem præstat oleum acerbum, vel rosaceum (vt inquit Celsus) vel melinum, aut myrteum, quorum aliquo corpus leuiter perungendum est, vel myrtus trita sicca inspergatur (ex Aetij decreto) vel œnanthe, aut hordeum in primis quidem collo, & thoraci, & locis sub alis, ac inguinibus ea sunt adhibenda. Eodem modo auxiliatur malicorium cum manna inspersum, aut galla per se. Illinuntur etiam ad coërcendos sudores (vt idē auctor inquit) oleum myrteum, œnantinum, rosaceum, melinum, & lentisinum: circumlita etiam sudores cohibent manna, & amylum candido oui excepta. Extremæ verò corporis partes refrigeratæ concalefaciendæ sunt cum multa frictione ipsarum partium, linteísque calidis adhibitis, aut aliis calefaciētibus. Quòd si ex visceribus quoddam inflammatum sit, & propterea cardialgia, aut cardiacus morbus fiat, eadem inflammatio curanda erit. Si ex ascendentibus lumbricis, ea medicamenta tribuenda erunt, quæ ipsos tum interficere, tum etiam è corpore expellere valeant, expelles autem, si priùs enecaueris, necabis autem amaris medicamentis, vt Galenus inquit 14. method. medend. & nos infra docebimus. Si verò cardialgia iis, qui diutiùs paulò ieiunium tollerarunt, accidat, iis consulendum est, vt non tardè, sed citiùs cibum capiant, viténtque ieiunium. Similiter si ex mœrore flaua bilis in ventriculum confluat, aut ex vehementori exercitatione, vitandi & mœror, & vehementior exercitatio erunt. Cunctis verò varia odoramenta offerri debent, præsertim rosæ, & vinum (vt Celso visum est) aut aquæ rosaceæ, & myrtillorum excipe vnc. iij. vini odoriferi vnc. ij. santalorum drac. ij. & fiat odoramentum.

cap. 19

Odoramēta.

Περὶ κυνώδεος ὀρέξιος.

Id est, De canina appetentia.

CAP. LXI.

QVEMADMODVM stirpibus, vtpote terrę affixis terram, sic quoque hominibus, cæterisque animantibus natura pro nutrimenti veluti penu, ventrem fabricauit, vt liquet apud Hippoc. libro de humoribus, & apud Galenum lib. 1. de causis sympt. Tribuit autem animalibus ipsis & penuriæ sensum, quo scilicet ad cibū potionémque proritata tempore expleantur, vocatúrque huiusmodi implendi desiderium appetentia, quæ ex penuriæ quidem sensu fit, cùm secundum naturam existit, quandò scilicet venæ ex ipso ventriculo veluti emulgentes, sugentésque aliquid trahunt, non ferens autem eum suctum ventriculis, sed veluti diuulsus offensæ eius medelam cibum comparat. Verùm suctus quidem ipsius sensus, fames est: actui suctionem naturalis omnium partium appetentia præcedit, tamen ea naturale quidem opus est, non animale, vt quæ modo dicta est. Talem autem appetentiam vacuatio præcedit. Qua de re necessum est ex Galeni decreto præcitato loco, ad hoc, vt secundum naturam excitetur hæc animalis appetentia, quatuor ordine quodam symptomata sese deinceps sequētia præcedāt. Primùm nāque omnium totius corporis inanitio est, seu vacuatio secundum naturalis euacuatarū partiū appetentia, tertium vētriculi suctus, quartum ipsius suctus sensus. Quintum verò iam dicta ventriculi animalis appetentia. Verùm cùm præter naturam sit appetentia hæc animalis, vitiosáque redditur, propterea quod in quantitate modum excedit, à quibusdam (vt Galenus testatur tum præcitato primo de causis symptomatum, tum commento aphoris. 21. secundi libri.) κυνώδης ὄρεξις Græcè, dicitur Latinè canina appetentia, non ab re sic nuncupata, quoniam in hac affectione ægri vomunt pituitam, & cibum cùm assumunt, retinere nequeunt, ac post vomitum statim alium appetunt, quemadmodum canes (vt Alexandro visum est cap. 5. libri septimi.) In his enim qui canina vocata appetentia vexantur (vt inquit Galenus 6. de locis, cap. 2.) videmus quod affatim impleti paulò post aut euomunt, aut fluore deiiciunt. Nam non potens ipse ventriculus deuoratorum pondus sustinere, multa impetuosè ingerere, atque ea celeriter excernere cogitur. Id quod etiam & animalibus quibusdam integra valetudine degentibus accidere solet) vt ipse inquit) in quibusdam scilicet auiculis, quas seleucidas in Asia vocant, quippe quæ iugiter locustas edunt, eásque celeriter excernunt. Estque (vt eidem Galeno placuit præcitato commento aphoris. 21. libri secundi.) vehemens & insedabilis ciborum appetentia: quam non necesse est, vt quatuor iam dicta symptomata naturalia ordine præcedant, vt dicemus: sed affectio quædam præter naturam est ipsius oris ventriculi, vt liquet tum 1. de causis symptoma. ca. 7. tum etiam 5. de locis affectis, ca. 6. Nam eius proprium munus est ipsa animalis appetentia, cuius gratia ad ipsum par neruorum, haud mediocre à cerebro, ex sexta scilicet eius coniugatione defertur, & disseminatur, & ob eam causam pars hæc ventriculi sensu acutissimo prædita est, vt liquet tum quarto, tum nono de vsu partium, & licet hoc neruorum par in alias etiam ventriculi partes vsque ad fundum ipsius protendatur, tamen quia maxima sui parte os ventriculi contexit, minor verò in alias partes vsque ad fundum disseminatur, propterea non toti vētriculo sensus alimenti deficientis, ad quem sequitur animalis appetentia, (quamuis prædictis neruis participet) donata est facultas hæc, sed ipsi ori dūtaxat, vtpote quod exactioris, ac acutioris sensus existit, cùm maiorem prædictorum neruorum participet portionem. Pari ratione nec læsio prædictæ appetentiæ animalis quomodocunque fuerit, toti ventriculo tribuenda erit, sed potissimùm eius primæ parti, quæ est circa os, nam quamuis similibus dispositionibus, quales sunt illæ, quæ in ore ventriculi fiunt, interdum afficiatur ventriculi spacium, atque similia quoque ei adueniant symptomata, quoniam longè maiorem inferūt violentiam ea, quæ in ipsius ore contingunt (vt Galenus testatur quinto de locis affectis, ca. sexto.) Idcirco medici ea quæ in parte ventriculi inferiori eueniunt, perinde, ac si omnino non fiant, & despicere, & contemnere solent. Non ab re itaque in ipsa canina appetentia instrumētum appetentiæ læsum esse, hoc est os ventriculi cum Galeno quinto de locis affectis, cap. sexto decernimus: & quamuis exigua quædam non magnopere modum excedens reliquis ventriculi partibus affectis gigni posit, eam tamen perinde, ac si omnino non fieret, despicimus, ac contemnimus. Neque alio indicio indigemus pro notitia iam dictæ partis affectæ,

Lib. de humoribus in medio. 1. de cau. sym, cap. 7.

Quatuor accidentia ordine quodam sese cōsequentia, quæ ventriculi appetētiam præcedunt, cùm secundū naturam appetit.

Loco citat.

Canina appetentia vnde nūcupetur.

Quid sit.

Quæ pars in ea afficiatur.

4. de vsu par. cap. 7. 9. de vsu par. cap. 11.

affectæ, oris inquam ventriculi, cùm ex eius propriæ facultatis oblæsione iam pateat. Ipsa verò affectio symptoma est in genere noxæ functionum animalium, atque ipsius sensus tactus, nanque offensus ventriculus ipse, & veluti diuulsus ab aliqua causa præternaturali, non ferens talem diuulsionem, quæ per immodicam suctionem fit, ad iam dictam excitatur vitiosam appetentiam in quantitate modum excedentem, & propterea vitiosa dicitur, & ipsa functio deprauata est, non diminuta, nec ablata. In hac affectione ægri plures cibos appetunt, & cum appetitum cohibere nequeant (vt inquit Aetius ca.21.lib.9.) in ingerendis nimiis cibis modum excedunt, deinde multitudine eorum aggrauati, & absumptos citra nocumentum ferre non potentes ad vomitum diuertunt, deinde rursus cibo se explẽtes iterum ad vomitum reuertũtur, quemadmodum canes. Hoc autem immodicum implendi desiderium naturalis affectus similitudine ex morsu oris ventriculi consimili existente suctu naturaliter effecto, perpetuò generationem habet, & propterea ex tactorio genere symptoma est, veluti quodlibet aliud, quod circa os ventris contingit, vel liquet primo, de causis symptomatum, cap.7. Verùm hic morsus non ex vnica duntaxat causa proritatur: nam quandoque propter solam intemperam oris ventriculi frigidiorem existentem fit, interim verò propter humores acidos vitiosos, ac frigidos, quos excorbuit os ventriculi, vt patet apud Galenum commento præcitati aphoris.21. secundi libri. At si ex frigida intemperie fiat, ægestiones multæ ex ipsorum ventribus procedent, crudis existentibus nimirum cibis, aut semicoctis. Si verò adfuerint acidi quoque succi, aderunt simul cum his acidi quoque ructus, nec mirum si frigida intemperies, frigidíque vitiosi succi in ore ventriculi redundantes propter frigus, alimenti, & non potus desiderium excitent. Nam frigiditas tunicas ipsius ventriculi cùm vacuat, tum etiam cogendo, ac constringendo ad maiorem appetentiam irritat, vt Galenus inquit primo de causis sympto.cap.7. Qua ratione fit, vt non parum ad esuriem frigiditas eorum quæ in ventre habentur, conferat, etsi libro primo de causis sympto.ca. 7. frigidæ duntaxat intemperiei non meminerit, velut commento aphorisf. 21. 2. libri. voluit tamen eam contineri sub frigidis succis, nanque ipsi non alio modo, quàm propter frigus caninam excitant appetẽtiam, vt ipse inquit, poterit insuper & morsus hic similis suctui ex immodica totius corporis digestione, ac vacuatione cum inops reddatur, alimenti originem trahere, ita vt altera sit ex Galeni sententia causa caninæ appetentiæ, verùm hæc immodica vacuatio duplicem habere poterit causam, quia aut ex caloris robore, vel ex retentricis facultatis imbecillitate fieri potest, vt ipse inquit eodem libro primo de causis symptoma.cap. 7. Interstinguas autem si à caloris robore fiat euacuatio, & per consequens canina appetentia, quoniam (vt inquit Alexander) neque siti carent ægri, neque acidum humorem vomunt, veluti supradicti, nam immoderata caliditas tale quid accidere non permittit, vt quæ omnia facilè in vaporem dissoluat, & latenti perspiratu extenuet, atque digerat, vnde etiam pus his magis adstricta est, quàm citata, imò ventris egestiones longè pauciores procedunt, quam pro eorum quæ ingeruntur, modo, ac proportione, & stercora quæ egeruntur ægri, existunt sicciora (auctore Aetio ca.22. præcitati libri) verùm iis qui ob retentricis in viuerso corpore facultatis infirmitatem laborant (vt idem inquit Alexander) cibi minimè cocti, & subinde alterationem non experti excernuntur: quare etiam tales continuis illorum corruptionibus laborant. Breuibus autem verbis sic has duas causas interstinguere docebat Galenus primo de causis simptomatum, ca.septimo, quoniã in hac plurima sumptorum incidit deiectio, alia verò ceu conflata ex totius habitus vacuatione alimentum in corpus deduci: quapropter longè pauciores aderunt ventris egestiones: Hippocrat. verò, & Galenus in præcitato aphorismo 21. secundi libri hanc causam, scilicet totius corporis vacuationem, non tetigerunt. Nam de ea duntaxat mentionem fecerunt, quæ vini potione curatur, à qua insuper causa potissimùm affectus hic constituitur, vt Paulo visum est cap.51. libro secundo, ex hoc autem affectu aliquando & ad vomendi consuetudinem delabuntur, (vt inquit Aetius) sæpe etiam & aliis affectionibus obnoxij fiunt, cœliacis videlicet, & dysentericis, atque aquæ intercutem. Propterea quod priusquam priores cibi sint concocti alios ingerant. Quidam etiam volunt quod vbi diu perdurauerit canina appetentia, quandoque permutatur in βούλιμον, interim in soporem, & interdũ ad mortem. Ea verò canina appetentia, quæ ex immodica dissipatione ortum ducit, si priusquam ad summum peruenerit, eam cognoueris (vt Galenus testatur sexto, de locis affectis ca.2.) non difficulter curabitur. Nam vbi quis duplum consuetorum alimentorum assumpserit, neque corpus ali videatur, idque citra alui fluorem, hunc affectum non solùm priuati, verùm & medici paruipendunt. Cùm verò triplum ingerit idoneis auxiliis liberari potest, priusquam scilicet ad quadruplum, vel ad quintuplum perueniat. Qua de re non omnino paruifacienda erit affectio hæc, sed mox pro eius curatione si ex frigida intemperie, aut frigidis succis excitetur, aër eligatur ad calidum, & siccum inclinans. Vitãdæ sunt vigiliæ immodicæ, ac somnus omni conatu, alliciendus erit. Exercitium moderatum confert, priùs tamen alui excrementa natura, vel arte ducantur. Inter animi affectus vitandi potissimùm sunt timor, & mœstitia. Quod verò ad cibum, & potum attinet, inquit Galenus præcitato 21. secundi libri, quòd qui famem caninam patiuntur, iis vini potus, non cibi multitudo remedium est, & subdit, equidem multos ipse sanaui, qui indesinenter famescebant, vinum ipsis abũdanter exhibens, ex eorum genere quæ mul tum calefaciunt, quæ colorem flauũ habent, vel rubeum absque adstrictione; siquidem oportet cùm ad prandium accedunt, primum illis afferre pinguia edulia, atq; (vt ita dixerim) oleagina, & quæcunque alia ex multo parantur oleo. Postea vero vnum aliquod ex vinis quæ diximus etiam si nondum sitiant, ad potandum dare oportet, statim enim sedatur ipsis fames, & talem longo tempore victum exhibẽdo, cessat omnino. hæc Gale. Alexand. verò ferè cadem afferens dixit vtendum esse calidioribus, præsertim vino mero, cibis pinguibus, & omnibus oleosis, ac carnibus suillis, hæc enim comesta (vt ipse inquit) priùs exsaturant ipsos, & immodicam eorum appetentiam obtundunt, vt in posterum copiosiorem cibum nolint assumere. Potum etiam (vt inquit Aetius) præbebimus ante cibum, multum, ac aceruatim bibendum calidum sanè, aut certè tepidiorem.

Quid affectus præter naturã sit. *Signa.* *Causæ.* *Causarum cognitio.* *Ale. lib.7. cap.5* *Loco citat.* *Aet. lib.9. cap.21* *Prognostic.* *Curatio.* *Victus ratio.*

rem. Item sorbitiones appetitum destruentes exhibendæ erunt, veluti sunt pultes cum melle multo, & oleo plurimo, aut adipe anserino, gallinaceo, aut suillo. cerebella item, & pinguiores volucrum partes, ac piscium, eodem modo, & ex oleribus, malua, conueniunt & omnino quæ appetitum auertunt, ac satietatem inducunt, & magno cumulo accepta modicè alunt. Admiscere etiam conuenit panibus (dum fermentantur) acriora, & vrinam cientia: similiter & vino quod in potu sumunt, vt idem inquit Aetius, veluti est cuminum, anisum, petroselinum, & quæ eius generis existunt. Ad vinum etiam, & piper, & mel, & spica nardi vltra ea, quæ dicta sunt, adiiciantur. Abstinere verò oportet ab omnibus acidis, ac adstringentibus cibis, & potibus, maximè verò à functibus. Eorum autem bellaria sint pistachia, amygdalæ, nuces pineæ, colymbades etiam oliuæ ex melle exhibendæ sunt, etsi neque his cedat affectio, ea quæ dissecare, ac repurgare, calefaceréque possunt in cibis quoq; annectemus, veluti sunt allia, porrum, thymus, satureia, origanum, pulegium, & quæ his similia existunt, pariter & oxymel simplex, aut scillinum, aut ipsummet rosaceum mel cum aliquo ex iam dictis decocto præbebimus, & vbi cognouerimus quòd humores pituotosi, & acidi in ipso ventris ore fuerint impacti, ac veluti aqua in spongiam imbibiti, eos quoque purgabimus ex hiera. Nanque hæc non tantum calefacere potest, vt inquit Aetius, sed dissecare, ac repurgare, extrahere ex profundo oris ventris imbibitum humorem, & per aluum infernè euacuare: quin & robur ventri addit, vt ne facilè nociuum humorem suscipiat. Poteris autem drach.ij. exhibere ex vino cum aqua calida, diluto, vel drachm.j.& s. eiusdem excipiens & scrupul.ij. trochiscati agarici. Addens, catapotia formato, ac præbeto nedum semel, sed bis, & ter, vbi opus ferit. Si verò ex immodica totius corporis dissipatione canina appetentia excitetur, abstinendum erit à continenti calido, ac vini potu, & ab omnibus, quæ tum extrinsecus, tum intrinsecus calefacere possunt, Aetio teste. Qua de re aër frigidus eligatur, quies iniungatur, somnúsque mediocris, omninóque immodicæ vigiliæ vitentur. Et si ex immodico calore dissipatio fiat, clysteriis vtendum est lenibus, caueántque ægri ab immodicis animi affectibus, præsertim ira. Cibi eis exhibendi sunt stabiles, & ægrè corruptibiles. Vinum (vt diximus) omnino ipsis dandum non est, sed aquæ potu vtantur, vel seminum coriandrorum preparatorum decocto. Cutem ipsorum cõdensare, ac spissiorem reddere oportet cum oleo quopiam adstringendi, vtpote omphacino, myrtheo, aut rosaceo, interim eis admixto alumine scisso in aceto acerrimo priùs trito. Conferunt item & lauacra frigida, si nihil id fieri prohibeat. A balneis verò calidis abstineant, illinire quoque conuenit eorum cutem ex infrascripto, Quod R. succi plantaginis, & semperuiui ana vnc.s. santalorum rubeorum, sanguinis draconis, & boli armeniæ, sing. drac.iij. olei myrtini, citoniorũ, & rosacei omphacini ana vnc.j. farinæ hordei drac. iiij. ouorum albuminis vnc.s. aceti parum, & ceræ quantum sufficiens sit, fiat vnguentum.

Medicamẽtorũ ratio.

Si fiat ex immodica corporis dissipatione, curatio.

Πεϱὶ κίττης, ἢ μαλακίας. *Id est de citta, siue pica.*

CAP. LXII.

Accidit nonnunquam nedum mulieribus vtero gerẽtibus, verùm etiam & viris deprauata quædam appetentia, non quidem in quantitate modum excedens, sed in qualitate: prauas etenim qualitates appetunt (Galeno auctore libro primo de Causis sympto. ca.7.& Aetio.lib.9. cap.23.) quę affectio à Græcis κίττα & μαλακία dicitur, à Latinis pica, quæ secundum quosdam à pica auicula nomen accepit, secundum alios ab hederæ similitudine, quæ κίττος Græcis vocatur, nam sicuti illa variis plantis (prout occurrunt) se implicare solet, ita mulieres ex pica laborantes varia edulia appetunt, atque ea contraria, quæ tum voluptatem, tũ insuauitatem gustanti exhibent (eodem Aetio teste ca.10.lib.16.) Est autem affectio hæc (vt idem auctor asserit) stomachi languor cum nausea, & auersione ciborum, bilis, ac pituitæ vomitum inducens, vel vt testatur cap.23. libro 9. Concupiscentia quædam est vitiosarum qualitatem ciborum. Nam acida, & acerba interdum, nonnunquam acria quoq; interim verò vel cimoliam terram, vel testas, vel extinctos carbones, aut alios huiusmodi cibos absurdos appetunt, vt Gale. inquit eodem primo de causis simptoma.ca.7. Quod verò in hac affectione vẽtriculi ostium cõflictetur ab eodem Galeno liquet præcitato loco, & 5. de locis affectis cap.6. patet, insuper & eius propria functionis offensa, quæ appetentia est. Quod autem symptoma sit, ac noxa eiusdem appetentiæ, quæ deprauata est, in qualitate tamen & non in quantitate, velut canina appetentia excidens, liquet ex eodem Galeno, præcitato lib.1. de causis sym.ca.7. Aberrat enim facultas hæc appetendi, cùm nõ cibos, quinimo prauas appetat qualitates, vtpote (vt diximus) acida, acerba, acria, cimoliam terram; vel testas, seu extinctos carbones, aut alios huiusmodi absurdos cibos. Apparent etiam taliter affectis asiduæ expuitiones, oris ventris morsus, ac anxietates. Insequitur autem prauam eiusdẽ oris ventriculi intemperiem, cum eius tunicę prauo aliquo excremento fuerint imbutæ, quo fit, vt mulierculis vitioso humore repletis euenire soleat affectio hæc, maximè cùm vterum fuerunt. Pro varietate autem vitiosi humoris prædicta varia, ac peregrina edulia appetunt, & propterea alio signo non indigent pro eorum dignotione, quanquam etiam & per vomitum iidem manifestati cõsueuerint. Assolet affectio hæc (Aetio auctore) vtero gerentibus fieri ferè circa quadragesimum diem à concertu, & sæpe vsque ad quartum mensem durat. At Galenus complures, ait, vtero gerentes huiusmodi vitio laborant vsque ad secundum, ac tertium mensem, in quarto verò quiescunt, partim quòd vomitione vitiari humore expurgantur, partim quòd concoquũtur, vtpote exiguum cibi tum sumente muliere ob fastidium, partim etiam quòd multitudo vacuatione sit diminuta, quippe primis duobus mẽsibus fœtus paucum ad se sanguinem attrahit, eò quòd parum adhuc auctus sit. Vbi verò iam creuit, tunc plurimo indiget alimento, atque tunc non id, quod optimum est è venis allicit, verùm etiam quia maiorem alimenti copiam requirit, aliquid vitiosi simul attrahit, & ita fit, vt vniuersum corpus plenum esse desinat, & minori humorum vitio crucietur. Idem quoque affectus nonnunquam & viris ipsis accidit, cum humor quispiam vitiatus, ad os ventris fuerit delapsus, vt diximus, qui neque despiciendus est. Pro curatione autem affectionis huius victus ratio priùs institueũda erit diuersa pro varietate vitiosi, & praui redundantis humoris. Verùm cunctis commune est, vt cibis vtantur moderatis, qui neque

Pica vnde dicta sit.

Quid ea sit.

Quæ pars in ea afficiatur.

Quis affectus præter naturam sit pica.

Picæ signa. Causæ.

Prognostica.

Curatio. Victus ratio.

faci

facilè corrumpantur. Quapropter panis succo coto neorum, aut malorum punicorum maceratur confert, similiter cichorium. Ex auibus deligendæ sunt, quæ neque pingues, neque virosæ sint. Conueniunt item pedes, ac rostra, & ventriculi porcorum, & eri nacei marini recentes. Sint tamen omnia (vt diximus) quãtitate moderata, & si cibos auersentur, obsoniorum varietate, ac iucunditate illectentur. Abstineant tamen à dulcibus obsoniis, verùm iis, qui terram appetunt nihil ita prodest veluti amylum recens. Cunctis verò confert ante cibum oliuas albas, muria conditas cum pane molli exhibere, aut quinque, vel septem amygdalas amaras. Post cibum autem vuæ passæ, mala punica, ac pyra exhibeantur. Sit etiam potus moderatus, ne alimenta ventriculo innatent, ac vinum fuluum, odoratum, antiquum, & subadstringens bibant. Quòd si vinum auersentur, aquam ex cinnamomi decocto potabunt. Si verò stomachus ab acri, acidóue, aut salso humore mordetur, ad excitandum vomitum, tepidam aquam bibere poterunt, vt humor affligens reuomatur. Nec quicquam erit incommodi, si difficilior fiat vomitus, addere parum aceti, aut acetosi syrupi, & si crassius fuerit quod euomunt, & ob viscositatem difficulter excernatur, raphani etiam decoctum cũ aceto mulso exhibebimus. Nam omni studio conandum est, vt infestus humor citra molestiam per vomitum educatur, præsertim ipsis vtero gerentibus, quibus in hoc casu purgans medicamẽtum exhibendum non est, vtpote cùm affectus hic in primis mensibus oriatur. In quibus omnino vitauit Hippocrates aphoris. primo quarti libri, purgantia medicamenta exhibere, ea præsertim, quę huic affectioni commoda essent. Verùm viris ipsis si accidat hæc affectio, & per vomitum sedari nequeat, purgans medicamentum exhibebis, priùs tamen quibusdam syrupis adhibitis pro ratione redundantiæ praui succi, veluti est syrupus ex oxysaccharo acetosus, oxymel simplex, atque ipsum scillinum, si opus fuerit. Sit autem purgans medicamentum ex picra Galeni compositum, atque ipso rhabarbaro, seu agarico prout redũdans prauus succus requirit. Euacuatio autem plurimo vitioso humore exhibendus est eis, (vt inquit Aëtius præcitato cap. 23. libro nono.) mali punici dulcis succus, mentha sicca inspersa item portulacæ cremor, & ipsa quoq; in cibo sumpta confert, poligoni decoctum potum, similiter etiam anethi, & rhapontici, ac spicæ nardi cremor, item intybi succus, vel ipsa herba cruda, aut cocta asiduè comesta: forinsecus autem adhibita languido stomacho conferunt (vt idem Aëtius asserit, cap. decimo, libro 16.) œnanthe, balaustium, rosæ, cytini myrtus, smyrnij coma, fœniculi semen cum vino cataplasmatis modo adhibita, addita etiam galla, aut cumino, aut absynthio, palmularum item carnes vino coctas, aut maceratas, tritas pro emplastro impo nere prodest, aut mala cotonea cum posca trita, rosaceo, vel nardino cerato excepta, addito croco, aut lanam succidam, vel linteolum vino, & oleo, aut aceto & oleo, vel rosaceo & aceto, aut nardino & vino imbuito, & stomacho adhibeto, morsus enim (vt ipse inquit) & stomachi puncturas mitigant.

Medicamentorum ratio.

Vomitus.

Purgãs medicamentum.

Topica.

Περὶ βουλίμου. Id est de bulimo, seu ingenti esuritione.

CAPVT LXIII.

CVM ventriculi ostium indigentia, simul ac refrigeratione, & imbecillitate virium laborauerit, symptoma quoddã in eo excitatur, quòd à Græcis βούλιμος, à Latinis autem ingens fames, seu vehemens esuritio dicitur, Galeno auctore, libro primo de causis symptoma. cap. 7. βου etenim dictio græca aliis adiecta vocibus vim habet augendi significationes earum. Quæ affectio ab eodem Galeno commento aphor. 21. libri 2. sic describitur, quòd est labefactatio facultatis à frigore externo, quæ à fame quidem inchoauit, sed non habet eam ampliùs adiunctã. Quòd verò in hac affectione os ventriculi affectum sit, liquet eodem libro primo de causis sympt. cap. 7. Nam ipse Galenus eam connumerat inter affectiones, quæ ori ventriculi cõtingunt, cùm dixit, quod βούλιμος est symptoma ex indigentia simul imbecillitateque, & refrigeratione huius loci, hoc est oris ventris ortum. Patet insuper quod hæc affectio symptom. sit in genere noxię functionum propriæ ipsius appetentiæ deprauatæ. Verùm quamuis in hoc cõmunicet cum canina appetentia, differt tamen ab ea, quoniam licet à fame quidem & ea ingenti βούλιμος inchoet, velut & appetentia canina, propter virtutis tamen concidentiã, quoniam in animi deliquium statim incidũt qui βουλίμῳ laborant, immo ipse βούλιμος (vt idem Galenus inquit lib. 1. de arte curat. ad Glauconem) nihil aliud est, quàm animi defectus, propterea eam famem nõ habet amplius adiunctam βούλιμος, veluti canina appetentia. Præterea (vt ipsemet Galenus inquit eodẽ comment. aphoris. 21. 2. libri. c. 14.) vniuersalior est canina appetentia, ipse verò βούλιμος affectus magis specialis, atque particularis præter quod in causa etiam differant, vt dicemus. Nam à frigore externo perpetuò ferè βούλιμος exoritur, ipsa autem canina appetentia ex reliquis nonnullis aliis causis (vt diximus.) Dignoscitur autem affectio hæc, quoniam in principio fames multa adest, quæ tamen non vsquequaque perdurat. Nam postea repentè animo linquuntur cum extremarum partium refrigeratione, & spiritus defectione, vt Aëtius inquit cap. 6. libro nono. Cùm itaque tria necessario cõcurrant in huius sympt. generatione, indigentia scilicet imbecillitas, & refrigeratio ipsius oris ventriculi, nõ ab re videndum est, quomodo hæc tria ordine se consequantur. Atqui dicendum ex Galeni, atque Aëtij sententia frigiditatem oris ventriculi primo necessariam esse, qua demum fames excitetur, eaque valida, ingens, ac vehemens propter duas causas cap. de canina appetentia traditas, quæ non nisi à valida ipsius oris ventriculi refrigeratione ortum habet. Verùm cùm ipsa quoque immodicè creuerit, necessariò imbecillitas ipsius facultatis, ac ex consequenti virium sequitur labefactatio geminam ob causam, tum quia omnis immodica intemperies vires exoluit, vt liquet commento aphorism. 20. 2. lib. & tertio de causis symptoma. cap. 1. & propterea licet frigiditas oris ventriculi appetentiam augeat, in tantum tamen eam augeri contingit, vt appetitus deficiat, quemadmodum ipsis senibus accidit, licet nedum os ventriculi, sed totum corpus frigidũ habeant, eodem Galeno teste præcitato aphoris. Tum etiam quoniam aucta eiusdem oris ventriculi refrigeratione immodicè, propter eius exactum sensum, ac ratione viciniæ, eã ipsi cordi impartitur, ipsumq; valde refrigerans, nõ ab re causa existit, vt animi deliquiũ accidat, imò propterea Gal. hanc affectionem dixit nihil aliud esse, quã animi defectũ, vt ipse Aëtius pręcitato loco de βουλίμῳ sic scriptũ reliquit, βούλιμος ex stomachi frigiditate oboritur, indigẽtiaq; ,

βούλιμος quid.

Quę pars in ea afficiatur.

Quis affectus præter naturã sit.

Quibus differat à canina appetentia, βούλιμος.

Eiusdem affectus signa.

Modus generationis eius.

Causa.

ac virium imbecillitate, & ab externo frigore fere in totum initium capit. Oritur nanque hæc ingens fames simul cum virium imbecillitate ex refrigeratione oris ventriculi, quæ semper ferè ab externo frigore ortum ducit, & propterea peregrinationes (vt inquit Aëtius) & itinera longa, maximè per niuē facta per affectionem hanc inducent, proinde quidem in locis desertis, aut in balneo in hoc malum collapsi ex instanti perierunt auxilij facultate destituti. Quapropter auxilia cōfestim pro eius curatione adhibebis. Nanque assidui etiam βούλιμοι & exoluunt, & in animi deliquia incidunt, quibus ægrè auxilium reperitur ex eiusdem Aëtij auctoritate. Et quoniam affectio hæc frigiditas est iuncta siccitati (vt Galenus inquit quinto de simplicium medicament. facult.) propterea eius sanatio per contraria perficitur, vt ipse asserit, calidis siquidem, & humidis tum cibis, tum medicamentis. Idcirco si in viis quidam ex ingenti fame animo linquantur, eos reuocabimus (vt octauo de compositione medicamentorum secundum locos, idem Gal. Archigenis auctoritate scriptum reliquit) odoramentis aceti, aut pulegij, aut quæ fortè obtingit, terra aceto macerata, aut malis, seu pyris, aut aliis similibus fructibus, qui ad manus sunt. Insuper panem odorandum dabimus, præsertim si recens fuerit, & ingerere ipsum quoque cogemus, necnō caseum boni odoris, præterea & suillam carnem assatam, ac coctam, & in vniuersum omne, quod valde nutrit, & potissimùm ea, quæ odorem nidorosum, ac probe conditum habent. Per huiusmodi enim odores (vt idem Galenus asserit præcitato loco) vt plurimum tales reuocantur. Hoc etiam tempore & extremæ ipsorum partes constringendę sunt, manuum, ac pedum summitates calidæ aquæ feruentiori imponendæ sunt, ipsique excitandi, tum maxillarum punctura, tum capillorum, ac aurium distentione. Ipsis verò ab exolutione, & animi deliquio reuocatis, panem in vino dilutum, aut etiam aliud quidpiam ex iis, quę aceruatim reficere vires possunt, exhibebis, veluti sunt oua sorbilia. Compēdiosissimum enim auxiliū (vt inquit Aëtius) ex cibo sperare possunt, quē etiam si oblatum acceptare non possunt, ori indere oportet violenter, cogereque vt ipsum transglutiant, e uestigio enim, & à fame & ab animi deliquio liberantur, & celeriter excitantur. Vitabimus autem omnino in his, qui hac affectione sunt apprehensi, longiorem cibi dilatationem, ac inediam, & ne alternis tantùm diebus cibum offeramus. Verùm solerti ratiocinatione facta singulis horis simplicissimum, modicumq; cibum dabimus. At si in febribus contingat hanc affectionem oriri, nā sic quoque excitari potest, vt Aëtio visum est præcitato loco, & Paulo cap. quinquagesimo libri secundi: licet tamen ea rarò accidat, inspiciendum est quo accessionis tempore contingat, nam si in remissione, seu declinatione febrilium exacerbationum irruat intrepide eis cibi sunt offerendi, quos diximus. Si verò in principio eueniat, aut in vigore apparuerit, per prædicta odoramenta conabimur ẽos primò reuocare, potissimùm pane calido vaporem adhuc mittente, vel polenta, aqua, seu posca madefacta. Frictio quoque tunc temporis extremarum partium adhibeatur, & cataplasma ex palmis, aut malis cotoneis in vino diluto decoctis ventriculo applicetur, atque hęc vsque ad remissionem facere oportet, vt opportunè cibum offeramus. Quòd si ex his nihilo melius habeant, audendum est per ciborum ingestionem auxilium offerre vnam, atque alteram in vino madefactam buccellam panis tribuentes, vt exinde refocillati vsque ad remissionis tempus perueniant, in quo tum corporis curatio, tū sufficiens cibus ordinetur. Nam neq; Galenus ipse veritus est in principio, incremento, ac summo vigore exacerbationum febrilium, potissimùm calidis, & siccis corporibus, quibus etiam stomachus fuerit imbecillus cibum offerre, non vni duntaxat, aut alteri, sed pluribus, vbi vsus postularet, præsertim panem ex vino dilutum, vt liquidò constat apud eundem lib. 10. method. med. Nouit etiam Alexan. (vt ipse inquit cap. 6. lib. 7.) mulierem quādam, quæ adeò ingenti fame laborabat, vt nunquam saturari se diceret, verùm & rosionem in stomacho sentiebat, & capite dolebat, cui exhibita hiera pro purgāte medicamento vermem euacuatione proiecit longitudine (vt ipse refert) duodecim cubitorum, atq; tunc immoderata, & furiosa appetentia cōquieuit. Propter quod innotuit eam bestiam fuisse causam, quæ ad cibum sumendum ægram compelleret, atq; omnia consumeret, & non affectio βούλιμος dicta. Si verò à frigidis in ore ventriculi, & siccis redundantibus succis hæc affectio excitetur, iidem priùs concoquendi, præparandi, ac expurgādi sunt. Nanque iam dictis commodè vtare accessionis tempore vt ab animi deliquio reuocentur.

Prognostica. — *Curatio.* — *5. de simpl. facult. c. 4.* — *cap. 4.* — *Curatio, si in febribus accidat.* — *10 method. cap. 3. 4. 5. & 6.* — *Alexandri historia de muliere quadam.*

Περὶ ἀνορεξίας, καὶ ἀσιτίας, καὶ ἀποσιτίης. *Hoc est: De cibi fastidio, seu inappetentia.*

CAP. LXIIII.

CONTINGIT non rarò (vt Galenus inquit, primo de causis symptomatum) vt succionis sensus in ore ventriculi pereat, vel suctio non fiat, aut corpus ipsum non inaniatur, & propterea affectio quædam excitetur, quæ à Gręcis cōmuniter ἀνορεξία dicitur, à Galeno interdum ἀσιτία, vt patet commento aphoris. 17. quarti libri: ab Hippocrate autem cùm præcitato aphorismo, tum etiam aphorismo tertio sexti libri, ἀποσιτίη nuncupatur, & Aphor. 61. quinti lib. ἄση, cibi fastidium ab Hippocrate & Galeno appellatur, à Latinis modò cibi fastidium, interim inappetentia dicitur, quanquam inter ἀσίτους, & ἀποσίτους, hęc differentia tradatur à Galeno primo de morbis vulgar. quòd illi appetentia carentes cibum non sumunt, reliqui oblatos fastidiunt, quæ quidem affectio contraria existit caninæ appetentię. Nanque in illa immodicè appetunt, in hac nullo modo, ac nihil appetunt ægrotantes. In qua affectione, quòd os ventriculi læsum sit, patet à Galeno præcitato primo de causis symptomatum, & comment. aphoris. 3. sexti libri. Insuper & ab eius propriæ functionis oblæsione. Nanque ipsa appetentia nedum oblæsa est, sed omnino abolita, vt eodem primo de caus. sympt. liquet, & propterea symptoma est in genere noxæ functionis animalis, & propriè ipsius appetentiæ ablatę, necessariò consequens aut ad deperditionem sensus suctionis venarum, quem famem naturalem ipsius vētriculi appellauit Galenus eodem primo de causis symptomatum, aut quòd exuctio non fiat, aut quòd corpus nō euacuetur, vt diximus, quinimò (vt idem Galenus testatur eodem loco) ex eisdem etiam affectionibus non quidem pereuntibus, sed propius ab abolitionem accedentibus, imbecilla, seu exigua oritur appetentia,

cap. 7. — *Commentario 1. comment. 28.* — *1. de caus. sympt. cap. 7.* — *In cibi fastidio, seu inappetētia, quæ pars afficiatur.* — *Loco citato.* — *Quis præter naturam affectus sit.* — *Citato loco Causa.*

appetentia, & propterea quę de inappetentiæ curatione dicemus, deseruire etiam poterunt pro ipsius exiguæ, seu imbecillę correctione. Dictarũ verò affectionum, seu inappetentiæ (vt Alexander inquit cap.7.lib.7.) aut intemperies quædam, aut humores in stomacho contenti causæ sunt, similiter (vt Paulus asserit cap.37.tertij lib.) duę fastidij causę esse poterunt, aut vitiosa stomachi intemperies, aut humorum redundantia. Nanque si humorum adsit redundantia vtique inanitio non fiet, potisimùm si nedũ in ore ventriculi, sed in vniuerso corpore fuerit. Si verò vitiosa quapiam intemperie stomachus laborauerit, siue cum humore, siue absq; eo, vnum duorum necessariò consequitur, quoniam aut non sentiet suctionem ventriculus, aut eadem non fiet. Etenim si talis fuerit intemperies, vt omnino sensus ipsius oris ventriculi destruatur, vtique suctionem non sentit, idque fieri potest, aut eo primariò affecto, aut per consensum cerebri, seu sextæ coniugationis neruorum, similiter & suctio nõ fiet, aut cum non adsit dissipatio, seu inanitio, aut quòd reliquæ corporis partes propter earum imbecillitatem non sugant, etiam si inanitio fiat. Qua de re dicebat Galenus præcitato primo libro de causis symptomatũ, quòd velut ad excitandam famem frigus in ventriculo non parum confert. Nam & vacua reddit corpora (vt cap. de canina appetentia diximus) ac ipsorum tunicam cogens, constringensque famem suscitat, ita inter potisimas, cõtinentésque causas quibus fames impeditur, calor numeratur. Quippe qui solida corpora laxando dissoluit, atq; ad attractionis functionem reddit imbecilliora, humida verò fundẽdo ac liquando supramodũ extendit. Quamuis interdum frigida quoque oris ventriculi intemperies immodica ipsam excitare posit, vt liquet commento aphorismi 20. secundi libri. Hæc nanque vires corporis emortuas reddit, & deiicit, vnde etiam cibi fastidij causa efficitur, Alexandro auctore, præcitato loco. Testantur autem calidam vẽtriculi intemperiem (Paulo teste) sitis, oleosique ructus, si cibus præter voluntatem sit assumptus; item si frigidiora potius, & elaboratu peruicacia hac detenti queant concoquere. Frigidam verò intemperiem contraria indicant, neque enim in hac ægri sitiunt, neq; frigida sustinent, & acida nonnunquam eructant. Si verò vnà cum calida intemperie biliosorum adsit redundãtia humorũ, rosionem, ac morsum ventriculi sentiunt laborantes, nauseaque magis & siti cõficiuntur, & si humores computruerint, hi etiam interdum febricitabunt, vt Paulus asserit. Pariter si cum frigida intemperie crassi, viscosique succi redundarint, ij nec rosionem vẽtriculi, nec sitim experiuntur omnino. Communiter autem omnibus superuenit nausea, etsi in ventriculi sinus humores se receperint, etiam ex his ipsis vomitus erumpit. Si verò infarcti tunicis adhæreseunt, etiam eo quod ingesserant sursum educto, nausea solum, non vomitu premuntur ægrotantes, præterquàm cùm cibos assumpserint. Immodica autem corporis plenitudo præsertim humorum crudorum inanitionem prohibens, si inappetentiæ causa fuerit, quemadmodum vrsis, & quibusdam lactentibus aliis animalibus euenit, quæ per multum tempus à cibo abstinent, maximè hyberno tempore, haud difficulter dignosci poterit. Similiter etiam si propter quampiam aliam causam, vtpote cutis densitatem, aut otiosam vitam impedita fuerit inanitio, & per consequens excitata inappetentia. At si calidi fuerint vitiosi succi totum corpus occupantes, præter alia signa, rigor aderit, & febris cũ cibi fastidio, seu inappetentia. Quæ haud negligenda erit, cùm opus sit ad vitam necessariam ipsa appetentia, Galeno teste, aphoris.3.6.libri. Quamuis si iuxta principium morborum accesserit, aut iuxta vigorẽ cùm vires adhuc sustinere possunt, nihil molestiarum infert, Aetio auctore, cap.20.lib.9. Modico enim alimẽto ægri opus habent, vt ipse inquit. Si verò in declinatione totius morbi appetitus perditio accedat, aut in diuturna imbecillitate, aut viribus debilitatis aut ex immodica euacuatione, periculo non vacat, ex eiusdem auctoris sententia. Augetur etiam affectio hæc & ab ætate. Incommodè enim hoc malo pueri afficiuntur, vtpote qui voraces natura sunt, & assiduo fomite opus habent. Quare magnus præter naturam excessus significatur, si pueri appetitus perditione fuerint affecti. calida itaque intemperies os ventriculi infestans, ac cibi fastidium excitans, refrigerante victu curari debet (Paulo & Alex. testib.) Quapropter frigidus aër eligendus erit, moderatus somnus, atque vigilia, & quies magis præcipiendæ sunt. Alui excrementa singulis diebus educẽda saltem arte clysteriis lenibus, si natura defecerit. Iram vitent, anxietates, ac reliquas animi perturbationes immodicas. Cibi quoque refrigerantes exhibeantur, præcipuè qui ex aceto parantur. Qua de re panis posca imbutus esui, ipsaque posca potui detur (vt inquit Paulus) conueniunt quoque lactuca, & cichorium ex aceto, vel posca, & quæcunque alia è contrario intemperiei calidę superanti resistunt. Similiter & aqua per se frigida, si moderatè bibatur, confert. Nam immoderatus infrigidantium vsus nõ modò non iuuat, sed etiam sæpè insanabilem morbum efficit, vt Paulus refert. Præterea cibi apparentur plures, & varij, ac optimo apparatu, & vltra dulcedine etiam allicientes, & appetitum irritantes, ac multi alimenti, & omnia, quæ exhibentur (vt Aëtius inquit) eiusmodi esse cõuenit, vt facilè deuorari possint. Quæ enim multa commanducatione indigent, iniucunditatem quandam afferunt, & appetentiam euertunt. Quapropter oua sorbilia interdum, & gallorum testes, & ex volucribus non graueolentes, & montanę exhibeantur, quò sufficiens alimentũ corpori offeratur. Necnon pedes suilli in decoctione plurimum eliquati, idque commune sit sibi fastidio ex quacunque causa orto. Conandum est etiam vt per odoramenta appetitum reuocemus ex posca aut vino diluto, aut malorum cotoneorum, seu odoratorum pyrorũ decocto, vel aquæ rosatæ excipe vnc. iiij. aceti, vini albi vnc.j. santalorum omnium drach. ij. misceantur & fiat odoramentum. Extrinsecus verò eis, quę fouere stomachũ & corroborare queant, ac calidam intemperiem alterare, vtẽdum, veluti est oleum rosaceum, omphacinum, ac cytoniorum, vel victis oleis additis succi lactucę, cichorij, portulacę, vel solani vnc.j. santalorum, & corallorum rubeorũ scrup.j. cum pauco aceto, ac exigua cera fiat vnguentum, quo vtare. Vel cytonium accipias & in posca decoquito, cõtundito, ac stomacho imponito. Quo etiam tempore moderata corporis frictione, atque etiam pedum, ac manuum palpatione, ac cõtrectatione accuratorie vti conuenit, eodem Aëtio teste. Saccellos item parare poteris ex rosis, violis, corallis, ac santalis, qui parum posca inspersi stomacho applicentur. Si verò nedum ex calida intempe-

Causæ magis particulares. *Loco citato* *Prognostica.* *Curatio si ex calida oritur intẽperie.*

Si simul cũ calida intemperie vitiosi succi redundarint, curatio.

rie; sed etiam ex mordacium biliosorum humorum redundantia cibi fastidium proritetur, priusquam alia adhibeatur curatio, prædictos humores, aut vomitu, aut per aluum reiiciendos curabimus. Per vomitum quidem vbi faciliùs æger vomat, quibus etiã facilior reddi potest, copiosa aqua tepida exhibita sola, aut pauco aceto, seu syrupo aceto, seu syrupo acetoso addito. Satiùs etiam fuerit (vt Paulus & Alexander testantur) si priusquam tepidam exhibueris, humectãtia ægro exhibeas alimenta, veluti ptisanæ cremorem, vel ouorum lutea, deinde exiguo tempore interposito, vomitum prouocaueris. Nanque his sine noxa erit & vtilissimus, vt Alexander inquit. At si difficiliùs æger vomuerit, melius erit materiam ad ventrem prouocare copiosiore temperatoque alimento priùs humectatam. Ita nanque ea purgantibus medicamentis promptè obedire poterit, vt refert idem Alexander. qua etiam ratione aquam hordei pauco saccharo addito exhibere poteris, aut syrupum violaceum, vel ex infusione rosarum, seu de succo cichorij cum eadem aqua hordei, aut cichorij, vel lactucæ, vt humores alterentur, ac cõtemperentur, quibus aliquot vicibus assumptis, purgans medicamentum propinabis: esto autem id quod stomachum non offendat, aut calidam intemperiem augeat. In quẽ vsum vnc.iij. mellis aërij, aut vnc.iiij. syrup. ex pluribus infusionibus rosarum rubearum cum tamarindorũ decocto exhibebis, vel loco prædictorum cassia fistula vtare, & interim si videbitur drachm.j. rhab. vigorati in aqua hordei, aut cichorij macerati, & per colum transfusi prędictis adiicere poteris. Deinde ad ea, quę stomachum ipsum intus, & extra alterant, ac roborant, modò à nobis conscripta redeas, quo etiam tempore miua cytoniorum simplici, ac syrupo ex citri acido vti poteris per se, aut cum aqua hordei, vel cichorij. Item cytonium ipsum saccharo conditum confert, vel eorundem cytoniorum succus cum aceto & melle permixtus modo quo Gal. docet, sexto de sanitate tuen. tribuatur. Qui autem ob frigiditatem cibos fastidiunt, contrariis etiã medendi sunt tum cibis, tum medicamentis, ac reliquis, quæ in victus ratione continentur. Inter cibos vero magnopere commendauit Alexander ius columbę, & vuas passas, etenim ipsę stomacho sunt gratę, contemperantque maligna, & cruda concoquunt, & præter id quod non subitò corrumpuntur, nutriunt. Pro potu quoque vinum vetus, & conditum cõfert. Item decoctum rutæ, anisi, & petroselini. Insuper allia his & alimenti, & medicamenti nomine conueniunt, Paulo & Alexandro testibus. Decoctum etiam cinnamomi, aut piperis ex aqua calida communi conducit, vel etiam ipsum medicamentum, quod inscribitur diatrionpipereon præbebis, aut diacalaminthes dictum. Iis enim si quotidie vtatur is, quem frigidus venter infestat, nihil incommodi sentiet, Galeno auctore, sexto de sanitate tuenda, cap.10. veluti quibus vẽter, aut frigidus est, aut etiam temperatus. Cæterùm, si ad frigus propensior (vt ipse refert) iis aptum medicamentum est, quod diaspoliticon vocant. Ex horum quoque numero est theriaca, quæ cùm stomacho sit idonea, maligna quoque contemperat. Vnde etiam iis (vt Alexander inquit) quos humida recrementa maligna, & praua infestant, rectè hoc antidotum exhibetur, vt vna quoque vice datũ appetitum abolitum frequenter reuocauerit. Conducit prętereà non parum succi absynthij potio, seu

In fine. Si ex frigida intemperie inappetẽtia fiat, curatio.

syrup. ex eo confectus. Cæterùm quibus stomachus nimium refrigeratus est (vt idem fatetur Alexander) etiam medicamenta ex pipere, & gingibere confecta porrigere necesse est, quorum numero etiam id habetur, quod ex malis cotoneis paratur adiectum habens piper, myrrham, aut ligusticum, aut costum, aut pulegium vel satius iuxta Galeni sentẽtiam (eodem sexto de sanitate tuenda) sic componas, Accipies (vt ipse inquit) succi malorum cotoneorum, quę dulciora, maioráq; sunt, ac minus acerba, Strutia in Asia vocata, sextarios Romanos duos, quibus mellis optimi tantundem miscebis, aceti sextarium vnũ & semissem, & cùm super prunas modicè coxeris, & spumam detraxeris, immittes vnc.iij. gingiberis, piperis albi vnc. ij. deinde rursus in simili igne recoques, donec mellis crassitudo existat, qua vtiq; crassitudine stomachica medicamenta pręparari solent, idque maximè dãdum est ieiunis mediocris mystri modo, quanquam nec si à cibo sit sumptum, quicquam lędit. Commodè quoq; dabitur etiam si priùs pransus quispiam ante cœnam id sumpserit, maximè tamẽ tempestiuè id duabus horis, aut tribus ante cibum obtuleris. Verùm si medio temperamento ventres habeant, ita vt nec biliosum excrementum, nec pituitosum congerant, iis piperis, & gingiberis dimidiũ eius, qui prędictus est modi, sat erit. Vt sit piperis vnc.j. gingiberis vnc.ij. quemadmodũ si immoderata frigiditas temperiem vitiat, iis quatuor gingiberis, piperis tres, aut duas & semis vncias iniicias. Hoc nanque medicamentum tum ad appetẽtiam excitandam iis, quibus ea languet, tum ad concoctionem iis, qui parum feliciter cibos concoquunt, vtile est, & in summa ventri robur conciliat. In quauis tamen intemperie dicta, poteris medietatẽ piperis, ac gingiberis assumere, aliàs erit medicamentum admodum acre, vt ipse expertus fui. Quandoque prætereà ex citrio quod cõficiunt medicamentum, non parum prodest cum melle pręsertim. Extrinsecus verò vtendum eis quæ fouere stomachum, & corroborare queunt, veluti oleũ est mastichinũ, de absynthio, nardinum. Poteris item hunc in modum inunctionẽ parare, Recipe mẽthæ siccæ, ligni aloës, singul. scrup.j. mastiches drach.iij. aloës drach.ij. succi absynthij drac.iiij. olei nardini & mastichini ana vnc.s. ceræ quod satis sit, fiat vnguentũ. Vel sacculos componas excipiens menthę vtriusque, ac absynthij cuiuslibet p. vnũ, corticum citri, ligni aloës, masticiches, cinnamomi ana drachm.ij. maceris galangæ ana drachm.j. rosarum siccarum p.ij. omnibus ritè contusis, saccelli figurentur ad formam cuti, qui per se, vel in vinogræco, seu guarneto macerati priùs, applicentur, ac pluries iterentur. Emplastrum quoque conficere poteris ex palmulis, aloë, mastiche, vino, & hordei farina, ac croco, adiectis oleo nardino, ac absynthij succo, necnon ceræ & terebinthinæ parum. Sin autem nedum ex frigida intemperie, sed ex viscosis humoribus cibi fastidium ortum fuerit, ipsos extenuando, incidendo, ac abstergendo medeberis, ea adhibendo, quæ ex oxymelite, seu muria componuntur, vt sunt cappares ex oxymelite parati, oliuæ, quæ ex muria, aut oxymelite condiuntur, ac sinapi cum oxymelite, & aceto comestũ, etsi largiùs detergere volueris, etiã oxymelite Iuliano dicto vtere, Paulo & Alexand. auctoribus, in quem etiã vsum si hæc non suffecerint, ea compositio, quam picram vocant, accommandanda est. Nam acrimonia ac ca-

In fine.

lore eorum, quę in se habet, crassos, ac lentos succos dissecat, ac detergit, Galeno auctore, eodem sexto de sanitate tuenda. Verùm assiduè vti hoc medicamento non licet (vt ipse inquit) sed singulis septem, vel decem diebus eā exhibere poteris pondere drac. j.s. aut drac. ij. exhibitis etiam priùs, quæ iam dictos humores præparare valent, vt mel rosaceum, aut ipsum oxymel, etiam scillinum si opus fuerit, aut id medicamentum, quod ex malis cotoneis paratur, quod mox ex Galeni mente conscripsimus, dabis. Verùm eiusdem nedum drachm. j. sed ij. vel iij. exhibere poterit, & quandoque plus, & demum ea condonanda sunt, quorum suprà meminimus, potissimùm diatrion pipereon, diacalaminthes, aut theriacæ drachm. j. eorum pro qualibet vice tribuens cum pauco vino odorifero, aut aqua mulsa. Hisque conducit (si non difficulter vomat) vomitus, qui cum aqua tepida, & oxymelite proritetur. Insuper & aliis medicamentis conscriptis extrinsecus vtare, ac exercitiis, & frictionibus valentissimis, quin etiam & digitorum in os immissione stomachus turbatur sępè ad excipiendos cibos est conuersus ex Pauli, & Aëtij auctoritate. Quare hoc ipsum tum ante curationem tum post eam est faciendum. Euomuntur enim aliquando biliosa, aut pituitosa quædam, quæ perditi appetitus in quibusdam sunt causa, atque ita ab hac accessione eos liberabis. Si verò ex virium imbecillitate appetitus perditio contingat, considerare oportet qualis intemperies vires exoluat & per contraria eā ipsam corrigere. At si propterea quòd suctio non sentitur, cibi fastidiū accidat, cerebro, aut neruis ab eodem ipsi stomacho distributis, prospiciendum erit, & cognita eiusdem causa, eam priùs auferre necesse est. Si autem propterea quòd totum corpus plenum existat, eiusdem corporis inanitione non peracta inappetentia fiat, idem vacuandum est, diuersimodè tamen pro varietate redundantis succi, quo casu etiam valentiores exercitationes cōferunt, iis etiam quæ cutem rarefaciunt, vtpote balneis, ac frictionibus vti oportet, vbi ex cutis densitate eadem inanitio non fiat. Cæterùm, si ob alicuius visceris inflammationem, aut obturationem appetentia deperdatur, illius etiam habere curam conuenit, vt inquit Aëtius. At si ex vlcere in stomacho, aut ventriculo existente ortum ducat inappetentia, ab omnibus acribus & cibis, & potionibus abstinere oportet, ac vti medicamentis, quæ leniunt, puta sorbitionibus ex oleo, tum iis quę ex amylo, lemnia terra, & lacte, vel quæ melle paucissimo conficiuntur, vt quæ purgent citra rosionem ex Pauli decreto Extra verò ex palmulis, & cydoniorum carne & polenta epithema facies, & ceratum ex melino vel rosaceo cum ammoniaco, & thure.

cap. 10.

Περὶ δίψης σφοδρᾶς. *id est, De immoderata siti.*

CAPVT LXV.

IN POTIONIS appetentia totidem quoque fiunt symptomata, quot accidunt circa cibi appetentiam, atque iis etiam similia Galeno auctore primo de causis symptomatum. cap. 7. Nanque interim abolitum omnino est desideriū potus, quandoque verò diminutum, quæ quidem ex eisdem causis ortum habent, excessu, defectuque dūtaxat differētibus, de quibus sypmtomatibus modo tractare non intendimus, verùm de ea potionis appetentia mentionem faciemus, quæ vitiosa est, & ad portionem se habet cum ea, quæ circa alimentū est praua, aliquando quidem immodicum postulans potum, interim verò alieni per eam desiderantur, perinde ac cibi. Hoc symptoma siue ingentem, siue immoderatam, siue vehementem sitim appellabis, perpetuo in eo venter, & præsertim eius os affectū erit, vt liquet ex Gale. cùm primo de causis symptomatum, tum sexto de locis affectis. Quanquàm non semper primariò ipsum afficiatur, sed quandoque per consensum, vel iecinore, & maximè sima eius parte, vel pulmone; vel mesenterij venis, seu ieiuno inflammatis ex sententia eiusdem Galen. præcitato libro sexto de locis affectis, & Alex. cap. 8. lib. 7. Dignosces autem cùm per consensum ab aliqua prædictarum partiū inflammatione os ventriculi fuerit affectum ex propriis signis inflammationem earundem partium. At si primariò oblæsum sit, nullum tale apparebit indicium inflammationis prædictarum partium. Quòd verò os ventriculi in hac affectione oblæsum sit, ex eius etiam proprij muneris offensione (quod quidem appetentia cùm cibi, tum potus est) cuilibet patere poterit. At quòd ingens sitis sympt. sit in genere noxæ functionum, atque ipsius appetentię deprauatæ, luce clarius est. Nec pro eius symptomatis notitia alia conscribenda sunt indicia, cum res ipsa ex laborantium relatione patefiat. Quanquam non semper vnum sectetur oris ventriculi morbum. Nanque aut ventriculus calida, aut sicca, aut vtraque intemperie affectus est, & maximè os ipsius, vt idem Galenus inquit præcitato sexto de locis affectis. Et propterea tum ipse lib. primo de causis symptomatum, & primo de simpl. medicam. facult. cap. 30. tum etiam Aëtius libro quinto cap. 119. & libro 9. cap. 4. ac Paulus libro secundo, c. 52. & Alexander eodem cap. 8. libro 7. sitim oriri testati sunt aut ob penuriam humiditatis, aut ob abundantiam caliditatis. Verùm nedum ex nudis hisce intemperiebus, sed cum vitiosis quibusdam coniunctis humoribus, qui salsi, aut biliosi sint, ventrem mordentibus excitari poterit quandoque, testante Galeno, primo de causis symptomatum. Nec mirum si ab eis potio magis, quàm cibus appetitur. Nam præter quàm quod ab iis calefiat, sicceturque ventriculus (vt ipse refert) quæ vtique causæ sunt, etiam liquari, fundique tum in eo, tum venis succos contingit. Fundendorum autem succorum symptoma, ea quibus continentur, implet: quemadmodum contra frigiditas vacuat. Desiderantur etiam prædictis succis in ventris tunicis redundantibus alieni potus quandoque, perinde vtique ac cibi, pro dominantis vitiosi succi ratione. Atque hoc quidem in longo tempore iis, qui vitiosa victus ratione sunt vsi, superuenit. Aliquando autem & immodica sitis ex naturali humido ipsius oris ventriculi in eo veluti feruente oritur, vt patet eodē primo de causis symptomatū, id quòd etiam fieri nequit, nisi ab excedente eiusdem oris ventriculi caliditate. Et propterea non ab re decretum est à iam dictis auctoribus præcitatis locis, necnon & à Galeno iterum aphorismo 19. quarti libri, ingētem sitim aut ob humoris inopiam, aut ob caloris copiā, aut propter vtrunque excitari. Nec admodum difficile erit dictas causas interstinguere. Nam si ob humoris inopiam excitetur, tum ex infirmi loquela, tum ex iis quæ præcesserunt facilè percipies, vtpote si ex defectu potus sitis aduenerit, aut ab ea affectione, quam diabetem nuncupant, seu ex aliqua

Quæ pars afficiatur in immoderata siti.
1. de caus. sympt. cap. 7.
6. de loc. affe. cap. 2.
6. de loc. affe.
Loco citato.
Quis affectus præter naturā sit. Ingentis sitis causæ.
6. de locis affe. cap. 2.
1. de caus. sympt. c. 7.
Loco citato.
Citato cap.

copiosa euacuatione præcedente orta fuerit. Poterunt & eiusdem esse causa ij, qui pertinaciter sibi sustinere sitim imperauerint, aut in nauigio ex aquæ dulcis defectu marinam biberint. Verùm si ob caloris copiam ea fiet citra acrium humorum redundantiam, præter immodicam sitim excedentem, in ventriculo sentient laborantes caliditatem. Id autem contingit interdum ex alicuius medicamenti assumptione, quod calidum, acre, ac mordax fuerit. At si ex caliditate, & siccitate simul copulatis quidā siti premantur in febribus ardentibus, & adurentibus omnibus, ac æstate, & graui æstu laborabunt. Etenim in his præsertim febricitibus caliditas multa est, & siccitas succedit, multa humiditate per violentiam febris consumpta (Aëtio teste eodem cap. 119. libri quinti.) Si autem simul cum caliditate vitiosi adsint succi redundantes salsi, aut biliosi, haud difficulter ex iis, quę pręcedenti cap. diximus, interstinguere poteris, pręsertim ex oris sapore diuerso, salso, aut amaro. Quanquam si salsi humoris copia in ventre fuerit cōgesta (quemadmodum accidit in aquæ intercutem affusionibus) aut pituita salsa ventri illita inhæserit (vt Galenus fatetur primo de simplicium medicamentorum facultatibus cap. 30.) ex caliditate simul cum humiditate coniuncta sitis orta erit. Si autem biliosi redundarint succi, à calida & sicca ventriculi dispositione sitis proueniet, cùm talis fuerit naturæ is succus. Fiunt quoque nonnulli sitibundi ex immodico vini meracioris potu, præsertim veteris, ac ciborum calidorū esu, & qui quandoque viperas deuorarunt, aut qui vinum, in quo talis serpens fuerit mersa, biberunt non ob aliā causam, quàm earum aliquam, quas suprà diximus. Verùm ne quis decipiatur, animaduertendum nos ingentis sitis, quæ in ægris excitatur corporibus, & non exiguæ, modicæ, seu superficialis, quæ in sanis quandoque corporibus oriri consueuit, verba fecisse. Nanque licet ea ob siccitatem etiam, aut caliditatem fiat, tamen neque à toto corpore, neque ex magno ventriculi partium affectu excitatur, Galeno auctore sexto de morbis vuulgaribus. Sed (vt ipse inquit Erasistrati auctoritate) arescentibus, aut incalentibus locis illis, per quos ab ore ad ventriculum humor delabitur, fieri consueuit. Et propterea si arescentibus locis illis fiat, somnus remedio est, corporis penitioribus, atque iam dictis locis madefactis, vtpote per somnum sanguine ad interiora delapso (vt ipse inquit Galen.) vel quia idem somnus humores concoquit, vt testatur Aëtius. Verùm si ob caliditatem iam dictarum partium superficialis sitis aderit, atque à somno expurgefactis, vigilantibus facilè sedabitur. Calescunt enim dū in stomacho cibi concoquuntur, calido quodam halitu ad eas partes delato, quæ caliditas cùm in vigiliis circa superficiē expanditur, à tali siti facilè liberantur, euanescente siquidem calefactarum partium caliditate. Verùm si ob comestorum, epotorumq́ue calorem ventriculo excalfacto, à somno siticulosi fiant, absque externo subsidio per vigilias sitis nō sedabitur, & propterea Hippocrates eodem sexto de morbis vulgaribus, dicebat, siti superficiali somnus medela est. Siti verò ex somno, vigilia quibusdam, & aphorismo 27. quinti libri, qui noctu bibere appetunt (inquit) iis admodū sitientibus si superdormierint bonum. Neque enim omnibus à somno excitatis ab eodem affectu sitis oboritur. Verùm ingentis sitis, de qua modò sermo habetur, non paruifacienda curatio est, cùm si nimium inualescat, ex ea ægri perire poterunt, quemadmodum Galenus nonnullos vidit immodicè sitientes perire ex diuersis causis, ac modis quoque diuersis, vt patet apud eundem præcitato libro primo de causis symptomatum. At pro eius curatione non semper refrigerantibus, humectātibúsq; vtendum erit, sed vbi causam accuratè distinxeris, atque internoueris, ita tandem congrua adhibēda curatio est, Alexandro teste pręcitato c. 8. lib. 7. & proinde iis, qui ex siccitate sitiunt, humectantia conueniunt, ita vt aër humidior consueto eligatur, temperatus tamen in calore, & frigore. Somnus solito longior conuenit, nanque hoc duntaxat curari hæc sitis consueuit. Quies etiam præcipienda erit. Nam & ipsa ex accidenti humectat, saltē seruās humiditatem, eam scilicet, quę ex cibo prouenit, nō exsiccans, vt patet apud Galenum commēto aphorismi 13. quarti lib. cibi quoque, & potus humidiores sint. Et si ex immodica euacuatione fuerit siccitas orta, erunt cibi eligendi nedum humidiores, sed qui multum, ac promptè nutriant optimique alimenti, & qui faciliùs concoquantur, veluti contusa, seu iura ex carnibus gallinarum, aut pullorum, ptisana, seu eius cremore adiecto. Potus sit aqua, aut vinum album, tenue, subastringens multa aqua permistum. Si verò ex defectu potus fuerit excitata, abundanter iis tribuendus erit, viribus consentientibus. At si ex diabetica dispositione, ea curanda erit. Verùm vbi ex caloris copia orta sit sitis, si ob caliditatem eduliorum, aut ob multum vini meracioris potum excitata fuerit, medela est, frigidę potus, Galeno teste sexto de morbis vulgaribus, & Aëtio præcitato cap. 119. libri quinti. Similiter & ex eiusdem Aetij auctoritate, vbi longo iam tempore stomachus æstuat, radicis dulcis succus potatus auxiliatur, atque ipsa etiam radix ex aqua item pampinorum vitis, cremor, & portulacæ succus, vt apud eundem patet cap. quarto libri noni. eodem pacto cucumeris satiui semen commanducatum, vel decorticatum, & tritum, & ex aqua potatum. Nec minùs prodest tum lactucæ, tum portulacæ semen manducatum, & ex aqua potatum. Vniuersa autem victus ratio in his ad frigidum vergat. Vbi verò cum caliditate coëat humiditas, & propterea sitis fiat, optima eius medela acetum est, vt Galenus inquit, primo de simplicium medicamentorum facultatibus, cap. 30. Poterit insuper & eisdem exhiberi mali medici, seu limoncelij succus cum aqua frigida, item malorum cytoniorum, vel pampinorum vitis, vel mali punici succus sorbitioni per se, aut cum aqua datus confert. At vbi ex calore simul, ac siccitate sitis fuerit orta, optima medela est (Galeno teste ibidem) acetum vt quod strenue refrigeret, & quouis expeditè permeet, & aqua, quæ suprà quàm quod refrigeret, omnium sit vel humidissima. Nihil enim est aqua humidius (vt ipse inquit.) Componi autem inter se debent, vt facilè potari possint, dico acetum & aqua. Id quod ex sumentis gustu, & non nostro iudicium facere oportet, rati tunc fore conuenientissimum, & proinde etiam vtile, cùm eidem fuerit iucundum. Ab extra verò conducit sanguinariæ, intybi, sonchi, pampinorum vitis, seu portulacæ succus cum aqua rosacea, ac pauco aceto permixtus, si frigidus stomacho adhibeatur. Vniuersa verò victus ratio frigida, & humida præcipiatur. Verùm si in febrientibus sitis accidat, lenimenta quædam sitis excogitanda sunt, ex Aetij

Commen. 4 commen. 23

Citato lib. 5. cap. 119.

Loco citato.

Prognostica.

Cap. citato.

Curatio.

Loco citato.

Sitis curatio in febrientibus.

Lib.5. cap. 119.

ex Aëtij ſententia, quandoquidem & menſuram, & tempora potus decernere oportet. Nam ſi ſine detrimento bibere poſſent ægri quando vellent, hanc ſane ſitis medelam ſtatim amplecterentur, ſed quoniam intempeſtiuè ſumptus potus non ſolùm ſitim non extinguit, ſed etiam contra auget, propterea non ab re, eadem (vt diximus) lenimenta ſitis excogitanda ſunt, quibus oportet vti in principiis, ac exacerbationum augmẽtis, quo tempore potus prohiberi debet. In vigoribus autem primùm per gargariſmos, & collutiones oris ſquallorem corporis mitigare oportet. Deindè declinatione incipiente potum dare. In remiſsione verò etiam nolentes aliquando cogendi ſunt, vt potum aſſumant. Mitigare itaque oportet hanc ſitim per irrigationem capitis ex oleo frigidiſsimo, vel roſaceo, Paulo & Aëtio teſtibus, optimè etiam facit (vt inquit Paulus) nigræ lactucæ ſemen commanducatum. Ad hæc cucumeris ſemen in ore retentum, vel portulacæ viridis ſeminis, ſimiliter & peponis, ſuccique radicis dulcis, & tragacanthi ſingulas partes æqualeis aſſume, & cum ſaccharo ad fabæ magnitudinem reducito, ac vtere. Aut ſeminis cucumeris ſatiui excipe drach. iiij. tragacanthi drac. ij. tragacanthum cõtundito, & cribrato, ſemen vero conterito, & cum crudorum ouorum recentium albumine, ac ſaccharo catapotia formato, & ex his vnum ſub lingua tenẽdum exhibeatur, vt paulatim diſſolutum deglutiatur. Adieci autem ſaccharum his medicamẽtis quo iucũdiora fiant, quod in aqua roſacea diſſoluatur. Conducit etiã melonis indi ſemẽ, aut eiuſdẽ parua fruſtulam, eius ſubſtantiæ, quæ eſt inter externum corticem, & internam medullã, ſi in ore detineantur. Ex ſucco etiam malorũ punicorum, vel pampinorum vitis, aut cytoniorum cum aqua permixtis, in acceſsionũ vigore, gargariſmi, & oris collutiones faciendę ſunt. Pariter & ex vino albo aquoſo multa aqua permixto. At in declinatione exacerbationum vbi incœperit, ac in earum remiſsione potum dare conuenit aquæ frigidæ vbi omnia conſentiant, ſeu pauco aceto adiecto, vt diximus, ex Gale. ſententia, vel vnc. iij. ſyrupi acetoſi ſimplicis; aut ex oxyſaccharo aſſumas, ac frigidæ permiſceas, vel vt tutiùs exequaris non aquæ frigidæ, ſed aquæ hordei miſcebis. Verùm vbi vitioſus quiſpiam humor in ventriculo contineatur, bilioſus ſi fuerit, ac prædicta refrigerantia, & humectantia nõ ſuffecerint, ita vt ex eiſdem alteretur, ac contemperetur, per vomitum vacuari procurandum eſt, cum his, quæ præcedenti cap. diximus, modo laborans non difficulter vomat. Nam ſi difficulter vomuerit, per inferiora purgandus erit lenientibus duntaxat medicamentis, vtputa caſsia fiſtula, melle aëreo, ſaccharo, violaceo, aut ſyrupo ex pluribus infuſionibus violarum, vel roſarum cum tamarindorum decocto. Deinceps, quæ diximus medicamenta intus, & extra ſitim arcentia, propinentur. Pariter ſi pituitoſus, ac ſalſus fuerit is qui redundat ſuccus, quæ abſtergunt, ac repurgant eundem humorem, offerre conuenit, veluti eſt ptiſana ac eius cremor, radicis glycyrrhizæ decoctum ex aqua, ac ipſummet roſaceum mel, ſeu diluta aqua mulſa, & vbi hæc detergere non valuerint, quæ purgant adhibeto, caſsiam videlicet fiſtulam cum trochiſcato agarico, aut diacat. & deinde ad ea, quæ ſitim arcent, præſertim ex calida, & humida affectione ortam, præbenda te conuertas. Huiuſmodi ſitim à ſalſa pituita ortam nouit Alexander per ſalſos cibos (vt ipſe inquit) finitam fuiſſe. Quæ verò ſitis ex inflammatione oritur, cuiuſuis prædictarum partium curata inflammatione ſedabitur.

Περὶ λυγμοῦ. *Id eſt, De ſingultu.*

CAP. LXVI.

Singultus quid ſit.

Ritur interim veluti conuulſiua oris ventriculi affectio, ſiue ſtomachi conuulſio quędam, quæ à Græcis λυγμὸς, quandoque autẽ ab Hippocrate λύγξ dicitur, à Latinis autem ſingultus nuncupatur, qui motus quidam eſt vehemens, ac violentus ſtomachi, quo rem infeſtãtem expellere conatur, vt ex Galeni ſententia liquet, cùm tertio de cauſis ſymptomatum, cap. 2. tum commento aphoriſmi 39. ſexti libri. Hic quidem motus (licet eiuſdem generis ſit cum vomitibus) fortior tamen illis, ac vehementior eſt, cùm per eum ſtomachus appetat, ac conetur eorum aliquid expellere, quæ in ipſo continentur. Non ſiquidem in eius latiori ſpatio, ſed in ipſo ventris corpore, atque ea, quæ ſunt in ipſius ore penitiora, at quòd ea quæ veluti abſorpſerit ſtomachus, ſeu ventriculi os, quæ quidem per ſingultum excernere tentat ventriculus ipſe, vehementiori motu indigeant, vt expellantur, quàm ea, quæ in capacitate ventris continentur, & per vomitum expelluntur, omnibus ferè clarè patet, mediocris itaque in vomitibus erit ſtomachi motus, ſiquidem per vomitum ea duntaxat appetit expellere, quæ in ventriculi ſpacio latiori continentur, fortior autem, & vehementior in ſingultu, cum ea, quæ ſunt in ipſius ore penitiore, atque in ipſo ventris corpore infarcta, expellere tentat ventriculus, vt liquidò conſtat apud Galenum præcitato libro tertio de cauſis ſymptoma. cap. 2. & commento aphoriſ. 39. ſexti libri. Valeant ergo Arabes, & eorum doctrinam ſectantes, qui contrarium ſentiunt. In hac affectione quòd os ventriculi affectum ſit præcipuè, patet apud Galenum tum præcitãtis locis, tũ etiam tertio, & quinto de locis affectis, cùm pars hæc, vt ſæpiùs diximus, exactioris ſit ſenſus, quandoque ex eiuſdem Galeni ſententia commento aphoriſmi tertij libri ſeptimi, nedum os ventriculi, verumetiam totus ventriculus ipſe. Nonnunquam etiam & pars ea, quæ propriè ſtomachus appellatur, gulam nominant, affici poteſt, licet non adeò exactioris ſit ſenſus. Affectio hæc cùm contineatur ſub communi genere motuum illegitimorum, ſeu deprauatorum, vt liquet ex Galeni libro ſecundo de cauſis ſymptomatum, cap. 1. & maximè eorum qui à facultate fiunt, à cauſa tamẽ præternaturali irritata. Propterea nulli in dubium venit, quòd ſymptoma ſit, in genere noxæ functionum naturalium ipſius ſtomachi deprauatarum. Nanque non vnius duntaxat facultatis opus, ſeu deprauatus motus eſt, ſed duarum ex eiuſdem Galeni decreto præcitato libro tertio, de cauſis ſymptomatum, cap. 2. nempe expultricis, & retentricis. Miſcentur etenim tum morbi, tum ſymptomata interdum tam expultricis, quàm retentricis facultatis, vt ipſe refert. Verùm primùm quidem expultricis motus eſt non legitimus, ſecundo loco retentricis, ac complectentis facultatis eiuſdem ventriculi, vt ipſe Galen. inquit. Qua ratione nemo inficias ibit nos ipſum dixiſſe illegitimũ eſſe motum expultricis ventriculi facultatis, cùm eiuſdem primò noxa ſit, ſecundariò verò ipſius reten-

Quibus ſingultus à vomitu differat.

Vide Auic. lib. 3. fen. 13. trac. 5. c. 19

3. de locis aff. cap. 7

5. de locis aff. cap 6

Quæ pars in ſingultu afficiatur.

Quis affectus præter naturam ſit ſingultus.

tricis. Primò nanque per hunc prauum cupit ventriculus, media expultrice facultate, id quod contristat reiicere. Secundariò verò cùm prauè venter singultit, retentrix quoque facultas oblæditur, cùm prauè & non naturaliter cibos complectatur: propter eundem illegitimum seu conuulsiuum ventriculi motum, (siquidem conuulsio in totum non est, sed veluti conuulsio quædam & ambarum virtutum commune symptoma) vt eidē Galeno placuit, idque non ab re, nanque conuulsio solis accidit musculis, ventriculus autē, nec stomachus musculus est. Sed in hac affectione simili tum affectu, tum motu mouentur, eis quibus instrumenta respirationi seruientia per tussim ex intemperie ortam, omnibus nimirum ventriculi partibus, quod contristat expellentibus.

Bifariā posse singultus generari. Quòd vero ob geminam causam excitari possit ab Hippocrate decretum est aphorismo 39. sexti libri. Inanitionem, inquam, vel repletionem, veluti & ipsâ conuulsio propriè dicta. Illud idem confirmauit Galenus commento aphorismi 13. eiusdem sexti libri. Quanquam magna ex parte à plenitudine, rarò autem ex inanitione fiat singultus, vt ipse inquit. Hos sectati sunt Paulus, libro secundo, cap. 56. Alexander cap. 15. libri septimi, & Aëtius libro nono, cap. 5.

Dubiū aduersus Hipp. Verùm circa hanc Hippocratis sententiam hæsitare videtur Galenus libro octauo, de compositione medicamento. secundum locos cap. 3. asserens quòd ipse in conuulsione tertiam aliquam causam supra euacuationem, & repletionem nondum reperit, singultum autem sine his fieri vidit, vtpote ex acribus humoribus, aut serosis, & medicatis stomachum mordentibus, quos vbi vomitu reiecerint, statim singultu liberantur. Quinetiam ex deuorato pharmaco ex tribus piperis generibus constāte, vel ipsomet pipere tenuiter cribrato, si statim vinum posteà biberint, & præsertim calida aqua temperatum, omnino singultiunt, calore quidem potus piper ad interiora deuehente, sua verò acrimonia ipso ventriculum molestante vt ipse Gal. refert præcitato commento aphoris. 39. sexti libri, ex quorum numero ipse erat, vt patet tum præcitato libro octauo de compositione medicamentorum secundū locos, cap. 3. tum tertio de locis affectis, cap. 7. Amplius & à cibo in mordacem qualitatem corrupto, quinetiam ex rigore, seu frigiditate oris ventris singultus excitatur, vt ipse refert, quanquam etiam asserat dignum consideratione esse, num ob nimiam euacuationem fiat singultus, veluti & conuulsio. Id tamen admittendum erit, ex Hippocratis auctoritate, quamuis rarò accidat. Ex quibus liquet non solùm ex repletione, & inanitione singultum fieri posse, verumetiam ex nonnullis aliis causis morsum ipsi ventriculo inferentibus, ob immodicam videlicet caliditatem, vel frigiditatem. Quod verò vehemens caliditas, atque frigiditas morsum inferāt, ac media continui solutione, dolorem proritent, liquet ex Galeni 4. de simplicium medica. facultat. cap. 1. quamuis vna erodendo, reliqua verò diluendo id efficiat.

Resolutio. Quòd etiam præter inanitionem, & repletionem iam dictæ causæ singultum excitare valeant, cōfirmatum est à Paulo Aëtio, & Alex. præcitatis locis, verùm ne calumnia Hippoc. aliqua tribuatur, ac de insufficientia damnetur, nec Gale. & reliqui iam dicti auctores vt superflui condemnentur, dicere possumus primò Hippocr. præcipuas vniuersaleis, ac maximas tantùm causas recensuisse ipsius singultus, quæ sunt inanitio, & repletio, reliquas verò particulares tanquam manifestas omisisse, quas demum Galenus, & reliqui particulatim enarrarunt. Vel rectiùs dicamus, quòd quamuis plures esse possint particulares singultus causæ præter repletionem & inanitionem, cunctæ tamen ad eas reduci possunt. Nanque cùm omnes morsus ratione, vt diximus, ipsum efficiant, aut calfacientes causæ erunt, ac humores calidi, acres, & mordaces, & sic quisnam vereatur quòd vim habentes exiccandi, dicere poterimus, ex inanitione singultum fieri ex talibus causis? Quemadmodū ipsemet Galenus decretum reliquit aphorismo primo quinti libri, vel non calfacientes, sed infrigidantes ventriculum ipsum immodicè, propterea singultum excitabunt, quo casu quis etiam verebitur quòd singultus hic reducetur ad eum, qui ex plenitudine oritur? Nam cùm rigor, & frigiditas omnia neruosa corpora efficiant ad difflandum difficilia, sunt causa vt hæc repleantur, atque ideò singultus inde existant, vt testis est Galenus commento aphoris. 13. sexti libri. Non itaque defecit Hippocrates in narrandis causis singultus, nam considerata rei natura, duæ duntaxat vniuersales (quas ipse refert) erunt. Nec de superfluo Galen. & reliqui cōdemnari possunt, vt qui speciatim magis, ac manifestas causas præter inanitionem, & repletionem conscripserint, licet ad easdem reduci possint cunctæ, quæ dictæ sunt, vt reliquæ, quæ ab aliis narrātur: quemadmodum si in febribus singultus fiat, stomacho præsertim, aut aliquo alio viscere inflammato. Tot itaque singultus causæ esse possunt particulares, licet vniuersales tantum duæ sint. Quę omnes particulatim facilè dignosci queūt. Nam si ab inanitione excitetur, ex præcedentibus causis inanientibus, vt immodico sanguinis fluore, aut alui profluuio, seu reliquis huiusmodi dignoscere valebis. Si ex repletione, aderunt & plenitudinis signa, sic si ex acribus humoribus, & medicata qualitate præditis, eorum signa aderunt, & vbi vomitu eos reiecerint, statim à singultu liberantur, veluti etiam si ex cibo corrupto in mordacem qualitatem aliqui singultiant, hi quoque à vomitu statim liberantur. Similiter ex rigore oris ventris, aut ob eiusdem partis frigiditatē, vel ex deuorato pharmaco ex tribus piperis generibus singultire contingat, ex relatione ægri facilè percipi poterit. Quamuis pueris maximè ob corruptionem alimenti in ventre, aut ob eiusdem partis frigiditatem singultus accidat, Galeno teste, octauo de composit. medic. secundum locos, cap. 3.

Prognostica. Frustra itaque conterendum tempus erit in narrandis aliis signis causarum singultus, cùm promptè quælibet earum percipi poterit, tum ex ægroti sermone, tum etiam ex iis, quæ suprà diximus.

Curatio, si fiat ex inanitione. Verùm singultus ex inanitione si fiat, siue ex immodico sanguinis fluore, aut ex nimia purgatione, semper malum erit, Hippocrate auctore, aphorismo tertio & quarto quinti libri. Nec minùs & malum erit vbi à vomitu singultus excitetur. Indicat enim vel cerebrum neruorū principium, vel ventriculum pati non mediocrem inflammationem, ex sententia Hippocratis & Galeni aphoris. 3. septimi libri. Similiter & malum erit si ab ileo singultus fiat, vt liquet apud eundem Hippocr. aphoris. 10. pręcitati libri septimi. At si singultus in altiore sopore, aut animi deliquio, aut tetanis obortus fuerit, mortem non longe abesse præsagit, vt inquit Aëtius: & singultu tamē correptum sternutatio superueniens liberat, inquit Hippocrates,

aphorismo 13. libri sexti, quando scilicet ex plenitudine fiat, vt Galenus exponit. Vbi autem ex euacuatione ortus fuerit singultus, curabitur per alimenti conuenientis assumptionem, & per ea quæ defectum explent, eodem Aëtio teste. & si perseuerauerit adhuc immodicus sanguinis fluor, aut alui profluuium eisdem prospiciendum erit, iis maximè cōducit oleum amygdalarum dulcium potū per se, aut cū aqua tepida, pariter & ptisanę cremor per se, vel cum contusa pullorum carne. Si verò ex frigiditate, calfacientibus curari debet (Galeno & Aëtio testibus) tum cibis, tum medicamentis. Quapropter in potu ruta cum vino exhibēda est, aut apium, cuminum, calamintha, asarum, pulegium, dictamū, aut nardus celtica, quodlibet eorum per se, aut simul mixta in aqua mulsa decocta, vel etiā seseli, & daucus, seu castorium ex Galeni Aëtij, & Pauli sententia, vel syrup. de mentha, seu è corticibus citri paratū exhibe. Interim quoque drach. j. diacalaminthes, aromatici rosati, aut diarhodon, seu diacinnamomi cum exiguo vino, aut aqua mulsa præbebis. Foueri etiam extrinsecus debet stomachus oleo, in quo ruta, cuminum, & absynthium sint decocta, vt idem Aëtius inquit. Insuper oleo mastichino, nardino, costino ab extra vti poteris, similiter & saccelli parentur ex vtraque mentha, absynthio, calamintha, ac pulegio ana p. j. macere, caryophyllis, cinnamomo ana drach. ij. corticibus citri, ligno aloës, & chia mastiche ana drach. j. contusis omnibus saccelli formentur, ac calidi per se, seu parum inspersi vino albo odorifero applicentur. Quòd si simul cum frigiditate, frigidorum, viscosorúmque humorum copia adsit, extenuantibus, & incidentibus vtēdum est, Alexandro auctore, inter quæ summoperè acetum scillinum approbat, ac ipsum oxymel scillinū. Paulus verò, ac Aëtius eis, qui integræ sunt ætatis drac. j. castorij ex posca potui tribuunt, quinetiam & ipsum forinsecus (vt aiunt) impositum cum oleo sicyonio, aut antiquo commodum existit. Denique (vt Paulus refert) spiritus retentio potens est remedium. Ab extra verò vsus (vt inquit Trallianus) fuit castorio, styrace, & mastiche, oleo ipsa incoquens, agitabátque inter coquendum oleum ruta, & ex eo stomachum vehementer fouebat, & vbi hæc non suffecerint, per vomitum modo dicti succi vacuandi sunt, præsertim si facilè vomant, qui etiam iuuari poterit, ex potu aquæ tepidæ cum oxymelite, etiam scillino si opus fuerit. Et si ægrè euomant, per inferna ex hiera, & agarico (nisi quid prohibeat) vel tutiùs per clysteres purgabis, qui ex eodem agarico, & hiera, rosaceóque melle diacatho. aut medicamento ex dactilis parari poterunt, oleo, & sal adiectis cum mercurialis, caricarum, florum chamęmeli, foliorum betæ, ac maluarum decocto. Curat item sternutatio singultum à plenitudine ortum, Hippocrate, & Galeno testibus præcitato aphoris. 13. sexti libri. Nam violento opus est motu, vt veluti concussæ ipsum efficientes humiditates difflentur, atque euacuentur, hoc autem facit sternutatio (vt Galenus inquit) pariter & vomitus sufficiens erit ipsius medela, vt liquet eodem octauo de compositione medicament. secundum loc. cap. 3. Qua ratione etiam ex Aëtij decreto, cōfert extremarum partium adstrictio, cōpresio spiritus, vociferatio concinna cum plurimo clamore, deambulatio longa, & concitata, gestatio, atque adhuc magis equitatio, & cucurbitulæ cum plurima flamma pectori, stomacho, & dorso affixæ. Vbi verò ob caliditatem, mordacémque acrimoniam singultus fiat, primum vomitum reperiemus sufficientem medelam, Gale. & Aëtio testibus. Quod si excrementa rodentia, & corrupta fuerint, iis vtendum esse constat (vt inquit Trallianus) quæ contemperant, & simul id quod rodit, abstergere possunt. Quapropter temperata aqua, & pane ea imbuto, ac copiosa ptisana vtendum, item pisciculo aliquo, qui aceti paulū habeat, & pullis columbarum. Obtunditur etiam dictorum excrementorum mordacitas, si intybi succus fuerit potatus, item cucumeris semen decorticatum, tritúmque bibitum, & lactucæ semen, eodem modo: adhæc portulacæ succus potatus, ipsáque portulaca in cibo sumpta, & myxarum decoctum in potu acceptum, maximéque omnium tamen præstat (vt inquit Aëtius) lac recens mulctum, potatum, id verò sit asininum, aut caprillum: adhuc exhiberi poterit vtiliter syr. violaceus, ex nymphæa, de papauere, ac de infus. rosarum, seu de succo cichorij. Conducunt etiam pariter & hæc, si ex cibis in mordacem qualitatem corruptis aliquis singultiat, priùs tamen præcedente vomitu, vt diximus. Sic etiam si singultus fiat ex serosis quibuscunque, & medicatis humoribus, stomachum mordentibus. Verùm vbi mordacitas ex iis non alteretur, abstergatur, ac discutiatur iis quæ sensus stupefactionem inducunt, vti opus erit ex eiusdem Galeni, & Aetij decreto. In quem vsum drac. j. medicamenti Philonij Persici, aut Romani exhiberi poterit. Quanquam ipsi pharmacum quoddam mixtam quandam facultatem habens alterandi, discutiendi, attenuandi, ac resiccandi, & sensum obtundendi conscribant, quo etiam, si videbitur, vti poteris. Nam Galenus præcitato libro 8. de comp. medic. secundum locos, nedum idem medicamentum Asclepiadis auctoritate conscripsit, sed particulatim quodlibet medicamentum simplex, quod in ipso ingreditur, exposuit, ac eius vires examinauit. Ab extra verò oleum rosaceum, citoniorum, de papauere, ac ex nymphæa applicari poterunt quodlibet eorum per se, aut cum aliquo aliorum permixtum, adiiciens solani, aut portulacæ, lactucæ, seu intybi succum, nec non aceti parum. Verùm si ob ipsius ventriculi, aut alterius visceris inflammationem singultus fiat, ex eiusdem inflammationis curatione sedabitur. Id verò ex iis quæ paulò pòst dicemus, patebit. Similiter si fiat ex spiritu flatuoso, eis quæ ipsum discutiunt intus, ac extra adhibitis soluitur. Consultò etiam prætermisimus particularem victus rationem singultus, prout diuersa exigebat eius causa, ne nimiùm prolixi essemus, tum quoniam studiosi ex iis, quæ diximus in aliis stomachi affectionibus pro causarum diuersitate petere poterunt.

Si ex frigiditate. — *Si ex frigidorum humorum copia.* — *Curatio singultus à caliditate orti.* — *Cap. 3.*

Περὶ ὑπτιασμοῦ, ἀνατροπῆς, ναυτίας, ἢ ναυτιάσεως καὶ ἐμέτου. *Id est, de supinitate, stomachi subuersione, nausea, & vomitu.*

CAP. LXVII.

QVAMVIS venter cum pro naturæ lege se habeat, trahat quidem ad se supernè per stomachum, deorsum verò excernat, tamen cum ab aliquo, quod morsu, ponderéve contristet, vexatur, eiicere id statim cupit, & quocunque vergit, id quod offendit, eo abutitur ad expulsionem, & interdum si toti ipsi ventriculo talis affectus con-

tingat, vtroque etiam eius ore vtitur ad expellendum, Galeno teste tertio de causis symptomatum. cap.2. Non ab re itaque in hoc expulsionis conatu, in eo plures excitari possunt deprauati motus, ac symptomata expultricis eiusdem ventriculi facultatis. Verùm nos posthabitis his, quæ proueniũt, cùm venter eiicere cupit per infernum os in pyloro existens, quoniam de his infra pertractabimus, de eis mentionem faciemus deprauatis motibus expultricis facultatis ventriculi, qui (præter iam dictos) ipsi accidunt, cùm cupiat id, quod contristat, excernere per supernum os in gula existens. Ij autem plures sunt, prout diuersimode offensus ventriculus ipse à diuersis fuerit. Nam quidã est, qui à nonnullis Græcis ὑπλιασμὸς τȣ̃ ςομάχȣ Latinè verò supinitas stomachi appellatur, qui affectus contingit quãdoque iuxta intemperiem quamcunque ipsius stomachi, citra tamen vitiatos humores. Fit etiam per humiditatem multam quidem, non tamen malignæ qualitatis, vt liquet ex Galeno 8. de compo. medic. secundum locos. Irriguus enim stomachus (vt ipse inquit) per largam humectationem similiter vt ligamenta neruorum, lassatur. Quidam verò à Græcis ἀνατςοπὴ, à Latinis subuersio dicitur. Quanquam hæc vox indifferenter duo significare poterit ex eiusdem Galeni auctoritate. Nam quandoque appetitus perditionem sic appellare possumus: interim verò nauseosas affectiones ab accepto cibo fientes: contingit etenim quãdoque hoc vnum solum symptoma accepto cibo, vt si paulo fortiori motu moueantur, statim vomant. Appellant aliqui etiam taleis stomachicos. Verùm hæc affectio quandoque ad solam oris ventris debilitatem sequitur, quod cibos amplecti, eísque obuolui non potest, velut tota ventris amplitudo solet. Quandoque verò & cum vitiatæ alicuius, modicæ tamen humiditatis, complexu. Nam multa quemadmodum & valde vitiata citra cibum nauseam efficit (vt posteriùs dicemus) quam nauseam Græci cum ναυτίαν, tum ναυτίηοιν appellare solent. Quandoque ipsa ventriculi vis ad alium deprauatum excitatur motum, vt quæ ipsum contristant, detrudat, qui licet non idem sit cum singultu, eiusdem tamen generis est, vt eidem Gale. liquet comment. aphoris.39.6.lib. maioris, ac minoris ratione differentes. Nam vehementior ille, mediocris autem hic stomachi motus existit (vt præcedenti capite dictum est. Appellatur verò à Græcis ἔμεΐος, à Latinis vomitus. Verùm quanquam quatuor hi affectus nominati paulò inter se dissideant, tamen nos quoniam primus, qui stomachi supinitas appellatur, facillimè curabilis est, quia aut adstringentibus solis, aut quæ siccare humiditatem possunt, ac constringere laxatum corpus, curabitur, aut alterantibus, vel eisdem simul mixtis, de quibus in cura nauseæ, & vomitus mentio fiet, ampliùs verba de eo nõ faciemus, velut neque de ea, quam Græci ἀνατςοπλὼ, Latini subuersionem nũcupant. Nam si ea ἀνορεξίαν hoc est appetitus perditionem significabit, iam eius curam cõscripsimus. Si verò per eam intelligatur id symptoma, quod accedit sumpto cibo, vt si paulò fortiori motu moueantur, statim vomant, ex iis etiam, quæ nauseæ, & vomitus curabuntur, curari poterit, potissimùm cum parum à nausea discrepet, quando à modicè vitiata humiditate exoritur. Verùm si ob oris ventriculi solum fiat imbecillitatem curabitur vt supinitas. Reliquum est vt consuetum morem seruando, de nausea, & vomitu

cap.3.

à nobis sermo fiat. Ij nanque maximam inter se cognationem habent, ac vnus reliquũ præcedit. Nam nausea vomitionem præcedit, licet non perpetuò ad nauseam vomitus consequatur, cùm nonnulli nausearunt, nec tamen vomuerunt, vt Galenus inquit 2. de caus. sympto. Similiter Paulus cap.155. lib. 2. dicebat, nonnulli verò turbantur, sed nihil euomunt, humore ipsis tunicis imbibito. Quæ nausea deprauatus est quidam expultricis facultatis ventriculi motus, quo venter ipse ea quæ eius corpus contristant, quàm citissimè per stomachum vacuare appetit, vel breuiùs, irritus quidam est conatus ad vomendum; vt quidam volunt, seu inanis quædam vomendi irritatio, hæc interdum ad vomitum impellit (vt diximus.) Interim verò & citra vomitionem fit, vt ex Galeni mente declaratum est. At vomitus prauus quoque est eiusdem expultricis facultatis ventriculi motus, quo ea quæ in eius capacitate, seu latiori spacio existunt, ac ipsum contristant, & in se fluitant, reiiciat quamcitissimè per stomachum, vt ex eiusdem Gale. verbis colligi potest præcitato lib.2. de caus. sympt. Ex quibus facilè quispiam colligere poterit tum conuenientiam, tum etiam & differentiam inter nauseam & vomitum. Quod verò in ambabus hisce affectionibus os ventris potissimùm afficiatur, liquet apud Galen. cum 2. de cau. symp. tum etiam 5. de loc. affe. Dixi autem non ab re potissimùm, quoniam & totius ventriculi affectiones esse possunt, quemadmodũ & reliquæ iam dictæ, vt apud eundem Gal. liquet præcitato lib.5. de loc. affect. & cùm nemo sit qui vereatur ventriculũ in hisce affectionibus oblædi, eásque esse proprias eiusdem affectiones, citra quæ symptomata nihil è ventre per os efferri potest, ex sententia eiusdem Galeni comment. aphor.43 2.lib. propterea in hoc sermo protelandus, & tempus conterendum non est, etsi ventriculus per se quandoque per consensum, maximè in vomitu afficiatur, vt ex causarũ enarratione patebit. Verùm qui affectus præter naturam sint, non admodum liquet, cum Gale. quandoque naturalis expultricis facultatis symptomata appellet. Interim verò eiusmodi motus licet praui sint, naturæ opera nũcupet, vt eodem 2.lib. de caus. sympt. scriptum est. At si quis eiusdem verba probè intellexerit, pro comperto habebit, vtrunque verum existere. Nam cùm nullum animal nauseare, aut vomere ab aliquo doceatur, imò à seipso, ac à propria eius natura, (seu vt ita dixerim) à principio intrinseco, & per consequens naturaliter hos exerceat motus, cui in dubium venerit motus hos naturæ esse opera? At quoniam nunquam natura ipsa taleis exorditur motus, nisi grauata, aut stimulata à quapiam præter naturã causa, quæ naturam sic violenter moueri cogit, propterea inter symptomata, quæ præter naturam sunt, annumerantur, ex illo siquidem sympto. genere sunt, in quibus causa aliqua quæ præter naturam est, ad taleis actiones naturam stimulat. Hinc fit, vt symptomata potiùs, quàm naturæ opera appellari mereantur, cùm nunquàm ex se ipsa natura taleis exordiretur motus, nisi à causa aliqua præternaturali fuisset stimulata. Et propterea non motus secundum naturam, seu actiones, sed affectiones potiùs appellari merentur, quia quodammodo ab alio, & nõ omnino à se natura in hoc opere motũ habet, irritata scilicet, ac coacta à præternaturali (vt diximus) causa. Contrahit etiam seipsum ventriculus circum ea, quæ ab ipso excernuntur ad

Nauseæ cũ vomitu cõueniẽtia & differentia.

2. de cau. sym. cap.4.

Nausea quid sit.

Vomitus quid sit. c.3.

Quæ pars in eis afficiatur.

2. de cau. sym. cap.3.

5. de loc. affe. cap.6.

Loco citat.

Qui affectus præter naturam sint.

tur ad eum modum id quod in se continet, extrudens, quo manus nostræ aliquid exprimunt, vt Galenus inquit. Facultas autem, quæ motum ei præstat, vna è quatuor naturalibus est, expultrix scilicet appellata, cuius propriæ facultatis symptomata sunt nausea, & vomitus, ex Galeni decreto eodem 2. libro de causis sympto. Eiusdem nanque praui motus sunt, vt diximus. Verùm licet vomitus toto genere præter naturam sit, tamen si tempestiuè fiat, hoc est cùm id quod contristat, expellitur, ad animalis cōmodum per eum, non erit symptoma in genere læsionis actionum, sed alteri generi sympt. subiicitur, quod scilicet est affectuum præter naturam, ex Galeni decreto lib. de differē. sympto. in fine. Sic quoque de nausea sentiendum erit, si ad eam talis consequatur vomitus. Semper etenim præter naturam quempiam affectuum consequuntur. Dignoscitur autem nausea quando ipsa in illa inani vomendi irritatione lancinat tantum ventriculum ipsum & nullum humorem educit, Aëtio teste. Distinguitur etiam à subuersione, quoniam ea non nisi cibo assumpto, hæc autem sine cibo assumpto fit, ex Pauli sententia eodem cap. 54. lib. 2. Quamuis Gal. aliam præter hanc afferat diuersitatis causam, quoniam ea aut propter solam ventris debilitatem, aut cum vitiatæ alicuius, modicæ tamen, humiditatis complexu fit, hæc verò ex multa, & etiam valde vitiata, citra quoque cibum afficitur. Vomitus autem signa frustra quispiam conscribere tentauerit. Verùm à nausea ipse differt, quia per vomitum perpetuò aliquid extra excernitur, per nauseam autem nequaquam, quanuis ad eam (vt diximus) vomitiones interim consequantur, interim verò non. Hæc symptomata non nullos sectantur ventriculi morbos, qui diuersimode à diuersis quoque causis oriri possunt, ea propter vt manifestior fiat eorum morborum cùm dignotio, tum curatio; ad dignoscendas eorum causas me conuertam, quoniam, & in his quoque non exiguam inueniemus inter dicta symptomata differentiam. Sunt verò in vniuersum duæ præcipuè prædictorum symptomatum causæ, nempe copia, vel humorum vitium, seu prauitas. Copia siquidem ventriculum grauando, prauitas autem, seu vitium morsum inferendo affligens, vt patet apud Galenum cum 2. & 3. de sympto. caus. tum 8. de compos. medic. secundum locos, & apud Alexan. cap. 13. lib. 7. Atqui copia humorum ex pondere, ac tensione, quæ in ventriculo sentiuntur, percipi poterit, ita vt cùm eos ferre non potest ventriculus, ad nauseam seu vomitum excitetur. Verùm si ciborum fuerit hæc copia facilè ex ægri, vel adstantium sermone percipi poterit, quemadmodum si sine cibis tensio, seu pondus sentiatur, humorum esse copiam coniectandum erit. At si non multi, sed praui humores fuerint, qui vētriculum obsederunt, si biliosi fuerint, oris amaritudo, sitis, atque ardor simul cum morsu in ore ventriculi & inappentia aderit, & absumpti cibi in amaram, seu nidorosam qualitatem vertūtur; quemadmodum si frigidi fuerint neque siticulosus erit æger, neque ardorem in ore ventris sentiet, sed econtrà frigus, & quandoque immodicè appetet, percipiétque in ore acidam qualitatem, acescéntque in ventre cibi assumpti, & si dulcis fuerit pituita, eandem sentiet in ore qualitatem, verùm si salsa sit, sitis quoque in his augebitur, minuetúrque appetentia, ac fortasse abolebitur, præter id quod similem quoque sentiet in ore qualitatem. Quod si vomitus ad has causas consequatur, faciliùs per vomitionem redundans succus dignosci poterit, tum visu à medico, tum gustu à laborante. Verùm vbi saniosi, serosíve, ac tenues fuerint redundantes humores, non solùm ante cibos, sed & post acceptum cibum vomitum inducūt, perpetuò nimirum motu versati ex Aëtij sentētia cap. 10. lib. 9. Ex vitiosis autem cibis deuoratis, aut vbi in ventriculo fuerint corrupti, si vomitus fiat, facilè quoque ex laborantis, aut adstantium relatione simul cum vomitionum qualitate percipitur. Atqui neque hoc satis erit pro causarum dignotione, sed diligenter considerare oportet, num in ventrem duntaxat tales redūdent succi, an ex aliqua quadam parte, seu ex vniuerso corpore humores in ventrem confluant. Ad hæc nū in lato ventriculi spacio contineantur, cóque fluitent, innaténtque, an in eius corpore infarcti, aut infixi fuerint? seu eius tunicis adhærescant, qui generantur in ventriculo humores, aut ab aliis partibus transmittantur? Hæc nanque cognitu perquam necessaria sunt, viróque indigent exercitatæ considerationis. Nam si vniuersum corpus fuerit affectum, plethoricum quidem ex plethoræ signis id iudicabis. Si ex vitiosis humoribus repletum, id ipsum ex colore, & eruptionibus papularum circa cutem cognoscitur, atque ex ipsa adeò vrina (vt inquit Aëtius.) Quòd si non ab vniuerso corpore, sed ab aliqua eius parte vt capite, splene seu hepate humor ad ventriculū fuerit transmissus, æger ipse primùm affecti membri læsionem sentiet. Aut enim caloris sensus iuxta affectū membrum ipsi contingit, aut frigoris, aut grauitatis, aut etiam tactui nostro durum succumbit. Nec nausea intensa & crebrior, si ipsa excitetur, aut vomitus, si is quoque fiat, crebrior, & intentus erit, sed leuior & insigni aliquo spacio interposito vrgebit, totiúsque præter hæc corporis habitus perpetuò considerandus erit. Ab iis illud existimandum erit, quanam victus ratione sit vsus, vtrum ne frequenti cruditati, aut satietati inciderit, ídque in otiosa vita, ac præcipuè præter consuetudinem, an contrà. Illud deinde perpendēdum an aliud membrum corporis certo temporum circuitu vexari solitum nunc non vexetur, vel aliqua consueta excretio iis retenta sit. Verùm si nihil horum adsit, & crebrè, intenséque, nullóque insigni spacio interposito vrgebunt prædictæ affectiones, certum est ventrem ipsum per se, ac primariò affectum esse, redundantésque humores in eo esse genitos. Num verò in latiori eius spacio contineantur, ac fluitent redundantes succi, vel in eius corpore adhærescant, seu infixi sint, hoc modo interstingues. Etenim si vomitus statim post nauseam obortam, etiam citra violentiam comitetur, humorem noxium in lato ventriculi spacio esse non dubiè censendum. Sin autem nausea quidem excitata fuerit, verùm nihil notatu dignum per vomitiones efferatur, humores noxios, si biliosi sint, vel serosi, in ore ventriculi absorptos esse, vel si viscosi sunt, ipsi ori ventriculi infixos esse, intelligito ex Tralliani decreto. Nam cùm humor quispiam in ipsis ventriculi tunicis contineatur, nausea quidem vexabit, sed inanis, & sine vomitu, & quæ irritat duntaxat, nullum humorem euacuans, Galeno auctore 1. de locis affectis, cap. 4. Quamuis humores crassi, ac viscidi, qui superficiei ventris infarcti adhærent, ante cibum etiam magis nauseas, atque inaneis vomitiones moueant, & propterea nil mirum si ex ta-

Locr. citat.

Nauseæ signa. Aet. lib. 9. cap. 10.

Nauseæ, & vomitus causæ.

2. de cau. sym. cap. 3. 3. de cau. sym. cap. 2. 8. de compos. medica. secun. loc. cap. 3.

libus oriatur ſuccis nauſea, quod vomitus eam non ſequatur, potiſsimum ſi expultricis facultatis quoque adſit imbecillitas, veluti etiam non raro euenit, quod ea robuſta exiſtente, humoribúſque tenuibus in ventriculi tunicis exiſtentibus, exigua quædam eorum portio ex nauſea violenta in ventriculi capacitatem effundatur, ac proinde excitato vomitu per os eiiciatur, & hæc eſſe in cauſa mihi videtur, quod interim vomitus nauſeam comitetur, quandoque verò citra vomitum nauſea fiat. Quanquam ſuccis etiam in ventriculi ſpacio conſiſtentibus, nauſea illa exigua quæ vomitum præcedit, excitetur ſimilis ei affectui, quem Græci κέρχνον dicũt, qui tuſsim præcedere ſolet ex Galeno auctore eodem 2. lib. de cauſis ſymptom. id quod etiam Aëtius confirmauit, licet à quibuſdam prauè eius verba fuerint intellecta. At ſi quiſpiam ſcire cupiat cur abſorpti, ſeu infarcti in tunicis ventriculi humores ipſius corpus moleſtantes, præſertim qui morſum inferant calidi, vel frigidi exiſtentes ſingultum potius quàm nauſeam efficiant? Reſpondebimus nos eos cùm non adeò morſum inferant, nauſeam excitare, cùm vero mordacitatem validam efficiunt, ſingultum promouere, & propterea non ſemper humores etiam mordaces in ventriculi corpore impacti ſingultum efficiunt. Neque etiam nauſeam, ſed quandoque vnum, interim alterum ſymptoma excitant propter iam dictam cauſam. Verùm à vomitu ſingultus, & oculorum rubor malum eſſe inquit Hippocrates aphoriſ. 3. 7. libri, quemadmodum etiam à tuberculi introrſum ruptione vomitiones ſi fiant, malæ ſunt, eodem auctore aphoriſ. 8. eiuſdem libri, & iterum ab ileo malus eſt vomitus, vt idem inquit, quoniam is non ſemper adeſt, ſed quando exitiales ilei ſunt (Galeno auctore com. aphor. 10. lib. 7. Nauſea verò quandoque (vt quidam volunt) ſignum criſium exiſtit, interim verò ſignum malum, vt in febribus peſtilentibus: quando in conualeſcentibus multiplicatur, indicat recidiuam. At vomitio vtiliſsima eſt, ſi pituita ac bile permixta quammaximè fuerit, ſi non multa nec craſſa ſit. Sincerior enim deterior eſt, ſiue fuerit porracea, aut liuida, aut nigra, quicunque ex his fuerit color, malum eſſe cenſendum eſt, auctore Hippocrate 2. prognoſt. Exitiale quoque admodum eſt, ſi idem homo omnes vomit colores. Et ſi vomitio liuida graue oleat ocyſsimam indicat mortem, & (vt ſummatim dicam) omnis ſubputris, ac ſubfœtidus odor in omni vomitione malus eſt, Hippocrate auctore præcitato loco. Quod autem interdum vomitus valetudinis cauſa rectè fiat, experimentis credens Celſus approbauit. Commonet tamen, ne quis qui valere, & ſeneſcere volet hoc quotidianum habeat, vt liquet lib. 1. cap. 3. Pro dictarum autem affectionum curatione illud primum animaduertẽdum eſt, quod vbi ex immodica humiditate citra vitiatos humores fiant, quæ velut mador quiſpiam circa affectam partem exiſtens ſola quantitate, & copia affligat, & veluti irriguum os ventris reddat, aut totum ventrem ob eandem multam humiditatem exolutum, ac laxum habeant laborantes, vtiliſsimus adſtringentium eduliorum, potuum, ac pharmacorum vſus exiſtit, languido nimirum, exolutóque tũc reddito ventriculo ipſo admodum laxatorum articulorum, vt liquet apud Galenum 8. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos. Quemadmodum vbi vitiati fuerint redundantes circa ventrem, & ſtomachum humores, in maximum perueniunt detrimentum ægri, ex adſtringentium eduliorum, potuum, ac pharmacorum vſu, ex ſententia eiuſdem Galeni præcitato loco, & Pauli cap. 54. lib. 2. Verùm ſi iam dicti ſucci præter id quod vitioſi non ſint, frigiditatem permixtam habeat, calfacientia prędictis adſtringentibus miſceri debent ex eorundem auctorum decreto: humida nanque intemperies ſiue ſola conſiſtat, ſiue cum calore, frigoréve coniuncta ſit, omnium facillimè curatur, vt patet 7. method. medẽdi, cap. 9. Ad hæc ſciendum quòd veluti graueolentia omnia ſtomachum ſubuertere ſolent, ſic odorata corroborare. Quapropter cùm ea multipliciter auxilientur ſtomacho, ob vitiatos ſeroſos humores ſubuerſo, nedum in medicamentis ipſis, verùmetiã in cibis permiſcenda erunt. Et quoniam diximus per conſenſum quandoq; à toto, vel à quapiam corporis parte affectiones has gigni poſſe, quę quidem curari haudquaquam poſſunt, niſi prius totum corpus, aut primariò affecta pars curetur, ita tamen, vt neque eodem tempore ventrem ipſum negligamus Galeno eodem auctore præcitato loco. Propterea de iis à nobis ſermo non fiet, ſed eius duntaxat nauſeæ, & vomitus curationem aggrediemur, qui cauſam habent nedum in ventriculo contentam, ſed in ipſo etiam genitam, quo fit vt propterea etiam de nauſea, & vomitu ex bile ortis verba non faciamus, cùm neque ipſa in ventriculo oriri poſsit, niſi ab aliis partibus, iocinore præſertim, aut eiuſdem bilis veſica ad ipſum tranſmittatur. Aër itaque eligatur, ad calidum vergens, item ſomnus, quies, ac etiam moderata inedia competunt Alexandro & Paulo teſtibus. Hoc enim victu (vt inquit Alexander) pituita non ſolum alteratur, extenuatúrque, ſed etiam in ſanguinem benignum, probúmque conuertitur, vt eiuſmodi quoque humor per inopiam alimenti nutrire poſsit, præſertim vbi dulcis fuerit. Quanquam in vomitionibus frequenter, & paulatim cibus offerendus eſt (vt inquit Paulus) præſertim vbi bilioſi fuerint. Decubitus autem ſurſum vergens in omnibus quomodocunque nauſeantibus, & vomentibus adornetur in conuenienti, & affectioni contraria domo, Aëtio auctore pręcitato loco. Vbi autem vires inediam etiam moderatam non ferant, contuſæ carnes, ac iura pullorum, ſeu gallinarum tribui poterunt pro cibis, modò eorum quantitas modica fuerit, cum quibuſdam odoratis paratæ, vt cinnamomo, caryophyllis, ſeu aniſo, cotoneis etiam, aut mali punici granis ſimul incoctis, aut exiguo omphacio, & aqua roſacea adiectis. Quòd ſi contuſas carnes, ſeu iura aſſumere noluerint, poterunt ipſas quoque carnes gallinarũ, pullorum gallinaceorum, columbarum iuuenum, phaſianorum, perdicum, turturum, turdorum, merularum, leporum, ac capreolorum iuuenum, commodè pro cibis capere, & interim eaſdem aſſas adiectis prædictis odoratis, interdum etiam elixas, & præter iam dicta odorata decoqui cum eis poſſunt hyſſopum, pulegium, ſerpillum, ſampſuchus, fœniculum, oreoſelinum, thymus, & reliqua huius claſsis, potiſſimùm vbi craſſa, & tenax pituita in cauſa fuerit, & tunicis adhæreſcẽs, atque impacta. Pro potu vinum exhibeatur ruffum, ſubadſtringens, & vetuſtius, vt inquit Aëtius, vel aqua mulſa. Vinum nanque adeò calefacit ventriculum, vt in qualitate eius calorem non intendat, licet eiuſdem ſubſtantiam augeat, & mel deſpumatum ipſum per ſe optimũ nutrimentum

2. de cau. ſym. cap. 4. *Dubium.* *Ratio.* *Prognoſtica.* *Aphor. 10. lib. 7.* *Tex. 38. & ſequẽtibus.* *Curatio.* *cap. 2.* *De odoratis notan.* *7. meth. cap. 11.* *Victus ratio.*

trimentum frigido ventriculo est, vt liquet 6. meth. med. cap. 7. A cibis autem semper cotonea mala, mespila, corna, sorba eos fructus quos azarolas vocant, aut alia pyra adstringentia, seu mala punica gustare poterunt. Exiguam autem quantitatem de eis capiant, vt cibum duntaxat continere valeant. At quod natura, vel arte alui excrementa subducere quotidie conferat, ac vitare immodicos animi affectus, cuilibet patere poterit. Cæterùm vbi tenues, ac serosi fuerint vitiati humores, qui stomacho impacti nauseam efficiunt, confestim vomitu eiiciendi sunt, qui digitis, aut pennis immissis proritari debet, vel liberaliori tepidæ potu, seu tenuissimo ptisanæ succo exhibito, vt Alex. & Aëtio visum est, vel etiam mulsa ex Galeni & Pauli sententia. Verùm eo casu tam ptisanæ cremoris, quam aquæ mulsæ sumendum plus est ex eiusdem Galeni decreto 7. meth. med. quàm vel nutrimenti, vel etiam deiectionis causa sumeretur. Idoneum quoque est (eodem auctore ibidem) si mulsa, in qua incoctum absynthium sit, bibatur. Nam id quoq; (vt ipse inquit) tenues succos, quicunque videlicet in ipsius ventriculi ore continentur, cõmodè deorsum impellit. At si difficulter vomant, nedum prędicta mulsa, in qua incoctum absynthium sit, vti poterunt, verùm & aliis quoque purgantibus medicamẽtis, quibus prædicti redundantes serosi succi deorsum impellãtur. Sunt autem ad eiusmodi affectus, vbi scilicet vitiosi succi in ventriculi tunicis fuerunt recepti, idonea pharmaca, ex genere eorum quæ modicè purgent, sicut eorum vis super ventriculi, & intestinorũ loca non ascendat, aut si quid vltra vasa quoque in mesenterio contingat, speciatim verò quæ ex aloë cõponuntur, sunt aptissima, & si illa præsto non sint, aloë ipsa per se, vt liquet eodem septimo meth. med. cap. 11. Nam vbi humiditas vitiata tunicas ventris, perrigat picra ex aloë vtilis est expurgãs humiditatem, eodem Galeno auctore octauo de cõpositione medica. secundum locos, cap. 2. Exhibeantur itaque ipsius medicamẽti ex aloë, & potissimùm ea elota drac. ij. aut ipsiusmet aloës (vbi ipsius medicamentum haberi nequit) drac. j. vel drac. j. s. formatis ex ea seu iam dicto medicamento cõposito, catapotiis, pòstq; per aliquod tempus vnc. ij. vel. iij. syr. ex pluribus infus. rosarum rubearum, vel persicarum exhibere conuenit, vel drach. s. prædicti medicamẽti ex aloë assumens diacath. drachm. iiij. cum vnc. j. pulpæ casiæ fistulæ bolus figuretur, ac tribuatur. Poteris quoque vice prædicti medicamenti drac. j. elotæ aloës admiscere, nãque ea licet purget minùs, roborat tamen ventriculum magis, vt eidem Gale. visum est. Verùm quibus lenta pituita vẽtriculo est infixa, iis priùs exibenda sunt quæcunque hanc dissecent, postea purgandum. Quod si ad vomendum sunt idonei, non inutile erit per radiculam ex oxymelite euomere, eodem Gal. auctore præcitato lib. 7. metho. meden. cap. 11. Si verò inepti ad vomendũ sint, nedum ipsum oxymel tribuendum erit, quo frigidi, crassi, & glutinosi humores attenuentur, ac dissecentur, verùm etiam & ipsum oxymel scillinum cum aliquorum incidentium, repurgãtium, calefacientiúmq; decocto, veluti est hyssopum, serpyllũ, pulegium, absynthiũ, fœniculi, & oreoselini, ac capparorum radix, quibus sæpius assumptis, prædictum quoq; pharmacũ ex aloë præberi poterit, & si videbitur, robustis potissimũ corporibus trochiscatum addas agaricum, ex eo drach. j. assumẽs. Verùm vbi

Medicamẽtorũ ratio. 7. meth. ca. 11.

pituitosi succi acidi, aut dulces fuerint, eos concoquere tentandum est, ipsi naturæ in hoc opẽ ferendo, quiete, inedia, & somno (vt diximus) ac aliis, quę concoctioni tum intus, tum extra opitulantur. His quoque peractis ad ea, quæ stomachum, ac vẽtriculum ipsum roborãt, ipsorúmque intemperiem alterant intus, ac extra adhibita cõfugiendum est. Quapropter medicamentum, quod ex calamintha constat, seu pharmacum ex tribus piperis generibus, aut aliud quoddam consimile commodum existit, ex vino tenui, aut aqua potatum si drach. j. eorum exhibeas, in quem vsum confert diacinnamomum, aromaticum rosaceum dianisum, ac medicamentum ex xyloaloë cõfectum, insuper diarhodon, si simili põdere eodem modo exhibeantur. Forinsecus autem (vt inquit Aetius) stomacho mastichen chiam vnguento nardino dilutam, & tritam, purpureáque lana exceptam imponito. Vel recipe chiæ mastiches, & aloes ana vnc. j. diluantur, & dissoluantur in oleo de absynthio, ac nardino, & similiter cum purpurea lana ventriculo imponantur, aut olei mastichini, & de absynthio, ac nardini, sing. vnc. j excipe, & menthæ siccæ, cinnamomi, maceris, & galãgæ ana drac. j. chiæ mastiches drac. iiij. permisce, & cum pauca cera vnguẽtum facito, ac imponito. Item vtriusque menthæ, & absynthij ana p. j. excipe, cinnamomi, chiæ, mastiches, & ligni aloes ana drac. ij. corticum citri, maceris, calami odorati ana drac. s. caryophyllorum scrup. j. rosarum rubearum siccarum manip. s. Omnia contundito, simúlque misceto, & sacellos in scutiformi figura formato, ac stomacho imponito, qui insuper macerari in vino græco, aut guarneto poterũt, in quo absynthij parum fuerit decoctũ, & sæpius iterati calidi applicentur. Verùm vbi emplastris magis vti volueris, chiam mastichẽ assume, quæ in oleo nardino, ac de absynthio diluatur, ac maceretur quantum satis sit, ac dimidiam quantitatem eius, ipsius aloës adiice, adeò vt in emplastri formam redigantur, in corióque scuti formã obtinente extendas, & vtere, & si mauis cinnamomi, maceris, caryophyllorum, ac calami odorati exiguũ puluerem addere poteris, ex torrido item pane, vino græco, aut guarneto macerato, & vtraque mentha, ac absynthio contusis, ac cinnamomi aloes, & chiæ mastiches puluere optimum medicamentum ad frigidum, ac laxatum stomachum parabis. Sæpe tamen accidit, vt in ipso ventriculi sinu contentus humor vomitum excitet, qui humor per vomitum etiã expurgatus causa est, vt prior vomitus facilè quiescat, & propterea non ab re prouocari etiam debet cum aliquo ex prædictis vomitus. Pari etiam ratione vbi multa, aut corrupta alimenta in eo taliter continenantur. Nanque vtilis est vomitus plenis, & biliosis omnibus, si vel nimium se replerunt, vel parum concoxerunt. Nam siue plus est quàm quod concoqui possit, periclitari ne corrumpatur non oportet. Si verò corruptum est, nihil commodius est, quàm id qua via prædictum expelli potest, eiicere, Celso auctore eodem cap. 3. libri primi. Id quod dicere solent medici, Vomitus vomitu curatur. Quanquam non propterea euertunt Hippoc. sempiternæ veritatis axioma, quod videlicet contrariorum cõtraria sunt remedia, & quod curatio perpetuo à contrariis fiat, cùm per vomitum humores euacuantur, qui nauseam, & vomitum stomacho inferebant; & propterea per cõtrarium fit curatio. Nam prorsus euacuare alienum, naturæq; inimicum humorem, eius-

Commen. 2 *Commen. 9* dem retentioni contrariũ est, Galeno auctore sexto de Morbis vulg. rescindit etenim vomitus eum affectum, ob quem priùs & nauseabundi ægri erãt, & vomebãt causa per eum abscissa. Verùm vsque adeo iuuari à medico vomitus debet, quo ad naturæ commodum fiat, ac per eum id quod contristat, expellatur: vbi autẽ immodicus fuerit, nec ad animalis cõmodum fiat, sed per eum id quod non deberet expelli, excernitur, & propterea non cõferat, is reprimi debet Hippoc. auctore aphor. 2. primi, & secundo quarti libri. Quo casu (vt inquit Aëtius) extremæ corporis partes fricetur, manibúsque calefactis palpentur, & violentiùs adstringantur, deinde pedes, & manus in aquam solito calidiorem demittantur. Stomachus quoque absynthij cremore irrigetur, apio insuper, cumino, aut petroselino adiuncto, vtraque mentha, ac spica, necnon cinnamomo, & chia mastiche, seu calamo odorato, macere, & galanga, pauco vino adstringẽte odorifero addito. Ex iis quoque epithemata fiãt, vbi prædicti fuerint redundantes succi frigidi. Nam si calidi fuerint à toto, vel ab aliis partibus trãsmissi, santalum, rosa, corallum, ac alia infrigidãtia absynthij cremori adiungenda sunt. Odoramẽta etiam, vbi immodicus fuerit vomitus, naribus olfacienda admoueantur, ex eiusdẽ Aëtij decreto, velut sunt rosæ, mala cotonea, pulegium, mentha, spica nardi, vel ex aqua rosacea, myrtina, ac florum citrãgulorum cum pauco aceto rosaceo odoramentum fiat. Poteris insuper addere santalos, citri corticis, ambræ, seu moschi parũ. Cæterùm affectione diutiùs permanente, & cibis præ morbo non retentis, cucurbita ad os ventris cum plurima flamma affigatur, donec locus rubefiat, atque ipsa adhuc affixa, cibus præbeatur, ex eiusdem Aëtij monumentis, ac Pauli cap. 55. lib 2. Cibus autem frequenter, & Paulatim dari debet, vt dictum est antea, post quem semper aliquod adstringens præbeas. Ex palmulis quoque, malicorio, & galla, vino adstringenti incoctis, & pane tosto simul contrito, puluereq́; chiæ mastiches, ac cinnamomi cataplasma applicãdum parari poterit. Et si biliosi fuerint succi, ac calida ventriculi intemperies acacia, hypocistis, balaustium, rhu cataplasmati adiungantur, ac prædicta in posca decoquantur. At quotidianas autem nauseas, & acescentem cibum, ac vomitus, coriandri semen tenuissimè tritum cochleari mensura veluti farinam aquæ inspersum bibendum prębet Aëtius, aut mastiches cochleare ex frigida aqua, vel lactucæ albæ semen cochleari mensura ex aqua iis qui stomacho exuruntur. Ad vomitum restinguendum confert ex Plinij Secundi sentẽtia libro secundo, cap. 11. si mastiches vnc. j. cumini denarium vnum accipias separatim trita, postea vua passa enucleata permisceas, & linteo inductum stomacho suppones, similiter mẽthæ cacumina cũ succo mali granati trita, & potui data, & ad eos, qui cibũ cõtinere nõ possunt, & eiiciũt, betonicæ denarios duos accipe, mellis decocti, quod sufficiat pastillos facito, & ex his pastillũ vnũ glutiat, ex aquæ calidæ cyatis duobus, vt ipse inquit. Sanguinis autem vomitus cap. de cruenta spuitione studiosi remedia petant.

Περὶ φλεγμονῆς τοῦ στόμαχου ἢ κοιλίας. *Id est, De inflammatione stomachi, vel ventriculi.*

CAP. LXVIII.

VELUTI cæteræ corporis partes, sic quoque stomachus inflammatione tentari potest, quæ licet variis modis in Galeni doctrina intelligi possit, hic ea duntaxat, quæ ex calidis redundantibus succis oriri consueuit, per φλεγμονὴν hoc est inflammationem intelligi volumus siue sanguis fuerit, siue bilis, aut vterque quomodocunque permixtus. Cùm itaque ea oritur siue in ore, siue in alia quauis ventriculi parte, ex dolore simul cùm positu pars ipsa affecta facilè dignoscitur, similiter & ex proprij eiusdem partis muneris oblæsione, appetentiæ siquidem, si in ore ventriculi, concoctionis autem, si in eius cauitate excitetur. At quòd ipsa morbus compositus sit in magnitudine primò, & secundò in intemperie, & tertiò in soluta continuitate, luce clariùs patet apud Galenum cùm lib. de differen. morborum, cap. 12. tum 3. de temper. cap. 5. lib. de inæquali intemper. cap. 3. ac reliquis plerisque locis. Quapropter non ab re eam insequuntur tumor præter naturam, grauitatis, ac multi caloris sensus, & dolor circa partem affectam, accedunt ad hæc sitis valida, & febris ardens, tumor autem & calor etiam tactu à medico iudicari queunt. Nausea quoque consequetur, propterea quòd inflammationis causa in ventriculi tunicis contineatur. Verùm vbi biliosus magis redundet succus, ita vt inflammatio erysipelatis naturam referat, vehementer erit ardor, sitis immoderatior, ac ardentissima febris, sed minor tumor, ac grauitas. Ex quibus etiam signis interstingui poterit diuersa causa eiusdem inflammationis, præcedente victus ratione, ætate, temperamento, anni tempore, ac reliquis non prætermissis. At vbi stomachus inflammationem sustinuerit, magna opus est diligentia, vt inquit Alexander cap. 14. lib. 7. Quoniam maximum morbum, & necessitatem corpori affert. Quòd si imbecillis fuerint viribus, qui ea laborant, mortifera vt plurimum esse solet. Quamuis nedum ij, sed etiam qui valentiores ipsis sunt, ab ea interimi consueuerunt. Nam quibus vel iecur, vel ventriculum phlegmone obsidet, veluti pleuriticis peripneumonicis, ac synanchicis vna salus est, videlicet ipsum virium robur, ex Galeni decreto decimo methodi medendi, cap. 5. Pro eius itaque curatione aër temperatus, seu parum ad frigidum vergens eligatur. Somnus item moderatus, aut paulò breuior. Nam si longior fiat quàm oportet, potiùs ipsa inflammatio augeretur, detẽto insimul in tali somno intus, nedum præter naturam calido innato, sed alieno, & eo qui præter naturam est, ad quorum detentionem non immeritò inflammatio ipsa (vt diximus) augeretur. Similiter quies iniungenda est, motúsque vitandus, nam prima sunt (vt inquit Celsus cap. 5. libro quarto) quies, & abstinentia. Et si aluus suapte natura humecta non sit, lenibus clysteribus lenienda erit. Immodici animi affectus non parum nocent, & propterea vitandi sunt. Quãtum verò ad cibum, & potum attinet, dicebat Galen. decimotertio methodi medendi, cap. 13. quòd in inflammatione cùm iocinoris, tum ventriculi exquisitissimo victu est opus, quippe cùm munus eorum toti animali commune sit, acceditque omnibus animalis partibus maximum incommodũ, siue non probè concoctum alimentum sit, siue non ritè in sanguinem conuersum. Quanquam commune sit in qualibet partium internarum inflammatione tenuissimo vti victu, modò vires valeant. Speciatim autem vti possunt, qui stomachi, aut ventriculi inflammatione laborant, pro cibo, ptisana, seu eius cremore, & si erysipelatis magis naturam referat,

Partis affectæ dignotio. *Quis affectus præter naturam sit inflammatio.* *Eiusdẽ inflãmat. signa.* *Causa.* *Prognostica.* *Curatio.* *Victus ratio.*

referat, vti poterunt lactuca, cichorio, seu endiuia, quam vulgus scariolam vocat, in aqua hordei decoctis, aut in paruorum pullorum gallinaceorum iure. Pro potu aqua hordei vtantur, aut ea, in qua semina coriandrorum præparatorum fuerint decocta, seu exiguum cinnamomum, cui iterum adiicere poteris succi malorum punicorum acidorum parum. A vino autem, & carnibus quibuscunque omnino abstinendum, quoad vires valeant. Confestim autem, modo nihil prohibeat, vena secanda erit, eaque interna, præsertim vbi totius corporis plenitudo adsit omnium humorũ ex æquo, aut ipsius sanguinis, & prout vires ferunt, sanguinis quantitas extrahatur, etsi opus fuerit denuò repetatur. Vbi verò bilis redundauerit magis, eadẽ quoque vena secanda erit, minor tamen sanguinis quantitas educẽda. Vtendúmque pariter in vtrisque frictionibus, ligaturis, cucurbitulis, ac reliquis diuersionibus, præsertim circa initia, ac omnino à medicamine, quod aluum deiiciat, abstinẽdum eo tẽpore est, quo phlegmone ventriculum, aut intestina occupare cœperit, siquidem longissimè à tentata fluxione parte quod redundat reuellere, nequaquam ad eam trahere conuenit, ex eiusdẽ Galeni sententia præcitato libro 13. methodi medendi, cap. vndecimo. Post hæc ad ea, quæ extrinsecus applicantur, confugiendum est, quæ mixtæ facultatis esse debent, quemadmodũ in inflammatione iocinoris dicemus, idque non in generatione phlegmones modo (vt Galenus inquit) nam id omnium inflammationum commune est, quando etiam si quis repellentibus tantum illo tempore vtatur, non peccet, sed etiam cùm nec affluat amplius quicquam, nec repelli possit, id quod in laborante particula continetur, propterea quod tunc multus in ea sanguis cõtineatur, isque crassior, atque vehemẽter impactus, & virtus partis iam debilior est, vtpote cùm in suo vigore consistat, quo tempore vna duntaxat quæ à phlegmone sumitur, agendorum est indicatio, hanc ἀφαίρεσιν Græci vocant, huic tamen ea, quæ à parte affecta sumitur indicatio eodem etiam tempore copulanda erit. Quæ quoniam ex numero earum est, quarum munus toti corpori est ex vsu, siue os eius, siue cauitas afficiatur, propterea robur eiusdem seruari debet. Non ab re itaque coëuntibus contrariis indicationibus, compositum quoque esse medicamentum oportet, eodem Galeno teste præcitato libro 13. method. med. cap. 16. Id quod cõmune existit omnibus partibus, quarum functiones vtiles toti corpori existunt, vt ipse inquit. Ob hanc igitur causam à principio ad finem vsque mixta curatio esse debet ex adstringentibus, ac laxantibus. Attendendum autem (vt inquit Alexander) quia re magis opus sit, atque cuius copia magis intendi debeat: quamuis circa initia semper adstringentia intendi debeant. Nam etsi eis duntaxat vtaris eo tempore non peccabis, ex Galeni auctoritate, vt diximus eodem decimotertio methodi meden. cap. 16. Qua de re oleum omphacinum, rosaceum, aut citoniorum adhiberi poterit, vel etiam de absynthio potissimum vbi non valida fuerit inflammatio, aut feruor ingens; vel ex rosis, & absynthio parte vna, floribus chamæmelini, radicibus, ac foliis althææ parte media in aqua pluuiali decoctũ fiat, & pauco aceto, aut vino albo aquoso addito epithemata fiant. Insuper ex oleo rosaceo omphacino, masthichino, ac de absynt. ana vnc. j. chamæmelino, & amygdalarum dulciũ ana vnc. v. puluere santalorum, & corallorum rubeorum, ac rosarũ rubearum sing. ij. drac. ceræ quod satis sit, modicóque vino albo, aut aceto addito vnguentum fiat, & vtere. Quòd si maiora adstringentia requirat affectus, œnanthen, hypocistin, balaustium, rhu obsoniorum, flores rosarum, ac reliqua huiusmodi adiicere poteris, quæ ventriculo tum refrigerando, tum vero firmando sunt idonea. Quemadmodum vbi laxãtibus magis indigeas, vtpote in incremento, aut summo vigore inflãmatione existente, prædictis, quæ laxãt miscenda, ac augenda sunt, veluti chamæmelum, althæa, semen lini, melilotum, fœnumgræcum, adeps anserinus, seu gallinaceus, oleum chamæmelinum, anethinum, liliaceũ, macstihinum, ac vtriusq; amygdalæ, quibus omnibus, aut quibusdã simul permixtis varia medicamenta, prout vsus expostulabit com ponere valebis, cum epithemata, tum cataplasmata, tum etiam vnguenta. Aëtius verò cataplasmata huiusmodi inflãmationibus maximè conuenientia fieri præcipit ex hordeo, semine lini, melle, vnguento nardino, modicóque vino, adiecta mastiche, & absynthij coma. Verum vbi moderata fuerit inflãmatio etiam Gale. ceratum sufficiens est, cuius descriptio habetur 8. meth. med. cap. 5. Et vbi stomachus magis corroborari postulet, aloen augere cõuenit, admiscereque cum eo aut succum absynthij, aut œnanthen, aut succum capreolorum vitis. Cæterùm vbi phlegmone prorsus inclinauerit, deiiciendi ven tris causa, qui prorsus non deiecerit, nihil lædes, si vnc. iij. mellis aërei cum decocto vnc. j. tamarindorum exhibeas, aut vnc. iiij. syrup. ex pluribus infus. rosarum, vel violarum vbi vehemẽtior sentiatur ardor. Amplius si vnc. j. aut vnc. j. & s. cassiæ fistulæ cũ cichorij decocto, aut aqua hordei præbeas, nedum nihil nocebis, sed summopere proficies. Nam neq; veretur Galen. hoc tempore etiam in iocinoris inflammatione (vt dicemus) vbi cauũ eius afficiatur, purgantia medicamenta, modò valẽtiora non sint, exhibere. Immo etiam & valentiora cum ptisana permixta approbat, vt patet eodem 13. metho. med. cap. 15. verbi gratia, filiculam, & corticem nigri veratri, quamuis ab hisce adeò valentibus medicamentis abstinere perpetuò, potissimùm in internis inflammationibus, consulerem. Si quid verò scirrhosum relictum è phlegmone est, ita vt emolliẽtia requirat, etiam corroborantia, ac adstringentia cum eis permisceri debet, ex Tralliani decreto, quorum medicamentorum magna copia apud eũdem reperitur, necnon apud Aëtium, & Paulum, & propterea vt ea conscribam superfluum fore putaui.

Medicamẽtorũ ratio. *Vena sectio.* *Purgatio non exhibenda sit.* *Topica.* *Lib. 9. c. 16* *Quo tempore purgatio præberi possit.* *Loco citato.* *Aëtio loco citato.* *Paulus lib. 3. cap. 36*

Περὶ ἀπεψίας. *Id est, De cruditate.*

CAP. LXIX.

IN alteratrice ventriculi facultate (quã concoctricẽ appellant, veluti & ipsam actionem, seu alterationem, concoctionem, quæ nihil aliud est quàm ciborum inconueniẽtem animali qualitatem alteratio, ex Galeni sententia lib. de different. symptom. cap. 4. Fit autem ea à ventriculo cibum sibi assimilãte, propter certam quandã elementorum temperiẽ, quę proprietatẽ corporis eiusdem efficit) accidit quandoque frustratio, quę quidem ipsius alterationis, seu concoctionis symptoma est, eodem Gal. teste 3. de causis sympto. cap. 1. Verùm cùm frustratur, propterea quòd nulla omnino alteratio fiat, id symptoma præcipuè à Græcis ἀπεψία,

à Latinis cruditas nominatur, modo quo in animi functionibus immobilitas, & insensibilitas dicitur, significantibus his vocibus actionis amissionem, ac priuationem. Quandoque vitiosa alteratio fit, quæ iterum à Græcis ἀπεψία, à Latinis quoque cruditas nuncupatur, significatur tamen non sicut priùs priuatio, seu deprauatio duntaxat ipsius alterationis. Cùm autem deprauatio hæc duplex esse posit, vel quod tardè, & nondum cõuenientem mutationem cibus suscipiat, vel quod corrumpatur omnino, ita vt naturæ gratiam prorsus recipere nequeat, priorem quidem Græci βραδυπεψίαν, Latini tardã concoctionem nominare solent, secunda verò nomen proprium nõ inuenit, vt patet eodem tertio de causis symptom. Sed quoniam diximus ἀπεψίαν nominari posse tam priuationem concoctionis, quàm etiam eius deprauationem, tamẽ quia æquiuocè quæ vitiosa facta est, cum ea quæ omnino non fit, sic nominamus. Propterea clarioris doctrinæ gratia, priuationem alterationis ἀπεψίαν, eius verò vitium δυσπεψίαν, sicuti tarditatem seu imbecillam alterationem βραδυπεψίαν nominabimus. Erit nanque βραδυπεψία, siue cõcoctionis tarditas mutatio quędam in conuenientem qualitatem, sed ægrè, & spacio longiore, nam velut inchoata, & deficiens in ea actio est. ἀπεψία omnimoda priuatio eiusdẽ actionis. δυσπεψία verò alteratio in alteram qualitatem, non tamen in eam, quæ secũdum naturam est, vt liquet apud eũdem Galenum præcitato lib. tertio de causis symptom. cap. 1. Et quanquam cruditas propriè nuncupetur ea concoctionis frustratio, in qua omnimodè priuata est actio, ita quòd alteratio non fiat, nam concoquendi tarditas (vt diximus) βραδυπεψία & eiusdem operis prauitas δυσπεψία propriè nominari poterunt, omnes tamen nos vniuersali vocabulo vtetes cruditates nominabimus, cùm in qualibet earum cõcoctio ipsa frustretur, vt diximus, & ex eisdem ferè causis oriantur, maioris duntaxat, & minoris ratione disidentibus. At quia concoctionis opus in partibus ab ipsius ventriculi ore inferioribus fieri nemo negat, necesse est (vt Galenus inquit quinto de locis affectis cap. sexto.) hanc ipsam partem cùm non benè disposita fuerit, cruditatum esse causam. Non ab re igitur ventriculus ipse secundum eius spacium seu cauitatem oblæsus est, cum & ipsum coctionis instrumentum sit à natura fabricatum, quomodocunque cõcoctio vitiata fuerit, modo vitia eiusdem à quopiam externo errore non proueniant. Fieri nanque poterit cruditas aliqua (vt dicemus) absque hoc quod ventriculus afficiatur, vt apud eũdem Galenum liquet, cùm primo & quinto de locis affectis, tum tertio de causis symptomatum, cap. primo. Quapropter licet prædicta tria concoctionis symptomata dixerimus, eiusdem functionis frustrationem insequi, non tamen semper intelligẽdum erit, quòd facultas ipsa fuerit lesa. Nam cùm ab aliquo errore externo aliquod prædictorũ efficiatur, nequaquam ipsa facultas læsionem patitur. Erunt itaque facultate ipsa oblæsa prædicta symptomata in genere noxæ functionum naturalium alteratricis videlicet. Verùm in vno symptomate, vtputa in βραδυπεψία ipsa actio erit diminuta, in ἀπεψία ablata, & in δυσπεψία deprauata. Duo autem priora symptomata facilè dignoscuntur. Nam ciborum assumptorũ qualitas siue ructare velint, siue vomere, planè seruatur, licet in βραδυπεψία acidi quandoque ructus fiant, interim ventriculus halituoso impletur spiritu. Verùm deprauatam concoctionem ructus iniucundus proueniens manifestè indicabit, qui modo vnum, modo alterum vitiosum saporem præ se fert. Et si per aluum corrupti cibi deiiciãtur, necessariò aderit deiectionum graueolentia. Causa autem eorum symptomatum communis, alteratricis facultatis frustratio est, vt sæpe diximus. Prima verò eiusdem frustrationis causarum genera duo sunt, vt idem Galenus inquit præcitato libro tertio de causis symptomatum, cap. primo. Alterum ex facultate ipsa læsa, alterum ab externo quopiam errore proueniẽs. Virtutis autem læsio adhuc bifariam esse potest, aut culpa propriæ substantiæ ex aliqua primarum qualitatum intemperie, vtpote cùm præter naturam calfacta, infrigidata, humectata, aut exiccata fuerit. Vel læditur virtus ipsa ab aliquo instrumentali morbo, vt erysipelate, phlegmone, œdemate, scirrho, abscessu, & aliis huiusmodi, quorum omnium occasione venter facultate eius concoctrice oblæsa malè concoquit. Verùm in eiusdem ventriculi temperamenti vitiis propria eius substantia labefactata concoctio læditur, in cæteris morbis, qui tantum sunt instrumentales duntaxat impedita. Qui verò ex intemperie simul, & instrumentali morbo compositi affectus sunt, vtroque modo sunt noxij, ex sententia eiusdem Galeni præcitato loco. Ex tot itaque internis causis affectus ventriculus malè concoquit. Verùm ipso minimè affecto, à nonnullis etiam causis concoctio impediri potest, vt propter cibi, ac potionis immodicam copiam, vel propter eorum qualitatem alienam, aut propter intempestiuitatem, intelligo autem per intempestiuitatem, acceptionem ciborum antequam prior cibus probè subierit, ac etiam præter consuetam horam, similiter propter incongruum ordinem, vel somnum exiguum, aut vitiosum excrementum. Quanquam si ex eo concoctionem frustrari contingat (etiam ventriculo ipso minimè affecto) inter internas causas connumerari debet. Cùm denique tot posint esse frustratæ concoctionis causæ, quia via ipsæ secernẽdæ, ac dignoscendæ sint, non ab re disserendum putaui. Verum si ex immodica cibi, ac potionis copia, vel praua eorundem qualitate, seu intempestiuitate, vel incongruo ordine, aut exiguo somno predicta symptomata excitentur, haud ægrè ex laborãte ipso, seu adstante percipi poterit. Interim verò vbi corruptela assumptorum sequatur, ex ipsa corruptionis differentia, alimentorũ qualitas præassumpta argui poterit. Nam si in fumosam qualitatem corruptela vergat, argumentum est ex calidioribus, magisque biliosis cibis prouenire. Si verò ad acidam, ex iis qui frigidiores natura sunt, magisque pituitosi. At si in ventriculo cibi non suapte natura in fumum transmutentur, & quispiam fumosum ructum emittat, efficientem huius causam calidam ipsius ventriculi intemperiem esse cõiiciendum erit. Si verò saporem acidum referunt, eam frigidam esse necesse est, quamuis similiter in excrementis fiat, cùm in ipso ventriculo contineantur: nam acidas qualitates quidem creant, quæ pituitosa sunt & frigida. Fumosa verò quæ calida, & biliosa, vt liquet eodem libro tertio de causis symptomatum. Vt verò distinguas vtrum intemperies aliqua duntaxat calida, vel frigida, an vitiosus quispiam humor ventrem infestet, dare oportet cibos, qui suapte natura modo corruptionis quàm maximè aduersentur, ex Galeni au-

Margin notes:

ἀπεψία. δυσπεψία. βραδυπεψία.

Quid per cruditatem intelligendum sit.

Quæ pars in cruditate afficiatur.

Quis affectus præter naturã sit cruditas. 1. de locis aff. cap. 3. 5. de locis aff. cap. 6.

Signa.

Causa.

Si ob calidam, aut frigidã intemperiem ventriculi fiat cruditas, signa.

Loco citato.

ni auctoritate, primo de locis affectis, cap.4.vt panem illis qui in fumum transmutare cibum consueuerunt, mel autem iis, qui acidum à cibo saporem percipiunt, deinde considerare excrementa tum ea, quæ euomuntur, tum per quæ aluum deiiciuntur, num humor aliquis cum illis quidem biliosus, ac calidus, cum iis autem pituitosus ac frigidus excernatur, an nullo vacuato humore ipsa exiguam quãdam mutationem habeat. Nam si sine humore perquàm exigua in ipsis facta mutatione, deiici videbis, intẽperie duntaxat ventriculum laborare percipies. Si verò humor quoque deiiciatur, qui cibum corrumpere possit, videbis cibos huiusmodi humore subuersos, & ab ipsius ventriculi actione manifestiùs alteratos. Verùm vbi in tunicis vẽtriculi impactum contineatur excrementum, id quod ex inani nausea, siue vomitu, quæ irritat duntaxat, & nullum humorem euacuat, dignosces. Si calidum fuerit, præter nauseam sitis vehemens aderit, & interdum febris. Si frigidum, maior ciborum cupiditas excitabitur, nec siti, nec febri affligentur. Sed quoniam in eiusmodi intemperies, calidam videlicet, & frigidam breui perducitur ventriculus, in humiditate verò, & siccitate, adeò intemperatus venter esse, vt actionem amittat, non potest sine prolixo temporis spatio, vt inquit Galenus præcitato lib. tertio de causis symptomatum: propterea humidæ, & siccæ eius intemperantiæ signa conscribere prætermisimus. Quamuis humidam intemperiem præcessisse debet hydrops, siccam verò vel senium, vel marasmus, vt idem Galenus, inquit, & propterea ex eisdem dignosci possent. Similiter ex affectibus dictarum intemperierum, nam sicuti frigido superante, frigidi affectus excitari solent, & calido contrarij, eodem modo ex sicco sicci, ex humido contrarij affectus fiunt. Si verò ab instrumentalibus quibusdam morbis prædicta symptomata oriantur, ex eorundem instrumentalium morborum propriis indiciis dignosci queunt, quorum partim in præcedentibus tradita est notitia, partim etiam ex dicendis præstabitur. Nunc autem tempestiuum erit, cùm valde ex vsu sit, inuestigare, ex qua prædictarum causarum parata sit excitari βραδυπεψία, seu ἀπεψία, vel δυσπεψία. Pro quo dicimus quòd promptiùs βραδυπεψία, oritur ex exiguo somno, ex cibis, qui difficulter corrumpuntur, & si vltra quàm vires tolerãt, sumantur, ex eiusdem Galeni auctoritate præcitato loco, & Aëtij cap.24. libri noni. Quemadmodum vbi citra corruptelam concoctionis omnino priuatio sit, ita vt quales accepti sunt cibi, tales permaneãt iuxta omnem eorum qualitatem, quæ propriè ἀπεψία dicitur, scire licet prorsus superatum esse ventriculum, aut ab immodica ciborum multitudine, vt ad virtutis imbecillitatẽ, vel à valido frigore, seu ob vehementem insiti caloris refrigerationem, vt apud eosdem liquet. Adcò enim in tali statu venter non concoquit, vt etiam concoquere prorsus non tentet. Circa mediocres etiam, & consuetos cibos si nihil in totum effecerit ventriculus, maximam eiusdem esse intemperiem prodit. Cæterùm si cũ corruptione cruditas oboritur, quæ propriè δυσπεψία dicitur, ex calida, vel frigida intemperie, præsertimque ex calida excitatur, cùm nullum esculentum vehementer calfactum durare impune possit, vt liquet apud eundem Galenum. Similiter ex recrementis calidis, aut frigidis, aut vitiosis ciborum qualitatibus iuxta ventrem consistentibus. Aliquando etiam ex inordinata sumptione ciborum, aut potuum, aut intempestiuitate fit, vt apud eundem Aëtium patet. Ex quibus itaque causis quodlibet prædictorum symptomatum oriri paratum sit, ex his liquidò cõstat. Quare ad eorum prognostica veniamus, ac curationem. Etenim vitanda maximè cruditas assidua est, cùm ex ea vitiosi humores, morbíque gignantur, siue ex boni, siue ex mali succi cibis fuerit orta, quanquam ea deterior sit, quam vitiosi succi cibaria effecerunt, vt liquet à Gale. lib. de cibis boni, & mali succi. cap.11. Quodcũque tamen prædictorum symptomatum ex cibis oritur, ex facili corrigetur. Quod autem ex vltimo virtutis collapsu in lieteriam, aut tympaniam hydropem finitur, Galeno teste eodẽ tertio de causis symptomatum, cap.1. omnes quoque magnæ ventriculi intemperies, veluti & aliarum partium virtutem deiiciunt, vt ibidem patet, & commento aphoris. 20. secundi libri. Et propterea cùm circa mediocres, & consuetos cibos nihil in totum effecerit, maximã ostendit ventris intemperiem, vt dictum est. Pessima autem in amara bili abundantibus naturis cruditas est, citissiméque febrem accedit, in qua cibi in nidorulentam, & fumosam qualitatem corrumpũtur, quando ea, quæ in acidam vertit, vt rarò talibus naturis contingit, ita minùs nocet, eodem Galeno auctore octauo metho. meden. cap.5. Nidorosa etiam, ac fumosa cruditas minùs eisdem noxia est, si aluus lubrica fuerit, sin astringitur, grauis est, siquidem ex adstrictione eius vitiosæ naturæ in febres promptè incidunt, præsertim si ad solita conuertantur opera, eodem Galeno auctore ibidẽ. Omniũ etiam prædictorum trium symptomatum pessimum est ἀπεψία, si vitio facultatis fiat, sicuti βραδυπεψία, minus afferat periculi. Causa verò ex prædictis colligi poterit. Nequis autem in cruditatem incidat, inquit Aëtius, cautione in omnibus prædictis est vtendum, vt neque in multitudine eorum, quæ in cibo accipiuntur, neque in qualitate, neque in acceptionis opportunitate, neque in ordine delinquãt, & vt quæcunque concoquere valeant, ea tantùm ingerant, & non quæ appetitus expostulat. Mensuræ enim maximè omnium diligentem respectum habere oportet, appetitúmque refrenare, & neque plusquam vires tolerent, accipere, neque quæ natura difficulter concoquuntur iuxta etiam tempus accipiendi cibi, neque impetuosè, neque aceruatim, neque solidis partibus, aut absque commanducatione eos ingerere oportet, neque etiam potus cibum interpellet, id enim vnionem ciborum impedit, singulósque ventri innatare facit, vt idẽ Aëtius refert. Somnus autem, & quies conferunt. Hæc communiter pro victus ratione seruanda in cunctis prædictis symptomatibus dicta satis. Nam si separatim cuiuslibet victus rationem cõscribere tentaremus, diuersa quidem instituenda esset pro causarum diuersitate, vtputa si ex intemperie calida, aut excrementis calidis excitarentur, contraria victus ratio præcipienda esset, pariter si ex frigida intemperie, aut excrementis frigidis, ad calidum vergentem victum instituere oporteret. Quas victus rationes diuersas poterunt etiam studiosi ex iis, quæ in præcedentibus vẽtriculi affectibus præcepimus, petere. Nec secus & medicamentorum rationem reperient, tam si calida fuerit, quàm frigida ventriculi intemperies citra humores, vel cum humorum redundantia, potissimùm cap. de nausea, & vo-

Citato loco.

Si ob siccã, vel humidam.

Prognostica.

Curatio.

Victus ratio.

Medicamẽtorũ ratio.

mitu. Ibi etenim & quæ alterant, purgant, ac roborant pro vtraque intemperie, ac vtrisque excrementis corrigendis abundanter conscripta reperient. At si ex aliquo instrumentali morbo prædicta excitentur symptomata, nemini in dubium venit, quòd in eorum curatione, & ipsa quoque delentur. Verùm vbi ex alimentorum multitudine, quæ concoqui nequit, aut eorum vitiosa qualitate cruditas fiat, confestim procurandum erit vomitu, aut purgatione per infernas partes ipsos expurgari: eiiciendus etenim est cibus si coacuit intus, aut computruit, ex Celsi auctoritate libro quarto capite quinto. Dico vomitu si laborantes facilè vomant suapte natura, nam cogere eum, qui vomere non potest, absurdum est, ex Galeni decreto primo de locis affectis. cap. 4. Erit quoque iis qui suapte natura facilè euomere possunt, vomitus proritandus, quo promptiùs euomant potu aquæ tepidæ multæ, pauco aceto aut syrupo acetoso permixto, seu oxymelite. At si vomere haudquaquam valeant, præsertim vbi multum, aut corruptum nutrimẽtum notabiliter ad inferiora ventris sit motum, adiuuandum est, vt citiùs descendat, aut glande subdita, aut leui per inferius infusione, per clysteres videlicet, vt octauo metho. medendi, cap. 5. à Galeno scriptum est, veluti etiam si crudum, aut diminutè concoctum in superiori vẽtriculi parte alimentũ adhuc consistat, modo concoqui possit, aliquid diatrionpipereon dabis simplicissimi quidem, modo quo ab eodem Galen. libro quarto de sanit. tuen. cap. 5. scriptum est. Vel si id haberi nequit, tantundem piperis longi, aut albi, si hoc adsit, aut nigri exhibere cõuenit. Similiter extrinsecus adhibitis concoctio iuuanda erit, vt si expansa manu os ventris apprehendatur, aut puerulus carnosus admoueatur, vt Aëtius refert. Nam quid æquè concoctioni ventris conferre nouimus atque corpus humanum illi impositum, Galeno auctore, quinto de simplicium medicamentorum facultatibus, & septimo method. medendi. Proinde quidam puellos boni habitus noctu admouentes per quietem longe euidentissimum adiumentum sentiunt, eiusdem quoque vtilitatis gratia quidam paruos catellos per quietem ventri imponunt, vt apud eundem liquet præcitatis locis. Verùm seruandum ante omnia est, ne puellus humecta sit cute, qui enim noctu sudore profunduntur, refrigerant potius, quàm calfaciant, vt ipse Gal. inquit, neque iis duntaxat, sed reliquis quoque medicamentis moderatè calidis ab extra adhibitis concoctio iuuari poterit. Quorum syluam habes in præcedentibus conscriptam, & à Galeno octauo meth. med. cap. 5. Quòd si non ex alimentorum praua qualitate, sed intempestiuitate, aut inordinata eorũ sumptione, seu exiguo somno, cum corruptela cruditas generetur, nõ alia ratione curari debet, quàm si ex prædicta alimentorum vitiosa qualitate, aut multitudine fuisset excitata. Illud tamen particulatim attendendum erit, quòd quibus ob flauę bilis copiam, in ventriculo contentam, vel calidam admodum eiusdem intemperiem δυσπεψία, seu cruditas cum corruptela accidit, cibos corruptu difficiles; difficilésque concoctu offerre conuenit. Nam quæ concoctu difficilia sunt, non facilè alterantur, ac corrumpuntur, sed si in multum calorem inciderint, cõcoquuntur magis, quàm si moderato occurrerint ex Gal. decreto primo de alimen. facult. cap. 1. quod etiam confirmauit Celsus eodem cap. 5. lib. 4.

6. de simplic. med. facult. cap. 6.

7. meth. c. 7

Περὶ πνευματώσεως, καὶ ἐμφυσήματος γαστρός.

Id est, De inflatione ventriculi.

CAP. LXX.

PRÆTER iam dictos affectus accidit quandoque ipsi ventriculo vt instrumento coctionis, retentrice, seu complectente ipsius facultate imbecilla existente, affectus quidam, qui à Græcis, pręsertim à Paulo cap. 38. lib. tertij, & à Galen. 3. de cau. sympt. cap. 2. πνευμάτωσις γαστρὸς dicitur, quanuis quandoq; ab eodem Gale. (vt patet 14. meth. med. cap. 7.) ἐμφύσημα nuncupetur, à Latinis autem inflatio vẽtriculi appellatur. qui affectus nihil aliud est, quàm eiusdem ventriculi distentio, & dolor ex flatuoso spiritu. Nã cùm flatuosus spiritus in eo gignitur, aut per os excernitur, & sic ructum creat aut per sedem, quo casu sonorum, silentémve flatũ gignit, vel ipse neutra parte emittitur, & sic affectum creat, qui inflatio vocatur ex Galeni auctoritate tertio de causis symptom. cap. 2. Ventre scilicet impotente ad excrementosum, nebulosúmque excernẽdum spiritum, quos omneis Hippoc. simul cum Galeno vlt. aphoris. 5. lib. πνευματώδεις, hoc est, ventosos appellat. Inflationis verò generatio vitio retentricis, & cõplectentis facultatis prouenit, nam eius probitas in duobus cõsistit, cùm videlicet tempus complectendi cibi cum tempore concoquendi exæquat, ac cum cibos prorsus vndique constringit, ita vt nullum locum relinquat inter ventrem, & cibos vacuum, ex eiusdem Galeni sententia. Verùm iniustum complectendi tempus excretio celer, & ciborum in inferiori ventre corruptela consequuntur. Imbecillum verò ciborum complexum modo clydones, hoc est, fluctuationes cum sonitu succedunt, modo verò inflationes. Differunt autem hi duo affectus, quamuis ambo imbecillam retẽtricem facultatem consequantur, seu eam prorsus non complectentem, tum ratione materiæ, tum etiam ratione causæ efficientis, vt apud eũdem Galenum liquet præcitato libro tertio de causis symptomatum. Verùm relicta fluctuatione cum sonitu, quam Græci κλυδῶνα appellant, quæ citra potionem fieri non potest, sed ventre valenter perfrigerato, vel cùm in eo nihil contineatur, quod verti in flatũ possit, efficitur, ad inflationis tractationem deueniamus; asserentes primò quòd in ea venter vt coctionis instrumentum afficitur, vt eodem libro de differentiis symptoma. cap. 4. liquet. Id verò liquidò patere poterit ex frustrata eiusdem propria ventriculi coctione, propterea quòd retentrix, seu complectens facultas non vndique prorsus cibos constringit propter eius imbecillitatẽ, sed locum quendam vacuum derelinquit inter ventrem, & cibos. Accedit ad hæc eiusdem vẽtriculi distentio, ac circa eundem tumor. Hic affectus à Galeno 14. meth. medendi, cap. 7. inter morbos reponitur in quantitate, seu magnitudine. Verùm ab œdemate discrepat, quoniam œdema prementibus nobis cedit, digitiq; admodum altè in ipsum descendunt. Inflatio verò digitis pressa vestigium non retinet, ac sonitum veluti tympanum reddit, ex eiusdẽ Galeni decretis eodem 14. meth. medendi. Grauitas quoque, & distentio nedum circa ventrem ipsum, sed iuxta totum pectus. Aliquando verò retro iuxta collum, ac dorsum, atque ipsa vertibula irruit. sæpè autem & vtrinque occupatos tenet. Aliquando & tumorem circa os ventris efficit, ructúsque inanes fiunt modicè alleuantes,

Quid sit flatio [...]triculi.

Loco citato.

Quæ pars in inflatione afficiatur.

Quis præter naturã affectus sit.

Quomodo ab œdemate differat.

Loco citato.

leuantes, & inhibitio flatuum, qui per aluum excerni consueuerunt. Quibusdam eorum dolores accidunt, & appetitus perditiones, ac capitis dolor, vt patet ex Aëtio Archigenis auctoritate, cap.27. libri noni. Si verò ante perfectam restitutionem cibum accipiant, amplius membra ipsa inflantur, & cũ dolore distenduntur, leuantur autem alimẽto infernè subeunte, & flatibus, siue per ructus, siue per intestina exclusis, vt idem Aëtius inquit. Vbi verò flatuosus spiritus per intestina mouetur, multiformes edit sonitus, quorum non omnes nomina sunt sortiti. Verùm prudenti viro ex diuersis sonitus differentiis quale, quantumque excrementum sit, ac quo maximè loco voluatur indicare potest (vt eodem tertio de caus. symptomatum, cap.2. apud Galenum legitur.) Ipsius itaque inflationis causa spiritus flatuosus existit (vt eodem 14. method. meden. à Galeno scriptum est.) Verùm quoniam oportet medicum non solùm sympto. agnoscendorum facultatem habere, ac generationis eorum inueniendæ peritum esse, sed etiam modi quo generentur, qui inter effectricium causarum differentias numeratur ex eiusdem Galeni sententia præcitato lib. tertio de causis symptomatũ. cap.1. Propterea non ab re fuerit modum generationis eiusdem flatuosi spiritus, ac inflationis disserere. Fit nanque (vt Galenus inquit) halituosorum spirituum, seu flatuum generatio in ipsis quæ in ventre sunt locis, succis quibusdam pituitosis, vel cibis inibi à deficiente calore in halitum solutis syncera enim frigiditas prorsum halitum non facit, quòd scilicet ea nec attenuat omnino, nec cõficit, nec alimentum dissoluit. Fortis autem calor cũ longo interuallo nutrimentum superet, ampliùs quàm pro halitu generando id attenuat, nisi tamen flatuosum sit natura. Nam tunc gignitur quidem spiritus turbidus, ac (vt sic dicam) nebulosus, exiguus tamen, & breuis temporis, ita vt vno, vel altero ructu vacuetur. Verùm calor mediocris, qui in cibos agit quidem sed diminutè, is eos quodammodo dissoluit, non tamen prorsus conficit minoris efficaciæ existens, atque hinc oritur flatuosus spiritus. Nam tanquam extrinsecus tum frigidisimi status sunt sereni, solentque magis flante borea fieri, tum calidisimi, qui æstatis tempore incidunt ambientẽ aërem purum reddunt: qui verò inter hos sunt, nebulam gignunt. Itidem in animalibus, neque in caloris summa imbecillitate, nec cùm idem nimium est vehemẽs, sed in iis (qui inter hos sunt) statibus flatuosum excremẽtum gignitur, quemadmodum decretum reliquit Galenus præcitato libro tertio de caus. symptomatum. cap.2. Patet igitur ex iis flatuosi spiritus generationis modus, quoniam ex humoribus, vel cibis languida caliditate in vapores dissolutis, in ventriculo generatur, vt liquet apud eosdem Paulum, & Aëtium pręcitatis locis, & cùm ipse expelli nequeat, eodem ventre impotente ad excernendum, intus detentum prædictum affectum (quem inflationem ventriculi vocamus) creat. Verùm si ex flatuosis cibis inflatio oriatur, ex exiguo, & breuis temporis spiritu flatuoso orto, qui vno, vel altero ructu vacuatur, comprehendi poterit. At si ex eisdem cibis natura siquidem non flatuosis, sed in vapores per mediocrem caliditatem resolutis, inflatio fiat, ab assumptione eorundem paulo post tempore inflatio generabitur, & proinde ex laborantium, seu astantium sermone id promptè percipies. Verùm si neque assumptio ciborum præcesserit, neque eorundem natura flatuosorum, pituitosos humores in ventriculo contentos, ac in halitum solutos, inflationis causam esse existimabis. Nã si ex atrę bilis in eundem ventriculum effusione flatus quidam generentur, quam affectionem hypochondriacam, ac flatuosam nominãt, præter reliqua peculiariter metus, & mœstitia aderũt, quemadmodum cap. de melancholia, disseruimus, & propterea non est cur hìc iterum de ea mentionem faciamus. Quantùm verò ad prognostica spectat, non omnino despicienda eius curatio est. Nam vbi diu perdurauerit, metus erit ne in hydropem siccam præcipuè terminetur, & si multiplicetur ventriculi inflatio in conualescentibus recidiuam significabit, nanq; qui à morbis immodicè se satiant, flatuosi, ac toto corporis habitu turgidi redduntur, vt eodem tertio de caus. symptomatum, cap.1. à Galeno decretum est. Quòd verò qui morbo regio laborant non multum ventosi sunt, ab Hippocrate aphoris. 72. quinti lib. scriptum est. Indicatio verò curationis omnium inflationum communis est, Galeno auctore 14. meth. med. cap.7. Vt quòd pręter naturam est vacuetur, in quocunque id contineatur loco. Propria verò post hanc communem est, vt tenuisimis, & calidis potestate medicamentis id perficiatur. Qua de re aër eligendus erit ad calidum vergens, somnus solito longior concilietur, nam vbi somnus accesserit, inquit Paulus, etiam ex toto leuat affectos, mirificè etenim concoctionem iuuat, vt patet 12. meth. meden. cap.3. Exercitatio primò leuis, deinde maior adhibẽda est, maximeque ea, quæ superiores partes moueat, quod genus (vt Celsus refert cap.5. libri 4.) in omnibus stomachi vitiis aptisimum est. Frictiones item extremarum corporis partium si adhibeantur, conferunt. Aluus omnino sit lenis, & vbi fuerit adstricta citra dilationem clyster infundendus (ex Aëtij sententia.) Interponenda quoq; abstinentia est, ex decreto eiusdem Celsi. Nam inedia actioni huic necessaria existit, Aëtio teste, præsertim vbi ex dissolutis in vaporem cibis orta fuerit inflatio. At si eam ferre nõ posint, cibi exhibendi sunt calidi, minimeque inflantes: eodem modo calidæ potiones, sintque concoctu faciles, & boni succi, quantitate exigui, diuidantur autem ex sententia eiusdem Aëtij, ita vt in prandio tertiam, in cœna verò reliquas duas accipiant partes. Fructuum verò, ac olerum humidorum esum semper habeant suspectum. Potus cibum non interpellet, per omnem tamen cibũ vinũ meracius exhibeatur, at non multum. Nam multũ potum tanquam infestisimum hostem deuitent, vt liquet apud eundem Aëtium, & si non ita diu ante cibum sumpserit, aut cibus fuerit natura flatuosus preassumptus, primùm vomere pręcipe, cui auxiliari poteris potione aliqua earũ, quas pręcedẽte cap. commemorauimus. Post verò vomitum eos fouere oportet ex oleo, quod tenuium sit partium, quandoque rutam habeat incoctam, aut aliquod calidorum seminũ, cuiusmodi sunt cumini apij, & petroselini, ex Galen. decre. eodem 14. method. medendi. Quandoque verò diutius perseuerante affectione, maiorique existente frigiditate præter iam dicta daucus, baccæ lauri, nigellæ, & rutæ semen oleo incoquantur, ac ex eo irrigationes fiant. Interim etiam prosunt calida, & sicca fomenta, quæ ex milio, aut etiam milio & furfure parari possunt, præsertim si mediocris fuerit dolor. Vel ex semine lini, hordeacea, & loliacea farina cumino, & semine anethi,

Causæ. *Loco citato.* *Modus generationis.* *Flatuosi spiritus generatio, ex quibus fiat.* *Cõcluditur modus generationis inflationis.* *Causarum diuersarum notitia.* *Prognostica.* *Curatio.* *Victus ratio.* *Medicamentorum ratio.* *Loco citato.*

anethi, aut apij, aut fœniculi, oleo rutaceo, aut hydromelite cataplasma conficiatur. Quandoque verò admiscendum est oleum laurinum, vel tragoriganum, centaurij coma aut eryngij semen, vel radix, baccæ lauri, aut melanthium. Cucurbitulæ etiam cum multa flamma admotæ bonę magnitudinis vmbilicum vndique comprehendẽtes toto symptomate frequenter vniuersum liberant, vt Paulo visum est, licet ante eum Galenus præcitato libro 14. method. meden. de ea sic scriptum reliquerit. Aliquando verò & cucurbita magna bis, térve sine incisione medio ventri affixa, tanta verò ac taliter applicata etiam totum vmbilicum comprehendet, & 12. lib eiusdem pro curatione doloris ex spiritu flatuoso orti propriam quandam curationem ex cucurbita cum flamma copiosa subinde admota moliri testatur, videbiturque tibi (vt ipse inquit) pręsidium hoc in huiusmodi affectibus incantamẽti cuiusquam simile quid efficere, siue in intestinis, siue in quauis corporis particula talis dolor fuerit excitatus, illico enim cucurbita admota, qui spiritu flatuoso crucianturtum à dolore liberi, tum omnino sani reddũtur. Glandes quoque interim confidenter, & citra dilationem supponendæ sunt ex rebus flatum discutientibus formatæ, velut est rutæ semen, & cuminum ęquali pondere cum melle cocto, aut ex rutæ foliis contusis, cumino, pauco sale, & caricis simul inuolutis balanos confice. Poteris insuper clysteribus vti, quos sic parabis, Recipe foliorum rutæ, florum chamæmeli, pulegij, & calaminthæ an. manip. s. seminis anisi, fœniculi, dauci, & cumini ana drachm. iij. furfuris p. j. caricarum num. iiij. fiat decoctum secundum artem, de quo libram vnam assumito, adiicitoque vnc. iiij. olei anethini, chamæmelini, vel rutacei, mellis rosacei vnc. ij. confectionis de dactylis drachm. iij. diacath. drac. vij. vel benedictæ drac. iij. misce, & fiat clyster pauco sale addito. Vtilis quoque eis existit in ieiunio potio absynthij, aut hyssopi, aut rutæ, vt Celsus refert, aristolochia insuper lõga, siue rotunda drachm. pondere potata flatum dissoluit, & tardè concoquentes iuuat, quod & calaminthæ decoctũ, aut etiam polium cum melle modico, & paucissimo pipere tenuissimè trito facit ex Aetij testimonio. Similiter ouillus talus, aut suis, vt Paulo visum est, vstus, & potatus, torminibus, ac inflationibus medetur. Vtile etiam est castorium ex posca bibitum drac. j. pondere acceptum, & acetum scillinum, tum ante, tum post cibum, aut ante somnum, si ipsum absorbeat, vt patet apud eundem Aẽtiũ. Nec minùs confert si drach. j. exhibeatur confectionis de cinnamomo, aut de xyloaloë, dianisi, aut diacumini, diacalaminthæ, aut diatrionpipereon cũ exiguo vino diluto. At si ex pituitosis humoribus inhalitum dissolutis cùm in ventre contineantur, inflatio fiat, priusquàm tales euacuentur succi, nullum prædictorum medicamentorum exhibendum erit, euacuabuntur porrò aut vomitu, si laborantes natura proni ad vomitum sint (exhibito quandoque aliquo ex suprascriptis medicamentis, quę vomitum facilem reddunt, etenim eis necessarius modò in ieiunio, modò post cibum vomitus est, vt apud Celsum liquet) aut per inferiorem ventrem, eis tamen priùs concoctis, ac præparatis, vel per clysteres, & eos quidem acres si fieri poterit: mirificè etenim ij ex acrium iniectione leuantur, vt Galenus refert, aut per aliquod purgans medicamẽtum eorum, quæ cap. de vomitu, & nausea, commemorauimus. Nam indigent interdum, qui inflationem patiuntur, aluí deductione, ex Celsi sentẽtia. Poterit tamen & ante purgationem, vbi ex flatuoso spiritu genito ex prædictis humoribus pituitosis ingẽs dolor vrgeat, admoueri cum flamma copiosa cucurbita, quo ventosus prius digeratur spiritus. Post id euacuandus humor est, ex Galeni decre. 12. method. med. quoniam iis illico ad tẽpus cucurbitula dolor sedabitur, quãuis redeat (vt ipse Gale. inquit,) vel sequente nocte, vel postridie, vel etiã tertio die similis dolor. Cùm verò per vomitum, aut aluum expurgatus fuerit redundans in ventriculo pituitosus succus, omnibus prædictis medicamentis intus, & extra vti poteris, prout magis videbitur expedire. Illud quoque (ex eiusdem Cornelij Celsi decreto) in omnibus stomachi vitiis recipiendum est, vt quomodo se quisque æger refecerit, eo vt sanus vtatur. Nã redit huic imbecillitas sua, nisi eiusdem defendatur bona valetudo, quibus reddita est. Redit autem bona valetudo, vt vno verbo dicam, iis qui ex flatuoso spiritu dolorem, seu digerentibus adhibitis, & extenuantibus tum cibis, tum per sedem iniectionibus, tum cataplasmatis, tum humidis siccisque fomentis, vt ex Galeni patet eodem 12. method. meden. cap. 8.

Loco citato. — *cap. vlt.* — *cap. 8.*

Περὶ λειεντερίας, καὶ κοιλιακῆς διαθέσεως. *Id est, De læuitate intestinorum, & cœliaca, seu ventrali affectione.*

CAPVT LXXI.

CVM eadem retentrix, seu complectẽs ventriculi facultas tempus retinendi, ac complectendi cibos cũ concoquẽdi tempore haud exæquat, si prorsus eos non complectatur, affectus quidam oritur, qui à Græcis λειεντέρια, à Latinis ventriculi, ac intestinorum læuitas dicitur. Quod si eadem non vsque ad consummatam concoctionẽ retineat, & complectatur, alter excitari solet affectus, qui à Græcis κοιλιακὴ, à Latinis cœliaca, seu ventralis affectio dicitur. Iniustum nanque complectendi tempus (vt Galenus inquit libro de Differẽtiis symptomatum, cap. 4.) omnino diminuta ciborum concoctio excipit. Deinceps verò, vel celer ciborũ exitus, vel eorũ in ventre corruptela. At celeris ciborũ exitus inseparabilia symptomata sunt deiectionis humiditas, & digestio in corpus diminuta. Verùm prima affectio, quã λειεντέριαν Græci nominant (vt quibusdam eorum antiquioribus visum est) tale nomen sortita est: quoniam qui priùs talem ei indiderunt appellationem, fieri ipsam putabant propter intrinsecę superficiei intestinorũ læuitatem, ob quã cibos in eis contentos non amplius retinent, quemadmodum retinebant cùm suam seruarent sibi à natura inditam asperitatem. Cuius etiam sententiæ videtur esse Aetius, c. quinquagesimoprimo libri noni. Cùm dixit, lienteria quemadmodum ipsum nomen indicat, læuor quispiam intestinorum est. Quã opinionem tanquam erroneam Gal. commento aphorismi 1. libri sexti, reprobauit, asserens quod in pluribus aliis, qui primi rebus nomina imposuerũt, sunt collaudandi, non tamen in læuitate intestinorum. Causam autem erroris eorum asseruit esse ignorantiam causarum, propter quas aliqua excrementa intempestiuè excernantur, sicuti in ventriculo veloces ciborum exitus, neque enim intestinorum læuitas est, vt ipsi opinabantur, sed aliæ causæ, prout infrà dicemus. Nec minùs ignorant quòd ipsius ventriculi proprium est cibos amplecti, ac circunstrin-

Læuitas intestinorum vnde nomẽ sumpserit secundũ quosdam.

Impugnat Gale. prædictorum opinionem.

cunstringendo certo tempore retinere, & postea ad inferiora demittere, idque proprio eius temperamento perficere, & non cùm suam seruat à natura inditam asperitatem. Maxima autem affectionis huius proprietas in cita ponitur deiectione, propter quòd cibi omnino incocti permanẽt. Quo fit, vt intestinorũ læuitas nil aliud sit (vt eodem Galeno auctore præcitato cõmento aphorismi primi sexti libri, ac 22. tertij, & 12. quarti libri) quàm velox exitus eorũ quæ comeduntur, atq; bibuntur, quæ talia deiiciuntur, qualia fuere deuorata, cùm neque secundum consistentiam, neque secundum colorem, vel odorem, vel vllam omnino qualitatem in ventriculo facta fuerit mutatio ciborum. Quare siquis vellet breuiorem huius affectionis afferre definitionem, diceret eam esse carentiam coctionis, vt idem Galenus inquit. Altera verò affectio, quam cœliacam nominauimus, ab ea quæ afficitur parte, nomen assumens, ex Aëtij sententia cap. 37. lib. 9. velox quidam est exitus eorum quę per os assumuntur, verùm non omnino crudorum, & incoctorum. Nam in ea affectione solùm lęuia & humecta excrementa egeruntur, ventre pro imbecillitate ea digerere nequeunte vt ipse inquit, quapropter nec concoquuntur omnino, nec digeruntur alimenta, sed humentia, imperfecteq; cocta redduntur, neque ita celeriter, ea quæ assumpta sunt in cœliacis egeruntur, quemadmodũ in lientericis. Sunt verò ambo hi affectus cùm ventriculi, tum intestinorum simul communes, quemadmodum Galenus testatur sexto de locis affectis, cap. 1. neque enim absurdum est symptomata quædam intestinis & ventriculo simul affectis euenire, vt ipse inquit. Idem confirmauit præcitato aphorismo duodecimo quarti libri. Cùm dixit intestinorũ læuitatem consequi ad omnium quæ ad aluum pertinent, instrumentorum intemperaturas, hoc est, ipsius vẽtriculi, in quem cibos deuoramus, & eorum quæ illos ex hoc suscipiunt, atque transmittunt intestinorũ. Insuper & ex excrementis illud argui poterit. Ambo etiam symptomata sunt in genere noxæ functionum naturalium, retentricis videlicet, & non concoctricis, vt quidam putarunt. Neque enim (vt Galenus inquit eodem cõmento aphorismi primi sexti libri,) quia omnino incocti permanent cibi ideò citò deiiciuntur, sed quia citò deiiciuntur, idcirco nullam habent coctionem. Quibus verbis liquet propterea cibos non concoqui in prædictis affectibus, quoniam citiùs deiiciuntur. Id autẽ prouenit ex offensa (vt diximus) retentricis facultatis, impotentis siquidem tanto tempore cibos detinere, quanto indigeret concoctris facultas pro eorum concoctione, & deprauato motu expultricis intempestiuè priusquam absoluta concoctio sit, expellentis. Verùm quanquam ambæ (vt diximus) affectiones eiusdem facultatis symptomata sint, vtputa retentricis in vna tamen eadem diminuta est, vt in cœliaca, in qua cibos non complectitur vsque ad consummatam concoctionem: in altera verò abolita est. Quòd verò in intestinorum læuitate prorsus retentrix facultas cibos non complectatur, sed omnimoda fiat eius actionis priuatio, apud Galenum liquet, eodem libro de differentiis symptomatum, cap. quarto. At quod in cœliaca affectione non omnino ablata sit prædictæ facultatis actio, liquet ex Aëtio præcitato loco, & Paulo cap. 40. libri tertij. Et quoniam læuitas intestinorum subitò euenire non potest, vt patet sexto de locis affectis, cap. 2. propterea cœliaca præcedere eam solet: nam ab initio paruo quodam tempore cibi in ventriculo retinentur, procedente autem, atque aucta passione, ne hoc quidem (vt eodem commento aphorismi primi sexti lib.) liquet, præsertim vbi ventriculus frigidior fuerit, læuia autem & humecta excrementa egeruntur ventre præ imbecillitate ea digerere nequeunte, & non cibi crudi, & incocti internè prodeunt in cœliaca affectione, vt Aetio visum est; sequitur autem cœliacos assidua egestio, aliquãdo fœtida cum animi deliquij sensu, cibumque auersantur, ac decolores, & vehementer graciles fiũt, vt etiam Paulus testatur. Languida cùm fit, & imbecilla ventriculi facultas in cœliacis, nec concoquuntur, nec digeruntur alimenta, sed cruda humentia, imperfectáque redduntur aluo continenter fluida, quanquam quæ assumpta sunt non ita celeriùs, veluti in intestinorum læuitate egeruntur, verùm in intestinorum lęuitate (vt Hippocrates testatur libro de affectis.) cibi secedunt non putrefacti liquidi dolor autem non adest, & corpus attenuatur. Vt verò Aetio visum est cap. quinquagesimoprimo libri noni. Cibi crudi in ea, & nihil immutati excernuntur, imò talia deiiciuntur, qualia fuere deuorato ex Galeni sententia. Ægri quoque cibũ non sentiunt, & malum corporis habitum acquirunt, quod vtrunque malum incorrigibile existit. Succedit enim (vt idem Aetius inquit) assidua excretio cibi colore subalbida, inæqualis, & aquosissima citra sanguinis, ac bilis complexum atque intensa est cruditas in lientericis (vt Paulus refert) vt alimenti assumpti genus ex iis, quæ egeruntur, apertè cognoscatur, atque hac nota potissimùm à cœliacis discernitur. Quapropter Galenus præcitato commento aphorismi primi sexti libri, paucissimis verbis lęuitatis intestinorum signa perstrinxit, cùm dixit, Atque ideò nos, & alij medici plurimi citam ciborum nullam habentium coctionem, deiectionem dicimus esse læuitatem intestinorum. Id autem quod in vtrisque affectionibus excernitur, symptoma est in genere excretorum immodicè, vt in tertio de causis symptomatum, cap. 2. liquet. Nam tum multitudine, tum qualitate præter naturã est noxam, vt diximus, perpetuò retentricis facultatis ventriculi, ac intestinorum insequens. Ex his itaque liquet in quo conueniant, ac quibus discriminentur inter se cœliaca affectio, & læuitas intestinorum. Verùm cùm eædem causæ, maioris duntaxat, ac minoris ratione differẽtes, vtriusque affectionis esse possint, quas trademus causas læuitatis intestinorum, eædem intelligendæ sunt de ventrali affectione. Et quoniam (vt sæpenumero dictum est ex Galeni sententia libro de differentiis symptom. cap. 4.) semper quodlibet symptoma à morbo aliquo ortum habet, non ab re iam dicta symptomata aliquem consequuntur ventriculi morbum. Isque genere duplex esse potest, vt ex Galeni liquet pręcitatis aphorismis, aut intemperies aliqua, propter quam imbecilla redditur retentrix facultas tam ventriculi, quam intestinorum, vel exulceratio occupans superficiem earũdem partium similis illis quę in ore fiunt, quas Gręci ἄφθας nominant. Verùm vnam ab alia hoc modo discernes ex eiusdem Galeni sententia: nam in illa quæ accidit propter ventriculi, atque intestinorum imbecillitatem, absque vllo doloris sensu fiunt deiectiones: in ea verò quæ ex exulceratione proficiscitur, inest quidam morsus sensus cùm deiectiones fiunt. Hæc

Quid sit intestinorũ læuitas.

Cœliaca vnde nomẽ sumpserit.

Cœliaca.

Quæ pars in eis afficiatur.

Quis affectus præter naturã sint.

Quomodo inter se cõmunicẽt & differant.

Cœliacæ signa.

Signa læuitatis intestinorum.

Ante medium.

Quos morbos comitentur hæc symptomata.

Quomodo vnum genus morborum ab altero secernatur.

autem exulceratio à quorundam humorum mordacitate, ac acritudine, totius ventriculi, ac intestinorum abrasa superficie ortum habet. Et quamuis ipsæ vires non multùm patiantur, si hac ratione fiat læuitas intestinorum necessarium, tamen est, vt permeãtibus cibis partes exulceratæ dolorem sentiant, & ideò illos propellant, atque ex ipsis citissimè emittant. Hoc verò in omnibus partibus facto, velox ciborum exitus cõsequetur, & nullum fiet initium coctionis. Oboritur autem frequenter dysenteria magna precedente, & ex profunda vlceratione cicatrice densa, & leui succedente ex Aetij auctoritate. Idẽ fermè confirmauit Celsus c. decimosexto lib. quarti. Cùm dixit ex torminibus interdum intestinorum læuitas oritur, quæ continere nihil possunt, & quicquid assumptum est, imperfectum protinus reddũt. Qua de re faciliter percipi poterit lienteria, si ex acribus, ac mordentibus succis ventriculi, ac intestinorum superficiem exulcerãtibus originem trahat. At ea læuitas intestinorum, quæ potentiæ retentricis sequitur imbecillitatem, omnino quidem fit (vt diximus) ex intemperatura. Verùm ea nonnunquã habitualis est, sic nanque nominant illam, quæ ipso corporis habitu læso fit, vel propter humorem aliquem qui in ventriculo, atque intestinis continetur euenit ex sententia eiusdem Galeni præcitatis aphorismis, & velut eadem vẽtriculi intemperatura calida, vel frigida esse poterit, licet sæpiùs frigida, vt liquet apud omnes artis medicę auctores, raro autem calida: pariter si eædem cum humore fuerint, idem humor aut calidus, aut frigidus erit, raro tamen calidus, cùm & ipse præterquam quod cum deiectionibus excerneretur, fortè etiam exulcerationem pareret. Propterea distinguenda est primò vna ab altera temperatura, & secundò vnus ab altero humore. Verùm ne longiores simus, ac eadem sæpius repetamus, qui exactè hæc velint interstinguere cap. de nausea, & vomitu, ac etiam cap. de cruditate propria signa reperient. Interim nos ad prognostica deueniamus. Erit itaque primùm ipsius cœliacæ affectionis, quòd si diutiùs duret, ad magnam omnino desperationem res deuenit, ægris ad conuenientem diætam pigrescentibus. Et si affectus autumno incipiens ad hyemem vsque se extendat, difficilius omnino curatur, ex Aetii sententia pręcitato loco. Cùm verò inseparabilia symptomata sint celeris exitus ciborum, qui diminutam concoctionem consequetur, propter iniustum complectendi tempus, deiectionis humiditas, & digestio in corpus diminuta (vt diximus ex Galeni sententia libro de differentiis symptoma. cap. 4.) si eadem cœliaca prorogabitur, necessariò atrophia consequetur, propter diminutam in corpus alimentorum digestionem. Alexander autem de cœliaca c. 8. libri 8. sic retulit, Hic morbus curatione initio adhibita facilè tollitur, postea verò difficilius. Vbi autem inueterauerit, tardè remouetur. De lienteria verò sic scriptum reliquit Galenus commento aphorismi primi sexti libri. Quòd quę fit humorum acritudine totius ventriculi atque intestinorum abrasa superficie, cessante humorum malignitate, statim sanatur cibis ac potibus qui vim densandi habent. Quòd si longiori tempore perseueret, in alteram passionem transmutatur, quæ dysenteria, hoc est difficultas intestinorum nominatur. In longis autem læuitatibus intestinorum si ructus acidus superueniet, quòd priùs non erat, signum bonum est, inquit Hippocrates præcitato aphorismo. Indicat enim (vt Aëtius refert) eodem cap. 51. libri noni. Ructus acidus iucundi quidpiam factum esse, & ventrem, ac intestina non velut inanima, cibum sinere pertransire. Verùm non simpliciter dixit Hippocrates bonum esse signum acidos ructus in læuitatibus intestinorum, sed primùm quidem in longis adiecit, deinde addidit, Vbi priùs non fuerit, pro veritate eiusdem sententiæ, quæ omnia à Galeno præcitato aphorismo primo sexti libri, diligenter exposita sunt. Etenim illis læuitatibus intestinorum, quæ neque adhuc incipiunt, neque ex pituita fiunt, non insunt acidi ructus. Quòd si aliquando fiant, vt idem Galenus inquit, significant tantisper cibum in ventriculo retineri, donec principium mutationis accipiat, & naturam suorum operum reminisci. Ipsæ iterum intestinorum læuitates cum spirandi difficultate, & lateris punctura, in tabem desinunt, ex eiusdem Hippocratis sententia in coacis prænotionibus. Et quoniã eodem medicationis ductu vtendum est in læuitate intestinorum, quoad cœliacos, & dysentericos (vt Aëtius refert) propterea quæ dicemus de vnius curatione, etiam alterius subintelligenda erunt. Commune itaque vtriusque erit (vt idem auctor refert) quòd vim retentiuam, ac concoctoriam facultatem tum ventris, tum intestinorum omni modo refocillare oportet. Quòd sanè per ciborum conuenientiũ exhibitionem fieri potest, perq; diætam refocillandis ac restituendis viribus aptam. Nam si ab exulceratione superficiei ventriculi, atq; intestinorũ propter humorũ acritudinem intestinorum lęuitas fiat, modus curationis eius patebit in cura dysenteriæ. Particulatim etiam nos pręcipiemus curationis viã, primò lienteriæ ex calida intemperie, seu calidis etiam succis, adhuc nõ exulcerantibus si redundarint ortæ, secundò eius quæ ex intemperie frigida, ac frigidis etiam succis redundantibus. Et cùm vna tutissima, & compendiosissima via ad affectionis extirpationem diæta existat, eodẽ Aetio teste, propterea more solito, de ea primò mentionem faciemus. Eligatur itaque aër ad frigidum vergens. Somni solito longiores præcipiantur, potissimùm nocte, nam diurni nocentissimi sunt, nisi lassationis sensus adsit, aut nox vigilata præcesserit. Vespere autem à cœna dormiendum, maximè vbi à somno surrexerit, ad deambulationem prodibit, ita vt pro viribus aggrediatur, deinde frictionem simplicem adhibeas, parcè videlicet, & minimè confricando, maxime ventrem. Cæterùm à prandio etiam deambulationibus indulgendum est, & animi aliqua laxamenta adhibenda, vt idem Aetius inquit. Nam exercitationes, & frictiones huic morbo necessariæ sunt, eodem Celso auctore præcitato loco. Vitet immodicos animi affectus, præsertim iram. Cibi eis conueniunt, qui non nimis adstringunt, & reprimunt, sed qui adstringentes facilè concoqui, & in totum corpus distribui possunt, vt placuit eidem Alexandro præcitato loco. Quapropter cibi ex chondro, oryza, & alica, & similibus, cum quibus adstringens aliquod decoquatur, pyrum scilicet, malum cydonium, mespilum, & id genus alia exhibeantur ex Pauli, & Aetij testimonio. Panis item bene elaboratus tribuatur, ac etiam similago cum eisdem adstringentibus in pullorum iure decocta, similiter intybus, & cichorium, carnes etiam exhibendæ ex gallinis iuuenibus, columbis, perdicibus, phasianis, & montanis passerculis, & ex aliis quoque

Causa.

Aëtius lib. 9. cap. vlt.

Prognostica.

Lib. 9. cap. 37

Versus fine libri.

Curãdi methodus.

Si ex calida intemperie fuerit orta, curatio.

Lib. 9. cap. 37

Victus ratio.

Aëtius loco citato.

quoque auibus, quæ non sunt pingues, præter palustres. Ex pedestribus etiam tenerrimæ, & friabiliores competūt, præsertim leporum, & capreolorum, concoctis simul quibusdam fructibus adstringentibus, vt cydoniis, pomis, aut myrti baccis. Quæ interim assæ exhibeantur, in quorū ventre aliquod prædictorum adstringentium reponatur, & inter assandum assiduè aqua rosacea, aut omphacio, & germinibus myrti irrorentur, vitella item ouorum assa & aceto intincta cōmendantur ab Alexandro. Ex fructibus etiam conueniunt vua modica pensilis, citonia poma, ac pyra, sorba, mespila, & corna, ac reliqui adstringētes similes. Verùm mediocritas in illis seruanda erit, atque hi ipsi (vt inquit Aetius) cum pane exhibendi sunt, ac etiam ante reliquos cibos. Verùm si fieri poterit duobus, tribúsve diebus à cibo abstinere oportet, vt Alexandro visum est. Nam adseruandi in inedia sunt si ferre queant, aut certè omnino modico cibi vsu, ex eiusdem Aëtij sententia. At si id ferre non posint, prospiciendum est, si quicquam aliud vt cibum diuidamus. Duas itaque tertias partes cibi in cœnam reseruantes, atq; ipsum etiam (qui in prandio exhibetur) panem dimidiatum per se sumat, reliquum verò cum obsonio simplici (vt ex eodem Aetio liquet.) Verùm non insalubriter poteris duarum cibationum quantitatem tribus vicibus impartiri, seruetúrque eadem ratio cibādi, vt in cœna maior exhibeatur quantitas. Potus erit vinum aquosum, tenue subadstringēs, quantitate autem exhibeatur paucum, & nec cibum interpellet, sed post omnem cibum præbeatur: multus enim potus (vt inquit Aetius) ventris fluxionibus infestissimis existit. Satis item iis proderit lactis potus, ita vt principio calidum & recens mulctum detur, postea verò ad medietatem decoctum, aut etiam ad tertias, hoc enim modo exhibitum simul sistit, ac temperat fluxiones, id autem sit caprillum vel ouillum. In omni autem fluore ventris, tum in hoc præcipuè (vt Celso visum est) seruandum, vt cùm pleraque vtilia sint, qualis est plantago, & rubi, & quicquid malicorio mixtum est, ea potissimùm ex his dentur, quæ maximè æger volet, deinde si omnia ista fastidiet, ad excitandam cibi cupiditatem, interponatur aliquid minùs vtile, sed magis gratum. Parum etenim deterior potus, aut cibus, suauior autem, melioribus quidem, sed minùs suauibus est præferendus, vt patet aphorismo 38. secundi libri. At vbi nedum calida intemperies, sed acres, & mordaces succi in intestinis, & ventriculo redundantes læuitatis intestinorum causæ sint, priusquàm vires extremè deficiant, conuenienti purgatione vtendum erit, priùs tamen si occasio dabitur, concoquendi, ac præparandi ipsi sunt syrupo ex infus. seu succo rosac. videlicet ex succo cichorij, myrtino, seu oxysaccharo, succo cytoniorum, quem miuam appellant, aut oxalidis, seu citri acido cum aqua plantaginis, aut oxalidis simul permixtis, deinde sequens tribuatur purgans medicamentum, quod recipit corticum myrobalanorum citrinarum drachm. iij. tamarindorum drachm. vij. paretur arte decoctum in aqua cichorij & acetosellæ, in cuius quantitate sufficienti dissolue mellis aërij vnc. j. s. vel syrup. ex pluribus infusionibus rosarū rubearum vnc. iij. rhabarbari optimi in parte prędicti decocti macerati drach. j. fiat potus. Quòd verò purgatio talibus competat, patet apud Aëtium cap. præcitato scilicet 37. libri noni. A purgatione verò

Medicamentorum ratio.

Purgatio.

per adstringentes potus operępretiū est eis opē ferre, veluti est plantaginis semē tritum, siccum, ac potatū. Proderit etiam & lapathi, seu oxylapathi semē tritum. Cancri etiam marini, vel fluuiatilis testam vstam cochlearij mensura, si prębeas cum aqua confert, calycum item papaueris torrefactorū drac. j. ante somnum cum vino diluto potata. Quinetiam semen capitis papaueris tritum exhibitum egregiè auxiliatur, mirabiliter autem acerba, & immatura mora prosunt sicca, trita in potu exhibita. Eodē modo & rubi mora immatura, & acerba, ex eiusdem Aetij decreto, aut quinquefolij radicis decoctū potui dato. Item rubi radicis similiter, vt Alexandro visum est. In hunc etiam vsum syrup. de ribes, aut qui ex incompletis, & aridis rosis conficitur, conferunt. Et si cùm eis drac. j. cornu cerui vsti, aut seminis plantaginis, vel oxalidis præbeas, cōducunt magis. Similiter etiā confert si drac. j. trochisc. de spodio, vel de terra lemnia tribuatur, bonum est etiam corticis quercinæ glandis decoctum, itemq; pelliculæ decoctum, quę sub cortice quercus reperitur, vt etiā Aëtio placuit. Quidā quoq; (vt ab eodem Aetio, & Paulo scribitur) gallinarū ventriculis vtuntur desiccatis, ac tritis potui inspersis. Nec minùs eis cōmoda sunt, quæ vrinam cient, cùm deriuationem moliantur, fluxionemq; sæpè transferant, veluti est apium, fœniculū, anisum, adiantum, acorum ex prædictorum auctorū decreto, in quem vsum syrupo ex duabus, vel tribus radicibus, aut de byzantiis, permixto cum eo qui ex absynthio conficitur, aut myrtino, vel ex infusione rosarum cum aliquo prædictorum decocto vti conuenit, nequaquam enim negligendum est ventriculi, aut intestinorum robur. Eo etiam tempore quo vrinam cientia tribuuntur, eorū etiam quantitas minor esse debet, licet cauendum sit, ne nimium largus etiam fiat eorundem vsus. Mirabiliter quoque vomitus efficaces sunt, tum à cœna, tum ieiuno facti, maximè si humores in vētre collectos percipiemus. Nam si in intestinis contineantur, non possunt per vomitus euacuari, ex Galeni sententia commento aphorism. 12. quarti libri. Iuuandus quoque eisdem erit vomitus ex aliquo eorum, quæ sæpiùs in præcedentibus adnotauimus. Perpetuo tamē animaduertas, vt proni sint laborantes natura ad vomendum, nam si difficulter euomant, nequaquam his prorritandus erit. Ab extra insuper ventriculo, & intestinis auxiliari oportet. Quapropter illinantur oleo citoniorum, myrtino, vel rosaceo, aut de absynthio, vel olei citoniorum, & rosacei singulorum drachm. j. Recipe olei de absynthio vnc. s. santalorum, & corallorum rubeorum ana drachm. ij. hypocistidis, balaustiorum, & acaciæ ana drachm. j. chiæ mastiches drach. s. & cum pauca cera, ac vino adstringenti vnguentum seu ceratum conficito, & vtere: citonium item in vino abstringenti decoctum, ac contusum si accipias, adiiciasque hypocistidis, & boli armenij drac. j. corallorum, & santalorum rubeorū ana drac. ij. chiæ mastiches drach. s. magnopere proderit si eo venter illinatur. Saccellos item parabis in eundem vsum ex purpureis rosis siccis, santalis, corallis, balaustio, hypocistide, corticum citri, cinnamomi, ac chiæ mastiches pauca quātitate addita: iidem etiam si in succo citoniorum, & aqua rosacea præmacerentur, & pluribus vicibus ventri applicentur modicè calidi, magnopere proderunt. Verùm si ex intēperiè duntaxat calida citra acrium humorum redundantiam cœliaca, aut lienteria orta fuerit, eisdē quo-

Quæ post purgationē præbenda sint.

Vomitus.

Topica.

que medicamentis vtendum erit intus, ac extra exhibitis, relictis tamen eis quæ purgationem moliuntur, ac vrinam ciunt, quibus etiam nec vomitus promoueri debet, ſed tantùm alterãtibus, atq; adſtringentibus modò dictis medicamentis vtare. Sin autem ex frigida intemperie, aut pituitoſis ſuccis inteſtinorum læuitas, ſeu cœliaca fiat; aër eligatur ad calidum vergens, contrarij quoque cibi adhibeantur ad calidum ſcilicet vergẽtes, cum quibus etiam nõnulla calida, ac ventriculo ipſi grata admiſceantur, veluti eſt aniſum, cuminum, cinnamomum, galãga, calamus odoratus, & caryophylli, ac reliqua ſimilia. Competũt adhuc & braſsicæ bis coctionem expertæ, ex Pauli, & Aetij ſententia. Vinum autem eis tribuatur calidius, ac vetuſtius modicè dilutum cum pluuiali aqua. Reliqua pro victus ratione ſeruanda ſunt, vt præcepimus ſuprà. Verùm ſi cum frigida intemperie pituitoſa adſint excrementa, ea prius concoquenda, ac præparãda ſunt cum ſyrupo ex abſynthio, ex mẽtha, & corticibus citri, aut myrtino cum melle roſaceo, aut oxymelite ſimplici. Demum aut vomitu expurganda ſunt (præſertim ſi in ventriculo conſiſtant, iſque iuuandus erit cum iis quę ſæpiùs in pręcedentibus adnotauimus, modò proni ad vomẽdum laborantes ſint) aut purgãs medicamentũ præbendum eſt, ita vt per aluum expurgentur. In quem vſum infraſcripto vtare, Recipe corticum myrobalanorum chebularum drachm.iiij. infundantur in aqua meliſſæ, & boraginis, & facta forti expreſsione in ea diſſolue ſyrup. è pluribus infuſionibus roſarum perſicarum vnc.ij. agarici drachm.j. fiat potio, vel drachm.j. aut ſcrup.iiij. pulueris hieræ ſimplicis Galen. & ſcrup.ij. prędicti agarici excipe, & catapotia formato, ac præbeto, poſt quæ iterum aſſumant mane, & veſperi ante cibum per duas ſaltẽ, vel treis horas vnc.s. ſyr. aut ex abſynthio, aut ex mentha cũ pauco puluere cinnamomi, galangæ, aut calami odorati, aut cum aliquo prædictorum adſtringentium medicamentorum eadem permiſceas, ac præbeas. Confert etiam ſi thuris granum fabæ magnitudine in vini nigri cyatho vno diſſolutũ ſanguinariæ ſucco pari menſura admixtũ præbeas, aut radicis pæoniæ decoctum, atque ipſa etiam radix ſicca trita potui inſperſa, vt inquit Aetius. Similiter ſi chię maſtiches tantundem ac eodem modo exhibeas, nec minùs antidoti theriacæ, aut mithridati, aut micletæ ſi drachm.j. cuiuſlibet dabis, proderit, præſertim cum pauco vino adſtringenti. commodè quoque in iis vti poteris prædictis vrinam cientibus, & calidioribus, atque acrioribus. Extrinſecus verò oleum maſtichinum, de abſynthio, myrtinũ, ac nardinum adhiberi conuenit, aut vnguentum ſic conficito, Recipe olei maſtichini, & myrtini ana vnc.j. de abſynthio vnc.s. cinnamomi, galãgæ, & maceris ana drac. s. ſpicæ ſcrup.ij. chiæ maſtiches drach.j. cum cera, & vino odorato fiat vnguentum. Sin autem mauis ſaccellis vti, vtriuſque menthæ, & abſynthij, ſingulorũ p.j. aſſume chiæ maſtiches, cinnamomi, ligni aloës, & corticum citri, cuiuſlibet drach.ij. caryophyllorum, maceris, galangæ, & calami odorati ana drach. j. roſar. rubea. ſiccarum manip.j.s. figurentur ſacculi ſcutiformes, qui pauco vino odorato calido inſperſi ſæpiùs iterentur, vel in vino Græco, aut guarneto, & pauco cydoniorũ ſucco macerati calidi, applicentur, ac iterentur ſępiùs. Eorum etiam vnus ſemper ſupra ventrem adhibitus, ac alligatus confert. Emplaſtrum quoq; ex chia maſtiche diſſoluta in oleo nardino, & de abſynthio adhiberi poterit, quemadmodum etiam & Galen. ceratum ſtomachicum dictum aut emplaſtrum ex galia, quæ omnia præter tamen purgationem, ac vomitum, & ea quæ vrinam ciunt, conducunt, ſi prædictæ affectiones ex intemperie duntaxat frigida vẽtriculi, vel inteſtinorum fuerint ortę. Et cum in omni fluore ventris, tum in hoc pręcipuè neceſſarium eſt (vt Celſus refert) non quoties libet deſidere, ſed quoties neceſſe eſt, vt hęc ipſa mora in conſuetudinem ferendi oneris inteſtina deducat. Propterea id prætermittere nolui, nam non parum conducet, ſi illud laborantibus præcipiatur, quemadmodum etiam, & medicamentum noſtrum, quo vti conſueuimus. Id autẽ recipit vtriuſq; menthæ contuſæ, & abſynthij ana manip.j. micæ panis torrefacti vnc.j. cinnamomi, aloës, maſtiches, galangæ ana ſcrup.ij. vini odorati, ſeu aceti, & aquæ roſaceæ quantum ſatis ſit, miſceantur, & ventri applicetur abundè calens: nam tale eſſe conuenit cùm primùm imponitur, talium vnumquodque: quippe quę tepida ſunt omnia ventriculi firmitudinem diſſoluunt, Galeno teſte 8. method. med. cap.5.

Si ex frigida intemperie dicta ſymptomata excitentur, curatio.

Victus ratio.

Medicamentorum ratio.

Vomitus.

Medicamentũ purgant.

Quæ à purgatione exhibẽda ſint.

Topica.

Περὶ τῆς χολέρας. *Id eſt, De cholera.*

CAPVT LXXII.

CVM totus vẽtriculus ab aliquo, quod morſu ponderéve contriſtet vexatur, idque ſtatim eiicere cupiat, ſuperno, infernoque ore ad excernendũ vtens, affectus quidam gignitur, qui à Græcis χολέρα, vt patet tertiò de cauſ. ſympt. cap.2. à Latinis ſimiliter cholera dicitur, quamuis barbaram ſectãtes medicinam cholericam, ſeu cholericam paſſionem nuncupent, nomen ſumens, vt idem Galenus fatetur 2. meth. med. cap.2. à cauſa putata, quamuis id non ex propria ſententia fateatur, ſed medicorum auctoritate, qui ſunt à Cnido. Huius quoq; ſententiæ videtur eſſe Celſus libro quarto, cap.11. cùm dixit, Ergo eo nomine morbum hũc χολέραν Gręci nominarunt, cùm priùs bilem eſſe eius cauſam aſſeruiſſet. Huius autem contrarium ſentit Alexan. qui cap.16. libro ſeptimo, de hac affectione verba faciẽs dicebat, Nę autem quis affectum hunc ideo χολέραν vocari putet, quòd à bile omnino fieri conſueuerit, ſed quia materia quæ per ventrem effertur, ex inteſtinis videtur excerni, inteſtina verò χολάδας veteres appellabant, vt etiam Homerus teſtatur his verbis, κέχυντο χαμαὶ χολάδες, quod eſt, fuſa erant humi inteſtina. Qua de re huius gratia affectum hunc (vt idem Alex. inquit) veteres χολέραν nuncuparunt, eo magis cùm non ab vna duntaxat cauſa, bile videlicet (vt ipſe teſtatur) affectio hæc excitari ſoleat. Sed quicquid velint de eius nomenclatura, nihil aliud eſt affectio hæc (vt apud eundem Alexandrum præcitato loco patet) quàm immoderata perturbatio, quæ per aluum, & vomitum propter ſtomachi ſubuerſionem, offenſionemque prouenit. Paulus verò cap.39. libro tertio, dixit quòd cholera eſt immodica ventriculi perturbatio ſupra, infraque erumpens, & auctor libri, qui inſcribitur de definitionib. medicis, in ſecunda deſcriptione eiuſdem affectus ait, quod cholera eſt acutus affectus cum vomitibus biliosis multis, aluique deiectionibus. Verùm quænam pars in hoc affectu oblæſa ſit, non admodum liquet, nam Celſus præcitato loco circa principium capitis aſſeruit, choleram commune ſtomachi, atque inteſtinorum vitium videri poſſe, nam ſimul

Cholera vnde nomẽ ſumpſerit.

Quid ſit cholera.

Quæ pars in ea affecta ſit.

mul & deiectio,& vomitus adest. In calce verò eius dem capitis dicebat, sed hic quidem morbus & acutus est, & inter intestina, stomachúmque versatur, sic, vt cuius potissimùm partis sit, nō facilè dici possit. At cùm totus ventriculus per eius superiores partes stomacho, hoc est gulæ continuus sit, per inferiores verò ad intestinorum vsque exortum extēdatur, Gal. auctoritate sexto de locis affectis. cap. 1. non ab re hæsitauit Celsus cùm inspexisset bilem in hac affectione supra, infráque erumpere, cuius potissimùm partis affectus esset, quanquam ex præcitata Galeni auctoritate, tum ex verbis eiusdem lib. tertio de causis symptomatum. cap. 2. cùm de hac affectione verba facit, facilè patere poterit, ventriculū ipsum in hoc vitio affici, nō tamen secundū superiorē duntaxat, aut inferiorem eius partē sed secundū totū, cùm dixit, quod si toti illi talis affectus aliquando contingat, etiā vtroque ore simul vtitur ad expulsionem, veluti in vocatis choleris. Ipse itaque ventriculus totus primo afficitur, coafficiuntur autem cum eo tum stomachus, tum intestina ipsa, cùm id quod eum contristat vtroque osculo expellere tentet, per supernum quidem quod in gula, seu stomacho existit, per infernum verò, quod in pyloro. Quod verò hæ partes simul affectæ sint, ostendunt (eodem Celso auctore) plura indicia inter quæ vnum est, quod simul & deiectio, & vomitus accidunt. Et præter hæc, inflatio est, ac intestina torquentur. Verùm sicut nausea, & vomitus expultricis facultatis ventriculi praui motus sint, pari ratione, & cholera ipsa, vt patet 3. de caus. sympt. cap. 2. Quare symptoma est in genere noxæ facultatum naturalium, & propriè expultricis deprauatæ (quæ propriè cholera dicitur.) Nam quandoque citra eiusdem facultatis noxam fit, licet perpetuò aliquem præter naturam affectum consequatur, veluti suprà de vomitu dictū est, quanquā eam non propriè choleram nomināt, vt si fiat propter ciborum quantitatem Alexand. auctore. Eius autem indicia sunt (vt inquit Aëtius cap. 12. libro 9.) Vomitus biliosus, & nidorosus, & acidus ad plures horas continuè perseuerans, & venter infernè eadem excernit, sequitúrque sitis, & exudatio, impeditus pulsus, musculorúmque, manuum, ac pedum, maximè verò surarum contractio, & tensio, & (vt refert Celsus) nedum bilis supra, infráque erumpit, sed primum aquæ similis, deinde vt in ea recens caro lota esse videatur, interdum alba, nonnunquam nigra, vel varia. Verùm (vt Paulus testatur) ciborum cruditas apparet, quæ nonnunquam ex magna alimentorum prauitate, interim ex vitiosorum humorum superfluo trahit originem. Nam neque ex vna duntaxat causa excitatur, sed etiam multis, vt Alex. visum est. Nempe ob copiosiorem cibum assumptū, ac corruptum, quia concoqui non potuerit. Item ob prauorum humorum, ac ciborum, seu potionum (stomachum præsertim offendentium) qualitatem, qualis est (vt ipse inquit) pepo, & pingues, dulcésque & oleosi cibi. Gignitur etiam ex copia bilis naturam sursum ac deorsum ad excernendum irritantis. Necnon ob nonnulla frigida applicata. Aut frigidarum aquarum vsum, si eas bibant, aut in eis diu natauerint. Nonnullæ etiam aliæ particulares cibi, & potus, cholericæ bilis sursum, ac deorsum eruptionis esse poterunt causæ, vt 7. de morbis vulg. liquet. Quæ causæ omnes facilè interstingui poterūt. Nempe alimētorum assumptorum copiam, aut eorundem (ac etiam potionum) prauam qualitatē ex laborantis, seu adstantium loquela percipies, veluti etiam si præcesserit vsus frigidarum aquarum, aut frigidorum medicamentorum ab extra adhibitorū. Verùm vbi ex copia bilis, seu aliorum prauorū succorum redundantia cholera fuerit excitata, ex propriis eorundem humorum signis, ac sæpius iam dictis eos discernes. Quod vero cholera acutissimus sit affectus, syncopen insignem, immodicámque virium resolutionem inducens, omnibus in confesso est, vt inquit Alexander. Idcirco accuratè internosci, & celerrimè curari meritò postulat, etenim dilatio in omnibus acutis morbis nocua est. In hoc autem affectu, etiā exigua, ac leuis curandi mora, haud simplicem offensam, sed etiam absolutam subinde tabem (quæ phthisis dicitur) conciliat. Idque ferè confirmauit Celsus, cùm dixit. Neque tamē illi morbo minori momento succurritur. Colericæ verò affectiones magis in æstate fiūt, & febres intermittentes, & quibus errores accidunt, eæ quandoque malignæ fiunt, & ad morbos acutos perueniunt, vt eodem 7. de morbis vulgar. Hippocrat. scriptum reliquit. Quoniam verò nulli morbo (vt diximus) minori, quàm huic, momento succurritur, propterea relicta victus ratione, quæ ferè eadē est cum ea, quam instituimus præcedenti capite de lęuitate intestinorum, nisi quod leniter adstringentia, nedum in cibis ipsis permisceri debent, aut parum ante assumi, sed etiam post eos cùm simul ingruat vomitus, & alui fluor, quāquam & ea quoque moderata esse debēt, nec à principio, nam si quis in principio, aut coaceruatim ea quæ efferuntur cohibere aggrediatur, is maioris mali auctor erit, ex Aëtij sententia præcitato capite duodecimo libri noni, inutilia enim cùm sint (vt ipse inquit) euacuatione opus habent, qua de re conuenit, si ea nō spōte ferantur, opportunè potiùs irritare, nos reliquam aggrediemur curationē. Corruptis itaque in vētriculo cibis siue propter eorum copiā, siue prauam qualitatem, aqua tepida exhibita ægrū vomere iubeto, potissimùm, vbi purum sit quod per ventrem, aut vomitum excernatur, sed nauseent, vellicentúrque ægri. Quo casu etiam aqua mulsa vtendū erit, vt quæ aluum, & vomitum sine noxa irritare potest, vt Alexander refert. Verùm si eam non libenter sumant, modò dicta tepida aqua ipsis liberalior dari debet, atque vomitus sollicitari, aut digitis, aut pennis, donec corrupta abūdè euacuata tibi esse videantur. Per vomitus etenim opportunā prouocationē vomitus ipse soluitur, & cessat (eodē Aëtio teste.) Quòd si post aquæ tepidę potum vomitus incidat, miscuisse tamē nouam materiam corruptæ prodest, pársque sanitatis est vomitum esse suppressum, ex Celsi sententia. Quo tempore etiam somnum ægris percipere oportet, ac quietem; & præcordiorum fotum (vt idem Alexāder asserit.) A somno verò paulatim cibo reficiātur, ita vt cruditas tantū vitetur. Nisi enim quid impedimenti fuerit, celerrime rursus ad naturalem statum reuertuntur, potissimùm, si corruptio ob copiam ciborum fuerit oborta, quanquam neque huiusmodi affectum propriè choleram nominant. Nec minùs vbi procliuiora fuerint corrupta alimenta, vt per aluum excernantur, eadémque via natura expellere tentet, conuenit iuuare excretionem per sedem, purgantibus tamen medicamentis leuioribus vtendo, diuersis, pro natura corruptorum alimentorum, præsertim eis quorum mentionem

Quis affectus præter naturam sit cholera.

Eiusdem affectus signa.

Causæ.

Versus finē libri.

Prognostica.

Loco citato.

Curatio.

Vomitus.

Medicamentorum purgans.

fecimus præcedenti capite. Quæ iterũ in pauca exhibeantur quantitate, ne in grauiora pericula ægri ex immodica vacuatione ducantur. Id quoque seruãdum erit vbi bilis, seu quiuis alui succus vitiosus, ac corruptus ad excretionem procliuis naturã irritare videatur, nihil autem mentione dignum, vel per aluum descendat, vel per vomitum erumpat. Verùm vomitus per solam aquã tepidam irritetur, derelicta aqua mulsa. Aluus verò ducatur aliquo prædictorum cap. præcedenti annotatorum, prout diuersus requirit redundans humor. Cùm verò humorum excretio quieuerit, vẽter oleo mastichino, de absynthio, vel nardino cũ vino exiguo fouẽdus, & probi succi cibo vtendum erit. At si immodica fiat inanitio, ita quod vehementer, & vomitus, & deiectio vexent, cauendũ penitus ne quicquã tribuatur, quod vomitũ, vel aluum ciat, sed imbecillus ventriculus refici iis deuoratis debet, si fieri potest, quæ corroborant, & recreare queant, nẽpe victu, & medicina (vt liquet ex eodẽ Alex.) Exhibendi itaq; sunt in cibo pulli tũ gallinacei, tum colũbini, perdices, phasiani, turdi, & reliquæ montanæ auiculæ. Insuper poterit parari iusculum ex aliquo prędictorũ, præsertim pullorum gallinaceorum cum omphacio, & pauca aqua rosacea, aut eorundẽ carnes contusæ cum eisdem simul mixtæ: hoc etiã tempore & ante, & post cibum maiora adstringentia adhiberi poterunt, veluti mespila, & sorba, citonia, & corna, & hi fructus, quas vulgus azarolas vocat, mala punica, & reliqua pyra adstringentia. Et vbi bilis adsit copia, ptisanæ cremor erit idoneus refrigeratus. Item lactuca refrigerata, pauco aceto adiecto, similiter etiam intybus, vt Alexand. refert. Nec erit absonum offerre mediocriter aquæ frigidæ potum cyathi mensura. Cauendum tamen erit ne nimium frigida existat, aut aceruatim exhibeatur, cui pampinorum vitis, aut mali punici acidi succus modicus instilletur, vel in eadem aqua capreolorum vitis decoctum fiat, aut rosarum, aut œnanthes, seu rhu, cui etiam menthæ pauxillum sit adiectum. Itẽ eiusdem acidi mali punici succus cum menthæ succo absorbendus detur, multa tamen quantitate succus mali punici, menthæ succum excedat. In quem etiam vsum syrup. ex omphacio, è ribes, ex citri acido, ac succo malorum punicorum acidorum, item myrtinum, & ex infusione rosarum siccarum, & incompletarum cum pauca quantitate eius qui ex mentha conficitur, tribuere poteris, nec minùs cataplasmata, vnguenta, ac alia topica medicamenta ventri imponenda sunt, quæ vim adstringendi, ac ventriculum roborandi vim habeant, quorum copiam requiras præcedenti capite. Particulatim autẽ ex palmulis, œnanthe, hypocistide, acacia rhu, & malicorio, succóque eiusdem cataplasma confici poterit, & ventriculo adhiberi ex Aëtij, & Pauli sententia, vel semperuiuum, & lactuca cum mica panis, rosaceóque excepta imponatur. Quandoque verò capreolorum vitis, aut vuæ acerbæ, aut poligonij succus cum cerato probè confecto miscebitur, & maximè iuuabit, vt inquit Alexand. At vbi intolerabilis effusio existat, adeò vt fluxio sisti nequeat, vires vrgeant, & extremorum refrigeratione, conuulsionésque, & animi defectio oriantur, ad vinum transeundum est mediocriter adstringens, neque viribus validum, & quod dulce quidem sit, non autem odorum, ídque cum mica panis exhibeatur, aut in ipso eadem maceretur, exprimat úrque, atque ita paulatim, & per interualla cochleare absorbeant. Nam vinum omnium maximè subitò, & celeriter vires collapsas refocillare potest. Ac multos noui (vt inquit Alex.) ex sola illius potione præter spem mortis periculum euasisse. Salutare quoque erit, si eidem vino menthæ decoctum admisceatur. Nam saluberrimũ medicamentũ erit, si vt idem auctor asserit, præsertim vbi vomitus diutius perseueret: omnique modo eisdem somnus procurandus est, & quies. At si ne his quidem auxiliis cibum retineant, magnopere conducit cucurbitulas admouere, statim cùm æger illum assumpserit contra ventriculum ipsum. Nam validè retrahendo vomitum fieri prohibent. Præterea si diutius adhærent, concoctionem iuuant & ventrẽ, ne ampliùs profluat, cohibent, eodem Alex. teste. Aluo autẽ adhuc egerente (vt inquit Aëtius) amylum cũ decoctione capitum papaueris per clysterem infundatur. Simul etenim cohibet, & refrigerat somnúmque inducit, vt ipse refert. Frictiones quoque per manus adhibitæ quietæ, & mites, & præterea extremorum deligaturæ, eisdem conducunt, & si quidem, aluus vrget, plures brachiis, & iuncturis, quibus illa cum manibus committuntur, cum frictione, tum vincula iniicienda sunt. Sin autem vomitus, tum femora, tum talos constringi, & paululum ipsa dissoluendo rursus deligare oportet, vt patet ex eodem Tralliano, quò materiam semper in contrarium reuellamus, odoramenta quoque naribus admoueantur, ac illitiones soporiferæ circa frõtem, vbi vigiliæ torqueant. At si extremæ corporis partes frigent, vngendæ sunt calido oleo, cui ceræ paululum sit adiectum, calidísque fomentis nutriẽdæ (ex Celsi auctoritate) & ad conuulsorias contractiones in musculis factas calida linimenta ex oleo modico imbuta circumponere oportet, tum cerata liquida, quibus adiectum sit aliquid castorij, & irini olei, ex Pauli & Aëtij sententia, quo etiam tempore interponenda potio absynthij est, vt idem Cels. fatetur.

Topica.

Animaduersio.

Quæ deuoranda sint, vbi bilis adsit copia.

Cataplasmata.

Vbi intolerabilis existat effusio.

Cucurbitulæ.

Frictiones, & vincula.

Si vigiliæ torqueant. Si extremæ partes frigeant.

Περὶ τῆς διαῤῥοίας, καὶ ῥοώδεος.

Id est, De alui profluuio, seu ventris fluxu.

CAP. LXXIII.

BI & liquida aluus, & sæpiùs quàm ex consuetudine fertur, affectus quidam exoritur, qui à Græcis διάῤῥοια communiter, simulátque ab Hippocrate 25. & 30.3. lib. ac 32.6. aliisque plerisque locis appellari cõsueuit. Quanquã ab eodem Hippocrate & Galeno quandoque ῥοώδης nũcupetur, vt patet primo de morb. vulgari. à Latinis autem diarrhœa, seu alui profluuium, quãuis à Celso cap. 19. libr. 4. ventris fluxus nominatur, qui copiosior fluxio est alui, diuturna sine phlegmone, & exulceratione, vt libro de definitio. medicis, scriptum est, vel (vt liquet apud Galenum, eodem primo de morbis vulgaribus) deiectio est, & semper & asiduè humidorum excrementorum, sine dictis affectibus, (vt ipse inquit) qui affectus priùs ab eo descripti erant, dysenteria videlicet, lienteria, & tinesmus. Cùm itaque aluus fluxione laborat, seu humidior efficitur citra cruentas deiectiones, tensionem, ac incoctorum ciborum excretionem, alui profluuium est, & dicitur. In quo quænam pars primò afficiatur, non admodum patet, nam licet deiectio optima, quæ mollis, cõstánsque est, & eo tempore

Commen. 2 tex. & commen. 7. & 35

Alui profluuiu quid sit.

Lib defini. medic. post medium. Commen. 2 commen. 35

Dubia est pars affecta.

pore secreta, quo secunda valetudine assueuit, quãtitatéque est pro ratione cibi assumpti, colore subrufa, nec admodum graueolens, non solum inferiorem ventrem bene valere ostendit, sed etiam nihil in eum decumbere ex aliis visceribus præter naturam, ex Hippocrat. & Galeni sententia 3. prognost. intelligendo per inferiorem ventrem ventriculum ipsum, & item ieiunum simul cum intestino omni, vt Galenus asserit. non tamen contraria deiectio (vt patet ex Galeno ibidem, & primo de crisibus) confestim indicabit eundem inferiorem ventrem præter naturam se habere. Nam quandoque permutabitur tum in substantia, & colore, tum etiam copia, ex permixtione alicuius confluentis humoris. Neque etiam seruabitur tempus secretionis assuetum, & tamen venter inferior bene valebit. Sed à iecore, aut liene, aut aliqua quauis alia parte, seu corpore toto, vel duabus, seu pluribus in eundem ventrem confluere contingit excrementa aliqua. Qua de re alui deiectiones, vbi præter naturam se habeant, ventrem interdum solum esse affectum significant. Sæpe verò decumbentis aliunde materię in eum indicia habent. Atque hæc multiplicia sunt, prout multæ quoque partes, vel corpus totum (vt diximus) eandem materiam, seu humores in iam dictum ventrem demittunt. Idque aut criticè esse poterit, vtputa cùm per eos totum corpus, aut iecur, vel quæpiam alia pars expurgatur, interim verò symptomaticè. Quo casu affectionem aut corporis omnis, aut partis alicuius, (vt diximus) aut aliquarum indicabunt. Et quibus liquidò constat in diarrhœa non perpetuò vnam affectam esse partem, neque etiam ventriculum, aut intestina duntaxat, sed interim iecur, aut lienem, seu cerebrũ, aut corpus totum affectum esse citra ventriculi, aut intestinorum oblæsionem. Interdum verò contingit quòd ventriculus ipse, aut intestinorum aliquod afficiatur corpore toto, aut reliquis eiusdem corporis partibus bene valentibus. Et quoniam tum pro prognostico, tum etiam pro curatione huius affectionis magnopere conducit determinatæ partis primariò affectæ cognitio, veluti in cũctis aliis pręter naturam affectibus necessarium esse monstrauimus, ea de re id docere conabimur. Interstingues nanq; si à toto corpore diarrhœa fiat, quoniã aderunt alicuius redundantis succi in toto signa, siue in toto habitu fueriut, aut in vniuersis vasis, qualiscũque etiam fuerit redundãs succus. Particulariter autem ea conscripta reperies apud Galenum cùm lib. de plenitudine, tum etiam 4. de sanit. tuend. ac aliis plerisque locis. Præter id quod ociosa quoque vita pręcesŝit, consueti exercitij dimisŝio, ac ingestorum ciborum, & potuum copia, aut consuetæ alicuius excretionis retentio, neque vllum aderit signum particularis partis affectæ. Verùm si à toto fiat propter eiusdem corporis liquationẽ, cùm portio carnis, quæ colligatur in ventrem defluit, tunc per aluum excernitur deiectio exigua, glutinosa, opima, admodũ graueolẽs. Pariter si propter vniuersi corporis retentricis facultatis imbecillitatem ex totius corporis extenuatione præcedente, ardẽtisŝimáque febre, seu hectica, seu etiam tabe, id coniicere poteris, quemadmodum Hippoc. scriptũ reliquit aphoris. 11. 12. & 14. 5. lib. Cerebro autem affecto spumosa aderunt excrementa, vt idem inquit Hippoc. aphoris. 30. 7. lib. nec minùs & imbecillitatis eius apparebunt indicia, ac destillationes, & quãdoque dolor. Quæ omnia scripta reperies cap. de dolore capitis, ac destillatione. Consueuit quoque vitio cerebri orta diarrhœa in somno potisŝimùm lõgiori magis, quàm in vigiliis generari. A iecinore verò vbi ortũ fuerit alui profluuiũ, vt plurimùm chilosæ erunt alui deiectiones, probè tamẽ vẽtriculi coctione celebrata, potisŝimùm si attractrix iocinoris facultas oblæsa fuerit, ídque nõ ob aliud (vt dicemus) quàm propter distributionis imbecillitatem, nisi plus cibi fuerit assumptũ, quàm hepar indigeat, aut citiùs fuerit deiectus propter ventriculi, & intestinorum retentricis facultatis imbecillitatem. Id quod dignoscere valebis ex iis, quæ diximus cap. de læuitate intestinorum. Interim quoque bilis multitudo in deiectionibus apparebit, ac signa aderunt, aut inflammationis, aut immodicæ caliditatis eiusdem quemadmodum si ab eius obstructione proueniat, obstructionis quoque aderũt signa. Sic si alius quispiã affectus iocinoris præter iã dictos affuerit, ex propriis eius notis id manifestabitur. Nos verò de eis in sequentibus fusisŝimè pertractabimus. Sed quoniam idẽ iecur non solũ sua ipsius excremẽta, saniémque, & humores præter naturam demittit in ventrem, sed etiam corporis totius, quandoquidem venter per id omnibus corporis partibus copulatur, ac per illud recipit excrementa earum, vt liquet ex Galeni 2. prognostic. Propterea id distinguere poteris ex signis iam traditis. Si totũ corpus fuerit affectum aut si aliæ partes quædam, ex earundem partium affectarũ propriis indiciis. Verùm si à splene diarrhœa proueniat, vt plurimũ deiectiones ad nigrum vergentes, aut etiam nigræ erunt, patebúntque particulares eius ægritudines ex propriis earũ indiciis, de quibus à nobis loco proprio mentio fiet. Accidit interim ab oris, seu linguæ affectione alui profluuiũ, ab oris siquidem, vt in pueris cùm dentire incipiunt, maximè cùm caninos edunt dentes. Quoniam alimentum non bene concoquitur, neque distribuitur, vt patet aphor. 25. 3. lib. A lingua verò, vt in blæsis, quemadmodũ liquet aphor. 32. 6. lib. Quoniã his qui balbi natura sunt contingit aut cerebrum habere humidum, aut linguam, aut vtrũque, atque inde fluentes humiditates in ventrẽ suscipi, vnde & longis profluuiis capiuntur, quemadmodum Gale. scriptũ reliquit com. iam dicti apho. At si nullũ aderit vniuersi corporis affecti, aut prædictarum partium affectarum signum, vẽtriculum, seu intestina affici putandum est. Alimenta quoque interim non probè cõcocta cùm humidioribus deiectionibus, admodúmque aquosis apparebunt. Neque tale alui profluuium determinatas habebit periodos, deiectiones tamen aderunt crebræ, & exiguæ, vt plurimum albæ, & pituitosæ. Interdũ nausea, & vomitus infestabunt, ac alia quædam symptomata, quæ imbecillitatem retentricis ventriculi, & intestinorũ significabunt. Quæ omnia cap. de lienteria, & vomitu ostendimus. Verùm inter reliqua, vbi diuturnum fuerit alui profluuium, propriam ventriculi pasŝionem indicat ex Galeni decreto commento præcitati aphoris. 32. sexti libri. Quod verò quodlibet alui profluuium symptoma sit in genere excretorum immodicè, nemo veretur, nam quę in eo excernuntur, aut tota substantia, aut quãtitate, aut qualitate à naturali recedũt. Itẽ quod (veluti reliqua symptomata) omnino morbi succedat, vel cõtinẽter, vel aliis symptomatibus intercedẽtibus, cuiuis patet. Etenim semper causam aliquã ha-

Tex. & commen. 13

1. de crisib. ca. 11

Quòd non vna duntaxat pars in diarrhœa afficiatur.

Quibus indicijs dignoscenda sit pars affecta in diarrhœa.

Lib. de plenitu. cap. 11
4. de sanit. tuend. ca. 4

Si ventriculus, aut intestina afficiãtur, signa.

Quis affectus præter naturã sit.

bet præter naturam, quæ ad talem motũ, seu actionem naturam stimulat, ex Galeni sententia secundo de causis symptomatum, cap.3. Ad hęc etiã quod ex necessitate ventris profluuia eueniant, vel coctione, vel distributione frustrata (nisi ad intestinorum exulcerationẽ consequantur) liquet apud eundem Galenum commento aphoris. 25. & 30.3. lib. Non tamen necessariò aut retẽtrix, aut expultrix facultas in eis oblæsa est, ex eiusdẽ Galeni auctoritate libro de differentiis symptomatũ, cap.4. Nam licet tum alimentũ non bene concoquitur, neque distribuitur, consueuit alui profluuium euenire, immo absque iis fieri nõ potest, tamẽ cùm ipsum, aut non probè concoctum sit, aut nõ distributum, vt decet, interim symptomaticè, hoc est non ad animalis cõmodum, neque tempestiuè excernitur. Interdum autem tẽpestiuè, & ad animalis commodum, cũ prouidentia scilicet de eius salute, & cũ virtutis robore. Id quod maximè in hac affectione attendendum est pro eius curatione. At quomodolibet fiat alui profluuiũ, crebriores, ac liquidiores deiectiones aderũt, cum leuiori, ac tolerabili interdũ dolore, interim autem grauissimo, vt Celsus fatetur, cap. decimonono libro quarto. Verùm nũquid ea, quæ deiiciuntur bonæ sint secretionis indicia, aut secus, sic interstingues. Nã si madens, seu aquosa deiectio crebrò, & paulatim, aut vniuersim, & sæpè deiiciatur, ac cum stridore, grauissimóque dolore, symptomatis rationem obtinebit, ac symptomatica erit, natura non per se expurgante, sed ex aliquo irritamẽto stimulata, neque inde vtilitas vlla prouenit, immo talis euacuatio prauæ dispositionis erit signũ, vt liquet commento aphoris. 2. quarti libri. Idque potissimum, vbi in principio apparuerit, nulla cõcoctione præcedente, & in febribus. At si multo interposito tempore, ac vniuersim, citra stridorem, cum exiguo aut nullo dolore excernatur, pręcesserintque coctionis signa, ac proportionata corporis dispositioni fuerit alui deiectio, ægérque facilè toleret, & iuuetur ex tali euacuatione, leuius se habẽs, virtúsque robustior euadat, tunc bonæ secretionis indiciũ erit, quia natura expellit per se, atque expurgat noxios redundantes succos, qui corpus infestabant.

Modus dignoscendi num criticè, vel symptomaticè per alui profluuium excernãtur.

Vtcũque verò fiat diarrhœa, eius causa erit, aut malè concoctus, aut malè distributus cibus in inferiori ventre, vel humor quispiam ad eum confluens à toto vel aliqua corporis parte criticè, aut symptomaticè diductione à finibus concidente, & propterea vel iocinoris, vel reliquarum corporis partium concoctione, seu distributione oblæsa tale quoque fit alui profluuium, cùm & quælibet madens deiectio fiat, vt testis est Galenus eodem secundo prognosticorum, propterea quòd non fuerit ex ventriculo deductio ad iecur, vel quia de iecore, vel liene aliquid defluxerit in eum. Cùm nanque humorum superabundantia per aluum expurgatur, alui profluuia fiunt, ex eiusdem Galeni testimonio cõmento aphorismi decimisexti, tertij libri. Ex quorũ permixtione cùm alui deiectionibus (vt diximus) variari cõtingit, non solùm deiectionum color, verumetiam consistentia, atque odor, itẽ & copia, neque etiam seruabitur tempus secretionis assuetum, verùm si quis velit non propriè, sed vniuersaliori vocabulo hanc affectionem alui profluuium nuncupare, cùm in ea nec concoctio ventriculi, seu intestinorum, nec distributio ex eodem ventre inferiori ad iecur fuerint per se lęsæ, vel fateri in hac quoque affectione cõcoctionem, aut distributionẽ ventriculi, vel intestinorum oblæsam esse (& propterea alui profluuium dici) licet non per se, & primò, non reclamabimus. Nos verò diarrhœam, seu alui profluuium dicimus quancunque humidorum excrementorum crebram deiectionem, iuxta Galeni sententiam, primo de morbis vulgaribus, (vt superiùs adnotauimus.) At vbi admodum aquosa deiectio fuerit, miniméque graueolens ad candidum potiùs vergens, quàm croceum, seu nigrum, & interim spumosa, alimenti non probam concoctionem, seu eiusdem imperfectam distributionem indicabit, raderúntque nonnulla signa eorum, quæ ventrem ipsum affectũ ostendebant.

commen.24

comment.2 commen.35 Causarum cognitio.

Verùm si ex alimentorũ copia, aut eorundem mala qualitate talia fiant excrementa, ex ægro, seu assistentibus id percipere valebis, quo casu, nec coctio, nec distributio per se oblæsa erunt. Vbi verò ruffa, seu admodum crocea alui deiectio fuerit, bilem esse causam iudica, potissimùm si ætas, temperamentum, habitus biliosi fuerint, ac tempus anni, regio, & aëris constitutio ad calidum vergent, similiter & anteacta vita. Sic si pituitosæ, aut melancholicæ deiectiones fuerint, ac modo dicto ad pituitam, vel ad melãcholiam vergant, pituitam, aut melancholiam alui profluuij causam esse putabis. Quod si syntectica fuerint alui excrementa, id quod in calidissimis, ac pestiferis febribus contingit, si in corporibus generentur humidis, ac mollibus, & pinguibus, vt liquet decimo methodi medẽdi, cap. vltimo. colliquationem tum carnis, tum adipis significabunt, habebúntque diuersum curationis modum: cum iis videlicet quæ refrigerant, & humectãt corpus, nutrientes nos, ac quamprimum frigidam exhibentes, vt fusiùs dicetur, cùm de febribus sermo habebitur. Vno autem die fluere aluum (vt inquit Celsus præcitato loco) sæpè pro valetudine est, atque etiam pluribus dum febris adsit, & intra septimum diem id conquiescat. Purgatur enim corpus, vt ipse inquit, & quod intus læsurum erat, vtiliter effunditur. Verùm spacium periculosum est, interdum enim tormina, ac febriculas excitat, virésque consumit. Alexander verò cap. 5. lib. 8. dicebat alui profluuij in febribus difficiliorem esse curationem, animaduersionémque, & coniecturam requirere. Quod verò balbi à diuturno alui profluuio capiantur, liquet apud Hippocratẽ aphoris. 32. sexti libri, similiter quòd longo alui laboranti profluuio spõtaneus vomitus superueniens morbum soluit, aphorismo 15. eiusdem libri scriptum est, quemadmodum quod exigua deiectio glutinosa, candida & subcrocea mala sit, potissimũ vbi leuis fuerit: exitiosior verò si nigra, aut liuida, aut opima, aut fœtida, diuturnior, si versicolor sit, sed nihilominus etiam exitialis, idẽmet Hippocr. scriptum reliquit secundo prognosticorum.

Prognostica.

2. prognost. tex. 21.22. & 23

Quantum ad curationem spectat, animaduertendũ, quod licet alui profluuium tum in febribus, tum citra febres eueniat, & in febribus difficilior sit eius curatio, ex Alexandri & Aëtij sententia, tamẽ si citra febrẽ contingat, neque facilis eadem erit, cum & ipsa diarrhœa (vt diximus) vt per viam symptomatis, ac vacuationem symptomaticam, vel per modum iudicationis prouenire possit. Et propterea non semper eodem modo curãda erit. Facta nãque per modum crisis, ita quod per eam totum corpus, aut aliqua eiusdem corporis pars expurgetur, ac vtiliter ea excernantur quæ sint corporis commodo, minimè

Quæ attendenda sint circa eius curationẽ.

Aëtius lib. 9. ca. 35

minimè reprimere,seu inhibere conuenit, ne materia in aliam conuersa partem prauos alios affectus generet,veluti phrenitim,aut lethargum,seu perniciosas parotidas,vt eidē Alexandro ac Aëtio visum est. Sed cùm salubriter à natura aliena euacuantur, aut vsque quo eadem omnem curam suam impenderit,expectare oportet,aut ipsius etiā motus adiuuare,nam (vt idem Alexander fatetur) vidit quandoque ventrem initio affectus ad quartum, quintúmve diem profluxisse, & postea fluorem, aut per se, aut medici auxilio substitisse, vnde ægri in magnum periculū inciderunt,vtpote in aliquem prędictorum affectuum. Quid plura? Hippo.aphoris.20. primi libri decretum reliquit, quæ iudicantur,& iudicata sunt integrè, neque mouere, neque nouare aliquid,siue medicamentis,siue aliter irritando,sed sinere oportet,& Gal.in cōmen.dicebat, Nos Hippocrat. docere quando sit totum ipsi naturæ permittendum, quod ad curā pertinet ægrotātis, nihil aliud nobis agentibus, nisi victum conuenientem instituentibus, quando etiam non sit totum ipsi naturæ permittendum sed aliquid nos oportet operari,& proinde cùm integra iudicatio facta iam est, vel adhuc fit, totū naturæ permittere, & nihil nos nouare oportet. Vbi verò nō integrè iudicatur,aut iudicatū est,id quod deficit,supplere nos conuenit, id quod etiam confirmauit nono meth. med.cap.5. & libro primo de arte curatiua,ad Glaucon.cap.14. cùm dixit, Sed neque si fuerit febris cum profluuio ventris,alia est opus euacuatione. Verùm hæc sola sufficit, quamuis non sit pro multitudinis ratione, quicunque enim his plus adimere fore necessarium putantes, aut sanguinem mittere,aut ventrem mouere tentarunt, in grauiora pericula duxerunt. Redeuntes itaque ad ea, vnde oratio diuersa est, dicimus cū Hippocrate & Galeno ac reliquis pręcitatis auctoribus, quod cùm integrè iudicatio facta iā est per alui profluuium,vel adhuc fit,totum naturę permittēdum erit, nihil aliud nobis agentibus, nisi victum conuenientem instituentibus. Erit autē conueniens victus,quod ad eius quantitatem,prout vires requirunt, ac reliqua, quod ad qualitatem spectat,diuersus pro diuerso redundante humore,& vt summatim dicam, similis ei,quem instituimus,cap. de cruditate, de lienteria, aut cholera,donec ipsa se natura componat, & ad integram perueniat sanitatem. At si non integrè videatur iudicare, ac segnis natura in euacuando fuerit, motum eius adiuuare oportet,& si criticè euacuet, vt prædictis Alexādro & Aëtio visum est; seu id quod deficit supplere nos conuenit, vt Galeno placuit præcitato commento aphoris. 20. primi libri,quod ex coniunctis ambobus perficiatur quod postules, ex eiusdem Galeni auctoritate præcitato libro 9.method. meden.cap. 5. Sed mox quispiam inficias ibit, asserens pugnare hoc eiusdem Galeni sententiæ nunc citatæ, primo de arte curat.ad Glauco. cap.14. vbi præcipit, quòd quamuis euacuatio non fit,pro multitudinis ratione, tamen ea sola sufficit quæ à natura fit, nec alia opus est euacuatione. Cui responsum sit,Galen.nō sibiipsi pugnantia conscripsisse,si quis ea,quæ præcitato comment. ac primo de arte curatiu. scripta reliquit, rectè inspexerit, nam licet quo tempore natura corpus expurgat,id quod excernit,nō sit pro multitudinis redundantis humoris ratione eo tempore:confidendū autem ei sit, quod in futurum valeat ipsum integrè expurgare, cui in dubiū venerit

Concluditur curandi via.

Qualis victus competat.

Dubium.

Responsio.

totum naturæ esse permittendum, & nihil innouandum vt diximus. Id quod consulere voluit idem Galenus præcitato libro primo de arte curat.ad Glaucon.cap.14. At si quæ iudicantur, tempore, quo iudicantur,neque integrè à natura iudicentur,neque omnino fidēdum,quod ab ea in futurum perfectè, & integrè iudicari valeant, tunc oportet (vt idem Galenus præcipit præcitati aphoris. comment.) id quod deficit nos supplere, & hanc sententiam sectati sunt Aëtius, & Alexander vt superiùs dictum est. Iuuanda itaque ipsa natura erit pro curatione diarrhœæ cùm non integrè,perfectè,ac indeficienter ipsa iudicauerit,aut iudicat,neque fides habetur eam posse in futurū integrè iudicare,& corpus perfectè expurgare, per eandem siquidem viam, per quam natura expellere tentauerit. Nanque ducere oportet quò maximè natura vergit per loca conferentia, eò ducere iussit Hippo. aphorismo 21. primi libri. Quo loco subdebat Galenus,quòd quæ videlicet, neque iudicantur, neque integrè sunt iudicata,illa sunt,quę ducere oportet per locum,ad quem ex conferentibus natura vergit. Corruptis igitur cibis in causa diarrhœæ existentibus, pro natura corruptelæ eorundem assumptorum ciborum purgandi erunt. Nam si ad frigidum corruptela vergat, medicamentis, quæ frigidos expurgant succos, vti oportet. Si ad calidum, quæ calidos humores expurgant propinanda sunt, quemadmodum cap. de vomitu, & lienteria scriptum est. Deinceps verò eis quæ ventrem roborant eodē loco conscriptis vtēdum. Verùm vbi biliosæ fuerint alui deiectiones, bile ad inferiorem ventrem confluente, eadē priùs contemperata,domata,euicta,ac præparata ex oxysaccharo, seu syrup. ex infus.rosarum, aut cichorij succo, tale purgans medicamentum exhiberi poterit, Recipe tamarindo. vnc.j.fiat decoctum in aqua cichorij, & acetosellæ, in cuius expresione dissoluas rhabar.drac.j.vel scrup.iiij. cui exiguū quid spicæ fuerit additum, maceretur autē per aliquod spacium, aut in vnc.j. s. sit succi rosarum, aut in parte prædicti decocti, & absque hoc quod per colum transfusum, misceatur ei mellis aërei vnc ij.aut vnc. j.s. & exhibeatur. Poteris etiam prædicto decocto addere corticum myrobalanorum citrinarum drac. j.vel drac. ij. Perpetuò autem tam in hoc, quàm in quolibet alio alui profluuio, vbi purgans medicamentum præbetur,moderatū sit oportet,ne ex immodica euacuatione vires prosternantur. Pari ratione adstringentia magis, vel minùs admiscēda erunt cum purgantibus medicamentis,prout magis, vel minùs aluus profluuio laborat, ac vires ipsæ magis,vel minùs euacuare permittunt, ac plus,vel minùs ventris partes fuerint imbecillæ. Vbi verò pituitosus fuerit redundans succus,eodem priùs concocto, ac præparato ex melle rosaceo, seu ex oxymellite,syrup.è succo boraginis,vel è corticibus citri,aut reliquis similibus,idem expurgādus erit, aut ex agarici decocto cum syrupo è pluribus infusionibus rosarum vel rubearum, vel persicarum,& diacatho.vel loco prædictorum syruporum vnc.j.mellis aërei adiicito, aut ex eodem agarico simul cum rhabarbaro, ac pauca spica formato catapotia,& vtare. Post quæ aliquod leniens medicamentū exhiberi poterit, & si videbitur, prædictis medicamētis drac. j. aut drach. ij. myrobalanorum chebularum adiicere poteris. Quanquam nostris temporibus cane peius, & angue Medici quidā thessalici pro cu-

Si ex corrupta cibu, fiat medicamentorum ratio.

Si ex bile fiat curatio per medicamenta.

Si ex pituita oriatur, curatio.

De Agarico nota. Cap. proprio.

ratione alui profluuij agaricum vitent, quadam Ioannis Mesues auctoritate (ab eisdem praue intellecta) freti, quod videlicet læsionem aliquam imbecillis visceribus imprimat, ea debilitās, vt propterea indigeat permixtione abstergentium cum ipso, velut ipse inquit. Verùm cum agaricum ipsum primo gustu dulce sit, sed paulò pòst subamarum, ac acrimoniæ quandam speciem temporis spacio inducens, leuiculæque adstrictionis sit particeps, & propterea digerendi vim habeat, incidendi, ac expurgandi infarctus viscerum, ex Galeni auctoritate sexto, de simplicium medicamen. facultatib. cap. de agarico. Ad hæc cùm omnibus in vniuersum interioribus vitiis accommodatum sit, vt liquet apud Dioscoridem cap. primo, libro tertio. miror Ioannem Mesuem talia proferētem & à quo sapiente (vt ipse inquit) ea transcripserit. At si & illud quoque admittatur, per eūdemmet liquet permixtione abstergentium cum ipso id vitari posse, quod scilicet lęsionem non imprimat in visceribus, ea debilitans. Ipse verò cùm sæpiùs eo vsus fuerim & in decocto, & in substantia, vbi vsus expostulauit, ingentem semper vtilitatem ex eo prouenire conspexit, nullúmque incommodum ægris ex eius assumptione exortum fuit, nedum pro curatione alui profluuij, verùm etiam dysenteriæ propriè dictæ, ac hepaticæ, veluti nuper in Ferdinando de Capua primogenito filio Illustris Ducis Termularum expertus sum, qui cùm bis in catapotiis simul cum rhab. ipsum exhibuissem, præter aliorum medicorum votum, ex eo perfectè curatus fuit, tum ex alui profluuio, tum etiam ex hepatico affectu, quibus decem ferè mensibus laborauerat. Erat autem affectio hepatica ex frigida iocinoris intēperie orta, aluique profluuiū pituitosum. Tutò itaque, ac cum ratione agarici diluto, seu decocto, aut etiam eo in catapotiis redacto cum pauco rhab. ac chebulis pro cura alui profluuij pituitosi vtare. Et vt Ioanni Mesuæ satisfacias, ac empiricis istis hodiernis medicis, qui vires medicamentorum ignorāt, & quod ex eis proueniant diuersæ operationes, cùm diuersarum, ac inęqualium sint substantiarum nesciunt, aliquod abstergentium ei permisceto. Etenim quauis ætate non deerunt semper noui Thessali, veluti huc vsque adeò non defuerunt. Si verò ex succo melancholico fuerit excitata diarrhœa, idem è fumariæ succo parato syr. aut boraginis, seu lupulorum cum eo, qui ex infusione fit rosarum, aut è corticibus citri cum aquis mellissophilli, lupulorum, & oxalidis priùs concoctus, ac præparatus, expurgandus quoque erit ex infrascripto medicamento, quod recipit senæ, epithymi ana drac. iij. corticum myrobalanorum indarum drac. ij. fiat decoctum in aqua cælesti, vel acetocellæ, & boraginis, in quo vnc. ij. aërei mellis, aut vnc. iij syr. ex pluribus infusionibus rosarum rubearum, cum vnc. s. diacathol. dissoluas. Interim quoque qualiscūque fuerit redundans humor, clysteribus vtendum erit, ex hordei non decorticati, ac torrefacti decocto, gallinarum, seu pullorum gallinaceorum iure, saccharo rubeo vocato, ac oleo rosaceo paratis, præsertim vbi bilis redundarit. Pituita autem redundante in vicem olei rosacei chamæmelino, aut anethino vtendum, & loco sacchari rubei, rosaceo melle. Similiter etiā vbi nigra bilis deiiciatur, eisdē, vel similibus vtare. A purgatione verò, vel vbi alui profluuiū diutius perseuerauerit vires consumens, ac habitum colliquās, tunc

Aduersus Mesuem.

Si ex atra bile fiat, cu ratio.

Clysteres.

Vbi diutius perseuerauerit alui profluuium.

sanè sistere ei oportet, tum per ea, quæ per os sumuntur, tum quæ per anum infunduntur, atque ea, quę forinsecus imponuntur, ex Aëtij decreto, & etiā Alexand. Nam cùm euacuatio modum excedit (vt inquit Paulus cap. 58. libro 2.) cohibenda aluus est. Verùm vbi biliosa, & pura recrementa fuerint, non statim admodum adstringentibus medicamentis cohibere oportet, sed in magis salubria ea permutanda sunt, ac contemperanda, iuxta eiusdem Alexandri & Aëtij sententiam, velut sunt cibi bonū, atque paulò crassiorem succum generantes, cuiusmodi ptisana est, & eius cremor, ex Pauli auctoritate. Poterit autem ea parari ex torrefacto hordeo propè contuso, seu extenuato, & aquæ pluuiali, adiectis mali punici acidi granis, ac oxalidis foliis, aut in iure gallinarum, seu pullorum gallinaceorum, eisdem quoque adiectis, hordeum sic para tum decoquatur. Biliosus nanque humor cibis lenientibus magis, vt descendat, quam in corpore retineatur, est sollicitandus, vt inquit Alexand. aliàs totum morbum grauiorem efficit, & nonnulla alia symptomata gignit, vt ipse refert. Verùm ad taleis biliosas fluxiones nullum compendiosius remediū reperitur, vt prædictis Alexandro & Aëtio visum est, quàm lac bubulum, aut caprillum. Qua de re si febris non vrgeat, tepidum, recénsque mulctum, ac potatum magnopere auxiliatur, aut ad ignem decoctum, & assiduè agitatum, donec ad tertias sit redactum, similiter etiam, si per silices fluuiales ignitos, & candentes ferri laminas in ipso extinctas coctum fuerit, potui datum iuuat. Spuma verò dum lac coquitur penna, aut cochleari auferri debet. Hoc nanque nullum præsentius remedium, vt Alexander inquit, ad biliosas fluxiones inuenire licet. Si verò simul cùm alui profluuio bilioso, febris quoque vrgeat, lac ipsum purum assumptum plus noxæ, quàm commodi afferre solet, quare ipsum exhibere vitabimus. Verùm si quarta pars aquæ lacti misceatur, coquatúrque vnà, donec dimidium totius consumatur, ipsum exhiberi poterit absque periculo, vt eisdem Aëtio, & Alexandro visum est. Sed mox obiiciet quispiam afferens hoc repugnare Hippocrat. atque Galeni sententiæ aphorism. 64. libri quinti, quo loco malum esse lac, quibus in febribus acutis biliosæ sunt deiectiones scriptum est, quoniam in nidorem celerrimè verteretur. Cui respondebimus nos primò Hippocrat. ac Galeni decretum veritatem habere, cùm nulla præcesserit corporis euacuatio, sed multa adhuc adsit in corpore bilis copia, & febris acuta sit valida. Nos verò post purgationem ipsum probauimus, ac febre non adeò valida existente. Secundò, & meliùs, quod cùm simul aderunt biliosæ deiectiones, & febris, aut lac ipsum non competit, vt Hippocrat. & Galeno visum est, aut si exhibetur, id affusa aquæ quarta parte, & decoctum (vt diximus) donec dimidium totius consumatur, exhibendum erit, quo modo exhibitum approbarunt Aëtius, & Alexand. nec Hippocrat. & Galen. illud negarunt. Etenim vitarunt, purum ipsum lac, & non prædicto modo præparatum. Verùm adhuc Gale. verba præcitato cōmento aphoris. 54. quinti libri, præbent dubitandi ansam, nam non solùm vtrisque simul iunctis, biliosis scilicet deiectionibus, & acuta febre noxium esse lac ipse ex intentione Hippoc. statuit, sed etiā seorsum in alterutro aduersatur, vt ipse inquit. Qua de re nec si absque febre acuta fuerit alui profluuium, tribuen-

De lacte nota.

tribuendū esset ex Galeni sententia. Nam in vniuersum, eo auctore celerrimè ab omnibus causis calidis in nidorem conuertitur, nisi esset quod ex iis quæ diximus prima responsione primi dubij, facilè nodus hic dissoluitur, neque enim magna existente syncerae bilis copia, nullaque præcedente, aut exigua euacuatione lac probamus. Nec probarunt eo casu Alexander & Aetius, sed eo tempore ipsum exhiberi præcipiunt, quò diutiùs perseuerauerint fluxiones biliosæ adeò vt & habitum veluti colliquent, ac vires consumant, quo tempore lac ipsum euinci, ac mutari, à bilioso excremento, cùm exiguum sit, in nidorem non valeat, citiúsque distribuitur, cùm partes refectione indigeant. Vel dicas ex prædictorum sententia, vbi hæsitabis ne in nidorem conuertantur lac, quod ipsum ad ignem decoctum, aut per fluuiales silices, seu ferri laminas ignitas paratum, tutò exhiberi poterit; & sic sententiæ Galeni non repugnabit. Tale siquidem lac si præparatum, non adeò promptè in nidorem vertetur, veluti si purum exhiberetur, & cùm hoc quod aluū non subducit, contrarium etiam efficit, eodem Galeno auctore tertio, de aliment. facultatib. ca.15.& decimo de simplicium medicamentorum facultatib.ca.de lacte. Quò fit, vt optimum sit remedium dysenteriæ, & omnium ventris acrium fluxionum, vt ipse inquit. Et vbi affectio adhuc non cesserit, viresque admodum ex biliosis deiectionibus immodicis imbecillæ redditæ sint, adstringētibus quoque sistere oportet syrup. ex citri acido, aut è ribes paratum exhibens, pariter, & myrtinum, & eum qui ex infusione rosarum siccarum, ac cydoniorum succo conficitur, & si videbitur, puluerem margaritatum, cornu cerui vsti, & seminum oxalidis, ac plantaginis adiicere poteris, eiusdem pulueris assumens scrup.j.vel ij. cum vnc.j. vel vnc.ij. alicuius ex prædictis syrupis. Nec minùs confert, & rosaceum saccharum vetustum cum aqua oxalidis, vel plantaginis exhibitum, & vbi hæc non suffecerint, ad trochiscos de spodio, seu è succino deueniendum erit, seu de terra lemnia. Similiter per ea, quæ per aluū infunduntur auxiliari oportet, ex decocto videlicet plantaginis, rhu obsoniorum, balaustiorum, hypocistidis, ac hordei non decortitati, ac torrefacti, cuius decocti assumpta sufficienti quātitate vnc. ij.vel vncias iij. olei rosacei omphacini, & tantundem saccari rubei, & vnc.ij.vel vnc.iij. succi plantaginis, aut portulacæ, duósque ouorum vitellos adiicias, & vtare. Extrinsecus verò irrigationes adhibeantur ex oleo omphacino, rosaceo, myrteo, seu citoniorum cum vino, quarto videlicet, vini parte ei admixta, sit autem vinum album, & subadstringens. Poteris insuper malicorium, gallas, cupresi pilulas, balaustium, hypocistim, & reliqua quoque adstringentia in ipsa irrigatione incoquere, similiter ceratis, vnguentis, emplastris, ac reliquis medicamentis, ca.de lienteria, & vomitu conscriptis vtare. Ad alias quoque alui fluxiones, vbi sufficiens iam euacuatio sit facta, fluxióque ipsa adhuc perseueret, adstringētibus etiam medicamētis eis resistere oportet, quomodocunque adhibitis, siue per os sumantur, siue per aluum infundantur, aut extrinsecus imponatur, vt diximus. Qua de re syr. ex absynthio, è corticibus citri, myrtynum, & eum, qui ex mentha conficitur, præbeto, aut diacotoneon cum speciebus, potissimùm autem eo medicamento, quod à Galeno sexto de sanitate tuenda ex succo cotoneorum, zinzibere, ac pipere albo, aceto, & melle cōficitur, vtare. Minui autem poterit, & piper, & zinziber, prout vēter magis, & minùs frigida intemperie laborat. Cū prædictis item syr. scrup.j. aut drachm.s. infrascripti pulueris exhibe, qui recipit vtriusque menthæ siccæ drach.ij. cinnamomi, maceris, galangæ singul. scru. j. seminis plantaginis, cornu cerui vsti, & seminis oxalidis ana drachm.ij. fiat puluis, in quem etiam vsum si recenti theriaca, aut mithridato vtaris, non parum confert. Nec minùs & drachm.j. vel scrup. ij. trochiscorum è spodio, seu è terra lemnia, si tribuantur cùm iam dictorum syrup. aliquo conducit, mora etiam immatura, & adhuc acerba ad solem pluribus diebus desiccata, deinde trita, & reposita, vsúque expetente bibita magnum pharmacum alui restrictiuum fiunt, vt ad diuturnas etiam cœliacas affectiones commode exhibeantur, aliásque omnes, quæ fluidæ existunt, atque etiam dysenterias, ex Aetij auctoritate. Contunduntur quoque eadem mora, & obsoniis admiscentur quemadmodum etiam rhus culinarius consueuit. Magis tamen aluum cohibent rubi mora immatura, & acerba eodem modo exsiccata, & in potu exhibita, vt idem inquit Aetius. Decoctum insuper ex foliis, & corticibus pini, pilulis cupresi, furfure, gallis ac foliorum plantaginis cum oleo myrtino, aut masticino per anum infundas. Nec minùs extrinsecus ex oleo masticino, myrtino, de absynthio cum tertia, aut quarta vim odorati parte admixta, irrigationes cōpetunt. Similiter ex oleo nardino, aut costino, & si mauis vnguentum, hoc modo parabis, Recipe chiæ mastiches, corticum thuris ana drachm.iij. pulueris menthæ, & cinnamomi ana drachm.j.s. olei nardini vnc.s. olei mastichini, & de absynthio, singulorum vnc.j. vini odorati, & ceræ quantum satis sit, fiat vnguentum. In oleo quoque nardino, ac de absynthio si vnc.j.s. chiæ mastiches dissoluas, & in emplastri formam redigas, atque ventri superimponas, magnopere confert. Pariter & emplastrum è galia, aut id, quod à Galeno describitur primo de arte curatiua ad Glauconem. Constat autem ex palmulis, vino, farina hordei, croco, aloë, ac mastiche. Adhibebis etiam ventri sacculos ex milio, sale, aut panico factos, aut etiam ex furfure, & hordeo torrefacto. Nam hi quoque fluxiones desiccant, vt Alexandro visum est, nec minùs & ex cumino, & apij semine. Nam & ij vrinam quoque cient, cùm & hoc etiam tempore conferat ea exhibere quæ vrinam ciunt, fluxionésque ad intestina eò diuertunt, vt eisdem Alexandro, & Aetio visum est. Diuersa siquidem pro redundantis humoris diuersitate, nam quibus supramodum humida aluus deprehenditur, iis potum humorem exhibebimus, ac præterea illi viam ad vesicam parabimus, Galeno teste commento aphorismi vltimi, quarti libri. Cæterùm extremæ corporis partes nempe brachia, & crura, cùm deligari debent, tum etiam fricari, nam & hæ quoque alui fluxiones diuertunt. quo etiam tempore & reliquis partibus ad ventrem fluxionem mittentibus, si ita fieri contingat alui profluuium prospiciendum erit, prout affectæ partis dispositio exigit. Vbi verò alui profluuium ortum fuerit, natura non per se corpus expurgante, sed propter aliquod irritamentum, aut quia pre multitudine à vasis redūdantes nō contineantur succi, ita vt quicquid excernatur, symptomatis ratione sit, neque inde vlla proueniat vtilitas, imò talis euacuatio prauæ dispositionis sit, signum,

Quo tēpore adstringētibus vtendum sit, bile redundāte.

Quæ per os exhibenda sint.

Quæ per aluum infundenda.

Topica.

Pituita, aut atra bile redūdante.

Sumenda per os. In fine.

Infusa per aluum.

Topica.

Loco citato.

Si quod excernitur per alui profluuium fuerit symptomatis rati: curat:

potissimùm si cum febre copulatur, siue simul cum ea inuadens, siue ad eam sequatur (circa initia tamẽ) siue ipsum alui profluuium febrem præcedat, & deinceps ipsa consequatur, tunc neque totum naturæ permittēdum erit, nec ipsam iuuare oportet. Quinimò ipsum alui profluuium cohibere necessarium erit, iuxta Hippocratis decretum aphoris. 2. quarti libri, cùm dixit. In medicationibus talia educere è corpore, qualia sponte prodeunt, vtile. Quæ verò contrario modo prodeunt, cohibere oportet, neque enim in hoc imitari naturam debemus, cùm ex eius euacuatione nulla proueniat corpori vtilitas. Qua de re vbi vires, aut ætas non prohibeant, in hoc alui profluuio audacter vena secanda erit, vt & ipsum alui profluuium cohibeatur, ac qui confluunt ad ventrem redundantes succi, cum quo non oportet, vergant, reuellantur, ex eiusdem Hippocratis sententia, sexto de morbis vulgaribus, cùm dixit reuellere, si quo non oportet, vergant: & si ex toto confluant succi, media vena secanda erit. Si ex iocinore, interna dextri cubiti, si ex liene, sinistra. Si ex capite, externa cubiti vena incidatur. Verùm non tanta sanguinis copia exhaurienda erit, quantam exigit dispositio, sed minor, & potiùs, si oportuerit, iterari debet, quàm simul multam sanguinis copiam educere. Et si quispiam obiiceret asserens id aduersari Galeni sententiæ, quarto de ratione victus in morbis acutis, cum dicebat, fluente aluo, sanguinem non detrahes, nam si post detractionem perseuerat fluor, virtutem prosternet, respondebimus nos Galeni verba veritatem habere aluo criticè fluente, & non symptomaticè, id quod nos etiam cum eo asserimus. Verùm si symptomaticè fluxerit, venæ sectionem eum non prohibere, quemadmodum nos admittimus. Quanquam etiam & de immodica sanguinis missione, immodicoque alui fluore, coctione, vel distributione cessante etiam orto, ibi loquatur, id quod ostendunt eius verba, cùm dixit, nā si post detractionem perseueret fluor, virtutem prosternit. Quo casu neque nos talem consuluerem⁹ sanguinis missionem. Similiter eiusdem Galeni verba intelligenda sunt, conscripta primo de arte curatiua ad Glauconem, cùm dixit, Quicunque enim iis (loquens de alui profluuio cum febre) plus adimere fore necessarium putantes, aut sanguinem mittere, aut ventrem vomere tentarunt, in grauiora pericula duxerunt. Neque enim aluo fluente sanguinē mittere oportet, si id quod excernitur, fuerit naturæ ratione, ac exinde iuuetur animal; velut etiam neque secanda vena erit, si alui profluuiū adeò modum excesserit, vt vires prosternat, vires etenim tunc eam prohibebunt, & eò magis, si eadem copiosa fieret. Verùm vbi circa initia alui profluuij, præsertim cum febre coniuncti, exactè noueris naturam ex irritamento aliquo, aut ex multitudine grauatam, per aluum excernere, neque exinde vtilitas proueniat animali (vt diximus) venam secabis, iam dictis Hippocratis auctoritatibus fretus, ac etiam Galeni commento aphorismi 22. quarti libri, cùm dixit. Quando aliquis incipit morbus, si quid excernitur, nihil tunc excernitur naturæ ratione, sed sunt omnia symptomata earum, quæ præter naturam sunt dispositionem. Quo enim in tempore à causis morbum facientibus natura grauatur, & adest cruditas humorum, tunc aliquid vtiliter euacuari est impossibile, siquidem oportet coctionem præire, subsequi verò discretionem, & postea euacuationem, vt bona sit crisis. Nec illud ratio, & auctoritas duntaxat affirmant, verumetiam experientia ipsa comprobat. Nam cùm ferè annis vigintiquinque in curandis ægris vacauerim, sæpiusque mihi talia occurrerint præ manibus alui profluuia, cùm venam secari iussissem, semper ęgris bene successisse compleximus, nec vnquam quidpiam mali superuenit. Hac item ratione frictionibus, vinculis, ac aliis extremarum partium reuulsionibus salubriter vtendum esse consulo, & ibi iam dictis reuulsionibus tale alui profluuium etiam nō cesserit, prædictis quoque tum medicamentis, tum cibis adstringentibus intus, extráque adhibitis, ac per sedem iniectis vtare. Nam omnino quibusuis modis cohibere tale alui profluuium oportet, cùm ex eo nullum animali paretur commodum. Nec illud obliuioni vnquam tradas rogo. Nam qui aliter curare tentarunt, nedum in grauiora pericula ægros duxerunt, sed exitij causa fuere. Si verò ob retentricis facultatis imbecillitatem orta fuerit diarrhœa, ea exhibenda sunt medicamenta, quæ ad alias immodicas alui fluxiones approbauimus, intus vel extra, prout requirit intemperies, quæ imbecillitatis causa existit.

Victus ratio.

Commentatio 2. text. 29.

Cōme. 116.

Concilliantur Galeni sententiæ in diuersis locis.

cap. citato.

Περὶ δυσεντερίας.

Id est, De dysenteria, seu torminibus.

CAP. LXXIIII.

INTER intestinorum mala, tormina esse cōsueuerunt, δυσεντερίαν Græci vocant, Celso auctore cap. 15. libri quarti. Idque nomen ipsum indicat, Nam ex numero eorum affectuum qui nomen à læsa particula sumpserunt, existit, vt liquet secundo method. medendi. Intestina etenim à Græcis ἔντερα nuncupatur. Cælius Aurelianus libro quarto cap. 6. dicebat à difficultate officij passio nomen accepit dysenteria. Sunt qui difficultatem intestinorum eam appellant. Nos verò quandoque dysenteriam, interim tormina affectum hūc nominabimus. Neque mirum, si Celsus, cæterique Latini tormina affectum hunc nuncupent, nanque exulceratione intestina ipsa dolore torquentur in prædicto affectu. Verùm in præsentiarum nomen dysenteriæ propriè audire oportet. Vtpote quod ex appellatione ipsa intestinorum vlcus significatur, vt liquet apud Galenum 6. de locis affectis cap. 1. Nam quamuis tum recentiores medici, tum antiquorum non pauci hanc solam dysenteriam nuncupant, vt idem Galenus testatur secundo lib. de locis affect. eorum tamen nonnulli non solum hanc, sed aliam quoque, quæ cruenta ob excretorum speciem nominatur, dysenteriam appellant, vt ipse inquit, inter quos Hippocrates est, quòd libro quarto de arculis, vocabulo dysenteriæ vsus est, non pro vlceratione intestinorum, sed pro cruenta ex intestinis proluuie, vt Galenus testatur in expositione eorundem verborum Hippocratis. Sunt etenim sanguinolentæ excretionis (in vniuersum) differentiæ quatuor, prout idem Galenus scriptum reliquit tertio de caus. symptomatum, quatuor succedentes affectibus. Vna quidem ipsius sanguinis (in iis quibus aliquis artuum est abscissus, vel qui exercitationem dimiserunt) per circuitum repetens, & hæc quoque solet mulieribus, retentis menstruis accidere, vt apud eundem Galenum liquet quinto de locis affectis. Altera, cùm ex imbecillitate iocinoris

cap. 2.

cap. 5

Tex. 40

Sanguinolentæ excretionis differentiæ quatuor.

Prima. 3. de caus. sym. cap. 2. 4. de loc. af fe. cap. 7.

Secunda.

noris aquosus sanguis deiicitur, quem vtique loturæ carnis similem dicunt. Tertia est, cùm melãcholici, splendentisque sanguinis deiectio fit. Quarta, & vltima est, cùm & minutim & exiguo tempore expulsio facta visitur, aliàs quidem veri sanguinis, aliàs concreti, in hac & puris non rarò exiguum aliquid excernitur, etiam vlcerum crustulæ, quæ Græcè ἐφελκίδες dicuntur. Præterea membranosa quædam corpora, quæ intestinorum sunt particulæ, sed & stercus super his collectum sæpenumerò excernitur, sanguinis in se guttas habens. De qua nos duntaxat pertractare intendimus, cùm ipsa propriè dysenteriæ nomine appellari mereatur, imo nonnulli solam ipsam dysenteriam nominandam esse censent, vt apud Galenum liquet, nedum in præcitatis locis, sed etiam tertio de causis symptomatum, ca.2. & apud Alexandrum ca.7. libri octaui. De reliquis verò tribus iam dictis cruentis excretionibus pertractare fusiùs distulimus, cùm de iocinoris affectibus verba faciemus. Hæc autem nihil aliud est, quàm eorundem intestinorum exulceratio, vt eodem tertio de cau. symptomatum, secũdo & sexto de locis affectis, apud Galenum liquet, & quarto de articulis, ac sexcentis aliis in locis. Cælius Aurelianus eam dixit esse intestinorum rheumatismũ cum vlceratione. Ab Aetio verò ca.43. lib. noni, sic describitur, Dysenteria propriè exulceratio est intestinorum serpendo depascens. Nam siue dysenteria ipsa adhuc fiat, vtpote mordaci humore intestina abradẽte, atque abstergente (quamuis id quod factum est nondum videatur) siue facta, atque constructa sit, semper intestina ipsa exulcerata esse dicimus, ac affectum ipsum dysenteriam nuncupabimus, vt apud eundem Galenum liquet, cùm primo de locis affectis, tum etiam commento aphorismi 24. & 26. quarti libri. Et si libro primo de locis affectis, cùm mordax humor ab initio intestina abstergit, atque abradit, priusquàm ea exulceret, fateatur affectum ipsum nondum dysenteriam dici, tamen eodem libro paucis interpositis verbis, dispositionem hanc sub dysenteriæ specie comprehendi asserit. Id quod etiam confirmauit commento præcitati aphorismi 24. & 26. quarti libri. Et ne videatur pugnantia asserere, ambiguitas facilè soluitur ex iis, quæ paulò ante diximus ex eius decretis in præcitatis locis. Nam cùm primùm ex mordaci succo abstergũtur, ac vt ita dixerim, abraduntur intestina, antequàm vlcus in eis induxerit, quoniam id quod factum est, ferè non sentitur, tamen dysenteria est, & appellatur, nondum tamen facta, atque constructa, sed quæ adhuc fit, & propterea tum Galenus in expositione prædictorum aphorismorum, ac etiam sexto de locis affectis, cap.1. tum etiam Aetius, tres posuerunt dysenteriæ gradus, siue differẽtias, quorum vnus gradus est, cum quædam corpora pinguia excernuntur, post hæc vbi ramenta quædam intestinorum abrasa eorum superficie interiori, quæ membranosa existit, succedit. Et tertia differentia cùm aliquid ex ipsa abraditur substantia intestinorum, quo tempore non adhuc fieri dysenteriam, sed iam factam, atque constructam esse dicimus, vt ipse Galenus inquit. Quòd verò in hoc affectu intestina oblæsa sint, communi consensu Græci omnes, & Latini fatentur. Poterit etiam id patere ex dolore cum positu, atque ex ipsis excrementis, simulátque impedita ipsorum intestinorum functione, distributione inquam. Verùm nunquid in superioribus intestinis, ac tenuioribus, vel in humilioribus ac crassioribus vlcus consistat, cùm non mediocriter ad eius curationem hoc nosse conducat, isto modo discernas. Nam vbi abrasiones solæ excernuntur, considerandum est, vt idem Galenus inquit præcitato libro sexto de loc. affect. num pingue quidpiam simul cum ipsis deiiciatur. Quoniam si ita euenerit, in crassis intestinis vlcus consistere credendum est. Si verò cruor excernatur intueri oportet, vtrum is reliquis excrementis ita sit admixtus, vt vniuersus misceatur vniuersis, an pars eius aliqua reliquis supernatet. Etenim si admixtus est, in superioribus, si verò supernatet, in humilioribus intestinis vlcus esse portendit. Verùm vbi neque deiectiones iis quæ ab vlcere emanant admodum permixtæ, neque omnino discretæ apparent, coniiciendum est in mediis potius intestinis affectum existere, Tralliano auctore libro octauo cap.7. Id quod etiam in abrasis excrementis videre est, licet non ita manifestè, vt in cruore. Similis quoque ratio est de crustulis. Nam & ipsæ quodnam intestinum fuerit oblæsum, declarant, tum ab essentia propria, tum etiam modo quo vel commisceri reliquis excrementis, vel vni eorum parti supernatare videantur. Etenim si latitudine, & crassitudine fuerint multo maiores, quàm tenuia intestina exigerent, vlcerationem in crassis intestinis consistere indicant, vt patet eodem primo de loc. affect. cap.1. Aetius verò cùm circa intestina crassa vlceratio contingit, stercora ait quæ egeruntur, multa esse & coaceruata cum flatibus, & aliquando etiam spumosa, pinguia quoque cruenta recrementis admixta apparent, inexplebilisque edendi appetitus oboritur. Tenuibus autem intestinis vlceratis dolores circa vmbilicum consistunt, biliosáque, & porri colorem habẽtia, atque omnino variegata, stercori commixta plurimum excernuntur, citra tamen ramentorum complexum cum torminibus, & mordacitate, desperationéque, ac exolutione, vt non procul ab animi deliquio ægri absint: à sitique infestantur, & febricitant, stercus quoque crudius ab eis prodit, & si ieiunium intestinum exulceratum sit (quod rarò accidit) egestiones crudiores apparent, nigriorem sanguinem vehementer implacatum habentes, bilémque abundè flauam, sitis multa, itémque nausea affligunt. Vomunt etiam aliquãdo, ac cibos aduersantur, dolor vehemens supra vmbilicum considet, & quandoque febres malignæ oriuntur, fiúntque ita affecti decolores, & ad animi deliquium vsque sudant. Vires etiam ipsorum citò deficiunt, neque procul ab interitu absunt, rosione etiam infestante non statim, sed post aliquod tempus æger ad excernendum vrgetur, vt inquit Alexãder, & (vt summatim dicam) vt rasura ipsa, & exitus tempore, & ex mistione cum stercore, vtrum in crassis, an in tenuibus intestinis vlcus sit, coniiciẽdum erit, Galeno teste, eodem primo de locis affectis, cap.4. Affectus hic in quacunque intestinorum parte oboritur, semper morbus est in soluta continuitate, vt ex eius descriptione liquet, faciléque ex eius indiciis deprehendi potest, vt Galenus testatur cùm sexto de locis affectis, tum etiam 12. method. medend. quo loco, cùm pleuritidis, tum etiam dysenteriæ agnitionẽ scientificam esse certis videlicet definitísque notis comparatam, & non coniecturalem inquit. Verùm priùs ea discernenda erit ab iis, quæ ab hepate profluunt cruentis, iam dictis dysenteriis, nam in hepa-

Marginal notes: Tertia. Quarta. — De qua sermo habebitur. — Loco citato. 2. de loc. affe. cap.5. 6. de loc. affe. cap.1. 4. de artic. commẽ. 40. — Dysenteria propriè dicta quid sit. — 1. de loc. affe. cap.2. 1. de loc. affe. — Loco citato. — Soluitur cõtradictio in dictis Galeni de dysenteria. — Tres gradus dysenteriæ propriè dictæ. — Pars affecta in dysenteria propriè dicta. — Loco citato. — Nũ crassa, aut tenuia intestina fuerint affecta, signa distinctiua. — Quis affectus præter naturam sit dysenteria propriè dicta. 6. de loc. affe. cap 1. 12. meth. cap.7.

Quibus differat ab hepaticis cruentis deiectionibus. 6. de loc. affe.

ticis excretionibus nihil abrasum expellitur, atque interdum duorum, aut trium dierum interuallo supprimitur euacuatio, deinde rursus redit malũ, excernuntúrque excrementa prioribus multò peiora, id verò per intestinorum vlcera haudquaquam apparet, quoniam in iis, neque affatim, neque ex longis temporum interuallis laborantes deiicere consueuerunt, eodem Galeno teste, lib. sexto de locis affectis. Ab hepate item ab initio tenuis sanguinis sanies deiicitur, deinde aucto malo crassus humor fæcibus vini haud absimilis, vt idem Galenus inquit. Ex iis itaque interstingues dysenteriam hanc propriè dictam ab iis quæ ab hepate procedunt. Quarum distinctam dignotionem, cùm de iocinoris affectibus verba fient, conscribemus. Reliquum est modò ipsius dysenteriæ notas conscribere, tum vniuersalis, tum etiam particularis cuiuslibet dictarum trium differentiarum. Primum etenim commune cuiuslibet dysenteriæ signum est, quòd semper etiam præcedunt mordaces, quidam intestinorum dolores, vt liquet secundo de locis affect. cap. 5. cùm & ipsa à mordaci (vt dicemus) humore intestinum erodente, fieri solet, protinus etiam ab ipsius initio & ipse mordax humor excernitur, quẽ deinde interaneorum abrasiones sequuntur, postea parum cruoris simul excerni videtur, vt sexto de locis affectis, scriptum est, minutim, & exiguo tempore, aliàs veri sanguinis, aliàs concreti, eodem Galeno teste tertio de cau. symptomatum. cap. 2. Non rarò etiam & puris exiguum aliquod excernitur, & vlcerum crustulæ Græcè ἐφελκίδες dicuntur. Præterea & membranosa quædam corpora, quæ intestinorum sunt particulæ, sed & stercus super iis collectum sæpenumerò excernitur sanguinis in se guttas habens, vt ipse inquit, vt autem Celso visum est, quoniam in dysenteria intus intestina exulcerantur, ex iis cruor manet, vt ipse infert, modò cum stercore aliquo semper liquido, modò cum quibusdam, quasi mucosis excernitur, interdum simul quædam carnosa descendunt, frequens deiiciendi cupiditas, dolórque in ano est, cum eodem dolore exiguum aliquid demittitur. Atque eò quoque tormentum intenditur, idque post tempus aliquod leuatur, exiguáq; requies est, somnus interpellatur, febriculáque oritur. Hippocrates verò libro de aff. ait, quòd in dysenteria dolor adest per totum ventrem, & tormina, & egerit bilem, ac pituitam, & sanguinem combustum. Hisce itaque notis tormina discernes. Eius verò gradus, quos treis esse animaduertimus, sic distingues. Primùm etenim egestio malum auspicabitur (vt Aetius fatetur) cum rugitibus subpinguibus, ac biliosis, pinguedine nimirum, quæ intrinsecus intestinis adhæret paulatim circunliquefacta, & quibusdam quidem cum torminibus, quibusdam absque iis excretiones contingunt. Breuibus autem verbis Gal. commen. citati aphorismi 26. quarti lib. dicebat quòd cùm dysenteria adhuc constituitur, quædam corpora pinguia primùm excernũtur, posthæc nisi finire anticipauerint, quædam ramenta ipsorum intestinorum, abrasa eorum superficie interiore, quæ membranosa existit, & densa: hæc secundum dysenteriæ gradum significabunt, licet adhuc etiam fientem dysenteriam hanc nominabimus. Hoc quoque tempore simul cum ipsis abrasionibus cruor simul excerni videbitur. At vbi altius exulceratio penetrauerit, ac aliquid ex ipsa substantia intestinorum abraditur, adeò magnæ intestinorum partes excernuntur, vt possimus eas carnes nominare, quo tempore adhuc fieri dysenteriam, sed iam factam atque constructam esse dicimus, atque hic tertius est dysenteriæ gradus. Aetius verò asserit hoc tempore sordes pelliculas admixtas habentes expelli & si non celeriter cohibeatur, cõpendio vicinos locos depascitur. Saniosa vero quædam excernuntur, qualia ab occisorum corporibus defluere consueuerunt. Id etiam confirmauit Paulus cùm dixit, excernuntur primùm biliosa varia, deinde subcruenta, postremò saniei similia, cuiusmodi à mortuorum cadaueribus solent profluere. Oritur autem dysenteria interdum ab externis causis, interim verò ab internis. Externis quidem, vt à nimio frigore, ardore, venenatorum pharmacorum potu, peregrinorúmque, & acrium ciborum acceptione. Iam etiam & à cruditatibus, & quæ iis similia existunt, quorum singula absque labore, vel astantium relatione percipies. At internæ causæ cuncti humores acres, atque mordaces esse poterunt, siue à toto, siue ab aliqua corporis parte ad intestina confluant, siue in ipsis fuerint geniti. Hi verò sunt, aut flaua bilis, à qua magna ex parte incipit dysenteria, vt liquet commento aphorismi 24. quarti lib. aut atra, vt ibidem apud Hippocratem & Galenum legitur, vel etiam ipsa salsa pituita, eodem Galeno teste, commento aphorismi 12. tertij lib. Verùm quisnam eorum dysenteriam efficiat, distingues ex qualitate eorum quæ excernuntur, simul cum ætate, ac temperamento ægrotantis, tempore anni, vita anteacta, ac reliquis similibus. Quòd verò plerosque dysentericos tenesmus præcedere soleat, apud Aetium, & Paulum, atque Alexandrum præcitatis locis liquet. Poterit quoque ex inflammatione dysenteria fieri, quam ex eiusdem inflammationis signis facilè percipies. At quantum ad prognostica spectat. Dysenteria quæ adhuc fit mordaci humore abradente, ac abstergente intestina, ita vt quædam corpora pinguia duntaxat excernãtur, facilè curari poterit ablata causa ipsam facientе. Natura videlicet ipsam sanante etiam absque externo auxilio, velut reliquos similes consueuit exiguos affectus sanare, Galeni auctoritate primo de locis affectis. cap. 2. Verùm vbi iam facta est, atque constructa, ita vt veluti carunculæ, hoc est magnæ intestinorum partes excernãtur, letalis siquidem est talis dysenteria, & eiusdem Galeni atque Hippocratis sententia aphoris. 26. quarti libri. Nam, vt inquit Galenus, neque caro concrescere, neque cicatrix obduci in tali potest exulceratione. At si in dysenteria non adeò magnæ intestinorum partes excernantur, nec corpora duntaxat pinguia, sed veluti ramenta quædam ipsorum intestinorum, eorum superficie interiore abrasa, quæ mẽbranosa existit, & densa, epidermidi quæ extimam cutis corporis ambit, similis, nec adeò promptè curabitur, vt ea, de qua primò mentionem fecimus nec adeò ægrè, vel letalis erit, sicuti ea, in qua veluti carũculę deiiciuntur, cùm media quodammodo existat inter vnam, & reliquam, vt ex Galeni verbis elicitur præcitato cõmento aphoris. 26. quarti libri. In longis quoque dysenteriis cibi fastidium malum esse signum, inquit Hippocr. aphorismo tertio sexti lib. & cum febre peius. Graues quoque sunt dysenteriæ, quæ cum vehementi inflammatione oboriuntur, quæq; cum febri, ac deperditione appetitus, vt inquit Aetius. Pessimę verò sunt, in quibus quæ excernuntur, porri aspe-

Marginal notes: *Loco citato.* — *Propriè dysenteriæ notæ.* — *Citato loco.* — *Ante medium libri.* — *Tres gradus dysenteriæ propriè dictæ, quomodo distinguãtur.* — *Lib. 3. c. 42.* — *Causæ. Externæ.* — *Internæ.* — *Prognostica.*

ri aspectum habent, suntque nigra plurima, varia, graueolentia, & quæ vnà cum excrementis sordes pelliculis magnis commixtas excernunt. Mulieres item, quàm viri, senex, & pueri, quàm iuuenes, & in status vigore consistentes difficiliùs curam accipiunt, vt idem Aetius refert. Cæterùm in intestino recto, atque colo consistens dysenteria facilè curabilis existit. Quæ verò in tenuibus intestinis, difficulter curatur maximè verò in ieiuno, ex eiusdem Aetij decreto. verùm vbi longo tempore id malum inueterauerit, aut tollit hominem, vt Celsus refert, at etiam si finitur, excruciat. Orta autem dysenteria flaua bile sæpè curari poterit, quemadmodum si ab atra bile fiat, insanabilis omnino existit, cùm nihil differat à cancro vlcerato, Galeno teste commento aphoris. 24. quarti libri, in quo aphorismo dysenteriam, si ab atra bile incœperit, lethalem esse decretum reliquit Hippocrates. Idem confirmauit Aetius, hanc Hippocratis & Galeni sententiam dilucidiùs scribens, cùm dixit, si igitur ab acribus cibis, aut à flaua bile dysenteria oboriatur, ferè in totum ipsam curamus. Si verò ab atra bile initium sumat, siquidem ratione indicationis febrilium morborum atra bilis excernatur, transitúque suo intestinum distendat, etiam hanc curare non desperamus. Si verò sua sponte nullo præcedente febrili morbo, neque concoctione bona apparente, atra bilis excernatur, immedicabilis dysenteria ex ea oborta existit, nihilque à cancro exulcerato differt, éstque omnino letalis, nanque morbis quibuslibet incipientibus, si atra bilis, vel supernè, vel infernè exierit, lethale est inquit Hippocrates aphorismo 22. quarti libri, etsi lib. de atra bile, Galenus velit semper exactæ bilis atræ humorem lethaliter excerni, experientia id comprobans in illa pestilentia prolixiore æstate orta, in qua, qui puram, exactámque atram bilem deiecerunt, omnes periere, non propterea sibiipsi commento præcitati aphorismi 22. quarti libri nec Aetio pugnat, nam vbi exacta fuerit atra bilis absque signis coctionis, semper letaliter excernitur, ac exitialis casus est, præcedentibus autem coctionis signis, vbi ea excernatur, neque pura, neque exacta atra bilis erit, sed bonam significabit euacuationem, cùm à natura corpus expurgetur, vt idem Galenus inquit præcitato aphorismo. Quinimò à qualibet deiectione syncera, hoc est, impermixta aquosæ humiditati, siue humor, qui eiicitur, flaua sit bilis, siue atra, dysenteria malum, vt inquit aphoris. 23. septimi lib. Lienosis etiam superueniens dysenteria bonum inquit Hippocrates aphorismo 48. sexti libri, quando humores crassi, ac melancholici, qui lieni erant infarcti, transponuntur, ac euacuantur. Neque hæc sententia aduersatur aphorismo 24. quarti libri. Nam ibi de atra bile, hic de succo melancholico loquitur, ex quo etiam dysenteria oriri potest. Quòd si eadem immoderata, ac diuturnior fiat, malum est, vt liquet aphorismo 43. eiusdem libri sexti. At vbi à pituita salsa longiori tempore mordente, atque abradente intestina, orta fuerit dysenteria, crudelissima ea existit, eodem Galeno auctore commento aphorismi duodecimi, tertij libri, & propterea periculosior, quàm si fiat ex bilioso humore, nam biliosus humor transeundo affligit, hic autem cùm sit lentus moram trahit, & sua cunctatione amplius exulcerat, suóque lentore, & transitu per intestina inhæret, ac tardans semper aliquid deterit, vt idem Galenus inquit. Nō

Cōciliātur Gal. sentētiæ diuersæ de atra bile. Lib. de atra bile, c. 3. & 4.

autem ita exitialis erit, vt ea, quæ ex atra bile oritur. Dysentericus (inquit Soranus Ephesius) si post aurem sinistram papula in modum orobi innata fuerit, cum siti admodum frequenti, vigesimo die morietur. Cæterùm pro dysenteriæ curatione aër primò ad succum porrò vergens eligendus erit, in actiuis tamen temperatus, aut modicè ad calidum, vel frigidum declinans, prout diuersa exigit causa, à qua dysenteria oritur. Quies quoque præcipienda erit, ac motus omnino vitandus: oportet etenim imprimis conquiescere, vt inquit Celsus: siquidem omnis agitatio exulcerat, & Aetius principium curationis dysentericorum à quiete, & modico cibo fieri dixit. Somnus item procurandus, vitándæque vigiliæ sunt, cùm optimum remedium dysentericis somnus sit, eodem Aetio auctore. Si alui excrementa præter naturam detineantur, nulli in dubium venit ea excerni debere per ea quæ per aluum infunduntur, & hoc est per lenes clysteres, cùm ab eorum retentione non parum intestinorum exulceratio augeatur. Similiter vitandi sunt omnes immodici animi affectus. Quod ad cibum attinet, circa initia tenui victu, ac modico cibo vtendum est, etenim dysentericus propter intestinorū, & ventris imbecillitatem, vt Alexāder inquit, haud multum potest concoquere, præsertim cùm febricitat, quamuis quantum exhiberi debeat, ex ægri viribus maximè existimandum sit. Qua de re cibi, qui non multum nutriant, nec tardè concoquantur, exhibendi, quantitatéque (vt diximus) modica, & si vires permiserint, primis saltem duobus diebus abstinentiam indicimus, eodem Alexandro auctore. Nā iis tenuissimo victu opus est, Galeni decreto libro quarto de articulis, præsertim vbi, & iocinoris quoque adsit imbecillitas, ac plenitudinis affectio. Tribus autem diebus exactis, lac propinamus, præsertim vbi febris permiserit, communi Alexandri & Aetij sententia, est nanque id temperatus cibus, cū hoc quod depurgat, simúlque ea, quæ in corpore sunt, contemperat, & postremò aluum sistit, vt Aetio visum est, & (vt summatim dicam) ex Galeni sententia decimo, de simplicium medicamentorum facultatibus, cap. de lacte, ac tertio, de alimentorum facultatibus, cap. 15. optimum est remedium dysenteriæ, & omnium ventris acrium fluxionum, præsertim vbi aliam quampiam desiccantem facultatem habuerit adiunctam, eam (vt ipse inquit) à lapidibus, qui prædecocto ipsi iniiciuntur igniti, accipit. eò vsque autem lac decoqui debet, dum pleraque serosi in eo humoris absumpta pars fuerit, nec minùs, si ferreos in ipsum cylindros candētes iniicies, eandem, aut etiam facultatem meliorem lacti adiicies, nam ferrum adstringentis quoque facultatis est particeps. Facilè tamen lac sic paratum in ventriculo in caseum cogitur, vt idem Galenus testatur præcitato libro tertio de alimentorum facultatibus, ca. 15. ob id mel illi admiscemus, quin & aquam etiam, præsertim pluuialem, vt plerique medicorum factitant, affundere securiùs fuerit, quartæ nimirum lactis parti affusam, deinde cùm paululum fuerit decoctum exhibeatur: nam & citra noxam etiam febricitantibus tale lac exhiberi poterit, Alexandro teste. Verùm si huic lacti sic præparato parum stercoris canis, sola ossa per duos dies comedentis, desiccati, ac in puluerem redacti permisceas, mirabile etiam dysenteriæ medicamentum, à Galeno expertum (vt liquet eodem decimo de simplicium

Curatio.

Victus ratio.

Aetius lib. 9. cap. 45

Loco citato.

Comment. 40

De lacte nota.

Cap. de lacte.

medicamentorum facultatibus(exiſtit. Procedente verò tempore, prædictum lac poterit ad dimidium decoqui,& deinde etiam ad tertiam (vt Aetius inquit.) Quouis autem morbi tempore lac caprillum eligi debet, & huius penuria vaccinum, vt idem Alexandro viſum eſt. Nec propterea Galeni ac Hippocratis ſententiæ pugnabis aphoriſmo ſexageſimoquarto quinti libri, vt præcedenti cap.de diarrhœa, diſſeruimus. A lactis acceptione, panem madefactum offerri oportet, vt idem Aetius inquit. Præbebunt etiam,nedum nutrimentum, ſed medidicamentum optimum, pultes ex lacte apparatæ, veluti oryza,amilum,ſimilago,aut ipſa etiam ptiſana torrefacta cum aqua pluuiali parata, ſimiliter & oua lacti commiſta. Poterunt etiam & ex milio,ac panico prædictæ plures cum lacte parari, aut ex ſiccis,& contritis panibus, & vbi adhuc fluxus perſeuerauerit,ea quæ adſtringunt, ac aluum ſiſtunt pultibus admiſcere; oportet, veluti ſunt mali punici acidi grana, mala cytonia, ſorba,præſertim ſicca,aut pyra, meſpila,corna, ſeu hi fructus, quos amarenas, quóſque azarolas vulgus appellat. Præſtabit item prædictorum aliquod in aqua, vnde pultes fiunt incoquere: ſit autem ea pluuialis, vel in gallinarum, ſeu gallinaceorum pullorum iure prædictæ pultes fiant,& pariter aliquod prædictorum adſtringentium admiſcebis,præſertim vbi quomodolibet paratum lac,in acidam, vel nidoroſam qualitatem eis commutetur.Nec minùs oxalis,plantago, portulaca,cichorium, intubus ſatiua, aut etiam braſsica quandoque,modò fuerit biſcocta,in iam dicto iure decoqui poterit, & quamuis olera non valde probetur in dyſenteria, prædicta tamen modicè deguſtare poterunt,Aetio,& Alexandro teſtibus. Danda ſunt inſuper ouorum aſſatorum lutea , modò in aceto per aliquod ſpacium fuerint præmacerata. Carnes autem, eo quòd multum nutriunt, & tardè concoquantur, dyſentericis non valde commodè exiſtunt,vt eiſdem Aetio, & Alexandro viſum eſt, tamen eis qui diuturno malo vexantur,dandæ ſunt, maximè verò volucrum eligendæ primò, deinceps ſylueſtrium ferarum: proinde turdi,perdices,turtures, merulæ, gregalium columbarum pulli, ſtarnæ, phaſiani,ac ſimiles exhiberi poterunt,ebulliant autem primùm in poſca myrti baccis cum eis incoctis vt idem Aetius fatetur, & deinde aſſentur. Præſtabit etiam ſi ipſis euiſceratis iniiciantur myrti baccæ,ſorba ſicca, corna, meſpila, pyra adſtringentia, aut mala cotonea,deinceps conſuantur,& aſſentur. Nec minùs ſi elixentur, & eadem aſtringentia cum eiſdem carnibus decoqui poſſunt,parúmque oxalidis,intybi,aut plantaginis adiiciendum,fiátque elixatio in pluuiali aqua, & vbi vires imbecilliores fuerint, ex prædictarum auium cornibus contuſum, aut ius,quod conſummatum appellant, parari poterit pauco omphacio, & ſtillatitia aqua roſacea, myrtina, aut oxalidis adiectis. Id quod etiam fieri poterit ex caponum,gallinarum aut gallinaceorum pullorum carnibus. Nec minùs proderit, ſi eiſdem aſſatis modo quo diximus , ac demum fortiter expreſsis,qui prouenit ſuccus dyſentericis exhibeatur. Ex pedeſtribus verò interdum carnes exhiberi poterunt leporum,capreolorum,ac hœdorum priùs in poſca decoctis, & deinde ſimiliter aſſatis. Fructus quoque adſtringentes guſtare poterunt, quamuis parcè eis vtendum ſit, veluti ſorba, corna, meſpila, mala cotonea, ac viridia pyra cocta, necnon & malum punicum, præſertim auſterum,aut acidum; cum eis tamen panis mandi debet,eo quòd facilè (vt inquit Alexander) corrumpantur. Nec minùs & amarenis, ac azarolis dictis vti poterunt. Pro potu à principio aqua pluuia vtendum eſt, ex Pauli,& Aetij decreto,& ſi ea haberi nequit,fontana vtendum, in qua prædicti adſtringentes fructus fuerint decocti,præſertim rhus obſoniorum,aut oxalis,vel plantago. Poſtea verò,vbi vires fuerint deiectæ,aut ſtomachus laborauerit, vinum quoque propinandum eſt,ex eorundem ſententia. Sit autem adſtringens, & non valde vetuſtum,ac pluuiali aqua dilutum, ſeu fontana,in qua oxalidis,plantaginíſve folia fuerint decocta. Cæterùm vbi ad exulcerata inteſtina adhuc à toto, aut ab aliis corporis partibus vitioſus ſuccus confluxit, priuſquàm vlceri ſuccurratur, fluxionem ipſam auertere ſtudebimus, ac eum qui redundat ſuccum vacuare, & ſi auerſio hæc non ſit vlceris,quatenus vlcus eſt,curatio, ex Galeni decreto quarto methodi medendi,quanquam illud quoque excerpſerit, vt ipſemet fatetur ex Hippocratis doctrina,illúdque præſertim ſeruandum erit,vbi non vtilia ab ipſa natura ſponte ferantur, ſeu criticè euácuantur, ſed ſympto maticè. Qua de re qualiſcunque fuerint vitioſus ſuccus,qui ad inteſtina cum ſanguine confluit, ipſa exulcerans , ſiue à toto, ſiue ab aliqua confluat parte, modo critica non fiat expulſio,viribus,ac aliis conſentientibus,venæ ſectio in brachio adhibenda erit , præſertim circa primos morbi dies , & ſi febris adſit, ac totius corporis plenitudo,totiùs ſanguis mittendus erit, ex Alexandri ſententia , cap. ſexto, libri octaui. Id quod etiam confirmauit cap. ſeptimo eiuſdem libri. Verum dicta venæ ſectio paulatim adminiſtrari debet, vt ipſe inquit , ita vt neque vniuerſum neque copioſum educatur, ne ægri vires imbecilliores hinc reddantur. Aetius quoque cap. quadrageſimoquinto libri noni , vbi ſanguinis impetus vehementer in dyſenteria vrgeat, aut etiam , ſi maxima ſubeſt inflammatio , præſertim in iis qui plurimo ſanguine abundant,venam incidendam eſſe præcipit, ſi vires non reſiſtant,& maximè in quibus conſueta ſanguinis excretio cohibetur. Auferre autem ſanguinem oportet (vt idemmet Aetius teſtatur) neque multum , neque coaceruatim , quemadmodum præcipiebat Alexander. Nam ab vtroque venter conturbatur, quanquam ipſe Aetius in dextro cubito venam humeralem appellatam ſecare iuſsit , cùm non ſimiliter vena hac inciſa,vires labefactentur,vt ipſe inquit,& inſenſibiliter quodammodo, furtimque ſanguis offeratur. Quòd ſi hæc non appareat, neceſſariò media ſecanda erit. Cæterùm fiſſura omnino tenuis eſſe debet. Nam non ob multitudinem ſanguinis vacuandam ſectionem facimus, ſed vt materiam quaſi per riuos transferamus , vt ipſe refert. Paucus autem ſanguis etiam multo tempore miſſus inflammationem mitigat,& ſanguinis ad inteſtina confluxum reuellit, innatúmque calorem ſenſim refrigerans, ſomnum magis, quàm animi deliquium inducit, eſt quippe optimum remedium dyſentericis ſomnus. At ſi malè admodum affecto iocinore flauæ bili admixtus ſanguis ab eo ad inteſtina deferatur,ita vt ſtrigmenta quoque inteſtinorum deiiciantur, ſumma inteſtinorum tunica humoris acrimonia deraſa, quiſnam verebitur internam in dextro cubito venam ſecare, nedum euulſionis gratia,verumetiam ipſemet iocinoris alterationis.

Loc...

Medic... torũ ... cap. 5...

Vena ſe... ctio.

tionis? Cùm plerique medici in hoc casu, qui solam intestinorum exulcerationem, neglecto iocinore curare consueuerunt, in causa sunt, vt ægri moriantur ex Galeni sententia libro quarto de articulis. Rursus vbi vehemētissimus infestauerit dolor, propter rodentium humorum acrimoniam ad intestina à toto, seu ab aliqua corporis parte confluentium, & propterea verenda sit phlegmonis generatio, aut virium defectus, cui absonum videbitur venam secari debere? cùm & idem Galenus in maximis doloribus nullum maius inuenerit remedium, quàm v[illegible]; ad animi defectū venam secare, aut purgare, vt pa[illegible] cōmento aphorismi vigesimitertij primi libr. Quanquam nos venam secandam dicimus, vbi cuncta eam admiserint, nec vsque ad animi defectum, sed paulatim, ac sensim, ne vires imbecilliores reddantur, ipsam probamus, prout Aetius, & Alexander probarunt. Valeant itaque barbaram sectantes medicinam, ac thessalici nostri temporis medici, qui nunquam pro dysenteriæ curatione venæ sectionem admittunt, nec admittendam esse censent nulla auctoritate, ac ratione fulciti, nisi quòd sic longo tempore in ægrorum necem malè obseruarunt. Nam viribus, ætate, ac aliis consentientibus circa initia, reuulsionis gratia, vbi magna adsit humorum copia potissimum, aut sanguinis impetus vehementer vrgeat, seu maxima adsit inflammatio, aut dolor vehemens, siue iecur fuerit, modo quo diximus malè affectum, semper exordienda curatio erit à iam dicta venæ sectione. Id quod longa experientia, & diebus non longe elapsis etiam comprobauimus. Nam cùm duo magnifici Ioannis Ferdinandi Rocchi filij dysenteria affecti essent eodem tempore, ac ex simili causa, quanquam vnus per tres, aut quatuor dies priùs in dysenteriam incidisset, is (quoniam à præcedente medico non fuit sanguis ei missus, quamuis alia fuissent debita adhibita medicamenta) tandem interiit. Alteri verò, cui nos fuimus accersiti, licet grauior fuisset in eo ortu dysenteria, vires, ac ætas, & habitus imbecilles, non tamen adeo, vt sanguinis missionem prohiberent, priori medico inuito me præcipiente fuit sanguis missus: sanguine misso, statim melius se habuit, ac deinceps debitis aliis medicamentis adhibitis, liber euasit, vixit, & adhuc viuit. Ei tamen (quoniam ætas reluctabatur, cùm nondum vndecimum ageret annum) non fuit vena secta, sed hirudines in cubito adhibitæ (id quod seruandum esse censemus in cunctis infrà decimumquartum annum.) Nam licet eis sanguis mittendus sit, si ea adsint, quæ suprà notauimus, tamen iis non per venæ sectionem, sed per hirudines, aut cucurbitulas, extrahi debet. Nonnullos etiā alios dysentericos à venæ sectione liberatos & nos vidimus, & qui mecum affuerūt, asseclæ testes sunt, quemadmodum etiam Deum testor me veritatem fateri, & firmiter tenere, quòd liberatus fuisset quondam excellens Don. Gutterius de Cardines filius Don Leonardi, si ei iterata fuisset venæ sectio. Is nanque ætate adolescens, cùm ex malè affecto iocinore, ex confluente bilioso sanguine ab eo ad intestina, in grauissimam incidisset dysenteriam, cum vehementissimo intestinorum dolore, seu potius inflammatione, ac febre, fuit à me accersito ei vena secta interna dextri cubiti, duæque vel tres ad summum extractæ sanguinis vnciæ, secunda ægritudinis die, & cum adhuc dysenteria perseuerasset, & dolor, & febris valida, iterum venam secare mihi visum fuit, viribus iam consentientibus, verùm altero superueniente medico barbaram sectante medicinam, ac Erasistrateo circa venæ sectionem existente penitus assentiri noluit, quinimò nec auctoritatibus, nec rationibus conquiescens, primam quoque venæ sectionem condemnauit, potissimùm cum reliquis adhibitis medicamentis adstringentibus, resiccantibus, ac mordacitatem obtundentibus infrà decimumquartum inualescente semper dysenteria, dolore ac febre morte præuentus fuerit. Hic ex numero fuit eorum, qui à Galeno damnantur libro quarto de articulis. Nam neglecto iocinore solam intestinorum exulcerationem curare tentabat, & propterea causa fuit vt æger moreretur, adeò vt de eius morte coram Deo rationem reddere debeat. Nuper quoque dum hæc conscriberem excellens Ascanius Caracciolus, cùm disenteria, tenesmo, ac febre laborasset, ex venæ sectione internæ dextri cubiti, incunctanter absque alio auxilio liberatus fuit. At si quid sanguinis missionem fieri prohibeat, aut post eam adhuc vitiosi redundabunt succi, ita vt intestinorum vlcera adhuc efficiant, aut augeant, purgationem adhibere non erit alienum, quam iterum velut venæ sectionem non vniuersam, sed per vicem tentabimus, eodem Alexandro teste. Etenim fieri nequit, vt intestinorum vlcera curentur manente adhuc ea, quæ ipsa efficit, aut auget, causa. Quanquam si iidem humores promptè per vomitum euacuari possent, id potius tentandum esse censerem, cùm per eum, nedum eorum euacuatio fieret, verumetiam & diuersio. Id quod vbi fluxio valenter irruat, exequendum esse iussit pro vlcerum curatione, Galenus quarto methodi medendi, cap. sexto, dum dixit, Vtique si in superioribus vlcus cōsistat, per inferna purgantes, sin autē in inferioribus sit, superiorem ventrē vacuantes. At si per vomitum facilè, qui redundāt succi purgari nequeant, per aluum eos vacuare non erit alienum. Nam etsi per exulceratas partes pertranseant, extra tamen educuntur per conferentia, ac communia loca. Neque id per vehementia pharmaca tentandum erit, sed per mitiora, ac familiaria, quæ insuper vlceri nocumentum non inferant. Quorum copiam nostris temporibus inuenire haud difficile erit. Iis itaque medicamentis purgantibus leuem quandam adstrictionem etiam habentibus, siue vlcus in superioribus consistat intestinis, vel inferioribus, aut mediis, tutè vtare, cùm neque hæc medicamenta purgantia sint vlceris, quatenus vlcus est, curatiua, etenim quæ propriè prædicta vlcera curant, pro locorum diuersitate, diuersimodè etiam adhiberi debent, vt infrà dicemus. Quare si ex redundante bile dysenteria fiat, adhibitis priùs (si occasio dabitur) quibusdam syrupis, veluti is est, qui ex infusione rosarum, cichorij, aut oxalidis succo, aut omphacio paratur, cum eiusdem intubi, oxalidis, aut plantaginis aqua permixtis, hoc purgans medicamentum dato, Recipe tamarindorum vnc. j. corticum myrobalanorum citrinarum drachm. ij fiat decoctum in aqua oxalidis, aut plantaginis, & cichorij, in quo mellis aërei vnc. j. aut vnc. ij. rhabar. in prædicto decocto macerati, & non colo transfusi drac. j. aut scrup. iiij. & scrup. de infusione rosarum vnc. ij. dissolue, & præbeto. Quòd si nec iam dicto medicamento redundans bilis cesserit prædictis, aut aliis magis adstringentibus syrupis priùs adhibitis, veluti is est, qui

Loco citato.

Quibus ab initio vena secanda sit, concluditur.

Cōmen. 40

Medicamentum purgans.

Vomitus.

Curatio dysenteriæ ex redundante bile ortæ.

ribes, myrto, aut citri acetositate paratur, iterum medicamentum purgans dari debet, quod quidem maiorem adstringendi vim habeat, ac minorẽ purgandi. Quapropter in plantaginis, & oxalidis aqua drac.iiij.aut vnc.s.corticum myrobalanorum citrinarum decoquito, atque in ea mellis aërei vnc.j.aut vnc.s.& rhab.parum torrefacti scrup. ij.vel scrup. j. cum syrupo de infusione rosarum vnc.j.adiicito, & si opus fuerit, tam dictas myrobalanos, quàm rhab. plus torrefacito. Vbi verò qui redundat succus, salsa pituita fuerit, syrup.ex succo boraginis, & myrtino, de infusione rosarum, aut etiam rosaceo melle, cum plantaginis, aut oxalidis aqua, aut etiam absyntij decocto, adhibitis prius, quibus iam dicta pituita purgationi paratior fiat, ex chebularum myrobalanorum decocto, aut etiam agarico si opus fuerit (Nanque & ipsum dysentericis confert, ex Dioscoridis auctoritate, leuiculæque adstrictionis est particeps, vt Galeno visum est, & nos longo tempore eo vsi fuimus, nullúmque incommodum vnquam consecutum fuisse obseruauimus) ac prædictis aëreo melle, & scrup.de infusione rosarum, seu myrtino, rhabarbaróque, modo quo diximus parato, medicamentum purgans tribue, & vbi vsus expostulauerit, idipsum iterare conuenit. Nec minùs, vbi dysenteriæ causa atra bilis fuerit, ea priùs parata ex succi fumarię, boraginis, aut oxalidis, infusionis rosarum, aut pomorum syrupo, quod bilem atram purgare valeat medicamentum dato, quod recipit senæ, epithimi ana drac. ij. corticum myrobalanorum indarum drac.iij.aut drac.iiij.fiat arte decoctum in aqua oxalidis, aut plantaginis, & boraginis, seu lupulorum, in quo iterum mellis aërei vnc.j. s.aut drac. ij. rhabar.(vt priùs dictam est) macerati drach. j. & syrup.de infusione rosarum vnc.ij.adiicito. Idque etiam iterare conuenit, si redundans prædictus perseuerauerit succus, myrobalanósque, & rhabar.torrefacere si opus erit. Nam quæ in secundo, aut tertio loco exhibentur medicamenta purgantia, minorem purgandi vim, ac maiorem adstringendi habere debent, & propterea à purgatione, qualiscunque redundauerit succus, quamuis amplius exulcerationem non pariat, aut augeat, perseuerante tamẽ adhuc dysenteria, adstringentia medicamenta, necnon exsiccantia, ac obtundentia exhiberi debent, quemadmodũ vniuerso medicorum cœtui visum est, quanquã etiam post purgationem, præsertim, vbi adhuc quispiam reliquus fuerit redundans succus, ea quæ vrinam ciunt ab Aetio, & Celso commendentur: quibus etiã & ipse vtor, aliquot adstringentibus permixtis. Possunt etenim ea, quæ vrinam mouent (vt inquit Celsus) in aliam partem humorẽ auertendo, si ea consequuta sunt, si non sunt consequuta, noxam augent, ita quòd, vt ipse refert, nisi in quibus promptè id facere consueuerunt, non sunt adhibenda. Verùm ad ea quæ modò diximus medicamenta accedendum erit, ea etenim sunt, quæ aluum sistunt; quoniam corpora plus iusto laxata adstringunt, vel influentes humores obducentia, ac inspissantia, vel resiccãtia intestinorum vlcera sunt, quanquam eamet, neque indifferenter via eadem approximari debeant, nam si in crassis intestinis vlcera fiant, iis quæ per sedem iniiciuntur remediis magis egent, quippe cui magis sunt propinqua, quæ verò in tenuibus habentur ab epotis medicamentis pręsidium magis suscipiunt, vt patet apud Galenum tum quinto methodi medendi, tum sexto de locis affectis. Quamuis quæ in tenuibus habentur vlcera quæve medio situ posita sunt, ambo etiam requirũt, & quæ superne sumuntur, & quæ per sedem infunduntur, eodem Galeno teste libro quarto method. med.cap.7. Verùm quæ vicina ventriculo sunt intestina, si exulcerata sint, iis per comesta & bibita succurritur. Quæ verò inferiùs sunt sita, per ea quæ iniiciuntur, quando neque ad ea quæ vicina ventriculo sunt, subire potest, quod per sedem infunditur, nec integris viribus ad inferiora pertingere, quod per os sit ingestum. Supponatur igitur in superioribus, atque gracilibus intestinis vlcus haberi, & propterea magis iuuari per ea quæ per os assumuntur, syrup.è myrto, è ribes, aut omphacio, vel è succo oxalidis seu ex infusione rosarum, ac earundem incompletarum, & interim quoque aridarum paratus tribuatur. Similiter is qui ex plantaginis succo, portulacæ, aut etiam polygoni paratur, cum quibus scrup.j. adiici poterit infrascripti pulueris, quo ipse vtor. Hîc recipit seminum rosarum, oxalidis, plantaginis, ac portulacæ, singulorum scrup. j. corallorum rubeorum, & cornu cerui vsti, cuiuslibet drac. j.amyli, draganti ana drachm.s. Hîc etiam exhiberi poterit cum vetusto saccharo rosaceo, aut cum eo medicamento, quod conficitur ex tota substantia, seu succo citoniorum aut eorum fructuum, quos amarenas, aut etiam, quos corna vocant, & saccharo. Quòd si nec is sufficiat ex pastillis de spodio, succino, seu terra lemnia scrup.j. vel drachm.s.cum prædictorum syruporum aliquo tribuatur, aut drachm. j.micletæ Nicolai. In hunc etiam vsum conferunt mora acerba in sole desiccata, & trita, aut etiam mora rubi similiter desiccata, & trita cum aliquo liquore, aut absoniis inspersa, Paulo, & Aetio testibus, althææ radicis, aut rubi, seu hippuris decoctum ex aqua (vt eisdem visum est) potissimùm pluuiali, aut etiam radicis foliorum, seu seminis symphyti decoctum in eadem aqua, aut vino austero cõducit. Nec minùs cortex thuris tritus, ac potatus, aut etiam maceris cortex, & mali punici flores conferunt, ex Aetij testimonio, potissimùm vbi ex salsa pituita genitum fuit vlcus corporibus, ac naturis pituitosis, & præter alia sanguinis eruptiones sistunt. Similiter, si coaguli leporis drachm. j. potui detur ex sapa, vt eisdem Aetio, & Alexandro visum est, & quo vetustius coagulum est, eo præstantiùs, nam tale profluuio alui mederi præcipuè potest, atque etiã quod leporis est (vt inquit Aristoteles tertio de natura animalium, cap.21.) sed laudatissimum est hinnuli, vt ipse refert. Stercus quoque canum sola ossa vorantium cum chalibeato lacte magnopere conferre dysentericis testatur Galenus decimo de symplicium medicamentorum facultatibus, cap.de stercore canum. quem sequutus est Paulus cap. proprio de torminibus, erinaceorum item testæ vstæ, ostreorum, & cancrorum, tam fluuialium, quàm marinorum tritæ, ac etiam cornu ceruinum vstum resiccatum (vt inquit Aetius) intestinorum vlcera curant. Vtilissimus etiam existit portulacæ succus potus disentericis, aut etiam ipsa portulaca cocta, & comesta. Nec minùs conducit plantaginis semen, folia, & radix, & lapathi siluestris semen. Verùm si pluribus diebus nihil remedia alia iuuerunt, vetúsque iam vitium est, aque bene frigidæ potio absumpta vlcera adstringit, & initiũ secũdæ valetudinis facit, Celso auctore. Sed vbi vẽter suppressus est, protinus ad calidã potionẽ reuertẽdũ est, vt ipse inquit.

Si ex salsa pituita, curatio.

Dioscorid. lib.3.cap.1. Gal.6 simpli. cap.proprio.

Si ex atra bile fiat, curatio.

A purgatione qualia competant medicamenta.

Quæ vrinã ciunt, quibus conueniant.

Quibus infusa magis, & quibus epota medicamẽta conferant.

Paulus lib. 3.cap.42.

Illud

Illud tamen memoriæ semper mandandum, quod communis omnium internarum partium indicatio est, vt ea eligantur, quæ animalis naturæ maximè sint familiaria, siue ea cibi sint, siue medicamenta: fugiantur, respuantúrque huic contraria, eodem Galen. auctore quarto metho. meden. cap. 7. Quapropter medicamenta quæ ex opio, alterco, nigro papauere, aut mandragora componuntur, vitari omnino debent, nisi fortè maximè vrgeat necessitas, ex Tralliani sententia, nam licet somno dolorem leuare videantur, & propterea venter retineri conspiciatur, tamen humores in vnum collecti postea [illegible] intermissione deiiciuntur, capitéque grauato, ac viribus labefactatis ventrem reddunt deteriorē, & maius cibi fastidium inducunt. Crassis verò intestinis exulceratis, eis quæ per sedem infunduntur, vt diximus, potius vtendum erit cum & ea quoq; magis conferant. Quanquam si eisdem etiam vtaris tenuibus intestinis affectis, nihil nocebis, quemadmodum si ea, quæ per os assumenda conscripsimus, eis tribuas quibus crassa intestina exulcerata sunt, nihil afferas nocumenti. Eandem tamen facultatem habere debent hæc medicamenta, vtpote adstringendi, obtundendi, & resiccandi, & vbi vlcera sordida fuerint, eis vtendum etiam, quæ vim habent detergendi. Excipe igitur circa initia aquæ hordei torrefacti cū corticibus, & iuris gallinarum, seu pullorum gallinaceorū salis expertis cuiuslibet libram semis, quibus adde vitellos ouorum numero duos, olei rosacei vnc. j.s. & vnc. ij. sacchari rubei, aut mellis rosacei (si pituitosi dysenterici fuerint potissimùm) tantundem, & fiat clyster, & si sanguinis copia profluat, polygoni, aut arnoglossæ succi vnc. ij. vel vnc. iij. adiice. Nec minùs confert asinini stercoris succus maximè si à pastura montana, & adstringente prodeat animal, vt inquit Aetius, potissimùm si stercus plantaginis succo fuerit madefactum, deinde expressum, & infusum. Quod si dolor vehementer vrgeat caprillum seuum, vt quod inter alia sit dysentericis vtilissimū, quia & faciliùs concrescit, & intestinis inungitur, plurimóque tempore inhæret, nec habet acrimoniam, vt hircinum, Galeno auctore l. 4. 11. de simplic. medic. faculta. & aliis plerisque locis. Aut si id haberi nequit, hircinum: vel anserinus, seu gallinaceus adeps prædicto clysteri adiiciatur, pondere vnc. j. aut vnc. ij. similiter & oleum rosaceum augeatur, sitque rosaceum omphacium. Hæc tamen, veluti etiam & ouorum vitelli, vbi dolor non vrgeat, vitari debēt quoad fieri potest, quoniam vlceris curationem impediunt, aut exigua sit eorum quantitas, hoc etiam tēpore si cremoris oryzæ, tragacanthi, aut gummi, aut amili vnc. j. aut vnc. s. permisceas, cōferet. Quòd si maiori egeas adstrictione, ac resiccatione, in modo dicta aqua hordei, foliorum plantaginis, polygoni, ac portulacæ pugillum s. decoquens, rosarum rubearum drach. iij. balaustiorum, hypocistidis, ana drac. ij. cui per colum transfuso seui caprilli vnc. s. olei rosacei vnc. j. sacchari rubei vnc. ij. aut sacchari rosacei vetusti tantūdem, succi plantaginis, aut portulacæ vnc. j. s. misceto, & fiat clyster, & si magis adstringere volueris, luti armeni, & sanguinis draconis ana drachm. j. adiice, vel tantundem pastillorum de spodio, seu terra lemnia, aut succino, quemadmodum si magnopere dolor vrgeat, stupefacientia etiam medicamenta permiscere poteris. Nanque tutius per sedem, quàm per os adhibētur, vtpote drac. s. aut scrup. ij. Philonij persici, aut catapotiorum de cynoglossa, seu eius medicamenti, quod à Nicolao Requies appellatur. Vbi verò vlcera intestina depascantur, eis quæ crustam inducunt vtentur. Paulo, Alexandro & Aetio testibus. (Etsi vlcera hæc paruam omnino salutis spem promittant, vt inquit Aetius, potissimum si in tenuioribus consistant intestinis.) Verùm nos medicamenta, quæ crustam inducunt per sedem infusa probamus, vbi vlcus serpendo depascens circa crassa intestina cōsistit. Horum autem copia apud eosdem auctores, ac etiam apud Galenum lib. 9. de compositione medicamen. secundum loc. reperitur. At si ex venenatorum pharmachorum potu oborta fuerit dysenteria, iis quæ in venenorum potu conueniunt, erit vtendum, vt idē Aetius fatetur. Sunt autē remedia huiusmodi in triplici differentia, vomitoria videlicet, obtundentia, atque extinguentia. In quorum numero etiam acria comprehenduntur, vt ipse inquit. Cataplasmata verò, fomenta, ac vnguenta, seu cerata ventri imponēda haud magnopere probamus, potissimùm vbi frigida, atque adstringentia fuerint. Nam quo magis cutem densaueris, tantò magis fluxiones augebunt, vt Galenus inquit primò de arte curat. ad Glauco. cap. 14. Vbi verò cogeris vehementi vrgente dolore, eisdem vti, perpetuò acetum permisceas, vt medicamentorum facultas altiùs ad intestina penetrare valeat, aut vini albi & tenuis modicum. Sintq; ea nec facultate, nec actu admodum frigida. Horum autem medicamentorum, quoniam multa copia apud artis medicæ auctores eximios reperitur, propterea consultò de his nos non meminimus.

Quæ per sedem infundenda sunt.

1. de simpli. fac. cap. 34.
Lib. 4. cap. 5.
Libro 11. de simpli. facult. cap. de pinguedine.

cap. 5

Περὶ τηνεσμοῦ. *Id est, de tenesmo, seu tinesmo.*

CAP. LXXV.

Ex eodem (quo iam dicta dysenteria) genere est, & qui à Græcis τηνεσμός, à Latinis quibusdam tenesmus, à Plinio verò tenasmus appellatur, quanquam apud eosdem Græcos interim τεινεσμός, cum ει, vt patet cùm primo, & tertio de morb. vulg. tum etiam aliis plerisque locis in Hipp. & Galeni doctrina, quandoque verò cum η, scriptū reperitur, vt videre licet apud Celsum cap. 18. libro 4. Id verò non ab re. Nam consueuerunt Doricam sectātes linguam pro, ει, η, vsurpare, nec minùs & apud Hippocratem, vt liquet aphoris. 27. septimi libri non τηνσμός, sed τεινασμός nuncupari solet pro, ε, etiam dorice, α, vsurpans: quo fit vt etiam Latinè nedum tinesinus, seu tenesmus, sed etiam tenasmus appellari valeat, quemadmodum Plinius affectum hunc appellare consueuit. Nec quoque talis appellatio barbara dici poterit propter iam traditas rationes. Nam proprio, & Latino nomine nos carētes, nomenclaturā à Græcis vsurpamus, & indifferenter prædictis nominibus vti poterimus. Nomen verò sumpsit ab ipso symptomate, vt apud Galenum constat secundo method. medend. cap. 2. & comment. prædicti aphorism. 27. septimi libri, quoniam in eo tensio quędam circa intestinum rectum sit, ob quam, cùm cacare vehementer appetant ægri, continuò exurgunt, vt idem sit, quod desidendi quędam cupiditas assidua, aut inanis quædam egerendi voluntas, seu (vt inquit Paulus cap. 41. libro tertio) continua, & implacabilis desidendi cupiditas, qua nihil præter modica cruenta, vel mucosa egeritur.

Plini⁹ lib. 28 cap 14.
Commen. 2. 3. de morbis vulg. cōmē. 2. tex 7 & 35. 3. de morbis vulg. comment. 3. tex 53.

Tenesmus vnde nomē sumpserit. Quid sit.

Quibus cũ dysenteria conueniat.

Id quod etiam Aetius confirmauit cap. 44. libro nono, cùm dixit, est autem affectio hæc ad excernendum promptitudo, quæ differri, ac diuitari non potest, nihil tamen, præterquam pauca cruentum aspectum habentia propellens; & postea quædam muscosa. Qui quidem affectus symptomata infert dysenteriæ similia, nixus tamen multò vehementiores habet, vt eodem libro tertio de causis symptomatum, cap. 2. liquet, eandem quoque habens causam ac dispositionem, vt patet comment. præcitati aphorismi. Conuenit itaque cum propriè dicta dysenteria tenesmus in dispositione, causa, & sympto. nisi quod ea fiunt vehementiora, præsertim nixus, ex Galeni sententia. Differunt autem loco, seu parte affecta, nam dysenteria propriè dicta indifferenter in cunctis intestinis excitari potest, præterquam in intestino recto, tenesmus verò non nisi in eodem intestino recto oriri consueuit, vt liquet apud Galenum, cum præcitato libro tertio de causis symptomatum, cap. 2. tum etiam sexto de locis affectis, commen. prȩcitati aphorismi, & aliis plerisq; locis. Id etiam confirmauit Alexander, cap. 9. libro octauo, cùm dixit, tenesmus recti intestini affectus est, inducant etiam ipsum affectum esse vehemens tensio, ac dolor cum positu, ac prompta deiiciendi cupiditas, paucis admodum sequentibus excrementis, & quòd per totum morbi spacium iis quæ à supernis descendunt, haudquaquam misceri videtur. Affectus hic, velut & dysenteria, morbus est in soluta cõtinuitate, quoniã prædicti intestini recti exulceratio est, vt liquet apud Galenum præcitatis locis. Et propterea licet ab initio excrementa pituitosa, & pinguia sint, progressu tamen temporis, vt liquet eodem sexto de locis affectis, etiam ramenti specie deiiciuntur. Comitantur etiam affectum hũc conatus, & implacabilis desidendi cupiditas cum flatibus. Descendunt autem per aluum mucosa cum graui distentionis sensu, necnon aquosa, & interdum post recrementa sanguis destillat, eodem Alexandro auctore. Celsus verò sic de eo scriptum reliquit. In hoc æquè, ac in torminibus frequens desidendi cupiditas est, æquè dolor, vbi aliquid excernitur. Descendunt autem pituitæ, mucísque similia, interdum etiam leuiter subcruenta, sed iis interponuntur nonnunquam ex cibo quoque rectè coacta. At Hippoc. libro de affectio. ait, Quod vbi tenesmus apprehenderit, secedit sanguis, ac mucus, & dolor fit in ventre inferiore, maximè vbi ad secessum deuenerit. Scribunt tamen nonnulli (vt Galenus asserit eodem sexto de locis affectis) quod à forti excernendi conatu præcedente dolore vehementi aliqui lapides callosos deiecerunt, iis qui in vesica nascuntur haud absimiles. Id quod neque ipse vidit, neque alium qui viderit, vnquam audiuit. Affectus hic cùm eiusdem sit generis cum dysenteria (vt diximus) haud quoq; circa eiusdem causas ab ea discrepabit, Galeno teste comment. aphoris. 27. septimi libri, modo ipsæ circa rectum intestinum exulcerationem pariant, nam citra eam tenesmus dici nõ poterit. Quãquam sint, qui velint, quod à iam dictis dysenteriæ causis, tum externis, tum internis citra exulcerationem fieri posit tenesmus, necnon & à quibusdam aliis. Verùm hunc tenesmum mendosum, seu non verum appellant, præcipuè Arabes, & qui eos sectantur. Nos verò cum Galeno asserimus tenesmum nec dici, nec appellari posse, etiam si quispiam dolorosicus affectus à quapiam causa in intestino recto fuerit ortus, nisi adsit eiusdem abrasio, seu exulceratio. Quomodo autem distinguẽdæ sunt, ac dignoscẽdæ tenesmi causæ diuersæ, à præcedẽti cap. petas. Quanquam sit propter stercorum multitudinẽ eueniat grauis distentionis sensus, circa imum vẽtrem aderit, erúntq; alui excremẽta præter naturã detenta. Hæc autem multitudo non in cæco intestino, vt quibusdam visum est (pace tantorum virorum dixerim) cùm hoc in hominibus intestinum adeò exiguum sit, vt nullum ferè habeat vsum, neque intra ipsum fæces excipi possunt, velut in nostris anatomis sæpiùs impeximus. Verùm in eodemmet aderit intestino recto, vel cùm primo colo alligatum est, vel in alia eius parte. Quod verò tenesmus neque acutis, neque longis morbis annumerari debeat, cùm & facilè tollatur, neque vnquam per se iugulet, liquet apud Celsum præcitato loco. Quod si vterò gerenti superuenerit, faciat abortum, aphorism. 27. septimi libri, ab Hippocrate scriptum est, id autem non ab re. Quoniam (vt inquit Galenus 3. de morb. vulg.) dolorificus, & molestus affectus est, dolorificus quidem propter tensionem, molestus autem, quòd asiduè desidendum sit. Quare & propter vehementes, atque frequentes exurrectiones, conceptus aboritur, quando etiam ex omnibus aliis fortibus motibus, atque doloribus mulieres grauidæ solent abortire. Pro cuius curatione proprior ratio victus talis sit, qualem in tormina suprà præcipimus, Celso auctore, cibos quidem (vt inquit Alexander) boni succi, concoctu faciles, & leuiter adstringentes exhibentes. Quod verò ad medicamentorum rationem attinet, id primò animaduertendum erit, num à causa quapiam tenesmus adhuc fiat, vel augeatur, vel ipse iam factus desinente eius causa ampliùs non fiat. Nã si adhuc fiat, pro causarum diuersitate, curandi ratio variari debet, quemadmodum dysenteria decretum est. Et propterea ea priùs auferri debet, vel venæ sectione, si pletoricum fuerit corpus, seu ab inflammatione tenesmus originem ducat, vel purgatione, si ab acribus, mordacibusque succis in toto corpore redundantibus fuerit ortus, & licet id à iunioribus etiam Galenicis medicis cane prius, & angue vitandum esse consultum fuerit, tamen præter rationes, quæ hic afferri possent, Actuarij auctoritas capite 6. libro quarto sufficiens esse debet. Ea autem talis est, Cæterùm quia tenesmi mordacibus, salsísque humoribus intestino recto inpactis oriuntur. num ij in toto corpore abundent expendemus, ac mediocriter purgantibus educentes, ægrum ab asidua exurgendi molestia liberabimus. Nemo igitur vereatur vbi pletoricum fuerit corpus, & alia non prohibeant, seu ab inflammatione fuerit ortus tenesmus venam secare, non semel duntaxat, sed sæpius, si opus fuerit, cùm pro euacuatione, tum etiam pro reuulsione perficienda priusquam ad ea se conuertat medicamenta, quæ tenesmum ipsum curant. Haud quoque dissimili ratione, si vitiosi fuerint in toto redundantes succi ad intestinum rectum confluentes, audacter medicamento, purgante, pro redundantis succi ratione, vti debemus, quemadmodum præcedenti cap. de dysenteria docuimus, vtputa si flaua bilis redundauerit, medicamento eam purgante vtare, si salsa pituita, aut atra bilis, medicamentis quæ eosdem succos purgandi vim habent, vti oportet, priùs tamen eis concoctis, ac præpara-

para-

Marginal notes: *Quibus dif ferat.* — *Quæ pars in eo afficiatur.* — *6. de loc affe. cap. 1.* — *Quis affectus præter naturã sit.* — *Loco citato.* — *Signa.* — *Ante medium libri.* — *Causæ.* — *Prognostica.* — *Cõment.* — *Cõment.* — *Curatio.* — *Venæ sectio.* — *Purgatio.*

paratis, si eadem occasio dabitur. Quanquam nec eadem medicamenta magnopere acria, ac quæ vehementem purgandi vim habeant, esse debent, cùm quibus perpetuò, quæ leuiter adstringunt permiscenda sunt, quemadmodū præcedenti cap. monuimus. Verùm si ex stercorum multitudine tenesmus excitetur, tentandum primò est leuibus clysteribus, aut etiam aliquanto acrioribus eandem moliri, & vbi non suffecerint, ad lenientia medicamenta purgantia transeundum erit, veluti est manna, casia fistula, saccharum violaceum, syru. ex pluribus infusionibus rosarum rubearum, aut persicarum, & si opus fuerit aliquid diachat. addendum. Nam & Paulus medicamentum, quod emolliat per os assumptum hoc in casu probat. Cùm verò tenesmi causa fuerit abscissa, aut idem nō ampliùs à causa dependeat, aut eodem exigua sit, cùm discutientibus, tum modicè adstringentibus laborans sedes moueri debet, cùm ex eisdem quoque ægro opem feramus, eodem Actuario auctore, totisque viribus, clysteribus, aliisque topicis medicamentis ipsum curare nitendum erit, eisdémque adhuc diuersis, prout diuersæ fuerint causæ, quæ ipsum effecerunt. Nam si inflammatio fuerit, facta venæ sectione, & adhuc eandem perseuerante, ptisanæ succus cum paucis rosis, simul cum eo decoctis infundi debet (Aetio teste) vel decoctum paretur ex hordeo non decorticato, & torrefacto, ac plantaginis foliis, cuius vnc. viij. aut librā vnā assumens, adiectis olei rosacei vnc. iij. & recentibus ouis totis sine cortibus numero ij. simúlque permixtis, fiat clyster. Ad eundem vsum iniici debet lac recenter mulctum caprillum, potissimùm cum oleo rosaceo. Cæterum lumbis præcipuè circa os sacrum, sedi, ac pubi, & interfœmineo, perineon Græci appellant, fotus, ac illinitiones adhiberi debent oleo myrteo, rosaceo, ipsóque omphacino, pauco vino albo adiecto. Quod si dolor intendatur, fotus ex fœnigræci, maluarum, rosarum rubearum althææque, ac seminis lini decoctum fiant. Vel in eorundem iure insessiones faciant ægri, cum efficacissima in tenesmi affectione fomenta sint sedi admota, eodem Aetio auctore. Procedente verò tempore reiectis rosis, ex reliquis, adhibitis chamæmeli floribus, ac meliloto fomentum paretur, & oleo rosaceo, seu myrtino camæmelinum, ac anethinum permiscere oportet, & temporis processu eisdem solis vti. A biliosis autem humoribus, si tenesmus fuerit ortus, clysteres fiant ex hordei, & foliorum plantaginis decocto, in pullorum gallinaceorū iure, sacchari rubei, & olei rosacei, omphacini, singulorum vnc. ij. adiectis, & vitellis ouorum numero duobus, aut ex caprillo lacte, saccharo rubeo, & oleo rosaceo: pariterque fotus, insessiones, ac allinitiones ex maluarum, altheę, rosarum, violarum, ac hordei decocto, & ex oleo rosaceo omphacino, myrteo, & amygdalarum dulcium fiant, vel ex oleo rosaceo, recenti butyro, & adipe anserino cum modica cera solutis, interius anus vngatur, vt Tralliano visum est, potissimùm vbi vehementiùs dolor vrgeat. Possunt insuper verbenæ decocto inferiores partes foueri, aut in aqua calida ægri desidere, Celso auctore. Posthæc ea quæ adstringunt, simulátque contemperant iniicienda sunt, vt decoctum ex rubi; myrthi, seu plantaginis foliis, rosis, cytinis, hypocistide, balaustio, ac hordeo, cui olei rosacei omphacini, ac sacchari rubei vnc. ij. addas, ac vitellos duos ouorum, vbi ingens dolor adsit. At si dolor absit, aut is exiguus fuerit, oleum rosaceum, ac ouorum vitelli auferātur. Si verò pituita sit, quæ ægrum infestauerit, ac tenesmum excitauerit, fueritque adhuc exigua quantitas in recto intestino eiusdem impacta, detergentibus huiusmodi clysteribus vtare primò, ac leuiter adstringentibus, deinde adstringentia magis, ac exiccantia medicamenta adhibeas, quæ etiam ad calidum vergant, vt Recipe hordei cum corticibus, ac cicerum rubeorum ana P. j. furfuris P. s. corticum pini, foliorum lauri, & florum camæmeli ana manip. s. pilularum cupressi numero iij. fiat decoctum in aqua pluuiali, aut iure pullorum gallinaceorum, è quo excipe lib. j. & adde olei anethini, chamæmelini vnc. ij. si dolor vrgeat, vitellos ouorum numero ij. mellis rosacei vnc. ij. misceantur, & fiat clyster. Pariter circa pectinem, sedem, & fœmen calida fomenta, ac etiam olea adhibere oportet, fiant autem fotus, seu insessiones ex floribus chamæmeli, meliloto, fœnogreco, anetho, corticibus pini, lauri, ac cupressi foliis, malicorio, ac myrti baccis, parato decocto ex tribus partibus aquæ pluuialis, & vna vini adstringentis. Illinitio autem ex iam dicto oleo anethino, aut chamæmelino fiat, liliaceo, irino, aut rutaceo. In hunc etiam vsum conferunt sacculi ex furfure in vino adstringenti decocto parati, si sedi admoueantur. Per propriam quoque experientiam ab Aetio commendatur later perquam vetustus, & à fumo denigratus vnà cum contentis in eo paleis, si tundatur, deinde feruenti aceto subactus, linteolóque alligatus subdatur sedi. Id verò statim ab excretione admoueri debet, & maximè si dolor infestet. demum prædicto hordei, ac cicerum decocto malicorium, lentes, myrti baccæ, ac gallæ adiici debent, corticem pini, cupressi pilulas non prætermittendo. Idque infundi debet per sedem, mellis rosacei vnc. ij. adiectis. Quid si vigiliæ vna cum dolore perseuerante consequantur, neque prædictis cedat affectio, sedi aliquod soporiferum collyrium subdetur, vt inquit Aetius. Aut alicui ex prædictis clysteribus solani, hyosciami, aut mandragoræ decoctum adiiciatur. Eorundem autem quantitas exigua sit, neque ea adhibeantur, nisi maxima vrgente necessitate. At si tenesmum frigus præcesserit, eisdem calidis, discutientibúsque fotibus, insessionibus, sacculis, ac vnguentis vti licebit, & similibus, prout vsus expostulabit.

Si ex stercorum multitudine fiat tenesmus, curatio. *Quæ per sedem infundenda sint.* *Topica.* *Si à bile, curatio.* *Si ex pituita curatio.* *Anodyna quando competant.*

Περὶ τῶν αἱμοῤῥοΐδων. *Id est, De hæmorrhoidibus.*
CAP. LXXVI.

IN sanguine generando quicquid admodùm crassum, ac terreum ex ciborum natura in nutrimentum fertur, nec commodè à naturali calore alteratur, sed prorsus eam quæ in iecinore fit, mutationem subterfugit, id lien ad se trahit: quod verò mediocri est crassitudine, ac planè à iecinore absolutum, simul cum sanguine in omnem partem diffunditur: requirit etenim sanguis in non paucis animalis partibus crassitudinem quandam, vt liquet secundo de natur. facult. ac seponitur quidem tanta talísque iam dicti succi portio, quanta, qualísque, si in totum ferretur corpus, noxam aliquam referret. Cùm igitur naturalis temperatura hunc humorem paucum generauerit, & ratio victus adhibita confert, & splen satis attrahit ex eo qui generatur, haudquaquā huiusmodi excremēti copia in

cap. vlt.

venis generatur: at vbi contraria eueniunt: dico autem contraria, vt ſcilicet hepar ad generandam huiuſmodi ſuperfluitatem ſit aptum, ſit etiam ratio victus per tales cibos adhibita, qui craſſum & fæculentum humorem naturâ apti ſint procreare, ſplen verò ſit naturâ imbecillior, & quicquid de ea ſuperfluitate generatur ad ſe minimè trahere potens, in hoc inquam corpore turbidus fit, ac craſſeſcit, qui in venis generatur ſanguis, & nonnunquam à venis eiſdem habentibus (ſicut alia omnia) vim excernendi id quod extraneum eſt, ad ſedis vaſa, quædam reponitur, interimq; propter multitudinem, & craſſitudinem eiuſdem ſanguinis, eorundem vaſorum ora aperiuntur, atque per eadem vaſa excernitur: quam affectionem Græci αἱμοῤῥοΐδας appellant, vt liquet ſecundo de arte curatiua ad Glauconem, ſexto de morbis vulgaribus, & commen. aphoriſm. 12. ſexti libri, nam αἱμοῤῥοΐς nil aliud ſignificare videtur quàm ſanguinis profluuium per venas ſedis, idem confirmatur auctoritate eiuſdem Galeni libro de atra bile, cùm dixit, ſæpenumero autem natura recludẽs venã vaſorũ quæ ſunt in ſede, talẽ permixtũ ſanguini humorẽ excreuit, loquens de melancolico ſucco, quo & nomen ſimptomati imponunt αἱμοῤῥοΐδις, Latini quoque alio proprio nomine carentes eodem modo affectionem hanc hęmorrhoida, ſiue hæmorrhoidas appellant. Sumpſit itaque appellationis originem hæmorrhois à ſanguinis fluxu, vt liquet ex præcitatis Galeni ſententiis, & ab Aetio cap. cap. 5. libro 14. qui etiam affectum hunc aſſeruit eſſe velut dilatationem quandam locorum in ſede factam vaſis quibuſdam iſthic apertis, & progreſſu temporis calloſioribus factis. Verùm quamuis ſæpiùs accidat, quod dilatatis, ac admodum impletis iam dictis venis ob copiam ſanguinis fæculenti, ac craſsi, vt diximus, quod per eas ſanguis excernatur: & propterea tale ſortitus ſit nomen affectus hic; tamen non ideò ſi is non excernatur, modo dilatatæ, impletæ, ac inflatæ eædem ſint venæ ex iam dicto craſsiore ſanguine, hæmorrhoides quoque appellari non debent. Quapropter Aetius præcitato loco duas hæmorrhoidum dicebat eſſe differentias: quoniam aliæ ſunt cæcæ, aliæ ſunt apertæ: cæcæ, quæ omni tempore inflatæ ſunt, & nihil excernunt: apertæ verò ſunt, quæ per tempora ſanguinem effundunt, idem confirmauit Paulus capite 59. libro tertio. Pars quæ afficitur in ambabus differentiis, adeò oculis conſpicua eſt, vt nullo alio ſigno opus habeat, quoniam ſemper venæ ſedis affectæ ſint: quanquam non adeò conſpicuum ſit, neque mihi ita certum, num dictæ ſedis venæ progerminationes ſint venæ portę dictæ, vt quibuſdam viſum eſt, vel venæ magnæ chyli, ſeu cauæ appellatæ, vel vtriuſque, cùm ex vtriuſque, rami ad eandem partem pertineant, & ex porta venæ maiores: quamuis Hippocratis & Galeni doctrinæ magis conſentiat eas ramos eſſe venæ cauæ propter ipſius Galeni verba, tum ſecundo de nat. facul. tum 2. de arte curatiua ad Glauconem, cap. de cancris, & 6. de locis affectis, & Hip. aphoriſm. 11. & 21. & ſexti libri. Nam ſi perpetuò vbi minùs quàm iuſtum eſt atrum ſuccum ad ſe trahit lien, vt ſanguis impurior, craſſior, ac nigrior; ſic vniuerſum corpus redditur decolor, non propter aliud, niſi quod eius facultate attrahente imbecilliori reddita, ſanguis in vniuerſum corpus impurus tranſmittitur vt liquet tertio de natu. facult. & 6. de locis affectis, & deinceps ab ipſis venis vim excernendi habentibus ad venas ſedis quandoque delegatur: vt patet 2. de arte curatiua ad Glauconem, & per eaſdem excernitur: neceſſariò ſequitur eas venæ cauæ dictæ, & non portæ eſſe ramos, cùm non prius excernatur quàm per vniuerſa totius corporis vaſa fuerit diffuſus, tam ſi ad vniuerſam cutim, quàm ſi ad varices, aut ad iam dicta ſedis vaſa decumbat, aut ad quampiam aliam partem, quæ imbecillior fuerit. Ad hæc ſi propterea melancholia, & nephritide laborantibus hæmorrhoides conferunt non ſolùm ratione euacuationis, ſed qualitate humoris euacuati: quoniam pellit natura ad partes ignobiliores eos, qui t[illegible] affectus efficiũt humores, præſertim cùm melãcholici, ac craſsi fuerint, vt liquet citatis aphoriſmis, cui in dubium venerit tales humores per ramos cauæ, & non portę venę ad dicta ſedis vaſa permutari, atque transferri tanquam per conuenientiora loca, per quæ promptiùs, ac faciliùs talis fiat permutatio. nulli inquam. Audacter itaque cum Hippoc. & Galeno, tenemus (quicquid alij ſentiant) hæmorrhoïdas ramos eſſe venæ cauę potiùs quàm portę, quãuis ex porta maioris fortè progerminationes, quã ex caua ad eundem pertineant locum. Cæterùm, licet huic affectui nomen inditum ſit hæmorrhois, propter ſanguinem, qui magna ex partę cum ſucco melãcholico à natura recludẽte horũ vaſorum ora excerni conſueuit, & propterea dici poſſet eſſe ſymptoma in genere excretorum immodicè toto genere prętcr naturam, quemadmodum & reliquæ hæmorrhagiæ, prętcr menſium profluuium: tamen illud non ita facilè aſſererem, cum nonnullæ ſint hæmorrhoides cęcę, vt diximus ex Aetij & Pauli auctoritate, & nos indies crebrò obſeruamus, ex quibus ne tantillum quidem ſanguinis profluit. Quà ratione nec hæmorrhoides nuncupari deberent, neque ſymptomata eſſe in genere excretorum immodicè, niſi quiſpiam diceret id rarò euenire, cùm etiam ex eiſdem cæcis ſemper aliquid profluat ſanguinis, licet minimum ſic. quòd ſi nec omnino quippiam excernatur, non propterea hæmorrhoides nominari non debent; cùm omnes ſic appellatæ ſint, propterea quòd ſæpenumerò, & non ſemper, vt inquit Galenus citato libro de atra bile, capit. 4. natura ſanguini permixtum humorem melancholicum recludens dictorum vaſorum ora, per eadem excernit. Quod item confirmari poſſet Celſi auctoritate cap. 18. libro ſexto, cùm dixit tertium vitium eſt ora venarum tanquam ex capitulis quibuſdam ſurgentia, quòd ſæpe ſanguinem fundunt αἱμοῤῥοΐδας Græci vocant. At ſi quis propterea aſſereret hæmorrhoidas non ſymptoma eſſe, ſed morbum non ſimilarium, ſed inſtrumentalium partium, & propriè in cauitate, eadem non adſtricta, aut conſtipata, ſed dilatata, aut patefacta, non reclamarem. Nam Aetius dicebat, quod hæmorrhois eſt dilatatio venarum ſedis, ad quã dilatationem ſi earum orta reſerabantur, ſanguinis fluor conſequebatur, & ſic apertæ dicebantur hęmorrhoides, ſi verò vaſorum ora haudquaquam aperiuntur, nihil excernitur, etiam ſi ipſę venę admodum dilatatę ſint, & impletę, & propterea cęcę appellantur, communis eſt itaque vaſorum dilatatio cunctis hęmorrhoidibus, & non ſanguinis per ea excretio. Quare morbum potiùs quàm ſymptoma aſſerendum erit. Illud quoque cum Galeno affirmari poterit. Nam cũ ex eodem humore melan-

Quid ſint hæmorrhoides 2. ad Glauc. cap. 10. 6. de morb. vulg. cõmẽ. 3. text. 37. & cõmẽ. 5. tex, 25. c. 1.

Vnde nomẽ ſumpſerit.

Hæmorrhoidum duæ differẽtiæ.

Pars quæ afficitur. Venæ ſedis vnde oriantur.

cap. 9 2. ad Glau. cap. 10 6. de lo. aff. in principio. Locis citatis.

Cap. citat[illegible]

Affectus præter na[turam].

melancholico varices, & hæmorrhoides fiant, vt liquet secundo de arte curatiua ad Glauconem, cap. 10. & aphoris. 21. sexti libri, & libro de atra bile, cap. 4. quemadmodum varices fiunt, cùm fœmorum & crurum venæ latiores fiunt: ita quoque & hæmorrhoides, cùm sedis venæ dilatantur, quinimo omnes dilatatas venas antiqui medici κίρσους appellant, vt ipse inquit libro de tumore præter naturam, cap. decimonono. Quare cum distentis, ampliatis, ac dilatatis venis sedis hæmorrhoides cunctæ fiant, & non cum ex eis sanguis profluit (id enim symptoma est earum, quod sæpe eis aduenit, non autem semper) propterea morbum potiùs, quàm symptoma esse non ab re quispiam dixerit, quamuis à symptomate nomen sumpserit, quod magna ex parte ei superuenire solet. Nam illa venarum sedis ampliatio, seu dilatatio propriè hæmorrhois est, non autem illud sanguinis profluuium, quod non solùm ipsis venis dilatatis, sed etiã patefactis orificiis earundem consequitur, potissimùm cùm non perpetuò id omnibus superuenire contingat, vt dictũ est. Cognosces autem eas non difficulter: oculis enim conspicuæ sunt, interna quoque sedis pars intumescit, & capita venarum supereminent, & in internam intestini recti partem velut vuæ acini lucidæ apparent: cæcæ dolorem vehementem excitant, potissimùm dum à stercore exeunte comprimuntur, quamuis cæcæ plus doloris, quàm apertæ afferant, teste Oribasio libro nono sui compẽdij cap. 42. nihilque cruenti excernunt. Apertè verò sanguinem eiaculantur, maximè quidem vnà cum stercore, aliquando etiam sine stercore, vt inquit Hippocr. lib. de hæmorrho. plurimis quoque habentibus hæmorrhoidas adest dolor vniuersi corporis proprius eis, vtpote citrinus ad viriditatem declinans, vt quibusdam visum est. Si verò accidat quòd hæmorrhoides magis interius fiant, si vehementer exprimatur æger, sedésque priùs aqua calida foueatur, cõspicuæ fient tam si cæcæ, quàm si apertæ sint. Verùm quòd hæmorrhoides originem habeant ex copia melancholici succi, seu fæcis sanguinis aut ex eodem sanguine multo fæculento, & crassiori existente: cum videlicet iecur ac vniuersæ venæ eundem humorem à se ipsis excernentes, in dictas sedis venas reponunt, liquet apud Galenum libro de atra bile, cap. 4. & 2. de arte curatiua ad Glaucon. cap. 10. ac luce clarius commen. aphorism. 12. 6. lib. cùm dicebat hæmorrhoidas fieri impossibile est absque hoc, quòd propter multitudinem, & crassitudinem sanguinis, ora quarundam venarum aperiantur, hepate ad ipsas reponente fæcem, & quandoque sanguinem melancholicum. Atqui iam diximus nos circa initia huius sermonis, quibus corporibus, & à quibus causis talis coaceruentur succi seu sanguinis melancholici copia: quæ vbi non adeò multa fuerit, & dictorũ vasorum sedis expultrix facultas non vehementer irritata, ac retentrix nõ admodũ imbecilla, cæcæ fiunt hæmorrhoides: quemadmodum vbi contrarium euenerit, apertæ: ex quibus sanguis profluit crassus, niger, & fæculentus magna ex parte, dico magna ex parte: nam quandoque contingit, quòd sanguis per easdem venas profluat, natura duntaxat multitudinem sanguinis euacuãte: quemadmodum accidit sanguinem per nares effundentibus: nonnunquam patefactis eisdem venis ex sanguinis impetu ad eas irruentis, id natura haudquaquam tempestiuè ad animalis commodum efficiente: quæ fit, vt effusus sanguis interdũ niger non sit, interim quoque accipit vt natura atri sanguinis, seu succi euacuanda causa venam aperiat, quo malo sanguine euacuato, bonus etiam subsequatur, vbi diutiùs patefactũ remaneat os eiusdẽ venæ, neque priùs fuerit occlusum. Quare audacter cum Galeno tenemus, quòd licet magna ex parte per has venas ater sanguis, ac succus melancholicus per modũ fæcis genitus expurgari consueuit, tamen non omnis hęmorrhois talẽ melancholicã bilẽ, aut melancholicum sanguinem euacuat: vt liquet sexto de morbis vulgaribus. Neque propterea Galenus sibi ipsi pugnantia scripsit. cum cõment. præcitato aphorismo 12. sexti libri, dixerit hæmorrhoidas fieri impossibile esse, præter multitudinẽ, & crassitudinẽ sanguinis, hepate ad eas venas reponente sanguinẽ quandoque melancholicũ, & ipsius fæcem: nam de veris loquebatur hæmorrhoidibus eo loco, quæ ex huiusmodi humoribus verè, & propriè, vt plurimùm hortũ habent. At libro sexto de morb. vulgar. omnes connumerauit causas, ex quibus per sedis venas sanguis profluere consueuit, tanquã necessariũ pro faciliori intelligentia textus Hippoc. ac veritate sententiæ eiusdem textus: quam opinionem testari videtur Actuarius in sua medendi methodo libro primo, cap. 20. quo loco præter melancholici succi redundantiã alias quoque nonnullas meminit causas, ex quibus per sedis venas sanguinem profluere accidit, vtpote iis qui solita exercitia omiserunt, aut pleniore victu vti cœperunt quàm antea, vel quibus consuetæ è nare, aut vtero (ceu in mulieribus) excretiones supprimũtur, aut quibus mos erat venã tundere, aliáve quapiã ratione sanguinem euacuare, & consuetudinem mutarunt: vt iam quia corpus vniuersum peruadat, copia imbecillitásque adsit, iis inquam hæmorrhoides oboriuntur. At vbi melancholicus succus, siue ater sanguis ex eisdẽ profluit venis, haud ægrè ex eius colore, ac substantia dignoscitur. Si vero alterius sit coloris suam seruans naturam, si propter eius multitudinẽ natura ipsum excernat, ex quibusdã, aut omnibus modò iam dictis causis præcedentibus illud percipere poteris: similiter ex natura, habitu, & ætate ægrotantis, ac ex eo quod sequitur, vtputa conferẽtia. Quẽadmodum vbi idem sanguis immodicè profluat, vel post nigri sanguinis excretionẽ, natura haudquaquã potente propter eius imbecillitatẽ, ac cõceptaculorũ diutinã reserationẽ bonum sanguinem retinere, vt eodem sanguine impetu quodam ad eadem vasa irruente oris eorundem patefactis, aut si propter multitudinem, sanguinis propriam priùs vacuare tẽtasset, & demũ propter eorundem vasorum apertionem, ac retentricis imbecillitatem, eundem reprimere non valeret, ex contrario iudicari poterit. Neque enim ægri facilè tolerabunt: quinimo decolores, ac omnino in dies imbecilliores reddũtur. Quapropter quemadmodum hæc affectio à multis morbis tutos reddit, quando videlicet melancholici succi copia per has venas vacuatur, aut non immodicè sanguis profluit, vt liquet ex Hippocrate sexto de morbis vulgaribus cùm dixit hæmorrhoidibus laborantes, neque morbo laterali, neque pulmonis inflammatione, neque phagedæna, neque furunculis, neque terminthis, neque lepra, neque aliis fortasse similibus morbis (supplendum est) capiuntur, inquit Galenus. Ita quoque cùm contrarium euenerit, nonnullorũ malorum causa hominibus existit: nã & defor-

Affectus signa. *Vide Auicen. libr. 3. fen 17 c. 2* *Causæ.* *Commen. 5* *commen. 25 Contradictio.* *Conciliatio. Loco citato.* *Signa causarum.* *Prognostica.* *Commen. 3 Tex. 37*

mitatem,& miſeram vitam hęmorrhoides inducūt: multos etiam vita priuant, & deformitatem quidē propter coloris totius corporis vitiū ex euacuatione ſuccedens:miſeram verò vitam propter corporis debilitatem, quandoque etiam de vita periclitantur ſic affecti, cum ob excedentem euacuationem perfrigeratum hepar aquam intercutem operatur Aëtio teſte præcitato cap. 5. lib. 14. Quæ omnia idem Hippocrat.in aphoriſm. ſcribere haudquaquā oblitus, nam quod ſuperuenientes hæmorrhoides à nonnullis aliis malis liberent laborantes, decretum reliquit aphoriſm. 11. ſexti lib. cùm dixit. Melancholia & nephritide laborantibus hæmorrhoides ſuperuenientes bonum. Neque enim ſolum ratione euacuationis, vt inquit Galenus in commen. ſed etiam ipſa qualitate humoris euacuati hæmorrhoides iam dictas affectiones ſanant. Hæ enim ſanguinem craſſum conſueuerunt euacuare humore plenum melancholico, & aphoriſ.21.eiuſdem 6.dicebat,in inſanientibus ſi varices,vel hæmorrhoides ſuperuenerint, inſaniæ ſolutio fit, propter eandem cauſam. Quemadmodum, quod ſi quis tentauerit iter intercludere his, quibus conſueuit per hæmorrhoidas longo tempore talis ſuccus euacuari, quod periculum eſt ne in tabem, aut aquam intercutem incidant,idem Hippocrates aphoriſ. 12.eiuſdem libri,ſub his verbis docuit,à diuturnis ſanato hæmorrhoidibus ſi vna non ſeruatur,periculum eſt aquam intercutem, aut tabem aduenire. Hinc eſt quod nō ab re decreuerit aphoriſm.25.4.libri,quod vbi ſanguis infra deiiciatur (hoc eſt per hæmorrhoidas vt inquit Galenus in comment.) bonum eſt, quando videlicet hominis natura multum talem accumulauerit ſanguinem. Nam aliter vt Galenus teſtatur, non eſt aſſuefaciendum ei, quæ fit per hæmorrhoidas euacuationi, quæ periculoſam habet vtranque immoderantiam,quo vel ſupra modum ſanguis excernatur, vel ex toto ſupprimitur, ex quibus liquet quantum aberrent nonnulli hac noſtra tempeſtate medici,qui ferè indifferenter cunctis laborantibus, hirudines ſedis venis adhibere iubent,etiam ſi non conſueuerit talis ex eiſdem venis ſuccus,ſeu ſanguis confluere, neque hominis natura multum talem cumulauerit. Hæmorrhoidas item inquit Soranus Epheſius cap. 18. habentes ſi in plantis puſtulæ multæ nigro colore affuſæ ſuboriantur vigeſimooctauo die moriuntur. Paulus verò de eiſdem ſic ſcriptum reliquit præcitato loco, venulis, quæ in ano extāt iuſto largiùs inanitis, habitum in aquam ſubtercute reſolui cōtingit,& affectos infeliciter cibos ſentire, ac contabeſcere, periculum quoque eſt ne largum etiam ſanguinis profluuium accidat,quemadmodum,ne idem in totum ſupprimatur,vnde laborioſa eſt curatio. Quod quidem ad curandi rationem attinet, vbi cæcæ fuerint hæmorrhoides, aut modicæ ex eis ſanguis fluxerit, ea vtendum eſt victus ratione, quam cap. de melancholia inſtituimus,adeò vt per eam inhibeatur,ne multa copia talis melācholici ſucci generetur, ſed quoad fieri poſſit exigua, vt quæ à liene facilè expurgari valeat. Verùm vbi magnos circa ſedem dolores excitauerint cæcæ, quando ex arido ſtercore exeunte comprimuntur,& propterea vehementes fiant dolores, aluus non ſemel duntaxat, ſed ſæpe mollienda erit. Solet enim oriri inflammatio, maximè vbi dura aluus eum locū læſit, vt inquit Celſus præcitato loco, qua de re mollibus,ac lenibus clyſteribus aluus ſubducenda erit, ex decocto foliorum maluarum, violarum ac betæ in gallinarū iure, additis vnc. iij.vel iiij.olei viola.aut amygdalarū dulc. vnc.ij.ſacchari, & vnc.j.adipis anſeris,aut renū caprarum,in quē etiā vſum cōfert vnc.j.vel j.s. caſsiæ fiſtulę per horā ante cibū deuorata; cōfeſtimque malleoli vena incidēda nō ſemel dūtaxat, ſed bis, vbi opus fuerit,& vires cōſentiant, ac corpus ſanguine potiſsimū craſſo, &melancholico plenū fuerit: nā in cruribus ſectæ venæ hæmorrhoides prouocant Galeni auctoritate libro de curandi ratione per venæ ſectionem,cap.19.præter id quod per deriuationem ſanguis qui in eis continetur, vacuatur, ac dolor [illegible]tur: apponenda quoque vbi vehemens perſeuerauerit dolor, quæ illum mitigare poſſunt. Quare in aqua dulci modicè calida deſidendum eſt,aut decoctis in ea maluarū, althææ, & violarum foliis, interim meliloto,fœnugręco,chamæmelo,lini ſemine, & anetho:item & vbi hęc non ſuffecerint hyoſcyami,ac lactucæ folia, & papaueris, tum albi,tum nigri cortices adiici poterunt, & vbi deſidere æger in ea non potuerit, ſpongiæ in iam dicto decocto irrigatæ,& madefactæ dolenti loco adhibeantur, fouendus inſuper locus erit ex ouorū vitellis, roſarū foliis, oleo roſaceo, & cera parato medicamento: quādoque miſceri poterit mica panis in aqua dulci mediocriter decocta: ídque ſi intus fuerint hæmorrhoides digito illinendū, ſi extra ſuper illitū lineū panniculum imponendum eſt. Poteris inſuper, vbi iam dictum medicamentum dolorē non ſedauerit, infraſcripto vti, quod recipit foliorum althææ, meliloti ana manip.s. adipis anſeris vnc.ij. vitelli ouorum numero iij.olei roſacei & de ſem.lini ana drac. ceræ albæ parum miſce, & fiat vnguentum,& in vehementiſsimo dolore, infraſcripto quoque vtaris: ex foliorum hyoſciami manip.s.violarū, & lactucæ tantundem bulliant in aqua, & exprimantur, deinde in dicta aqua maceretur mica panis,cui adde vitelli ouorū num. ij. cremoris ſeminis lini & fœnugræci ana drac.ij.olei roſacei vnc. ij. miſceantur, & vtare modo iam dicto. Vbi verò prædicta non cōtulerint, ſanguinem ab iis vacuare oportet hoc adhibito medicamento, ex olei de chryſomelis, de ſem.lini, amygdalar.amararum,ac nuclei perſicorū ana drac.ſucci cæpæ,& ciclaminis ana drac. ij. ſtercoris columbini vnc. iiij. medullæ, ſeu ſepi ceruini vnc.iij.cum pauca cera fiat vnguentum. Vel fricentur dictæ hæmorrhoides cū fici foliis,aut lineis linteis aſperis, & craſsis: & vbi hæc non contulerint, aut ægri ferre nequeant, hirudines imponātur eiſdem hæmorrhoidibus:nā ex eis aperiri abſque dolore conſueuerunt,prout indies obſeruamus:& vbi opus fuerit,iterari debent:nam magnopere conferunt,vbi cautè adhibeantur, aperiunt itē eas perdicij herbę folia viridia aſsiduè affricta,inſuper &mercurialis trita & velut glans immiſſa, & fel bubulum per lanę tomentū inditum Aëtio teſte eodem libro 4.cap. 6. Vbi verò apertæ fuerint hæmorrhoides,ſi modicè ex eis profluat ſanguis, adeò vt vires nequaquàm imbecilliores reddātur, eadem victus ratione vtendum, potiſsimùm ſi ſanguis niger,& craſſus fuerit,ac per certa interualla fluere conſueuerit:neque aliter eas ſupprimere tentandū, tum quoniam à multis liberant vitiis, vt ſuprà annotauimus Hippoc.auctore,tum etiam quòd ſi quis eas curare tentauerit,quidam cùm ſanguinis exitū non haberent, inclinata in præcordia,ac viſcera materia, ſubitis,& grauiſsi-

Ratio curandi cæcas hæmorrhoidas.

Victus ratio.

Venæ ſe- ctio.

Medica- ta topic-

Curatio hæ- morrhoidū apertarū.

Victus ra- tio.

grauissimis morbis correpti sunt, vt inquit Celsus præcitato loco, illi inquã, qui sanguinis profluuio imbecilliores non fiunt. Quod insuper idem Hippoc. decretum reliquit aphor. 12. sexti libri, cùm dixit, à diuturnis sanato hæmorrhoidibus, si vna non seruatur, periculũ est aquã inter cutem, vel tabẽ aduenire, consuluit itaque Hippocrates in hac sententia iuxta Galeni expositionẽ, vnam saltem seruare hæmorrhoidẽ, vt per hanc vacuetur fæculentia, ac vitiosa materia hepatis: præsertim in quibus solita est tempore lõgo per tales venas excerni, si quis eas sanare tentauerit, aliàs prædicta ab Hippocrate vitia superuenire periculum est. Aëtius verò illa Hippoc. verba (Si vna non seruatur) aliter exponit. Ait enim Hippocr. noluisse quòd vna hæmorrhois seruari debeat ad sanguinis excretionem, vt Galenus sentit, sed dixit, si vnà nõ seruatur, hoc est, si nõ adseruetur, id est, si non conuenienti diæta vtetur post earum sanationẽ. Probat ex eiusdem Hippo. verbis in eodẽ aphoris. nã dixit hæmorrhoidas inueteratas sananti: est autẽ sanatio perfecta liberatio, & legitima curatio. Quare cõcludit ipse cum Hippoc. quòd nõ oporteat aliquam hæmorrhoidẽ relinquere, sed omnes excindere, & post perfectam curationẽ ipsarum, per conuenientem diætam ad naturalem statũ corpus curatum reducere, incidereque cubiti venã tempore opportuno, quo videlicet coaceruatus in corpore sanguis euacuatur. Hoc itaque modo possibile est incolumes euadere, nulla penitus hæmorrhoide relicta. Atqui vera erit perpetuò Hippocratis sententia quomodolibet fuerit intellecta: si quis enim hæmorrhoidas inueteratas sanare tentauerit, aut vnam ipsarum relinquere debet, aut si nullam penitus derelinquerit, præseruare eo modo detentos oportet, conuenienti victus ratione, ne talis succi copia gignatur, etsi qua fuerit genita, venæ sectione statis quibusdam temporibus vacuare, præcipuè ineunte vere. At si immodicè sanguinem fundat, quoniam ex immodica profusione ad extremã frigiditatem hominem ducũt, ac sæpe aquam inter cutem accersiuerunt, vt liquet 2. de natur. facul. cap. 8. cõfestim vbi robur virium deiiciatur, supprimendæ sunt, simili propterea victus ratione instituta, quam cap. de cruenta spuitione præcepimus (nisi quod vbi vires plurimum prosternantur facilis cõctionis, ac multi, & boni nutrimenti cibi semper exhibeantur, cum quibusdam adstringentibus permisti, similiter & in potu vinum adstringẽs) si vires ferant, interna cubiti dextri vena incidenda erit reuulsionis gratia. Nam vbi cohibere voles hæmorrhoidas, quæ in brachio sunt venas secare conuenit Galeno auctore lib. de curandi ration. per venæ sectionem, cap. 19. quando videlicet veremur ne in tantam immoderationem hæmorrhoidum euacuatio euadat, vt hominem vel protinus interimat, vel aquæ intercutem obnoxium, aut cathecticum, hoc est, mali habitus reddat. Quod si vires venæ sectionem non ferant, hypochõdriis cucurbitulę affigendæ sunt, manus itẽ, ac brachia vincienda, & frictiones asperæ eisdem partibus adhibendæ. Intra corpus interim quæ adstringunt sumenda, vt syrup. ex infusione rosarum, præsertim aridarum, & incompletarum, myrtinus, miua citoniorum, è rhibes, aut ex oxalidis succo, seu plantaginis, paratus cum eiusdem plantaginis, aut oxalidis aqua: etsi non adeò extremæ imbecillitatis vires fuerint, sed mediocrẽ ferre possunt purgationem, redundantibus vitiosis succis in sanguine, (vt magna ex parte prouenire prospeximus immodicũ sanguinis per hæmorrhoidas profluuiũ) purgans aliquod medic. propinandũ erit, ex eis quæ præterquã quòd leuem habeant vim purgandi talẽ vitiosum succum redundantẽ (quiuis is fuerit) facultatem insuper habeant adstringendi, quemadmodum sunt myrobalanorum tria genera, rhabar. agarici, & syr. ex pluribus infus. rosarum rubearum: insuper & syrup. domini Augustini, ex his poteris purgans medicamentũ diuersimodè componere pro diuersa ratione redundantis succi. Sit autem eius quantitas virium robori potius, quàm quantitati humoris redundantis accõmodata, deinceps ad alia adstringentia confugiendũ, tam intus, quàm foris adhibita. Intus sumenda cap. de spuitione cruenta requiras. Cõducunt itẽ si scrup. ij. lapidis hæmatitis tribuas cũ vnc. iij. aut iiij. poscæ. Aut ℞. lapidis hæmatites scrup. j. radicis symphiti, & althææ, ana vnc. s. boli armeniæ scrupul. s. chiæ mastiches gra. iiij. fiat puluis, qui cum vnc. ij. vini adstringẽtis aut vnc. iij. decoctionis aquę sanguinariæ prębeatur, nec minùs confert si drac. j. tryphæræ saracenicæ, aut tryphæræ Fœnonis dictæ, aut theriacæ corporibus, maximè frigidioribus, ac pituitosis, & melãcholicis exhibeas cũ vnc. ij. aut iij. vini adstringẽtis, aut si dra. j. trochiscorũ de spodio, aut de terra lemnia, aut de succino, calidioribus præsertim corporibus cũ vnc. ij. aut iij. aquæ plantaginis, aut acetosellę propinabis; extrinsecus quoque ea adhibẽda sunt, quæ sanguinẽ reprimere valent, vt insessus in aqua ex verbenis, Celso auctore: aut in aqua pluuiali fiat decoctũ rosarum aridarũ, foliorum plãtaginis, & myrtillorũ, & in eo desideat æger, interim malicorium, gallæ, cytini, balaustium, & magna imminente necessitate, hyoscyamus, alumen, papauer album, & nigrũ quoque, si opus fuerit, prędicto decocto adiiciatur. In corporibus verò frigidioribus in vino adstringenti prædicta decoquantur, aut saltem, permixto eo cum dicta aqua pluuiali, folia insuper, ac flores verbasci admisceantur. Quòd si quis in eo desidere non poterit, spongiæ in dicto decocto madefactæ affectæ parti adhibeantur, ex iam dictis etiam saccelli parari poterunt, qui in vino adstringenti priùs irrigati admoueantur: vel infrascriptus puluis inspergatur, ac ligetur, qui recipit aloës drach. ij. corticum thuris drac. j. balaustiorum, sanguinis draconis, terrę lemniæ ana scrup. j. gallarum, malicorij, & seminis rosarum ana drac. j. fiat puluis tenuissimus. Hoc insuper medicamẽto vti poteris, ℞. succi plantaginis, sanguinariæ, & solani ana drac. ij. aloës, corticum thuris, terræ lemniæ ana drac. ij. s. olei myrtini, mastichini, & rosacei ana drac. j. albu minis ouorũ drac. vij. cęræ, & aceti, seu vini adstringentis parum, fiat vnguentum. Aëtius pręcitato loco, tanquam mirum in modum sanguinem sistẽtia commendauit aloën, squamam ferri, aut plumbum vstum cum posca impositum. Inter cętera verò medicamenta, illud præstantissimũ, ac vnicum existit, quod à Galeno describitur 5. metho. meden. cap. 4. ex aloë, & thure, ouique candido compositum, adeò vt ad mellis crassitudinem deueniat: dein leporis mollissimis pilis excipitur, & vasis ipsis vnde sanguis profluit liberaliter, imponitur, quinimo, & toti vlceri, vbi ipsum circa vasa fuerit: alligaturque forinsecus fascia ex tenui linteo. Modum autẽ administrandi, ac ipsum diuersimodè cõponendi, ex eodem loco studiosi petant. Illud tamẽ nõ prętermit-

Vena sectio.

Aëtius Galenum carpit.

Medicina topica.

Venæ sectio.

Concordia.

Curatio hæmorrhoidũ nimis profluentium.

Victus ratio.

Venæ sectio.

Quæ per os exhibenda.

Purgatio.

Quæ extrinsecus adhibenda.

tant, quod in duris corporibus plus aloës immiscẽdum erit, in mollibus verò pus thuris, vt ipse inquit. Oribasius cap. 18. libro 19. hemorrhoidas nimium apertas sistere inquit aloën illitam, aut dissolutam, & impositã, sistit etiã perfusio ex posca, in qua ferri squama, plumbúmque vstum sit, vt ipse refert.

Περὶ ῥαγάδων. *Id est, De rhagadijs.*

CAP. LXXVII.

Inter alia quoque multa, tędiíque plena mala, quæ sedes recipit: quod primùm sæpe & pluribus locis in ea fit, cutis exciditur. Quod malum Græci ῥαγάδια καὶ ῥαγάδας vocant, Latini fissuras, seu rimas. Quæ quidẽ fissuræ, seu rimæ, non perpetuò sunt cum callosis labris, vt quidã recẽtiores sentiunt, sed tantũmodo, cùm diuturniores fiũt, tunc etenim indurantur, & callosa earum labia reddduntur, vt inquit Aëtius cap. 3. lib. 14. Paulus quoque cap. 75. libro 3. Rimas, tum recentes, tum diuturnas, & quæ callum contraxerint meminit: quanquam de his quæ in vulua, non autem in ano fiunt loquatur. Quarè cutis sedis scissuræ sunt rimæ, interim quoque cùm callosis labris morbus in solutione continui existentes: fiunt verò quandoque in extrema ipsius intestini recti parte quam anum nuncupant: interim autem in musculo eundẽ anum adstringente, ac claudente, quem σφιγκτῆρα Græci nuncupant eodem Aëtio auctore. Hoc malum adeò oculis conspicuum est, vt aliis haudquaquam indigeat notis pro eius cognitione tam si recens fuerit, & citra labiorum duritiem, seu callum, quàm si diuturnum, adeò vt labra intumuerint & obcalluerint, seu callum contraxerint. Nec minùs promptè pars, quæ afficitur oculis obuiam fit, siue anus, siue musculus ipsum adstringẽs, seu claudens fuerit. Habent autẽ rimæ non vnam duntaxat generationis causam: nam aliquando ex influentium humorum mordacitate, ac acrimonia consistunt: interim ob inflammationẽ, aut cõdylomatum distentionẽ, circumsitæ partes fissuram sustinent. Si ex confluentibus mordacibus succis fiant, indicia eorundẽ aderunt citra condylomatum præsentiã: quinimo cùm non aderunt condylomata, citra alia indicia, humores acres esse causam iudicabis. Quòd si circa sedem aliquod aderit cõdyloma, adeò intumescens, ac circumsitas partes distendens, vt cutis findatur, ipsum rimę causam esse nõ dubitabis. Est autẽ cõdyloma, vt inquit Celsus cap 14. lib. 6. tuberculum, quod ex quadam inflammatione nasci solet, quanquã Paulus cap. 18. libro sexto, non quodlibet tuberculum insequens harum partium inflammationem, sed ipsum obcallescens condyloma appellauerit, vt qui manu ipsum curare intendebat: & propterea recẽs tuberculũ, non condyloma, sed absolutè tuberculum nuncupabat: cùm verò contraxerit callũ tunc condyloma appellari asserebat, tam si inflammatio, quàm si rimæ ipsum præcesserint. Qua etiã ratione rimas ipsum præcedere fatetur, cùm per rimas, eas sedis fissuras intelligat, quæ callosa habent labra, & manus curationem desiderant. Celsus verò tuberculum quodlibet ex inflammatione ortum, siue recẽs fuerit, & nondũ callum contraxerit, siue diuturnum & obcallescens condylomatis nomine nuncupauit, nec minùs & Aëtius cap. 3. lib. 14. per condylomata, quodlibet circa sedem ortum tuberculum, tam molle, quàm durum, & callosum, tam recens, quàm diuturnũ significari voluit, vt liquet ex eius verbis. Præterea ipsum fieri, cùm ruga aliqua corporum in ano reduplicatorum insurgit, ac pręter naturam intumescit, scriptum reliquit: nam cùm sinuosus fit anus, coagmentatas habet rugas: vbi verò earum aliqua præter naturam intumuerit, tunc sanè fit cõdyloma, aliquando extra inflammationem existẽs, & molle: interim verò cum inflammatione durum, ac dolorosum: à similitudine fortè extremorum in pugno clauso in quatuor digitis nodorum appellat condylomata. Quo fit vt à thimis, qui in eadem parte oriri consueuerunt, condylomata differant: nam thymi tuberculosæ quædam eminentiæ sunt doloris expertes, præter naturam auctæ, asperæ, oblongæ, subrubræ, interim albicantis coloris, præsertim vbi mansueti fuerint, à cacuminibus eiusdem nominis herbæ in montibus nascentis sic appellati: quæ eminentiæ vbi paruæ fuerint, thymi, vbi verò magnitudine excedunt, ficus appellantur, eodem Aëtio auctore cap. 4. eiusdem libri. Quòd autem rimæ multi tædij plena sint mala, ex Celso patet, eodem cap. 18. libri sexti, propterea vbi recentes fuerint, confestim eas curare tentandum est, vtpote quæ medicamentis cedant, nam cùm protelatur earum cura, indurantur, & earum labra callosa fiunt: quo tempore non amplius medicamenta, sed chirurgiam adhibere oportet, vt inquit Aëtius præcitato loco. Cæterùm, quod sedis vitia omnia ob multas causas difficilem curationem accipiunt, scriptum reliquit Galenus nono de compositione medicamentorum secundum loc. cap. 6. quoniam & multo sensu particula hæc prędicta est, & propterea per acriora & austeriora pharmaca facilè irritatur. præterea & ipse excrementorum alimenti transitus per se mordax est & magis vbi eruperit bilis ipsa, & serosi quidã humores. Item quoniam neque statum tempus habent medici ad imponenda medicamenta, cùm plerunque minimè conuenienti tempore ægri ad excernendum concitentur, quia etiam humiditas, & caliditas eiusdem loci siccantibus, simúlque frigefacientibus opus habent, non parum confert ad hoc, vt ægrè curabilis ani affectio existat, siquidem mordent adstringentia, locus verò subtili sensu præditus acrimoniam ferre non potest: quod etiam confirmauit sub eisdem verbis Aëtius cap. 1. lib. 14. Pro earum itaque curatione vniuersa victus ratio ad humidum inclinans institui debet, & propterea, nec acribus cibis vtendum, neque asperis, nec aluum comprimentibus, nec aridum quidem quicquã satis vtile est, nisi admodum paulum vt Celsus testatur. Quapropter liquida, læuia, pinguia, glutinosa meliora sunt, vt ipse inquit. Vino etiam lini vti nihil prohibet, talis autem victus nõ propterea ita instituitur, quia talem exigat affectus: nam contrarium potius desideraret: sed quoniam acria, aspera, mordacia, adstringentia, & sicca, aut mordaces succos generant, ex quibus rimæ, & earum dolor magis irritarentur ex eorum cùm alui excrementis transitu, aut eadem saltim alui excrementa ob ea aridiora reddita suo transitu curationem seu conglutinationem impedirent: idcirco tali victu vtendum esse omnes præcipiunt. Huius generis cibi sunt gallinarum, pullorum, phasianorum, vitulinæ, hœdine, & veruecinæ carnes elixę, & præcipuè earum iura pinguia: maluę item spinachia, borago, endiuia, cichorium, & ptisana, si in eisdẽ iusculis decoquantur, conferunt, similiter

Quid sint rimæ. *Quis affectus.* *Pars affecta.* *Causæ rimarum.* *Causarum signa.* *Condyloma quid sit.* *Condylomata vnde dicta.* *Quibus differãt à thymis.* *Thymi vnde dicti.* *Ficus quid.* *Prognostica.* *Curatio.* *Victus ratio.*

militer ſi oua recentia ſorbilia tribuantur, & reliqui cibi cum butyro, & adipe anſeris, aut gallinæ, aut lacte amygdalarum dulcium parati, & huius generis reliqui: nec minùs quies præcipienda erit, eodem Celſo auctore, ſomnus concilietur, animi perturbationes vitent, præcipuè immodicas, aluus mollis ſeruetur, quæ ſi non natura, arte ſaltim mollienda clyſteribus lenibus, & pinguibus: interim per ea quæ ore ſumuntur lenientia, vt pruna, vel caſſia fiſtula in parua quantitate, paulo ante cibum ſumpta. Quòd verò ad reliquam medicamentorum rationem attinet, ſi rimæ ob confluentes acres, ac mordaces ſuccos fuerint ortæ, eiſdem proſpiciendum eſt, deinde ad topica confugiendum medicamenta. Quare eiſdem præparatis, contemperatis, ac concoctis purgans medicamentum adhibeas, quod ſuaptè natura tale ſit, vt tales humores ducat citra acrimoniam, ac mordacitatem, quin id & quoniam cibis, ac etiam medicamentis ſemper vitare oportet, huius generis ſunt mel aëreum, manna appellant, caſſia fiſtula, ſaccharum viol. ſyr. è pluribus infuſionibus roſarum rubearum, vel viol. & interim ſyr. domini Auguſtini, aut diacat. cum dictorum aliquo permixtum. Si verò propter condylomata acciderint rimæ, non minùs inter initia eiſdem purgantibus medicamentis vtendum erit, & vbi eadem inflammata fuerint, vena priùs ſecanda erit in cubito reuulſionis cauſa, & deinceps purgans medicamentum adhibendum, necnon ſi opus fuerit vena in talo etiam incidatur, pro deriuatione ſimulátque euacuatione ſanguinis in inflammatione contenti. Cæterùm rimę abſque inflammatione, quemadmodum & reliqua ſedis vitia, ea medicamenta deſiderant, quæ citra morſum, ac aſpritudinem adſtringunt, vt liquet ex Galeni eodem nono de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, cap. 6. cuius generis eſt infraſcriptum vnguentũ, quod recipit ceruſſæ, argenti ſpumæ ana drac. j. põphol. lotę drac. j. ſem. roſ. drac. ij. ſucci plantaginis drac. j. vnc. ij. oui aſſati vitellum vnum, adipis anſeris drach. ij. excipiantur omnia cum roſaceo, & vtare, vel raſuram linteolorum vrito, eiúſque cinerem cum pari amylo tritum ſucco foliorum oleæ admixto, illinito, vt ſcriptum reliquit Galenus Aſclepiadis auctoritate, eodem libro nono de cõpoſitione medicamentorum ſecundum locos: in vicem verò ſucci foliorum oleæ, plantaginis ſucco vti poteris. idẽ quoque Galenus lib. primo eiuſdẽ Apollonij aucto. tãquam optimum medicamentum approbauit infraſcriptum ad ani rugas intumeſcentes, rimáſque, ac fiſſuras ſedis, advlceráque dolentia, & omnia alia, quæ ex fortiorũ pharmacorũ vſu exacerbata ſunt: etenim egregiè ea lenit etiamſi ſerpendo exedẽtia, aut etiam canceroſa, aut quomodocunque maligna exiſtunt: quo etiam medicamento cùm ſæpiùs vſus fuerim perpetuò ingentem ex eo vtillitatem prouenire obſeruari. Componitur autem ex olei roſacei, aut myrtei, vt ipſe inquit, hæmina, hoc eſt vnc. ix. in pilam plumbeã infuſa, & plũbeo piſtillo tandiu agitata, donec craſſum, & ſubnigrũ oleum reddatur, deinde ſeorſum ſpumæ argenti libram vnã, & ceruſſæ tantundem terito, oleóque admiſceto, & vtere, priùs tamen affecto loco eloto, & ſiccato, id quod fieri poſſet ex roſarum, gallarũ, foliorũ plantaginis, & radicis ſymphyti decocto in tribus partibus aquæ pluuialis, & vna vini dulcis albi, & odoriferi, & vbi ingẽs, & ardẽs fuerit ſedis dolor oui aſſati vitellum, vino albo terito, & cerato roſaceo exceptum illinito ex eiuſdem Galeni auctoritate eodem nono de compoſitione medicament. ſecundum locos. cap. 7. Aëtius verò cap. 3. eiuſdem lib. 14. magnopere commendauit hoc medicamentum videlicet, Reſinam pinus ſiccam cum roſaceo terito, donec ſtrigmẽtoſa fiat, & oui aſſati vitellum admiſceto, ac illinito, ex cuius auctoritate hoc etiam vti poteris, Recipe pompholygis lotæ, & plumbi vſti loti an. drac. ij. ceruſſæ, & ſpumę argenti an. drac. j. amyli, gummi tragacanthi an. drac. j. thuris & radicis ſymphyti an. drac. ij. omnia probè terito, & ad ceratum roſaceum admiſceto, ac affectum locum illinito, huic etiã medicamento quãdoq; adiici poterit ſucci plantaginis, vel centaurij minoris drac. j. ſeu halicacabi corticis radicis dra. ij. interim aluminis ſciſsi, & gallarum an. drac. j. Interim ex eo aliquod minuere licebit, prout magis, vel minùs ſiccæ aut humidæ, doloroſæ, vel citra dolorem magis, minúſve profundę fuerint iam dictæ ſedis rimæ. Cuncta nanque prædicta medicamẽta ſeparatim, & coniunctim ab eodẽ Aëtio cõmendantur, quæ item nõ minùs condylomatis vbi recẽtia fuerint, conferũt; nã vt ipſe dicebat in ſumma, perfuſiones in cõdylomatis adſtringentes eſſe oportet, & medicamenta ipſorũ adſtrictione quadã participare debent: cùm verò nedũ cõdylomata ipſa, ſed & rimæ diuturniores ſiunt, indurãtur, ac calloſæ fiũt, & proinde prędictis medicamẽtis haudquaquam cedũt, chirurgiam deſiderant, tam earundẽ rimarum labra calloſa reddita, quàm iam dicta condylomata (niſi medicamento ex charta vſta Gal. roſaceo potiſsimùm diluto priùs diſiiciantur) quem curationis modum hîc ſcribere non intendimus, ſtudioſi verò petant ex Aëtij præcitato loco, & Paul. cap. 80. libro. 6. quemadmodum & thymorũ, tam ſi manſueti quàm ſi maligni fuerint, ac ficuum, & verrucarum, ſeu acrochordonum curationem cap. 4. citati libri 14. apud Aët. reperient, non admodum à prædicta diſſidentem.

Medicamẽtorũ ratio.

Purgatio.

Venæ ſectio.

Topica.

cap. 7

cap. 8

Περὶ τοῦ προπίπτοντος, ἢ τῆς προπτώσεως ἀρχοῦ.

Id eſt, De procidente ano, vel de procidentia ani.

CAP. LXXVIII.

PRÆTER iam dictum muſculum anum adſtringentem, ac claudentẽ, quem Græci σφιγκτῆρα nuncupãt, qui etiam eiuſdem ſedi tranſuerſus circũiectus eſt, reliqui duo muſculi à natura fabricati ſunt obliqui, quorum munus exiſtit ſedem ipſam ſurſum attollere, vtrinq; vnus, inſerti eidem ſedi, ne in crebris, ac violentis alui deiectionibus aliíſque conatibus prõptè ſedes ipſa extra prolaberetur: quibus aliquãdo affectis contingit quandoque, vt & ſedes foras procidat: quem affectũ ani procidentiã Latini appellãt, Celſo auctore cap. 18. lib. 6. Græci verò πρόπτωσιν ἀρχοῦ, ἢ προπίπτοντα ἀρχὸν, morbus ſiquidẽ in cõpoſitione exiſtẽs, & propriè in ſitu, relicta enim ſua propria ſede anus foras prolabitur, adeò patẽs oculis, vt aliis non indigeat indiciis pro ſui cognitione, nec minùs & pars quę affecta eſt, quoniã anus ipſe, licet quãdoque per ſe, interim per cõſenſum afficiatur, affectis primò muſculis ipſum ſurſum attollentibus: at afficitur per ſe & primò anus cum inflãmatione tentatur, & adeò magna, vt ſua grauitate cogat muſculos ipſum attollẽtes cùm cõtrahuntur, violenter diſtẽdi: quo fit, vt

Quid ſit Auicennæ recidentia.

Quis affectus præter naturam.

Pars affecta.

ipsi quoque musculi saltem per consensum affecti sint, si ob hanc causam anus extra prolabatur, cùm præter voluntatem ipsi distendantur, ob inflammationis tumorem, ac grauitatem coacti. Interim nullo proprio affectu laborās anus procidit ob resolutionem eorundem musculorum, aut ob quampiam aliam causam illos imbecillos reddentem, ita vt sursum retrahere ipsum iam foras prolapsum nequeant: quo casu dicimus non propter aliud anum affectum esse, nisi quòd à propria exciderit sede ob musculorum aliquod vitium. Cæterùm, si ob inflammationem anus procidat, haud ægrè dignosci poterit, per indicia eiusdē inflammationis, dolorē inquam, tumorem, tensionem, ac rуborē. Verùm vbi citra inflammationē à proprio loco exciderit anus ob resolutionem, seu stuporem, aut imbecillitatem musculorum prouenire putandum est, quæ licet ex nonnullis causis externis & internis prouenire possunt, quarū facilis est dignotio, magna ex parte ex eorundē musculorū frigida & humida intemperie cum humorum præsentia, vel absque ea resolutionem, aut imbecillitatem patiuntur. Cæterùm medici omnes cōueniunt, faciliùs curari posse hunc affectum, si sine inflammatione, quàm si cum inflammatione fiat: item quòd & iam si sine inflammatione generetur, vt quamprimùm introducatur anus, ac curetur affectio conandū sit, ne temporis diuturnitate, structura mali inueterata iam ad vstionē peruenire oporteat: quanquā hanc partem inurere haud magnopere periculosum existat, cùm extremitas hæc intestini recti pars principalis non sit, quinimò dum oritur, & secatur, nullum periculum inducit, vt inquit Aët. cap. 8. lib. 14. Cùm primùm itaq; anus procidit, considerari debet, purum ne id sit, quod prouolutum, an humore mucoso circundatum ex Celsi auctoritate præcitato loco: præterea cùm dixerimus, & cum inflammatione, & citra eam contingere, id quoque exactè dignoscendum erit: nam si anus nulla tentatur inflammatione, nec humore mucoso fuerit circundatus, illico intro reponendus erit, ac in pristinum locum restituendus, id quod digitis leniter, ac sensim ipsum retrudēdo, fieri potest, priùs tamē in aqua desidere homo debet, aut salsa, aut cum verbenis, vel malicorio incocta, decreto eiusdem Celsi, aut abluatur anus ex decocto foliorum myrti, malicorij rhu obsoniorū, rosarum, gallarum, balaustiorum, acaciæ, & hypocistidis in aqua, vel in vino adstringenti, vbi potissimum humidior fuerit anus, deinde aridus inspergatur puluis, ne repositus iterum excidat. Recipe foliorum rosarū, & myrtillorum vtriusque drac. iij. sem. ros. & cornu cerui vsti singulorum drach. j. rhu obsoniorum drac. j. thuris drac. j. s. fiat puluis. Vbi verò multo mucoso humore anus circundatus fuerit, tunc potissimùm in aqua salsa æger desidere debet, aut vino austero abluendus, ac detergendus anus erit, in quo etiam si opus fuerit, gallæ, myrrha, cupressi pilulæ, ac pinus cortex incoquenda sunt, deinde infrascriptum aridum medicamentum inspergere licebit, ex myrrhæ, thuris an. drac. ij. pilularum cupressi, aluminis, gallarum an. drac. j. s. cerussæ, seminis rosarum, rhu obsoniorum an. drach. j. fiat puluis. poteris & medicamento Galeni auctoritate Asclepiadis vti. Recipe gallæ omphacinæ, malicorij sicci, rhois coriarij singulorum drach. ij. plumbi vsti drac. iiij. spumæ argenti drac. viij. trita inspergito, vel hoc alio eiusdem. Recipe corticis pinus, spumæ argenti, mannæ singulorum drac. ij. pilularum cupressi aridarum drac. ij. plūbaginis drac. ij. trita insperge, vbi prælaueris vino acerbo: itidem & hoc etiam vtare ex eiusdem auctoritate. Recipe balaustiorum drac. j. malicorij drac. ij. seminis hyoscyami drach. ij. cerussæ drach. viij. myrrhæ. drach. ij. plumbi loti drac. ij. tritis vtitor, nec minùs & reliquis ibidem nono de compositione medicamentorum secundum locos, descriptis medicamentis vti poteris. Iuuat item, vt inquit Paulus cap. 60. libri tertij, vrina ipsius ægri calens adhuc superfusa. Aëtius tanquam proprium ipsius medicamentum commendat præcitato loco, infrascriptum, quod recipit fructus ericæ, gallarum, acaciæ, cerussæ, succi hypocistidis, corticis pini, myrrhæ, thuris æquales partes, siccas insperge inquit, vbi vino austero sedem priùs laueris, licet à Galeno eodem nono de compositione medicamentorum secundum locos, priùs Asclepiadis auctoritate fuerit descriptū, & à Paulo similiter loco citato. Subinde verò cū taliter repositus fuerit anus, ne denuò excidat, probè deligandus erit, cruribus etiam inter se deuinctis, vt inquit Celsus. Id tamen animaduertere oportet, quòd in pueris si contingat hic affectus, adstringentium vsum remittere oportet, & mitiora adhibere ex Aëtij decreto. Ad hæc quòd vbi res vrgeat, ita vt iam dictis medicamentis non cedat affectio, etiam lumbis adstringentia cataplasmata imponenda sunt ex palmulis, malis cotoneis, & similibus eiusdem Aëtij auctoritate, & sedi etiam similia. At si propter inflammationem prolapsus anus intro reponi non valeat, eadem priùs curanda erit, venæ sectione priùs adhibita in cubito, & si opus fuerit etiam in talo, præsertim vbi in generatione fuerit, ac plenitudo adsit. Sedi quoque potissimùm apponenda inter initia, quæ leniter adstringunt, vt oleū rosaceum tepidum, deinde paulatim chamæmelinum, aut anethinum adiiciatur, aliáque apponantur medicamenta leuiter digerentia, ac etiam sedantia dolorem, in quem vsum confert, desidere ægrum in aqua calida, in qua maluæ, & althææ folia fuerint decocta, aut flores chamæmeli, fœnumgrecum, sertula campana, semen lini, & anethum. At si nolit in eandem aquam descendere, spongiæ madefactæ in prædicto decocto sæpiùs adhibeantur, & deinceps oleo chamæmelino, aut anethino, & rosaceo inungatur anus, atque aliquo prædictorum aridorum medicamentorum inspergatur. Eligantur autem, quæ minùs calida, & minùs adstringentia, ac mitiora fuerint, ligetúrque vt suprà, postquàm intus repositus fuerit, ne iterum procidat. Victus ratio vbi adsit inflammatio, qualis in reliquis inflammationibus fuerit instituta, præcipiatur, si citra inflammationem contingat affectus hic, victus sit boni succi, & vinum detur aquosius, vt refert Aëtius præcitato loco.

Causæ. *Causarum signa.* *Prognostica.* *Curandi ratio.* *Curatio procidentiæ sine inflammatione. Topica remedia.* *cap. 6.* *Citato loco.* *De pueris nota.* *Curatio procidentiæ in inflammatione. Venæ sectio. Topica.* *Ratio victus.*

Περὶ κωλικῆς διαθέσεως.

Id est, De colico affectu, seu coli dolore.

CAP. LXXIX.

EST aliud vitij genus, quod in laxiori intestino (A Græcis colo nūcupato) gigni consueuit, à Paulo κωλικὴ διάθεσις nominatū, à Latinis verò colicus affect. seu coli, vel colicus dolor, quanquā Celsus morbū intestini plenioris eū appellet cap. 14. libri quarti. Vulgus autem medicorum

Lib. 3. c.

colicam.

colicam. Vtcunque tamen affectus hic ab ea, quæ afficitur parte denominationem assumpsit, intestino videlicet colo dicto, quod quidem in hac affectione oblæsum est, cuius affectio dolor existit. Verùm quoniam ipsius partis affectæ, ac affectus signa adeò inter se cõfusa sunt, ac permixta, vt ne vnum ferè sit, quod vnum tantùm significare possit altero excepto, sunt verò & eadem numerosa quidem, licet nec ex eisdem exacta haberi possit notitia, sed artificiosa potius quædam coniectura, vt patet ex Galeni 12. meth. meden. cap. 7. propterea eadem enarrabimus signa, sic confuse, vt ex eisdem, tùm partis affectæ, tùm ipsius affectus notitia coniectura quadam, artificiosa tamẽ (vt diximus) haberi possit. Et quoniam diximus eiusdem laxioris intestini affectus dolorem esse, qui in quonam præter naturam affectuum genere reponatur, dictum à nobis est cap. de dolore capitis. Propterea percipi potest primò affectus hic ex vehementissimo dolore in intimo ventre terebro perforanti simili, aut per quem palus videatur in dolente loco infixus, vt secundo de locis affectis, cap. 5. patet, aliáque apparebũt symptomata, quæ ad affectum iam dictum intestinũ pertinent. Nam protinus inflatio quædam, & extensio, & flatus complures, & tormina, ac excrementa, si ab aluo deiiciuntur flatibus plena videbuntur. Ea autem discernere licebit, si super aquam natent, ac bubulo stercori similentur. Quinetiam, vt inquit Gal. eod. secundo de locis affe. cibi tum cupiditas, tum concoctio deterior euadit, & præsens, & præcedens, & quæ sequitur. Accidit etenim in hac affectione, & ventriculum malè affici, vt qui parti primario affectæ continenter adhæreat, Insuper & eosdem colicos nominatos affectus magna ex parte præcedit, & cruditas, & spiritus flatuosus, & vomitus, & nausea, quæ multo tempore inanis permanet, necnon in præcordiis mordacitas, fastidium, & indigentia plurima, vt ibidem ex eodem Galeno patet, & quoniam ab ea parte, qua dolor sentitur, nullum indicium sumi potest, qui magis colon, quàm tenue intestinum dolor afficiat, licet minor sit, qui in tenuioribus consistit, propterea quo modo interstinguendi sunt sequenti cap. docebimus. Nunc autem eo quod hæc eadem doloris species euenire potest cum lapis in renibus, aut vreteris fuerit impactus, quod quidem discerni non potest, nisi quis accidentia, quæ postea consequuntur, expectauerit eodem Galeno auctore secundo, & sexto de locis affectis, quo fit vt nedum vulgares, verumetiam & peritissimi medici decipi soleant, adeò difficilis est ab initio horum affectuum distinctio, quemadmodum & ipse Galenus deceptus fuit, qui credens se à calculo in altero vreterum impacto dolore affici, iniecto ei rutaceo oleo, simúlque cum eo grauissimo cum dolore excreto humore vitreo (à Praxagora appellato) statimque dolore sedato, cognouit, neque lapidem fuisse causam, neque in vreteris, aut renibus locum fuisse affectum, sed in intestinis potius, præcipuè verò crassioribus. Ea de re quibus indiciis, & quomodo hi affectus interstingui poterunt, hic cõscribam. Quamuis ob huiusmodi ignorantiam circa doloris potissimum initium, quantum ad doloris mitigationem attinet, nullam laboranti noxã inducamus, si iisdem medicamentis vtamur. Siquidem vtriusque doloris præsidia omnia communia sunt, & quidem calorifica imprimis, siue ea extrinsecus adhibeantur, siue iniiciantur.

Qua pars afficiatur in coli dolore.

cap. 6

Signa tum affectus, tũ partis affecta.

Loco citato.

2. de loc. affe. cap. 5. 6. de loc. affe. cap. 1.

Tempore verò subsequente oportet diuersa auxilia adhibere, vt eidem Galeno præcitatis locis visum est. Symptomata itaque, quorum magna est in iis affectibus copia, diligenter intueri oportet. Nam in coli dolore sæpenumero dolor veluti circuire videtur, atq; plurima loca occupare, qui modo in hac, modò in illa parte vehementior fit. Nephritici verò dolores eodem in loco stabiles iugiter infestant. Quòd si dolor in loco fuerit renibus altiore, manifestum colicæ indicium portendit. Quanquam si vno loco, vbi scilicet renes ponuntur, stabilis constiterit, nihil ad notitiam potest positus ipse conferre, & proinde aliæ notæ considerandæ sunt, nam & nausea, & vomitus multò grauiores, & magis assidui aderunt dolente colo, euomúntque ita laborantes & biliosa, & pituitosa quędam, atque corrupta, quibus præassumpti quoque cibi aliquid admixtum videtur, ac retinent etiam magis excrementa, vt nec flatum quidem, neque auctum excernere possint, quæ omnia, vt Galenus inquit eodem sexto de locis affectis, cap. 1. colicis duntaxat euenire solent, sed alia quidem magis, alia verò minus. Insuper & colicorum cruciatus multò magis quàm nephriticorum lenientibus mitigantur clysteribus, & si quid ab aluo deiiciatur (vt diximus) id flatuosum quodammodo est, & sæpenumerò aquæ supernatare consueuit similem habẽs bubulo stercori consistentiam, quemadmodum si lapis dolorem excitauerit, ipse interdum solus, interdum vnà cum cruore excernitur, maximè si vel asper, vel acutus fuerit. Ac si postea vrinas inspexeris, fabulosa quædam subsidere inuenies, licet nephritici ab initio dilutas, purásque reddant vrinas, quo fit, vt nephritici cum vrina lapide exeũte à dolore liberentur. Verùm si in colo affectus constiterit, neque lapis, neque cruor, neque arena, sed humor aliquis pituitosus, ac crassus subsidere videbitur, vt eidem Galeno visum est præcitato libro secundo de locis affect. cap. 5. & licet coli dolores vehementes dextra magis parte eueniant, omnino negandum non erit in sinistra quoque parte eos gigni posse, cùm colon ipsum à dextris partibus, quas Græci λαγόνας nuncupant, ad sinistras cincturæ modo deferatur, Paulo auctore, cap. 43. libri tertij, & adeò ab infernis sinistris partibus ad superiores dextræ reuertitur, donec sæpenumerò, & lienẽ, & iecur attingat, atque etiam ventriculo continẽter adhereat, Galeno teste, cùm secũdo, tum sexto de locis affectis. Quanquam & id sæpiùs propriis oculis inspexerimus in anatomicis nostris administrationibus. Dolor hic colicus plures ob causas oboritur, vehementissimus quidẽ, licet interdum mitior fieri possit, quemadmodum is, qui in tenuibus consistit intestinis, cùm videlicet à leuiori causa fit, veluti eodem secundo de locis affectis, liquet, præcipuas tamẽ quatuor habet internas causas, quemadmodum 12. meth. medẽdi, à Galeno scriptum est, & à Paulo cap. 43. libri tertij. Hæ nanque sunt quæ potissimùm vehemẽter calfacientes, vel refrigerantes, vel substantiam diuidẽtes coli dolorẽ excitant, citraquæ dolor, neque in vna parte generari potest, vt liquet eodem 12. meth. med. c. 7. sunt autẽ hæ quatuor causæ, crassus, pituitosúsq; humor, cùm intra coli membranulas subsidet, spiritus crassus, ac flatulẽtus præter naturã in colo retentus, qui nec illinc trãsmitti potest, vel inflammatio, cùm iam dictũ intestinũ malè habeat: aut acris mordáxq; succus ipsum infestans, ac vehemẽter affligens. Per-

Quibus signis coli dolor, à renũ dolore ex calculo distinguatur.

Locis citatis.

Coli doloris causæ.

2. de l. c. affe. citato loco. 12. meth. c. 7 & 8.

Si à pituita fiat coli dolor, signa.

cipitur autem, si humor crassus, ac pituitosus coli dolorem excitat, quoniam ij per totum abdomen in alto excruciantur, ac intestinum ipsum pertundi, seu perforari quasi sentiunt, tormina quoque affligunt, ructus, nausea, vomitio cuiuslibet humoris; sed pituitæ potissimùm. Aluus grauiter impedita nihil reddit, ac ne spiritum quidem trãsmittit. Stercus etiam quãdoque excretum bouino simile videtur, leue, & flatus plenum, ex Pauli testimonio præcitato loco, præcessitque continuus ciborum quàm maximè frigidorum, crassique succi vsus, satietas, cruditas, ocium, & id generis similia (vt ipse inquit) grauiúsque dolorem hunc irritabunt frigidiores cibi, ac potus assumpti, veluti ex contrariis sedari percipies, aut saltem mitiorem fieri cognosces. At si ex flatuoso spiritu coli dolor fiat, tensionem magis experiuntur laborantes, atque rugitum sentiunt, præcessítque flatus generantium ciborum, ac potuum vsus, velut sunt olera, & fructus, aqua frigida, & reliqua huiusmodi. Si verò ab inflammatione coli dolor excitetur, interdum quendam feruorem ægri sentient, aderítque febris non ignaua, vrinæque retentio, simul & stercoris, pulsus iuxta ventrem molestabit, similiter sitis, ardor, nausea, bilis pótius vomitiones, quæ nihil leuant malum, vrgebunt. At si acres, mordacésque succi coli moueant dolorem, sicut eos qui propter inflammationem eundem experiuntur, sic etiam hos ardor, sitis, & vigilia torquebunt, sed minùs ac illos, imò & febriculæ aderunt, vrina reddetur acris, & biliosa deiicient, ac sæpè & alui deiectio maiorem excitabit cruciatum, grauiúsque irritant calidiores cibi, potúsque assumpti, ex eiusdem Pauli sententia, veluti è contrario magnopere iuuantur ex contrario tum cibo, tum potu. Id autem magnopere attendendum est pro huius affectus dignotione. Nam agnitiones affectuũ, quæ ex coniecturalibus notis incipiunt, cum eorum quæ prosunt, obsuntque, cognitione sunt coniũctæ, Galeno auctore eodem duodecimo methodi meden. Inter omnes verò colicas affectiones ea, quæ ex inflammatione ortum ducit, est grauissima, Paulo teste, vt quæ in ileum transitionem minetur. Vehementissimi quoque coli dolores periculosiores sunt, quàm mitiores, vtpote qui à leuioribus causis fiant, Galeno auctore secundo de locis affectis, cap. 5. & vbi non omnino excrementa detineantur, neque in vna ipsius coli parte fixus dolor sentiatur, adhuc minùs periculosus erit coli dolor. Similiter & minùs minatur periculũ, cùm clysteribus iniectis aliquod excrementum deiiciatur, aut flatuosus quispiam spiritus, ex qua deiectione dolor leuetur, quàm si nec quicquam per eos excernatur, nec dolor leuetur. Alexander verò cap. primo libri decimi, sic de colico affectu scriptũ reliquit, Quòd grauis quidam morbus, & dolorificus sit, ac vehementes cruciatus inducit, quia intestinum colum dictum densum est, crassum, & neruosum, ac nihil quod in illum confluit, facilè discuti posit, quemadmodum in tenuioribus intestinis. Huius affectionis curatio pro causarum diuersitate variari debet. Nam si ex crassis lentísq; succis excitetur in vniuersum (Aëtio auctore cap. trigesimo, libri noni) cuncta, quæ colicis exhibentur, attenuatoriæ diætæ esse debent, & propterea (vt Paulus inquit) victus ratio vtilis erit calidior, ac siccior, talis ergo qualitatis aër eligatur. Et quanquam per initia morbi à cibo abstinere melius sit, nam nisi finito tormento,

Si ex spiritu flatuoso signa.

Si ex inflãmatione fiat, indicia.

Ex acribus, mordacibúsque succis, si fiat, signa.

Loco citato.

Prognostica.

Curatio si ex crassis ac lẽtis succis excitetur coli dolor.

rectè, neque cibus, neque potio assumitur, vt Celsus præcitato loco testatur, deinceps tamen illi offerendi sunt, qui boni succi, ac concoctu faciles existunt, ita vt satietas, cruditásque vitentur, vt Paulus refert, cum quibus acria quoq; assumi possunt, ac reliqua, quæ vim habent extenuandi, & incidendi. Sit itaque panis, neque aridus, neque calidus, vt inquit Aëtius, in clibano coctus, aut si is non adsit, in furno. Ex carnibus conueniunt imprimis volucrium, secundo loco piscium quorundam, vt eorum qui in petris degunt, tertio ordine terrestres carnes habent. In quorum genere omnia inconsueta reprobanda sunt, vt patet ex eodem Aëtio, consueta verò eligenda. Quare ex volucrium genere gallinæ omnibus præstantiores sunt, deinde perdices, turtures, columbæ iuuenes, ac phasiani, fugiendáque sunt omnia, quæ in aquis degunt, tanquam graueolentia, & quæ superfluitatibus multis abundent, hœdinæ quoque carnes, & vitulinæ ex quadrupedum genere exhiberi possunt, & paucæ quædã ex syluestribus feris, varietatis gratia. Inter olera, fœniculo, apio, asparago, ac oreoselino vti conuenit. Verùm ea non cruda, sed cum prædictarum carnium iure decocta, in quo insuper decoqui poterit exigua quãtitas sampsuchi, serpilli, saturciæ, thymi, pulegij, aut origani, præsertim si febris absit, quo iure duntaxat à iam dicta causa colicos in primis saltem diebus nutrire consueui. Leguminum vsus vitari debet, ptisana excepta, quæ cum lapatho in ea colliquato cõmoda existit, vt Aëtius refert, aut vice lapathi, satureia, serpillo, vel hyssopo, vel prædictorũ aliquo vtare. Prædictorum autem ciborum quantitas moderata existat, ne venter in multis cibis conficiendis fatigetur. carnes prætereà, ac pisces elixati potius, quàm tosti præbeantur, ne siccitas excrementa apprehendat, iucunditatis etiam, & gratificandi stomacho gratia, vua alba dulcis, præ ariditate corrugata cum pane præbeatur, Aëtio auctore, ac ficus maturæ, cuticula auulsa, porra, item, allia, ac cæpæ exhiberi poterunt, maximè iis, qui talibus non offenduntur, vt Paulus inquit. Inter hæc verò allium, si cum pane comedatur, summopere à Galeno duodecimo methodo medendi, cap. 8. commendatur, præsertim vbi dolor intestinorum citra febrem fuerit, cùm ipsum ex eorum ciborum genere sit, qui & flatum discutiũt, & minimè sitim generant, & propterea ipsum agrestium theriacam appellabat. Vinum pro potu sit subastringens, album, tenue, perlucidum, mediocri ætate, tẽperatura dilutiore, modicéq; bibatur, vt ex Aëtio liquet. Quòd si sitis à cibo accedat, aqua calida præbeatur, infensissima enim ipsis frigida existit, vt ipse inquit, similes quoque de reliquis entibus non naturalibus (quorum consulto, vt breuitati indulgeamus, non meminimus) ratio habenda erit, vt videlicet attenuent, calfaciant, ac exsiccent. Quod verò ad medicamentorum rationem attinet, illud primùm animaduertendum, quòd licet eis vtendum sit, quæ simul incidere, & concoquere crassos humores valent, id quòd attenuantia medicamenta præstant, ea tamen vehementer calida esse non debent, imò quæ valenter excalfaciunt, vitare omnino oportet. Quippe cùm lenti omnes, crassiq;, & frigidi humores ab iis quę calfaciunt, nisi etiam valenter digerãt, liquantur, ac in flatum mutantur. Quo fit, vt à nullo in huiusmodi succis tam sit metuendum, quàm à calore, qui eos liquet, atque in flatum vertat, sed digerere

Medicamentorũ ratio.

digerere non valeat, Galeno auctore, duodecimo metho.medendi, cap.8. Horum quoque ipsorum ea maximè deligenda sunt, quæ magis flatū discutiunt, magisque siccāt, similiter alienissima sunt, quæ torporem inducunt, cauendúsque magnoperè in huiusmodi affectibus eorum vsus, vt patet à Galeno ibidē, cùm neque huiusmodi succos comitetur (modo soli sint) dolor vehemens. At si ex accidenti aliquo coniūctus his sit halituosus spiritus, grauissimis omnino doloribus, qui ita se habent, cruciantur, sed nec propterea quæ torporem inducunt, tribuenda sunt. Nam licet ad tempus quidem, qui tale medicamen biberunt, prorsus indolentes reddantur, affectus tamen is omnino fit maior. Nam & intestinorum tunicæ medicamentorum frigiditate densiores, minúsque flatui transmittendo habiles redduntur, & humor ipse tum crassior, tum ad motum ineptior euadit. Itaque & spatio longiori ad ægri curationem, & medico, qui egregiè in arte sit exercitatus, est opus, vt idem met fatetur Galenus eodem loco. Nisi enim certa ratione postmodū curationem aggrediatur, verēdum erit, ne succi secundo in flatuosum spiritum versi, eūdem dolorem renouent, vnde rursus stupefacientium aliquid medicamentorum exhiberi sit opus, eadem scilicet necessitate vrgente, ac pari modo tertio, & quarto, & sæpè deinceps, quoad homo insanabilis effectus in malum totius corporis habitum perueniat, & post longa tandem tædia pereat. Et propterea qui generosi animi, fortésque sunt, si mediocri vtuntur victu, tutius longiori in tempore percurantur, quàm qui violēter calefacientibus, aut etiam torporem inducentibus medicamentis vtuntur, ex eiusdem Galeni sententia. Quanquam vbi vehementissimus fuerit dolor, qui aliis medicamētis mitior fieri non potuerit, iis quæ mediocriter leniunt, ac dolorē mitigant, non autem quæ valenter stuporem inducunt, vti licebit. Nam ea omnino vitari oportet, ex Pauli testimonio, id quod nec etiam negauit Galenus eodem duodecimo methodi medendi, cap.8. vbi præsertim febris quoque adsit. Verùm quæ & qualia esse debent hæc medicamenta, infrà docebimus. In principio itaque statim congrui iniiciantur clysteres ex communi oleo, etenim Paulo auctore, sæpe vitream simul cum fæcibus pituitam expulit, ac dolorem subitò finiuit talis clyster, aut ex eodem oleo, in quo priùs fuerit decocta ruta, seu semen aliquod, quod flatum dissipet, ex Galeni sententia secundo de locis affectis, cap.5. & duodecimo method. medendi, cap.8. & Paulo præcitato loco, liquato priùs in prædicto oleo adipe anserino, in cuius penuria gallinaceo vtendum. Curandúmque imprimis est, vt expers sit salis, nec admodum vetus, vt patet eodem duodecimo methodi medendi, cap.8. Nec minùs & clysteres parari possunt ex oleo chamæmelino, vel anethino, cum eodem adipe anserino, seu gallinaceo, aut etiam recenti butyro, quòd si neque ex iis dolores remittuntur, conducunt mirificè in hunc modum clysteres parati, Recipe foliorum maluarum, althææ, mercurialis, & betę, ana manip. vnū, anethi, rutæ, foliorū chamæmeli, fœnugræci, & seminis lini, singulorum manipulum s. anisi, fœniculi, & cumini, ana drac.ij. fiat decoctum in aqua fontana, cuius per colum transfusi, accipe lib.j. vel lib.j.s. mellis rosacei vnc.ij. olei chamæmeli, anethini, vel rutacei vnc.iiij. salis communis drach. iij. diacath. drach.vij. aut confectionis de dactylis drach.iiij. vel

Clysteres.

hieræ picræ simplicis vnc. s. & fiat clyster. interim hæc vbi non suffecerint benedictæ, vel hieræ picræ compositæ drach. iiij. adiicere poteris. Nec minùs etiam cōfert, si vnc.1. adipis anserini, vel gallinacei, aut recentis butyri addas. Quòd si ob doloris vehementiam etiam clysteres nō retinuerint, glans aluo demittenda, ex Pauli decreto. Componatur autem ex melle probè decocto, cumino, semine fœniculi, ruta, hiera, sale gemma, & agarico, hunc in modum, Mellis cocti excipe ad sufficientiam, pulueris hieræ ex septem rebus, agarici, & salis gemmæ, singulorū drach.1. foliorum rutæ drach.2. fœniculi, & cumini ana scrup 1. formentur glandes longiusculæ digitorum ferè sex, eiusdem Pauli testimonio. Hoc etiam tempore fomentum siccum ex milio adhibendum est, Galeno teste eodem duodecimo methodi medendi. Vel ex milio, furfure, chamæmeli floribus, meliloto, fœnugræco, lini semine, & anetho sacculi componantur, & incalfactis lateribus, vinóque albo irroratis priùs calfiant, & applicentur. Fotus itē mirificè cōducunt, si ita fiant, Recipe foliorum, & radicum althææ, & maluarum ana p.j. florum chamæmeli, fœnugræci, seminis lini, anethi, meliloti, singulorum manip.s. anisi, cumini, & seminis fœniculi ana drach.iij. bulliant in hydrelæo, & cum spongiis dolentibus partibus applicentur. Insuper & insessus valde vtiles sunt ex decocto fœnugræci, althææ, & chamæmeli, artemisiæ, anethi, lauri, & similium (vt inquit Paulus.) Item in oleum calidum, aut hydrelæon descendere alienum non est, vt ipse refert. A balneo verò bibant absynthij, & cumini æqua proportione decoctum, quo etiam tempore vinum absynthites conuenientissimum ad colicos pharmacum existit, si prælibatione, à balneo, seu exercitio opus habeant, éstque eis nō sitientibus valde commodum, si cyathi temperati mensura ante aridorum ciborum comestionem accipiatur, vt inquit Aëtius. Conferunt non minus quoque cataplasmata, & illitiones, vt: Recipe foliorū, & radicum maluarum, & althææ, ana manipulum vnum, farinæ seminis lini, fœnigræci, & milij cuiuslibet vnc.s. anisi, seminis fœniculi, & cumini, singulorum drach.2. misceantur, & cum oleo anethino, chamæmelino, aut rutaceo, & oxymelite fiat cataplasma. Illitiones ex eisdem fiant oleis adiecto butyro recenti, aut adipe anserino, seu gallinaceo, & interim fœnugræci, aut seminis lini, seu althææ cremore. Vomitus præterea, si quis facilè vomat, ante cœnam præ omnibus auxiliatur, Aëtio teste, & si dolor non conquieuerit, propinandū erit ipsis medicamentū diatrionpipereon, vel theriaca, vt inquit Paulus. Et vbi pituita fuerit extenuata (eodem Paulo auctore) purgante medicamento vtēdum, hiera præsertim. Illud idem confirmauit Aëtius, dum dixit. Post dies verò septem purgatio ex hiera Archigenis suscipiatur. Poteris autem purgans medicamētum hunc in modum componere. Recipe pulpæ cassiæ recenter tractæ vnc.1.s. diacat. drach 7. pulueris hieræ simplicis drac.1.s. fiat bolus. Vel sic, Recipe confectionis de dactylis drac.4. pulueris hieræ simplicis drac.1 pulpæ cassiæ recēter extractæ vnc.1. vel vnc.1 s. fiat bolus. Aut vnc.iij. excipe syrup. de tribus infusionibus rosarum (quas damascenas vocant) & drach.4. diaphinicon, aut drac.vij. diacath. & cum aqua boraginis, & absyntl.ij fiat potio. Verùm vbi dolor adhuc vehemens fuerit, neque ex iam dictis remissus sit, iterum ij (quos suprà monuimus clysteres ex oleo,

Glandes.

Fomenta. Loco citato.

Sacculi.

Insessus.

Balneum.

Aëtius lib. 9. cap. 31

Cataplasmata.

Illitiones.

Vomitus. Lib. 9 cap. 30

Aëtius loco citato.

Medicamētū purgans.

& adipe confectos) iniiciendi sunt adiecta etiamnum castorei, & papaueris succi vtriusque fabæ non amplius magnitudine, ex Galeni præcepto eodem duodecimo meth. medendi. Tu autem minori quantitate tutiùs vti poteris, vtpote ciceris magnitudine. Commendat etenim & eodem loco Galenus medicamentum, quod ex castoreo, & papaueris succo conficitur, ad oculorum, dentium, ac etiam aurium dolores, si idem auribus instilletur, & Paulus ex castoreo pastillum approbat in coli dolore ex crassis, ac frigidis, & lentis succis orto, vbi is vehemẽs fuerit, nedum per inferiores partes, ac aluum inditum, sed etiam potum. In quem etiã vsum in præscriptis clysteribus, papaueris capita, folia item solani, aut etiam hyoscyami simul cum aliis iam dictis decoqui possent, perpetuò tamen (vt diximus) ea quæ valenter stuporem inducunt cauentes, propter superiùs assignatas causas.

Loco citato.

Si ex spiritu flatuoso fiat, curatio.

At si flatulentus spiritus doloris auctor fuerit, eisdem quoque medicamentis vtendum erit. Nanque similis est eorum omnium curatio, tam scilicet si ex crassis, glutinosisve, aut frigidis succis, quàm si ex flatuoso spiritu dolores excitentur, vt patet eodem duodecimo methodi medendi, cap. 8. Poteris tamen tam clysteribus, quàm reliquis medicamentis extrinsecus adhibitis ea quæ magis flatum discutiũt, permiscere, ac eorum quantitatem augere, vt cuminum, anisum, semen fœniculi, pulegiũ, origanum, calamintham, furfur, milium, careum, daucum, anethum, & similia. Insuper drach. j. dianisi, aut diacumini, seu diacalaminthę cũ pauco vino albo præbere poteris. Propriam tamen curationem quandam sortitus est is dolor, qui spiritum flatuosum comitatur ex cucurbita scilicet cum flamma copiosa subinde admota, quemadmodum à Galeno eodem duodecimo methodi medendi, decretum est. Videbitúrque tibi (vt ipse inquit) præsidiũ hoc in huiusmodi affectibus incãtamenti cuiuspiam simile quid efficere, siue intestinis, siue in quauis corporis particula fuerit excitatus, illico enim cucurbita admota, qui spiritu flatuoso crucientur, tum à dolore liberi, tum omnino sani redduntur.

Cap. vlt.

Quos verò non spiritus modò flatuosus, sed etiam humor quispiã, vnde is oritur, malè habet, iis illico ad tempus dolor sedatur, redit tamen vel insequẽte nocte, vel postridie, vel etiã tertia die similis dolor, ac potissimùm vbi in victu aliquid deliquerint, aut importuniùs particulas excalfecerint. Tibi verò hoc quoque maximũ indicium affectus erit, ac curationem pro ratione prosequeris, nec impensè particulas excalfaciens, extenuatoria curationis ratione vtens, vt dictum est, dolore tamen priùs per cucurbitulam sedato, cùm per eam ventosus digeratur spiritus.

Coli doloris ex inflãmatione orti, curatio.

Vbi autem inflammatio intestinum exercet, victu tenui vtendum erit, ac febricitantium proprio, quousque inflammatio discutiatur (vt inquit Paulus.) Speciatim verò eo victu vti poterunt ægri, quem cap. de ventriculi inflammatione, instituimus, ac protinus vbi vires ægri valentes fuerint, sanguis mittendus erit, Galeno teste eodem libro duodecimo methodi medendi, venáque in cubito aperienda, ex eiusdem Pauli decreto, pręsertim interna.

Venæ sectio.

Loco citato.

Quòd si vrina etiam propter inflammationis magnitudinem retineatur, ex malleolo quoque sanguis detrahi debet, eodẽ auctore. Prædicta item admoueri possunt præsidia, præter quàm quæ acria sunt, & valenter purgant, magísque lenientibus clysteribus vtendum, cataplasmatibus, ac irrigationibus, vbi dolor per sanguinis missionem sedatus non fuerit, sed adhuc persistet, indicat enim profectò in ægrotante particula impactum esse quod contristat, nec minùs patet, & quòd curatio ipsa per digerentia medicamenta sit molienda, vt liquet præcitato libro duodecimo metho. medendi, cap. 8. Componantur itaque lenientes clysteres. Recipe foliorum maluarum, althææ, & violarum, singulorum manipulum j. hordei p. j. s. fiat decoctũ, cui adde olei violacei, vel amygdalarum dulcium, seu rosacei vnc. iiij. sacchari rubei, aut violacei mellis vnc. ij. pulpæ cassiæ nouiter extractæ vnc. j. adipis recẽtis anseris, vel gallinæ drac. iiij. fiat clyster. Procedente verò tempore, fœnugræcum, chamæmelum, semẽ lini, aut anethum prædicto decocto adiicies, militer in vicem olei violacei, vel amygdalarum dulcium, seu rosacei, chamæmelino, vel anethino vtare. Non minùs etiam confert circa initia, si asininum lac cum cassia fistula, & oleo amygdalarum dulcium per sedem infundatur. Quantum verò ad cataplasmata, irrigationes, sacculos, fotus, insessus, balnea, ac reliqua topica medicamenta attinet, prędictis vti poteris, ea quæ minùs acria, & quæ magis lenientia sunt eligens. Nec minùs in oleum descendere conuenit, vt Paulo visum, ac cucurbitulas ipsis defigere. Sin mordens tumor est, qui affligit, aduersissima huic sunt quæ extenuant, & calfaciunt, ex Galeni sententia eodem duodecimo methodi meden. cap. 7. & 8. Quapropter abstinendum (vt inquit Paulus) ab acribus omnibus cùm cibis, tum medicamentis, fotúque, & irrigationibus, item cataplasmatibus, & vini potione potissimùm veteris. Vniuersus autem in summa victus sit humidior, ac frigidior, vt idẽ Paulus refert. Cibi verò (ex Galeni decreto) exhibendi iis sunt, qui etiam boni sint succi, nec facilè corrumpantur (ptisana potissimùm) adiectis mali punici grani. Sed quoniam (vt idem Galenus testatur) huius generis affectus postulat, si modò curandus est, vt ea quæ contristant, vacuentur, propterea statim per sedem iniicere conuenit, quod eluere huiusmodi humorem sit aptum, id autem detersiuum omnino esse oportet, & cùm talium pleraque mordicent, cõmodissimè ex iis, aliquod deligitur, cui morsus absit. Eius generis maximè est ptisanæ cremor, vt liquet præcitato libro duodecimo methodi medendi, aut idẽ cremor ptisanæ cum rosaceo, seu succo seminis lini infundatur, ex Pauli testimonio, vel decoctum maluarum, althææ, fœnugræci, seminis lini, chamæmeli, & violarum, cum recenti adipe anseris, vel gallinæ, ac etiam rosaceo.

Cap. vlt.

Poteris item vitellos oui numero 2. & vnc. 1. pulpæ cassiæ nouiter tractæ adiicere, quibus omnibus simul commixtis fiat clyster. Quòd si neq; hæc sufficiant, vt mordens humor vacuetur, propterea quòd in ipsis intestini tunicis imbibitus sit, purgans medicamentum exhibẽdum erit. In quem vsum aptissimum medicamẽtum est amarum, quod ex aloë componitur, vulgò picram appellãt, ex Galeni decreto, cùm primo de locis affectis, cap. 4. tum duodecimo methodi medendi, cap. 7. quem sectati sunt Paulus & Aëtius, eiúsq; aut semel tantum exhibere, vt hominem iustè purgare possit, viribus consentiẽtibus, aut in quibusdam interuallis paulatim, & moderatè purgationẽ faciens. Poteris autem ipsam hieram cum rorido melle, aut cassia fistula, saccharo violaceo, seu syrup. ex pluribus infusionibus violarum, vel rosarum permiscere: aut in eundem

dē vsum vnc. ij. mellis roridi, seu vnc. j. s. pulpæ cassiæ fistulæ cum vnc. s. diacath. aut drachm. vij. eiusdem cum aqua hordei præbeas. Si autem omnino fieri nequeat, vt ea quæ contristant, vacuentur, affectus hic per epicrasin, hoc est contemperamentum, sanandus est, eodem Galeno auctore. Quapropter cùm cibis, tum medicamentis, qui temperare infestantem humorem possunt, vti oportet, vt ptisana, intubo, cichorio, endiuia, lactuca, syrupo etiā violaceo, rosaceo, seu ex succo cichorij, vel endiuiæ paratis, similiter & balneis ex dulci aqua vtendum, vt Paulus refert. Si verò id quoque fieri non posit, ea quæ torporem inferunt medicamenta, exhibeantur, vt liquet apud eundem Galenum eodem 12. methodi meden. cap. 8. quæ minus hos affectus, quàm alios lædūt, licet sint & reliquorum cōmunia. Nam simul omnino refrigerant, & siccant talia medicamenta. Qua ratione, non solùm, vt sensui torporem inducētia salutaria sunt, sed etiam vt humorum tenuitatem cogentia, atque crassantia, præterea vehementem calorem refrigerantia, in quē vsum drach. I. philonij persici, aut romani, aut scrup. ij. exhibere poteris, aut tantundē eius compositionis, quam trypheram magnam, seu eius, quam requiem magnam nuncupant, tutius tamen erit, ea priùs cum iis quæ per sedem infunduntur, permiscere, & vbi non suffecerint, eadem deuorāda permittas. Reliquum est, vt ea conscribamus, quæ indifferenter colicis exhiberi possunt, quorum quædam à tota substantia cōducunt, ceu lupinum stercus ex vino albo, & tenuis consistentiæ epotum. Interim vero ex aqua, idque non tantùm in ipsis paroxysmis, sed etiam in interuallis, potissimùm si phlegmone vacent ægri. Horū quosdam ego vidi, inquit Galenus decimo de simplic. medicament. facultatib. non amplius inuadi, & qui erant inuasi, non ampliùs id grauiter passos, sed nec post paucum temporis. Accipiendum est etiam albidius potius stercus, quale vbi ossa comederint, solent excernere, & quod in terram non delabatur, sed in spinis, fruticibus, vepribus, herbísque proceribus. Ea enim est luporum natura, quæ canum, vt suspenso altero posteriorum crurum, & meient, & cacent in eminēti quopiam ex terra. Inuenitur etiā in illorum stercore nonnihil ossium deuorati animalis, quod item ipsum contundens, ac conterens cum iam dicto stercore bibendum præbeto, vt diximus. Poterit & idē stercus, ex eiusdem Galeni sententia, instar amuleti ægroti partibus vacuis, quas Græci λαγόνας vocant, alligari vinculo confecto ex lana ouis, quæ à lupo esset laniata. Quòd si talis non adesset lana, ex pelle ceruina lorum cōfici posset, quo stercus contineatur, ac prædicta loca præcingatur, modum autem illigationis reperies apud Galenum præcitato loco. Aëtius galeritam auem, quæ in capite veluti cristam, siue galeam ex pennis sponte naturæ enatam habet, & circa vias reperitur, hyeme præsertim, commēdat, si in simplici iure decocta, assiduéque vnà cum iure accipiatur. Verùm ante eum secundo de simplic. medic. facultat. à Galeno eodem modo, si sumatur, cōmendata est. Hanc etiam auem, quæ Alauda dicitur, siue ea assata in cibo sumatur, siue cum pulmis cōbusta, & in cinerem redacta, ac diligētissimè trita, si ex ea, terna cochlearia ex aqua calida potui per triduum exhibeantur, summoperè cōmendat Marcellus suo libro de medicamētis, cap. 29. Castorium item assiduè potatum totius affectionis apparatum, demolitur, omnibúsque medicamentis præstare repertum est, vt Aëtius inquit. Datur eius drach. I. in tribus cyathis optimæ aquæ mulsæ. Thymi cacumina insuper in aqua ad tertias decoquito, & ad percolatum decoctum mel despumatum adiicito, bibendúmque præbeto, ex eiusdem testimonio. Adhuc mentham viridem aliquandiu decoquito, ex eodem auctore decoctúmque bibendum ad dies tres exhibeto, & nunquam dolore afficietur. Marrubium quoque in vino mulso decoctum bibendum præbeto, à quo nedum æger (vt ipse inquit) liberabitur, sed neque vnquam posteà incidet in affectionem. Plinius Secundus libro 2. de re medica, cap. 30. tanquam expertum commendat cochleas tres in olla noua clausas, & circundatas, ac in furno combustas, si earum puluerem in vino, aut vbi volueris dabis. Alexander cap. I. libro 10. id scriptum reliquit. Iecur caprillum adustum læuigato, datóque ex vino potui, multum ipsis auxiliatur. Item vmbilicum infantis nuper nati præcisi paululum in argentum, aut aurum includito, cum modico sale, qui gestat hoc alligatum, dolore prorsus non corripietur.

Epicrasis. — *Clysteres.* — *Anodyna.* — *Quæ indifferenter colicis præberi possint.* — *Cap. proprio de stercore lupino.* — *Aëtius lib. 9. cap. 31.* — *Cap. proprio.* — *Aet. loco citato.*

Περὶ εἰλέε, ἢ χορδάψε. *Id est, De ileo seu volulo.*

CAP. LXXX.

SÆPE verò, & in tenuiore intestino (similis quodammodo ei, qui in pleniori) affectus quidam oritur, quem Græci εἰλεον, interim χόρδαψον appellant, Latini verò voluulum, seu ileum, Celsus tenuioris intestini morbum, Barbaram sectantes medicinam iliacam passionem nominant à symptomate (vt inquit Galenus secūdo methodi meden. cap. 2.) nomen sumēs: nam εἰλέω, verbum Græcum, Latinè verto, seu voluo significat; inde εἰλεος, quasi versus, seu circumuolutus, quoniam ægris dolor circumuolutus accedat, Aëtio teste cap. 28. libri noni. Nec minùs si χόρδαψος appelletur, & nomen à symptomate sumpsit. Nam χορδεύω, verbum Grecum, idem Latinè significat, quod inchordo, implico, seu irretio. Quare cùm in hoc affectu tumor emineat in tenuium intestinorum parte, vt videatur intestinum ad chordæ similitudinem conuolutum (Galeno auctore 6. de locis affectis cap. I.) propterea non ab re ab hoc symptomate, si χόρδαψος appelletur, nomen sumpsit. Quod verò morbus sit peracutus, qui grauissimos moueat dolores, liquet à Paulo c. 44. lib. tertij, seu quòd affectio sit intestinorum letalē dolorem inferēs, patet apud Aëtiū prçcitato loco. At quòd intestina in eo afficiantur, & inter ea, quæ sublimia sunt, atque gracilia, nō autem crassa, liquet apud Galenum commento aphor. 44. libri sexti, ac sexto de locis affectis, cap. I. cùm dixit, Atque interdum alij quoque dolores, & quidem vehementissimi in sublimioribus intestinorum partibus eueniunt, grauiter vomitionibus cruciantes, adeò vt nonnulli sub fine stercus quoque euomere conspiciantur. A quo affectu vix vnquam aliquis potuit sanus euadere. Hunc ileon quidam, nonnulli chordapsum appellant. Ex vehementissimo itaque dolore in sublimioribus intestinorū partibus eueniente, ac ex tumore apparente in eisdem partibus, ad similitudinem chordæ conuolutæ, ac vomitionibus grauiter molestantibus, eo quia ventriculo intestinū hoc vicinum est, pars hæc intestinorū, quòd affecta sit, nobis innotescere po-

Celsus lib. 4. cap. 13 — *Ileos, seu voluulus vnde nomē sumpserit.* — *Pars affecta.* — *Signa.*

Dubium. test. Et si quispiam oppugnabit dolorem hunc, relatione ad eum qui in colo excitatur, vehementissimum esse non posse, id quod manifestauit Galenus cùm 2. de locis affectis, cap. 5. vbi dixit, Igitur ex huiusmodi doloribus ij, qui vehementissimi sunt, haud ab re in crassis intestinis consistere putantur, qui verò mitiores sunt, ex duobus, alterum necessarium est, aut quod in his ipsis sunt, sed à leuiori causa, aut quod in tenuibus consistant intestinis, tum eodem sexto de locis affectis, cap. 1. dum asseruit, ergo probabile est frigidum, eundémque crassum, aut viscosum humorem seu flatuosum spiritum in corpore crasso, dēsóque genitum, sed egredi nequeuntem dolorem excitare, vehementem quidem geminam ob causam, intemperantiam scilicet, & corporum, quibus continetur, tensionem, longum verò, quia difficulter vacuatur, nam corpora ambientia, tum ob crasitudinem, tum ob spisitudinem ipsum arcere possunt, tenuium autem intestinorum tunicæ raræ, tenuique essentia constant, vt non ita diu huiusmodi causas continere possint, neque propterea etiam tendi, & proinde dolor neque tam vehemens, neque tam perseuerans esse potest, sicuti in colo accidit, ex eiusdem Galeni sententia: non propterea tamen in se ipso consideratus dolor, qui in voluulo excitatur, vehementissimus non est, licet non adeò, vt is, qui colum cruciat. Non igitur sibi ipsi contradicit Galenus, neque eius sententiæ in præcitatis locis inter se pugnant, sed ambæ veræ sunt. Symptomáque est voluulus in genere noxæ functionum naturalium ipsorum intestinorum, excreticis videlicet, & propriè ipsius ablatæ, vt libro de differ. cap. 4. & 3. de causis symptomatum, cap. 2. patet. Nãque in eo (vt idem Galenus testatur comment. apho. 44. 6. & 10. septimi libri) nihil exit inferius, ne quidem si quispiam acerrimo vtatur clystere, idque propriū est, atque inseparabile huius passionis signum, seu symptoma, & commen. aphoris. 22. 3. libri, dicebat, quod voluuli seu ilei, sunt cibi superfluitatum, quæ per aluum inferiorem excernuntur, retentiones, quæ magna ex parte fiunt ex alicuius intestinorū partis inflammatione. Vomitus autem non semper adest, & si quando exitialis fuerit voluulus, stercoris quoque vomitus aduenit, dolores aderunt ad præcordia, potū continere non possunt, & tormina cum doloribus in ventre: quemadmodum mulieri, quæ apud Tisamenum decumbebat, voluulóque detinebatur, euenit, Hippocrat. teste 3. de morbis vulgar. Vt verò Aëtio visum est, accidit talibus ægris dolor circūuolutus, stomachi nimia humectatio, exolutio, ructus inanes nihil leuantes, murmura intestinorum, cohibitio perfecta stercoris, & flatuum. Si verò intendatur affectio (vt ipse inquit) omnia sursum feruntur, ob ídque & vomitus pituitæ, ac bilis accedit, frigiditas totius corporis, dolórque, plurimis etiam spirandi difficultas, morituris autem ampliùs sudor frigidus, vrinæ difficultas, podex ita adstrictus, vt neque specilli extremum suscipere posit, aliquando & stercus vomitu reiicitur. Euenit autem id, quoniam intestina media eorum complexione, seu constrictione, quam latis, seu transuersis eorum fibris perficiunt, cùm nec pondus, nec acrimoniam excrementorum tolerare valent, ea excernere, expelleréque, quàm longissimè à seipsis nituntur, potissimum id intestinum, in quo affectus hic oritur. Cùm verò prohibitum sit id deorsum, & per se non potens se hac via exonerare propter factam in partibus inferioribus obstructionem, cogitur contra naturam violenter mouere, & ad loca superiora materiam noxam extrudere, quoniam motus hic constringendi, complectendíque infernè incipit. Ad quem etiam modum & acer succus, & crepitus quoque descendere prohibitus, interim ex tam violenta intestinorum constrictione ad ventrem præter naturam reuertitur, deinde ad exitum properat, quemadmodum apud Galenum constat com mento præcitati aphorismi 10. septimi libri, 3. de natu. facult. & tertio de causis symptomatum. Quod verò interclusa via exitus iam dictorum excrementorum, hæc affectio fiat, omnium ferè medicorum consensu testatur Galenus præcitato comment. aphoris. 44. 6. libri. Et quoniam meatus, seu viæ possunt intercludi, ac aboleri propter coalitum, angustiam, obstructionem, compresionem, ac subsidentiam, propterea quæcunque causæ tales possunt in cauitatibus, seu meatibus intestinorum affectus excitare, possunt etiam, & ileum, seu voluulum gignere. Cunctæ autem reducuntur vel ad intemperiem, vel propter collectiones aliquas non naturales ipsius intestinis tenuioris, vel propter ipsa, quæ in eo continentur excrementa, eodem Galeno teste 3. de causis symptomatum. Quapropter licet idem Galenus in com. præcitati apho. inflammationem, scyrrhum, vel abscessum, ac obstructionem stercoris sicci, & duri in aliquod iam dicti intestini volumen impacti tantam posse facere loci angustationem, vt nihil posit ad inferiora transmitti, & per consequens ileum oriri fateatur, de reliquis verò causis, vtputa de humoribus crasis, atque tenacibus dubitare videatur: tamen veniam præbet cuique si libeat, hanc inter causas ilei ponere, & etiam si quid aliud dicatur præter hoc: non enim negauit Galenus ex aliis causis, quàm ex inflammatione, vel obstructione aridi stercoris posse voluulum excitari, sed frequenter, ac sæpenumero, ac magis probabiliter, & à pluribus confirmatum esse quòd à prædictis excitetur causis, ita vt 6. de locis affectis, cap. 1. sic scriptum reliquerit. Itaque nō ab re visum est medicis antiquioribus, vel ab inflāmatione, vel obstructione aridi stercoris huiusmodi tenuium intestinorum affectus oriri, de voluulo, seu chordapso verba faciens. Concludimus itaque cum Galeno, quòd quãuis prædictæ duæ causæ præcipuæ sint ipsius voluuli, inflammatio inquam, & obstructio sicci stercoris: tamen quæcunque alia valet adeò intercludere viam exitus, aut tantam facere loci angustationem, vt nihil posit ad inferiora transmitti, sufficiens quoque est voluulum ipsum excitare, siue dicta interclusio sit per coalitum, siue per angustiā, siue per obstructionem, seu compresionem, aut subsidentiam. Et propterea ab Aëtio præcitato loco nonnullæ narrantur voluuli causæ, vt cōtinua ciborum corruptio, præsertim si multi, aut varij accipiantur, & non assueti, maximéque ex pinguibus carnibus, similiter & ex plagis quibusdam, frigore vehementi, & aceruata frigidæ potione, maximè si ab exudantibus accipiatur, affectus hic excitari potest. Item contingit iis quibus intestinum in scrotum vnà cum stercore delapsum est, indéque violenter retrusum, ex cóque inflammatum existit. Fit etiam ob veneni potionē, & ob induratum stercus circa tenuia intestina impactum. Singulæ autem prædictæ causæ facilè dignosci poterunt. Externæ quidem

Resolutio.

Quis affectus præter naturā sit ileos, seu voluulus.

Signa.

3. de morbis vulg. cōmē. 2. tex. 6.

cap. 13. 3. de ca[...] sym. ca[...]

Causa.

3. de[...] sym. Loco [...] to.

quidem, ex ægroti, seu adstantium loquela. Internæ autem, ex teipso propriis signis, ac eorum, quæ præcesserunt perpensione, & reliquis, quæ subsequuntur. Sic enim inflammationem ab obstructione aridi stercoris propriè secernes, aut si propter eius delapsum in scrotum ortus sit voluulus, vel etiam quispiam alius redundans, succus potissimùm frigidus, crassus, & lentus, licet non admodum probabile sit, vt diximus ex Galeni sententia, ex prædictis succis adeò posse fieri prædicti intestini angustationem, vt nihil valeat ad inferiora transmitti. Quòd verò ab ileo vomitus, singultus, desipientia, vel conuulsio malum sit, decretum reliquit Hippocrates præcipitato aphorismo 10. septimi libri. Nam vomitus (vt inquit Galenus eodem loco) non semper in ileis adest, sed quando exitiales sunt, & si vehementius distorqueantur, (vt ipse ait) stercus eis superiora petit, atque singultiunt. Quidam verò desipiunt, & conuelluntur compatiente neruorum principio stomachi passioni, vt ipse refert. Si vomitus autem stercoris contingat, exitialis erit affectus, à quo vix vnquã quis potuit sanus euadere, vt eodẽ comment. aphorism. 44. & 6. de locis affectis. Quòd verò hic voluulus acutissimum sit malum, ac quòd periculosus sit omnis voluulus, idem Galenus testatur 3. de morbis vulgar. De quo Paulus sic scriptum reliquit. Qui enim hoc malo sunt oppresi, miserabili tandẽ morte pereunt stercus per os reddentes. Familia autem hæc affectio existit ætati puerili, vt Aetius inquit, euadunt tamen beneficio humiditatis. Senibus verò non valde familiaris est, si tamen ipsi in hanc affectionem incidant, ferè nunquam conualescunt. Iliacorum verò passio acuta est, & sub angusto tempore periculosa, Theodoro Prisciano auctore cap. 9. lib. 2. ad Timotheum. Eius autem curatio pro causarum diuersitate variari contingit. Quòd si ab inflammatione ortum ducat, aliis consentientibus, à venę sectione exordienda curatio erit, vt omnes cõsentiunt, & ratio dictat, eaque iteranda, si opus fuerit. Incidatur autem interna cubiti vena, eadem victus ratione instituta, ac reliquis medicamentis adhibitis, quæ in cura coli doloris ex inflammatione præcepimus: id tamen seruantes, tam in ileo orto ab inflammatione, quàm ex quauis alia causa, quòd medicamenta, quæ per os voranda præbentur, magis competunt, quàm in coli dolore sumpta à positu indicatione, prout capite de dysenteria recensuimus. Quapropter à venæ sectione vno, vel altero leniente clystere adhibito, (prout pręcedente capite docuimus) confestim medicamentum leniendo purgãs exhiberi debet, ceu est manna, cassia fistula, saccharum violaceum, seu syrupus ex pluribus infusionibus violarum, & interdum cum aliquo prædictorum vnc. s. vel drachm. 7. diacatholicon adiicere. Sæpe etenim id auxilij satis est, vt inquit Celsus, tumore pręsertim in vmbilico existente. At si ex siccorum stercorum multitudine, facta obstructione, ileos excitetur, quæ stercus ipsum emolliunt, atq; humectant, & per aluum subducunt, tribuenda esse censeo, veluti est ius pingue gallinarum, seu pullorum, aut phasianorum, aut in eorundem iure decocta ptisana. Pariter cõuenit lenientes clysteres post pręedictorum assumptionem, qui sic parentur, Recipe foliorum maluarum, violarum, mercurialis, & althææ, cuiuslibet manip. j. florum chamæmeli, fœnugræci manip. s. salis communis parum, bulliant in aliquo prędictorum iurium, cuius decocti per colum transfusi, assumpta sufficienti quantitate, adiicias olei communis, amygdalarum dulcium, aut chamæmelini, aut anethi vnc. iij. mellis rosacei vnc. ij. quib. simul commistis fiat clyster. Interim poteris butyri recentis, aut adipis anseris vnc. s. addere. Nec erit alienũ (potissimùm vbi ægri ventriculus valeat) vnc. iiij. vel libram s. olei communis dulcis, at tantundẽ olei amygdalarum dulcium absorbendum pręebere, & vbi hæc non suffecerint, audacter aliquod medicamentum purgans, eorum, quę modo meminimus, præbeto. Nam obstructio quæ fit à stercore duro, quod intersepit intestinũ (vt Galenus testis est lib. art. medic.) primùm quidem habebit duritiei remedium ex humidis, pinguibúsq; clysteribus: demum ex acribus euacuationem exposcet, in hunc etiam vsum (vtpote vtrunque perficiens) confert ius galli à Mesue descriptum. Extrinsecus insuper irrigationes, fomenta, ac cataplasmata, quæ emolliendi vim habeant, ac leniendi, applicentur. Quorum copiam præcedenti cap. reperies. Commodum est etiam in oleum calidum descendere, aut in balneum desidere ex aqua, & oleo refertum. In aqua verò priùs decoqui possunt malua, aut althææ. Si autem contingat ab humoribus crassis, ac tenacibus voluulum excitari, simili modo curari debebit, quo & curari debere pręcepimus coli dolorem ortum ex eadem causa. At si ex cruditate, seu ex ciborum corruptione voluulus fuerit excitatus, si adhuc crudus, seu corruptus cibus ventri insidere videatur, confestim æger cogẽdus est, vt vomat sumpta aqua tepida cum pauco aceto, seu syrup. acetoso, aut etiam aqua mulsa, similiter tepida. Verùm si nihil ciborum crudorum in vẽtre contineatur, omni conatu (vt inquit Aetius) enitendum est, quo tum flatus, tum stercora infra trahantur, idque per glandes illitionesq; & clysteres, vt ipse refert, atque magna diligẽtia in singulis adhibita perficiendum. Purgans medicamentum, vbi prædicta nõ suffecerint, exhibeatur ex hiera videlicet, & cõfectione de dactylis, aut diacath. cũ aliquo prædictorũ lenientium medicamẽtorum compositũ. Est etiam vsitatum, & accõmodatum anethi decoctum potum, ex Pauli, & Aetij auctoritate. A potu autem panem in aquam feruentem coniice, eiusque frustra calida confestim edenda præbe, vt iidem inquiunt Aetius, & Paulus, idq; præsertim si ab inflammatione voluulus ortus non fuerit. Item si anethum ipsum in aqua, & oleo decoquatur, atque ita bibatur, deinde frusta panis ex aqua feruenti præbeantur mirum in modum ęgri iuuantur, ex Oribasij sententia. Commodum est etiam maluæ semen tritum, ac potui inspersum, eodem Aetio teste. Nec minùs opitulabitur chamæmeli decoctũ, quod quidem, si quid aliud hypochondriis, ac reliquis visceribus, quæ circa hypochondria sunt, gratum existit, condensata corpora rarefaciens, indurata emolliẽs, ac tensa relaxans, dolorésque sedat, ac mitigat Galeno teste 3. de simp. med. facult. cap. 9. quin & tale quoq; esse lini semen, vetus sermo prædicat (vt ipse inquit) quàuis minùs chamæmelo sit visceribus gratum, minúsq; calidũ, & præterea essentiæ, crassę hęc inquam medicamenta præberi possunt voluulo ex quauis prædictarum causarum orto, præterquam si ab inflammatione fuerit excitatus. Fouendus insuper & podex erit per spongias calidas indifferenter voluulis ex quauis causa ortis, nedum eo tempore, quo glandes fuerint appositæ, vt Aetius inquit, sed in reliquis quoque tẽporibus, vt ex eis qui ad imum

Marginalia (left column): cap. 13. 3. de ca. sym. ca. — Prognostica. — Causæ. — Aphoris. 44. lib. 6. 6. de loc. affect. cap. 1. 3. de morbis vulg. — 3. de sym. Loco citato. — Curatio, si ex inflammatione fiat. — Venæ sectio. — Purgatio. — Si fiat ex stercorum multitudine curatio.

Marginalia (right column): cap. 94. — cap. proprio. — Si ex humoribus crassis fieri contingat voluulus curatio. — Si ex cruditate. — Quibus podex fouendus sit.

inteſtinum poſitus eſt muſculus, relaxetur, nec ab ipſo conſtrictionis motus incipiat. Ex foliis itaque maluarum, althææ, chamæmeli, ac ſeminis lini decoctum in aqua, & oleo paretur, ac per ſpongias calidum applicetur ſæpiùs. Vel in eodem decocto inſideat æger. Doloribus verò adhuc perſeuerantibus & maximè quibus infuſi clyſteres non infra rurſus prodeunt, etiam ea quæ dolorem leuant, exhibenda ſunt, itemq; conuenientes antidoti ante ſomnum, ex decreto Aëtij, ceu ex viperis theriaca exiſtit Andromachi, poſt eam verò, quæ mithridati nomē habet. Si verò à venenoſo pharmaco quis in voluulum incidat, aquam tepidam multum bibendam dabimus, vomereque cogemus. Deinde oleum calidum in potu dandum, aut iura pinguia, vt denuò vomant ex moderato eorū potu. Deinde ita parumper quieſcant, & poſtea theriacen accipiant cum vino diſſolutam, quemadmodum Aetius, & Paulus præcipiunt: Et ſi adhuc perſeuerauerit, purgante medicamento vtare aliquo eorum, quæ ſupra commemorauimus. Quòd ſi ex inteſtinis in ſcrotum prolapſu voluulus contingat, confeſtim tentādum eſt, vt decubitu ſurſum verſus vergente adornato delapſum inteſtinum ad inguinum partes retrudatur, atque poſt leuiter citra violentiam, ac compreſsionem ligamento adhibito contineatur, vt patet ex præcitatorum auctorū ſententia. Reſiſtit ileo diſcerpti veſpertilionis ſanguis ventri illinitus. Item ſenectus ſerpētium decocta cum roſaceo in vaſe ſtanneo, ſi ventri illiniatur, ceu apud Plinium ſecundum legitur libro ſecundo legitur libro ſecundo de re medica cap.33.

Curatio ſi fiat voluulus ex deuorato venenoſo pharmaco.

Περὶ τῶν ἑλμίνθων. *Id eſt, De lumbricis.*

CAPVT LXXXI.

QVEMADMODVM in magno Mundo animalia quædam non ex ſeminibus, ſed ex putredine generationē habent, ita quoque proportionabiliter in paruo mundo ex eadem putredine parua quædam animalia gigni conſueuerunt, quæ Græci ἕλμινθας, Latini verò lumbricos appellare ſolent. Quanquam apud Græcos, præſertim Galenum quod Græci ἕλμινθα nuncupant, modo quid commune intelligitur omnium lumbricorum differentiarum, vt liquet primo de locis affectis, cap. 5. Vbi cùm à locis ipſis morborum indicia ſumere præciperet, dicebat, lumbrici in inteſtinis gignuntur, vſus verbo ἕλμινθες. Hoc nanq; quod commune ſit cunctis lumbricorum differentiis infra patebit. Illud idem cōfirmauit Paulus cap.57. libri quarti, cùm dixit, tres eſſe vniuerſas ἑλμίνθων, hoc eſt lūbricorum differentias, & ab Ariſtotele quoque ſic ſcriptum eſt libro 5. de natura animalium cap.19. ἕλμινθες, hoc eſt lumbrici, quorum genera tria ſunt, & cætera. Interim verò per ἕλμινθα duas duntaxat lūbricorum differentias intelligere videtur idem Galenus, quemadmodum patet lib. de differ. morbor. cap.8. quo loco dinumerans eos affectus, qui toto genere in numero ſunt præter naturam, ait, quemadmodum ſunt ἕλμινθες, καὶ ἀσκαρίδες, vbi luce clariùs liquet per ἕλμινθας, nedum teretes lumbricos intellexiſſe, verum etiam & latos, qui nec minùs toto genere pręter naturā ſunt, veluti & teretes. Quāuis Hippocr. aphoriſm.26. tertij libri, illos ϛρογγύλους ἕλμινθας appellet hoc eſt teretes, & idem Galenus ſimul cum Hippocrate 14. method. med. teretes ϛρογγύλους nuncupauit, latos autem πλατεία; cùm dicebat, εἴτε ἕλμινθες, εἴτ᾽ οὖν ϛρογγύλαι τινές εἰσιν, εἴτε καὶ πλατεῖαι, hoc eſt lumbrici, ſiue hi teretes ſint, ſiue etiam lati. Sic etiam Paulus ἕλμινθας, ϛρογγύλους teteretes, & πλατείας latos nuncupat. Quemmadmodum etiam & Ariſt. præcitato loco, quamuis etiam latos alicubi κειρίας nominet idem Galenus, vt patebit. Non raró autem Gal. per ἕλμινθα vnam duntaxat lumbricorum differentiam, eorum videlicet, qui teretes Latinè dicuntur, ſubintelligit, ceu liquidò conſtat præcitato libro 14. method. meden. Vbi eorum, qui toto genere præter naturam ſunt affectuum meminit, poſt enarratas abſceſſum tres differentias, nedum ſemel, ſed bis dicebat in vno loco ἕλμινθες, καὶ ἀσκαρίδες καὶ κειρίαι, & poſt pauca iterum ἀσκαρίδες τε, καὶ κειρίαι, καὶ ἕλμινθες, quo etiam modo Aëtius teretes lumbricos ἕλμινθας duntaxat appellat, vt liquet libro 9. cap.39. Ex quibus omnibus liquet Galenum inconſtantem haudquaquam fuiſſe, licet diuerſis in locis diuerſimode lumbricis verba feciſſet. Perpetuò enim in eius doctrina palam eſt tres eorum differentias conſcripſiſſe, vt præcitato libro 14. meth. eſt videre, & comment. aphoirſm. 26. tertij libri. Quarum vna ἕλμις, ſeu ἕλμις ϛρογγύλος altera ἕλμις πλατεία, ſeu κειρία reliqua, & tertia ἀσκαρὶς dicta eſt. In hiſce etenim locis particulatim, ac diſtinctè magis de eis loqui fas erat, id quod in reliquis iam dictis nequaquam neceſſarium fuiſſet. Audacter igitur cum eo, Paulo inſimul ac Aetio tres tenemus eſſe vniuerſas lumbricorum differentias, ſeu ſpecies, teretum videlicet, latorum, ac aſcaridum, ſeu tenuium. Quod ſi Hippocra. aphoriſ. præcitato 26. tertij libri duarum tātum meminit, teretum videlicet, & aſcaridum, non propterea tertiam negauit differentiam, quæ eſt latorum, quinimo dicens ἕλμινθες ϛρογγύλαι, aliam ἑλμίνθων olfecit differentiam, quæ eſt latorum, aliàs ſuffeciſſet ei dixiſſe ἕλμινθες καὶ ἀσκαρίδες, nec addidiſſet illud ϛρογγύλαι. Adde quòd propterea latum lumbricum ſubticuit eodem in loco, quoniam (vt Galenus inquit in commen.) rarior eſt eius generatio, tum etiā quòd neque eius erat propoſitum de omnibus agere paſsionibus, quę mortalibus accidunt, ſed de illis tantùm, quæ ſingulis ætatibus accidunt. Atqui lati lumbrici generatio ea ætate fieri nequaquam poterat. Nec propterea ſibiipſi aduerſatur, etiam ſi liber de morb. ſit germanus eiuſdem Hippocrat. & non Polybi, ſeu alterius cuiuſdam; cum libro 4. eiuſdem de teretibus ac latis duntaxat mētionem fecerit, aſcaridas ſubticens. Nam duo eodem loco differere intendebat de lumbricis, vt cuilibet eius verba rectè intelligenti patere poterit, quorum vnum erat, nunquid vtraque differentia gigni potuiſſet in puero adhuc in vtero exiſtente, ſecundum propoſitum erat, nunquid lati, veluti rotundi parerent: cùm itaque tenuis lumbricus ἀσκαρὶς dictus, nec infantibus oriatur, donec vterò geruntur, vt ex eius verbis colligi poteſt, nec præ eius tenuitate parere potuiſſet, nam ex eo nihil procreari aliud poteſt, ex Ariſtotelis ſententia præcitato cap.19. libri quinti, de natura animalium, iure aſcaridas miſſos fecit, & tantum teretum, & latorum meminit. Sed quid Celſo dicendum ſit, qui cap.17. libri quarti, duas tantùm lumbricorum tetigit differentias, latorum videlicet, & teletum, cùm dixit, nonnunquam autē lumbrici quoque occupant aluum, iiq; modo ex inferioribus partibus, modo fœdius ore redduntur, atque interdum latos eos, qui peiores ſunt, interdū teretes videmus. An quia

cap.vlt.

cap.17. 18.

14. meth. cap.17. & 19.

4. de morbis verſus finem.

An quia vel ascarides non nouit, vel cùm adeò exigui sint, ac tenues, ac in infima, & ignobiliori parte orti, nullumque ex eis paruum sequatur symptoma, eos paruifecit, nec in aliorum numero complexus est? Auicennas autē licet obscurè, ac confuse (vt eius mos est) de eis loquatur, adeò vt quatuor lumbricorum differentias admittere videatur, si quis eius verba intro inspiciat, tres etiam duntaxat posuit Paulum sectatus, id quod argui potest ex diuersitate materiæ, ex qua generantur, quam triplicem esse asserit, ex cuius diuersitate voluit eorum quoque diuersitatem argui posse. Cōmunicant autem diuersæ eorum differentiæ in materia generationis quodāmodo. Quoniam (vt inquit Aristot.) in excrementis oriuntur, adhuc intra animantem cōtentis, & vt refert Galenus comment. præcitati aphor. 26. 3. lib. ex putredine generationem habent ex corruptis cibis præsertim orta. Hoc autem excrementum, seu putredo (vt isti asserunt) cruda, crassa, pituitosaque materia est, putredinique accommoda, Paulo auctore. Nec propterea ab Aristotele discrepat, qui neq; negauit talia debere esse excrementa, sed satius ei fuit vniuersaliori vocabulo vti. Est etenim in excrementorum numero cruda, crassa, ac pituitosa materia, & putredini accommoda in intestinis contenta, vel saltem alui excremētis quodammodo permixta est. Ex reliquis verò humoribus nullum lumbricorum genus gigni potest. Nam biliosus succus, nedū improportionata materia eorum existit, verùm eos sua amaritudine, & acrimonia perimit vt inquit Paulus. Et si quando flaua bilis vnà cum lumbricis infra, aut etiam vomitu eruperit, ipsos quidem intestina obsidere, humorem verò biliosum ventriculi os, aut aliam quampiam particulam occupare scito, vt ipse fatetur. Neque ex atra bile oriri possunt cùm frigida, & sicca existens, longinqua ab animalis tum proportionalitate, tum vita existit. Quapropter non abre dicebat Paulus, quòd hæ duæ substantiæ alimenti naturam egressæ lumbricis procreandis ineptę redduntur. Nec minùs inepta materia eorum, sanguis existit, quoniam substantiæ proprietatem, ac proportionem habet pro nutrimēto partium hominis, & non pro lumbricorum generatione, intráque vasa continetur. Quod si accidat pręter naturam ad intestina effundi, aut infrigidatus in grumos vertitur, aut calfactus suppuratur, interim autem liuescit, aut alio quodammodo corrumpitur, ita vt omnino impossibile sit, vt sanguis permaneat, Galeno auctore commento aphorism. 20. sexti libri. Quapropter ex sanguine lumbricos procreari impossibile est. Conueniunt etiam in agente, qui calor est non absolutè putridus. Etenim sola putredo non est sufficiens ad eos generādos, vt inquit Galenus, sed & calore plurimo indiget, naturali inquam, qui materiam obtineat, idoneam siquidem ad talium animalium generationem. Non itaque imbecillus, ac exiguus requiritur calor innatus pro lumbricorū generatione, sed validus, ac plurimus. Quoniam si talis fuerit, vt in valde tenellis existit, nondum poterit tam putridam materiam obtinere, ex eiusdem Galeni sententia. Nam quamuis plurimum habeant ipsi insitū calidum, vt patet 14 aphorism. primi libri ratione ętatis, illud tamen habent cum humiditate permixtum, quoniam plurimùm sanguinis habent, Galeno teste tertio prognosticorum. Necnon propterea quia cibi copiam, aut lactis ingerunt atque inordinatā, magnam quoq; crudi, ac pituitosi succi copiā, cumulant, quę cùm ab eodem eorundē calore obtineri nequeat, vt qui nō adeò validus existat, ea de re in valde tenellis lumbrici generari non possunt. Corrumpit itaq;, ac idoneā quodāmodo efficit materiam putredinis calor, in cruda, crassa, ac pituitosa materia existens: perficit autem inquantum potest, informat, ac præparat, modo quo potest ipsam obtinens innatus, vt exinde lumbrici procreentur. Nihil etenim putrescens sed cōcoctum gignitur, vt inquit Aristot. 3. de gener. animal. cap. 11. loquens de animalibus quæ sponte oriuntur. Neque ipsi lumbrici ea ratione, qua in vniuerso generantur, pro eiusdem expurgatione. Nam satis est pro intestinorū expurgatione, seu abstersione flauæ bilis ad intestina effusio, vt patet quinto de vsu partium. Sed potiùs id, quod melius, natura eligens, putredinem eā haudquaquam derelinquens, nec omnino eam obtinere valens, quod melius est eligit, ipsamque lumbricorum speciebus informat. Arist. quoque quarto Meteor. dicebat animalia fieri in iis quæ putrescunt, propterea quod segregata caliditas naturalis existens, hoc est ab iis quæ putrescunt propter aduentum alienæ caliditatis: eadem caliditas naturalis relatione ad id quod ex putredine generatur animali vsque adeò materiam putrescentem obtinet, quod constare facit segregata, hoc est putrida excrementa, ea concoquens, & exinde constituens, vt liquet citato loco de generatione animaliū, id quod in valde tenellis perficere nequit (vt Galeno visum est.) Nec minus & in loco conuenienti conuenientiam habent. Quoniam singulæ iam dictæ tres lumbricorum differentiæ in intestinis generationē obtinent, quemadmodum apud Galenū lib. primo de locis affectis, cap. 5. vbi morborum indicia sumens à locis ipsis, eò quòd quibusdā locis solis morbus hic accidat, quibusdam verò solis nunquam eueniat, dicebat, quippe soli oculi suffusione laborant, lapis in renibus, & vesica duntaxat, nascitur, atque (vt nonnullis placet) & in colo, ἕλμινθες, id est lumbrici in intestinis gignuntur. Ex quibus patet toto cœlo aberrare eos, qui in ventriculo lumbricos generari posse Galen. ascripserunt, malè eiusdem verba intelligentes comment. aphorismi præcitati 26. tertij libri cùm dicebat, Cibus autem puerulis nonnunquā corrumpitur in vētre, & præcipuè inferiore, verùm caliditas in valde tenellis nondum materiam obtinet. Nanque si paucis interpositis verbis in eodem comment. perlegissent Galen. noluisse ventriculum intelligere in præcitatis verbis, sed intestina percepissent; dicebat etenim idem Galenus. Aliud verò genus lumbricorum est rotundorum, seu teretum, qui in superioribus magis intestinis generantur, adeò quòd ad ipsum quandoque ventriculum ascendunt. Noluit itaque Galenus per ventrem, eumque inferiorem vētriculum intelligere, sed intestina, vt patet. Est nanque, nedum eius mos, verùm etiam & Hippocr. (quemadmodum legitur secūdo Prognosticorum) per inferiorem ventrem, nedum ventriculum ipsum, sed ieiunum, atq; vniuersa intestina intelligere. Cæterùm concesso, quòd etiam ventriculum subintelligat Galenus, cùm dixit, plerunque in ventre puerilis cibus corrumpitur, quo medio demonstrabis lūbricos voluisse in eo gigni posse? cùm possit cibus in eo corrumpi? nec propterea lumbricos in eo gigni, quoniam ab eodem ventriculi proprio calore ita corruptus cibus nequit adeò obtineri, neque corruptus fuisset, si eum euincere, ac obti-

Auicenn. li. 3. fen. 16 tract. 5. c. 1.

Quod in materia cō municent.

Quod similiter in efficiente eorū causa conueniant.

Cōmen. 28.

cap. 4.

Cap. 1. tex. 13.

Quod in loco etiā conueniant.

Quod in vētriculo lumbrici nō generantur. Tex. & cō ment. 13.

nere potuisset, sed cùm primùm ad intestina descen derit, ibi generantur, id cōfirmauit paulo infra, cùm dixit, in superioribus magis intestinis teretes lūbricos generari, adeò quod quandoque ad ipsum ventriculum ascendunt, & nō dixit, quod in ipso generantur. Secundo etiam de ratione victus in morbis acutis, sub proritationis nomine morsum comprehendens, quem acris humor in intestinis, siue in vētriculo, & præsertim ipsius ore parit, & vigiliæ, (inquit Galenus) & ira, & mœror, & lumbrici, qui ab intestinis ad ventrem vsque ascendunt. Cui ergo in dubium venerit hîc apertè Galen. negasse lumbricos in ventriculo oriri posse: Quoniā cùm de morsu intestinorum, ventriculi, & præsertim oris eius verba fecisset, ac de eius causis, inter quas lumbricos connumerauit, non vtique dixisset, qui ab intestinis ad ventrem vsque ascendunt, sed qui in ipso ventre generantur, aut saltem id addidisset, si insufficientiā euitare voluisset, possent etenim pariter morsum ventriculi causare lumbrici in eo geniti, si generari possent, ceu iidem ab intestinis ad eundem ascēden tes. Id etiam confirmauit Aristot. quarto Meteororum, cùm dixit, In coctione animalia non generantur, & cætera. Nam in ea aut Hepsesis fit, cum cibi perfectè cōcoquuntur, aut Molynsis, hoc est cruditas ei opposita, ex quarū neutra lumbrici gigni possunt; nisi priùs excrementa, quæ hepsesim subterfugiunt, fuerit segregata atque corrupta: quamprimū autem fuerint segregata, ea intestina excipiunt, vbi putrescentia vtpote destituta à vētriculi calore, idonea lumbricorum materia fiunt, continentium partium calore adeò ea euincente, vt alia generet animalia. Id enim est quod Aristot. dicebat. Digestum est enim in superiori ventre, putrescit autem in inferiori segregatum. Pariter & Paulus, qui de teretibus lumbricis verba faciēs ait, eos in gracilibus plerunque intestinis consistere, & superiorem ventriculum subire, ideoque frequenter per os deiiciuntur, quibusdam & è naribus redduntur. Celsus autē lumbricos aluum occupare dixit, quanquam fœdius interdum ore reddantur. Theodorus verò Priscianus libro 2. ad Timotheum cap. 17. si lumbricos aliquando stomachum, aliquoties inferiora possidere scriptum reliquit, haud propterea eos in stomacho generari dixit: quandoquidem tum stomachum possidebunt, cùm ad ipsum ascenderint, veluti Galenus & Paulus pręcitatis locis scriptū reliquerunt, & non quia in eo geniti sint. Id quod haudquaquam ipse fatetur, qui item tres eorum esse differentias eodem loco asseruit. Cęterum quamuis iam dictę tres lumbricorum differentiæ in materia efficiente, ac loco communicent vniuersaliter, si quis tamē magis particulariter ea scrutari voluerit, differre inter se inueniet tum materia, quoniam licet ea putredo sit, vnā speciem quam alteram à maiori, vel minori putredine ortum habere reperiet, sic etiam ex multa, vel pauca materia putrefacta. Nec minùs diuersitatem quandam reperiet in agente, nam quamuis eorum omnium generatio à calore plurimo fiat, tamen idē calor respectu diuersarum differentiarum lumbricorum iam dictarum, quandam habebit in eius magnitudine differentiam. In loco quoque (licet vniuersaliter, vt diximus, communicent) quoniam non nisi in intestinis generari possunt, differunt tamen: quoniam teretes in superioribus magis intestinis generātur, ascarides in parte maximè inferiori crassi intestini. Ipse verò lumbricus latus, qui & longissimus quoq; est, sæpe per tota extenditur intestina, quamuis rarior sit eius generatio, (vt inquit Galenus præcitato commento aphorismi 26. libri tertij) licet in tenuibus præsertim oriri incipiat, Aëtio auctore, cap. 40. libri noni. Quo fit vt propterea diuersa sit eorum forma, seu figura. At quicquid tandem sit de eorum conuenientia, ac differentia, quòd intestina afficiantur, qualiscunq; fuerit lumbricus genitus, ex iam dictis liquet, licet in teretibus intestina, gracilia præsertim, in ascaridibus crassum, seu rectum, & in latis, vbi lōgius extendantur, tam tenuia quàm crassa affecta sint. Patet insuper eos morbos esse in numero, tota substantia præter naturam, quemadmodum Galenus testatur libro de differentiis morborum cap. octauo. & decimoquarto methodi medendi, cap. decimonono. Ex cuius sententia eorum ruit opinio, qui volunt lumbricos in intestinis genitos aliquem præstare vsum, pro eorum videlicet expurgatione, seu detersione. Nam cùm tota substantia præter naturam sint, nulla ratione fieri potest, vt actionem aliquam, aut vsum naturalem animatis corporibus præstent: quinimò eas potius impediunt, atque vitiant, nonnullos, eósque non spernendos præter naturam affectus generantes: referuntur etenim & actiones, & vsus, secundum naturam, ad partes secundum naturam nostri corporis existentes. Cùm itaque neque partes, neque secundum naturam sint, sed toto genere præter naturam (vt diximus) valeant, qui talia ad pauca respicientes, temerariè effutiunt. Nos verò ad corū inditia descēdemus, primo teretum, cùm inter alios frequentiores fiant, cum febribus, & citra febres, atque speciem habeant omnibus perspicuam, Paulo teste, similes nanque sunt vermibus in terra ortis, quos Græci ἐντέρα γῆς, hoc est intestina terræ appel lant, vulgus oniscules vocat. Secundo latorum, & tertio ascaridum, seu tenuium. Conscribuntur autē teretum non pauca ab Aetio, & Paulo inditia, quāuis (vt Paulus inquit) non omnia in omnibus signa inquirere oporteat, sed plurima, aut nonnulla eorū. Sequitur autem eos qui rotundos lumbricos continent, incredibilis morsus stomachi, ventris, ac intestinorum, tusses exiguæ cum siccitate irritantes. In somno tremunt, & præter rationem exurgunt nonnulli, & cum clamore expergesiunt, & iterum sopiuntur, quosdam comitatur singultus: quidā verò, & linguam foras protendunt, oculosq; claudunt & taciturni sunt, excitantésque molestè ferunt, ob imbecillitatē vigilare nequeuntes, & dentibus frendent, ac superuacuè mandunt, præsertim si infantes fuerint, & quidam eorum neglecti motu pulsus destituuntur, ac refrigerantur, atque eorum instar, qui animo linquuntur, tenuem quendam, ac frigidum sudorem exsudant, & vt plurimùm liuescunt. Contingit autem aliquando faciem eis fieri rubicundam maximè circa malas, verùm color hic rursus in pallorem solito maiorem transit. Quidā etiam pulsum inæqualem habent, obscurum, deficiētem, ac recurrentem. Aliis etiam appetitus perditio accedit, & febres augescunt inordinatæ, quæ cùm extremorum perfrictione tertia interim quarta die, vel noctę accessionem sine ratione habent. Alij instar delirantium peregrina in somnis loquuntur, interim cum clamore pręter rationem exurgunt, citoq; rursus collabuntur. Alij decubitum transmutant continuè dormientes, angoreque vexantur, & ex loco ad locum sese vicissim proiectant, atque multi inuoca-

Comment. 55

Cap. 3. tex. 28

Quibus inter se differunt, dictæ tres lumbricorum differentiæ.

uocales omnino persistunt. Interim præter id, quod cibũ auersantur, si quid acceperint, illi nauseabundi vix deglutire possunt. Plerisque verò aluus descendit corruptos cibos egerens, & tympani modo venter eis inflatur, & quidam etiam oculos sanguine suffusos habent. Cuncta verò hæc accidunt, tum ab ipsis animalibus in intestinis obuolutis, seu cùm per eadem serpunt, ac rodunt & morsum inferunt, tum ex febrili calore prauos vapores ad cerebrum trãsmittente, ex putrida in ventre collecta humiditate exhalantes, vt Paulus refert. Ex ea itẽ, quæ præcessit victus ratione poteris lumbricorum generationem percipere, nanq; crassorum nimirum, & quę difficulter conficiuntur; alimẽtorum vsus præcessit, ac eadem largius ingesta fuere & maximè frumentacea, eosdem item comperies balneis à cibo vsos fuisse, vt testatur Aetius libro nono c.39. Cùm verò qui latus appellatur lumbricus, mutatio sit, (si ita dicere libeat) seu permutatio mẽbranæ intrinsecus tenuia intestina ambientis in corpus quoddã viuum, ex Aetio, vt autem Paulus inquit, mutatio est adnatę in interiori intestino membranæ in materiam animalis modo mobilem, quæ sæpe tota redditur longitudine incredibili, & in his, qui febre carent abundat, quandoq; in longis, ac diuturnis morbis etiam cum febre accidit, propterea nõ ab re continuò stomachi morsus infert, & ad cibos incorrigibilem appetitum, nam quod animatum euasit (vt Paulus refert) in intestinis obiectum alimentum rapit, vt alio statim opus sit, & nisi assumpserit, intestina roduntur, cæterùm ea, quæ accipiuntur, non subcenturiata, seu copiosè digeruntur, sed citò excernuntur: iis occupatos comitatur corporis gracilitas, etiam impotentia, seu imbecillitas cum tarditate, nam quod viuificatum est in intestinis, vbi recens exhibitum cibum consumpsit, postea ex ipso solido corpore rodit. At certissimum & minimè fallax indicium eius erit, si cum recrementis, quædam semini cucurbitæ, seu cucumeris similia excernantur, auctore Hippocrate libro 4. de morb. quem sectati sunt Galenus primò de locis affectis, & Paulus, ac Aetius locis pręcitatis. Decipiuntur autem qui talia excrementa eiusdem lumbrici partus esse dicunt, ab Aristot. illud capientes præcitato c. decimonono. 5. libri de natu. animal. cùm dixit, latum autem illud solum intestino adhęrens parit simile cucumeris seminis, quo inditio Medici id genus lumbrici inesse intelligunt. Non enim intellexit Aristot. tale excrementum simile cucumeris, seu cucurbitæ semini esse lati lumbrici partum, tanquã aliud animal, sed veluti quoddam proprium ipsius excrementum, seu pars eiusdẽ. Sunt etenim excrementa, ex quibus Medici in affectarum sedium, seu earundem affectuum notitiam deueniant in triplici differentia, vt patet, tum primo, tum tertio de locis affectis. Nam aliquãdo partes sunt sedium affectarum, aut ipsorum affectuum, quę eorum essentia soluta, vel dissecta excernuntur. Interdum ea quæ in ipsis continentur, nonnunquã aliquod, quod morbosas dispositiones sequitur, excrementum excernitur. In primo itaque excrementorum genere continentur recrementa illa semini cucumeris, seu cucurbitæ similia, si excernãtur, quoniam tanquam partes latorum vermium eorundem certissimum, ac minimè fallax inditiũ sunt, vt quàm dilucidissimè patet apud Galenum eodem primo de locis affectis, vbi de affectuum notis, quæ ex excrementis dęprehenduntur, verba faciens, quę propriè sunt ipsorum affectuum, vt ramentum vlceris, inquit, si in vrina sabulosum residet, lapidis; cucurbitæ verò seminibus similia excrementa latorũ vermium inditia sunt. Inquit itaque Aristot. Medicos ex iam dictorum excrementorum inditio, intelligere id genus lumbrici inesse, non tanquam ex fœtibus, seu pullis eiusdem, cum ipsum (Hippocr. auctoritate) non pariat, sed tanquam pars substantiæ, seu essentiæ, ac proprium excrementum eiusdẽ lati vermis existens. Ex hoc etenim excrementorum genere non in artificiosam coniecturam, sed in exactam notitiam deuenimus tum affectus, tum partis affectæ, vt latius eodem primo de locis affectis est videre. Huius enim lati lumbrici quandoque partes concisæ prodeunt, quæ semel sanè exolutæ nõ amplius secundario cõgregantur. Interim & ipsi integri excernuntur, vt incredibilem magnitudinis de se prębeant affectum, ex Aetij testimonio. Sunt quoque (vt diximus) ascarides lumbricorũ species vna, circa extrema intestini recti, & ani fibulæ initio, σφιγκτῆρα à Græcis appellatum cõsistentes (vt liquet ex Aetio, & Paulo) vehementem pruritum iis locis inferentes, ex quo vehementi huius loci pruritu, ac assidua ad egerendum irritatione, & ipsi dignosci poterunt: hi quoque vt plurimùm ab excretione melius se habent. Et plurimi eorum manifestè apparent in iumentis malè cibum concoquẽtibus, quorum malã coctionẽ fœtor indicat excrementorum, Galeno auctore commẽto. præcitati aphorismi. Quapropter & eorundem inditia (vt Aetius asserit) potissimum ex graueolentia excrementorum sumuntur: indicat enim paucos assumptos cibos, ac eorundem corruptiones, & frigiditates, ex quibus species hæc lumbricorum generatur, velut eidem Aetio, tum etiam Paulo visum est. Omnium verò trium specierum cõmunis, ac vniuersalis causa (vt diximus) putredo est, ex Galeni testimonio. Paulus autem crudam, crassam pituitosamque materiam, ac putredini accommodam omnium generum originem, ac causam esse scriptum reliquit, ceu suprà adnotauimus. Qua de re cur amplius de eorum causa pertractare debeamus, non inuenio. Reliquum est vt ad Prognostica veniamus. Quorum primum Hippocratis est secundo prognosticorum, cùm dixit, Lumbricos quoque teretes eunte in iudicationem morbo, descendere idoneum est, magnam autem curam habere conuenit circa eorum curationem; præsertim teretum. nam multi nulla lumbricorũ cura habita (vt inquit Paulus libro quarto, cap.57.) exesi ab ipsis sunt, & conuulsi interierunt. Alij produnt se lumbricos vidisse, qui ex inguinibus ægri eruperint, vt ipse refert. Quod autem in infantibus, & pueris, atq; iis, qui ad pubertatẽ accedunt, maximè abundent teretes lumbrici, scriptum reliquit Aetius ex Herodoti auctoritate præcitato loco. Itẽ quòd peiores ex ipsis censentur maiores minoribus, paucis multi, & albis rubri, viuentes etiam mortuis deteriores sunt. Circa initia autem morborum, præsertim febrium generati substantiam suam ex subiacente corruptione capiunt, circa vigorẽ vero ex malitia morbi: circa declinationẽ autem ex permutatione omnium in melius, qui sanè citiùs separantur. Natura etenim ipsos reliquorum recrementorum instar foras propellit, vt idem auctor, simul & Paulus fatentur. Inter omnes autem lumbricorum species minùs periculosi esse censentur ij qui ascarides nominantur, quamuis fortè ex deteriori gignantur materia, tum quia te-

Aet. lib. 9. cap. 4
Paul. lib. 4. cap. 57
Lati lũbrici signa.
Hippo. lib. 4. de morb. versus finẽ.
1. de loc. affect. cap. 5
1. de loc. affect. cap. 1
3. de loc. affect. cap. 3
cap. 5
lib. 9. cap. 40
Aet. lib. 9. cap 41
Paul. lib. 4. cap. 58
Ascaridum signa.
Communis lumbricorũ causa.
Prognostica.
tex. 18
Lib. 9. c. 39

nues, & exigui ſunt, tum etiam quod in loco generentur à principibus partibus remotiſsimo, inteſtino inquam recto. Præterea quoniam cùm alui deiectionibus facilè excernuntur, necnon adhibita medicamenta ſtatim eos attingunt, minùs verò quàm teretes, ij in pueris gignuntur. Teretes autem ipſis peculiares ſunt, vt ex Galeno & Paulo liquet. Inter reliquas autem duas differentias, latos videlicet, & teretes, lati peiores ſunt, quàm teretes, Celſo auctore.

Lumbricorũ curatio.

Pro lumbricorum autem curatione, primò victus rationem inſtituemus vniuerſalem, ac communem cunctis iam dictis tribus ſpeciebus, deinde particularem per medicamenta curationem, prout quælibet ſpecies exigit, conſcribemus, à teretibus exorſi.

Victus ratio.

Aër itaq; eligatur ad calidum, & ſiccum parum vergens, potiſsimùm, vbi febris non adſit, ſomno mediocri vtantur, ac potiùs nocturno, quàm diurno, eoque non à cibo ſtatim, ſed per duas ſaltem horas. Exercitium confert, veluti vita deſidioſa, ſeu longũ ocium lædit. Id autem prandium præcedat. Aluus lenis eſſe debet, quod ſi id ſponte non fiat, balano, aut clyſtere citanda erit. Vitentque animi affectus omnes immodicos, veluti iram, triſtitiam, timorem, & id genus reliquas perturbationes, potiſsimùm à cibo. Quod verò ad eorum cibos attinet, probi ſucci eſſe debent, & qui facilè in membra digerantur, nec lumbricorum effectricem cauſam foueant, vel adaugeant, nec etiam vires ſuperari permittant. Quamobrem & vinum aquoſum exhibebimus pro potu, vt Paulus refert, liberalius autem ipſos nutrire ob hoc ipſum oportet, ne alimenti expertes lumbrici roſiones pariant. Dabitur autẽ cibus tum præcipuè, cũ nõ omnino inaniti fuerint (vt ipſe inquit.) Quod ſi inſimul alui profluuium adſit, ex quo lumbricos magis abundare ſciendum eſt cibo non diſtributo, ſorbiles ægris cibi dari debẽt, admixtis quibuſdam etiam adſtringentibus, verbi gratia, pyris, ſorbis, aut malis punicis præcipuè acidis, iidem etiam ſorbiles cibi infantibus præbendi ſunt, quemadmodum iis etiam qui cibum auerſantur, eodem Paulo auctore, veluti ſunt contuſæ pullorum, aut gallinarum carnes, ſeu eorundem iura, in quibus iam dictæ carnes priùs liquatæ ſunt, brodia conſumata vulgus appellat. Reliquis prędictorum pullorum, gallinarũ, phaſianorũ, ſtarnarum, columbarum iuuenum, turdorum, merularum, ac aliarum paruarum auium montanarum carnes exhibeantur. Cappares quoque, & colymbades cum aceto cõducunt. Inter olera vtrũque intubum, ſonchus, ac ſenecio competunt, præſertim ſi cum prædictis carnibus decoquantur, in quibus etiam ea quę extenuandi vim poſsident, miſceri poſſunt, potiſsimùm ſi febris non adſit, veluti perpetuò vitari debent, quæ infrigidandi vim habent, ac craſſam, lentamque pituitam gignere poſſunt, ceu legumina ſunt, piſces, lac, caſeus, præſertim vetus, panis non fermentatus, & cuncti cibi, qui ex eo parari poſsint. Quantitas autem prædictorum ciborum multa pro vna vice non ſit, ſed ſæpius exiguo cibo vtendum.

Medicamentorum ratio.

Porro cum & ipſi è genere eorũ ſint, quæ tota ſubſtantia præter naturam ſint, prorſus quoque eos è corpore expelli conueniet, ex Galeni decreto decimoquarto meth. medendi. cap. vlt. Expelles autẽ (vt ipſe inquit) ſi priùs necaueris. Necabis verò amaris medicamentis, viuentes nanque obſiſtunt inteſtinis adhærentes. At mortui vna cùm ſtercore expelluntur, expelluntur cum hoc etiam viui, ſed ſtupefacti, & vti quiſpiam dixerit, ſemimortui facti. Verùm quoniã non ita vehementiora medicamenta deſiderant teretes, quemadmodum lati, & aſcarides, vt patet eodem 14. methodi medendi, cap. 19. propterea de medicamentis, quæ teretibus competunt primo pertractabimus, quorum primũ abſinthium eſt, ab eodem Galeno ibidem deſcriptũ præſertim ſi pueri non fuerint, ipſius autem cremor aſſumatur aut etiã abrotoni, vt inquit Aëtius.

Tere[...] lumbric[...] medica[...]ta.

Pueris verò mixarum decoctum mentha admixta præbeatur, ex eodẽ auctore, febre non exiſtente, aut ſi eadẽ ſit exigua. Illud etenim animaduertẽdum eſt, quod ſi febris adſit, & eorum curatio, cum ea quæ febricitantibus conuenit, coincidat, mitioribus, ac ſimplicioribus ſanè remediis vti oportet, ab acribus autem febres magis exacuuntur. Potui igitur dabitur (vt Paulo viſum eſt) chamæmelorum, vel myxariorum decoctum, aut etiam ipſamet myxaria decocta eſui præbeantur, vel eorundem decoctum chamæmelorum cum modico roſaceo, vt Aëtius aſſerit. Itẽ ſereos ſuccus aut coriandri ſemen cum aqua calida, vel cum poſca. Similiter & auriculæ muris decoctũ, vel cornu ceruini ramentum, ac olei immaturi amariſsimi cochlearia duo abſorbeant. Nam qua amarũ eſt (vt idem Paulus fatetur) lumbricos occidit, qua lubricum, detrahens ipſos cum ſtercore reddit. Sunt etenim amara omnia nedum ad interficiendos lumbricos idonea, verùm etiam ad fœtum viuum enecandum, & mortuum eiiciendum, quemadmodum liquet octauo de ſimplicium medicamentorum facultatibus, cap. de filice, ac etiam de myrrha. Et propterea idem oleum omphacinum cum ptiſana decoctum præberi debet, Aetio teſte. Cunctis verò tam infantibus, quam adultis febrientibus, vel non febrientibus, ex eiuſdem auctoris teſtimonio confidenter exhiberi poſſunt, etiam ſi trimeſtres fuerint infantes, vermes terreni cum ſapa. Si verò ſapã non admittant cum hydromelite, aut vt libet præbeto, nihil veritus. Neque vtilitate contempta, ſeptem numero dato. Nos verò cum ſyrup. ex acetoſitate citri infraſcripti puluiſculi drachm. j. indifferenter infantibus, ac adultis febrientibus, & non febrientibus exhibere conſueuimus. Qui recipit ſeminis, quod lumbricorum vocant, drachm. ij. cornu ceruini vſti, ſeminis citri, & portulacæ ana drachm. j. & ſ. fiat puluis. Item eiuſdem acetoſitatis citri vnc. j. & vnc. ſ. ſucci menthæ aſſumentes, laborantibus ſæpe ſalubriter tribuimus. Cataplaſma inſuper (ex Aetij teſtimonio) confici poterit ex lupinorum farina in hydromelite decocta, illudque imponendũ. Vmbilicus autem felle taurino illiniatur, aut melanthio cum lacte muliebri trito, ſeu abſynthio, aut abrotono pinguibus ficubus admixtis. Inſuper vniuerſa ſpina ex medulla ceruina inungatur. Humido etiam fotu ex oleo chamæmelino, vino, abſynthio, & aloë præcordiis accommodato (vt inquit Paulus) vtare, præſertim ſi ægrotantes inflammationem, ſeu diſtentionẽ in viſceribus experiantur. Atqui nos ex theriaca terra lemnia, luto armeno, aqua roſacea, ac aceto medicamentum parantes temporibus, naribus iugulo ac carpis vtriſq; applicari præcipimus. Ex vtraque item mentha, & abſynthio, ac perſicæ foliis inſimul contuſis adiecto aloes puluere, lupinorum farina, atque torrefactis micis panis cum aceto, & aqua roſacea medicamentum ventriculo imponendum paramus. Interim chiam maſtichen, ac cinnamomum adiicientes. Inſuper ex abſynthij, ac perſicæ foliis contuſis, felle taurino, aloë, ac farina lupinorum

pinorum

pinorum adiectis, cum oleo de absynthio, & amygdalarum amararum cataplasma ex oxymelite paramus, vmbilicóque imponimus. In quem etiam vsum Paulus ceratum probat sumptis aloës, absynthij, farinę lupinorum, seriphij, melanthij, singulorũ scrup. 6. ceræ vnc. j. s. chamæmelini quod satis est, felle tauri no arida læuigantur, & ceratum conficitur. Si autem febres non molestant, quinimo ad integritatẽ, aut totius morbi declinationem ventum est, acrioribus, ac efficacioribus medicamentis vtendum erit, præsertim robustis corporibus. In quem vsum seriphij decoctum, vel calaminthæ, seu ptereos vtendũ, vel cardamonij semen, vel mali punici acidi radicis ius ad tertias redactum prębeto, vel santonicum, vel abrotonum, vel etiam ambo simul cum melle in catapotia cocta, vt inquit Paulus, aut brassicę, seu erucæ semen læuigatur, seu absynthium solum, quod etiam frequenter abundè fuit. Similiter si terni lotæ aloës scrupul. præbeantur, remedium est laudatissimum, eodem auctore, acetum etiam scyllinum præsertim ætate prouectioribus confert, vt ipse inquit chamæpithyos, marrubij, ac etiam helenij decoctum, thymi, & pulegij. At Celsus contritum semen vrticæ, aut brassicæ, aut cumini cum aqua, vel mentham cum eadem, vel absynthium decoctum, vel hyssopum ex aqua mulsa, vel nasturtij semen cum aceto contritum, & pueris dari iubet. Prodest insuper ab inferioribus partibus mulsam iniicere copiosiorem, quo lumbrici mellis dulcedine illecti deorsum descendant, vt idem inquit Paulus. Nos verò in hunc vsum consueuimus cum pauco sale, aut saccharo lac per clysterem iniicere asininum, aut caprillum. Quandoque vero ex gallinarum, seu pullorum iure, saccharo, & ouorum luteis clysterem componimus, ac iniiciendum mandamus. Si autem putrefacti lumbrici in alto corporis, aut per pharmacorum potiones enecati non excernantur, sed potius vapores sursum mittant, educendi sunt, aut aloës, (vt inquit Paulus) aut medicamenti amari ex ea confecti potione. In quem etiam vsum, si febris valida infestet, rhabarbarum cum melle rorido in myxarum, ac tamarindorum decocto dissolutum præbere consueuimus. Quandoque etiam, febre valida non existente, agaricum imponimus, ac cum prædictis commixtum exhibemus. Neque enim (vt ipse Paulus refert) expers præsidij erit mediocris alui euacuatio: & in vniuersum omnia, quæ lumbricos educunt, aut per acredinem occidendo, aut per amaritiem subducendo, aut ad excretionem irritando, aut per consequentem ad ea quæ exhibentur, lumbricitatum efficacia cognoscuntur, vt liquet ex Aetio. At si qui sunt, qui lumbricis cum alui profluuio infestentur, eos fluorem inspissando, & concoctionem, tum per cibos, tum per cataplasmata in melius permutando curare oportet. Inquãtum enim fluxiones inualescunt, tantum etiam lumbricorum generatio augetur, vt idem Aetius testatur. Qua de re præpotationibus vtendum erit, inter quas plantaginis succus est præferendus, ipsámque plantaginem aridam absumant, nam ex æquo vtrique & fluori, & lumbricis efficax est. Licebit autem & in hoc casu vermibus terrenis, quemadmodum antea dictum est, vti. Cõiicienda item sunt in cataplasmata ad fluxiones sistendas concinnata ea, quæ ad lumbricos sunt prędicta, & quę fluorem nõ exacerbant, velut est absynthium, abrotonum, santonicum, malicorium, acacia, & balaustium, galla, pteris,

Teret[es] lumbrici medica[men]ta.

eisque similia cum cruda, hordeaceaq; farina (vt liquet ex Aetio, & Paulo.) Insuper extrinsecus ventri imponatur medicamentum ex aloë, melino, & vino. Hoc etiam appetẽtiam excitat: sæpius autem & absynthium cum eisdem misceatur, vt inquit Paulus. Latorum vero lumbricorum curatio licet cum pręcedenti concordet, ex Aetij, & Pauli testimonio, quare iam dictis etiam vti possumus, tamen vt Galeno visum est 14. method. meden. id quod etiam videtur confirmare Celsus præcitato loco, vehementiora medicamenta lati lumbrici desiderant, quàm teretes. Huiusmodi est filix (inquit Galenus eodem loco) maximè radix eius, vt idem Galenus scriptum reliquit octauo de simplicium medicamẽtorum facultatibus, latum enim lumbricum interficit, si quis eam drachm. iiij. in melicrato ebibat, vt ipse refert. Ad quem modum mirum non est partum viuum enecare, & mortuum eiicere. Item centaurij decoctum potum, & ab inferioribus partibus inditum, calaminthæ, dictamni, vel pulegij confert, vt ex Paulo liquet. Poterunt etiam & in potu vermes terreni (vt dictum est) exhiberi. Propriè autem ad ipsos facit auriculę muris succus duorum cyathorum mẽsura cum vino cyti cyatho, potatus, celerrimè namque ipsos educit, vt liquet ex Aetio. Nec minùs aqua potui dari debet, in qua lupini, aut cortex mori decoctus sit, aut cui adiectum sit contritum, vel hyssopum, vel piperis acetabulum, vel scammoniæ paululum, vt Celsus testatur. Vel in hunc modum (ex Aetio medicamentum paretur. Recipe corticis radicis mali punicæ acidæ in suprema parte delibrati, piperis cuiusque drachm. iiij. cardamomi drachm. 6. marrubij drachm. ij. mellis despumati quantum sufficit, præbe ex eo cochlearium, post allij comestionem (vt ipse præcipit.) Id quoque medicamentum Paulus scriptum reliquit. Verùm vt ex toto affectus discutiatur, vt idem inquit, theriacen quoque exhibebis. Pari modo, & qui ascarides nominantur, vehementiora medicamenta desiderant, ex eiusdẽ Galeni decreto, minimeq; eorum curatio negligenda est, sed citra dilationem perfici (vt inquit Aetius) debet. Quare acri muria infusa, aut absynthij decocto oleo admixto vacuandi sunt, vel centaurij decocto cum nitro, & melle, aut absynthij, aut chamæleontis, aut hyssopi, vel pulegij, seu calaminthæ, aut lupinorum. Infantes verò glandibus ex melle cum salis momento vacuari debẽt, vt inquit Paulus. Poteris & tu prædictis glãdibus adiicere stercoris murium, salis gemmæ, agarici, ac pulueris hieræ simplicis parum. Vbi verò recremẽta prodierint, affectus locus illiniendus est simplicibus quibusdam medicamentis, vt acacia, hypocistidis, rhoisq; succo cũ alumine liquido, aut alio eiusdem generis adstringẽti medicamento. Coacta etenim ab adstringentibus affecta pars corroboratur, aptitudinemque ad animalculorum generationem amittit, atque ascaridas ipsos excludit, vt liquet ex Aetio. Eadem quoque, ac similia adstringentia in aqua maris, aut adstringenti vino decoquantur, & eo calido aluus foueatur, ac irrigetur. Cæterùm ab eodem Aetio medicamentum pueris & iis qui perfectæ sunt ætatis conuenientissimum scriptum est, id verò est, Carnem veterem salitam pinguedine derasa sublõgam, & rotundam formabimus, atque ita adaptatam podici, ac adstrictiori ani parti intrudemus, ligamẽtoq; adhibito, quandiu sustinere possint, inditam sinemus, deinde soluemus, prędictaque infundemus,

Latorum lumbricorũ curatio, per medicamẽta.

cap. 9.

8. de simpli. facult. cap. de filice.

Ascaridum medicamẽta.

14. method. in fine.

Aet. lib. 9. cap. 42.

Lib. 4. c. 58.

atque illinemus. Idem etiam remedium sæpiùs repetẽtes, in quam etiam figuram casei, præsertim quod vulgus siculum nominat, portio quædam si redigatur, melleque illinatur, ac sæpius immittatur, confert; vt nos non raro experti sumus. Conducit quoque ad teretes educendos etiam infantibus.

Περὶ ἠπατικῶν. *Id est, De hepaticis, vel iis, qui iocinoris imbecillitate laborant.*

CAPVT LXXXII.

HVIC parti, quemadmodum & cæteris omnibus, duplex morborum genus euenire consueuit, Galeno teste quinto de locis affectis. cap. 7. Quorũ vnum à sola intemperie citra tumorẽ præter naturam ortum habet, alterum vbi vnà cum intemperie tumor quoque infestat, vt inflammatio, erysipelas, scirrhus inflatio, aut à crassis, & viscosis humoribus obturatio (idque in extremis vasorũ partibus) interdum etiam abscessus, aut exulceratio ipsum exercẽt, vt liquet ex Paulo cap. 46. libri tertij. Nos verò de iis hepaticis affectibus pertractare hic intendimus, in quibus affectus ipse, iocinoris imbecillitas duntaxat est, nanque hos solos propriè iocinorosos, seu hepaticos medici nominare consueuerunt, quando videlicet, citra aliquod manifestum in viscere malum in propriis actionibus debilitatur, tunc etenim ægrum hepaticum appellant, vt liquet apud Galenum cùm quinto de locis affectis, & octauo de compositione medicamentorum secundum locos, tũ etiam tertio de causis symptomatum, quem postea sectati sunt Paulus præcitato loco, Aetius capite primo lib. decimi, & Alexander capite tertio libri octaui, quemadmodum etiam cœliacos & stomachicos vocare consueuerunt eos, qui neq; inflammationem, neque aliquem alium præter naturam tumorem in visceribus habent, sed tantùm imbecillitate laborat ventriculus, seu stomachus. Cùm verò viscus hoc non vnam duntaxat, sed plures actionum facultates habeat, contingatque sæpè vnam ipsarum præcipuè lædi, interim duas, & tres, atque etiam omnes quatuor simul, vt liquet apud Galenum præcitatis locis, præsertim eodem octauo de composit. medicamentorum secundum locos. cap. 6. munus autem vnius est attrahere cibũ, & alimentum in sese, alterius verò ipsum attractum obuoluere, & cõtinere donec permutans ipsum suipsius faciat partem, quæ facultas (permutans scilicet) principalissima, & ferè prima ipsius est, quam alteratiuam vocamus, hæc inquam concoquere, permutare, seu alterare, atque assimulare sibiipsi alimẽtum debet, at ea, quæ iuxta hanc alterationem remanent recremẽta per aliam facultatem, quam excretiuam & expulsoriam nominamus, expelluntur, harumque facultatum quædam omnibus corporis nostri partibus communes esse dignoscantur, ceu attratrix, retentrix, & expultrix, velut etiam reliqua, quæ generatim alteratrix nuncupatur, speciatim verò huic visceri (quam principalissimam eius nominauimus) sanguifica appellari solet, vt eodem quinto de locis affectis, patet, ac sexto de Hippocratis & Platonis decretis, propterea cùm iocinoris imbecillitatem dicimus, non eam, ex qua facultates illæ, quæ communes sunt singulis corporis partibus; imbecilles redduntur, intelligere volumus. Nam si hoc modo subintelligeretur, non propria esset iocinoris affectio, sed communis singulis corporis partibus, veluti & tres illæ facultates attratrix videlicet, retentrix, ac expultrix communes sunt, sed eiusdem iocinoris propriæ facultatis imbecillitatem subintelligimus. Appellamus autem eam propriam, propterea quòd nulli alteri corporis parti communis sit, seu cæteræ modo dictæ: & quamuis ea contineatur sub alteratrice facultate generatim dicta, speciatim tamen sanguifica vocatur, ex propria dicti iocinoris essentia, seu substantia, ac peculiari quadam eiusdem temperie orta, ex qua substantiæ proprietate, ac specie propriam quoque esse functionem oportet, veluti in singulis aliis instrumentariis partibus, ex substantiæ proprietate propria quædam functio consequitur, & propterea redditum à ventre succum sibiipsi similem efficit, maximè nanque rubrum & ipsum cernitur, perinde ac sanguis, idcirco carni, substantiæque suæ, quæ à quibusdam Medicis parenchyma nũcupatur, quasi interfusionem dixeris, prædictum succum similem efficit. Nam vnumquodque instrumentarium animalis membrum compositum cùm sit ex aliis simplicioribus partibus, proprium quiddam in substantia ita adeptum est, vt nihil aliud in vniuerso animalis corpore simile reperiatur. Nihil itaque mirandum est, si iecoris corpus ex propria sua natura functionem propriam consequutum sit, quæ quidem sanguis generatio existit (Galeno auctore præcitato libro sexto de Hippocratis, & Platonis decretis, & quarto de vsu partium) cùm vnumquodque membrum succo substantiæ suæ quàm simillo nutriatur, eumque sibi alterando, & immutando præparet. Sanguinis igitur generationem nihil aliud, nisi caro iecoris procurabit, quæ quidem caro, sicut suprà demonstrauimus, proprium corpus iecoris est. Cum itaque hæc oblæsa est propter imbecillitatem duntaxat ex aliqua intemperie ortam, tum hepaticum affectum peculiariter ipsum nominabimus, ac ægrum hepaticum appellabimus. Nec quispiam mirari debet, quòd affecto iocinore, ac eiusdem propria substantia oblæsa, ceu quauis alia nostri corporis parte, vna duntaxat eiusdem functio vitietur, reliquis illæsis permanentibus, licet omnes ex proprio temperamento, ac substantia eiusdem oriantur, nec quòd omnes eius virtutes simul lædantur, aut aliæ magis, aliæ minus, aliæ illæsæ in totum sint (vt Galenus scriptum reliquit tertio de causis symptomatum) non enim omnes (vt ipse inquit) similem instrumentis statum requirunt, quo fit, vt licet tota particula secundum eius temperamenti proprietatem agat, tamen in quolibet instrumento aliàs alia facultas, vel fortior, vel imbecillior fit, facta ad actionem relatione, vt eodem quinto de locis affectis, liquet. Verùm cùm functio hęc peculiaris ipsius iocinoris existens trifariam, velut quælibet alia, lædi possit, neque etiamsi quomodolibet ipsa oblædatur, hepaticum nominabimus. Nam si ablata esset, aut eadem vitiata, nequaquam hepaticus affectus dici posset, sed cùm ipsa duntaxat diminuta fuerit (vt liquet apud Galenum eodem octauo libro de compositione medicamentorũ secundum locos, & tertio de causis symptomatũ) quo loco similem affectũ iocinori incidere in hepaticis dixit, iis qui imbecillo vẽtri accidunt quando is quidem appetit, sed cibos, quos sibi admouet, cùm non cõcoquat iisdẽ grauatur, & semicoctos ad intestina demittat, atq; is quidẽ ad vomitũ quoq; concitatur, Iecur autẽ, cũ vomitione aliquid ad portionẽ facit, quod

Hepatici, seu iocinorosi qui appellentur.
5. de loc. affe. cap. 7.
8. de comp. medic. sec. loc. cap. 6.
3. de cau. sym. cap. 2.

5. de loc. affe. cap. 7.
6. de Hipp. & Plato. decret. cap. 4. & 8.

6. de Hip-poc. [illegible] cap. 8. [illegible] vsu part. 3.

cap. 5.

cap. 7

8. de comp. med. sec. loc. cap. 6.
3. de caus. sym. cap.

quòd nutrimentū per vasa quæ in mesenterio sunt, veluti per ora quędam attraxit, rursus per eadem semicoctum ablegat. Quo fit, vt hoc symptoma (vt ipse refert) semicoctorū ciborum vomitioni ad portionem se habeat. Verùm quanquam id accidat circa initia, nondum magnam debilitatem hepate habente, sed adhuc concoquere, & alimentum alterare velut in formam sanguinis potente, aucta tamen affectione distributum alimentum diminutè cōcoctum ad sanguinem in viscere priùs existentem admiscetur, corrumpiturque temporis progressu etiā hic vnà cum alimento circa ipsum non concocto, vt præcitato libro 8. de composit. medicam. secun. loc. cap. 6. patet: exinde fit, vt nedum diminutè, sed etiā deprauatè functio oblæsa sit. Ex iis itaque constat affectionem hepaticam, de qua hîc verba facimus, nihil aliud esse, quàm imbecillitatem actionis propriæ eiusdem iocinoris ex aliqua intemperie ortam citra aliquod aliud manifestum in viscere malum. Nam omnium facultatum essentiam in peculiaribus partium temperaturis consistere clarum est in Galeni doctrina, præsertim libro primo de pręsagitione ex pulsibus, libro de multitudine, ac quinto de locis affectis. Proinde non ab re, cum iecur ad aliquam octo intemperaturarum labitur, virib⁹ ipsius, ac propriæ eius facultati noxa accidit. Quòd verò in hac affectione iecur oblæsum sit, ex eiusdē propriæ facultatis noxa liquet. Percipitur autem ea ex specie excretionis (veluti etiam asimularunt, qui ante Galenum fuere) maximè simili carnium loturę, præsertim cruentarum, atque recenter enectarum. Quinimò si quis id, quod excernitur, aquosum sanguinem nominet, clarè quoque illud interpretari videtur, quemadmodum scriptum est ab eodem Galeno prę citatis locis, tertio scilicet de causis symptomatum, octauo de compositione medicamentorum secundum locos, & quinto de locis affectis. Nam si fæci sanguinis similia per aluum excrementa deiiciantur ita quòd qui excernitur sanguis & nigrior quàm pro natura, & splendens apparuerit, vtpote sanguine, & nigra bile commixtis, licet iecur affectum quoque esse coniiciendum sit (vt eodem quinto de locis affectis, liquet) indicium tamen est ipsius hepatis superassantis sanguinem. Quare eius affectio humidæ deiectioni ventris est asimilis, quæ ad exactam quidem perducta est concoctionem, non tamen diductionem est consequuta. Nam sicuti hanc quoque venter omnino ab ipsa grauatus excernere cupit, sic iecur vbi affatim diducti in ipsum nutrimenti fructū cæpit, non patitur id amplius apud se morari. Cùm verò id recta progredi quauis ex causa nequeat, necesse est retro ad ventrem recurrat, & propterea is, quem mox diximus, sanguis in tali affectione apparet, in qua non in propria essentia, veluti in modo dicta affectione iecur affectum est, nec peculiaris eius actio oblæsa, sed propter frustratam sanguinis diductionē ab eius multitudine grauatum, cùm amplius retineri non possit, necessum est retro iterum ad ventrem, ac intestina recurrat. Deuenit autem ad dictum statum, qui ex ventre in iecur deductus est succus, cum is, propterea quòd vlterius in corpus non diducitur, inibi diutius moratur. A nonnullis autem talis excretionis species dysenteria quoque nominatur, vt liquet tertio de causis symptomatum, ceu prædicta cruenta deiectio, quæ ex iocinoris imbecillitate prouenit, appellari cōsueuit eodē Galeno teste libro quarto de articulis. Quā-

Quid sit propriè hepaticus affectus, seu iecoris imbecillitas.

Lib. 1. de præsagi. ex puls. cap. 4
Lib. de multitud. cap. 3
5. de loc. affe. cap. 7
Partis affectæ dignotio.

3. de causis sympto. c. 2
8. de comp. med. secun. loc. cap. 6
5. de loc. affe. cap. 7
Loco citat.

cap. 2
4. de artic. comment. 40.

uis errent (vt ipse inquit quarto de locis affect.) hūc affectum putantes esse dysenteriam. Alexander hepaticam dysenteriam appellat. Interim verò contingit, quòd pars aliqua cùm affecta sit, viribus ipsius iam factis robustioribus, præsertim ob expultricis facultatis robur, per ipsum hepar expurgetur, etiam dum integra constat valetudine: sed tantùm ratione plenitudinis affecta, & proinde excretio sequitur synceri sanguinis, similis ei, qui ab hostia interfecta profundi consueuit, ac per circuitum repetit. Id autem euenire solet, vel mutilato aliquo membro, aut vbi quis in exercitatione educatus ad otium se conuerterit, vel etiam mulieribus retentis menstruis, qui etiam affectus à nonnullis cruenta dysenteria vocatur, in qua affectione neque iecur ipsum oblęsum est, quamuis per ipsum partium aliqua purgetur, propter aliquam iam dictarum causarum. Cùm itaque sanguinolentæ excretionis per sedem (præter eam, quam in propria iam dicta dysenteria euenire diximus) tres sint differentiæ, vt eodem tertio de causis symptomatum, scriptum est, ea duntaxat iecur in eius propria essentia, ac facultate oblæsum esse ostendit, in qua per aluū excernitur sanguinolentus humor, talis consistentię, velut si quis sanguinē cum aqua cōfudisset, seu velut si quis victimę recens mactatę carnes aqua lauisset (vt diximus.) Nam in aliis duabus, aut iecur oblæsum non est, aut secūdum aliam quandam facultatem noxam patitur, in qua item affectione sensim homo, moraque temporis læsionem in alimento, & colore contrahit, ceu sexto de Hippocratis, & Platonis decretis scriptum est. Ex quo duntaxat colore iecur affectum esse nouit Galenus (vt patet quinto de locis affectis.) Quod verò ex eiusdem propriæ facultatis læsionis modo qualitas affectus percipi potest, nulli in dubium venit. Est autem id sympt. in genere noxæ functionum naturalium, alteratricis scilicet, ac magis speciatim sanguificæ ipsius iocinoris, quæ nō ablata, neque deprauata est, sed diminuta, ac imbecilla. Cuius imbecillitatis causa quæuis intemperies esse poterit, vt ex iam dictis colligitur, & licet hæc intemperies possit generari circa contentas in ipso iocinore venas & arterias, & iuxta materias in spatiis ipsarum contentas, necnon iuxta propriam ipsius hepatis substantiam, quam Erasistratus παρέγχυμα Græcè appellat, affusionem, seu perfusionem Latinè dixeris, vt eodem octauo de compositione medicamentorum secundum loc. cap. 6. à Galeno scriptum est, quoniam facultas hæc, quæ sanguifica dicitur, in iocinoris proprio corpore, seu propria substantia consistit (vt sexto de Hippocr. & Platonis decr. cap. 8. liquet) propterea & eadem substantia, seu idem corpus intemperatum reddi oportet quo affectus hic generationem habeat, non negantes, quòd interim primò, interdum verò secundariò ipsum oblædi possit, tunicis videlicet vasorum, aut humoribus in eorum cauitatibus cōtentis, siue vtrisque primariò affectis. Calida igitur intemperie circa hepar existente, imbecillitatemque iocinoris generante colliquationes fiunt primùm humorū, deinde etiam carnis ipsius hepatis, & euacuatur per ventrem bilis crassa, graueolens & abundè colorata, quemadmodum in pestilentibus febribus contingit, assat præterea eadem, & adurit cùm contentos in ipso humores, tum eos, qui per mesenterij venas deferuntur. Item in ea inappetentia adest, sitis vehemens, febris insignis, ac vitiosorū humo-

5. de loc. affe. loco citato.
Alexand. lib. 8. cap. 3

Sanguinolentæ excretionis differentiæ quot sint.
cap. citato.

6. de Hippocra. decr. cap. 3
Loco citat.
Quis affectus sit.

Causæ.

Si ex calida intemperie fiat, signa.

Locis citatis.

rum vomitus, Galeno teste octauo de compositione medicamẽtorum secundum locos, & quinto de locis affectis. Sæpè etiam æruginosa vomunt, ac similes apparent deiectiones. Linguam habent scabram, corpus siccum, & gracilius videtur tanquam iecore colliquescente, & in cruentas sanies cõtabescente. Temporis autem spatio etiam ex ipsa substãtia tandem particulę longè fœtidissimè deferri cernuntur, Alexandro teste præcitato capite tertio libri octaui. Cæterùm (vt ipse inquit) ex temperamẽto ægri, ætate, anni tempore, & prægresso victu reliquum licet firmioris cognitionis gratia capere. Nam temperamento calidi sunt, & tenues habitu, pilosque densos habent, curis dediti, & animo iracundi.

Si ex frigida intemperie laborant, signa.

Qui verò ex frigida iocinoris intemperie laborant, eis neque assiduæ excretiones, neque multæ fiunt, durat tamen affectus diutiùs, & per aliquos dies profluet ipsis venter maiori copia, cuius neque fœtor similis est iis, quæ ex calore sunt liquefacta, neque color similis, aut cõpages, verùm minùs graueolentia ab his excernuntur, speciẽ putrefacti sanguinis, non colliquatæ carnis habentia, aliquando id quod excernitur, veluti sanguis niger apparebit, verùm diligenter consideranti neque sanguis niger est, neque grumus, sed velut limus quidam sanguinis crassi, qui propè ad atram bilem accedat. & plures, ac ægrè iudicabiles colores circa eiusmodi affectionem in egestionibus apparent, & nonnulli eorum, non solùm non perdunt cibi cupiditatem, verumetiam interdum multò magis, quàm antea se appetere aiunt, contentos autem in iocinore humores crassos, atque ad fluxum, & motum contumaces reddũt, id verò, quod ad ipsum fertur & pituitosum, & crudum, & semicoctum efficiunt, quemadmodũ Galenus præcitatis locis scriptum reliquit, facies in istis non collabitur, febris tamen languida in eis apparet, reliquum etiam corpus, temperamentumque ad frigidius magis inclinare videtur, ad hæc præcedens victus talis deprehenditur, item vita ociosior, balnea copiosiora, & intempestiua, eaque post cibum, vt ex Paulo, ac Alexandro liquet.

Si ex sicca, signa.

Vbi autem sicca fuerit iecoris intemperies, recrementa sicciora erunt, corpus siccius, & tenuius, sitim magis conciliat, & deiectiones alui paucæ, & crassiores apparebunt.

Humidæ intemperiei signa.

Quemadmodum, si humida fuerit neq; sitim efficiet, neq; siccitatem, sed magis etiam linguę humiditatem, neque vlla sitis vrget, & vultus, totúmque corpus diu non collabitur. Postea autem deiectiones ventris plurimæ apparent, magisq; tenues, & aquosiores reddit humores, vt liquet ex præcitatis auctoribus. Si autem humida, vel sicca intemperies calidæ, vel frigidæ fuerit admixta, hæcmet indicia ipsam demõstrabunt insimul permixta, & prout variè permiscentur, varias indicabunt compositas temperaturas. Huius affectionis curatio haudquaquam despicienda est, quoniam nonnulli propter curantiũ inscitiam (vt Galenus inquit quarto de articulis) perierunt.

Prognostica. Comment. 40.

Quomodo autem causa fuere medici, vt ægrè morerentur, ibidem declarauit. Ex calida item intemperie, si iocinoris imbecillitas fiat, quamprimùm ritè curari debet. Nam temporis spatio colliquationes ex ea fiunt, primùm humorũ, deinde etiam carnis ipsius hepatis, quinimò totum corpus absumitur (vt ex Galeno, & Paulo liquet.) Nec minùs, si ex frigida intemperie ortum duxerit, paruifacienda non erit eius curatio. Nam tractu temporis, corrupto in viscere sanguine, febris

Gale. 8. de compositio. medic. sec. loc. cap. 6. Paul. lib. 3. cap. 46.

superuenire solet, quæ tamen ab imperitis medicis vsque adeò negligitur, vt laborantem interdum nequaquam febricitare putent, quinimò si vltro ea intemperies frigida augeatur, permutabitur ad aquam intercutem, quemadmodum idem Galenus quinto de locis affectis, scriptum reliquit. Scopus autẽ curationis in huiusmodi affectionibus communis, ac primus est, iuxta intemperiei contrarietatem, hoc est, vt intemperiem ad contrarium deducamus. Peculiaris autem vnicuique per cuiusque contrarietatem: nam calidam dispositionem semper refrigerare oportet, frigidam verò calefacere, similiter humidam exsiccare, & siccam humectare, Galeno & Aetio testibus. Cæterùm pro eo scopo perficiendo, quæ à parte affecta sumitur indicatio adiicienda est, cùm princeps membrum sit, iecur vniuerso corpori dispensans alimenti materiam. Qua de re omnibus hepaticis remediis, pro quacunque intemperie curanda, tum quæ per os sumuntur, tum quæ forinsecus imponuntur, aliquid ex adstringentibus admiscere oportet, quo firmitas visceri conseruetur. Id quod scriptum reliquit Galenus 13. method. medendi, quem postea sectati sunt Paulus, & Aetius. Si igitur calida fuerit iocinoris intemperies, aër eligendus est ad frigidum vergens, somnus moderatus, atque nocturnus, quies præcipienda, curaréque oportet vt aluus humecta sit. Quod si natura perfici nequeat, arte perficiatur leniẽtibus clysteribus. Immodicę animi perturbationes cauendæ sunt ira præsertim, curæ, ac solicitudines. In vniuersum autem cibi erunt, qui mediocriter refrigerant, nec obstruant, vt inquit Paulus, atque illi magis deligendi sunt, qui probè distribuuntur, & robur, temperiemque inducunt, & vim abstergendis visceribus, aperiendisque efficaciam habeant, Alexand. teste. Quapropter cremor ptisanæ, atque etiam ipsa ptisana magnopere conducunt. Seris item, & cichorium interim crudum, interim coctum cum coriandro assumptum. Item decoctum ipsius, succusque epotus, denique mulsæ iniectus & calidis, & frigidis iocinoris vitiis opitulatur, vt inquit Paulus, eiusdem quoque generis sunt intubus, & sonchus, & cætera, eiusdem Pauli, & Alexandri auctoritate. In hunc etiam vsum lactuca quoque dabitur cum apij radice, & betæ percocta, aut eadem per se, licet commodior sit, si acetum inter coquendum recipiat: vt idem refert Alexander. Quandoq; eadem, & reliqua modò dicta olera in Gallinarum, seu pullorum iure decoquantur, quamuis multa iura, præsertim pinguia vitanda sunt, eorundem etiam pullorum, seu gallinarum, perdicum, seu phasianorum, turdorum, aut turturum, & paruarum auium carnes gustare poterunt cum aliquo prædictorum olerum decoctas, anserum quoque ventres conferunt, quẽadmodum anates, ac omnia, quæ in paludibus degunt, nequaquam offerri debent. Saxatiles pisces offerri possunt, & si non admodum magna fuerit calida intemperies, aut obstructio iocinoris, cibos validos offerre conuenit, qui ægrè conficiantur, vt patet ex eodem Alexandro. Cæterùm fructus pomacei, pepones, mala dulcia, & cotonea bene matura præberi possunt, item malorum punicorum grana, & ante cibum modicum, & cum pane dare conuenit, nam iecur admodum imbecille, & stomachum collapsum firmare possunt, vt idem inquit Alexander, maximè si æger ingenti siti crucietur. Præberi insuper possunt cerasia, & pyra adstringentia,

gentia, sorba, vel mespila, non tamen sæpiùs adhibita. Castaneæ quoque tutò sumuntur, nam boni succi sunt, & non citò à calidis intemperiebus corrumpuntur, præsertim decoctæ. Verum nihil adeò hepaticis opitulatur, vt vua passa, quæ licet contemptibilis videri possit ob familiarẽ eius vsum, vt Galenus inquit octauo de compositione medicamentorum secundum locos, cap.7. hoc ipsum tamen (vt ipse refert) eam facit vtiliorem, nam cùm familiaris nobis sit, intantum adstringens est, quantum opus habet viscus affectum. Habet autem & vim concoctoriam crudorum humorum, & vim coërcẽdi maligna, estque ipsa haud facilè putredini obnoxia, & vltra hæc secundum totam substantiam visceri ipsi familiaris est, & propria. Nuces autem, pistachia, & nuces pineas vitare oportet vt inimica (eodem Alexandro auctore.) Pro potu vinum omnino circuncidatur, nisi alterã ob causam (nempe stomachi imbecillitatem) illud requirant, tunc etenim tenue, & quod Græci ὀλιγοφόρον vocant, & dilutum aliquod exhibeatur, vt Paulus præcipit. Verùm pro eo vtantur succo malorum punicorum acidorum, aut aqua hordei, seu aqua in qua cichorium fuerit decoctum, aut seris, siue sonchus, adiectis coriandri seminibus præparatis. Asclepiadis auctoritate, Galenus octauo de compositione medicamentorum secundum locos, cap.8. nonnulla medicamenta pro huius affectionis curatione approbauit, inter quæ primum est, si succi cichorij cyathum vnum cum aquæ calidæ cyathis tribus dabis, mellis attici cochleario addito, quod medicamentum Asclepiades Antonij Musæ esse dicebat, aut picridis recentis, seu seridis recentis succi cyathum vnum cum aquæ mulsæ calidæ cyathis tribus. Est nanque prædictorum olerum, præsertim cichorij, & seridis facultas subfrigida, & subamara, ac moderatè adstringens, & propter has qualitates optima pharmaca calidis intemperaturis ipsius hepatis existũt, vltra hoc enim quod moderatè refrigerant, amplius & robur visceri addunt per adstrictoriam facultatem, insuperque commissuras osculorum venarum in sima visceris parte ad eas, quæ in gibba sunt, extergunt, neque frigidas intemperies magnopere lædunt, quemadmodum quæ frigidam humiditatem absque adstrictione, aut amaritudine possident, facere solent. Vtilis autem non solùm succus ipsorum est, tum recens, tum exsiccatus, sed & ipsa olera exsiccata, tusáque, ac trita potui inspersa, & eorum decoctum in potu acceptum, similiter & radices ipsorum, præsertim cichorij. Eiusdem quoque Asclepiadis auctoritate medicamentum approbat ex radicis chamæpithyos drac. viij. radicis cichorij drachm. iiij. contusis, & melle cocto exceptis, si eiusdem nucis ponticæ magnitudinem præbeas, & aquæ calidæ ciathos tres insuper bibendos. Atqui melius fortè esset radicis chamæpithyos drachm.iiij. radicis cichorij drachm.viij. assumere. Ex Archigene autem trifolij acidi decoctum ad tertias, & per triduum bibendum, datum pro vice cyathum vnum commendat, aut radicis rubi corticis heminam vnam, cum aquæ congio vno in nouo vasculo ad residuum quartæ partis coquito, & ad succum per noctem sub dio expositum mellis cyathos sex admisceto, & ieiunis ad triduum bibendum dato. Similiter senecionis decoctum, tanquam valde commodum approbat. Aëtius quoque præter seridis, ac intubi succum, senecionis etiam succum, aut decoctum, seu etiam perdicij succum commendabat. Quinetiam Philonis antidotus semel tamen exhibita (vt ipse refert) omnem aliquando calidam intemperiem mirabiliter sanauit, id quod priùs scriptum reliquerat Galenus eodem octauo de compositione medicamentorum secundum locos, cap.7. Nec mirum si semel tantum exhiberi debeat, quoniam (vt idem met Galenus testatur) nullum hepaticum pharmacum vehementer refrigerans esse debet. Nos verò ex cichorij succo, seu hortulanę (quam scariolam vocãt) syrup. parari præcipimus, ac prædictis exhibemus, interim oxysaccharum, aut syrup. ex succo, vel infusione rosarum adiicientes. Item in morsulis medicamentum componimus, quod recipit triasantalorum drachm. j. diarhodon abbatis scrup.j. seminis cichorij scrup.s. vuarum passarum drac.iij. seminum melonum drac. iiij. sacchari dissoluti in aqua rosarum, & cichorij quantum satis sit, formentur morsuli, quorum quilibet sit ponderis vnc.1. exhibeaturque cum pauca aqua, in qua folia, & radices cichorij, vel hortulanæ endiuiæ fuerint decoctę. Extrinsecus autem epithemata adhiberi possunt. Vt Recipe succi cichorij, & hortulanæ endiuiæ, & lactucæ, seu solani, singulorũ vnc.iiij. aquę rosarum rubearum, & cichorij, seu endiuiæ ana lib.j. santalorum, corallorum rubeorũ, cuiuslibet drac.4. aceti albi vnc.2. misceantur, & fiant epithemata, æstate subfrigida, hyeme verò actu calida. Poteris insuper hoc vnguento vti, Recipe olei rosacei, de absynthio, myrtini, & de papauere, seu nymphæa ana vnc.1. santalorum omnium, & corallorum rubeorũ ana drach.2. succi cichorij, & lactucæ, singulorum vnc.s. aceti parum, & ceræ quantum sufficit, fiat vnguentum. Insuper ex foliis plantaginis, & cichorij, ac malo cotoneo in aqua & oleo rosaceo decoctis, ac contusis, adiecta hordeacea farina & exiguo croco cum pauco aceto, fiat cataplasma, & vtere. At vbi frigida intemperie iecur laboret, cõtrariis pugnandum est. Quapropter vniuersa victus ratio ad calidum vergere opus est. Cibi qui promptè concoquantur, ac boni nutrimenti sint offerendi, hinc panis cum vino rectè assumitur, Alexandro & Paulo testibus, ex oleribus brassica bis, terve incocta potius cõuenit in gallinarum, pullorum, seu perdicum iure, phasianorum, aut starnarũ, item carnes prædictarum gallinarum, perdicum, phasianorum, pullorum, starnarum, aut turdorum, aliarumq; paruarum auium gustare, atque anserum ventriculos, vt inquit Alexander. In quarum carnium iure serpillum, satureia, hyssopum, fœniculus, sampsuchus, oreoselinum, ac similia decoqui poterunt, condiendáque iura sunt, cinnamomo, aut caryophyllis, interim quoque, sed raro, prædictas carnes assas edat, præsertim cùm alios cibos ægri fastidiant. Inter pisces maximè omnium mullus, etiamsi assetur, conducit. Insuper castaneæ mediocriter assæ iuuant, si non admodum crebrò edantur. Cõueniunt quoque & vuę passę. Pistachia autem, & amygdalę caueri debent, eo quod facilè corrumpantur, & oleosa sint, prompteque in bilẽ mutentur, & recrementum asperius reddant, vt hinc venter magis, crebriusque irritetur, vt ex eodem Tralliano libro octauo cap4. liquet. Pro potu vino vtantur, præsertim tenui & odorifero, nam ipsum conuenientissimum existit, quoniam nutrit, concoquit, roborat, & putrefactioni resistit, & si intemperies ex humiditate facta sit, & frigiditate, eam citra omnem molestiam, ac securè sanat, Galeno teste eodẽ octauo de

Medicamentorũ ratio.

Topica.

Si ex frigida intẽperie iecur laboret curatio.

Victus ratio.

Medicamentorum ratio.

compositione medicamentorum secundum locos, cap.7. Quod ad medicamentorum rationem attinet, calfaciẽtia adhibeantur. Verùm magis, minusve calfacientia, pro frigiditatis obtinentis magnitudine accommodare oportet, vt idem inquit Trallianus, in quem vsum filicis, vel anethi succi cyathũ vnum cum aquæ mulsæ cyathis tribus dato, ex Asclepiadis auctoritate. Item nardi celticę partes tres, absynthij partẽ vnam, tusa, & cribrata melle cocto excipito, & mystrum delingendum dato. Vel Recipe anisi, seminis apij, asari, amygdalarum amararum mundatarum, singulorum drach.4. præpara cum aqua, & reduc in pastillos, ac exhibe drach.1. cum vini diluti cyathis tribus: febriẽtibus autem cum aqua mulsa, aut costi triti cochlearium præbe cum aquæ mulsæ calidę cyathis tribus. Insuper fœniculi recipe drach.1. petroselini drach.2. anisi, amygdalarum amararum, absynthij, singulorum drach.1. croci myrrhæ vtriusque obolos tres, excipe aqua, ac redige in pastillos, & dato drach.1. vt suprà dictum est. Hęc ex Asclepiade. Verùm eorum medicamentorum quædam magis, quædam minùs excalfaciunt, vt liquet ex componentibus ipsa. Propterea eisdẽ vtare, prout, intemperies exigit. Similis quoq; ratio habeatur omnium, quę infrà conscribentur intus, & extra adhibita. Atqui idem Galenus præcitato loco antidotum Cyphoidem, ex Andromachi auctoritate magnoperè commendat, ac cuncta, quæ eius compositionem ingrediuntur, accuratè examinat. Eius autẽ descriptio talis est, Recipe vuæ passę carnis drachm. 25. aliàs centum. croci drach.1. aliàs obolos 3. calami drach.2.s. bdellij drach.2.s. casiæ sesqui drachmam, cinnamomi obolos 3. spicæ nardi drach.3. floris iunci odorati drach.2.s. myrrę drachm.4. terebinthinę drach.4. ramentorum aspalathi drach.2. mellis drac. 16. vini quod satis est. Aëtius calefacientibus, ac firmitatem addentibus vtẽdum esse pręcipit, velut est, nardi spica, capnium, semen pelecini, & quæ his similia existunt. In quem etiam vsum miro quodammodo conducit compositũ Galeni ex malorum cotoneorum succo medicamentum, in fine 6. libri de sanitate tuen. descriptum, non magis salutare (vt ipse refert) iis quibus vẽtriculus imbecillus est, quàm iis quibus inualidum iecur existit, ceu ipse in nõnullis, pręsertim in primogenito filio illustris Ducis Thermularũ expertus fui, qui ex iocinoris intemperie frigida, hepatica dysenteria (vt dicunt) laborabat, quibusdam tunc temporis medicis inuitis, corpore tamẽ priùs purgato, vt cap. de diarrhœa, scriptum est. eius autem compositionem, ac assumẽdi modũ cap. de ἀνορεξία. studiosi requirant. Poteris etiam in eundem vsum præbere syrup. ex absynthio, ex fumariæ succo, aut de byzantiis cum additione, seu de eupatorio, ac nõnulla antidota calefacientia, ceu aromaticum rosaceũ, dianisum, diacinnamomum, diarhodon abbatis, diacalamyntham, & reliqua huiuscemodi, vel hoc nostro efficacissimo medicamento vtare, Recipe seminis anisi fœniculi, apij, & plantaginis singul. grana 4. costi, glycyrrhizę ana scrup.1. cassiæ ligneæ, cinnamomi vtriusq; scrup.s. vuarũ passarum drac.3. croci, spicę, calami aromatici, & schœnu anthus, ana grana 2.s. cornu cerui vsti, & amygdalarum amararum cuiuslibet drach. 1. seminum melonum drac.4. facchari dissoluti in aqua rosacea quãtum satis sit formentur pastilli, quorum vnum vice qualibet assumat cum exiguo vino albo odorifero. Si vero tractu temporis, ob frigidam intemperiem

Gale. libro citato, ca.8

8. de compositio. medicam. sec. loc. cap.7.

humor etiã pituitosus sanguini permixtus in viscere putrescat, seu corrumpatur, retineaturq; in ipso iocinore, aut venis circa ipsum, ac febris superueniat, ipsum euacuare oportet, his medicamentis, quæ nedum educendi pituitam facultatem habent, sed etiã viscus ipsum roborandi, cuius farinæ agaricum est (Paulo auctore) quẽ sectatus est Arabum princeps. Id quod nedum ratio, & auctoritas, sed experientia comprobat. Nanque prædicto ægro, reliquis medicis omnino pugnantibus audacter exhibui, exigua quantitate myrobalanorum chebularum, ac rhabarbari adiecta, nedum semel, sed bis, ac feliciter successit, ceu in nonnullis aliis & ante, & post eum expertus fui, quemadmodum cap. de diarrhœa, fusius conscripsimus. Nec minus, si circa ipsum iecur biliosus retineatur succus, medicamento ipsum educente purgandus erit, quod vim etiam habeat ipsum corroborandi, veluti rhabarbarum est, ac reliqua, quæ eodem cap. de diarrhœa, ac dysenteria, recensuimus. Nanque in hunc vsum (vt Paulus refert) idonea medicamenta, quæ ad cœliacos, & dysentericos scripta sunt, deligi debent. Extrinsecus vero illitiones faciendæ sunt ex oleo chamęmelino, nardino, anethino, sampsuchino, & lentiscino, seu de absynthio. Vel in hunc modum vnguentum paretur, Recipe succi eupatorij, marrubij, & fumarię ana drach.3. asari, spicæ nardi, & celticæ ana scrup.1. cinnamomi, iunci odorati, & ligni aloës ana scrup.s. olei rosacei, chamæmelini, & de absynthio ana vnc.1. cerę quod satis sit, & aceti parum, misceantur, & fiat vnguentum. Item ex fœnugræci, farina hordeacea, seminis lini, ac lupinorum ana drach.4. florum chamæmeli, eupatorij, absynthij, meliloti, & iunci odorati, singul. scrup.1. myrrhæ, mastiches, & corticum thuris cuiuslibet drach.s. olei anethini, nardini, rosacei, ac de absynthio, cuiuslibet drach.1. ceræ, quod satis sit, fiat ceratum, & vtare. Nec minùs & epithemata quoque conueniunt, quæ in hunc modum parentur, Recipe succi eupatorij, marrubij, fumarię, ac cichorij ana lib.s. deinde Recipe radicis capparorũ, filicis, & cichorij, cuiuslibet drach.3. absynthij, florũ chamæmeli, ac foliorum plãtaginis ana p.s. chamædryos, chamæpityos drach.4. seminis dauci, anisi, & fœniculi ana drach.1. spicæ, stœchadis drach.1.s. fiat decoctum secundum artem in aquæ pluuialis sufficienti quantitate, de quo Recipe lib.2. miscetoque cum prædictis succis, ac aceti vnc.2. adiicito, & vtare. At quoniam humidæ huius visceris affectiones exolutum, & imbecille ipsum facere solent, veluti sunt articuli laxati, siue cum frigiditate, siue cum caliditate, siue sine his laxatis ipsius sola constiterit, penitus adstringentibus pharmacis opus habent (Galeno auctore octauo de compositione medicamentorum secundum locos, cap.8.) Verùm hoc (vt ipse inquit) aut cum calfaciẽtium mixtura, si frigida qualitas prædominetur, aut cum refrigerantium, si calida. Aëtius verò in humida intemperie, iisdem oleis discutientia, ac resiccantia incoquenda pręcipiebat, veluti est iris, cuminum, ac ruta. Olea autem, quæ ipse conscripserat, erant chamæmelinum, lentiscinum, nardinum, absynthinum, ac rosaceum. Similiter vbi sicca iecur laborauerit intemperie, per contraria curanda erit, atque (vt inquit Aetius) humectans victus ratio commoda existit, ac balnea sufficiunt dulcium aquarum, quanquam cerata, epithemata, ac fomenta extra (quæ humectare possunt) adhibere non erit alienum. Nunquam tamen ab iis,

Purg... medica... tum qua... do exsist... dum sit.

8. de ... medic... loc. ca...

Auice... lib. 3. ... 14. trac... cap.3

Topica

8. de ... medic... loc. ca...

Si hum... fuerit ... noris int... periei ... ratio.

Sicca in... periei ... ratio.

ab iis, quæ vim adstringendi habent, absoluenda erunt. Vnum tandem restat medicamentum conscribēdum, quod indifferenter culibet hepatis imbecillitati à quacunque causa ortæ præberi poterit. Nanque à proprietate totius substantiæ efficax existit, non autem secundum vnam, aut alteram qualitatem, cuius abundè experimentum habuisse fatetur Gale. præcitato loco, quem sectati sunt Aëtius, & Paulus. Id autem lupinum iecur existit, cuius diligenter triti pondere drac. I. cum vino aliquo dulci præbetur, quamuis febricitantibus manifesta febre, aut non obscurè, melius sit ex aqua calida pharmacum præbere, aut ex aliquo prædictorum succorū, veluti est seridis, aut cichorij, eiusdem Galeni præcepto. Quanquam idē met II. de simpl. medicament. facultat. de lupino iecore, sic scriptum reliquerit, Iecur lupinum sæpenumerò medicamen indidi hepaticum, quod ex eupatorio conficitur, nec tamen, quod mentione dignum sit amplius præstare comperi, ad illud videlicet comparans, quod sine ipso componitur, fortè quoniam per se solùm exhiberi debet, quemadmodum præcitato libro octauo, & sexto de compositione medicamentorum secūdum locos, cap. 2. scriptū reliquit, & non aliis cōmixtum, quæ manifestis qualitatibus operantur. Nam ipsum à totius substantiæ proprietate efficax est, vt diximus; aut Asclepiadis verba sunt, dum dixit, cuius abundè experimētum habemus: cuius etiam auctoritate hoc medicamentum etiam à tota substantia efficax commendauit, videlicet: Cochlearum trium carnem valde probè terito, & affusis vini nigri cyathis tribus calfacito, & bibendum dato.

8. de cōpos. medic. sec. loc. cap. 8.

8. de cōpos. medic. sec. loc. cap. 8.

Περὶ τῆς ἥπατος ἐμφράξεως.

Id est, De hepatis obstructione.

CAP. LXXXIII.

INTER alios instrumentales affectus quibus crebrò iecur laborare contingit, potissimùm is est, qui à Græcis ἔμφραξις, à Latinis obturatio, oppilatio, seu obstructio dicitur, idq; geminam ob causam, ob eius videlicet constitutionem, ac eiusdem actionem (Galeno auctore lib. de constitutione artis medicæ, cap. 17.) ob constitutionem inquam, nam venæ, quæ à portis in sima prædicti visceris vniuersa findūtur, ac in tenuissimas extremitates finiuntur, quod quidem haud obscurè apparet, oscillis, quæ in gibbo sunt distributæ, à caua vena ortæ sensu obscuro committuntur, nam quomodo per sua ora ipsæ inter se coniungantur, videre nequaquam possumus. Nemo tamē dubitat (vt liquet ex eodem Galeno quinto de locis affectis, cap. 7.) sed omnes ferè medici ex vno ore enunciant, quod cibus vniuerso corpori distributus, ex omnibus simarum partium venis exiens, ad gibbas partes per dictas extremitates transsumitur. Alimētum etenim omne sursum ex vētriculo ad locum vnum affertur iecoris, quem ab hoc ipso, quod nunc dictum est, portam nominant, cùm neque vrbes introire quis potest, antequàm in portas peruaserit, neque priùs penetrare in iecur alimētū, quàm ad id loci peruenerit. Inde autem in sima vniuersa distribuitur iecoris, postea per quos diximus fines in gibbum transsumitur. Ob dictorum ergo vasorum angustiam nil mirum, si crebris obstructionibus iecur laborat. Additur & secunda causa, quæ est eius actio αἱμάτωσις, inquam, hoc est, sanguificatio, est nanque sanguinis officina (vt diximus) vniuerso corpori eum pro alimento suppeditans. Quo fit, vt ob copiam permeātis substātiæ adhuc crebro viscus obstructione corripiatur, quemadmodum à Galeno eodem libro de constitutione artis medicę, cap. 17. scriptum est. Verùm cùm in eo non vna tantùm adsit cauitas, quæ vitiatam humiditatem suscipere possit, veluti vēter, & intestina, sed tot sint numero, quot sunt arteriæ, & venæ, & hæ omnes angusta oscula habeant, qua parte sima huius visceris cum gibbis coeunt, ac com mittūtur, propterea eisdem partibus totidem etiam obstructiones, seu oppilationes generari cōtingit, vt ab eodem Galeno octauo de compositione medicamentorum secundum locos, cap. 6. decretū est. Cæterùm cùm partium cauitates multifariam lædātur, vt propterea quādoque coalescant, interim cōstipentur, seu constringantur, aut in sese residant, aut obstruantur, quandoque verò ipsarum oscula aperiātur, vt liquet libro de causis morborum, cap. 7. Apertione hac relicta, simul & coalescentia, constipatione, residentia, ac cōstrictione, hoc loco nos de obstructione earum duntaxat verba facere intēdimus, prout vnus duntaxat ipsius visceris affectus existit, non cum altero morbo compositus, veluti phlegmone est, erysipelas, aut reliqua huiusmodi. Est autem ea læsio, seu amissio prædictarū iocinoris cauitatum, ex infarctu alicuius substātiæ, humoris videlicet, seu flatuosi spiritus, quemadmodum ex Galeno colligitur, quinto de locis affectis, cap. 7. ac aliis plerisque locis. Ex quibus error patet eorum, Arabum præsertim, qui volunt interim iecur ipsum in eius propria substantia, quæ παρέγχυμα, dicitur obstructione laborare. Nanque perpetuò in extremis iam dictis vasorum partibus fieri consueuit, veluti præcitatis locis apud Galenum scriptum reperitur. Nec in eadem visceris substantia cauitates, aut viæ adeò sensiles sunt, vt eædē obstrui possint, quāquam spatia quędam, tantum ratione contemplabilia, in ipso, velut in reliquis partibus, reperiantur, iuxta quæ etiam si oppleta sint præter naturam obstructio, seu oppilatio non dicitur, vt libro de differentiis morb. cap. 7. & de causis morb cap. 7. scriptū est. Afficitur itaque iecur in hoc affectu nō vt similaris pars, sed vt instrumentum secundum prædictas partes, venas scilicet & arterias, per quas ἀνάδοσις, seu distributio alimenti efficitur. Dignoscimus autē ipsum obstructione laborare, vt ex Gale. percipitur secundo de locis affect. cap. 8. & quinto de locis affect. cap. 7. tum ex dolore cum positu, tum etiam ex qualitate prædicti doloris. Nam in dextra hypochōdriorum parte dolorē sentiunt laborantes, eúmque grauatiuum, & præcordia etiam veluti suspēsa, quāquam dolor hic interim fit obtusus, aliquando verò vehemens (vt inquit Aëtius cap. 2. lib. 10.) qui iterū asserit quandoque absque febre quandoque cū febre esse, quanquam Gale. præcitato libro 2. de locis affectis, cap. 8. (quem sectati sunt Paulus cap. 46. libri 3. & Alexander cap. 2. libri 8.) velit hunc sensum doloris grauatiui in dextra præcordiorum parte citra febrem euenire, cùm in obstructione (vt ipse refert) tum etiam cum hepar dura dispositione laborat. Verùm nō propterea condemnandus venit Aëtius. Nam idemmet Galenus lib. de constitutione artis medicæ, cap. 17. febrem superuenire iocinoris obstructioni, cùm ea multiplex fuerit, testatum reliquit. Qua de re non ex propria obstructionis natura febris consequitur, sed cùm ea multiplex fue-

Iecoris obstructio quid sit.

Vide Auicen. libr. 3. fen. 14. tract. 2. cap. 4.

Pars affecta. Eiusdem partis affecta signa.

Nū semper iecoris obstructionem febris sequatur.

rit,& propterea bene dicebat Aëtius, quandoque sine febre esse,& quandoque cum febre. In recenti nanque,ac exigua,& non multa existente iocinoris obstructione febris non excitatur, in diutina verò, ac multa non mirum,si ea consequatur,magnitudinis tamen,& diuturnitatis ratione, quinimò idem Galen.octauo metho.medendi,cap.4. dicebat obstructionis magnitudinem discerni ex ipsa magnitudine febris,vt quæ ex maiore obstructione, maior,ex minore minor fiat.Similiter si ea inueterata sit,nedum in hepate,sed in omni membro putrefactionem operatur,febrémque accendit, Aëtio auctore,breui etenim tempore putrefactio consequitur ab obstructione ex vitiosis humoribus in frigidis intemperaturis,in calidis verò non citò, sed tẽporis progressu accedit,vt liquet ex Galen. octauo de compositione medicament. secundum loc. cap. 6.& consequenter ad putredinem febris. Affectus hic morbus existit non in intemperie, sed instrumentalis in via, seu cauitate. Nec in eo viæ, seu cauitates hepatis apertæ,seu dilatatæ sunt(vt diximus) seu obstructæ, ac infarctæ, vt propterea alimenti, seu sanguinis distributio per totum corpus,aut non fiat,aut diminutè fiat. Hæc nanque est illa actio, quam per se primò iocinoris obstructio lædit (Galeno auctore libro de differentiis morbor. cap. 7.) Nec per alias diuersas notas quisquam inuestigare tentabit affectum hunc,quàm per easdem, per quas iecur ipsum hoc morbo affectũ esse nouimus. Quãquam de hac obstructione non admodum certæ habeantur coniecturæ, vt patet eodem quinto de locis affectis,cap.7.Est vero obstructio ex eodem genere ægritudinum,quæ quidem ex lentis, ac crassis humoribus fiunt (eodem Galeno teste libro artis medicæ,cap.94.)quanquam præcitato lib.5.de locis affect.cap.7. nedum à crassis,& viscosis humoribus iocinoris obstructionem fieri fassus est,sed halituoso quoque spiritu ibi concluso,cui non pateat exitus.Confirmauit idem Aëtius præcitato loco, cùm dixit,iocinoris oppilationes fieri à flatibus nebulosis,& concoctu difficilibus, aliquando autem & à crassis humoribus, viscosisque in finibus venarum ex sima hepatis parte natarum, per quas ex ventre, ac intestinis alimenti digestio ad hepar contingit. Nec propterea quispiam audeat de insufficientia Gale.condemnare,vt qui lib.artis medi.cap. 94. vnam duntaxat meminerit obstructionis causam, cùm & præcipuam scripserit, & reliquam ibidem non negauerit. Dignoscitur autem cùm vaporosi, & crassi flatus multitudo coaceruetur, quæ exitum non habet,quoniam non grauitatis solùm, sed etiã distentionis sensum sentiunt laborantes, vt liquet ex eodem Galeno,& Aëtio.Cùm verò obstructiones à crassis,vicidisque humoribus ortum habent, grauitatis duntaxat sensus percipitur circa dextrum ilium.Fiunt item & iocinoris,velut etiam reliquarũ partium obstructiones ex aliorum calidorum humorum multitudine. Nam ob copiam permeantis substantiæ ipsum crebrò obstructione corripi, pro vna præcipua causa Galen. præcitato libro de constitutione artis medicæ, cap.17.testatus est, octauo item methodi meden.cap.4.Cernimus(dicebat) aliquando etiam quòd multum est, cùm simul totum confluit obstruendo hærere,infigique non minus, quàm ea quæ glutinosa sunt,& crassa. Quòd si per meatus angustos est transitus, multò profectò magis retineri;propterea quia,quod multũ est,quãuis, tenax,& crassum non sit, obstructionem parere potest,vt eodem 8.& 11.methodi medendi,cap.4.scriptum reperitur. Verùm quoniam non admodum crebrò id euenit,& si euenerit cum febribus copulantur obstructiones ex humorum copia ortæ, putredine eas consequente,quemadmodum præcitatis locis,apud Galenum liquet. Nos verò de ea obstructione tractare proposuimus,quæ per se sola citra alium complicatum morbum iecur exerceat. Propterea fit,quòd Græcos sectantes auctores,Galenum inquã,Paulum, Aëtium, ac Alexandrũ duarum duntaxat prædictæ obstructionis causarũ meminerimus,spiritus videlicet flatuosi, ac crassorum, viscosorúmq; humorum,ex hisce nanque causis iocinoris obstructio per se sola, & circa initia, cùm multiplex non fuerit,etiam sine febre excitari consueuit.Reliquas,quę mox à principio cum febre inuadunt,à calidorum humorum multitudine, ac putredine ortas,cùm de febribus verba faciemus postponentes.Nam si ex crassitie prædictorum calidorum succorum etiam obstructiones iocinoris generentur,haud difficile erit eas dignoscere.Nec alium requirunt curationis modum, quàm reliquæ, nisi quod non adeò calidiora attenuantia exigunt, vt dicemus. Verùm quoniam oppilatio omnis inueterata,non tantùm in hepate,sed in omni membro putrefactionem operatur,ac febrem accendit, vt Aëtius inquit,propterea celerrimè eas curare oportet, citius autem,ac breui tempore in frigidis cõsequitur intemperaturis,in calidis verò non ita citiùs,sed temporis progressu si ex vitiosis humoribus contingãt(Galeno auctore 8.de cõpositione medicamẽtorum secundum locos, cap.6.) nec minùs & aqua intercus consequi poterit viscosis,frigidis,ac crassis humoribus diu in iocinoris vasis consistentibus ex quibus vasa ipsa primò infrigidentur,& demũ ipsius iocinoris propria substantia, ad cuius infrigidationem perpetuo sequitur aqua intercus (vt liquet 5. de loc.affe.)Quod verò totius etiam corporis extenuatio,ex eius diuturnitate necessariò consequatur propter alimenti penuriam, quam Græci ἀτροφίαν dicunt,cuilibet patere poterit, nec alia indiget ratione,seu auctoritate. Pro huius obstructionis curatione vnica habetur indicatio morbo contraria. Ea autem apertio est,Galeno teste libr. art. medic. cap.94. Causæ verò salubres sunt astergentia, atq; incidẽtia medicamina,vt ipse inquit. Quamobrem erit ipsius medela priusquam fiat obstructio multiplex,& homo febricitet,ingestio tenuãtium ciborum,ac medicaminum: vt apud eundem Galenum liquet libro de constitutione artis medicæ, cap. 17. Hoc idem confirmauit Aëtius,dum dixit, quare attenuantium, & oppilationem dissoluentium quàm celerrimus requiritur vsus, & Alexan. huic se subscripsit sententiæ, dum asseruit.Cùm igitur obstructionem esse animaduerteris, cum fiducia medicamentis vtitor,quæ incidunt,& extenuant. Aër itaq; eligatur ad calidum vergens,somno vtantur moderato,ac nocturno potiùs, nam vigiliæ quoque moderatè conferunt.Quies vitanda erit,nam exercitatio maximè idonea existit,vt liquet primo de sanitate tuenda,cap.14.eáque magis confert,quàm medicamenta dissoluentia,& dissecantia,propter causas ibi traditas.Alui excrementa,si non natura, arte saltem clysteribus,aut lenibus glandibus expurgentur singulis diebus animiq; affectus immodici omnino vitandi.Cibi eisdem dãdi sunt calidiores, & qui rese-

Quis affectus præter naturam sit obstructio.

Causæ.

Si ex halituoso spiritu fiat,signa.

Gal.5.de locis affect. loco citato.

Si ex crassis,ac viscidis humoribus.

reserandi facultatem habeant, ex Pauli auctoritate. Cuius farinæ sunt asparagus, cappares, fœniculum. Carnes item gustari poterunt pullorum gallinarũ, turdorũ, merularum, phasianorum, perdicum, ac aliarum paruarum auium mõtanarum, quæ item decoquantur cum fœniculo, hyssopo, oreoselino, satureia, pulegio, apio, sampsucho, cichorio, intubo, aut reliquis huiusmodi. Nec negligenda erit ptisana, præsertim vbi ad calidum vergant crasi redundantes succi, ipsa nanque inter omnia, quæ vt medicamenta, seu vt nutrimenta exhibentur, principatum obtinet, inter ea, quæ modicè attenuant, ac incidũt cum corporis madefactione, ac optima nutritione, vt à Galeno decretum est libro de ptisana. Vitandáque sunt omnia alimenta, quæ crassum succum generant, balnea crebra, & ea potisimùm à cibo, eodem Paulo auctore. Vinum autem tenue, & vetus vtile est pro potu, vt eidem Paulo visum est. Præter hæc quàm celerrimus requiritur vsus attenuãtium, & oppilationem dissoluentium medicamentorum (vt diximus) ex Aëtij sententia, inter quæ magnopere confert iecur lupi aridum, tritum, & cochleario datum ex vino dulci (Paulo teste) Similiter Plantaginis radix, & semen, foliáque, sicca, trita, siue per se vnumquodque, siue simul exhibeantur. Itẽ anagallidis, quæ cæruleum florem habet, succus, ac radicis dulcis decoctum. Pellicini item, qui in frumentis nascitur, semen tritum cochlearij mensura cum vino, aut aqua mulsa in potu acceptum præclarè & citra molestiam ab oppilatione liberat, simúlq; firmitatem, tum hepati, tum stomacho addit. Capniũ, quod fumariam appellant, succo eius expresso, & desiccato, si reponatur, & in pastillos redigatur, semel exhibitus, dolorem omnem adimit, ter autem præbitus in totum ab affectione liberat, vltra hoc quod & firmitatem visceribus addit, decoctũ quoque huius herbæ potatum similem efficaciam habet, etiam si valde febricitent ægri. Aliquando autem herba ipsa exsiccatur, contusáque, & cribrata cochlearis mensura præbetur, ex Aëtij testimonio. Quod si crasiores glutinosiorésque sint humores, ex quibus obstructio orta fuerit, præsertim in hepatis gibbo, validiora tribuenda erunt medicamenta, & propter ea eupatorium tribuendum erit ex oxymelite. Similiter quoque stœchas tum cocta, tum trita data, spica nardi, ac chamæmelum, marrubium, lauri cortex tritus, ac potatus, amygdalæ amaræ, ari, ac acori radix, & asarum, apium, absynthium, casia lignea, rhaponticum, anisum, fœniculi semẽ, viticis, ac dauci semen, similiter & centaurij decoctũ, ac lupinorum, flos iunci odorati, item Galli veteris decocti ius, ac etiam ciceris decoctum, quæ omnia tũ ab Aëtio, tum à Paulo, & Alexandro commendantur. Ex quibus licebit varia medicamenta cõponere, & potisimùm decocta. In quem etiam vsum (vbi ad calidũ vergant crasi obstruentes succi) syru. ex succo cichorij aut endiuiæ, quam scariolam vocãt oxysaccharo, seu acetoso simplici, ac vulgato ex tribus radicibus Gentilis cum aceto, seu è fumaria vti poteris. Et si frigidiores sint, ac viscosi, qui redundant succi, syru. ex absynthio, ex hyssopo, marrubio, de byzãtiis, de quinq; radicibus Mesue de eupatorio, oxymelle, tum simplici, tum composito, ac etiã scillino vtare. Poteris etiam eos præbere cum aliquo prædictorum medicamentorum decocto. Nec minus exhibere licebit quandoque pastillos ex medicamento, quod ex tribus generibus santalorũ componitur, & ex semine melonum cum saccharo formatos aut ex diarhodon Abbatis, ac prædictis melonum seminibus. Interim trochiscis de eupatorio, de absynthio, seu de rhabarbaro. Reliqua verò, quæ extrinsecus admoueri possent, epithemata scilicet, vnguenta, ac cerata studiosi præcedenti capite requirant. Quo loco frigidæ iocinoris intemperiei curationem instituimus. Si verò multę fuerint iocinoris obstructiones, non solum tenuantium ciborum, ac medicaminum ingestio sufficiẽs erit pro earum curatione, sed etiam euacuatio est necessaria (Galeno teste præcitato libro de constitutione artis medicæ, cap. 17.) Id quod nec etiam negauit Paulus vbi morbus in vetustatẽ inciderit, cùm dicebat, si morbus in vetustatem incidit, etiam venæ sectio, purgatióque adhibenda, si nihil prohibet. Qua de re venę sectio fiat, vbi reliqua non prohibeant, humoribus præsertim ad calidum vergentibus, ac eorum quoq; copia molestantibus, potisimùm vbi eadẽ obstructio adhuc quoque fiat, ex interna dextri cubiti vena. Nam curabitur quod obstructionis iam factum est per ea quæ obstructa liberant, propulsabitur quod futurum est, si affluxum confluentium humorum compescas, quemadmodum 11. meth. med. cap. 10. à Gale. scriptum est. Propulsabitur itaque quod futurum est ipsius obstructionis, saltem ex iam dicta venæ sectione, quoniam defluxum obstruentiũ succorum per eam inhibebis. Vel si inueterata eadẽ sit cùm putrefactionem operetur, ac febrem accedat. Huic quoque nonnihil præsidij afferet, reliquis cõsentientibus ex Pauli testimonio. Quomodo autem purgatio facienda sit, si ea quoque fuerit necessaria pro multæ, sed diuturnæ iocinoris obstructionis curatione cùm figura, seu formatio, tum etiã situs eiusdem visceris indicabit, per quæ scilicet loca eam facere oporteat, nam quæ in simis iecoris sunt excremẽta, ad intestinum: quæ verò in gibbis, per vrinas euacuabimus, eodem Galeno auctore præcitato libro de constit. artis medicæ. cap. 17. Quanquã etiam eadem iocinoris gibba, si multo vitioso succo sit referta, per deiectiones, & pharmaca deiectoria καθαρτικὰ Greci vocant, expurgari debeãt, si verò mediocri, per vrinarios meatus, ex decreto eiusdẽ Gal. 7. metho. med. Qua de re sic intelligi debent eiusdẽ Galeni verba 2. de arte curatiua ad Glauco. 13. meth. meden. ac reliquis in locis, vbi dixit, & quidem laborantibus gibbis partibus hepatis, quod per vrinã trahere oporteat, concauis autem per excretionem inferiorem, situs ipse visceris indicat, nanque quando mediocriter vitioso succo sunt referta, & non quando multo exponi debent, quoniam tunc etiam per deiectiones eadem gibba expurgantur, vt eodẽ 7. metho. meden. decretum est. Neque priùs ad detergendas obstructiones accedere debemus, nisi vitiosi succi maiore parte emissa, alioquin metus est, si obstructionibus liberãdis priusquam vacuaueris, studeas, ne ipsas magis impingas, ex eiusdem Galeni præcepto octauo meth. o. medendi, cap. 4. etiam lib. 11. eiusdem sic dicebat. Ostensum enim in prioribus libris est, si his auxiliis, quę obstructiones eximãt, vti, non vacuata prius abundantia, velimus; fore vt non modo nihil proficiamus, sed etiam affectũ maiorem reddamus, pugnãtibus scilicet inter se indicationibus. At si vacuata prius multitudine ad curandam obstructionem accedamus, medicamentis

In fine.

Medicamentorum ratio.

Quando venæ sectione, & purgãte medicamento vtẽdum sit.

cap. vlti. 2. ad Glauc. cap. 2. 13 metho. cap. 10.

In fine.

11. meth. c. 10.

his quæ obstructiones expediant, erit opus. Cùm igitur ex vitiosorum succorum abundantia iocinoris obstructiones fiunt multæ cum febre, seu diutinæ, priusquam prædictis obstructionem laborantibus vtaris, purgans medicamentum pro diuersitate redundātis succi exhiberi debet, quod quidem per aluum expurget, potissimùm, si in eiusmodi hepatis sima ortæ fuerint, aut licet in gibbis generationem habent, eadem sit multo vitioso succo referta, nam si mediocri, per vrinales meatus expurgare oportet, ea quæ vrinam ciunt exhibendo. Vbi itaq; ad calidum vergant obstruentes succi, nec nimiam crassitudinem habeant, hoc purgante medicamento vtare. Recipe rhabarbari optimi cum spica, ac squinanto vigorati scrup.4. vel drac. j. s. maceretur per decem, vel 12. horas in aqua cichorij, seu intubi, demum per colum transfundatur, & adiice, vel pulpæ cassiæ recenter extractæ vnc.1.s. vel mellis roridi vnc.2. diacatholi. drac.7. misceantur, & fiat potio cum aqua intubi, aut cichorij. Poteris item potissimùm vbi crassiores fuerint redundantes succi, inuicem rhabarbari, agarico trochiscato vti, vel decoctum in prædicta aqua cichorij, vel intubi drac.1. agarici fiat, quo demum expresso, ac per colum transfuso, vnc.2. mellis roridi adiiciantur, ac scrup.4. rhabarbari vt supra macerati, & drac.4. vel vnc.s. diacath. Catapotia item formari poterunt ex eodē agarico, & rhabarbaro drac.1. vtriusque accipientes, & cū succo cichorij, intubi, vel fumariæ, vel syr. ex eisdem paratis formentur catapotia. Post quæ per aliquod tempus vnc.2. mellis roridi, vel iij. syru. de cichorea Nicoli præbeantur, quanquam hicmet syru. cum melle rhorido, ac rhabarbaro vt supra parato, calidis redundantibus succis, cōmodè exhiberi poterit, quemadmodum si magis crassi, ac lenti fuerint redundantes succi, catapotia de rhabarbaro, vel de agarico, aut pilulas aggregatiuas exhibere conuenit, quibus semper adiicere poteris agaricum seu rhabarbarum, prout vnum magis, quàm alterum redundans succus exigit drac.1. assumens ex aliquo prædictorum catapotiorum, seu scrup.4. & scrup.2. seu drac.1. prædicti agarici trochiscati, aut rhabarbari cum spica, seu squinanto, & cum syru. ex succo cichorij, fumariæ, aut intubi composito catapotia figurentur, demum corpore vacuato, quæ supra conscripsimus medicamenta obstructiones eximentia, propinari debent. Nam vitiosi succi maiori parte emissa, ad detergendas obstructiones accedere debemus: extrinsecus quoque ea adhibeātur, quæ precedenti capite, pro frigidę iocinoris intemperiei cu ratione, annotauimus.

Περὶ φλεγμονῆς τοῦ ἥπατος.

Id est, De inflammatione hepatis.

CAP. LXXXIIII.

Non rarò autem, & idem iecur inflāmatione laborare cōtingit quæ haud aliter in ipso, quàm in cæteris nostri corporis partibus gigni consueuit, nec etiam ab alia causa. Nam communis omnium phlegmonarū generatio (Galeno auctore 10. decimotertio, & decimoquarto, met. med. lib. de tumo. præter naturam. & de inæquali intemperie, ac cæteris plerisque locis) ex sanguinis influxu est copiosioris, quàm pars postulet. Hic verò sanguis cùm in aliquam animalis partem procubuit, maiora eius vasa protinus distendūtur, vtpote abūdantiæ continendæ non sufficiētia, ab his deinceps, quæ minora sunt, mox vbi nec in iis satis continetur exudat foras in ea ampla spatia, quæ inter vasa sunt, sic etiam vt omnia, quæ in carne habetur, loca occupet. Est enim visceribus quoque sua quædam caro, quam quidam Græcè παρέγχυμα vocant, in quā sanguis ex refertis vasis halitus specie exudans inflammationem gignit, vt patet eodem 14. metho. meden. cap. 2. Influit autem copiosior hic sanguis alia quapiam, aliisque particulis eum aliquādo mittentibus, ac ea quæ phlegmone laborare incipit, recipiente, aliquando particula quæ affligitur ϛhūc ad se trahente, vtpote cum morboso calore, aut dolore excruciatur. Partes autem quæ mittunt, aut copia, aut qualitate, aut vtroque nomine molestatæ transmittunt, vt liquet eodem 13. metho. meden. & sexcentis aliis in locis, de qua inflammatione cùm nonnulla fuerint in præcedentibus à nobis dicta, præsertim cap. de pleuritide, hic quoque de ea protelare sermonem non libuit, sed tantùm de ea dixisse satis sit: quod per inflammationē, eam quæ propriè sic appellatur, & à copia optimi sanguinis generationem habet, subintelligere volumus. Et propterea ad dignotionem affectæ partis descendentes dicimus, iecur ipsum deprehendi, quod inflammatione laboret ex dolore cum positu, quoniam in dextro latere ad nothas costas dolor à laborantibus sentitur, & cùm magnam trahunt spirationem vehementiùs excruciat, sentiūntque in eadem dextra præcordiorum parte grauitatem, & interim iugulū ad infernas partes detrahi. Nam id non omnibus commune est, sed iis tantum, quibus iecur costis alligatur, atque sic dolor ad succingentem costas mēbranam peruenit. Ex longis quoque interuallis tussis exigua, arida, & qua nihil expuunt, molestare solet, atque spiratio parua, & crebra, quemadmodum 2. & 5. de locis affectis, à Galeno scriptum est. Quod autem inflammatio sit quæ iecur exerceat, tum ex eisdem quibusdam signis, tum ex reliquis dicendis percipi poterit, nam & linguæ color in primis quidem ruber, deinde niger apparebit, aderitque cibi vehemens fastidium, sitis inexhausta, vomitus tum synceræ bilis, tum eius, quæ ouorum vitellis similatur, quæ postea æruginis aliquando colorem referre conspicitur: aluus quoque constringitur, nisi vnà cum visceri huius imbecillitate inflammationem excitari contingat, vt liquet eodem. 5. de locis affectis, à Galeno, ab Aëtio cap.3. libri 10. & Paulo cap. 46. libri. 3. Color corporis subuertitur in arquati morbi speciem permutatus, & singultus quoq; cōsequuntur, ac accessionis tempore quidam delirio apprehenduntur, ac acre lotium excernunt, (vt liquet ex Aëtio,) qui etiā fatetur, quod febris adest acuta, inæqualis, quæ plerunque ad vesperam, & noctem exacerbatur. Quod verò febrem ad iocinoris inflammationem comitari necesse sit, à Galeno decretum est eodem secundo de locis affectis. Verùm quod ea acuta sit, nequaquam fassus est, nisi præcitato quinto de locis affectis. Vbi de erysipelate verba faciens scriptum reliquit, ardentes febres ac vehementissimas euenire, cum ipsum in iocinore, vētriculo, aut pulmone fuerit ortū, vel inflāmatio erysipelatis particeps fuerit, quinimo libro prorhetticorum 2. phlegmone in iocinore, vel ventre orta quod non continuò, ac perpetuò maligna, nec acuta

10. metho. c.3.
13. metho. c.13.
14. metho. c.1.
De tumor. præter nat. cap.2.
De inæqua. intemperie. cap.3.

acuta consequatur febris decretum reliquit. Nam inflammationum magnitudinē perpetuo febris ex proportione sequitur. Et propterea nisi valenter iecur inflammari contingat, licet febris excitetur, quoniam princeps viscus est, tamē ea acuta nō erit, nisi eadem inflammatio magna sit, pro cuius magnitudinis proportione ipsa quoque & maior, & vehementior excitabitur, de qua fortè Aëtius intelligere voluit, cùm dixit, febris adest acuta, inæqualis. Sic quoque Alexandri verba intelligi debent, cùm dixit exiguam hepatis inflammationem non statim febrem inducere, scilicet vehementem, & acutā, aliter falsum esset, nam orta inflammatione in eo, cùm princeps membrum sit, vniuerso corpori impertit & tensionem, & calorem immodicum, qui febris est, eodem Galeno teste quarto de causis pulsuum, & propterea necessariò (vt ipse secūdo de locis affectis scriptum reliquit) ipsam iecoris inflammationē febris comitatur. Pulsus, velut in cæteris inflammationibus, durus aderit, inæqualis quodammodo, ac veluti serrans tactum, licet non adeò, ac si neruosæ partes inflammatæ essent, quinimò & maior erit, ac celerior, cùm & in parte consistat, venis, & arteriis consita, vt liquet eodem 4. de caus. pulsuum, & 4. de præsagitione ex pulsibus, quo inditio potissimùm iocinoris inflammatio ab ea, quæ in succingente membrana exorta est, secernitur, licet & alia quædā sint, quæ capite de pleuritide annotauimus, quo fit, vt eadem hic transcribere superuacaneū sit. At quia interdum musculis hepati incumbentibus inflammatis quidam decepti, eiusdem visceris eam inflammationem esse suspicati sunt, propterea visum est, quo pacto distinguendæ sint prædictæ affectione, cōscribere. Etenim iocinore inflammato tumor secundum lineamenta, rotūdus, figura videlicet ipsius hepatis succumbit, vt Aëtius fatetur, qui etiam ad corporis decubitum simul conformatur, maior enim apparet corpore ad sinistrum latus reclinato, minor autem rursus ad dextrum reuoluto, nimirum hepate sub nothas cedente costas, neque visui, neq; tactui similiter succumbente. Amplius autem (vt idem inquit Aëtius) in hepatis inflammatione incumbens cuticula naturali modo habere conspicitur: musculis autem inflammatis cutis circumtenditur; vt si quis digitis apprehensam attrahere velit, ea minimè sequatur, propriissimè autem tactus discernet siue in alto, siue in superficie inflammatio ipsa consistat, rectorum denique musculorum tumores præter naturam oblongi, atque per totum ventrem extensi videntur, vmbilicum (veluti hæc quoque musculorum coniugatio) comprehendentes. Quapropter haud obscura est eorum dignotio, vtpote quos & positus & figura declarat, accedente adhæc, quòd ipsi à nullo exteriori musculo conteguntur, Galeno auctore præcitato libro quinto de locis affectis. Hæc autem obliquis quoque musculis, qui à thorace descendunt, sunt communia, vt ipse inquit, sed multò difficilior est notitia musculorū, qui iis subiecti sunt, difficillima verò transuersorum. Cùm ergo iecur intra hos musculos sub peritonæo positū sit, cùm tribus contegatur musculis, fieri nō potest, vt tactus aliquam ipsius notitiam præstet, nisi vel magna in ipso oriatur inflammatio, vel incumbētes ei musculi extenuentur, vt liquet ex Galen. eodem loco. Et propterea si in gibba parte consistat inflāmatio, præcipuè si ingens ea fuerit, per facilè vel solo tactu dignosci potest. Ea nanque hanc propriam à musculorum tumoribus sortitur differentiam, quod moles sub manibus ad coaceruatam circumscriptionem desinit: quippe soli iocinori proprium est, vt tumoris cumulum vniuersum habeat circumscriptum, sed musculus quilibet, cùm totus sibi continuus sit inflammationis ipsius moles sensim diminui consueuit. Simarum autem partium inflammationes per alia potius symptomata, quàm per tactū inuestigare oportet, vt liquet eodem 5. de locis affectis. Num verò in eadem sima hepatis parte inflammatio sit orta, an in eius gibba interstingues. Nam quæ in simis eueniunt magis, quàm illæ, quæ in gibbo fiunt, fastidium, nauseam, vomitum biliosum, sitimque ingentem inducunt: quæ verò in gibba parte oriuntur, maiori quam illæ inter spirandum dolore laborantem excruciant, magisque tussim excitant, atque dolorem vsque ad dextræ partis iugulum, adeo vt detrahi videatur, extendunt (vt ibidem à Galeno scriptum est.) Quamuis (vt idem testatur) in neutra prædictarum partium exquisitè distincta inflammatio possit consistere, nam omnium eius partium carnes inter sese continuantur. Quis verò, ac quotuplex morbus sit inflammatio, in præcedentibus sæpius dictum est. Quod autem eius causa sanguis optimus sit, mediocrémque crassitudinem obtinens, ex nullo alio inditio clariùs patere poterit, quàm ex eadem morbi specie, ex qua necessario eius causa arguitur, vt liquet aphor. 2 primi libri. Reliquum est vt ad eius prognostica transeamus, quorum primum Hippocrat. est aphoris. 17. libri 7. Cùm dixit, In hepatis inflammatione singultus, malum. Nam semper singultus iocinoris inflammationem comitatur, sed quando ea in magnitudinem attollitur, ac feruescit, in quo feruore stomachus ad compassionem trahitur, nonnunquam propter neruorum communicationem. Quare (vt Galenus commen. eiusdem apho. dicebat) tunc solùm compassio fit stomacho cum hepate, quando inflammatio, & maxima, & pessima fuerit, nonnunquam etiam bile multum calida & multa in huius visceris inflammationibus genita, ac confluente ad intestinorum principium, qua superfluitante, atque ad ventriculum recurrente, contingit os eius morderi, atque ideo singultire. Quidam autem arbitrantur magnitudinem inflammationis ventriculum premere, ac singultum facere, non habente exitum spiritu. Verùm fiat ex quauis causa singultus propter hepatis inflammationem, semper malum est, quoniam eam maximam, atque pessimam esse significat, Galc. auctoritate præcitato apho. & commen. aphoris. 58. 5. libri. Si verò iocinoris inflammationem vehemens, atque acuta febris comitetur malum quoque est. Nam valenter idem viscus inflammatum esse ostendit, quemadmodum si eadem febris exigua, & non acuta fuerit, minùs malum portendit, quia exiguam quoque esse inflammationem significat: propterea quod inflammationum magnitudinem perpetuò febris ex proportione consequitur, Galeno teste 2. prorrhetic. At si eadem febris acutissima, vehementissimáque fuerit, ac vehementissima quoque sitis laborantes excruciet, pessimum erit indicium: quoniam inflammationem erysipelatis participem, aut ipsummet erysipelas in iocinore ortum significabit: quæ febres magna ex parte (vt liquet 5. de locis affect.) in tabem transmutantur. Idemmet Galenus 10. metho. medend. de iocinoris in-

Alex. lib. 8. cap. 1.

4. de cau. pulf. cap. 7.
2. de loc. af. cap. 8.
4. de cau. pulf. cap. 7.
4. de præsa. ex pul. c. 4.

Quibus inditiis distinguatur iecoris inflammatio ab ea quæ musculorū abdominis.

Lococitato.

Lococitato. Si inflāmatio in gibba, aut sima iecoris parte sit orta, quibus signis comprehendatur.

Causa.

Prognostica.

Comment. 20.

cap. vlti. 10. meth. cap. 5.

flammatione sic scriptum reliquit. Quod si in abũdè calido, & sicco corpore generetur, potissimum si notatu digna fuerit, omnino æger morietur, propterea quod imbecillis sit viribus, atque vna salus, tum iis, tum etiam pleuriticis, & peripeneumonicis, & qui angina, seu ventriculi inflammatione laborant, est ipsum virium robur (vt ipse inquit) & nos in præcedentibus capit. adnotauimus. Quantum ad eius curationem spectat, exquisitissimo victu est opus, æque ac si ventriculus sic laboret, (vt eodem capite scriptum est) quoniam munus eius visceris toti animali est commune, acceditque omnibus animalis partibus maximum commodum, vbi non probè concoctum alimentum sit, siue non in sanguinem ritè fuerit conuersum, vt ab eodem Galeno 13. metho. meden. decretum est: cibi propterea eligantur, qui tenui sint consistentia, recrementorum, ac mordentis qualitatis expertes: sed tamen citra morsum detergant, huiusmodi esset mulsa, nisi esset (quod vt Galenus eodem 13. metho. meden. cap. 14. fatetur) omnibus dulcibus tum iecur, tum lien maximè intumescit: superest igitur, vt quæ culpa vacet in cibo, ptisana sit, quippe quæ sine morsu detergit, eodem Galeno teste. Præterea & ipsius ptisanæ cremor his idoneus est, vt qui vim habeat aperiendi, & abstergendi, præterquàm quod affectas partes non affligit, aut calefacit, vt liquet ex Alexan. Eadem quoque ptisana in gallinaceorum pullorum iure, viribus præsertim existentibus imbecillis parari poterit, similiter & phasianorum, starnarum, iuuenum columbarum, perdicum, turdorũ, merularum, ac aliarum paruarum auium, quarum etiam carnes quandoque gustare poterunt, & etiam eas contusas, si vires exigunt. Nec minus in earum carnium iure olera quoque decocta interim assumant, præsertim vbi inflammatio feruens fuerit, seu erysipelatis particeps, veluti est intubum, cichoriũ, senecium, sonchus, & reliqua huiusmodi, quæ vim habent detergendi, & digestionis vias ab obturatione vindicandi cum leuicula quadam iocinoris refrigeratione, ac adstrictione. Nam à vehementer refrigerantibus, ac adstringentibus cauendum est, quoniam iocinoris phlegmonis sunt incommoda. præsertim si in cauo visceris consistant, arctant enim os meatus bilis, ac bilem ipsam excerni prohibent, præter eas angustias, quas facit ipsa phlegmone, & (vt inquit Alexander) propterea quod constringunt, contrahúntque tumores, ad discutiẽdum difficiles ipsos reddunt. Ob quod neque malum punicum exhiberi debet, (vt eidem Galeno ac Alexandro visum est.) Sic etiam vinum pro potu magnopere vitandum, vt quod omni feruenti inflammationi in totum sit aduersarium (eodem Alexandro auctore.) Sed pro potu aqua hordei vtendum, aut aqua, in qua priùs cichorium, aut intubum fuerit decoctum, vel etiam parum radicis glycyrrhizæ. Confert item, vbi eiusdem visceris gibba fuerint inflammata, pro cibo ptisanam, aut eius cremorem cum apij decocto exhibere, quoniam modicè vrinam mouet. Reliqua verò, quæ ad victus rationem pertinent, si ad caput de ventriculi inflammatione confugias, scripta reperies. Cæterùm quoniam omnium phlegmonarum primus scopus est euacuatio humoris, qui in partẽ phlegmone conflictatã grassatur, vt lib. de constitutione artis medicæ, cap. 17. & eodem decimotertio metho. med. cap. 2. & 9. liquet, quo pacto ipsum educere conueniat ex positu, ac formatione desumitur. Propterea vbi totum corpus inanitione indigeat (ipsa inflãmatione adhuc in generatione existẽte) si vires tolerãt, ac etiam ætas, ad sanguinis missionẽ cõfestim cõfugiẽdũ erit, per quã tum reuellendus, tum educendus, qui ad iecur fluit, sanguis est, interna dextri cubiti vena secta, propter ea quod & è regione, seu directo, & ampla via cum vena, quæ caua dicitur, societatem habet: hac nõ apparente, media secanda est. Quod si nec ea se ostenderit, reliqua, ac tertia est incidenda, quæ humeralis dicitur, ex Galeni decreto eodem 13. methodi medendi, cap. 11. quem demum sectati sunt Aëtius, Paulus, & Alexander. Modum verò vacuationis, tum ex redundantiæ modo, tum ex ætate, natura, tempore, anni, regione, consuetudine, & ante hæc ipsa laborantis virtute inuenies, vt eidem Galeno visum est. Quoniam si id ferre queunt, semel quãtum satis est, detrahendum. Si verò non, per vices partium, Aëtio teste. Hæc autem venæ incisio, opportunè in prima & secunda die contingit: si verò dolores vrgeant, & adsint vires, etiam septima venæ incisionẽ facimus, vt ipse inquit. A venæ sectione, vbi totum corpus plenum fuerit (vt supposuimus) ad topica remedia confugiendum est, quibus vacuari possit id quod in phlegmone obsessa parte continetur. Hæc nanque communis est indicatio curationis omnium phlegmonarum (vt diximus.) Nam antea priusquam totum corpus à recrementis liberum fecerimus, cauendum est ne ea applicemus (vt Alexãder inquit.) In quorum adhibitione duo perpetuò seruãda sunt, quorum primum est, ne frigida admoueas, etiam si inter initia adhibeantur, alias magis noxæ, quàm vtilitatis causæ erunt: secundum est, quòd eadem medicamenta nunquam absolui debent ab his quæ mediocriter adstringendi vim habent, indicatione sumpta à parte affecta, propterea quòd animalibus altricis facultatis principium sit, & venosum ab hoc oritur genus, vt ideo eius robur seruandum sit. Quo fit, vt etiam eo tempore, quo quicquam ampliùs non influit, nec repelli quod in laborante particula continetur, possit, adhuc mixtæ facultatis esse debent medicamenta, vt ex eodem Galeno liquet præcitato libro 13. methodi medendi, cap. decimosexto. Nam coëuntibus vnà contrariis indicationibus, compositum quoque esse medicamẽtum oportet, quo etiam tempore clysteres, iidémque lenes iniici debent, maximè si non sponte egerat aluus. Fiat itaque illinitio extrinsecus in hepatis regione ex oleo rosaceo, aut lentiscino, aut melino, aut œnanthino (vt ait Aëtius) pariter & ex myrtino, aut eodem oleo rosaceo cum oleo amydalarum dulcium, vel amararum permixto, seu absynthite, & procedente tempore eodem oleo rosaceo, myrtino, seu cydoniorum cum mastichino, chamæmelino, seu anethino permixto vtare. Et sumpta à situ visceris indicatione parum aceti, aut vini albi misceto. Quod si libeat cataplasmatis vti ex farina hordeacea, fœnugræci, & seminis lini cum palmulis, vel malis cotoneis, meliloti flore, absynthio, & chamæmelino conficiantur (Paulo auctore) pauco etiam aceto, vel vino albo addito. Insuper ex seminis lini, fœnugræci, hordeaceáq; farina, aut triticea, his vel omnibus, vel vno aliquo ex eis, aut quibusdam in aqua mulsa decoctis, admixtis absynthio, mastiche, ac meliloto fiat cataplasma, ex Aëtij sententia, cui etiam, veluti & cunctis reliquis medicamentis aceti, aut vini albi parũ iniicito. Quod

Curatio.

13. metho. cap. 13. Victus ratio.

Medicamẽtorũ ratio.

Venæ sectio

Gal. ... thod.

Topica

De p... te me... mento... sentie... sit.

Quæ ... madi... da su... ca T... medi... ta.

Loco ... to.

Quod si vehementior fuerit ardor, mala cotonea, aut oleum rosaceum, vel citoniorum adduntur, item plantaginis, cichorij, aut intubi folia contusa. Epithemata quoque hunc in modum parabis, Recipe, rosarum rubearum, foliorum plantaginis, & cichorij, seu hortulanæ endiuiæ, ana p.j. florum chamæmeli, meliloti, absynthij, & anethi ana p.s. bulliant in aqua pluuiali, demum adde succi cichorij, & endiuiæ, singulo. lib.1. aceti vnc.2. misceantur, & fiant epithemata. Poterunt item ex prædictis cum cerata, tum etiam emplastra formari, ac eisdem vti, illud perpetuò adnimaduertens, quod quantum inflammatio ab eius principio recedit, in tantum relaxantia, seu digerentia vires præsidiorum adstringentium vincere debent, licet semper (vt diximus) ea mixtæ facultatis esse necessum sit. Procedente verò tempore, si in gibba visceris parte phlegmone consistat, vbi phlegmone iam concoquitur, nedum eis quæ modicè vrinas mouent, sed etiam valētioribus vti licebit, asaro inquam, nardo celtica, phu, hoc est valeriana, petroselino, smyrnio, & meo, ex Galeni auctoritate & oxymel ipsis dandum est, vt Paulus refert. Item syrup. de byzantiis cum additione, de tribus radicibus, ac de eupatorio, nōnulla etiam decocta tum eorum, quæ diximus, tum etiam & aliorū medicamentorum, quæ vrinam ciunt, cōcinnari poterunt, ac eisdem præberi. Verùm si cauum eiusdem visceris inflammatione afficiatur, procedente (vt diximus) tempore, per ventrem eos vacuare licebit, ex eiusdem Galeni sententia præcitato libro 13. metho. medendi, cap.5. quem sectatus est Paulus, licet eandem per aluum purgationem, cùm iecur phlegmone laborare incipit, tanquam valde nocuam, cùm maximā excitaret phlegmonem, eodem loco prohibuerit, quæ vacuatio cum videlicet phlegmone iā concoquitur, vel inclinauerit, partim per clysteres fieri potest, partim per ea medicamenta, quæ per os sumuntur, vt eisdē auctoribus visum est, quos primū quidem ex aqua mulsa cum sale fieri præcipiunt, postea verò in remissione videlicet hyssopum, vel origanum, vel minus centaurium, aut cnicum, seu colocynthidem imponi iubent. Sed tutiùs hunc in modum parari poterunt, Recipe foliorum maluarum, althææ, & betæ ana p.j. mercurialis, & centaurij minoris, cuiuslibet p.s. salis communis parum, fiat decoctum, cuius recipe lib.j. aut. lib.s. & adiectis vnc.3. vel 4. olei communis, amygdalarum dulcium, vel chamæmelini, & vnc.2. mellis rosacei, ac vnc.1. cassiæ fistulæ, necnon drachm.7. diacath. fiat clyster. Vbi verò per clysteres plegmone curari non valeat, purgans medicamentum audacter exhibere licebit, eo cibis admixto, quemadmodum à Galeno eodem decimotertio method. medendi, decretum est, veluti vrtica est, mercurialis, epithymum, ac filicula, seu polypodium, & reliqua, quæ ipse dicit quod modicè aluum deiiciunt. Verùm in remissionibus tum iis ipsis audaciùs, quàm antea vtendum, tū verò quę iis sunt valentiora partim ptisana coctis, partim tusis, ac in mollissimum puluerem redactis, quæ vel ex ptisana vel ex aqua exhibeantur. Et idem quoque Galenus filiculæ aliquid in ptisana, ac nigri veratri corticem aliquando incoxit, ac præbuit. Atqui nostris temporibus mitiora, ac tutiora medicamenta comperiuntur, quibus vti poterimus, vtputa mel aëreum, cassia fistula, syrup. ex pluribus infusionibus rosarum, tum purpurearum, tum persicarum, diacathol. tryphera persica. ac etiam rhabarbarum: ex quibus etiam simul mixtis hunc in modum purgantia medicamenta parari poterunt, Recipe mellis aërei vnc.2. vel 3. aut tantundem prædictorum syrup. diacathol. drac.6. trypheræ persicæ drac.4. cum aqua cichorij fiat potio. Inuicem quoque mellis aërei vnc.1.s. cassiæ fistulæ, aut vnc.2. cum prædictis exhibeatur, vel rhabarbari cum spica, recipe drach. 1. seu scrupul.4 maceretur in vnc.2. per noctem succi rosarum, demum per colum transfusi vnc. 2. s. mellis aërei adiectis, & vnc.s. diacath. aut drachm.4. trypheræ persicæ, fiat potio cum aqua intubi, aut cichorij, & si mauis pro melle aëreo tantundem prædictorum syrup. aut vnc. 1. cassiæ fistulæ commisceas. Verùm vbi neque eisdem inflammatio conquieuerit, sed ad suppurationem permutetur, adiuuare naturam oportet, vt quàm celerrimè puris generatio fiat. Cùm autem perfecta suppuratio fuerit, abscessus quoque rupturam adiuuare licebit, & post eius eruptionem per eandem viam, per quam puris transmutatio contingit, iuuanda quoque natura erit, siue per sedem, aut vrinam, aut etiam os transmissio fiat, quibus verò medicamentis eadem perficere oporteat, copiosissimè ab Aetio cap. 4. lib.10. conscripta sunt, ac etiam à Paulo præcitato loco, & propterea nos breuitati indulgentes ea hic non transtulimus. Si verò in scirrhi naturam prædicta inflammatio vergat, eius curationem sequenti cap. requiras. Quod si fluxionis ad ipsum iecur causa ex ipsomet oriatur, adeò vt propterea ad ipsum multum confluat sanguinis, ac phlegmone generetur, ne amplius phlegmone increscat, auferri hæc quoque causa debet primo, & quia hoc bifariam esse poterit, aut propter aliquem calorem præter naturam in ipso iocinore existentem, aut propter eiusdem dolorem, inuenta quæ ipsarum causarum phlegmonem excitat, eam priùs pro eius curatione auferre tentabis, vt eodem 13. meth. med. cap.6. à Gale. scriptum est, & deinceps ad prædicta topica medicamenta te conuertas.

Gal.13. method. ca.15.

De purgante medicamento quid sentiendum sit.

Loco citato.

Περὶ σκίῤῥου καὶ σκληρώματος τοῦ ἥπατος.

Id est, De scirrho, seu tumore scirrhoso hepatis.

CAP. LXXXV.

NEC minùs & eadem iocinoris substātia, vtpote quæ naturaliter lutosum quidpiam continet, (veluti medicus quidam Galeni tempore per iocum dicebat) maximè opportuna est duris tumoribus, quos Græci σκίῤῥους, καὶ σκληροὺς & quandoque σκληρώματα appellant, nos verò scirrhos, seu tumores scirrhosos nūcupamus. Est autem affectus hic, quem scirrhum nominamus, tumor durus, qui sine dolore est, non tamen omnino sine sensu. Quāquam si quis velit quod tumor sit præter naturam durus, & omnino insensilis, is verò affectus, qui σκλήρωμα à Græcis dicitur, Latinè scirrhosus tumor sit non omnino durus, neque omnino insensilis, non reclamabimus, cùm de nominibus altercatio sit, quemadmodum Galen.14. method. med. cap. 6. decretum reliquit. Illud tamen animaduertentes, quod duplex eiusdem scirrhi differentia sit, vt habetur à Galeno 2. de arte curatiua ad Glauconem, cap. 4. Quarum vna exquisitus scirrhus dicitur tumor præter naturam existens sensu priuatus, durúsque. Reliqua nō exquisitus appellatur, qui nō omnino insensibilis est, difficulter tamen sentitur, vt ipse inquit, qui dupliciter à medicis vocatur, vt patet decimo-

Vide 13. metho. cap.16 Quid sit scirrhus.

Scirrhi differētia duplex.

quarto methodi meden.cap.6. Nempe vel ſcirrhus, propterea quod ex ſcirrhorum genere ſit, vel ſcirrhoſus tumor. Nam & quod Græci σκλήρωμα vocant,ſub ſcirrhorum genere comprehenditur,Paulo auctore, cap.68. libri 3. Sunt nanque inter eos ſcirrhos quidam, qui vbi plurimum increuerint, ſimulátque indurati fuerint, non modo dolore carẽt (vt Galenus inquit quinto de ſimplicium medicament.facult.cap.8.) verum etiam ſenſum exiguum, aut etiam nullum habent reliquum. Dignoſcitur autem cum iecur tali laborat affectu manifeſtiùs, quàm ſi inflammatum eſſet,ac multò euidentiùs,eò quòd eius moles durior ſit,&in huiuſcemodi diſpoſitione extenuata ſunt corpora, quæ ei incumbunt, verùm tractu temporis quamuis magis increſcat ſcirrhi cumulus, non tamen æquè facilè fuerit per tactum ipſum cognoſcere,intercipiente ſcilicet iudiciũ aqua intercutẽ,quæ illico ſcirrhũ ſequi cõſueuit(eodẽ Galeno auctore 5.de locis affectis,cap.7.) Multo etiam minore dolore iecur vexatur in ſcirrho,quàm in inflammatione,Aetio teſte cap.7.lib. 10.Color etiam vniuerſi corporis (vt ipſe refert)in nigredinem pallore permixtam permutatur,vẽter, & pedes intumeſcunt,ſupernæ corporis partes gracileſcunt,& corpus ipſum tepeſcit. Aliquando autem aluus multa,& tenuia excernit,propterea quod his ſufficienter anguſta ſunt ora vaſorum, per quæ tranſmittitur cibus ex ſimis hepatis partibus in cõuexas, vt Galenus refert eodem 2. libro de arte curatiua ad Glauconem cap.5.Vrinæ verò à principio quidem multæ, verùm vbi iam ad aquam intercutem dilapſi ſunt, omnino paucæ (vt patet ex eodem Aetio.) Quod verò affectus hic morbus ſit in quantitate primò (quoniam in genere tumorum præter naturam exiſtit) ſexcentis in locis liquet in Galeni doctrina,præſertim 13.& 14.method.med.Secundo in intemperie,quoniam frigidus affectus eſt,vt 5.de ſimplic. medicament. facultat.cap.6. & 8. legitur, & tertio in ſoluta continuitate, quoniam (vt diximus) ex genere eſt tumorum præter naturam.Cuius affectus inditia non alia requiras, quàm ea quæ ſupra narrauimus, pro dignotione partis affectæ, præſertim ex tumore, duro quidem exiſtente cum exiguo,aut nullo dolore,interim ſenſu priuato,quãdoque non omnino inſenſili. Eius autem cauſa eſt humor lentus,&craſſus inſolubiliter partibus induratis infixus,(vt liquet eodem libro ſecundo de arte curatiua adGlauconem,cap.4.)qui interdum ſtatim à principio congregatur, & paulatim augetur, crebrius autem medicorum imperitia paratur cùm vehementer eryſepelata, & inflammationes adſtringunt,& infrigidant.Id verò commune eſt omnibus ſcirrhis à quacunque cauſa ortum habeant, vt libro de tumor.præter naturam,cap.10.ſcriptum eſt.Perpetuò tamen ex humore craſſo, frigido ortum ducunt,quales ſunt in animalium corporibus, bilis atra,&ſuperexſiccata pituita,& proinde ſcirrhoſi tumores omnino, aut pituitoſæ ſunt ſubſtantiæ, aut atrabiliariæ,aut ex vtraque mixti, vt eodem 5.de ſimplicium medicamentorum facultat.cap. 8.liquet,& 14.methodi medendi, cap. 4. Et propterea etiam duri fiunt. Nam cum omnia dura fiant, aut reſiccatione, aut concretione, aut nimia impletione, vel harum quapiam coniugatione, eodem Galeno teſte præcitato libro 5.de ſimplicium medicamen.facultatib.cap. 4. ſcirrhi, ſeu ſcirrhoſi tumores ex frigidi humoris impletione, ſimulátq; congelati, ſeu

Iocinoris ſcirrho laborantis indicia.

Quis affectus præter naturam ſit ſcirrhus. 13.meth.ca. 4. & 14. meth.cap.9

Cauſæ.

concreti à vehementi frigore generantur, propter quod aut inſenſiles omnino ſunt, aut exigui ſenſus participes,cum exiguo etiam,aut nullo dolore conſiſtentes, vt præcitato libro 5. de ſimplicium medicament.facult.cap.8.decretum eſt. Verùm nunquid à craſſo,& glutinoſo humore,ac pituitoſo originem ducant,an ex ea nigra bile,quæ veluti fæx ſanguinis exiſtit differens ab ea,quæ propriè atra bilis nuncupatur,à qua nõ ſcirrhoſi tumores, ſed cancri gignũtur,ex colore inquit Galenus præcitato libro de tumor.præter naturam,cap.10.interſtinguere valebis. Sed cùm ſcirrhoſi tumores, de quibus hic verba facimus,eorum colore dignoſci non valeant, dicimus nos quod ex vniuerſi corporis colore ſecerni poſſunt. Nanque ſi ex nigra bile orti fuerint, color totius corporis ad nigrius declinabit.Si verò ex craſſa, lentáq; pituita originem traxerint,ad albidius : aliquando veluti plumbi colorem habent. Nam pro diuerſa natura redundantium in iocinore humorũ,ex quibus prædicti affectus fuerint excitati,quod totũ corpus ſimili colore inficiatur,nemini in dubiũ venit, cùm viſcus ſit princeps toti corpori alimenti materiam ſuppeditans.Proinde Galenus faſſus eſt 5. de locis affectis, ſæpenumero ſolo colore comprehendiſſe,modo iecur, modo ſplenem eſſe affectum. Inſuper ex ætate,temperamẽto,regione, anni tempore,ac præcedenti victus ratione illud confirmare poteris.Et vbi prædicti ſucci permixti fuerint,idem color,ac eadẽ quæ ſumuntur ex modo dictis,indicia permixta erunt. Cæterùm ex quacunq; cauſa in iocinore exquiſiti ſcirrhi fuerint orti,omnino ſine ſenſu perſiſtentes, omnino quoq; inſanabiles ſunt, velut in cæteris etiam partibus(vt liquet apud Galenũ 14.meth.med.cap.6.& 2.de arte curatiua ad Glauc. cap.4.)Quanquam neque is,qui difficulter ſentitur, facilè curationem admittat, (vt ipſe inquit) eodem quoque 2.de arte curatiua ad Glauconem,cap.5.de hepatis ſcirrho ſic ſcriptum reliquit,quod ab initio quidem ſæpius ipſum ſanauerit : vbi verò ad plures dies fortè fuerit extenſus, neque ipſe potuit ſanare, neque alium vidit,qui poſſet. Nam omnibus iis,qui ita affecti ſunt ex neceſſitate ſubſequitur aqua intercus. Pereunt autem quamplurimi in tempore longo : quidam etiam breui, qui ventris profluuio laborant.Propterea Paulus præcitato loco dicebat, ſi verò iecur induratum fuerit,parũ in medicina ſpei eſt,affectu in aquam ſubtercutem decidente. Qui autem iocinoris ſcirrhoſi tumores, præſertim circa eorum initia curari poterunt, ea curationis ratio, quæ muſculoſarũ partium ſcirrhis competit, ſanare eos conſueuit,Galeno teſte eodem ſecundo de arte curatiua ad Glauconem,cap.5. Quoniam viſcus hoc fortia medicamenta non perfert,veluti ſplen(vt ipſe inquit.) Communis autem curandi ſcirrhum indicatio eſt, vt quod præter naturam in particula continetur,totum vacuetur vt 14.meth.med.cap.4.ſcriptum eſt. Id verò perficitur nedum medicamentis extrinſecus adhibitis, verùm eis, quæ in potu ſumuntur vim habentibus aperiendi, atque extergendi eum, qui in viſcere continetur, humorem, ac etiam victus ratione conuenienti adhibita. Et propterea ex his ſcirrhoſus tumor in hepate factus ſanari poterit, ex eiuſdem Galeni teſtimonio præcitato libro ſecundo de arte curatiua ad Glauconẽ, cap. quinto. Ea de re nos primò victus rationem conuenientem præcipiemus, ſecundò quæ in potu medicamenta ſumuntur, & tertiò quæ foras adhibentur

Quomodo diuerſi ubi cauſa dignoſcenda.

Medica...

Cap.7.

Prognoſtica.

Methodus curãdi ſcirrhos.

Victus ratio.

hibentur,conſcribemus. Verùm quantùm ad victus rationem ſpectat, cùm eadem victus ratione vtendum ſit, qua in obſtructionibus liberandis vtimur, breuiſsimis verbis eam abſoluemus. Nam cibi,qui facile concoquuntur eis exhibendi ſunt, quique & inciſoriam vim,& repurgantem complectuntur, vt inquit Aetius. Neque etiam ineptè eis acrium rerum comeſtiones ſunt,ſi per interualla,& poſt exercitia,ac geſtationes ſumantur. Pro ratione etiam motuum, & exercitiorum tum quantitatem tum qualitatem ciborum augere oportet. Vitanda ſunt craſſa,& viſcoſa edulia, atque ea quæ difficulter cōcoquuntur,ſic etiam & dulcia omnia: quoniam (vt diximus) hepati affecto nocentiſsima ſunt. Vinum pro potu cōpetit tenue,odorum(moderata quantitate acceptum) Reliqua verò, quæ ad victus rationem ſpectant,ſuprà cap. de obſtructio.requiras. In potu autem ſumantur cuncta ea quæ in renibus cōtentos lapides comminuere apta ſunt,quibus admiſcere oportet aliquid ex iis, quæ vrinam mouere poſſunt, Galeno auctore, præcitato libro ſecundo, de arte curatiua ad Glauconem, cap. quinto, quem ſectatus eſt Paulus cùm dixit, Potiones expediunt, quæ anguſtias viſceris recludunt,abſtergūntque:huiuſmodi ſunt quæ vrinam citant,& calculos confringunt. Ad hæc ea quæ nuper ad iecoris obſtructionem dicta à nobis ſunt. Non eſt igitur cur hic ſpeciatim de eis mentionem facere debeamus, cùm infrà locupletiſsimè de his quæ calculum confringunt,atque vrinam citāt, pertractaturi ſimus:fuſiùs verò pertractauerimus de his, quæ iecoris obſtructionem liberant,eiſdem igitur locis ſtudioſi ea requirant. Vnum tamen ex Aetio non prætermittant, vtpote anagallidis, quæ cæruleum florem habet ſuccum, qui exſiccatus, itémque liquidus ex aqua mulſa, immoderatis febribus ex aceto mulſo,potatus confert. Similiter etiam ſi viticis torrefacti,aut radicis eupatorij drach. 1. eodem modo exhibeatur. Cæterùm cùm affectus hic ex ſuperfluo humore ſimul cum frigiditate trahat originem, idcirco compoſitam eſſe eius medelā oportet, ob refrigerationem ſcilicet,excalfacientia poſcente affectu, ob alienam verò,& ſuperuacaneam humiditatem,euacuantia. Attamen vitanda ea ſunt,quæ immodicè vim habent calfaciendi,ac validè exſiccandi,nedum intus aſſumpta, verùm etiam de foris admota. Nanque(vt Galenus inquit quinto de ſimplicium medicamentorum facultatib.cap.ſexto.) nullus ſcirrhoſus tumor curari valet, neq; à validè exſiccantibus, neq; à fortiter excalfacientibus, neque ab iis, quæ vtraque hæc præſtare poſſunt, propter cauſas ab eo ibidem traditas. Et propterea ſola ea, quæ calfaciunt,ſed non admodum, vnáque exſiccāt non magnopere eiuſmodi affectus ſanare poſſunt: vocanturq; Græcè μαλακτικά, Latine emollientia, eodem ſimul tempore vtrunque agentia: nempe quod congelatum eſt fundentia, & ſenſim per halitum digerētia: peculiariter etenim medicamentum emolliens non de omnibus induratis, ex quauis cauſa dicitur,ſed de iis,quæ congelatione induruerunt, magíſque ſi in eis contentus ſit humor præter naturam: velut in hiſce ſcirrhoſis tumoribus: quemadmodum idem Galen. teſtis eſt præcitato libro 5. de ſimplic.medicamentorum facultat.cap.4. Cuius farinæ ſunt ea medicamenta (vt diximus) quæ calorem habent tepidum, humiditatem verò nec multam, nec omnino minimam, & propterea modicè exſiccantia. Nanque oportet induratum corpus à medicamento,quod auxilio futurum ſit, ſimile quid pati iis, quæ ſub ſole funduntur, alias ſi quis medicamenta, quæ vehementer diſſoluunt, trahunt,ac digerunt, induratis corporibus adhibuerit,eiſque vacuare tentet,nec iis vtatur,quæ excalfaciendo molliunt, ac liquant, huic licet paucis primis diebus egregiè proceſsiſſe curatio videbitur, quod de affectu tamen reſtabit tantùm inſanabile erit:ſiquidem toto, quod in eo tenuium partium erat, digeſto: quod reliquum eſt veluti lapidoſa concretio linquetur (Galeno auctore 2. de arte curatiua ad Glauconem,cap.14 & 14.methodi meden.cap.4.) Hac igitur de cauſa ad ſcirrhoſos affectus(vt diximus) nullum vehementer excalfaciens, ſiccánſque medicamentum aptum: ſed ea tantùm,quæ cùm molliēdo digerere poſſunt, ex eiuſdem Galeni ſententia. Quanquam eiſdem,indicatione ſumpta à parte affecta,quæ ſemper,vt Galenus inquit eodem 14.methodi med.cap. 5.in omnibus tum morbis,tum ſymptomatibus in memoria habenda erit, ea quæ adſtringendi vim habent,admiſcenda ſunt,ita tamen, vt ſemper,quæ digerendi, diſſoluendi,ac molliendi vim habent,adſtringentia ſuperent. Quapropter augere oportet ea, quæ ratione inflammationis ipſius apponuntur cùm cataplaſmata, tum etiam & fomenta ex Galeni & Aetij ſententia,& fortiora quædam annectenda ſunt. Ea autem conſtabunt ex abſyntij coma,nardo,tum inda,tum celtica,croco,œnanthe,maſtiche, chia, nardino, ac lentiſcino vnguento,adhuc autem & maſtichino,& melino(vt ipſi inquiunt.) His igitur ammoniacum thymiama, bdellium,althææq; radicem,ceruinam,ſeu vitulinā medullam,ac anſeris,ſeu gallinæ adipem miſcere oportet. Nec minùs & aliquid eorum, quæ incidere poſſunt,admiſcendum eſt,vt eodem 2.de arte curatiua ad Glauconem,cap.5.& 14.metho.med. cap.5. liquet. Hac etenim incipientē in hepate ſcirrhum ſanare poterunt conuenienti ſimul adhibita diæta, ſimúlq; medicamentis aperientibus, atque abſtergentibus humorem,qui in viſcere cōtinetur. Poterunt autem hunc in modum medicamenta parari, Recipe abſyntij p.s.foliorū,& radicum althææ ana manip.1.bulliant in oleo communi, quo ſæpiùs per ſpongias ſupra hepar fomentum admoueatur, dein recipe olei de abſynthio,& maſtichini,ſingul.vnc.1. nardini.& cytoniorum,cuiuslibet vnc. s. ſpicæ nardi,indicæ,vel celticæ ana drach.s.croci ſcrup.s.adipis anſeris,ſeu gallinæ, & medullæ ceruinæ, ſeu vitulinæ ana vnc.1. ceræ quantum ſatis ſit, & aceti parum, fiat vnguentum, quod mane,& veſperi applicetur,præcedētibus ſemper prædictis fotibus. Procedente verò tempore addere poteris prædicto vnguento vnc.s.vel vnc. 1.ammoniaci, aut bdellij humētioris exiſtentis, ſiue ſtryacis ſimiliter humētioris,quæ priùs aceto diſſoluantur,& ſi mauis in cataplaſmatis formam redigere,folia excipe, ſimúlque radices maluarum, ac althææ quantitate cuiuslibet manip. 1. & cum modicè priùs fuerint decocta, contundantur, adiicéque adipis anſeris, ſeu gallinæ vnc.2. lenti cremoris fœnugreci, ſeminis lini, & althææ ana drach. 3. olei maſtichini, lentiſcini, & de abſynthio ana vnc. 1.ammoniaci,ſeu bdellij in aceto diſſoluti vnc.3.miſceantur,& fiat cataplaſma cum oximelite,quod item præcedente ſemper fomento adhibeatur. Interim addere poteris nardi ſpicā,indicam, aul celticam, cuiuslibet drachm. 1.aſſumens

Quomodo diuerſa ſ... hi cauſa dignoſcenda.

Medicamētorū ratio.

Cap. ...

Prognoſtica.

Methodus curādi ſcirrhos.

Emolliens medicamētū quod dicatur.

Topica.

& croci ſcrupulis. Illud tamen perpetuò ſeruandum erit, ne admodum fortibus medicamentis vtare; cum ea viſcus hoc non perferat, vt diximus ex Galeni auctoritate. Et proinde non audeas quæſo ſuprà medicamenta, quæ vehementer diſcutiunt, trahunt, ac digerunt, niſi eorum exigua ſumatur quantitas, admiſceatúrque lenibus ſemper medicamentis nuper conſcriptis. Nec eadem vnquam omnino ab adſtringentibus abſoluantur: qua habita methodo, poteris ex commumeratis medicamentis varios (vt vſus requirit) potus diuerſaque cataplaſmata, ac vnguenta componere tum lenia, à quibus ſemper incipias, tum valida, tum mediocria: & proinde huic capiti finem imponimus. Illud tamen animaduertentes, quod vbi multò ſanguine abundauerint laborantes, priuſquam modo dictis medicamentis vtaris, vena ſecanda erit interna dextri cubiti. Et ſi copia adſit pituitoſi, vel melancholici ſucci, ij quoque priùs purgandi ſunt. Sæpiùs autē talia pharmaca fuerunt adnotata, præſertim capite de melācholia, & de obſtructione iocinoris.

Περὶ ἰκτέρου. *Id eſt, De ictero, ſeu morbo regio.*

CAP. LXXXVI.

IN excrementorum ſeparatione, omnino ea nō peracta, vel non ritè, ſymptomata quædam fiunt, aliqua nomine proprio vacantia, alia verò vulgo nominata, veluti ἴκτερος, à Græcis dictum quemadmodū Galenus teſtatur libro de different. & tertio de cauſis ſimptomatum. Hunc affectū Latini quandoque icterum, interim auriginoſum nominant. Celſus autem & arquarum, & interdum regium morbum appellat, vt liquet cap. 24. libri tertij. Medicorum vulgus icteritiam nuncupat. Cur autem morbus regius nominetur hic affectus, ab eodem Cornelio præcitato loco oſtenditur. Verùm cur Græci affectum hunc ἴκτερον nuncupent, ab Aetio cap. 17 libri 10. declaratur. Ait enim ἴκτερος, à ſimilitudine ad animalculum, quod ἴκτις, id eſt viuerra appellatur, nominatus eſt. Eſt autem id animalculum muſtella ſylueſtris, quæ auricolores oculos habet: ſed quicquid ſit de eius nomine, hoc pacto ipſum deſcribit eodem loco, quòd bilioſi humoris circum corpus effuſio eſt, ſecernentis eum facultatis debilitatem, quæ eum ſegregare, & ad proprios excretionis locos demittere non valet. Paulus quoq; cap. 50. libri tertij, dicebat, regium morbum eſſe bilis per totum corpus effuſionem, modò atræ, de qua in lienoſis dictum eſt, modò flauæ. Atqui nos de eo ictero verba facimus, qui effuſio eſt flauæ bilis per totum corpus, hæc tamen effuſio verè, & propriè icteros dicitur: nam de atræ bilis effuſione in ſequentibus pertractabimus. Et cùm dixerimus affectum hunc vitio ſegregationis excrementorum prouenire de eo excremento intelligimus, quod flaua bilis appellatur. Hæc inquam, cùm non omnino, vel non ritè ſegregatur, ac expurgatur, per totum corpus cū ſanguine diffuſa, huius mali auctor eſt. Verùm cùm ex triplici cauſa id prouenire poſſit, vt tertio de cauſis ſymptomatum, à Galeno ſcriptum eſt, nanque vel vitio particulæ, quæ excrementum ipſum expurgat, vel ratione viarum, per quas expurgat, vel vitio ipſiuſmet excrementi, quo fit, vt non perpetuò in morbo regio idem locus affectus ſit, neque etiam iecur (vt à Galeno demonſtratum eſt quinto de loc. affe. cap. 7.) quamuis interdum ipſum afficiatur, item neque ipſa veſica bilis ſemper afficitur (vt eodem lib. ſcrip tum eſt, ſimiliter à Paulo, & Aetio præcitatis locis) propterea nos cum numeroſæ ſint morbi regij differentiæ (eodem Paulo auctore) pro earum diuerſitate conabimur affectas partes inuenire, cùm aliæ partes afficiantur, ſi eiuſdem excrementi vitio morbus regius proueniat, aliæ ſi propter viarum anguſtiam, vel propter ipſius particulæ expurgantis imbecillitatem. Quòd verò bilioſum hoc excrementum veſica, quæ iocinori ſubeſt, expurget, liquet apud Galenum præcitato libro tertio de cauſ. ſymptomatum, quarto de vſu partium, ac quinto de locis affectis, & ſexcētis aliis in locis. Cùm itaque non vnus locus perpetuò in morbo regio afficiatur, errauerintque qui hepatis affectionem in omnibus ictericis adeſſe putauerunt (vt inquit Aetius) iure indagandum putaui quot partes in eo affici poſſunt, ac quo modo, & quibus notis interſtingui poterunt. Atqui compertum eſt in Galeni, Pauli, atque Aetij doctrina in quouis morbo regio aut iecur, aut veſicam bilis, vel vniuerſum corpus affectum eſſe. Quapropter vbi iecur affectum ſit, excrementa alui flaua bile vehementer colorata, ſimiliter & vrinæ videbuntur, pariter & ſudores, ſi ij quoque effundantur. Excrementorum namq; proprietatem in morbo regio conſiderare perquàm neceſſarium eſt, vt quinto de locis affectis. cap. 7. decretum eſt, præſertim ſi cum eis eorum, quæ præceſſerunt, memoriam habuerimus. Interim febris quoq; aderit, ac præcordiorum in dextra parte dolor, quandoque verò citra dolorem, ac grauitatem, & febrem, feruorem ea parte ſentient, aderítque ſitis, ac corporis exſiccatio, ac eiuſdem coloris varia mutatio, manifeſtè etenim quandoque videmus (eodem Galeno teſte præcitato loco) iocinoris ſecundum naturam temperie mutata, vniuerſum corpus herbis candenti pallore infectis ſimilari, interdum plumbeum, aut etiam magis fuſcum referre colorē, interdum etiam alias quaſdam inefabiles colorum proprietates, quæ iocinore ſuo munere non rectè fungente, accidere ſolent. At vbi citra febrem morbus regius accidat, vrgente in dextra præcordiorum parte grauitatis cuiuſdam ſenſu, & alba ſint, quæ per aluum deiiciuntur, ac ſtatim vrinæ bilioſiſsimæ, & affatim excernantur, veſicæ bilis vitio talem morbum regium fieri haudquaquam verendum eſt. Verùm ſi non vniuerſim, ſed paulatim morbus regius procreetur, ſic vt nullum ferè ex commemoratis adſit (vt Paulus teſtatur) ſintque alui excrementa proxima conſuetis ſimiliter & vrinæ, fiátque cutis pruriginoſior, ac magis arida vitio vniuerſi corporis, ſeu ſolidis partibus nimio calore intemperatis, hunc procreari morbum regium manifeſtum erit. Cæterùm quæuis pars in eo afficiatur, perpetuò icterus ſymptoma eſt, eorum genere quæ in corporis affectibus conſiſtunt. Et cùm primæ eorum differentiæ numero quatuor ſint; ſub viſibilibus compræhenditur, quæ in coloribus, qui præter naturam ſunt, conſiſtunt, ídque non alicuius, vel aliquarum partium, ſed vniuerſi corporis, Galeno auctore libro de differentiis ſymptomatum, cap. 5. Communiter autem omnibus ictericis pigricies, & tumor grauans ad motum corporis contingit, & ad dulces cibos animum habent alienatum, amaros verò non admodum auerſantur, & variis imaginationibus vexantur, pruritus etiam vniuerſi corporis comitatur, ac difficulter exſudant: alba oculorum, & partes

Lib. de differen. ſymp. cap. 4. 3. de cauſis ſymp. ca. vl.

Morbus regius quid ſit.

Quòd flaua bilis, vt nō ritè expurgetur, trifariam contingit. cap. 2.

3. de ſym. 4. de par. 5. de lo. cap. 7. Quot partes affici poſſunt morbo regio.

Si iecur affectum, ſigna.

Si veſica bilis.

Si vniuerſi corporis vitio proueniat morbus regius ſigna.

Quis affectus præter naturam morbus regius.

Signa eiuſdem.

tes faciei temporibus propinquæ, itémq; malæ pallorem ostendunt, venæ etiam sub lingua repletæ reperiuntur, & abundantem humorem significant, Aetio auctore. At, vt inquit Celsus, color eum morbum detegit, maximè oculorum, in quibus quod album esse debet, fit luteum, solétque accedere & sitis, & dolor capitis, & frequens singultus, & præcordiorum dextra parte durities: & vbi corporis vehemens motus est, spiritus difficultas, membrorúmq; resolutio. Atqui vbi diutiùs manet morbus, totum corpus cum pallore quodam inalbescit. Verùm licet morbus regius (quomodocunque fuerit ortus) perpetuò sympt. sub eodem genere sit, ac biliosi excrementi separatione frustrata fiat vt dictum est, quæcunque etiam pars in eo primò affecta sit, tamē non semper in eo segregatrix facultas oblesa est, neque ad functionum noxam sequitur, vesica bilis imbecilla existente in seipsa, ita vt non valeat, aut ipsam bilem attrahere, vel eandem expallere, sed interim viarum angustiam consequitur: quandoque verò ex ipsiusmet excrementi vitio fit, vt diximus. Id quod etiã fortè innuere voluit Aetius, quamuis eius verba videantur asserere, semper icterum ob secernentis bilem facultatis debilitatem oriri. Nanque subdit demum, quæ eam segregare, & ad proprios excretionis locos demittere non valet, quòd nedum ob facultatis imbecillitatem, verumetiam ob viarum angustiam, ac excrementi vitium fieri potest. Propterea id perfectè dignoscere, atque exactè interstinguere operæpretium duxi. Ex quibus insimul patebit eiusdem morbi regij causarum diuersitas. Oritur itaque interdum morbus regius ex iocinoris inflammatione, propter quam sanguis omnino à bile ipsa expurgari nequit, imò vnà cum ipso sanguine bilis per totũ corpus defertur, & hinc morbus regius generatur, propterea quòd & eiusdem bilis copia ob eandem causam in eodem viscere gignitur, & constipatio quædam fit, seu angustia locorum, per quos ipsa bilis ex venis transfertur ad canales vesicæ bilem recipientis, vt Galenus inquit commento aphorismi 64. quarti libri. Cuius quidem morbi regij indicia sunt præcordiorum dextra parte dolor, biliosæ deiectiones, & febris, vt inquit Paulus. Nanque ij omnino febricitant, Galeno teste nono de compositione medicamentorum secundum locos. cap. 1. Similiter & vrinæ flaua bile vehementer caloratæ videbuntur. At si citra grauitatem feruor in ipso existat, ex sola iecoris calida intemperie vitium gignitur, vt idem Paulus testatur. Ex qua calida intemperie cum multa copia bilis progignatur, quæ præ multitudine expurgari nequit, eadem per totum corpus diffusa, propter eiusdem excrementi copiam, icterus excitatur. Nec minùs & ex obstructione, non siquidem paruorum vasorum per substantiam iocinoris distributorum, per quæ alimenti, ac sanguinis digestio in vniuersum corpus fit, sed eorum locorum per quos transfertur bilis ad canales ipsam recipientes ex eadem vesica bilis ortos, ac per iocinoris substantiam extentos, vt patet commento præcitati aphorismi, excitatur morbus regius propter viarum vitium, hoc est ipsarum obstructionem: qua etiam ratione angustatis videlicet iam dictis viis ex eiusdem visceris scirrho, morbus regius generari poterit. Verùm si scirrhus fuerit causa, eiusdem indicia præcedēti cap. de scirrho, requiras. Si verò ex obstructione ortus fuerit, sine febre permanebunt ægri (eodem Galeno teste præcitato libro nono de compositione medicamentorum secundum locos. cap. 1.) Necnon & grauitas quædam in eadem dextra præcordiorum parte aderit, præsertim inter vehementer respirandum, nullúmque aderit scirrhi indicium. Quòd si absque febre alba deiiciantur alui excrementa; vesicæ fellis (vt diximus) malum ostenditur. Verùm id bifariam esse poterit, nanque vel ob eius imbecillitatem, propterea quia biliosum humorem veluti consueuit in se ex hepate non attrahit, & ob id impurum sanguinem reliquit. Quanquam etiam contingat eandem nimis repleri, & propter repletionis multitudinem idem excrementum expelli ad intestina nequeat: & excretice insimul facultate existēte imbecilla. Poterit & secundò morbus regius vitio viarum ex ipsa vesica ortarum oriri, vtpote cùm ipsæ obstructæ fuerint: & hoc, vel cùm obstructæ fuerint viæ per quas ex iocinore ad ipsam vesicam biliosum excrementum trahitur: vel eæ per quas ab eadem vesica ad intestina propellitur: quippe omnibus prædictis modis non expurgatus à bile sanguis in totum corpus diffunditur, ac morbus arquatus efficitur. Ex viarum vitio, si propter earum obstructionem fieri contingat. Ex imbecillitate verò separatricis facultatis, si eadem vesica bilis in attrahendo, seu excernendo prædictum succum propter aliquam eius intemperiem fuerit debilis. Nanque fellis folliculus, cùm inter naturalia instrumenta connumeretur, vnicum habet veluti reliqua imbecillitatis principium à partis intemperie ortum, vt eodem quinto de locis affectis, in fine, Galeno visum est. Atqui interstingues, si ob meatuum ipsius obstructionem fiat morbus regius: nanque cum albis excrementis grauitatis cuiusdam sensus circa dextrum hypochōdrium vrgebit citra febrim. At si propter eius imbecillitatem fiat, talia excrementa citra grauitatem deiiciuntur, vtrisq; tamen statim vrinæ biliosissimę affatim excernuntur, vt inquit Paulus. Cæterùm, si hoc vitium febriente ægro repentè, ac cumulatim superueniens febrem finierit, crisim testatur, materia ex alto foras prorumpente, proruente nimirum ad cutem bilioso humore ratione bonæ indicationis, vt ex Paulo, & Galeno liquet: qui morbus regius, ex excremēti vitio quoque generationem habet, eo siquidem crassiori existente, potiùs quàm multo. Nam si tenuis eadem fuisset bilis, vtique & in eadem crisi foras propulsata fuisset. Id quoq; confirmabunt alui excrementa, & vrinæ, quoniam vtraque secundum naturam se habebunt, & ob eam causam nullum visceris affectum declarabunt. Contingit etiam citra febrem aliquando sanguine in bilem exagitato, propter corruptionem aliquam peregrinam ortam ex noxij medicamenti potione, aut venenatarum bestiarum morsu, quòd propterea morbus regius fiat, Aetio & Paulo testibus. Quòd verò ex ferarum morsu fieri soleat, exemplo probat Galenus quinto de locis affectis, cap. 7. cuiusdam imperialis serui, qui viperarum venationi deputatus erat, cùm à vipera morsus esset. Huic vniuersi corporis color fuit mutatus, adeò vt porri colorem referret. Ex multitudine quoque biliosi excrementi, & hic morbus regius ortus, propterea quòd sanguis extranea quadam corruptione in bilem fuit versus. Neque etiam difficulter is dignosci poterit, si ab aliqua prædictarum duarũ causarum fuerit ortus, ægrotantis, aut astantium interrogatione percepta, quæ earumdem præcesserit

Causæ.

Si ob hepatis inflammationem fiat morbus regius, signa.

Si ex eiusdem iecoris intemperie calida fiat, signa.

Si ex obstructione, seu iocinoris scirrho fiat morbus regius, signa.

Si vitio vesicæ fellis oriatur, signa.

Signa morbi regij ex crisi.

Locis citatis.

Si ab aliqua causa externa fiat, signa.

Si vniuersi corporis vitio fiat, signa.

causa. Si verò non vniuersim, sed paulatim procreetur morbus regius, nullúmque ex commemoratis adsit, ita vt neque dolor, neque grauitas circa ilia infestet, neque febris præcesserit, plurimam in vniuerso corpore procreari bilem perpendere debemus. Idque bifariam esse poterit, vel propter solidarum partium calorem immodicum, vel ratione alimenti, quod ipsis distribuitur. Ex vtraque tamen causa propter excrementi multitudinem icterus oritur, quoniam cùm expurgari nequit, vnà cum sanguine per totum corpus defertur. Vna autem ab altera causa distinguitur, interrogatione facta eorum, quæ præcesserunt. Nam si multo tempore calidioribus cibis, ac potibus vsus fuerit æger, ciborum vitio tribuenda erit occasio: vbi verò hæc non præcesserint, ex calida vniuersi corporis intemperie, audacter morbum regium excitari censeto. Tot itaque sunt morbi regij differentiæ à diuersis causis ortæ: quæ iam dictis signis facilè dignosci, ac inter se distingui poterunt. Reliquum est, vt eiusdem prognostica enunciemus: quorũ primum Hippocratis est aphoris. 62. quarti libri, dum inquit, Quibus in febribus morbus regius ante diem septimum accidit, malum. Nam cùm iudicatorius esse non posit, sed symptomaticus potiùs, iocinore malè se habente (vt in cõment. Galenus asserit) nec propter aliud malum ipsius hepatis ante septimum oriri posit morbus regius, quàm ex inflammatione, vel obstructione eiusdem visceris, cùm citiùs non posit iudicatoriè bilis perduci in corpus: quoduis prædictorum affectuum consequatur, semper malum est, nec post septimum, si propter eosdem affectus iocinoris excitetur, periculo vacabit, vt liquet ex eodem Galeno ibidem. Hoc idem confirmauit tertio de morbis vulgarius, Galenus, cùm dixit, Reduc item ad memoriam ante concoctum morbum crebro te audiuisse nullũ quemlibet abscessum proficere, nedum auriginosum, is enim impediri significat bilem, quo minus ex viscere expurgetur, & per ventrem effundatur, vel propter oppilationem eius, vel propter inflammationem. Verùm morbo iam cõcocto decretoriè interim natura ad cutem excrementum effundit, cùm quorũdam aliorum humorum, tum flauæ bilis. At huius Hippocr. sententiæ contrarium quarto de ratione victus, scriptum reperitur. Ait enim auctor, in biliosa febre morbus regius cum rigore ante septimum diem enatus, morbum soluit. Si verò absque rigore præter occasionem superuenerit, pestiferum. Nisi esset quòd (vt Galenus refert in expositione prædictæ sententiæ) neque ante septimum diem, neque post septimum cum rigore enatus morbus regius febrem soluit. Sed ita distinguere oportet, quòd febrientibus morbus regius superuenit interdum quidem tanquam affectionis hepatis symptoma, quòd malum est (vt diximus ex eius sententia) interdum quoque, & natura post coctionem per cutim excernere contendente, sed nequeunte, veluti in abcessibus omnibus fieri consueuit, quod nequaquam malum est, imò si cum rigore fiat, morbũ soluit in biliosa febre: quoniam & natura vehemẽtiori motu mouetur ad expellendã bilem, eam, quæ mordacior, ac acrior est, id quod per rigorem significatur. Et licet ipsa eadem bilis ante septimum iudicatoriè efferri sit impossibile (vt patet commento eiusdem aphorismi 62. quarti libri) bene tamen decretoriè ad cutim effundi poterit (vt eodem tertio de morbis vulgaribus inquit.)

Prognostic.

3. de morbis vulga. commen. 1. comment. 5.

tex. 81.

Loco citat.

In biliosa scilicet febre, circa aliquem iocinoris affectum, vtputa inflammationem, seu obstructionem (vt diximus) morbo iam concocto, & potissimùm vbi per aliam viam natura eandem postea bilem excernere valuit, per aluum videlicet, aut vesicam, vel largum sanguinis profluuium, quemadmodum Hippocrates, & Galenus primo de morbis vulgaribus, scriptum reliquerunt. Idem quoque Hippocrates aphorismo 64. eiusdem libri quarti, dicebat. Quibus in febribus morbus regius, septimo, vel nono, vel vndecimo, vel decimoquarto superuenerit, bonum, nisi dextrum hypochodrium obduruerit: si verò non, non bonum, & apho. 42. lib. sexti, sic de morbo regio scriptum reliquit. Morbo regio laborantibus, si fiat hepar durum, malum. Celsus verò Dioclis auctoritate testatur, quòd si morbus regius post febrem oriatur, ex toto proderit, si post hunc febris, occidet. Quantum verò ad curationis rationem spectat, si icterici fiant ratione bonæ iudicationis in febribus, facilè hi curantur (Galeno teste nono, de compositione medicamentorũ secundum locos, cap. 1. & Aetio cap. 18. lib. 10.) ex aquarum potabilium balneis, ac olei discussorij affrictu, & omnibus cutem rarefacientibus, quale est anethinum oleum, & chamæmelinum, irinum, & amaracinum. Similiter, si (vt inquit Aetius) rosmarinus herba oleo incocta ipsum plurimũ discussoriũ facit; cum his præterea victus adhibendus est humidior; qui humorũ crassitudinem moderatè extenuare posit, vt eidem Galeno visum est quinto de locis affectis, cap. vlt. & Aetio præcitato loco, quanquam idem Galenus eodem loco præceperit taliter laborantibus, vt aqua suaptè etiam natura calida, & cui discutiendi vis esset, vterentur. Ex his nanque quidam bonam valetudinem consequutus fuit, vt ipse inquit. Si verò ex letalis veneni potione, aut ex virulentorum animalium morsibus quispiam ictero corripiatur, iis vtendũ erit alexipharmacis, quæ aduersus talia suo loco conscribentur: quanquã Galenus imperialem seruum viperarum venationi deputatum, cùm à vipera morsus esset, per theriacæ potionem curauerit, vt eodem quinto de locis affectis, testatur, & propterea eadem vti poteris. At vbi ex solidarũ partium calore immodico in regium morbum inciderint, ad sanitatem reducẽtur (Paulo auctore) cibis humidis, & mediocriter refrigerãtibus, ptisana scilicet, intubo, seri, cichorio, piscibúsq;, & vino tenui aquoso, necnon simplici frictione, exercitiis moderatis, vnctione, ac balneis (vt ipse inquit) quę ex potabili aqua tepida fiant, in qua decoquantur medicamenta frigida, & humida: qua etiam ratione curabitur, si ratione alimenti, quod ipsis partibus distribuatur, fuerit excitatus morbus regius. Verùm si non vniuerso corpore primariò affecto, sed iocinore malè se habente morbus regius excitetur, quiuis fuerit eius affectus, siue calida intemperies, siue inflammatio, vel obstructio, seu scirrhus, non alia ratione indigebit, quàm ea, quæ à nobis priùs instituta est, pro eorundem affectuum curatione: quare non est cur iterum hîc eandem repetamus, sed illam in hoc caput transferre oportet. Restat itaque, vt eius morbi regij curationem præcipiamus, qui vitio vesicæ bilis excitatur. Hic omnino his, quæ obstructiones aperiunt, cibis, potibus, & medicamentis extenuantibus, deinde his, quæ bilem ducere possunt, curari desiderat Galeno auctore quinto de locis affectis. Propterea aër temperatus

Commen. Tex. & men. 64.

Curatio morbi re[gii] si crisis ra[tione] fiat.

Si ab aliqua exter[na], & venenosa ca[usa] fiat, curatio.

Loco cita[t].

Si ex immodico calore partium solidarum.

Si iocinore malè se habente oriatur, curatio.

Si vesica bilis vitio sit ortus morbus regius, curandi ratio.

In fine.

peratus eligatur, aut parum ad calidum vergens, somno item moderato vtantur, nocturno potissimùm, lecto etiam, & conclaui cultiore clauso loco, ludis, lasciuia, per quæ mens exhilaretur (vt Celsus inquit.) Conueniunt item exercitationes, & gestationes (vt Aëtius refert.) Per omne etenim tempus vtendum est exercitatione, frictione, si hyems est, balneo, si æstas, frigidis natationibus, ex eiusdē Celsi sententia. Alui excrementa quotidie expurgari debent: quæ si non natura excernātur, clysteres adhiberi debent. Clyster enim, eodem Aëtio teste, propter stercorum euacuationem spirandi facilitatem inducit, intestináque irritando, ac mordendo humores ad cutis superficiem delatos ad ipsa retrahit, & reuellit, præsertim vbi acrior fuerit. Animi affectus immodicos vitent, vtantur tamen animi laxamento, ac iucunditate. Nam maximum adiutorium & magis vtilis est, ægrotantibus animi purissima laxatio, siue serenitas, Cælio Aureliano teste capite quinto libri tertij. Cibi eligantur faciles concoctu, simúlque incisorii, & attenuatorij, vt patet ex eodem Aëtio. Ex volucrum quidem genere maximè montanæ, vt starnæ, phasiani, turdi, merulæ, ac reliquę aues paruæ. In earum verò penuria, gallinis, ac gallinaceis pullis vtantur, cum quibus olera ea decoqui poterunt, quæ vim extenuandi, ac vrinam ciendi habeant, veluti seris, intubum, asparatus, oreoselinum, fœniculum, serpillum, smyrnium, carduus, & eryngiū, daucus, ac reliqua huiusmodi. Inter quadrupedum etiam carnes, ferinæ mansuetis magis sunt aptæ: quibus etiam interim vti poterunt, capreolorum pręsertim, à fructibus abstinendum est: amygdalæ modicè sumi possunt. Pro potu vinum conuenit album, subadstringens, neque valde vetustum, vt eidem Aëtio visum est. Vbique tamen mediocritas optima cēsetur, vt ipse inquit. Verùm vbi meatus vesicæ bilis vtrique sunt obstipati, vel alter duntaxat, vt Paulus testatur, consilium est venam in dextro cubito secare, nanque duo maxima remedia in huiusmodi ictericis principatum obtinent, (vt inquit Aëtius) sectio videlicet venæ, & purgatio, potissimum, vbi multitudo sanguinis vnà cum bile in toto corpore abundat. In his nanque nihil venę incisione commodius fieri poterit, si nihil impediat. Sanguis autē particulatim, & per vices detrahendus erit, ne per coaceruatam euacuationem vires ægri prosternantur. At purgationes magis propriæ, & familiares huic morbo existunt (vt idem Aëtius testatur Rufi auctoritate) propterea tutiùs eis vti debemus, potissimùm vbi sanguinis multitudo vnà cum bile in toto corpore non redundet, neque circa iecur dolor, aut distentio infestet. Et propterea Galenus quinto de locis affectis, cap. 7. prætermisit venæ sectionem, & purgationem cōmendauit. Quanquam neque his vti debeamus, ni priùs humores eduliis, ac potionibus itémque pharmacis priùs fuerint attenuati, atque obturationes de oppilatę, pręcepto Galeni præcitato libro quinto de locis affectis, & Aëtij pręcitato loco. Purgationes nanque in principio datæ, priusquàm bilis fuerit attenuata, ac vasa fuerint reserata, maximi mali causam præbuerunt. Ex quibus colligi potest bilem interim præparatione, ac attenuatione indigere: quemadmodū in nostra methodo. Vt verò attenuetur humor, reserentúrque viæ, ictericis dari poterit apij, vel adianti, vel lapathi decoctum ad tertias. Vtilis quoque est absynthij cremor per se, & cichorij succi cyathi bini, aut terni per se, aut cum vino poti. Similiter & verbenacæ rectæ, aut oxalidis decoctum, vt liquet ex Aëtio, & Paulo. Si quis autē velit eos, quibus vtimur, prædictorum loco syrup. adhibere pro extenuatione, & reseratione perficienda, caput cōsulat de iocinoris obstructione: qua reseratione, ac extenuatione peracta, medicamētum, quod bilem ducere possit, exhibe, iuxta Galeni sententiam. Sit autem forte pharmacum purgatiuum, vt iubet Aëtius, nam ictericis purgationes exhibendæ fortiores sunt. Etenim ob ventris siccitatem imbecilliores, inefficaces in ipsis cognoscūtur, vt ipse inquit. Adde & secūdò, quòd parum quidem habemus in tali purgatione naturam adminiculantem, nanque vel attrahere, vel expellere ob copiam, seu obstructionem bilem nequit ipsa vesica bilis, vt diximus, in prædictis ictericis, imbecilla siquidem existente eius separatrice, ac expultrice facultate. Vt autem noxij humoris promptè fiat euacuatio, vtrisque indigemus, natura siquidem expellente, & medicamento attrahente, quemadmodum ipse Galenus commento aphorismi 22. primi libri, scriptum reliquit. Poterit autem purgans pharmacum ex cassia fistula, seu melle rorido, rhabarbaro, seu agarico, diacath. & tryphera componi hunc in modum, Recipe mellis roridi vnc. ij. s. vel cassiæ fistulæ vnc. j. s. rhabarbari cum spica in vnc. j. s. succi rosarum macerati, & per colum transfusi scrup. 4. diach. drac. vij. trypheræ persicæ drach. iiij. cum aqua cichorij, vel lupulorum, in qua priùs drac. j. agarici, seu scrup. iiij. fuerint decocti, fiat potio. At si neque dicta purgatione liberari potuerint, iis rursus valentioribus ad aperiendum datis potionibus, medicamētum quod vehementiùs purget, exhibendum erit, ita vt etiam ad finem purgationis, vnà cū vehementissima mordacitate bilis excernatur, quæ cærulea magis sit, quàm flaua, vt inquit Aëtius ex Rufi auctoritate, & Galen. præcitato loco. Propterea cum cremore absynthij nardus indica, ac iunci rotundi odorati flores adiiciantur. Item conuenit pulegij, aut calaminthæ decoctum. Prodest etiam rumex satiuus, anchusæ radix, rubeæ tinctorum radix, chamæpityos, rorisinarini, & aristolochię, item serpillum, hypericum, & eius generis plurima alia, singula in aqua ad tertias decocta cum vino dulci bibenda præbeto, aut contundito, & cribrato, ac singul. drac. j. dato, vt inquit Aëtius. Datur item valde commodè cornu ceruini ramentum cochlearij mensura, petroselinū, anisum, asarum, leucanthemos, & buphthalmos. Galenus Archigenis auctoritate eodem nono de compositione medicamen. secundum locos, cap. 1. cagulum leporis commēdat, si cum meraco ad dies quinque, vel sex præbeatur: quibus sæpius adhibitis, aut vice eorum exhibitis syrup. qui validiorem vim habent extenuandi, incidendi, ac reserandi, seu vrinam ciendi præcitato cap. adnotatis, validius, quàm nuper dictum medicamentum purgans præbendum erit, adiiciens drac. iiij. eclegmatis de succo rosarum, aut diaprunis solutiui, vel catapotia for mabis, sumens pilularum aggregatiuarum drach. j. aut scrup. iiij. cum altera drac. rhabarbari cum spica, seu agarici trochiscati, quæ oxymelite excipiantur, & catapotia formentur; post quæ potionem exhibebis ex mellis aërei vnc. ij. aut sacchari violacei tātundem cum aqua cichorij, aut boraginis, & in robustis corporibus cum prædictis catapotiis grana 4. aut 5. diacrydij permiscebis. Verùm vitandā pro-

Ratio victus.

Vena sectio.

Purgationis ac aliorum medicamentorum ratio.

Locis citatis.

bamus, frequentem, & variam medicaminum potationem, qua fella deducere promittuntur, siue ven triflua, siue vrinalia fuerint (vt Celsus Aurelianus inquit) propter causas ab eodem ibidem traditas. Quòd si circa oculos, & faciem vitiatus duntaxat color relinquatur, narium infusis vtendum erit anagallidis videlicet succo, aut succo radicis betæ, & si fortiori indigeant, cyclamini succo, aut melanthio cum aceto, ex Aetij auctoritate. Acetum verò acerrimum, si naribus attrahunt in solio desidens, contineátque etiam pressis naribus paulisper, mirificè conducit, Paulo auctore.

Περὶ μέλανος ἰκτέρυ. *Id est, De nigro ictero.*

CAP. LXXXVII.

CVM triplex sit in venarum concoctione excrementum, Galeno auctore tertio de causis symptomatũ, cap. 2. Quorum vnum (vt diximus) amara bilis est, atque ab ea vesica, quæ iocinori subest, expurgatur. Alterũ nigra bilis, seu melancholicum excrementum appellatur, quod lien expurgat, eodem Galeno teste præcitato loco secundo de naturalibus facultatibus cap. 9. ac quarto de vsu part. cap. 15. Tertium serosum existit excrementum, quod renes expurgant, non ab re cum eiusdem nigræ bilis separatio, seu segregatio, vel omnino peracta non fuerit, vel non ritè, symptoma quoddam fit, nomine proprio vacans, quemadmodum idem Galenus scriptum reliquit lib. de different. sympt. cap 4. & tertio de causis symptom. cap. vlt. Nanque separationis excrementorum à sanguine frustratio necessariò coloris symptomata inducit, vt ipse inquit. Verùm id sympt. quod melãcholico excremento succedit, proprio nomine caret. A Paulo verò cap. 49. libri 3. μέλας ἴκτερος, hoc est, niger icterus, seu ater morbus regius appellatur. Qui nihil aliud est (vt ex eodem auctore colligitur) quàm delatio quædam sanguinis impuri inexpurgata ab eo nigra in vniuersum corpus. Parum autẽ commodè, veluti & reliqua excrementa iam dicta purgabitur, vel proprij instrumenti expurgãtis imbecillitate, vel viis, per quas expurgatur, quomodocunque obstructis, vel ratione ipsiusmet excrementi, cùm immodica fuerit eius quantitas. Atqui constat, nedum Hippocratis, & Platonis auctoritate, verumetiam tum medicorum, tum philosophorum nonnullorum, vt liquet ex Galeno eodem 2. de naturalibus facultatib. cap. 9. 4. de vsu partium, cap. 15. & lib. de atra bile, cap. 6. (quanquam Erasistratus aliter senserit) lienem vnum esse viscus ex his, quæ sanguinem purgant, atque iecur, quoniam ad se quicquid in sanguine limosum, crassum, ac melancholicum est (veluti in vino fæx, aut in oleo amurca) trahit per vas venosum, tanquam per stomachum quendam. Id autem non protinus in ventriculum per aliud vas excernit, sed priùs per multum otium conficit, atque immutat: ita vt quicquid in succum huic visceri maximè conuenientem fuerit elaboratum, alimentum eidem efficiatur, quòd verò ab ea quæ in splene fit elaboratione, excidit, tanquam omnino inutile ad nutriendum, per alium quendam modo dictum venosum stomachum, lien ipse ad ventriculum eructat. Verùm quãquam plures partes instrumentum hoc constituant, facultas tamen hæc quam habet ad seipsum trahendi succos melãcholicos, in eius proprio corpore (quod non-

Quid sit icter' niger, seu ater morbus regius.

Lienis actio.

nulli parenchyma, id est affusionẽ vocant) consistit. Quapropter rarum admodũ, ac laxum, instar spongiæ cuiusdam effectum est viscus hoc, vt crassos facilè attrahat, & excipiat, eodem Galeno teste quarto de vsu partiũ, cap. 15. Quo fit, vt præter eius quatuor facultates, quas suæ conseruationis gratia habet, veluti reliquæ omnes particulæ, ex earum genere sit, quæ per accidens magnopere habent totum corpus iuuare, vt nono de compositione medicamẽtorum secundum locos, cap. 2. à Galeno scriptum est, trahens in seipsum ex hepate, vt diximus, veluti fæces sanguinis: per quam actionem vniuerso corpori ad humorum bonitatem confert. Quare vbi imbecillitate affectus est, præsertim attrahendi facultate facta imbecilliore, vniuersum corpus colore nigrius euadit; quoniam sanguis ex iecore in ipsum impurus transmittitur: & propterea inter alia symptomata, quæ cum hepate cõmunia habet (sunt autem & ea multa: nisi quòd quædam magis, quædam verò minùs euenire solent, vt sexto de locis affectis habetur) id quoque symptoma, quod ad coloris rationẽ pertinet, cum eodẽ commune obtinuit. Quanquam in hoc vniuersum corpus, vt ipse Galenus inquit, magis nigricare videtur. Etenim regij morbi, qui à liene ægrotãte ortum habent, nigriores sunt, itemque vlcerum cicatrices nigræ, vt secũdo de naturalibus facultatibus, cap. 9. liquet. Quòd itaque affectus præter naturam lien, atrum morbum regium constituat, luce clariùs patet in Galeni, & Pauli doctrina. At quòd idem affectus sit præter naturam, coniectari poterit ex eo, quòd vbi suo munere vitiosè fungitur, coloris vitia magis, ac magis ad nigrum declinando toti corpori impartit, vt libro de atra bile, cap. 6. scriptum est. Item quod manifestè quãdoque videbitur vniuersum corpus herbis candẽti pallore infectis similari; interdum plumbeum, aut etiam magis fuscum referre colorem, interdum etiam alias quasdam ineffabiles colorum proprietates: quę licet iocinore suo munere nõ rectè fungẽte, accidere soleãt, tamẽ ob splenis quoq; vitia huiusmodiquoq; colores eueniũt. Verũ multò nigriores, quã ab hepate, ex Galeni sententia quinto de locis affectis, c. 7. Indicat etiã lienẽ affectũ esse dolor sub sinistro hypochondrio (Aëtio teste cap. 7. lib. 10.) aut distentio, aut grauitas, seu tumor, qui in eadem parte subiacet, & dum conuertuntur, veluti aliquid ex illis locis conuellatur, imaginatio contingit, vt ipse refert. Quòd verò affectus hic similiter symptoma existat in genere affectus corporis, & in eorum numero, quæ visibilia dicuntur, ac totius corporis, lib. de differentiis sympto. cap. 5. & tertio de causis symptoma. cap. vlti. liquet. Eius autem indicia sunt, nam hoc vitio affectos consequitur tristitia præter rationem, & mordacitas eorum, quæ circa ventrem sunt, difficultásque spirandi, cibos auersantur, & nigra lotia excernunt: aliquando autem & per interualla quædam corpora ipsorum tepescunt: stercora verò calanthi colorem referunt, & aluus resiccatur, vt liquet ex Aëtio cap. 17. lib. 10. Inter omnia verò signa, id præcipuum existit, ater videlicet vniuersi corporis color. Verùm non diuersa ratione ab ea, quam præcedenti capite conscripsimus, frustratio separationis huius excrementi à sanguine, aut ex eiusdem lienis imbecillitate, facultate attractrice existẽte infirma, vel meatus per quem illud attrahit, obstructione prouenire poterit. At vbi meatus obstructio adsit, grauitas, & distentio, vel etiam dolor lienem

lienem exercebit. Si verò nihil eorum euenerit, attrahendi potentiæ imbecillitas indicabitur: prout scriptum reliquit Paulus præcitato loco. Eius verò imbecillitatis causa cunctæ intemperantiæ esse poterũt, cùm simplices, tum compositæ: quæ quomodo dignoscendæ ac inter se distinguẽdæ sint, Aëtius fusissimè docuit præcitato cap. 7. lib. 10. Et inter reliqua signa, tanquam certum, & compendiosum intemperiei splenis est id, quod sumitur ab his, quæ eduntur, ac bibuntur, ac ex eis quæ forinsecus cuticulæ iuxta sinistrum hypochondrium accedũt nunquid conferant, vel lædant, calida, seu frigida fuerint quæ eduntur, ac bibuntur, aut quæ foris admouentur. Nam frigida intemperies ab omnibus cibis, ac potibus, qui efficaciter refrigerare possunt, augebitur, ac manifestè magis splenem lædent, sic & ab iis, quæ foris admouentur. Eandem verò intemperiem omnia calida iuuabunt. Sic quoque de calida splenis intemperie, ac reliquis sentiendum erit, vt liquet ab Aëtio ibidem. Quòd si fortè fortuna ex lienis inflammatione, seu scirrho ater morbus regius fuerit excitatus, ex eorundẽ propriis signis iudicari poterit, de quibus in sequentibus pertractabimus, Sed quoniam eiusdem excremẽti vitio, non minùs potest affectus hic gigni, quàm morbus regius propriè dictus, cùm ipsum fuerit multum, nullo proprio affectu liene laborante, propterea hoc quoque dignoscere non erit inutile. Promptè autem id percipies, quoniam nullum aderit ex prædictis signis lienem affectum indicantibus, præterea neque idem totius corporis color adeò nigricantior erit. Cæterum cùm hæc excrementi multitudo à geminis causis oriri posit, quarum vna est ipsa iocinoris intemperies, & reliqua est ciborum vitium, id interstinguere poteris ex iis quæ præcesserunt. Nũquid vsus præcesserit eorum ciborũ, ac potuum, qui melancholicæ naturæ fuerint, necne? Nã vbi talis præcesserit victus assumptis cibis ac potibus, qui crassum, & fæculentum humorem procreare natura apti sunt, ex vitio victus rationis prouenire atrum morbum regium iudicabis. Vbi verò talis non præcesserit victus ratio, aderintque signa frigidi, ac sicci hepatis, à Galeno libro artis medic. cap. 44. adnotata, ac reliqua quæ ipsum affectum esse indicabunt, vitio hepatis, quod ad generãdũ huiuscemodi excrementũ sit aptũ, prouenire putabis. Quandoque etiã

In princip. vtroq; viscere laborante regius morbus euenire poterit, nigriore, quã pro cõsuetudine veri morbi regij subsequẽte colore, ita vt putaretur flaua bilis fu

Prognostica. ligini esse permixta, vt Galenus inquit sexto de locis affectis, aderúntq; indicia alia iam dicta differẽter affecti tum hepatis, tum lienis. Quòd verò omnino grauius afficiantur ij, in quibus atræ bilis humor vnà cum sanguine ad cutem est delatus, quàm in quibus pallida, seu flaua bilis, ab Aëtio scriptũ est cap. 17. libri decimi. Idem quoque ater morbus regius, si diu perseuerauerit, nec obsequatur medicamentis ritè adhibitis, accedat, malum est. Nam consentiente iocinore, aqua intercus succedet, vt liquet ex eodem Aëtio. Vrina verò, si suam seruauerit natu-

Curandi methodus. ralem dispositionem in atro morbo regio, salubre erit indicium; exiguam nanque indicabit lienis affectionem, nec adhuc eidem iecur consentire. In vniuersum autem quantum ad eius curationem spectat, si ex lienis intemperantiis ortum duxerit, eas tum per cibos ac potus, tũ per simplicissima pharmaca, ac fomentorum irrigationes, quæ intemperici contraria sunt, corrigere oportet, Aëtio auctore. Et quoniam (vt inquit Paulus) lienis Intẽperies eãdem cũ iocinore curationẽ postulat, & si quis velit, particulatim earum curationem inueniet apud Aëtiũ cap. 8. lib. 10. propterea breuitati indulgẽtes, eandem particulariter cõscribere recusauimus. Poterunt tamen studiosi caput de iocinoris imbecillitate consulere. Vnũ tamẽ non prætermittam; quòd vbi accidat per aliquam eiusdẽ lienis intemperiem, aut viarum obstructionẽ, seu etiã iocinoris intem-

Vena sectio. peraturam; quòd per vniuersum corpus vna cum sanguine multa copia nigræ bilis fuerit coaceruata, aliis consentientibus, secãda primò vena erit cubiti interna sinistri, liene affecto obstructione, vel intemperie: dextri autẽ, si iecur fuerit affectum, haud tamẽ multa copia sanguinis extrahẽda erit, sed potiùs, si opus fuerit iterari debet. Nam, quòd perpetuò per venæ sectionem ingentem conspexerit vtilitatem in lienis affectibus, à Galeno scriptum est libro de curandi ratione per venæ sectionem, cap. decimosexto. multum etenim (vt ipse inquit) iuuat afflictum lienem sanguinis ex sinistro brachio detractio: nec minùs hepati opem feret, si ex dextro cubito sanguis auferatur. Si verò non cum sanguine permixta nigra bilis redundauerit per vniuersum corpus, aut quidpiam aliud venæ sectionem impedierit, eadem succi melãcholici copia, seu multitu-

Purgatio. do ex quacunque causa fuerit orta, purgatione exhaurienda erit, eodem humore priùs concocto, ac præparato. Nã in redundantia humoris melancholici sanguinem mittere præstat; aut certè omnino medicamento vti atram bilem expurgãte, vt liquet eodẽ libro de curãdi ratione per venæ sectionem, c. 10. Verùm quibus præparari, ac purgari debeat, cap. de melancholia, studiosi requirãt. gratia autem exempli pro neotericis ex syrup. succi fumariæ, aut de pomis cũ oxymelite, & aqua lupulorum, ac scolopendrij, concocto, ac parato humore eisdem sæpiùs assumptis, hoc purgãs medicamentum præberi poterit. Recipe scolopẽdrij, lupulorum, & boraginis ana drach. 3. vuæ passæ decorticatæ drach. 4. senæ, epithymi cuiuslibet drac. 2. s. myrobalanorum indarum drach. 1. s. fiat decoctum in aqua fontis, & in eo per colum trãsfuso dissolue casiæ fistulæ vnc. 1. s. aut mellis roridi vnc. 2. s. diacath. drach. 7. confectionis hamec, aut eclegmatis indi drac. 2. vel diasenæ drac. 4. fiat potio. Euacuato tandem vitioso redundante succo in toto, vel in parte, si propter obstructionem meatus, per quem lien ad se limosum sanguinem attrahit, excitatus fuerit ater morbus regius, eadem victus ratione extenuante, ac eisdem quoque medicamentis vtendum erit; quibus vti præcepimus pro curatione obstructionis iocinoris. validiora tamen inter ea eligenda, nanque lien sine molestia validiora medicamenta tolerat, vt liquet apud Galenum secũdo de arte curatiua ad Glauconem, cap. 5. Cùm eisdem tamen semper aliquid ex stringentium genere admisceatur. Id autem nedum in obstructione curanda, sed in cunctis aliis lienis affectibus seruandũ erit, opus nanque est ipsius naturalem firmitatem custodire, quo conueniens ipsi alimẽtum attrahat, quoniã per hanc actionem vniuerso corpori ad humorum bonitatem confert (vt diximus ex Galeni auctoritate nono de cõpositione medicamentorum secundũ locos, cap. 1.) Ea autem potissimùm, quæ extenuandi vim habẽt pharmaca citra manifestam calfactionem eligãtur, inter

quæ magnopere, tanquam huic visceri commoda, sunt acetum, & acetū mulsum; præsertim vbi idem viscus, nedum obstructione laboret, sed induratum fuerit, vt patet ex Galeno ibidem. Verum cum eisdem exhiberi poterit decoctum corticum radicum capparorum, aut scolopendrij, vel radicis, seu germinum myricę: nam quale medicamentum iocinori est absynthium, tale est lieni capparis cortex: & quale rursus iocinori eupatorium, tale est lieni scolopendrium (vt liquet decimotertio methodi medendi, cap. 17.) Siquidem similia genere medicamenta ambo viscera postulant, cæterùm tanto valentiora lienis, quanto crassiori vtitur alimento, vt ipse Galenus refert. Ex quibus cùm liqueat, qua methodo curari debeant lienis tum intemperantiæ, tum obstructiones, non est cur seorsum de eis iterum mentionem faciamus. Vbi autem ater morbus regius ex lienis inflāmatione, seu scirrho fuerit excitatus, eadem inflammatione curata, seu scirrho, & ipse quoque curationem recipiet. Nos verò in sequentibus eorundem affectuum curationem præcipiemus. Ex intemperie autē iocinoris ortus pręcedente prius venæ sectione, aut purgatione, vel vtrisque (vt diximus) in toto, vel in maiori parte melancholici succi redundantis facta euacuatione, vbi eius copia adsit, per contraria eiusdem iocinoris intemperiem corrigere oportet tam cibos, quàm potus, quàm etiam medicamēta, eo non neglecto, quod perpetuò ea quæ adstringunt, permiscere oporteat: quibus autem particulatim eadem intemperies corrigenda sit, capite de imbecillitate iocinoris, studiosi reperient. Nec minùs, si vitio alimentorum, ac potuum vim habentium succum melancholicum gignēdi, ortus fuerit ater morbus regius, contraria etiam victus ratio adhibenda erit, quam locupletissimè conscripsimus capite de melancholia. Ea igitur huc transferenda sunt pro optima victus ratione prædictis instituęnda. Si vero vtrisque simul visceribus laborantibus regius morbus euenerit, stante redundātia vtriusque bilis cum sanguine, vena secāda erit vtriusque cubiti interna; & pro ratione maioris redundantiæ alterius bilis, ac magnitudine affectus alterius visceris, maior ex vno, quàm altero cubito quantitas sanguinis exhauriatur, quanquam semper eadem venæ sectio moderata esse debeat. Victus ratio quoque communis esse debet, vtrisque visceribus conducens. Similiter & purgatio, vbi adhuc facta venæ sectione vtrique succi per vniuersum corpus redundent. In quem vsum præparatis eisdem succis ex syrup. ex succo fumariæ, & cichorij, atque oxymelite, & aqua boraginis, & lupulorum, & hortulanæ endiuiæ hoc medicamentum purgans præbeatur, Recipe florum boraginis, lupulorum, fumariæ ana drac. 4. vuæ passæ decorticatæ vnc. s. senæ, epithymi ana drac. 2. eupatorij, absynthij, scolopendrij, & radicum capparorū ana drac. j. s. fiat decoctum in aqua fontis, & in eo per colum transfuso dissolue cassiæ fistulæ vnc. j. s. aut mellis roridi vnc. ij. rhabarbari optimi cum spica præmacerati in parte prædicti decocti per diem, aut noctem, & deinde per colum transfusi drach. j. aut scrup. iiij. diacath. drac. vj. diasenæ, vel eclegmatis indi drac. ii. vel iij. misceātur, & fiat potus. A purgatione vtrique visceri consulendum, magis autem, aut minùs vni, vel alteri, prout vnus visceris affectus, vel alter magis vrgebit, nunquam tamen altero derelicto.

Πεϱὶ τῆς φλεγμονῆς τ̃ σπληνός.

Id est, de inflammatione lienis.

CAP. LXXXVIII.

QVamuis rariùs (vt Alexander inquit cap. 10. lib. 8.) quàm alia viscera lien inflammatione conflictetur, interim tamen & ipsum inflammari contingit, vt liquet apud Galenum sexto de locis affectis, 13. meth. meden. cap. 17. & aliis plerisque locis. Cuius inflammationes facilè ob duritiem tangendo deprehenduntur, vt ipse inquit. Insuper & ex iis, quæ de iocinore diximus, facilè etiam inuęniuntur notæ, quibus lienis affectus discernantur. Quapropter cùm nonnulla in præcedentibus nedū de iocinore, verumetiam & de ipsa inflammatione dicta sint, non opus est hîc eadem repetere, sed ad tradenda indicia inflammati lienis deueniam. Sunt autem ea dolor sinistri hypochondrij, ac etiam feruor, distentio, tumor, & multa grauitas vehementer vrgens, Paulo, & Alexandro testibus, qui tumor ob duritiem facilè tangendo deprehenditur, vt diximus ex Galeni sententia, præsertim processu temporis. Nāque imprimis, dum scilicet humor adhuc fluit, lienis tumor apparet humidior, vt testatur Alexander. Nec mirum si lienis inflammationes duriores deprehendantur: nam sanguis, qui ad eum pro nutrimento deuenit limosus, fæculentus, ac crassus existit. Ex quo cùm inflammationes fiant necessum est eas duriores fieri. Ex his itaque notis facilè quispiam, tum partem ipsam affectam, tum affectum ipsum dignoscere poterit. Quis autem affectus sit inflammatio, sexcenties in præcedentibus dictum est. Verùm hîc per inflammationem non propriè dictam intelligere oportet. Nanque rariùs ex sanguine optimo, ac mediocrem crassitudinem habēte, ipsam in liene oriri contingit, sed sæpiùs (vt mox dicemus) ex sanguine crassiori excitatur. quo fit, vt neque laborandum sit in inuestigandis signis pro dignotione causæ eiusdem inflāmationis, cùm semper ferè ex iam dicto sanguine fæculento, limoso, ac crasso generationem habeat; faciléque possit dignosci, vbi fortè fortuna à sanguine optimo, vel bilioso existēte ipsa inflammatio fuerit excitata, præsertim ex iis quæ præcesserunt, temperamento, ætate, habitu, anni tēpore, victus ratione, ac reliquis. Cognosces autem (vt inquit Aëtius cap. decimo, libri decimi.) irruentis humoris magnitudinem ex magnitudine, & velocitate generationis ipsius inflammationis. Inflammato autem liene, si ex sinistra nare sanguis erumpat, magnam fert vtilitatem. Nam quibuscunque κατ' ἴξιν, eruptio sanguinis accidit, summum id commodum laborantibus affert: quemadmodū Hippocrates memoriæ prodit: quibus verò contra euenit, nihil iuuat, aut etiam interdum nocet, quòd vires scilicet citra morbi leuamē deiiciat, atque exoluat, vt libro de curandi ratione per venæ sectionem, à Galeno scriptum est. Insuper quamuis rariùs, quàm cætera viscera lien inflammatione tentetur, tamen si in eo excitetur, magna cum diligentia curanda erit, aliàs nedum praua consequentur symptomata, verumetiam temporis processu perniciem causabit, potissimùm si eadem in scirrhum vertatur. Pro eius itaque curatione ratio victus similis instituenda erit ei, quam in cæteris visceris inflammationibus præcepimus, solo ptisanæ cremore ægrum nutrientes, potissimùm circa initia, illius verò penuria aqua, & solo pane, atque

interim

6. de loc. in prin[illegible]

Inflām. lienis sig[illegible] Paulus [illegible] 3. cap. [illegible] Alex. [illegible] citato. Cur li[illegible] inflamm[illegible] tio d[illegible] sit.

Causæ.

Progno[illegible] ca.

Curatio.

interim vinum tenue, albúmque exhibeatur, Alexandro teste, præsertim vbi inflammatio diutiùs protelet ur, quo tempore etiam auicularum carnes montanarum, pullorúmque, ac gallinarum concedendæ sunt. Quòd verò ad reliqua attinet, primùm sanguis detrahendus est, deinde purgationes adhiberi, postea medicamēta extrinsecus imponi debent, vt liquet eodem Alexandro. Nam si venæ sectio omnibus visceribus inflammatis præsentissimū est remedium, maximè certè in lienis inflammatione adhibenda est, si nihil contra suadeat, nempe ætas, aut vires, aut locus, aut consuetudo, aut aëris cōstitutio, aut præcedens ciborum cruditas, aut magnum ventris profluuium, vt ipse inquit. Secanda autem vena est sinistri cubiti, vt liquet decimotertio methodi medendi, cap. 11. Multùm nanque iuuat afflictum lienem sanguinis ex sinistro brachio detractio, vt liquet eodem libro de curandi ratione per venæ sectionem, cap. 16 & nos præcedenti cap. adnotauimus, atque eadem interna; quòd si ea non appareat, media feriēda est, sinc ipsa quidem in cōspectum proueniat, humeraria incidēda erit. Quòd si nec ipsa quoque conspiciatur, ea quæ minimo digito vicina est, aperiri debet, ex decreto eiusdem Trallian i. Quòd verò huius venæ in extrema manu existentis, sectio conferat, pro lienis inflammati curatione, cōfirmauit Paulus præcitato loco. Id quod fortè innuere voluit Galenus eodem libro de curandi ratione per venæ sectionem, cap. 16. Quanquam quidam negatiuè literam legant. Præstat autē non semel quantū conueniat extraxisse, sed in duos dies, id partiri satius est, vt idem Galenus refert. Sic nanque extrahendus sanguis est, ne vitalis facultas deficiat, vt Alexāder asserit. Post sanguinis missionem ea dari oportet quæ aluum solent ducere. Sunt tamen ea medicamenta, quæ alui ducendæ idonea sunt, lenia eligenda; ex eiusdem Alexandri testimonio, præsertim per initia. Licē etenim per initia purgari potest, tamen processu temporis validiores purgationes exhiberi possunt, vt ipse refert. Hac nāque via duntaxat lienis superflua vacuari debent: nam ea quæ per renes agitur, nulla huic visceri vacuādo via patet: proinde vbi phlegmone premitur, deiectoriis id medicamentis, tum detergimus, tum lacessimus, quo dimittat, deponátque superuacua, atque id potissimùm medicamentum deiectorium supernè exhibendum erit, à situ, societatéque sumpta indicatione, quemadmodum à Galeno eodem decimotertio methodi medendi, cap. 17. decretum est, quamuis venter etiam per clysterem assiduè elui debeat, & maximè si venę incidendę medela relinquatur, ex Aëtij sententia, & præcipuè in morbi initio, vel incremento, vt inquit Alexander. Verùm priusquàm purgans medicamentum exhibeatur, parari humor debet ex oxymelite, serapio ex succo fumariæ, seu boraginis cum aquis melissæ, & lupulorum, deinde hunc in modum purgetur æger. Primò recipe florum fumariæ, lupulorum, boraginis, violarum, & hordei, singul. drac. 3. senæ, epithymi, singulorum drac. 2. vuæ passæ decorticatæ vnc. s. fiat decoctum in aqua fontis, in quo per colum transfuso dissolue mellis roridi vnc. 2. s. aut cassiæ fisiulæ vnc. 1. s. & diacath. drach. 6. vel 7. & fiat potio. At vbi neque huic purgationi cesserit inflammatio, procedente tempore, si opus fuerit, validiùs exhibebis purgans medicamentum, quantitatem senæ, & epithymi in decocto adaugens, adiiciénsque polypodium, ac cnicū, & in vicem diacath. eclegmatis indi drac. 4. aut diasenę tantundem apponens. A purgatione medicamenta extrinsecus imponi debēt quæ citra euidentem calorem extenuent, admixtis quibusdam etiam adstringentibus, iuxta Pauli doctrinam. Nam ea mixtæ facultatis esse debent, nedum in generatione phlegmones, sed etiam cùm nec affluat ampliùs quicquam: quanquam si quis in principio repellentibus tantùm vtatur, non peccet, Galeno auctore 13. meth. med. cap. 16. Communis tamen indicatio (vt ipse inquit) omnibus his partibus quarum munus eiusmodi est, vt toti corpori sint ex vsu, vt medicamenta exigant, quæ mixtæ facultatis sint. Et propterea nec lienem tantum relaxantibus curare oportet, cùm hic quoque ex iocinore quicquid limosi, & melancholici est, expurget, propterea scilicet, quòd ex eo humore nutritur, quinimò semper eius robori consulendum est, relaxantibus, quæ adstringunt medicamenta adiiciendo, eodem Galeno & Alexandro testibus. Sint autem adstringentia medicamenta robusta, vbi fluoris impetus fortis cōtingat; moderata verò vbi mediocris. Quapropter si moderata fuerit inflammatio splenis, ex vino veteri, ac austero, tenuiúmque partium, oleo dulci permixto fotus adhiberi debent, lana succida excepto medicamēto (vt inquit Aëtius) vel linteis, & vbi maior sit caliditas, oleum sit rosaceum, aut omphacinum. In cuius penuria eiusdem oliuæ folia, aut rubi, aut mali arboris, atque etiam ipsa mala in oleo decoquātur: & quædam tenuium partium addantur, velut est absynthium, & pulegium, item lentiscinum, & melinum oleum prædicto vino admixtum superuenire confert, aut cum prædictis linteis lineis sæpiùs sinistrum hypochondrium fouere, vel ex olei anethini, vel chamæmelini vnc. j. & rosacei, seu cytoniorum, & myrtini, singul. vnc. j. s. pauco vino, ac cera vnguentum parabis. Verùm vbi forti impetu fluxus feratur, acetum pro vino effundendum est, similiter si nimius calor infestet (vt liquet ex Aëtio, & Alexandro.) Post fomenta autem cataplasmata imponi debent, quorum primum ex Aetio ex hordeacea, & loliacea farina cum posca, & mellis, ac olei omnino paucissima mensura, in quibus absynthium, ac pulegium sint decocta, formari potest. Vel hunc in modum ipsum componas. Farinæ fœnugræci, seminis lini, ac hordeaceæ excipe, cuiuslibet vnc. j. s. caricarum aceto quàm acerrimo maceratarum vnc. j. adipis anseris, & butyri recentis singulorum drac. iiij. olei anethini, chamęmelini, & rosacei, singulorum vnc. j. omnibus priùs tunsis, ac simul commixtis cum pauco oxymelite, fiat cataplasma. Vtimur etiam aliquando, ex eiusdem Aëtij sententia, ob cataplasmatum penuriam ad splenem inflammatum furfuribus in vino, aut posca, & oleo decoctis: quibus etiam absynthium, & pulegium, aut thymum, aut origanum, aut lauri folia, aut artemisiam, & reliqua incidendi, ac attenuādi vi pręd ita, adiicimus, non feruente videlicet inflammatione, & corpore præuacuato. Nam si quispiam corpore nō euacuato calidioribus vtatur medicamentis, ipse sibi scirrhi auctor fiet, eodem Aëtio teste. Paulus verò stercus caprillum cum cruda polenta coctum, ex posca illitum commendat. Tu quoque ex prædictis diuersa etiam medicamenta parare poteris, prout vsus expostulabit, methodum semper seruans, vt relaxantibus, ac digerentibus medicamentis, quædam ex adstringentibus permisceas.

Margin notes: *Ordo curationis.* — *Venæ sectio.* — *Loco citato.* — *Purgatio.* — *Topica quàlia esse debeant.* — *Gal. 13. metho. cap 17. Alexan. li. 8. cap. 10.*

Πεϱὶ σκίρρȣ τȣ̃ σπληνός. *Id est, de scirrho lienis.*

CAP. LXXXIX.

Rarius quàm alia viscera lienem inflammatione conflictari præcedenti cap. ex Alexandri testimonio notauimus, opportunissimum autem eum esse ad scirrhum, veluti & iecur, quũquam ipse propterea quòd rarioris sit substantiæ, crebrius, quàm iecur scirrhosis vitiis affligatur propter nutrimenti, quo vtitur, speciem, à Galeno decretum est lib. 13. metho. meden. cap. 16. Nutritur etenim crasso sanguine, vt monstratum est; qui veluti limus purioris existit. Propterea de hoc affectu pertractare intendimus. Consueuerunt autem eos, qui induratam splenis affectionem habent propriè medici splenicos appellare, vt nono de compositione medicamentorum secundum locos; cap. 2. à Galeno scriptum est. Summatim verò de eo verba faciemus, cùm fusissimè verba fecerimus cap. de iocinoris scirrho, & ex iis, quæ de iocinore diximus facilè inueniantur notæ, (vt sexto de locis affectis, scriptum est) quibus lienis affectus discernantur, & splen ipse multa etiam habet accidentia cum hepate communia. Ea de re ad tradenda eius indicia accedamus. Sunt autem tumor cum duritie sub sinistro hypochondrio; os fœtet, gingiuæ exeduntur, vlcera in cruribus cicatricem non recipiunt, vt testatur Paulus. Celsus verò ait cap. nono lib. 4. quod lien vbi affectus est intumescit, simúlque cũ eo pars sinistra, eáque dura est, & prementi renititur; venter intentus est, aliquis etiam cruribus est tumor, vlcera aut omnino non sanescunt, aut certe cicatricem vix recipiunt. In intẽsa ambulatione cursúque, dolor, & quædam difficultas est. Idem ferè confirmauit Aëtius cap. 11. lib. 10. cùm dixit, immedicabilia enim vlcera hoc modo affecti habebunt, & maximè circa crura; addidit tamen, & colorem corporis vitiatum ad nigredinem vergentem. Nec putandum est ab aliis causis oriri posse lienis scirrhum, quàm ex eis, à quibus hepatis scirrhus generatur. Communes quoque habet cum eo, & generationis geminos modos. Nanque vel à principio paulatim congregatur, & augetur, ac in magnum tumorem attollitur, vel medicorum imperitia paratur. Id quod crebriùs accidere consueuit, vbi vehementer inflammationes, & erysipelata adstringunt, & refrigerant. Sed quoniã ex flatuoso quoq; spiritu indurari quodammodo quandoque splen videtur, atque renitẽs esse, propterea à vero scirrho interstingues. Nanq; si flatus causa fuerit, tactui tumor non pertinaciter resistet, immo imposita manu ad tactum cedit, & lien punctionem, tensionémque experietur, citra tamen pondus, duritiem, ac grauitatem. Verùm vbi cum renitentia, tumore, ac duritie, grauitas cum pondere in sinistro hypochondrio percipiatur, ex humore lento, & crasso lieni indurato infixo, tumorem durum ortum esse iudicabis, quem propriè scirrhum, seu scirrhosum tumorem appellamus. Ex hoc quod consentiente iocinore, potissimùm, vbi diutinus fuerit, aqua intercutem generari posit, liquet apud Galenũ 5. & 6. de locis affectis. At quòd si fuerit exquisitus, omnino incurabilis sit, ab eodẽ Gal. scriptum est 2. de arte curat. ad Glauconẽ. Reliqua scirrhi prognostica cap. de scirrho iocinoris requiras. Quãtum verò ad eius curationem attinet, pro victus ratione laborantibus ipsis conuenientia nutrimenta sunt, genere quidem eadem, quæ scirrho iocinoris laborantibus competunt, maioris, minorísque duntaxat ratione differentiæ, vt idẽ Gal. testis est 13. meth. med. Itaque & si capparis ex oxymelite edatur, vtilis sanè est vtrique visceri. Cæterũ nec ipsa pari modo, nec similiter mixtum habeat oxymel. Nam & ipsa copiosior, & ex minùs diluto oxymelite lieni erit vtilior, atque hæc differẽtia est, quæ ex maioris, minorísque ratione accepta est, vt ipse inquit. Cauẽda tamen sunt dulcia omnia; nam ex his tum iecur, tum lien maximè intumescere cõsueuit. Similiter glutinosi cibi vitandi, atque ij exhibendi sunt, qui concoctu sint faciles, & bonum ac tenuem succum generent, simúlque cum iis efferant, quæ extenuant, obstructiones eximunt, ac detergunt: acida verò maximè conueniunt, Celso auctore. Vino autem vtantur non valde veteri, quod aquæ permisceatur; in qua ferrum sæpe ignitum sit extinctum, vt refert Aëtius. Et quoniam hoc vitiũ quies auget, propterea exercitatione, & labore opus est: habita tamen ratione, ne febre mixta, si nimium processerit, excitetur. Vnctiones, frictionésque, & sudores necessarij sunt, eodem Celso auctore. Plurimùm nanque fiduciæ in exercitiis ponendum, quibus ante cibum vti conuenit, corpore superfluitatibus non abundante: ex eorum autem genere ex superabundanti faciunt deambulationes, & cursus: & noui sanè aliquos qui ex his solis ab omni affectione sint liberati, vt idem Aëtius testatur cap. 13. lib. 10. Reliquam victus rationem particulatim studiosi cap. de scirrho iocinoris requirant. Cæterùm vbi laborantes prædicti multo sanguine abundant, internam in sinistro cubito venam secare cõmodum est, vt liquet ex Aëtio: neque tamen multa sanguinis copia ferẽda erit. A venę sectione, si multus redũdarit crassus, seu lentus succus eo prius præparato ex aceto mulso, ac syrup. è succo fumariæ, seu aceto simplici, & melle rosaceo, nanque acetum, & acetum mulsum huic visceri commoda sunt, vt potè secare, & attenuare crassos humores potentia citra calefactionem, vt inquit Galenus, nono de compo. medicamen. secundum locos, cap. 2. purgans medicamentum exhibendum erit pro ratione redundãtis succi. Nam pituita redundante, quæ eandem expurgant medicamenta, exhibeantur. Si verò melancholicus succus, quæ ipsum expurgant, prębeto; deinde potiones quasdã ac topica medicamenta, quæ induratum splenem curare valent, adhibeas. Sint autem & potiones ipsæ fortissimæ: similiter & quæ de foris medicamenta applicantur: nam eas sine molestia splen tolerat, vt secundo de arte curatiua ad Glauconem, à Galeno decretum est. E quorum numero primas partes sibi vendicant cortices radicũ capparis, & scolopendrium, & myrticæ radix, atque germina: omnib. huiuscemodi in aceto, vel oxymelite coctis, vt ipse inquit. Attenuantibus itaq; opus habet induratus lien pharmacis citra manifestam caliditatem, cuius gratia valde amara medicamenta ipsi offerimus, ac quædã ipsis ex austeris miscemus, vt eodem nono de compositione medicamentorum secundum locos scriptum est. cap. 2. Potui denique ieiuno dari debet absynthium incoctũ, at post cibum aqua à ferrario fabro, in qua candens ferrum subinde extinctum sit: hæc enim vel præcipuè liené coërcet, quod animaduersum est in his animalibus quæ apud hos fabros educata exiguos lienes habẽt, vt liquet ex Celso. Hæc aqua, in qua ignitum ferrũ sæpe sit extinctum, febricitantibus sola, non febriẽ-

tibus

Qui propriè splenici appellantur.

In princip.

Paul. lib. 3. cap. 49.

Scirrho. lienis signa.

Causa.

Si ex flatuoso spiritu liẽ induretur signa.

Prognost.

5. de loc. affe. cap. 7.

6. de loc. affe.

In princip 2. ad Glau. cap. 4.

Curatio.

cap. 17.

Ratio victus.

tibus verò cum vino, auctoritate Archigenis, à Galeno nono de compositione medicamentorum secundum locos commendatur. Conuenientissimum etenim spleni in scirrhum indurato remedium existit, ferrum, aqua, aut vino, aut posca extinctum. Ea ipsa enim aqua, aut vinum, aut posca in principio exhibita iucunda, & vtilissima existit, & per plures ex ordine dies datur, Aëtio teste. Datur autem per se aqua cyathis tribus, febri verò carentibus, cum vini, vel aceti cyatho vno, vt inquit Paulus. Cæterùm eis qui corpora natura habent calidiora, præsertim scirrho inueterato, citra molestiam myricæ folia dantur, virgultáque, & radix scolopendrium item, & rumicis syluestris, maxime verò acuti semen, foliáque, & radix: probè etiam facit anchusa, si radicis eius drach. j. detur. Item polytricon, & capnij decoctum ad tertias redactum, folia salicis, & cortex, item & radix limonij, quod & cynoglossum vocatur, hisce vtendum esse præcipit Aëtius in prædictis naturis & in principio affectionis, nanque à mitioribus auspicari oportet, vt ipse inquit. Verùm in inueteratis scirrhis, & corporibus agrestioribus, atque eis qui omnem corporis habitum habent frigidiorem, exhiberi possunt trissago, genitianæ radix, calamintha, pulegium, cyclamini radix, scordium, trifolij bitumen olentis semen, hyperici coma, acori, asari, & eringij radix, viticis semen torrefactum, centaurij minoris succus, etiam si sit exsiccatus, chamæpitys, polium, anagalidis, quæ cæruleũ habet florem, succus. Item dracunculi radix, tum viridis, tum sicca. Omnia verò iam dicta medicamenta simplicia in principio cum posca diluta coquantur; postea verò meraciores, progressu autem temporis etiam ipsa contusa, & cribrata cum aceto, aut aceto mulso exhibentur. Certam autem vniuscuiusque horum mensuram definire difficile, & periculosum est, cùm diuersæ eorum, qui ea accipiunt, sint naturę. Quare in principio parum quid ex vnoquoque exhibendum & pro ratione deinde exhibitionis mensura augenda; iuxta ipsius pharmaci, atque etiam ægri vires, ex eiusdem Aëtij sententia. Licebit itẽ, nedum singulis prędictis simplicibus pharmacis per se vti, verùm & duo item vel tria, aut quatuor permixta æqualiter, vel inæqualiter præbere. Præter iam dicta medicamẽta, serpillũ cũ aceto, aut panacis radicem viridem cum aqua mulsa, vel semẽ, aut corticis radicis periclymenij, & seminis eius quantũ tribus digitis apprehendi potest, in vino albo meraco calido ieiunis bibendum ad dies quadraginta exhibitum, aut vulpis hepar siccum cum aceto mulso similiter bibendũ exhibitum commendauit Gal. 9. de comp. medic. secundũ locos, ex Archigenis auctoritate. In adhibendis autem topicis medicamentis eadem seruanda methodus erit, quam seruari præcepimus cap. de scirrho iocinoris: semper etenim emollientem, & discussoriam medicamentorum facultatem præcellere oportet, quibus parũ quiddam eorũ, quæ adstringendi vim habent admiscendum est, Gal. auctore 2. de arte curat. cap. 5. ad Glau. ac Aëtio præcitato loco, nisi quod tutior erit vsus aceti in lienis scirrho, etiã à principio, cùm naturaliter rarus sit, nec est quod metuas, nẽ quis neruus eius vi lædatur, quemadmodũ in tendonibus, ac neruosi musculi partibus, vt liquet 14. metho. med. cap. 5. In hũc vsum capparis cortex ex aceto cõtritus illitúsque, item & salicis cortex consimiliter illitus, necnon & cẽtaurij succus, ac cinis fabrorum cũ cruda polenta ex oxymelite illitus, aut etiam lupinorũ farina magnopere conferunt, ex Pauli auctoritate; nec minùs & ammoniacũ (vt ipse inquit) cum aceto applicatum lieni sæpe profuit. Possunt item & fotus hoc modo parari; Recipe centaurij minoris, & scolopẽdrij ana manip. j. corticum radicũ capparorum vnc. s. radicum, & foliorum althææ ana manip. s. bulliant in aceti, & olei partibus æqualibus, & cũ spongiis fiant fotus; quibus sæpius admotis, infrascriptum adhibeto vnguentum, Recipe olei amygdalarum amararum, liliacei, irini, & de capparibus, singulo. vnc. j. succi scolopendrij, & centaurij minoris, cuiuslibet drach. 4. corticũ radicum capparorum, & myricæ, cuiuslibet drac. 2. adipis anserini, seu gallinacei drac. iij. medullæ ceruinæ, seu vitulinæ drac. 2. s. ammoniaci in aceto dissoluti vnc. s. aceti, & ceræ quantum satis sit, fiat vnguentum. Processu tamen temporis inuicem vitulinæ medullæ seuum tum hircinum, tum taurinum, ac etiam caprillum adiici poterit, augeríque quantitas ammoniaci, ac adiiciendum bdellium, & galbanum, quæ priùs in aceto dissoluantur; similiter & styrax, seu oppopanax, cyclamini, ac cynoglossi succus, lentus cremor, seu farina seminis lini, fœnugræci, ac althææ: ex quibus poterunt varia medicamenta componi, & prout affectus exigit, tum addere, tum adimere ea quæ emolliunt, attenuant, discutiunt, & robur addunt. Verùm capparis cortex (vt inquit Aëtius) admixtus vltra hoc quòd dissecat, & repurgat, etiam splenem corroborat, multísque modis huic rei capparis aptus est. Nã & ipsum cum cibo assumere, & muriam eius cum aceto sorbere commodum est: quinetiam extrinsecus radicem contritam, vel corticem eius cum furfuribus, aut ipsum capparim cum melle contritum imponere expedit, vt Celsus inquit. Quemadmodũ etiam ammoniacum cum aceto ad luti crassitudinẽ redactum non pauci lieni quidam imponentes, eius scirrhum curarũt; idque solùm ei curando sæpe satis fuit, vt liquet ex Galeno codẽ 14. meth. med. cap. 5.

Loco citato · *Lib. 10. c. 11.* · *Loco citato* · *Loco citato* · *Topica qualia esse debeant.*

Περὶ καχεξίας. *Id est, De malo corporis habitu.*

CAP. XC.

Cvm vniuersus corporis habitus in aquositatẽ diffunditur, affectus quidã oritur qui à Græcis καχεξία, à Latinis malus corporis habitus nuncupatur, principiũ siquidem existens hydropicarum passionẽ, vt inquit Paulus cap. 47. libri tertij. In qua affectione (Aëtio teste capite 19. libri decimi) vniuersa corporis miscella laxior fit, ac emollescit. Ex cuius verbis liquet, quod non vna duntaxat pars, sed totius corporis habitus oblæsus sit in hac affectione. Per totius autem corporis habitum nunc intelligentes partes maximè, quæ primæ oculis subiiciuntur; sunt autem eæ, musculi, qui omnia ossa ambiũt, Gal. teste lib. de artis med. cap. 50. cutẽ quoque ab eis non secludẽtes, nanque & ipsa quoq; coafficitur, vt liquet, necnon & partes internæ; quæ oculis non subiiciuntur. Vniuersum etenim corpus in hac affectione cum virore albicans redditur ac inualidum: ita vt crura inter eundem vacillent, vt refert Aëtius, & in principio quidem concoctiones impediuntur, manente etiamdum appetitu, postea verò & fastidium accedit, & respiratio ipsis fit rara, ac debilis, quæ motibus, & actionibus condensatur: aluus etiam inæqualia recrementa excernit (vt ipse refert.) At in quo genere affectuum præter naturã,

Quòd totius corporis habitus afficiatur.

Signa huius affectionis.

Dubiū est, quis affect⁹ præter naturam sit.

reponatur, adhuc nec in Galeni doctrina, nec in aliorum Græcorum, quos legerim, reperi, nisi quod libro primo meth. med. cap. 9. aduersus Olympicū, qui non ritè pathos, ac symptoma finiuerat, pathos etiam cum morbo confundens, vbi concluserat aduersus eum, non omnem mutationem ab eo, quod secundum naturam se habet (etiam si permanentia illi adsit) ad id quod præter naturam est, morbum esse, inquit, coloris vitium atque atrophiam in symptoma. & nequaquam morborum numero connumerari; quemadmodum etiam κακοχυμία, & καχεξία, quamuis præter naturam sint, & permanentia ipsis accedat, adhuc inter morbos non numerabuntur, nisi illud adiiciatur, quod ab eisdem aliqua actio lædatur. Videtur itaque in his verbis Gal. velle καχεξίαν inter symptomata numerari, quāuis & prẹter naturam sit, & permanentia ei accedat, quoad ab ea nondum actio aliqua lædatur. Nam quod illæsæ seruātur omnes actiones, etiam si millies corpus fuerit alteratum, mutatúmque: nullus tamen eorum affectuum adhuc morbus est, vt ipse Galenus inquit: quod enim curationem desiderat, aliud planè non est, quàm affectus, qui vitiat actionē. Verùm vbi καχεξία, seu malus corporis habitus, nedum permanētiam habeat, sed actiones vitiat, negandum non erit morbum esse (vt ex eiusdem Galeni verbis patere potest, ac etiam liquidò constat ex Aëtio, qui vult, nedum naturales actiones, sed etiam animales, motrices, videlicet, oblædi ab hoc affectu.) Concludamus itaque, aut malū corporis habitū symptoma esse in genere affectuum corporis, & propriè visibilium, frustratā totius corporis coctionē, seu nutritionē insequens propter frigidā, ac humidā vniuersi habitus intemperaturam, vel eundem morbum esse, si sumatur pro hac eadem intemperantia frigida, & humida totius corporis, quoniam ab ea, & propter eam iam dictæ actiones oblæsæ sunt, & totius corporis color vitiatus existit cum virore albicans, vt ex sententia Aëtij dictum est, ídque non ab re. Nam licet quæ in corpore animalis sunt, omnia gubernentur calido, frigido, humido, & sicco; quemadmodum libro secundo de natura. facultatib. cap. 8. à Galeno omnium philosophorum optimorum auctoritate decretum est, tamē calidum in iis, (vt ipse refert) tum ad alias actiones, tum verò præcipuè ad succorum generationem plurimum valet. Vel si mauis, dicas hoc vitium totius habitus considerari, vel respectu coloris ipsius, & sic erit symptoma affectus corporis; vel respectu essentiæ eiusdem, quæ in eius temperamento consistit, & tunc erit morbus, quoniam hoc vitium tēperamenti, erit intemperies frigida, & humida, quam necessariò sequitur vitiosus color, seu decoloratio totius. Verum hæc eadem totius corporis habitus immodica refrigeratio, ac mollities ex nulla alia re, quàm ex sanguificationis defectu prouenire poterit, quæ vbi immodicè ampliùs augeatur, generandi hydropis causa erit, vt dicemus. Et propterea Paulus principium aquæ inter cutem appellauit hanc affectionem, & Arabum princeps dispositionem antecedētem hydropisim. Quo fit, vt neque generari idem malus corporis habitus posit, nisi & iecur ipsum siue primariò, siue per cōsensum fuerit affectum, ac imbecillum redditum propter frigidam eius intemperaturam, ob quam sanguinem optimum generare nequit, ac pro nutrimento vniuerso corpori eum suppeditare, sed ipsum frigidiorem, serosiorem, & (vt ita dixerim) magis pituitosum generat, ac distribuit. Et propterea (vt inquit Aëtius) vt plurimùm hæc affectio ex longo morbo congregatur, aut ex viscere quopiam in scirrhum indurato consequitur, maximè hepate, & splene, neque raro in dysenteria diuturna, & affectionibus cœliacis contingit; item ob consuetā aliquam cohibitā excretionē. Sæpenumero ex immodica sanguinis profusione, in viris prẹsertim per hẹmorrhoides, aut in mulieribus per mēstruas purgationes; quemadmodum & aqua intercus generari consueuit; & (vt in vniuersum dicam) quæcunque causæ iecur ipsum, ac vniuersum habitum infrigidare valent, siue internæ, siue externæ fuerint, huiusmodi affectionē generare poterunt: quas dignoscere haud difficilè erit, tum ex te ipso, tum etiam ex laborantium seu adstantium loquela. Capiuntur autem hac affectione maximè senes (vt inquit Aëtius) qui etiam maximè liberantur, immo & pueri, qui facilè pereunt propter vitalis firmitatis debilitatem, & quod ob cutis raritatem succi in eis facilè transpirant. At qui in vigore sunt, raro incidunt, & facilè se inde extricant. Non negligenda autem erit huius affectus curatio. Nam si diutiùs protelabitur, in aquam intercutem transit, eodem Aëtio auctore. Quod verò ad eius curationem attinet, aër eligēdus est ad calidum, & siccum vergens, somnus moderatus sit, ac nocturnus, longus autem, atque diuturnus omnino vitetur: moderatis deābulationibus, gestationibus, vociferationibus, & frictionibus siccis per linteola ex lino crudo vtendū. Post quæ & exercitamenta moderata conducunt (eodem Aëtio teste) Aluus humecta sit natura, vel arte cum clysteribus, ac glandibus. Cibi eis offerantur simplices, & qui facilè concoqui possunt, optimúmque sanguinem gignere: vitanda sunt omnia bellaria, item nidorosa, graueolentia, humoris crassi, viscosa, & quẹ difficulter concoquuntur. Vinum autem conuenit eis album, tenue, & odorum, vt liquet ex eodem Aëtio. At aquæ potus omnino vitandus erit, & in vniuersum victus sit tenuis, & siccus, vt inquit Paulus: verū diæta vniuersa viribus reparandis sit apta, per quam (vt refert Aetius) spes est, eos qui huic malo sunt implicití, ad restitutionem in integrum peruenturos. Verùm si ex consuetæ excretionis cohibitione affectio contingat, prouocare, ac irritare eam ipsam excretionem oportet, vt liquet ex eodē Aëtio, aut venam incidere in cubito, si nihil sit, quod id fieri prohibeat, paulatim, ac partitis vicibus per triduum sanguinē detrahēdo, eodē Aëtio, ac Paulo testibus. At si venæ incisio impediatur, aut vitiosorum humorum copia laborant ægrotantes, ipsos purgare oportet (relicta venæ sectione, quæ eisdem noxia est) nō semel duntaxat, sed sẹpiùs, ac paulatim, vbi vsus postulabit. Purgans autem medicamentum ex hiera, rhabarbaro, agarico, ac myrobalanis parari poterit. Particulatim autem conferentia medicamenta purgantia sequenti capite de aqua intercutem conscripta studiosi reperient: post quæ mirificè quoque iuuat ipsos absynthij potio assidua; aut syrū. eius ac aquarum naturaliū vsus; primùm aluminosarum, nitrosarúmque, mox sulphurosarum, vt inquit Paulus. Hæ nanque aquæ naturales calidæ, robori ac viribus reparādis conducunt, ex Aëtij sententia. Conferunt item eis theriacæ, ac mithridati antidotus, similiter diacurcuma, seu dialacca, si drac. j. separatim eorum cuiuslibet cum vino albo tenui, ac odorato tribuatur, seu cum absynthij cremore, nec minùs,

Cōcluditur quis affect⁹ præter naturam sit.

Lib. 10. 19.

& eisdem

& eisdem vtēdum erit antidotis, theriaca videlicet, & mithridato, si ex immodico sanguinis profluuio excitatus fuerit malus corporis habitus, præcipuè tamen eis confert vniuersa victus ratio, quæ viribus reparandis sit apta. Perpetuò autem ex quacunque causa ortum duxerit, hepati succurrendum erit, ipsumque roborare oportet, cùm sanguificationis instrumentum sit, ac sanguinis officina, vt in præcedentibus dictum est. Vberiùs autem sequenti capite de aqua inter cutem idonea medicamenta pro cū ratione mali habitus reperies, propterea huic capiti finem imponimus. Vbi autem ex scirrho, aut alio quopiam proprio affectu iocinoris, aut splenis, seu alterius cuiuspiam visceris, malus corporis habitus fuerit ortus, pro ratione affectus, medelam ipsis adhibere cōuenit (prout in præcedentibus docuimus) per auxilia ad singulos ipsorum supra conscripta.

Περὶ ὑδρωπίσεω, ὕδρωπτως, καὶ ὑδερȢ.

Id est, De aqua inter cutem, seu hydropico morbo.

CAP. XCI.

NOn quemadmodū Erasistrato visum est propter viarū angustiam impedita sanguinis distributione per iecur ad vniuersas corporis partes, tantùm eo qui magis tenuis, atque aquosus est transumpto, ita vt his duntaxat per vniuersum corpus vehatur, syncerus autem sanguis in visceris substātia permaneat, sed sanguificandi facultate vitiata, ex Galeni sententia nō raro is gignitur affectus, quē Græci quādoque ὑδρώπισιν, interim ὕδρωπα, sæpiùs verò ὑδερὸν nuncupant, Latini autem aquam inter cutem, seu hydropicum morbum, vt liquet apud Celsum cap. 21. libri tertij, à symptomate nomen sumens, siquidem aquosus humor hāc passionem necessariò comitatur (Celio Aureliano teste cap. 8. libri tertij, ac Plinio secundo libro 3. cap. 12.) Cuius differentiæ à quibusdam duæ duntaxat connumerantur, quidam autem quatuor esse hydropum differentias affirmant, vt 4. de ratione victus scriptū est. Veruntamen nedum Galenus præcitato loco prædictorum opiniones tanquam erroneas cōdemnauit, sed tres hydropum statuit esse differentias, id quod etiam confirmauit libro 5. de locis affectis, cap. 7. & 4. de causis pulsuum, cap. 24. Eundem autem sectati sunt Aëtius cap. 20. libri decimi. Paulus cap. 48. libri tertij. Alexand. cap. 1. libri noni, & Celsus præcitato loco. Nos verò cùm de earundē causis pertractabimus, quod neque plures, neque pauciores esse poterunt, demonstrabimus. Quarum vna τυμπανίτης altera ἀσκίλις & tertia ἀνὰ σάρκα, ἢ ὑποσάρκα, ἢ κατασάρκα, ἢ λευκοφλεγματία, ἢ σαρκίτης, ἢ ἐπισαρκίδιον, ἢ ὑποσαρκίδιον appellatur. Tympanites quidē à tympano sic appellata, quoniam in tali affectione imus venter percussus talem sonum edit, qualem tympanum, Galeno teste commen. aphor. 11. quarti libri, quo loco Hippoc. ξηρὸν ὕδρωπα nuncupauit, quemadmodum ἀσκίτης, sic dicta est, quòd ἀσκȢ hoc est vtris modo in peritonæo humor continetur: vt liquet eodem loco. Et tertia differentia sic appellata est, quoniam per carnem, vel sub carne, vel iuxta carnem, seu secundum carnem, vel supra, seu infra carnem humor continetur, aut propterea ipsam λευκοφλεγματίαν nominant, vt quæ pituita liuida constet, vel sui quidem ratione semper alba, sed quæ propter mixtionem quorundam aliorum humorum verum mutet colorem, vt liquet apud Galenum cōmento aphor. 29. 7. libri. Communis autem omnium (vt inquit Celsus) est humoris nimia abundantia, ob quam ne vlcera quidem in his ægris facilè sanescunt, vt patet etiam apud Hippocrat. & Galen. aphoris. 8. sexti libri. At quoniam cuiusuis aquæ inter cutem communis genitura est, vbi sanguificationis officium intercidat (vt liquet apud Galenum secundo prognosticorum) ea de re necessum est (quoniam iecur eius facultatis, quæ sanguinem gignit instrumentū existit) vt ipsum vitietur in huiusmodi affectibus, quinimo nisi hepar afficiatur, vt quinto de locis affectis, scriptum est, haudquaquam aqua intercus fieri potest, & si non semper ob primariā eius affectionem excitetur, licet hoc quoque sit quàm frequentissimum, sed interim iecur ipsum per consensum afficitur à aliarum partium, quæ aut eidē vicinæ sunt, aut societatem, seu consortium quoddam cum eo habēt mediis conceptaculis, venis videlicet, quemadmodum ab eodem Galeno tū 5. de locis affectis, tum 2. prognosticorum decretum est. Quod autē interim primariò iecur, interim lege consortij, quod cum aliis partibus habet, iam dictis aquæ inter cutem speciebus afficiatur, ab Alexādro, & Paulo præcitatis locis cōfirmatum est. Atqui dignosces num ipsum primò affectum sit, ex Hippocr. & Galeni testimonio eodem 2. prognost. ex cupiditate quadā, seu propēsione, quam ægrotantes ad tussiendum obtinent. Nam incitati ipsi ad tussim, tanquam ad accidens, statim ab hoc desistunt, tantummodo tentantes initiū tussiendi, etenim iecoris moles incidens præcordiis facit angustiam in pulmone, ob quam ad tussim ægri veniunt frustra, ceu auxiliaturā affectui naturalis facultatis, nequaquam habentes ministerium, continuò desinunt. Ob hæc itaq; propēsiores ita affecti ad tussim redduntur, sed eis citò tale deficit munus, propterea quòd nihil dignū cōmētatione excreāt. Dignoscitur etiam ex paucitate, ac ariditate deiectionum, nam venter non deiicicit nisi dura, ac pro necessitate imperpessis existētibus intestinis, vel lactibus (vt Galenus inquit) nec vitiato alimento, neque grauatis ab eo partibus, etenim bene valent, nec alui fluor infestat, manēntq; diutiùs inibi reliquæ alimenti, quæ partim inittūtur ad intimā peritonæi sedem, partim inflāmatione iecoris torrentur, præsertim si ad acutū morbū consequatur aqua intercus: aderūt quoque & reliqua signa, quæ ipsum primariò affectum indicabunt aliquo prædictorum affectuum, quorum indicia propriis eorum capitibus requiras. Vbi autē nullum tale præcesserit signū primariò affectui iocinoris, ac venter magis profluuiis infestetur, sitque alui fluor diutinus, neque dolorē exoluens, neque molliens ventrem, ventriculi, vel intestinorū, maximéque ieiuni vitio (mesentericis venis mediis) iecur ipsum per consensum oblæsum erit. Nāque ex prędictis partibus affectis potissimùm venę debiles fiunt, per quas iecur ad se trahit alimentum, ita fit, vt nequaquam deseruiant visceri ad deductionem, & cùm in tenuioribus intestinis maneat, grauata ab eo, vtpote debilia, statim id omne pellūt deorsum, atq; hæc alui fluoris in huiusmodi aqua inter cutē causa est, eodem Galeno teste præcitato 2. Prognosticorum. Altera causa est, quoniam & alimentum corrumpitur, ac bilis copia in intestinis colligitur, & ob eam rem eadem admodum mordentur, proindéque incitantur ad excernendum cōtenta ibi excremēta, idque potissimùm

[Margin, left column:]
de loc. affect. cap. 7. de loc. aff. in prin. de natur. facult. cap.
Aqua inter cutem vnde nomē acceperit. Commen. 3
Quot sint eius differentiæ. Eius differentiæ cur sic appellentur.

[Margin, right column:]
Communis causa generationis omnium triū differentiarum.
Commen. 1 cap. 7
Quæ pars afficiatur, quare iecur semper.
5. de locis aff. cap. 7
2. prognostic. coment. 1
Alex. libro 9. cap. 2 Paulus lib. 3 cap. 48
Si iecur primariò afficiatur signa. Tex. & comment. 5.
Si per consensum iecur afficiatur, signa.
Comment. 1

accidit, vbi inflammatione vexentur, & propterea fluor hic alui neque dolorem cedat, neque ventrem mollit, cùm per eum aquæ inter cutis causa non vacuetur. At si indurato liene, seu infrigidato, aut quomodolibet aliter affecto, eique consentiẽte iocinore aqua inter cutẽ genita fuerit, ex prædictis signis indurati lienis, aut aliter affecti patebit. Sic etiam, si vel pulmonis, vel septi trãsuersi, aut renũ occasione iecur affectum fuerit eorundẽ viscerum affectorum signa præcedent, qualitas autem affectus ipsius iocinoris frigida perpetuò intemperies existit, nãque nisi ipsum primariò infrigidatũ sit, aut ad ipsum frigus impertiatur à reliquis iã dictis partibus primariò refrigeratis, aqua inter cutẽ subsequi potest minimè, vt ab eodem Gal. 5. de locis affectis, cap. septimo, & sexto eodem, in principio, decretum est, quæ frigida intemperies, nedum ad omnes eiusdem iecoris venas peruenire debet, verùm quoque ad eius corpus, quod παρέγχυμα Græci dicunt, nanque secundũ hoc propriæ eius facultatis, quæ sanguinẽ gignit, instrumẽtũ est. Et propterea vbi vitiatum sit, actionem quoque eius vitiari oportet, adeò vt non ampliùs cibos in sanguinem, sed in aliam qualitatẽ transmutet serosam, ac tenuem inquam superfluitatem, aut pituitosum humorẽ, seu flatum, & proinde fit, vt trifariam duntaxat aqua inter cutem constitui possit. Nec obstat ea aqua inter cutẽ, quæ ad acutos morbos sequitur, nanque ab iis quoque iecur tam grauiter afficitur calida, & sæpenumero sicca quoq; intemperie, vt cibum in sanguinẽ transmutare nequeat, vt liquet eodẽ 6. de locis affectis, ita vt valeamus absque controuersia asserere, hanc etiam aquã inter cutem ex frigida iocinoris intemperatura ortum habere, priuatiuè saltem admodũ imbecillo eius insito calore reddito, quo medio sanguinem gignit, ex iam dicta præter naturã eiusdem caliditate in eo genita. Atqui frigida hæc iocinoris intemperies haud æquè in gignendis iã dictis aquæ inter cutem speciebus se habet. Nãque à maiore frigiditate generatur aquosus hydrops, quẽ ascitim vocãt à minore autem tympanites. Etenim humida substãtia in flatuosum aërem sine aliquo colore transmutari nequit, vt inquit Gal. præcitato comment. aphoris. 11. 4. lib. Sed quemadmodum ascites à maiori frigiditate, quàm tympanites excitatur (vt diximus) pari ratione & anasarca, seu leucophlegmatia à frigidiori iocinoris intemperie, quàm ascites, ortum ducit, quoniam totum habitũ pituitæ plenum habent laborantes, Galeno auctore quarto de ratione victus. quanto etenim pituitosum excrementum seroso, ac tenui humore frigidius existit, tanto anasarca, quæ ex iã dicto pituitoso excremento excitatur, à frigidiori intẽperie generationẽ habebit, quàm ascites, qui ex seroso excremẽto producitur. Accedit item, quod (vt fatetur Aëtius) talis humor tenuis, & serosus, qui ascitis causa existit, salsus est, & putrefactus, vt propterea largiorẽ potum appetant, qui ascite laborãt, quàm reliqui hydropici. Est itaque anasarca, seu leucophlegmatia pituitosi humoris in toto corpore collectio, seu per omnẽ corporis miscellam dissseminatio (vt inquit Aëtius) ita vt instar spongiarũ, aut papyri vniuersa caro permadefacta appareat, atque ob id totum corpus similiter, vt hypochondria, intumescit, ac mortuo simile euadit. Ascites autem collectio aquosi humoris existit plurima inter mẽbranam, peritonæum appellatã, & intestina, vt verè vtris modo membrana ipsa repleta esse videatur, spatium etenim quod inter peritonæum, & partes ei subiacentes est, aquoso humore impletur, Galeno teste quinto de locis affect. cap. 7. Aliquando verò vbi peiùs habent ægri vsque ad fæmora tumor producitur, vt idẽ Aëtius asserit. Tympanites autem plurima collectio est superflui flatus aëre repleti in iisdẽ ventris incũbentibus locis, vt in principio sola inflatio esse videatur, postea tamẽ flatus inspissatur, & veluti nubilus redditur, atque ita vnà cum flatu, quasi nebulosus humor consistit, atque cõgregatur, vt liquet ex eodẽ Aëtio. Ex quibus liquet quãlibet aquæ inter cutẽ differentiam, seu speciem morbũm esse in quantitate, seu magnitudine. Nanque ex genere præter naturam tumorum existunt, vt liquet libro de tumor. præter naturam circa finem, id quod confirmauit idem Galenus de ascite lib. 14. metho. meden. cap. 13. quo loco eam in numero eorum tumorum, qui præter naturã consistunt, cõnumerauit, qui etiam toto genere præter naturã sunt. Nec obstat, quod idem Galenus lib. de differentiis sympto. cap. 4. inter ea symptomata, quæ incidunt in sanguinis generatione frustrata, hydropis vitia connumerauerit, nam vel symptoma vniuersaliter dictum voluit intelligere, vel per vitia aquæ intercutis, eius causam immediatã intellexit, quæ quidẽ symptoma est incidẽs in sanguinis generatione (vt ipse inquit) non peracta, vel non ritè peracta. Communiter autem omnis aqua inter cutem spirandi difficultatem, tumorem, & grauitatem, ac vitiatum colorẽ inducit, ex virore nimirum albicantibus ægris, fastidiũt & cibum, potum autem largiorem plurimi appetũt, maximè qui ex ascite laborant, etenim humor, qui in locis detinetur, salsus est, & putrefactus; quare, & sitis, & febris augescit: ferè enim in totum plurimi ex hydropicis febriunt, vt ab eodem Aëtio scriptũ est. Commune item omnis aquæ inter cutem est pedes intumescere, quippe cùm procul à calidissimis partibus absint, vt liquet ex Galeni 2. prognosticorum. Particulatim autẽ ascites inde internosci debet, quod fluctuationes excitentur ex humore, qui veluti in vtre quodã contentus circũuoluatur. Tympanites autẽ, quòd vbi nos ferimus ventrẽ tympani modo strepitum quendã elidere videatur, vt inquit Alexander. Et propterea in huiusmodi aquis inter cutem humor sit, an spiritus, qui in regionibus ventris continetur tactu explorare non valemus, nisi cauata pressu cute: etenim frequẽter nõ cauari cõspicies in synceris ascitis, & aqua inter cutẽ, quam tympanitem vocant. Sed ad verã notitiam comparandã pulsare cogimur abdomen, vt attendamus, si veluti tympanum resonet. Secundo loco aliter cõponere hominem & in latera conuertere, quo fluctuationẽ aliquam exaudiamus, ac nobis strepitus in modum tympani spiritum annuntiat, fluctuatio humorem: vno verò admoto tactu distentũ abdomen non deprehendas ex aëre sit, an ex aqua, tametsi cutis his, & quicquid carnosum erat secundum peritonæum, & crassa cute tectum contabuit, quemadmodum à Galeno lib. quarto de dignoscendis pulsibus, cap. 3. scriptũ est. Anasarca verò hinc deprehenditur, quod æger carnes habeat emortuo corpori similes, & totum corpus intumescat, ac vbi nos digito id imprimimus, cauitas oboriatur, cúmq; imprimere desierimus, non statim in pristinũ reuertatur, vt apud eũdem Alexandrũ legitur. Cæterùm quęuis prędictarum specierũ aquæ inter cutem ad iocinoris refrigerationem (vt iam dictum est) consequitur: etenim

citra

Ad quem iecoris affectum aqua inter cutem cõsequatur.

Quod non nisi tres aquæ inter cutem differentiæ esse poßint. Loco citato.

Commen. 3

Lib. 10. ca. 20.

Quid sit anasarca. Loco citato.

Ascites quid sit.

citra eiusdem refrigerationem impossibile est aliquem in hydropem incidere, Galeno & Aëtio testibus. Hæc autē refrigeratio, aut per se, aut per cōsensum fieri potest, vt diximus. Et propterea ex nōnullis causis iecur ipsum refrigerantibus aqua intercus oriri poterit, vtpote ex immodica hæmorrhoidum profusione, aut ex eisdem diuturnis suppressis similiter ex menstruæ purgationis omnimoda cessatione, aut immodica vacuatione, aut ex immodico muliebri profluuio, vt liquet ex Galeno 2. de natural. facult. c.8. & 5. de locis aff. cap.7. Pariter ex intēpestiua, ac immodica aquæ frigidę potione iecur affatim refrigerari potest, ac statim aquā inter cutem induci, quanquā sic affecti (vt Galenus eodem quinto de locis affectis, cap.7. asserit) ob refrigeratum os ventriculi, vehementi ciborum desiderio teneantur, opposito modo quàm cæteri hydropici. Similiter si ipsum iecur scirrho afficiatur, vel ipsum, splene indurato, seu refrigerato, coafficiatur, aut ieiuno, seu reliquis intestinis iuxta ipsum, aut mesenterio, vel pulmone, vel renib⁹, seu septo trāsuerso, simili ratione primariò affectis. Multi autem & à podagra, & à coxendicū dolore vexati aquā inter cutē inciderunt: frequentissimè etiā eos, qui cibū nō sentiunt, & malo corporis habitu præditi sunt, itémq; ab arquato infestatos hydrops corripit, item quosdā eorum, qui non nisi recta ceruice spirant, cœliaca affectione laborāt, ac dysenteria, in aquā inter cutem deduci nouimus (vt inquit Aëtius) sæpe etiam febribus longis superuenit (vt inquit Paulus) & interdū ad morbos acutos consequitur, ex Hippocr. sententia secundo prognosticorum, cùm ex eo sanguificationis officiū intercidit, adeò vt iecur cibum in sanguinem transmutare nequeat: quę omnia & dignoscere, háudque ægrè interstinguere licebit, ex prædictarum partiū affectarum, ac prædictorum affectuum dignotione, per enarrata in propriis locis, ac capitibus signa, & propterea eadem breuitatis causa scribere recusauimus: quædam autem ex infirmorum, seu adstantium loquela promptè percipies. Huic autem affectioni non minus fœminæ quàm viri fiunt obnoxij: pueri verò vt plurimùm ab hydrope sarcite apprehenduntur, quæ quandoque curabilis fit. Est tamen tympanites omnino periculosus, minùs eo ascites: sarcites quoque aliquando curabilis fit, per ea quæ cuti adhibentur humorē detrahentia ac resiccantia pharmacha (vt idem Aëtius inquit.) Omnes autem inueterati hydropes, & qui iam habitum corrumpunt, sunt periculosi (vt ipse fatetur.) Sæpe verò hoc malum per se incipit, sæpe alteri vetusto morbo, maximéque quartanæ superuenit. Inter initia tamen nō difficilima curatio est: at si malū inueterauerit, nō sine magna molestia discutitur, Celso auctore, faciliúsque in seruis, quàm in liberis tollitur, quia cùm desideret famē, sitim, mille alia tædia, longámque patientiā, promptiùs his succuritur, qui facilè coguntur, quàm quibus inutilis libertas est. Sed ne hi quidem, qui sub alio sunt, si ex toto sibi temperare non possunt, ad salutem perducuntur, vt idē refert Cornelius. Omnis item aqua inter cutem, si ex acuto morbo existit, mala est, vt liquet apud Hippocratem, eodem secundo Prognosti. non enim sedat febrem, sed dolorem admodū infert, ac mortē, vt ipse inquit. Quod verò aqua inter cutem laborātibus vlcera in corpore facta difficulter sanentur, idem scriptū reliquit aphor.8. lib.6. & apho.14. eiusdem. Hydrope correpto, (inquit) si aqua è venis in vētrem defluxerit, soluitur morbus, quemadmodū, si eisdem tussis superuenerit, quod malum sit, decretum est ab eo aphoris.35. 6. Vel quod desperati sint (vt liquet aphoris.47.7.) Si quis autem leucophlegmatia detineatur, & fortis ventris fluxio superuenerit, à morbo liberatur, vt patet aphoris. 29.7. libro. Nanque (vt Galenus inquit) ex forti seu diuturno alui profluuio, soluitur albę pituitę superabūdantia. Verum licet difficilis sit aquosæ affectionis curatio, & plurimo artis auxilio opus habeat (vt inquit Aëtius) inter initia tamē nō difficilima curatio est, Celso auctore, cuius prima, & principalissima pars ratio victus existit, nedum in aqua inter cutē, verumetiā in omnibus affectibus, & potissimùm periculosis (Alexandro teste) Ea de re communem omnibus speciebus aquæ inter cutē victus rationem instituemus, deinceps particularē aggrediemur cuiusque curationē. Aër itaque eliquatur ad calidum, & siccum vergēs, moderata autem sit, & probe temperata ipsa domus secundum anni tempus (vt inquit Aetius) Lectus nō valde mollis sit, (iis præsertim, qui anasarca laborant) substernantur etiā arundinū folia, & herbæ resiccantes, velut est, vitex, pulegiū, calamintha, & similia, opercula etiam ipsa, quibus teguntur, apparentur duriora: nimirum est etenim quantum huiusmodi per somnum resiccent, vt cōstet iā quosdam frumenti aceruis obuolutos, & absconditos à somno surrexisse firmos, ac resiccatos, vt liquet ex eodem Aëtio, qui itē somnus eisdem competit moderatus, aut paulò breuior consueto: nanque vigilię moderatæ non minùs conferunt: digerunt etenim (vt liquet ex Galeno, duodecimo methodi medēdi, cap.3.) motus insuper, si quid aliud (vt Trallianus refert) hydropicis conducit, pręcipuè qui fit per mare, equum, & lecticam. Iis autem, qui viribus constant etiam ambulatio est vtilissima: pariter frictiones hydropicis adhiberi debent, nanque externos corporis meatus rarefaciunt, humores extenuant, ac discutiunt (eodem Alexandro teste.) Celsus quoque multum ambulandum, currendúmque aliquando esse præcipit, quanquā inter initia idem, quietem, sitim, ac inediā, pro huius affectus curatione probauerit. Addidit etiam, quod superiores maximè partes sic perfricandæ sunt, vt spiritum ipse contineat, euocādus est sudor, non exercitatione tantummodo, sed etiam in arena calida, vel laconico, vel clibano, similibúsque aliis, maximéque vtiles naturales, & siccæ sudationes sunt, quales super Baias habemus in myrtetis (vt ipse refert) modo autem vulgo sudatorium Trituli fortè appellatur. Aluus quoque in singulis hydropicis seruanda lenis est, si nō natura, saltem arte clysteribus lenietibus, aut glādibus vtens. Cibus autē esse debet ex media materia, sed tamen generis durioris (vt refert Celsus.) Sit autem vniuersus facilis cōcoctu, & sufficienter coactus, exolutis enim aptus est, vt in aquositatem commutetur (Aëtio auctore) Melius nanque ita affectis est dare (Galeno teste quarto de ratione victus) quę probè cōcoquere possint. Prospiciendum etenim est, vt alimentū, quod ad iecur peruenit, facilè sit ad distribuendum, & nequaquam impediatur, quò minùs in corporis partes dispensetur, vt fatetur Alexand. Quare optimum alimentum ipsis est panis fornaceus probè fermentatus, qui semina flatibus discutiendis apta contineat, vt anisi, aut cumini, aut fœniculi. Cuius etiam copia vitari debet, vt liquet ex eodem Alexandro, vel panis sit optimus clibanites, qui saltem, am

Gal. 5. de loc. affect. cap.7. Aëtius lib.10. cap. Aquæ inter cutem causæ.

2. prognostic. tex.1

Prognostica.

2. prognost. Tex.1

Aët. lib. 10. cap. 21
Alex. lib. 9. cap.3
Victus ratio communis singulis aquæ inter cutem speciebus.
Aëtius lib.10. in fine.

Loco citato

Tral. lib.9 cap.3

Loco citato

Sudatorium Trituli.

Aëtius lib.10.c.32
4. de ratione vict. comment. 3
Lib.9. cap. citato.

Loco citato

Loco citato. mium,& fœniculũ habeat admixtum,vt refert Aëtius. Ex auibus conueniunt perdices,turtures, phaſiani,turdi,merulæ,& ſtarnæ,& reliqui minuti paſſerculi:qui pingues nõ ſint.Interim gallinæ,ac gallinacei pulli,quanquam feræ mãſuetis præponi debeant,vt teſtatur idẽ Trallianus. Ex quadrupedum itẽ carnibus moderatè comedant,& eas potius,quę non ſunt pingues, præcipuè ferinas, vt ceruinas, aprinas, & caprearum, ac leporum,quarum ius cum extenuante cibo paretur, apio videlicet, petroſelino,dauco, eruca, pulegio,rapa, caucalide,coronopo,eryngio,paſtinaca,porro capitato,ac aliis,præſertim hominib. ruralibus,has eaſdẽ maxime aſſas, ſi gratæ ſunt,aſſumere ipſos alienũ non eſt.Verùm tam aſſatis, quàm elixatis ſemper aromatica quædã redolentia adiicias,præſertim cinnamomum,aut caryophyllos.Ex piſcibus guſtari poterunt cancri,locuſtæ,& erinacei recentes.A leguminibus verò abſtineant in totũ.Inter bellaria cõcedendæ ſunt palmulę,nuces,amygdalę,vua penſilis,ac vua paſſa,mala punica,pyra cocta, ac caricæ:omnia tamẽ moderatè, neque omnia quotidie. In vniuerſum tamen maximam ciborum partẽ in cœna accipiant,quandoque etiam aſſatas cochleas,atque oua inſuper aſſata guſtare poterunt, vt Aëtio viſum eſt. Pro potu ſit vinum tenue,præſertim vetus. Item & quod vrinã ciet.Aqua in vniuerſum vitanda eſt, verùm quoniam incõmodus eſt eis plurimus potus,tantũ præbendum erit, quantũ ad infringendã aliquo modo ſitim ſufficit,nanque potio non vltra danda eſt,quã vt vitam ſuſtineat,optimáque eſt,quæ vrinam mouet, vt à Celſo ſcriptũ eſt. Si tamen intenſa ſitis inſtet,parum quid delibandũ dabimus,ſolatij tamen gratia,& leniẽdæ ſitis:dulcia verò vina,& vinũ mulſum vitanda ſunt, nanque ex his ſitis nõ ſedatur, epotũ tamen acetum optima eiſdem medela eſt, vt liquet primo de ſimplicium medicamentorũ facultatibus, cap.30. Quod ſi velint factitiis vinis vti, id ſit abſynthites,pręcipuè quod ſpicam nardi copioſiorem recipit, vel apiatum,aliis autem abſtineant, ex Alexandri teſtimonio,& vt ſummatim dicã cum Galeno quarto de ratione victus in morbis acutis, *Commen. 3* quamminimum bibere, & quamplurimũ laborare prædictis confert,nempe talis viuendi modus calfacit,& ſiccat.Hæc quod ad communẽ victus rationẽ attinet, dicta ſint ſatis. Quantùm verò ad medicamẽtorum rationem attinet, communis etiam omnium curatio ab euacuatione incipienda eſt,Paulo, & Alexãdro teſtibus: quanquã aſcites,& tympanites purgans medicamentũ duntaxat quod aquã educat,requirunt:Anaſarca verò interdum venæ ſectione,vt ipſi referunt: quinimò hic ſolus hydrops, cùm incipit, Galeno teſte 4. de ratione victus,cõment. 3. interdum ſanguinis detractione indiget, cũ ſcilicet ex retẽtione vel hæmorrhoidarũ, vel mulicbriũ,vel ex quapiã,quę ita plethorica ſit cauſa inceperit. Tympaniã verò, & aſcitẽ (vt ipſe inquit) nullus per ſanguinis miſsionẽ ſanare eſt auſus. Huius itaque ſpeciei aquæ inter cutem propriam medicamentorum rationẽ aggredientes dicimus cum Galeno, circa initia venam ſecandam eſſe, præſertim cùm ex modo dictis cauſis fuerit orta. Nã licet ex ſanguine frigidiore naſcatur, & frigiditatis ratione illa non indigeat,tamen quoniã copiæ detractio naturã leuat, vt hæc minorem illam effectam facilè ſuperet,nõ alienum,ſed rationi conſentaneũ eſt venæ ſectione vti, Alexandro teſte.Nam propè

Communis medicamentorũ ratio.
Paulus lib. 3.cap.48
Alex.lib. 9.cap.2

Anaſarcæ curatio propria.
Venæ ſectio.

Loco citato.

ad extinctionẽ accedẽte naturali caliditate, vt igni contingit in hac affectione, etenim quemadmodũ ignis propè extinguitur immiſsis lignis,tum humidis,tum multis,niſi quis multitudinem ſuſtulerit,ſic & in frigidiore ob copiam ſanguine, vbi calor natiuus propè extinguitur præſentiſsimum eſt remedium ſanguinis miſsio: quo tempore periculum ita prehenderit, vt liquet ex eodem Galeno præcitato lib. 4.de ratione victus in morbis acutis, comm. 3. Ante omnem itaque aliam curationem venæ ſectio adhibenda eſt, ſi vires, ac reliqua permiſerint, ſecandáque interna cubiti dextri vena erit.Ea nãque vena velociſsimè,& plurimùm ex iis,quę principes ſunt,partibus corpus vacuat,exGaleni ſentẽtia eodẽ 4.de ratione victus in morbis acutis. Nec vnica vice multa ſanguinis copia exhaurienda eſt, ne vires deiiciãtur, ſed ſatiùs erit, vbi oporteat,ipſam iterare,ac paulatim,& tutò magis euacuare,quã feſtinãdo vnà cum morbo etiã ægrũ è medio tollere. Verũ vbi vires non permiſerint,ſed imbecillæ ſint, aut ex quauis alia cauſa,quàm ex iam dictis,anaſarca originem duxerit, ſanguinis miſsio vitari debet: ſed copia pituitoſi excrementi per vniuerſum corpus redundantis purgante medicamento vacuari debet. Sic etiam vbi opus fuerit, facta venæ ſectione eadem purgatione vtare, quæ iterum per vices tentanda erit,ex ſententia eiuſdẽ Alexãdri à lenioribus inchoando, & demũ ad ea, quæ paulò valentiùs purgare queunt, tranſire, priùs tamen humore ipſo pręparato,ac viis reſeratis per ea medicamenta,quæ extenuandi, incidendi,ac meatus aperiendi vim habent:ea ſunt ſyrup.ex abſynthio,eupatorio, de byzantiis, oxymel ſimplex, ac ſcillinum,ſeu ſyr. ex hyſſopo, qui exhibeantur cum aliquo etiam extenuantium, ac aperientiũ medicamentorum decocto,quorũ copiã cap.de iocinoris obſtructione,requiras,pariter cap. de eiuſdẽ iocinoris imbecillitate: quibus ſæpiùs adhibitis purgans medicamentũ tribuendum erit, quod conficiatur,vt infrà.Recipe pulueris hieræ ſimplicis Gal.drac. j.agarici trochiſcati,ac rhabarbari vigorati, ſingulorũ ſcrup.2.formentur pilulæ cũ oxymelite. A quibus per aliquod tempus exhibeantur vnc.2.vel 3.ſyr.è pluribus infuſionibus roſarũ cum aqua cichorij. At vbi hæc purgatio ſatis non ſit, iterum quæ maiorẽ vim habent extenuandi, ac aperiendi medicamenta exhibeto (eorum, quæ modò recenſuimus)poſt quorũ vſum ad ea quæ paulò valentiùs purgare queunt, trãſito: veluti ſunt catapotia ex rhabarbaro,ſeu ex agarico, idque non vna vice faciendum erit, ſed pluribus, prout vſus vrgebit. Semper tamen à mitioribus ad valentiora tranſeundũ. Necnon cum eiſdẽ medicamentis perpetuò ea miſceri debent, quæ vim habẽt adiiciendi iecori robur, quemadmodum rhabarbarum eſt,ac myrobalani,pręſertim chebulæ.In hunc etiam vſum cõferunt paſtilli de rhabarbaro, de abſynthio,ſeu eupatorio, ſi per vices exhibeãtur.Quo etiam tempore,vbi ab his purgantibus medicamẽtis ſe abſtinuerint ægri,vti poterunt aromatico roſaceo,antidoto diarhodõ, dialacca,vel diacurcuma eorundẽ drac.j. deuorantes cum exiguo vino albo, aut aqua ex abſynthij decocto. In quẽ adhuc vſum, ſi tantundẽ mithridati, ſeu theriacæ aſſumpſerint, non parũ confert Præbenda etiam erunt ea,quæ vrinam cient, velut eſt daucus,ſeſeli, cardamomum, radicum aſparagi,aut trifolij decoctum,aut etiã triſſaginis,ſimiliter etiã ſi drac.j.eiuſdẽ radicis trifolij, aut

aut eryngij siccæ, vel seminis viticis tantundem cum vini cyathis tribus exhibeatur, commodè vrinam cient, vt liquet ex Aetio cap. 31. libri decimi. Maximum item eiusdem auxilium præstat vomitus, vt ex eodem Aetio liquet. Extrinsecus verò ea adhiberi medicamenta licebit, quæ vim immodicum humorem exsiccandi habeant. Quapropter & in puluere volutationibus vtendum est. Aliquando etiam & arena probè à sole ignita, aut pellibus similiter à sole feruefactis ægrum occulere oportet; capite tantùm velato, & facie cum spongia assiduè extersa, eodem Aetio auctore: fluuiatiles etenim, ac marinæ arenæ communem vim possident omnium lapidum, siquidem exsiccant tumentem ab aqua inter cutem carnem, ægroto videlicet in eis excalfactis decumbente, ex Galeni auctoritate, nono de simplicium medicamentorum facultatibus. Post hæc aqua marina, aut aluminosa, aut sulphurea lauentur ægri, etenim aliquibus, qui ad huiusmodi lauacra assueuerunt, ea ipsa, tum ad delendum morbum, tum ad habitum valentiorem reddendum suffecerunt. Optimè etiam conuenit & his cataplasmatum admotio, eorum præsertim, quæ resiccare simul, & visceribus firmitatem addere possunt, quemadmodum stercus bubulum est conuenienter resiccatum, non ineptè cum posca, aut aceto mulso impositum, infarcta sulphuris quarta parte, similiter & cochleæ crudæ tritæ, & impositæ, agglutinantur etenim, neque discedunt, prisquàm vniuersus humor resiccetur (eodem Aetio teste) quanquam ante eum Galenus 11. de simplicium medicamẽtorum facultatib. illud scriptum reliquerit, cùm dixit, Porrò cochleæ, quæ vstionem non sunt expertæ: si tritæ vnà cum testis imponantur, & toti ventri aqua inter cutem laborantium, & in artrhicitis, articulorum tumoribus ægrè quidem diuelli poterunt: cæterùm impensè desiccant, & sanè inhærere sinere oportet, quoad sponte decidant: fermentum etiam sale multo permixtum commodè adhibetur, aut panis cum puluere hyssopi, aut fabacea farina, aqua marina, & melle coacta, pari absynthij modo adiecto. Vel sic cataplasma conficies, Recipe caricarum, & fermenti, cuiuslibet vnc. 1. farinæ hordeacæ, loliaceæ, fabaceæ, fœnugræci, & seminis lini, ana manip. s. radicum, & foliorum ebuli, & absynthij, ana manip. j. s. hyssopi, & origani, ana drac. 4. sulphuris drac. 3. misceantur, & cum posca, aut oxymelite fiat cataplasma. Si verò corpora teneriora sint, quemadmodum puerorum, & aliorum, qui mollem carnem habent: quæ reprimunt cataplasmata magis adhibere oportet, qualia sunt malicorium, thus culinarius, mala cotonea, myrthi baccæ, & vitis pampini, aliquando quidem per se, aliquando inuicem permixta cum quibusdam eorum medicamentorum resiccantium, quorum suprà mẽtionem fecimus. Verùm vbi prædictis affectio non cesserit, efficaciùs auxilium adhibere oportet, quod chirurgia præstat, fissuras inquam circa internum talum infligere oportet, in loco quatuor digitorum spatio supra talum eminente, ea profunditate, qua quis in venæ sectione vtatur, ita vt per aliquot dies, per easdem humor frequens feratur, quemadmodũ Celso, & Aetio visum est, neque periculum vllum hîc verẽdum est, velut in hydropis ascitæ pertusione, non enim coaceruatim, quemadmodum illi euacuantur: & si quis velit excretione plurima facta eam cohibere, nihil vetuerit ipsas in talis fissuras linamentis obturare, ligamentisque constringere: atque vbi rursus prodire quid velimus, laxatis ligamẽtis, & ablatis linamentis, gestatóque, ac moto ægro excretionem irritabis, vt idẽ inquit Aetius. Ea autẽ species aquæ inter cutem, quæ ascites appellatur, nõ minùs (vt diximus) ab euacuatione initium curationis exigit, quanquam non venæ sectionem, sed purgans medicamentum requirat. A tenui nanque, ac seroso humore originem ducere superiùs conclusum est, & à Galeno decretum tertio de causis simptomatum, cap. 2. Is itaque primò præparari debet syrupus è corticibus citri, melle rosaceo, aut oxymelite, & demum infrascripto medicamento purgante expurgari: quod recipit pulueris hierę simplicis Gale. drac. 1. agarici trochiscati, & rhabarbari vigorati ana drac. s. formentur pilulæ cum oxymelite: à quarum assumptione per aliquod tempus infrascripta potio exhibeatur, quæ recipit corticum myrobalanorum chebularũ drac. 3. citrinarum drac. 1. fiat decoctũ in aqua cichorij, & absyntij, in quo vnc. 2. syr. domini Augustini, ac tantundem syrup. ex pluribus infusionibus rosarum dissoluas, deinceps iterum adhibitis syrupis magis extenuantibus, vt eo qui ex tribus radicibus conficitur, aut ex duabus, vel quinque radicibus Mesuæ, oximelle simplici, aut scillino, seu syrup. de byzantiis, vel de eupatorio cum syrupo de absynthio, & aquis fœniculi, & melissæ, iterũ purgans medicamentum exhibeatur, quod parari poterit ex pilulis de agarico, vel de rhabarbaro eiusdem Mesuæ cũ pulueribus hieræ simplicis, vel pilulas nostras tribuas, quarum sæpiùs experientiam habuimus, & citra noxam pluries singulis septem, vel decem diebus exhiberi poterunt; mirabiliter etenim serosos purgans humores citra aliquod nocumentum notatu dignum. Conficiuntur autem hoc modo, Recipe foliorum plantæ, quam communiter seplasiarij mezereon appellant, & propriè eius, quã nuncupat Dioscorides chamælæam, vnc. 2. vel 3. infundantur per vigintiquatuor horas in sufficienti quantitate aceti vini albi, in quo priùs mala cydonia fuerint decocta, demum in vmbra exsiccentur, & iterum parato decocto ex pomis dulcibus & acetosis, in eodem aceto vini albi prædicta folia infundantur, vt suprà, ac exsiccentur. Contundantur, & eisdem adiice hieræ picræ simplicis tantundẽ, & cũ succo radicis iridis fiant pastilli, & seruentur, quorũ dosis est drac. 1. vel scrup. 2. pro qualibet vice. Interim verò drac. s. agarici trochiscati, aut rhabarbari vigorati, & tantundem trochiscorum ex myrobalanis chebulis adiicere poteris: eisdem nanque catapotiis (Deum testor) me nonnullos hac specie aquæ inter cutem laborantes sæpius, per interualla eis exhibitis, perfectè curasse. Nec etiam parum conferũt pro curatione aliarum aquæ inter cutem specierũ, vbi eadem purgatione indigeant: quemadmodum hoc in anno 1557. obseruauimus in illustrissimo Petro Antonio Sanseuerino Bisignani principe, qui cum ascite, simulátque anasarca, laboraret adeò, vt ferè à cunctis pro deplorato haberetur, vbi ter, aut quater dicta catapotia per interualla deuorauit, liber euasit, testes sunt nonnulli cùm medici, tum magnates, qui ipsum aqua inter cutem laborantem, ac demum ab ea solutum, & liberatum inspexerunt, quanquã non exiguam etiam huic opem tulerit sudatorium Trituli hodie vocatum, cuius suprà meminimus. Cæterùm mirificè confert pro educenda hydropicorum aqua, seu humore seroso decoctum radicis sambuci, seu ebuli in vino. Nanque

Vomitus. *Quæ extrinsecus admouenda sint.* *Li. 10. c. 28.* *Cap. de pyrite.* *Aet. libr. 10. cap. 29. Gale. 11. de simpli. medic. facult. cap. de cochleis.* *Celsus lib. 3. cap. 21. Aetius lib. 10. cap. 30.* *Ascites quomodo curari debeat.* *Purgatio.* *Diosc. li. 4. cap. 153.* *Pilulæ proprie expertæ.*

eadem vtrisque vis est, & cutem subeuntibus aquis auxiliantur, Dioscoride auctore; licet & à Paulo, & Alexandro succus corticis radicis sambuci commédetur, si in vino potui exhibeatur: quidam etiam ex iunioribus succū marinæ brassicæ cū vino, aut sapa, seu aqua lactis approbant: (hodie vulgus medicorū soldanam, seu soldanellam appellat.) Cuius vsum non valde admitto: nanque ventriculo mirifice aduersatur, & ipse plurics experientia vidi noxam inferre, potius quàm auxilium aliquod hydropicis præstare, imò quosdam citiùs periisse obseruaui. Verùm (vt Aetio visum est) per interualla longiora pharmacis aquam ducentibus omnibus vti conuenit. Nam incōmodus est eorum vsus, vtpote qui vires ipsas dissoluit, vt ipse inquit. Tutius propterea erit per interualla, ac eodem non longiora (vt diximus) nostris pilulis vti: quæ cum hoc, quòd aquam ducunt, vires haudquaquam dissoluūt. Iis verò, quæ vrinam ciunt per modica interstitia vtēdum est, eodem Aëtio teste, ea sunt trifolium, bitumen olens, si eiusdem drac. j. ex vino præbeatur, aut iunci odorati, nardi, seu asari similiter ex vino decoctum; vel si seminis vticis drac. j. ex vino tribuas. Conducit item anagallidis cæruleæ succus per se, aut cicerum decoctum, seu seminis hyperici drac. j. ex vino, similiter si polium, aut sampsuchum ex vino decoctum bibendum præbeatur. Præter etiam opinionem faciunt vermes terreni cocti, triti ex vino potati, vt liquet ex eodem Aetio: vel erinaceum terrestrem excoriato, eiúsque carnem in sole exsiccato, ac drac. j. ex vino tritam præbeto. Toto itaque curationis tempore aliquo istorum potuum vtendum erit, ex sententia eiusdem Aetij, qui etiam non parum approbauit succum solani hortensis expressum, si quotidie, donec perfectè curentur, cyathum vnum bibendum præbebis: multam etenim aquam per aluū ducit. Paulus verò scriptum reliquit, quòd stercoris bubuli vsti cochlear ex vino potum quotidie strenuè auxiliatur. Poteris insuper, & eisdem vti medicamentis, quæ pro curatione anasarcæ commemorauimus. Clysteres etiam adhibendi sunt acres, nisi venter sua sponte humescat: tunc enim exsiccare ipsum magis conuenit, vt inquit Paulus, fiat itaque ex mercuriali, polypodio, floribus chamæmeli, caricis, & ebuli, tum foliis, tum radicibus decoctum; cuius recipe lib. j. aut. lib. j. s. & in eo dissolue mellis despumati, aut mellis rosacei vnc. ij. olei anethini, rutacei, vel chamæmelini vnc. 4. hieræ picræ simplicis drac. 7. aut diacath. tantundem, vel confectionis de dactylis, seu antidoti indi, vel benedictæ laxatiuę drac. 4. salis communis drac. iij. commisceantur omnia & fiat clyster. Interim quoque agarici drac. j. s. adiicere poteris. Extrinsecus verò præter ea quæ pro curatione anasarcæ cōscripsimus, quibus etiam omnibus tutò vti poteris, cataplasmata adhiberi poterunt circa initia ex farina hordeacea, althæa, ac caricis cum aceto mulso composita. Post principium autem efficaciora sunt cataplasmata adhibenda ex farina fabacea, lupinorum, & fœnugreci, ac loliaceæ cum caricis, absynthio, hyssopo, origano, ac aceto mulso, ex Aetij auctoritate. aliúdque admirandum, & minimè prætereundum (vt ipse inquit) ex armentariæ bouis stercore, posca, siue aceto mulso quarta parte sulphuris viui inspersa conficiendum præcipit. Similiter si stercoris columbini partem vnam accipias, & caprini tantundem, & buphthalmi, seu leucantemi similiter tantundem, & tusa in acerrimo aceto, ac melle coquantur, optimum erit (vt ipse refert) ad ascitem medicamentum. Aliud cui testimonium præbet Oribasius (vt ipse dicit) est, Recipe fœnugreci trientem, farinæ hordeaceæ quadrantem, stercoris columbini trientem, resinæ pinus siccæ lib. j. picis lib. j. ceræ lib. j. axungiæ veteris libr. ij. quæ eliquari possunt, eliquato, & ad alia in mortario contusa, & cum aceto trita affundito. Si verò neque prædictis cesserit remediis, cute compuncta (quam Græci παρακέντησιν dicunt) perniciosus humor elici debet, modo, quo Paulus scriptum reliquit cap. 50. libri sexti. caueri tamen debet tanquam valde periculosa vniuersa eiusdem euacuatio, quemadmodum ab Hippocrate, & Galeno decretum est aphorismo 27. sexti libri. Ipsa quoque aquæ inter cutem differentia, quæ tympanites vocatur purgantia medicamenta, & quæ vniuersum corpus emaciant, atque etiam, quæ vrinam ciunt, exigit. Similiter & quæ extenuare, & digerere spiritus flatuosos possunt, tum intrinsecus, tum extrinsecus adhibere oportet, Paulo auctore. Etenim verendum non est simul cum flatuoso spiritu in hac aquæ inter cutem differentia serosos quosdam, ac tenues humores redundare, qui in flatuosum aërem à diminuto colore transmutantur: quinimò vanum est, ac intellectu carens, sine vllo humore superfluo laborantem hydropem vocare, Cælio Aureliano teste. Et propterea eisdem purgantibus medicamentis pro eius curatione vtare, quæ pro ascitis curatione præcepimus; eisdémque redundantem humorem præparantibus, atque etiā vrinam cientibus. Perpetuo tamen prædictis adiiciantur ea, quæ flatum dissipant, vt semen fœniculi, anisi, cumini, ammi similiter & prædictis antidotis diacuminum, aut dianisum commisceatur. Non temerè etiam, & conscriptis clysteribus, in eorum decocto cuminum, etiam anisum, fœniculi semen, ac rutæ folia, origani, pulegij, seu calaminthæ permiscebis, ac furfur. Glādes item magnoperè auxiliantur, si ex foliis rutæ, cumino, ac caricis, exiguóque sale figurentur, vel in hunc modum, Recipe mellis dispumati ad sufficientiam, seminis anisi, fœniculi, & cumini ana drac. j. agarici, salis gemmæ, & pulueris hieræ, singulorum scrup. iiij. misceantur, & fiant balani. Capite verò de coli dolore, studiosi reliquos clysteres, seu balanos requirent, & pro curatione istius affectus vtantur. Venter etiam quotidie foueatur ex saccellis, qui sic componantur, Recipe milij, salis, & furfuris, singulorum manip. j. seminis anisi, apij, fœniculi, dauci, & cumini ana drac. iij. florum chamæmeli, meliloti, & fœnugræci ana drac. 4. foliorum rutæ, lauri, & pulegij, cuiuslibet manip. s. contundantur contunden da, & fiant saccelli, qui calfacti in latere ignito, vino albo insperso, applicentur, ac sæpius iterentur. Cucurbitulæ quoque leues crebrò toti ventri affigantur, Paulo auctore. Poteris item salubriter vti commemoratis cataplasmatibus, potissimùm, si eisdem quædam ex seminibus flatus discutientibus commisceas, vel in hunc modum ipsum componas, Recipe farinæ fœnugræci, loliaceæ, & hordeaceę ana manip. j. absynthij, & foliorum rutæ, cuiuslibet P. j. seminis apij, fœniculi, & cumini ana drac. 4. seminis anisi, ammeos, & dauci ana drac. iij. cum melle, vino, & oleo quantum satis sit, fiat cataplasma. Vel iuxta Aetij sententiam hunc in modum cataplasma componas, Stercoris caprini recipe sextantem, tantundémq; stercoris bubuli, & columbini, farinæ fabaceę

Dioscor. lib. 4. cap. 155. Paul lib. 3. cap. 48. Alex. lib. 6. cap. 2. — Lib. 10. ca. 29. — Quæ vrinā ciunt. Loco citato. — Citato loco. — Ibidem. — Clysteres. — Topica. — Lib. 10. ca. 21.

ceæ sesquiunciam, calaminthæ, salis nitri, seminis apij, seminis dauci, seminis fœniculi, & cumini, cuiusque vnc. j. panis aridi quadrantē, mellis sesquiunciam, terebinthinæ quadrantem, misce, & vtitor. At si cum aqua intercutem febris quoque complicetur, admodum calidis auxiliis vtendum non est, neque in visceribus, neq; in cibis, aut potibus, aut antidotis, aut purgationibus, vt inquit Alexander. Etenim nullum valde calfaciens ipsos iuuare potest. Nam huiusmodi medicamenta sitim ipsorum augent, & febrem incendunt, & causas inflammantes magis adhuc exurunt, intenduntque malum, vt ipse inquit. Cùm igitur ab aqua simul intercutem, & igne laborantes corripiantur, vndequaque dubia curatio est, siue calfacere, siue refrigerare quidpiam velis. Nanque necesse est, vt refrigerantia omnino aquam intercutem adaugeant, calfacientia rursus febrim. Satiùs itaque est in huiusmodi mixtam curationem adhibere, & ei, quod magis vrget, quatenus licet insistere, vt liquet ex eodem Alexandro. Nec metuendum est, vbi febres vehementiores apparuerint, refrigerantia potius tunc exhibere. Nam vbi inuicem copulentur morbi, eatenus habebunt communem curationis indicationem, quatenus copulabuntur, vel nobis scilicet ad id quod magis vrget obuiantibus, non tamen alterius cura omnino posthabita, vel omnibus pari studio auxiliantibus, quemadmodum Galenus commento aphorismi 16. primi libri (de eadem aqua intercutem cum febre complicata verba faciens) scriptum reliquit. Ea colliquatione item, seu resolutione succorū, qui in venis continentur, eisdem in serosam saniem solutis, vbi renes eosdem trahere non valeant, subitanei hydropum status oriri consueuerunt, venis eiusmodi serum in vētrem mittentibus, aut toti corpori id patientibus, vt liquet tertio de causis symptoma. cap. 2. Verùm de hac nedum sanguinis, sed etiam carnis, seu totius corporis colliquatione aliàs pertractabimus.

Aquæ inter cutem cum febre, curatio.

Lib. 9. c. 3.

Loco citato.

Περὶ διαβήτου. *Id est, De diabete.*

CAP. XCII.

QVONIAM triplex erat (vt diximus) in venarum concoctione excrementum, ac triplicia quoque instrumenta, quæ ipsa expurgant à natura fabricata, cùm de duobus iam verba fecerimus, bilioso inquam, ac melancholico, pertractauerimusque de cunctis vitiis, quæ circa eorum secretionem, ac instrumenta ipsa expurgantia eueniunt, reliquum est de eo quod adhuc superest excremento verba facere, quod quidem tenue, atque aquosum existit, Græci οὖρον, nos vrinam appellamus, cuncta symptomata quæ circa eius separationem contingunt, ac omnia vitia, quæ instrumentis pro eius segregatione fabricatis, euenire solent, conscribentes. Construxit etenim natura, quo id à sanguine secerneret renes, quorum vrinæ à sanguine segregantur, atq; illinc per vreteras ad vesicam emittuntur, indéque excernuntur, quo scilicet tempore ratio ipsa iusserit (Galeno auctore quinto de vsu partium) quanquam Erasistratus, Asclepiades, ac Lycus aliter, sed falso senserint, vt liquet primo de facult. natur. Circa quam renum facultatem nonnulli affectus præter naturam oriri possunt ipsam impedientes, aut deprauantes, in quorum numero (quamuis rarissimè euenire soleat, vt apud eundem Galenum liquet sexto de locis, affectis, nanque non nisi bis ipsum videre potuit) vnus est, qui à Græcis διαβήτης, quandoque διψακως, interim ὑδροπ διαβήτης quandoq; verò διαρροια εις ουρα appellatur, Galeno teste libro sexto de locis affectis, primo de crisibus, & libro de differentiis symptom. Latini verò diabetem, vel aquam intercutem, seu hydropem in vas vrinale, interim vero diarrhœam in vrina vocant: etenim prout diuersimodè affectio hæc considerabitur, diuersa quoque nomina sortietur. Nam si celerem vrinæ transitum, seu traductionem, diabetem nominabimus, à verbo διαβαίνω, quod Latinè traiicio, pertranseo, seu traduco sonat, sic nominabitur. Quidam verò ingentem, ac inexplebilem, quæ hunc affectum consequitur, sitim animaduertētes, διψακὸν ipsum appellarunt, à verbo δίψης, quod idem est φ sitis. Vnde διψακόν, quasi vehementer sitiens dicitur. Alij magnam vrinæ copiam inspicientes, quam intercutem ad matellam, seu vrinæ profluuium nominarunt. Verùm quicquid sit de eius nomine, nam neque vt idoneum ei nomen imponamus, id scrutari animus est, sed vt curationis viam tū ex loco affecto, tū ex ipsa dispositione inueniamus, vt Galen. inquit. Quapropter diabetes nihil aliud est (Aetio teste ca. 1. lib. 11.) quàm affectio diuturna circa renes consistens multum potum inducens, vnà cum hoc quòd quicquid bibitur, simul vt acceptum est, per vrinas reiicitur. Vt verò Paulo visum cap. 45. lib. 3. potionis transmissio est protinus qualis fuerit assumpta. Ex Galeni autem auctoritate eodem libro sexto de locis affectis. cap. 2. Velox exitus existit per vrinam, ac exuberanter eius quod potatum est, eodem à sua qualitate non mutato. Propterea tum eodem loco, tum etiam primo de crisib. cap. 12. similem dixit esse affectum hunc ventriculi, intestinorúmque leuitati, quod ad transitus celeritatem pertinet, potissimùm ei, in qua vehementissima quoq; excitatur ciborum cupiditas, ac etiam caninæ appetentiæ: nam quemadmodum in his, qui canina vocata appetentia vexantur, in ore ventriculi cupiditate existēte, videmus vt affatim impleti, paulo post aut euomant, aut alui fluore deiiciant, non potente ventriculo ipso deuoratorum pondus sustinere, ita renibus quoque accidit serosæ humiditatis cupiditas vnà cum virium imbecillitate, vnde & humiditatem affatim attrahere, ac eam deinde in vesicā impellere coguntur. Verùm non propterea quòd affatim, celeritérque ad vesicam vrina defertur, ventriculi, aut intestinorum præsertim tenuium imbecillitati causa referenda est, nam si ob id, quòd potum sustinere non possunt ad excretionem properant, quid obstat, quo minùs per sedem excernatur, quēadmodum in læuitatibus intestinorum fieri videmus: transmissionem item à totius ventriculi partibus ad hepar, non propter hepatis, aut venarum, in lactibus aut ventre, aut earum quæ ab hepate exortæ ad renes tendunt, imbecillitatem fieri didicimus: quinimò iecur ex ventriculo per mesenterij venas (veluti arbores à terra per radices) cibum ad sese allicit, eis veluti manibus quibusdam vtens, quemadmodum ab eodem Galeno libro quinto de locis affectis, cap. 7. & tertio de naturalibus facultatib. cap. 13. scriptum est. Et propterea absonum est affectum hunc referre ventriculi, intestinorum, hepatis, aut venarum, quæ in mesenterio sunt, seu earum quæ ab hepate exortæ ad renes tēdunt imbecillitati, neque etiam vesicæ: nam neque ea à renibus vrinam trahit, sed ipsi per vreteras excernendo in vesi-

5. de vs. part. cap. 5. 1. de facult. nat. c. 15. 16 & 17. ca. 2

Cur diversimode affectio nuncupetur.

6. de lo. aff. ca. 1. de crisib. cap. 12. Li. de diffe. sym. c. vlt.

Lib. 6. de loc. aff. c. 2. Diabetes quid sit.

cam mittunt, quemadmodum neque intestina à ventriculo attrahunt, vt patet eodem sexto de locis affectis. cap. 2. Reliquum itaque est postquam renes ipsi, id quod aquosum in sanguine est, ad se alliciunt, vt in hac affectione eorum potiùs imbecillitas accusanda sit, & non aliarum partium, per quas potus transire solet, ex eiusdem Galeni testimonio præcitato libro sexto de locis affectis. Modus autem generationis eius est, quoniam imprimis renes trahunt sanguinis serum ex venis, quæ cùm totum attraxerint, videatúrque sanguis in venis huiusmodi humiditate spoliatus, exsiccata tum vasa humorem trahunt ex hepate, deinde hoc ex intestinis, & ventriculo. Cùm verò exsiccatæ fuerint venæ, quæ in ore ventriculi sunt, potum desiderat homo, deinde exhibita potione, venæ ex hepate ad ventriculum venientes, vtpote aridæ totam rapiunt, atque ex his aliæ deinceps, donec ad renes perueniat trãsumptio per eorundem attractionem facta. Est itaque diabetes proprius renum affectus, qui caninæ in ore ventriculi cupiditati proportione respondet, accedente præterea retentricis facultatis imbecillitate, vt pote quæ continere diutiùs vrinam non valeat, quemadmodum eodem sexto de locis affect. à Galeno decretum est. Atqui obiiciet quispiam, cùm infirmi fuerint renes, quomodo fieri potest, vt tam celeriter vrinam ad sese attrahant? An dicere possumus ex Galeno, quòd quemadmodum in ventriculo quibusdam lientericis vehementissima excitatur ciborum cupiditas, ita in renibus quoque cupiditatem simul oriri, atque hanc ob causam eos vrinam per concauam venam ad sese trahere, sed illico ab attractionis impetu grauari censendum est. Vnde licet infirmi fuerint renes, propter ingentem, quam habent serosæ humiditatis cupiditatem, cùm affatim attrahunt, ac deinde cùm eandem continere non valeant, in vesicam impellere coguntur. Est itaque affectus hic symptoma in genere excretorum immodicè, vt liquet lib. de differentiis symptomatum, excedens à naturali statu, nedum quantitate, sed qualitate: idque noxam functionum consequitur ipsorum renum. Nanque ad eos pertinere affectionem hanc, suprà demonstrauimus. Verùm cuiusnam eorundem renum facultatis læsio fuerit, inquirendum est. Namq; Gelenus præcitato libro sexto de locis affectis, cap. 2. asserere videtur, tum attractricem, cùm etiam retentricem eorum facultatem oblæsam esse. Libro verò primo de crisib. virtutem retentricem simul, atque etiam alteratricem eorundem renum extinctas, seu ablatas esse in hac affectione asserit, dũ dixit. Verùm hæc passio talis est, qualis circa aluũ læuitas intestinorũ, extinctio, vt diceret quispiã vtriusq; virtutis, & retẽtricis, & alteratricis. Deinde post pauca concludit, Idcirco potissimum esse affectum vrinæ profluuium, quando duplex est vitium. At si fas est verum fateri, vbique locorum Galenus veritatem conscripsit, nam vt hæc generetur affectio, necessum est, vt ipsi renes affatim humiditatem serosam attrahant, eorum vehemẽti cupiditate, pręcedẽte aliàs nulla omnino insignis vrinæ copia ad renes perueniret. Accedit præterea retẽtricis facultatis imbecillitas, quoniam citra hanc nõ tanta celeritate sequeretur vrinæ profluuium, quamuis multa copia eiusdem ad renes perueniret, propter cuius facultatis imbecillitatem, cùm eam detinere non valeat tanto tempore, quanto indigeret alteratrix facultas pro eius alteratione, ex consequenti sequitur & eiusdẽ alterationis ablatio; quo fit, vt id quod biberũt laborantes, exuberãter reddãt, eo à sua qualitate nõ mutato. Tres denique facultates offensæ sunt in vrinæ profluuio, attractrix videlicet, retentrix, & alteratrix ipsorum renum. Verùm attractrix primò, & deprauatè, quoniam immoderatè attrahit: & propterea similat Galenus hanc renum appetentiam, propter quam attrahunt, cupiditati in ore ventriculi, cùm canina molestatur appetentia. Subsequitur deinceps retentricis facultatis noxa, quæ adeo imbecilla existit, vt ablata dici possit. Hanc eandem consequitur & alteratricis ipsorum oblatio, seu extinctio, cuius licet non meminerit libro sexto de locis affectis, in eius tamen verbis comprehenditur, cùm dixit, quòd infirmi in hac affectione exuberanter id quod biberunt, reddunt, eo à sua qualitate non mutato. Siquis autem inficias ibit, Pauli verba in medium ducens, vbi habet. Origo ipsius ex retentricis renum facultatis impotentia contrahitur, attractricis autem tãto robore, vt totum corpus ob immodicũ calorem exhauriat, volens per hæc verba, quòd attractrix renum facultas non fuerit in hac affectione oblæsa, propterea quòd eam robustam esse Paulus asserat, dicimus non propterea offensam esse eandem facultatem, quia immoderatè attrahat. Nec propterea facultas simpliciter robusta appellanda erit, cùm immoderatè operetur, nanque sanitas incommodè ratione consistit, nec Paulus simpliciter eam robustam, ac sanam esse fatetur, imò ægram, & oblæsam esse, dum dixit, tanto robore, vt totum corpus ob immodicum calorem exhauriat. Id quod etiam declarauit Aetius, dum ait, Cæterùm proprius renum affectus diabetes existit, qui videlicet immoderatè humorem appetunt. Nec minùs & Alexander idem confirmauit cap. octauo libri noni, inquiens, Fit autem ob retentricis renum facultatis imbecillitatem, & propter attractricis robur, quæ ob caliditatem, non humores solùm venarum, sed etiam totius corporis immoderatiùs attrahere compellitur. Cõcomitatur autem eos qui prædicta affectione laborant, pertinax sitis, adeò vt neque vlla satietas ex alicuius liquoris exhibitione contingat, aliquando & sitis sup a sitim inexplebiliter ægros vrget, hoc est, vt assiduè potum assumere cogantur, neque tamen satiantur, propterea quòd citissimè per lotium expellitur potatum, vt idem inquit Aetius. Quòd verò subinde bibentes ægri exuberanter quoque reddunt id quod biberunt, eo à sua qualitate non mutato, liquet apud Galenum eodem sexto de locis affectis, cap. secundo. Viscera quoque ipsis vri vidẽtur, anxij sunt, ac animo dubij, & non longè post moriuntur: igne amplius ardere se putant, accedit q; sitis, & mictio festina, & quamuis aliquando parumper vrinam retineant, intumescunt lumbi testes, & coxæ. Quòd si adhuc ampliùs mordens caliditas in visceribus augeatur, superior venter corrugatur, & venæ in ipso eleuantur, vniuersum habitum gracilem habent, & tabes totius corporis grauis accedit, quemadmodum idem Aetius ex Aretæi auctoritate scriptum reliquit, præcitato loco. Hæc autem functionum noxa ob immodicam ipsorum renum caliditatem exoritur, quemadmodum ab Alexandro, & Paulo decretum est. Quapropter aduersus hanc vtrique purgandum esse scriptum reliquerunt. Aetius verò vitiosos humores in ipso renum corpore imbibitos affectionem hãc inducere testatur.

Vt verò

Quæ pars affecta sit in diabete. *Loco citato.* *Modus generationis eius.*

Loco citato. *Dubium.* *Solutio.*

Quis affectus præter naturã sit diabetes. cap. vlti.

cap. 12. *Quæ renum facultas in diabete oblæsa sit.*

Conciliantur diuersæ Gale. sententiæ.

cap. 2. *Solutio.* *Causa.*

Vt verò hi concilien tur, asserendum est interim absq; vitiosorum succo rum redundantia ob calidam renum immodicam i temperiem affectionem ipsam oriri, velut Paulus , & Alexander testantur: quandoque verò cum eoru dem humorum præsentia, vbi in renum corpore fu erint imbibiti (vt Aetio visum est) qui, aut biliosi , aut pituitosi salsi erunt. At si calida duntaxat aderi t intemperies, haud ægre dignosci poterit, similite r, si iam dicti humores in renibus, aut in vniuerso c orpore redundabunt, ex his, quæ in præcedentibus s æpius conscripsimus. Reliquum est, vt ad eiusde m prognostica transeamus, quorum primum ex Alexandro colligitur, quod magnopere attendendum est pro eiusdem curatione, nam ob immodicam renum caliditatem, non solùm humores venarum, verum etiam totius corporis immoderatius attrahere compelluntur, vt ipse inquit, & propterea totius corporis siccitas, & tabes diuturnitate temporis necessariò consequitur, potissimùm quia hæc affectio paulatim cùm inceperit, increscit, vt eius principium, & incrementum vix percipiantur, sed dum ad statum peruenerit, adeò vt videatur subitò aduenire, Galeno teste sexto de locis affectis, cap. 2. propterea quòd renum desiderium non animale, veluti ventriculi est, sed naturale. Quòd verò pessimum sit vitium vrinæ profluuium, quoniam duplex est, ex Galeno constat libro primo de Crisibus, cap. 12. etenim quantò plures instrumentorum cuiusque generis actiones, & vires impeditæ fuerint, aut ex toto perierint, tantò deterior est morbus, vt ipse refert. Pro cuius curatione (vt liquet ex eodem Paulo, & Alexandro) aduersus immodicum renum calorem pugnandum est, refrigerando quidem partem, & confirmando, contemperando autem totum corpus, & humectando, quoniam id necessariò siccum ob largam vrinarum excretionem deprehenditur. At Aetius qui non nudam voluit esse calidam renum intemperiem diabetis causam, inquit. Scopus igitur in curationibus nobis sit, vt humorum acrimoniam deleamus, sanguinémque, ac cum eo permixtum serosum humorem ad motum tardiorem reddamus, & renum intemperiem corrigamus. Vtcunque tamen sit, aër eligatur ad frigidum, & humidum vergens. Somnus præcipiatur solito longior. Exercitium, & immodicus motus vitetur, sed quies iniungatur. Aluus sit lenis natura, vel arte, nam iecur calidius euadens in hac affectione, ventrem sicciorem efficit, dum ciborum humiditatem attrahit, & exhaurit. Vitēt animi affectus immoderatos, cibi eligantur, qui difficulter conficiuntur, nec liquidi sint (vt ait Paulus) nec facilè in vrinam conuertantur, attenuentúrque, Alexandro teste, sintque crasi, bonique succi, mordacitate caréntes, & qui acrimoniam obtūdere possint, ac frigidi, ex sententia Aetij. In quantitate etiā necessariò copiosiores exhibeantur, & crassi, vt perdurare possint, ex Alexandri decreto. Propterea inter carnes, suillæ macræ, & probè coctæ conueniunt, potissimùm pedes, & rostra, item leporum, & capreolorum, pedes item vitulini, hœdorum, ac castratorum, caseus recens compactus citra salem, & lac per silices, aut ferrum ignitum scissum, seroso humore adempto, oua etiam sorbilia, & ex oleribus intubum, seris, portulaca, aut lactuca. Inter pisces saxatiles eligantur. Inter fructus, pyra, poma, mala punica: similiter castaneas comedere alienum non est, Alexādro teste. Vitāda sunt salsa omnia, & acria, nemóq; in iuscula iniiciat aut anisum, aut cuminū, aut huiusmodi aliquod semē, vel ea quæ vrinas prouocant, ex Alexandri decreto. Potio quoq; his solita amplior dari debet, vt neque in totum sitim fieri permittamus, sitque eadem frigida, eligatúrque vinum ruffum, crassum frigida amplius dilutum: nanque vinum corporis micellam ad dulcorem permutat (Aetio teste) & omnes humores optimos reddit, ex Galeni commento aphorismi 56. septimi libri. Poterit insuper pro potu exhiberi aqua hordei, ex tosto hordeo confecta, aut succus malorum punicorum cum frigida permixtus, vel decoctum myrtillorum, pomorum, seu pyrorum adstringentium, & pro sorbitione ptisanæ succus frigidus, similago, & alica ad sorbitionis formam apparata probantur, ex auctoritate eiusdem Aetij. Cæterùm mox vbi occeperit malum, nondum ad perfectionem progressum, optimum est cubiti venam secare, & moderatè sanguinem auferre, ex eiusdem Aetij, & Pauli sententia. Et vbi in renum corpore vitiosi fuerint imbibiti humores, vtendum est etiam mediocriter vrinam cientibus, quæ vitiatum in renes imbibitum humorem repurgare possint. Verùm si inueteratum sit malum, neque venæ sectio adhiberi debet, nec quicquam exhiberi, quod vrinam cit, concidunt enim in inueteratis vires, & ex venæ incisione totum corpus acrius redditur, & vrinam cientia in ipsis multiplicant malum, quemadmodum maximum huic affectioni remedium est, vt statim potatum reuomatur: sit autem perquam frigidus ipse potus, vt liquet ab Aetio, & Paulo. At vbi vitiosi in toto redundarint succi, quod purgante medicamento vtendum sit, nemini in dubium venit, eis priùs concoctis, ac præparatis ex syrup. rosaceo, myrtino, & nymphæa, violaceo, aut eo, qui ex succo boraginis paratur, seu oxalidis. Sit autem purgans medicamentum lene, quod bilem, aut salsam pituitam cum quapiam alteratione, ac adstrictione expurgare valeat: veluti est mel roridum, cassia fistula, tamarindi, myrobalani tum citrinæ, tum chebulæ, syrup. ex pluribus infusionibus rosarum, saccharum violaceū, & interim diacath. Ex his itaque poterit purgans medicamentum parari, quibusdam eorum simul permixtis, prout vsus postulabit: materia etiam ipsa ad exsudationem diuertenda est: optima verò erit (vt inquit Aretæus) in dolio facta euaporatio ad exsudandum, eo modo, vt caput extra dolium promineat, frigidúmque aërem attrahat, reliquum verò corpus omne calefiat, in cuius vicem nō parum confert naturale balneum, quod apud Puteolos reperitur (balneolum appellatum.) Nam ex eo, nedum materia ipsa ad exsudationem diuertitur, verùm renes ipsi corroborantur. Ab ipso autem, & ante ipsum ex aliquo infrascriptorum medicamentorum illiniri poterunt renes. A balneo item vnc. I. vel I. s. sacchari rosacei cū lib. s. aut lib. I. aquæ hordei prius torrefacti, & oxalidis tribuatur, qua curationis via huc vsque reliquis ritè adhibitis diuersis in temporibus duos perfectè curaui, Excellentem videlicet Ioannem Franciscum Carrafam, & magnificum Vicentium Marcellum. At vbi hæc nō suffecerint, aut ex calida duntaxat renum intemperie ortum fuerit vrinæ profluuium, sanguinarię succus ex vino nigro assiduè præbeatur, ex sententia Pauli, & Aetij. Similiter palmularum, aut baccarum myrti dilutum, & etiam pyrorum, ac symphyti cremor. Nec minùs cōferunt vermes terreni ex aliquo prædictorum suc-

Margin notes: Prognostica. — Venæ sectio. — Purgatio. — Balnea. — Quæ demū deuorāda sint.

corum decocti: syrupo item ex omphacio, è ribes, myrtinus, ex infusione rosarum, & oxalidis succo, seu plãtaginis, vel portulacæ exhiberi poterunt. Similiter pastilli de spodio, vel terra lemnia, seu de succino. Quòd si prædicta auxilia frustra adhibeantur, affectióque ipsa augescat, non absurdum fuerit etiam stuporem inducentibus vti, ex Aetij decreto. In quem vsum scrup.2. vel drach.1. Philonij persici, seu romani, vel nouellæ theriacæ cum polygoni succo, seu decocto, ac pauco vino nigro præbeto. Extrinsecus autem ad lumbos, seu renes, pectinem, & hypochondrium præsertim dextrum illitiones, vnguenta, ac cataplasmata refrigerẽtia adhibẽda sunt, eodem Paulo, & Aetio testibus. In quem vsum ex oleo rosaceo omphacino, præcipuè citoniorum, & myrthino, adhuc etenim ex oleo de papauere, seu de nymphæa cum pauco aceto, ac cera illinitio confert. Vel hunc in modum vnguentum cõponas iecori adhibendum. Santalorum omnium excipe dra. 2. succi plantaginis & cichorij, cuiuslibet vnc.1. olei rosacei, & myrtini ana vnc.1.s. ceræ, & aceti parum, fiat vnguentum. Renibus autem, & pectini infrascriptum a dhibeatur, quod recipit succi lactucæ, & portulacæ, ac foliorum pampinorum vitis, seu solani, seu vmbilici veneris, singulorum vnc.1. farinæ hordei vnc.s. gummi tragacanthi infusi in aqua rosacea drach.3. cremosis seminum citoniorum drac. 4. olei rosacei, myrtini, & de nymphæa ana vnc.1. hypocistidis, balaustiorum, corallorum rubeorum, & rhu obsoniorum ana scrup.2. aceti, & ceræ parum, fiat vnguentum. Processu etiam temporis adiici poterit papaueris succus, seu hyoscyami, cremor etiam seminum papaueris, & oleum eiusdem. Et si mauis cataplasmatibus magis vti, folia recipe hyoscyami, papaueris, solani, ac rosarum singularum manip. 1. portulacæ, vmbilici veneris, cuiuslibet manip.s. cremoris seminũ papaueris, & cotoneorũ ana drac.3. farinę hordeaceæ p.1.s. santalorũ, & corallorũ rubeorum, ac balaustiorum sing. drac.1. olei rosacei, myrtini, & citoniorum ana vnc.1. quæ contundẽda sunt, contundantur, misceantur, & cum succo solani, seu foliorum vitis cataplasma fiat pauco aceto addito, quibus etiam adiicere poteris, vbi hæc non suffecerint, ea quæ magis torporem inducunt, pariter & quæ validiùs adstringunt. Nec minùs, si libeat, poteris ex eisdem emplastra conficere. Infunditur etiam vtiliter eisdem oleum, in quo vermes terreni sint decocti, aut aliquod ex soporiferis medicamẽtis, ex sententia Aetij.

Anodyna.

Topica.

Περὶ αἱμοῤῥαγίας νεφρῶν.

Id est, De sanguinis renum profluuio.

CAP. XCIII

CVM trifariã sint alimẽti instrumẽta, vt liquet quinto de vsu partium. Nam quædam sunt prima, principalissima, quæ scilicet concoquunt, vtiléq; alimentum aliis transmittunt, quædam & secunda, quæ purgant, quæ deducunt, & quæ excrementum excipiunt, & tertia sunt, quæ excernendis excrementis sunt destinata, adhuc genere duplicia existentia, vt ibidem patet. Inter ea quæ secundo loco connumerauimus, renes quòd contineantur, palam est; sunt etenim instrumenta sanguinem purgantia, id quod aquosum in eo est, secernentes, vt diximus. Verùm cùm id non per admodũ tenuia, atq; prorsus angusta vasa, velut vtraque vesica attrahant, sed per duo admodũ magna, ac ampla, quorũ alterũ oritur ab arteria, quæ spinæ incubat, alterum à vena caua iure putandum est, id excremẽtum non purum, atq; exactè syncerũ trahere, sed diuersi cuiusdam alterius generis admixtione adulteratum, atq; permixtum. Nam multum quidem bilis flauæ, ac multum sanguinis, præsertim quod in eo humidius est, ac tenuius attrahunt. Verùm biliosi excrementi quicquid non admodum crassum fuerit, cum vrinis permeat, sanguis verò carni ipsum renum aspergitur, instar fæcis cuiusdam. Inde iam paulatim vaporis modo in totã ipsam inspergitur, adhęrescit, vnitur, atq; demum alimentum fit renibus. Et propterea, ne cũ vrinis per aliquod foraminum, quæ in dictis renibus habentur, quemadmodũ tenue biliosum, ita & sanguis elaberetur, præstitit eorũ corpus densum esse: licet id quoq; ad facilem huius humidi attractionem conferat, quemadmodũ ab eodem Galeno præcitato libro 5. de Vsu partium. cap.6. & 7. scriptum est. Accidit autem interdũ simul cum ipsis vrinis, propter eorundem renũ imbecillitatẽ, aut aliam quampiã causam, vt idemmet tenuis sanguis elabatur, & propterea tenuis quædam sanguinis sanies mingatur, similis excrementis, quæ in hepaticorũ affectuũ initio excernuntur, nisi quòd magis videtur cruenta. Hanc affectionẽ Græci αἱμοῤῥαγίαν νεφρῶν, latini sanguinis renũ profluuiũ nũcupant. Quanquam vbi per circuitũ quendam (quemadmodum ora venarũ in ano extantium αἱμοῤῥοΐδας dicunt) renes sanguinis profluuio laborent, sic etiã appellẽt, vt patet ex Paulo cap. quadragesimoquinto, lib.3. & Aetio, cap.2. & 3. lib. vndecimo, quinimo si propter rupturam, vel erosionem venarũ in renibus consistentium eueniat tale sanguinis profluuiũ, haud aliter nominandus erit talis affectus, ex eiusdẽ Aetij testimonio, ita vt quomodolibet qualiscunq; sanguis à renibus cum vrinis excernatur, eorundem sanguinis profluuium nominare licebit. Quòd verò renes afficiantur, cũ tenuis sanies sanguinis mingitur, ac ad eos attineat hæc affectio, liquet apud Galenũ 6. de locis affect. cap.2. & tertio de causis symp. cap.2. Horum nanque (vt diximus) munus existit, hanc tenuẽ sanguinis saniem secernere, eáq; nutriri: quòd si ea non nutriantur, eosdem læsos esse, palam existit. Nec minùs, si per circuitus quosdã sanguis profluat, manifestũ erit, eum è renibus excerni, eò quòd ipsi ægri excreti sanguinis transitum iuxta renum locum sæpe sensu percipiũt, & maximè cùm vrinæ admixtus sanguis reperitur, Aetio teste præcitato cap.3. lib.11. Quòd si contingat propter vasorum rupturam à renibus sanguinem mingi, ex eo ꝙ repente profluat, renes affectos esse diiudicabis, Hippocr. auctore aphoris. 78. 4. lib. cùm dixit, Quicunque sponte sanguinẽ mingunt, iis, à renibus venula rupta significatur. Ab erosione verò profluẽs, ex dolore cũ positu liquidò renes affectos esse argui poterit. Cunctæ autẽ iam dictæ differẽtiæ quatuor symptomata sunt in genere excretorum immodicè toto genere præter naturã, vt liquet lib. de diff. sym. cap. vlt. & 3. de causis simp. cap.2. quanquã ad diuersas renũ dispositiones consequantur. Nanq; si sanguinolentum serum mingatur, eius causa erit dispositio haud absimilis ei, qualẽ in iecore diximus imbecillitatẽ esse. Insuper cũ ora, aut meatus, vtcunq; nominare volueris, per quos ex concaua vena in renes vrina percolatur, supramodũ dilatãtur, Galeno auctore, eodẽ sexto de locis aff. cap.2. admodũ tamẽ tenuis, & aquosus erit sanguis. Si ꝓpter renũ imbecillita-

cap.14.

Lib.11.c.

Dubium.

Resolutio

cillitatem excernatur, similis excrementis, quæ in hepaticorum affectuum initio excernuntur, nisi quod tenuis hæc sanies sanguinis magis cruenta videtur, vt sexto de locis affectis, cap.2.scriptum est. Eritque cum noxa functionis, tum retentricis,tum etiam alteratricis ipsorum renum: quæ ex aliqua intemperie ortum habebit.Ad morbum itaque in intemperie cõsequetur tale sanguinis profluuium. At si propter amplitudinem osculorum vasorum fiat, vrinam ad renes excolantiũ, erit iam dicti symptomatis causa morbus in via, eáque dilatata, idque percipies, quoniam nedum tenuis sanies sanguinis meiitur,sed quiddam etiã ex sanguine venæ laxatũ emittunt,& alia itidem crassa,adeo, vt postquam ea quæ micta sunt,constiterint, subsidẽtia quædam in vase reperiantur,& supernè quædam cõcreta, marinum maximè pulmonem similitudine referentia, concocto:ac distributo cibo in venas, & nihil, aut omnino parũ dolẽt ægri,ciectóq; lotio leuati melius habent,vt Aëtio visum est;neq; vniuersim ora vasorum aperta sanguinẽ effundunt,præsertim cùm apertio parua fuerit,sed paulatim, atque tenui ore percolatum,eodem Galeno teste pręcitato cõmento apho.78.4.libri.

Lib.11.c.2.

Sed mox non ab re quæret quispiam. Num inter sanguinis profluuia contineatur hæc serosi sanguinis excretio. Item cùm ex vasis sanguis profluat,vel propter eorum rupturam,seu erosionẽ,vel propter reserationẽ,vel διαπήδησιν,quoniam istorum modorũ hæc tenuis sanguinis sanies profluet? A quoniam diapedesis bifariam oriri contingit? tunica siquidem ipsa vasorum rarefacta, & sanguine tenuato,vel ex gracilium vasorum ore adaperto,vt liquet quinto methodi medendi, cap. secundo.

Dubium.

Dicimus nos,quod vbi fiat ex exiguorũ vasorum adapertione,tale serosi sanguinis profluuiũ sub anastomosi continetur.Vbi verò propter debilitatem ipsorum renum prædictum sanguinis serum meitur,impropriè sanguinis,propriè verò seri profluuium dicitur. Nanque sanguinolentum serũ est, quod excernitur,ex Galeni sentẽtia,tertio de causis symptomatum,cap.secundo,quo loco,propter iam dictam causam,sanguinis diapedesin, tanquã quartum genus excretionis omnino excipit, quẽadmodum etiam cap.de cruenta spuitione adnotauimus.

Resolutio.

Sãguis verò per circuitum excretus ab ipsis renibus, non minus symptoma est in genere excretorũ immodicè,ac ad eorundem vasorum reserationẽ consequitur,nec circa initia aderit noxa alicuius facultatis dictorũ renũ,sed ab excretrice facultate (quẽadmodum per hæmorrhoidas fieri contingit) sanguis excernitur. Quapropter circa initia citra vllũ aliquem dolorem expellitur, leuantur ægri propter eius excretionem,& fortiores fiunt. Vbi verò diuturnior fuerit affectio,absq; læsione retentricis eorum facultatis fieri non poterit. Dignosces autem affectionem hanc,quoniã excreti sanguinis ipsi ęgri transitum iuxta renum locum sæpe percipiunt. Item quoniam vrinæ admixtus sanguis reperitur, præcessitque victus ratio multum sanguinem generãs,aut consueti alicuius exercitij omissio,seu cuiusdã mẽbri mutilatio,aut quæpiam alia naturalis cruẽta excretio præter naturã retenta est,

Causæ si per circuitũ sanguis mingatur, & signa.

similiter si propter rupturã in renibus sanguinis profluuium fiat, symptoma erit,vt reliqua solutionẽ cõtinui cõsequens, Eritque is affatim purus, & multus excretus, ac repentè,vt superius dictũ est,seruabitq; naturalẽ sanguinis dolorẽ. Cuius causa,& ipsius sanguinis copia erit, aut propterea quod graue onus leuarit quispiã, seu valde saltarit,aut ex alto ceciderit, vel aliud quidpiam tale violentum pertulerit,vt liquet ex Galeni commen.præcitati aphor.78. 4. libr. & Aëtio præcitato loco.

Si propter rupturam.

Aëtius li. 11.cap.3.

Idem quoque symptoma erit, si per erosionem vasorum renum sanguis excernatur, insequiturq; dictorum vasorum cõtinui solutionem, quoniam exulcerationem,seu erosionem. Is tamen sanguis sensim,& paulatim excernetur, dolor renes excruciabit,aderúntq; alia erosionis,siue exulcerationis indicia. Causam habebit acres succos ex supernis defluentes, vt fusius declarabimus sequenti cap.de vlcere renum.

Si per erosionem.

Qui autem propter renũ imbecillitatem,aut eorundem vasorum reserationem, tenue sanguinis serum mingunt, nõ negligẽter tractandi sunt,sed magna cũ diligentia circa initia eos curare oportet,nam temporis progressu extenuantur,& emaciãtur omnes,& magis adhuc ij, qui plus sanguinis mixtu excernunt,Aëtio auctore. Neque etiam despiciendi sunt,qui per circuitus sanguinem è renibus excernũt. Nã licet in principio, propterea quòd citra vllum aliquem dolorem excernitur, nihil in totum mali formident ægri,vbi tamen diuturnior fuerit affectio, & aliquando cohibeatur, quod pro more excerni consueuit, grauitatẽ inducit,aliorúmq; pessimorum morborũ causa existit, sanguine nimirum ad alias particulas dilabẽte: qua ratione articulares affectiones in aliquibus accidũt, aut vertigines,aut deliria,& insaniæ, aut oculorum cæcitates,vtplurimùm verò in malum corporis habitum,& hydropem delabendi aptitudo inde oboritur,eodem Aëtio teste.

Prognostica.

Lib. 11.c.2.

Si verò ob venam ruptam sanguis profluat,quàm celerrimè etiã præsidia adhibere oportet: nam verendum est, ne ob nimiam sanguinis copiam excretam, corpus totũ inaniatur, ac infrigidetur,& propterea in lipothymiam, syncopen,& demum in mortem incidant, aut propter concretum sanguinem,& in grumum versum, si in vesica detineatur,timor est, ne omnino vrina supprimatur,consequatúrque etiam animi defectio, & color pallidus ac reliqua praua symptomata, quæ ad grumos vocatos sequi solent, vt apud Galenum 6.de locis affectis cap.3. At is qui per erosionẽ sanguis meitur,quàm celerrimè circa initia curari debet.Nam temporis processu difficilioris curationis existet,quemadmodum cap.de renum exulceratione dicemus.

Loco citato. cap.3.

Quantùm verò ad curationẽ spectat,similis victus ratio instituenda erit,quã cap. de cruẽta spuitione præcepimus. Quod verò ad medicamẽtorum rationẽ attinet,ea primò conscribemus,quæ cruentæ excretioni per vrinam cõferunt ortæ propter renum debilitatẽ, aut amplitudinem osculorũ vrinas ad renes excolantium,licet ex Pauli auctoritate,eis quoque medicamentis vti possumus,quæ ad sanguinis sputum inscribuntur.Qua ratione à principio his conuenit quies,cibi adstringentes , & vinum nigrum in potu, potissimùm vbi vires imbecilles fuerint.Ab iis verò quæ vrinam ciũt, & à coitu omnino abstinendum,vt inquit Aëtius; maximè verò confert sanguinariæ succus, & radicis symphyti decoctum:adhæc tragacanthus in vino nigro macerata,eodem auctore.Item cornu ceruini vsti drach.j.ex vino,aut lapidis hæmatitæ drac.1.Necnõ folia salicis trita cum vino,ramentorum loti arboris cremor,& radicis spinæ albæ decoctum, vt idem Aëtio visum est. Paulus verò præter symphyti radicem, & tragacanthum vino maceratam , po-

Curatio si tenuis sanies sanguinis mingatur.

Potiones. Loco citato cap.2.

Aëtius loco citato.

lygoni, & plantaginis ſuccum cum poſca commen-
dauit. Ex quibus item ſuccis cum ſaccharo ſyrup. pa-
rari poterunt, pauco aceto addito, ac exhiberi, vel
in eorum vicem ſyrup. myrtinus, & de infuſione
roſarum ſiccarum præbeantur, eiſdem inſuper ad-
dere poteris drach. 1. radicis ſymphyti, cornu cer-
ui vſti, aut lapidis hæmatitæ, ſeu boli armeniæ præ-
paratæ pauco aceto addito, aut prædicti pulueres
cum oxyſaccharo adhibeantur, & vbi non ſuffece-
rint cum prædictis ſyrup. drach. 1. ex paſtillis de
ſpodio, ſeu terræ lemniæ vel de ſuccino addere po-
teris. Nec minus confert, ſi cum poſca exhibean-
tur.

Topica.

Extrinſecus autem renibus, & lumbis imponi
poterunt ea, quæ ad ſanguinis per ſputum reiectio-
nes ſunt deſcripta, & quæcunque vnà cum eo quod
adſtringunt, & reſiccant, etiam robur addere poſ-
ſunt, vt inquit Aëtius.

Locis citatis.

Cuius farinæ ſunt rubi fo-
lia, myrti, ac quercus, itẽ myrti baccæ, malicoriũ, &
balauſtium, & perdicij folia, & ſimilia (vt eidem Aë-
tio viſum eſt) cum poſca, aut vino adſtringenti im-
poſita. Ex quibus, ac aliis ſimilibus ſimul permixtis
omnibus, vel quibuſdam poterunt etiam topica
medicamenta hunc in modum parari, Recipe fo-
liorum rubi, myrti, & quercus, ſing. manip. s. mali-
corij, & balauſtiorum ana drac. 3. farinæ hordei P. j.
olei roſacei vnc. 2. cum poſca fiat cataplaſma. Aut
recipe palmularum in vino adſtringenti, aut poſca
decoctarum vnc. 3. foliorum plantaginis manip. j.
gummi tragacanthæ, & ſucci ſemperuiui ana vnc. j.
aluminis, acaciæ, hypociſtidis, ſingu. drac. 2. olei
myrtini, & roſacei ana vnc. j. s. farinæ hordei P. s. fiat
cataplaſma.

Si per circuitum, aut propter venæ rupturã ſanguis mingatur, curatio.

Si verò per circuitus quoſdam, aut pro-
pter venæ rupturam in renibus factam ſanguis ex-
cernatur, conandum eſt ſtatim in principio, vt ſan-
guinis impetus cohibeatur.

Venæ ſectio, libro citato. cap. 3.

Loco citato.

Itaque venæ ſectio in
cubito commoda eſt eis, quibus ob venam ruptam
ſanguis promanat, ſtatim in principio. Iis verò qui
per circuitum ſanguinem excernunt, paulò ante cir-
cuitum adhibita, Aëtio teſte; niſi etiam ſanguinis
impetus vergat, ac cogat, vt cohibeatur. Nanque
tũc etiam ipſo circuitu vena ſecanda erit. Cæterùm
ſanguinis detractionem partiri melius erit, vt pau-
latim eius reuulſio, & diuerſio fiat, eodẽ Aëtio au-
ctore.

Reliqua medicamẽta quæ competant.

Eodẽ loco.

Potiones itẽ conueniunt hæmoptoicis aptæ,
& quædam ex prædictis. Loci autẽ circa renes ſpõ-
giis poſca imbutis irrigentur, aut linteis cum roſa-
ceo, & aceto, ex eiuſdem Aëtij auctoritate, poſthæc
vnguentis, emplaſtris, ac medicamentis reliquis, tũ
ſuperiùs, tum cap. de cruenta ſpuitione deſcriptis
vtendum erit. Et vbi ſanguinis excretio ceſſauerit,
diæta vtendum eſt, vnde non multus ſanguis gigna-
tur, maximè in his, qui per circuitum excreuerunt,
ſúntque ſupernæ corporis partes aſsiduè exercẽdæ.
In his vero qui ob venam ruptam ſanguinem min-
gunt, ſi exulceratio in locis relinquatur, aut eadem
exulceratio ob acres defluentes humores fuerit or-
ta, & ſic ab eroſione venarum fuerit ortum ſangui-
nis profluuium, ipſam eroſionem, ſeu exulceratio-
nem, poſt ſanguinis ſuppreſsionem curabimus, per
ea quæ capite de exulceratione dicentur. Reli-
quum eſt, vt priuſquam huic capiti finem impo-
nam, emplaſtrum optimum, ex Aëtio conſcri-
bam, quod recipit ceræ vnc. j. s. vitellorum ouo-
rũm numero 11. palmarum numero 10. croci drac. j.
(quanquam Aetius plus croci appoſuerit) ace-
ti, & roſacei quantum ſatis eſt, miſceantur, &
fiat emplaſtrum.

Eodẽ loco.

Περὶ λιθιάσεως νεφρῶν. *Id eſt, De lapide renum.*

CAP. XCIIII.

NON raròautẽ accidit, vt renes ipſi,
ſiue ſecundum eorum cauitatem, ſiue
ſubſtantiam, affectu quodã laborẽt,
quẽ propriè Græci νεφρῖτιν, ſiue λι-
θίασιν appellant quanquam νεφρῖτιν
quoq; nominare conſueuerunt, affectum omnẽ re-
rum, ſiue ſimilaris ſit, ſiue inſtrumentalis, ſiue cõmu
nis, propriè tamen ipſam intelligendo, nihil aliud
νεφρῖτις ſignificat quàm λιθίασιν, vt patet libro de re-
nũ affectuũ dignotione, ac curatione, Galeno aſcri-
pto, Latinè autem calculi, ſiue lapidis morbum ap-
pellamus, quo morbo ex natura loci, præter ipſos,
non niſi veſica laborare ſolet, & vt quibuſdã viſum
eſt, etiam colon (Galeno auctore 1. de locis affectis,
cap. 5.) Affectus verò hic nil aliud eſt, quàm corpuſ-
culum quoddam durum toto genere præter naturã
inſtar lapidis, ſeu tophi, in ſubſtantia, ſeu ſinibus i-
pſorum renum genitum. Percipies autẽ in eo renes
affectos eſſe ex dolore cum poſitu, qui iugiter in re-
num loco fixus, ac ſtabilis infeſtabit in dextra parte,
ſi dexter, in ſiniſtra verò, ſi ſiniſter fuerit affectus: ſi-
militer è regione affecti renis ſtupor femoris ade-
rit, nam ſi dextrũ femur ſtupor occupauerit, dexter
ren, ſi læuum, ſiniſter ægrotabit. Nec minùs affectũ
renem coniicere poterimus ex retracto teſte, nam ſi
dexter teſticulus retrahatur dextrum renem, ſi ſini-
ſter, ſiniſtrum pati argumento eſt, idémq; teſtis in-
dolebit, Paulo auctore. Id verò nõ niſi propter cõ-
ſenſum vaſorum dorſo incumbentium cauæ ſcilicet
venæ, ac magnæ arteriæ, quibus mediis tum crura,
tum teſtes renibus conſentiunt, vt in diſſectionibus
videre licet, ac liquet ex Galeni 6. de morb. vulg. &
libro de renum affectorum dignotione, ac curatio-
nè eidem aſcripto. Reliqua verò indicia (quoniã &
affectum ipſum indicabunt) idcirco & in eiuſdẽ co-
gnitione eadem narrabimus. Eſt nanq; affectus hic
morbus in numero, propriè in exceſſu, toto genere
præter naturam, Galeno auctore libro de differ.
morb. qui ex qualitate doloris primò percipi poteſt.
Nam grauem in renibus laborantes dolorẽ aculei-
que infixi inſtar ſentiunt, vt liquet ex eodẽ Paulo.
Hipp. verò quod in renẽ dolor adſit grauis potiſsi-
mùm cùm cibo impleti ſunt, 6. de morb. vulg. ſcri-
ptum reliquit, per quem dolorẽ duo intelligi poſſe
Galenus aſſerit, aut grauem, tanquam alicuius gra-
uis loco incumbentis ſenſum inferentem, aut acer-
bum, etenim vtrunq; verum eſt in renibus fieri, di-
uerſis tamen tẽporibus. In calculorum nanq; crea-
tione, atq; exitu grauiſsimè dolent, reliquo autẽ tẽ-
pore, vt rei cuiuſpiã grauis loco incũbentis dolorẽ
percipiũt cũ perexiguis neruis præditi ſint, quãquã
à doloris qualitate renũ calculus cũ impactus fuerit
à coli dolore planè diſcerni nõ poſsit, niſi quis acci-
dẽtia, quę poſtea cõſequũtur, expectauerit, vt liquet
2. & 6. de locis affectis. Excitatur autẽ dolor hic in re-
nibus, vt Hipp. viſum eſt, eo potiſsimũ tẽpore, quo
ægri cibo replẽtur, quodcũq; per cibũ ſignificetur,
cũ duo in eius doctrina ſignificare poſsit, aſſũpta vi-
delicet cibaria, ex quib. ſanguinis multitudo creatur
& alimẽti recrementa, quæ in inteſtinis colligũtur,
Gal. auctore, eodẽ 6. de mor. vulg. Inter initia quoq;
pituitoſi vomitus fiũt per peritonęũ ipſis copulato
vẽtriculo, in quo huiuſmodi ſuccus creatur, potiſsi-
mũ ſi craſsi, naturáq; pituitoſiores extiterint labo-
rãtes. Verũ vbi increuerit, pſeuerauerítq; affectus,
ita

ita patientibus vomitus æruginosus superuenit ob dolores, ac vigilias corrupto sanguine (vt Gale. inquit) idque maximè cùm vnà febricitauerint, & inedia macerati fuerint. A quibus vomitibus leuiores ægri euadunt cùm cibi euacuati sunt, & ab accessionibus quidem liberantur, sed nō ab effectu, eodem Gale. teste, arenulæque rubeæ subsident, & cruentum meiunt. hæc ex Hipp. Cruentum autem meiūt, nedum propterea quod cùm angulosus sit egrediēs calculus, proximas particulas vulnerat, & cruorem euocat, verùm etiam quoniam si patētior fiat meatus ex vena caua in renem pertinens, vt præcedenti cap. docuimus, sanguis autem liquidus sit, neque multus, neque viscidus, cruentum quoque ita lotiū reddetur, vt eodem 6. de morbis vulgaribus, Galenus scriptum reliquit, quanquam nephritici ab initio dilutas, puràsq; reddunt vrinas, deinde sequentibus diebus crassum aliquid in ipsis subsidere videtur, demum omnino arenosæ minguntur, vt 6. de locis affectis à Galeno scriptum est, lapide verò cū vrina exeunte, & à dolore liberantur, & simul locus affectus manifestabitur, nullúsque relinquetur quæstioni locus, vt idem Galenus inquit, nunquid videlicet coli, vel renum partes affectæ fuerint. Vt verò Aëtio visum est, in prædicto affectu accedit ægris loci dolor, tumore nusquam foris apparente, nisi inflammatio per lapillos producatur, spina ęgrè flecti potest, & totum corpus admodū pigrum est, crura torpent, & maximè crus reni affecto propinquum: vrinæ circa obturationis principium paucæ, aquosæ minguntur, posteà verò perfecta earum suppresio contingit; aluus nihil excernit: verùm promptitudines multas ad egerendum facit: excernitur etiam aliquando sanguis propter violentiam calculorum, præsertim asperorum. Cæterùm vbi lapis è renibus fuerit emotus, & ad vesicam delatus, vrinæ multæ prodeunt arenosam subsidentiam habentes, & aluus similiter largè egerit. Sensum autē æger percipit veluti calculo à renibus ad vesicam transeūte. Quibus verò indiciis renum dolor à coli dolore secernendus sit, à Gale. præcitato libro 6. de locis affe. cap. 1. decretum est, & nos cap. de coli dolore fusiùs cōscripsimus. Reliquū est vt eiusdē calculi causas, materialem potissimū, ac efficiētem reperiamus. A materiali exordientes, hanc crassum, terreúmque humorem esse à Paulo præcitato cap. 45. 3. libri decretum est. Quòd verò calculi originē ducant ex materia crassa, ac tenaci, modo crassitudinem maiorem, modo tenacitatem, ac modo vtrāque paribus portionibus habēte, eodem 6. de morbis vulgaribus testatur Galenus, & libro de renum affectorum dignotione, ac curatione: quanquam etiam ex purulento humore, aut ex purulento, pituitosioréq; composito (quemadmodum & in articulorum morbis euenire consueuit) nonnunquam tophi in animalis corpore creari possint, ac similiter in renibus lapides concrescere, vt idem Galenus testatur. Vbi autē ex sola pituita crassa, & viscida calculus fuerit ortus, vrinarum subsidentia similis colori aliorum tophorum, qui in aquis sponte calidis, multis in regionibus, lapidibus adnasci, accrescereque cernuntur, cinerei erit coloris. Verùm vbi parum sanguinis cum pituita crassa, & lenta mixtū sit, vrinarum subsidentiæ color pro succi maiori copia euadet: nonnunquā veluti ex palido, albóq; mixtus, aut ex rubro, & albo, aut ex flauo, & albo: nonnunquam verò & ruffus erit, pariter quoque & arenulæ

Loco citato. — *Cap. 1.* — *Lib. 11. c. 4.* — *Materialis causa calculi.* — *Loco citato.* — *Lib. de ren. affe. dig. in principio.*

quæ in vrinis subsident, ipso siquidē sanguinis colore ad colorum differentias faciente, qui neq; hominibus exquisitè ruber semper est, sed interdum quidem ad atrius, interdum ad flauius, & ruffius vergit, eodem Galeno teste: quo fit, vt & ipsi etiam lapides inter se colore reperiantur differentes, similiter & arenulæ in vrinis subsidentes ob diuersam materiā, ex quibus fiunt: nigri enim, & subalbidi, & pallidi reperiuntur, vt inquit Aëtius, quādoque etiā & ruffi reuera, id quod sæpiùs accidit: & propterea Hippocrates arenulas ruffas in vrinis subsidere asseruit, tanquam eo sæpiùs contingente: quāquam per ruffum colorem potuit omnes iam dictos intelligere præter cinereū, vt testatur Galenus. Non ab re itaque Aëtius materialem causam generationis calculorum assiduas esse cruditates inquit, vnde materiæ incoctæ, ac crudæ multitudo congregatur, & Alex. simul cum Galeno, humores crassos, ac lentos esse fatetur, cap 4. libri 9. quandoque solos existentes, interim exiguo sanguini permixtos. Effectrix verò eorum causa est ignea renum caliditas, vt inquiunt Alexander & Paulus, seu ardor circa renes, vt fatetur Aëtius. A frigore autem ipsi generari non valēt, nanque fieri non potest vt viuo corpori tantùm frigus accidat, quo cōcrescere valeat in homine lapis, quemadmodum fieri in externis videmus, vt liquet eodem libro de renum affectorum dignotione, ac curatione: quanquam non semper ex eodem calore, sed quandoque vehementi, interim autem nō ita vehementi procreentur, prout eorum materia magis apta est vt induretur, ob quam etiam caliditatis diuersitatem lapides quoque colore differūt. Locus autem generationis eorum renes sunt, ac (vt quibusdam visum est) in eorū duntaxat cauitatibus cōcrescunt. Verùm nos cum Hippocrate & Gale. tum libro 2. de natura humana, tum 6. de morb. vulg. ac libro de renum affectorum dignotione, ac curatione, absque controuersia tenemus eos, nedū in renū sinibus posse concrescere, verùm etiam & in eorum carnibus procreari. Et quòd quocunque loco generationem habeant, in renem adsit grauis dolor, siue per grauem acerbus significetur, siue tanquam alicuius grauis loco incumbentis sensum inferentē intelligamus, diuersis tamē temporibus. Nam si in renum cauis fuerint orti, in solo per vrinarios meatus transitu grauissimè dolent laborantes. Si verò in ipsa renū carne fuerint creati, nō solùm inter excundum, verùm etiam creationis tempore dolorem inferunt. Pariter & quando in renum sinus peruadūt. Modus autē generationis talis existit. Nam cùm renes quicquid serosi, tenuísq; cum sanguine in vasis permixtū est, ad seipsos attrahant (vt superiùs demōstrauimus) meatibus id in renum vētriculos percolantibus latiùs patefactis, aliquid etiam ex crassioribus succis simul illabitur. Quando igitur istud calefactum in renis cauo, ad tophi consistentiam redactum fuerit si renum vis expulsoria omne id vnà cum lotio obstruxerit, arenosæ in ipso subsidentiæ fiunt. Quod si renis cauo impactum tenaciùs inhęrescat aliquid aliud eiusdem materię ex vena caua suscipiens, sibique apponens, plus augetur: semper enim quod recens influit, priori circuncidatur, atque ita insigni magnitudine tophus grandescit, exusto, arefactoque crasso, & viscido humore, atque ad tophi corpulentiam redacto. Cùm verò in renum carnibus generantur, proportione tophis in articulorū morbo genitis correspondent, vt

Loco citato. — *Effectrix causa calculi.* — *Loco citato.* — *Qua parte renum calculi generentur.* — *2. de nat. hum. tex. 18.* — *6. de morbis vulg. & lib. de ren. affe. digno. locis citatis.* — *Modus generationis calculi in renibus.*

Locis citatis. liquet ex Galeni Hippocratis auctoritate 2. de natura humana, & 6. de morbis vulgaribus. Nam si idem sanguis, qui in renes deriuatur crassior, ac pituitosior seipso existens, seu etiam ad atram bilē vergens per venas, & arterias in renum substantiam feratur quantitate, vel qualitate, aut consistentia excedens, adstringitur, detentúsq; concipit qualiditatem præter naturam, quæ ampliùs eum densat, agglutinat, & assat, assatúmque ipsum in terram, & lapidē commutat, quemadmodum si in cauitatem eorū delatus esset (vtroq; etenim modò lapides fieri posse in renibus clarū est) cùm succus tenax, & crassus tempore aliquo assatur in iis, atque exsiccatur, vt eodē lib. *Paulò post principium* de renum affectorum dignotione, ac curatione scriptum est. Talis itaque est calculi in renibus generatio ex humoribus crassis, & viscosis, tāquam ex materia, & ignea eorum caliditate tanquam efficiente, *Prognostica.* veluti etiam in externis videmus. Nā ex igne, & tali materia idonea figuli omnia vasa cōficiunt, ita vt neab aqua quidem vnquam dissolui posśint, vt inquit Alexan. Affectus hic inter initia magna cum diligētia curari debet, nanque vbi perseuerauerit, ac magnoperè increuerit ob dolores, ac vigilias sanguis *Loco citato.* corrumpitur, & æruginosus vomitus superuenit (Galeno auctore.) Vel magnum imminet periculū, ne vires à vigiliis, & constanti dolore deficiātur, vt inquit Alex. Quod verò in adultis, ac in declinante potiùs ætate magis, quā pueris renum hic affectus cōtingat, idem Gale. testatur 6. de morbis vulga. quē- *Commēt.3. Comm. 15.* admodum vesicæ calculis pueri frequentiùs quàm *Aët. loco citato.* ætate prouecti, vt fatetur Aetius: ídque non nisi ob diuersitatem caloris, qui in adultis crassos succos cogit, atque inspissat, in pueris verò fundit, atque dissoluit, quemadmodū fusiùs cap. de lapide vesicæ declarabimus. In renibus verò consistunt lapides aut parui, aut maiores, & aliquando quidem pauciores, aliquando plures magnitudine, & forma, colore, & asperitate, & multitudine inter se differētes. Ex eorum autē numero rotundi, & leues facilè excernuntur, non item qui alia quacunq; forma præditi sunt, maximè tamen oblongi, & asperi difficulter excer- *Curatio.* nūtur, Aëtio teste. Pro curatione aër eligatur purus, ac temperatus, somnus quoad fieri potest conciliādus parùm consueto longior, quies vitāda: est enim *Victus ratio.* desidia valde noxia, deambulationes autem, & exercitia mediocria cōueniunt, quæ pro ætatis, habitus, roborísque ægrotantis ratione corpus exercere valeant. Nam magnæ exercitationes non conueniūt, veluti equitationes, aut armis, aut lucta, aut pancratio certare, aut humum fodere, aut id genus aliud facere, Galeno teste eodem sexto de morbis vulgari- *Commēt.1. comment. citato.* bus. Sit aluus soluta assiduè, modò ne instet aliud quidpiam, cùm nanque hæc probè excernit, vrinæ profluent liberè. Ab immodicis animi affectibus caueant, præterquam quòd irascantur interdum. Moderatus autem cibus, & bonæ concoctiones præcipiantur; satietates enim, & cruditates nō solùm exasperant morbum, sed etiam (cùm non adsit) gene- *Aët. lib. 11. cap. 6.* rant, vt liquet ex eodem Aetio: etenim non impleri cuiusq; ætatis, & corporis habitus cōmune docu- *Loco citato.* mentū est, Galeno teste. Cibi itaq; eligātur, è quibus neque satietates, neq; cruditates contingāt. Cauendum propterea ab his, qui durā substantiam habent, ac ægrè concoquūtur, à caseo præsertim: nam qui frequentiùs eo vescuntur, lapides in renibus eis *Commēt.3. comm.15.* suboriūtur, Galeno auctore. 6. de morbis vulga. Similiter etiā abstinendū est & ab omnibus artibus, dulcibus, crassis, tenacibus, ac pinguibus. Quapropter ptisanā, vel eius cremorē adhibere cōuenit, vel gallinarū, seu pullorū, sternarū, vel phasianorū ius, aut in eorū iure panis maceratus tribuatur, & vbi vires requirent, contusa caro gallinarum, seu pullorū præbeatur. Vinum autē sit admodū tenue, & albū non valde vetus: dulcia verò, & nigra vina vitanda sunt, tāquam calculosis inepta: sit autem aqua lympharum purissima, & purgata, atq; decocta. Et vbi renū hic affectus subitò inuadat, & qui laborat, cibo nuper refectus sit, cibíq; adhuc sint incocti, aut semicocti, aut omnē aliā curationē pro doloris mitigatione, (nisi quicquā impedimento sit) vomitum prouocare expedit, vt eodē libro de digno. & curat. renū affectorū scriptum est. Nam leuiores quidē à vomitibus euadunt ægrotantes, Hippoc. & Gale. testibus præcitato lib. 6. de morbis vulgaribus, quoniam ab accessionibus, sed nō ab affectu liberātur, cùm cibis vacui sunt, vt Galenus asserit: qua item ratione, ex eiusdē Galeni sententia, & alimenti recrementa, quæ in intestinis colliguntur, sub cibi nomine comprehenduntur, cōfestim euacuari debēt per idoneos clysteres, modò nihil obstet: ídque omnibus calculosis cōmune est, etiā si dolores paulatim irruant, & non repentè incidant; qui ex furfurū decocto caricarum, fœnugræci, ac aristolochiæ parari debēt, vt inquit Aëtius: & si quidē decēter euacuētur, sinere, si verò non, etiam bis, aut ter infundere, quibus adiicere poteris olei cōmunis vnc. 4. mellis rosacei vnc. 2. ac salis cōmunis parū. Vel ex maluarum, althææ, mercurialis, ac betæ foliis, caricis, ac furfure decoctū paretur pauco sale addito. Cui adiicias olei cōmunis, anethini, vel chamæmelini vnc. 4. mellis rosacei vnc. 2. s. pulpæ cassiæ nouiter extractæ vnc. j. Et si ex his aluus non sufficienter excreuerit, vnc. s. diacath. aut hieræ picræ simplicis, vel dra. 3. cōfectionis de dactylis, seu electuarij indi adiicias, nec minùs & vnc. 1. butyri recentis, aut adipis anserini. Cæterùm vbi vēter sufficiēter excreuerit, quędā infundere oportet, ex eiusdē Aëtij præcepto, quę corpusculorum circa lapidē sitorum inflāmationes lenire, & laxare possunt: id ipsum verò oleum anethinū facere poterit adipe gallinaceo recenti in eo eliquato, seu anserino, aut etiam butyro; quæ si nō adsint, etiam fœnugræcum, & althææ radicē oleo decoctā infundemus. Et vbi lapis in renibus adeò fuerit obturatus, vt vehemētissimos obtulerit dolores, si quid aliud non prohibeat, vena cubiti propinquæ manus in corpore ex repletione affecto secāda est, ex Aëtij testimonio. Nanque eis qui sanguinis multitudinem congregarunt, hæc venæ sectio cōmoda existit, vt ipse inquit. Hippoc. verò libro 6. de morbis vulgaribus, cùm opus fuerit, iuuenibus præsertim popliti venam incidere iubet, vbi sanguis multus, aut crassus in venis abundet, vt Galenus inquit. Nā (vt ipse asserit) mēbra supra iecur cubiti venę sectionem postulāt, infra verò crurum in poplitibus videlicet, aut omnino saltē iuxta malleolos. Libro autem de renum affectorum digno. ac curat. hæ oppositæ sententiæ conciliantur. Scriptum nanque ibidem est, quòd vbi valida fuerit virtus, venam quæ in poplite est aperimus, vel quæ ad malleolos; sin imbecillis, venam, quæ est in cubito. Nam si virtute debili infra euacuabimus, retentrix facultas, quæ est imbecillis non retinebit, sed vniuersa in præceps rapietur, & partem assiduo deflexu impetet, succis videlicet in locum imbecillem perpe-

Propria opinio. cap.18.

perpetuò procumbentibus. Sed cùm perpetuò venæ ſectio in Hippoc. & Gale. doctrina virium robur exigat, non video eiſdem imbecillis exiſtentibus cur vena ſecãda ſit etiã ea, quę in cubito exiſtit. Propterea cum eodem Gale. lib. de curand. rat. per venę ſectionem, ſic de ea ſentirẽ, ac iam dictos auctores conciliarem, ait nanque ambiguum eſſe num renes partibus ſuperioribus, an inferioribus aſcribi debeant, & propterea eis affectis, neque perpetuò in cubito ſecta vena, neque etiã in poplite, aut malleolis iuuantur, ſed vbi recẽs fuerit phlegmone, copiáq; ſanguinis affuerit, vena cubiti ſecanda eſt: quibus vero affectio ineſt, quam propriè nephritim nominant, eam quæ in poplite eſt, ſecare expedit, aut certè quæ in malleolis ſunt. Reuulſionis itaq; gratia, vbi copia ſanguinis affuerit, & timor ne ex ingẽti dolore phlegmone excitetur, Aëtius venã cubiti propinquæ manus ſecari iuſsit, vt ex eius verbis patere poterit. Hippocra. vero euacuationis gratia cũ reuulſione, ſeu deriuatione, vbi ſanguis multus, aut craſſus in venis abundet, cùm eundem ſurſum reuellere promptum non ſit, ſed magis expeditũ per inferiores partes euacuare, ſeu per conuenientiorem regionẽ, qua maximè natura vergit (vt ſui moris eſt) poplitis venam ſecare præcepit è directo, videlicet affecti renis, cum rectitudinẽ perpetuò ſeruandam eſſe iuſſerit. Verùm quæcunq; vena incidatur, multò minùs euacuãdum eſt, quàm ipſa repletionis copia expoſtulat, neq; enim (vt inquit Aëtius) futurum

Medicamẽtũ purgans.

ſperamus vt omnino citò è renibus excidat lapis, præſertim ſi magnus exiſtat. Quare ſeruare oportet ſanguinẽ in eam, quæ cum tẽpore futura eſt in corpore expẽſam. A venæ ſectione, vbi etiã vitioſo humore ægri abundabunt, purgans medicamentum, quod abundãti humori cõueniens ſit præbendũ eſt, neq; omittendum hoc eſt, niſi aliud quippiã id fieri prohibeat, notiſsimũ nanq; eſt (vt inquit Galenus

Loco citat.

eodẽ 6. de morbis vulg.) quòd ſi vtroq; auxilio homo indigeat, à venę ſectione incipiendum eſt, quoniã ſi per ſanguinis miſsionẽ corpus priùs vacuatũ fuerit, purgans medicamentum exhibitum venas, & arterias, & inanes corporis regiones inuenit nõ oppletas, quo fit vt abſq; vllo impedimento in totum corpus permeet ad attrahendum ſuccos, facilimég; fiat eorum euacuatio per vaſorum ſpatia & fuſionẽ, tenuitatémq; ſuccorum. Nã ſi vaſa ſanguine repleta ſint, & purgans medicamentũ dederis, non poterit propter plenitudinem in corpus differri, vnde fit, vt

Loco citat.

ſubſtet, & nihil efficiat, aut ſi quicquã facit, malè faciat, vt liquet libro de renũ affectorũ dignotione, ac curatione. Pariter vbi ſanguinis multitudo non affuerit, ſed vitioſi duntaxat humores redundarint, eiſdẽ purgatio apta eſt, citra venæ ſectionẽ pro ratione redundãtis ſucci. In quẽ vſum bile redundãte, mel roridum, ſeu caſsia fiſtula præbeatur; aliis verò craſsioribus redundantibus ſuccis, vtpote bile atra, vel pituita, prædictis diacatho, aut confectionẽ de dactylis, & puluerem hieræ ſimplicis adiicere poteris hũc in modũ. Pulpæ caſsis recipe vnc. 1. s. vel vnc. 2. diacatho. drac. 7. vel confectionis de dactylis dra. 4. pulueris hieræ ſimplicis, & pulueris radicis glycyrrhizę ana drac. 1. fiat bolus: vel parato decocto ex

A purgatione, quæ medicamenta adhibenda ſint.

eadẽ radice glycyrrhizæ, floribus cordialibus, vua paſſa, & ſebeſten, in eo vnc. 2. vel vnc. 2. s. roridi mellis, & drac. 6. diacath. vel drac. 3. confectionis de dactylis diſſoluas. Toto autẽ corpore expurgato quæ laxare meatus, ac renum corpora mollire valẽt medicamenta adhibenda ſunt, fomẽtis vtens ex decocto foliorum maluarũ, foliorum, ac radicũ althææ, florum chamæmeli, fœnigræci, ſeminis lini, & radicis graminis in hydrelæo, & cum ſpongiis ſæpius ſupra affectum renem adhibeas. Ex eiſdẽ quoq; inſeſſiones parari poterunt. At omnium (vt inquit Alexander) optimũ eſt balneum, vt quod nõ ſolum mitiget, ſed etiam curare poſsit, id verò ex dulci aqua fiat, aut ex hydrelæo dolore adhuc vehemẽtiùs infeſtante, & renũ regio, ac lumborũ iungatur infraſcripto vnguẽto, quod recipit olei chamęmelini, vel anethini, & amydalarũ dulciũ ana vnc. 1. s. adipis anſeris, vel gallinacei, & butyri recẽtis ana drac. 3. ceræ quod ſatis ſit, fiat vnguentũ, interim adiiciens oleum quod ex ſcorpionibus paratur, aut ex eodẽ cũ recenti butyro, & oleo amygdalarum dulciũ, ac cera, vnguentum fiat. Poſt fomenta verò inceſsiones, ac balnea; adhuc cataplaſmata cõueniunt. Inter quæ hoc primò vtare, farinæ tritici recipe, ſeminis lini, & fœnigræci, cuiuſlibet manipulum j. olei anethini, vel chamæmelini, & amygdalarũ dulciũ ana vnc. 1. s. mellis vnc. 2. reſinæ terebinthinæ vnc. 1. radicis althææ contuſæ dra. 4. miſceãtur arte, & fiat cataplaſma, priùs prædictis farinis in modo dicta decoctione decoctis, optimũ quoq; cataplaſma fiet ex lupinorum farina, hordeacea, ac ſeminis lini in aqua, & oleo decoctis. In decoctione autẽ althææ, ac peucedani radix, ac chamemelũ admiſceatur. Bonum eſt

Lib. 11. c. 5.

etiam (vt inquit Aëtius) panem paſſo decoctũ circa lumbos, & ventrem imponere, neq; tamen erit abſurdum pectini, ac veſicæ eadem vnguenta, ac cataplaſmata adhibere; & ne quã primum frigeſcãt, calefactorio extra ea contegere oportet, id quod cõmodè fieri poteſt per ſaccellos ex milio, furfure, ac floribus chamęmeli paratos, ac in latere pauco vino inſperſo calfactos. Conducunt etiam non parũ cucurbitulæ abſq; inciſione adhibitæ, quæ ſæpe lapidem celeriter adeò transferunt, vt ſubitam eius mali leuationem comparare poſsint, lapide nimirũ in locum ampliorem tranſlato ſupra à renibus initium facientes ad inguina per obliquam earundem partium (quas ilia appellant) poſitionem procedentes: quo loco frequenter dolores incedunt propter ſitũ meatuũ, qui vreteres appellãtur: quẽadmodũ libro de renũ affectorũ dignotione, ac curatione, & ab

Locis citatis.

Aëtio ſcriptũ eſt, quãquã ea, quę vias dilatãt, ac renes laxant, non immodicè adhibere conueniet, nãque emollitio, & laxatio virium robur exoluit, ſed tantiſper eis vtendum eſt, quantiſper eis lapis in rene hæret. Cucurbitulas item iam dictas, vbi dolores

Quo tempore vrinã cientia, ac ea quæ lapidem comminuũt exhibẽda ſunt.

vehementiùs infeſtant, adhibere non conuenit, ſed ipſis aliquantulum lenitis, & inflammatione nõ impediente, ex eiuſdem Aëtij ſententia, quo etiã tempore ea quæ vrinam cient, ac lapidem frangunt, exhibere tempeſtiuum eſt. Etenim tranſmoto lapide, & ex ſede agitato dolores quieſcunt, vt ipſemet teſtatur Aëtius. Quæ verò calculoſis auxiliantur, vnica facultate indigent quę ſecare, & abſtergere cum manifeſta caliditate poteſt, Galeno teſte

cap. 1.

10. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos. Talia autem ſunt omnia ferè amara, vt ipſe inquit. A valde tamen calidis, ac diureticis omnino abſtinendum eſt, pręſertim à longo eorum vſu. Nam effectricem calculorum cauſam adaugent dum renes intemperatos, igneóſque per caliditatem reddunt, vt promptè alios aſſare calculos poſsint, licet factos comminuant, Ale-

xandro teste. Admodum itaque calida, ac acria medicamenta studiosè vitari debent, vnde calculosis quæ valdè calfaciant dari nullo modo conuenit, vt liquet 6. de sanitate tuenda. Quòd si necessitas te cogat eisdem vti, semel, aut bis eis vtare, & demum desistere ab eis debes ex eiusdem Alexādri testimonio. Qua de re extenuantibus, ac incidentibns citra magnum calorem vtendum est, sed quæ tepidam (vt ita dixerim) facultatem habeant. Hæc etenim paulatim citra noxam lapidem comminuunt, nec eum duriorem reddunt. Sed hæsitaret fortè aliquis, si curatio quælibet per suum contrarium efficitur, quomodo lapidem posint comminuere quæ tepidam facultatem habent, cùm à calore fuerit genitus? Cui respondebimus nos, quòd cùm calculus ab intemperie, & valido calore sit factus, ob id meritò exhibemus quæ tepidam facultatē obtinent, vt quæ contraria his sint à quibus lapis est effectus, si quidē tepida seu minùs calida sunt valdè calidis contraria, vt liquet eodem lib. de renum affectorum dignotione atq; curatione. Hæc itaque medicamenta, quę minimùm caloris posident, callosas seu tophaceas consistentias incidere sunt idonea, Galeno auctore 5. de simpl. medic. facult. veluti sunt radices regiorū asparagorum, & rubi, & betonica, & polium, ac acetum scillinum, & vitrum combustum, & quæ eius generis sunt, eodem teste. Præter hæc autem à Paulo graminis radix, adianthum, althææ semen, spongiarum calculi, cicer nigrū, seu eius ius, phu, meon, asaron, carpesion, & saxiphragia commendantur. Sion verò, & scolyini radix, atq; erysimō esu, & potu prosunt, vt idē Paulus testatur. Alexan. verò cardui decoctū cum apio, seu etiam decoctum radicis quinq; folij cum oxymelite tanquam valde efficax cōmendat in vicem autem quinque folij eryngij decoctū, aut erysimi præbet. Similiter & radices graminis, & plantaginis radix, & folia, atque semen, ius cicerum, viticis semen, & amygdala ab eodem commendātur. Præter hæc etiam peucedani radix, atque ipsa radicula, paliuri semen, & tribuli decoctum, radix cyperi althææ semen, & radix, rumicis domestici radix, & vermes terreni cocti approbantur, quorū singula partim decocta, partim tenuissimè trita præbeto bibenda, vt ipse refert. Vbi verò hæc non sufficerint, ad valentiora medicamenta transire oportet, quæ (vt Aëtius fatetur) communia etiam sunt & calculosæ vesicæ remedia, inter quæ sunt præcipua lapis iudaicus, cicadæ siccæ sine pennis ac pedibus cōtusæ, ac hircinus sanguis inarefactus, qui præexistentes lapides soluit, atque ita per lotiū excerni eos facit, vt etiam alij amplius non gignantur, præterea dolorem sedat, Aëtio auctore. Quomodo autem is parari debeat, ab eodem auctore cap. 12. lib. 11. scriptum est. Accedunt adhæc alia, quæ à tota substātia magnopere conducere videntur, inter quæ passerculus quidam inter sepes & murum victum quæritās troglodites appellatus ab Aëtio, & Paulo conscribitur, cuius descriptio ab eodē Paulo cap. quadragesimoquinto, lib. 3. & Aëtio c. 11. lib. 11. scripta est. Hic sale conditus, & in cibo crudus acceptus, morbum perfectè sanat, in posterúmque generari prohibet. Conditur autē, ac diuersis modis præparatur, quemadmodū ab eisdē auctoribus in præcitatis locis scriptū est. Aëtius itē hoc etiā medicamentū, tanquam efficacissimū scriptū reliquit. Leporis pellē in ollulam coniice, & in furnū demitte: atq; vbi vsta fuerit, vt probè cōteri posit, acceptam tere, & ex ipsa cochlearium vnū cū vino ieiunis in solij aquæ calidæ inscensu præbe: asplenij quoq; decoctū (quod vulgus ceterach nominat) cū oxymelite non parū confert: nam & ipsum lapides frangit, Galeno teste sexto de simpliciū medicamentorū facultatibus. Vltimo loco nostrum, quo vtimur, puluerem cōscribere libuit, quo perpetuò vsus sum, & præter id, quod nullā noxam affert, mirificè lapidem cōminuit; recipit autem seminis althææ, & violarū albarum, singulorū grana quinq;, lithospermatis, & radicis glycyrrhizæ ana scrupul. s. lapidis iudaici, & spongiæ, cuiuslibet grana tria, pulueris ossium dactylorū, cerasorum, & mespilorum ana scrupul. seminū melonum drach. 4. fiat puluis, cuius drac. 1. pro qualibet vice cum vnc. 2. vini albi aquosi aut oxymelitis, aut 3. decocti asplenij in aqua parati, ac exiguo aceto addito tribuatur. Interim verò corporibus, præsertim natura frigidioribus, seminis apij, asparagorum, cinnamomi, ac saxifragiæ, cuiuslibet grana septem adiicere poteris. Vbi verò doloris vehemētia, ac vigiliæ infestauerint, & magnum vitæ immineat periculum, viribus præsertim consentientibus cum his quæ torporem inducunt, succurrendū erit, ex Pauli, & Aëtij sententia, præbeatúrque Philonis medicamenti, aut theriacæ nouellæ drac. 1. cum vnc. 2. vini albi aquosi. Vt verò post exactū lapidē, alij nō renascantur, si obesa fuerint corpora, audacter exquisitè extenuans victus præcipiēdus erit. Vbi autem calidiora fuerint corpora, atq; gracilia, neq; extenuantem victū, nec medicamēta, quæ extenuare possunt, requirūt, cùm ea gracili corpori sint inimicissima, sed mediā esse cōuenit inter extenuantē, impinguētémque victus eorum rationē, Galeno auctore sexto, de sanitate tuenda, cap. vndecimo, & Aëtio cap. 15. libri vndecimi. Scopus nāque est, ne crassior, aut frigidior materia, quæ ad calculorū generationem idonea est, congregetur, sed contrà studendū est, vt bonā temperiē conciliemus, & extenuantibus citra magnum calorē vtamur, vt inquit Alexander. Qua de re in tēperatis locis degant, in quibus anni tēpora, & horæ nimio feruore non infestent, frigora tamen magis, quàm æstus cauenda; assumantur etiam ociosæ deambulationes, & exercitia moderata: etenim segnities, & ocium eis nocent. Cæterùm ventrē semper probè laxū habere oportet: somno vtantur moderato, neq; culcitris indormiāt ex anserum plumis confectis: hæ siquidē renes valde calefaciūt, eodē Alexandro auctore. Caueāt cibos substantiæ duræ, & qui ægrè manducatione atteruntur; itē eos qui multam substantiā habent, plurimúmq; nutriūt & qui aceruatim digerūtur, antequam perfectè coquantur, & qui grauis sunt qualitatis, seu difficulter cōmutātur, ac supernatant, & ægrè per aluū subeūt, & inflant, item eos, qui meatus obstruunt, aut aliàs diutiùs corporibus insident, ex Aetij sententia. Sit autem cibus boni succi, & moderatus (vt inquit Paulus) rarúsque leguminum omnis generis, frumentaceorúmq; vsus. A caseo, & lacte, & quæ ex ipsis præparantur, caueant: nā omne lac, præter asininum, eis incōmodum existit: propterea quod cæteris omnibus est tenuius asininum, ideo confert ex eiusdē Galeni & Aetij sententia: præ omnibus verò satietatē vitare oportet. Vino vtantur tenui vrinā ciēte, non valde veteri. Nā dulcia vina calculosis sunt nociua, similiter & nigra, & summatim omnia quæ crassi sunt succi, ac nimis calida, seu acria nocēt. Omnibus verò cōfert calculosis, vt à cœna sępe vomitu similiter

cap. 11.

Dubium.

Solutio.

In medio.

cap. 12.

Loco citato.

ter ante omnem cibum bibere aquã tepidam. Nihil etenim renes adeò recremẽtis vacuos, temperatósque reddit, vt non ampliùs calculos procreare possint: nam tẽporis spatio, igneus ipsorum calor à tepore aquæ extinguitur. Quare probè faciunt qui bibunt etiam in medio cibi aquã, aut vinum refrigeratum, aut rosaceum, aut violatum, vt idẽ Alexander inquit. Paulus verò à balneo ieiuno ante vinum, aquam temperatam potandam exhibet, tanquam omnium pręsentissimũ remediũ ad calculos arcẽdos. Similiter etiam vbi inter prandendum frigidam superbiberit, approbat: oxymel quoque cum quodam ampliciore vrinam ciente, veluti adianto, apio, graminisque decocto commendat. Alexander verò palustris asparagi decoctum eryngij, & quinque folij herbæ approbat, pariter (vt diximus) & plantaginis, tum radicem, tum verò folia, & semẽ ac cicerum ius. Vbi autem sanguis abũdare videatur, curiosè inspicienda est temporis opportunitas, vt venam secemus, ex Aetij, & Pauli testimonio, fiat autem ea è cubiti vena interna, nec multa sanguinis copia vice vna educatur, sed potiùs vbi oportet, eandem iterare expedit. Quòd si vitiosorum humorum copiam persentiscant, purgationibus conuenientibus vti oportet, ex sententia eorundem auctorum, pro ratione redundantis succi, quemadmodum supra meminimus. Per interualla quoque ea bibant, quæ vrinam ciere possunt, tam simplicia, quàm composita, quorum etiam supra mentionem fecimus: inter quæ est acori, graminis, nardi, calami aromatici, asari, dauci, oreoselini, hyperici, & rorismarini decoctum: ex his singula, eisque similia, tum per se, tum inuicem permixta præbeto: nam vrinam manifestè mouent, vt inquit Aetius. Et pro cibis vtantur pastinaca valde cocta, fœniculo, sio, carduo, pulegio, atq; calamintha. Ab eodem quoque naturaliũ aquarum vsus (verùm non sæpè) tanquam conuenientissimus commendatur. Similiter si per plures dies radicis eryngij decoctum, aut trissaginis, dictamni, seu radicis tribuli bibant. Semel item in hebdomada mirificè confert, aut bis in mense præbere drachm. 1. prædictæ pellis leporis, vt suprà præparatæ cum asplenij decocto, seu cicerum iure, vel pauco vino albo, & tenui, aut tãtundem nuper scripti nostri pulueris similiter præbeto.

Περὶ φλεγμονῆς τῶν νεφρῶν. *Id est, De inflammatione renum.* CAPVT XCV.

HAVD secus, quàm cæteras corporis partes ex copia influentis sanguinis & renes ipsos inflammatione tentari contingit, pręsertim vbi in carnosam eorum partem confluat. Dignosces autem quod renes afficiuntur, ex dolore cum positu, qui circa primam dorsi vertebram paululum supra spurias costas (præsertim si dexter ren fuerit affectus) aderit, distenditurque dolor sursum vsque ad hepar, & deorsum vsque ad vesicam, & pudendum, lũbósque, & coxẽdices, pectinem, ac femora. Consequitur, & stupor propinqui cruris, dextri inquam, Aetio auctore cap. 16. libri. 11. At si sinister ren fuerit affectus, circa easdem regiones dolor aderit, parte sinistra, sinistrique cruris consequetur stupor. Quod si ambo afficiantur, circa ambas partes percipietur dolor, amborumque crurum stupor consequetur. Ex nõnullis etiam aliis indiciis idẽ inuestigari posset, nisi esset, quòd eadem qualitatem quoque affectus indicat, inflammationem inquam. Et propterea pro eius notitia eadem dinumerabimus. Quis verò affectus præter naturam sit inflammatio, non semel duntaxat in pręcedentibus dictum est. Indicant verò eam, ex Pauli testimonio, ardor, ac dolor cum grauitate, febricula, mentis alienatio, vomitio, bilis syncerę, & vrinæ reddendæ difficultas: addit Aetius quod neque recta erigi possunt ægrotantes, neque pedibus ingredi, & siue sternutatio, siue aliqua alia concussio irruat, vehementi dolore lancinantur, frigent eorum extrema, & magis suræ, ac pedes, adest vrinæ emittendæ difficultas, minguntque assiduè, ac laboriosè, in principio quidem tenuia, & aquosa, in quibus nihil subsidet. Inflammatione verò in peius proficiente, rubicundiora, deinde etiam crassa, & mucosa, adsuntque febres vehementes. Quod si adhuc ampliùs inflãmatio augescat, hęc omnia fiunt vehementiora, acceditque his nausea, morsus stomachi, & vomitus bilis, & quidam vsque ad animi deliquium anguntur, & exsudant. Sistitur ipsis venter adeò, vt inflentur, & assiduè ructus emittant. Sequitur fastidium vehemens, & quibusdam continuæ fiũt exacerbationes, quibusdam verò per interualla. In vniuersum autem (vt eidem Aetio visum est) ventris egestio, & vrinæ multa exeretio dolores ipsos præcedunt, testaturque accedere ægris dolorẽ pulsatilem retro, iuxta primam dorsi vertebrã. Id quod pugnare videtur Paulo, qui dixit dolorem cum grauitate adesse, pariter & Galeno 2. de loc. affect. cap. 8. vbi asseruit grauem dolorem, nedum proprium hepati esse, sed spleni quoque, ac renibus inflammatis communem. Atqui dicere possumus Galen. ac Paulum de inflãmatione quatenus inflammatio est, ortáq; in carnosa renum parte verba fecisse, Aetium verò de magna inflammatione, magisque in cæteris renum partibus vrgente: quod etiam cõfirmauit Gale. comment. aphorism. 5. 6. lib. cùm dixit, Quòd si renum pars carnosa patiatur inflammationem, dolor est grauis, aliis verò partibus, quæ sunt in rene, patientibus, velut est tunica, quę renes obtegit, venter eorum interior, arterię, & venę, quę ad hunc terminãtur, ac etiam productiones vasorum vrinariorum dolor sentitur acutus, & eodem etiam 2. de locis affectis cap. 3. cùm dixit, Pulsum cum dolore factum sequi inflammatorios affectus notatu dignos, & cùm maiores fuerint, idque semper in ipsis arteriis, atque in continentibus ipsas partibus, quas & ob angustiam premunt, & cùm attolluntur veluti percutiunt, modò pars affecta sentire nata sit: inseruntur itaque ad renes arteriæ, eædemque magnæ, vt ex anatome liquet, neque renes sensus expertes sunt, propter neruum ad eos distributum, præsertim ad eorum membranam, ac externam superficiem. Qua de re fit, vt cùm ingens fuerit in eisdem partibus orta inflammatio, affectis, aut pressis iam dictis arteriis, & veluti inflammatos renes percutientibus, pulsatilis quoque dolor sentiatur, qua etiam ratione Aetius febres vehementes in eiusmodi inflammationibus adesse testatur notatu dignis, ac in peius proficientibus iam dictis inflammationibus. Paulus verò febriculam, cùm exigua, & circa initia fuerit inflammatio, Si autem ad suppurationem renum inflammationes vertantur cuncta prædicta symptomata, ac accessiones extẽduntur, & febres cum horrore irruent, atque id maximè circa vesperã, erúntque inordinatæ, & dolores cum horrore interpellato ac vario infestare videntur, vt liquet ex Galeno

Signa renum affectorum.

Lib. 3. cap. 45. Inflammationis renũ signa.

Si ad suppurationem vergat inflammatio, signa.

sexto de loc. affect. cap. 2. Nam dum pus gignitur, dolores ac febres magis eueniunt, vt inquit Hippo. aphorism. 47. 2. libri. Tumor item circa ilia quodammodo apparebit, & vehementis caloris sensus ægrotos circa renes affligit, minguntque rufta, & pura (vt cap. 18. eiusdem libri inquit Aetius.) Quòd si in sanam partem inclinat æger ex affecta, grauitatem magnam magis se sentire dicit, antea quàm inflammatio in abscessum peruenisset, Alexandro teste cap. 5. libri 9. Nam circa renem dolentem veluti suspensi cuiusdam ponderis sensum percipiet, vt ait Galen. 6. de locis affectis, cap. 2. Perfecta autem suppuratione, & febrium, & dolorum accessiones minores contingent, & grauitatis sensus magis circa affectum renem infestabit, ac tempore rupturæ magis exacerbâtur, ad quam etiam cum ipsis vrinis puris excretio consequitur, & nonnulla alia, de quibus sequenti cap. verba faciemus. Cæterùm ob plurimas causas renes inflammari contingit, vt liquet ex eodem Aetio: nam plagæ & attritiones, pharmacorum potiones, & humores corrupti inflammationem generant, & præsertim equitationes continuæ, & vehementes, vt ipse inquit: quorum notitia facilè haberi poterit. Verùm in eisdem inflammationibus si vrinæ prodeant multæ, & crassæ, in quibus bonum est quod subsidet, quoniam ipsæ maximè indicant, ac secernũt morbum, propterea quòd inflammationis concoctionẽ indicant, bonũ portendunt, quemadmodum, si vrinæ aquosæ, puræ ac perlucẽtes prodeant, ægrè morbum secerni indicabunt, eodẽ Aetio teste. Conferunt etiam renum passionibus hæmorrhoides superuenientes, vtpote quæ velut fæcem sanguinis vacuare sunt natæ, ex Hipp. & Galen. sententia aphorism. 11. 6. libri. Victus ratio pro inflammationis renum curatione similis instituenda erit ferè ei, quam in inflammatione iocinoris præcepimus, nisi quòd (vt inquit Aetius) licet à primo die à cibo abstinere debeant, non tamen in multos dies inediam extendere oportet: etenim vrinæ puriores & acriores per inediam redditæ (vt ipse inquit) vehementissimos morsus infligunt. Quapropter in principio sorbitionibus tenuibus morsus lenientibus ægros nutrire oportet, veluti est ptisanæ succus, & aquæ calidæ potus. In cuius vicem aqua hordei, seu ea in qua coriandrorum præparatorum semina fuerint decocta, vti poterunt. Vitent autem aquam mulsam in principio, priùs quàm concoctæ fuerint inflammationes, ac vsum eorum, quæ vrinam ciunt: oblædũt enim mordaces humores inflammatis partibus inducendo, eodem Aetio auctore. Nam vbi in vesica, vel renibus phlegmone est cœpta, medicamenta quæ vrinas prouocant, bibenda haudquaquã danda sunt. Sed ad partes quæ maximè longinquæ sunt, semper reuulsio facienda erit, ex Galeni decreto decimotertio method. medendi, cap. 11. extimata tamen tum phlegmones magnitudine, tũ corporis totius statu. Quapropter sanguis detrahendus, statim est, præsertim vbi maiori acumine renes affliguntur, & vehementior exurgat dolor, ex Pauli, & Aetij sententia, vel omnibus succis ex æquo redundantibus, seu ipso sanguine exuperante, vt inquit Alexander. At quæ vena secanda sit, non admodum liquet. Nam Aetius venam cubiti secare iussit, Galenus verò 13. methodi medendi renibus, vesica, pudendo, & vtero phlegmone laborantibus, eas quæ in cruribus sunt sitæ, venas esse secandas præcepit, potissimùm, quæ circa poplitem sunt, sin minus, eas

Causæ.

Prognostica.

Victus ratio.

Venæ sectio.

quæ iuxta malleolum, perpetuò autem, quæ è directo sunt positæ, quamuis in eodem libro paulo ante dictam sententiam, ad partes maximè longinquas reuulsionem fieri in iã dictis inflammationibus iusserit: ambæ tamen sententiæ veræ sunt. Nam vbi reuellere duntaxat opus sit, in contrarium ac maximè longinquas partes perficienda erit, & propterea venam cubiti, eamque internam secare conuenit. Si verò vacuare simul cum deriuatione intendat medicus, crurum venæ, quæ è directo sunt sitæ affecto reni secandæ sunt. Nam (vt ipse inquit) statim prima vacuationis diuersitas pro particularum diuersitate variatur; & propterea vnde, aut quomodo vacuatio sit facienda æger ipse docet locus. Hinc cum eodem Galeno cõcludamus quod vbi recens fuerit phlegmone, copiáque sanguinis affuerit, reuulsionis potissimùm gratia ex cubito vena secãda est. At si nec recens fuerit, nec sanguinis multitudo adsit, euacuandi præsertim causa, eam secare expedit, quæ in poplite est, aut quæ in malleolis, quemadmodum idem Galenus libro de curandi ratione per venæ sectionem, cap. 18. scriptum reliquit. Vel si mauis primò eã, quæ in cubito est pro reuulsione secabis, deinceps (si opus fuerit) eam quæ in malleolis pro euacuatione rectitudine seruata, nam & Aetius quoq; repetitam sanguinis detractionem commendauit. Verum priusquam ad venæ sectionem deuenias, clysteres adhibendi sunt ex maluæ decocto, aut semine lini, & fœnugræci cum oleo, & melle, aut ex ptisana succo cum oleo, & melle ex eiusdem Aetij sententia. Cæterùm copia non multa infundenda est, ne repleta intestina comprimant renes: & vbi stercora prodierint oleum anethinum cum butyro quibusdam adipibus in his eliquatis, anserino videlicet, aut gallinaceo, iniiciantur, vt ipse inquit: aut ex maluarum, betæ, aut violarum foliis, & hordeo decoctum paretur, cuius recipe lib. 1. aut lib. 1. s. & adde olei violacei vnc. 4. aut chamæmelini, vel anethini vnc. 3. mellis rosacei vnc. 2. salis communis parum, cassiæ tractæ, aut pulpæ cassiæ fistulæ vnc. 1. butyri recentis, & adipis anseris, seu gallinacei, cuiuslibet drachm. 4. vel drachm. 3. s. misceantur, & fiat clyster. Interim (si videbitur) addere poteris drach. s. vel drach. 4. diacath. Cæterùm si vitiosus quispiam humor, præsertim acris, & biliosus cum sanguine redundarit, à venæ sectione purgationem adhibere conuenit, quæ humorem præpollentẽ educere possit. Verùm exhibenda nequaquam erit priusquam humorem contemperaueris, ac solutu facilem paraueris, aut si crassus fuerit, ipsum extenuaueris, ex Alexand. testimonio, potissimum vbi virtus vitiosum humorem euincere, ac superare nequeat. Et propterea inter initia humoribus existentibus crudis, & inflãmatione ipsa feruescente nequaquam purgans medicamentum exhibendum est, vt liquet ex eodem Alexandro, id quod etiam annuere videtur Aetius, cùm dixit, neq; etiam purgatorium pharmacum exhibendum, veluti quidam consueuerunt: quanquam & idem Aetius vehementiora medicamenta purgantia vitauerit. Nos verò nec eadem, humore etiam contemperato, concocto, ac præparato etiam post initia probamus, sed ea duntaxat, quæ vim habent redundantem humorem leniendo expurgare, veluti tamarindi, cassia fistula, mel æreum, saccharum violaceum, syrup. ex pluribus infusionibus rosarum, aut violarum, & interim diacath. Hisce itaque vti poteris medicamentis purgantibus sepa-

Topica.

ſeparatim, aut quibuſdam eorum ſimul permixtis, vbi vitioſi in corpore redundarint ſucci, eis priùs concoctis, ac præparatis, vt dictum eſt. Nam conquieſcere oportet in renum morbis, cubare molliter, ſoluere aluum, ſi aliter non reſpondet, etiam ducere, vt inquit Celſus cap.10.lib.4. Quod ſi poſt dicta auxilia adhuc inflammatio inualuerit, extrinſecus etiam inter initia feruente adhuc inflammatione refrigerantia admouere conuenit, potiſsimum vbi bilioſus fuerit ſanguis, qui inflammationem excitauit, reneſque ardorem igneum ſentiant, veluti eſt oleum roſaceum, & ipſum omphacinum, ſeu melinũ pauco aceto addito, & ſucco polygoni, aut portulacæ. Aut ex oleo roſaceo, vel melino luteis ouorum, polygoni ſucco, aceto pauco & cera ceratum fiat, & ſupra renes accommodetur, ex Pauli ſententia. Alex. verò ex roſaceo, pauco aceto, ſucco polygoni, aut portulacæ, & cera ceratum fieri iuſsit, quo nullum reperitur efficacius, vt ipſe inquit. In incremento autem ipſius inflammationis aliquod prædictis medicamentis admiſcendum eſt, quod digerẽdi, ac diſcutiendi vim habeat, veluti eſt chamæmelum, & eius oleum, fœnugræcum, ſemen lini, ſertula campana, & althæa, ac nonnulli etiam recentes adipes, vt gallinaceus, & anſerinus: declinatione autem facta, ea quæ plus diſcutiunt miſcenda ſunt, veluti eſt chamæpitys, polium, abrotonum, triſſago, aſſarum, flos iunci odorati, & reliqua huiuſmodi, & ad cataplaſmata procedẽdum, quæ ex farina fœnugræci & ſeminis lini fiant, hordeacea, ac fabacea, radicibus, ac foliis althææ in iure chamæmeli decoctis, additoque oleo chamæmelino, ſeu anethino, & chamæpitys, ſeu triſſaginis, vel alterius ex prædictis pharmacis parum, cum aqua mulſa, ſeu cum ſapa, potiſsimum vbi etiam craſsior videbitur eſſe, quæ derelicta eſt, materia. Hoc etiam tempore confert fotibus per ſpongias vti ex decocto chamæmeli, ſeminis lini, anethi, ac althææ foliis, & radicibus, pauculo calamo aromatico, ac flore iunci odorati addito, ac pauco etiam aceto. Nec minùs & calefacientibus balneis tutò vtare, eiſdem quoque in incremẽto inflammationis, ac ſummo vigore tutò vti poteris, vbi quæ inflammationem parit materia, craſsior fuerit, quanquam ne id prætereundum eſt, ex Alexand. & Pauli auctoritate, quod admodum calida vitanda ſunt, ne materia, quæ in parte inflammata continetur, in pus conuertatur. Item quę impendiò refrigerant non minùs vitare oportet ex eorundem ſententia, ne quamprimùm renes inflammati induren tur, potiſsimùm cùm ipſi ſuaptè natura facilè ſcirrhis deprehendantur, tum propter eorum ſubſtantiæ qualitatem, tum etiam propter excrementorum naturam, quæ per ipſos dilabuntur, vt liquet 13. methodi medendi, cap.16. At vbi perfectè concoctæ fuerint inflammationes, & quieuerint dolores, tunc etiam per vrinam cientia purgandum. Quapropter tribuẽda ſunt, acorum, phu, petroſelinum, gramen, caſia, chamæpitys, & polium, ex Aetij decreto. Horum vnumquodque (vt ipſe inquit) ex aqua coquendum eſt, & cum vino, & melle bibendum, in cibiſq; tribuenda ſunt fœniculum, apium, daucus, paſtinacæ probè percoctę crithma, ſcandix, & gingidium. Verùm ſi inflammatio ad puris permutationẽ vertatur, quàm celerrimè adiuuare oportet tum ſuppurationem, tum puris eruptionem, ex eiuſdem Aetij doctrina. In quem vſum conferunt ſpongiæ fotus gratia admotę aſsiduè imbutæ aqua, & oleo: aut eadem decocto imbuatur foliorum, & radicũ althææ, chamæmeli, fœnugræci, & ſeminis lini, & ſæpiùs (vt ſupra) calidæ admoueantur. Eundem vſum præbebit cataplaſma ex farina hordeacea cum ficuum & althææ ex aqua mulſa decocto. Bonum quoque eſt ipſas ficus admiſcere tritas, & abſynthij comam contuſam, vel ex eadem farina hordeacea, & erui oleo, & reſina terebinthina cum melle, & ficubus pinguibus cataplaſma fiat. Interim addere poteris cardamomi, vel columbę ſtercoris parum, vt Paulo viſum eſt. Et vbi maligna fuerit inflammatio ex putreſcẽtibus humoribus orta, quos ex febrium acrimonia cognoſces, etiam roſæ in cataplaſmata commiſcendæ, myrtique baccæ, & erui, ac lentis farinæ: hæc etenim humorum putrefactioni reſiſtunt, vt eidẽ Aetio placuit. Genito vero pure, ipſius eruptio procuranda erit, in quem vſum ea, quæ vrinam ducũt in potu exhibeantur, veluti cucumeris ſemen decorticatum ex aqua mulſa, palmulis in ipſa incoctis: danda etiam iris eſt cum melle deſpumato delingenda, eodem Aetio teſte, aut fœniculum glycyrrhizæ, iridiſque radicem in aqua mulſa decoquito, ac exhibeto, vel etiam chamæpithyos, fœniculi, pulegij, vel origani, & aliorum ſimilium decoctum in potu prębeto, remorantem quoque rupturam iuuant cuminum cum paſſo, & ruta cum vino mulſo (vt idem fatetur Aetius.) At quæ præbenda ſint poſt abſceſſus rupturam pro puris repurgatione, ac quomodo id dignoſcendum ſit, ſequenti cap. docebimus.

Topica. — *Vrinã cientia quo tempore exhibenda ſint.* — *Puris generationi quæ doopitulandum ſit, & cũ quibus.* — *Quæ tribuenda ſint pro abceſſus ruptura.*

Περὶ ἑλκώσεως τῶν νεφρῶν. *Id eſt, De exulceratione renum.* CAPVT XCVI.

QVONIAM non ſolùm poſt abſceſſus rupturam cõtingit renes ipſos exulcerari, ſed ab aliis quibuſdam cauſis, vt dicemus, propterea de hac exulceratione verba facere intẽdimus. Appellant autem Græci affectum hunc quandoque ἕλκως, interim ἑλκωσιν, Latinè verò vlcus, & exulceratio dicitur. Nihil autem aliud eſt, quàm continui ſolutio in carnoſa ſubſtantia contingens, nam ſi in aliis partibus eueniat, cùm in omnibus incidere poſſit, diuerſa quoque nomina ſortitur, vt liquet 4. & 6. method. meden. Quã de re renum exulceratiõe appellabimus eorundem ſolutam cõtinuitatem. Ex dolore verò cum grauitate circa lumbos, ſi ambo affecti fuerint, conicies eos affectos eſſe; & alter, ſi dexter, in dextra parte, ſi ſiniſter, in ſiniſtra dolor ſentietur. Sunt verò nonnulla alia ſigna, ex quibus renes exulcerati dignoſcũtur, quæ cùm ſimul, & affectum, & ſedem affectam indicent, propterea nos in eiuſdem affectus dignotione cuncta dinumerabimus. Eſt porrò affectus hic ſub eo morbo, qui communis à Galen. appellatur, contentus, ſolutio continui dictus, & propriè in carnoſa parte, hoc eſt renum parenchymate eueniens: quo fit, vt pręter lumborum dolorem cum grauitate ſine impedimento vrinam reddant, cui pus mixtum reperitur carnoſis particulis innatantibus (Paulo auctore) Galen. autem 6. de loc. affec. cap.2. ſcriptum reliquit perſeuerantis vlceris notas (ex abſceſſu potiſsimum orti) ex vrina haud obſcurè deprehendi: adde quod laborãs creberrimè in affecto rene dolorem ſentit, atq; interdum cum vrina exiguum pus, veluti ab vlcere excernitur, ſimiliter ramentum nonnunquam cum vrina expelli videtur, per partes quaſdam ipſius vrinæ inæqualiter diſperſum, mediam conditionem ſeruãs

4. metho. c. 2. — *6. metho. c. 1.* — *Quid intelligendũ ſit per renum exulcerationem.* — *Signa renũ affectorum.* — *Vlceris renum ſigna. Pau. lib. 3. cap. 45.*

in eius commixtione pus ipsum, ac interim sanguis quoque cum vrina excernitur, qui erosi iam vlceris indicium est. Nam si sanguinem, aut pus mingat pluribus videlicet diebus, ac mensibus, aut renum, aut vesicæ exulcerationem significat Hippocr. & Gale. auctoribus aphorism. 75. 4. lib. In qua verò earum partium euenerit, dolor distinguit, qui in differentibus accidit locis, & ea, quæ cum vrinis excernuntur, adeo vt si velut carunculę paruę cum vrina crassa vnà exeant, propriè renum exulcerationem significabunt, vt 76. aphorism. 4. lib. ab Hippoc. & Galen. decretum est, etenim vocatum quidem ramentum vlceris, essentiæ verò proprietas affectæ partis proprium indicium est, eodem Gale. auctore 6. de loc. affect. cap. 3. Cæterùm si disrupto abscessu exulceratio succedat, carunculæ paruæ oblongæ cum vrina excernuntur, & si maligna fuerint vlcera, humores fœtidi, liuidi, & mucosi. Si verò benigna fuerint, etiam pus ipsum album, & æquale, & leue absque odore graui, & paucum reperietur, vt inquit Aetius, præcesseruntque alia præcedentis abscessus indicia, velut præcedenti cap. adnotauimus; quemadmodũ si disrupto, vel exeso vase aliquo, renum exulceratio consequatur, eiusdem ruptionis, seu exesionis signa præcedent, quæ cap. de profluuio sanguinis renum fusius demonstrauimus. Nec minùs & lapidis signa præcedent, si ex eo pererodente exulceratio contingat. At si propterea quod acres, & mordentes succi vrinæ permixti per renes pertranseunt, iidem exulcerentur, eorundem acrium, ac mordacium succorum inditia redundantium aderunt, quæ nedum ex vrinis percipi poterunt, sed ex temperamẽto, ætate, habitu, anni tempore, præcedentique victus ratione, ac reliquis, nullumque aderit indicium rupti, seu erosi vasis, nec ruptionis abscessus, aut lapidis. Ex his etenim quatuor causis internis renum exulceratio oritur, vt liquet ex Pauli testimonio. Potest insuper quandoque ex externarum causarum aliqua excitari, vt ex assumptione alicuius medicamẽti vim habentis renes erodendi, ac exulcerandi, aut ex illato vulnere. Id quod ex infirmi, seu astãtium loquela promptè coniicies. Exacto autem studio laborandum est, vt renũ vlcus cicatrice inducatur, quod nisi illico contigerit, difficiliorem reddet curationem, Galeno auctore 6. de loc. affect. cap. 2. quamuis minoris malitiæ sint renum, quàm vesicæ vlcera: quoniam carnosæ partes, quàm neruosæ facilioris sunt curationis. Tamen nosse oportet omnem exulcerationem, & vesicæ, & renum ægrè curabilem esse, præsertim quæ erosione sit oborta, adeo quòd paucos nouimus, qui ab ea perfectè sint liberati, vt liquet ex Aetio, licet recentia vlcera non adeo ægrè vt diutina curari possint, siue in renibus, siue in vesica fuerint orta. Renum quoque, & vesicæ vitia in senioribus difficulter sanantur, vt inquit Hippocr. aphorism. 6. 6. lib. quoniam & earum partium opus indesinens est (quiete autem opus est, si quid sanari debeat) & quia excremẽtum acre exacerbare natum est. Multò autem difficilius sanantur in senibus renum, & vesicæ passiones, quoniã & omnes alij morbi pręcipuè longi, vt testis est Galen. commen. eiusdem aphorism. Quinimo iidem diuturnis morbis correpti ferè commoriuntur, vt eidem Hippocr. visum est aphorism. 39. 2. lib. Pro cuius exulcerationis curatione aër eligi debet ad siccum inclinans, in actiuis temperatus, aut paulò ad calidum vergens, frigidus autem vitari debet. Nam ipsum vlceribus mordax est, vt liquet aphorism. 20. 5. lib. somnus moderatus, aut consueto lõgior præcipiatur, cùm immodicæ vigiliæ obsint: quies iniungenda est, vitentque ægri omnem delassationem, ac efferuentem gestationem, maximè quæ fit in equo, & omnem vehementem concitationem, & è conuerso perpetuum ocium, ex Aetij decreto cap. 30. lib. 11. In vicem autem exercitij ægrum decumbentem molliter fricare singulis diebus mane conuenit. Repletiones omnes vitari debent, quinimo mollienda aluus erit mollibus, ac lenientibus clysteribus, vbi natura fæces quotidie non excernantur. Animi affectus immodici omnino inhibeantur, similiter & coitus, qui omnibus renum, & vesicæ affectionibus infensissimus est, & maximè senibus ac natura imbecillioribus, vt inquit Aetius. Cruditates autem cauendæ sunt, & ne quid crudum in cibo accipiant, neque quod ægrè concoquitur, aut facilè corrumpitur, aut inflationem parit, sumant. Maximè tamen vitare debent quæ facilè acescũt, & quæ crassi humoris sunt, quæ ægrè secernuntur, quæ vrinam cient, & quæ amplius ventrem perturbant: item omnia acria, efferuentia, & quæ accepta amplius adstringunt, & magis resiccant, & non nutriunt, & quæ stomacho inimica sunt, & quæcunque bilem, aut pituitam præcipuè gignere possunt. Idoneus autem cibus erit ptisanæ cremor, aut eademmet ptisana, aut amylum, aut similago lota cum lacte cocta: dandum & lac ouis permixtum, & iusculum gallinæ pingue, ex Aetij decretis. Item oua gallinarum tepida, & mollissima, si edantur, valde proficiunt. Ego sane noui quendam (vt inquit Alex.) qui oua, quamprimùm essent posita sorbebat citra coctionem, dicebatque se plurimùm adiuuari, & rosiones, ac dolores, qui circa vesicam oriebãtur, mitiores fieri, vt ferre posset, affirmabat. Ex oleribus conueniunt malua, seris, rumex, portulaca, asparagus palustris, cucumis, & lactuca, omnia tamen cocta, nanque hæc morsus obtundunt: nec quicquam crudum vorent, cruda etenim olera tam renum, quàm vesicæ vlceribus inimica sunt, ex sententia eiusdem Aetij. Cęterùm pane vtantur recenti decenter apparato. Carnibus gallinarum, pullorum, phasianorum, starnarum, & reliquarum volucrium montanarum teneram carnem habentium, & non antiquarum. Ex pedestribus autem conuenientiores sunt hœdorum extremitates. Ex piscibus conueniunt aselli parui, & qui gobij appellantur, gammari, locustæ, & fluuiales cancri, qui velut remedium præbeantur, vt ait Aetius. Erinaceus quoque recẽs familiariter permittatur. Ex bellariis vua passa non incommoda est. Similiter conueniunt nuces pineæ recentes duabus aquis maceratæ, pistachia, & amygdalæ virides, maturæ tamen & probè mundatæ, siccæ verò non vetustæ, sed præmaceratæ, & decorticatæ. Voluptatis quoque gratia acetum modicum concedendum. Eduliorum autem varietates, & superflua condimenta, omniáque nidorosa, graueolentia, & putrida inhibenda sunt. Sint item omnia, quæ in cibo sumuntur, mediocris multitudinis, etiam si vtilia esse ferantur. Multus etiam potus, & meracior, ac ieiunis potus omnes incommodi existunt. A frigido quoque potu in totum abstinendum, cùm frigidum vlceribus (vt diximus ex Hippocr. auctoritate) fuerit inimicum. Aqua tamen pluuia non corrupta omnino aliis melior existit (vt inquit Aetius) quæ tamen actu non sit nimis frigida. Vtantur autem pro potu tutius vi-

Causæ internæ. *Externæ causæ.* *Prognostica.* *Curatio.* *Victus ratio.*

no albo adstringenti diluto, aut aqua, in aqua hordeum torrefactum, & radix glycyrrhizæ fuerint decocta. Confert item pro potu vti aqua mulsa, vbi vlcus non fuerit ex vitiosis succis, & mordacibus ortum. Quod si ex iam dictis acribus, & mordacibus humoribus renum vlcus contingat, ab eorundem humorum purgatione curatio auspicanda erit, ipsis tamen priùs concoctis, ac præparatis. Sit autem medicamentum purgans, quod leniẽdo soluat. Veluti est mel aëreum, saccharum violaceum, casia fistula, & syrup. ex pluribus infusionibus rosarum. Interim modicum diacath. adiicere poteris, & vt eorum morsus obtũdatur, syrupis vti licebit ex malua, cichorio, seu hortulana endiuia (quam scariolam vocant) confectis, itẽ eis, qui ex portulaca, violis, nymphæa, rosis, seu papauere conficiuntur. Quanquam vomitu etiam eos, & fortè tutiùs euacuare licebit, vbi ad eum fuerint potissimùm parati. Nam nõ solùm ad repletiones vomitus laudatur, verùm si quis omni mense audacter vomat, forsan & renum vlcus & quicquid inde mali accedere posset dissoluet, Aetio teste. Post quæ ad ea quæ vlcera repurgant, præbenda te conuertas: quanquam ea (ex quacunque alia causa fuerint iam dicta vlcera exorta) confestim præbenda sunt. Inter quę magnopere conducit lac, præsertim cum melle, asininum potissimùm, aut equinum: sit autem recens mulctum, ac calidum, animali in domum, vbi æger decumbit, deducto, nanque & aliorum etiam internorum vlcerum optimũ est pharmacũ, & graui puri maximè amicum, & corpus probè nutrit, vt inquit Aetius. Confert etiam aquæ mulsæ aquosæ potio, necnon & cremor ptisanæ cum modico melle (vt inquit Alexand.) aut fœnugræci decoctum cum melle, seu cucumeris semen cum passo (vt voluit Paulus) Vel maluarum, seu cucumeris, aut melonum semen cum eadem aqua mulsa, aut adianthi, equiseti, seu graminis decocto prębeas. Insuper & decoctum parabis ex hordeo cum corticibus torrefacto, adianto, ac glycyrrhizæ radice, cuius vnc. 3. vel vnc. 4. cum vnc. 1. s. seminis melonum, ac cucumeris exhibeas. Pastillos quoque ex melonum, seu cucumeris semine, ac maluarum, & halicacabi cum abrasa radice glycyrrhizę, ac tragacantho, ac vua passa, & saccharo cõficias: quorum vnum, vel duos vice qualibet cũ prędicto decocto, seu aquosa aqua mulsa dabis. Ex his verò quæ vrinam ducunt simpliciora superius iam dicta ad repurganda etiam renum vlcera bibantur. Etenim à situ, & figura partium indicatione sumpta in renum, & vesicæ vitiis, nedum mel ipsum, sed etiam eorum, quę vrinas mouent quidpiam vlcerũ medicamentis misceri oportebit, ex Galen. auctoritate 4. method. meden. Paulus eis qui per vrinam pus reddunt, bolum armeniã præbet, aut ferularum combustarum cinerem quantum tribus digitis comprehẽdi potest ex passo. Exhiberi autem poterit cuiuslibet eorum drach. 1. cum aqua mulsa aut lacte, potissimùm vbi munda fuerint vlcera, quod inde tibi palam fiet, si neque tectorium etiam vlceri obductum cum vrinis excretum appareat, neque etiam pus excretum sit fæculentum sed subalbum, leue, & æquale, & paucum, ex Aetij auctoritate. Hoc etenim tempore pro his quæ vrinam ciunt, quæ exsiccant, ac cogunt, cogunt, tum alimenta, tum medicamẽta, simul atque ea quæ conglutinant, adhiberi debent. In quem vsum hoc nostro medicamento vtare, exsiccat etenim, conglutinat, atque adstringẽtium hoc, quod dolorem sedat.

Medicamentorum vso. *Purgãs medicamentũ.* *Quæ vlcera purgant.* *4. method. cap. 7.* *Quæ exsiccãt, ac conglutinant quando exhiberi debeant.*

Excipit verò vuæ passæ, phisticorum, pinei fructus, & amygdalarum dulcium torrefactarum, cuiuslibet drachm. s. seminis althææ, & halicacabi ana scrup. j. seminis lactucæ & hyoscyami scrup. s. amyli, tragacanthi ana scrup. j. s. radicis dulcis scrup. ij. s. seminũ melonum, & cucumeris ana drach. iij. boli armeniæ, seu cineris ferularum combustarum scrup. ij. sacchari dissoluti in aqua rosarum, & capillorum veneris quantum satis sit, fiãt in morsulis. Ad inueterata autem renum vlcera, ea pharmaca assumẽda sunt, quæ ad exulceratam vesicam describentur. Extrinsecus quoque quæ renes exsiccare, ac roborare possunt admoueantur, vnguenta, cerata, cataplasma, seu emplastra, quæ ex oleo myrtino, cytoniorum, rosaceo, ac mastichino, polygoni, seu plantaginis succo, mastiche, thuris cortice, bolo armenia, santalis, hordeacea, seu fabacea farina, ouorum albugine, cera, & aceto, ac similibus conficiantur. Hæc studiosi fusiùs conscripta cap. de vesicæ vlcere reperient.

Περὶ στραγγουρίας. *Id est, De stillicidio vrinæ.*

CAPVT XCVII.

NON satis erat (vt diximus) pro eo excremento, quod Gręci οὖρον, Latini vrinam, seu lotium appellãt, excernẽdo, naturam renes fabricasse, nã cùm eos iuxta iecur, quò promptiùs tale excrementum à sanguine secerneretur collocasset, nec eodem loco commodè excernere potuisset, iure quibusdã prælongis meatibus, ac fortibus, à Græcis vreteris dictis, indiguerunt, quibus mediis vi renum eadem vrina secreta ad proprium receptaculũ deuenisset: ij etenim sunt, qui renes vesicæ committunt, qua ratione in infernis partibus, vt commodè tale excrementum excerneretur, vesicam tanquam cisternam quandam, ac proprium eius receptaculũ construxit, vt proinde ipsa quoque vesica inter alimenti instrumenta secunda ratione à natura fabricata meritò connumerari mereatur, inter ea potissimùm, quæ excrementa excipiunt. Eius itaque munus est, vt susceptum lotium statuto tempore, cùm scilicet ratio iusserit, foras propellat, Galen. auctore 5. de vsu part. cap. 5. Propria nanque eius actio est (vt idem Galen. testatur 6. de loc. affect. cap. 3.) vrinæ excretio. Num verò tale excrementum vesica attrahat, an à renibus duntaxat ad ipsam excernatur, Galenum reperio diuersis in locis aliter sentire. Nã 6. de loc. affect. vesicam non trahere à renibus, quẽadmodum neque intestina à ventriculo, sed renes per vreteras excernendo in vesicam mittere, ventriculum autem inieiunum per eam partem (quam Herophilus dodecadactylon vocat) scriptum reliquit. At 5. de vsu part. oppositum sentire videtur, cùm dixit, Porrò vesica, nõ ea solùm quæ bilem, sed & quæ vrinam recipit, purum vtraque, atque ab aliis secretum cùm attrahant excrementum proprium, iure optimo vasa alia alimentum sibi ipsis suppeditatura flagitarunt. Atqui nos vbique locorum Galen. veritatem fateri asserimus, nam non à renibus, priusquam ab eis ad vreteras excreta fuerit, vrinam vesica attrahit, sed ab vreteris ipsis postquam ad eas vi renum fuerit expulsa, aliàs non minùs vesicæ, quàm renum vitio passio διαβήτης appellata ortum deducere posset. Attrahit itaque lotium vesica ab vreteris suis vtens fibris rectis, quas non alia ratione à natura obtinuit, quàm vt tale excrementum attraheret, & non à renibus (vt dictum est.) Quòd si quis infi-

Vesicæ munus. *Num vesicæ vrinam attrahat à renibus. cap. 2. cap. 7.* *Dilucidatio verborũ Gale. diuersis in locis.*

cias ibit, qui fieri poſsit vt alienum, atque excrementoſum ab eadẽ veſica, aut quauis alia parte trahatur, cùm facultas hæc partibus inſita ſit omnibus, vt familiaria, & non aliena, ac excrementoſa attrahant? Cum eodem Gale..reſpondebimus nos, veſicam non pro ſui nutrimento lotium attrahere, ſed vt inſtrumentum à natura fabricatum ipſum recipiat, ac ſtato tempore (vt diximus) excernat, & quanquam ſuperfluum quoddam ſit vrina, ac excrementoſum, adhuc ipſa naturale inſtrumentum affinitatem quandam, cognationem, ac familiaritatem (vt ita dixerim) cum eo habet, ſeu ſaltem qualitatis cõmunitatem quandam, lotio potiſsimum, ac eadem veſica ſecundum naturam ſe habentibus, alias neque trahere huiuſmodi excrementum potuiſſet, neque innoxiè, ac citra dolorem notabili quodam tempore retinere, vt ex eodem Galen. liquet præcitato lib.5. de vſu part. cap.10. Quicquid tandem ſit, ſępenumero contingit, vt eiuſdem veſicæ functio multifariam oblædatur, ipſa aut propriis, aut communibus affectibus præter naturam offenſa. De quibus iam tẽpeſtiuum eſt verba facere, ab eis exordientes, qui ipſi ſoli proprij ſunt, quorum vnus, atque pręcipuus is eſt, quem Gręci ςραγγυρίαν appellant, eodẽ Gal. auctore 6. de loc. affect. cap.3. & 3. de cauſ. ſymp. cap.2. Latini verò vrinæ ſtillicidiũ nuncupãt. Quod verò vrinæ ſtillicidium ſignificet vrinę ſtillatim excretionem, nomen ipſum oſtendit, vt inquit Gale. comment. aphoriſm.48.7.lib. Nam quando aliquis parum & frequenter mingit, paſsio vrinæ ſtillicidium nominatur, eodem Galen. auctore comment. aphoriſm.58.5.lib. Eandem ſententiam confirmauit Aetius cap.19. lib.11. cùm dicit. Stranguria autem appellatur cum paulatim, & guttatim vrinę deſtillant, & aſsiduam ad mingẽdum irritationem faciunt. At quòd ſolius veſicæ propriũ ſymptoma ſit vrinæ ſtillicidium, præter id quod Galen. ſcriptum reliquerit 6. de loc. affect. ipſius propriè actionis læſio oſtendit, quæ eſt vrinæ excretio. Immoderatius etenim excretrix facultas in hac affectione mouetur. Quanquam eadem veſica non perpetuò proprio, ac primario affectu laboret, ſed interim ex accidenti, ac per conſenſum pro diuerſitate cauſarum, ex quibus tale vitium excitatur, vt dicemus. Porrò quòd affectio hæc ſymp. ſit in genere excretorum immodicè, deprauatum motum excreticis veſicæ facultatis inſequens, ex eodem Galen. liquet lib. de differ. & 3. de cauſ. ſympt. Excitatur autem excretoria vis ad immodicum motum quotiens retentiua facultas, vel ex multitudine excrementorum, acrimoniáve, vel ex propria imbecillitate laborat, vt eodẽ 3. de cauſ. ſympt. cap.2. ſcriptũ eſt. Quapropter non ab re duas eſſe in vniuerſum cauſas ſtillicidij vrinæ cum Gale. fatemur commen. aphor.16.3.lib.58.5. & 48.7. Quarum vna eiuſdem vrinæ acritudo exiſtit, reliqua verò potentiæ retentiuę, quę eſt in veſica imbecillitas; aſsiduæ etenim excretiones fiunt, vel propter imbecillitatem, vel demorſum, eodem auctore 3. de cauſ. ſymp. cap.2. Quamuis vbi acrimonia in cauſa ſit nedum ex humoribus acribus, qui in venis exiſtunt, & per renes, & veſicam expurgantur, fieri poſsit vrinæ ſtillicidium, ſed interim ob renum vitium, præſertim ipſis purulentis exiſtentibus, oriri poterit, Hippocrat. auctore præcitato aphor.58.5.lib. Aliquando etiam ob alias partes, quæ cum vrinis humorum ſuorum vitia, aut pus, vbi abſceſſus aliquis infeſtauerit, tranſmittere poſſunt. Id verò interſtinguere valebis. Nam ſi ex humoribus intra vaſa redundantibus acrioribus proritetur affectus hic, vrinæ ipſæ oſtendẽt, & totus habitus ad acriorem, biliosiorémque erit conuerſus, Alex. teſte cap. 6. lib.9. Si verò ob purulentos renes, aut aliud eorum vitium acriores fient vrinæ, ex his quæ in pręcedentibus conſcripſimus pro renum affectorũ dignotione perdiſces. Nec minus, ſi ex alia quapiam parte mordaces ſucci, aut pus cum vrina excernantur, & propterea vrina acrior fiat, promptè dignoſcere valebis ex propriis indiciis talium affectuum, ac partium affectarum. Ex quibus omnibus cauſis veſica ipſa non per proprium affectũ laborabit, ſed vrinæ vitio morſum ſentiens, ad excretionem excitatur. Et propterea vrinæ ſtillicidium non eiuſdem proprius dicetur affectus, ſed ſymptoma (vt Gale. inquit eodẽ 6. de loc. affect. cap.3.) Poſſunt inſuper & vrinarum acritudines fieri à quibuſdam intemperaturis, & præcipuè ab ea quæ eſt ſecundum caliditatem, tum ab ea quę eſt ſecundum caliditatem, & humiditatem, & tertia ab ea quæ eſt ſecundum caliditatem, & ſiccitatem, auctoritate Gal. com. præcitati aphor.16.3.lib. Quo loco animaduertant ſtudioſi codicem, tum Græcũ, tum Latinum eſſe deprauatum, cùm dicat, tertio ab ea quæ eſt ſecundum humiditatem, quod cùm apertè falſum ſit, caſtigandus locus erit, qui dicat, tertio ab ea quæ eſt ſecundum caliditatem, & ſiccitatem, vel ab ea, quę eſt ſecundum ſiccitatem, à qua immodica tamen exiſtente in eodem commento dixerat fieri poſſe vrinę ſtillicidium. Id enim Gal. phraſis ac ratio oſtendit. Verùm vbi neque vna iam dictarum cauſarum affuerit, veſicam ipſam propriè, ac primariò affectam eſſe propter eius imbecillitatem coniiciendum erit. Imbecillitas autem, aut propter eiuſdem intemperaturam aliquam, ſeu tumorẽ præter naturam, aut vlcus cõtingit, vt in præcitatis aph. à Galen. decretum eſt, & 6. de loc. affect. Omnis autem immodica intemperatura imbecillam reddere veſicam poteſt, pręſertim autem frigida, eodem Galen. teſte præcitato comment. aphoriſm.48.7.lib. & 6. de loc affect. Tunc etenim planè grauari videtur, vel pauco admodum contento in ipſa humore, vt idem Galen. inquit. Cæterùm cum ab intemperie veſica imbecillior redditur eius eſſentia oblæſa, læditur propria ipſius actio, quæ (vt diximus) eſt vrinę excretio. Ob frigidam autem intemperiem, ſi veſica fuerit reddita imbecillior, & vrina magis alba apparebit, & ea quę pręceſſerunt frigidiora fuere, tum victus, tum balnea, ſimiliter temperamentum, & ætas, ac reliqua, id promptè indicabunt. Nec admodum difficile erit percipere, ſi ex quapiam alia immoderata intemperie (licet raro id eueniat) eadem veſica imbecillior facta fuerit. Similiter, ſi ob inſtrumentales affectus eiuſdem veſicę talis fuerit orta imbecillitas, cùm & ipſi imbecillitatem interdũ inducere poſsint, ex ſententia eiuſdem Gal. eodem 6. de loc. affect. cap.3. haud ægrè perdiſcere valebis, tum ex te ipſo, tum ex his, quæ infra dicemus, veluti ſi inflammatio, eryſipelas, aut abſceſſus aliquidve tale in ea fuerint orta, aut etiam vlcus aliquod. Nec te pręteribit quod interim per compatiendi rationem veſica patiente, vtero videlicet, aut recto inteſtino inflammatis, poſsit & vrinæ ſtillicidium excitari, nam vicinitatis ratione pati veſicam eſt neceſſariũ, vt quæ intemperaturam participet, & inflammationem, & præter ea prematur, atque anguſtetur à tumoribus præter naturam, qui in illis exiſtunt. Hipp. & Galen.

Quid per vrinæ ſtillicidium intelligendũ ſit.

Quod veſica in eo afficiatur. cap.3.

Quis affectus præter naturam ſit vrinæ ſtillicidium. Lib. de differ. ſympt. cap.5.

Cauſæ. Loco citato.

& Galen.testibus iam citato aphoris.58.5.lib.Idque
ex propriis indiciis dictarũ partium inflammatione
laborantiũ percipies. Cæterum si ob vrinæ acrimo-
niam vrinę stillicidiũ exordium sumat, æger assiduè
ad mictionẽ cogẽdus est, & plurima aqua calida dul-
cis exhibenda in potu. Nam si acre recrementum
diutius in vesica moretur, partes ipsas corrodit, &
exulcerat, Aetio teste. Quòd si senioribus talis affe-
ctio eueniat, difficulter sanabitur, veluti & quodli-
bet aliud renum, & vesicæ vitium vt Hippocr. visum
est aphoris.6.sexti libri. idque potissimum fiet, vbi
ex frigida intemperie cum frigidorũ humorum re-
dundantia ortum habebit: timor etenim erit ne ad
mortem vsque eos comitetur, quemadmodum & a-
lij frigidi, ac diuturni morbi, vt liquet commen.aph.
40.2.lib. Porrò si ab acribus succis intra vasa redun-
dantibus, biliosis inquam vrinæ stillicidium cõtra-
hatur, eis in vniuersum vtendum erit, quæ alterant,
humectant, ac contemperant, Paulo, & Alexandro
testibus. Quapropter aër eligendus est in passiuis ad
humidum inclinans, in actiuis temperatus, somnus
moderatus, aut consueto parum longior, vigiliæ im
modicæ vitentur, quiescant ægrotantes, & exercitiũ
vitent. Aluus seruetur lenis, si non natura, saltem ar-
te lenibus clysteribus. Animi accidẽtia vitanda sunt,
pręsertim ira. A cibis calidis, acribus aut salsis omni-
no abstinendum, & à tarda comestione, vt inquit
Paulus. Quapropter his vtilis est ptisana, eiusq; cre-
mor per se, interdũ etiam cum lacte, vbi magna pars
acrimoniæ finierit, quoniã lac (vt inquit Alex.) cor-
rumpitur, si qualitate sicca, & acri præpollente mul-
tum exhibeatur. Poterit insuper eadem ptisana aut
pullorum, aut gallinarum iure parari, seu etiam
cum amygdalarum dulcium cremore. Inter pisces
quoque saxatiles eligi possunt, & inter olera lactu-
ca, buglossum, malua, ac portulaca. Pro potu vinum
præberi non debet, nisi id dulce sit, optiméque dilu
tum, & eis exhibeatur, qui alio potu vti non valent,
propter eiusdem vini consuetudinem, aut corporis
imbecillitatem. Reliquis verò pro potu aqua prę-
benda est dulcis, calida, quemadmodum Aetius, &
Alexan. iubent. In vicem cuius aqua etiam hordei,
aut decocta aqua dulcis cum pauco saccharo rosa-
ceo permixta, seu radicis glycyrrhizæ decoctũ prę-
beri poterit. Optimũ quoque est & lac ipsum calidũ
potatũ, vt inquit, & amylum cum lacte decoctum, i-
temq; cum palmarum decocto absorbendum præ-
bere. Quòd si neque his contemperetur redundans
succus, ac eius acrimonia obtundatur, tunc exupe-
rantem vitiosum humorem quàm celerrimè purga-
re oportet, aliisque medicamentis contemperanti-
bus, ac morsum obtundentibus vtendum. In quem
vsum conferunt mel aëreum, cassia fistula, saccharũ
violaceũ, ac syr. ex pluribus infusionibus violarum,
aut etiam rosarum, poteruntque vnc.3. mellis aërei,
aut sacchari violacei, seu vnc.2. cassiæ fistulæ cũ my-
xarum, vuæ passæ, radicis glycyrrhizæ, ac hordei de-
cocto, seu aqua lactis exhiberi. A dicta purgatione,
& ante eam syrup. etiam violaceus, ex infusione ro-
sarum, ex nymphæa, papauere, aut buglossi succo pa
ratus contemperandi gratia commodè exhibeatur.
In hunc etiam vsum exhibita purgatione cremor se-
minis citruli, cucumeris, vel melonis competit cum
aqua hordei, aut palmularum, seu radicis glycyrrhi-
zæ decocto, vel pastilli hunc in modum parati prę-
beantur. Recipe seminis melonis, citruli, & cucu-
meris ana drachm.2. vuæ passæ, & succi radicis gly-
cyrrhizæ ana drac.1. seminis lactucæ, portulacę. sing.
scrup.s. amyli scrup.1.s. sacchari in aqua rosacea dis-
soluti, quantum satis sit, misceantur, & fiant pastilli.
Clysteres quoque interim adhibeantur parato de-
cocto, ex hordeo, foliis maluarum, althææ, betæ, ac
violarum, exiguóque sale, cui adiicito olei violacei
vnc.4. mellis violacei vnc.2. cassiæ fistulæ vnc 1. mi-
sceantur, & fiat clyster. His quoque apta sunt conti-
nua aquæ dulcis balnea, vt Alex. & Paulo visum est.
Insuper & continuis fomentis (vt inquit Aetius) vti
oportet circa pubem adhibitis ex decocto foliorũ
maluarum, violarum, & althææ, rosarum, florũ cha-
mæmeli, ac fœnugræci paratis, inungendæque par-
tes circa vesicam ex oleo violaceo, de nymphæa, seu
papauere, amygdalarum dulcium, ac rosaceo. Quòd
si acrimonia adhuc augeatur, etiam per colem lac
ipsum cum amylo in vesicã iniiciatur, vt inquit Ae-
tius. Confert item in hunc vsum lac ipsum per se, ca
prillũ potissimũm, item cremor seminis papaueris,
melonis, seu cucumeris, ac etiam maluarum, & al-
thææ cum aqua hordei, in qua etiam radix glycyr-
rhizæ fuerit decocta, si iniiciatur. At si vrinæ stilli-
cidium ob frigidam vesicæ intemperiem fieri con-
tingat, iis quę calfacere possunt, & in victu, & in me
dicamentis vti necesse est, Tralliano auctore. Cibis
itaque, & potibus validioribus vtantur. Inter olera
apii, ac dauco, fœniculo, seu oreoselino. Pro potu
vinum calidius his est idoneum. Similiter & aroma-
tum decoctiones in potu exhibere conuenit, vt in-
quit Aetius, aut artemisiæ, seu scordij decoctum, ex
Alex. auctoritate. Item conuenit theriacam prębe-
re in potu cum passo, & vino mulso, vt eidem Aetio
visum est. Nec minùs confert oleo rutaceo calido
pectinem fouere, ac ægrum in sampsuchi, aut rutæ
decoctum desidere, imúmque ventrem contegere,
ac calfacere. Aliquãdo & per sedem oleum rutaceũ
infundere, ex sententia eiusdẽ Aetij. Conueniũt itẽ
quæ vrinam ciunt, tum cibi, tum medicamenta, ex
eiusdem Aetij, & Pauli auctoritate, & insuper con-
fert aquis naturalibus pro balneis vti, & reliquis ca
lidis vnguentis, Alexandro teste: quorum specia-
tim syluam sequenti capite studiosi inuenient. At si
ex alia quapiam intemperie vrinæ stillicidium exci-
tari contingat (quamuis rarò id eueniat) perpetuò
suo curabitur contrario: quemadmodũ si aliud mẽ-
brum primò sit affectum, & idipsum per vesicam ex-
purgetur, aut vicinitatis ratione per consensum of-
fendat, manifestũ est illud primò curari debere, ita
tamẽ, vt neq; vesicam negligamus, vt inquit Aetius.

Prognostica.

Curatio stillicidij vrinæ, si ex acrimonia eiusdem vrinæ prouenia.

Victus ratio.

Medicamentorum ratio.

Purgatio.

Alterantia, & contemperantia.

Clysteres.

Balnea. Fotus.

Si ob frigidam vesicæ intemperiẽ oriatur, curatio.

Περὶ δυσουρίας. *Id est, De difficultate vrinæ.*

CAPVT XCVIII.

NEC minùs, & inter eos præter natu-
ram affectus, qui soli vesicæ proprij
sunt, cõnumerandus est is, qui à Grę-
cis δυσουρία, à Latinis verò vrinæ dif-
ficultas dicitur, cùm videlicet meiere
æger cupit, & cùm vrinæ excernuntur, vt inquit
Aetius cap.19. lib.11. Quanquam à Galeno com mẽ-
to aphorismi 48. septimi libri, bifariam mingendi
difficultas interpretetur. Vno modo quando cũ do-
lore fit mictio: alio, quãdo cũ difficultate aliqua, a-
deò quòd vix vesica operetur. Hinc Trallianus cap.
6. lib.9. dicebat, Vrinæ difficultas partim cum do-
lore, partim sine dolore oritur. Id autẽ (vt dicemus)
euenit ob causarum, ex quibus oritur, varietatẽ. Siue
itaque cum dolore, siue citra dolorem, sed cum dif-

Quid per vrinæ difficultatẽ intelligendũ sit.

ficultate aliqua, adeò vt vix vesica operetur, fiat hæc affectio, perpetuò vrinę difficultatem eam nominabimus, ex Galeni decreto præcitato loco. Quòd verò, nedum vesica, sed ipsa sola in hac affectione semper laboret, ex eius functione oblæsa patere poterit, quæ vrinæ excretio est, vt præcedenti cap. notauimus. Hæc etenim ita oblæsa est, vt imbecilla, & veluti torpens reddita sit. Similiter ex dolore cum positu, si cum dolore mictio fiat. At quod symptoma sit in genere retentorum, vel excretorum immodicè, libro de different. sympt. cap. 5. & tertio de causis symptom. cap. 2. scriptum est. Ex eius quoque excretionis modo liquere id poterit, nanque cum dolore, aut saltem cum difficultate fit mictio. Vbi autem cũ dolore fuerit, ex inflammatione, aut abscessu, vlceratione, inæquali intemperatura, aut spiritu flatuoso ortum habebit. Si verò motus duntaxat difficilis fuerit, aut propter potentiæ imbecillitatem, vel tumorem contra naturam (indolorosum inquam) excitabitur, ex eiusdem Galeni sententia præcitato aphorismo 48. septimi lib. Verùm si dolor cum grauitatis sensu fuerit, quod inflammatione aut abscessu vesica infestetur, suspicandum est. Distingues autem inflammationem ab abscessu ex aliis propriis eorundem morborum indiciis. At si cum dolore pus quoque cum vrina excernatur citra grauitatem, sed cum vehementi rosione, vlcerationem in causa esse iudicabis. Sed si absque grauitate, verùm cum distentione sola dolor in vesica percipiatur, spiritum copiosum, ac flatuosum difficultatis vrinæ causam esse suspicabimur, Alexandro teste. Vbi autem nullum tale affuerit indicium, & cum dolore mictio fiat difficilis, ex inæquali eiusdem vesicæ intemperatura eandem vrinæ difficultatem oriri censeto. Verùm quanquam ea, & calida, & frigida, & etiã sicca quandoque esse possit, sæpenumerò ex frigida contingit: etenim vesica exanguis, & frigida est, & propterea à causis frigidis plusquàm aliæ partes, promptiùs afficitur, quemadmodum euenit in aquilonis flatu. Tunc nanque vrinæ difficultates oriri cõsueuerunt, Hippocrate & Galeno testibus aphorismo quinto tertij libri. Id autem percipere poteris, nedum ex aquilonis flatu, sed ex reliquis quoque causis infrigidantibus, quæ præcesserunt, atque etiam ex ætate, temperatura, vrinęque tenuitate, & albore, ex Pauli auctoritate. At si ex reliquis inæqualibus intẽperaturis excitari contingat cum dolore vrinæ difficultas (quanquam non sæpiùs id cõtingat) ex propriis earundem indiciis, haud ægrè percipi poterit, quemadmodum interim contingit in ardentissimis ac siccissimis febribus, vt Aetio, & Paulo visum est. Ex eisdem quoque intemperaturis, licet non inæqualibus dolorem inferentibus, redditur potentiæ imbecillitas, ex qua citra dolorem cum difficultate mictio fit, licet præcipuè ex frigida, quæ haud aliter dignoscuntur, quàm prædictæ: quanquam vbi cum frigiditate simul pituitosus humor redundet, præter alborem vrina crassa apparebit, Paulo teste, necnon & alia aderunt indicia redundantis pituitæ: potissimùm si in toto redundarit, & demum ad vesicam demittatur, eiusdem vesicæ ceruicẽ obstruẽs. Ex tumore item quopiam præter naturam (eodem Galeno auctore) difficilis quandoque fit motus in vrinæ excretione, de eo tamen intelligendũ est, qui dolorem non parit. Nam de his iam meminerat inter eas causas, quę cum dolore faciebãt vrinæ difficultatem. Sunt verò hi, scirrhi, & œdematosi tumores, qui quonam modo dignoscendi sunt, promptè cuilibet patere poterit, ex propriis eorũdem tumorum indiciis. Quare non est cur hic ea particulatim conscribam. Porrò si vrinæ difficultas in ardentissimis, ac malignis febribus fiat, mala est. Nam nedum vesicam affligi significat, sed indiciũ est, quòd omnes neruosę partes sint affectę, ex Aetij testimonio. Verum ex aliis causis vbi oriatur, tanto salubrior erit, quanto dolore vacabit. Ex frigida tamen intemperie si excitetur, senibus periculosior est, veluti & cęteri morbi frigidi. Verum vbi ex ea reddita fuerit imbecilla vesica, adeò vt eius actio lædatur, & mingendi difficultas iam originem traxerit, pro eius curatione aër eligatur ad calidũ vergens. Somnus moderatus, ac moderatum exercitium. Cibi in quantitate modici, & boni succi, in qualitate verò ad calidum vergentes, qui & vrinæ quoque ciendæ facultatem habeant. Propterea cum eis vtẽdum est oreoselino, apio, fœniculo, asparago, dauco, & reliquis similibus: qui item cum aromatibus præparentur, cinnamomo videlicet, caryophyllis, macere, galanga, zingibere, necnon & aniso. Vino quoque vtantur calidiori, imò etiam eo, quod cum aromatibus quibusdam est compositum, quemadmodum id est, quod vulgus Neapoli hypocrassum appellat. Cõpetit quoque & aqua mulsa cum aromatibus quibusdam parata. Pro medicamentis, eis vtantur, quæ calfacientibus, ac vrinam ciendi vim habent, vt diximus, quemadmodum est scordij, & artemisiæ decoctũ, hyssopi, pulegij, fœniculi, origani, vel thymi cum aqua mulsa: nec minùs interdum theriaca, aut mithridatum, diagalanga, aut diacinnamomum, aut diacalamentum, aut dianisum præberi poterit, prædictorum scilicet drachm. j. assumens cum vini albi vnc. iij. aut tantundem prędictæ aquę mulsę. Extrinsecus quoque fouendæ sunt partes circa vesicam ex decocto pulegij, sampsuchi, origani, & foliorum rutæ, calaminthæ, florum chamæmeli, & fœnugræci. Fiat autem quandoque decoctum, nedum in aqua, sed etiam in vino albo, aut in duabus partibus aquæ & vna vini, prout magis expedire videbitur. Ex quibus quoque insessus parari poterunt. Item eædem partes illinendæ oleo anethino, chamæmelino, rutaceo, irino, nardino, de castoreo & reliquis similibus. Clysteres quoque iniiciantur ex florum chamæmeli, pulegij, furfuris, ac caricarum decocto, pauco sale communi addito, ac vnc. 4. olei rutacei, anethini, vel irini, & vnc. 2. mellis rosacei, ac mellis communis despumati adiectis. Vbi verò cum frigida intemperie simul pituitosi succi redundarint, nedum in vesica, sed in toto corpore; priusquàm ad iam dicta medicamenta deuenias, iidem cõcoquendi, pręparandi, ac purgandi sunt. Præparantur autem melle rosaceo, oxymelite simplici, aut scillino cum syrupo è succo boraginis, vel è corticibus citri, & aquis fœniculi, lupulorum, melissæ, seu betonicæ. Purgentur verò agarico, pulueribus hierę simplicis, cassia fistula, diacath. seu confectione dactylis. Vel si mauis, catapotiis vtare fœtidis, seu de sagapeno cũ agarico permixtis. At si in vesica duntaxat prædicti succi redũdent, benefacit etiam compositũ oxymel, & mulsa, decoctum radicis rhamni, ac origani, quod mirificè iuuat, vt inquit Alexander. Item vtendũ est hyssopi, pulegij, origani, vel thymi decoctis cum aqua mulsa, ex Pauli auctoritate, interimque vtendum prædictis medicamentis extrinsecus adhibitis. Quòd si ex flatuoso spiritu dysuria gignatur, quę flatum

Pars affecta. *Quis affectus præter naturã sit.* *Causæ.* *Causarum signa.* *Lib. 3. cap. 45.* *7. aphoris. comment. 48.* *Prognostica. Lib. 11. cap. 29.* *Curatio ex frigida intemperie oriatur mingendi difficultas. Victus ratio.* *Medicamentorum ratio.* *Duplex chirurgia.* *Si cum frigida intemperie frigidi quoque succi redundent, curatio.*

tum discutiant, medicamentis intus, & extra exhibitis vtendum erit, quorum copiam requirant studiosi cap. de coli dolore. Ex cæteris item vesicæ intemperantiis, si excitetur, perpetuò eorum contraria medentur. Quapropter si in ardentibus, ac malignis febribus fiat vrinæ difficultas, fouendæ partes sunt imi ventris, pectinis, inguinum, & coxendicum oleis, superfusionibus, fotibus, ac cataplasmatis, quæ laxandi, ac humectandi vim habeant cum exiguo, aut nullo calore. In quem vsum conuenit oleū chamæmelinum, anethinum, oleum commune dulce, fotus, ac superfusiones ex maluarum, althææ, ac fœnugræci decocto: similiter & insessiones, quæ etiam salubriter in hydrelæo fient, ex Pauli testimonio. Et si aluus quoque adstricta fuerit, prædictorum decoctum oleo communi, anethino, chamæmelino, aut amygdalarum dulcium addito iniiciatur. Si verò difficultatis vrinę causa fuerit inflammatio, abscessus, vlceratio vel quiuis alius tumor prę-ter naturam, ex eorundem vitiorum curatione, quorum in sequentibus mentionem faciemus, curabitur.

Περὶ τῆς ἰσχουρίας, *Id est, De suppuratione vrinæ.*

CAPVT XCIX.

VESICÆ insuper, velut vrinę receptaculo, ac meiendi instrumēto id symptoma superuenire solet, quod à Grecis ἰσχουρία, à Latinis suppresio vrinę dicitur, quinimò ipsi soli propriū est, Galeno teste sexto de loc. affect. cap. 3. Quòd verò ischuria vrinę suppressæ affectionē significet, ipsum nomen declarat. Aegris enim in totum in hac affectione vrina supprimitur, ac cohibetur, vt liquet ex Aetio cap. 21. lib. 11. Quanquam nos ex Galeni sententia, non quamlibet vrinę suppresionem, seu cohibitionem ἰσχουρίαν appellamus, cùm dixerimus eā solius vesicæ propriū esse symptoma, sed illā duntaxat, in qua in vesica vrina omnino supprimitur. Supprimi nanq; potest vrina ipsa vesica haudquaquam affecta, sed renibus, vel vreteris, eodem Galeno teste primo de locis affec. cap. 1. verùm hanc vrinæ detentionem, seu cohibitionem (licet vulgus medicorum nō secus ἰσχουρίαν vocet) ἰσχουρία tamen non est, cùm videlicet vrina in vesicam omnino non venit, vt liquet ex Galeno tertio de causis symptomatum. cap. 2. Permittendi tamen sunt (vt ipse inquit) ita nominare, cùm propriam eius affectionis appellationem non habeant. Non tamē latere debebit amborum affectuum differentia, si quidem alter eorum est cùm vesica quidem est plena, sed nihil excernitur, de quo modò tractare intendimus, alter cùm vacua est nihil omnino in se continens. Ea de re diximus veram ischuriam esse omnimodam vrinæ cohibitionem in vesica, quæ sola, & necessariò in hac affectione laborat, quoniam propria eius actio, quæ est vrinæ excretio, oblęsa est: adeò vt ab ea nihil excernatur, tumórque aliquis apparebit in pube satis euidenter in circunscriptione vesicam impletam esse ostendens, vt liquet ex Galeno eodem primo de locis affectis, cap. 1. Quòd verò symptoma sit in genere retentorum immodicè, testis est idem Galenus libro de different. symptomat. cap. vlt. & tertio de causis symptomat. cap. 2. In totum etenim vrina detinetur, atque supprimitur. Id verò bifariam fieri potest, decreto eiusdem Galeni eodem tertio de causis symptomatum, & primo ac sexto de locis affectis, quoniam vel occlusum est eius os, vel si hoc se pro lege naturæ habet, ipsa ad sese adstringendam, ac lotium foras extrudendū est imbecilla. Qua de re hic affectus cùm plena vesica vrinæ est, eadémque supprimitur, interim noxam propriæ functionis eius consequitur, quoniam præter imbecillitatem non valet seipsam contrahere, ac vrinam foras propellere, interim verò eadem illæsa existente, occluso tamē eius ore efficitur. Redditur autem in lotio excernēdo vesica ipsa imbecilla in hac affectione dupliciter, vel propter quampiam eius intemperiem, præsertim frigidam, vel obtuso eius sensu: ita vt laborans vesicam impletam vrina non sentiat ob affectos eiusdem vesicæ neruos, citra tamen expultricis eius facultatis læsionem, cùm videlicet proprij vesicæ nerui afficiuntur. Tunc etenim immodicè extenta ipsa vesica propter vrinæ multitudinē, quam in se continere nō sentit (inter dormiendum potissimùm) seipsam contrahere non valet, nihilq; excernitur, contractrice eius facultate læsa propter immoderatam tensionem. Id quod etiam interdum euenire solet aliis quibusdam sanis, cùm vrgentibus negotiis, vel in concionibus, vel senatu, vel foro, vel conuiuio, vel propter aliquam similem causam longo tempore vrinam retinuerint; fuit etenim & vesica ipsa velut quodlibet aliud naturale instrumentum neruorum particeps, vt quæ molestiam sibi exhiberent sensu quoque, velut reliqua dignosceret; quibus adeò affectis, vt torpeat vesicæ sensus, quod immodicè repleatur, ac immoderatè extendatur vesica accidit: quapropter & contractrix eius facultas læditur, quoniam in seipsam contrahi mediis transuersalibus fibris, quibus in tali actione vtitur, haudquaquam potest. Quo fit vt vrina supprimatur, neo excerni quicquam eius posśit, citra tamen expultricis facultatis lęsionem: nanque ipsa expelleret, vtiq; si contractrix facultas, quæ excretionem præcedit, suum munus perficeret: quippe vesicæ officium (vt patet eodem sexto de locis affectis cap. 3.) vnicū est, contractio inquam: imbecilla itaque redditur vesica in hac affectione, aut ad sese cōstringendam, aut ad lotium foras excernendum, eius corpore adeò affecto, vt quod in ea continetur, exprimere non posśit. Verùm primi causa est immoderata extensio propter immodicam repletionem, quinimò quantum amplitudo ipsius vesicę expleta circuntenditur, tātum angustior seipso fit meatus, vt inquit Aetius, reliqui verò intemperatura aliqua, sæpisśimè autem frigida. At si ex occluso eius ore, seu meatu, quem vrinæ fistulam vocant, vrinæ suppresio fiat, in vniuersum tribus modis fieri potest: aut enim corpus ipsius in tantum tumorem præter naturam attollitur, vt meatus inde occupetur: quemadmodum si inflammatione, scirrho, vel abscessu, vel alio quouis tumore fuerit affectum. Interim & clauditur propter meatus conniuentiam ex nimia siccitate, aut aliquid ei præter naturam innascitur, velut caruncula, vel callus, aut à re quapiam obstruitur meatus, veluti à lapide, pure, grumo, vel crasso, lentoque humore. Qua de re hęc omnia distinguere oportet, non solùm ex præsentibus symptomatibus, sed etiā iis quæ præterierunt. Præsentia ex teipso inspicias oportet. Præterita verò non solùm à laborantibus, sed etiam ab ipsius familiaribus interrogando perdiscere, ex Galeni auctoritate primo de locis affectis, cap. 1. Vbi autem ex vesicæ imbecillitate orta fuerit vrinæ suppresio, sic percipies.

Duplex ischuria.

De qua tractetur.

Quæ pars in ea afficitur.

Quis affectus præter naturā sit.

6. de locis affect. ca. 3

Causæ.

Vesica bifariam in hac affectione imbecilla redditur.

Lib. 11. cap. 21.

Ex quibus & quot causis vesicæ os occludatur.

Si ex vesicæ imbecillitate oriatur suppressio vrinæ, signa.

nam si hominem ita figuraueris, vt decliuis sit cer-
uicis vesicæ positus, ac manibus tumorem præter na-
turam compresseris, vtique expelletur vrina: quem-
admodum si ita nihil profeceris, vrinæ fistulam cō-
stipatam esse cognosces. Verùm nunquid expultrix
duntaxat facultas ipsius fuerit oblæsa, vel torpidus
fuerit ipsius vesicę sensus propter proprios eius ner-
uos affectos, adhuc non liquet, sed illud hoc pacto
distingues. Nam si propter excretricis facultatis læ-
sionem originem sumpserit, cùm fieri non posit,
nisi propter aliquam intemperaturam, præsertim
frigidam ipsius vesicæ, ex propriis intemperaturæ
indiciis, quæ præcedenti capite notauimus, haud
ægrè dignoscere valebis. Quòd si nullum talę af-
fuerit indicium, præcesseritque læsio alia spinalis
medullæ, vt verbi gratia, si fuerint ipsius ad externas
partes vertebræ luxatę eo loco, quoad vesicam pro-
prij nerui distribuuntur: similiter si quomodolibet
prædicti nerui fuerint affecti, ita vt animalis facul-
tas ad vesicam non pertingat, ex obtuso, seu reso-
luto eius vesicæ sensu causari vrinæ suppresionem
censeto, propriis vesicæ neruis affectis, atque ipsa
propter immodicā repletionē immoderatè extēsa.

Si ex obtuso vesicæ sensu oriatur, signa.

Verū si sanis quibusdā corporibus vrinę suppresio
accidat, propterea quòd longo tempore propter a-
liquam vrgentiam ipsam detinuerint, ex eorundem
loquela, & quòd nullus alius præcesserit præter na-
turam affectus, qui ipsam cohibere potuerit, facilè
percipies. At vbi vrinæ cohibitio non ex corpore
eiusdem affecto, seu imbecillitate proueniet, sed
occluso eius ore (vt diximus) figurato etiam ægro a-
deò vt decliuis sit ceruicis vesicæ positus, ac mani-
bus tumore præter naturam compresso, minimè ex-
pelletur vrina. Occluditur autem vel ab inflamma-
tione (vt dictum est) vel scirrho, vel abscessu, vel a-
lio quouis tumore præter naturam. Sed inflamma-
tio ex propriis eiusdem signis, tumore videlicet, do
lore, ac febre, & reliquis dicendis cap. proprio di-
gnoscetur. Similiter scirrhus, vel abscessus, aut a-
lius quiuis tumor præter naturam. Si autem ob ca-
runculam aliquam ab vlcere innatam vesicæ ceruix
obstruatur, ex præcedentibus vlceris notis, & ex eo,
quòd demissa ænea fistula, vrina vacuatur, intellige-
re possumus. Interim cum vrinæ excretione sequū-
tur & cruor, & carnis fragmenta, Galeno teste pri-
mo de locis affectis. Verùm si fuerit tophus, seu cal-
lus in ceruice vesicæ innatus, præter id, quod lon-
go temporis spatio ex crasso, lentoque humore pau
latim nasci potest, neque fortè vlceris signa præce-
dent, neque ortæ carunculæ signa aderunt. Quòd si
à lapide meatus obstruatur, ante vrinæ cohibitio-
nem lapidis indicia apparuerunt, vrina videlicet a-
quæ similis, in qua subsident sabulosa quædam, in-
super quòd pudendum asiduè scalpant taliter affe-
cti, postea verò vrina de repentè supprimitur, aliá-
que signa præcesserunt generati lapidis, aut in re-
nibus, quæ eodem capite conscripsimus, aut in ve-
sica, quæ proprio capite conscribemus. At nulla la-
pidis nota retentam vrinam præcedente, si sanguis
effluxerit, par est, vt grumus vrinæ fistulam obtu-
ret, quocirca demissa per colem fistula, paulum v-
rinæ reddunt; qua deinde extracta, in ipsius ore gru
mi indicium apparet; quanquam fieri posit, vbi vl-
cerata fuit vesica, vt paulatim in ipsa grumus con-
crescat, vel non præcedente sanguinis fluore, ex e-
iusdem Galeni sententia primo, & sexto de locis
affectis, ad quos grumos, qui in vesica continen-
tur, veluti etiam ad alios, qui in intestinis, ventri-
culo, atque thorace, animi defectio, & color palli-
dus sequi solet, pulsus verò paruus, obscurus, fre-
quensque apparet, & laborans ipse cum anxietate
resoluitur, adeò vt mirari aliquis posit, quænam sit
huius euentus causa, vt eodem sexto de locis affe-
ctis, cap. tertio, scriptum est, quam nos breuitati
indulgentes omittimus, potisimùm cùm studiosi
apud eundem Galenum præcitato loco, libro de
cibis boni, & mali succi, cap. 3. ac aliis plerisque
perlegere eam posint. Probabiliter quoque con-
iicies cùm pus eundem meatum obstruxerit, si re-
nes, aut vesica, aut alia quæpiam pars, quæ per vesi-
cam expurgari potest, ante affectu aliquo laboraue-
rint, per quem talem, tantumque pus colligi po-
tuerit, tenueque pus priùs cum vrina profluere vi-
sum est, quemadmodum vbi ob crassum, lentúm-
que humorem obstruatur, eiusdem humoris redun-
dantis indicia aderunt, quæ nos cap. de difficultate
vrinæ adnotauimus, similiter ex præcedentium no-
titia in huiusmodi coniecturam inducimur, ex pręce-
denti videlicet victus ratione, nam cibis crasis,
lentisque, ac multis, & in ocio educatus est æger.
Neque negligenda erit vniuersi corporis dispositio
Conniuente autem iam dicto meatu ex immodica
siccitate, exsiccantes quoque causæ præcesserunt,
veluti contingit in ardentisimis, ac siccisimis fe-
bribus, in quibus laborantem sæpenumerò nec lo-
qui posse videmus, nisi os madefecerit. Porrò vri-
næ suppresionem, quæ ob sauciatam spinam, aut
casum, aut vertebræ luxationem, aut ob lætales ac-
cesionum concursus suborta est, imposibile est
curare. Quare cautè remedia adhibere oportet, vt
inquit Aetius cap. 24. lib. 11. Idem quoque auctor
citato loco dicebat, quod cū ex his, qui paralysi exo
lutā vesicā habent, alij præter voluntatē vrinam e-
mittunt, alij autem lotium non excernunt, minùs
periculo sunt obnoxij, qui præter voluntatem
eam emittunt, ac magis hi, quibus detinetur, nam
lotio suppresso vesica, & lumbi eis distenduntur, si-
militérque pecten, femora autem tumefacta habēt,
& cùm non eiiciant lotium, subiecta membra mor-
tificantur, neq; ita longè post moriuntur, vt ipse in-
quit. Quòd verò perniciosa etiam sit vrinæ suppres-
sio ex concreto sanguine, seu grumo, decretum reli-
quit Gal. 6. de loc. affec. Nam & putredo partium, &
marcor ipsūm sequi solet, vt ipse inquit, & licet nō-
nullis medicamenta exhibuisset pro eius curatione,
nihilominus omnes perierunt, vno quodam seruato
solutis grumis, quos paulò post cum vrina excreuit.
Curandi verò ratio non vna duntaxat erit, cùm plu
res sint eiusdem causæ, sed pro causarum diuersitate
variatur. Qua de re si propter vesicæ imbecillitatē
generetur, citra tamen casum, relicta victus ratione
quam cap. de stillicidio vrinæ reperies, primò figu-
randus erit æger modo, quo iuxta Galeni sententiā,
diximus, ac manibus tumor præter naturā compri-
mi, ita vt vrina expellatur, musculi quoque abdomi
nis, maximè medij ægrotantis manibus, seu alterius
comprimantur iuxta Gal. præcepta 6. de locis affe-
ctis. Deinceps asidui insessus, seu fotus in fœnugræ-
ci, seminis lini, althææ, rutæ, sampsuchi, ac artemisiæ
decoctum cum oleo eis apparentur, & loci ex oleo
rutaceo calido sæpe per diem, & noctem, & maxi-
mè post insessus irrigentur, & perfundantur. Cu-
curbitæ etiam locis affigantur, & cataplasmata im-
ponenda ex cruda hordeacea farina, ex vino dulci,
& mulso

Si ex externa causa aliqua. (margin note beside "Verū si sanis quibusdā corporibus…")

Signa, si ex occluso ore vesicæ vrina supprimatur. (margin note beside "pelletur vrina. Occluditur autem…")

Loco citato. (margin note beside "tur & cruor… Galeno teste primo de locis affectis")

Locis citatis. (margin note beside "iusdem Galeni sententia primo, & sexto de locis affectis")

Lib. 11. 24. (right margin, beside "tur, veluti etiam ad alios…")

Lib. 11. 21. (right margin, beside "tuerit, tenueque pus…")

Lib. 11. 24. (right margin, beside "titia in huiusmodi coniecturam…")

Prognostica. (right margin, beside "qui posse videmus… Porrò vri-")

Li. 11. c. (right margin, beside "cesionum concursus…")

Loco citato. (right margin, beside "quit. Quòd verò perniciosa…")

Curatio. (right margin, beside "solutis grumis… excreuit.")

cap. 3. (right margin, beside "randus erit æger…")

Lib. II. ca. 24.

& mulso, vt testatur Aëtius, præsertim si obtusus fuerit vesicæ sensus. Insuper confert, si vnguento hoc irrigentur loci. Recipe olei nardini, costini, & rutacei ana vnc. j. olei de scorpionibus, & irini, singulorum vnc. s. mastiches, florum stœchadis ana drach. 2. castorei drachm. 1. sagapeni, & bdellij ana drach. s. dissoluantur gummi in vino albo, & addita cera fiat vnguentum. In hunc etiam vsum confert vnguentum, dialthæa dictum, & reliqua medicamenta conscripta capite de difficultate vrinæ tam intus, quàm extra adhibita. Et vbi propter ægrum vesicę sensum contigerit, pręter insessus, ac irrigationes iam dictas excitare eius actionem oportet, nitro, aut nitri spuma ad meatum admotis, aut cimicibus contritis. Quòd si ita nō procedat, ad catheterum vsum confugiendum, & per hoc ipsum instrumentum immissum vrinæ prolectandę Aëtio teste. Vrinam ducentia nequaquam bibant, ne multitudine eius vesica distendatur: quibus etiam confert castoreum, itémque theriacam in potu propinare, & post euacuationes, sinapismi tum pectini, tum lumbis optimi sunt, vt eidem Aëtio visum est: à quibus cerata, quæ partes mitigent, & malagmata odora imponantur, vt ipse inquit, Viscera quoque erinacei terrestris exsiccata, ac suffita, ægro vndequaque contecto, vrinam suppressam sanant. Oportet autem ipsa sale condire, ac exsiccare, quin & in potu accepta sicca, trita quantum tribus digitis apprehendi potest, ex vino iuuant. Carnis item erinacei in sole exsiccati drach. 1. in vino data confert. Vermes quoq; terrenos tres, aut quinq; tritos ex vino mulso, aut aqua mulsa prębeto, eiusdem Aëtij præcepto. Item forinsecus artemisiæ folia cum myrrha trita, pectini, & imo ventri illinantur, seu perdicium herbam terito, & affuso oleo feruefacito, atque vesicæ imponito: sed & sedes quoque his illinenda est, quibus obtusus est vesicæ sensus, ex decocto origani, thymi, anethi, ac centaurij cum oleo rutaceo pauco admixto castoreo. Infundimus etiam per colem oleum rutaceum de scorpionibus, aut nardinum, seu irinum, etiam pauco castoreo addito, vt vesicæ actio reuocetur. Si verò crassi humores in causa sint, fomentis insessionibus, ac cataplasmatis iam dictis; cura concredenda est, ac reliquis vtendum, quæ capite de difficultate vrinæ conscripsimus. Ab his autem quæ vrinam ciunt, in totum abstinendum. In sanis autem, si accidat (vt dictum est) ob negociorum importunitatem, aut aliquod tale simile, vt lotium diutiùs retentum vesicam debilem reddat, auxiliari oportet ipsis ambabus supra imum ventrem admotis, ac vrina lentè expressa in ardentissimis, ac acutissimis febribus si hoc symptoma accidat, in fine præcedentis capitis curationem reperies. Si verò propter inflammationem, aut alium quempiam præter naturam tumorem vrina supprimatur, ex propriis eorundem capitibus curatio petenda erit, quemadmodum si ob carunculam; aut callum retenta fuerit, per emollientia, ac relaxantia remedia, ac vrinæ fistulam dilatantia curanda erit, & vbi ea non suffecerint, ænea fistula, seu argentea demittenda erit, vulgus syringam vocat. Vbi verò multitudo, ac crassities puris vesicæ ceruicem obstruxerit, per eadem medicamenta mollientia, ac relaxantia, necnon & incidentia cura tentanda erit, intus, & extra huiusmodi medicamentis adhibitis. Quòd si nec his finem assequaris, modò dicta ænea, seu argentea fistula immittenda erit. At si ex lapide vesicę ceruix fuerit obstructa, ex proprio cap. curandi ratio petatur. Verum vt lapis ex meatu recedat, supino figurato ægro, vt crura reliquo corpore sint sublimiora, multifariam ipsum cōcuties, quibus peractis iube vt æger vrinam reddere tētet. Quod si nihilominus vrina adhuc supprimatur, rursus concute sed vehementiùs, atque si sic quoque permanserit, demissa ænea fistula, simul & lapidem à ceruice repelles, & vrinam reuocabis, Galeno teste 1. & 6. de locis affectis. Vbi verò grumus vesicæ fistulam obturet, medicamentum quod lapidem terere possit, ex oxymelite, atque ipsum quoque oxymel per se in potu dandum erit, præcepto eiusdem Galeni præcitato libro sexto de locis affect. cap. 3. Artemisia quoque in potu præbenda est, rubi, aut betæ succus, leporis coagulum, aut hœdi, vnumquodque cum aceto mulso, ex Aetij auctoritate cap. 27 libri 11. Quòd si hoc modo nihil proficias, necessitatē inducet catheteris adhibēdi: per quem vbi vrinas eduxerimus, rursus prædicta in potu exhibeantur. Si verò neque sic grumi dissoluantur, intercapedinem inter anum & pudendum (περίνεον Græcis dictam) infernè dissecare oportet, vt eidem Aetio visum est.

Lib. II. ca. 21. — Lib. II. ca. 24. — Li. II. c. 23. — 1. de locis affect. cap. 1. 6. de locis affectis cap. 3. — Loco cit.

Περὶ ἐνουρούντων. Id est, De his qui in seipsis mingunt, vel de his qui vrinam continere non possunt.

CAPVT C.

LICET musculi, tanquam motus voluntarij instrumenta à natura fabricati fuerint, nihilominus & quidam eorum quodammodo inter alimenti instrumenta, quæ tertia ratione superfluorum inquam gratia fuerint constructa numerari possunt, quoniam excernendis excrementis fuerunt destinati, Galeno teste 5. de vsu partium, qui adhuc genere duplices sunt: quoniam alij tempestiuum effluuium incitant, alij verò intempestiuum ipsorum cohibent. Excitant autem in tempore musculi omnes epigastrij, intempestiuè quidem effluere non sinunt, & musculus qui trāsuersus rectum intestinum fortiter claudit, & is qui vesicæ collum similiter circumambit, obliquus admodū existens, quāuis ille claudendi duntaxat meatus gratia extiterit, hic autem priori quidem ratione, vt contractus vndique depellat quicquid in ipso meatu continetur, constructus est, posteriore autem vt ipsum claudat, eodem Gale. auctore præcitato libro 5. de vsu part. cap. 16. quo loco concludit triplicem prædicti musculi vsum, quorum primus est, vt nihil in meatu vrinario relinquatur, secundus, vt ori vesicæ claudendo opituletur, & tertius, vt excernendorum celeritatem acceleret. Quapropter mirari non oportet quomodo per bonam valetudinem, volentibus nobis, vrina excernatur, cùm videlicet musculus iam dictus ceruicem vesicæ circundans voluntatis nostræ imperio obtemperans ab actione quiescit, fungente autem tum vesica suo munere, in excernendo naturaliter agens: & proinde Galenus 6. capite 3. de locis affectis tum eos condemnat, qui vrinarum, ac cibi excrementorum deiectionem totam ab deiectione procedere existimarunt, tum eos qui his è diuerso totum hoc corpus naturale putarunt, tanquam à veritate deuiantes. Nam alui deiectio, & vrinæ redditio vtroque instrumento propriis suis facultatibus agente perficiuntur, rectum intestinum, atque vesica naturali quidem vtuntur facultate, musculi verò ea quæ & animalis, & volun-

cap. 14. — *Musculi vesicæ ceruicem ambientis vsus non vnus est.* — *Quòd vrinæ redditio non sit opus naturale, nec animale duntaxat, sed mixtum ex vtrisque.*

taria nominantur. Tunc verò quiescunt ab opere musculi hi, qui fluores cohibere solent, cùm abdominis musculi munere suo funguntur, maximè verò medij, opus autem horum est, vt adeò exactè extremam recti intestini partem, atque vesicæ ceruicem stringant ipsas partes ambientes, vt nihil humoris ex vesica in meatum ingredi possit, neq; per aluum stercus excerni, licet hic secundus sit musculi ceruicem vesicæ ambiētis vsus, vt dictum est. Quiescimus itaque voluntariè ab horum actione, cùm vrinam, vel stercus excernere propositū est. At si præter voluntatem excernatur vrina, nam de hoc affectu tractare intendimus, vesica ipsam retinere nequeunte, symptoma oritur, quo affectos ἐνουροῦντας Paulus appellat, à Galeno verò 6 de loc. affec ἀκουσίως ἔκκρισις τῶν οὔρων nuncupatur affectus hic. Sed à Latinis vrinę incontinentia, seu præter voluntatem excretio. In quo affectu vesica vrinam retinere non potest, sed præter voluntatem paucis omnino interuallis excernitur, vt liquet ex eodem Galeno ibidem. Quod verò in prædicto affectu vesica ipsa afficiatur non secundum propriam eius essentiam, seu corpus, sed secundum iam dictum musculum eius ceruicem stringentem citato loco ab eodem Galeno scriptum est, cùm dixit, quòd si nerui musculi ceruicem vesicæ ambientis resoluantur: proprium indicium, quòd musculus hic resolutus sit, est vrinæ præter voluntatem excretio. Verùm cùm hæc affectio voluntaria musculi læditur, nō perpetuò ipso per essentiam affecto læsio excitatur, sed quandoque per consensum neruis scilicet, per quos animalis facultas ad ipsum fertur, oblæsis. Nam cùm vnica duntaxat perit actio voluntaria, solum musculum, qui ipsam efficere solet, aut neruum ipsius affectum esse putandum est, eodem Galeno auctore 4. de locis affect. cap. 4. Verùm nūquid musculus, aut neruus, qui ad ipsum peruenit, vel ambo simul affecti sint, haud facilè percipi poterit, nisi quispiam copulata symptomata attentè deprehendat, & ea quæ præcesserunt, optimè inuestiget. Nanque musculo affecto circa ceruicem vesicæ, eius affectionis signa aderunt. Et si intemperie duntaxat laboret, frigida videlicet ex aliqua tali procatarctica causa, quæ fortè præcesit, ac reliquis signis percipi poterit, veluti & Gale. percepit in piscatore quodam, cùm in fluuio pisces venaretur: adeò enim hic circa sedem, & vesicam infrigidatus erat, vt in ipso inuito effluerent & alui excrementa, & vrina, hunc curauit per calida remedia affectis musculis adhibita, & celeriter sanus euasit, vt ipse inquit eodem 4. de loc. affect. cap. 4. Quòd si nequaquam symptoma aliquod apparuerit eo loco, quo prædictus musculus positus est, neque talis aliqua externa causa infrigidans præcesserit, prios neruos eiusdem musculi affectos esse à quapiā interna causa coniiciendum erit circa os sacrum ortos, quem etiam affectum multo tempore per multa præsidia vix idem Galenus sanauit, quanquam ipsis etiam neruis primariò affectis, adeò vt facultas animalis per eos ad musculum peruenire non valeat. Musculum quoque per consensum affici dicimus, cùm priuetur eo, quo præsente suum munus perficiebat. Id verò est animalis facultas propterea hunc musculum perpetuò in vrinæ inuoluntaria excretione per essentiam, aut per consensum affici dicimus, idque proprium esse signum quòd ipse læsus sit. Sed mox obiiciet quispiam asserens falsum esse quod perpetuò resoluta vesica inuitis nobis vrina excernatur, nam ea resoluta (vt inquit Paulus) capite decimooctauo tertij libri, & Aetius capite 34. libri 6. interim inuoluntariè vrina excernitur, quandoque verò omnino detinetur, nisi esset quòd secus hi quàm Galenus de vesicæ resolutione verba faciunt, nam ipsi commune caput scripserunt de vesicæ resolutione, tam si fiat eius essentia, seu corpore, aut propriis neruis ad eam distributis oblæsis, quàm si musculus eius ceruicem ambiens, aut nerui ad ipsum deuenientes resoluti fuerint. Galenus verò particulatim vtramque pertractat, cùm vna impropriè (vt ita dixerim) resolutio dici possit, quando videlicet vesicæ substantia, aut eius proprij nerui affecti fuerint, quoniam tunc non motus, sed sensus duntaxat ipsius aufertur. Quapropter rectiùs obtusus, seu ablatus eius sensus diceretur, quàm resolutio. Quo casu ischuria generatur, vt præcedenti cap. ostendimus. At si nerui qui ad musculum distribuuntur, aut ipsemet musculus, adeò afficiantur, vt eius actio omnino auferatur, tunc propriè resolutio dicitur, & proprium indicium (vt ipse inquit) quod musculus hic resolutus sit, est vrinæ præter voluntatem excretio. Et propterea affectio hæc cùm simptoma sit in genere excretorum immodicè, perpetuò noxam functionis consequitur, non siquidem naturalis facultatis ipsius vesicæ, sed animalis prædicti musculi, quæ neque malè fit, diminutè, aut deprauatè oblæsa, sed nullo modo fit, & ablata est: nihil etenim in retinendo vesicæ opitulatur, animali facultate motrice voluntaria omnino priuatus, ac destitutus. Indicium autem eius est, quòd vesica haudquaquam vrinam retinere potest, sed inuitus, & præter voluntatem paucis omnino interuallis ipsa excernitur. Huius affectionis causæ plures esse possunt, cunctæ videlicet, quæ prohibere possunt animalis facultatis transitum ad prædictum musculum, quas omnes cap. de resolutione conscripsimus, & propterea non est, cur hîc iterum eas repetamus, cùm exinde studiosi petere possint. Quòd verò pueris maxima ex parte soleat affectio hæc accidere, 45. cap. 3. libri, Paulus scriptum reliquit. At quòd si ex aliqua externa causa generetur iam dictus affectus, musculo infrigidato celeriùs curetur, quàm si citra manifestam causam proueniat, læsis eiusdem musculi propriis neruis circa os sacrum, 4. de locis affectis cap. 4. à Galen. scriptum est. Eos item, qui vrinam sine voluntate emittunt ob ceruicis vesicæ vulnus, aut casum, aut vertebræ luxationem superuenientibus, quæ mortem patentibus notis, nulla medicina periculo subtrahit, vt idem Paulus testatur cap. 18. libri 3. Cæterùm quoniam sæpiùs ex frigida prædicti musculi aut neruorum ad ipsum deuenientium intemperie affectio hæc originem ducit, interim per se, quandoque verò cum frigidorum succorum redundantia, propterea curandi rationem eius cùm ex hac causa excitetur, conscribere instituimus. Qua de re aër ad calidum vergens eligatur, somnúsque modicus, nam similiter moderatæ vigiliæ conferunt. Ocium, ac desidiosa vita vitentur, moderatum exercitium cōfert; alui deiectio singulis diebus procuranda erit, si non natura, saltem arte, clysteribus, seu glandibus. Cuncti animi affectus vitandi præter iram, quæ interim confert. Cibi facilis coctionis, ac boni nutrimenti eligantur, ad calidum etiam vergentes. Propterea pullorum, gallinarum, perdicum

Paul. lib. 3. cap. 45.
Gal. 6. de locis affect. cap. 3.
Quid per vrinæ incontinentiā intelligendum sit.
Pars affecta.
Dubium.
Solutio.
Quis affectus præter naturam in vrinæ incontinentia.
Causæ.
Prognostica.
Curatio.
Victus ratio.

perdicum, phasianorum, ac aliarū paruarum auium carnes eligendæ sunt, quæ perpetuo cum aromatibus condiendæ erunt, similiter in earum iure hyssopi parum, sampsuchi, saluiæ, satureiæ, seu serpilli, fœniculi, seu oreoselini incoquatur. Interim eisdem carnibus assatis vtantur, nam sicci cibi eisdem competunt, vt inquit Paulus. Pro potu aqua mulsa exhibeatur, vel vinum subrubeum, adstringens, potissimùm eis, qui ab eo se abstinere non possunt, & (vt summatim dicam) vniuersa victus ratio calidior, & siccior sit, vt inquit Aëtius, nisi acriores, & mordaciores appareant vrinæ. Quod verò ad medicamentorum rationem attinet, quoniam communia habet auxilia hoc vitium cum ischuria orta ex torpido vesicæ sensu, seu eius resolutione, eodem Aëtio teste cap. 34. libr. 6. idcirco eisdem commodè vtâre. Et si resolutionis causa frigidi, & crassi succi redundantes fuerint, eis quoque vtendum erit medicamentis, cùm alterantibus, tum purgantibus, quæ cap. de resolutione probauimus. Vitanda itaque sunt medicamenta, quæ refrigerant, potissimùm ea in quibus valida est hæc vis. & calidis fouendi sunt ægri, ac roborantibus potissimùm (Paulo auctore) exempli gratia œnelæo calido, & similibus. Naturaliter autem huic vitio opitulantur (eodem auctore) gallinæ guttur combustum, si ieiuno bibendum in aqua tepida præbeatur. Similiter leucanthemi flores, vel leporis testiculus tostus, ex vino odorato: potio item calaminthæ, & myrrhæ ante cœnam salutaris est, vt idem inquit Paulus, præsertim si cum vino odorato præbeatur, Aëtio auctore. Cæterùm ex Aëtij sententia eos, qui præter voluntatem vrinam emittunt, per mordacia cataplasmata, & malagmata, & per rubefacientia ex sinapi apparata curare conuenit, similiter ex arenæ iniectione à sole feruefactæ, aquísque naturalibus, & maximè sulphurulentis, & bituminosis, primùm quidem calidis, postea etiam frigidis curandi sunt. Necnon & partes exercendæ, ac perfricandæ. Vrinam autem ducentia nequaquam exhibeantur, eodem auctore. Ad eos verò, qui se in somno permingunt, conuenit ex sententia eiusdem Aëtij pulmo hœdi moderatè assatus, & citra panem largè ad triduum in cibo acceptus. Similiter leporis cerebellum siccum potatum ex vino, aut testiculum leporis siccum in vinum indito, & bibendum dato, vt ipse refert. Vesica quoque porcina per se vsta, & in potu exhibita iuuat. Simili modo & ouilla vesica facit, cinerem itaque eius ex posca præbeto. Item confert si castorei drachm. 1. in vino odorato in potu exhibebis. Eandem vesicam ouillam seu caprillam vstam ex posca Galen. 9. de compositione medicamentorum secundum loca præbet bibendam. Necnon & leporis testiculum in vino odorato feruefactum, oblinere que iubet pudendum cimolia terra cum perdicij succo. Cùm verò diuturnum, & inueteratum fiat hoc malum, velut eos qui præter voluntatem ob resolutionem vesicæ vrinam emittunt, hos curato; differunt etenim ij ab illis, in eo quòd iis per somnum saltem hæc accessio contingit, illis verò quibus ob musculi colli vesicæ resolutionem hoc accidit, etiam dum vigilant eodem modo afficiuntur, ex sententia eiusdem Aetij cap. vigesimiquinti libri 11.

Lib. 3. c. 18.

Lib. 11. ca. 24.

Medicamentorum ratio.

Lib. 3. c. 45

Ad eos qui se in somno permingunt.

Lib. 11. c. 25

cap. 9.

Περὶ λιθιάσεως τῆς κύστεως.

Id est, De lapide vesicæ seu calculo.

CAP. CI.

QVEMADMODVM in renibus ita quoque in vesica, affectus quidam, qui à Græcis λιθίασις à Latinis lapidatio, seu calculosus affectus appellatur, gigni solet, velut à Galeno scriptum est, primo de locis affectis capite primo & ab Alexandro libro nono cap. septimo. Quòd verò vesica hoc morbo laboret, hisce notis deprehenditur, nam vrinæ crudæ, & colore subalbidæ conspiciuntur, sedimentum est arenosum, & scabiei simile, præterea ægri pudendum scalpere aut id violenter, & sæpe distendere solent, atque tunc magis cùm ad vrinarum excretionem vrgentur, vt inquit Alexander. Continuè quoque in vrinam propelluntur, ac stillicidio vexantur, Paulo teste capite 45. libri tertij. Interim quoque vrina derepentè eis supprimitur, præsertim vbi lapis in vesicæ ceruicem incidit, vt liquet ex Galeno eodem primo de locis affectis, capite primo. Quamuis Hippocrat. aphorism. 79. libro quarto vno duntaxat signo hunc affectum dignosci scriptum reliquit, cùm dixit, In quorum vrinis, velut arenulæ subsistunt, his vesica laborat calculo. Verùm cùm hoc indicium commune sit, tam vesicæ, quàm renibus calculo laborantibus, vt liquet ex Galeno eodem loco, propterea addendam esse alteram apho. partem præcepit, pro apho. veritate. Prædictis itaque notis tum partem affectam, quæ vesica est, cùm etiam & qualitatem affectus, qui calculus seu lapis dicitur, dignoscere poterimus. Quòd verò morbus sit in numero, ac in excessu, cap. de renum calculo dictum est, toto etiam genere præter naturam, vt liquet 14. metho. meden. cap. 13. Cæterùm quòd prima, potissimáque causa sit vrinarum crassitudo 6. de morbis vulgaribus à Galeno scriptum est, huiusmodi nanque crassitudo multa in vesica collecta, & in vnum coiens, cùm semel aliquando non apto tempore excreta intus diutiùs remanserit, concrescendi, coaugmentandíque initium capit, eo verò principio facto, facilè quod iam superest quicquid iterum crassi in vesicam delabitur, priori adglutinatur, maiórque inde tophosus calculus redditur, quemadmodum extra, & in calidis aquis sponte nascentibus, & in natis, vbi calescit aqua, quotidie lapis coalescere cernitur. Opitulatur autem non parum in hoc vesica ipsa, vt quæ frigida sit, neruosa, ac pauci sanguinis, necnon amplissima interius concauitate inanis. Vbi etenim in ipsam fuerit crassitudo transmissa, ibi cogitur, & conspissatur, initium huius conspissationis (vt diximus) accipiens, quando in eadem vesica diutius cōmoratur. Præcipua itaque, ac potissima causa generationis calculorū in vesica est ipsa qualitas materiæ, crassitudo inquam vrinarum, ex Galeni testimonio. Id quod confirmauit Alexand. citato loco, cùm dixit, Veruntamen vesicæ calculi pueris magis, quàm viris generantur, neque à tanta caliditate, sed materia potiùs crassiore, & ad generandos calculos promptéque ab insita caliditate concrescendos idonea. Atqui caliditas ad coaugmentandum lapidem etiam non parum operatur, licet non ipsa præcipuè, sed materiæ qualitas ipsius compactionis causa existat, vt diximus, ex Galeni sententia citato libro sexto de morbis vulgaribus. Et propterea quiuis calor etiam mediocris, vt in pueris reperitur, ad huiusmodi materiam spissandam satis est, nedum ascititius, ac igneus, nanque

Vesicæ calculo laborantis signa.

Quis affectus præter naturam sit.

6. de morbis vulg. commentario 1. comm. 15.

Materialis causa generationis lapidis in vesica.

Efficiens causa.

Commen.3 commen.15

Cur senibus calculi non generātur.

opus est, vt & ipse aliquid faciat ad coaugmentandum lapidem, etenim senes humorem crudum non parum aceruant, quanquam non propter edacitatem, vt pueri, sed propter potentiæ concoquentis imbecillitatem: quia tamen calorem adeò fortem non habent, vt ex materia crassa vaporem resoluens, lapidem generet, propterea in eis calculi non generantur, eodem Galeno auctore comment. aphorism. 23. tertij libri. Requiritur ergo & caliditas etiam pro calculis in vesica generandis, etiam si mediocris fuerit, velut in pueris, quinimò in eis, magis quàm in adultis, omnium medicorum consensu pro confesso habetur, lapides in vesica generari, propterea quòd crassissimæ vrinæ à pueris redduntur, tum propter ipsorum edacitatem, tum quòd à cibo ludentes, prosilientesque mouentur, lactentibus verò & materia ipsa occasionem præbet, lac enim natura crassum est, & ad calculos creandos aptissimum, vt liquet ex eodem Galeno libro citato 6. de morbis vulgaribus, etiam cibis vtcunque oblatis, & nociuis, vtuntur (vt inquit Aëtius) & neque horam cibum capiendi seruant ordinatam; quinetiam priusquam prior sumptus cibus concoquatur, alium ingerunt, & cum vehementiùs à cibo moueantur, crudus, & incoctus in venas distribuitur: cuius etiam euentus causa à Galeno primo de crisibus cap. 12. talis assignatur. Nam cùm vna ventriculi operatio non possit duobus similiter sufficere, augendo scilicet, & alendo, propterea antequam in ipso sufficienter alimentum sit coctum, ipsum ad se corpus trahit, atque hinc fit, vt plurimùm crudi humoris coaceruet. Neque hoc satis esset pro calculorum in vesica generatione pueris ipsis, nisi omnes naturales actiones in eis validæ essent, ita vt humorum crassitudo funderetur, atque dissolueretur: contrario modo in declinantis ætatis hominibus, in quibus cogitur, atque inspissatur. Qua de re cùm multus insitus calor sit in pueris, & actiones firmæ, materiæ crassitudo attenuata in renes fertur, atque ideò facilè in vesicam percolatur, haud parum (vt inquit Galenus) & actionum vi ad egressus celeritatem conducente, ac eorum corporum mollicie, vt testatur Aëtius. Exemplo sunt & exteriora quæcunque natura crassa per aliqua angusta transfundere volumus: nam quasdam eorum partes calore eliquatas facilè peruadere conspicimus, quasdam non fusas, neque eliquatas transire non posse cernimus, veluti pix, resina, seuum, cera, & mel: adde quòd eadem materia crassa cùm ab insito calido in pueris magis elaborata sit, rationi consentaneum, vt tenacior euadat, nam quæcunque à calore in concoquendo mutantur, temporis processu lentorem quendam acquirunt, & si ab initio nullum habuerint, quo circa planè magis in vnum coëunt, densantur, atque coaugmentantur, nam inter æquè crassa quod tenacius est, ad vnionem, spissitatem, & concretionem aptius habetur. Hinc non ab re cuilibet facilè patere poterit quam ob causam, & si quibusdam adultis corporibus magna coaceruetur copia crassorum humorum, adsitque ascititius calor eorundem validus, in eisdem minùs, ac perrarissimè calculi in vesica generentur, sed in renibus potiùs, cum eadem materia non admodum elaborata dissoluta, ac fusa ad renes perueniat: & propterea non facilè in vesicam percoletur, quinimò in eisdem magis cogitur, atq; inspissatur, ea etiam non ita celeriter distributa. Similiter cur pueris in vesica post mictum, adultis verò in renibus ante mictum calculi generentur. Ex his quoque patefit eorum error, qui propterea in pueris calculos gigni in vesica asserebant, quod itinera ob vasculorum exiguitatem angusta sunt, nam si ita esset, oporteret in renibus potius, quàm in vesica calculos pueris creari: angusti enim per illos trāsitus sunt, vesicæ autem ceruix lata adeo in pueris est, vt cuiusque materiæ crassitudo per eam facilè transmitti possit. Præterea neque in illis fortè, qui iam progressa ætate sunt (vt inquit Galenus) meatuum per renes angustia gignendis lapillis in causa est, sed & actionum infirmitas, & crassorum succorum cruditas, vt ipse refert, At si obiiciet quispiam asserens Hipp. aliud sentire de calculi in vesica pueri generatione 2. de natu. hum. cùm ait. Nascuntur etiam pueri calculi ob loci huius calorem, ac totius corporis, viris calculi ob corporis algorē non innascuntur. Dicimus nos Hippocr. non secus sentire, ac Gale. Nam quod efficiens causa generationis calculi in vesica sit puerorum calor, ambo confitentur, nec idem Galen. abnegat etiam in ipsa vesica pro calculi generatione calorē esse necessarium, quinimò illud scriptum reliquit præcitato commen. aphoris. 26. 3. lib. licet 6. de morb. vulgar. dixerit opitulari in calculi generatione vesicam, vtpote quæ frigida, neruosa, & pauci sanguinis sit, & amplissima interius concauitate inanis. Nam relatione facta ad alias corporis partes, per quas humorum crassitudo peruadit, in pueris ipsa vesica frigidior existit, licet etiam suapte natura talis sit, cùm hoc tamē nihil obstat, quod in ea pueris tātus consistat calor, quantus satis sit ex materia crassa vaporem resoluere, ac lapidem generare, quāuis minor sit, quàm is, qui in iocinore, aut renibus consistit. In viris autem ac declinantis ætatis hominibus, quàm optimè Hippo. ob corporis algorem in vesica calculos haud quaquam oriri fatebatur. Nam quis veretur eos puerorum relatione natiuo calore frigidiores esse? licet ascititio calidiores: frigidiora nāque hoc modo redduntur corpora cùm primum eis incrementum consistit, nihilque corpus augetur, non ingenitus autem calor, qui in eis copiosior reperitur, causa est, vt materiæ crassitudo cogatur, atque inspissetur, & ita ad renes feratur, & propterea non facilè in vesicam percoletur. Iure itaque propter ingeniti caloris paucitatem virorum corpora relatione ad ea quæ puerorū frigida appellari poterunt, quæ iterum causa est, vt in eorundem vesicis calculi non generentur, vt dictum est. In vesica igitur pueris magis, quàm in ætate prouectis calculus concrescere solet, ex communi sententia Græcorum ferè omnium auctorum, quinimò hunc proprium esse puerorum morbum Hippocrat. simul cum Galeno aphorismi 26. tertij libri, & secundo de natura humana, testati sunt. Si autem accidat quod genitus calculus in vesica per chirurgiam curari debeat, pueri vsque ad decimumquartum annum propter corporum mollitudinem facilè curationem recipiunt, senes quòd corpus ipsorum contumax sit, vix consanescunt; mediæ verò horum ætates etiam in hoc medio quodammodo habent, Paulo auctore cap. 60. libri 6. & rursus (vt ipse inquit) facilè sanantur, qui maiores calculos habent, propterea quòd inflammationibus assuerunt, qui minores difficulter sanantur contrarias ob causas.

Cur in pueris magis, quàm in adultis vesica lapis generetur.

Commen.3 commen.15 Lib.11.c.9

6. de morbis vulg. loco citato.

Loco citato

Dubium de calculi generatione in vesica in pueris.

Tex.11. Resolutio.

6. de morb. vulg. loco citato.

Tex.11. Prognostica.

Quo-

Curatio. Quoniam verò communem habet hæc affectio curandi rationem cum calculo renum, propterea eadem victus ratione vtendum erit, quam ibi instituimus; potissimùm autem cauendum est à lacte ex Galeni decreto 6. de morbis vulg. necnon ab aquis impuris, & multo limo refertis, ac vehementer frigidis, vt inquit Aetius. Similiter & eisdem auxiliis vti conuenit, nisi quod validioribus ibi conscriptis vti oportet, indicatione sumpta à parte affecta, & præsertim ab eius positu. Nanque crassitiei, quæ potissima causa generationis calculi in vesica existit, per extenuantia occurrendum est, ne multa materia crassa congregetur. Quapropter validis, atque efficacioribus medicamentis præcitato cap. conscriptis vtare: priuatim autem vbi ea non suffecerint, ex Aëtij auctoritate, tanquam lapides vesicæ atterentia, & vrinam ducentia, pharmaca hæc competunt, fœniculi siluestris radix, graminis radix, artemisia, chamæmelum, amaracus, althææ radix, & semen sion, quod circa aquas nascitur, adiantum, smyrnij semen, rumicis radix, lapis spongiæ, lapis iudaicus recolithon dictum, asplenon herba, lithospermon, lapis qui ab ægris per lotium eiectus est tritus, ac potatus, vermes terreni recentes cocti, triti cum vino, vitis lachryma. Horum vnumquodque (vt ipse inquit) cum vino albo datur decoctum, aut siccum inspersum, aut cum melle, seu cum quopiam ex vino, & melle potum. Danda etiam in potu ea quæ vrinam cient, velut cucumeris semen, apij, petroselini ac violæ albæ semen: & corporibus, quæ frigidiorem habent temperiem, meon, phu, acorum, ac reliqua calidiora præbeto. Poterunt quoque ex eisdem varia medicamenta componi, aut prout vsus exiget, exhiberi cum vino albo, aut aqua mulsa, seu decocto asplenij, & radicis graminis, aut etiam oxymelite. Ab extra Alexand. tanquam efficax auxilium longo tempore, & experientia priùs inuentum, & comprobatum, caprillum seu hircinum sanguinem calidum extrinsecus illinitum commendauit, super vesicam impositum. Verùm longè optimum esse fatetur, si in calido balnei aëre ipsum illinas, atque ita deliges, id verò non modò semel, sed sæpe, & per interualla. Quòd si neque per hæc adhibita pharmaca lapis in vesica atteri possit, vbi meatum obturans vrinæ suppressionem inducat, eo modo curari debet, quem præcepimus ex Galeni auctoritate cap. de ischuria orta ex calculo: & vbi ex multifaria concussione curari non valeat, catheterem immittere oportet. Sed si neque hæc suffecerint, ad sectionem transeundum erit, modo quo à Paulo præcipitur præcitato cap. 60. libri 6. Exacto autem lapide, & cicatrice vlceri obducta, ea victus ratio constituenda erit, ne eos renasci contingat, quam Aëtius instituit cap. 15. eiusdem libri vndecimi.

Victus ratio. Locis citatis. Medicamentorum ratio. Lib. 11. cap. 10. Lib. 9. c. 7.

Περὶ φλεγμονῆς τῆς κύστεως. *Id est, De inflammatione vesicæ.*

CAP. CII.

VESICÆ quoque interim vitia quædam superueniunt quæ cæteris corporis partibus communia sunt, veluti id est, quod Græci φλεγμονὴν, Latini inflammationem nuncupant. Verùm quid sit; in quo morborum genere reponatur, & à qua causa generetur, ac quis sit eius generationis modus, in præcedentibus locupletissimè dictum est: neque enim quantum ad hæc spectat à cæteris inflammationibus vesicæ inflammatio differt. Reliquum est igitur vt ad eius indicia deueniamus insimul conscribentes quæ affectum ipsum, ac partem affectam indicant: testantur itaque eam communia inflãmationis signa, & quædã propria: nã ardor dolórque cum grauitate circa pubem, ac inguina sentiuntur, febris aderit, mentis alienatio, vomitio bilis syncerae, & vrinæ reddendæ impotentia, vt inquit Paulus. Vigilant quoque, & delirantes aliena loquuntur, ac durus fit eis pecten & pubes vnà cum vehementi dolore, & egerendi appetentia, velut in tinesmo fieri solet: quod verò egeritur, tenue est, & subsidentiã non habet: aliquando & inflationes sequuntur, & aluus adstricta est, intestino recto ob inflammationem vesicæ compresso (Aetio teste.) Inter omnes autem morbos, qui circa vesicã oboriuntur, grauissimus & maximè mortiferus inflãmatio existit (codẽ Aëtio auctore.) Hĩc sequitur quòd, vt quibusdã visum est, inter omnes inflammationes in vesica ortas, ea letalior sit, in qua vehementior excitatur dolor, febris acuta magis; ac cùm vrinæ, tum alui deiectionis omnimoda suppressio: & è contra minùs letalis erit ea, in qua prędictorum signorum contraria apparebunt, etenim febris ex inflammatione vesicæ non absque ratione fit: & quantò illa maior est, & grauior, tantùm augeri febrem contingit ex Gal. auctoritate com. aphor. 44. 6. lib. Quantum verò ad eius curationem spectat, pauco cibo, ac potu asseruandi sunt ægri. Potus autem sit aqua hordei, vel aqua in qua cinnamomi parum fuerit decoctum. Reliqua victus ratio è capi. de inflammatione renum petenda est. Cæterùm quantùm ad medicamentorum rationem attinet, primùm omnium aluus leni infuso clystere subluatur, & post stercorum eductionem oleum chamæmelinum, anethinum, aut in quo semen lini, vel althæa, fuerint incocta in intestinum solatij, & leniendi doloris gratia, iniiciatur. Et si nihil aliud prohibeat, confestim in morbi principio sanguis detrahendus est, ex Aëtij, & Pauli decreto. Verùm quæ vena secari debeat, ambo subticuerunt. Circa quod id exequẽdum esse censerem, quòd vbi multa sanguinis copia redundarint, & vires copiosam venæ sectionem haudquaquam ferre possent, potissimùm in morbi principio, internam cubiti venam secare tutius erit, reuulsionis duntaxat gratia, postquam eodem die, aut saltem sequenti poplitis, aut tali vena, perpetuò rectitudinem seruando tutius secari poterit euacuationis gratia cum deriuatione. Nec obstat Gale. documentum lib. de cur. ratione per venæ sectionem, & 13. met. vbi in inflammata vesica poplitis, aut tali venam incidendam esse præcipit, nanque vbique locorum supposuit vires adeò esse robustas, vt per vnicam venæ sectionem ferre valeant, tum auersionem, tum euacuationem, vel (vt rectiùs dicam) euacuationem cum auersione simul, quo casu neque nos aliter exequendum esse fatemur: sed vbi vires (vt diximus) ferre tantam non valeant sanguinis euacuationem, tunc tutiùs esse audacter assuerimus priùs cubiti venam è directo sitam internam secare, & demum eam, quæ poplitis, aut tali. A venæ sectione in decoctum seminis lini, fœnugræci, in hydrelæo pauco addito aniso, aut dauci semine insidere ægrum facito, admoneatúrque æger, quo in dicto decocto desidens mingat: & si imbecilla fuerit vesica ad expellendam vrinam

Vesicæ inflammatæ signa. Lib. 3. cap. 45. Lib. 11. cap. 25. Prognostica. Curatio. Locis citatis. Venæ sectio. Lib. de cur. rat. per venæ sect. ca. 18. 13. meth. c. 11. Topica.

ægrum ipsum, aut aliquem ex astantibus scitè, ac placidè pectinem premere oportet, neque id vltra modum, ne dolor inde intendatur, vt inquit Aëtius. Deinceps vesicæ locos irrigato ex oleo chamæmelino, anethino, seminis lini, aut eo in quo althæa fuerit incocta. Item fomenta adhibeantur per aquam & oleũ in vesicis semiplenis admota, aut spõgiis: & vbi hæc nõ suffecerint, cucurbitã circa pectinem, aut pubem vnà cum scarificatione affigemus. Quòd si neque sic medicamentis malum cedat, præstabit papaueris calicem, simul cum oleo incoquere, & adipem anserinum, & gallinaceum in ipso oleo eliquatum simul infundere, vt eidem Aëtio visum est, qui etiam Rufi auctoritate, vehementioribus existentibus doloribus, opiatis medicamentis vtitur ex opio, modica myrrha & croco composito medicamento, laneque illito, ac in podicem indito. Similiter cataplasmatibus vtendum esse censet ex cruda hordeacea farina, capitibus papaueris, hyoscyami foliis, ac modico mandragoræ succo adiectis. Si verò vrinæ suppressæ periculum vrgeat, necessariò ad catheteris vsum confugimus, non quòd affectionis molestiam tollat, sed vt vrgentem vrinæ suppresionem corrigat, & à præcipiti periculo liberet, vt liquet ex eodem Aëtio, quanquam periculo non careat catheteris immisio: in viris dolorem siquidem exacuit, & inflammationem auget: mulieribus verò ipsum adhibere nihil absurdum. Breuis enim in ipsis vrinæ meatus existit, & recta situs vt citra dolorem hoc molimen admittant. At post vrinæ prolectationem, rursus ad eadem mitigatiua auxilia accedendũ, vsquequo inflãmatio soluatur, aut suppuretur, vt eidem Aëtio visum est. Verùm vbi ad suppurationem vergat, eadem iuuanda erit cũ his, quæ in aliarum partium inflammationibus ad suppurationem vergentibus conscripsimus. Et post maturationem, si nõ disrumpatur abscessus, eisdem quoque naturæ opitulandum erit pro eius disruptione, quo disrupto, quam præcipiemus in sequenti cap. vlceris curationem conuenientem esse in confesso est.

Loco citato — *Loco citato* — *Ibidem.*

Περὶ ἑλκώσεως τῆς κύστεως. *Id est, De exulceratione vesicæ.* CAP. CIII.

NOn rarò etiam contingit vesicam ipsam exulcerari, quod quidem significari poterit ex his, quæ Hip. conscripsit aph.81.lib. 4.cùm dixit. Si sanguinem, aut pus minxerit, ac squamulas, & grauis odor adsit, vesicæ exulcerationem significat. Verùm Paulus ex dolore vehementi in pube, & imo ventre, vrinæque difficultate, & ex pure, quod vbi redditum est, subsidet, squamulísque fœdi odoris, vel laminis similibus, vesicam exulceratam indicari scriptum reliquit, eodem cap.45.lib.3.& si eadẽ scabie laborat, furfuracea subsidentia significabit, quemadmodum idem Hippoc.aphor.77.4. lib. decretum reliquit, cùm dixit, Quibus cum vrina crassa furfurea quædam simul exeunt, his vesica scabie laborat. Quo loco Galenus animaduertebat verbũ illud, crassa, nanque cũ vrina tenui furfurea quædam ferri possent ex venis ipsis earum tunica affecta, vel sanguine, qui in ipsis continetur à febre ardenti perusto. Dignoscitur itaque vesica exulcerata ex ea excrementorũ qualitate, quæ partibus adhærentia essentiæ proprietatem obtinent. Cuius generis est id quod Græcè ἐφελκὶς Latinè crusta seu ramentum dicitur, lamarum speciem referens Gale. auctore 1. de locis affect. cap.1. Similiter à dolore cum positu, nam vehemens tormentum in pube, imóque ventre sentiunt ægrotantes, ac etiam ex actione læsa, quoniam vrgebit vrinæ difficultas, ex Pauli testimonio. Sed quoniam non satis est ad affectę sedis inuentionem ea duntaxat symptomata, quæ in præsentia infestant, intueri, vt idem Galenus fatetur 6. de locis affectis, cap.3. sed ex his, quæ præcesserunt, subinde definimus, ea de re id quoque inuestigari debet, vt certior dignotio fiat, num videlicet æger circa vesicæ positũ simul cum horrore, ac febre dolores præsenserit, interrogando. Cum quibus etiam indiciis nonnihil confert, si id quod excernitur, sit cum ipsis vrinis confusum, an contrà. Nam id aliquando quidem exactè commixtum videtur, aliquando mediocriter, interdum vel nullam habet mixtionem, vel quodãmodo superfertur, vel solũ excernitur. Quapropter Galen. non ab re eodem 6. de locis affectis, cap. 3. de vesicæ affectibus verba faciens, dicebat, quod vesica suppurata solum pus sine vrina excernitur, licet citato libro, cùm de colis affectibus locibus, deprehendi manifestè, atque secerni vlcus penis ab eo quod in vesica ortũ est, præceperit, quoniam in primo protinus exitu signum vlceris apparebit, vrinã præueniens, si in pene sit ortũ, quod verò à vesica egreditur, vrinæ admixtũ videbitur. Nono etiam de compos. med. secundum loc. cap.8. discerni dicebat corpuscula, quæ excernuntur ex exulcerato pudendo, ab eis quæ ex vesica feruntur, quoniam illa statim circa primum exitum apparent, verùm quæ ex vesica delata ipsis vrinis admixta sunt: quanquam si interea ramentum, seu pus vrinæ admixtum excernatur in vesicæ vlceribus, confestim tamen, vt inquit Paulus vbi redditũ est, subsidet, licet interim eueniat vt solum pus sine vrina etiam excernatur, vel nullam habẽs commistionẽ cum ea, quemadmodum sæpenumero accidit in penis vlceribus: & propterea idem Galenus addidit, vt facilius vnum ab altero discernatur, quinetiam asiduè inter meiendum mordicus dolent pudendorum vlcera, præcipuè cum vel crustula, vel sordibus solutis pura fuerint: id quod in vesicæ vlceribus haudquaquã fit, nisi iuxta collum eiusdem vlcera consistant, vt inquit Aëtius. Tunc etenim mictionis tẽpore duntaxat, & maximè vbi mingere cœperint aut cessauerint, dolor sentitur, atque id ampliùs contingit, si vrinæ sint acriores, vt ipse inquit cap. 29. libri 11. Quare licet in vlceribus, quæ in pene fiunt, etiam sine vrinis, & pus, & sanguis exeat, vt plurimum (eodem Galeno teste comment. aphoris.75.4. lib.) nihilominus & simul cum eisdem vrinis statim circa primum exitum, quandoque pus emittitur, & si cum eis nullam habeat mixtionem, quemadmodum de vesicæ vlceribus diximus. Sic etiam in vesicæ vlceribus euenit, interdum quòd vrinæ admixtum videatur id excrementum, quod vlcera comitari solet, confestim tamen subsideat, vt inquit Paulus, idque sæpius accidit, interdum etiam, vel nullam habet mixtionem, vel quodammodo superfertur, vel solum sine vrina excernitur, vt idem inquit Galenus. Attamen vtra potiùs istarum partium fuerit exulcerata, dolor, qui in differentibus accidit locis, & proprietas eorum, quæ cum vrinis excernuntur, indicabunt, quemadmodum idem Galenus scriptum reliquit comment. præcitati aphoris.75.4.lib.

Signa vesicæ exulceratæ. — *cap.5* — *6. de loc. cap.5* — *6. de loc. A cap 3*

Pro

Quibus indiciis distinguendū sit vlcus vesicæ à penis vlcere.

Pro discernenda exulceratione renum, aut vesicæ, quod quidem indiscriminatim Hipp. in eodē apho. conscripserat, sic dicens, si sanguinem, aut pus mingat, aut renum, aut vesicæ exulcerationem significat, aut saltem ex dolore cum positu, illud discerni poterit, vel dicas aliud esse, si pus ex vesica excernatur, eadem suppurata, & aliud si ramentum ex ipsius vlcere: nam primùm relatione ad alias superiores partes suppuratas, quæ per vrinam expurgari possūt, solùm sine vrina excernitur, vt inquit Galen. licet non semper, quod in aliis superioribus partibus haudquaquam euenit. At ramentum, si ex eiusdem vesicæ exulceratione secernatur, collatione facta ad penis vlcera vrinæ admixtum videbitur, præuenire autem consueuit vrinam in penis vlceribus, ac protinus in primo exitu apparere, quamuis etiam idem ramentum in vesicæ vlceribus, relatione ad alias exulceratas partes seipsa superiores, interdum vel nullam habeat cum vrinis mixtionem, vel quodammodo superfertur, vel solùm excernitur (eodē Gale. teste.) Itaque relatione ad penis vlcera, vt plurimùm vrinæ admixtum videbitur ramentum ex vesicæ vlceribus desidens, quia non protinus in primo exitu apparebit, aut vrinam præueniet, vt in penis vlceribus contingit. Verùm collatione ad alias superiores partes facta, vel nullam habebit mixtionem, vel quodammodo superfertur, vel solùm excernitur, vt diximus, quia neque exactè, neque mediocriter cum vrina permixtum videbitur, sed vel nullam, vel exiguam cum vrina mixtionem habebit. Cæterùm cùm vesicæ vlcus morbus sit in soluta continuitate, tum ex iam dictis, & etiam ex his, quæ dicemus, dignosci poterit. Propterea omni tempore dolor acutus comitatur ægros, maximè verò mictionis tempore, & excretionis puris: assiduè etiam decumbunt, & neque erecti stare possunt, neque reclinati quiescunt ægri, siquidem dolores acuti sunt, & vlcera iniucunda, partim quòd vrina assiduè ea contingat, partim quod ea natura acris existat, neque quamuis plurima excernatur, vniuersa vesica vacuari potest, sed semper ex vrina quidpiam in ipsa relinquitur, quod continuè vlcera contingit, vt ait Aëtius, & si quidem sordida fuerint vlcera, fæculenta, vt idem fatetur, simul excernuntur, & mucosa, & quæ crassam subsidentiam ad modum farinæ habent, aliquando autem & pelliculæ tenues ad modum foliorum, & lamarum, cum vrina excernuntur. Si verò serpendo depascant vlcera, subcruenta excernuntur, & saniosa, & fœtentia: adhæc accedunt vrinæ emittendæ difficultas & pudendi arrectio, & perulantia, & dolor non solùm cùm vrinæ meatus fuerit affectus, sed etiam cùm tale quidpiam in profundo existat. Atqui cognosces num in profundo, siue iuxta vrinæ meatum sit affectus, ex eo, quòd si in amplitudine sua vesica sit affecta, dolor circa pubem consequitur. Si verò iuxta collum vesicæ vlcera consistant, tempore mictionis tantùm, & maximè vbi mingere cœperint, ac cessauerint, dolor sentitur, atque id amplius contingit si vrinę sint acriores, vt superiùs dictum est, ex eiusdem Aëtij testimonio. Contingit autem ipsam exulcerari, aut propter præcedentem abcessum, aut ob tuberculum, quod præcessit, aut ex ruptura, seu ob fluxionis rosionem, aut alia simili quapiam causa, ex eodem auctore. Quomodo autem diuersæ iam dictæ causæ discernantur, ex propriis earundem indiciis promptè percipies. Omnes autem ferè qui

Vlceris vesicæ alia signa.

Loco citato.

Si in eius cauitate, seu ceruice fuerit exulceratio, signa.

vesicę vlcere laborant, ab indesinente dolore, febribus, vigiliis, & colliquatione perimūtur, alij quidem citiùs, alij tardiùs: & propter hoc ipsum, & quoniam neruosa est vesica ipsa, insanabilia vt plurimùm eius vlcera existunt: periculosiora autem sunt, quæ ex erosione sunt orta & modica spes est ea restaurandi, vt eidem Aëtio visum est. Verùm vlceribus existentibus in eius ceruice, quoniam nō neruosa eatenus, & exanguis est, veluti eius cauitas, sed carnosa, haud ita periculosiora sunt, neque ad curationem difficilima, quemadmodum de eius discisione com. aphoris. 18. 6. lib. Gal. sentiebat. Qua de re tum propter hæc vlcera, tum etiam quoniā sæpe præter expectationem quædam eueniant cura aggredienda erit, per quam si nihil aliud, certè accessorij dolores minuentur, vt etiam apud Aëtium legitur. Primùm igitur æger vt decumbat persuadendus est, & in lecto qui etiam toleret, idque maximè si febres simul adsint: deinde remedia intermittentibus febribus adhibenda sunt, maximum verò id fuerit lactis potus: neque scio, an post vllum aliud remedium secūdo loco id sit habendum, nam & asperitates lenit, & exulcerationes eluit, aliásque affectiones extergit, vt ex eodem Aëtio liquet. Eligatur autē lac asininum præsertim, aut caprillum pauco adiecto melle rosaceo. Reliqua victus ratio seruanda erit, prout capite de vlcere renum instituimus, adeò vt ex ea vrina acris nō fiat, & propterea mordeat, ac irritet vlcera. Quod ad medicamentorum aliorum rationem attinet, illud primò animaduertendum erit, quòd vbi ob humorum acrium fluxionem exulceratio fiat, iidem primò præparandi, ac purgandi sunt, deinde ad vlceris curationem deuenire. Similiter si cum inflammatione, aut vehementi dolore vlcus complicetur, primò nanque eisdem affectibus obuiandum erit, deinceps vlceris curationem aggredi. In quem vsum in vesicam mulsa dilutissima infundenda est, vel lac cum pauculo mellis, aut cum cucumeris semine, seu candido oui liquore, cum pompholyge, vel similium medicaminum aliquo, ex Pauli sententia. Sit autem lac asininum præcipuè, aut caprillum, cum quo mellis rosacei pauxillum adiicere poteris, vel decoctum paretur ex hordeo non decorticato, plātaginis foliis, ac radice glycirrhizæ, cui paululum mellis, aut mellis rosacei admisceto: & si acrimonia consequatur, optimum amylum addendum erit, aut seminis althææ, maluarum, cucumeris, vel fœnugræci cremor: interim etiam, & seminis papaueris. Et vbi eadem vlcera sordida fuerint, magis quæ repurgandi vim habent pharmaca infundenda sunt, augendáque mellis, aut mellis rosacei quantitas, mordacitatis etiam tempore instante. In intestinū quoque per sedem ptisanæ succus infundēdus est, & seminis lini succus, & cucumeris semen decorticatum tritum cum lacte, rosaceo oleo ad singula instillato. At si exulceratio pascendo serpat, subadstringentibus medicamentis ab extra adhibitis vtendum est, atque his quidem calidis actu, vt ob calorē quidem partes circum dolitantes leniendo iuuent: ob potestatem autem ipsorū vicinos locos exulcerationem depascere prohibeāt, sunt autem hæc vua passa, palmæ, gallæ, malicorium, alumen, acacia, hypocistis, & similia. Singula autem ex his aut palmis excipiantur, aut cataplasmatis ex loliacea farina; decoctio autē fiat in posca, vt præcipit idem Aëtius. Similiter etiā in vesicam infundatur lac recens mulctum, per se, aut cum amylo, rosaceū optimū recens, tepefactum,

Prognostica.

Curatio.

Lactis potus.

Reliquorū medicamentorū ratio.

Cùm verò repurgata fuerint vlcera, adiuuare oportet, quò ad cicatricem perducantur, atque id per insessus adstringentes, & eiusdem facultatis epithemata: in quem vsum emplastrum ex ouis, hordeo vsto, & cadmia, tripla eorum parte cum cerato myrteo, aut rosaceo contemperata commodè superponitur. Nec minùs confert si medicamētum ex amylo, sarcocolla, & cerusa, pauxillo oleo rosaceo, & cera additis, & cum lacte dissolutum iniiciatur in vesicam, generosiúsque euadet, si vstum plumbum, ac thuris corticem adiicias. Cæterùm si ad multum tempus exulceratio perseueret, quemadmodum in plerisque fieri consueuit, tunc sanè exacerbationes, & interualla, siue remißiones ægros apprehendunt, quare in exacerbationibus quidē cataplasmata, & fomenta & irrigamenta leniendi vim habentia adhibeantur. Remißionis verò tempore, ductu ad destruendum malum apto vtendum erit, quemadmodum ab eodē Aëtio decretū est; neq; alia ratione vesicæ scabies curabitur, quàm simili victus ratione, ac medicamētis detergētibus, atq; exsiccātibus citra morsū.

Περὶ γονοῤῥοίας. *Id est, De seminis profluuio.*

CAP. CIIII.

QVEMADMODVM omnia corporis nostri excrementa duobus modis vacuantur, interdū enim à continentibus ipsa corporibus excernuntur, interdum sponte profluunt, eò quòd ob imbecillitatem ab ipsis corporibus contineri non possunt, ita quoque de semine dicendū est, Galeno auctore sexto de loc. affe. cap. 2. quanquam semen ipsum à reliquis differat excrementis, vt quæ inutilia sint, ipsum verò vtile, ex omnium philosophorum, ac medicorum consensu. In omnibus igitur excrementis vt excernere tempestiuè, ita continere cùm oportet, naturæ officium est. Fit autem secretio aperto fluxionis meatu, ac reliquo conceptaculi spatio, & contracto, & ad apertum iam meatum quicquid in continente spatio continetur, impellente. Retentio verò fit cùm clausus permanet meatus, & contentum à continente haudquaquam impellitur, sed contra comprehenditur, atque retinetur. Hoc modo in his, qui integra valetudine degunt, contenti humores in cauis instrumentis naturaliter, & excernuntur, & retinentur. At in illis, qui præter naturam se habent, retentio ob excretricis facultatis imbecillitatem, excretio verò ob retentricis infirmitatem euenit, aut ob aliquam dispositionem, quæ haud secus quàm naturalis ipsa excretoria vis partes mouere poßit. Hoc itaque vitium circa seminis excretionem sæpenumerò contingit, quod à Græcis γονοῤῥοία, à Latinis seminis profluuium appellatur, nomen siquidem compositum ex γόνη, quod semen genitale, & ῥεῖν, quod fluere significat, quasi genitalis seminis profluuium dixeris: semen autem modò γόνη, modò γόνος, à Græcis nominari solet, vt liquet ex Galeno citato lib. sexto de locis affectis, cap. vlt. Est autem (vt ipse inquit) affectus hic seminis excretio inuita, quam etiam inuoluntariam nominare licet, sed manifestiùs dixeris seminis esse asiduam excretionem, cole haudquaquam extento, quam descriptionem confirmauit Aetius cap. 33. libro 11. cùm dixit, profluuium seminis excretio est eius præter voluntatem citra pudendi tensionem: & Paulus cap. 55. libro tertio, asserens, quòd seminis profluuiū est inuita, ac præter voluntatem excretio, quæ continuè naturalibus nō intentis ex retentricis naturæ facultatis imbecillitate prouenit, quòd sine venere, sine nocturnis imaginibus sic fertur, vt interposito spatio tabe hominē cōsumat, Celso auctore cap. 21. lib. 4. Cùm autē in spermaticis vasis succus hic spermaticus cōgeratur, & propterea flexus multos instar capreolorū quorundā variè implexorū retinuerunt, vt diutißimè, qui ad testes feruntur, sanguis, & spiritus detineantur, ac concoquantur, ídque clarè cernas eum inspiciens, qui in primis flexibus habetur humorem adhuc sanguinem esse, in sequentibus deinceps magis, magísque albescere, quoad in omnium postremis totus albus omnino fuerit redditus, qui flexus postremi in testes terminantur, quíque iterum cùm laxi sint, & cauernosi, humorem, qui in vasis cœptus erat concoqui, excipientes, & ipsi rursus perconcoquunt, vt liquet ex Galeno 14. de vsu partium cap. 10. Propterea non ab re in hac affectione sola vasa spermatica affici manifestum est, vt citato loco legitur, & sexto etiam de locis affectis, cùm dixit, Igitur gonorrhœa instrumētorum seminis affectio est, non pudēdorum, quæ seminis genitalis via sunt qua excernatur. Id etiam confirmauit Aëtius paulò ante citato loco: in ipsis nanque & generatur, & cōtinetur naturaliter genitale semen. Quod vero symptoma sit in genere excretorum immodicè, tertio de cau. symptom. cap. 4. à Galeno scriptum est. Atqui dignoscitur ex eo, quòd semen profluens aquosum, ac tenue existit: excernitur etiam citra appetentiam coëundi, & vt plurimùm citra sensum, quandoque verò cum voluptate quadam promanat, corrumpitur etiam sensim vniuersum corpus, ac gracilescit, præsertim circa lumbos, Aëtio teste. Os quoque ventris quibusdam resoluitur, & toto corpore non solùm relaxantur, imbecillíque fiunt, sed etiam sicci, graciles, pallidi, cauísque oculis cernuntur, vt colligitur ex Galeno sexto de sanitate tuenda. Consequitur autem seminis profluuium ad retentricis in vasis seminariis facultatis imbecillitatem, vt inquit Aëtius, seu potius resolutionem eiusdem facultatis, ex Galeni testimonio, quam facultatem imbecillam reddere possunt excedentes omnes intemperaturæ, præsertim humida, aut calida, seu quæ ex his conflatur. Id verò ex propriis earundem intemperierum signis distinguere poteris, simul cum totius corporis natura, ac præcedēte victus ratione. Interim autem contingit quòd à copia ipsius seminis eandem retentricem facultatem vasorum seminariorum grauante, vt semen ipsum retineri haudquaquam poßit, & sic inuolūtariè excernatur. Coarceruatur autē talis seminis copia eis, qui venerem exercere consueuerunt, & crebriore vti concubitu, demum verò continentius, & puriùs, innocentiúsque degant, vt refert Alexander cap. 9. lib. 9. Interdum autem ex seminis acrimonia, ac tenuitate, adeò vt eam continere non poßit eadem contentrix facultas, etiam excitatur seminis profluuium: id quod ex seminis colore, ac substantia, quoniam biliosius, atque tenuius apparebit, iudicabis. Ad hæc prægressæ causæ, tum victus, tum superior vita illud manifestabunt, necnon mordax, atque præcalidum inter emittendū semen sentiunt. Verū magna ex parte ob retentricis facultatis imbecillitatem eorundem vasorum seminariorum propter aliquam intemperiem gonorrhœa excitatur, eodem Alexād. auctore. At quoniam euenit interdū quòd inuitis

Quomodo expulsio, & retentio naturaliter fiant eorū, quæ in cauis instrumētis continentur.

Quomodo in his, qui præter naturam se habent.

Seminis profluuium quid sit.

Quæ par[tes] afficia[ntur] in semin[is] profluu[io] 6. de lo[c.] affect. cap.

Quis af[fectus] præ[ter] naturā [...]

Loco cit[ato]

Causa. Aët. lib. cap. 33. Gal. 6. loc. affe. cap. 5

Lib. 9. c. 9

inuitis quoque ſemen excernatur non ob retentricis facultatis infirmitatem, ſed ob aliquam diſpoſitionem, vt diximus, quæ haud ſecus quàm naturalis ipſa excretoria vis partes mouere poteſt, propterea id quoque dignoſcendum erit: quanquam alia quædam differentia gonorrhœæ exiſtat hæc, contrario modo eueniens, quàm ante dicta. Nam illa cole haudquaquam extento (vt diximus) prouenit, quando videlicet ad retentricis facultatis imbecillitatem refertur, hæc verò rigido, ſeu tento quodammodo pudendo fit, & velut conuulſio quædam eſt Galen. teſte ſecundo, de cauſis ſymptomatum, cap. 2. Excitatur verò cùm quaſi conuulſioni quid ſimile inſtrumenta patiuntur, vt ipſemet teſtatur tertio de cauſis ſympto. cap. 4. Euenit autem vbi aliquis vel comitiali morbo, vel conuulſione violenter irruente fuerit correptus: quamuis haudquaquã abſurdũ fuerit in ſeminariis vaſis, & quidem ſolis aliquando eiuſmodi diſpoſitionem excitari, quando videlicet conuulſioni aliquid ſimile patiantur, quod idem Galenus confeſſus eſt præcitato libro ſexto de loc. affe. cap. vlt. quemadmodum alias quoq; partes aliquãdo videmus vt manus, aut pedes, aut digitos cõuelli, modò ſimul cũ vniuerſi corporis cõuulſione, modò ipſis ſolis affectis. Percipies autem hanc differentiam gonorrhœæ, licet ferè impropriè gonorrhœa dicatur (ea propriè, & verè exiſtẽte, in qua cole haudquaquam extento ſemen præter voluntatem emittitur, vt diximus) quoniam rigido, ſeu extento pene, licet inuoluntariè ſemen emittitur, & vbi citra morbum comitialem, aut aliam vniuerſalem cõuulſionem id fiat, nullum dictarum aderit affectionum indicium, ſed ipſa vaſa ſeminis duntaxat conuulſioni ſimilem diſpoſitionem patiuntur, quæ diſpoſitio non alio modo generari poterit, quàm con uulſio quæuis alia particularis, potiſsimùm autem à flatuoſo ſpiritu ortum habet. Cęterùm ſeminis profluuiũ licet in omnibus ætatibus oriri poſsit, maximè tamen contingit pubertatem tranſgreſsis citra decimumquartum annum, vt inquit Aëtius: quod item non ſolùm viris, ſed & mulierculis accidit, licet in fœminis ægrè tollatur affectio, vt ipſe refert. At quòd mulieribus tale vitium excitetur, lib. ſecundo de ſemine, cap. 1. teſtatur Galen. exemplo mulieris, quę vteralibus morbis vexabatur, cui in vuluã priùs, deinde ex ea foras, & copioſiſsimum, & craſsiſsimũ ſemen effluere viſum eſt, tale autem collectum erat, propterea quia diu vidua permanſerat, tempore autem, quo ipſum emittebat, lumborum, manuum, & pedum diſtentiones quædam eandem inuaſerant, adeò vt conuulſa eſſe videretur, vt ipſe inquit. In vniuerſum autẽ pro ſeminis profluuij curatione refrigerantibus, atque exſiccantibus, cũ cibis, tũ medicamentis vtendũ eſt, & potiſsimùm in quibus & ſeminis copia, & facultas retẽtrix infirma eſt, vt teſtatur Alex. quoniam cura huius affectionis cõmunis eſt cum ea, quæ in omni fluxione adhibetur, Aëtio auctore: & propterea (vt ipſe inquit) vniuerſam victus rationẽ reſiccatoriã, & adſtringentẽ cõſtituere oportet, & ſimilibus quoque medicamentis vti. Aër itaque eligatur ad ſiccum, atq; ad frigidum vergens; ſomnus ſit moderatus in cubili frigido, non valde molli: decubitus vt plurimũ fiat in latus dextrũ, vel ſiniſtrum, vitata forma ſupina, ne lumborũ arteriæ inde ſupercalſiant, quibuſdam etiam herbis areſactis ſubſtratis, quales ſunt portulaca, nymphæa, ſolanũ, vmbilicus veneris, lactucę, roſę, ac viticis folia, & reliqua huiuſmodi. In quiete quoque circa initia taliter affectos aſſeruare oportet, nã poſt prima morbi tempora exercitiis ægros committere conuenit: quibus totum corpus, partéſque affectæ cõfirmãtur, vt Paulus teſtatur. Alui excrementa quotidie excernãtur natura, vel arte lenibus videlicet clyſteribus. Abſtineant quoque à ſpectaculis, & lectionibus, quæ venereæ rei vſum in memoriam reuocare poſſunt, quinimò omnem de rebus venereis cogitationem excludere oportet, Aëtio teſte. Quod ad cibos attinet, paucis vtendum eſt, atq; eis, qui ægrè corrumpuntur, & difficulter permutantur, ac reſiccandi vim habeant, vt idem Aëtius teſtatur. Vitandi autem ſunt flatuoſi, ac etiam valde calidi, nam velut ſemen generant cibi, qui bene nutriunt, & flatuoſi ſunt, ac totis ſubſtantiis familiares, & medicamenta flatuoſa, & calida, ita extinguunt ipſum deſiccantia, & refrigerantia omnia, quæve totis ſubſtantiis ſunt contraria: etenim quæ refrigerare ſunt nata, tum edulia, medicamenta ſemen cogentia, incraſſantia, & ſtabile reddentia, vim habẽt ipſum ſupprimentem, non autem corrumpẽtem, velut eſt lactuca, blitum, atriplex, cucurbita, mora, cucumeres: quæ verò reſiccant, prorſum ne eſſe quidem ſemen permittunt, vt nymphæa: & etiam ſi calida ſunt natura, velut ruta, quemadmodum Gal. lib. quinto de ſimpli. med. facul. cap. 21. ſcriptum reliquit. Qua de re vbi tenue, acre, ac biliosum ſem en, quod emittitur, fuerit infrigidantibus, magis quàm reſiccantibus tum cibis, tum medicamentis vtendum erit: nam hi contemperantia, refrigerantiáque exigunt, vt genitura ſenſim craſsior, & tẽperata reddita non ampliùs effluat, cum prædictis autem cibis viticis, ac canabis ſemen præſertim toſtum, rutæ item ſemen, ac folia lactucæ ſemẽ, & cauliculi, nymphææque radix, ac ſemẽ prębenda ſunt. Potus ſit aqua frigida, præſertim pluuialis, vel pro communi aqua, ea in qua ferrum ſæpe extinctum fuerit, præbeatur, auctore Aëtio. A vini potu, potiſsimùm multo, ac acrium rerum vſu abſtinendũ eſt. Mox quoque quod ad medicamentorum rationem attinet citra lumbos, & pubẽ medicamentum ex roſaceo, maximè ex omphacino apparato, ac pauco vino cũ linteis lineis ſæpius applicari debet. Similiter ſi in melino, aut œnanthino oleo, pauco vino addito madefiant: neque ineptæ erunt, ſi ſpongiæ poſca imbutæ adhibeantur, dein cataplaſmate vtare ex palmulis, malis, acacia, hypociſtide, œnanthe, rhoë, & ſimilibus: necnon inſeſsibus vtendum erit ex lentiſci, rubi, myrti, & id genus aliorum in vino auſtero, ſiue diluto, aut etiam ipſa aqua decoctis ex communi conſenſu Pauli, & Aëtij. Quanquam vbi ob ſeminis tenuitatem, atque acrimoniam fiat tale profluuiũ, etiam temperatis balneis vti conuenit, vt Alexand. viſum eſt: quinimò ad frigidæ lauationem confugere non inconuenit, maximè ſi medicamentaria qualitate aqua prædita ſit, velut ſunt in albulis aquæ ſapore ſubſalſo, & tactu lactei teporis, ex Aëtij teſtimonio: in quẽ vſum magnopere cõmendo naturale balneũ puteolorũ, quod vulgus balneolum appellat, modo eius actualis caliditas fuerit tepida, aut infrigidetur. Per interualla etiã vnguenta adhibenda ſunt, eáque componenda ex cera, & roſaceo, ſucco aliquo adſtringente, aut refrigerãte adiecto. Succi verò apti ſunt, ſuccus ſemperuiui, ſolani, vmbilici veneris, ſanguinarię, nymphęę, portulacæ, lactucæ, & alij huiuſmodi. Verùm ab aſſiduo eorũ, quæ vehementer refrigerant, vſu, tum in

Alia differentia ſeminis profluuij.

Cauſa.

Signa.

Prognoſtica.

Lib. 11. c. 33

Curandi methodus.

Lib. 9. c. 9. Loco citato Victus ratio.

Lib. 3. c. 55.

Citato loco

Loco citato Medicamentorum ratio.

Locis citatis. Citato loco

his quæ forinſecus apponuntur, tum etiam in his, quæ per hos exhibentur, cauere oportet. Intus quoque ſumenda ſunt quæ ſemen extinguunt, veluti viticis ſemen torridum, aut folia, ſeu flores; ſimiliter canabis quoque ſemen, aut lactucæ ſeu nymphææ ſemen, & radix, quæ cum vino nigro auſtero in potu exhiberi debent, ex Tralliani ſententia. Vel ex aqua bibenda præbeantur, præſertim in qua ferrum ſæpè fuerit extinctum, aut in qua fuerint decocta portulacæ, ſeu ſanguinariæ folia, iis potiſsimum, in quibus ſemen bilioſum, ac acre reperitur: quibus etiam confert corticem radicis alicacabi cum eadem aqua bibendum exhibere. Valet quoque peculiariter ad hoc non ſolùm temperamento, ſed tota ipſius ſubſtantia, licet calida ſit ruta, (vt idem Alexander inquit) nanque ea comeſta ſemen coagulat, & corrumpit, vt refert Aëtius. Optimum quoque cenſetur (vt liquet ex eodem auctore) laminam plumbeam lumbis ſupponere tum eorum, qui in ſomno, tum qui aliàs ſemen profundunt, multum enim refrigerare conſueuit. In his verò, qui plumbi duritiem ferre non poſſunt, ex prædictis herbis refrigerantibus quædam areſacta ſubſternantur: quibus etiam viticis folia, rutæ, ac calaminthæ commiſceantur, maximè verò & roſæ, proſunt enim hæc citra renum læſionem, nam vehementer refrigerationes eorum, quæ lumbis ſubduntur, renes iniuria afficiunt, vt ipſe inquit: quanquam ante eum Galenus non modo hæc, ſed nonnulla alia, quæ conſcripſimus medicamenta ſexto de ſanitate tuenda, cap. 14. ſcripta reliquerit: quo loco etiam aſsiduum vſum ſeminis viticis, ac etiam rutæ pro cibo commendauit, idque magnoperè conferre cuiuſdam experientia comprobauit. Nos verò tanquam experientia comprobata, quibus vti conſueuimus, medicamenta quædam conſcribemus, inter quæ ſyrupus eſt qui recipit ſanguinariæ, acetoſellæ, plantaginis, cuiuſlibet P.j. portulacæ, capreolorum vitis, vmbilici veneris, & rubi ana manip. j. s. myrtillorum, ſeminum coriandrorum præparatorum, ac ſeminum papaueris albi, ſingulorum vnc. s. foliorum lactucæ, florum nenupharis, boraginis, & violarum ana manip. s. foliorum rutæ, viticis, menthæ, ac calaminthæ ſiccorum ana drac. 4. bulliant ſecundum artem in aqua pluuiali quantum ſatis ſit, de qua recipe lib. iiij. deinde ſucci roſarum rubearum, granatorum, & pomorum acidorum ana lib. s. adiicito, & cum ſaccharo, exiguóque aceto fiat ſyrupus, quo vtatur æger, ſæpiùs ſingulis diebus vnc. 2. vel 3. abſorbens. Item paſtilli hoc modo confici poterunt. Recipe ſeminis rutæ, agni caſti & vrticæ ana ſcrup. s. ſeminis lactucæ, portulacæ, plantaginis, & papaueris albi, ſingulorum ſcrup. j. ſeminum coriandrorum præparatorum, & canabis torrefactorum ana grana iiij. diacalaminthæ drac. 2. cornu cerui vſti, ſeminis roſarum, ſantalorum, & corallorum rubeorum ana grana vij. ſeminum melonum drac. 3. ſacchari diſſoluti in aqua roſarum, quantum ſatis ſit, formentur paſtilli, quorum vnum cum pauco vino rubeo adſtringenti, aut pauca aqua, in qua ſæpiùs ferrum fuerit extinctum, aut etiam eiſdem ſimul permixtis, aſſumāt pro qualibet vice. Vnguentum etiam, quo vti conſueui, tale eſt, Recipe olei roſacei, omphacini, cytoniorum, de nenuphare, & myrtini ana vnc. j. cremoris ſeminis lini, & ſeminū cytoniorum extracti cum aqua roſacea ana vnc. s. foliorum rutæ, agni caſti, & menthæ ſiccorum ana drac. s. ſucci polygoni, portulacæ, & ſemperuiui ana vnc. j. s. pulueris corallorum, & ſantalorum rubeorum, ſanguinis draconis, & boli armeniæ. ana drac. j. ceræ quantū ſatis ſit, & aceti parum, miſceantur, & fiat vnguentū. Verùm vbi rigido, ſeu intento pene ſeminis profluuiū fiat, ſi propterea quòd modo comitiali, aut alia vehementi conuulſione æger laboret, eueniat, his opitulandum eſt cum his medicamētis quæ prædictas affectiones curare valēt, quorum copiam propriis capitibus ſtudioſi reperient. Neque tamē prætereundum circa lumbos, & pubem prædicta medicamenta adhibere. At ſi particularem quampiam diſpoſitionem conuulſioni ſimilem ſeminaria vaſa patiantur, & propterea ſeminis profluuiū accidat, iis, quæ ſequenti cap. de priapiſmo dicemus, vtendum erit, potiſsimùm ſi ex flatuoſo ſpiritu eadem in eis excitetur affectio, quanquam lētium decoctum in potu ſumptum, præter id, quod ſemen extinguat, mēbri etiam tentiginem remittere, ac ſedare valeat, vt quidam aiunt, ex Aëtij teſtimonio.

Aët. lib. 11. cap 34.

Περὶ πριαπισμοῦ, καὶ σατυριάσεως.

Id eſt, De priapiſmo, & ſatyriaſi.

CAP. CV.

INTER multa adeò, atque admiranda inſtrumenta, quæ ad generis propagationem à natura ſunt comparata, nihil minùs admirabilē conſtructionem inſpicias ipſius pudendi, ſeu colis: corpus ſiquidē neruoſum, cauū, ſeu cauernoſum & durum, ex oſſe quidem emergens, nō aliter quàm reliqua alia ligamenta, eo duntaxat ab eis diſcrepans, quòd cauum, atque cauernoſum ſit, & propterea quòd eius vtilitas ita flagitabat vt 15. de vſu part. cap. 12. & 13. à Gal. ſcriptum eſt, cùm nanque libidinis impetu quiſpiam ſtimulatur volentibus nobis pudendum ipſum intendi debebat exactè, nedum coitus cauſa, ſed vt ſemen quam longiſsimè ab eodem iaculetur; propterea eius eſſentia talis eſt, qualis in nulla alia noſtri corporis parte eſt videre: neruoſum ſiquidem corpus exiſtens (vt diximus) ac omniquaque fiſtuloſum & durum, excepta ea parte, quam glandem vocant: diſtenditur autem protinus vbi ad coitum animal inſurgit à naturali facultate, quæ illum attollere poteſt, nam eas actiones, quarum gratia à natura partes inſtitutæ ſunt, protinus ab initio citra doctrinam aggrediuntur, cùm vſus requirit, eodem Gal. auctore ſexto de loc. affect. c. 5. Verùm cùm ſic extenſus fuerit à vaporoſo ſpiritu ab arteriis influente, in tumorem attollitur, atqui à ſpiritu in tumorē ipſum attolli manifeſtè patet, iis qui celeritatē eius, & cùm intumeſcit, & cùm iterum reſidet, perpendunt, ſpiritu eodē modo eius extenſionem ſequente, quemadmodum pulmo thoracem, ob eam quam habet ad motum ipſius ſequelam. Et ob hanc rem replentis fiſtuloſum neruum ſpiritus vim, cùm ad coitum irrumpit animal, non ad arterias propriè referre debemus, ſed ad eiuſdem nerui propriam actionem, quæ ex propria eiuſdem partis eſſentia proficiſcitur, vt liquet eodem ſexto de locis affectis, cap. vltim. etenimprobabile eſt vniuerſi corporis arterias eandem habere actionē, quippe cum eodem tempore totius animalis omnes inter ſeſe ſimiliter producātur. Itaq; haudquaquā par eſſe videtur, vt arterię pudēdis inſertæ aliā quampiā habeant facultatem præter eam, quā antea in toto corpore habebant, niſi quòd ampliora ſint ipſis quàm cæteris arteriis ora, & quidē iure

iure optimo ad celeritatem sequelæ, ad id quod euacuatur, sic præparata: semper enim natura quod vnicuique actioni vtile est, vndiquaque explere videtur. At quoniam quandoque euenit vt nullo præcedente ad libidinem stimulo, atque desiderio, talis fiat pudendi, seu colis extensio in longitudinem, atque circulo quoque totus augeatur, propterea affectus quidam excitatur, qui à Græcis πριαπισμὸς, Latinè quoque priaspimus dicitur, deducta denominatione à priapo, quem ita finxerunt, atque pictura descripserunt homines, quasi ei suapte natura huiusmodi coles esset, eodem Galeno auctore citato libro sexto de locis affectis, quem sectatus est Aëtius cap. 32. lib. 11. Est autem affectus hic (vt eidem Aëtio visum est) tentigo pudendi, atque auctio in longum & spissum, citra rei venereæ appetentiam, ex caliditate quadam acquisititia cum inflammatione quadam, & dolore locorum consistens. Paulus quoque cap. 57. libri tertij, priaspimum esse firmum genitalis incrementum, quod in longum, latúmque intumescit citra veneris appetentiam, fatetur. Galenus autem citato loco priapismum esse dixit, cùm coles & in longitudine, & circulo totus augetur nullo stimulante ad libidinem aut desiderio, aut aquisititio calore, vt quibusdam accidere consueuit, qui supini decumbunt. Verùm breuiori compendio (vt ipse inquit) dicere poteris, priapismum esse permanentem colis, aut auctionem, aut tumorem: & nono de compositione medicamentorum secundum locos, cap. 9. ait, Priapismus est auctio pudendi stabilis in longitudinem, ac orbem tumefacti citra rei venereæ appetentiam: consulto autem ab eo addita sunt verba illa, aut acquisititio calore, nam vbi ob supinum decubitum calfacti sunt lumbi, adeò vt coles extendatur, etiam nullo stimulante ad libidinem desiderio, haudquaquam priapismus dicitur, sed par est (vt idem Galenus inquit) vt calfactis lumbis, & arteriæ etiam calidiores reddatur, & propterea magis pateant earum ora, quamobrem non exiguam tunc spiritus essentiam in fistulosum neruum effundant, qui paulatim impletus colem extendit stimulãte ad libidinẽ ipso calore ob supinũ decubitum acquisito: attamen neque firmũ, neque stabile tale incrementum erit. Quòd si cum eodem colis tumore, seu augmento eiusdem colis palpitatio contingat, affectum non ampliùs priapismũ, sed satyriasim appellare consueuerunt, vt liquet ex Paulo cap. 56. lib. 3. Quòd verò priapismus colis, seu pudẽdi affectus sit, ex Galeno patet sexto de locis affect. Ipse nanque siue præcipuo, & proprio affectu, siue secũdario, & per cõsensum afficiatur, prout diuersimodè affectio hæc generationẽ habet, vt dicemus: illúdque cõfirmari poterit ex eiusdem functione læsa: erat autem eius functio, vt protinus stimulato ad libidinem animali, distenderetur naturaliter ab eius naturali facultate, cùm verò nullo præcedente desiderio, aut libidinis impetu, neque supino decubitu ipse inuitus distẽditur, eius distẽtio præter naturam existit. At ipse affectus morbus est in magnitudine, seu quãtitate, nam ex inflationum genere existit, vt liquet ex eodem Galeno 14. meth. med. Præter autem inuitam erectionem ipsius pudendi priapismo laborantibus dolores contingunt, quales tetanici habent, & ij qui reliquis membris distenduntur, etenim inflatum, & distentum pudendum ipsum conuulsionis modo afficitur, vt testatur Aëtius. Atqui velut princeps causa auctionis eius, aut erectionis naturalis plenitudo existit, vel nerui ipsius fistulosi, vel arteriarum, aut etiam vtriusque cùm ex priore conditione mutantur (vt eodem sexto de locis affectis, scriptum est) ita quoque vel ob arteriarum ora immodicè patentia, vel vaporosum spiritum in fistuloso neruo ortum, hic affectus excitatur. Vtrum autem potiùs pro causa sit habendum inquirere oportet, præsertim ex iis quæ præcesserunt, & ex modo curationis, inquit Galenus, & quanquam ab vtrisque ipsum fieri posse existimauit, crebrius tamen ob arteriarum ora patentia sequi dixit: quippe cùm faciliùs sit ea distendi, quàm flatuosum spiritum in neruo generari, experientia item, nedum ratione illud comprobauit, cùm sæpenumerò fatetur se vidisse hunc affectum excitatum ob arteriarum iam dictam dispositionem, semen autem ob ipsius nerui præcipuum, ac proprium affectum; perpetuò tamen halituosi spiritus impletio affectum hunc excitat vt decimoquarto methodi medendi, tertio de causis symptomatum, cap. quarto & nono de compositione medicamẽtorum secundum locos scriptum est, ex humoribus viscosis, ac crassis per moderatam caliditatem; interim genito eodem halituoso spiritu. Verùm vbi in eodem fistuloso neruo flatuosus spiritus fuerit genitus, ex continua eiusdem, quæ præcessit, palpitatione dignoscitur; quemadmodum è diuerso, vbi supramodum arteriarum ora, quæ ad pudendum deueniunt, fuerint patefacta, atque propterea affatim spiritus multitudo ad ipsum colem affluat, nullum tale symptoma præcedere solet. Incidunt autem quidam in talem affectionem cùm longo tempore præter consuetudinem à concubitu abstinuerint; si multo semine abundent, præsertim cùm non student, vt multa exercitatione sanguinis abundantia dissipetur: alij etiam, qui mali succi alimentis, ac acribus vsi sunt, atque etiam quidam vbi ante nequaquam cingi consueuisset, in hanc affectionem incidit cùm duobus mensibus præcinctus peregrè proficisceretur, ex Galeni testimonio. Coniiciendum itaque est iam dictis arteriarum ora nimis patefacta fuisse. Aliis, ob humorum copiam, seu vitium, & acrimoniam: aliis verò ob flatuosum spiritum, & sine ordine, & violenter vacuatum. Cæterùm ex quacunque causa arteriarum ora patefiant, adeò vt affectus hic generetur, colem secundariò, & per consensum, non autem proprio, ac præcipuo affectu laborare consonum est, quemadmodum si spiritus flatuosus in eo fuerit genitus, ipsum propriè, ac præcipuè affectus infestat. Incidit autem hoc vitium non sanè multis, sed iuuenibus magis, quàm aliis ætatibus, vt inquit Galenus 14. methodi med. cap. 7. Neque ipsum despiciendum erit, nam ex præcipiti perire solent, nisi confestim eis auxilium feratur, Aetio teste, cùm verò moriuntur, ventre inflantur, & frigidum exudant, id quod & eis euenit, qui aliis conuulsionis modis pereunt. Qua de re pro eius curatione, & victus, & pharmaca exhibeãtur attenuatoriæ facultatis citra manifestam calfactionem, vt testatur Galenus nono de compositione medicamentorum secundum locos, cap. 9. Exhibendus itaque est victus, qui & flatui aduersetur, & siccet, ex auctoritate eiusdem, 14. meth. medend. cap. 7. abstinendúmque à cibis calidioribus, qui materiã in spiritum resoluunt, aperiúntque arterias tẽdentes in pudendum, nec duntaxat ab eis abstinendum, verumetiam ab his, qui viscosum humorẽ pa-

cap. citato. Priaspimus quid sit.

Lib. 11. cap. 4.

6. de sanit. tuend. c. 5

Satyriasis quid sit.

cap. vlt. Quæ pars in eo afficiatur.

Quis affectus præter naturam sit priapismus. cap. 7.

Lib. 11. ca. 32.

Causæ. cap. citato.

Immediatæ priapismi causa.

cap. 7. 9. de comp. medic. sec. loc. cap. 9.

6. de loc. af. in fine.

Prognostica.

Loco citato.

Ratio victus.

Lib.9.c.10

riunt, aut multum semen efficiunt, vt Alexandro visum est: quinimò in primis morbi diebus vsque ad dies tres in inedia eos asseruare oportet: dein cibum paucum generis frumentacei, qui leniter attenuare valeat, citra manifestam calfactionem, atque omnino nihil inflantem exhibere conuenit, vt liquet ex Aëtio, eósque in aquæ potu continere, seu ea, in qua coriandri semina præparata fuerint incocta.

Loco citato.

Motu quoque, & exercitio ægri vtantur, potissimũ paruæ pilæ, ac frictione partium superiorum. In latus item decumbant, substernendáque in strato sunt ea, quæ ad seminis profluuium dicta sunt. Similiter à spectaculis, narrationibus, turpi consuetudine, imaginatione, ac commemoratione eorum, quæ ad venerem excitare queunt penitus sunt arcendi: nam qui prꝑter victum calidum, ac humidum, quo semen rursus gignebatur, etiam à turpibus desideriis non cessarunt, hi quoque post mortem rectum, intentúmque habere pudendum deprehẽsi sunt, vt idem Alexander refert. Nulli etiam venus prodest, nisi quibus ex huius abstinentia semen abũdare coniicimus, vt inquit Paulus, quemadmodum cuidam amico Galenus consuluit, modò post seminis excretionem, postea à narrationibus, spectaculis, ac meditationibus libidinem suscitare potentibus summoperè cauêret, vt ab eodem sexto de locis affectis scriptum est.

Eodem lib. 9.cap.10 Paulus lib. 3.cap.57

In fine.

Medicamẽtorũ ratio.

Quod verò ad medicamentorum rationem attinet, priusquàm ad iam dicta medicamenta deuenias, totum corpus vacuare oportet, modo id capax vacuationis sit, ea tamen vtens vacuatione, quam cubans aptissimè sustinere possit. Et quoniam iuuenibus magis quàm aliis ætatibus hoc excitatur vitium, vt diximus ex Galen. auctoritate, ea propter his sanguinis missio præcipuè est salutaris, ceu nec ætate eorum eam recusante, vt idem Galenus fatetur citato libro 14. meth. med. cap. 7. A principio itaque statim propter dolores, & inflammationes ab hac affectione prehensos venam secare conuenit, potissimùm si multo semine abundant, ac præter consuetudinem à venere se abstinuerint: secetur autẽ interna dextri cubiti vena, vtpote quæ celerrimè, & plurimum ex iis, quæ principes sunt, partibus vena hæc corpus vacuat, vt quarto de ratione victus in morbis acutis, à Galeno decretum est: necnon & ab inferioribus eadem promptissimè reuellit.

Venæ sectio.

Commẽ.24

Verùm vbi vitiosi magis succi in toto corpore redundarint, purgatione vtendum erit, quamuis in priaspimo vomitoriis medicamentis potius, quàm subducentibus aluum sit vtendum, ex eiusdem Galeni sententia præcitato libro 14. method. medend. cap. 8. & nono de compositione medicamentorum secũdum locos, cap. 9. Eandem quoque sententiam sectati sunt Paulus, & Aëtius, atqui licet ab efficacioribus purgantibus pharmacis in totum abstinendum sit, vt eidem Aëtio visum est, & potius vomitoriis medicamentis vtendum, auersionis in contrarium gratia, attamen vbi insuetus ad vomitionem fuerit æger, aut medicamentis vomitoriis vti recusarit, leuioribus quibusdã medicamẽtis aluum subducentibus, quæ vicinas partes fluxione haudquaquã infestent, vti poteris, cùm neque id etiam Galenus negauit. Ea sunt nostro æuo, quæ leniendo purgãt, veluti mel aêreũ, saccharũ violaceũ, syrup. ex pluribus infusionibus rosarum, vel violarum, & reliqua huiusmodi.

Purgatio.

Clysteres.

Vel lenibus clysteribus aluum submollies per betæ, & maluæ decoctũ pauco mercurialis succo admixto, vt refert Aëtius. A nimium autem acribus, atque efficacioribus, ne inflãmationes exacerbentur, cauere oportet, tam clysteribus, quàm purgantibus medicamentis. Nec minùs cauenda sunt, quæ vrinæ ciendæ facultatem habent, ex auctoritate eiusdem Aëtij. A sanguinis missione, seu purgatione ceratum ex simplici rosaceo factum, ac cum aqua frigida subactum pudendo, & lumbis imponatur. Sic nanque quendam Galenus percurauit à venæ sectione prædictis partibus ipsum imponens: quemadmodum & alium, qui post missum sanguinem humido medicamento, quod ex chamęmelo conficitur, fuit vsus, vt liquet eodem 14. meth. meden. cap. 7. Hæc eadem medicamenta super easdem partes imposita, nono de compositione medicamentorum secundum locos, cap. 9. comprobauit. Alexander verò idem ceratum rosaceum cum aqua frigida, & pauco aceto subactum commendauit. Lumbis autem, quæ euidenter refrigerant, imponenda, veluti est solanũ, portulaca, hyoscyamus, & semperuiuum, & necessariò etiam coles, & intercapedo inter anum, & pudendum ex aliquo leniter refrigerante illinitur, velut est argenti spuma, cimolia, & cerusa, si aceto, aut posca, vel aqua sint diluta, ex Pauli & Aëtij sententia. Verùm ipsi laboranti particulæ medicamentum, si ea calidior sit effecta, quod ad portionem caloris abundantis refrigeret, imponendum, sin aliter inter initia quidẽ omnino, quod modicè refrigeret, postea verò id necessum non est. Pari modo & quæ circa lumbos sunt particulæ omnes eiusdem facultatis medicamento sunt comprehendẽdę, ex eiusdẽ Galeni sententia eodem 14. methodi medend. cap. 7. Valde nanque frigida, præsertim quæ adstringunt, & torporem inducunt, cauere oportet, ne affectus difficilis ad discutiendũ reddatur, vt idem inquit Alexander, præsertim vbi hoc vitium ex flatuoso spiritu in cauernoso neruo orto fuerit excitatum, nam quæ siccãt, ac flatum discutiunt absque valido calore hoc modo affectis adhibenda sunt. Optimum quoque erit tum coli, tum lumbis, & intercapedini inter anum & pudendum huiusmodi medicamẽtum reliquis imponere, quod recipit olei rosacei vnc. j. s. chamæmelini vnc. j. succi solani, aut semperuiui, seu portulacæ vnc. s. argenti spumę, & cerusę ana drac. 2. ceræ, & aceti parum, fiat vnguentum, & rursus ea præbenda sunt, quæ naturali efficacia prædita per experientiam sunt inuenta, veluti est nymphææ semen, ac radix, viticisque semen, ac etiam rutæ: ea nanque potui exhibẽda sunt, & ruta etiam viridis obsoniis admisceatur, ac ipsum rutæ semen copiosè comedatur: non tamen è principio hoc fiat; nanque multum calfacit sed posterius post aliorum extenuantium vsum, nymphææ autem semen, ac radix à principio præberi poterit, ex sententia eiusdẽ Galeni præcitatis locis. est nanque illud commune præceptum omnium ferme, quos vitiosus succus creat, morborum, quod in fine calfacientibus, & siccantibus sit vtendum: quippe hæc quod reliquum humoris est, prorsus absumunt, vt ipse inquit. Amplius ea in potu exhibenda sunt, vbi hæc non suffecerint, quæ præcedenti cap. de seminis profluuio descripsimus, potissimùm quæ genituram infirmare possunt, ac extinguere. At si prorogatur vitium, cucurbitulæ cute ferro incisa defigendæ sunt, præsertim si sanguinis multitudo adesse adhuc videatur, & hirudines adhibẽdę etiã eo casu, vt eisdẽ Paulo, & Aëtio visum est. Mulieribus quoque hæc affectio satyriasis, & tentigo dicta accidit, ad quam

ad quam consequitur ingens pudendorum pruritus cum dolore, ita vt mulier locis assiduè manus admoueat, atque ideò intolerabili veneris desiderio contabescat, & salsi humoris effluentis acrimoniam, ac mordacitatem percipiat, vt liquet ex Aëtio cap. 82. lib. 16. quanquam eis raro hoc malum accidat, vt inquit Paulus cap. 56. lib. 3. Qua de re ipsis etiam à principio vena secanda est, alimentũ contrahendũ, & pubi, ac lumbis illinenda quę leniter refrigerant, ac contrahunt, vt eidẽ auctori visum est: reliqua verò ab eodem præcitato loco petenda sunt.

Περὶ ἀπρήκτων μορίων.

Id est, De ignauis partibus genitalibus.

CAP. CVI.

Non minus sæui, quàm impij diceremur, si pauperculis, qui nuper vxorẽ duxerunt, eisque potissimùm, quibus magistratus, aut regni amissio imminet, necnon & mœstis malè nuptis eorum vxoribus auxilia non præberemus, cùm inefficaces ipsi in venereis congressibus deprehenduntur contrario vitio laborãtes, quàm ij qui præcedenti affectu conflictati sunt. Quapropter pauca etiam de hoc vitio verba faciemus estque affectus hic impotentia quædam ad rem veneream exercendam, quamuis ea vti cupiant, vt ex Aëtio colligitur cap. 35. lib. vndecimo, propterea quòd ignaua, & impotentia genitalia membra habent. Afficitur autem in hoc vitio pudendum, cuius proprium munus est, vbi ad coitum insurgit animal, media eius naturali facultate, quæ ipsum attollere potest, vt protinus distendatur, velut præcedenti cap. iuxta Galeni sententiam annotauimus. Affectio autem symptoma est in genere noxæ functionum naturalium, ac eiusdẽ pudendi propriæ ablatæ; nã neque hi in venerem ruunt, & propterea ignaui fiunt, vt inquit Paulus cap. 58. libri tertij. Excitatur autẽ vt plurimùm, vel ex pudendorum resolutione, quæ ob frigidam aliquam intemperiem in eis exortam, efficitur, vel ob seminis inopiam. Quanquã etiam ob reliquas causas quandoque excitari contingat, renum præsertim occasione, aut reliquarum partiũ principium. Atqui nos relictis huiuscemodi causis, quibus oportet conuenientem quoque curationẽ accõmodare cùm affuerit, si affectus hic ob particularum resolutionem, vel seminis inopiam duntaxat fuerit ortus, remedia conscribemus. Cæterùm facilè quispiã percipiat, nunquid ex seminis inopia fuerit genita affectio, an propter colis resolutionem, cùm ex pręsentibus, tum etiam ex his quæ præcesserunt, indiciis, corporis naturam, temperamentum, ætatem, ac præcedentem victus rationem rimatus. Nec minùs quoque & curandi rationem inueniet. Nanque tam alimenta, quàm medicamenta, quæ ipsis conueniunt, calefacientia, & inflantia, necnon & seminis gignendi potentia prædita esse debent, ex Aëtij testimonio. etenim semen generant, cibi quidem, qui bene nutriunt, & flatuosi sunt, totisque substantiis familiares. Medicamenta verò calida, & flatuosa. Ipsum etiam prouocant, quæcunque calida sunt & flatuosa absque desiccatione, quoniam cùm seminis substantia ex bona superfluitate generationem sortiatur, sitque etiam flatuosa, bene nutriãt & flatuosa sint necesse est, quæcunque semen, aut procreare, aut prouocare possunt, ex Galeni sententia quinto de simplicium medicamentorum facultatibus, cap. 22. Carnes itaque pro cibo eligantur gallinarum, caponum, perdicum, phasianorum, starnarum, iuuenum columbarum, turdorum, merularum, necnon reliquarum paruarum auium montanarum; magnoperè autem perdicis oua, ac gallorum testiculi ad coitum excitãt, vt inquit Aetius, & quoniam non solùm quod bene nutriant cibi necesse est, sed etiam flatuosi sint oportet, propterea cum eisdem, aut per se soli bulbi conueniunt, cicer, fabæ, nux pinea, vt ex Galeno liquet citato loco. Similiter competit pastinacæ radix, ac etiam rapa, & porri, erucæ tum folia, tum semen maximè agrestis, orminum, anisum, fœniculum, amygdalæ dulces, polypodes, & concharum genera, ex Aëtij testimonio: vua quoque dulcis, ac recens, & erucæ semen tritum cum vitello oui in puluerem redactum, ac assumptum cõmendantur. Vinum bibant odoratum, rubeum, aut subrubeum, vitẽntque omnino aquæ potum. Infernas autem corporis partes eos exercere conuenit, in mollibus lectis dormiant, ac legant, quæ ad coitum cohortantur. Lectionibus item, ac spectaculis huiusmodi assideant, ex eiusdem Aëtij sentẽtia. Quod verò ad medicamentorum rationem attinet, multi seminis esse dicuntur scincus, & satyrion, quemadmodum simul cibi, & medicamenta sunt lini semen, & eruca, vt eodem quinto de simplicium medicamentorum facultatib. cap. 22. liquet testes vulpis sicci, triti cochlearij mensura potati, membri tẽtiginem faciunt: partes etiam renes scinci amplectentes ad tentiginem pudendorum excitandam bibantur. Similiter & maior bulbus orchis herbæ, quæ etiam testiculi appellationem habet, cum lacte potatus tentiginem ciet, pudendum item cerui aridum vnius drachmæ pondere cum vino meraciore præbeto, vt inquit Aëtius. Compositis item medicamentis in hunc vsum vti poteris, vt mithridato, diamoscho dulci, diambra, ac diasatyrion, cuiuslibet drachm. vna cum pauco vino odorato prębens. Vel in hunc modum medicamentum conficito, Recipe seminis erucæ, vrticæ, anisi, ac fœniculi, & pastinacæ, singulorum drac. s. nucis pineæ, amygdalarum dulcium ana drac. 2. piperis, cinnamomi, cuiuslibet vnc. s. ramenti genitalis ceruini, ac satyrij ana vnc. j. diambræ, seu diamoschi, vel diasatyrij drac. j. s. sacchari dissoluti in aqua mellissophylli, & rosarum quantum satis sit, fiant in morsulis ponderis vnc. j. & cum odorato vino fuluo, seu subrubeo præbeatur ante cœnam, vel etiam manè ante prandium. Naturalia quoque continuè oleo vngantur, cui adiectum sit radicis narcissi momentum, cocci gnidij, seminis vrticæ, pyrethri, aut viticis, vt liquet ex Paulo, cap. 26. libri 1. Priuatim autem stellio concrematus, in pollinémque redactus magno dextri pedis digito oleo adiecto illinitur, & venus exercetur. Vbi cessare voles, digitus abluitur, vt liquet ex eodem auctore cap. 58. libri 3. Leporis quoque coagulum, aut leonis adipem pudendo illinito, deinde tria piperis genera cum tragacanthi succo testiculis, intercapedini inter anum & pudendum, ac lumbis illinito, ex Oribasio. Vel olei liliacei recipe, mastichini, de castoreo ana vnc. j. adipis leonis vnc. s. pirethri, piperis, cyperi, myrrhæ, ac sulphuris viui ana drac. j. moschi grana 4. misceantur, & cum cera quantum satis sit, fiat vnguentum, quo pudendum, testes, locus inter anum, & pudendum, ac lumbi illinantur.

Quid sit affectus hic.

Quæ pars in eo afficiatur.

Quis affectus præter naturã sit.

Causæ.

Curandi methodus

Victus ratio.

Medicamẽtorũ ratio.

Περὶ τῶν τῆς μήτρας παθῶν, καὶ πρῶτον περὶ ἐποχῆς ἐκμήνων.

Id est, De vteri affectibus, & primò de mensium suppreßione.

CAP. CVII.

IN construendis animalis partibus, eis inquam, quę ad generis instaurationẽ fuerunt fabricatæ, natura non solem duntaxat, & testes, verumetiam tanquam maximè necessarium vterũ machinata est, quẽ Græci modò μήτραν, eò quòd ex ipsa omnia animantia, velut à matre oriantur, quandoque ὑστέραν, quòd posterior situ sit, omnibus visceribus appellarunt, Aëtio teste, cap.j.lib.16. Cùm itaque vterus tanquã concipiendi instrumentũ à natura esset productus, non ab re ventri ipsum subiecit, qui locus est (tum ad vsum venereorum, tum ad semen recipiendum, & præterea ad fœtus incremẽtum, atque perfecti enixum) opportunissimus: nam ad coitum locum nullum accommodatiorem in toto animalis corpore inuenias, quoniam longè ab instrumentis, quæ faciei insunt, sit dissitus: ad fœtus etiam augmentum opportunissimũ, quòd eo loco poßit sine dolore distendi plurimũ, ad partũ vtilissimus, quòd ad inferiora, & ad crura exitus fœtui sit futurus facilior, Galen. auctore, 14. de vsu partium. nec mirum, si omnes partes, quæ sunt in viris, in mulieribus etiam reperias, tamen eo duntaxat discrepent, quòd in mulieribus hæ partes, quæ ad generis instaurationem sunt fabricatæ, intus sunt conditæ, in viris autem sunt extra, nam quamuis homo animal sit omnium perfectissimum, nihilominus eo ipso rursus vir muliere est perfectior, cuius perfectionis causa calori exuperantia existit, hic enim primum est naturæ instrumentum. Quapropter in quibus parcior inuenitur, in his opificiũ sit imperfectius est necesse, quo fit vt admirari non liceat si fœmina mare tanto est imperfectior, quanto frigidior, vt eodem 14. de vsu partium, à Galeno scriptum est; qua etiam ratione mulier partibus genitalibus, velut & reliquis viro est imperfectior: & propterea partes eædem, quæ intus formatæ fuerunt, dum ipsa vtero adhuc gestaretur, cùm extare, & foras emicare præ caloris imbecillitate non potuissent, animal, quod conformabatur imperfectius, eò quòd vndique est absolutum, reddiderunt: nam quemadmodum talpæ oculi exprimi intus incœpti foras à natura propelli non potuerunt, ita membra genitalia fœminis intus formata in exteriorem partem nequiuerunt emergere, ob imbecilliorem videlicet, ac imperfectiorem fœminæ naturam, in eo tamen talpis perfectior fœminea natura euasit, quòd talpæ nullam ex cæcitate vtilitatem consequuntur, fœminæ verò non parum hac membrorum suorum imperfecta fabrica ad generis successionem conferunt, vt ex eodem Galeno liquet, lib. secundo de semine. Neque credendum est opificem partem totius generis nostri dimidiam sua sponte imperfectam, ac velut mancam fuisse facturum, nisi imperfectionem hãc magna quædam vtilitas fuisset sequutura: etenim propterea quòd intus sunt conditæ partes hæ, vterus ad semen recipiendũ fœtusque generationem, ad retentionem hac ratione fuit appositus: fœtus item non modo ad primam sui cõstitutionem, sed ad omne etiam deinceps incrementum materiam postulabat copiosam, & proinde duorum alterum ipsi accedisse opus fuisset, aut vt ipsius vtero gerentis alimentum raperet, aut vt superfluum acciperet, verùm rapere non erat melius, superfluum verò assumere non poterat, si fœmina fuisset calidissima, discuteret enim ipsum sic, & facilè exsiccaret: frigidiorem igitur eam eousque fieri satius fuit, quoad alimentum quod confecisset, totum discutere non posset: quod enim est frigidius ne concoquere quidem potest, quod verò calidius vt concoquere ita discutere validè potest; quod verò non ita multum à calidissimo relinquitur, & coquere satis, vt quod non ampliùs est frigidum, & relinquere aliquid superfluum, ceu quod non vehementer adeò sit calidum, potest. Hæc denique est frigiditatis fœminæ vtilitas, quam mox sequutura erat partium imperfectio (vt diximus) cùm ipsæ præ caloris imbecillitate foras prorumpere non possent, quod quidem commodum maximum, ac secundum est ad generis instaurationem. Hinc fit vt vterus instrumentum semini recipiendo, ac retinendo, fœtui præterea alendo, ac perficiendo sit aptum, quanquam non in omni ætate: quoniam neque in imperfectis, neque in eis quæ consenuerunt tantam habet magnitudinem, quòd ad concipiendum sit aptus, sed in solis ætate florentibus proportionata talis magnitudo reperitur, quemadmodum etiam & ipsum excrementum, seu fœtus alimentum in solis florentibus animalibus abundare potest, nam in declinantibus, cùm vires sint imbecillæ, alimentum non ritè concoquitur, quo fit vt cum illis bene agatur, si ad suum proprium vsum alimentum, quod satis sit, poßint comparare. In eis autem quæ augentur, licet valentes sint vires, & ob eam causam alimentum benignum concoquant plurimum, tamen cum duabus actionibus nutritioni scilicet, & auctioni sufficere oporteat, superfluum nihil relinquitur. In solis igitur ætate florentibus, seu augeri iam desinentibus, & viribus adhuc valentibus, magna huius benigni alimenti est affluentia: & quoniam quicquid ex alimento siue bono, siue malo superuacaneum est, id à validioribus membris ad infirmiora depelli solet, propterea effectum est, vt cùm in ipsis (vtpote extremis in formatione) partibus natura defecerit, atque infirmissima omnium euaserint, ea excrementa quæ in ipsis mulieribus redundant, seu redundans sanguis ad omnium infirmissimas partes (quæ genitales sunt) feratur. Mittuntur nanque in venas quæ vtero committuntur, menses, & non attrahuntur: nimirum cùm vterus ad delationem eorum nihil conferat, vt quinto de simplicium medicamentorum facultatibus, testatur Galenus, qui quidem sanguis menstruus fœminis ipsis antequàm concipiant singulis mensibus fit purgatio salubris. Vbi verò concepêre, alimentum fœtibus accommodatum euadit. Fluere autem incipiunt mulierum plurimis menses circa decimumquartum annum, iuxta Aëtij, & Pauli sententiam: paucis verò ante decimumtertium, aut duodecimum; plerisque autem post decimumquartum erumpunt, ex eiusdem Pauli testimonio: quo etiam tempore & pubescunt mulieres, & mammæ ipsis intumescunt. Non tamen cunctis eodem tempore, eademque mensura, & per totidem dies prodeunt. Nam multis ad duos, tresve dies, non paucis vsque ad quintum profluunt, aliis etiam vsque ad septimum, raræ verò duodecimum purgatæ sunt: plerisque etiam minus duarum heminarum

Cap.3

cap.6

cap.5

cap.21.

Aëtius lib.16.c.4. Paulus lib.3.cap.60.

minarum mensuram quatuor dierum spatio, interpositis vigintiduobus diebus, aut summùm triginta, singulis mensibus deferuntur. Porrò desinunt etiam menses aliis anno quinquagesimo, paucis vero vsque ad sexagesimum durant; nonnullis, præsertim oblæsis, à trigesimoquinto anno menses cessare incipiunt, vt eisdem auctoribus visum est. Cæterùm sanguinis, qui profluit copia paulatim vsque ad ætatis vigorem augescit, deinde aliquandiu æqualitatem seruans, paululum penitus crescit, aut minuitur. At vbi ad finem tendit, paulatim rursus minuitur, donec in totum desinat, eodem Aetio teste.

Loco citato.

Cùm itaque mulieres menstrua purgatione omnino carent: vel naturale est, vel præter naturam. Naturale siquidem, quantum ad ætatem attinet (vt diximus) vel infrà decimumquartum, vel vltra quinquagesimum annum. Prægnantibus quoque secundum naturam menses supprimuntur. Similiter & cantrices, & saltatrices, quoniam quicquid in eis superfluum est, nimia exercitij vehementia consumit, nō purgantur: & in summa (vt inquit Aetius) mulieres calidioris temperaturæ, & fortibus exercitiis vtentes, & agrestes parum purgantur. Dignosces autem si secundum naturam menses supprimantur, quoniam mulier nulla inde molestia, vel totius corporis, vel vteri afficitur, vt inquit Aetius. Atqui non de hac, sed de ea mensium suppresione nos propriè loqui intendimus, quæ præter naturam existit ex quapiam præternaturali causa orta, vel totius corporis vitio, vel vteri, & partium eius proprio, vt dicemus: quanquam semper ipsi vtero tribuenda affectio sit, eo vel primariè, vel secundariè, & per consensum affecto: nanque à toto corpore (vt diximus) tanquam superfluum (veluti infirmisimam partem) ad vterum cùm valet mulier, eodem nihil ad eorum translationem conferente transmittitur: vt ex inde ab eo naturaliter modo, & tempore, quo diximus, expurgetur, vbi concipiendi tempus non aderit: nā conceptionis tempore ipsæ purgationes tanquam necessariæ in eo detinentur, & propterea non concipiunt quæ non purgantur. Rectè itaque dicimus etiam vterum ipsum affici, cùm non perueniant ad eum ea quæ antea, cùm secundum naturam se haberet, venire solebant. Quòd verò hoc vitium symptoma sit in genere retentorum immodicè, liquet apud Gale. lib. de different. sympto. cap. vlt. & 3. de causis symptom. cap. 4. Sed quod præter naturam menses detenti sint, ex pluribus indiciis dignoscere valebis: quorum primum, ac maximum est Hippoc. 39. aphor. 5. lib. cum dixit, Si mulier quæ neque grauida est, neque peperit, lac habet, huic menstrua defecerunt. At nullo apparente in mammis lacte, vt refert Gale. 6. de locis affectis, cap. 4. hæc indicia aderunt: grauitas totum corpus molestat, fastidia cibi incidunt, horror inæqualis cum febre quandoque, & si vteri os claudatur, cum quadam aderit duritie, propter quod differunt ab his, quæ conceperunt: quibusdam dolor cum grauitate in vtri regione accidit, modò in vna, quandoque in altera parte: quinetiam in coxam dolor transit, ac crus ipsum, quod è regione est, per incessum claudicat: præterea lumborum, colli, & syncipitis dolor, qui etiam oculorum fundamenta infestat, sequi solet: item febres ardentes, & vrinæ nigricantes cum rubra quadam sanie, perinde ac si aquæ, ex qua nuper mactatæ carnes ablutæ fuerunt, fuliginem quis miscuisset: quemadmodum in illustrissima Domina Maria San seuerina Comitissa Nolæ sæpiùs talem vrinam inspexi: quibusdam etiam vrina, aut difficulter redditur, aut omnino supprimitur. Quòd si longiori tempore menses supprimantur, nullámque medicus mulieri vacuationem promoueat, tumor aliquis præter naturam in ilibus interdum exoritur, ostendens nimirum ex internis partibus quampiam esse inflammatam, nonnullis etiam in extrema ilium parte panus excitatur, vt liquet ex eodem Galeno præcitato libr. 6. de locis affectis, cap. 4. Quoniam verò mensium suppresio nonnullos consequitur præter naturam affectus, tum ipsius vteri proprios in quacunque eius parte ortos, siue circa eius cornua, siue ceruicem, siue totam eius cauitatem, cùm etiam totius corporis communes, vt ex Galeno liquet 3. de causis sympto. cap. 4. propterea eos narrabimus, primò affectus præter naturam, qui ad vterum pertinent, & deinceps eos, qui toti corpori communes sunt. Vnus autem, & præcipuus vteri affectus retentionis mensium causa, eius densitas, atque duritia existit, siue à natura corpus eius tale conditum fuerit, siue certo tempore vterum occupauerit, angustia item venarum vteri statim à principio congenita, vbi scilicet hac parte fœmina malè est formata, aut eorūdem vasorum compresio, quæ ex his quæ circumiacent fit, cum videlicet corpus immodicè pinguescit: necnon & eiusdem vteri intemperies quædam tum natura, tum sub quibusdam affectibus orta, suppressionis mensium causa existunt. Interim quoque menses retinentur ipsius sanguinis occasione quotiens quod vacuatur vel crassum est, vel glutinosum, quinetiam si ipse sanguis menstruus sine vitio sit, cæterùm in vasis, quæ ad vterum pertinent, obstructio quædam, vel obseratio priùs facta, sic quoque menstruum retinebitur, vt idem Galenus testatur citato loco 3. de causis sympto. cap. 4. & com. apho. 28. 5. libri. Vitio itaque vel propriæ substantiæ ipsius vteri, vel vasorum, quæ ad ipsum pertingunt, aut eiusdēmet sanguinis, qui ad ipsum deuenit, contingit sæpenumero menses supprimi. Nos autem cunctas has causas vteri vitio prouenire fatemur; queadmodū etiam si ob robur vasorū eiusdem vteri sanguine ipso ad alias particulas delato, contingat mēstruum detineri, eidem vtero vitium tribuimus. Sic si ob inflammationes, seu eius ceruicis distorsiones, aut peruersiones, seu callos, aut carnis excrescentias istic exortas, aut pinguedinis copiam mensium purgatio prohibeatur, ad vteri vitium referendum erit: nec minùs si aut pellicula circa collum, aut osculum vteri fuerit adnata: quemadmodum his accidit, quæ imperforatæ appellantur: siue etiam vlcerum cicatrices, quæ vasorum oscula in vtero excæcarunt: aut cicatrix obducta post abortum, ob quem vteri os fuerit exulceratum menses detinebunt, etiam vteri occasione id fiet. Totius etiam corporis culpa aliquando prorsus non purgabitur fœmina, tum propter plura exercitia, tum propter tenuem victus rationem, tum propter succorum ad alias particulas inclinationem, & cùm hæc ipsa mediocria sunt, minùs quàm pro naturæ debito purgabitur, vt eodem 3. de cau. symp. à Galen. scriptum est. Nos verò cunctas tum externas, tum internas suppresionis mensium causas totius corporis culpa dinumerabimus, ab externis exordientes. Nam assiduæ curæ, immodicus timor, ac mœror ingens, mēses supprimunt (Aetio teste) item alimenta vel infra, vel supra modum ingesta: nam modicum ali-

Li. 16. c. 51. — *Li. 16. c. 51. Quæ pars afficiatur in mensium suppreßione.* — *Quis affectus præter naturam sit mensium suppreßio.* — *Suppreßionis mensium causæ.* — *Causæ ex parte vteri.* — *Ex vitio sanguinis.* — *Ex parte totius corporis causæ.* — *Cap citato.* — *Externæ causæ. Li 16. c. 51.*

mentum statim transpirat, multum verò meatus obturat, & excretionem intercipit: nimia quoque exercitij vehementia (quoniam quicquid superfluum est consumit) menses supprimere valet. Internæ verò causæ sunt calidiores, aut frigidiores totius corporis temperaturæ, calidiores siquidem hoc excrementum discutiunt, ac consumunt, frigidiores verò quoniam crassiorem, ac tenaciorem sanguinem gignunt, vasa vteri obstruunt: habitus quoque graciles, aut obesi nimium: graciles inquam, quoniam nihil penitus superflui sanguinis habent, obesi verò, seu pingues, propterea quòd reliquis magis exangues sunt, minimásque venulas habent, nam sanguis, qui in ipsis est paucissimus, ferè in pinguedinem transit, & propterea tales minimè omnium concipiunt, vt inquit Aetius. Ob diuturnum etiam aliquem morbum fœminæ extenuatæ non purgantur, vel propter præcedentem per nares, aut sedem, aut quampiam aliam partem sanguinis euacuationem, etiam per venæ sectionem immodicè factam, potissimùm ex cubiti venis, nam hæc sanguinem ad superiores corporis partes retrahens, menstruas purgationes comprimit (Galeno auctore libro de curandi ratione per venæ sectionem, cap. 18.) nec minùs & reliqua excretionum genera, velut est multus sudor, assiduus vomitus, alui profluuia, & pustularum omne genus per cutem erumpens, morbíq; acuti, & magni, menses supprimere possunt, vt liquet ex eodem Aetio. Quædam etiam (vt ipse inquit) ob plenitudinem non purgantur. Has omnes suppressionis mensium causas, tum totius corporis communes, tum ipsius vteri proprias, ex propriis earundem indiciis, ægrotantium sermonibus, corporum habitibus, ac ex præcedenti victus ratione, haud ægrè dignoscere queas. Et si accidat quòd non omnino menses fuerint detenti, eorum quoque substantia, ac calor considerandi sunt. Quòd verò mulieribus, quæ non purgantur consueto more, sanguinis reiectionis, ac syderationis periculum immineat, testatur Aetius cap. 52. lib. 16. Et quædam in melancholicum atræ bilis morbum, aut insaniam delabuntur. Quapropter proroganda euacuatio eis non est, quippe cùm menstruorum suppressio offendat, maximè si à partu supprimantur, nam non abundantiam modo, sed insignem etiam humorum pariunt paruitatem, vt 3. de morbis vulg. testatur Galenus. Quibus autem vlcerum cicatrices oscula vasorum in vtero excæcarunt, & propterea menses fuerint detenti, pœnitus incurabiles sunt, quemadmodum curari quoque non possunt, vbi pellicula quædam circa collum statim à principio, aut osculum vteri fuerit adnata, nisi illa perforetur, aut resecetur, vt liquet ex eodem Aetio cap. 51. Cæterùm cùm suppressorum mensium causæ tot sint, pro earum diuersitate, curationem quoque variari côtingit: & cùm plures earum facilè curari possint, vt si ex externis causis menses detineantur, nonnullæ etiam ad vterum pertineant, cùm aliquo proprio affectu laborat, quam curationem infra docebimus. Propterea si ex plenitudine, seu propter frigidorum humorum redundantiam, vel calidorum, aut nimiâ caliditatem, seu frigidam corporis intemperiem suppressi fuerint menses, curationem duntaxat instituemus, insimul quæ menses prouocare possunt medicamenta conscribentes. Si itaque ob plenitudinem mulieres non purgantur, aliis consentientibus, venam secare conuenit. Nam copiosa sanguinis missione sanantur, propterea (vt inquit Aetius) tum cubiti, tum tali venam secare oportet, neq; eisdem proroganda euacuatio est, vt Galenus inquit libro de curandi ratione per venæ sectionem, cap. 15. Verùm nequaquam in cubito venas secandas esse admittit, nanque sectæ in cubito venæ reuellere purgationem assolent, sed in malleolis, aut poplitibus secari venam iussit, etenim ex cruribus euacuationes tantum abest vt retrahant, vt etiam menses promoueant, vt ipse inquit. Conciliari autem possunt, nam Aetius magnam supposuit plenitudinem, quæ cum copiosa euacuatione indigeret, vires, aut reliqua haudquaquam permitteret, quapropter cubiti venas primò, deinceps, eas quæ in talo secari iussit, vt ex vtrisque simul tãta possit sanguinis copia euacuari, quantam vnica sectione plenitudo requirebat: Galenus verò non adeò magnam plenitudinem inspiciens, & ex diuerso vires robustas in mulieribus plenitudine laborantibus supponens, eandem in poplitibus, seu tali venis venæ sectionem fieri decretum reliquit. Et cùm dixit quòd sectæ in cubito venæ mulierum reuellere purgationem assolent, ac purgationes menstruas comprimunt ad superiores corporis partes sanguinem retrahentes tanquam verum admittendum, vbi post eas poplitis, seu tali venæ non incidantur. Neque perpetuò cunctis mulieribus venam scindere necesse est, sed quibusdã malleolorum scarificationes satis esse queunt euacuandæ superfluitati, vt mulieribus albidioribus, ac carnosis, quibus paruæ sunt venæ, & quæ sanguinẽ quoque tenuem aceruare solent, vt dicemus. Tempus autem secandi venam non erit multo ante statum mensium tempus, sed vbi iam accesserit, tribus, quatuórve diebus consuetis mulieri circuitus anteuertens, vt idem inquit Galenus. Quantitatem autem, nedum plenitudinis quãtitas, sed virium robur metietur: & vbi quidpiam non vrgeat eandem sectionem venæ iterare tutiùs erit quàm semel vniuersum vacuare, aut in eodem crure, vel in altero, vt videbitur. Conducit etiam nedum istis diebus, in quibus sanguinem vacuas, verùm & ante eos quatuor, aut quinque, vt extenuantem victum procures (eodem Gal. teste) & tenuis victus eisdem exhibeatur, veluti est ptisanæ succus cum aceto præparatus, & olera ad hunc etiam vsum idonea. Sanguine verò vacuato, medicamenta, quæ menses prouocare possunt, adhiberi debent, quorum infra mentio fiet, & cucurbitæ pubi, & inguinibus affigendæ sunt, siquidem menses euocant, vt liquet 13. metho. med. cap. 19. Si verò ob nimiam caliditatem citra calidorum humorum redundantiam mulieres non purgantur, licet victus rationem adeò instituere valeremus, vt menstrua purgatione non haberent opus, tamẽ quia conceptioni penitus aduersaretur, propterea conceptus gratia purgationes sunt necessariæ. Ea propter eas quàm maximè humectare oportet quacunque ratione calidiores fuerint, siue ex naturali temperamento, siue ob exercitiorum excessum. Aer itaque eligendus est ad humidum, ac paulò ad frigidum vergens, somno longiori vtantur, quies eligatur, exercitium autem vitetur, ac caueant immodicos animi affectus, iram, mœstitiam, timorem, vberiore, humidioréque cibo, ac potu vtantur, vt ptisana, ac eius cremore, & amylo ex lacte parato, ex oleribus, lactuca, cucurbita, è carnibus, caro gallinarum, caponum, & pullorum, & aliarum auium, quæ teneriores sunt, similiter agni, hœdi, ac recentis porcelli

Marginalia (left column): *Internæ.* — *Loco citato* — *Loco citato* — *Prognostica.* — *Commen. 3* — *Cõment. 73* — *Lib. 16*

Marginalia (right column): *Si ob plenitudinem menses supprimantur curatio.* — *Lib. 16. cap. 57* — *Venæ sectio.* — *Cõciliatio Aetius cũ Gal. de venæ sectione.* — *Lib. citato cap. 18* — *Tempus venæ sectionis.* — *Lib. de cura. rat. per venæ sect. cap. 18* — *Loco citato.* — *Si ob nimiam caliditatem menses supprimantur curatio.* — *Victus ratio.*

porcelli competit. Ptisana quoque in prædictarum carnium iure parari poterit interim autem ex lacte. Pisces item qui teneras carnes habent, gustari poterunt, & ex fructibus, ficus recentes, vuæ maturæ, pepones, ac cucumeres, vt inquit Aetius. Nec erit absonum quandoque recentibus ouis gallinarum sorbilibus, aut etiam tremulis vti. Potus autem sit vinum tenue, album, dilutum, non vetus, vt idem Aetius testatur. Ac balneis aquarum dulcium vtantur, & (vt summatim dicam) renutritoria victus ratione, nam ex multo calore huiusmodi corpora sicca euadunt. At si simul cum corporis calida intemperie biliosus redundarit humor, congruis medicamẽtis ipsum purgare conuenit, melle aereo videlicet, casia fistula, rhabarbaro, syru. ex pluribus infusionibus rosarum, vel violarum, & reliquis huiusmodi, idque præstantius fiet, si priùs syr. violaceus, aut rosaceus, ex succo cichorij, vel boraginis, aut aliquis talis similis pluries fuerit exhibitus; quo expurgato, pubi, & inguinibus cucurbitulæ affigantur; necnon frictiones, & vincula infernis partibus, cruribus inquam, ac tibiis fieri præcipias, & reliqua, quæ sanguinem, ac vterum alterare possunt, medicamenta tum intus suscepta, tum foris imposita adhibeantur, præsertim aquæ dulcis balneum, insessus ex maluarum, ac althææ foliis & violarum, hordeo, & chamæmeli floribus decocto parentur. Item circa pubem, & inguina tale vnguentum imponatur, Recipe olei amygdalarum dulcium, & amararum, & olei de cucurbita ana vnc.1. adipis anseris, & butyri recentis ana drac.3. ladani drac.2. fiat vnguẽtum. Insuper pessi fiant ex contusis maluarum, & althææ radicibus, hordeo decocto, saccharo rubeo, adipe anseris, vel gallinæ omnibus contusis, ac simul permixtis, & serico linteo veteri inuolutis, priùs tamen quàm immittantur in oleo amygdalarum dulcium, vel de cucurbita intingantur. Hoc item tempore cremor seminum melonum, vel cucumeris cum aqua hordei cum corticibus paretur, aut aqua capillorum veneris, vel in qua radix glycyrrizæ fuerit decocta, & exhibeatur. Insuper pastilli parentur ex prædictis, ac reliquis seminibus communibus: qui à balneo, seu insessu cum prædicta aqua hordei, vel capillorum veneris præbeantur, & vbi hæc non suffecerint, ad ea, quæ menses prouocant, medicamenta in fine huius capitis cõscripta confugias, ea tamẽ eligendo quæ minùs calida sunt, & cum prædictorum aliquo permisceas, ac vtare. At vbi frigida corporis intemperies menses profluere impediat oppositam curationem esse oportet, quam ad calidiores temperaturas retulimus, nam calidioribus tum cibis, tum medicamentis vtendum est, fortioráque exercitia, ac plurimos labores imperabimus. Vinum item fuluum, odoratum, vetus, ac minimè dulce exhibeatur. Inter medicamenta verò ea eligenda sunt, vt inquit Aetius, quæ calore suo sanguinem dissoluunt, veluti est thymum, pulegium, calamintha, dictamum, abrotonum, & alia huiusmodi, quorum in fine mentio fiet. At si cum frigida corporis intemperie crassorum, ac frigidorum adsit redundantia succorum, qui sanguini admixti mensium purgationem impediant, ipsos priùs decenti medicamento purgare conuenit, vbi concocti, ac præparati fuerint, & deinde quæ menses prouocare possunt, adhibenda sunt. Præparentur autem tum extenuanti victus ratione, cibisque semper, ac potibus aliquid odoratum admiscens, cùm etiam ex-

Li.16.c.53. — *Loco citato* — *Si biliosus redundarit succus, curatio.* — *Topica.* — *Per os sumenda medicamenta quæ.* — *Si ob frigidam corporis intemperiem menses supprimantur, curatio.* — *Li.16.c.54.* — *Vbi frigidi redundarint succi.* — *Præparatio.*

tenuantibus, ac incidentibus medicamentis, vt rosaceo melle, interim etiam & oxymelite, modò vterus affectus non sit, aut quæpiam alia neruosa pars. In quem etiam vsum syrupus de tribus radicibus gẽtilis, de duabus radicibus Mesues, aut de hyssopo, vel eiusdem hyssopi, pulegij, calaminthæ, origani, seu abrotoni decoctum ex aqua mulsa præbeto. Concoctis autem, ac præparatis iam dictis frigidis, ac crassis, ac succis medicamentum purgans exhibeto ex Galeni hiera, & agarico compositum, vt Recipe agarici trochiscati syrup.4. pulueris hieræ drac.1. formentur catapotia cum melle rosaceo, aut oxymellite, vel ex casia fistula, agarico, & hiera bolum conficias, adiectis interim scrup.2. vel 3. diaphiniconis. Et vbi validioribus indigeas, pillulis fœtidis, de sagapeno, aggregatiuis, ac de agarico, & reliquis huiusmodi vtare. A purgatione autem sanguinem ex malleolis mittere conuenit, non tamen in multa copia vena incisa, vel adhibitis malleolorum scarificationibus, potissimùm si mulieres albidiores, ac carnosiores fuerint, quæ quidẽ paruas in cruribus venas habent, & sanguinẽ aceruare tenuẽ solet, iuxta Gal. decret. lib. de curan. ratio. per venæ sectionem. Tempus autem mittendi sanguinem sit (vt superiùs demonstrauimus.) Verùm si redundans humor atra bilis fuerit, syrupus de pomis, de succo boraginis, aut fumariæ, aut etiam de epithymo pluries exhibeatur, & demum epithymi, ac senæ decocto, in quo vnc.1. casiæ fistulæ fuerit dissoluta, & drac.7. diacatho. aut drach. 3. confectionis hamech purgetur. Nec etiam inconuenit drach. 1. agarici in prædicto decocto adiicere, quo expurgato, in malleolis vena incidatur congruo tẽpore, vt docuimus, potissimũ vbi graciliores, ac nigriores fuerint mulieres, ac magis si magnas habere venas appareant. Hæ etenim crassiorẽ sanguinẽ, ac magis melancholicum colligunt, vt liquet eodẽ libro de curandi ratione per venæ sectionem cap.11. Post hæc medicamenta, quæ detentos menses euocant, conscribenda sunt, quibus prædictæ omnes à purgatione vti debent. Huiusmodi autem sunt quæ excalfaciunt, non tamen valenter deficcant, vt testatur Galenus quinto de simplicium medicamentorum facultatibus cap.21. Cuius farinæ sunt (vt ipse inquit) pulegium, calamintha, sauina, meium, dictamum, asarum, costus, casia, cinnamomum, amomũ, aristolochia, iris, bunium, & eius generis reliqua. Hæc enim (vt refert) absolutas vteri purgationum retentiones sanant. At eodem libro de curandi ratione per venæ sectionem, cap.18. menses abundè prouocare asserit, nepitam, & pulegium, si in melicrato coctæ exhibeantur, aut contusa, arida, cribróque subtili discreta, ac rursum trita vsque dum pollinem tenuitate referat, & inde in melicrato inspersa. Conuenientissimum autem tempus sumendi est à balneo inuolutis adhuc linteo. Verùm hæc medicamenta, eiusdem auctoritate, mitia sunt. His autem valentiora existunt, sauina, & dictamum, quorum vsus sit antedictis similis: quo etiam tempore medicamentum datur, quod propriè amarum appellatur, confert nanque mulieribus, quæ non probè purgantur singul. drachm.1. exhibeatur cum aquæ calidæ cyathis tribus, vt eidem Galeno visum est secundo de compositione medicamentorum secundum locos, cap.1. & citato lib. de curandi ratione per venæ sectionem. Duo autem tempora commoda sunt ad alia medicamenta accipienda (vt refert Aetius.) Alterum

Purgatio. — *Venæ sectio* — *cap. 11.* — *Si atra bilis redundarit, curatio.* — *Medicamenta quæ menses euocant.* — *Lib. de cur. rat. per venæ sect. ca. 18.* — *Aet. lib. 8. cap. 45.*

appropinquante iam purgationis tempore. Alterum vt post vnctionem fomentáque, ac balneum statim bibant, comedántque cuncta suprà à nobis commemorata. Ac insuper thymi, radicũm asphodeli, corticum radicis mori, mercurialis, carpesiæ, floris iunci odorati, spicæ nardi, ac celticæ, similiter acori decoctum in vino albo veteri, quod excolatum calidum exhibeatur, vt suprà, his præsertim quę frigidam temperaturam habent. Probè item facit opopanacis, sagapeni, myrrhæ, aut castorei drac. 1. si exhibeatur. Idem quoque possunt cumini, fœniculi, oreoselini, dauci, ammij & cicerum decocta, vt idem auctor refert. Paulus præter hæc helenij radicis decoctum, artemisiæ, saluiæ, absynthij, seminis apij, ac seseli approbat, quæ omnia nedum vino (vt inquit Aetius) aut aqua mulsa, ex Galeni auctoritate, verùm etiam in aqua decoqui possunt, prout magis, vel minùs mulieres fuerint natura frigidiores: qua etiam ratione habita magis, vel minùs calfacientia medicamenta eligi possunt, nedum eorum, quæ hîc conscripsimus, sed aliorum quæ ab aliis commemorantur, quorum copia magna est, adeò vt si quis omnia auxilia in hunc vsum commoda recensere velit, ei multo ocio opus fuerit, vt Aetius inquit. Pastillos tamen, quibus in hunc vsum vti consueui, hic conscribam, potissimùm cùm semper ingentem ex eis vtilitatem perspexerim, recipiunt autem seminis fœniculi, dauci, & seseli, singulorum scrup. 1. cinnamomi casiæ, cuiuslicet scrup. s. seminum melonum, aut cucumeris vnc. s. saccari dissoluti in aqua melyssophylli, aut capillorum veneris quantum satis sit. formentur pastilli, quibus temporibus ante dictis vtantur cum aqua mulsa, aut aqua capillorum veneris. Consueui interim semen apij, ammij, oreoselini, interim quoque maiorem vel cinnamomi, & casiæ, vel seminum communium frigidorum quantitatem adiicere, habita ratione diuersi habitus temperaturæ, ac ætatis ipsarum mulierum, similiter & temporis anni, ac reliquorum. Mirificè quoque conducunt pastilli è myrrha, si drac. 1. exhibeatur cum aqua mulsa, aut aqua capillorum veneris. Item insessus, fomentationes, & balnea adhibeantur, balnea quidem mineralia si haberi poterunt, inter se summopere præstat id quod Puteolis reperitur, Syluianæ balneum appellatum. At si naturale balneum haberi nequit, insessus fiant in aqua, in qua artemisia, chamæmelum, pulegium, calamintha, sauina, maiorana, ac ruta fuerint decocta, aut quędam alia ex his, quæ suprà meminimus. Ex quibus quoque saccelli parari poterũt, qui calfacti in latere irrorato ex pauco vino albo applicentur: sæpiùs iterentur, ac foueantur partes circa vterum. Insuper suffitus ex aromatibus muliebria ducit. Hippoc. auctore aphorism. 28. 5. libri: quoniam vasorum ora obserata aperit, extenuat humorum crassitudinem, & obstructiones incidendo liberat, vt in communi inquit Galenus. Fiat quoque inũctio in imo ventre, pube, & inguinibus ex hoc vnguento, quod recipit olei liliacei, & irini ana vnc. 1. olei amygdalarum amararum, & de capparibus, cuiuslibet vnc. s. succi rutæ, aut sauinæ, & artemisiæ, vtriusque drachm. 4. ladani drac. 6. cum sera quod satis sit, fiat vnguentum. Pessis etiam vbi opus fuerit, vtendum, primò mitioribus, deinde etiam validioribus. Atqui mitiores pessi fiunt ex anserino, seu gallinaceo adipe, saccharo rubeo, & pauco croco, quibus interim mercurialis herbæ contusæ parum adiicere poteris, aut tantundem artemisiæ, vel maioranæ, seu rutæ, aut sauerinæ, & pulegij quandoque. At si validioribus opus erit, myrrham, bdellium, galbanum, styracem, aristolochiam, rubeam tinctorum, abrotonum, calaminthã, resinam terebinthinam, ac reliqua huiusmodi adiicienda sunt, eisdem priùs contusis, ac linteo serico, aut lineo tenui ad formam digiti humani inuolutis, oleóq; irino, aut liliaceo prius infusis, mulieris pudendo immittantur, adeò vt os vteri attingant, ligentur tamen cruribus, vt promptiùs vbi opus fuerit, auferri valeant.

Gal. lib. de cur. rat. per venæ secti. cap. 18

Topica medicamenta.

Περὶ ὑπερκαθάρσεως, καὶ αἱμορραγούσης ὑστέρας.

Id est, de immodica purgatione vteri, & sanguinis profluuio,

CAP. CVIII.

MODERATI sunt menses prodeũtes in omni muliere si sana sit, vt duarum heminarum atticarum mensura secedant, aut paulò plures, vel pauciores, atque hoc ad duos, aut tres dies, Hippo. auctore lib. de morb. muliebr. longius autem tempus, vel breuius morbosum, & sterile est. Etenim si pauciores, aut plures dies quàm solent, prodeant, aut ipsi etiam pauciores, aut plures fuerint, morbosi sunt, vt ipse inquit, siquidem menses iuxta sanitatem corporis, & vterorum exitum inueniunt, itémque iuxta naturalem, ac iustum modum, & à calore & humiditate mensium, & stomacho scilicet vteri non valde læso, vt idem Hippoc. testatur libro de sterilibus. Solet autem menstrua purgatio quibusdam mulieribus cùm albæ, & molles fuerint, propterea quòd multus, tenuísque sanguis in eis colligatur, diutiùs permanere, tum de ipsarum ætate intelligendo, tum etiam de diebus, quibus huiusmodi mulieres purgantur, quemadmodũ contrario modo affectis, nigris inquam, duris, ac gracilibus contrarium euenit, ex Galeni sententia, 6. de morbis vulga. Cùm itaque menses plures, ac copiosiores fuerint, quàm solent, nimiam eorum purgationem appellamus, Græci ὑπερκάθασιν καὶ αἱμορραγίην dicunt. Idque trifariam fieri contingit, vel collatione habita ad priores circuitus, ita vt sanguis copiosior quàm consueuerit, & per plures dies prodeat, vel à partu, vel etiam ab aborsu, ad quos plurimus sanguis insequatur: quanquam in hoc veluti & in reliquis naturalibus excretionibus, non quantitas duntaxat pro scopo proponenda est, vel qualitas, aut genus substantiæ, vt libro de differen. symptom. cap. vlti. scriptum est, sed si tempestiuè, vel intempestiuè fiant, ad animalis commodum, vel incommodum. Quopropter tunc nimiam vel immodicam dicemus propriè mensium purgationem, cùm ea ampliùs non tempestiuè, neque ad animalis commodum fiat, sed potiùs intempestiuè, & noxa, ac nocumentum ex ea mulieribus consequatur, nam quandoque plus iusto purgabuntur absque earum læsione propter longuam desidiam, & victum liberaliorem. Quòd verò in hac affectione vterus oblæsus sit, nemini in dubium venit, nam mittuntur in venas, quæ vtero committuntur menses, vt præcedenti cap. dictum est. tanquam ad omnium infirmissimas partes, qui eisdem mulieribus valentibus existentibus antequam concipiant, salubres fiunt purgationes. Qua de re si immodicè profluant, ipsum vterum affectum esse indicabunt, aut per se solùm, vel simul cum toto corpore, vel aliquibus partibus

Lib. 1. circa principia.

In principio.

comment. ... comment. ...

Quid per immodicam mensium purgationẽ intelligendum sit.

Pars quæ afficitur.

Quis affectus præter naturam in mensium profluuio.

partibus eius. Affectus verò symptoma est in genere excretorum immodicè, non tamen toto genere præter naturam, veluti & reliqua sanguinis profluuia. Nam præter eam, quæ mulieribus, per vterum erumpit, cæteræ sanguinis pluículæ vacationes toto genere præter naturam sunt. Illæ verò sola multitudine, seu quantitate, vt liquet ex Gal.3. de cau.sympto.cap.4. Cùm autem immodicè menses vacuantur, sequitur calor fœdus, pedes molli tumore attolluntur, corporis robur prosternitur, vitiatur ciborum, tum concoctio, tum cupiditas, atque in totum omnia, quotquot immoderatam sanguinis vacuationem, siue ex hæmorrhoide, siue alio quopiam sanguinis fluore euenientem sequi consueuerunt accidentia, huiusmodi fœminas infestant, ex eiusdem Gale.testimonio lib.6.de loc.affe.cap.4. Vt autem ritè diuersæ causæ huius immodicæ excretionis inuestigentur primùm cōsideranda est erumpentis sanguinis multitudo, & delationis modus: ex his nanque perdisces, num ex vasorum ruptura, reseratione, aut erosione fiat, nam amplioribus vasis ruptis, aut apertis, magna sanguinis copia confertim profluit, à minoribus verò vice versa (vt inquit Aetius.) At si ea quæ præcesserunt consideres nunquid ex ruptura, vel apertione vasorum sanguis profluat, promptè perdisces, nam eis disruptis, aut vehemens frigus, aut vehemens motus, vel sanguinis abundantia præcesit, aderitque interim aliquis dolor. Apertionem autem eorum non frigidæ, sed è contrario calidæ dispositiones præcedunt, veluti si multis, eisdémque calidis balneis mulier vsa fuerit, atque terram inhabitet calidam, fuerítque antecedens tempus eiusmodi, similiter quoque alimenta, & potiones, nullúsque dolor aderit. Ab erosione verò, si sanguinis profluuium prodeat, dignosces, quoniam non confertim, sed modicus ac paulatim, & cum maximo dolore defertur, eodem Aetio teste cap.64.lib.16. Quòd si erosionis causa redundantes in toto corpore vitiosi succi fuerint, biliosi inquam, aut pituitosi salsi, tum ex reliquis eorundem humorum propriis indiciis, tum etiam ex colore eiusdem, qui profluit, sanguinis menstrui, percipies, iuxta Hipp.sententiam lib.de morbis muliebribus. Eiusdem autem menstruæ purgationis immodica vacuatio haudquaquam spernenda est, nam nonnullæ, cùm vteri nimio sanguinis profluuio laborarunt, hydropem accersiuerunt, Galeno auctore 2.de natur.facu.cap.8. Id quod etiam timendū est in omnimoda menstruę purgationis cessatione, vt ipse inquit, cùm vtrunque ad extremam frigiditatem mulierem ducat. Quæ verò mensium profluuia grandiores partus consequuntur, haud ita periculum minantur, quinimò etiam plerunque sua sponte cessant, vt inquit Paulus cap. 62. libri 3. Quemadmodum si abortiui fœtus causa fiant, repentinum quandoque periculum inducunt, vt liquet ex eisdem Aetio, & Paulo. Verùm ex quacunque tantundem causa fiat mensium profluuium, vbi fuerit immodicum animi deliquium minatur, & syncopem, vt patet primo de arte cur.ad Glauc.cap.14. Interim etiam & mortem, quamuis naturalem partum consequatur, velut in reliquis accidit immoderatis sanguinis profusionibus. Pro curatione itaque profluuij mensium, aër eligatur temperatus, aut parum ad siccum, frigidúmque vergens, somno etiam temperato vtantur, caueant à motu, atque exercitio, sed quies iniungatur, animi affectus immodicos vitent, præsertim iram. Cibus eligatur quantitate moderatus, qualitate adstringens, bonique succi, similisque potus. Quapropter circa initia micas panis è posca exhibebis, vbi præsertim ieiunium tolerare nequeant, aut oryzam ex posca, aut ouum sorbile, molle, frigidum (vt inquit Aetius) in quem vsum etiam similagine, amylo cum posca vti poteris. Carnibus vbi opus fuerit vtantur, syluestribus potiùs, quàm domesticis, ac eisdem assis, magis, quàm elixis, vt phasianorum, starnarum, perdicum, merularum, turdorum, aliarúmque paruarum auium montanarum, & inter quadrupedes leporum, cuniculorum, seu capreolorum carnes eligantur. Quòd si eisdem etiam elixis vti velint, in eorum iure polygoni, plantaginis, aut oxalidis folia decoquantur, aut etiam fructus adstringentes, vt citonia strutia, seu pyra. Vinum omnino pro potu vitandum, ex Pauli testimonio, sed aqua pluuiali vtendum, in qua etiam ignitum ferrum fuerit extinctum, aut aqua, in qua oxalidis, polygoni, seu plantaginis folia fuerint decocta, aut myrti fructus, seu cydonia, atque ipsa item posca pro potu vti conuenit, non siquidē frigida, sed tepida, vt Aetio visum est. Confestim quoq; artus, & extremas partes, præsertim superiores, cōstringere oportet, quanquam & inguina vinculis excipi possent, Paulo, & Aetio testibus, & iuxta Hippocr. sententiam cucurbitulæ magnæ sub mammis apponendæ, vt aphor.50.5.lib.scriptum reliquit, in quem etiam vsum, potissimùm vbi sanguinis fuerit redundantia ac reliqua non prohibuerint, venæ sectio reuulsionis gratia in cubito facta confert, præsertim internæ venæ, exiguáque sanguinis quantitas auferatur, & si opus fuerit, iteretur. Deinceps verò si ob vasorum apertionem sanguis profluat per ea, quæ obturant, curare oportet, quemadmodum si ex eorundem vasorum ruptura contingat, quæ conglutinant adhibenda sunt. Atqui obturatur osculum dilatatum per adstringentia, conglutinatur autem ruptum per eadem, & quæcunque ipsis in compositionem miscentur citra mordacitatem resiccantia, & glutinosum quoddā habētia, veluti est terra lemnia, sphragis appellata, & samius aster (Galeno auctore 7.de composit. medicamen. secundum locos, cap. 4.) quæ veluti ad sanguinis spuitiones vndecunque natas conferunt, eadémque vi sanguinis ex vtero profluuia, & vocatum fluxum muliebrem iuuant, vt liquet ex eodem auctore, nono de simplicium medicamentor. facult. Dabimus item in potu balaustium ex posca, aut hypocistidis, vel acaciæ succum, siue lycium, vel etiam vuæ acerbæ succum siccum, ex sententia eiusdem Pauli, & Aetij. Prodest etiam sesamum posca macerare, atque in molle factum edendum præbere, aut loti ramenta, & eorundem decoctum, similiter & corallorum drac.2.exhibere (vt idem refert Aetius.) In quem etiam vsum succus polygoni, aut plantaginis ex posca potus non parum confert, vel drach.1.cornu cerui vsti, & tantundem corallorum rubeorum, lapidísque hæmatite scrup. 1.cum posca exhibeantur. Nec minùs conducit, si drac.1. vel drac.2.radicis symphyti cum eadem posca, quæ semper tepida sit, exhibeatur, & vbi hæc non suffecerint, drach.1.pastillorum è spodio, è succino, vel è terra lemnia cum eadem posca præbeas. Extrinsecus autem vteri loca perfundantur, seu foueantur ex eadem tepida posca, aut oleo rosaceo, melino, seu myrteo pauco vino admixto. Item cataplasmata ex hordei, fabarúmque farina, symphyti

Signa.

Quæ animaduertenda sint pro causarum cognitione. Li.16.c.46

Causæ diuersæ.

Loco citato

Prognostica.

Curatio.

Victus ratio.

Loco citato

Medicamentorum ratio.

Venæ sectio.

Cap.de terra samia.

Quæ in potu præbeda sint.

Topica.

radice, polygoni, ac plantaginis foliis, acacia, alumine, & hypociſtide ex poſca compoſita adhiberi poterunt, aut ex palmulis, malis cydoniis, malicorio, balauſtiis, alumine, gallis, acacia, & hypociſtide, teneris rubi, ſeu lentiſci virgultis cum eadem poſca cataplaſma fiat. Vel vnguentum, quod vulgus medicorum Comitiſſæ appellat, pauco aceto addito adhibeatur. Efficaciter quoque prodeſt taurocolla aceto macerata, donec diſſoluatur, deinde valido linteolo inducta, lumbis agglutinetur, decreto eiuſdem Pauli, & Aetij. Inſuper inſeſſus fiant ex foliorum myrti, roſarum, plantaginis, polygoni, ſymphyti, virgultorum rubi, ac lentiſci decocto, peſſulorum quoque vſus haudquaquam contemnendus erit, qui ex foliis plantaginis, polygoni, aut myrtillorum, ſymphytíque radice contuſis, pauca addita manna thuris, hypociſtide, ac balauſtio cum eiuſdem plantaginis, ſeu polygoni ſucco conficiantur. Interim gallarum puluis, ac aluminis ſciſsi, necnon acaciæ ſuccus cum ouorum toſtorum luteis adiici poterunt, & quandoque cupreſsi folia, aut rubi, paritérque & cytini. Cùm verò vſus exigit linteo ſerico, aut linteo tenui excipiantur, & ad formam humani digiti redacti in roſaceum intingantur, ac ſubdantur. Súntque peſſuli penitùs vſque ad os vteri immittendi. Infundantur quoque per inſtrumenta ad hunc vſum parata in vterum, quæ μητρεγχύτας Greci vocant, plantaginis, polygoni, ſeu ſolani ſuccus. Similiter acaciæ, vel hypociſtidis. Vel decoctum in aqua pluuiali, malicorij, gallarum, balauſtium, hypociſtidis, ac foliorum lentiſci cum polygonij, ſeu plantaginis ſucco, aut etiam acacia. Galen. verò ex vtero ſanguinis profluuium quaternis iam diebus profluens, cùm nullo alio potuiſſet ſiſti remedio, plantaginis ſucco vtens, prorſus ſanauit. Quanquam id medicamen & ad ea quæ ex eroſione excitantur, ſanguinis profluuia, ſit vtiliſsimum, vt patet 5. meth. med. Eroſio verò magna ex parte in ceruice potiùs vteri quàm alibi contingere ſolet, decernitúrque per excretam ſaniem, ſi fuerit profunda. Si verò circa os ceruicis cōſtiterit, nō ſolùm per hanc, ſed per tractum quoque cognoſci poteſt (eodem Galen. teſte 6. de loc. affect. cap. 4.) At quod ea per renutritionem eroſorum, quæ fit per cibos boni ſucci, & medicamenta ſarcotica dicta, hoc eſt, carnem gignentia curetur, patet eodem libro 7. de compoſit. medicament. ſecundum locos cap. 4. Quapropter nedum iniectus plantaginis ſuccus (vt diximus) huiuſcemodi profluuium ſupprimere valet, ſi cyathi menſura iniiciatur, vt inquit Aetius, verùm etiam aliquando fortiùs aliquod admiſcendum erit, aliàs aliud pro affectionis reſpectu, nam ſi vas, vnde profluit ſanguis, magnum, & amplum fuerit, auſteris medicamentis opus erit, balauſtio inquam, acacia, hypociſtide, gallis, malicorio, & ſimilibus. Si verò paruum, conferent aloë, manna thuris, cortex pinus, terra lemnia, lapis hæmatites, & reliqua huiuſmodi, quæ nedum cum ſucco plantaginis, verùm etiam vino auſtero nigro, aut ſenecionis ſucco ſubdita, & iniecta conferunt, ex ſententia eiuſdem Aetij. Et (vt ſummatim dicam) quæ mediocriter, & ſine morſu detergunt, atque exſiccant, commoda ſunt, vt quæ carnem generent, vt liquet tum 3. method. medend. cap. 3. tum 2. de compoſitione medicament. per genera, cap. 1. Vbi verò exulceratio, ſeu eroſio adhuc fiat, vel augeatur propter redundantes (vt diximus) in toto corpore vitioſos ſuccos, nulli in dubium venit eos priùs purgandos eſſe, & deinceps modò dicta medicamenta adhibere. Qua de re ſi bilioſi fuerint, adhibitis priùs (ſi detur occaſio) ſyru. quibuſdam, vt ex infuſione roſarum, vel ſucco myrtino, vel è ſucco oxalidis, ſeu acetoſo ſimplici, vel oxyſaccharo cum aquis plantaginis, polygoni, vel oxalidis, hoc purgans medicamentum exhibeatur, quod recipit, tamarindorum vnc. s. corticum myrobalanorum citrinarum drachm. 3. in aqua oxalidis, & plantaginis fiat decoctum, in quo diſſolue ſyrup. de nouem infuſionibus roſarum rubearum vnc. 4. rhabar. ſine ſpica drachm. 1. vel ſyrup. 4. miſceantur, & fiat potio. At ſi ſalſa pituita eroſionis cauſa fuerit, ſyru. è corticibus citri, vel mel roſaceum cum ſyr. myrtino, vel ex abſynthio aliquibus vicibus præbeto, deinceps verò medicamentum purgans tale exhibebis, Recipe corticum myrobalanorum chebularum drach. 4. agarici trochiſcati drachm. 1. vel ſcrup. 4. fiat decoctum in aqua plantaginis, in quo vnc. 3. ſyrup. ex tribus infuſionibus roſarum perſicarum, vel vnc. 4. ſyrup. ex pluribus infuſionibus roſarum rubearum diſſoluas, & potui exhibeatur.

cap. 5. Si ex eroſione proueniat menſium profluuium, curatio.

Curandi methodus.

Quibus p… gari com… petat.

Περὶ γυναικείου ῥοῦ. *Id eſt, De muliebri profluuio.*

CAP. CIX.

Quemadmodum totius corporis culpa aliquando prorſus non purgabitur fœmina, aliquando parciùs, aut liberalius, ita quoque interdum malum quidpiam per vterum vacuabit, vt liquet ex Gale. 3. de cauſis ſymp. Vocatur autem hæc affectio à Græcis ῥοῦς γυναικεῖος vt patet ex Galen. citato loco, & lib. de differ. ſymp. ac 6. de locis affect. cap. 4. quem ſectati ſunt Paulus cap. 63. libri 3. & Aetius cap. 65. lib. 16. A Latinis verò muliebris fluxio, ſeu profluuium muliebre appellatur. Eſt verò totius corporis recrementi deſtillatio, vt inquit Paulus, vel vteri deſtillatio diuturna, vt Aetio viſum eſt, vel vniuerſi corporis per vterum expurgatio, ipſo haudquaquam affecto, vt ex Gale. colligitur citatis libris 3. de ſymp. cauſ. & 6. de locis affect. cap. 4. In hac autem affectione (licet eius multiplex habeatur ortus, vt paulò poſt dicemus) vterus ipſe haudquaquam affectus eſt, licet per ipſum vniuerſum corpus expurgetur, quemadmodum interdum per renes quoque euacuatur, ex eiuſdem Galeni auctoritate præcitato libro 6. de locis affect. cap. 4. nec alicuius determinatæ corporis partis affectio hæc dici poterit, quanquam & ipſa ſymptoma ſit in genere excretorum immodicè, preſertim in qualitate, nam vitioſum eſt, quod expurgatur, vt eodem libro de differ. & 3. de cauſis ſymptom. ſcriptum eſt. Deprehenditur verò muliebris fluor ipſe, notis, à menſtrui ſanguinis eruptione differens, eò quòd in illa ſyncerus ſanguis prodit, hic verò fluxus corruptus apparet, diuerſorum tamen calorum, pro diuerſitate redundantis ſucci, vt dicemus, qui etiam citra dolorem prodit. Quapropter loci (vt inquit Paulus) continuè madent humoribus colore variantibus, laborans decolor eſt, cibum non ſentit, eúmque faſtidit, in obambulatione difficulter ſpirat, oculos habet prætumidos, nunc cum dolore, nunc citra illum, aut cum exulceratione, aut ſine illa, aut inflammata, aut ſordida, aut pura. Inferre quoque ſolet hic fluor inenarrabilem triſtitiam, & pedum tumorem, & in aliquibus perpetua diſtillatio perſeuerat; in aliquibus verò per interualla quædam redit, ex Aetij teſtimonio.

3. de cauſ. ſympt. ca… Lib. de dif… fer. ſymp… cap. vlt. Muliebre profluuium quid ſit. 3. de cauſ. ſymp. cap… Quæ pars afficiatur. Quis affectus præter naturam ſ… Lib. de dif… fer. ſymp. cap. vlt. Signa profluuij muliebris. 3. de cauſ. ſymp. cap. 4.

Atqui

Atqui si purus sanguis, qualis ex dissecta vena profluit, & cũ dolore promanabit, vteri erosionem indicabit, de qua præcedenti cap. sermonem fecimus, nec tale profluuium muliebre appellari debet: nam in eo vterus haudquaquam affectus est, in hoc proprio morbo laborat, qui erosio, seu exulceratio existit. Hic verò corruptus fluxus, qui in muliebri profluuio fit, aliquando ruber est, veluti tenuis sanguinis sanies, aliquando albus, velut ptisanæ succus, à pituitoso videlicet sanguine ortum habens, interdum pallidus, vbi bilis amara redundarit, interdum aquosus à serosorum humorum superfluitate. Nam perpetuò id quod euacuatur, tale specie est, quale est quod in animali redundat, vt liquet eodem tertio de causis symptomatum, potissimùm autem id fit, si mulier laxis sit carnibus, & pituitosa, ex eiusdem Galeni sententia citato lib. 6. de locis affectis. Qui itaque exquisitè colorem præ se fert aliquem, is redundantem humorem facilè indicat. Si vero obscurum colorem habeat, causam eius ita perscrutabimur, linteum eo inquinatum arefactum simplici aqua eluemus, & inde à maculæ colore redundantis humoris notionem capiemus, vt inquit Aetius. Generatur autem talis fluxus muliebris, vel ex complectendi functione imbecilla, vel expultrice immodicè concitata, vel ambabus simul læsis, aut quòd totus sanguis tenuis, serosúsque est redditus, vt libro de different. sym. cap. vlt. à Gal. scriptum est. Atqui sanguis talis fieri potest, vel ex sanguificę facultatis operis frustratione, vel eius, quæ tenue, & serosum separat, seu idem excernit. Incidere etiam aliquando potest ex retentrice ipsa immodicè opus suum vrgente, & cute inspissata, & renibus occlusis, ex eiusdem Galeni auctoritate citato libro de different. sympto. Præter has itaque causas vniuersus sanguis tenuis, serosúsque reddi potest, ac per vteri vasa expurgari, retentrice eorundem vasorum facultate interim imbecilla, interdum verò expultrice (vt diximus) immodicè concitata, aut etiam ambabus simul læsis ob copiam, & sanguinis qualitatem. Si autem num sanguificæ virtutis vitio, vel eius, quæ tenue, & serosum separat, seu excernit, symptoma hoc fiat, discernere velis ea consulas, quæ capite de hepatica affectione, aut de renum affectibus conscripsimus. Inspisatam autem cutem probè ex te ipso percipies, neque magno labore retentricis, aut expultricis facultatis læsionem, seu vtrarumque reperies. Cæterùm ætate vigentes mulieres rubra ferè fluxio infestat, declinante verò ætate, alba, & vtraque fluxio, si suæ ætati acciderit, facilè curatur, si alienæ, difficulter, ex Aetij testimonio. In omni verò muliebri defluxu vteri os aperitur, & velut relaxatur, quibusdam etiam vterus ipse procidit, vt vsque ad muliebre pudendum progrediatur. Qua de re magna cum diligentia curanda est affectio hæc, neque localibus auxiliis fluxus confestim reprimendus erit, nam aliquę in hydropem, aliquæ in neruorum affectiones, aut oris ventris, aut capitis vexatione collapsæ sunt, vt liquet ex eodem Aetio. Vniuerso itaque corpori pro eius curatione, quæ citra immodicum calorem exiccant, auxiliantur, cùm affectus sit humidus atq; aquosus (Gale. auctore lib. de præsagitione ad Posthumum) quem etiam sectatus est Paulus præcitato loco. Et propterea vniuersa victus ratio ad duo inclinare debet, vt idem Gale. asserit, potus videlicet paucitatem, & totius corporis frictionem ex melle solo multum cocto (tantum tamen refrigerato, vt hac in re fontanæ aquæ similis æstiuo tempore sit) post fricationem corpore peruncto: simili itaque victus ratione adstrictoria, ac ad siccum vergente, aliquatenus crassefaciente quandoque, quam præcedenti cap. etiam instituimus, vtendum est (vt summatim dicam) si quod interim magis aut minus exsiccantibus, ac adstringentibus cibis vti oportet pro diuerso humore redundante, quemadmodum etiam & eadem victus ratio ad frigidum, vel calidum magis, vel minus vergere debet. Quod vero ad medicamētorum rationem attinet, similis quoque ratio habenda erit. Verum si mulier rubro fluore muliebri vexabitur, primùm ei sanguinem per venæ sectionem vacuabimus, vbi nihil obstiterit, patitur autem sanguinis detractio, veluti in his, qui sanguinem reiiciunt, quo paulatim reuulsio fiat, vt inquit Aetius. Secanda autem est cubiti vena, nam hæc nō solùm materiam ad vterum confluentem diuertit, sed muliebris fluxis detentionem, ac constrictionem tutam efficit. A venæ sectione, lumbis ac inguinibus detrita, & mollia lintea imponenda sunt frigidis succis imbuta, quorum præcedenti cap. meminibus. Locetur autem mulier coccis acclinibus, cruraque extendat, ac inter se complicet ad vteri partes contrahendas. At si copiosè sanguis feratur, coxæ, pecten, & lumbi spongiis posca madefactis integantur. Si verò modicè destillet, lana succida vino, & rosaceo imbuta adhibeatur, & extremæ partes deligentur, atque hęc nō solùm in principio fiant, sed etiam post circuitus, ante exacerbationem, & in ipsa exacerbatione, ex eiusdem Aetij decreto, & reliquis etiam vtatur medicamentis extra adhibitis, quæ præcedēti cap. adnotauimus. Cōmodę quoq; sunt quęcunq; potiones sanguinē reiectātibus competunt, ex eiusdem Aetij sententia. Cęterùm vbi vitiosi redundarint succi, biliosi inquam, pituitosi, aut serosi, quamprimùm quoq; iidem expurgandi, ac ab vtero deriuandi, & diuertendi sunt, & propterea Galenus eodem libro de pręcognitione ad Posthumum, in Boethi vxore quæ hac affectione laborabat, primùm medicamento per aluum educente vsus est, secūdò eis quæ per vrinam ipsum educere valent, & tertiò his quæ per cutem euocare possunt, quibus remediis quindecim diebus cùm fuisset vsus, prorsus prædictam mulierem à morbo vindicauit, & proinde Boethus quadringentos aureos ad eum misit. Seroso itaque humore existente, qui redundat, ex hiera, & agarico formatis catapotiis, & potione ex decocto myrobalanorum chebularum cum syrup. ex pluribus infusionibus rosarum rubearum, vel persicarum ægram purgabis. Quod si neque vna purgatio satis sit, iteranda quoque eadem erit, in minori tamen quantitate, quemadmodum & Galenus in modo dicta ægra rursus medicamentum purgans exhibuit. At si pituitosus fuerit sanguis, nedum hiera, agarico, & myrobalanis purgare conuenit, verùm etiam & reliquis insignioribus medicamentis pituitam per aluum ducentibus, vt catapotiis fœtidis, ex sagapeno, aut agarico compositis, item & nostris, quæ cap. de aqua inter cutem conscripsimus, priùs tamen ea exhibeantur medicamenta, quæ iam dictam pituitam concoquere ac præparare valeant. Bile autem flaua redundante eadem hiera, cum rhabarbaro myrobalanorum citrinarum decocto, ac syrup. ex pluribus infusionibus rosarū purgabis. A purgatione vero ea medicamēta exhibeātur, quæ propriè οὐρητικὰ id est, vrinā cietia

Loco citato. — *Loco citato.* — *Causa.* — *Loco citato.* — *Prognostica.* — *Lib. 16. ca. 66.* — *Curādi methodus. cap. 8.* — *Victus ratio.*

Medicamētorū ratio. — *Aetius lib. 16. cap. 46* — *Venæ sectio.* — *Topica medicamenta.* — *Lib. 19. c. 66.* — *Potiones.* — *Loco citato.* — *cap 8.* — *Quibus medicamentis fuerit vsus Gal.* — *Purgatio vbi serosus redundarit succus.* — *Si pituita redundet, purgatio.* — *Bile redūdante.*

dicuntur, quorum sylua à Galen. scripta est lib. 5. de symplic. medic. facult. cap. 12. calida inquam, ac sicca existentia. A quibus sanguis non extenuatur duntaxat, sed & funditur, ac secernitur, non secus atque lac, quod coagulatur, seroso videlicet, & tenui seorsum segregato, crasso verò in sese coeunte, siquidem quo facilimè ad se attrahant renes quod in sanguine aqueum, tenuéque, ac serosum est, vtraque hæc conferunt, nempe totius sanguinis primùm fusio, deinde segregatio, quorum neutrum absque valido calore peragi queat. Hæc itaque peculiariter ab eodem Gal. ibidem vretica, siue vrinam mouentia appellantur, non quia solum moueant vrinas, sed quia solas absque vi etiam menses, aut lac: inter quæ apium, atque asarum eligens, prædictæ mulieri eorundem decoctum in aqua adhibuit: hæc nanque per vrinam humorem, qui per vterum expurgabatur, deriuando etiam euacuant, vt ipse testatur, cùm hoc quod neque menses ciunt, vt quibusdam Arabicis falsò visum est, & renes occlusos liberant, si id quoque talis muliebris profluuij causa fuerit; nec minùs & pro totius corporis frictione humor quoque euocandus est. Et si ex cute spissata adhuc talis affectio fuerit orta, iisdē frictionibus rarefiet, quæ primò mollibus linteis, & demum asperis faciendæ sunt, iuxta eiusdem Gal. doctrinam præcitato lib. de præcognitione ad Posthumum, cap. 8. his quippe medicamentis vniuerso corpori adhibitis, intacto quidem vtero huiusmodi muliebres fluores Galen. sanauit, vt eodem 6. de loc. affect. cap. 4. scriptum est. Subsequebatur autem totius corporis fricationem inunctio ex melle solum, multum quidem cocto, vt diximus. Verùm vbi hæc non suffecerint, perseuraueritque muliebre profluuium, ea exhibenda sunt, quæ præcedenti cap. de mensium profluuio dicta sunt, potissimùm autem ea eligantur, quæ non admodum efficacia existunt, item portulaca commanducata, succúsque ipsius potus præsidio est, balaustium, rubi fructus, & flos, vt inquit Paulus: nec minùs, & equisetum sistit rubrum fluorem potum ex aqua, aut vino, vel hypocistidis, aut lentisci fructus torrefactus cum vino sumptum, vt idem Paulus refert, similiter samius aster, terra lemnia, sphragis appellata, item coagulum leporis, aut hœdi, aut ouis, aut vituli, aut cerui confert; vua etiam immatura sicca, piceæ cortex, & myrti (vt liquet ex eodem) faciunt quoque & pæoniæ grana pallida quindecim assiduè pota, aut corallorum drach. 1. è vino nigro, aut vinacia trita cum vino, aut corticis loti arboris decoctum, vt inquit Aetius, præsertim vbi fluor albus, aut serosus fuerit, proditum quoque est, vt inquit Gale. 10. de simpl. medic. facult. leporis coagulum si cum aceto ebibatur, sanare profluuium muliebre. Quòd si cum dolore fluxus deferatur, asininum lac, præsertim asinæ per pascua pratorum nutritæ, quiuis fuerit succus, præstat. Confert etiam & stercoris eiusdem asinæ succus, similiter & alicæ, aut ptisanæ succus, & rosaceum quoque, vel per se, vel cum lacte infusum. Ne verò ab humore transeunte vlcus excitetur, sanies profluens assiduè calida aqua eluatur, & ipsis locis moderatè adstringentia adhibeantur, quæ simul abstergendi vires habeant, deinceps rosaceum, aut myrteum, aut melinum oleum illinatur, & aqua etiam pura nihil adstringens habens admixtum in principio præsertim adhibeatur, ob influentis humoris acrimoniam, necnon & ob eandem causam & alicæ, & oryzæ succus infundantur, ex eiusdem Aetij decreto. Cæterùm vbi fluxus cessauerit, à veloci ambulatione, à multis pectinis, ac lumborum frictionibus, ab acrium esu, à calefacientibus, à flatuosis, & ab his, quæ vrinam prolectant, diu abstinēdum est, & balneis raro vtendum, neque venter mouendus est, neque spiritus retinendus. Hæc enim omnia malum reuocant, vt idem inquit Aetius, quæ fortè præcepta Boethi vxori Galen. instituit, postquam ab eodem affectu ipsam vindicauit, ne in posterum ampliùs eo morbo ægrotaret, ab eodē Boëtho rogatus prohibens ne illi simile quod vacuauerat, in futurum aliud gigneretur.

Que medicamenta à purgatione competant.

Aetius lib. 16. cap. 71. Gal. 10. de simpl. med. fac. cap. de coagulo.

Lib. 16. 67.

Loco 10.

Περὶ ὑστερικῆς πνιγός. *Id est, De vteri strangulatione, seu suffocatione.* CAP. CX.

QVanquam ea pars, quæ mulieribus ad pariendum à natura data est, à Græcis μήτρα, seu ὑστέρα, à Latinis matrix, seu vterus appellata (vt superiùs annotauimus) in infernis corporis partibus posita sit (quoniam supernis, eisque principibus communicat, cordi siquidem per arterias, cerebro per spinæ membranas, ac neruos, & iocinori per venas) propterea non mirum, si interim in eo affectus quidam oritur, qui omnes, vel quædam prædictarum partium consentiunt, qui affectus à Græcis interim ὑστέρας καὶ ὑστερικὴ πνὶξ, à quibusdam ἄπνοια ὑστερικὴ dicitur, Latini autem vteri strangulatum, seu vterinam suffocationem, vel spirationis ob vterum priuationem vocant, volentibus tamen ipsis vtraq; appellatione vnum quendam affectum explicare, nomen assumens tum à parte ipsa affecta, tum à superueniente symptomate. Est autem affectus hic (Paulo auctore cap. 71. lib. 3.) vteri recursus ad superiora: in hac affectione modo sursum, modo in latus vterus retrahi videtur, Gale. teste 6. de locis affect. cap. 4. quamuis Aet. quoque fateatur, quod in hac affectione vterus velut ad supernas partes ascendisse videtur, semper etenim, siue sursum retractus fuerit totus vterus æqualiter, siue ad latus inæqualiter trahatur, velut supernas partes ascendisse videtur, cum eiusdem suffocatio oritur: quo motu non creandæ prolis gratia mouetur, si priuetur his, quæ concupiscit veluti animal, vt quibusdam visum est, & propterea vniuerso corpori nocere fatendum est: nec ob id quod posteaquàm ita per corpus vterus errauerit ad septum transuersum perueniens respirationem impedit, veluti quidam prædictæ opinioni addiderunt, idcirco strangulatio fit; sicut etiam falsa quoque eorum opinio est, qui asserunt vterum exsiccari vbi suppressi sint menses, deinde humectari cupientem, ad viscera vsque ascendere, cùm verò ascendendo nonnunquam septum transuersum cōtingat, idcirco animal spiratione priuari, etenim tāquam erroneæ prædictæ opiniones à Galeno eodem sexto de loc. affe. cap. 4. impugnantur, & refelluntur, alia propterea causa huius retractionis, seu recursus inuestigāda erit, si priùs partem ipsam affectam, ac affectū ipsum demōstrabimus. Quòd verò vterus primò, ac præcipuè in hoc vitio afficiatur omniū medicorū consensu liquet, & Galenus citato loco per hęc verba cōfirmauit, cū dixit, Quòd autē à priscis iā inde seculis optimo iure creditū fuerit hysterica dicta symptomata ad vterū tanquā ad radicē pertinere, vel maximo argumento esse potest, φ & solis viduis, & iis quibus menses supprimantur, huiusmodi affectus euenire consueuerunt, quāquam si quis-

Quid strangulatio uteri.

Aetius 16. cap.

Quæ pars afficiatur in strangulatione.

quiſpiam dixerit, quòd vbi in hac affectione vterus retrahitur, vteri corpus non eſt affectũ, ſed peruerſione laborat, cùm aliàs aliorſum trahatur, hîc haud abſurda dicere videbitur, vt idem Galenus inquit. At quiſnam affectus ſit vteri ſuffocatio, ſeu ſtrãgulatio, non admodum liquet, nam interim cũ eius retractione, ſeu peruerſione fit, interim autem citra peruerſionem, ſed quando cum vteri peruerſione affectio iam dicta generatur, nulli in dubium venit morbum eſſe in ſitu, ſeu figura ipſius vteri, prout ab Hippocrate, & Galeno tertio de articulis, ſcriptum eſt, quanquam non propterea quòd peruerſus, ſeu retractus eſt vterus, ſymptomata quæ in animalis corpore apparent, oriantur, ſed propter aliam cauſam (vt dicemus.) In hac etiam vteri ſtrangulatione, quæ cum eius peruerſione fit, idem vterus intemperie, eadémque frigida immodicè laborat, qua duntaxat eum laborare aſſerimus cùm citra eiuſdẽ peruerſionem affectus hic excitatur, licet oriri haudquaquam poſsit quomodolibet generationem habeat, niſi intemperies hæc principibus partibus impertiatur, cordi inquam, aut cerebro, ſeu vtriſque primùm, & deinceps ab eis vniuerſo corpori præſertim in prima, ac præcipua eius ſpecie, ſeu differẽtia: Perpetuò itaque intemperie, eaque nimium frigida in hac affectione vterus laborabit. Qua de re morbum hunc non inflammationem, ſed flatuoſam perfrigerationem eſſe Soranus dicebat, interim autem ſimul cũ ea malè ſituatus, ſeu figuratus erit pro diuerſitate, ſeu magnitudine cauſarum, ex quibus originem duxerit, vt dicemus. Comitatur autem taliter affectos cum acceſsio propinqua eſt, torpor mentis, pigritia, crurum imbecillitas, pallida facies, ac triſtis quidam aſpectus: inſtante verò ſtrangulatione, ſopor grauis, ac profundus, mentis, ac ſenſuum apprehenſio cum vocis interceptione, pulſus autem parui, ac debiles fiunt, & aliquando penitus intercipiuntur, quibuſdam autem neque reſpiratio ſenſibilis permanet, aliquando verò aliis actionibus integris manentibus, magnam reſpirationem ex hac affectione habent, ſtomachi etiam dolore vexãtur, & ſaliuam vomunt, ſi in ſtomacho, aut in capite humiditas ſita eſt. Interdum etiam ſic exanimat, vt tãquam comitiali morbo proſternat: diſtat tamen hic caſus, eò quòd neq; oculi vertũtur, nec ſpumæ profluunt, nec nerui diſtenduntur, ſopor tantùm eſt, idque quibuſdam fœminis crebro reuertens, perpetuũ eſt (Celſo auctore, ca.20.lib.4.) Inclinante verò acceſsione, corpus firmari incipit, & malæ rubeſcunt, ac oculi poſt multam grauitatem attolluntur, & vbi iam malum ægram relicturum eſt, humiditas quædam ex locis muliebribus excurrens tactu percipitur, & inteſtina murmurant, ac ipſe vterus paulatim laxatur, atque ſic exurgens ægra intellectũ, & ſenſum recipit, vt liquet ex Aetio, & Paulo. Obſtetrices quoque, ſeu medicæ quæ ipſas exquiſitè tetigerunt, fatentur circa vterum notas quaſdam apparere, nam ceruix eius inclinata videtur, interdũ quidem veluti ſurſum retractus ſit totus vterus, interdũ verò veluti ad latus trahatur, nam ſimul cum vtero, ceruicem quoque ipſius retrahi neceſſe eſt (Galeno auctore, eodẽ 6. de loc. affect. cap.4.) Cæterùm cũ vteri ſtrangulationis differẽtiæ plures eſſe poſſunt, pro efficientis cauſæ magnitudine, vel pro ſpecierum quarundam varietate inter ſe differentes, quia in earum aliqua omnino ſpiratio perditur, nõ ab re quæreret quiſpiam quomodo viuere tales poſſent,

Quis affectus præter naturã ſit.

Tex. & cõment. 10.

Vide Aet. loco citato Signa ſuffocationis vteri.

Quomodo viuere poſſint, quæ vteri ſuffocatione laborant, etiã ſi nihil omnino ſpirẽt. 5. de loc. affe. cap. 1.

quæ nihil omnino ſpirant? Cùm in confeſſo ſit ſpirationem à vita, & vitam à ſpiratione ſeparari non poſſe, adeò vt viuentem non ſpirare, & ſpirantem non viuere ſit impoſsibile, quinimò vbi correſpiratione priuetur, illico hominem perire neceſſe eſt, vt liquet quinto, & 6. de locis affe. cap.4. & libro de vtilitate reſpirationis; qua de re quidam Heraclide poſteriores credẽtes ſeruari aliquid ſpirationis, quãuis ipſa non appareat, carptæ lanæ flocculos coram naribus ſuſpendi iubent, vt exactè deprehendatur num ſpiritus aliquis inter ſpirandum tùm intro, tum foras rurſus deferatur: aliqui poculum aqua plenum ori ventriculi imponere præcipiunt, & conſiderant an aliquo motu aqua agitetur, quippè immotum omnino ſeruari humorem aiunt, ſi tota perierit ſpiratio; & profectò vtrique ignorant aliquando ſublata penitus, oris, ac narium reſpiratione animal viuere poſſe, modò ea ſuperſit, quæ in toto corpore ab arteriis, & corde perficitur: id quod in latẽtibus animalibus manifeſtò apparet, nulla apparẽte in ipſis ſpirationis nota: hęc etenim per totã hyemẽ mortuis ſimilima in cauernis latitant per arterias tãtùm totius corporis tranſpirantia: pari item ratione in vteri ſtrangulatione fieri poteſt, vt toto corpore frigefacto (vt diximus) id enim manifeſtè videtur, nulla prorſus prodeat ab ore ſpiratio, ſuperſit autẽ ea quæ à corde, & arteriis fit, eſt etenim maximus, & præcipuus reſpirationis vſus (vt ſexcẽtis in locis à Galeno decretum eſt) vt intimus calor, & refrigeratione, & ventilatione ſeruetur. Qua de re exiguus ille calor in hyſtericis mulieribus derelictus arteriarum, cordiſque officio conſeruari poterit, quæ actio à quibuſdam medicis tranſpiratio dicitur, quamuis (vt diximus) quæ fit ab ore, & naribus reſpiratio omnino fuerit abolita, licet etiam adeò parua eſſe poſsit, vt ſenſum lateat nedum reſpiratio, ſed etiam tranſpiratio ipſa: illudque clarè conſtat non ſolùm in Galeni, ſed etiam Ariſtotelis doctrina, qui libro primo de natura animalium, cap.11. talia protulit verba. Sed datur viuendi facultas etiam ſi deſit ſpiratio, quanquam itaq; perfecta animalia, quæ temperatè calida ſunt, præſertim dum ſanitate fruuntur, citra ſpirationem haudquaquam viuere poſsint, vt liquet ex modo citatis Galeni locis, attamẽ quæ frigida ſuapte natura ſunt, vt latentia, aut ex accidenti vniuerſum eorũ corpus tale redditum eſt, vt in hyſtericis conſpicimus citra reſpirationem non inconuenit, vt in vita ſeruentur, modò arteriarum, cordiſque officium eis conſeruetur; nec propterea his, quæ cap. de apoplexia, ſcripta ſunt, contradicimus. Adhuc vt nihil ad affectum hunc pertinens maneat indiſcuſſum, iterum quæret quiſpiam quam ob cauſam corpus hyſtericarum mulierum refrigeretur? Ea verò haud difficulter diſſolui poteſt, ſi cauſas, quæ præceſſerũt, diligenter intueamur. Nam conuenit inter omnes medicos, vt idem Galenus aſſerit citato libro ſexto de locis affectis, hũc affectum magna ex parte viduis euenire, iiſq; maximè, quæ cũ antea probè purgarentur, ac parerent atque virorum concubitu gauderent, iis omnibus priuantur; ex quibus coniicere poſſumus, quòd ob retenta menſtrua, vel ob ſemen cohibitum mulieres vteri ſuffocatione, ſeu ſtrangulatione cruciantur, idque fortaſſe magis (vt idem Galenus inquit) à ſemine retento contingere poteſt, vtpote magnam vim obtinente, vt eſt enim in mulieribus humidius, ita etiam & frigidius, ſemen etenim in vtero paulatim coa-

Lib. de vtilit. reſpir. cõ 1.

Cur iſtericarum corpus refrigẽretur. Loco citato. Cauſæ.

ceruatum, aut etiam ſanguis menſtruus, vitioſi reddũtur, ac perfrigerantur, quibus perfrigeratis vterus quoque taliter afficitur, à quo demum ad cerebrũ, ac cor frigiditas tranſmittitur paulatim tractu temporis, à quibus deinceps vniuerſum corpus celeriter alteratur, ac refrigeratur, & relata inferunt ſymptomata, vel tenui quadam ſubſtantia, veluti aura ab eiſdem excrementis ad iam dictas partes principes aſcendente, vel continuitate partium traducta alteratione per quandam veluti qualitatis diffuſionem mediis corporibus, cum quibus vterus ipſe prędictis principibus partibus communicat. Neque mirũ videri debet, ſi vel ex minima humorũ mole tãta cõſequantur ſymptomata, etenim à phalãgij quoq; ictu totum corpus affici videtur exiguo veneno per minimum foramen iniecto, & longè maiori admiratione eſt ſcorpionis ictus, quod breui admodum tẽpore grauiſsima infert ſymptomata, quanquam exiguum ſit id, quod iniicitur, aut nihil omnino, nullo apparente foramine in ipſius aculeo; necnon quòd canis rabie capti, ſolum ſputum ſi humanum corpus tetigerit, rabiem excitare poſsit, ex eiuſdem ſputi qualitate aucta quadam corporis diſpoſitione, ita vt poſt ſex menſes quando ad magnitudinem notatu dignam peruenerit, diſcerni poſsit: item ſimilibus quoq; affectibus infeſtari poſſumus iis, qui pernicioſo epoto veneno eueniunt corruptis, in nobiſipſis adeò humoribus, vt veneni tum qualitates, tum vires æquent. Vitiatum itaque ſemen, aut menſtruũ cùm retinentur, corporibus potiſsimùm vt afficiantur idoneis, paulatim tractu temporis principalium partiũ aliqua cõſentiente, à qua deinceps vniuerſum corpus celeriter alteratur, cùm totũ corpus refrigerare valeãt, prædicta grauia ſymptomata inferre poſſunt, & aliàs aliæ quoq; accidentium ſpecies oriri ſolent pro multitudinis, qualitatíſve ratione tum mẽſtruorum, tum ſeminis. Nam vbi craſſa, vel acris fuerit eorum natura, conuulſiones, ſi verò atræ bilis naturam habuerint, mœſtitiã inducere poſſunt, quẽadmodum animi quoq; defectiones, & ad fortes extenſiones, & refrigerationes, & ſtomachi actum ſequi conſueuerunt. Et propterea contingit etiã quibuſdam ſenſus, ac motus priuatio, & pulſus obſcurus, ac paruus, & penitus interceptus, in aliquibus verò tum ſenſus, tum motus adeſt, itémq; ratio, verùm vix reſpirant, aliquibus etiam vox intercipitur, aliis contrahuntur artus, vt liquet nono de compoſitione medicamen. ſecundum locos, cap. 10. At ſi ex menſium ſuppreſsione vteri ſtrangulatio excitetur perueniente quidem ad vterum ipſo ſanguine menſtruo, ſed ad interna ipſius ingredi non potente, aut quia craſsior eſt quàm vt per ora vaſorum poſsit penetrare, aut quia clauſa ſunt ora, propter quod multiplicatus in venis eas extẽdit, atque vicina ipſis vincula madefacit, citra eius peruerſionẽ non erit, quoniam plenitudo repletorum, corpora & in latum, & in profundum extendit, ſed longitudinẽ abbreuiat, continuò propterea vterum retrahi neceſſe eſt: ob quam cauſam vel ſurſum, vel ad latus retrahatur oportet. Quo fit, vt ſi æqualiter vndique trahatur, recta erit, & ſine inclinatione ipſius tranſmutatio, ſi verò inæqualiter ad partem vehementiùs trahentẽ. Vaſorum itaque ad ipſum vterum peruenientium & plenitudo, & ſuſpenſio cauſa eſt, ob quã vterus in eius ſtrangulatione vel ſurſum, vel ad latus trahatur: id quod ſemper euenit quando eadem affectio ex menſtruorum retentione originem habet, & præter

Si ex menſium ſuppreſſione fiat vteri ſuffocatio, ſigna.

id quòd purgationes eiſdem ſupprimuntur, ſpiratione tamen non priuantur, neque animi defectu, aut aliis modò dictis ſymptomatibus valdè laborare videntur. Nam vitiato ſemini maior quidem quàm menſtruis vis adeſt ad noxam vniuerſo corpori inferendam, ex eiuſdem Galeni ſententia, & proinde magis ſpirationis, ac pulſus abolitiones eo redundante apparebunt, conuulſiones, animi defectiones, ac alia paulò ante dicta ſymptomata, & ſæpiùs viduis, atque aliis monialibus ex tali cauſa proueniet vteri ſtrangulatio, etiam ſi optimè purgentur, præſertim ſi naturaliter multo ſemine abundauerint, aut affatim à concubitu, quo antea creberrimè fuerant vſæ, abſtinuerint: ſæpenumerò citra vteri peruulſionem tales fiunt ſtrangulationes, cùm videlicet tenue, ac non multum fuerit ſemen retentum; quandoque etiam cum eiuſdem peruerſione, ſeu retractione, cùm videlicet ſemen ipſum plurimum fuerit, ac craſſum, eodem modo quo ſanguis menſtruus tum vaſa, tum vincula implens, extendens, ac madefaciens, quemadmodũ accidit in muliere vidua longo iam tempore, quæ præter cætera mala, neruorum quoque diſtentione vexabatur, cui cùm manibus tractarentur partes muliebres, adhibitíſque calidis medicamentis oborta titillatione cum labore, ac voluptate, veluti per coitum vſu venire ſolet, craſſum, plurimúmque ſemen excreuit, atque ita moleſtia ſua liberata eſt, vt idem Gale. teſtatur citato lib. 6. de loc. affect. Huic etenim vterus retractus erat ſic obſtetrice dicente. Quandoque etiam (vt inquit Aetius) oritur affectio hæc, vel vtero perfrigerato dum menſes prodeunt, vel propter abortum, vel ſanguinis eruptione ab vtero ab aliquo repentè ſuppreſſa: id quod promptè ex aſtantium loquela percipies. At ꝙ mulieri, quæ vterinis moleſtatur, aut difficulter parit ſuperueniens ſternutatio bonum ſit, liquet ab Hippocrate aphoriſ. 35. quinti libri, quo loco per vterina, ſuffocationes vteri intellexit Galenus, & bonum tum ſignum, tũ cauſam eſſe ſternutationem fatetur. Quòd verò grauior, ac moleſtior ſit vteri ſuffocatio ex detento ſemine orta, quàm ex ſupreſsis menſibus, maiorem noxam, ac maiora ſymptomata inferens, ex eodem Galeno liquet, eodem ſexto de locis affectis. Quemadmodũ etiam quod ſatis periculoſior ſit ea, in qua tum ſpiratio, tum pulſus abolentur (quam primam eius ſpeciem, ſiue differentiam nominauimus) etenim nonnullæ ex talibus pereunt, licet quædam etiam ſeruatæ videntur. Accidit hæc affectio omni quidem tempore, ſed hyeme præcipuè, ac autumno, iunioribus præſertim ſalacibus, ac ſterilibus, maximè ſi per medicamenta ſteriles fuerint. Cæterùm affectus hic vbi inuadere aſſueuerit, comitialis modo diuturnus, & per circuitum repetens efficitur, & tutus quidem apparet, ſingulis tamen acceſsionibus præceps periculum affert, vt non eadem ſolùm die, ſed intra paucas horas interimat, vt patet ex Aetio, & Paulo. Quoniam verò hæc affectio duplicem curationis modum requirit, vnum acceſsionis tempore, reliquum verò eadem non vrgente, propterea quæ acceſsionis tempore adhibenda ſunt, primò conſcribemus, victus ratione derelicta. Nã acceſsionis tempore, ac etiam vbi eadem conquieuerit, cibũ nullum, aut paucũ præbere oportet, vt liquet ex Paulo. Aegra itaque ceruice, ac ſcapulis accliuibus collocetur, femoribus, ac inguinibus decliuibus, extremæ partes deligentur, ac fricentur, crura præſertim, & pedes,

Signa, ſi fiat ex vitiato ſe[mi]ne.

6. de lo[c]. Loco cit[ato].

Progno[sti]ca.

Citato lo[co].

Curatio ac[cessionis] tempore.

pedes,& quemadmodum in multo effluxu cucurbitas mammillis imponimus, sic quibus sursum, aut in latus tractus est vterus,inguinibus,& coxis adhibebimus: & naribus quidem ea quæ fœtidissimum odorem habent, vteris autem odorata, & ea etiam, quæ laxare,ac calefacere possint,medicamenta afferemus,Galeni decreto primo de arte cura.ad Glau. cap.14. qua de re naribus admouere oportet castoreum,sagapenum,galbanum, singula ex aceto trita, ac naribus illita,aut acetũ acerrimum calfactum naribus adhibeatur,in quo calamintha,thymus,& alia huiusmodi acria fuerint decocta:hęc etenim crassos cerebri vapores incidere, ac attenuare possunt, ac simul frigiditatem depellere,& inspirata thoracem, ac pulmonem expurgant, & stomachum corroborant, vt inquit Aetius. Item nares suffiantur castoreo,galbano, aut sulphure, aut funiculo lucernario recens extincto,aut pennis vstis,seu soleis antiquis, aut cæparum, aut alliorum corticibus, aut capillis ipsius propriis exustis: quidam etiam matulam vrinariam inueteratam,& pannos sulphureos incensos naribus admouent;sinapi item tritum cum aceto naribus adhibeatur,aut rutam viridem manibus contritam suffito, aut eadem cum melle lana excepta in anum indatur, ex Galeni auctoritate,9.de compositione medicamento.secundũ locos,cap. 10. qui etiam excitare strangulatas asserit: bitumen,castoreum,galbanum,picem liquidam,& cedriam, pilos vstos,rutam,allium,cæpam,&cornu cerui,si odorẽtur.Sternutationes etiam excitẽtur castoreo,aut pipere naribus per specillum admoto. Os item ægrè aperiatur,ac medius digitus ad vomitum proliciendum intromittatur,& super hæc omnia mulier magnis vociferationibus excitetur, aut vocetur. Vterum verò infernè per pudendũ odoratis suffias styrace,cinnamomo,cassia,costo,amomo,ligno aloes, ac similibus: illiniantur etiam intra pudendum ea quæ laxandi, calfaciendi, ac flatus dissoluendi vires habent, veluti est oleum irinum, nardinum, rutaceum,aut in quo cuminum, vel anisum fuerit decoctum,&reliqua huiusmodi,quæ digitis excepta obstetrix vsque ad vteri os immittat, ac leniter, & diu confricet,vt hinc irritatus crassus humor,qui in vtero hæret prouocetur,ac calfactus excernatur,vt idẽ Aetius inquit. Pessi item parentur ex his, quæ eandem vim habent calfaciendi,laxandi,& flatus discutiendi,quorum formulas cap. de mensium suppressione, inuenies, nisi quòd odorata quædam iniicere poteris,lignũ aloes videlicet,cassiam, cinnamomũ, costũ, moschum, & interim ea quæ à vulgo ambra canis, & zibet appellantur:testudinis item terrestris hepar tritum in pesso subdito drac. nanque ad vteri strangulatus,ac ad dolores confert: hoc etiam tempore in sedem glandes indantur ex ruta,cumino, agarico, sale gemma, hiera, ac melle præparatæ: aut ex cumino,ruta,& caricis eædem parentur.Proderit quoque vbi hæc non suffecerint clysteribus stercus subducere,vt inquit Paulus,quorum copiam cap.de coli dolore reperias. Præcordia item fasciis vinciantur, & distentis manibus os vteri comprimatur;illinãturq; imus venter,ac inguina,& saccelli in eisdem locis adhibeantur, prout eodem cap.de mensium suppressione, docuimus: & vbi facultas detur, insessiones quoq; parentur in decoctis baccarum,&foliorum lauri,pulegij,calaminthæ,marrubij, artemisiæ, conizæ,sauinæ,centaurij,dictamni, sampsuchi, fœnugræci,althææ, chamæmeli, aristolochiæ,iridis,& serpilli,ex eiusdem Aetij sententia. Verùm insessionum tempore cerebri cura non relinquatur,sed rosaceo,& aceto caput irrigetur,& in aceto etiam priùs spondylium,serpillum,ruta,&interdum castoreum decoquatur, ac naribus quoque prædicta odoramenta assiduè adhibeantur, præsertim castoreum cum aceto,vt ipse inquit. Posthæc ad castorei potionem transibimus, quod assidue potũ sæpe penitus ab hoc morbo liberat,dandúmque est quotidie drachm. 1. pondere, aliquando cum aqua mulsa, aliquando cum artemisiæ decocto, Aetio,& Paulo testibus. At vbi accessio conquieuerit, ac ab eadem præseruari velit ægra,aut diuturnus factus fuerit affectus, plerunque à venæ sectione initium facimus, præsertim si menstruæ purgationes fuerint detentæ, deinde ad alui euacuationem progrediemur.Secetur autem tali vena.Purgatio autem fiat ex hiera,vt prædictis auctoribus visum est. Verùm si cum mensium suppressione crassi etiam, ac frigidi succi redundabunt,iidem priùs concoqui,ac præparari debent,& deinde purgari ex eadem hiera cum agarico,seu pillulis fœtidis,aut de sagapeno cũ eadem hiera,& agarico,&(vt summatim dicam)eisdem medicamentis vtare,quæ cap.de mensibus suppressis,conscripsimus. A quibus diaspolitico pharmaco assiduè vti debent, & eo quod ex tribus piperis generibus constat,ac etiam eo quod ex calamintha appellationem habet. Verùm singulis admiscẽda sunt quæ semen minuunt,ac abolent: qualia sunt viticis,rutæ,cannabis semina,nymphææ radix,ac reliqua huiusmodi,quę cap.de fluxu geniturę,notauimus,præsertim si ex detento semine vteri strangulatus fiat:castorei quoque drac.1. assiduè potent,modico aniso adiecto,vt Aetius asserit ex Philagrij auctoritate. Interim quoque diambra, diamoscho,ac antidoto mitridatica vti poteris. Celsus castoreum, vel git, vel anethum potui dandum esse præcipit. Adhibeantur quoq; supra relatæ insessiones,ac pessi,postremò verò ad naturalia balnea,eáq; calida cõfugiendum,post quę vnctiones quoq; approximentur pectini, inguinibus, ac lumbis ex oleo liliaceo, irino,ac rutaceo,& nardino,viticis, ac rutæ semine, costo,ac cassia, exiguáq; cera paratæ:interim quoq; saluiæ,aut calaminthæ cõtusæ,seu seminis cannabis quidpiam admisceto: multum etiam conferunt deambulationes matutinæ, gestationes,quæ in curru, vel naui,vel iumento fiunt. A motu verò gestationis prodest vociferatio,& lectio clara,modulata,ac concinna:item vnctio,frictio,&exercitatio per cõgrua interualla repetita,vt inquit Aetius. Et in vniuersum vbi ex redundante potissimùm semine generatur hæc affectio,tum victus,tum medicamenta conferunt, quæ resiccandi vim habeant, siue calida, siue frigida fuerint:similiter & his vtendum,quæ totis substantiis semen extingunt. Ad vteri strangulatus conuenire inquit Galenus 9.de composi.med. secundum locos,cap.10.agarici drac.1.in potu acceptam ex vino;item plantaginis semen,& succũ cum vino:nec minùs cõfert onyx ex conchylio potatus, & acetum scilliticum absorptum,vt ipse inquit.

Quæ naribus admouenda sint. — *Li.16.c.68* — *Suffitus.* — *Vtero quæ immittenda sint.* — *Loco citato* — *Pessi.* — *Quæ per se dein iniiciẽda sint.* — *Insessiones.* — *Vbi accessio non vrgeat, curatio.* — *Venæ sectio.* — *Purgatio.* — *A purgatione quæ tribuenda sint.* — *Li.16.c.71* — *Topica.* — *Li.16.c.68* — *De agarici nota.*

Περὶ προπτώσεως ὑστέρας. *Id est, De vteri prolapsu, seu procidentia.* CAP. CXI.

Vteri procidentia quid sit.

CONTINGIT etiam,licet rarò,vt quemadmodum sursum, aut ad latus vterus peruertitur, ita quoque deorsum prolabatur: atqui ipsum prolabi dicimus, cùm ita deorsum

euertitur, vt foras promineat, ex Aetij auctoritate, cap.76.lib.16. Non tamen velut quidam imperiti putant à suis appendicibus exolutus totus excidit, nam si ita procederet, restitui haudquaquam posset, ex eiusdem Aetij, ac Pauli sententia. Quòd verò vterus hoc vitio laboret, morbo scilicet in situ, seu positione hæc signa manifestabunt. Nam id quod procidit struthiochameli ouo similis est iuxta maioris, ac minoris differentiam, prout violenta euersio contingit, & in principio plurimus sanguis erumpit, deinde consequitur dolor præcordiorum, lumborum, imi ventris, ac pudendorum, & periculum est ne perfrigeratis locis conuulsio inferatur, quãuis progressu temporis vbi affectio inualescit, & loci callosi facti sunt, neq; conuulsionis periculum imminet, neq; dolor infestat, eodem Aetio teste. Sunt autem eiusdem prolapsus causæ multæ, quarũ quædã externæ sunt, quædã internæ: externę quidẽ, vt si ab alto delapsa sit mulier, & in coxas delata disruptis pelliculis, ac ligamẽtis, quę vterũ cõtinẽt, ac vicinis partibus connectunt: ob violentiam etiam secundæ extractionẽ, quod præcipuè in abortibus contingit, ac ob inartificiosam fœtus extractionem, item nimia spiritus detensio, immensa oneris eleuatio, aut plaga vteri prolapsum inducit: quin & ob vehemẽtiores animi affectus, velut si liberorum amisio, aut hostium incursus nuntietur, aut ob periculosam nauigationem, aut eiusmodi quandam causam mulieres toto corpore solui solent, ita vt vterus simul prolabatur. Internæ autem causæ esse possunt humoris plurimi, ac lenti defluxus, ac partuum frequẽtia, ob quæ appendices, ex quibus vterus dependet, laxantur, ac soluuntur: aliquando etiam ob membranarum, ac musculorum vterum sustinentium resolutionem, hæc affectio contingit, quod inclinata ætate maximè fieri solet, vt inquiunt Aetius, & Paulus, quarum causarum dignotio haud ægrè haberi poterit, partim ex teipso, partim ex ægræ, seu adstãtium sermone. Verùm ex quacunque causa fiat, cùm adhuc recens est affectio, conari oportet, vt vterus ipse contrahatur, in principio enim facilè dirigitur, & rectè locatus permanet, præcipuè in vigoris ætate, nam in ætate prouectioribus contrahitur quidem, sed ex leui occasione rursus prolabitur, ex eiusdem Aetij testimonio. Cùm verò in hac affectione vterus ex sua sede diuaricatus sit, vt iterum reponatur in proprium locum oportet. Conuenit igitur (fæcibus clystere priùs euacuatis, vrinàque excreta, si in vesica lotium collectum fuerit, quo vterus vndequaque sit liber, nam inter vtrunque, rectum inquam intestinum, ac vesicam situs est) laborantem figurare supinam coxis altioribus reflexis poplitibus, ac cruribus disparatis, deinde prolapsam vteri partem oleo tepido, ac butyro, vel betæ, maluæ, althææ, fœnugreci, seminis lini, aut similium decocto fouere, posthæc lanam conuolutam figura, ac crassitudine muliebri pudendo correspondentem accipiemus, tenuíque linteo circundabimus, ac inuoluemus, & acaciæ, aut hypocistidis succo vino diluto intingemus, ac vtero apponemus, & citra violentiam totum, quod prolapsum est, sursum reprimemus, quoad tota moles intra sinum recipiatur, & vterus in proprium locum reponatur, deinceps alium lanæ lapsum vino adstringente imbutum superponemus, atque totum pectinem spongiis ex posca expresis integemus, & mulierem reclinabimus crura extensa, ac coaptata habentem, ita vt alterum alteri incumbat, inde cucurbitulæ agglutinabuntur cum flamma copiosiore vmbilico, & vtrisque inanibus partibus (quas ilia nominant) naribus odorata admouebimus olfacienda: infernè autem quę grauem odorem habent applicabimus, quorum omnium præcedenti cap. copiam reperies. Tertia verò die lana adhuc intra pudẽdi sinum existente, mulier in vino nigro austero aliquatenus tepefacto, aut in myrti, lentisci, rubi, aut malicorij decocto insideat, & post sessionẽ rursus supina coxis altioribus locetur, & sublata ex pudendo priore lana, alia rursus eodem medicamento imbuta subdatur. Cataplasmata verò deforis imponantur, ac imum ventrem ex palmulis, polenta, lenticula, ac malicorio cum oxymelite, atque hæc tribus diebus interpositis rursus fient, quoad perfectè vitium discusseris, & vbi vteri crebrò prolabuntur, posca abluantur, in eadémq; mulier diutius insideat, & deinceps omnia relata fiant. Vbi verò prolapsus vterus temporis progressu intumuerit, plurimóq; humore refertus fuerit, vt præ tumore reduci non posit, betarum decocto ipsum rigamus, deinde acetum affundimus, & salem tenuissimum inspergimus, & postea sedato tumore eodẽ decocto perfusum detrudimus, vt inquit Aetius, & deinceps cucurbitas vt suprà affigemus, & odorata assiduè naribus admouebimus, ægráque vndequaque circũtecta rebus fœtidis suffiatur infernè. At si processu tẽporis, id quod prolapsum est computruerit, idipsum auferetur nullius metu periculi. Etenim vniuerso vtero ablato vbi putrefactus fuisset, mulierem nihilominus superuixisse, narrant Aetius, & Paulus quorundam auctoritate. Oportet autem vt à vociferationibus, sternutationem mouentibus, ac tussim, aliisque immodicis motibus abstineant, ita vt quietè, & tranquillè viuant, vtantúrque cibis boni succi, & odorato vino, ac tenui.

Aet. loco citato.
Paul. lib.3. cap.72.
Prolapsi vteri signa.
Causæ. Externæ.
Internæ.
Prognostica.
Curandi via.

Περὶ μύλης. *Id est, De mola.*

CAP. CXII.

Inter propria quoque vteri vitia connumeratur id, quod à Græcis μύλη, à Latinis mola nuncupatur, nomen sumens à motus tum difficultate, tum grauitate. vt Aetius refert cap.80.lib.16. Nam velut mola ipsa grauis est, ac difficulter mouetur, ita & affectus hic mola appellatus, ad eius similitudinem & grauat, & difficulter mouetur, licet non nisi per accidens, vt dicemus, quemadmodum & ipsa mola. Hanc molam induratum esse vteri tumorem, qui modò in vuluæ ostiolo, interim in tota ipsa prominet. Aetius citato loco, & Paulus cap.69. lib.3. fatẽtur, etsi idem Paulus in fine citati cap. aliorum quorundam auctoritate asserat, molam carnem esse informẽ ipsis vuluæ tunicis adhærescentem, ac fœtus modo in lucem edi. Verùm quicquid præcitati auctores asserãt, nos Gal. sectantes dicimus, cum eo molam esse carnem informem, quæ in mulieribus vtero gestatur, vt 14. metho. medend. cap. 13. ab eo scriptum est. Vel molam esse carnem quandam inutilem, atque informem, ex eiusdem Galen. sententia, 14. de vsu part. cap.7. Quapropter non omnem induratum vteri tumorem molã esse fatemur, vt Paulus, & Aetius sentire videntur, sed inutilẽ illum conceptũ carnosum, atque informem, qui etiã vtero gestatur. Inutilis nanq; est, cùm sit à natura aliena

Quid sit mola, ex Aet. & Paulo.

aliena caro illa, nec vtilis mulieri; cùm & ipsam grauet, ac laborem inferat, impediátque mensium purgationes, vt dicemus. Nec etiam vtilis pro generis propagatione, veluti & naturalis conceptus est: item informis caro hæc cum artificiosa forma, & humana careat, licet quandam figuram contineat, quinimò diuersas figurationes suscipit pro diuersitate materiæ, ex qua generatur, similiter & agentis, à quo figurationem recipit. Quòd verò sub conceptu mola cõtineatur, licet idem imperfectus, atque inconcoctus sit, confirmatur ab Aristotele quarto de gener. animalium, cap. 7. dum dixit, Cùm igitur ex humore concoctu difficili conceptus constitit, tunc gignitur quod mola vocatur, afficitur enim conceptus eo modo, quo ea quæ inquinari dicimus, cùm elixantur, portatur etiam, seu gestatur vtero conceptus hic, qui mola appellatur, & non est vteri tumor induratus in eius substantia ortus, quoniam interdum fœtus modo in lucem editur. Pariunt enim quandoque mulieres carnem hanc, quam molam vocamus, vt testatur idem Aristoteles eodem loco, & Aëtius illud quorundam auctoritate confirmauit citato loco, cùm dixit. Quidam verò tradunt in quibusdam mulieribus caruncculas ad iuglandis magnitudinem per pudendum excretas esse, aliquando singulis mensibus, aliquando bimestres, aut trimestres. Præterea Galenus eodem 14. de vsu partium, cap. 7. scriptum reliquit molæ conceptum ouo proportione respondere, quamuis non perfecto, sed subuentaneo: at oua animalium partes non sunt, nec eorundem tumores præter naturam, sed proportione respondent iis, quæ adnascuntur, vt liquet ex eodem Galeno, vndecimo de simplicium medicamentorum facultatibus. Quare & mola in numero eorum, quæ adnascuntur, existit, non tamen familiarium, & vtero gestatur, ac non ipsius induratus tumor est. Hinc quoque patet error eorum, qui volunt molam esse in multiplici differentia, nã præter hanc, quæ carnosa existit, quandã aquosam, & quampiam etiam flatuosam esse fatentur, quoniam nisi caro sit inutilis, atque informis, quæ in mulieribus vtero gestatur, haudquaquam mola appellari debet, iuxta Aristotelis, & Galeni sententiam. Quòd verò vterus afficiatur in hoc vitio, ex mensium suppressione, præter naturam, tumore, ac ipsiusmet vteri dolore percipitur. Affectus verò morbus est in compositione, speciatim in numero, ac inter eos, qui toto genere præter naturam existunt, velut est lapis in vesica, iuxta Galeni sententiam, eodem decimoquarto methodi medendi, cap. 13. Quanquam Aristoteles velit, quòd nec perfectam, nec alienam omnino habeat naturam mola ipsa. Atqui Galenus propterea toto genere præter naturam eam esse fatetur veluti in vesica calculus, hypochyma, & myrmecia, quoniam omnia talia tanquam molesta, & inutilia in totum submouere properamus, & non quòd in eius generatione, seu substantia nihil sit eorum, quæ secundum naturam sunt, qua de re ab Aristotele non discrepat. Dignoscitur autem affectus hic ex tumore duro circa vteri partes, detractione, seu contractione partium superiacentium, ac gracilitate corporis, appetitus prostratione, & coloris vitio, mensésque supprimuntur, & mammæ intumescunt, stomachus subuertitur, lumbi grauantur, ventérque attollitur, adeò vt primùm conceptus veri suspicionem de se præbeat, verum temporis progressu discernitur.

cap. de ouis.

Error quorundam de mola.

Quòd vterus afficiatur signa.

Quid [illegible] la, ex [illegible] & Pa[illegible]

Quis affectus præter naturam sit mola.

Mola [illegible] sit, ex G[illegible]

Molæ signa.

Nam molam dolor pũctionis sensum inferens subsequitur, nec in ea motus vllus, velut in vteri conceptu percipitur, nisi quòd per compresionem dextra & sinistra mouetur, cum manibus mola comprimitur, & ex accidenti quoque cùm mulier de vno latere in alterum vertitur. Cæterùm postea toto corpore imminuto ac ventre ampliato hydropis imaginẽ præ se fert. Discernitur tamẽ ab illo per tumoris duritiẽ, & quòd tumor hic ad digitorum cõpresionẽ, ac pulsationẽ non cedit, neque tympani sonũ veluti in hydrope ædit, & quòd neque ad manus contactum vlla fluctuatio percipitur, quanquam temporis progressu quandoque hepate perfrigerato hydrops ei superueniat, vt liquet ex eodem Paulo, & Aetio. Cùm itaque talem vteri molam esse fateamur, reliquum est eius causas inuestigare, quoniam hæc non (vt Aetius asserit) aliquando prægressa inflammatione succedit: aliquando post locale vlcus, cui caro super excreuit, velut ea, quam ipse tumorem vteri induratum appellat: nec ex seminis muliebris, & plurimi sanguinis menstrui affluxu, ac in vtero retentione, quem cogit calor immodicus, ac in carnis formam transmutat, generationem suscipit, vt quibusdam falsò visum est, sed aliam tum materialem, tum efficientem quoque causam habet, vt ex Hippocratis, Aristotelis, & Galeni auctoritatibus demonstrabimus, ait enim Hippocrates libro de morbis muliebribus, & libro de sterilibus. Molæ porrò conceptus causa hæc est, cùm multi menses modicum, & morbosum semen conceperint, neque conceptus rectus fit, & venter plenus est, velut prægnãtis. Quibus verbis clarè ostendit materialem causam ipsius molæ esse menses mul tos cum modico, & morboso semine cõmixtos, semine inquam maris, & non fœminæ. Nam si de fœmineo semine intellexisset, frustrà modicum, & morbosum adiecisset, cùm quantuluncunque, & qualecunque tale esset semẽ frigidiùs, & humidiùs existẽs atque imperfectius viri semine, molæ conceptus sequeretur, addidit etiã, neque fœtus rectus fit, quasi imperfectus conceptus sit in mola ex paucitate, & vitio seminis ortus, nãque ex eius mediocri multitudine, ac salubritate fœtus rectus generatur, si cum moderatis mensibus fuerit permixtum. Quòd verò idem sentiat Aristoteles, præcitato libro quarto de generatione animalium, clarè patet. Nam quærens cur cæteris animalibus mola non generetur, nisi quid admodum lateat, sed mulieribus duntaxat, Respondet eam inter animalia affectionibus vteri obnoxiam esse, & menstruis abundare; quibus verbis menstruorum copiam necessariam esse pro mole generatione fatetur Aristoteles. Quòd verò necessarium quoque sit viri semen, eodẽ loco ostẽdit, cùm dixit, Iam accidit cuidam mulieri, vt cùm concubuisset, & se cõcepisse putasset, primum vetris moles augeretur, & reliqua ex ratione venirent, quæ demũ difficultate intestinorũ implicata, eóque modo periclitata peperit carnẽ, quam molam vocant. Quid clariùs, quòd semen viri simul cum sanguine menstruo concurrat in molæ generatione? Galenus autẽ libro decimoquarto de vsu partium, aduersus eos qui volebant fœminæ semen conferre ad fœtus generationem tanquam motus principium quoddam, hæc protulit verba, Si igitur eousque volunt semen fœminæ progredi, primùm quidẽ, quòd parum artificiosam actionẽ ei tribuunt, quę vtique vel soli menstruo fortè affuerit, nemo est, qui ignoret:

Causæ.

1. de morbis muliebrib. longè post medium. De sterilibus post medium.

Materialis causa molæ.

cap. 7

Loco citato

Secundò autem quòd mentiuntur etiam in his, quæ accidunt explorandis, non enim sicut gallinæ sine maribus oua pariunt, ita mulierem aliquando viderunt sine viro, vel molam, vel huiusmodi quippiam aliud concepisse. Cùm igitur in fœmineo semine nullum adsit motus principium, neque perfectum, neque imperfectum, licet ad animalis generationem aliquid conferat, aut saltem si illud haberet, non nisi cum maris semine habere putãdum est, vt in eiusdem Gale. doctrina sæpius legitur, absque controuersia censendum erit, neque perfectum fœtum, neque etiam molam (vt ex his, quæ diximus clarè patet) citra viri semen posse generari, vt quidam ad pauca respicientes falsò putarunt. Ceterum, quòd efficiens molæ causa non sit immodicus calor, sed potiùs eiusdem caloris imbecillitas, ab eodem Aristotele citato loco scriptum est, loquens enim de molę generatione, sic ait. Afficitur enim cõceptus eodem modo, quo ea quę inquinari dicimus, cùm elixantur, nec per calorem, vt quidam volunt, sed potiùs propter caloris debilitatem. Natura enim de vita certare videtur, nec posse perficere, finémque apponere generationi, & demum subdit. Causa nanque duritiæ cruditas est, quippe cùm inquinatio quoque cruditas quædam sit. Idem quoque sentire videtur Galenus citato libro decimoquarto de vsu partium. Nam loquens de ouis, quæ subuentanea nuncupantur, quibus proportione molæ respondent, asserit ea propterea esse imperfecta, & ex ipsis animal gigni non posse, veluti ex aliis ouis, quoniam vt perficiantur à masculo solam desiderant caliditatem. Ergo veluti ex diminuto calore subuentanea fiunt oua, ita & mola, quæ eisdem proportione respondet ex imbecillo, & non immodico calore ortum ducit. Erit autem eius generationis modus talis, quòd cùm in concubitu multa copia sanguinis menstrui in vteri cauitate contineatur, proiecto à mare modico, eóque morboso semine, ac eidem sanguini menstruo commixto ex imbecillitate caloris, præcipuè ipsius seminis, & secundariò fortè ipsius sanguinis menstrui, vtroque tamen in vnum motum tanquam vno principio conspirante non potente eandem materiam perficere, ac concoquere, cùm sit humor concoctu difficilis, vt inquit Aristoteles, neque finem generationi apponere, carnem hanc inutilem, atque informem, idem imbecillus calor (quam molam vocant) procreat, quæ interim per annos tres, aut quatuor perseuerat, quandoque tota vita perdurat, adeò vt & consenescat, & commoriatur, vt inquit Aristoteles. Cùm autem intenditur hic affectus in aquam subtercutem degenerat, nõnunquam etiam insanabilis magna ex parte redditur, quibusdam & sanguis erumpit, Paulo auctore. Hanc affectionem alij velut incurabilem penitus reliquerunt: alij incipientem tantùm curari posse confidunt: negligenda tamen eius curatio non est, sed omnia, quæ conuenire videbuntur, facienda, vt asserit Aëtius. Quanquam Hippocrat. libro eodem de morbis muliebribus, sic de ea scripserit. Hanc igitur maximè quidem ne curato, aut certè cum prædictione. Qua de re pro eius curatione ægra decumbat in domuncula angustiore, minus luci exposita, modicè perflata, cubili immobili, sed ita vt pedes habeat elatiores, quietósve, nam motus quamlibet fluxionem concitat, vt testatur Paulus. Itaque aër temperatus in actiuis, aut modicè ad calidum vergens, & siccum eligatur, somno moderato vtantur, exercitium potissimùm partium infernarum fugiant, quãdoque verò moderata deambulatio confert. Sit aluus lenis quotidie, & immodici animi affectus omnino vitentur: cibi tribuantur quantitate moderati, ac boni succi. Sitque vini odorati optimè diluti potus, cum quibus interim ea quæ laxandi viribus prædita sunt, permisceas, & ea etiam quandoque quæ extenuandi vim habent: & vbi totũ corpus plenum fuerit, si quid non prohibeat, interna cubiti vena secanda erit, haud tamen multa sanguinis copia extrahenda est, quin potiùs vbi opus fuerit, eadem iteretur; interim quoque præsertim circa initia huius affectus malleolorum venam secare conuenit multo sanguine redundante post sectionem venæ cubiti. Nam si frigidorum, crassorúmque humorum copia adsit, iidem potius præparandi, ac purgandi sunt, quemadmodum cap. de suppresis mensibus, docuimus: deinceps ad particularem molæ curationem deueniendum, eisque vtendum est medicamentis siue intus, siue extra adhibeantur, quæ laxandi, ac molliendi, & mitigandi vim habeant, veluti insessus, & decocta maluarum, althææ, chamæmeli, seminum lini, fœnugræci, sertulæ campanę, & anethi: fiat autem decoctum aut in aqua, aut in hydrelæo: & processu temporis lauri folia, pulegium, thymum, hyssopum, saluia, artemisia, polium, ac centaurium permisceri poterunt. Ex eorundem quoque decocto exiguo vino albo addito fotus cum spongiis fiant, post quos imus venter, pecten, & inguina infrascripto vnguento perungantur. Recipe olei irini, liliorum alborum, anethini, & chamæmelini, ana drach. j. butyri recentis, adipis anseris ana drach. iiij. ladani vnc. j. s. ceræ, & vini odorati parum, fiat vnguentum. Interim adiici poterit cremor seminis lini, althææ, aut fœnugræci, ammoniacique, aut bdellij in vino dissoluti pauxillum. Item cataplasmata hoc modo parentur, Recipe radicum, & foliorum althææ, & maluarum ana manipulum j. s. farinæ fœnugræci, seminis lini, & hordei ana manipulum j. s. olei vtriusque amygdalæ, & liliorum alborum, singulorum vnc. j. misceantur & cum aqua mulsa, & pauco vino odorato, fiant cataplasmata. Pessi item subdantur ex œsipo, butyro, adipe anserino, medulla, aut cerebro cerui, melle, caricis pinguibus, & vuis passis cum oleo irino, sampsuchino, aut amarino, vt inquit Aëtius, aut ex adipe anseris, radice althææ, caricis pinguibus, butyro, ac saccharo iidem figurentur: quibus interim rutæ, saluiæ, artemisiæ, aut maioranæ folia contusa miscebis. Perseuerante verò malo, acrium eduliorũ vsus assumatur, & innatationes aquarum calidarum, & aquæ marinæ, vt refert Aëtius. Rutam, & anethum in vino veteri fuluo odorato decoque, & abiectis herbis, idem vinum calidum bibendum dato, & fermè aquæ loco exhibito. Nam hoc medicamento mulier quædam excreta sanguinis copia salutem adepta est, vt ipse refert. Hippocrates verò citato libro de morbis muliebribus, dictamnum creticum, aut castoreum in vino bibitum commendat. Tu verò eisdem etiam medicamentis vti poteris, quæ cap. de mensium suppresione, conscripsimus, tam intus, quàm extra adhibitis: similiter quoque & eis, quorum cap. de aqua inter cutem meminimus, potissimùm vbi affectus proteletur.

Efficiens molæ causa. *Loco citato.* *Concluditur modus generationis molæ.* *Prognostica.* *Libro primo loco citato.* *Curatio.* *Victus ratio.* *Venæ sectio.* *Purga[tio].* *Libro primo loco citato.*

Περὶ τῶν μὴ κυισκομένων.

Id est, De non concipientibus, siue de sterilibus.

CAP. CXIII.

QVod natura, si fieri potuisset; maximè optasset suum opificium esse immortale nemini in dubium venit, verùm cùm per materiam non liceret, nam quòd ex arteriis, venis neruis, & ossibus, ac præterea carne est compositum, incorruptibile id esse non potest, subsidium quod potuit ipsi ad immortalitatem est fabricata. Propterea mirabilem quandam rationem inuenit, quomodo in demortui animalis locum nouum aliud sufficiat, vt nullum animalis genus pereat, sed incolume semper sit, atque immortale. Qua de re omnibus animalibus concipiendi instrumenta natura instituit, ad generis inquam instaurationem, quæ cùm communia sint cùm viris tum mulieribus, eapropter eisdem quandoque oblæsis contingit aut viri, aut mulieris, aut vtriusque ratione conceptionis impedimentum, quod quidē sterilitas appellatur. Nam nihil aliud est sterilitas, quàm priuatio conceptionis, tempore potissimùm quo eadē perfici deberet. De hac itaque conceptionis priuatione, quæ ipsarum mulierum ratione prouenit, & non quæ virorum, aut vtriusque verba faciemus, quanquam eadem ad viros transferri posit. In qua quòd vterus afficiatur tanquam concipiendi instrumentum nemo vereri debet, ex eiusdem vteri propriæ actionis, seu vsus læsione id dignosces. Quòd verò sterilitas symptoma sit in genere noxæ functionum ablatarum patet. Nam omnino abolita est propria ipsius vteri tanquam instrumenti actio, concipiendi inquam. Atqui cùm sterilis est, non concipit tempore quo concipere deberet. Huius autem affectionis causæ plures esse possunt, vt inquit Aristoteles, secundo de gener. animalium, cap. 5. Nam & à primo ortu naturæ locis ad coitum commodis oblæsis steriles, & mulieres, & viri redduntur, vt alteræ non pubescāt: alteri nō barbescāt, aliis in processu ætatis idē accidit affectus, aut propter corporis nutricatione pleniorē, aut ex morbo, viris humidū, frigidūmque emittitur semen, mulieribus purgationes vitiātur: experimento autem in aqua probatur fœcūditas seminis num per summa innatet, aut descendat, suffitu verò mulierū probatio fit per odores subeūtes vterum; multis etiam tum viris, tum mulieribus hoc idem accidit malum oblæsis partibus, & locis accōmodatis ad venerem; quæ vitia (vt ipse refert) partim curabilia, partim incurabilia sunt, sed maximè, steriles tunc perseuerant cùm primo naturæ ortu tales cōstiterint. Verùm enimverò in ipsis mulieribus nonnullæ ipsius vteri præter naturam dispositiones possunt esse causę, & præsertim eiusdem intemperaturę, quemadmodum ab Hippocrate, & Galeno aphoris. 62. quinti libri, scriptum est. Nanque bene temperati vteri ad conceptiones sunt idonei, malè autem temperati si parum à bonitate recedūt, difficulter concipiunt, si verò nimium, mulieres steriles fiunt, & proinde mulieres esse fœcundas sine ambabus bonis temperaturis, est impossibile, vt inquit Galenus in commento, appello ambas bonas temperaturas mediocres, scilicet tum ex calidi, & frigidi, tum etiam ex humidi & sicci commixtione, cùm fieri posit, vt secundum vnam oppositionem bene temperatus sit vterus, secundum alteram verò malè; propterea Hippocrates dicebat, quæcunque verò ex vtrisque mediocrem habent temperaturā, eæ fœcundæ sunt. Nam ne mulier concipiat, potest altera efficere intēperatura, vt inquit Galenus, modò nimium à bonitate recedat: hæc vbi frigida fuerit immodicè, adeò quòd ex ea vterus spissior efficiatur sterilitatē efficit. Nam angusta quidē erunt supra modū ora vasorū, quę ad ipsum pertingūt vterū, adeò vtneque secūdæ possint adnasci ad iā dicta ora vasorū, neq; si hoc fiat aliquādo potest bene nutriri cōceptus, cùm vel nullo modo fiant hisce mulieribus purgationes, vel omnino paucæ, & eæ ipsæ vitiosæ, solo tenuiore, ac aquosiore sanguine perlabente. Hæc item eadem ora facilè obstruuntur, & propter natiuam angustiam, & quoniam magna ex parte hę mulieres humorem aggregant pituitosum, siquidem corpus totum ferè est vtero simile. Adhæc in talibus vteris contingit etiam maris semen refrigerari, nisi natura sit calidissimum. His itaque de causis vteri nimia frigiditas conceptionem omnino impedit, ac mulieres steriles facit. Coniectamus autem vterorum frigiditatem ex suppressis mensibus, neque enim præ nimia crassitudine commodè feruntur, sed & stupidus sensus, circa pectinen, lumbos, ac crura percipitur, aliquæ etiam crurum impotentes sunt, victus quoque præcessit frigidior, ac crassi succi. At si prorsus perfrigeratæ fuerint, ne venerem quidem appetunt, & vteri osculum contractum habent, vt ex Aetio cap. 27. libro 16. & Paulo cap. 74. libri 3. liquet. Ob nimiam quoque vteri humiditatem mulieres non concipiunt, extinguitur enim in talibus genitura, quemadmodum in terra palustri cerealia semina, ex Galeni testimonio, præcitato aphorismo. Hanc indicant in coitu humor distillans, tenuius, & copiosum menstruum, vt inquit Paulus. In habentibus autem immodicam vteri caliditatem sterilitas contingit modo, quo vbi valde calidæ terræ semina committuntur, veluti in æstibus sub cane, eodem Gale. auctore. Coniectatur autem vteri caliditas ex reliqui corporis caliditate, & ex mensiū paucitate cum dolore pudentium: ita vt pudenda mulieris exulcerent, sed & quæ prodeunt, nigriora sunt, & ob nimiam puncturam nullum ordinem seruant. Sequitur etiam ad hanc temperaturam insignis salacitas, & totius corporis siccitas, vt inquit Aetius. Propter defectum quoque alimenti sicciores vteri non concipiunt. Nam in ipsis tale quid accidit, quale vbi aut arenæ, aut argilosæ terræ, aut petrosæ mandantur semina, eodem Galeno teste. Humor verò in coitu ex eisdem haudquaquam distillat: exiguum quoque ac crassum erit mēstruum, aderitque totius corporis exsiccatio. Si quando verò prædictæ simplices intemperaturæ inuicem misceantur, ex earundem indiciis manifesta erit earum commixtio. Atqui cognitionem omnium immodicarum vteri intemperierum aphoris. 59. quinti libri, scripsit Hippocrates, cùm dixit, si mulier non concipit, scire autem velis si conceptura sit, pannis circuntectam infernè suffies, & si odor videatur per corpus ire ad nares, & os, scito quòd ipsa non ex se ipsa sterilis est; frigiditas nanque spissitudinis ratione non permittit vsque ad os, & nares ferri aromatum exhalationem: eodem modo & siccitas. Humiditas verò, sicuti ab ipso Hippocrate dicta est extinguere geni-

Marginalia: Sterilitas quid sit. — Pars affecta. — Quis affectus præter naturam sit sterilitas. — Causæ secundū Aristot. — Ex Hippoc. & Galen. causæ sterilitatis. — Libro primo loco citato. — Frigidi vteri signa. — Humidi vteri signa. — Calidi vteri signa. — lib. 16. c. 28 — Sicci vteri signa.

turam, sic & aromatum qualitatem. At vehemens caliditas ea ratione, qua vincit aromatum facultatem alterat, atque corrumpit, ac propterea non permittit ipsa seruantia suam naturam syncera ad os, & nares ferri. Quòd si in hisce naturis ex suffitu aromatum cognitio sufficienter haberi non posſit, ex aliis indiciis nobis erit talis natura inuestiganda, hoc ipsum cognoscentibus, quòd rara admodum est huiuscemodi calida temperatura in mulieribus, siquidem fœmina est mare frigidior. Vtilisſima est itaque in sterilibus mulieribus ex aromatũ suffitu dignotio, vt inquit Hippoc., vel quia omnis immodica intẽperatura isti subiicitur, vel quia rarisſimè vna ipsam subterfugit in mulieribus illis, quæ tenues apparent, & nigræ, & hirtæ, ita quòd ex his signis percipitur earum immodica intemperatura sine suffitu aromatum, vt Galenus asserit citato commento aphorismi sexagesimi secundi, quinti libri. Idcirco idem Hippocrat. aphorism. 44. eiusdem quinti libri dicebat, quæcunque præter naturam tenues existentes vtero gerunt, abortiunt priusquàm crassescant. Quapropter priùs eas reficere oportet: quẽadmodum etiam quæcunque præter naturam crassæ non concipiunt vtero, vt idem Hippocrates asserit aphorism. 46. eiusdem lib. iis omentum os vteri comprimit, & priusquàm extenuentur, non cõcipiunt. Præterea eisdem menses pauci feruntur, cùm maxima alimenti pars in pinguedinem transeat, vt Aetius refert. Cùm verò hi duo habitus præter naturam sterilitatem efficiunt, ex teipso eos dignoscere valebis, de quibus Paulus sic scriptum reliquit: neque enim pingues liberis procreandis sunt idonei: eo quòd genitalibus mutuo se contingere commodè haud posſunt, tum quòd momentum seminis emittant; neque etiam nimis extenuati liberis operam dare feliciter queunt: sermo autem Pauli communis est tum viris, tum mulieribus. Accidit quoque interim ex vitiosorum humorum redundantia quòd mulier non concipiat: qualis autem vitiosus sit redundans humor, ex his quæ diximus capite de mẽsium suppresſione inuestigabis. Item ob cicatricẽ inductam si vasa fuerint excæcata, id quod dignosces ex præcedenti vlcere, & ab eodem etiam vlcere sterilitas interim fit, quod ex signis vlceris patebit, quemadmodum si ob membranam osculũ vteri obturantem, aut ob nimiam eiusdem osculi angustiam, vel amplitudinem, siue quod ceruix vteri obliqua fuerit, consequatur sterilitas, ex obstetricum relatione percipies. Si etiam mulieri menses non omnino prodeant, aut pauciores quàm debeãt, aut plures profluant quàm profluere deberent, adhuc non concipiunt, ex Hippocr. auctoritate lib. de sterilibus. Flatus quoque in vtero existentes conceptionem impediũt, quos insequitur pectinis, & imi ventris tumor, extensio, & quandoque cum dolore pungitiuo sæpe ad alterum, sæpe verò ad vtrunque inguen se extendente: quandoque etiam flatus per muliebre pudendum erumpit, ita vt mulieres ipsum percipiant: interim quoque strepitum, ac sonitum circa vterum eædem sentiunt. At si per aliquod assumptum pharmacum mulier non concipiat, ex eiusdem mulieris loquela, aut adstantium percipies. Sed & inuiti quoque coitus, inanes ac steriles sunt, amor enim geniturã conciliat, & propterea fœminæ amãtes crebro pariunt. Ætas etiã vel iunior, vel prouectior conceptionẽ impedit, & inepta mulieris

Lib. 16. ca. 26.

In princip.

forma sterilitatis occasio est, vt liquet ex Aetio eodem cap. 26. lib. 16. Intempestiuus etiam congressus causa sterilitatis est, cùm conceptionis tempus sit, vel incipientibus, vel cessantibus menstruis. Reliquo autem alio toto expurgationis tempore licet aperta fuerint vteri venarum ora, non tamen tunc concipere mulier vllo modo potest, cùm semen nequeat in vulua remanere, sed ab influentis sanguinis copia eluatur. Cessantibus autem, vel incipientibus mensibus, & ora aperta sunt, & mẽstruum non multum, neque vniuersum, sed paucum & paulatim effluit, vnde efficitur, vt ob asperitatem vuluæ semen adhæreat, satisque alimenti ex sanguinis confluentis paucitate habeat. Ante etiam quàm menses veniant conceptus fieri propterea non valet, quia & alimento caret semen, & adhærentiam nullam inuenit, cùm eo tempore occlusis vasis læuis vulua relinquatur: defluit itaque semen, neque vniri cum tunica eius potest, siquidem aspera magis idonea sunt, quàm læuia ad coalescendum, ex Galeni sententia lib. de dissectione vteri, cap. 16. Nam si læues fuerint vteri, mulier in ventre non concipit, quoniam licet genituram suscipiant, foras tamen emittunt, vt testatur Hippoc. eodem libro de sterilibus. Cæterùm si medicamenta sterilitatem inducentia vasa vteri excæcent, incurabilem plerũque affectionem faciunt, licet quædã potiones cæcitatem curabilem inducant, cui si protinus subuenias mederi posſis, ex Aetij testimonio. Quod verò quæcunque præter naturam crassæ sunt, priusquã extenuentur non concipiunt, superiùs dictum est, ex Hippocratis auctoritate aphorism. 46. libri 5. Similiter ex Galeno liquet, quod malè temperati vteri si parum à bonitate recedunt, difficulter concipiunt, si verò nimium, mulieres steriles fiunt. Si vlcera in vteris fuerint etiam oborta, & si menses sano modo prodeant, plerunque incurabilia sunt; & propterea in ventre tales nõ concipiũt quãdiu vlcera habuerint, ex sententia eiusdem Hip. citato lib. de sterilibus. Verùm vbi ob frigiditatẽ mulier non concipit, vniuersa victus ratio eligatur ad calidum vergẽs. Cibi boni succi exhibeantur, attenuantésque, ac omnibus alimentis admisceantur quæ purgationes irritare posſunt, veluti sunt olera odorata, & acria, scãdix inquam, crythmõ, fœniculum, gingidium, apiũ, smyrnium, asparagus palustris, & similia. Speciatim autem, accommodatum victum cap. de mensiũ suppresſione ex frigidis succis reperies. Conuenit nanque nedum victus ratione, sed aliis remediis omnibus eisdem calorem reuocare. At vbi frigidi etiã, & crasſi succi cum frigida vteri intemperie redundarint, post eorum coctionem, ac pręparationem purgante medicamento vacuandi sunt, quorum copiã, ac formulam citato capite requiras. Quòd si purgatio per inferna non suffecerit, vomitus quoque prouocetur origani, aut thymi decocto ante, & post cibum omni studio adhibito, vt pituita euacuetur, ex Aetij auctoritate. A purgatione autem, vel vomitu haudquaquam incommodum fuerit castoreum, cuminum, anisum, pulegium, seu iuniperi fructum, & alia huiusmodi bibere, & singulis piper admiscere, ex eiusdem Aetij, ac Pauli sententia, quæ omnia absorberi poterũt vino albo odorato, aut aqua mulsa: item confert mercurialis cum castoreo, aut absynthium tribus, aut quatuor diebus consueto mensium tempore, si in potu exhibeatur: est etenim hæc potio

Suffitus. Fomenta

Paul. lib. cap. 74. Aetius 16. cap. 2 Cataplas ... Posſi.

In p... Prog... ca.

Ae... 16. ca...

Lib. ... cap. 32. Sterilita... ex calid... scorta, ... ratio.

Loco... Vbi ... gidit... mulie... concip... cura...

Victus ... tio.

Victus ... tio.

Medic... ... re...

Purga...

lib. 16. ... Vomi...

lib. 16.

Loco ... Potus ... prabend... sunt. lib. 16.

potio ad conceptum efficax, vt idemmet Aetius inquit. In quem etiam vsum conferunt si drach. j. eclegmatis diambræ, aut diamoschu dulcis, seu de xyloaloë exhibeatur cum vino albo, aut aqua florum citrangulorum: nec minus & antidoti mithridati, aut theriachæ si tantundem exhibeas. Vteris verò fomenta fiant per suffitus,& vapores, arundine ollæ operculo perforato inserta, aut igni adeò adhibita: vt suffitus, aut vapor intra pudendum excipiatur, sit etiam mulier pannis circumtecta: suffitus inquam fiant ex calidis odoratis, vt casia, cinnamomo, costo, amomo, thure, myrrha, styrace,& aliis huiusmodi, quæ calidam habent temperaturam,& odorata sunt valde, vapor autem fieri potest ex aqua calida, in qua prius fuerint decocta artemisia, saluia, ruta, cuminum, pulegium, cyperus, acorum, iuncus odoratus, & reliqua semina odorifera, vt prædictis Paulo, & Aetio visum est: possunt quoque & hæc singulatim cataplasmatis modo pubi imponi, & idem decoctum per pudendum vtero iniectum confert: item pubis, coxarúmque frictiones nihilominus conducunt: nec minùs si oleo perfricentur irino, aut amaracino. Pessi quoque subdantur ex myrrha, ruta, galbano, & castoreo, chia mastiche, & cypero parati, & ne mordeant, ac exulcerationem faciant, adipe anseris, aut gallinæ, & saccharo rubeo excipiantur, & serico linteo inuoluti, ac oleo irino, seu liliaceo intincti immittantur, sit autem eorum quantitas exigua, adipis autem, & sacchari maior. Nam neque difficile est eorum quantitatem artificiosa metiri coniectura pro affectionum magnitudine, aut diuturnitate, & reliquis. Sunt quoque & pessi alij ad conceptionem idonei, vt si coaguli leporis partes duas, aluminis scissi partem vnam melle excipias, ac pesso formato vtitor, vtero tamen priùs per prædicta purgato. Item seminis satyri, & mellis singulorum sexunciam in pessum afformato, & vtere, ex Aetij auctoritate: nec minùs & reliquis medicamentis, capite de suppressis mensibus ob frigiditatem conscriptis vti poteris. Vbi verò calida fuerit vteri intemperies, victus ratio conuenit ad frigidum, ac humidum vergens, talis item eligatur aër, somno vtantur longiori, & quiete: ac infrigidantibus cibis, quales sunt, ex oleribus lactucæ, maluæ, blitum, cucumis, cucurbita, pepo, attriplex, & portulaca, aliique cibi consimiles. Vinum eligatur tenue, album, & aquosum optime dilutum. Competunt item aquarum dulcium balnea. Ad lumbos verò, pubem, & imum ventrem infrigidantia quoque adhibenda sunt, velut est solani, aut vmbilici veneris succus, semperuiui, aut lactucæ, rosaceo admixto: aut foliorum atriplicis, portulacæ, seu lactucæ excipe pugillos duos, olei rosacei, violacei,& cytoniorum, singulorum vnc. j. farinæ hordei pugillum j. cum succo solani, aut vmbilici veneris,& pauca aqua rosacea fiat cataplasma, & prædictis locis applicetur: item in pudendum commodè subditur idem solani, aut vmbilici veneris succus rosaceo admixto, qui inuoluto linteo lineo, ad digiti formam excipiantur: mercurialis item lumbis, ac pectini imposita vtero calidiori prodest, vt inquit Aëtius, & argenti spuma, ac cerusa cum aqua trita: rectè autem metienda erit horum omnium quantitas, ita vt perpetuò caueas perfrigerationis excessum. Conferunt item non minùs si ea, quæ infrigerandi vim habent, potu exhibeantur, siue syrup. fuerit, siue

Suffitus. Fomenta. *Paul. lib. 3. cap. 74. Aetius li. 16. cap. 27. Cataplasmata. Pessi.* *Lib. 16. cap. 32.* *Sterilitatis ex calidita te orta, curatio.* *Victus ratio.* *Medicamentorum ratio.* *lib. 16. c. 28*

decocta: quorum magna copia habetur, & propterea nos breuitati indulgentes prætermittimus, illud animaduertentes quòd si cum calida vteri intemperie calidi, ac vitiosi redundarint succi, iidem etiã priùs purgandi sunt, cõcoctis ipsis, ac præparatis, seu à natura euictis, & deinceps, quæ modo scripsimus medicamenta adhibere oportet. Nam quoad menses morbosi fuerint, siue biliosi, siue pituitosi extiterint, mulier non concipit, vt liquet ex Hippocrate eodem libro de sterilibus. At mulieres, quæ ob vteri humiditatem non concipiunt, sicciore diæta vti conuenit, multúmque exerceri, ac fricari per superiores potissimùm partes: cibis vtantur siccis, & mediocribus, ita vt carnes assatas potiùs, & vigentium ætate animalium edant, & vinum potens meracum, sed parciùs bibant, vt Aetius fatetur: auersionis autem gratia aliquando post cibum, aliquando ieiunæ vomant: sicca etiam fomẽta crebro, balnea verò raro adhibenda sint: & vbi totũ corpus purgatũ fuerit, resiccãtia ac adstringẽtia medicamẽta vtero adhibeãtur, quę si ante purgationẽ propinentur, non parũ lędũt, cohibita enim materia (vt inquit Aetius) ad principales partes decurrit: huiusmodi sunt lentisci decoctum, myrti, rosarum, & rubi tenerorum virgultorum, rhus coriarij, mali punici florum, & gallarum, & pillularum cupressi: ex quibus insessus, irrigationes, fotus, cataplasmata, insessiones, & pessi formari poterunt, hoc item epythemate vti poteris, ex eiusdem Aëtij auctoritate, quod recipit psyllium tusum, & palmularum carnem cum aqua mulsa, aut etiam mala cotonea similiter palmulis excepta adhibeto, vt ipse inquit, ad nimiam quoque vteri humiditatem huiusmodi potiones conueniunt, myrti baccas, aut malicorium punici dulcis cum vino terito, & exhibeto, aut auellanas nuces vstas, cum vino tritas propinato, ex eodem auctore. Mulieri verò, quæ ob vteri siccitatem non concipit, humidiora alimenta exhibenda sunt, & reliqua victus ratio humidior instituenda, mediocríque vino, & non nimis veteri vtatur, balneísque inunctionibus, cataplasmatis, ac insessionibus humectandi vim habentibus vti conueniet, quanquam vbi totum corpus fuerit humectatum, vterus quoque eadem qualitate participabit. At si ex flatuoso spiritu in vtero existente conceptio impediatur, primum quidem parcior cibus exhibendus est, mox danda quæ flatus expellunt, velut est ruta, cuminum, anethum, apij semen, anisum, & pleraque alia familiaria semina, ac aromata, quæ partim potanda, partim applicanda sunt ipsi vtero, atque subdenda. Possunt & ex eisdem fomenta parari, cataplasmata, ac cerata, & ad pubem imponi, vt liquet ex eisdem Aetio, & Paulo. Si verò ob oris vteri angustiam propterea quod ipsum conniuens, aut conclusum fuerit, sterilitas fiat, insessionibus, fomentis, ac perfusionibus, & pessis odoratis, atque mollientibus aperiendum erit. A mollioribus tamen incipiendum, vt ex decocto maluarum, seminis lini, althææ, fœnugræci in oleo, aut hydrelæo, quo decocto, nedum pro insessionibus, sed etiam perfusionibus, seu iniectionibus vti conuenit: deinceps casiam, cyperum, aut nardum adiicere poteris interim etiam ad validiora transeundum: qua de re artemisiam, chamæmelum, conizam, calaminthã, pulegiũ & amaracum apponere licebit, ex quibus quoque pessi hunc in modũ parari poterunt, Recipe radicũ, & foliorũ maluarum,

Loco citato Si ob humiditatẽ fiat sterilitas, curatio. lib. 16. c. 29 *Loco citato* *Loco citato* *Si propter siccitatem vteri non concipiat, curatio.* *Si ex flatuoso spiritu sterilitas fiat, curatio.* *Aetius li. 16 cap. 31 Ex angustia oris vteri. Paul. loco citato.*

& althææ, contusarum ana drac.3.farinæ seminis lini,& fœnugræci ana vnc. j. adipis anseris drach.iiij. croci parum,& moschi parum misceātur,&in serico linteo inuoluta pessi fiāt:qui in oleo irino,aut liliaceo,aut nardino intincti subdantur.Procedente verò tempore caricæ,cassia,resina terebinthina adiici poterūt: interim quoque artemisia,amaracus, calamintha,pulegium,& myrrha.At si propterea quod vteri os nimium hiat,non concipiant,victus, fomēta, ac reliqua omnia medicamenta ficciora, & adstringentia conueniunt, talia sunt gallarum decoctum,cytini,lentiscus, rubi radix,myrtus,& alia huiusmodi,quę humidiori vtero congrua sunt,ex eiusdem Pauli,& Aetij sententia. Vbi verò distortū fuerit,seu peruersum eiusdē vteri os,mollientibus quoque fomentis dirigere, ac corrigere oportet, etenim fomenta ad hoc maximè faciunt. Conducit quoque &pessos mollitorios subdere,specillo quoque, & digito correctio facienda est eisdem mollitoriis medicamentis priùs intinctis. Insuper maximè conferunt pulegij, & artemisiæ decoctum, ac castoreum è posca potum, vt refert Aetius. Si verò ex deuorato pharmaco quopiā sterilitas consequuta fuerit, pharmaci viribus indagatis contraria medicamenta adhibere conuenit. Reliquæ sterilitatis causæ, quæ etiam particulares requirunt curationes, suis propriis capitibus petendæ sunt, & nos breuitati indulgentes consultò prętermisimus, veluti est habitus gracilis,vel obesus,vlcus,cicatrix,membrana os vteri obturans, mensium suppresio, seu eorundem immodicus fluor, & intempestiuus, seu inuitus congressus, ac reliquæ huiusmodi. Reliquum est, vt ea conscribam medicamenta, quibus pro remouenda sterilitate vti consueui, potissimum vbi orta sterilitas non fuerit ex immodico vteri calore, id quod perrarissimè accidit; quorum primùm est, Recipe testiculi apri syluestris exsiccati in vmbra, & scobis eboris,singulorum drach.j.testiculorum vulpis drach.j.s.matricis,& coaguli leporis ana scrupul. ij. seminum melonum drach.4.cum saccharo dissoluto in aqua rosacea, & mellyssophylli fiant morsuli. Vel recipe seminis seseleos, scobis eboris, & matricis leporis in vmbra exsiccatæ ana dra.j.diambræ, seu eclegmatis de xyloaloë drach. j.s.cum saccharo in aqua rosacea dissoluto figurentur morsuli, quibus vtatur mulier cum pauco vino albo,aut aqua mellyssophylli, seu florum citrangulorum per plures dies ante viri congressum:quo etiam tēpore pessi adhibeantur ex coagulo, matrice, & stercore leporis,caricis pinguibus,adipe anseris,pauco croco, ac mosco figuratis,qui etiam in linteo serico inuoluti, & oleo irino, seu liliaceo intincti subdantur. Interim vngula aromatica, spica, aut cyperus eisdē permisceri poterit: à quibus desinentibus iā mensibus (quod tempus optimū est) medio mutuo amore(nam amor genituram conciliat, vt inquit Aetius) Venus ineunda est, quæ etiam à tergo exercita ad concipiendum videtur conducere, vt inquit Paulus, sed & virum strenuam operam nauare oportet, interímque à venere abstinuisse, & boni cibi succis nutritum esse, ex Aetij decreto. Si verò velis cognoscere an mulier concipiet, vel non, butyrū, & lac mulieris masculum alentis bibēdum dato, & si eructauerit, concipiet: sin minùs, non: vel caput allij integrum depurgatum, ac derasum ad vterum apponat, & postridie videat an per os oleat, & si oluerit concipiet, sin minùs, non: itē anisum in aqua tenuissimè tritum bibat, ac dormiat, & siquidē pruritus ipsam circa vmbilicum corripuerit, concipiet: sin minùs, non, vt liquet ex Hipp.in lib. de sterilibus. At si velis dignoscere num prægnans sit, mel, & anisum tenuissimè terito, deinde in aqua diluito, ac exhibeto, & dormire sinito, & si quidem tormen ipsi fiat circa vmbilicum, prægnans est, sin minus, non est, vt liquet ex eodem, citato loco: item cùm dormitura est, aquam mulsam potandam, & si alui tormina patietur, concipit: sin minùs, non concipit, vt liquet aphoris.41.quinti libri.

Si os vteri nimiū hiat, curatio.
Paul.loco citato.
Aet lib.16 cap.31
Si distortū, aut peruersum fuerit idem vteri os, curatio.
Loco citato
Ex deuorato pharmaco.
Medicamēta propria.
lib.16 c.26
Paul.lib.3. cap.74
In fine.
Aetius lib.16.c.32
Circa principia.

Περὶ δυστοκίας. *Id est, De difficultate partus.*

CAP. CXIIII.

PArum admodum ad generis propagationem machinata esset natura in fabricandis concipiendi instrumentis, potissimū mulieribus, nec notatu dignā opem medicus pro eodē scopo prętitisset in profligandis sterilitatis causis, nisi eadem natura, quę in fœtus generatione, ac conseruatione adeò fuit solicita, in eius quoque ortu, ac editione in lucem miranda quadam commenta esset, & medicus vbi opus est, in hac actione eidem naturæ ferret auxilium. Propterea ab eadem natura factum est, cùm mulieri partus appropinquat eo videlicet tempore, quo sufficiens fœtui alimentum præstare non valet, vt inquit Hippocrat. lib.de natura pueri, aut vbi per os nutriri potest, nam tunc propriè fœtus perfectus est, & partus naturalis fit, Galeno teste 15. de vsu part. cap. 7. vt idem puer vberius præsens alimentum quærens, calcitrando mēbranas disrumpat mouens se manibus, ac pedibus: quo fit vt rumpatur membrana quædam interna, qua disrupta contingit etiam alias debiliorem vim habere: & rumpuntur etiam primùm quidem illi contiguæ, & cohærentes, postea extremæ; quæ cùm ruptæ fuerint, tunc fœtus à vinculo exoluitur, & agitatus foras procedit, neque ampliùs vteri ipsum continere possunt abrutis membranis, sed & ipsi quoque vteri in hoc præstant auxilium, haud enim sufficiens esset fœtus ex seipso duntaxat perfectus in lucem edi (nisi quod vteri inhibentes, & cessare facientes ab opere retentricem eorum facultatem, quæ id quod vtero gestabatur vsquequo ad debitam perueniret magnitudinem retinuerat, ac amplexata erat, altera, quæ hactenus quieuerat loco eius assumpta propultrice videlicet, ac eorum os, quod toto impregnationis tempore adeò conniuebat, vt ne specilli quidem cuspidem admisisset, ex Herophili auctoritate, paulatim adaperientes eo vsque vt posit fœtui facilem præbere exitum ipsum propellentes) non parum pueri ortui auxiliantur. A seipsis quoque & ipsæ parturientes in hoc non exiguam opem præstent mediis abdominis musculis, vt 3. de naturalib. facultat.cap.13. scriptum est. Non ab re igitur comment. aphoris. 55.5. libri dicebat idem Galen.quod ad bonum partum duorum corporum vigore est opus, & grauidæ mulieris, & infantis. Tot itaque, ac talia admiranda in animalis partu natura machinata est, prouidens vt fœtus iam absolutus, ac consummatus tuto emittatur. Partus autem nominatur quando ex naturæ commodo fit, quando verò non naturæ sponte, sed violenter incidit abortus prouocatur, vt liquet eodem 3. de naturalibus facultatibus, cap. 12. Appello autem abortum imperfectā fœtuum emissionem

Inter naturalem partum, & abortum differentia.

6. de morbis vulga. commen. 1.

sionem vtcunque factam, cum Galeno 6. de morbis vulgaribus, è diuerso autem naturalem partum nuncupamus eorundem fœtuum consummatorum, ac perfectorum naturalem emisionem; qui (vt inquit Hippocr. eodem lib. de natura pueri) hoc modo fit. Vbi enim adeò auctus infans est, vt alimentū, & augmentum, quod à matre descendit, non ampliùs ei sufficiens sit; copiosius alimentum appetens calcitrat, & membranas disrumpens initium partus matri affert. Fœtus itaque vehemētissimis motibus succedunt partus, ex Hippocratis sententia. Hoc etiam tempore & vteri, qui amplius fœtus grauitatem, ac eorum distentionem ferre nequeunt, Galeno teste eodem 3. de naturalibus facultatibus, nec minùs & sentientes interim se morderi à qualitate humoris in seipsos effusi, quòd eos molestat facultate propultrice media abiicere properant, necnon & à seipsis parientes in hoc præstant opus non mediis vteris, sed musculis (vt diximus) qui in abdomine existunt, qui ad deiectionem etiam tum ad reddendam vrinā nobis sunt auxilio. Fit itaque partus hoc modo. Verùm quo tempore fiat, non admodum liquet. Nam Hippocrates eodem libro de natura pueri asserere videtur fœtus perfectionem, ac naturalem partum decimo imprægnationis mense fieri, ait enim, alimentum, & augmentū, quod à matre descendit non ampliùs sufficiens est puero, vbi decem mēses præterierint, & fœtus auctus fuerit: & post pauca iterū ait, atque hæc, vt longissimè in decē mensibus fiunt. Aristoteles verò quarto de generatione animalium cap. 4. & 7. de historia animalium capite quarto, sic de pariendi tempore scriptū reliquit: Sed cùm cętera animalia omnia singulari, ac simplici modo partum suum perficiant, vnum enim pariendi tempus statutum omnibus est, homini vni multiplex datum est. Nam & septimo mense, & octauo, & nono parere potest, & quod plurimùm decimo, nonnulla etiam vndecimum tangunt. Fœtus verò qui maturiùs quàm septimo mēse prodeat, nullo pacto vitalis est, qui septimo vitalis quidē, hic primus exit, sed magna ex parte infirmior. Idem conscripserat Hippocrat. lib. de septimestri partu, dum dixit, sunt autem ex his septimestribus qui & superstites manent ex multis pauci. Galen. autem quod nouem mensibus perficiatur in vtero fœtus 3. de nat. facult. cap. 3. his verbis demōstrauit, asserens quippe nouem mēsibus plerisque mulieribus perficitur in vtero fœtus & 2. de caus. sympt. cap. 3. illud confirmauit, cùm dixit, sanè eadem virtus, quæ sic de fœtu est sollicita, vt nouem mensium spatio eius sustineat pondus, atque vt absolutus tutò emittatur, prouideat, & cætera: & paulò suprà dicebat, quippe qui (de vteris loquens (tum fœtus grauitatem, tum sui distentionem nouē mensibus protulerunt, ij absoluto in ipsis fœtu ad eius expulsionē se comparant, sic itaque diuersimodè sentire videntur de pariendi tempore prępcitati magni viri. Verùm si quispiam eorum sententiā & non verba percipere velit, absque nimio labore conciliari poterūt, ea primò sumpta hypothesi, quæ ab eisdem tāquam manifesta admittitur, quòd cùm adeò perfectus, ac consummatus fœtus existit, vt per os nutriri valeat, deficiatque ei alimentum, ac augmentum, quod à matre suppeditatur, tunc partus naturalis fit, ac naturaliter in lucem editur fœtus, huic aliam & secundam hypothesim addas, quòd hoc alimentum diuersimodè in diuersis vtero gerentibus se habet, si maiorem, vel minorem sufficientiam,

Commen. 1. Loco cit. Quomodo fiat partus naturalis.

Cap. 12.

In fine. Quo tempore fiat.

Aristot.

In princip.

Galenus.

Concilientur hi tres auctores.

aut paucitatem eius considerabis, prout sufficientes vel paucos menses demittere consueuerunt, similiter & inter se non parum dissident fœtus, qui maiores, vel minores cùm existant, aut robustiores, vel imbecilliores plurimo, aut pauciori alimento indigeant etiam dum perfecti, ac consummati fuerint. Propterea Hippocrates horū haud ignarus eodem libro de naturā pueri, talia verba protulit, quin etsi alimentum à matre priùs puero defecerit, etiam sic partus matri priùs aduenit, & ante decimum mensem puer prodit, & hoc perpetiuntur magis mulieres primiparæ; deficit enim pueris alimentum, vt ad decimum vsque mensem sufficere non posit, & demum: quæ verò menses paucos demittunt, eæ etiam pueris postremo tempore vbi iam maturi fuerint alimentum rariùs exhibētes ipsos calcitrare faciunt, vt & ante decimum prodire festinent, modicus enim sanguis à iuuenculis, ac nouellis matribus procedit longissimum: itaque terminum naturalis partus conscripsit Hippocrates esse decimum mensem per hæc verba, atq; hæc vt longissimè in decem mēsibus fiunt, non negans illum posse citius contingere propter iam traditas causas, vt idem met eodē lib. in citatis verbis scriptum reliquit: nec Aristot. Hippocr. sententiæ aduersatur: quinimò ipsam confirmauit, dum asseruit, & septimo, & octauo, & nono mense mulieres parere posse, & quòd plurimum decimo (vt ipse inquit) nonnullæ etiam vndecimum tangunt. Plurimum itaque naturalem partum decimo mense contingere fassus est Aristo. quemadmodum Hippoc. scriptum reliquit, non negauit autem, id quod nec Hippocr. negare videtur, posse contingere, ac festinare ante decimum mensem, & quandoque vndecimum attingere, pro iam dicta tum fœtus, tum alimenti diuersitate, postquam à septimo mense fœtus vitalis est, antea verò nequaquam: quamuis quædam, quæ longiùs, quàm decem mensium tempus vterum gestare sibi visæ sunt, deceptæ fuerint, modo quo idē Hipp. citato loco scriptum reliquit. De reliquis verò mensibus libro de carnibus hunc in modum scripsit, Puer septimestri partu natus pro ratione natus est, & viuit, & demum: octimestris autem natus nullus vnquam vixit, nouem verò mensium, & decem dierum partus fit, & viuit. In eādem quoque sententiam deuenit Galenus. Nam licet nouem mensibus pariendi tempus præscripserit, illud plerisque mulieribus contingere asseruerit, fortè qui sic sæpenumero obseruauerit haudquaquam negans in decimo posse euenire, quinimò admittere illud videtur, ex eiusdem Hippocratis auctoritate commen. aphoris. 37. quinti libri, ac aliis quoque mensibus pro prędictorum varietate. Consummato itaque, ac perfecto fœtu, deficientéque eidem alimento, ac augmento partus naturalis fit siue nono, siue decimo mense id contingat, quod plurimùm obseruatur, vt præcitatis auctoribus visum est, raro autem in aliis temporibus. Cæterùm cùm adeò miranda pro eius emissione requirantur, euenit (idque non raro) vt difficulter edatur in lucem fœtus, & sic difficilis fiat parientibus partus. Huic difficultati quomodo & quibus opitulari, valemus conscribere intendimus, priùs tamen eius causis indagatis. Est autem partus difficultas symptoma sub genere contentorum immodicè conetntum; sunt etenim fœtus non vtero gerentium partes, sed proportione respondent iis, quæ adnascuntur, familia-

Loco citato.

Quis affectus sit partus difficultas.

rium inquam, quemadmodum, & oua, & fructus, nimirum vt diximus ad generis propagationem à natura creati, ex Galeni teſtimonio 11. de ſimplic. medicam. facul. cap. de ouis & propterea vbi detineantur tempore quo edi in lucem debent, præter naturam detinentur. Cõſequitur autem hæc eorum præter naturam detentio, aut ad noxam alicuius facultatis naturalis, retentricis inquam, ac expultricis ſiue ipſius pueri, ſiue prægnantis: interim verò citra noxam earundem facultatum ad alias conſequitur cauſas, ſeu præter naturam diſpoſitiones. Vniuerſæ autem aut externæ ſunt, aut internæ. Externæ ſiquidē quæ partus difficultatem inferunt, ſunt aut immodicum frigus, quod vterum denſauerit, aut immodicus calor, qui vires diſſoluerit, aut quoddam aliud fortuitò eueniens, vt liquet ex Paulo, & Aetio. Internæ verò cauſæ aut vitio parientis, aut fœtus, aut mēbranarum eſſe poſſunt, parientis ſiquidē, vt ſi craſſa obeſaque ſit, vterus exiguus, dolorum imperita, aut timidiuſcula, aut natura imbecillis, vt fœtum nequeat propellere, aut etiam ſi ante tempus pariat, vel inflammationē in locis genitalibus, aliáve particula fuerit experta, aut alio quodammodo laborans: ob ceruicis etiam vteri obliquitatem, & ob carnem eidem ceruici, vel oſculo eius adnatam, abſceſſum, vel duritiem. Poteſt & difficultas pariendi contingere, ſi etiam oſſa pubis nimium conſerta fuerint, quoniam in partu dilatari non poſſunt pariendi difficultatem faciunt: ſimiliter ſi puerpera veſicæ calculo laboret, vel excrementorum copia in inteſtino recto, aut veſica fuerit detenta, ſiue prouectæ ætatis fuerit, aut puella nondum viridis, nec vires vigoris adepta: nec minùs ob nimiam lumborum cauitatem vterum comprimētem difficulter pariat. Fœtus quoque vitio hoc idem quandoque contingit, vt ſi inuſitatæ magnitudinis fuerit, vel exiguus, & modicæ grauitatis, ſeu magni capitis, vel monſtruoſus, vel mortuus, aut viuus quidem, ſed adeò imbecillis, vt foras non poſſit procedere; ſimiliter ſi plures fœtus fuerint: nam Herophilus quinque ediditſſe mulierem memoriæ prodidit. Confirmauit idem Gellij auctoritas, qui diuo Auguſto imperante ancillam in agro Laurente quinque pueros peperiſſe teſtatur. Figura etiam ipſius fœtus naturæ contraria difficilem efficit partum, vt ſi obliquus, aut in pedes procedat, ex Hippocr. auctoritate eodem lib. de natura pueri: naturalis ſiquidem figura prodeuntis fœtus eſt, vt rectè in caput manibus ad vtrunque femur extentis prodeat: proxima huic vbi in pedes conuerſus eſt: præcipuè ſi manibus ſuper vtroque extentis prodeat. Reliquæ verò omnes præter naturam ſunt, Aetio, & Paulo teſtibus, vt ſi caput in dextram, vel ſiniſtrā vteri partem declinet, aut altera, aut vtraque manus exeritur; & crura intus inter ſe diducuntur: aut etiam altero pede intus detento, altero prodeant, aut duplicati vteris innitantur, aut etiam obliqui prodeant, licet hi minùs improbandi ſint, vt liquet ex eodem Aetio. Quapropter diligenter natura prouidit quo pacto fœtus qua conueniebat figura ad collum vteri proueniret, caput etenim eius primùm collo matricis indidit, tum per id aliis ipſius partibus viam muniuit, vt liquet decimoquinto de vſu partium, procedit autem in caput ſi ſecundum naturam prodierit, vt inquit Hippocr. quoniam grauiſsimæ ſunt ipſi ſupernæ partes, ſi ex vmbilico perpendantur. Atqui ſi fœtus obliquus, aut

Cauſæ. *Externæ.* *Paulus lib. 3. cap. 76. Aetius libro 16. cap. 22.* *Internæ cauſæ triſariã.* *Parientis vitio cauſæ.* *Ex parte fœtus cauſa.* *De Herophilo vide Pau. lib. 2. cap. 76.* *Gel. lib. 10. cap. 2. In fine.* *Locis citatis.* *cap. 7*

tranſuerſus paret egredi, aut ſi ſecundum longitunem quidem, ſed non vt nunc ſcilicet caput non inſereret, quod nonnunquam etiam, ſed raro accidit, vel eius ante caput, vel manum exerens, difficilem aliis membris exitum efficeret, vt eodem 15. de vſu part. à Galen. ſcriptum eſt. Difficilis quoque fit partus ſi ſecunda, aut propter craſsitudinem non abrūpatur, aut propter tenuitatem antequam oportet, diuellatur ſimul cum aliis membranis fœtum ambientibus, ſiquidem humore euacuato, infans præ ſiccitate ægrè mouetur, ac per os, & collum vteri difficulter elabitur, humor enim iſte qui in pueri membranis, continetur nedum eiſdem lubricandis cōfert, ſed vteri ceruicem ad maximā dilatationē reddit facilem: à prædicto nanque humore collum humectatū mollius redditur, dilataturque faciliùs, eodem Gal. teſte citato libro 15. de vſu partium. cap. 5. At licet tot ſint pariendi difficultatis cauſę, haud tamen ægrè à medico percipi poterunt. Externæ ſiquidem ex adſtãtium ſeu puerperæ ſermonibus. Internas verò tum ex ſeipſis medici inueſtigabunt, tū etiam ex earundem parientium, ſeu obſtetricum loquela. Iure igitur particularem earundem cauſarum dignotionis modum omiſimus. Cæterùm ex parientibus, ac puerperis maximè laborãt primiparæ propter inexperientiam dolorum: & dolent quidem totum corpus, maximè verò lumbos, ac coxendices, nam coxendices ipſarum diſparantur, verùm expertæ iam partus minùs primiparis dolent, quæ verò multoties pepererunt multo minùs dolent, vt inquit Hippo. eodem libro de natura pueri. & vbi obliquus, aut in pedes fœtus procedet, nedum mulier difficulter pariet, ſed multæ, vel ipſæ perierunt, vel puer, aut ſimul matres vnà cum fœtibus, vt citato libro ſcriptum eſt. Quòd verò mulieri, quæ difficulter parit ſternutatio ſuperueniens bonum ſit, decretum reliquit idem Hippocrat. aphoriſm. 35. 5. libri, quoniam vehementiori concuſſu, atque feruore partim quidem naturam excitat, partim verò excernit, quæ partibus corporis firmiter infixa adhærent, vt inquit Galenus in comment. Quod autem ad curandi rationem pertinet, variatur quidem iuxta cauſarum diuerſitatem, ſi ſpeciatim eas curare velis. Quanquam quædam ſint animaduertenda tanquam omnibus cauſis communia, quæ primo conſcribemus, ſimul etiam & memoriam faciētes quorundam medicamentorum, quæ indifferenter omnibus puerperis difficulter parientibus ex quauis cauſa adhiberi poterunt. Primùm animaduertēdum eſt quod puerperæ eo tempore, quo partus inſtat, non ſunt multa alimentorum copia grauandæ, neque varia alimenta, & crebro exhibenda ſunt, veluti Neapoli abuti conſueuerunt nedum mulieres, & vetulæ, verùm etiam vulgares quidam medici, vt eiſdem obſequantur, & quidam quoque non vulgares: diſtrahitur enim calor pro conficiendis multis, ac diuerſis alimentis, & quo etiam tempore coctioni, ac retentioni alimentorum vacat, viriliter expellere nequit, qua facultate, ac functione valida eo tempore parientes indigent. Pauca itaque, ac moderata alimētorum copia tribuatur, ſintque concoctu faciles, bonique nutrimenti cibi, vt oua recentia, ac ſorbilia, ſeu tremula, ius pullorum, gallinarum, phaſianorū, aut ſtarnarum, quod ex contuſis carnibus fit, & vulgus conſummatum appellat, vel etiam eorundem animalium contuſa caro, quam idem vulgus tortilium nominat, aut buccellæ

panis

Secundum documentũ.

panis in vino græco, seu altero odorato vino maceratæ simul cum eodem vino tribuantur. Ad hæc permittendum haudquaquam est, vt obstetrices difficile parientium vterum diutius dilanient, sed leniter, & placidè vteri partes contrectent, dulci interim oleo, aut alio quopiam eosdem locos perfundentes, item non illico parturientes in sella collocandæ sunt, sed obstetrices prius os vteri tangere debent, & cum non paulò apertum inueniunt, sed adeò dehiscentis eius modum auctum, quod ad fœtus transitum satis pateat, tunc vt surgat mulier iubere debet, eandemque in subsellio collocare, adhortarique, vt ad expellendũ fœtum strenuè se paret, quemadmodum 3. de natural. facult. cap. 3. à Galeno scriptum est: spiritum quidem detinentes, verum nõ velut imperitę faciunt, ipsum in gutture cõgregare debent, sed ad inferiores partes propulsare ex decreto Aetij cap. 14. lib. 16. quo tempore vbi partus difficilis fit, corallum, aut lapidem aquilę, aut styracem, coriandrum viride, seu polygoni radicem in dextro crure alligare conuenit, insuper & accipitris, seu falconis stercoris drachm. 1. cum vino albo, aut aqua capillorum veneris præbe, vel tantundem cinnamomi, seu casiæ. Aut hunc in modum puluerem conficias, quo vti consueui, Recipe fimi accipitris drach. 1. cinnamomi, casiæ ana grana 7. croci grana 3. misceantur, & cum pauco vino albo odorato aqua capillorum veneris; aut florum citrangulorum exhibeatur. Interim quoque myrrhæ aut castorei drach. s. aut scrup. 2. cum granis 4. cinnamomi propinabis. Sunt qui trochiscorum è myrrha etiam drac. 1. exhibent, insuper & phaseolorum, seu cicerum rubeorum, ac fœnugræci decoctum cum oleo amygdalarum dulcium: quòd si parum cinnamomi, croci, aut casiæ, seu alterius prędictorũ permisceas, magis confert. Excitare quoque hoc tempore sternutamenta conducit, modò non admodum imbecilli capitis parturientes sint. Suffitus etiam resinæ, aut cumini, aut pinus corticis confert, Hippocrat. auctore libro de morbis muliebribus. Speciatim autem vbi ex immodico frigore vterum densante, ac coarctante fiat pariendi difficultas, in aere mediocriter calido locanda erit, & in eo gestatione eã mouere conuenit, modò febris, aut aliud quidpiam non impedierit. Nonnulli etiam conquassationes validas, sternutamentisque ciendis idonea adhibuerunt, Paulo, & Aetio testibus: quibus etiam opem ferre oportet laxationi per insessus calidos, & suffitiones, ac per infusiones oleorũ tum actu tum potentia calidorum: itemque per illinitiones, ac cataplasmata eiusdem generis. Qua de re infundere oportet largiter oleum dulce, & calidum: item decoctum fœnugræci, aut maluarum, vel seminis lini, deinde & pubem etiam cum abdomine, & lumbis eisdem medicamentis illinire, aut aliquo alio relaxante medicamento, vt hydrelæo, & aliis huiusmodi: eadem quoque laxamenta adhibenda sunt à balneis si non febris, aut aliud quidpiam prohibuerit, ex eorundem auctorum testimonio. Si verò ob calorem immodicum vires exoluentem pariendi difficultas excitetur, condensantibus, ac maximè adstringentibus, & firmitatẽ inducentibus eam roborare oportet: qualia sunt inspersiones, ac insessiones ex myrto, pampinis vitis, malis punicis, aut rosis: nec minus odoramenta fiant ex aqua rosacea, myrtillorum, & nymphææ cum aceto, addendo si lubet parum santalorum, & corallorum rubeorum. Conuenit quoque vnguentum ex vino, & oleo rosaceo frigidis, vt inquit Aetius: nec minùs cibis, & potionibus refocillanda erit facilis coctionis, multi nutrimenti, ac modicę quantitatis permixtis semper quibusdam adstringentibus, vt cydoniis, malis punicis, ac reliquis huiusmodi. Insuper buccellæ panis vino imbutæ ad arcendum animi deliquium eisdem offerantur, in aeréque parum frigidiori degant: timidis autem ac puellis mentis robur admouendum, quemadmodum eis, quæ inexpertes dolorum sunt, vt validissimè spiritum comprimant, & ad inguina depellant, admonendum est. At si imbecillæ sint mulieres parturientes ex morbo, temperamento, vel ætate prouectę, eisdem cibis boni nutrimenti, ac potibus reficiendæ sunt. Quòd si ob lumborum cauitatem, aut propter nimiam pinguedinem pariendi difficultas contigerit, puerpera in sella prona flexis genibus collocetur, seu in lectulo, vt vterus delabens ceruicem rectam extendat, atque idem è directo ostioli habeatur, quod quidem ceratis, oleis, ac pinguedine delinire digito oportet, & sensim aperire: idem quoq; vteri osculum, vbi clausum permanserit, pinguibus medicamẽtis emolliatur, ac relaxetur. Si vesicæ calculus affuerit, eum primo propellere oportet, & si eadem lotio plena fuerit, idem educendum. Similiter si intestinum rectum excrementis plenum fuerit, per clysterem mollem, & leniendi vim habentem eluemus. At si ob inflammationem, abscessum, vlcus, tumorem laxum, aut durum, seu ob carnem collo vteri adnatam, aut aliquã aliam tunicam, vel ob quempiam alium morbum parturiẽdi difficultas eueniat, singulis pro affectionum ratione succurrendum est. Et si eiusdem vteri paruitas in causa fuerit, loca pinguedine aliqua inungantur, ac foueantur, & os vteri digitis dilatetur. Quæ verò non vtero gerentis vitio, sed ipsius fœtus difficultatis pariendi causa sunt, hoc modo corrigendæ erunt. Nam si propter fœtus imbecillitatem aut paruitatem id contingat, hortandæ sunt mulieres, vt strenuè mediis abdominis musculis eundem fœtum conentur expellere. At si propter ipsius fœtus figuram præter naturam, partus difficultas adsit, ad naturalem situm reducendus est, quantum eius fieri potest, partim pellendo, partim adducendo, partim flectendo, & partim in rectum agendo, vt inquit Paulus. Et si manum, vel pedem præmiserit, ne attrahatur per membrum, nam magis impingitur, aut luxatur, aut etiam abrumpitur, verum digitis humero fœtus, vel coxæ affixis rursus in conuenientem locum introducatur, id quod iam præmissum est. Si verò vnà cum fœtus figura mala, os vteri compressum, seu coarctatum fuerit, priùs ab osculo vteri in sublime eleuetur fœtus, & postea rursus ad osculum rectà dirigatur, fiantque omnia placidè, leuiter, ac citra compresionem, oleo assiduè locis affuso: hoc etenim ex salute tum fœtus, tum parientis fuerit, & vterus ita quoque illæsus manet. Vbi verò infans præmagnus fuerit, aut totus, aut ob capitis, seu thoracis, aut ventris magnitudinem, ea adhibenda sunt, tum intus, tum extra quæ laxare, ac dilatare os vteri possunt. Verùm vbi nec sic procedat, aut etiam infans mortuus fuerit, modo spes sit saluti vtero gerentis, omnino necessarium est fœtum secare, ex communi sententia tum Aetij, tum Pauli, modum autem sectionis reperies apud Paulum libro sexto cap. 74. & ab Aetio conscriptum cap. 23. libri 16.

Tertium documentum.

Lib. 1. circa medium.

Si ex immodico frigore fiat partus difficultas, curatio.

Si ex immodico calore fiat curatio.

Si ob alias causas ex parte parturientis fiat partus difficultas, curatio.

Si ex parte fœtus fiat, curatio.

Ex parte membranarum, si fiat difficilis partus curatio.

At si gemini fœtus fuerint, aut terni, aut collum vteri obsederint, aut etiam plures, reliqui ad fundũ vteri repellantur, & is qui magis paratus videbitur, priùs educatur: sensim autem, & citra contusionem omnia fiãt, oleo locis perunctis, vt idem Paulus refert. Si verò ex parte membranarum contingat pariendi difficultas, vbi secunda solidior, ac crassior fuerit, quàm vt rumpi posit, discindatur, vt inquit Aetius. Verùm si propter tunicarum tenuitatem, in quibus humor continetur, difficilis fiat partus, propterea quod humor in membranis contentus ante debitum tempus effluxerit, ita vt vteri sint resiccati, eis albumina ouorum cum maluæ, aut fœnugræci decocto excolato, aut cum ptisanæ cremore tepido infundantur, decreto eiusdem Aetij.

Περὶ χορίου ἐκλείψεως. *Id est, De secunda derelicta.*

CAPVT CXV.

DVM fœtus vtero adhuc geritur, ipsũ natura conformans, machinata quoque est loca, per quæ alimentum, ac spiritum posset à matre suscipere, & reliqua quoque eiusdem fœtus excrementis idonea comparauit: etenim toti ipsi membrana tenuis vndique est circuniecta, quam ἀμνίον, i. amiculum appellãt, fœtus velut sudorẽ excipiens: huic extrinsecus tenuior alia incumbit, quam ἀλλαντοειδῆ, id est intestinalem nũcupant, in ipsius vesica perforata, quã & hæc in se ipsa colligit vsque ad partum ipsum velut fœtus lotiũ. His autem extrinsecus in orbem altera membrana circuniecta est to tum vterum intrinsecus subiungens, qua media fœtus vtero connectitur. Nam in singulis orificiis vasorum, quæ intrinsecus in vterum pertinent, per quæ etiã sanguis menstruus in ipsum ferebatur (quo tempore vtero geritur) aliud vas gignitur, arteria quidem in arteriæ, vena verò in venę orificio, vt sunt ea, quę generantur numero æqualia iis orificiis, quę intrò in vterum desinunt; colligat autem ea membrana hæc, tenuis quidem, sed fortis, ita vt simul & munimentum, & ligamentum eorum sit tum inter sese, tum cum vtero, & quoniam exiguum est vasorum quodque cùm primum ab vtero exoritur, cuiusmodi sunt arboris radices extremæ in terram defixæ, eæ tamen paululum progressæ per coniugationem coalescunt, ita vt ex duobus vnum procreetur, rursusque illorum singula cum singulis eiusdem generis coalescunt, fitque id perpetuò quoad parua omnia in duo magna coẽat, quæ velut stirpites quidam fœtui per locum vmbilici inseruntur: quatuor itaque omnino hæc vasa sunt, duæ scilicet arteriæ, & totidem venæ nullis diuersi generis inter se commixtis, sed venis quidem semper cum venis, arteriis cum arteriis in idem coẽuntibus: per quæ vasa, velut per truncos quosdam fœtus ex vtero sanguinem, ac spiritum trahit. Verùm inter hæc omnia, & vasa exigua quæ dicta sunt, media est iam dicta membrana, quæ velut truncorum radicatio existit, quæ radicatio à Græcis χορίον nuncupatur, quod nihil aliud est, quàm vasorum multitudo membrana tenui connexorum, quæ haud facilè numerare queas, Galeno auctore decimoquinto de vsu partium, capite quinto. Interim ὕστερον, seu δευτερεῖον appellant, vt liquet comment. aphoris. 49. 5. lib. à Galeno. & cap. 75. lib. 6. à Paulo, Latini secundam, & secundas nominare solent:

χορίον seu secunda quid sit.

sic quidem appellata, quod velut secundum domicilium, ac receptaculum sit ab vtero, & velut fœtus indumentum, vt inquit Aetius. cap. 24. lib. 16. Hæc secunda quoniam ex vmbilico pueri hæret, & vmbilicus postremus ex vteris exit, nanque si prior exiret, non accederet per ipsum puero nutrimentum, quoniam ex ipso dependet, Hippocr. auctore libro primo de morbis muliebribus, propterea fœtu excusso foras prodire debet in naturali partu, sed quoniam contingit interdum, vt fœtu in lucem edito ipsa præter naturam detineatur, quo modo huic retentioni succurrere oporteat hoc cap. instituere intendimus. Porrò quod in eius detentione vterus quodammodo afficiatur, & quòd eadem detenta morbus sit in numero, atque in excessu, nemini in dubium venit. Detinetur autẽ aut propterea quòd fundo vteri adhuc connexa est, aut licet seiuncta fuerit, tamen circa aliquam vteri partem instar pilæ conuoluta est, vel propterea quòd os vteri clausum sit, ita vt foras prodire non valeat. Quomodocunque tandem ipsa detineatur, non statim, ac violenter extrahenda est, neque eius eductio paruifacienda, seu negligenda erit. Nam cùm diu detinetur cerebro, cordi, ac stomacho, nocumenta haud exigua communicat prauis vaporibus ex ea eleuatis, & ad iam dictas partes traductis. Confestim itaque sternutatio excitetur, & spiritus detineatur, ac os, & nares obturentur, Hippocrat. præcepto aphor. 49. 5. lib. præsertim si imbecillæ mulieres non fuerint, quòd si nec exciderit, sed adhuc remanserit vbi vteri os clausum non sit, si eadem secunda instar pilæ circa aliquam vteri partem constiterit, sinistram manum calidam, oleoque inunctam, seu pinguedine quadam pinguefactam in vteri profundum immittere oportet, & arreptam secundam leniter extrahere, quemadmodum Aetio, & Paulo præcitatis locis visum est. Verùm si vteri fundo connexa fuerit, similiter quidem manus obstetricis immittenda est, at apprehensam secundam non statim rectã trahere conuenit propter vteri prolapsus timorem, neque violenter admodum, sed sensim primum nulla violentia adhibita in obliquum placidè ducenda erit, huc illuc eam circum agens, deinde paulò valentiùs, etenim sic obediet & à connexu dissoluetur. Quòd si vteri os conniuere fuerit deprehensum, remediis ad hoc commemoratis præcedenti cap. vtendum est; & vbi vires non fuerint inualidæ, etiam quæ sternutamenta prouocant, adhibenda sunt. Quare perfusionibus pinguibus vtemur, & per sinistræ manus digitos os vteri clausum leniter aperire, ac paulatim dilatare conabimur Quòd si neque sic successerit, rursus vteri perfundendi sunt, ac pinguia fomenta eisdem adhibere conuenit: necnon superiorem vẽtrem ex cruda hordeacea farina aqua calida, ac oleo subacta integrè, ex sententia Aetij. Similiter & potionibus menses cientibus, de quibus supra egimus, vtare. Suffitus insuper adhibeantur per aromata, qualia sunt cassia, nardus, flos iunci odorati, artemisia, sabina, dictamnum, pulegium, & huiusmodi, cui mulier insideat vndique vestimentis contecta. Postea verò si vteri osculum apertum inuentum sit, iterum manus immittenda erit, & sicut dictum est, educere conabitur. Si verò neque sic educta fuerit, eadem dilaceranda non erit, neque perturbari oportet, intra paucos enim dies putrefacta & in saniem dissoluta excidet. Quia verò hoc tempore grauitate odo-

te odoris, & caput opplet, & stomachum peruertit, suffitus conuenientes excitabuntur: inter quos prę ualent cardamomum, & ficus aridæ, ex Pauli testimonio. Ad hunc etiam vsum probata sunt bdelliū, sabina, thus, styrax, lapis gagates, vnguis odoratus, ladanum, & reliqua; quæ cum hoc quod odorata sunt ac prædictis malis aduersantur, secūdam subducunt: quibus etiam castorei, ac pulegij, singulorum drac. i. ex aqua mulsa bibēda detur, ex eiusdem Aetij decreto. Insuper & omnia conueniunt menses ducentia, veluti artemisiæ decoctum, & reliqua: pessi etiam subditi ad hoc faciunt, præsertim ex myrrha, & cyclamino, adipe anseris, saccharo, oleoque irino confecti.

Περὶ φλεγμονῆς ὑστέρας. *Id est de vteri inflammatione.*

CAPVT CXVI.

VELVT & reliquæ corporis partes, ita quoque vterus interdum inflammatione laborat, de qua (quoniā sexcenties verba fecimus) non opus erit hic fimbrias dilatando eadem sæpiùs repetere, sed ad partis affectæ dignotionem accedētes, dicimus vterum inflammatione affectum deprehendi ex ardenti dolore muliebrium locorum, pubis, imi ventris, ac lumborum, vt liquet ex Aetio cap. 83. lib. 16. Et si digitus (vt ipse inquit) in os vteri submittatur, occurrit ad cōtactum durum, clausum, feruens, ac retractū, præsertim si in ipso, aut in collo fuerit inflammatio. Nam licet oris compressio commune sit signum conceptionis, & tumoris præter naturam, id tamen ex duritie distinguitur, vt patet ab Hippocrate & Galeno aphorism. 51. & 54. 5. lib. molle, siquidem est grauidis, & secundum naturam, durum verò in quibus tumor præter naturam adest. At si nō vniuersus vterus, sed pars eiusdem aliqua inflammatione fuerit obsessa, in ea magis dolor intenditur, & sentitur. Nam si posteriora eius inflammatione laborant, dolor lumbos affligit, ac spinam magis, & stercus recto intestino compresso eo retinebitur. Anteriore autem parte inflammata, dolor pubem occupabit, & stillicidium, aut vrinę difficultas (pressa vesica) excitabitur. Lateribus verò vteri inflammationem expertis, inguina tenduntur, & crura grauantur, ac ægrè mouentur, & quibusdam crus ipsum, quod è regione est, per incessum claudicat: quinetiam in coxam dolor transit, eiusdem quoque partis dolor cum grauitate non nihil significare potest, Galeno teste sexto de locis affectis, cap. 4. Et vbi cauitas, seu fundum vteri fuerit inflammatum, in vmbilico potissimùm dolor cum tumore infestabit, vt ne contactum quidem foris admittat, cùm autem os vteri inflammatio affligit, in abdomine dolor est, digitoque immisso, os occurrit durum, ac rigidum, vt diximus: plerunque etiam vterus in eam partem declinat, ac retrahitur, qua inflammatus est, & ob eam causam os, & collum eius auertitur. Comitantur autem vteri inflammationem, præter iam dicta, tumor, ac dolor eiusdem haud validus, si languida fuerit inflammatio, vehemens verò vbi valida fuerit, eritque is dolor, quem percipiunt ægrotantes pulsatilis, Paulo teste, secundum vniuersum vterum, vbi totus fuerit inflammatus, aut secundum partem, si pars ipsius fuerit affecta: febris item acuta consequitur, dolor capitis, tendinum, basis oculorum, brachialis, digitorum, & colli conuulsio, inclinatio in aduersum, stomachi etiam ex consortio dolor, pulsus exigui, & crebri, ex eiusdem Pauli testimonio, eadem præsertim inualescente, ac augescente, & vbi magis augeatur, consequuntur animi deliquium, exolutio, singultus, pedum torpor, genuum perfrigeratio, & extremarum partium exudatio, vrinæque, ac stercorum recrementa supprimūtur, delirant, & dentibus frendent ægrotantes, febres magis augentur, & capitis dolores, præsertim syncipitis, vt ab Hippocrate & Galeno 6. de morbis vulgaribus scriptum est. Nam cùm inter omnes corporis partes plurimas, grandissimásque venas vteri habeant, phlegmone vtcunque ipsis orta, calidas, vehementésque febres accendi opus est, adeò vt inter synochorum species connumerandæ sint, cum ex putrido sanguine excitentur, ex quibus calentium vaporum copia ad caput subuolat, quo dictorum vaporum pleno grauitates, & maximè in syncipite hominem vexant, tum quoniam recta in sinciput per infundibulum arteriæ deducuntur, per quas calidi illi vapores ascendunt, tum quòd etiam sanitatis tempore tenuia, & halituosa excrementa cerebri maximè per synciput difflari solent, cùm in ipso futuræ laxissimæ sint, caluaria subtilissima, plurimisque meatibus peruia: adhæc & multa sensibilia corpora per suturas euadunt, tum membranulæ, quę crassum inuolucrum pericranio connectunt, tum etiam multitudo tenuium conceptaculorum per suturas exiliunt, & propterea cùm sensibilior sit locus hic, ab inferioribus dolorum causis magis cruciatur. His itaque de causis in syncipite magis dolores fiunt, ex Galeni sententia eodem sexto de morbis vulgaribus. Inflammatione verò in abscessum transeunte, dictæ quidem notæ intensiores erunt, dolores etiam circa puris generationem ipsis augentur, ac febres, quæ cum humore plerunque ad vesperam ingruunt, ac inordinatæ accessiones ipsis obueniunt, primis quidem temporibus intensè cum doloribus, ad vltimum; vbi suppurauerit, aliquantulum remittunt, vt inquit Paulus cap. 65. lib. 3. Tumor attollitur, dolor punctorius adest, aliquando vrina, aliquando stercoris recrementa supprimuntur, aut vtraque simul, Aetio teste, aliàs tumor in pube eminet, & veluti exundationis sensus cum abscessus maior fuerit, vt liquet ex eodem Paulo. Cùm verò neq; ipsa inflammatio soluta est, neque in abscessum transmutata, adhuc perseuerans in scirrhi naturam permutabitur, idque percipies, nam febris, ac dolor, & reliqua leuiora symptomata remittuntur tumore tamen, & renitentia permanentibus cum grauitate, & ægro motu non solùm crurum, sed totius corporis, ac segnitie ad omnes vitæ functiones, vt liquet ex eiusdem Aetio, & Paulo. Cæterùm huius inflammationis causę nonnullæ esse poterunt externæ, simulatque internæ. Externæ quidem velut ictus, siue percusio, multitudo coitus, abortus, atq; sinistrè editus fœtus, durioris sellæ insessus, longa, intentaque ambulatio: flatus etiam, atque frigiditas vterum astringentes adeò vt transpirationem prohibeant, inflammationis auctores esse poterunt. Internæ verò, vt mensium suppresio, & totius corporis plenitudo, ac eiusdem vteri exulceratio, quas omnes haud magno negotio partim ex teipso, partim etiam ex ægra, aut adstātiū loquela percipere poteris. Deterior autē inflammatio ea est, quæ plures vteri partes occupat, quàm quæ pauciores, similiter quæ os, aut ceruicem fatigat, minùs

Progno. cum. Curatio. *Signa inflammati vteri.* *Posterioris vteri partis inflammati signa.* *Anterioris signa.* *Signa si latera fuerint inflammata.* *Si vteri caui. fuerit inflammati signa, signa oris vteri inflā. mati.* *Reliqua inflammati vteri signa Lib. 3 cap. 64.*

Augescentis inflammationis signa. *Commen 1. comment. 1.* *Cur in his dolor capitis in syncip. sentiatur.* *Loco citato.* *Signa eiusdem inflam mationis in abscessum transeuntis.* *Si in scirrhum permutetur, signa.* *Externa causa.* *Interna.* *Prognostica.*

periculosa existit, quàm ea, quæ fundum, seu cauitatem, quoniã promptiùs curationẽ admittit. Si verò vtero gerenti erysipelas vtero fiat, lethale est, inquit Hippocrates, aphor. 43. quinti lib. quanquam de vera inflammatione propriè dicta dubitet Gale. num fœtus possit aliquãdo viuere, id quod negari haudquaquam debet eadem exigua existente, ex qua nedum maligna, verumetiam nec acuta febris gignitur necessariò, etiamsi in iocinore, ventriculo, aut septo transuerso orta sit, vt liquet ex Galeno secundo prorrheticorum.

Comment. 20.

Ex erysipelate autem semper acuta febris generatur, & sæpenumerò maligna. In principio itaq; curationem aggressi ægram in domicilio obscuro, & moderatè tepido collocabimus: somnus moderatus præcipiatur, nam & vigiliæ etiã conferunt in principio magis quàm somnus, prohibent enim phlegmonem augeri cùm in visceribus generatur, vt patet sexto de morbis vulgaribus, & commento aphorismi primi, 2. lib. quietem quoque imperabimus, omnem crurum motum interdicentes: alui excrementa si non natura, molli infuso clystere euacuabimus: immodicos animi affectus vitent. A cibo per triduum abstineant, vt inquit Paulus; deinde aut pane loto, aut ptisana, seu eius cremore ægra alatur, aut etiam alternis diebus ouis sorbilibus vtatur. In potum verò aquam hordei aut seminum coriandrorum præparatorum decoctum, seu ipsammet aquam modicè calidam dabimus. A vino autem abstinendum est, deinde artus, seu extremas corporis partes, manuum præsertim, auersionis gratia perfricabimus.

Curatio.
Victus ratio.
6. de morbis vulgaribus, commẽtario 4.
Comment. 17.

At si vehementior inflammatio fuerit, & neque vires, aut ætas, aut habitus, seu anni tempus obstiterint, neque inflammatio post abortum, aut nimiam sanguinis euacuationem superuenerit, confestim circa initia cubiti vena secetur, ex Aetij, & Pauli decreto, & sanguis pro virium ratione detrahatur. Licebit autẽ, vt inquit Aetius, in secunda die venam incidere, in tertia verò detractionem repetere.

Venæ sectio.

Atqui mox obiiciet quispiam asserens Galenum aliter sentire de sectione venæ pro curatione inflammationis vteri, nã lib. de curandi ratione per venę sectionem, postquã nonnullas partes enarrauerat, quæ ex sectione venę cubiti iuuabãtur, hæc protulit verba, sic quæ his inferiores sunt illis, quæ per poplites, & maleolos decurrunt, sunt autem dictis inferiores coxendix, vterus, vesica, & paulò post. porrò vteri inflammationes magis, quàm renes à venis in crure sectis iuuantur. Idem confirmauit 13. meth. med. cap. 11. cùm dixit, Renibus verò, & vesica, pudendo, & vtero sic habẽtibus eas, quę in cruribus sunt sitæ, ac potissimùm quæ circa poplitẽ sunt, sin minùs eas, quæ iuxta malleolum, ac perpetuò quidem in omnibus eam, quæ è directo est.

Dubium de venæ sectione. cap. 18.

Verùm si quis prædicta loca optimè perlegerit, luce clariùs percipiet Galenum præcitatis locis venæ sectionem præcipere pro euacuatione, indicatione sumpta à parte affecta, aut pro euacuatione cum deriuatione eius, quod in parte inflãmata continetur, & nõ pro auersione eius, quod influit, quod quidem in inflammatione, quæ adhuc in generatione existit, priùs exequendum est per contrarias, atque longinquissimas partes, vt eodem 13. meth. med. cap. 11. ab eo decretum est. Quapropter si reuulsionis duntaxat gratia venam secemus, nemini in dubium venit secandam esse cubiti venam, eamque internam, & è directo, vt Aetius, & Paulus præcipiunt. At si euacuationem simul cum deriuatione requirimus, crurum venæ secandæ erunt. Id quod decretum reliquit idem Galen. secundo de arte curatiua, ad Glauconem, cap. 2. his verbis, Veluti in locis muliebribus in contrarium trahes, si eas, quæ in cubito sunt secaueris venas, aut mammillis cucurbitas apposueris, vel manus concalefeceris, & fricueris, atque alligaueris: deriuabis autem, si eas, quæ poplitibus, aut tali venas diuiseris, & cucurbitas coxis applicaueris, & crura calefeceris, atque perfricueris, & alligaueris: & siquidem in parte dextra locorum passio fuerit, à dextra manu, aut crure sanguinem detrahes, si verò in sinistra à membris, quæ illi è directo sunt.

Resolutio.

Circa initia itaque cùm vteri inflãmatio adhuc fit, magna eadem existente, viribúsque non admodum valentibus, ita vt exquisitam venæ sectionem ferre non possint, reuulsionis duntaxat gratia, interna cubiti vena secanda erit, & demum si opus fuerit, quæ in talo existit incidatur pro deriuatione simul cum euacuatione. Exigua verò existente inflammatione, valentibus viribus, potissimùm vbi corpus totum plenum non fuerit, & inflammatio iam facta sit, tali vena incidatur, & si opus est, eadem iteretur, rectitudinem perpetuò seruantes. Quòd si Galenus fateatur magis vteri inflammationes à venis in crure sectis iuuari, illud haudquaquam negandum, cùm per eam venæ sectionem nedum deriuatio, sed euacuatio sanguinis in parte inflammata existentis perficiatur: secta verò in cubito vena, reuulsio dũtaxat eius quod influit ad inflammatam partem fit, efficitúrque con fluentis sanguinis inhibitio, quod in phlegmones generatione primò exequendum esse censet Galenus eodem 13. methodi medendi. cap. 6. quamuis eius curationi minùs conferat, cùm nihil ex parte inflammata detrahatur, & menstruas purgationes comprimat. A venæ sectione si eadem inflammatio erysipelate præsertim participet, vbi quodãmodò mitior fuerit reddita (non autem circa initia) leni quadam purgatione vti conuenit, etiam pro deriuatione perficienda, vt cassia fistula, melle aëreo, sacchar o violaceo, & reliquis huiusmodi, quibus etiam parum diacath. adiicere poteris, dein imo ventri, ac pubi, & lumbis fotus, irrigationes, seu epithemata ex vino & oleo, aut vino & oleo rosaceo, seu aceto & rosaceo cum linteis lineis adhibeantur tepida. Similiter palmulæ, aut mala citonia, in vino, aut in posca cocta, oleo citoniorum, aut rosaceo admixto imponantur, & vbi hæc non suffecerint, cataplasmata applicentur ex farina hordei, seminum lini, & fœnugræci, vitellis ouorum assatis cum rosaceo, & decocto capitum papaueris, & meliloti, ac exiguo vino, seu aceto compositis, aut etiam ex palmulis vino diluto decoctis, cum farina hordei, & oleo rosaceo, seu cydoniorum cataplasma fiat. At si erysipelatis naturam participauerit, quod ex igneo calore percipies, intubum, & vmbilicum veneris, sedum, polygonum, portulacam, plantaginem, ac vitis pampinos cataplasmati apponito. Quòd si cataplasmatum onus loci non tolerent, aqua rosacea admixta ex modicis interuallis affundatur. Hoc etiam tempore in pudendum subdatur aliquis prædictarum herbarum succus. Pessi item figurentur ex prædictarum herbarum foliis contusis, aut succis rosaceo, melino, aut lentiscino ouorum vitellis crudis, siue assatis, anseris pinguedine, & exiguo croco. Admodum tamen vtiles ad sedandos inflammationis dolores vteri pessi tales sunt,

sunt, fœnugræcum madefacito, & prima, ac secunda aqua diffusa, cum tertia pura ac dulci coquito, & excolato, ad decoctum autem, adipem anserinum, vel gallinaceum recentem addito, & ad prunas liquari sinito, & vbi frigefacta fuerint, concretum adipem tollito, ac seruato, & vsus tempore pesso excipito, ac subdito, vt inquit Aetius. At vbi dolor multus excruciat, lachrymæ papaueris exiguum cũ lacte muliebri, & succo fœnugræci apponendum exhibeto, & per totum etiam morbi decursum, ex Pauli sententia. Etiam insessus vtiles sunt ex decocto fœnugræci, seminum lini, maluarũ artemisiæ, & olei, præcipuè post principium. In iis autem, quæ calorem non sustinent, & maximè circa initia ex aqua modicè calida rosaceo superfusos insessus fiant. Postquam autem inflãmatio declinare incœperit, ad ea deueniendum est, quæ laxare, ac discutere possunt, proinde in fœnugræci, althææ, seminum lini, interdum etiam pulegii, marrubij, saluiæ, & artemisiæ decocto ægra insideat, & ad imum ventrem, ac pubem, vt inquit Aetius, farinam hordeaceam cum fœnugræco, & lini semine in aqua mulsa coctã imponat, aut caricarum decoctum adhibeat, ac pesi etiam subdãtur, si calorem ferre possint ex œsipo, butyro, medulla ceruina, adipe anserino, oleo anethino, chamæmelino, seu irino, & cera compositi. Cæterùm, butyrum, medullam, & adipem omnia recentia ad pessos deligas, etenim antiqua dum liquantur, nidorosa fiunt, ac calidiora euadunt, & inflammationes exacuũt, vt liquet ex eodem Aetio. Illud item animaduertendum ex præcepto eiusdem, quòd nec in distentionibus, neque in inflammationibus vteri menses prouocandi sunt, etenim loci magis distenduntur, & cùm ob inflammationem conclusi sint, sanguinis transitum impediunt. Vbi verò curatio processerit, tenuis victus, & ciborum parcimonia tollatur, & manifesta iam facta declinatione, balneum, ac vinum concedi possunt, & cibi reficientes exhiberi, quemadmodum ab eodem Aetio scriptum est. Si verò inflammatio discuti non potest, sed ad suppurationem vergat, suppurationi auxilium ferendum est. Itaque imo ventri, ac lumbis cataplasmata imponãtur ex lini semine, fœnugræco, farina hordei, caricis decoctis, althææ radice, ac terebinthina: quo etiam tempore pudendi sinus per spongiam assiduè foueatur, & vapores per arundinem operculo ollæ perforato insertam intra pudendum recipiantur. Demum insessiones frequentes fiant decoctis in aqua his, quæ vim attractoriam habent, velut est pulegium, marrubiũ, laurus, saluia, artemisia, dictamum, cẽtaurium. Item pessuli indantur ex terebinthina, myrra, œsypo, anseris pinguedine, & butyro compositi, aliquãdo etiam columbinum stercus cum oleo, & melle pro cataplasmate adhibebimus. Disrupto autem abcessu, quibus medicamentis vtendum sit, sequenti cap. docebimus. At si non in abcessum, ac suppurationẽ inflammatio transeat, sed ad duritiem vergat, emollientibus purgandum est medicamentis, tum intus, tum extra adhibitis, quorum syluam reperies cap. de scirrho, cùm lienis, tum iocinoris.

Si inflammatio ad suppurationẽ vergat, curatio.

Περὶ ἑλκώσεως ὑστέρας. *Id est, de exulceratione vteri.*

Exulcerati vteri signa.

CAP. CXVII.

NON rarò etiam contingit vterum exulcerari, dignosces autem ipsum esse exulceratum, quoniam ægræ in affecta parte dolorem punctoriũ percipiunt, & ex interuallis fœtidi, ac saniosi humores ab vlcere sordido prodeunt, & consequuntur etiam alia vtero affecto peculiaria symptomata, velut est capitis, ac præsertim syncipitis dolor, vt præcedenti cap. adnotauimus. Item dolor ligamentorum, & radicis oculorum, qui ad manus vsque, ac digitos se extendit, & reliqua supra de inflammatione relata, ex Aetij testimonio cap. 88. lib. 16. Quòd si prompta in conspectum exulceratio venerit, specillo oriculario deprehẽditur, in profundo verò reconditos humores qui excernuntur, indicant: nanque diuersus pro vlceris diuersitate excernitur humor, quoniam eo inflammato paucus, cruentus, ac fæculentus cum magno dolore euacuabitur. At si sordidum extiterit, copiosior humor, & sanies cum minori cruciatu profluit, Depascens verò si fuerit, fœtidus, niger cum doloribus vehementibus, ac aliis inflammationis signis aderit. Præterea quæ laxant medicamenta hoc irritant, contraria leniunt. Cùm autem purum fuerit vlcus, humor paucus, æqualis, crassus, candidus, minimè fœtidus excernetur, vt testatur Paulus cap. 66. libri tertij. Cæterùm non vnam duntaxat habet suæ originis causam, Nã quandoque vteri exulceratio ab acribus medicamentis, interim ob partus difficultatem fœtu excusso, aut corrupto ortum habet; non rarò autem ex disrupto abcessu, aut fluxione erodentium succorum genera tionem habet, velut idem Paulus, & Aetius testantur: singulas autem iam dictas causas ex loquela, vel earundem ægrotantium, vel assistentium percipies, partim etiam ex teipso, ea quæ præcesserunt, & quæ comitantur considerans. Nullum vero vteri vlcus contemnendum est, sed quamprimùm fieri potest curandum. Nam cùm totius corporis recremẽta excipiat, atque neruosæ substantiæ sit vterus, haud facilè curationem admittunt eius vlcera, præsertim cùm diuturna fiunt: quãquam ex eis quæ in conspectum veniunt promptiùs, quàm quæ in profundo sunt recondita, & quæ pura, aut etiam sordida existunt faciliùs, quàm depascentia medicamentis cedant. Si itaque ex redundantibus vitiosis, ac erodentibus succis exulceratio vteri fuerit orta, purgantibus medicamentis priùs vtendum erit præsertim cum alterati, concocti, ac præparati fuerint qui redundant humores. Et deinceps ad vlceris curationem confugiendum. Ea autem victus ratio instituatur, ac eadem exhibeantur medicamenta, quæ in reliquis exulcerationibus renum potissimùm, & vesicæ à nobis fuêre conscripta. Quantum verò ad topica medicamenta spectat, si purum fuerit vlcus, leuiter adstringentibus, atque exsiccantibus medicamentis vtendum erit: quod vbi conspicuum fuerit, eisdem illinatur vlcus. Si verò profundum existat, infundere ea oportet per instrumentum ad hoc appositum. Quare rosaceum, aut tetrapharmacum cum butyro recenti, ac rosaceo infundatur. Eluantur item loci rosarum, aut lentium decocto, aut ptisanæ, seu plantaginis succo: præstabit etiam portulacæ, aut poligoni decoctũ cũ rosaceo. Si verò cum inflammatione vlcus cõpositum sit, iis primò vtendum est, quę ad illam pręcedenti cap. cõscripsimus, & deinceps ea adhibeantur, quæ modò annotauimus. Verùm vbi sordidũ fuerit vteri vlcus, detergẽtibus medicamentis vtendum erit, veluti est ptisanæ cremor cum melle, vel mulsa, in qua fœnugræcum sit decoctum, aut malua, aut furfures, aut lenticula, cui cortex sit detractus, ex Pauli testimonio.

Causæ. *Prognostica.* *Curatio.* *Purgatio.* *Topica.* *Vbi sordidum fuerit vlcus, curatio.*

leo rosaceo, & cera fiat vnguentum, cui etiam adi- & si validioribus detergentibus indigebis, etiam marrubium, aut eruum, vel melli adiuncta erui farina, vel iris, aut alumen rotundum, vel aliquid simile iniiciatur, quæ etiam extrinsecus ex mulsa macerata illinuntur, vt liquet ex eodem Paulo. Vtendum est etiam ad sordida vteri vlcera eo medicamēto, quod ex melle, terebinthina, rosaceo, & butyro constat, quibus aliqui etiam parum croci addunt. Ad eadem quoque repurganda efficax est & iris illyrica cum melle imposita, & aristolochiæ decoctum per se, vel cum melle infusum, vt inquit Aetius. Vlcere verò depascente robustiora, adstringentiáque medicamenta adhibenda sunt, veluti est baccarum myrti, palmularum, lentium, & malicorij decoctum, si infundatur. Fomenta quoque & incesśiones ex aqua mulsa fiant, in qua absynthium, marrubium, eruum, cētaurium, aut lentes sint decoctæ. Loci item ptisanæ succo eluātur addito melle, & rosaceo, vt ex eodem Aetio liquet. Paulus verò præter hæc decoctū rosarum, cupresśi, summitatis oleæ, malorum cotoneorum, rubi, lentisci fruticis, rhus coriarij ex vino adstringente commendat, & posthęc aluminis quoque, acaciæ, licij, & hypocistidis, ex quibus etiam decoctis insessus parari poterunt, eodem auctore. Verùm vbi nedum depascentia, sed efferata quodammodo vlcera fuerint, equino, aut asinino lacte recens mulcto eluantur, & in vtrisque penuria quodcunque haberi potest recēs coctum accipiatur: duabus autem lactis heminis, mellis hemina dimidia addenda est, & iiij. iridis drac. inspergendæ, & tale infusum calidum sæpè singulis diebus infundēdum erit. Idem facit aqua mulsa, in qua absynthium, aut calamus aromaticus, aut leucanthemum, vel chamęmelum, seu buphthalamū decoctū sit: & vbi quod infusum est, fuerit excretum, loci protinus maluæ decocto eluantur, deinde pessus subdatur ex farinæ erui, & iridis, singulorum drac. ij. cū melle subactis, aut etiam farinam lentium cum melle subdes, seu oleæ folia cum vino trita, & melle admixto: nec minùs & vuarum passarum carnes tritas cū melle subdito, ex sententia eiusdem Aetij. Vbi verò depascētia, ac efferitas fuerint cohibitæ, ea adhibeātur, quæ paulò ante ad vlcera repurgata relata sunt. Cibus quoque dādus boni succi, modicus: balneorum, ciborúmque varietate ægrotans solicitari, vinóque refici debet, quò caro statim procreetur, ex Pauli sententia: deinceps his, quæ ad cicatricē perducunt, primò mitioribus, deinde efficacioribus vtendum est, etiam deforis adhibitis, abdomini videlicet, ac coxis. Nam quemadmodum cataplasmatum, ita etiam emplastrorum facultas per latētes meatus traducitur, vt idem inquit Paulus. Inter quę magnoperè ab Aetio commendatur ceratum hoc, quod recipit ceræ albæ quadrantem, rosacei optimi dodrantem, ad prunas liquefacito, & quadantenus refrigerato, deinde in mortarium coniicito, ac lacte mulieris, aut asinino, aut caprino recēs mulcto affuso cum pistillo subigito, donec totum inalbescat, deinde diffuso priore lacte, nouū infundito, ac rursus subigito, & croci circiter drach. j. admisceto. Quòd si magis mitigatorium facere volueris, rosacei septūcem adipis anserini, & medullæ eiusdem singulorū vnc. j. accipito. Potes etiam & pro rosaceo melinum admiscere. Hoc etiam vnguento ad hunc etiam vsum vtare. Recipe tutiæ ablutæ partes ij. lithargyrij, cerusæ, & sarcocollæ, singulorum partem j. cum o- pis anseris, & croci parum admiscere poteris. Interim etiam & plumbum vstum, & pro rosaceo melinum, aut myrteum admisceto.

Depascentis vlceris curatio.

Περὶ ἰσχιάδως. *Id est, De ischiade seu coxendicum dolore.*

CAP. CXVIII.

CONSEQVENS est postquam de internarum partium affectibus sermonem absoluimus, de quibusdam qui extremas, seu externas partes occupant, verba faciamus, quanquam in eis pars, quæ afficitur (cùm sensui subiiciatur) haud ægrè percipi posśit, præsertim si articulos obsederint. Nam de his pertractare intendimus, quoniam extremæ partes corporis articulis inter se cōferuntur, vt inquit Celsus cap. 22. lib. 4. per articulum intelligentes nos, quod à Græcis ἄρθρον dicitur: est autem articulus Galeno auctore libro de ossibus, naturalis ossium compositio (veluti & naturalis eorundem vnio σύμφυσις appellatur) tam si dearticulationem, quàm si coarticulationem articulus significet. Hæ nanque pro motus quantitate dissident, cùm dearticulatio sit ossium structura, quorum motus euidens est, coarticulatio verò ossium compositio est, quæ neque validum, neque manifestum, sed obscurum, difficilémque habet motum. Omnem igitur naturalem ossium structuram, compositionem, siue cohærentiam articulum nūcupamus. De quorum affectibus sermonem facturi ab eo exordiemur, qui ἰσχίον nuncupatum articulum cruciare solet, à Græcis ἰσχίας velut & qui eo affectu laborant ἰσχιαδικοὶ nuncupantur, barbaram sectantes medicinam, sciaticam, & sciaticos vocant. Latinè verò etiam ischias, & qui eo affliguntur ischia dici & nuncupari possunt, poterit etiam & coxendicum dolor, seu morbus dici. Nam Plinius articulum hūc coxendicum nominauit, in quo ossis femoris caput cum coxēdice osse appellato, alligatur, atque dearticulatur. Inditum si quidem nomen huic affectioni est à parte oblesa, ex Galeni testimonio, secundo meth. med. cap. 2. quemadmodum etiam si pedum articulis vitium adsit, ποδάγρα & si cunctis, aut plurimis corporis articulis ἀρτείθις, nūcupatur: sunt etenim tum ischias, tum podagra ex artritidis genere, vt decimo de composit. medicamentorum secundum locos, cap. 2. à Galeno scriptum est, affectis locis duntaxat differentes. Habēt autem communem hi tres affectus humoris redundantiā, quæ affectam occupat coarticulationem, qua expleta in omnem partem circunsitam neruosæ particulæ tenduntur, & ex his dolor oritur, neque enim neruos, per quos motus dispensatur volūtarius primario affectu fluxio infestat, quoniam artuum priùs internodia obsidere ea necesse est. Afficiuntur tamen iidem nerui lege consortij, quod cum articulis ineunt, seu per consensum, vt liquet ex Paulo cap. 78. lib 3. quare si ad inferiores partes facta fluxio pedum articulos repleat, podagra vitium nuncupabitur, si cæteros corporis artus, arthritis, seu articularis affectio nuncupabitur, vt diximus. Id verò bifariam contingit. Nam vel multi corporis articuli afficiuntur, vel singuli, quādo propriè arthritis, seu articularis affectio nominatur. Cæterùm incipit plerunque podagræ generatio ex vno articulo, & paulatim ad genua procedit, progreditúrque in omnes malum temporis diu-

Artic[illegible] quid sit. In pr[illegible] tione.

Ischias, [illegible] coxēdic[illegible] dolor. Plin. [illegible] 20. cap. [illegible] & 9. [illegible] libi.

Quibus [illegible] munica[illegible] differat [illegible] podagra [illegible] arthritid[illegible]

ris diuturnitate accedente, quanquam aliquãdo repentè irruat æqualiter per omnes articulos dispersum. At quod in omnibus articulis arthritis est, hoc in vno iuxta coxendicum ischiada, & coxendicum vitiũ appellãt, quod dolor est haudquaquã exiguus circa eum articulum, quem Græci ἰσχίον vocãt, ab aliqua fluxione ortum, symptoma existẽs, vt cap. de dolore capitis, determinauimus, & non morbus, neque inflammatio. Nam licet fluxione ischij articulatio impleatur, propter quod, & quæ ipsis circũiacent ligamenta extendi est necessarium, non tamen verisimile est neruos, & chordas inflammari, sed solùm dolere, quoniam simul cum articulatione extenduntur, argumento est, quoniam nunquam visus est podagricus (vt Galenus inquit, commento aphoris. 49. sexti libri) pati conuulsionem, quæ frequenter solet in neruorum, ac chordarum inflammationibus aduenire. Pari quoque ratione neque in coxendicum dolore easdem partes inflammari fatendum erit, neque etiam articulum, qui primam suscipit fluxionem, nam ipse (& non spatia vacua, quæ inter prima sunt corpora) fluxionem suscipit, quanquam intentio sanationis huius affectus communis sit cum omnibus inflammatione laborantibus, vt liquet ab eodem Galeno ibidem. Verùm si quis velit fluxionem hanc in articulum decumbentem inflammationem nominare, & sic fateri morbum esse, non reclamabimus. Sequitur autem dolor hic tum ad inæqualem intemperiem ipsius articulationis, & partium circuniacentium, tũ etiam & præcipuè ad earundem extensionem, seu continui solutionem, qui dolor à natibus, inguinibúsque ad genua vsque, in plurimis autem ad summum vsque pedem pertinet, vt refert Paulus cap. 77. lib. 3. Aetius verò Archigenis auctoritate cap. 1. lib. 12. inquit, quòd antecedit, & quasi auspicatur hoc malum, aliquando quidem vicinorum musculorum dolor, & maximè lumborum, aliquando verò ab ipsa iunctura initium fit affectionis. Iam verò quandoque contingit, vt articuli dolore ferè sublato circa poplitem afflictio hæreat, aliis autem iuxta talum, quibusdam verò totum crus æqualiter dolore affligitur: multis itẽ circa inguina dolor figitur, quo fit vt vrinæ difficultatẽ inducat: & tunc maximè totũ crus à coxendicibus vsque ad calcaneum dolorem perfert. Non parum autem adiuuant huius affectionis generationem assiduæ cruditates, immodicus rei venereę vsus, aliquando etiam deambulationes concitatiores, hęmorrhoides suppressæ, & vomendi consuetudo intermissa, exercitiorum contemptus, & purgationes menstruæ, aut etiam aliæ familiares excretiones impeditæ, ex eiusdem Aëtij auctoritate, quæ õnia humorũ redũdantiã efficiũt diuersam in diuersis corporibus. Et propterea quandoque irruens ad coxẽdicem humor sanguineus est, vt plurimùm verò pituitosus, aut ex pituitoso, & bilioso mixtus, interim etiam sanguine cum ipsis permixto; quanquam id sit commune podagræ etiam, & arthritidi, vt eodem loco de Compositione medicamentorum secundũ loc. à Galeno scriptum est. vt plurimùm autem diximus pituitosum humorem prædominari in hisce affectionibus, eum propriè, qui crudus appellatur, crassus existens ad similitudinem puris crassioris, & vbi in ipsis articulis diutiùs moram traxerit, non solum crassior, sed & viscosior redditur, & qui tophi, seu calli appellãtur, eorum generatio ex huiuscemodi humoribus fit. Cognitio verò ipsorũ humorum redundantium ex coloribus tum symptomatis coincidentibus, itémque per experiẽtiam pharmacorum, quæ adhibentur, haberi facilè poterit, vt liquet à Galeno ibidem. Ad cuius etiam humoris noxij cognitionem non parum conferet tibi prægressa victus ratio, siue per exercitia, siue per otium transmissa, & per balneum post & ante cibum acceptum, conferet etiam & gymnasiorum, & eduliorum tum quantitas, tum qualitas, item anni tempus, & regionis, ac aëris constitutio, insupérque & ætas, & habitus corporis, & reliqua huiusmodi, insuper & doloris species, siue feruens, & pungens, siue stupidus fuerit. Nam vbi biliosus sanguis in causa fuerit, caliditatis sensum ægroto exhibet, color corporis flauus, ruffus, seu pallidus, & calfacientibus impositis exacerbatur dolor, quemadmodum rursus à frigidis relaxatur, & quæ præcessit victus ratio, ac cuncta, quæ dinumerauimus ad generandam bilem apta fuere. Pari etiam ratione si sanguineus humor, aut pituitosus redundarit, promptè percipi poterit, si cuncta, quæ suprà meminimus ritè considerabis. Illud tamen animaduertendum ex Galeni decreto, eodem decimo de Compositione medicamentorum secundum locos, quod vbi tophi, seu calli ex humoribus crassis, ac viscidis, qui in articulis diutiùs moram traxerint, fuerint producti, haudquaquam sperandum est ad pristinam constitutionem exactè redire articulum posse. Cæterùm, quod quibuscunque à longo coxendicum dolore molestatis cauitate sua excidit coxa, & rursus recidit, iis mucores superueniant, & quòd eisdem crus tabescat, & claudicent si non vrantur, ab Hippocrate aphorismo quinquagesimonono & sexagesimo sexti libri, scriptum est. Quòd verò rarò fiat coxẽdicum dolor ex sanguinis multitudine, & si fiat, citissimè curetur, à Galeno decretum est, eodem decimo de Compositione medicamentorum secundum loc. quòd autem coxarum ingens dolor esse consueuit, isque hominem sæpè debilitat, & quosdam non dimittit, eodem loco à Celso scriptum est. Pro ischiadis itaq; curatione aër eligatur ad siccum vergens, in calido, & frigido temperatus, vel parum etiam ad calidum declinans, pro diuersitate redundantis succi, somno moderato vtantur, aut consueto parciori. Circa initia corpore non euacuato quies eligatur, temporis autem processu deambulationibus, assiduis flexibus, & moderato cursu vti conuenit. Aluum autem quotidie probè solutam habere præstat, si non natura, arte saltem: premuntur etenim, & aggrauantur articuli coxendicum maximè vbi ipsa sit adstricta. Vitanda venus est, & ab animi affectibus immodicis cauendi sunt. Cibus sit mediocriter tenuis, modicus, ac concoctu facilis, haudquaquam humidior, potissimùm in primis morbi diebus, deinceps verò solidior sit, & reparandis viribus magis accommodatus, habeátque interim acrium eduliorum comestiones quasdam adiunctas, quorum syluam sæpe conscripsimus. Perpetuò tamen bonæ coctioni cõsulendum, ita vt cibi nihil viscosum, aut crassi succi, aut ægrè concoctile, seu quòd difficulter digeratur in seipsis complectantur, & si caro exhibeatur, sit paucarum superfluitatum, vt montanarum auium, & syluestrium quadrupedum. Potus sit aqua mulsa, aut aqua in qua cinnamomi parum fuerit decoctũ, à vino penitus abstineant, affectus ratione. Quod ad medicamentorum autem rationem attinet, initium curationis fiat ab affligentis humoris euacuatione,

Quid sit ischias, seu coxẽdicum dolor.

Vide supra cap. 10 ... præter naturã sit.

... de compos. medica. secun. loc. cap. 2.

Ischiadis signa. ... Paulin. ... cap. 10 ... & 9 ... ibi.

Causæ.

Citato loco.

... cap. 2.

Prognostica. Cap. citato

Loco citato

Curatio.

Ratio victus.

Medicamentorum ratio

Venæ sectio sãguine redundante.

siquidem si humoribus ex æquo redundarit corpus, venæ sectio primùm omnium assumatur, deinde purgatio, quibus accedat pharmacorum dicendorum conueniens (& tẽpore, & ordine) vsus, vt prædictatis locis liquet à Galeno, & Aëtio. Verùm quanquam à sanguinis multitudine coxendicum dolorem obortum venæ sectio curet, ex qua tamen vena sanguis minuendus sit, in dubium venit. Nam libro de Curandi ratione per venæ sectio. Galenus coxendicem iuuari secta vena poplitis, aut malleolorum confessus est, & eodem libro dicebat. memini me ischiadas, siue coxendicum dolorem vno die, factá ex crure euacuatione curasse, nimirum vbi non ex frigore, sed impletis sanguine, quæ in coxa sunt venis, prouenissent, quare secta in poplite vena commodior ita affectis est, quàm in malleolo. Idem confirmauit decimo de Compositione medicamentorum secundum loc. cap. secundo, quanquam eodem libro post pauca sic scripserit, Tanquam igitur maximam vim ad affectionis curationem habeat totius corporis euacuatio, ab ipsa exordiendum est, non solùm à cruribus, sed etiam à cubito primum sanguinis detractione facta. Hanc sententiam sectatus Aëtius, hunc in modum scriptum reliquit, A multitudine itaque sanguinis coxendicum dolorem obortum venæ sectio curat, si primum cubiti venam secemus, deinde etiam eam quæ iuxta talos est, aut poplitem, & causam reddens, statim subdit, In principio enim omnium inflammationum diuulsoriam venæ sectionem facere oportet. In affectionibus verò iam inueteratis maximè quidem ex ipsis locis affectis extrahemus, aut si id fieri non posit, ex vicinis: quanquam hæc eadem verba à Galeno transcripserit, libro de Curandi ratione per venæ sect. cap. decimonono. Et propterea Paulus id etiã perpendens eodem cap. septuagesimoseptimo tertij libri. per initia igitur dicebat ægro nobis oblato, fæcibus clystere euacuatis, vena in cubito secanda, si autem vetustas vitium occupauerit ex malleolo partis affectæ imminutionem sanguinis moliemur. Facta itaque ex crure venæ sectione, inueteratas quidem ischiadas, seu coxendicum dolores, robustisque corporibus, quibus non multa admodum sanguinis copia redundabat in toto corpore, sed impletis sanguine, quæ in coxa sunt, venis duntaxat, vno die curauit Galenus. Quare & nos eundem sectantes easdem venas incidere debemus, vbi dolor fuerit inueteratus quodammodo, & vires ferant sanguinis missionem copiosam, & corpus totum haudquaquam fuerit multo sanguine refertum, sed quæ in coxa sunt venæ sanguine impletæ fuerint. Nam per hanc venæ sectionem fit euacuatio sanguinis in venis coxendicum contenti cum deriuatione: quò fit vt necessariò citissimè per eam coxendicum dolor curetur. Verùm in recenti dolore, viribus haudquaquam robustis, adeò vt exquisitam venæ sectionem ferre non posint, refertúmque sit totum corpus multo sanguine, in cubito primùm vena secanda erit, reuulsionis duntaxat gratia, & deinceps à crurum venis sanguis mittendus, iuxta Galeni sententiam, eodem decimo de Compositione medicamentorum secũdum locos, cap. secundo, quam sententiam omnino sectatus est Aëtius, & Paulus quodammodo, vt diximus. Supposuit etenim Galenus hoc loco vniuersum corpus humoribus ex æquo redundare, quemadmodum etiam & Aëtius. Misso sanguine, vbi adhuc dolor perseuerauerit purgatione vtare, ex eiusdem Gale. auctoritate. Verùm (vt ipse inquit) auxiliantur ipsis ischiadicis vomitus magis, quàm euacuationes infernæ per ventrem, vt qui reuellant deorsum repentem humorem. Faciendi itaque sunt vomitus in principio ab accepto cibo, postea verò etiam per vomitoria medicamenta initio à mediocribus facto. At si neque per vomitum coxendicum dolor auferatur, aut corpora ad eũ inepta fuerint, ampliùs non confluentibus humoribus, aut parum, purgatione per inferiorem ventrem vti non inconuenit, præsertim si cum sanguine biliosus etiam succus redundarit, neque id negauit Galenus, quanquam vomitum tanquam magis commodum commendauit, propterea quòd reuellat. Fiat autem ea per familiaria medicamenta purgantia, veluti est hiera, agaricum, diacath. syrup. ex pluribus infusionibus rosarum, myrobalani, & reliqua huiusmodi. Confert quoque hoc tempore clysteribus vti paulò efficacioribus, fiat decoctum ex foliis maluarum, betæ, mercurialis ana manip. j. furfuris, & florum chamæmeli ana pugil. s. caricarum nume. vj. salis communis drach. ij. cui adiiciantur olei communis, anethini, vel chamæmelini, vnc. iiij. mellis rosacei, seu mellis despumati vnc. ij. s. diacat. & hieræ picræ simplicis ana vnc. s. fiat clyster, interim dra. j. vel scrup. iiij. agarici etiam permiscebis. deinceps ad topica medicamenta confugiendum est, id primò animaduertens, quòd licet manibus, & pedibus pharmacis fluxionem repellentibus vti possumus, vt sequenti cap. docebimus, circa coxendicum tamen iuncturam id facere omnino vitandũ est, nam cùm in profundo ea sita sit, sanguis ex vicinis, & ambientibus vasis, ac musculis ad illam compellitur, vt liquet ex eodem Gale. citato libro 10. de composi. medic. secundum locos. Item ex præcepto eiusdem eodem loco, cauendum est, ne quispiam ante totius corporis euacuationem (præsertim si coxendicum dolor ex humorum copia fuerit exortus) acribus pharmacis circa partem affectam vtatur, nam ægrè curabilem reddet affectionem copia nimirum indissolubiliter ibidem condensata, præter alia enim & crassa, & viscosa fit ob calorem, & siccitatem acrium pharmacorum, non dissimile quidpiam assationi perpetiens, quare mitigatoriis in principio medicamentis opus est in dolore circa coxendicem hærente, quæ neque refrigerẽt multum, neque fortiter calfaciant, qualibus sanè postea opus habet: exacerbantur enim per ipsam fluxiones, caliditate nimirum plus attrahente ipsas, quàm impediente (eodem Gale. teste ibidem.) Irrigandi itaque loci sunt ex oleo chamæmelino, anethino, liliaceo, irino, seu etiam nardino, & rutaceo, vel rutam, chamæpityn, saluiam, chamæmeli flores, ac althææ folia, ac radices decoque in oleo communi, demum exiguo adiecto vino, vel aceto albo cum spongiis, seu lineis, vel laneis linteis sæpiùs loci foueantur, & deinde aliquo prædictorum oleorum irrigẽtur, aut ex cõtusis foliis, & radicibus althææ, sambuci, ac rutæ, farina fœnugræci, & seminis lini, adipe anserino, ac butyro, & oleo chamæmelino, seu anethino cum posca cataplasma fiat, & adhibeatur. Poterunt quoque fotus fieri ex decocto foliorum, & fructuũ iuniperi, radicum althææ, meliloti, & chamæmeli in vino albo, quibus sæpiùs iteratis loci abstergantur, & aliquo dictorum oleorum, seu aliquibus simul mixtis iidem irrigentur, perpetuò tamen primùm mitioribus, & demum efficacioribus vtare.

Quæ vena secanda sit. cap. 18.

Lib. de curan. rat. per venæ sectionem. cap. 18.

Purgatio.

Sacculi

Sacculi item ex fricto milio, sale, & furfure, præter id, quod dolorem mitigant, leuiter doloris causam discutiunt calfacti in calido latere, pauco vino irrorato, & sæpiùs adhibiti, & vbi vehemens fuerit dolor, papaueris calyces in aqua mulsa decoquito, ipsisque proiectis farinam hordeaceam aquæ mulsæ imponito, ac coquito. Si autem coxêdicus dolor ex irruente pituitoso humore generetur (velut plurimum contingit) aut ex eodem cum bilioso permixto, circa initia quoque reuulsionis gratia in cubito secta vena confert, seruata rectitudine, potissimùm si cum eo etiam sanguis fuerit permixtus. Procedente verò tempore, vel vbi idē pituitosus humor crassior, ac viscosior fuerit citra sanguinis missionem, per vomitum purgatione priùs vtare, nedum ab accepto cibo, verumetiam per vomitoria sumpta medicamenta à mediocribus semper initio facto, veluti est acetū, syrup. acetosus, postea oxymel simplex, aut scillinum cum aqua tepida. At quibus insuetus, ac valde molestus vomitus fuerit, aut etiam vbi vomitus non suffecerit, purgantia per inferiorem ventrem medicamenta exhibenda sunt, primò tamen per clysteres, & deinceps per ea quæ per os exhibentur: fiant autem clysteres hoc modo, Recipe foliorum maluarum, mercurialis, & betæ ana manipulum j. centaurij minoris, florum chamæmeli, singul. manipul. s. caricarum nume. 6. furfuris pugillum j. s. fiat decoctum cum pauco sale communi, cui adde olei communis, vel chamæmelini, anethini, rutacei, liliacei, aut irini vnc. iiij. mellis rosacei, aut mellis despumati vnc. ij. s. confectionis de dactylis, hieræ picræ simplicis, aut diacathol. drac. 4. fiat clyster, & si efficaciori indigebis, chamæpityn, rutam, centaurium maius, saluiam; ac stœchadem in decocto adiice, & demum agaricum, hieram picram compositam, compositionem indi, ac quam benedictam appellant, permisceto: sunt qui etiam efficacioribus clysteribus vtuntur: potissimum vbi vehementer humores densati fuerint, decocto vtentes lupinorum amarorum, colocynthidis, radicis cucumeris syluestris, salsorum piscium, & oliuarum colymbadum muria, & reliquis huiusmodi, à quibus abstinendum esse quoad fieri potest censerem, nobilioribus præsertim corporibus: consueuerunt enim maximo cum dolore periculosam dysenteriam efficere, sed potius, ac tutius purgantia per os assumenda medicamenta præbeantur, priùs tamen humoribus ipsis concoctis, ac præparatis ex melle rosaceo seu oxymelite simplici, vel scyllino syr. è stœcade, & reliquis huiusmodi. Commendantur etenī purgantia medicamenta ad hunc vsum à Paulo, & Aetio. Paretur autem medicamentum purgans hunc in modum, Recipe corticum myrobalanorum chebularum drac. 2. polypodii, & agarici singul. drag. 1. fiat arte decoctum, cui per colum trāsfuso, adde electuarii rosati, aut confectionis de dactylis drac. 2. s. vel 3. syr. ex pluribus infusionibus rosarum vnc. 2. fiat potio. Et vbi crassior, ac tenacior fuerit redundans humor pituitosus, catapotiis vtare fœtidis, aut de sagapeno, eorundem accipiens drac. 1. cum altera trochiscati agarici, & cum melle rosaceo, aut oxymelite catapotia formentur, seu pulueris hieræ simplicis drac. 1. & scrup. 4. agarici trochiscati excipe oxymelite & similiter catapotia formato, à quorum assumptione per aliquod tempus decoctum drach. 3. seu 4. myrobalanorum chebularum in quo vnc. 2. vel vnc. 3. syrup. ex pluribus infusionibus rosarū rubearum fuerint dissolutæ, assumant: & vbi opus fuerit tám vomitus, quàm ea, quæ hîc conscripsimus, medicamenta purgantia, ac clysteres bis, ac ter, & sæpiùs iterari poterūt. Deinceps verò irrigādi sunt affecti loci oleo rutaceo, costino, nardino, vulpino, de castoreo, ac etiam de piperibus, & pyrethro, vbi adeò efficacioribus indigebis, & vt penitius eorum facultas traducatur, aceti, seu vini albi parum permisceto. Vel hoc vnguento vtare, quod recipit cremoris seminum maluarum, & althææ, cuiuslibet drac. 3. farinæ fœnugræci, seminis lini, vtriusq; vnc. s. adipis anseris, & suilli, singul. drac. 4. olei rutacei, & chamæmelini ana vnc. 1. s. ceræ, & aceti parum, fiat vnguentum. Vel fœnugræcum in vas fictile coniicito, & ad ipsum poscam sufficientem affundito, & prunis impositum donec dissoluatur, coquito, ad dissolutum verò mellis, quod satis est iniice, ac rursus coque, deinde exempta diligenter tere, & in linteolum infarcta locis affectis impone, hoc autem fiat ad biduum, & triduum. Symphyti quoque lib. 1. s. rasam, & minutim concisam, ac in mortarium coniectam diligenter terito, ac attritam mannæ thuris quadrantem, & ouorum recentium crudorum candida vnà cum luteis trita adiicito, & rursus terito, & vbi vnita fuerint adipis suilli veteris lib. 1. adiicito, & conquassata diligenter, atque in linteolum infarcta imponito, ex Galeni sententia, Asclepiadis auctoritate, eodem 10. de compos. medicament. secundum locos, cap. 2. qui etiam ex Andromachi monumentis hoc medicamentum commendauit, quod recipit picis partes 2. sulphuris viui partem 1. vtraq; trita mixta dolenti loco imponito, & sinere eum oportet donec sua sponte dilabatur, poterit quoque picis pars vna recipi, modo sciamus efficacius esse medicamentum, si pari mensura misceantur, debilius verò, in quo duplum picis ad simplum sulphuris coniicitur. Valebis etiam cataplasma componere ex foliis althææ, saluiæ, rutæ, ac sambuci leuiter decoctis, ac contusis, sing. P. s. capiens, quibus olei irini, de castoreo, ac anethini ana vnc. 1. adiiciatur, cremoris seminis lini, & fœnugræci ana vnc. 2. farinæ loliaceæ, & lupinorum, cuiuslibet vnc. 1. & cum posca quantum satis sit, fiat cataplasma, quibus vt efficacius reddatur, adiici poterunt ebuli radix, lauri folia, pulegium, sauina, oleum de piperibus, de castoreo, costinum, aut nardinum, galbani quoque, aut ammoniaci parum. Vel in formam emplastri, redigito in hunc modum, Recipe succi foliorum rutæ, sambuci, & calaminthę ana vnc. 1. bdellij, opopanacis, ammoniaci dissoluti in aceto, cuiuslibet vnc. s. mirrhæ, & resinæ terebinthinæ ana drach. 4. cremoris seminis althææ, seminis lini, & fœnugræci ana vnc. 1. s. farinæ hordei, fabarum, & lupinorum ana drac. 7. picis, & ceræ quantum satis sit, fiat emplastrum. Poterunt insuper ex eisdem fomenta parari, vt, Recipe radicum, & foliorum ebuli, & althææ manip. 1. foliorum rutæ, sauinæ, sambuci, & pulegij, singul. manipul. s. florum chamæmeli, fœnugræci, & meliloti, cuiuslibet pugil. 1. s. decoquantur arte in tribus partibus olei, & vna vini albi, & cum spongia in eodem decocto madefacta dolentibus locis iterum, atque iterum applicetur, post quæ iidem loci aliquo ex iam dictis vnguento irrigentur. Paulus verò lupinorum amarorum farinam cum oxymelite, aut calaminthæ folia ex oxymelite, vel aqua mulsa admouenda commendat. At si ne hæc quidem profecerint, adeò vt morbus infestare desierit, con-

Si ex pituitoso humore fiat ischiadici doloris curatio.

Vomitus.

Clysteres.

Quæ medicamenta danda sint.

Purgantium medicamentorum descriptio.

Topica.

Vnguenta.

Cataplasmata.

Emplastra.

Fomenta.

Sinapismi, ac alia vrentia medicamenta.

gruum erit ad sinapismos, atque vrentium medicamentorum vsum deuenire, & ex Pauli sententia sinapi cum caricis, vel etiam per se illitum confert. Vel hunc in modum sinapismum conficito, Recipe seminis sinapis in aceto fortissimo macerati vnc.2. caricarum vnc.4. stercoris columbini in vino albo decocti vnc.3. mellis anacardini vnc.1. misceantur, & fiat sinapismus, vel accipe cantharidum aliis subiectis drac.2. staphidis agriæ drac.3. cum fermento, & aceto fiat medicamentum, & vtare. Postremò autem tam Paulus, quàm Aëtius iberidis herbæ vsum extollunt, tanquã in totum ischiadicos sanitati restituentem, cuius radicem assumptã diligenter tundito, & suilla axungia veteri modica excipito, adeò vt emplastri speciem repræsentet, & exinde linteolo densiori illitum locis maximè dolentibus imponatur, ac incumbere sinito, mulieribus quidem non infra duas horas, viris autem per quatuor horarum spatium, si possibile sit id perficere, excitat enim tumores cum ardore, & rubore, veluti sinapismus facere solet, post verò ægrum in balneum inducito, atque reliqua exequaris prout iidem præcipiunt. Nanque consueuit hoc præsidium nullo alio auxilio opus habere. Quòd si tamen aliquando vestigium affectionis relinquatur, viginti diebus interpositis, rursus eodem præsidio vtare. ex Democratis tamen auctoritate Gale. huius iberidis vsum, ac modum vsus, eodem 10. de composit. medicament. secũdum locos, cap.2. ante Aëtium, & Paulum scriptum reliquit, nec tacuit ea, quæ Archigenes 2. lib. pharmacorum secundum genera, de ea conscripsit. Porrò si igne sub genu externa in parte inustio fiat, diuturnis coxendicum doloribus valde conferet.

Paul. libro 3. cap. 77. Aetius lib. 12. cap. 2. Iberidis vsus.

Cauterium cum igne.

Περὶ ποδάγρας, καὶ ἀρθρίτιδος. *Id est, De podagra & arthritide, seu morbo articulari.*

CAP. CXIX.

Voniam podagra non toto genere (vt dictum est) sed affectis duntaxat locis differt ab arthritide, nanque in ambobus affectibus imbecillitas adest articulorum diuturna cum fluxione, vt Aëtio visum est cap.6. lib.12. eundémque requirũt curationis modum, propterea vno capite de ambabus affectionibus pertractare proposuimus. Cæterùm vterque affectus ab oblæsa parte denominatus est, vt liquet ex Galeno 2. methodi meden. cap.2. Nam si ad inferiores partes facta fuerit fluxio, & pedũ articulos repleuerit, podagra vitium nuncupabitur: si verò in multis corporis articulis innititur, aut per omnes æqualiter articulos fluxio dispergatur ἀρθρίτιδα Græci, nos articularem morbum appellare consueuimus, ex eiusdem Aëtij testimonio: neque enim quemlibet articulorũ difficilem motum, seu dolorem arthritida, seu articularem morbum modò nominamus, sed eum dũtaxat, qui ex eorundem articulorum imbecillitate, ac humorum influxu ortum habet, cùm autem excitatus fuerit articulorũ dolor ex aliqua immodica intemperantia, potissimùm sicca, vt liquet ab Hippocrate aphorismo 16. libri tertij, affectum hunc haudquaquam arthritida nũcupabimus, nisi impropriè, eodem Galeno teste, commento citati aphorismi. Accedit ad hæc quoniam omnes, qui articulari morbo laborant, magna ex parte priùs podagrici fiunt, communémq; habent hi duo affectus insimul cum ischiade humoris redundantiam, quæ affectam occupat articulationem, quemadmodum ex eodem Galeno liquet commento aphorism. 28. sexti libri, & 10. de compositione medicamento. secundum locos, cap. 2. quare si podagra fieri nequit ex imbecillitate articulorum sola, sed humorum influxum etiam requirit, neque etiam & articularis morbus. Non sola itaque particularum corporis imbecillitas articularios, podagricósque cruciatus excitat, sic etenim accessiones sine vllo temporis interuallo vrgerent, cùm natiua imbecillitas cõtinuò existat: atqui datur podagricis tempus accessionum intermedium. Item ne humor quidẽ solus hos dolores creat, quandoquidem non solum vitium hoc articulis insidet, verùm ambo, & humor à natura alienus, & particularum imbecillitas morbum afferunt articularem, ac podagram, Paulo teste cap. 78. libri tertij, id quod decretum erat à Galeno citato commento aphoris. 28. sexti libri. Liquet igitur ex his podagram nihil aliud esse, quàm articulorum pedum dolorem à fluxione quapiam ortum. Articularis morbus nonnullorum articulorum, aut omnium æqualiter dolor existit ab eadem etiam fluxione ortus. Denique excipiantur dolores ij, qui in quibusuis articulis fuerint orti citra fluxionem, nam neque podagra, si pedum articuli fuerint affecti, neque articularis morbus, si cæteri totius corporis articuli fuerint oblæsi, propriè appellari poterunt, vt suprà demonstrauimus, neque etiam generari poterunt, si humor quispiam non influxerit, ex sententia eiusdem Galeni citato commento aphorismi 28. sexti lib. Quapropter neq; de eis verba faciemus. Hos affectus si tanquam dolores considerabis, symptomata esse haudquaquam formidabis, veluti & reliquos dolores omnes. At si fluxionem inspicias, ob quam articulationes implentur, ac ea, quæ ipsis circuniacent, extenduntur, hos affectus morbos appellare non inconuenit, inflammationes inquam, quemadmodum Hippocrates nominauit, aphoris.49. sexti libri, licet impropriè, & non verè articulorum dolores, quicunque fuerint etiam ex fluxione orti, inflammationes appellari possint, vt cuilibet (quem non præterit inflammationis generationis modus, & qui Galeni verba cõmento citati aphoris.49. 6.lib. optimè perlegerit) patere potest. At quicquid sit de horum affectuum qualitate, postea quàm gigni non possunt, nisi articulorum imbecillitas adsit, & humores superabundauerint, ac ad eos defluxerint, decens est annuere, ac fateri cuncta, quæ imbecillos reddere articulos valent, ac superfluitates in corpore generare, esse tum podagræ, tum articularis morbi causas. Sũt autem hæc aut extrinsecus occurrentes, aut internæ. Euidentes quidem, externæ, seu manifestæ, vt nimium ocium, seu desidiosa vita, multorum alimentorum esus, seu crapulę, potus multorum, ac fortium vinorum, præcipuè cùm aliquis ea ieiunus potauerit, & in summa cruditates, atque ebrietates, ac veneris vsus immoderatus. Incidunt autem & plerique in eosdem affectus, propterea quòd patres, & auos habuêre podagricos, aut arthriticos, in quibus semen erat vitiatum, atque ideo posteris vehementiorem fecerunt partium imbecillitatem, vt eodem comment. aphorism. 28. 6. lib. à Galen. scriptum est: excernitur nanque, Hippoc. auctore, lib. de aëre, regione, & aquis, semen genitale ab omnibus corporis membris, à sanis quidem sanum, & à morbidis morbo-

Cap. præcedenti. Podagræ & arthritidis cõueniẽtia, & differentia.

Loco citato.

Quæ necessario requirantur, pro arthritidis

Causæ ... Causæ ... Externæ causæ. Multi ... medio ...

morbosum; magnam tamen vim habet ad podagræ generationem vsus venereorum, vt ex eodem Gale. liquet comment. aphor. 30. eiusdem 6. lib. Cæterùm hęc vitia (vt inquit Paulus) frequenter antecedit improbus labor, vehemens ambulatio, creber equitatus, intempestiuus vsus veneris, insueta frigidæ potio, frigidorum, vel multorum, ac noxiorum ciborum esus, mœrores, curæ, vigiliæ, & reliquæ animi affectiones: iam aliqui (vt ipse fatetur) prolapsu, deturbatione, vel propulsu, luxatione, vel id genus aliis originem huius affectionis traxerunt. Aetius deambulationes concitatiores quàm pro more & familiares excretiones suppressas, ac consuetorum exercitiorum intermissiones inter vniuersales causas harum affectionum connumerauit, licet suppressæ consuetę excretiones inter internas causas dinumerentur, redduntq; corpus superfluitatibus plenum. Interna autem causa esse potest quæuis humoris redundantia, quoniam & hoc sæpius diximus commune existit cuiuis articulorum dolori. At externas, euidentesque causas ex ægrotantium, aut assidentiū sermone facilè percipies. Internæ verò ex earundē propriis indiciis facilè deprehenduntur, nam affligentium humorum differentiæ tum ex coloribus, tum symptomatis coincidentibus, itemque per experientiam pharmacorum, quæ adhibentur, deprehēdi poterunt: ad quarum etiam exactam cognitionem non parum confert, si pręgressa victus ratio intelligatur, & reliqua quę præcedenti cap. adnotauimus. Ad vberiorem vero doctrinam hîc quoque particulariter conscribemus signa cuiuslibet redundantis humoris podagram, seu articularem morbum efficientis. Nam si sanguineus humor redundet, plenitudinem efficit, & tumorem ingentem nō venarum modò, sed totius membri affecti circa cutem, eumque calidum quidem moderatè, sed vehementer rubentem, pulsusque adest in alto inflammationis mediocris, qui hoc modo affecti sunt neque refrigerantia, neque calfactoria valde præsidia adhiberi sustinent, & assiduè, ac continuè exacerbantur, quanquam & per circuitum quidam irritatione vexentur; vrinę verò eorum fuluæ sunt, & mediocri crassitudine præditæ: aliquando etiam subsidentiam albam, aut nubem, aut tale quiddam in medio pendens quasi suspensum habentes: ætas ad multi sanguinis generationem apta magis est, ab adolescentia vsque ad ætatem vigoris: edulia item boni succi, & quæ maximè alunt, ac exercitia moderata præcesserunt, tempus verò anni ver, & regio temperata. Biliosam verò fluxionē, color cutis inflammati loci subpallidus, & subrubeus testatur, item caloris sensus, dolorisque lancinantis modo acris: gaudet verò caliditas hæc, quæ vehementissima & feruentissima est, ampliùs refrigerantibus pharmacis, qui enim ita habent, vehementer à refrigerantibus iuuantur medicamentis siue actu, siue potentia talia existant, læduntur autem à calidis, humor in cutem subito sine euidenti tumore erumpet, exacerbatione his mouentur per tertium quenque diem, subinde febris in ipso accessionum statu accedit, ac valida sitis, eorum lotia subflaua erunt, & subfulua, quandoque etiam acria: curæ item ingentes, iræ, vigiliæ, fatigationes, & vt summatim dicam, vniuersa victus ratio bilem gignens, & attenuatoria ex acribus, & salsis eduliis huius humoris influxum præcessit: ætas verò, & corporis temperies calida & sicca, anni tempus æstiuum, itemque consimilis regio. At si pituitosa fuerit fluxio, color exalbidus, & aquæ subter cutem similis apparebit, ac ad digitorum appressionem cauus fiet tumor sublaxus existens, & moderatus: dolores autem aliquando quidem fortes, aliquando mediocres, & exacerbationes quotidie pauatim irruunt, & augentur, & per plures horas durant, & breuem intercapedinem habent, imò neque vnquam integrè remittunt, tardiùs etiam in tumorem materia sese attollit, aderitque ætas senilis, temperamentum frigidum, & humidum, similis ambientis non aëris status, & tempus hybernum, aliquando etiam & frigoris sensum in alto locorum affectorum ægri perceptant, vita præcessit ociosa, ac secors: hæc nanque plurimum conferunt ad pituitosi humoris generationem, edulia etiam refrigerantis, humectantis, ac inspissantis facultatis: & balnea à cibo, vrinæ crassissimæ ab eis prodeunt, & sæpe conturbatæ reperiuntur. At si salsa fuerit pituita, color, & tumor affecti membri eodem modo se habent, pruritus autem maximus, & mordacitas locos infestabit: vrinæ verò tum his, tum prædictis aliquando quidem tenues, & aquosæ, aliquando verò crassum in eis est quod subsidet, suntque conturbatæ, vt diximus. Quòd si ex atra bile fit fluxus (quanquam rarò id contingat) colore tumorum nigriores erunt frigoris sensus quandoque affectis aderit, & corpora in profundo velut atterantur, aut scalpantur, afficiuntur, circuitus exacerbationum per quartū quēque diem redeunt, suntque eæ tum magnitudine, tum impetu mediocres: ætas verò, quæ magis hunc fluxum generat, est vigore inclinato, & vergente, temperies frigida, & sicca, quæ quidem superfluitates natura etiam pituitosas generat. Præcedit hunc fluxum ratio victus ex eduliis bilem atram gignentibus, & lassitudines immodicæ, regio frigida, & sicca, tempus autumni, & cōsimilis aëris status, vrinæ vt plurimū in principio eis tenues fiunt, & aquosę, post ea verò, quàm secundum naturam, atriores, & modicè crassæ, & quod subsidet in eis aliquādo fuscum, aliquando verò mixtum, subcruentum videlicet, & fuscum reperitur, vt liquet ex Aetio, & Paulo. Interdum autem ex prædictorum humorum complexu flores fiunt, nam fluxus fluxui commiscetur, vt calidus frigido, aut frigidus calido, & secundum eorūdem qualitatem tum dolores, tum colores, ac calores & exacerbationes erunt permixti. Verum vbi sic vitium hoc contrahatur ægrè dignosci, & difficulter medicamentis elidi potest, vel etiam penè nullo remedio sanescit, vt inquit Paulus: & de hac re podagricus morbus molestam, tristémque de se opinionem acquisiuit (nempe quod nequaquam arte medica vnquam curari possit) propter generationis inquam varietatem, propter quam neque internosci probè, neque absolutam curationem consequi potuit. Verùm si hæ differentiæ, seu species ipsius quot, & quales existant, internoscantur, faciles curatu medicis erunt, Tralliano auctore cap. primo libro 11. quanquam vbi tophi, seu calli appellati fuerint producti, ne speraueris ad pristinam constitutionem exactè articulum redire posse, ex Galeni sententia 10. de compositione medicamentorum secundum locos, cap. 2. Hippocr. eunuchos podagra non laborare, neque mulieres nisi menses defecerint, neque pueros ante veneris congressum, 6. aph. scriptum reliquit apho. 28. 29. & 30. & eodem lib. aph. 49. Quibuscunque morbi po-

Lib. 3. cap. 78.

Lib. 12. c. 7.

Causæ internæ.

Si ex sanguine fiat, signa.

Biliosæ fluxionis signa.

Signa pituitosæ fluxionis.

Si ex atra bile sit fluxio, signa.

Aet. c. 14. & 15. 16. & 17. Pau. lib. 3. cap. 78.

Prognostica.

Loco citato.

dagrici fiunt (dicebat) ij sedata in quadraginta diebus inflammatione, finiunt, modo (vt inquit Gale. in com.) medicus in suo opere non aberrauerit, & æger illi in omnibus obedierit, & apho.55. sic scriptũ ab eo est. Dolores podagrici verè, & autumno magna ex parte mouẽtur.

Curandi methodus. 6.apho.cõmen.28.

Quoniam verò præcipuæ causæ tam podagræ, quàm articularis morbi sunt (vt priùs dictum est ex Gal. sententia) & articulorum imbecillitas, & redundantium humorum copia, propterea duplex etiam sanationis scopus nobis præfigitur, euacuatio inquam redundantis humoris, & corroboratio debilitarum partium.

Si ex sanguinis copia excitentur, curatio.

Verùm quoniam tam euacuatio redundantis succi, quàm partium imbecillium roboratio varia existit pro ratione diuersi humoris redundantis, ea de re nos particulatim eadem conscribemus, ab eius podagræ, seu articularis morbi curatione exordientes, quæ ob sanguinis copiam ortum ducit.

Victus ratio.

Eligatur igitur aër ad siccum vergens, ac etiam parum ad frigidum, seu in caliditate temperatum, somno, & vigilia vtantur moderatis, viténtque somnos longiores, aluum eos oportet facilè solubilem habere, & si sua sponte talis non sit, lenibus clysteribus vtantur; fluxione incipiente, ac vigente quiescant. Cùm verò inclinauerit, & reliquis temporibus exercitiis vtendum est plusquàm mediocribus: mœrores, & curas, ac reliquas immoderatas animi perturbationes vitent, cibos modicos, ac parum nutrientes, & leuiter quoque infrigidantes adhibere oportet: abstineant autem ab his, qui multùm nutriũt, ac copiosum sanguinem gignunt, eúmque magis adaugent. Quapropter à carne prorsus abstinere oportet, aut si id fieri nõ posit, propter virium imbecillitatem, volucrum, potissimum montanarum caro exhibeatur: vinum etiam penitus circuncidendum est, nisi corporum intemperantia, aut consuetudo illud requirat, quo etiam vsu moderatiore vtantur.

Lib.11. vbi agit de podagra sanguinea.

De vino nota.

Nam multos noui (vt inquit Alex.) ex iis, qui cùm vino tantùm abstinerent, nõ amplius morbos fuisse expertos, copiosum nanque vinum multo sanguine præditis inimicum est, in vicem vini aqua vtendum, in qua præparatorum coriandrorum semina fuerint decocta, aut etiam cinnamomi parum. A venere abstinendum, præsertim immoderata, nam venus omnes podagricos extremè lædit, & præsertim si asiduè, & intempestiuè ea vtãtur, Aëtio teste cap.20. lib.12. quinimo nedum si quis venereis vtatur immoderatis incidet in podagram, sed crapulæ etiam, cruditates, ac ebrietates, desidiosáque vita cuiuslibet podagræ auctores sunt, & morbi etiam articularis, vt liquet ex Gal.com. citati apho.28.6.lib. Qua de re ab eisdem cauendum erit, & bonæ coctioni, ac sobrietati vacãdum, & mediocri exercitio vti oportet eum qui à podagra, ac morbo articulari cupit esse immunis. Nanque salubris victus caput est (vt inquit Hip.6.de morb.vul.) non satiari cibis, & impigrum esse ad labores.

Cõment.4. text.22.

Venæ sectio.

Pau. lib.3. cap.78. podagra sanguinea.

Aet. lib. 12.cap. 23.

Alexan. lib. 11. vbi agit de podagra sanguinea.

Cæterùm in quibus sanguineus humor redundat, necessariò protinus sanguis mitti debet vbi quidem nihil prohibeat, Pauli, Aëtij, ac Alexand. sententia. Verùm statim cùm quis morbum experiri cœperit, sanguinis misio erit tentanda, id enim inter initia statim factum sæpe annuam, nonnunquam perpetuam valetudinem præstat, Celso auctore cap. vltimo lib.4. Qui verò iam sæpius huiuscemodi fluxionibus sunt conflictati plus noxæ, quàm auxilij ex sanguinis detractione sentiunt, vt inquit Paulus, præsertim si corpore sint imbecillo, & frigido, hac enim ratione (vt Alex. testatur) multos nouit, aut in totum morbo liberatos, aut raro fluxionibus correptos, eò quòd non neglexerint, sed veris statim initio sanguinem sibi detrahi curarint non solùm vacuandi, sed etiam præseruationis gratia id facientes. Neque semel duntaxat, sed iterum, atque iterum pluries vena secanda erit detractione sanguinis paulatim repetita, secanda est autem vena, ex Aëtij decreto, ex directo cruris fluxione infestati in brachio interna. Si verò hæc non appareat, media. Quòd si manus dextra dolore infestetur, venam in dextro crure secabis, adeò etenim magnam habet vim venæ sectio in his, qui multo sanguine redundant, vt nedum cùm inceperit podagra, seu articularis morbus ægros à morbo vindicet, sed eisdem nondum ea laborantibus, sed obnoxiis, ac paratis incidere, etiam si tribus, quatuórve annis per interualla laborassent, ineunte vere secta vena ab eadem fuerunt liberati, Gale. auctore lib. de curan. rat. per venæ sectionem, & com apho.47. 6.lib. modo deinceps in omni victu, vitæque ratione agerent moderati. Porrò à venæ sectione adhuc sanguineo influẽte humore, quemadmodum etiam & reliquis influentibus, scopum afferendorum auxiliorum communi rationi influentium humorum subiicere oportet, ita vt repellamus, ac restringam⁹, nam manibus, & pedibus pharmacis fluxionem repellentibus vti debemus, vt liquet ex eodem Gal. 10. de compositione medic. secundum locos, quanquam eadem adhibenda non sint nisi à venæ sectione, corpore priùs præuacuato, aliàs magni mali auctor eris. Nam quod articulis influit, ne ad principales partes recurrens suffocationis causa fiat ægro, periculúmque mortis afferat, metuendum est, & sic pro morbo mortem inducit, Alexand. & Aetio testibus, quinimo post sanguinem detractum (nisi solus ille superauerit) momento temporis interposito purgationem etiam molliemur, ex Pauli testimonio. Diuersa autem purgatione vtendum erit pro differentia redundantis cum sanguine humoris, harum purgationum infra mentio fiet. Post sanguinis misionem, ac etiam purgationem vbi opus fuerit, particulis fluxione tentatis, ea adhibeantur medicamenta, quæ vim habeant id quod influit repellere, eisdem partibus robur adiicere, ac quod in eis continetur exsiccare. Vbi verò ampliùs non influat, discutientia approximare oportet. Quapropter circa initia aceto veteri tenuium partium cum rosaceo eas rigare oportet, & præsertim si in alto hærere dolorum causa videatur, etenim acetum propria sua tenuitate vsque in altum progressum expeditam rosaceo viam exhibet, quod natura sua dolores lenire potest. At si in superficie dolor consistat per vini, & iam dicti olei vsum magnopere iuueris, æstate quidem tepidorum, hyeme verò calidorum (vt Aëtio visum est.) Ex mali punici corticibus, rhu, & semperuiuo, vino probè decoctis, accuratéque læuigatis, ac cum farina mixtis medicamentum commendat Alexan. sit autem farina hordei, vel fabarum, poterítq; adiici rosaceum, ac prædicta in posca decoqui, præsertim si dolor magis in alto hæret, & calor adsit immodicus. Conducit etiam (vt eidem visum est) malum punicum ipsum mediocriter decoctum, vt suprà, leuigatúmque affectis particulis imponere æstate frigidum, hyeme autem tepidum. Aliis quoque cataplasmatis vtendum

vtendum, quæ inflammationes lenire poſſunt citra hoc quod fluxiones prouocent, talia ſunt (vt inquit Aetius) farinæ hordei, fabarum, fænugræci, ac cicerum tritę vino coctę, modica etiam aqua affuſa: quibus quoque oleum roſaceum adiici poterit: necnon & eædē farinę in poſca, & oleo roſaceo decoctę dolorem mitigare conſueuerunt, etiam quælibet de per ſe. Permutentur autem aſsiduè cataplaſmata, ac etiam foris contegantur ne infrigidentur. Item ex caprillo lacte, ſeu bubulo, farina hordei, vel fabarum, ſeu panis medulla, vitellis ouorum, roſaceo, pauco croco adiecto, & aceto, medicamentum fiat, etenim non parum conferet, debet autem aſsiduè permutari. Ad hæc ex malis cotoneis vino maceratis pane permixtis, ac roſaceo cataplaſma imponatur. Ipſis verò affectis partibus neque aqua, neque aliud oleum adhibeatur, ſed ſi eas abluere oporteat, poſca medioeriter tepefacta, aut alterius plantæ auſteræ decocto abluantur, ex Aetij præcepto. At ſi dolor adhuc remanet, prę ſertim ſi in alto fuerit, hoc cataplaſmate vtare (ex Alexand. ſententia,) foliis braſsicæ coctis, læuigatiſque diligenter fæcem aceti, ouorum crudorum lutea duo, & roſacei paulùm adiicito, ac mixta omnia ſimul, læuigataque inducito continuè immutans medicamentum, & vehementes dolores multum lenies, vt ipſe inquit. Si verò articularis, ſeu podagricus dolor ob bilioſi humoris influxum proritetur, victus ratio refrigerans, humidaque præcipiatur, & vitanda ſunt omnia calfacientia, & quæ pallidam, ſeu flauam bilem generare valent, ex Pauli, & Alexand. monumentis. Talis itaque qualitatis aër eligatur, paulò tamen ad humidum vergat, ne fluxiones proritet: quies, & ſomnus eligantur, labor, & veneris vſus intercidantur, pariter & vigiliæ immodicæ, aluus quotidie ſuo munere fungatur, aliàs leui clyſtere eluatur, ab ira, & furore, ac inedia arceantur: cibis autem vtantur ptiſana, & eius cremore, ex oleribus, lactuca, intubo, malua, interim quoque blito, & ſoncho, ex auibus gallinis, perdicibus, merulis, turdis, aliiſque montanis paſſerculis, ex piſcibus ſaxatiles, & erinacei conueniunt, ex fructibus parum adſtringentes guſtare conuenit, vt mala, ſorba, pyra, mala punica, & reliquos huiuſmodi, ex bellariis caſtaneas commendat Alexander. Crapulæ (vt dictum eſt) & nimiæ ciborum repletiones vitentur. Potus ſit aqua hordei, aut in qua ſemina coriandrorum præparatorum fuerint decocta: vitandumque omnino vinum eſt, præſertim vetus, fuluum, aut nigrum. Cæterùm circa initia confeſtim tentandum eſt noxium humorem vacuare tum per vomitum, tum etiam per inferiorem ventrem, vt Aetio viſum eſt. Vomitus per aquam tepidam aſſumptam fiat exiguo aceto, aut ſyrup. acetoſo permixto. Purgatio autem non priùs exhibeatur (ex Alexandri decreto) quàm acrimoniam humoris, ac roſionem humectaris, ac contemperaueris. In quem vſum ſyr. è ſucco cichorij, ex ſucco, ſeu infuſione roſarum, & reliqui ſexcenties in præcedentibus conſcripti præbeantur, à quibus eos confidenter purgabis nedum ſemel, ſed ſæpiùs ſi res poſtulabit, ita nanque (vt refert Alexand.) à recrementis, & fluxionibus tutos ſeruare poteris, ſi materiam ſuperantem non vniuerſam, ſed per vices ſubtrahere ſemper coneris. Sit autem medicamentum ſimplicius, ac familiarius quoad fieri poſsit, quod non multum calidum exiſtat bilem ducens cum facilitate, veluti eſt caſsia fiſtula, mel aëreum, ſaccharum violaceum, ſyrup. ex pluribus infuſionibus roſarum, & reliqua huiuſmodi. Poteris autem hunc in modum purgans medicamentum componere, Recipe mellis aërei vnc. ij. ſeu pulpæ caſsiæ fiſtulæ vnc. j.s. ſiue ſacchari violacei vnc. ij.s. aut ſyrup. ex pluribus infuſionibus roſarum vnc. 4. diacath. vnc. s. cum aqua cichorij fiat potio, & vbi hoc non ſuffecerit, ſed iterata purgatione indigebis, paretur decoctum, ſeu infuſio ex drach. 3. mirobalanorum citrinorum in aqua cichorij, aut endiuiæ, ſeu aqua lactis, cui drach. j. rhabarbari, vnc. 2. mellis aërei, aut iij. ſyr. ex pluribus infuſionibus roſarum adiiciantur, & vnc. s. diacath. aut drac. 2. eclegmatis roſacei, & fiat potio. Quòd ſi adhuc vlteriori purgatione ægri indigeant, eandē, aut ſimilē potionem repetas poſt aliquot dies, aut ex 3. j. rhabarbari, & drac. s. agarici, & ſcrup. ij. corticū myrobalanorū citrinorū, ſeu trochiſcorū eorundē catapotia formato, poſt quę vnc. ij. mellis aërei, aut iij. ſyr. ex pluribus infuſionibus roſarū rubearū abſorbeant ægrotantes. Clyſteribus item lenietibus hoc tempore ſæpiùs vtare, & vbi bilis defluens ſanguini permixta fuerit, non erit abſonum reuulſionis gratia in principio ante purgationem venam ſecare ſeruata rectitudine, vt diximus, aliis conſentientibus pauca ſanguinis copia emiſſa, à qua eadem bile pręparata, contēperata, & concocta tutius purgans medicamentum exhibebis, deinceps ad topica medicamenta te conuertas, expedit enim affectas partes à principio vſque ad vigorem refrigerare, & corroborare, ac mitigare, ne propter immodicum ardorem, ac dolorem magis fluxionibus tentetur, vt liquet ex Aetio, & Alex. Ad hoc autem præſtantiſsimum eſt roſaceum, ſi ouorum lutea præſertim ei admiſceas, vini etiam, aut aceti momento addito, ex eiuſdem Alexandri, & Pauli teſtimonio. Herbæ etiam admoueantur, quæ infrigidandi, & adſtringendi vim habent per ſe læuigatę præſertim virides, veluti ſunt ſemperuiuum, lactuca, ſolanum, portulaca, lenticula paluſtris, ſeris, polygonum, roſarum folia, rumex acutus, atriplex, plātago, blitum, vmbilicus veneris, violarum flores, & reliqua huiuſmodi. Hæc etenim dolores, qui in acceſsionibus fiunt abundè lenire poſſunt, adhuc etiam magis ſi paucæ farinæ hordeaceæ, vel vnum ex prædictis, vel duo admiſceas, & ne ſiccefcat medicamentum, vtile eſt etiam roſaceum cataplaſmati adiicere. Frigida autem cataplaſmata admoueantur, mutenturque crebriùs, & nunc hæc, nunc micæ panis poſca imbutæ adhibeantur, vel hordeacea farina cum roſaceo accommodetur, vt Paulo viſum eſt. At ſi ſemen pſyllij in aqua feruenti maceretur, & diligenter ſubigatur, viſcoſumque fiat, & hordeaceæ farinæ permiſceatur, mirabiliter dolores mitigabit, feruorem, & ardorem doloris extinguet, & affecta loca ad temperiem bonam reducet, vt liquet ex Alexand. Aetio, & Paulo. Optimum autem pharmacum dicebat eſſe idem Aetius ex roſaceo, & betæ ſucco compoſitum, vidit etiam (vt ipſe teſtatur) quendam hac affectione occupatum, qui immiſsis in frigidam aquam pedibus, & aliquandiu in ea detentis præclaram opem tulit. Vbi verò adeò magnus dolor vrgeat, vt laborās eū ferre nequeat, eis quæ torporem inducunt, medicamentis vtendum eſt, ex dictorum auctorum monumentis, quanquam eorum liberalior vſus cauendus ſit, neque diutiùs eiſdem inſiſtendum, quàm vt doloris vehementiam duntaxat lenierint, & dein-

Lib. 12. ca. *Aet. lib. 12. ca. 23.* *Loco citato.* *Victus ratio in podagra bilioſa.* *Paul. lib. 3. cap. 78. De podagra bilioſa.* *Alex. lib. 11. c. 1. De podagra bilioſa.* *Loco citato.* *Medicamentorum ratio.* *Vomitus.* *Lib. 12. ca. 28.* *Loco citato.* *Ibidem.* *Purgatio.* *Clyſteres.* *Vena ſectio.* *Topica.* *Locis citatis.*

Oo 2

ceps prorsus auferre, vbi feruor doloris finierit, aliàs magis offendent, quàm iuuabunt, constringere etenim insertum humorem sic vt in trophaceam duritiem occalescat, & languidum sensum, diuturnásque motus difficultates parient. Verùm vbi sedatus fuerit dolor, confestim partes refouendæ erunt per ea quæ calefaciunt medicamenta. In hunc itaque vsum cicutæ, papaueris, hyoscyami, seu mandragoræ folia adhibeantur, vel eadem folia contusa, ac læuigata cum ouorum luteis, ac rosaceo permixta accommodentur. Similis quoque efficaciæ erit hoc medicamētum Pauli, Recipe micam panis aqua maceratam, vel posca imbutam cum succo semperuiui vel portulacæ, vel solani, vel palmularum carne, & papaueris semine pari portione, adiicias ouorum tostorum lutea, ac rosaceum, & affectas partes delinias. Galenus 10. de compositione medicamentorum secundum locos, hoc medicamentum ex Asclepiade cōmendauit, Recipe succi papaueris drach. 4. poteris drach. 2. assumere, croci drac. j. cum lacte bubulo, aut caprillo terito, ac adiecto pane interno diligenter læuigato, vt molle cataplasma fiat, & rosaceo admoto mollito, ac vtitor, forinsecus betæ, ac lactucæ foliis custodiēdi eius gratia impositis. Item opium, & crocū cum lacte cerato rosaceo excipiebat, & linteolo infarcta imponebat. Post anodynorū vsum thymi, origani, calaminthæ, satureiæ, saluię, & similium decocto in aqua, aut vino, vt videbitur, loci calefaciendi sunt. Adiuuare etiam oportet sudorum exclusione corpus calfaciendo, & friçando, ita tamen ne affectos locos contingamus, vt Aetius refert, & præbenda quoque sunt ea, quæ vrinam cient, talia etenim bilem per lotium euacuare consueuerunt, vt ipse asserit. Doloribus quoque valde infestantibus, ea quæ somnum conciliant, exhibeantur, veluti est lactucæ, & papaueris semen tum in cibo, tum in potu, similiter & syr. de papauere post cibum, hæc autem post corporis euacuationem exhibeantur, ex sententia eiusdem Aetij. At si is qui influit humor pituitosus fuerit, eligatur aër calidus, & siccus, somnus moderatus, nam & moderatæ etiam vigiliæ conferunt: circa fluxionis initia quies, postea exercitium valde conducit, alui excrementa quotidie natura, vel arte excernantur, adhibitis nedum lenibus, sed efficacioribus quoque clysteribus. Inedia quoque, & fame vtendum est ad plures dies, nam pituitosa natura eam bene tolerare potest, vt inquit Aetius, libro duodecimo, cap. trigesimotertio, corporibus etenim carnes humidas habentibus famem adbibere conuenit: fames nanque corpora exsiccat, Hippocr. auctore aphorism. 59. 7. libri. Deinceps aut vt inediam ferre non valeant cibi tribuantur qui parum nutriant, extenuent, ac siccent, ex eiusdem Aetij, & Pauli testimonio, veluti est orizæ succus, passerculi montani assati, nuces, iuglandes, pistachiæ, vuæ passæ, & cappares ex aceto mulso: quandoque etiam vti poterūt paruis pisciculis in petrosis aquis coalitis, assis, aut elixatis, adiectis quibusdam herbis extenuantibus, vt fœniculo, hyssopo, satureia, sampsucho, pulegio, serpillo, & reliquis huiusmodi. Ab aliis carnibus, & leguminibus, fugacibus fructibus, reliquisq; refrigerantibus, ac copiosiore vino, præsertim nigro abstinendum, verùm quàm minimum vinum interualli tempore tenue, fuluum, & vetus præbeatur, vt refert Aetius, lib. duodecimo, cap. trigesimotertio; quanquam si fieri posit etiam ex toto vinum circumcidendū sit. Plurimos siquidē noui (inquit Paulus) qui prorsus abstemij omnes sanitatē consequuti sunt, alij siquidem per morbi initia omnino liberati sunt, alij in posterum rariùs, & minori dolore accessiones perceperunt. Quapropter nisi quid obstet, aut futuri inde aliquid metuant mali, perpetuam vitā agent abstemiam. Inuicem verò vini decocto, anisi, aut alicuius consimilis seminis vtātur, si Paulo credendum est. Poterunt item cinnamomi, aut caryophyllorum decocto, seu aqua mulsa vti. Cæterùm si qui defluit humor, non modò pituitosus fuerit, sed simul cum sanguine redundans appareat, vena secāda erit priùs, deinde viribus recreatis ad medicamentum purgans veniēdum est, ex Alex. testimonio, saltem reuulsionis gratia aliis consentientibus: neque Paulus hoc negauit, quoniā magis pituitosis ipsam prohibere noluit, neq; magis etiam melancholicis, verùm ea statim tentanda erit, cùm quis morbum experiri cœperit, nec multa sanguinis copia extrahenda, ne plus noxę, quàm auxilij ex sanguinis detractione consequatur. A venæ sectione, aut vbi pituitosus succus citra sanguinis permixtionem redundarit, ac fluxerit, à pituitæ vacuatione principium curationis sumere oportet, vt inquit Aetius, lib. duodecimo, cap. 33. Euacuatur autē humor pituitosus per vomitus quidem nihilominus & infernè per ventrem. Vtilis est autem in hac affectione per inferna purgatio siue iuxta manus, siue iuxta pedes hæreat morbus, & multo adhuc magis, si iuxta omnes corporis articulos fluxus fuerit dispersus: familiarior etenim pituitæ via, & minùs periculosa per intestina existit. Si enim in superiorem vētrem violenter attracta non euacuetur, periculū inducit, vt testatur idem Aetius. Tutius itaque est vt ad infernam excretionem pituita ducatur, paulatim tamen, & per vices, nā neq; crassiora recrementa vniuersa, & vice vna extrahi possunt, vt inquit Alex. Verùm ante purgantiū medicamentorū exhibitionem ea tribuenda sunt, quę vim habeant extenuādi, ac incidendi, namq; sic præparati pituitosi succi ad purgationē magis idonei redduntur, præparentur autē melle rosaceo, syr. ex stœchade, oxymelite simplici, aut etiā scillino pauco adiecto syr. ex succo boraginis, aut de infusione rosarū: quibus iam præparatis purgans medicamentū præbeatur tale, Recipe myrobalanorū chebularum ℥. agarici ℥. j. s. fiat decoctū, in quo per colum transfuso dissolue syr. ex pluribus infusionibus rosarum rubearum, vel persicarū vnc 3. confectionis de dactylis drach. 2. aut diacath. vnc. s. fiat potus, vel drach. 1. pilularum è sagapeno, seu fœtidarum recipe, & alteram agarici trochiscati, & cum syr. de stœchade, aut oxymelite catapotia formato, post quorum assumptionem decoctum drach. 2. corticum myrobalanorum chebularū absorbeāt, in quo vnc. 2. vel. 3. syr. ex pluribus infusionibus rosarum rubearum sint dissolutæ. Hæc nō semel duntaxat, sed bis, & sæpius, vt diximus (vbi vsus vrgeat) repetenda sunt. Nostris temporibus vniuersus ferè medicorum cœtus ex quadam praua cōsuetudine, seu abusu ductus, nedum in articulorum doloribus, seu podagra ex pituita ortis, sed in omnibus ex quacunque causa fuerint geniti, hermodactylis aluum purgatione sollicitant: quandoque etiam catapotiis de hermodactylis à Mesue, seu Rase compositis vtuntur, verùm ipse penitus abstinendum esse consulo ab hermodactylorum vsu. Nam quo seplasiarij hodie pro hermodactylo vtuntur, non est hermodactylus, sed bulbus quidam à Græcis

Margin notes (left column): cap. 3. — Lib. 12. ca. 32. — Loco citato. — Si pituitosus humor influat curatio. — Victus ratio. — Locis citatis. — Loco citato.

Margin notes (right column): Venæ sectio. — Lib. 3. cap. vbi de podagra, & lib. 4. cap. 3. — Medicamentorum ratio. — Vomitus. — Quæ à purgatione tri[buenda] sint. — Purgatio. — Loco citato. — Loco citato. — De hermodactylo quid sentiendum.

à Græcis κολχικὸν appellatum, huic enim omnibus numeris arridet, vt liquet ex Dioscoride cap. proprio, quod quidem in cibo sumptum (vt ipse inquit) fungorum modo enecat. Si contingat ipsum exhibitum non enecare, eius exiguæ quantitati, quæ offertur, ascribendum erit: nec propterea negandum est quod suaptè natura enecet, & si nō suffocat propter eius exiguam quantitatem, saltem magnum infert corporibus detrimentum, quemadmodum sæpius experiētia etiam obseruatum est. At esto quòd sit hermodactylus (quod negatur) adhuc ab eo abstinendū erit, nisi valde robustis corporibus tribueretur. Nam etiam verus hermodactylus stomacho facessit negocium, cibi fastidium ex repletione, & ventriculi redundantia mouens, cùm eisdem sit inimicus, & nimis aduersetur, Paulo auctore cap. de podagra, & cap. de hermodactylo. Quapropter reliquis vtendum est purgantibus medicamentis tanquam tutioribus existentibus, hermodactylos, seu eorum catapotia omnino vitantes. Atqui si euacuatio per purgationes ob aliquam causam fieri nō possit, tum inedia, & fame vtendum est ad plures dies, tum etiam frictionibus discussoriis, efficacioribus clysteribus, & pharmacis vrinam cientibus, Aetio teste. Post purgationes antidota etiam nonnulla exhibere conuenit, præsertim his, qui natura pituitosi sunt, veluti theriacam, mithridatum, ac diacorallium dictum, quod omnium securissimum, longoque vsu probatissimum est, ex Alex. & Pauli testimonio, cuius descriptionem apud eosdem perlegas. Partibus verò affectis medicamina imponenda sunt, quæ vim habeant leniendi, discutiendi, atque adstringendi, præsertim circa initia. Nam deinceps omissis adstringentibus discutientibus magis, ac exsiccantibus vtendum. Imponantur itaque terebinthi folia viridia, & tenera cum adipe suillo recenti, & rosaceo modica cera adiecta: apta etiam sunt cupressi folia, & pilulæ vino cocta: necnon & cyperi radices; vt rhamni folia, vt inquit Aetius. Verùm cum foliis, aut pilulis cupressi, cyperique radicibus, aut rhamni foliis, poteris tu adipem, suillum recentem, ac rosaceum, & modicam ceram admiscere, & vbi mediocris dolor affuerit, brassicæ folia cōferunt, si concisa obducantur, similiter apij, aut conizæ, ex Alex. & Pauli auctoritate. Sin autem dolor vehemens ortus fuerit, cataplasmatis mitigantibus vti oportet, qualia sunt quæ ex farina fœnugræci, seminis lini, cicerum, & loliacea constant ex aqua mulsa, aut vino tenui decoctis, modico oleo nardino adiecto, item cinis crematæ radicis brassicæ, eiusque coliculorum cum axungia illitus multis fuit præsidio, vt inquit Paulus, sed finiendis doloribus recens adhibenda est axungia, discutiendo autem humori vetus salsa auxiliatur. Bubulum quoq; stercus cum hordeacea farina in aqua mulsa coctum prodest, vel per se recens, & liquidum, vel ex foliis brassicæ, similiter caprillus fimus per se, aut cum hordeacea farina coctus in posca, eodem Paulo teste. Mansuetissimum autem remedium est (vt Aetius refert) post principium, etenim leuiter discutit, & exsiccat, si altheę folia cocta trita, tum per se, tum cum polline, seu hordeacea farina imponantur. Eundem etiā, præstant vsum radices eius coctæ in aqua mulsa tritæ, vt idem Aetius fatetur, amaraci item coma, artemisia, abrotoni folia, pulegium, sampsucus, brassica, serpillum, fœniculum, sisymbrium, mentha, ac reliqua huiusmodi per se singula cum pane, seu farina fœnugræci, erui, aut lolij, ac recenti adipe suillo, oleoque irino, seu nardino, pro cataplasmate imponuntur. At si nihil hisce cataplasmatis leniantur, fotibus, seu liquoribus torrentis ritu ab alto proiectis certandum erit: fiunt autem hi chamæmeli, meliloti, fœnugræci, aut centaurij decocto. Nonnullis etiam capparis decoctum abundè fuit auxilij. Verùm quod infra scribitur omnibus præstat efficacia, vt liquet ex Alexand. & Paulo, Thymum, origanum, satureiam, & calamintham in aceto acerrimo decoquito, & vbi herbæ probè fuerint decoctæ, tunc eodem aceto adhuc calido affectas partes non modò semel, aut iterum, sed sæpiùs, & frequenter superinfundito, seu foueto. Hoc præsidio (vt ipsi fatentur) permulti pristinam valetudinem recuperarunt, quibus non pituita solùm, sed etiam flaua bilis fuit infesta. Vbi verò per iam dicta cataplasmata, aut superinfusiones, seu fotus dolor moderatior euaserit, eis vtendū est medicamentis, quæ non solùm summam cutem infestantia, sed etiam in alto fixa calfacere, & discutere queant, Alexandro auctore. Componatur autem hunc in vsum hoc medicamentum, Recipe adipis suilli veteris, & butyri, cuiuslibet vnc. j. olei veteris, vel nardini vnc. ij. cremoris seminis lini, & fœnugræci, singul. drachm. 4. ammoniaci, & galbani in aceto macerati ana drachm. 3. croci drachm. s. ceræ quantum satis sit, fiat ceratum. Item & hoc admirandum est pharmacum, Recipe castorei, thuris ana drach. j. s. medullæ ceruinæ, & adipis anseris ana drachm. 3. olei anethini, & nardini ana vnc. ij. s. bdellij, & galbani in aceto dissoluti ana drach. 4. farinæ seminis lini, & fœnugræci ana drach. 3. s. cum cera quantum satis sit, fiat medicamentum. Hoc etiā vtare tanquam magnoperè conferente. Recipe succi radicis ebulorum drac. 3. resinæ pinus & terebinthinę ana drach. 4. olei vulpini, & chamæmelini ana vnc. ij. cremoris seminis althææ, seminis lini, & fœnugræci, cuiuslibet drachm. ij. s. opopanacis, sagapeni, & ammoniaci dissoluti in aceto ana vnc. s. croci drach. j. cum cera quantū satis sit, & adipis suilli vnc. j. fiat ceratum. Admirandum quoque iis pharmacū est, quod ex croco constat ab Aetio descriptum cap. 26. lib. 12. Hoc etiam tempore naturalia balnea discutiendi, ac exsiccandi vi prædita conferunt, quemadmodum puteolis est balneum, quod vulgus appellat (Souiene homini) quidam aqua marina, lixiuio, vel vino adstringenti affectos articulos lauant post inflammationum remissionem, nonnullásque in eisdem, aut etiam aqua decoquunt discutientes, ac exsiccantes herbas, & laconicum balneum parāt, quo non inutiliter vtuntur. Si verò ex atræ bilis influxu laborabunt, quanquam hoc rarò accidat, & ipsi quoq; omnino vniuersali vacuatione indigent, protinus quidem venæ sectione, quoniam & in his humor, quemadmodū & in magis pituitosis, quàm maximè in venis cōtinetur, quantitate magis quàm qualitate peccans, ex Pauli sententia. Verùm statim in morbi principio vena secanda erit. Nam si sæpius fuerint à fluxione comprehensi, offenduntur magis à sanguinis vacuatione, quàm iuuantur, præsertim quibus natura frigidius, aut imbecillius est corpus, vt ipse inquit. Aetius verò quandoque venæ sectione, interim purgatione, & interdum vtrisque eos indigere fatetur cap. 34. eiusdem lib. 12. Nam quando ad sanguinem declinant atra bile infectum, venæ sectione opus habent: quando

Si ex atra bile fluxio fiat, curatio. Venæ sectio.

verò ad atram vergunt bilem, euacuatione per ea quæ ipsam repurgant. Si verò hæc ambo simul per totum hominem redundarint, priùs venam secare, deinde purgare eos cogimur, vt ipse asserit. At quoniam sæpius in venis continetur totius corporis cũ sanguine permixta atra bilis, quibus ex eius fluxione podagra excitatur, seu articularis morbus, propterea saltem reuulsionis gratia in morbi initio vena secetur; ac deinceps concocto, ac præparato humore purgetur aliquo medicamento purgante eorum, quæ capite de melancholia conscripsimus, & medicamentis vtare in eodem principio super affectas partes repulsoriis, & sensim simul calfacientibus, veluti sunt iam dicta terebinthi, ac cupresi folia, cyperique radices, & reliqua huiusmodi. At post principium his, quæ sensim calfacere, & attenuare, ac discutere possunt, vtemur ex sententia eiusdem Aetij, cuius farinæ sunt lauri folia mollia, pastinacæ, caucallidis, conizæ, brasicæ, iridis, ocymi, nasturtij, & reliquorum innumerorum: admiscenda autẽ sunt hæc pani, aut cuipiam ex prædictis iam sæpe farinis, adipi anserino, aut gallinaceo, butyroque, & œsypo quò leniora reddantur, potissimùm in mollibus, ac humectis corporibus, vt patet ex eodem auctore. Reliquis quoque medicamentis supra relatis post huiusmodi pharmacorum impositionem (vbi ea nõ suffecerint) vti conuenit. At in quibus obscura fuerit podagræ origo, hæc semel experiri abundè fuerit, & modò ad consimilia transgrediendum est, modò contrariis pugnandum, neque tamen eisdem diutius immorari consilium est, si nullum ex eis iuuamentum perceperint. Hæc quotidie in artis operibus fieri videmus, vt idem medicamentum vni articulo profuerit, alteri in eodem ægrotante inflammationem excitauerit: quinetiam non modo nõ opituletur, sed confestim (quod maximè mirum est) offenderit: quippe vnus, idemque articulus sæpe ex eodem remedio nunc iuuabitur, paulò post eiusdẽ apposit u inflammationem concipiet, vt liquet ex Paulo. Quoniam verò & tophi etiam in articulis quandoque gigni consueuerunt modò ob humoris, qui ad eos decubuit, crassitiem, terrestremque duritiem, modò propter immoderatum discutientium resiccantiumque medicamentorum vsum, sine eorum mixtura, quæ emolliendi virtute pollent; propterea pro eorum curatione (si curari poterunt) ea conuenientiora sunt, quæ emolliẽtem naturam sortiuntur, velut sunt adeps suillus, caprillus, vitulinus, anserinus, & medulla, præsertim ceruina, althæa bis cocta, & reliqua huiusmodi. Interim autem digerentibus, ac discutientibus vtare, quemadmodum cap. de lienis scirrho docuimus. Propriè autem facit vetustissimus, acerrimusque caseus cum suillæ carnis præpinguis, ac veteris decocto contritus, & superimpositus, ex omnium ferè medicorum Græcorum consensu. Liquet itaque ex his simplicium fluxionum articularem morbum, seu podagram generantium curatio. Qua de re nulla amplius difficultas aderit etiam mixtarum curam inuenire. Satis enim manifestum est quod ad humorum complexum, consequenter etiam curationes oportet mixtas esse. Cognitiones etiam mixtarum fluxionum ex prædictis simplicibus affectionibus sunt sumendæ, & propterea iure eas prætermisimus.

Purgatio.

Topica.

Lib. 12. ca. 34.

Si obscura fuerit podagræ origo.

FINIS.

DE MEDENDIS FEBRIBVS ARS MEDICA,

DONATO ANTONIO AB ALTOMARI MEDICO, AC PHILOSOPHO NEAPOLITANO, AVCTORE.

ILLVSTRISSIMO, AC REVERENDISSIMO HIERONYMO CARDINALI SERIPANDO

DONATVS ANTONIVS ALTIMARVS S.

VM de medendis febribus artem medicam hoc tempore scripsissem, cui eam potissimùm mitterem, dum cogitarem, præter te, occurrebat nemo: Tibi enim pluribus de causis me deuinctum esse sentio, tum quòd fidem meam, cæteraq; mea officia in valetudine tua, tibi homini gratissimo semper grata fuisse apertissimè cognoui, tum quod in fratrem meum magna abs te collata esse beneficia perspexi: & quem in dies maiora, & plura accepturum esse non dubitabam, ni cita eum mors rapuisset. Huc accedit virtutis & ingenij tui ab ineunte ætate specimen, & eximius splendor, & in bonas artes amor ardentissimus. Quibus effectum est vt tui semper studiosissimus fuerim: Nam vt omnes prædicant, cùm publicè orantem audires Egidium, maxima eius doctrina, summísque laudibus quibus efferebatur, accensus (hoc enim modo Deus Opt. Max. te solicitauit, vt Themistoclem Milciadis trophæa) Augustini religionem suscipere, eúmque audire voluisti: vbi quid, & quàm breui in philosophiæ, ac Theologiæ, cæterarúmque bonarum artium studijs profeceris, Conciones tuæ, in amplissimis Italiæ vrbibus, maximo omnium plausu, atque approbatione habitæ, declarant: & præsertim Caroli 5. Imp. studium, qui te vnum Neapoli orantem, & sæpe audiuit, & admiratus est. Augustinianæ Religioni postea præpositus, totam ferè Europam per triennium peragrasti, vt eius ordinis viros in optimum Christi statum confirmares: vbi quantum elaboraris, & quantum tua virtus profecerit, testes sunt qui affuerunt, ac locupletiss. testis est Deus Opt. Max. Quare illud omnes asserunt disiunctissimas terras non citius cuiusquam passibus circui potuisse, quàm tuis, non dicam cursibus, at virtutibus, optimísque institutis illustratæ sunt: Quæ quidem ita magna esse fateor, vt ea vix cuiusquam mens, aut cogitatio capere posset. Sunt tamen & illa maiora, animum vincere, omni gloriæ cupiditate, atque ambitione carere: post enim illa, eam dignitatem omnibus inuitis deposuisti, vt studiis te totum traderes, Aquilensem præfecturam à Carolo delatam, renuisti, vehementer eum rogans ne id muneris tibi delegaret, tum ne studia relaxares, tum vel maximè quòd temperaturæ, ætati ac propriæ sanitati cælum repugnaret. Interim satis longo interuallo ad Carolum missus es, qui cum magnis de rebus ageres, inter tot præclariss. viros, tu vnus ea legatione dignus, ab omnibus tuis ciuibus iudicatus es:

quod

quod onus libentißimè suscepisti, vt patriæ parem gratiam referres, & cui te plurimum debere non ignorabas, ei nulla in re defuisse viderere: qua in legatione, & patriæ omni pietate, & cæteris huius Regni ciuibus omni officio satisfecisti, dum totius legationis rationem redderes, Salernique præsul ab eodem (cùm maximè recusares) creatus es, vbi animi tui integritatem, pietatem, ac singularem continentiam, inter cæteras eximias virtutes ostendisti: nunquam enim tanquam bonus pastor gregem tuum dereliquisti: at contra plerique quadam gloriæ cupiditate adducti facere solent. Quo quidem tempore, cùm tuam cæterarum rerum incredibilem sapientiam, vitámque honestißimè anteactam Pius III. Pont. Max. audiret, non modò te in Cardinalium numerum asciscere voluit, sed cùm falsa religio totum ferè orbem vana superstitione repleuisset, tua integritate, & doctrina confisus, (nouerat enim te Fidei, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ acerrimum defensorem) ad Tridentinum Concilium, maximis de rebus acturum, vnà cum cæteris tui ordinis præclarißimis viris, sanctißimísque Apostolis delegauit. Quapropter effectum est Sacratiß. Antistes, vt lucubrationes meas tibi potißimùm nuncuparem. At quid medicæ artis regulæ cum viro sacræ Theologiæ studijs dedito? Non ignorabam te virum doctißimum omnium bonarum artium studijs delectari, illísque præsertim, quæ & animæ & corporis curam gerunt: existimaui præterea, præter te fore neminem, qui hoc munusculum animo susciperet alacriori: quod qualecunque sit, tibi gratißimum fore arbitror, tum ob singularem tuam in me beneuolentiam, tum ob incredibilem humanitatem, quæ literis, quamuis hac ætate spretis, vicißim & delectetur, & afficiatur, harúmque cultores & plurimi faciat, & quod potest benignè adiuuet atque euehat. Quamobrem præclarè mecum actum esse arbitror, quòd hoc facultatis nostræ documentum, nominis tui velamine quodam, quasi amuleto ab omni, aut carie vetustatis, aut etiam liuore, aut obtrectatione tutum posteritatis memoriæ commendaretur. Nam quo illud splendidiore titulo, aut qua grauiori nominis auctoritate inscribi potuit, quàm eius, qui tanquam fulgentiß. sydus inter nostræ imbecillitatis tenebras elucescit? Munus igitur tuæ pietati inscriptum ea benignitate prosequere, qua tui studiosorum munera soles, donantis semper attendens animum. Quòd si tibi, vt spero, & opto, gratum esse accepero, non tam præclarè cum eo actum esse, quàm aliqua ex parte satis meo officio factum esse putabo. Vale.

DE MEDENDIS FEBRIBVS ARS MEDICA.

PROOEMIVM.

Duo in arte necessaria, methodus vniuersalium, & exercitatio in particularibus.

CVM non liceat vllius artis scientiam nancisci, nisi & quandam methodum habueris, per vniuersalia vocata theoremata, & in particularibus te exemplis exercueris: ob id nos artem medendi febres volentes instituere, duobus his, veluti cruribus, seu instrumentis tanquam omnino necessarijs ad eiusdem artis scientiam adipiscendam vti proposuimus. Verùm cùm in vniuersalibus methodus, in particularibus exercitatio consistat, Galeno auctore 9. method. medendi, ab vniuersalibus initium sumens, methodum primò condere decreui: ad particularia deinceps progrediens, quomodo exercitatio in earum singulis curandis probè procedere debeat, scribere non recusabo. Nam neque vniuersalis methodus sine exercitatione multa in singularibus, artificem bonum efficere potest: vt liquet 9. de Hippocratis & Platonis decretis. At cùm ab vniuersali methodo ad omnium particularium exercitationem transire non liceat, nisi & particularis ratio habeatur earum, quæ particulares sunt febrium differentiarum, ob id visum est vniuersum hoc opus in tres partes dissecare. In quarum prima, vniuersalis continetur methodus dignoscendi, ac curandi omnes primas ac vniuersales febrium differentias. Secunda docebit modum inueniendi, ac curandi febrium particulares omnium differentias, vtiles primis illis vniuersalibus subdiuisis: speciatímque in ea omnium, quæ ex putredine excitantur febrium, particulares differentias, ac generationis modum, tam intermittentium, quàm continuarum, explicabimus. In tertia ad exercitationem particularium accedemus. Nec non pro totius operis complemento, breuem de pestilenti febre tractatum absoluemus.

Cap 6.

Cap. 2.

Summa totius operis diuisio.

DONA-

DONATI ANTONII AB ALTOMARI, ARTIS MEDICÆ DE MEDENDIS FEBRIBVS,

PARS PRIMA.

Qua via vtendum hac in methodo constituenda.
Caput I.

SED quoniam ipsius medendi methodi finis est inuenire cuiusque morbi remedia, quodnam viæ, quæ huc perducit, statuendum primò erit principium? Id verò morbi ipsius cognitio, qualis scilicet naturæ is sit, à Galeno constituitur, secundo methodi meden. cap. 7. Hoc similiter est illud principium, quod primò à nobis inuestigari ac constitui debet in hac nostra methodo. Etenim eo inuento, haud difficile erit finem quoque assequi, hoc est remedia inuenire pro eisdem febribus medendis. Nam in adagio est, quòd principium, dimidium est totius: Plato autem cuiusque operis maximum esse retulit; quidam verò amplius etiam, quàm dimidium esse dixerunt. Alij vel totum ipsum esse, potestate videlicet, asseruerunt. Erit itaque nostræ viæ principium, cognitio ipsius febris, qualis inquam naturæ ea sit. Iuuatur etenim rationalis medicus ab hac cognitione, non solùm ad curationis inuentionem, sed futurorum etiam præsentionem, vt primo de differentiis febrium, cap. 3. à Galeno scriptum est. Hoc item est illud, quod idem Galen. docuit sexcenties, & præsertim secundo methodi meden. cap. 6. ex ipsa rei natura ordiri; cognita enim ipsius febris natura, ac constituta ratione essentiæ eiusdem febris, confestim ad ipsam diuidendam accedentes, hac via omnes eius differentias facilè inuestigabimus. Etenim principium diuisionis morborum est, vt essentiæ ratio rei diuidendæ constituatur: qui verò omnem morborum numerum hac methodo non inuenerit, hunc maximè in ipsis method. medend. foribus lapsurum esse Galen. censuit, eodem secundo metho. medendi, cap. 6. cùm constet totidem esse medendi modos, quot sunt morborum ideæ. Funditus nanque rationabilem sectam subuertent, si ignorato affectu, curationis tamen facultatẽ abundè sibi superesse dicant. Nam si ab ipsius rei natura indicationem non sumant, ab vsu ipso omnes quomodo curandum sit intelligẽt, vt eodem 2. meth. cap. 5. scriptum est.

Methodi medendi principium à morbi natura.

Quid non sit methodus.
Caput II.

CÆTERVM ne per ignota progrediamur, priùs quid per Methodũ intelligendum, ac quid, quotupléxque ea sit, cum eodem Gal. exponere censui; præsertim cùm nonnullos viderim in hac re inter se digladiari. Græci ferè omnes Aristotelis interpretes, crediderũt methodum habitum quendam esse. Simplicius nãque, Alexandri auctoritate, voluit omnem habitum spectatiuũ, contemplatiuúmve, eorum quæ ad ipsum attinent cum ratione, id est, cum causa, esse methodum. Philoponus verò quòd methodus sit quidam habitus fatetur, qui viam præstat cum ratione cuique ad aliquas artes, scientiásque capessendas, animum adhibenti. Sed pace tantorum virorum dixerim: licet in omni theoria, seu contemplandi genere, omnique tum nobiliori, tum ignobiliori methodo, duo sint habitus, vt Aristoteli visum est, primo de part. anim. cap. 1. quorum alterum scientiam rei, alterum peritiam quandam nuncupat: neutrum tamen eorum methodum esse fatemur: quinimò neque ipsam habitum alium quendam esse quispiam cum Aristotele asserere audebit: cùm neque tanquam actio sit quædam habẽtis & habiti, neque dispositio, secundum quam bene vel malè disponitur dispositũ, aut secũdum se, aut ad aliud; neque pars talis dispositionis, præter quos nullus alius datur modus sumendi habitum, vt ab eodem Aristotele quinto meth. cap. 19. scriptum est. Non igitur erit methodus habitus. Illud idem confirmari poterit ex eodem Aristotele, qui sexto ethicorum, cap. 4. quinque in vniuersum enumerauit habitus, quibus quispiam vbi nihil impediat, agere potest quando voluerit. Sunt etenim qualitates quædã, quæ à subiecto haud facilè auferri possunt, scientiam inquam, sapiẽtiam, intellectum, artem, ac prudentiam. Quorum tres speculatiui, sciẽtia, sapientia, & intellectus; duo verò practici sunt, ars & prudẽtia. Horum neque vllum methodũ esse quispiã fateri poterit. Etenim nõ scientia quia methodus, habitus demõstratiuus nõ est. Neq; intellectus, cùm ille sit duntaxat principiorũ. Neq; sapiẽtia, quoniã neq; virtus alicuius artis existit methodus, quæ tribuitur illis qui excellẽtissimi sunt in arte, queadmodũ Phidiã, & Polycletũ sapiẽtes fuisse

Simplicius & Alex. malè definierunt methodum.

Methodus non est habitus.

Habitus quinque, ex quorum numero nõ est methodus.

fatemur. Neque etiam ſit ſcientia, & intellectus pretioſiſsimarum natura. Nō itaque erit aliquis eorum habituum, qui ſpeculatiui appellantur, methodus. Multominùs eorum qui practici, cum prudentia dici nō poterit, nam habitus quidā verus eſt prudentia cum vera ratione, qui in his agendis verſatur, quę ſunt hominibus bona vel mala, vtilia vel non vtilia, non ſpeciatim ſiquidem, puta qualia ad ſanitatē, vel robur, ſed generatim ad totius vitæ ſtatū bene dirigendum. Huiuſmodi autē methodus nō eſt, quemadmodum neq; etiam ars dici poterit, quia non eſt habitus quidam cum vera ratione factiuus, veluti ars ipſa: neq; inertia nuncupari poterit, quia non habitus eſt factiuus, falſa ratione, circa id quod aliter ſe habere poteſt. Inſuper quòd nō ſit ars, ex Gal. confirmatur 9. meth. cap. 17. qui Platonis auctoritate, de methodo loquens, dicebat. [Hanc etenim cuiuſlibet conſtituendæ artis methodum, Plato nos docuit.] Si ergo artes omnes methodo conſtituuntur, non erit ipſa methodus, ars; aliàs ars conſtitueretur per artē, & illa per aliā artē, adeò vt ad infinita daretur procedēdi venia: quod apud philoſophos magnoperè eſt abſurdum. Non itaque verè ars, methodus dici poteſt, licet impropriè, & per abuſionem, quandoque artē appellari poſſe non negamus, cùm ſit via quędam ad eas, vt dicemus. Qua etiam ratione philoſophi interim generationem, naturam appellare conſueuerunt, quia via eſt ad eam naturam, quæ forma nuncupatur. Similiter etiam admittimus cum Ariſtotele, quòd in omni methodo, vt diximus, duo ſint habitus, quorum vnus ſcientia rei, alter peritia appellatur, nunquam tamen methodum ipſam habitum quempiam eſſe fatemur. Quòd verò neque ratio ſit methodus ipſa, tum ex Ariſtotele, tum etiam ex Galeno poterit demonſtrari: ex Ariſtotele, quoniam, vt ipſe inquit primo de anima, ratio omnis eſt definitio, aut demonſtratio, quorum neutrum eſt methodus: ex Galeno, quoniam 3. meth. cap. 1. dicebat: [cui facultas datur illa inueniendi, ex quibus perfici poſsit quod à prima indicatione ſuggeritur, is meritò morborum eſt curator;] & ſubdit, [qui ſi per experientiam inuenit, obſeruator & Empiricus eſt nominandus: ſi ratione & methobo, logicꝰ & methodicus, & dogmaticus.] Fruſtra itaque dixiſſet ratione & methodo, ſi methodus eſſet ratio. & primo eiuſdem dicebat: [eius quod quæritur inueniendi poteſtas datur ab ipſis methodis rationalibus:] & eodem loco cauendum eſſe retulit ne ſimul de ambobus agamus. dico methodo quæ ratione innititur, ſeu experientia quæ ratione non vtitur. Ex quibus liquet methodum inniti ratione, non autem rationem eſſe. Illud item clara luce confirmauit eodem primo meth. cap. 3. aduerſus Theſſalum, iis verbis, [Porrò ſimplici verbo dicere omnes in victu morbos eſſe duos, nō methodo, non demonſtratione, nec ratione vlla probabili, aut lenimento aliquo, neque alia re proſus adhibita, præterquam eiuſmodi in veteres blaſphemiam, id facere imperantis hominis eſt, nō docentis.] Neq; etiam ordo eſt ipſa methodus, licet ordine quodam procedat, vt in ſequentibus patebit. Quoniam neque illa relatio, ſeu reſpectus eſt prioris ad poſterius; aut poſterioris ad prius: quamuis in methodo ipſa conſtituenda quidam ſeruetur ordo, ita vt in diſquiſitione aliquid primum ſit, aliquid ſecundum, & tertium, & quartum; & ſic de reliquis omnibus, quoad demum ad ipſum, quod ab initio eſt propoſitum, perueniatur. Neque propterea quòd in methodo ordo ſeruatur, ac ſeruari debet, ipſe ordo erit methodus, quemadmodum falſum eſt etiam opinari, vt inquit Galenus 4. method. cap. 4. aduerſus Theſſalum, quicquid omnino in his habetur, qui methodo aliquid faciunt, eſſe methodum ipſam: nam notitiam certè habeat oportet, tum ſimilis, tum diſsimilis, qui methodo quiduis molitur, non tamē ipſū hoc methodus eſt, ſimilis ſcilicet, diſsimiliſque notitia, nec Ariſtoteles hoc, Platóve affirmat.

Methodus ratio nō eſt.
Cōment. 48

1. meth. c. 4.

Methodus nō eſt ordo.

Quid ſit methodus. Caput III.

CVM itaque nec habitus, nec ratio, nec ordo ſit methodus, vt abundè demonſtrauimus, non abſque ratione cum Galeno quarto meth. cap. 4. cōcludimus methodum eſſe vnam quādam vniuerſalem viam, quæ omnium particularium eſt communis. dico particularium, quæ ſub ea continentur. Verumenimuerò quænam ſit hæc via, ibidem non definiuit, promiſit tamen citato loco ſe oſtenſurum, cùm vnum eſſe in omnibus curationibus principium, tū viam, quæ ab eo principio ad finem vſque ducit in omnibus particularibus ſimilē eſſe. Hæc inquā eſt illa via recta, de qua verba fecit Hippocrates, ſexto de morbis vulgaribus, in omni ſcilicet artis conſtitutione, vt inquit Galenus in cōmento. Appellauerunt autem hāc viam poſteriores Hippocrate, non viam, ſed methodum, vt ipſe Galenus aſſerit; ex qua rectè inuētorum & factorū in artibus approbatio eſt, non rectè autem redargutio: methodum, non abſque forti ratione exiſtimare oportet eam eſſe, quam ipſe Galenus aſſerit, tanquam neceſſariam Platone auctore, pro conſtituendis ſingulis artibus: de qua idemmet Plato in Philebo & Phędro fuſiſsimè verba fecit, rationabilémque methodum eam nūcupauit: vt diſtingueret ab ea, quæ ex diuturna obſeruatione ex ſingulorum peritia in vnum collecta, conficitur. Hanc etiam fieri nō poſſe ſine exercitatione diuiſionis & compoſitionis, nedum in eiſdē locis Plato, verumetiam & Galenus 9. de plac. Hippoc. & Plat. cap. 2. tanquam manifeſtum arbitratus eſt: aſſerēs cum eodem Platone ad artium conſtitutionē, diuidendi & componendi methodum eſſe quammaximè neceſſariam; duobúſque modis nobis præcipit in ea eſſe exercēdū. Vno, vt à primo, maximéque generali, ad ea quę nullam amplius ſectionem admittunt, deſcēdamus, per medias differētias, quibus definitiones ſpecierum conſtare, in Sophiſta, & Ciuili idē Plato oſtenderat. Altero, vt à ſpecialiſsimis quæ multa ſunt, ad primum genus, componendo aſcendamus. Vna ſiquidem vtrorunque via eſt, iter verò duplex, ab altero extremo, ad alterum viciſsim trāſeūte. Hæc eſt illa logica, ſeu rationalis methodus, quæ facultatem præſtat inueniēdi eius quod quæritur. Hæc item eſt illa methodus, quæ ratione nititur; hac demū quippiam inquirere, ac inuenire ex aduerſo opponitur, ei quod eſt fortuito temereq; reperire. eſt nanq; id cū via quadam & ordine, ita vt in diſquiſitione aliquid, vt diximus, primum ſit, aliquid ſecundū, & tertiū, & quartū; & ſic de reliquis omnibus, quoad ipſū, quod ab initio propoſitū fuerat, ſit peruētū, quippe id methodi (id eſt, ſicut veteres interpretātur) viæ & rationis eſt maximè propriū, vt ex paruo elementari prin-

principio, ad singula membratim peruenire posis; tum quicquid perperam est dictum, scientificis id theorematis, veluti regula quapiam examinans, iudices: vt liquet secundo de sanitate tuen. cap. 4. Qui hac methodo vtuntur, ij sunt, qui inuentionis suæ auctorem, rationem statuerunt ac ordinem, vnámq; viam, quæ ad finem ducat, proposuerunt: ex aduerso oppositi Empiricis ipsis, qui fatentur nec inueniendi, nec docendi apud ipsos esse necessarium ordinem. Nam nec arte vlla, rationéve experientiam niti, imò vnius fortunæ fauorem, ad ea quæ quærit inuenienda, requirit: quemadmodum à Galeno primo method. scriptum est. cap. 4. Ex quibus omnibus Galeni verbis non absque ratione colligi poterit methodum nil aliud esse, quàm vniuersalem quandam viam rationabilem, ac ordinatam, ad inquirendum, seu inueniendum id quod quæritur. Insuper quòd medendi methodus, via quædam sit vniuersalis, ac ordinata, & rationabilis, ad omnium morborum curationis inuentionem, quæ quidem omnium particularium communis est, facile ostendi potest. Nam rationabilis non ab re esse dicitur, propterea quòd ab ipsius quæsitæ rei natura, seu essentia, exordium sumit: etenim non ad diuidendum modo quiduis quodam in loco, inquit Plato, ab ipsa quæsitæ rei essentia, nobis esse inchoãdum, sed etiam in omni disquirenda re, eiusmodi semper principio vtendum. Et quid aliud est quæsitæ rei essentia, nisi vt eiusdem quæsitæ rei essentiæ ratio constituatur? id quod diximus principium esse methodi medendi, cum Galeno. Per hanc itaque differentiam (rationabilis inquam) dissentit hæc via, ab ea, qua vtuntur Empirici, quæ ex diuturna obseruatione conficitur, vt diximus, nec satis est si rationabilem dixeris hanc methodum, nisi & ordinatam, ita vt in hac disquisitione, aliquid primum sit, aliquid secundum, & tertium; & ita de reliquis omnibus, nisi enim is seruetur ordo, non erit methodo inuenire, nam id præterquàm quòd cum ratione fiat, opus est, vt Galenus inquit, primo method. quòd sit etiam cum via quadam, & ordine. Id quod clara luce confirmauit eodem loco his verbis. [Qui verò rationem inuentionis suæ auctorem statuunt, ac ordinem, vnámque viam, & cætera:] cuius ordinis tanquam primum auctorem fuisse iactat sese Galenus 9. meth. cap. 8. asserens nullum alium ante eum ea omnia, quæ hac via ab Hippocrate inuenta sunt, ordine definiuisse. Etenim tanquam primus inuentor idem Hippocrates debitum ordinem omnibus non dedit. Hanc eandem viam, seu methodum tanquam rationabilem, ac ordinatam, sub quibusdam paucissimis verbis figurauit idem Galenus citato primo libro methodi medendi, cap. 5. asserens; [Quoniam omnis morbi curationem inuenire propositum est, necesse est morborum numerum priùs sciri.] Et quoniam fieri nequit, vt aut differentias generis vllius, aut species inuenias, ipso quod diuiditur non planè explorato, oportet profectò nunc etiam quid morbus sit, narremus: quò sic diuisionem eius ritè adeamus. Si itaque hæc vniuersalis medendi methodus, omniũ particularium communis existit, vnúmque est principium eius in omnibus curationibus, tum via, quæ ab hoc principio ad finem vsque ducit, in omnibus particularibus similis est; vt liquet quarto method. cap. 4. & propterea, vt ipse inquit, quamuis in singulis morbis priuata quædã methodus sanãdi videtur, commune tamen in omnibus genus bonum est: ob id & hæc methodus, quam nos instituere paramus, via quædam erit vniuersalis, rationabilis, ac ordinata inueniendi curationem earundem febrium: quam quidem inuenire impossibile est, nisi dictarum febrium numerus prius sciatur.

Methodus medendi quid.

Omnis de quacunque re disputatio à definitione pro fisci debet.

Loco citato.

Ordinis in methodo medendi primus auctor Galenus.

Quo inuentionis instrumento febrium auxilia inuestiganda sint. Caput IIII.

ET QVONIAM fieri nequit vt hic numerus sciatur, siue differentias, siue species febrium appellaueris, si priùs ipsa febris, quæ diuidenda est, non exploretur; propterea quid febris sit primo declarare oportet, cùm hoc sit à natura rei exordiri, vt diximus, quò sic demum diuisionem eius ritè aggrediamur; & deinceps omnium curationem inueniamus: quod quidem & nostrum propositum existit, ac finis huius nostræ methodi. Verùm animaduersione dignum est, quòd quamuis inuenire remedia pro omnium febrium curatione sit noster scopus, non tamen qualibet inuentione vtemur, nam cùm duo sint in vniuersum cuiuslibet inuentionis instrumenta, nempe ratio, & experientia; nullúmque præter hæc duo reperiatur inuentionis organum tertium, Galeno auctore, tertio, & quinto meth. fidémque item faciant iis, quæ rectè inuẽta sunt apud omnes homines hæc eadem duo instrumenta; vt primo eiusdem meth. liquet; neque etiam experientia inuenire omnia queat, neque sola ratio; sed partim experientia, partim ratione inueniri, non propterea mixtam, confusámque tradendam esse doctrinam censemus, sed seorsum Empiricam, & seorsum rationalem. Nunc verò de ea, quæ ratione paritur inuentione, tractare statuimus, etenim Galenus illud primò cauendum esse censuit, ne simul de ambobus cùm methodo, quæ ratione nititur, tum experientia, quæ ratione non vtitur agamus. Atq; vtinam, inquit, rationales omnes medici propositum ita premerent, nec experiẽtiam, & rationem miscerent, atq; in vnum confunderet, sed quam vtraque vim habeat, quantúmque ad propositum artis finem conducat, seorsum tractarent, atq; perpenderent. Nam licet eædem in eisdem affectibus medelæ, & ab his, qui rationem profitentur, & ab Empiricis medicis trahantur, de ratione tamen inueniendi, inter eos dissensio est, vt liquet libro de sectis, etenim methodo quippiam inuenire, ex aduerso opponitur ei, quod est fortuito, temereq; reperire, vt diximus ex Galeni auctoritate: & quemadmodum sensus Empiricos ad experientiam, ita ratio Methodicos duxit ad indicationem; vt Gale. inquit libro de subfig. empirica: simul atque rationales, nam in hoc cum methodicis conuenire vidẽtur: vt patet libro de opt. sect. Quantùm itaque sensus à ratione differt, tantùm altera ab altera inuentione distat. quòd verò à sensu ortum ducat inuentio per experientiam, liquet ex eodem Galeno, tum libro de subfig. empirica, tum lib. de optima sect. ex intuitu enim empirici inueniunt, qui aut fortuitus, aut consultus existit: & si fortuitus, aut casu, aut natura. Quocunque tandem modo empirici inueniant medicamenta, eorum inuentio semper est sine arte & ratione: imò ex aduerso pugnant ei, quæ fit cum methodo, seu via quadam, ratione, ac ordine. Meritò igitur Galenus experientiam appellabat ἄτεχνον καὶ ἄλογον. Erit itaque nostrum

Duo omnino inuentionis instrumẽta. 3. meth. c. 2. & 5 meth. c. 10. 1. meth. ca. 3

Seorsum de iis, quæ ratione & experientia nituntur, agendum.

cap. 1

Sensus Empiricos, ratio Methodicos, & rationales regit.

De subfig. Emp. ca. 9
De op. sect. cap. 8

propositum, quod primò intendimus pro medendis febribus remedia inuenire, non experientia, sed ratione. Verùm cùm id fieri non possit sine exercitatione compositionis, & diuisionis, vt diximus, duobúsque modis pro artium constitutione, in ea exercendum esse præcipiat Galenus, Platonis auctoritate, licet eadem sit via, contrarium tamen est iter vnius ad alterum, quo vtroque itinere ipsemet Galenus se exercuit, libro suo de medend. meth. vt liquet potissimùm libro nono eiusdem. Nos verò eo præcipuè exercebimur itinere, quod à primo, maximéque generali, de quo inter omnes homines conuenit, procedere debet; ad ea quæ nullam aliam sectionem admittunt descendentes, mediis differentiis, vtpote quòd minùs sit laboriosum, minúsq; difficile tyronibus artis medicæ: & quòd tanquam præcipuum perpetuò ab eodem Platone, & Galeno præponatur, ac extollatur pro artibus cõstituendis.

Febriũ curationẽ methodo nullus prosecutus est post Gale. & Hippocr.

Atqui non parum nobis laboris affert hanc viam, hanc methodum, hoc itinere constituere; vt qui post Hippocratem, & Galenum, neminem eorum, quos viderim, etiam eorundem doctrinæ æmulatores, qui hanc rem nedum conscribere conatus sit, sed nec prorsus eius limina attigisse inspexerim. Quamuis nonnulli commentaria de medendis febribus compilauerint, id quod quidem non parum admirari oportet, cùm nullo alio rationalis medicus in curandis morbis ab empirico differat, quàm hac rationabili methodo inuenire remedia. Etenim inuenta ferè semper eadem sunt. Verùm hic obseruatione duntaxat, nulláque arte, via, ac ratione vtens: ille verò quadam via, ratione, ac ordine inuenit, vt priùs dictum est, remedia.

Hipp. febrium curãdarum methodum inchoauit dũtaxat.

Auget insuper non minùs difficultatem nobis, quoniam licet Hippocrates primus omnium hanc medendi viam, & methodum nobis aperuisse videatur, vt inquit Galenus 9. de meth. medend. cap. 8. ceu primus inuentor, tamẽ nec debitum ordinem omnibus dedit, nec cuiusque indicationis dignitatem ad vnguem finiuit: & quasdam in ipsis discretiones omisit; obscuréque plurima pro antiqua dicendi breuitate est interpretatus. Præterea de complicatis affectibus paucissima omnino præcepit; & vt breuiter dicam, ait idem Galenus [omnem ad medicationem viam, apperuisse mihi videtur; sed ita tamen, vt ea curam, diligentiámq; ad absolutionem desideret.]

Gale. non vno lib. methodum curandi febres tradidit, sed sparsim, & obscurè.

Cæterùm quid dicam de eodem Galeno, qui quanquam eodem loco fateatur nullum ante eum omnia ea ordine definiuisse, quæ necessaria sunt ad curationem, quæ per methodum efficiatur; séque primum fuisse, qui omnibus ad methodum necessariis, debitum ordinem dedit; apud eundem tamen non reperi, vt vno eodémque loco dilucidè hanc methodum commentatus esset. Et quamuis commentarium vnum confecisset de methodo medendi, in multos libros diuisum; nihilominùs adeò sparsim, & quandoque obscurè in diuersis eiusdem commentarij libris, quæ in dicta methodo continentur, ac necessariò sunt perpendenda, conscripsit, vt ægrè ex eius dictis, hæc methodus excerpi possit.

Gale. à recentioribus reprehẽsus.

Quinimò ex iunioribus quidam hac ratione freti prauè eiusdem Galeni dicta intelligentes, vt qui diuersis in locis ferè diuersa de eadem re sentire videatur, ausi sunt asserere sibi Galen. non constare, nec stata principia seruare; qui quantum à veritate aberrarint, quantúmque toto hallucinati sint cœlo, in sequentibus conabimur ostendere. Nũc verò satis sit intelligere quàm perdifficile sit & laboriosum hoc, quod suscepimus nostrum opus perficere, cùm neque inter iuniores quispiam reperiatur, qui hanc methodum scribere tentasset, dico ad Hippocratis, & Galeni mentem: neque etiam ab Hippocrate, & Galeno, qui soli, vt mea fert opinio, hanc nobis scriptam reliquerunt, dilucidè, exactè, distinctéque omnia, quæ ad eam requiruntur, scripta reperiantur. Non itaque posteritas dedignetur ingentes nobis gratias agere; postquàm primus inter omnes ab Hippocrate, & Galeno eiusmodi artem peruiam effecerim, & glaciem hanc effregerim, potius quàm dicta nostra tanto labore conscripta calumniari, & nos leonino dente dilacerare. Et si qui sint, qui aggrediantur hoc opus post nos conscribere, sciant se non inuenisse noua, sed fortè his, quæ nos breuiter conscripsimus, pluribus verbis aliqua addere. Nam facilè, vt inquiunt, est inuentis addere. Sed iam tempus est, rursus ad propositum redeamus, ad tradendam inquam, omnium febrium medendi methodũ: cuius, vt sæpiùs dictum est, finis existit remedia pro eis curandis inuenire. At fieri nequit, vt ea inueniãtur, nisi earundem numerus, species, seu differentiæ priùs sciantur, eas igitur priùs non ignorare necesse est. Verùm species atque differentias alicuius generis inuenire, ipso quod diuiditur non planè explorato, impossibile est, vt liquet primo meth. quoniam principium diuisionis morborum est, vt ait Galenus libro secundo eiusdem, vt essentiæ, ratio rei diuidendæ constituatur. Quapropter oportet quid febris sit narremus, quò sic diuisionem eius ritè adeamus. Primùm autem de notione ipsa dicere conuenit, cùm sine hac propositæ rei substantiam inuenire non liceat: vt citato lib. primo meth. scriptum est, cap. 5. Ipsa verò notio, quæ ab omnibus in confesso sit, sumenda erit, vt quæ aliàs principium iure non diceretur. Nam cùm duo sint definitionũ prima genera, vt liquet 4. de differẽtiis pulsi. cap. 2. alterum quod planè rei notionem explicat, quam qui ponunt, nominis tantùm notitiam habent: alterum est, quod docet essentiam, virtus est sua cuique definitioni, illi quæ notionem explicat, vt omnibus sit testata, qui eadem vtuntur lingua, & ad rei essentiam non aspiret: huic quæ essentiam docet, vt ei quæ notionem subiicit, consentiat, non sit tamen cum ea, eadem.

Quid febris significet, & quid calor sit.

Caput V.

ONSVEVERVNT Græci omnes, Hippocrates præsertim, & Galenus, quã Latini febrem nominant, interim πυρετὸν, interim πυρεξίαν, nũcupare. Primùm quidem ἀπὸ τῦ πυρέττω, verbo Greco, quod Latinè significat febricito, seu febre corripior: secũdum autem est ἀπὸ τῦ πῦρ, καὶ ἕξις, Latinè autem habitus, seu dispositio ignea. Atqui Hippocrates quandoque ardentissimam, seu vehementissimam febrem πῦρ nòminare solitus est, vt liquet primo de morbis vulgaribus, quod Latinè ignem significat: quasi non aliam habeat naturam, præterquam ignis substantiam; vt testatur Galenus primo de ratione victus in morbis acutis. Verùm licet vehementissima febris, eandem ferè naturam habeat, quam ignis, & propterea πῦρ dici possit, non tamẽ re ipsa est ignis. Neque enim si verè ignis esset aliqua febris, animal viuere posset, si ea laboraret. Verùm ita appellatur, quoniam magis quàm

cæteræ

cæteræ febres, ad ignis naturam accedit. Latini omnes vno vocabulo febrem nuncupant, à verbo, ferueo: est enim veluti feruor quidam, seu ferueſcentia quædam corporis, quod ab ea corripitur. A Galeno verò lib. de causis morborum. cap. 2. scriptum est, quòd si in totum extenditur corpus calor, tunc huiuscemodi affectus, febris nuncupatur, quę est veluti quædam totius corporis immoderata caliditas. Et octauo de method. medend. hæc verba protulit: [sanè vnusquispiam morborum est, quos intemperies creat, & febris, vtique cùm adeò immodicè auctus est calor, vt & hominem offendat, & actionem lædat; quando si neutrum adhuc efficiat, quantumuis sit homo nunc quàm ante calidior, nondum tamen febricitate eum monstrauimus.] Ex quibus Galeni verbis cuique facilè patere poterit error eorum, qui frigidam quandoque esse febrem asseruerunt, nam eodem Galeno teste, sexto de morbis vulgaribus febrium essentia, non secundum Hippocratem modò, atque præclarissimos medicos, sed etiam secundum communem omnium hominum consensum, præter naturam est caliditas; maximè quidem in totum animal effusa, sin minùs, at omnino vel in pluribus partibus, vel in nobilissimis accensa. Si quis autem velit per abusionem, & ex accidenti, & impropriè aliquam appellare febrem frigidam, non reclamabimus: vtpote quòd à causa oriatur frigida, vel quia ex accidenti aliquo partes quædam corporis refrigerentur, intus reuocato calore, vel ab aliqua forti inflammatione, seu erysipelate, vel ob aliquam aliam causam, vt fit in principiis accessionum. Neque enim opus est perpetuò vt febrilis caliditas sit per totum animal effusa, vt diximus Gale. auctoritate, sexto de morbis vulgaribus. * Verùm non propterea censendum est, vt quidam iuniores medici sentiunt, quod * rigor, horrórve intermittentium febrium, tametsi accessionis est initium, febris tamen haudquaquam censeri potest, quòd nondum sit calor incensus, nam pace tanti viri dixerim, iis verbis videtur bifariam hallucinatus esse. Primò quia dixit rigorem, horrorémve esse accessionis initium, quod quidem in Galen. doctrina non admittimus. Nam, vt ipse inquit, secundo de different. febr. vbicunque accenditur atque augetur caliditas, isthuc ab aliis partibus sanguinem solere confluere: quo verò tempore confluit, illas quidem refrigerari priuatas sanguine, est necessarium. Quòd verò patitur membrum, grauari, ac distendi, ac sanguinem ipsum confluentem alterari, hoc quoque duplici ex causa, & quia aliis, quæ iam putruerũt, superfluitatibus permiscetur, & quoniam intrusum difflari non potest: quò fit vt instar lignorum humidorum, quæ paucam super flammam vniuersim proiiciuntur, succendatur: atq; hoc tempus, accessionis principium nuncupatur: quibus in verbis, manifestat Gal. extremas partes corporis in accessionum principiis refrigerari: quemadmodum etiam contingit rigere, aut horrere, propterea quòd ab eisdem partibus sanguis confluere solet ad eas in quibus accenditur, atque augetur caliditas: & propterea symptomata hæc, non sunt accessionum partes, neque initia, sed necessariò ad earundem accessionum principia consequuntur, tanquam symptomata quædam. Est etenim verè accessionis initium, accensio, siue auctio caliditatis præter naturam in aliqua parte. Secundò hallucinatus est, cùm dixit, quòd tametsi accessionis est initium, febris tamen haudquaquam censeri potest, q nondum sit calor accensus; falsum siquidem est fateri, quod rigor, horrórve febrium intermittentium fiant, calore nondũ accenso, cùm fieri nequaquã possint, ni calor fuerit accensus in quapiam parte, vt ex eisdem Gale. verbis liquet. Est enim tunc accessionis initium, cùm calor accenditur, atque augetur in quapiam corporis parte, vt diximus: & propterea horror, & rigor, febris non censentur: quia non sunt accessionis principium, nec pars; & non quia febris non sit adhuc incensa, vt voluit hic vir. Nam licet febrilis caliditas non sit per vniuersum, corpus effusa, satis est si in plurimis, vel in nobilioribus partibus sit accensa: vt ex Galeni auctoritate sexto de morbis vulgaribus, conclusimus: quanquam neque si ita contingat generari febrem aliqua parte determinata affecta, possit aliquod dictorum symptomatum fieri: præsertim vbi febris exquisita fuerit, erit etenim continua, quæ sui quidem ratione cùm exquisita fuerit, neque horrorem, neque rigorem habet, vt secundo de differen. febr. cap. 10. scriptum est; nisi exiguum quendam & paruum, præsertim si exquisita nõ sit, vt liquet primo de morb. vulgarib. & primo de arte curat. ad Glauc. cap. 5. At si verè intermittens febris fuerit, cùm ea haudquaquam fieri possit, eodem Gale. auctore, secundo de differ. febr. cap. 3. nisi & humor putrescat, & vehementiori motu moueatur per membra sentientia, quo tempore, vt ipse inquit citato loco, & lib. de rigore, trem. palpit. cap. 7. partes ipsæ refrigerantur, horrent, aut rigent, modo quo infrà demonstrabimus, quis asserere audebit eo tempore calorem non esse accensum, cùm putrescat oportet humor, quo tempore per membra sentiẽtia mouetur, & talia symptomata fiunt? Erit itaque perpetuò febris, feruor, seu calor quidam, ex omnium hominum consensu. Atqui cùm calor in Galeni doctrina, bifariam subintelligatur, tum secundo de temperament. cap. 2. tum lib. aduersus Lycum, primo aphor. 14. & aliis plerisque locis: vno videlicet modo pro corpore calido, alio verò pro qualitate, cùm febrem asserimus calorem quendam esse, non de corpore calido intelligi volumus, sed qualitate, cùm ea sit dispositio quædam, seu habitus Manifestauit illud idem Galenus commento citati aphoris. 14. primi libr. 1. cùm dicebat, [per abusionem quandam, quam in sermone vsurpamus, interim morbos magnos aut paruos, febrem magnam, aut paruam nominamus, cum tamẽ in sola quantitate substantiæ eadem rectè tribuantur, non autem qualitatibus ac morbis ipsis.] & primo de different. febrium, cap. 1. proponens caloris differentias in cuius genere febris continetur, inter alias, ex eo quòd magis & minùs sit consistere, de eisdem asserebat.] Sunt autem omnino euidentes, quæ in eo quod maius aut minùs consistunt, quo in genere differentiæ, consueuerunt medici magnam ac paruam febrem nominare, non propriè quidem rei quali, nomen quanti accommodantes: hoc tamen facere assueti non in febribus tantùm, sed in mille aliis rebus, quæ licet in qualitate consistant, magnæ tamen, ac paruæ dicuntur:] & lib. aduersus Lycum, qualitatem qualitate non effici maiorem, sed vehementiorem, dicebat: sicuti nec minorem, sed imbecilliorem. Verùm is vocabulorum vsus, tam in vniuersa vita, quã in artibus omnibus frequẽtissimè vsurpatur; quã in re quid refert aliorũ mentionẽ facere, cũ manifestũ orationi nostræ testimoniũ à febr.

Sunt febris; sed symptomata, vt dictum est. Et ideo nõ sunt febris, quia nondũ accensus sit calor: imo fieri non possunt, nisi accensus sit calor in quapiam parte. Comment. 1 tex. 29

Febrilis calor de qualitate intelligitur. Aduersus Lycum ca. 2

ipsis sumere possimus? quas nunc maiores, nunc etiam minores factas esse dicentes quotidie audire omnes licet: & alium alio aliquando plus, vel minùs febricitare, atq; de eodem etiam heri, quàm hodie. Quibus in verbis luce clariùs ostendit febrem ipsam calorem esse pro qualitate, non autem pro substantia, seu corpore calido sumptum. Qualitatem dico, non synceram, summam, simplicem, atque impermixtam, cùm eadem non nisi in elementis reperiatur; vt liquet primo de simplicium medicamentorum facultatibus, & propterea caliditatem hoc pacto intellectam, nonnisi in igne reperiri fatemur cum eodem Galeno: nil etenim in corporibus nostris syncerum, impermixtũ, seu simplex reperiri contingit: quare cùm dicimus febris est calor, de ea caloris qualitate intelligimus, quæ syncera non est, sed aliarum etiam qualitatum quodammodo particeps: & propterea quamuis vehementissima, aut ardentissima ea sit, nusquam tamen, vt priùs dictum est, verè ignis appellari poterit, tametsi propiùs ad ignis naturam accedat. Cæterùm, si febris calor est, quæreret quispiam, num actu, vel potentia calor dicatur: bifariam etenim à Galeno secundo, & tertio de temperamentis, primo, & secundo de simplicium medicamentorum facultatibus, & aliis plerisque locis, calor ipse perpenditur, actu videlicet, & potestate. Cui responsum sit, quòd cùm esse in potentia illud sit, quod nondum tale est, sed propinquò est vt sit tale, ita vt facilè tale esse possit, vt liquet tertio de temperament. febris autem non sit eiusmodi, relinquitur febrem calorem non esse facultate, seu potestate, sed actu, quò fit, vt tactu, nõ autem ratione, propriæ ac essentiales eius differentiæ iudicentur: quemadmodum ab Hippocrate, & Gal. sexto de morbis vulgarib. decretum est. Quod enim actu calidum est, tactu iudico: si quod autem adhuc calidum non est, sed vt tale fiat est idoneum (quod vtique potestate calidum appellamus) id ratione inuestigare conor, inquit Galenus, secundo de temperam.

Qualitas febris caloris non simplex.

Febrilis calor actu est. Cap. 1. & ca. 2. & c. 3

Comment. 1 tex. 28

Loco citato

Explicantur variæ febris definitiones: ac ostenditur in corporibus nostris duplex esse calidum.

Caput VI.

NON ab re itaque quotquot febris essentiam nobis manifestare tentarunt, omnes per calorem eam definiuerunt, quamuis non vna duntaxat ratione. Nos verò ne nimiùm sermonem nostrum protelemus, tres earum in medium afferemus, vtpote quæ inter se valde distare videntur. Quarum duę, duorum Arabum principum sunt, Auerrois inquam, & Auicennæ: tertia verò, medicorum principis Galen. quam explanare ac sectari conabimur: licet conciliare hos inter sese viros hac in re nitemur. Inquit Auicennas, quòd febris est calor extaneus, accensus in corde, & procedens ab eo, mediantibus spiritu & sanguine, per arterias & venas in totum corpus: & addit, inflammantur in eo inflammatione, quæ nocet operationibus naturalibus, non sicut caliditas iræ & laboris, cùm non vltimatur, vel cùm non peruenit ad hoc vt sit accensa, & noceat operationibus. Auerroes tertio colliget, dicebat. [Febris, est calor compositus ex calore naturali, & extraneo putredinali, misso à corde ad totum corpus, & lædit omnes actiones & passiones.] Galenus verò commento aphorismi 14. & 16. primi lib. ait, quòd febris est conuersio natiuæ caliditatis ad igneam. Et primò de ratione victus, inquit, [febris verò ortus est conuersio natiui caloris ad igneum] & post multa, eodem libro hæc verba, loquens de Hippoc. asserebat, [vtpote qui febrem ex natiuo calore exardescente suscitari existimet, atq; contraria contrariorum esse remedia,] de aqua frigida verba faciens. Hanc Galeni definitionem, tanquam nostræ methodi principium, exponendam proponimus, qua exposita, eiusdemmet Galeni dicta de eadem febre, quæ diuersis in locis, quasi discrepantia videntur, necnon & citatos auctores cõciliare nitemur. Quòd geminum in animalium corpore calidum agnouit Hippocrates, apud eundem liquet, aphorismo 14. & 15. primi libri. Scriptum quoque reliquit Galenus sexto de morbis vulgaribus, cap. 6. quorum alterum ἔμφυτον θερμὸν, alterum verò θερμὸν ἐπικτητὸν nuncupat. At Latini primum innatum, seu ingenitum, alterum sanè acquisititium vocant: libro autem de tremore, rigore, & palpitat. non modò innatum appellabat Galenus calidum, sed etiam primum, & generis principium, & quòd natura, atque anima, nihil præter ipsum est dicebat Hippocratis auctoritate, quemadmodum & acquisititium calidum etiam, animalis generationi, secundum nominabat. Quòd item aquisititium calidum, eodem sexto de morbis vulgarib. interdum non naturalem, nonnunquam & à natura alienum, vocari asseruit. Confirmauit idem tertio de causis pulsuum, his verbis, [Neque enim ille absolutè dixit (loquens de Hippocrate) quæ augentur, plurimum habent calidi, sed innati addidit, vt qui alterum sciret calidum acquisititium esse, quod plurimum iuuenibus suppeditat, nam temperatus est natiuus calor: acquisititius autem intemperatus, & quasi igneus.] & subdit, [sic etiam ventres, inquit hyeme & verè calidissimi natura sunt, imò ne ij quidem calidissimi absolutè, sed calore natiuo: æstate paucissimum hunc habent; abundant verò aduentitio calore, & squallido: vnde marcescit potius, quàm nutritur corpus. Præterea functiones tantùm abest vt meliores reddat, vt illæ ne æquent quidem illas, quæ in moderato obeuntur. Hæc si retinuerint (inquit ipse Gal.) lectores, nihil me nec in hac oratione, nec in reliquis dissidere ab Hippocrate vllus arbitrabitur,] & commento citati aphorism. 14. primi libri, sic scriptum reliquit. [Cùm igitur magis terrestre efficiatur animalis corpus, (tale autem quotidie efficitur dum augetur) tunc licet valde vehementer calidum existat, & igneum, substantiam tamen innati caloris paucissimam habet: alioquin febricitantes diceremus plurimum habere calorem innatum: cui non modò plus, sed ne priori quidem habent æqualem, bene enim temperata est caloris innati substantia: ignea autem aduentitij. Quin etiam fumosi quidem, fuliginosi, aridi, & acres, per totum corpus nostrum effluxus, calorem acquisititium consequuntur: halituosi verò, suaues, ac temperati, natiuum.] Et lib. de difficultate respirationis, cap. 12. asserebat, [duplicem semper intelligere, iuxta genus, calorem oportet, alterum genuinum, & corpori innatum; alterum verò acquisititium, ac spurium.] His igitur in locis, necnon & aliis plerisque, quos breuitati indulgens, consultò prætermitto, sole clariùs apparet, iuxta Hippocratis, & Galeni doctrinam, duplex reperiri in nostris corporibus calidum.

Definitio febris ex Auic. Fen. 1 quarti.

Auerroe. Cap. 3 Galeno. Tex. 18

Impu-

Impugnatur Platonis opinio de calido innato.
Caput VII.

SED vt quiuis ritè percipere poſsit, qua ratione hi duo calores inter ſeſe diſsideant, ac quo modo febris conuerſio ſit natiuæ caliditatis ad igneã; intelligere priùs oportet quid per calidum innatum, quidve per acquiſititium apud Hippocratem, & Galenum ſubintelligendum ſit. Sed quoniam nedum Plato, verùm & Ariſtoteles ſecus de innato calido quàm ij ſentire videntur, eorum ſententiam in medium afferre putaui, quò faciliùs veritas cum eodem Hippocrate, & Galeno inueſtigetur. Ait Plato in Timæo, omne animal in ſanguine & venis, calorem, quaſi ignis quendam fontem, habere: & eodem libro, quod igitur ex ignis exceſſu præcipuè ægrotat corpus, dicebat, ita vt quod innatum calorem, omniúmque naturalium operum auctorem, Hippocrates nuncupat, Plato ignem appellare videtur. Ariſtoteles ſecundo de generatione animal. cap.3. dicebat. [Ineſt enim in ſemine omniũ quod facit vt fœcunda ſint ſemina, videlicet quod calor vocatur, idque non ignis, non talis facultas aliqua eſt, ſed ſpiritus, qui in ſemine ſpumoſóque corpore continetur, & natura, quæ in eo ſpiritu eſt, proportione reſpondens elemẽto ſtellarum: quamobrem ignis nullum animal generat.] Et paulò poſt ſubdidit, [Cæterùm, calorem in animalibus contentum, nec ignem eſſe, neque ab igne originem ducere, apertum ex his eſt.] Quibus in verbis, videtur Ariſtoteles aduerſus Platonem concludere nullo pacto calidum in animalibus contentum, ignem eſſe, nec ab igne originem ducere: appellauítque primo calorem, deinde ſpiritum, & tertio naturam; quaſi cum Hip. coincidens, qui nullam fecit inter innatum calorem, inſitum ſpiritum, & naturam, differentiam: quamuis vt mea fert opinio, de ortu huius calidi innati, inter ſe diſsentire videantur. Verùm id inueſtigare, non eſt præſentis negotij, ſed ſatis ſit monſtraſſe Ariſtotelis ſententiam de calido innato, ex diametro pugnare cum ea quæ Platonis eſt. Quam etiam Platonis opinionem Galenus confutare videtur 8. de Placitis Hippocrat. & Plat. cùm comparans eiuſdem Platonis opinionem cum ea quæ Hippo. eſt, dicebat. [Melius tamen erat non ignis, ſed inſiti caloris fontem dicere in corporibus noſtris eſſe, vt Hippoc. vbique appellauit.) Nam ſi ab igne ciborum concoctio, digeſtio, ſanguificatio & nutritio fieret, melius & citius etiam in febrientibus omnia hæc conſpicerentur abſolui: ſed inſitus calor, temperatus cùm ſit, ſubſtantia quidem, in ſanguine & pituita ſubſiſtit maximè, qualitate eſt congruè ex caliditate, & frigiditate contemperatus. Hanc eandem Platonis ſententiam, idem Galenus impugnare videtur, commento citati aphoriſmi 14. primi libri inquiens, [Cùm igitur magis terreſtre efficiatur animalis corpus (tale autem quotidie efficitur dum augetur) tunc licet vehementer valde calidum exiſtat & igneum, ſubſtantiam tamen innati caloris paucíſsimam habet, alioquin diceremus febricitantes plurimum habere calorem innatum: cui non modo plus, ſed ne priori quidem habent æquale.] Non eſt igitur ignis calor innatus, vt Plato ſentire videtur, ad Hippocr. Ariſtotelis, & Galeni ſententiam. An verò Platonis verba quiſpiam ad bonum ſenſum reducere valeat, iterum hic conſultò prætermittimus.

Ariſtot. ſententia de calido innato, Plat. ſententia aduerſa

cap.7

Quid ſit innatum calidum apud Hipp. & Gal.
Caput VIII.

QVO innati calidi natura, atque eſſentia inueſtigetur, altiùs exordienda eſt noſtra oratio, cum Hippocrate primo de natu. huma. cap.1. ac Galeno, tum eodem loco, tum etiam primo de temperamentis, cap.1. primo de natur. facu. cap.1. primo de ſanit. tuen. cap.2. & aliis pleriſque locis, quod videlicet quatuor ſint; nedum noſtræ generationis, ſed omnium; quæ ortui interituique ſubdita ſunt, primordia, principia, ſeu elementa ponentes: quæ Hippoc. ab efficaciſsima eorum qualitate nominauit calidum, frigidum, humidum, & ſiccum: at ſi mauis, ab eſſentia ſumptis nominibus, magis quàm à qualitate nominaſſe, aquam, terram, ignem, & aërem appellabis. Qua de re rectè idem Hippocr. non hominis tantùm, ſed aliorum omnium naturam, ex calido, humido, frigido & ſicco conſtare, primo de natura humana inquit: quamuis niſi calidum frigido, & ſiccum humido, modo, & æqualitate reſpondeat, ſed alteri alterum longè præſtabit, & valentius infirmiori, nil generabitur, vt ipſe refert. Verùm licet cùm animantium, tum cæterarũ omnium rerũ, quæ ortui, ac interitui ſubiacent, natura, ex his conſtet, eodem Hippocr. citato libro de natura humana auctore; tamen cùm ipſemet demonſtraſſet hæc eſſe omnium entium communia elementa: calidum, ſcilicet frigidum, humidum, & ſiccum, rurſus ad alterum tranſit elementorum genus, quod neque primum; neque commune exiſtit, ſed proprium animalium ſanguine præditorum. Nam ſanguis, pituita, flaua, & atra bilis, elementa ſunt omnium animalium ſanguineorum generationis, & non hominis tantùm. Etenim ex ſanguine, pituita, & gemina bile, & primam oriri noſtram generationem vult Hippo. & noſtræ vitæ totum curſum ex his ſuppeditare. Denique hæc, vniuerſam hominis naturam eſſe, Gale. teſte ſecundo de elementis, cap.1. & primo de natura humana, cap.1. Ait nanque Hippo. citato loco. [Corpus autem humanum, continet ſanguinem, pituitam, & bilem geminam, flauam, & atram, & hæc illi ſunt natura corporis, & propter hæc ægrotat, valétque.] valet quidem præcipue, cùm ea inter ſe virtutem, & copiam mediocriter habeant temperatas, & potiſsimùm ſi permixta ſint: contrà laborat. cùm eorum quicquam fuerit minùs, ampliúſve, aut in corpore ſecretum fuerit, neque cum omnibus confuſum. Quocirca non ab re Galenus octauo de Hippocratis, & Platonis decretis, cap.5. accuratiùs, dicebat, de ipſis elementis, medicóque etiam vtiliùs ſcripſiſſe Hippocratem conſtare, quàm Platonem: quippe qui cum ex quatuor elementis corpus noſtrum dicat extitiſſe, ab effectricibus qualitatibus omnino ea appellat, ſiccum, humidum, calidum, frigidum. Neque tamen de morbis ſecundum eandem rationem ſermonem facit: poteſtate ſiquidem in corporibus, non actu, inſunt: actu verò inſunt, quæ ex ipſis per media alimenta gignuntur, ſanguis, pituita, flaua, & atra bilis. Quapropter melius eſt, vt ipſe inquit, vt de humoribus dicamus, quod de elementis Plato ſcripſit. Hæc etenim continenter, & proximè corporis membra producunt; ſanguis ſcilicet, pituita, & geminæ biles: & proptérea valet corpus, cùm moderata maximè hæc inter ſe, tum facultate, tum multitudine, & mixta optimè fuerint: dolet verò cùm aliquid

Principia 4 omnium quæ oriuntur, & intereunt.

Loco citato

Principia 4. propria animalium ſanguine præditorũ.

ex his plùs, vel minùs ſeparatum in corpore, nec bene cum omnibus confuſum extiterit, vt priùs dictum eſt ex eiuſdem Hippocratis auctoritate citato libro primo de natura humana. Hæc inſuper propria animalium ſanguineorum elementa, primis illis communiſsimis correſpondent: vt inquit Galenus citato libro 8. de Hippocratis, & Platonis decretis. Igni enim flaua, terræ atra bilis, pituita aquæ correſpondet: atque idcirco calida & ſicca flaua bilis facultate, ſicut ignis, atra frigida & ſicca, perinde ac terra, pituita non ſecus atque aqua, frigida & humida euaſit, æquabilis autem ex omnibus quatuor elementis temperatura, exquiſitum ſanguinem creat. Appello autem exquiſitum ſanguinem, eum qui vtriuſque bilis ac pituitæ particeps eſt, cùm ſyncerum, omninóque aliorum humorum expertem, in animalium corporibus, reperire non liceat, Galeni auctoritate, libro de multitudine. cap. 10. Solùm autem aerem elementum, vt idem Galenus refert, in animalium corporibus, iuxta naturam ſuam, tum in reſpirationibus, tum in pulſibus, cernimus perſtitiſſe: quinetiam in palpitatoriis affectionibus, inflationibus, tumoribus, atque iis quos flatus dicere conſueuimus. Hæc item ſanguine præditorum animalium propria elementa, non adeò propria eorũ ſunt, quin alia quædam proximiora non reperiãtur; quæ generationis noſtræ primordia ſunt. Nam quemadmodum ex primis illis quatuor communiſſimis elementis non immediatè corpora conſtituũtur, ſed multis interuenientibus mutationibus, vt liquet eodem 8. de Hippocratis, & Platonis decretis, cap. 5. ſiquidem ex ipſis, plantarum ortus, & fructuum, & ſeminum exiſtit: quæ omnia poſtea, ouibus, ſuibus, capris, bobus, aliiſque animalibus, quæ vel herbis, vel arborum fructibus, vel ramis, vel radicibus veſcuntur, alimentum præſtant. Demum hominibus hæc ipſa animalia nutrimento ſunt. Ex quibus quidem cibis, ſanguis in ipſis gignitur, & pituita, & geminæ biles: ſed ſanguis plurimus, vnde ſolus ex omnibus in venis apparet, alia pauciora creantur. Atque hic ſanguis eſt noſtræ generationis quaſi materia, qui ex quatuor quidem humoribus conſtat: à dominio tamen ita appellatur, vt idem Galenus refert. Ita quoque aſſerere licebit de eiſdem propriis quatuor elementis, ſanguine inquam, vtraque bile, & pituita, etenim non immediatè ex eis noſtra conſtituuntur corpora, ſed medio ſanguine menſtruo, ac ſemine: quapropter citato loco Galenus dicebat. [Prima igitur noſtra generatio eſt ſanguis, qui ex alimento intra corpus ſumpto efficitur; eſt item ſemen. Sanguinem voco qui ex dominio tale nomen ſortitus eſt, quíque in venis continetur.] Et primo de ſanitate tuenda, inquit, [ſanguis ſeménque genitale, generationis noſtræ primordia ſunt: ille ſeu materia quædam apta, concinnáque & opifici ad quiduis ſequax, hoc opificis rationem obtinens.] Idem confirmauit ſecundo de naturalibus facultatibus cap. 3. cum dicebat: [ſemen principium animalis eſt efficiens, materiale nanq;, menſtruus eſt ſanguis.] Et proinde dicebat ſemen, Phidiæ ad portionem reſpondere, ſanguinem verò ceræ rationem habere: quamuis neque ſemen facultas tantùm ſit, ſed materia etiam quædam: neque menſtruum materia ſolummodo, ſed etiam facultas; vt ipſemet Galenus inquit, libro ſecundo de ſemine, cap. 2. Conſtat autem horum vtrunque ex eiſdem genere elementis, humido, ſicco, calido, & frigido, diſsident verò inter ſe ipſa, temperamenti menſura. Siquidem in ſemine plus eſt igneæ ſubſtantiæ atque aëreæ: in ſanguine, aqueæ, ac terreæ quanquam præpolleat in hoc quoque, & calidum frigido, & humidum ſicco: eoque fit, vt non ſiccus ſicut oſſa, pilúſve, ſed humidus merito dicatur. At ſemen, ſanguine ſiccius quidem eſt; cæterùm ipſum quoque humidum, fluxiléque eſt: atque ita nobis vtrinque ex humida ſubſtantia geniture origo proficiſcitur: vt patet eodem primo de ſanita. tuenda. Nec propterea ſibiipſi pugnat Galenus qui commen. aphor. 14. primi lib. cap. 2. dicebat, quòd ſemen paucam omnino terrenam ſubſtantiam participat, plurimum autem aëris, calidi humidique in ſe continet. Nam facta relatione ſubſtantiæ aëreæ, ad igneam, plus ſatis aëreæ, quàm igneæ participare videtur, licet vtriuſque particeps ſit, ſi verò ad ſanguinem menſtruum ſemen comparetur, nulli in dubium venit, quòd plus igneæ ſubſtantiæ participabit, quàm ipſe ſanguis menſtruus, in quo aquea, terrenáque abundat, etſi in hoc quoque calidum frigido, & humidum ſicco præpolleat, vt dictum eſt. Conſtat itaq; dictorum vtrunque ex primis illis quatuor cõmuniſsimis elementis. Nec minùs & propria illa ſanguine prędictorũ animaliũ in ſe continent: quamuis alterum altero magis & minus quorundam, quàm aliorum, particeps eſſe videatur: vt ex his quæ diximus, liquet. Cæterùm quamuis nobis vtrinque, ex humida ſubſtantia, geniture origo proficiſcatur, hanc tamen humidam ſeruari non erat poſsibile, ſi modo ex ea nerui, arteriæ, venæ, oſſa, cartilagines, membranulæ, & alia id genus fieri deberent. Qua de re ſtatim in generationis noſtræ initio, conjectum copioſius oportuit fuiſſe elementum id quod ſiccandi vim haberet, eſt verò id natura quidem maximè ignis. Quinetiam & terra, etenim ea quoque ſicca eſt. Verùm huius elementi plus immiſceri principiis noſtræ generationis non erat, ſi modo ea humida eſſe debebãt, vt ſæpius dictum eſt. Ea propter igni quominus plus ſit admixtum, nec obſtat quicquam, & ſanè admixtum eſt, tantò planè plus in vtroque principio, ſanguine inquam & ſemine, quantum nec iam torreat, vrátve, & tamen abundè ſiccet. Tanta itaque ignis portio dictis principiis admixta eſt. Etenim tantus calor adhibitus, agilitatem præſtare ad motiones ſat erat. Ab hoc calore primum cogitur, paulúmque concreſcit quod in vtero conceptum eſt; mox ſiccius redditum, veluti lineamenta quædã & rudimenta cuiuſque membri obtinet: vlterius verò etiam ſicceſcens non lineamenta, rudimẽtáve modò, ſed etiam exactam vniuſcuiuſque ſpeciem, ſiue figuram oſtendit: & cùm in lucem editum eſt, & magnitudine proficit, & tum ſiccius, tum valentius ſemper efficitur, donec ad ſummum incrementum ſit peruentum: tunc verò incrementum omne ſiſtitur: at in eo quod ſequitur tempore, omnibus iam partibus ſupra iuſtum ſicceſcentibus non ſolùm cuiuſque officium minùs probè adminiſtratur, ſed etiam corpus ipſum macilentius, graciliúſque quàm ante redditur. Concludamus itaque corpora noſtra tum ex primis illis communiſsimis quatuor elementis, fuiſſe genita, tum etiam ex propriis ſanguine præditis animantibus, quæ demũ in ſanguine & ſemine cõtineantur: tanquã proximioribus generationis noſtræ primordiis, humidis vtriſque exiſtentibus; quia ex humido noſtra eſt

genera

Loco citato.

Humores communib. elemẽtis reſpõdentes.

Loco citato.

Sãguis ſyncerus nõ reperitur.

Humores principia corporũ non immediata.

Principia proxima noſtrorum corporum cap. 1.

Semen principium efficiens.

Sãguis menſtruus materiale.

generatio, vt patet commento aphoris. 14. 1. lib. Et ex humida substantia, nobis genituræ origo proficiscitur, vt liquet citato libro 1. de sanitate tuenda, cap. 2. Ex quibus connatum, siue innatum, eorum quæ in nobis sunt, primum corpus est, quod ab efficacissima, quę in eo est qualitate innatum calidum appellatum fuit; vt liquet libro aduersus Lycum, Græcè vt diximus ἔμφυτον θερμὸν, cõsueuit etiam Hippocrat. ἀρχήγονον vocare; quasi primogenitum dixeris: pro eo quod primitus generandis adsit, & ex quo primam sortiuntur generationem: idque nõ ab re. Nam Gale. teste citato com. apho. 14. primi libri, substantia innati caloris, aërea est, & aquea: & paulò post dicebat [humida siquidem est, maximè innati caloris affinis, quia ex humido nostra est generatio.] Hoc igitur est id, quod calidum innatum appellamus: illud videlicet corpus, ex iam dictis primordiis primogenitum; illa prima substantia calida; ille primus insitus spiritus; illa prima natura atque anima, immò natura & anima, nihil præter ipsum est; ex Hippo. & Gale. sententia: & non immeritò primum dicitur, cùm primogenitum sit, & ex eo cuncta alia primam sortiantur generationem. Hinc Galenus commento aphor. decimiquinti primi libri dicebat. [Neque enim aliud quicquam animal ab initio afformauit, sicut neque rursus adauxit, aut vsque ad mortem enutriuit, præterquàm iste calor innatus, de quo nunc habetur sermo. Hic enim est omnium operum naturalium causa.] Et paulò post. [Neque enim aliud quicquam est natura animaliũ, asserebat, præter hoc calidum innatum secundum Hippocratis opinionem.] Cuius substantia, relatione facta ad prima communissima elemẽta, aërea erit, & aquea: vt patet commento citati aphoris. 14. primi libri, si verò ad propria sanguine præditorum animalium elementa conferas, eius substantia, in sanguine & pituita subsistit maximè: qualitate autem, est congruè ex caliditate & frigiditate contemperatum; vt octauo de Hippocratis & Platonis decretis scriptũ est. At si ad proximiora principia collatio fiat, nihil aliud est, quàm sanguis & semen. Quinimò libro aduersus Lycum, asserebat Gale. ego certè nil noui, præter hæc, tertium. Est insuper ex calido, frigidóque commixtum, maximúmque vsum præbet frigiditas adiuncta, quia sursum, & foras peteret, & dispergeretur; vt libro de tremore, rigore & hor. simul cum Hippoc. à Galeno decretum est. Non ab re itaque infantes recenter nati, ac pueri, & vt summatim dicam, qui crescunt, plurimũ habent calidi innati, inquit Hippo. Quoniam substantiam aquosam & aëream, quæ propria est ipsius calidi innati plurimam participant; vt citato aphor. 14. primi libri, ab Hippocr. & Galen. patet. Sanguis quoque & pituita, in eis magnopere redundant: eorúmque vniuersa substãtia ferè nihil aliud est, quàm sanguis & semen, vt liquet lib. aduersus Lycum; prima enim eorum constitutio ex semine & sanguine est, quæ humidæ & calidæ res sunt, vt ait idem Gale. 2. de temp. Intelligimus autem plurimam esse in his corporibus substantiam calidi innati, facta, vt citato lib. aduersum Lycum scriptum est, cum non innatis corporibus, comparatione. Eorum enim inter se inspicere proportionem debemus, non autem absolutè magnitudinem metiendam esse, si qua verò de calido innato hîc desiderantur, nostro libro de alteratione, &c. studiosi petant.

Substantia calidi innati.

cap. 6

cap. 2

Quid sit calidum acquisititium.

Caput IX.

SEd iam tempus est, vt ad alterius calidi, quod aquisititium appellamus, inuestigandam naturam accedamus, quod etiam quandoque animalis generationi secundum, interim spuriũ appellare consueuit Galen. Et quemadmodum nomine ab innato distat, sic etiam & substantia, qualitatéque, ac operatione, ab eodem dissentire demõstrauimus. Acquisititium inquam dictum, quoniam temporis progressu, ac ætatis mutatione, acquiritur: ex Galen. sententia, sexcẽties citato commen. apho. 14. primi libri, cum dicebat. [Cùm igitur magis terrestre efficitur animalis corpus (tale autem quotidie efficitur, cùm augetur) tunc licet valde vehementer calidum existat, & igneum, substantiam tamen innati caloris paucissimam habet.] Et cùm dixit substantiam innati caloris paucissimam habet, liquido ostendit huius acquisititij calidi substantiã, diuersam esse ab ea, quæ innati caloris existit: quò fit vt quemadmodum innati caloris substantia est aërea & aquea, vt priùs diximus, ita ea quæ acquisititij est, terrea & ignea existat, manifestauit illud idẽ Gale. asserens, Bene enim temperata est caloris innati substantia, ignea autem aduentitij: & post pauca, [puerorum verò corpus, inquit, tale existit, plus humidæ, & aëreæ substantiæ obtinens, non sicuti iuuenum, & declinantium ac senum, siccæ atque terrestris;] Et eodem commen. [cùm quatuor sint elementa, ex quibus omnia corpora sunt temperata, inquit, puerile quidem corpus, multùm in seipso continet aëreæ atque aquosæ substantiæ, minimum terrestris: contrà verò, eorum qui in ætatis vigore consistunt, à terrestri siccitate obtinetur, deficit autem aquosa, atque aërea substantia:] Si quis verò memoriæ mandauerit, ea quę nuper diximus, de nostræ generationis principiis, facilè hanc Galen. sententiam percipere poterit. Diximus etenim, quòd licet ex humida substantia origo genituræ in nobis proficiscatur: quia eadem humida seruari haudquaquã poterat, ea propter statim in generationis initio, quod siccandi vim haberet elementum, fuit cõiectum: ignis inquam magis, quàm terra, licet & ea quoque commixta sit: vt liquet 1. de sanit. tuend. cap. 2. Hoc igneo elemento, ac calore, primum cogitur, paulúmque concrescit, quod in vtero conceptum est: mox siccius redditur, non modò in vtero, verùm etiam & in lucem edito: quò fit, vt quemadmodum primo exiguam habebat admixtam terrenam substantiam ipsa genitura seu fœtus, tractu temporis, ac ætatis mutatione, non exiguam acquirat terrenã substantiam atque propterea & igneam, amittatque aquosam & aëream. Quinimò quantùm de hac deperditur, tantùm de terrea & ignea acquiritur: hinc acquisititium calidum dicitur, præpollet etenim terrea & ignea substantia in eo. Non ab re igitur idem acquisititium calidum diximus cum Galeno essentiam in sicca, ac terrena substantia habere: quò fit vt etiam aucta illa sicca & terrea substantia, augeatur & ignea. Differt itaque hoc calidũ ab innato, substantia. Quoniam in innato plurima est aërea, & aquea, minima terrea, atque ignea; in acquisititio contrà; minimùm est aëreæ atque aqueæ substantię, multùm verò terrenæ, atque igneæ. Animalis quoque generationi secundum appellatur, relatione ad

Calidum acquisititiũ cur dicatur.

Calidi acquisititij substantia à calidi innati substãtia diuersa.

primum, quod ἀρχήγονον diximus etiam appellari ab Hippocrate & Galeno, quasi primogenitum: cuius etiam comparatione libro primo de diffic. resp. idem Galenus νοθὸν, id est, spurium, vocauit: ipsum verò innatũ, genuinum.

Obiectio.

Sed non ab re cuipiam hęsitandi occasio dabitur: nam quî fiet vt hoc calidum acquisititiũ, spurium, ac animalis generationi secundum nuncupetur, si illud igneum est, quod statim in generationis initio nostræ genituræ fuit coniectũ?

Dilutio obiectionis.

Respondebimus, quòd licet primordiis nostræ generationis, humidis si quidem vtrisque existẽtibus, ob aqueæ & aëreæ substantiæ redundantiam, exiguus quidam ignis fuerit admixtus, quemadmodum etiam exigua admodum sicca, & terrea substantia, quia tamen eadem ignis portio, quæ quidem, vt diximus, exigua existit, quemadmodum etiam, & terrena, admodũ ab aërea & aquea superantur, ac vincuntur; ob id tum eorundem elementorum siccitas, tum etiam ipsius ignis caliditas, veluti euictæ & suppeditatę ab aërea, & aquosa substantia, quæ multa est, ferè percipi haudquaquam possunt, cùm primùm genituræ origo proficiscitur, ac etiam in lucem editur fœtus. In dies autẽ magis, ac magis cùm siccior reddatur, quod in vtero conceptum est, etiámque in lucem editum animal, magis quoque & terrea & ignea siccitas, ac caliditas, manifestatur, ac sentitur. Nimirum itaque cum talis sit aduentitij seu acquisititij calidi substantia, ideo acquisititium etiã appellatur calidum, eius nanque actio in temporis progressu manifestatur; vt ex dictis liquet: quoniam & eius substantia, quæ priùs valdè exigua erat, augetur, ac maior redditur.

Alia obiectio.

Sed adhuc instabis & fortiùs, si quæ augentur corpora, æqualem habent substantiam calidam, atque igneam, cum iis qui in ætatis vigore consistunt, ac propterea æqualiter calida corpora eorum esse, vt inquit Galen. comment. citati aphorism. 14. 1. libri, falsum erit asserere, hoc calidum aduentitium, seu acquisititium dici, cum ætatis mutatione, ac temporis progressu, maius nõ reddatur, neque augeatur.

Obiectionis dilutio.

Huic dubitationi sic satisfacere poteris; quòd quamuis æqualis fuerit substantia calida atque ignea, pueris, & iuuenibus, in cęteris paritate seruata, tamen in pueris, vt diximus, hæc substantia ignea, ferè euicta, & veluti suffocata permanet à maiori copia aëreæ, atque aqueæ substantiæ, quæ propria existit ipsius innati calidi, terrea autem minima existit: in iuuenibus contrà, nam euicta iam ferè, atque superata est substantia calidi innati, ab hac terrea, & ignea, ætatis ratione, quæ quidem substantiam magnopere familiaris est ipsius ignei & acquisititij calidi, veluti enim temperata est caloris innati substantia, ita ignea aduentitij, inquit Galen. Nam corpus quotidie magis terrestre, ac vehementer calidum, & igneum redditur. Quapropter hi qui in ætatis vigore consistunt, paucissimam habẽt innati caloris substantiam, multam verò aduentitij: quoniam eorum corpus à terrestri siccitate obtinetur, deficit autem aquosa atque aërea substantia. Hæc etenim quotidie deficit atque deperditur; illa verò in dies semper acquiritur; ac superabũdat: qua denique ratione meritò acquisititium appellatur calidum, & animalis generationi secundum, ac spurium, vt diximus: alterum verò innatum, seu connatum, primum, seu primogenitum, ac genuinum: quocirca nedum nomine, sed re ipsa, ac substantia, ab eodem innato dissentire videtur.

Qualitate, quæ tactu

Insuper etiam & qualitate, cum satis arida, acris, atque ignea sit eius qualitas: halituosa verò, suauis, mitis, ac temperata, ipsius innati calidi, quod quidem qualitate est congruè ex qualiditate & frigiditate contemperatum, vt octauo de Hipp. & Platonis decretis à Gal. scriptum est. cap. 2. Tu verò hæc poteris tactu discernere, nanque fumosi, fuliginosi, aridi, & acres, per totum corpus nostrum effluxus, calorem acquisititium consequuntur. Suaues halituosi, humidi, vaporosi, atque temperati, natiuum. Neque hoc mirũ videri debet: oportet enim, inquit Galenus, similẽ esse defluxum subiectæ substantiæ, vt quando humida & aërea substantia existit, tum quod ab ea defluit, vaporosum est, atque suaue: cùm verò terrestris atque arida, tunc etiam quod effluit fuliginosum est, ac acre: quod etiam in exterioribus euenit. Nam quæ ex aqua dulci & calida euaporant, bona sunt, & vaporosa, sed quæ ex aliquo corpore solido exusto, fumea sunt & acria. Nec minùs & operatio eorum diuersa existit, cùm calidum innatum omniũ operum naturalium causa sit, neque aliud præter ipsum quicquam, animal ab initio afformauit: sicut neque rursus adauxit, & vsque ad mortem enutriuit, vt superius cum Galeno annotauimus. Neque aliud quicquam est natura animalium præter hoc calidũ, secundum Hippocr. opinionem: quod confirmabat Galenus secundo de naturalibus facultatib. cap. 2. sub his verbis [quippe natura illa, quæ particulas effingit, & sensim adauget, omnino per eas totas est extensa, vtque totas eas per totas non tantùm extrinsecus effingat, nutriat, atque adaugeat:] ipsius verò acquisititij calidi, igneique munus tale non est, nam si ab igne ciborum concoctio, digestio, sanguificatio, & nutritio fieret, meliùs, vt inquit Galenus, & citiùs etiam in febrientibus, omnia hæc conspicerentur absolui. Est etenim, vt dicemus, in hoc genere acquisititij caloris, & febris ipsa; vt ex 6. de morbis vulgaribus ab eodem Galeno liquet. Quinimò eius operatio, contraria est operationi calidi innati, cùm hoc minuat, destruat, corrumpátque, illud verò perficiat, formet, atq; adaugeat: digerit etiam, apponit, vnit, & assimilat, vt ex libro de marasmo patet. A principio nanque ortus, ad finem vsque, vllo non tẽpore, siccius corpus reddere, ignea caliditas desinit: quoad vltra siccatum, non macilentius modo, sed etiam rugosum efficiatur, quæ affectio, senium appellatur, & deinceps omnino genitum corpus corrumpatur, atque intereat: quam etiam sententiam, scriptam reliquit Aristoteles secundo de anima, cùm dicebat, ignis naturam, simpliciter nullo modo causam esse alimenti, & augmenti, vt quibusdam visum est: sed quodammodo concausam, præcipua et enim causa eorum anima existit tanquam forma in his operationibus existẽs. Pari ratione dicimns nos calidum innatum, naturã, seu animam, quæ in Hippoc. & Gale. doctrina cõfunduntur, vt sæpiùs diximus, omnium operum naturalium causam esse: & non acquisititium calidum seu igneum: non negantes, ignem, cùm & ipse quoque constitutionem innati calidi ingrediatur, licet admodum exiguum esse veluti concausam quandã: quamuis eius munus proprium sit toto vitæ curriculo corpora sicciora reddere, quod vna est omni genito corpori corruptelæ, interitúsque connata necessitas, vt inquit Galenus, primo de sanit. tuen. cap. 2. Altera verò est, vt ipse refert, quæ etiam in animalibus præcipuè cernitur, totius substãtiæ fluor; quem insitus calor excitat. At si quispiam dixerit, & hunc

hunc quoque calorem exsiccare, corrumpere, & interimere, Hippocr. auctoritate fretus, qui vnde gignimur calorem, corpora corrumpere, & nos interimere asserit, cum Galeno lib. de marasmo. cap. 3. dicimus, hanc non esse Hippo. genuinam sententiã: & si Hippocratis sit, innatum calidum, semper suapte natura perficere fatemur. Verum vt perfecta sint animalia, opus est eorum substantiam duram euadere. Quare si naturæ, vbi ad summum vigorem animal prouexit, totidem rursus æquis viribus elementa inserere liceret, pariter opificium suum, citra senium, & incorruptibile fecisset. Cùm verò inseri nec mutari possint prima fœturæ elementa, vltra vigorem exsiccari corpus est necessum; & demũ corrumpi: quare ex accidenti corpora ex innato calido senescunt, & senio confecta corrumpuntur, & non per se. Quod item innatum calidum, cùm plurimum habeant qui crescunt, plurimum quoque ab ipsis defluere, est necessarium: vtpote qui humidam & calidam habeant substantiam, & ob id plurimo insuper egere nutrimento. Alioqui corpus absumitur, ait Hippocrates: etenim vbi id, quod defluit, plurimum est, quòd verò influit, paucum, hîc necesse est subiectam corrumpi substantiam; insuper & hoc quoque innato calido, pueri, calidiores etiam dicuntur iis, qui in ætatis vigore consistunt: quemadmodum hos, pueris calidiores acquisititio calido esse fatemur: cuius substantiam aridam, & terream, non aquosam, & aëream esse diximus: quapropter ex eorum substantia, minùs diffluit: & propterea minori etiam alimento indigent: quoniam necessariũ est alimentum, vt quod effluxit è corpore, suppleatur: ipsáque alimenta semper oportet esse innati caloris multitudini proportionalia: nisi fortè aliquando ex aëris ambientis caliditate fusio adueniens, cogat subtrahere, Galeno teste commen. aphorism. 15. 1. lib. absolutè verò loquenti, neuter eorum, inquit idem Gal. 2. de tempe. cap. 2. simpliciter videtur altero calidior, imò in vtrisque æqualitatem caloris inuenies. [Ita igitur mihi cùm pueros, iuuenes, adolescentes millies considerassem, prætera eundem infantem, puerum, adolescentémque factum, nihilo calidior visus est, nec puer quàm ætate florens, nec ætate florens quàm puer.] hæc ille. Circuncisis nã que reliquis omnibus, si eas, quæ ex sola ætate proueniunt, differentias, æstimaueris, comperies pari portione, in vtrisque elemẽtum igneũ: & propterea æqualiter calida corpora esse: si modò verum sit, quod huius elementi maiori, vel minori participatione corpora magis, vel minùs calida esse dicantur: relatione facta ad corpus temperatum: quemadmodum ipsemet Galenus testatur libro de tempera. & aduersus Lycum. Hanc etenim ob causam, calidiora hæc corpora, illa frigidiora, natura facta sunt: quoniam hæc maiorem calidi elementi portionem, hæc minorem, adepta sunt. Nam cùm vniuersis nobis calidum insit elementum à prima statim origine, quã sortiti ex sanguine menstruo, & semine sumus, distamus tamen abinuicem, quòd magis minúsve, alius alio calidior reperiatur: sunt tamen latitudini huic quidam, tanquam termini præfixi, quos vltra, si temperamentum progrediatur, aut ægrotare nos, aut iam interire necesse est: vt eodem libro aduersus Lycum decretum est, vt enim plus iusto refrigerati, morbos contrahimus frigidos, sic cùm extra sanitatis campum excalfacti fuerimus, in febrem incidimus: ad quam iterum redire iam tempus est, cùm multò plura quàm proposueramus, sermonis affinitate, de gemino calido, innato inquam, & acquisititio verba fecerimus. Quanquam non adeò superflua sunt, quin tanquam necessaria, magnam opem tyronibus, artis medicæ studiosis afferant: cùm ad alia multa, tum ad faciliùs dignoscendam febris naturam, quam nos eisdem dilucidare instituimus.

Dilutio obiectionis. *Loco citato*

Qualis sit febris natura, quæve eius definitio.

Caput X.

SI cùm extra sanitatis campum excalfacti fuerimus, in febrem incidimus, ex numero earum ægritudinem primarum, quæ primis, ac simplicibus animalis particulis accidũt, erit febris ipsa. Nam cum earundem propria elementa ex quibus fiunt sint, calidum, frigidum, humidum & siccũ, vbi probè fuerint temperata, peculiares, proprij, ac primi morbi, ex eorum intemperaturis necessariò constituentur. Cùm verò hæc, octo sint numero, quatuor simplices, & totidẽ cõpositæ; vnus quispiã morborum, quos intemperies creat, erit vtique febris: vt liquet octauo metho. cap. 1. & primo de different. febr. cap. 3. ídque perpetuò: cùm nusquam febris aliqua reperiatur, quę intemperies non sit, quocirca morbus semper erit febris; & non quandoque symptoma, vt quidam prauè sentiunt, etenim neque vnquam in aliquo trium symptomatum generum contineri potest, vt cuilibet omnia tria symptomatum genera examinanti, liquidò patebit. Est itaque febris intemperies, calida inquam & sicca: quicquid alij velint, Galeni auctoritate commento aphoris. 16. primi libri: primo de ratione victus, & sexcentis aliis in locis: quoniam, vt inquit ipse, conuersio, seu mutatio est, (nam vtroque modo vocem τροπὴ Latini vertunt) natiuæ caliditatis ad igneam. Cùm autem ignis, tum calidus, tum siccus sit, atque ob id, etiam febris, ait Galenus in eodem primo, de ratione victus. Verùm quemadmodum igni, propriùs calor quàm siccitas inest, licet sicca sit etiam ignis natura, Aristote. auctore, libro de sensu & sensili, est insuper ignis magis calidus quàm siccus, auctoritate eiusdem secundo de gene. & cor. ita quoque de febre asserendum erit, quòd scilicet, licet affectus sit calidus & siccus, propriùs ei calor existit, & magis est affectus calidus quàm siccus: loquor autem de febre absolutè, quatenus febris est, quæ, vt diximus, cõuersio est, seu mutatio natiuę caliditatis ad igneã. Definit autem febrem Galenus per motum, seu mutationem, eam esse conuersionem asserens, nam licet proximè ad ignis naturam accedat, nondum tamen est ignis, vt priùs dictum est, quantumuis febris vehemens fuerit, si enim eam per terminum motus definiuisset, omnino vtique esset ignis: quod quidem in Hippocrat. & Galeni doctrina, pro falso habetur. Sed mox instabit quispiam, asserens hoc falsum esse, saltem in febre hectica, in qua, vt dicemus, æqualiter partes solidæ, sunt in calfacto esse, ita vt intemperies calida & sicca, ac febris facta, apud omnes dicatur, qua de re febris hæc haudquaquam conuersio dici poterit. Cui responsum sit, quòd quamuis in febre hectica partes solidæ incaluerint, & propterea febris æqualis intemperies dicatur, tamen adhuc febrilis ille calor, in partibus solidis susceptus, ad igneum vndequaque conuersus nõ est; sed in via vt conuertatur. Etenim si omnino

Febrium morbus partium simplicium, in intemperies *Febris nunquam symptoma.* *Tex. 18.* *Loco citato Tex. 3* *Tex. 23* *Febris in motu est, nõ in termino motus.* *Dubitatio.* *Responsio.*

conuersus esset ad igneam qualitatem, vtique homo viuere non valeret. Non itaque inconuenit partes solidas, in febre hectica æqualiter calfactas esse, ipsam verò earum partium innatam caliditatem, adhuc conuerti ad igneam, & non omnino conuersam esse. Conuersio, inquit Galenus, non absque forti ratione, innatę caliditatis, & non innati calidi, vtens quandoque vocibus ἐμφύτȣ θερμότητος, interim, ἐμφύτȣ θερμασίας: & non ἐμφύτȣ θερμοῦ. Nam ipsius innati calidi qualitas est, quæ præcipuè in febre mutatur, atque conuertitur, & non substantia eiusdem. Verificauit illud Galenus commento sæpe citati aphorism. 14. primi libri asserens. [Nam sanorum calor vaporosus est, atque suauis, & tactu conueniens, nihil triste, nihil asperum, nihil mordax præ se ferens: eorum verò qui febricitant, & præcipuè hecticas febres, aut eas quæ ex putredine humorum ortum habent, acris est, & insuauis, ac mordax, & nostrum corrodens tactum:] & ratione quoque firmatur. Nam cùm febris ipsa qualitas sit, & nulla qualitas reperiatur extra substantiam, vt liquet primo de elementis; suscipitur tãquam accidens quoddam, in calidi innati substantia, quam non aliam, sed alteratam reddere potest; tanquam differentia quædam accidentalis ipsius: quocirca cõuersio hæc natiuæ caliditatis, ad qualitatem attinet. Alterata tamen eiusdem calidi innati substãtia quodãmodo, ac mutata, non tamen corrupta. Sed quæret quispiã, vtrum febris, quæ conuersio est natiuæ caliditatis ad igneã, idem sit cum acquisititio calido, quo magis eos qui ætatis vigore consistũt, abundare cõclusimus? Huic responsum volo, non alterius generis esse febrem, quàm calidi acquisititij, ex Gal. auctoritate 6. de morb. vulg. quo loco admittens geminũ calidum in animalium corporibus, posito ingenito, ac innato, dicebat. [Alterum verò acre, mordax, & igneum, in quo genere, & febris est.] Cùm igitur tale sit acquisititium calidum, relinquitur febrem in eodem genere esse: & propterea idem Gale. citato loco dicebat hoc calidum sæpiùs acquisitum, interdum non naturale, nonnunquam & à natura alienũ vocari. Quò fit vt propterea quicũque hoc incaleãt calido, simul atque densata eisdem cutis fuerit, febre eos vexari contingat; quemadmodum illi qui altero calido vberrimè affluunt, suppressa difflatione, pleniores quidem fiunt, sed in febrem non incidũt. ita vt per hęc verba innuere videatur Galenus, quòd quamuis sub genere acquisititij caloris, febris sit, discrepat tamen ab eo, quod iuuenes abundare vidẽtur, maioris ratione, insuper & causa. Siquidem secundum naturam in iuuenibus acquisititij calidi causa existit: etenim ætatis ratione acquiritur, febrientibus verò, causa semper præter naturam est. Conueniunt itaque in qualitate, quam communem habent, acrem videlicet, insuauem, mordacem, atque igneam. Differunt autem cum causa, tum maioris, minorisve ratione, cum minùs acris, mordax, ac ignea in iuuenibus caliditas adsit, quàm in febrientibus, præsertim febre hectica, aut ea quæ ex putredine ortum habet. Quocirca non absque forti ratione Galenus citato loco asserebat, hoc acquisititium calidum, interdum non naturale, nonnunquam & à natura alienum vocari. Quanto enim magis hoc acquisititium calidum, ad ignis naturam accedit, eo non naturale, aut à natura alienum, vocabitur. Et si quispiam hæsitabit, asserẽs quî fieri posit, vt febris, tum qualitas, tum forma, eodẽ in subiecto permanere posint cum forma ac qualitate innati calidi? Respondebimus nos nihil referre in Aristotelis & Galeni doctrina, plures tum formas, tum qualitates ac facultates, etiam cõtrarias in mixtis seruari posse, eò magis cùm vna se habeat, vt substantia, reliqua vt accidens. Non inconuenit ergo quòd in eadem substantia calidi innati, eodémque subiecto, forma adsit, ac qualitas ipsius propria, & ea quæ febris est, cùm forma, tum qualitas; tanquam accidens, nam idem Galenus tertio & quarto de simplicium medicamentorum facultatibus nõnullas in mixtis inesse, tum facultates, tum qualitates per se, non diuersas duntaxat, sed contrarias, scriptum reliquit. Quemadmodum etiam pro absurdo haudquaquam habemus, geminum semper in animalium corporibus contineri calidum, quorum alterum ab altero nomine, substantia, qualitate, ac operatione, dissentire fatemur: quippe cùm aut imposibile, aut perdifficile sit aliquam inuenire substantiam, quæ ad amussim similarium sit partium, vt liquet eodem quarto de simplicium medicamentorum facultatibus. Ex quibus studiosi facilè percipere poterunt nihil referre, si Galenus dixerit febrem esse conuersionem natiuæ caliditatis ad igneam in præcitatis locis; sexto autem de morbis vulgaribus, primo de differentiis febrium, & aliis plerisque locis asserat eius essentiam, esse pręter naturam caliditatem. Mutatur enim in febre, natiua caliditas ad igneam, quæ acquisititia sæpe, quandoque non naturalis, interim à natura aliena ab eodem appellatur. Qua etiam ratione, neque damnandus est Arabum princeps, qui febrem dixit, esse calorem extraneum, cùm febrilis calor, naturali comparatus, sit à natura alienus. Admittenda insuper non minùs est Auerrois definitio, qui voluit febrem, calorem esse compositum, ex calore naturali, & extraneo putredinali, cùm conuersio sit naturalis caliditatis ad igneam, ex Galeni auctoritate: qua in cõuersione, neque omnino naturalis, neque præter naturam in vniuersum calor existit, sed ex vtrisque quodammodo compositus; in via & mutatione existẽs, & non in termino: & propterea vtroque participans.

Febris conuersio est qualitatis calidi innati, non substantiæ ipsius.

Cap. 6.

An febris sit in genere calidi acquisititij.

Commen. 1. tex. 29

Febris differt à calido acquis. maioris, & minoris ratione, & causa.

6 de morbis vulgarib.

Dubitatio.

Quòd febris subiectum sit calidum innatum.
Caput XI.

CVm ergo febris substantia, in eo qui præter naturam ex calore, consistat; quoniam in corde quædam præter naturam caliditas generatur, vt inquit Gale. 1. de diffe. feb. cap. 3. quibusdam visum est eiusdem febris subiectum geminum esse; vniuersale siquidem vnum hoc est cor: particulare alterum, scilicet tres diuersæ cordis substantiæ; spiritus, humores, & partes solidę. Nos verò aliter cum Galeno tenemus; quanquam re ipsa parum distare videamur, nam cùm febris, conuersio sit natiuæ caliditatis ad igneam, eius forma, essentia, seu qualitas, tanquam in subiecto, suscipitur primùm in substantia calidi innati, quemadmodum superiùs conclusimus, hæc nanque est quæ mutatur, atque alteratur, accidentalem caliditatem, quæ febris est, suscipiens: & propterea dicimus cuiuslibet febris subiectum, calorem esse natiuum, cuius cùm fons, origo, & principium fuerit cor ipsum, ex Galeni 5. de locis affectis, cap. 1. & sexto de Hippocratis, & Platonis decretis, cap. 6. & aliis plerisq; locis; propterea in corde quandam præter naturam caliditatem generari dicimus,

dicimus, cùm febris ipsa generatur: & quemadmodum ab eo in totum corpus diffunditur, ac vniuersis partibus suppeditatur innatum ipsum calidum, ita quoque hæc præter naturam caliditas, ab eodem in totum animal effunditur, aut omnino ad plurimas, vel nobilissimas partes. Verùm cùm in Hippocratis, & Galeni doctrina idem sit calidum innatum, & natura, idem quoque erit asserere calidum cordis innatum, quod naturam eiusdem: quinimò & proprium temperamentum, ac propriam ipsius cordis substantiam, quæ omnia apud eosdem auctores, sæpius confunduntur: id quod manifestauit Galenus non solùm commento aphorism. 15. primi libri, verùm etiam primo de vsu partium, cap. 9. sub his verbis, [Insunt autem primum (ipsis videlicet corporibus) & maximè temperamenta, quippe quæ propriam particularem substantiam complent, corpus enim tale natura est, propterea quòd caliditate, frigiditate, humiditate, siccitate sic commixtum est, nã carni esse carnem, & neruo neruum, & aliorum vnicuique id esse, quod est ob qualitatum quatuor prædictarum, certam quãdam temperaturam, mixtionémque contingit.] Quod calidum innatum, licet ex sanguine menstruo, & semine ortũ habeat, vt cum Galeno conclusimus, quia semen ipsum ex serosa humiditate, ac spiritu qui in ea est, constat, vt liquet libro aduersus Lycum, cap. 7. ob id idem Galenus quinto de simplicium medicamentorum facultatibus, cap. 21. dicebat, [Verùm nihil prohibet sanguineam substantiam, simúlque aqueam, seu seminalem, vnà cum spiritu calidum inaudire innatum:] & commento citati aphorismi 15. primi libri: [Tria autem hæc erant corpora inquit, quæ primæ nostræ naturæ substantiam compleuerunt, spiritus, sanguis, & seminalis humiditas, ex qua in primo quidem ortu, veluti in libro de semine diximus, fiunt animalis partes solidiores:] & vndecimo method. cap. 1. & 3. Naturam ex iis tribus partibus constare dicebat, ex spiritus, & earum, quæ verè dicuntur solidæ, substantia: quas alibi ex semine genitali ortum ducere monstrauimus, & tertia ab his carnosa, quæ cuique particulæ est sua. Quocirca, si quispiam asserat calidi innati essentiam, seu substantiam ex sanguine menstruo & semine constitutam esse, aut in sanguine, seu humoribus, spiritu, & serosa humiditate, seu carnosis partibus, spirituosis, & solidis, eius substantiam contineri, idem sanè asserere videbitur, perpetuò pro hypothesi habens, quòd quicquid de calido innato fatentur, idem quoque de natura verificetur, & è contrà. Hinc Hippo. non immeritò philosophorum, ac medicorum princeps, hominis partes vniuersas, tres esse affirmabat sexto de morb. vulgarib. continentia inquam, contenta, & fluitantia, seu impetentia, continentia appellans solidas partes, cùm complectantur, & contegant humida, contenta, humores, qui ab eisdem partibus continentur, fluitantia autem, seu impetentia, spiritus, qui vel momento, facilè partes corporis omnes vsquequaque permeent.

Calidi innati substãtia.

in partibus carnosis, spirituosis, solidis.

Sect. 8.

Quot sint primæ, & essentiales febrium differentiæ. Caput XII.

Onstituta essentiæ ratione rei diuidendæ, hoc est febris definitione, tanquam principio diuisionis eiusdẽ, ac nostræ methodi, consonum est, vt ad inuestigandas earundem febrium differentias, nostra conuertatur oratio, à primis & supremis generibus, seu speciebus, seu differentiis exordiẽtes. Hinc rursus ad alias, donec ad tales peruenerimus, post quas ad vnum numero, & indiuiduum perueniamus: cùm neque in primis & supremis persistendum sit, neque vsque ad aliquid perueniendum, non tamen vsque ad finem, neque vitiosis vtendum erit diuisionibus, quod quidem seruandum in omni diuisa methodo esse, decretum reliquit Galenus primo de arte curatiua ad Glauconem. cap. 1. Cùm itaque primum, atque præcipuum differentiarum genus, ab ipsius rei diuisę substantia, seu essentia sumatur; & febris essentia in eo quod præter naturam est calore, consistat, vt testatur Galenus 1. de differentiis febrium, cap. 1. consequens est, vt primæ atque præcipuæ febris differentiæ, ex ipsius caloris differentiis oriantur: cuius quidem caloris differentiæ tres existunt, Hippocrate auctore sexto de morbis vulgaribus, & Galeno eodem primo de differentiis febrium. cap. 1. Quarum vna ex eo quod magis & minùs, altera ex materia in qua hic præter naturam calor accenditur, & tertia ex modo motus caloris eiusdem accipitur, quas omnes vnà cũ dignotionis modo, idem Hippocrates citato loco annotauit. Inter has licet omnino euidentes sint differẽtiæ, quæ in eo quòd magis, aut minùs consistũt; quia tamen non propriè rei quali nomen quanti accommodati, propterea quæ à materia sumuntur differentiæ, in qua hic calor præter naturam accenditur: maximè propriæ sunt ipsius febris, & ob id ipsius caliditatis differentias, quæ à materierum differentia sumuntur quę febrilem caliditatem suscipiũt, vnà cum Gal. citato lib. 1. de differen. febr. cap. 1. explicandas proponimus, sunt etenim hæ non modò primæ, atque præcipuæ, sed maximè propriæ, vt inquit idem Galenus citato loco: reliquæ verò quæ sumuntur ex modo motus caloris citra iam dictas, dignosci nequeunt. Nam vel non mordaces, apparent primo statim in manus impositu, sed aliquo tempore post insurgunt, vel primo tactu mordaces, acrésque visæ sunt febres, demum per longũ tempus iniecta in ægrotantem manu, diminui videbuntur. Pari etiam ratione eædem differentiæ ex modo motus caloris, cùm his quæ capiuntur ex eo quòd magis vel minùs copulantur, cùm primo tactu magnæ, & demum minui interdum apparent, interim contrà: quamuis magis propriæ sint hæ caloris differentiæ, quàm illæ, quæ ex eo quòd magis vel minùs sumuntur. Quocirca Hipp. non sine miro artificio, primò differentias sumptas ex diuersa materia, in qua hic calor accenditur, patefacit demum eas, quæ ex modo motus, & tertiò eas, quæ ex eo quòd magis & minùs oriuntur, & nos quoque eas sectari proposuimus, quæ ex materia sumuntur, in qua hic præter naturam calor accenditur, tanquam maximè proprias febris differentias, ac præcipuas. Nam vel idem calor ipsius cordis corpus occupauit, aut eos, qui in eius ventriculis continentur humores, vel aëream substantiam, seu spiritum eiusdem, quibus in substantiis tribus innatum calidum contineri, paulò ante conclusimus. Quocirca conuertatur oportet caliditas cordis innata, in qualibet febris differentia ad igneam, & cum eadem consistat in spiritibus, humoribus, ac solidis partibus, si præter naturam his calor in spiritibus suscipiatur, genus vnum febrium gignitur, seu differentia vna, quam diariam appellamus, si verò in humoribus alterum

Tres caloris differentiæ, ex quibus febriũ diuisio.

Commen. 1. tex. 29

Febrium differentiæ à materia in qua calor accenditur, maximè propriæ, de quibus hic agitur.

Febrium differentiæ tres à materia.

Diaria. *Humoralis.* genus febrium oritur, quod ex putredine ortum habet, & medicorum vulgus putridas, humoraléſque febres appellat. At ſi in ſolidis cordis partibus, ſeu ipſius corpore accendatur, hecticam febrem appellare conſueuerunt. *Hectica.* Non ab re itaque tres ſunt vniuerſales ac primæ febris differentiæ, ex eius eſſentia ortæ, calore inquam præter naturam, in diuerſis ipſius cordis materiebus, ſeu ſubiectis, accenſo: ſeu vbi caliditas natiua ipſius diuerſimodè ad igneam conuertitur, ſecundū vnā vel alteram eius ſubſtantiam, in qua conſiſtit. *Calor vna ſubſtantia primùm læda reliquas ſuas inuadit.* Animaduerſione tamen dignum eſt, quòd hic præter naturam calor, quem febrem nominamus, alias ex aliis, quas nuper diximus ſubſtantiis, incipit, ſpargitur autem, atque vnà cum patiente afficit duas reliquas. Cùm verò vna earum ſufficienter incaluerit, ſeu fuerit calfacta, ſecundum illam dicimus febrem oriri, licet reliquæ ſimul cum eadem caleſcant. Neque enim parum refert, inquit Galenus, ſi caleſcere, aut calefacta eſſe dicamus. Eſt etenim corpus noſtrum vndequaque confluxibile, & conſpirabile; verùm facilima eſt ab humoribus ad ſpiritum caliditatis tranſſumptio. Non æquè autem promptè vnà cum ſpiritu accenduntur humores, corpus verò ſolidum humoribus, atque aëreæ, ſeu ſpirituoſæ ſubſtantiæ, faciliùs calorem impartitur; quàm ipſum ab iiſdem ſuſcipiat, ſiquidem omnis tenuis ſubſtātia prōptiùs alteratur quàm craſſa, vt patet præcitato libro 1. de differ. febriū, quamuis febrilis diſpoſitio indifferenter aliàs ex aliis iam dictis ſubſtantiis ſumat initium. Verùm in genere primùm læſo, non ſiſtit, ſed duo reliqua genera inuadit; vt ante diximus: ac niſi antea ſoluatur, progreſſu temporis illa quoque ſimiliter afficit, ſed mox ex iis quæ diximus quibuſdam dabitur dubitandi occaſio. *Obiectio.* Nam ſi pro diuerſa materia, in qua calor præter naturam accenditur, præcipuæ, ac maximè propriæ differentię ſunt ipſius febris, ſequeretur quòd vnum tantùm genus, ſeu vna differentia earum eſſet morbus, reliquæ verò duæ non morbus, ſed cauſa morbi exiſterent. Etenim vbi ſpiritus, aut humores, qui in cordis ventriculis continentur, calor hic præter naturam occuparet, non per ſe primò ipſius cordis functiones oblæderentur; ſi priùs ipſius cordis propria ſubſtantia, ſeu proprium corpus non afficeretur. Qua de re media læſione ipſius corporis cordis functiones eiuſdem oblæderentur ab hiſce duabus febrium differentiis; & non per ſe primò, & ob id cauſæ morbi, & non morbus eſſent, neque enim ſpiritus, neque humores qui in cordis ventriculis conſiſtunt, quampiam habent propriam functionem. *Reſponſ. ad obiectionem.* His hunc in modum ſatisfacias, quòd in quacunque materia, ſeu cordis ſubſtantia calor pręter naturam, qui febris eſt, accendatur, perpetuò morbus erit in intemperie, vt antea diximus. Dubitationi reſpondemus, quod vbi ſpiritus, aut humores cordis hic præter naturam calor occupauit, neceſſariò propria cordis ſubſtantia, eſſentia, natura, ſeu innatum calidum per ſe primò oblæditur. Etenim duæ iam dictæ ſubſtantiæ, ſpiritus inquam, & humores conſtituunt ſimul cum partibus ſolidis, ipſius cordis temperamentum, naturam, & calidum innatum: adeo vt abſque eis cor ipſum proprias obire functiones nequeat: & propterea cor non eſſe, neque ſuam propriam eſſentiam, naturam, temperamentum, atque innatum calidum, neque proprias vires obtinere: requirit etenim nedum vt pars ſimilaris proprium temperamentum, ſed vt inſtrumentalis optimam compoſitionem, ex ſimilaribus partibus ipſam conſtituentibus, vt ritè functiones ſuas exerceat; inter quas humores, & ſpiritus, qui in ventriculis continentur, teſte Gale. connumerantur: quod clara luce ſcriptum reliquit lib. de fœtuum formatione, cap. 3. quando aſſerebat: [cùm verò duo ſint cordis ventriculi, in dextrum ſanguis è iecore mediocri caliditate præditus, in ſiniſtrum longè calidior ex arteriis ingreditur; quos vtroſque ventriculos cùm iam habuerit cor, & vtraſque has materias, vtpote perfecta iam ipſorum ſubſtantia, pulſat, ſecúmque eadem agitatione arterias etiam mouet. Vnde tunc fœtus non amplius vt planta ſolummodo, ſed vt animal iam adminiſtratur.] Non igitur pulſat cor, neque ſuas proprias operationes exercet, ni priùs & humores, & ſpiritus in ipſius ventriculis contineantur, cùm ſine his neque proprium obtineat temperamentum, neque optimè, ac perfectè ſit cōſtitutum: & propterea cùm hæ duæ ſubſtantiæ, ſeu materiæ præter naturā à calore occupantur, per ſe primò etiam eius operationes oblæduntur, quoniam ipſum cor ſecundum has eius partes propriam eius naturā, ac temperamentum conſtituentes (ſimul tamen cū partibus ſolidis) oblæſum eſſe, ac febrire dicimus. etenim innatum calidum in ipſo tanquam fonte, ac principio conſiſtens, ad igneam caliditatem conuertitur, propter ſpiritus, aut humores, in quibus febrilis calor accenditur, & eius quoque eſſentia conſiſtit, perinde ac ſi accenſum eſſet in partibus ſolidis ipſius cordis: & idem quoque innatum calidum ad igneam mutaretur caliditatem, ſecundum eaſdem partes. Conſtat itaque ex his quæ diximus, ſingulas iam dictas febrium differentias, morbos eſſe perpetuò in intemperie, & non quaſdam eſſe morbi cauſas, vt quibuſdam iunioribus parum rectè hæc intelligentibus viſum eſt. De iis igitur primis febrium differentiis, non ab re pertractare intendimus, cùm modum generationis, tum etiam dignotionis earū: quibus ritè definitis, & curandi earundem quoque via, ſeu methodus clarior fiet. Nam neque in aliis quibuſdam curandi febres methodus conſiſtit, hoc eſt vniuerſalis quædam via, quam in dignotione ipſarum, ac modi generationis earundem cognitione, quibus habitis à natura rei exordientes, neceſſariiſque indicationibus vtentes, quomodo iam dicta prima febrium genera methodo curari valeant, facilè percipiemus. Nanque in his curandis pręſertim methodus conſiſtit: cùm neque alias curare docuerit Galenus in ſuo libro de method. meden. licet quādoque ſermonis affinitate, quarundam particularium meminerit. Deinceps ſub eadem via, ſeu methodo procedentes ipſis ſubdiuiſis, ad magis particulares febrium differētias deueniemus, vſq; ad eas, quæ amplius ſecari non valent. Non derelinquentes etiam, & eas fortè, quæ accidentales ſunt, tum proprias, tum etiam communes: ac vtiles, ab inutilibus ſecernentes, imitantes Hippoc. qui ſexto de morbis vulgaribus, hoc ordine eas definiuit, ac enumerauit eas febrium differentias, quæ à medicis dignoſcuntur, non ex iis quæ laborantes referunt, ſed ex iis quę ex ipſo tactu viſúque euidenter percipiūt, vt inquit Galenus in commento.

Quòd nulla febris generari poßit, quin cor afficiatur. Caput XIII.

SI in corde quædam præter naturam caliditas generatur, cùm febris fit, neq; fieri poteſt, quin cor ipſum afficiatur in quouis fe-

uis febrium genere: quoniam citra eius affectionē. nec hectica, nec reliquarum vlla febrium cōsistere potest, Galeno teste, decimo meth. med. iure quispiam quæreret, num perpetuò, per se primò cor ipsum in his quæ fiunt febribus, quæcunque fuerint, afficiatur? Cui respondendū, verum esse, nedū in Hippocratis, & Gale. doctrina, sed apud cunctos artis medicæ auctores, opus esse cor ipsum calida affici intemperie, vt febris generetur; qua spiritus, aut humores, seu partes solidæ eiusdem ponantur in calfacto esse; licet reliquæ semper propter viciniam incalescant. Verùm sempiternę veritatis haudquaquam est, quòd dictæ cordis materiæ seu substantiæ, primò afficiantur, patet hoc inductiuè in omni febriū genere, in hectica quidem apud Galenum, eodem decimo metho. quàm incipere quandoque ex nonnullis corporis partibus, in iecinore, ventriculo, & aliis plerisque. Interim verò primùm quod afficitur esse ipsum cor, affirmauit. De diaria item verificauit Galenus, tum primo de differ. feb. cap. 3. tum etiam primo de arte curat. ad Glauc. cap. 3. & octauo metho. med. docens quandoque in ea primò spiritus, qui in ventriculis cordis continentur, accēdi; vt si ex ira fiat, interdum ex quibusdam aliis partibus oriri, vt si ex æstu, frigore, cruditate, inguinum inflammatione, & aliis huiusmodi. Quid dicam de eo febriū genere, quod ex putredine ortum habet? simili etenim ratione generari potest, & putrescentibus primò iis, qui in dextro cordis ventriculo continentur humoribus, & interim aliis, qui aut in omnibus vasis, aut in quibusdam putrescunt, aut etiam extra vasa. liquet hoc apud eundem Galenum, primo de different. feb. 11. method. tertio de præsag. ex pulsf. cap. 7. Citra igitur ipsius cordis calidam intemperiem, ita quòd natiua eius caliditas ad igneam cōuertatur, secundum spiritus, aut humores, qui in ventriculis continentur, aut secundum partes solidas, quæ naturam, & innatum calidum ipsius cordis constituunt, nulla vnquam febris gigni poterit: quamuis vniuersum corpus supercalfactum fuerit. nam & calor præter naturam, hoc ipsum, nondum tamen febris existit, nisi cor vnà calfactum sit: licet quandoque primò, & per se, seu per essentiam; interim verò secundariò, & per consensum, eædem materię, seu substantiæ, afficiantur.

cap. 10

Febris non est, nisi cor præter naturam incalescat, sed non semper primò afficitur.

cap. 8

8. meth. c. 1. & per totū.

1. de differ. feb. c. 6. et 7. 11. method. per totum.

Quot quibúsve modis febres omnes generari cōtingat. Capvt XIIII.

Quod verò à nonnullis causis, cùm internis, tum externis, febres generari possint, omnes (vt ita dixerim) nedū medici, sed homines norunt. Verùm quis ab eisdem causis nostris corporibus aduenjat affectus, in quo febricitauimus, hoc sanè multos latet: & à plerisque etiam, qui se medicos profitentur, ignoratur, vt inquit Galenus, & eodem primo de different. feb. cap. 2. quocirca tanquā magnopere necessarium, duxi simul cum eodem Galeno vestigare, quā dispositionem in corpore faciant singulæ causæ, quæ febrem accendunt; hoc nāque dilucidato, facilè patebit per quem affectum, in quampiam febrem incidimus à quacunque causa ortum habuerit; etenim nisi quis ad vnguem memoria teneat, inquit Galenus, octauo method. cap. 1. & quæ causæ febres generant, & in quo cuiusque corporis affectu; is nūquā methodo febri prospiciet. At quemadmodum non vnum videmus modum generationis, aut augmentationis caliditatis in aliis corporibus omnibus, neque etiam ipsius ignis, sed vel propter motum, vel propter putrefactionem, vel propter adhæsum alterius caloris, aut propter detentū calidi effluxus, aut propter admixtionem calidæ substantiæ, eadem caliditas & generatur, & augetur, similiter quoque in nostris corporibus, non vnus erit, neque generationis, neque augmentationis ipsius caliditatis, atque ipsius febris: quinimò necesse est omnino modos generationis omnium febrium, ad eos, quos proximè diximus, reduci, ex Galeni auctoritate, lib. de caus. morbor. cap. 2. & primo de different. febr. cap. 3. à quacunque causa ortum habuerint. Propter motum quidem, est vnus modus generationis febris: nam cùm quispiam immoderata exercitatione vsus fuerit, in lassitudinem incidit, caliditatem immodicam in musculis atque articulis habens: etenim hi sunt qui primò motum excipiunt. Verum si non vltra progrediatur calor, atque eum solui contigerit, antequam totum animalis corpus inuaserit, nil vltra lassitudinem consequitur. At si in totum extenditur corpus, & hinc continuatim calor ad cor ascenderit, necessario in febrem homo incidet. Ita quoque euenit in ira, quæ veluti quidam feruor est, ac vehemens motus caloris, ac potentiæ irascibilis in ipso corde existentis; quia ob immoderatum motum eiusdem caloris, nonnunquam per totum diffunditur corpus, simúlque cum hoc feruore, aliquando spiritus, interim verò & sanguinis substantia calsit. Atque ita febrem accendit immodicam propter immodicum motum, ac feruorem ipsius innati calidi cordis, in sanguinis seu spiritus substantia existentis: quamuis & ea quoque natiua humiditas, quæ in partibus solidis ipsius cordis consistit, adeò feruere ex immodica ira poterit, vt etiam ex ea febris hectica generetur, Gale. teste, primo de differ. febr. cap. 8. & tertio de præsag. ex pulsf. cap. 7. quæ verò febris ex tristitia fit, ex solo motu, nō autē ex feruore generatur. Ex adhęsu insuper rei calidæ, siue sol, siue ignis, siue medicamentum calidum contingat extrinsecus, aut proximum fiat, aut adhæreat, calor præter naturam in nostris corporibus generatur, nōdū tamē febris existit, nisi cor vnà calefactum fuerit. Nec est quispiā qui ambigat, quin calidorum corporum vicinia, inquit Galenus citato lib. de caus. morb. cap. 2. alia concalescant, si modò ad memoriā reuocet & balneas, & solem æstiuū, & omnem flammam. Propter detentū quoq; calidi effluxus, ex cutis densitate, qualis maximè frigefactis, atque adstrictis corporibus, solet accidere, alius & tertius modus generationis febris contingit, mordaci effluxu in corpore aceruato, atq; detēto, semper enim animaliū corpora difflantur: idque duplici modo, effusis ad exteriora vaporosis atque fuliginosis superfluitatibus, ac rursus attracta refrigerāte, ac ventilante natiuum calorem aërea substantia. Quapropter si quis vehementer riguerit, aut in aqua natauerit, quæ aut alumen, aut aliquā talē naturā acceperit, huic adstringi cutim, atque densari contingit, vt quæ difflari consueuerant, intus cohibeātur. Vbi verò fuliginosa fuerint, aëria, seu mordacia, quæ intus colliguntur, febris inde generatur: etenim non attracto eo qui refrigerandi vim habet, acre, neque effusis ad exteriora eisdem fuliginosis excrementis, calor augetur, quo cordi cōmunicato, fit febris; ob mixtionē calidæ substātiæ. Rursus & quarto generatur, & augetur præter modū caliditas, & proinde

Comm. tex. 39

Quibusque modis generationis febrium.

1. Ex motu

Ex motu, qui in ira, & tristitia fit, febr.

2. Ex adhæsu calidi

3. Ex retentione calidi effluxus.

4. Ex admixtione calidæ substantiæ.

etiam febris ex esculentorum assumptione, acris, & calidæ qualitatis, veluti alliorum, porrorum, cæparum, & aliorum huiusmodi. Nam quemadmodum aridi calami vehementiùs flammam attollunt, ita & hęc esculenta calida, & acria calorem nostrum adaugent, ac immoderatum adeò efficiunt, vt cordis calori communicato, febrem generent. Calidæ insuper potiones immodicæ veluti vini veteris, & acris, cùm corpus imbecille offenderint, & medicamenta acria, siue remedia morborum fuerint, siue venena, causam attulerunt, vt etiam homines febricitarent quandoque. Nam non semper ob harum causarum quamlibet febricitant, vt inquit Galenus eodem lib. de causis morborum, tum quia iis causæ efficientis quantitas par non existit, tum quia dispositio, quæ est eiusdem affectus magnam in eò quòd plus, vel minùs varietatem admittit. Adde quòd & animantium corpora plurimum alterum ab altero differunt in hoc, vt aut facilè, aut ægrè à naturali recedant habitu.

5. Ex putredine.

Quintus modus generationis caloris præter naturam, & febris in nostris corporibus, est ob putredinem. Nam quemadmodum in externis corporibus, ex putredine præsertim seminum, & stercoris, tum generari, tum augeri caliditatem inspicimus, pari ratione quæ putrescunt in animantis corpore, calorem quendam immodicum in his partibus in quibus putrescunt efficere possunt, & demum vniuersum corpus concalefacientia, simúlque & cor ipsum, febrem excitant. Consueuerunt humores multi aut crassi & lenti, ex multis, aut glutinosis & crassis cibis orti, hoc modo febres generare, cùm ex eis, & obstructiones fiant, & corpus malè difflętur, quibus de causis necessariò, vt in sequentibus patebit, putrescere oportet; & febres propterea accendant. Hisce denique quinque modis, & nō pluribus neque paucioribus, vniuersæ causæ tam externæ, quā internæ febres generare possunt.

Quæstio.

Quod si quispiam quæreret, febres quæ ad inflammationes consequuntur, quo illorum quinque modorum generentur?

Respons. ad quæstionem

Cum Galeno primo de differ. febr. c. 3. dicimus, quòd partes quæ inflammatione afficiuntur, ratione putredinis febres accendunt; intrusus enim in ipsis influens humor, cùm non bene diffletur, putrescit: & illud decimo metho. confirmauit his verbis. [Monstratum verò nobis est in iis, quæ de febribus scripsimus, phlegmonas, seu inflammationes quoque propter putredinem humorum, qui in ipsis habentur, febres subsequi.]

Obiectio.

Sed mox instabis, non daretur itaque diaria febris ex aliqua inflammatione orta, si perpetuò propter putredinem humorum ad inflammationem febres consequuntur: etenim cunctæ essent ex putredine ortæ: quod quidem Hippocr. sententiæ aduersatur, aphoris. 55. quarti libri, cùm dicebat ex inguinum tumoribus febres omnes malæ, præter diarias: sibíquemet Galenus pugnaret, qui eodem primo de different. febr. cap. 7. eandem Hippocratis sententiam cōfirmauit, inquiens, [Sunt tamen quædam febres in inguinum tumoribus ex genere ephemerarum: qui tumores sunt è genere inflammationum.]

Respons. ad obiectionē.

At dicimus nos, perpetuò febres subsequi inflammationes propter putredinem humorum, qui in ipsis habētur, attamē non semper eandem febrem dicimus esse ex genere earum, quæ ex putredine ortum habent.

Cur cùm febris perpetuo consequatur inflammatio-

Nam non alia ratione, nec alio modo quàm ratione putredinis febrem accendunt inflammationes ipsæ. Verùm nō semper putredo hæc peruenit ad cor, sed interim in loco inflammationis circūscribitur, ita vt fumus, vapor, seu fuligo putrida, ex putrescentibus humoribus, ad cordis ventriculos non perueniat, sed idem permaneat in loco inflammationis circunscriptus, sola alteratione per continuum facta, vsque ad cor perueniente calore; omnibus simul humoribus putrescentibus, siue per vnum, siue per duos dies continuos, quo tempore diaria febris ex inflammatione generatur; quemadmodum sæpè euenit in inguinum inflammationibus, vbi potissimùm ex manifesta causa ortum habuerint: quę febris diaria non alio modo generabitur, quàm ea, quam propter viciniam generari diximus; seu adhæsu, vt ex solis ardore. Nam communicationis ratione febris accenditur, cùm semper calefactæ parti proxima pars simul incalescat, donec ad cor communicatio pertingat, & febris generetur. Quocirca quamuis initium generationis huius febris sit ratione putredinis, quia tamen eadem ad cor non peruenit, sed iam dicto modo generatur, quemadmodum diariæ quędam, propterea ex diariarum genere, & non earum quæ ex putredine ortum habent, febrem hanc esse fatemur. Verùm vbi nedum in inflammata parte humores putrescant, sed ex eisdem putridus vapor, putridáque fuligo vsque ad cor attingat, ita vt ex putrescentibus illis humoribus ad cordis ventriculos quidam veluti fumus putridus tendat (quod fieri solet cùm putrescens humor è viscere aliquo, seu vasis ipsis potissimùm magnis ad inflammatam partem confluat) febrem hanc ex inflammatione ortam, ex earum genere esse asserimus, quæ ex putredine ortū habent; neque enim hoc febrium genus alio modo, quàm iam dicto generari potest: vt clarum est in Galeni doctrina, & pręsertim citato lib. primo de different. febr. cap. 3. cùm omnino necessarium sit, vel putridam fuliginem ad cor attingere, ac humores, qui in dextro continentur ventriculo affici, ac poni in calfacto esse; vel eosdem humores primò putrescere, vt videre licet in nonnullis pestilentibus febribus, ad hoc vt febres ex putredine generētur; de quibus febribus verba faciebat Galen. eodem decimo meth. cap. 6. cùm dicebat, [Quocirca si quando dicā febribus, quæ ex putredine accenduntur, tale quippiam conducere, vel non conducere, etiam eas quæ à phlegmone excitantur in communi putredinis genere comprehensas intelliges.] Hinc liquet interdum diarias, interim verò, quæ ex putredine ortum habent febres ex ipsis inflammationibus generari posse, ex Hippocratis testimonio, aphorism. 55. quarti libri, & Galenus primo de different. febr. potissimùm ex inguinum inflammationibus pro diuersa ratione, qua ex eisdem præter naturam calor ad cor peruenit, & febrem accendit.

Obiectio.

Sed dices, si ex inflammationibus cōtingit interdum oriri febres diarias, sequitur non esse præcipuum earum indiciū, ac inseparabile, quòd ab aliqua causa recenti & manifesta, quæ ante præcessit, incipiāt; quā omnes iuniores medici, vsitato vocabulo, procatarcticam appellant, quemadmodum idem Galenus scriptum reliquit, citato primo libro de different. febr. & eodem libro post pauca his verbis confirmauit, inquiens, [quoniam Ephemerę omnes à procatarcticis, siue præincipientibus causis originē habent,] quā dubitationem bifariam delere poteris: primò verum esse inquiens, quòd semper diariæ febres ab aliqua incipiant procatarctica causa recenti, ac manifesta, ita quòd sine iis causis generari nō possūt diarię febres.

Verùm

Diaria febris semper procatar. causa oritur, sed non semper immediatè.

Verùm non immediatè, perpetuò ab eisdem febres accenduntur, sed mediatè quandoque. Nam satis est quòd ab eadem causa procatarctica, recenti tamen & manifesta initium sumat. Fiet autem interdum ab ea non immediatè, sed aliis quibusdam præter naturam affectibus mediis: qua ratione dicamus ad bubones, seu inguinum inflammationes, tunc sequi diarias febres, cùm bubo ipse ex aliqua euidenti causa fuerit ortus; Galeni testimonio, nono metho. & primo de arte curatiua ad Glauconem, cap. 3. loquens enim de diariis febribus habet hæc verba, [Et quæ ex inguinum inflammationibus febres ortum habent, ex hoc genere sunt, pręterquàm si absque vlcere fiant manifesto, tunc enim suspitionem afferunt, & nullo modo mitescunt.] similiter quoque dicẽdum erit de cæteris inflammationibus, si ab aliqua manifesta causa ortum habuerint. Cùm verò causa hæc euidens non præcesserit, febres consequi ex putredine ortas; similiter quoque dicendum erit, si ad stipationem, seu adstrictionem, seu pusillam obstructionem, aut cruditatem febris diaria consequatur. Nam semper recens quædam, ac manifesta externa causa præcesit, vt balneum aquæ frigidæ, aut aluminosæ, seu quippiam aliud infrigidans, aut poros cutis adstringens, aut ingestio plurimorum ciborum, seu eorum, qui facilè concoqui non possunt, si ad cruditatem febris diaria consequatur. Aut dicas, quòd cùm multæ appareant esse particulares febrium diariarum differentiæ, vna, quando iam prorsus abiit effectrix ipsarum causa, veluti vstio; altera quando hæc etiam adest, sicut stipatio, vt inquit Galen. decimo method. cap. 2. quòd ille, quarum prorsus abiit effectrix causa, cùm exquisitæ & propriæ magis diariæ febres sint, & dicantur, semper à procatarcticis, siue præincipientibus causis originem habent. Quarum verò adhuc etiam effectrix causa adest, non perpetuò causa procatarctica existit, sed poterit esse interna. Ad Galeni auctoritatem, primo de differentiis febr. dicas veritatem habere in veris ac maximè propriis dictis diariis, quæ effectricem causam adhuc non habent. Hæ etenim à causa procatarctica omnes ortum ducunt, ita vt quę ex meatuum densitate, pusilla obstructione, inguinum inflammatione, cruditate, ac cæteris huiusmodi causis, fiunt febres diariæ, non propriè & exquisitè tales sint, ac appellari debent. Sed iam tempus est ad propositarum febrium cognitionem deuenire, priùs tamen eiusdem febris diariæ, de qua modò erat sermo, indicia explicabimus: quoniam inter alias hæ febres sunt simplicissimæ; vt liquet ex Galeno, primo de arte curatiua ad Glauconem, c. 2. deinceps earum, quæ ex putredine ortum habent, & tandem earum, quas hecticas vocant.

Quid sit febris diaria, & quomodo dignoscatur.
Caput XV.

Diaria cur dicatur.

INditum est huic febrium generi diariæ nomen; à Græcis ἐφήμερος πυρετὸς appellatur, non siquidem de substantia ipsa, sed conuenienti nomine destituti, inquit Galenus, 9. metho. clarioris simul breuiorisque doctrinæ gratia, ab eo quod sæpiùs eis accidit, nomen indidimus. etenim vt plurimum necesse est eas vltra vnum diem non porrigi; appello autem xxiiij. horarum spatium, diẽ; adeò vt nox quoque vnà comprehendatur. Quidam à similitudine cuiusdam animalis ephemeri nuncupati, hanc febrem nomen sumpsisse, asserunt, cuius meminit Aristoteles libro quinto de natura animalium, cap. 19. Est enim animal volucre, ac quadrupes, à quibusdam veluti folliculis erumpens, quod genus animalis, in post meridianum vsque diei tempus viuit & volat, mox descendente sole marcescit & languet, deinde occidente, moritur, vitam non vltra diem vnum agens. Vnde ἐφήμερον, id est, diarium appellatum est. Sunt autem hæ febres tantummodò spiritus affectiones absq; prauis ac malignis illis symptomatibus, de quibus docuit Hippocrates in prognosticis; vt liquet secundo de crisib. cap. 1.; & propterea simplicissimæ ab eodem Galeno nuncupatæ. Huius generis febrium indicia vestigare intẽdimus. Neque enim difficile erit per eadem signa confestim in prima die exactè diariam febrem dignoscere, ac à cæteris duobus generibus secernere, quemadmodum Galenus his verbis octauo meth. cap. 3. ostendit. [Ego verò, inquit, nec in omnibus ægrotãtibus fateor exactè me scire in primo die affectum, nec vllam diariam me febrem fugere, at verò vt nihil in victus ratione primis saltẽ diebus pecces, hoc satis est, si discernere diariam à reliquis queas.] & primo de diff. feb. cap. 7. per hęc verba idẽ confirmauit. [eas autem, quæ in putredine humorũ febres accendũtur, alias à diariis oportet existimari, neque earum discretio difficilis est: quanquã nonnullis videatur esse impossibilis:] nec obstat si primo de arte curat. ad Glauc. cap. 2. loquens de diariis febribus, dixerit: [sed cura quidem harum febrium in promptu est; at earum cognitio, maiorem exigit diligentiam, de qua nemo ante nos, quantum oportuerit scriptum reliquit.] Nã octauo de meth med. cap. 3. & primo de differ. feb. cap. 7. haudquaquam difficile esse in prima die hoc febrium genus dignoscere, ac à reliquis secernere tradidit: primo verò de arte curatiua ad Glauconem, non genus hoc febriũ, sed eiusdem generis particulares differentias, à diuersis causis ortas, maiorem requirere diligentiam fassus est; licet earundem curatio in promptu sit. Cùm igitur ad ægrum accedes, primùm à maximis, quæ circa ipsum sunt indiciis, consideratio exordienda: deinde ab aliis, adeò vt nec minimum aliquod omittas, nam vt magis aut minùs ei quæ fit ex maximis indicationi credamus, ex aliorum fit adiunctione: maxima quidem in omnibus febricitantibus signa, in pulsibus, atque vrinis cõsistunt; vt liquet eodem primo de arte curat. ad Glauconem, cap. 2. idque non ab re. nam citra cordis affectum (vt sæpiùs dictum est) febres generari nequeunt, cuius propria functio, ac peculiaris, pulsus est. Quocirca signa sumpta ab eo, tanquam a peculiari cordis actione, non immeritò maxima erunt. Similiter & quæ ab vrinis signa capiuntur pro dignoscendis febribus, non minùs maxima appellantur, cùm excrementum sit in venis atque arteriis aceruatim, & febres omnes venosi generis affectiones sint, comprehendentes in hoc genere etiam arterias, vt inquit Galenus primo de crisibus. Quapropter dicebat, in febribus omnibus, ad vrinas præcipuè attendere oportet. Vnum itaque maximum appellatur signum, tanquam à propria cordis functione sumptum; reliquum verò tanquam à proprio excremento venosi generis, cuius febres omnes affectiones sunt. Hic verò addere oportet, vt fatetur Galenus, & quæcũque alia circa faciem. Hippocrates scripsit, accubitum quoque & respirationem. Item ea quæ per superio-

Explicatur locus Gal.

Loco præcitato.

Signa diariæ febris.

Ex pulsib.

Vrinis.

Accubitu, respiratione, &c.

ra, vel inferiora excernuntur: & si quid aliud acci-
dere circa aliquam corporis partem, aut operatio-
nem consistere videas. Neque ex his aliquod negli-
genter prętereas, & cùm veluti chorus quidam, om-
nia concinnè loquuntur, tunc etiam fidere oportet.
Hæc quidem omnibus febribus communia sunt, i-
taq; in his simplicissimis, de quibus præsens est ser-
mo, nil horum relinquere oportet. Atqui dices, cur

Obiectio.

inter maxima signa febricitantiũ, n . n connumera-
uerit id quod sumitur ex caloris qualitate, cùm &
magis essentiale signum fuerit ipsius febris, eodem

Commen. 1 tex. 29

simul cum Hippocrate auctore, sexto de morbis
vulgarib. & ipsemet nono, & decimo de meth. med.
cap. 4. testatur, nedum ex pulsu & vrina, verumetiam
ex caloris qualitate euidenter percepisse febrem
absque putredine, atque secreuisse ab ea, quæ ex pu
tredine ortum habet? Nos verò asserimus simul

Dilutio obiectionis.

cum Hippocrate, & Galeno magis essentiale signũ
ipsius febris esse id, quod à calore, aut eius quali-
tate percipitur, quàm reliqua duo, quæ ex pulsu &
vrina capiuntur. Verùm vel propterea à Galeno
derelictum, primo de arte curat. ad, Glauconem,
cap. 2. tanquã omnibus manifestum, vel ob id quod
non perpetuò, quemadmodum ex vrina & pulsu, v-
num ab altero febrium genere, per idem signum ex
caloris qualitate sumptum, secerni queat: cùm non
semper per vniuersum corpus talis caliditas effun-
datur, ita vt tactu sentiatur; vt patet sexto de mor-

Commen. 1 tex, 29.

bis vulgarib. haud ægrè etenim candẽ caloris qua-
litatem perturbari contingit: in febribus siquidem
ex putredine ortis, vt in malignis lipyriis dictis, ac
pestilentibus quibusdam, & in ipsis item diariis:
quanquam ad reliquas si comparentur, calor mitis
appareat; inter easdem tamen sunt, quæ acriorem, ac
mordacem magis quàm reliquæ, calorem tangen-
tibus inferunt; vt si ex solis ardore, tristitia, immo-
dico labore, vigiliis, & reliquis huiusmodi ortũ ha-
beant: quocirca non ab re Galenus eodem decimo
de meth. meden. dicebat. [Nam & ex pulsu & vrina,
& ipsa nonnunquam quæ in calore est qualitate, eui
denter id discernimus quod semper ex pulsu & vri-
na:] non semper autem, sed nonnunquam ex calo-
ris qualitate, febrium genus percipiebat, si cũ putre-
dine, aut absque ea fuisset ortum. Nec etiam indiciũ
hoc à qualitate sumptum libro 1. de different. febr.
cap. 7. tanquam proprium, essentiale, atque insepa-
rabile prætermisit, cùm docuit diariarum febrium

Ex caliditatis suauitate.

signa; id autem est caliditatis suauitas: licet interdũ
perturbari possit adeò vt à medico non percipia-

Commen. 1 tex. 29

tur, Hippocratem sectatus, qui eodem sexto de mor
bis vulgaribus, mites appellabat has febres, cùm di-
cebat; [Febres quidem, aliæ mordaces sunt manui,
aliæ mites:] hoc est minùs insuaues, seu mordaces.
Est itaque caliditatis suauitas proprium, atque inse-
parabile huiusmodi febrium indicium, qui etiam
calor vaporosus existit, inseparabile quoque, æqua-
lis atque incompressus ascensus in caliditate ac pul-
sibus simul, non tamen proprium, cum & aliis qui-
busdam febribus adsit: consistente etiam febre, me-
diocritas adest maximè eiusdem caliditatis. Hæc
nanque mediocritas, in incremento & vigore iis po
tissimùm febribus inest, ac magis, licet quandoque
aliis quibusdam adsit. Pulsus verò exquisitè seruat

Pulsus qualis in diariis.

eam quæ secundum naturam æqualitatem, atque
mollitiem, & ordinem, vt liquet secundo de crisib.
cap. 13. mutant autem omnes diariæ, quantum in ip-
sis est, in magnitudinẽ, celeritatem, ac crebritatem,
pulsus: vt tertio de præsagitione ex puls. cap. 7. scri-
ptum est. Nam si concurrat alius affectus, mixtam,
vt ipse Galenus inquit, oportebit esse mutationem
ex illa, & hac, quæ comitatur, febri. Ipsius verò dia-
riæ, quatenus diaria est, pulsus ad magnitudinem,
celeritatem, ac crebritatem mutatur. Verùm fre-
quentia à proportione deficit secundum exterio-
rem quietem. hæc etenim minùs est frequens, quàm
ea quæ quietis est internę. est nanque in Galeni do-
ctrina exterior quies, quæ contractionem pręcedit,
consequitur autem pulsus distentionem, interna ve-
rò quies, à Galeno appellatur, quæ distentionem
præcedit, contractionémque consequitur: mutatur
autem quælibet earum ad mutationem ipsius mo-
tus pulsus, quem præcedit, & propterea quæ systo-
len seu contractionem pulsus antecedit, exterior
quies appellata, eodem modo, quemadmodum &
systole mutabitur, interior verò modo quo diasto-
le, seu distentio, cùm ipsam præcedat: qua ratione
Galenus dicebat primo de differentiis febr. cap. 7.
quod magis inseparabile, & proprium signum dia-
riarum erat, quòd nullo modo ad celeritatẽ ea pars
pulsus, quæ systole dicitur, tendit: & si aliquãdo hoc
contingat, minimum, ac vix perceptibile existit, pa-
rúmque à naturali tenore mutatum, quo fit, vt ne-
cessariò quoque frequentia secundum exteriorem
quietem, à proportione deficiat eius quæ secundum
interiorem, & totum, propterea quòd febres diariæ
humorum putredine vacant: in quibus verò putre-
do adest, & contractionis celeritas augetur, & exte-
rioris quietis frequentia, seu crebritas, eò quòd ci-
tius arteria considere incipiat, quò per systolen, seu
contradictionem, fuliginosa excrementa expurget,
vt paulò post dicemus: quæ quidem in febribus dia-
riis, aut exigua sunt, aut omnino non fiũt. Accessio-
ne verò cessante, arteriarum motus in hoc febrium
genere, in totum assimilatur illi, qui in sanis depre-
henditur: cùm in nulla alia febre ad naturalem ha-
bitum reuertatur pulsus, neque si multum temporis
inter primæ accessionis finem, & secundæ princi-
pium intercidat, quemadmodũ in tertianis, & quar-
tanis: in his enim febris remanet signum: in ephe-
meris autem in totum aboletur eadem accessione
cessante, Galeno auctore, primo de arte curatiua ad
Glauconem, cap. 2. ita vt neque putredinis, neque
etiam ea vnius motus inęqualitas, hoc est in vno pul
su arteriæ, quæ omnibus communis est, percipia-
tur; vt liquet eodem primo de arte curatiua ad Glau
conem. In omnibus itaque diariis quatenus diariæ
sunt, pulsus tales fiunt. Quòd si Galenus secundo
de crisib. cap. 13. dixerit ad paruitatem quandoque,
& nonnunquam ad magnitudinem pulsus mutari,
pro causarum diuersitate, ex quibus ortum ducunt
illud asseruit, & non quod tales diuersæ pulsus mu-
tationes in diariis fiant, quatenus diariæ sunt. nam
sub hac ratione, diariæ omnes, quantum in ipsis est
alio non concurrente affectu in magnitudinem, ce-
leritatem, & crebitatem pulsus mutant, vt citato li-
bro 3. de præsagitione ex puls. cap. 7. à Galeno de-
cretũ est. Cum sudore item aut rore, aut omnino cũ
aliquo optimo vapore fit harum declinatio; ac inte-
gra febris cessatio sequitur, & si capitis aut alterius
partis dolor simul inuaserit, neque hic amplius per-
sistet. Inter maxima quoque signa connumeran-
tur ea, quæ in vrinis consistunt. Quocirca insepara-
bile, ac proprium diariarum febriũ indicium est co-
ctio in vrina, statim in prima die, Galeno auctore,
primo

primo de diff.feb.ca.7.quoniam nonnullæ quidem ſuſpenſiones, nonnullæ verò ſubſidentias bonas habent, quædam autem nebulas, omnes tamen bene coloratæ ſunt, vt ſecundo de criſib. cap.13.ſcriptum eſt:ac in inclinatione multò meliores, quàm circa febris principia videbūtur. Et, vt ſummatim dicam, vrinæ omnino ſimiles, iis quæ ſecundum naturam ſe habent, aut non multum à naturali ſtatu receſſerunt; vt liquet citato libro primo de arte curatiua ad Glauconem, idque non ab re, cùm neque humores, qui in vaſis continentur, neque partes ſolidæ in hoc febrium genere, ſed ſpiritus duntaxat accendantur: ob id neque in colore, aut ſubſtantia, neque in contentis, videbitur multum à naturali ſtatu vrina recedere. Vnū verò præcipuum, ac inſeparabile talium febrium indicium exiſtit, quòd ab aliqua incipiat cauſa procatarctica, recenti, ac manifeſta: quamuis earum proprium non ſit, vt patet eodem primo de differ. febr. cap.7. Nam & aliarum febriū quædā ex cauſa manifeſta fiunt, quæ ante præceſſit, vt inquit idē Galenus, quod de hecticis febribus patefecit, cùm in ſæpè allegato libro primo de differentiis febr. tum tertio de præſagitione ex pulſ.cap. 7. De iis verò, quæ ex putredine ortum habēt, in dubium venit, num ex tali quapiam cauſa, quæ ante præceſſit, generari poſſint? Huic videtur Galenus citato loco ſatisfacere iis verbis, cùm inquit: [Illud verò nonnunquam vſu venit, quòd aliqua ex præincipientibus cauſis ſui ratione, febrem accendat ephemeram, ſubſequitur autē altera ex putredine humorum, quando quod afficit corpus, ad id habile fuerit, hoc eſt quando impurum extiterit, ac ſuperflua materia redundans, hæc enim cùm in ephemeris immoderatum calorem contraxerit, atque hinc putreſcendi principium acceperit, alteram ſpeciem febrium ſuccendit, priore deſinente.] Quòd verò à præincipientibus cauſis, ſeu procatarcticis, non immediatè, ſed mediatè, febris aliqua ex putredine humorum accendatur, in his verbis nobis patefecit Galenus, [cùm primùm diariam efficiant: ſequitur deinceps altera ex humorum putredine in iis corporibus, quę impura ſunt, ac excrementis abundant.] Poſſet item cum eodem Galeno teneri, quòd ex eiſdem cauſis procatarcticis, febres ex putredine non immediatè etiam, ſed mediatè gigni queūt. Verùm alia ratione quàm mediis febribus diariis, vtpote internis, & antecedentibus cauſis mediis, in eiſdem etiam corporibus impuris, quæ nimium craſſis & glutinoſis cibis fuerint vſa, longo potiſsimùm tempore; ex quibus deinceps, ſucci craſsi & lenti geniti, atque adaucti, febres, media obſtructione & putredine generant. Nam ob putredinem, cibi quicunque glutinoſi & craſsi ſunt, febrium ſunt cauſæ, inquit Galenus, eodem primo de different. febr. cùm facilè ſit eum humorem, qui ab ipſis generatur, obſtrui, atque intendi. Quapropter non ſolùm hecticæ febres, ſed earum quædam, quæ ex putredine ortum ducunt, ex cauſa manifeſta, quæ ante præceſsit fieri poſſunt. Quocirca cùm dixit Galenus, nam & aliarum quędam ex cauſa manifeſta fiūt, quæ ante præceſsit, nedum hecticas ſubintelligere voluit; ſed etiam quæ ex putredine oriuntur. Diſcernes autem eas à diariis, quoniam cauſa hæc manifeſta, quæ ante præceſsit in generatione febris ex putredine humorum, ſaltem non erit recens, ſed diutina. Quamobrem Galenus quando hoc aſſerebat eſſe præcipuum ac inſeparabile ſignum febrium diariarum, dicebat incipere à cauſa procatarctica manifeſta, & recenti, haud ignarus quòd ab ea quæ recens non eſt, modo quo diximus, queat febris generari ex humorum putredine: licebit propterea ſi libeat, interrogare, nunquid aliqua manifeſta anteceſſerit cauſa? Qua etiam ratione interpretanda ſunt eiuſdem Galeni verba citato libro primo de different. febr. vbi indicia deſcribens febrium, quæ ex putredine humorum generantur, dicebat: Primùm quidem non inſeparabile, ſed proprium quod nulla earum quæ præincipientes cauſæ dicuntur, eas antecedit, intelligendum ſiquidem eſt, de recenti, & immediata. Nam ſemper hæ febres pro recenti earum cauſa internam, tanquam immediatam, & nō procatarcticam habent. Etenim ſi aliàs exponerentur hæc verba, nedum proprium, ſed inſeparabile eſſet tale indicium febrium ex putredine ortarum. Quarum indicia exponere iam tempus eſt, à maximis quoque exordiētes, quæ ex caliditatis qualitate, pulſibus, ac vrinis ſimiliter ſumuntur.

Loco præcitato.

Signum inſeparabile diariarum.

De different. feb. c. 7.

Quæſtio. Reſponſ.

Febris ex putredine non fit à cauſa procatarctica immediatè.

Cauſa procatarctica duplex.

Vrina qualis in diariis.

Explicatur locus Gal. cap. 7

Febres ex putredine ortas, via, & dignoſcendi ratio. *Caput XVI.*

CALIDITATIS igitur qualitas, harum febrium, quæ ex putredine fiunt, maximum eſt indiciū, vt Gale. inquit. Nihil enim in ea ſuaue, neque moderatum eſt, neque vllo pacto caliditas ſimilis ei exiſtit, quæ in ephemeris ſentitur, ſed mordax quodāmodo potius, tactuiq; moleſta: & quemadmodū fumus oculos & nares, ſic ipſa tactum videtur erodere. Id autem commune eſt tum febribus ex putredine ortis, tum etiam hecticis: vt patet ex Hippocrate, ſexto de morbis vulgaribus, cùm dicebat: [febres aliæ mordaces ſunt manui, aliæ mites:] Per mordaces intelligens vniuerſum hoc genus febrium, ex aduerſo diſtinctum ipſis ephemeris: quamuis hoc genus, nullum quidem commune nomen ſortitum ſit, vt liquet eodem primo de differentiis febrium. Verùm maior erit, ac mordacior, ex putredine ortarum febrium caliditas, potiſsimùm cùm primùm manus admouetur, contra verò ipſius hecticæ, vt dicemus: in principiis autem acceſsionum, vt in quibus calor adhuc ſuffocatur, ac ſuperfluitates intus ſuccenduntur, non ſtatim admota manu diſcernitur, at per moram prædicta caliditatis ſpecies ex penitioribus partibus effertur. prædicta itaque caliditatis ſpecies, quæ appoſitam manum pungit, atque erodit inſtar medicaminis acris, eſt putredinis humorum progenies, quæ manifeſtè quidem ſentitur increſcentibus, ac conſiſtentibus febribus, nō manifeſtè autem, neque ſtatim, in incipientibus; vt citato libro primo de diffe. feb. cap. 7. ſcriptum eſt: quamuis in hecticis quoque caliditas mordax ſentiatur, alio tamē modo, vt demōſtrabimus. Propriū verò atque inſeparabile febriū, quæ in humoribus accenduntur, indicium eſt, ſummiſsionis, ſeu contractionis pulſuum; quam Grȩci συστολὴν appellant, velocitas: quę manifeſtiùs quidē increſcentibus febribus, non obſcurè autem incipientibus, ac conſiſtentibus fit. Quapropter Galenus tertio de preſagitione ex pulſ. aſſerebat hoc eſſe perpetuum, & præ cæteris proprium inuaſioni febris ex putredine humorum ortæ, vt arteriæ cōtractio efficiatur celerior, & ſi quis in cognoſcenda cōtractione eſt exercitatus, perpetuum hoc & cōſtās, initij acceſsionis ſignum habebit; vbi contentio-

Signa febrium ex putredine, à caliditatis qualitate.

Particula prima, tex. 29.

A pulſu.

ne aliqua, vt frequenter admonuimus, pulsus prędi-tus sit. Nam in languidis contractionem docuimus cognosci nō posse, quamuis hæ febres in vigoribus, vt idem Galenus habet, vtrunque posident, motum celerem, & distentionis, & contractionis. Præter ea crebritatem mutant ex æquo, cùm externę quietis, tum internæ. In initio autem accessionis, non perinde, sed magis augent contractionis celeritatem, in incrementis tum hanc, tum etiam externam quietem plurimùm concitant. Harum mutationum pulsus, haud facilè causa reddi potest: nam cùm febrium omnium differentiæ propriæ & per se, quæ ex pulsibus capiuntur, sint ratione vsus mutati, & non facultatis, nec instrumentorum; vt patet eodem tertio de præsagitione ex pulſ. c. 7. sitque distētionis vsus in Galeni doctrina pro refrigerando, ac ventilando calore per attractum aërem, ipsius verò contractionis pro expurgandis fumosis, ac fuliginosis excrementis, commune autem vtrisque vt caloris symmetria seruetur; ob id celerior quodammodo semper in quolibet accessionis tempore, erit ipsius pulsus contractio in febribus ex putredine ortis. Quanquam id manifestiùs percipiatur in incrementis accessionum, quàm in earundem principiis, ac vigoribus. Nam cùm vsus contractionis sit pro expurgando fumoso excremento, cuius copia in huiusmodi febribus generatur, in principiis tamen accessionum cùm calor adhuc suffocetur, ac superfluitates intus succendantur, adeò vt natura adhuc potens non sit easdem vincere, exigua omnino erunt, quæ debent eo tempore expurgari fumosa excrementa: quapropter non tam manifestè percipietur hæc contractionis celeritas. At in incrementis natura ipsa incumbente ad abstergendum fumosum illud excrementum, vtpote incipiente iam euincere succensam materiam, nedum manifestior apparebit hæc celeritas contractionis, verùm crebrior erit pulsus, secundum externam quietem, adeò vt pulsus in externa quiete creberrimus videatur; quoniam celeriùs contrahitur, ac citiùs arteria considere incipit propter vrgentem vsum. In vigore autem vtrunque habent pulsus, motum celerem, & distentionis & contractionis, crebritatémque mutant ex æquo, cùm internæ, tum externæ quietis. Etenim æqualiter ferè est & distentionis, & contractionis auctus vsus, cùm & caliditas ipsa præter naturam, admodum fuerit aucta, ipsúmque excrementum fumosum, nihilo diminutum: propterea Galenus citato libro tertio de præsagitione ex pulſ. cap. 7. dicebat: [vbi propè iam attigerint vigorem succensis humoribus feruescentibúsque, ingens incrementum suscipit distentionis celeritas, contractionis verò par permanet celeritas: vbi iā vigeat planè febris, in illa accessione ad summam celeritatem peruenit distentio, & diminuitur celeritas contractionis, ac in remissionibus, eiusdē contractionis celeritas dissoluitur, præsertim cùm ad integritatem aut propè eam peruenerint.] Generatur itaque semper contractionis celeritas initio accessionum harum febrium, per incrementū augetur, & in vigore, ac remissione modo quo diximus se habeat, adeò vt vsque ad summum vigorem persistat, in cuius fine minui incipit, & in inclinatione dissoluitur: licet non ita manifestè in eisdem temporibus percipiatur; sed manifestiùs in incrementis, non ita manifestè incipientibus, ac consistentibus ipsis accessionibus; & quanquam in vigoribus (vt diximus) vtrunque habeant, motum celerem, & distentionis, & contractionis, & crebritatem ex æquo mutare videantur, cùm externæ quietis, tum internæ: tamen & eo quoque tempore contractio distentione erit celerior, & externa quiete pulsus crebrior, licet obscurè illud percipi posit, cùm ambo motus celeres sint, & vtræque quietes crebræ: qua ratione singula Galeni dicta de pulsibus putridarum febrium, conciliabis, cùm diuersa videantur. Sunt itaque omnibus febribus communes pulsus celeres, in eiusmodi autem nedum celeres, sed systole diastole celerior, proprium atque inseparabile earum indicium est. Reliquæ verò differentiæ pulsus omnes, quæ in his febribus animaduertuntur, alium potius affectum quàm febres sequuntur, quorum affectuum, vt inquit Galenus, duo sunt genera, aut facultatis, aut instrumentorum vitium, quapropter inæqualitas pulsuum, atque etiam caloris, siue in principiis, siue in augmento contingat, est huiusmodi generis febrium proprium indicium, non tamen inseparabile. etenim multæ & sine sensibili inæqualitate incipiunt, atque ad consistentiam accedunt. Similiter proprium istarum febrium, non tamen ab eisdem inseparabile, est pulsuum afflictatio: (sic autem nomino, quando incipiente accessione, satis paruos atque inæquales pulsus habent ægrotantes) alicui tamē generi febrium hoc signum commune non est, quemadmodum neque & inæqualitas ipsa, nisi alicuius casus ratione superueniat. Comitatur etiam has febres in initiis accessionum pulsus paruus ac velox, cùm verò consistunt magnus simul ac velox, & quæ in exteriori quiete existit frequentia, vt antea diximus, in huiusmodi febribus manifestè deprehenditur, cuius similis neque in ephemeris, neque in hecticis apparet, vt patet eodem primo de differentiis febrium, capite septimo. Durus autem pulsus neque proprium, neque inseparabile huiusmodi febrium indicium est, neque alterius generis febrium, vtpote neque ephemerarum, neque hecticarum: comitatur verò magna ex parte hecticas febres; nonnunquam verò duo alia genera aliquo præter naturam affectu interueniente, ephemeras, vbi ex nimio algore, aut ob nimium solis feruorem, aut lassitudinem, seu reliqua huiusmodi, contingant, adest interim pulsus durus illis febribus, quæ ex humorum putredine oriuntur, quando aliquod viscerum, vel inflammationem, vel durum tumorem patiatur, aut quispiam alius casus, veluti neruorum tensio adfuerit, aut siccitas. At quicquid sit de pulsu duro, satis sit nosse in febribus, ea ratione qua febres sunt; nunquam fieri, vt citato libro primo de differentiis febrium, à Galeno scriptum est. Etenim tunicis arteriarum, aut ad congelationem, aut tensionem, aut siccitatem, durities aduenit, vt liquet eodem loco. Maximum quoque & harum febrium indicium existit cruditas vrinæ, debilis etiam concoctio proprium est earundem febrium indicium. Etenim neque cruda, neque debiliter concocta, in ephemeris apparet. Cæterùm earum quidē alterutra seorsum, est proprium huiusmodi febrium indiciū, simul autem vtraque dicta, secundum disiunctionis proloquium, omnino inseparabile: huic enim febrium generi, vrinæ vel omnino crudæ, vel debiliter coctæ, principio associantur. Neque vnquam magnū aut effatu dignum coctionis indicium, in talibus febribus in primis vrinis apparet, si excipiamus eam,

eam, quæ fit ob permutationem ex ephemeris febribus, de qua paulò post verba faciemus. Appello autem crudam vrinam, cùm nullum omnino signũ in ea appareat coctionis, neque in substantia, neque in colore, aut etiam contentis. Debiliter autem cõcoctam, in qua nullum tale signum coctionis manifestè, aut perfectè visitur; cùm vnum in incrementis, reliquum in vigoribus huiusmodi febrium apparere consueuerit, vt liquet primo de crisibus. cap. 5. Proprium quoque & harum febrium signum existit, non tamen inseparabile, initium sumere à rigore, vbi neque ardor solis, neque frigefactio valida præcesserit, omnibus tamen non inest; quemadmodum neque horrores, ab huiusmodi febribus sunt inseparabiles, licet quandoque in ipsis exordiantur. Proprium quoque & non inseparabile (vt priùs diximus) talium febrium indicium est, quod nulla earum, quæ procatarcticæ, sed præincipientes caussæ dicuntur, eas antecedit, neutri enim aliorum generum hoc inest. Contingit quoque præter prædicta indicia, eo tempore quo accessio consistet, casum aliquem febris ardentis apparere, aut quidam alij, qui in febribus epialis, lipyriis, hemitritæis, aut paludosis appellatis, aut in quapiam alia tali febre, videri solent. Quare vbi hæc adsint, ex his quoque dignoscere eas licebit, non solùm earum genus, sed etiam aliquam earundem speciem. Quòd si post febris declinationem, integra non successit quies, siue cum sudore, siue quouis alio modo declinet, ex duobus alterum, vel permutationis est argumentum, si omnia quæ præcesserint, febrium ephemerarum fuerint indicia; aut si nulla ex his fuerint, statim ab initio febrem aliquã ex his, quæ putredinem humorum sequuntur, inuasisse indicatur. Atque proprium simul & inseparabile in omnibus successionis indicium est, quòd febris diaria, quietem integram subsequentem non habet. Contingit verò aliquando vbi ephemera febris consistit, aliquod permutationis indicium ostendi, vtpote indiciis quibusdam eo tempore apparentibus febris, ex humorum putredine. Verùm multò magis, cùm declinare cœperint, eadem permutatio erit manifesta, cùm eo tempore absit ea tranquillitas, quæ adesse deberet, neque integra succedit quies, & aliquod putredinis signum manifestè in calore, pulsu, vrina, aut eorum pluribus magis patebit. in hisce tamen febribus ex putredine ortis, quæ diarias consequuntur, in primis vrinis effatu dignum coctionis indicium apparere poterit, erit autem id ratione diariæ priùs ortæ, & non eius, quæ ob putredinem generatur, & eandem consequitur.

Cruda vrina quæ.

Ex rigore.

Ex eo quod nulla caussa procatarctica antecessit.

Ex casu aliquo, qui in vigore accessionis cõtingit.

Ex declinationis ratione.

Cur febres hecticæ appellentur, & quomodo generantur. Caput XVII.

CONSEQVENS est, vt earum febrium, quas Græci ἑκτικὸς πυρετὸς appellant, indicia tradamus, priùs tamẽ quibusdam animaduersis non minùs vtilibus, quàm necessariis artis medicæ tyronibus, pro curatione, dignotione, ac prognostico earundem. Appellarunt porrò has febres hecticas, vel quoniam firmæ, ac fixæ sunt quemadmodum habitus, quoniam eos affectus, qui ægrè discutiuntur ἐν ἕξῃ Græci vocant, seu κατ' ἕξιν, quemadmodũ eos, qui facilè discutiuntur ἐν σχέσει, seu κατὰ σχέσιν, appellant: vel quoniam ipsum corporis habitum comprehenderunt. (sic enim vocare consueuerunt solidas partes humidis ex aduerso distinguentes, vt patet primo de differentiis febrium) cap. 3. quæ igitur febres ægrè discutiuntur, ipsumque corporis habitum comprehẽdũt, hecticæ nuncupantur. Intelligo autem cum Galeno corporis habitum eiusdem corporis partes solidas, ex aduerso distinctas humidis, per humidas intelligendo tum humores, tum spiritus. Hæc nãq; sunt illa tria, quæ nostra constituunt corpora, vt antea docuimus. Hippocratis auctoritate; continentia inquam, contenta, & impetum facientia ab eodem appellata. Qua etiam ratione simul cum Galeno negauimus, neque pauciora febriũ genera prima reperiri posse. Atqui solidæ partes hoc modo intellectæ, ex triplici substantia constituuntur, vna quæ veluti ros quidam existit inspersus in spatiis inanibus dictarum partium, qui etiam natiua, seu naturalis humiditas ab eodem Galeno appellari solet, vt liquet libro primo de differentiis febr. cap. 9. interim humor proprius partium similarium, ex quo partes ipsæ nutriuntur, ab eo nominatur, vt septimo, & decimo metho. medendi, scriptum est. Hanc humiditatem, ceu rorem quendam in omnibus sparsum animalis partibus, proprium vnde partes nutriuntur naturalem humorem appellatum, innatum quoque spiritum Galenus appellare consueuit, non vniuersum, sed eiusdem non paruam substantiam, in eo consistere fassus est. Nam hunc innatum spiritum, in omnibus contineri partibus, sed non vndequaque esse sui similem; veluti nec sanguinem necesse dixit: tum in spatiis manibus, non paruam eius inesse substantiam, imò potius veluti materiam quandam leniculam etiamnum mutationem exposcentem ad innati spiritus qualitatibus suis absoluti generationem. Nihilo secius tamen iam tum etiam admodum ad naturalia opera conducentem asseruit, quinto de simplicium medicamentorum facultatibus. cap. 8. Altera est, quæ ab eodem Galeno substantia carnosa, ac adiposa dicitur: quæ substantia ex humore concreto constat. Tertia est, quæ fibrosa & membranosa nuncupatur, citato libro septimo, & decimo de medendi methodo. Harum partium quantitas, par semper manet, sed iis, qui adhuc inaugentur numero duntaxat, qui verò absoluti iam sunt, etiam magnitudine, carnosæ verò substantiæ magnitudo variatur, etiamsi non augeatur animans. Pari modo & spiritus substantia, inquit Gale. vndecimo meth. c. 3. tantũ non quolibet momento, tum minor, tum maior conspicitur, ex quibus tribus partibus, naturam constare, eodem loco fatetur. Has quoque fibrosas & membranosas substantias, quandoque solidas dũtaxat appellauit, seu solidiores distinctas à carnosa, seu adiposa, & rorida, vt liquet eodem 7. meth. med. cùm dicebat siccitatẽ insanabilem esse, si prorsus sit consummata. Est autem prorsus consummata, vbi solida similarium partium substantia, reddita est siccior, similiter & 10. eiusdem, ipsius verò inquit, solidis siccatis, fieri nequit, vt homo prorsus persanetur. Nam primum eiusmodi febris propriam partiũ humiditatem ex qua nutriuntur, depascit, hinc verò ad carnosum genus transit, quod circa tum fibrosas, tum membranosas partes solidorum corporum hæret; ita deinde ipsas solidas populatur: & paulò ante fieri non posse dicebat, vt solidarum partium siccitas consummata sanetur. Quibus in locis per solidas partes, membranosas duntaxat & fibrosas

Habitus corporis quid.

6. de morb. vulg. par. 7

Partium solidarum triplex substãtia.

Ros.

7. cap. 6 & 11. cap. vlt.

Carnosa substantia.

Fibrosa.

Per solidas partes aliquando fibrosæ solæ intelliguntur.

Locis supra citatis.

Loco citato

substantias intellexit. Et 11.eiusdem, naturam, vt diximus, ex tribus partibus constare fatebatur, ex spiritus, & earum, quæ dicuntur verè solidæ, substantia; & tertia ab iis carnosa, quæ cuique particulæ est sua: verè solidas appellas partes fibrosas & mẽbranosas, à carnosis distinctas, quamuis citato primo libro de differ. febrium, aliter senserit; quemadmodum etiam com. aphorism. 7. 2. lib. quo loco carnosam partem, contineri in solidarum appellatione, ostendit, asserens, quæ enim pauco tempore extenuata sunt corpora, ab humorum & spirituum euacuatione, non ex solidorum colliquatione id perpessa sunt: quæ verò longo tempore extenuantur, iis, carnes contabescunt & reliqua. Quòd verò propriæ & veræ partes solidæ, sint iam dictæ fibrosæ & membranosæ substantiæ, quas ex semine genitali conditas esse Galen. fatetur, patet tum libro de semine, tum etiam commen. aphorism. 15. primi libri, & propterea cùm pereunt, iterum gigni non posse, cùm reliquæ duæ si pereant, regigni possunt, luce clariùs Galen. 10. method. medend. manifestauit, iis verbis [illud potius intelliges singularum particularum substantiæ molem ex tali maximè complectam esse natura, quæ vtique vt in sinuosis vlceribus videre licet, & perire, & regigni potest. At verò nec fibrosa, nec neruosa, membranosáve natura eandem generationem habere cernitur.] Cæterùm quamuis hæ præcipuæ ac propriæ solidæ partes, seu à Galeno quandoque nuncupentur; cùm tamen asserimus præter naturam calorem, in huiusmodi febribus, in solidis partibus accẽdi: per solidas animalis partes, eas vniuersas subintelligimus, quæ humidis ex aduerso distinguũtur, hoc est, prout substantia sunt diuersa, à spiritibus & humoribus, quas duas substantias, cùm calor præter naturam occupauerat, duo reliqua iam dicta prima febrium genera oriebantur. In cuius febris hecticæ generatione, quemadmodum etiam de reliquis demonstrauimus, opus est vt ipsius cordis partes solidæ accendantur, vt ea generetur: quanquam & per essentiam, & primo sæpe; interim verò & per consensum, & secundario eædem solidæ cordis partes affici possint, aliàs haudquaquam febres hecticæ gigni possent. Quomodocunque autem generentur, duplici via ortum habere possunt, nam sæpenumero ex ardentibus febribus, quæ adeò protrahuntur, vt longitudine temporis, humorem in cordis corpore contentum exsiccent, aut consumant, ortum habent, sæpe etiam in hanc febrem incidunt, qui ex diariis, aut ardentibus, atque acutis febribus, rectè curati non sunt: & præsertim qui cùm aquæ frigidæ potu indigerent, præter id quod eam non biberint, nullum aliud refrigerans medicamen thoraci, ac præcordiis medici apposuerunt, aut cataplasmata etiam calida eisdem partibus adhibuerunt: ex iocinoris quoque, aut ventriculi inflammatione, si diu febrem tollerauerint ægri, insequuntur febres hecticæ; aliquando etiam ex pulmonis, aut thoracis affectibus, oriuntur: & vt simpliciter dicam ex omnibus diuturnis inflammationibus, quæ nobiliores partes occupauerunt, læuitatibus intestinorum, alui profluuiis, ac dysenteriis, insequente totius animalis, ac præsertim corporis cordis febrili caliditate, quæ cum difficultate amouetur. Reliqua autem & secunda via, ortum habent febres hecticæ, cùm statim ab initio inuaserint similem primi sui ortum ephemeris facientes, aut ex tristitia, aut ira, aut lassitudine nimia, vnà cum solis feruore contracta: quicunq; verò natura sunt sicciores, ac præsertim si vnà calidam habuerint temperaturam, vitámque elegerint in laboribus, vigiliis, ac curis, victúque pauco, hos statim ab initio solet hectica febris inuadere, ex ira vel tristitia, ac magis æstate, statúque temporis calido & sicco, ac loco præterea consimili, vt inquit Galenus primo de differentiis febrium, cap. 8. Nam nullus eorum qui habitu corporis præditi sunt humidiore, statim ab initio huiuscemodi febre correptus fuit: licet Gale. 7. de crisibus, in fine, fateatur quòd nulla febris hectica in primis diebus, sed in progressu temporis fiat. Illud tamen intelligere oportet, modò à procatarcticis causis originem non habeat, nam citra has nunquam ab initio febres hecticæ inuadere consueuerunt; vt ipsemet testis est eodem primo de differentiis febrium, cùm ait [quoniam ephemeræ omnes à procatarcticis, siue præincipientibus causis originem habent, hecticæ autem quando sine his generantur, nunquam ab initio inuadere consueuerunt] id quoque confirmauit Paulus cap. 31. libri secundi, quo etiam loco duplicem iam dictum modum generationis harum febrium conscripsit.

cap.13. & 11.cap.vlt

Cum sermo habetur de febribus hecticis, quid per solidas partes intelligimus.

In omni febre hectica cor afficitur.

Hecticarũ generandarum duplex via.

Num omnes partes, quæ solidæ appellantur, in febribus hecticis accendantur, & num semper cum siccitate copulentur, & quemadmodum cum marasmo conueniant & dissideant.

Caput XVIII.

SED quæres, num omnes solidarum partium substantiæ, quas tres asseruimus esse cum Galeno (ipsas solidas aduersus humidas distinguentes) in huius febris generatione, semper accendantur, seu calefactæ sint, an vna duntaxat, vel duæ ipsarum calefactæ sint, reliquæ, vel reliqua incalescant? Huic satisfacere videtur Galenus eodem primo de differentiis febrium, & 10. metho. meden. cùm dicebat febrem hanc primùm propriam partium humiditatem depascere; hinc ad carnosum genus transire; & ita deinde ipsas solidas verè dictas populari, principiúmque febris hecticæ esse cùm primùm cordis temperies euerti inceperit, neque natiua humiditas protinus aboletur, neque virtus plurimùm laborat, sed primò fit velut quædam efferuescentia humiditatis, quo in tempore facilè est huiuscemodi febrem sanare, dicebat tanquã nihil adhuc virtute perpessa: ratione quoque confirmari poterit. Nam cùm tres iam dictæ substantiæ, quæ partes solidas constituunt, satis diuersę sint, atque inter se distẽt, saltẽ tenuitate, & crassitudine, nulli in dubium venit, quòd quæ tenuior existit, promptiùs accendatur, cùm omnis tenuis substantia, promptiùs, quàm crassa alteretur, ex Galeno, citato primo libro de differentiis febrium. Cùm itaque tenuioris substantiæ sit natiua illa humiditas seu ros dispersus in spatiis intermediis dictarũ partium, quàm reliquæ duæ & carnosa seu adiposa adhuc tenuior sit, quàm fibrosa & membranosa, consequens est, vt ille natiuus humor primò, carnosa & adiposa substantia, secundò & vltimò membranosa, & fibrosa, accendantur in febre hectica: neque vnquam ordo hic peruerti contingat, nec inuicem implicari possint, si plures dentur differentiæ, seu species hecticę febris; quemadmodum nos cum Galeno tenemus, & in sequentibus declarare conabimur.

mur. At quî fiet, interrogabis, quòd ordo hic peruerti non valeat, nec febres eædem complicari possint, cùm in febribus quæ ex putredine ortum habent, ordo hic quandoque peruertatur? etenim videmus ex pituita putrescente, interim ex atra bile febres à principio generari, non autem ex bile quæ est tenuior. Insuper sæpenumero & hæ febres inter sese complicantur, vt patet secũdo de differen. febr. cap. 7. secundo de crisibus, & sexcentis alijs in locis. Huic respondemus, parum rectè tres has substantias partes solidas constituentes, tribus humoribus, seu potius excrementis similasse. Hi nanque præsertim cùm excrementa sunt, ac putrescentia, haud vllam constituũt nostri corporis substantiam, quemadmodum rorida substantia, carnosa, ac membranosa. Quo fit vt illi pro maiori vel minori quàm habent aptitudinem suscipiendi calorem prçter naturam, indifferenter possint à principio ab eodem occupari; licet vnus substantia quàm alter fuerit tenuior; quod haudquaquam negauit Galenus, imò illud sæpiùs contingere affirmauit, præsertim citato libro primo de differentiis febr. cùm dicebat. [nam dispositio febrilis aliàs ex aliis eorum, quæ ante diximus, sumit initium. Istæ verò tres substantiæ, quæ solidas animalis partes constituunt, propterea quòd tenuitate, & crassitudine inter se distant, sunt copulatæ in vna natura vnóque genere eorum quæ corpus constituunt, quod genus cùm à calore præter naturam occupatur, febres hecticas parit, verùm cùm non ex similari, æquali, atque homogenea substantia constet, sed dissimilari inæquali & diuersa, quæ tenuior earum existit, necesse omnino est, vt primò afficiatur ac calfacta sit, reliquæ verò duæ calfiant.] Qua etiam ratione cùm ordo hic peruerti non possit: nam semper in vna substantia quæ dissimilaris existit, si accendatur calor prçter naturam, pars tenuior promptiùs & priùs accenditur, patere poterit, cur est quòd si plures sint differentiæ seu species febris hecticæ, eædem complicari non possint, sed perpetuò vnam altera consequatur, ac incipiat ea in qua efferuescit seu calfactus est innatus humor, seu roridus qui in spatiis inanibus, præsertim ipsius corporis cordis, continetur: sequatur deinceps carnosarum & adiposarum partium, atque ita demum fibrosarum ac membranosarum accensio. Illæ item febres quæ in humoribus accenduntur, per putredinem habent generationem, quæ verò hecticç appellatç vel per motum, vel per adhæsum, quo fit vt in illis ordo haud ægrè peruerti possit, ob maiorem, vel minorem quam habent aptitudinem humores vt putrescant, in hecticis verò, semper quod promptiùs sua natura alterari consueuit, primò accenditur, cùm neque in reliquis solidarum partium substantiis, quæ crassiores natura sunt, accensionis promptitudo magis quàm in tenuioribus reperiri possit. Etenim in febribus, quæ per hos affectus ortum habent, nulla alia aptitudo, vt promptiùs accendatur eorum materia, reperiri potest, quàm tenuitas substantiæ frigiditate non reluctante, ob id vbi spiritus non fuerint, necessarium omnino est, vt humor hic inspersus per spatia inania existat, non autem carnosa, aut membranosa substantia. Num verò hecticæ febres perpetuò cum siccitate coniunctæ sint, vel interim sine siccitate consistere valeant, nondum liquet, quamuis febris ipsa affectio sit semper calida & sicca; vt priùs cum Galeno & Hippocrate conclusum est. Vt verò huius quæsiti veritas pateat, animaduersione dignum est, quod cùm asserimus num febris hectica quæpiam citra siccitatem consistere queat, non de ea siccitate verba facimus, quæ necessario febrem, quà febris est consequitur, sed intelligimus per siccitatem marasmum seu tabem, quæ quidem corruptio corporis viuentis est ex siccitate, ita vt idem sit, ac si dicas num febris hectica possit quandoque absque marasmo, tabe, seu siccitate alicuius substantiæ solidarum partium consistere. Pro quo iterum animaduertas oportet quatuor in vniuersum nostris corporibus esse siccitates, à Galeno scriptas septimo method. medend. quarum vna est partium quç verè solidç appellantur, membranosç inquam, ac fibrosç substantiç; altera est adiposç & carnosç. Tertia cùm propria humiditas vnde partes nutriuntur omnino est assumpta diuersa ab iis: & quarta siccitas est quç in propriis cuiusque particulç exilibus arteriis venisque consistit, quç etiam ex sanguinis penuria prouenit: nam venç succo sunt inanitç; hic verò succus, seu sanguis qui in iam dictis exilibus continetur venis atque arteriis, de propria partium solidarum substantia non est; quocirca etsi in febre hectica quandoque exsiccetur, eam tamen siccitati coniunctam esse haudquaquam asserimus, neque idem succus inter secundas (vt aiunt) humiditates, connumerari debet, vt quibusdam falso visum est; cùm adhuc sanguis sit, & intra vasa contineatur: & propterea Galen. eodem 7. de method. meden. narratis tribus siccitatibus, volens de hac quarta verba facere, dicebat. [Diuersa ab iis siccitas est, quç in propriis cuiusq; particulç exilibus arteriis, venisque consistit.] & paulò infra, [facilima verò omnia sanatu, quarta est, asserebat, in qua venç succo sunt inanitç.] De reliquis itaque siccitatibus subintelligere oportet, cùm dicimus febrem hecticam esse cum siccitate coniunctam, quam iterum consistere citra siccitatem; quandoque posse, cum Gale. fatemur: quoniam sine siccitate, sçpius hecticç febres consistunt, inquit primo de differ. febr. cap. 8. & paulò ante duplex esse hecticarum febrium genus, definierat: quarum vnum cum tabe, reliquum absque ea esse fatebatur. Etenim primo fit velut quædam efferuescentia natiuç humiditatis, cùm primò hectica generatur febris, neque eadem protinus aboletur, quo in tempore vsque dum consumptio quçdam eiusdem roridç humiditatis efferuescentiam sequatur, febrem hecticam absque siccitate, seu tabe consistere clarum est, apud eundem Galenum citato lib. 1. de differentiis febrium. Nam donec pars aliqua huius humoris dispersi in spatiis particularum consimilium intermediis, potissimum ipsius cordis reseruatur, solùm febris hectica existit, vt ipse inquit, nondum etiam tabida, id etiam confirmauit Paulus cap. 31. libri 2. his verbis. Quousque igitur humiditatis aliquid reliquum est, hectica solùm febris dicitur, cùm verò periclitatur, ne nihil ampliùs humoris supersit, absolutus iam marcor constituitur. Hinc sequitur, quòd licet in tali efferuescentia, humiditatis pars aliqua exsiccetur, nondum tamen siccitati copulatam febrem hecticã asserimus. Etenim quousq; pars aliqua huius humoris reseruatur in corpore cordis contenti, & non vniuersa fuerit absumpta, siccitatem haudquaquam esse fatemur, & propterea neque febri hecticç coniunctam esse; id quod confirmauerat Galen. citato

cap. 7

Loco citato.

Secunda capitis pars An hectica semper cum siccitate sit coniuncta.

Siccitas quadruplex. cap. 5. & 6.

Hectica quandoque citra siccitatem.

Loco citato

Ca. 5 & 6.

lib. 7. method. medend. cùm de ſiccitatibus verba faciens dicebat. [etiam tertia videlicet, ſiccitas eſt, cùm propria humiditas vnde partes nutriuntur, omnino eſt abſumpta :] eſt enim ipſius tabis (quam μαρασμὸν Græci appellant) principium, cùm primùm febris hectica propriam partium humiditatem ex qua nutriuntur, depaſcit, ac præſertim ipſius cordis : ſine cuius ſiccitate, neque maraſmus gigni poteſt, vt liquet, tum eodem primo de differentiis febrium, & 10. method. tum etiam libro de maraſmo, qui interim ſimplex, quandoque compoſitus exiſtit, ſimplex, vbi ex ſiccitate duntaxat corpora corrumpantur, quamuis permanere ſiccitas ipſa per ſe non mutata oppoſitione, quæ conſiſtit ex calido, & frigido, non poteſt, vt liquet 10. method. meden. cõpoſitus, vbi aut caliditas, aut frigiditas immodica, ſiccitati aſſerit. Atqui ex inediis, ſimplicem oriri tabem contingit, ex frigiditate ſiccitati accedente, maraſmus ſenio confectos habet : iſque natura conſequitur, ac in decrepita ætate accidere ſolet, extincto natiuo calore, quod nil aliud eſt quàm mors, quæ ſine ſenſu doloris, ac ſecundum naturam ex ſiccitate contingit, vt citato libro 1. de differentiis febrium liquet, cap. 8. Conſueuerunt etiam & præter naturam hoc modo contabeſcere, quæ affectio à Philippo ſenium ex morbo vocatur; in quam non ſolùm ſenes, ſed etiam pueros vidimus incidiſſe quàm plurimos, inquit Galenus citato loco, cap. 5. Qui verò maraſmus ex calore fit febribus quibuſdam hecticis contingit, non omnibus, de quo præſens eſt ſermo, quanquam & alius quoque reperiatur maraſmus, qui ſyncopoſus ab eodem Galeno citato libro de maraſmo appellatur, diſtinctus à frigido, & ab hoc quem exurentem nuncupat, & in quibuſdam hecticis contingit febribus. Incipit autem hic exurens maraſmus, quando natiuus humor, qui in vnoquoque diſpergitur corpore, in ſpatiis particularum conſimilium intermediis, ac in cordis ſubſtantia aboliri periclitatur: cùm verò iam res eò periculi peruenerit, vt nihil ex tali humiditate ſuperſit, tunc exquiſita tabes exiſtit. Verùm ſi ad carnoſum genus tranſit, quod circa tum fibroſas, tũ membranoſas partes ſolidorum corporum hæret, ita vt caro, & adeps ſint liquatæ, tunc non amplius incipere, ſed increſcere maraſmum dicimus, at deinde cùm ipſas ſolidas verè dictas partes populatur, tunc vigere maraſmum, non abſque ratione aſſerimus: quòd ſi mauis, non in tria tempora : ſed in tres ſpecies maraſmum diſtinguere, pro diuerſa natura, ſeu ſubſtantia partium quas depaſcit, quæ ſolidas (quas diximus) partes conſtituunt, haudquaquam reclamabimus: neque illud Hippocratis ac Geleni pugnabit, vnus etenim erit, per tria tempora diſſidens, ſi per ſolidas partes, eas totas intelligamus, quæ ex aduerſo diſtinguuntur humidis. Tres non ab re etiam dici poterunt, ſi diuerſas ſubſtantias quæ iam dictas ſolidas partes conſtituunt, tanquam diuerſas ſpecies naturas habentes ſeorſum conſiderauimus. Ceterùm ſiue vnus, ſiue plures dicantur eſſe maraſmi, ſatis ſit noſſe febrem hecticam, interim abſque eo conſiſtere poſſe, vtpote ea incipiente. Incipit autem febris hectica, quacunque generetur cauſa, eo tempore quo quædam velut efferueſcentia fit ipſius innatæ humiditatis diſperſæ in ſpatiis intermediis conſimilium particularum; præcipuè tamen ipſius cordis, cùm neque vlla hectica febris effici poſſit, priuſquàm cor ipſum afficiatur, vt ſæpiùs dictum eſt: quo tempore, naturalis cordis temperies euerti incipit, licet virtus plurimùm non laboret, neque iam dicta humiditas protinus aboleatur. Deinceps cùm conſumptio quædam efferueſcentium ſequitur, eadémque in longum tempus protracta, ipſæ ſimilares particulæ, quæ ſunt veluti cordis elementa, ſicciores redduntur, atque etiam alimenti inopia tenuiores, ac tantum virtus laborat, quantum ſiccitas atque caliditas in ipſa febre inualuerit, hoc tempus non amplius initium, ſed incrementum febris hecticæ appellari poteſt: habet tamen maioris, minoriſque ratione, non paruam latitudinem, vt paulò poſt dicemus. Vbi verò non tantùm humor in corpore cordis contentus, & carnoſæ ſeu adipoſæ partes eiuſdem conſumptæ fuerint, verùmetiam ad fibroſas & membranoſas, ſiccitas peruenerit, atque eas populetur febris hectica, tunc exquiſitè eam conſiſtere dicimus, atque omnino tabidam eſſe, vtque ab ea paſsione non differat, quæ verè exquiſita tabes appellatur: quamuis febris hæc non tantum ſicca, ſed etiam calida ſit affectio; vt liquet eodem primo de differentiis febrium. Ex quibus haud ægre quiſpiam percipere poterit, qua ratione maraſmi principium, à principio febris hecticæ, differt, nam illud eſt cùm omnino rorida humiditas fuerit conſumpta, hecticæ verò principium erit, cùm talis humiditas efferueſcat, perdurat autem quouſque eiuſdem pars aliqua reſeruatur; quo etiam tempore febris hectica duntaxat, nondum autem tabida appellabitur. Incrementum inſuper febris hecticæ ab eo, quod maraſmi exiſtit, non minùs diſſentire videtur: etenim in eius incremento, non modò carnoſæ & adipoſæ partes colliquantur, verùm etiam humor hic abſumitur, qui priùs in eius principio velut quandam efferueſcentiam paſſus erat. At in incremento maraſmi modò dictæ carnoſæ & adipoſæ ſubſtantiæ duntaxat colliquantur, cùm in eius principio natiuus humor omnino fuerit abſumptus. Determino autem principium cum Galeno non dierum, aut horarum numero, ſed ipſo diſpoſitionis modo, in ſummo autem vigore, omnino conueniunt febris hectica, & maraſmus, cùm ambo conſiſtere fateamur, eo tempore, quo fibroſæ & membranoſæ ſubſtantiæ, cordis præſertim, verè ſolidæ appellatæ, ab eiſdem conſumantur: tunc enim tale aliquid cor patitur, quale lucernæ lychnium, ſeu formes, cùm plurimum exuſtus fuerit, nam qui ita torrefactus eſt, frangitur atque diſſoluitur, & ex ariditate continuitatem amittit, adeò vt neque ſi magnam olei copiam ſuperinfundas flamma abundantior poſsit accendi: talis ſiquidem eſt febris, quæ eſt tabida omnino, vtque ab ea paſsione non differat, quæ tabes appellatur, vt priùs dictum eſt.

Tabes ſiue maraſmus. *Locis citatis.* *Simplex.* *Cõpoſitus.* *Maraſmus incipiens.* *Increſcens.* *In vigore.* *Hectica incipiens.* *Incre[mentum]* *In v[igore]* *Hecticarũ tria tempora, ipſa gradu, duplex [...], ſeu ſimplex, dici [...]* *Loco [...]* *Loco ſuperiori cap. citato.*

Quando vnum, duo, & tria dici poßint febrium hecticarum genera.

Caput XIX.

SED occaſione eorum quæ diximus non ab re quæres, num vnum duntaxat ſit febrium hecticarum genus, vel duo, aut tria, vel plura eſſe poſsint genera, ſpecies ſeu differentias dixeris? Huic breuiter hunc in modum ſatisfacere licebit, aſſerens cum Galeno vnum eſſe genus febrium hectica-

cticarum, si modò taliter dictæ sint, quoniã ipsum corporis habitum comprehenderunt, per corporis habitum solidas subintelligentes corporis partes, humidis ex aduerso distinctas, vnum etenim est harum partium genus, continentia ab Hippocrate solidæ à Galeno appellatæ, & propterea cum hoc genus calor præter naturam occupauerit, vnum duntaxat febrium genus etiam orietur, ex aduerso & eis quæ ex humorum putredine oriuntur distinctum, licet genus hoc febrium hecticarum, & id quod ex putredine humorũ generatur sub vno genere, quod quidem nullum nomen commune sortitum est (diariis ex diuerso distinctum) contineri possunt, vt patet eodem primo de different. febr. cap. 7. Cæterùm quamuis hæc ratione vna duntaxat febris hectica dici posit, tamen pro diuerso ipsius dispositionis modo eam licebit cum Galeno in tria tempora, seu tres gradus subdistinguere, in principium videlicet, seu primum gradum, quod quidem existit, cùm quædam veluti efferuescentia fit natiui humoris dispersi in spatiis intermediis earundem partium solidarum; perdurat autem quousque pars aliqua eiusdem humoris reseruatur, & in incrementum seu secundum gradum, quod à consumptione, quæ efferuescentiam sequatur, exorditur: protelatur autem hoc tempus, seu secundus gradus febris hecticæ, quoad vniuersus humor, & carnosa seu adiposa substantia, cordis præsertim, liquefiat ac consummetur, cùm verò fibrosas & membranosas cordis partes febris hæc depopulatur, non ampliùs incrementum, nec secundum gradum, sed summum vigorem, & tertium gradum ipsius febris hecticæ appellabimus. At si febrem hanc consideraueris, prout citra marasmum, tabem, seu consumptionem dictarum partium solidarum consistere poterit, vel cum earumdem consumptione, cum eodem Galeno primo de differentiis febrium, fatemur duplex esse febrium hecticarum genus; quorum vnum est citra tabem, reliquum verò cum tabe: quapropter, posita hac febrium hecticarum distinctione, dicebat Galenus: [Febrium autem hecticarum quandoquidem duplex est, vt nuper definiuimus, genus earum:] Indicia deinceps exponamus, nec propterea cum eodem Galeno negamus tres posse dici differentias seu species hecticarum febrium, quinimò illud affirmare nõ veremur. Nam si tres diuersę substantiæ, vt sæpiùs diximus, partes solidas constituunt, nec præter naturam calor cùm primum febris hectica generatur, æqualiter eas occupat, sed earundem vna primò sufficienter incaluit, reliquæ verò incalescunt; & deinde passim ad reliquas duas pertransit, non sine forti ratione fateri possimus, hæc ratione partibus solidis definitis, prout in se tres diuersas substantias continent, quæ non æqualiter, sed passim, ac ordine quodam præter naturam calorem admittunt, tres esse hecticarum febrium differentias seu species, cùm & dictæ substantiæ specie quoque differant. Quarum vna ac prima erit cùm calfactum esse in natiua humiditate susceptum fuerit, eadem veluti efferuescentiam quandam perpessa. Erit & secunda species cùm humiditas hæc natiua fuerit abolita cõsumptáque carnosa ac adiposa substantia, quibus ficcioribus redditis, ac verè solidis partibus exsiccatis, fibrosis, inquam ac membranosis, tertia species febris hecticæ generabitur. Quod insuper confirmare videtur Galenus citato primo libro de differentiis febrium, cap. 9. nam narratis signis febris hecticæ, quæ omnino tabida existit; insuper definito principio generationis ipsius febris citra tabem, subdebat hæc verba: [deinde autem consumptio quædam efferuescentiam sequitur, hácque in longum iam protracta, ipsæ similares particulæ, quę sunt veluti cordis elementa, ficciores redduntur, atque inopia alimenti, tenuiores: & tantùm virtus laborat, quantùm siccitas atque caliditas in ipsa febre inualuerit, quando earum altera exuperans, virtutem imbecilliorem reddere potuit, huiuscemodi febris iam quodammodo ad vtranque partem declinat, ac medium obtinet locum, inter eam tabidã febrem, quæ penitus curam nõ admittit, atque illam de qua paulò ante diximus, quæ facilimè curari potest, sunt verò & in hac latitudines multæ: quoniam & dispositiones ipsius multæ in eo quod magis, & minùs diuersitates: quæ igitur æqualiter distat ab vtraque, & ea scilicet quæ exquisitè tabida est, atque illa in qua nihil est adhuc tale, medio quodammodo se habet ad curationem, dubio ad partes ambas inclinans momento: quæ autem proximior tabidæ fuerit, periculo vicinior est: cùm quæ alteri primæ magis adhæret, non paruam salutis spem posit afferre:] His verbis asserere videtur Galen. tres esse hecticarum febrium species, seu differentias, nam positis duabus extremis, altera citra tabem, altera verò omnino tabida, constituit mediam, eam inquiens quodammodo ad vtramque partem declinare, ac medium obtinere locum, inter omnino tabidam, quæ penitus curam non admittebat, & illam quæ facilimè in principio curari poterat. Præterea ipsum cum latitudine magna consistere affirmauit, maioris, minorísque ratione, non ab re, quoniam cum sub ea nedum roridæ humiditatis, verumetiam carnosæ & adiposæ substantiæ siccitas contineatur, prout æqualiter, magis aut minùs carũdem substantiarum pars esset absumpta, eo æqualiter, magis, minúsve ad vnam vel alteram febrem declinare, atque propterea maioris, minorísque periculi existere. Quòd verò hæ febres, licet specie differant, inter sese complicari nequeant, neque in earum generatione ordo peruerti queat, vt iam dictis patere potest. Vnum itaque esse febriũ hecticarum genus, nec minùs, & duo, neq; à ratione alienum esse tria genera, seu tres species ac differentias, neque plures dari posse, cum Galeno fateri haudquaquam veremur, modò eas diuersa ratione consideraueris, sed tempus est vt earum indicia deinceps exponamus.

Quæ sint febrium hecticarum indicia communia, examinatúrque exemplum Galen. de calce aqua conspersa.

Caput XX.

COMMVNE est omnibus hecticis febribus ꝙ pusillæ, ac semper à principio ad finem vsque sint æquales, inquit Galen. 1. de differ. feb. cap. 9. & 3. de præsag. ex pul. cap. 7. febrium hecticarum, duo hęc sunt propria signa dicebat, si perpetuò sibi illæ similes sint, nec inuasionem vllam accessionis, nec incrementum nec vigorem, nec remissionem habeant, nec ferè febricitare se percipiet ægrotus: in quibus etiam febribus, neque multa occurrit tãgenti caliditas, quamuis acris, ac mordax (non tamen adeo vt in febribus quæ ex putredine ortũ habent) eadẽ insuper licet primò tactu mitis ac debilis sentiatur, processu tamen temporis, cum

Hecticarũ tria tempora, seu gradus, duplex genus, seu triplex, dici possit.

Loco superiori cap. citato.

Signa hecticarũ, æqualitas accessionũ.

Caliditas non multa, sed acris, &c.

plus tangendo immoraberis, paulatim acredinem, atque erosionem quandam ostendet, atque etiam arida manui se offeret, id quoque confirmauit Paulus cap.31.lib.21.asserens, caliditas autem primo occursu languida, paulo post acris, & erodens erumpit: cùm etiam arteriæ circonstantibus partibus calidiores sentiuntur, maximum sunt hecticarum febrium indicium, vt liquet citato lib.1.de diffe.feb.cap. 9. si quidem hoc illis nequaquam aliis aduenit in febribus: manifestiùs autem hic accidit casus, cùm loti fuerint ægrotantes, aut quouis alio modo calfacti & lassati, ita vt aliqua profluat humiditas ac caliditas efflet: tum etenim aliis partibus omnibus calor percipitur moderatus, vbi calor ita expirauerit: qui verò in arteriis est, nihilo minor sentitur: est verò eius manifestus sensus, cùm se pulsus attollunt, qui neque ipsi in talibus expirationibus permutantur, sed continuè in eodem statu perseuerant. Pulsus febris hecticæ, pari modo quantum in iis est, in easdem differentias conuertunt, ampliúsque in his mutatur celeritas, inquit Gal. citato lib.3. de præsag. ex puls. cap.7. dicit autem in easdem differentias, in quas omnes diariæ mutant: nam de iis priùs verba fecerat. Sunt autem hæ differentiæ, magnitudo, celeritas, & crebritas: quamuis, vt ipse fatetur, in febribus hecticis, ampliùs mutetur celeritas; verùm post multa eodem in loco scripsit hæc verba. [nec magnus pulsus, nec vehemens cum hecticis febribus vnquam concurrunt, sed si alterutrum habeant horum, non sunt hecticæ.] De vehemẽti clarum est, cùm perpetuò in hecticis febribus imbecilla sit vitalis facultas, quoniam intemperatum cordis corpus existit, vtpote cùm incaluerit iam, licet in principio plurimum non laboret, comes etenim est intemperiei imbecillitas facultatis, quemadmodum temperiei, robur. De magno autem fateri possumus quòd licet febres hecticæ quantum in ipsis est, in magnitudinem quodammodo pulsus mutent, quamuis minùs quàm cæteræ febres quà febres sunt, cùm minùs in eis vsus vrgeat; quia tamen perpetuò cum eis facultatis vitalis imbecillitas associatur ob mox ante dictam causam, ob id magnus pulsus esse non poterit, cùm vna ex causis magnitudinis deficiat, quæ est virium robur, semper interim & altera quoque quæ est instrumentorum obtemperantia propter duritiem ex siccitate contractam, quapropter idem Galenus asserebat quòd si cum febribus concurrat alius affectus, mixtam oportebit esse mutationem ex illa & hac quæ comitatur febri, quinimò de hecticis sic scriptum reliquit citato loco, quòd nisi alter cum iis affectus casu coëat, ne incipiant quidem vnquam, quamuis hectica febris rarissimè à primo die existat: ex quo affectu vitalem facultatem, aut instrumenta variari contingit; & non vsum duntaxat, quemadmodum ab ipsis febribus hecticis quatenus febres sunt: quinimò collatione facta ad pulsus, qui sunt in febribus synochis dictis, minores, rariores, ac tardiores tanto sunt hecticarum febrium pulsus, quanto etiam earum caliditas minor est: vt patet libro 1. de differ. febrium. Proprium item & inseparabile omnibus hecticis febribus indicium est, vbi allato cibo febrem accendi, ita vt caliditatis multitudo sentiatur, ac pulsum ad magnitudinem & velocitatem augeri percipias; ita vt incompressa annotatio facta videatur eo tẽpore, quo maximè omnes horas suspectas subterfugisse videtur: statim enim hora vna, vel duabus post assumptum cibum, quæcunque ægrotantem tetigerint, alteram febris accessionem adesse putabunt: voco autem annotationem incompressam, in qua neque horror aliquis neque extremarum partium frigefactio facta est, neque veluti quædam dormitatio, neque aliqua insignis pigritia, aut omnino inæqualitas aliqua, vel in caliditate, vel in pulsu: adhuc autem magis, neque paruitas, neque debilitas, neque horum aliquid aliud; sed quemadmodum, & cuique alteri ex cibo maior, ac velocior pulsus efficitur. Fit quidem aliquando & in quibusdam febribus aliis, incompressus ascensus, at si vniuersum indiciorum aceruum inspexeris, non parùm differt: etenim in omnibus aliis febribus huiuscemodi introitus præter cibum assumptum, fiunt incompressi, in febribus autem hecticis, contrario modo se habet omnino, neque etiam fit aliqua annotatio in tempore aliquo, sed est vna febris continua, velut ea quæ synochus appellatur. Verùm in hac veluti flammam plurimam admouenti manum habet occursantem, pulsúsque sunt frequentissimi ac maximi: In hecticis autem febribus, neque multa occurrit caliditas, pulsúsque tantò minores sunt, rariores, ac tardiores iis qui in synochis comprehenduntur, quanto etiam caliditas minor fuerit. Differunt etiam ab aliis febribus, quæ incõpressas habẽt annotationes; hoc maximè febres hecticæ, quòd afflictatio aliqua omnino illis adest cùm cibum assumpserint in accessionis principio, in hecticis verò post cibũ assumptũ, vel quandã afflictationis expertẽ annotationẽ fieri contingit; quæ non est, (vt antea diximus) annotatio, manifestius autem die sequenti hæc febris agnoscetur, si diligẽtiùs obseruabimus, quousq; post assumptũ cibũ in caliditate ac pulsibus alteratio facta perdurauerit: eousque namq; manifestè alterata apparebunt, donec ex cibo digesto ac apposito cordis siccitatem humectauerint; deinceps ad pristinum habitum reuertetur, in quo antea quàm cibus assumeretur, conspiciebatur. Quòd si alio in tempore cibo refeceris, eo qui sequitur die, ac rursus die sequenti in tempore pariter diuerso, similiter videbis caliditatem adauctam, & pulsus, vt diximus, alteratos. Iure itaque diximus hoc proprium ac inseparabile esse hecticarum febrium indicium, vt allato cibo statim hora vna aut duabus elapsis, febris accendatur aucta caliditate, ac pulsus ad magnitudinem & velocitatem augeatur, ita vt incompressa annotatio facta videatur: simile enim eis contingit quod in calce, ac lapidibus calefactis, si enim aquam frigidissimam infuderis, multò calidiores sentiuntur, nutriente, vt videtur in ipsis humida substantia aridam caliditatem, si enim quispiam intra manus recipiat calcis glebam, eiusdem paruifaciet caliditatem, quam neque sentiet: at si deponat, aquáve perfundat videbis quàm primum vehementer calfactam, atque ita feruentem, sicuti lebetes quando ingenti adhæserint flammæ, vapores etiam non paucos ab ea efferri conspicies: quod si etiam tangere ausus fueris, facilè de vri continget; adeo si ad sensus iudicium referatur, humida caliditas vires habet non parum sicca euidentiores; vt inquit Galenus citato primo libro de differen. febr. cap.9. Quam Galeni similitudinem parum (vt mea fert opinio) quidam ex Arabum familia intelligens, ausus fuit asserere, has causas à Galeno traditas accidentales esse, & veluti fabulas cantatorum. Sed pace tanti viri dixerim, non propterea

Arteriarũ caliditas.

Pulsus ijdem qui diariarum.

Loco citato Caliditatis incrementum post cibum, & pulsuum mutatio in magnitud & velocitate.

hoc contingere fassus est Gale. quòd velut aqua contraria calci existit, ita cibus virtuti nutribili sit contrarius, atque adeò elongatus, vt ipse eidem sit contrarius sicut aqua calci, quemadmodum ipse refert: neque propterea quia contraria calci est aqua, vbi ei perfundatur, multò calidior sentitur, sed ob id quòd humida est substantia, ex qua arida caliditas veluti nutriri videtur: & quia non paucos ab ea vapores efferri conspicies, adeo vt si etiam tangere ausus fueris facilè ex hoc deuri continget, vt ipse inquit citato 1. de different. febr. quare quemadmodum contingit ipsi calci, quæ debilem obtinet calorem prius quam aqua perfundatur, ita per febres hecticas, (per quas partes corporis solidiores magis ignitæ euadunt, & propterea asiduè febris hæc in se ipsa similis manet) calor contingentibus apparet, veluti in calce debilis: cùm verò cibum assumunt ac bibunt, simile quiddam accidit quod in calce (vt diximus) aqua perfusa: quo fit vt contingentes exterius ægrum, multò calidiorem persentiant: vt secundo prognosticorũ ab eodem Galeno habetur. Continent namque febre hectica laborantes, calorem debilem; quoniam calfactum esse, in partibus solidis consistit, è quibus parum est quod euaporat ob siccitatem earum, cùm verò alimentum eis apponitur, vtpote humido existente, non ab re earum partium calor augetur, aucta per alimentum eiusdem caloris substantia, quia eodem alimento nutriuntur, & adueniente humida substantia, magis etiam euaporat: humida etenim caliditas vires habet sicca euidentiores, vbi ad sensus iudicium referatur; quemadmodum Galen. habet lib. 1. de differen. febr. Perspicuè igitur apparet ob iam dictas causas, febrilem calorẽ in hecticis febribus, statim hora vna, aut duabus adhibito cibo augeri, & quã maximè vehementer per diductionem illius apparere, & eousque perdurare, donec ex cibo digesto, atque apposito cordis siccitas fuerit humectata. Qua etiam ratione pulsus maiores, ac velociores fiunt toto eo tempore, & non quia cibus calorem extraneum adipiscatur necessariò, vt inquit vir iste; etenim non mutaretur. At quia nutrit, propterea accidit febrilem calorem augeri, Sed quî fieri posit (non ab re quæres) vt tam breui tẽpore assumpto cibo, posit & ipse distribui, ac adiici solidioribus partibus, & potissimũ cordis, si priùs vt concoquatur oportet, deinde digeratur, apponatur, agglutinetur, atque assimiletur? At nos facilè cũ Gal. huic satisfacere poterimus, illud haudquaquam difficilè cõtingere posse, nam licet deuorato cibo confestim ventriculus circa illũ se contrahat, vt eodem fruatur, nutriatúrq;: vbi autem eo impletus, satiatúsque fuerit, pro onere reliquũ habens, statim abiiciat, ac deorsum extrudat, ipse verò ad aliud opus; nẽpe vt agglutinet, cõuertatur, tamen eo etiam tempore, aliquid eiusdem cibi ad iecur ascendere clarum est, ex eodem Gal. lib. 3. de nat. fac. c. 13. qua ratione ad ventriculum ipsum, non paucæ venæ portæ dictę progerminationes attingũt, hócque esse primum tempus operis naturæ circa alimentum. In secundo id ad intestina transit, iísque ipsis & iocinori ad saturitatem apponi, tum portiunculam eius exiguam in omnem corporis partem ferri. Quo in tempore quod in primo est appositum, id ventriculo affigi intellige. In tertia verò temporis portione ventriculus ex affixo alimento nutritur, sibi planè assimilato. Affiguntur autem tam iocinori, quàm intestinis, quæ iis fuerant apposita. Præterea in omnes corporis partes, digestionem, appositionémque fieri constat, vt patet ex citato libro 3. de natura. facultat. Non igitur à ratione alienum est, imò veritati quàm maximè consonum, quòd tenuior quædam alimenti pars, quæ parata magis concoctioni existit, citius ab ipso ventriculo euecta, & propterea etiam iecori distributa (quamuis non integrè vniuersum alimentum, in eodem ventriculo fuerit concoctum) posit ex eodem iocinore, post horam vel alteram assumpto cibo, in omnem corporis partem ferri, digeri, atque solidis partibus omnibus, præsertim cordis apponi, quo tempore incipit illa incompressa annotatio. Producitur autem eousque, quo vniuersum concoctum, digestúmque alimentum, singulis corporis partibus solidioribus, ipsiúsque præcipuè cordis, fuerit appositum & assimilatum. Atque præsertim illud contingere posse putamus hectica febre laborantibus, quibus cum inanitæ fuerint, ac supercalfactæ partes solidæ, promptiùs illud attrahunt. Et quoniam inter cæteras nostri corporis partes cor etiam facultate vehementi trahendi pollet, vt libro de marasmo Galenus testatur, cap. 5. nec minùs & huic opitulatur, tenuioris substantiæ, ac concoctu facilis liquidorum ciborum assumptio, qui eiusmodi febre laborantibus offerri consueuerunt.

Cuiuslibet febris hecticæ particularia indicia: & quòd ab vrinis pro earum dignotione nullum sumatur proprium indicium. *Caput XXI.*

INCIPIENTIS verò hecticæ febris, seu primi gradus, aut primæ speciei, quæ citra tabem exist..., præter iam dicta signa quæ communia cunctis existunt hecticis febribus, quædam propria reperiuntur, per quæ omnia, vbi sola fuerit haudquaquam cognitu est difficilis: alteri verè associata difficiliùs cognoscitur. Gal. teste citato 1. lib. de diffe. feb. c. 10. Et quoniam bifariam oriri possunt, vt superiùs conclusum est, cùm statim ab initio inuadentes, tum etiam quando ad alias nedum diarias, verùm etiam ardentes febres, ac reliquos quosdam præter naturam affectus, consequuntur, nos quò breuiores simus, ab initio incipientis febris hecticæ signa tradennus, cùm ex eisdem met, ac etiã communibus mox narratis (paucis quibusdam demptis (eadem poterit dignosci, quando ad alias febres consequatur. Cùm autem ab initio nunquam inuadat febris hectica citra procatarcticas causas, quas etiam supra narrauimus, licebit, vt Galeno visum est, etiam ex ægro interrogato, eam addiscere. Vbi autem ex aliqua earum habuisse principium acceperis, cæteris quidem bene se habentibus, appareántque in ipsa prima die omnia generis febrium ephemerarum indicia, febris autem ad diem sequentem extendatur, neque ad quietem declinans, neque magis inualescens, ariditatémque maiorem in corpore repræsentet, talem hecticam fore suspicandum est. Quòd si vsq; ad tertiũ diem sine cibo permanserit, dum tertianæ accessionis suspectas horas præterit, nihílque effatu dignum priori accesserit febri, aut fuerit imminutum, sed quædam primæ febris exiguæ reliquiæ tantummodò procedãt, atque permaneant, cum ariditate corporis, & caliditate, quæ primo tactu mitis sentiatur, processu verò temporis acris, mordax, atq; arida manui se offe-

Rr

Elemen. 60

Loco citato.

Quæstio, cui mox satisfacit.

Hecticæ primæ spec. ab initio inuadẽtis ex procatarc. causa ortæ indicia.

rat, huiuſcemodi febrem hecticam eſſe, exiſtimandum erit. Terminus autem eius principij eſt cum eo tempore, quo ſolent ephemeræ febres in integram quietem deſinere, nedum illis tale aliquid nō euenit, ſed inſuper ſiccitas manifeſta intenditur: tunc enim primum febrem diariam euadens tranſcendit ad hecticam, alter verò cuiuſdam velut ipſius augmenti, atque integræ perfectionis terminus, eſt tertiæ diei acceſsio, ſi enim vt paulò ante dicebamus, neque altera acceſsio ſuperuenerit, neque ægrotus ſine febre fuerit, adaucta inſuper ſiccitate, tunc proculdubio, hic hectica febre laborabit, potiſsimùm vbi natura ſicciores ſint, ac calidam temperaturam habuerint ægrotantes, vitámque elegerint in laboribus, vigiliis, ac curis, victúq; pauco. Etenim hos ab initio ſolet hectica febris inuadere, præcipuè æſtate, ſtatúque temporis calido & ſicco, & loco præterea conſimili. Quòd ſi omnino certus eſſe velis febrem hecticam fore, cibum offeras, eo tempore, quo maximè omnes horas ſuſpectas ſubterfugiſſe videtur ægrotus: ſtatim enim hora vna, aut duabus poſt acceptum cibum, vt nuper demonſtrauimus, quicunque ægrotantem tetigerint alteram febris acceſsionem adeſſe, opinabuntur, ita vt incompreſſa annotatio facta videatur. Eius verò febris hecticæ, quæ omnino tabida exiſtit, ſiue vigorem, ſiue tertium gradum, ſeu tertiam eius ſpeciem appellaueris, ſigna cognitu promptiſsima, atque facilima ſunt, etiam priuſquàm pulſum atque calorem tactu perpendas. Decreuimus autem huius febris ſecundo loco indicia exponere, quò promptiùs eius quæ in medio eſt, nobis indicia pateant, ipſis extremis cognitis. Appellantur autem ſigna hæc promptiſsima, atque facilima, quæ etiam maxima non ſine ratione appellat Galenus cum Hippoc. tum in libro de iis quæ in medicatrina fiunt, tum etiam 1. prognoſtic. quoniam ſtatim medico occurrunt: eliciuntur nanque ex facie ægrotantis, quam primò medicum attendere oportet, cùm primùm ad ipſum accedit, proficiſcuntur autem omnia (ne in tradendis cauſis nimium tempus teramus) ex vnica cauſa, eſt autem ea calida & ſicca immodicè intemperies, tum cordis, tum etiam vniuerſi corporis. Etenim dicebat Galen. eodem 1. de differ. febr. cap. 8. [Tabida verò febris, non tantùm ſicca, ſed etiam calida paſsio eſt, quapropter extinguitur celeriùs in hac ægritudine animalis calor, totúmque corpus tabeſcit, inſtar arboris ſupra modum arefactæ, aut ob longitudinem temporis, aut flammę viciniam, aut vehementem, atque immoderatam ſiccitatem. Hinc eſt, quòd oculos immodicè videbis concauos iis qui ita laborant, veluti quibuſdam quaſi foueis reconditos, exhauſto iam vniuerſo in ipſis liquore; ita vt oſsium quibus palpebræ adhærent, eminentiæ conſpiciantur, & ſordes in ipſis ſiccæ oſtendātur, & quædam veluti ſqualida diſpoſitio, qualis maximè ineſt iis, qui toto die ſub ſolis ardore iter longum per puluerem egerunt. Eſt etiam in eiſdem flos vitalis coloris extinctus in tota facie, ac in fronte præſertim ſiccitas immoderata conſpicitur, adeò vt ex ſiccitate dureſcat, ac circuntendatur: non poſſunt autem plurimùm producere palpebras, ſed ſæpius conniuent dormitantium more. Verùm eorum paſsio ſomnus non eſt, ſed potius vigilandi impotentia. Contabuêre etiam carnes, quæ in temporibus ſunt, vt collapſa videantur, & cōcaua ſpatia; nec immeritò: quid enim aliud ſunt omnino, quàm oſſa & cutis? adeò vt ſi nudato corpore partes ad ventrem attinentes aſpicias, neque ex inteſtinis aut viſceribus aliquod ſupereſſe cēſueris, ac præcordia vehementer contracta verſus thoracem videantur. Quòd ſi eos tangere libeat, cutis quidem apprimè arida, quàm ſi digitis apprehendens extenderis, inſtar pellis conſiſtit. Caliditas autem, cùm primùm manus admouetur, debilis, ac mitis quodammodo ſentitur, paulatim verò acredinem, atque eroſionem quandam oſtendit, ac magis, cùm plus tangendo immoraberis. Pulſus verò tenuis, durus, debilis, & frequens, inquit Galen. licet paulò poſt aſſerat, non tenuem, ſed paruum eſſe, quod quidem parum aut nihil differre videtur, eſt enim paruus pulſus neceſſariò tenuis, licet & breuitatem quoque ac humilitatem in ſe contineat: qua de re & tenuis, & paruus dici poterit eadem ratione, quamuis non propterea febris tabida dicenda erit: quoniam paruus aut tenuis pulſus ſit, nec propterea quia frequens, nam neceſſariò vbi paruus fuerit, hic idem erit etiam frequens. Verùm ob id potiùs febris erit tabida, quoniam debilis ac durus eſt pulſus; debilitas ſiquidem vehementem ſequitur cordis intemperiem, durities autem ſiccitatem: qui affectus, vbi cor occupauerit, neceſſe eſt, inquit Galen. eodem 1. de differen. feb. animal febre tabida laborare. Reliquum eſt, vt eius febris hecticæ, quæ medium obtinet locum inter iam dictas, ſigna enarremus, ſiue augmentum hecticæ febris eam appellaueris, ſiue ſecundi ordinis, aut ſecundæ ſpeciei, quæ quidem febris, cùm quodammodo ad vtranque partem declinet, eius videlicet, quæ eſt citra tabem, & eius quæ omnino tabida eſt, latitudinémque ſatis amplam contineat maioris, minoríſque ratione, ſi æqualiter ab vtraque diſtabit; æqualiter quoque vtriuſque ſigna participabit, ſi verò vni erit proximior quàm alteri, eius cui magis propinqua exiſtit, maximè indicia manifeſtabuntur: ſicciores etenim in ea, atque inopia alimenti tenuiores cordis carnoſæ partes redduntur, ac tantùm virtus in ea laborat, quantùm ſiccitas atque caliditas in ipſa febre inualuerit, qua ratione etiam fit, vt quamuis pulſus paruus, durus, debilis ac frequens adſit, non tamen perinde ac in ea, quæ exquiſitè tabida eſt, magis tamen quàm in ea, quæ ſimpliciter hectica, & citra tabem. Sed mox in dubium venit, cùm ſigna maxima pro dignoſcendis febribus ex calore, pulſu, atque vrinis capiantur, vt paulò ante concluſimus, cur eſt quòd Hippocrates, & Galenus nullum ex vrinis ſumpſerunt indicium pro febribus hecticis dignoſcendis: potiſsimùm cum libro primo de criſibus fateatur Galenus, quòd in febribus omnibus (quoniam venoſi generis affectus ſunt) ad vrinas præcipuè attendere oportet? Cenſemus autem hoc ita eſſe diluendum, quod propterea, quæ ex vrinis indicia ſumuntur ſubticuerunt, quia nullum, neque inſeparabile, neque proprium & inſeparabile ab illis indicium pro febrium hecticarum notitia capi exiſtimauerint, ſiue ex ſubſtantia, ſiue ex colore, aut contentis capiatur, non ex ſubſtantia: nam eiuſdem diuerſitas, ex diuerſa humorum redundantia intra vaſa, qui diuerſimodè à natura quippiam ſunt perpeſſi, aut penitus non alterati, conſequitur: eſt etenim vrina ipſa ſerum humorum in venis contentorum, vt tertio de morbis vulgaribus, Hippocrati auctoritate, à Galeno ſcriptum eſt. Nec item ex colore eiuſ-

Hecticæ tertiæ ſpeciei ſigna.

Tex. 1. Cō. 1.

Ex facie.

Commẽta. 1. per tex. 5.

eiusdem, cùm is etiam ex diuerso humore intra vasa
redundante proficiscatur: neque etiam ex conten-
tis, siue nebulæ, siue suspensa, siue subsidentiæ, seu
sedimenta sint: nam & hæc clarum est in eorundem
auctorum doctrina, febrientibus, tanquam partes
putrescentium humorum intra vasa, quodammodo
à natura euictorum, existere. Cùm itaque in febri-
bus hecticis, quatenus hecticæ sunt, partes solidæ,
& non humores ipsi intra vasa contenti afficiantur,
reliquum est ex vrinis nullum elici posse indicium
pro earum dignotione. Nec quicquam obest si de
diariis obiicias, nam in illis cùm nec humores, nec
solidæ animalis partes præter naturam calorem su-
sceperint, sed spiritus duntaxat, propterea ab v-
rinis inseparabile, ac proprium sumitur indicium,
cùm statim à prima die concoctæ apparuerint: in-
dicabunt etenim haudquaquam humores calorem
præter naturam occupasse, nec solidas corporis
partes effectas esse, quales vrinæ in hecticis vide-
ri minimè possunt; nam concoctionem à solidis
corporibus sanis humores consequuntur, vt liquet
1. de morb. vulgar. Cùm verò hæc in febre hecti-
ca ægrotent, vrinæ haudquaquam concoctæ vi-
deri possunt, nec cruda, aut obscurè concocta pro-
pterea erit vrina in febribus hecticis. nam pro-
prium ac inseparabile est tale indicium febrium ex
putredine ortarum, vt suprà ostendimus; neque re-
dundans quispiam in vasis putrescens humor adest,
ex quo tales vrinæ prouenire queant in eiusmodi
hecticis febribus, quantum in ipsis est. Ad Galeni
auctoritatem primo de crisibus dicimus veritatem
habere in febribus omnibus, de quibus eodem li-
bro verba facit: & quoniam de hecticis in eo libro,
vt ipsemet testatur in fine secundi de crisib. ser-
monem non fecit, propterea de eis eadem auctori-
tas non intelligitur. Ad hæc eodem loco de vrinis
loquebatur relatione ad venosum genus, quemad-
modum de sputis, & alui excrementis, relatione fa-
cta ad spirandi instrumenta, ac ventrem: quocirca
eas præcipuè attendere oportere præcipiebat, pro
cognitione eorum, quæ intra venosum genus con-
tinentur, & non propriæ substantiæ venarum; at-
que arteriarum, qua ratione dicere possumus febres
hecticas passiones non esse venosi generis: vel di-
cas quòd in eiusmodi etiam febribus, attendere v-
rinas oportet, veluti in reliquis morbis; & ferè o-
mnibus, non tamen tanquam propria, aut insepara-
bilia harum febrium signa, quemadmodum decre-
tum reliquit idem Galenus tertio de morbis vulga.
cùm dicebat. [Atqui vrinas semper memineris, vt si-
mul inspicias in ventris affectibus, thoracis, pulmo-
nis, neruorúmque: nam bonæ si appareant, multum
valent ad salutem; contrà, si praue, amplificant simul
ægri periculum.] sed confestim instabis inquiens
Hippocr. secundo prognost. pro harum febrium di-
gnotione, signum quoddam ex vrina sumpsisse, cùm
dixit: [si pingue desuper natans araneorum speciem
referat, damnandum est. indicat enim consum-
ptionem.] Atqui haudquaquam nos negabimus con
sumptionem indicare, si quid pingue super vrinam
natauerit araneorum speciem referens: ídque sæ-
piùs contingere in colliquantibus febribus, cũ Hip-
pocrate affirmamus. Quam sententiam Hippoc. con
firmauit Galenus comment. aphoris. 35. septimi lib.
cùm dicebat: [siue alui excrementum, siue vrina
pinguis fuerit, ex colliquatione adipis fit; non ma-
gis in renibus, quàm in toto corpore existentis.] et-

Commẽta. 2. text. 46.

Loco citato.

Commẽt. 2. text. 46.

Alia obiectio.

enim commune indicium erit omnis adipis ab ig-
neo calore colliquati. verùm non propterea admit-
timus illud fieri posse in febribus hecticis, etiam ta-
bidis: licet vniuersæ hæ febres, quæ marasmodes ap-
pellantur, ex genere earum sint, quæ colliquant, in
eo tamen differunt, vt Galenus inquit, decimo me-
thod. [quod quæ portio carnis in tabidis febribus
colliquatur ea semper vaporis vice digeritur: in illis
verò ardentissimis, ac malignis febribus quod li-
quatur, defluit in ventrem.] ex quibus Galeni ver-
bis facilè quispiam percipere poterit, quòd quam-
uis consumptionem indicet pingue in vrina super-
natans, idque fieri contingat in colliquantibus fe-
bribus calidissimis, atque malignis, nunquam tamen
hecticam febrem, tabidam demonstrabit, neque ex
ea similis prouenit consumptio, seu colliquatio.
paucum est etenim quod in ea colliquatur, propter-
ea quòd solidæ partes sicciores sunt, & carnosæ e-
tiam, & adiposæ paucæ, tum etiam quòd febris ipsa
exigua, nec nimium calida est: quo fit, vt id quod
colliquatur, semper vaporis vice digeratur, neque
in ventrem defluat, neque per vrinas excernatur.
Cernitur hoc etiam, vt citato loco testatur Galen.
in carnibus dum in craticulis torrentur, euidenter
fieri: siquidem ab aliquibus plurima liquatio de-
fluit, decidítque in prunas largiter; aliquando nihil
omnino (quod vtique sentias) defluere videtur, e-
tiamsi par sit prunarum subdita copia, quantóque
magis adipe, vel carne animal abundat, tanto profe-
ctò quod ab ipsis carnibus, dum in craticulis torrẽ-
tur, defluit; cernitur copiosiùs: eodem igitur modo
in calidissimis febribus atque malignis, si carnes hu-
midæ ac molles cum adipis copia fuerint, eas sensu
liquari deprehendas: sin sine adipe, & siccæ sint, in
marasmodes febres transeunt; siquidem quoad ma-
teriam vberem habent, hanc colliquãt, vbi illis tum
adeps, tum caro mollis defecit, duras & æquè liqua-
biles carnes siccant, à quibus propter siccitatem ni-
hil defluit, velut nec ab iis quæ sale sunt siccatæ si-
quis has quoque torrere parans, pari cum aliis igni
admoueat; nam & sicciores earum carnes reddẽtur,
& corij ritu durabuntur, nec defluet ex his vlla sensi-
bilis liquatio: quocirca licet interdum quædã veluti
colliquatio totius corporis fiat, aliquãdo succorum,
qui in venis sunt duntaxat: quòd verò ex colliqua-
tione proueniat aliàs ad ventrem cõfluit, aliàs ad v-
rinas, aliàs per sudores pellatur, Galeno teste, tertio
de cau. symptomatum, cap. 2. neutrum tamen eorum
in hecticis febribus, etiam tabidis, prouenire posse
putamus, cùm & pusillæ eædem sint, nec multa car-
nis humidæ ac mollis, seu adipis copia similibus fe-
bribus laborantibus adsit. interim tali habitu præ-
diti haudquaquam parati sunt in tales febres incide-
re, vt diximus: quapropter nusquam eædem sub-
stantiæ, nec etiam aliæ verè solidæ dictæ, sensu li-
quari deprehenduntur, sed semper vaporis vice di-
geri, cum Galeno censemus. Sed adhuc fortius in-
stabis cum Galeno, tertio de presagitione ex pulsib.
cap. 4. vbi verba faciens de pestilenti febre hectica,
fatebatur hæc verba: [Inspicienda porrò præ cæ-
teris vrina est: etenim conturbata quorundam eo-
rum videtur esse, & aquosior, ac nonnullorum mul-
tò quàm pro natura tenuior.] & paulò post subde-
bat: [præsertim sublimamentis animus est adhiben-
dus, nam quædam subliuida quodammodo sunt, fu-
giunt & item alia quæ aranearum latas telas refe-
runt in modum lanæ congestę;] videtur siquidẽ hoc

Dilutio obiectionis. Hecticæ in quo differant à reliquis colliquantibus. cap. vlti.

Alia obiectio.

in loco Galenus, non modò ex contentis, sed etiam substantia, & fortasse etiam colore ipsius vrinæ indicia sumere pro dignotione febris pestilentis he-cticæ. Hanc Galeni auctoritatem nos tanquam veram admittimus. Verùm fatemur cuncta, quæ ex vrina indicia sumit hoc in loco febri pestilenti exitiali, quæ etiam hectica sit, tribuẽda esse: in eis nanque non humores ac spiritus, sed solidas corporis partes putredo occupat. Quò fit, vt magnoperè inspiciendas esse vrinas, in huiusmodi febribus præcipiat, quas ferè pulsu dignoscere non liceat. Verùm non vt dignoscamus febrem hanc esse hecticam, sed pestilentem, atque exitialem primo, quam etiam esse quodammodo hecticam contingit, propterea quòd ad corpus ipsum visceris, non ad humores, qui in eius sinibus continentur, putridus calor vniuersus defluxerit. liquet igitur ex his quàm longissimè à veritate deuiarint iuniores medici vel Galeni doctrinam profitentes, qui opinantur ex vrinis aliquod sumi posse indicium proprium pro hecticarum febrium dignotione; obseruantes præsertim (vt vulgus quoque medicorum vniuersus obseruat) natantem illam in vrina pinguedinem, quæ licet consumptionem, seu liquefactionem significet, contingatque (vt modò diximus) in colliquantibus calidissimis, ac malignis febribus, in iis tamen quæ hecticæ sunt etiam & marasmodes, seu tabidæ haudquaquam conspici queunt; quemadmodum cum Hippocrate & Galeno abundè determinauimus. Inspiciendæ tamen sunt in hecticis febribus vrinæ semper, non pro earum dignotione, sed quoniam si bonæ appareant, multum valent ad salutem; contrà, si prauæ, amplificant simul ægri periculum, vt in cæteris morbis omnibus, etiam qui affectus venosi generis non sunt.

Dilutio obiectionis.

Cur in hecticis inspiciendæ vrinæ.

Quòd hæc nostra Methodus per indicationem fiat: & quid sit indicatio. *Caput XXII.*

HABITA febris cognitione, qualis scilicet sit eius natura, diuisáque ratione essentiæ eiusdem, ac inuentis insuper diuisiua methodo tribus primis differentiis, quod quidem, vt sæpius diximus, quoddam est principium methodi seu viæ nostræ, quæ ad propositum nobis finem perducit, id autem est cuiusque febris remedia inuenire: cúmque explicauerimus generationis earundem febrium, ac dignotionis modum, consonum erit, vt ad ea tractanda deueniamus, quibus finem hunc consequi liceat, ac qua via pergendum sit, præsertim in tribus iamdictis differentiis. nam sub eadem methodo reliquarum omnium febrium particularium, medendi ratio facilè patebit. At cùm omnis medendi methodus seiuncta ab experientia procedat, & propterea per indicationem fiat, quoniam quicquid ab experientia seiunctum est, id totum indicatio nominatur: ob id quisquis condere medendi methodum ad vnguem parat (inquit Galenus in secundo eius operis libro, cap. 7.) huic à primis est indicationibus auspicandum; atque hinc ad eas, quæ deinceps sunt, transeundum: rursúsque ab his ad proximas; itaque pergenti non priùs persistẽdum, quàm ipsius finis sit cōpos. Ergo primùm quæ generalis, cōmunísque morborum indicatio sit, inuestigandum erit, ab hac deinde ad alias speciatim descendemus: eadẽ etenim est methodus in omnib. morbis curãdis, vt primas videlicet omniũ curationis indicationes consideres: quas vtique generalissimas appelles licet, tum quæ ex harum sectione nascuntur, deinde rursus quæ ex illis oriantur, donec perueneris ad eas, quæ vltra sectionem non admittant, vt nono meth. cap. 15. scriptum est. Nõ alia itaque ratione, hæc nostra methodus à primis indicationibus auspicari debet, ac eodem modo procedere diuisiua methodo, ad eas vsque quæ sectionem non admittunt, vt nostrę finis compotes simus. quapropter si id quod curare debemus, febris est, consonum profectò erit, ab ipsa quoque indicationes esse incipiendas, atque ab ipsius rei natura exordiri, & ab ipsa quod sequens est, citra experientiam inuenire, cùm id sit indicatione inuestigare, vt diximus. Auspicari nanque perpetuò oportet ab indicatione, quæ ab affectu cui paramus mederi, accipitur: vt liquet quarto de meth. meden. cap. 3. Non ab re igitur primùm quæ generalis, communísque morborum omnium indicatio sit, & per consequens febris quatenus morbus est inuestigandum: ab hac deinde ad alias speciatim descẽdẽdum, quæ ab eadem sumuntur, non absolutè vt morbus, sed vt talis morbus, vt pote in intemperie: deinceps verò vt talis intemperie, & sic de reliquis. Nã si indicatio, quæ ab ipsa rei natura primum oritur, quod agẽdum sit inuenit, necesse est inueniẽdorum remediorum initium, ex ipsorum morborum natura sumi. siquidem absurdum est aliud esse quod curãdi rationem præscribat, aliud quod curatur. Etenim indicare de se quicquam magis potest, quàm de alio, Galeno auctore, tertio de meth. med. cap. 1. Verùm quoniam omnibus in confesso est primas indicationes ex affectibus esse sumendas, prius quàm definiamus quęnam sit hæc prima indicatio, quid per indicationem intelligere debeamus, quídve ea sit, explanare duxi, ne per ignota nostra procedat oratio: præsertim cùm dixerimus omnem medẽdi methodum per indicationem fieri. Galenus ergo volens secundo methodi meden. cap. 7. exponere quid hoc vocabulum indicatio significet, profert hæc verba: [τὴν γὰρ οἷον ἔμφασιν τῆς ἀκολουθίας ἔνδειξιν λέγομεν:] hoc est, dicimus enim indicationem tãquam emphasim, id est, expresſionem, significationem, demonstrationem, seu repræsentationem eius, quod sequitur, per indicationem etenim repræsentatur nobis quicquid cōsequens, faciendúmve sit. est etiam emphasis figura quædam, qua latens aliquid ex aliquo dicto eruitur. Huius duo sunt genera, vnum, quod plus significat, quàm dicit, alterum quod etiam id quod non dicit, vel quod maius dicat, sub quo etiam minus volunt intelligere: est & schema cùm subest in verbis tacita quædam (vt aiunt) significatio. Quocirca quemadmodum per figurã emphasim dictam, aliquid latẽs ex aliquo dicto eruitur, propterea quòd subest in verbis tacita quædam significatio, ita etiam & ipsa indicatio, tanquam emphasis dici poterit: nam per eam etiam aliquod latens eruitur, subest enim & in ea tacita quædam significatio, per quam nobis patefit (cognita tamen priùs rei natura) id quod consequens, faciendúmve sit: statim sese offerente eo quod indicatur: & ob id Galen. 2. method. meden. cap. 7. dicebat: [ergo ex ipsa rei natura ordiri, atque ab ipsa quod sequens sit, citra experientiam inuenire, id est, indicationem inuenire. nã inuenitur quidem & ab ipsa experientia, id quod consequens, faciendúmve sit: cæterùm nõ ita, quasi in pręcedenti aliquo designatũ: & proinde nemo empiricorum dicit

Indicatione inuenire opponitur inuentioni per experiẽtiam.

dicit id isto indicari, quanquam certè hoc sequi illud dicant, & hoc præcedere illud, & consistere hoc cum illo,] lib. de opt sect. ad Thrasy. definiens indicationem, asserebat, [est igitur indicatio, iuuantis comprehensio, simul cum comprehensione nocẽtis adueniens, sine obseruatione aut ratiocinio.] Seclusit itaque his verbis ab indicatione, cùm obseruationem, tum etiam ratiocinium: obseruationem inquam, quoniam ab ea constituitur experientia. Dicunt nanque Empirici omnem eorum artem, obseruationem, memoriámque esse: inuenire etiam per experientiam, ex aduerso opponitur inuentioni, quæ fit per indicationem & methodum, vt sæpiùs diximus. non enim obseruatione indigent, quæ per indicationem nobis patefiũt: simul etenim cum indicantibus obuia sunt, vt dicemus. Seclusit item & ratiocinium: quoniam neque eadem vlla cogitationis ope indigent. Quapropter citato loco inquit Galenus, [quædam igitur proportio indicationi, cum sensui, intellectuíque manifestis intercedit.] quando enim cum nocentibus iuuantia pariter occurrunt, tunc neque obseruatione, neque analogismo vtendum; quandoquidem ipsa nocentia quid expediat, manifestant: quare quod in apertissimis, & sine controuersia cõcessis reperitur (omnibus enim demonstrationem trãscendentibus, mens nostra propter euidentiam assentitur) id nimirum & in perceptis ex indicatione contingit. sunt item per seipsa sensui euidentia, quæ per indicationem nobis patefiunt; quemadmodum album & nigrum, & propterea obseruatione non indigent, quoniam proportione ad ea respondet obseruatio, quæ non per se sensui cognita sunt, sed per signa quædã, seu quasdam notas comprehenduntur. Absque etiam ratiocinio nobis aduenit comprehensio iuuantis simul, cum comprehensione nocẽtis per ipsam indicationem, quemadmodum quædam, quæ licet sensui obstrusa videantur, intellectui tamen perspicua sunt, eodem Galeno auctore citato loco. Est propterea indicatio sine obseruatione & ratiocinio, vt ipse testis est, efficitque vt comprehendamus simul iuuantia, cum nocentibus, & ab eadem vtilia capiamus: quandoquidem (vt diximus) ipsa nocentia quid expediat nobis manifestant, adeò vt neque obseruatione, neque analogismo, ratiociniòve aut alia cogitationis ope indigeant. Et hanc ob causam, inquit Galenus citato libro ad Thrasyb. [animalia ratione carentia, æstum, algorem, simúlque omnia nocere valentia quoad eius fieri potest, vitare conantur, simul videlicet eo quod iuuat, sese offerente] & addit: [Paxillo enim, aut aliquo alio in membrum defixo nullus cogitatione præmissa reuellit.] Non ab re itaque cum Galeno asseruimus indicationẽ esse comprehensionem iuuantis, simul cum comprehensione nocentis, sine obseruatione, aut ratiocinio aduenientes.

Cap. II.

Indicatio obseruatione & ratiocinatione seiuncta.

Aduersus eos, qui parum rectè quid indicatio sit, intellexerunt. Tum quid ex Galeno sit indicãs, indicatum, experientia, & analogismus. Caput XXIII.

SED in hac re nõ parũ hallucinati sunt Galenici quidam iuniores, perperam hæc Galeni verba intelligentes. Fatentur enim quòd cùm Galenus inquit [indicationem, iuuantis comprehensionem simul] esse cum comprehensione nocentis aduenientem] intelligere velit, quòd per indicationem simul nobis patefiunt ea quæ iuuant, & quæ nocent, hoc est materiæ medicamentorum nocentes & iuuantes, vtiles & nõ vtiles: qua ratione deinceps, cogamur hæc amplecti & moliri, vtpote iuuantia & vtilia, illa verò tenuere & vitare, vt quæ nocentia sunt. Sed pace tantorum virorum dixerim, hæc eorum opinio à Galeni doctrina admodum deuiare videtur. Nam quamuis philosophis ac logicis pateat quòd vno contrariorum cognito, reliquum etiam cognoscatur, & propterea fateri etiam possumus, quòd habita notitia per indicationem eius quod iuuat & vtile est, possumus etiam secundariò & ex accidenti, & quæ nocent cõprehendere, haudquaquam tamẽ admittimus quòd per indicationem comprehendamus ea medicamenta, quæ nocent, cùm per eam non nisi ea, quæ vtilia sunt, ac opem ferunt, comprehendamus. [iuuantia etenim per indicationem patefiunt,] inquit Galenus. & paulò post dicebat: [quandoquidem ipsa nocentia quid expediat manifestant.] Ad hæc secundo de meth. med. cap. 7. [indicationem dicebat esse significationem, seu demonstrationem eorum quæ consequuntur, siue agenda sunt, & non eorum quæ non consequuntur, neque agenda sunt.] Rursus nec vnquã in Hippocratis, & Gale. doctrina compertum est aliquod indicare quod sibi nocet, sed perpetuò id quod cõfert, expedit, & vtile est. Adde quòd eodem libro ad Thrasyb, cap. 45. omne quod indicat, fatetur Galenus, aut sui conseruationem, aut sui ablationem indicare. Sed vtrunque horum perficitur ex his, quæ expediunt & iuuant, & non ex eis quæ nocent, ac nõ expediunt, igitur admittendum non erit quòd per indicationem significetur nobis, seu demonstretur id quod fieri non expedit. Exorditur enim indicatio ex ipsa rei natura, ex qua quæ conferunt duntaxat, necessariò proueniunt, ac per se indicantur, & non quæ nocent: quamuis ex accidenti id, quod indicat ab his, quæ non iuuant, iuuari possit; vtpote ipsis à medico non adhibitis, hoc tamen ex indicatione procedere, aut per indicationem significari, nullo pacto admittimus: nec idem Galen. per comprehensionem nocentis, medicamentorum materias nocentes voluit intelligere, sed id quod præter naturam est, id quod lædit, id quod nocet, quando dixit quòd indicatio est iuuantis comprehensio simul cum comprehensione nocentis adueniens; id quod non solùm confirmauit ac declarauit in exemplo animalium ratione carentium, sed in paulò ante citatis verbis, cùm dicebat: quandoquidem ipsa nocentia quid expediant manifestant, cùm si aliàs intelligerentur eius verba, frustra animantium ratione carentium tradidisset exemplum, ac paxilli infixi, nec ex ipsa indicatione vtilia caperemus, nisi simul cum ea comprehenderemus naturam rei nocentis, hoc est indicantis: simul enim, vt ipse Galenus refert, cum indicantibus obuia sunt iuuantia, quæ per indicationem patefiunt. Non igitur intelligit Galenus in indicationis definitione per nocentia, medicamentorum materias quæ nocent, sed præter naturam affectus, qui corpori nocumentum præstant. Hi etenim sunt, quos simul per indicationem comprehendimus cum iis quæ iuuant, & fieri expedit, simul nanque cum indicantibus indicata sese offerunt, eodem Galeno teste, citato lib. de optima secta, cap. 27. Quòd verò per nocẽtia affectus præter naturam intelligat per hæc etiam verba citato loco conscripta, luce clariùs manifestauit;

Galeni verba male a quibusdam neotericis intellecta.

In definitione indicationis, quæ nocent, sunt præter naturam affectus.

loquens aduersus methodicos, quòd affectus duntaxat tanquam euidentes, ex quibus indicatio enascitur, & non causas velut abditas dignoscēdas esse putabāt. Inquit enim, [sed cum nocentium notitia, simul & causarum cōcurrit agnitio, quinimò nocentium cognitio causarum est comprehensio. Itémque ipsa nocentia, quæ vtique causæ sunt non ex seipsis in notitiam veniunt. quare non solùm adstrictio ipsa non est euidens, sed neque illa etiam ex quibus adstrictio dignoscitur.] Hanc insuper indicationis descriptionem, parum rectè quidam iuniorum intelligētes, ausi sunt confundere, atq; peruertere, quædam verba adiiciētes, quò facilè ad eorum falsum sensum eam traherent, ac Galeni veritatem, simulátq; verborum eius luciditatē obtenebrarent.

Cap. citato. Aiunt nāque scribi à Galeno libro de optima secta, [indicationem esse comprehēsionem iuuantis, cum comprehensione nocentis (cum re indicante) simul aduenientem:] addunt enim illa verba [cum re indicante] quæ Galenus non apposuit, tanquam non necessaria, imò superflua, quæ si addidisset, vt isti querunt, non vtique indicationis naturam manifestasset, sed potius peruertisset, ac confudisset, quemadmodum isti & confuderunt, & peruerterunt.

Obiectio. *Cap. citato.* sed cum quodlibet indicans aut sui custodiam, aut sui sublationem indicent, ex Galeni sententia, eodem libro ad Thrasybul. videtur quòd si indicatio hoc modo intelligatur, aut erit imperfecta eius definitio, aut nihil indicabit sui custodiam. Nam quando aliquid sui custodiam indicabit, vtputa virtus, tunc per indicationem non comprehendimus iuuantia simul & nocentia: etenim ea quæ conseruari debent nocentia non sunt.

Dilutio obiectionis. Hanc obiectionem hunc in modum soluas, Quòd illa indicationis descriptio, propria est eius quæ sumitur ex his, quæ prȩter naturam sunt, & nocentia: de his enim sermo erat cum empiricis & methodicis, quando probare intendebat diuersum esse modum inueniendi vtilia, hoc est remedia ab eisdem, pro auferendis nocentibus, id est, his quæ præter naturam sunt: & propterea imperfecta non est, neque ob id asserendum, nil sui custodiam indicare, quoniam de hac indicatione nullus adhud habitus fuerat sermo à Galeno, neque dissensio aliqua inter iam dictas orta, sed de modo inueniendi vtilia, hoc est medicamenta pro auferendis

Eod. cap. 11 præter naturam affectibus. Quocirca Galenus inspiciens hanc indicationis descriptionem, esse propriam eorum quæ indicant sui sublationem, confestim alteram subdit descriptionem omnibus indicationibus communem inquiens, aut sic describere potes. Indicatio est quando rebus percipiēdis simul & quod cōfert percipitur, absque ostensione & obseruatione: hæc nanque descriptio, communis est cùm his quæ indicant sui ablationem, tum his quæ sui custodiam: simul etenim cum indicantibus, quod Galenus subintelligebat, cùm dicebat rebus percipiendis, & quod confert percipitur, cùm perceptio rei indicantis, quodcunque fuerit indicans, cognita eiusdem natura, seu essentia, confestim percipitur id quod confert, tam si confert pro sublatione eius quod præter naturam est, quàm pro tutela, seu custodia eius, quod secundum naturam existit. Ex qua insuper descriptione patet eorum error, qui putarunt indicationem quampiam indicare nocentia, hoc est medicamentorum materias quæ nocent. Nam in hac quoque descriptione, quemadmodum in præcedenti demonstrauimus, quod confert asserit Galenus, quod per indicationem percipitur, & non quod lædit seu nocumentum infert. Quid itaque sit indicatio, satis supérque me demonstrasse puto. Ex quibus etiam liquet quid sit indicans, scopus seu propositum, quid etiam indicatum, vtile, seu postulatum. Est enim indicans id, quod vtile seu iuuans expostulat, ac quid fieri expediat, requirit: nunquam tamen ex se quòd fieri non expedit, expostulare videtur: quod verò indicatur, est illud vtile; postulatum, siue iuuans, quod ab indicante indicatur, seu requiritur. Indicatio verò, illa significatio, seu demonstratio eius quod consequitur, seu agendum est, aut mauis dicere, quòd est illa comprehensio iuuantis simul cum comprehensione nocentis aduenìens, sine obseruatione aut ratiocinio, vt diximus: vel quando rebus percipiendis simul & quod confert percipitur, absque ostensione & obseruatione. Experientia verò est eius, quod sæpiùs & eodem modo visum est comprehēsio, atque memoria, siue obseruatio & memoria. Idem verò est obseruatio, & experientia, ait Galenus, citato libro ad Thrasyb. Analogismus autem est comparatio & perceptio causarum iuuantium per similitudines; percipitur autem ex eo iuuans, quando causa quidem delitescit; nulláque obseruatio habetur, sed affectus quàm similimus ex casibus est; vt inquit Galenus citato loco: analogismo etenim vtentes, à similibus ad similima transimus, quamuis empirici secus atque nos rationales, huiusmodi transitum vsurpant. Libro autem primo prognostic. Galenus dicebat, quod analogismus est ratio, quæ ab euidenti auspicatur, rei obscuræ faciēs cognitionem. Quoniam ergo omnis met. vt priùs diximus, per indicationem fit, Galeno auctore, 2. de metho. med. cap. 6. ob id coacti sumus quid sit indicatio, quid indicans, & quid indicatum, demonstrare.

Quomodo indicantibus, & coindicantibus vtendum: & quòd falsò per contraindicantia, prohibentia intellexerint quidam, superfluoque correpugnantia addiderint. Caput XXIIII.

CÆTERVM cùm recentiores quidā citra hæc, nōnulla alia procuratione, quæ per methodū efficitur, necessaria fore opinētur, propterea quamuis prolixiores esse videamur, nō minus cogimur declarare (vt nostra hæc methodus dilucidior euadat) nunquid ea ad hanc constituēdam quicquam conferant. Sunt verò quæ ipsi asserunt, necessaria quoque in medendi methodo coindicantia, coindicationes; contraindicantia & contraindicationes; correpugnantia, & correpugnationes. Appellant coindicantia, ea quæ non primò & per se, sed alio loco, & per accidens monstrant, id quod ab indicante ostenditur: & per consequens, coindicare dicunt, commonstrare, seu coinsinuare: confirmántque illud hoc exemplo. Vires, inquiunt, propriè indicant alimoniam, ea quæ simul cum viribus eādem alimoniam commonstrant, vtpote ætas, consuetudo, anni tempora, & cȩtera huiusmodi, hæc coindicantia appellantur, ac coindicare dicunt. Appellant contraindicantia, ea quæ primò fieri impediūt id, quod ab indicante suggeritur: & propterea contraindicare esse repugnare, refragari, atque reluctari. Exemplo illud declarant. Affectus præter naturam vtpote redundantia, hæc, inquiunt, vacuationem exigit atque demonstrat, vires autem, vbi præ imbe-

imbecillitate eam ferre nõ possint, tunc vires contraindicare dicunt: quoniam impediunt primò id quod ab indicante suggeritur. Nominãt autem correpugnantia ea, quæ nõ primo sed secundo loco indicantibus sese opponunt: & propterea correpugnare, dicunt esse correfragari, & correluctari. exẽpli gratia; vbi redundantia, vt diximus, exigat vacuationem, si vires præ imbecillitate eam ferre non valeant, eas dicunt contraindicare, ac si cum ipsis viribus consentiat ætas, habitus secundum naturã, anni tempus, & cætera huiusmodi, hæc correpugnantia appellant, quoniam non primo, sed secundo loco refragantur ei, quod ab indicante suggeritur: hæc eadem non nomine duntaxat, sed re, & natura inter se dissentire fatentur. Atqui nos asserimus primò cum Galeno nono method. meden. cap. 7. minimè vetare quod hi, & alij vniuersi, nominibus quibus libitum sit, vtantur; modò id quod in arte vtile est, non egrediantur, & in logicas disceptationes incidant: est nanque (vt ipse Galenus inquit) artis vtilitas auxilia quibus æger sanetur, inuenire, & non de nominibus litigare, ad quæ inuenienda, quicquid conducere quomodolibet videbitur, id fatendum est, ad curationem esse necessariũ, siue ἐνδεικνύμενα, siue συνενδεικνύμενα, siue ἀντενδεικνύμενα, hoc est indicantia, coindicantia, aut contraindicantia appellentur; aut ex eis ἐνδείξεις, aut συνενδείξεις, aut ἀντενδείξεις: id est indicationes, coindicationes, seu contraindicationes ab eis capi dixeris. Nam quæ circa ægrum administrantur, omnia fermè eius vnius causa fiunt: cuncta itaque quæ ad auxiliorum inuentionem conducunt, necessariò consideranda in ægris à medico sunt; siue magnopere, siue mediocriter, siue exiguè conferre videantur: similem sententiam scriptam reliquit 11. eiusdem, cùm dicebat, [atque nominibus quidẽ quisque prout volet, vtatur. (id enim semper monere oportet) sed remediorum indicationem, quę à rebus singulis præstetur, seruet: quando si vel vnam aliquam earum prætereat, ad portionem tum magnitudinis illius, tum facultatis, curatio claudicabit.] Hæc itaque Gale. instituta nos seruare intendimus in hac nostra methodo, indicationem sumentes à singulis rebus, quæ ad remediorum inuentionem quomodolibet conducere videntur; siue ea indicare, siue coindicare dixeris: quapropter interdum de coindicantibus, & coindicationibus etiã verba faciemus, quæ coindicantia Græci συνενδεικνύμενα appellãt; vt liquet nono, & 13. de meth. med. cap. 16. Nuncupamus autem coindicantia, quę simul cum ipsis primò indicantibus, iuuantia & vtilia significant, atque demonstrant: & ob id coindicationem dicimus esse sequentis, siue agendi consignificationem, aut condemonstrationem: interim verò de nominibus parum soliciti; vt Galeni æmulatores, eadem coindicantia, indicantia appellabimus: rei tamen natura nunquam mutata. quantum verò ad contraindicantia, quæ Græci ἀντενδεικνύμενα vocant, contraindicationes, quæ à Græcis ἀντενδείξεις dicuntur, spectat; fatemur insuper, quòd si eo modo subintelligantur quo ipsi asserunt, non solùm Galeni doctrinæ aduersantur, sed nullam ferè ad medendi methodum afferunt vtilitatem: Quòd verò neque in numero eorum, quæ indicant, neque eorum quæ contraindicant, iuxta Galeni sententiam connumerari queant, si taliter intelligantur, hac prima ratione probari poterit. Inquit enim ipse lib. de opt. sect. cap. 43. [sed quod appetit facultas si ab aliquo sumi impediatur, illud contrarij indicatiuum, seu contraindicans haud iure quis appellet.] similiter aduersus eos dicã, si quod appetit affectus præter naturam, vtpote abundantia, impedit facultas, pari ratione, ea contraindicans dici nequit. Insuper quòd quæ fieri aliquid impediant, neque inter indicantia connumerentur, & propterea neque etiam contraindicantia dici possunt (sunt etenim contraindicantia re & genere, vt etiam isti viri admittunt, idem cum indicãtibus, cum eadem interim quæ indicant, quandoque contraindicent, & quæ contraindicant, interim indicent, suntque cũcta vel secundum naturam, vel naturæ contraria, vel neutra, vt ipsi fatentur) eiusdem Galeni auctoritate citato loco, sub eis verbis ostenditur, [Quamobrem id quod aliquid postulat, quoniã eius quod postulatur propositum est, quod nos postulatum sumere impedit, propositum non erit.] quod itaque postulatum, hoc est iuuans, & vtile sumere impedit, id equidem propositum, scopus, seu indicans non erit; quare neque cõtraindicans dicendum est. Ad hæc si quæ aliquod fieri impediunt, proposita quodammodo ac indicãtia essent, eademque quandoque contraindicantia dicerentur, tunc vtique & morbi tempora, quæ nos interdũ postulatum accipere impediunt, essent proposita, ac ab eisdẽ indicatio sumeretur, quod in Galeni doctrina magnoperè absurdum est. Rursus sequeretur quòd quicquid impedit fieri quod ab indicante suggeritur, propositum diceretur, scopus, indicans, seu contraindicans: qua de re ægroti timiditatem, patrem, & dominum, proposita esse affirmaremus, vtpote cùm ea interim vacuationẽ facere prohibeant, præ timore ægrotus non permittens, & pater, & frater, aut dominus prohibens, quorum nullũ quispiam rectè sentiens, indicans, aut contraindicãs vocauerit: Quòd verò contraindicans, seu contrarij indicatiuum, nullo modo sit illud quod aliquod vtile fieri impediat, luce clarius patet in Galeni doctrina, præsertim primo de ratione victus, cùm dicebat: [rursus & hoc in loco remediorum indicationem, ab affectu corporis accepit, simulque virtutem considerauit, neque tanquam remediorum vsum aliquando indicantem, sed tanquam contraindicantem, seu contrario indicantem modo, interdum autem & prohibentem.] quid clarius ad probandum quod contraindicare non sit prohibere, quàm hæc Galeni sententia? inquit etenim virtutem aliquando contraindicare, interdum autem & prohibere remediorum vsum: diuersum itaque est contraindicare ab ipso prohibere. libro quoque de curandi ratione, per venæ sectionem, cap. 13. illud apertissimè declarauit, cùm dixit [morbi itaq; magnitudo cum virium robore, primi erant mittendi sanguinis scopi, ille tanquam indicans quod fieri oportet, ille verò tanquã haud prohibens.] & subdit, [id quod contraindicare appellant quidam iuniorum medicorum.] quibus ex verbis quiuis percipere potest in Galeni doctrina, contraindicare, nullo modo esse impedire, imò contra. nam quod impedit, contraindicare non dicimus, quod verò non impedit, id cõtraindicare, cum Galeno fatemur esse: quemadmodum hoc loco de virtute testatur, quam contraindicare venæ sectionem asserit, vbi eam nõ prohibeat, iuniorum medicorũ auctoritate; nisi quispiam falsò hæc Galeni verba tentet interpretari, velut quidam eorum, quos meminimus iuniorum medicorum Galeni doctrinam sectantium, interpretari conantur:

In artibus rationali- bus de nominibus dis- putandum non est, sed rerum habenda ratio.

Cap. 2. & 11.

Coindicãtia quæ dicantur.

Refelluntur qui contraindicantia dicunt esse ea quæ primò fieri impediũt, &c.

Cap. 40

Tex. com. 45.

non ob aliud, nisi vt suæ opinioni faueant, quam contendunt de contraindicantibus: asserunt enim hoc in loco Galenum per hoc verbum ἀντενδείκνυσθαι, nolle intelligere contraindicare, sed coindicare. nam (vt ipsi aiunt) hæc vox ἀντὶ cum alio copulata, quandoque significat, sin, cum, & simul: & sic volunt quòd Galenus intelligat hoc in loco: in cuius opinionis confirmatione, eiusdem Galeni auctoritatem adducunt, primo de sanitate tuend. quo loco hoc verbo vtitur ἀντιδιῃρῆσθαι, ac vt ipsi fatentur voce ἀντὶ, pro simul, seu cum, vtitur: quasi dicat condiuiditur, seu simul diuiditur. Verùm isti, vt mea fert opinio, autumantes eorum confirmare opinionem cum hac Galeni verborum expositione, in maiores errores incidunt. nam esto quòd vox ἀντὶ, concedatur modo, quandoque in compositione significare simul, aut cum, dicant quęso, quo in loco repererunt vnquam Galenum, aut quempiam alium auctorem Græcum pro verbo ἀντενδείκνυσθαι, voluisse significare συνδείκνυσθαι? cùm perpetuò compertum sit eisdem vocibus, diuersimodè vti; ita quòd per ἀντενδείκνυσθαι, semper contraindicare, & per συνδείκνυσθαι, coindicare intellexerit: aut quo modo vnquam fateri audent Galenum voluisse vires venę sectionē coindicare, cùm semper eædem, aut contraindicabunt, aut prohibebunt venæ sectionem, aut purgationem? Ad hæc verbum ἀντιδιαιρέω, quo Galenus citato primo libro de sanitate tuen. vtitur, apud Gręcos significat ex aduerso, seu ex opposito diuido, & non simul diuido, seu condiuido: præter id quòd Galeni verba citato loco conscripta, nil aliud significare queunt, per vocem hanc ἀντιδιῄρηται, quàm quòd ex aduerso diuiditur, vt ex verborum inspectione liquet; & nullo modo verificari posset eius sententia si aliter subintelligeretur vox illa ἀντὶ, videlicet pro sin, cum, aut simul, sumptis itaque contraindicantibus & contraindicationibus, ac intellectis eo modo quo isti intelligunt, methodicorum inquam, in hoc opinionem, & non Gal. sententiam sectantes, proculdubiò asserimus nullam ad medēdi methodum, nec ad eam quam nos cōdere intendimus, pro medendis febribus afferre opem. Qua etiam ratione profliganda penitus sunt, ac abiicienda correpugnā tia, & correpugnationes, tanquam nullam parientes doctrinam, nihilque conferentes ad artis vsum, sed potius artis medicæ tyronibus confusionem, vt ita dixerim, ac incertitudinem quandam afferentes: ex quibus facilè in logicas atq; sophisticas disceptationes (quas omnino vitare debemus) incidere possunt

Cap. vlt.

Quomodo impedientia fieri aliquid conferunt ad inuentionē remediorū.

Verùm ne quispiam audeat nos in hoc impugnare, asserimus cum Galeno, simul ac Hippocrate, quòd ea quæ impediunt aliquid fieri, quod ab indicante quopiam postulatur, quodammodo etiam conferūt ad dextrum vsum remediorum, & propterea neque eadem omnino despicienda esse opinamur; atqui non vt scopos quosdam indicantes, seu contraindicantes, aut vt proposita postulantia, sed vt prohibentia duntaxat, ea admittimus esse consideranda: neque omnia, sed quædam. nam neque cuncta prohibentia sunt à medio consideranda, vt liquet libro de optima secta, cap. 40. nunquam tamen quid faciendum sit, edocent; quæcunque fuerint ea, quæ aliquid fieri impediant, hoc modo si considerentur.

Quid per contradicans & contraindicare in Galeni doctrina intelligendum sit. Caput XXV.

NOS verò de contraindicationibus & contra indicantibus, aliter cum Galeno sentimus quàm ea quæ aliquid fieri impediunt: inuenio siquidem in eius doctrina, bifariam de eiusmodi vocibus, eundem Galenum verba facere. nam quandoque per contraindicans intelligit id, quod contrario modo idem indicat, quod ab indicante fuit indicatum, seu significatum: id verò est propterea quòd non prohibet. qua ratione dicetur propriè contrario modo indicare, & hoc modo vsus est contraindicantibus citatis locis, primo videlicet de ratione victus, & libro de curandi ratione per venæ sectionem, illud verò facilè hoc exemplo comprobari potest. nam pone, aliquis affectus præter naturam, vt pote humorum redundantia sit, qui suapte natura indicet, ac exigat vacuationem, eamque notatu dignam, siue per sanguinis missionem, siue per purgationem. ponatur insuper vires ægroti adeo robustas esse, quòd nullo modo impediat id, quod requiritur ab indicante, hoc est ab humorum redundantia (intelligo autem eas non impedire) cùm ex tali vacuatione non modo nulla eisdem inferatur noxa notatu digna, quinimo iuuentur quodammodo, vtpote exoneratæ ab eo, quo veluti sarcina premebantur; hoc casu dicimus vires ipsas inspicientes, eas contrario modo indicare aliquod dictorum auxiliorum, propterea quòd non ex seipsis illud indicant, quemadmodum ipsa redundantia, sed contrario quodammodo, quoniam id non prohibent. Secundo modo possumus intelligere per contraindicantia, & contraindicationes (non quòd illud idem ostendant, simul cum ipsis indicantibus, verùm contrario modo) sed quoniam contrarium exigant eius quod indicans requirit: & hoc modo idem Galenus intellexit, 9. 11. & 13. de meth. meden. quando dicebat. Interdum contrarias incidere agendorum indicationes, & eodem 9. contraindicationes indicationum, & citato libro 11. iterum dicebat contingere quandoque contrarias indicationes, siue aduersas & pugnantes: & eodem 13. quando simul coëunt contrariæ indicationes, dicebat, [hoc itaque modo dicimus contraindicantia ea esse, quæ indicantibus sunt contraria, aduersæ quoque sunt indicationes, quæ ex eisdem proficiscuntur, indicata etiam contraria.] quod etiam hoc exemplo confirmari poterit. sit affectus quispiam præter naturā, qui sui sublationem indicet, sint quoq; ægrotantis vires quodammodo imbecillæ, ita quòd sui conseruationem postulent; vtputa affectus sit plenitudo, quæ exquisitam vacuationem exigat; vires autem adeò imbecillæ, vt sui conseruationem postulent, & propterea etiam notatu dignam vacuationem ferre non possint; tunc fatemur vires contraindicare ipsi affectui præter naturam: quoniam contraindicans contrarium est indicanti, indicatum indicato, & indicatio indicationi. Quòd verò virtus morbo seu præter naturam affectui aduersatrix sit, & opposita, patet ex Galeno citato libro 11. de method. meden. vbi loquens de virtute, dicebat: [Nam ea morbo ceu aduersatrix est opposita, propositumque medico est huic omni ratione opitulari, ac subuenire.] quòd verò indicatio, quæ ab ea sumitur, contraria sit ei, quæ ab ipso morbo proficiscitur, liquet. nam hæc pro sui custodia, illa verò quæ à præter naturam affectu capitur, pro sui sublatione indicat: modò custodia & sublatio contraria sunt. Rursus & indicatum quo-

que indicato contrarium existit. nam custodia similia exigit, sublatio verò contraria, quibus illa con seruatur, ille verò curatur, & aboletur. dicuntur ergo hæc propterea rationabiliter contraindicantia, quoniam per se semper contrarium indicant, quàm ipsum primò indicans, ex accidenti verò, quandoque dixeris ea impedire. Alio item exemplo id con firmari poterit Galen. 13. method. meden. Oriatur phlegmone in iocinore, sitque in summo vigore, qua ratione non nisi in halitum digestionem, seu va porationem exigat. Verùm partis ipsius natura, cùm ex numero principum partium sit, quę perpetuò roborantibus indigent, adstringentia requirat etiam eodem tẽpore, cùm contrariæ indicationes coëant, inquit Galenus, propterea medicamentum adhibendum est compositum, quod facultates habeat contrarias: quo casu neque ex accidenti vna indicatio alteram omnino impediet, sed simul ambæ exequi debent; licet contrarium exigant. Istis denique duobus modis percepi in Galeni doctrina subintelligi posse contraindicantia, contraindicationes, & contraindicare, & nos etiam quandoque in hac nostra methodo vtemur. Verùm ne in verbis deceptio contingat, quando per contraindicantia significare volumus ea quæ contrario modo indicant, ea contrario modo indicantia appellabimus, quando verò per ea quæ contraindicant subintelligere volumus, hoc est, quæ contrarium indicant, quàm fuerit ab indicante indicatum, tunc contraindicantia nuncupabimus. Hæc de indicantibus, coindicantibus, contraindicantibus, indicationibus, coindicationibus, & contraindicationibus.

Non primo per se, & alij desiunt.

Loco citato.

Tantùm abest, vt primo contraindicãs impediat, vt ex accidẽti quidẽ.

Contrario modo indicantia in 2. signif.

Contra indicantia in secunda.

Quid sit totius artis medicæ cõmune propositũ: quidve huius nostræ methodi proprium: ac quæ sit prima illa vniuersalißima indicatio omnium præter naturã affectuum, à qua curandi methodus exorditur.

Caput XXVI.

SED iam tempus est, vt rursus ad propositum reuertamur: est autem id methodo, quæ per indicationem fit remedia inuenire pro febriũ sublatione, quemadmodum etiam & vniuersę methodi medendi primum propositum est morborum sublatio, ad proportionem respõdens ei, quod in opere de sanitate tuenda proponitur, quod est sanitatis tuitio: vt patet nono de meth. meden. cap. 10. quanquam corporis constitutio, quæ causæ rationem respectu actionis continet, vtriusque facultatis scopus sit, & eius quæ sanitatem tuendam, & eius quæ morbum profligãdum profitetur. quippe cùm hanc & præsentem seruare, & amissam restituere, propositum nobis sit, eodem Galeno auctore, lib. 1. de sanitate tuenda cap. 1. dirigitur autẽ omne consilium vtriusque facultatis, ad vnum commune propositum; id verò est vitæ custodia. Nam siue sanitatem tueamur, siue morbos profligemus, non ob aliud vtrunque molimur, quàm vt vitam custodiamus; vt citato lib. 9. de meth. med. scriptum est. qua ratione si quispiam velit cum Galeno non sanitatem, sed vitæ custodiam esse totius artis medicæ cõmune, ac vltimum propositum tenere, nec eiusdem, nec etiam nostræ pugnabit opinioni: quicquid tamen sit de communi proposito totius artis medicæ in hac nostra methodo primum propositum est febrium sublatio, methodo videlicet, quæ per indicationem fit: pro cuius methodi institutione, proposuimus à primis ac vniuersalißimis indicationibus exordiri: deinde ex illis ad alias descendere, donec ad eas, quæ amplius secari nequeunt, perueniatur. Est autem prima, atque vniuersalißima omnium præter naturam affectuum indicatio, quæ eorum sublationem præscribit: etenim & actiones lædunt, & noxam corporibus præstãt. singuli propterea morbi hoc faciendum dictitant, vt videlicet tollantur, atque auferantur; qua etiam ratione & febris prima indicatio, sui quoque sublationem indicabit. Ab hac itaq; prima, & vniuersalißima indicatione exordiendum est, quò methodo febrem curemus. Verùm licet hæc indicatio præcipua, vniuersalißima ac prima, omniúmque morborum communis sit, tamen neque totum est, neque magna pars curationis, velut methodici putãt: imò nulla prorsus ipsius medicinæ artis adhuc portio, aut certè nec magna, nec propria, sed quæ etiam plebi sit communis, & primùm tantùm (vt sic dicam) suscitabulum, seu excitamentum, vnde medendi ratio promouet, vt ait Galenus libro 3. de meth. medendi: cap. 1. quo loco aduertant studiosi quòd vox illa Græca ὁρμητήριον, parum rectè (vt mea fert opinio) interpretata est Latinè à quibusdam [carcer] cùm neque id significare posit vox illa; & si id significaret, haud scio quid vellet Galen. asserere, quod hæc prima indicatio sit veluti carcer. Longè itaque melius est, vt interpretetur Latinè suscitabulum, seu excitamentum: est etenim hæc prima indicatio tanquam suscitabulum quoddam, seu excitamentum, vnde medendi ratio promouet. ex hac nanque rationalis medicus excitatur ad inuestigandas reliquas indicationes, quæ amplius plebi communes non sunt, sed ipsius artificis methodo medentis propriæ. Nam clarum est apud eundem Galenum, lib. 4. methodi medendi, cap. 4. primum scopum quò medicus tendat, affectum ipsum, qui curari desiderat indicare, ex hoc verò (vt ipse inquit) & reliqua omnia sumi: & citato libro tertio de meth. meden. dicebat, [cui facultas est illa inueniẽdi, & quibus perfici posit quod à prima indicatione suggeritur, is meritò morborum est curator, qui, si per experientiam inuenit, obseruator, & empiricus est nominãdus, sin ratione quadam & methodo, logicus, methodicus, & dogmaticus.] Est itaque febris ex eorum genere quæ molestiam inferunt, atque tristitiam: & quicquid homini molestiam ac tristitiam infert, hoc morbus vocatur, Hippocratis auctoritate, libro de flatibus. Nos verò clarioris doctrinæ gratia, affectum nominabimus præter naturam. meritò igitur ex sui natura primùm sublationem indicat: sed quoniam hæc indicatio nedum medicis, sed etiam plebi (vt diximus) existit communis, ex hac tamen impellitur, & excitatur rationalis medicus ad inuestiganda ea, quę ei sunt propria: vtpote quibus auferri debeat, ex communißimo quodã Hippocratis oraculo admonitus, citato libro de flatib. quòd inquam contrariorum cõtraria sunt medicamina. hoc itaque quod in dictione tam breue est, inquit Galenus, 11. de metho. meden. cap. 12. potestate deprehenditur maximum: quippe omnem medendi methodum confundet, quisquis hunc neglexerit scopum, cùm omnia præter naturam sunt, ab his quæ ipsis sunt cõtraria, curentur, ac profligentur. perit enim quicquid in contrarium, & à contrario, vt tertio de metho. meden. cap. 1. scriptum est: qua item ratione idem Galenus lib. 11. eiusdem dicebat. [prima omnium curationis indicationũ, quæ ex ipso, qui curatur mor-

Primus scopus, seu propositum in medendo.

Loco citato.

Communis scopus totius medicinæ.

Prima omnium indicatio.

Indicatio prima plebi communis, & sine arte.

Loco citato.

Cap. 2.

bo, accipitur, contrarietatem præscripsit, hancq; esse vnum communem omnium morborum curationis scopum.] Quod confirmauit libro nono, cùm dicebat, [atq; ita rursus vnus solus erit curationum maximè generalis scopus; nempe contrarietas.] & libro artis medicæ. [curatio verò (inquit) vnum præcipuum, ac communissimum habet scopum, ei quod auferri debet, contrarium. & libr. de constitut. artis medic. fueritque id communissimum & generalissimum, quò medela vniuersa spectat morborum, ait, nempe contrarium, vti sanè vel ab Hippocrate dictum est, contraria contrariorum remedia: particulatim verò contraria particularia.] hic etenim est ille primus scopus, qui nobis patefit, ac percipitur ab vniuersalissima illa prima indicatione, quæ etiam plebi communis est, à præter naturã affectibus primò desumpta, ablationem siquidem sui indicantibus. nam morbus suaptè natura sui sublationem indicat, sublatio verò contrarium, ac contrarietatem docet. Verùm quoniam morborum plura sunt genera, cuique eorum sua erit contrarietas: quocirca cùm morbus, quem curare intendimus, in intemperie sit positus, igitur per contrariam ipsi intemperiẽ sanabitur: & quoniam vniuersi febrium generis intemperies est calor, nimirum per frigiditatem curabitur, sic omnes indicationes inter sese concordãt. Hac itaq; methodo ab ipso affectu ad materias præsidiorum peruenimus inueniendas per particulares ipsas indicationes, quę oriuntur ex eiusdem affectus subdiuisione, quando earundem materierum principium inuentionis id sit, in quo finita est curandi affectus diuisio vt liquet eodem 11. de methodo meden. cap. 7. cùm ergo in hoc finiat, febris ipsius diuisio, quatenus febris est, quòd videlicet intemperies sit calida & sicca, ob id rationabiliter quę infrigidant & humectant, exigit, tanquam sua contraria, vt patet nono, 10. & 11. method. meden. hæc quoque perpetuò sunt omnis febris qua febris est, remedia, quæ contraria iterum subdiuidentes, dicimus aliquando sanare nos febrem per ea, quæ effectu frigida sunt; aliquando per ea, quæ potestate; aliquando etiam per ea, quæ ex accidenti refrigerant: aut etiam ista coniungentes. sic enim largiori vocabulo subintelligere contraria volumus, simul cum Hippocrate, ac Platone, & non in qualitate corporum duntaxat, quemadmodum Aristoteles sentire videtur, parum de nominibus solliciti. si verò tu mauis opposita, & non contrariorum contraria sibiinuicem esse remedia dicere, non reclamabimus. Verùm quouis modo contrarium, siue oppositum intelligatur, tollenda è medio sunt in hac nostra methodo, ea quæ à tota substantia febribus aduersantur: nam illa non alia ratione, quàm experientia inueniri queunt, vt clarum est 13. meth. nos verò de iis remediis ac contrariis verba facimus, quæ methodo, quæ per indicationem fit, inuestigantur: sunt autem hæc, quæ actu, potestate, vel ex accidenti, vt diximus, refrigerant & humectant, iisque vtendum contrariis pro cuiusuis febris sublatione, non negantes quòd etiam auferri possint iis quæ à tota substantia eisdem aduersantur, quorum fortè quædam pro curandis quibusdam febribus recensebimus.

Cap. 9. & 15.

9. cap. 5. 10. cap. 10. 11. cap. 2. Contraria quæ intelligãtur contrariorum esse remedia.

Quomodo prima illa omnium curationis indicationum, quæ ex ipso qui curatur affectu desumitur, contrarietatem, ac contrarium docuit.

Caput XXVII.

CAETERVM quamuis omnia quę præter naturam sunt, ab his quæ ipsis sunt contraria curentur, vt ex Hippo. citato oraculo liquet, atque ex Gal. 11. de metho. med. & 22. aph. 2. lib. tamen non parum conducere videtur pro hac nostra methodo constituẽda, ac cæteris omnibus inuestigare, quomodo illa prima omnium curationis indicationum, quæ ex ipso qui curatur præter naturam affectu, accipitur plebique etiam communis existit; hũc edocuerit scopum; nempe contrarium & contrarietatem. Necnon qua ratione hic scopus vnus sit præcipuus & communissimus curationis morborum omnium à quo & reliqui omnes scopi & particulares indicationes progrediuntur, eoque diuiso duos, aut etiam tres alios oriri scopos, & ex his alios donec diuidendo ad vltimas vsque species perueniamus. Ex ipso nanque sumpto initio, reliqui particulares scopi inquiruntur, vt citato lib. 9. meth. med. scriptũ est. Porrò adeo duo hæc (vt mihi videtur) pro morborum curatione vsum præstant, vt ipsis ignoratis audacter censeam, per indicationes remedia inueniri non posse, nec ordinem & numerum earundem diuisiua methodo vestigari, ab vniuersalissimis diuidendo, vsque ad eas quæ amplius secari nequeũt, descendentes, vt sæpius diximus. Horum etiam inscitia quosdam transuersos egit, qui de hac re scribere tentarunt, vt longissime à veritate recesserint, mendosósque ediderint libros, quibus artem ipsam medicam vniuersam destruere conantur: reliquos verò omnes eò perterruit, vt methodum hanc scribere haud aggressi sint: quinimò ne quidem tantillum eam visi sunt olfecisse. Ipse autem quid cum Galeno sentiam enarrabo. Quòd igitur auferri debeat quilibet præter naturam affectus, quódque illud ex propria eorum natura omnes indicent, cuique nedum medico, sed è plebe, seu vulgo, patens est. At quod perfici debeat à contrario, & per cõtrarium, hoc vulgus ignorat. Rationabili autem medico confestim occurrit, Hippocrat. oraculo (vt priùs dictum est) admonito, quòd contrariorum contraria sint remedia, quocirca Galen. libr. de constit. art. med. loco cit. dicebat: [primum itaque est curatiuæ methodi communem scopum omnium, vtî dictum est, reperire, nempe contrarias esse contrariorum medelas.] perit enim à contrario vnumquodque, quemadmodum à simili conseruatur. Et ob id idem Galenus (vt priùs dicebamus) libro artis medic. scriptum reliquit, quòd curatio vnum habet primum, seu præcipuum ac communissimum scopum, ei quod debet auferri contrarium, quo in loco vsus est voce ἐναντίον, quæ Latinè significat contrarium: libro autem 9. & 11. metho. meden. de hoc primo ac communissimo curatorio scopo verba faciens, sub quo cæteri omnes continentur scopi; non contrarium dicebat esse, sed contrarietatem, vsus voce, ἐναντίωσις, vt propterea non ab re in dubium veniat, num contrarium vel contrarietas ipsa sit ille primus ac communissimus scopus nobis præscriptus ab illa prima omnium indicationum, quę etiam plebi communis est. Cui responsum sit quòd vtrunque. Nam docens nos contrarium adhiberi debere per quod morbus auferatur, simul etiam contrarietatem edocet. Etenim si per contrarium auferri debet quod præter naturam est, opus erit non ignorare quæ, qualísque contra-

contrarietas sit, inter hunc præter naturã affectũ, & eum qui secundum naturam existit, ægrotantis proprium, vt ille aboleri, hic seruari possit, per eadem contraria adhibita, atque ita sanatio fiat. Cuique enim morborum generi sua erit contrarietas, inquit Galenus II. metho. med. cap. 2. siquidem morbi sublatio, nil aliud est quàm sanatio: ipsa verò sanatio aliud non est, vt inquit Gal. 9. meth. med. ca. 15. quàm præsentis in corpore vitiosi affectus in naturalẽ habitum mutatio. Cùm autem cõtrarij hi affectus sint, necesse est per contraria fiat eorum, alterius in alterum translatio, atque ita vnus solus erit curationis maximè generalis scopus, nempe contrarietas: non siquidem ea quę est inter pręsidia & præter naturam affectum, sed quæ inter eundem, & secundum naturam affectum, qua ratione citato lib. de constitut. artis medic. loco cit. hæc verba scripta reliquit, [igitur curandi methodus, à sanorum atque ægrotantiũ corporum dipositione auspicatur.] Quibus ex verbis cum eodem Galeno concludimus ab illa prima indicatione quę ex præter naturam affectibus sumitur, æquè ferè nobis præscribi ac doceri, cùm contrarium, tum contrarietatem, appello autem contrarietatem nunc, viam illam cum quodam respectu quæ est inter iam dictos contrarios affectus, ambos in se continentem, vnà cum ea distantia, quæ habetur inter vtrunque affectum, illam verò translationem seu mutationem præsentis in corpore vitiosi affectus in naturalem habitum, quæ ex contrariis adhibitis perficitur, sanationem. Illud verò quod adhibetur medicamentum contrarium affectui pręter naturam, nuncupo contrarium, ab eodem præter naturam affectu indicatum. Sed quæres cur lib. artis medic contrarium dixerit esse primum ac communisimum scopum curationis: lib. verò 9. & II. method. meden. contrarietatem? Dicas quòd cum libro artis medicæ solùm capita, & quædam veluti conclusiones eorum, quæ alibi latiùs fuerant demonstrata, ab eodem Galeno dicantur, vt ipse testis est citato libro, neque intendebat cunctas indicationes ac singulos scopos diuisiua methodo vestigare, satius fuit contrarium dicere. sub quo etiam necessariò contrarietas subintelligebatur, vt superiùs demonstrauimus, libris verò method. meden. præsertim citatis, nedum communisimum illum ac primum scopum patefacere intendebat, verumetiam cæteros omnes qui ad inueniẽda remedia cõ ducunt, ac arte quadam demonstrare qualiter in eo continebantur iidem reliqui omnes medicatorij scopi ac indicationes, eadem videlicet contrarietate diuisa, & non contrario, ad eandemque solam omnes reduci scopos: & propterea contrarietatem dixit esse primum, præcipuum, ac communisimum scopum, sub qua etiam contrarium continetur; & non contrarium: quamuis vbique locorum innuat contrarium semper debere adhiberi pro curatione seu morbi sublatione. Vt verò hoc perficiatur, perpendenda est contrarietas, quæ non solùm est inter præsidia & præter naturam affectum, verùm etiam quæ est inter præter naturam, & naturalem affectũ. Nam cùm hi affectus contrarij sint, necesse est (vt diximus) alterius in alterum, per contraria translatio fiat. Hac itaque ratione illa prima omnium indicationum, quæ à præter naturam affectu sumitur, & plebi etiam communis existit, æquè ferè nobis & contrarium & contrarietatem præcipit. Quòd verò ex hoc vno primo ac communisimo curationis scopo, nempe contrarietate ipsa, quæ est inter vitiosum affectum, & eum qui est secundum naturam, reliqui omnes, ipsa eadem diuisa, & deinceps eisdem subdiuisis, ortum ducant, non erit difficile demonstrare, nam eadem contrarietate tanquam primo & communisimo curationis scopo, primum diuisa, duo curatorij scopi necessariò emanãt. Vnus est præter naturã affectus qui curari desiderat, ex iis quę sibi contraria sunt, & propterea adhibenda remedia indicat, alter verò laborantis temperies, seu naturalis habitus laborantis, qui vnà cum ipso morbo, contrarietatis mensuram definit, fiat autem hoc modo, quoniam id quod ægrotat, ei quod valet est contrarium, vtique per contraria est ab illo in hoc via, nam veluti viam quandam ire, quod præter naturam se habet, dum ad naturam redit oportet, eandem quidem, sed contrario itinere, at si gradum renocare debeat, per præsenti dispositioni contraria remeabit, inquit Galen. citato lib. de constitut. artis med. cap. 12. Necessum est itaque vt in ipsis contrariis modus quidam seu mensura inueniatur. Non enim satis est calido affectui admouisse frigida, nisi id debita fiat mensura; cùm alioqui metus sit, si intra modum id fiat, ne morbi reliquum quippiam relinquatur; sin modum excedas, contrarium genus morbi inducas, vt citato lib. 9. de method. meden. cap. 12. scriptum est. Qui enim suprà quàm par est calidum morbum refrigerat, is sanitatis mediocritate transmissa, alium excitabit morbum, qui sit frigidus quod quò minus accidat, naturam curandi corporis scias oportet, quo quantum morbus ab illius symmetria discesserit intelligens, mensuram refrigeranti præsidio imponas. At fieri non potest vt quantum à se inuicem distent inuenias, nisi compertum habeas quale esset corpus, aut humidum, aut frigidum, aut calidum, aut siccum cùm valeret, quantum cunque ex his excesserit postquam ægrotauit, quippe quòd plurimum à naturali habitu recessit, id vehementius eget contrariis, quòd non plurimùm, lenibus. Quare ex vtrisque iam dictis scopis, hoc modo indicatio curationis præstatur, vitioso inquam affectu, ac naturali habitu, natura seu temperamento ægrotantis; qui duo communes adhuc scopi, à contrarietate ipsa diuisa, modo quo diximus, proficiscuntur. Contrarij etenim hi affectus, cùm sint, ipsiusque contrarietatis termini, non ab re primò in hos pręcipuos ac immediatos scopos, ipsa contrarietas diuiditur, qua ratione si diuiditur, non erit dare tertium vniuersalem scopum, quem ambientẽ nos aerem esse, cum Galeno demonstrabimus, nanque eum, vel ægritudinis causis, vel sanitatis, annumerandum esse censemus: nam si contrariam morbo temperiem habeat, è pręsidiotum numero vnus est, sin similem, ægritudinalium causarum est vnus; vt patet eodem 9. meth. meden. cap. 14. Potest etiam & ambiens nos aer, tanquam vniuersalis etiam quidam scopus, vnam aliam, & tertiam efficere indicationem, vbi ipsum in sanitatis, vel ægritudinis causis non annumerabis, sed tanquam tertium quoddam à geminis corporis iam dictis affectibus secretum, naturali videlicet, & qui præter naturam est, cùm ambiens ipse is sit, sine quo néc tolli morbus, nec teneri sanitas potest: & propterea causæ sine qua non obtinet rationem; vt eodem 9. de method. meden. scriptum est; qua ratione necessarium considerat esse fatemur, eo quia fieri non potest, vt res sine eo sit quod causæ sine qua non obtinet ra-

Ex communis. scopo qui est contrarietas, qui alij oriantur.

1. Vitiosus affectus.
2. Temperatura ægri.

3. Ex aere ambiẽte sumitur indicatio.

tionem Ariſtot. teſte 1. de part. animalium cap. 1. ob quam rationem ipſe alimento neceſsitatem aſcribit & 5. metaphyſicæ text. 6. non ſolùm cibo, ſed etiam reſpirationi talem tribuit neceſsitatem, ipſis videlicet animalibus, nam eadem neque eſſe, neque viuere poſſunt ſine his. Eſt itaque hac ratione ambiens nos aer tanquam neceſſarium quoddam pro morborum ſublatione perpendendus velut tertius quidam vniuerſalis ſcopus, à quo tertia quoque vniuerſalis indicatio proficiſcitur pro auferendis præter naturam affectibus. Oritur quoque & tertius is ſcopus quodammodo ex eadem contrarietate diuiſa. Nam cùm morbus & ſanitas in quos primo contrarietas diuiditur, corporis ſint affectus; & ille ſe tollendum, hæc verò ſe tuendam indicet; ambiens verò nos aer is ſit, ſine quo (vt diximus) nec tolli morbus, nec teneri ſanitas poſsit; ſequitur quòd neceſſariò cùm cauſæ ſine qua non obtineat rationem, ab eo indicatio ſumenda ſit, tãquam tertia à iam dictis duabus pro morborum ſublatione. Nam cùm reliquas materias tum diligere, tum fugere liceat, quàm verò aer præſtat, fugere non licet; imò neceſſe eſt præſenti cæli ſtatu vti; idcirco huic quoque attenti eſſe cogimur, vt idem Galenus citato loco, inquit: eſt etenim materiæ reliquorum præſidiorum omnium electio in noſtra poteſtate eius verò quam ambiens præſtat, in noſtra manu nō eſt. Quare oportet ex hoc quoque propriam quandam indicationem ſumamus, vt ipſe Galenus refert, vtpote qui ſæpe cum iis quæ morbus facienda ſuadet, concors ſit, ſæpe diſcors, & qui contra moliatur. Vbi igitur cum reliquis medendi indicationibus conſonat, pro gratia eſt habendum; ſicubi aduerſatur, inhibenda eius noxa eſt: quinimò ex ipſa rerum ſubſtantia concludit, citato libro 9. method. meden. cap. 15. non poſſe plura eſſe ſcoporum genera, quæ ad medendum pertinent, quàm tria quæ modò diximus, aſſerens medicatorios ſcopos ab ipſo morbo ſumi, à corporis temperamento; & tertio ab ambiente nos aere: quòd ſi alij quidam poſiti ſunt, vel poſtea non hi modo, verum etiam alij dicentur: omnes tamen ex iis in partes diductis nati videbuntur; vt nos clariùs infra demonſtrabimus. Hac itaque ratione, cogimur ambienti nos aeri attenti eſſe, tanquam tertio quodam vniuerſali ſcopo ac neceſſario pro auferendis præter naturam affectibus, febribuſq; ipſis, qui etiam ſcopus, ex ipſa quoque contrarietate diuiſa, non in duos ſcopos, ſed in tres, proficiſcitur, eodem aere nos ambiente ſeparatim à duobus corporis affectibus, modo quo diximus, perpenſo: & ſic fatebimur tres eſſe, & non duos, curationis vniuerſales ſcopos; quemadmodum etiam ex his quæ diximus patere poterit duos eſſe duntaxat, & etiam vnum, nempe contrarietatem, ex iſtis enim reliquos omnes particulares, tum curatorios ſcopos, tum etiam indicationes particulares cunctas ipſis videlicet in partes diductis, originem ducere demonſtrabimus. Aduerſus quam admirabilem Galen. artem, atque doctrinam, non deſunt quidam iuniores eiuſdem Galen. verba, ac eorundem verborum ſententiam parum rectè (vt mea fert opinio) intelligentes, pugnare, aſſerentes quòd mirari licet Galen. dum ſe pulchrum & admirabile quippiam inueniſſe putat, in huiuſmodi improprietates loquendi incidere, aut etiam aliena à ſuis principiis tradere, quo fit, vt eundem obintelligentes, cuncta deſtruere tentent, exordientes ab ipſa contrarietate; quàm neque ſcopum, neque indicationem curationis eſſe poſſe, conantur probare: deinceps neque aerem, neque naturalem corporis temperiem, eo modo quo Galenus aſſerit. Ipſe verò non magis Galen. quàm veritati addictus, quam puto ab eo, nedum hac in re, ſed in cæteris omnibus, quæ ad artem medicam ſpectant, fuiſſe prolatam, amicitia inter nos ſemper ſeruata eandem tueri, ac à calumniis liberare conabor, quò Galen. mira hac in re ars, atque doctrina pateat, & hæc noſtra methodus de medendis febribus firmior euadat, omnibuſque calumniis expurgetur.

Galeni reprehenſores taxantur.

Soluuntur rationes eorum, qui contrarietatem, aduerſus Galenum, curationem non indicare contendunt.

Caput XXVIII.

QVOD contrarietas nec indicet, nec indicatio aliqua ſit, pro morborum ſublatione, hac prima ratione probare conantur. Si verum eſt quod Gale. ſcribit initio 3. lib. de metho. meden. abſurdum eſſe aliud conſtituendum quod curationem indicet; aliud verò quod curetur, nihil profectò indicare poterit eorum, quæ ad curationē pertinent ipſa contrarietas, quippe cùm morbus non ſit, & planè ridiculum fuerit ſi contrarietatem curari dicamus. Solue, Gal. ſententiam eodem loco non eſſe, quod nihil poſsit curationem indicare, niſi id quod curatur: ſed demonſtrare quod cùm affectus præter naturam ſit ille, qui curari debet, propterea ab eo prima ſumenda eſt indicatio, quæ ab eiuſdem natura primùm oritur, & inueniendorum remediorum initium quoque ex ipſorum morborum natura ſumendum, abſurdum itaque eſt primas indicationes ab aliis eſſe ſumendas quàm ab ipſis præter naturam affectibus. Etenim ipſi ſunt qui primò eorum ſublationem indicant, à qua indicatione, (vt ſæpiùs diximus) præſcribitur nobis contrarietas, quam demum curationem indicare, atque ad ea, quę ad morborum curationem pertinent conducere, tanquam communiſsimum ſcopum, nemo negabit, etiam ſi morbus non ſit, & ſublationem ſui non indicet, neque ipſa curetur: eſt etenim communiſsimus curationis ſcopus ipſa contrarietas pro curatione omnium præter naturam affectuum rationali medico præſcriptus ab illa communiſsima & prima indicatione primùm orta ab ipſorum præter naturam affectuum natura, quæ nedum medico, ſed & plebi communis exiſtit: de qua loquitur Galen. in principio 3. de metho. meden. omnibus ſiquidem in confeſſo eſt, inquit citato loco, primas indicationes ex affectibus eſſe ſumendas, nec propterea negauit quædam curationem indicare poſſe, licet morbi nō ſint. Secundò tantùm profectò abeſt, inquiunt, vt curationem indicet cōtrarietas, vt nihil aliud quicquam indicare poſsit, nam ſi indicare eſt inuenire, quod iuuet aut lædat ea quæ indicant, quid quæſo ipſa indicare poterit contrarietas? qua enim re opus habet, vt iuuetur vel lædatur? an ſimilia vel contraria exiget? an contrarietatem ipſam fouere vel expellere volumus; ſunt ne oppoſitionis ſiue contrarietatis, vel potiùs ſtatus corporis cauſa inuenta remedia victuſque ratio? Quibus quidem corporis ſtatus conſeruatur & mutatur. Huic dicimus primò falſum eſſe, vt ſupra probauimus, quòd indicare ſit inuenire, quod iuuet aut lędat ea, quę indicant in

Galeni doctrina. Sed indicare est demonstrare seu significare id quod iuuat, & non quod lædit; tam si conseruationem, quàm si sublationem intendimus: hæc autem vtilia & iuuantia, fatemur non modo indicari ab his quibus opem ferunt, sed etiam à quibusdam aliis quomodolibet conferentibus ad ea inuenienda pro auferendis præter naturam affectibus, aut seruandis his, quæ secundum naturam sunt, nam quicquid conducere quomodolibet videtur ad auxiliorum inuentiones, id fatendum est ad curationem esse necessarium, inquit Galen. lib. 9. eiusdem method. medend. cap. 7. qua de re contrarietas, licet iuuantia pro sui sublatione non indicet, nec conseruatione, nec eadem auferri, aut foueri per ea debeat; est tamen primus ac cōmunissimus scopus curationis omnium morborum, non autem indicatio: ridiculum enim esset eam indicationem appellare, licet ab eo communissima quoque & prima nascatur indicatio pro eorundem morborum sublatione, vt diximus, tanquam à communissimo scopo curationem indicante, ac conferente ad remediorum inuentionem, continet enim contrarietas, tanquam primus scopus curationis, affectus contrarios, nempe eum qui secundum naturam, & qui præter naturam existit: & cùm sanari non valeat is qui præter naturam est, nisi in naturalem habitum mutetur, contrariique sint hi affectus inter se, necessarium est vt per contraria fiat alterius in alterum translatio: id verò fieri nequit, nisi compertum habeas quantum inter se distent, ac qualis sit hæc eorum contrarietas, qua ratione contrarietas ipsa curationum omnium vnus solus erit præcipuus, maximéque generalis scopus, nempe omnes alij (vt sæpius dictū est) ex eo oriuntur. Hac itaque ratione contrarietas curationem indicat, & ad remediorum inuentionem confert pro auferendis quibuslibet præter naturam affectibus. Rursus aiunt, quemadmodum idem auctor causam externam curationem indicare negat, quòd illa nullius indigeat, sic eadem ratione contrarietas, nec conseruationem, nec curationem indicabit vnquam, quòd scilicet illis opus nō habeat, at si non hæc, nihil profectò aliud: quandoquidem omne quod indicat, aut sui conseruationem, aut ablationem indicare (eo auctore) necesse est. Dicimus nos conuenire in hoc causam procatarcticam cum contrarietate, quòd neutra earum alicuius indigeat pro conseruatione aut sublatione earundem, verùm in hoc dissentire videntur, quòd causa procatarctica, nedum quicquam non indicat pro sui conseruatione, aut sublatione, quin imo nec pro conseruatione, aut sublatione eorū qui corporis affectus sunt, contrarietas verò & si sui conseruationem aut sublationem non indicet, indicat tamen tanquam primus, & cōmunissimus scopus, curationis modum, confertq; etiam ad inuestiganda ea quę conferunt pro morborum sublatione, modo quo superiùs diximus. Et cùm dicunt Galen. auctoritate lib. de opt. secta, & 3. meth. med. omne quod indicat aut sui conseruationem aut ablationem indicare, dicimus eundem Gal. fateri has esse primas duas indicationum differentias, quæ ex his primis duobus corporis affectibus, tanquam scopis, oriuntur, eo videlicet, qui secundum naturam, & eo qui præter naturam se habet: ille nanque sui custodiam, & propterea similia, hic verò sui sublationem, eóque contraria poscit. Quapropter asserimus quòd quæ primò indicant illi duo sunt

Eorundem ratio.

Refutatio.

Locus citatus.

scopi, quorum alter sui conseruationem, alter sui sublationem expostulat. Verum ab hac prima indicatione, quæ ab ipsius præter naturam affectus natura oritur, confestim contrarietas nobis præscribitur, ex qua primum indicatione sumpta, morborum curatio nobis patefit, & auxilia inuestigantur, vt id quod præter naturam est, auferatur suo contrario: quod quidem fieri non posset, eadem contrarietate, quæ est inter præter naturam, & secundum naturam affectum, ignorata. Potest insuper & hoc modo hæc eorundem ratio tolli, quòd duo sunt in vniuersum primò indicantia: quodlibet enim indicans aut sui custodiam, aut sublationem indicat, Galeno auctore citato libro de opt. secta, eorum videlicet, quę pro seipsis quicquam indicant: nam duæ etiam sunt corporis constitutiones, quarum altera seruari, altera auferri debet. Verùm quæ non pro seipsis, sed pro aliis quicquam indicant, vtpote pro seruandis, seu auferendis eisdem constitutionibus possunt multò plura esse quàm duo, inter quæ contrarietas connumeratur, ex numero eorum quæ sunt corporis constitutiones non existens, & ob id nec sui conseruationem, nec sublationem indicans, sed morborum duntaxat curationē. Et si dicāt vnumquodque de se magis indicare posse quàm de alio, Gal. auctoritate citato libro 3. method. meden. asserimus nos verum esse in his quæ de se ipsis, ac de aliis quicquam indicant: hæc etenim de seipsis magis quàm de aliis indicare possunt, non autem veritatem habere in his quæ pro aliis duntaxat, & non pro seipsis quicquam indicant, quemadmodum est contrarietas: hæc nanque de aliis, & non de seipsa quicquam indicat, quoniam curationem morborum omnium, & non sui nec conseruationem, nec sublationem. Inquiunt deinceps, indicatur sane contrarietas, id est, contraria actio & contrarium (si contrarietatis nomine id intelligamus) ab eo quod præter naturam existit, siquidem eo opus habet ad sui sublationem, idem autem indicans, & id quod indicatur esse non potest. Sed (bone Deus) apud quem auctorem compertum vnquam habent contrarietatem indicari? nam licet Galenus 11. method. meden. inquiat quòd prima omnium indicatio curatrix, quæ oritur ex ipso qui curatur morbo contrarietatem docuit, nunquam tamen fassus est ipsam, ab eadem indicatione indicari, vtitur enim voce ἐδίδαξεν, à verbo διδάσκω, quod Latine significat doceo, præcipio, seu planum facio: docet nanque prima illa omnium curationis indicatio, at non indicat contrarietatem, aliud nanque est indicare, aliud docere, præcipere, seu planū facere, per quam contrarietatem haudquaquam contrarium intelligendum est in Galeni doctrina vt putant, & nos superius declarauimus, neque etiam contraria actio: ridiculum enim esset per contrarietatem, contrariam actionem intelligere, illa etenim contraria actio, mutatio seu translatio in naturalem habitum, sanatio est & non contrarietas, vt 9. metho. meden. scriptum est. Verùm eo modo intelligenda est contrarietas, quo nos paulò ante declarauimus. Quod verò contrarium, nedum à prima illa indicatione præcipiatur, verùm etiā indicetur, nemini in dubiū venit, cùm quilibet præter naturam affectus pro sui sublatione contrarium exigat medicamentum, non erit itaque idem indicatum & indicans, nam licet indicet contrarietas pro morborum curatione, à nullo tamen indicatur, sed bene præcipitur, vt

4. Ratio.

Refutatio.

Loco cit.

Loco cit.

dictum est. At concedatur pro nunc eandem esse indicatam, & deinceps eam indicare. Dicant quæso quod sequetur incommodum: nunquid non poterit, diuersa tamen ratione diuersóque respectu, idem esse indicatum & indicans, an putant hoc esse nouum quoddam apud logicos & philosophos? Porrò vt morbus auferatur suo contrario, scire opus est contrarietatem, quæ existit inter eundem morbum & naturalem habitum seu statum ægrotantis, quæ quanta, qualisve sit, qua ratione posset esse indicata: deinceps ea contrarietas ad remedia eligenda, alia tamen ratione pro eiusdem morbi sublatione confert ac curatione tanquam primus & communissimus curationis scopus & indicans, aliàs ea methodo inueniri haudquaquam possent: idem ergo posset indicari & indicare, esse indicans & indicatum, propositum & postulatum, diuersa tamen ratione, asserere nedum in Galeni doctrina, sed philosophorum omnium audacter non veremur. Miror tandem cur redarguere Galen. tentant asserentes aliud colligi ex eius dictis, quàm ratio illius expostulet, sub iis verbis: [ac profectò si quis locum cum Galeno legat, inueniet aliud planè colligere quam ratio illius postulet, nam quod morbus contrariis egeat, si ad naturalem statum corpus redire debeat, id quidem certissimum est, quemadmodum ipse statuit, ex quo quidem fit, vnum esse quod indicetur à morbo, nempe quòd contrarium illi existat, nunquam tamen propterea efficiet vt ipsum contrarietas indicet, aut indicatio sit.] Verùm si quis non toruis oculis & pugnandi gratia Gal. verba perlegerit, ab eodem conscripta citato libro 9. de method. medend. sed vt ex eis veritatem addiscat, luce clariùs percipiet quòd eodem loco Galen. doceat non modò à morbo ipso, seu præter naturam affectu quòd contrarium illi existat indicari, verùm etiam contrarietatem præcipi à prima illa morborum indicatione, vt supra demonstrauimus. Deinceps altiùs admirabilem hanc artem exorsus, eandem cõtrarietatem curationem indicare docuit, tanquam vniuersalissimum quendam ac præcipuum curationis scopum, à quo & reliqui omnes minùs generales scopi oriũtur. Inquiẽs ergo hinc rursus sumpto initio, age particulares scopos disquiramus, concluserat etenim (vt sæpiùs dictum est) contrarietatem ipsam vnum solùm esse ac maximè generalem curationis scopum: postea subdebat: [quoniam id quod ægrotat, ei quod valet est contrarium, vtique per contraria est ab illo in hoc via: & quomodo inquies, in contrariis inuenietur modus? non enim satis est calido affectui admouisse frigida, nisi id debita fiat mensura, cùm alioqui metus sit, si intra modum id fiat, ne morbi reliquum quippiam relinquatur, sin modum excedas, contrarium morbi genus inducat.] Dij boni quis negabit Galen. his in verbis, ac eis quæ paulò ante, & post conscripserat, firmissima ratione probasse non solùm contrarium morbo adhibendum esse medicamentum, sed tale ac tãtum, quo tollatur morbus, seruetur verò naturalis habitus, seu secundum naturam affectus, atque iis omnibus morbum indigere pro sui sublatione, tu verò si contrarietatem ignorabis quæ est inter hos affectus contrarios, quæ qualis, quantáve existat, qua via, qua methodo eadem medicamenta contraria inuenias? breuissimis itaque verbis, & contrarium, & contrarietatem insimul nos edocuit, quã itidẽ solã atque vnã tanquam primum ac præcipuum scopum, vt sexcẽties asseruimus, communissimúmque curationis esse, eodem loco demonstrauit; cùm satis ei non fuisset contrarium duntaxat demonstrasse. Non ergo aliud colligitur ex Galeni citato loco, quàm ratio illius postulet, quinimò quod probare ac concludere proposuit, satis superque suis in verbis demõstrauit. Quod verò contrarietas haudquaquam indicatio sit, aut esse possit, & propterea neque generalis, neque communis à qua aliæ nascantur, & nos suprà asseruimus, & iterum cum Galeno fatemur. Quare non est, cur in hoc nostra proteletur oratio, sed ad alia conuertatur oportet. Arguunt postremò, si contrarietas, vel indicatio est, aut quippiam indicet, cur negat Galen. in libro de optima secta, communitatem methodicorum indicare posse? nam vt communitas ad communia, sic contrarietas ad contraria se habet, nec aliqua aduersitatis ratio inueniri potest; negat autem communitatem indicare, quia non destruitur, atqui eadem ratione nec contrarietas dici potest indicare, quoniam nec ea, sed contraria ipsa pelluntur, itaque concludunt nec ipsam contrarietatem indicare, aut indicationẽ esse, sed si aliquem locum hac in re sibi vindicare potest, indicatur non solùm à morbo, sed etiã ab omni alio corporis statu qui præter naturam existimatur. Vt verò huius rationi pateat responsio; animaduersione dignum est Galen. citato libro de optima secta aduersus methodicos demonstrare eorum communitates etiam si euidentes sint, nihil tamen vtile demonstrare. Asserit enim diuersa esse ipsa communia indicare, aut indicare valentia ex communibus deprehendi. Methodici eadem indicare affirmabant, Galen. concludit aduersus eos nihil vtile demonstrare communitates seu cõmunia. Verùm admittit communium notitiam conducere ad percipienda, quæ particulatim indicare valent: quo circa præcepta quodammodo, vt ipse inquit, communia cùm sint, particularium cognitionem ostẽdunt, quæ demum vtilia indicare valent. Vniuersi igitur cognitio particularis vtile indicare valentis, notitiam subministrat, tandem ipse concludit: deinceps verò post pauca communia non indicare, hac prima ratione probat, licet alias quoque nonnullas, & hac efficaciores in medium afferat, quibus sublatis ægri sanescunt, ab auxiliis ista delentur, ab his vero vtilium indicatio sumitur, quæ ab auxiliis præcipuè destruũtur. At particulares causas aut morbos saltem remedia principaliter destruunt; particulares igitur causæ aut morbi saltem & non communia, vtile indicabunt. Quòd si communia vtile indicent, adhibitáque auxilia indicantia destruũt, à particularibus auxiliis communia destruentur: communi autem deleto omnes eo tempore, sub eo communi ægrotantes, sanescũt, nulla penitus re in ipsis sublata: quamobrẽ si quod indicat, id destruitur, communia verò indicant, iam satis constat destructum iri communia. est etenim, iuxta eorum sententiam, medica facultas euidentium communitatum cognitio. Appellant autem euidens non quod sensu percipitur, sed quod per seipsum, licet sensui non subiaceat, comprehendi posit: quare ferè manifestum, illi euidens vocant. Ex quibus Gal. verbis facilè hanc eorũ rationem soluere possumus, asserentes primo contrarietatem indicationem non esse, sed scopum, qui scopus quippiã indicat, quoniã curationẽ morborũ omnium, vt 9. & 11. meth. med. ab eodẽ Gal. decretum est.

Potest idẽ esse indicãs, & indicatum diuersis rationib.

5. Ratio qua Galen. reprehẽditur.

Refutatio cum Gal. defensione. Loco cit.

6. R[...] cap[...]

R[...]

Loco cit.

tum est. Cum verò dicunt pari ratione contrarietatem non indicare posse, quemadmodum methodicorum communitatem, fatemur nos quod quemadmodum communitas quatenus communitas est, nihil particulatim vtile demonstrare, aut indicare potest, ita etiam & contrarietas quatenus contrarietas existit, nihil vtile particulatim nobis indicare valet, nisi id quod diximus, curationem videlicet morborum omnium, tanquam primus, solus, præcipuus, ac generalissimus scopus. Verùm ex ipsius cõtrarietatis notitia, ad ea quæ particulatim indicare valent percipienda deuenimus, quemadmodum & communitatis, atque in hoc conducere simul cum Galen. fatemur: inuenimus autem vtilia, non per ipsam contrarietatem quatenus contrarietas est, sed per eam deuenimus in notitiam eorum quæ particulatim indicare valent, deprehendentes particulares contrarietates, quæ existunt inter particulares morborũ species, seu genera, & eos affectus, qui secundum naturam sunt. Quamobrem Gal. II. meth. med. cap. 2. inquit: [prima nanque indicatio omnium curationis, quæ ex ipso qui curatur morbo accipitur, contrarietatem præcepit.] deinde subdit: [at quoniam morborum plura sunt genera cuique horum sua erit contrarietas.] quibus in verbis nobis planum facere voluit, quòd licet primus curationum scopus ipsa sit contrarietas, quoniam sub ea tanquam præcepto vniuersali ac communissimo continetur omnium morborum curatio, cuique tamen morborum generi cùm propria fuerit ac particularis contrarietas, eadem discenda erit atque inuenienda pro curatione cuiusuis generis morborum. per eam nanque & non per contrarietatem, qua contrarietas est, particulatim vtilia inueniuntur pro eorundem morborum sublatione. Quemadmodum etiam ex vniuersalissimo Hippocrat. curationis omnium morborum præcepto, quòd contrariorum contraria sint remedia haudquaquam vtilia, & remedia contraria pro sublatione particularium morborum indicantur: & propterea dicimus idem præceptum vtilia non indicare, sed ex eodem tanquam communi existenti comprehendimus, ea quæ particulatim indicare valet, ad quæ percipienda præceptum ipsum conducit, habita nanque generis morbi notitia, confestim tanquam vtile indicatur nobis quod contrarium ei remedium existit, pro eius sublatione esse adhibendum. Ex quibus liquet quòd falsum est dicere vt communitas ad communia, sic contrarietas ad contraria se habet; & ratio diuersitatis in hoc consistit, nam methodicorum communitas non diuiditur in alias particulares communitates, nec easdem sub se continet. At contrarietas non vnam duntaxat aut duas, sed plures sub se ac diuersas continet particulares contrarietates, & tot quot sunt morborum species seu genera, cuique enim morborum generi sua adest contrarietas, vt diximus, non autem communitas; quoniam ea pluribus est eadem, vt liquet eodem libro de optima secta. Ad hæc communitas pro se ipsa & non pro alio indicat, vt methodici sentiunt, contrarietas autem pro alio & non pro se ipsa, vt dictum est, curationem indicat: & propterea communitates nunquam vtilia indicare valent, contrarietates autem cùm particulares fuerint, eadem particulatim indicant & indicare possunt, ad quæ percipienda conducit & ipsa contrarietas, quatenus contrarietas est, vt primus ac cõmunissimus scopus curationis omnium morborum: & cùm aiunt communitatem non indicare quia non destruitur, eadem ratione nec contrarietatem, quoniam nec ea, sed contraria ipsa pelluntur; dicemus in hoc etiam hallucinatos esse, nã licet per particularia remedia principaliter particulares causę aut morbi destruantur, fatemur nihilominus, secundario & per accidens eandẽ particularem contrarietatem, quæ inter eosdem particulares morbos, aut causas, & secundum naturam affectus consistit, simul destrui vno contrariorum destructo, ab ipsis vtilibus indicatis ab eadem etiam particulari contrarietate; licet communissima illa contrarietas nunquam destruatur. Methodicorum autem communitas, nunquam à particularibus auxiliis destruetur; nanque (vt ipse Gale. refert) si destrueretur, consequens esset vt omnes eo tempore sub eo communi ægrotantes sanescerent. Pelluntur ergo per se & primo contraria particularia ab ipsis contrariis auxiliis, insimul etiam & eorum contrarietas secundariò destituitur. at Methodicorum communitas, vt ex iam dictis patet, nunquam, & ob id nec vnquam vtile quippiam eadem indicabit pluribus, vna & eadem existens semper: contrarietas verò haudquaquam pluribus vna & eadem semper est, cùm plura sint morborum genera. & cuique (vt sæpe dictum est) suasit contrarietas. At si quispiam voluerit breuiter huic dubitationi satisfacere, dicat hanc Galen. rationem aduersus Methodicos, satis probabilem esse, ita vt ipsemet eandem pro eis soluat, alias plures statim, & multò efficaciores aduersus eos in medium afferens, ad probandum communitates vtilia non indicare. Liquet insuper ex his quæ diximus contrarietatem non solùm aliquem locum in hac re sibi vindicare posse, sed principium & primum, non modò vt indicatam, vt isti putant, sed vt indicantem: quinimò vt indicans scopus seu propositum magis contrarietas præcipuum ac primum locum sibi vindicauit pro morborum omnium curatione, à quo cæteri omnes minùs generales, ac etiam particulares scopi proficiscuntur: vt lucidissimè Galenus libro nono de metho. medendi, cap. 15. demonstrauit: quo ignorato, vniuersa medendi methodus rueret atque destrueretur.

Contrarietas, quatenus contrarietas, nil vtile particulatim indicat.

6. Ratio capitis.

Rationes, quibus quidam probare conantur aerem curationem non indicare, diluuntur. Capu XXIX.

QVOD ambiens nos aër eo modo sumptus quo Galen. intelligit, tantùm abest vt curationem indicet; vt nec eam coindicare, aut contraindicare, vel correpugnare valeat, hac prima ratione probare nituntur. Aiunt enim quòd vbi remedij vim subit, & ea ratione consideratur, qua morbos tollendi facultatem habet, curationem haudquaquã indicare potest, si modò ea principia quæ 3. lib. meth. de hac re sunt posita, tueri velimus. Etenim eo in loco scribitur, nihil esse posse quod curationem indicet, quòd non curetur; absurdúmque fore si quis aliter statuat: quamobrem cùm aër non curetur sed solùm morbus, quomodo, quæso, ille rationis indicator fuerit? Vtque hæc eorum ratio efficacior videatur, iis verbis eã confirmare putant: [nec est quòd putemus morbũ præcipuè indicare curationem, aërem autem ipsum idẽ facere minori quadã vi, aut vt dicitur, secũdo loco & per accidens, quomodo quæstionarij medici vrgentẽ locũ

1. Ratio.

Cap. 1.

Loco cit.

effugere nituntur, nam ſi abſurdum eſt aliud eſſe quod curationem indicet, aliud verò quod curetur, neceſſe eſt vt omnia curari dicamus quæ curationem indicant, præcipuè autem illorum opinione, morbum, alio verò modo aërem ipſum, quæ planè ſunt ridicula.]ſed pace eorū dixerim, aut Gal. quam portant auctoritatem obintelligunt, aut intelligere nolunt, ſiquidem, vt prius dictum eſt, eius ſententia non eſt, vt iſti putant, quòd nihil eſſe poſsit quod curationem indicet, quod non curetur; ſed cùm de primis indicationibus ſermonem faceret, quemadmodum in calce præcedentis lib. de meth. med. propoſuerat, & in principio eiuſdem 3. lib. pertractare incipit, dicebat eaſdem primas indicationes apud omnes in confeſſo eſſe ex affectibus fore ſumendas, nanque abſurdum eſſet aliud eſſe quod curationem indicaret (primò videlicet & præcipuè) & aliud quod curetur: volens concludere quòd prima illa indicatio quæ omnibus communis exiſtit, etiam plebi, à morbis, ſeu præter naturam affectibus ſumitur, qui curari debent: hi etenim ſoli ſunt, qui indicant eorum ſublationem, abſurdum ſiquidem eſſet aliud eſſe quod curationem indicaret; primo ſcilicet, vtpote morbos ſeu affectus ipſos præter naturam, & aliud eſſe quod curaretur præter eos, non negans quòd aliud eſſe poſsit, quod & ſi non curetur, curationem tamen indicare etiam valeat, licet non primò, nec pro ſui ſublatione, quemadmodum ipſi præter naturam affectus: id quod etiam 4. lib. eiuſdem meth. meden. cap. 4. confirmauit, cùm dicebat curationis indicationem ab ipſo affectu initium habere; quæ verò particulatim ſunt agenda, hæc tum ab eo quod primum indicatio diſtat, tum verò ab ægræ partis natura, tum ambientis temperie, quæque alia his cognata ſunt, inueniri, & paulò poſt inquit, [Auſpicari nanque perpetuò oportet ab indicatione quæ ab affectu cui mederi paramus, accipitur.]Poteſt itaque, vt ex iam dictis liquet, aer, licet non curetur, curationis eſſe indicator. Inſuper & ex eiſdem haud ægrè huius rationis confirmatio diluitur: nam falſum eſt fateri omnia curari quæ curationem indicant, ſed bene quæ primò & eorum ſublationem, & propterea non ſequitur, vt ipſi opinantur, ex Galeni auctoritate morbum præcipuè curari, alio verò modo, ſeu ſecūdariò, aërem ipſum, nam hoc ridiculum eſſet, vt ipſi bene inquiunt. Poſſunt etenim, vt millies diximus, quædā curationem indicare, quæ tamen haudquaquam curantur, inter quæ ambiens nos aer connumeratur, tanquam cauſa ſine qua non, quemadmodum cum Galeno concluſimus, cum quo etiam proculdubio aſſerimus nihil aliud primo & præcipuè curationem indicare poſſe quàm morbum ipſum, ſeu præter naturam affectum qui curari deſiderat, neque à quopiam alio primam indicationem eſſe ſumendam, ac initium inueniendorum remediorum.

Refutatio continens verborum Gal. explicationem, malè à reprehēſorib. intellectorum.

Quod primum omniū indicat, & id quod curatur, idem eſt.

Altera eiuſdem ration. refutatio.

2. Ratio.

Præterea inquiunt, cùm aer eo loco ſumatur, vt inſtrumentum, & materia medica qua vtimur, tum ad naturales affectus conſeruādos, tum ad eos qui præter naturam ſunt, propellendos: quomodo quæſo, aliquid indicare poterit, ſiquidem materia eſt quæ indicatur, non indicat, nimirum cùm indicatio comprehenſio ſit iuuantis & nocentis, quæ ab eo quod iuuari debet, oritur; alioqui ſi id quod indicatur vnquam indicare poſſet, idem eſſet morbus & remedium, ſanitas & victus; & idem quod iuuat cum eo quod iuuatur, vt ergo nullum alium remedium indicat, aut coindicat, vel contraindicat, aut correpugnat, ſic nec aër aliquid eorum efficere poteſt. Atqui nos cum Galeno fatemur 9. de method. medend. cap. 14. quòd aër tanquam cauſa ſine qua non, inſtrumentum ſeu materia medica ab eodem ſumitur, quo etiam vt materia vtimur, tum ad naturales affectus conſeruandos, tum ad eos qui præter naturam ſunt, propellendos, & hoc modo eum aliquid indicare poſſe pro morborum curatione, affirmamus. Cùm verò inquiunt, quomodo igitur indicare poterit, ſi materia eſt quæ indicatur & non indicat? Dicimus falſum eſſe aërem tanquam materiam indicari, licet vt materia & cauſa ſine qua non, indicet, verùm admittimus eundem aërem tanquam auxilium indicari, & non vt materia, & cùm probare tentant ipſum veluti materiam indicari, in medium afferentes indicationis deſcriptionem, quæ, vt ipſi putant, comprehenſio eſt iuuantis & nocentis, quæ ab eo quod iuuari debet oritur, dicimus hanc fuiſſe cauſam propter quam velut cæci in foueam lapſi ſunt: putarunt enim ab eo quod indicat, ſimul & nocentia & iuuantia indicari, & propterea auxiliorum materiæ, & non auxilia, quod quidem valde alienum à veritate & Galen. doctrina eſſe cenſemus, vt ſuperiùs demonſtrauimus. Quandoquidem per indicationem ipſam non niſi iuuantia comprehendimus, inſimul cum comprehenſione nocentium, hoc eſt præter naturam affectuum, qui eadem iuuantia ac eis vtilia duntaxat indicant: & propterea non medicamentorum materias, quæ in quatuor generibus conſiſtunt, vt in ſequentibus patebit, ſed eaſdem materias idoneas tanquam remedia & auxilia, exigunt. Indicatur itaque aër tanquam remedium, auxilium ac iuuans, ab his qui eadem exigunt, indicat verò ipſe vt materia ſeu cauſa ſine qua non: qua ratione, vt tertius ſcopus curationem morborum indicans, à contrarietate ipſa diuiſa proficiſcitur, vt ſæpe diximus: propterea diuerſa ratione indicatur & indicat, & proinde quod cōcludere incommodum quærunt, nō ſequitur, quòd videlicet idem eſſet morbus & remedium, ſanitas & victus, & idem quod iuuat, cum eo quod iuuatur, indicatur enim, vt auxilium & iuuans, nam id auxilium appellamus, indicat verò vt materia, cōuenimus propterea cum eiſdem, quòd quemadmodum nullum aliud remedium quatenus remedium eſt, indicat, aut coindicat, vel contraindicat: aut correpugnat, vt ipſi dicunt, ſic nec aër tanquam remedium ac auxilium aliquid horum efficere poteſt; ſed bene ratione qua aër nos ambiens ac materia, & cauſa ſine qua non.

3. Ratio.

Inſuper aiunt, nec illud quidem aliquid facit quod ſcribit Gal. ideo ab aëre indicationem capi, quòd ſine eo morbi tolli, & ſanitas retineri nequeat, quod in aliis remediis non contingit, quæ in promptu ſunt, quorum vſum euitare vnicuique licet, neque enim omnes morbi egent aëre vt remedio, quales ſunt qui partes affligunt inſtrumentarias, quibus nihil aër confert. Quibus verbis ſole clariùs oſtendūt quàm gratis ſtudeant Gal. cōtradicere, fatetur nanque propterea propriam quandam indicationem ab aëre ſumendam eſſe pro morborum curatione, cùm id ſit ambiens nos aer, ſine quo nec tolli morbus, nec teneri ſanitas poteſt, etenim reliquorum præſidiorum materiæ omnium electio in noſtra poteſtate exiſtit; eius verò quam ambiens præſtat, in noſtra manu non eſt: & propterea reliquas materias tum deligere, tum fugere licet: quam autem ambiēs

præſtat

præstat, fugere nõ licet, separat enim aëris materiam à materia aliorum remediorum, & non ipsum tanquam remedium à reliquis remediis vt isti arbitrantur, ipsum nanque ambientem nos aërem tanquam materiam vitare non licet, nam nolentibus etiam nobis per transpirationem saltem, qualiscunque fuerit, ipsum attrahimus, at materias aliorum præsidiorum, in nostra potestate est tum deligere, tum fugere: peruertunt ergo verborum Galen. sententiam, cum materias auxiliorum seu remediorum ad auxilia seu remedia transferant. Sed magis eos mirari contingit, cùm inquiunt quòd non omnes morbi egent aëre vt remedio, quales sunt qui instrumentarias affligunt partes, quibus nihil aer confert: cùm nedum similarium partium & instrumentariarum morbi proprij, aëre vt auxilio pro eorum curatione indigeant; verùm etiam & qui communes vtrisque existunt: vtpote in soluta continuitate, in similarium partium propriis, nemo dubitat, in instrumentariis, quis negabit? in inflammatione seu erysipelate aërem vt remedium conferre, qui neque nimium calidus aut frigidus existat, sed egelidus aut mediocriter frigidus, quis in schirrho & œdemate frigidum aërem non vitabit, ac calidum non eligat? Atque simili ratione in aliorum quibuslibet qui in numero, positione aut figura sunt morbi pro eorum curatione contrarium aut morbo, aut causæ, aut vtrisque præparare non studeat? Vlcera quoque ac reliquas continui solutiones carni euenientes, ossibus, tendonibus, neruis ac ligamentis, absque aëre tanquam remedio quis curare tentabit? quod adeò manifestum est in Hippo. Galen. ac aliorum artis medicæ bonorum auctorum doctrina, vt alia probatione vel auctoritate non egeat. Est igitur aer nos ambiens tanquam causa sine qua non, perpetuo attendendus pro omnium morborum curatione, velut tertius scopus indicans curationem à contrarietate ipsa diuisa proficiscens, quemadmodum supra demonstrauimus, nam vbi cum aliis medendi indicationibus consonat, inter sanitatis causas annumeratur; vbi discors sit inter morbificas semper in omni morbo, licet vt remedium indicetur, & non indicet vnquam. Adhæc arguuntur, vt aëre sic cibo & potu, somno & vigilia sanitas conseruatur, & morbi propulsantur, nec minùs sanè difficile est illorum noxas quàm quæ ab aëre excitantur, euitare, cùm ea mala, quę ab illis nascũtur, nulla re sępius mitigari queant; aëris autem iniuriæ, vel loci mutatione, vel alia ratione promptè corriguntur. Sed cùm parum efficax sit hæc ipsorum ratio, facilè vtique deleri poterit, admittimus enim nedum aëre duntaxat nos ambiente, sed cibo & potu, somno & vigilia, motu & quiete, ac reliquis huiusmodi, & sanitatem conseruari, & morbos propulsari tanquam necessario corpus nostrum alterantibus. Verùm non pari ratione: nam absque aëre neque sanitas vlla seruari, nec morbus quispiam propulsari vnquam potest, vt sæpius diximus: at sine cibo aut potu, somno aut vigilia, motu aut quiete, inanitione aut repletione, & sanitas quædam seruari aliquo tempore, & morbi nonnulli profligari possunt, non enim continuò & semper eis vtimur, vt aëre, nam non semper comedimus, aut semper bibimus, dormimus, aut vigilamus, mouemur, aut quiescimus, siue sani, siue ægri simus: quemadmodum ambientẽ aërem perpetuò ac continuè respiratione, aut saltem transpiratione attrahimus. Quamobrem Galen. ab aëre tanquam causa sine qua non, & non à reliquis, indicationem præcepit esse sumendam. Cùm verò dicunt quòd non minùs difficile est illorum noxas, quàm quæ ab aëre excitantur, euitare, ob eam quam ipsi reddunt, causam asserimus, in hoc bifariam eos hallucinatos esse, primò quòd non propterea Gale. aërem indicare, & non alia modò dicta fatetur, quòd sit difficilius eius noxas, quàm illorum vitare, sed quoniam materia quam aer præstat, in nostra manu non sit: coguntur nanque ægrotantes, velint, nolintve præsenti aëre vti: at reliquorum præsidiorum materia in nostra vtique potestate existit: ita vt eligere & vitare valeamus & cibos & potus aliquos, similiter somnum & vigiliam, ac reliqua pro nostro arbitrio, & prout conducere aut lædere videantur. Adhæc quis negabit difficiliùs vitari posse, quæ ab aëre excitantur, noxas, quàm, quæ ab illis; si illas omnino vitare est impossibile, has vero facile? aërem nanque non attrahere qualiscunque fuerit impossibile est. Ergo vbi similis morbo fuerit, non poterit non lædere, reliquorum vero noxas, vt diximus, facilè euitare valemus, lædentem cibum aut potum haudquaquam ægro tribuentes: sic somnum aut vigiliam vbi nocumentum inferant, ac reliqua omnia prohibentes; licet quæ à quibusdam istorum nocumenta proueniunt, quandoque ægrius corrigantur, quàm quæ ab aëre modicè lædente, vt vigiliæ in nephritide, somnus in soporosis ac lethargicis affectionibus, & noxæ quæ à venenatis cibis aut potionibus producuntur. Subdunt deinceps. [ac multò minùs illud video esse necessarium quod ille statuit: vt scilicet, præsenti cœli conditione semper vtamur: quandoquidem per sanitatem & læuiores morbos facilè in alium aerem migrare vnicuique liceat, in grauioribus autem malis in quibus non licet id facere, non datur etiam prædictorum vitia fugere, requirimus etenim ad morbos fugandos somnum, vigiliam, quæ aliquando nulla arte conciliare aut arcere conceditur.] hæc ipsi, quæ cum reuerentia admodum puerilia esse videntur. Nam licet per sanitatẽ & læuiores morbos facilè in alium aërem migrare vnicuique liceat, num verebitur quispiam toto eo tempore quo in alium migrabit aërem æger, quòd ab eo in quo ægrotauerit semper nõ alteretur? cùm necessario ipsum attrahere cogatur? Quamobrem Galen. falsus est quòd necessario oporteat præsenti cœli statu vti, nam quomodo contrarium fiet, si absque aëris attractione viuere non possumus, qualiscunque is fuerit? Cogitur itaque æger eo cæli statu vti, in quo ægrotauit, velit, nolit, etiam in leuioribus, morbis, vsquequo in alium aërem migrauerit, non autem eodem cibo & potu ac reliquis, quæ licet necessario corpus alterent, vt aër, non tamen ita continuò, & semper. [tanta nanque omnibus corporibus spiritus necessitas extat (vt inquit Hippoc. lib. de flatibus) vt siquidem omnibus aliis abstineat homo, neq; cibum sumat, neq; potũ, possit tamẽ dies duos vel tres, & plures ducere. Si verò spiritus in corpus viæ intercipiãtur, in breui parte vnius diei intereat.] & subdit: [amplius autem ab omnibus operibus aliquando homines quiescunt immunes, verùm ab hoc opere, nulla omnibus mortalibus animantibus requies contingit, vt cessent spiritum adducere, & rursum exhalare.] hæc ille. In grauioribus autem malis, in quibus non datur aërem mutare, non æquè (vt priùs dixi-

Margin notes: Aer in similium morborum curatione specificus. — 4. Ratio. — Refutatio. — 5. Ratio. — Refutatio.

mus) licebit etiam aëris ac prædictorum vitia fugere, cùm aëris noxas haudquaquam vitare valeamus. etenim continuè ab eodem ac maximè corpora alterantur: reliquorum verò noxas, aliquo saltem tempore vitare possumus, vt paulò ante demonstrauimus: quamuis contingat quandoque somnum aut vigiliam, nulla arte conciliari aut arceri posse. non enim quòd difficilius aëris noxæ corrigantur quàm reliquorum iam dictorum, aërem indicare, & non illa decretum reliquit Galenus, sed propterea quòd reliquas materias tum deligere, tum fugere licet; quam autem ambiens præstat, fugere non licet, vt sexcenties retulimus. Quo etiam errore ducti alia ratione tentant eandem de aere Gal. sententiam peruertere, ac impugnare. Aiunt etenim: [Quin & aquæ incommoda difficiliùs, quàm aëris intemperies emendantur, nimirum cùm tota vna regio eadem aut parum differente aqua (quoniam & eadem terra) sæpè vtatur, aere autem diuerso, siquidem in eadem domo eum variari videmus, quando pro diuerso locorum eiusdem domus situ, diuersam naturam & qualitatem assumat, eas præsertim, quas in morbis tollendis eo loco Galenus quærit, nempe caliditatem frigiditatem, humiditatem, & siccitatem.] Quam rationem iterum eadem ratione tollimus. neque enim Galenus fassus est propterea aërem indicare, & non reliqua commemorata, quoniam eius noxæ difficiliùs corriguntur, sed propterea quòd ab eodem continuo opus est corpora nostra alterari, siue ægri, siue sani simus: neque id, ne momento quidem vitare possumus: id quod ab eisdem haudquaquam contingit. At concedatur id voluisse Galenus nullius valoris, nec ad propositum esse videtur hæc eorum ratio. Nam non propterea difficiliùs aëris noxas corrigi fatemur, quia pluribus vel paucioribus sunt communes; quemadmodum isti de aqua probare nituntur, verùm propterea, quia respectu vnius, & eiusdem ægroti difficiliùs easdem emendari contingat, tanquam magis continuas, atque perpetuas, vtpote cùm nullo non tempore eadem ab aëre ambiente non inferantur, ac augeantur, id quod de aquæ incommodis (eadem etiam vitiosa existente) haudquaquam asserere audendum est: possumus nanque quodam saltem tempore ægros arcere, vt eadem non vtantur aqua. Quapropter si Galenus etiam asseruisset difficiliùs corrigi noxas, quæ ab aere fiunt, quàm quæ à reliquis, & propterea eundem duntaxat indicare, non propterea hæc eorum ratio quicquam concluderet aduersus eundem, etiam si totum id quod in hac ratione fatentur, eis concedatur. Inquiunt postremò: [Quòd si illud concedamus difficiliùs aëris noxas vitari, quàm aliarum rerum quæ sanis ægrisque corporibus adhibentur, non tamen propterea huiusmodi difficultas indicandi causa esse debet, alioqui inter alia indicarent, quæ difficiliùs corrigi possunt.] Sed hæc ratio aliud concludit, quàm probare proponit. nam concesso quod aëris noxæ difficiliùs vitentur, quàm aliarum rerum: & ob id curationem indicet, non propterea sequitur quòd inter alia indicarent, quæ ægriùs corrigi possunt, sed ea quorum noxæ difficiliùs vitantur: aliud etenim est noxas alicuius difficiliùs vitari, & aliud easdem noxas illatas iam, difficiliùs corrigi. possunt etenim noxæ quædam ægriùs vitari, & tamen faciliùs quandoque corrigi. Quamobrem indicandi causa esse debet ipsius aëris difficultas hæc vitandi eius noxas magis quàm aliarum rerum, & nullum propterea sequitur ex hoc incommodum: & non ob id quod ægriùs eius noxæ corrigi valeant: nam hoc falsum esse fatemur, nec vnquam Galenus illud somniauit, neque etiam vnquam asseruit quòd propterea aër indicet, quia eius noxæ difficiliùs vitari queunt, sed tanquam causa sine qua non materiam præstans, quam vitare omnino non liceat qualiscunque fuerit, quod reliquis materiis præsidiorum omnium haudquaquam conuenit. etenim earum electio in nostra potestate existit, vt ipse testis est, nono de meth. medendi. Reponi itaque debet inter indicantia aër non sine forti ratione, atque connumerari inter præcipuos scopos, qui curationem indicant, à contrarietate ipsa diuisa pullulãtes, quemadmodum à Galeno, nono, & vndecimo meth. meden. decretum est: quicquid alij aduersus eum sophisticis, admodum probabilibus, & parum efficacibus rationibus probare nituntur, consentiente ipsa rei natura seu substantia, ac principiis ab eodem Galeno de indicationibus positis, nobis illud sole clariùs demonstrantibus.

6. Ratio.

Refutatio.

7. Ratio.

Refutatio.

Soluuntur rationes eorum, qui naturalem corporis temperiem pro morborum curatione nihil indicare contendunt. *Caput XXX.*

NOn solùm naturalem corporis temperiem quam inter primos & præcipuos scopos curationis morborũ simul cum Gal. cõnumerauimus, verũ etiam singula alia quæ secundum naturam sunt, quippiam pro eorundem morborum curatione indicare, euertere tentant, quò penitus vniuersa, ac mira, artificiosáq; hæc medendi methodus à Galeno cõscripta, ipsáq; ars medica tota ruat, quinimò audent de tanto viro asserere quòd in hoc ipse sui sæpè obliuiscatur, & raro de eadem re diuersis in locis idẽ tractat, nec posita principia tueatur. Nos verò ordinem quendam seruantes, eorum singulas rationes diluere conabimur, vt & Galeno veritas pateat, & quam scripsit medẽdi methodum, & hanc nostram quam de febribus condimus, à calumniis liberemus, exordientes primò ab his quæ in medium afferunt de naturali corporis temperie, quarum prima hæc est. Cùm Galen. lib. vndecimo meth. med. cap. 13. & passim alibi scribat vnum semper vnum indicare, quoniam vnaquæque res vnicam habet naturam: pro cuius confirmatione addimus nos illud Galeni scriptum etiã reliquisse, nono metho. med. cap. 12. aiunt ipsi quòd oportebat huius principij eum memorem esse, nec vnum ad plura, diuersique generis indicanda assumere, aut alioqui huiusmodi methodum non aggredi, quæ (vt inquit) huiusmodi principio neglecto, cõstare nequit; nam omnia quæ secundum naturam sunt, nobis familiaria & amica existunt, & propterea sui conseruationem, & tutelam perpetuò indicant, curationem autem aut remedia, vel illarum quantitatem, qualitatem, vel locum, vel modum, aut quempiam alium scopum, quem in illis obseruare oportet, nequaquam, si modo idem sui ablationem & conseruationem simul expostulare nequit. nã quod secundum naturam est, nunquam non desiderat sui conseruationem. at quomodo curationem quæ morbis debetur indicabit vnquam? quomodo illa eadem quæ nobis sunt familiaria indicabunt remedia? si cõseruationem indicant, quæ victu peragitur? reme-

1. Ratio.

remediis autem mutatio prioris status in alium contingit. Hæc ratio licet communis sit omnibus secundum naturam existentibus, eam tamen primò soluendam duximus, quoniam naturalem temperiē inter omnia quę secundum naturam existunt primò morborum curationem indicare, simul cum Galeno conclusimus. Poterit autem communis esse hæc responsio singulis aliis, quæ secūdum naturam sunt: quare dicimus verum esse quòd quicquid pro natura sua indicat, id semper vnum indicabit ceu quòd vnam habet naturam, vnámque semper dari ex re quaque indicationem; at si præter naturam sit quod indicet, contrarium semper indicare, sin secundum naturam se habeat, non contrarium, sed simile, vt liquet nono, & vndecimo metho.med. Et cùm aiunt Gal. vnum ad plura diuersique generis indicanda assumere, hoc falsum esse fatemur: nam quicquid indicant ea quæ secundum naturam sunt, non propter aliud quam pro eorum conseruatione, & propterea simile, indicant, etiamsi eadem morborum curationem quandoque indicent, quemadmodum est naturale temperamentum, quod etsi vnà cum ipso morbo contrarietatis mensuram definiat, itaque per eū in contrariis eueniatur modus, ac debita mensura, illud tamen nō alia ratione, quàm vt ipsummet per similia seruetur, indicabit, definit enim contrarietatis mensuram, quam morbus ipse exigit pro sui sublatione, pro eiusdemmet sui temperamenti conseruatione, quam si vtique non definiret, ac per eam ipsum haudquaquam seruaretur, proculdubiò morbus ipse per eadem contraria curationem non susciperet, cùm sanatio nil aliud sit, quàm præsentis in corpore vitiosi affectus in naturalem habitum, seu naturale temperamentum mutatio, vt sæpiùs diximus, definitur itaque contrarietatis mensura quam morbus exigit pro sui sublatione insimul ab eodem morbo, & naturali corporis temperie, Galeno auctore, citatis locis, verùm à morbo pro sui sublatione, à naturali corporis temperamento pro sui conseruatione. primo etenim sublato, & reliquo conseruato, & morbi curantur, & sanatio fit. Potest itaque temperamentum vna eadémque indicatione, sui tutelam, ac morborum curationem indicare, modo quo diximus, nec quicquam referre putamus, si dixeris indicare sui tutelam, & eadem ratione morbi curationem contrario modo indicare: nec propterea conseruationem simul atque sui sublationem indicabit, vt isti concludere quærunt, sed perpetuò sui conseruationem, & morborum ablationē. Cùm verò aiunt quomodo illa eadem quæ nobis sunt familiaria indicabunt remedia, si conseruationem indicāt, quæ victu peragitur; remediis autem mutatio prioris status in alium contingit? non possum non mirari cur in hæc prorumpant verba. nam etsi conseruationem indicent quæ nobis familiaria sunt, ac secundū naturam, illa nedum victu peragitur, si per victum cibum & potum subintelligūt, sed aliis quibusdam nonnullis; vt liquet primo, & quinto de sanitate tuenda, & libro num tuēda sanitas, ad Thrasyb. at si per victum reliqua subintelligere volunt, quæ quandoque Galenus subintelligit, cur effutiūt remediis mutationem fieri prioris status in alium? cùm remedia appellentur, seu auxilia quando prosunt, ac proficiūt? quinimò omnis materia quę quomodolibet corpus alterat, quo tempore iuuat, auxilium dicitur, eodem Galeno auctore, vndecimo meth.meden.cap.1. qua de re & cibus & potus, somnus & vigilia, motus & quies, inanitio & repletio, ac horum reliqua, vbi iuuabunt, remedia, præsidia seu auxilia nominare licebit, tam si priorum corporis statum in aliū mutent, quàm si eundem conseruent: & eodē vndecimo meth.med. cap.15. dicebat, quòd ars ordinandi victus ex his maximè remediis constituitur cibo, potione, perfusione, cataplasmatis & clysteribus: non igitur remediis mutatio duntaxat fit prioris status in alium, sed eisdem quoque prior status conseruatur, si similia adhibeantur. qua ratione proprium temperamentum licet morborum cu rationem (vt diximus) tanquam præcipuus scopus indicet, conferátque ad auxiliorum inuentionem, quibus morbi ipsi auferantur, eisdem ipsum seruari poterit, & non alia ratione eadem indicabit, quàm vt præsens vitiosus affectus auferatur, ipsum verò in priori statu conseruetur. At quomodo quæso (rursus instant) temperies curatoriam indicabit, si vires nullam indicationem curatoriam, vt Galenus nono meth.med. scribit, præbere possunt? Sunt etenim pariter secundum naturam tum vires, tum ipsa naturalis temperies, vt non magis hæc quàm illæ curationem indicare queant. Huic responsum volumus quòd licet pariter secundum naturam sint vires, & naturalis temperies, hac de re naturalem temperiē, & non vires per se curationem indicare asserimus; quoniam tunc morbos cum Gal. curari dicimus, cū ipsi præter naturam affectus in naturalem habitum seu naturale temperamentum fuerint mutati, ita vt ne morbi reliquum quippiam relinquatur, neque contrarium genus morbi per præsidia fuerit inductum: qua ratione opus est vt curādi corporis haudquaquam temperamentum fuerit ignotum, vt quātum à se inuicem distent morbus, & naturale temperamentum compertum habeas, & propterea ipsum simul cum morbo cōtrarietatis mensuram definit, & præcipuus curationis scopus existit; vires autem, vt in sequentibus fusiùs patebit, ex numero curatiuorum scoporum per se non existunt, neque remedium aliquod indicant: quoniam neque vt valeamus, neque vt à morbis liberemur ab eis quicquam primùm desumimus, vt ipse Galenus asserit, eodem nono de meth.med.cap.13. sed vt viuamus duntaxat. nam ne per contraria adhibita reliquū morbi quippiam relinquatur, aut contrarium morbi genus per eadem inducatur, aut omnino vt à morbis liberemur, haudquaquam vires indicabunt, verùm ne alterutrum per contraria fieri contingat, sed morbi ipsi auferantur, & prior sanitas restituatur à proprio naturali temperamento, indicatio necessariò sumēda erit, quò quantum morbus ab illius symmetria discesserit intelligens, mensuram præsidio imponat. Hac itaque ratione natutalis temperies, & nō vires, licet ambo secundum naturam sint, curationem indicare valet. Ad hæc à morbis liberatos ægros esse asserimus, vbi pristinam corporis temperiem recuperauerint, vt liquet nono metho.med. cap.14. non tamen easdem vires, quas habebāt eo tempore quo laborare cœperunt, nec æquè robustas, vt videre licet in conualescentibus, neque etiam in omnibus morbis æquè vires seruandæ sunt, sed in quibusdam vt in acutis, parum debilitatas conseruare oportet: vt liquet commento aphorismi quarti, primi libri. etenim in hisce morbis si eas robustas seruare studeremus, ac tales quales accepimus, semper adderemus ad morbum; vbi ergo in morbis quærimus vires seruare, id nō intēdimus vt à morbis liberemur,

Refutatio.

Loci præsentati.

cap. vlt. cap. 10 cap. 40

2. Ratio.

Refutatio.

Cur vires inter curatorios scopos nō sint.

sed vt viuamus; seruare tamen eandem naturalem temperiem semper oportet, non vt viuamus, nam absque ea viuere possemus, sed vt ab eisdem morbis vindicemur, à quibus haudquaquã liberatos esse fatemur ægros, nisi ad pristinum redeant temperamentum; vt Galenus fatetur, & rei veritas est. A naturali igitur temperie, & non à viribus indicationẽ pro morborum curatione sumendam esse; eámque & non vires præcipuum esse curationis scopum propterea firmiter cum Galeno tenemus. Cum verò probare nituntur morborũ causas externas inter indicantia ex Galeni tractatione statuendas esse, alia ratione tentant quod temperamentum curationem non indicet, persuadere. Inquiunt enim, si quæ abierunt, & amplius non adsunt, nec vlla re opus habent, indicare nequeunt, cur à Galeno nono meth. med. scriptum est, corporis temperamentum, quod fuit antequàm homo laboraret, curationem indicare, cùm à nullo eorum quæ amplius non permanent, neque aliqua re egent indicatio sumi debeat, eodem auctore, quarto metho. med. cap. 3. qua de re aut temperamentum, consuetudinem, & viuendi conditionem haudquaquam curationem indicare fateri debemus, aut si ea admittimus, conuincimur pariter externas morborum causas recipere. At nos quãtũ ad externas morborũ causas, consuetudinẽ, viuendi conditionem, ac reliqua (quæ ibidem meminerunt) spectat, suis locis in sequentibus quid cũ Galeno sentiendum sit, demõstrabimus, ne simul omnia vt isti conantur facere, confundamus. Nunc verò ad ea qaæ de corporis temperamento aiunt duntaxat respondebimus, asserentes primò eos abuti Galeni sententia, suisque verbis; ait enim Galenus eam corporis temperiem curationem indicare, quæ illo tempore fuit quo ægrotare cœpit, & nõ quæ fuit antequàm homo laboraret, vt isti aiunt. Satis enim interest dicere, quæ illo tempore fuit quo ægrotare cœpit, & quæ fuit anteaquàm homo laboraret, volẽs innuere quòd ab illo corporis temperamento sumenda est indicatio, quod eo aderat tempore quo primùm æger ægrotare cœperit, reliqua excludens temperamenta quæ poterant multò ante tempore fuisse, & deinde aliqua ratione mutata, intelligénsque per hæc verba præsens, & non præteritum temperamẽtum; id verò 11. lib. eiusdem, clariùs manifestauit, cùm dixit: [præstari verò (vt prædictũ est) modi auxiliorum indicationem ex eo temperamento, quod iam præsens sit, ita nimirum sicut ex ætate; non quam æger priùs habuerit, sed quã nunc habeat;] non ergo ex eo temperamento quod priùs fuit antequàm homo laboraret (vt isti Gal. tribuũt) sed ex eo quod iam præsens est, quo tempore ægrotare cœpit, sumenda indicatio erit pro morborum curatione: id enim intelligere voluit, nono, & vndecimo method. meden. quam igitur habebunt inter se se similitudinis rationem externa morborum causa, & corporis temperamentum? si eadem postquàm fecit, & præter naturam affectum excitauit, iã abiit, & in corpore amplius non permaneat? qua ratione, neque vlla re opus habet cùm amplius non adsit; corporis verò temperamẽtum quod iam præsens est, illo tempore quo ægrotare cœpit æger, adhuc eo ægrotante adest, nec omnino abiit, sed adhuc in corpore permanet, licet quodammodo immutatum seu alteratum ab ipso morbo, seu febre, de qua verba facimus: est etenim febris conuersio quędam natiuæ caliditatis ad igneã, & non conuersum

3. Ratio.

Refutatio.

A temperamento quod præsens erat cũ morbus cœpit, sumitur indicatio.

Cap. 3

Loc. citatis. A causa externa nõ sumitur indicatio, nec quicquam habet simile cũ temperamento ægri immutato.

esse: quemadmodum etiam & reliqui morbi corporis naturale temperamentum immutant, atq; alterant: nõ autem omnino corrumpunt, atquẽ destruunt vbi curationem admittant: & propterea aliqua re indiget pro sui conseruatione, simul ac morbi sublatione, vt ad idem temperamentum æger redeat: aliàs neque eosdem morbos sublatos esse, ac ab eisdem ægros vindicatos esse fatebimur; quia igitur morbo seu febre genita, adhuc in corpore restat temperamentum, natura, seu naturalis habitus; causa verò morborum externa, nequaquam propterea temperamentum ipsum curationem indicare admittimus, ac ab eodem curatoriam indicationem sumi asserimus, eámque præcipuam cum Galeno, externas autem morborum causas haudquaquã indicare posse dicimus; nec ab eisdem indicationem aliquam pro curatione sumendam esse, fatemur.

[Conciliatio] [...]rum lo[...] Gale. [...]pugna[...]identur [...]er sese. [...] 24.

Proponitur primorum trium scoporum indicantium diuisio: soluitúrque Galeni contradictio de indicatione, quæ à morbo sumitur.

Caput XXXI.

Iure itaque cum Galeno ad tria capita, primos ac præcipuos omnes curationis morborum scopos, contrarietate ipsa diuisa redegimus, etenim illa tria prima sunt, quæ curationem indicant, neque esse posse plura genera, quæ ad medendum spectent quàm tria: nempe ambientem nos aërem cum geminis corporis affectionibus, siue cõstitutionibus, altera naturali, altera quæ præter naturam sit, quæ sanè morbus est, ex ipsa rei substantia docti non ab re cum eodem Galeno conclusimus, quicquid alij noua dogmata introducentes sentiãt, quorum ratiunculæ quanti momenti sint, & ex his quæ diximus, ac in sequentibus dicemus cuilibet patere poterit. At quoniam non solùm pro morborũ curatione ipsarúmque febrium, eisdem scopis ac indicationibus ab eisdem ortis vti conuenit, sed aliis quibusdam magis particularibus, qui etiam methodo quadam diuisiua ex prædictis originem ducunt, nam qui & omnia quæ sunt secundum naturam, & quæ præter naturam, hoc diuisionis artificio complectitur, ab omnibúsque sufficientes sumit indicationes, hic solùm quantum humanis permittitur viribus medendo non errabit, vt primo art. curat. ad Glauconem, cap. 1. scriptum est, eapropter vt vniuersi tum scopi, tum, indicationes, curatorij nobis patefiant, eosdem tres primos, ac præcipuos in partes diducere instituí, donec ad insectiles veniamus. Etenim cùm vnum sit eorum vtrunque, aër videlicet, & corporis temperies, ex pluribus tamen tale efficitur; ob id cùm corporis temperiem, tum ambientem aërem in suas causas diducere oportet, affectũ verò præter naturam, non in causas, sed differentias, eiusdem Galeni auctoritate, citato libro nono met. med. cap. 14. Atqui nos affectum ipsum præter naturam, quem curare intendimus, qui febris est, in particulares differentias iam superiùs diduximus vsque ad insectiles peruenientes. Reliquum igitur est vt geminos alios scopos, nempe ambientem nos aërem, & corporis naturalem temperiem pro diuersis causis eosdẽ alterãtibus, ac mutantibus, in partes diducamus, secemúsque, donec ad eos particulares scopos, particularésque indicationes perueniamus, qui amplius sectionem non admittunt. Priùs tamen quàm eorundem scoporum sectione, reliquos omnes

nes particulares scopos inuestigemus, ac ab eisdem quæ particulares curationis morborum indicationes sumantur cum Galeno doceamus, necessarium fore duxi eam quæ in eiusdem Galeni dictis pugnãtiam esse videtur de indicatione, quæ à morbis seu præter naturã affectibus sumitur cõciliare, quæ hucusque nonnullos nõ parum fatigauit. Inquit enim libro tertio meth. meden. cap. I. in principio, omnibus in confesso esse primas indicationes ex affectib. esse sumendas, initiúmque inueniendorũ remediorum ex ipsorum morborũ natura sumi, lib. verò de optima secta ad Thrasyb. non morbos, sed causas medelam indicare aduersus methodicos concludit, atque non morbos, sed morborum causas quod cõducit, nobis aperire: etenim conducibile non à morbis, sed à causis indicari fatetur. Sed omissis aliorum opinionibus dicam quid sentiam, atque fateor vbique locorum Gal. eadem sentire; nam tertio meth. meden. licet primas indicationes ex affectibus esse sumendas innuerit, dicebat insuper indicationem hanc, quæ à morbis sumitur, nullam prorsus esse ipsius medicæ artis adhuc portionem, aut sanè nec magnam, nec propriam, vt quæ etiam plebi sit communis, nil aliud indicans quàm eorum ablationem aduersus methodicos, qui hanc indicationem dicebãt, vel totam curationem indicare, vel magnam partẽ, ipse verò principium tantùm esse, ac veluti excitamentum quoddam, vnde medendi ratio promouet, affirmauit, illud quoque demonstrare proposuerat citato libro de optima secta ad Thrasyb. aduersus eosdem methodicos, qui negabant non modò symptomata curationem indicare, verumetiam & morborum causas, internas maximè; nam eas potius quã externas latere, atque ineuidentes esse asserebant, morbos verò ac communitates, vtpote laxum, & adstrictum, cùm euidentes sint, vtilia atque conducibilia indicare fatebantur; non etenim ab effectis, vtputa symptomatis, sed ab efficientibus, quemadmodum & ipsi profitentur, indicationes accipiendæ sunt: affectus verò causarum loco methodici habent, eo quòd symptomatum sunt effectiui, sed non qua causæ sunt, inquiunt, sed qua cõmunitates, quas Græci κοινότητας vocant, vim habent indicandi, nihílque vetare idem & pro causa, & pro cõmunitate, & pro alio quopiam accipi: ipsos verò affectus indicare inquiunt, non quatenus effectus, aut aliorum effectiui, sed quatenus cõmunitates sunt. Cùm verò Galenus nonnullis rationibus aduersus eos probasset, quòd iuxtà eorum decreta, symptomata conducibilia sint in curatione, post nonnullas rationes quas in medium attulerat, iterum probat aduersus eos ipsos affectus, hoc est, latum & adstrictum, neq; conferens indicare iisdem rationibus, quibus ipsi methodici inutilia esse symptomata probare nitebantur, quas non paucas cùm in mediũ attulisset, tamen illud aduersus eos probare voluit, quòd non quid agendum sit, sed suam ipsorum sublationem, destructionémque indicant, quod quidem nec vulgus, nec brutæ animantes ignorant, morbos scilicet sublationem, sanitatem verò conseruationem indicare. Atqui artifices, inquit ipse, huiusmodi indicatione non egent, sed illa scire exoptant per quę langores pelluntur, & sanitas conseruatur: propterea illis opus habent quæ particulatim remedia indicant, quibus accersitur sanitas, ac retinetur; per id enim artifices vulgò præcellunt, quòd ea percipiunt, quibus particulatim remedia patefiunt; quando quidem si morbi sua ipsorum remedia edocerent, laborantes ipsi per quæ ad sanitatem redirent intelligerent; at istud ignorant, quid verò morbus indicet certum habent, sublationem scilicet: quare pellendi morbi causa medicos acciri iubent. Hac ratione cõcludit aduersus methodicos Galenus affectus ipsos prima eorum indicatione non quid agendum sit, hoc est, conducibile & vtile indicare, sed suam ipsorum sublationem, seu destructionem: id quod quidem commune existit nedum vulgo, verumetiam & brutis, quod sanè aduersus eosdem methodicos in principio citati libr. tertij de meth. med. concluserat. Addit & secundam rationem inquiens, quin & ex adhibitis auxiliis, non morbos, sed causas medelam indicare agnoscendi facultas dabitur; auxilia nanque non effectis, sed facientibus auersantur: cõprobat illud Galen. euacuationis exemplo, quæ multitudini contraria est, morbo verò nulli, vt phlegmone, aut febri: atqui multitudine inquit, per euacuationem subtracta, simul & gemitus per eam morbus tollitur: sed non propterea quòd simul cum efficiente causa morbus recedit, auxilium morbo auersari dicendum est. Insuper alia quoque remedia causis semper resistere inuenies, morbo verò minimè, ita vt velit per hãc rationem aduersus methodicos concludere, quòd non ex ipsis morbis (vtputa laxo & adstricto) tanquam communibus existentibus, conducibilium indicatio præstatur, vt ipsi asserebant, sed eorum causis, cum eisdem sublatis, iidẽ morbi destruantur, & eadem remedia atque auxilia tanquam contraria causis, & non morbis adhibeantur, ad quarum sublationem ipsi quoque morbi auferantur: & propterea causas & non morbos cõtraria & vtilia demonstrare, & confirmãs illud iterum subdebat: [amplius ex hoc quispiam didicerit, si neque adstrictio, neque fluxus auxilium aliquod, sed potius affectum quendam indicent (& adstrictioni contrarius fluxus est) non inanitionem, sed fluxum indicabit adstrictio, & fluxus adstrictionem.] quod igitur admittimus, non idem morbo indicatur, at lædentes causæ sibi contraria demonstrant, quódque ab ipsis indicatur admittimus: quocirca non morbi, sed causæ quod conducit, aperiunt: itaque non prorsus incommoda esse symptomata, neque ã morbis conducibile, sed à causis indicari satis amplè dilucidéque ostensum est; hoc postremò concludit Galenus aduersus methodicos. Ex quibus omnibus haud ægrè quiuis percipere poterit Gale. citato libro de opt. sect. voluisse aduersus methodicos nedum iis rationibus, quas in medium attulimus, sed aliis plerísque ab eodem priùs explicatis, demonstrare morborum symptomata non prorsus incommoda esse, quemadmodum ipsi fatebantur in curatione, neque à morbis modo quo ipsi intelligebant, quatenus videlicet communitates sunt, conducibilia pro eorum sublatione, sed ab eorum causis indicari, id quod ipsi haudquaquam admittebant: quapropter nulla adest pugnantia cum his quæ dixit in principio 3. method. meden. neque enim negauit citato lib. ad Thrasyb. nec alibi vnquam negabit primam indicationem ab ipsis morbis seu affectibus esse sumendam. Verùm cùm hęc communissima sit, adeò quòd etiam plebi pateat, & brutis; nam nonnisi eorũdem sublationem indicat, id verò quod conducit pro eorum sublatione, haudquaquam: propterea volebat Galen. hanc indicationem non esse ipsius artis medicæ adhuc portionem, aut sanè nec magnam, nec

Conciliatio horum locorum Gale. qui pugnare videntur inter sese.

propriam, neque ab eadem tanquam vniuersalissima existente quicquam vtile indicari, quemadmodum asserebāt methodici, qui ipsa communia, indicare vtilia affirmabant, vtpote laxum, & strictum, vt sæpius diximus, ipse verò communium notitiam ad ea percipienda, quæ particulatim indicare valent conducere affirmauit, & ob id ab eadē communissima indicatione tanquam prima exordiendum esse, veluti initio quodam pro inueniendis his, quæ particulatim remedia indicāt, decretum reliquit tertio meth. med. & citato lib. de opt. sect. communitates nihil vtile demonstrare, sed ex ipsis communibus ea quæ indicare valent, comprehendi affirmauit, non negans illam primam indicationem perpetuò ex morbis etiam sumendam esse. Verùm ex ipsis tanquam communibus existentibus nihil vtile indicari fatetur, quemadmodum methodici sentiebāt: quinimò eo modo intellectis ipsis affectibus aut morbis, nequaquam ab ipsis, sed eorum causis conducibile indicari posse demonstrauit, cum lædētes causæ sibi contraria demonstrent, ac quod conducit aperiant, & non morbi ipsi, videlicet laxum, & adstrictum: quamuis simul cum ipsis iidem morbi recedant. Si verò quispiam velit vniuersaliter Gal. de omnibus morbis, qui efficientes causas habent, fecisse sermonem, lib. de opt. sect. asserimus hoc quoque nequaquam eius doctrinæ repugnare, cùm perpetuò verum sit in singulis morbis efficientes causas habentibus, conducibilia, ac auxilia non ab ipsis quà morbi sunt, sed ab eorum causis indicari; etenim morbi ratione quà morbi sunt, nihil particulatim vtile, neque particularia remedia indicant, sed eorum sublationem duntaxat: causæ verò quæ particulatim agenda sunt, & quæ sibi sunt contraria perpetuò demonstrant, ac quod conducit aperiunt.

Loc. citatis.

Morbi habentes causas efficientes, quatenus morbi sunt, non indicāt vtilia, sed eorum causas.

Aeris nos ambientis, & corporis temperiei particulares scopos indicantes diuisio.

Caput XXXII.

SEd tempus est, ad ea quæ de ambiente nos aëre, ac corporis naturali temperie declarare proposuimus, redire, ac docere quomodo cùm vnum sit eorum vtrunque, ex pluribus tamen tale efficiatur; qua ratione ab eisdem plures quoque particulares scopi curationem indicantes oriuntur. Aër siquidem nos ambiens tum ex præsente cæli statu, tum anni tempore, tum etiam & regionis natura, in calido, humido, sicco & frigido mutationes suscipit, vt 9. & vndecimo method. meden. à Galen. scriptum est: qua de re ex illorum rursus vnoquoque aliæ particulares indicationes oriuntur, & quamuis cæli statum Gal. citato lib. nono method. medend. vocat ambiētis nos aëris temperiem, sub qua & anni tempus, & regio comprehenditur, tamē cùm nos dicimus ex cæli statu tanquam ex tertia causa aërem alterari in calido, frigido, humido, & sicco, præsentem, ac peculiarem cæli statum intelligere volumus, secretum ab anni tempore, & regionis natura; est etenim particularis cæli status, idem quòd particulare, ac præsens aëris temperamentum, vt primo de morb. vulg. liquet, ac eius præsens constitutio, quēadmodum in austrinis, seu aquiloniis constitutionibus contingit, quocunque anni tempore, ac quauis regione excitentur; pro diuerso itaque peculiari ac præsenti aëris temperamento, seu statu, eidem mutationes accedunt, in iam dictis qualitatibus: similiter ex anni tempore diuerso, vtpote hyeme, vere, æstate, vel autumno, necnon & variis regionibus: siquidem ex eisdem quoque eundem ambientem aërem variari contingit in caliditate, humiditate, frigiditate, & siccitate, alio nanque modo ei mutationes accedunt, vbi regio fuerit sulphurea, alio vbi paludosa, argillosa, petrosa, aut arenosa; tot itaque particulares scopi, à quibus etiam particulares indicationes proficiscuntur, ab eodem ambiente nos aëre ortum ducunt, vbi idem respectu diuersarum causarum à quibus mutationes suscipit, fuerit diuisus, omnes tamen morborum curationem indicant, medio ipso aëre ambiente, & propterea rectiùs coindicare, quàm morborum curationem indicare dicuntur, ac ab eisdem coindicationes potius, quàm morborū indicationes præstari fatendum erit. Corporis verò temperies quæ illo tempore fuit, vt diximus, quo ægrotare æger cœpit, quæque ad inueniēda remedia est vtilis, vt ad vnguem dignoscatur, planè difficile est, vt Gal. fatetur, tentandum tamen est, tum ex iis, quæ in libro de temperamentis sunt scripta, eam inuenire, vt ipse inquit citato lib. 9. metho. med. cap. 15. tum vero vltra hæc quò magis scientifica notitia sit, ex ætate, tota anteacta vita, quę nimirum in vitæ exercitio, & victus ratione consistit: præterea in hac regione, & hoc anni tempore, & hoc cęli statu, conuersatione, similiter natura, ac cōsuetudine; etenim ex natura, ætate, consuetudine, & ambiente nos aëre, eadem corporis temperies ortū habet, & citato libro nono method. meden. scriptum est: quapropter ex illorum rursus vnoquoque aliæ particulares indicationes pro morborum curatione ortum ducunt, eáque particulariter eandem curationem indicare fatebimur, corporis tamen tēperie intercedente; illa nanque inuenta, administrādorum indicatio suppeditabitur: siquidem omnia hæc temperamēti interuentu indicationē præstant, vt patet eodē 9. meth. meden. etenim si natura gracilis, & tangenti calidus, & biliosus, & propensus ad iram, & hirtus sit, calidus hic, siccúsque natura est, non tamen necesse est nunc quoque cùm ægrotare incepit, eundem planè habere affectum: fieri enim potest vt in desidia vixerit, ídque cum frigidis humidísque potione & cibis; adhæc etiam cū balneis post cibos, & multo somno; præterea in regione humida, & frigida, & hyeme in qua frigidus & humidus exuperat cæli status. Rursus fieri potest vt horum præcesserint contraria, id est, calefacientia & exsiccantia, ídque per singula dictorum iam generum. Ergo si qua ad temperamentum noscendum deficimur, id ex præeūtibus ipsis supplebimus: ob id non ab re Galeno vndecimo meth. medend. cap. 1. temperiem ipsam corporis. seu naturam bifariam diuidi asserebat, in originalem, & ascititiam: & deinceps subdebat: [sæpe autem ascita temperies ad efficientes causas reducta illis indicationem concedit.] ad hunc itaque modum ex ætate, vitæ instituto, & consuetudine indicationem remediorum suggeri diximus. Cùm igitur ex his præsens corporis temperies ortum habeat, ex eisdem quoque tanquam ex causis ipsius tēperiei nobis indicatio præstatur, pro inueniendis, ac administrandis remediis, ex ætate quidem, nam aliam constituit corporis tēperiem puerilis ætas, aliam & omnino diuersam senilis; aliam iuuenum, adolescentum, seu consistentium; similiter & propriæ naturæ diuersitas, corporis temperaturæ notitiā affert: nam quibus substātia

9. cap. 14. & 11. cap. 1

Aëris diuisio in præsentem cæli statum.

Commen. 1. super tex. 1. & in proœmio.

Anni tēpus.

Regionis naturam.

constans

constans stabilísque adest, & propterea difficulter dissipatur, ægréque per halitum digeritur, id propter frigiditatem ac corporis siccitatem contingit, quemadmodum etiam & aliis, quæ terra constant, corporibus, auro inquam, argento, ferro, & aliis huiusmodi; quibus verò laxa admodum ac mollis prõptéque dissipabilis substantia adest, calida & humida temperatura existit, atque hæ naturæ veluti diametro longóque interuallo à se distant, reliquæ verò omnes mediæ naturæ sunt; interim ad alteram di ctarum, quandoque ad alteram magis accedentes, qua ratione diuersas quoque corporis temperaturas efficiunt, & demonstrant, si eas seorsum à temperamentis consideraueris; nam sæpiùs Gal. naturã cum temperamento confundit, vt sexcentis locis liquet, presertim commento aph. 34. secundi, & secũdo tertij lib. & 4. & 6. metho. med. ex tota item vita anteacta, quæ vt diximus, in vitæ exercitio & victus ratione consistit: præterea & cæli statu, qui in tempus anni, regionem, ac particularem aëris temperaturam diuiditur corporis ostenditur temperatura; ex tempore nanque anni calido, & calida regione, ac peculiari aëris calida temperatura, calidum corporis proficiscitur temperamentum: quemadmodum iisdem frigidis existentibus, frigidum, & ita de reliquis, & quo rursum modo, ab ambiente nos aëre corporis temperaturam ortum ducere dicimus idem quoque dicendum erit de particulari exercitio, victúsque ratione. Atqui si omnes temperamentorum notas in vnum colligas, hæ lõgissimè absunt, vt parem ei quam consuetudo præstat fidẽ faciant, inquit Gal. citato lib. 9. meth. med. cap. 3. Et propterea maximã esse quæ à consuetudine sumitur indicationem, dicebat. 11. eiusdem quippe, vel temperamentũ originale ipsam seruare, vel ascititium inducere potest, tãtáque profecto in omnibus quæ ad medicinã spectant, vim habet consuetudo, vt ea aduentitia natura à maximis medicis fuerit appellata, vtpote quæ ascititiam, & acquisititiam in corporib. gignit naturam: quinimò & ipsa, natura est acquisititia, quemadmodum scripsit Gal. lib. de his quæ in medicatrina fiunt, secũdo de temperamentis, & primo de sanitate tuenda, ob id non sicuti alia quædam exiguam, leuémque, sed maximam, ac maximè principalem vim habere videtur, vt quæ singulorũ corporum naturam ostendat; non est igitur quod parũ quiddam, atque ad spectandum leue ad intentionẽ remediorum consuetudinem existimemus: veluti nec ad sanitatem tuendam, adeò quòd non modo in conualescentium victus ratione, sed etiam in morbis magna pars ad totius victus, medicamentorúmque inuentionem ex consuetudine indicatio sumitur: vt septimo, & nono meth. med. cap. 10. Galenus scripsit. Verùm non modo de consuetudine, sed & de ætate contrarium omnino videtur Gale. sensisse, quinto de sanitate tuẽda, cap. 10. Dicebat enim [Verùm quoniam affectuum naturam per coniecturam accipimus, idcirco ætatem quoque consideramus, porrò eadem vtilitas, & cõsuetudinis noscẽdæ est, præterea extrinsecus incidentiũ causarum quas προκαταρκτικὰς græcè vocant: quippe ad certiorẽ affectuum notitiam, talia omnia nobis conducunt, remediorum tamen insinuatio ex his non præstatur:] quæ quidẽ Gal. dicta hoc modo conciliabis. Quòd scilicet verum est remediorum indicationẽ, seu insinuationem, neque ex ætate, neque ex cõsuetudine præstari, quemadmodum neque ex causa procatarctica, verùm eadem ad certiorẽ affectuum notitiam nobis conducere, vtputa naturalis corporis temperiei, quemadmodum externæ causæ conferunt etiã ad certiorem notitiam ipsius præter naturam affectus cum latuerit, vt sancitum est ab eodem Gale. 4. meth. med. & quandoque etiam affectus secundum naturam, vt de aëre nos ambiente dictum est. At si dixeris quòd propterea ætas, & consuetudo ad remediorum inuentionem conducere non debeant, dicimus nos, quòd verum est per se, ac primaria ratione, quoniam ipsa de numero scoporum primorum indicantium haudquaquam sunt. Verùm quoniam maximã habent vim pro notitia corporis temperiei, quæ quidem est de numero primorum indicãtium, propterea ad remediorum inuentionẽ ipsa quoque non parum conducere profitemur, media inquam eadem corporis temperatura, tanquam causa eiusdem; eadem enim inuenta, per ætatem, & consuetudinem administrandorũ suppeditabitur indicatio, vt inquit Gal. citato 4. meth. med. Conferunt itaque ad remediorum inuentionem, atque eorum administrationẽ indicationes, quæ ex ætate, & consuetudine sumuntur, non immediatè & primò, quoniam hac ratione ad certiorem affectuum notitiam conducunt, vt liquet 5. de sani. tuen. Verùm cùm ab eisdem certior habeatur notitia ipsius corporis temperiei, vt diximus, propterea eiusdem temperiei interuentu, velut causę dictæ temperiei (vt idem Gale. eodem 9. metho. med. testatur) ad curationem, ac remediorum inuentionem, indicationem præstant, ita quòd potius coindicare, quàm indicare ea dixeris, qua de re nulla erit in Galeni dictis pugnantia de indicatione, quæ ex ætate, ac consuetudine præstatur. libro verò primo artis curat. ad Glauc. cap. 1. asserit Gal. quòd non ex horum duntaxat differẽtia, ad propriam laborantis naturam agnoscendã proximè accedimus, verumetiam ex potentiis, coloribus, caloribus, tẽperaturis, habitudinibus, pulsuum motionibus, ac animi moribus differentibus, similiter siquis adiũxerit maris à fœmina differentiam; atqui rectè dixit proximè accedimus, ad dignoscendam propriam laborantis naturam: nam cuiusque priuatim naturam explorare, atque ad vnguem scire, planè est difficile, adeo quòd idem Gal. 3. metho. med. cap. 7. de seipso dicat: [si cuiusque priuatim naturam explorare ad vnguem scirem, vtique qualem fuisse Æsculapium mente concipio, talem me esse putarem.] aduertas tamen quòd in Gal. doctrina, quandoque natura idem significat quod temperamentum, secundum proprium eius significatum, vt liquet commento aphor. 34. secundi libri & 2. tertij libri, interim quippiam à temperamento diuersum, vt liquet citatis locis, & 9. & 11. meth. med. primo de morbis vulg. ac primo art. curat. ad Glauc. in principio: & propterea quandoque naturam per temperamentum, interim temperamentum per naturam, dignoscendum esse, censet.

Loco citato

Aetas & consuetudo non immediatè conferunt ad inuentionem remediorũ, sed immediatè ad affectuum cognitionem.

Natura plura significat.

Diluuntur rationes eorum, qui probare nituntur ætatem, consuetudinem, vitæ institutum, ac alia quædam, curationem non indicare.

Caput XXXIII.

Tqui non desunt & hi quoque quorum studiũ non nisi in contradicendo existit, Galenum in his, quæ mox cum eo conclusimus calumniari; aiũt nanq; quòd si verũ est id quod libro

quarto methodi medendi cap. 3. Galenus aduersus methodicos de externa causa probare nititur, quòd videlicet propterea ab ea indicatio non sumitur, quia à nullo eorum quæ amplius non permanent, nec aliqua re egent, indicatio sumi debeat, eadem

1. Ratio.

ratione nec consuetudo, nec viuendi conditio per morbos aliquid indicare possunt, quippe cùm assuetis per sanitatem rebus amplius non vtamur, & solita vitæ munia ob vrgentem morbum omnia sint intermissa; quamobrem si hæc ratio facit quòd ea quæ iam abierunt, & amplius non adsunt, nec vlla re opus habent, indicare nequeant, temerè hæc inter indicantia enumeramus: aut si ea admittimus, conuincimur pariter externas morborũ causas recipere, quippe cùm non minùs illa, quàm hæc absint, nec magis rem aliquam desiderẽt quæ huius, quàm

Refutatio.

quæ illius generis sunt. Huic rationi respõdendum est primò eos parum rectè intelligere consuetudinis ac viuendi conditionis significatum; consuetu-

Consuetudo quid, ex Galeno.

dinem nanque Galen. nuncupat, vt priùs declarauimus aduentitiam illam seu acquisitam temperiem ac naturam, quę iam ex assuetis rebus in nostris corporibus genita est, & non assuetas illas res quibus eadem corpora continuè vtebantur per sanitatem; quare etsi assuetis per sanitatem rebus amplius non vtamur, adhuc tamen in corporibus nostris permanet aduentitia illa natura seu temperies, quæ per easdem res assuetas fuit genita: quomodo autem hæc generetur, Galen. docet libro de assuetudinibus; ab hac itaque tanquam aduentitia natura, præcepit Galen. indicationem sumi & non à consuetis rebus vt ipsi imaginantur. Hanc quoque seruan-

Tex. comment. 36. 8. cap. 3 & 11, cap. 5

dam esse perpetuò Hippoc. & Gal. præsertim in ægris corporibus iusserunt secundo de ratio. victus: à consuetudine enim semper est indicatio similium, quoad scilicet, ægrotent homines inquit Galenus octauo method. medendi, & 11. eiusdem, etiam eam quæ omnino vitio non caret, in ægris præcipit esse seruandam; pariter dicendum erit de viuendi conditione seu vita anteacta, quoniam etsi solitæ vitæ munia ob vrgentem morbum sint intermissa, non propterea viuendi conditio, seu vitæ institutum cõsiderari non debet, pro morborum curatione. Etenim nec exercitia quæ præcesserunt, nec victus rationem, nec cõuersationem in hac regione, hoc anni tempore, & hoc cæli statu, quæ sub anteacta vita continentur, Galenus considerari debere iussit, nisi quòd per ea magis scientificam habeamus notitiam eius corporis dispositionis, seu temperiei, quæ ab eisdem fuerit genita, & non vt ab eisdem vitæ muniis, seu victus ratione, quæ præcesserunt, ac diuersi aëris conuersatione, pro morborum curatione indicationem sumamus, vt luce clariùs ab eodem scriptum est citato nono methodi medendi. At pone (semper tamen hac firma veritate existente) quòd

Loco citato

per consuetudinem, & vitam anteactam intelligere voluisset Galenus ea quibus vsi fuerimus per sanitatem, qua ratione sibiipsis persuaserunt quòd as-

Loco citato

suetis per sanitatem rebus amplius nõ vtamur? cùm Hippocr. & Galenus citato libro secundo de rat. victus contrarium sentiant. nam de his, qui consueuerunt bis, vel semel, sanis existẽtibus, cibum assumere, quòd idem quoque eisdem ægrotantibus seruare debeamus, præceperunt? adhuc de qualitate victus verba faciens Hippocr. aphor. 16. primi libri seruãdam quoque esse in hoc consuetudinem iussit, & aphorismo 50. secundi lib. nonne præcepit, quòd quæ ex longo tempore consueta sunt, etsi deteriora sint insuetis, minus molestare solent? id quod nõ solùm de exercitationibus, verumetiam de omnibus simpliciter consuetis pronuntiauit, vt Galenus in commento inquit, & libro de assuetudinibus, dicebat, quoniam autem hæc ita habere videntur. primùm quidem illius oportet memorari, scilicet ferre homines delectabiliùs aliis alia secundum naturæ familiaritatem, veniréque ad horum esum magis, quemadmodum & bene digestibilium esse eis visorum: auertere autem & fugere ab indelectabilibus aut à difficulter digestibilibus; itaque & signum est tunc assuetudo proprietatis naturalis. Rursus viuendi conditionem seu vitæ institutum aut anteactam vitam, quo loco didicerunt sub solitis muniis duntaxat contineri? cùm Galenus 9. methodi meden. cap. 15. nedum in vitæ exercitio, verùm etiam in victus ratione, præterea in hac regione, & hoc anni tempore, & hoc cæli statu, conuersatione, consistere dixerit. Quare licet eisdem non vtamur per morbos exercitiis, possumus tamen eodem aëre & quodammodo simili victus ratione vti in qualitate, quantitate, ac modo vsus; etenim à consuetudine nedum indicationẽ sumimus pro qualitate, & quantitate rationis victus, verùm etiam pro modo vsus, vt liquet aphor. & com. 17. primi lib. permanet itaque in corpore ea natura, ac aduentitia temperies, quę per consuetudinem ac viuendi conditionem præcedentem fuit acquisita & propterea aliqua re eget, sui inquam conseruatione. Causa verò externa postquàm morbos peperit, omnino abiit, & amplius non adest, & ob id nulla re amplius opus habet, nec pro sui conseruatione, nec ablatione; vtimur etiã & assuetis quibusdam per sanitatem rebus, nec omnino anteacta vita ægrotantibus interdicitur, quamobrem haudquaquã temerè & consuetudinem, & viuendi conditionẽ inter indicantia enumerauit Gal. media etenim corporis temperie conducibilia indicare possunt, tanquam efficiẽtes causæ ascitę temperiei. atque ad hunc modũ ab eisdem remediorum indicationem suggeri 9. & 11. meth. med. decretum reliquit, causas verò externas haudquaquam recipere conuincimur: quoniam eædem omnino abierunt, nec amplius in corpore permanent aut aliquam rem desiderant, vt prius diximus, & Galen. 4. meth. med. abundè aduersus methodicos demonstrauit. Præterea arguunt, si concedit Gal. externam causam conferre ad effectus excitatos in corpoe dignoscẽdos, concedat etiẽ oportet ab ea indicationem capi, quomodo ab ætate, sexu, consuetudine, viuendi conditione, corporis habitu, aliísque multis, indicationes ducit, non alia quidem ratione, quàm quòd ex illis signa petamus, quæ qualis sit corporis status ostendere valent, quod & ipse 9. metho. med. apertè testatur, consuetudinem scilicet, ac ætatem temperamenti interuentu, quòd nimirum monstrent qualis sit corporis temperies, suas indicationes præbere; itaque si causa externa non indicat, nec ea igitur quæ prædiximus indicabunt, à quibus tamen ille pasim, indicationes sumit. Huic facilè ex his quæ diximus responsio patere poterit. nam licet prædicta omnia conferant ad affectus dignoscendos, quemadmodum & causa externa, hácque ratione conueniant, differunt tamen quòd hæc citato iã affectu nõ amplius permanet, nec amplius quicquam in corpore efficit, aut aliquid confert ad conseruandum vel augendum id quod factum est,

illa verò

illa verò & permanent, & aliquid semper efficiunt etiam affectu ipso genito; vt ætas, consuetudo, & reliqua huiusmodi, quamobrem nedum conferunt ad corporis temperiem dignoscendam, sed sæpius ipsa adscita temperies, ad easdem causas reducta vt Gal. inquit 11. meth. med. illis indicationem concedit: & ad hunc modum ex ætate, vitæ instituto & consuetudine remediorum indicationem suggeri fatetur Gal. prout ex his adscita temperies diuersa fuerit genita: qua etiam ratione 9. eiusdem ætatem, & consuetudinem temperamenti interuentu indicationē præstare dixit, ac externa causa cùm prorsus abeat, affectu iam genito, nec amplius quicquam efficiat pro dignotione affectus duntaxat quandoque conducit, nec quicquam ad curationem, ac remediorum inuentionem confert, etenim nunquam ad eandem causam reducitur corporis affectus, cùm sedulo eo genito corrumpatur & ipsum non amplius efficiat: & propterea illi indicationem non concedit; nanq; à nullo eorum quę adhuc non permanent, indicatio sumi potest eius, quod ex vsu sit. Galen. auctore 4. metho. med. Non itaque indicat causa externa, reliqua verò iam dicta indicationes propterea præbere valent, tanquam causæ corporis status, & non vt signa, vt isti credunt. Rursus & tertiò instant dicentes, An non clarè 11. meth. causam externam, perinde vt consuetudinem & ætatem ad affectus dignotionem facere, & ob id ab omnibus illis indicationes accipi scribit, contrarium planè quàm fecerit 4. eiusdē operis libr. in quo externam causam ab indicationum numero excludit. Qua ratione probare nituntur quòd quemadmodum à consuetudine & ætate indicationes sumuntur, ita etiam ab externa causa sumi debent, Gal. verba, ac eorum sententiam peruertentes, & prauè intelligentes. Nam Galen. citato loco volens iterum sermonem, quem de vera curatiua methodo febrium continuarum ex putredine ortarum fecerat, repetere, quo medicorum etiam vulgus eam dignoscere valeret, hæc scripsit verba, [Quoniā inquā septem præter naturā posita sunt à quibus indicationes sumuntur, humorum multitudo, crassitudo, lentor, obstructio, transpirationis retentio, putredo, & febris carens intermissione, atque hæc contraria omnino esse adhibenda docebant: prę̨ter hæc verò ab iis quæ secundum natutam se habebant positæ indicationes sunt ex temperamento, tum ipsius laborantis partis, tum reliquarum omnium, quæ principes sunt ex substantiæ ipsarum quantitate, & ex spiritus ipsius substātię tum quantitate, tum qualitate: horum verò indicationes, non contrariorum erant, sed similium: ad ista verò sicut diximus dignoscenda, tum ætas, tum consuetudo, tum omnes quæ externæ morbo causæ fuêre, contulerunt.] quo finito ac magno punĉto clausa periodo, aliam incipit, (vt in codice Grę̨co cuilibet inspicere licebit) inquiens: [ortis verò & deinceps, vel & hinc aut exinde indicationibus non paucis, in omnes simul medicum inspicere oportet, quò scilicet intelligat, quonam primùm ac magis, quonam minùs & secundò, quonam adhuc tertiò, atque deinceps quo, post quod præsidio sit vtendum.] quibus in verbis luce clarius patet quòd cùm Gal. iterum enumerasset & quæ præter, & quæ secundum naturam sunt, à quibus sumēdæ erant indicationes pro curatione febrium ex putredine ortarum, pręsertim continuarum simul cum eisdem iterum in memoriam reuocauit ea, per quæ cuncta poterant faciliùs dignosci, asserens: [ad ista verò dignoscenda, tum ætas, tum consuetudo, tum omnes quæ externæ morbo causæ fuêre, contulerunt.] qua finita periodo, aliam exordiens dicebat [ortis verò & hinc indicationibus non paucis, in omnes medicum inspicere oportet.] suum sermonem non ætati, consuetudini, ac causis externis referens, sed prædictis septem præter naturam existētibus, & eis quæ secundum naturam se habebant, ex his nanque ortis non paucis indicationibus, medicus omnes spectare debet, quò scilicet intelligat quonam primum, ac magis, quonam minus & secūdo, quonā adducet tertio atque deinceps, quo, post quod præsidio sit vtendum, & non ab ætate, consuetudine, & causis externis; de his nanque hoc loco mentionem fecerat, tanquā conducentibus ad dignoscenda ea quæ secūdum, & præter naturam sunt duntaxat, non tanquam curationem indicantibus, nec modum aut ordinem præsidiorū: quamuis lib. 9. eiusdem met. & 11. paulò ante dicta verba, quomodo ex ætate & consuetudine sumenda sit indicatio pro morborum curat. fusiùs demonstrasset; qua de re licet citato loco externas causas conducere ad affectus præter naturam dignoscendos admiserit Gale. ac eas cùm ætate & consuetudine hac ratione cōnumerauerit, haudquaquam (vt isti volunt) scripsit: [& ob id ab omnibus illis indicationes accipi.] cùm neque hæc verba ab eodem conscripta reperiantur, neque illud eodem in loco concludere intendat, vt ex eiusdem loci inspectione, verborúmque eiusdem ponderatione, ac eorundem sententiæ intelligentia, cuius parum etiam in eius doctrina exercitato, patere poterit, habet enim Græcus codex προερχομένων δ' ἐκαν' τεῦθεν ἐνδείξεων οὐκ ὀλίγων, εἰς ἅπαντας χρὴ βλέπειν ἅμα τὸν ἰατρὸν: hoc est, [ortis verò & hinc seu deinceps indicationibus non paucis, in omnes oportet inspicere simul medicum.] quamuis ergo externæ causę ad dignoscēdos morbos cōferant, nō propterea ab eis indicationes accipi debent pro eorundem curatione, quemadmodum ab ætate & consuetudine sumuntur: nec illud hoc in loco aut alibi vnquam fassus est Galenus postquàm ab indicantiū numero quarto method. eas exclusit. Quomodo autem eius sententia, quam de eisdem protulit lib. 5. de sanitate tuenda subintelligi debeat, nos in præcedentibus declarauimus: ac qualiter consuetudo, & ætas coindicare possint, causæ verò externæ haudquaquam, abundè cum eodem Galen. demonstrauimus: neque enim eandem vim habent (quemadmodum his visum est) vt priùs ostendimus. Nec quicquam obstat quòd interdum indicare, interdū coindicare dixerit ætatem & consuetudinem: nā de nominibus parum sollicitus quandoque non solùm indicationes & coindicationes, quinimò & indicationes & contraindicationes pro nominum diuersitate parum, aut nihil conferre fatetur, despiciens eos qui de nominibus litigāt, est etenim id planè in arte inutile, & propterea dicebat, minimè verare nominibus quibus libitū sit, vti: vt liquet 9. meth. med. c. 7. modò rei natura nō mutetur; sæpe verò exquisitiùs voces obseruās, coindicationes, ab indicationibus: & coindicantia ab indicantibus, separat, vt 13. eiusdē operis scripsit, inquit enim: [coindicantia igitur voco virtutē, naturā, ætatē, anni tempus, regionem, & consuetudinē, et si qua sunt id genus alia.] nō modò diuersa nomina perpendens, sed diuersa eorundē significata, ac diuersam quā habent naturā.

Marginalia: Cap. 1 — Loco præci. — Loco citato — Ratio. Cap. 13 — Loco citato — Refutatio ex Gal. cōtextu declarato quem aduersarij peruertunt. — Loc. citat. — Loco citato — Loco citato — Cap. 16

Quapropter toto (vt aiunt) cælo errarunt, dum temerè asseruerunt, Gal. suismet principiis repugnare, séque in eosdem errores labi, & eisdemmet telis perfodi, quibus aliorum famam & gloriam labefactare tantopere laborauit, cùm stata principia semper seruet, nec vnquam in aliquem errorem lapsus sit, in his quæ de medicina scripsit, aut quēpiam non sine forti ratione prosequutus est, aut reprehendit: ídque vt veritatem tueatur duntaxat: & non studio contradicendi, aut vt noua dogmata introducat, quemadmodum isti conantur. Quæ verò in mediũ afferunt de tempore aduersus eundem Galen. cuius momenti sint, suo loco patebit.

Num à viribus sumenda sit indicatio pro morborum curatione. Caput XXXIIII.

I quis velit exactè scire num à viribus indicatio pro morborum curatione sumatur, haudquaquam ignorare debet quid per vires intelligendum sit: quamobrem id primò declarandum fore censui. Quod ergo tres diuersi inter se generis facultates, animal gubernant plerisque in locis Galenus demonstrauit, præsertim 5. & 6. de Hippocratis & Platonis decretis, quódque has facultates interim animæ partes, interim species nominauerit, quæ non sedibus tantùm corporis, verùm etiam substantiis naturísque, item quòd facultatibus & functionibus differant, Platonis auctoritate eodem etiam libro fusissimè ostendit: hæ inquam facultates quas Plato animas vocat, animal gubernent toti corpori ex suo veluti fonte quæque distributa, vt sexcentis in locis, & præsertim 9. meth. med. cap. 10. Galenus asseruit, est enim earum quædam ad nutriendum animal necessaria, ac cum stirpibus communis, quæ iecur veluti pro fonte habet canales verò ab hoc in totum sparsos, ipsas venas: hanc seu appetitricem, seu naturalem, seu altricem voces, nihil interest, veluti nec si animam, aut facultatem. Altera est quæ non modo vt stirpibus, aut vita præditis, sed etiam vt animalibus anima est insita, hæc sedē in corde habet ipso quoque insiti caloris quodam ceu fonte, à quo canales arteriæ sunt: vocatúrque hæc multis sanè nominibus, nam & facultas, siue virtus vitalis, & facultas, siue virtus animosa, & anima animosa dicitur. Tertia anima ratiocinatrix in cerebro domicilium habet, & voluntariis actionibus vnà cum sensibus præsidet, vtitur & hæc particulis quibusdam ceu canalibus, nempe ipsis neruis, sensum, motúmque per hos in totum animal transmittens. Hæ tres animæ seu facultates, licet diuersa ratione, vt ex iam dictis patet, corpus gubernent, quælibet tamen earũ propter vnum & eundē finem est, qui finis est animalium vita: & propterea Galenus citato nono methodi medendi dicebat, [ergo has facultates seruare, nil planè est aliud quã vitam seruare] nec ipsum animal esse vnum, sed triplex, vbi vnum non intenderent hæ tres animæ finem, nec semper vna alterius indigeret ope: nunc verò cùm vna facultas reliquis semper indigeat, factum est, & quòd vnum sit animal, & quòd qualibet earum amissa, necesse sit & reliquas vnà perire, vt quinto de locis affectis, & alibi sæpiùs Galenus demonstrauit; etenim confluxio vna, conspiratio vna, consentientia omnia, vt diuinus inquit Hippocrat. libro de alimento. Præterea vnam naturam

Tres facultates animalium gubernatrices.

cap. 4. & 2

Naturalis.

Vitalis.

Animalis

Loco præci.

cap. 1

Vna natura & non vna.

esse & non esse: & paulò ante, vna natura sunt hæc omnia, & non vna, dixerat: cuius Hippocratis sententiæ haud immemor Galenus commento aphorism i decimisexti, 2. libri, asserebat nihil referre si quæ regit animalia vnam dixeris numero singulari esse facultatem, virtutem, seu potentiam, siue plurali facultates, virtutes, seu potentias: siquidem vna est genere facultas, seu virtus, species autem plures habet; ita vna anima genere existit, specie plures. Id itaque per vires intelligere oportet cùm dicimus, num à viribus indicatio sumatur: quod sole clariùs Galenus manifestauit citato nono methodi medendi cap. 9. & vndecimo eiusdem his verbis confirmauit. [neque enim pulsus duntaxat vires ad eiusmodi agenda, firmas requirimus, veluti nec eius facultatis quæ voluntarium motum præstat, sed (vt dictum est) ipsius potius concoctricis] quarum substantia seu essentia, tum ex spiritu, tum ex carnosa specie, tum solidis ipsis earundem partium in quibus resident, completur; in horúmque temperamento consistit, vt 11. & 12. methodi medendi, cap. quinto scriptum est. Nihil itaque refert si vires aut virtutem indicare dixerimus, postquàm id quod diximus, per vires intelligere oportet. Quòd verò sic intellectis viribus, ipsæ indicent, nemini in dubium venit: similiter quòd suapte natura semper vnum indicent, nam quicquid pro natura sua indicat, id vnum semper indicabit, ceu quòd vnam habeat naturam, vt patet eodem 9. methodi meden. id verò vnum quod semper habent vires indicare, est earum custodia, v citatis 9. & 11. methodi medendi liquet. Verùm non vna tantùm ratione seruantur, nempe potissima ratione, ex eo quod de substantia earum, vel inanitum, vel alteratum est corrigendo, secundo loco ex prohibendis iis quæ ipsarum substantiam vacuare alteraréve possunt, ipsas seruamus: comprehensa verò inter ea quæ alterant, breuitatis causa sint, & quæ earum vnitatem distrahunt. Hæc itaque sunt, quæ perpetuò vires indicant vt Galenus eodem 9. method. inquit. Si quis autem quæreret propter quid vires semper seruandæ sint: aut sui custodiam indicent, dicimus quòd non propter aliud quàm propter vitæ custodiam, nam has facultates seu vires seruare, nil aliud est, quàm vitam seruare vt diximus: ídque non ab re. nam ipsum viuere nobis, ex harum custodia constat, vtpote cùm vitam aut ipsas esse vires, aut earum actiones sit necessarium, vt ibidem scriptum est. Cùm itaque perpetuò ex earum natura vires sui custodiam indicent, propterea in dubium venit, num vires curationem indicare valeant? cui dubitationi abundè satisfacere visus est Gale. eodem lib. meth. med. præsertim 9. & 11. ob id cum eodem asserimus vires ipsas non connumerari inter primos curatorios scopos, neque eius indicationem ex numero curatricium indicationum esse, vtpote quòd ipsæ curationem primùm non doceāt, nam neque vt valeamus, neque vt à morbis liberemur ab eis quicquam primum desumimus, sed vt viuamus: quapropter virtutis indicatio ex vitalium seu quæ ad vitæ custodiam pertinent numero, existit, & non curatricium: additum verò est in sermone [primùm] quoniam ex accidenti aliquando virtutis roboratio, ad affectus curationem conducit, vt citato nono method. cap. 13. scriptum est, illúdque docuit Gale. lib. 11. cap. 9. eiusdē operis. [nam virtus inquit, morbo seu aduersatrix est opposita, propositúmq; medico est huic omni ratione opitulari, ac subuenire.

nire. & deinceps post multa dicebat: [sanè scire licet difficile esse, acrique iudicio indigens febrem, putredinem & effectricem causam (vbi scilicet & ipsa quoque adest) inter se conferre: difficilius tamen est si vires quoque cum illis vnà conferre velis, quod vtique, sicut ante comprehensum est, propter ipsius vitæ respectum semper est necessarium: aliquando verò & ex accidenti sicut ad morborũ sanationem hoc verè me ostensurum promisi (id autem libro nono promiserat declarare) ostenditque illud in his quæ in corporibus nostris putrescunt, etenim ea sanare possunt tum quę alterare, tum quæ concoquere ac vtile reddere valent: quicquid videlicet putrescentium, veluti semiputrescẽs & semimalum est, vtique facultatem eius qua naturaliter concoquit excitans, firmánsque.] his in verbis clarè docuit ex accidente quandoque virtutis roborationem conferre ad affectus curationem: ea nanque roborata est, quæ concoquere ac vtile reddere valet quicquid semimalum, aut semiputrescens est, & per consequens sanare: id etiã paucis quibusdam interpositis eodem loco confirmauit, dicens, [hoc verò tempore etiam vires roborare, quo putredinem superantes succos concoquant, studebimus.] Verum non propterea quòd curationẽ primùm nõ doceant vires, asserendum erit ad curationẽ non esse necessarias, & nihil planè ad eã conferre, ceu nõnullis, etiam ante Galen. tempora, visum est: logica potiùs ac sophistarum (vt ipse inquit) & non operũ artis propria disceptatione vtẽtibus: quos etiam sectati sunt quidam iuniores nostri temporis: sed cum eodem Galen. proculdubio asserimus easdem vires semper ad curationem esse necessarias, cùm & ipsæ conferant ad auxiliorum inuentiones: & quicquid confert ad auxiliorum inuentiones, quomodolibet conducere videatur, id fatendum est ad curationem esse necessarium, inquit Galen. citato 9. meth. med. Sed non ab re quispiam interrogabit, si virtus non est ex numero curatricium scoporum præcipuè, neque primò curationem docet, vt sexcẽties citatis locis apud Gal. liquet, quî fieri possit quòd semper sit ad curationẽ necessaria, ac quòd conferat ad auxiliorũ inuentiones? Atqui nos sumpta priùs pro hypothesi Gal. sentẽtia, quã 12. met. med. cap. 1. scriptã tradidit, quæ talis est: [crudelis hominis officium facit, qui vnà cum morbo vitam quoque homini aufert:] facilè respondebimus; nam neque valere, neq; à morbis liberari quærimus, nisi vt viuamus, & propterea idem Galen. citato 9. meth. med. cap. 10. vnũ esse cõmune propositum, tum operis de sanit. tuen. tum etiam eius, quod est de meth. med. asserit, nẽpe ipsius vitæ custodiam: quæ nimirũ in opere de sanitate tuen. sanitatis custodiã sequebatur: quod enim secũdæ valetudinis tuendæ gratia geritur, idem statim & vitam tuetur. At in opere de met. med. aliter se habet, propterea quòd quæ affectiones præter naturam in nobis discutiũt, non omnino vitam custodiant, quippe aliqua eiusmodi prædita sunt facultate, vt si immoderatè, aut intempestiuè vtatur, vitam adimant, & eodem lib. illud idem confirmauit, cùm dixit: [in valentibus (vt dictum est) consensus agendorum omnium ad viriũ perẽnitatem est, in ægrotantibus autem non semper:] hãc ob rem audacter cũ eodẽ Gal. asserimus vires in ægris à medico semper consideratu necessarias esse, quamuis non pari necessitate, vt dicemus, easque conducere ad auxiliorum inuentiones, ac ad morborum curationem, etenim non semper ab his quæ morbos discutiunt, ipsas custodiri est necessarium, quinimò à quibusdã earum substantia vacuatur alteratúrve, à quibusdam verò omnino eædem corrumpuntur, vtpote quòd vitam adimant: propterea eis vtendum esse præcipiunt vires, quibus etsi morbus tollatur, ipsæ custodiantur, eaque vitare medicum docent, quæ simul cum morbo vitam adimunt, aut valde eorum substantiam alterant atque dissipãt, idque non propter aliud perpetuò indicabunt, nisi pro earum custodia, & non pro morborum curatione, etenim nunquam ad affectum amouendum quicquam indicabunt. Hac itaque ratione vires indicant, ac ad curationem sunt necessariæ, & conferunt ad auxiliorum inuentiones. Sed dices, igitur vires non semper vnum indicabunt, vt diximus, sed plura, id quod falsum esse, ac contra Gale. videtur, nisi esset quòd non alia ratione ad curationem sunt necessariæ & conducũt ad auxiliorum inuentiones, quàm vt ipsæ custodiantur, & propterea quicquid indicant, est pro earum tutela, seu custodia, non enim vt diximus, vna duntaxat ratione seruantur, vtpote quia id quod de substantia earum vel inanitum, vel alteratum est corrigatur, verùm etiam ex prohibendis iis quæ ipsarum substantiam vacuare, alterarévе possunt: vt sæpiùs citato 9. met. med. cap. 10. à Gal. scriptum est. Cùm itaque vires ea admittant auxilia pro curandis morbis, quæ earum substantiam haudquaquam euacuare aut alterare valent, prohibeantque ea quę contrarium possunt, propterea ad auxiliorum inuentiones conferunt, idque vt diximus, non propter aliud indicabunt, quàm pro earum custodia, & non vt à morbis liberemur, nam vt dictum est, neque vt valeamus, neque vt à morbis liberemur, ab eis quicquam desumimus, sed vt viuamus: & propterea nõ plures, sed vna semper est, quę à viribus præstatur conferentis: perpetuò enim quicquid pro natura earum indicãt, est propter ipsarum custodiam, & vt viuamus: quinimò tantæ est potentiæ & dignitatis, ea quæ à viribus sumitur indicatio, quòd licet non sit ex numero curatricium indicationum, neque primùm curationem doceat, tamen ea omnibus aliis præferenda est, atque prima omnium indicatio existit, cunctæque aliæ quæ pro morborum curatione sumuntur à quouis scopo indicante ei cedunt: propterea quòd vita ipsa nil esse priùs in animantis corpore potest, nam nec sanos esse citra vitam licet: & ob id virtus omnium prima hominibus est custodienda, seruabitur autem in ægris præsertim, vt sæpius diximus, si nec eius substantia inaniatur, nec tãta alteratione alteretur, vt ea corruptioni sit propinqua: atque huius custodiæ pars est, vt idem Galenus testatur, vbi vel temperiem ipsam præsentem seruamus, vel absentem inducimus. Quicquid igitur indicationi, quam vires præbent aduersatur, id secundi est loci, ac posterioris iis quę illæ præcipiũt, quæ verò cum his quæ viribus conducunt in idem competunt, hæc citra controuersiam sunt facienda, quæ verò aduersantur, aliquando prorsus non sunt administranda; aliquando verò paulatim, seu modicè, quapropter licet vires pro morborum curatione sint consideratu necessariæ, ac conferant ad auxiliorũ inuentiones modo quo declarauimus (quoniam quemadmodum ab affectu ad materias præsidiorum peruenimus, eodem modo à singulis primorum generum reliquorum descẽdendum ad eas est, vt 11. meth. med. cap. 3. liquet) tamen nõ semper

Loco citato

Dubitatio, cui mox respondetur.

Alius scrupulus, quẽ statim tollit.

par est earum necessitas, etenim sæpe maximè necessariæ sunt sic, vt quæ circa ægrũ administrantur, iam fermè eius vnius causa fiant, vbi videlicet admodum imbecillæ fuerint, aliquando mediocriter necessariæ, sic vt aliquid ex his quoque ad ea quæ facienda sunt consilij petatur, non tamen præcipua faciendorum ratio huc omnis referatur vbi scilicet mediocriter imbecillæ sint, & morbus magnus vel diutinus, interim verò parum necessariæ sunt, ita vt adeò exiguum ad inuenienda remedia conferant, vt propter exilitatem etiam lateant, aliàs verò prætermittantur, quasi prorsus ex vtiliter considerandis non sint, quemadmodum accidit in diariis febribus, in quibus neque vllam egregiam prouidentiam requirunt, vtpote quæ omnino validæ sint, veluti eodem lib. meth. med. scriptum est, & 10. eiusdem operis, sic scriptum reliquit. [Quod vero ex viribus consilij petatur, vt in diariis sanè est exiguum, ita in iis quæ pluribus diebus vrgent, satis magni est momenti, eóque maioris, quo hæ sunt longiores.]

11. cap. 5
cap. 1

Responsio ad obiectiones eorum, qui vires ad morborum curationem nihil indicare, probare conantur.

Caput XXXV.

Svmpta est occasio incõsideratis quibusdam & temerariis medicis, virtutem in morbis prætermittere, ceu nusquam quicquam indicet; inquit Gal. 9. metho. med. cap. 10. propterea quod sæpe ex vacuatione eadem nihil lædatur; quam opinionem sectati iuniores quidam medici, hac prima ratione credũt probare vires ad curationem non esse necessarias. Si vna est inquiunt, quæ à viribus semper præstatur indicatio, vtpote quod vnam habeant naturam; ergo vnam rem semper indicabunt, quemadmodum reliqua, quæ sunt secundum naturã, id verò est sui custodia, quare nec curationem, aut remedia, vel illorum quantitatem vnquam indicabunt, si modo idem sui sublationem, & conseruationem simul expostulare nequit. Quæ sanè ratio haud ægrè diluitur, si quæ in præcedentibus retulimus in memoriam reuocabimus, etenim vires perpetuò sui custodiam indicant, nec quicquam ad affectum amouendum vnquam indicabunt; cùm ex numero curatricium scoporum non sint, sed alterius cuiusdam rei causa, in morbis semper spe an dæ sunt, vt priùs dictum est: & propterea nec curationem, aut remedia, vel illorum quantitatem per se & primo indicabunt, sed perpetuò quæ ab eis sumitur indicatio, pro earum custodia existit, & vt viuamus duntaxat. Conferunt autem & ipsæ ad remediorum inuentiones, & propterea à medico in ægris consideratu sunt necessariæ, non pro morborum curatione, sed pro earum conseruatione & vitæ custodia, modo quo superiùs declarauimus; & ob id eædem non sui sublationem, & conseruationẽ simul expostulant, sed conseruationem dũtaxat, nam quamuis in iis qui valent semper vita comitetur ea quæ sanitatis gratia administrantur, nec est quicquam inuenire quod sanitatem tueatur, quod idem vires corrumpat, in ægrotantibus tamen aliquando succedit, quòd veluti in perniciem earum administrantur quæ morbos discutiunt, aliquando ab ipsis soluuntur, vt Galenus inquit. Nec inconuenit easdem vires eo quòd contrario modo indicent, propterea conducere ad remediorum inuentiones: nam quomodolibet conducere videantur ad curationem semper sunt necessariæ, licet nec curationem, nec remedia pro seipsis, aut morborum sublatione vnquam indicent: & propterea licet contrario modo indicare admittamus, hácque ratione cõferant ad auxiliorum inuentiones, ac necessariæ sint ad curationem, non ob id contraindicantia, cum indicantibus confunduntur, cùm nunquam compertum sit in Gale. doctrina vires curationem, aut remedia indicare, sed vel contrario modo eadem indicare, vel prohibere: vt liquet primo de ratione victus in morbis acutis, & si quandoque remediorum quantitatem metiuntur, pro earum etiam conseruatione, & vitæ custodia, & non pro morborum curatione id docere videntur, vt sæpius dictum est, tantum remediorum quantitatem contrario modo indicantes (hoc est admittentes) quanta easdem vires nec immodicè alteraret, aut earundem substantiam vacuare valeat, adeo vt corruptioni sint propinquæ, maiorem vero eadẽ ratione prohibentes, propter earum scilicet custodiam, pro qua contrarium quodammodo indicant. Adhæc arguunt, quo pacto quantitatem remediorum vires indicabunt, si curationem indicare nequeunt? nihil enim materiam quæ vni actioni seruit insinuare potest, quin ipsam etiam actionem ostendat: siquidem absurdum fuerit quippiam remedium curatiuum requirere, ipsam autem curationem minimè. Logica profectò ac sophistica ratio, quæ ex semetipsa ruit, si eorum quæ diximus non fueris immemor, nam sæpiùs dictum est, vires ipsas, quemadmodum nec curationem, ita quoque nec remedium curatiuũ, nec quantitatem remediorum requirere, aut indicare vnquã, quamuis ad curationem sint necessariæ, & conferant ad remediorum inuentiones, alterius cuiusdam rei gratia, hoc est propter sui custodiam, aut vt viuamus; quòd si interim remediorum quantitatem metiantur, vtpote quòd affectus, quò sanetur, multa vacuatione indigeat, resoluuntur autem ex tanta vacuatione vires: quoniam hæc vacuatio non modo homini non prodesset, sed maximum illi afferret periculum, propterea dicimus à viribus hanc vacuationis quantitatem metiri, non quòd ipsæ exigant, ac indicent talem remedij quantitatem, neque hoc curatiuum remedium, vt isti imaginantur, verùm quia tantam remediorum quantitatem admittunt, & propterea non eadem exigere, & indicare asserimus, cùm id proprium sit affectus præter naturam, sed contrario modo indicare; quod idem est quòd non prohibere, vt liquet libro de curandi ratione per venæ sectionem, cap. 13. neque etiam contrario modo, remedia, aut eorum quantitatem indicant, pro sublatione affectuum præter naturam, vt toties dictum est, sed perpetuò pro earum tutela, vitæque custodia, etenim cùm tanta remediorum quantitate potest vita custodiri, virium substantia haudquaquam vacuata, aut immodicè alterata. Interim autem contingit quòd vires quemlibet remediorum vsum impediant, etiam si morbus non remedia duntaxat, sed magna exigat, vbi videlicet eædem extremè imbecillæ sint, & affectus quò expugnetur, notabilem vacuationem desideret, ortis vtique contrariis inter se indicationibus, cũ vires refectionem affectus vacuationẽ desideret; quare vires duntaxat reficere oportet, cùm omnium prima sit indicatio quæ à viribus sumitur, vt supra conclusimus; & toto eo tempore, quo vires reficimus, eorum quæ affectũ sanãt, nihil planè ægrotãti exhibebimus,

1. Ratio asserentium vires ad curationem nihil conferre.

Dilutio.

Vires & si contrario modo indicent, non propterea ad curationem non conferunt.

Super 45.

Loco citat.

2. Errorib. ratio.

Responsio.

Gale. falsò imponitur quod dixe[rit] vires nullum remedium indicare, & vacuationem, e[t] remediorũ quantitatem indicare. Cap. 42

Vires quando contrario modo indicant.

Quando vires remediorum vsum impediant.

bimus, quo casu vires non contraindicare, sed prohibere remedia omnino, tãquam contrarium indicantes, quàm morbus, seu præter naturam affectus exigit, asserimus: illæ siquidem adiectionem seu refectionem indicantes, hic vacuationem desiderans, quæ sibi aduersantur: & propterea in similibus cor poribus aduersas inter se esse faciendorum indicationes, dicimus. Habes itaque qualiter nec curationem, nec remedia, neque eorum quantitatem vires indicant, neque remedium aliquod curatiuum requirunt, sed eadem vel contrario modo indicant, aut prohibent, contrarium omnino indicantes, quemadmodum à Galeno primo de rat. victus decretum est, & eodem nono metho. med. circa finem commemorans multos scopos quos medicus in sanguinis detractione spectare debet, dicebat, [sanè erunt in hac quoque detractione multi scopi à medico spectandi, natura ab initio, consuetudo, ætas, locus habitationis, anni tempus, cœli status: adhæc ægritudinalis, quem curamus, affectus, aliáque ratione ante hunc, laboratis vires,] dixit alia ratione, quia non vt curationem indicantes, seu venę sectionem, sicut cæteri scopi, quos dinumerauerat, sed modo quo diximus. Inquit etiam ante hunc videlicet affectum præter naturam, quoniam quæ à viribus indicatio sumitur, prior est ea, quæ accipitur ab effectu præter naturam, queadmodũ ipse eodẽ lib. paulò ante demonstrauerat. Ex quibus etiam facilè sedari poterit ea contradictio, quam hi viri nituntur Galeno imponere: aiunt nanque quòd libro de optima secta, contra methodicos idem Galenus conatur probare vires nullum remedium indicare: demum aliis in locis, eas postea vacuationem, & quantitatem aliorum remediorum indicare, nusquam non statuit: qui profectò methodici reprehendendi non essent, si indicantium nomine, contraindicantia complecti potuissent, siquidem omnibus notũ est, vires aut prorsus remedia impedire, vt venæ sectionem, & purgationem, aut certè illorum quantitatem moderari. Sed dicant quæso, quibus in locis in Galen. doctrina compertum est, vires vacuationem, & aliorum remediorum quantitatem indicare? cùm nullibi illud asseruisse videatur, licet ad curationem esse necessarias, conducereque ad remediorum inuentiones, eas vbique admittat, quemadmodum nos paulò ante demonstrauimus. Quòd verò libro de optima secta demonstrauerit fusissimè ex ipsis nullum remedium indicari cuique satis manifestum esse arbitror, nam si constans vis remedium indicat, in sanis quoque quoniam constat, remedium indicabit; at in sanis remedium non indicat; ergo neque etiam in ægris, modum seruãs facultas indicabit remedium, inquit, idem Galenus, & deinde subdit: quamobrem si vbi facultas seu virtus indicare deberet auxilium non admittimus, ideò iam in cõfesso est nihil opem ferẽs à virtute demonstrari; opus est enim propositum demonstrare præsentia, sed quod requiritur prohibere ne accipiatur, vt suprà posui, virtus valet: remedij verò propositum nequaquam est. Non igitur sibiipsi contradicit Gal. sed vbique locorum illud idem fateri videtur, quòd videlicet vires nec curationem nec remedium indicent: nec indicantium nomine, contraindicantia complectitur, imò aliud esse quod contrarium indicat, seu id quod contrario modo indicat, ab eo quòd verè indicat, semper fatetur, vbi eorundem naturã, ac vim considerat: & propterea

Loco citato

Refutatio.

Gale. falsò imponitur. quòd dixerit vires nullum remedium indicare, & vacuationem, & remediorũ quantitatẽ indicare. Cap. 42

vires interim contrario modo remedia, aut eorum quantitatem indicare, interim verò prohibere, eò quòd contrarium indicent, quàm id quod affectus præter naturam exigunt: nusquam autem eadem indicare profitetur, quemadmodum methodici putabant, volebant enim vires esse proposita, & indicantia, & propterea indicare, & requirere remedia, & non contraindicare, vt Galen. sentit. Et cùm inquiunt quòd nemo ex contraindicantium natura inueniet vnquam id quod agere oporteat, sed quod ab indicantibus iam est inuentum, prohiberi ab illis, vel certè moderari intelliget, nam quis virium natura percepta concipiet vnquam vacuatione aut alio remedio opus esse? Dicimus nos eos parum rectè intelligere contraindicantium naturam, modo quo Galenus subintelligit, & nos priùs demonstrauimus, cùm eadem non sit prohibere ea quæ ab indicantibus inuenta sunt; verùm aut eadem contrario modo indicare (id quod est admittere & non prohibere) aut prohibere eò quòd contrarium indicet, & hoc vel omnino, vel quodam modo, quod metiri, seu moderari dicimus. Inuenitur ergo sæpiùs ex contraindicantium natura, id quod agere oportet, vtputa cùm morbus magnus fuerit & vires valeant, inuenitur venæ sectionem fieri debere, ab ipsis etiam viribus, contrario modo illam indicantibus, etenim vbi robustæ fuerint, eam admittũt, ac minimè prohibent, cùm ab eadem hauquaquam læ dantur; similiter vbi nõ admodum, sed parum imbecillæ fuerint, eadem venæ sectio, ab eisdẽ viribus sumpta indicatione, moderatur: etenim à copiosiore læderentur, quoniam contrarium quodammodo indicant, vbi verò extremè imbecillæ fuerint, eandẽ non admittunt, sed prohibent omnino, propterea quòd contrarium omnino indicant vires ipsæ quàm præter naturam affectus; hic nanque vacuationem, illæ verò adiectionem, & refectionem. Hac itaque ratione virium natura percepta, licet nec curationẽ nec remedia indicent, dicimus tamen ad curationem eas esse necessarias, cõducereque ad remediorum inuentiones, non siquidem pro morborũ sublatione, sed pro ipsarum custodia. Nec obstat quòd idem Gal. virtutem inter coindicãtia, quæ συνενδείκνυμενα appellat libro 13. meth. med. cap. 16. connumerauit; nominantur enim talia ab eo, quæ non primò, vt aiunt, & per se, sed secundariò & per accidẽs indicant; concluserat nanque 9. eiusdem operis libri, virtutem per se & primò non contineri inter curatorios scopos, vtpote quæ primam curationem doceat, at quicquam indicet ad amouendum præter naturam affectum, verùm ex accedente quandoque ad affectus curationem conducere asseruit, qua ratione inter coindicantia curationem non ab re citato loco dinumerauit, ab indicãtium numero eandem & reliqua ibi commemorata seiungens, tanquàm non primo & per se, sed secundo loco & per accidens, curationem coindicantia.

3 Ratio, quæ refellitur ex contraindicantium naturã malè intellecta ab aduersariis.

Contraindicantia aliquando quid agendum sit indicant, aliquando id moderantur, aliquando contrarium indicant.

Scrupulus tollitur.

In quot, quibúsve generibus præsidiorum materiæ continẽantur.

Caput XXXVI.

Voniam non solùm ab affectu ad materias præsidiorum peruenimus, verùm etiam à singulis primorum generum ad eas descendendum, vt inquit Gal. 11. meth. med. c. 1. ob id nos, dicta indicatione quæ ab affectu quem curare para-

mus, sumitur, hoc est ab ipsa febre, in particulares indicationes, quæ materias methodo inueniebant. (etenim eius principium est id, in quo finita est curandi affectus diuisio) reliqua quoque prima genera, quæ quomodolibet ad hoc conducere videntur, commemorare oportuit; ac in particulares indicationes diducere, quoad perueniremus ad eas quæ sectionem non admittunt, & quoniam vires ad easdem etiam remediorum inuentiones conducere videntur, & consideratu ad curationem sunt necessariæ, licet non semper æqualiter conferant, propterea eas duximus non esse prætermittendas, ac quomodo ad curationem necessariæ sunt cum Gale. demonstrabimus, eundémque à iuniorum quorundã medicorum calumniis liberare non piguit, vt simul pateat quanta sit tanti viri auctoritas, & doctrina, & quàm parui momenti sint ac sophisticæ eorundem rationes, quibus hanc miram ac artificiosam Gale. methodũ euertere tentant, in iuniorum, ac proborum medicorum perpetuam calamitatem. Reliquũ est postquàm ex tot vniuersalibus ac particularibus scopis & indicationibus, descẽdimus ad auxiliorum materias, vestigare in quot, ac quibus generib. talia vestiganda sint. Nam si cuiuslibet febris, quà febris est, humectatio, refrigeratióque remedia sunt, vt conclusimus, ac si sola sit, ad refrigerandum humectandúmque, omne medentis consilium veluti ad finem dirigitur, ita vt nihil sit quod præter ea ad curationem desideretur, vt Galenus inquit 9. metho. medendi, nisi vt materię inueniantur, quæ huic proposito sunt idoneæ, materia verò inuenta, vt opportunum tempus ex quatuor febris temporibus captes, quantitatem verò, ex conferendo cum naturali habitu morbum, quippe quantùm is à naturali habitu recessit, tantùm opus est ægrum refrigeres & humectes, hanc ob rem in quot, quibúsve generibus iam dictæ præsidiorum materiæ primò inueniantur, deinceps de temporis opportunitate disserendum esse censui; de quantitate etenim cùm de temperamento loqueremur, satis abundè verba fecimus.

Cap. 14.

Materia omnis præsidiorum 4. generibus continetur.

Quantum ergo spectat ad id quod primò proposuimus, cum Gal. lib. constitu. artis medicæ, cap. 14. asserimus auxiliorum materiæ genus vniuersum, in iis quæ per os sumuntur, quæ fiunt, quæ vacuantur, & quæ de foris incidunt, positum esse, per quæ omnia vbi decurrerit, qui artem constituit, ac particularis materiæ vniuersæ scientiam non solùm facultatis, sed vsus etiam obtinet, sic vtique salubres causas compleuerit vniuersas, vt nihil ad curatricis artis constitutionem desideret, omnibus nimirum iis, in duo sese capita redigẽtibus, in corporum quibus remedia adhibentur notitiam, & ipsam remediorum naturam. Lib. verò 1. & 5. de sanit. tuen. & lib. num tuenda sanitas ad Thrasyb. nõ modò auxiliorum materias pro curandis morbis, verùm etiam pro sanitatis custodia in quatuor iam dictis generibus complecti affirmauit, auctoritate iuniorum probatissimorum, inquit eodem 1. de sanit. tuen. in admouendis videlicet, educendis, faciẽdis, & extrinsecus incidentibus, & deinceps quid intelligendum sit admouendorum nomine, ac reliquorum patefacit, tum eodẽ loco, tum etiam citato lib. ad Thrasyb. inquiens admouendorum quidẽ nomine cibus, potio, & si quid medicamẽtorum intro sumitur, etiam aër attractus intelligitur, faciendorũ verò frictio, ambulatio, vectio, equitatio, omnísque deniq; motus; quòd si non quiuis motus exercitatio est, sed solũ qui est valentior, adiiciatur motui exercitatio, vt sint facienda tum motus, tum exercitatio: referuntur item ad hoc causæ genus somnus, vigilia, & venus, adhæc studia, ira, curæ, & lauatio ex hoc genere sunt, vt patet eodem libro ad Thrasyb.

Cap. vlt. & cap. 10. Admouẽda. Facienda.

Ex foris incidentibus primus est circundatus nobis aër, denique quæcunque lauantium, vngentiúmve cuti propinquant, etiam si quod medicamentum sanitatis tuendæ fines non excesit, veluti sal, myrrha, nitrum, aphronitrum, & aquarum aliquæ sponte natarum, & calentium; quòd vero balneum diuersa ratione inter facienda, & ea quæ foris incidunt connumerari posit nemo ambigat: nam sumptum pro lauatione ipsa inter ea quę fiunt continetur, si verò capiatur pro ipsa aqua qua lauantur, ex numero foris incidentium existit: quo etiam in genere continentur epithemata, cataplasmata, perfusiones, & id genus alia, quæ ad morborum curationem conducunt. In his verò quæ educuntur, sudores, deiectiones, vrinæ, in vniuersúmque omnia quæ corpus nostrum excernere debẽt, spectanda sunt. Atqui licet Galen. citatis locis hanc diuisionem in quatuor genera iuniorum probatissimorum auctoritate admiserit, dubitat tamen eodem primo de sanita. tuend. num rectè fuerit facta, cùm melius fortasse fuerit in tria, secludens educẽdorum genus, tanquam in illis tribus contentum, & non æquè primum existens velut reliqua tria genera, & breuibus licet difficilibus admodum verbis illud confirmauit, inquiens: [ex admouendis, faciendis, & extrinsecus incidentibus, alterari mutaríque corpus nostrum, mutationem verò aut in qualitate fieri, aut in quantitate: in qualitate, dum aut incalescit, aut refrigeratur aut siccesit, aut humectum redditur: in quantitate, dum alitur, aut inanitur, iam inanitionem ipsam duplicem quoque esse, subdit, alteram excrementorum de quibus mox diximus, alteram naturalis substantiæ nostræ asiduè defluentis, quæ nutritioni ex aduerso opponitur.] quibus in verbis liquet educenda (quæ in excrementis consistunt) in illis tribus generibus ex quibus corpus (tãquam primis generibus) alteratur, & immutatur, contineri, & non esse quartum genus: id quod etiam confirmare videtur in procœmio lib. de morb. vulg. asserens [cum igitur tres sint causæ à quibus morbi auspicantur, vna quidem in iis quæ offeruntur, altera vero in operibus quæ obimus, & tertia in iis quæ extrinsecus occurrunt nobis & cætera.] nulla facta de excrementis mentione, ita vt Gale. rectius visum sit dictarum causarum salubrium diuisionem fieri in tria, quàm in quatuor genera, licet eandem citatis locis admiserit, eorundem videlicet iuniorum probatissimorum auctoritate.

Loco cit.

Cap. 85.

Libro verò artis medicæ, inuento eorum numero quæ ex necessitate corpus alterant, in sex generibus ibi declaratis, dicebat proprium in singulis eorum, causarum salubrium genus inueniamus, ita vt sex admittat & non quatuor, seu tria causarum salubrium genera: sed vbique locorum easdem complectitur materias, quas lib. de sanit. tuen. & lib. ad Thrasyb. particulariter dinumerauit, siue eas ad quatuor, siue ad tria, aut ad sex redegeris genera parum curans, modò nulla præsidiorum seu salubrium causarum materia prætermittatur, & cuiuslibet vires compertas habeas.

Loc. citatis.

In duo genera non redigit. Gal. 4 supra dicta.

Nec desunt qui velint Galenum quandoque fateri duo esse genera in quibus præsidiorum materiæ reperiuntur vt 10. method. med. cap. 7.

Sed

Sed ij non aduerterunt quòd citato loco intendebat materias præsidiorum inuestigare, pro medendis hecticis duntaxat febribus, & non cæteris morbis, quæ in duobus planè generibus continentur, foris videlicet incidentibus, & in admouendis. Sed quicquid sit de eiusmodi diuisionibus (nam simul cum Gale. citato libr. 1. de sanit. tu. dicimus quòd de talibus diuisionibus statuere pro arbitrio cuiuis liceat) cõcludimus in talibus generibus vestigari debere materias præsidiorum, pro curandis febribus, atque singula quæ in eis continẽtur, spectare oportet, nec minùs vires compertas habere, vt diximus, cuiuslibet materiæ, quoniã hinc demum oritur dexter earum vsus, vbi videlicet oportunum etiam tempus ac modum, seu mẽsuram inueneris: quapropter citato libr. ad Thrasy. idem Galen. enumeratis omnibus quæ in dictis quatuor generibus continẽtur, hæc protulit verba [atque singulorum enumeratorum salubrium, quãtitas, qualitas, & occasio dignoscenda est] libro vero 9. meth. med. cap. 3. (licet sub aliis verbis) illud idem confirmauit asserens [at quæ membratim medicatio agitur ex his duobus conficitur, nempe materiæ copia, & huius congruo vsu.] per congruũ vsum nil aliud intelligens quàm quantitatem, qualitatem & occasionem: hæc etenim explent materierum congruum vsum, ita vt præsidia fiant. Quam Gale. auctoritatem, malè intelligentes iuniores isti, quorum studium assiduè in contradicendo Galeno versatur, opinantur aliis suadere, in hoc etiam Gale. sibi pugnare, cùm clarum sit idem, licet sub diuersis verbis, vtrobique præcipere. Siue itaque quatuor, siue tria sint prima genera materierum præsidiorum in his inuestigandæ sunt materiæ idoneæ, ad refrigerandum, humectandúmque pro febrium curatione, quà febres sunt, tam si effectu, quàm potestate, vel ex accidenti refrigerent, quibus inuentis, occasio seu opportunum tempus adhibendi spectare oportet, de quo disserere tẽpestiuum est, vbi priùs dubitationem quandam soluerimus, quæ de ipsis excernendis fieri solet, vtcunque sint; siue quartum genus, siue in tribus contineãtur. Est autem ea, num in ipsis excrementis, sudoribus, inquam, deiectionibus, vrinis, ac reliquis tam humanis, quàm reliquorum animalium, inuestigandæ sint præsidiorum materiæ, velut in reliquis generibus dictum est, ita quòd eisdem vtendum sit pro morborum sublatione, tanquam præsidiorum materiis, vel hæc considerare debeat medicus in ægrotantibus ipsis tanquam alterãtia, eorúmque corpus immutantia, vbi immodicè detineantur, aut excernantur, & propterea eadem vel propulsare, vel arcere oporteat, velut etiam conferentia ad morborum curationem. Huic responsum sit, quod licet de facultatibus excrementorũ post Xenocratem, & Dioscoridem Galen. quoque conscripserit, vt completa fuisset tractatio de simplicium mediç. facultatibus, tamẽ idem Gal. 10. lib. eiusdem operis dicebat, non ita se habere in tali materia quemadmodum in reliquis, cum in illis operam dedisset, vt per experientiam eorum omnium facultatem cognouisset, aliàs nequaquam de aliquo quicquam cõscripsisset, censens aliis haudquaquam esse credendum: verùm in tali excrementorum, ac reliquarum partium animalium materia, non ita res habet, inquit ipse; ingenuè siquidem fateor complura esse tum partium, tum reliquorum in animantium corporibus contentorum, quorum nullius eiusmodi feci periculum, cuiusmodi quidam scriptum reliquerunt, & reddens causam asserebat: siquidem quædam eorum abominanda, detestandáque sunt, quædam etiam legibus vetita: at demũ de relictis iis quæ cõtra leges erant, ad excrementa deueniens dicebat: [At potio sudoris, aut vrinæ, aut mensium mulieris, abominanda, detestandáque est, atque horum in primis stercus, quod tamen scribit Xenocrates si oris ac gutturis partibus inungatur, & in vẽtre deuoretur, quid præstare valeat: scripsit etiam de aurium sordibus deuorandis: at ego has quidem vnquam deuorare sustineam: ne si in totum quidem morbo deinceps liber degerem, atque his etiam magis abominandum puto stercus.] videtur itaque Gal. his verbis detestari, atque odio habere talem auxiliorũ materiam: quãquam eodem libr. fateatur quòd optimus medicus facultates eiusmodi excrementorum ignorare non debeat: cæterùm potiora eligere, potissimùm ad vrbanos, & honoratos, alicuiúsque existimationis viros, in quibus testatur nunquam vsum fuisse medicamine tali, cùm multò meliorum suppeteret copia. Verùm non negat quod talium vsus, & præsertim aliorum animantium admittendus non sit, aut in itinere, aut in venatione, aut rusticatione, cùm scilicet meliorum nihil adfuerit, aut homo rusticus perinde fuerit carnis duræ ac asinus, & post pauca, de stercore bubulo verba faciens, subdebat: [scire tamen oportet omnia id genus medicamenta duris agrestium hominum corporibus aptari, nempe fossoribus aut messoribus, & qui opus tam validum obeũt, &c.] cùm igitur potiora habeamus remedia quàm ea quæ ex excrementis capiuntur, sintque ea vilia, detestabilia, ac abominabilia; quamuis eorum facultates medicus ignorare non debeat, vt in quibusdam iam dictis corporibus, ac locis, vbi contingat, vti valeat, in defectu aliorum medicamentorum, iure asserendum est Galen. noluisse per educenda, hæc intelligere; sed per educendorum materiam, quam medicus considerare debet, intelligit sudores, vrinas, deiectiones, & in vniuersum omnia quæ corpus nostrum excernere debẽt: vt ipsemet fatetur citato libro ad Thrasyb. tam in sanitatis conseruatione, quàm in morborum curatione, ac febrium de quibus loquimur, ait enim educendorum, seu quæ educuntur, seu quæ euacuantur, & non quæ educta seu vacuata sunt, ita vt velit medicum spectare debere hæc omnia, quomodo scilicet educantur, seu euacuentur, aut præter naturam detineantur, non modò in sanis corporibus, sed ipsis ægrotantibus: & non postquam excreta sunt in eis inuestigare præsidiorum materiam: refrigerant nanque sæpius sudores, ac febribus medẽtur: quemadmodum & alui deiectiones, & vrinæ vbi tempestiuè vacuentur pariter & vomitus, saltem ex accidente, id quod apertissimè ostendit libr. ad Thrasybul. his verbis: [quæ verò in his quæ vacuantur, sudores, deiectiones, vrinas, in vniuersúmque omnia quæ corpus nostrum excernere debent, considerat,] & lib. 1. de sanitate tuen. cùm dicebat: [educendorum verò materia prædicta paulò supra est.] quo loco docuerat, quomodo euocari debebant, vbi detenta essent singula excrementa, quæ in nostris corporibus generantur: in his itaque quantitatem, qualitatem, ac occasionem obseruamus, cùm pro sanitatis custodia, tum pro morborum curatione.

Loco cit. — *Loco cit.* — *Materiæ præsidiorũ dexter vsus consistit in quantitate, qualitate, & occasione.* — *Quomodo excernenda considerentur.* — *Loco cit.* — *Loco cit.*

De temporis occasione: & vnde capiẽdum sit opportunum auxiliorum tempus. Caput XXXVII.

INVENTIS auxiliorum materiis in iam dictis generibus pro febrium curatione, definitáque earum qualitate ex natura earundem febrium (nam omnis febris, quà febris est, refrigerantia & humectantia expostulat.) determinata insuper quantitate dictorum auxiliorum quæ refrigerant ac humectant, modo, seu mensura, à naturali corporis temperie vnà cum ipso morbo, nam quantum æger à naturali habitu recesserit, tantum opus est eum refrigeres, & humectes tanquã necessarium, opus est opportunum quoque tempus nõ ignorare: cùm satis non sit præsidiorum materias, eorúmque qualitatem, & quãtitatem inuenisse, nisi & opportunum tempus inuenias, vt 9. method. med. capi. 14. liquet: idémque confirmauit libr. num tuenda sanitas ad Thrasyb. cap. 40. cùm dixit: [atque singulorum enumeratorum salubrium quantitas, qualitas, & occasio dignoscenda est.] De hoc itaque tempore, non vno eodémque modo scripsisse Gal. reperio. nam præter ea quæ scripta reliquit 9. & 11. meth. med. lib. artis medicinalis, asserebat. [Neque enim est rationi consentaneum, etiam temporis occasionem, quæ in his quæ dicta sunt, cõtinetur, veluti tertium aliquod ab eis diuersum, introducere. si enim tali & tanta re allata egeat corpus, nemini dubium quin etiam in tempore opportuno auferatur.] noluit itaque Galenus, hoc in loco temporis occasionem tanquam tertium quoddam, à qualitate, & quantitate spectandam esse, sed in eisdem contineri. Libro verò primo de sanitate tuen. præter opportunum tempus, modum quoque esse inueniendũ statuit, vtiturque voce μέτρον: & primo de arte curatiua ad Glaucon. ca. 15. præter temporis occasionem, vsus modum esse necessarium pro medendi methodo asseruit, sub his verbis καὶ τοῦ τρόπου τῆς χρήσεως. hoc est vtendi modi. at commento aphor. 17. primi libri, relicta temporis occasione, dicebat præter qualitatem & quantitatem eorum quæ offeruntur, dignoscendum esse modum eorundem, cùm non satis esset nouisse qualitatem & quantitatem, voce τρόπον vtens. Verùm si quis verba Galen. perpenderit, quæ citato lib. artis medic. post ea quæ modò citauimus, conscripsit, haud ægrè cuncta quæ diuersis in locis asseruit, licet diuersa videantur, conciliabit, nam subdebat [occasio siquidem temporis inde ortum habet, quoniam fluxile, ac facilè mutabile est mortale corpus, ac pro transmutationis modo aliis alio tempore eget auxiliis. quare non est tertium aliquod præter ea quæ dicta sunt, tempus: sæpiùs autem eo tanquam tertio quodam, ob eam quam diximus causam, ad docendum, vti cõsueuimus.] ex quibus Galeni verbis liquidò constat tempus, seu tẽporis occasionem, quàm per vocem καιρόν, significare voluit, semper re ipsa non esse quoddam tertium diuersum à quantitate, & qualitate, sed in eisdem contineri: sæpius autem ipso tanquam tertio quodam vtitur ad docendũ, pro faciliori videlicet doctrina: propterea quòd mortale corpus fluxile & facilè mutabile est, & pro transmutationis modo aliis alio tempore eget auxiliis. Nõ ab re itaque 9. & 11. meth. med. ipsum tempus, tanquam tertium quoddam spectandum esse præcipit, vt facilius medendi methodum doceret, primo verò de sanitate tu. per μέτρον non intellexit modum vsus, sed mensuram, per eam intelligens quantitatem. nam posteàquàm præceperat vires omnis materiæ, quæ ad salubrem victus rationẽ pertinet debere medicum non ignorare. (nam inde oriebatur dexter eius vsus) subdebat; adhuc pro congruo vsu, opportunum quoque tẽpus, ac mensuram inueniendam esse. hoc est, quòd præter virium dignotionem quæ ex qualitate oriuntur, & opportunum tempus, & mensuram, hoc est quãtitatem, medicus spectare debet, præter qualitatem verò, singulorum medicaminum quantitatem, & temporis occasionem, modo vsus eorum, addit primo artis curat. ad Glauconem, quò medendi methodus perficiatur, vt particulatim dinumeraret omnia ad vniuersalem medendi methodum necessaria, haud ignorans quòd sub qualitate & quantitate reliqua duo continebantur, & vt Glauconi etiam causam traderet, cur non propria vnicuique ægrotanti, sed communia scribere fuerit coactus, asserens quod cùm ad rectè medendũ plurimùm conferat & temporis occasio, & auxiliorum quantitas, & hæc vnicuique ægrotanti sint propria, nihilque proprium possit sermone explicari, propterea ꝙ cõmune est, coactus fuit scribere: quod planè scribere nõ cogeret medicaminũ qualitas, & modus vsus; cũ nõ vnicuiq; ægrotanti hæc propria existãt, & scribi possint. post autem modus vsus diuersus à tempore sic considerari, vt esto quod egeat pro opportuno tempore cibo æger: qualibet die, vel nocte, hoc erit tempus opportunum offerendi: at si eadem nocte vel die semel, bis, vel sæpiùs eo indigeat, hic erit modus vsus, quanquam sub modo vsus, reuera & opportunum quoque tempus cõtineatur. quamobrem commento apho. 17. primi lib. idem Galenus temporis occasionem subticuit, meminítque solum modum vsus, præter qualitatem, & quantitatem eorum quæ offeruntur, per τρόπον, modum, scilicet vsus, intelligens: quod eodem commen. manifestauit, cùm dixit: [neque enim sufficit hoc ipsum solùm cognoscere, ꝙ huic plus, vel minùs sit offerendum, vel quod victu exsiccante vel humectante vtendum sit, sed nunquid semel, aut sæpiùs, qualibet nocte, vel die cibum offerre oporteat, necessarium est considerare] per modum itaque cõplexus est temporis opportunitatem, & vsum, qua de re licet sub modo vsus contineri possit temporis occasio, & sub temporis occasione modus vsus, subintelligi possit, & vtrunq; sub quantitate, & qualitate re ipsa contineatur, & interim Gal. sub congruo vsu, omnia contineri voluerit, quantitatem scilicet, qualitatem, tempus. & modum vsus, vt liquet septimo meth. med. cap. 3. cùm dixit: [at, quæ membratim medicatio agitur, ex his duobus conficitur nempe materiæ copia, & huius congruo vsu.] nos tamen clarioris doctrinæ gratia de hac temporis opportunitate, simul cum Galeno in hac nostra methodo, separatim à quantitate, & qualitate, verba faciemus: sub ea etiam modum vsus subintelligentes, ac vestigabimus à quibusnam sumenda sit hæc temporis occasio pro medendis febribus. Huic ergò licet breuiter satisfacere videatur Galenus 9 meth. med. cap. 14. cùm inquit. opportunum tempus capiendum esse ex quatuor febris temporibus, non tamen sic facilè eius verba interpretantur: quinimò eisdem met iunioribus, ob prauam eorum intelligentiam, ansam præbuerunt, in hoc quoque ipsum calumniandi: asserunt enim pugnantia sibi ipsi de tempore conscripsisse, cùm quarto de meth. med. cap. 5. tempora non nisi dierũ numerum nos posse

Sub qualit. & quantitatẽ & tempus complexus est Galen.

Locus præcit.

Alibi modũ & tempus adiicit. 1. ad Gla. 1

Conciliatio locorũ Galeni.

Loco præcit. Modus quid. Cap. 15.

Loco præcit.

Modus vsus.

Temporis occasio ex febr. temporibus sumitur.

Refellit eos qui reprehendunt Gal. quod

captet temporis occasionem ex quatuor feb. temporibus.

nos posse docere, nec quicquam aliud indicare posse scriptum reliquerit, & lib. de opt. secta longa oratione eos refellat, qui tempora indicare asserebant. cur itaque citato nono de meth. med. cap. 35. opportunum tempus auxiliorum ex quatuor febris temporibus indicari fatetur? & alibi cibãdi tempus per morbos ex accesionis, & intermisionis tempore monstrari scribit? Sed quòd toto cælo aberrarint, parúmque rectè Gale. sententiam circa hoc, veluti in aliis, perceperint, ex his quæ dicemus luce clariùs patebit. Est etenim eius sententia perpetuæ veritatis, quod morbi tempora vtile indicare non valent, aduersus methodicos. quarto meth. med. & libro de opt. secta. crediderunt, nanque methodici morborum tempora indicare, hac ratione impulsi, quòd tempora non omnia ad cibi, medicinæve assumptionem apta cernebant, cúmque temporibus nonnullis hæc vtiliter exhiberi, nonnullis verò noxiè spectarent, id ob temporum discrimina incidere arbitrabantur. quare ex eodem fonte, & cibi proposita, & remediorum tempora manare putarunt.

Loco præcit.

Loco citato

Galenus vero priusquam aggrediatur citato lib. de opt. sect. declarare, tempora nihil vnquam cõferens indicare, quædam de temporum differẽtiis tractanda proponit, inquiens quòd duæ temporum differentiæ apud medicos celebrantur: aliqua enim morborum, aliqua auxiliorum tempora dicuntur, atque hinc iam manifesta curatio fiet, causarum autem motiones, morbi tempora esse dicuntur, motionis autem differentiæ quatuor sunt, initium, crementum, summus vigor & declinatio, nam si motio quæ priùs non erat, nobis inesse incipit, atque ita diuexat, huiusmodi motum, initium morbi appellamus: si vlterius motus procedat, crementum, si crementum cõsistit, summus morbi vigor, seu impetus dicitur, cùm motus imbecillior redditur, atque decrescit, remissio, seu declinatio nominatur. Hæc itaque eadem sunt & temporum nomina. At auxiliorum tempora ea quæ ad ipsorum adhibitionem idonea sunt, appellant. Sunt autẽ ea idonea, quãdo remedium postulantia adsunt, prohibens verò nullum, neque eorum tempora nomina propria habent, quemadmodum dicta morborum tempora, & quoniam plerique auxiliorum morborúmque tempora non re ipsa, sed cogitatione tantùm differre crediderunt, aiunt enim auxilij morbiq; tempus simul incidere, ita vt vtraque tempora simul sint, neque auxilij tempus absque morbi tempore posit deprehendi: propterea Gal. nonnullis efficacisimis rationibus contra eos pugnauit, ac Hippo. etiam auctoritatibus, ita vt eodem loco fusisimè demonstrauerit, non sola cogitatione, sed re ipsa etiam huiusmodi tempora differre, & quanquam tam morborum, quàm auxiliorum tempora, & vniuersalia, & particularia sint, tamen ea quæ morborum sunt, tam vniuersalia, quàm particularia, describi possunt, etenim vno eodémque instrumento iudicantur, quod sanè instrumentum scribi potest, nam vtraq; ex quali quadam causæ ratione censentur, eadémque habent nomina, cùm sint certæ cuiusdam motionis nomina, vt diximus, ambo tempora tam vniuersalia, quàm particularia, quare eadem quoque erunt iudicandi instrumenta, at auxiliorum tempora nec vllum habent peculiare nomen, neque eodem instrumento iudicantur, neque particularium temporum iudicatoria instrumenta scribi queunt: & propterea eorundem tempora vniuersalia seu generalia scribi possunt, particularia verò nequaquam, cùm non ex ipsis modò, ex quibus vniuersalia opportuna tẽpora deprehenduntur, sed ex aliis quæ minimè scribi possunt, reperiantur: ex quorum consideratione medicus singularium opitulandi temporum coniecturam capiet, quemadmodum validisimis rationibus idem Gal. citato lib. demonstrauit. Sunt itaque auxiliorum tempora generalia, quando adsunt & præsentia sunt, quæ remedia postulant, absúntq; ea quæ impedire possunt. His sic iactis tanquã quibusdam fundamentis, facilè quispiam intelliget nũ Galen. sibi pugnantia in hac re conscripserit, vel isti qui talia effutiunt, propter verborum ac eiusdem Gale. sententiæ obintelligentiam, tanquam cæci in foueam lapsi sint, nam cùm auxiliorum tempora ea sint idonea, quando adsunt, quæ vtilia, seu conducibilia postulant, absunt verò ea quæ eadem impedire valent, nusquam morborum tempora conducibiliora indicabunt, cùm neque eadem expostulent, aut exigant. Verùm quandoque eisdem conducibilibus vti impediunt, quod verò postulatum sumere impedit, propositum non erit, inquit Gal. & idcirco morbi tempora nos interdum postulatum accipere impedientia, proposita haudquaquam sunt, neque etiam contraindicare ea quispiam dixerit, cùm quæ impediunt, contraindicare non dicantur, vt superiùs demonstrauimus: pariter nec coindicare ea dicendum erit: nam non sunt veluti causæ, sed signa, & effectus, ac nomina solùm certæ cuiusdam diuersæ motionis, vel causæ, vel ipsiusmet morbosi affectus, quapropter & toto cælo aberrant, & falsò Gale. imponunt, qui credunt eundem fateri morbi tempora contraindicare, aut coindicare occasionem, seu opportunum tempus auxiliorum: quinimò vbique locorum totum contrarium sentit, & aduersus methodicos citato lib. de opt. sect. ex diuersis Hippoc. sententiis, aliísque rationibus illud confirmauit, nedũ de auxiliis ipsis vt quibusdam falsò visum est, verũ etiam de victu, probans tempora, neque ciborum qualitatem, neque quantitatem demonstrare posse, & propterea nec eorundem temporis occasionem: de auxiliis quidem Hippocr. dixit: [cùm morbi inchoant, si quid videtur mouendum moue, in summo verò vigore, quietem agere præstat.] apho. 22. 2. lib. de victu apho. 8. 1. lib. dicebat: [vbi morbus in summo vigore consistit, tum & tenuisimo victu necessariò vtendum est.] non enim in hisce sententiis, quemadmodum Thessalus suspicatus est, à morbi tẽpore auxilia, aut alimenti qualitatem præscripsit, aut eadẽ interdixit, sed quia nouerat in morborum initiis facultatem valentem esse, & propterea remediorum applicationi non obstare, in eorum verò vigore quodammodo flaccescens remediorum agitationem non substinere, itaque non ratione temporis, sed virium auxiliorum adhibitionem in vno tempore admittit, in altero verò denegat Hipp. ita quoque eundem Thessalum fefellit, cùm de victu verba fecit, non enim tempus propositum faciens Hip. hanc victus rationem in summo vigore instituit citato aphor. 8. 1. lib. Verùm, vt inquit Gale. à tempore facultatem mensus est, à facultatis mensura, cibi qualitatem accepit, id verò ex iis quę subiunxit, declarauit, coniectandum enim (inquit) an æger duraturus sit, &c. & commento citati apho. Gal. inquit, [non enim distrahere oportet naturam ad alteram nouam coctionem, cùm eo tempore vni humorum noxiorum coctioni fortiter vacet, & haud

Loco citato

Temporum differentiæ duæ à medicis spectãtur.

Tempora morborum.

Tempora auxiliorum

Tempora morborum nunquam indicant.

Neque contraindicãt. Nec coindicant.

ita multò post, ipsos sit euictura.]plerunque itaque tempora, quod à facultate requiruntur, interuertunt, & ne accipiatur, impediunt, nunquam autem quid faciendum sit, edocent. Perpetuæ igitur veritatis est in Hippo. & Gal. doctrina morborum tempora nunquam indicare aut postulare conducibilia, neque edocere quid faciendum sit; neque etiam coindicare eadem, aut contraindicare, sed quandoque interuertere ac impedire, adhæc neque etiam quatenus tempora sunt, eadem admittere quandoque dicuntur, aut non impedire: quemadmodum quibusdam visum est, impulsi à modo citata Hippocr. sententia aphor. 29.2. lib. non enim morbi initium propositum sibi faciens Hippocr. citato loco, tunc admouenda remedia præcepit, sed ab initio nondum vires infirmas esse significatur, coniicitúrque posse eas inanitionem citra noxam ferre, at morbi summus impetus facultatis imbecillitatem manifestat: tunc enim causæ valentes sunt, facultas vero languida, atque ideò quiescere iubet, qua de re facultatem quoque mensus est Hippoc. ab his duobus temporibus diuersis, principio inquam, & summo vigore: & ob id diuersimodè se habentem inspiciens, in morborum principiis, atque eorundem vigoribus in principiis vtendum esse remediis præcepit, in summis verò vigoribus haudquaquam. Non igitur indicant, aut coindicant, neque contraindicant vtile quicquam, nec exigunt conducibilia morbi tempora: quemadmodum neque eadem admittere censemus ratione qua tempora sunt cum Hippo. atque Galen. neque quod faciendum sit edocent, licet ne accipiatur quandoque id quod requiritur impediunt, vt ex modo dictis patet, verùm requisitis vti, aut impediunt, aut permittunt, prout magis aut minùs in ipsis facultas mutata est. Cùm verò dicunt q. lib. 9. meth. idem planè sentit quòd illi, quos longa oratione refellit libro de opt. sect. remediorum scilicet tempus à quatuor morbi temporibus indicari, asserimus falsum esse id quod Galeno imponunt, etenim Gale. non indicari, sed capere remediorum occasionem seu opportunum tempus ex quatuor febris temporibus fassus est, vtens verbo λαμβάνειν, quod est accipere, & non δ εικνύναι, quod est indicare: & propterea morbi tempora haudquaquam indicare admittit: quemadmodum ipsi Galeno ascribunt, neque sibi pugnare videtur, velut falsò imaginantur, etsi diuersa quodammodo quibusdam conscribere videatur hoc loco de auxiliorum temporibus, quàm ea quæ scripserat citato lib. de opt. sect. si quis tamen velit rectè interpretari ea quæ vtrobique scripta reliquit, eadem & non diuersa de auxiliorũ temporibus præcepisse intelliget, nam opportuna & vniuersalia auxiliorum tempora, & remedia postulantium præsentia, & potentis impedire absentia deprehenduntur: ita vt ea sint idonea auxiliorum tempora, quando remedium postulantia adsunt, prohibens verò nullum, quemadmodũ citato lib. de optima sect. decretũ reliquit, libro verò nono metho. med. cùm iam ex febris natura inuestigasset, humectantia ac refrigerantia eiusdem esse remedia, & propterea materias inueniendas esse, quæ huic proposito essent idoneæ, subdebat quòd materia inuenta opportunum quoque tempus inuestigari debebat, ipsúmq; capiendum esse ex quatuor febris temporibus, quæ quidem vt dictum est, nedum in febribus, sed in omnibus morbis ex certa quadam motione causæ morbum efficientis proueniunt; vel si causam non habuerint eadem quatuor tempora, nomina sunt certæ cuiusdam motionis ipsiusmet affectus præter naturam seu morbi. Cùm itaque ex quadam diuersa motione causæ facientis febrem, aut ipsiusmet febris, vbi causam non habuerit, vniuersalia eiusdẽ febris tẽpora proueniant, non ab re Gal. ex quatuor ipsius febris tẽporibus capiendã esse opportunitatẽ auxiliorum præcepit, nam spectãs medicus hæc quatuor febris tẽpora, tanquam effectus quosdam diuersos à diuersa motione causæ, vel ipsiusmet febris prouenientes, facilè percipere poterit quodnã opportunũ sit tempus adhibendorum remediorum, quæ quidem non ipsa tempora, neque eorum nomina exigunt, sed aut ipsa febris, aut eiusdem causa, quanquam citato loco de meth. med. de ipsa febre quatenus febris est, verba faciat, quam eodem loco curare intendebat, & non eam quæ causam efficientem adhuc habet; & quid aliud innuere voluit, nisi quòd habita notitia per ipsa quatuor febris tempora, tanquam per signa, & non causas diuersæ motionis eiusdem, facile medicus percipiet, num adsint quæ remedia postulant, & absint quæ impedire valent, ex quibus idonea auxiliorum tempora deprehendi concluserat, citato lib. de opt. sect. pro diuersa etenim ipsius febris motione vtraque percipiet medicus: & ea videlicet quæ remedia postulant, quæ est febris ipsa, & ea quæ ipsa non prohibent, vtputa vires ipsas, seu aliud quippiam (meminit autem Gale. solas vires, citato lib. de opt. sect. tanquam præcipuas, quemadmodum mos est Hippocr. vt liquet apud eundem primo de rat. vict. & propterea non sic temerè damnandus de insufficientia, velut iidem iuniores ausi sunt) ex his denique præsens medicus promotus, & ex consideratione remediorum quæ sumi debent, singularium opitulandi temporum coniecturam capiet. hoc itaque est illud quod intelligere voluit Gal. citato 9. meth. meden. quando dixit, opportunum tempus auxiliorum sumendum esse ex quatuor febris temporibus, & non quòd ipsa quatuor febris tempora indicent opportunum remediorum tempus, cùm eadem (vt sæpiùs dictum est) nunquam quid faciendum sit, edocent, sed interuertunt ac impediunt quandoque ea, quæ administranda sunt: qua etiam ratione admittimus ex eisdem capi posse opportunum auxiliorum tempus cùm nõ solùm capiatur, vt diximus, ex præsentia eius quod postulat, sed etiam ex absentia eius quod prohibere valet: poterunt enim ab vno febris tempore auxilia impediri, ab altero verò nequaquam. Sed dices non erit itaque perpetuæ veritatis Hippocr. oraculum, contraria contrariorum esse remedia, falsóque assertiisse Gale. 9. & 11. meth. & alibi sæpiùs, quòd ipsius febris, quà febris est, semper quæ refrigerant & humectant remedia sunt, si eadem quandoque in quibusdam eius temporibus exhiberi nequeant. Atqui asserimus nos sempiternæ veritatis esse Hippocr. oraculum, & Galen. sententiam: præsentibus enim remedia postulantibus, hoc est morbis, aut causis, absentibúsque eis, à quibus prohiberi possent, semper contraria quæ exigunt adhibenda sunt, definita tamen eorum mensura, seu quantitate, neque erit aliquod tempus importunum eisdem sic seruatis, & ob id Galen. rectè determinauit lib. art. med. tempus, seu temporis occasionem non esse quippiam tertium à qualitate, & quantitate distinctum. nam si quod corpus requirat tale, ac tantum remedium, nihilque impediat, quocunque tempore

Neque quatenus tempora sunt, vtilia admittunt.

cap. 14. Gal. falsò adscribitur velle eum remediorũ tempus à 4 morbi temporibus indicari.

Loco præcitato.

Locis citatis.

Obiectio.

cap. 14. & cap. 5. Responsio obiecti.

tempore illud adhibueris, erit opportunum, sunt itaque perpetuò contraria contrariorum remedia: exigitque quolibet tempore febris quę refrigerant, & humectant, vbi absint quæ impedire valent. Sed iterum quæres, cur ergo Galen. voluit temporis occasionem sumendam esse ex quatuor febris temporibus, ac si voluisset fateri non omnia quatuor febrium tempora esse opportuna, pro adhibendis his quæ refrigerant & humectant, sed dicimus primò quod non ob aliud, quàm in vno febris tempore adesse possunt impedientia, in alio verò nequaquam: vel quòd non omnino cuncta quæ refrigerandi & humectandi vim habent in aliquo febris tempore interdicantur, sed quædam in vno, & quædam in alio tempore exhiberi debeant: nam pro mutationis modo aliis alio tempore eget auxiliis, perpetuo tamen eis vtendum quocunque tempore, verùm diuersis in vno, quàm in alio vtendum est auxiliorum materiis, propterea quod quædam, & non omnia impediantur. Sunt etenim febris, quà febris est, contraria nedum quæ actu refrigerant, velut est aqua frigida, sed alia plura, quæ partim potestate (vt dictum est) partim ex accidente refrigerant, quorum aliis propter concursum pugnantium inter se indicationum aliàs vtimur, vt inquit Galen. 11. method. Quapropter ex eis, quod conducit ante alia semper eligendum. Omni itaque tempore febris, quà febris est, refrigerantia, & quæ humectant expostulat. Verùm non quolibet tempore aqua frigida exhiberi debet; non enim in principio; cùm adsint eo tẽpore quæ eã impediũt, sed reliquis vtendũ quę vel potestate, vel ex accidẽti, vt lactuca, seu cichorio, clysteri, vel venæ sectione, & ita de aliis tẽporibus est sentiendũ. Sumenda igitur est temporis occasio pro adhibendis auxiliis, à quatuor febris temporibus, non quòd in singulis non indigeat eis, quæ refrigerant & humectant, sed quia in vno quædam, in alio verò alia desideret, & opportuna sint, ob eorum præsentiam, vel absentiam, quæ talia impedire, aut non impedire valent. Sunt etenim idonea auxiliorum tempora (vt sæpiùs dictum est) cùm adsunt postulantia, absũntque impedire valentia. Quapropter non minùs decipiuntur, cùm credunt Galen. cibandi tempus per morbos scripsisse ex accessionis, & intermissionis tempore monstrari, & propterea tempora morborum indicare: nam ea nunquam aliquid vtile, & quippiam esse faciendum edocent, vt paulò ante demonstrauimus, possunt tamen quandoque impedire ea, quæ indicantia desiderant, qua ratione eadem tempora quandoque spectamus, tanquam impedire valentia, vel tanquam non impedientia, seu minùs impedientia, & non tanquã indicantia: ea etenim quæ impediunt nunquam indicantiaa, coindicantia, aut contraindicantia quispiam esse affirmauerit, vt à Galen. citato lib. de opt. sect. cap. 35. decretum est, & nos sæpiùs declarauimus: & ob id si quandoque Hipp. & Galen. cibandi tempus ex accessionis, & declinationis, seu intermissionis tempore capiendum esse iusserint, vt lib. primo aphor. & primo de rat. vict. liquet, & aliis plerisque locis, vt in sequentibus fusiùs patebit, non tamen vt scopos aliquid vtile indicantes, eadem tempora spectanda esse censuerunt, sed vt prohibentia, vel non prohibentia, cùm vnus duntaxat sit tam sanis quàm ægris alimoniæ scopus, nempe virtutis custodia, vt citato primo de rat. vict. scriptum est. Verùm necessariò, vt inquit idem Galen. simul & morbi affectio contemplanda est, ita vt cibi offerendi tempus ex morbo etiam non prohibente inueniatur. Si enim morbosam affectionem nullo pacto offenderet alimonia, nos virtuti soli attendentes, ægros vt sanos aleremus, sed quoniam sæpiùs noxam affert, ob id morbi affectionem, non tanquam cibi indicatricem, sed tanquam prohibitricem contemplamur: vbi ergo non prohibuerit, facultásque præceperit, tunc nutrimus, hæc ille, quæ omnia seriosiùs in sequentibus nos explicabimus, cùm scilicet de victus ratione loquemur. Non igitur indicant opportunum cibandi tempus accessionis, seu intermissionis tempora, neque eadem indicare vnquam fassus est Galen. licet spectanda sint tanquam prohibentia, vel non prohibentia, pro opportuno tempore adhibendi cibi, quemadmodum etiam in exhibendis auxiliis demonstrauimus.

Methodi medendi febres, quà febres sunt, compendiosa repetitio.

Caput XXXVIII.

CÆTERVM quò nedum excellentes ac eruditi, verumetiam vulgares quoque medici methodum hanc condiscant, grauari non debemus iterum atque iterum quem de ea sermonem fecimus breuibus repetere, & veluti sub compendio quodam vniuersam perstringere, vt facilè quiuis ordinem, ac numerum indicationum omnium, quas asseruimus, ac demonstrauimus necessarias esse pro remediorum inuentione, & curatione febrium, qua febres sunt, memoria teneat. Cùm ergo febris ex numero sit eorum quæ præter naturam sunt, atque morborum, propterea prima omnis febris indicatio, veluti à morbo est, oblationem sui præscribens, vt liquet 8. meth. med. cap. 1. quicquid enim præter naturam est, eius sublationem suapte natura indicat, quemadmodum quod est secundum naturam: sui conseruationem desiderat. Verùm cùm hoc priuatorum cuique patere posit, propterea quibus rationibus id fiat, hoc porrò est, quod addisci à medico debet, ob id rationalis medicus haudquaquam ignorans quòd contrariorum contraria sint remedia, & quòd quidque perit à contrario & in contrariũ confestim per contraria auferri debere censebit, quapropter febrem ipsam nõ amplius vt morbum, sed vt talem morbum spectãs, qua ratione non sublationem absolutè, sed certam quandam sublationem indicabit, eiusdem certa contraria inueniet. Nam cùm febricitantes ex intemperie laborant (est enim febris morbus in intemperie) necesse est sanationem quoque eorum intemperantiæ depulsionem esse: etenim omnis excessus per contrarium excessum sanatur, vt patet eodem 8. method. med. quare febrilis quoque intemperantiæ excessus, per contrarium excessum sanabitur, est autem febrilis intemperantiæ excessus, in caloris abundantia; huic ergo ad temperamentum via erit, per id quod refrigerat, prima nanque omnium curationis indicationũ, quæ ex ipso qui curatur morbo accipitur, contrarietatem præcipit: & quoniam morborum plura sunt genera, cuique eorum sua erit contrarietas, inquit Galenus 11. meth. medend. cap. 7. in tot itaque numero particulares indicationes inducta est indicatio, quæ ab ipsa febre tanquam præter naturam affectu sumitur, ita vt in spe-

1. Indicatio à morbo, quæ in plures particulares diducitur.

Loco præcitato.

ciales magis deduci nequeat. Hæ deinceps particulares morbi indicationes, materias inueniunt, quando illarum principium est id, in quo finita est curandi affectus diuisio. Atqui in febre finita est diuisio, cùm eam dixerimus esse calidam intemperiem, simul tamen cum siccitate copulatum, quare nimirum per ea quæ refrigerant, & humectant, tanquam per propria contraria sanabitur. Hæc itaque in dictis quatuor materierum generibus vestigari debet, tam si effectu, aut potestate, quàm etiam si ex accidenti refrigerent: indifferenter enim ex his febribus sanatur, suntque ei contraria, tam si separatim eis, quàm coniunctim, vtare: vt eodem II. method. med. cap. 5. scriptum est; perpetuóque ea tanquam contraria febris ipsa pro eius curatione desiderat: huc ergo tantùm eius sanandæ consilium dirigetur, nempe vt eam refrigeres, & humectes: nam omnis febris, qua febris est, humectatio, refrigeratióque remedia sunt, Galen. auctore 9. metho. med. cap. 4. At quoniam nos febrem, quà febris est, non in communi homine sanare intendimus, sed in quolibet particulari, vt Petro, Ioanne, Francisco, & reliquis, & sanatio aliud non est, quàm præsentis in corpore vitiosi affectus in naturalem habitũ, seu temperiem mutatio, propterea ipsa quoque naturalis corporis temperies, quoad fieri potest, haudquaquam ignoranda erit, ex hac nanque indicatione sumpta, contrarietatis modus seu mensura simul cum eadem febre definitur, ita vt per ea febris auferatur, seruetur tamen naturalis corporis temperies, quoniam id quod ægrotat, ei quod valet est contrarium, vtique per contraria est ab illo in hoc via. Atqui non satis est febri tãquam calido affectui admouisse frigida, nisi id debita mensura fiat, alioqui metus est si intra modum id fiat, ne morbi reliquum quippiam relinquatur, sin modum excedas, contrarium morbi genus inducas, quod quo minùs accidat, naturam, seu naturalem curandi corporis temperiem scias oportet, quo tantùm febris ab illius symmetria discesserit intelligens, mensuram refrigeranti auxilio impones, id verò fieri non poterit, nisi compertum habeas quàm esset corpus aut calidum, aut frigidum, aut humidum, aut siccum cùm valeret, quantúmque ex his accesserit postquàm ægrotauit, nam quod plurimum à naturali habitu, seu temperie recessit, id vehementibus eget contrariis, quòd non plurimùm, lenibus; vt itaque certa ac determinata contraria pro febris curatione adhibeantur, ab ipsa naturali corporis temperie necessariò sumenda est indicatio: per hanc enim in contrariis quæ febris requirit, inuenitur modus seu mensura, ita vt per ea nec morbi reliquum quippiam relinquatur, nec cõtrarium morbi genus inducatur, sed ipse vitiosus affectus qui febris est, in naturalem habitum, naturalémque temperiem mutetur: id enim eius sanatio est, & non aliud. Porrò cùm id quod ægrotat alteramus, nisi constet quousque sit mutandum, vtique quando sit ab alterando desistendum, non intelligemus, quapropter ad vnguem nosse corporum tẽperamenta oportet, aliàs nec febris, nec alterius cuiusuis morbi, ritè curatio fiet, id verò planè difficile est, tentandum tamen erit, ea inuenire tum ex propriis signis, quæ libro de temperamentis scripta sunt, tum verò vltra hæc quò magis scientifica notitia sit (inquit Galenus nono metho. cap. 15.) ex ætate, & tota anteacta vita, quæ nimirum in vitæ exercitio, & victus ratione consistit, præterea in hac

2. Indicatio ab hominis temperie, ex qua plures aliæ nascuntur.

regione, & hoc anni tempore, & hoc statu cæli, conuersatione, qua ratione diducto corporis temperamento in partes plures oriuntur particulares scopi, febris curationem indicantes, prout ex pluribus particularibus tanquam ex causis ortum habere potest, ac tale efficitur: & ob id ætatem, consuetudinem, totámque anteactam vitam, temperamenti interuentu, curationis rationem indicare diximus, atque ex eisdem particulares indicationes sumere, pro febris curatione oportet, siue mauis eas coindicationes appellare. Cùm verò morbus, & sanitas corporis sint affectus, ille se tollendum, hæc se tuendam indicans, & aër ambiens is sit, quo nec tolli morbus, nec teneri sanitas potest, igitur causæ sine qua non obtinet rationem, & propterea ab eo quoque necessariò sumenda erit indicatio, tanquam tertio, ac præcipuo scopo pro febrium curatione, nam absque eo ipsæ tolli nequeunt: reliquas enim materias tum deligere, tum fugere licet, quam autem aër ambiens præstat, fugere non licet, imò necesse est præsente cæli statu vti; idcirco huic, & non aliis præsidiorum materiis attenti esse cogimur, ab eóq; & nõ aliis indicationẽ sumere debemus, nã sæpè cũ his quæ febris faciẽda suadet, est concors, sæpè discors, & qui contra moliatur, habebit itaque ambiens nos aër rationem, modò materiæ sanantis, modò causæ morbum facientis, quippe cùm humectari, refrigerarísque febris postulet, si hæc ambiens præstat, sanantis materiæ rationem obtinebit, ac pro gratia habendus, sin calefaciat, & siccet, morbificis causis est annumerandus, ac propterea inhibenda eius noxa erit, reliquorum scilicet præsidiorum humiditate, ac frigiditate intensis, adauctisque: ipsum verò sedulò agendum est, vt quoad fieri potest, qualem esse expedit, præpares, humidiores videlicet frigidiorésque domos tum deligens, tum præparans. Est itaque hac ratione necessariò sumenda indicatio ab ambiente nos aëre, pro febriũ curatione qui cùm eiusmodi reddatur, calidus videlicet, frigidus, humidus, & siccus, tum propter regionem ipsam, tum anni tempus, tum peculiarem & præsentem cæli statum, propterea & ipse quoque in has particulares causas diductus, tot parit particulares scopos, ex quibus etiam particulares indicationes capiuntur à quot causis ipse immutatur, ac eiusmodi redditur, ob id ab anni tempore, regione, & cæli statu sumendas esse indicationes diximus: indicant enim & hæc morborum, ac febrium curationem, seu coindicant, medio aëre nos ambiente, tot igitur sunt tum vniuersales, tum particulares scopi, à quibus indicationes proficiscuntur pro febris curatione, quatenus febris est: quos omnes, si velis, poteris à Galeno instructus ad tres iam dictos communes, ac vniuersales scopos, aut duos, & deinde ad vnum duntaxat communissimum deducere, vtputa ad contrarietatem, etenim omnes quos enumerauimus, sub ea continentur, ipsáque est primus, ac communissimus scopus curationis omnium morborum nobis patefacta, ac demonstrata à prima illa omnium curationis indicationum quæ ex ipso, qui curatur morbo, accipitur, & plebi etiam communis existit, quæ sanè nulla prorsus ipsius artis medicæ adhuc portio est, aut certè nec magna nec propria. Licebit itaque hac ratione dicere vnum esse omnium morborum communem curationis scopum, atque ipsarum febrium, nempe cõtrarietatẽ ipsam: qua rursus, diuisa, duos

3. Ind... ab am... biente... Plures... parti...

Cap. 35 & 36

Vires in ... morbus con... siderand... & quomo... do.

Locis ci... tis.

Possumus dicere ... esse scopum vel duos, vel tres.

duos existere, morbum, scilicet febrem, ex iis, quæ sibi contraria sunt adhibenda remedia indicantem & laborantis temperiem vnà cum ipso morbo, seu febre (vt diximus contrarietatis mensuram definientem, qua prima sectione contrarietatis in duo tantùm facta, in febrem inquam, & laborantis temperiem, ambientem ipsum, vel ægritudinis causis, vel sanitatis annumerandum esse fatemur, prout concors fuerit, aut discors cum his quæ morbus facienda suadet. Poterit etiam & aër seorsum ab his duobus affectibus spectari, & ita tertius esse præcipuus communisque curationis scopus, tanquam causa sine qua non: etenim is est sine quo nec tolli morbus, seu febris, nec teneri sanitas potest. Qua ratione nō in duo tantùm capita, sed in tria diuidetur contrarietas ipsa; in duos videlicet iam dictos affectus contrarios, & in ambientem, sine quo nec vnus tolli, nec alius seruari potest. Hac igitur diuersa ratione, curationis præcipuos scopos, ac communes spectantes, & vnum, duos, & etiam tres, esse fatebimur; nec plura scoporum genera esse posse, quæ ad medendum pertineant, quàm tria, cum Galeno censemus, neque etiam ipsius febris, quà febris est. Quibus rursus in partes diductis, ipsa inquam febre tanquam morbo, seu præter naturam affectu, in particulares eius differentias, vt suprà demonstrauimus; corporis verò temperatura, ac ambiēte nos aëre, in causas ex quibus tales efficiuntur, tot numero particulares scopi sub vnoquoq; eorum continētur, particularésq; indicationes, quot narrauimus, conducētes omnes ad auxiliorum inuentiones, pro febrium curatione, partim qualitatē partim etiā quantitatē eorum definientes, aut tanquam causa, sine qua non curationi deseruientes, quibus inuentis opportunum quoque tempus inuestigare oportet, quod quidem ex quatuor febris temporibus capiendum esse præcipit Galenus nono methodi medendi, ca. 14. & nos suprà demonstrauimus quo modo hanc Galeni sententiam intelligere oporteat, & quòd ab ea nō differat, quam de opportuno auxiliorum tempore, scriptam reliquit lib. de optima secta, quòd videlicet opportuna præsidiorum tempora vniuersalia, & ex remedia postulantibus præsentia, & ex potentibus impedire absentia deprehendantur, ad quas etiam auxiliorum inuentiones, videntur vires quoquomodo conducere; licet non semper eodem modo, nec vt à febre liberemur, sed vt viuamus, etenim & ipsæ nihil vnquam ex earum natura indicare videntur, præterquàm vitæ custodiam: sunt tamen perpetuò considerātu necessariæ in curandis febribus, morbísque aliis, sub eadem ratione, hoc est pro virium custodia, vt propterea eis vtendum sit præsidiis pro febrium curatione, ex quibus vires ipsæ, seu ipsarum substantia, nec inaniatur, nec immodicè alteretur, ita vt corruptioni fiat propinqua, quamuis pro febrium curatione, quatenus febres sunt, hoc est, vbi solæ sint, nec causam habeant, quæ eas vel gignat, vel augeat, vt in veris diariis, vires nullam egregiam prouidentiam requirant, vtpote quæ validæ sint, & propterea exiguum est quod à viribus consilij petitur, vt citato nono, & vndecimo de method. medend. scriptum est, oportet tamen eam quæ à viribus sumitur indicationem, tum in reliquis morbis omnibus, tum in diariis febribus semper adhiberi, vt patet in calce octaui method. medend. de quibus satiùs visum est primùm sermonē facere, vtpote simplicem primam curationis indi-

3. indi... ab ae... biente... plures... paria.

Cap. 35 & 36

Vires in se tribus considerandæ, & quomodo.

Loci citati.

...possumus ...icere ...vnus ...se scopum ...el duos, ...el tres.

cationem habentibus, nam quæ causa eas accendit, iam abiit, si qua verò earum sit, cuius causa adhuc adsit, quamuis verè diaria non sit, vt quæ ex stipatione oritur, de hac sermo in sequentibus fiet. Nūc verò satis sit nouisse numerum & ordinem scoporū, ac indicationum vniuersalium, & particularium febris, quà febris est, curationem indicantium, & qua ratione pauci & plures esse posśint, ac etiam vnus.

Febrium hecticarum medendi methodus.

Caput XXXIX.

QVAMVIS dissideant inter se hecticæ febres, & diariæ, quoniam diariæ in leui ac facili (vt sic dicam) affectu calorem habent, eos enim affectus qui facilè discutiuntur ἐν σχέσει Græcè vocant, hecticæ verò in habitu quòd ægrè soluantur ἐν ἕξει Græci dicunt, & propterea quæ facilè discutiuntur febres schecticas, quæ ægrè, hecticas vocant, dilucidioris doctrinæ gratia; vt liquet octauo m eth. med. cap. 1. differant insuper quòd diariæ, potisśimùm exquisitæ nunquam ad tertium vsque diem protelantur, nisi quid delictum circa laborantem sit, at hecticæ sæpius pluribus diebus vrgent, præsertim vbi fuerint marasmodes, illud tamen commune cum diariis habent hecticæ febres, quòd videlicet non amplius fiant, nec vllam intus habent causam, quæ eas accendat, aut excitet: & propterea harum febrium, diariarum videlicet & hecticarum vera & propria curatio est, Gale. auctore, 11. de method. med. cap. 2. Conueniunt ergo in hac febrium differentia, quòd vtraque excitata, earum causam desiit, nec amplius adest eas generans, aut augens: ob id hecticarum febrium medendi methodum tradere institui, priusquàm de eis, quæ ex putredine ortum habent, sermonem faciam. Est etenim in eis, perinde ac in diariis, simplex quidam præter naturam in corpore affectus, simplicem quoque curationis indicationem propterea habens, cùm amplius hecticæ febres non fiant, sed factæ iam sint. Quamobrem totius curationis earum caput, in iis mediis, quæ refrigerent, & humectent, statuere oportet, Galeno auctore. 10. de met. med. ca. 10. Verùm quoniā refrigeratio per efficacisśimam qualitatem inducitur, & parui temporis est, & periculosa, contrà siccitatis per ea quæ humectant curatio, vt longi temporis est opus, ita minus est quàm refrigeratio periculo exposita, vt citato loco Galenus ait, hanc ob causam audaciores minùs esse debemus, in refrigerando, quàm in humectando febres istas, præsertim cùm pusillæ, & æquales sint, vt declarauimus; ita vt periculum immineat, si animosè infrigides, aut vt contrarium genus morbi inducas, aut vt ipsemet corporis calor, aut etiā determinatæ partis extinguatur, id quod suspicandum haudquaquam erit, si quodammodo immodicè humectes, quamuis vtrisque moderatè vtendum sit, adeò vt febris curetur, seruetur autem corporis, aut partis naturalis temperies. Ideóque Gale. nono meth. ca. 5. dicebat, quòd minùs tuta iis qui exiguum sanguinem, carnémque obtinent, frigida potio est, eo etiam fit, vt hecticæ febres nec perinde eam, quæ prorsus sit frigida, nec multam desiderant: ceu quæ extenuatis omnino, exiguíque sanguinis corporibus incidant, minus itaque refrigerantibus, quàm his quæ humectant, vtendum est, pro harum febrium curatione, licet, vt diximus, vtraq; desiderent, quatenus febres sunt, & propterea maximū huius feb. remediū est victus humect. vt in-

Diariæ & hecticæ quo modo differunt.

Quid commune habent.

Hectica curatur refrigerantibus, & humectantibus.

Materia refrigerãs, & humect. duplex.

quit Paulus cap.32. secundi libri. Quamuis prima materia idonea harum rerum quæ refrigerant & humectant, pro hecticarum febrium curatione duplex genere sit, vt inquit Galenus, citato 10. metho. med. cap. 7. Vna eorum quæ foris admouentur, seu extrinsecus incidunt, altera eorum quæ intro in corpus sumuntur, prætermittit autem reliqua duo genera materierum præsidiorum, tanquàm minùs necessaria, etenim in faciendorum, & educendorum genere pauca omnino præsidia, & non adeò prima, atque non admodum conducentia pro hecticarum febrium curatione reperiuntur; vt satiùs est videre in iis, quæ sub ipsis generibus continentur, & hac ratione dicebat Galenus, quòd prima materia idonea, & præcipua continebatur in duplici iam dicto genere, & non omnis, non negans quòd in reliquis duobus materierum generibus, posit quoque quędam præsidiorum materia idonea, pro harum febrium curatione reperiri, attamen non adeo idonea, conducibilis, & pręcipua, quemadmodum sunt quæ in duobus generibus ab eodem nominatis materiæ continentur. Particulatim autem sunt in his quæ extrinsecus occurrunt, tum aër qui nos ambit, tum pharmaca quæcunque humectandi, & refrigerandi vim obtinẽt, intelligas tu, quæ de foris applicantur, & tertium est præter hæc dulcis aquæ balneum. In genere verò eorum quæ intro in corpus sumuntur, seu adhibentur, sunt quæ eduntur, bibuntur, & inspiratus aër. Ab his itaque tentandum est propositis hoc loco febribus tum humiditatem, tũ frigiditatem comparare: quamuis eorum quædam magis in quibusdam febribus hecticis conferant, quædam verò minùs, præterea nec æqualem semper frigiditatem habere debent, sed interim magis, quandoque verò minùs frigida admittenda sunt, quædam autem communiter omnibus conferunt. Etenim ambiens, vbi temperatus sit, hoc est, nec admodum calidus, nec admodum frigidus, qualem se exhibet, vtiq; tali nobis est vtendum, nihil amplius de eo sollicitis, in his videlicet hecticis, quibus primùm, quod afficitur, non est ipsum cor, sed aut ventriculus, aut iecur, ob quæ quidem viscera, magna ex parte hecticas, marasmodésq; febres accidere contemplati sumus, inquit Galenus, eodem 10. meth. med. ca. 8. licet etiam quandoque aliis affectis visceribus superueniant, vt liquet ibidem, & nos suprà declarauimus. Nam ex inspirato aëre, iocinori nulla certè vtilitas accedit, minima etiam & ventriculo. At vbi primum quod afficitur, sit ipsum cor, nedum modicè frigidus, sed & frigidissimus admittendus erit, quatenus præsertim respirando attrahitur, vt qui calorem qui in corde existit, admodum refrigeret, siquidem per pulmonem quod rarum viscus est, difficile non est, vt tum qualitas ipsius, tum etiam substantia ad cor facilè perueniat: quamuis quatenus extrinsecus ægrum contingit, quodammodo lædat, quippe cùm cogat, densetq; cutim, ac putredinosorum humorum effluxum trãspirare prohibeat, fieri etiam nequit, vt transpirati per cutem aëris vel qualitas, vel substantia ad cor perueniat, atq; nosse licebit maius fore ex frigida inspiratione commodum, quàm ex cute densanda incommodum, præsertim cùm hanc operimẽtis calfacere liceat. Ab ipso corde, pulmones vbi ij sunt, qui primò afficiuntur, plus cæteris omnibus refrigerantem aërem requirunt, eodem Gal. auctore citato loco, vbi verò ventriculus primùm fuerit afflictus, ipsi magis per comesta & ebibita esset succurrendum: huic enim illa cùm integris adhuc viribus occurrunt, sicut cordi inspiratus aër. At iocinori, vt dictum est, ex inspirato aëre, nulla certè vtilitas accedit, à comestis verò & ebibitis, minor planè quàm ventriculo, cæterùm aliqua non obscurè aduenit. Confert itaque magis alteratus aër, ac præcipuè vtilis est cordi primum affecto, quẽadmodum vbi ventriculus aut iecur primum afficiatur, cibus & potus magis vtiles sint: quamuis & in his quoque febribus hecticis, ac reliquis omnibus, non parum etiam cõferat aër: quandoquidem in his quoque necessum est cor similem suscipere intemperiem, citra quàm, nec marasmus, nec hectica, nec reliquarum febrium vlla consistere potest, vt ibidem patet. Cõmunis autem omnium hecticarum febrium sanatio, per ea est quæ forinsecus applicata, refrigerant & humectant: quanquam horum quoq; ea deligenda sunt, quæ citra vehementem adstrictionem refrigerant: talia etenim prærerquàm quòd non humectant, etiam dimittere frigiditatem suam altè nno valent, propterea quòd cutim cogunt & coarctant: & ob id optima sunt quæ non modo citra adstrictionem refrigerant, sed etiam tenui sunt corporis substantia, vt citato loco scriptum est. Porrò vtendum iis quoq; est, non sicut vulgus medicorum facit toti impositis thoraci, aut toti ventri, imò illi maximè quod primò est affectum: neq; enim necessum est (inquit Galenus) vt aut cum eo quod refrigerari valenter desiderat, etiam id refrigeres, quod prorsus non desiderat, aut ante iustum tempus refrigerare desistas, timens vicinam aliquam particulam lædi. semper autem studendum ne strenuè refrigerantibus, sed his quæ modicè id efficiant, vtare: præsertim vbi cordi ea adhibueris, eo potissimùm non primò affecto, requirit nanq; hoc viscus semper in omni hectica febre præter inspiratum aërem, ea quæ refrigerant & humectant, cùm perpetuò ipsum in qualibet earum afficiatur, non tamen immodicè frigida desiderat, cùm sit fons & principium calidi innati, præcipuè vbi ipsum, vt diximus, non fuerit primò affectum. Sunt verò quædam remedia, quæ non vnam duntaxat facultatem habent, vtpote ꝙ actu aut potestate refrigerant, seu ex accidenti, sed complicatam quodammodo, duplicémq;, ita vt & prima ratione, & ex accidenti proficiant, in quo genere & balneum est aquæ dulcis temperatum, vt liquet citato 10. met. med. cap. 10. eo itaque in qualibet febre hectica tuto vtare. Insuper & reliquas omnes indicationes, quas paulò ante meminimus, inspicere oportet, quò opportunè eisdem vtaris medicamentis, ac mensuram non excedas, vbi verò siccitati coniuncta fuerit febris hectica, hoc est marasmodes effecta, quæcunque fuerit substantia solidarum partium exsiccata, singulas quoque similarium partium propria humiditate, humectantis nutrimenti ope repleas oportet. Eadem enim victus ratio genere est, in singulis nedum tribus siccitatibus partium solidarum, sed etiam in quarta, quæ in propriis cuiusque particulæ exilibus arteriis, venisque consistit, ac ex sanguinis penuria prouenit, licet ea omnium sanatu facilima sit, vt patet septimo de met. med. frigiditatis tamen respectus in hac siccitate exuperat, siccitas verò secundum locum obtinet, vt ibidem liquet.

Foris incidentia.

Admouenda.

Aeris frigiditas pro diuersa parte, quæ in hectica primum afficitur.

Continentium absque putredine febrium dignotionis, & generationis modus, ac curationis via.

Caput

Caput XL.

CVM præter diariarum febrium genus, duo, veluti ostendimus, reliqua sint febrium genera, alterum quod iã solidas animalis particulas occupat,& hecticum nominant;alterum quod ex humorum putredine nascitur, ac transeant sæpè in vtrunque genus eædem diariæ febres, nisi quis eas commode tractet; veluti in cæteris rebus omnibus quæcunque vno genere comprehensæ, societatem in naturis habent, ac propterea mutuo in se transire valent, tertia quædam formula in transitu ipsarum existit, quæ neutrius extremitatum formam planè exhibet, ita nimirum & in diariarum febrium transitu imagineris oportet,alterum quoddam genus in transitu exoriri,quod neutri extremitatum sit idem, de quo priùs disserendum esse mihi videtur, quàm de iis febribus, quæ ex humorum putredine oriuntur, nam licet medium quodammodo esse videatur hoc febrium genus, maiorem tamen, vt dicemus, cum diariis,quàm cum his,quæ ex putredine nascũtur,cognationem habet;quamuis cum ambobus generibus communia quædam habere videatur, vt in sequentibus patebit, opus nanque est sicut reliqua febrium genera,etiam ipsum,tum protinus noscatur cùm incidit,tum sic inhibeatur in primo ortu,ne aut ægrè sanabile,aut insanabile postquàm auctum est, euadat: & ne nostra methodus imperfecta quoque reddatur. Appellant autem has febres συνόχως, id est continentes,non illi quidem græco nomine vsi, sed solœcismum committendum potius rati, quàm formam ipsam sine nomine linquendum: siquidem in his febribus vna accesio ab initio ad finem perpetuò manens,in multos dies porrigitur. Sed dices,aliud ergo(præter tria iam dicta) genus esse in prima febrium diuisione dicendum erit,nisi esset quòd appellatione pro nihilo habita,diarias ipsas nominare etiam oportebit,vt Gal.inquit,nono de meth.med. cap.1.neque enim profectò de substantia ipsa talium febrium est diariæ vocabulum, verùm conuenienti nomine destituti clarioris simul,breuiorisq; doctrinæ gratia, ab eo quod sæpiùs eis accidit,nomen inditum est: sæpiùs autem diariis accidit, vt non vltra vnum diem porrigantur, qua de re licet continentium febrium accesio,vltra vnum diem porrigatur, & vsque ad tertium vel quartum, & quintum quandoque extendatur, non propterea diaria non erit nuncupanda,cùm eadem sit earum natura quæ&diariarum;licet nomen sit diuersum,neque enim in eis humor putrescens subest,neque corpus ipsum febrilem calorem vt habitum suscepit, quare ab his duobus generibus diuersum erit: continebitur autem sub diariarũ genere hoc genus febrium, cùm eadem vtrisque sit natura,habent enim vnam à principio ad finem vsque accesionem, & citra putredinem,quẽadmodum diariæ ipsæ, licet ad plures dies porrigantur, & propterea ab eis quodammodo dissentire videantur,ita vt non exquisitè hac ratione,& verè diariæ dici posint, qua etiam ratione, & quòd earum effectrix causa adhuc adsit,cum his quæ ex putredine oriuntur,quodammodo conuenire videntur: & ob id nos post hecticas febres, de iis disserendum esse censuimus, & priusquàm de febribus ex putredine ortis sermo fiat,sunt tamen diariæ, licet effectrix earum causa adsit: est nanque vna particularis diariarum differentia, quando causa etiam adest,vt liquet 10.method.medend.cap.1.licet non veræ, & exquisitæ diariæ dici posint. Verùm quoniam non sicuti idonea vna eiusmodi febrium est, à qua Synochos eas nominant,ita & natura simplex vnaque est,nam quædam earum manifestam habent putredinis notam,quædam prorsus nõ habent,propterea eas dũtaxat ex diariarum febrium genere esse diximus, atque de eis modò disserere intendimus, quæ nullam prorsus putredinis habẽt notam: reliquas vero nũc prætermittimus, cùm vnum duntaxat commune cum diariis habeant; duo verò cum iis quæ ex putredine sunt ortæ: & propterea sub earum & non diariarum genere continẽtur,substantia etenim earum totaq; natura ex eo genere febrium est,quæ ex putredine nascuntur, vt liquet 11.meth.med.cap.4 Quapropter simul cum eisdem earum curationem tractabimus. Porrò quæ putredine vacant cõtinentes febres, & in diariarum febrium trãsitu generantur,vt dictum est, non ex quauis diaria ex quacunq; causa orta generari eas cõtingit, neque in omnibus corporibus, sed vbi diariarum febrium occasio stipatio duntaxat fuerit; hæc autem vel obstructis exilibus meatibus,vel conniuentibus,vel & corpore ipso immoderatiùs densato accidit, Galeni auctoritate, citato nono metho.med. cap.1. verùm si propter ipsorum corporum densationem, aut exiguorum meatuum conniuentiam diariæ febres oriantur, has & desistere post primam accesionem (siquis rectè eas tractet)& verè diarias tum esse, tũ appellari, inquit Galenus citato loco. Vbi verò ex obstructione creantur, si hæc pusilla sit, solui ipsas quoque vt alias diarias,siquis eas legitimè sanet,sin verò valenter impacti humores sint, sic vt valentius aliquid, quod eos eximat, desiderent, eas febres porrigi vltra vnum diem necesse est, & diariarum febrium genus videri egressas,ex quibus liquet non ad quascunque diarias febres ex stipatione ortas continentem febrem sine putredine insequi, quia ex conniuentia meatuum, aut corporũ densatione ab externis causis, si stipatio fiat, eadem generari non consueuit, præsertim si non adsit abundantia, sed ad eas quarum stipulationis causa obstructio existit, eadémq; magna consequitur,aut exilis, sed non rectè curata est,nanque eiusmodi febris quę ex obstructione gignitur (quantum ex ipsa est)earum quæ plures dies infestat, & quæ diariæ sunt, communis est. Cæterum propter causæ paruitatem,vnius diei efficitur, sicut etiam propter magnitudinem,multorum interim dierum. Verùm accesio eius ab initio ad exitum vsque vna est, modò ne ipsam excipiat ea, quæ ex putredine humorum nascitur,vt lib.10.eiusdem operis à Galeno scriptum est. Quod verò neque eiusmodi febris indifferenter in omnibus corporibus consistere soleat, ab eodem Gal.citato 9.meth.med.cap.3.scriptum est:ait enim quòd in gracili & frigido corpore eadem fieri non consueuit,quemadmodum nec ea quæ cum putredine existit,sed plurimùm in iis qui sanguine abundant,& corpulentis gignitur, quando nec obstructio citra putredinem excitare febrem valet; nisi id quod trãspirat,hoc est trãspirare solet, vel quod attollitur vt trãspiraret,copiosum sit,& calidũ: ita enim Gale.verba interpretanda sunt, aliàs paucis in verbis sibiipsi pugnaret:dixerat enim paulò ante,ꝙ cũ à feruẽtibus humorib.vapor attollitur plurimus; effluit autẽ foras exiguus,tũc febris hæc generatur; eóq; fit vt nec in frigida ætate,nec in frigido corporis tẽperamento,siue id ab initio cõstitit,siue,modo

Melium ... inter ... Resistentia ... strictis ... in ... putri... Resistentia ... Partibus adhæ... [margin partly cut off]

Dubitatio, quæ mox soluitur.

Quæ continentes sub diariis continentur.

Quæ continentes sub putridis febribus comprehendantur.

Quæ notam putred. nullam habẽt.

Continentes sine putredine nõ ex quauis diaria oriũtur.

Continentes sine putredine nõ quauis corpora inuadit.

frigidum sit factum, cõtinens excitetur febris, neq; etiam in gracilibus, vel qui raro sunt corporis habitu; imò tũ ætate, tum natura, tum acquisititio tẽperamento quæ calida sint, & præcipue si & carnosus, & bono, ac multo sanguine affluens, & denso corpore æger sit, aut etiam calidis excrementis refertus. Proinde fit vt qui ita febricitant, iis & pulsus maximus sit, æqualis, & vehemens, quibus etiam arteriæ consistentia nec durior quàm pro natura est, nec mollior, celeritatis tamen frequentiæque eo peruenit, quo febris ipsa magnitudinis: caloris autem qualitas, vt quæ minimè tactum mordeat existit, vrinæ verò tum crassitudine, tum colore à naturali habitu non multum alienæ, ita vt nec in pulsu, nec in calore, nec lotio putredinis aliqua adhuc animaduertatur nota: vbi etenim cum iam dictis signis putredinis aliqua nota aduerteretur, alteram indicarentcontin entem febrem, quæ cum putredine existit. Conflatur autem continens hæc febris citra putredinem ob calidi sanguinis copiam nondum putrefacti, & eo quod non transpirat feruore solùm caliditatẽ excitantis, queadmodum nouũ vinũ solet in doliis, Aet. teste cap. 70. 5. lib. multorúmque dierum fit vna earum accessio ad finem vsque; nã cùm accessionis remissio ex feruentium humorum transpiratu contingere soleat, non transpirant autem in vehementi stipatione quæ per obstructionem fit in hac febre, nullaque in ea subest occasio, quæ alterius accessionis initium excitet. Cæterùm non adeò vehementer stipata corpora sunt in hoc febriũ genere, vt nullum ex eis humoribus qui tenuati admodum sint, effluere foras sinat, cùm nec, si de ossibus ita dixeris, id verum sit, nedum de carne & cute, verùm cũ à feruentibus humoribus vapor attollatur plurimus, effluat autem foras exiguus, vt dictum est, hunc qui relictus est, febrem seruare oportet, neque id modò propterea ꝙ ipse manet, sed etiam propterea quòd quæ proxima sunt adurit. Cùm verò ex duobus his seruari possit febris, & quòd totus vapor non transpiret, & quòd idem vapor ea quæ cõtingit etiam excalfaciat, aduratque, necesse est (inquit Gale. citato loco) tres esse in synochis febribus differentias, nempe vel pari permanente ea magnitudine, quam in principio accessionis summam habuit; vel semper aliquid exigui adiiciente, vel diminuente, atque hæc vel æqualiter, vel inæqualiter faciente. si enim quod accenditur, ei quod transpirat par fuerit, nec augeri, nec minui febrilis calor videtur, sed perinde sibi similis ꝑmanebit, ac si nihil illi adiiceretur, aut demeretur: quippe cũ ad æqualitatis custodiã nihil intersit, seruetúrne eadẽ assiduè substãtia, an ei quæ vacuatur, par sit ea quæ adiicitur. Verũ si altera earum vicerit, vtique si ea quæ euacuatur, minui febrem necesse est, sin quæ adiicitur, omnino increscere. Appellant autem Græci primas illas ἀκμαστικάς vel ὁμοτόνους, alias παρακμαστικάς, reliquas verò ἐπακμαστικάς. Tres igitur sunt continentiũ absque putredine febrium differentiæ, quæ ex stipatis per obstructionem meatibus oriuntur, ac ex diariarum genere existunt, ac cum obstructio incidat, vel propter crassos, vel glutinosos, vel copiosos succos (vt liquet 8. 9. & xj. meth. med.) quando corpus inhabile ad transpirationem redditur, ex succorum abundantia, tales consueuerunt febres generari, ac in iis qui sanguine abundant, & corpulentis plurimum, vt modò diximus, ac cum eodem Gale. conclusimus; & non vbi ex humorum crassitie seu tenacitate obstructio fiat, ac in corporibus gracilibus & frigidis, ætate, natura & temperamento, quando vt idem Gal. inquit, neque ipsa obstructio citra putredinem exsiccare febrem valet, nisi id quod transpirat, & copiosum sit, & calidum: neque etiam ex quauis succorum; seu sanguinis redundantia tales procreantur febres, eodem Gal. teste citato 9. meth. med. quoniam non ex ea quæ ad virtutem comparatur, sed ex ea quæ contineri à vasis vltra non valet, quæq; ob id ipsum tum perrumpere eadem vasa, tum recludere solet; induciťq; obstructionem, distentionem, ruborem, ac tumorem: siquidem copia hæc dum bonitatem suam seruat, vt pariter augeri cum robore virium est nata, ita si quando has grauat, nec de cætero augebitur, & bonitatem naturæ amittet, ea verò quæ ad virtutem comparatur abundantia, nec sic obstruit ora venarum, vt refrigerationem prohibeat, nec earum tunicas distendit, nec ruborem, nec tumorem inuehit, multóque minus vel carnis, vel cutis transpirationem moratur, vt citato loco scriptum est. Fit itaque continens febris absque putredine exstipatis per obstructionem meatibus à succorum abundantia, ad vasa, & non ad vires comparata, vt abundè demonstrauimus, quamuis interdum crassitudo etiam cum abũdantia copulari possit, vt sentit Aetius citato loco, qua de re eis vtendum erit auxiliis pro eius curatione, quibus abundantia vacuetur, obstructio eximatur, & febris feruor deferueat, ac cõfestim, priusquam humores putrescant, ex eiusdem Gal. præcepto citato 9. meth. cap. 5. non enim simplicem omnino curationis indicationem habent, velut reliquæ exquisitæ febres diariæ, cum earum effectrix causa adhuc adsit: quamuis x. eiusdem operis libro cap. 2. aliter sentire videatur: ait enim ꝙ quæ febris ex sola obstructione citra putredinẽ ortum habet, vtiq; ipsius obstructionis solutio, eius est sanatio, & loquitur Galenus de hac febre, nisi esset ꝙ post pauca subdidit. Iam verò ipsarum obstructionum, alia est quæ ex abundantia, alia quæ ex qualitate succorum, scilicet qui aut lenti aut crassi sint, incidit: præfertur autem inter remedia in ea quam copia facit, sanguinis missio, hæc nanque sanguinis missio insimul ambos curat affectus, abundantiam scilicet, cui potissimùm opponitur, ac obstructionem ex ea ortam. Quapropter idem erit dicere, ꝙ vti debeamus auxiliis quibus abundantia vacuetur, & obstructio eximatur, ac fateri ꝙ obstructio quam copia gignit, auferri debeat: at non alio auferetur auxilio, quàm venæ sectione, quia etiam necessariò abũdantia exhaurietur, insuper & febris feruor remittitur, cùm ex accidenti infrigidet, vt dictum est. Cùm itaque omnibus quæ requirit hoc genus febriũ pro eius curatione abundè satisfaciat vnum præsidium, quod est venæ sectio: licet cum hæc febre plures complicentur affectus, vtpote abundantia, & obstructio quæ pariter eandem desiderant, iure ad detrahendum sanguinem festinare oportet: siquidem, vt Gal. inquit, eorum qui ex sola obstructione febricitant, nemo in putredinis febrem incidit, cui prius sanguis missus fuerit, quem vbi valida virtus fuerit, & ætas permiserit, vsque ad animi defectum mittere expedit, vbi horum alterũ non satis respõdeat, tutius est quantũ satis visum fuerit, tantũ principio detrahere, quod defuit, iteratione supplere, quando quibus corpus ex succorũ abũdantia inhabile ad trãspirationem iam redditum, tantũ caloris congessit, vt inde

Dignotio continentis feb. ex pulsu, caloris qualitate, vrinis.

Causa feb. continentis.

Tres contin. febr. differentiæ.

Cap. 2. & cap. 1. & cap. 4.

Continens febr. citra

Constructio duplex. Continens feb. sanguinis missione curatur.

Tex. 50.

inde iam febricitet, iis, tantùm sanguinis est detrahendum, quantùm vires tolerant. Hæc ille: & libro de curan. ratio. cap. 12. per venæ sect. inquit: cęterùm vbi feruescentis inest sanguinis plenitudo, acutissimam accendens febrem; subito ac simul euacuare expedit, eámque inanire tentandum vel ad animi deliquium vsque, virium modo inspecto robore. Atqui nos totiùs esse censemus tantum principio sanguinem detrahere, quantum satis visum fuerit, nec vsq; ad animi defectum ipsum mittere, & quod defuit in prima sectione, iteratione quàm primùm poterit, supplere, etenim satis admodum periculosam esse talem venæ sectionem fatemur, tum quoniam sæpius contingit, quòd alterum non satis respondeat, vtpote virtus aut ætas, tum etiam quòd ex tali & tanta venæ sectione non parum merito sequetur incómodi, nisi opportuno tempore, aut debita mensura fieret, vt ipsemet Galen. testatur eodem lib. duos nanque ipse vidit in medicorum manibus periisse, multi autem, licet non protinus, at postea propter virtutis imbecillitatem periêre, aliósque non paucos inspexit, in graues ac longos, exitialésve morbos incidisse ex tali vacuatione, vt ipse refert, quia igitur valde periculosa est talis venę sectio vsque ad animi defectum, (licet vbi ritè administretur, tot sequantur commoda, quot Galen. narrat, sitque maximum continentis febris remedium, vbi valentes vires sint) ab ea tamen abstinendum esse consulo, ac quantum in prima detractione defuit, pro abundantiæ vacuatione, confestim repetitione suppleatur: id enim tutius est, & ab eodem præcipitur Gale: vbi alterum non satis respondeat, quòd quidem sæpius contingit, at in hoc te exerceto (inquit Hippocr. 1. de morbis vulga.) morbis vt prosis, aut saltem nequid lædas; adhibenda est itaque hac ratione his corporibus quæ ita laborant, venæ sectio, nam si id non adhibeatur præsidium, timor est ne suffocentur, vel certè syncope præhendantur, & omnino periclitentur, nisi eos vel virium robur, vel plurimus sudor, vel largum sanguinis profluuium à morte vindicet, eodem Galen. auctore, atque à principio statim, aut quàm primùm poteris, non numero dierum, sed vni virium robori attentus, in huius generis febribus, venam secabis. Attendenda verò cùm venæ secandæ scopis nonnulla sunt, tum quæ præcedunt, tum etiam quæ consequuntur, vt si præcedat ciborum cruditas, aut necessariò vacuatio quædam sequetur: nam in illa tantum differre venæ sectionem oportet, quantum satisfacere, tum ad eorum concoctionem, tum vt excrementa descendant, videbitur, in reliqua tantum illi de eo quod superfluum est relinquendum, quantum est per eam vacuandum, nec minùs & alia quædam attendenda sunt, vt natura, seu naturalis habitus ægrotantis, ætas, & cœli status, sub quo regio, & anni tempus comprehenditur, nam quædam eorum sanguinem interdum detrahere coindicant, quædam verò quandoque refragantur, quando eadem venæ sectio pro vacuatione omnino suscipitur, vt patet eodem 9. meth. med. cap. 5. quæ etiam fusiùs in sequentibus recensebimus. Quòd si curare infirmum aliquando cogeris, cui non solùm antea secandæ venæ remedium prætermissum est, sed nũc quoque vel per medicorum ignorantiam, vel ipsius laborantis, propinquorúmve eius timiditatem procedente tempore mittere sanguinem prohiberis, ad frigidam exhibendam accedes, inquit Galen. citato loco, priùs tamen diligenter discernens, quantum ex ea nocumentum contingere possit, nam si id aut exiguum, aut nullũ sit, offerenda potui est, quæ prorsus sit gelida, quantum bibere ægro libet, magisque id audebis si frigidæ potioni insueuerit, hanc verò quantitatem determinauit idem Gal. 1. de ratio. victus, licet quibusdam varius in hoc esse videatur, dicebat enim; [potio autem frigidæ tanta sit, quantum frigidæ aquæ æger inspirando haurire possit.] id enim est quod dixerat in libris meth. meden. inquit ipse, valida existẽte febre, ac constante virtute: quantùm igitur ægro bibere libeat vna tamẽ inspiratione, tanta potio aquæ est offerenda, quæ prorsus sit gelida, ita quòd non plus, minùs autem quantũ libeat ægro, at si magnum timetur incommodum, ab hac quidem abstinendum, atq; aliis auxiliis quibus obstructio eximatur, & abundantia vacuetur, & febris feruor deferueat, vtendum, eiusdem Gal. auctoritate. Cùm ergo concoctionis humorum in eiusmodi febricitantibus notas inspexeris, audacter frigidam dabis, quòd si etiam frigidæ assuetus æger sit, magna cum fiducia frigidam exhibebis, ipsa scilicet experientia iam doctus, omnia viscera eius occursum familiariter tolerare: ex hac nanque tempestiuè exhibita, solidarum animalis partium natura roborata, præparatos iam humores aggreditur, ita vt qui vtiles sint atque ad nutriendum habiles, hos quidem ad se trahat: inutiles verò, vel per ventrem, vel per cutim eiiciat, accedit ad hæc ipsa caloris copia, hic nanque cùm in vasorum finibus plurimus contineatur, vtpote tum aërea in his corporibus substantia, tum etiam succis omnibus inflammatis, quantum ab frigido patitur refrigeratus, tantum rursus calefaciendo in ipsum agit, sunt tamen incommoda quæ frigidam potionem intempestiuè, immodicéque exhibitam sequuntur, non pauca, nec contemnenda, quæ magnopere animaduertere oportet, nam vbi eadem timerentur, ab hac omnino abstinere necessum esset, ac ad alia, vt diximus, conuerti remedia: viscosos etenim ac crassos humores attenuari, ac transpirari frigida impedit. Quare vbi obstructiones, aut quemuis præter naturam tumorem in visceribus creauerint, eam exhibere non conuenit, neque etiam eis quibus debile aliquid viscus fuerit ex quauis causa, vt stomachus, seu gula, ventriculus, aut eius os, aut iecur, aut pulmo, septum transuersum, colon, renes, visca, aut tale quippiam aliud fuerit inflammatum. Quidam ex eius intempestiua immodicáq; potione non multo interposito tempore, sed illico in aquam inter cutem, aut spirãdi difficultatem, aut conuulsionem, aut tremorem inciderunt, aut etiam alto sopore lethargo, aut aurium abcessu correpti fuêre, & vt summatim dicã omne neruorum genus, ac caput etiã offendit, præsertim quibus non consueuit. Quare cauenda quoq; est frigidæ potio, vbi hæc eadẽ fuerint imbecilla, vbi autem hæc non affuerint, tutè ea vtare seruatis tamen priùs quæ diximus: etenim maxima continentium febrium remedia, hæc duo sunt, inquit Galen. eodem 9. method. venæ inquam sectio, & potio frigidæ: verùm illa nullo nõ tẽpore modo vires substineant, hæc cùm & in pulsu, & in vrinis concoctionis euidentes cernuntur notæ, febris autem est maxima, & ne quipppiam desit pro harum febrium curatione, placuit alia quædam particulatim addere; ne iterum cogar de eius curatione verba facere: sunt autẽ hęc, cõsidẽter eos tertio aut quarto die lauabis

Totius sanguinis missionem iteratione quàm in prima ad animi deliquium educere.

Tex. 50.

Potus frigidæ quibus conditionibus offerendus.

Super text. 43.

Frigidæ intempestiuè potum quæ sequuntur incommoda

Balneum dulcis aquæ, & ptisanæ succus

Cibi modus.

in dulcis aquæ balneo, ptisanæque succo, ac eo modico cibabis vsque ad tertium vel quartum diem, robustis existentibus viribus, quo tempore finiri morbum expectatur; vti itaque tenuissimo victu propterea oportet. At vbi vires ægræ sunt, non licebit tenui hoc victu vti citra magnum detrimentum, sed alimentis tantum apponendum est, quantum roboris viribus detractum est, vt inquit Aetius cap.37.5.lib. tempus verò, vt ipse refert eodem loco, & Gal. præcipit 11.meth. exhibendi cibi in febribus continentibus omnibus est, bona ægri tolerantia, & consuetudo, quando cibus eo tempore est offerendus, quò faciliùs quàm in cæteris morbum tolerant ægri, eóque potissimùm diei tempore, quo priùs in sanitate cibari erant sueti, etenim facilimè cibum ferent, si ex his considerationibus assument; de hoc verò fusiùs in sequentibus pertractabimus.

Cibandi tempus. cap.5.

Febrium ex putredine ortarum curatiua methodus.

Caput XLI.

ERAT vna febrium differentia pro earum curatione, spectanda, in qua causa adhuc adest febrem creans, aut febre excitata iam desiit, Gal. auctore 8.meth.cap.1. cùm itaque modum, ac viam docuerimus quo illæ febres, quæ amplius causam non habent ex qua fiant, sed eis excitatis, iam desiit, curari debeant, de eis consequenter disserendum esse putaui, quæ non amplius factæ sunt, vt diariæ, & hecticæ, quarum diximus veram & propriam curationem esse, sed adhuc fiunt, quarúmque causa adhuc adest, eas creans, ac adaugens, & propterea earundem non propria, & vera curatio dicitur, nam vocata curatio, prophylacticen, quoque admixtam habet, cuius officium est causam, quæ morbum creat, adimere, nominatur tamen & hæc ipsa quoque artis pars curatrix, vt quæ ab ea quæ purè, sinceréque prophylactice dicitur, in eo distincta est, quòd sub hac iam sensibiliter ex ipsa causa morbus est genitus in vera prophylactice est futurus, vt liquet 11.meth.med. cap.2. sunt verò hæ febres quæ ex putrescētibus excitantur humoribus, ac propterea multos dies continuant, nam quamuis continens absque putredine febris, quam priùs curare docuimus, causam quodammodo adhuc habeat, nec prorsus abierit, atque ob id multorum etiam dierum sit, ostendimus tamen, ac cum Gale. conclusimus, eam esse ex diariarum genere, sunt etenim diariarum (vt idem Gale. testatur 10.meth.cap.1.) particulares differentiæ multæ, quarum vna est quando iam prorsus abiit effectrix ipsarum causa, veluti exustio; altera quando hæc etiam adest, vt stipatio. Licet igitur eius effectrix causa prorsus non abierit, non tamen ægrè tolli potest, simul cum his quæ febrem curant, quæ in generatione adhuc est, quemadmodum & ipsa causa sublata, ipsa quoque febris vnà interit, modò eam putredo non excipiat, & idcirco diaria est, & dici debet, quamuis paulò plus protelетur quàm consueuerint exquisitæ diariæ, cùm quartum, aut quintum diem non transcendant, quare earum etiā relatione, & non illarum, quæ ex putredine ortum habent, dicentur quodammodo esse multorum dierum febres. Iure igitur cum Gale. concludamus febrium, quæ multos dies continuant, manente adhuc in corpore causa, quæ eas excitauit, talem causam esse putredinem, quapropter in eiusmodi febribus, nec affectus simplex, nec sanatio est, veluti in diariis: siquidem quod febris iam receptum in corpore est, id ex propria ipsius curandi indicatione discutere oportet, quod adhuc est futurum, propulsare, ac ne fiat, vitare, vitabitur autem si quæ id excitat causa, prorsus summota. Itaque si febrium quæ multos dies continuant, rectè ostendimus putredinem esse causam, prima indicatio, ab ipsa tanquam à causa sumetur, eáq; nimirum prima, est sananda: sed nec interim extinguendæ febris, quæ per eam iam accensa est ratio non habenda: ac siquidem in idem consentiant, & quæ febrem extingunt, & quæ causam oppugnant, in quod vtraque conspirant, cùm vnum sit, sine cunctatione agēdum est, vt citato libr.10. de med.meth. scriptum est. Libro autem 8. eiusdem operis, loquens de febribus, quarum causa quæ eas excitauit, adhuc adest, dicebat, [& si in generatione adhuc febris est, causa quæ eam accendit summouēda est, sin pars eius iam genita est, gignendo adhuc est, vtrique consulendum est, primum quidem summouendo quæ eam accendit causam, deinde extinguendo quæ ab hac accensa est febrem:] quo loco, (mea quidem sententia) per febrem, quæ in generatione adhuc est, intellexit continentem, ac reliquas, quę ex stipatione oriuntur, ac eas omnes, quæ causam intus habent absq; putredine: in his enim dum aufertur causa, ipsæ quoque vnà intereunt, siquidem sanamus id febris, quod iam inuasit, etiamsi exiguū est, prospicimus ne quid amplius proueniat, adimētes causam: vt ipse inquit eodem lib. & 10.cap.2. eiusdem ait, quòd quæ ex sola obstructione, citra putredinem, orta est febris, ipsa obstructionis solutio est eius sanatio, vt priùs diximus, indifferenter enim eodem lib. octauo de omnibus febribus quæ adhuc causam intus habent, & non de his duntaxat, quę ex putredine oriuntur, sermonem faciebat, lib. autem decimo de his quę ex putredine duntaxat nascuntur, in citatis verbis loquebatur. Sed intelligas quascunque velis febres, per eas quę in generatione adhuc sunt, satis est, quòd in eis sublata earum causa, propterea febris vnà interit, quòd eadem adhuc adeò in generatione est, quòd exiguum ac pusillum est, id quod factum est, idque non permanens, nec difficulter solubile, quemadmodum in modò dictis febribus semper contingit, per quam rarissimè autē, in his quæ ex putredine ortum habent: & propterea in eiusmodi febribus primò summouēda est earum causa, ac prima indicatio ab ea sumenda erit, deinde quę ab hac causa, accensa febris est, extinguenda, de iis etiam febribus, ac morbis fientibus, in quibus non exiguum est id, quod iam factum est, verba fecit lib. artis med. cùm dixit: [oportet priùs vnamquamque causam, quę efficit, abscindere, deinde ita venire ad eam, quę ab eadem causa facta est, ægritudinem.] nam quando pusillum est, id quod per causam factum iam est, sublata causa, simul quoque & ipsum aboleri non ignorabat: quapropter veniendum esse ad eam quæ facta est ægritudinem præcipit, vbi sublata causa eadem permaneat. Hoc idem dilucidiùs à Galeno 1. de loc.affect.cap.89. scriptum est, cùm dicebat: [quippe nonnunquam à causa quapiam oritur affectus, sed ita oritur, vt separata causa haudquaquam permanentem habeat dispositionem: interdum autem partim iam factus est, partim etiam dum fit, sæpenumero quanquam fieri desinit ablata causa, perseuerans tamen remanet dispositio.] probátque illud exemplo dysenteriæ, licet quibusdam visum

Curatio cū præcautione mixta.

Febres putridæ, quæ.

sit hanc Galeni sententiam diuersam esse ab ea quæ 8. method. medend. conscripta est: est tamen, vt mihi videtur eadem, nisi quòd hoc in loco speciatim magis suam explicat sententiam, morbi etenim qui fiunt, aut sunt in generatione, vt inquit, eodem octauo, & sunt illi de quibus hoc in loco asserit: qui ita oriũtur & fiunt, vt separata causa haudquaquam permanentem habent dispositionem, simul enim cum ea intereunt, propter eius exiguitatem, aut ita fiunt, quòd eorum pars iam genita est non tamen exigua: & hoc bifariam contingere potest, quemadmodum in hoc primo de locis affectis, cap. 3. fatetur, id quod non subdiuisit citato lib. 8. de metho. med. cap. 1. quoniam aut id quod factum est maximum existit, quo casu quanquam fieri desinat, ablata causa, tamen perseuerans est & difficulter solubile, aut nõ adeo maximum, sed medium inter hoc, & pusillum, quod quidem abscissa causa licet præsidia exigat, haudquaquam tamen difficulter discutitur. Sed de his qui fiunt morbis, satis dicta sint: ad febres verò quæ ex putredine oriuntur, sermonem rursus conuertamus, asserentes iterum quòd cùm earum causa putredo sit, ab eadem sumenda prima indicatio erit pro earum curatione, vt liquet citato libro 10. metho. meden. cap. 1. cuius occasione mox dubitabit quispiam, qui fieri possit, inquiens, vt prima indicatio in eiusmodi febribus curandis, à putredine tanquam earum causa sumatur, si tertio de method. medend. cap. 1. ab eodem scriptum est, omnibus in confesso esse primas indicationes ex præter naturã affectibus, hoc est morbis, esse sumendas, ac initium inueniendorum remediorum ex ipsorum morborum natura sumi, & 11. eiusdem, in principio, asserebat hæc verba: [febrium quas putrescens accendit humor primi remediorũ scopi dicti priùs sunt.] quo loco eos quemadmodum & duos, & tres efficias, ac etiam, si velis, vnum, docuit citans librum nonum, vbi ex proposito communissimos, ac primos scopos curationis febrium, vnum esse dicebat, vtpote contrarietatẽ, interim duos, vtpote febrem ipsam & naturalem corporis temperiem, interim tres, dictis duobus aërem nos ambientem adiiciens. Huic dubitationi responsum dabimus, quòd vbique locorum veritatem Gal. conscripserit, nempe aliud est fateri quòd prima indicatio pro inueniendis præsidiis ab aliquo sumatur, & aliud quòd prima indicatio capiatur ab aliquo pro eo auferẽdo: quapropter cum Galeno decernimus perpetuò principium inueniendorum remediorum ab ipsa morbi natura auspicari: siue adhuc causam habeat, siue ea iam defierit, id quod promulgauit tanquam perpetuæ veritatis, idem Galenus citato libro tertio meth. med. verum ipsis inuentis, asserimus cum eodem, non semper ipsi morbo primum remedia esse adhibenda, nisi is causam non habeat; nam vbi causam, aut plures causas intus habeat, eiusdem morbi causa primò auferenda erit, ac pro eius sublatione præsidia priùs sunt adhibenda, quemadmodum idem Galenus instituit citato libro 10. metho. meden. nec obstat eius auctoritas paulò ante citato libro 11. eiusdẽ operis, in principio, nam cum eodem admittimus primos scopos curationis febrium, etiã earum, quas putrescens accendit humor, quatenus febres sunt, eos esse quos diximus, pro inuentione videlicet remediorum, ab eisdémque methodum esse exordiẽdam, quamuis eis inuentis, in eorundem adhibitionis ordine, aliud seruari oporteat in his, quas putrescens accendit humor, nam causa priùs, (vt sæpius dictum est) per inuenta remedia auferenda erit, & deinceps febris ipsa extinguenda, quæ omnia idem Galenus paucis quibusdam verbis citato lib. 11. eiusdẽ metho. cap. 10. absoluit, eo loco quo febrium ex putredine ortarum resolutiua methodo causas inuestigans, ordinem curationis earum docebat; dicebat enim in vltimis verbis: [quod verò febris ipsius iam accensum est, id refrigerabimus.] in auxiliorum enim ordine vltima est, quæ ab hac sumitur indicatio, quamuis alia ratione sit prima, quippe cùm à febre inceperit inueniendorum præsidiorum methodus, id quod in sequentibus fusiùs patebit. Cùm itaque in curandis febribus ex putredine ortis, prima indicatio sumenda sit ab ipsa putredine tanquam à causa, ita quòd ea priùs est abolenda, vt demonstrauimus, inuestiganda primò à nobis erit pro hac methodo constituenda eiusdem putredinis natura, vt sciamus quę ab ea, ac eiusdem propria substantia, seu essentia prima, ac communis sumatur indicatio pro ea auferenda, deinceps eadem in particulares differentias diducta, quousque ad eas peruenerimus quæ amplius sectionem non admittunt, quot qualésve ab eisdem quoque particulares differentiæ sumendæ sint, ostendemus, ac quæ sit singulatim cuiusque propria indicatio. Par est enim profectò, & quod omnium earum commune est, communem habeat indicationem, & quod in singulis est proprium, quantũ à reliquis eiusdẽ generis est diuersum, in tantum & diuersam ab illis sortiatur indicationem: sunt autem natarum ex humoris putredine eiusmodi differentiæ, vt inquit Galenus libro 11. de metho. meden. c. 4. vna ex eo quòd causæ ipsius putredinis adsunt, vel non adsunt, secunda ex eo quòd per totũ animal, aut eius partem aliquam diffusa sit putredo, tertia quatenus cum phlegmone est, aut citra hanc, igitur considerandum nobis est, quidnam commune habeat indicatio, quæ à causa sumitur adhuc manente; quidnam ea quam putredo ipsa præstat; ab his deinde quid indicatio putredinis, quæ per totum diffunditur animal, aut certè maximè principalia in eo vasa, quid eius quæ in vna consistit parte; mox deinde earum quæ in vna quadam parte sunt æstimabimus differentias, quippe aliam esse indicationem eius, quæ cum phlegmone coniungitur ratio est, aliam eius quæ sine hac cõsistit: rursus in his etiam ipsis, aliam esse adhuc præsente effectrice causa, aliam verò hac summota, postremò cuiusque causam adhuc manentis differentias, per omnia quæ in specierum diuisione sunt inuenta, spectabimus, siquidem hic iam desinant, necesse est indicationes, quæ ex curandis affectibus sumuntur, post has eas nimirum, quæ ab ipsis curandis suggeruntur pro particulis, pro iam dicta methodo, sumemus, quibus, si eas quę à viribus præbentur, adiecerimus, absoluta nobis methodus, de febribus omnibus à putredine incensis, sanandis, erit.

Dubitatio.

Cap. I

Respondet dubitationi

Si morbi causa adest ipsi causæ non morbo primò remedia adhibentur.

2. Indicatio, ex putredinis causa.

3. Indicatio

Methodus medendi humorum putredinem vbi eius causæ non adsint, sed iam abierint.

Caput. XLII.

CVM itaque humorum putredo tanquam immediata causa febrium, quæ ex ea ortum habent, fuerit id, à quo, vt diximus, prima sumitur indicatio, ac quòd primò indicet, ex ea igitur exordiamur oportet, ac cõsideremus quibus maximè

scopis, quibúsque indicationibus vsi, curationẽ eius inuenire valeamus, principium inuentionis facientes ab ipsa de qua agitur rei natura; quemadmodum etiam in præcedentibus docuimus.

Putredo quid.

Est autem putredinis natura Gal. auctore 11. metho. med. c. 8. mutatio totius putrescentis corporis substantia ad corruptelam à calido externo, inquit autem Gal. à calido externo, vt qui non ignorauerit duplex calidum, id quod Arist. etiam confirmauit 4. meteororũ tex. 3. & idemmet Gal. eiusdem Aristote. auctoritate 2. de differentiis febrium cap. 9. vnum videlicet proprium, ac naturale, reliquum verò alienum, & præter naturam, non enim profectò à proprio calore corrumpitur quidque, imò cõtrà prorsus quicquid in rebus subsistit, id gliscit, roboratur, sanum est, ac viuit dum proprio calore regitur, veluti nimirum ipsa animantium corpora, tametsi plurimam substãtiæ suæ portionem, calidam & humidã sortita sunt; magnum tamen annorum numerum, sine putredine, ac sana, viuáque exigunt, si seruetur eorum proprius calor, in cordis quidem corpore per respirationem, in reliquis omnibus partibus, tum per communitatem quam habent cum corde; mediis scilicet arteriis, quibus participant, tum per aliam quandam respirationis speciem, quæ per totam agitur cutim, mediis etiam arteriis quæ ad eam terminantur, & transpiratio, seu perspiratio dicitur: quibus quidem læsis, vnà etiam naturalis calor læditur.

Calidum duplex.

Calor natiuus quomodo conseruetur.

Caloris alieni vis, et quibus de causis in corpore excitetur.

Alter verò calor qui alienus, & prẹter naturam dicitur, quãdo in corporibus excitatur (excitatur autem ex tot causis quot in præcedentibus enarrauimus, cùm de febris generatione disseruimus) primùm quidem ipsos succos propter eorum humiditatem, & putrefacit, & corrumpit, spatio verò, tum adipem inuadit, tum carnem eodem Galeno auctore citato libro 11. metho. medend. cap. 4. Excitatur itaque humorum putredo tanquam efficiente causa, ab alieno, & præter naturam calore: id verò quod ab eodem mutatur, est substantia putrescentis corporis ad corruptelam: non enim in qualitate duntaxat id quod putrescit mutatur, sed in propria substantia, atque essentia, exigua tamen, & non magna mutatione. nam vbi magna foret, corruptio potius quàm putredo nominanda esset, quemadmodum à Gale. sancitum est apho. 17. 2. lib. quamobrem Gal. mutationem dixit, & non mutatum esse, in fieri generatione, ac in motu, & non in facto esse, aut termino motus, putredinis naturam spectans, atque definiens; cuius etiam mutationis terminus præscripsit asserens, mutationem esse totius putrescentis corporis substantiæ ad corruptelam, putredinem ipsam: quamuis Aristoteles citato libr. 4. meteororum, aliter sentire videatur, ait enim putrefactionẽ esse corruptionem &c. quam etiam ob rem, idem Gal. tanquam optimus logicus, putredinem ipsam considerans, tanquam id quod essentiam habet in fieri, per omnia quatuor genera causarum ipsam definire voluit, vt cuilibet patet eius definitionem rectè inspicienti.

Putredo per motum definita est.

Cognita igitur ipsa putredinis natura, necessariò inuestigandum est quid sit illud, quod ex sua natura nobis indicet ipsa putredo, ac quot, quæve indicationes ab ea oriuntur, pro eius sublatione. Et cum eodẽ Gal. citato loco asserimus, quòd quemadmodum in his corporibus quæ non viuunt, cùm putrescunt, primùm quantum eorum iam computruit separant, dein ei quod reliquum est in frigidum aërem sublato, perspirationem refrigerantem moliuntur, ita vtique & putredinem quæ in viuis est orta, sanabimus, id scilicet, quod iam corruptum est omni ratione vacuantes, quod reliquum est moderatis motibus, & refrigerãte perspiratu ad exactam symmetriam reducentes. Duo itaque sunt quæ ab ipsa putredine suapte natura indicantur, pro eius sublatione, prout duę etiam in ea considerãtur partes, vna quæ iam corrupta est, & hanc omni ratione vacuare debemus, reliqua quæ semimala, ac semiputrescens, & hæc indicat, vt ad exactam symmetriam reducantur, sed quoniam, vt diximus, putredo hæc quam sanare intendimus, in viuente corpore cõcipitur, propterea, vt inquit Gale. citato libro 11. de method. medend. cap. 9. quicquid humorum putrescentium, veluti semiputrescens, semimalúmque est, per ea quæ tum alterare ea possunt, tum cõcoquere, tum vtile reddere, sanabis facultatem eius qua naturaliter concoquit, excitans, firmánsque, & paulo post cap. 10. vires roborandas esse præcipiebat, quo putredinem superantes, succos concoquerent; hac etenim ratione, priùs diximus cùm de viribus loqueremur, quòd ex accidenti quandoque virium roboratio ad effectus curationem conducit, quod quidem ipse Galenus promiserat lib. 9. eiusdẽ operis cap. 9. in sequentibus scilicet, velle declarare.

A putredine duo indicantur, corrupti[?] vacuatio, semimali alteratio.

Denique quicquid putrescentium humorum iam computruit, omni ratione vacuare debemus, quicquid verò semiputrescens, semimalúmque est, ad exactam symmetriam reducere, cum his quæ alterant, refrigerando videlicet, & ventilando, ac etiam concoquunt, & vtile reddunt, firmando, & excitando eam corporis facultatem, qua naturaliter concoquit; ita enim quæ putrescentia sunt sanabis; etenim in humorum putredine, & excretio, & refrigeratio, & ventilatio & semiputridorum cõcoctio, ex aduerso respondent, inquit Galen. citato loco. Tentabimus autem non vna ratione id quod iam corruptum est vacuare, sed per deiectionem, vomitum, sudores, & vrinas quandoque; id autem quod semiputrescens est, cum his quę alterant, frigidis inquam & siccis, substantiáque tenui adhibitis, atque refrigerante perspiratu, ambientis videlicet bona temperie adhibita, simulátque vires roborantes ac firmantes, quò succos concoquant & vtiles reddant, ad exactam symmetriam reducemus.

Vacuatio & alteratio multiplex.

Quomodo verò horum vnumquodque rectè administrandum sit, paulò post demonstrabimus; nunc autem summatim ea, quibus hæc omnia moliamur, recensere oportet sub quibusdam exemplis, nam eorum quæ iam dictas vacuationes promouent, non parua materiæ copia est, quamuis maior eorum portio cum calida siccáque facultate sit, febrem augent; itaque deligenda medico sunt ea, quæ citra calfactionem siccationémque vehementem supra dictas vacuationes præstent, cuiusmodi sunt, vt Gale. inquit, cremor ptisanæ, & aqua mulsa, & oxymeli. & apomeli, & apij radix in aqua, quæ potui datur incocta. hęc autem ipsa, ventri quoque sunt idonea, qui si nihil reddat, iniicienda per clysterem aqua mulsa cum oleo est; nostris verò temporibus, & aliis nonnullis clysteribus vtimur, quos tanquam vulgo etiam notissimos, bona fronte prætermittimus: necnon & vtimur non paucis etiam deuoratis medicamentis pro vacuatione humoris, qui computruit, per aluũ, vt melle aëreo, siliqua ægyptia, sacchato violaceo, tamarindis, rhabarbarum etiam, & agarico potissimùm, si cum iam dictis hæc misceantur, aliisque

Vacuantia citra calefactionem & exsiccationem.

Medicamen. quibus nunc vtimur.

nonnul

nonnullis compositis medicamentis,quę per aluum vacuationem promouent citra valentem calfactionem & siccitatem, quemadmodum etiam vbi ad os ventriculi impetum sua sponte faciat, qui iam computruit humor, eum per vomitiones vacuare tentabimus,ex multa aquæ tepidæ potione cum pauco aceto, aut syrupo acetoso, seu oxymelite permixto, potissimùm vbi assuetus vomitioni fuerit æger, & sua sponte ad os ventriculi putridi succi impetum capiant, aliter non est quòd eos præter naturam irrites, vrinas autem ciunt quatuor semina communia frigida, caucalis, gingidium, radicis apij, fœniculique decoctum in aqua,sudores promouent, vinum aquosum si bibatur,& temperatum dulcis aquę balneum. Quod verò semiputrescés est,alteramus, exhibendo citri acidum, aut syrupum ex eo paratum, oxysaccharum, & acetosum syrupum, ac reliquos alios syrupos similes, refrigerantemq; perspiratum parantes: opitulamur etiam eius concoctioni cum his quę naturalem fouent calorem,aut eius substantiam augent, de quibus fusius disseruimus in nostro libello, quem de alteratione & concoctione conscripsimus. Rectè autem horum quodque administrabitur, si præter id quod valenter non calfaciet nec siccet, priùs vniuersum corpus per aluum vacuabis, adhibendo ea, quæ hanc moliuntur vacuationem, vbi nihil impediat, deinde eis quæ vrinas, & sudores ciunt, vtare: etiam rarefacientibus medicamentis, vino aquoso, ac balneo,vbi febris magnitudo non obsistat,& cócoctionis humorum notæ planè fuerint euidentes, in remissione enim febris,si balneum adhibeatur,corpore iam mediocriter transpirante, non exiguum affert commodum, omnia ex eo tum fuliginosa excrementa,tum fumida educens.tribus tamen in balneo quod in quacúque febre adhibebis,intentus sis oportet. Vni quòd citra horrorem sit administratum. Secundò quòd nullum primæ notæ viscus sit imbecillum. Tertiò, quòd multitudo crudi humoris in primis venis non contineatur, vt eodem 11.meth.meden.scriptum est Si verò febris ardentissima fuerit, & vires cunctæ validæ, ac concoctionis notæ euidentes, frigidam homini dare audacter debebis, vt liquet ex Galeni citato loco:cap.20.hoc verò tempore quod semi putrescens,semique malum est iam dictis, aut reliquis similibus alterabis,ac vires roborabis, quò putredinem superantes, succos concoquant, quod verò febris iam accensum est,deinceps refrigerabis.

Vomitum motio.

Vrinas pro uocantia.

Sudores pro mouentia.

Alterantia quod semiputrescés est.

Tria in balneo adhibendo necessario spectanda.

Frigidæ potus.

Curatiua methodus putredinis humorum, manentibus adhuc quæ eam excitarunt causis.

Caput XLIII.

NVNC ad alteram putredinis differentiam accedamus, doceamúsq; quẽadmodum quis, causis quæ putredinẽ excitarunt adhuc manentibus, remedia facilimè inueniat:est autem neque in hoc difficultas vlla, quippe cùm per contraria tollantur.nam licet ex vsu non sit semper omnibus quę præter naturã sunt mederi, sed cùm sola per se subsistant, cum eis quæ in ipso(vt sic dicam) fieri essentiam suam habent, ac vmbræ ritu affectus comitantur,sanatio quidem affectuum,ipsorum est sublatio. hanc etenim symptomatum amotio sequitur; iis tamen quanquam nihil prima ratione adhibetur perpetuum manet communissimum Hippocr.præceptum, quòd contrariorum contraria sunt remedia; quippe cùm affectus, quos symptomata sequuntur, sanamus symptomata nimirum ipsa in contrarium statum reducimus. quòd si ipsi quoque symptomati quandoque symptomatum genus aliud, contra aliũ opponere velis, ne sic quidem desit quod dixeris in symptomatis ipsis, hac ratione veritatem habere, quod contrariorum contraria sunt remedia: quamuis in his quæ verè & primùm curantur, hoc est affectibus,qui verè sunt subsistentes,præcipuè verificetur, cõtraria esse remedia. siue itaque symptomata, siue alij præter naturam affectus per se subsistentes, causæ fuerint ipsius putredinis, siue quædam ex earum generibus, perpetuò suis contrariis tolli debent,cùm omnia quæ præter naturam sunt, suis contrariis auferantur.quare si verum est,quod Gal.scripsit citato lib 11.de meth.med.cap.4.quòd si quid in nostris corporib. manifestè putrescere debeat, necessariò oportet per spirationem seu transpirationẽ impeditã,vel prohibitam esse, quoniam illa tantum putrescunt, quæ cùm calida humidaque natura sint neque perflata, neque ventilata in calido humidoque loco manent; vt citato loco,& 9.etiam eiusdem operis lib.cap.3.& 1. de differ.febr.cap.3. ab eodem decretum est,necesse erit immeditatam putredinis humorum causam,esse transpirationẽ prohibitam, seu impeditam hac enim oblæsa, diximus vnà etiam & naturalem calorem lædi, atque alienũ, & præter naturam excitari, à quo succi ipsi propter eorum humiditatem putrescunt, ac corrumpuntur. neq; enim ipse alienus, & præter naturam calor excitaretur,ac succi putrescerent,nisi prius perspiratio fuisset impedita. erit igitur ipsa putredinis humorum causa propinquissima adeo quod absque ea fieri ipsa putredo nequeat; & si quispiam dixerit eam quandoque oriri posse ab aliis causis, quàm ex prohibita transpiratione, impulsus eiusdem Galen.auctoritate lib.de causis morborum cùm dicebat,[putrescunt autem nonnulla quidem à medicaminibus, quę vim habent putrefaciendi,aut ab iis quę in ipsis animalibus oriuntur superfluitates, nonnulla verò ob id quòd minimè euaporant:]dicemus Galenum alio modo loquutum fuisse de putredine hoc loco, quàm 11. de meth.meden.& aliis modò citatis locis. nam per ea quæ putrescunt, subintellexit omnia quæ quouis modo in corporibus nostris destruuntur,ac corrumpuntur. erat etenim ei sermo de morbis in numero contingentibus, & propriè in defectu, cùm videlicet aliqua ex partibus naturalib. defuerit;quorum voluit vniuersas tradere causas,quòd videlicet non solùm sectione, & valida frigefactione præcedente poterant oriri, sed vniuersaliter à quauis corruptione à quacunque causa orta, adeò vt per putrefactionem, corruptionem intellexerit, & non eam duntaxat, cuius naturam exposuit libro 11. de method.meden.de qua nos etiam loquimur, nam huius putredinis humorũ verè dictæ, cum Galeno audacter asserimus causam perpetuò esse, prohibitam transpirationem, nec aliter eam generari posse; licet semper generetur ab extraneo & præter naturam calore,tanquam efficiente causa, & ex humiditate tanquam ex materia,ac quiete etiam augeatur, vt liquet 3. de morbis vulgarib. Itaque cum transpirationis prohibitio, putredinis occasio sit, hanc (arbitror) summouere oportet, verùm quoniam ea etiam variis generibus orta est,vtpote densatis exiguis meatibus, & constrictis corporibus, & humoribus, tum abundantia, tum crassitudine, tum lentitie sua obstruentibus, singulæ etiam ha-

Causæ putredinis ad huc manentes per contraria tolluntur.

Causa proxima putredinis.

Obiectio quæ mox diluitur.

Putredo aliquãdo pro corruptione.

Comment. 3 super tex. 22.

Transpirationis prohibitæ causa varia.

Transpiratio prohibita quæ causa est putredinis humorum.

rum affectionum curandæ per contraria sunt, densitas, per ea quæ rarefaciunt, cõstrictio, per ea quæ fundunt, abundantia, per ea quæ euacuant, crassitudo, per ea quę dissecant, & lentor iis quæ detergunt, vt citato 11. methodi medendi cap. 8. a Gal. præcipitur. At cùm nos loquamur de ea transpirationis prohibitione quæ putredinis humorum causa existit, perquàm rarissimè autem id contingat, cùm ipsa densatis exiguis meatibus, aut constrictis corporibus, impediatur (nam diariæ febres ex his generari consueuerunt, vt superius dictum est, potissimùm vbi ab externa causa, ortum habeant, à quibus ex humorum putredine haudquaquam generari queunt) propterea prohibitam transpirationem, quam asseruimus putredinis causam esse, ex obstructione generari potius fateri oportet; ad hanc enim (potissimùm vbi non exilis fuerit) ipsa prohibita transpiratio, ac putredo necessariò consequuntur, vt liquet octauo & decimo method. medend. cuius obstructionis, non quæquam externa causa, sed humorum habundantia, crassitudo, aut lentor, aut omnia, vel eorum quædam causæ necessariò existunt: vt verò quæ diximus omnia, ad ordinem redigatur, pariter & quæ dicenda supersunt, asserimus cum Galen. quòd qui febrem hanc curare volet, necesse est putredinem inhibeat: ita duę indicationes se exhibent, altera à febre, altera à putredine: atque à febre rursus duæ, scilicet vt portio febris quæ iam accensa est, curetur, quæ verò in generatione est, inhibeatur. Aliæque duæ rursum à putredine erunt indicationes, vt quod putredinis iam factum est sanes, & quod in generatione adhuc est sistas; porrò quod in generatione est, id perspiratio impedita efficit; & ita ab hac quoque duæ aliæ indicationes nascentur: tum vt quod retentum est vacuetur, tum quod retinendum est prohibeatur: prohibebitur autem iis præsidiis quæ obstructioni medentur: cuius rursum ipsius quod iam occupauit sanandum est, quod futurum est, propulsandum; at curabitur quidē quod obstructionis iam factum est, per ea quæ obstructa liberant, propulsabitur quod futurum est, si affluxum confluentiū succorum compescas. Ergo quod vltimum in ipsa resolutiua methodo est inuentum inquit Gal. id primum omnium in curatione est peragendum. Aduertant tamen hoc loco studiosi tyrones, ne decipiantur, opinantes quòd vltimum inuentum in resolutiua methodo fuerit obstructio, & quòd hic desinat; dicebat enim Gale. quòd curabitur quod obstructionis iam factum est, per ea quæ obstructa liberant: propulsabitur quod futurum est, si affluxum obstruentium humorum compescas; igitur compescere affluxum obstruentium humorum, est id quod per resolutiuam methodum inuentum est; sed diximus tribus modis humores posse obstructionem efficere, vel eorum abundantia, vel crassitie, vel lentore, quare si hæc auferantur, inhibebitur quod futurū est ipsius obstructionis, simul atque prohibebitur eorum affluxus; in hoc ergo, & non in obstructione desinit hæc resolutiua methodus, & hoc est illud vltimum quod per eam est inuētum: hócque primū omnium in curatione est peragendum, vt videlicet abundantia, aut lentor, aut humorum crassities quæ obstructionis auctor est, suo contrario auferatur. nam licet externæ quoque causæ à medico spectandæ sint, pro certiori affectuum notitia vbi latuerint, ab eisdem tamen nulla sumitur pro eorundē affectuum curatione indicatio, nec etiā

Obstructionis causa.

Indicationes à putredine duæ. A febre item duæ.

A transpiratione prohibitæ indicationes duæ.

Causa externa ad affectus cognitionem

vt probauimus pro seipsis quicquam indicant, cùm non permaneant, sed statim affectu genito abeant, & propterea ad remediorum inuentionem non cõducunt. Cùm igitur septem numero sint præter naturam affectus, quos narrauimus eo ordine sese consequentes, à quibus omnibus indicationes sumuntur, ita quòd omnes, contraria esse adhibenda pro eorum sublatione docent, atque suum vnumquodque habeat contrarium; licebit propterea cuique eorum inuenire, ac adhibere contrarium, si febrem hanc quam proposuimus, curare velimus: eo tamen ordine, quo etiam ipsa fuerint per resolutionem inuenta, exordiendo ab eo quod vltimum per eam inuentum est; ita enim si nullum interim vehemens incidat symptoma, prohibeátque quò minus auxiliis ab initio morbi ab finem ita procedunt, celerrimè finietur febris, vt idem Gal. inquit. Indicabit itaque 1 abundantia, seu multitudo (cùm ex eorum numero sit quæ sunt ad aliquid in prædicamento quantitatis) vacuationem tanquam contrarium, lētitia verò & crassitudo, quæ sunt in qualitatis affectu, licet fortè eorum contraria non ita consueta nomina habeant, tamen quia, vt dictum est, largiori vocabulo eis vtimur, etiam si impropriè talia dicantur, eorum 2 etiam contraria indicabunt, vt lentitia detersionem, 3 seu incisionem: crassitudo, extenuationem, ita 4 quòd detergendi ac incidendi sunt lenti succi, & 5 crassi extenuandi, vbi hac ratione offendant, ob- 6 structio instrumentarius morbus, existens, reclusionem exigit, transpirabilium retentioni, excretio ipsorum contrarium est, etsi symptoma existat, humorum putredini, iam dictum est, excretionem, refrigerationem, ventilationem ac semiputridorum concoctionem, ex aduerso respondere, ipsius verò febris refrigeratio, oppositum est. Hoc nanque or- 7 dine etiam ipsa contraria, & eorum remedia adhibere oportet, ita quòd quamuis ab ipsa febre cœperit inueniendorum remediorum methodus, in auxiliorum tamen ordine, vltima est quæ ab hac sumitur indicatio. Vltimo enim loco ea exequi habent, quę febris ipsa exigit, quà febris est; & hæc est illa via rationabilis ac ordinata, qua febres omnes ex putredine humorum ortæ, cuius causę adhuc adsunt, curari debent.

Cacochymia.

Abundantiæ humorum curatio Caput XLIIII.

Exordiamur autem ab ipsa humorum abundantia: nam vbi obstructio ab ea fuerit orta, ipsa primò auferenda erit, cùm si his auxiliis quæ obstructiones eximunt, vti non vacuata priùs abundantia velimus, fore, vt non modò nihil proficiamus, sed vt affectum maiorem reddamus; inquit Galen. lib. 11. de metho. med. cap. 9. pugnantibus scilicet inter se indicationibus; eadem autem priùs vacuata si ad curandā obstructionē accedamus, medicamentis iis quę obstructiones expediant, opus erit, vt liquet citato loco, & 8. eiusdem met. cap. 4. sic scriptū reliquit. [Pręstat enim vitiosi succi maiore parte emissa, ad detergendas obstructiones accedere, cùm alioqui metus sit, si obstructionibus liberandis priusquam vacuaueris, studeas, ne ipsas magis impingas.] Erit itaque priùs humorum abundantia tollenda, ídque suo contrario, quod quidem est euacuatio, perficiendum; quam per venę sectionem rectè molimur; sedulo igitur vena secanda erit, modò nihil eorum quę priùs diximus prohibeat, prçsertim virtus, aut ætas; tam si hęc multitudo seu abundantia fuerit

Venæ sectio.

Plethora simplex, & cum adiectione.

fuerit quoad vires, quàm quoad vasa, tam simplici-
ter, quàm secundum quid. Appello autem multitu-
dinē simpliciter, quando ex æquo quatuor humores
fuerint aucti, aut etiam sanguis solus. nam cùm alius
quispiam humor redundarit, veluti est pituita, & v-
traque bilis, eiusmodi auctionem, seu abūdantiam,
non plenitudinem, aut multitudinem simpliciter,
sed cum appositione pituitæ, aut flauæ, seu nigræ bi-
lis nuncupabimus, vt liquet 2. de compositione me-
dic. secundū loca, c.1. modo horum humorum redū-
dantia fuerit iuxta sanguinem, aliàs neque multitu-
do, aut abundantia, seu cacochymia diceretur: id
quod manifestè declarauit idem Gal. lib. de multitu
dine, cap. 11. cùm dixit: [Verùm species multitudi-
nis, cùm scilicet æqualiter in corpus totum porrecta
est, distingui hac ratione conuenit. Ruborem præ se
fert sanguinis copia, flaua bilis pallorem, pituita vbi
dominatur, ad albidius quàm natura postulet; vt si
potior sit atra bilis, ad nigrius declinat.] deinde sub-
dit: [Porrò singulis iis quos enumerauimus iuxta
sanguinem quoque oportet augeri. nam si flaua bi-
lis aliquādo sola, vt in ictericis superauerit, talis affe
ctus, non plenitudo, aut abundantia, sed cacochy-
mia, hoc est humorum vitium est: idem quoque in
atra bile, ac pituita.] & eodem libro paucis quibus-
dam interiectis, illud confirmauit asserens: [nobis
verò non simpliciter quid, quouis modo abundaue-
rit inuenire, sed multitudinem considerare senten-
tia erat, id autē humorum in toto animalis corpore
exuperantia est.] & deinceps addidit: [nihil est
igitur quòd neque tumorum sigillatim species, neq;
cacochimiæ, hoc sermone cupias audire, sed cùm
aut cuncti pro veteri proportione aucti fuerint, aut
vnus ex iis breuem quendam cœperit excessum, po
test ergo sanguis in plethoricis dispositionibus ex-
cessum amplissimum adipisci, nullus autem alio-
rum potest; humorum enim prauitas id genus, non
etiam multitudo, neque plethora nuncupatur: eam
ob rem pulsus quoque in cacochimiis proprij ad
amussim sunt humorum naturæ: in supradictis ve-
rò multitudinibus, non perinde euidentes seruant
differentias, quoniam superfluens humor omnino
cum copioso sanguine est. Ex quibus omnibus li-
quet in Galen. doctrina præter plethoram, seu a-
bundantiam, seu multitudinem simpliciter dictam,
& cacochymiam, hoc est humorum vitium, alte-
ram dari plenitudinem, seu multitudinem secun-
dum quid, & non simpliciter dictam, quæ fit quan-
do aliquis alius humor, vtputa bilis flaua, vel atra,
vel pituita, iuxta sanguinem, seu simul cum sanguine
redundarit, ac breuem quendam cœperit excessum,
licet omnino idem quoque cum copioso sanguine
sit. nam vbi multum excederet, & non iuxta san-
guinem, hoc est non simul cum copioso sanguine,
cacochymia diceretur, & non multitudo, seu abun
dantia talis, vel talis succi: quemadmodum etiam
sanguis ipse vbi redundarit, & breuis, seu pauca in
eo fiat corruptio, adhuc non corruptionem, sed
multitudinem nominabimus, vt patet commento
aphoris. 17. 2. libro sola ea vocata corruptione, vt Ga
lenus inquit, quæ tam magnam habet eam quæ con
tra naturam est conuersionem, vt non possit ite-
rum per naturæ coctionem ad pristinam humoris
redire bonitatem. Quæuis itaque fuerit humorum
abundantia, venam pro eius sublatione secare opor-
tet: ipsa nanque est, quę multitudini opponitur. Ve-
rùm semper seruare oportet, ne quid eā prohibeat,

Cacochymia.

præsertim virtus, aut ætas, vt in pręcedentibus fusiùs
differuimus, quapropter quantum satis sit sanguinis
in principio detrahere licebit: & deinde, si videbi-
tur, quod defuit in prima sectione, iteratione sup-
plere; hoc enim tutius est quàm semel immodicè
vacuare: potissimùm cùm aliquid eorum quæ venæ
sectionem coindicare solent, pro ratione non satis
respondeat; id quod semper aut saltem sæpiùs con-
tingit: tum etiam quoniam nec obstructio, nec pu-
tredo curari per sanguinis missionem potest: vt quæ
alia remedia (ceu vt prius est demonstratū) deside-
rent, & ob id aliquid sanguinis reponi ad curationis
spatium debebit, quò minùs intempestiuè nutrire
necessitate vlla cogamur, vt citato lib. 11. de meth.
med. cap. 14. scriptū est. Si verò aliquid venæ sectio-
nem prohibeat, vt ætas, aut virtus, aut etiam propter
ægri timiditatem, vel propinquorū eā pretermittere
cogaris, larga purgatione vtendum erit, ex Galeni
auctoritate, quarto de sanitate tuend. cap. 4. & dein-
de ad liberandam obstructionem accedere, modò
aliquid hanc etiam non prohibeat, aut alia ratione
educendum, quod superuacuum est. nam abundan-
tia, seu plethora, tum venæ sectione, tum frequenti
balneo, tum exercitatione, tum frictione, pręterea
digerentibus medicamentis; & præter hęc omnia
cibi parsimonia, & inedia curatur; vt patet 4. cap. 6.
& 13. meth. med. cap. 6. & lib. de cur. ratione per ve-
nę sectionem. ca. 10. Verùm vbi febricitet æger (nā
de hac modò sermonem facimus) nec exercitatione
vacuare abundantiam licet, nec vnctione quæ excal
faciat, nec multa frictione, nec balneo, imò sangui-
nis missione, vnà cum inedia, vel purgatione aliqua,
vt eodē 13. de metho. med. cap. 6. liquet. Erit insuper
& purgatione vtendum à venę sectione, priusquàm
ad eximendas obstructiones accedas, vbi abundan-
tia non simpliciter fuerit, sed aliorum humorum, vt
diximus, pro ratione humoris redūdantis, quemad-
modum in ea multitudine, quę simpliciter dicitur,
iterandam esse venæ sectionem non semel, sed bis,
& sæpiùs si videbitur, consulimus. Sed quæres, num
refragante ætate duntaxat, omnibus aliis cōsentien-
tibus, omnino venæ sectio prætermittēda sit? & re-
spondemus, quòd non propter aliud à scopis venæ
sectionis Hippocrates duas duntaxat ætates seclusit,
ex Galeni testimonio, libro de curandi ratione per
venæ sectionem; senum inquam, & puerorum; sunt
nanque senes vt plurimùm sicci ac pauci sanguinis,
& propterea vires imbecillas habent; nulli enim qui
in hac ætate est, robur inest, vt idem Galenus citato
loco cap. 9. inquit. Pueri verò non propterea quòd
vires imbecillas habēt, vt quibusdā non perperam
visum est, sed quoniam plurimum corporis substan-
tiæ quotidie eis absumitur, vt quæ calida & humi-
da sit, venæ sectionem non admittunt. Quapropter
si senibus multus adsit sanguis, ac robustæ vires, for-
midare non oportet venam secare, vbi affectus iu-
beat, & alia omnia cōsentiant, minùs tamen his san-
guinem detrahes, quàm affectus exigat, etiam si ean
dem affectionē habere videantur, quam corpus æta-
te florens: quinimò viribus, & corporis habitui cō-
fisus, despiciens annorum numerum, septuagenariis
etiam venam secabis decreto eiusdem Galeni cita-
to libr. c. 13. quo etiā loco docuit, quibus signis tan-
quam minimè fallacibus, robustarum virium fides
sit adhibenda, quia vehementi pulsui, cum æquabi-
litate, & ex abūdanti etiam, & magno; quòd si priùs
eodem libro dixerit nulli qui in hac ætate est robur

Venæ sectio iteranda.

Venæ sectio, nec obstructionē, nec putredinem curat.

Purgatio loco venæ sectionis.

Purgatio à venæ sectione.

Iteratio venæ sectionis

Senibus, & pueris, cur sanguis non detrahendus.

inesse, intelligẽdum est ratione ætatis, & relatione, ad florentem ætatem, & non habitus ratione, & collatione facta ad reliquos senes succos, & pauci sanguinis, qui etiam sexagesimo ætatis anno venæ sectionem non ferunt; itaque senibus etiam, vbi abundantia sit huius febris auctor, venam audacter secabis, si reliqua omnia consentiant, minùs tamen sanguinis his detrahes, quàm abundantia requirat: corporis habitui, & virium robori confisus. Quod verò ad pueros attinet, Gale. est sententia non solùm citato libro de curandi ratione per venæ sectionẽ, cap.14. sed nono, & 11. de method. med. ac sexcentis etiam aliis in locis, quòd si decimumquartum annũ non attingunt, mitti illis sanguis non debeat: quoniàm, vt decretum reliquit, eodem 11. metho. medendi quod ex incidenda vena moliendum nobis fuerat, id vltrò nobis excurati corporis natura præstatur: quæ cum calida & humida sit, plurimum eius substantiæ quotidie absumitur, ac digeritur. Verùm cùm non propter aliud venæ sectionem Galen. pueris interdicat, nisi quòd eorum substantia quotidie digeratur ac dissipetur: asserimus nos, quòd vbi laxæ admodum, ac mollis carnis non sint, nec pingues & albi, aut etiam graciles venas habeãt, & rarum corporis habitum, eisdem quoque si affectus iubeat, & reliqua omnia consentiant, venam secare licebit. nam non solùm annorum numerum spectare oportet, sed etiam corporis habitum, eiusdem Galeni testimonio, qui vbi talis fuerit, quòd ad digerendos tales succos propensus non sit, vtpote densus, non laxæ admodum, ac mollis carnis, sed carnosus, multóque sanguine prẽditus puer, eidem quoque audacter venam secabis, vbi affectus exigat, & reliqua omnia consentiant, ætate neglecta, quemadmodum de senibus idem Galenus sentiebat; non enim propter ætatem qua ætas est, sed propterea quòd in illa ætate puerorum natura, ac substantia cùm calida humidáque sit, omnium facilimè digeritur, ac dissipatur, vitanda est venæ sectio. At si contingat in tali ætate pueros diuerso ab ætate habitu præditos esse, ac bene sanguinea natura, iis magis quàm ætati confisus venam audacter secandam esse censerem, nec illud Gal. cõtradicere. nam & de senibus ita sensuit, etsi illud in pueris affirmare ausus non sit, id non propter aliud puto, quàm quòd ipse perpetuò exquisita venæ sectione vsus fuerit, vbi affectus præciperet, adessetque virium robur. excepit ergo pueros ab hac copiosa vacuatione, vt qui carnem facilè transpirabilem habeant. verùm vbi non adeò exquisita, ac copiosa venæ sectione fieret vacuatio, nec pueri carnem adeò facilè transpirabilem habeant, neque ipse Galenus venam secare prohiberet, quemadmodum eodem libro de curandi ratione per venæ sectionem, constat, quo loco de quantitate mittendi sanguinis verba faciens, asserebat duo esse, ob quæ maximè coniecturalis efficitur in hoc auxilio quantitas euacuationis; laborantis videlicet natura, qualis sit: quam vtique ad amussim nouisse non liceat, & ambientis temperies qualis sit à misso sanguine futura. nam cùm febrilis calor multum sanguinis digerit, atque abstinenter laborans victitat, necessariò breui illum nutrimentum ex sanguine destituit, interímque virtus exoluitur. Absumitur autem ob laborantis temperiem calidam & humidam, cuiusmodi est puerorum, & ambientem calidæ regionis, & temporis æstiui: deinde subdit: [Proinde minùs detrahimus quàm multitudo commonet, quod ad ætates quidem attinet, in pueris, quod ad corporis habitus, in candidis, & quibus mollis & tenera est caro, quales Galli sunt, quod ad tempus, sub cane: similiter etiam in regionibus, & constitutionibus. [quibus manifestè ostendit Galen. copiosam, ac exquisitam venæ sectionem pueros non ferre, quam sane plenitudo commonet, moderatam autem ferre posse: & ob id non sine forti ratione censendum, quòd vbique locorum præceperit pueris, ad decimumquartum vsque annum non debere venam secari, quod de eadem exquisita, & copiosa intellexerit, vbi similem quoque ætati habitum, ac naturam pueri habuerint, quam etiam semper nos interdicimus; quemadmodum modicã perpetuò admittimus, vbi quæ meminimus adsint, nihilque aliud obstet quàm ætas. Animaduersione tamen dignum est, quod vbi pueri vndecimum, aut saltem decimum annum non attingerent, etiam omnibus consentientibus à venæ sectione abstinendum esse putarem, ac tutiùs per scarificationem, seu hirudines, sanguinem mitterẽ. Hæc de venæ sectione, quod ad ætates attinet seruanda esse sentio, non modò pro abundantia seu multitudinis curatione, de qua præsens est sermo; sed etiam pro curatione reliquorum omnium præter naturam affectuum, qui magni sunt, & venæ sectionem desiderant.

Cap.5 & cap.14

Quibus pueris sanguis educi potest.

cap.14. & 1. ad Glauconem c.14

Venæ sectionis vicem quæ suppleat.

Humorum crassitie, aut lentitie obstruentium, ac ipsius obstructionis, & prohibitæ transpirationis, curatiua methodus. Caput. XLV.

VBi verò non humorum abundantia, sed iidem crassi, aut glutinosi obstructionem efficiant, suis etiam contrariis eos curare oportet, ita vt si crassi fuerint succi, iis quæ extenuant vtendum sit, si verò glutinosi, detergentibus, ac incidentibus medicamentis vti oportebit, vbi autem crassi sint, & glutinosi, eisdem complicatis medicamentis, tenues eos, ac fluxiles efficies. Extenuant autem, atque detergunt, & incidunt ptisana, aqua mulsa, & oxymeli, & reliqua nonnulla. Verùm iis vtendum esse censerem, quę aut citra calfactionem & exsiccationem eadem moliantur, aut saltem exigua sit eorum calfactio, & exsiccatio, quanquam ipsa ptisana extenuet atque incidat, non modò citra calfactionem, verumetiam absque exsiccatione, vt lib. de ptisana, scriptum est. Sed statim quispiam quæreret, num obstructione orta ex crassitie, seu humorum lentitie, priusquàm iam dicta medicamenta extenuantia, ac detergentia adhibeantur, vena secanda sit? pro cuius quæsiti solutione, animaduertendum est id quod priùs diximus ex Galeni mente de obstructione ipsa, videlicet quòd curabitur id quod obstructionis iam factum est, per ea quæ obstructa liberant, propulsabitur autem quod futurum est, si affluxum obstruentium succorũ compescas; duas itaque ex ipsa obstructione Gale. sumit indicationes, vnam eb eo quod factum iam est, alterã verò ab eo quod futurum est; quibus ita positis, dicimus quòd sumpta indicatione ab eo quod ipsius obstructionis iam factum est, vbi eadem ex iam dictis succis ortũ habeat, venæ sectio nequaquam conducere videtur, sed eisdem duntaxat extenuantibus, seu incidentibus vtendum erit, & potissimùm si eam nec putredo, nec febris excipiant; hæc nanque obstructio vnum habet scopum, ipsi morbo contrarium, nempe apertionem, seu reclusionem, eodem Galen. teste, libro

cap.4.

Quæstio, & mox responde.

Vena sectio in obstructione.

libro art.meden.cap.94. cuius causæ salubres sunt, iamdicta medicamenta detergentia. & incidentia. Si verò ab eo quod futurum est indicatio capiatur, audacter cum Galen. asserimus, quòd priusquàm talia adhibeantur medicamenta, vena secanda erit, non euacuationis gratia duntaxat, quemadmodum in ea quæ ex abundantia gignitur, sed reuulsionis potissimùm. etenim cũ prohibeatur quod futurum est, si affluxum obstruentium succorum cõpescas, eodem Galeno auctore, citato vndecimo meth.med.cap.10. prohibebitur vtique obstruentium succorum defluxus ex tali venæ sectione, saltem etiam ipsis humoribus crassis aut lentis existentibus. id autem quod obstructionis iam factum est, per ea quę obstructa liberant, curabitur, nempe detergentibus, vt dictum est, atque extenuantibus: quoniã nec obstructio, nec putredo curari per sanguinis missionem potest, vt quæ alia remedia desiderent, inquit Galenus citato loco. Sed adhuc instabis asserens hoc esse contra Galen. sententiam, 10. method. meden. quo loco talia retulit verba: [iam verò obstructionum ipsarum alia est, quæ ex abundantia, alia quæ ex qualitate succorum, sed qui aut lenti aut crassi sint, incidit.] & demum subdit; [præferetur autem inter remedia, in ea quam copia facit, sanguinis missio, in ea quæ ex humorum qualitate consistit, attenuantium vsus.] Huic respõsum sit, rectè Galen. hoc loco dixisse [præferetur autem inter remedia, &c.] nam in ea quam copia facit, præferenda est venæ sectio, vt quæ quantitatem ac copiam euacuet: reliquæ verò quæ ex qualitate humorum efficiuntur ex medicamentis contrariam qualitatem habentibus, præcipuè curatur. Quapropter talia præferenda sunt medicamenta. Atqui nõ propterea negauit, quòd priusquàm hæc adhibeantur, sanguis mittendus non sit, reuulsionis saltem gratia, aliis consentientibus, quo etiam modo intelligenda erit Alexandri sententia lib. 12.c.1. cùm dixit: quòd si non copia, sed viscosi, crassique humores obstructionem procrearint, sanguis mittendus non est, sed decoctis potius quibusdam vtendum quæ extenuare possunt. Quinimò hoc idem Galenus luce clarius demonstrauit, octauo eiusdẽ operis libri. qua parte diarias febres, aut eisdem similes ex parua obstructione ortas, curare docuit, inquiens: [ac siquidem vel puer, vel senex sit, sanguinem detrahere non licet, inter has ætates vbi robur ægro non deest, secanda vena est, etiam si plenitudinis signa non adsunt.] præstat enim, vt ipse ait, vitiosi succi maiore parte emissa, ad detergendas obstructiones accedere, cùm alioqui metus sit, si obstructionibus liberandis, priusquàm vacuaueris, studeas, ne ipsas magis impingas. & deinceps: [at soluunt quidem obstructiones, quæ detersoriam facultatem obtinent, seu foris cuti sint admota, seu intro in corpus accepta. periculum verò est etiam ne quæ foras trahunt, vnà cum his quæ obstruunt etiam aliud quippiam attrahant, & quæ ab interno sursum feruntur, aliquid secum ex iis quæ in vasis continentur, rapiant: quòd si ipsum tenax sit & crassum, obstructionem sanè geminabit, sin aliter multitudine certè sua non parum omnino nocebit.] Erit itaque sanguis mittendus saltem pro reuulsione, & vt tutiùs quæ extenuant ac dissecant adhibere valeas, in obstructione ex crassis, & glutinosis succis orta, præsertim vbi putredo & febris ad eam consequantur, de qua etiam est noster sermo

Alia quæstio.

Respondet quæstioni.

cap.4.

(postquàm Galen. in exigua etiam obstructione, ad quam putredo adhuc cõsequuta non est, sed diaria febris, etiam si plenitudinis signa nõ adsint, sanguinem mittere præcepit, priusquàm ad liberãdas obstructiones accedamus.) sanguis verò tum ad virtutis, tum ad obstructionis modo portionẽ mittendus erit. discernetur autem obstructionis magnitudo, ex ipsa magnitudine febris, vtque ex maiore obstructione maior, ex minore, minor inciderit. Dissectis deinceps ac extenuatis, per ea medicamenta, quę incidẽdi, detergendi, ac extenuandi vim habent, humoribus ipsis crassis, aut lentis, candem obstructionem efficientibus, ad auferẽdum id quod ipsius obstructionis iam factũ est, accedere est tempestiuum, pro quo iis medicamentis opus erit, quæ obstructionem expediunt tanquam contrariis. etenim obstructioni tanquam instrumentali morbo, contraria est reclusio, eodem Galen. auctore, citato lib.11. de meth.med.cap.13. Verùm quoniã horum plurima calida sunt, metus est ne tum putredinem, tum febrẽ augeãt. itaq; iis quæ liberare obstructiones valẽt, vtemur, ἐκφρακτικὰ Græcè dicta, inter quę ea eligenda sunt, quæ citra calorem obstructionem eximant. Et quoniam, vt dictum est, soluunt etiam obstructiones quæ detersoriam facultatem habent, foris, seu cuti sint admota, seu intro in corpus accepta, propterea aut nutrimentum aliquod, aut pharmacum cum his quæ detergunt, exhibebis, sunt tamen non multa quæ in febribus id præstent, eodem Gal. teste, præcitato lib. 8. meth. med. In alimentorum enim ratione, sunt ptisana & mulsa, in pharmacorum autem oxymeli, & quæcunque incoquere in mulsa licet, ceu calamintham, hyssopum, origanum, serpillum, irim, & apium. Verùm hæc omnia iusto sunt calidiora, ideòque febres accendunt, haud aliter, ac vinum. Oxymeli verò solum, nec febres accendit, & strenuè detergit, sic vt ea quæ glutinosa crassáque sunt, dissoluat, & meatus obstructos liberet, vt liquet ibidem: poteris autem prædicta, nõ in aqua mulsa, sed aqua hordei incoquere, quandoque etiam eisdem vti, vbi febris valida non fuerit, & succi admodum lenti & crassi. incident etenim, atq; detergent non obscurè, & meatus obstructos liberabunt cum exiguo calore, in quem vsum & vinum quoque conducit aquosum, album, & subadstringens. cuius autem naturæ talia sint medicamenta omnia, ac qua methodo dignoscenda sint, & quæ inter ea magis, & quæ minùs detergãt, ac obstructionem liberent, Galen. libro de simplicium medicamentorum facultatibus, abundè docuit, præsertim quinto: quo loco repurgantia, ab extergentibus, quomodo conueniant & differant, abundè etiam demonstrauit. sunt nanque substantiæ genere minimè diuersa, ratione maioris, ac minoris differentia: nam quæ poros etiam expurgant, sunt subtiliorum partium quàm ea, quæ in superficie sordem auferũt, siue in cute, siue in vlceribus, & extergentia propriè nominantur, illa verò propriè pororum ecphractica, & eccathartica, quasi expurgantia poros, & farctu liberantia appellantur, insuper & hæc propriè tum nitrosa, tum amara sunt; cùm ea quæ cuti extimæ imposita, solam nitrosam qualitatem possideant exactam, est opus, ad ea peragenda quæ diximus, intro verò in corpus assumpta, etiamsi adiuncta sit quædam adstrictio, possunt tamen sic quoq; magnos purgare, abstergeréque meatus, cuiusmodi sunt in vasis: nam foris meatuum exiguitas, priùs ab

Tollẽtia obstructiones.

Cap.12. & 14

Detergentia & repurgantia.

adstrictione occlusa, quàm probè queat expurgari, non etiam inde in altum abstergentem substantiam recipit, nec expurgatur. At quæ circa ventrem sunt partes omnes, quæque in iocinore, liene, aliisque omnibus visceribus cùm maximos in se meatus habeant, maius accipiunt commodum, ex vasorum corroboratione, quàm propter osculorum exiguitatem lædantur. proinde intus absynthium repurgare potest, foris non potest, quippe quod compositum est ex amara, acerbáque facultate. Concludendum itaque, quòd quæcunq; reperiuntur nitrosa & amara, ea ad purgandos meatus omnes valere, at cutis vniuersæ, ac vlcerum sordes, non hæc tantùm, sed & viribus minora, auferre possunt, Gale. auctore, citato lib. quinto de simplicium medicamentorum facultatibus, id quod in ipsis amygdalis accidit: nam & horum ipsorum ea quæ amara sunt & detergunt, & meatus expurgāt, seu infarctu liberant, quæ verò edendo sunt, detergunt quidē, non tamen infarctu liberāt. Vbi verò qui obstruunt humores detersi, dissectíque sunt, reclusæq; viæ per quas expurgari debent, per ea quæ diximus medicamenta, per aluum, vrinas, & sudorem eos vacuare tentandum est, Gal. teste, præcitato libro vndecimo de metho. meden. si sponte non excernantur. cùm verò materiæ quæ hæc efficiunt, etiam calidæ sint, quoad licet, id agendum erit, vt quę minùs calfaciat (quemadmodum in hoc casu balneum) vtique ea est petenda, vt inquit Galenus eodem loco. nos verò plura conscripsimus, quæ eandem vim habent, parúmque calfaciunt, & quædam quæ nequaquam calfaciunt, paulò ante quando docuimus putredinem (cuius causa adhuc non adest) curare, quibus audacter vti poteris. interim in memoriam reuocabis Galenum hoc loco, nil aliud voluisse præcipere, quàm id quod decretum reliquit Hippocrates, aphorismo nono, secundi libri, cùm dixit: [corpora cùm quispiam purgare voluerit, oportet fluida facere.] erit autem fluidum, vt idemmet Galenus testis est in commento, omnibus meatibus quidem reseratis, humoribus verò incisis, abstersis, atque extenuatis, si quis fuerit humor in corpore crassus, ac glutinosus. si verò plures causæ obstructionis aliquando coëant, vt multi simul ac crasi, & lenti humores, omnibus etiam per contraria iam dicta occurres, abundantia priùs per venæ sectionem sublata, omnibus consentientibus, siquid verò prohibeat, alia ratione, vt dictum est, vacuata: deinceps crassos ac lentos humores extenuabis, ac incides. semper enim cœpisse à sanguinis missione conueniet, vt liquet eodem vndecimo de meth. med. cap. 14. Sequebatur obstructionem necessariò prohibita transpiratio, à qua duæ etiam indicationes oriebantur, tum quod retentum est vacuetur, tum quod retinendum est, prohibeatur. atqui prohibetur quod retinendum est, iis præsidiis quæ obstructioni medentur, quapropter aliis non indigebis, quàm modo dictis. quod verò retentum est, vacuare oportet: nam symptomati, quod est transpirabilium retentio, vt testatur Galenus, excretio ipsorum contrarium est, quæ item non alia ratione vacuanda sunt, quàm ea quæ obstructionem pariunt, vbi eadem obstructionem consequatur. quibus hoc ordine peractis ad curandam putredinem, & deinceps ad extinguendam febrem, iis quæ paulò ante meminimus, accedendum est: nam si densatis exiguis meatibus, aut constrictis corporibus, quandoque fiat transpirationis prohibitio, suis contrariis curanda esset, densitas siquidē per ea quæ rarefaciunt, constrictio verò per ea quæ fundunt. si verò omnes iam dictæ causæ coibunt, omnibus etiam per contraria occurrendum erit. siquidem fieri potest & coarctatum corpus sit, & exigui meatus densati, & multi simul ac lenti humores subsint, etiam ipsos maiores meatus obstruentes. in huiusmodi autem causarum complexu, si rectè quæ priùs comprehensa sunt meminimus, cœpisse à sanguinis missione etiam conueniet, ac abundantia euacuata, tū ad extenuādos humores venire, ac obstructionē recludere: ab hoc ad remittēda quæ sunt adstricta, & rarefaciēdo quæ sunt densata, eodem Galeno teste. Ex quibus liquet quomodo, & quibus curanda sit putredo febrem efficiens, tam si eius causæ abierint, & ipsa sola per se subsistat, quàm si etiamnum adsint. Consequens est, vt ad secundam, quam posuimus putredinis differentiam, accedamus.

Absynthiũ repurgat.

cap. 9 & 10

A prohibita transpiratione indicationes duæ.

Methodus medendi putredinem, tam per totum animal diffusam, quàm si in vna quadā parte consistat. Caput XLVI.

ERAT autem secunda putredinis differentia ex eo sumpta, quòd per totum animal aut eius partem aliquam, diffusa putredo esset. etenim ipsa, vel æqualiter in omnibus subsistit vasis, vel in maximis, maximéque principalibus (ea porrò sunt inter alas & inguina) vel vna quapiam particula, quæ vel phlegmonē in se habet, vel citra phlegmonem, veluti in foco quodam principium febris in se continet, & est tertia eiusdem putredinis differentia. In singulis his differentiis, seorsum exercitari conueniet, vt liquet 11. meth. med. c. 4. Nos verò primùm iā tractandā proponimus, quę vel in maximis vasis, vel simul omnibus consistit: quæ autem ex tali affectu oritur febris, planè necessū est σύνοχον, id est, continentem esse. Erat nanque harum continentium febrium natura, non simplex atque vna, nam quædam earum manifestam habet putredinis notam, de qua disserere nunc proposuimus, quædam prorsus non habet, de qua priùs sermonem fecimus: quoniam maiorem communitatem habebat cum diariis: quemadmodum hæc cum iis, quæ ex humorum putredine ortum ducunt. Quamobrem merito in vtroque genere de ipsa mentionem fecimus: est enim harum continentium febrium substantia, totáque natura ex eo genere febrium quod nunc nobis proponitur: in vno tantùm cum diariis conueniens: quòd videlicet vna in totum, totius morbi accessio est, vnde & earum curatio, vnum hoc duntaxat commune cum diariis habeat oportet, in reliquis autem omnibus, conueniat cum his quæ ex putredine sunt ortæ, quod verò omnium earum commune est, communem habet indicationem. & ob id hæc quoque febris continens ex putredine orta, sub hac ratione cum omnibus aliis communem habebit indicationem: de quibus sermo priùs habitus est. Quatenus verò ad propriam eius substantiam spectat, propriam quoque curationis indicationem habebit, & quantum à reliquis eiusdem generis est diuersa, intantum & diuersam ab illis sortietur indicationē. nec opus est iterum repetere quam indicationem ab eadē capere debemus communē: tanquā videlicet ex putredine orta, tam si putredinis causæ adsint, quam si ipsa putredo

per se

per se sola subsistat: fusiùs enim de his paulò ante disseruimus. Verùm cùm eadem gigni nequeat, nisi per vniuersum corpus perspirationes impeditæ fuerint, vasorum finibus stipatis, vel tota cute, propterea in his qui sanguine abundant plurimùm, & corpulentis gigni cernitur: nam humorum putredo in omnes quæ inter inguina & alas intersunt venas, æquabiliter ac citò porrigi in frigido habitu non potest: debent enim quæ putrescunt tum calida humidaque esse, in calido humidóq; loco manentia, tum verò difficilem transpirationem habere, vt scriptum est 9. & 11. meth. meden. cap. 3. & 4. Quapropter cùm in totum corpus diffusa putredo sit, toti etiam corpori per contraria est succurrendum, atq; ob id mittendus statim, morbo incipiente, sanguis est, vbi reliqua priùs dicta consentiant, tam si putredinis causæ adsint, quàm si non adsint: hæc enim vniuersum corpus æqualiter euacuat. Vbi verò detractus sanguis fuerit, neque etiam particularibus vtendum est topicis medicamentis, vt prouidentia habeatur eorum viscerum, quæ in medio sunt corpore, præsertim si relaxantia remedia fuerint, quippe deusta immodico calore viscera, etiam amplius deuruntur, & torrentur ab eiusmodi medicamentis: talem nanque prouidentiã illi duntaxat requirunt, quibus in vna particula putredo consistit, si tamen ij quoque sanguinem priùs miserint, vt dicemus, reponi tamen debebit aliquid sanguinis ad curationis spatium, quò minùs intempestiuè nutrire necessitate vlla cogamur. Quamobrem eadem venæ sectione moderatè vtendum erit, & siquid defecerit iteratione potius supplere, quoniam, vt aliàs dictum est, nec obstructio, nec putredo curari per sanguinis missionem potest, vt quæ alia remedia desiderent. Deinceps quæ putruerunt expellenda sunt per vrinas, aluum, & sudorem, quòd si ad os vẽtriculi aliquando sua sponte impetum capiant, etiã per vomitiones, aliter autem non est quòd ea præter naturam irrites, quæ verò dictas vacuationes promoueant, superiùs annotauimus, vniuersum quoque corpus vbi vacuatum fuerit, rarefacere expediet medicamẽto aliquo, qui calor insit tepidus, cuiusmodi est quod ex chamæmelo conficitur, vt inquit Galenus, insuper & frictiones ipsæ in vniuerso corpore conducunt: quo etiam tempore si vinum quoque aquosum bibatur, id omnes vacuationes promouet, idem faciet & temperatum dulcis aquæ balneum, præsertim vbi magnitudo febris non obstet, quo casu vbi cętera omnia consentiãt, aqua frigida pota in his febribus est aptissima. Ad eundem verò modum, & cæteras natarum ex putredine febrium differentias, sanari conueniet, nempe, sicut priùs dictum est, indicatione tum à cõmuni ipsarum genere, tum à cuiusque propria differentia desumpta. Quapropter si in vna parte quapiam putredo inuaserit, præter indicationem, quæ à communi harum febrium genere sumitur, propriam habebit, quòd illi particulariter adhibenda iam dicta sunt remedia. Verùm non easdem omnes partes, vacuationes, medicamentáve requirent, cũ & temperamentis, & posituris, & forma, seu figura, & omni denique constitutione, naturaque inter se dissideant, ob id præter id quod particulatim affectus indicat in hac febrium differentia, adiicere necessariò oportet, eas nimirum quæ ex curandis ipsis suggeruntur particulares indicationes, vt eod. vndecimo de meth. med. liquet cap. 15. Atqui priusquã vires prohibeant: leuata nanque, vt ipse inquit, quæ scens concitat humor, vbi præsertim nec ætas, nec nuis modo, verumetiam aliis omnibus, quas putrecitato loco, in febribus venam incidere, non contilida, etenim saluberrimum est, eodem Galeno teste sint, & quæ parti adhibentur medicamenta, sint casecabis primò, potissimùm vbi causę putredinis adadhibenda sunt, quapropter in his quoque venam ris, haudquaquam affectæ parti iam dicta remedia sanguinem miseris, vniuersùmque corpus vacuauecorpus nostrum regit natura, exoneratáque eo quo veluti sarcina premitur, haud ægrè quod reliquum est, vincet, itaque proprij muneris haud oblita, & coquet, quod cõcoqui est habile, & excernet, quod potest excerni, & Paulus cap. 17. secundi lib. inquit, si vires sunt validæ, ei qui ex putredine febricitat, sanguinem demittes protinus, modò cruditas ventriculum non infestet. A venæ sectione ei parti quã putredo inuaserit particulatim remedia adhibenda sunt, prout vsus requiret, ac ea quæ narrauimus expostulant, atque ab eadem putredo euacuanda erit, quanquam nec easdem vacuationes, nec medicamenta alia omnes eædem partes requirant, sed pro earum diuersitate, diuersa, consistit autem earum diuersitas in temperamento diuerso, diuersáq; actione, necnon figura, & situ, & tarditate, seu acutie sensus, vt septimo de meth. med. cap. vlt. scriptum est, à quibus omnibus, sumptis etiam indicationibus diuersis pro earum diuersa ratione, poteris iam dictis medicamentis rectè vti. A laborantis loci temperie quidem sumenda indicatio erit, etenim calfaciendi, refrigerandi, siccandi, humectandi, vel aliquid horum coniunctè cum alio faciendi mensuram præscribit, quemadmodum superiùs de vniuerso corporis temperamento scriptum est, ob id quæcunq; calidiores natura partes, ex frigore laborant, eæ liberaliùs & diutius calefieri postulant, sicuti etiam quę frigidiores natura sunt, si ex calore laborent, refrigerari, & sicciores siccari, & quæ humidiores naturaliter sunt humectari, vbi illæ ex humiditate, hæ ex siccitate laborent, contrà verò pars quæ calidior natura est, si calido morbo ægrotat, exigua breuísq; temporis refrigeratione eget, sicut quę frigidior est calefactione; ita quoq; sentiendum erit de reliquis intemperantiis, etiamsi coniugatæ fuerint, quippe eatenus redeat ad naturam eorum quódq; necesse est, quatenus à natura recessit, ac veluti quadam via retro feratur, quæ in diuersum agat ei, quæ facta est in ipso transmutationi, vnde etiam minùs periclitantur quicunq; cognato suæ naturæ morbo laborant, vt inquit Galenus eodem 7. de metho. med. & decretum reliquit Hipp apho. 34. secundi lib. quippe cùm priusquàm ad propriam naturam particula redeat, nondum curationi impositum finem arbitrandum, atque ita quidem à temperamento laborantis partis auxiliorum indicatio sumitur, in hac etiam putredine curanda, quæ in vna parte consistit: etenim, vti dictum est, eorum mensuram præscribit. A facultate item seu functione laborantis partis sumitur indicatio, ob id ꝙ actio eius, omnib. animalis partibus vtilis sit, aut paucis quibusdã, aut vni sibi; in his tamen intemperici generibus, quę ex humoribus sunt orta, nanq; in iis quæ absq; humore infestãt, vtiq; nihil ex hoc scopo sumitur, quade re si particula soli sibi inseruiat, audacter vacues licet, prout affectus suadebit, sed tamẽ etiam virtuti attẽtus; sin necessarium opus eiusit, omnibus ani-

Venæ sectio. Topica remedia quãdo intempestiua. Purgatio. Topicis quando vtendum 11. meth. cap. 9. Balneum. Potus frigidæ. Si in parte vna sit putredo. Febris putredine occupante vniuersum corpus quomodo curetur, & quibus remediis ... corporibus.

Venæ sectio omnibus febribus putridis competit. Ca. supra citato. Indicatio à functione partis. Partium dignitates.

malis partibus, veluti ventriculi, & iocinoris, non leuis habenda solicitudo de robore virtutis est, ne hanc dissoluas, magna semel vacuatione vsus, ergo in illis quamprimùm vacuare redundãtiam licebit, prout volueris, ex ventriculo verò, & iocinore vtcunque vacuare non licet, sed cum cautione, vt nequid virtuti officias. Quoniam autem non par est actionum dignitas ad ægros seruandos, sed aliæ magis iis, aliæ minus vtiles sunt, vtique ad portionem actionum dignitatis etiam cuiusque partis, prospiciendum est robori. maxima nanque est cordis officij dignitas, atque ægrotantibus maximè omnium necessaria, cerebri verò ad vitam quidẽ par est momentum, non tamen par robur eius in ægrotis requirimus, cùm necesse omnibus non sit neruorũ ac musculorum opera vti. itaque abundè fuerit, si tantùm eius seruatum sit, quo respirationis munus sit obeundum. At verò iocinoris opus, omnib. particulis pernecessarium est, non tamen adeò saltẽ perpetuam necessitatem habet, sicut ipsius cordis, ad portionem autem iocinoris, etiã ventriculi opus se habet. Intelligens ergo omnium particularum tũ functiones, tum vsus, haud difficulter inuenies quantum cuiusque robur, in vacuationibus custodiri oporteat, vt liquet citato septimo de meth. meden. ac idem particulatim seruabis, vbi putredo in earum aliqua consistat, quæ vacuatione indigeat. A situ insuper earumdem partium indicatio dabitur, tum ad solidarum intemperies, tum etiam ad succorum vitium, sanè nõ leuis: nam per quæ vacuare oporteat, atque quomodo ipse præcipue demõstrat. qui enim pro summa corporis intemperie laborant, iis medicamenta quę intemperies requirit, applicabimus, quibus autẽ in profundo corpore intemperies est, in his rationem interualli inbimus) nam si medicamentis quæ intemperies requirit vtare, vtique multò imbecilliora, quàm pro vsu ad locum affectum peruenient. Ad vacuationes quoque nonnihil situs indicat, dum societatem laborantis particulę cum aliis docet: nã nisi illud cõpertum haberemus, quòd cauo iocinoris subiicitur ventriculus, & ieiunum, tum quod ieiuno ipsi tenue intestinum succedit, id verò colon excipit, ac colon quod rectum appellant, vtique inuenisse illud non licuisset, quod iecur & per aluum, & per vomitum expurgari posit: quãquam aptior sit prior vacuatio, tanquam vsu iam callentibus intestinis iocinoris superflua tolerare: A figura verò partis, ipsius quoque modi vacuandi excrementi indicatio suggeritur, ad hunc modum, ventriculus vomitu, deiectionéque inanitur, intestina deiectione tantùm, sicut etiam & iocinoris euacuatio aptius quidem, renes verò & vesica, ac iocinoris gibba, si multo vitioso succo sunt referta, per deiectiones, & pharmaca deiectoria expurgantur, sin mediocri, per vrinales meatus. Cerebrum verò per palatum & aures: pectus & pulmones per asperam arteriam & fauces. Non aspernanda autem ea indicatio erit, quam sensus partium acuitas, hebetudóque suppeditant, quando omne medicamen contemnunt, quæ tardi sunt sensus, etiamsi non leuiter mordeant, at quę acuti sensus, earum vires dolore resoluuntur. Expedit igitur has nec confertim, nec semel valentibus auxiliis mederi tentes, sed tuto potius in tempore. vbi verò tardus est sensus, in iis etiam celeriter obire quod iustum est, licet semel vsis remedio, quod sit idoneum. si verò quispiã hanc indicationem reponat in ea, quam ex virtute partium desumimus, nihil quantum ad rectè medendum errabit, quemadmodum etiam siquis eam velit illis quatuor, quas ante memorauimus, quintam annumerare, vt secũdo libro de arte curatiua ad Glauconem, à Galeno scriptum est. Has itaque omnes indicationes memoria habere oportet, in quacunque particula, nedũ putredine, sed quouis alio morbo affecta, communi tamen perpetuò indicatione seruata, quam ex ipso affectu semper assumendam esse docuimus, & hoc non ab re. nam partis temperatura, & facultas, seu virtus, formatio, & situs, ac facilitas, seu difficultas ad sentiendum, singulas quę in nobis fiunt operationes commutant. Nihil igitur in curationibus præterire oportet, pręsertim earum febrium quæ ex putredine excitentur, & putredo in vna determinata parte cõsistit, ne nosmetipsos decipiamus, in eum incidentes sermonẽ, morbus quidem curatus est, homo autem obiit, quod à quampluribus quotidie factitari videmus. Harum autem indicationum quædam à parte tanquam eadem similari existente, quædam verò quã instrumentalis, non quã similaris existit, capiuntur. Sunt & aliæ quæ tum vt instrumentales, tum etiam vt similares communes sunt, vt similaris quidem considerata, secundum propriam naturam, ac temperamentum indicat, vt instrumentalis, ex eius figura, tum positione, indicatio sumitur. si verò earum actionem inspexerimus, prӕterea, an rara sit pars, an densa, an acuti, vel hebetis sensus pars ipsa, tum vt instrumentalis, tum vt similaris indicabit. Sunt enim hæc vtrisque cõmunia, vt 13. de metho. med. liquet. Hoc itaque est illud quod Gal. innuere voluit 11. lib. eiusdẽ operis, narratis indicationibus omnibus, quæ ex curandis affectibus sumuntur, pro harum febrium sublatione, cùm dicebat: [siquidem hic iam desinant, necessarium est indicationes, quæ ex curandis sumuntur affectibus, post has verò eas nimirum, quæ ab ipsis curandis suggeruntur particulis, pro iam dicta methodo sumemus.

Partium dignitates.

Indicatio à situ.

A figura.

A sensu partium acutie vel hebetudine.

Curatio ... tredinis ... phlegmone. Phlegmone quid. Cap. 3.

Cap. 1. ...

Indicatio communis in omni phleg... curatio.

Indicationes à ... vel similaris vel instrumentalis communes. Cap. 2.

Cap. 17. Cap. 5.

Cap. 2. Indi... refrig... ratio.

Vacuat... per acci... refriger... Cap. ... cit. Cap. 12. Gal. ... & locu... clarant quem ... multi ... lexerũt ... de va... tione esse pr... scopum ... tiadeb...

Putredinis in quapiam parte existentis citra phlegmonem, & cum phlegmone curatio. Caput XLVII.

Eius porrò putredinis, quæ in vna parte consistit, duæ sunt differentiæ: nanque alia est quæ cum phlegmone cõiungitur, alia quæ sine hac existit, à quibus etiam diuersæ oriuntur indicationes. Deis vtique postremò differere opus est, pro complemento vniuersæ methodi de curandis febribus ex putredine ortis, quanquam in his etiam ipsis alia sit indicatio, præsente adhuc effectrice causa, alia verò hac summota, de quibus iam abundè sermonem fecimus, quo loco studiosi has petant indicationes: sunt enim omnibus communes febrium particularibus differentiis, quæ ex putredine nascuntur, tanquam primæ & vniuersales existentes, veluti etiam illæ, quæ ex propria natura putredinis pullulant. Verùm vbi absque phlegmone in parte quapiam putredo constiterit, nullam aliam particularem habebit curationis indicationem, præter eam quæ modò à nobis dicta est, de ea putredine quæ in vna parte consistit, distincta aduersus eam quæ per vniuersum corpus diffusa est; est verò ea, quòd eidem parti & non aliis, neque vniuerso corpori medicamenta adhibere oportet; hoc igitur duntaxat præter alias communes putredinis indicationes desiderat putredo, quæ in vna parte cõsistit absq; phlegmone,

Curatio putred. in parte vna citra phlegmonem.

gmone, quanquam simul cum eadem modo dictæ à nobis indicationes, quæ à partibus ipsis affectis capiuntur, spectandæ sunt. At si cum phlegmone coniuncta putredo fuerit, necessariò cum his quæ diximus indicationibus, eas quæ à phlegmone ipsa capiuntur pro eius curatione, considerare oportebit. Est verò phlegmone quæ totius generis nomen accipit, atque inflammatio nominatur (de qua etiam verba facturi sumus) morbus tum in quantitate, tum in intemperie, vt liquet libro de inæquali intemperie, & 13. de method. meden. Consistit autem omnis è sanguinis confluxu, qui statim calidior est quàm pro natura fuit, omnibus certè in ipsa parte quæ phlegmone vexatur: calidior efficitur, vt eodem 13. de metho. medendi, scriptum est. Quò fit vt etiam curationis indicatio omnibus sit communis, nempe euacuatio redundantis in particula phlegmone obsessa, sanguinis: quoniam momentum omne curationis laborantis phlegmone partis, in redundantis in ipsa sanguinis vacuatione consistit, eodem Galeno teste citato loco. Hic etenim earum primus scopus est, euacuatio videlicet humoris, qui in parte phlegmone conflictata grassatur, ex sententia eiusdem libri de constitut. artis medic. & tertio de temperamentis. Hoc itaque modo, licet duplici ratione à natura recesserit, & quòd pars ipsa videlicet, multo sanguine sit referta, & quod eadē sit calidior, curare eam oportet: nam immodicè calida, non statim ab initio, sed tempore fit inflammata pars, vt liquet libro de tumo. præter naturam: & propterea particulæ, quæ per phlegmonem excalfacta est vacuationi, omnino succedit refrigeratio. ergo cùm duplex in his, quæ à phlegmone laborant particulis, affectus sit vnus quidem in quantitate, ex superuacui naturæ modum exeuntis abundantia, alter in qualitate qui ex caloris spectatur ratione: sequitur prioris eorum curationem etiam posterioris curatio, fiúntque ex accidenti quæ vacuant, calentis materiæ remedia, & inflammationis particularum, seu feruoris refrigeratoria, vt eodem libro tertio de temper. scriptum est. Nec obstant Galeni verba libro de differentiis morbor. quæ propter eorum ob intelligentiam omnes (quos viderim) tum barbaram sectantes medicinam, tum etiam eos qui Gale. doctrinam profitentur, deceperunt. Arbitrantur enim citato loco Galen. velle, inflammationem primò morbum esse in intemperie, & deinde in magnitudine, seu quantitate. At si ea diligenter perpēdissent, ac intellexissent, percepissent vtique Galen. quiduis aliud potius subintelligere voluisse, quàm id quod ei tribuunt. Nam proponens se velle differere de compositis morborum differentiis relictis eis secundum priorem suppositionem, volens eos determinare iuxta secundam suppositionem, asserebat in vnaquaque similari particula, qualitatibus naturæ modum egresis, quatuor numero esse compositas ægritudines, profluente verò ad ipsas aliqua substantia, adhuc pariter esse quatuor alias. Et quoniam continuitatis solutio non tantùm in compositis instrumentis, sed in simplicibus quoque particulis fit, inquit ipse, quòd cōplicabitur & hæc nuper dictis iuxta vtranque suppositionem, compositis ægritudinibus, & simplicibus iis, de quibus statim ab initio sermonem habuimus. Nam fieri potest vt idem membrū, & vlcus patiatur, simul & siccitatem habeat, aut humiditatem, vel frigiditatem, vel caliditatem præter naturam, aut vnà cum vlcere, caliditatem simul atq. humiditatem. & demum subdit: [quæ igitur exulceratæ sunt partes & inflammantur, tripliciter ab eo quod secundum naturam est, discedunt: propter exulcerationem quidem vnitas deperditur propriarum partium, quoniam autem inflammantur, calidiores & humidiores, eo quod secundum naturam est, efficiuntur: tumor enim in ipsis, quando in tantam quidem magnitudinem attollitur, vt lædere operationem posit, propter hoc ipsum iam morbus appellandus est, aliter verò symptoma, & pathema tantùm, queādmodum & dolor. Omnia igitur quæ simul inflammantur atque vlcerata sunt corpora, tres quidem necessariò, nonnunquam verò & quatuor ægritudines patiuntur,] Hæc sunt Galeni verba fideliter ex Græco codice translata citato libro de differentiis morborum. Ex quibus clariùs luce liquet, nunquam Galen. asseruisse inflammationem primò morborum esse in intemperie, & deinde in magnitudine, seu quantitate: sed bene fassus est, quod exulcerata pars similaris inquam (nam de huius generis morbis verba faciebat) poterat simul simplicem intemperiem quandoque compositam habere, vtputa caliditatem simul & humiditatem: hoc est, ob calidam & humidam intemperiem præter vlcus laborare, id quod accidit quando partes ipsæ inflammantur, ait, & non inflammatæ sunt, vt isti credunt: tunc enim tripliciter naturæ modum egrediuntur. Nam ob vlcus vnitatem admittunt, cùm verò inflammantur, calidiores & humidiores, eo quod secundum naturam est, efficiuntur. hoc etenim tempore partes verè inflammatæ ac inflammationem pati, haudquaquam dicentur, sed inflammari duntaxat, propterea quod ex calida & humida fluxione, calidiores quoque & humidiores efficiuntur; & propterea partes vlcere affici, insuper & calida & humida intemperie, qua ratione tripliciter naturæ modum egrediuntur, quoniam propter vlcus, propter calidam, & tertio propter humidam intemperiem: quæ quidem intemperies, licet composita sit, calida videlicet & humida, ac genita à calida & humida substantia influente, non tamen propterea pars verè inflammata dicetur, sed bene compositum erit vlcus cum calida & humida intemperatura. Si verò præter iam dictam compositam intemperiem tumor accedat, veluti symptoma, & pathema tantum erit ipsius partis quæ inflammatur, quemadmodum & dolor: quo etiam tempore neque inflammatio dicenda erit, neque partem inflammatione laborare, nisi ad tantam magnitudinem attollatur, vt propter hoc ipsum lædere actionem posit: læsio enim actionis (vt idem Galenus inquit libro de tumoribus præter naturam, circa principium) est terminus excessus præter naturam tumorum. & hoc tempore verè & propriè inflammata pars dici poterit, & partem quadruplici morbo laborare, asserimus. Nam priusquàm ad hoc deuenerit, neutiquam inflammationem genitam esse, neque partem inflammatam asserere licebit, quemadmodum ipsemet se exponens post dicta verba explicabat, quidnam eo loco inflammationem appellaret, quoniam renitentem, ac rubescentem, dolorificúmque tumorem; adeò vt siquid horum deerit, inflammatio appellanda non sit. potest itaque pars aliqua exulcerata intemperie calida & humida laborare, ac eo tēpore eam quodammodo inflammari dicemus, nunquam autem inflammatam esse verè & propriè inflāmatione dicta,

Margin notes: Curatio putredinis cum phlegmone. — Phlegmone quid. Cap. 3. — Cap. 1. & seq. — Indicatio communis in omni phleg. vacuatio. — Cap. 2. — Cap. 17. — Cap. 5. — Cap. 2. — Indicatio refrigeratio. — Vacuatio per accidēs refrigerat. Cap. præcit. — Cap. 12. — Gal. mens & locus declarantur, quem malè multi intellexerūt. vn de vacuatione non esse primū scopum concludebant. — Phlegmone primò morbus est in quantitate, deinde in intē[mp]erie.

nisi priùs ad tantam magnitudinem pars attollatur, vt per eam operationes lædantur, & deinceps immodicè calida & humida fiat, quemadmodũ vbique locorum disseruisse Galenum compertum est. Nec quicquam refert si inflammationem eo loco dixerit morbum esse primorum seu similarium corporum: nam licet similare aliquod corpus primò ab ea oblædatur, secundariò verò & ex accidenti totum instrumentum, non tamen ipsum offendit vt similare est, sed vt partem constituentem totum instrumentum, cùm ex ea distendatur, & in tumorem attollatur primò, ex quo totius instrumẽti constitutio oblæditur, & propterea totius instrumenti, & ex accedenti morbus dicetur. Hoc igitur modo Galeni verba citato libro de differentiis morborum, exponenda sunt, quæ, vt mea fert opinio, hucúsque à nemine, quos viderim, fuêre intellecta. Non ab re itaque primus, præcipuus, ac proprius eius curationis scopus, est vacuatio. Atqui vacuatio hæc duplex excogitata est, aut translato ad alias partes, qui in ægra continebatur sanguine, aut foris à corpore expulso. satiùs profectò erit vtraque vti, vt inquit Galenus, obseruantibus diligenter, ne qua ex accidenti læsio sequatur. Cùm verò gemina sit dictarum vacuationum vtraque, quadruplex in vniuersum nascitur vacuãtium auxiliorum genus, translationis enim sanguinis ad alias partes vnum genus est, vbi ipsa pars quæ phlegmone laborat, sanguinem abigit, alterum cùm eæ quæ integræ sunt, ad se trahunt, eius autem quæ extra corpus educit, alterum sensibili effluxu, alterum ratione tantùm contemplabili perficitur. Cùm itaque obseruare oporteat diligenter ne aliqua ex accidenti læsio ex eisdem vacuationibus sequatur, propterea eis quæ tutiores sunt euacuationibus, in principio vtendum erit, geminis videlicet iam dictis, à quibus sanguinis translatio ad alias partes efficitur, tam si ipsa laborans phlegmone pars sanguinem abigat, quàm si aliæ quæ integræ sunt ad se trahant: ex reliquis nanque duabus læsio ex accidente sequeretur, vt dicemus. Trahunt autem ad se quæ integræ partes sunt, aut venæ sectione inanitæ, secta videlicet ex eisdem partibus vena, aut fortibus adhibitis vinculis, seu applicatis cucurbitulis, potissimùm vbi cum parte phlegmone tentata communitatem habeant. Repellunt autem à seipsis partes quæ phlegmone laborant sanguinem, infrigidantibus atque adstringentibus medicamentis adhibitis, tum quoniam id quod influit, ex eisdem inhibetur, tum etiam quòd ex accidenti partes ipsæ corroborantur, vt minùs promptè diffluentem in se recipiant sanguinem, ac quod in eis continetur promptiùs à seipsis abigant, vt II. & 13. de metho. medendi, decretum est. ob has itaque causas primò repellentia adhibemus, quamuis ex accidenti partes ipsæ ex eisdem roborentur, vt minùs promptè recipiant excrementa, non propterea quòd eisdem densentur ac constringantur, quemadmodum methodici sentiebant, sed quoniam morbi causa ab eisdem primò repellitur, ad cuius expulsionem necessariò partis roboratio consequitur, vnde minùs promptè affluentem sanguinem recipiunt: quamobrem eisdem quoque medicamentis in inflammationum principio sæpiùs vtimur, tum quod parum est quod eo tempore affluit, tum magna ex parte non ita crassum, tum partis ipsius quæ recipit virtus, nonnunquam valentior, vtpote nondum lassata, tũ quod in afflicta continetur parte nondum violenter impactum, & citato libro 13. de method. medend. testatur Galenus & libro II. eiusdem operis, idonea esse in principiis adstringentia duplici ratione asserebat: & quòd robur affectis particulis inserunt, vnde minùs promptè affluxum excrementorum in se recipiant, & quòd eorum quæ in iis iam contenta sunt, tenuissimum extrorsum exprimant. qua de re licet quod impletum est vacuetur, non modò medicamentis iis quæ digerunt, sed etiam quæ adstringunt & refrigerant, magis profectò ad incipientes phlegmonas frigidis adstringentibúsque, quàm iis quæ digerunt, est vtendum, atque magis vbi quod confluit, crassum nõ sit, cùm neque partem phlegmone obsessam calfaciat, neque ad eandem trahant, veluti ea quæ digerunt. Inter hæc verò vacuantia, per quæ translatio sanguinis ad alias partes efficitur, ea præferenda sunt, quibus integrę partes ad se trahunt paulò ante à nobis conscriptæ, quanquam interim quoque purgatione vbi opus fuerit vti poteris, deinceps verò frigidis adstringentibúsque medicamentis vtare, licet vbi admodum exigua inflammatio fuerit, priusquàm corpus vacuaueris, eisdem quoque medicamentis vti poteris, nedum in hac inflammatione, verumetiam in aliis quæ ex vitiosis fiunt humoribus. Siquidem, vt inquit Galenus 14. de meth. medendi, exiguum vitiosi humoris etiam siquis ad viscera & magnas venas retrudat, nullum profectò quod sensu percipiatur, malum committet, at si eius non leuis quantitas sit, in princeps aliquod membrum aliquando procumbit, vbi priùs totum corpus vacuatum non fuerit, quod quidem tutius esse arbitror, vt moliatur in quacunque inflammatione. His itaque auxiliis in inflammationis principio pro eius curatione vtare. Si verò sanguis in particula quam phlegmone prehendit vehementer est impactus, non est amplius repercutientibus vtendum; sed tum digerere est tępestiuum: etenim in phlegmone tantisper est refrigerandum, quatenus & ad incrementum eius sistendum inhibendúmque est cõmodum. sistunt autem ac inhibent inflammationis incrementum refrigerantia & adstringentia duplici ratione, & quòd immoderatum extingunt colorem qui dolorem excitat, & quòd repercutiunt id quod affluit, ac quippiam ex eo quod in laboranti membro continetur, in proximas partes repellunt, id quod phlegmones iam factæ medela est, vt diximus. Simili etiam modo vbi sanguis in parte quam phlegmone prehendit, vehemẽter fuerit impactus, & quæ modicè excalfaciunt, vtraque ratione prosunt, verùm transacto principio, ac corpore præeuacuato, quoniam & dolorem sedant, & quod contentum in laborante particula est, digerunt: quippe dolorem mitigando augeri phlegmonas vetant; digerendo quod earum iam impactum est, easdẽ sanant. Dixi autem non ab re his vtendum esse medicamentis post inflammationis principium, totóque etiam corpore priùs vacuato, quippe cùm particulæ quam obstructio, aut putredo, aut phlegmone obsedit, febris ipsius veluti focus sit. Ergo cùm huic, propter calorem sua sponte trahenti, alia quæpiam occasio extrinsecus, ex iis quæ potestate excalfaciunt accessit, necesse est affectum intendi, vt liquet eodem II. meth. meden. cap. 15. in incremento igitur cõmodè digerentibus vtendum est medicamentis, præsertim vbi quippiam amplius non affluat, nec repelli quod in laborãte particula cõtinetur, posit, vtpote quòd violen-

Phlegmone similarium par. primò, totius instrumenti per accidens.

Vacuatio duplex. 13. meth. c. 19.

Vtraque vacuatio gemina.

Translatio sanguinis duplex.

Cap. 15. & cap. 6.

violenter impactum ac crassum sit. Verùm vbi fluxio non prorsus constiterit, repellere simul ac digerere hoc tempore conuenit, quamuis digerere magis, repellere autem minus, & ob id cum his quę digerendi vim habent, adstringentia quoque miscenda sunt, exigua tamen, ita quod digerant magis, repellant autem minùs, tum propter eas quas nuper tradidimus causas, tũ etiam quia, vt inquit Galenus 3. de simplic. medic. facul. cap. 17. absurdum planè est semel, vnoque impetu, ab adstringentibus contrahentibusque substantiam, ad laxantia fundentiáque transire, sicut sanè æquum est in intermedio principij statusque spatio, dum videlicet morbi adhuc increscunt, nec planè repellere sicut in principiis, nec itidem digerere sicut in vigore, sed perinde vt morbi conditio media est inter contraria, ita medicinã quoque mediam esse oportet, quæ videlicet non vt in principiis adstringat, nec vt in vigore digerat: quanquam semper vtraque misceantur oportet, & quæ repellendi, & quæ discutiendi facultatem habent, nisi quando fluxio prorsus constiterit, & corpus vacuum fuerit. tunc etenim ad digerentem seu discutientem facultatem tuta est accesio, præsertim in vigore, & in inclinatione, quo tempore magis relaxantibus & digerentibus vtendum est, sicut in primis incursibus infrigidantibus, ac repellentibus, vt liquet 1. de comp. med. per genera. cap. 4. hac igitur vacuationis specie in modò dictis inflammationis temporibus, quę ratione tantùm contemplabili ex ægra parte sanguinem euacuat, qui in inflammatione continetur, nõ autem in principiis earũ vti licebit, propter eas, quas nuper causas assignauimus interdum solis eisdem medicamentis vtentibus, quę digerendi vim habent, interdum cum his quæ infrigidãt & adstringunt permixtis, prout vsus requiret, & nos determinauimus. Ea autem vacuatio quę extra corpus educit eundem sanguinem in phlegmone contentum, sensibili effluxu, vltimo loco moliendа erit, quo videlicet tempore aliæ vacuationis species non satis fuerint. Ac tales quidem omnis phlegmones communes medicationes sunt, variantur autem pro laborãtium particularum ratione. quapropter memoria tenere oportet semper cunctas, quas narrauimus indicationes, quę ab ipsis affectis partibus capiuntur: si etenim easdem inflammationes in quacunq; parte fuerint excitatæ, rectè curabis. nã si quis eã quę à partibus ipsis pręstatur indicationẽ admat nihil obstat quò minùs medicinã nõ sex mensibus, sed sex diebus totã perdiscas, vt inquit Gal. eodẽ 13. meth. med. c. 20. quamuis nec si quæ à partibus sumitur, indicationem adiicias, vt ipse inquit, iam totum quod exigitur ad curationem habeas, nisi etiam methodos de medicamẽtis didiceris. itaque eas aggrediatur oportet quisquis consummatè sanaturus est morbos. Vbi verò phlegmone in generatione adhuc sit, gemina oritur indicatio, veluti in reliquis morbis omnibus, quicunq; in gignẽdo adhuc sunt, & causam habẽt, ostendimus, atque idcirco nõ simplicem, sed compositam esse totam, de iis ægritudinibus quæ in generatione adhuc sunt, medentis solicitudinem oportet, ex ea scilicet quæ prouidet, & ea quæ curat, eodem Galen. auctore citato lib. 13. de method. meden. cap. 2. quæ igitur causæ phlegmonem accersere videntur, has cùm in corpore sint cõceptæ, vtique ne maiores fiant, cohibere conueniet, atque hoc præcauentis phlegmonem est officium, cùm verò ea magnitudine sint vt iam phlegmonem creent, eas summouere oportet, ac quantũ iã phlegmones genitum est, sanare. itaque cùm adhuc in generatione phlegmone fuerit, in ea, prior vacuationibus quas supra retulimus, confluentis ad affectum locum sanguinis, fienda est inhibitio. inhibebitur his commodè si ipsam fluxionis causam inueneri-mus, vt idem Galen. inquit. est autem ea duplex, aliquando ex ipsa parte quam phlegmone vexat, orta, aliquando ex alia quapiam, aliisve. ex ipsa quidem quoties aut calidior est facta, aut dolore vrgetur nõ ex ipsa, quando vel ab alia quapiam parte, vel ab aliis superfluum illi transmittitur, vel etiam ex totius corporis affectu: inuenta itaque fluxionis causa eam primò auferre oportet, vt confluentis ad affectum locũ sanguinis fiat inhibitio, ita vt si ex calore proritetur fluxio, idem primò sedetur, si ex dolore, in contrarium quoque alteretur, si verò ab aliquo, vel pluribus partibus superfluum transmittatur, tanquã robustioribus existentibus, aut etiam ab vniuerso corpore, ex eisdem priùs vacuatio molienda erit, ac à tanta fluxionis parte reuulsio, & deinceps quod in affecta parte restitit, ac ipsius phlegmones iam genitum est, paulò ante dictis vacuationibus sanare oportet, curationem eandem immutantes pro ipsarũ partium tum natura, seu temperamento, tum facultate, seu actione, tum positione seu figura, ac aliis quæ supra narrauimus. Et hæc pro curatione singularum trium differentiarum ipsius putredinis quas proposueramus, hoc est, tam si eius causæ adsint, quàm si non adsint, tam si per vniuersa vasa, seu maiora & principaliora fuerit diffusa, quàm si vna parte consistat; tam si fuerit cum phlegmone quàm citra phlegmonem, dicta satis. Quibus omnibus, si eas quæ à viribus præbentur indicationes adiecerimus, absoluta nobis methodus de febribus omnibus à putredine incensis, sanandis, erit, vt Galen. inquit. Nos verò quæ indicationes à viribus sumendæ sunt, nedum pro febrium omnium, verum etiam quorumcunque morborum curatione, superiùs abundè disseruimus, quatenus spectat ad auxiliorum inuentiones. Restat modò de eis sermonem facere quod ad victus rationem attinet, id quod statim absoluemus pro complemento huius nostræ methodi de medẽdis febribus, si priùs rationes quasdã diluamus, quibus iidem iuniores probare etiam nituntur, eas indicationes, quas ab affectis partibus necessariò sumendas esse cum Galeno conclusimus, quicquam ad curationem conducere non posse, quemadmodũ nec reliqua quæ secundum naturam sunt.

[Margin notes: *Purgatione quando vtendum quidem* (partially cut) — *Cap. 2.* — *Digerentibus quando vtendum* (partially cut) — *Indicationes sumendæ à parte affecta, vt cap. 46.* — *Indicatio duplex in phlegmone quæ ad huc fit.* — *cap. 3. Fluxionis causæ.* — *Superat vna solùm indicatio à viribus, sed eadem est in omnibus morbis.*]

Soluuntur rationes quibus quidam probare nituntur quod indicationes quæ ab affectis partibus sumuntur, ad curationem non conducunt.

Caput XLVIII.

SI natura seu partis temperamentum, actio, seu virtus, situs, positura ac sensus omnia sunt secundum naturam, & propterea nobis familiaria & amica, qua ratione sui cõseruationem & tutelam perpetuò indicãt, quomodo possunt curationem, aut remedij genus, qualitatem, locum, quantitatem & vtendi modum, aut quempiam alium scopum, quem in illis obseruare oportet, demonstrare, inquiunt isti, si modò vnum semper indicare vnum, sit opus, Galeno auctore 9. & 11. de meth. med. cap. 12. & cap. 13. Atqui nos vnà cum Galen. asserimus, perpetuæ veritatis esse quòd quicquid pro natura

sua indicat, id vnum semper indicabit, seu quòd vnam habet naturam: qua etiã ratione fatemur, quodlibet quod secũdum naturam est, sui custodiam perpetuo indicare, nec propter aliud ab eo quampiam sumi indicationem, quàm propter hunc finem, videlicet vt custodiatur. Quamobrem si Galenus præcepit à partium natura, seu temperamento proprio sumi indicationẽ pro morborum (qui in eisdem excitantur) curatione, non propter aliud illud instituit quàm vt earum partium natura, seu temperamentum conseruetur ex eis medicamẽtis, quæ morbum auferunt: etenim eadem laborantis loci temperies medicamentis, quæ pro auferendis morbis adhiberi debent mensuram præscribit, vt liquet 7. de meth. meden. cap. vlti. quemadmodum etiam de vniuersi corporis naturali tẽperie superiùs disseruimus, quippe catenus redeat ad naturam eorum quodque necesse est, inquit idem Galenus, quatenus à natura recessit. item quòd nondum curationi impositum finem arbitrandum, priusquàm ad propriam naturam particula redeat, idem etiam Galenus testatur, atq; ita à temperamẽto laborantis partis auxiliorum indicatio sumitur, in iis videlicet intemperiei generibus, quę absque humore infestant: nam & refrigerari, & calfieri, & siccari, & humectari, & per coniugationem quiduis horum pati singulæ particulæ pro morbi portione requirunt, vt citato libro 7. de methodo meden. scriptum est. Nõ igitur propter aliud à propria partis temperie indicatio sumitur, pro dictorum iam morborum curatione nisi pro earum conseruatione, id quod indicant, contrarietatis iam dictæ, mensuram præscribentes. Pari ratione à virtute seu partis actione non propter aliud indicatio sumitur, nisi pro eiusdem custodia. etenim ea vtilis est in iis intemperiei generibus, quæ ex humoribus sunt ortæ, pro quorum curatione, vacuatione aliqua vtendum est: quapropter eiusdem vacuationis quantitas ab ea definitur. etenim non adeò vacuandum est vt affectus suadet semper, sed habenda sollicitudo erit, de virtute partium à quibus vacuatur non leuis quidem in iis quæ principes partes sunt, ne hæc (magna semel vacuatione vsus) dissoluas, quemadmodum à quibusdam aliis partibus sibi solis inseruientibus, audacter vacuare licet, prout affectus suadebit, eius tamen virtuti attentus, & quoniam non par est, vt diximus, actionum dignitas ad ægros seruandos, sed aliæ magis, aliæ minus vtiles sunt, vtique ad portionem actionum dignitatis etiam cuiusque partis prospiciendum est robori, atque id etiam nõ propter aliud quidem, nisi propter ipsius virtutis custodiam. definit itaq; actio, seu virtus partis affectæ vacuationis quantitatem, & pro dignitate eiusdem actionis, seu facultatis, robur seruandum erit, atque maior, vel minor sollicitudo habenda prout magis, vel minùs fuerit eius officij dignitas, eatenus admittens vacuationis quantitatem, quatenus & morbus soluatur, eius verò virtus seu actio seruetur. Quemadmodum etiam à partis figura, si ipsius modi vacuã di excrementi indicatio suggeritur, non nisi pro ipsius partis natura, temperamento, ac naturali constitutione seruandis, quæ quidem si modo alio vacuaretur, vtique destrui necessum esset, vt si ventriculum quispiam non deiectione, aut vomitu, sed per vrinales meatus inanire tentaret, & intestina per vomitum pectus & pulmonem non per asperam arteriam & fauces, sed per deiectiones & pharmaca deiectoria. Ostendit itaque figura partis affectę vacuationis modum, non nisi propter sui tutelam, & conseruationem: & propterea illud idem semper indicat. Nec aliter etiam & situs earundem partium, nã ab eo indicatio sumitur, tum ad solidarum intemperies, tum ad succorum vitium. Pro solidarum intemperie curanda, metitur quoque contrarietatis mensium, adeo vt si quis per summa corporis intẽperie laboret, ei medicamenta quæ intemperies requirit, applicabimus, si verò in profundo corporis intemperies sit, si his medicamentis vtaris quę intẽperies requirit, vtiq; multò imbecilliora, quàm pro vsu ad affectum locum peruenient: & propterea affectus non curabitur, nec affecta pars ad propriam naturam redibit. erit itaque fortioribus vtẽdum interualli rationem habentes. quandoq; verò vbi medicamen affectum locum non attingat sua natura, admiscendum est aliquod, quod quidem dux veluti viæ sit: Ad succorum etiam vitium si nonnihil situs indicat, societatẽ laborantis particulæ cum aliis docens, non alia ratione indicabit, quàm pro eiusdem partis conseruatione: hac etenim ignorata vitiosos humores per conuenientia loca vacuare ignorabimus, quos si vacuare per alia loca quispiam tentaret, vtique eiusdem partis substantiam, temperamentũ, ac vniuersam constitutionem destrueret. Ad quodcunque itaq; cõducat indicatio quę à situ datur, pro morborum sublatione, nõ propter aliud conducere videtur, quàm pro ipsius affectæ partis custodia. Similiter & eiusdem partis sensus acuitas siue hebetudo pro viribus partium custodiẽdis, & non ob aliud indicant. nam quæ acuti sunt sensus partibus, si iis vtaris medicamentis, quę non leuiter mordeãt, earum vires dolore resoluuntur, inquit Galen. quapropter expedit has non confertim, nec semel valentibus auxiliis mederi, sed tuto potius in tempore, in iis verò partibus quę tardi sunt sensus, seu hebetis, celeriter obire quod iustum est licet semel vsis remedio quod sit idoneum, propterea quòd ab eo vires dolore non resoluantur. ergo pro custodia virtutis earundem partium, indicationem sumimus ab acuitate & hebetudine sensus earum, ita vt propterea ea admittant medicamenta, à quibus curari affectus valeat, vires autem haudquaquam soluit, ea verò non admittant à quibus virtutis substantia eiusdẽ partis aut dissipetur, aut immodicè alteretur. Sunt itaque dictæ indicationes ad curationem necessariæ, & quamuis non vno eodémque modo ad affectus sublationem conferant, vt diximus, in hoc tamen omnes cõsentiunt, quòd quicquid indicant, licet conferat ad eorum morborum sublationẽ, qui indeterminatis excitantur particulis; nam iis neglectis curari nequeunt, tamen non propter aliud indicant primò & per se, quàm pro earum partium tutela, ac custodia, naturæ videlicet, seu temperamenti, actionis, seu virtutis, & omnis denique earundem constitutionis. Nunquam igitur Galen. sui obliuiscitur, perpetuoque de eadem re, diuersis etiam in locis idem tradit, & posita principia semper seruat, ac tuetur, quamuis quandoque pro diuersa de qua agit tractatione, diuersa quoque asserere videatur, iis potissimùm qui parum in eius doctrina sunt exercitati, ac perperam eiusdem verborum sententiam interpretantur: quò fit vt nimium etiam audaces sint in calumniando Galeno, ad contradicendum potius quàm ad veritatem inuestigandam laborantes.

A temperamẽto partis sumitur indicatio, vt ipsum cõseruetur.

Loco citato.

A partis functione sumitur indicatio, pro eius custodia.

A partis figura indicatio ad ipsius part. custodiam refertur.

Quibus

Quibus potißima ratione vires custodiantur, ac quomodo vestiganda sit nutrimenti quantitas.

Caput XLIX.

Vita quid.

CVM necesse sit vitam, aut ipsas esse vires, aut earum actiones, nihilque ipsa vita prius in animãtis corpore esse posit, propterea quòd nec sanos esse citra vitam licet, eædem propterea omnium primæ custodiendę hominibus sunt. etenim has vires seruare, nil planè est aliud quàm vitam seruare, vt liquet ex Galen. 9. de metho. medend. Quid verò per vires intelligere oporteat, fusiùs in præcedentibus disseruimus; nunc autem in memoriam iterum reuocemus, quibus, quótve rationibus vires seruari posint, quò id quod deficit in his quæ diximus, pro viribus seruandis in ægris hac febre laborantibus, exactè definiamus, postquàm & sanis & ægris adeò necessariæ sunt, vt sine ipsis viuere nõ valeamus, nec quicquam conduceret à morbis febribúsque liberari, ipsis haudquaquam seruatis. Seruantur autem potisima ratione vires, ex eo quod de substãtia earum vel inanitum, vel alteratum est corrigendo, secundo loco ex prohibendis iis, quæ ipsarum substantiam vacuare, alteraréve possunt, vt 9. de metho. meden. scriptũ est. Atqui quo pacto seruari ipsæ debeant hoc secundo cõseruationis modo superiùs abundè cum Gale. demonstrauimus, quando vires ipsas necessariò cõsiderandas esse pro morborum sublatione, ac ad remediorum inuentiones, ostendimus. Restat modò disserere modum quo valeamus ipsas tueri, corrigendo id quod de earum substantia fuerit inanitum, & alteratum, quod verè & propriè earum est conseruatio. id vero efficiemus si priùs admonuerimus, vires, vt sæpius dictum est, perpetuo sui custodiam præscribere, custodiam autem similium exhibitionem indicare. cùm verò virium substãtia tum ex spiritu, tum ex carnosa specie, tum solidis ipsis compleatur, ex iis quæ similia sunt, moliri cuique suam custodiam conueniet, spiritui, ex respiratione, ac transpiratione, & qui ex sanguine attollitur, vapore, solidorum verò generi, ex solido nutrimento, carnoso autem per eam naturam, quæ in medio humidorum, ac solidorũ corporum est, Galen. teste 11. de method. meden. cap. 3. cuiusque autem horum quantitatem, seu modum, ex conseruandę substantię quantitate, seu modo inuenies, qualitatem verò ex ipsius tẽperie. Cùm verò horum cuiusque vel optima temperies sit, vel aliquatenus vitiosa, quæ quidem optima est, semper seruari debebit, quæ verò omnino vitio non caret, hæc in sanis quidem vel seruanda est, vel alteranda, in ægris verò seruanda semper est. at cùm diuersitas non parua sit in partium animalis temperamento, propriam cuiusque mensuram fore eorum, quæ ipsi sunt similia, nempe ei quæ terrea magis est, eorum quæ magis sint terrea, & ei quæ humidior est, eorũ quæ sint humidiora. ad eundem modum ei quæ magis aerea est, eorum quæ plus huius substantiæ in se habent, sicut calidiori eorum quæ magis substantiæ igneæ participant. hinc materias iam particulares omnes in cibis, potione, aere, & omnibus peragi solitis inueniendas esse decreuit Galen. citato libro 11 metho. meden. quamuis, vt ipsemet inquit, eodem loco, vires ipsas seruent præcipuè cibi, potiones, & spiritus, certa mensura, & apta qualitate exhibita. idque non ab re, cùm dictum sit eorum substantiam ex spiritu, carnosa specie, ac solidis compleri, atque ob id iam dictis tribus etiam substantiis seruari, certa tamen mensura, & apta qualitate exhibita. quantum verò ad spiritum, seu aerem spectat, pro febriũ curatione, ac spirituosæ nostræ substantiæ conseruatione, satis abunde factus est in præcedẽtibus sermo. Restat modò disserere quomodo reliquæ duæ virium substantiæ præcipuæ, carnosa videlicet, & solida, per ea quæ similia sunt seruari debeant, id verò potisimum consistit in cibis atque potionibus. quanquam & ex iis quoque spiritus nonnihil vtilitatis participent, cùm ex sanguinis etiã attenuatione, seu vapore præter aerem nutriantur. De hac itaque mensura seu quantitate ac qualitate victus, seu cibi, & potus, pro viribus ipsis seruandis, verba facere intendimus. etenim cùm tota moles animalium in perpetuo fluore sit, vt inquit Gal. 1. de sanit. tuen. cap. 2. ni similis altera substantia pro ea, quæ defluxit; restituta sit, euaporabitur certè atque dissipabitur vniuersa, nedum in sanis, verùm etiam in ægris corporibus, id verò admodum facilè non existit, nam cùm ars ipsa tota sit magna, non leuisima eius pars est scientia ordinandi victus, inquit idem Galen. 11. metho. meden. cap. 15. nos verò qua ratione inuestiganda sit nutrimenti quantitas in ægris, ac febri laborantibus, vestigabimus primò, deinde quomodo eiusdem qualitas, necnon & opportunũ tempus disseremus. Et quoniam diximus inueniri quantitatis eius mensuram ex virium substantia, nimirum æstimari debebit, quemadmodum vires, quę corpus regunt, in his se habeant: quippe cùm vires legitimum robur suum habent, & morbi summus vigor breui futurus expectatur, tenuisimo victu vti licet, cũ verò infirmiores sint, non licet sine graui noxa, sed adiicere ad nutrimenta tantum oportet, quantum de robore virium est imminutum, atque ex his scopis accipienda quantitas nutrimenti, vt liquet eodem 11. de meth. meden. cap. 5. quibus in verbis clara luce ostendit Galen. nutrimenti quantitatem desumendam esse, tum ex ipsarum virium substantia, spectantes, inquam num robustæ, vel imbecillæ fuerint, tum etiã ex morbi summo vigore, cùm scilicet breui vel lõgo futurus tempore expectatur, nam si qui sunt alij scopi, pro hac victus quantitate instituenda illi coindicare, & non indicare dicuntur, quatenus vires metiuntur, vt ætas, tempus anni, regio, consuetudo, & reliqua huiusmodi. Quamobrem non immerito quispiam quæreret quid intelligat Gal. hîc per nutrimenti quantitatem, num molem videlicet, seu copiam eiusdem, an quippiam aliud, quod scilicet ipsum nutrimentum plus, vel minus nutriat? Pro quo animaduertere oportet, quod hoc in loco Galen. vtitur voce Græca πόσος, interim ποσότης, quod Latinè sonat, prima quidem quantus, aliquantus, & quotus, secunda verò quãtitas, quamuis (mea quidem sententia voce πόσος, hic quodammodo abutatur, volens etiam per eam, quantitatem subintelligere: sed quicquid sit, dicimus nos quòd per quantitatem hoc loco Gale. non intelligit multitudinem, seu copiam alimẽti, quemadmodum intelligere videntur tum ipse, tum etiam Hippocrat. apho. 14. & 15. primi libri, per voces πλεῖος & πλεῖστος καὶ πλειστῆς, hoc est plus & plurimus. etenim iis in locis de multitudine, ac alimentorum copia sermo ab iis fit, quæ proportionalis esse debet, & quantitati eius, quod difflatur, ac innati caloris multitudini, nisi fortè aliquando ex aeris ambientis caliditate fusio adueniens, cogat subtrahere, vt inquit Galen.

cap. 10.

Virium propria conseruatio.

Cap. præc.

Quantitas cibi vnde petatur.

Coindicantia cibi quãtitatem.

Quantitas cibi quid sit.

Quantitas cibi quandoque copia, apud Hippoc. & Gale.

comment.citati 15.aphorism.& propterea vbi multus fuerit calor innatus,& vires robustæ,multũ quoque competit nutrimentum,vbi verò paucus, & vires imbecillæ,contra.sed voluit,vt mihi videtur,per nutrimenti quantitatem Gale. intelligere diuersam formam,figuram, seu speciem ipsius alimenti: quod quidem alijs in locis significauit per vocem σχῆμα, vt liquet comment.aphorism.7. & 9.eiusdem 1. lib. id quod eius verba manifestant.ait enim docens nutrimenti quãtitatem ex quibus desumi debeat:[cùm vires legitimum robur suum habent,tenuissimo victu vtendum esse,cùm verò infirmiores sint,adijcere ad nutrimenta tantum oportet, quantum est de robore virium imminutum.] quod quidem falsum esset, si de alimentorum copia illud subintelligeretur.nam robore virium imminuto adijcere nutrimentorum copiam non oportet, neque etiam minuere,vbi legitimum robur suum haberent,sed contrarium efficere, vt in citatis aphoris.pręcepit Hipp. Quinimò in virium imbecillitate parum quidem alimenti offerre ipse Galen.docuit, comment.apho. 17.primi lib. quoniam virium imbecillitas non potest totam simul multitudinem alimenti sustinere; quod verò per nutrimenti quantitatem quam πόσον nominauit 1.de metho.meden.eiusdem nutrimenti speciẽ seu formam intelligere voluit, ex qua plus vel minus corpora nutriuntur liquet apud eundem comment.citati aphorism.9. primi libri. ait nanque Galenus,[nunc hoc in loco alterum adiicit scopum scilicet victus, vt quantitatem declinationis exquisitè noscamus.est autem hic scopus,vis ipsa ægrotantis, cuius gratia nutrimus; neq; enim morbi gratia.] & deinde subdit:[cùm enim vis ita robusta fuerit,vt speremus ipsam posse perdurare totum tempus intermedium vsque ad summum morbi vigorem cum tali victus forma,specie, seu figura(vtitur enim voce σχήματι)tunc (inquit ipse) exquisitam habebimus declinationis,quam diximus quantitatẽ.]vtens verbo πόσον,& subdit:quod si imbecillior extiterit, adiiciendum aliquid victus,& plenior est adhibendus tantum scilicet, quantum natura imbecillior expostulat.consistit ergo nutrimenti quantitas exquisita in ipsa victus forma, quæ talis instituenda est, vt æger perdurare cum ea possit vsque ad morbi summũ vigorem,vt clarè ex his verbis ostendit Galenus, & comment.citati aphoris.7.eiusdem libri,cum Hipp. in aphori.scripsisset:[vbi morbus peracutus est, statim extremos labores habet, & extremè tenuissimo victu vtendum est; vbi verò non,sed pleniorem victum contingit adhibere, tantum cibi indulgẽdum est,quanto morbis extremis est mollior.]inquit ipse, [in quibus verò morbi vigor statim futurus est, hoc est in primis quatuor diebus,in iis possumus victu extremè tenuissimo vti, cùm eundem vires tolerent:qui verò minùs tenuis existit, quẽ etiam pleniorem nominauit,illis conuenit morbis qui posterius in suo debent vigore consistere,in quibus præcepit tantùm à victus tenuitate declinare,quantùm morbus ab extremis recedit,hoc est vigore summo. Hoc enim proximo existente, paulò pleniorem victum offeremus: longiùs verò distante,plus:& quãto tardiorem fore summum morbi vigorem expectabimus, tantum victus speciem,formam seu figuram commutabimus.] iterum vtens hac voce σχῆμα, liquet igitur ex iis, quo tam Hippocr.quàm Galen. indicatione sumpta tum à viribus,tum à morbi summo vigore, pro quantitate victus instituenda, per

Quantitas cibi pro forma seu specie hic sumẽda.

Loco cit.

quãtitatem victus diuersam, prout diuersi fuerint iã dicti duo scopi,non multitudinem,seu copiam eiusdem,sed formam,speciem,seu figuram subintelligere voluerunt. de qua etiam victus forma seu specie, Galen.verba fecit commen.aphoris.11.eiusdem lib. sub voce εἶδος,& aphori.12.vtens eadem voce σχῆμα, interim quoque victus qualitatem appellauit, vtens voce ποιότης,vt liquet libro de optima secta. At idẽ Hippoc.aphoris.4.eiusdem primi libri, de hac meminit,asserens non vnam duntaxat in omnibus morbis speciem,sed diuersam instituendam esse, pro diuersa morborum natura: & quoniam coniecturalis erat hæc etiam quantitas, quæ in specie, seu forma continetur victus, veluti reliquæ omnes, & propter ea aberrare quandoque cõtingit in hac declinationis quantitate, nedum medicos ipsos, verùm etiam ægros,non absque ratione aphoris.5.eiusdem primi libri collocatione facta inter eadem delicta,asserebat ægros magis lædi cùm ad magis quàm oportet, tenuem victum fieret declinatio, quàm vbi ad paulò pleniorem, quæ Hipp.sententia hucusque à paucis,vt mihi videtur rectè fuit intellecta. Non negamus propterea quòd in hac diuersa nutrimenti specie seu forma quæ ægrotantibus instituitur, ea qua diximus ratione,consideranda etiam sit certa quantitas, seu mensura, quamuis id præcipuè à modico non intenditur. Etenim de hac etiam victus specie quibusdam plus,quibusdam minùs, quandoque tribuere oportet, pro diuersa ægrotantium ætate, seu consuetudine,anni tempore,ac reliquis huiusmodi, quibus eædem vires metiuntur,quemadmodum neque ipse Hippoc.hanc prætermisit,sed de ea meminit in paulo ante citatis aphoris.14.&15.primi lib.& 2.de ratione victus in morbis acutis,cùm dicebat:ciborum autem adiectioni intendendum multò minus,&c. Verùm asserimus quòd per nutrimenti quãtitatem, quam primò inuenire debemus ex virium substantia, vt Galen.docet citato libro 11. method. meden.intelligere debemus speciem, seu formam, & non copiam aut multitudinem eiusdem nutrimẽti. sunt etenim diuersæ nutrimenti species diuersimodè quoque nutrientes, atque substantiæ virium adiicientes,id quod præcipuè considerare debemus in febribus ipsis, ac morbis omnibus, & propterea eadem nutrimenti species immutanda erit,consideratis tum virium robore,tum morbi summo vigore; id quod etiam manifestè 10.metho.med.idem Gal. nobis demõstrauit,cùm dixit:[sunt igitur tibi à primo statim die in omni ægro spectanda duo illa quæ Hippoc.iussit,à quibus cibandi consilia petas,morbi summus vigor & ægrotantis vires:postea si transiri summum incrementum sine omni cibo potest,in cibi abstinẽtia hominem seruabis, sin exiguum adminiculum requirat,abundè erit sola mulsa; quòd si maius desiderat quàm sit ex mulsa, ptisanæ cremor satis erit.At si fas non est summum morbi incrementum aut tenui victu,aut inedia transmitti,id agendũ est vt homo statim in primæ accessionis inclinatione cibetur.] Immutat igitur Galen.diuersam victus speciem seu formam pro vario virium statu ac diuersa morborum summo vigore, & non multitudinem seu copiam eorundem alimentorum, quæ quidem contrario ab hoc modo permutari debet. nam vbi calor innatus plurimus fuerit,& propterea vires valentes, plurimus quoque cibus adhibendus erit: vbi exiguus,& propterea imbecillę vires, exiguum quoque nutrimentum dabimus, vt aphorism.13.14.& 15. primi

primi libri decretum est, oportet enim alimenta, vt inquit Galen. semper esse innati caloris multitudini proportionalia, & eorum quantitatem, esse eius quod difflatur quātitati, proportionalem, præsertim in sanis corporibus. Sunt verò ipsius speciei seu formæ victus differentiæ non paucæ, quas pro diuersa morborum natura, varióque virium robore, artificiosa quadam coniectura assequi licebit. Etenim vbi morbus peracutus fuerit, ac statim summum vigorem habiturus est, hoc est in primis quatuor diebus, & vires suum legitimum robur habent, possumus victu extremè tenuissimo vti, quemadmodum illis morbis qui posterius in suo vigore consistere debent, non adeò extremè tenuissimum adhibebimus victum, & vbi paulò post consistant, extremè tenuem: vbi verò plus, victum tenuem adhibebimus, & deinceps etiam pleniorem, quandoq; modicè, quandoque mediocriter, quandoque admodū prout vires requirent, & morbi summus vigor breuiùs, aut tardiùs expectatur. quocirca pręcepit Hippocrates tantum à victus tenuitate declinare, quantum morbus ab extremis recedit, hoc est à summo vigore, adeò vt tunc quantitatem declinationis exquisitè habeamus, tum in febribus, tum in cunctis morbis, cum adeo vis robusta fuerit, vt tali vel tali victus specie, speremus ipsam posse perdurare totū tempus intermedium vsque ad summum morbi vigorem. nam non permutandam esse victus speciem, priùs quàm signa coctionis manifesta sint, inquit Galen. Hippocra. auctoritate 2. de rat. victus, & deinde subdidit: [id autem fiet, si quot diebus ad vigorem morbus venturus sit præcognoueris.] & paucis quibusdam interiectis, eodem loco docens modum inuentionis generis victus, inquit: verùm quomodo ad generis victus inuentionem, operæ pretium est vt cognoscas, an robusta, vel infirma sit laborantis facultas, quot item diebus morbi coctio futura sit, sic & considerandum quantum vel robusta, vel infirma fuerit, nempe in virtutis tum robore, tum infirmitate magis, & minùs valde discrepant, sic morbi quoque discrimina differentiásque coniicere oportet. Sed hic non ab re dubitaret quispiam asserens Hipp. & Galen. in hac victus ratione instituenda, sibi ipsis pugnare, nempe aphoris. 7. 8. 9. & Gale. etiam comment. aphorism. 11. & 12. & citato lib. 2. de rat. vict. apertè præceperunt, à duobus scopis sumēdam esse totius victus rationem in vnoquoq; morbo, nempe ex morbi constitutione, seu eiusdem morbi vigore, & ex viribus ægrotantis. At citato libro 11. meth. meden. Galen. hæc verba (post ea quæ modò citauimus) de victus quantitate conscripsit, inquiens, [siquidem ostensum priùs est solum virtutis respectum esse, qui de nutrimento indicationem præbet] & libro 1. de ratione victus inquit: [verùm nos qui veritatem honoramus, laudamus Hippocr. cùm in cæteris omnibus, tum quòd in vnoquoque opere scopum ita docuerit, vt huic attentus omnino quispiam, definitam certámque inuētionis auxiliorum habeat viam: sic sanè & cibandi scopum vnum communem prorsus tum sanis, tum languescentibus esse demonstrauimus. his autem facultatis vitalis custodia est, quam nunc manifestè explicuit, cùm dixit si validus fuerit, ob eandem sanè facultatem sani edimus & bibimus, aliáque omnia vitæ munia exequimur. propter hanc eandem & ægri ad cibos, postúsque procedimus; nempe morbus suæ affectionis indicat auxilia, phlebotomiam videlicet, clysma, cataplasma, purgationē, oxymeli, aquam mulsam, atq; aliorum vnumquodque: virtutis verò custodia solā indicat alimoniam.] Quibus in locis vnum solum esse scopum, qui alimoniam indicet, virtutis videlicet custodiam, dilucidissimè eos asserere patet, quamuis Galen. 1. de arte cur. ad Glauc. cap. 8. oppositum sentire videatur, quod videlicet in omnibus morbis commune præceptum est, vt ab initio statim ad vniuersum ægritudinis tempus inspiciētes, rationem victus instituamus, nullam faciens de viribus mentionem. Nisi esset quòd idem Gale. citato etiam loco 1. de rat. victus, per ea verba, quæ ea, à nobis modò conscripta, consequuntur, se ipsum ac Hippocr. conciliat inquiens. [si igitur morbosam affectionē nullo pacto offenderet alimonia, nos virtuti soli attendentes, ægros vt sanos aleremus, sed quoniam sæpius noxam, vt ostendimus, affert, ob id morbi affectionem, non tanquam cibi indicationem, sed tanquam prohibitricem contemplamur. vbi ergo ea nō prohibuerit, facultasque præceperit, tunc nutrimus, neq; enim cibus morbi affectionem sua ratione iuuabit, nisi vim tum cibi, tum medicamenti obtineat. [Hinc liquet vnum esse præcipuum ac propriū scopum, alimoniam indicans duntaxat. nempe custodia ipsius virtutis. Quòd si Hippocr. & Galen. quandoque morbi constitionem, seu eiusdem summum vigorem contemplari etiam iusserint pro ipsa alimonia instituenda, ea non tanquam cibum indicantia, sed tanquam prohibentia spectarunt, veluti hoc in loco seipsum declarat Galen. concludens vniuersale tempus offerendi alimenti esse, ac tunc nutrire oportere, cùm facultas præceperit, & morbus non prohibuerit: quemadmodum etiam de auxiliorum tempore lib. de opt. secta. definierat, id esse præcipiens quando morbus exigit, & facultas non impedit. spectatur itaque morbi affectio, seu eiusdē morbi summus vigor necessariò in ipsis ægris, pro victus ratione instituenda, non tanquam scopus quidam, quid faciundum sit indicans, sed tanquam prohibens. Atqui quod prohibet, haudquaquam vtile indicare posse, decretum reliquit idem Galen. citato lib. de opt. secta, & nos in præcedentibus fusiùs declarauimus. Erunt itaque duo scopi, vnus, vt indicans, ac requirens nutrimentum, tanquam vtile ei existens: alter verò non tanquam ei conducens, sed tanquam prohibens. neque enim, vt diximus, cibus morbi affectionem sua ratione iuuabit: quod quidem (si verum fateri liceat) verè indicare haudquaquam admittendum est: & propterea reuera vnus erit cibandi scopus, communis prorsus tum sanis tum languentibus, nempe virtutis custodia, licet de altero quandoque scopo fiat sermo, hoc tanquā omnibus manifesto prętermisso, ab eodem Galeno, qua ratione conciliari poterit idem Galenus cum iis quæ scripta reliquit eodem lib. de optima secta, quo loco aduersus methodicos, morbi tempora haudquaquam quippiam vtile indicare posse, nonnullis rationibus demonstrauit: neque medicamenta seu auxilia, neque alimentorum genus quantitatem aut qualitatem, quoniam nihil quod expedit à temporibus indicari potest. Possunt tamen id quod à morbo seu facultate postulatur, quandoque impedire: idcirco & ipsa morbi tempora, interdum impedientia ea quæ conducunt, haudquaquam proposita, seu scopi verè esse dicentur, vt ipse inquit, sed tanquam impedientia, eo quòd nos auxiliis aut cibis vti, plerunque impediant, consideranda sunt. Hinc Galen.

Victus species permut...

Dubitatio. Alicubi Galen. & Hippocr. à duob. scopis sumunt victus rationem. Alibi ex vnico. Cap. 14 Super tex. 44

Super tex. 36

Soluitur dubitatio.

Præcipuus cibandi scopus, custodia est virtutis.

Morbi summus vigor non vt indicans cibū sed vt prohibens spectatur. cap. 40.

Loco præcit.

Cap 39.

Tempora morbi non indicāt, sed impediunt.

concludebat quòd quam vicem in exhibendis remediis facultas gerit, eandem in dandis cibis morbi tẽpora: quamuis ipsa quoque interdum auxilia exhiberi prohibeant, atque interuertãt, veluti & cibum: itaque morbi tempora pro victus ratione instituenda, spectanda à medico, non tãquam alimoniam indicantia, nec quantitatem, aut qualitatem eiusdem, sed tanquam impedientia, & interuertentia quãdoque: & hac ratione Gal. interdum simul cum Hipp. ea contemplanda esse pro victus institutione (& nõ tanquam scopos quicquam faciendum esse indicantes) nobis præceperunt. Quemadmodum etiam sicubi in eorum doctrina compertum fuerit pro nutrimenti institutione, considerandam esse ætatem, consuetudinem, anni tempus, regionem, ac reliqua similia, non tanquam indicantia, sed velut coindicãtia subintelligi debet: præcipuus siquidem est virtutis scopus, vt sæpius diximus. Hæc verò omnia tãquam eandem virtutem immutantia, ac propterea coindicantia, contemplari debent. Et ob id quispiam mirari non debet, si interdum solius virtutis meminerit Hipp. interdum simul cum ea, omnium, aut quorundam iam dictorum. Est etenim hęc Hip. consuetudo, Galen. teste 1. de rat. victus in morbis acutis, commen. aphoris. 16 primi libri.

Victus rationem non indicant, sed coindicant ætas, consuetudo, &c.

Super text. 45.

Nutrimenti qualitas ex quibus desumenda sit.
Caput L.

CÆTERVM nutrimenti qualitas desumẽda est ex morbi affectu vnà cum solidorum corporum (quod tum est) temperamento ab affectu, si is obstructio sit, quæ extenuet, à naturali ipsorum temperie vnà cum consuetudine, prout etiam priùs est definitum, inquit Gal. citato, lib. 11. metho. med. c. 5. vt velit qualitatem alimenti debere esse contrariam ipsi præter naturam affectui, similem verò naturali solidorum corporum temperiei, atque etiam consuetudini ægrotantium, cùm & ipsa vel temperamentum originale seruare possit, vel ascititium inducere. iis nanque seruatis circa nutrimenti qualitatem. seruabitur autem naturalis temperies, prout etiam superiùs definitum est de medicamentorum qualitate. Semper enim definitur contrarietatis mẽsura ab ipsa naturali laborantis temperie, vnà etiam cum ipso morbo. qua ratione febrientibus frigida alimenta exhiberi debẽt, verùm adeò frigida, vt & febris ipsa auferatur, naturalis autẽ tẽperies, & consuetudo febrientis per eadem seruentur. ex iis nanque sanatio perficitur. At Hippocr. aphoris. 16. 1. lib. aliter de victus qualitate quæ febricitantibus competit, sentire videtur: ait etenim: [victus humidus febricitantibus omnibus confert, maximè verò pueris & aliis qui tali victu vti consueuerunt.] subticuit: nanq; hoc loco Hipp. indicationẽ quę à corporis tẽperamento sumitur. licet aliã adiecerit quæ ab ætate. At si in memoriam reuocabis ea, quę in præcedentibus de ætate & cõsuetudine diximus, haud difficulter percipies hos viros idem asserere. Etenim & consuetudo & ætas non propter aliud in morborũ curatione indicare videntur tam pro remediorum inuentione, quàm pro victus ratione instituenda, nisi medio temperamento, veluti præcipuæ causæ ipsum immutantes: quamobrem Hippocr. ætatis, & consuetudinis mentionem faciens, non aliud significare voluit (& si illud non expresserit) quàm proprium temperamentum, quemadmodum ipse Gal. ætatem subintelligere voluit sub temperamento, cuius simul cum consuetudine meminit. Hinc Galen. comment. citati aphoris. huic tacitæ obiectioni satis faciens, dicebat, [verùm si quid expresis verbis Hippoc. in aphori. non dixit, quod tamen idem habeat iudicium, cum iis quæ ab ipso dicuntur, hoc quoque fuisse dictum potentia, debemus existimare. nam & ætatis meminit, & consuetudinis, tu verò & naturalis temperaturæ, & tẽporis anni, & regionis non absque ratione memineris, quę & ipse Hippocrates adiicit aliquando, nõnunquam verò vnius aut duorum mentione facta, reliqua quæ sunt eiusdem naturæ atque ordinis prætermittit.] Quibus etiam verbis sibi ipsi Gale. satisfacere videtur, quòd pro nutrimenti qualitate, temperamenti duntaxat, & consuetudinis meminerit. Nam sub iis reliqua etiam iam dicta subintelligere voluit, seruantibus nobis quod similem perpetuò victum exigunt corporum temperies naturales, etiam si inculpatæ nõ sint in ipsis ægrotantibus, & reliqua quæ secundum naturam sunt, quemadmodum quæ præter naturam per contraria corrigi debent. Id enim hac in breui sententia propalare nobis voluit Hippoc. non tamen hoc aphorism. simul præcipere intendit qualitatem victus in sanis, & ægris, quemadmodum quidam sibi ipsi persuaserunt: etenim, (vt Galen. visum est in fine comment. præcedentis aphorism.) ab hoc aphor. 16. de victus ratione ægrotantium sermonem facit Hippocr. inquit enim, [Deinceps autem de illa victus ratione quæ ægrotis conuenit, sermonem faciet:] insuper nec perfectus esset sermo de victus ratione, quæ febricitantibus conuenit, si solam indicationem de eius qualitate sumpsisset ab ipsa febre, neque enim satis esset, nisi adiiceretur ea quæ ab ætate, & consuetudine, hoc est corporis temperamẽto sumitur. Quapropter perfectam voluit qualitatẽ rationis victus, febricitantibus conuenientem, hoc in loco nos docere Hippocr. & non in simul sanorum existẽtium, nec propterea quispiam mirari debet si humidum dixerit, subticendo frigidum victũ febricitantibus omnibus conferre: erat etenim hoc vel medicorum vulgo cognitum: nihil autem vulgare scribere Hippocr. dignatus est, vt liquet 2. & 3. de different. resp. ab affectus itaque qualitate, & solidorum corporum temperie, vnà cum consuetudine, & etiam ætate si velis, anni tempore, & regione, nutrimenti qualitas desumitur, vel breuiter ex morbi affectu vnà cum solidorum corporum, quod tum est, temperamẽto, vt Galenus testatur. sub his enim reliqua continentur.

Qualitas alimẽti morbo sit contraria, similis solidorũ corpo. temperaturæ &c.

Obiectio.

Dilutio.

cap. 3.

De particulari exhibendæ alimoniæ tempore.
Caput LI.

QVamuis nutrimenti tempora vniuersalia cum vniuersalib. auxiliorũ temporibus consentiant, quia eadẽ scribi possunt, & instrumẽta quibus eadem indicantur, similia quoq; sunt, & scribi etiam possunt (vtriusque nanque opportuna vniuersalia tempora, ex eorum quæ conducunt postulantium præsentia, & potentis impedire absentia, deprehenduntur) non tamen similiter se habeut, circa ea ex quibus particularia tempora colliguntur, cùm neque ipsa particularium auxiliorum tempora, neque instrumenta seu proposita quibus eadem indicari valeant, scribi queant: vt liquet lib. de Opt. secta. Nam & remissionis spatia quibus potissimum adhibentur

cap 37.

adhibentur remedia, non æqualia omnium sunt, & conditiones absimiles, & symptomata dissidentia, quorũ singula particularis auxilij tempus conuariãt, vt ipse Galenus inquit. At victus rationis particulatim tempora scribi possunt, quemadmodũ & ipsorum morborum, simul atque eorum indicatoria instrumenta, tum Hippocr. tum Galen. auctoritate. Dico autem particularia tempora, quæ distinguuntur aduersus vniuersalia, & non propria cuique, nam proprium nec dici, nec præcipi, nec scribi ad vnguẽ potest, vt patet 3. Method. meden. & primo de Arte curat. ad Glauc. Cùm itaque cum Galen. concluserimus vniuersale nutrimenti tempus esse, cùm facultas præceperit, & morbi affectio non prohibuerit, restat modò disserere postquàm scribi possunt alimenti particularia tempora, ex quibus ea desumenda sint. determinatis nanque propositis ex quibus talia capiuntur tempora, insimul etiã patebit quòd eadem scribi possint: id verò particulatim ostendemus in ipsis febribus, & præsertim ex putredine ortis. nam in cæteris facilè patere poterit. Hæ verò, vel vnam duntaxat habent accessionem, vel plures vt sæpius dictum est, si vnam habeant, à principio ad finem vsque, in his facilis toleratio, & consuetudo spectari debebunt, quando cibus illis eo tempore est offerendus, quo faciliùs quàm in cæteris morbũ tolerant, eoque potissimùm diei tempore, quo priùs in sanitate cibari erant sueti. etenim facilimè cibum ferent, si ex iis considerationibus assument, Galeno teste eodem vndecimo metho. med. quamuis, vt ipse inquit, paucissimas sorbitiones, potionésque eisdem exhibere debeamus, quibus vtique ceu medicamentis potiùs, quàm nutrimentis egemus. maxima etenim febris est, ac cito finietur, & virtus vtplurimum valida. Si verò febris plures accessiones habeat, asserimus cum Hippocr. & Galen. in earum principiis cibum nequaquam adhibẽdum esse dico in principiis, tã si cœperint accessiones, quàm si iamiam cœpturę sint, liquet hoc ex Hippoc. apho. 21. libri 1. cùm asserebat, [in accessionibus abstinere oportet, nam cibum dare nocuum est, &c.] & ex Gale. qui eodem comment. dicebat: [quomodo verò quispiam particulatim cibum offerat cõuenienter, in hoc docet sermone, caueri iubens morborum accessiones. ipse verò manifestiùs in libro primo, de Victu acutorum dixit, quòd neque cùm iam adsint, neque haud ita post affuturæ sunt accessiones, cibus dandus est, sed cùm declinãt aut cessant.] quæ quoque sententia quarto de Ratione victus scripta est. Pręterea Aphoris. 19. eiusdem primi lib. ait Hippoc. [iis qui per circuitus accessiones habent, nihil dare oportet, neque cogere, sed subtrahere adiectioni ante iudicationem.] & Galen. in commen. dicebat. [nam tempora commoda ciborum particularium præcipuè docent accessiones, in morbis quidem in quibus ordinatè adueniunt, hoc est per circuitus.] libro etiam primo de Ratione victus, docens Hipp. particularia tempora nutrimenti, hæc conscripsit: [tempus autem dandæ sorbitionis, tum per initia, tũ per omnem morbi decursum, hoc maximè seruare oportet. nam si pedes frigidi fuerint, non à sorbitione modò, verùm quoque & maximè à potu temperandum. at cum caliditas ad pedes descenderit, tunc dare expedit.] Tunc etenim moderatissimè se habent, tum thorax, tum venter, quemadmodum deterrimè in initiis. fit nanque accessionis principium calore omni, toto ex corpore ad cor, thoracémque concurrere, Gal. auctore ex eiusdem textus comm. Quamobrem cõcludebat optimũ tempus ipsis languentibus dandæ alimoniæ esse in inclinationibus, quemadmodum deterrimum in accessionum principiis: tunc etenim moderatissimè se habẽt, quemadmodum in principiis deterrimè thorax, & venter, lib. quoque de humoribus idem Hippo. hæc scripta reliquit: [in exacerbationibus per circuitus fientibus, ciborum oblationes dandæ non sunt, neque cogere oportet, sed auferre de appositionib. ante iudicationes.] idem confirmatur quarto de Ratione victus, per hæc verba: [cùm autem purgaueris sorbitionibus quibusdã vtitor, obseruatis ita febrium accessionibus vt nunquam cùm adsunt neque cùm futurę sunt exhibeas? sed vel cùm cessant, vel quieuerunt, & maximè à principiis recesserunt. frigẽtibus ergo pedibus, neque potum, neque sorbitionem, neque aliud quippiam huiusmodi dabis.] Non vtique offerendus erit cibus in accessionum principiis, ob iam dictas causas, neque etiam in incrementis ex sententia Galeni eodem 1. de Ratione victus cùm dicebat, [sed quoniam in accessionum tum principiis, tũ incrementis ingesta alimonia lædere admodum nata est, ob id differimus ipsius exhibitionem, quãquam corpus ipsum iamiam digerere videatur.] secluditur etiam ab vtrisque, dico tam Hipp. quàm Gale. summus vigor accessionum, cùm eo tempore licet pedes calfiant, manet tamen in corporis medio: hoc est ventre, & thorace, præter naturam caliditas immodica necdum ad pedes descẽderit, quo tempore dare expedit Hippocrate auctore, tum in morbis omnibus, tum præcipuè in acutis, & potissimùm quibus febris vehementior suberit, periculúmque summum. Sed quid clariùs quòd tria hæc tempora alimoniæ exhibitionem prohibeant, si in accessionibus iusserit Hippo. abstinere oportere? nam cibum dare nocuum est. Et quarto de Ratione victus, per hæc verba particulare cibi porrigẽdi tempus instituit, cùm dixit: [eius medicinæ partis quæ victu medetur, maximum est febrium tum intentiones, tum declinationes, non in acutis modò, verùm quoque & in lõgis obseruare, vt tempora quibus cibi offerendi nõ sunt, & tutò, quibus offerendi sunt, cognoscas, atque adhuc quando plurimũ ab intentione abierint.] in cuius textus expositione diuinis. Gal. nobis præscribit simul cum eodẽ auctore particulare tempus porrigendi cibi. inquit enim: [Artis ciborum exhibendorum maximum esse ait particulare cibi porrigendi tempus nosse, scopumque vnum esse fatetur, quod scilicet tempus illud, quo cibus exhiberi debet, quã plurimũ absit à febris intentione (quam ἐπίτασιν dicit) accessionis principium intelligens. Id autem nõ in diuturnis solùm, sed in acutis quoque verũ esse videtur.] deinceps subdit: [sed quare longis in morbis adiecit? nempe quòd in his magis, & forsan solis, euidens sit scopus, in acutis etenim morbis, deprehẽsa in pedibus caliditas, cibi tempestiuè offerendi signũ sufficiens fuit: non tamẽ in longis ita nutrire oportet, sed melior declinationis pars est expectãda, quod in acutis haudquaquã est expectandũ, timore cito futurę accessionis: & propterea cõfestim cùm caliditas ad pedes descẽderit, tũc dare expedit.] Particularis itaque tẽporis cibũ porrigẽdi, vnũ ait esse scopũ Gal. hoc in loco, quòd videlicet tẽpus illud quo cibus debet exhiberi, plurimũ absit ab accessionis principio. Id verò in continuis inclinatio existit, in intermittẽtib. interuallũ, seu integritas, & propterea

Particularia tempora.
cap. 7.
cap. 1
Cibus quãdo dandus in febr. vnius acces.
cap. 5
Cibus quãdo dandus in febr. plurium acces.
tex. 46.
tex. 39.
tex. 46.
cap 37.
text. 39
Loco præcitato.
In vigore cibus non dandus.
tex. 114

cùm cessant, vel declinant, dicebat Hippocr. offe-
rendum esse cibum, quanquam nec in omnibus
continuis febribus eadem declinationis pars expe-
ctanda sit, sed prout citiùs, aut tardius sequens ac-
cessio futura est. Id quod dilucidissimè manife-
stauit Celsus libro tertio, cap. quinto, inquiens,
[Scire licet optimum cibo tempus esse febre finita,
deinde cùm decessio eius consistit; tertium si ne-
cesse est, quandocunque decedit, cætera omnia pe-
riculosa esse.] idem verò Galeno citato vndecimo
Meth. meden. in fine dicebat: [porrò aptissimum in
febribus quæ intermittunt, & repetunt tempus est,
cùm, vt dictum est, exhalare iam cœperit febrilis ca-
lor: statim enim corpus ad nutrimentum præparant,
huius quoque opportuno tempore ex duplici con-
iectato respectu, nempe summo præcedentis acces-
sionis vigore, & futuræ principio. adhæc nanque
spectantes operam dabimus, vt quamlongissimè ab
vtroque nutriamus. ergo si spatium quod inter sum-
mum prioris accessionis vigorem, & sequentis prin
cipium interuenit, satis sit amplum, facilè est ido-
neum tempus inuenire: sin exiguum id affuerit, alte-
rum facias necesse est, aut vt ægrum admodum ad-
huc calentē nutrias, aut sequentis accessionis inua-
sioni iamiam adfutura, quo magis præsagio Medici
eiusmodi febris indiget, qui primis statim diebus,
quanto spatio febris duratura sit, coniiciet.] Quod
si continua sit, & breui finiendam esse constabit, &
virtutem non defuturam coniicimus, continendus
à cibo æger erit. sin verò nutrire cogamur, propter-
ea quòd vires infirmiores sint, & febris vltra pro-
gressura sit, necessum erit id deligere quod minùs
sit noxium, vt in re ancipiti conuenit: id verò distin-
gues (vt ipse inquit) tum ex loco afflicto, vnà cum af
fectu, tum accessionis, & principij, & summi etiam
vigoris consuetudine? siquidem vbi iecur phlegmo-
ne prehendit, perniciosissimum est paulò ante ac-
cessionē cibare. vbi hæc abest, infirma autem sit vir-
tus, vtilissimum. in aliis verò animalis instrumentis,
quod iam dictis portione respondeat, tum ex situs
eorum ratione, tum dignitatis, existimabis. summi
autem vigoris & accessionis principij morē sic con-
sideres, summi inquam vigoris, an citra, magnitudi-
nem febrilis caloris siccus sit, & squallens, an citra
siccitatem vrens. priorem nanque humectante victu
madefacere quamprimùm oportet; in secundo dum
plurimum caloris se remittat, manere. Principij ve-
rò accessionis morem existimabis, an corporis ex-
trema perfrigerēt, & magnam sanguinis reuocatio-
nem ad interiora corporis faciat, an omnino corpus
non premat: quippe hoc secundum, seu facile man-
suetúmve contemnes. In priore distinguas oportet:
nam si absque visceris phlegmone, aut succorum re-
dundantia motus ad interiora in accessionibus pol-
leat, nihil offendes paulò ante cibans; sin vel phleg-
mone, vel redundantia subsit, cauenda est ante acces
sionem cibatio, ceu res maximè noxia. Celsus verò,
vbi febris intermittens fuerit, his verbis cibandi
tempus determinauit libro 3. cap. 4. satius esse prin-
cipia cibi à decedente febre, quàm reliquias ab inci-
piente excipi, ita si longius tempus secundum est,
quàm integerrimo dandus est, si breue etiam ante-
quàm ex toto integer fiat. sic itaque definiendum est
particulare tempus cibi offerendi. sed quoniam di-
ximus cum Hippocr. & Galeno vnum esse scopum,
quod scilicet tempus illud quo cibus exhiberi debet
quamplurimùm absit ab accessionis principio, ani-
maduersione dignum est scopum hunc non quid fa-
ciendum sit indicare. nam alimoniæ vnus perpetuus
scopus est, nempe virtutis custodia, vt sæpiùs dixi-
mus. Verùm quemadmodum de morbi affectione,
ac eius vniuersali summo vigore determinauimus,
ita etiam de hoc particulari tempore disserere opor
tet: dicimus enim hoc cibi offerēdi tēpus esse, quo-
niam ipsum exhiberi non prohibet, hoc verò non
esse, quoniā ipsum prohibet, & quoniam inter cæ-
tera accessionis tempora declinatio non prohibet:
quinimò rectius dixeris, si fatearis quòd minùs pro-
hibet: etenim cibus sua ratione nunquam morbum
iuuabit, vt dictum est, ob id cum Hippocr. & Gale-
no cōclusimus quatenus ad particularia accessionis
tempora spectat, in hoc duntaxat tempore, cibum
exhiberi debere, vbi videlicet vires absque eo vsque
ad morbi summum vigorem sufficere non valeant;
aliàs haudquaquam ipse offerendus esset etiam in i-
psa inclinatione. nam vbi ob copiā vel obstructio-
nem, vel phlegmonem, vel, vt semel dicam, humo-
ris alicuius putredinem febris est orta, maximo ma-
lo est cibus, atq; hos quidem nec in inclinatione fe-
bris citra noxam nutrias, vt inquit Gale. 10. Metho.
med. Sumitur itaque scopus particularis exhibendæ
alimoniæ, ab ipsius accessionis inclinatione, nō tan-
quam ipsum exhiberi indicante, sed tanquam minùs
prohibente, quàm reliqua accessionis tēpora. Quā-
obrem magnoperè hallucinati sunt qui crediderunt
Hippo. & Galenum hac in re admisisse tempora in-
dicare, veluti methodici affirmant. licet aliis in locis
Gal. illud negauerit. Nos verò in pręcedētib. abūn-
dè demonstrauimus, quantum à veritate deuiarint.

cap. vlt.

Tempus ante accessionem nō indicat cibū dandum esse, sed non prohibet.

cap. 4

Quo accessionis tempore præter inclinationem cibus cū maiori noxa offeratur, ac quomodo in omnibus morbis instituenda sit victus ratio. Caput LII.

AT occasione eorum quæ diximus de
particulari nutrimenti tempore, non
absque ratione quispiam dubitaret,
quo accessionis tempore præter in-
clinationem, cauenda magis cibatio
sit, ceu res maximè noxia? Cernimus enim hac in re
non barbaram duntaxat sectantes medicinam, sed
eos qui Galeni doctrinam profitentur inter sese nō
parum digladiari, idque non ob aliud (vt mea fert o-
pinio) quam quòd parū rectè intellexerint causam,
ob quam interdum cogamur iis in temporibus ci-
bum offerre febricitantibus, declinatione non ex-
pectata. Conabimur nos propterea breuibus quoad
fieri poterit cum eodem Galeno, & Hippocrate il-
lud dilucidare, asserentes primo nullum aliud op-
portunius particularis cibationis tempus esse, quàm
accessionis inclinationem in cōtinuis, & integrita-
tem in intermittentibus, vt paulò ante determina-
uimus, ob dictas etiam causas, vbi hæc eadem tem-
pora expectari valeāt, & vbi fuerint angusta, id per-
petuò seruandum esse censemus, quod cum Galeno
conclusimus: interim videlicet ad sequētis accessio-
nis principium, quandoque verò ad pręcedentis vi-
gorem magis accedentes. Fatemur etiam secundò
quòd quocunque accessionis tempore casus aliquis
interuenerit, robur naturæ seu virium dissoluens,
eodem neglecto tempore, cibum offerre cogimur,
instante magis virium custodia, quàm prohibente
aliquo accessionis tempore, quemadmodum cum
Hippocrate decreuit Gal. com. aphor. 9. primi libri
etiam de summo totius morbi vigore, quo tempore
omnino

omnino à victu abstinendum esse præceperat idem Hippocrates aphorismo octauo eiusdem libri. Esset autem casus hic, animi defectus, seu syncope, aut quiuis alius adeò virium robur dissoluens, vt nutrire omnino cogat, propterea quia vt diximus, hic solus est alimoniæ scopus, nempe virtutis custodia. Porrò quærimus nos, vbi nullus similis interueniat casus, verùm vires ferre inediam non valeant vsque ad accessionis inclinationem, quo tempore cum minori noxa cibus offerri queat? & quoniam inter cætera corpora quæ minimè inediã ferre possunt, sunt ea quæ natura, seu temperamento calida & sicca existunt, siue ex prima origine talia sint, siue ex victu, & immodico labore, vigiliis, & animi perturbationibus, regione, anni tempore, & cæli statu, talem naturam acquisiuerint: propterea quòd iis aduersissima sit inedia, eaque vehementer lædat, cùm necessariò viribus sint imbecillis, de eisdem præcipuè loquemur, quemadmodum ipsemet Galenus verba fecit 10, Metho. meden. Quamobrem dicimus eisdẽ & cum inuasura adhuc sit, & cùm incipiat accessio, cibum offerri debere; si coniectura assequare, eos vsque ad accessionis inclinationem inediam ferre non posse. nam, vt Galenus inquit, cùm accenditur in his febris propter mordentem acrimoniam, excalfacti, attenuatique ex sole, & inedia, & laboribus succi, maximum eius remedium est humidum nutrimentum: quanto verò hos citiùs cibaueris, tanto scilicet magis febrem prohibueris, inquit idem Galen. citato libro 10. metho. meden. Quibus ex verbis dicere licebit, corporibus iam dictis, vbi ex prænarratis præsertim causis in febrem incidant, non modò adhiberi debere humidum cibum, cùm primùm cœperit accessio, aut cùm iamiam inuasura sit, tanquam nutrimentum, verum etiam tanquam maximũ remedium existens ipsis excalfactis, attenuatisque propter mordentem acrimoniam succis, ac ipsi febri & quanto citiùs exhibueris, tanto magis febrẽ prohibueris, ob iam dictam causam. Vbi verò propter quampiam causam hoc tempore eisdem corporibus cibus oblatus non fuerit, audacter etiam fatemur cum eodem Galen. in eiusdem accessionis vigore, cibum esse offerendum, quemadmodum ipse testatur citato lib. 10. potissimùm vbi febris admodum valida non sit, ipsumque corpus siccum, & squallẽs, vt posuimus: hos nanque humectante victu, quamprimum madefacere oportet, inquit 11. eiusdem operis lib. ne vel in febrem ardentem, vel eadem prætergressa, in hecticam incidant, priusquàm inclinare cœperit accessio. His itaque de causis non modò cum minori noxa, quinimò tanquam maximum remedium existens, humidum alimentum exhibebimus eiusmodi corporibus, interim in accessionum principiis, quandoq; verò in earundem summo vigore inclinatione non expectata, præsertim vbi ex prædictis causis in febrem inciderint, & non ob aliquam inflammationem, aut humorum copiam: perquàm rarissimè verò contingit hæc corpora ob humorum copiam, seu multitudinẽ febricitare. Quòd si momentanei mẽbri phlegmone cum eiusmodi febre, ac corpore sit coniuncta, omnino æger morietur. nam quod ad phlegmonem, quæ in iis est partibus, spectat, minimè planè est cibandum, quod ad virium infirmitatem, vtique sæpè, vt idem Galenus inquit citato loco, ita necessariò aut vires resoluentur, aut phlegmone augebitur. Sed dices, quid afferendum sit de accessionis incremento, num etiam

Si solæ vires inediã non ferunt, initio accessionis cibandus.

cap. præcit. & cap. 6.

cap. 4. cap. vlt. & 10. cap. 5. & 8. cap. 2.

In vigore quandoque cibandum.

Si cum virium infirmitate sit phlegmone in parte principe, mors sequitur.

Quæstio.

hoc tempore eisdem quoque corporibus cibum offerre quandoque liceat? Cui responsum sit, hucusq; nec in Hippocratis, nec in Galeni doctrina me illud scriptum reperisse, quòd videlicet febricitantibus quibusdam hoc in tempore aliquando cibum exhibuerint. quinimò eodem decimo meth. med. cap. 4. Galen. omnino vitare videtur, cùm dixit: [quod si horror præterierit, ac iam planè febricitent, cibandi id temporis non sunt.] & primo de ratione victus, per hæc verba idem cõfirmauit, cùm dixit: [sed quoniam in accessionum tum principiis, tum incrementis, ingesta alimonia lędere admodum nata sit, ob id differimus ipsius exhibitionem, quanquam corpus ipsum iamiam indigere videatur.] videtur ergo Gal. his verbis prohibere alimoniam in accessionum incrementis, quoniam hoc tempore admodum lædere nata est, quemadmodum in principiis. verùm peracto incremento adueniente que summo vigore, illud negare non videtur, licet in inclinatione sit optimum, quemadmodum nec ipse Hippocr. quarto de rat. vict. cùm dicebat; [frigentibus ergo pedibus, neque potum, neque sorbitionem, neque aliud quippiam huiusmodi dabis, sed maximum existimato, si id tantisper obseruaueris, donec valde incaluerint, deinde ita quod confert dabis.] Atqui valde incaluerunt ægri in summo vigore, & non in incrementis accessionum, quo tempore paulatim ad extremas corporis partes calor sese expandit, paulatímque incalescunt ægri, quemadmodum in statu calor ex æquo corpus totum occupat, vt liquet eodem primo de ratione vict. & si dices æqualiter etiã prohibere in accessionum principiis alimoniam hoc in loco Galen. asserimus nos satis esse, quòd in incrementis cibum semper interdicant Hippocr. & Gale. nunquam verò admittant; in principiis autem, ac vigoribus, si quandoque prohibeant, interim admittere videantur, vt ex citatis locis patet, idque non propter aliud, nisi quòd eo tempore cauenda omnino cibatio sit, tanquam res maximè noxia. Ad hæc quem vsum afferat ægrotantibus exhibitus in incremento cibus, quemadmodum in principio, & summo vigore probauimus? eo etenim tempore si exhibeatur, neque maximum erit remedium ipsius febris, quemadmodum si in principio fuerit exhibitus, neque etiam febres prohibebit. insuper nec adeò inhibebit febrem, vt ea aut in ardentem, aut in hecticam non pertranseat, veluti si fuerit in vigore oblatus, & præter id, quod nihil confert, maxima ex eo parabitur noxa, quæ in neutro dictorum temporum si exhibeatur, contingit. Nam augebitur porrò febris, vt decimo meth. meden. liquet, & cùm detineatur ex cibo calor, prohibebit ne sese expandat ad extremas corporis partes, sed diutius in thorace, & corde, ac ventre contineatur, augebiturque ex eo putredo, seu phlegmone, si ex eisdem febris fuerit orta, quæ omnia spectans Galen. 11. meth. meden. in fine, cùm exiguum fuerit spatium inter præcedentis accessionis summum vigorem, & sequentis principium, tanquam minùs noxium docuit, interim ægrum admodum adhuc calentem nutrire, quandoque verò iamiam futura sequenti accessione, nulla omnino facta de incremento mentione, non ob aliud quidem, nisi quòd in incremento cibatio esset magis noxia, quàm in dictis temporibus, alioqui parum rectè præcepisset in eisdem duobus temporib⁹ distinguendum esse duntaxat quod minùs sit noxiũ, si cum minori noxa in incrementis cibus exhiberi

Respondet quæstioni.

Super text. 46.

In incremẽtis nõ dandus cibus.

Tex. 39.

Loco citato.

Obiectio, quæ mox diluitur.

Principio, & vigore, subau.

Loco citato.

Altera obiectio.

posset. Sed adhuc instabis, quî fieri posit vt exhibito cibo in accesionis principio, eædem noxæ, aut fortè plures non inferantur, quàm modo dictæ vbi cibus fuerit in incremento exhibitus? eo magis cùm ipse Galen. docuerit quarto de ratione victus, quòd eo tempore accesionis cibus exhiberi debet, quod magis absit ab ipso accesionis principio, tanquam hoc tempus inter omnia deterrimum putarit. Huic responsum volumus, quòd non modo si in principio fuerit cibus exhibitus iam dictis corporibus, similes noxæ non prouenient, quæ in incremento generantur, aut maiores, & plures, sed vt dictū est, maximum erit remedium humidum nutrimentum exhibitum tum febris, tum humorū, qui propter mordentem acrimoniam excalfacti, attenuatique sunt. & si qua noxa fortè generabitur, maius sequetur cōmodum ex vsu quem præstat, quàm incommodum ex noxa quæ fieri posset. Nec quicquam obstat, quòd citato loco decreuerit tēpus quo exhiberi debeat alimētum, quamplurimum distinctum esse debere ab accesionis principio, nanque illud subintelligi debet, vt paulò ante demonstrauimus, vbi vires, ac corpora ferre posint inediam vsque ad idem tempus: quod quidem declarauerat citato libro primo de ratione victus, idem Galenus: quo casu exhibitum in principio alimentum, quemadmodum & in incremento accesionis admodum læderet, & ob id differendum esset, quanquam corpus ipsum iamiam indigere videatur, vt ipse inquit: præsertim vbi ob humorum copiam, aut phlegmonem febricitēt. Adhuc obiiceret quispiā aduersus ea quæ diximus de summo vigore, asserēs quòd maior noxa sequeretur ex oblato cibo in summo vigore, quàm incremēto, illud probans Hippoc. auctoritate, aph. 8. primi libri, dum inquit: [vbi morbus in suo vigore constiterit, tunc victu tenuisimo vtendum est.] si igitur in vniuersali morbi summo vigore per hæc verba vitandum esse cibum omnino præcepit Hippocrates, & non in incremento, simili etiam ratione de vigore particularis accesionis disserēdum erit. Huic responsum dabimus, similitudinem, quam credunt esse inter hæc tempora, non valere. etenim in vniuersali morborum summo vigore, propter tū symptomatum magnitudinem, tum morbi coactionem, vtendum est tenuisimo victu, vt ait Galenus in commento citati aphorism. neque enim oportet naturam distrahere ad alteram nouam coctionem, cùm eo tempore noxiorum humorum coctioni fortiter vacet: & haud ita multò post ipsos sit euictura. at in eo qui particularis accesionis existit, neque adeò symptomatum magnitudo infestat, neque natura eo tempore ita noxiorum humorum coctioni fortiter vacat, ita vt paulò post ipsos sit euictura, cū in eodem particulari summo vigore materiam superauerit, vt Galenus inquit tertio de præsagit. ex pulsatque fuliginosum excrementum expiratione, & contractione eo tempore expellat. Quapropter per alimentum eadem natura ac virtus non distrahitur ad alteram concoctionem, videlicet ipsorum alimentorum: est insuper & eadem materia exigua valde, collatione facta ad eam, quæ in vniuersali summo vigore concoquitur, qua etiam ratione non adeò impeditur: præter id quod eadem sequuntur commoda quæ paulò ante dicta sunt: quanquam & hoc etiam tempore vbi vires deficiant, cibare non inconuenit, vt dictum est. Ex iis itaque liquet cauendam esse omnino cibationem in accesionum incrementis, cū ... maximè noxiam existentem, etiam in iam dictis corporibus, quæ (vbi oporteat) nedum cum minori noxa quàm in incrementis, verum etiam magno cum emolumento in principiis, ac vigoribus earundem accesionum perpetuò exhibetur. Sed iterum obiicies, asserens hoc falsum esse eiusdem Galeni auctoritate, citato decimo method. meden. vbi verba faciens de eiusmodi corporibus, ac febrientibus dicebat: cap. 5. [illos verò omni certè tempore, sed potisimùm per inclinationem.] addas tu, nutrire poteris. ergo videtur admittere in ipso etiam incremento alimoniam, dicens omni certè tempore. Huic dicas primò Galen. eiusmodi corporibus omni certè tempore cibum concedere, eorum videlicet, in quibus paulò ante cibum concesserat, & non eo in quo cibum offerre vitauerat, hoc est incremento. Vel dicas omni certè tempore hæc corpora nutrienda esse, sed potisimùm per inclinationem, in cæteris verò temporibus, si cibus offeratur, minori cum noxa, aut (vt rectiùs dicam) citra noxam exhibebitur in principiis, seu vigoribus, maiori autem, aut saltem non citra noxam, in incrementis. in hoc nanque tempore semper maiori cum noxa, quàm in principio, & summo vigore cibus adhibetur, vbi laborantes inediam vsque ad inclinationem ferre non valeant, id quod paucisimis quibusdam verbis, nescio quo diuino furore percitus, confirmauit Celsus cap. 5. lib. 3. cùm dicebat: [si tamen propter infirmitatem necesitas vrget, satius esse consistente iam incremento febris aliquid offerre, quàm increscente, satius esse instante quàm incipiēte, cùm eo tamen vt nullo tempore is qui deficit nō sit substinendus.] Quamobrem nedum in prædictis corporibus (licet in his potisimùm) idem in exhibendo nutrimento seruare oportebit, sed cæteris omnibus, in quibus protinus in primo, secundóve die, vires imbecillæ cernuntur, licet rariùs accidat, accidit tamen interdum, vel propter ægrotantis malum corporis habitum, vel propter senium, nonnullis verò fatigatio, vel tristitia, vigiliæque præcesserunt, & inedia, & per totum sequuta est diem; item febris priusquàm homo cibaretur circa vesperam occupauit, & nox insomnis est acta, & propterea vires imbecillæ redditæ, vt eodem decimo meth. scriptum est. Sit porrò cibus, qui eisdem temporibus exhibetur, non copiosus, sed modicus, humectandi vim habens, & qui facilè concoquatur, ita vt non modò vt nutrimentum, sed vt remedium conferat. Itaque victus species seu forma, modo quo diximus, instituenda erit, morbi summum vigorem, ac ægrotantis vires simul spectans. Deinceps si pertransiri summum incrementum sine omni cibo posse noueris, ægrum in cibi abstinentia seruato, sin exiguum adminiculum requirant vires, talis victus adhibendus erit, quo sperare posit ea perdurare posse totum tempus intermedium vsque ad morbi summum vigorem, vtputa tenuis. At si maius requirant vires adminiculum, tantum adiicere ad nutrimenta oportet, quantum fuerit de robore virium immutatum, ac plenior victus adhibendus erit, tantum scilicet, quantum virtus imbecillior expostulat. ab his denique scopis nutrimenti diuersa species, seu forma desumitur, cuius copiam maiorem licebit adhibere in morbi principio, atque incremento, at in summo vigore minorem, & interim (si vires ferant) minimam, atque ita victus formam eo tempore etiam

Super text. 114. *Respondet obiectioni.* *Loco citato.* *Tertia obiectio.* *Diluitur obiectio.* *Cap. 7.* *Non im... bandi ... dici, qu... ratio ten... vi victu... præscribi...* *Loco cita... to.* *cap. vlt. cap. 12. cap. 13. cap. 1. cap. 3.*

etiam immutare quandoque, quam victus formam si adeo exquisitam artificiosa quadam coniectura non assequaris, ad paulò pleniorem victum declinare potius, quàm ad tenuiorem nitaris, tanquam minus malum: eritque talis cibus offerendus in his febribus ex putredine ortis, quæ vnam duntaxat à principio ad finem vsque accessionem habent, tempore quo consueuerunt cibari, ac potissimùm eo, quo morbum faciliùs tolerant, in his verò quæ plures habent accessiones, in inclinatione, si continuæ fuerint, in integritate, si intermittant, & vbi spatium fuerit angustum, inter vigorem præcedentis accessionis, & principium futuræ, interim ad vnum, quandoque ad aliud tempus magis accedere licebit, prout suprà cum Galeno conclusimus. Quòd si propter virium imbecillitatem tanto tempore inediam ferre non possint, in accessionum principio sæpius interim verò & in earum summo vigore cibum offerre licebit, incrementum vitantes: quamuis vbi ob aliquem casum virium robur dissoluatur, omni certè tempore cibus sit offerēdus. Verùm nō propterea damnandi sunt nostri temporis medici, qui in primis morbi diebus, primo videlicet, aut ad summum secundo tenuiori vtuntur victu in omnibus ferè morbis indifferenter, vbi exactè eorundem morborum natura non fuerit cognita, modò eadem cognita confestim conueniens victus forma, seu species vsque ad morbi summum vigorem instituatur, eam amplius non immutando pręterquàm in quantitate, & interim in qualitate seu specie quoque eo modo quo diximus, ni aliquid interuenerit. etenim vires eo tempore validæ sunt, & corpora vt plurimùm crudis succis, ac cibis referta, nec adeò facilè est morbi naturam, aut etiam febris statim in prima die exquisitè dignoscere. nam ipsemet Galenus dicebat octauo metho. meden. cap. 3. [ego verò nec in omnibus ægrotantibus fateor exactè me scire in prima die affectum, nec vllam diaram me febrem posse fugere.] poterit etiam & morbus talis esse natura, vt eodem tenuiori victu indigeat, & ita quoque nihil in victu peccabant, non propterea negantes satius esse talem victus speciē à primo die ægrotantibus, & pręsertim febrientibus instituere, qualis expedit, habita eiusdem morbi, seu febris exacta notitia, ac perceptis ægrotantis viribus.

Non improbandi medici, qui initio tenuiorem victum præscribūt.

Quomodo eorum quæ indicant magnitudo spectanda, & quotuplex ea sit: ac qua ratione vbi plures coeant indicationes magnæ, inter se conferendæ sint.

Caput LIII.

CVNCTA quæ circa ægrum spectari debent pro febrium curatione, ac eorum quæ conducunt inuentione, tam si medicamenta, quàm si alimenta fuerint, satis supérque cum Hippo. & Galeno exposuisse puto. Sed quoniam non satis hæc esse censet Galenus, sed inspicere etiam semper conuenit, quando indicationes omnes secum consentiant, & quando inter sese dissentiant, vt ipse ait: omnibus enim cōsentientibus vnam prorsus victus speciem constituemus, dissidentibus verò inter se quæ valentiores ac plures sint, præferemus, ita vt victus species quam hæ præscribunt, præferatur; sic tamen vt ne contraria sit neglecta, vt liquet octauo metho. meden. id quod etiam seruari perpetuò iussit in inueniendis, ac adhibendis medicamentis, 7. 9. 10. & 11. eiusdem operis lib. etenim vbi ambiguitas, pugnáque indicationum inter se oritur, eodem auctore, tum numerum indicationū, tum magnitudinem, simul conferas oportet, nihilque in contrariis indicationibus, vt ipse Galenus inquit, tam competit expendi quàm magnitudinem eorum, quæ ad indicationem coïērunt; propterea quomodo hæc indicationum magnitudo inuestigetur, & qua ratione cum aliis conferenda sit, ac præferenda, vbi eædem indicationes pugnabunt, differere oportebit, postquàm abundè tractauimus quid faciendum sit, vbi omnes consentiant; quibus dilucidatis huic nostræ methodo extremam manum imponemus. Quocirca indicationum potestates rectè examinabis, vbi magnitudinem eorum, quæ ad indicandum coïērunt, intelligas. non est autem in omnibus rebus, vnius rationis ipsius maioris natura, eodem Galeno teste, tertio de sanitate tuenda, sed alibi pro viribus & quasi dignitate rei, alibi pro ipsius propria essentia spectanda est. idem confirmare videtur octauo meth. meden. sub his verbis: [porrò nihil in contrariis indicationibus tam conuenit expendi, quàm magnitudinem eorum, quæ ad indicationem coierunt, quam vtique ex libro de sanitate tuenda, duplicem esse ostendimus; alteram quę ex ipsorum quę indicant dignitatibus censetur, alteram quę ex ipsorum, vt sic dicam, propriis substantiis, spectetur, quas ex conferendo cum mediocri, & quod secundum naturam est, seu naturali habitu, accipiendas esse testati sumus.] Longè tamen diuersa ab his de indicationum magnitudine scripsisse cernitur idem Galenus vndecimo metho. meden. dum dixit: [vbi verò secum pugnauerint indicationes aliquæ superiùs comprehensa methodo, ad ea quæ agenda sint inuenienda, vtendum esse perpensis scilicet eorum quæ indicant tum magnitudine, tum dignitate. ostēdimus enim eligendas eas indicationes esse, quas digniora, maioraque indicantia præscribent. at dignitatem eorum vel vitæ, vel sanitatis respectu iudicandum, magnitudinem verò duplicem esse, vel propriæ substantiæ ratione, vel declinationis à naturali habitu.] hanc verò methodum conscripserat tum citato libro octauo de methodo medendi, partim etiam & nono, & decimo. Porrò hic videtur non in vno duntaxat sibimet pugnare Galenus, nam citato octauo methodi medendi, & tertio de sanitate tuenda, magnitudinem tanquam genus quoddam diuidebat, in eam quæ censetur ex dignitatibus eorum quæ indicant, & eam quæ spectatur ex propriis substantiis eorundem, hoc verò in loco, magnitudinem seorsùm à dignitate perpendendam esse præcipit. insuper citatis locis magnitudinem distinctam ab ea quæ ex dignitatibus censetur, seu viribus eorum quæ indicant, vnam esse ait, quæ ex propriis essentiis, seu eorum quæ indicant, substantiis spectatur, hic verò duplicem esse magnitudinem fatetur, vel proprię substantię ratione, vel declinationis à naturali habitu: citatis etiam locis eas quæ ex propriis substantiis spectantur, ex conferendo cum mediocri, & quòd secundum naturam, desumendas esse præcepit, hic verò alteram dixit esse magnitudinem per declinationem à naturali habitu, seclusam ab ea quæ est ratione propriæ substantiæ. Horum primum facilè conciliabimus, si dixerimus tertio de sanitate tuenda, & octauo methodi medendi, vniuersaliùs sumpsisse magnitudinem eorum, quæ indicent, & vt quoddam genus commune vtriusque magnitudinis, tam

cap. vlt. cap. 12. cap. 13. cap. 1. cap. 3.

Indicationū magnitudo ex dignitate eorū, quæ indicant, & propria essentia. cap. 9. cap. citato.

cap. citato.

Locis citatis. Gale sibi ipse repugnare videtur.

Conciliatio locorū Gal.

illius quæ ſpectatur ex dignitate eorum, quæ indicant, quàm alterius quę ex propriis ſubſtantiis deſumitur. Sunt etenim magnæ ambæ indicationes, quæ ex ipſis deſumuntur. libro verò vndecimo methodi medendi, perpendendam eſſe eorum quæ indicant tum magnitudinem, tum dignitatem, aſſeruit; ſpecificè magis ſubintelligens magnitudinem, ſumens tamen nomẽ generis, vt eam diſtingueret ab ea, quæ pro dignitate capitur, non negans quòd magnitudo generaliùs ſumpta ſit vtriſque communis tanquam genus. At non perinde facile eſt reliqua conciliare. pro quo animaduertendum, quòd ipſa magnitudo quæ ex aduerſo diſtinguitur ei, quæ pro viribus, & quaſi dignitate rei ſpectatur, poteſt ſola ſeorſum exiſtere abſque aliis magnitudinibus eiuſdem rationis, aut alterius, ſed cum aliis duntaxat indicationibus complicari, quæ nullo modo magnæ ſunt: poteſt inſuper coire, tum cum reliquis magnis indicationibus eiuſdem generis, tum etiam cum his quæ pro dignitate magnæ ſunt. adhæc id quod dignitatis magnum dicitur, ratione etiam propriæ ſubſtantiæ magnum, paruúmve eſſe poteſt, tam ſi ſeorſum conſiſtat, quàm ſi cum aliis complicetur, id quod manifeſtè Gale. declarauit citato tertio de ſanitate tuen. Vbi exemplum ponens laſcitudinis, quæ phlegmones ſenſum præfert, cum ea quæ vlceroſa ſeu excrementoſa dicitur, ſi inuicem copulentur, dicebat dignitate maiorem eſſe primam. demum ſubdit vtraque tamen ipſarum ſic propria ratione eſſentiæ magna, paruáque eſſe poteſt, vt ſi ſola ſeorſum conſtiterit, vtraque quoque ipſarum poteſt cum aliis copulari magnis, & poteſt ſeorſum conſiſtere. Verùm vbi ſeorſum conſiſtant, coeuntes tamen cum aliis indicationibus, ac indicantibus non magnis, vna pro viribus, & quaſi dignitate indicantis maior dicitur, reliqua verò pro propria eſſentia eius quod indicat, vt ibidem liquet. vbi verò ſimul coeant, id quod magis in indicando pollet, explorandum eſt. modum verò idem Galenus oſtendit eodem loco, vbi continuans adhuc ſermonem de iam dictis laſsitudinibus dicebat: [ſi igitur vtraque pari interuallo à naturali habitu, ſeu ab eo quod ſecundum naturam eſt, receſsit, quæ phlegmones ſimilis eſt, pręcipuam curationis ſolicitudinem ad ſe cõuertet, vtpote dignitate pollẽs, ſin exiguè quę phlegmones, plurimum quæ vlceris ſenſum repræſentat, à naturali habitu receſsit, æſtimandum num tantum ſuperet magnitudine vlceroſa, quantum quæ phlegmone ſimilis eſt, viribus, an minùs, an magis, atque ita quod pollet explorare, quòd ſi æqualiter pollentes videris, pari ſtudio vtrique conſulendum, atque ratio hæc perpetua ſit omnium coniugatorum affectuum.] Hanc eandem ſententiam, ſcilicet vbi plura coeant, quæ ob eorum magnitudinem indicent, ac contrarium exigant, confirmauit idem Galenus octauo methodi medendi, cùm dicebat, [Porrò nihil in contrariis indicationibus tam conuenit expendi, quàm magnitudinem eorum quæ ad indicationem coierunt.] dixit nanque eorum numero plurali, deinceps hanc magnitudinem duplicem eſſe in libro de ſanitate tuenda, ſe oſtendiſſe fatebatur, & declarans inſuper hanc duplicem magnitudinem, ſubdebat alteram, quæ ex ipſorum quæ indicant dignitatibus cenſeatur, alteram quæ ex ipſorum, vt ſic dicam propriis ſubſtantiis ſpectetur: & addit, quas iterum in numero plurali, & non dixit quam in ſingulari ex conferendo cum mediocri, & quod ſecundum naturam eſt, accipiendas eſſe teſtati ſumus. quando itaque plura coeunt, quæ ob eorum magnitudinem indicant, ac contraria expoſtulant, eorum ſubſtantias ſpectare oportet, collatione facta ad id quod ſecundum naturam exiſtit, hoc eſt quantum eorum quodlibet à naturali ſtatu receſſerit, quantum enim quodque à naturali ſtatu receſſerit, ad tantam magnitudinem morbus peruenit, inquit idem Galenus primo de arte curatiua ad Glauc. cap. 1. hoc etenim inuento, eadem ratio ſeruanda erit in curatione perpetuò, quam docuit in paulò ante citatis verbis tertio de ſanitate tuenda, libro verò vndecimo methodi medendi, eaſdem indicationes, quas digniora, maioraque indicantia præſcribunt, tam ſi inſimul complicentur, quàm ſi cum aliis indicationibus copulentur non magnis, vbi ſecum pugnauerint aliquæ, particularem magis modum eas perpendendi docuit, ab eis tamen quæ citatis locis præceperat non recedens. Docebat enim primò quomodo iudicanda ſit dignitas eorum, quæ indicant: quòd videlicet vel reſpectu vitæ vel reſpectu ſanitatis, vt vires vbi indicant, earum indicatio digna eſt reſpectu vitæ, febris autem indicatio digna reſpectu ſanitatis: & ob id nono de methodo meden. cap. 13. præcipiebat quòd virtus omnium prima eſſet cuſtodienda, vtpote quæ dignitate magis pollet, à virium indicatione proximam eſſe, quæ ab affectibus, quos curare proponimus, datur, deinceps reliquæ. ſubdebat poſtmodum eodem vndecimo: [magnitudinem verò duplicem eſſe, vel propriæ ſubſtantiæ ratione, vel declinationis à naturali habitu: non quòd hæc magnitudo quam ex aduerſo diſtinxerat paulò ante, ei quæ ex dignitate ſumitur, re ipſa duplex ſit, ſed quòd ea non ſemper vno duntaxat modo perpendenda ſit, ſed duplici, vno modo ſi ſola ſeorſum conſiſtat, pugnaueritque cum aliis indicationibus non magnis, & ita ſpectanda eſt ratione proprię ſubſtantiæ, quoniam non comparatur alteri magnæ indicationi: hanc etiam noſcendam eſſe magnitudinem ex propriorum ſymptomatum quãtitate, ſeu magnitudine præcepit, libro tertio de criſibus, & libro de conſtitutione artis medicæ, ſecundo modo iudicanda erit per declinationem à naturali habitu, vbi videlicet cum aliis coeat magnis indicationibus, ſecúmque pugnauerint. nam aut æquè ab eo recedunt, & ita vtrique pari ſtudio conſulendum, aut magis, aut minùs, quo caſu magis de vno quàm de altero ſoliciti eſſe debemus, præcipuam ſemper curationis ſolicitudinem ad ſe conuertens, id quod maiori interuallo à naturali habitu receſſerit, vel licet pari interuallo receſſerint, polleat tamen vna altera dignitate. Nam & hæc etiam dignitatis magnitudo ratione proprię ſubſtãtiæ quandoque magna eſſe poteſt, nec aliter perpendenda erit, quàm per receſſum à naturali habitu, tam ſi ſeorſum conſiſtat, quàm ſi cum aliis coeat ratione propriæ ſubſtantiæ indicationibus magnis, & hæc ratio perpetua eſt omnium coniugatorum affectuum, inquit Galenus, præcitato libro tertio de ſanitate tuenda. Ex quibus liquet, quòd quamuis ſpeciatim magis deſiniuerit harum magnitudinum naturam, libro vndecimo de methodo medendi, Galenus non propterea aliud re ipſa per eaſdem intelligere voluit, quàm id quod de eiſdẽ diſſeruerat citato libro tertio de ſanitate tuenda, & octauo

Loco citato.

Loco citato.

Loco citato.

ob[?]quo meth. medendi, neque in his sibi pugnantia scripsit. Sed non ab re quispiam quæreret, quomodo citatis locis Galen. duplicem tantùm esse magnitudinem determinarit eorum quæ indicāt, eámque esse spectandam vel ratione dignitatis, vel ratione propriæ substantiæ, si quarto de methodo medendi cap. 6. asserit non vlcera, vulneráque duntaxat, verumetiam reliqua omnia vitia grauia magnáque posse reddi trifariam. Nam vel propter afflictæ partis præstantiam, vel propter affectus magnitudinem, vel propterea quòd sunt cacoëthe, & paucis quibusdam interiectis illud confirmauit asserens: [nam cùm triplici genere morbus quisque sit grauis, aut propter præcellentiam partis, aut propter affectus magnitudinem, aut propter ipsius cacoëthiam.] necnon & septimo eiusdem operis libri, de affectus magnitudine verba faciens, quòd videlicet ea perpendenda sit, dicebat: [ea triplex est, alia quæ ex læsæ actionis præstantia spectatur, alia quæ ex propria affectus essentia, & tertia præter has, quæ ex facultate quæ læsum corpus gubernat, æstimatur.] Dicas perpetuo magnitudinem eorum quæ indicant, duplici tantùm ratione spectandam esse, nempe vel ratione virium, seu dignitatis, vel ratione propriæ essentiæ, seu substantiæ. & sicubi Galenus plures conscripserit, clarioris doctrinæ gratia, de eis speciatim magis verba fecit, tamen omnes ad iam dictas duas reduci, atque semper sub eis contineri voluit: & propterea cacoëthiæ, si ob magnitudinem quandam indicat, erit ratione dignitatis; quare sub ea continebitur. Si autem eadem quoque magna fuerit ratione propriæ essentiæ, vtraque ratione indicabit, vt paulò ante demonstrauimus. Similiter ea magnitudo quæ æstimatur ex facultate, quæ læsum corpus gubernat, ad eandem reducitur magnitudinem, quæ ratione dignitatis capitur. Sed quod mihi admodum difficile videtur, est concordare eiusdem Galen. dicta de triplici magnitudine ipsorum affectuum. Nam quarto de method. medend. cap. 6. vt paulò ante annotauimus, pro tertia affectus magnitudine connumerabat cacoëthiam, septimo verò eiusdem, non ex cacoëthia, sed ex facultate, quæ læsum corpus gubernat, æstimandam esse dicebat. Fateor me hercle diu fatigasse pugnantiam hanc, ac diu etiam laborasse pro ea soluenda, dicam tamen quid sentiam. Appellant medici vlcera quæ omnibus ritè decentérque factis tamen non sanantur Græcè κακοήθη, nos maligna, contumacia, rebelliáve dicimus, vt liquet quarto methodi medendi, libro verò primo de morbis vulgaribus, fatetur Galenus sibi constare esse morbum κακοήθη, vbi cùm rectè omnia administrantur, nihilo fit mitior. Constat insuper apud omnes medicos tales morbos ob vitium, seu humorum corruptelam fieri, ac generari, siue in vniuerso corpore, siue in quibusdam partibus, aut in vna duntaxat corrumpantur, propterea quòd virtus eos haudquaquam euincere, domare, ac concoquere valet, & assimilare. Hanc facultatem puto Galenum intellexisse per eam quæ læsum corpus gubernat, diuersam siquidem ab eis quæ in tribus principibus partibus resident: est autem ea alteratrix, seu immutatrix facultas, quæ singulis partibus communis existit, est etiam cuiusque propria. Quapropter & in quibusdam determinatis, & in vniuerso corpore lædi, seu

Obiectio.

Cap. 12.

Diluit obiectionem.

Gale. magnitudines plures sub duabus cōplexus est.

Gal. aliter atque aliter de triplici magnitudine affectuum.

Conciliatio locorū Galeni.

Commen. 3. super tex. 1.

vitiari eam contingit, qua taliter corrupta, aut particularis quispiam morbus κακοήθης, siue malignus generatur, aut quispiam alius vniuersalis etiam in vniuerso corpore. Ex quibus cuiuis patere arbitror, idem ferè esse dicere quòd quidam magni reddantur morbi, propterea quòd sunt κακοήθεις, quòd asserere vitiatam esse facultatem, quæ læsum corpus gubernat, atque eam æstimandam esse, cùm ex eiusdem vitio, vt diximus, humores corrumpantur, ex quibus maligni cōtumacésque morbi originem ducunt.

Nonnullis exemplis, ratio spectandi indicationū magnitudines, examinatur. Caput LIIII.

VT verò communis hæc ratio, omnium quæ inter se complicatæ sunt contrariarum indicationum, magis pateat artis medicæ tyronibus, pluribus exemplis eam examinandam esse duxi, atque primò in morbis ipsis, vbi simul coëant, siue contrarij, siue non contrarij sint, in quibus omnibus eiusmodi complexionibus triplex tibi propositus scopus, seu finis erit, Galeni auctoritate, tertio & septimo method. medend. c. 9. & c. 12. Primò nanq; æstimare debes à quo maxime affectu discrimen ægro impendere videatur. Secundò quid quæve ex his, causæ rationem obtineant, & quæ ab ipsis efficiatur. Tertiò, quæ sanari ante alia posint, & quæ nō posint. Vbi enim à quoquam affectuum periculum non leue instat, ad id quod vrget dirigi primum curantis consilium debet. Nam affectus vnde primum maximéque periculum homini imminet, hic primus curari debebit, interim verò non primus modo, verumetiam solus, quemadmodum exempla ponit Galenus eodem tertio de methodo medendi, de capite musculi puncti, & superueniente conuulsione, quæ nulla conuenientium medicamentorum vi remittatur. Præciso etenim per transuersum toto musculo, conuulsionem sanabis licet aliquem ex particulæ motibus vitiaueris, similiter etiam cùm è vena, vel arteria sanguis immodicè profluat, cogimur interdum totum vas præcidere, & etiam neruum punctum vbi conuulsiones vel deliria, aut etiam ambo magna, ægréque sanabilia superuenerint. Est itaque in hoc curationis consilio, quod ab vrgente initur, affectus magnitudo semper perpendenda, cùm ex his maximè ac primùm ægro periculum immineat, vt diximus, quacunque ratione magni fuerint. Vbi etenim inuicem copulentur morbi quidam, eatenus habebunt communem indicationem curationis, quatenus copulabuntur, vel nobis scilicet ad id quod magis vrget obuiantibus, non tamen alterius cura omnino posthabita, vel omnibus pari studio auxiliantibus, vbi videlicet æquè vrgeant, & magni sint, perquàm rarissimè autem, vt dictum est, quandoque solum, etiam vbi maximè vrgeat, curamus. Sic itaque si quispiam morbo laterali, ac sanguinis sputatione laboret, qui contrarias exigunt curationes, ad id quod vrget magis obuiare oportet, non omnino posthabita etiam alterius curatione, vt inquit Galenus commento aphorismi 16. primi libri. Similiter siquis febricitauerit, & aqua intercute laborauerit, ad ambos affectus respicientes, qui quidem contrariam exigunt cu-

Primus scopus in complexib. indicationū.

rationem. Vtrique eorum solerter resistimus, sicut & in aliis omnibus pariter copulatis, vt ibidem testatur Galen. Atqui solerter omnibus talibus resistimus, vt si æquè vrgeant, omnibus pari studio auxiliemur, si verò vnus altero magis vrgeat, huic primo & magis auxiliabimur, altero tamen omnino non neglecto: hæc verò curationis prælatio fiet, eodem Galeno teste, octauo method. medend. cap. vlt. aliàs vtrisque in vnius auxilij materiam mixtis, aliàs seorsum sumptis. Secundo loco existimandum esse proposuimus, quid ex iis quæ copulantur causæ rationem obtineat, & quid ab ipso efficiatur, ita vt id augere aut gignere reliqua possit, reliquum verò vel gignatur, vel incrementum ab eo accipiat. Etenim manente adhuc eo affectu, qui velut causa alium excitauit, hunc priùs tolli expedit. Nam omnino in omnibus, in quibus effectrix causa adhuc manet morbis, ab hac exordienda curatio est, inquit Galenus quarto methodi medendi, cap. 4. quemadmodum abundè etiam in præcedentibus à nobis demonstratum est. quapropter vbi aliud efficiens est, aliud quod ab eo efficitur, ipsa causa spectanda erit, vt liquet eodem septimo methodi medendi. Si verò in complicatis hisce affectibus, vnus rationem obtineat eius sine quo non, ita vt reliqui affectus sanari non possint, eo non curato, ipse verò ante alios curari possit, ordo spectandus est, quid ante quod videlicet, vel quid cum quo, vel quid post quod sanari possit, eodem Galeno teste, citatis libro tertio, & septimo de methodo medendi. At si non plures fuerint coeuntes morbi, sed is vnus sit, verùm qui contrariam indicationem subiiciat, aut naturali laborantis temperamento, aut ei quod nunc acquisierit, præterea ætati, consuetudini, regioni, anni tempori, & cæli statui, ita vt pugna indicationum inter se oriatur, hoc etiam casu magnopere opus est tum numerum indicationum, tum magnitudinem simul conferre. Exempli gratia, si quispiam febre correptus fuerit, qua ratione victum requirat, qui refrigeret & humectet, reliqua verò contraria expostulent, nisi quispiam ita indicationum potestates examinet, nequeat sane mensuram victus inuenire. Nam cùm refrigerandum, humectandúmque esse febris perpetuò indicet, reliquorum verò cuiusque concors indicatio fuerit, nullum exhibetur negotium. Nam humectantia, refrigerantiáque exhibenda sunt non solùm, sed etiam nec leuiter hæc, nec vtcunque facienda, imò planè magnoperè ac vehementer omnibus scilicet indicationibus idem dictantibus. vbi autem discors, pro pluribus ac potioribus formari victus ratio debebit: quippe quæ à febre sumitur indicatio, ea reliquis, quando omnes contrarium faciundum indicabunt, numero quidem inferior est, magnitudine tamen quæ ex dignitate, aut potestate spectatur, superior, potissimùm si longe à natura recesserit. Nam tum duplex magnitudo illi accedit, siquidem & quia febris plus cæteris omnibus solicitos nos habet, & quia præterquàm quòd febris est, etiam illi magnitudo notabilis accessit, idcirco contrarias indicationes inducit, atque obumbrat: sin verò parua fuerit febris, fas est reliquas omnes indicationes vnà coniunctas cum ea conferri atque expendi: ac siquidem pares videantur, neque febris indicatio præferetur, neque etiam reliquorum, imò media victus ratio, vbi ita se corpus habet, eligenda erit: ita vt neque humectandum refrigerandúmque sit, vt febris desiderat, neque calfaciendum & exsiccandum, quemadmodum reliqua præscribunt. Sin altera indicatio exuperat, tantum recessisse à temperato & medio victu par est, quantum ea quæ pollent, sua contraria superant: qua de re tum exercitatum in his omnibus, tum natura prudentem esse medicum conueniet, quò cuiusque indicationis potestate diligenter considerata, omnibúsque inter se collatis, vnam idonei victus summam, quæ laboranti sit, comparet, vt liquet octauo de method. medend. cap. vltim. quo loco duorum hominum febre laborantium ponit exemplum, qui, licet in regione nati, ac educati sint temperata, in diuersis tamen febre corripiantur, ac diuersa quoque indicantia pro victus institutione contineant. Idem quoque seruari debet in victus forma, ac eius quantitate. Nam si febris peracuta fuerit infra septimum videlicet iudicanda, qua ratione tenuis victus febrienti exhibendus sit, vt ptisanæ cremor, & eius quoque exigua quantitas, verùm consuetudo, ætas & tempus anni, aut etiam ipsa per se sola consuetudo aliam victus formam, seu eiusdem maiorem copiam requirat, cùm semper seruandam esse in ægris consuetudinem præceperit Galenus, & quantum ipsius ptisanæ ingerere oporteat, ab ipsa consuetudine sumenda sit indicatio, vt liquet primo de ratione victus in morbis acutis, propterea ab hac indicationem sumentes alia victus forma, quàm morbus requirat, immutanda erit, aut saltem eiusdem quantitate adaucta, dignitate pollens in hoc indicatio quæ à consuetudine sumitur, etiam si febris aliam admittat victus rationem. Item vbi quispiam affectu aliquo laborabit, qui pro sui curatione, vacuationem requirat, vires autem extrema imbecillitate laborent, adeò vt nullam notatu dignam ferre possint vacuationem, cùm indicantia contraria sint, indicationes aduersentur, pariter & indicata, dicimus cum Galeno nono method. medend. cap. 13. quòd toto illo tempore quo vires reficimus, eorum quæ affectum sanent nihil planè ægrotanti exhibebimus. Quicquid enim indicationi, quam vires præbent, aduersatur, id secundi est loci, ac posterioris iis, qu illæ præcipiunt: dignitate nanque ipsæ præualent, & propterea quæ ipsis aduersantur dicebat Galenus citato loco, aliquando administranda prorsus non sunt, vt in hoc casu, aliquando paulatim seu modicè, & quoniam à virium indicatione proxima est, vt ipse refert, quæ ab affectibus, quos curare proponimus, datur vbi eo roboris peruenisse eas coniicimus, vt nihil, aut parum ex vacuando sint lædendæ, tum quoque ad affectus curationem est accedendum. Nanque si abundantia paulò viribus superior fuerit, vtique ex moderata vacuatione, adeò nullum accedit viribus incommodum, vt etiam maximum comparetur commodum, eo quod eas premebat, sublato, eodem Galeno teste citato loco. Rursus laboret quispiam affectu quopiam, qui pro eius curatione multa vacuatione indigeat, ídque vel vena incisa, vel purgatione, vires verò adsint laboranti non adeò extrema imbecillitate, imbecillæ tamen, vt ex tanta inanitione resoluantur, sit porrò affectus hic humorum corruptela: quod enim corruptum est, id alienum à natura existit quod tale est, id se auferen-

dum

2. Scopus in indicationū complexibus considerandus.

Loco citato.

3. Scopus de ordine curandorum.

Loc. citatis.

Si vnus morbus plures offerat indicationes.

Super. 20.

du[illegible]n dictat, tuinimò quod omnino alienum est, nu[illegible]la fieri ratione potest, vt id naturæ suæ gratiam r[illegible]cipiat, sed elucere id quamprimum est tentandum, Galeno auctore, quarto de sanitate tuenda. cap.4. verùm vbi perinde fuerit æger viribus imbecillis, vtique quod affectus remedium est, id cum virtutis custodia pugnat, siquidem affectus, vt diximus, vacuandum esse præcipit, ídque vel vena incisa, vel purgatione, harum autem neutram ferunt imbecillæ vires: quoniam verò in eiusmodi repugnantiis incerta succurrendi ratio est, aliàs insanabilis omnino affectus relinquetur, aliàs spatio & ægrè sanari poterit: ídque si magnum nactus sit medicum. Quapropter vbi indicationes, ac indicantia ita sibi aduersantur, & paulatim quod vitiosum est vacuare, & paulatim inuicem quod salubre est, pro eo reponere oportet. vocant autem medici eiusmodi vitiosi succi curationem Græcè ὑπήρασιν, hoc etenim casu cùm vires non extrema imbecillitate laborent, ea quæ ipsis aduersantur, modicè & paulatim administranda sunt, & non prorsus vitanda, vt in eo quem ante hunc posuimus. id etiam confirmauit idem Galenus libro de curandi ratione per venæ sectionem, cap.12. dum inquit. [Vbi ergo multa euacuatione est opus, verùm vires sunt imbecilliores, in his euacuationem partiri expedit.] Amplius cùm tria sint illa prima quæ in febribus ob putredinem ortis agendorum indicationem nobis præbeant, ad quæ attentum te esse oportet in prædictis febribus curandis, vna quidem febris ipsa, altera effectrix eius causa, & tertia ægrotantis vires, quorum prima duo submouenda sunt; tertium verò est tuendum; & ideò oportet vt cum viribus tum febrem, tum causam inuicem conferas, vt inquit Galenus decimo de methodo medendi, cap.1. vbi horum indicationes pugnabunt, quæ inter eas præferenda sit, nempe quæ cæteris sit valentior, hanc magis sequaris oportet, non tamen cæteras negligens, hinc doceberis, primùm causam, febrémque profligare, vbi videlicet conieceris harum remedia vires posse ferre. rursus primùm roborandas vires esse, vbi hæ imbecilliores fuerint, quàm vt causæ, febrísque præsidia sustineant. SI verò causam ad febrem compares, plerunque causæ maior est vis: quamuis aliquando fieri poßit, vt ea sit febris magnitudo, quæ præsentem perniciem, nisi occurras, offerat. quo casu oportebit hac priùs summota, deinde ad causam accedere, quapropter vbi in idem consentiant, & quæ febrem extinguunt, & quæ causam oppugnant, in quod vtraque conspirant cùm vnum sit, sine cunctatione agendum est. sin febris, quæ iam accensa sit, sanatio, causam quæ hanc excitauit, est auctura, aut quæ causam summouent, febrem exasperabunt, diligens habenda consideratio est de remediorum specie, vt inquit Galenus citato loco. Hinc colligas, quòd vbi quispiam febre laboret ex putredine orta, quæ mediocris sit, ac vires valentes fuerint, quæ à causa sumitur, indicatio præferenda est, vt paulò ante conclusimus: interim autem ea quæ à febre desumitur haudquaquam negligenda. si verò febris perinde magna sit, vt ægro fuerit intolerabilis, adeò vt præsentem perniciem, nisi occurras, afferat, viribus adhuc validis existentibus, adhibenda priùs sunt, quæ febrem extinguunt, cùm eius indicatio maior, ac valentior fuerit, non solùm dignitatis ratione, verumetiam & propriæ substantiæ. Quare eadem præferenda erit, causam adhuc non contemnendo, sed ea extincta, deinde ad causam accedere oportet. Sed dices, si magna fuerit febris, & causa, ita vt ambo propter earum magnitudinem indicent, & vires non amplius robustæ, sed imbecillæ, adeò vt dictorum auxilia ferre non valeant, quam dicemus præferendam esse indicationem? Huic cum Galeno satisfacimus, quòd ea præferenda est, quæ à viribus desumitur. dicebat etenim citato libro decimo methodi medendi. [Rursus primam roborandam virtutem esse, vbi hæc imbecillior est, quàm vt causæ, febrísque præsidia sustineat.] & si dicas plures esse indicationes quæ à causa, & etiam febre capiuntur, ac etiam maiores quàm ea quæ à viribus desumitur, dicimus nos adhuc præferendam esse indicationem à viribus desumptam; & si numero inferior sit, præualet tamen magnitudine. nam & sanitatis ratione quæ à febre, & eius causa desumuntur indicationes magnæ sint, licet in substantia adhuc magnæ sint, quæ verò à viribus, & æquè magna est, aut fortè maior ratione propriæ substantiæ, & dignitate etiam præualet, cùm non respectu sanitatis iudicetur eius dignitas, sed respectu vitæ, nec quispiam asserere poterit quòd minùs vires recedant à naturali habitu, cùm posuerimus eas adeo imbecilles esse, vt dictorum auxilia ferre nequeant. Quòd si quispiam hæsitauerit asserens hoc in loco Galenum de virtute naturali duntaxat mentionem fecisse, cum 9. eiusdem cap.10. tres facultates, seu vires corpus nostrum dispensare asseruisset, ac cunctas spectandas esse, cùm nihil aliud sit vitam seruare, quàm easdem vires conseruare, fatebimur nos primò in quibusdam Græcis codicibus desiderari vox illa [naturalis,] sed virtus duntaxat scribi, per quam idem intelligendum erit quod de tribus facultatibus dixerat, citato libro 9. etenim vna est virtus genere, plures specie, vt in præcedentibus cum Hippocrat. declarauimus, quòd si eadem conscribatur, adhuc conciliari poterit Galen. cum iis quæ scripsit 11. libri eiusdem operis, cap.9. cùm dicebat: [neque enim pulsus duntaxat vires, ad huiusmodi agenda firmas requirimus, veluti nec eius facultatis quæ voluntarium motum præstat, sed sicut dictum est ipsius potiùs concoctricis.] quare dicendum erit in febribus nos vires omnes firmas requirere, præcipuè tamen naturales, & inter eas concoctricem. quapropter & si dixisset libro 10. à virtute naturali sumendam esse indicationem, intelligendum est præcipuè, non negans idem Galenus quòd cæteræ quoque firmæ requirantur, pro curandis febribus, præsertim ex putredine ortis. Sed quid agendum sit quæreret quispiam, si cum quapiam febre ex putredine orta, coëat vehemens aliquod symptoma, dixi vehemens, quoniam symptoma, quà symptoma est, nunquã curationis rationẽ indicat, nec curationem interpellat, quippe cùm vnà cũ affectu vnde nascitur cesset: & propterea cùm affectuum sanatio, eorum sublatio sit, hanc symptomatum quoque amotio sequitur, vt 11. & 12. med. meth. scriptum est. sed quæritur si cum febre incidant vehementia, seu grauiora symptomata, quibus prospici maiore medentis sollicitudine debet, quæ ratio eorum in curatione habenda sit. possunt etenim quemadmodum

Dubitatio cui mox satisfacit.

Cap. præcit.

Loco citato.

Si cum febre ex putredine grauius aliquod symptoma copuletur.

cap. 12 & cap.1.

vnus morbus cùm alio morbo, & symptoma symptomati vno tempore, ita quoque & symptoma cum morbo copulari; dico symptoma talis rationis quod scilicet vehemens, seu grauius sit: hoc nanque symptoma est quod ex accidenti quandoque curandi rationem mutat. causæ scilicet locũ eo tempore habens. At cùm eorum omnium, quæ veluti causæ curationem immutant, vnum caput sit, dico id vnum læsionem, siue ea ipsius virtutis sit, siue affectionis, quando si nihil iis officiat, curationem non interpellat, ea propter cum Galeno decernimus, quòd cum similia symptomata cum quauis febre incidunt, sollicitudinem medici ad se conuertunt, affectúmque ipsum, hoc est febrem, deserere cogunt causæ eo tempore vt diximus, locum habentia, & veluti etiam causæ curationem immutant. Sunt verò potissimùm symptomata hæc vigiliæ, dolor & immodica euacuatio, vt liquet eodem 12. de method. medend. cap. 1. quæ quidem vires semper lædunt, affectui verò ea non vtique semper. Cæterùm magna ex parte nocent, ac potissimùm cùm fuerint immodica, vt Galenus inquit. Ob hæc igitur curandi ratione, quam ab initio institueramus ad præsens mutata, symptoma prius submouere cogimur. Ergo si etiam labant vires ob aliquod iam dictorum symptomatum, non tamen vehementer sint resolutæ, sed adhuc resistant, ad symptoma tantùm sumus attenti, atque id quamprimùm submouere maturamus: sin verò iam resolutæ vehementer vires sint, nõ modò symptoma sedare, sed etiam illas firmare properamus. nam si ex dolore vires resoluantur, atque ex eo periculum impendet, & mitigari dolor, & roborari vires debebunt, quo & morbo resistere, & curationis spatio sufficere valeant, vt citato libro duodecimo method. medend. scriptum est. Eadem quoque ratio habenda erit de vigiliis, & immodica vacuatione, ac reliquis symptomatis quæ cum febre incidunt: nam hæ febres non æquè simplicem exigunt curationem. at pro viribus metiendum est quanta sit febris, quan[...]ve ex symptomatis periculum immineat, atq[...]e ad id quod vehementius ac difficilius, intendend[...]m, non omnino alterius curatione p[o]sthabita, v[t li]quet 1. de arte curatiua ad Glauconem. cap. 14. Si quis autem velit quantum humanis permittitur viribus, hac nostra methodo in medendis febribus non errare; pauca hæc semper memoria tenere oportebit. Primũ spectare debet omnia à quibus indicatio præstatur ad auxiliorum inuentiones, quomodolibet ad eas conducere videbuntur, atque à singulis sufficientes indicationes sumere, quando si vel vnam aliquam earum prætereat ad portionem tum magnitudinis illius, tum facultatis, curatio claudicabit, Galeno auctore vndecimo method. medend. cap. 2. Quibus omnibus perpensis id quoque necessariò spectandum erit, quòd eorum quæ ad auxiliorum inuentiones conducunt, magis, quódve minus alio valeat ad inuenienda remedia, aut adeò valens sit, vt solùm indicare videatur, aut ita imbecillum vt omittatur: quinimò nec in aliis vllis curatio, quæ per methodum agitur consistit, quàm in his, eodem Galeno teste nono method. medend. Tertium & vltimum, cuius nunquam obliuisci oportet, est, quòd vbi indicationes ipsæ inter sese pugnauerint, valentiores, ac plures præferendæ sunt, aliis tamen non omnino neglectis. Dico valentiores, eas quæ magnitudine alias præcellunt: etenim nihil in contrariis indicationibus tam conuenit expendi, vt Galenus ait octauo method. medend. cap. vltim. quàm magnitudinem eorum, quæ ad indicationem coiërunt: cùm autem non vnius dũtaxat rationis sit magnitudinis natura, quomodo quælibet earum spectanda sit, paulò ante disseruimus. Nunc verò iam tempus est, ad particularem medendi methodum accedamus; qua media valeamus singulas particulares omnes febrium differentias inuestigare, tum dignoscere, tum etiam curare.

FINIS PRIMÆ PARTIS.

DON

1. mem[...] mãdã[...]

cap. [...]

DONATI ANTONII AB ALTOMARI, ARTIS MEDICAE DE MEDENDIS FEBRIBVS,

PARS SECVNDA.

Qua via particulares febrium differentiæ vestigentur: ac proponuntur quæ ex humorum putredine excitantur differendæ. Caput I.

VOMODO tria prima ac vniuersalissima febrium genera quispiam methodo curare valeat, ad vnguẽ definiuimus: sed quoniam in primis atque communibus generibus stãdum non est, ita vt ab illis duntaxat indicationes sumamus, sed (vt possumus) eadem quoque subdiuidere oportet, quousque ad ea quæ amplius sectionem non admittunt perueniamus, vt perfectè & particulatim omnes particulares febrium differentiæ curari possint. Hanc ob rem ad diuidenda ea prima genera transeundum esse arbitror, vt ab omnibus, ac singulis particulatim desumptis sufficientibus indicationibus, in curandis eisdem febribus, quantum humanis permittitur viribus non erremus, ab ipsis diariis exordientes, quæ quidem quatenus in genere communicant, communem quoque omnes curationem desiderant, & nos eam in præcedentibus docuimus. Est verò diariis omnibus commune, quòd in eis sola aërea seu spirituosa substantia sufficienter incaluit, vt liquet primo de differentiis febrium, & ob id suaptè natura & vna die soluuntur, & vnam habent à principio ad finem vsque accessionem citra putredinem, perpetuóque quantum in ipsis est refrigerantia, & humectantia requirunt, vt octauo, nono, & decimo method. medend. scriptum est. Quatenus verò non omnes ex eadem causa accenduntur, neque etiam per eundem corporis affectum, sed à pluribus, ac variis causis, & per diuersos quoque corporis affectus generantur, in particulari curatione dissidere videntur, particularibus ex iis pro earum curatione indicationibus desumptis, externas tamen causas semper à sermone excipiendo, à quibus nunquam pro curatione aliqua sumitur indicatio, vt fusiùs disseruimus. Fieri autem consueuerunt ex immodico frigore, exustione, balneo aluminosæ aquæ, aut alterius adstringendi vim habentis, ex leui obstructione, labore, ira, timore, tristitia, vigiliis, pertinaci studio, cruditate, ex bubone, furore, ebrietate, inedia, curis, ac diuturnis cogitationibus. Quarum etiam diariarum febrium, quemadmodum non vna est causa, ita etiam neque vnus est affectus, per quem generationem habent, sed in quibusdam inseparabilis est stipatio, ab aliquibus minimè inseparabilis, sed vel plerũque simul adest, vel ambigua sorte, vel rarò, vt Galen. inquit 10. method. medend. cap. 2. Quamobrem diariarum febrium plures videntur esse particulares differentiæ, vna, quando iam prorsus abiit effectrix earum causa, veluti exustio, altera, quãdo hæc etiam adest, sicut stipatio, vt liquet citato loco; quamuis vno quatuor modorum semper generentur, vt priùs determinauimus. attamen cùm harum omnium curatio quidem facilima ac in promptu sit: omnésque balneis curare oportet, Gal. teste 1. de arte cur. ad Glau. cap. 2. ob id ad particularem earundem curationem non descendam, tum propterea quòd rarò à medicis febres hæ particulatim curari soleant, eámque curationem promptè quispiam inueniet apud omnes fermè artis medicæ auctores, & præsertim apud Gal. 8. & 10. de meth. meden. & eodem 1. de arte curat. ad Glau. quemadmodum etiam, & particularem earum dignoscendi modum, non solùm citatis locis, sed etiam 2. de crisi. cap. 13. idem auctor conscripsit. Reliquorum verò duorum generum, alterum in præcedenti nostra methodo subdiuisimus, abundéque monstrauimus hecticarum differẽtias plures quàm tres esse non posse; licet quomodo speciatim illæ curari debent, distulimus: intendimus enim postea in particulari febrium exercitatione particularem modum curationis earum fusissimè conscribere, vbi priùs modum curationis docuerimus particularem omnium earum febrium, quæ ex putredine ortum habent. Hoc itaque genere primò desumpto, ac in particulares differentias subdiuiso vsque dum ad insectiles perueniamus, singulas eius differentias diuisiua methodo vestigare intẽdimus, ac eis inuentis speciatim curare. Quocirca asserimus cunctas quas dinumerauimus putredinis differentias, qui in nostris corporibus cõtinentur humores suscipere posse, licet quidam ægriùs, quidam promptiùs putrescãt, id verò omnibus ferè medicis in cõfesso est. quãobrẽ pro humorũ varietate qui eãdem

Diariis omnibus cõmunis materia, & indicatio.

cap. 1.
cap. 1. cap. 14. & cap. 10.

Diariæ pro causarũ & corporis affectuũ varietate, varias & particulares habent curationum indicationes.

Diariarũ causæ.

Diariarum differentiæ. cap. 14. 1. partis.

Loco citato.

Hecticæ, & ex putredine ortæ.

Diuisio feb. ex putredine, ex humorum diuisione.

suscipiunt putredinē, particulares huius generis febrium differētias facilè quispiam inuestigabit, simplices primò, de quibus in primis sermonem faciemus, & deinde compositas: qua etiam via, & ratione ipsemet Galenus easdem differentias vestigare docet 2. de different. febr. & 2. de crisib. neque enim plures, neque pauciores esse possunt quàm humores, qui eandem suscipiunt putredinem. Quamuis & in hoc etiam non vna duntaxat reperiatur erronea, ac praua opinio. Etenim quidam, ex bile solummodo redundante has febres accendi putarunt. Aduersus quos Galenus tum ratione, tum etiam experientia abundè inuehit, citato libro 2. de different. febr. demonstrans quòd non ex sola flaua bile, sed & aliis etiam humoribus febres oriri queunt. probat insuper neque etiam satis esse ad earundem febrium generationem, quòd flaua bilis redundet, aut etiam cæteri humores, sed quòd eos priùs putrescere oporteat, aliàs febrem haudquaquam efficient. Quidam verò non bilem, sed pituitam, febrium materiam esse censebant, ex eo quòd ad putrescendum, & obturandum non parum idonea est, cùm humida sit, & crassa: indicaréque illud dicebant pituitæ vocabulum quod φλέγμα Græcè dicitur ἀπὸ τῦ φλέγειν, quod est inflammare. Cæterum quidam asseruerunt ab humore melancholico nunquam febrem ipsam accendi posse, eo quòd ipse frigidus sit natura & siccus, nihilque habet humidi aut calidi, vnde putredines generantur. Nec desunt qui in vniuersum febrem nunquam à putredine fieri pronuntiauerint, nam humores in venis exardescere, & non putrefieri dictitāt. si nanq; hoc esset (inquiunt) cur tandem non etiam lumbrici, aut aliæ quædam bestiæ in vasis, si putrefactio est, gigni cernantur, quemadmodum in ventre, & aliis particulis? Quæ omnes prauæ opiniones ab Alexandro cap. 2. lib. 12. recensentur. Et si quis velit Gal. verba perfectè examinare, ac intelligere, omnes ferè iam dictæ opiniones, ab eodem confutantur circa principium 2. de differentiis febrium. Atqui nos non in refellendis aliorum opinionibus studebimus, sed in veritate inuestiganda duntaxat laborantes, simul cum Galeno fatemur tot esse primas particulares, ac simplices differentias febrium, quæ ex humorum putredine fiunt, quot numero sunt humores ipsi: quapropter ex eorum numero eadem diuisiua methodo vtentes eas inuestigabimus, quemadmodum etiam eadem prima vniuersalissima tria febrium genera ex triplici substantia, ex qua nostra constituuntur corpora, inuestigauimus, quæ Hippocrates continentia, contenta, & impetum facientia nuncupauerat, Galenus verò partes solidas, humores, ac spiritus. Cùm verò tres etiam sint humores (præter sanguinem, in quo omnes continentur, & de quo etiam sermo fiet) tres denique particulares primæ differentiæ febrium ex putredine ortarum excitabuntur, totidémque numero fient febrium ex putredine ortarum exquisitæ formæ, seu figuræ. Quarum vna ex putrescente flaua bile, altera ex pituita putrescente oritur; & tertia ex succo melancholico, seu nigra bile etiam putrescente nascitur. Verum quoniam earum quædam continuæ sunt, quas Græcis σύνεχεις appellāt, quædam verò intermittentes, quæ à Gręcis διαλείποντες dicuntur, de omnibus particulatim sermonem faciemus: priùs tamen modum generationis earum explicabimus in hac secunda parte, deinceps verò singularū tum dignotionem tum curationem speciatim docebimus in particulari exercitatione, & tertia huius operis parte.

cap. 1. & c. 2.

cap. 1. & seq.

Errores quorundam de febr. ex putredine.

cap. 12. 1. partis.

Sex feb. differentiæ, tres cōtinuæ ex tribus humorib. putrescentibus, tres ex eisdem intermittentes.

Quid per continuas & intermittētes febres intelligendū: cur vtræque fiant, & quomodo inter se dissideant.

Caput II.

CVM itaque sex numero sint particularium febrium differentiæ simplices, quæ ex humorum putredine fiūt, priusquàm deueniamus ad earum tū dignotionem, tum curationem, tanquam valde necessarium fore duxi modum generationis earundem priùs animaduertentes quòd Galenus intermittentes febres, appellat quæcunque ad sensibilem infebricitationem seu (vt rectiùs dicam) ad febris vacuitatem perueniunt, Græci ἀπυρεξίαν dicūt, vt citato lib. 2. de differ. feb. liquet. cap. 2. Continuas verò, quæ ad iam dictam infebricitationē seu febris vacuitatem, antequàm ex toto soluantur, non desinūt, quamuis declinatio aliqua sensibilis appareat, quemadmodum ab eodem Galeno 2. de crisib. scriptum est. cap. 6. cui sententiæ subscribit Paul. c. 26. lib. 2. asserens, [continua itaq; febris est, quæ non ante ad integritatem terminatur quàm ex toto fuerit soluta, & si inclinatio aliqua sensibilis appareat.] Quamuis, vt idem Gale. testis est. 1. de morbis vulg. bifariam veteres vti continui nomine, & intermittentis, videntur. nam continuas vocant febres, quandoque omnes quæ nullum tempus liberum habent accessione, quandoque non omnes quæ accessione nunquam vacant, sed solas extra ordinem illas, quæ omni carent, vsque ad iudicium, mutatione: ita intermittentes interdum appellant solas quæ accessionem perpetuam non habent, interdum eas, quarum non recedit accessio, sed insignes faciunt mutationes in initium, incrementum, vigorem, & remissionem. At medici iuniores, quidam febres quæ non magnam mutationem habent, non continuas, sed synochos nominant (vt fusiùs declarabimus, quando continuas ipsas febres subdiuidemus) continuas autem, iidem has solas, quæ non deueniunt ad integritatem, & intermittunt singulis accessionibus, appellant. Has antiqui vocant interim continuas, interim intermittentes. nam sunt planè inter verè continuas, & desinentes ad integritatem, mediæ; proinde rectè vbi cum synochis conferuntur, intermittentes appellantur, cum ad integritatem venientibus, continuæ. Nos verò, Galeni vt diximus morem seruantes, quæcunque febres ad sensibilem infebricitationem, seu febris vacuitatem perueniunt intermittentes appellabimus, reliquas verò omnes, continuas, quæ ad dictam infebricitationem, antequàm ex toto soluantur, non desinunt; & si declinatio aliqua sensibilis appareat, relicta veterum medicorum opinione. Fiunt autem intermittentes ab humore febrem generante extra vasa contento, sed qui per omnes corporis partes defertur. Continuæ verò, vbi idem humor qui febris est auctor, in vasis inclusus continetur. Quapropter idem genus habent continuæ febres cum intermittētibus, vbi ex eodem humore ortum habeant, eandémq; hypothesim habere dicuntur,

hoc

hoc [illegible]no solo differentes quòd per venas, vel per totu[illegible]n corpus in eis deferuntur humores, Gale. auctor[illegible] 2. de crisi. cæterum in continuis propterea etiã [illegible] plures fiant accesſiones, eadem ad infebricitatio[illegible]ẽ nõ perueniunt, quoniã qui earũ causa est hum[illegible]or, non expurgatur, vt liquet citato lib. 2. de crisi. [illegible]ræterea cùm humores sibi inuicem adhæreant, ac continui sint, suóque contactu vicinos ad putredin[illegible]m trahant, quãdo in venis cõtinentur, priusquàm desinat vna accesſio, alteram incipere necesse est. In intermittentibus verò cùm humor vehemẽter moueatur, disseminetúrq; per singulas corporis partes, suo delationis impetu, per vomitum vrinas, ac sudores sæpe expurgatur, interim verò insensibiliter in vap[illegible]r portio quædam digeritur, aut si crassus fuerit humor, per alui quoque deiectionem expurgatur, quamuis & tenuis etiam quandoque, & propterea sensibilem intermisſionem habent, & priusquàm accesſio superuenerit, altera præcedens intermittit, neque etiam adeò adhærentes ac continui extra vasa humores sunt, queadmodum si in eisdem continerentur. Sed cùm eandem habeant hypothesim, idémque genus continuæ cum suis intermittentibus, vbi scilicet ex eodem humore fiant, non ab re quæreret quispiam, quæ causa sit, quòd humores ipsi quandoque intra vasa, interim verò extra putrescant, & febrem efficiant? Quidam, vt Trallianus fatetur citato cap. 2. libro 12. arbitrati sunt febres intermittentes intra vasa consistere, quemadmodum & continuas, ac nihil prorsus loci, sed quantitatis, & qualitatis ratione differre. Etenim in continuis & multam & crassam esse materiam existimare conuenit, atque ideo (inquiunt) neque extra vasa emitti posse, intermittentem verò tenuiorem, & vt in extimam cutem efferatur, magis idoneam. Aetius quoque cap. 74. libro 5. dicebat: [causa vero cur non excidant extra vasa humores in febribus continuis, est, aut multitudo, aut crasſitudo, aut viscositas ipsorum.] ita vt admittere videatur, si continuarum, multitudo, aut crasſitudo, aut viscositas humoris causa existit, quòd paucitas & tenuitas ipsorum citra lentorem intermittentium febrium causa sit. Sed, pace eorum dixerim, non videntur hi viri satis admodum sufficienter tradidisse causas, cur intra vasa quandoque humores putrescant, perquam rarisſimè nanque, si vera esset eorum opinio, ex putrescente bile febres continuæ fierent; sæpisſimè verò ex putrescente pituita, seu succo melancholico, cuius ferè contrarium & Galenus testatur, & nos indies experientia obseruamus, sed rectiùs cum Galeno dicamus, quas isti in medium afferunt causas, sufficientes haudquaquam esse, nam & præter eas ob meatuum obstructionem, aut etiam propter virium imbecillitatem, ita vt nequeant quod superuacuum ac vitiatum est, vasa expellere, in eisdem putrescit humor, semper enim, vt ipse inquit citato libro 2. de differentiis febrium, cap. 5. natura suis viribus vtens, quicquid optimum fieri contingit, iis quæ aluntur partibus asſimilare, quicquid verò alienum, conatur excernere. Quòd si aliquando ob crasſitudinem, aut multitudinem, tenacitatem materiæ inutilis, aut aliquam meatuum obstructionem, aut propter sui imbecillitatem, totum quod vitiatum est nequeat expellere, necesse est, vt si id diutius perdurauerit, in animalis corpore putrefiat, ac corrumpatur. Cùm itaque vasorum natura, seu expultrix eorum facultas, qui in eis redundant, ac geniti sunt, vitiosos succos expellere nequit, ob aliquam iam dictarum causarum, intus contenti putrescunt, ac febrem efficiunt continuam, vt diximus, vbi verò nihil eorum obstet, foras propellit, qua ratione intermittentes generari contingit. Quamuis & alia quoque ratione continuæ & ipsæ febres generari posſint, trahentibus videlicet vasis ipsis ab vniuerso corpore seu partibus quibusdam eosdem vitiosos humores, vt liquet quarto de ratione victus, & ipsæ quoque intermittentes pari ratione, aut trahentibus carnosis partibus eosdem vitiosos humores ab eisdem venis, aut etiam in se ipsis eosdem gignentes fieri posſint, vt in sequentibus fusius demonstrabimus. Continuarum igitur ac intermittentium febrium causæ dictæ iam sunt.

Loco citato. Continuæ [illegible]ur in infebricitatio[illegible]em non [illegible]sinant. [illegible]ermittentes cur [illegible]ant in febricit.

Cur humores aliquando in vasis, aliquando extra putrescunt. Error eorũ qui cum nõ [illegible]sint quæstioni satisfacere, dicunt febr. intermittentium humores esse intra vasa, sicuti continuarum.

Respondetur quæstioni. Cur idem humor, genus febriũ intermittent. & cõtinuarum, aliquando intra vasa, aliquando extra putrescat.

Tex. 1.

Quot modis continua & intermittentes febres generari posſint. Caput III.

CVM autem eiusdem generis sint (vt dictum est) continuæ febres cum suis intermittentibus, vno solo differentes, quòd in continuis humor in venis inclusus continetur, in intermittentibus verò per totum corpus differatur, animaduersione dignum est in venis nullam aliam materiam contineri præter sanguinem. Verùm cùm is in duplici sit differentia, vt libr. primo de natura humana, & aliis plerisque locis à Galeno scriptum est, vnus quidem syncerus aliorum humorum expers, vtriusque videlicet bilis, & pituitæ, alter verò non syncerus, sed vtriusque bilis, & pituitæ particeps; quando asserimus intra vasa nullam aliam substantiam contineri præter sanguinem, subintelligendum est non de syncero, ac reliquorum humorum experte, etenim hic in venis nunquam contineri potest, sed de eo subintelligere oportert, qui, vt dixi, vtriusque bilis & pituitæ particeps est. Hanc sententiam confirmauit Galenus libr. de multitudine, cap. 10. cùm dixit: [His antegresſis præfinitionibus, poterit turgor tandem venarum sanguinariæ signum esse multitudinis, sanguine nunc per præualentiam dicto, quippe cùm exquisitus vsque adeò sanguis in venis contineri nunquam posſit, vt nihil in eo, nec bilis, nec pituitæ, nec serosæ feratur saniei, proinde ego supra siue humores dixissem, siue sanguinem redundare, censebam perinde audiendum, cùm impermiscuus nunquam purúsque aliorum humorum sanguis comprehendatur in venis.] Quapropter cùm dixerimus in continuis humores inclusos in venis contineri, vel intelligendum est, talem sanguinem veteri omnino proportione seruata, abundare, sic tamen per præualentiam appellatum, seu eundem tanquam quartam substantiam, veteri proportione haudquaquam seruata, superabundare, de quo fusisſimè disseremus in sequentibus: vel quispiam alius humor excedens, simul cum eodem sanguine redundabit, ac putrescet. Idque bifariam esse poterit, vt liquet citato lib. de multitudine, quoniam aut iuxta sanguinem, & cum copioso sanguine idem redundabit, aut debita proportione non seruata, magnopere excedet, ita quòd non amplius cum copioso sanguine, sed ipse vehementer prçualens, sanguini tamen adhuc permixtus abũdabit, ac putrescet. Si primo modo auctus fuerit quispiam aliorum humorum, ita vt breuem quen-

Sanguis duplex. Super tex. 27.

Sanguis purus non reperitur.

Humores in venis inclusi quomodo intelligantur, quomodo putrescant, vnde febres gignuntur continuæ. Humor aliquis cum sanguine in venis redundat ac putrescit duobus modis, aut vt efficiat plethoram cum adiectione, aut cacochymiam.

dam cœperit excessum, sitque commixtus cum copioso sanguine, adhuc verè & propriè non eundem humorem redundare, sed sanguinem ipsum simul cum tali humore fatebimur, vnde potius biliosum sanguinem, pituitosum, seu melancholicum, (vbi bilis, pituita, seu succus melancholicus eodem modo excedat) redundare dicemus, quàm humores ipsos, est enim & hæc redundantia in numero plenitudinum seu multitudinum, licet non exquisitè, & simpliciter talis dici posit, sed cum adiectione bilis videlicet pituitæ, seu succi melancholici, quemadmodum & priùs nos declarabimus, quando abundantiam curare docuimus, & in sequentibus demonstabimus cap. 11. Cùm verò iam dictorum quispiam humor magnum susceperit excessum, ac in venis simul etiam cum sanguine commixtus redundans putrescet, tunc verè & propriè non amplius multitudo appellabitur, sed humorum vitium, seu prauitas, & eosdem humores in venis contineri, ac putrescere propriè fatebimur, ita vt nunquam humor quispiam in venis contineri posit citra sanguinis admixtionem, sed vnà cum sanguine semper contineantur, diuersimodè tamē prout modò disseruimus, neque etiam si magnum susceperint excessum, adeò quispiam eorum præualebit, vt omnino sanguineum, hoc est tres reliquas substantias superet, sed ipsum fatebimur, amplissimum excessum adeptum esse, quoniam pro veteri eius proportione, magnopere sit auctus, aliàs nequaquā animal viuere posset, aut sanè exiguo tempore si eundem sanguinem copia, seu multitudine exuperare admiserimus talem humorem redundantem, est etenim eius copia minor, quàm sanguinis, licet eidem valde propter redundantiā improportionatus sit, quàm cacochymiā dicimus. Quomodo verò humores tales possint æqualiter in omnib. vasis seu maioribus principalioribúsque vel in quibusdam non adeò principalioribus & particularibus contineri ac putrescere, in sequentibus patebit, nunc verò satis sit monstrasse modum, quo humores ipsi putrescentes, ac in venis contenti febres accendant diuersas: continuas siquidem, pro diuersa eorundem humorum putrescētium natura, eo, quòd ab eisdem, ad ipsum cor putrida fuligo, seu veluti quidam fumus putridus perueniat, licet non semper eodem modo: etenim neque cum pari vehementia, ac impetu in omnibus continuis febribus, vt dicemus, ad cor putredo ipsa fertur. Sed cùm putrescentes humores intra vasa iis, qui putredine vacant, propter contactum, continuitatem, ac adhærentiam, possint facilè commisceri, potissimum cùm ex omnibus ad omnia confluxus & conspiratio fiat Hipp. auctore, quî fieri posit, interrogabit quispiam, vt putredo nunc vnam, nunc aliam occupet partem, & propterea continuæ febres generentur, quæ plures habeant particulares accessiones, nisi inflammatio putrescentem humorem arceat, & coherceat; Huic responsum dabimus, propter easdem causas, in quibusdam febribus continuis per circuitum fieri accessiones, ob quas contingit in cæteris omnibus morbis, qui per circuitum repetunt; id verò fieri posse ob triplicem causam Gale. decretum reliquit 2. de diff. feb cap. 11. Quarum vna est, cùm partes robustiores ad imbecilliores excrementa transmittunt. Secunda est, cùm ipsæ eædē partes, aliis haudquaquam transmittentibus, sibi ipsis præter naturam excremēta trahant, dolore, vel calore affectæ.

Cap. 44. 1. partis.

Cacochymia.

Cur continuæ febr. plures habent accessiones.

Responde-tur quæstioni, triplexque causa aßignatur.

1. 2.

Altera, & tertia causa est, cùm eædem partes sibi ipsis excrementa generent, quæ aut ob earum imbecillitatem; seu earū obstructionē expellere nequeāt. Istis igitur tribus de causis, & febres ipsæ continuæ, quæ plures accessiones habent, excitari possunt, [illegible] que vel à maioribus ac robustioribus, cordíq; propinquiorib. vasis, redūdātes detrudūtur humores ad imbecilla, ad minora, seu etiā à corporis habitu ad eadē effluunt vbi imbecilliora fuerint, & carnes validiores, aut eadē parua vasa à corde dissita, calore immodico, aut dolore affecta, nedū ex iā dictis vasis maioribus, sed ex reliquis etiā corporis partibus, eosdē humores præter naturam attrahunt, vel in eiusdemmet geniti eos nequeūtia detrudere, propter imbecillitatē, aut meatuum obstructionē, in eisdē quoque detenti, ac putrefacti febrem generant, in qua per circuitus accessiones fiunt, id quod breuissimis verbis nos docuit Gal. in fine citati libri 2. de differentiis febrium, inquiens: [Quæcunq; per circuitus aliquos ægritudinum accessiones fiunt, ex partium dispositionibus ortum habent, quæ sciliçet partes, vel mittunt, vel suscipiunt, vel generant, vel attrahunt superfluitates, eo quo nuper diximus modo; sed quæ circuitum non habent, in iis nulla est corporis pars præcipuè offensa, quemadmodum de cōtinētibus febribus paulò post declarabimus.] Neq; hic accessionum circuitus vnquam desinit, donec iidem affectus in eisdem partibus superfluitates generantibus seruetur, vt ibid. liquet. Cæterùm quemadmodum asseruimus in continuis febribus humores semper intra vasa contineri ac putrescere, ita quoq; fatemur in intermittentibus, perpetuò eos extra vasa contineri, ac putrescere, neque amplius vnà cum sanguine permixtos esse, sed per singulas corporis partes disseminatos, etenim per totū corpus in eis deferuntur humores, vt liquet 2. de crisibus ac citato lib. 2. de different. febrium, cap. 3. à natura ipsa detrusi. quapropter & quòd putrescant, & quòd vehementer per partes sentientes deferantur humores, oportet vt intermittentes accendantur febres, aliàs nunquam quæpiam earum generabitur, vt citatis locis liquet. Sunt autem qui velint eiusmodi humores accessionis tempore in intermittētibus, semper ex ipsis vasis detrudi, à maioribus siquidem primò ad minora, dein ex ipsis ad reliqua, quo ad extra ad sentientes corporis partes propellantur: neque alium dari generationis modum censent earundem intermittentium febrium. Nos verò licet admittamus hanc vnam esse, & fortè præcipuā earundem febrium generationis causam, cum eodem tamen Gal. asserimus, ob alias quoque causas, quas nuper tradidimus de ipsis continuis, easdem intermittentes generari etiam posse tum videlicet ipsis sentientibus corporis partibus ad sese humores trahentibus, tum etiam in seipsis eosdem gignentibus, nequeuntibus tamen eos propellere. Quòd verò sentientes corporis partes, carnes, seu partes solidæ, dolore, aut immodico calore laborare possint, nemini in dubium venit, quibus ita laborantibus, quis hæsitabit eas, humores etiam vitiosos trahere è venis, etiamsi ab eis non mittantur, quibus attractis, ac præter naturam in eis detentis, quòd putrescant opus est, & vehementiori motu per eas moueantur, ac febrem generent, quod quidem confirmare videtur Galenus 4. de ratione victus asserens, ꝙ quemadmodum venarum facultas attractoria perpetuò vicinis ex partibus humiditatem

tatem attrahit, ſubſtantiam ipſius qualiſnam ſit nullo pacto diſcernens, veluti pueri, ac bruta animantia ad caſu oblatum humidum, cùm ſitiunt irruunt, ita quoque & carnes ab ipſis venis: habent enim & hæ quoque vim eorum quorum indigent, attractiuam, ſiue in parte vna, ſiue in toto corpore eas pati contigerit. Volens nobis oſtendere quod febris ardens non modò generatur, cùm venulæ exſiccatæ tempore æſtiuo, acres, bilioſas, & tenues humiditates ad ſe trahunt, ſed vbi eodem modo affectæ fuerint carnes, eandem quoque generari contingit, ſimili etiam modo vbi in parte, vel in toto dolore, aut immodico calore laborauerint, ab eiſdem venis eoſdem ſuccos, haud ægrè attrahere valent, etiamſi ipſa vaſa haudquaquam eos tranſmiſerint, qui demum eaſdem carnes ſtimulantes, ac pungentes, & propterea delati violenter per corporis ſingulas partes, ac diſſeminati, febres generant. Quod verò primo modo intermittentes febres generari poſſint, omnes ferè medici conſentiunt, præter paucos quoſdam, qui vt videantur paradoxa ſcribere, illud deſtruere tentant. Quorum rationes refellere non piguiſſet, niſi facilimè à quouis ſolui poſſent, conceſsis facultatibus naturalibus, tam in ipſis vaſis, quàm etiam in corporis habitu, ac perpenſis eis, quæ diximus, & dicemus de harum febrium generatione, neque enim perpetuò, vt dictum eſt, febres hæ ortum habent, propterea quòd vaſa tanquam robuſtiora, humores in corporis habitum propellant, ſed geminam aliam ob cauſam: neque cum hoc modo generantur, ſemper neceſſum eſt à maioribus, ac cordi propinquioribus venis in minores, & ex his in corporis habitum propelli, vt ipſi putant, ſed interim ab omnibus, interim à quibuſdam determinatis alicuius viſceris venis, id quod ſæpius contingit, ad ſentientes partes propelluntur humores, quemadmodum ſæpius Galenus teſtatur, præſertim citato libro 4. de ratione victus, quo loco docens diuerſum, ab eo quem poſuerat modum generationis febris ardentis in carnibus, inquit: [Præterea & fieri poteſt vt modo altero ſimilis affectio fiat, modum alterũ dico, cum ex validioribus partibus ad imbecilliorem aliquam mittantur excrementa, ergo fieri poteſt vt interdum quidem ex parte, interdum verò & ex pluribus, acres bilioſæ, quæ tenues ſint humiditates exactè, ad dictas fundantur particulas, quæ ſcilicet imbecilliores ſunt:] fuſiùs autem id explicauit, non de febribus duntaxat, ſed morbis omnibus, qui hoc modo generationem habent, Galenus citato libro ſecundo de differ. febrium tertio de naturalibus facultatibus, cap. 13. & ſexcentis aliis locis. Quam autem ipſi perſuadere tentant de harum febrium generatione, opinionem, impugnare ac refellere ſuperuacaneum fore duxi, cùm chimera potius videatur, parcant mihi cineres eorum, quàm quippiam rationis habere, aut veriſimilitudinis: quamuis ipſi non ratione tantùm, ſed exemplis eam confirmare tenent. Fiunt & tertio modo intermittentes febres, veluti etiam de continuis diximus, cùm ipſæ ſentientes, partes, ſeu totius corporis carnes, à venis nec trahant, nec ſuſcipiant excrementa, ſed in ſe ipſis eadem generent, quemadmodum de tertiana ſcriptũ reliquit Gal. 1. de morbis vulg. volens tradere cauſam cur tertianæ febres in illa 2. conſtitutione, numeroſiores erant ardentibus, vt dicebat Hippocra. ait ſiquidem: [propter flauæ bilis exuperantiam febres ardentes & tertianas oriri, atque hoc conuenire inter illas, locis verò in quibus ſuperfluus contrahitur humor diſtare, etenim ſi ardentes febres ſint, in venis abundat, præcipuè iocinoris & ventris. Tertianæ fiunt cùm totius corporis carnes affluant flaua bile proinde tranſpiratione impedita eorum, qui natura bilioſa ſunt, quantum bilis in carnoſo genere congeſtum ante expurgabatur, in hoc ſtatu non purgatum, tertianas generauit, ardentibus frequentiores.] Quibus in verbis Gal. oſtendit non modo in carnoſo genere colligi, ac generari bilem flauam, ex qua tertianæ originem habent, verùm propter earum carnium expultricis imbecillitatem, ac meatuum impedimentum, ipſam expurgari non poſſe, & hac ratione tertianæ magis generabuntur febres, idem quoque de eiſdem tertianis luce clarius confirmauit, lib. de tremore, rigore, & palp. ca. 7. cùm dicebat: [Medicamentorũ enim calidorum vſu, quandoque horror ſolus, multoties rigor etiam ſuperuenit, ſicut in ardentibus, & tertianis, flaua bile, non in vaſorum cauis, ſed per carnes mota, vel quòd in illis ſupra metrum generata fuerit, vel quòd mediis illis natura expurgetur, hoc enim ſolo diſtant ab ardente tritæi, ſeu tertianæ. Ardentes enim in vaſis bilem delatam, tritæi per ſenſitiua loca extra habent.] Quod item ratione firmari poterit: nam ſi ſudor eandem habet materiam quam vrina, & eundem generationis modum, ſiquidem vtrique ex bibito humore cõſtat generatio, excalfacto ſimul in corpore, & bilioſæ nonnihil ſubſtantiæ adepto, quamuis ſudor plus eſt elaboratus, vtpote qui ad cutem vſque permeatis omnibus quæ interſunt, partibus, peruenit, vt idem Gale. inquit 10. de ſimplic. medic. fac. vbi idem ſudor craſsior redditus, aut immodicè auctus fuerit, cutiſque meatus conſtipati, diúque detineatur in eodem corporis habitu, nonne neceſſariò putreſcet, quo putrefacto, ac per ſentientes corporis partes vehementiori motu delato, cui in dubium venerit quòd febrem accendet, & quidem bilioſam, cùm multùm ipſius bilis particeps ſit, vt dictum eſt, nec minùs & in eodem corporis habitu cęteri quoque humores (pituitam dico, & ſuccum melancholicum) generari poſſunt, vbi corpora non natura bilioſa, ſed pituitoſa ſeu melancholica fuerint, liquet igitur ex his febres ipſas intermittentes triplici modo oriri poſſe quemadmodũ & cõtinuas, quę plures acceſsiones habẽt, & tandiu perdurare quàm diu tales in partibus ſuperfluitates generantibus, affectus ſeruantur. Verùm, vt dictum eſt ſæpius, ex humoribus à venis detruſis ad eundem corporis habitum generationem habent: id quod innuere voluit Galenus 1. de arte curatiua ad Glauc. cap. 5. cùm dicebat: [quotidiana verò intermittens rarò aduenit quin os ventriculi patiatur, quemadmodum quartana ex malè affecto ſplene generatur, tertiana ex iecore laborante.] in his nanque viſceribus præcipuè tales coaceruantur humores, quibus in eorundem venis congeſtis, robuſta exiſtente expultrice facultate, eiſdem venis mediis, ad totius corporis carnes eos propellunt, tanquam imbecilliores exiſtentes, bilis ſiquidem ex iocinore, pituita ex ventriculo, ſuccus melancholicus ex affecto ſplene. Dixit inſuper Galenus rarò, & non ſemper, haudquaquam ignorans quòd ob alias iam dictas cauſas, licet rarò, eaſdem quoq; febres generari contingat, quemadmodum nos cũ eodem probauimus, & libro 2. de different.

Loco citato

Loco citato

3. modus generationis febr. intermit.

Commen. 2 ſuper text. 20.

Ca. de ſudore.

febrium,cap.5.sub iis verbis illud idem confirmauit cùm dixit:[sæpius etiam aut hepatis, aut splenis affectus attulit febrem.] quamuis indifferenter intelligat cùm continuas,tum intermittentes hoc loco. Poterunt insuper & earum causarum plures tam in continuarum, quàm intermittentium febrium generatione complicari,eadem etenim pars, quæ ab aliis tanquam imbecillior, excrementum admittit,propter eandem causam & in se ipsa quoque eadem generare potens est, quibus deinde putrefactis,febris generabitur,quæ duplex habebit principium, quòd si dolore etiam, aut calore immodico laborabit, ob triplicẽ causam febris accendi poterit,& tandiu etiam perdurabit, quandiu affectus hi in eadem parte permanebunt. Tot igitur sunt cùm continuarum tum intermittentium febrium generationis modi.

Propter quid intermittentibus,& non in continuis, rigor, horror,seu extremarum partium refrigeratio fiat: & quamobrem eadem in earum accessionum principiis fiant, & naturalis calor intus se colligat.

Caput IIII.

CÆTERVM cùm omnis febris cõtinua sui quidem ratione cùm exquisita fuerit,neque rigorem habeat, neque horrorem,vt citato lib.2.de diff. febr.cap.8. liquet, inuestigare licebit quamobrem hoc fiat, in his potissimùm continuis quæ plures accessiones habent? postquàm ipsæ intermittentes semper cum rigore, horrore, aut forti extremarum partium refrigeratione inuadunt. Huius prima causa est quòd putrescens humor in paruis ac particularibus vasis non amplius propter obstructionem,per eadem vehementiori motu defertur,sed in eisdem inclusus detinetur; qua ratione minus etiam lædit,quàm si vehementiori motu moueretur,id quod commune est omnibus excrementis præsertim acribus,ac mordacibus,vt liquet 2.de caus.sympto.cap.5. Præterea nec eadem vasa adeò exactiori sensu prædita sunt quemadmodum totius corporis carnes,ita vt ab eisdem putrescentibus succis vehementer stimulentur, ac pungantur; & propterea ad eos excernendos vehementiùs moueantur,etiam si per eadem putrescentes succi vehementiori motu deferantur, vt ibidem scriptum est. Sed dices,cur continuæ quædam febres in prima earum generatione cum aliquo dictorum symptomatum incipiant, vt indies obseruamus, & deinceps illud nõ admittant? Ad hæc idem Gale.1.de arte cur. ad Glauc.cap.5.de tertianæ rigore verba faciens,dicebat:[quòd si cum paruo rigore inceperit,tunc magis alia signa attendere oportet, quoniam nõ quotidiana intermittentes tantùm, atque quartana, sed etiam hemitritæus, aut aliqua alia ex continuis esse potest.] Et Hippocr.1.de morbis vulgar. in continuis febribus quæ omnino nunquam intermittebant rigores omnibus,dicebat inordinati & errantes erant. At non inconuenit,dicemus nos quòd in prima continuarum accessione, quædam febres rigorem,frigus,aut horrorem præ se ferant. Verùm non ratione qua continuæ sunt,sed quia ob humorum copiam,seu eorundem tenuitatem, quæ in vasis contineri nequeat, pars quædam ad sentientes confluit partes, ex qua tale aliquod symptoma gignitur,& non ex eo humore qui in vasis cõtinetur; temporis verò progressu cùm magis in eisdem vasis impingantur humores,ac propterea obstructio augeatur, crassioresque reddantur, & vasorum vires imbecilliores, propterea non amplius cum aliquo dictorum symptomatum inuadunt, quoniam nec eiusdem humoris propterea pars aliqua,ad sentientes partes effunditur. Ad Hippocratis & Gal.auctoritatem eodem modo satisfacimus, nam quæcunq; febres continuæ,cum aliquo dictorum symptomatum incipiant, quamuis sæpius ac plures earum accessiones comitetur, id non ratione qua continuæ sunt,euenit; vel exquisitè continuæ non sunt, qua ratione & in semitertianis,& cæteris quoque continuis nonnullis,vbi exquisitè non fuerint,& rigores parui, & horrores, extremarúmque partium refrigerationes quandoque fieri contingit,quomodo interpretari debet tum Hipp.tunc Gale.citata sententia. Sunt verò continuæ quædam febres lipyriæ, seu valde malignæ dictæ, in quibus fortis extremarum partium refrigeratio fit, ob maximam inflammationem ortam seu erysipelas in visceribus, ex quibus excitari consueuerunt;id verò aliam ob causam fit,quemadmadum paulò post dicemus. Intermittentes autem febres, ac earum accessiones omnes, propterea cum aliquo dictorum symptomatum semper incipiũt,eo quòd in eis (vt dictum est) per sentientes corporis partes,putrescens succus vehementiori motu fertur,cuius delatione, & acuitate lædens, morsum, ac dolorem eisdem partibus infert,ob quem duo contingũt, sanguinem in corporis profundum ferri,eóq; corporis exteriora frigefieri,ac partes sentientes in quibus humor adest, expultrice vi in proximam vnamquanque cum reiicere,quousque ab omnibus expulsus via aliqua expurgetur. Quare non mirum,inquit Gal. 2.de caus. sympt.(licet de rigore loquatur) si refrigerentur omnes externæ partes, animali virtute vnà cum sanguine in profundum cõmeante; sentiunt enim hoc tempore qui rigent,externarum partium frigus,nõ earum quæ sunt in profundo, quippe cùm sitiant sensibiliter eo tẽpore nonnulli, tanquam calore iis in internis partibus seruato. Quòd verò id rationabiliter accidat,inde colligi licet, nam si in vna quapiam parte dolor vehemens infixus, tum animi deliquia, tum perfrigerationẽ inferat,in eo qui in toto fit corpore, si non animi deliquia fiant, neque mors,certè perfrigerationes effici debent. Sunt etenim dolores rigentium eiusdem (cum cæteris aliis doloribus)generis:deficiunt ab his qui interimunt, magnitudine, & tempore,quippe cùm & minores magnitudine sint, & breuioris temporis, vt citato lib.2.de causis sympt. liquet. Qua de re si rigor,aut horror futurus sit,non modò humorum redundantia opus est, sed vehementia etiam motus per corpora sensibilia requiritur, quo tempore, dum sanguis cum calore simul in intimo corporis, & viscera confugit, cutis frigidæ partes fiunt & exangues, manuum etiam, & pedum summa frigidissima,vtpote quòd admodum absunt à visceribus, vt lib.de tremore, rigore, &c. scriptum est. Quòd verò nedum in principiis accessionum intermittentium febrium, verùm etiam & continuarum quæ plures accessiones habent calor naturalis vnà cum sanguine ad corporis intima confugiat,comm. aphorism. 1.2.libri liquet,his verbis: [In principiis siquidẽ accessionum, & calor naturalis totus, & humores in profundum corporis vergunt,quemadmodum ipse docuit] innuens Hippocrat.& deinceps addit: [& præcipuè in quibus horror quispiam,vel rigor, vel fortis

1 causa cur continuæ sint sine rigore,&c.

2.causa.

Cur continuæ quædã primùm cũ rigore inuadunt,postea nunquam. Cõmen. 2. text.25.

Loco citato

for[t]is partium exteriorum refrigeratio contingit.] Et [l]ib.1.de rat.vict. accesſionis principium fieri ait G[al].calore omni toto ex corpore ad cor,thoracémq[ue] concurrente,& 4.de ratione victus, volēs Hip. tr[a]dere cauſam ob quam pedes in acceſsionū principiis frigeant,aſſerebat,hoc prouenire calore toto [e]o tempore ad ſupernas partes concurrente, quapropter non abſque cauſa pedes frigeſcunt, vtpote qui natura & carne vacent,& neruis abundant,præterea & à calidiſsimis locis ſeparati refrigerantur, ſeſe ad thoracem colligente calore. Confugit itaq; calor naturalis ſimul cum ſanguine ad corporis intima in acceſsionum principiis,tam ſi intermittentes, quàm ſi continuæ fuerint, maiori tamen cum impetu,ac vehementiori motu, in intermittentibus: etenim in his putreſcens ſuccus per ſentientes partes vehementiori motu delatus,ſua acuitate magis lædet eaſdem partes, ac dolorem infert maiorem,cùm&ipſæ partes exactiori ſenſu præditæ ſint, quàm vaſa ipſa, quemadmodum priùs dictum eſt, & propterea in intermittentibus, & non in continuis dicta ſymptomata fiunt. At ſi verum eſt quod Gal.ſcriptum reliquit. 2.de differ.febr. cap. vlt.videlicet quòd vbicunque accenditur, atque augetur caliditas,iſthuc ab aliis partibus ſanguis confluere ſoleat,quo verò tempore confluit, illas quidem refrigerari priuata ſanguine eſt neceſſarium,quòd verò patitur membrum grauari ac diſtendi,idque fieri contingat in acceſsionum principiis,cur in intermittentium febrium acceſsionum principiis ad corporis intima, thoracem inquam, & cor naturalis calor ſimul cum ſanguine ſe colligit? cùm præter naturam caliditas in intermittentibus ipſis accendatur, atque augeatur per ſingulas ſentientes corporis partes, ſeu per corporis habitum,qua de re ad eaſdem, & non ad corporis intima confluere deberet? Tam ſanè apud quoſdam vim habuit hæc difficultas,quòd coacti ſunt hac in re Galenum deſerere, ac alio modo ſentire quàm ipſe ſentiat. Quidam verò quòd in vaſis,& non extra contineatur in intermittentibus putreſcens ſuccus, auſi ſunt dicere. Alij quòd extra vaſa,non tamen in toto habitu contineantur humores, ſed omnium propria ſedes &origo,in prima ſit corporis regione,circum præcordia,ventriculum,diaphragma, iecoris caua, lienem,pancreas, omentum, aut meſenterium, hæ ſiquidem partes(inquiunt iſti)quaſi publica corporis ſentina,in quam omnis confluit, cumulatúrque humorum colluuies, ex quibus etiam ſedibus horrores, rigores, ac partium extremarum refrigerationes ſuccitantur, idque perſuadere tentant ratiūculis quibuſdam ac pluribus exemplis confirmare. Verùm nos ducem noſtrum Galenum in hoc, velut in reliquis ſectabimur eiúſque ſententiam ac veritatem tuebimur,aſſerētes,quòd cùm in principiis acceſsionum febrium intermittentium putreſcentes ſucci moueantur vehementiori motu per ſentientes corporis partes,vt ſæpiùs dictum eſt,eędem partes hoc in tempore mordacitatem, ac dolorem ſentiunt, ob quem doloris ſenſum vehementi quodam impetu, calor ipſe tanquam offenſus, ſimul cū ſanguine in intima corporis, & viſcera confugit, propriè tamen ad thoracem,adq; cor ipſum,tanquā ad ſuum principiū & fontem,non ſiquidem(vt quidam ignari putant) vt ipſi cordi opem ferat.tanquā à putridis vaporibus oblæſo, ſed vt ibid. collectus, vnitus,ac vigoratus,vehementiori quodam impetu redeat,ac certet cum eo quod ſentientes partes doloribus laceſſat,ac ipſas moleſtat (modò nō accidat idem calidū innatum eo tempore in profundo extingui obſtructum adeò, vt extra expirare nequeat, aut à frigidis cauſis euictum.) Vbi vero hoc non contingat,violentia victa aceruatur: quo pacto inſtrumentum expultricis, in quocunque membro eſt, euadit, hæc etenim & per ſeipſam nata eſt lædentia expellere, fortiùs autem cum calore redundante ab intra,propulſabit ea expellere adiuta,quò motus impetus promptior contingat,vnde quæ lædunt per cutem,ſæpiùs propellit vomitu, atque citata aluo pluries, vt eodem libro de rigore, tremore,&c.à Galeno decretum eſt. Non igitur ſe colligit ad corporis intima calor in acceſsionum principiis, vt cordi opituletur, nec etiam vt ibi permaneat, ſed vt collectus, roboratúſque in eodem ſuo principio, maiori cum impetu foras redeat, perueniátque ad affectas partes doloribus laceſsitas, vt tanquam inſtrumento,eodem vtantur calore,vt inquit Galenus, ita enim quod moleſtum eſt, promptiùs propulſabunt. Itaque tandiu extremarum partium refrigeratio,rigor, ſeu horror perdurabit, quamdiu calor ipſe naturalis, cum cauſa dolorem, ac moleſtiam inferente,pugnabit. Quinimò nec idem ſolus naturalis calor ſimul cum ſanguine & ſpiritu, qui in ſentientibus partibus continebatur, ac ad intima corporis cōfugerat, verùm & aliarum quoque partium quiddam ad eas peruenit. Nam vt refert idem Galenus commento aphoriſ. 53. quinti lib.hæc eſt quædam ratio communis in his quæ natura aliquid violenter excernit, vt ſanguinis & ſpiritus impetus eò feratur: quibus duobus veluti inſtrumentis natura vtens, ea quæ infeſtant, per vim expellat. Vera eſt itaq; citata Galeni ſentētia libro ſecundo de different. febr.quòd vbicunque accenditur atque augetur caliditas,iſthuc ab aliis partibus ſanguis confluere ſolet, nam licet primò intus calor cum ſanguine & ſpiritu ſe colligat, acceſsione incipiente, ſtatim tamen ad eas redit partes in quibus accenditur, ſiue augetur calor, hoc eſt ad totius corporis carnes, per quas putreſcens ſuccus defertur,ſi intermittentes fuerint febres, quoties enim aliquid per has violenter agitur, ac ad cutim defertur, neceſſe eſt dum carnem cutímque permeat, omnia in quæ incidit, pungat, ſtimulet, diuidat,ac vulneret:vt citato ſecundo libro de cauſis ſympto. liquet. Quamobrem ſatis rectè aſſerebat eodem loco Galenus [quòd qui in rigore habetur caloris naturalis motus,non ei qui in timore, ſed ei potius qui in verecundia, ac frigida lauatione videtur, ſimilis eſt, pugnat enim virtus, ac certat cum his quæ offendunt,quoad excuſſerit, profligaueritque omnia, in verecundia nanque primùm quidem intro agitur animalis facultatis motus, deinde rurſum foras celeriter vniuerſus, quippe cum niſi redeat, timor ſit, non verecundia, ſiquidem verecundia derepentè fit omnino nihil expectāte malum animali facultate,ſed,vt ſic dicam,præ mollitia,& timiditate naturali,cum homine longè meliore verſari non ſubſtinente, ſed refugere, & ſi poſsit, à conſpectu ſubducere properante,ideóq; veluti refugiens tantum,citra vllam perfrigerationem, in profundum recedit: ratione verò patibilem partem animi, id eſt,quæ terretur & verecundatur excitante,atq; inhortante, redit, extorſúmque mouetur, ſimilimo motus modo, atq; cùm ex frigida lauatione,caloris

Super tex. 39.

Quare initio intermittētiū calor naturalis ad corporis intima ſe colligit.

Quæſtionis propoſitæ difficultas coegit quoſdam Gale. & veritatem deſerere.

Reſpondet quæſtioni.

Loco citato

fit repercuſsio.] hæc Galenus. Huic itaque motui ſimilis eſt qui in rigoribus habetur, primò etenim naturalis calor confugit ad cor tanquam offenſus, impeditúſque ab eius naturali motu, deinde collectus, ac vigoratus, vibratus magis, maioriq; cum impetu, ad ea quæ offendunt, peruenit, pugnátq; cum eis quoad ipſa excuſſerit, ac profligauerit. Quod verò de rigoris motu aſſeruit Gale. de horrore quoque, ac partium refrigeratione ſimiliter ſubintelligere oportet, etenim non alia ratione calor naturalis mouetur vbi hæc contingant in principiis acceſsionum, quàm in ipſis rigoribus propter dolorem videlicet, qui in toto corpore fit: hoc etiam tẽpore, ex putreſcentibus ſuccis, per ſentientes corporis partes vehementiori motu delatis, neque alia ratione inter ſe diſsident, quàm maioris, minoríſve, validi nanque motus fiunt expultricis facultatis in rigoribus, mediocres in horroribus, ac multò magis mediocres in inæqualitate, & partium extremarum refrigeratione, ita vt eiuſmodi motus dixeris propemodum motus non eſſe, ſed tantùm ſenſus. Inſuper mordacior, vel copioſior humor concutientem rigorẽ infert, minùs mordax, ſeu mediocriter auctus horrorem excitat, vbi verò quæ dicta ſunt remittantur, ne horror quidẽ fiet, ſed vel inæqualitas, vel refrigeratio extremarum partium, adeò ꝙ ſi paucus fuerit humor, aut exigua eius acrimonia motúſve lentus, ac languidus, ſolùm frigus inuehit: ſin copioſior ſit, aut acrior, vt eius motus impulſúſque concitatior, horror inuadit, cùm verò plurimus, íſque vehementer acer, ac mordax, magnóque impetu per ſentientes corporis partes defertur, verus rigor inducitur, vt apud eundem Galenum legitur, citato libro ſecundo de cauſis ſympto. & decimo de method. medend. cap. 10. Quamobrem acceſſum exacerbationis ſæpè cum rigore huic, alij cum horrore, alij cum frigore ſolùm acceſsiſſe fatemur: nominúmque eiuſmodi paſsim vſum, per volumina medicorum omnia reperias, vt niſi quis quaſſatione atque agitatione frigeat, rigere non appelles, nam vbi rigor nominandus ſit, difformen, & inuoluntariam motionem adeſſe ſit operæprecium: quod hoc vacat, niſi ſuperficiem etiam impariter cõmoueat, dicunt frigefactionẽ: ꝙ ſi hanc per aliquas acceſsiones turbet, & concutiat, reliquo non moto corpore, horrorem nominant, vt ſolius cutis horror eiuſmodi affectio exiſtat, ſicut rigor vniuerſi corporis, eſt enim rigor repentina, violentáq; innati caloris frigefactio, quoniam eiuſdem caloris naturali motu violenter impedito fit, atque ita rigere, horrere, frigefieríque in valetudinariis ac febrientibus ipſis differre dicendum erit, ex eiuſdem Galeni teſtimonio, libro de rigore, tremore, palpitatione, & conuulſione.

Idẽ eſt motus caloris naturalis in horrore, & refrigeratione extremorum, qui in rigore.

Loco citato.

Rigor quid.

Refrigeratio.

Horror.

cap. 6

Epilogantur quæ dicta ſunt de cauſa motus caloris naturalis in principijs acceßionum: ac oſtenditur alia ratione ipſum moueri, vbi in viſceribus magna fuerit inflammatio orta, aut eryſipelas: confirmatúrque intermittentes febres fieri non poſſe, niſi per corporis habitum humor putreſcens deferatur.

Cap. V.

COMMVNE eſt itaque omnibus ſuccis putreſcentibus, ac vehementiori motu perſentientes partes delatis, ex quibus etiam intermittentes fiunt febres, vt eorum mordacitate & acuitate, dum carnes, cutímq; permeant, pungant, ſtimulent, diuidant, ac vulnerent quodammodo, & proinde dolorem inferant; ob quæ naturalis calor ſimul cum ſanguine & ſpiritu in corporis profundum fertur, ad viſcera córque confugit. Hinc extremæ corporis partes frigidæ, exanguéſque fiunt. Verùm vbi ob aliquam iamdudum dictarum cauſarum ipſum in profundo extingui non contingat, violentia victa, aceruatur, & quaſi in ſeſe coactus ac vnitus, vehementiori cum impetu, cùm perſiſtere in ſuo principio nequeat (ſubſtantiæ enim ſemper mobili, quies eſt mors) iterum ad propulſanda ea quæ moleſta ſunt, redit, vt dictum eſt: ac tandiu cum his quæ offendunt, pugnat, quoad ea excuſſerit, ac profligauerit. Verùm quantò maior ex redundantibus ſuccis, ſentientibus partibus infertur dolor, adeo maiori cum impetu, & intro confugit, & extra progreditur vt ea expellere valeat, atque euincere: quẽadmodum vbi minori dolore laceſsitæ ſentientes partes fuerint, & eius impetus minor erit, ſemper tamen duobus hiſce motibus in acceſsionum principiis, calor naturalis vnà cum ſanguine mouebitur; primò foras intro confugiens, deinde ab intra foras rediens, vt demonſtrauimus, atque ita nedum in intermittentibus febribus, verumetiam in continuis, vbi plures habeant acceſsiones, vbicunque accenditur atque augetur caliditas, iſthuc calor naturalis ſemper vnà cum ſanguine ferri conſueuit; vt liquet ſecundo de differentiis febr. cap. vlt. At non perinde vt in intermittentibus, in continuarum acceſsionum principiis, aliquod iam dictorum ſymptomatum neceſſariò incidit, propter iam dictas cauſas, licet quandoque, quamuis raro admodum, in earum quoque acceſsionum initiis, aliquod eorundem ſymptomatum incidat. Verùm aut propterea ꝙ exquiſitè continuæ non ſunt, vt diximus; aut leuis quædam refrigeratio contingit, ob id ꝙ magna ſanguinis fit reuocatio ad corporis interiora, ob copiam, ſeu mordacitatem maximam putreſcentis humoris intra vaſa: & ſic magnitudine diſtinguitur ab ea, quæ in intermittentibus fit partium extremarum refrigeratio; modo citra phlegmonem intra vaſa putreſcant ſucci. Nam quando aliqua fortis inflammatio in corporis parte profundiori, vel eryſipelate euenerit, totus ex toto corpore ſanguis ad locum trahitur patientem, atque ideo vruntur profunda, ſed cutis refrigeratur, vt fit in principiis acceſsionũ, vt liquet commento aphoriſ. 48. quarti libri. Contingit autem hoc in febribus ardentibus, pernicioſis, ac valde malignis, lipyriis dictis. Quo caſu non amplius leuis, ſed fortis fit partium extremarum frigiditas, quemadmodum in principiis acceſsionum febrium intermittentium, verùm alia ratione quàm in iſtis eædem partes extremæ refrigerantur, nam vbi inflammationis calor in viſceribus ortæ adeò vehemens fuerit, ad ſe cucurbitulæ modo, ex toto corpore ſanguinem trahit; & propterea iis qui ita ſe habent, viſcera peruruntur; extremæ autem partes frigeſcunt propter defectum ſanguinis ad viſcera ſe recipientis, ac cucurbitulæ modo attracti, eodem Galeno auctore, commento aphoriſmi primi, ſeptimi lib. in principiis verò aliarum iam dictarum febrium, nõ quia trahitur calor, ſed quia alia ratione ad corporis intima confugit, dictæ extremæ partes refrigerantur, vt iamdudum declarauimus, neq; his qui ita laborant adeo viſcera peruruntur, quemadmodum accidit in magnis

viſce-

Proxima cap.

Differentia caloris intro confugientis in inflammationibus interioribus & in principijs acceſsionum.

viscerum inflammationibus, ac erysipelatibus: de quibus verba faciens Hippoc. secundo prognostic. dicebat: [si manus, caput, & pedes frigidi sunt, vētre, costisque calentibus, malum est.] nam in morbis acutis (vt ait Galenus in commento) propter inflammationis magnitudinem in visceribus fatigantis, parum sanguinis in omne permeat corpus, plurimùm verò eius in parte inflammatione affecta includitur, & ob eam rem mediæ corporis partes, quæ sunt thorax & venter, admodum calēt; & subdit: [at verò per morbos acutos interdum annotatio cum rigore prehendens aut frigore non solùm extremas corporis partes, sed etiam cutem circa costas, ac ventrem, frigidam reddit, & quidem circa viscera vitium non ostendat.] quibus in verbis (vt mea fert opinio) demonstrare nobis voluit Galen. non solùm quòd alia ratione in internis inflammationibus, extremæ partes refrigerantur, quàm in annotationibus febrium acutarum, quæ cum rigore aut frigore prehendūt,* verumetiam modum docuit quo valeamus has febres inter se distinguere, ac dignoscere, inquiens, quòd quando in visceribus inflammationis magnitudo orta est, licet aliæ partes frigidæ sint, venter tamen & costæ admodum calent, secus autem in reliquis, in quibus annotatio cum rigore aut frigore prehendit: quoniam eædem partes, veluti reliquæ, frigidæ redduntur.* Sed statim obiicit quispiam aduersus ea quæ diximus de intermittentium febriū generatione, inquiens non semper opus esse vt ipsæ fiant, quòd putrescens succus deferatur per vniuersum corporis habitum, seu totius corporis carnes. Nam putrescat humor quispiam in ventriculi cauitate, aut intestinorum, seu vtriusq; vesicæ, aut vteri; dico extra vasa, qua ratione intermittens febris gigni debet, in hac aut neutrum dictorum symptomatum incidet, aut si fiat, falsum est quod asseruimus eandem ortum habere, propterea quòd vehementiori motu per sentientes corporis partes putrescentes, succi deferuntur.* Tu verò nodum hunc dissoluas, inquiens, quòd si ex iam dictis putrescentibus succis intermittens febris generetur, necessum est aliquod dictorum trium symptomatum fieri, cū sine his intermittens febris gigni nequeat, & quoniam nullum eorum generari vnquam potest, nisi per sensibiles corporis partes deferatur eorum causa, asserimus cum Galeno decimo de method. med. quòd non mordax succus duntaxat, verumetiam & mordax halitus, vbi per sensibilia corpora feratur, horrores, & rigores facit. Quapropter vapor seu halitus ad eadem saltem corpora perueniens, ex putrescentibus in iam dictis locis succis eadem symptomata efficiet: neque aliter fieri possent, Galeni auctoritate, secundo de causis symptomatum. cap. 6. nam licet quælibet dictarum partium expultrice facultate sit prędita, qua quod molestum est, excutiat, in eo tamen excernendo, nullo dictorum sensibiliū motuum vtitur: sunt nanque carnium, & musculorum omnino proprij: quare vbi eadem non lædantur, neque hi motus inæquales totius corporis fiunt: & tunc eadem ratione fierent hęc symptomata, qua ex mordacibus, acribúsque medicamentis vlceribus adhibitis, seu pures, progigni solent: moueretur etenim per sentientes corporis partes mordax ille halitus, seu vapor ex putrescentibus succis eleuatus, & non putrescēs ipse humor. Vel dicas, quòd hæc quoque intermittens febris, ex delatis putrescentibus succis per sensibiles corporis partes, generatur. nam accessionis tempore, aut vniuersus humor putrescēs in modo dictis partibus, aut saltem pars quædam ad corporis habitum effunditur, aliàs febris intermittens fieri nequit; sed vel diaria, vel intra vasa inclusus, ac effusus talis humor, continuam excitabit febrē, quod quidem difficile haudquaquam videri debet. nam si ex eisdem sentientibus partibus, accidit quandoque, quòd humor putrescens ad ventriculū seu intestina confluat, ac vomitu, seu deiectione excernatur, quinimò eodem tempore potest, partim per sudorem, partim per vomitum, partim etiam per deiectionem humor, & præsertim bilis excerni, simul eodem die intro, forásque delata, vt liquet eodem secundo de differentiis febrium, & secundo de causis symptomatum. ita quoque difficile non erit, quòd humor, qui in ventriculi, seu intestinorum, aut reliquarum dictarum partium cauitate collectus est, etiamsi inceperit putrescere, vi expulsus ab eisdē partibus vniuersus, aut saltem pars quędam eiusdem, ad sentiētia corpora, seu vniuersum habitum accessionis tempore, effundatur; & hac ratione aliquod dictorum trium symptomatum fiat, & febris generetur intermittens, quam alio modo fieri non posse, iterum cum Galeno proculdubio tenemus, & absq; controuersia confirmamus; & hæc de generatione intermittentium, & cōtinuarum febrium dicta satis.

tex. com.

Dignotio inflammationis viscerum, à qua refrigerantur extrema, et principij accessionum, à quo etiam refrigerantur extrema.

An intermittentes aliquando fiant humore putrescente per corpora sentientia nō delato. & ob id sine rigore, &c.

Proximo cap.

Nodus dissoluitur. cap. 10

Loc. citatis.

Quomodo tres intermittentium febrium differentiæ conueniant, & dissideant inter se, & continuarum ex bile ortarum subdiuisio. Caput. VI.

ATqui iam tempus est vestigare quomodo iam dictę tum intermittentes, tum continuæ febres inter se conueniant, & dissideant, ac quot etiam numero sint continuarum differentiæ. Id verò promptiùs fiet, si iterum in memoriam reuocemus omnes earundem intermittentium febriū differentias ex putredine ortarum. Sunt ergo intermittentium differentiæ omnes numero tres, tertiana videlicet, quartana, & quotidiana, à Græcis τριταῖος, τεταρταῖος, & ἀμφημερινὸς appellatæ, vt secundo de different. febr. cap. 2. & secundo de crisib. cap. 9. scriptum est, tertiana quidem ex putrescente flaua bile, eáque vehementiori motu delata per sentientes corporis partes, generatur, quartana ex putrescente nigra bile, atque simili modo per sentientes corporis partes vehementer delata accenditur, quotidiana, ex pituitæ putredine ortum habet, similiter per sentientes corporis partes à natura detrusæ, vt liquet citatis locis. Conueniunt itaque hę tres intermittentium febrium differentiæ, quòd nisi humor qui est earum causa putrescat, ac vehementiori motu deferatur per sentientes corporis partes, nulla earum gigni poterit. Verùm cum proposuerimus de simplicibus harum febrium different is primò verba facere, attendas oportet tertianam, interim exquisitam, interim simplici appellatione appellari tertianam ab Hippocrate, & Galeno, vt patet commento aphorismi 59. quarti libri, & secundo de differentiis febr. interim verò intermittens tertiana, vt distinguatur, à continua nuncupatur, eodem Galeno teste, citato lib. secundo de differētiis febrium, cap. 3. Nec alia ratione dicendum erit de quartana, & quotidiana: nam interim simpliciter absque alia adiectione ita appellantur. Interim cum adiectione exquisita, interim quotidiana, seu quartana inter-

Intermittent. species tres.

In quo conueniant omnes intermitt.

mittẽs dicitur: ſed de nominibus nõ oportet prolixius diſputare; neque de eis (vt Plato inquit) magna cura habenda eſt; ſed ſatis ſit nouiſſe, has eſſe tres duntaxat intermittentium febrium ſimplices differentias; quæ cauſarum diuerſitate inter ſe diſsident, vt ex dictis patet, ac etiam circuitus forma. Etenim tertio quoque die efficitur tertianæ circuitus, quartanæ verò quarto quoque die, ipſius autem quotidianæ ſingulis diebus. Sunt etiam & earum ſymptomata quoque diuerſa, vt dicemus. Nunc verò ad cõtinuarum differentias accedamus, & primò earum quæ ex bile fiunt, tanquam ſæpiùs contingentes, quàm reliquæ, vt apud eundem Galenum citatis locis ſcriptum reperitur. Continuarum ergo, quæ ex bile fiunt, inquit Galenus eodem ſecundo de differentiis febrium, cap. 2. duplex eſt ſpecies, altera earũ quæ à continuo feruore ſynochi appellantur, quarũ vniuerſum tempus in vna conſumitur acceſsione, quæ à principio vſque ad finem pertingit. Altera earum quæ vna cum genere nomen ſortiuntur, & continuæ etiam appellantur, atque in pluribus circuitibus continentur. Earum verò quæ ſynochi dicuntur, tres ſunt omnes numero differentiæ, quemadmodum in præcedentibus dictum eſt. Nam quædam earum à principio ad finem vſque æqualiter perdurant, quas ὁμοτόνες τέ, καὶ ἀκμαστικὲς, hoc eſt in eodem ſtatu & vigore perſeuerantes. Quædam paulatim augentur, quas ἀναβατικὲς τὲ, καὶ ἐπακμαστικὲς, hoc eſt aſſurgentes, atque inualeſcentes dicunt, quędam paulatim decreſcunt, quas παρακμαστικὲς, hoc eſt decreſcentes appellarunt. At continuarum quæ idem nomen cum genere ſortiuntur, duæ item ſunt primæ differentiæ; nonnullarum quidem quæ ſingulis tertiis diebus inualeſcunt, aliarum verò quæ die intermedio alteram faciunt acceſsionem, quæ ſanè nullum præcipuè obtinent nomen, vt Galenus inquit. Verùm, quæ tertio die inualeſcunt, fatetur ab eo nominari conſueuiſſe τριταιοφυεῖς, id eſt, tertianæ naturam referentes, vt liquet apud eundem citato libro ſecundo de differ. febr. & primo, & ſexto de morbis vulgaribus: non tamẽ prohibet quin pro ſuo quiſque arbitrio alterum eis nomen imponat, modò rerum obſeruet differentiam, ita vt hãc ſciat alteram eſſe differẽtiam ab ea, quam ſuprà diximus, quæ ad infebricitationem terminatur, nam hæc licet ad febrilem declinationem deſinat, nunquam tamen intermittit vt illa. Qua re clarioris doctrinæ gratia poterit hæc continua tertiana appellari. Præterea alia quoque eſt natura illius, quæ die intermedio etiam acceſsionem facit, cuius quidem duæ acceſsiones inter ſe diſsimiles ſunt; nã ſi ſimiles eſſent, haudquaquam ex bilioſo humore ortum haberent, ſed ex pituitoſo potius, vt dicemus: ſunt autem diſſimiles, nam primæ quidem, tertia ſimilima eſt, & ſecundæ, quarta, in figura duarum tertianarum progredientes: & propterea aut duplicem tertianam continuam, aut duas tertianas continuas, appellare poteris; tot itaque ſunt continuarum quæ ex flaua bile proueniunt, febrium differentię, iuxta Galeni ſententiam eodem ſecundo de differentiis febrium.

In quibus diſsideant.

Continuarum ex bile ſpecies duæ.

Synochorũ differentiæ tres.

Continuarum pluriũ acceſsio. differẽtiæ duæ.

Loco citato Commen. 2 tex. com. 25 & comm. 3 text. com. 5 & comm. 2 tex. com. 23

Tertiana continua. Duplex tertiana.

Qua ratione ex putreſcente intra vaſa flaua bile, febris ſynochos dicta accendatur: & quòd ſimiliter ex alijs humoribus generari poßit, nedum ex ſolo ſanguine

Caput VII.

X his itaque luce clariùs cuilibet patere poterit continuas febres ex bile indifferenter accendi poſſe, tum eadẽ putreſcente in particularibus quibuſdam venis, ac à corde diſsitis, & proinde febres eaſdem plures habere acceſsiones, vt iamdudum explicauimus, tum inſuper in omnibus aut ſaltem principalioribus, magniſque vaſis, quæ ſunt inter alas & inguina, poſtquàm alia ratione oriri haudquaquam poſſent ex eadem bile intra vaſa putreſcente, continuæ febres vnam duntaxat à principio ad finem vſque acceſsionem habentes, quemadmodum decretum reliquit Galenus ſecundo de different. febrium, cap. vlt. iuxta finem cùm dicebat: [ſed quæ circuitum non habent, in his nulla eſt corporis pars, quæ præcipuè ſit offenſa, ſed qui in venis & arteriis omnibus continentur humores, atque hi præſertim qui in maximis, atque plurimo calore abundantibus ſunt; aut ob aliam quamuis cauſam, quemadmodum in ephemeris, aut ob putrefactionẽ feruentes, febrem accendunt συνοχὸν appellatam, quæ à principio vſque ad finem nullam habent intermiſsionẽ.]* Nemo itaque hæſitare debet, quòd vbi continua febris generatur, quæ à principio ad finem vſque vnam duntaxat acceſsionem habet, opus eſt humores in omnibus vaſis æqualiter, aut ſaltem in maioribus, ac principalioribus putreſcere, vbi ex putredine ortum habuerit. Verùm cùm hoc genus febrium ex ſanguine putreſcẽte generari cõſueuerit, vt in ſequentibus fuſiùs demonſtrauimus, id quod ſubintelligere voluit Galenus nono de method. meden. cap. 3. cùm dicebat: [Alterum genus eſt vbi in omnibus vaſis, ac potiſsimùm maximis æquabiliter ſucci putreſcũt,]*idẽ enim ſubintelligẽdum eſt in eius doctrina per ſuccos, ſeu humores æqualiter putreſcere, quòd ſanguinem ipſum, quemadmodum ipſemet teſtis eſt lib. de multitu. cap. 10. cùm inquit: [Demonſtratum hoc eſt alibi nobis, nihil referre, humores, an ſanguinem de mixto appelles, modò ei non temerè, ſed vt in menſura quadã mediocri, animalibus naturali habitu præditis, admixti alij fuerint. Nam cunctis in naturali commoditate augeſcentibus cum ſanguine, per præpotentiam dicto, idem humorum vocabulum notat, nihílque diſcriminis eſt creuiſſe humores an ſanguinẽ proferas, oratione quæ humores dicit, idipſum demonſtrantem, nimirum pro veteri omnino proportione abundare.] Propterea non ab re hæſitare contingit; quî fieri poſsit, vt hoc idem genus febrium ex putreſcente flaua bile gigni valeat? quòd verò Galenus admiſerit continentes has febres, quas Græci συνοχὲς appellant, (nos verò clarioris doctrinæ gratia continentes nuncupamus) ex eadem putreſcente bile intra vaſa accendi poſſe, liquet in hoc ſecundo de differentiis febrium, cap. 2. nec minùs & ſecũdo de criſib. cap. 6. ab eodem confirmatur, quo loco tradens differentiam inter continuas febres & intermittentes ex bile ortas, hæc protulit verba: [Continuam quidem omnino febrem, quæ ad infebricitationem antequàm ex toto ſoluatur, non deſinit: & ſi declinatio aliqua ſenſibilis appareat. Cùm autem neque declinatio aliqua ſenſibilis fiat, ſemper verò à primo principio febris vſque ad criſim ſimilis perſeuerauerit, erit & hæc ex genere febriũ deurentiũ, ab eiſdem verò acutie differt. ſed neque in primo die, neque in ſecundo eſt huiuſmodi febrem prænoſcere, neq; aliter vtile; ſufficit enim genus agnoſcere,

Cap. ... ferè ... med.

Cap. prox... præcedente.

Conciliatio & explicatio locorum Galeni. Loco citato

Quæ idem nomen cum genere habet, & plures acceſsiones habet. Synochus intelligitur, quem ex Galeno probat à bile oriri.

fcere, quòd fcilicet biliofa fit, atque deurens, & peracutà. neque enim fi etiam συνοχὸν ipfam nominaueris, vt quidam medici faciunt, appellationis ratione à febribus deurentibus differt.] fynocham igitur febrim ex bile ortam his verbis clara luce fatetur Galenus, idem quoque confirmare videtur citato loco. nam cùm dicebat eiufdem generis effe intermittẽtes cum fuis continuis, comparans tertianam cum fua continua, illam fignificare voluit, per febrem ardentem femper & non τριταιοφύν, quo nomine (vt paulò ante diximus) confueuit ipfe Galenus tertianam continuam nuncupare; ergo quippiam aliud fignificare voluit præter tertianam continuam, & id non nifi fynocham febrem; hæc nanque, duo genera funt continuarum ex bile ortarum, vt dictum eft.

Cap. proxime præcedente.

Tex. com. 1.

Amplius quarto de ratione victus, cùm venæ totius corporis fupra modum exficcatæ, acres, biliofas, ac tenues traxerint humiditates è carnofis partibus, ardentem febrem fimul cum Hippocrate fieri, teftatus eft. Quòd fi continens febris humores requirat in omnibus venis redundantes, vt priùs diximus habebit & ipfa, ex bile generationem, cùm idem humor è carnofis partibus ad omnes venas fuerit attractus, atque in eifdem inclufus putrefcat. Poterit infuper & hac ratione illud confirmari. Nam fi ex putrefcente fanguine, feu humoribus æqualiter adauctis in omnibus, vel principalioribus vafis putrefcẽtibus gignitur fynocha febris, quidnam prohibebit fi biliofus humor, fimul cum copiofo fanguine fimiliter redundarit, quòd ex eodem fynocha febris generari nequeat? potifsimùm cùm ipfemet Galenus fateatur hanc quoque redundantiam connumerari inter multitudines, quamuis non fimpliciter ea dicenda fit, fed cum adiectione bilis. Nemini itaque in dubium veniat fynocham, feu continentem febrem generari poffe ex redundante bile fimul cum fanguine putrefcente in omnibus, aut faltem maximis, & principalioribus vafis. Ad dubium verò ita fatisfacias, quòd licet Galenus nono de method. medend. afferuerit ex fanguinis redundantia talẽ progigni febrem, cum his qui fanguine abundant, & corpulentis gigni cernatur; quando nec obftructio, nec humorum putredo, in omnes, quæ inter inguina & alas interfunt venas, æquabiliter, & citò porrigi in frigido corpore poteft, propterea quòd quæ putrefcunt tum calida, tum humida effe debẽt, tum etiam difficilem habere tranfpirationem, non tamen omnino negauit, in aliis quoque corporibus eandem gigni poffe, potifsimùm vbi corpora, & calida etiam funt, & redundantes humores biliofi, fimul etiam cum copiofo fanguine, & breuem quendam exceffum fufceperint; dixit enim plurimùm contingere in his qui fanguine abundant, & corpulentis, & non dixit in his dũtaxat femper, & perpetuò fynocham febrem ex putredine generari. Poteft enim ipfa bilis breuem quendam exceffum vnà cum copiofo fanguine adipifci, quæ etiã plenitudo, feu plethora nũcupabitur fecundum quid, vt liquet libro de multitud. & c. 11. vbi in omnibus, aut faltem principalioribus vafis redundauerit, putrefcere, & hac ratione febrem accendere continentem, quæ à principio ad finem vfque vnam habeat accefsionem, quemadmodum vbi multum excedat, non cum copiofo fanguine in quibufdam particularibus vafis putrefcens, etiam efficit continuam, quæ plures accefsiones habet. Ad hæc, fi ex putrefcente fanguine fit continẽs febris ergo ex putrefcente bile. Nam vbi admodum exactus ac putrefactus fuerit in bilem vertetur, præfertim quod in eo pingue, ac tenue exiftit; quare aucto in eodem fanguine calore, ac magis putrefcẽte, quę priùs erat ex fanguine orta continens febris, modò ex bile accenfam effe verè quifpiam affirmauerit; id verò neceffariò confequitur, vbi confeftim eadem continens ex fanguine orta non fuerit curata, aut fi interficere anticipauerit, priufquàm in bilẽ fanguis conuertatur. Sed mox inquies, plures ergo erunt harum febrium differentiæ quàm fex, fi tot fint continuarum quæ ex flaua bile fiunt differentię? Huic refponfum fit, totidem effe continuarum febrium fimplices, ac primas differentias, quot etiam funt intermittentes, & propterea fex funt numero, vt fimul cum Galeno conclufimus, licet eædemmet 1. continuæ pofsint in plures particulares differentias fecari. 2. Id verò quod magis vrget, eft, num quẽadmodum ex ipfa bile fimul cum copiofo fanguine in omnibus, aut principalioribus vafis putrefcente, continens accenditur febris, ita quoque eadem gigni pofsit pituita, aut nigra bile, eodem modo fimul cum copiofo fanguine redundante? potifsimùm cũ hi etiam fucci paruum quendam exceffum adepti infimul cum copiofo fanguine redundare pofsint, atque hæc etiam multitudo, feu plethora nuncupari, fecundum quid tamen, vt fuperiùs annotauimus, & liquet apud eundem Galenum citato libro de multitudine? Porrò afferimus nos, & ex eifdem quoque eandem fynocham, feu continentem febrem gigni poffe. Nam quemadmodum fanguis veteri aliorum humorum proportione in eo feruata, aut etiam inter eos folo fanguine fuperabundante, ac alios excedẽte, poteft æquabiliter in omnibus vafis putrefcere, perinde etiam vbi quifpiam aliorum humorum breuem quendam exceffum, fimul cum eo fufceperit (quemadmodum de bile dictum eft) fentiendũ erit. 3. Nec obftat fi dixeris pituitam, ac nigram bilẽ frigida natura effe, & hanc ob caufam non adeò facilè poffe eorum humorum putredinem in vniuerfa, aut principaliora vafa porrigi, & ob id neque febris continens generari. nam eofdem humores femper cum copiofo fanguine redundare intelligimus, ipfos verò exiguum quendam fufcipere exceffum, adeò vt potius pituitofum aut melancholicum fanguinem redundare dixerimus, ita etiam & biliofum, quàm pituitam nigram, aut flauam bilem in fanguine fuperare. Quapropter cùm copiofa fuerit fanguinis fubftantia, exiguus verò eorundem humorum exceffus, haud ægre porrigi eorum putredo poterit per fingula, aut principaliora vafa quamuis non adeò promptè, vt fi æquabiliter adaucti omnes fucci putrefcerent, feu folus fanguis, vt quarta fubftantia exceſſerit, aut bilis cũ copiofo fanguine, & propterea fæpiùs ex putrefcente fanguine, non rarò ex bile fimul cun eodem copiofo fanguine, perquàm rarifsimè autem ex nigra bile, ac pituita, fimul etiam cum copiofo fanguine, eandem fynocham feu continentem febrem accendi poffe, fimul cum Galeno cenfemus; quòd verò ex pituita gigni pofsit, confirmari etiam poterit ex Hippocratis, & Galeni auctoritate, libro quarto de ratione victus, quo loco ex pituita falfa à totius corporis venis attracta, aliud caufæ genus generari fatentur. Cùm itaque propterea fynochæ febres vnam accefsionem à principio ad finem vfque habentes generẽtur, quòd in omnibus, aut maioribus, & principalioribus vafis putrefcãt humores, ita quoque attracta pituita ab omnibus venis, eáque

Cõciliatio. & explicatio locorum Galeni.

Loco citato

1. Nam præter continuas plurium accef. & continuas vnius accef. quæ continentes dicuntur, earum continentiũ quædã fiunt ex fuccis æqualiter adauctis et putrefcentibus, quædam ex bile, quædã ex pituita &c. vt paulò poft dicitur.

2 Altera capitis pars. An fynoch. ex alijs humoribus quã ex fanguine oriatur?

3. Pituita & atra bilis cum fanguine pofsunt putrefcere.

Text. commen. 12

in eisdem putrescente, in hoc causi seu febris ardentis genere, eadem continens generabitur febris. Atqui statim inquies, propter quid Galenus ne vnum quidem fecerit verbum de his continentibus febribus, quæ ex pituita, & nigra bile fiunt, si ab eisdem generari possunt, nec in secundo de differentiis febrium, nec in secundo de crisib. nec etiam libro de method. medendi? verùm ex his quæ iamdudum diximus, responsum facilè patere poterit. Nam de eis sermonem fecit, quæ sæpiùs accidunt, paruifaciens ea quæ raro, & perquàm rarissimè contingunt. Nam cùm ex dictis humoribus febres continuæ, quæ plures accesiones habent, raro accendantur, eodem Galeno teste, citato libro secundo de differentiis febrium & admodum raro fiant illæ, quæ vnam duntaxat habent à principio ad finem vsque accesionẽ, propterea has consultò prætermisit. difficulter nanque hi humores, cùm frigidi sint, intra vasa putrescũt, & si putrescant, difficilimè eorũ putredo per vniuersa vasa æquabiliter, & citò porrigi potest, sed potiùs in quibusdam paruis, minusque calidis vasis impacti, ac detenti ob eorum crasitiem & tenacitatem, præsertim si multùm excedant sanguinem, in eisdem putrescunt, priusquàm per omnia, & calidiora vasa diffundantur, eisdem etiam maximis vasis tãquam calidioribus existentibus extenuantibus, ac euincentibus, aut saltem tales expellentibus humores, ad eadem minora, ac remotiora vasa, ita vt difficulter in eis aceruentur, & proinde continuæ magis febres ex eis fient, quæ plures accesiones habent quàm synochi seu continentes, vbi eos cõtingat intra vasa putrescere. Adde quòd nec etiam alia ratione curari deberent, quàm reliquæ continentes, quarum putredo in omnibus, vel in maximis, maximéque principalibus subsistit vasis, paucis quibusdam adiectis, siue immutatis, pro ratione exigui excessus humoris cum copioso sanguine redundantis; & propterea eas non meminit Galenus, & non quia nulla ratione fieri nequeant; id nanque nullibi ab eo scriptum reperitur. Sed dices, si ex pituita & nigra bile fient continentes febres, id saltem vitare nequeas, quòd plures videlicet, quàm sex erunt primæ febriũ ex putredine ortarum differentiæ; etenim Galenus quotidianæ & quartanæ intermittenti nullam communem opposuit vocem, quæ omnes eiusdem generis (continuas tamen) significaret, quemadmodum in his quæ ex bile accendũtur per vocem καῦσον, sed inquit quotidiana intermittens & continua; & quartana intermittens & continua, vt liquet secundo de crisibus, & secundo de differentiis febrium. Nisi esset quòd vt dictum est, perquàm rarissimè fiant ex iam dictis humoribus continentes febres, quo circa de eis sermonem non fecit: & per vocem etiam continuam Græcè συνεχὴ dictam, continentem etiam subintelligere voluit. Vel rectiùs dicas, continentes febres, quas ex eiusmodi humoribus oriri diximus, accendi non posse, nisi cum copioso sanguine redũdauerint, eorum verò humorum paruus fuerit excessus, adeò vt pituitosus, aut melancholicus magis dicatur sanguis redundare, quàm pituita, & nigra bilis. Cùm verò vestigauit Galenus particulares febrium differentias ex putredine ortas, per continuas quæ ex eisdem fiunt humoribus, intellexit quando copiosi fuerint, ac multum redundauerint; hæ nanque febres propriè eiusdem sunt generis cum suis intermittentibus; quapropter neque erunt plures quàm sex, quæ ex eisdem humoribus redundantibus fiunt; tres, inquam, intermittentes, & totidem continuæ, quoniam licet non intermittant, plures habent accesiones, eandem formam seruantes cum suis intermittentibus, vt liquet secundo de crisibus, ca. 6. possunt itaque continentes febres non modo ex putrescente in omnibus vasis sanguine, seu bile cum copioso sanguine generari, verumetiam ex pituita, & nigra bile, modo paruus fuerit eorum excessus, & cũ copioso sanguine etiam redundauerint, vt dictum est, neque propterea plures erunt primæ particulares febriũ differentiæ, quæ ex putredine oriũtur quã sex, subdiuisis eis in intermittentes & continuas.

Cur febriũ continentiũ ex pituita & atra bile Gale. non meminit?

Cap. 2

Cap. 6

Cap. 1

Quid per καύσους, seu febres ardentes intelligendum sit. Caput VII.

CVm itaque plures traditæ sint continuarum febrium ex bile putrescente ortarum differentiæ; tanquam valde necessarium disserere putaui, nunquid omnes, vel earum quasdam per καῦσον, hoc est febrẽ ardentẽ subintelligere oporteat; cernimus enim sæpenumerò in Hippocratis, & Galeni doctrina diuersimodè vocem hanc vsurpari. Nam quarto de ratione victus, cum Hippocrate de καύσῳ verba facit (quæ vox nil aliud Latinè significat, quã cõbustionem, seu ardorem) quamuis ipse determinasset eum fieri, cùm venulæ tempore æstiuo exsiccatæ, acres, & biliosas, tenuésque traxerint ad se humiditates, Galenus in commen. causum nedum in vniuerso corpore, verùm in vna eius parte, quæuis illa sit, interdum gigni fatetur, vt in vẽtriculi ore, atque ipso ventriculo, & stomacho, siue etiam pulmone, & subinde in ieiuno, vbi earundem partium venæ ad se easdem traxerint humiditates. Quinimò admittere videtur quod in carne etiam, siue in parte vna, siue in toto corpore pati eam contigerit, generari causus posit, ita vt videatur & vniuersalem & particularem causum admittere, nedum intra, sed etiam extra venas, ex biliosis acribúsque humiditatibus ortum. Et eodem libro post pauca, non modò ex bilioso humore, verumetiam ex salsa pituita, febrem, causum dictam, hoc est ardẽtem, oriri fatetur simul cum ipso Hippocrate, idem Galen. libro verò de rigore, tremore, &c. tertianam de genere ardentium febrium esse fatetur: ait enim: [nullus autem sanæ mentis febrem hanc in succo frigido fieri affirmet, cùm genere ardens sit, illius tantùm continuitatis egens.] & paulò post: [hoc solo distãt ab ardẽte tertianæ (dicebat) ardentes enim in vasis bilem delatam, tertianæ verò, per sensitiua loca extra habent.] & secundo de different. febr. cap. 3. loquens de tertiana inquit: [atque de genere ardentis est.] Idem quoque confirmauit octauo de Hippocratis, & Platonis decretis, cap. 6. inquiens: [ita nunc satis erit tantùm quæ illis in libris demonstrauimus, commemorare, acutissimas scilicet, & ardentissimas febres à flaua bile oriri, & tertianam ex ardentium febrium esse.] Nec minùs & secundo libro de crisib. cap. 6. similem videtur proferre de tertiana sententiam, dum ait: [continuas febres idem habere genus, eandémque hypothesim cum intermittentibus, cũ tertiana quidem exquisita, exquisitam ardentẽ &c.] quamuis & eodem loco, & commen. aphor. 58. & 59. quarti lib. & primo etiam de morbis vulgaribus, sæpissimè tertianam febrem ab ardentibus separet, asserens eam hoc solo ab ardentibus disidere, quòd in illis intra vasa, in ea verò extra, bilis putrescat.

Loc. ...

Text. com. ...

Loco cit.

Comment. text. com. ...

Quamobrem

Quamobrem mirum videri non debet in hac re plurimos hallucinatos esse, postquàm diuersis in locis varia de febre ardente scribere conatur Galen. conabimur autem nos eiusdem Galeni in hac re sententiam exponere id priùs pro hypothesi assumentes, quòd quidam sit causus propriè dictus, quidam autem communiter, propriè dictum per vehementem totius corporis caliditatem, inextinguibilémque sitim circunscribi tanquam per propria, ac pathognomonica signa. hanc etenim febrem, cùm videlicet vrens caliditas, sitísque incompescibilis hominem torquent, καῦσον (hoc est ardentem) simul cum reliquis medicis simplicem, ac exquisitum appellat idem Galenus citato libro quarto de ratione victus. Et tertio de morbis vulgaribus, inquit, quòd non appellabitur ardens febris, nisi adiunctam perpetuò habeat per totum morbum sitim assiduam, atque exurentem calorem. Huic causo opponitur is qui communiter, & non ita propriè sic appellatur, vtpote si in vna parte fiat, ob quam non de necessitate sitim pariat, aut etiam in totius corporis carne eum generari contingat, vt diximus eiusdem Galeni auctoritate, citato libro quarto de ratione victus, fit autem & hic ex ipsa etiam flaua bile. Sit insuper & secunda hypothesis quòd causus, siue febris ardēs, adhuc etiam propriè dictus bifariam esse potest ea eiusdem Galeni sententia, quia aut propriè exquisitus, simpliciter, ac legitimus est, aut pro dimidia parte, quem breuioris doctrinæ gratia, haud perperam fuerit causum nothum, illegitimum, seu spurium appellare; ita quòd quemadmodum tertianarum duo esse genera quispiam dixerit, vnum exquisitum, legitimúmque, alterum verò nothum, & spurium, cui videlicet ex legitimi quidem symptomatis nonnulla insunt, aliqua verò non, vt in sequentibus patebit, ita quoque duo causorum genera esse intelligemus, homonymiam inter se habētia, verùm non eam per quam nullo pacto nisi nomine inter sese communicant, verè æquiuoca nuncupata, sed modo quo diximus. Quibus ita iactis fundamentis, asserimus, intermittentes febres ex bile ortas, delatas per sentientes corporis partes, aut etiam si ex erysipelate generationem habeant, quæcunque fuerint, etiam si pars ipsa de necessitate sitim non pariat, communi appellatione καῦσον denominari posse, vt liquet ex Galeno citato libro quarto de ratione victus, qua ratione tertiana ipsa ardens febris à Galeno interdū nuncupatur; insuper cum eodem fatemur nothum causum ex alio humorum, quàm ex bile, generari posse, vtpote ex salsa pituita; legitimum verò non nisi ex eadem putrescente bile. At si non modo legitimus, sed simpliciter, & exquisitus causus generari debeat, cum eodem Galeno sensemus, non nisi eadem bile intra vasa putrescente fieri posse, & propterea per exquisitum causum, seu exquisitam febrem ardentē, quam interdum consueuit Galenus acutissimam, ac ardentissimam nominare, vsus vocibus ὀξύτατος, καὶ καυσωδέστατος πυρετός, vt liquet secundo de crisib. c.3. continuam febrem ex bile ortam intelligimus, indifferēter, nam si æqualiter in omnibus vasis putrescat, & vnam habeat à principio ad finem vsque accessionem, quàm si in quibusdam particularibus, plures in se continens accessiones, siue tertio quoque die eædem fiant, siue etiam die intermedia aliam accessionem habeant; id verò vbique locorum manifestauit Galen. quo tertianam ab exquisita febre ardente secernere voluit, cùm non in alio dissidere asseruerit,

Causus propriè dictus.
Super tex. 13. Comm. 3. tex. com. 34
Causus impropriè dictus.
Causus propriè dictus duplex, exquisitus, & nothus.
Causus nothus.
Loco citato
Causus exquisitus.
Tam febris continua quàm continens per causum exquisitū intelligitur, id quod tā authoritatibus quā rationibus confirmat.

quàm quòd in febre ardente intra vasa bilis, in tertiana, extra putrescat, & propterea illa cōtinua, hæc verò intermittens est, & secundo de crisib. cap.6. facta hac distinctione, quidnam per continuas intelligeret febres, his verbis propalauit, inquiens; [continuam quidē nomino febrem, quæ ad infebricitationem, anteaquàm ex toto soluatur non desinit, & si declinatio aliqua sensibilis appareat, cùm autem neque declinatio aliqua sensibilis fiat, semper verò à primo principio febris vsque ad crisim similis perseuerauerit, erit hæc & de genere febrium deurentium, ab eisdem verò acutie differt.] & paulò post subdit: [neque enim si etiam synochum ipsam nominaueris (vt quidam medici faciunt) appellationis ratione à febribus deurentibus differt.] quam etiam sententiam scriptam reliquit Paulus cap.26. lib.2. dū ait: [continens itaque febris est quæ non ante ad integritatem terminatur, quàm ex toto fuerit soluta, & si inclinatio aliqua sensibilis appareat; cùm autē nulla accedit quæ sensibus queat percipi, hæc quoque ex ardentium genere habetur, sed acutie seu acrimonia ab ipsis variat.] illud etiam clara luce nobis patefecit eodem quarto de ratione victus, nam cùm dixisset, causum propriè dictum non caliditatis modo, quę per totum fit corpus vehemētia, præstare, verùm quoque & siti, quæ in eo vehemens & incompescibilis est, declarassétque eum fieri posse, quemadmodum Hippocrates docuerat, cùm venæ totius corporis supra modum exsiccatæ calidas carnosis è partibus humiditates traxerint, subdit: [deficit ergo præsenti dictioni singularis de causi generatione sermo, quem nos nuper adiecimus, nempe in vna corporis parte quæuis illa sit interdum causus gignitur, interdū & toto in corpore.] & paulò post apertè demonstrauit in qua etiam corporis parte fieri posset propriè & exquisitè dictus causus, qui iam dictas etiam duas conditiones contineret, vrentem scilicet caliditatem, & incompescibilem sitim, exemplificans de ore ventriculi, ac ipso etiam ventriculo, stomacho, ac pulmone, in quarum partium venis si causus fiat, necessariò præter vrentem caliditatem incompescibilis sitis paritur. similem quoque sententiam non semel duntaxat, sed sæpiùs conscripsit libro primo de morbis vulgarib. quòd videlicet causus, seu exquisita febris ardens accendatur cùm in vasorum capedinibus, vnà cum sanguine putrescens flaua bilis contineatur, præcipuè verò vbi in vētris aut iocinoris, aut pulmonis venis, bilis efferuescat, tanquā cordi proximioribus existētibus. Ad hæc quòd per exquisitam febrem ardentem Galenus quamlibet continuam ex bile ortam subintelligat, citato secundo de crisib. cap.6. manifestauit his verbis: [Dico autem febres continuas idem habere genus cum singulis intermittentibus, cum tertiana quidem exquisita, exquisitam ardentem.] & paucis quibusdam interiectis asserebat citato loco: [Nam quæ in sola flaua bile febris accenditur, sine aliquo visceris affectu, siquidem manente adhuc intra vasa bile accendatur, exquisita febris ardens nuncupatur; si verò per totum corpus deferatur, exquisita tertiana.] Non igitur quam vulgus medicorum, tertianam continuam appellat duntaxat, Galen. febrem ardentem exquisitam nominat, verùm quamlibet continuam quæ ex flaua bile accenditur, quemadmodum in citatis locis patet. Quinimò si quispiā rectè perceperit verborum sensum eiusdē Galeni, quæ conscripserat citato loco de febre continua, clara luce intelliget

Super tex. 1
Commen. 4. super. tex. 9 & com. 2. super text. 20. & 73
Exquisita febris ardēs dicitur à Galeno cōtinua circuitus habens, & cōtinens.

quod ea cõtinua genita ex flaua bile, quæ vnam duntaxat habet accesſionẽ à principio ad finẽ vſque, & ardens,& peracuta magis ab eodem eſſe dicatur; dicebat etenim:[erit & hæc ex genere febrium deurẽtium.] & paulò poſt: [ſufficit enim genus agnoſcere (aſſerebat) quòd ſcilicet biliosa ſit, atque deurens, & peracuta.] vocibus vtens φλογώδης, καὶ κατόξυς, licebitque illud non Galeni auctoritatibus duntaxat, ſed & rationibus confirmari. Nã ſi ea eſt exquiſita febris ardens, quæ exurentẽ habet calorem,& incompeſcibilem ſitim, hęc duo non magis fiunt in ea continua biliosa febre, quæ plures habet accesſiones, & continuam tertianam appellant, quàm in illa quæ vnam dũtaxat habet à principio ad finem vſque accesſionem, imò potius in hac, ac magis calor exurẽs erit, vehemẽnſque ſitis, cùm bilis putredo extẽſa ſit per omnia vaſa, aut ſaltem per maiora, & principaliora. Quare ſi ea quæ plures habet accesſiones, exquiſita febris ardens appellari debet, multò magis & hæc, propter iam dictas cauſas. Ad hæc ſi continuam duntaxat tertianam appellaſſet Galenus exquiſitam ardentem, cùm eadem conſueuerit τριταιοφυῆ appellare, cur nullibi eam meminerit, cùm tertianam exquiſitam ab eadem ſecernere intendit, ſed ſemper vſus eſt voce καῦσος, ſeu καῦσον ἀκριβὴς, hoc eſt ardẽte, ſeu ardente & exquiſita febre. Patet igitur exquiſitam febrem ardentem nuncupari in Hippocratis, & Galeni doctrina, quamlibet continuã ex bile ortam, tam ſi tertio quoque die accesſionem habeat, quàm ſi etiam in die intermedio aliam habuerit, & multò magis eam, quæ à principio ad finem vſque vnam habet accesſionem. Nec quicquam obſtant eiuſdem Gal. verba citato lib. ſecundo de criſ. c.3. cũ inquit: [in adurentibus autem febribus ſingulæ accesſiones ad infebricitationem nõ perueniunt, quoniam qui earum cauſa eſt humor, non expurgatur.] etenim hæc auctoritas verificatur indifferenter in his, quæ vnam habent accesſionem à principio ad finem vſque, & in his, quæ plures; in omnibus enim accesſiones non perueniunt ad infebricitationem, quouſque morbus ex toto ſoluatur; quòd ſi per hæc verba velit adurentes febres eſſe, quæ plures accesſiones habent, quæ tamen ad infebricitationẽ non perueniunt, id etiã nos cum eodem Gal. admiſimus, quòd hæ febres connumerentur inter ardẽtes. Verũ hoc loco Galenus noluit has duntaxat nuncupari ardentes, ſed eas cum exquiſitis tertianis comparauit, volens cauſam reddere cur hæ non intermittant, illæ autem intermittere videantur; aſſerens quòd licet habeant plures etiam accesſiones, quemadmodũ & exquiſitæ tertianę, non tamen vt illæ intermittũt, neque ad febris vacuitatem perueniũt, quoniam qui earum cauſa eſt, humor non expurgatur, etiamſi plures accesſiones habeant, non negans alias quoque febres continuas adurentes eſſe, ſi ex eadem bile vnà cum ſanguine putreſcente intra vaſa accendantur, vt iamdudum concluſerat in præcedentibus verbis, cùm dicebat: [in aliis verò adurẽtibus febribus quæ nullam habent intermisſionem flauæ bilis humor in vaſis vnà cum ſanguine contineri oſtendebatur, atque hoc ipſæ à tertianis differunt, quamuis eo, qui vtrunque facit morbum humore communicent.] Qua etiam ratione liberari à calumnia poterit Aëtius, qui libro 5. cap. 76. dicebat: [differt autem febris ardens à continente putrida, eò quòd hæc ex ſanguine putrefacto conflatur, & à principio vſq; in finem vnam habet exacerbationem, febris autem

Reſpondet obiectioni.

Aëtius à calumnia liberatus.

ardens ex flaua bile putreſcente accenditur, & alternis diebus exacerbatur, & quandam habet febris imminutionem, ac velut remisſionem, continens verò putrida, ſimilis manet vſque ad ſolutionem.] Videtur etenim hoc loco Aëtius eam febrem ardentem quæ alternis diebus exacerbatur, cum ea continente quæ ex ſanguine putrefacto cònflatur, comparare, & non quamlibet febrem ardentem ex flaua bile putreſcente ortam, quam etiam hîc fieri poſſe non negauit, aliàs inſufficiens fuiſſet in tradendis ardentibus febribus, iuxta Hippo. & Gal. ſententiã, quorũ nos ſemper imitatores ſumus. An verò exquiſita tertiana de genere ſit acutorum morborum, quemadmodũ ex genere ardentiũ eſt, nos fuſiùs diſſeruimus in noſtro quæſito, num tertiana ſit morbus acutus.

De continuarum febrium quæ plures accesſiones habent conuenientia & differentia. De Epiala, & compoſitis febrium differentijs: déque ſingulas particulares febres ex putredine ortas curandi via.

Caput IX.

QVEMADMODVM continẽtes febres quæ vnam accesſionem à principio ad finem vſque habent, ex quouis humore redundante fiant, conueniunt, eò quòd in omnibus vaſis, aut ſaltem in maioribus continetur putreſcens humor, qui breuem quendam cœpit exceſſum, & ſimul cum copioſo ſanguine redundat: vt paulò dictum eſt, perinde etiam & illæ continuæ quæ plures accesſiones habent, ex quouis humore accendantur, inter ſeſe conſentire videntur. Nam in particularibus quibuſdam à cordéque diſſitis venis incluſus humor, ampliſsimum exceſſum adeptus ſimul etiam cũ ſanguine putreſcit, tam ſi bilis flaua, quàm nigra fuerit, quàm etiam ſi pituita, & propterea primam, continuam tertianam appellabimus; alteram, quartanam continuam quæ ex nigra bile accenditur: reliquam verò, continuam quotidianam, quæ ex putreſcente pituita generationem habet. Hoc tamen inter ſeſe diſsident, præter humorum diuerſitatem. Nam licet quemadmodum aliquando ipſa tertiana tum intermittens, tum cõtinua duplex, aut triplex fit, ita quoque & ipſa quartana, non modò duplex, ſed etiam triplex euadit, prout in pluribus, ac diuerſis locis iſtarum febrium cauſa continetur, cumulatur, ac putreſcit. Attamẽ continuę quartanæ perrarò eueniũt, tertianæ frequenter, vt liquet 2. de criſib. cap. 9. & 2. de differ. febrium, cap. 2. & eadem ratione magis rarò fit duplex, aut triplex quartana, quotidiana verò duplex aut triplex admodum rarò fit, quoniam & ipſa quotidiana tam intermittens, quàm continua rarò admodum accidit, fit enim omnium rariſsima. nã pituitoſus humor propter ſui tum frigiditatem & humiditatẽ, tum craſsitiem & lentorem, ſeu tenacitatem, ægrè accenditur, & propterea de duplici quotidiana ſermonem non habuit Galen. libro 2. de differẽtiis febrium, cap. 9. licet eam admittere videatur lib. 2. de criſ. cap. 3. & libro de typis. Verùm cũ ipſius pituitæ differentiæ plures ſint, ſiue quatuor eas dixeris, vt acidam, dulcem, ſalſam, & vitream, ſiue tres, nam & vitrea pituita acidæ qualitatis eſt particeps, animaduertendum quòd ex hac quæ vitrea pituita appellatur, differentia quędam particularis pituitoſę febris generatur, vbi putreſcat, & per ſentientes corporis partes deferatur, quæ à Græcis ἠπίαλος, Latinè epiala

In quo conueniunt continuæ febrium accesſionum.

In quo diſſerunt.

Pituitæ ſpecies.

Epiala cũ pituita vitrea.

epiala febris dicitur. cur verò febris hæc epialos Græcè nuncupetur, sequenti capite de quotidiana explicabimus; hæc ab intermittente, seu exquisita quotidiana differt, non solùm ipsius pituitæ differentia, verùm etiam & putredinis modo. Nam in hac febre simul febricitant, & rigent ægrotantes, atque eodem tempore in toto corpore vtrunque sentiunt affectum, propterea quòd humor hic vitreus, satis cùm frigidus sit, & tenax, ac substantiæ inæqualis, nō adeò promptè vniuersus putrescit, sed veluti semiputrescens, vbi modica aliqua in ipso fiat putrefactio, per sentientes corporis partes delatus quatenus frigidus admodum natura est, frigus ac rigorem sentiunt laborantes: quatenus verò putrescens, calorem, ita vt accessione tota non modò rigeant, sed etiam febricitent qui hac febre laborant, epiala appellata: in his etenim febribus, tum ab interno, tum exiguis portionibus, eóque vniuersum corpus, ambo sentire videtur, cùm enim exiguis portiunculis aspersum per corpus, tum calidum sit, tum frigidum, nullam sensilem alterius portiunculam ita paruam desumas, in qua non alterum sit comprehensum, vt patet lib. de inæqu. intemperie, cap. 2. quòd si vehementius putrescat ac æqualiter, rigor quidem antecedit, febris verò sequitur superata frigiditate à multitudine caliditatis, adeò vt dum febris incalescit, atque consistit minimè sentiatur. Atqui licet hæc febris valde diuturna, & difficulter solubilis sit, in quotidianæ tamen specie, seu figura progreditur, vt liquet citato lib. 2. de diffe. feb. cap. 2. & propterea in quotidianarum genere reponenda est, quàuis ab exquisita quotidiana, modò quo diximus dissidere videatur. Est etiā & in numero simpliciū, & non compositarū febriū, quoniā à simplici causa febris hæc ortū habet, quæ pituita vitrea, modicè tamen putrefacta, per sentientes corporis partes delata existit: totum enim id quod ex eadē putrescit, febrē accendit, reliquū verò quod nondum putrescit, rigoris ac frigoris causa est, non eandem ferè habens cum putrescente qualitatē. Quapropter ab hac quidem rigor, à putrescente verò febris generatur, vt citato loco testatur Galenus. Tot itaque sunt simplicium febrium differentiæ, quę ex putredine ortum habent, tam si continuæ, quàm si intermittentes fuerint. Quarum omnium primæ sex duntaxat numero sunt, tres videlicet intermittētes, & tres cōtinuæ, quemadmodum auctoritate Gal. 2. de crisib. cap. 9. & 2. de diffe. feb. cap. 2 priùs declarauimus, licet affinitate quadā sermonis, de quibusdā compositis habitus fuerit sermo, de quibus differere iam tempestiuum est, si priùs his quæ simpliciter cōsistunt, quod deesse videtur adiunxero: quòd videlicet nulla dictarum febrium, vbi continua fuerit, exquisita simplex esse poterit, nec tertiana, nec quartana, nec quotidiana, cùm saltē redūdans humor nunquam omnino à sanguine secerni possit: sed simul cū sanguine intra vasa contineatur, licet quādoque magis, quandoque minùs, vt priùs dictum est, sanguini sit admixtus, & cum copioso interdum sanguine redundet, interdū non cum copioso sanguine. Si verò intermittentes fuerint, possunt exquisitam simplicitatem seruare, præsertim quo ad sensum: nam secundum rei naturam fortè neque hæ simplices omnino consistere queūt. Verùm simplices eas fatemur esse, cū nullus alius humor qui sensu iudicari possit, cum eo qui febrem generat est permixtus. Atque ita asserimus exquisitam tertianam, exquisitam quartanam, atque exquisitam quotidianam existere, cùm flaua,

Epialæ differentia ab exquisita et intermittente quotidiana.

Epiala simplex est febris.

Nulla continua exquisita simplex dicitur.

Intermittētes simplices exquisitę dici possunt quoad sensum.

aut atra bilis, seu pituita sola putrescens, per sentientes corporis partes vehementer mouetur, vbi verò eorum quispiam humor non solus, sed alteri cuipiam permixtus fuerit, vbi bilis flaua cum nigra, aut pituita, tunc haudquaquam talem febrem, aut talem febris differentiam exquisitè simplicem esse fatebimur, sed si bilis dominabitur, tertianam illegitimam, notham, seu spuriam nominabimus, si pituita, & singulis diebus æqualem habeat accessionem, quotidianam spuriam: si nigra bilis, spuriam quartanam, quæ singulis quatuor diebus accessionem habet. Neutra tamen earum adhuc composita febris denominanda erit, vt quidam falsò imaginantur, licet efficiens eam humor amplius syncerus non sit, sed alteri permixtus, vna siquidem est dispositio, vna febris forma, seu species, hactenus ab eius exquisita, simplicitate recedens, quatenus fuerit eius causa alteri humori permixta, dicetur itaque febris hæc simplex adhuc, licet non exquisitè talis sit. Quoniam & si legitimè & exquisitè febris symptomata aliqua nō insint, sed eorum nonnulla habent, eundem tamen seruat intensionis ac remissionis ordinem eundémque typum, & propterea vna, simpléxque erit febris, licet non exquisitè, quicquid alij sentiant, quod manifestè Galenus confirmauit citato libro secundo de differentiis febrium, sub exemplo tertianæ, neque enim sola tertiana appellabitur quæ omnia in se habeat, quæ exquisita tertiana requirit, erit tamen hæc exquisita, si verò aliquid horum defecerit, non propterea tertiana non appellabitur, licet non amplius habeat exquisitæ nomen, sed vel tertiana simpliciter, vel extensa, vel magis seu plurimùm extensa dicetur, seu quomodocunque eam appellare volueris, satis sit eam esse, & dici tertianam, quoniam typum formam, seu speciem tertianæ seruat, tam si eius accessio breuiori tempore vltra duodecim horas protrahatur, quàm si longiori, tam si exiguus fuerit flauæ bili permixtus pituitosus, seu melancholicus succus, quàm si multus, modò ipsa præualeat ac dominetur. Genus verò febris compositum dupliciter constituitur, vt inquit Galenus 2 lib. de crisib. cap. 7. vel quia hæ quas diximus, febres citra alicuius membri passionem, seu inflammationem commiscentur, vel quia ex membri cuiuspiam inflammatione accenduntur. Nos verò relicta ea febrium compositione quæ ex affectis, seu patientibus inflammationem locis accidunt, eam prosequemur, quæ citra inflammationem, seu alicuius membri passionem cōmiscentur. nam simili ratione febres quæ ob membri alicuius inflammationem oriuntur, permisceri possunt, quemadmodum illæ quæ citra hanc, generationem habent, eodem Galeno teste citato loco, cap. 6. quinimò sæpenumero idem Galenus easdem febres quæ à phlegmone excitantur in communi putredinis genere comprehensas intelligit, vt liquet 10. de metho. med. Commiscentur autem febres ipsæ dupliciter, aliquando quidem per ἐπιπλοκὴν, hoc est per implexum, & has febres implexas, implicatas, seu complexas dicimus, nonnunquam verò per κρᾶσιν, hoc est confusionem: sunt etenim per se totæ (vt quispiam dixerit) confusæ seu temperatę. verùm siue per complexionem seu complexum, siue per confusionē febres ipsæ misceantur, id non vno duntaxat modo erit, nam quandoque quædam febres vnius generis, cum aliis eiusdem generis componuntur, vel vnius speciei cum aliis eiusdē speciei: interim verò contingit vt etiam differentes sint, vt citato libro secundo,

Nothæ intermittētes.

Nothæ febres non compositæ ob id quod nothæ sunt, sed simplices non exquisitæ.

Febris composita dupliciter.

Febres cōmixtæ dupliciter.

Febrium commixtio per complexum, & confusionē multiplex.

de crisibus scriptum est; vnius siquidem generis, cum aliis eiusdem generis, vt diaria cum diaria, aut quæ ex putredine ortum habet, cum alia quæ ex humorum putredine nascitur: vnius generis cum aliis diuersis genere, vt diaria cum hectica, aut ea quæ ex putredine originem habet, vel hæc etiam cum febre hectica complicatur. Complicantur item febres vnius speciei cum aliis eiusdem speciei, vt tertiana cum tertiana, quotidiana cum quotidiana, & quartana cum quartana, & quælibet earum siue intermittens cum intermittente, aut continua cum continua, siue intermittens cum continua. Diuersæ autem speciei febres componuntur, vt tertiana cum quotidiana, aut quartana, siue quotidiana cũ quartana; quandoque etiam & tertiana & quotidiana & quartana insimul siue etiam intermittentes siue continuæ fuerint. Tot itaque modis permisceri febres possunt, & potissimùm quæ ex putredine ortum habent, licet quandoque per implexum, quandoque autem per confusionem, vt dictum est. Voco autem implexum, quando eædem febres horis differentibus inuaserint: confusionem verò, quando eodem tempore incœperint, vt liquet citato libro secundo de differen. febrium, modò earundem febrium compositarum putredinis sedes fuerit diuersa, seu accessionis principiũ diuersum. Nos verò (ne nimis prolixus noster reddatur sermo) de singulis dictarum compositarum febrium differentiis, particulatim disserere non intendimus, sed de ea duntaxat quæ ex quotidiana continua, & tertiana intermittente componitur, huius nanque tum modum generationis ac dignotionis, tum etiam curationis in sequentibus conscribimus, sub huius etenim exemplo, reliquæ omnes compositæ febrium differentiæ tum cognosci, tum curari haud ægrè poterunt, potissimũ vbi quispiam exercitatus fuerit in dignoscendis simplicium febrium differentiis, atque in eisdem curandis, modo quo in sequentibus conscribemus, quibus ita perpensis ac exactè definitis, haud ægrè quiuis curandi viam & rationem dictarum particulariũ febrium ex putredine ortarum, tam simplicium & exquisitarum quàm nõ exquisitarum & etiam compositarum inuestigare poterit, etenim citra eas quas in vniuersali methodo recensuimus indicationes tãquam necessariò sumendas in omnibus febribus ex putredine excitatis, hæc particularis adiicienda erit, quæ ex qualibet particulari iam dicta differentia oritur: ea verò non nisi ex diuersa humoris natura, qui putredinem admittit, proficiscitur, alia nanque particularis indicatio sumitur vbi flaua bilis putrescat, alia vbi nigra, & alia vbi pituita, pro particulari curatione febrium, quæ ex eisdem humoribus putrescentibus excitantur, nam si continuæ, aut intermittentes hæ fuerint, nullam aliam præ se ferent diuersam indicationem: vbi scilicet continuæ plures accessiones habeãt, ab eis quas diximus ex affectis partibus, ac inflammationibus ipsis esse desumendas (vbi eædem etiam fuerint ortæ) si verò continentes pariant febres, nullam præscribent, quæ à parte affecta sumitur, indicationem, nihílque particulariter indicabunt, præter id quod ex eorundem humorum natura diuersa indicant, oportet præterea quæ singulis iam dictis febrium particularibus differentiis, ex putredine ortis, propria esse diximus, considerare (pręsertim intermittentibus) vt distinguas videlicet, nunquid earum quælibet exquisita sit, & legitima, aut non exquisita & illegitima, & velut notha? nam quantùm quælibet earum à legitima, & exquisita distabit, tantùm oportet ab eo qui commistus est humore, pro eiusdem febris curatione, indicationem sumere, id quod seruandum esse puto in compositis etiam febrium differentiis, vbi diuersi generis, aut speciei fuerint: in continuis verò cùm exquisitæ esse non possint, quantum quilibet humor putrescens sanguini cui semper, seu alteri humori, cui interdum permiscetur, exactè perpendendum est. At quomodo hæc dignoscenda sint, in particulari exercitatione patebit. Nunc verò tempus iam est vt determinati cuiuslibet humoris periodi causas inuestigemus.

Per implexum complicatæ febres, & per confusionẽ quid.

De quotidiani, tertiani, & quartani circuitus causa.

Caput X.

QVid autem humorum motus efficiat, & cur putrescens pituita quotidie, bilis, tertio, melancholia quarto quoque die impetum faciat, non satis admodum liquet. Quin potius plena dissensionis ac controuersiæ existit hæc disceptatio, nec minùs difficilis Galen. auctore lib. 3. de diebus decr. cap. 8. cùm dicebat: [quæ igitur causa sit, ob quam in acutis morbis tertio quoque die plurimum accessiones fiant, in longis autem, vel quotidie, vel quarto, non promptum est inuenire.] Propterea eam silentio præterire nolui, sed breuissimis quoad potero huius veritatem simul cum eodem Galeno vestigare conabor. Sunt nanque nonnulli, qui putant hoc ex humorum multitudine prouenire: nam quoties adeò aucta & collecta sint excrementa, vt partem ad excretionem stimulent, tunc validior in imbecillam, ea quasi onus excutiens deponit, atque ideo morbos omnes qui per circuitum repetunt, fieri affirmant: qua etiam ratione interpretantur pituitæ satis quotidie, bilis flauæ non nisi tertio, ac ipsius melancholiæ non nisi quarto die proinde cumulari posse, vt naturam ad excernendum proritet, circuitúmque moueat: est etenim maior pituitæ copia, quàm bilis flauæ, & maior bilis flauæ, quàm melancholiæ in corporibus nostris, vt ipsi fatentur. Quæ opinio admodum erronea esse videtur, nonnullisque erroribus scatens: nanque non omnes causas repetentium per circuitus morborum tradit, sed vnam duntaxat, vtpote quando à robustioribus ad imbecilliores partes, excrementum transmittitur. Nos verò cum Galeno duas alias recensuimus, videlicet quando partes quædam dolore, vel calore affectæ sibiipsis excrementa trahant, aliis quidem non transmittentibus: item cùm eædem sibiipsis, ac in seipsis propter ibidem dictas causas generant excrementa. Nec minùs deficit in narrandis fluxionum causis, etiam earum quæ fiunt robustioribus ad imbecilliores excrementa transmittentibus: neque enim multitudine duntaxat seu copia grauatæ partes à seipsis (vbi robustæ fuerint) superfluitates excutiunt, verùm etiam à qualitate irritatæ, cùm videlicet acre vel mordax fuerit excrementum: vt apud eundem Galenum legitur tertio de naturalibus facultatibus, tertio de causis symptomatum, 2. de differen. febr. & sexcentis aliis in locis. Ad hæc sequeretur quòd vbi admodum nõ adesset pituitæ copia, sed exigua quædam ipsius portio putresceret, quotidianum non efficeret circuitum cuius in dies contrariũ cernimus: nam vbi putrescat, siue multa, siue exigua fuerit: quotidianam efficit febrem. Rursus pone quòd quibusdam

dam

dam in corporibus maxima adsit bilis flauæ copia, aut succi melancholici, pauca verò pituitæ, tunc iidē humores ob copiam pari ratione quotidianam efficerent febrē, cuius oppositū in dies cernimus, quantumuis enim fuerit auctus quilibet eorū, tertio quoque die, si bilis flaua fuerit, & quarto, si nigra, accessionem pariet. Adde quod idem Gal. (vt paulò post dicemus) humorum copiam non typi seu accessionis formam variare fatetur, sed accessionis longitudinem efficere; non igitur potens est humorū copia, diuersorum circuituum causa esse, neque eorum ordinem ac speciem mutare. Quidam alij non solam excrementi copiam, sed aliam quandam vim maiorem eorundem circuituum, necessariò causam esse fatentur: est autem vis hæc propria contractæ putredinis qualitatisve natura atque conditio, quæ vis seu qualitas in humore genita, efficit vt putrescens pituita quotidie, bilis flaua tertio, atra quarto die impetum faciat, atque vt sua est cuiusque humoris species, ita & sua cuiusque putredo & qualitas, suus cuiusque motus: sed inuenire nequeo quomodo contractæ putredinis, qualitatisve natura atque conditio efficere valeat horum circuituum diuersitatem, cùm eadem putredinis natura vna sit, Gal. auctore 11. de meth. med. cap. 8. est etenim mutatio totius putrescentis corporis substantiæ ad corruptelam à calido externo; vna quoque ponitur ab ipso Aristotele 4. meteor. cap. 3. cùm dicebat, quod est corruptio quædam in vnoquoque humido, &c. cùm itaque vna sit cuiuslibet putredinis natura, qua ratione poterit eadem diuersos typos, diuersósque circuitus efficere, etiãsi in materiis diuersis suscipiatur, ipsius natura eadem semper existente? At si velit iste vir per propriã contractæ putredinis naturã, putredinis proprietatem intelligere, ita vt velut cuiusque humoris sua est species, ita & sua cuiusque propria putredo, nil aliud asserere intendit, quàm, id quod ferè vbique fatetur, causam videlicet cæcam esse, & occultã: sed à forma (vt quispiam dixerit) specifica, seu à proprietate substantiæ id prouenire: quia quemadmodū quilibet humor suã propriam habet speciem, ita etiã & putredinē, seu putredinis qualitatem propriam: & propterea propriū etiam motū ac circuitum; quam opinionem via alia confutare nequimus, nisi manifestam vnà cum Galeno inueniamus causam, hac etenim inuenta, frustra ad occultam quispiam confugiat. Sunt & qui huius causam ad stellas siue planetas quosdam referendam esse contēdunt: quæ opinio cùm adeò sit (vt mea fert opinio) à veritate aliena, impugnationem non desiderat, confugiunt enim ad communissimas causas, propriam ignorantes, qui isthæc fatentur: neque nos falsas omnium opiniones, hîc refellere intendimus, sed rei veritatem inquirere, pro qua inuestiganda sit prima hypothesis, quòd pituita (vt inquit Galenus eodem 2. de differentiis febr. cap. 4.) humor est frigidus & humidus in temperatura, lentus autem, crassus ac tenax in consistentia, & idcirco ægrè accenditur, ac tardè mouetur, sæpiúsque in foraminibus retinetur, & longum etiam consumit tempus, dum inualescendo peruenit ad summum, ita vt eius caliditatem cùm putrescit, igni fumido in lignis viridibus accenso, non malè assimilaueris: nam quædam fumosa caliditas cum multo vapore cõmixta, exire videbitur, eò quòd magis ignis in multo humore suffocetur, quàm ipsum possit conuincere, vt patet primo de arte curat. ad Glauc. cap. 7. opposito modo se habet flaua bilis: nam temperatura est calida & sicca substantiæ tenuis, quæ nullum in se habet, nec lentorem, nec tenacitatem, qua ratione humor hic putrescens, promptiùs accenditur, citiúsque mouetur & inualescendo peruenit ad summum, nec foraminibus adhærens detinetur, quapropter eius calor veluti ignis effulgens, purúsque est, omnis fumosæ fuliginis expers. Ipsa verò nigra bilis medio quodammodo ambigit, frigida ac sicca temperatura constans, crassæ & terreæ substantiæ, nullum tamen lentorem, nullámque tenacitatem in se continens, & propterea vbi accensus fuerit in eo calor præter naturam, paulatim succenditur, velut lapis aliquis, aut testa, aut os, aut tale aliquid huiuscemodi corpus frigidum & siccum. Sit altera & secunda hypothesis, ex Galeni sententia citato loco, quòd eadem pituita cùm putrescit, ac calor præter naturam in ea accenditur, propter iam dictas causas eius accessio admodum producitur, magis quàm in cæteris febribus, quæ ex vtraque bile accenduntur, neque intermissionis tempus est adeò, vt in tertiana, syncerum, sed humoris putrefacti seruat indicium, idque propterea, quòd cum frigidus, lentus, tenáxque sit humor, paruæ eius fiunt vacuationes in accessionum inclinationibus, neque integrè expurgatur, sed sæpius in foraminibus retinetur, vt diximus, ita quòd cùm exquisitè suam seruauerit naturam, plerisque videatur puram intermissionem habere, & nos quoque hoc idem non rarò fatemur, cùm nimium diligens sermo fuerit intempestiuus inquit Galenus, licet ad integram quietem manifestè (exceptis paucis) non perueniant, eodem Galeno teste citato libro primo de arte curatiua ad Glauconem. Si verò bilis flaua putrescat, præter naturam calor qui in ea accenditur, contrario modo se habet; etenim eius accessio breuior erit quàm in aliis febribus, vbi exquisita fuerit: neque enim vltra duodecim horas æquinoctiales protelabitur, tempúsque intermissionis longius ac syncerius quàm in quotidiana. Nam cùm humor natura sit calidus & siccus, consistentia tenuis, & cito accenditur, & quàmprimum etiam ad summum peruenit vigorem, & propter ipsius humoris tenuitatem vniuersus in accessionibus expurgatur; & propterea ad puriorem quandam infebricitationem terminare videtur, post quam accessionem breue aliquod putridæ caliditatis vestigium reliquere. Cùm verò nigra bilis putrescit paulatim (vt dictum est) veluti lapis, aut testa succenditur. Verùm vbi aliqua ex ea flamma fuerit accensa, nihil fumidum aut semicombustum in accessione relinquit, & idcirco in hoc humore copiosiores fiunt vacuationes quàm in pituita, cuius febris accessio temporis spatio est similis tertianæ: nonnunquam & longior, cùm adhuc exquisita perseuerat, vt quæ ex frigidiore humore consistat, atque intermissio exquisitè pura videtur, quoniam quicquid nigræ bilis fuerit accensum, exhauritur, atque dispergitur, propterea, quòd licet crassus consistentia sit, nec lentitiem, nec tenacitatem possidet, quemadmodum pituita. Quibus ita positis cum eodem Galeno fatemur, nullam aliam causam esse quòd pituita quotidie, flaua bilis tertio, & nigra quarto quoque die accessionē pariat: quã eorundē humorū naturã: appello autē naturã eo modo quo Gal. eã definiuit 3. de temper. cùm dixit: [sanè naturã cùm dico, vniuersam substantiam, ac temperiem quæ ex primis elementis conflatur, significo: calido, frigido, humido & sicco.] ita vt per humorum naturam intelligã,

Altera opinio de circuituum febr. causis, quæ etiam improbatur.

Tertia opinio de eadem circuituum causa non minus improbanda.

Causæ circuituum ex Gal. sumptæ ex temperatura, consistētia humorum, &c.

Cap. 4

tum eorum consistentiam, seu substantiam, tum etiam temperaturam, quæ in calido, frigido, humido & sicco consistit. Cùm verò dixerimus ex Galeni auctoritate pituitam esse frigidæ & humidæ temperaturæ, crassæ, lentæ, ac tenacis consistentiæ, hac ratione ægrè quoque accendebatur, ac tardè mouebatur, longúmque consumebat tempus, donec inualescendo perueniret ad summum. Ob quas causas rationabiliter concludimus eius accessionem citius quàm decem & octo horis terminari non posse, cũ ęgrè (vt dictum est) accendatur, tardéque moueatur, ac longum tempus consumat, dum ad vigorem perueniat, insuper cùm tenax lentúsve sit humor, & propterea cutis foraminibus retineatur, necessariò sequitur eum non exactè expurgari in accessionum declinationibus: quamobrem eius quod veluti succendi videtur, non parum etiam relinquit, in eisdem accessionũ declinationibus, ita vt ob id longè deterior sit eius intermissio quàm in tertiana, ac secũdæ accessionis festinat inuasio eodẽ Galeno teste citato loco, quę festinatio cùm citiùs fieri nequeat vna die, sequitur quòd quolibet die faciat impetum; & si dicas quòd non propterea protelari vltra vnum diem eius circuitus non valet, fatemur & hoc quoque fieri non posse: nam adeò plurimæ sunt reliquię ex priori accessione derelictæ, adeóque copiosum est id quod veluti succendi videtur, & prohibitum ob cutis stipationem ne transpiret, & propterea deterrima eius intermissio, vt vltra diem vnum sequẽs accessio protogari nequeat, ob quas causas Galen. eodem loco dicebat, quòd pituita singulis diebus accenditur, quamuis minùs calida sit biliosa tertiana; ac si velit innuere quòd quamuis pituita minùs sit opportuna vt accendatur quàm bilis, citius tamen secundæ eius accessionis festinat inuasio, quoniã non integrè expurgatur, neque parum relinquit eius quod velut succendi videtur, eiúsque intermissio propterea lõgè deterior est quàm in tertiana, quę omnia bilis maiori opportunitate, longè præualent. Non igitur citiùs, neque tardiùs quàm quotidie pituita accendi valet, propter iam dictas causas, & propterea quotidiani circuitus ex propria pituitę natura, hoc est substantia ac temperie, & non aliam ob causam, proueniunt. Similiter & flaua bilis, cùm calida & sicca temperatura existat, tenuísque substantiæ, & propterea ad accessionem parata, quia tamen cùm accensa est, facilè subinde propter subtilitatem, quicquid ex eadem efferbuerit, totum in accessione expurgatur, ac ad puriorem quandam infebricitationem terminare videtur, & post accessionem quoque breue aliquod putridæ caliditatis vestigium relinquit, propterea secundæ accessionis non ita festinat inuasio, quemadmodum in pituita, sed tertio quoque die fatigat. etenim quantum ad eius naturam spectat, opportunus magis est humor hic, accessioni quàm pituita: quia verò vniuersus accessione expurgatur, exigua propterea relinquitur occasio, vt iterum succendatur reliquus humor, cùm breue aliquod putridæ caliditatis vestigium relinquatur accessione soluta, adeò vt eius intermissionis tempus, longius, ac syncerius sit quàm in quotidiana? & ob id non vt pituita ipsa circuitum pariet, sed ipsam consequitur, euincitur enim eius opportunitas quam ad accessionem magis, ac citius quàm pituita habere deberet, ab eius integra expurgatione, ob quam causam tardiùs accenditur, ergo quatenus ipsam præcedit pituita in accessione, eatenus eam insequi debet, sed pituita singulis diebus fatigat, & ipsa igitur flaua bilis tertio quoque die fatigare debet. At nigra bilis, quoniam frigidæ & siccæ temperaturæ existit, terrenæ crassæque consistentiæ, difficiliùs quàm flaua bilis accenditur, quamuis in hoc humore copiosiores sint vacuationes, quàm in pituita; nihilque fumidum, aut semicombustum in accessione relinquatur, quapropter & intermissio exquisitè pura videtur, eò quòd quicquid nigrę bilis fuerit accensum, exhauritur, atque dispergitur in eius accensione, & ob id licet cum flaua bile conueniat quòd accensus humor vniuersus in accessione expurgetur, differt tamen ab ea & substantia seu consistentia, & temperatura, ob quæ difficiliùs accenditur: frigidæ etenim & siccæ, ac crassæ, consistentiæ existit; tardius itaque accendi debet quàm flaua bilis: & quam proportionem eadem flaua bilis habet cum pituita in secundæ accessionis generatione, eandem & hic humor cum flaua bile, qui propter eius frigiditatem, ac crassitiem duntaxat ægriùs quàm ipsa flaua bilis accenditur, & non ob aliam causam. Quare rationi consentaneum est quòd par sit tempus quo ipsa quàm bilis flaua tardiùs accenditur, cum eo, quo etiam ipsa flaua bilis pituita; erit itaque propterea quarto quoque die eius circuitus, quemadmodum bilis tertio quoque die.

De quintanis, septimanis & nonanis circuitibus, longitudine & breuitate ac ordine & perturbatione ordinis ipsarum accessionum. *Caput XI.*

Quintanorum & septim. circuituum causa. *Obiectio cui mox respondet.*

SEd statim obiicies, cùm nonnullæ sint febres quintanæ, septimanæ & nonanæ, quemadmodum ab Hippocr. scriptum est. 1. de morbis vulg. sequeretur quòd nullus posset dari humor ex quo oriri possent, si ex eorundem humorum natura dicti circuitus, & non alij excitari valent. At nos (id quod Galenus fatetur eodem 1. & 3. de morbis vulgaribus, & 1. de different. febr. cap. 5.) asserimus quòd quemadmodum ipse, etsi ab ipsa adolescentia ad illum vsque diem obseruasset nunquam septimanum, aut nonanum omnino viderat circuitum, nec clarè, nec obscurè; quintanos tamẽ obscuros, sed non exactè, aut apertè, vt quotidianos, tertianos, & quartanos; ita & nos, cùm hucusque obseruauerimus, neque eosdem circuitus inspexerimus simul cum ipso Galeno, illos fieri posse negamus, nam (vt ipse inquit) non habebis ex quibus signis, aut humoribus oriri dicas, vel quintanum, vel septimanum, vel nonanum circuitum. Hippocratis autem auctoritati simul cum eodem Galeno satisfacere poterimus, quòd videlicet illa quæ 1. lib. de morbis vulgarib, de his febribus scripta sunt, nõ sint eiusdem Hippoc. sed ab alio fuerunt infarcta. nam cùm eodem libro & 2. & 3. eiusdem operis, multos separatim ægros adduxerit, ac tempestates integras sit prosequutus, nunquam nec quintana nec septimana quẽquam ægrum laborasse scripsit, nusquam etiam de quintatis, vel septimanis, vel nonanis meminit, nõ modo in præsagiis, sed nec etiam in aphorismis, quemadmodum ipse Galenus testatur. Quòd si eundem textum Hippocratis esse cõtendes, & non alterius, adhuc eius sententiam saluare poterimus, potissimùm cùm libro de Typis, cap. 4 & c. 5. videatur Gale. non negare tales circuitus, cùm dicebat: [eadẽ de quintano, & septimano intelligantur, & si quis alius Typorũ ordo inuenitur.] nã vt ipse inquit libello de exercitio paruæ pilę, c. 4. [nihil pro-

Comm. super 1. 7 & 3. Com. 3. per tot.

Com. per te... Causa... uersit... acces... triple...

prodest qualitas, vbi quãtitate labefactetur.] Et lib. 3. de simplicium medicamentorum facul. cap. 23. de letalibus, seu de leteriis medicamẽtis verba faciens, tam calidis, quàm frigidis, dicebat: [opus est enim vt quicquid agat, etiam si valentissimum sit, quòd aliquantam tamen & magnitudinem habeat, quando nimirũ & ignis ipse, si prorsus minimus sit, prsæterquàm quòd non vret, ne calfaciet quidẽ, quippe cùm & centesima quidem scintillæ portiũcula sensu à nobis sit imperceptibilis.] ita quoque & nos dicere poterimus quod quemadmodum letalia medicamenta præ paruitate innoxiæ corpus permeare valent, licet suapte natura interficiãt, perinde etiam & humores ipsi, licet suapte natura iam dictos excitent circuitus, poterit hæc eorundem natura ex quantitate labefactari, adeò vt eorum circuitus forma, seu species omnino propter exiguitatem peruertatur, quoniam nec naturam prouitant, vt eos ad proprios eorundem etiam motus excitet, nisi eo tempore quo conueniens etiam copia eorundem fuerit cumulata; hoc verò esse poterit quinto, septimo, vel nono die, vt non prius ob eorum exiguitatem, ob quam impeditur eorum proprius determinatus motus, sed protelatur; horum autem circuituũ causa potissimum atra bilis esse poterit, Paulo teste capite 21. secundi libri. Sed iterum pugnabis, inquiens, nos decreuisse quòd siue multa fuerit eorum copia, siue exigua, semper tales seruabunt circuitum; ergo propter exiguitatem eorundem circuitus ordo non peruertetur. Huic satisfacies, nos de ea exiguitate sermonem fecisse, cum qua poterit humorum natura, ac temperies seruari, ita quòd aliquantam habeat magnitudinem, & non vbi prorsum minima sit eorum quantitas, adeò vt in ea, propria natura seruari non possit, ita vt à nobis sit perceptibilis, quemadmodum de centesima scintillæ portiuncula exemplum dabat Galenus: hæc etenim est illa exiguitas quam asseruimus posse eorundem proprios circuitus peruertere, ac diutius protelare, potissimùm vbi nigra bilis fuerit; poterit enim eius circuitus ob iam dictam causam vsque ad quintum, septimum, vel nonum diem produci, licet simul cum Galeno censeamus per quã rarò illud euenire posse, & inter eos circuitus, potius quintanos quàm septimanos, & nonanos contingere posse: & si signa propria non habeamus talium circuituũ, satis sit nouisse eorundem causam ex propriis eiusdem signis. Poterunt etiam casu interdum iam dicti circuitus prouenire, atque adeò simili etiam victus ratione, licet reuera circuitus dici nequeant: qui enim ægroti non prorsus sunt affectione morbosa liberati, sed semen aliquod retinuerunt, iis ad victum negligentioribus euenit, interdum sexto die à principio febricitare, sæpe septimo, non rarò octauo, sæpenumero alio; & cùm febris cessauerit, putantibus se prorsus esse liberatos, eodem etiam victu omnino vtentibus, ex semine morbi reliquo totidem diebus in eandem affectionem deuenientibus similiter febricitare; quod quidem sæpe potest accidere, vt & æquale sit quod affectionis est residuum, & ægroti eundem victum habeant, Galeno teste citato libro 1. de morbis vulgaribus. Cæterùm cum quælibet accessio dictarum trium differentiarum febrium, in eo quod magis & minùs plurimam habeat differentiam, tanquam valde necessariũ, ac vtile disserendum est, quam ob causam hoc fiat: & breuiter vnà cum Galeno asserimus citato 2. de differentiis febrium, cap. 3. triplicem ob causam hoc fieri posse,

Quintanorum & septim. circuituum causa.

Obiectio cui mox respondet.

Com. 3. super tex. 7.

Causa diuersitatis accessionũ triplex.

quarum vna humoribus, secunda viribus, & tertia corporis dispositioni tribuenda est. Humoribus quidem, aut propter eorum multitudinem, aut qualitatem, seu substantiam, & consistentiam; viribus quoniam aut robustæ, aut imbecillę sunt, corporis dispositioni, quoniam aut rara aut densa corporis dispositio existit. Multus siquidem humor, eo qui paucus est longiorem affert accessionem, & crassus tenui. Robustæ vires breuiorem, quemadmodum imbecillæ longiorem. Corporis autem dispositio, rara quidem, breuiorem, densa longiorem affert. Et vbi omnes, aut plures iam dictæ causæ copulantur, breuissimam aut longissimam efficient accessionem; tantoque tempore earundem accessionum ordo seruabitur, donec in partibus quæ accessionum causa existunt, similis seruatur affectus; qui quidem duplex existit Gal. auctore eodem 2. lib. de diff. feb. c. vlt. alter quidem imbecillitas partis, ex qua fiunt superfluitates, alter verò qui ex eisdem quotidie genitis oritur. Peruertitur autem earundem accessionum ordo, aut ob transmutationem humoris, aut ob victus errorem; atqui maximè transmutatur, ac in alteram naturam trãsit sanguis cùm putrescit, cùm pars vna fiat flaua bilis, alia verò nigra, vt dicemus. Accedit etiam interdum, quòd qui putrescere incipit humor in aliquo membro consistat, alter vero ex aliis defluat partibus, qui, vel in ipsis solis continebatur, aut in vniuerso corpore animalis redundabat; quantum igitur in ægrotantium corpore humores mutantur, tantum etiam & accessionum circuitus; sic quoque & quæcunque circa victus rationem errata ab ægrotantibus fiunt, nihilominus hæc circuituũ ordinem euertunt; etenim quodcunque offensionis genus effatu dignum interuenerit, vel circuitus anticipare, vel alios diuersæ naturæ à prioribus oriri est necessarium, à quibus accessionum ordo peruertitur. Animaduersione tamen dignum est quòd sæpius ob circuituũ complicationem, quæ à medicis ignoratur, videntur absque ordine accessiones in ægrotantibus fieri: sed non ita reuera res se habet, quemadmodum videtur; nam tunc verè ordo euariatur, vt diximus, quando qui febrem faciunt humores, in alteram naturam transierint, aut in victu errare contigerit, & ob id aut diuersæ naturæ à prioribus circuitus fiunt, aut anticipant, vel cunctantur.

Causa ordinis accessionum seruati.

Causa ordinis accessionum peruersi.

Considerandum ne ordinis accessionum immutationẽ existimemus esse quæ sit circuitum complicatio.

De febre sanguinis, & quòd ipse interdum putrescat, permaneatque sub forma propria, & febris ex ea orta sit sanguinea. Caput XII.

SEed iam tempus est, vt completus fiat sermo de omnibus febribus ex humorum putredine ortis, id quod iam consultò distulimus aggredi. Est verò, Num ex sanguinis putredine aliqua febris species oriatur diuersa ab iis de quibus sermonem habuimus? Contemplatio siquidem omnibus ferè quæ de ipsis febribus disseruntur, præstantior. Nam ephemeras eo tantummodo calefacto, non autem putrescente fieri, nemo hæsitare videtur. Verùm cùm hac in re nonnullos videam inter sese digladiari, quò faciliùs veritas cuilibet pateat, ordine quodam nonnulla differenda putaui. Quorum primum est, Num sanguis ipse veluti & cęteri humores, putrescere possit? Secundum, Num si putrescat, confestim quod putrescere incipit in alterius humoris naturam vergat, vel adhuc suam propriam

1

2

3 formam seruet? Tertium, si sanguis putrescat, febris quę ex eo generatur, num contineatur in aliqua iam dictarum trium differentiarum, vel sit quarta differentia seorsum ab eisdem distincta? Quartum, Num hæc eadem febris, siue quartum genus sit, siue sub. iam dictis tribus contineatur, febris dicatur ardens, vel non? Quintum & vltimum, Num eadem febris sit acuta, vel non acuta? Et si acuta, num acutior, vel minùs acuta ea quæ ex flaua bile generatur? Quibus declaratis, quæsiti veritas facilè patebit. Quantum ergo ad primum attinet, simul cum Galeno 2. lib. de differ. feb. cap. 9. asserimus sanguinem ipsum necessariò quandoque putrescere, & propterea, inquit ipse, quærendum quænam sit harum febrium species; idem quoque confirmari poterit eiusdem Galeni auctoritate 1. de differ. feb. cap. 4. & 9. & 11. method. med. c. 3. & cap. 4. cùm dicebat quòd promptissimè putrescũt quæcũque corpora sunt calida & humida, atque in calidis locis permanẽtia, nisi difflari, ac refrigerari contigerit, cùm verò sanguis sit eiusmodi, nõ modo putrescere, sed etiã prõptissimè valet, vbi difficilem transpirationem habeat, in eóque putredo oritur ab aliena caliditate, quemadmodum in cæteris omnibus: hæc nanque apta est putrefacere, & corrumpere quemadmodum insita atque natiua cõcoquere; veluti idem Gal. Aristo. auctoritate citato lib. 2. de different. feb. scriptum reliquit; & cùm putredo nedum in omnibus, aut principalioribus vasis, verùm etiam in quibusdam particularibus ac determinatis partibus generari possit, eodem Galeno auctore vndecimo de method. med. cap. 4. vt sępiùs dictum est, simul cum eo etiam fatemur sanguinem, nõ modo in omnibus, aut principalioribus vasis posse putrescere, verùm etiam in quibusdam particularibus, quòd verò in omnibus ac potissimùm maximis interim putrescat, citato li. 9. meth. med. c. 3. scriptũ est; vbi de συνόχῳ (hoc est continente febre) verba faciens, postquàm declarauerat vnum genus eiusdẽ febris citra putredinem existens subdit hæc verba: [alterum est, vbi in omnibus vasis, & potissimum maximis æquabiliter succi putrescant.] Atqui per humores, vt in præcedentibus dictum est eiusdem Galen. auctoritate libro de multitudine, ca. 10. sanguinẽ perpetuò subintelligit Gal. ita vt nihil referat si humores, an sanguinem appelles. idem quoque confirmauit 11. eiusdem operis libr. & in fine citati lib. 2. de diffe. feb. c. 1. illud luce clariùs patefecit cùm dixit: [Sed quæ circuitum non habent febres, in illis nulla est corporis pars, quæ præcipuè sit offensa, sed qui in venis & arteriis omnibus continentur humores, atqui hi præsertim, qui in maximis, atque plurimo calore abundantibus sunt, aut ob aliam quamuis causam quemadmodum in ephemeris, aut ob putrefactionem feruentes febrem accendunt σύνοχον appellata.] Quid clariùs quòd feruentibus ob putrefactionem humoribus qui in vasis omnibus continentur, hoc est sanguine ipso, continens accendatur febris? quòd verò in aliqua corporis parte, particularibúsque & paruis vasis, sanguis putrescere, ac interdum corrumpi consueuerit, idem Galen. manifestauit citato lib. 2. de differen. febr. cap. 9. inquiens: [sed & quando in aliqua corporis parte sanguis plurimus aceruatus eiusdem corporis facultatem opprimit, corrumpi consueuit, ac tum præcipuè cùm in paruis vasis propter crassitudinem obstruitur, aut propter multitudinem impingitur, quemadmodum inguinum tumoribus ac collectionibus, atque vt vniuersaliter dicatur, in inflammationibus vniuersis: nam in huiusmodi affectibus, duplicem ob causam corrumpitur sanguis, & quia scilicet non difflatur, & quia natura non conuincitur.] Ex quibus manifestè iam liquet sanguinem ipsum quandoque putrescere, non modò in omnibus seu maximis & principalioribus vasis, verùm etiam in quibusdam paruis, in aliqua corporis parte existentibus, patet insuper quo pacto in eisdem locis putrefiat. At quod secũdo loco differere proposuimus, admodum in Gal. doctrina difficile videtur, ita vt propter eius difficultatem eiusdem Galeni opinio prauè à quibusdam fuerit intellecta. Nam Auicen. libro quarto fen. 1. tracta. 2. cap. quadragesimotertio habet hæc verba: [opinatus est Galenus, quòd non sit febris sanguinis, à putredine sanguinis; nam sanguis cùm putrefit, fit cholera, & non est sanguis; fit ergo tũc febris cholerica, & non sanguinea, & fit causon prædictus, aut tertiana, & cura eam cum illa cura.] Auerroes verò 4. collig. cap. 31. dicit: [quòd Galeni verba vana sunt in hac febre, quia aliquando dicit quòd est cholerica continua, & aliquando dicit quòd est aliud à cholerica, & quòd non debet attribui cholericæ, nisi quia non habet putrefactionem perfectam, quia natura istius febris est media inter febrem diei, & febrem putridam.] Hæc Auerroes. Nos autem conabimur eius opinionem, ac veritatem dilucidare, qua inuenta, clara luce patebit quantum ij ex Arabum familia præcipui viri (pace eorum dixerim) hallucinati fuerint; cùm aut Galeni sententiam non perceperint, aut si perceperunt, gratis & absque vlla ratione, satyrico intellectu, & leonino, vt quispiam dixerit, dente, eundem damnare, ac dilacerare conati sint. Pro cuius veritatis inuestigatione, statuendum est primo pro hypothesi, quòd cum sanguinem dicimus putrescere, non eundem exquisitè syncerum subintelligere oportet; sed eum qui vtriusque bilis & pituitæ particeps est, quippe cùm exquisitus vsque adeò sanguis, in venis cõtineri nũquam possit, vt nihil in eo nec bilis, nec pituitæ, nec serosæ feratur saniei, Galeni auctoritate libro de multitudine, per præualentiam tamen seu præpotentiam sanguine appellato, quamuis mensura quadam mediocri, animalibus naturali habitu præditis, admixti alij fuerint succi, vt sæpius dictum est, qui etiam proportionem quandam inter sese seruant, etenim non solùm maior copia est eius substantiæ quæ sanguinea dicitur, quàm pituitæ, sed etiam maior pituitæ, quàm bilis flauæ, & maior bilis flauæ quàm nigræ; sunt verò perpetuò iam dicti humores intra vasa confusi: & ob id cùm dicimus sanguinem putrescere, & sub eius forma adhuc permanere, de hoc sanguine intelligendum est, quem etiam sæpe confundere videtur Galenus cum humoribus, ita vt idem sit dicere humores redundare, aut putrescere, quod sanguinem; vt citato libro de multitudine, & aliis plerisque locis à Galeno decretum est. Sequitur ex dictis altera, & secunda hypothesis, quòd talis sanguis licet ad sensum homogeneus, ac similaris videatur, tamen secundum rei naturam, heterogeneus est, ac similaris, plures in se continens diuersas substantias, ac humorum naturas, vt diximus, quia pituitæ, & vtriusque bilis particeps est; id verò indies cernitur etiam in sanguine, secta vena euacuato; si pauco post tempore inspiciatur, nam in diuersas ac inæquales substantias dissoluetur, licet primo intuitu similaris videatur, quemad

Sanguis quandoque putrescit.

Cap. præc. Sanguis putrescere potest in omnibus vasis, vel in quibusdã, ex Galen.

Sanguis et humores idem.

Sãguis intelligitur in alio stans (?) possit.

Loco citato.

Sãguis corpus licet est genum.

Sanguis nõ æqualiter secundum omnes sui partes putrescit.

quemadmodum etiam & lac. Et proinde rationi consentaneum est, quòd cùm ipsum putrescere asserimus, non æquabiliter secundũ omnes eius partes putrescere intelligamus, cùm non æqualiter eædem partes præter naturam calorem suscipiant, ac putredinem, sed vna magis, altera minùs; vna promptiùs, altera ægriùs, prout vna, vel earum altera maiorem reperitur habere aptitudinem ad suscipiendam putredinem, & calorẽ præter naturam. Quinimò tantam ineptitudinem quandoque ad suscipiendam putredinem, ac præter naturam colorem, aliquam earundem substantiarum habere posibile est, quòd licet commixta sit cohæreátque cum aliis putrescentibus, nequaquam & ipsa putrescat. Quapropter illa promptiùs ac magis putrescit, quæ magis obnoxia putredini existit; deinde altera quæ minùs, & deinceps (vbi inualuerit putredo) altera quousque propuletur omnes ac singulas sanguinis partes, quoad autem adeo augeatur putredo, vt vniuersus sanguis secundum singulas eius partes corrumpatur, semper in eo permanet, saltem vna eius substantia, quæ videlicet minùs putredini obnoxia sit, à putredine innoxia, aut saltem semiputrescens, quamuis quòd eadem alteretur, ac incalescat necessum sit, cùm commixta, ac confusa cum putrescente substantia intra vasa, consistat, quæ quidem sanguinis pars cessante putredine, & sedata febre, febre in omnibus vasis, siue in aliquibus sanguis putrescat, confestim ad suam redit naturam, id verò comprobare licebit: nam genita continente febre ex sanguinis putredine ac per venæ sectionem curata (etiam si vsque ad animi defectum fiat) sanguis quidam omnino in ipsis venis permanebit, qui nutriendo idoneus est, etiam si nulla alia sanguinis portio recenter fuerit genita, nullúmque alimentum fuerit exhibitum; aut exiguum adeò, vt tantam sanguinis copiam, quæ pro animalis vita satis sit, gignere non valeat, hac enim victus ratione in his febribus vtendum est, id verò fieri haudquaquam posset, ni cum tali sanguine putrescente, aliqua ipsius substantia immunis à putredine seruaretur, alterata duntaxat, ac calfacta, aut saltem semimala, & semiputrescens, adeò vt sublata putredine, posit ad pristinam redire naturam, corpúsque nutrire, alterata siquidem, ac vtili reddita à naturali vasorum facultate, liquet igitur quòd cùm sanguis putrescit, non æqualiter secundum quamlibet eius partem præter naturam calorem ac putredinem suscipit, nisi eius putredo fuerit exitiosa, aut valde magna in eo fiat corruptio, sed perpetuò aliqua eius substantia à putredine immunis, aut saltem semiputrescens, seu semimala remaneat. Cuius simile ostendimus de febre hectica; nam licet in ea solidæ accendantur partes, non tamen in earum qualibet, singulæ substantiæ quæ solidas constituunt partes accensæ sunt, sed quædam incalescunt duntaxat, vt in principio, seu prima specie febris hecticæ fieri demonstrauimus. Nec quispiam dixerit quòd tunc quod putresceret non diceretur sanguis, sed alius quispiam humor; nam nullum alium dicimus humorem redundare, sed veterem seruare proportionem, & propterea non quempiam eorum, sed sanguinem putrescere asserimus, magis tamen secundum vnam quàm alteram eius substantiam, ob iam dictas causas: similiter, & æquabiliter succos putrescere fatebimur, hoc est sanguinem. Insuper & tertio pro hypthesi habeatur, quòd quemadmodum

Si sanguis putrescit, id est humores, aliquis ex his putrescit & non sanguis. Huic obiectioni respondet.

putredo in reliquis omnibus corporibus, ac cæteris humoribus nõ generatur in instanti, sed in tẽpore, ita quoque asserendum est de sanguinis putredine, quòd non in instanti, sed in tempore introducatur, est nanque putredo, de qua nunc fit sermo, non substantialis, sed accidentalis forma, & propterea sicuti ea in instanti non introducitur, & cùm accidentalis sit, suscipit etiam magis & minùs in quacunque re generetur, alioqui dicere haudquaquam valeremus hæc maior, illa minor putredo est; perpetuò tamen per putredinem intelligentes, mutationem totius putrescentis corporis substantiæ ad corruptelam, à calido externo, quæ etiam à Gal. quandoque exigua seu parua corruptio nũcupatur. Quapropter cum mutatio sit in alteratione, ac (vt sic dicam) in fieri consistens, audacter asserimus non solùm putrescente sanguine, non æqualiter omnes eius partes putredinem suscipere, verùm etiam illas quæ putredinem suscipiunt, non æqualiter putridas esse, etenim cùm asserimus aliquod putrescere, quandam eius partem putrefactam, seu omnino corruptam esse fatemur, quandam verò non ita, sed semimalam seu semiputridam, quemadmodum II. de method. medend. cap. 8. Galenus testis est; quæ iterum pars semimala, & alterari, & concoqui, & vtilis reddi valet, id quod perpeti haudquaquam posset, si omnino putrefacta, ac corrupta foret, quod dilucidissimè manifestauit Galenus comment. aphoris. 17. 2. libri, cùm dicebat: [quòd incipere quidem potest ea quæ ad vires refertur multitudo absque corruptione, verùm non potest bona permanere, nam omnino necesse est vt secundum qualitatem transmutetur & processu temporis corrumpatur.] & addit: [quod enim in vinis accidit acescentibus, tale quiddam & in sanguinis alteratione contingit: quod autem in vinis accidit, tale est, vbi ex toto acida facta sunt, nõ redeunt rursum ad vini naturam, paruo autem in ipsis facto momento, ita quòd acidum quidem habeant saporem, nõdum tamen acetum sunt, multa sæpius ex his pristinam naturam recuperarunt; hoc idem in sanguine euenit, nam & ipse vbi magna in eo facta sit corruptio, non redit amplius ad habitum naturalem, si verò pauca fiat, vbi id quod est superfluum fuerit euacuatum, quod residuum existit, ad suam naturam restituitur.] Id etiam confirmauit de singulis humoribus libro 2. de differen. febr. cap. 5. inquiens: [semper etenim suis viribus natura vtens, quicquid optimum fieri contingit, iis quæ aluntur partibus assimilare, quicquid verò alienum conatur expellere, quòd si aliquando ob quampiam causam expellere non valeat, fieri non potest, qualiscunque fuerit humor, nedum alienus, vt talis permaneat, qualis erat ab initio, sed alterum omnino sequitur, vt scilicet concoquatur, atque assimiletur solidis partibus animalis, aut putrescat, & corrumpatur.] Non itaque opus est vt confestim quicquid excerni non valeat, etiamsi alienum sit, nedum sanguis ipse, vt putrescat & corrumpatur, sed vbi diutiùs in animalis corpore perdurauerit, & concoqui, apponi, atque assimilari solidis animalis partibus nequeat. Neque etiam cùm assimilari non posit, confestim corrumpitur vniuersus, sed paulatim putrescens, exiguáque priùs in eo facta corruptione progressu temporis magnoperè putrescit, ac corrumpitur, vt ex iam dictis liquet. Quibus ita positis asserere non dubitabo, quòd sanguis interdum putrescens

sub eius forma permanere poterit, ita vt non confestim in alterius humoris naturam transeat, potissimùm vbi exigua in eo putredo, seu corruptio generetur, etenim vbi quod est superfluum, fuerit euacuatum, quod residuum existit, ad suam naturam restituitur, vt paulò ante ex Galeni auctoritate commento aphorismi 17. secundi libr. conclusimus: si enim omnino corrumperetur, ac eius formam penitus deperderet, vtique non posset iterum ad primam redire bonitatem, vt liquet citato loco. Id quoque contingit, vbi non omnes eiusdem sanguinis partes æqualiter corruptæ sint; quod fieri posse paulò ante demõstrauimus, sed quædam eiusdẽ sanguinis partes veluti semimalæ, seu semiputrescentes sint. Nam vacuato priùs quod putrefactum est, possunt ab ipsa natura alterari, ac vtiles reddi, quẽadmodum & cæteri humores semiputrescentes, seu semimali existentes. Quòd verò si in omnibus corporis venis, aut maioribus & principalioribus putrescat sanguis, adhuc sanguis sit, & dicatur, decretum reliquit Galenus libro sexto de morbis vulgaribus, cùm inquit: [inter omnes corporis partes, plurimas, grandissimásque venas vteri habet, cúmque eos aut menses, aut à partu purgamenta suppressa, aut phlegmone aliqua vtcunque orta, malè accipiunt, ipsos sanguine compleri necessum est; quo deinde putrescente si febris excitetur, inter synochorum species ipsam connumerari opus est; nam id genus febrium, ex putrido sanguine accendi ostensum est.] & secundo de differentiis febrium, circa finem, illud idem affirmauit, cùm dicebat: [quòd quando qui in venis & arteriis omnibus, aut præsertim in maximis, & calidioribus continentur humores, aut ob aliam quamuis causam, aut ob putrefactionem feruentes sint, febrem accendunt synochon appellatam.] hoc idem & nono, & vndecimo de methodo medendi, ab eodem scriptum est, quemadmodum in præcedentibus demonstrauimus. At quòd in quibusdam partibus, seu paruis & determinatis vasis, idem sanguis putrescens, quandoque suam formam seruauerit, neque in alterius humoris naturam transeat, clarissimis verbis scriptum reliquit Galenus citato lib. secundo de differentiis febrium, cap. 9. inquiens: [eius verò quod dicitur fidem facere potest id etiam quod in laterum inflammationibus cernitur: nam quidam in ipsis spumosum, quidam pallidum, quidam rubrum expuunt liquorem, quod nihil aliud est, quàm ea humoris pars in inflammatione exuperantis quæ retineri non potest, sed præ tenuitate sudat exterius.] & paulò post subdit: [quando pallida sputa fuerint, bilis exuperantis sunt indicia, quemadmodum spumosa, pituitam, rubra verò sanguinem indicant: quare (inquit) decens est ipsum sanguinem nonnunquam in his quæ inflammationem patiuntur particulis subire putredinem, ex qua simpliciores quidem, quàm ex aliis humoribus febres fiunt, similem verò accessionum proportionem assumere, qualem tertianæ maximè febres ostendunt, nam ita in iis qui laterum inflammationes patiuntur obseruatum est, quo tempore maximè rubrum expuunt.] Nemo itaque in Galeni doctrina hæsitare debet, quòd interdum putrescens sanguis, siue in vniuersis aut maioribus vasis, siue in paruis & particularibus adhuc propriam in se sanguinis formam retineat, adeò vt sanguis dicatur, & sit, quamuis non optimus, sed putrescens sanguis appelletur, nullúmque aliud sortitur nomen alterius humoris, potissimùm vbi exigua fuerit eius putredo, seu corruptio, aut non omnes eius sanguinis partes eandem æqualiter susceperint, sed quædam minùs, quædam fortè nullo modo, eiúsque febrem sanguineam esse, & dici, σύνοχον videlicet, hoc est continentem appellatam, si in omnibus, aut maioribus vasis, aut συνεχύν hoc est continuam, quæ plures accessiones habet, si in paruis quibusdam aut particularibus putrescat, ex eóque simpliciores fieri febres, quàm ex aliis humoribus, & si συνεχὺς fuerit, similem accessionum proportionem assumere, qualem tertianæ febres ostendunt.

Commen. 1 super tex. 2

Locis supra citatis.

Febris [...] sangui[...] putre[...] in omnibus, au[...] maiori[...] vasis [...] tinens [...] si in pa[...] quibus[...] continu[...] plurium accessio[...]

Quòd licet febris orta ex putrescente sanguine sit sanguinea, potest biliosa appellari, quo fit, vt non detur quartum genus febrium. Caput XIII.

SED confestim instabis, inquiens hanc non esse Galeni sententiam, sed potius eidem aduersari, nam secundo de crisib. cap. 11. loquens de sanguine, secundum naturam se habente, impacto ac detento in aliquo loco, ac inflammationem faciente, quemadmodum in inguine, habet hæc verba: [liquet autem quòd cùm hic putrescere cœperit, non amplius bonus remanet, sed iam ad amaræ bilis naturam transit, seu iam biliosus fit.] habet enim textus Græcus ἀλλ' ἤδη πικρόχολον γίνεται: hoc est, sed iam biliosus, seu biliosæ naturæ fit, non igitur putrescens sanguis, eiusdem formam seruare poterit, postquàm cùm putrescere cœperit, non amplius bonus remanet, sed biliosus fit. Hæc Gal. sententia nonnullos transuersos egit, ex prauo eius intellectu, ita vt propterea quidam putarint, vt diximus, Galeni opinionem esse, quòd sanguis putrescens, confestim in amaræ bilis naturam vergat, & non amplius sanguis sit, nec dici possit. Verùm si quis intimius eius verba spectauerit, optiméq; perpenderit, inueniet hanc sententiam, nedum ei quam priùs conclusimus aduersari, sed eandem esse cum illa. Nam fatemur nos insimul cum eodem Galeno, quòd cùm putrescere cœperit sanguis, non amplius bonitatem suam, ac mediocritatem seruat; ita vt possit optimus aut bonus sanguis appellari, quemadmodum etiam verum est in cæteris humoribus, qui cùm putrescere cœperint, haudquaquam optimi, vel boni sunt, sed idem sanguis cùm primùm putrescere incipiat, simul etiam incipit mutari, ac conuerti quodammodo in bilis naturam, ita quòd incipit biliosus fieri, quasdam bilis quantitates participãs, quoniam calidior quodammodo redditur, cùm à præter naturam calore mutetur, & alteretur: at non confestim & immediatè omnino cõuertitur in bilẽ, adeò vt ipse fiat exactè bilis, ac in eandẽ cõuertatur: sed taliter alteratus, ac trãsmutatus aptior redditur, ac præparatur ad suscipiendam bilis formã, quæ quidẽ alteratio, trãsmutatio, putrefactio, seu sanguinis corruptio adeò magna, vt ipse omnino corrumpatur, in instanti haudquaquam fieri potest, sed in tempore, paulatim ac sensim, & per gradus quosdam acquiritur: quo stante proculdubio fateri licebit, φ donec hæc alteratio, ac sanguinis putrefactio, seu corruptio exigua est, in motu, ac generatione, & (vt quispiam dixerit) in fieri, licet non amplius bonus remaneat, vt optimè inquit Galenus, & propterea bonus sanguis dici nequeat, appellari tamen poterit sanguis, sed biliosus, & non bilis: participat enim quas-

Locis cit[...]

Sangu[...] putresc[...] biliosus f[...] non stat[...] bilis.

quasdam qualitates ipsius bilis, vt dictum est: non tamen exactè in eandem conuersus est, quousque magna in eo corruptio facta fuerit, sitque in alterationis termino, & eandem bilis formam susceperit; id enim subintelligere voluit Galenus, cùm dixit quòd fit biliosus, & non dixit quòd cùm putrescere cœperit, fit bilis, & non est sanguis, vt falsò eidem imponit Auicenna. Quinimo toto alterationis tempore, quo putrescit, ac corrumpitur, sanguis est, & non flaua bilis, licet biliosus, vt sæpiùs dictum est. Neque etiam vniuersus sanguis cùm putrescere cœperit, fit biliosus, licet calidior reddatur, sed duntaxat quod in eo pingue, ac tenue est. Quod demum cùm magnoperè exustum, putrefactum, ac corruptum fuerit, fit flaua bilis, eodem Galeno auctore citato libro secundo de crisibus, & de differentiis febrium. Quatenus itaque putredine ei adueniente, sanguis ab eius natura, & bonitate recedit, eatenus ad bilis naturam accedit. Verùm toto hoc tempore quo ab eius natura recedit, ac ad bilis naturam accedit, donec eiusdem bilis formam suscipiat, verum erit dicere sanguinem putrescere, eiúsque formam ac naturam seruare licet non optimum, nec bonum, sed quodammodo biliosum esse. Temporis autem progressu, cùm valde putrefactus, corruptus, ac exustus fuerit, tunc pars quidem eius subtilior, & pinguior omnino in flauam conuertitur bilem, quæ autem crasſior, in atram: quemadmodum citatis locis ab eodem Galeno scriptum est: nec amplius sanguis appellari poterit, cùm iam conuersus fuerit omnino in aliorum humorum naturam, speciem, ac formam, & hoc tempore fatemur bilem esse ab eo genitam flauam seu atram, verùm quemadmodum in his tumoribus qui carbunculi appellantur, ex sanguine crasſiori supra modum efferuescente, ortis, ad atræ bilis humorem eiusdem sanguinis fit transmutatio, appellátque Galenus atræ bilis humorem, licet nondum exquisitè in atræ bilis naturam transierit, sed in quodam sit confinio constitutus, vt patet citato libro secundo de differentiis febrium, ita quoque impropriè quispiam, licet non verè poterit, tenuiorem, ac pinguiorem sanguinis partem, cùm putrescere cœperit, licet nondum in flauæ bilis naturam transierit, sed in quodam cõfinio sit constituta, bilem appellare. Neque nos de nominibus haudquaquam altercantes, reclamabimus, modò rei natura seruetur, quòd videlicet re ipsa sanguis sit, etiam si putrescere cœperit, & biliosus fiat: licet non amplius bonus permaneat, vt Galenus inquit, & febris quæ ex eo oritur, sanguinea sit, & non biliosa, quemadmodum nescio quo pacto, parum rectè interpretatus hoc in loco Galenum, princeps Arabum Auicen. contrarium ei imposuerit, quòd videlicet idem Galenus velit, cùm sanguis putrefit, fit cholera, & non est sanguis, & tunc febris fit cholerica, non sanguinea: quod quidem vnquam ne vel somniasse visus est, quinimò contrarium sentire iamdudum demõstrauimus, & nono etiam de method. medend. cap. 3. non modò duplex esse febrium genus, quod ex sanguine proficiscitur, manifestè fatetur, cùm dixit: [atque vnum quidem hoc, siue genus, siue speciem, seu quiduis aliud appellare libeat συνόχων, id est, continentium febrium est, quódque ex eadem cum diariis natura constat, alterum est vbi in omnibus vasis, ac potisſimùm maximis, æquabiliter succi putrescunt.] Verumetiam ambo dicta duo continentium febrium genera se curasse testatur, vnum in adolescente libero, & palestræ perito, alterum in seruo adhuc exercitato; liber quidem, vt ipse inquit, continenti citra putredinem febre laborauit, seruus verò continenti cum putredine. Qui etiam locus, si optimè fuisset ab Auerroë interpretatus, ac perpensus, non vtique sic temerè asseruisset, quòd verba Galeni varia sunt de hac febre, non enim (vt palam ex eius verbis liquet) percepit hoc duplex genus febrium συνόχων, id est, continentium dictarum, à Galeno fuisse positum, quorum vnum est citra putredinem, & bene (vt idem Auerroës inquit) mediam habens naturam inter febrem diei, hoc est diariam, & febrem ex putredine ortam: exoritur enim velut tertia quædam formula in transitu diariarum febrium, & neutri extremitatum est idem, vt citato libro nono de method. medend. scriptum est, de qua febre non quæritur num biliosa sit, cùm in hoc febrium genere sanguis haudquaquam putrescat. Alterum verò cum putredine existit, quemadmodum eodem loco scriptum est, & aliis plerisque, & hoc est illud quod cùm perfectam non habeat putrefactionem, hoc est (vt nos declarauimus) magnam, & in termino, adhuc sanguinea, & non biliosa febris nuncupatur, licet idem sanguis quodammodo biliosus fiat, & quandam putredinem, licet exiguam suscipiat. Verùm ne sic libenter tanti viri condemnentur, excusandos esse puto, quòd deprauatos habuerint Galen. codices, & propterea parum rectè eum hac in re fuisse interpretatos, quicquid autem sit, satis fore putaui me propriam Galeni in hac re sententiam demonstrasse. Et ne quis eum impugnare putet, inquiens, quòd vbi hoc verum esset, daretur quartum genus febrium ex putredine ortarum, cuius contrarium ipse semper sentire videtur, præsertim secundo de crisib. cap. 9. & de different. feb. cap. 2. inquiens, tria tantùm esse prima simplicium febrium ex putredine ortarum genera: tertianam videlicet, quartanam, & quotidianam, quarum vna ex amara bile, altera ex atra, & tertia ex pituita generatur, ad diluendam hanc dubitationem accedam. Porrò si quis rectè perceperit ea quæ de sanguinis putredine retulimus, haud ægrè eam è medio tollet: etenim cùm is putrescere cœperit, suam bonitatem amittit, ac continuè ad flauæ bilis naturam accedit, fitque biliosus, quanquam non propterea secundum rei naturam non sit sanguis, sed quia à principio quo putrescere incipit ad finem vsque, quo bilis formam recipit, eo magnoperè putrefacto, ac corrupto, semper alteratur, ac transmutatur in bilis qualitatem, præparatúrque ad eius formam suscipiendam, tanquam ad finem: propterea quæ hoc tempore medio, ex eo febris accenditur, licet secundum rei naturam sanguinea sit, quoniam ex sanguine oritur, quia tamen non bonus existit, sed biliosus, & continuè magis biliosus fit, à sua natura recedens, accedénsque ad eam quæ bilis est, ob id febris hæc poterit quodammodo dici, & appellari biliosa, licet sanguis non omnino conuersus sit in bilem, sed proximus sit vt eius formam suscipiat: admittit enim denominationem à fine, seu à termino ad quem, tanquam à suscipienda forma, ac acquirenda, cui proximus iam sanguis est: & hac ratione dici poterit, licet impropriè, quodammodo febris biliosa, & reduci ad vnum iam dictorum trium generum febrium ex putredine ortarum, & ita quar-

Locis citatis.

Loco citato. Febris continens cum putredine, est ex sanguine putrescente, & sanguinea, non biliosa.

Respondet obiectioni. Si febris sit sanguinea, est quartum genus febrium ex putredine ortarum.

tum genus non dabitur, nam licet pars illa pinguis, ac tenuis, quæ in sanguine est, fiat flaua bilis, eo putrefacto, ac corrupto, vniuersus tamen sanguis cùm putrescere cœperit, calidior redditur à calore præter naturam, & propterea biliosum reddi quispiam eum dixerit: sanguis enim ex moderato calore generatur, flaua autem bilis ex maiore, atra verò, ex sufficienter immodico, inquit Galenus, & id est quod voluit asserere lib. secundo de crisib. cap. 12. cùm dixit: [atque in hoc illud seruatur, triplex esse genus vniuersum simplicium febrium, quæ enim ex sanguinis putredine fit, iam quodammodo biliosa est.] dixit enim: [ἤδη πως χολώδης ἐστὶν,] hoc est, iam quodammodo, seu quoquo pacto biliosa est, quasi velit quòd non omnino sit biliosa, sed potest ita quodammodo appellari, propterea quòd cùm sanguis putrescere cœperit, non amplius bonus remanet, sed biliosus fit, qua ratione saluari poterit triplex esse genus vniuersum simplicium febrium ex putredine ortarum, verùm cùm idem sanguis immodicè exustus, seu putrefactus fuerit, tunc verè & propriè quod in eo pingue ac tenue est, fit flaua bilis: crassum verò ac veluti fæx, atra: & proinde verè vna, vel altera febrium species generabitur, & pro varietate humorum, in quos conuersus fuerit sanguis, febres fient, sola bonitate vel malitia differentes: siquidem illæ quæ sanguinis transmutationem consequuntur, simpliciores sunt, tum in reliquis, tum in caliditatis qualitate mitiori, vt liquet secundo de differentiis febrium. Generatur itaque ex putrescente sanguine, donec exigua in eo putredo fiat, reuera sanguinea febris, cùm sanguis adhuc sit eius causa, appellari tamen quodammodo potest, licet impropriè, & non verè biliosa, propter eas quas nuper tradidimus causas, quoniam ad illud genus reducitur, & ita non dabitur quartum genus febrium, sed seruari poterit triplex in vniuersum existere, quemadmodum citato libro secundo de crisibus, à Galeno decretum est, etenim & illæ quoque febres quæ fiunt eodem immodicè exusto, ac putrefacto, bonitate etiam differunt à reliquis similibus, quæ ab aliis excitantur humoribus, non ex sanguine genitis, ita quòd non vndequaque eædem esse videantur.

Cap. citato

Loco supra citato.

Quòd febres ex putrescente sanguine ortæ, non sint de genere ardentium. Caput XIIII.

QVARTVM quod de febre sanguinis absoluendum proposuimus, erat, num sanguine putrescente, quæ ex eo oritur febris, sit de genere ardentium, seu deurentium, ita vt possit appellari καῦσος, hoc est febris ardens, subintelligimus autem per sanguinem putrescentem, quando idem breuem quandam & exiguam susceperit putredinem, seu corruptionem, priusquàm omnino putrescat ac corrumpatur, hoc est toto eo tempore quo ipse alteratur, mutatur, ac putrescit: diximus enim toto eo tempore febrem esse sanguineã, quamuis biliosa quodammodo appellari possit, impropriè tamen. Huic facilis est responsio, si in memoriam reuocentur quæ à nobis explicata sunt de καύσῳ, seu febre ardente. Conclusimus enim cum Galeno exquisitam febrem ardentem ex flaua bile intra vasa putrescẽte accendi: quam duo necessariò comitatur, exurens scilicet caliditas, & incompescibilis sitis. Quibus ita positis, absque controuersia asserimus, febrem ortam ex putrescente sanguine, donec is suam seruauerit formam, & exiguam susceperit putredinem, non esse, neque dici posse καῦσον, id est, febrem ardentem, etenim toto hoc tempore, neq; sanguis ipse putrescẽs bilis est, vt declarauimus, neq; etiam hanc febrem illa duo necessariò comitantur, quod facilè patere poterit inspecta ipsius sanguinis natura. Sed aduersus hæc statim inuehũt quidam, asserentes ꝙ febris hæc de genere est deurentium, Gal. auctoritate secundo de crisib. cap. 6. cùm dicebat: [continuam quidem nomino febrem, quæ ad infebricitationem antequàm ex toto soluatur nõ desinit, etsi declinatio aliqua sensibilis appareat: cũ autem neq; declinatio aliqua sensibilis fiat, semper verò à primo principio febris vsq; ad crisim similis, perseuerauerit, erit & hæc ex genere deurentium. [sed febris hæc (inquiunt isti) quæ à principio ad finem vsq; vnam habet accessionem σύνοχος, à iunioribus appellata, oritur ex sanguinis putredine; ergo erit ex genere ardentium atq; deurentium. Sed pace eorum dixerim: peruertunt enim hoc in loco Galeni sententiam, cùm non de continente, quæ ex putrescente sanguine accenditur febre, hic sermonẽ faciat, sed de ea quæ ex bile oritur, quemadmodum paulò ante à nobis explicatum est: id verò confirmant verba eiusdem Galeni quæ subsequuntur: ait enim: [sed neque in primo die, neque in secundo est huiusmodi febrem prænoscere, neque aliter vtile: sufficit enim genus agnoscere, quòd scilicet biliosa sit, deurens, & peracuta: neque etiam si synochum ipsam nominaueris, vt quidam medici faciũt, appellationis ratione à febribus deurentibus differt.] cùm itaq; Galenus paulò ante determinasset exquisitam febrem ardentem esse, ac fieri quando flaua bilis intra vasa putresceret, hoc in loco voluit docere, ꝙ eadem bilis quandoq; in particularibus, & exiguis vasis putrescebat, & tunc febris continua nomine generis appellabatur, plures accessiones vsque ad eius solutionem habens: quandoque in omnibus, aut saltem maximis, & principalioribus, & tunc synochos à iunioribus medicis nuncupabatur, vnicam habens à principio ad finem vsque accessionem. Et comparans has duas febres ex bile ortas inter sese, de hac secunda differentia dicebat, ꝙ satis erat genus agnoscere, quòd scilicet biliosa sit, atque deurens, erit itaque propterea ex deurentium genere febris hæc, quoniam ex putrescente bile, & non sanguine ortum habet, vt liquidò ex Galeni verbis constat, quinimò & tanto ardentior est febris hæc ea, quæ plures habet accessiones, quanto bilis in pluribus, ac maioribus vasis putrescit. De bilioso ergo sinocho, & non sanguineo, hoc in loco Galenus loquitur: neque de febre ex putrescente sanguine adhuc verba fecerat, sed post nonnulla, ferè circa finem eiusdem libri, cap. 12. priusquàm de ephemeris febribus loqueretur, de hac febre meminit, suámque de ea propalauit sententiam, quemadmodum præcedenti capite fusiùs disseruimus. Tentant secundò probare, hanc eandem febrem ex genere deurentium esse, in medium afferentes Galeni auctoritatem, nono de meth. med. cap. 4. quo loco verba faciens de ambabus synochis ortis ex ipso sanguine dicebat febrem hanc esse magnam, imò maximam, & facta collatione eius quæ cum putredine existit, cum ea quæ citra putredinem est, dicebat, eam putredinis notas, tum in lotio, tum in pulsu, tum in grata caloris qualitate manifestare. Atqui non

Altera obiectio

Quamuis febris sanguinea sit maxima, non propterea erit ardens. non negamus nos febrem hanc magnam esse, imò & maximam: semper enim febrilis caloris multitudo, in multitudine defluxus consistit, inquit Galenus secundo de diffe. febr. cap. 9. porrò multum defluit in hac febre ex putrescente sanguine orta, cùm sanguis natura sit calidus & humidus, & propterea propensus vt exhalet, ac digeratur in halitum eius substantia, potissimùm vbi putrescens supra modū incaluerit, & id circo plurima manui tangenti se offert in hac febre caliditas: est tamen omnino mitis, sicut ea quæ in balneo contrahitur, vt ait idem Galenus, etiamsi supra modum exustus fuerit, & in aliorum humorum naturam conuersus: ideóq; ardēs febris dici nequit, non enim consistit in caloris febrilis multitudine, neque in multitudine defluxus ipsa febris ardens, sed in eius caloris mordacitate, molestia, ac acrimonia: quamobrem exurentem, & non multum calorem, dicebat esse febris ardentis signum pathognomonicum, qui quidē ex humoris acredine prouenit, & tangenti manui molestus sentitur: hócque tibi sit maximum humoris febrem facientis indicium, eodem Galeno teste citato loco: qualitas videlicet caliditatis, nam quæ magis vaporosa, ac minus molesta existit, ex sanguine nascitur: quæ vero molestæ sunt, & erodentes, atque mordaces, vtraque bilem consequuntur. Quare non propterea quòd febrem hanc magnam, seu maximam appellauerit Galenus, ardens, seu deurens febris dicenda erit, quæ non multam caliditatem requirit, sed eam exurentem, mordacem, atq; molestam. Et cùm inquiunt, quòd in synocha ex putrescente sanguine orta sentitur caloris ingrata qualitas, admittimus nos quodammodo eius qualitatem ingratam sentiri, idque ratione putredinis ac febris. Verùm collatione facta ad reliquas febres, cum Galeno fatemur mitiorem esse hanc caliditatis qualitatem, hoc est minùs mordacem, minúsq; insuauem quàm ea quæ ex vtraq; bile prouenit saltem, & propterea dici non potest exurens, similiter est dicendū si huius caloris qualitas comparetur ei quæ prouenit ex continente absque putredine, cuius relatione eodem nono de method. meden. dicebat, huius febris ingratam esse caloris qualitatem, verùm non simpliciter talem esse. Quòd si dixerint Gale. secundo de different. febr. cap. 9. de febre sanguinis verba facere, quæ generatur eodem putrescente in quibusdam determinatis partibus, & non de ea quæ oritur cùm putrescit in omnibus, aut maximis, & principalioribus vasis: nam in hac febre caloris qualitas mordax est atque insuauis. Dicam & ego satis admodum in hisce verbis ostendere sese pertinaces esse, cùm Galenus citato libro secundo de differentiis febrium, dicat: [semper enim febrilis caloris multitudo, in multitudine defluxus consistit, quod verò manui tangenti molestum sentitur, ex humoris acredine prouenit.] Non igitur ex diuerso loco, sed ex humoris diuersitate, inquit Galenus, semper caloris qualitatem similem percipi à manu tangente, & propterea hoc tibi dicebat esse maximum humoris febrem facientis indicium, qualitatem videlicet caliditatis: nam quæ magis vaporosa, ac minùs molesta existit, ex sanguine nascitur semper, & non quandoque vt isti putant. Adhæc quæ vnquam poterit diuersitatis causa reddi, si in omnibus, seu maximis vasis, aut exiguis & particularibus sanguis putrescat? nónne sanguis est vtrobique? nónne æqualiter erit id quod defluit vaporosum, minúsq; molestum, potissimum vbi æqualiter vtrobique putrescat, an fortè ex loci diuersitate mutabitur eius natura? Qua de re licet febris ex putrescente sanguine orta, magna, seu etiam maxima dici possit, nunquam autem exurens, seu ardēs propriè appellabitur, vt ex iam dictis liquet, cùm in alio febrilis caloris multitudo consistat, & in alio eius acredo, seu mordacitas, cuius relatione febris ardens dicitur. Adhuc febrem continentem ex putrescente sanguine ortam, nedum ardentem, sed ardentissimam esse Hippocratis, & Galeni auctoritate aphoris. 23. primi libri, probare conantur, inquit etenim Hippocrates: [atq; vbi vsque ad animi defectionem expedit ducere, faciendum, si æger tolerare possit.] & Galenus in horum verborum expositione dicebat: [ea igitur animi defectio quæ fit ratione euacuationis, nunc ab Hippocrate dicta est mensura euacuationis, & in maximis inflammationibus, & in ardentissimis febribus, & in vehementissimis doloribus.] & post pauca inquit: [& nos sæpiùs huiuscemodi euacuationes prodesse plurimū experientia didicimus: nam & in ardentissimis febribus, si vsq; ad animi defectionem sanguis mittatur, statim totius corporis habitus refrigeratur, & febris extinguitur, & plurimis etiam aluus citatur, & sudores emanant, & quidā eorum ex iis sanitati sunt prorsus restituti, alij adiuti plurimum, vehemētiam ægritudinis abs ciderunt.] Atqui inquiūt hi viri, hāc sanguinis missionem vsque ad animi defectionem nullibi Galenum præcepisse, præterquàm nono de meth. med. pro curatione febrium synochon dictarum, hoc est continentium, quæ fiunt ex ipso sanguine tum putrescente, tum etiam non putrescente, cùm igitur has febres ardentissimas, hoc in loco nūcupauerit Galenus sequitur quòd nedum ardentes, sed ardentissimæ etiam sint. Sed si verum dicere fas est (parcant mihi) parum rectè videntur hoc in loco Galeni verba exponere, licet de synochis verificentur, de quibus sermonem habuit citato libr. nono de meth. med. Nam licet in primis Galeni verbis Græcus codex habeat πυρετῶν διακαεστάτων, à verbo διακαίω, quod Latinè inflammo, ardeo, seu inflammationem infero, significat, non propterea interpretari debent eius verba in febribus ardentissimis ducti à vocis significatione, sed potius inflammationem inferentibus, vtpote quæ calidissimæ sunt. Id verò idem Galenus confirmare videtur citato loco. Nam cùm dicebat se didicisse experiētia, plurimum prodesse huiuscemodi euacuationes in eiusmodi febribus, non amplius vsus est voce διακαεστάτων, sed dicebat θερμοτάτοις πυρετοῖς, hoc est calidissimis febribus, à verbo θερμαίνω, quod Latinè significat calfacio, ita vt calidissimas appellauerit eas febres, in quibus tali vsus est venę sectione, etiam eodem nono de meth. meden. & non ardentissimas. Quòd verò calidissimæ sint febres quæ ex putrescente sanguine oriuntur, & non ardentissimæ dici debeant, idémque voluerit intelligere per vocem διακαεστάτων, quòd θερμοτάτων, nedum hoc in loco manifestè ostendit, verumetiam citato libro secundo de differentiis febrium, illud luce clariùs demonstrauit Galenus, cùm dicebat, febrilis caloris copiam, seu multitudinem semper positam esse in ipsa effluuij copia, quapropter si vaporosa sit, ac minùs molesta, ex sanguine nascitur, cùm etsi plurima manui tangenti se offerat, est tamen omnino mitis, vt paulò ante dictum est. Itaque nō nega-

Febris ardens in quo consistat.

Qualitas caloris maximum signum humoris febrē facientis.

Tertia obiectio, quæ mox diluitur.

Loco prac.

Altera obiectio

Quarta obiectio, quæ diluitur explicatione verborum Gale. perperam intellectorū.

Cap. citato In commētario apho. 23. lib. 1. pro febribus ardentissimis, verte calidissimas.

Cap. citato

mus continentes febres ex putreſcente ſanguine ortas, eſſe magnas & calidiſsimas, cùm ſemper in eis tangenti manui ſe offerat febrilis caloris copia, ſeu multitudo, magis quàm in cæteris febribus, ob eam quam nuper diximus cauſam, verum non propterea ardentiſsima aut ardens dici debet, de cuius ratione eſt, quod non multus ſentiatur calor, ſed exurẽs, acris, ac mordax, quemadmodum priùs à nobis demonſtratum eſt. Non igitur καύσος, hoc eſt febris ardens exquiſitè & propriè quæ ex ſanguinis putredine accenditur febris, etiamſi continens ſit, dici poterit, ſi quis autem velit eam impropriè ſic appellare, quemadmodum etiam non verè, & propriè bilioſa dici poteſt, propterea quòd proximus eſt putreſcens ſanguis, vt in bilem conuertatur, ita etiam quoniam proxima eſt vt febris ex eo orta in ardentem tranſmutetur, modò rei veritas ſeruetur, quòd videlicet verè & propriè ardens, neque ſit, neque dici poſsit: ne videamur de nominibus litigare, non reclamabimus. Quinimò ipſe Hippocrates etiam febres has continentes ab ardentibus ſeiunxit aphoriſ. 21. tertij libri, cùm dicebat: [æſtate autem nonnulli horum & febres continuæ, & ardentes, & tertianæ &c.] quo in loco liquidò conſtat febres continuas ab ardentibus ſeparaſſe, intelligens per continuas febres, nõ alias quidem quàm has continentes, quæ ex ſanguine naſcuntur, licet vſus ſit voce συνέχεος, quæ Latinè continuæ interpretatur: nam nunquam vel Hippocrates, vel ex antiquis alius cõtinuam febrem appellauit συνοχὸν, Galeno teſte, in fine ſecundi libri de natura huma. quare alias non potuit per continuas ſubintelligere febres, quàm continentes ex ſanguine, quas generari æſtate, potiſsimùm circa eius initia conſonum eſt, quemadmodum & ardentes, & tertianas.

Quòd febres quæ ex ſanguinis putredine generantur ſint de genere acutorum morborum. Cap. XV.

ATSI ardens non ſit febris ex putreſcente ſanguine orta, non ab re quæreret quiſpiam, num ſaltem poſsit dici acuta? & ſi acuta, num acutior vel minùs acuta ipſa febre ardente, quæ ex putreſcente bile oritur? Huic reſponſum dabimus inſimul cum Galeno lib. tertio de criſib. cap. 4. ꝙ cùm in omnibus morbis per acutis, vt ipſe inquit, neceſſarium ſit febres, vel ſinochos eſſe, vel continuas quidem, ſed quæ per tertium exacerbantur, ſequitur ſynochos ex putreſcente ſanguine ortas non ſolùm ex acutorum morborum genere eſſe, ſed peracutorum. Nec quiſpiam interpretari poterit per ſynochos, eas duntaxat febres, quæ ex putreſcente bile vnà cum ſanguine in vniuerſis, aut principalioribus vaſis fiunt, cùm indifferenter, ac vniuerſaliter dixerit Galenus vel ſynochos eſſe, ſubdẽs demum: [ſynochi quidem rarò eueniunt.] id quod etiam confirmare videtur tertio de dieb. decretoriis, cap. 8. cùm dicebat, [quæ igitur cauſa ſit ob quam in acutis morbis tertio quoque die plurimum acceſsiones fiant.] & non dixit ſemper, quaſi velit innuere, quòd ſynochæ febres, licet ex genere acutorum morborum ſint, rarò eueniant. Id etiam confirmari poterit ex eiuſdem Galeni verbis citato libro tertio de criſibus, cùm dicebat: [nam ſi febris ſynochus fuerit, ac nullus error acciderit (nam ſemper eiuſmodi oportet meminiſſe) in quarto die ſperandum eſt criſim futuram.] cùm ergo citò terminetur, quoniam non vltra quartum diem, vt ipſe inquit & eius ſolutio per criſim fiat, quæ fieri nequit, niſi in morbis magnis, & qui celeriter mouẽtur, ſequitur neceſſariò ꝙ acuta ſit febris: hos etenim morbos appellauit acutos Gal. ſecundo de dieb. decretoriis, & ſexto de morbis vulgaribus, cap. 12. qui videlicet celeriter mouentur, interim quoq; magnitudinem adiicit, vt liquet commento aphor. 19. & 23. ſecundi libri, vt quæ motus celeritatem adiuuat, eodem auctore, tertio de criſibus. Quòd verò celeriter moueatur, facilè patere poterit, quoniam cùm putreſcere cœperit ſanguis, iam bilioſus fit, cuius naturæ eſt celeriter moueri. Eſt itaq; continens febris ex putreſcente ſanguine genita, de genere acutorum morborum, & acutarum febrium ob iam dictas cauſas, ſimiliter etiamſi continua fuerit plures habens acceſsiones, erit adhuc acuta: quoniam ſimilem acceſsionum proportionem aſſumit, qualem tertianæ maximè febres oſtendunt, vt ſecundo de differentiis febrium, ſcriptum eſt, licet eis ſimplicior ſit, cùm ergo per tertium exacerbetur, erit & hæc etiam febris acuta, vt ex iam dictis patet. Num verò acutior ſit, vel minùs acuta febre ex bile orta, non ita facilè diſſerere licet. Nam ſunt qui opinantur hanc febrem ex putreſcente ſanguine accenſam, bilioſa acutiorẽ eſſe. Nos verò oppoſitum cum Galeno tenemus; propterea noſtram ſtatuemus priùs opinionem, & deinceps rationes eorum qui contrarium ſentiunt, diluemus. Fatemur enim συνόχους, hoc eſt continentes febres, ex putreſcente ſanguine genitas, minùs eſſe acutas, quàm continentes ex bile ortas, & continuas quæ plures acceſsiones habent, etiam minùs acutas eſſe, eis continuis febribus quæ ex putreſcente bile, in determinatis ac exiguis vaſis excitantur, ac propterea plures etiam acceſsiones habent. Nam ſi eſſe acutum in motus celeritate conſiſtat, vt iamdudum Galeni auctoritate explicauimus, nemini venit in dubium quòd cùm calidior ſit, ac tenuior bilis flaua ipſo ſanguine, quòd celeriùs ac citiùs mouebitur ad criſim quàm ſanguis ipſe. At ſi velis acutum morbum non ſolùm conſiſtere in motus celeritate, ſed in ſymptomatum magnitudine, adhuc liquidò conſtat, quòd maiora, & ſæuiora ſymptomata ex putreſcente bile, quàm ſanguine fiant, id quod decretum reliquit Galenus ſecundo de differentiis febrium, cùm dicebat, febres ex putreſcente ſanguine ortas mitiores, ſeu ſimpliciores eſſe quàm reliquas ex aliis humoribus ortas; & ſi tales humores ex eodem ſanguine geniti ſint, adhuc febres mitiores eſſe, tum in reliquis omnibus, tum in caloris qualitate, etiam ſi immodicè exuſtus, in bilem conuerſus fuerit: quoniam ex tali bile adhuc mitior generatur febris, quàm ex alia bile non genita ex putreſcente ſanguine, & ait tum in reliquis omnibus ſimpliciorem, ſeu mitiorem eſſe, hoc eſt, reliquis ſymptomatis. Cõcludimus itaque ex dictis vnà cum Galeno continuas febres, quæ ex putreſcente flaua bile intra vaſa accendũtur, tam ſi vnam habeant à principio ad finem vſque acceſsionem, quàm ſi plures, acutiores eſſe quàm continuas ex putreſcente ſanguine genitas, ſpectata ipſa acutie, tam relatione facta ad motus celeritatem, quàm ad ſymptomatum magnitudinem, modò ſemper in cæteris paritas ſeruetur. Quòd verò falſa ſit hæc noſtra opinio probare tentant quidam, primò Galeni auctoritare, ſecundo de criſibus, cùm dicebat: σύνοχον, hoc eſt continentem febrem eſſe nedum acu-

Cap. citato

1 Obiectio ex Gal. auctoritate male intellecta. ca. 6.

acutam, sed peracutam, esséque ex genere febrium deurentium, ab eisdémque acutie differre, quoniam magis acuta existit. Huic obiectioni siquis memoria teneat, quæ paulò ante à nobis dicta sunt, facilè respondebit: diximus etenim eo in loco Galenum haudquaquam de synocho, quæ ex sanguine putrescente ortum ducit, verba facere, sed de ea febre continente, seu synocho quæ ex bile generationem habet, etenim idem Gal. dicebat:] sufficit enim genus agnoscere, quod scilicet biliosa sit, atque deurens, & peracuta.] quam etiam priùs dixerat esse ex genere febrium deurentium, & ab eisdem acutie differre, hoc est, quòd magis acuta est febris continens orta ex bile, quàm continua plures habēs accessiones, quoniam in maioribus, ac principalioribus vasis, cordíque proximioribus putrescit. Inuehunt secundò, Gal. auctoritate freti tertio de crisib. cap. 4. cùm dicebat συνόχους, id est continentes febres, licet rarò eueniant (vbi nullus sit error) in quarta die per crisim finiri, qua ratione idem asserebat rarò accidere, vt in quarta die fiat crisis, ita vt bis tantùm Archigenes toto tempore vitæ suæ id obseruasset. Ipse verò vsque ad eādem horam semel solùm, sed quæ tertio die exacerbantur. (inquiunt isti) ex bile originem ducentes, perquàm rarissimè in tertia aut quarta die iudicantur, sæpiùs verò in quinta, septima, & vltra. quapropter asserendū erit acutiores esse continentes febres ex putrescente sanguine ortas, quàm continuas plures accessiones habentes ex bile genitas. Atqui nos fatemur primò quòd quicunque morbi ex bile fiunt, in cæteris paritate seruata, potissimùm ea intra vasa putrescente, sunt acutiores, & celeriori motu mouentur, quàm qui ex putrescente sanguine. dicebat enim Galenus citato libro tertio de crisibus, [adiuuat motus celeritatem morbi magnitudo, & anni tempus, & regio, & ætas, & quæcunque alia amaræ bili conueniunt.] & cùm aiunt per crisim finiri synochum in quarta die, fatemur nos Galenum de omni synocho subintelligere voluisse, tam ex sanguine, quàm ex bile: & facta inter has febres collatione, adhuc dicimus quòd si ex bile fiat febris continens citiùs per crisim finiet quàm si ex sanguine, cùm & ipsa bilis velocioris sit motus, vt probauimus; ac maiora, sæuioráque symptomata inferat. continuæ verò febres ex bile putrescente in particularibus ac paruis vasis plures accessiones habentes, quamuis sæpiùs post quartum iudicentur, & rarò ante, nō propterea dici debent minùs acutæ, cùm & celeriori motu etiam moueantur, & magnitudinem habeant magis quàm ipsæ etiam continuæ, quæ plures accessiones habent genitæ ex sanguine putrescente similiter in particularibus & exiguis vasis. sunt etenim hæ simpliciores semper, quàm aliæ quæ ex aliis humoribus fiunt febres, vt sæpiùs dictum est, & propterea minus acutæ, cùm neque ita celeriori motu moueatur sanguis, quemadmodum flaua bilis, neque adeò magna, sæuáque symptomata pariat, modò æqualiter putrescant, qua ratione licet continentes febres ex sanguine citiùs iudicentur, quàm quędam febres biliosæ continuæ quæ per tertium exacerbantur, non propterea sequitur eas esse simpliciter acutiores; nam facta inter eas relatione, celerior semper erit motus ipsius bilis, quàm sanguinis, & maior ac acutior erit quæ ex bile, quàm quæ ex sanguine putrescente accenditur febris, dummodo

2. Obiectio quæ diluitur explicatione sententia Galeni.

Cap. præcit.

semper seruetur in cæteris paritas, id est continens continenti, & continua continuæ comparetur, vtrique humores pariter putrescant: quamuis etiam audacter cum Galeno censeamus, aliquam febrem quæ per tertium exacerbatur ex putrescente bile ortam, acutiorem esse aliqua continente ex putrescente sanguine genita, vt ea in qua tertio die crisis fit, licet eius motus non adeò continuus sit, & æqualis. id quod etiam manifestauit Galenus citato libro tertio de crisib. cap. 4. cùm dicebat, quòd quamuis oportet crisim in idem tempus incidere cum accessione, & propterea rarò accidat vt in quarta die fiat crisis, cōtingit tamen in ipsis synochis febribus, natura à propriis circuitibus ad crisim perueniente, quasi ex seipsa excutiens quod molestum est, non irritata ex ipsis accessionibus, neque à velocitate motus, ac symptomatum magnitudine, ita vt propterea citiùs moueatur ad crisim, sed sponte fere ad crisim peruenit, vt exoneretur ab eo quod velut onus molestum existit; citiùs ergo iudicatur propterea continens febris ex putrescente sanguine genita, quàm continua plures accessiones habens, ex putrescente bile orta, quandoque non propter eius motus celeritatem, aut symptomatum magnitudinem, sed ipsa natura à propriis circuitibus ad crisim perueniēte. sunt etenim acutiores, vt diximus, morbi qui ex bilioso humore fiūt, quàm qui ex sanguine ac reliquis humoribus. Quod etiam ostēdit Galenus commento aphorismi septimi, tertij libr. cùm dicebat: [siccitas verò pauciores quidem humores efficit, sed qualitate biliosiores, & ob hanc causam febres numero quidem sunt pauciores quàm in temporibus pluuiosis, sed acutiores. Cùm ergo continuæ hæ febres quæ per tertium exacerbantur ex bile genitę, in accessionibus crisim habeant, possunt in tertia die finiri, vt eodem tertio de crisibus, liquet, & ita acutiores erunt quàm continentes ex putrescente sanguine accensę, quæ in quarta finiuntur, id quod prouenit non propter aliud, quàm propter accessionis magnitudinem, ac motus celeritatem maiorem quàm habent ipsis synochis ex sanguine genitis. Cùm verò inquiunt, propterea acutiores esse febres ex putrescente sanguine ortas, quia Hippocrates primo de ratione vict. dicebat, quòd harum vi complures pereant, asserimus Hipp. citato loco tex. 8. connumerasse morbos, quos prisci acutos nominatim perstrinxerunt, quemadmodum est pleuritis, peripneumonia, phrenitis, lethargus, causus, & quicunq; alij hos consequuntur morbi; & propterea per febres continuas, non continentes ex sanguine putrescente ortas duntaxat subintellexit, sed quæ ex aliis humoribus, diuersisque inflammationibus fiunt, quapropter & peripneumoniæ, & lethargi, & causi, hoc est ardentis febris meminit, & deinceps dixit: [& quicunque alij hos consequuntur morbi, quorum febres prorsus cōtinuæ interficiunt.] ac si velit innuere omnes febres continuas, præsertim ex inflammatione viscerum ortas, ex quouis humore generationem habeant, acutas esse, ac vt plurimùm interficere, etiamsi ex humore frigido generentur, vt lethargus. Nec etiam nostræ opinioni pugnat Galeni auctoritas libro de curandi ratione per venæ sectionem, cùm inquit; [cæterùm vbi feruescentis inest sanguinis plenitudo acutissimam accendens febrem.] Nam ex sanguinis plenitudine febrem acutissimam fieri

Cap. præ-

3. Obiectio quæ soluitur declarata sententia Hippocratis.

4. Obiectioni refellit sensum Gal. declarãdo cap. 12.

non negamus, cùm de numero peracutorum morborum sit (vt priùs dictum est.) at quæ ex bile excitantur non propterea eisdem acutiores esse non fatemur, quinimò has perpetuò eisdem acutiores magis esse affirmamus (iis quæ retulimus seruatis) quãuis citato loco etiam Galenus de plenitudine feruescentis sanguinis, qui quodammodo biliosus est, ad biliosámque accedit naturam, & non de putrescente, seu redundante solo sanguine verba fecerit. Reliquas quas in medium afferunt rationes, consultò prætermisimus, cùm & parui momenti sint adeò, vt quiuis vel parum in medicina exercitatus, facilè eas diluere valeat, tum etiam quòd de putrefacto omnino sanguine, ac corrupto extra vasa, supráque modum exusto potisimùm concludant, & non de eo qui modicè putrescit, ac corrumpitur intra vasa, adhuc eius formam seruante; de quo noster est sermo, vt sæpiùs dictum est. Qua de re cum eodem Galeno proculdubio tenemus, continentem febrem ex putrescente sanguine accensam, minùs acutam esse, quàm ea quæ ex putrescente bile oritur, similiter & continuam febrem quæ plures accesiones habet ex eodem sanguine ortam, minùs acutam esse quàm continuam, ex bile quæ per tertium exacerbatur. Quinimò & quasdam istarum febrium plures accesiones habentium quæ ex bile generantur, adhuc acutiores esse συνόχῳ ex putrescente sanguine, & (vt vniuersaliter dicam) quæ ex putrescente bile febres ortum ducunt, in cæteris paritate seruata, semper eis acutiores esse, quæ ex sanguine putrescente accenduntur; quicquid alij sentiant: sunt tamen & hæ febres quæ ex sanguinis putredine generantur acutæ, licet non verè & exquisitè ardentes. Sed mox quæreret quispiam, num sicuti febres quædam acutæ esse possunt, & non ardentes, vt de synochis ex sanguine conclusimus, ita quoque possint ardentes quædam esse, & non acutæ: quod quidem admittere videtur Hippocrates tertio de morbis vulgaribus sub his verbis: [febrium ardentium quæ vigebant, hæc erat natura, initio sopore erant oppresi, fastidiosi, inhorrescebántque, febris non acuta, neque magnoperè sitibundi, vel deliri.] manifestè hîc Hippocrates admittere videtur ardentem febrem, quæ non sit acuta. Verùm nos quamlibet ardentem febrem acutam esse cum Galeno fatemur; Hippocratis autem auctoritati eo modo satisfaciemus, quo ipsemet Galenus in commento satisfacere videtur, dicens; quòd cùm dixit febris non acuta, in quibusdam codicibus absque negatione reperitur; vtputa febris acuta. Deinceps vtroque modo conatur Hippocrat. dicta verificare, inquiens, quòd qui negationem omittunt, quòd diuelli ab ardente febre, acuta febris nequeat, intendunt, vel intelligendum est, quòd quemadmodum non magnoperè erant siticulosi, tametsi etiam in febribus ardentibus hoc sit peculiarisimum, ita consentaneum esse eos non valde febricitasse acutè, & propterea potuit ab Hippocrate scriptum esse febris non perinde acuta, deinceps corruptum ab eo qui primus hæc scripsit, errórque remansisse; quamuis quidam (vt ipse fatetur) velint, quòd quemadmodum rarò iis, & nouo quodam exemplo acciderit sopor, ita hæc febris. Atqui nos vel esse auferendam dictionem [non] vel si non auferatur, addendam esse, valdè, aut perinde, cum eodem Galeno putamus; & proinde nullam febrem ardentem esse, quæ etiam non sit acuta, cum eodem Galeno verum esse arbitramur. Qua etiam ratione in nostro quæsito de tertiana, num sit morbus acutus, probauimus eam esse de genere morborum acutorum, cùm etiam de genere ardentium sit; nam qua ratione ardens dicitur, similiter etiam & acuta febris dicenda erit, vt fusiùs nonnullis cùm auctoritatibus, tum rationibus eodem loco demonstrauimus.

An febres quædã ardentes esse possint, & non acutæ?

Comment. 3 text. 3.

Respon... quæstion... febres ... mnes ... dentes ... tiam a... tas esse.

FINIS SECVNDÆ PARTIS.

DONATI ANTONII AB ALTOMARI, ARTIS MEDICAE DE MEDENDIS FEBRIBVS,

PARS TERTIA.

EXERCITATIO.

De dignotione, prognostico, ac curatione febrium ex putredine sanguinis accensarum.

Caput I.

QVOMODO particulares omnes febrium differentiæ, præsertim earum quæ ex putredine accenduntur, eadem diuisiua methodo vtentes, vestigetur, & quot, quæve sint, ac quis sit modus earundem generationis, quæve curationis via & ratio fusissimè explicasse arbitror. Reliquum est, vt tyrones instituamus, quomodo se exercere debeant, pro dignotione, ac curatione earum, adeò vt in singulis dignoscēdis primò se exerceant; & demum eis cognitis, quid de ipsis prædicendum, ac quibus curari debeant, haudquaquam ignorant. id nanque est quod pro huius tractationis perfectione, ac complemento à principio docere proposuimus, & ne longiùs euagemur, ab hac quæ ex sanguinis putredine oritur differentia, quæ tot in medium attulit lites, exordiendum esse putaui, vt vniuersus de ea absoluatur sermo; vtque ea cognita & sublata, ad reliquas quietiùs transire valeamus, neque propterea reliquarum & dignotionis, & curationis ordo peruertetur, vt patebit. Pro loci porrò diuersitate, in quo sanguis putrescere consueuit, duæ etiam febrium differentiæ oriuntur, vt dictum est; quarum altera σύνοχος, hoc est continens, altera συνεχὴς, id est continua appellatur. Prima, quoniam in omnibus aut principalioribus vasis idem sanguis putrescit, vnam à principio ad finem vsque habet accessionem, quæ in multos dies porrigitur, cùm ob vehementem stipationem sanguis non transpiret, nec vlla subsit occasio, quæ alterius accessionis principiū excitet, vt iamdudum disseruimus. Huius tres differētiæ (quemadmodum de synocho absque putredine explicatum est) reperiuntur apud artis medicæ auctores, & præsertim apud Galenum nono de meth. med. c. 3. Nam aliæ

Febris ex sanguine duplex.

Continentis feb. ex sanguine differentiæ tres.

similem tenorem seruant, à principio siquidem ad finem vsque æquali magnitudine, ac vehementia perdurant, quas Græci ὁμοτόνες, καὶ ἀκμαστικὰς vocant, quædam verò semper augentur, & exiguum aliquid adiiciunt, eas Græci ἀναβατικὰς, καὶ ἐπακμαστικὰς nominant, hoc est crescentes, seu incrementum suscipientes, aliæ paulatim diminuuntur & decrescunt, quas παρακμαστικὰς, hoc est decrescentes appellant. Reliqua differentia, licet ad febris vacuitatem priusquàm ex toto soluatur non desinat, plures tamen habet accessiones, ac declinatio aliqua sensibilis in ea apparet, quoniā in paruis quibusdā vasis sanguis putrescit, & vt vniuersaliter dicatur, in inflāmationibus vniuersis, adéstque occasio aliqua, quæ alterius accessionis principiū excitat: similem verò accessionū proportionē assumit, qualem tertianæ maximè febres ostendunt, vt liquet 2. de diff. feb. cap. 9. Commune autem omnibus febribus quę ex sanguinis putredine accenduntur existit Alexandro auctore cap. 3. lib. 12. quòd mitis statim calor ad primum manus tactum percipitur, qui nihil habeat rodens & acre, quale in febribus, quæ ex flaua bile plus satis adusta generantur, deprehenditur. differt etiam hic calor ab eo qui ex putrescente pituita sentitur: quoniam licet per initia tum mitis, tum vaporosus sentiatur, paulò post tamen, manum diutiùs admouentis rodens caliditas, tactui occurrit, veluti per colum quoddam aut cribrum sursum emergens in eadem pituita putrescente, vt ipse inquit. Quam sententiam priùs conscripserat Gale. 2. de diff. feb. asserens quòd quamuis manui tangenti plurima se offerat caliditas in hisce febribus ex putrescente sanguine ortis, earum tamen caliditas mitis est, magis vaporosa, ac minùs molesta, quàm quæ ex cæteris putrescētibus humoribus percipitur. hoc itaque signum maximum, commune est omnibus febribus ex putrescente sanguine accensis. Pulsus eis qui ita febricitant, præsertim vbi continens fuerit febris, maximus, vehemens, celer, frequens, & æqualis est, arteriæ constitutio, nec durior quàm pro natura est, nec mollior, celeritatis tamen frequentiæque eo peruenit, quo febris ipsa magnitudinis: hæc tamen indicia communia sunt, vt inquit Galen. eodem 9. meth. meden. cap. 3. cum synocho citra putredinem: priuatim tamen huic de qua sermonem facimus putredinis signa aderunt, tum in lotio, tum in pulsu, tum caloris ingrata qualitate. In lotio,

Continuæ feb. ex sanguine.

In quo conueniūt feb. omnes ex sanguine.

Caloris qualitas.

cap. supra citato.

Pulsus.

Vrinæ. quoniam colore & craſsitudine magis à naturali habitu recedent vrinæ, craſſæ ſiquidem & rubeæ, vt liquet libro de vrinis. Eſt etenim ſanguinis color rubeus, licet quandoque etiam & flauus, non tamen adeò vt bilis natura ſemper rubicundior exiſtit, Galeno teſte 1. de criſib. cap.12. erúntque crudæ in principio, aut ſaltem obſcurè concoctæ. In pulſu manifeſtabitur putredinis ſignum, etenim celerior erit contractio quàm diſtenſio, & pulſus per externam quietem frequentior, quod ſignum commune eſt omnibus febribus ex putredine ortis, vt 3. de præſagit. ex pulſibus ſcriptum eſt. In caloris etiam qualitate putredo oſtenditur: nam quamuis ſemper ex ſanguinis putredine calor ſit mitior, quàm ex putredine cæterorum humorum, vt iamdudum oſtendimus, erit tamen aliquantiſper acris & mordax in continente hac febre ex putredine orta, relatione facta ad continentem citra putredinem: rubicundi quoque ac pleni apparent ægri, ac plenitudinis ſenſum ſe percipere aiunt. Hæc febris neque in frigida ætate, nec frigido corporis temperamento excitari conſueuit, nec in gracilibus, vel qui raro ſunt corporis habitu, imò tum ætate, tum natura, tum acquiſititio temperamento quæ calida ſunt, ac præcipuè ſi & carnoſus, & multo ſanguine affluens, & denſo corpore æger fuerit, aut etiam calidis excrementis refertus, vt patet citato libro nono de metho. med. cap.3. & propterea qui hac febre percipiuntur, ſi rectè curari debeant, iis ſanguinis miſsio eſt adhibenda, pro certo habens quòd niſi id adhibeatur præſidium, fore, vt vel ſuffocentur, vel certè ſyncope prehendi, & omnino periclitentur: niſi eos, vel virium robur, vel plurimus ſudor, vel largum ſanguinis profluuium à morte vindicet, vt liquet ibidem, cap.4. Harum verò omnium continentium febrium deterrima eſt quæ incrementum ſuſcipit, inter reliquas, quæ ſimilem tenorem ſeruat, deterior eſt. Quocirca eiuſmodi febris curatio, non ſecus ac illius quæ citra putredinem, à venæ ſectione auſpicanda erit: quam licet Galenus citato loco, vbi valida ſubſit virtus, & ætas permiſerit vſque ad animi defectum, fieri debere præceperit, quia tamen vt ipſemet fatetur 11. eiuſdem operis lib. cap.14. nec obſtructio, nec putredo curari per ſanguinis miſsionem poteſt, vt quæ alia remedia deſiderent, & propterea reponi ſanguinis aliquid ad curationis ſpatium debebit, quominus intempeſtiuè nutrire, neceſsitate vlla cogamur: ob id ſatius eſſe puto, ac tutius, vt quantum ſatis viſum fuerit, tantum principio detrahas: quod verò defuit iteratione ſupplere oportet: quod quidem nec ipſe negauit eodem 9. de meth. med. vbi vires, aut ętas non ſatis reſponderẽt, cætera autem quæ pro huius febris curatione cõducunt, tum eo loco quo continentem citra putredinem curare docuimus, tum etiam vbi abundantiam curare præcepimus, ac putredinem, ſtudioſi petant, ne iterum eadem hîc repetamus: reperient enim quibus febrilis calor extinguatur, obſtructio eximatur, & putredo vacuetur. Similiter & victus rationem requirant in vniuerſali methodo, in qua eius inſtitutionem fuſiùs diſſeruimus, nedum in his, ſed in cæteris omnibus febribus particulatim autem ſis contentus in eiuſmodi febribus, paucíſsimas ſorbitiones, potionéſque exhibere, quibus vtique ceu medicamentis potius quàm nutrimẽtis egemus, eodem Galeno teſte 11. de meth. med. cap.9. veluti eſt

Pulſus cõmunis febrib. omnibus ex putredine.

Quibus in corporibus febris ex ſanguine generetur.

Curatio per venæ ſectionem.

Iterãda venæ ſectio. Loco citato.

Victus ratio.

aqua hordei, aut ptiſanæ cremor. Nam quibus febribus continuis ſtatus non vltra ſeptimum futurus eſt, & vires validæ ſunt, atque ætas præterea conſentit, his quidem admodũ exquiſitus, & tenuis victus eſt inſtituẽdus, vt patet 1. de arte curat. ad Glaucon. cap.8. vnum autem iterum repetere non grauabor, quòd maxima continentium febrium remedia hæc duo ſunt, ſanguinis detractio, & potio frigida, verùm illa, nullo non tempore, modò vires ſuſtineant, hæc, cum & impulſu, & vrinis concoctionis euidentes cernuntur notæ, febris autem eſt maxima, vt citato libro 9. de method. med. ſcriptum eſt. Continuas verò febres quæ plures acceſsiones habent ex eodem putreſcente ſanguine genita, ex eiſdemmet ſignis dignoſces, hoc ſolo ab eis diſsidentes, quòd plures habent acceſsiones, quoniam non in omnibus ſeu maximis vaſis, ſed in quibuſdam, ac paruis ſanguis putreſcit, & ſimilem habent acceſsionum proportionem, qualem tertianæ maximè febres oſtendunt, differunt autem ab eis febris bonitate. ſunt etenim hæ quæ ex ſanguinis putredine oriuntur, ſimpliciores, tum in reliquis ſymptomatis, tum etiam in caloris qualitate, vt ſæpius diximus, quòd ſi non modo ſanguis ipſe putreſcat, ſed inflammationem pariat, aderunt & eadem ſimul inflammationis indicia: ac etiam propria ſi ex ſanguine excitetur, diuerſáque ab aliis humoribus, ſi eadem fiat, vt in laterum inflammatione clarè cernitur, quarum inflammationum ſigna, ac curationis modum, potiſsimùm vbi internis partibus fiant, fuſiſsimè & particulariter in noſtra arte medica docuimus. verùm vbi in quibuſdam paruis vaſis propter eius craſsitudinem aut multitudinem impingitur, adeò vt putreſcat, propterea, quia non difflatur ſanguis, & febrem accendat, ſi omnia conſentiant, vena ſecanda erit, eáque repetenda, vt dictum eſt: præſertim ſi multitudine obſtruat, deinceps ad liberandam obſtructionem, ac craſsitiem extenuandam accedere, putredinémque euacuandam, ſub eadem via & ratione, qua in vniuerſali methodo præcepimus: ea autem deligenda medico ſunt, quæ citra calorem liberare obſtructiones valeant, ac putredinem auferre, aut ſaltem quæ citra calfactionem ſiccationémque valentem, eadem moliantur, tum intus aſſumpta, tum foris adhibita. quæ verò ſint quæ tali facultate polleant: in vniuerſali methodo ſunt explicata. particulatim autem, aqua hordei non decorticati, aut ptiſanæ cremor exhibeatur, vel radicis cichorij, apij, borraginis, vel fœniculi decoctum in aqua, aut oxyſaccharum, vel ſyrupus acetoſus, ſeu oxymel interdum. De foris verò ea quæ extenuandi, digerendi, alterandíque vim habent, adhibeantur, perpetuò indicationibus à parte affecta, quas priùs in vniuerſali methodo explicauimus, ſumptis, atque perpenſis. Sed quoniam exiguo quodam tempore ſanguis hic putreſcens ſuam ſeruabit naturam, ſed paulò poſt in aliorum humorum ſpeciem permutabitur, propterea pro diuerſo humore in quem mutatur, varia quoque exigit tum topica, tum alterantia ac purgantia medicamenta, quorum copiam ſtudioſi in ſequentibus requirãt. Si verò in eadem parte in qua ſanguis putreſcit inflammationem pariat, pro eadem curãda, illæ etiã indicationes penſitandæ ſunt, quas ſupra in vniuerſali methodo diſſeruimus, cùm ſcilicet putredinem cum inflãmatione curare doceremus. ſemper enim (ne eadem ſæpius repetamus

mus) sub eadem via & ratione particulares febrium differentiæ curandæ sunt, quam in vniuersali methodo seruandam esse monuimus, particulari quadam indicatione addita, quæ ex cuiusque causæ adhuc manentis differentia desumitur, ex qua & diuersa particularis febris, ex putredine ortę, differentia gignitur, ac varius modus generationis ipsius circuitus: quemadmodum in præcedenti secunda huius operis parte fusius explicauimus.

De causi, id est, ardentis febris dignotione, prognostico, ac curatione. Caput II.

QVOD per exquisitum causum, seu exquisitam febrem ardētem vnà cum Galeno quamlibet febrem continuā ex bile ortam, subintelligere debeamus, tā si plures habeat accessiones, quàm si vnam duntaxat à principio ad finem vsque, in præcedentibus abundè demonstrauimus. Nam quæ in sola flaua bile febris accenditur, sine aliquo visceris affectu, siquidem manente adhuc intra vasa bile accendatur, exquisita febris ardens nuncupatur. si verò per totum corpus deferatur, tertiana, eodem Gal. teste 2. de crisib. cap. 6. ipsæ verò febres continuæ ex bile genitæ, in alio non dissident nisi quòd quandoque eadem bilis in omnibus vnà cum sanguine, aut maioribus, principalioribúsque vasis putrescit: interim in exiguis ac à corde dissitis. nam cùm in vasorum capedinibus, vnà cum sanguine continetur flaua bilis, vtcunque accendatur, contingit febres ardentes prodire: præcipuè verò vbi in ventris, aut iocinoris, aut pulmonis venis bilis efferuescat, vt liquet ex eodem Galeno primo de morbis vulgaribus. Harum itaque omnium dignotionem primò aggrediemur; & deinceps prognosticum ac curationem. Cùm autem duo sint, vt priùs dictum est, propria, eximia, ac pathognomonica indicia ardentium febrium, sitis videlicet incompescibilis, ac exurens caliditas, neque appellari possit febris ardens, nisi adiuncta perpetuò habeat per totum morbum hæc duo, vt liquet tertio de morbis vulgaribus, propterea ab his exordienda est harum febrium dignotio. Pulsus eorum qui hac febre laborant, celerior, & frequentior erit, quàm qui fit ex sanguinis putredine, inæqualis magis: nam multò celerior erit contractio distentione, & frequentior secundum exteriorem quietem; erit etiam & durus, & propterea non adeò magnus ac vehemēs, quemadmodum in continentibus ex sanguine ortis videbitur, aderítque manifestum proprium febrium signum, hoc est inæqualitas in vno pulsu: nam multò velociùs principium, finémque motus inuenies, quàm medium, licet hoc commune sit omnibus continuis, vt patet primo de arte curatiua ad Glauconem cap. 8. Est etiam proprium harum febrium symptoma lingua nigricans, vt liquet primo de locis affectis, nigressit autem ob immoderatam caliditatem quemadmodum etiam arida & aspera redditur ob immoderatam siccitatem, eodem Galeno auctore quarto de ratione victus: cap. 5. quo loco ab auctore cuncta hæc quæ sequuntur signa conscripta sunt, inquiens: [fit quoque & lingua aspera, sicca, & valde nigra, ventérque morsu dolet, deiectionésque & liquidæ, ac pallidæ fiunt, vrgétque sitis vehemens, & vigiliæ, atque interdum mentis aberratio:] quæ etiam ab Aetio capite 78. libro 5. & à Paulo cap. 28. libro 2. annotata sunt. Verùm non omnia hæc symptomata perpetuò febribus ardentibus insunt. nam ventrem morderi & biliosa deiicere, non de eis quæ perpetuò insunt, nisi cùm morbus vehemens sit, motúsque acrium & tenuium humiditatum ad interna fiat. quapropter iis qui ventrem hepárque causi veluti sedem habent, hæc contingunt, verùm iis qui pulmonem veluti sedem habent, hæc non admodum contingunt, sed quæ de lingua dicta sunt, & desipientia magis, difficulter etiam & hi spirant. (ea scilicet quæ densa, & magna est spirandi difficultate) efflántque cōtinenter os aperientes, igneíque spiritus efflatione leuantur, vt ab eodem Galen. citato libro 4. de rat. victus scriptum est. vnde Hippoc. aphor. 50. 4. lib. dicebat: [vbi in febre non intermittente difficultas spirādi, & delirium acciderit, letale:] fit autem in his febribus interdum mentis aberratio, seu desipientia, ob eam, quæ ad caput recurrit, bilem, & ob temperaturæ caliditatem siccitatémque, & propterea vbi admodum vehementes fuerint hæ febres, est hoc peculiare; quemadmodum etiam sanguinis ex naribus profluuium. etenim nihil habet admirationis si recludantur, & disrumpantur huius regionis venæ à sanguine qui sursum incitatus calore effertur, à quo non possunt non inflari, ac tum reserari venæ, & rumpi ob spiritus copiam, qui disrumpit vel vtres ac dolia, cùm in musto feruescente accumulatur, vt liquet 1. de morbis vulga. cùm ergo copiosus ad caput calor attollatur, vbi vehementes fuerint hæ febres, sanguinis fiunt profluuia, & delirant. erunt & vrinæ in his febribus tenuiores, quàm in febribus ortis ex sanguine putrescente, similiter non adeò rubeæ, sed rufæ, seu flauæ & igneæ. Differunt autem hæ febres ab exquisitis tertianis, quoniam neque cum rigore inuadunt vt illæ, neque etiam si plures accessiones habeant, ad febris vacuitatem desinunt, propter eas quas supra meminimus causas. distingues autem eas, quòd quæ continentes non sunt, plures habent accessiones, illę verò vnam duntaxat, minùs etiam quodammodo sitiunt ægri, & calor, ac cætera modò dicta, in eisdem sunt paulò mitiora; reliqua verò quæ vtrisque communia sunt, sequenti capite de tertiana expectabis, ne eadem bis repetamus. Nunc ad prognostica transeamus. Si incipiente ardente febre confestim parum rigeant laborantes, prauum est signum: etenim iudicare ardentes febres rigor solet, Hippoc. auctore apho. 58. 4. libri cùm dicebat: [febre ardente laboranti, rigore superueniente solutio fit.] bile siquidem ex qua febris ardens habuerit ortum, expurgata. Atqui decretoria nō statim elucere oportet, vt idemmet testatur 2. de morbis vulg. insuper malum est si insomnes ac fastidiosi sint, grauiterque angantur. nam vigiliarum & angoris symptoma semper exitiosum est, nedum in principio. Adhæc vbi paulu-lum in fronte & clauiculis sudabunt, multúmque delirabūt, prauum est signum: nam eiusmodi sudor, etiam si frigidus non sit, minatur syncopem: pessimus autem erit, si frigidus egrediatur, quippe qui non fore sed iam esse syncopem indicet Galeno teste primo prognosticorum, & propterea dicebat Hippocrates aphoris. 37. quarti libri, [frigidi sudores cum acuta quidem febre mortem, cum mitiori autem, longitudinem morbi significant.] delirare verò læsum significat cerebrum, nec minùs timores, mœstitiæ, extremitates subfrigidæ, vt summi pedes, magisque minùs, praui sunt timores inquam,

[Marginal notes, left column:] *In quo dissideant febres continuæ ex bili.* — *Com. 2. super tex. 20.* — *Signa propria febr. ardentis.* — *Com. 3. tex. com. 34.* — *Signa ex pulsibus.* — *Ex linguæ colore.* — *Super text. 1.* — *Signa alia.*

[Marginal notes, right column:] *Locis præcit.* — *Delirij causa.* — *Sanguinis profluuij causa.* — *com. 2. tex. coment. 63. & 66.* — *Signa ex vrinis.* — *Prognostica lethalia ex rigore.* — *Sect. 1.* — *Ex vigiliis angore.* — *Ex sudore.* — *Super text. 26.* — *Ex delirio, timore &c.*

quoniam magnopere acris, & deustæ flauæ bilis symptomata sunt, cognatæ verò timorib. sunt mœstitiæ. At partium extremarum frigus perniciosissimum febribus ardentibus symptoma est, & signum, quemadmodum etiam desipere: febris æstu caput inflammante, cùm proprium sit, & familiare febribus acutis, vri extremis corporis partibus; quæ si quando refrigerentur, regionésque ad viscera continentes ardeant, in corporis meditullio coactum sanguinem esse, indicio est, extrema autem membra sanguinem desiderare, refrigerari, & semel emori, destituente iam ea natura. Quapropter Hippocr. aphoris. quadragesimooctauo, quarti lib. sic scriptum reliquit; [in febribus non intermittentibus, si partes exteriores sint frigidæ, interiores verò vruntur, & sitim habeant, lethale.] & aphorismo primo, 7. libri, [in morbis acutis frigus partium extremarum malum.] Nec minùs & malum quoque est, vbi ardentes febres plures habeant accessiones, si eædem diebus paribus fiant à principio statim; nam interim ad sextum diem pessimum iudicium fore prænunciant, interim in longum producendũ morbum: at siquidem velociter moueantur (quarto die prauam accessionem habente) ad diem sextum de vita decedunt. Galen. auctore 1. de morb. vulg. & præsertim si eadem die quarta, sudores diutissimè frigidiores appareant. Hippo. verò aphoris. 61. 4. lib. scriptum reliquit, quòd qui morbi diebus paribus iudicantur, malè iudicantur, ac lubenter repetunt. insuper quòd febricitans, nisi diebus imparibus febris reliquerit, solet recidiuare. si verò extremitates liuescant simul cum earum frigiditate, neq; amplius calor eis redeat, demori eos indicat, & est argumentum constans, vt inquit Galen. non posse vltra diem sextum vires sustinere: quòd si cùm antea æstuassent, & propterea siti flagrarent, postea sint à siti liberi, ita vt amplius non sitiant, horum duorum alterutrũ esse necesse est, aut morbi solutionem, aut virtutis extinctionem, ita vt impræsentia mala amplius non sentiant. At si cùm lingua nigra, arida, ac aspera à principio, absit ingens sitis, alterutrum indicat, aut mentem læsam ægrorum esse, vt propterea quæ patiuntur non sentiant, aut ventriculi naturalem facultatem extingui, vt 3. de morbis vulgar. ab eodem Gal. scriptum est. cùm verò iam dicta exitialia symptomata adfuerint, atque priùs sitierint, cùm non contingat eos à morbo vindicari, proinde si amplius non sitiant perditi sensus signum est. fiunt tamen interdum minùs siticulosi ob siccas tusses, leuiter irritantes, siue ob faucium asperitatem, siue ex sola intemperatura instrumentorum respirationi seruientium accidant: nam ex locis vicinis humor aliquis tenuis, vel distillat, vel trahitur ad loca quæ ad asperam arteriam pertinent, vt liquet aphorism. 34. libri 4. Vrinæ item nigræ, tenues ac paucæ, aluíque duræ, in his febribus, exitialia sunt signa. nam nigræ, ab adusto iam bilioso humore proueniunt; paucæ, quòd omnis sit ex sanguine humor aquosus, ab ardente febre tostus, significat; quódque vrinæ instrumenta iam emortua sint, tenues, quia à natura bilis non euicta est. eandem etiam ob causam alui duræ fiunt. Perniciosum insuper signum est cùm in aliis, tum maximè in ardentibus febribus, sanguinis è naribus stillicidium in his febribus; siquidem familiarissimum eis est sanguinis è naribus profluuium, vt liquet citato libro 1. de morbis vulga. Quòd etiam in cæteris febribus malum sit, ex eodem Gal. liquet 4. de ratione victus. At quòd non solùm sanguinis è naribus stillatione, sed quælibet alia exigua excretio in febribus potissimum ardentibus, praua sit, idem Galen. decretum reliquit 2. prorrhet. sub his verbis: [excerni pauca in ægris vnum quoddam ex signis est, quæ ex toto prauitatem habent, siue sanguis per nares excernatur, siue deorsum per ventrem, siue per vomitum tale quippiam, quod superfluum sit, excernatur. idem & in sudoribus est, & his quæ per vterum excernuntur.] & reddens causam subdit: [nihil etenim eorũ quæ decretoria existunt, exiguè secerni conuenit, sed quæ ita vacuantur, omnia duorum alterum subeunt. nam vel quòd non queant tolerari ob copiam, ab affectis effunduntur partibus, vel imbecillitatem ostendunt naturæ, quæ proponit quidem superflua excernere, sed nequit. si verò cum iam dictis symptomatis prauis inuoluntariæ ex oculis lachrymæ cadant, mortem significant, vt liquet 6. de morb. vulgar. quanquam & hoc symptoma malum sit in cæteris febribus, ac aliis quibusque morbis Hippocrate auctore aphoris. 52. quarti libri. exitiosum autem atque letale in morbis acutis, vt patet 1. prognostic. Idem quoque Hippocrat. aphorism. 34. & 35. citati libri quarti sic scriptum reliquit. [si febrem habenti suffocatio repentè superuenerit, nullo tumore in faucibus existente, est lethale.] Item, [si febrem habenti, repentè collum peruertatur, ac vix deuorare possit, non existente tumore, est letale.] & aphorismo sexagesimoquinto: [in febribus circa ventriculum fortis æstus, & cordis morsus, malum.] & 67. [in acutis febribus conuulsiones, & circa viscera dolores fortes, malum.] malum quoque est spiritus offendens, mali item ex somnis timores, & conuulsiones, seu labores, vt aphorism. 67. & 68. scriptum est. Insuper si in frigido ambiente vehementer vri hominem contingat, exigua salutis ipsius spes est habenda. si verò nec concoctionis habeat signa, nec vires validas, seruari is planè non potest Galeni auctoritate 11. de meth. med. cap. 9. Cùm verò tot explicauerimus mala, ac letalia signa ardentium febrium, tempus est bona, & salutaria, si qua sunt, conscribere. Ergo bonum erit signum vbi ægri morbum facilè ferant, ita vt non admodum æstuent, propterea quòd calor non admodum fuerit exurens, neq; incompescibili ita siti detineãtur, neque fastidiosi sint, nec grauiter angantur, similiter si bene ac facilè spirent: magnam etenim habet vim in omnibus morbis acutis qui cum febre sint, spirandi facilitas, vt inquit Hippocrat. 1. prognost. Adhæc si nullum sentiant dolorem, præsertim internarum partium, si eorum corpus æqualiter calidum esse videatur, ac molle, lingua non admodum nigra, arida, & aspera. insuper si eorum vrinæ bonæ sint, nedum in colore, substantia, & quantitate, sed si statim coctæ appareant, candidum sedimentũ habentes, leuéque & æquale per omne tempus dum morbus iudicetur: securitatem enim, ac morbum fore breuem significabunt, vt liquet ex eodẽ Hipp. 2. prognost. & deiectiones similiter, si concoctæ appareant, bonæ sunt, sudores item boni sunt, si per diem decretoriũ eueniẽtes, ac ex toto corpore prodeant, à quibus à febre vindicentur, aut saltem faciliùs morbum ferant. quòd si dormiant & ex somno iuuentur, salubre quoque erit signum. similiter si non delirẽt, aut saltem parum: nã in quouis morbo

Extremorum frigore.

Ex accessionib. quæ paribus diebus fiũt.

Com. 2 super tex. 75.

Ex siti sedata sine causa.

Commẽt. 1. super tex. 2

Ex vrinis.

Ex sanguine guttatim è narib. stillante.

Cõment. 2. super tex. 63.

Super t... 67.

Ex la... mis no... luntar... Cõme... comme...

Signa bona facilis tolerantia. Facilis spiratio.

Text. com. 25.

Dolor nullus.

Lingua nõ admodum malè colorata.

Vrinæ laudabiles.

Deiectiones bonæ.

Text. com. 26.

Sudores boni.

Somnus vtilis.

mente constare, & bene se habere ad illa quæ offeruntur, bonum est, contrà verò se habere, malum vt ait Hippocrat. aphorism. 33. 2. libri, si etiam non timeant, nec mœsti sint, ac de salute confidant, bonũ. si verò signis concoctionis prius apparentibus, cum virium robore, in aliqua die critica largum fiat sanguinis è naribus profluuium, aut sudor qualis modò dictus est, absque dubio æger liberabitur. similiter quoq; febris fiet solutio, si rigor superueniat: si modò dicta præcesserint. Nam à febre ardente habito rigore superueniente, solutio fit, inquit Hippocrat. aphorism. 58. quarti libri, vbi verò febre non intermittente rigor incidat (videlicet non semel) ægro iam debili existente, letale est, eodem Hippocrat. auctore aphorism. 46. citati libri 4. vt verò summatim dicam, nedum de his febribus, sed de cæteris omnibus, præter ea quæ diximus, calorem videlicet, arteriarum motus, vrinas, excrementa, & corporis habitus, & nõnulla alia quæ inspicienda sunt, vt regiones, anni tempora, constitutiones, ætates, corporum temperaturas, consuetudines, & antecedentes causas: necnon & quę simul cum morbo inuadũt, & quæ in medio tempore apparent: præ cęteris omnibus quoddam maximum, breue tamẽ dictu spectandum erit, si velis rectè prædicere: est verò hoc morbi quantitas, ac vitium, res quæ ad eam explicandam vno indiget verbo, ad vsum verò permagna; neque enim bene prenoscere possumus, nisi horum singulorum magnitudinem diligenter pensitemus: nam vtrum morbus sit exitialis, aut non, & quando magis debeat mori, aut sanitati ægrotus restitui, nisi omnino quæ diximus diligentiùs animaduerteris, ad duo ea redigens capita, scilicet ad ipsius morbi magnitudinem, & ægroti vires, nõ poteris verè prænoscere, vt liquet primò de arte curatiua ad Glauconem, cap. 8. etenim si vires adeò validæ sint, vt possint morbum superare, necesse est ægrotus euadat: si verò contrà, omnino morietur. Non igitur solùm inspicias qualis sit morbi species, seu forma, sed & eius magnitudinem aduertas, quod quidem non paruam exigit experientiam: nanque ex nulla alia re possumus ad exquisitam peruenire notitiam ipsius quantitatis, seu magnitudinis, quàm ex crebra exercitatione circa quantitatis coniecturam, vt eodem loco scriptum est, & libro 2. prognostic. inquit idem Galenus quòd summa totius præsagitionis in morituris conualiturisq; est, quoties vis ægrotationis cum ægri facultate conferatur: si enim morbus vehementior est, æger omnino morietur, si debilior quàm ægri facultas, haudquaquam morietur, vbi nihil comitatur. Hæc itaque de prognosticis dicta satis. Nunc ad curationem harum febrium accedamus. Prima ergo auxilia in ardenti febre, decubitus sunt in locis frigidis, qui ad purum aerem patent, ac perflantur; stratum verò sit molle, amicula assiduè permutata, satis gracili & non sordida, sit etiam lectus abundè amplus quo possint membra calefacta subinde ad alias atque alias eius partes transferri, & per flabellum aer ignauior concitetur: quin & alia animi oblectamenta procurentur, folia vitis viridia, item myrti ac rosarum per pauimentum spargantur, & aqua frigida frequenter irroretur, ac aquæ salientes in vicinia sonum edant, vt liquet ex Aetio Philumeni auctoritate cap. 78. libro 5. somnus quoad fieri potest conciliari debet, nam vigiliæ, vt dictum est, magnopere lædunt. Motus omnino prohibeatur, viténtque immoderatos animi affectus; iram scilicet, tristitiam, & timorem, citandaque aluus erit quotidie clysteribus lenientibus, ac emollientibus, potissimùm vbi naturæ sponte eadem alui excrementa non excernantur. Quod ad cibum & potum attinet, ab initio statim ad vniuersum ægritudinis tempus inspicientes, rationem victus instituemus. Nam quæ velociter fiunt, ac celeriter ad statum veniunt, etsi valde tenuem victum exhibueris, haud magnum afferes detrimentum, vt inquit Galenus 1. de arte curatiua ad Glauconem cap. 8. potissimùm vbi vires validæ sint. quæ verò sint diuturniores, nisi ab initio pleniori cibo reficias, hominem cum morbo pariter perimes, aut intempestiuè victus formam commutabis: neque enim oportet statu aduentante pleniorem quàm prius cibum offerre, sed contra potius tenuissimum victum qui in toto morbo adhibeatur, ad statum reseruare, vt patet citato lib. 1. de arte curat. ad Glauconem, sunt insuper cibi offerendi qui humectandi, refrigerandique vim habeāt, vt lactuca, intybúmque agreste, & domesticum: omnibus verò ptisanæ cremor idoneus existit Alex. teste cap. 3. libro 12. Prædicta autem olera cum aquosa posca feruefacta exhibeantur, ex Aetij præcepto. Verùm cùm ex oleraceis nihil sit, quod bonum succum præstet, lactuca enim in iis quæ boni, malique succi sunt, mediocriter se habet, Galeno teste libro de cibis boni & mali succi: propterea in iure parui pulli dictis oleribus decoctis, aut quibusdam aliis, vt malua, portulaca, attriplice, rumice, oxalide, buglosso, buccellæ panis maceratæ, tutius, ac vtilius exhiberi poterunt. Interim eædem panis buccellæ aqua frigida lotæ, insperſæque præsertim aut citrangulorum, aut citri acido, seu malorum punicorum acidorum succo, exhibeantur. Nec minùs & ptisanæ cremor, seu eadem ptisana, iniectis in ea malipunici granis, conducere videtur. vbi verò propter virium infirmitatem pleniorem cogeris victum exhibere, paruorum pullorum, aliarúmque paruarum auium montanarum carnes elixas, cum aliquo iam dictorum olerum, aut etiam cucurbita, præbebis. & si pleniori indigebunt alimento ægri, ad gallinarum seu caponum, perdicum, fasianorum ac starnarum carnes accedendum erit; interímque eisdem contusis, aut in aqua tabefactis, adiecto citri, limoncelij, limonis, aut citrangulorum acido, aut malorum punicorum succo, seu omphacio, vtare. Perpetuò tamen vitare consulo cibos qui ex amygdalis conficiuntur: sunt enim temperamenti calidi, & pinguis, ac oleosæ qualitatis participes, vt liquet 6. de simplic. medicam. cap. 11. & 2. de aliment. facult. cap. 29. Qua ratione, quemadmodum & cætera dulcia calidioribus corporibus exhibita, facilè in bilem mutantur, vt 2. de naturalibus facult. cap. 8. scriptum est, ita & hæc, vbi nedum calidis, sed calidissimis corporibus exhibeātur, & eò potissimùm quòd nedum quia dulcia sunt & calida, verùm etiam oleosa & pinguia, vt dictum est, promptissimè in bilem mutantur, igitur cane peius & angue amygdala eorum sorbitiones, & quicunque alij ex eisdem parantur cibi, aut dulciarij panes, vitari debent, nedum in istis febribus, sed cæteris omnibus, præsertim acutis, quinimò & multò deteriores redduntur cibi ex amygdalis, si cum saccharo parentur. nam & ipsum quoque saccharum in hisce febribus vitandum est quoad fieri poterit, quoniam velut cætera dulcia facilè in bilem vertitur, nisi quispiam alterius cuius-

Delirium nullum.

Solutio morbi.

Duo ad bene prædicẽdum necessariò spectãda.

Super text. 6.

Curatio. Aer.

Somnus. Quies.

Victus ratio.

cap. 8

Cap. 6 & 2. de alim. fac. cap. 11.

dam rei gratia, & non pro cibis eisdē interdum vtatur. Pro potu aqua hordei tribuatur, aut leuiter decocta aqua exiguo adiecto mali punici acido, seu mali medici, vinum quoque vbi vires exigant, aut propter consuetudinem ægri ab eo abstinere nequeant, exhiberi poterit, quòd tum aspectu, tum viribus sit aquosum: id enim ad omnia vtilius quàm aqua est, vtpote quòd & concoctionem iuuet, & vrinas, ac sudores prouocet Galen. auctore 8. de meth. meden. cap. 3. Nam & Hippocr. quoque non modo in diariis febribus, verùm etiam in acutis vinum exhiberi præcepit, vt liquet 3. de rat. vict. in morbis acutis nec propterea sibiipsi pugnat, si 6. de morb. vulgar. dixerit (etiam si ipse sit auctor) [calidæ naturæ refrigeratio potus aquæ, quies,] nam in eiusmodi naturis non omnino vinum prohibet, sed suadet copiosiùs vtēdum esse aqua quàm vino: id quod etiam nequaquam nos negamus, admittimus autem quòd quibusdam ardente febre laborantibus ipsum innocuè exhiberi poterit, modò, vt dictum est, tum aspectu, tum viribus sit aquosum, insuper & mediocriter aqua dilutum. Huius generis vina sunt Amynea quæ in eo colle nascuntur qui Neapoli imminet, vt liquet ex Galen. 1. de cibis boni & mali succi; quo loco eóque delato ac magis aprico nostrum situm est rus amœnum, mihíque iucundum, & quod in eo nascitur vinum album (nescio tamen an amyneum sit) tenue, aquosum, ac subadstringēs est, ac ferè infirmisimum vt citra nocumētum hac febre laborantibus exhiberi posit, vt sæpius obseruauimus haud tamen me præterit, & in aliis quoque regionibus Italiæ præsertim, huius generis vina reperiri, quibus hac febre laborantes innocuè vti poterunt. idem quoque vinum interim colluendum, seu gargarissandum præbeatur aut aqua hordei, seu iam dicta aqua leuiter decocta, adiecto granatorum acidorum succo, aut mali medici, seu exiguo aceto, inuicem aquæ frigidæ fractæ quam Aetius præbet. Verùm acetum tanto debeat aquæ frigidæ permisceri, vt bibi posit, ita enim refrigerabit & humectabit, vt liquet 10. de metho. med. cap. 9. confert item post cibum, vt inquit Aetius, si quandoque frigidam cochleari vnius aut duorum mensura absorbeant, potisimùm vbi frigidæ potui assueuerint ægri. Inter prima quoque auxilia venæ sectio suum habet locum, & proinde initio etiam venam statim incidere oportet, vbi quippiam non impediat Alexan. auctoritate cap. 2. & 3. lib. 12. quod quidem præcipere videtur Galen. lib. 1. de arte curat. ad Glau. cap. 13. quo loco docet continuarum febrium curationem inquiēs: sanguinem verò mittere oportet & ob morbi magnitudinē, & quibus robur multò priusquàm naturæ conueniat, & maior quàm pro corporis consuetudine tumor, & venæ eminentes atque extensæ, iis omnibus est auferendus, nisi vires aut ætas, aut aliquid eorum quæ supra meminimus, prohibuerint. Id etiam & ratio dictat: nam cùm bilis simul cum sanguine intra vasa fuerit aucta, efficaciùs remedium est venæ sectio, ac tutius etiam, quàm purgatio; cùm febris validisima sit, incognitáque sæpius ægrotantis natura quomodo se habeat ad purgationes. Quamobrem hoc auxilio nedum morbi causa exhauritur, verùm etiam ex accidenti corpore refrigerato, febris extinguitur, id verò animaduertendum erit, ne admodum copiosa fiat, ac vsq; ad animi deliquium venæ sectio in hisce febribus ardentibus, vt quidam iuniores temerè con-

Potus.

Commē. 4. Text. com. 15.

Cap. 8.

Venæ sectio.

sulunt, autumantes se Gal. fautorem habere, comm. aphorism. 23. primi libri, quæ auctoritas, vt paulò ante exposuimus, nonnullos fefellit, cùm non de his febribus, sed de continentibus ex sanguine ortis Galen. sententia verificetur. nos verò satius esse cōsulimus moderata vti venæ sectione, etsi quod deficit in prima sectione, potius repetenda sit; quam venæ sectionem tanquam efficacissimum, ac tutissimum remedium fiendam esse arbitramur, nedum in eiusmodi ardentibus febribus, verùm etiam & aliis omnibus quæ ex putredine excitantur, vbi reliqua omnia consentiant ex Galeni vniuersalisimo decreto 11. de metho. meden. cap. 15. cùm inquit: [saluberrimum autem, vt prædiximus, est in febribus venam incidere, non continuis modò, verùm etiam aliis omnibus, quas putrescens humor concitat, vbi præsertim nec ætas, nec vires prohibent. leuata nanque quę corpus nostrum regit natura, exoneratáque eo, quo veluti sarcina premitur, haud ægrè quod reliquum est vincet. itaque proprij muneris haud oblita, & coquet quod concoqui est habile, & excernet quod potest excerni.] Quapropter valeant & Arabes, & Barbaram quidam sectātes medicinam, qui præter rationem timentes, vt ipsi aiunt, bilis efferuescentiam in hisce febribus, venam secari vetant in ægrorum perniciem; ignorantes (vt mea fert opinio) quòd per venæ sectionē redundante flaua bile cum sanguine intra vasa, perpetuò eadem proportio seruabitur vtriusque succi si venæ sectio fiat, adeò vt non magis de vino quàm de reliquo euacuetur; sed semper eandem seruabunt proportionem quam intra vasa habebant. secetur autem interna cubiti vena; nam velocisimè, & plurimùm ex iis quæ principes sunt partibus; vena ea corpus vacuat, Galeno auctore 4. de ratione victus. priùs tamen quàm sanguis mittatur, aluus emollientibus, lenientibúsque clysteribus exinaniri debet, qualis est is qui recipit foliorum maluarum, violarum betæ, & lactucæ, singulorum manip. 1. fiat decoctum secundum artem, cuius per colum transfusi R. libram j. s. vel libras ij. adiicitóque olei violacei vnc. ij. vel iiij. mellis violacei vnc. ij. medullæ casiæ fistularis recenter extractæ, aut etiam casiæ tractæ vnc. 1. salis communis drach. ij. vel iij. misceantur singula, & fiat clyster, quo nedum ante sanguinis misionem, verùm vbi vsus requirat sæpius, & quouis ferè die vti poteris. quibus auxiliis hora quietiori vtendum esse omnes consentiunt, potisimùm vbi febris ardens plures habeat particulares accesiones. At quoniam si perfectè ardens febris solui debeat, horum alterutrum fieri necessarium est, aut biliosos excerni humores, aut eosdem extingui Paulo auctore cap. 29. libro 2. ob id à venæ sectione per sudores, imum ventrem, aut vomitiones, eadem bilis excerni tentanda est, atque etiam extingui, aut frigidæ potu, aut reliquis infrigidantibus, & humectantibus. vt verò promptiùs eadem bilis expurgetur, potisimùm per imum ventrem, eiusdémque feruor mitigetur, ac putredo extinguatur, vbi eandem occasionem arripere poteris, syrupum acetosum simplicem, de oxysaccharo, de citri acido, cum eo qui fit de succo buglosi, endiuiæ, cichorij, seu ex succo vel infuso rosarum, aut violarum præbeas; adiectis æquis cichorij, endiuiæ, aut buglosi, non siquidem in accesionum principio, si eædem adsint, sed in earum incremento, seu summo vigore. Quàm primum autem poteris, à venæ

Reprehenduntur Arabes & Barbari.

Super text. 24.

Clysteres lenientes.

Tempus vtendi.

Purgatio humorum & refrigeratio.

venæ sectione, vbi purgatione indigeant ægri, ea vtare; nec numerus dierum spectandus est, vt quidam Neapolitani medici falsò opinati sunt, perpetuò quartum expectantes diem; nam vel statim ab initio priusquàm in partem aliquam firmentur humores, medicandum, vel postea cùm ad maturitatē perducti fuerint. Quam ob causam & prima interdum die, & secunda, & quarta, & interdum quinta, & non in quarta solùm medicamenta dedimus, inquit Galenus 4. de ratione victus, & Hippocrat. aphorism. 29. libro 2. [cùm morbi inchoant, ait, si quid videtur mouendum, moue.] & aphorism. 24. primi libri. [in acutis morbis raro, & in principiis medicinis purgantibus vti.] & hoc cum præmeditatione faciendum præcipit. cuius causam reddit Galenus in comment. asserens deinde quòd in acutis morbis circa principia, statim circa primum videlicet diem, vel nō vltra secundum, si sumus vsuri purgantibus medicamentis, eis vtendum. non igitur expectandus est perpetuò quartus dies, sed vbi eisdem opus sit, singulis iam dictis à Galeno diebus, & quàm citiùs poteris præbenda erunt, etiam concoctione non expectata, quemadmodum nos fusiùs nostro tractatu de purgatione explicauimus; præterquàm si crisis aliqua futura speretur, quo casu omnino à purgatione abstinere oportet. vbi verò purgantia medicamenta conueniunt, cholagoga Græcè dicta, hoc est bilis eductiua, ea eligenda erunt, vt in vniuersali methodo docuimus, quæ aut calida non sint (qua ratione dicebat Hippocrates, raro eisdem in principiis vtendum esse) aut parum calida cùm sint, alia miscenda erunt medicamenta quæ refrigerandi vim habeant, cuius generis medicamenta nostris temporibus non pauca reperiuntur. Quamobrem audaciores esse poterimus in exhibendis purgationibus in eiusmodi febribus quàm veteres. Sunt verò hæc tamarindi, casia fistularis, mel aereum, saccharum violaceum, syrupus è pluribus infus. rosarum, seu violarum, atque etiam rosarum succus, rhabarbarum, quibus hunc in modum vti poteris. Recipe florum buglosi (intelligo autē per buglossum, borraginem) nymphææ, violarum, & hordei decorticati ana drachm. iiij. tamarindorum vnc. j. fiat decoctum in aqua fontis, in quo per colum transfuso dissolue mellis aerei vnc. ij. s. rhabarbari vigorati macerati in vnc. ij. succi rosarum, & colati scrup. iiij. fiat potus: vel inuicem mellis aerei vnc. j. s. pulpæ casiæ fistularis adiicito, aut sacchari violacei vnc. iij. vel syrupi è pluribus infus. rosarum, vel violarum tantundem. vbi verò robustiora sint corpora quę hac febre laborāt, vnc. s. diacath. iam dictis medicamentis adiicere poteris, aut vnc. iij. sacchari violacei sumito, & cum drachm. iiij. aut diapruni solutiui, aut electuarij è succo rosarum cum eodem decocto exhibeto. Quòd si bolum potius quàm potionem sumere cupiant ægrotantes, ex eodem saccharo violaceo, diacath. diapruni, aut electuario de succo rosarum & rhabarbaro formari poterit, vel ex pulpa casiæ fistularis, seu saccharo violaceo, & rhabarbaro, ac diacat. formetur. Cæterùm à purgatione apparentibus manifestis coctionis indiciis, instante iam vigore, viribúsque valentibus (& nullo alio prohibente, ex iis quæ incontinenti febre citra putredinem relata sunt) aqua frigida exhibenda est, quam si quid impediat, aqua hordei commodè exhibebitur, aut etiam stillatitia aqua buglosi, cichorij, seu domesticæ endiuiæ, quibus vnc. 2. vel 3. zulapij violacei, aut rosacei, seu syrupi de oxysaccharo aut ex citri acido, adiicere poteris; cuius quantitas eo etiam modo determinetur, quo iamdudum citato loco exposuimus. Possunt item & pastilli hunc in modum figurari quibus tutè vti poteris cum iam dictis aquis, Recipe pulueris dia margaritonis frigi. drach. j. trias antalati drac. s. seminum com. frig. vnc. 1. sacchari dissoluti in aqua rosarum quantum satis sit, misceantur & fiant pastilli. Vt verò bilis feruor mitigetur, restinguatúrque febris, ac putredo arceatur, & sitis sedetur, hoc nostro medicamento sæpe tum à purgatione, tum etiam ante vtare. Recipit autem sacchari violacei, buglosi, & rosacei singulorum vnc. 1. s. dissoluantur in aqua acetosellæ, buglosi, & endiuiæ, cuiuslibet libram s. deinceps per colum transfundatur, & adiicito pulueris diamargar. frig. drac. 2. syrupi de pomis, de citri acido, & de oxysaccharo ana vnc. 2. foliorum auri num. 4. quibus simul cōmixtis omnibus, æger sæpe vtatur, cochlear vnū pro qualibet vice assorbēs. Reliquū est vt ad topica medicamenta transeamus: verùm animaduersione dignū est quòd vbi febris ardens vnam duntaxat habebit à principio, ad finem vsque accesionem, eadem cordi, ac thoraci, & non reliquis adhibenda sunt partibus, si verò plures accessiones habeat, inuestiganda priùs est ea pars, in qua bilis ipsa corriuata putrescat: num videlicet in venis pulmonis, iocinoris, aut ventriculi, in quibus præcipuè putrescere consueuit in eiusmodi febribus, vt liquet primo de morbis vulgarib. aut in reliquis. nam illi præcipuè parti, & non cæteris præterquàm cordi adhibēda remedia sunt; cordi verò perpetuò tanquam principi membro, ac semper affecto succurrendum erit: non enim cōuenit indiscriminatim (vt maior pars medicorum hodiernis temporibus præcipit) medicamenta adhibere, tam si refrigerantia, quàm si calfacientia sint, imò illi maximè parti quæ primò affecta est, quemadmodum in cura hecticarum febrium decretum reliquit Galenus decimo de metho. meden. cap. 9. Nam siue refrigerantia sint medicamenta, siue calfaciendi vim habeāt, semper partes quę eis non indigent, lædentur. Quamobrem cordi hoc epithemate succurrendum erit, Recipe aquæ rosaceæ libram 1. aquæ acetosellæ, & buglosi, & melissæ ana libram s. santalorum omnium, & corallorum rubeorum singulorum drachma 3. ligni aloes, corticum citri & seminis basiliconis ana drachm. 1. ossis de corde cerui numero 2. croci parum, & vini albi odoriferi parum, misceantur & fiant epithemata pro corde. sunt qui margaritas, alióśque preciosos lapides adiiciant, quæ cùm parum, aut nihil conferre videantur (vt mea fert opinio) consulto prætermitto. hæc epithemata communia sunt ardentibus febribus omnibus ac calida adhibenda sunt, confert etiam magnopere huic febri, si panniculi linei complicati moderatè graciles, madefacti in aqua rosacea oleóque rosaceo pauco adiecto aceto, thoraci imponantur, interim pampinorum vitis, cichorij, endiuiæ, lactucæ, aut cucurbitæ succus adiici poterit. oportet autem vt abundè calida sint, nam tepida partium firmitatem exoluunt Aetio teste præcitato loco; id enim mirum in modum febrium ardorem sedabit; assiduus tamen horum vsus vitandus est, eodem auctore. Iocinore verò laborante, hoc applicandum est remedium, Rec. succi solani, & cichorij ana lib. s. aquæ rosaceæ & endiuiæ ana. lib. 1. santalorum

Quādo purgandum.

Super text. 58. & 76.

Cholagoga pharmaca.

Frigidæ potio.

Pastilli cū aqua miscēdi.

Topica.

Loc. pluries citatis.

omnium drachm.3.aceti parum,misceantur,& fiant epithemata,ex succo insuper cichorij,solani seu endiuiæ, vnguentóque rosaceo, santalis, pauco aceto & cera,vnguentum parari poterit. Vbi verò ventriculus primò affectus sit, palmulæ cum vino & rosaceo, aut melino tritæ adhibendæ sunt, ex eiusdem Aetij testimonio:vel,Rec.aquæ rosaceæ lib.1.s.succi pampinorum vitis,polygoni,seu cichorij lib.s.vini albi odoriferi,in quo leue priùs factum fuerit decoctum absynthij, & chiæ mastiches parum, vnc.4. misceantur & fiant epithemata. Poteris insuper & ex santalis siue corallis quippiam adiicere, vitandáque perpetuò sunt hoc in casu, quæ validam calfaciendi vim habent,velut vulgus medicorum,& medici etiam quidam nõ vulgares in dies, in ægrorum perniciem indifferenter abutuntur. Tempus autem horum frigefaciẽtium epithematum ac similium in his febribus quæ plures accessiones habẽt,est vigor exacerbationis, vt inquit Aetius: nam in principiis ac augmentis earundem,dum adhuc inæqualiter affectũ est, & caliditas circa viscera residet,si hæc adhibeantur, diffundunt quidem sensum, verùm repellentia caliditatem in profundum maius detrimẽtum inducunt,incluso intus feruido calore,& rursus febrem ardentiorem efficientem. At in vigore expansa caliditate per totũ corpus, facilè extingui poterit ea, quæ adhuc reliqua est circa viscera. nam & melius spirãtes,& minus siticulosi fiunt,his in tempore adhibitis, & ipsorum roscido vapore excluso, ad summum conuertuntur. Si verò vnam duntaxat accessionem habeant,omni certè tempore à purgatione adhiberi poterunt. Quòd si renes etiam admodum calfacti videantur, albo Galen.cerato, aut rosaceo vnguento,oleóque violaceo, aut de cucurbita,pauco adiecto aceto,exiguáque cera inungantur: nec parum eis confert,si odoramentum parabis hũc in modum:Rec.aquæ rosaceæ, myrtillorum, & florum nymphææ ana vnc.2.santalorum omnium, & corallorum rubeorum, singulorum drach.1.s.corticum citri drachm.1 aceti rosacei vnc.1.s. misceantur in ampula tenui panniculo lineo tecta, quam sæpe agitatam æger odoret. Hunc etiam in modum medicamẽtum parare poteris ad vigiliarum instantiam Reci.florum,& foliorum lactucæ, & hyoscyami, ac florum nymphææ singulorum drachm.4. corticum papaueris albi,& nigri, ana drach.2.rosarum rubeatum pugillum s.fiat decoctum in aqua fontis,de quo recipe lib.s.& adiicito olei de nenufare,de papauere, & violacei, singulorum vnc.1.aceti parum,& fiat odoriferum,interim & pomorum,seu radicum mandragoræ drach.1.adiicere poteris,aut etiã opij scrup.s.Porrò Balneum illis solùm cõuenit in ardente febri,vt inquit Aetius,qui citra tumorem aliquem inflammatum,aut erysipelatum ægrotant, vbi concoctionis signa apparuerint in vrinis.si verò qui ægrotat,iuuenis sit bene carnosus,seu bona corporis habitudine,tum status cœli calidus & siccus,vires cunctas valentes habeat, febris sit ardentissima,& concoctionis notæ planè euidentes sint: etiam si in frigidam natationem hunc dimittas,haudquaquam lædetur:quinimò protinus sudabunt,& nonnullis eorum aluus biliosa redditur.Galen.auctore 11.de methodo meden.cap.9. subintelligere autem oportet quòd citra visceris alicuius inflammationem febricitet.at si mediocris febris sit,vires non adeò validæ cum eisdem tamen concoctionis notis,iis etiam qui ita se habent,balneum prodest, nõ tamen aquæ frigidæ,sed temperatum, aquæ dulcis,vt liquet eodem 11.de metho.meden.& ab Aetio citato loco.aduertant autem studiosi quòd Galenus de putredine quæ totum corpus occupat, indifferenter hoc loco verba facit, quæ synochos, id est continentes efficit febres,& non de continente ex sanguine sola,vt quidam putant, quapropter & eas etiam subintelligit quæ ex bile continentes excitantur febres, quas ardentissimas, & vehementer vrentes ibidem appellat,in quibus etiam frigidam natationem commendauit. quæ enim ex sanguine putrescente continens excitatur febris,licet maxima dici possit, nunquam tamen ardentissima, vt sæpius dictum est. Alexander verò præcitato cap.3. lib.12. de balneo sic scriptum reliquit: [lauandi sunt qui feruida, & perardenti febre laborant, in domo potissimùm, vbi solium habeatur tepente aqua plenum, vt totum ægri corpus vndequaque ab aqua operiatur.] verùm vbi nec concoctionis habeat signa, neque vires validas,ambiens verò sit frigidus, quoniam seruari, vt dictum est, is planè non potest, nec lauandus est in balneo, nec aliquod aliud medicamentum exhibendũ.in quo enim desperata omnino salus est, imprudentis consilij fuerit apud vulgum infamare præsidia,quæ multis fuêre saluti, eodem Galeno auctore citato libro 11.de meth.meden.cap.præcit.Cùm verò lipyriæ febres quæ ex aliqua forti inflammatione in corporis parte profundiori genita, vel erysipelate fiunt, ex genere sint ardentium, licet malignæ, & perniciosæ magis, vt liquet comment.aphor.48.4. lib.& lib. de inæqu.intemperie.cap.2.cùm dixit,[tales perpetuò febres sunt,& quæ lipyriæ vocãtur, præterea quoddam ardentium febrium perniciosum genus.]nõ alia ratione curari debent.vbi curari queãt, quàm reliquæ ardentes fẽbres,particularibus tamen indicationibus desumptis, tum ab inflammatione quæ cum putredine copulata est, seu erysipelate in his febribus, tum etiam à parte affecta, in qua talis genita est inflammatio,seu erysipelas,quas fusiùs in vniuersali methodo explicauimus, perpetuò tamen abstinebis ab eo medicamento quod à Mes.Alchermes nuncupatur,& maior pars Neapolitanorũ medicorum in eiusmodi febribus sæpe vtitur, propter eas quas capite de curat.febr.pestilentium recensebimus causas.

Balneum. *Curatio lipyriarum.* *Ex pu... bus.* *Ex col... qualita... &c.*

De exquisita tertianæ dignotione, prognostico & curatione. Caput III.

QVÆ ex eadem flaua bile syncera per sentientes corporis partes delata oritur febris, exquisita tertiana nuncupatur,quandoq; simplici appellatione tertiana, vbi videlicet suam naturam seruat puram,atque synceram, vt liquet comm. aph.59. lib.4.& nos etiam priùs exposuimus.seruabit autem suam naturam synceram,eritque simplex, impermixta,ac legitima, vbi omnia quæ enumerabimus,in ea manifestantur.Atqui primum est, quòd cum valido rigore incipit, quo cum nulla alia febris incipere potest, eritque rigor vehemens, pungens, ac carnem feriens.in quotidianis etenim rigor non antecedit,neque statim ab initio,neque in progressu, sed solùm frigefactio, aut fortè exiguus quidam rigor. Quartanæ autem non primo statim die cum rigore inuadunt vehementi: nam progrediente ipsa, atque aucta vnà etiam rigor augetur,sensúsque ægrotantibus adest,nõ quasi pungantur, sed potius refrige-

Cap.9.3. partis. *Signa tertianæ puræ. Ex rigoris specie.* *Ex su... re.* *Ex te... re acc... nis.*

refrigerentur, vt in sequentibus patebit. Quia verò cum rigore inuadit, & ad infebricitationem desinit, differt quoq; ab exquisita febre ardente, quæ omnia alia seruat exquisitæ tertianæ indicia, præter hæc, vt patet 2. de crisib. cap. 6. Hoc etiam tempore pulsus parui erũt, debiles, tardi, ac rari; non tamen adeò vt in quartanis tardi, ac rari sunt, sed tarditas propè accedit ad eum qui secundum naturam est motus: præterea certus ordo, atque æqualitas pulsibus inest, neque enim in his aliqua in vno motu adest inæqualitas, neque etiam in collectione, quamuis hoc rarum sit, & quod paucis accessionum principiis solet accidere. subintelligere tamen oportet, quòd non aderit inæqualitas aliqua in pulsu, in vno motu, neque etiam in collectione, vt Galen. inquit secundo de crisib. cap. 3. manifesta videlicet: aut non aderit inæqualitas aliqua præterquàm febrilis, vt ipsemet testis est primo de arte curat. ad Glauc. cap. 5. est etenim omnibus communis febribus, inæqualitas pulsus in vno motu, quòd videlicet multo velociùs principium, finémque motus inuenies, quàm medium, licet in ipsa tertiana non adeo sit manifesta: breuis etenim in ipsa est velocitatis excessus, atque inconsistentia præsertim vt liquet citato loco. Nam licet in hac febre, velut in cæteris ex putredine ortis, pulsus contractio celerior sit distensione, non tamen hæc pulsus inæqualitas dici potest: etenim neque in vno motu, neque in collectione inæqualitas est. at in ascensu, seu incremento accessionis, pulsus magni, ac calidi, vehementes, veloces, atque frequentes erunt, æqualémque, & liberam habebunt celeritatem. statim enim ad magnitudinem, vt diximus, atque vehementiam excitabitur pulsus, atque omnibus iis frequentiam respondentem habebit: neq; vllum aderit inflammationis signum. Calor verò multus, & acris sentietur, inueniésque æstum, deustionem, & quendam veluti feruorem, inuehítque febris sitim atque hominem exurit, vt se denudet, & abiiciat vestitũ, seu operimentum, & magnum ac densum spiritum ducat, & velut flammam quandam efflet, & frigidam bibere expetat, vt inquit Aetius. & paulò post in vigore consistit, calórque æqualiter quaque versus extenditur, nihilóque plus thorax extremitatibus calet, & si manũ imposueris, in primo occursu quidem multus, atque acris erit, vt diximus, quíque veluti quodam cum vapore efferatur, paulò post verò à manu superatur, non vti in febribus malis adurentibus accidit: contra enim illæ grauiores ac molestiores, quanto diutiùs perdurant, apparent. quod tempus sanè bibendi adest ægrotanti, & statim post potum plurimus vapor calens per cutem exhalat, sudoris nuncius: bilisque superuenit vomitus, venter soluitur, & biliosum mingunt. Incipit enim sudor vaporosus, ac calidus, quemadmodum in balneis, totum verò ipsis corpus æqualiter sudat, talísque est pulsus hoc tempore, qualis in his qui bene valentes exercitantur, ac balneantur: velox scilicet, ac magnus, vehemens, & frequens, erat autem & statim ab initio æqualis, & præter hæc omnia etiam ad infebricitationem desinit, vniuersum accessionis tempus, vltra duodecim horas non extendens. nam hoc tempus in veris, legitimis, atque exquisitis tertianis longissimum est. sæpiùs autem septem horas accessio continet, nonnunquam citiùs, aut tardiùs, sed non multò finitur, prout multa, vel pauca, crassa, vel tenuis fuerit bilis: virtus robusta adsit, aut imbecilla, ac ægrotantis corporis dispositio rara, vel densa. si verò æger minxerit, vrina subruffa, vel subflaua, & crassitudine mediocris apparebit, ac paulò post vel albam nebulam, vel suspensionem optimam habebit. quinimò ex hac vrina noueris, nedum exquisitam esse tertianam, sed etiam quòd vltra quartum circuitum non progredietur: ruffiore verò existente vrina, neque suspensione aliqua, neque nebula in primo circuitu apparente, ad septem circuitus extendetur. Inter omnes autem exquisitas tertianas, illa erit simplicissima, quæ cùm omnia illa nuper à me dicta signa commonstrauerit, in vrinis etiam subsidentiam, & leuem, & æqualem statim primò fecerit die: neque enim hæc vltra tertium progredietur circuitum, vt inquit Galenus secundo de crisibus. Ipsius verò generatio tempestatem aridam, & calentem requirit, & vt summatim dicam, æstiuam, iuuenilem, seu consistentem ætatem, & naturam biliosam, quæ in laboribus, vigiliis, curis, & inediis extiterit, solis incendiis, & etiam ciborum parcitate, præsertim calidorum, atque siccorum: præterea medicaminum calfacientium immodicus vsus, febres tertianas faciliter affert: similiter & mœrores, & intensæ cogitationes. Quòd si multos alios eodem tempore laborantes contigerit tertianis corripi febribus, hoc quoq; maximum præter ea quæ diximus, signum erit. Si verò inter hæc à febre quieuerit homo, hac inquam, quæ in suo motu est, & omnibus nota, propria verò febrium inæqualitas in arteriarum motu relinquatur, tunc certissimè poteris enunciare febrem esse tertianam, æquè ac si tertio die accessionem fecisse vidisses, vt liquet primo de arte curat. ad Glauc. cap. cit. cùm in nulla alia febre arteriarum motus ad naturalem habitum reuertatur, etiamsi multum temporis inter primæ accessionis finẽ, & secundæ principium intercidat, præterquàm in diariis: semper enim febris remanet signum, in ephemeris autem in totum aboletur accessione cessante, vt eodem lib. scriptum est. cap. 2. Tempus autem intermissionis in hac febre, nullum habet humoris putrescentis ex pulsu perceptibile indicium, in die aut nocte quæ consequitur accessionem. cùm verò parumper succenditur, vix agnosci potest in primis diei, aut noctis subinde sequentis partibus, manifestiùs autem iam circa finem eiusdem diei, vel noctis: adhuc verò manifestiùs proxima quæ antecedit (videlicet accessionis diem, vel noctem.) in illa verò, iam signũ euidentius apparet, ac multò etiam magis accessione incipiente, atque adhuc plus iam inualescente febre: cùm verò iam consistit, minùs quàm cùm augebatur, multò verò minùs vbi iam declinat, eodem Galeno teste, secundo de different. febr. cap. 3. est verò in febribus putrescentis humoris ex pulsu indicium proprium atque perpetuum, vt arteriæ contractio efficiatur celerior quàm distẽsio, vt tertio de præsagit. ex puls. cap. 7. scriptum est. Ex his itaque indiciis quocunque tempore ad ægrum accedes, exquisitam tertianam dignoscere poteris: ex propriis siquidem eiusdem temporis signis, vt principij incrementi, vigoris, inclinationis, & intermissionis, insimul cum reliquis, propriis siquidem, ipsius tertianæ, ac communibus singulis temporibus eius cõplicatis. Quod ad prognosticum attinet, aphorism. 59. libri quarti, de tertiana exquisita Hippocrat. sic scriptum reliquit: [tertiana exquisita septenis circuitibus, cùm longissima est, iudicatur.] Et primo

Ex pulsibus.

Ex coloris qualitate, &c.

Ex sudore.

Ex tempore accessionis.

Ex vrina.

Cap. citato.

Ex cœli cõstitutione.

Ex pulsu, qui reperitur tempore primæ intermissionis.

Non iam reperiatur.

Prognostica.

Cōment.3. tex.8.

de morbis vulgarib. [Tertiana exquisita, inquit, citò iudicatur: nec est letalis. Galenus verò idem confirmauit comment. aphorism. 43. lib. 4. & lib. primo de arte curat. ad Glauc. cap. 8. [ex intermittentibus, ait, breuissima quidem, ac mitissima est tertiana.] & lib. secundo de crisib. cap. 3. dicebat: [quòd in tertiana exquisita ruffiore vrina existente, neque suspensione aliqua, neque nebula in primo circuitu apparente, ad septem circuitus extendetur.] si verò subruffa vel subflaua, & crassitudine mediocris appareat, ac paulò post vel albam nebulam, vel suspensionem optimam fecerit, vltra quartum circuitum non progredietur. Omnium autem tertianarum illa est simplicissima, quæ cùm omnia seruet exquisitæ tertianæ indicia, in vrinis subsidentiam etiam habet, & leuem, & æqualem statim in prima die: hæc etenim vltra tertium circuitum non progredietur. Trallianus verò cap. 6. lib. 12. asserit: [tertiana quidem facilis curatu est, cùm autem à medicis illis qui nulla ratione, & via vtuntur, malè tractatur nō difficilis modò curatu, sed etiam insanabilis interdū redditur.] quod confirmare videtur Galenus citato libro primo de arte curat. ad Glauc. cap. 9. sub exemplo eius, qui corrupto iudicio calidis balneis vsus, extenuato corporis habitu, deinde ad tantam deuenit perniciem, vt tabe consumptus interiret. Cùm verò exquisita tertiana ex flaua bile per sentientes corporis partes commota inualescat, sitque flauæ bilis humor inter omnes qui in corpore sunt, aridior, ac calidior, quanto magis fieri potest, pro eius curatione: refrigerare, ac humectare oportet, Galeno auctore primo de arte curatiua ad Glauconem, & Aetio cap. 80. lib. 5. necnon & Paulo cap. 20. lib. 2. Quapropter in loco frigido æger decumbat, pauimentúmque frequenter spargatur aqua frigida vel rosacea, cum exiguo aceto: insuper sternantur salicis, seu vitis folia, myrti, rosarúmque, aut violarum flores, ac etiam nymphææ. constat etiam cunctis hac febre laborantibus cibum humectantem, refrigerantémque præbendum esse. itaque ptisanæ cremor super omnia vtilis ipsis censetur, vt inquit Alexander citato loco. ab omnibus autem cibis qui vim calfaciendi habēt, abstineant, Paulo teste: quamuis Galenus ante eum ipsa etiam vitauerit. præter hæc autem ab omnibus dulcibus abstinendum esse præcepit Aetius citato loco. Qui verò humectant atque refrigerant, omnes vtiles sunt exquisitis tertianis, Galeno teste citato loco. eorum verò quantitas tanta sit, vt bene concoqui possit. qua de re ex oleribus conueniunt atriplex, blitum, lapathum, malua, lactuca, & cucurbita, ptisanæque succus. Addas tu cichorium, endiuiam, buglossum, seu boraginem, quamuis vtilius sit his oleribus vti modo quo in præcedenti capite docuimus: nam licet refrigerent, & humectent, probum tamen succum non generant, vt diximus. & ex piscibus, saxatiles, ex volatilibus quæ mollibus constant carnibus: quæ autem talia non sunt, eorum alæ; necnon & gallorum testiculi, vt ipse Galen. inquit. suum verò pedes, & cerebra, ac etiam porcellorum carnem liquefactam, nostris tēporibus vitamus. licet (vt ipse inquit) non lædant; cùm & præstantiores, ac longè temperatiores cibos habeamus, quemadmodum præcedenti capite explicauimus. interim quoque & oua ad sorbendum offerimus, præsertim vitellos. permittendum quoque est ex fructibus vt illos degustent, qui non sunt omnino concoctu difficiles, nec etiam facilè corrumpantur, vt sunt pruna damascena, seu surrentina, & qui azarolæ, seu amarenæ vulgò appellantur. Verùm vbi non admodum delitiosi sint, qui hac febre laborant, succus ptisanæ duntaxat vsque ad crisim exhiberi debet, vt idem Galenus citato loco fatetur, aut ex illis quos præcedenti capite narrauimus, aliquem eligas cibum pro natura, ac ægrotantis cōsuetudine, seu viribus, vt in vniuersali methodo fusiùs disseruimus, quo in loco conuenientiorem exhibendi cibi horam, etiam studiosi requirant. A vino verò antequàm morbus concoquatur omnino abstinendum: aut vbi concoqui cœperit, tenue, aquosum, ac modicum primò dandum est: vbi verò iam prope est vt morbus soluatur, amplius offerendum, vt liquet ex eisdem auctoribus pręcitatis locis. Toto verò eo tempore quo à vino abstinere debēt, aqua hordei, aut aliquo alio ex eis, quæ in præcedenti capite narrauimus, pro potu vtantur: ac reliqua etiam in motu & quiete, inanitione & repletione, animi affectibus, & somno, & vigilia seruentur, quæ ibi pręcepimus. Illud verò pręcipuè seruandum tam in hac exquisita tertiana, quàm etiam continua, ac singulis febribus quæ plures accessiones habent, quòd in accessionum principiis haudquaquam dormire debēt ægri, propter ea quæ à somno, hoc tempore consequuntur mala à Galeno cōscripta, commento aphorismi primi, libri secundi. quo etiam tempore nec cibus, nec medicamentum exhibeatur, nisi aliquid vrgeat, retineretur siquidem longiori tempore saltem intus calor naturalis, non sine magno eiusdem ægri detrimento: ob quam causam & vigilias præcepimus hoc in tempore, & à cibo, aliisque medicamentis abstinemus. alui etiam excrementa si excernantur priusquàm inuaserit accessio, confert, & si non natura, saltem mollibus clysteribus aluus exinanienda erit. in earum verò accessionum incrementis frictiones lenes competunt: excitant enim caloris naturalis ad exteriora motionem, humorémque extenuant, qui in vniuerso habitu continetur, ac cutis meatus rarefaciunt. At in summo vigore tempus est sanè ægro vt bibat, Galeno teste secundo de crisib. cap. 3. & Aetio cap. 79. lib. 5. bibant autem aquam hordei ex hordeo potissimùm decorticato factam, aut stillatitiam aquam intybi, seu cichorij, aut endiuiæ, aut buglosi, cui zulapij violacei, aut rosacei vnc 2. adiicito, aut syrupi acetosi simplicis, siue oxysacchari tātundem: nec minùs adiicere poteris syrupum è succo cichorij, seu endiuiæ, aut buglosi. si verò malint pastillos aliquos potius quàm syrupos, ex margaritarum drac. 1. & sacchario dissoluto in aqua rosacea quantum satis sit, formari poterunt. interim vnc. s. seminum communium frig. adiicito. quandoque etiam demptis margaritis drachm. 1. pul. diamargaritonis frig. addere poteris. vbi verò potione æger fuerit recreatus, statim copia vaporis calidi per cutem emergit sudoris nuntia, & vomitus bilis quandoque superuenit, aut aluus soluitur, & per vrinam biliosa reddunt, vt liquet ex Galen. Paulo, & Aetio, qua de re si ad ventriculum bilis repat, per vomitum educere oportet, cùm verò vergit ad inferiora, per inferiorem excretionem, vbi sponte à natura eædem excretiones non perficiantur, iuuat enim per inferiores partes bilis expurgatio, & per vrinā quoque, & sudores, eam diuertere oportet, vt ipse Galenus testis est citato libro primo de arte curat. ad Glauconem. mollibus itaq; clysteribus eo tempore

Curatio.

Loco præcit.

Aet.

Victus ratio.

aluus

alvus exinaniatur, vomitus, aqua tepida exiguo aceto, seu syrupo, acetoso adiecto proritetur. reliquæ excretiones per vrinã & sudores à medico prouocari non debent, nisi vbi maior pars bilis per aluum, aut vomitum fuerit excreta, aut saltẽ manifestę concoctionis notæ appareant, nec ipsius bilis multa copia adsit, præterquàm si frictionibus mollibus, ac lenibus sudores excitabis. Quamobrem accesione finita, in tempore intermissionis, eodem oxysaccharo, seu syrupo acetoso simplici, aut reliquis modò dictis cum cichorij, endiuiæ, aut buglossi aqua vti poterunt ægrotantes, necnon & mollibus clisteribus ex hordei, foliorum maluarum, violarum, mercurialis & betæ priùs facto decocto, deinde adiecto pauco sale, vnc.3. vel 4. olei violacei, & duabus mellis rosacei, & fiat clyster. interim addere poteris vnc. j. medullæ casiæ fistularis, aut casiæ tractæ, interdũ etiam vnc.s. diacatholici aut diapruni solutiui drac. iij. Apparentibus verò manifestis coctionis indiciis, perseuerantéque accessione, potissimùm vltra tres periodos, vbi crisis aliqua non expectetur, purgans medicamentum exhiberi poterit: nanque iuuat in hac febre, vt inquit Galenus, per inferiores partes bilis expurgatio, & libro secundo de morbis, Hippocrate ascripto, reperitur: [si tertiana febris tenuerit, siquidem non omissis tribus inuasionibus, quarta corripiat, pharmacum deorsum purgans, bibendum dato. & Actuar. cap.19. lib.3. suæ meth. med. his verbis clariùs id significauit, cùm dixit: [febre verò leuiori facta modicè quoque purgantibus, refrigerantia ac humectantia medicamenta permiscentem, quò purgantia, quę magna ex parte calida sunt, & turbandi vim obtinent, minùs offendant, vacuare oportet.] Quibus autem purgantibus medicamẽtis vtendum sit, præcedenti capite explicauimus. atqui deinceps cienda vrina erit ex iam dictis seminibus communibus frig. cum radicum & foliorum cichorij decocto: interim etiam apium, aut fœniculũ adiicito, aut syrupum è tribus radi. præbeto, quo casu etiam, cum fiducia absynthium exhibere poteris vbi coctionis signa monstrantur, quod alioqui summum est stomacho remedium, vbi bilis infestauerit Galeno teste, si præsertim ex ipsius coma (vt ipse inquit) quantum sufficiat, accipiens, mellicrato intinxeris, tutiùs autem cum iam dicto cichorij decocto exhibebis. ex eodem quoque decocto cichorij, radicúmque apij & fœniculi, sudor prouocari poterit, si vnc. iij. vel iiij. eiusdem præbebis, cum aliquo ex predictis pastillis. aut etiam sequenti. Recipit autem diarhodon drac.s. triasantalati drach.j. seminũ melonum drach.vij. sacchari dissoluti in aqua rosacea quantum satis sit, fiant in morsulis. Nec minùs prosunt balnea temperatè calida, ex aqua potabili, tum quia aliquid bilis educunt, tum etiam quia sua qualitate plurimùm iuuant: nam huiusmodi balnea humectant, ac potentia refrigerant. semper autem oportet cõtrarias qualitates opponere illis, quæ præter naturam inualuerint, cùm hoc multò plus iuuet, quàm quomodolibet euacuare, vt liquet citato primo de arte curat. ad Glauconem cap. citato. Illud tamen in memoria semper habeto, vt in tempore fiãt: si verò etiam coctionis signa ostendantur, tunc & si etiam sæpiùs laueris, nihil deliqueris, vt ibidem liquet. Reliquis etiam medicamentis alterantibus, tum intus, tum extra adhibitis pręcedenti capite explicatis, commodè vti poteris. Vnum tamen magnoperè necessarium pro curatione huius febris, definiendum restat. Num videlicet competat venæ sectio? Quam licet Galenus vniuersaliter commendauerit 11. de meth. meden. in omnibus febribus ex putredine ortis, superiùs annotauimus, eam tamen primo de arte curatiua ad Glauconem, pro exquisitæ tertianæ curatione subticuit. Hunc nodum sic soluerem, quòd cùm sine periculo sit, & citò iudicetur hæc febris, quantum in ipsa est, modò nihil in ea delinquatur, si quis eam solam inspiciens, venam secari non præceperit pro eius curatione, non errabit, id quod inspiciẽs Galenus (vt mea fert opinio) propterea in eius curatione eam non præcepit, sed ipsius bilis motum spectans, per eãdem viam qua vergit, & à natura tentatur excerni, eam vacuari iussit. At si multa sit bilis copia, ex qua exquisita tertiana accenditur, coaceruata intra vasa, à quibus accessionis tempore excernatur ad sentientes corporis partes, si quis nõ inspiciens bilem putrescentem solam, quæ accessionis causa est, sed eius copiam in venis, ac iocinore genitam, nondum tamen putrefactam, venam secari iusserit, nec rationi, nec Galeni sententiæ pugnabit. Taceo Arabes qui eam commendant, potissimùm si reliqua omnia consentiant, eadémque moderatè fiat, etenim leuata natura ab eo quo velut sarcina premitur, quemadmodum ipsemet Galenus fatetur citato lib. vndecimo de meth. meden. cap.15. haud ægrè quod reliquum est, vincet: itaque proprij muneris haud oblita, & coquet quod coqui est habile, & excernet quod potest excerni. At si quispiam dixerit propterea non debere fieri venæ sectionem, quoniam Galenus eam non præcepit, citato libro primo de arte curatiua ad Glauconem, quemadmodum eam commendauit pro cura tertianæ nothæ, asserimus nos quòd si eam non commendauit, non tamen omnino negauit. nec obstat eam commendasse in cura tertianæ nothæ, cùm de ea curanda magis dubium esset, num competeret venæ sectio, quàm pro curatione exquisitæ tertianæ, eo potissimùm quòd (vt diximus) impetum duntaxat putrescentis bilis, accessionem facientis, spectauit, non negans quòd vbi formidetur, propter eius copiam, naturam non posse eam euincere, aut vix, & fuluiores apparuerint in primo circuitu vrinæ & crudæ, quod tutiùs erit statim venam secare, hoc tamen tanquam in vniuersali methodo explicatum, hic subticuit. vbi igitur prædicta adsint, ac reliqua consentiant, confestim sanguis mittendus erit, hora tamen quietiori, & aliis quæ sæpiùs diximus, seruatis: id quod confirmauit Actuarius præcitato loco, cùm dixit: [& nisi quid impedierit, sanguis est detrahendus, etenim in omnibus propemodũ febribus sanguinem mittere, nisi adsit quod interpellat, præstat.] Qua etiam via, & ratione, & duplicem seu triplicem curabis tertianã, modò exquisitæ sint: nanque hæ non propter aliud fieri contingũt, quàm propter multitudinem, & crassitudinem, ac bilis inæqualitatem, vt inquit Aetius citato cap. 79. libri quinti. Dignosces autem duplicem, aut triplicem tertianã, ex iam dictis signis. etenim & cum rigore vehementi irruent, & omnes prædictas habebunt notas in pulsibus, vrinis, ac reliquo corpore, & omnino similes accessiones erunt.

Cap. de febre à bili, versus finẽ.

Vrinæ prouocatio.

Absynthium quãdo competit in tertiana.

Sudoris prouocatio.

Balneum.

An sectio venæ competat in tertiana pura.

Duplicis, ac triplicis tertianæ curatio.

De tertianæ nothæ dignotione, prognostico, ac curatione.

Caput IIII.

SI OMNIA, quæ in præcedenti capite tertianarum febrium indicia scripsimus, adfuerint, exquisitam reddunt tertianam, cuius accessionis tempus vt dictum est, breue existit: nam quatuor, aut quinque, aut sex, & lōgissimè vndecim aut duodecim horas cōplectitur: quarum etiam febriū vrinæ tertio die, aut ad summum quarto coctionis signum ostendunt. Si verò aliquid eorum desit, non amplius exquisitæ erunt. nam quæcunque febris exquisitam simplicitatem seruauerit, vnam obtinebit formam, veluti regulam quandam aliarum quæ exquisitæ non sunt. etenim quæ aliquo modo ab illa defecerit, tantùm etiam à febrium simplicitate recedet: vt liquet secundo de differ. febr. cap. 3. id quod tanquam proprium, nedum tertianis, sed singulis febribus intermittentibus primùm considerare oportet. Itaque in ipsis tertianis primùm distinguere opus est, si exquisita & (vt quispiam diceret) legitima sit febris, aut non exquisita, sed velut notha, Galeno auctore primo de arte curatiua ad Glauconem. cap. 10. quantum enim natura differunt, tantum rationabile est, & victus rationem, ac reliquam curationem permutare. sunt nanque tertianæ quædam, quibus aliquid iam dictorum deficit, quæ non exquisitæ, sed simpliciter tertianæ appellantur, quarum accessio longius quàm duodecim horarum occupat tempus, adeò vt ad decē & octo perueniat horas, tantòque longiores sunt hæ tertianæ, quàm illæ quæ exquisitę dicuntur, quanto earum accessiones maiores extiterint ac longiores. si verò longiorem habuerint accessionem, intermissionem autem minorem, accessione videlicet in longius tempus protracta, quàm decem & octo horis, tertianæ extensæ vocantur: licet & hæ ipsæ extensæ tertianæ plurimam in eo quòd magis, aut minùs differētiam suscipiant. nam licebit ex his aliquam simpliciter extensam nuncupare, quæ cùm vigintiquatuor horas in accessione consumpserit, reliquas habet febris expertes: aliquam verò sufficienter extensam, quæ vsque ad triginta extenditur horas, atque aliquam etiam in longius tempus productam, vt quæ vsque ad triginta sex horas protendatur, atq; aliam adhuc amplius vsque ad quadraginta, vel plures: neque enim ex his aliqua certis terminis potest definiri. Et quanquam huiuscemodi nomina adeò curiosè inuestigare non sit necessarium, tamen clarioris doctrinæ gratia, præter exquisitam tertianam nominatam, quę parum ab ea distat, simpliciter tertianam appellabimus, vt dictum est, deinde aliā paululum extēsam, deinde aliam sufficienter extensam. aliam verò amplius, & deinde aliam plurimùm extensam, vt liquet secundo de differ. febr. cap. 8. nam si ea sola tertiana esset, quam exquisitam consueuit Hippocr. appellare, vtique simpliciter tertianam eā appellasset, & non exquisitam, quæ duodecim horis breuiorem accessionem habet. cùm verò aliæ sint tertianæ iam dictæ quæ exquisitæ non sunt propterea iam dictam exquisitam nuncupauit, vt sexto de morbis vulgaribus, scripsit Galenus aduersus Agathinum, & eius sectatores, qui extensas tertianas non admittebant, sed eas semitertianas nuncupabant. differunt autem inter se accessionis longitudine, vt dictum est: qua etiam ratione magis, vel minùs ab ea quæ exquisita est, recedunt. nam quanto longior fuerit earum accessio, tanto

Tertianæ simpliciter etiam non exquisitæ.

Tertianæ extensæ, simpliciter, sufficienter, &c.

Comment. 2. super tex. 23.

impuriores erunt: rarò tamen reperies febrem, quæ vltra tria interualla exacerbationem producat in vocatam integritatem desinere, vt liquet ibidem. Appellat autem Galenus interuallum, interstitium, seu spatium duodecim horarum, vt liquet secundo de crisib. cap. 3. Vt verò quiuis valeat singulas, quas dinumerauimus tertianas nothas, seu non exquisitas dignoscere, illius signa explicauimus, quæ exquisitæ tertianæ maximè contraria existit. nam ex extremis determinatis, non difficulter inuenies intermedias, haud quidem numero paucas, vt Galenus refert citato lib. primo de arte curat. ad Glauconem, cap. 8. erit autem maxime cōtraria ea quamplurimùm, seu admodum extensam nuncupauimus, cuius accessionem vsque ad trigintasex, seu quadraginta horas, vel etiam plures diximus extendi. Quam tertianam sub exemplo adolescenti cuiusdam, qui medio tempore inter occasum Pleiadum, & autumnale æquinoctium tali febre laborare cœpit, nobis significauit Galenus eodem libro primo de arte curatiua ad Glauconem cap. præcit. incipit enim febris hæc, quemadmodum in eo adolescente cœpit, haudquaquam cum rigore, sed cum horrore: quæ etiam neque in caliditate similis est exquisitæ tertianæ: mitior etenim est eius caliditas, neque adeò confestim per vniuersum corpus effunditur, neque etiam similatur ei in pulsibus, neque subsequitur bilis vomitus, neque sudor efficiens, sed pauci quidam humidi vapores exeunt in eius inclinatione, ex quibus febris pedetentim transpirat, ac vix intermittit, longo tamen tempore, cùm eius accessio diutius producatur, vt dictum est. pulsus verò minores, tardiores ac rariores fiunt, & in dies duriores euadunt: permanet etiam in pulsibus intermissionis tēpore febris signum satis manifestum. in quam febrem, licet adolescentes, & iuuenes incidant, non tamen ij, qui natura biliosi sunt, sed pingues, aspectu albi, qui in otio degunt, & crapulis, balneisque plurimis, & repletionibus vsi sunt, & propterea bene cibos, non concoquant: simúlque eis aduenit pulsus durities in prima, atque secunda die mediocriter, in tertia autem, quarta, atque sequentibus vsque ad septimam, ad magnam peruenit duritiem: qui quidem multorum fore dierum, ac mensium, ægritudinem indicant: deinde paulò post tempore paulatim mollescere incipit, ac minores etiam quotidie fient accessiones; vrinæque meliorem habebunt subsidentiam, cùm in priori tempore admodum crudæ fuerint: tardiùs etenim concoctionis signa apparent in hac spuria tertiana, quàm in exquisita. His itaque indiciis non exquisitam tertianam cognosces, eā scilicet quę exquisitę maximè contraria existit, reliquas verò intermedias, cognitis exquisitæ tertianæ indiciis, & huius non exquisitæ, eidem maximè contrariæ, non difficulter inuenies; & eatenus eas magis accedere, vel recedere ab altera earum percipies, quatenus plus, vel minùs eiusdem signa participabunt, ac earum accessio longius, aut breuius supra duodecim horarum tempus occupabunt. Hæc verò omnia prouenire censendum est, propterea quod bilis ex qua nothæ tertianæ accenduntur, amplius sincera non sit, sed alteri permixta humori, crassioris, ac frigidioris naturæ existenti; & prout frigidior, ac crassior fuerit ac maior eius copia cum bile permixta, eò impurior tertiana fiet, accessionémque habebit longiorem, & intermissionis tempus breuius, quemadmodum in hac quam modò de-

dò descripsimus, in qua multa admodum commixta est pituitæ copia, vt ex enarratis indiciis colligitur, & propterea non ab re eam dicebat Galen. esse maximè exquisitæ tertianæ contrariam non negans quòd si minor sit copia pituitæ eidem bili permixta posit aliqua notha tertiana generari, quę non adeò sit exquisitæ contraria, neque etiam eodem loco, aut alibi negare visus est, vt quidam iuniores Galenici sentire videntur, quòd eadem tertiana spuria gigni posit, atra bile, & non pituita ipsi flauæ bili permixta, quemadmodum etiam vniuersa Arabum schola admittit. Verùm de his particulatim haudquaquam verba fecit, excusans se, citato libro primo de arte curatiua ad Glauconem, quod cognitis extremis tertianis, hoc est exquisita, & illa quæ ei maximè contraria est, quam ipse figurauerat sub exemplo adolescentis, vt diximus, haud ægrè poterant inueniri reliquæ intermediæ, quæ quidem numero paucę non sunt, vt ipse fatetur. Decepit autem hos viros quòd arbitrati sint aliam Galen. non nouisse tertiam notham, quàm eam de qua verba fecit præcitato libro primo de arte curatiua ad Glauconem, subcitato exemplo; non animaduertentes quod primo, & sexto de morbis vulgaribus, & secundo de differentiis febrium, plures conscripserit tertianæ spuriæ differentias; hoc verò in loco arte & breuitate quadam vsus, eam describens, quæ (vt diximus) extrema est, poterant reliquæ intermediæ facilè percipi, quemadmodum etiam & curari. De hac quoque verba faciens, dicebat se vidisse aliquam tertianam notham in autumno incepisse, & deinceps vere terminasse: nam non omnes nothæ tertianæ in tam longum protrahuntur spatium, sunt nanque inter eas quæ citiùs terminantur, & eò citiùs quò pulsus paulatim ad mollitiem non longo post tempore ab eius initio tendant. similiter vbi non longo post tempore à principio, accesiones minores fiant, & in vrinis coctionis nothæ apparuerint meliores, subsidentiam scilicet habentibus, quæ priori in tempore crudæ, aut minùs concoctæ visæ sint; quapropter interdum in sexaginta, interdum verò in quadraginta diebus terminentur: minùs tamen formidanda erit, ac citiùs quoque soluetur ea quæ ex atræ bilis permixtione generatur, quàm quæ ex pituitæ, in cæteris paritate seruata; quamuis nulla earum quantumuis impura & illegitima fuerit, ex seipsa periculosa existat, vt liquet aphorismo 43. libri quarti, nisi in aliquo fuerit delictum, nec opus est vt particulatim hîc cuiuslibet signa conscribamus. nam si bili pituita permixta fuerit præter ea quæ diximus, quædam alia aderunt indicia ex eis quæ in capit. de quotidiana narrabimus, & prout plura aut maiora adfuerint eiusdem quotidianæ indicia complicata, aut minora, maiorem, aut minorem etiam permixtionem ipsius pituitæ coniectare licebit. perinde etiam existimare oportet, vbi atra bilis flauæ fuerit commixta; aderunt enim & nonnulla quartanæ indicia & pro eorum multitudine, aut paucitate, maiorem, vel minorem atræ bilis permixtionem percipies, ex cuius quoque notitia vnà cum accesionis maiori vel minori longitudine prædicere poteris, num longiori vel breuiori tempore iudicentur. Pariter etiam patebit & curationis modus, vbi iam dictæ tertianæ nothæ, exquisitæ maximè contrariæ, curationem præcepimus, ac quotidianæ & quartanæ. Vniuersa itaque victus ratio pro eius curatione, non quæ refrigeret, ac vniuersum corpus humectet, instituēda erit, qualis in exquisitis exhibetur tertianis, sed & aliquem modum assumat ad calfaciendum & incidendum, eodem Galeno auctore, citato libro primo de arte curatiua ad Glauconem. quem etiam sectati sunt Paulus cap. 20. lib. secundi, & Aetius cap. 81. libri quinti, nimirum velut crassiore bile subiecta, & nō valde calidiore, vt idem inquit Aetius. Prouidendum etiam pro viribus est, ne morbus augeatur, néve ægrotantis vires prosternantur, quæ longiori tēpore debent laborare, difficilè verò est seruare vtrunque, quoniam inediæ, quātum prosunt ad morbi coctionem, tantum, vel amplius officiunt virib⁹, cibi verò quantum ægri vires adaugent, tantum coctiones impediunt. sed id quoque noscere opus est, ad quantam magnitudinem perueniat morbus, ac quantæ sint ægroti vires, vt ad ea inspiciens quæ maius auxilium exposcunt, inedia quidem in valentioribus vtaris viribus, & morbo coctu difficili, largiori autem cibo vbi vires sunt debiliores, neque morbus admodum concoqui contumax. hæc quidem & in omnibus aliis morbis considerare oportet, vt liquet ex eodem Galeno, & nos in vniuersali methodo fusiùs disseruimus. Maximè verò eis conducit ptisanæ succus iniecto pipere, hyssopo, aut origano modico, necnon & aliæ sorbitiones concoctu faciles, ex prædictorum auctorum testimonio. semper autē plenior victus in hac febre adhibendus erit à principio, quàm in exquisita tertiana. Reliqua verò quæ ad victum spectant, tum præcedenti capite de tertiana, tum sequentibus de quotidiana, & quartana sunt petenda, eatenus ipsum victum varians, quatenus ipsa tertiana notha ab ea quæ exquisita est, declinauerit. & cùm accesionem habeat longiorem, cibum non quotidie exhibere oportet, sed alternis diebus (nisi quippiam vrgeat, vt in accesione cibum offeras) quanquam etiam exiguum magis, minúsque nutriens, ac medicamentosus eo tempore exhiberi debebit. Sed mirum sanè est de Alexandro, qui cap. 6. libri 12. adeò facilè putat Galenum condemnare, eò quòd condemnauerit ptisanæ succum pauco pipere, hyssopo, vel origano adiecto in hisce febribus, inquiens, huiusmodi plerunque periculosa esse, & febres vehementiores accendere, idque magis adhuc si temperamentū corporis calidius inueniatur, & pituita minor quàm bilis; & quæ non adeò calefacientia requirat, parum (vt mea fert opinio) animaduertente quòd nec Galenus eis, qui ita laborauerint, eadem præceperit, neque vt eisdem immodicè vtatur cum ptisana: docet enim (vt diximus) eam notham tertianam curare, quæ alteri exquisitæ tertianæ maximè contraria existit, cuius exemplum paulò ante conscripserat in adolescente, circiter decimumoctauum ætatis annum, albo aspectu, pingui, & sæpiùs antea in otio degente, ac crapulis, balneis plurimis, & repletionibus vso: quæ quidem febris nec vehementior erat, neque in corpore temperamento calidiore, nec pituita permista bili, adeò mitis, ac exigua erat, vt nō etiam calfacientia requireret, simul cum his quæ refrigerant & humectant. In qua etiam febre ea quæ supra modum calefaciunt & exsiccant, ipsemet Galenum omnino vitauit, eodem loco. Conatur etiam idem auctor citato loco Galenum reprehendere, quòd pro curatione exquisitæ tertianæ, apparentibus concoctionis signis absynthij decoctum comprobet, tanquam valde nocuum ægris,

Cap. supra citato.

Loco citato.

Comen. 2. super text. 25. & com. 3. super tex. 5. com. 2. super tex. 23. Prognostica.

Minùs formidanda mixta cum atra bile, quàm cum pituita.

Curatio. Victus ratio.

Cap. citato.

Refellitur Alexander reprehendens Gale.

Vide de absynthio cap. 3. huius partis circa fin.

calidum & ſiccum temperamentum habentibus, aſ-
ſerens ſe nouiſſe in quibuſdam, qui immoderatiùs il
lud aſſumpſiſſent, particularum colliquationem ex-
pertos eſſe, quibuſdã partes ſolidas ſicciores reddi,
aliis verò bilem efferueſcentem qualitate potius of-
fendere, alium autem igneam intemperiem, aut in-
flammationem in ore vẽtriculi ſentire. atqui ex eiſ-
demmet verbis liberari à calumnia Galen. poterit
cùm immoderatum eius vſum non commẽdet, ſed
moderatum, ex ipſius coma quantum ſufficiat acci-
piens. ad hæc quis vnquam arbitrabitur tanta poſſe
prouenire incommoda ex abſynthij decocto, mo-
dò immoderatiùs illo ægri non vtantur? neque e-
nim tantam habet vim calfaciendi, licet amaroris
particeps ſit, cùm & adſtringendi facultatem ha-
beat, plurimam etenim obtinet adſtrictionem, vt
Cap. proprio.
ſexto de ſimplicium medicamentorum facultatibus,
liquet, maximè vbi ponticum ſit, & propterea in-
tus aſſumptũ idoneum eſt medicamẽtum ad repur-
gandos meatus; gratúmque eſt ſtomacho, adeò vt
propterea neque igneam intemperiem, aut inflam-
mationem in ore ventriculi proritare valeat. parcat
itaque mihi Alexander in hoc, cùm ſatis animosè,
exigua ſeu nulla ratione promotus, in Galenum in-
Potus.
uehere conatus ſit. Nos verò ad penſum redeun-
tes, aſſerimus etiam, quòd pro potu vti poterunt
hac febre laborantes cinnamomi decocto, aut hor-
dei cum exiguo cinnamomo, & vbi admodum de-
litioſi ſint, vt à vino abſtinere nequeant, eo etiam
vti poterunt, pauco, tenui, atque aquoſo potiſsi-
mùm circa initia. nam procedẽte tempore amplius
offerri poterit, neque ita aquoſum, modò tenuis
Venæ ſectio
ſubſtantiæ ſit. Quòd ſi ſanguinem mittere opor-
teat, neque hoc quoque omittendum erit, ſed ab
initio ſtatim adhibita earum rerum, quas explica-
uimus diſtinctione, tantum mittendum, quantum
præſens exigit ſtatus, eodem Galeno auctore erit:
itaque ſecanda interna cubiti vena, vbi quippiam nõ
Clyſteres.
impediat ſtatim ab initio. Conferunt etiam clyſte-
res, iíque nõ admodum molles, vt idem auctor in-
quit, qui parari poterunt ex maluarum, mercuria-
lis, foliorum betæ, florum camomillæ, & hyſſopi
decocto, cui colato iuri, mellis roſacei vn.2. olei cõ-
munis, vel chamæmelini, & violacei vnc.3. vel qua-
tuor, cõfectionis de dactylis dr.4. aut diacatholico-
Syrupi.
nis, ſeu hieræ picræ ſimpl. vnc.s. ſalis cõmunis drac.
4. adiicito, & fiat clyſter. extenuantes quoque mo-
dicéque calfacientes ſyrupi exhibeantur, permiſti
cum iis quæ vim humectandi ac refrigerandi habẽt,
veluti ſyrupus acetoſus ſimplex, roſaceum mel, aut
ipſummet oxymel, cum ſyrupo de ſucco borraginis,
endiuiæ, aut cichorij parato hunc in modum, Reci-
pe ſyrupi acetoſi ſimp. mellis roſacei, aut oxymellis,
& ſyrupi è ſucco borraginis, endiuiæ, vel cichorij,
ana vnc.1. aquarũ cichorij, & borraginis vn.3. miſce.
Purgationes.
quibus ſæpius aſſumptis, apparentibúſque conco-
ctionis notis, aliquod exhiberi poterit pharmacum
ex his quæ leuiter ventrem ſubducunt, vt rhabarba-
ri dilutum, diaphœnicon, ſeu diacatholicon, quod
quidem hunc in modum componas, Recipe rhabar
bari vigorati cum ſpica, diluti in vnc.2. ſucci roſarũ,
& per colum transfuſi ſcru.4. diacat. drac.7. aut dia-
phœniconis drach.4. mellis aerei vnc.2. cum aquis
cordialibus fiat potus. Poteris in vicem mellis aerei
vti vnc.3. ſyrupi è pluribus infuſionibus roſarum, vel
violarũ, aut vnc.1.s. pulpæ caſsię fiſtularis. Cùm verò
febris hæc ex craſsiori accendatur bile, non vnicam
forte purgationem duntaxat deſiderabit, ſed plures,
quod quidem ſub his verbis nobis inſinuauit Ale-
xander citato loco: [conuenit igitur, vt qui humo-
res diſſolutos nouerit, non modò ſemel exhibeat,
Potus pocbō rum.
quæ per aluum ſubducere poſſunt, ſed etiam rurſus
humectante victu vſi, & diſſoluentes, ſi quæ ſiccę &
craſſæ reliquiæ ſubſint, iterum leuiter expurgent.]
Quapropter vbi adhuc perſeuerauerit, reliquis vtẽ-
dum eſt ſyrupis extenuantibus, ac aperientibus ma-
gis, vt ſyrupo de tribus radic. cum aceto, quo Nea-
poli vtimur, aut ſyrupo de duabus, vel quinque radi.
vel etiam acetoſo compoſito, de bizantiis, aut de
eupatorio, aut etiam oxymelite; quibus etiam adii-
cias aliquem ex iis quæ refrigerandi vim habeant,
vt ſyrupum de ſucco, vel infuſ. roſarum, aut de ſucco
cichorij, ſeu borraginis. Quibus deinde ſæpiùs aſ-
ſumptis repetenda erit purgatio, eíſque vtendum eſt
medicamentis, quæ expurgandi craſsiorem bilem
vim habeant, & propterea agaricum adiicito ſimul
cum rhabarbaro, vel catapotia quædam tribuas quæ
ex eiſdem figurentur, aut ex agarico & aggregatiuis
pil. ſeu ex rhabarbaro, & eiſdem pil. catapotia for-
mato, drachm.1. pilularum aggregatiuarum, & al-
teram ſeu ſcrup.4. ſeu agarici, ſeu rhabarbari acci-
piens, à quorum aſſumptione, mellis aerei vnc.2. aut
ſyrupi de pluribus infuſionib. roſarum vel violarum
vnc.3. aut ſacchari violacei vnc.2.s. præbeto cum a-
qua cichorij, aut bugloſsi. Conferunt etiam hoc in
tempore ea quæ vrinam ciunt, præterquàm illa quæ
ſupra modum calfaciunt & exſiccant, vt inquit Ga-
lenus, cuiuſmodi eſt decoctum hyſſopi, aut ſpicæ
nardi, & poſt diem ſeptimam danda eſt (vt ipſe Ga-
lenus ait) iugiter abſynthij coma. inſuper paſtillis in
hunc vſum vtantur, hoc modo confectis, Recipe
diarhodon abbatis, & aromatici roſ. ana ſcrup.2. ſe-
minum communium frigidorum maiorum, aut me-
lonum duntaxat vnc.s. cum ſaccharo in aqua roſa-
cea, & capillorum veneris, ſeu melliſſophylli diſ-
ſoluto, fiant paſtilli, quibus vtantur cum aliquo ex
prædictis decoctis, aut ſyrupis, aut aquis cichorij,
vel borraginis. multis quoq; fuit auxilio oxymel e-
Vomitus.
potum, vt citatis auctoribus viſum eſt. vomitus in-
ſuper poſt cibum adeò iis, quibus hæc febris perdu-
rauerit, vtilis eſt, vt multos ſciam ſolis vomitibus
Loco citato.
ſtatim fuiſſe curatos, vt Galenus inquit citato libro
primo de arte curatiua ad Glauconem. Vbi verò ad-
huc perſeuerauerit febris, neq; iam dictis cedat me-
dicamentis, iis quæ leuiter expurgant, ſemel ſaltem
in hebdomada, vtare, vt trociſcis de rhabarbaro,
ſeu de eupatorio, aut de abſynthio cum ſyrupo è plu
ribus infuſionibus roſarum perſicarum, aut ſyrupo
compoſito è cichorio Nicholi hunc in modum, Re-
cipe trociſcorum de rhabarb. de abſynthio, aut de
eupatorio drachm.1. diſſoluatur in vnc.2. ſyrupi è ci
chorio Nicholi, aut è pluribus infuſionibus roſarum
perſicarum tantundem, & cum aqua meliſſophylli,
cichorij, aut capillorũ veneris, fiat potus, vel ex drac.
1. ſeu ſcrup.4. trociſcorum dictorum, tria catapotia
formato cum melle roſaceo, ſeu oxymelite, & vtare.
Et ſi videbitur, poteris poſt horam vel alteram vnc.
2. dictorum ſyruporum cum iam dictis aquis ſimul
exhibere. nec etiam parum efficaces ſunt trociſci è
roſis, præſertim vbi admodum laborauerit ventricu
lus, maléque concoxerit, & febris admodum produ
cta ſit, ac color ægri fuerit vitiatus, quorum pote-
ris drachm.1. exhibere ſingulis tribus, vel quatuor
diebus cum vnc.3. aut 4. decocti ex radicibus ci-
chorij,

cichorij, & pauco absynthio facti. conducit etiam non parum si vnc.1.vini albi odorati adiicias. Iuuat insuper ex Galeni præcepto citato lib. de arte curatiua ad Glauconem necnon Pauli, & Aetij citatis locis, hypochondriorum calefactio seu fotus. at non indifferenter omnia calefacere oportet (vt sæpius animaduertimus) sed ea quæ laborant. Quare laborante iocinore tales fiant fotus, Recip. cichorij, & fumariæ an. manip. s. florum chamæmeli, meliloti, & fœnigræci an. drach. 4. summitatum absynthij, & rosarum an. manip. 1. spicæ, iunci odorati, cuiuslibet drach. 1. bulliant secundum artem in sufficienti quãtitate aquæ, deinceps aceti albi vnc. 2. vel 3. adiicito, & cum panniculis lineis in eo irrigatis, iecur sæpius foueatur, inungatur demum hoc vnguento, Recipe olei rosacei, & de absynthio ana vnc. 1. olei chamæmemelini, & amygdalarum amararum, singul. vnc. s. olei nardini drachm. 3. pulueris seminis lini, fœnigræci, & florum chamæmeli an. drach. 2. coral. rub. 1. s. succi cichorij drach. 6. cum cera & exiguo aceto, fiat vnguentum. At si lien laborauerit, ac intumuerit, non iocinori, sed lieni calfacientes sunt approximãdi fotus, quos hunc in modum componas, Recipe corticum rad. capparorum, & tamaricis an. dra. 4. scholopendrij, absynthij an. p. 1. spicę drachm. 3. lupulorum, fumiterræ singulorũ manip. s. florum chamæmeli, fœnigræci, meliloti, seminis lini & anethi ana drach. 4. s. fiat arte decoctum in quatuor partibus aquæ, & vna aceti albi, & irrigatis in eo spongiis, fiant fotus, à quibus tale applicetur vnguẽtum, Recipe olei liliorum alborum, & irini an. vnc. s olei de capparibus, & amygdalarum amararum an. vn. 1. nardini drac. 4. succi scolopendrij vnc. 1. s. butyri recentis, & adipis anseris cuiuslibet drach. 4. pul. seminis lini, fœnigræci, & florum chamęmeli an. drach. 1. s. cum aceto pauco, & cera, fiat vnguentum. huic etiam vnc. 1. capparorum, aut tamaricis, interim etiã vnc. s. succi ciclamini adiicere poteris. Vbi verò vẽtriculus primò affectus sit, aut etiam ob dicta hypochondria laborauerit, flatibúsq; sit oppletus, & subtumida in facie decoloratio apparuerit, idem quoque fouendus erit, ex eo quod ita paratur fomento. Recipe summitatum absynthij, & rosarum rubearũ ana manip. 1. spicæ nardi, chię mastiches an. drach. 2. cinnamomi drach. 1. s. florum chamæmeli, meliloti, & anethi, singulorum drac. 4 singula bulliant in tribus partibus aquæ, & vna vini albi odorati, vt conuenit, & spongiis in eo irrigatis, ventriculus foueatur. vel, Recipe vtriusq; mẽthæ & absynthij ana manip. 1. chiæ mastiches, cinnamomi, ligni aloes, cort. citri, singulorum drach. 1. maceris, galangæ, an. scr. 2. florum chamęmeli, anethi, & meliloti an. drac. 4. rosarum rubearũ manip. 1. s. singula cõtundantur, & ex eis cum linteo lineo fiant saccelli, qui irrigati in sequenti decocto, calidi ventriculo applicẽtur. Recipe absynthij & rosarum rubearum, an. manip. s. cinnamomi, chię mastiches ana drac. 1. fœnigræci: seminis lini, cuiuslibet drach. 2. ebulliant omnia in sufficienti quantitate aquæ, & vini albi, tribus videlicet partibus aquæ, & vna vini, & fiant fotus, quibus sæpiùs adhibitis, licet eundem ventriculũ hoc vnguẽto inungere quod accipit oleorum de absynthio, & mastichini ana vnc. s. olei rosacei, & amygdalarum amararum ana vnc. 1. olei nardini drach. 4. corallorũ rub. drach. 1. s. cinnamomi, chiæ mastiches ana scr. 1. vini albi, & ceræ parum, fiat vnguentũ. Hęc satis esse puto pro tertianæ nothæ curatione, nam licet plures, vt recensuimus, sint eius differentiæ, nõ difficulter tamen earum curationem inuenies, vbi extremarum curationem non ignorabis; eius videlicet quæ exquisita est, & alterius quæ eidem maximè contraria existit; cuius curationẽ hoc in capite docuimus. Etenim prout magis, vel minùs ab exquisita recedit, ita poteris tam victus, quàm medicamentorum rationem permutare, ac pro eadẽ ratione permiscere. similiter pro diuerso humore qui permiscetur, poteris eadem etiam cõponere, nedum ex his quæ pro cura tertianarũ explicauimus, verùm etiam eis quæ sequenti capite de quartana, & alio de quotidiana conscribemus.

Potus hypochõdriorum.

Exquisitæ quartanæ causa, dignotio, prognosticum, ac curatio. Caput V.

ALTERVM intermittentiũ febriũ genus est exquisita quartana, quæ ex solo melancholico humore generatur, qui frigida & sicca constat temperatura, succenditur autẽ paulatim velut lapis aliquis, aut testa, aut os, aut tale aliquod huiuscemodi corpus frigidum & siccum. verùm si neque putrescat, neque vehemẽter per sentientes corporis partes deferatur melancholicus hic succus, nũquam efficiet quartanæ exquisitæ circuitũ, vt liquet secundo de different. febrium, cap. 5. quamuis Alex. cap. 8. lib. 12. velit quòd quartanæ febris non vna sit species, sed multiplices, & diuersæ existant: etenim alia ex flaua bile nimium adusta, alia ex fæculento sanguine nascitur, quod quidem neque negare videtur Galenus tertio prognostic. quo loco quartanam (dicebat) ex melancholico humore consistere, atque ipsum duplici modo generari, tum ex sanguine crassiore, qui respondeat proportione in venis, subsidenti fæci in dolio vini, tum etiam flaua bile vehementer assata. Insuper illud confirmare videtur comment. 22. aphorism. tertij libri, sub his verbis: [quin etiam illo tempore quartanas febres fieri inquit (loquens de autumno) quia scilicet ex atra bile ortum habent, quæ duplicem habent generationem, alteram quidem ex flaua bile superassata, alteram verò ex sanguine crasso.] ex quibus indifferenter innuere videtur quartanã febrem generari posse, licet secundo de differentiis febrium (vt dictum est) contrarium sentiat. Verùm ne quispiam putet sibi pugnantia conscripsisse Galenum, hunc in modum conciliandus erit, quòd exquisita quartana, incipiens præsertim à solo melancholico humore frigido & sicco, temperaturam existente, ac vini fæci simili, eóque putrescente, ac vehementer per sentientes corporis partes delato, generationem habet, quemadmodum ipse fatetur citato libro secundo de different. febrium, cap. 4. Nam licet frigidus natura sit hic succus, tamen cùm putredinem sibi adiunxit, cuius causa febrem accendit, tantùm possidet caloris, quantùm etiam putredinis, vt liquet secundo de causis symptomatum. Eam verò quæ ita exquisita non est, neque statim ab initio inuadit, sed aliis febribus subsequitur inordinatis, seu (vt ita dixerim) erraticis, ex præassatorum, ac efferuescentium humorum, & veluti in cinerem versorum putredine, quando eadem affectio in cunctis fiat venis, ita vt in eis generetur atra bilis, non tamen quòd eadem in eis putrescat, sed exuperet duntaxat, & deinceps accessionis tempore ad sentientes corporis partes transmittatur ac putrescat, generari contingit, potissimùm vbi præcedens febris

Frebris quartanæ multæ species.

Super text. 27.

Loco citato.

Conciliatio locorũ Galeni.

Quartanæ febris ex bilis adustione generatio.

præter inordinationem intermiſerit, atque ita per finem æſtatis eueniat, autumnóque propinquet, ex Hippocratis auctoritate, citato libro tertio prognoſticorum. & hoc modo, fortè ſubintelligere voluit Galenus eodem loco febrem quartanam fieri etiam poſſe ex atra bile, genita ob vehemẽter aſſatam flauam bilem, non autem ſynceram, ſed ob veluti cinerem quendam vehementer aſſatorum humorum (inquit) quem natura non antea excreuit, putrem quandam recipientium affectionem: ex immodicè enim cocto, & feruente ſanguine, veluti cinis quidam, atra bilis efficitur, ac quæ in eo tenuior pars continetur & bilioſa, ac aſſata fuerit, in atram conuertitur, ex quibus quartana generatur vbi putreſcant, & per ſentientes corporis partes vehementer deferantur. & vbi maior fuerit ſuperaſſatæ bilis copia, ex ſuperaſſata bile quartanam generari fatebimur, non ſynceram, ſed atræ bili ex feruente craſsiore ſanguine genitæ, permiſtam. nam pituitoſus humor vſque adeò minimè aſſari poterit, vt ex eo atra bilis, & deinde quartana generetur (quemadmodum Arabum principi, & ſectatoribus eius viſum eſt) bene autem cęteri humores. ex putreſcente itaque melancholico ſucco, ſeu quod in ſanguine craſſum, ac veluti fæx eſt, immodicéque excalefacto, per ſentiẽtes corporis partes delato, exquiſita accẽditur quartana febris, ac ſtatim ab initio ſæpiùs inuadere ſolet. ex putreſcente verò, ac vehementer ſuperaſſata bile, eáque haudquaquam ſyncera, & impermiſta, perinde etiam vehementer per ſentientes corporis partes delata quartana etiam interdum accendi poterit, non tamen ſtatim ab initio inuadens, neque adeò exquiſita; nunquam tamen ex ſuperaſſata pituita. Quapropter neque ſibiipſi in hoc pugnantia cõſcripſit Galenus, ſi quis autem velit cum Galeno fateri quartanam tam ſtatim ab initio inuadentem, quàm ſi alias conſequatur inordinatas febres, ſemper à melancholico ſucco, natura frigido & ſicco accendi, & non ex flaua bile aſſata, vtique non errabit: ait enim Galenus tertio prognoſtic. [ſed ſi nõ antea natura quodammodo excernat veluti cinerem vehementer aſſatorum humorum, hic rurſus permanens in corpore, ac caleſcens, putrem quandam recipit affectionem; ídque quoties ei accidit, feruendo excitat febrem, quoties verò in cunctis venis eadem fiat affectio exuperante atra bile, quartana conſiſtit febris.] atqui clarum eſt in Galeni doctrina per humores ſanguinem ſemper ſubintelligere, vt nos etiam in præcedentibus adnotauimus, eóque magis hoc in loco, cùm inquiat, quoties in cunctis venis eadem fiat affectio, per quam videlicet veluti cinis vehementer aſſatorum humorum generetur, tunc enim exuperante atra bile, quartana conſiſtit febris. per cinerem itaque vehementer aſſatorum humorum, non bilis, aut alterius ſucci intelligit, ſed ſanguinis, neque propterea quòd duplicem dixit comment. aphoriſm. 22. libri tertij, habere generationem atram bilem, alteram ex flaua bile ſuperaſſata, & alteram ex ſanguine craſſo voluit quòd ex vtriuſque quartanæ fiant febres, ſed explicata duplici atræ bilis differentia, tanquam in aliis locis declaratum, ac manifeſtum, reliquit diſſerere quòd ex ea duntaxat quæ ex ſanguine craſſo generatur, fiant quartanæ febres; ex hoc nanque ferueſcente, immodicéque cocto, & exuſto veluti cinis quidam, nigra bilis efficitur, frigida quidem, eo quod terrea, caloris autem particeps, ſicuti cinis, & acetum, eodem Galeno auctore, tertio de cauſis ſymptom. Id itaque quod in ſanguine craſſum, & veluti fæx exiſtit, quando immodicè excalfactum exaruerit, fit atra bilis vt liquet 2. de criſib. & 2. de different. febr. Quare ſemper ex putreſcente melancholico humore, ſeu atra bile, ex eo genita, quartana accenditur febris. Nam quæ ex ſuperaſſata flaua bile, nigra bilis generatur, præter cætera mali moris eſt, & erodit, ſeu exulcerat partes vbi contingat plurimum colligi, & propterea ab ea quartana febris generari nequit. exulceraret etenim ipſas, præſertim ſi ſyncera eſſet, priuſquàm quartanam accenderet febrem, ac putreſceret: demum ea putreſcente & vehementiori motu per ſentientes corporis partes delata, multò magis eas eroderet, cùm mota mordacia excrementa magis lædant, quàm quieſcentia. verùm interim exquiſita, vbi ſyncerus fuerit talis melancholicus humor, interim non exquiſita, vbi alteri humori fuerit permiſtus, quartana accenditur, quemadmodum etiam de tertiana determinauimus. Nunc verò exquiſitæ indicia explicabimus: ea etenim cognita, facilè ętiam non exquiſita dignoſci poterit. Hæc quidem manifeſtum ſui præbet indicium in principiis acceſsionum, quando rigent adhuc qui quartana laborant: eſt etenim eius rigor non vehemens, quẽadmodum in tertiana, ſed mediocris ſeu paruus: etenim quartana febris non primo ſtatim die cum rigore inuadit vehementi, verùm ipſa progrediente atque aucta vnà etiam rigor augetur, ſenſúſque ægrotantibus adeſt: non quaſi pungatur ac percutiatur corpus, ſed frigefactionem ſimilem habent, qualis per gelu tempore hyberno ſentitur, cùm ex frigido accenſo humore ortum habeat, vt dictum eſt: necnon & cum quibuſdam veluti contuſionibus vſque ad oſſa tendentibus, ita vt eos audire licebit dicentes quòd videantur in oſsibus pati laborem, & carnem habere confractam vt liquet 2. de criſib. cap. 3. quo etiam tempore eorum pulſus qui quartana laborant, ſatis tardi ſunt, ac rari, parui, ac debiles, & magis quàm in nulla altera affectione: nam quamuis in tertianis etiam parui, debiles, tardi ac rari cùm inuadunt pulſus neceſſariò adſit, tarditas tamen, ac raritas non parum ab iis abeſt, qui in quartanis accidunt: nam in quartanarum principiis videbitur ibi arteria quodammodo eſſe alligata atque ad interiora retracta, neque liberum habere aſcenſum; in tertianis verò, neque aliquid tale percipietur, tarditáſque propè accedit ad eum, qui ſecundum naturam eſt motũ, quapropter vbi quartanæ febres inuadunt, quamuis iuuenis ægrotus fuerit, talis fit motus arteriæ, qualis in ætate decrepita, in qua cùm calor paucus exiſtat, cui par quoque eſt generatio fuliginoſorum excrementorum, ſpiritúſque animalis nutritio, iure pulſus paruos, tardos ac raros habent, vt 3. de cauſis pulſuum cap. 5. ſcriptum eſt. Cùm autem conſiſtit atque etiam augetur huius febris acceſsio, neceſſe quidem eſt vt veloces fiant, atque frequentes pulſus, ſeruatur tamen & tunc ipſius tarditas ac raritas, ſi additam velocitatem atque frequentiam in acceſsionibus ratione perpendas: & quidem ſi comparaueris quartanæ febris conſiſtentiam, tertianæ conſiſtentiæ, non paulò velociores atque frequentiores in tertianis pulſus oſtendere arteriæ videbuntur, & quæ etiam omnibus communis eſt febribus in vno pulſu arteriæ inæqualitas, in quartana manifeſtiſsimè

licet

Loco citato. (margin, beside "Hippocratis auctoritate, citato libro tertio prognoſticorum")

Pituita per aduſtionem in atram bilem mutari non poteſt, contra Auicennam. (margin)

Loco citato. (margin, beside "ait enim Galenus tertio prognoſtic.")

Cap. 3. circa finem. (margin, beside "tertio de cauſis ſymptom.")

licet comprehendere ex Galeni decreto libro I. de arte curatiua ad Glauconem, cap.6. Caliditatis quoque indicia diuerso modo se habent quàm in tertianis: nam æstum, & deustionem, & quendam veluti feruorẽ qualiter in tertianis videtur, in quartanis haudquaquam inuenies, vt liquet ibidẽ. Vrinæ quoque tenues, & albæ & aquosæ erunt, nimirum propter materiæ crassitudinem percolatę, progrediente verò morbo, pro ratione coloratiores fiunt, & subsidentiam habent crassam, Aetio teste cap.83.lib.5. quo circa inquit Gal. citato libro I. de arte curatiua ad Glauconem, cap.7. in quartanis variæ erunt vrinæ, sed crudæ omnes. Hæc igitur signa maxima sunt ipsius quartanæ. Verùm non propterea reliqua omittenda sunt signa, sed ægrotantis natura inspicienda, si in ea atra bilis abundat, & ætas, si senior sit quàm consistentiam, vtpote declinans, tempus quoque anni si autumnus, frigidam & siccam, ac inæqualem habens temperaturam: in hoc enim magis sperabis quartanos circuitus fore frequentiores. similiter & loci natura inspicienda, si lien intumuerit, febrisque sine ordine antecesserit, si cibus, potúsque, ac victus vniuersus, frigidus & siccus præcesserit, necnon si eo tempore quartanæ febres populariter fiant, quòd si febris cessauerit, remanseritque adhuc in pulsibus febris signum, ac iidem pulsus iis qui secundum naturam sunt, rariores, ac tardiores fuerint, proculdubio huiusmodi febris quartana censenda erit, vt eodem primo de arte curatiua ad Glauconem, scriptum est. huius etiam febris accessio temporis spacio est similis tertianæ, nonnunquam & longior, cum adhuc exquisita perseuerat, vt quæ ex frigidiore humore consistat: in qua nec etiam bilis flauæ vomitus, quẽadmodum in tertianis expectandus est, vt liquet 2. de different. febrium, cap.5. & citato libro I. de arte curatiua ad Glauconem. Sequitur autem sudorum copia circa exacerbationis declinationem: copiosiores etenim in hoc humore euacuationes fiunt, quàm in pituita, quoniam quicquid atræ bilis fuerit accensum, exhauritur, atque dispergitur. Eadem insuper in hisce febribus, atque aliis omnibus est causa, quæ differentiam facit longitudinis accessionum, quemadmodum in præcedentibus declarauimus, multitudo videlicet, ac humoris qualitas, vigor insuper ac virtutis imbecillitas, & præterea ipsius ægrotantis dispositio rara & densa: ex iis enim diuersitas assumitur. Exquisita autem, an non exquisita sit, nedum ex accessionis breuitate seu longitudine, sed & aliis quoque indiciis percipi poterit. Neque enim omnia aderunt exquisitæ quæ explicauimus quartanæ indicia, sed nonnulla deerunt, & alia quædam alterius humoris, cum eadem atra bile permisti, percipies. Ex intermittentibus verò febribus, quemadmodum tertiana breuissima quidem, & mitissima est, ita longior ac quantum in ipsa est haudquaquam periculosa quartana existit: quæ neque etiam statim ab initio inuadere solet, sed aliis quæ antecesserint febribus, præsertim inordinatis, subsequi, vt I. de arte curatiua ad Glauconem, scriptum est: etenim admodum difficulter putrescit melancholicus humor, cum frigidus & siccus natura sit, promptius verò vbi priùs efferuescat, ac supramodum exustus fuerit. Hippocr. verò I. de morb. vulgarib. inquit, quòd omnium est quartana securissima, facilima, longissima, hæc enim non est ipsa quidẽ tantùm per se talis, sed etiam

Ex caloris qualitate. *Ex vrinis.* *Ex natura ægri. Aetate. Tẽpore anni.* *Loco citato.* *Loco citato.* *Sudoris copia.* *Non exquisitæ signa.* *Prognostica.* *Loco citato.* *Comment. 3. tex.4.*

à magnis aliis vindicat morbis, & 6. eiusdem ait. [quartana laborantes magno morbo non capiuntur: si priùs autem capiuntur, & quartana superuenit, liberantur.] Id etiam confirmauit apho.70. lib. 5. cùm dixit: [à quartanis capti non admodum à conuulsionibus capiuntur: si verò capiãtur, & quartana superuenerit, liberantur:] verùm animaduersione dignũ est per quartanas, intermittentes subintelligere Hippocrat. nam continuæ (licet perrarò eueniant, liquet 2. de differentiis febrium) cùm nullam habeant vsque ad iudicium molestiarum remissionem, sed perpetuò infestant, meritò graues & dicuntur, & sunt. oportet item quòd ea genita sit absque lienis, aut alterius visceris affectu, quandoquidem ex liene sæpenumero grauiter vidimus (vt inquit Galenus) citato libro primo de morbis vulgaribus, homines febre laborasse quartana, ac deinde collecta aqua inter cutem, esse defunctos. Verùm ipsa sua sponte quartana, absque alio visceris affectu, præsertim magno, periculo vacat, neminémque iugulat, vt inquit Celsus cap.15. libro tertio, & ab aliis etiam morbis liberat, atque ita nouimus morbos comitiales fuisse à quartana, diu tamen infestante, discussos: vt ibidem testatur Galenus, id verò nulli dubium est quod priùs quartana febre laborantes, comitialis morbus adoriri nequit, quandoquidem iam adortum, superueniens quartana discutere consueuit: quo circa multò sanè magis ipsum impendentem arcere poterit, vt præcitato libro sexto de morbis vulgaribus, à Galeno scriptum est. Quartanæ insuper à splene initium sumentes, diuturniores sunt: fiunt autem manifestæ ex colore, & cruditatibus, & quod venter non facilè egerit, & ex splenis tumore, & quòd ad sinistram magis se reclinent: est autem periculum ne progressu temporis etiam in aquam inter cutem incidant, Aëtio auctore præcitato loco. At verò propter hepar inflammatum quartanarij, vt ipse inquit eodem loco, coloris sunt albicantis, & toto corpore tumidi, & vrinę ipsę valde rubræ, sandaracham referentes, & ad contactum tumor dextri hypochondrij occurrit, & hi etiam magis difficulter spirant quàm splenici, & subtussiũt, & postremùm in hydropem ineuitabilem labuntur. Atqui aphoris.25. libri 2. Hippocrat. dicebat quòd æstiuæ quartanæ magna ex parte breues fiunt, autumnales longæ, & maximè quæ hyemem attingunt, quamuis nedum de quartana verificetur aphor. Gal. auctore in commento, sed de quolibet alio morbo; nullus etenim æstate fit longus, Hippoc. verò de solo omnium longissimo fecit mentionem, veluti per exemplum de omnibus aliis ex isto pręcipiens. Vetus verò quartana rarò, nisi verò soluitur, vt inquit Celsus cap.16. lib.3. omnium verò pessima est quintana; etenim & ante tabe, & iã tabidis superueniens perimit. septimana verò longa est, verùm non letalis. Nonana hac longior etiã, at non letalis, eodẽ Hip. auctore præcitato libro I. de morb. vulg. Cæterùm quod ad curationem ipsius quartanæ attinet, illud primò seruare oportet, quòd qui ea laborãt, ab initio mediocriter ac leniter tractandi sunt, ita vt neq; aliquod ex fortibus medicamentũ, neque vacuationem adhibeamus, Galeno teste præcitato libr. I. de arte cura. ad Glauc. cap.II. quem secuti sunt Paulus cap.22. lib.2. & Aëtius cap.84. lib 5. victum itaq; instituere oportet optimum, miniméque flatuosum, arcendíque sunt à carnibus suillis, atque ab omnib.

Com 6. super tex.7. *Cap.2.* *Loco citato.* *Loco citato.* *Commen.3. tex.7.* *Curatio. Victus ratio.*

eduliis quæ tenacia sunt, & tardum habent exitum, ac quæ refrigerant & exsiccant corpus, vt ibidem à Galen. scriptum est: ob id boni succi cibi, concoctu faciles, substantia non crassa, nec tenaci, tribuendi sunt, quemadmodum volatilia quæ in paludibus non degunt, vt Gallinæ, earúmque pulli, similiter & columbarum, capi, perdices, fasiani, & reliquæ huiusmodi, insuper & qui non refrigerandi exsiccandíque vim habeant, sed leuiter calfaciendi, ac humectandi corpus. Conducunt quoque pisces mollibus carnibus, nihilque tenacis habentes, & concoctu faciles. interim autem salsis quibusdam & sinapi in cibo vti poterunt, pro extenuando, incidendóque crasso humore: est etenim valde terrestris, ac crassus. Quapropter neque colymbades interdum, neque parui quidam pisciculi sale conditi vitandi sunt, in quem vsum confert etiam, & quod Neapoli paratur condimentum quoddam ex sapa, & sinapis semine, pauco etiam adiecto cinnamomo, quãdoque vti, vino quoque vtendum est albo, & tenui, non autem aquoso, sed mediocriter calido, optimè diluto, aut aqua in qua cinnamomum fuerit decoctum. à frictionibus autem, ambulationibus, & balneis, atque aliis vsitatis arcendi penitus non sunt, quanquam omnino possent à balneis abstinere, solis contenti frictionibus quàmplurimum ex eo iuuamen admitterent, & si quartana febris breuis sit, neque admodum violenta, nihil nocuerit si diebus intermediis ad consueta exercitia se transferant laborantes. reliqua quæ ad victus rationem pertinent, nostro capite de melancholia studiosi petant. Illud verò haudquaquam prætereundum esse arbitror; quòd quartana laborantes, vbi vires non indicent, in die accessionis minimè cibandi sunt, aut satis modicus eis exhibeatur cibus, ísque per sex, aut saltem quinque horas ante accessionem, aut eadem finita: etenim natura ipsa cibo non impedita, faciliùs humoris tum euictioni, tum etiam expulsioni vacabit. quod quidem confirmare videtur Actuarius lib. 3. suæ metho. meden. cap. 20. cùm dixit: [cæterùm in omnibus accessionũ annotationibus, ne aliquis in ventriculo sit cibus, qui mali pondus ingeminet studendum est. Nam cùm natura tempore accessionis ad propellendum ea, quæ affligunt exurgat, si quis intempestiuè nutriens illi obstiterit, dubio procul quo minùs validè noxios humores adoriatur præpedit.] Optimũ iis quoque est ventrem quantum possibile sit, mollem facere his quę vsitata sunt. quòd si ea nihil proficiant, clysteribus vtendum erit, à principio quidẽ mollib. postmodum acrioribus, vt idem Gal. inquit, molles quidẽ ex præcedenti capite de tertiana petas, acriores hunc in modum parabis, Rec. foliorum maluarum, mercurialis, betæ, & florum chamæmeli ana M. j. folliculorũ senæ drac. 4. furfuris M. s. decoquãtur omnia in sufficienti quãtitate aquæ, cui decocto per colum transfuso admisceantur olei communis, chamęmelini seu anethini vnc. 4. mellis rosacei vnc. 2. medullæ casiæ fistularis, aut casiæ tractæ vnc. 1. salis cõmunis drac. 3. diacat. vnc. s. seu dra. 7. Interim confectionis de dactylis, aut hamech, seu electuarij indi drac. vel 3. adiicere poteris. Vbi verò sanguis abundare valde videatur, ab initio quoque venam secare licebit aliis consentientibus, etsi vena incisa, is qui fluit sanguis, niger & crassus videatur, audacius mittendus erit, præcipuè verò in iis qui liene laborant talis visitur. Quòd si flauus, aut tenuis

Potus.

Frictiones & exercitationes.

Tempus cibi exhibendi.

Clysteres.

Venæ sectio.

apparuerit, statim supprimendus est: venam verò secare oportet, aut interiorem, aut eam quæ est in sinistro cubito mediam, Galen. auctore citato lib. 1. de arte curat. ad Glauc. Secanda autem erit interna, aut media in sinistro cubito vena (vt Galen. inquit) si splenicus fuerit homo, Aëtio teste præcitato loco: nam si circa hepar fuerit affectio (vt ipse fatetur) in dextro secanda erit. Quamobrem non semper in quartanis febribus in sinistro cubito vena secanda est, sed interim in dextro Aetio auctore, pręsertim, si circa hepar magis quàm lienem laborauerit æger. Illud tamen perpetuò seruare oportebit, quòd si flauus, ac tenuis sanguis appareat, statim supprimendus est ex Galen. decreto, quamcunque secaueris venam. A venæ sectione, quamuis Galen. omne vitauerit ab initio forte medicamen, ac vacuationem, quam non nisi coctionis indiciis apparentibus admittere videtur, tamen vbi multa adsit atræ bilis copia, & quædam apparuerint concoctionis indicia, licet non admodum manifesta, seu perfecta, purgans aliquod, atque id lene medicamentum exhiberi poterit. Nec propterea Gal. pugnabis cùm fortem interdixerit ab initio vacuationem, quam etiam vitandam esse omnino arbitramur, quemadmodũ leuem intermittimus: id quod puto Celsum subintelligere voluisse, quando aluum ducere præcepit post septimam diem, quam purgationem hunc in modum parare poteris, Recipe florum borraginis, fumariæ, violarum, & hordei decorticati, singulorum drach. 4. vuæ passæ vinaciis detractis vnc. s. fiat decoctum in aqua fontis, aut aqua lactis caprini, cui per colum transfuso vnc. 2. mellis aërei, aut vnc. 1. s. medullæ casiæ fistularis, vel vnc. 3. syrupi ex pluribus infusionibus violarum, vel 2. sacchari violacei cum drachm. 7. diacatholiconis adiicito: in vicem autem diacathol. vnc. 3. syrupi domini Augustini adiicere poteris, priùs tamen quàm tale præbeatur purgans medicamentum, syrupi aliqui, non semel duntaxat, sed sæpius exhiberi poterunt, etiam accessionis tempore, potissimùm sex à principio transactis horis, vt syrupus ex succo borraginis, fumariæ, aut de pomis cum syrupo ex infus. rosarum, adiectis aquis melissophylli & borrag. his quippe purgantibus medicamentis, etiam si non satis manifestè, aut perfectè coctionis notæ apparuerint, citra noxam vti poteris, vbi ea adsint quæ paulò ante explicauimus. Atque hæc quidem in principio, & augmento facienda sunt. Si verò in statu morbi præcipuè ægrotus esse videatur, aut propè statum, tunc subtilioris victus ratio est adhibenda quàm antea: statim quoque præcipiendum est, vt diu conquiescat, & visceribus prouidendo, vngendo, atque emplastrando, iis quæ mollire ac laxare possunt: deinde medicamentis vtendum, quæ ciendi vrinam vim habent: quamuis vbi coctionis morbi indicia apparuerint, tunc purgare oportet iis quæ humores atros exinaniendi vim habent, non semel tantùm, sed sæpiùs, si fuerit necessarium, vt inquit Galenus præcitato loco. Quamobrem & aliis quoque vtendum est syrupis, ac purgationibus validioribus: syrupis quidem, vt syrupo ex epithymo, ex duabus, tribus, seu quinque radicibus paratis, ac syrupo de bizantiis, cum eo qui è succo fumariæ aut rosarum fit, simul permistis, adiectis etiam prædictis aquis, vel aquis lupulorum, scolopendrij, seu absynthij, purgantibus verò medicamentis sequentibus vtare, Rec. florum viola-

Loco [...] citato.

Purga[...] venæ se[...]ctione.

Syrup[...]

Pra[...] Gal. mac[...] succo naic[...] quar[...]

violarum, fumariæ, & borraginis singul. drac. 4. senę & epithymi cuiuslibet drac. 2. s. scolopendrij, capillorum veneris ana drac. 2. vuæ passæ vinaceis detractis vnc. j. fiat decoctum in aqua fontis, in quo per colum transfuso, dissoluas mellis aerei, aut sacchari violacei vnc. 2. rhabarbari in parte prædicti decocti infusi, & iterum per colum transfusi scrup. 4. spicæ gra. v. diasenæ drach. 3. vel 4. diacat. vnc. s. aut confectis hamech. dra. 2. s. Poteris insuper & eiusmodi catapotiis vti, Rec. pill. de lapide lazuli, vel de lapide armeno, aut aggregatiuarum drac. j. rhabarb. vigorati cum spica, aut agarici trocis. scrup. 2. figurentur pillulæ quinq; cũ melle rosaceo, aut aqua melissophylli, à quibus post horã vel alteram absorbeãt laborantes vnc. 2. mellis aerei, aut 3. syrupi è pluribus infus. violarum cum aqua borraginis, melissophilli, & scolopendrij. Et quoniam non semel tantùm, sed sæpius, vbi vsus vrgeat, præcipit Gal. purgans medicamentũ exhiberi, quod vim habeat humores atros exinaniendi, propterea eadem vbi oportet repetenda sunt. in quem vsum etiã confert, si exhibeatur decoctum senæ & epithymi in aqua lactis, senæ & epithymi drac. 3. vel 4. accipiens, & vuæ passæ vinaceis detractis vnc. s. ex quibus arte in vnc. v. vel vj. aquæ lactis fiat decoctum, & exhibeatur. Hoc etiam tempore si pastilli quidam figurentur, ac exhibeantur, conferunt nedum in diebus intermissionis, verùm etiam & accessionis tẽpore, per sex horas post principium: vt, Recipe pul. diamarg. frigidi drach. 1. diambræ, diarhodon, seu diamoschi dulcis, aut electarij de gemmis drac. s. vel scrup. 2. seminum communium frig. dra. 4. vel vnc. s. sacchari dissoluti in aqua rosacea & melissophylli quantum satis sit, fiant pastilli, quorum vnus vel duo præbeantur cum 3. aut 4. vnciis aquæ borrag. aut scolopendrij, & melissophylli. insuper semel saltem in hebdomada, theriacæ drac. 1. exhibere poteris cum pauco vino albo odorifero, aqua scolopendrij aut melissophylli diluto. quam etiã per tres vel duas horas ante accessionem sumendam esse commendarem, cùm magnopere etiam rigori conduceret, apparentibus tamen coctionis morbi indiciis, ac à purgatione (si modò eadem ritè confecta reperiri valeat, quod mihi sem per in dubio fuit, tum propter alia, tum vel maximè propter ipsius viperæ cognitionem incertã) in hunc quoq; vsum Galenus tanquam sibi familiare, & præ cæteris laudatissimum, quod succũ cyrenaicum recipit medicamentum eodem 1. de arte curatiua ad Glauconem c. 7. commendauit. Est etenim quartanariis summè præsentaneum remedium, præsertim dum à rigore maximo tenentur, eodem auctore libro de rigore, tremore, palpitatione, &c. hoc medicamentum Aëtius citato capite 84. lib. 5. hunc in modum descripsit, Recipe succi cyrenaici, piperis, myrrhæ troglodyticæ, & florum rutæ viridium, singulorum æquales partes, singula seorsum leuissimè teruntur, & ruta cum melle trita excipiuntur, fiúntque pillulæ de quibus aliquibus obolus vnus, aliis duo, exhibentur. sed quoniam citato libro de tremore & palpit. Galen. medicamentum ex cyrenaico succo & castoreo compositum commendat quartanariis, propterea si dimidia pars castorij prædictis adiiciatur, non parum commendarem. Nam & ipse per tres, aut saltem duas horas ante accessionem castorij & myrrhæ cuiuslibet drachm. s. apparentibus coctionis signis manifestis, seu perfectis, cum vnc. 3. vini albi odoriferi diluti cum aqua borrag. exhibere consueui, ex quo medicamento semper ingentem quartanariis vtilitatem prouenire conspexi, vbi tribus, vel quinque vicibus fuisset assumptum: nam castoreum potum rigores mitigat, & morbosam carnem consumit, & concoctionibus in venis opitulatur, & segnitiem ad motum eximit, vt inquit Aetius Archigenis auctoritate prę citato loco: & myrrha Dioscoride auctore horrores discutit, duabus horis ante febrium accessiones, fabæ magnitudine epota cum pipere & aqua vt ipse ait, nullum autem ex prædictis medicamentum ab initio exhibendum erit, aut omnino ante statum: nam sæpius quę simplex est duplicem faciẽt, aut ex duplici triplicem, aut omnino maiorem ac difficiliorem reddunt, vt liquet ex eodem Galeno citato loco, nec minùs etiam confert hoc in tempore vrinam cientibus vti, inter quæ, præter eos quos supra annotauimus, tum syrupos, tum pastillos, apij, rutæ, & anethi decoctũ ex aqua mulsa valde commendantur. At visceribus prouidendum erit iis quæ mollire ac laxare valent medicamentis, quæ capite de tertiana notha studiosi requirant, paucis quibusdam adiectis, vbi ea non suffecerint, inter quæ sunt iris, chamæpithys, ruta, semen apij, fœniculi, anisi, dauci, & cumini, potissimùm vbi lien, aut ventriculus afficiantur. vtendum est etiam & vomitibus à cibo, & à raphanis, si nihil impedierit. plerique enim ipsis assiduè vsi, partim perfectè à morbo liberati sunt, partim facilè pertulerunt. Nam vnà cum hoc quòd euacuant ea quæ stomachum infestant, etiam faciliùs concoquunt tales, vbi verò nihil iam prohibet, etiam album veratrum dandum est, primùm quidem raphanis infixum, veluti in sermone de purgatoriis dictum est: postea verò ipsum per se, vt inquit Aetius citato loco, quem etiam vomitum à cibo cum iam dictis etiam albo helleboro & raphanis Galenus commendauit eodem 1. de arte curatiua ad Glauconem. Id verò intelligendum est in iis qui prompti ad vomitiones sunt: nam qui vomere nequeunt, per inferiora valentiùs purgandi sunt, vt ipse ait, tutius autem pro ciendis vomitionibus oxymelitis simp. vnc. ij cum lib. s. aut vnc. 4. aquæ tepidæ exhibebis. interim ipsius raphani, seu radicum in eadem aqua facto decocto, aut adiectis eiusdem succi vnc. 2. vel tribus, ab albo helleboro ægros abstinendo, quoad fieri poterit. Alexander verò eodem cap. 8. lib. 12. vomitum omnibus vtilissimum esse fatetur, præsertim iis qui humores crassos in ore ventriculi continent. verùm non à cibo, sed optimum eius tẽpus esse inquit, accessione incipiente, quoniam etiam tunc humores cum materia mouentur, & illi in stomachum confluunt, illúmque rodunt & nauseam excitant. exhibet autem mulsam non nimis aquosam, ac præcipit anserinis pennis præcipuè vtendum esse, vt maiori irritatu vomitus omnino proueniat, præsertim vbi humores valde lenti sint, ac difficulter auelli possunt, quo modo inueteratas quartanas discussisse fatetur, vt nonnullæ ipsarum superata iam deteriore parte conquieuerint. porrò quæ de vomitu inquit Alexander, licet ab iis quæ de eo præcipit Galenus, Paulus, & Aetius dissidere videantur, haud ægrè conciliari queunt: nam à cibo vomitus quem præcipiunt iam dicti viri, eos exinanire videtur humores, qui futuram accessionem excitare debẽt: & proinde aut ipsam prohibebit, aut saltem leuiorem efficiet, vbi potissimùm præcedenti die ante acces-

Loco [...] citato.

Purgati[o] vena se[-] ctione.

Syrupi.

Præstans Gal. pharmacum ex succo cyrenaico in quartana.

Lib. 1. c. 67.

Topica.

Vomitus.

Cap. citato.

Conciliantur, Alexãder cum Gal. Paulo & Aetio.

sionem talis fiat vomitus: propterea id spectantes Galenus, Aetius, & Paulus, à cibo eum præceperunt, quò promptiùs crasſiores ſucci aptitudinem quandam habentes ad futuram acceſsionem per eum exinaniantur. Alexander verò eos duntaxat tentauit per vomitum craſſos ſuccos exinanire, qui iam acceſsionem efficiant, & propterea incipiente acceſsione vomitum commendauit: inſuper & motum eorundem humorum, ac confluxum in ſtomachum eo tempore inſpexit, vt ipſemet eodem loco manifeſtauit. vterque igitur vomitus diuerſa ratione iuuabit, vbi ad eundem prompti fuerint laborantes. Sed magis mirandum eſt de eo qui tam facilè in Galenum inuehit, ipſúmque condemnare tentat, quòd quartanariis omnibus (vt ipſe ait) præcipere videatur idem Galenus non alium victum quàm qui calfacere ipſos & ſiccare poſsit: præbet enim ipſis antidotum diatrion pipereō, & quod diaſpolites dicitur: item liquorem cyrenaicum, & theriacam, & in cibo ſalſamentum, & piper. hoc autem potiſsimùm quotidie bibere iuſsit, & in vniuerſum (vt fatetur idem Alexander) præcipit Galen. abſtinere ab iis, quæ refrigerant & humectant, eò quòd humor (inquit) morbum efficiens frigidus exiſtat, ex quibus ſiccantur, aſſantúrque magis, ac craſsiores redduntur qui quartanam efficiunt humores, vt ipſe Alexander concludit. ſed pace tanti viri dixerim, nimis animoſè Galenum condemnare tentat. Nam arcendos eſſe qui quartana laborant ab omnibus eduliis, quæ tenacia ſunt, & tardum habent exitum, ac quæ refrigerant exſiccántque corpus, præcepit Galenus, & non quæ humectant, vt ipſe eidem Galeno imponit. eſt enim ſuapte natura melancholicus ſuccus, ſeu atra bilis ex eo genita, frigida & ſicca temperatura, caloris participans velut cinis, & acetum, vt vbique locorum ab eodem Gal. ſcriptum eſt, præſertim 3. de cauſis ſympto. c. 2. ſimiliter vbi putreſcat, adhuc frigidus & ſiccus eſt natura, tantam ex accidenti habens caliditatem, quantam habet putredinem, eodem auctore 2. de cauſis ſymptom. & hanc ob rem victum prohibens, omne quod refrigerat ac exſiccat, ex neceſsitate admittit, quod vim habet calfaciendi & humectandi. & ſi quandoque eis quæ calfaciunt, ſimul atque exſiccant vti pręcipit, vt ſalſis, & ſynapi, diatriō pipereo, & diaſpolitico, quę certis diebus aſſumenda eſſe dixit, non propterea condēnandus eſt; nam cùm craſſus valde, ac terreſtris fuerit hic humor, qui quartanæ auctor eſt, non ſolùm quæ proprio temperamento eius contraria exiſtunt, calida videlicet & humida, ſed quæ quodammodo eius ſubſtantiæ ſe opponunt exhibenda ſunt. Quamobrem craſsis quę extenuant contraria ſunt, & tenacibus quæ detergunt ac incidunt, vt 11. de meth. med. c. 13. ab eodem ſcriptū eſt, extenuādi igitur gratia eadem aſſumere iuſsit & non ſemper, ſed certis diebus, vt ipſe refert, quaſi dixerit quibuſdam, ne ea proueniant quæ ipſe Alexander fatetur incommoda, quo etiam modo neque ipſemet Alexander ratione coactus eodem loco inhibet. Quare non inconuenit, & ſi ſiccus natura fuerit hic humor, quandoque ſiccantibus vti pro eius extenuatione, præparatione, ac etiam euacuatione, per quæ etiam curatio per contraria efficitur. Nam licet frigidus & ſiccus natura ſit hic humor, qua ratione quæ ſiccant non conducunt, quia tamen terreſtris valde, ac craſſus eſt, per ea quæ extenuant tanquam per contraria etiam curabitur; qualia ſunt quæ ſiccant, ac calfaciunt, nō tamen immodicè adeò vt aſſent. At ſi quiſpiam dixerit Galenum quartana laborantibus piper quotidie commendare, dicimus nos ipſum cum aqua potum admittere, & non ſolùm. Atqui ſi cum aqua etiā quotidie bibatur, multam eſſe aquæ copiam, paucam verò ipſius piperis coniectandum eſt. quapropter non adeò validè calefaciendi ac exſiccandi vim habebit potus hic, quinimò leuiter calefaciendi potiùs & humectandi, ſimul atque extenuandi, & detergendi, vbi (vt dictum eſt) multa fuerit aquæ copia, exiguúmque piperis recipiat. Theriacam quoque ac medicamen, quod ſuccum recipit cyrenaicum probat; apparētibus priùs coctionis morbi indiciis, & poſteaquàm purgans medicamentum aſſumpſerint, vt quod reliquum eſt ipſorum humorum euictorum iam ab ipſa natura, per eadem extenuatorum faciliùs poſsit expellere, necnon vt per ea partes corporis alteratę, ampliùs in futurum eundem humorem non generent. pugnat itaque Galenus cunctis modò dinumeratis ſemper iis quæ præter naturam ſunt, pro quartanæ curatione contrariorum vſu, tam victu, quàm medicamentis, & prout vſus vrget diuerſimodè, diuersíſque in temporibus eiſdem vti præcipit, & proinde nullum ex eorum vſu incommodum ſeu malum prouenire poterit, vt Trallianus perſuadere conatur iis, qui parum artem medicam guſtarūt, eò potiſsimùm quòd quartanam Gal. exquiſitam videlicet, à nullo alio humore quàm à melācholico, ſeu fæculento & craſſiori ſanguine, aut ex atra bile ex eo genita ortum habere arbitratus ſit, quemadmodum ſupra explicauimus. miror inſuper cur Ariſtotelem non legerit Alexander problemate 58. primæ ſectionis, vbi habet quòd quartanis febribus victus calfaciens prodeſt, quia febris quartana imbecilla eſt: nam niſi imbecilla eſſet, quartana non fieret, & propterea ignem corpori inſerendum eſſe præcepit: quo etiam curationis modo & duæ, vel tres quartanæ, vbi exquiſitæ fuerint, necnon & continuæ, quamuis rarò eueniant curari poterunt, modò febris valida non fuerit, quomodo autem continuæ febres omnes dignoſcantur, & ab intermittentibus diſcernantur, Galen. docuit 1. de arte curatiua ad Glauco. cap. 5. & 8. & nos in ſecunda huius operis parte, modum generationis earundem demonſtrauimus. Vbi verò non exquiſitę fuerint, pro diuerſo humore qui eidem nigræ bili permiſcetur, ac diuerſa etiā quantitate eiuſdem curationem variare licebit, habita ratione humoris, qui cum eadem nigra bile permiſcetur, quod quidem in continuis ſemper perpendere oportet: nam cum ſanguine ſaltem perpetuo permixtus eſt humor. At præter iam dicta medicamenta ferunt (inquit Dioſcorid.) tres plantaginis radices cum tribus vini cyathis, & pari aquæ modo tertianis auxiliari, & quatuor quartanis. & capite de trifolio, bituminoſo videlicet (nam hoc per trifolium intelligit) inquit: [quidam terna folia aut ſemina in tertianis cum vino potui dedêre, & in quartanis quaterna, vt quæ febrium circuitus diſcuterent. Aetius præcitato loco, Dioſcoridis etiam auctoritate eaſdem plātaginis radices quatuor ſiccas tritas in vino bibendas eſſe fatetur. ſimiliter conferre (inquit) ſi verbenacæ rectæ quartus à terra geniculus tritus cum vino potetur, in tertiana verò tertius: quamuis Dioſcorides de ſupina verbenaca, & non recta idē aſſeruerit. inſuper radicis libanotidis dra.

I. ſi

Oſtendit Galenum iniuria ab Alexandro reprehenſum.

Quartanæ non exquiſitæ curatio.

Lib. 2. cap. 152.

Lib. 4. c. 55.

i.si in vino etiam exhibeatur confert. & ne sic doctissimum Alexandrum deseramus, medicamenta quæ appendi solent ab eodem conscripta quædam hic annotare placuit; inquit enim multis experimentis sæpe ab eo comprobatum fuisse quòd scarabeus quartanarios curat; oportet autem ipsum viuum extrinsecus fuluo linteolo firmiter alligatum collo suspendere. dicunt autem hoc ipsum præstare si ita appẽdatur. Referunt quoq; si quis ex gena hirci pilos excerptos ægros alliget, mirabiliter quartanæ posse mederi, omniúmque naturalium medicorum testimonio firmatum esse fatetur, sanguinem, qui primus à virgine fuerit excretus, naturaliter quartanæ aduersari. Similiter etiam corruptæ sanguinem efficere, siquis ipsum ægro ad brachiale dextræ manus, aut eiusdem brachium alliget. Hæc ex Alexandro hic conscripsisse libuit, cùm Galeni doctrinæ non pugnent. Quæ verò aduersus eum scribere ausus fuit, insoluta non deseruisse, quo Galeni veritas elucescat, non ab re arbitratus sum. Adhæc fatetur quoque Dioscorides quòd vermiculi in dipsaci capitulo inuenti in aluta clausi tum collo brachióve hominis alligati, quartanas finiunt febres, finit & easdem cùm etiam & tertianas hypericum in vino potum. insuper id buglossum quod quatuor tantùm caules protulerit totum cum radicibus ad tertias decoctum quartanariis ad bibendum datum, confert: bibuntur etiam pentaphylli folia in dulci aqua, aut diluto vino, addito exiguo pipere contra circulares febres, quartanas quidem ex quatuor ramulis, tertianas tribus, quotidianas vno. quatuor quoque heliotropij semina cum vino pota ante accesiones quartanas, tertianas verò tria finire febres idem inquit Dioscorides.

Lib.3.c.13. *Lib.3.c.153.* *Lib.4.c.123* *Lib.4.c.38.* *Lib.4.cap.185.*

De exquisitæ quotidianæ dignotione, causa, prognostico ac curatione. Caput VI.

EST altera & tertia exquisitæ simplicitatis febris, quæ ex pituitæ putredine ortum habet, per sentientes corporis partes à natura detrusa, Græcè ἀμφημερινὸς, Latinè quotidiana dicitur, licet à quibusdam iunioribus medicis καθημερινὸς ἢ μεθημερινὸς appellari solet, præsertim vbi ad integritatem non desinat, vt 1. de morbis vulga. & 2. de diffe. feb. scriptum est At Gale. quotidianas etiam continuas ἀμφημερινὰς cum hac adiectione, continuas nominare consueuit, fatetúrque hoc vocabulum καθημερινὸν nusquam apud Gręcos scriptum reperisse, vt liquet 2. de diffe. feb. verùm quoniam (vt inquit Plato) non est habenda de nominibus cura, nos hanc febrem quotidianam simpliciter, nulla alia sermoni facta adiectione, interim verò intermittentem appellabimus, quæ non ab re ἀμφημερινὸς Græcis vocatur: etenim de ambabus participat, die videlicet & nocte, vniuersum tempus accessionis faciens horarum plerunque 18. Aëtio teste cap. 85. libro quinto, hæc febris incipit ab extremorum frigefactione, atque horrore potiùs quàm rigore, vt patet eodem 2. de differen. febrium, cap 4. quinimò rigor eam non antecedit, neque statim ab initio, neque in progressu, sed refrigerationes potius quàm rigores ipsis adueniunt vt 2. de crisib. ca. 5. scriptum est. Quarum etiam caliditatem humidiorem cum quadam acritudine esse oportet, non cùm primùm manus admouetur confestim occurrẽtem, sed per moram. Nam quædam fumosa caliditas cum

Cõment. 3. super tex. 4. cap. 7. *Loc. præcit.* *Signa febris quotidianæ.* *Horror & extremorum refrigeratio.* *Caloris qualitas.*

multo vapore commista exire videbitur cùm magis ignis in multo humore suffocetur, vt inquit Gale. 1. de arte curatiua ad Glauc. cap. 7. quàm ipsum possit cõuincere. Cùm itaque in primo tactu calor quidam potiùs vaporosus quàm acris se manui repræsentat, at per morã paulatim mordacitas aduenit, ac maximè inæqualis, adeò vt per colum quoddam & cribrũ percolari videatur, ex pituitæ putredine huiuscemodi febrem oriri cognoscas, eodem Gal. teste præcitato lib. 2. de different. feb. cap. 9. & 1. quo loco causam reddit, cur in febribus aliis calor æqualis occurset, quæ verò ex pituita ortum habent, talem caloris inæqualitatẽ ostendunt: inquiens, [quòd nulla potior causa sibi visa est, quàm tenacitas, atque humoris crassitudo, qui difficulter dissoluitur. Nã & in hoc sicut aliis omnibus primò ea pars omnis expirat, quæ fuerit extenuata, vix autẽ extenuatur quicquid valde crassum extiterit, quòd si etiam natura frigidum fuerit, tunc & difficultas augetur. Non itaque totus humor, neque ex omni parte æqualiter, sed ex illa tantummodò inquam putredo inualuerit inflatur, atque extenuatus effertur.] Hæc ille. Cùm primùm autem accesiones fiunt, neque vllus ordo, aut æqualitas pulsibus assidet, vt liquet 2. de crisib. qui etiam pulsus in his febribus multò minores sunt pulsibus quartanarum, quàm istarum pulsus pulsibus tertianarum, vt patet eodem 1. de arte curat. ad Glauc. Nam humor ex quo febris hæc constituitur, frigidus est, & humidus temperatura, lentus autem, & tenax in consistentia, ita vt magis ignis in multo humore suffocetur, quàm ipsum posit cõuincere, vt dictum est. Tarditas verò pulsus in vtrisque febribus tã videlicet quartanis, quàm quotidianis, eodem modo se habet, inquit Galenus, verùm tanto rariores sunt in quotidianis intermittentibus pulsus, iis qui in tertianis, quanto quotidianis, pulsus quartanarum: nam cùm in tarditate eodem modo se habeant, verùm multò minores sint pulsus in quotidianis, quàm pulsus quartanarum, & magis recedant à paruitate ab eis qui in quartanis fiunt, quàm pulsus quartanarum, à pulsibus tertianarum, propterea licet in quotidianis rariores sint pulsus quàm in tertianis, tamen pulsus quartanarum tantò illis rariores sunt, quantò quotidianarum pulsus, pulsibus tertianarum: expletur enim magis vsus in quartanis, cùm non adeò minores sint pulsus, veluti in quotidianis, & propterea pulsus rariores fiunt quàm in quotidianis, licet in tarditate eodem modo se habeant. Sunt itaque quotidianarum intermittentium pulsus minores pulsibus quartanarum, æquè tardi, licet minùs rari, opprimit autem atque aggrauat aliquando virtutem humor qui quotidianam constituit. hinc inæquales, & debiles magis, ac paruos efficit pulsus, quamprimum ea inuadit, atq; inualescit, vt secundo de different. febr. scriptum est, cap. præcit. Sed dices, Galenus secundo de crisib. cap. 3. loquens de quartanis asserit, quò hæ paruos, & debiles, & tardos, & raros adeo pulsus faciunt in inuasionibus, sicuti nulla altera dispositio, ita vt quamuis iuuenis fuerit ægrotus, talis fit motus arteriæ, qualis in ætate decrepita, ergo sibi ipsi pugnat cùm dixit 1. de arte curatiua ad Glauconem c. 7. quòd minores sunt pulsus in quotidianis quàm in quartanis. Tu verò hoc modo eius dicta conciliabis, verissimum esse affirmans, quòd in quartanis parui, & debiles, & tardi, & rari pulsus fiat, in inuasionibus, magis quàm in cęteris

Cap. citato. *Cap. citato.* *Obiectio quam diluit conciliando Galeni locos duos.*

aliis dispositionibus, ac febrib. Verùm nō inconuenit quòd in aliqua alia febre minores duntaxat pulsus adsint, quemadmodum de quotidianis asseruit citato loco primo de arte curatiua ad Glauconem, sed neque deurunt laborantes hæ febres, neque denudare corpora, & pallia iactare coguntur, neque multum, aut frequenter respirare, ac veluti flammam ex ore efflare, frigidúmque potum expetere, quemadmodum in tertianis, miniméque sitiunt, vt 2. de crisibus scriptum est cap. 5. minùs etenim siticulosa hæc febris est, tantúmque eam quartana excedit, quãtum istam tertiana. lingua verò, & totum corpus siccissimum est in tertianis; at in his febribus humidissimum. Vrinæ in primis diebus tales sunt, quales in quartanis incipientibus adsunt, inquit Galen. 2. de crisib. c. præcit. At 1. de arte curat. ad Glauconem, c. 7. ait, quòd in quotidianis vrinæ vel albæ sunt, & tenues, vel crassæ & turbulentæ, vel rubidæ. Aetius verò citato cap. 85. lib. 5. id declarauit asserēs, quòd vrinæ in primis quidem diebus albæ & tenues minguntur, postea verò crassæ & turbatæ fiunt, quoniam humor concoquitur & euincitur, ac etiam expurgatur per eas; qua etiam ratione rubidæ fieri possunt: vomitus etiam pituitosi, & quæcunque per ventrem excernuntur, frigidiora sunt, atque humidiora, crudiora, aquosiora, & pituitosiora, vniuersum denique corpus in his febribus plenum crudis humoribus inuenitur, vt citato libro 1. de arte curatiua ad Glauconem, scriptum est. in primis diebus minimè sudant, sed progrediente tempore hoc etiam illis aduenit, qua ratione ad integram quietem manifestè exceptis paucis, non perueniūt; & quidem ætatibus, naturis, anni temporibus, & temperaturis humidioribus accidunt. Nam iuuenem biliosa ac sicca natura nunquam vidi huiusce-modi corripi febre, inquit Galenus. Pueri autem, & maximè paruuli, & ex iis qui iam perfectum corpus habent senes, pituitosi, & habitus crassi, atque otio plurimo dediti, crapulis, ebrietatibus, balneis assiduis, post cibum præsertim vtentes, à quotidianis facilè capiuntur. loca etiam humidiora atque ex anni temporibus hybernum, & ex constitutionibus humidiores, hanc præcipuè afferunt febrem. ac perrarum est, quin & os ventriculi, & hepar in ipsis malè afficiatur, sed & cruditates antecedunt plurimæ, & coquendi moræ, & acidi ructus, & cùm primùm febrire incipiunt, præcordia vltra naturalem habitum intumescunt, magna verò ex parte inflantur, ac distenduntur; color iis cum palliditate albus, etiam cùm accessio ad statum venerit, & accessionum principium sub vesperam inuadit. Quòd si sit etiam populo communicata, tunc præter ea quæ ante diximus signa, hoc quoque non parum ad hanc febrem dignoscendam conducit; quæ omnia eodem libro 1. de arte curatiua ad Glauconem. 2. de crisibus. & 2. de differen. febr. à Galeno scripta sunt; & magna ex parte ab Aëtio præcitato loco, & Paulo cap. 23. lib. 2. ac Alexandro cap. 7. lib. 12. quo in loco modum etiam docet dignoscendi hanc febrem, quando germana, seu exquisita fuerit, & quando non exquisita, asserens quòd quandoque indicia omnia simul adsunt, interdum non, in germanis ac exquisitis vniuersa prope inueniuntur, in falsis autem non omnia, sed quædam ipsorum adsunt, quædam non semper, propter varias ipsarum causas, qua etiam ratione in curatione differunt, quemadmodum de reliquis dictum est. Cæterùm cùm quatuor sint pituitæ species, vna videlicet dulcis, altera salsa, tertia acida, & quarta vitrea appellata, aut saltem si diuersos earundem duntaxat sapores spectes, tres, dulcis inquam, salsa, & acida: nam & vitrea pituita acidæ qualitatis est particeps, vt liquet lib. de multitudine, & 2. de diff. febr. cap. 11. quæreres à qua istarum pituitæ specierum quotidiana ortum habet? num à quibusdam, vel ab omnibus? Huic cum Galeno satisfacimus quòd à quauis earum, vbi putrescat, & per sentientes corporis partes deferatur, quotidiana accendi potest febris, quēadmodum idem Galenus sentire videtur citato lib. 2. de differen. febr. c. 6. ex cuius etiam auctoris verbis facilè percipi poterit modus dignoscendi ac distinguendi, quando ab vna seu ab altera pituita specie quotidiana accendatur. Nam vbi ex dulci pituita ortum habeat, aut etiam acida, verùm non vitrea existente, accessio cum extremarum partium frigefactione incipit, frigent autem magis in acida, quàm in dulci, vtpote quæ frigidior sit. At si ex salsa pituita quæ talis sit, aut propter putredinem, aut propter salsæ serosæ humiditatis permistionem, febricitare contingat, accessione incipiente horrent potiùs quàm rigeant, & hoc est illud quod voluit innuere citato loco Galenus cùm dixit: [incipit autem ab extremorum frigefactione, atque horrore potiùs quàm rigore:] ex dulci enim & acida pituita extremæ partes refrigerantur: vbi verò salsa, hanc efficiat febrem, horrent potius febrientes in accessionum initiis. At si ab acida, ac vitrea pituita ortum habet hæc febris, si modica aliqua fiat eius putrefactio, febrem epialam appellatam, inducit, in qua non modò rigent, sed etiam febricitant ægrotantes, atque eodem tempore in toto corpore vtrūque sentiunt affectum. si verò vehemētiùs putrescat, rigor quidem antecedit, febris verò sequitur superata frigiditate à multitudine caliditatis, inquit Galen. eodem loco, adeò vt dum febris inualescit, atque consistit minimè sentiatur. Verùm vbi per sentientes corporis partes deferatur hæc acida & vitrea pituita nondum putrefacta, sine febre rigores generat. Quantum verò ad somnos attinet, ex prædictis pituitis quidē pituitis omnibus, paulò supra modum naturæ sunt, & crudus, seu vitreus humor perinde, ac dulcis pituita apertè somniculosos facit, vt liquet citato lib. de multitudine. Sed statim hæsitabis, si Gal. 2. de crisib. scriptum reliquit, quòd in quotidianis non antecedit rigor, neque statim ab initio, neque in progressu, sed solùm frigefactio, aut eodem 2. de differ. feb. dixit quòd hæc febris quotidiana incipit ab extremorum frigefactione, atque horrore potiùs quàm rigore, quomodo post pauca citato loco fatetur in epiala febre, quę ex genere quotidianæ est, insimul rigere, & febricitare laborantes, & si vehementiùs putrescat humor, rigorem antecedere, febrē verò sequi? Atqui dicimus nos in exquisitæ simplicitatis quotidiana, neque rigorem statim ab initio, neque in progressu, sed solùm frigefactionem antecedere: hanc autem generari asserimus ex dulci, seu acida pituita, quæ vitrea non sit, vbi priùs putruerint, & per sentientes corporis partes deferantur; nam aliàs (vt sæpiùs dictum est) febris hæc non accenditur. si verò quosdam febricitare hac febre contingat ob salsam pituitam, horrent tantummodo, & non rigent superueniente accessione, cùm non adeò mordax & frigidus sit humor hic, quemadmodum vitreus, nec adeò exquisita

quotidiana

Vrinæ. *Vomitus.* *Sudores.* *Aetas, anni tempus, temperatura.* *Affectus viscerum.* *Color.* *Locis cit.* *Pituitæ species.*

quotidiana ab eodem humore constituitur, velut à modò dictis aliis duabus speciebus, præsertim vbi eadem propter salsæ serosæ humiditatis mistionem generetur, minùs etiam frigidus existit quàm dulcis, & etiam acida pituita, & propterea horrore potius, quàm frigefactione, aut rigore incipit quotidiana ex salsa pituita genita, vbi verò vitrea atque acida pituita modicè putrescens, per easdem sentientes corporis partes deferatur, febrem epialam appellatam inducit, quæ nec verè quotidiana, nec exquisita à Galeno nuncupatur, sed ait eam progredi in quotidianæ figura, quòd si vehementius putrescat, rigor quidem antecedit, febris verò sequitur, superata frigiditate à multitudine caliditatis adeò, vt dum febris inualescit atque consistit, minime sentiatur rigor, quæ etiam febris cum ex eodem humore vitreo generationem habeat, licet vehementiùs putrefacto, eiusdem erit quoque generis cum ea quæ propriè vocatur epiala, quam non veram quotidianam appellari, sed in quotidianæ figura progredi diximus, quapropter non inconuenit ꝙ in his febribus rigor incidat, aut quòd simul febricitent & rigeant, atque eodem tempore in toto corpore vtrunque sentiant affectum, vt in ea febre quæ propriè vocatur epiala, aut quòd rigor quidem antecedat, febris verò sequatur, eodem humore vehementiùs putrescente, neutra tamen earum nec vera, nec exquisita quotidiana dicetur, licet in eius figura progrediatur, sempiternæ itaque veritatis erit Galen. sententia, quòd in quotidianis veris, ac exquisitis rigor non antecedit, neque statim ab initio, neque in progressu temporis, sed aut ab extremorum frigefactione incipiunt, si exquisitæ simplicitatis febris fuerit, vel ab horrore, si non adeò exquisitæ simplicitatis fuerint quotidianæ febres, vtpote quæ ex salsa pituita ortum habeant, quæ verò cum rigore inuadunt, veræ quotidianæ dicendæ non sunt, licet in eius figura progrediantur vt dictū est, ortę siquidē ex pituita vitrea vel modicè, vel vehementiùs putrescente, ac per sentientes corporis partes delata. Ex quocūq; tamē humore quotidiana intermittens generetur, longa est, & non sine periculo, vt liquet 1. de arte curat. ad Glaucon. cap. 8. etenim nunquam eam verè intermittere dixeris, minùs tamen diuturna erit, ac minùs periculosa ea, in qua citius sudor apparuerit, coctione tamen præcedente, quæ verò ex vitrea pituita ortum ducit, est valde diuturna, & difficulter solubilis, vt liquet citato libro 2. de differen. febr. cùm frigidus magis, crassus ac tenax fuerit humor, sunt autem febres quarum quædam interdiu tenent, nocte intermittunt, quædam nocte tenent, die intermittunt, quas Hippocrates nocturnas & diurnas appellat 1. de morbis vulgaribus, & Galenus ad quotidianas reducere videtur, harum nocturna non admodum letalis, longua tamen est, diurna longior, sunt quibus ad taben vergat, vt idem inquit Hippocrat. cuius causam Galenus reddit in commen. si verò exquisita non fuerit quotidiana, breuior erit quàm exquisita: nam quemadmodum exquisita tertiana, vt diximus, breuis est temporis, sic quotidiana, & quartana cùm exquisitæ fuerint, sunt diuturniores Galeno teste 1. de arte curatiua ad Glaucon. cap. 8. Quod ad curationem huius febris attinet, vniuersa victus ratio extenuans ac incisoria esse debet, quapropter aër eligatur ad calidum & siccum vergens, modicè tenuis, purus, ac clarus, qui si natura talis nō

Prognostica.

Com. 3. super tex. 2. & 6.

Curatio, in qua primū spectatur victus ratio.

fuerit arte paretur, somnus esto mediocris: pro motu seu exercitio, frictiones adhibeantur, præstat singulis diebus aluum adstrictam glandibus, aut clysmatis inanire, animi affectus omnes vitandi sunt, cibum boni succi, nec crassum æger sumat: permiscenda autem cibo sunt quæ incidere, tenuare & meatus obstructiones liberare possunt, non tamen admodum calida esse debent, vino potandus est æger tenuiori & paucifero in morbi principio. At vbi iam tenuior humor dissipatus est, etiam ruffiore, ac si licet tota victus ratio in calidiorem migret ex Actuarij sententia libro 3. suæ meth. cap. 20. eligantur itaque pro cibo gallinæ, gallinaceique pulli, capi, perdices, fasiani, aliæque aues non in aquis degentes, passerculique omnes; interim quoque & lepusculorum, capreolorum, seu cuniculorum caro exhibeatur: item & vitulina, hœdina, & iuuenum castratorum: gallinarum autem, pullorúmque gallinaceorum ac caponum caro interdum contusa, aut alio modo liquata, quomodo iura quædam Neapoli parantur, exhiberi poterunt, in earum autem iure seu decocto quædam extenuandi ac incidendi vim habentia decoqui possunt, vt hyssopum, radix apij, petroselini, aut fœniculi, & reliqua huiusmodi, interim confert eas in ptisanæ succo decoquere; habet etenim & ipsa ptisana leuem quandam extenuandi atque incidendi vim, licet humidum præbeat alimentum, vt liquet libr. de ptisana, similiter & cinnamomi modicum cū iam dictis cibis permisceri poterit: conducunt quoque cappares cum aceto conditi, interim etiam exiguo melle adiecto, & inter fructus vua passa, panis exhibeatur optimè fermentatus, modico sale adiecto, & post primos morbi dies, si seminis fœniculi aut anisi quippiam imposueris, non parum confert: qui etiam panis in gallinarum seu caponum iure modico cinnamomo adiecto madefactus, seu maceratus, exhiberi poterit, verùm in triduo primo magnopere abstinere oportet, vel si ex quartana quotidiana facta est, per biduū abstinere oportet, vt inquit Celsus cap. 13. & 17. libro tertio, potissimùm vbi crapulæ præcesserint, & admodum frigidus, ac crudus humor quotidianam excitauerit, talis itaque victus ratio omnibus competit quotidianis ex quocunque humore accendantur, verùm animaduertere oportet quòd prout magis vel minùs frigidus fuerit humor, ex quo generationem habent, perinde etiam magis, vel minùs calefacientia ac extenuantia iam dictis cibis permiscenda sunt, ita etiam & diuersa ipsius quotidianæ febris tempora, obseruare licebit, nam in primis morbi diebus non ideò calida, extenuans, ac incidens victus ratio instituenda erit quemadmodum temporis progressu, & post primos morbi dies; tunc etenim efficacioribus vtendum erit, ac calidioribus, vt liquet ex Actuario præcitato loco, & Galeno 1. de arte curat. ad Glaucon. licet non indicatione sumpta à morbi temporibus, sed à diuersa causæ motione illud definiatur, ita vt nemini in dubium venerit, quòd febris quotidiana, vt quæ semper ex pituita nascatur, extenuantium incidentiúmque vsum requirat, vtpote quæ crassa & tenax sit, verùm cùm quædam eorum admodum calida sint, ac ad incidendum efficaciora, quædam verò modicè calfaciant, atque exsiccent, aut in totum non calfaciant, quemadmodum à principio eis vtendum esse præceperunt dicti auctores, quæ non admodum calida, ac effica-

Aer. Somnus. Frictiones. Clysteres.

Potus.

Tempora morbi obseruanda in victus ratione.

Cap. 10. & 12.

cia ad extenuandum, incidendúmque sint, ita quoque putandum esse nō indifferēter in singulis quotidianis ex quauis pituita ortis eisdem medicamentis vtendum esse consuluisse, vtpote ꝙ non ignorauerint aliquam pituitæ speciem valde frigidam, aliquam non adeo, sed mediocriter aut parum frigidam esse, quocirca non parum mirandum est de eodem Alexandro, qui adeo aut oscitanter, aut toruis vt (sic dixerim) oculis Galeni verba perlegerit, ac eadem impugnauerit, vt qui indistinctè (vt ipse ait) Glauconi philosopho præceperit, vt in hac febre extenuantibus vtatur, inquiens quòd salsa pituita non similiter extenuantia ad curationem desiderat, vt quæ calida sit, & sicca facultate, etiamsi videatur humida, quòd verò calida sit, probat exemplo dysenteriæ, quam nihilominùs bilis suscitat, & propterea nequit eadem pituita salsa extenuari, quandoque & diffundi per ea quæ ipsam inflammant, siccántque: sed potius adhuc crasior ex eis efficitur: illud insuper probans nitri, & salis exemplo, ac salsi iuris: hæc quippe calescentia crasiora redduntur, nec minùs & Aristotelis auctoritate, quarto meteororum, ac experientia: nam ea quæ à calore coacta fuerint, non à calore, sed à contrario dissolui possunt. Qua de re vbi salsi humores quotidianam excitauerint, non calefacientia, aut quæ admodum siccant, aut extenuare possunt, adhibere oportet, saltem per initia morbi, cùm salsus adhuc humor fuerit, verùm tanti viri sententiam ac verba impugnare haudquaquam auderem, nisi diuinis. Galeno aduersarentur, qui vbiq; locorum, præsertim secundo de differen. febr. cap. 6. & lib. de causis morborum, cap. 6. quemcunq; humorem natura frigidum, atq; humidum pituitam appellari asseruit, quamuis vnus altero frigidior existat, qua ratione & pituita etiam salsa, siue ob putredinem talis sit, siue propter salsæ serosæ humiditatis mistionem, perpetuo quà pituita est, frigida & humida erit natura, alioqui pituita appellanda non esset, inquit enim: [quicunq; enim frigidus atque humidus natura humor existat, ad pituitæ appellationem reducitur, si Hippocra. omnésque non modò priscos, sed alios etiam Græcos in nominibus imitari velimus.] adeò vt quiuis humor donec frigidam atque humidam seruauerit naturam, ex pituitæ genere sit, vt liquet citatis locis, non igitur imaginatione, seu actu duntaxat frigida humidáque est pituita salsa, sed etiam natura propria, ac facultate, aliàs sub pituitæ nomine non contineretur, minùs tamē frigida est, quàm cæteræ pituitæ species, ex accidenti tamen, caliditate & siccitate quadam participabit, aut ob putredinem videlicet, aut propter mistionem salsæ serosæ humiditatis, vt dictum est, quapropter cùm crassæ etiam substantiæ, atque essentiæ sit, non ob immodicam caliditatem, vt putauit Alexander, sed ob frigiditatem, extenuabitur vtique calidis, non tamen adeo immodicè vt ipsam inflamment, atque exsiccent, quocirca nec exemplum salis, seu nitri, nec Aristotelis auctoritas, neque etiam ipsa experientia erit ad propositum: neque enim cum Galeno negamus nos, quòd ea quæ à calore coacta fuerint, non à calore, sed à contrario dissolui possunt, at cum eodem asserimus, pituitam salsam haudquaquam ab immodico calore coactam esse, sed propter frigiditatem crasiorem habere substantiā, & ob id non secus quàm cæteræ pituitæ species eam extenuantia desiderare, quæ tamen modicè calfaciant, atque exsiccent, aut in totum non calfaciant, ꝙ si dysenteriam efficiat, eamque crudelissimam, vt inquit Galenus commento apho. 12. lib. 3. tum propter eius putredinem, aut salsæ serosæ humiditatis permistionem, tum etiam propter lentorem in trāsitu per intestina inhærens, ac tardans, sempérque aliquid deterens, & non propter eius immodicam caliditatem naturalem ac siccitatem eam efficere videtur: est etenim natura semper, quà pituita est, humor hic frigidus & humidus: quòd verò Gal. nec in hac quotidiana, quæ ex salsa pituita ortum ducit, neque in cæteris aliis per initia morbi, eis quæ efficaciùs extenuant, ac incidunt, valdéque calefaciendi potestatem habeant, vti Glauconi præceperit, clara luce ex eius verbis liquet, cùm dixerit eisdem vtendum esse non statim à principio, sed post primos morbi dies: id quod idem Alexander minimè negare videtur: inquit etenim Galenus, *μετὰ τὰς πρώτας ἡμέρας*, tunc enim (vt ipse inquit) oxymelite vtendum, & illis quæ possunt vrinam valde ciere, & vniuersum totius victus caput sit ad incidendum efficacius, quasi velit etiam innuere, quòd in primis morbi diebus, iis quæ concoquendi, leuitérque extenuandi, ac calfaciendi vim habent quotidianam curare oporteat tam cibis, & potibus, quàm cæteris medicamentis, quanti igitur momenti sint rationes Alexandri aduersus Galenum cuiuis facilè admodū ex iam dictis patere poterit. Nos verò rursus ad pēsum redeuntes cum eodem Galeno, ac Actuario fatemur, leuiter in principio extenuantibus medicamentis quæ non valde calefaciendi facultatem habeant, aut etiam iis quæ citra calorem extenuare possunt vtēdum esse, nec minùs & humoris coctioni vacandum: ex quocunque humore pituitoso quotidiana accendatur febris. Conueniunt itaque in hunc vsum syrupus acetosus simplex, syrupus è succo borrag. è corticibus citri, mel rosaceum simplex, & cum saccaro confectum, cum aquis borrag. fœniculi, & capillorum veneris: quibus per se, aut inuicem prout videbitur compositis, pluribus vicibus in accessionum inclinatione vti poteris pro redundantis humoris concoctione, ac præparatione, quo etiam tempore clysteribus vtare, qui ex maluarum, mercurialis, foliorū betę, ac furfuris decocto, interim etiam & florum chamæmeli, adiectis pauco sale communi, & vnc. 3. aut 4. olei communis, aut chamæmelini, & vnc. 2. mellis rosacei, vnc. s aut dra. 4. diacathol. hieræ picræ simplicis, aut confectionis de dactylis parari poterunt, humore autem concocto, ac ad euacuationem parato, purgans exhiberi debet medicamentum, quod pituitam subducat. Verùm (vt rectè inquit Alexander) non conuenit vniuersam curationem moliri, sed per vices, & interualla: ita nanque accommodari debet morbis, qui ex crasioribus generantur humoribus, ac sensim extenuare, & leuiter purgare materiæ copiam oportet, donec satis habere videbitur, & primò simplicioribus, hinc demum aliquantò valentioribus vti medicamentis: cùm enim materia sit crassa, haud facilè iis cedit, quæ vniuersam, celerémque vacuationem præstāt, vt ipse inquit, inter quæ summoperè commendauit agaricum, vbi scrup. 3. aut 4. ex melle exhibueris, interim etiam plus, aut minùs pro ægrotantis virium ratione, & humoris qui superat quantitate, quippe pituitam educit, nec morbum inueterari sinit, vt ipse fatetur. Tu autem poteris purgās medicamentū hūc in modū parare, Recipe aga-

Alexandrum refellit, qui Galen. reprehendit, præcipientem in febre quotidiana extenuantibus semper esse vtendum.

Tex. 36

Topic

Syrup

Purgatio-nes.

pe agarici trocis.scrup.4.diacath.vnc.s.vel drach.7. medullæ cassiæ fistulæ, vnc.1.s.fiat bolus: vel, Rec. agarici drac.1.vel scru.4.polypodij drac.1.s.fiat leue decoctum in aqua borrag.in quo per colum transfuso dissoluas vnc.2.mellis aërei,& drac. 7.diacath. & fiat potus:interim drac.1.rhabarbari, quod etiam pituitam educit, adiicere poteris:interdũ verò vice diacath.drach.4. confectionis de dactylis adiicito, & pro melle aëreo vnc.3.syrupi è pluribus infus.rosarum,aut tantundem syrupi domini Augustini, vt licebit.& quoniam(vt dictum est)non oportet vniuersè hos purgare,sed per vices,iterum extenuantibus ac incidentibus medicamentis materiam præparare licebit,eisdémq; efficacioribus vbi prædictis morbus non cesserit,in quem vsum conuenit syrupus de hyssopo,acetosus compositus,de absynthio, syrupus de duabus radicibus,de bizãtiis, & oxymel simplex,tum etiam & compositũ,quibus pro diuerso humore redundante,diuersimodè quoque vti oportebit, ac non semel,sed sæpiùs quoq; eos exhibere conuenit,quò crassi iam humores,ac lenti extenuentur,& dissecentur,vacuationíque paratiores reddantur,deinceps repetenda purgatio est, & vbi prædicta non suffecerint,iis quæ valentiùs pituitam subducunt vti expedit:vt recipe pil.aggregatiuarũ, aut stomachicarum ex descriptione Mesuæ, & agarici trochis.an.drac.1. formentur pillulæ cum oxymelite,à quibus post horam vel alteram,vn.2.mellis aërei,aut vnc.3.syrupi ex pluribus infus. rosarum rubearum, vel persicarum, cum aqua borraginis absorbeat æger,poterunt insuper ex puluere hieræ simplicis Gal.& agarico trochis.catapotia formari, quibus singulis decem diebus æger vti poterit:formentur autem ex drac.vna agarici trochis. & scrup. 2.pulueris hieræ simplicis pil. quinq; cũ oxymelite, quibus(vt dictum est)vtantur, in quem etiam vsum trochisci de agarico, & etiam de absinthio magnoperè conducunt, circa statum etiam huius febris de ventriculo habenda est solicitudo, ac de eius ore præsertim,Galeno auctore,citato lib.primo de arte curat.ad Glaucon. cap.12.in quem vsum tali medicamento vtare,Rec.absynthij ac menthæ vtriusq; an.m.1.cinnamomi, chiæ masticħes,corticum citri, maceris,& ligni aloes,singulorum drac.3.sentalorũ omnium,& corallorum rubeorum,cuiuslibet drac. 2.rosarum rubearum m.1.s.contundantur omnia,& fiant tres sacculi,ad scuti figuram,quorum duo per vices madefacti in vino Græco,aut guarneto, & aqua rosacea,seu citoniorum succo,calidi ventriculo adhibeantur,alter verò aridus,ventriculo superimponatur, vel hoc applicetur vnguentum, quod recipit olei nardini,de absynthio,& masticħini an.vn. s.chiæ masticħes,caryophyllorum,& ligni aloës an. drac.1. olei rosacei drac. 4. corallorum rubeorum drac.1.ceræ quod satis sit,& vini odorati parum,fiat vnguentum,quo ventriculi regio inungatur, confert insuper si chiæ masticħes vnc. 1. aut vnc.1.s.dissoluatur in oleo nardino, aut de absinthio, & cum pauca cera in modum emplastri in aluta extẽdatur, & supra ventriculi regionem imponatur, interim quoq; drac.2.vel 3.aloës adiicere poteris. Nec parũ confert hoc etiam tempore iis quæ intus assumpta ventriculum roborant,vti,quemadmodum est aromaticum rosaceum,diarhodon,ac confectio de xyloaloës.Tutius autem eis vtare si drac.1.alterius eorum assumas,& drac.4.aut vnc.s.seminum communium frigidorum adiicias, & cum saccharo dissoluto in aqua rosacea pastillos parabis,vnum,vel duos pro qualibet vice tribuens, cum aqua fœniculi, vel borrag.vel absynthij & cichorij inclinante accessione.Ad oris etiã ventriculi imbecillitatem, etiãsi ad eam animi defectus sequatur, magnoperè conducit emplastrum,eiusdem Gal.citato lib.primo de arte curat.ad Glau. quod ex palmulis conficitur,vino,farina hordei,croco,aloë,& masticħe,ea quoq; quæ vrinã validè ciere possunt hoc tempore exhibeantur,veluti apij,asari,&acori decoctum,vel etiã hyssopi,seu spicæ nardi, præsertim in aqua mulsa, quanquam etiã& ex iis quæ diximus,nonnulla eandem vrinã ciere valeant. Quòd verò vomitus insuper hoc in tempore conferat, etiã à cibo,omnes ferè conueniunt. Vt verò faciliùs fiat,octo,aut decẽ vnciæ,seu libra vna aquæ tepidæ,vnà cum syrupi acetosi,aut oxymelitis vnc.2.vel 3.bibantur.At quid sentiendum sit de venæ sectione non admodum liquet, cùm neque Galenus,nec post eum Aëtius, Paulus, & Alexander, eam meminerint. Actuarius verò præcitato loco hæc verba scripsit: [quotidianam,quæ à pituita ortum duxit,neque venæ sectione(nisi aliud vrget)nec refrigerantibus medicamẽtis compescere oportet.] Taceo Arabum principem,cùm eum non sectemur,qui ait:[quoties videris vrinam grosiorem & rubicundiorem, non erit malũ si phlebotamaueris.]verùm asserimus nos,ꝙ quotidiana quatenus quotidiana est ac exquisita, venæ sectionem pro eius curatione non desiderat, præsertim vbi à frigidiori humore ortum habeat: & propterea nec Gale. nec citati auctores Græci eã præceperunt: vbi verò aliquid aliud vrgeat (vt inquit Actuarius) potissimùm si corpus cum pituitæ redundantia simul sanguine plenum sit, adeò vt pituita cum copioso sanguine redundet, viribus valẽtibus,ac reliquis omnibus consentientibus, quæ in vniuersali methodo commemorauimus,sanguinem mittere non inconuenit , vniuersalissimo præcepto sæpiùs citato ipsius Galeni vndecimo de meth. med.cap.15. Adhæc si morbi magnitudo adsit cum virium robore, mittendus siquidem sanguis est, vt idem inquit libro de curandi ratione per venæ sectionem, quibus scopis præsentibus (vt ipse refert) nulla esse potest crudorum humorum tanta, talisq; plenitudo quæ hoc inhibere auxilium posit,venam itaque secare interdum non inconuenit pro quotidianæ curatione,modò vires, ac cætera omnia quæ requiruntur pro venæ sectione, eam non prohibeant, haudquaquam tamen copiosus mittendus est sanguis:leuata enim per eam natura , atque exonerata, eo quo veluti sarcina præmitur, haud ægrè quod reliquum est,concoquet,ac vincet. Ea autem febris,quæ priuatim à leni afflictione epiala appellatur,vt inquit Aetius cap.87.libri quinti, vel vt refert Paulus cap.25.lib.2.per translationem à sale,dico autem mari,quod à principio tranquillum apparet,cùm turbatur difficilimum euadit,vel ab ἠπίως, quod est moliter,& ἀλεαίνειν,quod significat calfacere,quasi dicas,quoniam blandè,&leuiter calfacit, cùm ex quotidianarum genere existat, in earum figuram progrediens , vt dictum est : similiter quoque curanda erit incisorio tum curationis modo amplius aucto,vt inquit Aetius, vel (vt ait Paulus) nisi quòd tanto commemorata quotidiana calidioribus, magísque incidentibus præsidiis indiget, quanto etiã pituita frigidior illa existat,si verò contingat continuam fieri quotidianam, nõ alio etiam

Topica.

Vrinam cientia.

Vomitus.

Venæ sectio,an competat in febre quotidiana.

1.4.tract.2 Cap.55.

Epiala vnde dicta.

Epialæ curatio.

modo curanda erit, quàm intermittens, nisi quòd propter pituitæ cum sanguine permistionem, vbi reliqua consentiant, audacter venam secabis magis, quàm in intermittentibus, vitanda autem quæ admodum calfaciunt atque exsiccant in hac, magis quàm in intermittentibus, quamuis admodum rarò cùm intermittens, tum etiam continua quotidiana, præsertim exquisita febris accidat.

De semitertianarũ differentijs, earúmque dignotione, prognostico, & curandi ratione. Caput VII.

QVAMVIS non paucæ ac variæ sint (vt dictum est) compositarum febrium differentiæ & eædem post simplices tractari debeant, ex Gale. auctoritate, cùm tamen de ea duntaxat differere proposuissem, quæ confusa est ex quotidiana & tertiana, nam sub huius exemplo, & reliquæ omnes compositæ febrium differentiæ, præsertim si ex putredine ortum habeant, facilè dignosci, ac curari poterunt, propterea sermonis quadam affinitate ductus, hoc in loco de eadem composita febre differere institui (licet nondum de simplicium febrium differẽtiis sermonem absoluerimus) vt cõpletus fiat noster sermo de febribus, quæ ex putredine ortum habent. Appellatur autem autem hæc febris Græcè ἡμιτριταῖος, Latinè semitertiana, ex duarum siquidem febrium temperatura composita, quoniam ex duobus etiam humoribus constat, miratur tamen Galenus libro primo de morbis vulgaribus, qua re adducti, sic potius nomen huic febri posuerunt primi istius auctores, quàm aliter. Pro quibus quatuor in medium affert respõsiones, quarum prima est, quòd cùm tertiana febris habeat, vt tertio quoq; die inuadat, & ad integritatem veniat, quòd semitertiana alterum habeat de his, alterum non habeat, & propterea ita fuisse ei institutum vocabulum: habet enim vt tertio quoque die inuadat, vt autem ad integritatem veniat, non item, inquit, secundò quòd potuerunt hoc nomen imposuisse, ꝙ & accessione careat cum rigore incipiente. Ad hæc & tertiò quòd non cum excretione finiatur. Iam etiam & quartò ꝙ diem secundum non habeat integrum. Attamen cui potissimùm tribuat febri semitertianæ nomen Hippocra. non planè tenemus, vt ibidem à Galeno scriptum est: neq; ex proprio instituto semitertianam appellauit, sed dixit eodem loco: [in febre quam semitertianam vocant, & non pronũtiauit simpliciter in febre semitertiana.] quasi videatur, vt censet Galenus, vt improprium vocabulum, illud reprobare: siquidem illis quæ integrã non sunt absolutionem consequuta, dimidij attribuimus vocabulum, qua ratione dicimus semimortuum, semiuocalem, semideum, semiasinum, & semiassum, & id genus reliqua, at semitertiana tantũ abest vt dimidia sit, vel multitudine symptomatum, vel viribus, vel horum tota conditione, vt longè etiam sit tertiana deterior, vt potius huius illa, quàm hæc illius esse videatur dimidia, vt liquet ex eodem Galeno citato loco, quicquid tamen sit, de huius febris conuenienti nomine, quoniam (vt dictum est) ex quotidiana & tertiana tota eius natura confusa est, dimidiam partem vtranque ex dictis febribus retinens: etenim dimidiam eius partem habet tertianam, alteram verò partem dimidiam, quotidianam, ob id non omnino sine ratione inditum est huic febri nomen semitertianæ. Pro cuius

Commen. 3 tex. com. 5. Cur semitertianæ nomen sit positum.

Semitertiana impropriè dicta videtur.

febris faciliori notitia animaduertendum est, quòd pituitosa cum biliosa febre quatuor modis commisceri potest: nam, aut quotidiana continua permiscetur cum tertiana continua, aut intermittens cum intermittente, aut continua tertiana cum quotidiana intermittente, vel intermittens tertiana cũ quotidiana continua, ex his autem diuersis harum febrium mistionibus non omnibus, sed vna duntaxat, semitertiana febris, verè, & propriè generationem habet, Galeno teste, secundo de differentiis febrium, vtpote ex quotidiana continua, & tertiana intermittente. Id verò comprobat Hippocratis auctoritate, qui eodem primo de morbis vulgaribus, hæc verba de semitertianis conscripsit: [Infestabant illos plerosque hæc incommoda, febres horrificæ, continuæ, acutæ, non intermittẽtes, modus erat semitertianus, vno die leuiores, altero grauius iterum inuadentes, in summa, in dies acutiores euadebant.] cùm itaque horrificæ sint febres semitertianæ, non poterunt ex duabus continuis originem ducere, quarum altera ex bile, altera ex pituita generetur: etenim hæc commistio febrẽ horridam, ac quæ multas habeat reduplicationes non facit, cùm febris omnis continua sui quidem ratione, cùm exquisita fuerit, neque horrorem habeat, neque rigorem, neque etiam quæ ex eisdem componitur horrida fiet. Appellauit autem Hippocrates horrificas has febres, non quòd initio accessionis horrores incidant, sed quoniam per totam prope accessionem horroris symptoma produceretur, & si id bifariam contingat, modo cùm reduplicet incrementum, modo cùm nihil nisi ipsum inæquale faciat incrementum, vt liquet citato libro secundo de differentiis febrium, & primo de morbis vulgaribus: neq; etiam generari poterit semitertiana ex duabus febribus intermittentibus, quoniam neque erit continua. Necesse est igitur si horrifica simul atq; continua futura sit semitertiana, ex duabus ipsam febribus generari, quarum altera sit intermittens, altera verò continua cùm neq; vtraque continua, neque vtraq; intermittens huiuscemodi queat febrem generare. Verùm vbi mistio fuerit ex quotidiana intermittente, & biliosa continua, licet & ipsa potest continuam simul, atque horridam febrem efficere, quoniam continuitatem quidem ex bile obtinebit, horrorem verò ex pituita, reduplicationes autem ex pugna mutua: non tamen verè ac propriè febrem hanc semitertianam appellabimus, impropriè autem & abusiuè, si quis eam ita appellauerit, non reclamabimus, cùm neque illud negare videatur Galenus secundo de differentiis febrium, licet febrem hanc semitertianam appellare ausus non fuerit: contrario tamen modo se habet quàm ea, quæ verè semitertiana dicitur, ea etenim continuitatem quidem habet ex quotidiana, horrorem verò ex tertiana, & propterea quæ ex tertiana intermittente, & quotidiana cõtinua cõposita est febris, semitertianã appellamus, vt ipse inquit: nã verè semitertiana ex quotidiana continua, & tertiana interrmittẽte tota eius natura confusa est, quæ quidem aut flauam bilem habet exuperantem, atque ob id in ea sunt tertianæ febris symptomata maiora, aut hic quidem humor paucior, pituita verò abundantior est, atque idcirco quotidianæ continuę affectus firmiores, aut neuter horum alterum vincit, sed ambo æquipotentes existunt, quo tempore exquisita semitertiana est, & dicitur: nam æqualis

Locis citatis.

Semitertiana exquisita.

earum

earum febrium mistio sola exquisitum hæmitritæũ constituit eodem Galeno teste citato loco, quamuis Archigenes hanc haud intellexit, neque in scriptis suis ostẽdit, sed omnino prætermisit, & solas duas semitertianarũ differentias cognouerit, alterã in qua præualet tertiana videlicet, alteram verò in qua quotidiana, parum etiam rectè semitertianæ naturam fuit assequutus, cùm in numero febrium intermittentium ipsam posuerit, quo circa licet triplex fuerit semitertianarum differentia, exquisita tamen quæ talem repræsentat formam, qualem de ea Hippocrates manifestauit præcitato libro primo de morbis vulgaribus, quòd videlicet sit horrida, cõtinua & acuta, ex æquali dictarũ duarũ febriũ tẽperatura composita est, atque etiam ex duobus humoribus constat, quæ verò exquisita non est aut bilem, aut pituitam habet præpotentem, & propterea cùm æquales magnitudine fuerint, & febris ex bile intermittens, & ex pituita continua, accessionis initium fit cum horrore, qui medium inter rigorem & frigefactionem obtinet locum, cùm ab vtroque extremo æqua distet proportione, quorum alterum tertianam febrem, alterum quotidianam comitatur, neque etiam cum horrore duntaxat inuadit hæc febris, sed horrida ab Hippocrat. dicitur: quoniam vt (dictum est) magnam accessionis partem horrores assumunt, altera dierum scilicet in qua & tertiana, & quotidiana simul inuadunt: nam altera dies solam habet quotidianam, etenim cùm ab inuasione inualescit, tertianæ quidem ratione citò calescit, ac festinat ad summum, at propter quotidianam ex pituita tardatur, atque in ascensu retinetur nonnunquam, ac interrumpitur, éstque inter varios affectus veluti pugna quædam, cùm æger nonnunquam inualescente febre tertiana, atq; ad cutem humores impellente, vehementiùs calefiat, contrà verò remorante atque ad interiora reuocante ipsius motum febre quæ ex pituita ortum habet, vt quæ tardi ac difficilis motus, frigidáque ac lenta existat materia, in hoc autem certamine cùm humor frigidus superauerit, summissiones, horrores, atq; extremarum partium, & cutis refrigerationes sequuntur: adeò vt videatur altera rursus accessio renouari, cùm verò calidior vicerit, tunc statim totum corpus calefit, ac iam videtur febris penè in summo consistere, mox paulò post ad pituitam redeunte victoria, ægroti denuò contrahuntur, refrigerantur, & horrent, neque hoc terminum vllum habet, donec febris ad summum perueniat quod quidem citiùs accidit, quàm pro more pituitæ, tardiùs tamen quàm in bile fieri consueuit. Nam huius quidem celeritatem cohibet pituita, ac rursus pituitæ tarditatem, atque hebetudinem excitat bilis, accessio igitur semitertianæ ex vtriusque humoris ac febris commistione atque confusione, nam de hac mistione loquimur, quãdo humores fuerint æquipotentes, & propterea exquisita semitertiana fiat, talis vtique erit qualem descripsimus. Cæterùm non exquisita semitertiana, aut biliosum humorem, habet præualentem, aut pituitosum, cùm verò tertiana præualuerit, horridior fit febris, atque in accessione sibi aliquid rigoris associat, confestim verò & feruidior est huiuscemodi febris, & incendij plus habet, magísque festinat ad summum, & aliquid bilis per vomitum, aut per aluum, aut per sudorem excernitur, at cùm altera ex pituita febris potentior existit, tunc frigus vehementiùs extremas occupat partes, horroré sque pauci fiunt, & pulsuum fit afflictatio maior, ac diuturnior, tardiúsque accessio inualescit, ac longũ post tẽpus cõsistit: non tamen aut statim, aut magnum affert incendiũ, neque in ea per vomitum, aut per aluum, aut per sudorem bilis excernitur. Duplex autem est semitertianarum generationis modus, vel scilicet duabus in vnum tempus conuenientibus accessionibus, quia altera præuenit, altera verò differtur, quemadmodum de adolescente testatur Galen. eodem secundo de differentiis feb. cap 7. aut statim ab initio ambabus accessionibus inuicem confusis, quæ tamẽ fit in vnum tempus conuenientibus vtraque accessione, altera scilicet præueniente, altera verò retardante, vnam tantummodò habet hemitritææ naturę accessionem, altera autem omnes à principio ægritudinis vsque ad finem, quæ maximè atq; præcipuè ab omnibus febris semitertiana appellatur, vt liquet eodem secundo de differentiis febrium talis itaq; est tam exquisitarum, quàm non exquisitarum semitertianarum natura, ex Galeni, Pauli, ac Aetij sententia, quamuis earum naturam parum rectè fuerit assequutus Archigenes, vt dictum est, & minùs etiam Agathinus, qui semitertianam in eodem genere cum tertiana manifestè locauit, ac sola accessionis vehementia ab eadem differre fatetur; eodẽ Galeno auctore, citato libro secundo de different. febr. At Hippocrates nullam ex iis quæ ad integritatem euadunt febribus, semitertianam vocare visus est, vt liquet ex eodẽ Hippocrate primo de morbis vulgaribus, & Galenus tum eodem loco, tum etiam secundo de differen. febrium, cap. 4. quamuis idẽ Galenus libello de typis, huic sententiæ pugnare videatur, quo loco loquens de semitertiana, habet hæc verba: [Porrò non semper continua est, sed etiam intermittens reperitur.] nisi esset quòd eodem loco dicebat Galenus, quòd semitertiana tres habet in magnitudine differentias, alia enim exigua est, alia media, alia magna, exigua siquidem est, alia media. alia magna, exigua siquidem est, quæ horarum 24. interuallo vertitur, media quæ 36. magna verò quæ 48. quæ & continuæ febri propinqua est, ex quibus verbis videtur Galenus non ex propria sententia, sed Agathini potius de semitertiana verba facere: hic enim (vt iamdudum diximus) eandem semitertianam in tertianarũ genere collocauit, eas appellans semitertianas febres, quæcunq; tertianæ existentes, vehementiores habẽt accessiones, ac magnoperè productas. Nam licet quandam quotidianam & quartanam febrem appellauerit extẽsam Agathinus postmodum in tertiana non seruauit eandem vim proportionis, cùm si longiùs accessio protendatur, non tertianam, sed semitertianam appellat, vt liquet apud eundem Galenum citato loco secundo de differentiis febrium. Id etiã confirmari poterit ex eiusdem Galeni verbis primo de morbis vulgaribus, cùm dicebat: [Atqui sanè qui aiunt, si horas quatuor & viginti quis febre vacet, mediam eum semitertianam habere, in numero habent talẽ febrem intermittentium: sic etiam qui mediam, & paruam à magna distare horarum numero fuerunt, studentes vtranque ad integritatem deducere, ab Hippocra. sensu discedunt, dum in febrib. intermittentibus ponunt semitertianam, quia nihil hæc periculi habebit, quãuis ab illo letalis dicatur.] damnat itaque Galenus eos qui horarum numero aiũt semitertianas distare, studẽtes eas quæ

Accessiones semitertianæ exquisitæ, quales sint.

Accessiones quales sint semitertianæ, in qua bilis dominabitur.

Accessiones semitertianæ pituita dominante.

Modus generationis semitert. duplex.

Semitertiana ex continuis est semper. Locis citatis.

Conciliatio locorum Galen. in quib. sibi contradicere videtur.

Commen. 3 tex. com. 5.

mediæ & paruæ ſunt, ſaltem ad integritatem reducere, quicunque hi fuerint, poſſet & aliter huic controuerſiæ ſatisfieri, quòd videlicet lib. de typis, omnem miſtionem quotidianæ cùm tertiana largiori vocabulo ſemitertianam appellauerit, qua ratione dixerit eam non ſemper continuam eſſe, ſed reperiri intermittentem ſemitertianam, quando ſcilicet intermittens quotidiana, cum intermittente tertiana fuerit permiſta, quod quidem confirmare videtur ipſemet Galenus citato libro primo de morbis vulgarib. in expoſitione illius textus: [inter febres quædam continuæ ſunt &c.] inquit enim eo loco, quod intermittentes dicemus febres, ſiue integritatem, ſiue remiſsionem quam vocant, aſſequantur: & demum poſt pauca ſubdit: [At ex ſemitertianis quædam vtraque incedunt via, quædam altera tantum earum quæ ad integritatem non veniunt.] videtur ſiquidem hoc in loco quaſdam admittere ſemitertianas, quæ vtraq; incedunt via, videlicet ad integritatem, ſiue remiſsionem peruenientes, & iſtæ ſunt communiter, & nō propriè dictæ ſemitertianæ, quæ quandoq; poſſunt intermittere, hoc eſt integritatem aſſequi, & quaſdam quæ ad integritatem non veniunt, & ſunt propriè dictæ, & præſertim exquiſitæ, vel dicas quòd quando libro de typis, aſſeruit quòd aliqua ſemitertiana intermittēs reperitur, pro intermittente non intellexit quæ veram integritatem, ſed quæ remiſsionem magis aſſequitur, cùm bifariam intermittere intelligat citato loco de morbis vulgarib. ita ꝙ eam intellexerit ſemitertianā intermittere, quæ licet verè non intermittat, tamē magis accedit ad veram integritatem, vt ea quæ exigua ſeu media ab eo nuncupatur. Altera verò quæ magna dicitur, non adeò remiſsionem aſſequitur, & propterea continua magis dicenda erit: nullam etenim ex iis quæ verè ad integritatem euadunt, ſemitertianam, neq; Hippo. neque Galenum vocare compertum eſt. De qua ſemitertiana ſic ſcriptum reliquit idem Hippoc. citato libro primo de morbis vulgarib. [in febre quam ſemitertianam vocant, cum morbi eueniunt acuti, tum præter cætera hæc, eſt letalis, ac tabidi, & qui longis aliis morbis detinentur, præcipuè ægrotant.] ex quibus verbis infert Galenus in commen. ꝙ fortaſsis, etiāſi horrore careat, vocabimus eam ſemitertianam, ſi die ſecundo iterum inuadat, quamuis impropriè. Nam propriam & exquiſitam ſemitertianam potiùs eodem libro non modo horrore non carere, ſed horrificam eſſe aſſeruerat Hippocr. vt iampridem explicauimus, & libro de typis, clariùs hanc confirmauit ſententiam, cùm dixit: [traditum eſt ab Hippocrate non modò acutis eam morbis annumerandam eſſe, ſed etiam diuturnis.] veram enim propriam, & præſertim exquiſitam ait Hippo. citato libro de morbis vulgaribus eſſe acutam, non veram autem ac impropriè dictam ſemitertianam tabidis, & aliis qui longis morbis detinentur contingere, ac diuturnis annumerari. Quòd verò ſemitertiana periculum minatur, vt quæ non ſolùm ſtomachum, & neruoſam eius partem attingat, & ſummatim media, ſed etiam lethargicas animi delationes, attonitáſque vigilias inuehat, interim & ad ſyncopem vſque corpus deferat, linguam valde ſiccet, animæ defectum efficiat, vehementer ea quæ in alto ſunt commouens, ſcriptum reliquit Galenus eodem lib. de typis, & deinde ſubdit: [in vniuerſum typus hic & ferus eſt, & periculoſiſsimus.] ac poſt pauca inquit, ꝙ frequentiùs corripit naturam virilem, ætatem florenti proximam, tempore potius autumnali, quando etiam valde periculoſa accidit, non exquiſita ſemitertiana, ſi abundantiorem habeat pituitam, magis curationi renititur, vt liquet ex Paulo, quàm exquiſita. Quod ad curationem eius attinet, cùm ex vtriſque humoribus relatis conſletur, etiam miſtam eſſe conuenit curationem, Aetio auctore, cap. 82. lib. 5. quare ex his quæ de tertiana & quotidiana relata ſunt, curationem componere oportet, & vbi exquiſita fuerit ſemitertiana, ex æquo vtriuſque proſpiciendum, tum tertianæ, tum quotidianæ, vbi verò exquiſita non ſit, ſi flaua bilis ſuperior ſit, præſidiis maximè vtendum eſt, quæ in cura tertianæ explicauimus, quotidiana non penitus neglecta, ſin pituita largior fuerit, iis maximè vtare medicamentis, quæ pro cura quotidianæ approbauimus, ſimiliter bile non neglecta, in totum ei quod vrget incumbētes, ſed ita ne alterum prorſus negligamus, vt inquit Paulus cap. 33. lib. 2. &, vt ſummatim dicam, cùm complicati ſint affectus, quorum vnus magis vrget quàm reliquus, id ſeruandū eſt, quod in vniuerſali methodo docuimus: ſimiliter vbi æqualiter vrgeant. Non igitur conuenit hîc particulatim iterum omnia recenſere, quibus febris hæc curari debeat, cùm promptè quiuis ex eiuſdem capitibus de tertiana & quotidiana colligere poterit, ac pro humorum diuerſitate rectè vti. Nam ſiquis ſimplicium febrium curationem exactè ſciuerit, abſq; vllo labore, & compoſitas curare non ignorabit, & proinde etiam quæ de bilioſa & pituitoſa febre ſimul commiſtis cōſcripſimus, licebit ad atræ bilis humorem transferendo, eius cū vtraque illarum complexionem, ſeu implexum, ac confuſionem pariter coniectare, voco autem complexionem, vt ſuperiùs iterum annotauimus, quando horis differentibus inuaſerint, confuſionem verò quando eodem tempore inceperint commiſtæ febres, ſic etiam & tres ſimul febres per ſe quiſpiam complecti & confundere poterit, ac eaſdem haud ægrè dignoſcere: nam harum omnium primum fons atque elementum eſt ſingularium atque ſimplicium febrium formam ac figuram exquiſitè cognoſcere, vt Galenus inquit ſecundo de different. febr. cap. 10. & nos in præcedentibus explicauimus qualiter ipſæ dignoſcendæ ſint, quibus cognitis, & earum quoque curatio facilè patebit, & ob id particularem omnium compoſitarum febrium curationem, haudquaquam ſcribere arbitratus ſum, ſed ipſius ſemitertianæ dūtaxat, tanquam ſub exemplo quodam reliquarum omnium, curationis vniuerſalem modum inſtituimus, ſub qua via & ratione, ad particularem tum eiuſdem ſemitertianæ, tum etiam & cæterarum compoſitarum febrium curationem facilè quiuis accedere poterit, quemadmodum in ſecunda etiam huius operis parte docuimus.

Com. 3. ſuper tex. 2 — *Cap. citato* — *Semitertianæ periculoſæ.*

De febrium hecticarum prognoſtico, ac curatione.
Caput VIII.

CVM duplici via quæ febres hecticæ appellantur ortum habeant, nam aut ſtatim ab initio inuadunt, aut reliquis ſuccedunt febribus, ſítque earū differentia duplex, quandoquidem aut hecticæ febres duntaxat, aut nedum hecticæ, ſed etiā tabidæ exiſtunt, quēadmodū in vniuerſali methodo fuſiùs explicabimus quæcūq; ſtatim ab initio inuadunt

Prognosticum.

dunt, nondum autem tabidæ sunt, non admodum difficile est eas curare. At quę ex ipsis ad tabem peruenerunt, vbi iam exquisitæ consistunt, & iamdudū incœperunt, non modò eas curare difficile est, sed impossibile: etenim omnium hecticarum febrium dispositio difficilis est, vbi iam principij tempus præterierit, Galeno auctore, libro primo de differ. febrium, cap. 8. & 9. quæ verò quodammodo ad vtranque partem declinat, ac medium obtinet locum inter eam tabidam febrem, quæ penitus curam non admittit, atque illam quæ citra tabem, ac facilimè in principio curari potest, quoniam eius & ampla latitudo est, & multæ sunt in eo quod magis & minùs diuersitates, pro eadem ratione magis vel minùs difficulter curationi resistit. Nam quæ æqualiter distat ab vtraque, & ea scilicet quæ exquisitè tabida existit, atque illa in qua nihil est adhuc tale, medio quodammodo se habet ad curationem, dubio ad partes ambas inclinans momento; quæ autem tabidæ proximior, est etiam periculo vicinior. At quæ alteri primæ magis adhæret, non paruam salutis spē afferre potest, eodem Gale. teste citato loco cap. 9. Quòd verò ad earum curationem attinet, nos primò qualiter curandæ sint quæ citra tabem existunt, deinceps, quæ simul etiam cum tabe, docebimus.

Curatio hecticæ citra tabem.

Illarum etenim vera & propria curatio est, quemadmodum & diariarum, vtpote simplicem habentes primā curationis indicationem, quoniam & ipsæ simplices affectus sunt. Quapropter non ab re Galenus decimo de meth. med. cap. 6. dicebat, quòd caput totius curationis harum febrium in iis remediis quæ refrigerent & humectent, statuere oportet, quæ autem simul tabidæ existunt, quæcunque fuerit substantia solidarū partium, exsiccata propria humiditate, humectantis nutrimenti ope, replere etiam oportet. Quapropter non adeò simplicem habent curationis indicationem, licet vbi propria solidarum partium substantia, membranosa videlicet, & fibrosa fuerit exusta, seu exsiccata, ea vt corrigatur fieri omnino non potest, veluti nec seni, vtū liquet septimo, & decimo de meth. med. c. 5. & 6. & lib. de Marasmo. c. vlt. erit itaque pro cura hecticæ febris citra marasmum, aër eligendus qui non admodū calidus, aut admodum frigidus sit, verùm si temperatus est, qualem se exhibet, vtique tali nobis est vtendum, nihil amplius de eo solicitis; vbi verò admodum calidus fuerit, pro calido reducendus est arte contrarius subterraneis inuentis domibus, quę & frigidiores sint, & maximè perflatæ, & ad Septentrionem versæ, tum auris quibusdam quæ ipsis sint suaues opera nostra paratis, alias ex euripis in quo se deiiciāt multi aquarum fontes, alias aqua frigida, de vasis in vasa transfusa, quod quidem statim etiam somniferum est; præterea domi assiduè aqua quæ prorsus frigida sit aspersa, ac rosis plurimis humi fusis, aut vitium capreolis, aut rubòrum summitatibus, seu etiā arundinum, aut denique reliquarum quæ refrigerēt stipium aliquibus, turba quoque hominum ingredi prohibita; nam id quoque domum calefacit. Atqui ita calidissimum aërem refrigerare tentandum est, qui non nisi æstate calida & sicca accidit: quandoquidem in hyeme calidissimus esse non potest, sicut nec frigidissimus in æstate, siquis verò aër modicè frigidus sit, hoc esse contentos oportet, nihil aut machinantes, aut de ipsius temperie alterantes, qui verò frigidissimus est, vtique quatenus respirando attrahitur admittendus est, vt qui calorem qui est in corde admodum refrigeret, non tamen quatenus extrinsecus ægrum contingit, quippe id densat cogitque cutim, ac putredinosorum humorum fluxum transpirare prohibet: maius tamen fore ex frigida inspiratione commodum scire licebit, quàm ex cute densanda incommodum, præsertim cùm operimētis hanc calfacere liceat. Porrò vtendum maximè eiusmodi aëre est, in his hecticis, quibus primū quod afficitur est ipsum cor. A corde verò vbi pulmones primùm afficiantur, plus cæteris omnibus refrigerantem aërem requirunt. Vbi verò ex reliquis partibus primò afflictis ipsa febris hectica generetur, temperato, aut modicè frigido aëre contentos esse oportet;

Somnus.

somnus item sit moderatus, vel paulò longior, & vt inquit Actuarius, c. 21. lib. 3. somnus conciliandus est à cibo; ac quærenda animi oblectamēta, & relaxationes, ac quodcunque tandem cum refrigeratione humectare putatur, quies iniungenda erit, & pro exercitio lenibus frictionibus vtendum

Quies, & motus.

Inanitio per clysteres.

est, & vbi aluus plus æquo adstricta fuerit, lenes clysteres adhibere oportet, qui ex hordei, foliorū maluarum, ac violarum decocto, exiguo sale, & vnc. 3. olei violacei, & vnc. 2. facchari, vel facchari violacei, vnáque medullæ cassiæ fistulæ aut cassiæ tractæ adiectis, parari poterunt. Interim eadem gallinarum iuri, aut ex capitibus arietum parato decocto, adiicies.

Affectus animi.

Vitent omnes animi affectus immodicos, præsertim iram, timorem, & tristitiam.

Cibus.

Nutrimentū autem humidum esse ac frigidum, quod hecticis febribus sit conducturum, nemo nescit, inquit Galenus decimo de metho. med. c. 11. huiusmodi est ptisanæ cremor cùm frigidus sumitur, & exiguus in aqua frigida panis. Cæterùm nullius horum pura frigiditas esse debebit, sicuti potionis, quippe hęc maturè tum incalescit, tum per corpus digeritur, illa cùm plusculum tēporis in ventriculo morentur, ipsum fortassis refrigerant, si fuerint immodicè frigida, eodem Galeno auctore citato loco. Alexander cap. 4. lib. 12. iis qui primariò in hecticam febrem inciderint, præter ptisanæ cremorem, & panem in aquam tinctum, lactucas commendat, & post cibum, aquam frigidam quantum æger velit, potui tribuit, etenim in hac febre cauere febris insultus, & metuere non oportet, neque enim remissionem, aut accessionem in hac febre, quēadmodū in febribus ex putredine ortis inuenire licet, vt ipse inquit: ea siquidem tribuenda fatetur, quando febris hectica per se, ac primariò fuerit, ægrique vires nō imbecillæ, & non alia febris ex putredine creata ei sit admixta. Possunt quoque & his saxatiles pisces exhiberi, ac etiā scorpij, & mulli, eodem Actuario auctore citato loco, necnon & borrago, endiuia, & cichorium, & panis item in pullorum seu Gallinarū iure maceratus. Insuper & aues paruæ quæ in montibus degunt.

Potus.

Pro potu aqua hordei præbeatur, aut aqua in qua coriandrorum præparata semina fuerint decocta: quibusdam etiā & aquosum vinum modicè dilutum conuenit, iis præsertim qui aquam bibere non ferunt, ac vires quodammodo imbecillas habent, eodem Actuario, ac Alexandro testibus.

Lac asininum quomodo hecticis propinādum.

Vbi verò febris iam traxerit, dandum quoque erit asininū lac, sed diligenter obseruare oportet ne in vētriculo cogatur: id verò interim ipse nos æger docebit, vtpote qui suæ ipsius naturæ peritus, interim id à nobis inueniendum est paulatim ad eius vsum accedentibus, ac mel exiguum illi admiscentibus, seu saccharum, licet quoad fieri potest in hecticis febrib. à melle, atque idcirco

etiam à mulsa abstinēdum sit; quippe protinus vertitur in bilem,& ficciores,acriorisque caloris febres reddit,& proinde à principio nō plus asinini lactis, quàm cyathus dandus est, inducta in ipsum cubiculum asina, quo nullum tempus interponatur,sed æger id protinus bibat;& vbi nō corrumpatur (quod quidem dignoscere ex pulsu præcipit Galenus citato lib.10.de meth.med.) cap. præcit.dimidium cyathi lactis adaugeas, deinde rursus aliud dimidiū adiicias, sicque sensim vsque ad mediocrem modū addas; id verò quouis tempore exhiberi poterit, illud tantùm obseruans quòd per quatuor,aut saltem tres horis ante cibum offeratur, manè potissimùm; quo etiam tempore non inutiliter & alia quoque medicamenta refrigerantia ac humectantia præbebis,etsi (vt diximus)ea quacunque hora præbere poteris;modò vacuus à cibo ventriculus fuerit; neque enim in hac febre accessionum seruantur tempora,cùm eisdem careant,huius generis sunt zulapium rosaceum, ac violaceum,syrupus violaceus,de nymphæa,de succo endiuiæ,de succo cichorij, de succo borrag.& de succo seu infus. rosarum cum aquis endiuiæ, cichorij,seu borrag. aut pastillis vtare,qui hunc in modū parentur, Recipe diarhodō abba. aut tria santalati, seu diatragacāthæ, aut electarij regū sine speciebus drach.j. quatuor seminum com. frig. vnc.s. sacchari diss. in aqua rosacea quantum satis sit, fiant in morsulis,quorum vnum qualibet vice præbeas cum vnc. 3.aquæ endiuiæ,aut cichorij;his verò neque indiscriminatim vtare: nam cùm eorum quædam magis, quædam minùs refrigerādi facultatē habeant,quantò hecticarum febrium affectus fuerit calidior, tantò vtique frigidiora requirit auxilia,& simul maiorē solicitudinem habere debemus, ne valentibus auxiliis vtentes quicquam lædamus, vt decimo de meth. med.cap.11. scriptum est. Purgantia autem medicamenta eis qui febre hectica laborant, propinanda non sunt, nisi aliqua ex eis quæ ex putredine ortum habent,fuerit ei copulata;verùm vbi admodū aluus adstricta fuerit, nec leniri lenientibus iam dictis clysteribus valeat,aut æger eis vti recusauerit vnc.2. sacchari violacei,aut iij.syrupi è pluribus infus.violarū, aut vnc.2.mellis aërei,vel vnc.j.aut vnc.j.s.medullæ cassiæ fistulæ cum prædictis aquis præbere non incōuenit,cùm & aluus ex eis soluatur,nec febri quicquam obsunt;nam corpus neque calefaciunt,neque exsiccant. Sed quoniam communis febrium omniū hecticarum sanatio est, per ea quæ extrinsecus applicata refrigerant & humectant, licet ea non indifferenter etiam admoueri debeāt singulis partibus, sed illi maximè, quæ primò affecta est, vt liquet eodem decimo de metho.med.cap.9. sequitur propterea vt de iis medicamētis agamus. porrò horum ea deligēda sunt,vt inquit Galenus citato loco, quæ citra vehementem adstrictionem refrigerant: etenim talia præterquàm quòd non humectant, etiam dimittere frigiditatem suam non valent; propterea quòd cutim cogunt, & coarctant; quapropter optima sunt quæ non modo citra adstrictionem refrigerant, sed etiam corporis substantia sunt tenui, absolutissimè verò quæ tenuium partium sit, substantiam exactè frigidam inuenisse fortasse non est, cùm neque acetum quod omnium quæ nouimus potestate refrigerātium, tenuissimarum est partium exactè frigidum sit,sed admistam sibi aliquam caliditatem habet,attamē deligi materias oportet,quæ ad eiusmodi medicamentorum compositionem maximè sint idoneæ, quæ etiam pro ratione partis primariò affectæ admouendæ sunt, quæcunque tamen ea sit, semper cordi prospiciendum erit; quandoquidem in omnibus necesse est vt ipsum similem intemperiem recipiat, citra quam nec marasmus, nec hectica, nec reliquarum vlla febrium cōsistere potest, vt liquet ab eodem Galeno citato loco, cap.8. quapropter tali epithemate cordi succurrendum est, quod recipit aquæ rosaceæ, & nymphææ ana vnc. 8. aquæ borrag. & oxalidis,cuiuslibet lib.s. santalorum omnium,coral.rubeorum ana dr. 2. corticum citri dr.3. ossis de corde cerui numero 1. croci gra. 3. vini albi aquosi vnc.3.olei rosacei omphacini vn.2.s.interim vbi cor primò affectum sit,& febris hectica non exigua, vn. 2.succi polygoni, cichorij, vel endiuiæ adiicere poteris,misceantur,& fiant epithemata,quę sæpiùs repetenda sunt. Iecur insuper hoc epithemate refrigerare & humectare licebit,quod recipit succi solani,& cichorij, singulorum lib.s. aquæ rosarū rubearum,violarum,nymphææ,& endiuiæ,cuiuslibet vn. 4.santalorum omnium,& corallorum rubeorū ana. drac.2.aceti vn.2.misceantur, & cum duplicato linteo lineo in eis madefacto, iocinoris regioni imponantur,sæpiúsque renouentur, præsertim vbi ipsum primò fuerit affectum. Pro renibus hoc vnguento vtitor, Recipe succi polygoni, vel lactucæ,portulacæ,seu semperuiui, vel vmbilici veneris vnc.1.s.olei de nymphæa, de papauere, & de cucurbita, ana vnc. s.olei amygdalarum dulcium, rosacei, & violacei, singulorum vnc.1. medullæ cruris vituli drac.3.lenti cremoris tragacanthæ extractæ cum aqua rof. dr.4. ceræ quod satis sit, & aceti parum, fiat vnguentum. in quem vsum magnoperè conducit Galeni ceratū, quod ex cera quàm optima & elota, vtpote alba, & rosaceo omphacino, ac etiam aqua conficitur, pauco aceto addito,vt liquet ex eodem decimo de methód.meden.cap.9. Id verò medicamentum (vt ipse inquit) assiduè mutari debet,ac eousque super ægrū corpus manere,donec manifestè incaleat. Idē quoque Galenus refrigerandæ particulæ,quæcunque ea sit, imponenda nonnulla medicamenta,citato loco conscripsit, quemadmodum est oxalidis,aut oxylapathi succus, cum exigua polenta mista: quinetiam portulacæ,semperuiui,& vuæ immaturæ succus,similiter si polentæ misceantur. Adhæc lentis palustris, & viridis tribuli, polygoni,& lactucæ,ac intybi succus,etiam cum tenui polenta, quamuis etiam sine polenta liceat integris dictis herbis tusis vti, vt ipsi refert, & si dictorum singulis rosacei quippiam aliquando miscere volueris, nihil vtilius pharmacum habebis,eodem auctore,modo simplex,& perfrigidum sit, & quod factum ex oleo sit salis experti. Tu verò omphacino rosaceo cum eisdem vtare,exiguūque aceti albi adiicito, atque illi maximè particulæ, quæ primò affecta est,imponito,vt in ea veluti ignis fomitem extinguas. At pectori non nimis refrigerantia medicamenta admoueri debent, nisi multus feruor, aut inflammatio in eo spectetur, verùm ne sic quidem linamenta diutius inhærere sinemus, eò quòd plerosque ab immodica ipsorum refrigeratione haud mediocrem nō solùm respirationis, sed etiam vocis noxam expertos nouimus, vt Alexander inquit præcitato loco, id quod etiā ante eū innuere ferè videtur Galenus de his quæ strenuè refrigerāt, præcordiis impositis eodem decimo de meth. med. cap.præcit. Porrò aquæ dulcis balneum, eis qui hectica febre laborant, nemo est qui non commēdet,

præsertim

Syrupi.

Purgatio.

Admouēda extrinsecus.

Loco præci.

præsertim Galenus citato loco, vt quod tum prima ratione, tum etiam ex accidente eis proficiat, vtraq; siquidem ratione refrigerans & humectans: est autem & ipsum quouis tempore huic febri idoneum. atqui licet totum curationis momentum in his febribus in refrigerando humectandóque consistat, & propterea illico qui hectica laborant, refrigerandi sunt antequã progressi in marasmũ perueniant, quoniam omnibus refrigerantibus auxiliis propter corporum horũ gracilitatem quodãmodo noxa imminet, vbi præsertim eis quispiam non ritè vtatur. ob id non statim in frigidam aquã balneandi sunt, sed prius in eiusdem aquæ dulcis balneo temperatè calido, moderatissimè primo calfaciendi ac balneãdi sunt, ac in eo moderatè etiam commorari debẽt: deinde priusquam de eorum propria substantia aliquid exhauriatur, seu sudor aliquis excitetur ab eo demittendi sunt, atque in frigidum balneum dimittendi: nam qui hectica febre laborantes ad balneum accedunt, nisi in frigidam sint dimissi nihil iuuantur, vt liquet eodẽ 10. de metho. med. cap. 10. quoniã in hecticis febribus id quod remedium affert, calidæ solidum non est, sed frigidę, ex hac nanque & innoxie refrigerantur quæ fuerant excalfacta, solidarúmque partiũ ariditas corrigitur, & vires firmantur, sit autem ea frigiditate aqua in qua balneãtur, vt nullam euidentem qualitatem nec prorsus frigidarum, nec tepidarum aquarum pręferat, sed qualem ea quę fontana vocatur, quę & frigoris quod ferit, & teporis qui resoluit, est in medio, præsertim si marasmo etiam tentẽtur, eodem Galc. teste citato loco. quicunque igitur hectica febre laborant, modò his alia nulla febris, vel ex solo putrescente humore, vel cum phlegmone sit adiuncta, eos omnes audacter ita lauabis, sed prorsus citra omnem laborem, ne vires resoluas; protinus verò vbi à balneo fuerit egressus æger, alter paratam habens sindonem ipsi iniiciat, ac deinde aliam, & in lectulo collocetur, mollibúsque deinde linteis blandissimè detergatur, ita vt qui detergent violentius eum non contrectent. id verò diligentiùs seruandum est, vbi nedum febre hectica sed tabe etiam laborabit, post lauationem oleo vngendus est, ne videlicet plus iusto digeratur, sed obstruantur exigua cutis spiramenta, idem protinus & siccitati remediũ fuerit, & aduersus incommodum quod ab aëre ambiente contingit, veluti munimentum, vt patet 7. de meth. med. c. 6. erit autem oleum violaceum, aut rosaceum omphacinum, seu de nymphęa, aut amygdalarum dulciũ, quo sępe vtor, solo, aut violaceo admisto. Posthęc aut lac exhibebis, pręsertim vbi eo delectetur, aut ptisanam diligẽter coctam, seu eius cremorem, quem in gallinarum seu pullorum contusorum iure paratum assumendum prębeo: nam tunc potiùs in vniuersum corpus distribuitur atque attrahitur, quæ ferè omnia breuibus quibusdam verbis Actuarius præcitato loco sub his verbis conscripsit: [Balnea porrò iis sunt idonea quæ corporis squallorem humectent, verùm tepida esse debẽt, nec vllam resipere qualitatem, nec tempus in iis trahere conuenit, sed vbi modicè fuerint immorati, egredi, ne quod ex natiuo humore superest, euanescat, & exhalet, egresso sorbitio quępiam refrigerãs dabitur.] & post pauca subdit: [quòd si solium exeuntem, melino, aut rosaceo, aut omphacino saltem oleo inunxeris, & meatus præcludes, & ne maior fiat difflatio, prohibebis, ac antea ex irrigatione inductam humiditatẽ intro compesces: atque hoc quoque pacto opem homini tulisse videberis:] conferunt etiam semper, potissimùm eo tempore quo ægri balneantur, media quæcunque odorata refrigerãt, quorum copiam capite de cura febris ardentis studiosi petãt: inter simplicia sunt rosæ, violarum, & nymphææ flores, seu etiam myrtillorum.

Hecticarum febrium cum tabe curatio. Cap. IX.

SI verò febres non hecticæ duntaxat sint, sed quæ Græcè μαρασμώδεις dicuntur, hoc est tabidæ & siccitati cõiunctæ, quatenus hecticæ sunt, non aliam desiderant curationẽ quàm modo dictam, quæ in refrigerando & humectando cõsistit, quatenus verò siccitatem, seu tabem coniunctam habent, deperditæ substantiæ humidæ etiam indicant instaurationem, seu refectionem, hanc autem inserere particulis sine nutrimento non est: quare præter eam quam instituimus victus rationẽ, alimenta quoque eligere oportet, quæ reficere corpus valeant, nam quæcunque partiũ solidarum substantia fuerit exsiccata, eadẽ genere victus ratio cõpetit, quamuis vna altera difficiliùs instauretur, & quædam nullo modo refici possit, primùm enim eiusmodi febris propriam partiũ humiditatẽ ex qua nutriuntur, depascit: hinc verò ad carnosum genus transit, quod circa tũ fibrosas tũ mẽbranosas partes solidorũ corporũ hæret, ita deinde ipsas solidas populatur, quãdo exactè tabida febris dicitur: Gal. teste citato lib. 10. de met. med. c. 11. Donec autẽ propriã partiũ humiditatẽ depascit, nõ admodũ difficile este am curare, nam hanc humiditatẽ etiã si omnino sit assumpta regigni licet: cùm verò ad carnosum genus pertransit, licet curare difficilius sit, vtique eam sanandi adhuc spes est. At cùm verè solidas populatur, fibrosas inquam, & mẽbranosas, fieri haudquaquam potest vt talis siccitas persanetur, verùm ne desperata horum salus relinquatur, hac etiam victus ratione vti debent, saltem vt quoad fieri liceat, eorũ vita proteletur. Vt verò paucis alimenti summã cõplectar, sit coctu facile, & nutriens, minimeq; glutinosum atque excrementosum, quamuis maximè nutriente cibo haudquaquam sit vtendum. nam si nutrimentum ipsum seipsum coqueret, ac in partes digereret, præterea assimilaret alẽdis partibus, & quibus alimento plurimo est opus adhæresceret, procul dubio maximè nutriẽte cibo esset opus. Verùm quoniam non aliud est quod nutrimentum desiderat, aliud quod ipsum conficit, sed quod nutriendum est, ipsum sibi & nutrimentum attrahit & mutat, & concoquit, & adiungit, & assimilat, ad duo nimirum nobis in opportuno cibo eligendo, spectandum esse dictat. vnum ipsius cibi naturam, alterũ vires suas proprias insitásque. itaque ex his illud patet, nec planè quod maximè nutriat optimum esse iis corporibus quæ refici magis egent, vtpote quibus concoquendi facilitas non est: nec etiam quod facilimum concoctu est, cùm scilicet ipsum nequeat maximè esse nutriens ex Galeni decreto, 7. de meth. med. c. 6. medius itaque victus ceu optimus est præferendus qui modicè refrigeret, pleno nanque victu opus nõ est quòd is concoqui nequit, sed cibus boni succi ac coctu facilis dandus, vt inquit Actuarius citato loco. Quo circa panis purus qui curiose sit in furno coctus exhibeatur, qui tum fermenti, tum etiam salis

Quarum partiũ siccitas instaurari possit, & quarum minimè.

Victus ratio.

quippiam habuerit, carnes gallinarum, caponum, pullorum gallinaceorum, & præsertim eorum testes qui lacte sint alti, idonei sunt, similiter phasianorũ, perdicum, starnarum, omniúmque auium montanarum, & mollis carnis. vitanda tamen sunt quæ palustria, & quæ etiam carnem duram habẽt, insuper & hœdinæ carnes, vitulinę, capreolorum, leporum, ac cuniculorum iuuenum, necnon & arietum castratorum conducunt, quæ omnes elixatæ potius, quàm assatæ prębeantur: cum quibus etiam decorticatum hordeum, lactuca, cucurbita, endiuia, cichorium, seu etiam buglossum decoqui poterit, oua item recentia, & sorbilia, caseúmque mollisimum, ac recentẽ ipsis dare, alienum non est. Et quoniam qui ita se habent, plurimo nutrimento indigent, nequeunt autem, vel quod mediocre est cõcoquere, paulatim hos, & sæpius cibare melius fuerit: & hac de causa Galenus inquit: [ipse ter eos cibare sum solitus.] Verùm quando iam manifestè meliores facti appareat, etiam bis nutriuisse sit satis. Pro potu vino vtendum est, quod quidem aquosum natura sit, & leuiter adstringat, vtpote albo & tenui, ídque modicè diluatur: hoc enim ab aquæ imbecillitate recedit, & vini noxam nondũ habet, vitanda est frigidæ potio, præsertim multa, & quæ prorsus sit gelida, cùm corpora extenuata, exiguique sanguinis sint. Quocirca eisdẽ minùs tuta est frigidæ potio, vt quæ celeriter ad solidas animalis partes peruenit, nulli quod eius vim frangat occurrens, vt liquet 9. de metho. med. cap. 5. Possunt etiam & ea animalia quorum carnibus hac febre laborantes vescuntur, per aliquod tẽpus priùs decocto hordeo & decorticato, seu eius farina, insuper & lactucæ endiuiæ, portulacæ, seu cichorij foliis nutriri, vel cochlearum, seu testudinum carnes priùs decoctas, farináque hordei permistas, eisdem pro cibo præbeas, & quibusdam eorum lac quoque tribuendum erit. Consueuerunt etiam Neapoli ex his carnibus contusis quibusdam etiam ex iam dictis refrigerantibus alteratis, cibos prædictis parare, vtpote quæ citiùs ac promptiùs concoquantur: interim verò & iura quædam ex contusis ac liquatis eisdem carnibus, similiter etiam cũ ptisana, aut dictorũ refrigerantium aliquo alterata, ac exigua aqua rosacea parantur, quibus etiam quandoque nemoraliũ testudinum carnes adiiciunt, insuper & stillatitium quendam liquorem extrahunt, ex pullorum, gallinarum, caponum, seu fasianorum carnibus, similiter contusis: adiiciúntque & testudinis nemoralis carnes buglosi, oxalidis, & lactucæ, seu endiuiæ folia minutatim concisa: necnõ & poma dulcia quædam, ex quibus omnibus qui postea stillat humor iam dictis ægrotantibus præbetur. Quidam verò nostræ tempestatis Medici, nescio qua ratione; seu auctoritate freti stillatitium cochlearum liquorem eisdem ægrotantibus præbent, putantes eos cum refrigeratione quadam valenter reficere, verùm cùm hoc & à ratione alienum sit, & Galeno pugnet, omnino ab eo abstinendum esse consulo. Nam licet aceruatim reficere possint, maximéque nutriant cochlee si cõficiantur, in corporibus tamen quæ refici magis egent, talia nutrimenta quæ concoctu difficilia sunt, non competunt, vtpote quibus concoquendi facilitas non adsit, vt liquet ex Gale. 7. de meth. med. c. 6. Adhæc si nutrire debeant cochleæ, non crudæ, nec semel, aut bis elixæ, sed ter, & veluti in aqua tabefactæ exhiberi debent, vt tertio de alimen. facul. ca. 3. scriptum est. Præter id etiam quòd crassum ac lentũ generant succum, ex quo promptè obstructio, & putredo fit, ac præter naturam calor augetur, potissimùm hectica febre laborantibus, in quibus nedum concoctio, verùm etiam distributio imbecilla est. At si dixerint non totam cochlearum substantiam, sed earum tenuiorem succum ignis artificio extractum conducere, dicimus nos, & hunc quoque difficilem concoctu esse, quòd ex earum substantia trahatur, quæ talis est naturæ tum vel maximè quòd ab eis crudis, quę esculenta non sunt, extrahatur, quamobrem promptiùs aluum soluere, quàm eos nutrire poterit, possunt item hunc in modum pastilli formari non parum conferentes, vt Recipe, carnium gallinarum, pullorum vel caponum, elixatarum vn. 2. carnium testudinis, similiter elixatæ vnc. j. electarij regũ siue speciebus, dr. 2. margaritarũ dra. 1. quatuor seminum communium frigidorum vnc. s. sacchari dissoluti in aqua rosa. quantum satis sit. fiant in morsulis, quorum vn. j. s. vel vnc. 2. pro qualibet vice exhibeantur cum vnc. 3. aquę endiuiæ. vel buglosi, aut tantundem prædicti stillatitij liquoris. lac etiam iis mirificè prodest, præsertim muliebre: & vbi ex ipsa mulieris papilla ipsum hauserint: id verò optimum quidem, vtpote cognatũ, inter alia existit, sed quoniam plerique id sibi adhiberi recusant, asininum ipsis dare cõuenit: id enim reliquis omnibus ad propositum affectum est vtile: quippe cùm tenuissimũ sit, & minimè coagulatur & quoquo versus ocyssimè in corpus digeritur, aut si hoc etiam recusauerint, aut ægrè assumpserint, caprillum iis dandum est, quod medium ferè existit, & magis potest nutrire, vt liquet ex Tralliano, miscendúmque ei erit exiguum mellis, aut sacchari, vt paulò ante dictum est. quòd verò balneum quoque mirum in modum eis proficiat, atque conueniat, decretum reliquit Galenus citato libro decimo de meth. med. c. 10. quo etiam loco, modum præcipit quo tales sint balneandi, etiamsi exactè tabidi fuerint, ac non parum imbecilles, eo itaque in loco studiosi hæc petant: quamuis nonnulla præcedẽti capite explicauimus, etenim maiori cum diligentia hi balneandi sunt, quàm cæteri qui hectica duntaxat febre laborant. Nec etiam parua cura habenda est aliorum refrigerantium medicamentorum, quibus etiam & in hac febre vti licebit, tam si intus, quàm si extra adhibeantur. vitanda nanque perpetuò magis erunt quæ immodicè refrigerant in his febribus, quàm in hecticis quæ quæ nondum tabidæ sunt.

Potus.

Cochlearũ stillatitium liquorem non probat in hecticis.

Pastill.

Balneum.

FINIS TERTIÆ PARTIS, SIVE EXERCITATIONIS.

DE PEST-

DE PESTILENTI FEBRE.

Quid per communes, quidve per dispersos, & dissimiles morbos subintelligendum sit, ac ex quibus proficiscantur. *Caput I.*

QVAMVIS febris communissimus sit morbus, eius tamē duo sunt genera Hippocrate auctore lib. de flatibus, quorum alterum commune omnibus, pestis appellatur, alterum propter malā diætam priuatim iis contingit qui ea vtuntur, de quo, vt cuique patere poterit, abundè disseruimus. Vt igitur completus fiat noster sermo de febribus, reliquū est de altero genere pertractare, quod quidem omnibus commune, ac pestē citato libro Hippo. appellauit. De quo febrium genere, licet à recentioribus nonnullis multa fuerint exarata, ac passim scripta reperiantur, non propterea visum est nostram de eo, quam veram Galeni, quę putamus esse sententiam, non explicare, breuibus tamen quoad fieri poterit. Vt verò promptiùs tyrones eā assequi valeant, animaduersione dignum est morbos in Hipp. & Gal. doctrina, quosdā esse vniuersales seu communes, quosdā verò particulares, dispersos seu dissimiles. Appellant autem morbos dissimiles eos, qui sparsim, priuatímque prehendūt, ægros discrepanter fatigantes, neque secundum cōmunem modum constantes, σποράδες Græcè dicti, vt patet 1. de ratione victus, etenim diuersis eodem tempore morbis homines afficiuntur, seorsúmque vnumquemque prehendunt, horū causa est suus cuique victus, vt liquet 2. de natura humana, cùm dixit Hippoc. [At vbi diuersis eodem tēpore morbis homines afficiuntur, suus cuique victus sine cōtrouersia causa est.] vniuersales autem seu communes appellāt morbos, vbi omnes, aut multi vno morbo homines corripiantur eadē tempestate, qui morbis dispersis è regione opponuntur, Græci παγκοίνες, interim πανδήμες & κοινὲς appellant, quorum causa referenda est ad quoddam communissimū, quo maximè vtimur vniuersi, tūc enim victus cuiusque nostrū nequaquam in causa esse, manifestum est: cùm morbus omnes iuxta attingit, tam iuuenes, quàm senes, tam fœminas, quàm viros, perinde vinū, ac aquā bibentes, tam qui offam, quam qui panem commanducant: tam qui multùm, quàm qui parum laborant, non ergo fuerit victus ratio in causa, cum homines quoque victu vtentes in eundem incidūt morbum, vt ibidem testatur Hippocrates, & proinde non immeritò asserebat eodē loco, quòd morbi fiunt partim à viuendi ratione, partim à spiritu, cuius attractione viuimus: dispersos morbos tribuens viuendi rationi, pro suo cuique victu, viuendi rationē nuncupans, non ipsa sola esculenta & poculenta, sed vniuersam vitę sortem complectens: neque enim cibi solùm, & potiones, verùm etiam balneæ, exercitationes, otium, vigiliæ, mœror, ira, frigus, æstúsque pariunt morbos: vt Galenus inquit, in commenta.

Morbi sporades qui, et quæ eorū causa.
Tex. com. 9

Tex. com. 3
Morbi cōmunes, & eorum causa.

Tex. 2.

vniuersales autem seu communes morbos quidam causæ, quæ quidem communissima ab eo appellatur, referens, spiritui videlicet, seu aëri, cuius attractione viuimus. Sed mox inquies Hippocratē sibi ipsi pugnare, quoniam citato libro de flatibus postquam duo posuit febrium genera, vt dictū est, subdit hæc verba: [vtriusque autem generis auctor, & causa aër existit.] cur itaque eodem loco vnum dixerit febrium genus priuatim contingerę ob malam diætam? & 2. de natura humana illud confirmauit nedum in febre, sed in aliis morbis qui dissimiles; dispersique sunt, eos asserens oriri ex diuersa viuendi ratione, quæ cuique propria existit? Atqui nos hunc in modum Hippocr. dicta conciliabimus, asserentes verum esse omnē morborum causam esse aërem: verùm quorundam propriè, vtpote eorum qui communes omnibus sunt, quorundam verò impropriè, quemadmodum ipsemet Hippocr. seipsum declarat. nam cum multorum ciborum ingestione necesse est, & multū spiritum ingredi: omnia etiā quæ eduntur, & bibuntur, spiritus in corpus inferunt aliquando plures, aliquando etiam pauciores (vt ipse inquit) & propterea ipsorum etiam morborum dissimilium qui ex victu oriuntur, cibo inquam & potu quodammodo spiritus auctor existit, qui simul corpus ingreditur cum eodem cibo & potu. Id verò signo quodam confirmauit cùm ait: [id autem inde manifestum est quod plurimis eructationes post cibos & potus euenire solēt, discurrente nimirum aëre incluso, vbi perruperit bullas quibus fuerit inclusus.] deinceps declarat modum quo affectus præter naturam ex eo simul cum cibis & potionibus ingesto generantur, vbi exire nequeant, erit itaque aër seu spiritus nō propriè seu primaria ratione horum morborum causa, sed ex accidenti quodammodo, & impropriè quatenus simul cum cibis & potibus qui morborum causa præcipuè sunt, corpus ingreditur, aliorum verò qui multis seu omnibus communes sunt, propriè & primaria ratione auctor, & causa existit, vel dicas vnum esse morborum genus quod ex inspirato aëre proficiscitur, ídque commune eodem Hippocrate teste 2. de natura humana. Alterum verò semper priuatim accidit ex mala victus ratione, quod quamuis dixerit ex spiritu seu aëre quoq; oriri, modo quo priùs explicauimus, non tamen asseruit ex inspirato aëre, sed potius, vt dictum est, cum cibis seu potionibus ingesto, non igitur sibi pugnat Hippocrates, nam verè & propriè hoc morborum seu febrium genus ob malam diætam priuatim contingere fassus est, licet quodammodo aër cum eisdem ingestus possit aliquo pacto dici esse etiam eorum causa, at communium, seu vniuersalium morborum solus præcipuus & propriè auctor & causa aër existit, non cum cibis & potibus ingestus, sed per respirationem attractus, vt liquet citato lib. 2. de natura humana. Atqui adhuc cum Galeno obiicies huic Hippoc. sententiæ, videtur siquidem non rectè, vt Galenus inquit, citato loco, communium morborum ortum in solum aërem conferre Hippocrat.

Obiectio, quæ soluitur conciliatione duorum locorū Hip. qui repugnare videntur.

Alia obiectio, quā diluit declaratione sententia Galen.

nam cùm in fame quidam frumentum semiputre coacti essent manducare in communem, communi de causa, morbum inciderunt, aliquando etiam cùm vsus infecta aquâ esset totus exercitus, similiter afflictos omnes milites fuisse: idque confirmabat Thucydidis auctoritate 2. historiarum volumine: quo loco scripsit quòd qui Aëno grassante fame leguminibus vescerentur, cruribus debilitabantur, qui verò eruum essent, hos genuum dolor corripiebat. Huic obiectioni ipsemet Galenus satisfacere videtur in procemio libri de morbis vul. cùm dicebat: [Porrò qui à cibo proficiscuntur & potu (loquens de vniuersalibus, ac communibus morbis) tum infrequentes, tum cognitu sunt faciles.] cùm itaque infrequentes sint qui ab hisce causis oriuntur vniuersales morbi, sintque cognitu faciles, propterea eos Hippocrat. prætermisisse videtur, de sola ea causa verba faciens, quæ nedum communis, sed communissima est, communissimam causam appellans aërem à quo sæpius ac frequentiùs vniuersales morbi proficiscuntur. Sed dices, nonne idem Galenus in eodem procemio libri de morbis vulgarib. inquit, quòd cùm tres sint causæ à quibus morbi auspicantur, vna quidem in iis quæ offeruntur, altera verò in operibus quæ obimus, & tertia in his quæ extrinsecus occurrunt nobis, per vnamquanque communes morbi fieri consueuerunt, igitur eius verba quæ mox citauimus Hippocratem à calumnia non liberant, nisi esset quòd statim post citata eius verba subdit: [ac præsertim quidem per affectum aëris ambientis: non enim frequenter accidit, vt per ingestos cibos morbus communis ciuitatem, vel nationem, vel exercitum peruadat, sicut neque per communes tum occupationes, tum labores. At continens nos aër si immoderatiùs calefiat, frigescat, humescat, vel siccescat, corporum symmetriam, quæ sanitas est, confundit, interturbat, ac corrumpit: aliis verò causis neque omnes simul obuiamus, neque integrum diẽ subiicimus, sed aër solus extrinsecus omnes ambit, & inspiratur. Non enim fieri potest, quin corporum animalium temperaturæ cùm eius permutatione afficiantur, ac permutentur.] Hæc ille. quibus ex verbis id quoque elicitur, quòd quamuis ex illis etiam duabus ab eodem Galeno explicatis causis, veluti cæteri priuatim, & dispersi, ita quoque communes morbi fieri consueuêre, frequentius tamen, ac præsertim ab aëre nos ambiente communes morbi contingunt: ab aliis verò perquàm rarissimè ob eas quas ipse tradit causas, & ob id iterum ad eandem Hippocrat. sententiam conuersi, simul cum eo asserimus, communes morbos qui communissimam causam habent, & frequentiùs contingũnt, à spiritu seu aëre cuius attractione viuimus, quóque maximè vtimur vniuersi, originem ducere, reliquos verò à viuendi ratione, raró autem contingere, quòd per ingestos communes cibos & potus, communésque occupationes, seu labores iidem communes morbi fiant.

Tex. com. 3

Alia item obiectio ex Gal. quam similiter diluit.

Quot modis Aer nos ambiens qui communium morborum auctor est, in calido, frigido, humido, & sicco, alteretur. *Caput II.*

CVm verò aër nos ambiens non vno duntaxat modo immutetur, qua etiã ratione diuersorum communium morborũ auctor & causa esse potest, propterea à quibus causis ipsum immutari contingat, differere putaui: illis nanque habitis ac intellectis, facile poterimus in quo communium morborum genere pestis contineatur, inuenire. Alteratur autem aër bifariam Gal. auctore, lib. artis medic. 2. de natura humana, 1. de sanit. tuen. c. 5. ac 12. meth. med. cap. 11. vno modo secundum manifestas eius qualitates, quando videlicet eidem accidunt mutationes in frigido, calido, humido & sicco, aut horum coniugatione, secundo modo in tota eius substantia mutationes adueniunt, seu in totius proprietatis essentia, quæ ex vtraque simul iuncta, forma inquam, & materia consistit, vt liquet lib. de constitutione artis medicę. c. 11. vtputa quãdo ex puro impurus, coinquinatus, seu infectus, ob quampiam causam redditur, vt paulò post docebimus: priùs tamen causas ob quas eidem aëri mutationes accedunt, in calido, frigido, humido, vel sicco recensebimus, quas mutationes omnes, cœli statum vocare consueuit Galenus, hoc est ipsam ambientis nos aëris temperiẽ, vt liquet 9. de met. med. cap. 5. quę tẽperies eidẽ prouenire potest, tum propter regionem ipsam, tũ anni tempus, tum ob præsentem cœli statum, hoc est particularem eius præsentem temperiem quemadmodũ liquet ab eodẽ Galeno citato lib. 9. de meth. med. necnon & 11. eiusdem. cap. 1. Alteratur siquidem à diuersa regione aër, prout in concauo, aut sublimi sita fuerit, ad Orientem, vel Occidẽtem, Aquilonẽ, vel Austrum exposita: pro eius item regionis natura diuersa, vtputa si sulphurea, aluminosa, paludosa, petrosa, vel argillosa regio fuerit iuxta mare, flumen, aut montes, aut alia simili ratione, diuersa fuerit regionis, loci, siue ciuitatis natura: ex cuius aëris alteratione communes quidam oriuntur morbi, quos Hippocrat. interim ἐπιχώρια νοσήματα, interim verò ἐνδημα ἢ ἐνδήμια, hoc est collectaneos, vernaculos, patrios, seu regionales, & publicos morbos appellare consueuit, vt liquet ab eodem libro de aëre, regione, &c. & à Galeno primo de morbis vulgaribus. & primo de ratione victus in morbis acutis. Qui morbi quouis tempore procedente, seu æstate, seu hyeme, & quoquo anno, in eadem regione communes multis superuenire consueuerunt, etenim perpetuò tenent locum quempiam, incolásque ac si cognati essent nullo non tempore comitantur. & hoc vnum genus est communium morborum modo quo diximus ab Hippocrate & Galeno locis citatis nuncupatum, de quibus morbis, in eodem libro de aëre, aqua, & locis egit Hippocrates. Alteratur item, & secundo nos ambiens aër, ex diuersis anni tẽporibus; distant autẽ mutuo anni tempora humiditate, calore, frigore, & siccitate, & propterea magnæ differentiæ tẽperamenti, quas rectè generales appellaueris, annũ diuidunt in quatuor tẽpora, genere inter se, aut specie differentia, vtcunq; tibi appellare visum sit. Nominantur autẽ Hyems, Ver, Æstas, & Autumnus. Horũ temporum hyems humiditate aliis frigoréque præstat. Æstas itẽ calore ac siccitate. Ver planè in medio est vtriusque: nã in vtraque oppositione neutrum alteri illic pręstat, neque sicco humidum, neque calido frigidum. Verùm quasi ambarum est æquilibrium oppositionũ, æquabilitásque horarum omniũ totius prope diei & noctis, atque nulla in illis fit magna immutatio, aut exuperantia; cuiusmodi conspicias in Autumno: hîc enim de matutino frigus viget, circa meridiem magnus æstus qui rursus ad crepusculum vespertinum

Propter anni tempora.

Quæ sint anni temporum temperatura.

num transit in algorem, dominatur tamen in eo siccum humido, & frigidum calido. Atque hoc est temporũ anni temperamentũ, quorũ ferè mutatio fit paulatim, vt à nemine toto tempore sentiatur, vt liquet primo de morbis vulgaribus. Quòd si libro primo de natura humana Hippocrat. Ver dixerit calidum esse & humidum, quemadmodum etiam nonnulli alij philosophi fatentur; poterit & illud quoque veritatem habere; etenim sic dicunt in temporibus anni, Ver esse calidum & humidum, vt in genere corporeorum animalia, hæc cum plantis conferentes. Ver autem cum Autumno optimũ inter tempora anni, & quasi solùm prorsus naturali præditum statu, cum illo quod præter naturam affectũ est, rectiùs tamen erit asserere ipsum tẽperamẽtum esse; vt eodẽ libro de natura humana à Galeno scriptum est, ob eam quam modo ex eius sententia primo de morbis vulgaribus tradidimus causam, & vt fusiùs nõnullis rationibus primo de tẽperamentis demonstrauit, horum autem quatuor temporum ordo hic est, Ab ortu Pleiadum, seu dixeris Vergiliarum, vsque ad Arcturi ortũ Æstas dicitur ab Arcturi ortu vsque ad occasum Pleiadum, Autumnus perdurat, deinde occasus Pleiadum, principium facit hyemis, & quod hyemem sequitur Æquinoctium, Veris principiũ habet, totúmq; tempus eius ad ortum vsque Vergiliarum, seu Pleiadum protenditur; atque hęc sunt quatuor anni tempora, vt liquet primo de morbis vulgaribus, & commen. aphor. decimiquarti lib. 3. qui verò in septem partes: annum diuidunt, quemadmodum inuenies libro de septimanis, qui Hippocr. nomen præfert, ij hyemem in tres partes dissecant, cuius sub solstitium tempus, mediũ constituunt, de extremis duobus primam sementẽ, postremam φυλαλίαν, quod est inserendi tempus: nã hoc pacto illi ista appellant. Æstatem autem in duas dissecant partes, quarum vna est à Pleiadum ortu, & dicitur eius prima pars, post quam Canis ortus oporan, id est, fructuum generationẽ inchoat, quam & ipsam pro secunda parte æstatis ponunt; & vsque ad Arcturi exortum protendunt. Veris autem tempus, quoniam ne duos quidem habet solidos menses, factum est vt iure indiuisum permanserit, quemadmodum etiam & Autumnus, quod licet sit Vere maius, quia in menses duos extenditur, magnitudine tamen longè ab æstatis & hyemis tempore vincitur: est enim inter Vergiliarum & Arcturi ortum tempus, mensium quatuor; pluriũ etiam quàm quatuor inter Pleiadum occasum, & Æquinoctiũ vernũ interest, atque est & hæc etiam anni vtilis partitio, vbi duas differentias generales hyemis scilicet, & æstatis in maius & minus seces, in duas quidem æstatem, in tres hyemem. Verùm nos primã anni temporum diuisionem in quatuor generales differentias admittimus potiùs, vt quę magis nostro proposito arrideat: nam quamuis bifariam tempus quod intercedit inter Vergiliarum exortum, & Arcturum diuidas, nihilominus omni nimia caliditas & siccitas est communis, vt etiam hyemi immodicus algor & humiditas, licet eam in tres partes diducas, cùm itaque tali prædita sint tẽperatura, quatuor anni tempora, vt dictum est, fieri etiam non potest quin animantium corporum temperaturæ ab eisdem nõ afficiantur ac permutentur, & humorum exuperantiæ in iisdem corporibus non dissideant: & propterea dictum est ab Hippo. lib. 1. de natura huma. singulis anni temporibus, singulos vigere humores: siquidẽ hyeme pituita viget, sanguis Vere, Æstate bilis, Autũno bilis atra. vnde fit vt frigida & humida appelletur pituita iuxta ac hyems, & calidus humidusque sanguis vt ver, calida & sicca vt æstas bilis flaua, atra vero, vt autũnus, frigida & sicca. Cùm verò hæc eodem loco confirmasset Hippo. voluit etiam causam adducere sub hyemis exemplo, inquiens propterea hyeme maiorem esse pituitæ copiam, quòd frequẽtiores sint pluuiæ, & noctes lõgiores, quod perinde est, ac si dicas (vt ait Galen. in comment.) quòd humidum sit, frigidúmque hoc anni tẽpus, humidum esse pluuiarum frequentia probatur, frigidum, noctium prolixitate, siquidem caloris quo pręditus est aër nos ambiẽs æstate, auctor sol est: qui tum antecedit propè supra verticem nostrum, & diem longiorẽ efficit. Item frigus hyeme inducit, quòd obliquus & humilis, paucóque tempore supra terram feratur, vult denique Hippo. cùm circũfusi aëris statu, vnà animalium corpora affici, siccari in siccis eius temperamẽtis, humectari in humidis, incalescere in calidis, & in frigidis algescere: & proinde libro de aëre regio. & aquis. [Quicunque artem medicam integrè assequi velit, (scriptum reliquit) primùm quidem temporum anni rationem habere debet, quantum potentia quodlibet eorum valeat: non enim simile quicquam in illis existit. verùm differunt inuicem propter varias quæ in eis fiũt mutationes.] Quare si humida hyems, & frigida est, meritò in ea frigida & humida præualet pituita. Quæ ratio, & aliis etiam anni temporibus constat; æstate flaua bile dominante, quando sicca & calida virtute est. Vere sanguine, humido, & calido humore, etenim & ver esse ait calidum & humidum. Autumno, atra bile, vt quæ iuxta, ac hoc anni tempus, frigida sit & sicca, si autem velis ver esse potiùs temperatum recẽsere, Galeni opinionem sectatus, eadem etiam ratione non calidum & humidum, sed temperatum esse sanguinem dices: est etenim humorum temperatissimorum quemadmodum temperatum anni ver. & propterea in bene temperata constitutione abundat, eodem Galeno teste in procœmio libri primi de morbis vulgaribus. Quia igitur non propter dictorum temporum appellationes, in eisdem tẽporibus, dicti generantur ac redundant succi, sed ob eorum proprias temperaturas, aliàs vbi ab eorum temperatura aliquando degenerarent, alios generare succos non valerent, vt liquet ab eodem Galeno citato loco. propterea pro ratione, seu tẽperatura, & non propter nomen prædictos succos vnumquodque tempus auget. quo fit vt quãdo ambientis nos aëris temperatura ab eisdem tẽporibus permutatur, permutentur etiam succi, & corporum temperamenta, necessitate cogẽte, & ob id vtĩ singula anni tempora propriam temperaturam seruabunt, pro suarum naturarum ratione, etiam morbi ipsi creentur: nõ enim existimare debes quòd propter anni temporum appellationes singulæ ægritudines accidant, tales scilicet, vel tales, vt inquit idem Gal. secundo de crisibus, sed propter ambientis aëris temperaturam: nam qualem hic naturam habet, ita etiam nos afficit, fiunt itaque morbi pro ratione cuiusque anni temporis, similitudinẽ habentes cum natura succi exuperantis vbi ipsa tempora propriam seruabunt. Qua etiam ratione & communes seu vniuersales esse dixeris, ac sub eisdem contineri, cùm causam habeant vniuersalem atque cõmunem aërẽ videlicet, vt liquet 3. prognost. de quibus loquutus

Super tex. 1 Com. 1. super tex. 33.

Ver quomodo calidum & humidũ intelligatur.

Loco citato. cap. 4

Com. 1. super tex 1

Hyemis partes tres.

Aestatis duæ.

Tex 32. & sequent.

Tex. 36

In princip.

Cap. 3

Morbi pro ratione cuiusque temporis anni, altera species morborum communium.

fuit Hippoc.3.lib.apho.20.21.22.& 23.apho.quòd si dixeris hoc pugnare eidem Galen.qui 1. de morbis vulga. ait: [Itaque experimentis & ratione didicimus vbi in hunc modum anni tempora procedant, & in se mutuo conuertantur, non existere, neque pestem vllam, neque quẽquam alium morbum vulgarem, sed solos dispersos quos vocant morbos, qui victus comites sunt.] asserimus nos quòd vbi quatuor anni tempora suã seruant naturam, & paulatim in se mutuo conuertantur, neque morbus vllus vulgaris generabitur (quorum morborum causas, nos in sequentibus explicabimus) sed bene vniuersales & communes (vt dictum est) quoniam à causa vniuersali, aëre inquam nos ambiente, à diuersis anni temporibus immutato. & si dicas contrarium asserere Gale.citato lico 1.de morbis vulg.quoniam fatetur dispersos solos generari, eósque victus comites esse, admittimus nos cum eodem Galeno hos morbos qui in diuersis anni temporibus suam seruantibus propriam naturam generantur, quodam modo dici etiam dispersos, eo quòd in his generantur qui praua vtuntur victus ratione, vt ipse inquit, & non in aliis: hi enim dispersi appellantur morbi, Græci σποράδες dicti, at quoniam nõ iidem eos tenent omni tempore morbi, vt ipse Hippoc. docuit in præcitato aphor. sed immutantur, eorum species seu formę pro diuerso anni tempore, quemadmodũ pro diuersa natura, & ætate, pro quibus tum corporum alterantur temperamenta, tum humorum exuperantiæ dissident, vt ipse inquit Galenus citato libro 1.de morbis vulgarib. ob id communes morbi appellari possunt, propterea quòd communem habeant causam: obtinet enim parem vim laborantis corpus ad cõcitandã causam, ac aër, quę vbi ambo coëant, acquisititium efficiunt temperamẽtum, cuius comes est publicè prodeuntium, seu vagantium morborum ortus, vt idem Galenus inquit, sunt itaque hi morbi de genere communium, quatenus ab aëre ortum habent, alterato pro diuerso temperamento anni tempore, at quia sufficiens non est talis alteratio morbos procreare, licet causa sit, cur singuli in singulis temporibus anni, humores vigeant; pro quorum etiam ratione morborum species cõmutantur, sed opus est etiã, vt hi quos morbi tentant, praua vtantur victus ratione, propterea dispersi quoque morbi ab eodem Galeno, quandoque sub hac ratione appellantur: nam ex offensione quidem in ratione victus proficiscuntur, cæterùm immutantur eorum formę pro anni tempore, vt diximus. De genere etiam morborum qui multos in communi inuadere solent, & communes seu vniuersales appellantur, sunt ij qui à Græcis ἐπίδημοι, tum ἐπιδήμιοι vocantur, Latini populares, seu vulgares nuncupãt, dicuntur autem vulgares morbi hi qui per aliquod tempus aliquam regionem inuadunt, vt liquet à Galeno 1. de morbis vulgaribus, & primo de ratione victus: dicebat idẽ Galenus quòd vulgaris morbus est, qui tempore anni aliquo, in regione aliqua abundat, insolescitque: neque enim certi est morbi nomen vulgare, sed quicunque vno in loco multos simul inuaserit, vulgaris hic vocatur, eodem Galen.auctore 3. de morbis vulgar.quorum etiam morborum auctor, & causa aër existit, at non ex regione, aut anni tempore aliquo alteratus, sed ex peculiari cœli statu, ipsisque anni temporibus præter naturam immutatis, quare ex particulari aëris intemperie proficiscuntur, quę eidem prouenire potest, ex nonnullis, ac diuersis statibus, conditionibus, tempestatibus, seu constitutionibus dixeris, eundem ambientem nos aërem in calido, frigido, humido, ac sicco, aut horum coniugatione immutantibus, de quibus summatim, & velut per capita docuit Hippocrat. libro tertio aphorism. particulatim autem, libro de morbis vulgaribus. Cæterùm scire licet hos morbos quos vulgares, seu publicè grassantes nuncupauimus, non quemlibet aëris particularem statum, seu particularem constitutionem comitari: nam cùm quædam exiguæ esse posint, quædam vehementes, & quædã mediæ aëris ambiẽtis intẽperaturæ, seu particulares cõstitutiones, vt liquet commento aphorismi 14. libri tertij, non quælibet earum potest esse vulgarium morborum causa, quia non quæ modico tempore durat, ac imbecilla est, sed quæ vehemens existit, ac etiam multo tempore durat, quod significare voluit Hippocrates per verbum dominari, inualescere, seu vigere, vt testatur idem Galenus citato libro 1.de morb. vulgar. atque hæc de communibus morborum generibus, quorum auctor est aër à diuersis causis immutatus, dicta satis sint; cùm non ob aliam causam, quàm ob tres quas narrauimus in calido, frigido, humido, aut sicco, ei mutationes adueniant.

Tex.38. Obiectio, quã diluit explicata Gal.sententia. Commen.1. tex.1.

Morbi epidemij tertia species morborum communiũ. Loco citato

Com.3.super tex.20.

Quòd pestis è genere sit vulgarium, & non aliorum communium morborum: & quo modo ab eis etiam dißideat. Caput III.

SED iam tempus est vt ad pestem nostra conuertatur oratio, cuius gratia cũcta quæ de aëre ac morbis ab eo genitis disseruimus, à nobis explicata sunt, quòd quidem è genere communium etiam morborum qui ex aëre proficiscuntur ea sit, præter id quod auctoritate Hippocratis paulò ante demonstrauimus, cùm dicebat libro de flatibus, quòd alterum febrium genus commune omnibus Pestis appellatur, poterit etiam confirmari eiusdem Hippocrat. auctoritate 1. de ratione victus in morbis acutis, cùm asserebat: [cùm enim nullum commune genus pestilentis morbi vulgetur, &c.] necnõ & Gal.auctoritate in procemio lib. de morbis vulg. cùm dicebat: [quòd morbi qui perpetuò tenent locum quempiam, ἔνδημοι vocati, ex illorum sunt genere qui multis cõmunes sunt, vt pestis quoque.] & deinde subdit: [nam & hæc in communibus morbis est.] At cùm tria à nobis communia morborum genera fuerint enarrata, in quonam eorum pestis reponenda sit, nondum liquet, quòd verò fieri non posit pestis, aëre ex anni temporibus immutato suam seruantibus naturam, paulatímque eorũ facta mutatione, seu conuersione in se mutuo, idem Galen. confirmauit citato 1. libro de morbis vulg. cùm dixit: [itaque experimentis, & ratione didicimus, vbi in hunc modum anni tempora procedant, & in se mutuo conuertantur, non existere, neque pestem vllam, neque quenquam alium morbum vulgarem. Adhęc quòd neque generari pestis valeat ab ea aëris alteratione quæ fit ab ipsis regionibus diuersis, eiusdem Hippo.auctoritate lib.de aëre, regio.& aquis confirmari potest, cũ dicebat, eos morbos, quoquo tempore procedente & anno, ciuitatem tenere, seu æstate, seu hyeme. Præterea Galen. in præcitato procemio lib.de morb.vulgarib.cap.1. fatetur eiusdem Hipp. auctoritate, quòd qui morbi

Pestis non est ex genere communium morborum qui fiũt ex aëre anni temporibus immutato. Loco citato. Neque ex genere communiũ qui regionales dicuntur.

perpetuò

perpetuò tenēt locum quempiam, endimi vocantur: cùm verò pestis perpetuò locum, regionem, seu ciuitatem aliquam non occupet; nec etiam quam occupat regionem, eam omni tempore teneat, sed quibusdam annis, seu anni temporibus, ac certis aëris constitutionibus, vt infra patebit, sequitur propterea quòd nequaquam pestis sit ex eorum communium morborum genere qui à Græcis ἔνδημοι, à Latinis publici, vernaculi, seu regionales appellantur, quo circa necessariò asserendum erit pestem è numero, seu genere eorum communium morborum esse, qui ex aëre ob cœli statum immutato proficiscuntur; quemadmodum Galenus testatur citato libro 1. de morbis vulga. quo loco de morbis vulgaribus verba faciens sic inquit: [horum perniciosissimi quique pestilentes vocantur, qui perinde ac totum vulgarium morborum genus, ex cœli statu proficiscūtur.] & libro 1. de ratione victus in morbis acutis, sic scriptum reliquit: [Nullum autem peculiarem de peste confecit librum, quoniam ex epidemiis vnum esse illam, per lib. de morbis vulgaribus demonstrauit.] Nemo itaque hæsitare debet, & communem esse morbum pestem ipsam ex eorum genere, qui ab aëre immutato, proficiscuntur, ac sub his contineri qui vulgares; seu populares appellantur: eo quod & genere vulgaris est morbus, pestis, vt inquit idem Galenus citato libro primo de morbis vulgaribus. Dissidēt tamen ab iis pernicie; nam (vt testis est Galenus citato loco) pestes appellant omnes homines, sciúntque exitiales morbos esse, & post pauca de vulgaribus (vt paulò ante diximus) verba faciens, dicebat: [horum perniciosissimi quique pestilentes vocantur, qui perinde ac totum vulgarium morborum genus, ex cœli statu proficiscuntur.] & eodem primo de ratione victus inquit: [pestis verò est epidemia perniciosa.] Tertio quoque de morbis vulgaribus, clariùs illud confirmauit cùm asseruit: [neque enim certi est morbi nomen vulgare, vel pestilens, cæterùm quicūque vno in loco multos simul inuaserit, vulgaris hic vocatur, qui simul si hoc habeat, vt multos perimat, pestis est.] Pro cuius rei exactiori notitia animaduertendum, quòd pestis à Græcis λοίμος appellata, nil aliud significare videtur quàm morbus pestilens, qui ab eisdem Græcis νόσημα λοιμῶδες, seu λοίμικον nuncupatur, vt liquet ex iis quæ diximus. Quapropter cùm pestis vnus sit morbus ex genere epidemiorum, ab epidemiis sola pernicie differens (vt dictum est) propterea rectè inquit Galenus eodem 1. de ratione victus quòd pestis epidemia perniciosa est, siquis autem quæ de peste asserit Galenus in procemio libri de morbis vulgarib. ritè perpenderit, reperiet vtique pestem morbum esse communem, nam & hæc in communibus morbis est, vt ipse inquit, ac ex genere vulgarium, cùm dicebat, ex vulgarium morborum esse genere eos qui pessimi, seu malignissimi, & pestilentes appellantur, & paulò infra, horum perniciosissimi ait, quíque pestilentes vocantur. Ex quibus omnibus liquet quòd nihil aliud sit pestis quàm morbus communis, vulgaris, pessimus, atque perniciosissimus, quæ perinde ac totum vulgarium morborum genus ex cœli statu proficiscitur: additum est autem clarioris doctrinæ gratia, quòd ex cœli statu proficiscatur, cùm id sub vulgaris morbi nomine cōtineatur, quòd verò pestis pessimus ac exitialissimus morbus sit, ex eodem Galeno etiam patet libro de Theriaca ad Pisonem, cùm ait;]Nanque pestis tanquam & ipsa existat quædam bellua, haud paucos interimit, & ciuitates quoque totas depascens, malè conficit.] Cæterùm nō ab re, pernicie pestis dissidere videtur à cæteris morbis vulgaribus, cùm non à quouis cœli statu, quãuis anni præter naturam constitutione, seu quauis tempestate eadem oriatur, etiam si valde vehemens, ac inæqualis, & diuturna fuerit: nam cùm tot in libro aphorismorum, & libris de morbis vul. varias tempestates conscripsisset Hippocr. ex quibus vulgares morbi orti fuēre, cunctæ sanè fuissent pestilentes, nunc verò cùm non omnes ab eo pestilentes fuerint appellatæ, neque multi in singulis tempestatibus perierint, necessariò asserendum erit, quòd non in omnibus pestilētes morbi, licet vulgares fuerint orti. Hinc patet eorum error qui volunt ex quauis aëris diuturna intemperie pestem oriri. quocirca cum eodem Hippoc & Gal. fatemur, quòd cùm tot fuerint ab eodem Hippo. status, quorum comes est vulgarium morborum ortus, conscripti, duo duntaxat ex eis fuēre pestilētes, vnus qui in 3. lib. de morb. vul. tractatur, alter qui in secundo, primum in vnum caput reduxit, his verbis: [Annus austrinus pluuius, à ventis in totum silens.] iam alium statum initio secundi scripsit, hunc in modum: [erant carbunculi in Cranone æstiui, pluebat per æstum larga pluuia; acciderunt autem magis Austro spirante.]qui duo status, Gal. teste citato lib. 1. & 3. de morb. vulgar. in alio non dissident, nisi quòd hic in vno anni tempore accidit, æstate videlicet; at ille de quo in 3. lib. agitur per totū annū, & propterea diuturnior, addidit etiam in hoc statu, à ventis in totum silens, id quod illic non ascripsit, nisi fortasse arbitreris, vt inquit Gal. quòd illo libro addidit? [acciderunt magis austro:] hinc tale quid significari. nam hic etiam austrinum simul, & tranquillum totum dicit annum fuisse, nobis ita accipientibus, tanquam possit tranquillus simul, & australis aut Aquilonius esse, & dici totus annus. verùm quicquid sit, cùm valde calidi, humidíque fuissent ambo hi status, & ob id etiam pestilentes, asserendum propterea absque controuersia erit, nullam aliam tēpestatem, seu præter naturam constitutionem pestem comitari, quàm calidam & humidam, quamuis diuturna ac inæqualis, seu vehemens fuerit, cùm hæc solæ quæ talem habuerunt aëris temperaturam, inter tot quas Hippocrates conscripsit, & 3. lib. aphor. & libro de morbis vulgaribus, fuerint pestilentes.

Com. 3. super tex. cit. — *Loc. citatis.* — *Cap. 16.* — *Pestis non à quouis cœli statu, quamuis vehementi, & diuturno oritur, sed alij epidemij oriuntur sine peste.* — *Com. 3. à principio, 2 sect.*

Quòd vt pestilentes morbi generentur opus est, nedum in manifestis qualitatibus, verum etiam secundum totam substantiam aerem immutari. Cap. IIII.

SEd mox quæres, num pro pestis generatione, satis sit aërem in manifestis qualitatibus à calida & humida constitutione immutari, vel opus sit vt in substantia etiam, seu propria essentia transmutetur. Huic responsum sit nullū pestilētem morbū oriri posse ex aëris alteratione in manifestis dūtaxat qualitatibus, etiam si immodicè calidus & humidus fiat, nisi & ipse etiam in tota substantia mutationem accipiat, quod quidem probatur primo auctoritate Hippo. lib. de flatibus, quo loco de communi febrium genere, quod pestē appellari dicebat, verba faciens, reddens causam cur omnibus accidat, quòd eundem spiritum omnes attrahunt, inquit: deinceps cur alicui animantium ge-

neri,& non omnibus incidat quærens,ait,quia corpus differt à corpore, natura à natura, & nutrimentum à nutrimento; & post pauca dicebat: [Quando igitur aër eiusmodi inquinamentis plenus est, quibus humana natura offenditur,homines ægrotant:] his in verbis clarè docuit quòd vt homines peste laborent, opus est aërem adeo esse inquinamentis plenum, vt natura humana offendatur. Non igitur qualitate sola, sed tota substantia aër,cùm inquinamentis plenus est, oblædit, & propterea pestis oritur. Idem confirmatur eiusdem Hippocr.& Galen. auctoritate 2.de natu. humana,cùm positis duobus modis generationis morborum,volēs docere Hippoc.eorundem etiam curationē,eam instituit morborum ab aëre genitorum curationem, qui non ex aëre in nuda qualitate alterato ortum ducebant, sed potius ex eodem, totius proprietate essentiæ, immutato, vt Galen. etiam in commen. fatetur:referens siquidem eorum curationem in duo proposita, loci vicissitudinem videlicet & pauculæ attrahendæ vsum animæ,ex quibus autem aër in propria substantia immutetur, idem Galen. meminit citato loco,& nos in sequentibus explicabimus. Nunc satis sit quòd ex modo curationis quem docent Hippocr.& Galen.in commen.confirmat,tales morbi, qui ex aëris attractione in propria substātia, sed totius proprietate essentiæ immutati, fiunt,pestilētes sint, & non ij qui fiunt ex eius qualitate duntaxat immutata, quoniam hi aliam exigunt curationem, vt Galenus inquit in commen. cùm pestilentes, & exitiales non sint, & propterea Hippocrat. pro eorum curatione, hæc scripta reliquit: [At spiritus vt fluxus quàm parcissimus corpus subeat, vtque sit quàm familiarissimus prouidebis,atque solū quoad eius facere poteris, in quo morbus vigeat, vertas, corporáque extenuabis: ita enim minimè multum spiritum, & frequentem, homines requirent.] Adhæc, & fortius si in peste (vt inquit Galenus libro de theriaca ad Pisonem) praua quædā aëris ad corruptionem prompta mutatio efficitur, & mutatio ad corruptionem (quæ putrefactio dicitur à Galeno 11.de meth. meden.) cap.8. est totius putrescentis corporis substantiæ ad corruptelam mutatio, à calido externo, sequitur necessariò quòd aëris ad corruptionem mutatio fiat in eius substantia, & nō qualitate sola, quando pestis oritur, præterea eodē loco ait Galenus,quòd cùm homines hoc tempore respirationis necessitate, periculum euitare nequeant, ipsum aërem veluti venenum quoddam, ad se per os attrahunt,quòd si venena tota substantia nobis aduersantur, & aër ipse, veluti venenum redditus inspiratur, erit vtique & ipse non in qualitate sola, sed in propria substantia, seu essentia immutatus, rursus si Hippocrat. luem illam ex Æthiopia Græcos inuadentem, non aliter curauerit, quàm aëris immutatione, alterationéque, ne talis amplius inspiraretur, ignem per totam vrbem incendi iubens,neque simplicem lignorum materiam alimentum ipsius esse consuluit, verùm serta, floréſque suauissimos, vnguentáque pinguissima & odorifera ipsis superinfundi, vt aerem purum hoc modo redditum, homines in mali subsidium respirarent, vt inquit Galen. citato loco,cui venerit in dubium,quòd cùm hoc modo pestem curasset,non ex simplici aeris alteratione in manifestis qualitatibus ea fuerit orta,sed ex eodem coinquinato ac impuro, & propterea hominibus aduersissimo, postquàm serta, floréſque suauissimos ignis alimentum esse consuluit Hippoc. & non simplicem lignorum materiam, necnon & vnguenta pinguissima & odorifera,ipsis superinfundi,vt hoc modo aerem impurum coinquinatúmque,purum redderet.Ex quibus etiam patesit eorum error, qui putant propterea fieri posse pestem ex frigida & humida aeris intemperie,quòd Hippo.hanc igne curauerit:etenim non simplicem voluit Hippo. lignorum materiam fuisse ignis alimentum, sed serta,floréſque suauissimos,necnon & vnguenta iussit pinguissima, & odorifera ipsis superinfundi, & in hoc decepti sunt quidam magnæ auctoritatis viri, nisi ab eorum codice auferatur hæc vox [frigidum] vt itaque pestis generetur,necessariò (vt demonstrauimus Hippoc. & Galen. auctoritatibus) aër nedum in manifestis qualitatibus,& per calidum & humidum,verùm etiam secundum totam eius substantiā, seu essentiam immutari debet, intelligentes per totam substantiam eam,quę ex vtraque simul iuncta consistit,forma inquam & materia ipsam excipiente, vt paulò ante animaduertimus,supra cap.2.& propterea non ab re pestilentes morbos valde malignos ac exitiosissimos esse: atque hac ratione à cæteris vulgaribus morbis dissidere à Galen. decretum est.Præter id quòd nec etiam à quouis cœli statu proficiscantur,sed à calido duntaxat,ac humido,vt præcedenti capite definiuimus. Sed dices hoc pugnare Hipp.& Galen. sententiæ, qui constitutionem pestilentem tam 2.quàm 3.de morbis vulg.conscriptam fuisse asseruerunt calidam & humidam, nihil asserentes de eiusdem aeris immutatione in propria substantia. Quamobrem & pestilentes morbi oriri poterunt absque eo quòd aer mutationem suscipiat, in eius propria essentia seu substantia. huic obiectioni hunc in modum satisfacies, quòd in citatis statibus, seu constitutionibus pestilentibus 2.& 3. de morbis vulgaribus,ab Hippocra. conscriptis,aer etiam nedum in manifestis qualitatibus,sed etiam secundum totam substantiam fuit immutatus: fuit enim nedū calida & humida constitutio, sed nebula turbida, vmbrosa, seu caliginosa, aer multis nubibus plenus, non lucidus, nec purus, neque omnino serenus,vt inquit Galenus, propterea igitur quòd austrinus simul, pluuius, nebulosus, turbidus, & nonnunquam nubium plenus fuit aer toto anno,in ea pestilenti constitutione,quæ 3.de morbis vulg.scripta est, quemadmodum tota æstate, in ea quæ 2. de morbis vulg.conscribitur,ob id à naturali temperie immutatus ob caliditatem & humiditatem, tota eius substantia seu essentia impurior, vaporibúsque plena crassis, ac caliginosis, reddita est. Quod quidem luce clariùs manifestauit Galenus tertio de morbis vulga. Inquiens, [tamen affectus vtriusque communis tempestatis, putredo est, vtique causam obtinens humiditatem citra ventos.] & subdit: [& videtur putredo ex materia quidem gigni humida: ex causa verò efficiente extraneo, & præter naturam calore, augeri porrò quiete, quæ omnia in his constitutionibus, aeri adfuisse cernuntur. Necnon & lib.1.de diff.feb.c.4. illud confirmauit cùm dixit: [erat autem eorū summa (vt ostendit Hip.) ipsa putrefactio.]loquens de his duobus statibus: quæ quidem (vt priùs dictū est)mutatio est totius putrescētis corporis substantiæ, & nō qualitatis.Quòd verò talis tempestas humida calidáq;, & pluuia propterea pestilens sit, quòd aer, nedum in qualitate,sed etiam

Tex.com.4

Cap.citato

Cap.citato

Error ... rund... peste ... litur.

loco cita... cap. 2. ... pra.

Obiecti... quæ ... expl... sensu ... & H... Loco ...

Primæ ... stionis ... quistio.

Com. 3. ... per tex...

Te...

etiam in tota substantia immutetur, Aristoteles testatur proble.21. sect. primæ his verbis: [cur annus pestilens tunc inuadit, cùm sol multum vaporis de terra excitat? An tunc annus humidus, pluuiúsque significetur necesse est, terrámq; madescere necessarium: fit igitur vt quasi locis palustribus, grauibúsque proinde inhabitetur, & corpora quoque multis tunc excrementis redundare necessarium est, ita vt ægrotandi materiam habeant in æstate.] cùm itaque aër (vt inquit Aristo.) similiter alteratur in hac cōstitutione, perinde ac in locis palustribus, & grauibus ex eorum halitu, seu euaporatione, & hac ratione in totius proprietate essentiæ, & non in nudis qualitatibus aëri accidunt mutationes, Galen. teste 2. de nat. hum. Et 12. de metho. meden. sequitur necessariò quòd in iam dictis constitutionibus aër fuerit etiam alteratus in propria substantia, & non in qualitatibus solis, nec minus idem Aristot. illud confirmare videtur, quòd videlicet pestilētes morbi ex aëre oriantur in propria substantia immutato, & non in qualitate sola, probl. 4. sect. 7. cùm dixit: [celerrimè autem omnes morbis arripiūtur iis, qui spiritui corrupto proueniunt, quale est omne pestilens genus, prouenit ergo omnis morbus pestilens ex corrupto spiritu, seu aëre, & propterea secūdum totam substantiam, & non in sola qualitate immutato, & vt ex iam dictis liquet.

Erro[r] ... rund[o] ... peste[m] ... litur.

Loco citato cap. 2. supra.

Obie[ctio] ... explic[atio] ... sensu ... & H[ipp.] ... Loco ...

Quomodo ac quibus ex causis Aer putrescat: & quòd ex eo, & non abditis causis pestilentes morbi fiant. Caput. V.

PORRO ex his quę diximus, duo insurgunt necessariò de ipso aëre dissserenda, primum, num possit in propria substantia seu essentia alterari, & putrescere, adeo vt propterea pestilens reddatur, cùm inter corpora simplicia connumeretur? secundū, esto quòd talis fieri possit, inuestigādum est quomodo, & ex quibus causis illud efficiatur. Quantum ad primum attinet asserimus aërem, donec propriam seruat naturā, vel substantiā, ita vt prorsus purus, ac sincerus sit, putrescere nullo modo seu corrumpi, & pestilentem reddi posse. At vbi contingat, vt amplius, eo modo quo fieri possit, syncerus, ac purus non fuerit, sed aliqua ei permisceatur substantia praua, vt expiratio, halitus, seu vapor putridus, fatemur aërem nedum posse putrescere, verùm etiam & corrumpi, ac secundum totum substantiam immutari, adeò vt pestilēs, seu venenosus reddatur: coinquinatur nanque atque inficitur, nobísque aduersissimus redditur, ex putrida euaporatione, putridóque halitu, & pestilenti quadam aura, vt paulò post declarabimus. Quod verò nedum aër, sed cætera quoque elementa (excepto igne) putrescant, decretum reliquit Aristoteles 4. Meteororum, tum propter alias causas, vt inquit Alexander in commen. tum vel maximè, quòd cùm putrefactio corruptio sit calidi in humido, in omnibus aliis elementis præterquàm in igne, humiditas reperitur: etiam in ipsa terra, quæ licet humiditatem secundum propriam naturam non habeat, est tamen in ipsa quædam humiditas, per quam vnitur, ac simul manet: potest itaque aër, secundum totam substantiam, seu in totius proprietate essentiæ, quæ vtraque simul iuncta forma inquam, seu qualitate, & materia eiusdem consistit, vt priùs diximus, immutari, putrescere, ac corrumpi, vbi prorsus purus

Primæ quæstionis disquisitio.

Tex. 5.

...m. 3. ... r tex. ...

non sit, sed altera ei permista fuerit praua substantia, quamuis vnum sit elementorum. At si idem Aristoteles proble.20. sect.25. dixerit aërem, & ignem non putrescere, sed aquam, & terram, causam reddidit hanc esse non ob aëris naturam, sed quia igne refertus est, qui imputrescibilis omnino existit, cum eo nihil sit calidius, quemadmodum ergo qui igne refertus est aër non putrescit, ita ob alteram ei permistam substantiam prauam, suámque humiditatem, non raro putrescere contingit, quo fit vt sibi ipsi non pugnet Aristoteles. Quod verò ad secundum, asserimus nos nolle inuestigare causas pestilentis aëris, vt Theologi, aut Christiani. nam hanc haudquaquam Deo referendam esse ignoramus, quemadmodum & cæterarum rerum. Quinimò Galenus qui neutiquam Christianus fuit, in proœmio libri primi de morbis vulgaribus, hæc de peste protulit verba: [At pestes appellant omnes homines, sciúntque exitiales morbos esse: & verò etiam ad Deos sæpe referunt, de curatione earum consulentes.] Neque etiam vt Astronomi tales causas vestigare intendimus, haudquaquam etiam ignorantes illos ortui & occasui astrorum, seu syderum, diuersísque aliis aspectibus, effectus hos inferiores tribuere: indagabimus tamen eas, vt medici philosophi, non recurrentes ad abditas, & cæcas, vt quidam qui artem medicam, ac philosophiam profitentur, asserentes pestis causam, ac pestilentis febris esse perniciosam, venenatámque qualitatem è sublimi, cœlitúsque in aërem demissam. Etenim frustra, cùm manifestas habuerimus causas, ob quas aër venenatus ac pestilens redditur propter eius putredinem, ad abditas cōfugimus, præsertim cum in Hippocr. & Gal. doctrina passim eædem conscriptæ reperiantur, quibus inuentis ac enarratis facilè patere poterit quàm toto etiam (vt inquiunt) cœlo errarint, qui ex diuturna duntaxat aeris intemperie, pestem oriri credunt: necnon & hi qui ex prauo victu, seu ex humoribus, ad putrescendum paratis citra aeris immutationem pestem generari posse arbitrantur: cùm nunquam excitari possit pestis, seu morbus pestilens, nisi, vt diximus, aeri nedum in caliditate, & humiditate immodicè, verùm etiam secundum propriam substantiam mutationes accidāt, ita vt putridus, impurus, coinquinatus, & vt ita dixerim, venenosus redditus sit, ac naturę humanę aduersissimus, & perniciosissimus ob aliquam putrescibilem euaporationem sibi permistam, vel cadauerum multitudine non crematorum, quemadmodum in præliis contingere solet, aut ex aliquorum lacuum, vel stagnorum seu paludum, vel locorum cœnosorum halitu, etiam fluminum quorundam, potissimùm æstatis tempore, vel ob aurā pestilentem, quę ex profundo specu spiret, vel ex cloacis quæ vrbem, aut numerosum exercitum purgēt, aut ex aliorum animalium mortuorum, olerum, aut leguminum putredine, aut etiam fimo coinquinatus fuerit, poterit etiam ipse aer per contagium primò infici, coinquinari, ac pestilens reddi, quemadmodum Thucydides inquit de ea pestilentia quę Athenienses inuasit, propterea quòd ex Æthiopia per continuum quædam putredinis fluxēre contagia. verùm & experientia compertum est non modò ventorum vi, aut alteratione, pestilentiæ semina à remotissimis regionibus prouenire posse ad reliquas, verū etiam ex peregrinis aduentantibus, cum vestimentis, aut aliis quibusdam rebus pestilentem

Aristot sibi constat etiamsi dixerit aërem non putrescere.

Secundæ quæstion. disquisitio, à quibus causis aër putrescat.

aërem inclusum afferentibus, quemadmodum etiã periculosa est conuersatio cum pestilẽti morbo laborantibus, ne inde cõtagium contrahatur, vt inquit Gal.1.de diffe.feb.cap.2. Et Aristoteles probl. 4.sect.7.sic quoque & cùm aëris temperatura à naturali habitu ad caliditatem atque humiditatẽ immodicè fuerit conuersa, vt in his statibus quos Hippo.scripsit 2.& 3.de morb.vulg. pestilentes quidem oriri morbos est necessarium, vt citato lib.1.de diff. feb. scriptum reliquit Gal.& nos paulò ante annotauimus. Nam in his quoque aëris constitutionibus putridi vapores qui è terra eleuantur, ad eum perueniũt, ipsũmque aërem secundũ totam substantiã inficiunt, & coinquinant, ac si in locis palustribus, grauibúsque inhabitaretur, vt inquit Aristoteles citato proble. 21. sect. primæ. ex his itaque omnibus aër putrefieri, coinquinari, ac pestilens reddi potest, Gale.auctore 1.de diff. feb.2. de nat.huma.1.de san.tuen.lib.de morbis vulg.& aliis plerisque locis.

Loco citato

Qui verò pestilentiæ semina occulta, cæca & à sensibus aliena esse contendunt, aduersus hanc Galeni sententiam inuehunt, primò quòd cùm nulla putrida, nulláque intemperantior aëris constitutio ex iam dictis causis orta, posit in valde multas mundi regiones euagari, illísque vigere, pestilentia verò tam immaniter interdum sæuit, vt vniuersum planè orbem occupet, propterea eadem ex iam dictis causis oriri non poterit, verùm si quis memoria teneat ea quæ paulò ante diximus, facilè hanc eorum rationem soluet. Nam quamuis in vna mundi regione posit pestilentia oriri, potest tamen per continuum nonnullis communicari, veluti ex Æthiopia Thucydides, ait, propterea quòd per continuum quædam putredinis fluxêre contagia, Athenienses etiam inuasit, potest itaque per contagium in diuersas regiones pestilentia disseminari, tum mediis vẽtis quibusdam, tum etiam peregrinis per diuersas regiones vagantibus, aut quapiam alia simili ratione. Pestilens item aëris constitutio, calida inquam, & humida immodicè poterit nedum in vna, sed pluribus regionibus vno in tempore dominari, aut in vna, vel duabus priùs vigere, & deinde in valde multas euagari, & ita pestilentiam nonnullas mundi regiones occupare.

Diluuntur rationes eorum qui pestis causas esse cæcas existimãtes Galenum reprehendunt.

Rursus inquiunt, si vna putredo tantæ perniciei causa foret, omnes animantes peræquè attingeret: nam salubris aër spiritu ductus, omnes animantes tuetur, ac sustinet, toti illarum generi salutaris. qui ergo ex aduerso à putrida illuuie pestilens euaserit, toti animantium generi æquè perniciosus euadet, & inspiratus omnes peræquæ lædet, neque homines magis quàm boues, aut hos potius quàm oues, & sues. Sed non possum tantum virum non admirari, vt qui huius solutionem apud Hippocratem libro de flatibus, non perlegerit, postquã eiusdẽ obiectione vtitur. Ait nanq; Hippo.citato loco: sed est fortasse qui dicat, vt quid ergo nõ omnibus animantibus, sed alicui eorum generi incidunt hi morbi? cui ego sic respondere, differt corpus à corpore, natura à natura, & nutrimentum à nutrimento: non enim omni animantium generi eadem aut non conferunt, aut commoda sunt, sed sunt alia aliis magis conuenientia. quãdo igitur aër eiusmodi inquinamentis plenus est, quibus humana natura offenditur, homines ægrotant: quando verò alteri cuipiam animantium generi aër inconueniens est, tum morbus illud genus corripit.] soluit itaque Hippocrates his verbis dilucidisimè hanc secundam eorum rationem. Quinimò nedum in pestilentia quadam nonnulla animantium genera possunt illæsa permanere, quemadmodum Hippocrat. nos docuit in citatis verbis, verùm etiam & nonnulli homines, Galeno teste in proœmio libri de morbis vulgaribus, ob eas quas ipse tradidit causas: ait nanque: [cur igitur in vnaquaque tempestate non omnes vno & eodem morbo capiuntur? quoniam sanè non parum adinuicem distant (vt ipse fatetur) per connatas naturas, & per ætates, necnon per viuendi formas, quo circa hic quidem facilè cedet malitiei temperaturæ præsentis tempestatis, alius verò quàm multum repugnabit, alius verò læditur omnino nihil, alius verò per malam viuendi rationem priùs morbo occupabitur, quàm tempestatis sentiat læsionem.] quod etiam confirmauit fusisimè libro primo de differentiis febrium, capite sexto.

3.Obiectio.

Dilutio.

Arguunt & tertio aduersus Hippocratem responsionem, asserentes cùm homines soli pestilentia corruunt, quænam causa hanc stragem facit? num simplex putredo, vt quæ omnes animantes pariter attingit, necesse igitur fuerit abditiorem causam, & peculiarem esse, ipsũmque aërem peculiari quodam quasi veneno inquinari, quòd huic, non illi animantium generi sit infensum, totáque substantia cõtrarium, & siquis asseuerauerit aëris putredinem causam esse pestilentiæ, sed quæ tamen non vna semper sit, & vnius modi, verùm nunc illi, nunc alteri animantium generi perniciosa: inquiunt isti, ergo necesse est fateamur malignam hanc esse, & quæ huic, illive præcipuè aduersetur, id autem quid aliud est quàm venenum tota substantia, non manifesta qualitate infensum? non enim explicare posis quis modus, aut quæ ratio sit eius putredinis, quæ ouibus, vel bobus, vel hominibus solis sit infensa, igitur, si nec dilucidè exprimi, nec animo percipi potest, debet in eorum genere censeri, quæ cæca, obscura, & abdita nuncupauimus & quæ tota substantia contraria sunt, tantóque genere deleteria, quæ nec ab elementis, nec ab eorum qualitatibus fluxerunt, itaque quicquid asseratur, omnis pestilentiæ cæca, & delitescens est causa, & aliunde quàm ex primis qualitatibus, aut ex putredine profecta, hoc est à certa permistione syderum, seu cœlesti configuratione, itaque concludunt terrenas, inferioresque infectiones solas pestilentiam inferre non posse, quamuis ad illam non parum præparant, & excitant.

3.Ob[iectio.]

Atqui nos cum Hippocrate & Galeno fatemur propterea huic, & non illi animantium generi aërem pestilentem esse infensum, quia tota substantia eidem contrarius existit, & non illi, verùm huius putredinem solam ipsius aëris causam esse censemus, à quacunque causarum quas paulò ante meminimus eiusdem aëris putredo initium sumpserit. Insuper asserimus illam quoque malignam esse putredinem, quæ huic, illíve præcipuè aduersatur animantium generi: quoniam talibus plenus est aër inquinamentis, quòd alteri cuipiam generi inconueniens est, totáque substantia alienus: aliis verò nequaquam, ita vt propterea confugiendum non sit ad cæcas, abditásque causas, & cùm inquiunt, quòd tunc aër nil aliud est quàm venenum tota substantia, nõ manifesta qualitate infensum atque contrarium, queãdmodum quæ toto genere sunt deleteria, admittimus nos quòd ob putredinẽ, eámque paruam ac malignam secundũ totam

Solutio.

tam ſubſtantiam aer, & non in qualitatibus ſolùm immutatus, veluti venenum deleterium redditur; & propterea tanquam contrarium nobis aduerſatur, verum non propterea etiam (vt ipſi putant) confugiendum eſt ad abditas cauſas, quemadmodum in verè dictis venenis deleteriis quandoque confugiunt: hæc nanque ſecundum vniuerſam eorum ſubſtantiam ac naturam propriam, perpetuò quouis tempore noſtra corpora corrumpunt, vt Napellus, qui nullo non tempore deleterium venenum non eſt, quoniam ſuapte natura à tota eius ſubſtantia nobis aduerſatur, at aer ſuapte natura cùm optima temperie fuerit, prorſuſque ab omni inquinamēto puriſsimus, nobis adeo familiariſsimus eſt, ac neceſſarius, vt abſque eo ne pauco quidem tempore viuere valeamus, ita vt ſi cui ſpiritus in corpus viæ intercipiantur, in breui parte vnius diei intereat, eodem Hippocrate auctore citato libro de Flatibus: cùm verò contingat eum nedum in manifeſtis qualitatibus immutari, adeò vt eius optima temperies alteretur, verùm etiam in eius eſſentia tota, ita quòd à putreſcibili aliqua euaporatione vitietur, putreſcat, coinquinetur, impurúſque reddatur, ex accidenti, & non ex eius propria natura, efficitur nobis infenſus, peſtilens, ac venenoſus: quoniam non vt aer, ſed vt taliter immutatus ab aliena ſubſtantia ei permiſta in eius tota ſubſtantia, ſeu proprietate eſſentiæ alteratur, quando non amplius ſyncerā, prorſuſq; purā eam ſeruet, hoc etenim modo ipſum ſecundum totā ſubſtantiam immutari ſubintelligendum eſt, vt præcedētibus demonſtrauimus, & non ꝙ eius cauſa ſit abdita, quemadmodum fortè dicere quiſpiā poterit de deleteriis venenis: habet etenim aër manifeſtas immutationis cauſas, ob quas ſecundum totam ſubſtātiam alteratur, permiſtionem videlicet alienæ, nobiſque aduerſiſsimæ ſubſtantiæ, vtpote putreſcibilis auræ, vel halitus, ſeu euaporationis, ob quæ putreſcit, valde coinquinatur, inficitur, ac peſtilens, & velut venenum nobis efficitur, quibus ſublatis ad propriam redit naturam: ſunt itaque manifeſtæ cauſæ quæ aërem peſtilentem, nobiſque infenſum reddunt, ac ſecundum totam ſubſtantiam immutant, & non abditæ, & cæcæ, quicquid alij ſentiant.

Quid ſit febris peſtilens, & quòd non niſi ex peſtilenti aeris ſtatu proficiſcatur: ſoluuntúrque rationes in contrarium. *Caput VI.*

QVoniam non eſt alicuius certi morbi nomen, vulgare, vel peſtilens, ſed quicunq; vno in loco multos ſimul inuaſerit, vulgaris hic vocatur; ſi verò ſimul & hoc habeat, vt multos perimat, peſtis eſt, Galeno teſte, tertio de Morbis vulgaribus. Propterea cùm non de omnibus vulgaribus ſeu peſtilentibus morbis, ſed de febribus duntaxat peſtilentibus pertractare intendamus, iam tēpus eſt vt ad eas noſtra conuertatur oratio, earum naturam inueſtigantes, ac cauſas, vt exinde etiam & prognoſticum, & earum curatio pateat. Eſt itaq; febris peſtilens praua ſeu peſsima, ac pernicioſiſsima, communis ac vulgaris febris, ex peſtilēti aëris ſtatu proficiſcens, ꝙ verò febris peſtilens communis ſeu vniuerſalis morbus ſit, ex eo quòd omnes homines aut ſaltem plures eodem tempore inuadit, liquet ex Hippocrate citato libro de Flatibus cùm dicebat: [Alterum genus febrium commune omnibus, peſtis appellatur.] & addit: [Communis ergo febris, propterea omnibus accidit quòd eundem ſpiritum omnes attrahunt, ſitq; vt ſimili corpori ſimiles ſpiritus ſimiliter permiſti, ſimiles gignat febres.] Id etiam experientia comprobare licebit: cernimus enim aut omnes, aut plures, ſaltem homines, cū hæc vagatur febris, inuadere: eſt inſuper nedum vniuerſalis, ſeu communis, ſed vulgaris etiam hæc febris, veluti cæteri peſtilentes morbi, qui perinde ac totū vulgarium morborum genus, ex cœli ſtatu proficiſcuntur, vt dictum eſt, & perinde peſtis morbus eſt è genere vulgaris, vt Galen. aſſerebat in procœmio libri de Morbis vulgaribus, non igitur è genere eſt aliorum communium morborū febris peſtilens, ſed vulgarium, & quemadmodum cæteri peſtilentes morbi à vulgaribus non niſi prauitate & pernicie differunt, ita quoq; & hæc febris: etenim & ex hac plures pereūt, propterea ꝙ non ex ſola aëris in qualitatibus manifeſtis alteratione efficitur, ſed ex eodem ſecundum totam ſubſtantiam immutato: quāobrē dicimus ex peſtilenti aëris ſtatu profiſci. Quid autem per peſtilentem aëris ſtatum ſeu conſtitutionem intelligendum ſit, nuper declarauimus, ac etiā quomodo, & à quibus cauſis talis efficiatur aër putridus, peſtilens, ac venenoſus, qui peſtilētium morborum, ac febrium auctor, & cauſa exiſtit. Sed confeſtim obiicies, aſſerens non eſſe perpetuò verū, ꝙ ex peſtilenti aëris ſtatu, peſtilentes oriantur febres, & propterea neque ſemper eſſe eas ex genere vulgarium morborum: etenim ex prauis quoque cibis eas interdum gigni fatetur Galenus primo de Differentiis febrium, cap. tertio. Quorum natura duplex eſt; aut enim à natura tales, vt allia, cæpe, naſturtium, porri, braſsicæ, vrticæ, ocima, & quęcunq; alia agreſtia dicuntur, aut natura quidem optimi ſunt, ſed ob quaſdam putrefactiones, modo æquale prædictis, aut maius, aliquando vitium contrahunt, veluti frumenta, hordea, atque omnes aliæ fruges, quæ ad vſum cibi aſſumūtur, quæq; vel temporis longitudine ad putreſcibilem ducūtur diſpoſitionem, vel quia malè repoſita fuerint, ſitu ſint repleta, vel etiam in primo ortu rubigine fuerunt deprauata, cùm vrgente fame tales cibos plures comedere coacti ſint, inquit Galenus: nonnulli quidem à putridis, ac peſtiferis febribus interierunt, nonnulli autem puſtulas inſtar ſcabiei ac lepræ in corpore contraxerunt. Sed dicas tu has febres non fuiſſe omnino peſtilētes: nam licet fuiſſent prauæ, & pernicioſæ, ortum tamen non duxerunt ex cœli ſtatu, ſeu peſtilenti aëris conſtitutione, ꝙ ſi dicat Gale. nonnullos periiſſe à putridis, & peſtiferis febribus, dicas has febres Galenum nuncupaſſe putridas & peſtilentes: putridas quidem, quoniam ex putredine ortum duxerunt, genita ex prauorum ciborum vſu, ex qua cùm plures interierint, aſſerit eas fuiſſe peſtilētes, quaſi verè dictis peſtilētibus ſimiles, in hoc dūtaxat, ꝙ plures ex eis periēre; non autē omnino peſtilentes, quia ab aëre non ſumpſerunt originem, ex quo verè peſtilentes dictæ ſemper proficiſcuntur, vt idem teſtis eſt libro primo de Morbis vulgarib. & Hipp. libro de Flatibus. Sunt etenim & febres quædam ardentes pernicioſæ, valde malignæ lypirię dictæ, ex forti viſcerum inflammatione, vel eryſipelate ortæ, adeò letales velut peſtilentes verè dictæ, vt liquet Aphor. 48. lib. 4. & primo ſeptimi libri, & de Inæquali intemperie, cap. octauo. Amplius & citra inflammationem, ſeu viſcerum eryſipelas corruptio in animantibus aliqua naſci poteſt tāta, citra exter-

Loco citato

Quid febris peſtilens.

Obiectio quam paulo poſt diluit negādo.

Locis citatis.

nam cauſam, vt veneni tum qualitatem, tum vires æquet, eodem Galeno teſte ſexto de Locis affectis. Et libro de Cibis boni & mali ſucci, idq; non ob aliud quàm ex praua victus ratione, prauorúmq; ciborum vſu, & ob id non mirum ſi in febres incidant putridas adeò malignas, & peſtilentes, hoc eſt pernicioſiſsimæ dicantur, non tamẽ omnino peſtilẽtes ſint, cùm earum cauſa non ſit aër. Incidũt itaq; ex prauis cibis nonnulli in putridas febres quę adeo malignæ & pernicioſæ ſunt, veluti peſtilentes verè dictæ, vt Galenus teſtatur hoc in loco, & lib. de Cibis boni & mali ſucci, & non tamen poſſunt exquiſitè & verè peſtilentes appellari, vt diximus, quemadmodum inſigniores quidam medici, etiam ſi ſine peſte oriantur febres hecticæ, ex ipſo cordis corpore excitatæ peſtilẽtes vocãt, Gal. teſte tertio de Pręſag. ex pulſibus. Quoniam exitiales ſunt. Ad hæc dixit Gale. ꝙ nonnulli ex vſu talium prauorum ciborum vrgente fame non in putridas, & peſtilentes febres inciderunt, ſed puſtulas inſtar ſcabiei & lepræ in corpore contraxerũt, ita vt nõ omnes eodẽ morbo laborarint. At peſtilẽtes febres cùm fiunt, omnibus accidunt, omnibúſq; cõmunes ſunt, vt inquit Hipp. in ea verò fame nõ ſolùm non omnes homines in eaſdem febres inciderunt; quinimò nonnulli (vt inquit Gal.) contraxerunt puſtulas inſtar ſcabiei ac lepræ, ex quibus neq; etiam perierunt, ita vt propterea neq; dictæ puſtulæ peſtilentes fuerint, idque non ab re: nam quibus praui humores ex vitiatis cibis orti intra vaſa, ac in viſceribus quibuſdã fuerunt detenti, ibidémq; putrefacti, in febres inciderunt putridas, ac perinde etiã pernicioſas, & interierunt. At quibus tales humores ad cutim priuſquam in internis partibus putreſcerent, peruenerunt, tales puſtulæ fuerunt ortæ, & febre non laborarunt putrida & peſtilẽte, imò neq; etiam febre, & propterea neq; interierunt. Fuerunt itaque hę febres ex putredine, ob vitioſorum ciborum vſum ortæ, & propterea prauæ, & pernicioſæ, non autem verè peſtilentes, vt quæ non omnes inuaſerint, neque ex particulari & peſtilenti aëris ſtatu principium habuerint.

Obiectio, cui reſpondet febrem quæ per cõtagium cõtrahitur, ex peſtilenti quoque aeris ſtatu oriri.

Sed quomodo (inquies) ex peſtilenti aëris ſtatu peſtilẽtes febres perpetuò oriuntur, ſi conuerſatio eorum qui peſtilenti morbo peſtilentíque febre laborant, periculoſa eſt, ne inde contagium contrahatur, vt inquit Gal. citato lib. 1. de diff. feb. cap. 2. Admodum facilis eſt huic obiectioni reſponſio, nam hæc quoque febris quæ per contagium ex conuerſatione cõtrahitur, ex peſtilenti aere quem priùs laborantes inſpirarunt, & deinde expirant, ortum habet, vel ab eiſdem inſpiratus inficitur, ac coinquinatur priùs; qui demum ita infectus, ac peſtilẽs expiratus, ab his qui cum eiſdem conuerſantur attractus, peſtilentẽ in eis gignit morbum, ac febrem.

Alia obiectio. Cui reſpondet, non ſatis eſſe humores in corpore putridos ad generationẽ feb. peſtilẽtis, niſi aer peſtilens concurrat.

Adhuc obiicies aſſerens quòd cùm Gal. dicat eodem. 1. de diffe. feb. [in peſtilentibus verò conſtitutionibus, inſpiratio potiſsima, ſeu maxima cauſa eſt.] & ſubdit: [fit quidem & aliquando propter humores ad putredinem paratos in corpore exiſtentes.] loquens de febre peſtilenti, ſequi videtur quòd non ſemper peſtilens febris ex aere gignitur, neque etiam ex peſtilenti ſtatu, huic breuiter ſatisfacies, quòd licet aliquando febris peſtilens ob eos qui ſunt in corpore humores ad putreſcendum paratos, fieri poſsit, hoc tamen ad eius generationem ſatis non eſt, niſi aer etiam ambiens concurrat, quod quidem manifeſtauit Gale. adiiciens ſtatim citatis verbis: [cùm breuem aliquam occaſionem ad febris originem, ab aere ambiente acceperit animal.] itaque vt febris peſtilens generetur, ſatis non eſt vt in corpore humores ad putreſcendum parati, conſiſtant, niſi & hi quoq; breuem ſaltem aliquam occaſionem, pro eiuſdem febris origine, eorúmque putredine, ab aere ambiente ſuſceperint.

Obiectio, quæ Ga[...] auctorit[...] nititur, [...] explicã[...] & ſuo [...] re ad ſen[...] ſum ſuum accommo[...] dando, [...] iectionem ſe diſſolu[...] putat.

Sed confeſtim fortius inſtabis aduerſus hanc reſponſionem inquiens, Galenus poſt dicta quæ modo citauimus, verba cap. 4. ſtatim ſubdit: [vt plurimum autem ex inſpiratione incipit aeris ambientis à putreſcibili euaporatione vitiati.] ergo non ſemper ad generationem peſtilentis febris, neceſſaria eſt peſtilens aeris conſtitutio, cùm dixerit ſæpe, ſeu vt plurimum, & non ſemper. Niſi eſſet quòd Galen. noluit per hæc verba aſſerere peſtilentem febrem magna ex parte fieri ex ambiente nos aere à putreſcibili euaporatione vitiato duntaxat, & interdum fieri poſſe ab aliis cauſis præter ipſum aerem; ita quòd nequaquam is ad eius generationem concurrat; ſed cùm paulò ante dixiſſet ipſam quandoque fieri poſſe propter humores qui ſunt in corpore, ad putreſcendum paratos, cùm breuem aliquam occaſionem in originem febris, ex ambiente aere acceperit animal, ſtatim ſubdidit hoc raro accidere, quemadmodum vt plurimum contingit eam incipere ex reſpiratione ambientis aeris à putreſcibili euaporatione vitiari; ita vt opus ſit quod ambo coëant ſi peſtilens febris generari debeat, & peſtilens videlicet aeris conſtitutio, & qui humores in corpore, ſeu ipſamet corpora ſint ad patiendum parata, ſed quandoque magis ſunt humores ad putreſcendum parati, quàm aer ſecundum totam ſubſtantiam immutatus, interim contrà, quod & ſæpius accidit.

Alia ob[...] iectio qu[...] diluit a[...] rendo ſe[...] per re[...] ri aeris [...] ſtilentiam ſi altera cauſa co[...] currat.

Sed inquies iterum, ſaltem effugere non poteris quòd licet ſemper cõcurrat aer pro peſtilentium febrium generatione, non tamen ſemper opus eſt, vt vitiatus ſit, à putreſcibili euaporatione, ſeu peſtilens effectus: nam citato lib. 1. de diff. feb. cap. 4. Paulò poſt dicta verba quæ modò citauimus idem Gal. inquit: [contingit autem quandoque præcedere ambientis aeris caliditatem immodicam quemadmodum in ea peſtilentia quæ Athenienſes inuaſit, vt Thucydides inquit, in hac ergo peſtilentia immodica ambientis aeris caliditas præceſsit, & non peſtilens eiuſdem aeris ſtatus, quare non ſemper requiritur eundem eſſe coinquinatum ſecundum propriam ſubſtantiam, ſed ſatis eſt, vt in qualitatibus manifeſtis fuerit alteratus, vt immodicè calidus redditus, verum dicimus nos, quòd in hac quoque peſtilentia, aer fuit ſecundum totam ſubſtantiam immutatus: nam (vt inquit Thucydides) in ſuffocatis tuguriis, æſtatis tempore, habitantium corpora corruptione laborabãt, & quia erant humores corporũ ex victus prauitate geniti putredini obnoxij, hinc febribus peſtilẽtibus origo data eſt eiſdem corporibus, quemadmodum enim qui in cauo loco aer incluſus nullum recipiens perflatum, ſuffocans, putríſque eſt, & ſimiliter is qui in domibus quibuſdam eſt incluſus, ſuffocans ac putris exiſtit, potiſsimùm in quibus ob putredinem, & per flatus defectum plurimus aceruatur ſitus, vt inquit Galen. 1. de ſanit. tu. cap. 11. Ita quoque in hac peſtilentia ea corpora in febres peſtilentes inciderunt æſtatis tempore, quæ in ſuffocatis (ob domorum penuriam) colebant tuguriis ſeu cauernis, propterea quòd haudquaquam perflatum recipere poſſet aer in eiſdem cauernis, ſeu

tuguriis inclusus; ex immodicóque calore præcedente, putris, suffocánsque redditus est, & ita in substantia immutatus, quemadmodum in cæteris pestilentiis, verùm cùm non adeo praua esset hæc aeris immutatio in propria substantia, sed minifestiùs ad caliditatem immodicam fuisset alteratus, propterea Gal. dicebat febribus pestilentibus originem datam fuisse ex eo, quia erant humores in corpore ex victus prauitate putredini parati, ac si voluisset dicere, quòd harum febrium pestilentium origo, magis referenda est ad humores ex victus prauitate genitos, & putredini obnoxios, quàm aerem, licet ambo requirantur: siquidem exigua erat aeris putredo, quòd verò ambo requirantur, & ꝙ quandoque vna causa potentior altera existat, ipsemet Gal. citato loco, fusissimè demonstrauit, inquiens; [oportet enim hoc in toto sermone memoria repetere, quòd nulla causarum sine patientis aptitudine agere potest, alioqui omnes qui sub æstiuo sole commorantur, & circa canis ortum omnes ægrotarent, & in pestilentibus aeris statibus morerentur, sed magnam in generatione ægritudinum partem habet, eius qui passurus est habilitas corporis. [& ob id ex aeris pestilentis inspiratione rationabile est, quædam corpora statim à prima inspiratione principium putredinis sumere, ac plurimum in malo procedere, nonnulla verò nihil, & nonnulla minimum mali sentire, ac facilè ad naturalem habitum habere regressum, itaque vbi aeris ambientis intemperatura ac immutatio in propria substantia admodum immodica non fuerit, necessum est plurimùm eos pestilentibus morbis laborare, quicunque magis ad patiendum parati sunt, vtpote in quibus superflua adest humiditas, & ex victus prauitate præcedente humores magis putredini parati sunt, minus verò quę corpora sicciora sunt, ac modicis laboribus vsa, victúque moderato, hæc etenim vel nullam omnino sentiunt offensionem, vel exiguam, ac facilè ad naturalẽ habitum reuertũtur, sunt propterea nedum in pestilentis febris generatione, sed cuiuslibet alterius ægritudinis, necessariæ præter causas eas efficientes, corporum dispositiones, verùm quandoque efficiens causa valentior est, corporum verò dispositio non magna, interim verò maxima est corporum dispositio, quamuis efficiens causa non admodum valida existat, vt in hac pestilẽtia, interdum verò ambæ valentes existũt, vbi verò ambę imbecilliores fuerint, haudquaquam morbus generabitur, licet ergo in hac pestilentia præcesserit ambientis aeris caliditas immodica, fuit tamen efficiens eius causa immediata, aer putris, suffocans, in propria substantia immutatus, ob perflatus defectum, qui ab habitãtibus in eisdem tuguriis seu cauernis inspirabatur, potisimùm autem iis febres ortæ sunt pestilentes, in quibus lumbres ob victus prauitatem erant putredini obnoxij, tanquam maiorem habentibus aptitudinem ad suscipiendam aeris inspirati putredinem. Poteris & aliter etiam dicere cum eodem Galen. ibidem, ꝙ non ex immodica aëris ambientis caliditate præcedente fuerit talis pestilentia orta solùm, sed per cõtagium: nam inquit Thucydides, fortè per continuum ex Æthiopia quædam putredinis fluxêre contagia his, quorum corpora erant ad patiendum parata, febrium causæ futura, quomodocunque tamen fatearis, sempiternæ veritatis erit, quòd febris pestilens ortum ducat ex ambiente nos aëre, nedum in qualitatibus manifestis, sed secundum totam eius substantiam immutato, quantumuis humores corporum, seu corpora ipsa sint putredini obnoxij, & ad patiendum parata. Cæterum aduersus hanc sententiam iterum pugnabis probans cum Galen. non semper pestilentes morbos, pestilentésque febres ex aere originem ducere, sed ex praua duntaxat victus ratione: nam in illa annonæ caritate asiduas quę multas nationes Romano imperio subditas afflixit, vt scribit Galen. lib. de cibis boni & mali succi, [Cùm coacti essent homines mali succi alimentis toto vere vesci, vtpote teneris fruticibus, arborúmque germinibus, & extremis ramulis, tum bulbis, & mali succi plantarum radicibus, ac agrestibus oleribus, herbisque ferè omnibus virentibus decoctis, quas nemo vnquam priùs degustauerat, easque ad satietatem edebant: propterea nonnulli vltimo vere, sed ferè omnes ineunte æstate multimodis, variisque per cutim vlceribus laborarunt, cúmque nonnullis instar carbunculi, aut phagedænæ cum febre acciderunt, multos longo quidẽ tempore sustuler unt, vixque paucissimi ita affecti, morbi periculum euaserunt, quinetiam febres permultæ absque cutis vlceribus fiebant, quas nonnullæ graues excretiones sequebantur, quibus verò nulla earum excretionum seu abscessus contingebant, omnes, vel aliquo ex extis euidenti phlegmone correpto, vel ex vehementi, prauáque febre interiêre.] Horum itaque variorum vlcerum, prauarúmque febrium, & exitiosarum, causa extitit solus prauus victus, ex quo vitiosi in corpore succi geniti sunt, nihil conferente ambiente nos aëre. At si quispiam Galen. verba perlegerit, quæ citato libr. paulò post ea quæ modò citauimus, conscripsit, quàm facilè hæc obiectio tollatur, promptè dignoscet, cùm nõ solùm pestilentes non fuerint morbi illi, seu febres eo tempore geniti, quinimò neque πανδημοὶ, seu πάγκοινοι, hoc est communes seu vniuersales: etenim non omnes quoque victu vtentes in eundem inciderunt morbum, neque etiam ex eodem victu, vno eodémque morbo correpti sunt omnes: horum etenim morborum velut generatio, ita quoque & causa communis est, Actio & Paulo testibus, sed diuersos contraxerunt morbos, prout variis, disimilibúsque cibis vti, pro fame cogebantur, quamuis omnes fuerint praui succi. Quare sporades seu dispersi potius, tales appellandi sunt morbi eo tempore orti, quàm communes, aut pestilentes, quod quidem manifestauit Galenus sub his verbis: [sed nec mirum fuisse contrarios morbos, symptomatáque quibus tunc illi corriperentur, cùm non modò natura, aut ætate inter se, inuicémque differrent, sed victus quoq; ratione, quo variè, & contrarias vires habente, superiore victus inopia vsi sunt: his enim rebus quarum cuique copia erat, vescebantur, quæ cùm dissimiles, variæque essent, eas nonnulli sumebant, quæ vel acido, vel acri, vel amaro salsóve succo forent, alij quæ austero, aut tenaci, aut astringendi, vel refrigerandi, vel egregiè quidem humectandi vim obtinente, aut quæ veneni participes extitissent] ex quibus quiuis, vel parũ in Galen. doctrina exercitatus haud ægrè percipiet tales morbos, talésque febres, licet ex prauo victu fuerint ortæ, nedum non fuisse pestilentes, sed neque communes & vniuersales, quamuis nonnulli ex eis perierint: nam de ratione pestis (vt dictum est) non solùm est vt plures perimat, sed

Cap. 8. lib. 1. de differ. feb.

Alia obiectio quã refutat negãdo morbos fuisse communes seu pestilentes, sed sporades erant.

Sporades fuisse probat auctoritate eiusdẽ Gal.

vt ex aëre originem ducat, eóque non modò in manifestis qualitatibus, sed secundum totam substantiam immutato: quod etiam perpetuæ veritatis existit de pestilentibus febribus, quarum causæ tot numero esse possunt, quot supra explicauimus posse aërem inficere, coinquinare, putrefacere, ac in totius proprietate essentiæ, immutare.

De modo generationis pestilentium febrium, & quòd in nullo trium primorum genere contineatur.

Caput VII.

EST itaq; pestilentiũ omnium febriũ ortus ex putredine, vt inquit Gale. 1. de diff. feb. cap. 4. Quæ putredo prouenit (vt dictum est) semper ex aeris vitiati, seu coinquinati & putrefacti inspiratione, cùm sine eo febris pestilens generari nequeat, perueniens siquidem talis aer ad cor, necessum est & ipsum ab eo infici, coinquinari, & prẹter naturam calidum reddi, quemadmodum eodem puro ac syncero per inspirationem attracto eius caloris symmetria seruabatur, & ita febris generatur pestilens, nam quamuis eodem etiam tempore idẽ aer pestilens extrinsecus corpori circunfusus, per transpirationem ab arteriis trahatur; quia tamen ægrè cum sua substantia, suisque viribus ad cor peruenit, quemadmodum vbi fuerit inspiratus, propterea qui per inspirationem attrahitur aër pestilens, potissimùm pestilẽtis febris causa existit, quod etiam subintelligere voluit Gal. cùm dicebat præcitato lib. 1. de diff. feb. cap. præcit. In pestilentibus aeris constitutionibus inspiratio potissimùm causa existit, dixerat enim priùs quòd ex calidiori aeris statu æquè poterat febris gigni, tum per inspirationem, tum etiam per transpirationem eodem calidiori aëre attracto, ipsóque corde immodicè calefacto, quamuis non eadem ratione. At in pestilenti statu aër non ita, sed potissimùm febrem efficit per inspirationem attractus, vtpote ꝙ promptiùs sua qualitate & substantia ad cor perueniat, non negans omnino, ꝙ si per arterias quæ ad cutim terminãtur, idem vitiatus aer trahatur, quòd possit etiam cor affici, & eadem febris generari, vtcunq; tamen sit, vt febris pestilens generetur, opus est vt putrefactus, ac coinquinatus aer sua cum substantia ac viribus ad cor perueniat, & media putredine febrẽ generet. At non propterea quispiam dixerit pestilentem febrem eiusdem generis esse cum his quæ ab humorum putredine accenduntur, cùm non vna duntaxat ratione ab eisdem dissideat: perpetuò etenim illa ab externa causa exoritur, aere inquam coinquinato & putrefacto, istæ verò semper ab internis fiunt causis, nunquam autem ab externis, recentibus, ac manifestis, putredinis item excellentia febris pestilens ab eisdem differt, nam illæ à quauis humorum putredine excitantur, ista verò generari nequit nisi maxima ac excellens putredo fuerit genita, ita vt potius corruptio per putredinem, quàm putredo simpliciter appellanda sit; cùm neque alterari, neque concoqui, neque euinci, adeo posit, quod in hac febre putrescit, vt iterum naturæ gratiam suscipere queat, amplius in hac febre id quod putrescit perpetuò est aliqua cordis substantia, in aliis verò febribus ex humorum putredine ortis, admodum raro hoc accidit: sed aliis in locis humores sæpius putredinem suscipiunt, quamuis febris etiã generari nequeat ex humorũ putredine,

Febris pestil. in quo dissideat ab iis quæ ex putredine oriũtur.

nisi & qui in corde continentur humores fuerint præter naturam calefacti. Dissident rursus & magis, quòd in febribus ex humorum putredine accẽsis, semper aliquis ex humorum quatuor putredinem suscipit, in pestilenti febre nequaquam, sed possunt aliæ etiam cordis substantiæ præter humores qui in eius ventriculis continentur, à pestilenti aere infici, coinquinari, ac eiusdẽ aeris putredinem admittere, vtpote spiritus, qui in sinistro eius ventriculo continentur, ac etiam eius partes solidæ, quo fit vt in nullo trium febrium genere propriè contineri possint hæ febres, vt quidam arbitrantur, diuersi inquam ad diuersa genera reducentes, quamuis omnes à putredine ortum habeant, sed pro diuersa cordis materia, in qua præter naturam calor accenditur, ab inspirato pestilenti aëre diuersimodè sit denominanda, ita vt interim diaria, interim hectica febris pestilens appelletur, quandoque verò ex numero sit earum quæ ex humorum putredine excitantur, impropriè tamen, atque etiam non verè, cùm neque diaria neque hectica, neque ex humorum putredine orta verè dici posit, vt patet ex his quæ diximus, & clariùs ex dicendis. Quod autem ex humorum putredine posit febris pestilens generari, vbi à vitiato aëre inspirato principium putredinis susceperint, propterea quòd ipsi magis fuerint ad putrescendum parati, decretum reliquit Galen. citato lib. 1. de differen. feb. Et 3. de præsag. ex puls. de inspirato aere qui putredine infectus sit, loquens, sub his verbis illud confirmauit: [Nam quibus calor hic putridus ad humores quos continent cordis sinus, vniuersus deflexit, non autem ad corpus ipsum visceris, multi horum fuerunt superstites.] quibus etiam in verbis (vt cuilibet patere poterit) manifestauit calorem hunc putridum posse ad corpus cordis deflectere, & ita hectica generabitur. Quod paulò ante dilucidiùs explicauerat inquiens: [quod in sermone præteriuimus vbi aer quem inspirando attrahimus infectus putredine sit, ac putredo ad corpus cordis peruenerit, illi pulsus fiunt &c.] & post nonnulla eodem libro talia protulit verba: [etenim sunt (vt docuimus) pestilentes non paucæ. vsque ab initio hecticæ, distántque ab omnibus aliis febribus, quæ ex magna putredine oriuntur.] & ante omnia præcitata verba, inter causas ob quas corpus cordis largius incaluerit, qua ratione febris excitatur hectica, dinumerauit aerem pestilentem spiritu attractum, offenso cordis corpore, & non aliis substantiis quæ in eius sinubus continentur. Adhæc 10. de method. medend. in fine inquit: [verùm de colliquantibus febribus differere in postremum licebit æquè, vt de his hecticis febribus quæ in pestilentiis contingunt, cuiusmodi ea est quæ nunc publicè grassatur: dicetur nanque & de hac inter pestilentes febres.] Nemo itaque hẹsitare debet pestilentem febrem, nedum in humoribus accendi posse, verùm etiam in partibus solidis ipsius cordis, ex Galen. sententia, quòd si ex pestilenti aeris statu possunt tum humores, tum solidæ cordis parter præter naturam calorem suscipere, quis negabit spiritus etiam eiusdem cordis posse ex eodem inspirato aere infici, ac propterea in eisdem eũdem prẹter naturam calorem accendi, & ita diariam fieri pestilentem febrem? Quinimò promptiùs ipsi hunc præter naturam calorem admittent, quantò paratiores sunt ab inspirato aëre alterari, & veluti

Pestil. hectica, diaria, & propriè dicitur.

Locis [illegible] tis.

Quo[illegible] pesti[illegible] diari[illegible] cùm [illegible] tus [illegible] tresc[illegible]

ex eod-

ex eodem puro ac syncero inspirato generantur, ac nutriuntur, ita ex eodem coinquinato & infecto, putrescunt, ac corrumpuntur: neque hoc etiam intactum prætermisit Galen. nam 1. de diffe. febr. cap. citato. Dinumerans nonnullas procatarcticas causas, ex quibus homines febricitare conspiciuntur, dicebat: [& quidem quòd aeris pestilens constitutio febrem afferre consueuit, nemo sanæ mẽtis dubitauit.] At qui cùm causæ quæ ab eo narrantur, omnes sint externæ, à quibus diariæ fiunt febres, cõnumerans inter eas aërem pestilentem, ex quo febris generatur, subintelligere etiam voluit eam esse diariam, aut certè asserens absolutè, pestilẽtem aeris statum febrem afferre, non magis intelligendum est de aliis, quàm de diaria, imò de ea potius cùm causa sit febris externa, ex qua diariæ potissimùm accenduntur febres. Adhæc eodem libr. paulò post dicta verba, explicans modum generationis febris propter adhæsum alterius caloris, posuit exemplum ambientis status aëris calidioris, qualis maximè cõtingit circa canis ortum, inquiens, [quòd talis aer per inspirationẽ attractus, manifestè cor calefacit & febrem generat, corpori autem extrinsecus circunfusus, totum ipsum priùs calidius efficit, & præsertim arterias quæ aliquid dicti aëris ambientis substantiæ attrahunt, ex quibus demum omnibus simul cor afficitur: & cùm supra modum incaluerit febris generatur.] & deinde subdidit: [in pestilentibus autẽ constitutionibus inspiratio potissima causa est.] si ergo ex calidiori aeris statu, tam per inspirationem attracto, quàm per transpirationem, & etiam toti corpori circunfuso febris generatur, eáq; non nisi diaria, licet diuersa ratione, sequitur necessariò quòd vbi idem aer coinquinatus & pestilens fuerit per inspirationem attractus, diaria etiam pestilens debeat generari, cùm eadem sit causa externa, & idem generationis modus, aut saltem præcipuè, vel non minùs ea quàm cæteræ, verùm si pestilentes febres omnes à putredine ortum habent, nõ ab re dubitabis, quî fieri possit vt diariæ pestilentes generentur, cùm spiritus haudquaquam putrescere queãt? Huic responsum sit, quòd quãuis ex putredine accendi possit diaria febris, modò ea ad cor non perueniat, vt de bubone scriptũ reliquit Hipp. aph. 55. lib. 4. & Galen. 1. de diff. feb. cap. 5. Spiritibus ipsis haudquaquam putrefactis, quia tamẽ inspiratus pestilens, ac putrefactus aër ad cor peruenit, asserimus diariam pestilentem febrem fieri non posse, nisi & spiritus qui in cordis sinubus continentur, putrescant: qui licet ex eorum natura synceri, tenues, ac puri existentes putrescere nequeant, permixta tamen eis aeris putrefacti substantia impuriores, crassioresque propterea redditi, putredinem admittũt, quemadmodum de aerę dictum est, qui licet synceriorem habeat naturam quàm spiritus, simpliciórque fuerit, ex permistione tamen putrescibilis alicuius substantiæ quandoque putrescit, hac etiam ratione & magis spiritus putrescere, licebit asserere, cum eisdem aliqua putrescibilis substantia, (vt aër pestilens) fuerit permista: donec autem suam seruauerint propriam naturam ac puritatem, putredinem non admittunt, non igitur in qualitate sola vitales spiritus, quemadmodum in cæteris febribus diariis, immutantur cùm pestilens ac putrefactus aër inspiratus eisdem permiscetur, verùm etiam in propria substantia, & propterea diarias asserimus esse has febres, quatenus in spiritibus calor præter naturam accenditur, pestilentes autem, eo quòd secundum propriam substantiam immutantur, inficiuntur, ac coinquinantur, & propterea putrescunt, commista eisdem iam dicta pestilenti, ac putrida aeris substantia per inspirationem attracta. qua etiam ratione, nec verè & propriè hæ febres diariæ nuncupari poterunt, sed diariæ pestilẽtes, simili quoque ratione dicimus alienum à veritate nõ esse, hecticas generari febres ex pestilẽti aeris constitutione, quamuis & hæ quoque à putredine ortum habeant. Nam vbi aer quem inspirando attrahimus, infectus putredine sit, ac putredo ad corpus cordis perueniat, corpus ipsum cordis non solùm præter naturam calorem suscipit, vt in cæteris hecticis febribus, sed eius vniuersa substantia solida inficitur, ac coinquinatur à praua, malignáque aeris qualitate, & substantia, ita vt similis etiam eidem aëri reddatur, & quemadmodum ab eodem aere puro ac syncero existente per inspirationem attracto, eius propria substantia, natura, ac temperamentum in symmetria seruabatur, ita quoque cùm coinquinatus ac putridus, pestilénsque redditus fuerit, ac vniuersus ad eiusdem cordis corpus deflexerit, eius naturam, temperamentum, ac propriam substantiam destruit, putrefacit, ac corrumpit, & veluti alienam ac venenatam reddit, adeo vt propterea nullus ab hac febre euadat; quemadmodum testatur Galen. 3. de præsag. ex pulſ. cap. 3. Cùm inquit: [quam enim excogites medicinam ad putredinem quæ cor occupauit? Aliorum autem nonnulli superstites fuerunt, quibus videlicet ad humores quos continent cordis sinus, vniuersus aer putridus deflexit, sed de his in sequentibus fiet sermo, cùm de prognosticis huius febris pertractabimus, nunc verò satis sit nouisse, quod cùm putrefactus aer ad corpus cordis peruenit, hectica febris pestilens generatur quæ verè & propriè hectica non est: quoniam non solùm in solida cordis substantia pręter naturam calor accenditur, eadem excalfacta, sed putrefacta quodammodò ac corrupta. Cæterùm adhuc dubitabis quomodo generari possit febris pestilens diaria, aut hectica, si Galen. 1. de diffe. febr. cap. 4. dicebat: [eam promptiùs generari iis corporibus quibus humores ex prauitate victus erant putredini obnoxij?] Nisi esset quòd aliquando, dicebat Galenus, & non semper febris pestilens generatur ob eos, qui sunt in corpore humores ad putrescendum paratos, cùm breuem aliquam occasionem ad febris originem ab aere ambiente acceperit animal, id quod nequaquam nos negamus, & si dixeris quòd in ea pestilentia quæ Athenienses inuasit, iis etiam corporibus febrium pestilentium origo data est, vt ibidem post pauca scriptum est, adhuc asserimus in ea pestilentia corpora promptiùs laborasse, in quibus, ob victus prauitatem humores erant putredini obnoxij, quæque in suffocatis tuguriis habitabant, at non propterea negauit Gal. quòd in illa, & in aliis etiam pestilẽtiis possint, & diariæ, & hecticæ, pestilentes febres generari, nõ ob idquòd humores sint in talibus corporibus magis putredini obnoxij, sed spiritus magis parati ad suscipiendam talem aeris putredinem, vel partes solidæ cordis, quod etiam innuere videtur idem Galenus citato libro primo de differentiis febrium, cap. 8. cùm dicebat: [oportet enim in toto sermone memoria repetere quòd nulla causarum sine patientis aptitudine agere potest.] & paulò post in-

Quomodo pestilentes diariæ fiũt, cùm spiritus non putrescant.

Dubitatio.

Respondet Non semper feb. pestilens generatur ex humoribus putridis.

quit : [At vt diximus magnam in generatione morborum partem habet eius qui passurus est, habilitas corporis.] satis est itaque vt plurimùm eos pestilenti febre laborare, qui magis parati sunt ad suscipiendam aeris putredinem : quæ dispositio corporis, non modò referenda est ad humores putredini obnoxios , verùm etiam ad spiritus, & partes solidas, eo quòd indifferenter aeris putredo inspirata, singulas has tres cordis substantias occupare potest, prout vna vel altera ad suscipiendam eius putredinem magis parata est. Nam veluti febris ipsa indifferenter incipere potest calore præter naturam accenso, in vna trium substantiarũ seu materierum, quæ nostra corpora constituũt, humoribus videlicet, spiritibus, aut partibus solidis, vt liquet citato libro primo de differentiis febrium, cap.1. quamuis in genere primo læso non sistat, sed duo reliqua genera inuadat , progressu temporis , nisi antea soluatur, perinde etiam non inconuenit vt ab inspirato pestilenti aëre febrilis dispositio alias ex aliis dictarum cordis substantiarum initium sumere posit, & si dicas hoc non esse vndequaque simile, nam non solùm maior dispositio vnius, seu alterius substantiæ efficit vt quandoque vnum , quandoque alterum genus febrium generetur , sed requiritur etiam causarum efficientium diuersitas : ex aliis nanque causis diariæ oriuntur febres, & ex aliis hecticæ : atque etiam ex aliis quæ ex humorum putredine fiunt. At febrium pestilentium omnium vnicam asseruimus esse causam, aërem siquidem pestilentem, ac putridum, & ob id fieri nequit , vt ex eadem causa diuersæ cordis materiæ seu substantiæ accendantur : & propterea diuersæ etiam genere febres pestilentes fiant. Huic responsum dabimus, quòd licet perpetuò aer putridus seu pestilens, auctor , & causa sit pestilentium febrium, non tamen semper idem aër, eadem ratione, eodémque modo coinquinatur, ac pestilens redditur , sed diuersa ratione, & quandoque magis, quandoque minùs talis efficitur , ob quam diuersitatem , maiorem etiam, vel minorem proportionem habebit cum hac , vel illa cordis substantia , quo fit vt interdum spiritus, interim humores , non rarò autem solidam cordis substantiam occupet, atque in ea primo febrilis dispositio initium sumat, progressúque temporis, reliquas etiam, nisi antea soluatur, inuadat. Diuersum itaque genus est pestilentium febrium à iam dictis tribus primis generibus, cùm in nullo eorum contineantur, sed indifferenter, non solùm ex hecticarum , & diariarum numero esse posit, sed earum quæ ex putredine ortum habeant, si earum febrium subiecta inspexeris, semper tamen in aliquo ab eisdem discrepabunt pestilentes febres , vt in præcedentibus explicauimus, & propterea Hippocra. libro de flatibus alterum genus febrium esse dicebat commune omnibus, quod pestis appellatur : quarum febrium tempus iam est signa recensere , primò dignoscitiua, & deinde prognostica.

Alia obiectio. Diuersæ substantiæ ex eadem causa accẽdi nequeũt. Respondet aerem non semper eodem modo corrumpi, quare pro diuersa ratione corruptionis diuersas cordis substantias corrũpi.

De pestilentium febrium dignotione, ac prognostico.

Caput VIII.

Signa febris pestilentis.

QVONIAM in peste omnia horrendisima fieri possunt, & grauissima quæque superueniunt , nihílque in ea velut in aliis morbis definitum est : plurima etenim, & varia fiunt symptomata, Aetio & Paulo testibus, ob id à maximis exordiemur indiciis febrium pestilentium, quemadmodum in cæteris febribus egimus : & deinde reliqua omnia recẽsebimus, sunt autem maxima quæ à calore, pulsu, & vrina sumuntur , calor siquidem harum febrium ab aliis per putredinis excellentiam differt , nam tangentibus nobis eos qui tali febre laborant, neq; calidi, & perurentes videbuntur, quamuis interius magno flagrarint incendio , vt liquet ex Galen. 6. de morb. vulg. ita vt in ea peste quam Thucydides descripsit, adeò interiora ægris vrebantur, vt neque valde subtilium vestimentorũ, neque linteolorũ velamenta, neq; aliud quicquam præter nuditatem, ferre possent, quamuis tangenti corpus exterius valde calidum non erat, neque viride, sed subrubrum, liuidum, pustulis exiguis, & vlceribus efflorescens, & si manum thoraci exercitatus medicus in explorando febrili calore, imponat , caliditatem maiorem , ac acriorem sentiet, quàm in reliquo corpore, & æstum quoque sentiunt ægri in thorace maiorem. Pulsus aderunt omnino celeres, frequentes sæpius, non autem præualidi, sed quibusdam imbecilli, manifestiúsque in hac febre celeritatem contractionis percipies , in quacunque cordis substantia præter naturam calor fuerit accensus : magis tamen, vbi pestilens febris cordis humores occupauerit, quibusdam verò aderunt pulsus ferè moderatis similes, parúmque præter naturam immutati , ac in eodem statu perpetuò permanentes, aderítque similiter respirationis frequẽtia, interim & magnitudo, & si quispiam obseruauerit expirationem ægrotantium , sæpius graueolentem reperiet, quemadmodum vulgus obseruare vsu consueuit. Tu verò non vsu modò, sed & ratione æstima id veritatem habere. Vrinæ non semper eodem modo videbuntur : nam quorundam conturbatæ, & aquosiores erunt , nonnullorum autem multò quàm pro natura tenuiores. Quibusdam vrina naturali ferè vndequaque similis erit, calore, crassitudine, & sedimento: quæ inter omnes exitiosior est, vt dicemus, erit quoque animus, præsertim vrinarum sublimamentis , adhibendus : nam quædam quæ subliuida quodammodo sunt, fugiunt : & item alia quæ aranearum latas telas referunt, in modum lanæ congestæ. At si quid tale animaduertas, aut nullum planè sublimamentum innatare vrinis, in peiorem partem hæc interpretare , vt Gal. inquit 3. de præsag. ex puls. verùm ex vrina in eiusmodi febribus, præsertim vbi corpus cordis occupauerint, firmam notitiam petere semper non licebit , vt ipsemet Galen. testis est : sed alia sunt perpendenda. Nam & in ore eorum cernes aliquid pestilentis coloris, cùm partim erysipelatosum, partim colorem habent depascentibus herpetibus similem , per plures partes diffusum, cibum respuunt, sitiunt præter modum, ac frigidum postulant, & oculi manifestè calidi & flammei redduntur, potisimùm si licebit eos balneare, à balneo hæc accidunt, vt Galenus inquit citato libro tertio de præsagit. ex pulsu. Accidunt quoq; eis deliria varia, bilis vomitus, præcordiorum distentiones, dolores, sudores multi, extremitatum frigiditas, profluuia biliosa, tenuia, flatuosa, vrinæ aliis aquosæ & tenues, aliis biliosæ, aliis nigræ, malas subsidẽtias habentes, & pesima ea quæ in medio vasis depẽdẽt, sanguinis nariũ destillationes, æstus in thorace, linguæ torrefactæ, vigiliæ, cõuulsiones violẽtę: sed & vlcera praua, & carbunculosa, & perni-

A ca... qualita...

Com... per test...

Ex pu...

Ex respira tione.

Ex vri...

Ex colore & aliis in facie considerandis.

Ex delirio.

Ex excre tionibus, &c.

&perniciosa in peste fieri possunt,& in reliquo corpore, & in facie, ac tonsillis, vt ex Ruffi auctoritate fatetur Aetius cap. 95. lib.5. & Paul.cap.35.lib.2.interim ex hac febre incidunt in syncopem, angustia premuntur,ac inquietudine vehementi. Alui excrementa fiunt graueolentia, quãdoque verò syntectica & pinguia, & vrinæ etiam oleosæ: interim in cataphoram incidunt, & vox eisdem vitiatur. Ex his omnibus,aut eorum quibusdam, pestilentem febrẽ dignosces. Num verò in humoribus, partibus solidis, aut spiritibus cordis accensus fuerit præter naturam calor, ita discernas. Nam si in humoribus fuerit accensus, interius magis æstu laborabunt, & vruntur, & hi sunt qui maximè velamenta linteolorum tum ferre non possunt, neque aliud quicquã præter nuditatem: licet exterius corpus valde calidum non sit, sed subrubrum, liuidum pustulis exiguis, & vlceribus efflorescens. Pulsus habent celeriores,neque adeò imbecillos, quamuis neque prę ualidos,percipiúntque ægri se febre laborare,neque æqualiter perpetuò,sed inæqualiter febricitãt. Respiratio maior, & frequentior erit, vrinæ quoque conturbatæ,interim aquosæ & tenues, aliis biliosæ, aliis nigræ, malas subsidentias habentes, aut pessima suspensa,seu etiam sublimamenta:interim oleosæ,& pingues videbuntur:spiritus graueolens, & in ore aliquid pestilentis coloris magis percipietur:sitiunt magis ac linguam habent aridiorem, & frigidam maximè desiderant, ac cibum respuunt. Post aures, aut sub alis, aut circa inguina potissimùm fiũt absque manifesta causa eisdem bubones, vigiliæ, conuulsiones, deliria, angustiæ, inquietudines, alui excrementa graueolentia magis, biliosa,& interim syntectica, & pinguia maximè aderunt. Si verò solidæ cordis partes fuerint accensæ, febris admodum exigua erit, adeóque exiguus præter naturam calor, ac perpetuò æqualis aderit, vt quidam se febricitare negent, cùm se febricitare non percipiunt. Pulsus etiam aderunt moderatis similes, eo quòd parum sunt præter naturam immutati, & in eodẽ statu perpetuò manebunt,neq; maiores iusto, atque interim neque crebriore, omnino tamen celeres quodammodo, eo quòd celeritas febricitantium pulsibus perpetua est, suntque omnino etiam imbecilli, cùm ipsum corpus cordis fuerit occupatum. similiter vrina colore,crassitudine, & sedimẽto, naturali similis erit Galen.auctore eodem 3. de præsag.ex pulf. verùm non propterea hæc accidunt (vt quibusdam visum est) quòd natura præ malitia seu venenositate aggredi non audeat pestilentis febris causam. quidam verò aliter atque aliter interpretari hoc conantur,qui omnes, quos viderim, vsque ad nostra tempora in hoc hallucinati sunt. Neque enim propter aliud (vt Galen. visum est citato libro 3.de præsag.ex pulf.febris exigua est,calórque exiguus,pulsúsque moderatus,seu his qui secundum naturam sunt admodum similes, in eodémque statu perpetuò manent, nec febricitare se percipit æger, & vrinæ quoque colore, crassitudine, ac sedimento admodum naturalibus similes sunt)nisi ob id, quòd febris pestilens,ipsũ cordis corpus occupauerit,plenẽque cõfirmata fuerit:& vt ita dicam,hectica,& in habitu. qua ratione hi sunt quoque qui omnino inter omnes qui peste laborant morituri sunt. Nam quam excogites medicinam, inquit Gale.citato loco,c.3. ad putredinem, quæ cor occupauit?cùm autem ad corpus ipsius visceris calor hic putridus vniuersus deflexerit, non ab re pulsus non omnino celeres erunt, nec maiores, aut crebriores, in eodem statu perpetuò manentes,parúmque pręter naturam immutati,licet imbecilli sint omnes, febrilisque calor exiguus & æqualis, quoniam nullam accessionis inuasionem,nec incremẽtum,nec vigorem, nec remissionem habet,vt cæteræ febres hecticę. Et quoniam vasorum facultas concoctrix ferè oblæsa non est,aut parum ob febrium exiguitatem, ob id etiam vrinæ colore,crassitudine,& sedimento naturalibus penè similes erunt, minúsq; deliria, vomitus, sudores, aluique profluuia his febribus accidunt: neque pustulæ aut vlcera quędam in corpore efflorescent, aut bubones fient, & dolores, seu labores minùs eos afficient. At si contingat calorem hunc putridum ad cordis spiritus deflectere, & si rarò eueniat, quòd si contingat statim hominem perimit, aut ad aliquam duarum substantiarum peruadit (non enim in eisdem spiritibus diu sistere potest) non tamen deest facultas id dignoscendi, ægriùs tamen ab hectica, quàm ab ea quæ in humoribus accenditur, distingui potest: quemadmodum & cæteræ diariæ ab incipientibus hecticis febribus difficulter etiam secernuntur.erit autem in his febrilis calor non adeò exiguus & æqualis velut in hectica, nec ita acris & mordax, vt in ea quæ in humoribus accenditur. Corporis extrema non admodum frigida.& si thorax tãgatur, licet calidior reliquis corporis partibus reperiatur, minùs tamen acris, & mordax sentietur caliditas, quàm in cæteris pestilentibus. Pulsus non adeò imbecilli velut in hecticis, celeriores tamen, & frequentiores: minus quidem celeres & frequentes quàm si in humoribus calor hic putridus fuisset accensus. vrinæ admodum similes his quæ secundum naturam sunt. Incidunt in animi deliquia, ac syncopen sæpius qui hac febre laborant, quàm cæteri. qua etiam ratione pauci quoque sudores, præsertim in ceruice & fronte, in his cernuntur, seu madores quidam,lingua aderit non admodum sicca & salebrosa, & propterea neque sitis intensa, corporísque iactatio, ac inquietudo citra dolorem quempiam, propter virium imbecillitatem in his percipietur: neque etiam pustulæ,aut vlcera,seu bubones eisdem oriuntur,aut alui profluuia.His quippe indiciis febres pestilentes dignoscuntur:atque hoc modo inter se dissidere videntur. Nunc ad prognostica transeamus. Si quis solerti fuerit ingenio præditus, futuram pestem prænoscet, & animaduersione malignorum anni temporum & vitæ studiorũ ad sanitatem haud conducentium, aliorúmque animalium præcedente interitu. Insuper etiam si expenderit cuiusmodi sit præsens anni tempus,qualísve vniuersus annus,vt liquet ex Aetio & Paulo præcitatis locis. Cæterùm neminem præterit pestilentes febres omnes perniciosas esse magna ex parte ex earum propria natura, cùm non modò duplicem, sed sæpius etiam triplicem in se magnitudinem contineant.inter cæteras verò illæ sunt perniciosiores in quibus plura, ac sæuiora symptomata accidunt, vbi eiusdem generis fuerit. Quòd in humoribus calor hic putridus suscipiatur, minùs periculosa febris erit,si pustulæ, aut vlcera in corpore efflorescent, seu bubones appareant, quàm vbi talia non fiant, etenim virium robur præ se ferunt, vt quæ adeò robustæ sint, vt venenosam materiam extra expellere conentur. Quamuis vbi pestilens fuerit constitutio, vt plu-

Dignotio si in humoribus calor sit accensus.

Si in partibus solidis.

Cap.citato.

Cur cùm pestis occupauit solidas cordis partes,quædam quæ hic recensẽtur, secundum naturam reperiuntur. in qua causa explicanda omnes hallucinantur.

Si calor putridus cordis spiritus inuasit.

Prognostica.

Quæ pestis minùs periculosa, & quæ periculosior.

rimùm crises ad mortem ter minantur, vt liquet cõmentario aphoris.13.secun di libri. Verùm relatione ad eas febres pestilentes in quibus aeris putredo ad corpus cordis peruenit, semper minùs minatur periculum hæ, in quibus calor hic putridus ad humores quos continent cordis sinus, vniuersus deflexerit, cùm horum multi superstites fuerint, illi verò omnes interierint, vt inquit Galenus tertio de præsagit.ex pulsib. Quapropter neque hos curare tentandum erit, cùm nullam excogitare poteris medicinam, ad putredinem, quæ cor occupauit, eodem Galeno teste. vbi verò aer quem inspirando attrahimus, putredine infectus ad spiritus cordis vniuersus peruenerit, admodum exitiosa esse consueuit febris pestilens, ac cito interimens, nisi spiritus prætergrediens priusquàm omnes inficiat ac corrumpat, ad humores quos continent cordis sinus, siue solidas cordis partes deflexerit, & ob id neque etiã tales pestilentes febres curationem desiderent, cùm autem citò interimant, aut in aliud pestilentem febrium genus transeant. Reliquum itaque est, vt earum quæ curationem admittunt aggrediamur: earum inquam, in quibus aer infectus, putredine, inspiratus, ad humores quos continent cordis sinus, vniuersus peruenerit. Nam harum quædam curari poterunt.

Cap.citato.

De pestilentium febrium curatione. *Caput IX.*

CVM verò hæ febres omnes ex putredine ortum habeant, vt conclusimus, Galen. auctore 1. de different. febriũ cap.4. neque etiam simplicem habebunt curationis indicationem, quemadmodum de cæteris febribus quæ ex humorum putredine fiunt, cum eodem Gal. determinauimus, sed geminam, alteram videlicet quæ ex putredine sumitur, alteram quæ ex ipsa febre præstatur, quamuis putredo nimirum primò sananda sit, tanquam febrium causa. nec interim febris quæ per eã accesa est, ratio non erit habenda, modò vires valeant. & si in idem consentiant quæ febrem extingunt & putredinem auferunt, sine cunctatione id agendum erit. At cùm putredo in his febribus, non ex quapiam interna causa, sed ex putrido inspirato aere originem ducat, huic primò prospiciendum erit, ne & putredinem & febrem amplius in corporibus efficiat atque augeat, deinde quicquid eorum iã factum est summouere tentãdum. Et ob id 2. de natura humana (siue Hippo. fuerit, siue alius quispiam auctor) scriptũ est: [At spiritus vt fluxus quam parcissimus corpus subeat, vtque sit quàm familiarissimus prouidebis, ac solùm quo ad eius facere poteris in quo morbus vigeat, vertes, corporáque extenuabis: ita enim minimè multum spiritum & frequentem homines requirant.] & Galen. in comment. dicebat: [auctorem, curationem eo loco ordine tradidisse eorum morborum, quos totius proprietate essentiæ, potius quàm nuda qualitate corpora offendens parit aer, in quorum numero febris pestilens est: in duo (vt ipse inquit) referens proposita, loci siquidem vicissitudinem & paucula attrahendæ vsum animæ.] verùm vbi ob quampiã causam solum vertere non liceat, id saltem quàm primùm curabis, vt quàm parcissimus aer, & minimè frequens, corpus ingrediatur, sitque his quàm familiarissimus: ac corpora extenuabis: ita enim (vt inquit Hippocr.) minimè multum aerem, & frequentem homines requirent, parúmque ab eo nondum familiarissimo reddito, oblædetur: quoniam aeris nos ambientis temperamentum, corporis dispositionem secum mutat, acquisititiúmque efficit temperamentum, quemadmodũ natura & ætas, Galeno teste quarto de ratione victus, & primo de morbis vulgaribus. eóque magis, si nedum in qualitate, sed in tota substantia fuerit immutatus. Quo circa huic attenti esse cogimur, maximè & primò, quoniam non tanquam causa sine qua non duntaxat, vt in cæteris febribus ab eo indicationem sumimus, sed velut efficiente, cùm ipse putridus, ac pestilens redditus (vt dictum est) sit harum febrium auctor, & proinde domus in qua æger decumbit, eligenda erit sita versus aquilonem, in loco non vtique cauo, qui nullum percipiat perflatum, sed elato: sint tamen fenestrę clausæ quodammodo, ne multus, & pestilens aer ingrediatur, præsertim si quæ erunt versus austrum. Quæ verò ad aquilonem sunt positę, interim patere cõuenit, vbi potissimùm aer clarus, ac serenus fuerit. Turba quoque hominũ quãtum fieri potest, ingredi prohibeatur: nam præter id quòd aerem pestilentem secum trahant, domum etiam calefaciunt. Atqui curare oportet ipsum ad frigidum siccúmque alterare, quod ad qualitates spectat. Quòd verò ad substantiam, vt syncerus, purus, atque odoratus sit, ob id assiduè domus hæc aqua rosacea aspergatur, aut aceto rosaceo, vel vtriusque simul permistis, aut humi rosæ plurimæ, violæ, nenupharis flores, seu myrti substernãtur: in reliquis verò ædibus, aulæ in qua æger iacet, contiguis quotidie ignis succendatur ex optimis, atque odoratis lignis, quo illatus pestilens aer purgetur: vt quercus, iuniperi, pinus, oliuæ, lentisci, cupressi, lauri, myrtillorum, rorismarini, sarmentorum vitis, & huius generis similibus, ponantúrque desuper res odoratæ, vt santali, rosæ, rorismarini, mali medici, seu citrangulorum flores, neque inconuenit vt interdũ in eodem conclaui in quo æger decumbit, paruus quidã accendatur ignis, ex dictis lignis odoratis rebus etiã ac floribus odoratis iniectis, præsertim vbi febris valida non fuerit, ac tempus anni non vehementer calidũ. Nam & temperatè calidus aer, etiam in febribus à Galeno probatur, vt patet decimo de methodo medendi cap.8. præter id quòd talis ignis purum ac familiarem aerem reddit, in hunc etiam vsum cõfert si domus hoc decocto inspergatur, Recipe rosarum rubearum manip.j. santalorum omnium drach. 4. florum nenupharis, & violarum ana manip.s. bulliant in sufficienti quantitate aquæ, & addita quarta aceti parte, vtare. interim iuniperi baccas, & myrtillorũ folia ac fructus adiicito, ac poma quæ apia vulgo appellãtur, seu eorum cortices, lauri, maliq; medici tum folia, tum flores. item odoramenta assiduè æger teneat, quę capite de febre ardente requiras. & licet in hac febre vigiliæ & somnus moderatè conueniant, quia tamen sæpiùs vigiliæ ægrum molestant, cum his quæ eodem capitulo conscripsimus somnus conciliandus erit. Cauendus tamen immodicus somnus, cùm humidiora corpora reddat, quẽadmodum vigiliæ, sicciora, & imbecilliora vbi modum excesserint: omninóque motus vitandus erit. tum quòd febrientibus haudquaquam conueniat, tanquam calorem in corpore augens, vt liquet ab Hipp. & Galе. 6. de morbis vulgaribus, & ex eodem Gale. comm. aphor.28. libri secundi & 20. lib. tertij, tũ vel maximè quòd maius frequentiùs infectum & venenatum

Indicatio duplex, à putredine & à febre.

Tex.comm 4.

Super 1. Comm. per text.

De qualis gẽda in ste.

Ignis succẽdi debet.

Somnus qualis.

Quies & motus. Comment. 3. tex. 31.

venenatum aerem inspirare cogentur. quies igitur ægrotis iniungenda pari ratione repletio vitetur, ac excrementorū omniū, præsertim alui inanitio procurabitur congruo tempore:singulisq; diebus, prout docuimus citato cap. vitentur insuper animi accidentia omnia immoderata, cibis etiam & potibus eisdem vtantur, quos eodem capitulo de curatione ardentis febris probauimus, semper eisdem acetum, aut acida quædam, præsertim mali medici acidum permiscendo: nam corruptela exigit contemperamentum, & non solam adiectionem Gal. teste commentario aphorismi 17. primi libri. Et quamuis cogendi sint ægri vt cibos assumant, vbi eos fastidiuerint: nam fortissimi, qui vim sibiipsis afferentes, cibum oblatum assumpserunt, omnes ferè superstites fuerunt, vt ait Galenus tertio de morbis vulgarib. plurimi verò mori quàm comedere quicquam priùs duxerunt, & minimè vtile sit, vt inquit Celsus capitulo septimo lib 3. fame vti, vitanda tamen cane peius & angue erit nimia cibi & potus repletio, quam quidam Empirici ac Barbari nimiopere probarunt parum rectè eadem Galeni verba intelligentes, ac propterea ægros nimio cibo implentes, citiùs strangulantes, eo quòd putredinem, ac humorum corruptionem augeant. quocirca corpora extenuare præcipiebat Hippocrates libro 2. de natura humana, ita enim minùs cogentur multum ac frequentem spiritum attrahere, & non eadem replere iussit. Tanta itaque cibi & potus quantitas exhiberi debet, quantam vires exigunt, vt ex ea seruari possint vsque ad morbi summum vigorem, vt fusiùs in vniuersali methodo explicauimus. & vbi non valeant vnica vice vel duabus in die eam euincere ac concoquere, in plures tum diuidenda erit, hoc est ter & sæpius, sed parum, cibus exhibendus erit, quemadmodum docuit idem Galenus commentar. citati aphorismi 17. libri primi, vbi videlicet vires laborantis debiles fuerint, & ea quæ est in corpore dispositio sit ex corruptione humorum, vel defectu. confestim autem in primis morbi diebus nulla expectata coctione, quoniam neque omnino euinci, aut concoqui quod putrefactum, ac corruptum est in his febribus, à natura valet, euacuare tentandum est; nam quod alienum à natura est, ita vt amplius ad primam humoris bonitatem redire non possit, educere, idque primum est tentandum, vt liquet quarto de sanitate tuenda. cap. 4. quapropter omnibus consentientibus, per venæ sectionem tentabis quòd putrefactum est vacuare, & ob id statim vbi potissimùm sanguis abundet (vt inquit Aetius) venam secare licebit internam dextri cubiti. nam velocissimè & plurimum ex his, quæ principes sunt, partibus, vena hæc corpus vacuat, quo circa in acutissimis morbis ad hanc incidēdam se confert Hippocrates, vt liquet ex eodem, & Galenus quarto de ratione victus in morbis acutis. qua secta, eam quæ sinistri cubiti interna est, venam, iterum secabis: neque enim simul multa sanguinis copia in his febribus extrahenda erit, ne vires prosternantur: sunt etenim hæ semper in eiusmodi febribus parum validæ, vt dictum est, propterea quòd cor primario sit affectum, & ob id tutius erit venæ sectionem repetere, quàm simul multam sanguinis copiam vacuare, etiàm si morbus exigat: in quem etiam vsum confert sinistri cubiti secundò venam secare, magis quàm dextri vt quæ magis è directo sita sit ipsi cordi. si verò cum hac febre, post aures, vel

Inanitio & repletio. *Animi affectus.* *Cibus & potus.* *Com. 3. tex. 8. comm. 5.* *Tex. citato.* *Purgatio.* *Venæ sectio.* *Text. com. 24.* *Vena secāda etiam si bubones appareant.*

sub alis, aut in inguinibus bubones fiant, non minùs etiam vena secanda erit, potissimùm vbi non tota materia ad easdem partes fuerit delegata, & expultrix facultas segnis fuerit ad excernendum. At non semper interna dextri cubiti, sed seruata rectitudine, ea incidatur quæ cum iam dictis partibus maximè communicat, vt humeralis, vbi post aures, interna cubiti vbi sub alis, poplitis, seu maleoli vena, vbi in inguinibus bubones apparuerint; dextra tamen vbi in dextra, & sinistra vbi in sinistra bubones emerserint. Exonerata etenim natura ab hac venæ sectione, potentior efficitur ad excernendum à corpore quod corruptum, ac omnino alienum est. At si vlcuscula, pustulæ seu reliquæ cutis efflorescentiæ in toto corpore apparuerint, quæ φύματα, seu ἐξανθήματα Græci vocant; perpendendum est criticæ, vel symptomaticæ excretiones sint. dignosces autem id ex conferentia & tolerantia: nam si criticæ fuerint, conferent, & ægri leuius se habebunt, si symptomaticæ, haudquaquam, sed contra. secabis itaque venam aliis consentientibus semper, vbi symptomatis ratione hæc proueniant; neque enim ab eiusmodi excretionibus natura iuuabitur vnquam, præsertim vbi ea fuerint exanthemata, quæ vulgò pe[illegible]ij Neap. appellantur, & propterea non modo ea iuuanda non erit per hanc viam, cùm vtiles tales vacuationes non fuerint, sed cohibere Hippoc. decreto aphorism. 2. lib. 4. id quod in dies admodum formidare cernimus quamplures nostros Neapolitanos medicos, in similibus febribus pestilentibus, cum eiusmodi cutis efflorescentiis. Qui ob eorum imperitiam putantes à venæ sectione naturæ motum, ac si esset criticus, impediri, eam omnino prohibent, & propterea ægros veluti gladio quodam iugulant, quamuis nos non cohibendas, hoc est repellendas eas esse asserimus, sed cùm ex eis æger iuuetur, quòd venæ sectionem, aliáque medicamenta, tum intus, tum etiam de foris adhibita non impediant, fatemur. quinimò eisdem audacter vtendum esse, censemus. Si verò criticè natura ad cutim pellat redundantes, ac vitiosos humores, animaduertere oportet num integrè eos excernat, vel excreuerit, hoc est perfectè, & indeficienter, an non, vel excreuerit, hoc est perfectè & indeficienter sit iudicatum, aut iudicetur, neque mouere, neque nouare aliquid oportet, Hippocratis decreto aphorismo 20. libri primi, & ita inhibenda erit venæ sectio. At si non integrè, & perfectè expellantur, aut fuerint expulsi ad cutim contenti in corpore vitiosi ac venenati succi, sed permulta fuerit eorum copia, adeò vt à natura expelli nequeant, eadem per venæ sectionem exoneranda priùs erit, vbi reliqua consentiant, & deinceps iuuanda per ea quæ per cutim vacuant, vt sexto de morbis vulgaribus à Galeno decretum est. Nec propterea natura impedietur, sed citius ac promptiùs aggressam iam crisim perficiet, à multa humorum copia exonerata, ob quam priùs grauata, inceptam crisim perficere non poterat. si verò ætatis, aut virium ratione, seu alterius cuiuspiam, venæ sectio fieri nequeat, cucurbitulis scalpello circuncisis, aut hirudinibus vtendum erit. similis quoque ratio de purgatione habenda erit. Nam vbi ea indigeant ægrotantes, nulla (vt diximus) coctione expectata, eadem vti oportet, quam citius poteris à venæ sectione, vel statim in primo saltem, vel in secundo die, si venæ sectio fuerit impedita, etiam si materia non tur-

Pustulæ si symptomaticæ sint etiam secanda vena. *Si pustulæ per crisim non integrè iudicauerint, etiam vena secanda.* *Commen. 2. 2. tex 29.* *Purgatio à venæ sectione, & ante.*

geat: est etenim venenosa, & in corde cõsistens: quapropter neque concoctionem admittit, neq; si eam admitteret, eadem expectanda esset, ratione partis in qua continetur; quemadmodum fusiùs nostro libello de concoctione disseruimus. est itaq; in principio statim purgatione vtendum, vbi ea indigeant ægrotantes, nulla expectata morbi coctione in his febribus. Nam non solùm per vrinas, euacuationes, sed quascunque alias corporis purgationes, probarunt Aetius cap. 95. libro 5. & Paulus capitulo 35. libro 2. ambo tamen ex Ruffi auctoritate. & Galenus primo de differentiis febrium, cap. 4. corpora in quibus superfluitates redundabant, pestis tempore, purgatione sanabat, inquit ipse: quamuis de præseruatione loqueretur; neque enim alia & diuersa ratio est, quòd ad causæ abscisionem, in præseruatione & curatione, quamuis in illa quæ potest in futurum morbum facere, causam tollimus, in hac, quę iam actu facit: quoniã sub hac, iam sensibiliter ex ipsa causa morbus est genitus, in illa verò est futurus, vtraque tamen prophylacticè appellatur, vt liquet vndecimo de metho. meden. cap. 2. quamuis & curatio quoque appellari possit, nam & quæ præcustodia dicitur, est etiam curatio quodammodo, eodem Gal. teste citato libro primo de differẽtiis febrium cap. 4. at purgationis ea ratio habenda erit, vt per ea purgantia medicamenta perficiatur; quæ nihil venenati, nihilque molesti habeant: per hæc etenim non modò morbi malitia non augetur, neque cum maximo labore, & virtutis prostratione, putrefactus humor simul cum bono educitur, vt quibusdam visum est: quinimò redundans humor, licet excellenti putredine & malitia pręditus fuerit, tutò & nõ multo cum labore, ac cum virtutis robore eadem exonerata, expurgatur. Neque enim eadem seruanda est lex in educẽdis eiusmodi venenatis humoribus, ac in cæteris, ita vt cõcoquendi, ac præparandi priùs sint, neque natura, post coctionem & secretionem, eos excernere tentat, sed cùm omnino alieni sint atque venenati, eos quàm primum expellere conatur, æquè certè, vt quæ in ventre corrupta prorsus sunt, & propterea confestim etiam indiget aliquo manũ porrigente, & hunc eiusdem motum adiuuante, vt ex vtroq; noxij humoris fiat euacuatio. Natura quidem expellente, medicamẽto verò attrahente, perinde ac in materia turgente, cùm non minùs in pestilenti febre, imò magis eadẽ pericula immineant: decumbunt etenim ad membrum princeps, & non per corpus vagantur putrefacti ac venenati humores. sunt verò hæc, mel aëreum, cassia fistula, tamarindi, sacchar ũ violaceum, rosarum rubearum succus, rhabarbarum, agaricum, sena, epithymum, myrobalani, è quibus ea seligenda sunt, ac inuicem cõponenda, quæ tibi pro ratione redundantium succorum conducibilia esse videbuntur. Interim diacatholicon, ac etiam triferam persicam descriptione Mesues adiicere poteris: neque enim in his febribus omnino despicienda erit. Id verò memoria semper teneas, quòd vbi putridus ac pestilens inspiratus aër vniuersus ad partes solidas cordis, aut eiusdem spiritus deflexerit, neque venæ sectione, neque purgatione vtendum erit, neque his quæ vrinas, aut sudores ciunt, quibus à purgatione iam dicti vti poterunt, sed cæteris medicamentis alterantibus intus & extra, quæ statim docebimus: sunt etenim hæc communia omnibus pestilẽtibus febribus. nam quod futurum est putridum, seu venenatum, vitãdum est, ne

Si putridus aer solidas cordis partes occupauit, neque venæ sectione, neq; purgatione vtendum.

fiat in cunctis pestilẽtibus febribus, quod verò corruptum atque omnino à natura alienum, omni via vacuare tentandum est, potissimùm autem vbi humores tales fiant, vt dictum est, & licet id vitabitur præcipuè vbi causa fuerit summota, non parum etiam confert, si cum eiusdem medicamentis, aëris inspirati malitiæ valde obsistat, & corpus imparatum ad suscipiendam eiusdem aeris putredinẽ reddas, eámque sistas, ne amplius progrediatur, ac reliquas nondum putrefactas cordis substantias occupet, & corrumpat, & quamuis in reliquis pestilentibus febribus non ex putredine humorum ortis, frustra hęc etiam ferè remedia tentabis: sunt etenim exitiales ferè omnes, vtcunque non ea exhibere nõ inconuenit: in quem vsum magnoperè à Galeno commendatur terra Armenia, seu lapidem nominare volueris. Inquit enim nono de simplicium medicamẽtorum facultatibus. quòd in magna illa peste, cuius eadem facies fuit, atque eius quæ Thucididis memoria grassabatur, quotquot hoc medicamentum bibêre, celeriter curati sunt. At quibus non profuit, omnes interiêre, scilicet cùm nec alio quouis iuuarentur. vnde colligitur quòd iis duntaxat non fuerit auxilio, qui planè erant incurabiles. vult itaque Galenus hoc in loco quòd qui à peste curari possunt, omnes hoc medicamento liberantur. Deinceps exhibendi modum docens, asserit: [Cæterùm bibitur ex vino albo, consistentia tenui, modicè diluto, si aut planè febri careat, aut leuiter ea teneatur, sin grauiter febriat, admodum aqueo, non tamen calore vehementes sunt febres pestilentes.] hæc ille. sed vtinam bolus hic, lapis, seu terra, ex Armenia, ea quæ Cappadociæ finitima est, etiam siccantior (vt ipse ait) ad nos perueniret: neque enim hæsitandum esset de eius facultatibus, quas Galenus citato loco testatur, neq; in peste præstantius vllum medicamentum esset præferendum. verùm cùm talis lapis seu terra ex Armenia haudquaquam ad nos deferatur, aut saltem per quàm rarissimè, & paucissimus, & propterea neque verus, & syncerus reperiatur, vt ex eius tum colore, tum substantia coniectare licet, ab eo potiùs abstinendum esse arbitror, ne pro lapide Armeno, alia vtamur adstringenti ac obstruente terra, ex qua potiùs ægri lædantur, quàm iuuentur, vt in dies cernimus quosdam Neapolitanos medicos in omnibus ferè febribus, etiam non pestilentibus, vti, non paruam ægrotis noxam inferentes, cùm obstructionem ac putredinem augeant, ob eiusdem terræ crassam substantiam, frigidúmque ac siccum temperamentum. neque hic qui apud nos reperitur (orientalis bolus communiter dictus) omnis ex Lemno vehitur: esset etenim fortè vera terra lemnia; sed adhuc eius conditiones omnino participare haudquaquã videtur. Quamobrem neque etiam eodem vtor, neque vti consulo, postquam terra illa non est armenica, quæ ex Galeno commendatur, & dubia res est, num etiam ex Lemno feratur. sed verisimilius est adulteratam esse terram, tum ob eius copiam, quæ passim in Italia reperitur, tum vel maximè quòd neque terræ lemniæ omnino conditiones participare videtur; & valde difficile sit, etiam veram à non vera discernere, ita vt veram à ficta dignoscere queat nemo, vt liquet ex Galeno 1. de antidotis. cap. 2. sed pone veram esse terram lemniam, non eam sed armeniam commendauit Galenus. quam si conducere iis febribus nouisset,

uisset, non vtique subticuisset inter tot quas ei tribuit facultates, licet tutum reddere accipientem eam, à venenis, aliisque mortiferis medicamentis, ac fortè ferarum morsibus non negauerit, 9. de simplicium medicamentorum facultatibus, simul cum iuniperi fructibus, quod medicamentum posse à peste etiam præseruare cum eodem Galeno admittimus. vbi autem lapis hic armenus fortè haberi poterit apud quosdam Regulos repertus, modo quo Galen. commendauit, tutò in his febribus vtare. commendatur etiam non minùs à Galeno libro de Theriaca ad Pisonem, Theriaca, seu ipsa quoque ignis quidam purgatorius existat, vt ipse inquit, præsumentes enim in pestifero aeris statu, neutiquam malo corripi sinere nouimus, correptis iam posse mederi aeris inspirati malitiam inalterantem mutantémque, vt quæ corporis temperaturā infici magis prohibeat: de qua similis mihi occurrit hæsitandi ratio, velut de bolo armeno, tum propter viperæ varias opiniones, atque eius incertitudinem (neque enim hucusque, licet magnopere laborauerim, & plures ad me sub hoc nomine fuerint delatæ, veram viperam suis cum cōditionibus inspicere potui) tum etiā propter alia medicamenta simplicia quæ Theriacæ compositionem ingrediuntur; quorum nonnulla haudquaquam comperiuntur. At vbi fortè exactè & probè præparata reperiri contingat, audacter ea vtare. In hunc etiam vsum confert magnoperè mali medici succus acidus solus, aut exiguo saccharo paratus, nec minùs & limonum, & limoncelij aut cæterorum malorum aureorum acidorum, ac malorum punicorum, ac pomorū acidorum, oxalidis, sonchi, buglosi, melissophylli, ex quibus separatim, aut quibusdam eorum permistis cum saccharo, syrupum conficere poteris, cum quo interim smaragdi gemmæ pollinem (vbi diues fuerit æger) misceto. Cōducit insuper syrupus acetosus simplex, aut oxysaccharum. poteris etiam hunc in modum medicamentum quo ipse vtor, parare. Reci. sacchari rosacei, & buglossati ana vnc.1.s. dissoluas in lib.1.s. aquæ melissophylli, oxalidis, aut seris seu buglosi, transfunde per colum, & adiicito syrupi ex citri acido, oxysacchari, & de pomis singul. vnc.2. pulueris diamargarit. frigidi drach.2. foliorum dictamni, zedoariæ, & radicis heptaphylli ana drach.s. foliorum auri numero sex misceantur, & ægrotanti sæpius in die & nocte, parum exhibeatur. Huius etiam pulueris per duas horas ante cibum drach.1. exhibere poteris cum vn.1. vini albi odoriferi, & altera aquæ rosaceæ, & mirificè confert. Recipe radicis heptaphylli, & pentaphylli ana drac.1. zedoariæ, dictamni cretēsis, seminis mali medici, & cornu cerui vsti singulorum scrup.2. cyperi, baccarum iuniperi cuiuslibet scrup.1. osis de corde cerui scrup.s. croci gra.3. misceantur & fiat puluis tenuissimus. interim drachmam s. margaritarum, aut smaragdi pollinis adiicere poteris. & vbi synceram habueris terram armeniā drach.1.s. eiusdem adiicito. denique ex his inuicem diuersimodè commistis, diuersos componere poteris, prout vsus vrgebit, pulueres, eósque prout conris, accommodabis. Cordis insuper regioni epithema hoc erit imponēdum, quod recipit aquæ oxalidis, buglosi, nymphææ, & rosarum rubear. ana vnc.4. aquæ melissophylli, & florum citrangulorum ana vnc.2 santalorum omnium, & corallorum rubeorum singulorum drach. 3. ligni aloes, corticum mali medici, seminis basiliconis, cinnamomi, cuiuslibet scrup.1. osis de corde cerui numero 2. croci grana 4. vini albi odoriferi vnc.2.s. omnibus simul commistis cum serico, purpureóque linteo, fiant epithemata. Conuenit insuper eidem cordis regioni hoc medicamentum imponere, Recipe Theriacæ drach.4. terræ lemniæ, & santalorum rubeor. ana drac.1. aquæ rosaceæ, & aceti parum, fiat ad modum vnguenti: roborat enim cor, medicamētum hoc, forasque trahit id quod in eo venenatum est, & prohibet ne vlteriùs ac magis inspirati aeris malitia eiusdem cordis substantiam inficiat. etenim non propellendo à se Theriaca, aut cætera alexiteria medicamenta, sed ad se trahendo venenum vacuant, Galeno auctore 5. de simplicium medicamētorū facultatibus. cap.18. & præsertim vbi foris fuerint imposita. ait nanque [omne deleterium venenum à foris impositis medicamētis euacuatur, nempe aut caliditate attractionem mollientibus, aut totius substantiæ similitudine.] horum tamen medicamentorum quæ alexiteria, seu alexipharmaca vocāt, duplex est natura; vna eorum quæ diximus, quæ vacuant à patiente corpore venenum, seu deleterium medicamentum; altera quæ alterant, aut vna duabúsque qualitatibus, aut denique tota substantia. vt ibidem à Galeno scriptum est. Sacculi insuper parari poterunt hunc in modum, Recipe florum nymphææ, buglosi, rosarum rub. ana manip.s. florum citrangulorum, rorismarini, & melissophylli ana drac. 2. santalorum, & corallorum rubeorum ana drach.3. ligni aloes, corticum citri, seminis basiliconis ana drac.1. foliorum dictamni, zedoariæ, cyperi, & baccharum iuniperi ana scrup.s. croci grana 3. osis de corde cerui numero 1. interim margaritarum, aut lapidum pretiosorum contritorū, seu solius smaragdi drach.s. aut scrup.4 adiicere poteris: ambræ quoque & moschi grana 2. & cum serico, & purpureo linteo, omnibus simul commistis, ac contusis, sacculi fiant; atque his topicis medicamentis vtendum est, etiam si exanthemata quædam apparuerint, quæ Neapoli vulgo pastitij vocātur vt dictum est, cùm per ea materia aliqua intus non repellatur, neque per hæc exanthemata vnquam crisis fieri posit, cùm non humor, sed vapor ad cutim perueniat; etiam si à natura fiat eorum excretio. Adhæc roborato per eadem medicamēta corde, promptiùs ad alias saltem cutis partes à se quod molestat, excutiet, adeò vt semper maius sequatur commodum quàm incommodum. Quod quidem persuaderi quibusdam nostris Neapolitanis medicis, nunquam potuit, in grauem tamen ægrorum perniciem, ob eorum pertinacem ignorantiam. & hęc satis esse duxi pro cura febris pestilentis. neque enim me præterit complura pestis remedia apud nonnullos eruditissimos viros, qui de ea conscripserunt, reperiri, à quibus, vbi hæc non suffecerint, studiosi petant. Nos verò quæ præstantiora ac magis conducibilia sunt, vsúque comprobata, hîc conscripsimus. At bubonum, exanthematum, aliorúmque symptomatum quę cum his febribus complicari solent, curationem propriam consultò prętermisimus: neque enim desunt qui horum curationem fusiùs explicauerint, innumeráque eorū ferè remedia scripta reliquerint. Nos verò hic pestilentis duntaxat febris curationem docere proposuimus: qua etiam ratione & febres pestilentibus similes curari poterunt. Id tamen perpetuò vitare consulo, ne in communem grauisimúmque nostræ tempestatis medicorum errorem incidas, qui in

Margin notes: *Cap.3.* — *Theriaca.* — *Syrupi.* — *Pulueres.* — *Epithemata.* — *Vnguenta cordi admota.* — *Sacculi.*

eiusmodi febribus, præsertim perniciosis, & valde malignis, veluti in lypiriis, in quibus ob magnã inflammationem in corporis parte aliqua profundiori ortam, seu erysipelas, interiora vruntur, exteriores autem partes sunt frigidæ, medicamentum quoddã Mesues exhibent, non semel duntaxat, sed sæpius, quòd Alchermes dicitur, putantes ex eo naturalẽ augeri calorẽ, atq; ita extremas partes calfacere; ignorantes quòd cùm propter inflammationem seu erysipelas calor intus trahatur ac detineatur, & propterea extremæ partes frigeant, ex eodem calido medicamento inflammationẽ ipsam, aut erysipelas augeri, magisq; propterea extremas partes refrigerari. Nec etiam innatum calorem augebit vnquam medicamentum hoc, cùm non nutriat, quo circa ægrotantes sæpiùs hac ratione iugulant, tũ vel maximè si ipsum cum vino, aut alio etiã calido potu præbeant. Admodum certè perniciosus abusus, nulla ratione aut auctoritate, nec etiam experientia cõprobatus.

Vide finem cap. 2. partis tertiæ.

Quomodo, & quibus à pestilẽtia quis præseruari possit. Caput X.

SED quoniam non minùs cõfert pestilentiæ tempore corpora ægrotantia curare, quàm eadem vbi nõ ægrotauerint pręseruare, ne in pestilentem incidant febrem, propterea quo pacto ea præseruari possint, breuiter exponere decreui, ea videlicet corpora quæ iustas ob quasdam causas pestilentẽ aerem fugere, ac alias in regiones migrare nequeunt. quo minùs ergo hęc corpora à pestilenti & putrefacto aere patiantur, vnus siquidem ac primus est in omnibus cõmunis scopus; quòd videlicet corpus quàm maximè superfluitatibus vacet atque optimè spiret. secundo loco post hoc, vt præpotẽti causæ quoad eius fieri potest aduersetur, Galeno auctore primo de differentiis febr. quapropter statim ab initio (vt ipse fatetur) quæcunque corpora humida videbat, omni via exsiccare conabatur, quæ verò sicciora, in his antiquum habitum cõseruabat. At in quibus superfluitates redundabant, hæc purgationibus sanabat, obstructionem autem foraminum aperire, atque abstergere suadebat. hæc itaque omnia seruare oportet, si velimus à pestilentia corpora præseruare: neque alia tentanda est via seu methodus: & ob id præpotenti causæ, hoc est aeri pestilenti, & venenoso, hoc modò aduersetur. Primò, domus in qua commorari debent, eligatur ab omni inquinamento seu fœtore purissima, his etiam quæ in præcedenti cap. docuimus, seruatis cõditionibus. & quia ignis potissimùm vbi eius non simplex lignorum materia fuerit, sed lignorum, aliarúmque rerum odoratarum aeris putredinem consumit; propterea quisque domi suæ frequenter ad focum sedeat, cuius ignis alatur lauri, pinus, iuniperi, quercus, oliuæ, lentisci, cupressi, rorismarini, & myrtillorum lignis, ac vitium sarmentis; superimponendo etiam, interim thus, myrrham, lignum aloes, ebenum, ladanum, styracem, spicam, iuncum odoratum, malorum, ocimũ, casiam. Huic itaque igni mira vis est in omni tempore, & præsertim hyeme, quo tempore largiùs eo vtendum est, parciùs autem æstate. Aërem insuper conclauis his odoramentis alteramus, thure videlicet, mastiche, styrace, ladàno, iuniperi baccis, ligno aloë, caryophyllis, casia, santalis, rorismar. ex quib⁹ omnibus, vel quibusdam puluis fiat crassus, aut orbiculi quidam cum melissophylli, seu rosarum aqua, figurentur, ac in exiguo igne proiiciantur, suffitúsq; fiat. His denique atque aliis in præcedenti capitulo conscriptis, alterandus est aër. Insuper pomum, seu pila odorata componatur, quam hoc tempore manu gestare conuenit, quæ ex his constat, Recipe ligni aloës, carpobalsami, casię singulorum scr. 1. calami odorati, amomii, spicæ ana grana 7. caryophyllorum, nucis muscatæ, thuri, myrrhæ ana grana 5. styracis drachm. 1. s. croci grana 3. labani drachm. 3. ambræ, & moschi, seu zibeti ana grana 2. florum nymphææ, violarum, buglossi, ana drachm. 2. santalorum, & corallorum rubeorum drach s. rosarum rubearum drac. 2. cõtundantur omnia simul, & cum aceto, aqua rosacea, & florum citrangulorum fiat pila; & vbi opus fuerit adde cremoris tragacanthi, seu gummi arabici, aut resinæ terebinthinæ parum. Quod si omnia prædicta haberi nequeant, aut pauper fuerit æger, poterit ex quibusdam eorum eadem pila figurari. Item pro diuersa natura, ætate, consuetudine, regione, anni tempore, ac reliquis huiusmodi eorundem simplicium medicamẽtorum quãtitatem, minuere aut augere licebit, maximéque curæ hoc tempore esse debet, vt hominum cœtus quoad possunt, vitare conentur. somnus autem & vigiliæ (vt dictum est) moderatè conueniunt, vitandus tamen erit somnus meridianus, præsertim insuetis frictiones lenes conueniunt, potissimùm aluo exonerata: curare etenim opus est, vt singulis diebus eadem alui excrementa natura excernantur, aut saltem arte, clysteribus videlicet lenibus, aut glandibus: nec minus & reliqua corporis excrementa excerni debent. exercitio, nisi admodum modico, haudquaquam vtendum est. Aere etiam priùs per suffitus, aut aliqua iam dicta etiam in præcedenti cap. purificato: coguntur enim ob exercitium, vbi aliter fiat, multum & frequentem aërem inspirare homines; cuius contrarium iussit Hippocrates 2. de natura humana, & ratio etiam dictat. similiter & animi affectus omnes immoderati, vitandi sunt: iuuat tamen hoc tempore fabulis, iocis, leui lectione, liberalibúsque ludis animum recreare. Tristitia autem & animi mœror, omnino pellatur; similiter & pestis timor, coitus item magnopere fugiendus, pręsertim immoderatus. Quod ad cibum & potum attinet, nihil adeò vitãdum, ac nimia cibi & potus repletio, vt dictum est: vitanda quoque, vt letale, est cruditas, nec minùs & fames, sed quantum oportet, & vires exigunt, exhibere conuenit. sint autem cibi faciles coctionis, boni nutrimenti, ac putrefactioni minùs obnoxij; sempérque eisdem acetum, aut acidum quempiã succum, præsertim mali medici, permiscendo, quemadmodum cap. de ardenti febre, & præcedenti etiam, explicauimus. sit itaque carnis vsus moderatus, assę magis quàm elixæ, qualis est gallinarum caponum, gallinaceorúmq; pullorum, perdicum, fasianorum, starnarum, attagenarum, vitulorum, hœdorum, capreolorum, leporum, merularum, turdorum, turturum, iuuenum columbarum, ac reliquarum paruarum, & montanarum auium. oua item recentia, sorbilia, & tremula conueniunt. Inter pisces, saxatiles commendantur omnes, neque contemnendus est mullus, scorpius fluuiatilis, truta, & pelagicus mugil, & reliqui qui saporis suauitate cæteris præstant, minimè lentam, seu' viscosam & crassam habentes carnem, qui omnes tosti in craticula ex aceto, aut ex eodem, gelu præstricti, conferunt. Ex oleribus lactuca ex aceto conuenit, cichorium

Cap. 4. Corpora exsiccãda, & pori aperiẽdi.

Domus qualis eligenda.

Aer immutandus.

Somnus & vigiliæ tales.

Text. 4

Cibus & potus.

chorium, scariola, sonchus, pimpinella, oxalis, buglossum, potissimùm æstate. Hyeme verò melissophyllum, flores mali medici, vbi leuiter ebullierint, & cappares similiter ex aceto. Item ruta, saluia, pulegium, hyssopum, serpillum, apium, calendula, sampsuchus, betonica, fœniculum. A fructibus præterea recētibus omnibus abstinere oportet, præter quàm si acidi fuerint, vt mala medica, limones, limoncelia, & reliqua aurea mala, pruna, & acida mala punica: his nanque vti conuenit, quemadmodum etiam vua passa, nucibus pinus, caricis, ac nucibus iuglandibus. lactis omnia genera, oleosa præterea ac pinguia vitanda sunt; & vniuersaliter omnia quæ humectandi, ac calfaciendi vim habent: etenim vniuersa victus ratio exsiccans esse debet, vt à Galeno præcipitur, 1. de diff. feb. similiter & refrigerās postquàm ab immodica aëris intemperie calida & humida, ac ab eodem putrido existente, pestis generatur. Pro potu, vino vtantur tenui, aquoso, ac subadstringente. Vinosiora autem, & meraciora vitare oportet. Mediocris tamen potentiæ vinum subflauum, & suaue, mediocriter lymphatum. hyeme, & quibus crudi redundant succi, cæterisque corporibus temperamento frigidioribus, vitādum non est: quemadmodum aqua etiam confert calidis admodum temperaturis, & quibus ea vti consueuerunt, interim sola, interim verò cum momento cinnamomi, aut cyperi decocta: aut etiā caryophyllis paucis adiectis. Vbi verò in corporibus superfluitates aliquæ redundarint, easdem purgare conuenit, Galeni instituto, citato lib. 1. de differ. feb. Necnon & foraminum obstructiones aperire, atque detergere studendum, quorum medicamentorum copiam in præcedentibus conscripsimus. Eligenda tamen ex eis sunt quæ minus molesta sint, nihilque venenosi habeant, minimeque corpus agitent, ac molestent, & pro ratione redundantium humorum vtendum: priùs tamen eisdem concoctis ac preparatis. quę verò obstructiones aperiant, ac detergant, in vniuersali methodo explicauimus, eorúnque magna copia habetur. quare non est cur hic iterum ea repetamus. id tamen non prætercam, quòd inter purgantia medicamenta hoc ipse potissimùm vterer, Recipe pulueris hieræ simplicis Galeni drachmam vnā, rhabarbari cum spica tantundem, aut scrupulos quatuor, cum aqua melissophylli, aut buglosi, fiant catapotia, & præbeantur, à quibus per horam, vel alteram mellis aërei, aut syrupi è pluribus infusionibus rosarum rubearum vncias duas aut ij.s. cum eisdem aquis exhibeas. quòd si pituitosi magis redundauerint humores, pro rhabarbaro, agarico vtare: & si melancholici, sena, & epithymo: possunt etenim humores omnes indifferenter qui in cordis ventriculis continentur, à pestilenti aëre inspirato infici ac putrescere, quamuis vnus altero sit paratior. Inter celebratissima pestis remedia, quibus corpus tutum redditur, sunt Ruffi Catapotia, quæ (vt quibusdam visum est) constant ex aloës lotæ partibus duabus, myrrhæ, & croci ana parte vna, quorum drachma vna aut drachma s. ex vino datur summo mane: promittit enim Ruffus quòd qui his fuerit vsus catapotiis, neque pestilentia, neque contagione correptus fuerit vnquam. Paulus verò capitulo 35. libri secundi aliter ex Ruffi intentione hoc medicamentum descripsit: ex aloe videlicet partibus duabus, guttę ammoniaci tantundem, & myrrhæ parte vna. hæc in vino odorato contrita instar dimidij cyathi exhibentur, nimirum quotidie, inquit ipse. eius autem quantitas sit similiter drachma vna, aut drachma s. nec quotidie, sed singulis tribus, aut quatuor diebus exhiberi poterit. etenim præter id quòd à pestilentia præseruat, ventrem etiam exonerat hoc medicamentum. quòd si huic Pauli descriptioni momētum etiam croci adieceris, non erit absonum. Præseruant item à peste caricæ cum ruta, nucibúsq; præsumptæ: etenim vniuersis venenis aduersari testantur nōnulli, de letalium venenorum compositione scribētes, vt liquet libro de cibis boni & mali succi. At lib. 2. de antidotis, cap. 5. Ex Apollinij muris auctoritate hunc in modum medicamentum hoc descripsit Galenus, cap. 8. Rutæ folia xx. nuces iuglandes duæ: salis gran. vnum: caricæ duæ. hæc si ieiunus quis comederit, à venenis non lædetur. Deinceps aliam conscripsit eiusdem auctoris antidotum, quæ exhibita, accipientem tutum à venenis reddit. Recipit autem baccarum iuniperi drach. ij. terræ lemniæ drach. ij. hæc vbi in puluerem redegeris, oleo & melle commiscebis & repones, atque cùm opus fuerit, ex aquæ mulsæ cyathis duobus, quantum est auellana, dabis. Hac antidoto Nicomedes rex vtebatur, si quando suspectos habuisset qui se vocarant: nam si venenum non subsit, quieta manet, sin adsit, nauseam concitat, & euomere cogit: ita vt venenum quoque cum antidoto reiiciatur. hæc ille. Nec minus à peste præseruat myrrhidis herbæ radix, Dioscoridis auctoritate: ait nanque capitulo proprio: [Ferunt præterea quidam bis, térve pota quotidie in vino in pestilentia radice eius, incolumes à pestilenti morbo seruari qui biberint.] in hunc etiam vsum conferunt flores melissophylli, rorismarini, & mali medici sacoharo conditi: mirificè tamen conducit ipsiusmet mali medici acidum similiter saccharo conditum, & vniuersa eius substantia, si cum saccharo conficiatur. saccharum quoque rosaceum, & buglossatum, non parum etiam confert. Si verò cum eorum aliquo drachmam vnam huius pulueris manè per tres horas ante cibum exhibebis, aut cum exiguo vino albo odorato & aqua rosacea, si quod aliud, præualebit, Recipe cornu cerui vsti, seminísque citri ana drac. ij. foliorum dictamni cretensis, baccarum iuniperi, radicis heptaphylli (tormentillam vocant) & zedoariæ ana drac. j. seminis rosarum, & oxalidis, ac corallorum rubeorum cuiuslibet scrup. ij. croci gr. iiij. fiat puluis, quo, vt dixi vtere: poterunt insuper ex oxalidis, seu sonchi succo, limoncelij, limonum, aut cæterorum malorum aureorum acidorum succo syrupi ex saccharo parari, quibus sæpe vti, ęstate potissimùm, apprimè cōferre puto, adiecta interim dra. j. prædicti pulueris. reliqua præcedēti capitulo petas. quæ si satis esse non videbuntur, cæteros consulito: reperies enim non paucos, qui pestis medicamina conscripserunt. Nos verò quæ magis conducibilia visa sunt, ratione, & experimento comprobata, hic meminimus: ne scilicet in magnam mutatus hic excresceret molem, & Tyrunculos artis medicæ perterrefaceret, atq; confunderet. Qua etiā causa nonnulla breuitati indulgens, reliquo in hoc opere con sultò prætermisi, quæ fusiùs scribere potuissem.

Loco cit.

Cap. citato.

Pharmacū conueniens.

Pilulæ pestilentiales Ruffi.

Caricæ cum ruta.

Lib. 4.

TRACTATVS DE FEB. PESTILENTIBVS FINIS.

RAIMVS GRAECVS PADVANO GVGLIELMINO AMICO OPTIMO S.

NEGOTIVM, quod tuo suasu susceperam, notandi particulares locos in miro illo, & iam diu satis à nobis expectato libro Altimari Præceptoris nostri, methodus de curandis febribus inscripto, præter expectationem, non parum mihi attulit laboris, credidi enim id facilè præstare: sed cùm facto opus fuit, lõgè secus ac cogitaueram rem se habere perspexi: necesse enim fuit omnia ferè Galeni, & nõnullorum aliorum bonorum auctorum monumenta legere ac relegere. multum enim cùm solus fuerim, te absente laboraui: sed maxima vtilitas, quam consequutus sum ex hac doctißima lectione, inuentione ornata, dispositione digesta, & orationis perspicuitate illustrata: in qua nihil est, quod nõ idem aptè, distinctè, & ordinatè dictum sit, hunc laborem perpeti fecit. Quantum profecerim non pœnituit, occasio mihi data fuit, vt viderem multos auctores, & præsertim nostrum Galenum. nullus quippe fuit ferè in eo locus, quem non accuratè viderim. quàm mira legi de diffinitione methodi, & indicationis de primis præcipuisq; indicationibus, deq; numero, & dignitate earum: & quàm constantem sibimet Galenum in sua doctrina faciat: licet aliquibus se dissentire videatur: & quàm acerrimum Galeni defensorem cognoui hunc virum contra quosdam non postremæ famæ, hac nostra tempestate, medicos: qui credebant suis rationibus, si dijs placet, demonstratiuis, solidam, & veram Galeni in arte medica methodum euertere: quàm miro ordine prima genera febrium, priùs aßignata definitione, ad Galeni mentem stabiliuit: & diuisiua methodo, ad insectiles differentias, deuenit: demum qua arte omnium febrium & præsertim pestilentialis (in qua tractanda, omnes, quos viderim, superauit) dignotionem, prognosticum, ac curationem, tradidit. satis, superq; tibi debere sentio, cùm ad hunc fructuosum me laborem excitaueris. nullus enim est sensus, in illa abstrusa, & difficilima methodo Galeni, qui hac lectione duce non pateat. nullus ordo, qui non elucescat: omnia diuinè potius quàm humanè in arte medica vir iste ex rei natura rimatur. cuius ingenium quanti faciam, semperq; fecerim, tu testis es. quò fit, vt omnes artis medicæ studiosi huic non parum debeant. nam si verum dicere licet, nosti iam diu est, meum liberum iudicium (absit adulatio, quæ nescit stare cum vera amicitia) nullus post Galeni memoriam, quem viderim, febrium doctrinam sub methodo vniuersali ac perspicua, à principio ad finem tradidit. quapropter si quis erit, qui se huic doctißimo viro non debere sentiat, monstrosæ & ingratæ erit naturæ. interim artium medicinæ Tyrones commonefacio, vt de hoc nostro qualicunque labore, tibi amico sincero ac optimo gratias agant, qui me ad illum subeundum impulisti: & Deum optimum Maximum comprecentur, vt Altimarum in re medica φιλόπονον seruet, licet enim mihi sic eum nominare, quia iuxta Græcam sententiam τὰ ἀγαθὰ τοῖς πόνοις ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἔπεσαξεν: hoc enim, saluo capite, promitto vobis, omnia in arte medica fore clara, perspicua, & facilia, & in vestri gratiam ac vtilitatem vnà cum amico nostro non cessabimus illi suadere, vt sub compendiosa methodo doctrinam de tumoribus præter naturam, iuxta Galeni placita, elaboret: vt nihil obscuri remaneat in arte medica. speramus exoraturos quod petimus: perspectum enim est nobis, iam diu est, viri ingenium, quàm ad omnia versatile, pronum ad iuuandum, & benefaciendum: & tandem de omnibus bene merendum. Vale amicorum optime: & me vt soles ama.

DE MAN-

DE MANNAE, VT AIVNT, DIFFERENTIIS AC VIRIBVS, DEQVE EAS DIGNOSCENDI VIA, ET RATIONE,

DONATO ANTONIO AB ALTOMARI AVCTORE,

Ad excellentem Hieronymum Albertinum intimum Philippi Regis, ac primum hoc in Regno consiliarium ornatißimum.

DE ea re quam vulgus Mannam appellat, & nostræ tẽpestatis Medici ad aluum molliendam vti consueuêre, quid sentiã Albertine iucundis. honorum omnium, atque bonarum artium ornatis. instanter scribere petiisti. Et quãuis id diu in animo fuisset, méque ad hoc alij nonnulli sæpius impulerint, meam tamen de hac re sententiam propalare nolui: ne fortè si aliud quàm cæteri eruditis. viri qui de ea ipsa scripserunt, sentire cogerer (sunt etenim non pauci) contradicendi potius gratia, quàm veritatem asserendi me scripsisse putarent, hisce nostris præsertim temporibus, quibus plerique eorum qui libros scribere tentant, quò sapientiores videantur, aliorum dictis contradicere potius, quàm ex propria Minerua vtile quicquam posteritati in apertum proferre nitantur. Id quod (Deus mihi testis est) semper odiosum prosequutus in his omnibus quæ hactenus literis mandaui. Nunc verò, & vt tibi morem geram, & posteris non parum, vt mihi videtur, proficiam, hanc subire prouinciam non recusaui. nam pro tantis tuis in Rempubl. meritis honores tibi habendi, gratiæque sunt referendæ, mecúmque præsertim tam amicè, honorificentisiméque te semper gessisti, vt nullam partem tuorum meritorum non modò in referenda, sed ne cogitanda quidem gratia consequi possim, cogitánsque (virtute excepta) nihil amicitia præstabilius esse, omnes, & me tibi, concordi beneuolentia, & charitate coniunxisti. Demùm vera opinione, & scientia præditus, atque ob id prudentissimus cùm fueris, meritò in omnibus tibi, Patriæ & huic Regno siquid accidat, summum agens Consulem, consulere potes. est nanque res sacra consilium, vt inquit Plato in Theage. Quamobrem ius suum hominibus tribuens, Mannæ (vt aiunt) ne iniuria inferatur, tuum etiam erit consulere, cúmque mater (vt ita dicam) Natura rerum omnium in hac nostra cæli clementia hoc bonum nobis tribuerit, ne per eius vim, ne per Deos quæso direptioni, & contumeliis relinquatur, & dum nonnullorum iam diu vsitata rabies, vt aliquid facere videantur in hæc cælestia dona propter animi acerbitatem inuadit, te acerrimum defensorem agnoscat, & natura, & ars ipsius æmula, quæ humano generi miro quodam ingenio hoc medicamentum parans, déque ægris benemerita, Dij immortales, cur causa cadere debeat non video. Illud tamen ingenuè fateor iure ac prudenter à nostro iustiss. Præside atque Consulibus de quadam manna sancitum esse, vt igne cremaretur. Non enim suam sententiam sequuti, sed pharmacopolarum, & quorundam medicorum testificationem id decreuêre, qui eam mannam aiebant rem esse pessimam, & humano generi omnino aduersissimam: quæ vera-ne an falsa sint, videant eorum conscientiæ: non enim censorem agere constitui, sed tantùm posteritati consulens, quid de hac re sentiendum sit, tibi scribere volui, vt te fautore facilè huius regni summo præsidi pateat veritas, dum ea, quæ scripsi, rem non aliter esse præstabunt, & propterea perficienda iubeat, legémque hac in re velut in cæteris condat, tanquam maximum huic regno, vniuersæque Italiæ & toti ferè Europæ bonum, cuius ratione legum latores leges condere cõsueuerunt Plat. auctoritate lib. de pulchr. Nec à tua dignitate alienum arbitror si summus Consul, & Iureconsultus in hac re te medicum præbeas: interest enim Reip. ipsius rectores ad hæc etiam descẽdere, quæ ad salutem pertinere videntur. Quod vt facias Christiana pietas te admonet, rogátque nostra humana societas atque charitas, quæ me etiam hor-

tata eſt, vt hæc ad te ſcriberem: quæ dum legeres, faciliùs pro manna dicere poſsis. Nam oportet (vt ait idem Plato in Alcib.) cùm aliquid facturi, aut dicturi ſumus, nos priùs verè cognoſcere quod prius agere & loqui debemus. Itaque quid ſentiam currenti calamo libenter ſcribere aggrediar, meam cùm auctoritatibus, tum rationibus ac etiam experientia firmans ſententiam, reliquorum iuniorum opinionibus prætermiſsis, cùm non eas improbare intendam, vt diximus, imò eoſdem potius ſemper venerari ac colere. At vt dilucidior noſtra reddatur oratio, quoniam cum Medicis omnibus ac Pharmacopolis res agenda erit, & demittendum eſſe ſtilum cenſui, ac primò diſſerendum. Num ea Manna qua noſtri temporis medici ad aluum molliendam vtuntur, velut ros quidam ſit è cælo delapſus, quemadmodum Arabum familia cenſuit, an arboreus ſuccus, liquor, ſeu veluti lachryma, vel vtroque modo eam generari contingat? Secundo vtrum eorum fuerit. Num innoxiè ea vti, citráque omne diſcrimen indifferenter valeamus, vel vniuerſa omnino explodenda ſit? vel ſi altera ſit altera perfectior, num alicuius duntaxat ſit innoxius vſus, quædam verò omnino vitanda? Tertiò ſi vna fuerit altera perfectior, & vtroque modo generari poſsit, num detur via, ſeu poteſtas aliqua, aut quiſpiam modus, quo alteram ab altera dignoſcere, ac ſecernere valeamus? Quod igitur ad primum attinet, attendere oportet Ariſtotelem primo meteororum ſcriptum reliquiſſe, quòd quemadmodum ex media Aëris regione ſeu loco circa nubes tria proueniunt corpora, propter vaporum ad eandem aëris regionem eleuatorum infrigidationem, aqua videlicet, nix, & grando: ita quoque proportionabiliter propter eaſdem cauſas, maioris duntaxat minoriſve ratione diſsidentes, ac multitudine & paucitate, in eiuſdem aeris parte inferiori quæ prope terram habetur, duo pari ratione corpora generari conſueuerunt, ros inquam & pruina: quorum primum aquæ, alterum niui correſpondet: ros enim, & pluuia idem ſunt, quamuis pluuia multa ſit, ros autem paucus, cùm ex multo vapore infrigidato, multo etiam tempore, amplioríque loco pluuia generetur, ex exiguo verò, atque vno conſiſtente, paucóq; in loco ros fiat: id vero manifeſtum eſt ex pauca roris multitudine eiúſque veloci generatione. Similiter pruina & nix idem ferè eſſe videtur: cùm enim congelata eſt nubes, nix eſt, cùm verò vapor, priùs quàm in aquam concretus fuerit, iterum pruina ſit. Grandini autem quemadmodum idem Ariſtot. citato loco fatetur, nihil hic ſimile correſpondet, ita vt quippiam grandini proportione correſpondens, circa terram generari non contingat, ob cauſas ab eodem philoſopho ibidem explicatas; quemadmodum pluuię & niui ſimiles ros & pruina generantur. Verùm quamuis ros & pruina communicent, eo quòd ambo ex vapore fiant, qui de die euaporat, & propter caloris paucitatem, ſurſum admodum, ad eum locum quo in aquam fit tranſmutatio, eleuari non poſsit, ſed nocte prope terram infrigidatus (frigidiores enim noctes ſunt) deorſum tandem deſcendat: itẽ quòd ambo etiam fiant ſerenitate, & tranquillitate; nam ſerenitate non exiſtente neque eleuari poterunt vapores, neque etiam conſtare vento flante, vt eidem Ariſtot. viſum eſt: ſiccitate etenim opus eſt ad ipſius eleuationem, ac etiam tenuitate à qua ſurſum ferantur; flante verò vento, non conſiſtent, ſed potius diſpergentur, & corrumpentur, vt inquit Alexander: diſsident tamen inter ſe: nam ros generatur cùm vapor concretus fuerit in aquam ita, vt neque adeò ſit immodicus calor continentis loci, vt anni temporis, aut particularis conſtitutionis cauſa, vt idem ſurſum latus vapor exſiccetur, neque ita ingens frigus, vt priùs quàm in aquã conuertatur, cõgeletur: & proinde in temperie quadam & temperatis locis, ros fit magis, pruina verò cùm vapor priùs cõgelatur quàm in aquam concretus fuerit: & quoniam ampliori frigiditate opus habet vt ipſe congeletur, propterea fit magis hyeme, & frigidioribus locis, ac particularibus conſtitutionibus frigidioribus exiſtentibus. Quicquid tandem ſit, ſerenitate, & tranquillitate indigent, vt ros & pruina fiát: & quamuis à diurno calore in vtriſque ſurſum vapor feratur, minori tamen exiſtente eo quod eleuatur, caloréque exiguo vt ſurſum admodum eum eleuare non valeat vt dictum eſt, à noctis tamen ſuperuenientis frigiditate, generationem vtrique habent: quæ ſi minor fuerit, in aquam concretus idem vapor, ros fit, & proinde in temperatis maximè locis hic fieri conſueuit: Si verò frigidior nox ſuperuenerit, ita vt priùs quàm in aquam conuertatur, vapor congeletur, pruina prouenit. His itaque de cauſis ros, & pruina fiunt, atque ita inter ſe conuenire & diſſentire videntur iuxta Ariſtot. decreta. Quo fit, vt & rationi conſentaneum ſit, quibuſdam etiam particularibus regionibus, ſeu locis, ſtatis quibuſdam anni temporibus, ac particularibus aeris conſtitutionibus, ſerenis tamen ſemper, ac tranquillis exiſtentibus, liquor quidam ſuauis, melleæ conſiſtentiæ, rorique ſimilis, necnon res quædam ſacchari, ſeu gummi ſimilitudinem præ ſe ferens pruinæ inſtar generetur, craſsiuſculis quibuſdam, interim etiam & lentis è terra vaporibus, atque aqua diurno tempore à ſolis calore ſublatis, exactéque tenuatis, ac coctis; & deinde ſuperuenientis noctis frigore concretis, ſeu congelatis, ac deorſum decidentibus. Qua ratione liquidam interim mannam generari rori ſimilem, quam roſcidum ſeu roridum mel, aut ſaltem eidem ſimile, appellare licebit, interdum concretam, atque congelatam, ſaccharo, ſeu gummi ſimilem, pruinæ inſtar, quam roridum ſaccharum iure appellare poterimus, ſeu mauis pruinoſum, cùm pruinæ magis quàm rori ſimilis ſit, eidémque in eius generatione proportione reſpondet. Sed mox quęret quiſpiam, cùm ros in temperie ac tẽperatis locis magis generetur, pruina verò in frigidioribus magis, vt Ariſt. viſum eſt, citato lib. 1. met. & liquida manna, ſeu mel roſcidum rori, concreta verò, & quæ coagulata eſt, pruinæ correſpondeat, num eodem anni tempore, eodémque loco ambo generari valeant? Huic reſpõſum ſit, quòd quamuis vterque halitus ſeu vapor, ex quo tam liquida, quàm concreta manna generatur, à ſolis & diurno calore, vt dictum eſt, ſubleuetur atque à ſuperuenientis noctis frigore prope terram infrigidatus ac concretus deorſum tandem deſcendat, quemadmodum de rore & pruina dictum eſt, diſsidet tamen inter ſe maioris, minoriſve ratione. Nam cùm exiguum fuerit ſuperuenientis noctis frigus, quemadmodum ros magis generatur, perinde etiam, & liquidum, roſcidum, aëreúmque mel, potiſsimùm gignitur; ſi verò maius fuerit ſuperuenientis noctis frigus, congelatus ſiquidem idem vapor à maiori frigore priuſquam in liquidam, & melleam

leam substantiã conuertatur, concreta manna, pruinæ seu etiã niui similis procreatur, etenim amplioris frigiditatis est ipsum congelascere, vt inquit Aristoteles citato loco. Quapropter in temperatis etiam natura locis, ac etiã calidis, & æstate, nihil impedit quod quandoque pruina generari posit, particulari cæli statu (superueniente nocte) frigidiori existente, & ob eandem etiam causam congelata, seu coagulata manna similiter eodem in loco, eodémque anni tempore diuersis tamen noctibus, quemadmodum & liquida generari poterit: quamuis ros in temperie atq; temperatis locis, pruina verò hyeme, & hyemalibus locis magis fieri contingat. nam idem operari poterit particularis aeris constitutio frigida, quod regio, seu anni tempus frigidum. At si dixeris, ex Solis calore extenuatos, & coctos adeò fuisse pridie ob calidam & siccam aeris intemperiem sublatos vapores, vt concrescere amplius, seu congelascere pruinæ instar, à sequentis noctis frigiditate, etiam valida existente, haudquaquam valeant, adeò vt concreta manna fieri posit, æstate præsertim, dicimus nos non modò non impedire, sed conferre admodum ad promptiorem, & celeriorem maiorémque coagulationem, seu congelationem præcalefactos vapores seu halitus: etenim citiùs ad eorum tenuitatem, ac impensiùs à sequentis noctis frigore infrigidantur, & propterea congelantur, seu coagulantur: quemadmodum siqui voluerint citiùs aquã refrigerare, ad solẽ primò imponũt, & circa Pontum habitant, cùm in glacie habitacula faciunt ad piscium venationes, (venantur etenim intercidentes glaciem) aquam calamis calidam circunfundunt, propterea quòd citiùs coagulatur, eodem Aristot. auctore citato lib. 1. meteororum. Id quod Galen. etiam confirmauit 6. de morbis vulgaribus inquiens, Hac ergo ratione cùm aquam frigidissimam reddere voluerimus, niuem habẽtes priùs feruefactæ aquæ ipsam exterius circumponemus; sed niue carentes in puteo seu amne labẽte ipsam priùs calefactam, vt faciliùs permutetur refrigerabimus. Nam quodque priùs calefactum à vicinis in se totam alterationem admittit. Ex præcalefactis itaque à Solis & diurno calore vaporibus, & deinde à sequentis noctis frigore cõgelatis, nihil impedit quominus concreta manna æstatis tempore generari posit, quemadmodum ex ipsis concretis à pauco frigore mel roridum fit eadem in regione, eodémque anni tempore, modò frigidior superueniat cæli status in sequenti nocte: quinimo & æstate magis vbi eandem quam diximus seruauerit constitutionem. Proinde etiam constat ex dictis, quod veluti materia ex qua roscidum, seu aereum mel generatur, eiusdem est cum rore generis, vt inquit Galen. 3. de aliment. fac. perinde etiam & ea ex qua manna concreta, quam roridam vocant, generationem habet, eiusdem erit cum pruina generis, vt probauimus Aristot. auctoritate. Est nanque pruina (vt ipse inquit lib. de mundo) nihil aliud quàm ros concretus. Et Plinius cap. 60. lib. 2. his verbis idem confirmauit, grandinem conglaciato imbre gigni, & niuem eodem humore molliùs coacto, pruinam autem ex rore gelido. Et idem Aristot. 5. de generatio. anim. cap. 4. ponens conuenientiam & differentiam inter situm, & pruinam, dicebat, omnis enim vapor terrenus, vim habet aeris crasioris; situs enim quasi respondens pruinæ existimatur: nam si vapor se efferens concresit, pruina fit, sin putrescit, situs, quamuis neque asiduè, neque copiosè vt illa, ambo hæc proueniant, mel inquam roscidum, & manna hæc concreta. Et licet potuerit à lapidibus seu plantis in quibus reperitur quodammodo in eius coagulatione, seu congelatione iuuari, eius tamen præcipua & propria coalescentia, seu congelatio, ab ambientis aeris frigiditate prouenit: est enim eius generatio niui, seu pruinæ assimilis, vt dictum est, quamuis non tantam exigat frigiditatem pro eius concretione seu coagulatione, propterea quòd vapores seu halitus ex quibus manna hæc concreta generatur, licet crasiusculi & lenti propemodum existant, tamen non eo indigent frigore pro eorum concretione, quo nix, & pruina, sed minori, propterea quòd à Solis calore pridie sublati, exactè fuerint extenuati & cocti, qua ratione citiùs concretionem seu coagulationem admittunt à sequentis noctis frigore, vt demonstrauimus, etiamsi immodicum non sit; cúmque è cælo ambo hi liquores proueniant, tam liquidus videlicet, quàm concretus, necessariò sequitur quòd non in quibusdam arboribus, seu fruticibus aut etiam particularibus quibusdam eiusdem generis plantis, sed indifferenter in omnibus tum arboribus, tum fruticibus, ac reliquis plantis, simúlque lapidibus, ac terra eiusdem loci etiam decidat, quãuis boni malíve quippiam ex his plantis in quibus colligitur ipsi accedere posit, & in quibusdam magis, in quibusdam verò minus seruari valeat. fit itaque quemadmodum suauis ac liquidus quidam liquor, quem mel roscidum, seu aereum nominamus, aut admodum melli similis, à materia quæ eiusdem est generis cum rore; ita quoque & concretus seu coagulatus quidam semini gummi, saccharóque similis, qui manna aerea appellatur, ex eiusdem generis materia ex qua fit pruina. At quæ eo quo diximus modo generantur, conueniunt, ac disident inter se, vt priùs demõstrauimus. Sed statim quispiam ea quæ diximus oppugnaret, inquiens, Si ex frigore vtraque enarratam manna generationem habet, quî fieri posit vt dulcis sit, temperatéque calida, ac aluum soluat, vt omnes medici vno ore fatentur?

Obiectio.

Responsio.

Nisi esset quòd quamuis à frigore concrescant sublati halitus seu vapores ex quibus vtraque manna generatur, à Solis tamen calore, priùs fuêre extenuati & concocti, aliàs eleuari haudquaquam potuissent, quapropter etsi concretio ex frigore eis proueniat, earum tamen materia calida est & humida, cuius etiam temperaturæ remanet vtraque manna ex eis genita, similem etenim habet generationem ac pinguedo ipsa, quæ non minùs dulcis ac calida moderatè existit, quamuis à frigore concrescat, vt Galen. visum est. Quòd verò vtraque manna taliter generari posit, auctoritatibus quoque confirmare non grauabor, ab Arabum familia exordiens. Sunt etenim inter eos qui de vtrisque iam dictis liquoribus verba fecisse videntur, præsertim Serapio & Auicenna. Nam Serapio cap. 45. loquens de manna ait, Men, id est Manna, est calida & abstergit, & lauat, nisi quia virtus eius augetur, & diminuitur secundum diuersitatem arborum super quas cadit, mesuragie, est calida in primo, temperata in humiditate & siccitate, bona pectori, & pulmoni, & quod de ipsa cadit super arborem Tamarisci, est bona tusi. Haben mesuhai, manna, cadit super Tamariscum, & quod de ipsa colligitur, confert tusi, & asperitati pectoris.

Collegit Razes, & dixit quòd manna cadit super arborem quæ dicitur Maluauiscus sicut mel, & quādo facit moram super plantam istam, albescit; sed quando nō diu ibi moratur, sed colligitur cito cum folio eius, est viridis, & deinde subdit, Habix est calida in fine secundi gradus &c. Ex quibus verbis & reliquis quæ eodem cap. conscribuntur, clara luce apparet hoc loco, non de liquida (vt quibusdam visum est) sed de concreta ac coagulata aerea manna Serapionem verba facere. Quod confirmare videtur idem auctor cap.11. cùm de Tereniabin sermonem habet, quo loco luculentissimè apparet liquidam, & melli similem conscribere, ait enim, Tereniabin est ros cadens de cælo, assimilatur melli granuloso aggregato, éstque nominatum mel roris, & plurimum quod de ipso cadit, est super arbores quę sunt in terra Corasceni in Oriente, quę arbores habent folia similia, & spinas virides, & flores rubeos & non faciunt fructū, & cadit in castella super summitates palmarum, & deinceps posito eius temperamēto, narratísque eius viribus, subdit, Habix Teneriabin est plus saccharo, & sedat inflammationes febrium calidarum, & aufert sitim, & mollit ventrē mollitione mediocri, & est manna quæ cadit ex aere sicut cadit manna, & lenit pectus ex tussi. & reliqua. Ex his itaque locis manifestè apparet, Serapionem vtrunque iam dictum aereum, suauémque liquorem tam scilicet liquidum & melli similem, quàm concretum, sacchariq; similitudinem gerens, descripsisse: à qua Serapionis sententia, ne latum quidem vnguem discedere videtur Auicenas, qui cap.490.lib. 2.trac.2. de manna sic scriptum reliquit: Manna quid est? est omnis ros cadens super lapidem, aut arborem, & fit dulcis, & coagulatur sicut mel, & exsiccatur sicut gummi, quemadmodum Tereniabin, & Siracost, inquit Bellunensis, antiquus codex habet hasce eracost, & mel asportatum de terra Cusaram syluestri: habet autem Bellunen. Caseran in reb. & demum inquit: & nos quidem iam diximus vnūquodque in suo cap. & ipsum assumit de natura eius super quod cadit virtutem & cætera. cap. verò 702. eiusdē lib. & tract. de Tereniabin, ita scripsit, Tereniabin quid est? hic est ros qui plurimum cadit in Corasceni & in locis qui sunt vltra fluuium, & plurimum casus eius in regione nostra est super lapides. melius est recens, albū, & cætera. Nemo itaque hæsitare debet quòd per Tereniabin Auic. quoque liquidam mannam intelligere voluerit quæ melli assimilis existit, & per mannam, concretum, seu coagulatum rorem, & velut gummi exsiccatum. verùm aliud intelligere videtur per Tereniabin quàm mel roridum, licet eodem modo generetur, & Serapio aliud fortè sentiat: id quod comprobare vidētur eius verba posita cap. de manna, & etiā quæ de melle profert cap. 497. cùm inquit; Mel est ros occultus cadens super flores, & super reliqua quod colligūt apes, & est vapor qui eleuatur, & maturatur in aere, & conuertitur, & ingrossatur in nocte, & mel factum cadit, & quandoque cadit mel, sicut quando est circa Caseran, inquit Ballunen. in mōte Caseran. & subdit: diuersificatur autem secundum ea super quę cadit, quę sunt arbor, & lapis, & manifestum ipsius colligunt homines: quod verò occultum est, colligunt apes. Concreta nanq; manna nō modò ros est, vt ipse fatetur, & coagulatur sicut mel, sed exsiccatur etiam sicut gummi, vt ipse dixerat Cap. de manna, id quod de Tereniabin haudquaquam asseruit. Succedit tertio loco inter Arabes Ioannes Mesues, qui in suo tract. de simpl. cap. de manna, hęc scripsit, manna est ros cadens super quasdā plātas & lapides cuius materia est vapor qui eleuatur, cui accidit digestio, & maturatio in aere quando est æqualis & fœcundus: lætis aspectibus: diuersificatur autem secundum diuersitates rerum super quas cadit: cadens enim super lapides est sicut guttæ paruę quæ cōgelantur, & sunt sicut semen, & cadens super plantas, suscipit de virtute plantarum, & est cum permistione particularum foliorum, & florum. Quibus ex verbis liquido constat Mesuen de concreta & coagulata manna, & non de liquida hoc loco verba facere. Nanque dixit quod est sicut guttæ paruæ quæ congelantur, & fiunt sicut semen, & prius dixerat eius materiam esse vaporem cui accidit digestio & maturatio in aëre. De liquida verò fortè non meminit, nisi quispiam velit eā voluisse intelligere per alsiracost, cuius meminit in confectione yeracost, descriptio Irani in suo antidotario. Patet insuper ex eius dictis eam esse rorem cuius materia vapor est eleuatus, digestus, & maturatus in aere æquali & fœcundo, lætis aspectibus, vt ipse ait, & demum refrigeratus & congelatus à superueniente frigore, quemadmodum nos priùs determinauimus. Etenim concretus hic vapor, & congelatus in aere deorsum descendit, & nō liquidus, & deinceps congelascit in lapidibus seu plantis in quibus reperitur, vt quibusdam visum est, quamuis in hoc quodammodo opem ferre videantur, saltem pro eius conseruatione, quod quidem liquidò constat ex his quæ Mesues dixit, quòd videlicet vapori ex quo fit manna, digestio & maturatio accidit in aere, & quod cadens super lapides, vt sicut guttæ paruæ quæ congelantur, & sunt sicut semen. Neque etiam potens esset lapidum aut plātarum natura talem rorē vbi liquidus deflueret congelare, nisi priùs concretus ac congelatus in aere fuisset, confestim quoq; liquesceret à superueniente diurno Solis calore, neque diu ea etiam collecta eiusdem concretio permaneret, potissimum cùm in regionibus, anníque tempore calidioribus, concreta & congelata hæc manna generari soleat. Nam cùm præcesserit calidior dies, & siccior, adeò vt à Solis calore vapores seu halitus è terra, & aquis subleuētur, exactéque fuerint ab eo extenuati ac cocti, superueniente deinde frigore, sequentis noctis ob particularem cœli statum, etiam frigidiorem, iidem halitus, seu vapores, concrescunt, ac coagulantur, atq; ita manna hæc decidit, vt dictum est. At ab hoc frigore, frigidáque particulari aeris constitutione superuenientis noctis, aerem ipsum magis, quàm terram, lapides, seu plantas refrigerari necessum est, cùm tenuioris sit substantiæ aer ipse. Nam vt aqua faciliùs quàm omnia terrena corpora calet, atq; frigescit, quippe cùm illa tenuitate partium superet pari ratione, & aer quàm aqua, vt inquit Gal.6. de morb. vulg. satis itaque non esset lapidis, plantarū, terræq; frigiditas, ad vaporis huius ex quo cōcreta manna generatur, cōgelationem si ab aeris frigore congelari, seu coagulari non potuisset, maiori siquidē existente eiusdem aeris frigiditate, vt probauimus, quàm terræ, lapidū, seu plantarū; decidit ergo, & non in his locis in quibus reperitur, concrescit, concreta, & cōgelata manna, saccharo, aut semini similis existens. Quòd verò in calidis regionibus, temporéque anni calidiori aer frigidior esse possit in nocte, quàm terra in eius superficie, & terrena omnia corpora, particulari potissimum

tiſsimùm conſtitutione frigida exiſtente, hac inſuper ratione cõformari poterit. Nam quẽadmodum ex præcedentis diei calore impenſiùs ob eius tenuitatem ac citiùs fuit calfactus aer, pari ratione à ſequentis noctis frigore impenſiùs ac citiùs refrigerabitur, id verò terræ & terrenis, haudquaquã contingit:non ſolùm autẽ ob eiuſdem aeris ſubſtantiæ tenuitatẽ, verùm etiam propter radiorũ Solis reflexionem, in die factam, id veritatẽ habet, nam ob vicinitatem, calorem magis perpetiũtur terra, & quæcunque terrena ſunt, quàm locus ille aeris in quo liquor hic concretus generatur, & propter craſſam quoq; eorum ſubſtantiam, diutiùs in eis permanet calor ille, adeò vt vix tota etiam nocte deliteſcat, quinimo non abſq; ratione cenſendũ, mannam hãc concretã roridã ſublucanis maximè tẽporibus, primáq; aurora, quo tẽpore pręcipuè frigus intẽditur, potiſsimùm decidere, quemadmodũ Pli. cap. 12. lib. 11. de roſcido ac liquido melle ſcriptum reliquit, eſt autem eo tempore aer frigidior quidẽ, tum ob Solis longiorem abſentiam, tum quod eodem iterum appropinquante, è terra ſublati frigidi vapores vniantur ac denſentur magis. Quamobrem mannam quam vocant aeream cõcretã & coagulatam è cœlo delapſam, proculdubio in aere, & non locis in quibus reperitur, concreſcere ac coagulari cenſendum eſt; conferre tamen locos in quibus colligitur quodammodo ad eius ſaltem conſeruationem, adeo vt in quibuſdam plantis, terris, ſeu lapidibus meliùs quàm in quibuſdam aliis cõſeruetur, licet, vt rationibus ſufficienter probauimus, & ex iam dictis Arabum auctoritatibus liquet, præſertim Meſues indifferenter in vniuerſis tum arboribus, tum lapidibus, in ea regione decidat, in qua generatur, & non in quibuſdam ſpeciebus duntaxat, ac determinatis eiuſdem ſpeciei arboribus, vt quidam falſò imaginãtur. Neque etiam prætermittendus erit Auerrois, qui lib. 5. colliget. talia de manna verba ſcripta reliquit, de hac fortè quæ concreta eſt intelligens, aut ſaltem de ea quæ liquida eſt, ait enim: Terregebin, id eſt manna, eſt ex ſpeciebus antiquæ mannæ quæ prouenit à partibus ſuperioribus Syriæ vel Indiæ, & eſt ſimilis ſaccharo, in ſuis virtutibus, calida & humida in primo gradu, & eius proprietas eſt purgare ſuauiter choleram, & eſt debilior aliis purgatiuis, ideo datur in paſsionibus calidis, antequam etiam appareant ſigna digeſtionis. De hoc ſuaui ac coagulato liquore inter Græcos quos legerim, neminem hactenus reperi, qui meminiſſet, quicquid alij ſentiant, niſi quiſpiam velit Actuarium de hac manna intelligere voluiſſe, cùm dixit, quæ his deinceps ſuccedunt perquàm moderatè purgant, nimirum caſsia nigra, & manna: caſsia quidem tribus aut quatuor drachmis ſumpta, vix moueret aluum, manna verò etiam maiore modo quàm caſsia ſumenda eſt, & flauam bilem ſimplici ratione pellit, &c. De liquida autem manna, ſeu potiùs roſcido melle, Theophraſtus lib. 3. de hiſt. plantarum cap. 9. de robore verba faciens, hunc in modum ſcriptum reliquit. Sed nihilominus, vt dictũ eſt ferax hæc arbos habetur plurimùm, ſin autẽ auctore Heſiodo, mella, apéſque ferat, magis quoque illud confirmatur, ergo naſcitur vel hic melleus humor cœlo cadens, nec aliis magis inſidens frondibus. De melleo itaque liquore ſeu humore, quem mel roſcidum, ſeu aëreũ appellant, hoc in loco verba fecit Theoph. & non de coagulato, de quo quidem ſoli Arabes ſcripſiſſe videntur. De eodem etiam aëreo ſeu roſcido, & liquido melle, meminit Gale. 3. de alim. fac. c. de melle, vbi de melle verba faciens inquit, omnis alimentorum materia, hactenus duobus generibus eſt cõprehenſa, quorum alterum quidẽ ipſorum à plãtis, alterum verò ab animalibus ſumebatur, & deinde ſubdit, ab vtroque verò ipſorum mel eſt ſecretum, ita vt duo ſint mellis genera apud Galen. quorum vnum ab animalibus, vt ex apibus, reliquum verò à plantis colligitur, quod quidem, vt ipſe inquit, oritur in plantarum foliis, eſt verò neque ſuccus earum, neque fructus, neque pars, ſed eiuſdem eſt cum rore generis, non tamen aſsiduè, nec copioſe vt ille prouenit, de quo iterum continuans ſermonem, ita ſcripſit, memini aliquando cùm æſtate ſuper arborum & fruticum, herbarúmque folia mel quamplurimum fuiſſet repertum, agricolas velut ludentes cecinisse, Iupiter mella pluit, & deinceps declarans eius generationis modum, ait. præceſſerat autem nox, vt per æſtatem bene frigida, nam tunc tempus anni æſtiuum erat, pridiéque calida & ſicca fuerat aëris temperies, peritis quidem naturæ interpretibus videbatur halitus è terra & aquis, à Solis calore ſublatos ac deinde exactè tenuatos, ac coctos, à frigore ſequutæ noctis concretos, coaluiſſe, apud nos verò raro id accidit, in monte autem Libano quotannis perſæpe. Itaque coria ſuper terram extendentes, & arbores excutiẽtes, quod ab eis defluit excipiunt, & ollas ac fictilia melle implent, vocántq; id mel roſcidum, & aëreum, proinde conſtat materiam ex qua mel generatur rori eſſe congenerem, videtur autem ex plantis in quarum foliis colligitur boni, malíve quippiam ipſi accedere. Hæc Gal. de roſcido, ſeu aereo melle. Quibus ex verbis quilibet vel parum in eius doctrina exercitatus, percipere poterit de liquido, ac aereo melle rori ſimili eundem verba facere, & non de ea liquida manna quam Tereniabin Serapio, & Auicennas appellant, neque de congelato melle quod manna appellatur, & ſaccharo ſeu ſemini ſimilis exiſtit: nam licet concreti fuiſſent à ſequutæ noctis frigore halitus pridie à Solis calore ſublati, & propterea coaluiſſent, non tamen adeò concreti fuerunt, vt congelarentur, ac coagularentur, & ſolida genita fuiſſet manna ſed eò concreti fuerunt, vt mel genitum fuiſſet liquidum, vt cætera mella, & rori ſimile: concreſcit etenim vapor, ſeu halitus, etiam dum in rorem ſeu aquam conuertitur, vt inquit Ariſtot. citato libro primo meteororum. Patet inſuper ex eiſdem Gale. verbis. modus, tempus, ac locus generationis eius, & quod cùm ſit eiuſdem generis cum rore, non ſuper quaſdam arbores duntaxat, eáſque determinatas, ſed ſuper arborum, fruticum, herbarúmque folia indifferenter reperiatur quando decidit: necnon quòd in monte Libano quotannis ſæpe id accidat: raro autem in Galen. patria: ita vt velit ipſe oſtẽdere quòd non ſemper neque in quolibet anni tempore, aut quauis regione, & cœli ſtatu, hoc etiam mel roſcidum defluat, ſed quibuſdam anni temporibus, & potiſsimùm æſtate; quibuſdam etiam in regionibus, vt in monte Libano, & eadem exiſtente particulari aeris conſtitutione, quam ipſe deſcripſit, & nos ſupra narrauimus. De quo etiam roſcido melle Ariſtoteles libr. 5. de hiſtor. anim. cap. 22. hunc in modum ſcripſit, de apibus verba faciens, Conſtruunt fauos è floribus, ceram ex lachryma arborum fingunt; mella ex rore

aeris Syderum ortu potiſsimùm,&arcus cœleſtis incubitu contrahunt,omnino ante vergiliarum exortum mel non fit,fauos itaque,vt dictum eſt,floribus faciunt,mel autem ipſas non facere apes, ſed rorem cadentem deferre,argumento eſt quòd vno aut altero die cellas melle repletas inueniunt apiarij.Hęc Ariſtot. Inter Latinos auctores Plinius vir alioqui magnæ auctoritatis, de hoc eodem roſcido, aëreo,ac liquido melle, non ſemel duntaxat meminit. Nam libro 16.cap. 8. videtur ad vnguem quæ de eo Theoph.ſcripta reliquit, tranſcripſiſſe,dum inquit, Robora ferunt & viſcum,&mella,vt auctor eſt Heſiodus, conſtátque rores melleos è cœlo (vt diximus)cadentes,non aliis magis inſidere frondibus, & libro 11.cap.12.tractans de mellis natura,ait: venit hoc ex aere, & maximè ſyderum exortu, præcipuéque ex ipſo ſyrio explendeſcente fit, nec omnino prius Vergiliarum exortu ſublucanis temporibus, itaque tam prima aurora folia arborum melle roſcida inueniuntur,ac ſi qui matutino ſub dio fuêre, vnctas liquore veſtes,capillúmque concretum ſentiunt,ſiue ille eſt cœli ſudor, ſiue quædam ſyderum ſaliua, ſiue purgantis ſe aëris ſuccus, vti nanque eſſet &purus,ac liquidus, & ſuæ naturæ qualis defluit primò, &c. Quis itaque hæſitabit vnquam quod Plinius hiſce in verbis de aëreo liquidóque melle,& non coagulato verba fecerit inquiens, vtinámque eſſet&purus,ac liquidus & ſuæ naturæ qualis defluit primò. Et ca.14.eiuſdem lib.inquit,Alterum genus eſt mellis æſtiui quod ideo vocatur horeum,à tempeſtiuitate præcipua,ipſo ſyrio explendeſcente, poſt ſolſtitium diebus triginta, ferè immenſa circa hoc ſubtilitas (alius tex.dicit ſublimitas) naturæ mortalibus patefacta eſt, niſi fraus hominum cuncta pernicie corrumperet, & cætera. Et ſi liceat nobis Latinorum etiam Poëtarum auctoritatibus hac in re vti, Vergilius libro 4. Georg. de aëreo melle ſic cecinit,

Protinus Aerei mellis cœleſtia dona:
Exequar. Et in Bucolicis ecloga quarta.
Et duræ quercus ſudabunt roſcida mella.

Hæ ſunt quæ(vt mihi videtur) cùm rationibus, tum auctoritatibus dici poſſunt de roſcido& aëreo melle,tam liquido, quàm coagulato:ob quæ proculdubio fateor quòd neque vllus inficias ibit, mannam quam vocant aëream,tam liquidam quàm concretam generari poſſe:at non in vniuerſis regionibus mundíq; locis,quia non in valde intemperatis, neque quouis anni tempore, ſed æſtate potiſsimùm circa auroram, neque etiam quauis exiſtente aeris particulari conſtitutione, ſed vbi dies præceſſerit calida,& ſicca, ſuperueneritque nox, vt ad æſtatem bene frigida,lætis quibuſdam,& benignis aſpectibus,ac ſyderum exortibus concurrẽtibus, ſi iam dictis auctoribus aſtrorúmque peritis credendum ſit: nam vt ait Plin.citato loco, ab exortu ſyderis cuiuſque,ſed nobilium maximè,aut cœleſtis arcus,ſi non ſequantur imbres,ſed ros tepeſcat, Solis radiis, medicamenta,non mella gignuntur, oculis, vlceribus, interníſque viſceribus dona cœleſtia,&Meſues mãnam prouenire in aere,quando eſt æqualis,fœcundus,& lætis aſpectibus fatetur. Nec minùs Ariſt.citato loco,mella ex rore aeris, ſyderum ortu potiſsimùm, & arcus cœleſtis incubitu apes contrahere, nec omnino ante Vergiliarum exortum, aſſeruit. Confirmant inſuper hæc rorida mella, liquida & coagulata,locupletiſsimi noſtri temporis teſtes, viri alioqui eruditiſsimi Ant.Muſa Braſauolus,&Petr. Andreas Matthiolus, quorum alter vtranque ſpeciem ab Oriente delata, propriis oculis inſpexiſſe fatetur : alter verò concretam, & granuloſam duntaxat,tam perfectam & veram(maſtichinam vocãt) quàm adulteratam,ſeu quæ iam euanuerit, bombicinam dictam,ab Oriẽte &ipſam quoque delatam, & proinde vtranque Orientalem dictam. Refert inſuper idem doctiſs. Matthiolus ſe nedum cognouiſſe, ſed manibus propriis legiſſe tam liquidam, quàm concretam mannam è cœlo defluxam anno 1546.in Goritiæ comitatu,ac Friuli patria, & quibuſdam etiam vicinis regionibus, menſe Maio, & Iunio ſuper ficus , & orni folia, quæ candida, & granuloſa erat.At ſuper perciſi,amygdalæ,&quercus,liquida reperiebatur, ſapore ac calore melli ſimilis. Ipſe verò ingenuè fateor,& ſi maximam adhibuerim diligentiam, neutram adhuc Orientalem vidiſſe mannam , præter eam quam bombicinam vocant, ex Venetiis tranſmiſſam. At in Regno noſtro Neapolitano, pluribus in locis ſæpe liquidam, & melleæ conſiſtentiæ mannam inſtar roris decidere ſupra folia ac ramos nonnullarum arborum,necnon ſuper herbas & lapides , nedum à quampluri-mis ruſticis, verùm etiam à non paucis Nobilibus percepi : ipſámque Sole ſuperueniente, fundi ac liquari cognoui : verùm adeò noxam eſſe retulerunt plantis ſuper quas decidit, vt protinus earum folia ſaltem marceſcant. Hanc verò vno ore fatentur omnes,ſuper vniuerſas indifferenter arbores, plantas, ſeu herbas ac lapides cadere, ea in qua decidit parte : quam tanquam nullius vſus paruifacientes,minimè colligunt, nec quiſpiam eorum quos nouerim, hactenus ea vti auſus eſt. Contretam verò & granuloſam, ſemini, aut gummi ſimilem , & cuius frequens eſt vſus, quotannis colligere conſueuerunt,nedum Calabri,ſed & Samnites, Veſtini, qui Garganum incolunt montem, & pleraſque Apuliæ partes,vt Caſtellanetam, aliiſque etiam in locis ipſam colligere ſolent. Eam tamen non niſi ex fraxino,& orno, altera ipſius fraxini ſpecie colligi, vno ore fatentur:quæ item ea eſt manna,quam communiter ad molliendam aluum medici omnes vtuntur, ac vſi ſunt quotquot per centum ferè annos & vltra. medici antè nos fuêre. De qua nõ ab re diſſerẽdum eſſe cenſui,an ſit velut ros quidẽ è cœlo cadẽs.quẽadmodum ea de qua Arabes meminerunt, vel dictarum arborum ſuccus,humor,ſeu lachryma. Quòd verò quam colligunt ex fraxino & orno manna, minimè ros ſit,ſeu pruinæ ſimilis è cœlo cadens,velut ea quam Arabes ſcripſerunt, hac prima ratione poterit demonſtrari. Quæcunque ex aere decidunt, in quacunque regione,ac quouis loco, non ſpeciatim ſupra vnam rem determinatam illius regionis ſeu loci, ſed indifferenter in vniuerſis ibi exiſtentibus rationabiliter cadere debent : ſed manna hæc non niſi in fraxino & orno reperitur,in cæteris verò arboribus,herbis, ſeu lapidibus eiuſdem loci nequaquam : non igitur generatur in aere, neq; è cœlo cadit. Adhæc illa quam Arabes ſcripſerunt, præſertim Meſues manna,ſuper arbores,herbas & lapides indifferenter decidit, hãc verò qua vtimur, nũquam ſuper reliquas plantas, ſeu lapides præterquam ſupra fraxinum & ornum colligunt, neque etiam eadem in cæteris præter dictas arbores, vt collectores aiunt,reperitur.Igitur eiuſdem ſpeciei non eſt cum illa quæ è cœlo decidit. Rurſus hæc qua vtimur

vtimur manna, quotannis ex eisdem colligitur particularibus arboribus, quod quidem per xxx. ferè annos, vt aiunt, aut xxxx. seruatum est, ac etiam vltra, vt colligentes eam fatentur, ita vt non desint qui easdem arbores emant, tanquam singulis annis hoc producentes vectigal, veluti & nos ab eisdem emptoribus accepimus: suntque eodem in loco, & eiusdem etiam speciei arbores nonnullæ super quas manna hæc non reperitur, igitur è cœlo non cadit. Nam quæ maior ratio reddi posset de vna quàm de altera, præsertim eiusdem speciei arbore, eodem in loco existente, ac per plures continuos annos eam producente, vbi è cœlo caderet? nulla inquam quãuis in vno plantarum genere magis quàm reliquo quædam afferri posit apparens ratio. Præterea si manna cœlestis seu aërea pro eius generatione, particularem quandam, vt dictum est, cœli constitutionem requirit, ita vt calida & sicca præcedat diurna aëris temperies, nox verò sequatur, vt per æstatem bene frigida, (etenim æstiuo tempore potissimùm generatur) consonum rationi existit vt non qualibet die, singulisq; noctibus etiam æstiuo tempore ea generari posit, sed rarò admodum, quemadmodum & liquida, hac præsertim nostra in regione. At hæc qua vtimur, quæ quidem in fraxino & orno colligitur, singulis diebus, Canis tempore præsertim, aut parum ante in eisdem reperitur, modò pluuiæ, & præsertim magnæ, aut ventorum vehementia non adsit, igitur aërea non est. Amplius si aerea manna de genere est mellis roscidi, seu aërei, magis tamen à frigore cõcretis, vt determinauimus, cùm mel soluatur à calido sicco, coaguletur autem ab aqua, hoc est ab eo quod in ea est frigido, vt liquet quarto meteororum: sequitur quòd eadem manna, à frigido, tanquam contrario causis liquefactionis, coagulari debeat: solui verò à calido: cùm verò hæc quæ in orno, & fraxino reperitur, contrarium perpetiatur, etenim à calido durior fit, atque coagulatur, ab aqua verò soluitur, ac dissipatur, necessariò sequitur quòd eadem, aerea de genere mellis roridi non sit. Quòd si dixeris non modò à Solis calore mannam in his arboribus repertam concrescere, & duriorem reddi, verumetiam à frigore, vt eam colligentes diu obseruarunt, aiunt etenim non solùm à Sole, verùm etiam à frigore Aquilone videlicet modicè flante in nocte, eam condensari, sicciorémque reddi, dicimus nos: & hac etiam ratione probari eam non esse rorem è cœlo cadentem: nam hic cùm sit aquæ, à frigido duntaxat coagulatur, quæcunque etenim sunt aquæ (inquit Arist. citato lib. 4. meteo.) non coagulantur ab igne, soluuntur enim ab igne: quæ verò communia sunt terræ & aquæ, & ab igne coagulantur, & à frigida, vt ipse inquit, quoniam ab vtrisque ingrossantur, recedente videlicet, & euaporante humido, diuersa tamen ratione. Cùm itaque coaguletur, & à Solis calore, & ab aquilonis frigore, hæc quæ in fraxino & orno reperitur manna, necessariò sequitur eam, nec vaporem, nec rorem esse, aut ex eisdem genitam, propterea neque etiam aquæ solius, sed aquæ & terræ esse. Item & fortius, si à Solis calore manna hæc non soluitur, nec liquefit, sed potius cõcrescit, duriórq; efficitur, adeò vt eam colligentes asserant meridie, Soléque magis ardente, aridiorem, candidiorem, magísque concretam, & coagulatam esse, & collecta iam vbi humidior fuerit, ac liquefieri cœperit, Soli imposita, albidior etiam duriórque redditur, quis vnquam asserere audeat eam à cœlo fuisse delapsam? atque ex concreto rore genitam? Cùm quæcunque à frigore concrescunt seu coagulantur, à calido liquefiant, & soluantur, & quæ à calido concrescunt & coagulãtur, à frigore liquescant, eiusdem Arist. auctoritate eodem 4. meteo. Quinimò manna hæc ab aqua soluitur atque liquescit, id quod nedum in dies obseruamus: verùm etiam eam colligẽtes testantur, aqua nanq; superueniente, cõfestim eadem soluitur, atq; euanescit, adeò vt amplius haudquaquam colligãt, cum primùm Augusti mense pluere cœperit, quod quidem proprium est eorum, vt inquit Arist. citato loco, quæ à sicco calido coagulata sunt: quemadmodum eorum quæ à frigido sunt coagulata, ab igne solui: etenim quęcunq; coagulata soluuntur, à contrariis solui necessarium est, & hoc aut frigido, aut calido, si igitur ab aqua soluitur, necessariò sequitur quòd ab igne, seu calore igni assimili fuerit coagulata, igitur non est aërea, nam quæcunque sunt aquæ, vt ipse inquit Arist. non coagulantur ab igne, soluuntur enim ab igne. At vapor aquæ est, vt inquit idem Aristote. signum, quod vbi consistat, aqua est, vt patet in eis qui in aëreis operculis congregantur. Cùm itaque non ab igne, neque à sole, sed ab aqua soluatur atque liquescat manna hæc in fraxino & orno duntaxat reperta, coaguletúrque ac durior reddatur à calido, demõstratiuè concluditur eam non esse de genere roris, nec ex concretis à frigore vaporibus genitam, neque è cœlo cadere, si Arist. ac veritati fides sit adhibenda. Adde quòd vt huius mannæ copia maior generetur, contrariam requirit particularem aëris constitutionem quàm aërea: non si eo tempore quo emanare consueuit, dies pluuiosa præcesserit & frigida quodammodo, sequatúrque admodum calida & sicca altera non prima duntaxat, sed secunda, & tertia, maior, vt aiunt, in eisdem arboribus quantitas colligitur. Qua item ratione aerea seu roscida esse non poterit. Quod si quispiam rationibus destitutus, ad cæcas & occultas causas confugerit, inquiens causam ob quam manna hæc in fraxinis & ornis duntaxat reperitur, esse earundem arborum proprietatem quandam, ob quam ad seipsas magis alliciant, trahántque hunc suauem liquorem è cœlo cadentem quàm cæteræ arbores, quemadmodum magnes ferrum, & succinum paleam trahit, dicat quæso cùm hæc totius speciei proprietas existat, nonne cuilibet particulari eiusdem speciei conuenire debet? adeò vt quemadmodum cuilibet particulari magneti, & particulari succino donatum est, vt ferrum & paleam trahat, ita etiam cuilibet fraxino & orno hæc facultas tribui debet. At per multos annos, eósque continuos obseruatum est, quòd in vna regione eodémque loco quotannis quidam determinati fraxini & orni talem in se contineant dulcem liquorem: quidam verò alij eodem in loco existentes, eiusdem magnitudinis, eiusdémque ætatis nequaquam: obseruatúmque præterea est, quòd diuersæ magnitudinis ac ætatis quædam particulares arbores ex iam dictis, eodémque in loco consistentes, quotannis etiam, talem in se contineant dulcem liquorem: determinatis tamen temporibus, vtputa sub Cane, vel parum ante, quædam verò nunquam, qua de re fateri haudquaquam poterit hanc esse fraxini & orni quandam proprietatem, quoniam singulis hæc inesset proprietas, etiam si non æqualiter eis-

dem reperiretur: non itaque à tota ſubſtantia ſeu ſpecifica forma fraxini & orni talem ſibi liquorem alliciunt è cœlo cadentem: nam omnibus talis donata eſſet trahendi facultas. Nunc verò in paucis id obſeruatur: qua item ratione neque id perſuadere mihi valeo quòd manna hæc ſupra eaſdem arbores è cœlo ceciderit, proximè antegreſsis menſibus Maio,& Iunio,imbibitáque ſit in earum corticibus, ac intra eoſdem attracta: propterea quòd arefacti & exſiccati, necnon rarefacti & ſciſsi, à Solis calore cortices fuerint, & ob id inciſis eiſdem corticibus canis tempore ab eodem Canis ardentiſsi. calore foras trahatur, à quo iterum concreſcat, condenſetur, & granuloſa inſtar gummi fiat: nam eiſdem etiam corticibus haudquaquam inciſis, eodem tempore hæc manna ſæpe emanare viſa eſt, quapropter cur prius trahatur,& deinceps ab eiſdē ſponte etiam Canis tempore excernatur, nam in ornis etiam ante ſponte emanat, ratio nulla dari poterit,præſertim longo tempore,& per ſingulos dies continuos,cadit quoque eadem,in aëre prius ex frigore concreta,& coagulata, & non liquida vt probauimus,quę aërea eſt,neque à Sole ſeu alterius calore concreſcit, ſed liquatur ac ſoluitur potius cùm fuerit à frigore iam coagulata. Sed pone eam liquidam decidiſſe,cur potius à Solis calore Maij & Iunij etiam tempore non liquatur ac ſoluitur, adeò vt ſolum petat,quàm à dictarum arborum cortice trahatur, & in eodem, vt ita dicam, bibatur, cùm nulla adſit familiaritas aut altera cauſa ob quam attrahi ab eodem debeat, quinimò cùm ſit à dictarum arborum natura aliena, & veluti ſuperfluum quoddam, propterea quòd earum nutrimentum nō eſt,expelli potius quàm attrahi deberet, opem ferente in hoc Solis calore,qui foras trahit. Nec ſatis eſt,quòd ab eodem Solis calore cortex fuerit eo tempore exſiccatus, aridúſque redditus, & arefactus pro eius attractione,cùm valentior admodum fuerit Solis calor in diſſoluendo,ex ſiccando, ac foras trahendo,quàm dictarum arborum cortex,necnon & ipſimet cortices in expellendo tanquam ſuperfluum, in hoc potius opitulantur quàm in trahendo: ſimiliter vt eorum ſciſcio & arefactio potius opem ferre videntur,vt commodiùs à Solis calore foras trahatur, quàm vt intus in eorum ſubſtantia imbibatur,& detineatur. Atſi dixeris roridam hanc mannam non eſſe velut ſuperfluum quoddam,& alienum dictarum arborum,ſed ſimile, & familiare, ac velut alimentū quoddam,& propterea ab eis trahitur,cur cauſa fuerit quòd deinceps tam continuè, & diu,& copioſè ab eiſdem excernatur, & non detineatur potius imaginari nemo queat. Rurſus quæ poterit diuerſitatis cauſa tribui quòd Solis calor opituletur,vt eadem manna in cortice imbibatur priùs,ipſum exſiccando, arefaciendo, ſcindendo, ac rarefaciendo,& deinceps Canis feruidus calor eundem humorem foras trahat,condenſet,ac coagulet, cùm multo magis corticem ipſum coagulet, cum multò magis corticem ipſum exſiccet, & arefaciat, quàm præcedens Solis calor menſe Maio & Iunio, potiſſimum cùm abſq; inciſione aliqua ſæpius ſponte ex eiſdem arboribus prodeat,ac in eis reperiatur Canis tempore:& interdum ante,pręſertim in ornis vt dictum eſt. Adhæc quid fuit impedimento quod eodem Maij & Iunij tempore eadem manna non fuerit à Solis calore concreta potius & coagulata inſtar gummi circa cortices dictarum arborum, quàm cauſa vt in eiſdem imbibatur, & intus trahatur? poſtquàm Canis tempore ab eodem calore iterum cōdenſata & granuloſa,inſtar gummi reddita eſt, equidem id ipſum imaginari non valeo, quāuis eruditiſsimi certè viri, à me ſemper colendiſsi. ita ſentiant. Sed puto eos deceptos fuiſſe à villicis & paſtoribus Calabris falsò aſſerentibus quòd mannā hanc quæ in fraxinis & ornis reperitur,manè antequā Solis calor inualeſcat,collectores colligant,cùm communiter contrariū & hodie obſeruetur, & ſemper obſeruatū ſit, etenim non manè priuſquā Sol valde perurat,vt ipſi falsò retulerunt,ſed meridie,ſoléque feruidiſs.eā colligūt:neq; eadē à Solis calore rarefit, ſoluitur,atq; in aërē vertitur:ſed potius concreſcit, & durior ac candidior redditur. Vt verò non adeò areſcat,duriórq; reddatur,Solis ſuperueniēte feruidiſs.calore, & nō quòd ab eo ſoluatur, & liqueſcat, eam quæ ex ornis prouenit, præſertim à Solis ortu per tres,vel quatuor horas colligunt, non enim vt concreſcat,& coaguletur,perinde vt ea quæ in fraxinis colligitur immodico calore hæc manna indiget,cùm ſiccioris ac terreſtrioris,vt ita dixerim, naturæ fuerit orni quàm fraxini humor, ſeu ſuccus: colligunt inſuper eam quandoq;,vt aiunt,ante Solis ortum, vbi pridie inclinante iam Sole profluxerit, & ab eodem concreta fuerit, aut nocte flante aquilone fuerit coagulata,ob eandem videlicet cauſam, ne Sole ſuperueniente ſiccior,aridiórque reddatur, potiſsimùm vbi non ſponte, ſed vi adiectis cæſuris proſilierit. Quapropter aſſerendum haudquaquam erit,quòd à proprietate quadam ſpecifica fraxini & orni hanc aëream,& è cœlo cadentem mannam ſibi ipſis alliciant, & trahant, neque quod in eorum corticibus imbibatur, menſe Maio & Iunio delapſa,& deinde ſub cane dureſcat, & coaguletur ob dictas cauſas,& Iunio etiam menſe præſertim in ornis, eadem ſponte prodiens reperitur,ac colligitur, neque etiam dicenda erit cœleſtis & aërea hæc mānna quæ in eiſdem duntaxat colligitur arboribus,ſed arborea, & propria dictarum arborum, nec etiam aſſerendum eſt hanc mannam eſſe melſaccharum Dioſc. aut zuccharum alhuſar. Auic. nam melſaccharum, vt inquit idem Dioſcor. 104. libri 2. in India,& fœlici Arabia reperitur in arundinibus, & non in Regno Neap. in fraxinis & ornis,præterea ſalis modo coactum eſt, fragile dentibus, vt ipſe inquit,quod quidem huic noſtræ mannæ haudquaquam conuenit, ſimiliter quoque dicendum eſt de zuccharo alhuſar Auic. quod quidem, vt ipſe ait, manna eſt cadens ſuper alhuſar, & non ſuper ornum & fraxinum: eſt etiam ſicut fruſta ſalis, præterea in eo eſt cum abſterſione,& reſolutione ponticitas,& amaritudo, quæ omnia huic noſtræ mannæ non competunt. Qua etiam ratione nemo aſſerere audebit mannam hanc, id eſſe quod à Galeno 7. de ſimplic. medica. faculta. cap. de melle, ſacchar nominatur,nam id quoque (vt de melleſaccharo dicebat Dioſc.) ex India & fœlici Arabia conuehitur, vt Galenus inquit,& in calamis,vt aiunt concreſcit, & non in fraxinis & ornis,quemadmodum hæc noſtra manna reperitur, & propterea idem eſſe reor melſaccharum Dioſc.& id quod ſacchar à Galen. nominatur, quamobrem neque ros cadens è cœlo, neque melſaccharum ſeu ſacchar, aut zuccharum alhuſar eſt manna hæc quæ in fraxinis & ornis duntaxat colligitur, & noſtræ tempeſtatis medici ad aluum molliendam vtuntur. Quòd

verò

verò neque manna thuris fuerit,nedum medicis omnibus & pharmacopolis, sed & tonsoribus liquet. Sed porrò aliud quippiam est seorsum ab his distinctum, vtpote proprius dictarum arborum succus seu humor,& propterea arborea,& non rorida, & aërea appellari debet: id verò luculentius patebit,vt eiusdem generationis modum, ac causas inuestigauerimus. Quapropter animaduertendum est nonnullas esse plantas quæ humorem, seu succum plurimum habentes,determinatis quibusdam temporibus in caules,seu caudices,ramos, atque etiam radices earum ab eisdem delegatur, ibidémq; consistit, nec desunt etiam quæ tum in radice tum in caule eundem habeant humorem. Verùm quibusdam earum humor ipse crassitudine tantùm consistit,vt lactuosis,quibusdam etiam in lachrymæ modum gignitur,vt Abieti,Pino, Terebintho, Larici, Piceæ,Amygdalæ,Ceraso,Pruno,Iunipero,Vlmo, Spinæ Ægyptiæ, & plantis quæ thus & myrrham præstant, Theophrasto auctore cap.1.libr. 9.de histo.plan.Accidit verò, vt vel proprij succi colorem plantæ nonnullæ sortiantur,id quod planius in annuis & anni caulibus animaduertitur, quàm in arborum genere, licet vires pro cuiusque plantæ ratione,humor seu succus sortiatur,sapor verò humorem alium magis,alium minus consequitur, ita vt nec omnibus inesse appareat sic exilis, & dilutus quidam in plerisq; sentitur,vt idem Theoph. inquit citato loco. Inter has arbores seu plantas quæcunque pinguedine aliqua cōstant,gummi, seu lachrymæ odoratæ percipiuntur, quæ contrà pinguedine carent,sine odore proueniunt, ex prædictis verò omnibus,alia sponte consistunt,alia incisura,alia modo vtroque, quibus concretio sponte consistit, iis fluxus humoris largior prodit, cæsura verò capiuntur quæ vtilia,magisque operæpretium sunt:at non eodem tempore omnium incisuræ, atq; concretiones notantur:nam quamuis humor plurimus omnibus iam dictis ac reliquis etiam plantis reperiatur cùm germinare incipiant, validissimus tamen, maximéq; suam ostendens naturam est,cùm iam à germinatione,& à fructificatione assarunt. Quapropter qui talem humorē, seu gummi ad vsum quempiam conseruant, hæc eadem pro eius collectione tempora obseruant,vt patet ab eodem Theoph.citato loco. Inter has itaque arbores quæ copiosum succum, seu humorem habent, non ab re fraxini & orni connumerari debent,postquam modo vtroq;, sponte videlicet,atq; etiam incisura,&in caudicem, ramos,surculos,iuxtáq; foliorum pediculos,ac folia ipsa talem expuunt humorem seu lachrymam, vt in sequentibus patebit,non quolibet tamen tempore, sed sub cane,aut iuxta canem, quo tempore hæ dictæ arbores à germinatione, & fructificatione etiā cessarunt,qua ratione, eodem quoque tempore earum succus validissimus existit, maximéq; suam ostendit naturam,vt diu obseruatum est, & nos infra demonstrauimus.Nec quicquam refert,si Theoph. cæterique veteres auctores qui de plantarum historia ac causis scripserunt, inter eas arbores in quibus iam dictus humor emanat,consistit, ac coagulatur, fraxinum & ornum non connumerarint: nam neq; oleam tam domesticam quàm syluestram,quæ spōte,& vi etiam similem procreat lachrymam, vt diu à quibusdam obseruatum est,meminerunt:huius tamen lachrymæ hucusque nullus est in medicina vsus, præsertim ad aluum molliendam, sed potius contrarium molitur, est quoque impedimento, reliquis purgantibus medicamentis vbi cum eisdem propinetur,velut qui sæpius id experti sunt medici, mihi retulerunt, & nonnulla quoque alia à iunioribus inuenta obseruatáque sunt,etiam in arte medica,quæ priscis fuere incognita. Neque etiam iam dictæ arbores omnes, sed inter eas paucæ admodum, nec singulis etiam in locis & quolibet anni tempore,sed quibusdam particularibus cùm regionibus,tum anni temporibus, sponte præsertim, talem expuunt humorem, ac procreant, ita vt facile priscos fugere potuerit, quamuis cætera de eisdem plantis conscripserint.Etenim Theoph.cap.11.libri 3.de histo.plan.duo fatetur esse fraxini genera,quorum alterum excelsum procerúmque est, lignum candidum,crassiuenium, neruatum, mollius,enodius, crispiúsque habens: alterum humilius, minùs auctile,scabrius,durius, flauius: folia habens laurinis,lauri latifoliæ similia, in acutius tamen coacta, & ambitu leuiter serrata,ac subsidentia, seu aculeata, ramulus totus, quem folium vnum putaueris, quoniam simul cuncta folia ferat, singulari pediculo,& singulis foliis coniugatim, veluti per genicula pendentes, constat:amplo interuallo, coniugationibus distinctis, similiter atque in sorbo: sunt aliis breuiora internodia, coniugationésque pauciores, aliis vtputa candidis, longæ, pluresque, & singula folia oblongiora, angustiora, coloréque porracea, cortice leui, spisso, tenui, coloréque rubro integitur,radicibus crebris, crassis sublimibúsque adhæret.Fructum Iudęi nullū hanc habere existimant,atq; etiam flore carere: fert tamē in siliqua fructum minutum, nucis modo, qualis amygdalæ, gustu subamarum,&post pauca eodem loco subdit, leuis illis,locis potissimùm cōcauis, madidisq; emigrat,scabra,siccis,atq; saxosis, quidam alteram fraxinum,alteram bubulam Fraxinum vocant, hoc est ingentem & maiorem,vt Macedones &c. Discorides verò cap. 109.libri 1. de Fraxino sic scriptum reliquit: [Fraxinus arbor nota est, cuius folia & succus, illa illita, hic potus ex vino, viperarum ictibus auxiliatur. Corticis cinis ex aqua illitus, lepras eximit:ligni ramenta pota letalia esse ferunt.] At Plin. cap.13.lib.16.hæc de fraxino scripsit, Materiæ enim causa reliquas arbores natura genuit, copiosissimámq; fraxinū,procera hæc ac teres,pennata&ipsa folio, multúmque Homeri præconio, & Achillis hasta nobilitata, materies est ad plurima vtilis, ea quidem quæ fit in Ida Throadis, in tantum citio similis,vt ementes fallat cortice ablato. Græci duo genera eius fecēre longam enodem, alteram breuem,duriorem,fusciorémque,laureis foliis (Bumeliam vocant in Macedonia) amplissimam, lentissimámque, alij situ diuisēre. Campestrem enim crispam,montanā spissam folia earum iumentis mortifera,cæteris ruminantiū innocua Græci prodidēre:in Italia nec iumētis nocēt,contra serpētes verò, succo expresso ad potū,& imposita vlceribus opifera, ac nihil æquè reperiuntur,tantáque est vis, vt ne matutinas quidem, occidentésve vmbras quæ sunt longissimæ,serpens arboris eius attingat, adeò ipsam procul fugiat,& demum subdit,experti prodimus si fronde ea gyro claudatur, ignis & serpens, in ignem potius quàm in fraxino fugere serpentem, mira naturæ benignitas, priusquam hæ prodeant florere fraxinum, nec ante conditas folia dimittit: & cap.18.eiusdem libr.inter arbores quæ

montes amant ornum, qui & ipse fraxini species quædam est: inter eas verò quæ aquosis montibus gaudent, fraxinum connumerauit libr. verò 24. cap. 8. hæc de fraxino protulit verba, Fraxinus quam vim aduersus serpentes haberet indicauimus. Semẽ eius foliis inest, quo medentur iocinoris, & lateris doloribus in vino: aquam quæ subit cutem extrahunt, corpus obesum leuant onere, sensim ad maciem deducentes, iisdem foliis cum vino tritis ad virium portionem, ita vt puero quinque folia, tribus cyathis diluantur, robustioribus septem folia quinque cyathis vini, & subdit, Non omittendum ramenta eius & scobem quibusdam cauenda prædicit. Hæc Pli. de fraxino & orno tradidit, quæ ferè omnia potissimũ quæ de fraxino scripsit, à Theop. & Diosc. transcripsisse videtur, quamuis iuniores quidam (vt Hermolaus & Ruellius) voluerint in hoc parum sibi constare Plinium, vt qui fraxini folia dixerit omnibus venenatis salutaria esse; iuuentis tamen letalia, cæteris verò ruminãtium innocua, quæ quidem de Taxo, & non fraxino Theoph. interpretatur: posset tamen (vt mihi videtur) à calumnia idẽ Pli. vendicari. Nam quamuis Theophrastus cap. 10. lib. 3. de hist. plan. de Taxo verba faciens inquit, aiunt, quòd si iumenta folia comederint, emoriũtur; si ruminantia, nihil patiuntur, non propterea notãdus erit Pli. quòd idem quoque de fraxini foliis sentiat, potissimùm cùm neque id Theophrast. negare videatur, quamuis id non fateatur; & si quispiam dixerit in Italia obseruatum esse Taxi folia, & non Fraxini, non ruminantia animalia interficere; dicimus haudquaquam Plin. negasse, & si fraxini folia eadem interficere testatur, illud in Italia veritatem non habere fatetur, imò fraxini folia nec iumentis in Italia nocere ait, sed quicquid sit, satis est monstrasse ornum & fraxinum inter eas arbores connumerari posse quæ succum, seu humorem superfluum habentes, lachrymam seu gummi procreant ac generant, quamuis à iam dictis auctoribus, aut cæteris quibusdam illud haudquaquam scriptum fuerit, nam quemadmodum alia quędam ferunt, vt Theophrast. testatur citato cap. 11. libri 3. de histo. plan. Veluti muscos quemadmodum laurus, verùm magis adstringentia gustu, singuláque per se in orbem circumacta platani pilorum specie, & horum alia circa fructum, alia multo semota exeunt, quin & implicamina quædam eodẽ modo in eis nascuntur, perinde etiam cùm multo humore scateant, ac redundent, lachrymæ seu gummi modo, vbi idem ad caudicem ramos, seu surculos, & etiam folia demandatur, iuxtáque corticem concrescat, & coaguletur, hæc quam in eis colligunt, & mannam appellant, generari poterit gummi substantia similis, postquam è cœlo, vt probauimus, eadem lapsa non est, & in eisdem solis, & non cæteris in plantis herbis, fructicibus, seu lapidibus eiusdem loci reperitur, ac colligitur. At si dixeris non omnes eiusdem generis arbores talem producere liquorem, & propterea non esse earundem arborum humorem, seu succum proprium, asserimus nos hoc arborum genus, fraxini inquam & orni, talem habere naturam, vt eandem lachrymam, seu gummi, ob earundem superfluum humorem seu succum, generare possit. Quòd verò non omnes sed paucæ eiusdem generis illam procreent, sponte præsertim (nam cæsuris illatis modo, & tempore quo dicet, plures illam expuere videntur, vt ferunt) ob aliquod prouenit impedimentum, vt puta vel ob earundem arborum defectum, aut vitium aliquod, vel ob Solis, seu regionis diuersitatem, quemadmodum & amygdalarum, prunorum, cerasorum, iuniperorum, ac reliquarum quarundam arborum generi contingit, licet eandem habeant facultatem seu naturam. Est igitur proprius dictarum arborum succus, seu humor manna, quæ quotannis, sub cane potissimũ in fraxinis & ornis duntaxat pluribus continuis diebus colligitur, qua & nos longo tempore Neap. vsi fuimus, & quotquot etiam ante nos per plures annos medici fuêre ad aluum soluendam vsi sunt, & non ros è cœlo cadens; vt fusissimè demonstrauimus, quod quidem, pluribus etiam experientiis confirmare voluimus. Nam superiniecto linteo laneo, aut lineo, vt quibusdam præcepimus sæpius, per plures noctes ac dies, supra easdem arbores, ita vt ros ad eas peruenire non potuisset, inuenta nihilomins in eis, eisdem diebus, ac collecta manna fuit, dictis etiam arboribus non incisis, vt retulerunt, id quod fieri haudquaquam potuisset, si sponte ex eisdem arboribus non emanasset, potissimùm cùm supra idem linteum ne vestigium quidem eiusdem generis roris, nec liquidæ, nec concretæ, aut coagulatæ mannæ fuisset inuentum. At quid opus est diu hac in re sermonem protelare, tempúsque frustra terere, cùm non vnus duntaxat, duo, vel tres, sed longè plures, & quidem fide digni vno ore confessi fuerint, mihique retulerint, vt qui rem hanc penitius inuestigare decreuerim, eos propriis conspexisse oculis, post collectam in dictis arboribus mannam ex eisdemmet locis, reliquam resudasse, ac emanasse, atque sensim effluxisse, & deinceps Solis calore superueniente, coagulatam esse: idque non semel duntaxat, sed sæpius ac sæpius se obseruasse testantur. Aiunt insuper in fraxini, ornique caudicibus iuxta corticem sæpius adnatas veluti vesiculas quasdam se inuenisse, seu tubercula quas disrumpentes primo, liquorem quendam album dulcem, concretum & crassum in optimam mannam conuersum, deinde minùs album tenuiorem, liquidiorémque, sed dulcem quoque manifestissimè emanentem sæpius inspexisse, qui etiam à superueniente Solis calore coagulatus, concoctus albidiórque redditus, effectus est manna primæ assimilis, & vbi diu permansisset superfluè à Solis calore exsiccata, inutilis reddita est. Adhæc si incisis dictis arboribus, in eisdem incisuris talem iam reperiunt concretum & coagulatum humorem, eiusdem ferè coloris, saporis, & consistentiæ cum ea quam in eisdem arboribus nõ incisis colligunt, manna, quis vnquam hæsitare audeat eam non esse earundem arborũ humorem seu succum, sponte ad eosdem ramos, caudicem, seu surculos detrusum, potius quàm rorem quempiam è cœlo delapsum, postquam eisdem incisis arboribus similẽ colligunt concretum humorem, ac antea priusquam cæsuræ factæ fuissent? nemo inquam nisi admodum duræ ceruicis homo, ac pertinax valde. Confirmant illud insuper quoniam cicadas, & quædam alia animalcula se propriis oculis inspexisse fatentur quæ à dictis arboribus, ornis præsertim, cùm corticem perforauerint, hanc lachrymam exugunt, & deinceps eisdem profligatis, ex eodem foramine seu scissura, liquorem hunc dulcem profluxisse, quem postea à Solis calore coagulatum legerunt, tanquam in optimam mannam conuersum. Qua de re dubio procul quę in

ornis & fraxinis folis colligitur manna, non modo hac nostra tempestate, verum etiam quæ per omnes iam elapsos annos collecta fuit, earundem arborum humor seu succus est, quemadmodum rationibus locupletissimè probatum est, & experientia confirmauimus, & vt longo tempore, ac sæpius ab eiusdē collectoribus obseruatum est. Cognoui insuper à fide dignis quibusdam viris se plures secuisse ornos, vt ex eis pro vini doliis circulos pararent, quos cùm findissent, Solique exposuissent, non paruam in eis huius mannæ, quantitatem inuenisse, non quidem extra in cortice, sed in lignosa ac veluti eiusdem orni etiam medullosa substantia emanatam. Testatur item quidam faber ferrarius, vir probus, cuius nomen Cæsar de Ruodi, quòd cùm in quandam perrexisset Syluam pro carbonibus faciendis, ignéque accenso, ex orno qui prope fornacem aderat, mannam resudasse oculis propriis inspexit, & exiguo post tempore ab eodem igne coagulatam fuisse. At cùm dictarum arborum cortex simul atque folia amarū præ se ferant saporē, non ab re quæreret quispiam, qui fieri possit vt tam dulcis liquor, si earum arborum humor seu succus est, ex eisdem gigni possit. Et dicimus quòd quamuis cuiusque plantæ humor, vires, pro eiusdem plantæ ratione semper sortiatur, sapor tamen humorē alium magis, alium minùs consequitur, nec omnibus inesse apparet, ita ex illis & dilutus quidā in plerisq; sentitur, quēadmodum etiam neque idē succus (in arboribus præsertim) eundē semper seruat calorē, vt inquit Theoph. citato cap. I. libro 9. de hist plan. Qua de re non inconuenit liquorem hunc dulcem esse, licet ex amaris profluat plantis. At hæc licet cortex dictarum arborum amarum repræsentet saporem, hic tamē humor, seu liquor, nō ex cortice, sed ex propria lignosa ac medullosa substantia effluit, quæ sapore dulcis ferè est, aut saltem amaritudinis non est particeps, aut parum admodū, ita vt nō sentiatur, effertur autem foras per corticis meatus, seu fissuras, & non ex corticis substantia. Et si quis permiscetur ipsius corticis humor, exiguus cùm sit, à Solis calore concoctus, tandem dulcis redditur; potissimùm cùm maior sit copia eius qui à propria arborum substantia humor excernitur, quàm qui ex cortice. Præterea esto quod multus fuerit humor, qui ex cortice emanauerit, incisis potissimùm arboribus, aut vniuersus ex eo profluat, & harum etiam arborum propria medullosa & lignea substantia, eiusdem particeps sit amaritudinis quemadmodum cortex & folia, adhuc mirum videri non debet, quòd talis dulcis liquor in eisdem colligi possit, aut ferè insensibilis amaritudinis particeps. Nam cùm superfluus fuerit, vt priùs dictum est, harum arborum humor seu succus hic, qui ad caudicem ramos, seu etiam folia excernitur, non quantitate duntaxat, sed etiam qualitate necessariò is dulcis erit, postquam pro earum nutrimento quod satis est ex eisdem attraxerint similem, ac retinuerint humorem, qui rationabiliter amarus esse debet, quemadmodum iam dictæ arbores, is verò qui excernitur, dulcis eo potissimùm, quoniam à Solis calore, cœlique benignitate, concoctionem, coagulationē, ac perfectionē acquirat, similéque huic liquori accidere videtur ac terris in quibus agricolæ lupinos seruerint: aiunt nanque terram dulciorem, ac fertiliorem reddi, non ob aliud quàm quòd amarum succum è terra lupini pro eorum nutrimento traxerint tanquam eis familiarē, dulcémque reliquerint. Adde quòd cùm per tenues ac angustos corticis meatus idem excernatur humor, quod quidem ipsis crassum est, in eisdem impingitur, ita vt per eos expelli nequeat, nisi quod dulce & tenue existit: id quod contingit etiam iis qui aquàm dulcem ex salsa, ac etiam amara interdum extrahunt vase cereo tenuique constructo, adeò vt tenues, & quæ dulces sunt in id resudent aquæ partes, reliquæ verò resudare, ac extrahi nequeant. Retinent itaque pro earum nutrimento dictæ arbores id omne, quod eisdem familiare ac simile est liquoris, seu eius humoris quem in se continent, quod verò alienum & dissimile, tanquam superfluum excernunt, & propterea dulcis est qui in earum caudice, ramis, seu foliis colligitur (hoc est aut nullam præ se fert amaritudinem quæ sensu iudicari queat, aut valde exiguam, nam secundum naturam fortè ab ea omnino non absoluitur) præsertim cùm per angustos transeat meatus, & à Solis calore cōcretionem, perfectionem, dulcedinem quodammodo, ac concoctionem acquirat.

Sed id saltem vitari non posse (inquies) quòd quæ in foliis reperitur atque colligitur, manna dictarum arborum, aërea non sit: nam quo pacto, aut qua via ad ea transmitteretur ac peruenire posset, si earundem arborum humor esset? At dicimus nos quòd in orni foliis nunquam talem colligunt mannam, neque in eisdem reperitur, quinimò nec etiā in eorū ramis, nisi per quàm rarissimè, & fortè quæ nō in eisdem sit genita, sed ex caudice defluxerit; sed in eorū caudicibus seu truncis, aut crassioribus ramis duntaxat ipsam reperiunt & colligunt. Cuius causa esse poterit, quòd cùm in saxis magis mōtosisq; ac siccis locis emigret ornus, siccioris etiā naturæ, hoc est minùs humidæ est quàm fraxinus, qui in concauis madidisque magis gaudet, Theop. & Plin. auctorib. Quapropter tantā in se nō continet humiditatem superfluam, neque adeò dilutam & tenuem, vt ad folia vsque ac paruos ramos perueniat. Est item scabrosa arbos, ita vt facilè priusquam ad ramos & folia humor deueniat, per caudicis corticem prorumpat: idque facilè comprobatur, propterea quòd qui eam colligunt, aiunt huius arboris mānam perfectiorem esse, si manè & vesperi legatur, quàm meridie sub ardenti Sole; nam ex immodico Solis calore aridior, sicciórque admodum redditur, & propterea imperfectior. In fraxini verò foliis, eam sæpius colligere tradunt. At non manè ac vesperi, sed meridie ac calidissimis diei horis, vt dictū est. Nam manè humidior cùm sit, colligi nequit. Verùm satis exigua est ea, quam in foliis reperiunt, & veluti milium parua eius grana, ita vt facilè persuaderi possit ex eiusdē arboris ramis super folia decidisse potiusquàm in eisdem genitam esse, aut saltem propterea quod magna ex parte, vt collectores referūt, in fraxinis manna emanat ex ramis, ea potissimùm parte, qua foliorum pediculi eisdem annectuntur, quem locum vulgo vocant gliocchi, atque in eisdemmet pediculis & ramis coalescentem inueniunt; poterit ob id quæ in foliis reperitur, per eosdem pediculos ad folia effluxisse, postquā minuta admodū ac milij g o similis ferè in eisdem reperitur, adeò vt die vna ac etiam altera ex foliis ipsis vix semūciam colligant. Rursus dicas quid erit impedimento quominus in fraxinis qui in concauis, madidis, paludosisq; locis oriuntur, in quibus præsertim (vt aiunt) manna reperitur, quod in eorum foliis eadem generari

posſit,quem admodum in caudice, ramis, ſurculis, ſeu foliorū pediculis, ad eadem folia trāſmiſſa portione quadam exigua ſuperfluētis humoris ſeu ſucci, per eoſdē foliorum pediculos ab eiſdem fraxinis, poſtquā humidiores ſunt quàm orni, & in madidis locis magis quàm in ſiccis talem producūt lachrymā, ſeu gummi, nonne & in quibuſdam etiam arboribus, vt vlmis, veſiculæ, ſeu tubercula quędam, humore etiam craſſo & lento plenæ in foliis reperiuntur? Et in Fago propriis me inſpexiſſe oculis fateor, præter eos quos in ſpinoſis quibuſdā folliculis proprios fructus procreat, in foliis etiam plures generare veluti fructus quoſdam cono ſimiles, herbacei coloris primò, deinde rubeſcentes, duros quidem, intus verò inanes. Non itaque à ratione alienum cuipiā videri debet quòd in fraxini foliis ſimilis concreſcat, & coaguletur humor veluti in eius caudice, ramis, ac foliorū pediculis, tranſmiſſo tanquam ſuperfluo per eoſdē pediculos humore ad eadem folia, ac per eorum poros demum reſudans, à Solis calore concreſcat, & coaguletur, poſtquā humidiores natura ſunt, ac in madidis locis magis talem producunt lachrymam, cuius indicium maximum exiſtit, quia (vt ferunt qui eam colligunt) derelicta illa exigua manna quandoque in foliis, vno vel altero die, maiorem poſtea eam reperiunt, circa quam grana alia etiam, admodum minuta & coagulata ſunt. Aiunt inſuper parua illa grana quæ manè ſuper folia reperiunt, eodem etiam die Sole ſuperueniente augeri, & maiora reddi, quæ poſtea veſpere colligunt. Quod fieri haudquaquam poſſet ſi ex aëre fuiſſet delapſa, nā à Solis calore potius liquefacta ac abſumpta fuiſſet, quā coagulata, & maior reddita eius ſubſtantia, vt paulò ante probauimus. Quapropter valeant qui mannam in fraxinis & ornis ſolis repertam, aëream ſeu roridam, ac è cœlo delapſam eſſe contendunt. Dixi non ab re ſolis, nam contingere poterit quòd eædem met arbores in quibuſdam locis, in quibus aërea manna decidit, reperiantur, & ita in eaſdem etiam decidere poterit. At non in eis ſolis, & quotidie per multos dies, ſed cæteris quoque omnibus, & rarò tum arboribus, tum fruticibus, tum herbis & lapidibus eiuſdē loci ſimiliter eam inueniri neceſſum eſt, poſtquam è cœlo decidit, in aëreque & non particularibus plantis concreſcit, & coagulatur, vt probauimus particularémque quandam aëris conſtitutionem, vt diximus, requirit: ſed quę in eis duntaxat reperitur, earum arborum humor proprius ſeu ſuccus exiſtit; qui cùm ſuperfluus fuerit, non ſolùm quantitate, ſed etiam qualitate pro earum nutrimento: ad caudicem ramos, ſeu ſurculos, interim etiam ad folia eorúmque pediculos excernitur, quemadmodum in cæteris plantis, quæ lachrymam ſeu gummi procreant: pro cuius generatione non parum etiam Solis calor opitulatur, earundem arborum corticē, aliáſque partes, rarefaciendo, ac findendo, dictúmque humorem aliquando primò, ac extenuando, foráſque trahendo, & deinceps cogendo, coagulando, ac concoquēdo, ita vt ſuauior & dulcior fiat, & ad vſum quempiam paratior, ídque potiſsimùm ſub cane, aut non multo ante tempore, quo quidem tempore feruentior calor exiſtit. Nam feruentiſsimis etiam diebus, ſub cane videlicet, thus, & myrrham colligunt, Theophr. auctore cap. 2. lib. 9. de hiſto. plan licet hæc inciſis arboribus (vt ipſe inquit) fiant. Cuius rei occaſione non ab re quis quæreret, num inciſis eiſdem arboribus, fraxinis inquā & ornis, quemadmodum ſponte concluſimus, hanc etiam lachrymam ſeu gummi dictæ arbores producant? Huic ex his quæ priùs diximus reſponſum patere poterit: diximus enim has arbores inter eas poſſe connumerari quæ & ſponte, & inciſura quoque talem valeant lachrymam generare, atque experientia etiam eorum, qui inciſis eiſdem arboribus, eam colligunt vt vno ore omnes fatentur, probauimus poſſe etiam ſponte dictas arbores eandem producere. Qua de re nemo inficias ibit quòd manna ex his arboribus inciſis emanet, ac emanare poſſit, quinimò ad vulnera illata copioſior humor confluit, vt aiunt. Verùm non vnus duntaxat earum eſt inciſionis modus, vt ferunt omnes, nam quidam nonnullis factis inciſuris in toto caudice, ita ſequenti die, vel altera eam colligunt, quidam verò per aliquos dies ante eaſdem arbores incidunt, quibuſdam inciſuris in inferioribus earundem partibus illatis, & deinde eadem collecta, ac proiecta quam primò reperiunt in eiſdem inciſuris mannā, quæ deinceps confluit per eaſdem inciſuras, colligunt, & conſeruant. Alij verò prætermiſſa omnino ea quæ per primas effluit inciſuras, poſt paucos dies aliis in locis ſuperioribus eaſdem arbores incidentes colligunt, quæ quidem præ cæteris dulcior, admodúmque ſuauior exiſtit, purgato, vt inquiunt per primas inciſuras arbore, hoc eſt excreto eo humore, qui impurior, & propterea amarior, & crudior erat. Id verò in ornis potiùs quàm fraxinis non ab re machinati ſunt: nam fraxini humidiores cùm ſint, vt dictum eſt, ſponte magis, nedum in caudicibus & ramis, verùm etiam in foliis eorúmque pediculis atque eo in loco qui eſt inter foliorum pediculos & ramos, talem emittunt lachrymam. At orni, vt qui ſicciores natura ſint, hoc eſt minùs quàm fraxini humidi, corticéque duriores & ſcabriores, locíſque ſaxoſis, montoſis ac ſiccis degant, tantam in ſe humiditatis copiam non continent, nec adeò dilutus & tenuis eſt eorum humor vt ad ramos & folia eum ſponte emittere valeant, ſed in caudicem ſolùm & rariſsimè in ramos. Quapropter vt copioſus effluat ex eis humor, eiſdem vulnera iniiciunt; ita enim & promptiùs effluit, & à Solis etiam calore non parum arbores pro eius expulſione eiſdem inciſis iuuantur, eundem ſcilicet humorem ad corticem trahente. Ex quibus pleniſsimè ſatisfactum eſſe cēſeo ad primum quod diſſerendum propoſuimus. Etenim non ſolùm mannam quam vocant, rorem eſſe quendam è cœlo delapſum, vt Arabes ſentire videntur, verùm etiam arboreum humorem ſeu ſuccum, fraxini inquam & orni, ſatis ſupérque demonſtrauimus, ita vt modo vtroque eam generari contingat.

Validiſsimis inſuper rationibus atque experientia probatum eſſe reor, eam, qua noſtra tempeſtate vtimur ad aluum molliendam, quáque etiam prædeceſſores noſtri per plures ante annos vſi fuēre, illam non eſſe quæ eiuſdem generis cum rore exiſtit, quámque etiam Arabes ſcripſēre, ſed fraxini ſeu orni humorem, ſiue ſuccum concretum, poſtquam ex eiſdem duntaxat, hoc noſtro in regno Neap. pleríſque in locis præſertim Calabriæ eam colligunt, & per plures ante annos ſe collegiſſe fatentur: idque etiam percepiſſe aiunt ab iis qui eam colligere eos docuerunt. Reliquum eſt vt ad ſecundum dilucidandum tranſeamus. Erat autem; num liceat medicis

dicis indifferenter atque innoxiè eisdē mannæ speciebus vti, postquam rationibus, auctoritatibus, atque experiētia, inuentum est bifariam eam generari posse: & num vna etiam eiusdē speciei sit altera perfectior, & quæ imperfectior quodammodo earum est nunquid omnino vitanda, explodendáque sit? Pro cuius dilucidatione asserimus aëreā mannā ex rore genitam, ab Arabibúsque descriptam, potissimùm concretam, & quam Mesues commendat, ad eos vsus quos ipse ac Serapio & Auic. probarunt esse vtilissimā; etenim cùm ex rore sit genita æquali, ac fœcundo aëre, & lætis aspectibus, saporéque dulcis sit, ad æqualitatem ferè accedit, ad caliditatem, & humiditatem, parū vergens quodammodo: quapropter guttur, pectus, ac ventrē lenit, leniendóque cum facilitate quadam bilē educit, ac sitim sedat; præter id quod sua dulcedine, si cū aliis purgantibus misceatur medicamentis, eorū operationes vigorat: efficit enim vt natura ob eius dulcedinē promptiùs ea aggrediatur, ac ad actū ducat. Verū si super lapides cadat, ea optima est (vt inquit idem Mesues) quæ est sicut semen album, & est dulcis, & recens: sequitur deinde quæ est subcitrina, nam fusca, cœnosa, & antiqua non est bona. At si super arbores seu plātas cadat, melior est illa quæ est paucæ permistionis cum foliis, & est subalbida, recens: suscipit enim hæc quippiam de virtute plantarum, vt idem Mesues testatur. Quas etiā ferè omnes facultates Tereniabin dictæ, quam liquidam & melleam mannam esse diximus, Auic. & Serapio etiam tribuerūt: ita vt non minùs innoxiè iuxta eorū sententiam ad iam dictos vsus Tereniabin vti valeamus, quàm iam dicta concreta & coagulata manna. Ipséque vtranque apprimè idoneā ad eos vsus esse censerem, modò vtraque his nostris in partibus reperiretur. Verùm neutram hoc nostro in regno Neap. è cœlo cadere puto, aut valde exiguā, eámque rarissimè, & non quotannis, potissimùm concretā, & coagulatam: liquidam verò aut non omnino, aut si qua reperitur quæ non concrescat, vt dictum est, eā non esse eiusdem speciei ac facultatis ingenuè fateor, cuius Arabes Tereniabin esse fatentur, postquam neque eiusdem notas habet. Et qui coagulatam mannam colligūt, tanquam inutilem eam derelinquūt, & per plures ante annos dereliquerunt, quotquot concretam & coagulatam mannam hoc nostro in Regno Neap. quibusuis in locis colligunt, eámque segetes in quotquot inciderit, protinus tabe quadā, veluti rubigine perimere aiunt, quod quidē haudquaquam de Tereniabin Arabes scripsēre. Itaque vbi haberi possit roscida concreta ac coagulata mānna, tutè ad iam dictos vsus vtare: at eius defectu, nū ea, quam arboreā esse probauimus vti liceat, nondū liquet. Pro cuius dilucidatione in memoriam reuocandū est fraxini folia, eorúmque succum, illa illita, hunc potum, serpentum morsibus subuenire Diosc. auctoritate. Quod etiam confirmauit Plin. cap. 13. lib. 16. cap. vero 8. libr. 23. vt paulò ante animaduertimus, hæc de fraxino scripsit, Fraxinus quam vim haberet aduersus serpentes, indicauimus, & deinde subdit, semen foliis eius inest. putarem ipsum melius dixisse folliculis seu siliquis eius inest, vt cum Theophra. concordaret qui dicebat, fert tamen in siliqua fructum minutum nucis modo, & deinceps idem Plin. de semine ait, quo medentur iocinoris & lateris doloribus in vino, & iterū de foliis ita subdit. Aquam quæ subit cutem extrahunt, corpus obæsum leuant onere, sensim ad maciem reducentes, iisdem foliis cum vino tritis ad virium portionem: ita vt puero quinque folia, tribus cyathis diluantur, robustioribus septem folia, quinque cyathis vini, non omittendum ramenta eius, & scobem quibusdam cauenda prædici. Has Plin. de seminis & fraxini foliis facultates enarrauit, quamuis in fine enarrationis addiderit id quod fabulosè potiùs de eodem fraxino conscripserat Diosc. cùm dicebat, ferunt tamen ligni ramenta pota letalia esse: nam cùm insipida quodammodo sit lignea fraxini substantia, nec quampiam præ se ferat excedētem qualitatem, aut fungorum modo enecet, propterea quòd multo liquore plena non est vt colchicon, imaginari non valeo, cur eius ramenta pota possint esse letalia, seu deleteria venena, eo potissimùm cùm illa nonnullis sæpiùs exhibens, letalia non esse experientia comprobarim: quibus non modò letalia non fuēre, verùm neque vllum periculum aut aliud quoduis symptoma potu malum attulēre, adhæc si foliorum succus potus velut alexiterium est aduersus serpentum ictus pharmacum, eorundem auctoritate, quî fieri possit vt ligni ramenta pota deleteria esse possint non inuenio. si igitur letalis haudquaquam est fraxinus, vt ex eius sapore liquet, & experientia comprobauimus, sed tales habet vires secundum folia & fructus, postquam manna quæ in eo colligitur probatum est eiusdem arboris humorem seu succum esse, & quilibet succus seu humor, vt Theoph. auctoritate dictum est cap. 1. lib. 9. de histo. plan. vires sortitur pro cuiusque plātæ ratione, sequitur quòd easdem etiam habebit vires, & quòd tutè & innoxiè ea vti valeamus, præsertim ad iam dictos vsus, ad quos semina & folia fraxini, eorúmq; succi sunt accommodata. Similiter quoque sentiendū esse puto de ea quæ in ornis colligitur manna, postquàm eiusdem sunt cum fraxino generis, parúmque inter se dissidere videntur, vt priùs ostendimus: nam si roscidum mel, aëreáque manna cadens suscipit de virtute plantarum super quas cadit, vt Gal. & Mesue, visum est: quantò magis propriùs earundem plantarum humor eadem participabit facultate, quæ ipsis arboribus propria est; Rursus si dulcis est humor hic seu lachryma quā mannam vocant, neque multo crasso lentóque humore plena est, aut parum amari saporis particeps, adeò vt ferè imperceptibilis sit, & à sensu iudicari nequeat, sintque dulcia omnia moderatē calida, grata que, & nostræ naturæ amica, vt liquet 4. de simp. medic. facu. necessariò sequitur quòd ex eius assumptione nulla corporibus nostris noxa prouenire possit. Quinimò præter iam dictos vsus quos præstare potest manna hęc, velut fraxini & orni humor, propterea quòd earūdem arborum vires sortiatur, vim etiam habebit concoquendi, laxandi, & rarefaciendi, quemadmodum cætera dulcia, necnon fundendi, læuigandi, ac molliendi, vt eodem 4. & 5. de simp. medic. facul. à Gal. scriptum est: & vt summatim dicam, præter iam dictos vsus cunctas etiam præstabit vtilitates, quas Arabes aëreæ mannæ tribuerunt, quatenus dulcedine communicant, quamuis non tantæ humiditatis sit particeps, neque adeò temperatè calida existat. Et si dixerit id saltem vitari non posse quòd licet propria dictarum arborū lignosa, & vt ita dicam, medullosa substantia nullum excedentem præ se ferat saporem, cortex tamē & folia amaritudinem manifestā repræsentēt, qua-

propter & hæc arborea manna quæ in foliis & iuxta corticem earundem arborum colligitur, necessario quadam participabit amaritudine, saltem occulta, & sensui imperceptibili, & ob id præstare eos non poterit vsus quos præstat aërea, quæ dulcis est omnino, asserimus nos dubio procul quòd ob eas quas superiùs diximus causas, nō inconueniet quòd amaritudine careat, quamuis cortex & folia amarum repræsentant saporem: & si alicuius amaritudinis particeps sit manna hæc arborea, adeò tamen exigua est, vt nullo pacto, aut vix percipiatur, multam verò, eámque suauem admodum præ se fert dulcedinem, & proinde quos præstant vsus dulcia omnia, & ipsam quoque præstare posse non inconuenit, licet non adeò exquisitè, & præter id easdem quodammodo vtilitates molietur, quas amara præstare solent, non tamen valenter, & exquisitè. Qua de re citra manifestam seu excedentem caliditatem, abstergendi vim quodammodo habebit, extenuabit, incidétque humoris crassitiem, & meatus quoque perpurgabit, quemadmodum de cæteris amaris scriptum reliquit Galen. citato lib. 5. de simplic. med. facul. nec minùs & menses mouebit, educendóque ex pectore & pulmone quicquid in eis continetur, siue pus, siue pituita crassa, non parum auxiliabitur, & eadem quoque ratione comitiali morbo opem feret, velut de amaris omnibus testatur Gale. citato lib. 4. de simp. medi. fac. Et quo amarior fuerit manna hæc arborea, eo magis & valentiùs, eos vsus quos amari sapores præstare possunt, præstabit, minùs tamen quos dulcis sapor, & quo dulcior, magis dulcis saporis facultates potiùs molietur, minùs autem eos producet effectus, quos in corporibus nostris amara efficere solet, vtrosque tamē perpetuò præstabit vsus, cùm vtriusque saporis sit particeps, & à neutro manna hæc omnino absolui possit, eos tamen imbecilliùs quàm exquisita dulcia, exquisitáque amara operabitur. itaque cùm ea adeò dulcis sit, vt nullam sensui repræsentet manifestam amaritudinem, nam secundum rei naturam ab ea fortè non absoluitur, quoniam omnino syncera, & ab aliarum qualitatum mistione alienā dulcedinem aut saporem quempiam alium inuenire impossibile est, vt liquet ex Gal. citato lib. 4. de simplic. medica. facu. non ab re eos præstabit vsus, quos aërea manna, cæteráque dulcia præstant, & quo magis vel minùs amaritudine participabit, eo plus vel minùs easdē in corporibus nostris vtilitates molietur, quas amaris omnibus conuenire cum Gal. conclusimus, eos tamen non adeò exactè & absolutè postquā semper in hac arborea manna siue sponte, siue vi emanauerit dulcis sapor prædominatur, dulcedóque in ea primò ac magis à gustu percipitur quàm amaritudo, etenim hæc aut non omnino, aut vix, & in fine percipitur, quapropter non modò citra omne discrimen ac periculum penitúsque innoxiè hac quæ in fraxinis & ornis reperitur manna vti poterimus, quomodolibet ea prodierit, sed ad omnes iam dictos vsus proculdubio erit accommodata, ac præ cæteris eligenda erit postquam sapore dulcis, moderatáque calida existens, aut exiguæ amaritudinis particeps, quæ etiam interdum in ea non percipitur, aut vix tandem eas quas narrauimus vtilitates præstabit, & nullius excessus periculi, aut mali auctor mortalibus esse poterit, etiam si manifestè amaritudo aliqua in ea sentiatur. At quid opus est tot rationibus ac auctoritatibus vti, vbi res experientia pateat, & longo vsu fuerit comproba-ta? quippe cùm huius rationem quærere dimittentes sensum, infirmitas quædam intellectus est, quémadmodum aduersus Zenonis opinionem qui omnia quiescere fatebatur, Arist. dicebat 8. phys. Neque enim ipse solus, sed corū omnium qui hac nostra tempestate Medici sunt, nemo est qui sæpius longóque tempore hac manna quæ ex ornis & fraxinis colligitur vsus non fuerit, perpetuóque cum bono & fœlici successu citra vllam noxam eorum qui eam sumpserunt, præsertim ad aluum molliendam, etenim neque inquietudines & fastidia, neque tormina, colliquationem, aut superpurgationem, aut aliud malū symptoma ex eius assumptione quispiam perpessus est, tam si ex foliis, aut loco qui est inter foliorum pediculos & ramos, seu ex ipsismet foliorum pediculis, ramis, seu caudice fuerit collecta, quarum primam frondium, secundam verò corporis mannam vulgò appellant. Quotquot item medici hoc nostro in Regno Neap. per multos annos ante nos fuēre, semper hac qua modo vtimur manna, citra discrimen aliquod vsi sunt. Puto tamen eos hactenus non obseruasse cæteros quos eiusdem narrauimus vsus, arbitrati (quemadmodum & ipse etiam multo tempore arbitratus ac hallucinatus fui) hanc mānam eam esse quam Arabes scripsēre. Postea verò non multis abhinc annis rationibus instructus, & vsu, ac experientia certior redditus, iam dictos enarratos vsus omnes, per Deum immortalem me obseruasse ingenuè fateor, & dubio procul omnes in futurum quos narrauimus vsus, citráque vllā noxam ex eius assumptione, non solùm periti & generosi medici, sed vulgares etiā (si vt decet, ea vtantur) perpetuò prouenire videbunt. Sed mox inquies ea omnia quę de fraxini & orni lachryma narrata sunt, veritatem habere, vbi sponte emanauerit, & non si incisis iam dictis arboribus colligatur: quæ etiam non multò ante hac fuit inuenta: hæc nanque cùm factitia quodammodo sit, & non spontè proueniat, saltem inhibenda erit, omninóque vitanda tāquā mortalibus noxia, & veluti deleteriū quoddam pharmacum. At nos asserimus quòd quouis modo fiat & producatur earundem arborum lachryma seu concretus humor, quem mannam appellant, & in quacunque dictarum arborum parte siue sponte, siue vi aliqua emanabit, ea innoxiè ad diuersos tamen vsus vtendum erit, neque earum quæpiam prohiberi, aut omnino vitari debet: cùm quælibet ipsarum tempestiuè adhibita non parum conducat: etenim vbi spontè proueniat, cùm dulcis admodum sit, moderatéque calida, eos præstabit vsus, quos narrauimus dulcia omnia moliri, & propterea valde similes facultates habebit cum Arabum manna, quæ etiam (vt ipsi aiunt) ex plantis super quas cadit, aliquam suscipit facultatem. Idque veritatem habere censemus, tam si in foliis eorúmque pediculis, quàm si in ramis, aut caudice colligatur, eo dūtaxat dissidentes, quod quę in foliis foliorū facultate, quæ verò in ramis & caudice, totius arboris & corticis quoque facultate quapiā participabit. Vbi verò incisis priùs arboribus ea prosilierit, quam mannam vulgò appellant manna forzata, aut eam in primis vulneribus illatis colligunt, & hæc omnium maximè amaritudinis particeps erit, præsertim ea quæ primò ex eisdem effluit: aut priùs per aliquos dies ante, quibusdam cæsuris factis, eam quæ ex eisdem profluit, prætermittunt, & deinceps reliquis illatis, quæ inde profluit, colligunt, & hæc medio modo se habebit & sapore & facultate inter

eam quæ ſponte, & eam quæ ex primis inciſuris factis, primò emanat, quælibet tamen earum ſemper dulcedinem magis præ ſe fert quàm amaritudinem, cùm hic ſapor in eis omnibus præualeat, quapropter licet prima quæ inciſuris factis colligitur, minorem habeat concoquendi, laxandi, ac rarefaciendi, ſeu læuigandi & fundẽdi vim, propterea quòd non adeò temperatè ſit calida ob amaritudinem cuius magis particeps eſt, maiorem tamen habebit abſtergẽdi, extenuandi, meatus purgãdi, ac incidendi facultatem, & ob id in educendo pure, aut craſſa pituita ex thorace, & pulmone, menſéſq; mouendo, magis auxiliabitur, magiſque aluũ ſoluet, & liberãdis obſtructionibus opitulabitur, quinimò Theophr. citato c.1. lib.9. de hiſtor. plant. de lachrymis quæ inciſis arboribus conſiſtunt, inquit: cæſura capiuntur quæ vtilia, magiſque operæpretium ſunt: ita vt propterea vtilior hęc manna quodammodo eſſe videatur, & nõ ab re tot præſtabit vſus quot narrauimus: vbi congruè ea vtaris: cauenda tamen erit in ardentibus febribus alui fluoribus ac diſſenteriis aliíſque calidioribus morbis, ſimilíſque naturæ corporibus, ac etiam æſtate, regionibus, anníque conſtitutionibus, ſimiliter valde calidis exiſtentibus, non tamen adeò vt cætera pharmaca aluum ſoluentia quæ calidiora ſunt, tempore anni calido, calidioribúſque corporibus, prohiberi debet, cùm nõ adeò noceat, atque calidior ſit, ſed ea vtendum præcipuè vbi hęc adſint, quæ ſponte emanat, & in foliis eorúmq; pediculis, ac eo potiſsimùm loco qui inter pediculos & ramos colligitur. Si verò quibuſdam vulneribus priùs dictis arboribus illatis, quam primò reperiũt ex eiſdẽ emanantẽ mannam non colligunt, ſed eam quæ deinceps ab eiſdem, aut ex aliis ſecundo loco factis cæſuris, profluit, hęc licet vi etiam extrahatur, inciſis ſcilicet dictis arboribus, & propterea violẽta quodammodo appellari poſsit, & in hoc cõuenit cum modò dicta, tamen quod ad facultates attinet, medio modo ſe habebit inter hanc, & eã quæ ſponte profluit, cùm non adeò exquiſita & pura fuerit quemadmodum ea quam ſponte dictæ arbores amittunt, neque adeò impura & violenta, vt ea quæ ex primis illatis cæſuris primò emanat: propterea quòd ex primis illis inciſuris, qui impurior ac magis amaritudinis particeps eſt humor, fuit expurgatus. Iure igitur mediocriter ſe habebit tam ad eas operationes, quas ſpontaneè competere diximus, quàm ad eas, quas perficere retulimus eam mannam quæ ex primis inciſuris illatis primò effluit. Quamobrẽ proculdubio aſſerimus quemlibet ex iam dictis ſuccum, ſeu concretum humorem, lachrymã, ſeu gummi, aut quomodolibet appellare volueris, admittẽdum eſſe, etiamſi vi extractus fuerit, mortalibúſque ad diuerſos vſus eſſe accommodatũ, & citra noxam aliquam magnopere conducere, & proinde nullum eorum prohibendum eſſe, iure arbitror, nec minus naturæ, & arti quoque plurimum deberi cenſeo, & innumeræ agẽdæ ſunt gratię (mea ſententia) vt quæ nobis inter cętera medicamẽta valde conducibilia, hunc fraxini & orni humorẽ, quem mannã appellant, producere, ac propalare conatæ ſint: quo vt decet vtentes citra noxã aliquã, vt ſæpius dictũ eſt, nonnullos præter naturã affectus curare valeamus, etiam ſi aliqua ferro inquã, aut igne, & non ſponte proſilierit. Quocirca vt rem hanc paucíſsimis perſtringamus, nam pręclarũ prouerbiũ illud eſt (vt inquit Plato in Philebo) quo dicitur; quę pulchra ſunt & bis, & ter, repetenda eſſe, vbi ea haberi non poterit manna quæ ab Arabibus ſcripta eſt, loco eius ea vtare quæ ſponte in dictis arboribus emanat, nam eoſdẽ ferè præſtabit vſus, quos Arabes bonæ, aëreæ mannæ tribuerũt, & longè plures pręſertim ea, quã in fraxini foliis, eorúmque pediculis, aut parte ea qua foliorũ pediculi ramis annectuntur, colligunt, & frondium mannam appellant, hæc nanque inter cæteras eligenda erit. Nam pręterquã humor ille ex quo generatur ſyncerior, dilutior, ac tenuior eſt, quoniam ad extremas peruenit ad ſummas arboris partes, ac concoctus magis, & ob id dulcior exiſtit, foliorum etiam viribus quodãmodo participabit, quorum ſuccus, vt dictum eſt, ſerpentũ ictibus valde opitulatur. Dioſc. & Plin. auctoribus, qua de re inter cæteras ad eos vſus ad quos aërea accommodata eſt Arabum auctoritate, præcipuè hæc eligẽda erit. Nã cùm dulcior ſit quàm cęteræ arboreę mannę, candido, aut ſubcitrino calore velut roſcida, cęteris propterea eiuſdem generis pręſtare videtur, & aërea etiã pręſtãtior, cùm nedum ſerpentũ ictibus, verumetiam & eadẽ ratione malignis peſtilẽtibúſque febribus auxiliabitur. Deinceps verò ea quę etiam ſpõte prodiẽs in ramis aut caudice tam fraxini quàm orni reperitur, ſuccedit. Nã in orni foliis aut eorum pediculis humor hic ſponte non emanat aut raro admodum, & raro etiam in ramis. Sed in caudice plurimùm, vt ſępius dictum eſt: quamuis quę in fraxini ramis, ſeu caudice colligitur exigua ſit, vt diximus, collatione facta, ad eam quę in ornis ſupra dictas partes legitur, dignitate tamẽ pręſtat ea quę in eiſdem orni partibus reperitur: propterea quòd nõ adeò calidæ tẽperaturæ ſit fraxinus ac ornus, humiditatéque magis participet: & ob id dulcior quoque eſt quæ in fraxini ramis, ſeu caudice colligitur mãna, quàm quę in orni eiſdẽ partibus reperitur. Sequitur in bonitate tertio loco quæ non ex primis illatis cæſuris colligitur, videlicet quæ ex eiſdẽ primò profluit, ſed ex aliis vulnerib. poſt aliquos dies factis. Nam ex primis illis quod primò effluit, impurũ, incõfectum, ac excrementoſum valde eſſe cẽſendum eſt: & propterea puriorẽ, perfectiorẽ, dulcioremque ex ſecundis cæſuris humorẽ profluere: necnon & ſecundo loco ex illis primis inciſionibus factis non ab re putandum eſt. Poſtremò neque etiam ea omnino ſpernẽda eſt arborea mãna, atq; penitus profliganda, quamuis quarto loco in bonitate ſuccedat quę primò ex primis illis inciſuris profluit. Nam & hæc quoque, licet amaritudinis cuiuſdam quodammodo particeps ſit, dulcedinem magis præ ſe fert, qui ſapor perpetuò in ea etiã præualet, quãuis parua quædam, & in fine ſentiatur amaritudo, cuius etiam gratia quandoque morſus quidã ſentitur dum guſtatur, eſt enim mordicatio communis cùm acidi, tum amari, tum etiam acris ſaporis, vt liquet 4. de ſimp. medic. fac. quapropter & ad eos valde conducere videtur vſus, quos dulcia omnia, modicéque amara perficere ſolent, vt ſæpiùs dictũ eſt, & ſi contingat, vt quidam ferunt ac experti ſunt, quandoque humorem hunc lento igne ſub dictis arboribus accenſo, vi extrahi: & hæc quoque mãna admittenda erit, cum non niſi caliditate quadam magis participabit, quæ non adeò erit immodica vt vrat, & corrumpat, at ſenſibiliter lædat, ſed vt valẽtiùs operetur, id quod manifeſtat huius humoris dulcedo, quæ quomodocunq; his humor ex iã dictis arboribus effluat, ſemper in eo præualet, & amaritudo aut nulla ineſt, aut adeò exigua, vt vix percipi poſsit, perquam rariſsimè autẽ, ídque in fine potius

manifestè sentitur:quo fit vt hoc eodē humore, succo,lachryma,seu gummi, quomodocunque à dictis arboribus emanauerit,siue sponte,siue vi aliqua innoxiè,citraq; omne periculū vti valeamus. Id quod nō solùm validissimis rationibus, ac auctoritatibus probatum esse reor, verum etiam & lōga experientia confirmatum. etenim nedum ipse sæpius & longo tempore eadem sponte,& vi etiam collecta vsus fui, sed & cæteri ferè quotquot sunt in hoc nostro Regno medici,indifferenter per plures annos eadē māna quomodolibet collecta ad molliendā aluum, præcipuè citra noxā aliquam,citraque omne discrimen vsi fuère. At si quispiam dixerit quādoque obseruatum esse, ex eius saltem mannæ vsu, quæ primo arboribus iam dictis incisis emanat, superpurgationes, intestinorum abrasiones, seu tormina & alia quoque mala superuenisse: nos facilè obiectionem hanc delebimus, asserentes hæc non huius arboreæ mannæ ratione prouenisse, sed quia minùs rectè medicus quispiā ea vsus fuerit intēpestiuè, aut morbis,seu corporibus quibus non competit,exhibēs:vel coniectura malè eius quantitatem assequutus,aut fortè deceptus,putans eam aëream esse, vel quippiam aliud adulteratū, seu factitiū, pro manna hac exhibens:quamobrem frustra nō animaduertimus nos priùs quādo diximus quòd absq; noxa semper hac arborea manna vti poterimus: vbi vt decet ea vtamur. Cæterùm quis vnquam eiusdē vsum impedire audeat,si nōnulli alij arborum,fruticum, seu herbarū succi,humores,lachrymæ,resinæ, seu gummi,in medicinæ vsu admittuntur,quamuis eorum aliqui violentiores,calidiores,acrioresque fuerint,& quidā venenosa etiā qualitate participent, vt scammonium,elateriū,euphorbiū,& alij similes: sunt & præter hæc humores alij,gummi seu resinæ,quorum in arte medica vsus admittitur, vt aloë,bdelliū sagapenum,opopanax,Hammoniacum,myrrha, mastiche, thus, & reliquæ resinæ omnes, præsertim terebinthina,nōnulláque alia, quæ breuitatis causa cōsulto prætermittimus. Admittēda itaq; est hæc nostra manna,quæ ex fraxino & orno duntaxat quouis modo colligitur tanquā mortalibus magnopere ad iā dictos vsus conferens:illud tamen animaduersione dignum puto,quo maiori emolumento ac tutiùs ea vti valeas, vt eā quæ recētior & humidior est semper eligas:nam quæ diuturnior aut quouis modo aridior reddita est, omnino vitari debet: necnō vt vnam ab altera secernere coneris,ac rectè distinguere: nam & hoc erat tertium à nobis absoluendum. Quod etsi difficile admodū videatur,id tamē quoad fieri poterit manifestare conabimur, asserentes aëream,& quam Arabes scripserunt mannā haud ægrè dignosci præsertim optimā, eisdem videlicet notis, quas Mesues animaduertendas, suo proprio cap. de manna,neque etiam admodum difficile est hanc,ab ea quæ arborea est distinguere,nā cùm hæc à frigore cōcrescat semper,atque coaguletur, vt sæpiùs dictum est,necessariò liquefiet ac soluetur à calore, si Aristotelis principia vera sint. Itaque si Soli feruētissimo,aut igni seu calefacto ex igne ferro aut lateri imposita,soluatur,atque liquescat,quòd aërea sit, certo affirmare poteris, modò adulterata nō fuerit, & eas seruauerit notas,quas Mesues meminit:qua etiam ratione neque admodum difficile erit hāc qua vtimur,& arborea est,à roscida discernere, Etenim à Solis seu ignis calore,etiam immodico, neque soluetur,neque liquefiet,cùm ab eodem vt dictum est cōcrescat,& coaguletur. Quod etiam dum hæc scriberem experiri volui. Nam cū diligentia Ferdinandi imparati, solertis quidē pharmacopolæ Neapolitani,ex Venetiis eam Orientalem mannā quā bombacinam appellāt,habuissē, calefacto ex igne ferro, ac lateri,impositis eiusdem,& nostræ mannæ granis quibusdā,tā eius quæ ex foliis,quàm quæ ex caudice & ramis colligitur, illa protinus liquefacta & soluta,hæc verò aridiora durioráque reddi visa sunt:exposui quoque eadem Soli feruētissimo,propriisque oculis inspexi,& si non ita repēte & affatim, pauco tamē interiecto temporis spatio, bombacinā mannam sēsim liquefactam, nostram duriorē effectam, & albidiorem. Nec secus cēsendū puto de ea quam mastichinā vocāt,& de qualibet alia manna è cœlo cadente quocūque in loco,ac quouis tempore, vbi adulterata non sit. cùm enim & humidior & recentior sit quàm bombacina, cōsentaneum est vt citiùs & ad Solem,& ad ignem imposita liquescat. Liquefit autem,ac soluitur à frigido humido,hoc est aqua, manna hæc arborea:nam quæ à sicco calido coagulata sunt,ab aqua soluuntur,quæ est frigida & humida,inquit Arist. 4. meteor. siquidem coagulata,quęcunque liquabilia existunt, dissoluuntur ab his, quæ causis coagulationis contraria sunt,& propterea, vbi fuerit frigidū aliquod sine humiditate eā quoque soluere non valet,quoniam & à frigido sicco etiam, quandoque concrescit hæc māna, vt collectores testantur,& nos priùs dilucidauimus, & hoc nō ob aliud nisi quòd non solius aquæ,sed terræ etiā existit eius materia, quæ quidem dictarū arborum succus, seu humor est vt diximus,& quæcunque communia sunt terræ & aquæ,& ab igne coagulātur,& à frigido,ait Aristot. citato loco. Idque non ob aliud, nisi quòd hæc quæ sunt cōmunia terræ & aquæ cū eorū coagulatione ingrossantur etiam, quæ ingrossatio alio modo fieri nequit,quàm humido abeūte, sicco autē cōstante: id verò indifferenter, & àcalido & à frigido, quamuis diuersa quodāmodo ratione perficitur, vt liquet ex eodem Arist. ibidem Quo fit vt nō absque ratione arborea hæc māna interim à frigida,interim verò à calida,præsertim non immodica,aqua soluatur atq; liquefiat, eo ab vtraq; iniecto iterū, quod priùs abierat humido, ac in maiori copia,siccóq;, quod propterea cōstiterat, iterū dissoluto à suo cōtrario. Illa verò quę aërea est,& à calida aqua,tāquam à cōtrario, nonnunquā autē à frigida, cuius causa quod priùs à sicco frigido concretū erat, iterū liquefit ac soluitur, quemadmodū niui, atque grandini cōtingit,quę nedū à Solis seu ignis calore liquefiunt ac soluuntur, verumetiā à calida & frigida aqua. Soluitur itaque atque liquefit aërea & roscida māna semper à Solis, seu ignis calore atque etiam à calida aqua,quatenus scilicet calida est potissimùm:& à frigida quoq;, verùm non tanquā frigida,sed tanquā humida. Quę verò arborea est nūquā à solis seu ignis calore soluitur,sed potiùs cōcrescit, &coagulatur magis,ab aqua verò,siue modicè frigida,siue modicè calida fuerit,& soluitur, & liquefit, tam si à calore,quàm si à frigore fuerit cōcreta, propterea quòd eadem aqua semper humiditatem admistam habet,& quod ad actiuas qualitates attinet, perpetuò contrariam quodammodo habebit qualitatem ei,quæ causa coagulationis fuit,siue immodicus calor,siue immodicum frigus ingrossationis& coagulationis eius causa fuerit. At cum decretum à nobis prius sit hūc arboreum succum interdū concrescere & coagulari à frigore, quemadmodum aëream,& roridam mānā semper: non ab re quispiam quære-

quæreret, cur causa sit, quòd hæc saltem arborea manna, à Sole & igne non liquefiat, velut ea quæ à cœlo lapsa est, cùm vtraque à frigore concreta, ac coagulata fuerit. At nos dicimus non esse vnum & eundem modum concretionis & coagulationis vtriusq; , sed valde diuersum, quamuis ab eadem causa efficiente perficiatur, frigore inquam. Præterea materia etiam quæ coagulatur, diuersa est; nam arboreæ mānæ materia, succus seu humor est, qui terræ & aquæ existit, aëreæ verò vapor, aquæ existens solùm. Quæ verò communia sunt aquæ & terræ, vbi coagulantur, incrassantur etiam insimul, quæ incrassatio, humido quidem recedente & euaporante fit, sicco autem constante, vt diximus, tam si à calido, quàm si à frigido coagulentur, & incrassentur. At quæ solius aquæ sunt, & à solo frigore coagulantur, & talia coagulata cùm fuerint, non incrassantur, vt inquit Arist. citato lib. 4. met. propterea quòd neq; recedit, neq; euaporat humidū quod in eis continetur, quemadmodum in his quæ cum coagulatione incrassantur, quò fit vt à Solis, seu ignis calore, qui siccitati etiam commistus est, quod in eis continetur humidum, & priùs à frigore fuerat concretum seu coagulatum, fundatur, & propterea eadem liquefiant, quamuis calor siccitati fuerit copulatus. Verùm quæ simul coagulata, & incrassata à frigore sunt, nequeunt à calore siccitati commisto solui, ac liquefieri: nam nedum calido, verumetiam humido indigent; eo iam euaporato quodammodo; & nisi eisdem illud adiiciatur, quoniam iam ferè euaporatum erat, & recesserat, liquefieri nequeunt, nec solui. Qua ratione dictum est hæc à calida aqua liquefieri, non tamen ab igne & Sole, quæ videlicet simul aquæ, & terræ existentes, à frigore fuerint coagulata, & incrassata: cuius generis est arborea hæc nostra manna si à frigido sicco concreuerit, propterea eadem à calida aqua quæ humida est, etiam soluitur, atque liquefit, non autem ab ignis, seu Solis calore, qui siccitati permistus est, quoniam causis coagulationis contrarius omnino non est, veluti aqua modicè calida. Dissidet insuper hæc arborea manna, quomodocunque coagulata fuerit, ab aërea, colore. Nam non ita cādida erit, quemadmodum illa, neq; adeo exactè dulcis, modo à plantis super quas decidit roscida manna, aliquam non participauerit amaritudinem. Est item huius mannæ arboreæ substantia siccior, & densior quodammodo, cùm non solùm aquæ, sed etiam terræ sit particeps, & ob id etiam ponderosior, nisi immodicè fuerit à Solis calore exsiccata. His deniq; notis aëream ab arborea manna, haud ægrè discernere poteris. At arboream num sponte ea prodeat, vel vi fuerit extracta, non ita facilè dignosces. Poteris tamen & illud quoque coniectura quadam assequi, nam vbi sponte emanauerit, si in foliis, eorúmq; pediculis, ac locis quibus pediculi ramis annectuntur prosilierit, & alba & dulcia, admodúmque exigua grana sibi inuicem adhærentia citra incisionem, vbi simul coaceruata fuerint videbuntur. Hæc quippe est illa manna quæ semper sponte erumpit, & cæteris etiam sponte emanantibus præstat ad aluum molliendam, bilémq; leuiter educendam, ac thoracis asperitatem leniendam, & præter hæc aduersus venena confert, quemadmodum fraxini folia, háncq; nostri temporis medici pro magnatibus eligunt, præsertim in febribus acutis, & frondium mannam appellant, quamuis, vt diximus, optimam aëream mannam se elegisse putent, hactenus ignorantes quòd dictarum arborum succus fuerit, vt demonstrauimus. Si verò in caudice & ramis legatur manna hæc arborea, quæ manna corporis nuncupatur, vbi sponte prodierit, præterquam, quòd eius grana maiora sunt, & ita ab ea proximè scripta distat, dulcior quoque erit, albidior, atque humidior ea quæ vi emanat, ob eas quas supra recensuimus causas, minus tamen ea, quæ in foliis, eorúmque pediculis legitur, & alba, & dulcis erit. Quæ verò incisis arboribus effluit, si ex primis incisuris prodierit obscurior, ac quodammodo herbaceo, seu subuiridi calore participans apparebit: sapore verò in fine saltem cùm eam gustaueris, amaritudinem repræsentabit, & cum ea quandoque mordacitatem quandam, sicciorísque substantiæ erit, præterea quod terræ magis ferè quàm aquæ substantiæ & earundem arborum corticis coloris ac saporis quoque particeps est. Verùm vbi non ex primis incisuris, sed cæteris postea illatis, aut ex eisdemmet primis, sed non prima colligatur quæ effluit manna, medio modo se habebit inter hanc & eam quæ spōte emanat, substantia, calore, sapore ac humiditate, & siccitate, & ob easdem etiam causas facultate & viribus mediocriter se habebit. Hæ igitur breuiter animaduertendæ sunt notæ pro cuiuslibet (vt aiunt) mannæ notitia, tam si aërea quàm si arborea fuerit, & si arborea, tam si sponte quàm non sponte emanauerit. Illud tamen prætereundum nō est, quòd si contingat hac in re quempiam decipi pro eius exacta cognitione, quod ad vires & facultates attinet, parum aut nihil referre, modò deceptio valde magna non fuerit, tam si fuerit aërea quàm arborea manna, & si arborea, tam si sponte quàm non sponte prodierit. Neque enim valde inter se, quod ad vires attinet, dissidere videntur; nisi pro aerea aut ea quæ spōte nascitur arborea, eam eligas, quæ ex primis arborum incisuris primò effluit. Hæc nanque valentiùs purgat, incidit, & detergit quàm vtræque earum, & propterea ad eos affectus qui talibus indigent, licet valde idonea fuerit, minus tamen confert thoracis & pulmonis asperitati ac febribus ipsis, præsertim acutis, vt paulò ante determinauimus. Hæc denique sunt quæ de manna (vt aiunt) qua nostræ tempestatis medici, in hoc Neapolitano Regno ad aluum molliendam sæpissimè vtuntur, iure sentio, quicquid alij (eorum pace dixerim) ante nos, & nunc etiam scripserint, aut absque ratione, auctoritate & experientia sentire videantur. Tua nunc interest clariss. Albertine, vt quæ de manna scripsimus tot validissimis rationibus, & auctoritatibus, ac etiam experientia comprobata, summo huius Regni præsidi iustissimo ac prudentissimo Alchalæ Duci, consulas, vt perfici iubeat, postquàm nedum hoc Regnum incolentibus, sed & Italiam totam, & vniuersam ferè Europam, quæ de ipsa scripsimus, tot talésque vtilitates præbebunt: omniúmque tu velut præcipuus auctor eris, & Deo opti. max. rem gratissimā facies. Si quid verò inconcinnè & imperfectè à me scriptū fuerit, corrigere ac emendare tuū erit, idque non mihi sed temporis angustiæ, qua hæc ad te scribere coactus sum, adscribas quæso. Vale.

FINIS.

DONATI ANTONII AB ALTOMARI, DE VINACEORVM FACVLTATE, AC VSV.

AD EXCELLENTEM FRANCISCVM ANTOnium Villanum intimum Philippi Regis Consiliarium Dignißimum, Iustitiam atque Prudentiam colentem.

CVM diebus non longè ab hinc elapsis in tuo iucundisimo agro simul conuenissemus, excellens vir, literis, & dignitate clarissime, cupiebam siquidem simul, & tecum colloqui de re, quam pridie mihi cõmiseras, nec minùs & vxorem tuam, mulierem sanè lectisimam, diu laborantem visere; postquàm iam pridem vocatus, ob vehementisimum cruris dolorem, quo eo tempore cruciebar; quod magnopere desiderabam, perficere nequiui, præter cætera, inter nos sermo incidit de vinaceorum facultate, ac vsu; cùm ex eis me à tali dolore vindicatum tibi asseruissem; exoptabásque à me intelligere num illustrissimo, & excellentissimo Don Parafanno Riberæ Alchalæ Duci huius regni Proregi genuum imbecillitate, ac dolore quandoque laboranti, simulatque tibiarum frigiditate, ac debilitate, necnon pedum œdematoso tumore, & interdum dolore affecto, eorum vsus conferret. Quamobrem visum est extemporaria hac, incultáque epistola tibi, cui multum debeo, de vinaceorum facultate, ac vsu, quicquid sentiam, recensere, potisimùm cùm & tu id, vt ex tuis percepi verbis, scire desiderares, & perquàm vtilis in nonnullis, vt demonstrabimus, affectibus sit eorum vsus, neque vllus ante nos, qui ad manus nostras peruenit, de his verba fecerit, id verò non in me solo experimento, ac aliorum nuda experientia, sed ratione etiam, ac auctoritatibus confirmare conabimur, illud primò animaduertentes, quòd per vinaceos nihil aliud subintelligere volumus, quàm solidas vuæ reliquias, cùm in torculari succus ipsius omnis expressus fuerit, auctore Galeno secundo de alim. fac. cap. 9. quamuis quidam per vinaceos, seu vinaceas acinorum semina intelligere videantur, hos tamen vinaceos Galenus Græcè στέμφυλα citato loco appellat, cap. 3. similiter & Dioscorides libr. quinto, reliqui Græci, interdum τρῦγα quandoque ϐρύτια nuncupant, qui itidem vinaceorum dilutum τρύγα vocitant, aliquando autem & vini fœcem ita appellant, στέμφυλα verò oliuarum partes solidas, cùm ex eis oleum fuerit expressum. Quamobrem rationi consentaneum est, vinaceos iuxta Galeni doctrinam constitutos esse ex membranoso acinorum tegumento, seminibus, seu nucleis, γίγαρτα Græca dicunt, & eorundem acinorum radice, quæ ex palmite enascitur, vnde ipsi acini pendent, quam Galen. βότρυχον nominat citato loco, quidam vt ipse inquit, στέμφυλον; Plin. verò lib. 23. cap. 1. partes eas, in quibus acini fuêre, sarmenta vocat; postquam vuarum partes solidas, quæ musto expresso supersunt, cum eodem Galeno vinaceos nuncupamus, sed mox dubitabis, si acinorum substantia, qui ῥάγες Græce dicuntur, ex Galeni monimentis composita est ex ipsorum velut carne, & humore, qui per carnem dispersus est, ex quo fit vinum; præterea ex seminibus, atque ex membranoso tegumento, quod omnia hæc extrinsecus circumambit, nunquid particula quædam musto etiam in torculari expresso tum ipsius velut carnis acinorum, tum etiam ipsius humoris per eandem dispersi remaneat; & sanè videtur per ea, quæ modo citauimus Galen. verba, quòd vtique non. Nam solidas vuarum reliquias, cùm in torculari succus ipsius omnis fuerit expressus, vinaceos appellat. Atqui nos quòd vtriusque substantiæ quidpiã relinquatur in vinaceis, etiam si torculari vuæ admodum expressæ fuerint, audacter asrimus, quinimo ipsius humoris nedum portiuncula quędam per carnem dispersa, verùm etiam in membranoso tegumento, nucleis, ac sarmentis effunditur. Argumento est, quòd cõiectis in dolia vinaceis, vbi tantum aquæ superinfuderis, quoad omnia permadeant, & pro vinaceorum copia aqua effundatur, nõ multo post in dolij fundo foramen aperiens dilutum effluit, idq; pro vino bibant, sapitque vinum saporem, calorem, odorémq; ipsius prius expresi vini præ se ferens, qua ratione & substantiam quoq; participare consentaneum est, hoc dilutum Græci quandoq; τρύγα, Attici verò δευτερίαν vocitant, à nostratibus inquit Gal. στεμφυλίτης, à Latinis lora appellatur, poterítque eadem aquosior, interdum etiã meracior fieri, vt ipse fatetur, pro maiori, vel minori quantitate aquæ superinfusæ, quãquam huiusmodi aquæ quantitatem Plinius metitur lib. 14. cap. 10. triáque narrat loræ genera, & Columella lib. 12. ca. 40. de re rustica, quomodo optima lora fiat, docuit. Marcus etiam Varro libr. 1. cap. 54. quomodo lora paretur insinuat, quãdo pro vino operariis dari hyeme dicebat. & M. Cato. ca. 25. de recentibus vinaceis seruatis verba faciens dicebat; itidem, si voles lauito paululum, & lora erit familiæ, quod bibat. Quod verò in loris ipsis portio quædã acinorũ, & eius substantiæ, quæ velut caro existit, & humoris, qui per eã dispersus est, ex quo fit vinũ, permixta sit, idẽ Pli. eo. li. 14. c. 10. his verbis cõfirmauit. Nõ posũt iure dici vina,

Cap. eodem

Citato loco

vina, quæ Græci δευτερίαν appellant, Cato, & nos loram, maceratis aqua vinaceis: sed tamen inter vina operaria nominantur, quinimò rursum aliam aquam, parciorem tamen priori, vinaceis quidam affundētes, vt inquit idem Gal. aliud parant dilutum, ita vt id quoque in potu sit tolerabile, quod etiam loram nos appellamus: quamuis quidam Attici propriè non, vt priùs, dilutum hoc δευτερίαν nominari velint, nec minùs & ipsum vini quandam commistionem habens, cùm & vini antea etiam expresi quodam modo saporem, colorem, ac odorē habeat, id verò fieri haudquaquam posset, nisi & substantia quæpiam ipsius humoris, ex quo fit vinum, ipsis permista esset. Accedit ad hæc, quòd ni succus, seu humor quispiam, símúlque carnosæ substantiæ aliquid in vinaceis relinqueretur, sed solidæ duntaxat partes superessent, non haberent vinacei ex quo, veluti ex materia, parua quædam animalia volatilia quidem, & admodum culicibus similia generarent, exiguam quandam putredinem perpessi, & deinceps eadem magis aucta vermiculos quosdam paruos instar eorum, qui in cerasis, aliisq; fructibus humidioribus existentibus, ac putrescentibus, postquam humiditas in eis non adesset, ex qua talia produci animalia possent; aut saltem eadē satis non esset ad eorum generationem. Attendendum insuper quòd pro maiori, vel minori etiam vuarum prelo expressione, maior item, aut minor copia tam ipsius veluti carnosæ substantiæ, quàm humoris per eam dispersi, ex quo fit mustum, in vinaceis relinquitur; nunquam tamen vniuersæ hæ geminæ substantiæ prorsus à vinaceis, eísque præsertim recentibus, secernuntur, ob eas, quas nuper retulimus, causas. Ad Galeni auctoritatem, cùm dixit, vinaceos appellare, solidas vuæ reliquias, cùm in torculari succus ipsius omnis expressus fuerit, hoc modo satisfacias; eum intelligere voluisse omnem succum, qui exprimi potest per torcular; qui autem minimè etiam valde prelo presis vuis secerni potest, cum eisdem vinaceis relinqui non negans, adeò vt secundum sensum, non autem secundum rei naturam videatur omnis succus fuisse expressus. Nam vt dictum est, non modò per eam substantiam, quæ velut caro existit, portiuncula eius dispersa, sed in membranoso tegumento seminibus, ac sarmentis impacta in ipsa expresione permanet, de ea autem substantia, quæ ceu carnosa existit, hæsitari non debet quin aliqua eius portio remaneat simul cum acinorum tegumento permista. Quòd si aliter Galen. verba interpretentur, nequaquam vindicari posset, quin sibi ipsi pugnaret; postquam citato loco asserit ex iam dictis vinaceis, si aqua pro eorum copia infundatur, vt quidam experientia docti infundunt, dilutum fieri suaue, & interim dilutum hoc aquosius, quandoque verò meratius, seu vinosius, quod quidem proculdubio absque aliqua humoris, ex quo fit mustum, permistione, haudquaquam fieri posset: & nos etiam paulò ante probauimus, intelligere itaque per vinaceos oportet cum Galeno solidas vuarum reliquias, quæ prelo subiectæ, mustóque expresso supersunt. Sunt autem hæ maximè membranosum acini tegumentum, ipsiúsque nuclei, ac radices acinorum, quæ ex palmite nascuntur, seu sarmenta, necnon & exigua quædā portio eius substantiæ quæ ceu caro existit, atque humoris per eam dispersi, & reliquis etiam solidis substantiis per expresionem imbibiti,

Citato loco

harum autem duarum substantiarum portio maior, aut minor in vinaceis relinquitur, prout magis etiā, vel minus per torcular vuę fuerint expressę. Etquoniam valde exigua, vt dictū est, harum duarū substātiarum quantitas in vinaceis continebatur, aliarum trium solidarum relatione, propterea Galenus de eis haudquaquam meminit; sed solidas vuarum reliquias vinaceos appellauit. At quoniam magnum reperitur vinaceorum discrimen, pro varia, ac diuersa vuarum specie, ex quibus vinacei sunt, ob id rursus attendas aportet quot, quæúe sint hæ vuarum differentiæ, quò diuersas etiam vinaceorum naturas inuestigemus, verùm non de omnibus vitium generibus verba facere oportet, ne minis longa sumatur oratio; sed earum duntaxat differentias recensebimus, quæ ex diuerso vuarum sapore pullulant, eæ etenim ad nostrum institutum non parùm conducere videntur: tum vel maximè quòd Plinius libro 14. cap. 11. scripta reliquerit de vitium generibus hæc verba, omnia genera vitium numero comprehendi posse vnus existimauit Demochritus, cuncta sibi Græciæ cognita professus, cæteri innumera, ac infinita esse prodiderunt, sunt tamen & quod ad saporem attinet, vuarum insuper differentiæ non paucæ; id quod manifestauit Galenus eodem libro secundo de alimentorum facultatibus, cùm inquit: Non parua autem est inter vuas differentia, quòd aliæ sint dulces, aliæ acidæ, aliæ austeræ, aliæ denique quæ nullam habent vehementem qualitatem, vocant autem ipsas vinosas, qui licet in his verbis de acerbis vuis non meminerit, paulò tamen post comparans inter se austeras, & acidas, de eis verba facit, inquiens: austerarum autem quædam si suspensæ diutiùs fuerint, dulciores redduntur, acerbæ verò, vt acidæ etiam si suspensæ fuerint diutiùs, mutationem in dulcius nunquam assequi poterunt, quocirca ipsarum esus perpetuò est cauendus, quibus ex verbis liquet quinque in vniuersum esse simplices vuarum differentias, quæ ab earundem saporibus capiuntur: dico simplices quoad fieri liceat; neque enim reperias omninò syncerum saporem aliquem eodem Galeno auctore quarto de simplicium medicamentorum facultatibus, cap. quinto. compositæ autem multò plures esse possunt ex varia dictorum saporum commistione, quas omnes vbi simplices quispiam rectè perceperit, facilè assequi poterit. Cæterùm quæ dulces sunt vuæ, succum habent calidiorem, & ob id sitibundæ: acerbæ verò austeræ, & acidæ frigidiores, vinosæ autem inter calidum, & frigidum medium locum obtinent: cuius etiam naturæ putandum esse censeo, & dictarum vuarum vinaceos. Nam veluti dulcium acinorum succus calidior est reliquis vuarum succis, ita & reliquæ eorum substantiæ proportionabiliter se habebunt relatione ad eas, quæ aliorum saporum sunt, præsertim ob eiusdem succi substantiam, cuius participes esse videntur, & quemadmodum frigidiorem habent succum vuæ acerbæ, austeræ, & acidæ, ita quoque & reliquas earum substantias esse dixeris, & vinosarum velut succus, ita & reliquæ partes medium locum obtinebunt, inter acerbas autem, austeras, & acidas, ceu succus acerbarum, ita & reliquæ substantiæ frigidiores erunt, quàm austerarum, & acidarum; & austerarum succus rursus, cæteræque substātiæ frigidiores quàm acidarum. Hunc etenim

Cap. eodem

ordinem seruant in frigiditate sapores ij, vt liquet 4. de simp. med. facultat. cap. 6. verùm non ab re dubitabis, propter quid austerarum vuarum quædam, vbi diutius suspensæ fuerint, dulciores redduntur, acerbæ verò, & acidæ, etiam si diutius fuerint suspensæ mutationem in dulcius nunquam assequi poterunt? An dicas tu quòd acerbæ multam habeant terrenam, siccam, crassámque substantiam quæ à calido etiam ascititio minimè potest adeò euinci, vt dulciores fiant? austeræ verò tenuiorem, humidiorémque: ac minus etiam frigidæ sunt, & quamuis acidæ minus frigidæ sint, quàm austeræ, id tamen aquosum, & quod velut semicoctum est, in eis excrementum, multum est; adeò vt neque ab earum calore etiam ascititio confici possit, & in dulcius mutationem assequi, quamuis ipsæ minùs frigidæ sint, quàm austeræ. Ad hæc non omnes austeræ, sed quædam dulciores redduntur, inquit Galenus, vtpote illæ, quæ non exquisitè tales sunt, sed quidpiam dulcedinis, licet non manifestè, in seipsis continent. Acerbæ verò, & acidæ syncerè nunquam. Facta insuper collatione inter easdem quatuor acinorum partes eiusdem vuæ inter se, fatemur membranosi tegumenti, ac seminis substantiam siccam & frigidam esse, frigidiorem tamen, ac sicciorem seminis, quàm membranosi tegumenti; calidam autem esse fatemur eam, quæ ceu caro existit, ac humoris substantiam, qui per eam dispersus est, necnon & humidam, minus tamen calidam, sed humidam magis esse humoris substantiam, quàm carnis, argumento est, quòd minus nutriat, & promptius subsideat, calidior item quodammodo, & mediocris humiditatis est ea substantia, quæ velut caro existit, eò quòd copiosius quàm succus nutriat, nec adeò citò deiiciatur, & propterea vuæ quibus exiguus est succus, magis nutriunt, quibus verò vberior, minus quidem nutriunt, sed promptiùs subsident. Quamobrem, vt inquit Galenus citato loco, copiosiùs ex carnea acinorum substantia, quàm humidum, alimentum corpori accedit. Cùm itaque in vinaceis minima sit acinorum tum caro, tum succus, quorum substantia, vt dictum est, calida, & humida existit, signum quòd eis duntaxat deuoratis aluus magis laxatur, vt idem Galen. inquit citato loco, semina autem ferè omnia reliqua sint, quorum substantia eodem auctore sicca est, & quodammodo adstringens, quo fit vt si transglutiantur, nihil quod sensu deprehendi quæat, à sese mutata, omnia intestina peruadant, insuper & tegumenta omnia remanent, quæ cùm vsum acinis præstent, quem cutis animalibus, eandémque ferè siccam substantiam habeant, quemadmodum & semina, vt diximus, qua ratione & ita quoque exiguam, cùm deuorata fuerint, in ventriculo mutationem suscipiunt, nec minus & sarmenta, in quibus acini fuère, omnia post musti expresionem supersunt, ipsa quoque frigida, & sicca, ac adstringendi vim habentia, quemadmodum & acinorum nuclei ex Plinij auctoritate citato libr. 23. cap. 1. cùm dixit; Sarmenta earum, in quibus acini fuère, loquens de vuis, adstringendi vim habent, efficaciora ex ollis, nuclei acinorum eandem vim obtinent: reliquum propterea est, vt vniuersa vinaceorum substantia frigida sit, & sicca, atque adstringendi vim habeat, qua ratione mammarum inflammationi triti cum sale vtiles sunt: decoctúmque eorum veteres dysentericos, & cœliacos iuuat, & potione, & fotu, vt idem Plinius ibidem testatur, haud valdè dissentiens à Dioscoride, qui libr. 5. cap. 3. de eis verba faciens ita inquit; Reconditi vinacei inflammatis mammis, ac duris, nimióque lacte turgentibus, ita enim interpretanda sunt eius verba, cùm dixit σφαργῶσιν μασῶν illiniuntur, eorum decoctum dysentericos, cœliacos, & fœminas fluxione vuluæ laborantes iuuat infusum; ad desessiones, ac fotus assumitur, & demum de acinorum nucleis ait; Nuclei acinorum adstringendi vim obtinent: stomacho vtiles sunt: inspargitur farina tostorum polentæ modo dysentericis, cœliacis, & solutis stomacho. Talis itaque est vniuersa vinaceorum propria substantia, seu natura, hósque vsus præstare valent, si eorum potentiam perpendas, magis tamen, & minùs pro diuersis vuarum differentiis, ex quibus fiunt, quas etiam priùs narrauimus, sed cùm non solùm vires eorum, quas in potentia possident, verùm etiam & eas, quæ ab eorundem qualitate actu existente proficiscuntur, animaduertendæ sunt. Restat propterea differēdum, quidnā præstare corporibus nostris valeant per hāc, quam actu obtinent, qualitatem; postquàm in potentia adstringendi, ac refrigerandi facultatem habent; necnon & priùs hoc vnde tale susceperint actu ascititium temperamentum, siquidem tangendo eos sentimus, quòd licet potestate frigidi sint, vt retulimus, actu tamen calidos esse, potissimùm vbi recenter fuerint prelo pressi, simúlque cum musto priùs efferbuerint, quæ vtique huius caliditatis causa existat, inuestigare primùm oportet; vt exinde pateat, quot, quive vsus ex his hac ratione nostris corporibus adhibitis prouenire possint, vt verò huius quæsiti veritas pateat, altius quodammodo inchoanda erit oratio nostra, sumpto principio ab Aristotele, qui libr. quinto de gen. animalium cap. sexto concoctionem à calore fieri ait, & quarto meteororum, concoctionem perfectionem quandam esse retulit, quæ à calore proprio, & naturali efficitur. Quamobrem concludit eodem quarto meteororum, fructuum maturationem à naturali etiam calido fieri, quam πέπανσιν appellat, calor enim, vt ait Theophrastus libro secundo de causis plantarum, vbique vim obtinet concoquendi, nam, si quem vsum frigiditas præstat, per euentum fieri necesse est, vt ipse refert, vel ex accidēti, quemadmodum Aristoteles eodem quarto meteororum sentire videtur, hanc fructuum concoctionem idem Theophrastus, libr. 1. de causis plantarum, cap. 18. duplicem esse asseuerauit, aliam videlicet pulparum; aliam verò seminum, quarum prima ad hominum vsum præualet, propter cibum: cùm eadem in pulpa fructus fieri soleat, qua confecta, succum, saporémque capessere nostræ naturæ congruum necesse est. Quamobrem idem etiam auctor libr. sexto cap. 12. eiusdem asserebat, quòd vuæ etiam sapor in ipsa etiam carne consistit, de qua concoctione tanquam nostro instituto necessaria disserere intendimus. Nam reliqua, quæ seminum est, cùm ad generationem, vt ipse inquit, perpetuitatémque arborum pertineat, cuius causa fructus, ac semina natura produxit, ad rem nostram haudquaquam conducere videtur, quemadmodum etiam præsentis negotij neque est indagare, vtra earum perfectior sit; nunc verò satis sit sciuisse concoctionem, seu fructuum maturationem,

quam

Cap. citato

Tex 19.

Citato loc.

quam nunc intendimus, cùm perfectio quædam eorum sit, ab insito eorum calore perfici, eámque ad hominum vsum, propter cibum, vt diximus, præualere. Et quoniam quicquid nutrit, ex genere dulcium est, imò nihil præter dulce nutrire potest, vt liquet per Galenum 4. de simpliciũ medicamentorum facultatibus cap.15. id verò omne concoctione efficitur. Nam concoctum, vt inquit Aristoteles 3. de generat. animalium cap.1. in quouis genere dulcius est coctione: nanque dulce efficitur eodem auctore citato libro quinto, de generatione animalium, propterea non ab re inquirendum est à quo calore dulce omne efficiatur, vt deinceps pateat inter fructus, vuis, ac musto à quo calore dulcedo proueniat. hoc etenim inuento, tum musti, tum etiam & vinaceorum caliditatis causa, quam actu possident, facilè patebit. Cùm verò familiare, amicum, iucundúmque fuerit, ac modicè calidum id, quod continuè ex nostra substantia euacuatur, ac dissipatur, sitque nutritio euacuati repletio, quòd familiare quoque esse necesse sit id, quod nutrit, nemini dubium est, ac etiam modicè calidum, qua ratione à moderato calore dulce omne prouenire confiteri necessariò oportet, idque bifariam fieri posse in quocunque corpore decretum reliquit Galenus eodem 4. de simplicium medicamentorum facultatibus cap.10. partim enim sunt, vt ipse inquit, proprio, & insito calore dulcia, partim verò ascititio. proprio quidem calore, vt mel, ascititio verò, vt sunt omnia, quæ pro cibo igne præparantur; ac proinde dum calida sunt, suauiora his, quibus nutritione est opus, apparent. quædam autem non suo modo proprio, & insito calore dulcia fiunt, sed acquisititio quoque; quemadmodum in fructibus apparet, in his enim vt ait Galenus citato lib.4. de simplic. medicamen. facultat. cap.11. Aristotelis, & Theophrasti auctoritate multùm ceu ardoris, Græci ἐμπύρευμα vocant, etiam ex solari calore reliquum est, à quo illud aqueum, ac etiamnum semicoctum ad concoctionem ducitur, conficitúrque, ac transmutanti simile redditur. & propterea tam acinis, quàm musto multa inest talis caliditas, ita vt non solùm mustum ipsum feruere deprehendas, sed ex quibuscunque pomis, si succum exprimas, eum protinus non secus, ac mustum feruere videbis. tanto tamen feruoris discrimine, quanta erit vnius fructus ab alio in calore diuersitas. à solari denique calore prouenit vuis dulcedo, & fructibus omnibus maturatio, eodem Galeno teste citato loco. nihil enim fortasse prohibet, quominus externo quoque calore fructus coquantur, vt Theophrastus inquit libro 2. cap.10. inest itaque ipsi musto omni dulcedo quamdiu feruet, ex eo qui circa semicoctum, aquosúmq; excrementum inest solis feruore proueniens, & proinde quodlibet mustum, donec ferueat, actu calidum est, ac dulce sentitur. sed vbi quod iam aquosum, ac semicoctum erat, transmutatum fuerit, atque confectum, & is, qui feruorem concitabat, calor, euanuerit, tunc propriè vinorum naturæ, ac quæ propriæ sunt succorum proprietates, syncerae conspiciuntur. eo etenim tempore, quæ propriè sit vinorum natura, agnoscimus, vt liquet apud eundem Galenum citato loco. ex quibus omnibus liquet, quòd quamdiu feruor, dulcedóque iam dicta, quæ ex ascititio calore in musto prouenit, perdurauerit, tam diu etiam id actu calidum esse. idque eidem prouenire ab illo acquisititio calore, quem ex Sole suscepit, cùm verò qui feruorem concitabat calor euanuerit, neque amplius omne mustum dulce permanebit, sed ad propriam suam quodlibet redibit naturam, quod si postquam efferbuerint, in quibusdam dulcedo quędam remaneat, eadem syncera erit, suauis, ac ex propria ipsius succi natura, eiúsque proprio, ac insito calido proficiscens, non qualis antea erat mista, scilicet proprio, ac insito calore & ascititio ex solari calore suscepta. nullum tamen eorum hoc tempore actu calidum sentietur. Quod etiam rationabiliter de eorum vinaceis asserendum est. etenim acquisititiam, quam habent actu caliditatem à solari calore susceperunt medio musto, seu acinorum humore ac carnea eorum substantia præcipuè, eáque tandiu in eis reperitur, quamdiu ascititius ille calor euanescat, qui licet ascititius sit, moderatus tamen est, vt diximus, & concoctionem, perfectionémque operatur velut proprius, & insitus. conficit enim id, quod ad eum, & velut semicoctum est in musto excrementum, quo cum participare decretum sit vinaceos ipsos, similiter & talem calorem participabunt, qui licet externus sit, & ascititius, moderatus tamen est, seu insitus, vt dictum est, ac proprius ipsorum acinorum, postquam idem quoque operatur, dulcedinem inquam, & concoctionem, signum quòd superinfusa eis aqua, vbi exiguo tempore cum ea macerentur, dulcedinem, ac actu caliditatem retinet, vt in loris in dies obseruamus. deinceps autem temporis progressu vtrunque euanescit. poterit tamen dulcedinem quandam diu retinere, vbi ex dulcibus naturâ vuis vinacei fuerint expressi, & modica aqua superinfusa. hac itaque ratione vinacei cùm primùm cum musto efferbuerint, ac prelo ex acinis fuerint pressi, actu calidi sunt. Sed dices, hoc Aristoteli pugnare, quòd videlicet mustum, acini, cæteríque fructus ab ascititio calore dulcedinem, ac concoctionem nanciscantur. cùm ipse velit 4. meteororum, vt dictum est, ab insito calore hoc fieri, ab alieno autem non perfectionem, & concoctionem, sed putredinem ac corruptionem proficisci. huic responsum dabimus, quod Aristoteles à naturali calido maturationem fieri fructuum asseruit, intelligens præcipuè, & propriè, non negans quòd ab ascititio quoque quodam calore, vt Solis, possit etiam simul cum eodem insito calido concoqui, & perfici, quemadmodum Galenus innuere videtur citato libro 4. de simplicium medicamentorum facultatibus. cap. 10. vel dicas eam fructuum concoctionem à naturali calido perfici voluisse Aristotelem, quæ præcipuè seminum est ad generationem, perpetuitatémque arborum pertinens, vt priùs cum Theophrasto conclusimus. id verò eius verba ostendunt. dicebat etenim eodem 4. meteororum, fructuum tunc perfectam esse maturationem, quando semen, quod in ipsis est. potest efficere tale alterum, quale ipsum est. quam confiteri à naturali calido perfici, absonum non erit. Atqui nos, vt iamdudum diximus, de hac verba nõ facimus. Rursus, cùm dicebat ab aliena caliditate putrefactionem, ac corruptionem generari, intelligebat de ea extrinseca caliditate, quæ valdè immoderata, validiórque existit, nec minùs & humida, asserens eam esse, quę ambientis. Nos verò non de hoc immoderato valdè, humidóque calore externo, & ascititio subintelligimus. scimus etenim rem quamlibet ab hoc corrumpi, quemadmodum à proprio & insito calore in propria ser-

Margin notes: Eodẽ c.6. — Cap. eodem — Text. 6. & 19. — Tex. 19. — Tex. 6.

uatur natura, sed solarem calórem simul cum Galeno fassi sumus, eúmque moderatum in acinorum, reliquorúmque fructuum concoctione opitulari, à quo quidem, cùm moderatus sit, & vuis ac fructibus omnibus maturatio prouenit, & dulcedo, hic nanque generationem, acretionem, concoctionem, &, vt summatim dicam, perfectionem omnem cunctis rebus afferre solet, haudquaquam ignorátes, quemadmodum hi, qui circa naturam exercitati non sunt, quòd caliditas mediocris omnibus sit vtilis: immoderata verò non minùs frigiditate noxia, eodem Galeno auctore citato libro quarto de simplicium medicamentorum facultatib. cap. 14. Sed iterum quæres: propter quid vuarum acini, aliiq; fructus, priusquàm in minutas partes redacti sint, aut ab eis succum exprimas, hanc eorum actu caliditatem tactui non præ se ferunt? huic respōsum sit, quòd cùm crassa sit eorum membrana, qua veluti tegumentum eos circumambit, eam tactu sentire caliditatem non valemus. hæc etenim vna ex causis est, vt inquit idem Galenus 3. de simplic. medicam. faculta. cap. 21. quòd pleraque, quæ actu sunt calida nos fugiunt, propter crassam videlicet eorum essentiā. addit & aliam causam, propter quam hoc contingat, quòd scilicet ipsi plurimum habeamus caloris. propter vnam itaque vel alteram dictarum causarum, aut ob ambas, contingit acinis, aut fructibus haudquaquam in minutas partes redactis, aut expressis, quem in se continent actu calorem, nos fugere. An propterea talem nos calorem nō percipere inquies, quoniam extrinseca eorum superficies ab ambiente extrinsecus aere sit refrigerata? quemadmodum de calce refert Galenus citato libro 3. de simplic. medicamen. facultat. cap. eod. Nam si bolum ex ea vnum acceperis, nullum ob iam dictam causam, calorē percipies, quippe qui refrigeratas tantum eius partes contingas. idque antequam in minutas partes redactum sit. si verò accumulatæ calci manum in profundo inseras, confestim calidam senties, quemadmodum etiam accumulato stercori columbino, quippe cùm refrigeratæ ab ambiente extrinsecus aere non sint, nec minus & hoc simile in vuis cōtingit. Nam si eisdem simul aceruatis ad internas partes manum inseras, confestim earum caliditatem percipies. hæc eadem insuper ratio in vinaceis ipsis seruatur, quippe cùm eorum externa superficies ab ambiente aere sit refrigerata calorem non præ se fert. si verò altius manus imponas, protinus eorum caliditatem senties. Vel dicas, exiguum esse humorem, qui in singulis vuarum acinis, ac fructibus continetur, & propterea calorem quoque exiguum esse. Quo fit vt commistis etiam cum seminibus, ac tegumento, vix, aut nullo modo sentiatur. Cùm verò fuerit expressus, separatus, multúsque ob eam rem effectus talis succus, protinus eius calor percipitur. Permanet igitur ille, ceu ardor, ex solari calore acquisitus, ac moderatus calor in vinaceis ipsis, quemadmodum & in ipsis vuis priusquam fuissent expressę, continebatur, eúmque excipiunt ex humore præcipuè, qui per acinorū substātiam, quæ veluti caro existit, dispersus est. tandiúque eum in eisdem permanere fatemur, donec alter validior, ac immoderatus extrinsecus calor superuenerit, eundem moderatum calorem, ac etiam insitum quem habent in propria humiditate existentem, vincens, ac corrumpens, molestus siquidem, immitis, insuauis, ac tactui mordax, quo tempore cùm putrescere cœperint vinacei ipsi, ac eorum humiditas corrumpi, necnon & acidi fieri, amplius eis vtendum esse non censeo. nam cùm aliena omnino validior, mordax, ac immoderata fuerit hæc eorum caliditas, vt ad sensum cuilibet tangenti patere poterit, non minùs vt diximus, frigiditate noxia est, quemadmodum quoad eorum caliditas moderata, ac mediocris fuerit, omnibus esse vtilem cum eodem Galeno audacter affirmo. Quamobrem vinaceos recentes, qui mox, cum musto efferbuerint, ac prelo pressi sint, valdè vtiles esse asserimus, priusquàm tale aliquid perpetiantur, sed moderatam, seu mediocrem in se ipsis caliditatem obtineant: & ij sunt, quibus procurandis nonnullis præter naturam affectibus vtendum esse consulo. quod quidem ratione, & experientia facilè confirmabimus. Nam cùm mediocris, seu moderata sit, vt determinauimus, eorum caliditas, non tantùm calore excedunt, vt hos lædat, ac molestus sit, aut immodicè calorem nostrum exuperet, calefaciunt tamen moderatè, ac mediocriter vinacei ipsi, non tamen adeò vt soluant, secent, distrahántve continuum, ac propterea mordacitatem, dolorémque inferant: sed eorum caliditate fundunt, læuigant, ac molliunt. fundunt siquidem quod in corporibus nostris constiterat, atque concretum fuerat. quo maximè affectu voluptas animantibus constat. hactenus itaque nos calefaciunt, vinacei suo mediocri, seu moderato calore, vt concretas frigore in nobis particulas fundant, quemadmodum quælibet similis caliditas efficere solet Galeno auctore quarto de simplicium medicamentorum facultatibus, cuius quidem proprium est fundere, & liquare. qua ratione scirrhosis, ceu induratis corporis tumoribus magnopere conferunt. tales enim affectus, vt inquit Galenus secundo de arte curatiua ad Glauconem: simile quid pati debent iis, quæ sub Sole funduntur. Quapropter curari debent eo medicamento, quod calorem habeat tepidum: humiditatem verò nec omninò multam, nec omninò minimam. vocantur autem huiusmodi medicamenta mollificantia, seu mollientia. algentes quoque partes propterea moderatè calefaciunt, ita vt ad refrigeratas corporis partes magnoperè conducant. Quamobrem non sine ratione putandum est, podagra, & coxendicum dolore laborantibus, præsertim ex frigidis succis, magnopere conducere, etiam si à principio fuerint adhibiti, præcedente tamen totius corporis vacuatione: nam eorum moderato calore, fundendi, molliendi, & læuigandi vim habent, vt dictum est, necnon & dolorem leniendi, quemadmodum & cætera huiusmodi medicamenta: Insuper cùm adstringendi, vt diximus, facultatem obtineant, robur eisdem partibus addunt: ita vt per eos, qui morbum parit humor frigidus, calefiat, fundatur, ac emolliatur cum earundem partium firmitate. Quòd si diutius etiam eis vtare, sensim eundem humorem digerere, ac dissoluere valent. nam quatenus etiam vim habent molliendi, adhuc parum dissoluunt, quemadmodum & cætera huius generis medicamenta, iuxta Galeni sententiam citato libro secundo de arte curatiua ad Glauconem, & 5. de simplicium medicamentorum facultatibus cap. 8. & 9. œdematosos insuper tumores exsiccant, ac discutiunt. vbi eis pręsertim non exiguo tempore, sed diutius quodammodo vtare. nec minùs & neruosarum partium imbecillitates, ex humiditate, frigiditatéve, aut ex frigidis,

Eodē cap. 14.

Cap. 2. &

Cap. de scirrhis.

Cap. eodem.

frigidis, & humidis humoribus ortas tutò curant, ob eam, quam habent calidita[illegible]n, ac ſiccandi, & adſtringendi facultatem. Aqua etiam inter cutem laborantibus propterea non parum conducere videntur, præſertim λευχογλεμματία, verùm admodum expreſsi, & dulcium vuarum vinacei eſſe debent. At non propterea quòd eorum caliditate vinacei fundant, molliant, læuigent, ac diſſoluant, partibus etiam immodico calore affectis, ac propterea imbecillibus exiſtentibus non opitulantur. nam cùm modicus ſit eorum calor, ſiquis eis moderatè vtatur, æſtuantes etiam frigefacient, quemadmodum & balnea. hic etenim eſt moderati caloris effectus, vt rigentes excalfaciat, æſtuantes verò frigefaciat, veluti etiam & roſaceum, eodem Gale. auctore tertio de ſimplicium medicamentorum facultatibus. cap. 11. id verò ſemper cum partium robore, poſtquam ab eis vis adſtringendi, quam habent, ſeparari non poteſt. admodum tamen preſsi vinacei in his affectibus eſſe non debent, & ex vinoſis, aut quibuſdam auſteris potius, quàm ex dulcibus vuis preſsi, neque diutius eſt eis vtendum. inſuper quamuis partes frigidis humoribus refertas, ac propterea etiam in tumorem adauctas cum earum robore curare valeant vinacei, non ob id extenuatis quoque partibus conducere non videntur, ob quamcunque cauſam fuerint extenuatæ, ſiue ex immodico calore, ſiue ex frigore, aut propterea obſtructę ſint viæ, per quas ſanguis, & ſpiritus ad eas peruenit. & ita ob nutrimenti defectum id perpetiantur. poſſunt etenim, vbi, vt decet, eis quiſpiam vtatur, vtranque intemperiem corrigere eorum moderato, ac mediocri, vt diximus, calore, necnon & obſtructionibus liberare. Quamobrem non immeritò à Galeno decretum eſt citato libro quarto de ſimplicium medicamentorum facultatibus cap. 14. caliditatem mediocrem omnibus eſſe vtilem. qua etiam ratione & nos concludamus cum eo, vinaceos omnibus eſſe vtiles, & præſertim iam dictis, propter eorum, quam habent, mediocrem, ſeu moderatam actu caliditatem, ac poteſtatem adſtringendi, quam ſemper obtinent, ſi quis eis ritè vtatur. Porrò rectè eis vtare, vbi præter naturam affectum, quem curare ſtudes, eiúſque cauſam, ſimúlque & affectarum partium, ac totius corporis temperamentum exactè noueris, nam vbi is frigidus fuerit, eiúſque cauſa frigida, vinaceos adhibebis dulcium vuarum, & pręſertim earum, quas Græcas vulgus appellat, diutiúſque, ac ſæpius eis vtantur. Quòd ſi humidiores fuerint tum affectus, tum cauſæ, eligendi ſunt ex eis vinacei admodum prelo preſsi, quemadmodum ſi hic humor concreuerit, frigidus, aut ſiccior fuerit, ita vt ex eo duriores tumores fuerint geniti, aut etiam extenuatæ partes fuerint ob nutrimenti penuriam, ſeu ob quamcunque aliam cauſam, eoſdem vinaceos non admodum expreſſos applicabis. Sunt verò inter omnes vinaceos hi calidiores, cùm nedum actu, ſed poteſtate etiam quandam obtineant caliditatem. & quò dulciores vuæ fuerint, eò & vinacei quodammodo calidiores erunt. Propterea eis præcipuè vtendum. Si verò hos vinaceos habere nequeas, aut non adeò frigidi affectus fuerint, eos, qui ex vinoſis reſtant vuis eligas, cùm ſuaptè natura quodammodo medium obtineant locum inter calidum, & frigidum, quemadmodum & eorum vuæ, vt dictum eſt, eadem ſeruata ratione circa earum expreſſionem. Ab acidarum autem, acerbarúmque vuarum vinaceis, quemadmodum & ab earundem vuarum eſu, omnino abſtinendum eſſe conſulo. cùm maiorem habeant vim refrigerandi, & exſiccandi, ob eorum propriam naturam, ac ſubſtantiam, quàm calfaciendi ob aſcititium, quem obtinent, actu calorem: auſterarum tamen vuarum vinaceis, vbi eædem tales non exactè fuerint, ſed quandam habeant permiſtam dulcedinem, quandoque vtendum ad affectus calidos, aut non adeò frigidos, minúſque frigidiores cauſas: cùm frigidæ quoque ſunt natura partes affectæ. tutius tamen erit eos prætermittere, & dulcium, ſeu vinoſarum duntaxat vuarum vinaceis vti. vtrum verò ſæpius, aut non; longiori etiam tempore: aut breuiori laborantibus ſint adhibendi, ac repetendi, affectus ipſi præter naturam, earúmque cauſæ ſuadebunt: necnon & ægrotantium natura, ſeu temperamentum. Nunc ſatis me rationibus, ac auctoritatibus demonſtraſſe puto vinaceorum vſum: ac qua ratione, quibúſve cauſis cunctis à me narratis affectibus præter naturam cōferant, modò eorum curationem aſſequi liceat. & quos, qualéſve vinaceos pro eorum ſublatione quilibet ipſorum deſideret. nec minùs & illud ex his, quæ diximus neceſſariò conſequitur, quòd eò vtiliores, ac potiores ſunt vinacei pro medendis narratis præter naturam affectibus, naturalibus balneis, ac exſudationibus ſiccis, Puteolanis videlicet, quibus etiam pro eiſdem curandis vti conſueuimus, quò vinaceorum caliditas ſuauior, mitior, ac moderatior, quàm earum fuerit, ac ſemper cum adſtrictione coniuncta. qua ratione affectis quoque partibus robur afferre ſolent. id quod in iam dictis naturalibus balneis, ac exſudationibus ſiccis haudquaquam perpetuò contingit. Sed iam tempus eſt eorum vtilitates, quas ratione inueni, experientia comprobare, à me ipſo inchoans, qui cùm graui quodam dolore diu laborantem muſculorum circa iſchium, ac lumborum. qui dolor inſuper ab eodem articulo non rarò ſumebat initium, quandoque etiam in crurum muſculis, modo vno, modo alio ſentiebatur: interim circa poplitem, præſertim in muſculo ſub eius inflexu ſubſtrato, aut in tendonibus iuxta rotulam, interdum autem tibiæ muſculi afficiebantur. nonnunquam partes iuxta talum. inter cæteras autem partes ſæpius dolore cruciabar eius nerui magni, qui quatuor habens principia ab oſsis ſacri vertebris ad plantam vſque pedis diſtribuitur. Quamobrem nonnullis adhibitis remediis, venæ inquam ſectionibus, purgationibus, fotibus, cataplaſmatis, vnguentis, emplaſtris, perfuſionibus, denique balneis tum naturalibus, tum arte paratis, cùm ab eiſdem parum, aut nihil vtilitatis percepiſſem, ad vinaceorum vſum me contuli: à quibus omnino Deo fauente fui liberatus, & vxor mea coxendicum dolore diu vexata à frigidis, craſsis, lentiſque ſuccis, nec valde à cæteris medicamentis adiuta, ex eorundem vinaceorum vſu curata fuit. Excellens Troillus Spes podagra, coxendicúmque dolore ex eiſdem frigidis, craſsíſque ſuccis orto magnopere, ac diu offenſus, ex eorum vſu non paruam percepit vtilitatem. quamuis ob vinaceorum inopiam paucis quibuſdam diebus eiſdem vſus fuerit. Illuſtriſsima quoque Caterina Sanſeuerina nuper eodem coxendicum dolore affecta ob iam dictos frigidos, craſſóſque humores, necnon & crurum, ac tibiarum, ob eandem cauſam magnam cùm contraxiſſet imbecillitatem ex iam

dictis vinaceis maximum commodum ingentémque vtilitatem adepta est, ferè omnino curata? quamuis paucis etiam quibusdam diebus eisdem vsa fuerit, ob eorum etiam inopiam: erant etenim eo tempore omnes ferè vindemiæ absolutæ. Magnificus item artium, & medicinæ doctor Fuluius de Bernardis à dextrę tibiæ, sinistríque cruris diuturno dolore ex vinaceorum vsu prorsus liber euasit, quamuis valde extenuatas easdem etiam partes habuisset: percepi insuper excellenti Hieronymo Albertino Philippi regis intimo Consiliario dignissimo, vinaceorum vsum mirum in modum cõtulisse: cùm podagra, maximáque pedum imbecillitate laboraret. & si neque ipse, vt intellexi, nescio qua de causa diutius, neque, vt nos infra docebimus, eisdem fortè vsus fuerit. licet cùm me interrogasset, non aliter vt eis vteretur, præceperim. Nec desunt & alij nonnulli, qui ex vinaceorum vsu magnam quoque nacti sint vtilitatem pro diuersis enarratis affectibus curandis: quos breuitati indulgens iure prætermitto. illud tamen silentio non præteream, quod nuper dum hæc conscriberem, retulit excellens Marius Galeota vir alioqui prudentissimus, omniúmque bonarum artium peritissimus, nec minus veritatis amantissimus, ita vt propterea non parua ei adhibenda sit fides, retulit, inquam, quòd cùm eius filia nomine Maria nunc in venerabili monasterio Sancti Francisci monialis, tribus, quatuórve annis, magno, ac duro amborum genuum tumore laborasset, vt ambulationis motus ferè fuerit ablatus, ex dictorum vinaceorum vsu adeò perfectè curata fuit, vt exinde nullum amplius neque dolorem, neque laborem, in eisdem partibus senserit. insuper in quadam eius subdita, contrarios vinaceorum effectus se obseruasse testatus est, hæc cùm diurno tempore cùm crura, tum tibias maximè extenuatas haberet, motu omnino priuatas, cum pauco admodum sensu, viginti ad summum diebus vinaceis insidens, ambulare cœpit, carnéque impleri cœperunt dictæ partes eo anno. sequenti autem, cùm iterum eis vsa fuisset, sanitatem omnino adepta est, instauratis, quæ extenuatæ erant, partibus, articulis, ac neruis omnibus roboratis, adeò vt motum, ac sensum omnino recuperarit. ad hæc quendam inspexit genuum tumore, tibiarúmque extenuatione simul laborantem, qui ex eorundem vinaceorum vsu omnino liber euasit: & in seipso expertus est, quòd cùm ex præcedenti podagrico dolore pes reliquus esset admodum imbecillis tumoréque affectus, ita, vt, cùm moueretur, non parum doleret, ex vsu vinaceorum, tumor, & dolor penitus cessarunt: tantúmque robur inde adeptus est, vt non modò citra dolorem ambulet, sed robustior etiam altero pede euaserit. quinetiam cognoui à Cæsare Scamnapeco medico, & philosopho peritissim. magnam attulisse vtilitatem vinaceorum vsum Andreæ Carlutio laboranti œdemate magno ac diuturno in vtraque tibia, vbi ne minimam quidem ex nonnullis aliis medicamentis adhibitis vtilitatem sibi comparasset. Non ab re itaque vir peritissime pro medendis omnibus præter naturam affectibus, quibus laborare percepi iam dictum illustrissimum, ac excellentissimum Proregem nostrum, vinaceorum vsum commendaui: iterúmque commmendo, tanquam saluberrimum, valde bonum, citráque omne periculum medicamentum, dummodò eisdem, vt decet vtatur. Ad quem, etsi nullus mihi datus sit aditus, vt eidem mea opera inseruirem, nihilominus tanquam diuinum quendam hominem existimo, ac colo, ex his, quæ in dies, prudentissimis suis operationibus, intelligo, ac experientia obseruo. adeò enim vera opinione, ac prudentia ad rectum dux est, rectéque præest, ac sapienter & iustè omnia gubernat, vt cuncti per publicam amicitiam, iustitiámque seruentur. Quamobrem nedum sanitatem, sed vitæ etiam perennitatem summopere ipsi desidero, ac exopto. Rectè denique vinaceis vtetur, si priùs, quæ à me de eisdem narrata sunt, obseruentur, ac inter cętera, quòd ex dulcibus vuis fuerint expressi, non parum prelo pressi, vbi priùs cum eorum musto efferbuerint, recentésque fuerint. ij etenim vinacei sunt, qui eidem domino magis conducere videntur, vt ex his, quæ prius disseruimus facilè liquet. & quò dulciores fuerint vuæ, ex quibus secreti fuerint, eò etiam vtiliores erunt, perpensis eiusdem excellentissimi domini morbis omnibus, earúmque causis, ac totius corporis temperamento, & reliquis. Modum verò vsus eorum omnibus communem recensebimus; sub quo, & qui proprius & particulari huius illustrissimi, ac excellentissimi domini existit, proculdubio continebitur. Capiendi sunt vinacei modo dicti, aut reliqui, quos supra probauimus similiter recentes, prelóque pressi, qui priùs cum eorum musto, & non aqua efferbuerint, humique, aut conclauis pauimento aceruandi. Nam multi esse debẽt, iique manibus adeò premendi, ac læuigandi sunt, vt, quoad fieri liceat, partes omnes inuicem cohæreant. deinde crassis laneisque tegumẽtis, quæ eos omnes, circumambiant, contegendi sunt, ne ex ambiente aere refrigerentur, seruetúrque eorum caliditas, foribus ac fenestris omnino clausis, potissimùm vbi ex aliqua causa aer ambiens frigidior fuerit. Atq; vbi eisdem vti velis, prius vniuerso corpore vacuato, ventréque à cibis, aliísque superfluitatibus immuni, ac deiectis alui priùs excrementis, exutus vestibus scrobe quàm primùm longitudine, latitudine, & profunditate manibus commodè parata, in eos se inserat æger, protinúsque eisdem vinaceis, qui pro scrobe fienda sublati sunt, contegi debet, eis moderatè manibus compressis, ac læuigatis, & deinde laneo etiam tegumento velentur, vbi verò mediæ, ac superiores corporis partes minimè affectæ sint, satis erit eisdem vinaceis insidere, ac crura, tibias, simúlque pedes affectos in eos inferre, reliquo corpore consuetis pannis contecto. At si admodum deliciosus fuerit æger, mollísque carnis, ne in partibus circa sedem labor aliquis, dolor, aut exulceratio ex vinaceis inferatur, lineum linteum duplicatũ, triplicatum, aut etiam quadruplicatum substernes, super quod incideat. si verò dorso, ac scapulis solis laboret, eædem partes vinaceis immergendæ sunt, crura autem & pedes haudquaquam; verùm vbi vniuersum corpus fuerit affectum, fouea in vinaceis effodienda erit pro vniuerso corpore congrua, maiórque copia vinaceorum esse debet, vt eis contegi vndequaque vniuersum corpus valeat, atque ita in eis, veluti in lecto iacere, puluinari duntaxat sub capite imposito: laneo etiam tegumento superposito: id quod semper seruari debet, brachiis autem, & manibus, si quispiam afficiatur, easdem partes vinaceis obruat. hoc modo si quispiam vinaceis vtatur, vtiliores erunt. At vbi admodum deliciosi sint ægrotantes, vt pueri, vel mulieres,

mulieres, aut reliqui molles carnes habentes, priuſquam vinaceis immergantur, linteo lineo molli, ac veteri inuoluantur, deſupérque vinacei proiiciantur, manibúſque premantur, ac læuigentur: & deinde laneo, vt diximus, tegumento contegantur. Nec minùs quàm per mediæ horæ ſpatiū in eis quiſpiam immorari debet. melius tamen erit, ſi hora vna permāſerit. Nam cùm mediocris, ſeu moderatus ſit vinaceorum calor, exiguo tempore, ſi in eis permanſerint, quibuſdam parum proficiunt, longiori autem multum. eſt tamē eorum vſus omnibus ſemper vtilis, vt dictum eſt, vbi probè eis vtare. ſunt demum à vinaceis ægrotantes detegendi, cùm congruo tempore in eis commorati ſint, & in eodem cōclaui cubiculi parato, leuitérque excalfacto ab eiſdem exurgentes iacere debent ſaltim per horam pannis mediocriter contecti, deinde calido etiam linteo lineo detergantur, & conſuetis veſtibus induātur. At cùm primùm ex vinaceis exurgunt, iterum iidem aceruari debent, manibúſque premi, & læuigari, & pannis contegi, vt prius, atque id quoque ſequēti die, & reliquis ſeruandum erit, quamuis vbi robuſta fuerint corpora, nedum manè ante cibum, verùm etiam veſperi eiſdem vti poterūt, maiorémque vtilitatem afferūt, quemadmodum & ipſe vſus fui. Illud tamen animaduertas oportet, quòd ſingulis tribus, aut ad ſummum quatuor diebus iidem vinacei renouandi ſunt. etenim verendum eſt, ne poſt hac putreſcere cœperint, eorúmque mediocris caliditas deperdatur, & altera immoderata ſuperueniat, quæ ambientis eſt, qua ratione nocumentum magis, quàm iuuamentū corporibus præſtent. ſed videbar fortè oblitus eſſe diſſerere, num renum dolore laborantibus, etiam ſabulo, aut calculo vinacei conferant, cùm id quoque à me ſcire deſiderares. Quare priuſquā huic epiſtolæ extremam manum imponam, in hoc quoque tibi ſatisfacere putaui, potiſsimùm cùm in eiuſmodi dolorem non rarò incidere cōſueueris: fateor propterea, quòd cùm vinacei eorum moderato calore, vim habeant fundendi, læuigandi, ac molliendi, vt prius demonſtrauimus, admodum vtiles eſſe puto iis, qui graui renum dolore vexari ſolent. Nam cùm tenuare, ac mollire præter cætera iubeat Hippocrat. in renum dolore 6. de morbis vulgaribus: & optima res ſit, tenuare videlicet humores, & renum corpora mollire, vt per ipſa tranſire facilè humores poſsint: vt inquit Galenus in commēto, imò ſi quis hæc vtraque diligenter obſeruauerit ab initio, calculus in ipſis nunquam generabitur. ob id non parum vinacei conducere videntur. ſiquidem ipſa renum corpora mollia reddunt: ac humores etiam tenuant, & fundunt eorum moderato calore: ita, vt facilè per eoſdem renes tranſire queant. qua inſuper ratione & arenulæ facilè pellūtur. & ſi qui ſunt calculi, eorum etiam calore molliuntur, franguntur, & demum per vrinam excernuntur: roborantúrque ex eis renes, ob eorundē adſtringēdi facultatem, quam habent. Nec quiſpiā dixerit, quòd propter vinaceorum caliditatem calidiores fiant renes, & propterea aptiores ad calculos generandos reddantur: nam vt priùs determinauimus, moderatus, ac mediocris eſt eorum calor. ex quo renum caliditas etiam ſi immodica fuerit, moderatior redditur. neque enim poſſent calculos generare, niſi æſtuarent, & immodicè calidi eſſent renes, vt etiam lippis, & tonſoribus, nedum medicis omnibus liquet. Qua de re non modò calidiores renes non fiunt ex vinaceorū moderato vſu, ſed præter id, quod dictum eſt, à lapidis generatione præſeruāt, cùm eius cauſam extenuēt, ex qua fiunt, & renum caliditas immodica, quæ eſt eorum cauſa efficiens, per eos obtundatur, & moderatior reddatur. vt itaque eis vtaris, conſulo, omnibus tamē ſeruatis, quæ priùs narrauimus, præſertim vniuerſo corpore antea euacuato, vinaceóſque eligas vuarum dulcium, aut etiam vinoſarum, non tamen multum prelo preſſos, neque diutiùs in eis immoreris, aut multo tempore eiſdem vtaris, quæ, ſi ritè ſeruabis, non paruam ex eis vtilitatem aſſequeris. & ne adeò de vinaceis noſtra oratio protrahatur, vt & tuas puriſsimas, ac aliorum aures offendere videar, ſatis ſit hæc currenti calamo ſcripſiſſe, & meam de his ſententiam explicaſſe: quam nedum experientia, ſed validiſsimis quoque rationibus comprobaſſe puto.

Comm. 2 tex. 6.

FINIS.

DOMINICVS PIZIMENTIVS VIBONENSIS IN DONATI ANTONII ALTIMARI EPISTOLAM, DE VINACEIS.

HVc Iouis Imperijs tulerat genus omne malorum
Pandora, excelso culmine lapsa poli.
Pellit at Altimarus morborum millia, mittens
Pharmaca muneribus nobiliora Iouis.
Quam terris igne abrepto pater altus ademit,
Cernimus hunc dulcem ferre salutis opem.
Per quem nunc primùm meritas vinacea laudes,
Et Bacchus tanti muneris author, habet.
Ergo vulgetur diuûmque, hominúmque per aures,
Altimarum meritis exuperasse Iouem.

